ROBERTI CARDINALIS BELLARMINI

O 1' E II A O M A' 1 Λ

lU.Ul'S SECl M»US

disputationem

BOBERTI BELLABMIM

POLITIAM S. J.

s. II. ClKhH.U.IS

CON TUO VE IIS I IS

CHRISTIANAE FIDEI

ADVERSIS HUIS TEMPORIS HAERETICOS

TOMUS SECUNDUS

F.«IUi‹» prima ncapoliUna talla Vendam anni mdccui»

J MINI VH<>. (UihI.XALI

λιχιπι ι·ι>Γ.υι·υ λγ.λιόι ιι ιμ »

DICATA

NEAPOLI

APUD JOSEPH!. M GIULIA.XO

uuitoit»;µ

1857

aTAUlLlHESTu ΓIPυοηπ ICO

*4|,U Jlagnoiaullo > gg, p p.

LIBER PHIMIS

DE CONCILIIS , ET ECCLES1 \

PRAEFATIO

CAP. *Ordo disputationis.*
II. *Qui scripserint de conciliis.*
III. *De nomine concilii et origine.*
IV. *Partitio conciliorum duplem.*
Concilia generalia approbata.
3 *Concilia generalia reprobata.*
Vil. *Concilia parlim confirmata, parlim reprobata.*
» VIII. *De concilio nec manifeste probato, nec manifeste reprobato.*
IX. *De utilitate,* tel etiam *necessitate celebrandorum conciliorum.*
n X. *Concilia generalia utilia* esse . ct *suo quodam modo necessaria, non tamen absolute ct simpliciter.*
D XI. *Concilia episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.*
CAP. XII. *Cujus sil congregare concilia.*
i XIII. *Solvuntur argumenta adversariorum.*
XIV. *Explicantur dubitationes quaedam.*
XV. *Quinam sint ad concilium convocandi.*
9 . XVI. *Solvuntur objectiones adversariorum.*
XVII. *Quot episcopi requirantur ad generale concilium.*
XVIII. *Episcopos in conciliis non consiliarios, sed judices esse.*
3 *Cujus sit generali concilio praesidere.*
Solvuntur argumenta adversariorum.
» XXL *Explicantur conditiones . quas Lutherani requirunt in concilio celebrando.*

LIBER SECIXDIS

DE CONCILIORUM AUCTORITATE

CAP. *Argumenta ct partitio hujus libri.*
» II *Concilia generalia a pontifice confirmata. errare non posse , ex Scripturis demonstratur.*
III. *Idem probatur ex Patribus.*
» IV. *Idem ostenditur argumentis a ratione, ductis.*
P *Concilia particularia, a pontifice approbata, errare nonyosse.*
VI. *Solvuntur argumenta '<'.»■ Scripturis depro l(1>*
η VII. *Solvunlu .r(jU-<ncnla petita ex testimonio* vi rum *Patrum.*
3 \ III. *Solvuntur argumentaex conciliorum erratis.*
» IX. *Solvitur objectio ducta ex ratione.*
X. *Concilia particularia , non probata.* a summo *pontifice , non omnino certam fidem facere.*
CAP. XI. *Concilia generalia, ante confirmationem summi pontificis , errare posse,nisi Patres in definiendo sequantur pontificis instructionem.*
» XII. .In sit *majorauctoritas concilii,quam Scripturae.*
η XIII. .In *concilium sit supra pontificem.*
» XIV. *Explicantur opiniones diversae.*
8 *Summum pontificem cupul* esse *totius Ecclesiae.*
XVI. *Non esse in concilio summam potestatem.*
» XVII. *Summum pontificem absolute e^c supra concilia.*
XVIII. *Pontificem non posse subjicere scipsum sententiae coaclwae conciliorum.*
3 XIX. *Solvuntur argumenta adversariorum.*

LIBER TERTIIS

DE ECCLESIA MILITANTE TOTO OHUE DIEFUSA

CAP. I. *De nomine Ecclesiae.*
II. *De definitione Ecclesiae.*
III. *Denon baptizatis.*
IV. *De haereticis et apostatis.*
V. *De schismaticis.*
VI. *Dc excommunicatis.*
a· VII. *De praedestinatis.*
VIII. *Dc non perfectis.*
IX. *De magnis peccatoribus.*
De infidelibus occultis.
XI *Proponitur altera controversia;* .In *Ecclesia sit semper visibilis, sive, an errare et dejicere possit.*

CAP. XII. *Ecclesiam esse visibilem.*
» XIII. *Ecclesiam visibilem non posse defi-cere.*
3 XIV *Ecclesiam non posse errare.*
a *Solvuntur argumenta, quibus astruitur Ecclesia invisibilis.*
Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, Ecclesiam posse de.·(icere.
3 XVII. *Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, pastores Ecclesiae, omnes simul errare posse.*

LIBER QUARTUS

DE NOTIS ECCLESIAE

CAP. *Tractationem de nolis Ecclesiae utilissimam esse.*
n II *Refellitur sententia haereticorum.*
» in *Proponuntur verae notae Ecclesiae.*
» IV *Explicatur prima* ΛΌΓ.i.
P *NOTA secunda.*
P VI. *NOTA tertia.*
P VII. *NOTA quarta.*
P VIII. *NOTA quinta.*
IX. *NOTA sexta.*

CAP. *NOTA septima.*
o XI. *NOTA octava.*
XII. *NOTA nona.*
» XIII. *NOTA decima.*
D XIV. *NOTA undecima.*
» *NOTA duodecima.*
» XVI. *NOTA decimatertia.*
» XVII. *NOTA decimaquarla.*
XVIII. *NOTA decimaquinta.*

I. I B E K I' H I Л U S

DE

CONCILIIS ET ECCLESIA

PRAEFATIO

Oacroruin conciliorum auctoritatem , quae semper in Ecclesia magna fuit , adversus multiplices haereticorum fraudes et calumnias , his libris pro viribus defensurus,antequam ad rem ipsam aggrediar , pauca quaedam putavi esse dicenda dc summa atque incredibili calliditate, quam ad hanc elevandam auctoritatem Satanae administri nostris temporibus adhibuerunt. Etenim quoniam sacrosancta conciliorum auctoritas in Ecclesia catholica, ut par erat, semper eminuit, et saepe in maximis rerum perturbationibus ad dissipandas errorum tenebras , quasi fulgor quidam salutaris illuxit , non existimavit hostis humani generis posse diutius se discordias in Ecclesia ferere , et schismata , atque hacrcses conservare et propagare. nisi judicia ecclesiastica dc medio tolleret ; et cathedram illam everteret,ex qua Christus ipse per homines sonans, et judicans , omnes fidei controversias , lilesquo componit.

Itaque Lutlicranos excitavit homines , ut ad fallendum paratos, ita projectos ad mentiendum; qui quidem , cum initio nullo modo fleri posse crederent, ut summus pontifex ad indicendum generale concilium adduceretur, coeperunt ipsi magna contentione simul et pontificem graviter accusare , et adversus eundem pontificem concilii generalis opem implorare. Ita enim fore arbitrabantur, ut et quaecumque vellent scelera atque ilagilia , quamvis falsa et incredibilia, dc pontifice libere spargere, et eum apud omnes Christianas nationes reum maximorum criminum facere sibi liceret , et ipsi inierim non Ecclesiae hostes esse,ut re ipsa erant, sed viri amantes pietatis . fidcique zelum habere , quippe qui concilii auctoritatem agnoscerent , ab omnibus judicarentur. Quocirca tot, et tam atrocibus calumniis , et maledictis , et voce , et literis Christi vicarium oneraverunt,ut permultis, magnisque nationibus plane persuaserint, eum non Christianum praesulem , sed Christi juratum hostem , atque adeo ipsum verum , et proprie dictum Anlichrislum esse.

Orationem certe immensam susciperem , si ea mendacia percensere vellem , quibus haeretici hujus tempons in omnibus pene libris , et sermonibus suis aposlolicae sedis pontificem impudentissime asperserunt, unum solum aut alterum exempli causa attingam. Marlinus Lulhcrus in libro de Ecclesia prope extremum: *Papa.* inquit, *Scripturam sacram, in eoeno, et pulvere sepeliit. et doctrinam Christianam pene integram delevit.*Exstat libellus dc primatu papae scriptus numine lotius synodi smalchaldicae, auctore, ul orbilror, Philip-

po, quo in libro, praeclara illa synodus Lulherano-rum ah hoc mendacio exorditur: *Papa,* inquit, *arrogat sibi auctoritatem condendi leges de cultibus, de mutatione sacramentorum, de doctrina, et vult suos articulos, sua decreta,suas leges existimari pares legibus divinis.* Et infra : *Arrogat sibi papa divinam auctoritatem, quia sumit sibi jus mutandi doctrinam Christi, et cultus a Deo institutos, et suam doctrinam, el suos cultus vult observari tamquam divina.*

Al quod sacramentum, quem cultum a Deo institutum, quem doctrinae articulum papa mutavit? El quis ille pontifex fuit, qui suas leges divinis legibus exaequavit ? An non videmus quotidie pontificias leges, vel ab iisdem , qui tulerunt, vel a successoribus , si tempus id postulet, abrogari? Quae vero diiina lex ab ullo unquam pontifice legitur abrogata ? Sed nolo in ejusmodi nugis tempus amittere. Hoc affirmo, similibus mendaciis plenos esse libros Lulhcranoruin, eaque apud illos, non ut res saltem dubias, sed ut oracula certissima literis, el sermone omnium celebrari. Qui tamen initio , ut dicebam , ne omnino alieni ab Ecclesia catholica esse viderentur. quanto plus auctoritatis, detrahebant pontifici , tanto amplius cpncilio tribuebant. Exstat Lulheri ipsius ad generale concilium provocatio. Exstant comitia imperialia,auguslami, norimbergensia, splrensia, ralisbonensia, wormaliensia, nliaquo nonnulla,in quibus Lulherani generale concilium saepius postularunt.

Al ne forte molestum sil, si tempus in tam variis tot comitiorum actis recitandis conteramus, proferam libi, lector, ipsorum proleslanlium testimonium, quo8 ad initium ejus libri,qui *Protestatio adversus concilium tridenlinum inscribitur,* continetur: *Profitemur,* inquiunt, ac *protestamur nos adhaerere ac semper adhaesisse protestationi,el appellationi II patris I).Lulheri ab injustissimo, Holentissimoque judicio pontifiais* , ac *omnium ejus factionis judicium,ac liberum Christianum, legitimum,ac* in *Spiritu sancto congregatum concilium.* Qui processu *protestatio* , el *appetlafio futi postea* unanimiter.ac *mullolies a nostris Ec*-itcsiù renovatus , *el in aliquot etiam imperiali-Lus conventibus ab omnibus statibus comproba-tus.* Huec ipsorum sunt verba, quibus, ut vides,offirmant, Lutherum primo , deinde Ecclesias suas, postremo etiam principes , sibi addictos, a pontificis sententia ad Concilii judicium saepius appellasse.

Sed quamdiu existimas , in sententia ista expetendi concilii permanserint? Quandiu nullum futurum esse concilium speravcrunl.Xam simul ac Paulus pontifex ojtis nominis tertius, concilium generale ad tridenlinum indixit,el ejusdem concilii fundamenta jaci, el initia quaedam apparere coeperunt , continuo illi mutata sententia , vel potius, quam ante simulaverant, aperte prodita, concilium improbare, a conciliis appellare, nec solum recentia , sed etiam vetera omnia reprehendere ? el ipsum tridenlinum , vixdum inchoatum , invectivis , censuris , protestationibus , calumniis quoque , el mendaciis opprimere studuerunt,ut si fieri posset, priiis concilium illud haereticorum astutia solveretur, quam catholicorum diligentia coalesceret.

Ita vero esse , ut dico , testes mihi sunt omnes, qui legerunt librum de conciliis a Lulhcro illo ipso lemporc conscriptum,libellum Philippi Melanchthonis de causis, cur Lulherani ad concilium non acccsscrinklibrum Protestationis 34. ministrorum: librtim Illyrici de norma , ac praxi concilii : Denique Martini Komnilii examen tridentini concilii , consilium Caroli Molinae! super eodem non admittendo concilio ; antidotum Joannis Calvini contra ejusdem venena concilii. Sed operae pretium erit ex istis ipsis, quos nominavimus , auctoribus, aliquid proponere , ut ex eorum verbis et testimonio cognoscas, quanti fiant ab illis Ecclesiae concilia, quae paulo ante tantopere flagitaverant.

Igitur Martinos Lutherus , cum fama accepisset, indictum esse concilium.continuo arrepto calamo, librum confecit, atque inscripsit, .le Conciliis: credo, ut ageret Deo gratias,el Ecclesiae gratularetur, atque omnes ad concilium invitaret. Nihil minus ; summa enim libri est, nihil esse opus conciliis , cum etiam vetera illa sanctissima cl celeberrima erraverint, cl quilibet parochi, el ludimngistri non minus possint in Ecclesia , quam praevis maxima, el numerosissima concilia. Orditur a concilio illo sine controversia antiquissimo cl sanctissimo,quod

apostoli Hierosolymis celebraverunt; et quoniam in eo concilio apostoli decreverunt abstinendum esse a sanguine cI sulTocato, ad has angustias nos redigit. ut vel ab bis cibis nos abstineamus,vel aperte fateamur , liberum esse concilio summo ac primo non obedire. Deinde , graviter exponit quanta calamitas esset, non vesci deinceps capreis; leporibus, cervis, cuniculis, anseribus , turdis , caclerisque aviculis, et quod miserius est. abstinere lucanicis , aliisque farciminibus , cI jusculis etiam quibusdam.quae non solum pipere condiuntur,sed etiam sanguine (ut ipse loquitur,qui ista bene norat) vel liquido tinguntur, vel crasso et coagulato infarciuntur.

Quia vero tam gravis jactura nullo modo subeunda Lulhcro esse videbatur, inde effccil.non esse aposlolico decreto obtemperandum.Ex quo rursum ita conchisiP.crgo liberum est nobis omnia alia concilia relinquere , el sic liberi sumus ab omnibus conciliis. Praeclare omnino : quasi vero quia non tenemur ea concilii lege , quae solum ad tempus data fuerat, jam nullis aliis conciliorum legibus teneamur.

Pergit deinde ad nioacnum I. concilium , cujus inEccclesia catholica semper summa auctoritas fuit, ne de canonibus ejus concilii loquens: *Ili omnes ,* inquit, *articuli, foenum. stramen, ligna.stipulae fuerunt.* El infra: *De illis ligneis articulis reliquiae manserunt*, quast *aliqui titiones, nempe articulus de festo paschalis.* Ilie nimirum est honor,(piem habet Lutherus antiquissimo cI celeberrimo concilio, ut ejus decreta ligna , foenum. stipulas, titiones appellet. Sed parum esset, si lanium non necessarios, ac supervacaneos cos canones diceret, cI non ellam periculosos , impossibiles, inter se contrarios, ac pugnantes esse contenderet. Quia enim vetat concilium, ne qui se abscideruntt, sacris ordinibus initientur, cI simul imperat hominibus sacratis , ne ullam omnino domi suae foeininam habeant, praeter matrem aut sororem: *Hic prorsus,* inquit Lutherus, *non intclligo sanctum Spiritum in hoc concilio, si illi pro idoneis non sunt reputandi in ministerio ecclesiastico, qui seipsos castrant ad vitanda libidinum incendia; cI rursus illi diam non sunt idonei, qui ad evincendos carnis stimulos habent, aut ducunt uxores; quo res tandem cadet ?* An *debebit episcopus, aut condonator illum intolerabilem ardorem, et aestum amoris illiciti sustinere, et neque conjugio, neque castratione se ab his periculis liberare?* Quasi vero, Luihere, nihil sil medium, inter conjugium cI castrationem. Quo pacto igitur, Paulus, Joannes, Jacobus , apostoli caeler!, Ambrosius. Hieronymus , Gregorius , el quid enumero singulos homines? quo pacto, inquam.tot millia sanctorum, neque se ipsi absciderunt, cI tamen usque ad vitae finem uxoribus carucrunl? nimirum precibus, jejuniis,labore assiduo,non membrorum abscissione gloriosa cerlimina superantor.

Sed audiamus, quam honorifice de hoc eodem nicacno concilio sub finem hujus loci loquatur Lulherus: An *vero,* inquit, *nihil aliud est negotii Spiritui sancio in conciliis, quam ut impossibilibus, periculosis.non necessariis legibus suos ministros obstringat, et oneret ?* Quae cum ita sini. vides certe, lector, quanti faciat Lutherus concilio-rum auctoritatem,cum decreta nicaeni'concilii.quo nullum est magis a Patribus omnibus laudatum, Ii-gnea, non necessaria, periculosa, impossibilia, inter se pugnantia, ac demum stramen, foenum. stipulas. titiones ore impudcnlissimo appellare non vereatur. Quid, quod omnia concilia ita extenuat. ut cum cis parochorum industriam el ludimagtstrorum auctoritatem comparet? *Putasnc,* inquit, *adeo esse tenue, aut angustum officium parochi, aut ludimoderaloris. ut non possint aliqua ex parte conferri ad concilia?Dicam et quiddam amplius, majus* lumen *accedit doctrinae Christianae ex catechismo puerili, quam ex omnibus conciliis.* El infra:Et *quid opus est verbis,etiam si omnium synodorum decreta possent per infundibulum demitti in tuum corpus, tamen nondum* esses *Chrisliànus, quia nimis parum conferunt.* Egregia sane conclusio, cI digna tam gravi theologo , qui paulo ante tam serio videbatur concilii generalis judicium appellare. Omitto quod dicit de 11. 111. cI IV. synodo, cum similia sint prioribus, cI ego brevitati studeam.

Venio igitur ad ea mendacia , quae ad extenuandam concilii tridenlini auctoritatem adversarii sine

ullo pudore effutiunt, nec tamen omnia, nec etiam plurima, *id enim* infiniti operis esset, sed pauca de mullis proferam: ***Illi*** *sycophantae* , inquit Ludicrus in libro de conciliis, *qui parasitantur papae. adeo sunt dementati.ut hoc paradoxum audacissime defendant, concilia potestatem habere condendi novos articulos fidei, et mutandi veteres.* At qui sunt isti sycophantae? Cur nemo nominatur? I bi, quando, quo teste dixerunt, aut scripserunt, posse a conciliis fidei articulos immutari ?

.Matthias Illyricus in libro de norma, ac praxi concilii Iridenlmi : *Clamant* ***illi***, inquit, *concilii scilicet Paires. Ecclesiam, idcsl, pontificem cum suis spiritualibus esse supra Scripturam : et pupam posse cx plenitudine potestatis contra apostolum. et totum vetus Testamentum dispensare. Haec ille. Sed* exstat concilium, legatur diligenter , nusquam inrcnienlur ejusmodi portenta.

Mnrlinus Kemoilius in examine concilii tridentini, ita dives mendaciorum est, ut quatuor sententiolis, quinque mendacia comprehenderit: *Dicunt, inquit.Patres,videlicet concilii,quod papa habeat voluntatem pro ratione, in his. quae vult, quod possit formam sacramentorum ab apostolis traditam immutare , quod contra epistolas Pauli possit statuere, quod dispensare possit contra quatuor prima* concilia et *contra verba evangelii.* Quis crederet tam impudentes homines reperiii potuisse, qui de tridenlino concilio tam audacter mentirentur, cum et ipsius acta passim legantur, cl adhuc vivant plcriquc eorum, qui ipsi perse conéilio interfuerunt ?

Sed restat adhuc aliud splendidum omnino , et saepius repetitum adversariorum mendacium. Multis de causis Lutheran! Ilosium cardinalem, virum aeterna memoria dignum , implacabili odio persequuntur, sed eo praecipue, quod legatus iipostolicae sedis concilio tridenlino praesederit, atque eidem concilio industria cl sapientia sua non parum ornamenti. atque etiam emolumenti contulerit. Ut igitur simul, et legali et synodi auctoritatem deprimerent, verba quaedam, quae is cardinalis in libro de expresso verbo Dei , nomine Schuvenckfcldii haeresiarchae protulerat.et ideo protulerat,ut indi-.rei,quam tctrl errores cx lulherana hacrcsi,quasi venanti fructus ex corrupta radice pullulassent ; illa, inquam , verba , tamquam si cardinalis ipsius sententiam continerent, boni isti viri magna cum cxecralione ubique disseminaverunt; ac primum in lib. Prpleslalionis 31. ministrorum , ita legimus : *Sed jam audiamus istius gloriosi gubernatoris praesentis conciliabuli verba, quomodo.et secundum quam regulam illo cum suis sodalibus velit de Ecclesiae, et religionis controversiis judicare, cl staluere:sic enim in blasphcniiae verba erumpit, inquiens :* .Vos *vero Dei de coelo sententiam exspectabimus, ac tum istos pro sua, non Scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam Scripturas facessere jubebimus. Non oportet legis, aut Scripturae esse peritum, sed a Deo doctum. Vanus est labor,qui Scripturae impenditur. Scriptura enim creatura est,et egenum quoddam elementum:nec convenit Christiano nimium creaturae addictum esse.* Quibus recitatis subjiciunt Protestantes: *Jlaec iste nefarius Anlichristi cardinalis legatus , et impii conciliabuli gubernator, contra viventem Deum blasphemat.*

Illyricus vero in libro de norma cl praxi concilii tridenlini, posteaquam illa eadem verba cx libro cardinalis deprompta repetivit, ita illi bene precatus est: *Dominus,* Jésus inquit, *obstruat igne infernali ista blasphema ora Anlichristi*, cl *ejus mancipiorum, cl vindicet gloriam ab eorum tyrannide.* Quid tibi videtur, candide lector, an non est scelus inauditum, et audacia plane incredibilis in causa tam atroci, et tam perspicua tam impudenter mentiri? Est in manibus liber, nec ulla est in verbis ejus obscuritas, cl si testimonium auctoris requiritur, ego ipse doctissimum illum senem aliquando dicentem audivi: *Ego ita sentirem? ego talia scriberem? si mea illa verba essent, vere dignus essem, qui in medio foro cremarer.* Et placuit tamen non uni, aut duobus, sed triginta quatuor simul ministris verba illa optimi viri in alienum sensum ita detorquere,ut quae Schuvcnckfeldii sunt, cardinalis ipsius esse crederentur; qui mihi similiter fecisse videntur, nc si aliquis modo contenderet illa blasphema verba Judaeorum dc Christo: *Eccc homo vorax, et potator vini, non est lire homo a Deo, qui sabbathum noncuslodit,*

retis csl *mortis, tolle, tolle, crucifige eum;* atque alia his similia, non esse verba Judaeorum, sed Matthaei, aut Joannis, quod in eorum evangeliis repcrianlur. Habes igitur, quam parvi aestiment concilia adversarii, et quot fraudibus, cl calumniis eorum auctoritatem elevare conenlur. qui tamen paucis ante annis generale concilium , tamquam unicum remedium praesentium dissidiorum expetere videbantur.

Sed dicet aliquis fortasse, optabant illi quidem, atque optant etiam nunc génerale concilium, sed non ejusmodi, quale tridcnlinuin fuit. Ita est, oplani illi generale concilium, sed quale numquam fuit. Explicat enim conditiones concilii Philippus Melanchlhon in eo libello,quem inscripsit,de caussis cur Luibcrani ad concilium non accesserint;sed potissimum duae sunt. Allora, ut jus suffragii etiam dccisivi habeant omnes homines docti, sive sacerdotes, sive laid sini; quod csl in Ecclesia Christi ad hunc diem inauditum. Nec talis concilii ullum exemplum proferent, praesertim, cum doctos homines vocent, qui dum loquuntur, aut scribunt, aliquot verba graeca, aut hebraica, latinis admiscent. Altera conditio csl, ut detur ab imperatore salvus conductus, non solum personis,sed etiam caussae, hoc csl, ut nec personae possint puniri, si nolint obtemperare concilio, nec lidcs, et confessio lulheranorum possit damnari , etiamsi theologi luiherani eam defendere non potuerint; quae conditio et cum superiore apertissime pugnat, et csl ipsa per sc inepta cl ridicula. Nam, si nec personae, nec sententiae damnari possunt, nihil omnino in concilio decernetur.

Quorsum igilur allinebat petere, ut etiam laid suffragium habeant decisivum, si nihil est inconcilio decidendum? Et quorsum tot sumplus, tot pericula, tot labores in concilio congregando? Quorsum cx loto orbe terrarum episcopi cl doclorcs vexantur, ut ad concilium veniant? Quorsum tot dies in quaestionibus fidei proponendis, discutiendis, definiendis consumuntur: si poslcaquam sunt omnia parata.adhuc licet unicuique concilii decretum in controversiam revocare? Neque Philippus Melanchlhon solus hoc docet, docuit ante eum Morlinus Lullierus, docuere post eum Joannes Cuivinus, Joannes Brentius, Marlines Kemnilius. Lutheran! el Calvinislae omnes: Capite, inqnil, Lutlierus art. 115. cx quingenus articulis, *hoc evange-Hum, (piia neque papae, neque conciliis, neque ulli hominum commissum esi, ut concludat, quid sil fides. Ideo debeo dicere, papa tu conclusisti cum conciliis, nunc habeo ego judicium, an acceptare queam,* necne. El Calvinus lib. 4. Instil, cap. 9. § 8. *Quoties,* inquit, *concilii alicujus decretum profertur, expendi primum diligenter velim, quo tempore habitum sil,qua de* caussa *habitum, et quo consilio, quales homines interfuerint; deinde illud ipsum, de quo agitur,* ad. *Scripturae amussim examinari, idque in eum modum, ut concilii definitio pondus suum habeat, sitque instar praejudicii; neque tamen examen, quod dixi, impediat.*

Itaque vull Calvinus, concilii sententiam, praejudicium, non judicium esse, deque ea sententia posse, ac debere quoscumque, et maxime privatos homines judicare. Quod idem aliis verbis Kemnilius, Brcntius et caelcri omnes docent. Quid vero est hoc aliud, quam nolle judicium ullum fieri' Nolle controversias unquam finiri? Nolle pacem cl concordiam, sed bella, schismata, dissensiones, liles vigere perpetuo? Sed bene habet; nisi aliud dicerent, facilius laterent: haeretici certe non haberentur. Nunc vero ita se produni, ut plane nunc sint caeci, qui eos haereticos esse non vident: nam cum haeresis ab electione dicatur, nulla est nola clarior, nullum certius signum hominis haeretici, quam cum ecclesiastico judicio non acquiescit; sed ipse sibi est dux, ipse judex, ipse dogma proprium eligit, quod sequatur. Fidei, obedicnlia comes esi, mater humilitas. Hacreseos soror, contumacia, mater superbia est.

Quae cum ita sint, nostrae jam partes erunt, ut quantum operae, industriae, laboris in ecclesiastica auctoritate labefactanda hostes fidei ponunt, tantum nos in eadem osserenda, ac vindicanda ponamus; cl quoniam ea in summo pontifice et episcoporum conciliis praecipue cernitur, et nos jam de pontifice quinque libris,pro ingenii nostri tenuitate, disseruimus,nunc de conciliis,quanta maxima poterimus claritate,Deo duce,atque auspice disseremus.

LIBER PRIMIS

I) E CONCILIIS ET ECCLESIA

CAPUT PRIMI M

Ordo *disputationis.*

Disseruimus hactenus de capite militantis Ecclesiae; nunc <lc ipsa Ecclesia disserendum erit.Quia vero Ecclesia bifariam considerari potest,ut in conciliis congregata cernitur, et ut loto orbe terrarum diffusa est; propterca nos quoque primum de conciliis. lum de ipsa Ecclesia disputabimus. Praeponimus autem disputationem de coqciliis disputationi de Ecclesia, licet ordo naturae contra suadere videretur, quoniam disputatio de conciliis magis connexa est cum disputatione de summo pontifice, quae jam praecessit, quam disputatio de Ecclesia.

Igitur controversia de conciliis duabus in rebus posita est, in definitione legitimi concilii, et in cjtisdem concilii auctoritate ; haeretici enim hujus temporis lingunt novam formam conciliorum, et iis deinde nullam fere tribuunt auctoritatem. Nos tamen his duabus partibus addemus tertiam.

Itaque in 1res parles dividetur universa disputatio. Ili prima praemittemus quaedam,quae ipsi disputationi quasi aditum aperiant ; qui scripserint de hac materia, quid sil concilium, quoluplex, quot, et quae hactenus celebrata sint: quae omnia tractabimus sine contentione ad modum simplicis narrationis. In secunda definiemus , quid proprie postulet natura legitimi concilii; ubi tractabitur de materia, forma, line, et cflicicnlo conciliorum, necnon de iis, quae adversarii requirunt in conciliis. in tertia disseremus de auctoritate concilio-

rum, lum absolute, tum etiam per comparationem ad Scripturae, et summi pontificis auctoritatem.

• CAPUT II.

Qui scripserint de conciliis.

Ut igitur ordiamur a primo; de hac materia tractant in primis libri ipsi conciliorum, qui tamen ncgligenlcr conservati sunt, et mullis vitiis scaleni. quae corrigenda sunt ex veterum lectione ; deinde mulla extant in decretis Gratiani, bonis, Burchardi. Martini Bracarensis; item pauca quaedam legi possunt apud Hilarium lib. de synod. Isidorum lib. 6. elymolog. cap. 16. Bedam in lib. de sex aelal. in Constantino IV.Freculphum in line Chron. Joan. Psellum et Pholium lib. de septem synod.

Praeter hos veteres scripserunt mulli rcccnliorurn. ut Thomas Waldcnsis lib. 2. doctrinal, tid. cap. 26. et 27. Joannes de Turrccrcmata lib. 3. Sum. de Eccles. Joannes Gerson in tractatibus variis de potest. Eccles, cl concil. Dionysius Carlhusianus in hb. tribus de concil. Joannes Eckius in Enchir. Jodocus Clichlovacus in defens. concil. senon. et Jodocus Tiletanus in defens. concil. trid. Joannes Coclilacus in lib. de concil. Joannes Koffensis conl. arlic. Luther! 28. cl 29. Cajclanus in Opusc. Albertus Pighius lib. G.hicrarch.eccicsiasl. Cardinalis Hoslus in explanat. Symb. cap. 24. et lib. 2. cont. prolegom. Brenlii, Petrus a Solo in defens. suae confess, conl. Brcnlium; Joannes Antonins Delphinus lib. 2. de Eccles. Melchior Canus lib. 2. de loc. thcolog. Hugo in opere inseri-

pio, synodia hugonia; item Jacobutius in opere de concil. el Gaspar Villalpandacus iu disputat, novem pro eoncil. Irid. Alphonsus a Castro lib. 4. de haeres. Gulicltnus Lindanus lib. 3. cap. 7. l'anopl. evang.

CAPUT 111.

De nomine concilii ct origine.

Porro concilii nomine idem significatur in Ecclesia, quod nomine comitiorum in regnis ; nam quemadmodum cum oritur controversia in republica, conveniunt in unum principes regni, vel magistratus, ac statuunt quid facto opus sil: ita in Ecclesia cum oritur controversia aliqua de religione, conveniunt praesules Ecclesiarum, cl simul collutis sententiis, statuunt quod bonum videtur. Ha aclum videmus Act. 1.7. ubi primum coeperunt concilia chnsliana celebrari, ac deinceps singulis aetatibus.

Hanc nutem originem conciliorum, etsi Albertus Pigliius lib. G. de coclcst. hierarch, cap. 1. con tendat esse plane humanam, et naturali ratione excogitatam, probabilius tamen est divinam esse. Aam concilium chalcedoneuse in cpist.ad Leonem, cl VI. synodus, act. 17. et Coelcstinus papa in episi, ad cone, ephes. cl cone, tolel. 111. non procul ab initio, docent, concilia esse demonstrata a Christo in illis verbis Malth. 18. *Ubi fuerint duo, vel 1res congregati in nomine meo, illic ego in medio illorum sum.*

Deinde, credibile est, apostolos, qui pleni erant Spiritu sancto, nonnisi ipso Spiritu sancto admonente primum concilium congregasse; unde etiam dicunt; Visum *esi Spiritui sancio el nobis.* Aci. 1.7. Praeterea, etsi ratio naturalis dictat, ut in rebus dubiis princeps consulat homines peritos; tamen nl soli episcopi convocentur , et ii non sint consiliarii, sed judices, non videtur solius humanae rationis inventum. Defiique certum est, conciliorum celebrationem, quae omnibus saeculis iu Ecclesia fuit, de aposlolica traditione descendere : apostolicas vero traditiones ego quidem humana inventa appellaro non auderem. Sed hactenus de origine. Nunc de nominibus uno verbo.

Aomen lalinum concilii, invenitur passim in Testamento veteri et novo, pro congregationibus Judaeorum, sed graccc nomen, idesl, σύνοδο . non invenitur in Scripturis, ubi enim lalme legimus ■concilium, in graeco textu ubique est συνὶδριον vel ουναγωγή invenitur autem nomen synodi primum in canonibus apostolorum can. 38. ubi jubentur episcopi singulis annis bis concilia cc!ebrare:dciii· de invenitur apud Eusebiuin lib. 5. hist. cap. 23. ac deinceps in omnibus auctoribus.

CAPUT IV.

Purlilia conciliorum duplex.

Sunt nutem quatuor genera conciliorum : quaedam enim sunt generalia, quaedam nalionalin, quaedam provincialia , cl quaedam dioccesana. Membrorum trium primorum meminit Augustinus lib. 2. de bapl. cont. Donalist. cap. 3. ubi dicit, concilia provinciarum , vel otiatu majora qualia sunt regionum, emendari a conciliis plenariis.I Illimi membri meminit concilium lolelanum 1V.cap.2.7.

Generalia dicuntur en, quibus intéresse possunt et debent episcopi totius orbis , nisi legitime impcdianlur.et quibus nemo recte praesidet,nisi smiinms pontifex, aut alius ejus nomine: inde enim dicuntur oecumcnica, idesl, orbis terrae concilia.

Aalionalia dicuntur,in quibus conveniunt archiepiscopi, et episcopi unius regni, vel nationis, quibus praecsl aliquis patriarcha, vel primas, qualia sunt mulla concilia romana , lolclana ct africana, de quibus illud notandum est, ca, licet sint revera distincta a generalibus et provincialibus, tamen utrqnmique nominibus interdum appellari.

Vocantur enim saepe concilia universalia, ut patet ex conciliis romanis sub Symmacho , ubi semper dicitur: *Symmachus concilio generali praesidenstel* tamen aderant solum episcopi Italiae.Sic in concilio tolctano HI. cap. IS. dicitur: *Praecipit haec sancta. cl universalis synodus;* cl tamen solum aderant episcopi Hispaniae. Idem palet ex concilio IV. carlhagincnsi. Dicuntur ergo ista generalia, sive universalia, quia sunt generalia in eo regno, non autem absolute. Dicuntur autem provincialia ista eadem a Gratiano disl. 3. can. Porro; quia certis provinciis continentur . non autem ad omnes Christianos perlinent, sicut vere generalia.

Provincialia dicuntur, in ([ilibus conveniunt lanium episcopi unius provinciae , quibus praecsl archicpiscopus. sive metropolilanus : et hujus generi' sunt plurima in tomi.·» conciliorum. Deliis videtur loqui VII. synodus act. 3. eum ait, sc amplecti etiam decisiones localium conciliorum.

Dioccesana sunt, in qnibus conveniunt tantum presbyteri unius episcopatus.et iis episcopus praeest: cujus generis paucissima exstant, nec immerito; nam vix dici possunt concilia, cum in eis ordinarie nullus sil, qui jurisdictionem habeat, praeter unum episcopum qui praecsl.

Altera partitio conciliorum complectitur item quatuor membra: quaedam enim sunt ab aposlolica sede approbata atque ab Ecclesia universa recepta; quaedam omnino reprobata ; quaedam partira approbata, partira reprobula;quacdam nec approbata, nec reprobata. Quod membrum postremum in conciliis particularibus potissimum locum habet.

CAPUT V.

Concilia generalia approbata.

Concilia generalia approbata numeraniur hucusque decem et octo. Primum est nicacnum . quod quidem celebratum est ab anno Domini 327.usquo ad annum 330. qui fuit annus 1.7. Sylvcslri papae, et vicesimus Constantini imperatoris ; convenerunt episcopi 318. e quibus erant patriarchae , Alexander alexandrinus, Euslalius anliochenus, Macarius Hierosolymitanus cl Metrophanes conslanlinopolitanus; quamvis hi duo postremi non erant eo tempore patriarchae, sed diu postea cum dignitatem

adepti sunt. Quidum etiam Metrophanem non per se, sed per legatum Alexandrum , qui postea ci successit in episcopatu adfuisse volunt. Vide Mc-luplirastcm in Orat, dc rebus gesi. apud Nicaeam. Aeduae potissimum controversiae definitae sunt : una dc dio paschalis: altera de divinitate Christi adversus haeresiin Arianonim, ipso Ario principe haerescos pusi annos decem in latrinis dum alvum purgaret foede defuncto.

Sed quia haec omnia in dubium revocari possent proplcr discrepantes scriptorum sententias, paucis singula demonstranda sunt. Primum . de tempore concilii mira est opinionum varietas , sed veritas nostrae sententiae hac ratione confirmari potest. Constat,concilium nicacnum finem accepisse anno 20. imperii Constantini, id enim scribit Eusebius lib. 3. de vita Constantini, cl Socrates lib.l.hislor. cap. 12. coepil autem Constantinus imperare anno Christi 311. ul ex Chronico s. Hieronymi, ex Gregorio Ifaioandro. aliisque Chrunologis patel. Eflieilur igitur, ut anno Christi 330. fuerit annus Constantini 20. cl linis nicaeni concilii.

liem inchoatum est concilium Paulino ct Juliano consulibus, ul Socrates referi lib. 1. cap. 9. alias 13. el N'œcphorus lib. 8. cap. 2G. Duravit autem annis 3. ul idem Niccphorus ibidem testatur. Porro consulatum Paulim.el JulianiCassiodorus annotavit anno 17.Constantini, ex quo sequitur limium concilium fuisse anno 20. ejusdem: proinde inchoatum anno Christi 327.linitum anno 330.Sane Onuphrius Panninus, quia consulatum Paulin!, et Juliani ponit anno Christi 323. hoc ipso anno ponit initium synodi nicaenae.

Deinde incidisse conciliis tempus in Sylvcslri ponlilicalum, non Sylvcslri el Julii, ul Pholius docet in lib. de septem synodis, vel Julii solius, ut Sozomenus scribit lib. I. cap. 1G. cl ex Sozomeno Calvinus lib. 1. Institui, cap. 7. § I. el Joachunus Camerarius in historia nicaenae synodi, ubi sc diligeulissiimim scriptorum veterum lectorem fuisse alllrmal, facile demonstrari potest. Nam. ul supra divinius anno 20. Constantini, linis concilio impositus est, quod etiam fatetur Camerarius, lib. cil. Sylvester autem creatus est pontifex anno sexto Constantini, ut ex Chronico Eusebii, ac Hieronymi palet, et sedit in aposlolica sede supra 20. annos, nl Damasus, Onuphrius. cl omnes omnino scriptores testantur. Igitur annus 20. Constantini, cl linis nicaeni concilii in Sylvcslri ponlilicalum necessario incidit.

Praeterea Millhiadcs Sylvcslri praedecessor sedit eodem Constantino imperante, ul testaniur Oplahis lib. I. contra Parmenian. el Aguslinus in epist. IG2. el 1G5. ct ipse etiam Constantinus apud Euscbhim lib. 10. hist. cap. 5. non igitur potuit Sylvester nisi post inchoatum Constantini imperium aposlolicam sodom adipisci. Tenuit autem eam omaiiim consensu supra 20. annos. Ergo 20. anno Constantini, qui fuit postremus nicaeni concilii, non Julius, sed Sylvester aposlolicam sedem moderabatur. Quare recte Damasus in pontificali, Hieronymus in Chronico, Thcodorclus lib. 1. hist, cap. 3. sexta synodus act. 18. cl concilium Ilorin-Ininm sess. 3. aliique permulti auctores uicaenam synodum Sylvestri papae temporibus faciam esse scripserunt.

Dc numero episcoporum, qui eidem concilio interfuerunt, videntur esse sententiae variae. Nam Eusebius lib. 3. de vita Constantini dicit convenisse episcopos supra 250. Athanasius lib. de sententia nicaenae synodi ait, fuisse episcopos plus mimi» 300. Eustathius apud Thcodorclum lib. 1. cap. s hist. dicit numeratos supra 270. Sozornenus lib. I. cap. IG. ponil circiter 310. Vera tamen, el communi». sententia est. fuisse 318. Nam Epiphanius haeresi G9. scripsit, usque ad »ua tempor i fuisse conservata nomina singulorum episcoporum . ct fuisse praecise 318. Hilarius quoque in lib. de synodis prope extremum, el Ambrosius praefatione librorum de fide, mysticum et sacrum dicunt esse numerum Patrum concilii nicaeni, el mullo antea praeliguratum in illis 318. militibus, quibus Abraham victoriam dc quinque regibus reportavit. Denique Hieronymus in Chronico, Sulpitius lib. 2. lusi. Thcodorclus lib. 1. cap. 7. cl omnes alii constanter hunc numerum ponunt.

Jam vero duas fuisse causas ejus concilii: quaestionem videlicet de paschale, et quaestionem de Christi divinitate, testantur Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Athanasius in libro de synodis Arimini. et Seleuciae, el Epiphanius haeresi 70. quae est Audianorum.

Denique,utrum nicacnum concilium ante mortem probrosam Arii celebratum sil, non est omnino certum. Epiphanius enim haeresi G9. aperte scribit, concilium post mortem Arii celebratum fuisse : at contrarium scribunt historici. Rufllnus hb. 10. cap. 13. Socrates lib. I. cap. 19.el 25. clcacleri. Neque possunt hae sententiae conciliari, si dicamus duos Anos fuisse, ul significat Sulpitius lib. 2. sacrae historiae. Nam etiamsi duo Arii fuerint, unus tamen esi ille, qui periit in latrinis. Hunc autem ipsum Epiphanius ante concilium. Itufllnus el caeleri post concilium ponunt. El sane videntur historici melius sensisse, praesertim eum in V. synodo tractatum sil. an liceat haereticos post mortem damnaro quod certe in dubium venire non potuisset, si Arium jam mortuum synodus nicacna damnasset. Sed res non est tanti momenti , ut proplerea oporteat nos plus temporis in ea consumere.

Secunda synodus est constantinopolitana , quae celebrata est adversus Macedonium.negantem Spiritus sancti divinilatein.Theodosio seniore imperatore, ac, Damaso summo pontilice.Convonerunl nutem episcopi ex diversis provinciis 150. e quibus patriarchae fuerunt Ncclarius conslanlinopolitanus. Timotheus nlexandrmus. Melelius anlioclicnus, cl Cyrillus hierosolymilanus.

Porro tempus synodi hujus secundae incidit . Prospero testo in Chronico, in consulatum Gratiani et Theodosii Augustorum . hoc est, in anuum Domini 383. vel in annum sequentem, ut vult Socrates, qui hb. 5. hist. cap. 8. scribil,Concilium convenisse Coss. Syagrio el Enchorio , hoc est in annum 381. vel si rationem Onuphrii sequaris,in annum 381. quos ex eodem Prospero el Cassiodoro, cl aliis imislal consulatum gessisse post consulatum Gratiani el Augusti.Psellus in libro de septem

synodis ponit intervallum annorum 56. inter primam et secundam synodum.Si autem ad numerum annorum 327. quo tempore diximus inchoatam fuisse synodum primam , addas numerum annorum 56. efficies numerum annorum 383. qui est numerus. quem Prosper in Chronico adnotavil.

Est vero animadvertendum. in hoc concilio, nominem adfuisse ex provinciis occidentalibus.Siquidem Damasus papa Romae coegerat synodum occidentalium, atque ad cum locum invitaverat episcopos, qui Constanlinopoli convenerant, ut eo modo Romae celebrarctur concilium plenissimum ; sed quia Patres orientales justis de caussis Romam venire non potuerunt,accepit Damasus excusationem eorum , et animis ac sententiis duae illae synodi conjunctae sunt, ac si una et eadem fuissent. Atque propler hujusmodi conjunctionem habita est synodus conslanlinopolilana una ex Occumenicis ct legitimis synodis. Vide Theodorclum lib.a.hist. cap. 9. et 10.

Tertia synodus est cpbcsina I. quae coacta est Theodosio juniore imperatore.et Coeleslino I.summo pontifice ; Convenerunt episcopi 200. Ex quibus patriarchae fuerunt Cyrillus alexandrinus, qui locum etiam romani pontificis oblinebat. Joannes anliochcnus, cl Juvenalis Hierosolymitanus; quamquam Joannes, quia, se adhuc in itinere constituto, concilii decretum factum fuerat, initio dissentire coepit a Cyrille.postea tamen reconciliati sunt, atque idem senserunt. Caussa concilii fuit Nestorii episcopi conslanlinopolilani nova haeresis , quae Christum in duas personas dividebat.

Celebratum vero concilium est Rasso et Antiocho consulibus. ut Prosper in Chronico cl Socrates lib. 7. cap. 31. indicarunt ; Is autem erat annus Domini 434. Quid scquuli sint Psellus.qUi ponit solum intervallum annorum It).inter secundam cl tertiam synodum , cl Onuphrius . qui adnolavil hanc synodiim celebratam anno Domini 430. coss. Theodosio decimumlertium , et Valentiniano tertium . non possum dicere . praesertim cum in ipsa synodo totn. 2. cap. 1. disertis verbis legamus synodum inchoatam post consulatum Theodosii decimum tertium, ct Valentiniani tertium, nec ignorare potuerit Onuphrius, non esse idem coss. Theodosio decimumlertium , ct Valentiniano tertium . et post consulatum Theodosii decimumlertium cl Valentiniani tertium.

Adde, quod Vincendus Lyrinensis in lib.de profanis vocum novitatibus prope extremum, qui ipso tempore vixit. ita loquitur: *Ante triennium ferme in* Agfa *apud Ephesum celebratum concilium est, viris clarissimis Bnsso, Antiochoque consulibus.* Ouid clarius?De Iota hac synodo vide Liberatum in breviario cap. 5. 6. 7. 8. et sequentibus, Socratem lib. 7. cap. 34. Evagrium lib. I. cap. 4. et ipsam synodum nuper ex graeco in hilinuin sermonem conversam, ac tomis duobus comprehensam.

Quarta synodus est chalcedonensis, quae collecta est adversum haeresim Eutychelis archimandritac. quae unam tantum in Christo naturam asserebat post incarnationem. Acta vero est haec synodus Leone I. pontifice maximo, et Marliano Augusto , consulatu ejusdem Marliani, ut ipsum concilium testatur aci. 1. incidit autem fs Martiam' consulatus in annum Christi 451.juxta compotum .Matthaei Palmcrii, cl Gregorii Haloandri.vel 452.juxta .Marianum Scolum et Sigeberlum . vel 451. juxta Onuphrimn in lib.de romanis pontillcib.Psellus 30. annos interponit inter tertiam ct quartam synodum; sed is, ut superiori numero detraxit annos decem, ac posuit 40.pro 5().ita nunc addidit annos decem, ac posuit triginta pro viginli,nisi sit error librariorum. Porro episcopi adfuerunt G.'lO.cx quibus erant patriarchae , Dioscorus alexandrinus , qui tamen mox ejectus est, .Maximus anliochcnus, Analholius constanlinopolitanus ct Juvenalis Hierosolymitanus. Vide Liberatum in breviario cap. 11. cl sequentibus, ct Evagrium lib. 2. hislor. cap. 2. 3. ct 4.

Quinta synodus generalis non est , ut mulli putant, ea quae sub Agapeto cl .Menna celebrata est, quaeque in secundo tomo conciliorum sub nomine quintae synodi quatuor actionibus contlnctur;siquidein illa particularis fuit, ct quintam synodum antecessit. ut disertis verbis docent Joannes Zonaras in vita Justiniani, ct Aiecphorus lib. 17. cap. 9.

Coacta est autem quinta synodus vera apud Conslantinopolim, Vigilio summo pontifice,ct Justiniano seniore imperatore , anno duodecim post consulatum Basilii, ut initio ejusdem synodi legimus, qui est annus Dominicae incarnationis 553.vel 55G. juxta ISellum. qui annis 102.vult posteriorem esse quintam synodum quarta. Convenerunt episcopi 165. ut idem Psellus tradit; e quibus erant patriarchae Eulychius constanlinopolitanus , Apollinaris alexandrinus,Domninus anliochcnus et Eustochius Hierosolymitanus . qui tamen non per se , sed per legatos interfuit. Summus autem pontifex, nec per se . nec per legatos interfuit. Synodum tamen per libellum confirmavit, ut Nicephorus scribil lib. 17. cap. 27.

Caussa congregandi concilii fuit Origcnis Haeresis . quae tunc invalescebat. Itaque damnatus est Origenes , et simul Üydimus ct Evagrius ejus sectatores: ne.cnon Theodori .Mopsueslcni et Theodorei! Cireusis scripta . et epistolii . quae dicebatur Iliae ad Marim Persam. Vide de hac synodo Zonarum loco citato . Nicephorum lib. 17. cap. 27. s. firegorium lib. 1. epist. 24. Evagrium lib. 1. cap. 38. cl Liberatum in breviario cap. 23. cl 24. tametsi quae Liberatus dicit, valde caute legenda sunt: nul enim non sunt ipsius, aut ipse falsa aliqua relatione deceptus fuit. Certe non congruunt cum aliorum catholicorum Patrum narrationibus.

Sexta synodus celebrata est apud Conslantinoplim anno duodecimo Constantini IV. teste Paulo diacono in vita ejusdem . qui quidem erat annus Domini 681. vel 685. juxta Pscllum, qui annos 129. ponit inter quintam cl sextam synodum. Quod vero in ipso concilio passim adscnbitur annus 28. ejusdem Constantini, non est error lypographorum, ut censet Illyricus Cent. 7. cap. 9. Nam etiamsi non imperavit Constantinus post mortem patris, nisi annis 17. tamen imperavit etiam annis inultis cum patre suo. ut Zonaras significavit, dum illum ait ab ipso patre coronatum fuisse ante discessum in Siciliam. Itaque concilium numerat annos Cuti-

stantinl a prima coronatione. Paulus vero diaconus a morte Constantis patris Constantini.

Convenerunt episcopi 289. ut idem Paulus diaconus Icslalur, et consentit numerus, qui habetur in VII. synodo act. 3. Bcda tamen in lib. de sex aetatibus, prope Unem, Ilhegino lib. 1. Ado Viennensis, et Freeulphus in Chronico, solum centum quinquaginta Patres numerant. Patriarchae fuerunt duo, Georgios conslantinopolitanus el Macarius antiochenus. Nam alexandrinae cl Hierosolymitanae Ecclesiarum solum legali quidam adfuerunt. Summus quoque pontifex Agalho per legatos suos interfuit et praesedit. In ea synodo damnata est hacresis eorum, qui unam lanium in Christo voluntatem esse volebant. Vide de hac synodo pracler citatos auctores. Alberlum Pighium in diatriba et Franciscum Turrianum in apologia pro VI. et MI. synodo. Albertus enim has duas synodos sextam ct septimam , ut modo extant, adulterinas cl supposititias esse concedit. Contra Turrianus veras ct germanas esse docet. Quid nobis verius videatur in lib. 4. de pontifice cap. 11. jam explicavimus.

Septima synodus apud Nicaeam congregata est anno VIII. Constantini et Ircnae, ut scribunt Paulus diaconus lib. 23. rerum romnnarum, cl Ccdrenus in compendio historiarum. Fuit autem is annus Christi 781. si Paulo diacono credimus, vel 786. si credimus Ccdrcno. Onuphrius ponit annum Constantini X. cl Christi 789. Psellus annos dunlaxal 60. inter sextam et septimam synodum esso volunt; quod nullo modo cum veritate cohaeret. Ideo quidam mendum esse putant librariorum, ac Psellum ipsum annos centum scripsisse. Convenerunt episcopi. ut idem Psellus habet 350. ▮ quibus patriarcha unus fuit Tharasius conslantinopolitanus, caelerorum patriarcharum solum legali adfuerunt. Adrianus papa per legatos suos praesedit, ac una cum reliqua synodo eos damnavit, qui sacras Christi cl sanctorum imagines omni honore spoliabant. De hac synodo vide, si placet, quae nos disseruimus, cum ageremus de concilio francofordiensi, in disputatione de cultu imaginum.

Octava synodus est concilium IV. conslanlinopolilanum. quod celebratum est Adriano 11. summo pontifice, el Basilio Augusto, anno tertio ejusdem Basilii, ut in ipsa synodo acta prima significant, qui annus erat Domini 870. Convenerunt episcopi 383. c quibus unus patriarcha Photius, ac deinde Ignatius constanlinopolitanus, eaclcri per legatos adfuerunt.

Est autem hoc loco animadvertendum. 1res synodos in caussa Pholii Constanlinopoli celebratas. I na tempore Nicolai I. pontificis, et Micliiielis imperatoris celebrata est, in qua depositus fuit Ignatius, cl ordinatus Photius; cujus synodi meminit Zonaras in vita Michiiclls; nec est'dubium, hanc fuisse profanam synodum, ut palet ex epistolis Nicolai 1. cl Adriani''II.

Altera synodus est ea, quam nos diximus octavam, quae exstat, quamvis imperfecta, in tomis conciliorum, in qua deposito Pholio, iterum restitutus est Ignatius, atque hujus synodi meminit Zonaras in vita Basilii imperatoris.*

Tertia est ea, quam tempore ejusdem Basilii celebravil per legatos suosJoannes 'Y III. Adriani successor, in qua synodo, defuncto jam Ignalio, iterum restitutus est Photius; ct, si vera sunt, quae Graeci dicunt in concilio Ilorcnlino sess. G. et quae refert ex hac synodo Franciscos Turrianus in lib. de actis VI. VII. el VIII. synodi, rescissa plane acta praecedentis synodi, sub Adriano; quin etiam statutum, ut tolleretur de symbolo illa particula (Fllioque) sed id nullam habet verisimilitudinem. Idcirco facile mihi persuadeo, aut esse omnia conficta, quae dicuntur de Joanne VIII. ut s. Antoninus docet in Sumina historiali part. 3. 01. 22. cap. 13. § 10. aut certe verum quidem esse, Photium a Joanne VIII. per legatos restitutum in sedem conslantinopolilanam post mortem Ignalii; al caetera supposililia et adulterina esse . et a Graecis conficta, ut ex Manuclc Calleca Turrianus ostendit lib. citato.

Confirmor autem in line sententia, tum quia Zonaras meminit quidem restitutionis Pholii, non autem abrogationis concilii Mil. nec ablationis illius particulae *(Filioque)* ex symbolo: tum etiam, quia Graeci in concilio fiorentino sess. G. non agnoscunt pro synodo oe umenica concilium illud sub Joanne Mil. etsi illis multum prodesse potuisset, si legitimum ct germanum concilium fuisset. Atque hactenus de conciliis orientalibus, nunc addemus breviter occidentalia.

Nonum concilium est lateranense Primum, episcoporum 900. cl amplius, anno 1123. contra Saracenos. pro recuperanda terra sancta, tempore Callisli 11. el Henrici V. imperatoris. Platina, Onuphrius. Non exstat.

Decimum est lateranense II. episcoporum mille, anno 1139. contra antipapas, et pro jure, cleri, tempore Innocenlii 11. et I.olharii imperatoris. Platina, Onuphrius. Non exstat.

Undecimum est lateranense III. episcoporum fere 300. pro reformatione Ecclesiae. et contra Waldenses, anno 1180. tempore Alexandri III. et Friderici I. imperatoris. Plallna. Onuphrius. ilemGulielmus Tyrius, qui interfuit lib. 20. de bello sacro c. 26.

Duodecimum est lateranense IV. Patrum 1283. ex quibus erant episcopi 1573. anno 1215. contra varias haereses. et pro terra sancta, tempore Innocenlii 111. et Friderici 11. Matthaeus Palmerius, Onuphrius. Platina.

Terliumdecimum est lugdunensc Primum, anno 1245. contra imperatorem Fridcrlottin. clpio terra sancta, tempore Innocenlii IV. et Friderici II. Matthaeus Palm. Platina , Onuphrius. Exstant hujus concilii aliqua décréta in Sexto decretalium.

Dccimumqiinrlum est lugdunensc II. Patrum fere mille, ex quibus episcopi erant 500. anno 1274. contra errorem Graecorum, tempore Greg. X. et Bodulphi imperatoris. Matthaeus Palm. Platina , Onuphrius. Exstent ex hoc concilio quaedam in Sexto decretalium.

Decimumqninlum est viennense , episcoporum 300. anno 1311. contra varias haereses, tempore Clementis V. cl Henrici VII. imperatoris. Palmerius, Platina, Onuphrius. Exstant ex hoc concilio decreta, quae dicuntur Glcmcnlinae,

DecimumsûXtom est florcnlinum (omiiio pisanom, conslanlicn.se et basilcen.se de quibus postea), anno 1139. Patrum /î I. qui subscripserunt, cl mullorum aliorum, qui ante subscriptionem di sccsscranl; ut in fine concilii annotatur, contra errores Graecorum, tempore Eugeni! IV. cl Alberti imperatoris. Maith. Paliuerius, Platina.

Dccimumscpfiinum est laleranense V. Patrum Hi. contra schismala, cl pro variis negotiis, tempore Julii II. cl Leonis X. et Maximilian! imperatoris, cocpit anno 1512. linem habuit 1517.

Dccimumoclavuni est tridentinuin, anno 1515. inchoatum, anno 1503. linitum contra hacrcses Lutheranonnn, tempore Pauli III. Julii III. ac Pii IV. cl Caroli V. ac Ferdinand! imperatorum. Numerus Patrum his verbis describitur a Gaspare Villalpandaco, disputatione quinta de concilio tridcnlino. *Adsunt,* inquit, *ser, cardinales, quatuor legati, patriarchae 1res, archiepiscopi triginta duo, episcopi ducenti viginliocto, abbates quinque, generales ordinum ministri septem, episcoporum procuratores plurimi.*

Ex his conciliis nullum esi. quod non sil a pontifice probatum, et a catholicis recipiatur; nam de primis ocio conciliis palet ex decreto dist. Hi. can. *Sancta octo. De* noveni .sequentibus synodis, ex eo palet esse probalas, quod in eis praefuerit summus pontifex. De ultima palet ex confirmatione Pii IV. At Graeci lanium recipiunt prima septem concilia, ut notum est ex concilio florent, sess. 5. el G. Lutherani autem tantum recipiunt prima sex, ut palet cx Magdeburgeiisibus Gcnlur. 8. cap. i), et Centur. 9. cap. 9. Eulychiani, qui adhuc inveniuntur in Asia, tantum recipiunt prima tria. Nestorian!, qui etiam in oriente reliqui sunt, tantum recipiunt prima duo. Trinilarii, qui in Hungaria ct Polonia nunc versantur, nullum recipiunt.

CAPUT VI.

Concilia generalia reprobata.

Primum generale reprobatum, est concilium anlioclienum anno 315. in anno quinio Constantii, ut dicitur a Socrate hb. 2. cap. 5. et Sozomcno lib. 3. cap. 5. in quo damnatus est Athanasius, et via patefacta ad eversionem concilii nicacni primi.

Notandum est autem, a summa conciliorum, cl ab aliis confundi hoc concilium cum aliis quibusdam. Sex enim fuerunt concilia antiochcna. Primum et secundum contra Paulum Samosatenum, tempore Dionysii papae, circa annum 2G9. Vide Ensi bium hb. 7. hist. cap. 23. 21. 25. cl 2G. Tertium Arianorum, tempore Julii I. anno 315. ut supra diximus. Quartum est Macedonianorum pro sua hneresi anno 3G7. tempore Liberii papae. Hieronymus m Chronico. Quintum est catholicum provinciale episcoporum 30. cujus canones 25. habentur »·» lorn. I. conciliorum. Videtur fuisse lemporc Jovi u · i I.dierii. Vide Sozomcirtim lib. G. cap. 1. \lum i -i insertum act. 11.concilii chalecdoncnsis. Secundum generale est mediolancnse episcopo- π . plusquam 300. anno 351. tempore ejusdem Constantii, in quo etiam oblique fides catholica damnata est. Rufflnus lib. ID. cap. 20. Socrates lib. 2. cap. 29.

Tertium generale csl ariminense episcoporum G00. sub eodem Constantio anno 3G3. ut nol it Hieronymus in Chronico, in quo sublatum est de symbolo nomen ὁμ^ὐσιο hujus concilii fuit quasi pars quaedam seleuciense in oriente. Vide Augustinum lib. 3. contra Maximinum cap. 11.Hieronymum contra Luciferianos. Ambrosium episl. 32. Ilnflinuin lib. 10. cap. 21. Socratem hb. 2. cap. 29. Basilmin epislol. 52. ad Alhanasium.

Quartum est Ephcsinum II. tempore Theodosii junioris anno i 19. m quo. factione Dioscori, occisus csl s. Flavianus episcopus conslanlinopolilanus; et legati rumini poiililicis Leonis fugati, ac demum haeresis euiychiaua confirm ita. Reprobata est haec synodus a Leone in epistola ad clerum et populum conslanlinopolilanum: Item ad Theodosium; Item ad Pulcheriam, quae sunt 22. 23. 21. 25. et Vide breviarium Liberati cap 12. et Evagrium lib. I. cap. 9. et 10.

Quinlum est concilium conslanlinopolilanum sub Leone Isauro contra sacras imagines anno 730. qui fuit tertiusdecimus imp-rii ejusdem. Concilium csl reprobatum: Nam non interfuit ullus patriarcharum, excepto s. Germano, qui tamen non consensit, et ideo a sua sede conslanlinopolitaiia dejectus csl.

Sextum csl concilium conslanlinopolilanum sub Constantino Copronymo. et anno 755. Convenerunt autem episcopi 338. sed nullus adfuit patriarcharum. excepto pseudoepiscopo conslaiilinopolilatio. Definitum csl in concilio, abolendas esse Christi cl sanctorum imagines. Reprobatum est hoc concilium in \ II. synodo act. G. Vide do his duobus conciliis conslnnlinopolitanis Paulum diaconum hb.2l. cl 22.rerum romanarum.el Zmiaram in annalibus.

Illud etiam observabis, harre synodum falso a nonnuljis vocari tertiam ephesinam. ut ab auctore summae conciliorum in principio MI. synodi, cl a Sixto senensi lib. 5. bibliothecae sanctae annotat. 217. Nam omnes antiqui eam vocant conshmlinopolitanam. cl id ipsum clarissime palet cx isto ipso concilio, quod insertum legitur in VII. synodo aci. G. Caussa erroris videtur fuisse, quia isti profanae synodo praesedit Theodosius episcopus Epliesinus.

Septimum est concilium pisannm anno 1511. congregatum ab imperatore el rege Galliae, et ali quot cardinalib. contra Julium 11. el reprobatum paulo post in concilio latcranensi sub Julio 11. sess. 2. cl 3.

Octavum numerari potest concilium wiltembergense, quod Lulherani generale vocant 300. pastorum praeside I.ulhero anno I53G. Vide Coclilaeum in actis Lnlheri. el Surium in commenlano rerum in orbe gestarum anno 153G.

CAPUT VII.

Concilia *parlim confirmata, parlim reprobata.*

Primum generale parlim confirmatum parlim rcprobalum csl sardicensc concilium, episcoporum 37G. anno Domini 351.tempore Constantii et Julii 1.

ex quibus 300. episcopi occidentales fidem catholicam eonlirinarunl, quam exponit Hilarius in lib. de synodis, reliqui 70. episcopi orientales fidem Arianttm scripserunt. Vide Socratem lib.2. cap. 16. Sozomenum lib. 3. hist. cap. to. cl 11. ctThcodorclum lib. 2. cap. 7. et 8.

Secundum csl concilium syrmiense, quod celebratum est annis quinque post sardiccnse, hoc csl, anno Domini 356. Liberio summo pontifice, el conslanlio imperatore. In hoc enim concilio duae formulae fidei dissentientes inter se editae sunt. Unam composuit graccc Marcus Arethusius, qui postea sub Juliano illustre martyrium pertulit, qune quidem ea esse videtur, quam Hilarius in lib. de synodis prope extremum, ul catholicam explicat. Alteram alii composuerunt latino plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in lib. de synodis, non procul ab initio. In eodem etiam concilio Pholini haeresis damnata est. quam damnationem omnes Ecclesiae probaverunt. Vide Socratem lib. 1. cap. 21. cl seq. ct Sozomenum lib. 4. cap. 5. cl 6. vide etiam Epiphaniuin haeres! 71. qui tamen in eo lapsus videtur, quod Sardicam pro Syrmio acceperit.

Tertium csl concilium Quinisexlum, in quo continentur canones Trullani. Sciendum csl enim cx TIrtrnsio disputante in septima synodo action. 4. sextam synodum, quae tempore Constantini IV. celebrata csl, nullos canones edidisse, sed post annos aliquot tempore Justiniani episcopos rediissc Conslanliiiopolim, cl in palatio, quod dicitur Trullum 102. canones edidisse, qui dicuntor Trullani, et a Balsamone vocatur concilium Quinisexlum. quia non est haec synodus quinta nec sexta, sed canones addidit quintae cl sextae synodo.

Quo tempore haec synodus habita sil. non csl adeo certum. Nam Theophanes quidam historicus, quem citat Franciscus Turrianus in libro de VI. synodo, doccl celebratam hanc synodum anno 27. a verae sextae synodi dissolutione, nimirum anno secundo imperii Justiniani instaurati. At Tharasius in VII. synodo act. 4. cl Epiphanies in eadem synodo aci. 6. lomo I. dicunt posl quinque annos a dissolutione concilii hos canones editos: quod certe probabilius mihi videtur, nam alioqui non video, quae fuerit illa erratica synodus Conslanlinopoli a Justiniano habita, tempore Sergii papae, el quam idem papa reprobavit, teste Beda libro de sex aetatibus; Paulo diacono lib. 6. cup. 1. Othone frisingensi lib. 5. cap. 13. Ilheginone lib. I. cl Adone viennensi in Chronico: nam in anno 27. a dissolutione, concilii sexti, non sedebat Sergius, sed Constantinus papa. El certe Iteda, ct Tharasius antiquiores Theophane sunt. Quin etiam Beda ipso tempore vixit, quo Sergius papa sedebat.

Hos ergo canones dicimus parlim reprobatos, quia non interfuit summus pontifex, nec per se, nec per legatos, dum isti canones fierent. Et aperte Sergius papa, qui tunc sedebat reprobavit erraticam istam synodum, ut ait Beda in lib. de sex aetatibus in Justiniano. Parlim autem approbatos, quia etsi canones illi ex se nullam vim habeant, tamen aliqui postea probati sunt a pontifice, ani aliis legitimis conciliis, qualis est can. 82. de pingendis imaginibus, receptus ah Adriano p^pa, et MI. synodo, ul palet ex ipsa septima synodo act. 2. ct 4. Vide quae disseruimus adversus hanc synodum quinisextam hb. 2. de summo pontifice cap. 18.

Quartum est concilium franefordiense, quod celebratum csl anno 791. juxta Illicginonem lib. 2. Adriano 1. pontifice, et C.<rolo Magno rego Francorum. Quod concilium ab Adriano confirmatum fuit, quantum ad eam partem, in qua definitur Christum non esso Filium Dei adoptivum, el ab eodem reprobatur. quantum ad alleram partem, in qua cx errore damnatur septima sy nodus. Vide quae nos diximus in 2. lib. de conciliis cap. 9.

Quintum csl concilium constanliense Patrum fere mille, ex quibus episcopi amplius 300. anno 1 MI. inchoatum sub Joanne XXIII. et anno IMS. finitum sub Martino V. el Sigismundo imperatore. Plat. Palmerius dicil. quod hoc concilium quantum ad primas sessiones, ubi delinit concilium esse supra papam, reprobatum est in concilio fiorcnIlno, cl laterancnsi ultimo: quantum ad ultimas sessiones, cl ea omnia quae probavit Marlinus A.abomnibus catholicis recipitur.

Sextum est concilium basileensc inchoatum anno 1131.Cl continuatum Basileae,ac deinde I.atisannac usque ad annum I M9.quo tempore cessit Nicolao V. pontifici, tam concilium, quam papa Felix V. in schismate ab ip>o concilio creatus.Vide acta concilii, el bullam annexam Nicolai V. pontificis. Huju< concilii nihil est ratum cl probatum,nisi quaedam dispositiones circa beneficia ecclesiastica,quae a concilio factae fuerant . quas (pacis cl unitatis gratia) Nicolaus praedictus approbavit. Concilium vero ipsum reprobatur in concilio Ialcrancnsi ultimo, sess. tI.

CAPIT MiI.

De concilio nec manifeste *probato , nec manifeste reprobato.*

Generale nec approbatum , nec reprobatum, videtur esse concilium pisanum.quod anno 1409.deposuil Gregorium MI. el Benedictum XIII. ct elegit Alexandrum A .Siquidem s.Antoninus 3.por.til. 22. cap. 5. § 2. et 3. summae historialis . asserit, conciliabulum illegitimum . non verum Ecclesiae concilium fuisse, el eventus idem ostendisse videtur. Coactum enim concilium fuit ad schisma tollendum , cl tamen illud non sustulit, sed auxit. Si autem sine dubio fuisset reprobatum . etiam sine dubio Alexander VI. se non sextum, sed quintum appellassel. Adde , quod est ferme communis opinio, Alexandrum, et qui ei successit. Joanncm luisse veros pontifices. At certe cx Iribus,qui tumIc pro pontificibus gerebant, isti maxime ul veri pontifices colebantur. Haec do generalibus.

De conciliis particularibus vide tomos conciliorum . cl Gratiani decroltnu disl. 10. canon, sexta synodus, cl disl. 20. canon, de libellis. Item Chronicon Onuphrii , el secundum librum Chrouographiac Gcnebrardi.

CAPUT IX.

De ulililalc vel etiam necessitate celebrandorum conciliorum.

His igitur praemissis, explicanda sunt en,quibus legitima concilia constant. Ea vero ad quatuor causas reduci possunt, ad Unem , efficientem, materiam et formam conciliorum.Ac ut a fine,quae prima caussarum est,incipiamus,Primum exponendae breviter erunt caussae,ob quas concilia celebrari solent; deinde ex iis judicandum erit, utrum conciliorum congregatio sit necessaria, an solum utilis. Porro caussae praecipuae,ob quas concilia celebrantur, sex numerari solent.

Prima caussa est haeresis nova.idcsl, numquam antea judicata, propter quam caussam coacta sunt prima septem generalia concilia. Semper enim Ecclesia tanti fecit periculum novarum haeresum, ut non putaverit aliter posse resisti , quam si omnes aut certe permulti principes Ecclesiarum conjunctis viribus, cl quasi agmine facto irruerent in hostes fidei.

Secunda esi schisma inter romanos pontifices. Haec enim de caussa celebratum est concilium tempore Cornelii. Item aliud tempore Damasi, cl rursum alia temporibus Symmachi , limoccntii II. et Alexandri III.cl Pisanum, atque conslantienso temporibus firegorii XII. ct Benedicti XIII. nullum cnini est potentius remedium, concilio, ut saepissime probatum est.

Tertia est, resistentia communi hosti totius Ecclesiae. Hoc modo coacta sunt concilia ab Urbano 11. Callixto 11.Eugenio III.ahisque pontificibus pro bello contra Saracenos.Item ad deponendum imperatorem celebrata sunt concilia a Gregorio III.c.oQtra Leonem 111. iconomachunr.a Gregorio VU.contra Henrietta) IV. ab Innoccntio 1Y. contra Fridcricum II.

Quarta causa est suspicio haeresis in romano pontifice, si forte accideret, vel etiam tyrannis m(orrigibilisztunc enim deberet congregari generale concilium , vel ad deponendum pontificem . si inveniretur haereticus, vel certe ad admonendum, si in moribus videretur incorrigibilis : nam ut dicitur in VIII. synodo, aci. ullim. can. 21. debent generalia concilia cognoscere controversias circa roinanum pontificem exortas.non tamen audacter in eum sententiam ferre. Ob istam caussam legimus celebratum concilium Sinuessanum in caussa s.Marcellini, et romane concilia in caussa Damasi,Sixti 111. cl Symmachi, cl Leonis 111. et IV. quorum nullus a concilio damnatus fuit, sed Marcelhnus sibi ipse coram concilio poenitentiam injunxit, reliqui se purgaverunt. Vide Plalinam,cl tomos conciliorum.

Quinta caussa est, dubitatio de electione romani pontificis. Si enim cardinales non possent, aut non vellent pontificem creare , aut certe omnes simul perirent; aut aliunde fieret vere dubium , ad quos pertineret ejusmodi electio, ad concilium generale spectaret decernere de electione futuri pontificis , quamquam non est verisimile id aliquando eventurum.

Sexta est reformatio generalis abusuum ct viliorum, quae in Ecclesiam irrepunt; tametsi enim solus pontifex potest leges loti Ecclesiae praescribere,tamen longe suavius res agitur cum approbante concilio generali summus pontifex ejusmodi leges praescribit.Hinc videmus omnia fere generalia concilia canones edidisse de reformatione. Vide Joan, dc Turrecreinala lib. 3. cap. et 10.

CAPUT X.

Concilia generalia utilia esse,et suo quodam modo necessaria, non tamen absolute, cl simpliciter.

Ex his caussis, ob quae concilia congregari diximus, facile, erit judicaro, sinlno modo utilia,au etiam plane necessaria concilia ad Ecclesiae conservationem. Et quidem de generalibus conciliis ita statuo, ejusmodi conciliorum convocationes utilissimas cl suo quodam modo necessarias,non tamen absolute , et simpliciter necessarias esse. Id quod mihi facile persuadeo, Primum ex eo, quod primis 300.annis caruil Ecclesia conciliis generalibus nec tamen periit. Quemadmodum enim annis illis 300. Ecclesia sine conciliis generalibus incolumis mansit, sic etiam potuisset sine dubio aliis 300.et rursum aliis GOO.atque aliis mille perm.inerc;nam non defuerunt ilio etiam tempore muline hacrcses,mulla schismata , multa vilia . atque abusus , quae tamen omnia Ecclesiam catholicam,tametsi conciliorum generalium praesidio destitutam , opprimere non potuerunt.

Denique accedit etiam illud, quod nulla ex enumeratis caussis generale concilium absolute necessarium osse convincit. Nam primum emendatio vitiorum ct abusuum (ut a postrema caussa incipiamus), fieri potest salis commode . tum per leges summi pontificis , lum per conciliorum provincialium decreta, licet suavius id fiat, ut diximus, per concilia gerteralia.

Illa autem caussa do electione summi pontificis fieri non potest, si mornliler, non melaphysicc loquimur , ut unquam usu veniat. Quis enim credat futurum aliquando , ut cardinales , aut non velint, aut non possint creare pontificem ? Quod si etiam id accideret, vix dubium esse posset, ad quos perlineret electio. Nam cum romanus episcopatus cvectus sil ajl summum Ecclesiae pontificatum , eorum sine dubio est, summum pontificem eligere , ipiorum est roinanum episcopum eligere. Quorum autem sil roinanum episcopum eligere, non magis dubium esse posset remotis pontificum constitutionibus . quam ad quos pertineat aliarum civitatum episcopos eligere. Sed de hac re alibi dicendum erit.

Illud constat, propter ejusmodi caussam nullum hactenus concilium generale convocatum esse.Quod idem dc quarta caussa dici potest.Nam propter suspiciones dc doctrina, cl vita pontificum,nunquam convenerunt, nisi provincialia , aut nationalia concilia. Nec sane videtur majori concilio opus esse ; nam dum est vere pontifex,non potest ab ullo con-

cilio judicari, nisi forte tribuat ipse qoncilio potestatem examinandi caussam suam,et sententiam discrclivam. non tamen coaclivom terendi. Hanc autem potestatem aeque potest papa tribuere concilio particulari, atque universali

.Jam vero tertia caussa duplici nomine non exigit necessario generale concilium; primum, quia non est absolute necessarium, ut communi liosti.qunlis est lurca.resistatur.Si enim Ecclesia consenari pohiisub immanissimi.-peiS'-quulionibUhVimi'.Domitiani , Decii , Diocletiani . cur non posset elhun sub pcrsequuliunc Turearum? Deinde quis noti videt etiam sine generali concilio posse bellum indici communi hosti , quemadmodum saepe factum est ?

Denique nec primam.aut secundam caussam necessario postulare concilii generalis convocat amem, testantur praeterita tempora. Nam si ad exliuguendas septem liaereses celebrata sunt septem concilia generalia, plqsqwiru centum liaereses cxtinclae sunt a sola aposlohea sede,cooperanlibus conciliis particularibus ct si unum schisma sublatum est per generale concilium conslimtiense, schismata supra quinque et viginli sine concilio generali sublata sunt.

At s. Augustinus lib. i.contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 12. atfirnint.paucas quasdam bacreses luisse, ad quas superandas necessarium fuerit concilium plenarium occidentis cl orientis. Sanctus quoque Leo in episl. 13.ad Martialium. laudat Marlmnum Augustum, quod synodum generalem a se postulatam' etiam ipse necessariam judicaverit.

S. Isidorus in praefatione conciliorum scribit , ante Constantini tempora,Christianam Ecclesiam in varias liaereses divisam fuisse, quod propter imperatorum pcrsequnliones non liceret episcopis concilia celebrare: ubi sine dubio dc generalibus conciliis loquitur. Constat enim ante tempora Constantini.mulla concilia particularia celebrata fuisse.Otiare velle videtur Isidorus,concilia generalia simpliciter esse necessaria ad hacreses eylirpandas.

Item s. Eugenius episcopus carthagmensis . ut Vietor testis est,lib. secundo de persequulione Wandnlica. cum urgeretur a rege Iluuerico. ut dc fido cum nrianis episcopis conferret.respondit.caussam Ildei communem esse loti catholicae Ecclesiae.proinde convocandos esse episcopos ex omnibus Ecclesiae partibus , ac praecipue significandam rem totum esse Ecclesiae romanac . quae caput est omniuin Ecclesiarum. Oua responsione significavit Eugenius, ad explicandas quaestiones fidei concilium generale omnino necessarium esse.

Denique, antiqua illa quaestio,csseiilno rebaptizandi ab haereticis baplizati ? numquam Oniri potu.I. donec accessit sententia concilii generalis,etiamsi mullae praecessissent conciliorum particularium, et sedis aposlolicae definitiones. Videlur igitur ad controversias lidei terminandas simpliciter necessaria synodus generalis. De qua re sic loquitur s. Augiislimis bb. 1. tie baplis. contra Donalislas, cap. 7. *Quaestionis,* inquit, *hujus obscuritas prioribus Ecclesiae temporibus ante, schisma Donati magnos viros, ct magna charilata praeditos Paires, episcopos ita inter* sc *compulit, salva pa-*

ce, *disceptare ct fluctuaro, td diu conciliorum in suis quibusque regionibus diversaslululumntaveriiil.donec plenario lotiusorbis rmpiUo.quod saluberrime, sentiebatur,eliam remoti dubituaonibus [irmarclur.* El cap. 18. *11 »·..* inquit, *de ba pltmno pie ipredamus quod univers · Er ' ia ‹ sacrilegio schismatis remota custoditJn qua lam> n. si altati alii , et aliud alii . tidhuv de ista quaestione.>alva pace sentirent.donec tinirersali concilio unum aliquid eliquatum sinccramqif: pïäcuissek humanae inflrmilalis ei rorem exetnaitt ehardas unitatis.* Et lib. 2. cap. 4, A‹‹· nos.inquit. *tale aliquid auderemus asserere. nisi universae Ecclestae* cone *>rdi.siina aucAorila'e jninali . cui cl ipse sine dubio cedcrel . A ;am »!(<> tempore quaestionis hujus veritatis eliquaturi declarata per plenarium concilium tolidarelur.lkmc.* Augustinus.

Sed nil primum testimonium Augustini, non est difih ile respondere : nec enim docet Atigu-dinus, concilia generalia ullo unquam tempore fuisse simpliciter necessaria, sed solum neccssariu quodammodo, hoc est, ut suavius, et mdurius pax Ecclesiis redderetur. Si quidem Augustinus quo m loco scripsit, ad hacresim quand un. hoc est. Aiiinam comprimendam, necessarium fqjssc concilium generale, in eodem scripsit, bncresim Pelagianum.aliasque plurimas sine concilio generali comprimi potuisse.Si nutem quaeras.quare magis egnerd generali concilio catis-a Arianoruin.quam Pelagiunoruni. non respondebit Augustinus. quia obscurior fuerit quaestio ab Arianis in Ecclesiam introducta, quam a P<dngianis;id enim non videlur esse verum, cum mulla plura et clariora sint in Scripturis testimonia pro divinitate, Christi adversus An.mos.quam pro peccato originali adversus Pela^ianos:Sed quia Pelaginnoruin haeresis . Deo sic ∨< ac disponente.brevi damnata fuit ab universa Ecclesia.cum summa pace et consensione id ipsum decreverint ap islolica sedes Hornae.concilia ormnldimn in l'.i-Inc'lina.el occidentalium in Atnca.il lerc-is autem Ari ana mullos episcopos patronos ab ipso s-io exordio habere coepit. qui non videbantur facile quieturi.nisi summa-tolius Ecclesiae nuclorii^e obruerentur. I aque ad hacresim Pel agi uijin-ex Unguendam non fuit necessarium generale conciiimm necessarium autem,fuit ad e.xlinguend;nn hacresim arianam : quoniam illa commode ct facile ab npoSlolica sedo.coopemnlibus conciliis provincialibus variorum locorum, compressa est; haec autem etsi tandem ab eadem aposlolica sede , et provincialibus conciliis comprimi potuisset,non tamen aeque commode ac facile-.

Idem ad testimonium s. Leonis responderi potest. Judicavit enim s. Leo.necessarium concilium generale clialcedonense,ut ejus auctoritate destrui posset id.quod perperam egerat concilium generale cplicsinum secundum Ai hanc non fuisse absolutam necessitatem.sejl aliqualem dunlaxal,perspicuum est ex concilii ariminensis irritatione I’uit ‹·.· nim arimiiiensc concilium generale, cl frequentissimum . ac longe celebrius Ephcsiuo secundo . cl tamen a pontifice Damaso sine ullius generalis concilii praesidio irritatum fuit. De qua re vide epislo-

l.mi Damâsi ad episcopos Illyrici, cl cpisl.52.Bnsilii nd Atlianasiiim.

Eodem modo exponere cogimur testimonium Isidore : nam quod ipse ait. ante Constantini imperium Ecclesiam divisam fuisse in varias hacrcscs, quia non dabatur episcopis facultas copgrcgandorum conciliorum.et eo modo plebium docendarum: si absolute iiilelligalur.apcriissimc falsum est.Nam clunto tempora Constantini plurimae hacrescs sunt a conciliis episcoporum penitus sublatae, et extiuclae. et post tempora Constantini, non defuerunt hacrescs novae.quae Ecclesiam longissimo tempore vexaverunt.Certe ncslorianacclculychianac haereses uumquain penitus eradicari potuerunt, et tamen post Constantini tempora exortae sunt , cl in iis extirpandis concilia generalia saepius laborarunt. Id igitur solum Isidoros significaro voluit, (empore Constantini concilia generalia celebrari coepisse , atque eam rem ad comprimendas hacrescs utilissimam exstitisse.

Jam vero quid s. Eiigcnitis sibi voluerit.explicat ibidem Victor iiliccn<is. Scribit enim Eugcnium mentionem fecisse concilii generalis, cl transmarinarum Ecclesiarum.cum vocaretur ad conferendum de lido cum Arianisjnon quod non essent in Africa viri doctissimi, qui iulo possent committi eum episcopis Arianis. sed quod existimabat transmarinos doctorcs, si iu Africam venissent. liberius acturos caussam fidei, cum non essent subjecti regi Wandalorum . rui africani episcopi subjecti erant. Nec tamen mentitus est Eugenius.cum ait,caussam fidei esse communem.et se non posse sine transmarinis episcopis causs am Illam suscipere; nam etsi absolute licebat ei conferre cum Arianis de lide.nl saepe alias in eadem regione contulerant catholici cum Donntislis . Impen non expediebat eo tempore , cl proinde nec liccbalsinc manifesto periculo.Itaque vere non poterat Eugcnius sine transmarinis collegis provinciam illam suscipere . non quia deerat auctoritas . sed quia deerat opportunitas : nec iniquilns, sed prudentia fuit,tyranni illius petitionem sententiae ambiguitate eludere.

Itcst.it ultima illa objectio, de baptismo haereticorum, quae solvitur duobus modis. Primum enim fortasse non est verum, quod Augustinus putabat. quaestionem illam non potuisse liniri ante com itii generalis sententiam.X un concilium generale primum luit nicacnum tempore Constantini celebratum. Scribit autem s. Hieronymus in dialogo contra Lm iferianos,illos ipsos episcopos.qui cum Cypriano decreverant haereticos esse rebaptizandos, postea contrarium protulisse decretum. Ex quo colligitur, eos episcopos tandem sententiae Slepliam romani pontificis acquievisse, qui tamen oinnes mortui sunt ante tempora nicacni concilii.

Idem quoque Hieronymus in libro de scriptoribus ecclesiasticis.scrlbil Dionysium alexandrinum in sententiam Cypriani de rcbnplizalionc concessisse; quod etiam indicat Eusebius lib. 7. hist. cap. I. el tamcn constat eundem Dionysium paulo post mutasse sententiam, nec fuisse ausum rebaptizare quendam hominem, quem certo constabat ab haereticis baplizalum, nI idem refert Eusebius lib. 7. hist. cap. κ. Quid, quod ipse ctiam Augustinus in epistola 48. ad Vincentium suspicatur Cyprianum retractasse sententiam suam? Itaque probabile est. etiam ante nicacnum conciliulu . ac auctoritate sedis apostolicac, quncstlonoin illam apud omnes catholicos fuisse linitam. Sed etiamsi quaestio finita non fuisset usque ad concilii plenarii determinationem, ut Augustinus dicit,non tamen inde colligere oporteret, non potuisse liniri : nam licet aposlolicac sedi cooperanlibus conciliis controversiam illam finiendi auctoritas non dccsscl, maluerunt tamen sancti illi pontifices differre in tempus aliud magis opportunum absolutam determinationem ejus quaestionis, quam tot magnos viros ab Ecclesia separare. Quia vero temporis opportunitas non ante se obtulit, quam cum nicacnum concilium celebraretur; idcirco Augustinus toties repetit.in concilio plenario orbis terrae, quaestionem illam tandem esse finitam.

At. inquies, Stephaniis papa , congregato concilio quodam particulari, jussit non rebaptizari, cl excommunicandos consuit cos, qui rebaptizarent , ut scribit Dionysius alcxandriims . Eusebio teste lib. 7. hist. cap. 4. cl Augustinus lib. de unico baptismo, cap. 14. Igitur quaestionem papa eum particulari suo concilio linire voluit, nec potuit. Proinde necessaria videntur omnino concilia generalia.

Respondeo, ut lib. 4. de pontifice, cap. 7. jam ante respondi: Slephonum quidem jussisse, ne ii rebaptizarentur, qui essent ab haereticis baplizaii, ac consuisse etiam rcbnplizalores esse excommunicandos, non tamen re ipsa illos cxcommuniciisse. id quod manifeste colligitur ex mullis antiquis auctoribus. Nam ipse in primis Cyprianus in epistola ad Pompejum non ail.Stcphanum excommtmicasse. sed excommunicandos putasse, qui contra facerent: *Sacerdotes,* inquit, *Dei veritatem. Christi et Ecclesiae unitatem luentes abstinendos putat.* Et in epistola ad Jubajanum dicit, se cum collegis suis contrarium sentientibus pacem habere: quod certe non diceret, si aut ab illis ipse excommunicnlus fuisset, aut ipse cos cxcommunicassel: Jos,inquit, *Quantum in nobis est, propter haereticos , cum collegis et coepiscopis nostris non'eontendimus, cum quibus divinam concordiam, et dominicam pacem tenemus.*

Hieronymus in dialogo conira Liiciferianos de Cypriano sic loquitur: *In communione eorum permansit. qui sententiae suae contraieranl.* Augustinus lib. 1. de hapllsmo, cap. 7. dicit magnos viros. el Ecclesiae Patres atque episcopos, hoc est . Slephamim, cl Cyprianum . salva pace cteharilalc dissensisse. Pacianus cpisl. 2. ad Symproniannm: *Cyprianus,* inquit, *in concordia omnium, in pace communi, in confessorum grege passus est.* VInccnlius Lyrincnsis in suo libello: *0 rerum,* inquit.mira *conversio, auctores ejusdem opinionis, catholici; consectatores vero, haeretici judicantur. Absolvuntur magistri. condemnantur discipuli. conscriptores librorum /ilii regni erunt. assertores vero gehenna suscipiet. Aium quis illud sanctorum omnium, cl episcoporum, et martyrum lumen beatissimum Cyprianum,cum caeleris collegis suis in aeternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sa-*

1 rdegus, qui Donalislas cl caelerus pestdt, quae illius auctoritate concilii rebaptizare se jactitant, in sempiternum neget arsurus esse cum diabolo'

CAPUT XI.

Concilia episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria.

Quamvis autem generalia concilia, non sint absolute necessaria , tamen concilia aliqua, sive generalia, sive particularia sint, omnino necessaria esse ad bonam Ecclesiae gubernationem . vix in quaestionem revocari posse dubito: Nam si *necesse est, ut veniant scandala,* ut ait Dominus , Matlh. IS. cl *opurlet haeres esse,* ut apostolus ait, 1. Cor. 11. certe necesse est etiam, ut in Ecclesia sil certo.n aliquod judicium . quo et scandala tolli, cl liaerescs damnari possint, alioqui brevi tempore Ecclesia universa in partes scinderetur cl perircl ; Nam *omne regnum in scipsum divisum desolabihir.* .Matlh. 12.

Elsi vero sumus pontifex judex est, vice Christi, omnium controversiarum,cique obtemperare debet fraternitas universa, ut Cyprianus loquitur lib. I. cpisl. 3. el nos in libris de pontifice mullis argumentorum generibus demonstravimus : tamen non debet pontifex in controversiis lidei dijudicandis, aut solo suo judicio fidere, aut expectore divinam revelationem, sed adhibere diligcnliam, quantam res lania postulat, et ordinaria media ; cl lum demum expeclare nssislcaliam Spiritus sancti. et directionem divinam.

Porro medium ordinarium , ac proinde necessarium esse concilium, magnum, aut parvum . unum vel plura, prout ipse judicaverit, facile probari potest.

Primum ex divina illa promissione, Matth. 18. *I bi fuerint duo, vel 1res àùngregali in nomine meo, illic sum. in medio eorum.*Hunc enim locum de conciliis inlcIligil synodus chalccdonensis in cpisi, ad Leonem, et aliae synodi, quas iu sequenti libro adferemus.

Secundo, ex facto apostolorum, qui cum possent eliam scorsim singuli definire controversias,tamen ne. viderentur négligera medium ordinarium, et a Christo ipso demonstratum, non sine concilio controversiam de legalibus Antiochiae exortam delinio voluerunt, Aci. 15.

Tertio, ex consuetudine lolius Ecclesiae . alquo omnium sacculorum. Semper enim init in Ecclesia ista consuetudo, ut ad res dubias explicandas concilia episcoporum haberentur. Et ipsi eliam romani pontifices nullam unquam hacresim novam sine novo concilio damnaverunt, ut cognoscere poterit, qui vel tomos conciliorum, vel historias Ecclesiasticas evolvere voluerit. Quod autem semper, cl ab '•mnibtis facium est, quis negare audebit, ordinarium dici posse, et revera esse?

Sed accedat confirmatio ex Patribus. Cyprianus lib. 2. cpisl. I. ad Stcphanmn: *Accesse .* inquit. *habuimus convenientibus in unum pluribus sacerdotibus cogere, cl celebrare concilium.* Cela sms in torn, de vine, analhem. S» *praecessit.* inquit, *consensus pontificis, doceatur a quibus, et ubi ille sil gcslus.si secundum Ecclesiae regulam celebratus, si paterna traditione profectus.si majorum more prolatus, si competenti e ruminatione depromptus , ubi procul dubio requirendum est, si synodali congregatione, celebratus . quod in receptione damnati, cl depulsione, catholici , quia nova est caussa, /icri certissimum est.*

Denique, concilium lolclanmn XI. in ipsa praefatione mullis verbis demonstrat conciliorum in Ecclesia necessitatem. Sed illa summa est. si concilia desint, necesse esse, ut omnia vitiis et erroribus continuo repleantur. 1laque etsi posset Deus per absolutam potentiam suam Ecclesiam sine conciliis conservare: tamen secundum ordinariam providentiam ejus, necessaria concilia sunt ad bonam Ecclesiae gubernationem.

CAPUT XII.

Cujus sil congregare concilia.

Exposuimus fle fine, nunc de caussa efficiente explicemus, oportet. Igilur convenit inter nos . et adversarios concilia dioccesana ab episcopo ; provincialia ab archicpiscopo; nntionalia a patriarcha, vel primate convocari debere. Id enim cum \ugulino cpisl. 217. ad Viclorinum . catholici omnes verum esse fatentur. Item fatetur Calvinus lib. I. Instil, cap. 7. § 8. el Illvncus Cent. i. cap. 7. col. 534.

Al de concilio generali maxima controversia est·, si quidem catholici. munus convocandi concilia generalia ad romanum pontificem proprie perlinere volunt, sic tamen, ut possit etiam alius, pontifice consentiente, concilium indicere.quin etiam salis sil, si imliclionem factam, ipse postea ratam habeat et confirmet. At si nec ipse indicat concilium, nec aliquis alius de ejus mandato , vel consensu, nec ipse saltem approbet indictionem, illud non concilium, sed conciliabulum fore.

Haeretici autem hujus temporis eam auctoritatem imperatori attribuunt. Ita diserte Lulherus lib. de conciliis pag. 58. ubi eliam dicit, ideo vocari concilia universalia, quia ab universali omnium domino imperatore cogebantur. Carolus Slolinacus in consilio de concilio tridcnlino non recipiendo § 6. inde probat non esse recipiendum trideniinum concilium, quia non ab imperatore, sed a pontifice indicium fuit. Hem libellus Prolcstanlium, quo rationem reddunt, cur ad concilium trideniinum non venerint. Idem docent Calvinus et Jlagdeburgenses loco notato: nccnon Brcnlius in prolcgomenis contra Petrum a Solo, et ante hos omnes Nilus in hb. de primatu papae.

Esse autem revera pontificis , non imperatoris congregare synodum generalem,primo demonstrari potest ex divinis literismam concilium Ecclesiae iidii est legitimum: nisi congregetur m nomine Christi, ut dicitur Malli). 18. cl Calvinus admittit

lib. I. Injlit. cnp.y. § I. cl 2. congregari onlcm in nomine Christi, nihil videlur esse aliud , quam congregari auctorilalc Christi, hoc est. ah co. qui a Christo habeat congregandi auctoritatem, Nain quod Calvinus d;< il. congregari io nomine Christi , esse ila congregari, ut solus Christus praesideat, et nullum collegam habeat, sed omnes subjectos , r.cc est secundum Scripturas, ncc est nota suiliciens ad discernenda legitima concilia: nun est inquam, secundum Scripturas : nam in Scripturis , illini. /n *nomine.* ubique fore accipitur pro eo , quod esi ex auctoritate, ut Marci ull. *In nomine .meo daemonia ejicient.* Joan. *Ego veni in nomine luo prophetavimus?* Ador 4. *In (μια virtute, aut in quo nomine hoc fecistis?* Ncc ullus for! issc-occiirrct locus, ubi aliquid facere in nomine Christi significet Christum habere praesidem sine collega. Sed quidquid de hoc sit,illud csl certum,non posse hac nola discerni legitima concilia; nam verum quidem csl in legitimo concilio oporterc Christum ita praesidere, ut nullus sil ei collega, sed omnes subjecti: At quis judicabit?Quis discernet, an Christus ila praesideat cum cogitur concilium, an non? Ncc enim Christus visibili forma in conciliis praesidet.

Ilcspondct Calvinus: Facile id posse discerni ; tunc enim Christum sine collega praesidere, cum ' dum confessum verbo, cl spiritu suo moderatur ; hoc csl. cum nihil de suo capite,sed omnia secundum Scripturae regulum episcopi definiunt.

At hoc ipsum est ambiguum , et obscurum, nam et adversarii in suis conciliis, cl catholici in suis i llirinanl. so nihil ex proprio capite comminisei, sed omnia ex divinis literis depromere.Quis igitur judicabit, utri verum concilium laciant? Quare si congregari in nomine Chrisli, csl Christum praesidem habere. ut Calvinus exponit, fieri non po- ǐı·'l. ul legitima concilia a non legitimis ulla ratione discernamus. Manual igitur quod diximus, congregati in nomine Christi, nihil aliud esse, quam ab eo congregari, qui habet a Christo auctoritatem congregandi.

Porro. Christus cum in coelum ascendit. ac visibilem suam praesentiam Ecclesiae abstulit, non i mnmi-it Ecclesiam gubernandam.ac proinde etiam congregandam I yberio.qui tunc impcrabuLsed Petro apostolo. cui dixit: Fusce oves meas. Igitur qui I ongrm mtur ab eo, qui Petro succedit, in nomine Chrtsli c'ngregantur. non autem ii, qui ab eo congregantur. qui succedit Tyberio. Ad haec, Potrus cl qui Petro legitime succedit, pastor csl omnium Christi ovium, proinde etiam regum, imperatorum, ‘irerdoluin; onmes enim comprehendit, qui nihil '•v-epit com ail: Simon Joannis. pasce oves meas. L i le ▮. 1j i scnu. 3. anniversario suae assumptionn *De toto,* inqnil, *mundo unus Petrus eligitur, qui* h mH· er-mrum *gentium vocationi, et omni-* ı,ıı·. op... ▮ ⁻ *cilnclis Erclesiae Patribus praepn-* ' *Uor.* ut *quamvis tn populo lici mulli saccrdo-* stnI. ‹ ii Diqiie *pastores, omnes lamna proprie* ! *1* /·· os, *(pios principaliter regit et Christus.* quis non videt ovi ne conveniat congregare patores, an pastori con rregaro oves? Igitur cum pontifex pn^tur mi. imperator ovis, non ad imperatorem, sed ad pontificem spectabit munus concilia episcopalia convocandi.

Secundo, concilium generale :ib eo indici debet ex auctoritate, qui potest omnes cogere; at nullus uuquam imperatorum totam Ecclesiam subjectam habuit, etiam quoad actiones civiles, ut eam habet pontifex quoad aeliones spirituales: nam imperatores latissime dominabantur tempore b. Leonis, cl b. Prosperi, cl tamen tunc major erat orbis Christianus subjectus papae,quam orbis rom mus subjectus imperatori. Sic enim loquitur s. Leo senii. 1. de ss. Petro cl Paulo *Per sacram b. Petri sedem caput orbis effecta* (Horna) *latius praesides religione divina, (piam dominatione terrena.* Et Prosper libro de ingratis ita canit:

> *Sedes Itonia Petri, quae pastoralis honoris.*
> *Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,*
> *Religione tenet.*

Nunc autem imperator, vix unius provinciae episcopos ad concilium cogere posset, ncc enim Itali, Hispani, Galli imperatori subjiciuntur, sed habent suos proprios reges, vel principes temporales. Quid si nullus esset imperator, imino etiam nullus princeps christianus, num ideo concilia lien non possent?

Tertio, concilia provincialia indicuntur a métropolitain) ct nalionalia a primate vel patriarcha, ut supra ostendimus, etiam testimonio adversariorum, igitur concilia generalia non ab imperatore, sed a summo pontifice indicenda sunt. Num si imperator indicere deberet generalia concilia, deberet rex, aut dux, aut magistratus civilis indicere concilia provincialia, vel nalionalia. Ut enim sc habet imperator orbis terrarum ad concilium generale, ila se habet rex aut dux unius provinciae ad concilium illius provinciae, vel nationis: quemadmodum igitur fatentur concilia provincialia non convocari a principe illius, provinciae politico, sed ab ecclesiastico, cur non eadem ratione fatentur, concilia generalia non debere cogi a principe lotius orbis terrae politico, sed ab ecclesiastico? Esse autem papam romanum lotius orbis chrisliani ecclesiasticum principem, paulo ante ex magno Leone audivimus. et nos in libris do porilillcc fusissime demonstravimus.

Adde, quod etiam si non esset romanus ponlifex. verus princeps et monarchn ecclesiasticus, ut nos docemus, sed ossi I solum primae sedis episcopus. ξοιι primus inter primanos patriarchas, ut Nilus exishmnl: adhuc ad eum perlineret jus indicendi concilia generalia. Primates enim non imperant proprie alus episcopis, et tamen quia primum locum inter episcopos nationis suae tenent, jure suo concilia nalionalia indicere possunt. Nam ideo metropolilanus indicit synodum provincialem, quia loti provinciae prneesl, at summus pontifex toti orbi praeest, ut patet cx Leone sertu. 3. de anniversario die assumptionis suae ad pontificatum, et epist. 84. ad Anastasium in line.

Quarto probatur, ex illo antiquissimo canone , quo statuitur praeter sententiam romani pontificis non posse concilia celebrari: hirnc enim canoncm

npostolicum esse scribit b. Marcellus papa In epistola ad episcopos nnlioebemie provinciae. Eundem renovavit concilium nicaennm I. ul testatur synodus alexandrina in epistola ad Felicem, cl Julius I. ni episl. ad episcopos orientales, cujus meminerunt Socrates lib. 2. cap. 13. Sozonteifos lib. 3. cap. 9. cl Aicephorus lib. 9. cap. 5. Si ergo sine romani pontificis consensu non licet concilia culebrare,sequitur ejus potissimum esse illa convocare.

Calvinus respondet loco notato, ex illo canone id solum effici, debuisse vocari ad synodum etiam romanum pontificem, quia erat unus ex praecipuis patriarchis. Al si ila esset, tunc etiam potuisset fieri canon, ne praeter consensum episcopi alexandrin!, vel anliochcni cogeretur concilium; nam isti etiam erant praecipui patriarchae, et romano pontifici aequales, vel majores secundum Calvinum.

Magdeburgenscs Ccntur. I. cap. 7. col. 533. aliam excogitarunt solutionem. Dicunt enim verba Socratis non significare, praeter romani pontificis sententiam non debere celebrari concilia, sed non debere Ecclesias dedicari. Sic enim in graeco habetur.Μή δεϊν *τ.ΐ'Α* γνώμχν τοϋ επισκόπου ρώμη κανονίζεκ ~Ί.z Εκκλησία . \I falluntur Magdeburgenscs, nam κανονίζιν σά Εκκλησία , non potest significare, dedicare templa, sed canonicum coelum convocare, sive concilium indicere, quomodo loquuntur Marcellus cl Julius ponti lices. qui latine videntur scripsisse, cl quomodo in Socrate et Sozomeno latine vertit Cassiodonis in historia tripartita lib. 1. cap. 9. et 19. quomodo etiam intellexit Niccphorus lib. 9. cap. 5.

Sed clarissime res toln cx epistola Julii, quam Socrates adducit, demonstrari potest: siquidem in ca epistola Julius reprehendit orientales, quod sine suo consensu concilium Antiochiae célébrassent. Riilioncfn autem reddere volens, cnr merito eos reprehenderet, istum eanonem in medium adducit. Vel igitur canon de concilii celebratione inlolligi débet, vel stultum sane fuisse Julium necasse csl: utrum autem horum sil verius, quis non videt? Adde, quod nullus veterum meminit ejusmodi canonis, quo prohibentur Ecclesiae dedicari praeter sententiam romani pontificis; immo nec fuit unquam. ncc est nunc usus in Ecclesia istius canonis.

Quinto probatur, ex concilio chalccdonensi aci. I. ubi Dioscuros alexandrines jubetur non sedere inter episcopos, eo quod synodum facere ausus fuisset sine nuclorilale iipostolicftC sedis: Qt/od, inquit, *nunquam licuit, nunquam facium est.* Simile quid hubemus in concilio VII. generali, aci. t>. ubi irritum judicatum csl concilium quoddam constanlinopolilamim, quia sine consciisti romani pontificis coactum luisset ab imperatore.

Sexto probatur, ex concilio romano IV. sub Symmacho. in quo cum rex Theodoricus diceret se synodum convocasse,ul judicaretur caussa Symmachi papae: responderunt episcopi omnes, a papa, non a regedebuisse vocari synodum, etiamsi papa accusaretur. Ilex vero ait, se cx voluntate, cl consensu pontificis sjnodum convocasse; episcopi vero non prius acquieverunt, quam rex lilcras pontificis proferret, cl pontifex ipse praesens testaretur ita esse.

Septimo probatur, testimonio antiquorum pontificum. B. Leo epistola ad Tiirbmm, quae csl 93. c. 17. Dedimus, inquit, *Uteros ad fratres.* et *coepiscopos nostros, risque concilium synodi* yenera*lis indiximus.* Pelagius II. in episl. I. ad orientales: *Generalium synodorum convocandi auctoritas apostolicae sedi b. Petri singulari privilegio tradita est.* Sixtus 111. qui et Pelagium, ci Leonem praecessit, in epistola ad orientales: *Valentinianus,* inquit, *Augustus nostraauctoritate synodu in convocavit.* Adrianus II. in epistola ad Rasilium imperatorem quae lecta est in VIII. synodo, net. I. *Volumus,* inquit, *per tuae pietatis industriam Cunstantinopoli numerosum convocari concilium.*

Ilis accedat Valentinianus imperator, qui cum at» episcopis rogaretur , ul permitteret eis concilium celebrare, respondit, ul referi Sozomenns lib. 6. cap. 7. J/ihi. *gui sum. in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari. sacerdotes, quibus ista curae sunt,quacunque. voluerint loco conveniant.* Accedant ultimo mulli alii canones qui habenlur disl. I7. et plurimae rationes, quas facit Joannes de Turrccrcmala lib. 3 cap. <·. et concilium Inleranensc ultimum sub Leone X. sess. 11. ubi asseritur, romani pontificis esse, generalia concilia indicere: quod decretum facium csl uno anno, antequam Lulhcrana hacresis nasceretur.

CAPUT XIII.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Supcrcsl argumenta solvere, ex quibuscliam magis confirmabitur veritas. Argumenta Calvini, el Rlagdoburgcnsium sumunlur cx indictionibus primorum generalium conciliorum, quae ab imperatoribus. non a pontificibus indicia fuere, de nicaeno i. nil Huflinus lib. 10. hist. cap. I. *Tum Constantinus apud urbem nicaenam episcopate concilium convocat.* Conslantinopolilanum 1. teslalur Theodorelus lib. 5. hislor. cap. 9. a Theodosio seniore indicium fuisse. Ephesinuml. teslalur Evagrius lib. 1. cap. 2. hist, nutu Theodosii junioris convenisse. Chalcedonense. teslalur b. Leo episl. '3. cl aliis nonnullis, a Maeliano imperatore imperatum. Sardicense quoque ab imperatore Conslanlio indictum, teslalur Theodorelus lib. 2. cap. t.

Confirmatur hoc, argumentum a A'do testimonio s. Leonis 1. Is enim' in episl. 12. ad Theodosium Augustum supplicat imperatori, ul jubeat intra Italiam provinciale convocari concilium. Conllnuanl idem argumentum Magdcburgcnses testimonio Liberti papae, qui apud Thcodurolum lib. 2. cap. Kl. concessit, in imperatoris pbtcslale esse convocare concilia. Continual rursum Carolus Molinaeus in consilio de non recipiendis decretis concilii Iridtmtim . § C». testimonio s. Hieronymi lib. 2. Apologiac contra Ruffinurn. ubi loquens de synodo quadam, sic Hieronymus ait: *IHc.quis imperator hanc synodum jusscril convocari?* Addamus quartam confirmationem, ex eo, quod simul coeperunt esso imperatores chrislinni, el cogi generalia concilia: si enim absque imperatoribus celebrari possunt, cur primis trecentis annis nulla celebrata luerunt-

Ad liacc respondeo primo: Ista argumenta posse a nobis mcrilo contemni, nam adversarii nostri nolunt argumenta peti elllcacia ex traditionibus, aut consuetudine Ecclesiae, sed solum ex divinis literis; ista autem argumenta omnia petila sunt ex mera traditione, et praxi ecclesiastica sine ullo Scripturae testimonio. Secundo dico, posse nos opponere consuetudinem consuetudini: si enim quatuor aut quinque concilia imperatores indixerunt, plura quam duodecim indixerunt pontifices, ut adversarii etiam fatentur. Tertio dico, nullum esse concilium generale catholicum a solo imperatore indicium, idesl, sine consensu et auctoritate romani ponlilicis; id quod breviter de illis quinque singillalim ostendo.

Ac primum de nicacno I. legimus in sexta synodo, act. IB. Constantinum ct Sylvestrum magnam synodum apud Nicaeam congregasse.Damasus quoque in pontificali scribit, ciiin Sylvcslri consensu habitum esse in Nicaea concilium. Et liuflinus lib. 10. hislor. cap. I.dicit Constantinum ex sententia sacerdotum concilium indixisse. Ex quibus non solum habemus quod volumus , sed etiam obiter colligimus falsum esse,quod ait Pighius lib. (Leap. 1. de ecclesiastica liicrarchia , conciliorum generalium convocationem esse inventum magni Constantini; non enim hoc ipse per se excogitavit, sed sacerdotum sententiam scquulus est.

Ile conslanlinopolitano I. Theodorclus refert , Theodosium non lam illud indixisse , quam lileras pontificis Damasi, quibus concilium indicebatur . ad episcopos misisse. Sic enim scribunt episcopi congregati in illo concilio ad Damasum pontificem apud Thcodore'.um lib. 5. hist. cap. 9. *Mandato* , inquiunt, hierarum superiore *anno a vestra reverentia ad sanctissimum imperatorem Theodosium missarum. ad iter diminuai Constantinopolim usque faciendum nos praeparavimus.*

Licet ergoTheodosius indixerat concilium,tamen indixit ex mandalo aposlolicarum literarum.Quare in VI. synodo aci. 18. Patres dicunt, Theodosium et Damasum obstitisse .Macedonio per secundam synodum, sicut paulo ante dixerat, Constantinum et Sylvestrum coegisse primam synodum ut obsisterent Ario.

De ephesino I.Prosper in Chronico indicat synodum ephesinam factam esse Cyrilli industria . et Coelcslini auctoritate. Constat etiam ex Evngrio lib. Leap. 4. et ex epistola Coelcslini ad Cyrillum, quae habetur inter opera Cyrilli, et ex Pliolio in lib. de septem synodis. Cyrillum profectum esse ad ‹ oncihum tanquam legatum apostolicae sedis.quod est argumentum certum eam synodum non sine consensu pontificis coactam esse.

I»e cholcedonensi patel ex cpisl. Marliani imperatoris ad Leonem papam, quae habetur ante concilium chalccdonense: in qua imperator indicturus concilium, rogat pontificem, ut ipse venial, et concilium faciat, vel si nolit venire, per lileras significet, quid agi velit: et in fine concludit, se scripturum ad omnes episcopos,ut ad certum locum convmaul: *Et quae ('.hristianorum.'uupül. religioni, atque catholicae fidei prosint. sicut sanctitas tua* I *eundum ecclesiasticas regulas definivit,sua dispositione declarent.* Exlat etiam inter epistola ad chalccdonense concilium perlinentes, quaedam "cpisl. episcoporum secundae Mesiae ad Leonem imperatorem, ubi sic ajunl: *In Chalcedonensium civitate inulti sancti episcopi convenerunt* per *jussionem Leonis romani pontificis, qui vere caput est episcoporum.*

Denique Gelasius in epistola nd episcopos Dardaniae. dicit, solam nposloltciun sedem , ut synodus chalccdonensis fierei, sua auctoritate decrevisse. Ubi Magdeburgensium lapsus notandus est,qui Ccnlur. cap. 7. col. 78G. non intelligentes quid illud (sola) excluderet . putaverant Gelasium esse impudenter mentitum. Sed Gelasius per (sola) non excludi imperatorem, sed alias sedes episcopales. Non enim sedes alexandrina, vel anliochena , vel hicrosolymilana.aul etiam conslanlinopolitana,sed sola romana sedes eam synodum fieri voluit, et re ipsa cflecit. quanquam non sipo ope pii imperatoris Marliani.

De sardicensi concilio . quod n Julio papa indictum fuerit, potest inlelligi ex Socrate lib. 2. cap. 16. ubi dicit , orientales episcopos culpam absentiae suae a sardicensi concilio in Julium episcopum romanum contulisse, eo quod nimis angustum tempus praescriptum esset. Ex quo apparet, non ab imperatore solo, sed ellam a Julio pontifice , et ab eo potissimum concilium indictum.

Habemus ergo prima illa concilia ab imperatoribus indicia fuisse, sed ex pontificum sententia , ct consensu. Cur autem tunc non solus pontifex indixerit. ul postea factum est, ratio non oral, qniu sine auctoritate imperatoris concilium coactum, non esset fiilurum ratum apud Christianos, ul somniant adversarii, cum aperte dicat Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes: *Quando unquam judicium Ecclesiae ah imperatore auctoritatemluibuit? Sed* propter multas alias justissimas caussas; quarum prima erat, quia tunc adhuc vigebat lex illa imperialis antiqua,quae prohibebat omnia collegia , et frequentes hominum conventus sine imperatoris auctoritate.eo quod metuerent imperatores, ne seditio aliqua fieret. Vide I. 1. if.de collegiis illicitis , cl 1. conventicula , C. de episcopis et clericis.

Secunda, quia etiam si lex illa non fuisset, cum imperatores eo tempore in magna'pacc orbis terrae imperarent, non polecat fieri concilium nisi in aliqua urbe imperiali.nulla autem ratio sinit,ul in aliquo loco ex loto orbe conventus fiai sine licentia domini illius loci. sicut etiam modo, si concilium non flerei in terris pontificis, sed in Gallia, Hispania, vel Germania, sine dubio peteretur consensus ejus, cujus est illa civitas, vel provincia.

Tertia,quia eo tempore concilia generalia fiebant sumptibus publicis, praesertim quoad transvectiones episcoporum ad locum concilii; vehebantur enim equis, aut vehiculis ‹ ivilalum . sine dispendio Ecclesiarum, ul constat ex lib. 3.de vita Constantini. Ubi etiam Eusebius addil, loto tempore concilii imperatoris sumptibus omnes episcopos vixisse. Idem etiam palet ex Theodorcto lib. 2. cap.1G.uhi cum Liberius peteret generale concilium . respondit quidam,non sufficere censum publicum subvc-

clioni episcoporum. Hem ex cpisl. Constantini IV. ad pontificem romanum,quae habetur initio sextae synodi, idem patet.

Quarta ratio est, quia eo tempore pontifex etsi in spiritualibus esset caput omnium etiam imperatorum,tamen in temporalibus subjiciebat se Imperatoribus , et ideo non poterat invito imperatore aliquid agere; ct cum lanium debuisset petere ab imperatore auxilium ad convocandam synodum,vel ut permitteret synodum convocari, tamen quia domiimiji suum temporalem cum de facto agnoscebat, supplicabat, ut juberet convocari synodum.At post illa tempora istac omnes caussae mutatae sunt,nam nec illa lex nunc viget, nec imperatores in loto orbe dominantur,nec sumptibus publicis fiunt concilio, nec sunt gentiles, qui impedire possint,ct pontifex. qui est caput in spiritualibus, non est subjectus in temporalibus.cum etiam ipse in suis provinciis sit princeps supremus temporalis , sicut sunt reges ct principes alii . id quod divina providentia factum est, ul pontifex libere munus suum excqui possit.

Ad primam confirmationem ex Nilo,cujus libruqi in latinam linguam Illyricus vertit,respondeo.duas fraudes in eo testimonio s. Leonis . quod ipsi proferunt, inessc ; unam Nili, alleram Illyrici. Nam s. Leo in cpisl. 24.ct 25.ad Theodosium disertis verbis petit generale concilium : *Generalem,* inquit, *synodum jubeatis intra Italiam celebrari.* Nilus autem hanc sententiam graeco referens, pro generalem posuit ἰδιζήν, idesl,propriam seu specialem, cum diebre debuisset ô'.xov|uvixip. Et quia verbum illud Nili ἰδιχήν potuisset in bonum sensum exponi. ul signilleurel synodum specialem , idesl. speciali de caussa congregatam.Illyricus ad tollendam omnem ambiguitatem . illud Nili :.δ'.ζήν verlil *provincialem.* ul necessario cogeremur iniciligcre synodum non generalem, sed particularem, a s.Leone postulatam ab imperatore.

At refellitur ista fraus, tum ex verbis Leonis jam citatis, tum eliam ex epistola Valentiniani ad eundem Theodosium, quae habetur inter pracambulas ad concilium clialcedoncnsc. ubi Valentinianus de eodem concilio loquons dicit, s. Leonem voluisse intra Italiam ex loto orbe episcopos convenire.Denique illa ipsa epistola Leonis ad Theodosium.qua concilium intra Italiam postulatur , nomine synodi provincialis Hornae jam convocatae scripta est: sic enim habet inscriptio ; /.eo *episcopus . et sancta synodus . quae in urbe Hornae convenit Theodosio semper Auyusto.Si* ergo Leo synodum provincialem jam intra Italiam convocaverat,cur id ab imperatore postularetur? Cur autem generalem synodum ab imperatore peteret, jam dictum est.

Ad alleram confirmationem dico, mentiri Magdcburgenses, cum dicunt. Liberium concessisse imperatori potestatem convocandi synodum. idesl, agnovissc illam potestatem propriam esso imperatoris . ut ipsi mlelligunl. Nam in loto illo dialogo I.iberii cum imperatore.nulla mentio fit hujus quaestionis: cujus sil convocare synodum : sed lanium Liberius petit ab imperatore polenlissimo, et Ariano. ac proinde sibi infesto, ul fierei synodus, quia sciebat invito imperatbre lien non posse.

Ad lerliam confirmationem dico. Hieronymum illini dicere , quia revera tunc oh caussas dictas imperatores synodos convocabant,licet non sine consensu pontificum.

Ad quartam confirmationem dico, ante Constantinum non esse facia ulla generalia concilia , non quia dccsscl auctoritas, sed quia deerat opportunitas; nec enim Christianis licebat ex inultis provinciis in unum locum convenire propter assiduas persequuliones, ul adnolavit Isidorus lib.G.Elymolog. cap. IG.

CAPUT XIV.

Explicanwr dubitationes quaedam.

Praelcr haec argumenta haereticorum solent catholici quaedam dubia proponere. Unum . an non liccal concilium indici ab alto, quam a papa.quando sit necessarium Ecclesiae, ct tamen papa nolit illud indicere. Alterum,an non liceat concilium indici ab alio quam a papa, quando papa non debeat illud indicere, eo quod sil haereticus vel schismaticus. Tertium dubium.au non liceat concilium indici ab alio, quam n pupa,quando papa non posset illud indicere, eo quod psscl captivus apud infideles, vel mortuus, vel insanus cftuclus , aut renunciasscl.

Ad primum respondet Turrecrcmala lib. 3. cap. 8. vix esse possibilem cum casum : non enim credibile est, ullum pontificem foro tam malum , qui non velit concilium celebrari , si aperte constet id esse necessarium Ecclesiae conservationi. Quod si etiam ipse ex se talis esset.tamen Deus.qui Ecclesiam conservat, sine, dubio.vel ejus mentem mutaret. vel eum de medio tollerel. Dicit secundo,si nihil horum fieret . posse cum haberi tanquam suspectum de haeresi : nam ul dicitur dist. 83. can. *Error .* et aliis sequentibus , qui errori manifesto non resistit, cum possit ct debeat, cum approbare censetur.

Ad secundum et tertium respondoorln nullo casu sine pontificis auctoritate posset convocari verum et perrectum concilium . de quali hic nos disputamus, quod videlicet auctoritatem habet definiendi quaestiones fidei. Praecipua enim auctoritas est in capite, sive in Petro, cui imperatum est. ul confirmet fratres suos, et ideo etiam pto eo Dominus oravil. no deficeret fides ejus . Luc. 22. Poterit tamen in illis duobus casibus congregari eoncilimrt imperfectum.quod sufficiet ad providendum Ecclesiae de capite.Ecclesia enim sinedubio habet auctoritatem providendi sibi «lo capite,quamvis non possit sino capite statuere <lc mullis.de quibus potest cum capite . ul recte docet Cajetanus in opusculo de potestate papae c. 15. et IG.el mullo ante presbyteri romanae Ecclesiae in epistola ad Cyprianum. quae est 7. lib. 2.in operibus Cypriani. Porro concilium istud imperfectum, fieri poterit, si vel indicatur a collegio cardimilium.vcl ipsi per se episcopi in locum unum conveniant.

CAPUT XV.

Quoniam sini ad concilium convocandi-

Disseruimus had. nus de caussa finali cl efficiente conciliorum; nunc <le his, ex quibus concilia praecipue constant,quia quasi materia dici possunt, differendum est. Sunt autem initio annotanda duo. I num est, Ecclesiam universam quatuor contineri hominum generibus; stmlcnim aliqui clerici. aliqui laici, cl rursum ex clericis,alii praelati,alii non praelati , item ex laicis alii principes . alii privati : iiacc distinctio, tametsi ex parle ab haereticis hujus temporis non recipiatur, la men ex parle etiam rccipiluruiani illi etiam fatentur esse quosdam certos homines dedicatos ministerio Verbi, quibus cx olllcio convenit doccre, cl pascere populum. quos ipsi ministros' vocant,et rursum inter eos alios esse majores, quos vocant superintendentes,alios minores, quos tantum ministros appellant.

Alterum est.in conciliis mullis de caussis aliquos intéresse posse: alii enim intersunt, ut judices,qui dicuntur habere, suffragium dccisivum.alii ut disputando examinent difiieultates, qui dicuntur habere suffragium consultivinn: alii ut ministrent, quales sunt notarii, custodes et alii, ul defendant concilium cl dent operam , ut intus cl extra omnia sint pacata. Quaestio igitur est,qui sint ex illis quatuor hominum generibus vocandi ad concilium, cl qua de caussa.

Adversarii nostri duo dicunt. Primum , cx omni genere hominum debere intéresse eos, qui eruditi sunt, et omnes debere esse judices . atque habere suffragium dccisivum,quidquid sil de aliis muneribus. Ita diserte scribit Lullicrus in lib.de conciliis par. 2. pag. SCI. ubi vult cx omnibus locis debere congregari ad 300. homines doctos in sacra Scriplum.Idcm scribunt Protestantes in eo libro,quem inscripserunt; Caussa cur electores, cl cacleri Confessioni Augustanae addicti, ad concilium Indcnlinum non accedant. Postquam enim dixerant. primam caussam esse,quia concilium fuerat indicium a pontifice, ponunt secundam caussam, quia in eo non habuerant suffragium nisi cardinales.episcopi, abbates et generales ordinum, cum debuissentomiics vii i docti etiam laici suffragium habere decisivum. Idem prorsus docet Carolus Molinaeus in suo i-onsilio de concil. trident, non recipiendo , § 28. Idem M igdcburgcnscs Cent. 1. lib. 2. cap. 9. col. 5f8. ubi explicant historiam concilii apostolorum, de quo Actor. 15.cl dicunt in eo concilio.postquam dictae sunt sententiae,a lota Ecclesia collala fuisse suffragia, cl omnium judicia definitum , hominem justificari sola fide sinç operibus.

Secundo dicunt.concilium Ecclesiae non constate nisi i x vere piis et electis,id quod aperte docet Brculius in Confessione AVirtciibcrgcnsi, capite de conciliis, ubi postquam dixeral concilia debere cedere Scripturis, reddit rationem.quia de Scripturis certi sumus, quaennm sint, et quod sint infallibilis venialis: at de conciliis non item . quia non quili- In I coetus lu niinum est vera Ecclesia , cum non murium sil fides, neque omnes sint electi. Idem etiam tenentur dicere Gonfessioidslac ct Gnhinishic, qui, ut infra videbimus, solos electos elsaiiclos ad Ecclesiam pertinere volunt, et perte concilium Ecclesiae nonnisi cx hominibus Ecclesiae constat.

At catholicorum sententia est.solos praelatos majores cosque omnes , idesl. episcopos in conciliis generalibus et provincialibus habere jus suffragii decisivi ordinarie, ex privilegio autem et consuetudine, etiam cardinales, abbates et generales ordinum, licet episcopi non sinl;Ex presbyteris autem cl aliis clericis minoribus tantum vocari aliquos viros doctos, qui juveni in disputando,vel aliis ministeriis ; principes autem vocari. tum ut concilium defendant,tum ut testes et conscii decretorum concilii . postea transgressores cl contumaces poenis corporalibus puniant. Denique , cx privatis lajcis tantum vocari aliquos, qui videantur utiles, vel necessarii ad aliquod ministerium concilii.Ham: sententiam esse catholicorum, patet, tum ex personis, quae interfuerunt concilio Iridenlino , tum ex Joanne de Tiirrccrcmala lib. 3. cap. 12. cl 15. cl aliis catholicis auctoribus.

Nunc ad probationem accedamus sententiae nostrae cl refutationem contrariae. Ac. primum sententia illa posterior.non eget refutatione, lum quod refutanda sil in quaestione de Ecclesiae definitione, tum etiam, quod tam falsa sil.ul scipsam destruat: nam quod dicit, concilium constare cx electis ei sanctis, affirmai aliquod esse concilium, cl nullum esse concilium: nam ponit esse concilium , dum explicat, ex quibus hominibus conslclzlmnlo Brcntins adeo pracsupponil cssc.ul dicat.magnam esse auctoritatem conciliorum; cl tamen cum dicit cx electis constare, cogitur dicere, milium esse Concilium. Concilium enim facere, est homines inter se conjungi et coire in unum, electi autem in hoc mundo nou possunt inter se conjungi , eum nemo sciat, quinam sint electi. Quod si qui adversariorum non requirunt in veris Ecclesiae membris electionem, requirunt tamen internam fidem ac pietatem, ac proinde non poterunt unquam ostendere ullum concilium, quod certo dici poSsil Christianum concilium, cum internam fidem uo pietatem in aliis nemo videat.

Prior autem sententia refellenda nunc esi. nc primo, ratione desumpta ex Scriptura sancta. Definire in conciliis ea, quaesunt credenda, vel agenda, proprium est munus pastorum : id enim proprie est pascere; est enim docere, cl doccre. il.i, ul teneantur alii credere. Porro doccre, esse pascere, palet Hicrcm.3.D(iho *vobis pastores secundum* cor *meum,et pascent vos scientia* e.l *doctriiuiAtcm* ad Ephcs.I *Alios autem pastores et* dociores.I hi nolui Hieronymus in hunc locum , et Augustinus episl. 59. ad Paulinum. conjunctum esse nomen pastoris cum nomine doctoris, quia proprium csl postorum doccre. At non sunt pastores laici.nec ecclesiastici quicunque, sed soli episcopi; sic enim legimus Aclor. 20. *Attendite robis et universo urcpi.in ijuo* DOS *Spiritus sanctus posuit episcopos r<ujere* Ecclesiam *I)ci.* El Joan. nil.Petro dicitur: Pasce oves meas.

Si quis autem contendat,omnes Christianos esse

episcopos, cl quod dictum esi Petro,omnibus Christianis esso dictum : is demonstraro debebit, quinam sint illi, qui in Ecclesia dicunturoves. Si enim omnes sini pastores , ubi oves? Quod si quidum sunl pastores, idesl, episcopi,cl quidam oves, idesl laici.nl soli pastores in conciliis convenire debent, ul delinianl, quae sint bona pascua, quae vero noxia; cerlc sequitur, non laicorum , sed sacerdotum esse concilia. Adde, quod Philippus in Loci>. cap. de numero sacramentorum, cl Calvinus lib. V. Institut, cap. 14. §20. ponunt ordinationem pastorum, qui dedicantur ad pascendum, idesl. docendum populum.inter sacramenta EcclcsinO.El aperte dicit Calvinus,lio q sacramentum non esse commune toti Ecclesiae, sed lautum quibusdam. qui per illud initiantur. Proinde ex eorum confessione, laici non ordinali non sunl pastores, sed oves tantum; ergo non convenit eis doccre , praesertim ea auctoritate, ul sil in conciliis.

Probatur secundo, testimoniis velorum. Prima concilia in Ecclesia celebrata luerunt tempore Victoris papae, super quaestione paschalis: d · iis sic loquitur Eusebius lib. 5. hist. cap. 23. *Ob quam caussam,* inquit.*conventus episcoporum. et corncilia per singulas quasque provincias convocantur.* Haec ille. Qui non quorumvis eruditorum, sed episcoporum dicit congregata esse concilia. Quod idem docent Cyprianus in initio epistolae adJubajan. Hilarius lib. dc synodis, Ambrosius epist. 32. Iliuronyinus lib. 2. Apologiae contra Rudinum. Augustinus epist. 11'J. Leo cpisl. 1(>. et scq. Rudinus lib. 10. hist. cap. 1. Athanasius in epist. ad solitarium vitam agentes, nliiquo Patres, qui passim asserunt, concilia episcoporum esse.

Praeterea Theodosius junior in epist. ad cphesinam synodum, quae exsiat in I.lomo ejus concilii c. 32. *Illicitum est.* inquit, *eum , qui non sit in ordine sanctissimorum episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Pulcheria quoque imperatrix in cpisl. ad Strategum Bithyniae, quae habetur ante concilium chnlcedonense. jussit, ul clerici, monachi et laici.etiam vi repellerentur a concilio. exceptis paucis illis.quos episcopi sccum duxerant. In concilio ehniecdonensi, act. 1. cummi illarlinum archimandrilam mitteretur , ut subscriberet. respondit, non esse suum, sed episcoporum tantum subscribere. Et in eodem concilio cum pro Dioscoro monachi cl laici ingressi essent. saepius Patres clamaruntJ/iHe *foras superfluos,concilium episcoporum est.*

Tertio probatur ex conciliis hactenus celebratis: nam omnium conciliorum decreta ab episcopis solis facta esse, palel ex subscriptionibus, ubique cnim inveniuntur soli episcopi subscripsisse, exceptis paucis generalibus, quibus imperator etiam subscripsit, sed alia forma, quam episcopi.Episcopi enim definiendo ut judices,imperatores consentiendo subscripserunt: et quibusdam etiam paucissimis , ul florentine, lalcfanonsi et tridenlino,quibus subscripserunt abbates cl generales ordinum. Cnclcri, quamvis optimi et doctissimi essent.num· quam sunl admissi, nisi ad consultandum, excepto concilio basileensi, ubi presbyteri admissi sunl ad suffragium dccisivum, sed perperam et contra inorem omnis antiquitatis. See illud concilium fuit legitimum. ul supra diximus.

Quarto probatur rationibus; nam in primis nc.g<>-lin ecclesiastica cl publica , a personis ecclesiasticis et publicis tractanda sunt, ul notum esi ; laïcs autem soli sunt episcopi. Deinde, si omnes homines docti admitti deberent. vel nmnquam essent concilia generalia . quia vix possent nmtics docti totius Ecclesiae convocari; vel si tandem congarentur, cssei impossibile regere tale concilium, propter nuniuu multitudinem. Praeterea time sine dubio phires essent in concilio inferiores, quam superiores; cl proinde tunc vere vinceret major sententia meliorum, cl in Ecclesia regerentur superiores ab inferioribus, non c contrario, quod absurdissimum est. Item si ita esset, tunc facile posset unus princeps, in cujus regione sil concilium, definire quidquid vellet; posset enim facillime colligere omnes presbyteros cl doctos homines suae prnvineiae. cl concilium introducere id. quod non possent alii principes , qui longe abessent. Denique, nulla est respublica,quae ratione naturali docente. non habeat aliquem ordinem in comitiis, ita ul non quicumque dc plebe . sed lanium principes cl capita caclcroruin , locum cl suffragium li abeant.

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones adversariorum.

At objicitur primo a protcslantibus in libello, qui inscribitur. Caussa etc. testimonium Lucae , Aci. 13. ubi s. Lucas foquens de primo concilio aposloloruni, ait: *Convenerunt apostoli et seniores vidvre.de verbo hoc.* Et infra: *Tunc, placuit apostolis, et senioribus cum omni Ecclesia:* ubi videmus. non solum apostolos, sed etiam presbyteros ul laicos in primo concilio adfuisse.

Ilespondro:In isto concilio interfuisse apostolos, tanqmun judices, ad definiendum. presbyteros autem ad consultandum: plebem autem non esse vocatam . sed tamen adfuisse cl consensisse , non quidem definiendo, vel disputando, sed tantum audiendo. et non reclamando : quod ita esse probatur dupliciter. Primum.ex consuetudine Ecclesiae, quae est optima Scripturorum interpres; nam cum in omnibus conciliis,quae post aposlolico tempora sunl celebrata.hunc ordinem observatum osse constet, ut soli episcopi fuerint judices.licet praesentes adfuerint inulti alii, vel clerici, vel laici. idem omnino in aposlolico concilio servatum esse credere debemus. Ace enim Ecclosia universa . ac. praesertim primis illis temporibus, ab apuslolurum exemplo et traditione discessisset.

Deinde, hoc idem ex ipso contextu demonstrari potest: nam quod apostoli et presbyteri lautum vocati sint.patet ex eo.quod ibi dicitur.*Convenerunt apostoli et seniores videre de verbo hoc:* ubi nulla mentio sil plebis. Deinde.quod tam apostoli.quam seniores loquuli sini, donec discutiebatur conlro-

versin. colligitur cx verbis iliis : *EI cum magna disquisitio [ierel:* quod vero post disputationem , in qua .apostoli et presbyteri loqiiuti erant, soli n-postoli sententias definitivas dixerint. palet ex eo . quod soli Petrus, Paulus, Barnabas el Jacobus in-inidiicurilor a Lucn loqiicntes. Et quod nulli alii sententias dixerint, palet cx continuatione textus : nani post Petri sententiam . mox subditur: *Tacuit autem omnis multitudo . cl audiebat l'aulum et Humabam.* Deinde subditur: *Et postquam tacue-runt.* nimirum Paulus et Barnabas., *respondit Ja-cobus dicens.el* mox finita Jacobi oratione subjun-gitur: *Tunc placuit apostolis etc.*

Itaque mendacium est , quod Magdeburgenses dicunt, omnes qui ibi erant, sententiam suain di-xisse, quod autem sequitur: *Placuit apostolis et senioribus cum omni* A'cc/esm.mlelligiliir de con-sensu tacito, qui debet dari ab omnibus-, qui sunt in concilio. Vide concilium cartilagineuse in ope-ribus Cypriani; nam etiam in eo concilio adfuerunt cum episcopis etiam presbyteri, diaconi cl laici , permulti, et tamen soli episcopi sententias dixe-runt.

Secundo, objiciunt iidem ibidem: Concilium ge-nerale universam Ecclesiam repraesentat, ergo de-bent esse ibi homines ex omni genere . idcsl epi-scopi, presbyteri, principes, privati, clerici, laici, etc.

Itespondco: Multis modis posse aliquid reprae-sentari. sed optimum modum esse, quo per princi-pes repraesentantur populi. Sicut enim in comitiis generalibus mullorum statuum congregari solent consules vel domini civitatum . sic tn comitiis Ec-clesiae generalibus congregantur omnes episcopi : nam quilibet episcopus personam gerit suae Eccle-siae. ut pilet ex Cypriano lib. I.eplst. 9. ubi dicit. Ecclesiam esse in episcopo. Quare Eusebius lib.3. de, vita Constantini. concilium episcoporum 318. vocal conventum orbis terrarum.Et Augustinus lib. I. dc baptismo, cap. 18. ejusdem concilii episco-porum consensum, vocat lotius Ecclesiae consen-sum.

Tertio, objiciunt iidem ibidem;communis emissa communibus volis et vuibus juvanda est, sed caus-sa lidci est communis omnibus Christianis: nec e-nun minus Udes ad laicos. quam ad clericos perli-net: igitur ad concilia etiam laici convocandi sunt. Itespondco: Caussam lidei ad omnes perlinere, sed diverso modo; nam ad praelatos perlinet, ul docto-res; a·! caeleros, ul discipulos; sicut in bello caussa victoriae ad totum exercitum perliuet-.tamen ducum csl praecipere el ducere exercitum , caelcrorum pugnare.

Si quis objiciat illa verba Nicolai I.in epistola nd Micbiiel.'in. quae habentur etiam disl, 96. can.I bi-nuin: *Vbinam.* inquit, *legistis .imperatores ante. rc^soK A cestros synodalibus conventibus inter-fuisM· nisi forte in quibusdam, ubi de (idetra-elutum r>t, qua universalis est, quae omnium communis . quae non solum ad clericos ,* re-rum *rliain'tid laicos.* et omnes *omnino perli-ti'l Christianos?* Itespondcri potest, .Nicolaum cx eo, quod tides communis csl omnibus, rccle colle-gisse. imperatorem debere intéressé, non quidem ul judicem, sed ul cum . cui incumbit defendere communem lidem edictis ac legibus , el si opor-lcat, etiam gladio.

Quarto, objiciunt iidem . el Carolus Molinaeiis locis notatis, nccnon Urcnlius in Confessione Wir-letnbergica , cap. dc conciliis . cl Ilcrmannus Ha-melmannus lib. 3. prolcgoincnorum. cap. 6. saepe unius hominis etiam laici sententia prnopbsila csl sententiae lotius concilii, quia Scripturae auctori-tate magis munita oral, et sine dubio ellam dein-ceps praeponenda est : Ergo debent ad concilium vocari etiam laici. cl quicumque alii.

Antecedens probant, primo ex Gratiano 3G q. 2. can. iilt. ubi legimus Hieronymi auctoritatem. Scriptura sacra munitam, toti concilio genendi praejudicasse. Secundo,cx Panormitano in cap.Si-gnificasti. dc electione, cl ex Joanne Gersonc par. I. dc examinatione doctrinarum: quorum ille dicit, unius privati sententiam praeponendam esse sen-tentiae papae, si ille privatus moveatur melioribus auctoritatibus Testamenti veleris el novi : iste au-tem docet, qucmcumquc hominem doctum pos-e et debere toti concilio resistere, si videat illud cx malitia, vel ignorantia errare.

Confirmatur hoc argumentum, quin ratio, cur e-piscopi praecipue vocentur, est, quia existimantur esse doctiores caeleris: si ergo mulli laici inve-niantur doctiores episcopis, vel aeque docti . cur non vocabuntur ad concilium ?

Itespondco ad primuimScnlenliam unius pruali posse anteponi sententiae concilii generalis ante definitionem,dum caussa discutitur; in discussione enim eruditio, non auctoritas personae primas le-nd ; praeterea etiam posl definitionem . quando constat, concilium fuisse illegitimum: at nullo mo-do post definitionem concilii legitimi.

Ad illud ex Gratiano, dico primo , meniiri Her-maneum. cum ait, secundum Gratianum anteponi Hieronymum concilio generali; non enim de gene-rali, sed de particulari loquitur Gratianus. Secundo dico, illa verba, quae Gratianus Hieronymo tribuit, nusquam inveniri in operibus Hieronymi . nec vi-deri ejus verba. Tertio dico, Gratianum eo loco la-psum esse.Non enim pugnant Hieronymus, cl con-cilium , ul Gratianus putavit. Hieronymus enim tantum dixit, secundum legem veterem licuisse raptori ducere in uxorem mulierem n se raptam, si paler ejus consentiat; concilium autem statuit, ul non obstante lege illa veteri, quae judicialis est. et Christianos non obligat. non liceat raptori in uxorem ducere eam, quam rapuit.

Ad illud cx Panormitano cl Gersonc.dico primo, eos loqui condilionalilcr. sicut apostolus , cum ait ad Galal. 1. *Si nos, aut angelus de coelo evange-lizet etc.* Sicut ergo ex conditional! sententia apo-stoli non licet colligere , trgo apostoli et angeli poterant evangelizare, aliquid contrarium evangelio Christi, ita quoque ex eo , quod Panormitanus cl Gerson dicunt, licere unicuique resistere concilio, aut papae, si eos errare videat; non licere collige-re. ergo absolute concilia el pontifices errare pos-sunt. cl ideo privati homines ad concilia vocandi sunt. Dico secundo, cos loqui de resistentia, quae potest fieri concilio vel papae, tempore discussio-

iiis anle, decisionem, vel chain podea,quando concilium csl illegitimum.

Ad confirinnliiincm dico, episcopos quidem debere eligi quam doctissimos cl optimos, lamen eos auctoritatem judicandi habere,non quia docti sunt, sed quia sunl personae publicae, Idesl, principes habentes ('celcsiaslicam jurisdictionem : quemadmodum etiam in principibus el judicibus saccularibus,requiritur quidem jurisprudentia cl probitas, tomen non propterea licebit privato homini meliori, cl doctiori deturbare principem,aut judicem dc sua sede, cl eam occupare.

Quarto, objicit Ilermannus Hamelmannus lib. 3. prolegomenon cap. 10. mulla veterum testimonia, quod coram populo lanquam judice caussae fidei disputatae sint. Sic enim disputarunt apostplus Pelius et Simon magus, apud Clementem lib, I. et 2. neeognilionem:Arehelatis episcopus el.Manichaeus, apud Epiphaniam bacrcsi 5G'. Sylvester papa cl Judaei, apud Zonarum in vita Constantini; Athanasius el Anus, apud Vigilium episcopum Iridcnlinum: Augustinus cl .Maximinus, apud Augustinum lib. 1. cap. 1. coni.Maximin. Quod etiam in nicacno concilio mulli fuerint laici docti et eloquentes , pulel ex Nicephoro lib. 8. cap. 11. Denique, quod populus sil judex,diserte habet Ambrosius in cpisl. 32. ubi sic loquitur: *Caussam* /u/ei.inquil. *in Ecclesia agendam quis abnuat? Si quis considit, nue veniat.* El paulo post: *Isle populus judicat* , cujus *in corde lex. divina est. non humana: Lex* non *alramcnto scripta, sed, Spiritu Dei vivi.* El infra: *Sed Auxentius,* inquit, *certus non ignaros vos esse fidei, vestram refugit examen.*

Pro solutione duo notanda sunl. Primo . duplex esse judicium, publicum cl privalmn.Publicum est, quod profertur u publico judice cum auclorilale . ita ul teneantur caeler! illi judicio acquiescere. Privatum csl,ca sententia,quam quisqde eligit ut veram, sed neminem obligat: quomodo iu disputationibus theologorum cl philosophorum . auditores sunl judices; audita enim utraque parte eligunt quod volunt, sed neminem cogere possunt, ul similiter sentiat.

Aola secundo,judicium publicum in caussa fidei numquam esse tribulum populo , judicium autem privatum aliquando esse tribulum etiam a piis et sanctis hominibus; sed tunc solum, cum aliud lici i non potuit : Icucnlur enim populi sequi judicium pastorum suorum; lamen quando haeretici impune versantur cum catholicis , el mullos seducunt, expedii quandoque publicas disputationes coram populo cum cis inire, ct relinquere judicium populo, ul sequatur,quos viderit melioribus rationibus nili: quomodo fecit ilelius lib. 3. Reg. cap. I8.qui cum non posset abler revocare populum a cultu Baal.insliluil certamen cum prophetis Raid, praesente pupulo.el ail:Qui *exaudieril* per *ignem,ille sit Deus. Si Dominus est Deus, sequimini illum.si Dual est Deus, sequimini eum.*

Ilis notatis, dico ad illa omnia loca , in illis disputationibus datum esse populo judicium privatum, non publicum, et hoc quia non poterat aliter fieri. Id quod cx illa epist. 32. Ambrosii intclligi potest. Sic enim ail: *Veniant plane si qui sunt,ad Eccle siam, audiant cum populo,non ul quisquam judex resideat;sed unusquisque de. suo affectu habeat examen, el eligat quem sequatur.* Ubi vides negari populo judicium publicum, tribui privatum. Cur aulem tribueretur privatum, caussa erat, quia tunc Mediolani imperator Anauis favebat. nec poterat aliud obtineri. Hoc in genere ad illa omnia loca dici potest, in particulari aulem , ad illud de nicacno concilio, sciendum e,sl,laicos non esse vocatos, nec interfuisse aciis concilii; sed per se venisse . ul extra concilium disputarent cum episcopis, quos audiernnl ex loin orbe co convenisse.Vide Rufiinmn lib. 10. cap. 3.

CAPUT XVII.

Quot episcopi requirantur ad generale concilium.

Praeter haec argumenta haereticorum , movent catholici unum dubium dc his.qui intéressé debent in concilio; nam vel ad generale concilium faciendum requiruntur omnes episcopi lotius orbis, vel aliqui lanium: si omnes, nullum fuit ergo hactenus concilium generale, neque cliam videtur deinceps futurum : si aliqui tantum . quinam illi sunl ? non enim videtur major ratio de uno, quam de alio.

Respondeo : Aon posse istam quaestionem solvi melius, quam cx consuetudine Ecclesiae, cl ex iis conciliis.quae omnium consensu generalia fuerunt, qualia sunl quatuor prima. Ex consuetudine aulem Ecclesiae colligimus quatuor conditiones cl sufficere cl requiri ad generale concilium. Prima csl , ul evocatio sil generalis, ila ul innolescal omnibus majoribus Christianis provinciis. Id enim conslat semper fuisse servalum, adeo ul septima synodus, aci. G. ideo judicaverit concilium constanlinopolilanum contra imagines . non fuisse generale, quia non exiit sonus ejus in omnem lorrain.

Secunda, ul ex episcopis nullus excludatur, undecumque venial, modo constet eum esse episcopum cl non cxcommunicalum.

Tertia . ul adsinl per se , vel per alios , quatuor praecipui patriarchae,praeter summum pontificem, videlicet conslanlinopolilanus. alexandrimis.anliochonus. Hierosolymitanus , quia istis suberant oinnes alii episcopi.Id palet tum ex usu.lum ex VII. synodo, act. G. ubi censetur,conslantitiopolilanum contra imagines , non fuisse generale concilium , quia non habuit palriarcbastel in VIII. synodo.acl. It. rccipilur cum gaudio vicarius patriarchae alexandrin) , lanquam sine illo aliquid defuisset synodi plenitudini. Porro haec tertia non omnino necessaria. sed lautum ad bene esse judicabatur; nam synodus tertia sine patriarcha anliochcno dam lavil Xcstorium constanlinopolitanuin; cl synodus dial* ce lonensis. sine patriarcha ulcxandrino omnia fere conclusit: et nunc non sunl necessarii isli patriardiae, quia haeretici vel certe schismatici sunl.

Quarta, ut sallem ex majori parte chrislianai uin provinciarum aliqui adveniant, cl si quidem concilium fit in oriente . semper visum est sufiieere , si ex provinciis omnibus orientis episcopi conveniant mulli ; ex toto aulem occidente mittantur aliqui a

munio pontifier, qui suppleant aliorum locum, El I contrario,si celebretur in occidente, conveniant. <·)(omnibus provinciis occidentis mulli; cx oriente autem pauci aliqui veniant nomine aliorum. Sic in ‹ oncilib nicacno I.cx occidente solum ruerunt duo : resbylcri missi cx Italia, unus episcopus cx Gallia. unus cx Hispania . urnis cx Africa. In concilio II.et III.nulli fuerunt cx occidente.sed tamen pontifices Damasus cl Coclcslinus concilia illa confirmarunt. nomine suo, et aliorum episcoporum occidentis,quos ipsi Hornae collegerant.In concilio IV. solum fuerunt legali Leonis.cl praeterea misit ipse consensum aliorum episcoporum Hispaniae. Galliae et Italiae . qui in suis provinciis celebratis conciliis ad Leonem scripserant. sc in omnibus sententiam ejus sequi. Vide tomos conciliorum.

E contrario vero ad concilia occidentis, ut lalclancnsc sub Innoccnlio III. lugdunensc, sub Grcrorio ,\. viennense, sub Clemente V. ac niiper Iridcnlinum venerunt episcopi frequentes ex loto occidente . cx oriente vero pauci quidam dumtaxat. Ex quo sequitur, posse interdum concilia nationaIs esse multo majora generalibus,quoad numerum episcoporum,et tamen minora quoad auctoritatem; nam concilium II. tantum habuit 159.episcopos cx variis provinciis . et nationibus , et concilium cartilagineuse nationale ex sola Africa, tempore b.Au-■iisiini, babuil episcopos 217. ut referi Prosper in Chronico anni 120.

CAPI T XVIII.

Episcopos in conciliis non consiliarios, sed judices osse.

Sequitur postrema quaestio dc forma conciliorum. quae tamen bipartita erit. Primo namque explicandum occurrit,an concilia liabeanl formam judicii . an tantum inquisitionis. Secundo , hoc definito, quod liabeanl formam judicii, quis debeat osse ordo inter judicesiut enim in corpore forma dicitur figura, sivo ordo omnium membrorum suo lorn positorum . ita in coctu hominum forma dicitur ordo quidam, quo praccsl,qui debet piàecssc.subest, qui debet subesse. Est ergo prima pars quaestionis : An concilium sil verum judicium , et epicopi veri judices,ito ut standum sil eorum sententiae. quia ipsi sic statuerunt, quomodo statur sententiae praetoris in caussis politicis:an vero lanium it inquisitio quaedam . et tantum valeat decretum concilii, quantum valeat ejus ralio:quomodo loquimur de decisionibus doctorum,quas vel in scholis, vel in suis commentariis faciunt.

Haeretici hujus temporis in hoc fere omnes convcuiunl, quod concilium non sil. nisi inquisitio, et pind solus I.hrislus . et verbum ejus scriptum hale it suffragium dccisivmnct ideo dicunt,non esse, attendendum numerum sulfragiorum. cl saepe ma‹_ > sequendum uuutn.qui pro sc Scripturam .idle-,. I quam totum reliquum concilium. Et inde etiam deducunt, licere unicuique examinare decreta concilii. cl recipere, vel non recipere, ut voluerit. Ita I.ulherus docet in assertione artic. 29. et apud Cochlaeum in quingentis articulis art. 115. Idem vult Calvinus lib. k cap. 9. § <s. Institut. Idem scribit Brcnlius in Confessione Wirtcmbcrgica, c.de Scriptura , cl cnp. de conciliis. Kemnilius quoque in Examine i. sess. concilii Iridcnlini , passim catholicos reprehendit , quod tribuant episcopis praetoriam auctoritatem judicandi de controversiis.

Denique , libellus Prolcslantium . ubi explicant caussas cur ad concilium non venerint, diserte docet , non debere in concilio conveniri , ut volis et suffragiis quaestiones definianlur, sed ut inter tam mullos aliquis reperiatur , qui ex Scriptura ostendat. quid sequendum sil,et aliquem talem praeponendum concilio numerosissimo , etiamsi arenarum numerum vinceret. Uac sententia ostendunt haeretici, quam–parvi faciant concilia, et quod vere nihil aliud cupiant , quam quaestiones nunquam liniri. Vide plura in hoc eodem hb. cop.20.

Xos ergo dicimus,consessum episcoporum in conciliis legitimis esse verum judicum consessum, et eorum decreta cl. leges necessario sequendas. Vrohatur primo tribus Scripturis.Prima csl DeulCr.U. ubi jubentur, qui dubia habent.recurrere ad sacerdotum concilia, et: *Qui non obedieril eorum sententiae* . morte *condemnetur.* Secunda Maith. 18. Si *Ecclesiam non audierit, sit tibi velut ethnicus et publicanus.* Hic enim locus, etsi varias explicationes admittat , tamen cum concilium legitimum omnium consensu maxime proprie dici possit Ecclesia, non potest ullo modo rejici haec explicatio, qua asserimus, Dominum jussissc ut sententiae legitimi concilii obediamus. Tertia Act. 15.et IG.ubi Paulus pcrlransicns civitates varias , praecipiebat eis custodire dogmata, quae erant decreta ab apostolis in concilio hierosolymilano. Dc quo concilio trin notanda sunt.

Primum est,in eo concilio non cx Scripturis,sed ad suffragia apostolorum definitam esse quaestionem. Aon enim quaestio erat,ut adversarii lingunt, an sola fides justificet, sed an circumcisio, cl caclerac legales caeremoniae essent necessariae Christianis. Id quod manifeste colligitur tum cx occasione synodi, de qua sic loquitur s. Lucas, Aci. 15. *Surrexcrunl quidam de haeresi pharisaeorum , qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi cos praecipere quoque servare legem Jloysi. Convcneruntque apostoli et seniores videre dc verbo hoc etc.* Tmn ex epistola concilii, in qua nihil mandatur, nisi abstinentia a sanguine, sulfocalo cl immolaliliis, cl liberantur gentes ab omnibus aliis Judaicis caeremoniis.Certo autem nihil horum in Scripturis habebatur ; ubi enim, quaeso, scriptum erat,ut gentes non servarent legalia,excepto, mandato dc abstinentia a sanguine,suffocato cl immolaliliis?

Altorum csl notandum , apostolorum sententiam non fuisse permissam examini discipulorum . sed simpliciter imperatum fuisse, ut obedircnl. ut clarissime constat cx locis citatis Act. 15. cl 16. qua-

re adversarii,qui conciliorum sententiam examinari volunt ab unoquoque homine privato, cum Scriptura manifestissime pugnant.

Tertium est, concilii aposlolici definitionem, veram legem fuisse obligantem in conscientia. Be qua re supra disseruimus in quarto libro de pontilice.Et sane id satis Lucas ostendit cum modo praecepta, modo decreta cl dogmata appellat.

Secundo, probatur ex ipsis conciliis: nam concilia omnia dicunt anathema non obtemperantibus ; vocant sua decreta canones, sive leges ecclesiasticas. cum subscribunt, episcopi dicunt: /N/o .V. f/e-/in/ens *subscripsi.* Praeterea in concilio chalcedonensi, aci. 4. cum decem episcopi aegyplii nollent acquiescere, judicio majoris partis , pro haereticis habebantur.Quae omnia sunt apertissima argumenta, quod concilia sini veru judicia.

Probatur tertio : nam si non esset in conciliis agcndiim suffragiis,sed disputationibus tantum,perperam fleret. ut soli episcopi sententiam ferrent, cum munus disputandi sil hominum eruditorum,sive sini episcopi , sive non. Cujus contrarium jam supra ostendimus.Frustra etiam vocarentur episcopi aliqui rudes cl simplices, quales aliquos fuisse in concilio nicaeno scribit lluillnus lib. IO.hisl.cap. 3. .Adde, quod Protestantes in illo suo libello aperte serum pugnanl:nam in eo libello docenl.dcbcre etiam laicos cum episcopis habere suffragium dccisivum: el ibidem paulo post dicunt. non debere in conciliis aliquid definiri e.x multitudine suffragiorum. sed tantum cx testimoniis Scripturarum.Mulla alia adferemus postea cum disputabimus,an concilia possint errare?

At objiciunt exemplum Paphnutii, qui apud Socratem lib. I. cap. 8. ct Sozomenum lib.I.cap.22. loti concilio nicacno volenti prohibere sacerdotibus usum uxorum , sollis libere reslitit, cl praevaluit. Luthcrus arlic. 115. cx quingentis, apud Cochlneiim in septiclpilo, cap. 31. Jies, inquit.*est insana, quod concilia concludere et statuere volunt,quid credendum sil: cum saepe nullus vir ibi sil, qui divinum Spiritum. vel modicum olfecerit. sicut contigit in concilio nicaeno,ubi tractabant et volebant leges condere super statu ecclesiastico, ne essent in malrimdnio. Ibi jam omnes erant falsi: tunc procedebat unus tantum homo Paphnutius. el refutavit hoc lotum, dixit: iïon ita,hoc non esi christianum. tunc lotum concilium oportuit ab ista conclusione desistere.*

despondeo Primo: Incertam esse banc narrationem . cum ejus non meminerint antiquiores , Eusebius. Athanasius, Epiphonius. Rudinus etc. Secundo. si veru sil narratio.Paphnutium ante definitionem concilii restitisse,ut ipsimel auctores testantur, proinde hoc exemplum non esse ad propositum. Tertio dico . Paphiiiilium non allegasse Scripturam, sed solum auctoritate sua contendisse, el idcirco, judicio adversariorum, non debuisse audiri. Quarto addo. Paphnutium solum cupivisse, non interdici usum uvorum iis,qui eas babcbant:lamen hortatum esse synodum, ut severe interdiceret sacerdotibus et monachis, ne post sacram ordinationem, vel professionem uxores ducerent, ut ibidem Socrates clSoiomcnus testantur.Ex quo mirum csl. si non confundantur Lnlhcranl.qui contra Paphnutii sententiam uxores ducunt , etiamsi monachi et sacerdotes fuerint.

Addo postremo,concilium statuisse plane contrarium ejus , quod isti ex Paplinulio referunt. Nam statuit can. 3.ne in domibus sacerdotum sint ullae, foeminae. praeter matrem.sororem vel amitam. I nde Epiphanies hueresi 59. dicit, esse conira canones ut sacerdos, aut diaconus, vel subdiaconus liberos gignat. Quocirca Lulherns more suo sccum pugnans, in lib. de conciliis parte prima . aperte dicit: concilium nicacnum prohibuisse sacerdotibus usum uxorum, ac sc non intelligere Spiritum sanctum in eo concilio, cum , cl castrationem prohibeat. el contubernium focminnrum.

Objiciunt secundo aliqui catholici: Si omnes episcopi essent judices, teneretur pontifex.qui concilio praesidet.in decretis faciendis sequi majorem pariem episcoporum: at falsum est, cum Damasus irritaverit acia concilii aritninensis . quibus major pars episcoporum consenserat, ut palet ex episl. Damasi ad episcopos Illyrici.el Leo irritaverit quoddam decretum concilii chalccdonensis . cui etiam major pars concilii assenscrat, ut ipse Leo testatur episl. 53. 54. cl 55.

RcspOndco primo: Nunquam forlasse adhuc accidisse, ut pontifex sequeretur minorem partem in concilio, quando remota fraude cl dolo, sententias dixerunt. Quod dico propter concilia ariininensc cl chalcedonense, quae fraude non carucrunknam in ariminensi deceptos fuisse catholicos verbi Graeci obscuritate , testatur llufllnus lib. 10. c. 21. in chalcedoncnsi autem fuisse fraudem, patet cx aci. 16. ejus concilii, ubi vicarii romani pontificis conqucrunlur.quod sc absentibus fraudulenter factum esset illud decretum.

Dico secundo: Pracsidcm concilii, ut prnesidem. debere sequi in decreto formando majorem partem suffragiorum, tamen pontificem, non ut pracsidcm, sed ut principem Ecclesiae summum posse retractare illud judicium: cl consequenter. si ipse sil praeses concilii, posse, non ut pracsidcm, sed ut principem summum, non sequi majorem pariem , quemadmodum in temporalibus judiciis debet praeses a rege constitutus, sequi majorem partem judicum, tamen rex. lanquatu superior potest lotum judicium irritare. El hoc maxime locum habet in pontifice, cujus est confirmare, el dirigere fratres suos, el ad hoc habet assistcnliani Spiritus sancti, ne erret , juxta illud Lucae 22. *Rogavi pro te etc.* Vide Joannem dc Turrecrcmala lib. 3. cap. G3. cl 64. el Canum lib. 5. cap. 5. quaesi. 2.

CAPUT XIX.

Cujus sil generali concilio praesidere.

Altera pars quaestionis est : An debeat aliquis praesidere, el quis ille sil. Haeretici nostri temporis docent. ordinarium pracsidcm conciliorum debere esse imperatorem, vel aliquem ab eo missuip

vclsi nullum *ipse mittat,* debere ab ipsa synodo constitui. El re ipsa, dicunt, in conciliis generali* bu-, antiquis non praefuisse fere unquam roinanmn ponllflcein, sed vel imperatorem, aut ejus legulos, vel antiquiorem pafriarcham, aut episcopum ejus loci, ubi *llcb.il* concilium : ita docent Magdeburpenses Cent 4. cap. 7. col. 536. Calvinus lib. 4. Instil, r. 7. § I. ct 2. Carolus .Molinaeus in consilio de concilio trident, non recipiendo. § 4. ubi apcrlc mentitur, cum ail. legatos pontificis post omnes episcopos in conciliis semper sedisse, eum in nullo concilio inveniantur ultimo loco sedisse. Ilermaiinus llamelmannus hb. 3. prolegoinen.cap. H. el Brcntius in prolegom. contra Petrum a Soto.

Catholici omnes id munus proprium esse docent summi pontificis, ut per se vel per legatos synodo praesideat, ct lanquain supremus judex omnia moderetur. Dicimus autem. per se vel per legatos, quia summus pontifex numquam interfuit conciliis orientalibus per se, neque id factum est casu, sed certa ratione, ut palet ex epistola Leonis 17. ud Theodosium, el 17. ad concilium clialeedonense , ubi dicit, se non venire ad synodum, quoniam id non patitur consuetudo, nec ulla praedecessorum *babel de hac* re exempla.

Adde, quod Vigilius papa erat Constanlinopoli . cum fleret ia ea civitate concilium · V. generale, et tamen noluit intéressé, sed per libellum confirmavit acta concilii, ut scribit Pholius in lib. de septem synodis. Ipsi etiam imperatores cum indicebant concilia, alios omnes episcopos per edictum praecipiendo vocabant,romanum autem invitabant, ut dignaretur venire, si ei placeret.ut patet ex epistola Marliani imperatoris ad Leonem papam, quae habetur ante concilium chalcedoncnse.Quae autem sil ratio hujus rei, incertum est. Joannes dcTurrcremata lib. 3. cap. 11. ponit aliquot rationes,quae mihi non multum probantur.

Ego suspicor,has duas fuisse caussas inter alias unam, quia non videbatur convenire , ut caput sequeretur membra, cum potius membra sequi debeant caput: itaque proplcrca interfuit papa conciliis romanis, et quibusdam aliis, quae ipse convocavit ad se, idest, ad locum, ubi ipse erat. non autem voluit,neque debuit ire ad concilia alibi congregata.

Altera ratio est, quia in conciliis orientalibus semper interfuit imperator.aut aliquis ejus legatus: cl quamvis nec imperator, nec legatus ejus praesideret concilio proprie ut judex, tamen praesidebat saltem quoad locum matcrialcnucl etiamsi summus pontifex ibi fuisset, adhuc voluissent illi eo modo praesidcre.nl palet ex concilio llorenlino.in initio, ubi Graeci omnino contendebant . ut in summo loco sederet eorum imperator, et summum ponlillcetn praecederet. At quamvis utcumque tolerabile sil, ul principes saeculares in concilio sedeant ante ahos episcopos, tamen nullo modo convenit, ut . nte ipsum summum pontificem. Ne ergo vel hoc tolerandum esset, vel tumultus excitaretur, non ib it ad c.i concilia, sed legatos lanium mittebat.

Sed bis omissis , ad summum pontificem jure perlinere praesideotiain in conciliis generalibus , probatur. Primo, ratione ex Scriptura petila. Summus pontifex est pastor el paler Ecclesiae universae, adeo ut etiam episcopi el principes omnes. respectu summi pontificis, oves el lilii dicantur,ut notum est ex illo Joannis ultimo *Posce oves* mem>. El confirmatur c\ eo, quod concilia Vocant pontificem patrem, et ipse vocant episcopos In concilii·, congregatos, aliquando filios, ut patet ex Tlicodoreto lib. 5. hist. cap. ID. ubi Damasus respondens episcopis concilii secundi generalis , sic incipit: 9uo</.inquit.«posfo/icoesedi' *debitam reverentiam exhibetis, vobis ipsis mat/no honori est /ilii honoratissimi.* Hem ex epistola concilii antioebeni ad Julium, quae sic incip i: *Domino beatissimo el honorabili patri Julio etc.* El Slephaiius archiepiscopus carlhagincnsis.cum iribus conciliis ita scribunt: *Domino beatissimo cl sancto patri patrum Dumoso etc.* El concilium clialeedonense in epistola ad Leonem: *llor/amus,* inquiunt, *luis decretis, nostrum honora judicium, ul firmitas tua,filiis, quod decet, adimpleat.* At quis, quqeso, ambigere potest.utrum patres llliis.el pastores ovibus praesidere debeant, an filii patribus,et oves pastoribus?

Secundo, probatur ex concilio aposlolico.acl.15. in quo Petrum praesedisse affirmat Hieronymus in epistola ad Augustinum, quae est II. inter epistolas Augustini; el idem ex eo colligitur,quod Petrus primus surgit, primus loquitur , primus quaestionem definit, el omnes , ul Hieronymus dixit, sententiam ejus sequuntur.

Probatur tertio . ex actis octo generalium conciliorum : nam quod in aliis romanus pontifex praefuerit, etiam adversarii fatentur. Primum generale fuit nicaenum: de praeside hujus concilii, quatuor sunt opiniones. Aliqui volunt praesedisse imperatorem; ita Brcnlius. Alii Eustnlhium anliochenum; ita Mugdcburgenses loco notato,el Lutherus in lib. de conciliis par. 2. Alii Allianasium ; ita Calvinus loco etiam notato. Alii Hosium episcopum , el Aulum ac Vincentium presbyteros legatos romani pontificis.

Prima opinio falsissima csl. Nam in primis Constantinus post omnes episcopossubscripsil,ul testatur Basilius imperator in fine VIII. synodhal praeses primo loco subscripsit. Deinde Constantinus non ausus est sedere, nisi in sede humiliori,quam essent episcoporum, el annuentibus episcopis, ut colligitur ex Thcodorelo lib. 1. cap. 7. hisl.el Eusebio lib. 3.de vita Conslanlini.Praeteroi),Constantinus in ipso concilio professus esi, sc debere ab episcopis judicari,cisquc subjectum esse,non praepositum . ul scribit Rufilnus lib. 10. cap. 2. Quomodo igitur non secum ipse pugnassel, si in episcopali judicio praesidere voluisset?

Ad haec Ambrosius episl. 32.dicit,Constantinum in concilio nicaeno, non se fecisse judicem.sed liberum reliquisse judicium sacerdotibus.Item Athanasius in secunda apologia dicit, non posse haberi synodum, in qua non episcopus, sed comes aliquis pracscdcril. El in epistola ad solitariam vitam agentes, arguit vehementer Constantium , quoti in conciliis primas partes tenere vellet: Si, inquil.judiciuni episcoporum *est, quid* cum eo commune

habet imperator '/ El in praecedentibus referi Hosiurtl scripsisse eidem Constantio: Ac, inquit. *nobis ia hoc genere praecipe, sed ea potius a nobis disce. Tibi Deus* imperium commisit. *nobis ea , quae sunt Ecclesiae , concredidit.* El non procul n lino : *Quis enim* , inquit. *videns cum in decernendo principem,* se *facere episcoporum.cl praesidere judiciis ecclesiasticis, non merito dicat.illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quae a Daniele praedicta est ?* Ubi aperte vocat Constantium Aniichristum . quia ausus esi praesidere in judicio ecclesiastico. Scribit quoque Svidas in vita Lcontii, quod cum Leoninis Constantium in concilio praesidentem cl loquenlem videret . dixil nd cum, mirari se.quod ille propriorum negligens, idesl, bellorum . aliorumque civilium negotiorum, se in alienis . idesl. ecclesiasticis , tam curiosum praebcrcl. At certe nec, Athanasius.nec Hosius,nec Leontius reprehendissent in Constantio . quod synodis praesidere voluisset,si antea pater ejus Constantinus in concilio nicaeno praesedisset.

Quod Eustathius non fuerit praeses.probatur primo , quia in subscriptione Eustathius non invenitur primus, nec secundus, nec tertius, sed inter aiios inferius positus. Secundo , quia cum esset in concilio Alexander, alexandrinus episcopus, anliochcno major el dignior,nulla ratio sinebat, ul ipse praecederet.

Λ! inquiunt Mugdcburgenses , apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini. legimus cum , qui primus sedebat a dextris imperatoris . orationem habuisse de laudibus imperatoris: Eum autem,qui oralioncm habuit. constat. fuisse Euslalhium . ex Theodorelo lib. I. hist. cap. 7. Respondeo: Euslalhium fuisse primum dextri ordinis episcoporum . ul Eusebius dicit, non tamen primum immediate post imperatorem. Constat enim ex Alhannsio in cpisloln ad solitariam vitam agentes, Hosium fuisse principem ejus concilii,et proinde ante Euslalhium sedisse.

Itaque (si conjectare licet) 1res ordines sedium erant in concilio: unus a dextris, aliter a sinistris, et tertius in capite aulae lotius . cl quidem in hoc tertio sedebat medius imperator inter episcopos, Hosium legatum ponlilicis. cl Alexandrum episcopum alexandrinnm . necnon Vilum el Vincentium legatos item apostoliros. Deinde primus ordinis ejus, qui erat a dextris, sedebal Eustathius episcopus anliochcnus. Alterius autem ordinis , qui erat a sinistris . sedebal primus Mncharius episcopus Hicrosolymac;alquc hac ratione servabatur ordo dignitatis inter primarios palriarchas-.qucm certe valde probabile est servatum fuisse in ea synodo, vel certe, si id placet, respondere possumus.Eustalhio datum esse locum digniorem ob antiquitatis et sanctitatis ejus meritum, sed non proplcrca eum concilio praesedisse. Aam alioquin imperator praesedisset in concilio IV. cl A I. qui in summo loco sedebat. itaque non tam ex loco . quam ex subscriptione colligendam est pracsidculia:sacpecnim honoris gratia ille sedet primus , qui revera primum locum non tenet.

Quod vero Athanasius non fuerit praeses, vix opoi probatione . solus enim Calvinus , cl sine ulla latione id asserit; et praeterea constat,Alhanasium tunc fuisse, diaconum , cl ivisse ad concilium cum episcopo suo Alexandro, et nec sedisse , nec subscripsisse. Vide Rudinum lib. 10. hist. cap. II. et Sulpitium lib.2.sacrae historiae,Gregorium nazianzeiium oratione in Alhanasium, cl ipsum Alhauasium in seconda Apologia. Porro diaconum sedere . nedum praesidere in synodo episcoporum . nisi locum teneat episcopi sui, est omnino inaudilum.Aon autem tenebat locum episcopi Athanasius, cum episcopus ipse Alexander adessel praesens. Denique inter subscriptiones invenitur quidem subscriptio alexandrini episcopi Alexandri , proxime posita post subscriptionem romanorum presbyterorum , at subscriptio Athanasii unusqpam reperilur.

Quod ergo praesides fuerint legali pontificis episcopus Hosius. Vitus el Vmccnlius presbyteri,probatur primo, ex subscriptionibus.Ili enim 1res primi omnium subscripserunt. Secundo, ex Ccdreno in compendio historiarum . el Pholio in libro de septem synodis . qui dicunt Sylvestrum per suos legatos concilio nicaeno auctoritatem contulisse. Tertio.ex Alhanasio in epistola ad solitariam vitam agentes, ubi dicit, Hosium principem fuisse in eo concilio, el ipsum esse, qui composuit symbolum, quod dicitur nicaenum. Cum autem Hosius fuerit simplex episcopus,cl proinde inferior omnibus patriarchis, qui erant in eo concilio, sine dubio nunquam habuisset primum locum, nisi vicem gessisset romani ponlilicis.Itaque in praefatione quadam concilii sardicensis, quae habetur in primo tomo conciliorum . el fortasse csl Dionysii Exigui , viri doctissimi, disertis verbis habetur. Hosium Cordubensem in nicaeno concilio legatum egisse romani ponlilicis·,quod etiam ex codice graeco intelligi potest, qui in vaticana bibliotheca habetur; cujus testimonium vide in lib. 2.de concilio nicaeno,edito ab Alphonse Pisano, societatis Jesu.Coloniae anno 1581.

Secundum, concilium generale, fuit conslantinopolilanum I. in quo constat non praesedisse imperatorem , sed Ianium misisse ad episcopos lileras romani ponlilicis . quibus ad concilium vocabantur. ul palet ex epistola concilii ad Damasuin,apud Thcodorelum lib. 5. cap. 9. Constat etiam non praesedisse romanum ponlilicem . sed Aeelaritim episcopum constaulinopolilanum: cujus rei caussa est, quia romanus pontifex non interfuit, nec per se, nec per legatos.Pontifex enim Damasus convocaverat quidem episcopos orientis Conslanlinopolim, sed ex eo loco postea volebat cos Romam venire. ubi ipse cCegcral synodum episcoporum occidentalium. ul Romae fieret plenissimum concilium. Caeleriim orientales excusaverunt se justas ob caussas, el conjunxerunt se animis.el sententiis cum occidentalibus, non autem praesentia corporali. Vide epistolas Damasi ad concilium conslanlinopolilunmn. ct concilii ad Damasuin. apud Theodore,tum lib. '·. cap. 9. ct 10. Quod autem, si Damasus adfuisset, sine dubio praesedisset, patet ex eisdem epistolis, ubi (Ili Damasuin, ul caput suum agnoscunt, cl ipse lilios eos vocat.

Tertium concilium fuit Ephesinum I.in quo cer-

tum csl, non praesedisse imperatorem, sed romanum pontificem per legatos suos. Quod non imperator. nec aliquis nomine ejus . palet cx epistolii ipsius, videlicet Theodosii Junioris nil synodum ephesinam, quae habetur lomo I. ejus concilii cap. .'12. ubi dicit, se misisse Candidianum comitem, ad concilium, non ut misceret se quaestionibus ecclesiasticis,sed ad synodi defensionem.Vide cpislolam Nicolai I. ad Michaclem imperatorem. Quod romnnus pontifex Coclestinus praesederit per legatum suum s. Cyrilhim. testantur omnes historici; Evagrius lib. I. cap. 4. Pholius in libro de septem synodis. Prosper in Chronico . Niccphorus lib. 14. cap. 34. el Liberatus abbas in breviario cap. 15. Denique Juslianiis in edicto.ct Nicolaus I. in epistola ad Michaclem. cl ipse Coclesliuus in epistols ad Cyrillum.quae exslal in hac smodo.lom. i. cap. 16. el inter opera Cyrilli.

At Calvinus respondet, Coelcstinum aliquo artificio quaesivisse saltem nomen praesidendae . cum rem habere non possel, ct ideo cum mitteret illuc suos, Cyrillo. qui alioqui praefiilurus erat, vices suas delegasse,ul saltem per illum praesidere viderelur.

Al figmentum istud Calvini, quod sine ulla ratione profert, facile refellitur. Primum, cx Prospero, qui dicit. Ncslorio praecipue restitisse Cyrilli industriam et Cocleslini auctoritatem. Secundo, ex epistola Cocleslini, qua videmus mandari Cyrillo vices romani pontificis, mullo ante , quam legali caclcri millcrcntur. Tertio, cx iNicacphoro loco notato, qui dicit, adeo magni fecisse orientales hoc privilegium,datum Cyrillo a Coeleslinojtil deinceps Cyrillus mitram cl nomen papae , atque ul judex orbis universi appellaretur, acceperit, cl haec ornamenta etiam ad successores transmiserit. Quarto, ex epislola Cyrilli ad Conslanlioopolilanos . in qua dicil. quod si Nestorius intra terminum a sancto Cocleslmo papa praescriptum, non resipuerit . communione Ecclesiae privabitur. Quinio, ex ipsa synodo, quae ut referiEvagriuslib. I. cap. 4. el ex ipsa sententia, quae habetur tomo 2. cap. 10. hujus synodi,cum damnationem in Neslorium pronunciarc vellet. praemisit se eum aliis Ecclesiae canonibus. lum praecipue lilcris papae Coelcstini, necessario compulsum ad lam severam sententiam. Denique, exlal epislola synodi ad Coclestinum , in qua reservant judicio ipsius Cocleslini caussam Joannis episcopi anliochcni, ul ipse in cum scnlcnliam ferai. Quae omnia suntccrla argumenta, quod Coeleslinus re ipsa fuerit praeses ct princeps in eo concilio.

Quartum concilium est chalcedoncnse . in quo initio, idesl, in prima actione, imperator Marlinnus interfuit. cl sedil primo loco, non tamen praesedit, ul judex, ul ipscmcl lcslalus esi in oralione ad synodum, quae exslal aci. I. ubi ait, se venisse ad confirmandam Udem, sicul olim fecerat Constantinus Magnus, idesl. non venisse ad explicandam lidem. el controversias Judicandas, sed ad hoc, ul fuies a concilio explicata.lirina, ac luta consisterai, defensa vid« I ' Pl imperatoris ope el nuclorilale.Intel fuerunt denique nomine imperaturis in aliis aclionibu-» quidam judices saeculares, qui non erant judices controversiarum fidei, sed tantum , an oinnia fierent legitime, .sine vi, el fraude, cl luinullibus. Quia enim in concilio ephesino II. Dioscoru. episcopus militibus introductis,vi coegeral episcopos ad subscribenduimIn hoc concilio interfuerunt vel imperator, vel vicarii ejus ad impediendam violentiam.Id quod ex toto concilio apparet; nunquam enim sententiam ferunt, nunquam subscribunt, ct in omnibus sententiis episcoporum acquiescunt, ct quamvis in fine primae actionis videantur judices sacculares ferre sententiam in Dioscorum, el alios episcopos: tamen in tertia actione declaratur, illam sententiam luisse condilionalam , nimirum si id placeret sanctissimo, episcopis, quibus , ul i bidem asseritur, id a Domino Deo creditum est. I laque judices illi non lam sententiam judiciariam tulerunt, quum exposuerunt quid sibi videretur. Nam sancta synodus post illam judicum sententiam tertio admonuit Dioscorum, el tandem legati papae scnlcnliam in Dioscorum lulerunl, tamquam veri concilii praesides, quam omnes episcopi probaverunt.

Praefuerunt autem revera ul judicesecclesiaslici. legati Leonis papae. Ipsi enim in omnibus actionibus primi nominantur, primi scdenl,primi loquuntur. primi subscribunt, ipsi sententiam deliiiilivain in Dioscorum proferunt, nomine papae el totius concilii action. 3.his verbis: *Sanctissimus ac beatissimus papa caput universalis Ecclesiae Leo panos legatos suos , sancta synodo consentiente , Petri apostoli praeditus dignitate , qui Ecclesiae fundamentum, el petra fidei el coelestis* regnijanitor *nuncupatur , episcopali dignitate Dioscorum nudavit el ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.* Denique b. Leo cl concilium lotum id fatentur. Leo epist. 47. ad concilium chalccdoncnsc. sic ait: *In his,* inquit, *fratribus Pasehasino cl Lucendo episcopis. Ilonifacio el Itasilio presbyteris, qui ab aposlolica sede directi sunt, me* synodo *vestra fraternitas existimet praesidere.* Concilium chalcedoncnse in epislola au Leonem . quae habetur act. 3. in quibusdam cxemplarib. in aliis post finem concilii: *Quibus.*episcopis concilii. *tu quidem sicut membris caput praeeras in hi» . qui tuum tenebant ordinem.benevolentiam praeferens, imperatores vero ad ornandum decentissime praesidebant etc.*

Calvinus respondel.in hoc quidem concilio praesedisse legatos pontificis romani; sed cx privilegio imperatoris, quod extorserat Leo papa: *Cum enim fieret concilium ephesinum secundum,*inquit ('.alvinus, non *est ausus Leo petere primani sedem in concilio, sed misit legulos , et passus est eos subesse Dioscoro alcxandrino episcopo praesidi. Quia vero res male cessit, et Dioscorus non recte navim gubernavit. illa occasione accepta. petiit ab imperatore, ut permitteret aliud* concilium *fieri, cui. legati sui praeessent. Imperator , quia videbat, non esse in oriente ullos idoneos episcopos tanto oneri. cx defectu personarum , permisit romanis legalis praesidentiam.*

Haec historia, quam Calvinus sine ulla probatione recitat, plcnp csl mendaciis:nam in primis.quod Leo non sil ausus pclerc primum sedem in concilio

cpliesino, mendacium est. Scribit enim Liberatus in breviario cap. 12. Legatos romani pontificis noluisse iu concilio sedere, cum vidissent praesidere Dioscorum, el non datam sanctae sedi romanae praesessionem. Porro Dioscorum extorsisse conira fas ab imperatore praesideniiam illam.scribunt Zonnras in vita Theodosii, et Evagrius lib. 1. cap. 10. Unde etiam Leo bpisl. 24. 25. el 20. ad Theodosium cl Pulchcriom. frequenter repetit, Dioscorum iu ea synodo sibi vendicasse principatum.I bi eliain testatur, Flavianum episcopum conslanImopolitanuin appellasse a concilio illo ad aposloljcam sedem, el libellum appellationis tradidisse legatis romanisiQuomodo ergo non auderet Leo in eo concilio praesideniiam peiore, a quo ad se . lanquam ad majorem, appi llabaltir? Deinde . quod Leo petierit i>b imperatore, ul sui legali praeqsscnj in synodo chtilcedonensi, el quod imperator id concesserit defectu personarum orientalium . mendacia impiidentissima sunt: nihil enim tale ab ullo narrat. Immo videmus Leonem legalos misisse absolute, ul praesiderent, nullius consensu petilo, nedum venia vel permissione.

Quintum concilium fuit conslanlinopolilanum II. in eo praesedit non Menas (ul falso Calvinus docet), concilium enim a Mena celebratum, non generale, sed particulare fuit, ul supra demonstravimus; sed Eulychius. Menae successor, qui tamen agnovit, cl professus csl, praesideniiam debitam fuisse roinano pontifici, st is intéresse concilio voluisset. Unde Zonaras in vita Jusliam: Sub *hoc,* inquit. *quintum concilium csl coactum centum sexaginla quinque episcoporum, quorum princeps fuit Vigilius papa romanus.* Et ipse Eulychius patriarcha in epislola ad Vigilium,quae habetur in fine primae collationis quintae synodi: *Petimus,* inquit, *praesidente nobis vestra beatiludine dc tribus capitulis quaeri el conferri.* Quae verba patriarchae Eutychii non solum mendacium Calvini refellunt, qui scripsit Menam in eo concilio praesedisse, sed etiam alterum Illyrici, qui Ccnlur. G. cap. il. colum. 509. asseruit, Vigilium papam nohiisse synodo intéresse,ne cogeretur secundus Etitycbio assidere. At qui lioc timore potuit,cum ipse Eulychius praesideniiam illi offerret?

Sextum concilium fuit conslanlinopolilanum 111. in eo praesides fuerunt legali Agnlhonis romani pontificis. Petrus el Georgius presbyteri, ac Joannes diaconus.Id enim allirmal Zonaras in vita Constantini IV. ct praeterea ex ipsa synodo palet, ubi in singulis actionibus isti primi omnium nominantur, loquuntur, subscribunt. Interfuit in hae synodo etiam impendor Cimslantiuus . cum nonnullis viris illustribus, cl praesedit, idest. primo loco sedit, sed non fuit ullo modo judex , aut formnliler praeses, nam nullam sententiam tulit, cl ultimus omnium subscripsit, non definiens sed consentiens.

Septimum concilium csl nicacnum II. in quo sine controversia praesides fuerunt legati papae Λdrinni I. Petrus archipresbylcr , cl Petrus abbas sancli Sabae. Isii enim primi nominantur, ct primi subscribunt. Imperator nihil in hac synodo egisse legitur.

Octavum concilium est conslanlinopolilanum IV. in quo etiam sine controversia legali Adnani II. praesederunt, videlicet Donatus clSIcphanus episcopi, el Marinus diaconus, qui primi nominaniur, cl subscribunt, et in ipsa prima actione rogali a concilio, ul o-dendcre.nl litcras papae, quibus darclur eis praesidentia, mox exhibuerunt lileras Adrinni. Denique, ad finem concilii ita subscribit primus: *Ego Donatus Dei gratia episcopus hostientis, locum obtinens domini mei Adrian» iiniversalis papae, huic sanctae el universali synodo praesidens, omnia, quae superius leguntur , promulgavi, el manu propria subscripsi.* Imperator autem Basilrus adfuit.quidem,sed in fine concilii aperie testatus csl longa oratione, non esse suum, nec ullius hominis laici, miscere se ecclesiasticis judiciis. El laudem subscripsit post omues patriarchas non dclinicns , sed suscipiens , cl,consentiens, praefatus etiam anlea se debuisse subscribere post omnes episcopos . ul olim fecerunt Constantinus , Theodosius et Martianus ; tamen se subscripsisse immediate post patriarchas, quia tali eum honore episcopi allicere voluerunt.

Si ergo his addamus reliqtia generalia concilia , in quibus omnibus sine controversia pontifex romanus praesedit, habebimus cx continua Ecclesiae consuetudine, proprie ad romanum pontificem pertinere munus in conciliis generalibus praesidendi. De caeleris.quae ad formam perlinent conciliorum, ut de ordine, quo caeleri sedere debent, de vestibus episcoporum in synodo: de modo procedendi, olo. vide Joannem de Turrccremnla lib. 3. cap.2fi. cl 27. el concilium lolotanum IV. cap. 3. tolclanuin XI. cap. I.el initium conciliorum conslanliensis el basileeusis.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Argumenta Calvini sumuntur n praxi Ecclesiae. Proponit enim quinque concilia, in quibus pontifex romnnus non praefuit. Videlicet nicacnum. cui praefuit Athanasius; Quintum generale . cui praefuit Menas: ephesinum secundum.cui praefuit Dioscorus; cartilagineuse sextum, cui praefuit Aurelius. etiam si adessent legali poulilicts; cl aqnilcjnnsc. <fui non Datnnsus. sed Ambrosius praesedit. Sed ad pruna tria jam est responsum.

Ad quartum dico, solum in generali concilio debere necessario romanum pontillccm praesidere ; in provincialibus enim. vel nalionalibus, qualia sunt omnia carlhaginensia . non negamus deberi praesideniiam archiepiscopo, vel primati ejus loci. Porro legali romani pontificis non fuerunt ad illud concilium missi, ul praesiderent, sed ul quaedam tractarent cum eo concilio nomine romanae Ecclesiae.

Ad quintum dico, argumentum conflari cx duobus mendaciis Calvini , quae sunt major cl mi.

nor, propositio; ex quibus quid potest colligi , nisi mendacium? Primum mcndaeium est, quod aquilcjense concilium fuerit generale; nam primo , si fuisset generale, fuisset secundum , cl proindo cnnstanlinopolilanum , quod postea scquuluni est, non fuisset secundum . sed tertium. Deinde vix interfuerunt episcopi 30. qui certe non sufficiunt nd generalem synodum faciendam. Denique , in epistola hujus concilii ad imperatorem, dicunt Patres . non fuisse opus congregare concilium generale , sed abunde salis fuisse ad id, pro quo vorati erant, paucos illos episcopos, praesertim cum essent ex variis provinciis occidentis. Itaque concilium fuit provinciale, sed adjutum etiam aliquot legalis quarundam aliarum provinciarum.

Secundum mendacium est , qund Ambrosius praesederit : nam primus nominatur Valerianus cpiscopus aquilejensis. secundus Ambrosius mcdiolancnsis: quod est argumentum , Valeriano'datum esse primum locum. Aeque bis repugnat,quod Ambrosius in eo concilio fere solus disputat cum haereticis; munus enim disputandi non praesidi. sed episcopo doctissimo demandari solet.

Brcnlius argumenta petit cx Testamento veteri . in quo constat praecipuos judices, etiam in rebus spiritualibus, fuisse principes . sive reges , ut patet do Moyse, Josuc, Datide, Salomone. Ezechia , Josia. Accedit,quod Deus commisit principibus custodiam legis divinae,ut dicitur Roman. 13..St *male egeris.lime:non enim sine caussa gladium portat.* Ergo principum est judicare de lege Dei. quomodo sit servanda, cl punire transgressores. Sed hoc argumentum jam est a nobis solutum in lib. 3. de verbo Dei, el in lib. 1. de pontifice. Quia tamen non piguit adversarios eadem argumenta saepius repetere, nec nos p gcbil solutiones quoque saepius repetere.

Ilcspondco igitur primo : Moysem non solum principem, sed etiam suinmnm sacerdotem fuisse, ut palet ex psalm. 98. Moyses *cl Aaron in sacerdotibus ejus:* Josuc autem. Davidcm, Salomonem, ‹t aliquos alios non solum roges , sed etiam prophetas fuisse,quibus Deus quaedam extraordinarie committebat, quae ad sacerdotes alioquin cx officio spectabant : Hoc modo Salomon rex amovit Λbialhar n sacerdotio, cl constituit Sadoc pro eo, 3. Beg. 2. id enim fecit, non ut rex , sed ut propheta cx divina inspiratione ; Unde subjungitur ibidem caussa.*Ut impleretur sermo Domini,quem loquutus est super domum Heli, in* Silo.Sed non propter ista extraordinaria, delenda est ex Dent. cap. <7. lex illa generalis , qua jubentor omnes in dubiis circa legem recurrere ad sacerdotes : neque illa Malachiae *2.Labia sacerdotis custodient scientium, et legem requirent ex orc ejus.*

Dico secundo , alios reges synagogae . qui boni fuerunt. nunquam se miscuisse in negotiis sacerdotalibus ejus, ct si quando se miscuerunt, punitos fuisse , ut patet de rege Josnphal optimo , qui 2. Paralipom. 19. aperte distinguit officia, cl dicit: Amariae sacerdos cl *pontifex in omnibus* , quae *ad Deum pertinent, praesidebit : Porro Zabadias , qui est dux* in domo *Juda* , stiper *ea opera erit, qtiao ad regis officium pertinent.*^ contrario autem Ozins rex, 2. Paralip. 2G.cum sacerdotis officium usurpare voluisset , mox a Deo percussus, leprosus factus est, et permansit usque ad mortem. ‘ M

Ad confirmationem dico, reges esse custodes legis divinae, sed non interpretes, cl proinde ad connu officium pertinere , ut legibus ct edictis suis jubeant cam lidcm teneri, quam sacerdotes tenendam docent, ct haereticos ab Ecclesia judicatos coerceant poenis lertporalibus. ut Augustinus docet in epist. 48. 50.ct IGG.El pii imperatores Constantinus, Theodosius, Marlinnus, aliique id saepe fecerunt, ut palet cx 1. Cunctos populos,C.dc summa Trinitate cl fide catholica , cl cx loto titulo de haereticis in eodem codice.

Argumenta Hermanni sumuntur cl variis exemplis veterum. Primum est cx disputatione Athanasii cum Ario , praesidente Probo judice , homine laico. ct nondum Christiano, quem imperator Constantius deputaverat , quae quidem exstat imperfecta in operibus Alhanasii. sed perfecta in operibus Vigilii episcopi tridcnlini, qui floruit circa annum Domini 500.

Bespondco:Aunquam fuisse talem disputationem re ipsa habitam : sed Vigilium eam composuisse per modum dialogi : ul co modo scriberet contra Arianos, ut ipscmcl fatetur lit). 5.contra Eulychcn, non procul ab initio: Et praeterea res ipsa clamat; nam disputatio habetur inter quatuor homines,Sabellimn, Arium , Pholinum et Alhanasium tunc episcopum , ul palet cx epistola imperatoris , quae initio disputationis lingitur missa ad Probum : At Sabellius obiit antequam ullus ex aliis Iribus orbi innotesceret,ul palet ex Eusebio lib. 7. hislor.cap. 5. Arius quoque obiit tempore Constantini , antequam Constantius regnare inciperet.ul palet ex Soerat. lib. I. cap. 25. ergo non potuit cum Athanasio congredi, tempore Constantii, ut hic fingitur. Quod vero quidam dicunt,duos fuisse Arios.ct cum posteriore tamen disputasse Alhanasium, refellitur cx ipsomcl Vigilio qui initio hujus disputationis aperte testatur , se loqui de illo Ario , qui Arianain hacrcsim primus excogitavit.

Sed dices, etiamsi dialogus sic lictus, tamen apparet, non esse visum absurdum Vigilio , si judex lolcus pracesset disputationi de religione. Respondeo. Vigilium ita dialogum composuisse, ul ostenderet tantam esse vim catholicae verilnlis, ut etiam sub judice non ehrisliano vincere possit.

Secundum exemplum est desumptum cx Zonara in vita Constantini, ubi legimus, ad petitionem Helenae , quae conabatur pertrahere Constantinum filium a Ildc Christi ad Judaismum , disputasse Sylveslruin cum Judaeis coram .quibusdam senatoribus , tanquam judicibus , ex mandato Constantini.

Respondeo: Videri incertam istam narrationem, omnes enim veteres Helenam laudant ul foeminam chrislinnissimam. Et non solum catholici, sed etiam Magdcburgenses Cent. 4. col. 694. rident hanc narrationem , ul fabulosam ; et ex Chronico Euscbii colligitur anno 32". lignum crucis Dominicae ab Helena inventum, cl Marianus Scolussub

annum 327. scribit illam disputationem incidisse opera Helenae, tunc Christum persequentis , quae nullo modo cohaerent.

Tertium exemplum sumitur cx Optato rnilevilano, cl Augustino qui multis in locis scribunt, Donalistas in caussa Caeciliani oh imperatore judice postulasse; imperatorem autem dedisse cis Ilomanum episcopum cum. aliis quibusdam episcopis , sed cos appellasse , et ab imperatore accepisse alios judices in Gallia, quos rursum appellantes imperator ipse judicavit.Ergo summus judex in caussis episcoporum est imperator.

Respondeo:Bene habet quod haeretici argumentantur cx gestis haereticorum majorum suorum ; nam quod male fecerint recurrendo ad imperatorem lanquam judicem , cl quod pejus fecerint rursum ad cum appellando , Optatus , Augustinus cl imperator ipse testes sunl. Augustinus episl. 48. dicit, hinc merito reprehendit Donatistas , quod apud imperatorem accusaverint Caecilianum , cum potius eum apud episcopos transmarinos convincere debuissent. Et ibidem addit , imperatorem ordinalius egisse . qui Donatistas , ad se venientes , remisit ad judicium Millhiadis romani episcopi.

Optatus lib. 1. contra Parmen, refert, imperatorem sic exclamasse : 0 *rabida furoris audacia , sicut in caussis gentilium fieri solei, appellationem interposuerunt.* liem Augustinus in opislol. 1G2. Qi/α *in re,* inquit, quemadmodum *deleslelur dios Constantinus audivistis. Atque ulinam . ul eis ipse Cessit,ul de illa caussa post episcopos judicaret, a sanctis antistitibus veniam postea petiturus, sic et illi aliquando cederent veritati,* libi vides Constantinum aegre tulisse ad se appellari, cl judicasse post episcopos coactum, ul vel sic frangeret furorem Donatislarum . cum viderent so ab omnibus condemnari : et praeterea intellexisse Constantinum, se non posse jure suo judicare.sed tantum ea spe , quod postea episcopi veniam illi darent, a quibus eam perliturus erat. Quae autem fuerit mens Constantini extra hos articulos necessitatis . palet cx Rullino lib. 10. hist. cap. 2. ubi asseruit se debere judicari ab episcopis , non cos judicaro.

Quartum exemplum est sumptum ex Breviculo colînlionmn circa principium , ubi sic Augustinus loquitur: Cum *catholici episcopi et partis Donati, jussu imperatoris disputando inter se gestis apud tribunum cl notarium .llarccllinwncognitorem habilis , contulissent etc.* Et in line Breviculi asserit.Marcellimim. ul judicem, sententiam tulisse pro catholicis contra Donatistas.

Quintum exemplum sumitur cx Sozomcno lib.i. cap. 5. et cx Epiphanio hacresi 17. qui scribunt Pholinum petiisse et impetrasse ab imperatore judices, coram quibus caussam suam ageret.

Respondeo ad quartum exemplum ex doctrina ipsius Augustini, collationem illam cum Donalislis extraordinariam, cl quadam necessitate susceptam fuisse: Nam ul scribit idem Augustinus lib.3. contra Julianum, cap. I. cum Pelagiani vellent opera imperatoris cogere catholicos ad collationem eo modo, quo antea catholici coegerant Donatistas ; Augustinus respondit, catholicos eam collationem motio extraordinario cum Donalislis necessario habuisse, eo quod illi totam Africam infestarent, nec possent aliter reprimi , vel ad concilium cogi , nisi per temporales potestates, ul tunc factum est.

Dico praeterea illud judicium non fuisse tale . quale est de quo nos agimus. Non enim ita judicavit Marccllinus, ul ejus sententia totam Ecclesiam obligaverit, sed lanium ul represserit audaciam Donatislarum; sententia enim Marcellini fuit Donalistas ita a catholicis confutatos, ul non habuerint quod respondere possent. Sicut etiam cum Augustinus disputavit cum Pasccnlio Ariano , arbitro Laurentio, ut palet ex episl. Augustini 174.cl 178. sententia Laurentii non faciebat rem de Ode , sed tantum valebat ad confusionem. 1'asccnlii, qui victus pronunciabaturicl idem dicendum est de disputatione Photini haeretici, cl de similibus disputationibus. Nunquam enim in Ecclesia habitae sont pro legitimis definitionibus , qualia sunl decreta conciliorum.

Sextum exemplum sumptum est cx Socralc lib. 5. cap. 10. cl Sozomcno lib. 7. cap. 12. ubi legimus, imperatorem Theodosium jussissc, ul singuli principes variarum religionum, idesl, Catholici , Ariani. Eunomiani adfcrrcntad se scriptam formulam lidci suae. Quod cum factum esset, imperatorem impense Deum orasse, ul animum suum dirigeret in vera Ude eligenda, et tum demum lectis omnibus confessionibus solam catholicam approbasse, et eam servari jussissc.

Kespondeo-.Theodosium non suscepisse aliquam noxam controversiam definiendam, neque se judicem ullo modo fecisse in caussa fidei. Quod patet primo, quia illa quaestio jam definita erat in concilio nicaeno, cujus ipse adeo strenuus sectator orat, ul noluerit baptizari ab episcopu thcssalonicensi, nisi prius inielligerct cum esse fidei Nicaenae: ul est apud Socratem lib. 5. cap. G. non ergo dubitare potuit, an essol verior fides Atiana, an fides Catholica. Secundo,quia Ambrosius in cp. 32. dicit, non esse imperatorum in caussa fidei judicare; et hoc probat testimonio Constantini, Valentiniani senioris, et Theodosii. Item in concilio aquilejcnsi, idem Ambrosius dicit, imperatorem Theodosium liberum reliquisse judicium sacerdotibus. Theodosius igilurnihil judicavit in caussa fidei, sed tantum legit sectariorum confessiones , ul cis acquiesceret, cisquc satisfaceret, ne videretur cos inauditos sine ratione damnare.

Quod autem scribit Socrates, Theodosium a Deo per orationes postulasse, ul se dirigeret in eligenda lide, falsum cssC arbitrer : Nam cum oraverit secreto, ul idem Socrates affirmat, quis potest scire, quid oravcril?El praeterea certum est cum non sic orasse, quia sic orando pcccasscl peccato infidelitatis, dubitando de fide, quam semel accepe-rat; Et tamen cum in hoc facto nihil peccasse, sed laudabiliter egisse, omnes fatentur. Oravit igitur, non ul dirigeretur in eligenda fide, sed ul dirigeretur in eo negotio , nc aliquid imprudenter ageret, ct fortasse a Deo veniam petiit, quod alienum ejus occuparo videretur ; cl simul oravit,

ne dccipcrctur legendo confessiones tot hacreli-comm.

Septimum exemplum sumitur ex Thcodorelo Jib. 5. cap. 23.ubi legimus,quod cum romani pontifices nollent Flavianum esse episcopum antiochenum, tamen Theodosius imperator aliter judicavit, cljussil Flavianum Antiochiae esse episcopum.

Itcspondeo: Hanc historiam mirifice ostendere romani pontificis primatum, el nihil plane obesse praesenti caussae. Dico igitur, pontificem jure noluisse. ul Flavianus esset episcopus, imperatorem autem, quod fecit, ex potentia, non ex justitia fecisse. Id quod probo, quia ul Socrates referi lib.*3. c.* 3. cum esset schisma in Ecclesia anlioclicna, el sminl sodcrenl Melelius el Paulinos, placuit tandem omnibus, ut simul sederent ; sed cum aller moreretur, alter solus episcopus esset.nemine succedente episcopo morluoudqiie jurejurando confirmaverunt. At nihilominus mortuo Meietio in ejus locum Flavianus successit, vivente adhuc Paulino, quo i contra juramentum, el proinde illicitum fuisse. omnibus notum erat. Quid ergo mirum , si id roniano pontifici Darnaso displicebat ?

Quocirca s. Ambrosius in epist.78. ini Theophi-Jurnnlexiindriniim delinere loquens, sic ail: *Scribit sanctitas tua,Flavianum ad imperialium rescriptorum suflragiaremeavisse.Frustra ergo tantorum sacerdotum fusus labor; iterum ad hujus saeculi judicia revertendum.* El infra: *Sane referendam arbitramur ad· sanctum fratrem nostrum romanae sacerdotem Ecclesiae.* Praeterea Chrysoslomus quoque Antiochiae non a Flaviano , sed ab Evagrio , Paulini successore, presbyter ordinatus est. ul esi apud Socratem lib. 6. cap. 3. quod ille nunquam passus esset, si Flavianum pro vero episcopo habuisset. Item Theophilus alexan-•Irinus episcopus, ul refert Socrates lib. 5. cap.13. romanum pontificem per legatum suum rogavit. ul Flaviano peccatum, quod admiserat, dimitteret. El similem operam apud pontificem posleu navasse Chrysoslomum, patel ex Sozomeno lib. 8. cap. 3. Ex quibus clarissimum est, Flavianum peccasse , et judicem ejus ac superiorem fuisse romanum pontificem. Item Hieronymus in epist. ad Damasum , dc nomine hypostasis, loquens de eodem schismate , petit a pontifice , cuinam eorum episcoporum communicare debeat: el asserit se ei communicaturum, qui cum romnno punliflce conjunctus sit.

Praeterea 1res optimi e.l sanctissimi pontifices , I) imams. Syririus. Annstnsius. ul scribit Theodoretiis lib 5. cap. 23. liberrime in ca caussa imperatorem increparunt, ac dixerunt. eum quidem satis ddigenier opprimere tyrannos , qui contra se in-orgunt : id iis. qui cbnlra Dei legem lyrannidem exercent, impunitatem concedere. Quam objurgationem, tam atrocem , nunquam certe pontifices tam sancti adhibuissent, nisi imperatorem gravitrr errure vidissent. Quid . quod imperator ea objurgatione permotus, ul ibidem Thcodorclus refert, non sui'censuit romanis pontificibus , sed Flavianum bis Hom ini navigare jussit, ul coram pontifice se purgaret Î

Denique, ul ibidem Thcodorclus refert, etiam si imperator de potentia, ul diximus, non dc justitia , Flavianum episcopum esse volebat.tamen nunquam finita est caussa illa, neque episcopi occidentis, cl Aegypti Flaviano communicare voluerunt, donec Evagrio jam mortuo pontifex romanos Flaviano delictum condonavit : el legatos ejus se admissurum promisit, et ipse episcopos illustrissimos , et presbyteros ac diaconos antiocllenos , legatos ltoniam misit.

Habemus'ergo quid requiratur ad legitimum concilium. Nunc breviter appendicis loco annectemus, quale concilium requirant Protestantes in eo libro.quem inscribuul?G'aussae *cur electores.principes.* (ihu/ue *addicti Ccnfessioni Augustanae ad concilium Iridenlinum non accedant.*

CAPUT XXL

Refutantur conditiones, quas Lutheraui requirunt iu concilio celebrando.

Lutheraui, qui se Protestantes vocant, octo conditiones proponunt concilii celebrandi: de quibus quoniam satis plene disseruit Gaspar Willalpandneus, nos eas brevissime refellemus.

Primo ergo requirunt, ut antequam fiat synodus, irritentur omnia acta concilii tridenlini. Secundo . ul concilium, fiat in Germania; est enim canon ecclesiasticus apud Cyprianum lib. 1. epist. 3. ut illic litos judicentur , ubi exortae sunt. Tertio, ul pontifex rbmanus non indicat concilium , nec ei praesit, sed sil altera pars litigantium, quandoquidem ipse est qui accusatur, et nemo debet simul esse judex et pars. Quarto , ul ex sola Scriptura divina sententiae ferantur, non cx traditionibus , vel canonibus. Quintp, ut decisio non liai penes suffragiorum pluralitatem , sed ul juxta nonnam verbi divini pronuntietur. Sexto , ul romarins pontifex absolv.il omnes praelatos a juramento fidelitatis, quo ei obstricti sunt. Septimo , ul theologi principum , ac statuum Confessionis Augustanae, non minus, quam episcopi in concilio sententias, ac voces decisivas proferre permittantur. Octavo, ul detur salvus conductus ab imperatore, non solum personis, sed etiam ipsi caussae principali, idesl. ul nec personae possunt puniri, si nolinl concilio asseniiri, nec fides, cl Confessio I.utheranorum possint damnari, etiamsi theologi lulhcrani earn defendere non potuerint. Cum his conditionibus dicunt, se concilium loto pedore optarc, cl hoc vera pium cl liberum concilium se vocare.

Prima conditio est iniqua; quia nihil debcl irritum haberi, nisi legitimo judicio damnatum. Concilium aulcin Iridenlinum est quidem accusatum ab haereticis, sed non damnatum in ullo legitimo judicio. Sicut ergo concilium ephesinum II. damnatum est in concilio chalccdonensi, cl constantinopolitunum contra imagines damnatum est in septima synodo: ita concilium Iridenlinum si da-

mnandum csscl, dcbcrel in alia synodo examinari, et judicari, non autem ante synodi judicium irritari.

Secunda conditio est etiam iniqua; ul enim Lu· Hieram jure sibi videntur petere,ul concilium non fini in Italia, ubi praevalent catholici . ita catholici jure postulare possunt, ul non liat in Germania , ubi praevalent Lutheraui, cl sane non noterai locus eligi melior atque aptior, quam Tridcntum , quod est in finibus Germaniae et ludiae , etiamsi ethnici hominis judicio quaestio ista relinqueretur.

Ad canonem autem qui est apud Cyprianum dico, inlelligi eum canonem dc particularibus caussis , idesl, dc criminibus particularium hominum, quae debent judicari ubi sunt commissa , quia ibi facilius testes inveniri possunt. At de caussis fidei.quae ad totam Ecclesiam pertinent, alia ratio est. Unde quaestio exorta Antiochiae de legalium cessatione; llicrosolymac in concilio apostolorum terminata est, Aclor. 15. cl haeresis Arian.i exorta Alexandrine in Aegypto, judicata est Nicaeae in Bithynia: haeresis Neslorii exorta Conslantinopoli, damnata est Ephesi: haeresis Eulychclis nata Conslantinopoli, damnata Chalcedone : hacrcscs Origenislarum, Didymi cl Evagrii. in V. synodo judicatae sunt apud Constantinopolim,ubi minime natae fuerant; haeresis Monolhclitarum , quae nata erat Alexnndriae, Cyro auctore, damnata est primum Roman in concilio s. Martini papae: deinde Conslantinopoli in VI. synodo. Denique haeresis Iconoelastarum, quae Conslantinopoli vel exorta , vel mirifice aucta el confirmata fuerat. apud Nicaeam Bithyniae, cl antea etiam Romae in concilio judicata ct damnata est. Adde, quod habuerunt etiam Lutheran! in media Germania concilia provincialia non pauca , ul colonicnse . moguntinum , el alia, in quibus damnati sunt. Neque objicere debent adversarii , ista concilia Papistarum fuisse; idem enim omnes haeretici objicere potuissent. Semper enim in Ecclesia id servatum est. ul controversias judicarent episcopi, qui tunc erant, cl non propter novas quaestiones novi crearentur cpiscopi.

Tertia conditio iniqua est; quia romanus pontifex non potest prjvari jure suo indicendi concilia, cl eis praesidendi, in cujus possessione jam hui per 1500. annos,nisi prius in legitimo judicio convincatur, non esse summus pontifex. Quod vero dicunt, non debere eundem esse judicem, cl partem: dico habere locum in privatis hominibus,non in principe supremo. Princeps enim supremus donec non declaratur , vel judicatur legitime excidisse a principatu,semper est summus judex,etiamsi cum ipso litigetur.

Itaque solent privati, qui cum principe suo litigant. interdum appellare ab ipso principe male informato, ad eundem melius informandum. El confirmatur hoc ex antiquis historiis ; nam cum Marcellinus peccasscl . cl propter ipsum, concilium congregatum fuisset, episcopi omnes dixerunt,eum non posse ab ullo damnari,sed ipsum debere esse judicem cl reum, ut refert Nicolaus 1. in epistola ad Michaclem. Ilum Sixtus HI. cum accusaretur dc adulterio, concilium congregavit imperator, pontifice consentiente, sed in eo concilio nemo ausus est pontificis caussam discutere,nisi piius ipse dixisset, velle se ul caussa discuteretur, etsi in suo arbitrio esset judicari , vel non judicari. Id patet tum ex actis concilii,tum ex'cpislola ejusdem Sixli ad episcopos orientis.

Denique in concilio IV. romano sub Symmacho legimus, episcopos omnes dixisse , concilium non potuisse juro indici, msi n pontifice, etiamsi ipse esset, qui accusabatur. Adliaec. nonne Alius cum Alexandro de tide litigabat? el tamen in concilio Nicaeno sedit Alexander, quia episcopus erat, ul judex. Hem in tertia synodo praesedit judicio episcopali Cyrillus. qui tamen altera pars litigantium a Nestorianis dicebatur. Ita quoque in IV. synodo, praesederunt legali Leonis . cum tamen lota caussa inter LconCm el Dioscorum versareltr. Accedit, quod pontifex iu concilio non est solus judex. sed habet mullos collegas, idesl. omnes episcopos. qui si eum convincere pdssent de haeresi, possent etiam eum judicare el deponere , licet invitum. Nihil ergo habent haeretici, cur conquerantur . si romanus pontifex concilio praesedit antequam damnatus esset.

Quarta conditio iniqua est, quia non debent semel definita in dubium iterum revocari , juxta legem Marliani imperatoris, I. Nemo, C. de summa Trinitate, cl fide catholica. ConMal autem in MI. synodo generati definitum esse . traditiones non scriptas esse recipiendas. Quamvis autem ista conditio sit iniqua: posset tamen admitti. donec iterum in synodo legitime non esset definitum , eas esse recipiendas pro verbo Dei : Hinc enim est, quod Iridenlinum concilium,antequam ad alia progrederetur. definivit scripturas, el traditiones apostolicqs pro verbo Dei recipiendas.

Quinta conditio tollit penitus formam conciliorum, ul supra ostendimus, cl proplerea non potest fieri, ul aliquando ad finem controversiarum deveniatur. nisi detur locus majori parti suffragiorum ; cum enim ulraquc pars proferat Scripturarum testimonia. quomodo potest cognosci, quae sil concilii sententia, nisi colligantur sufTragi i.et plurium sententia valeat?

Sexta conditio est iniqua el impcrlinens: Iniqua quia non debent inférion s liberari ad obedientia superiorum, nisi prius ille legitimo deponatur, vel declaretur non esse superior. Quem nodum iniquum esset, ul quotiescumque fient comitia imperialia , imperator deberet liberare a juramento fidelitatis omnes principes sibi subjectos: Quod aulem non sil novum , episcopos juramentum obedienliae praestare pontifici, palet ex b, Gregorio lib. 10. epist. 31. cl ex cap. *Significasti,* extra dc electione. Item ex concilio toletano XI.cap.It). Iuiperlincns aulem, quia istud juramentum non tollit episcoporum libertatem, quae in conciliis necessaria est,jurant enim se fore obcdicnlcs summo pontifici. quod inielligitur, donec pontifex est, el dum jubet ea, quae secundum Deum, cl sacros canones jubere potest: sed non jurant, se non dicturos , quod sentiunt in concilio, vel se non deposituros cum, si hacrelicutu esse convincant.

Septima conditio, si inlelllgalur de voce proprie decisivn in forma judicii, repugnat quinine conditioni. et est contra formam omnium conciliorum , ut supra ostendimus; si inlclligalor improprie , et vocetur vox decisive, ScriptuTa divina in testimonium alicujus sententiae ini medium allata , conditio est aequissima, cl nunquam negata Protcstanlibus, imiiw eis ter oblata in concilio Irideolino , nimirum sess. 13. 15. cl 18.

Ultima conditio pro prima parle, idest, quod allinet nd salvum conductum personarum , oblata est ProteslnnIibus, ut patet ox iisdem locis concilii tridcnlini, idesl, sess. 13. 15. cl 1k. pro.secunda parle est prorsus inept.i et ridicula; Est enim ac si aperte dixissent, volumus vexari episcopos lotius chrisliari orbis, et sumptus facere, ac labores maximos pali, ut mi concilium veniant, cl tamen cum venerint, nolumus quidquam statui, neque liles unquam liniri.

CONCILIORUM AUCTORITATE

CAPIT PRI1IUM

Argumentum el partitio hujus libri.

Dc concilii definitione ct caussis hucusque , pro instituti operis brevitate disputatum est: restat auctoritas. El quoniam tum ex ipsis conciliis , quae exstant, tum ex lib. 4. de pontifice constat, posse concilia episcopalia judicare controversias, tum fidei,tum morum,quae in ecclesia pro temporeonuntnr. hac omissa quaestione, illud solum explicandum suscipiemus; Sintne certa, cl infallibilia conciliorum judicia?

Erit autem haec de auctoritate conciliorum disputatio bipartita. Primum enim consideranda επί auctoritas conciliorum absolute; deinde comparata cum aliis similibus principiis fidei , idest, cum Scriptura, ponlificisque decretis.

De auctoritate absolute considerata duae sunt quaestiones. Una, an concilia a summo pontifice confirmata possint erraro. Altera.an concilia a pontifice nondum confirmata, sed alioquin omnino legitima, errare possint.Nam de conciliis reprobatis, vel parlim probatis, parlim reprobatis, nihil est quod dicamus, cum illa sine dubio erraverint, de istis autem idem sil judicium, quod dc aliis, quae vel confirmata sunt, vel reprobata.

CAPUT II.

Concilia generalia a ponfi/îcc *confirmata, errare non posse, cl Scripturis demonstratur.*

Ac ut a prima quaestione principium faciamus, haeretici hujus temporis nullum concilium esso volunt, quod errare non possit, lia Luthenis asserit, art. 28. cl 29. et in lib. dc conciliis. Breniius in Confessione Wirtemberpensi, cap. de conciliis Calvinus lib. 4. instil, cap. 9. § 8. ct in minori institutione, cap. 8. § 163. et seq. catholici veroomnes constanter docent, concilia generalia a summo pontifice confirmata errare non posse , nec in fide explicanda, nec in tradendis morum praeceptis loti Ecclesiae communibus. De conciliis vero particularibus videtur esse aliqua dissentio inter catholicos; cum enim istorum conciliorum firmilas lota fere pendeal ex firmitate pontificis, ii qui dicunt pontificem errare posse, consequenter dicere debent, etiam ejusmodi concilia errare posse ; quae ut facilius, cl clarius explicentur , duas propositiones constituemus.

Sil igitur prima propositio: *Fide catholica tenendum esi, concilia generalia a summo pontifice confirmata, errare non posse, nec in fide,nec in moribus.* Probatur primo . testimoniis divinae Scripturae,quae ad quatuor classes reduci possunt. In prima, erunt testimonia propria; in secunda,illa quae probant Ecclesiam non posse errare ; in tertia, illa quae probant papam non posse errare; in quarta, illa quae probant episcopos omnes, eldoclores ecclesiae non posse errare.

Testimonia propria sunt tria. Primum est Mattii. 18. *ibi sunt duo vel 1res congregati in nomine ineo, illic sum in medio* eorum.Calvinus non adeo magni facit hoc testimonium, proplerea quod ex eo videatur probari posse,etiam concilium duorum hominum non posse errare. Sed is hoc testimonium non contemnet, qui observant, argumentum sumi non simpliciter ex his verbis, sed ex his verbis continuatis cum superioribus, el propicrea addita argumentatione a minori ad majus. Dixerat enim antea Dominus de homine incorrigibili:Dic *Ecclesia, et si Ecclesiam non audierit. sil tibi vehit ethnicus el publicanus.* At ne quis Ecclesiam, si-

ve congregationem praelatorum contemnendam putaret. adjunxit continuo: .Imen *dico vobis, quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo etc.*

Et ne quis dubitaret de assistentia Dei, quando episcopi congregati aliquem damnant, vel absolvant, subjungit: *Vbi enim sunt duo vel 1res congregati in nomine meo.ibiego in medio illorum sum.* Quorum verborum haec sententia est: Si duo vel 1res congregati in nomine meo, obtinent semper quod petunt a Deo, nimirum sapientiam, cl lumen quod Sufllcil eis ad cognoscenda en, quae ipsis necessaria sunt, quanto magis episcopi omnes congregati in nomine meo, semper obtinebunt, quod juste petunt, idest. sapientiam. et lumen ad judicanda ca, quae ad lotam Ecclesiam dirigendam perlinent?

Itaque sive pauci, sive multi, sive privati, sive episcopi congregentur in nomine Christi, omnes habent Christum praesentem et adjuvantem, cl oblinent quod eis convenit oblincre. Sed in congregatione paucorum et privatorum adest Christus, ut cos adjuvet in rebus parvis et privatis; in congregatione autem episcoporum adest, ut cos adjuvet in rebus magnis cl publicis. Ita hunc locum exponit. ct hoc argumento utitur concilium chalccdonense in cpisl. ad Leonem, quae est post finem tertiae actionis ejusdem concilii. Item sexta synodus, act. 17. lolelanum III. non procul ab initio. Item Innocentius papa apud Gratian, disl. 20. can. de quibus.Coelestinus in cpisl. ad ephesinum concilium I. cl Cyrillus in expositione symboli nicaeni circa principium.

Alter locus est Joan. 16. *Spiritus veritatis docebit vos* omnem *veritatem.* Et ne putemus hoc dici solis apostolis, et non etiam successoribus. cap. 1kaperte Dominus testatur Spiritum sanctum mansurum cum apostolis in aeternum, idest, cum cis, cl cum successoribus perpetuo. At episcopos Seorsim exislentes non docet Spiritus sanctus omnem venialem, ergo saltem episcopos omnes in unum congregatos docebit omnem veritatem.Et sane cum non sil in Ecclesia major aliqua cathedra.per quam Deus nos doceat, quam summi pontificis cathedra, adjiihclo consensu generalis concilii.si haec eliam cathedra falli potest cum univorsam Ecclesiam docet, nescio, quomodo vera sil illa promissio: *Doerbit* ros omnem *veritatem.*

Tortius locus est Aci. 15. ubi primum concilium confidenter ait: Visum est *Spiriltti sancto.el nobis.* Si autem illud concilium, ex quo formam acceperunt omnia aha concilia, asserit décréta sua, esse, décréta Spiritus sancti.certe idem asserere possunt caetera legitimo concilia, quae universae Ecclesiae regulas credendi, cl operandi praescribunt. Illi enim concilio adfuit Spirdus sanctus,quin id necesse erat pro Er< lesine conservatione·, at non minus aliis temporibus novis liacresibus exorientibus id neerssanum fuit, atque, eliam erit.

Somnda classis testimoniorum cnnlincl omnia illa loca, quibus probatur Ecclesiam non posse errare, neque in credendo,neque in docendo: qualia sunt illa: Super hanc *petram aedificabo Ecclesium* meam, et portae *inferi non praevalebunt adversus eam* Matlh. 16.*Ego vobiscum sum usque ad consummationem sacculi* Matthaei ultimo. *Ecclesia Dei vivi est columna ct firmamentum veritatis* 1. Tim. 3. ct similia.

Ex his enim locis manifesto colligitur, concilia generalia probata non posse errare, idque duobus modis. Primo, quia Inia auctoritas Ecclesjae, formaliler non est nisi in praelatis, sicut visus tolius corporis formaliler est tantum in capite; ergo idem est Ecclesiam non posse errare in delinicmlis rebus fidei, et episcopos non posse errare, \tqul. ut diximus, singuli seorsum errare possunt, igitur congregati in unum errare non poterunt.

Sccundo:Concilium generale repraesentet Ecclesiam universam, et proinde consensum habet Ecclesiae nniversalisupiare si Ecclesia non potest errare. neque concilium oecumcnicuui legitimum, et approbatum potest errare. Porro a concilio generali universam Ecclesiam repraesentari. Calvinus negat. sed facile demonstrari potest. Nam in primis 3. Ilegum cap.8.aperte vocatur lota Ecclesia Israel, coitus principum. qui cum Salomone convenerant; nam nec fleri poterat, ut omnis Israel, qui superabat numerum mille millium hominum, esset in eo templo simul; et initio capitis legimus convenisse ad regem sacerdotes, ct capita singularum tribuum.

Praeterea Athanasius in cpist.de synodis Arimin. et Selem iae. cl in epislol. ad episcopos alricanos. Epiphamus in line Ancoralus. Eusebius lib. 3. de \;la Constantini. Augustinus lib. I. contra Donatistas cap. 18. et lib. 2. cap. 4. et lib. 4. cap. 6. Gelasius in cpisl. ad episcopos Dardaniae. Gregorius lib. 1. epislol. 24. ad Juannem Eulogium, ahosque patriarchas. Denique octava synodus aci. 5. vocant concilium generale, conventum orbis terrae, vel consensum totius Ecclesiae. Praeterea Murtinus V. in fine concilii constanticnsis jubet interrogari suspectos de liaeresi: An non credant, concilium generale universam Ecclesiam repraesentare. Hem b. Cyprianus lib. 4. epislol. 9, cum ait, Ecclesiam esse in episcopo, sine dubio ibIclIIgil lu omnibus episcopis esse omnes Ecclesias. Denique.si in quolibet regno sive npiiblicn, id quod senatus, sive comitia statuunt, lotius regni vel reipnhlicae dicitur. cur non idem dicatur de ecclesiasticis decretis. quae fiunt consensu omnium episcoporum ?

Tertia classis leslimoniorum continet illa loca omnia. quae probant lomannm pontificem non posse errare in tide; quale est ilhid Lucae 22. *Ilogari pro te. ut non dejiciat fides tua.* et si quae sunt alia : quae alibi explicata sunt : ex his enim colligitur evidenter concilium a papa conlirmalum errare non posse. Etsi enim sunt aliqui catholici, qui existimant pontificem enare posse, illi tamen dicunt tunc solum posse errare, quando non adhibet omnem diligentiam: at cum generale concilium convocatur, sine dubio adhibet omnem diligentiam in re illa investiganda. Quid enim amplius facere potest? Ergo saltem tunc omnium consensu non errabit.

Quarta classis testimoniorum continet illa loca, quae docent episcopos habendos esse,ut pastores; audiendos, ut magistros : sequendos, ut duces;

qualia sunt Lue. 10. *Qui* ros *audit, me audit.* Et Ilrhr. 13.*Obedite praepositis cestris, et subjacete eis.* Item illn, ubi dicuntur rectores, vel pastores Aci. 20. et Ephcs.4. cum enim illi jubentur pascere. nos jubemur cos sequi ad pascua: praesertim cum ad eum tlnem dicantur ab apostolo constilnti in Ecclesia pastores . ut non circumferamur mimi vento doctrinae. Item illa . quibus vocantur doctores Matltiaci ultimo : *Docete, omnes yentés.* El I. Tiinolh. 3. el ad Til. I.siquidem non praecepto illi jubentur docere, eodem nos jubemur audire. Hem illa ubi dicuntur speculatores : *Speculatorem domui Israel dedi te.* Ezec.hiclis 33. quem locum de episcopis exponunt Hieronymus , el Gregorius in Ezechielein. Quare non immerito eliam dicuntur oculi episcopi in concilio lolelano \ III. cap. 4. el ab Ambrosio lib. de dignitate sacerdotali cap. G.Et priifeclo si jubentur episcopi tanquam speculatores et oculi nobis viam ostendere, cl nos jubemur per eam viam incedere , quam illi nobis ostenderint. Denique illa, ubi episcopi dicuntur patres, el cauteri dicunlur lilii, nl Galal. 4. cl I. Joan. 2.

Ex quibus omnibus locis ita possumus niliocinnri:Sj nos jubemur a Deo audire el sequi episcopos, ul praepositos . pastores . doclorcs . speculatores, patres, certe vel illi nos fallere non polerunl . vel nos poterimus culpam in Deum rejicere. At sine dubio singuli episcopi errare possunt. el aliquando errant, cl inter se qunndnque dissenlmnl.nl nesciamus, quisnani eorum sequendus sil ; ergo saltem omnes simul . praesertim in nomine Domini congregati, quando uno ore nos duceni,errare non polerunl.

CAPI.'T IΠ.

Idem probatur ex Patribus.

Accedat secundo testimonium . el traditio velorum Pnlrum. Ecclesia el Paires mulla de conciliis passim scribunt: unde constat, eos sensisse . c< ncilia generalia errare non posse.Affirmant primum, concilii generalis sententiam esse in caussa lidei ultimum Ècclcsiim judicium . a quo appellari non possit, quodque nullo modo irritai i. vel relracluri «picat. Hinc nutum apertissime sequitur, ejusmodi concilia non crrare:nam nlioquin iniquissimum ossei cogere Christianos , ut non appellent ab eo judicio. quod erroneum osse potuit.

Porro haec prima sententia frequentissime esi apud veteres. Alhnnasins in epistola ad Epictetum , quam eliam recilal Epiphanius haeresi 77. miratur qimm.odo illi audeant quaestionem movere de rebus in nicneno concilio delinitis,cum non possint decreta ejusmodi conciliorum mulari.nisi errando.Augustinus in episl. IG2.dic.il ultimum judicium Ecclesiae esso generale concilium.Leo cpisl. 50. ad Maelianum. petii, ul.semel delinila in conciliis generalibus non rclractenliir. Id quod lege sua sanxit idem M irlianus I. Acino, C. de summa Trinitate, el llde catholica. Idem docet idem Leo epislol. Gl. ad concilium chalcedoncnso, cl cpisl. 62. ad M.ixi mum nnliocheniim. Ilem Gelnsius in epistola ηl episcopos Dardaniae. Hem sialuiliir m concilio ephesino circa Unem, cl in concilio chalcedonend net. 5. can. nil.

Secundo docent Patres et concilia, esse haereticos, ct excommunicandos omnes, qui non acquiescunt conciliis plenariis. Ex quo m.miPsle sequitur, cos putasse concilia non posse errare. Atque in primis omnia concilia generalia dicitur anathema contradicentibus, ul Athanasius testatur de nicaeno in epistola ad episcopos Africae, cl de alus palet in actis cornm.

Gregorius nazianzenus in epistola priore ad Clidonium;cum Apollinarisine negarent.-e esse haereticos, el dicerent in concilio quodam catholico receptos, sic nil: Ostendant. inquil. *hoc., ct* nos *ac. quiescemus, perspicuum enim erit eos rectae doctrinae assentiri. nec enim se aliter res habere potest, si id consequuti sunt.* B. Leo episl. 78. ad Leonem Augustum, docet, non pqsse inter catholicos imputari cos . qui resistunt nicaeno . vel chalccdonensi concilio: el idem Leo episl. 77. ηl Analolium, jtibel quondam Ulicum presbyterum . aut acquiescere chalccdonensi concilio.aut excommunicari. Basilios episl. 7S.in qua explicat lidem, duceni suspectis de haeresi proponenda esse decreta nicaeni concilii, inde enim apparebit haeretici ne illi sint, an catholici. Praeterea Augustinus lib. I. de haplismo cap. 18. hac lautum ratione excusat de haeresi Cyprianum . quod adhuc e» tempore non exlilcril generale concilium, quo <lcIlniri noluisset quaestio illa de baptismo haereticorum. Item Gregorius lib. 1.episl. 25·. dicit tmaihema non rei ipicnlibus generalia concilia quinque . quae sola illo tempore celebrata erani.

Tertio Paires docent.esse divina el a Spiritu sancio edita decreta legitimorum generalium conciliorum. Ex quo sequitur, ul non possint esse obnoxia errori. Ita Constantinus in episl. ad Ecclesias apud Enscbium lib. 3. de vita Conslanlini vocal coelestia mandata concilii nicaeni decreta. \Ih inasius in episl. ad episcopos nfricanos: *Verbum .* inquil. *Domini per oecumcnicam Nicaeae synodum manet* in *aeternum.*

Gregorius nazianzenus Orat, in Alhanasium. dicil ad concilium generale nicacnum episcopos a sancto Spiritu congregatos. Cynllus lib. I. de finit. vocal decretum concilii generalis nicaeni divinum el sanctissimum oraculum. Leo episl. 53. ad Analolium, el 55. ad Martialium imperatorem affir mal. nicaeni concilii canones per sanctum Spiritum ordinatos. El episl. 37. ad Leonem Augustum alserit. chalcedoncnso concilium per Spiritum saucium congregatum fuisse. Gregorius lib. 1. cpisl. 24. affirmai, se venerari quatuor prima concilia . sicut quatuor evangelia. Âicolaus 1. in cpisl. ad Miehiielem, decreta conciliorum vocal divinitus inspiratas sententias.Denique concilia ipsa affirmant, se in Spiritu sancio congregata.

Quarto docent, potius esse moriendum , quam recedendum a decretis generalium concilioriumiia Ambrosius episl. 32. *Sequor,* inquil . *tractatum nicaeni concilii, a quo me nec mors.nec yladius poterit separare.* Ilikirius autem re ipsa eximmi

inviis est propior nicaenam fidetn. nl ipse testatur in line libri de svnodis:cl \jdor nfrifiuius in lihns iribus de xvandalica pcrsequutioiie describit plurima celeberrima martyria sanctorum . qui pro lide in concilio generali explicata mortui sunt. Hieronymus lib. coni. I.uciferinnos loqueiis de Alhannslo. Hilario, Eusebio, aliisque simetis confessoribus: *Quomodo poterant.* inquit, *advrrsum synodum nicacnam facere, propter quam exilia sustinuerunt?*

CAPUT IV.

Idem ostenditur aryumcnlis a raliorte ductis.

·4

Accedat postremo etiam naturalis ratio. Primum, si concilia generalia possent errare , nullum esset in Ecclesia firmum judicium . quo controversiae componi, ct unitas in Ecclesia servari posset : nihil enim est majus generali concilio , legitimo ct approbato.

Secundo, si non esset infallibile jydicium ejusmodi conciliorum . possent merito revocari in dubium omnes damnatae haereses. Diceret enim Anus errasse nicaenum conciliunr.JIncedoniuS,const.inlinopolitannm: Acstorios , ephesinum ; Euthyches, clialcedoncnsc.

Tertio, nulla esset certitudo de multis sacrae Scripturae libris; nam de epistola ad Hebraeos 2. Petri 2.al 3Joannis.Jacobi et Judae,ct <lc Apocalypsi,quos libros etiam Calvinlstae recipiunt, tmndiu est dubitatum, donec a concilio res declarata est.

Quarto, si omnia concilia possent errare, illud certe sequitur, ut omnia intolerabilem errorem admiserint. ac proinde nullo honore digna sint. Nam error intolerabilis est. proponere aliquid credendum, tanquam articulum Udei.dc quo non constet, an sil verum, vel falsum : at concilia praecipua, ul nicaenum, conslantinopolilanum.ephesinum. chalcedonense, ediderunt nova symbola lidei. aut certe novas sententias, quas voluerunt haberi tanquam articulos lidei; quis nutem dicere audebit, illa concilia quatuor intolerabilem errorem continere, nulloquo honore digna esse,cum ea videamus etiam ab adversariis cum honore suscipi, cl non raro in testimonium verae doctrinae adduci? Restât igitur, ul firma et infallibilia esse credamus eorum judicia.

CAPUT V.

Concilid *particularia . a pontilicc approbata, errare* non *posse.*

Altera propositio: *Concilia particularia, a summo pontifice confirmata in fide ct moribus errare* non possunt. Hnoc propositio- non est aeque recepta, ac prior: illam nemo catholicorum negat, hanc vero, non desunt.qui negent.Itaque ea solum de caussa noti nnirmaiims-.lianc propositionem lidc catholica esse tenendam, quod auctores, qui contrarium sentiunt, nondum videamus ab Ecclesia damnatos pro Imerelicis. Constat etiam ev Eusebio lib. 7. hislor. cap. 2. 3. et f. Cornelium papam cum national· concilio omnium episcoporum Italiae statuisse . non debero haereticos rebaptizari, et c,undem scnlenlitini postea approbasse Cliain Stopliamim papam, et jiississc. ul haeretici mm reliaplizarentur: Et simul constat ev eodem Eusebio ibidem. Cyprianum contrarium sensisse, ct mordicus (ic lendiSSL*. id quod etiam ipse fatetur in epistola ad Pompejum , ubi arguit Slephaniirn pnpnm erroris, et tamen Cyprianus semper est habitus in numero catholicorum.

Sed quidquid de hoc sit. de quo alibi diximus, c.um ageremus de pontilicc, certe temerarium , erroneum ct proximum haeresi est. existimare,concilia particularia a pontilicc conlirmnla posse errare. Id quod primum probatur argumentis illis, quibus supra demonstravimus.summum pontificem in judicandis iis rebus quae ad Udem , vel bono* mores pertinent, non posse errare. Si enim summus pontifex errare non potest, certe nec concilium. quamvis exiguum, ab illo comprobatum.

Scntndo idem probatur ex eo. quod si ejdsmodi concilia errare possent, plurimae haereses . quae damnatae sunt a solis conciliis particularibus, iterum revocari possent in dubium, ul Pelagianoruiii, Priscillinnislarum, Joviniani, ctaliurnm.

Tertio, hactenus non est inventum aliquod concilium ejusmodi, quod erraverit.

Quarto, in VII. synodo act. 3. el VIII. synodo act. ull. can. I. dicunt Patres se venerari, et recipere etiaiu localium conciliorum do.crcta. Immo in eadem septimo synodo vocantur ejusmodi decreta divinitus inspirata. Superest, ut argumenta adversariorum proponamus, et diluamus.

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta ex Scripturis deprompta.

Adversarii quatuor argumentorum genera nobis objiciunt. I npm ex Scripturis petunt. Alterum ex testimoniis Patrum.Tertium ex ipsis conciliis,quae, vel cum aliis conciliis, vel cum Scripturis non raro pugnare videntur. Quartum ex naturali ratione.Sed primum nullas fere habet vires , ideo brevissime refutabitur.

Objicit igitur Calvinus lib. 4. instil, cap. 9. § 3. illa loi n Testamenti veleris,in quibus omnes pastores ct sacerdotes , atque prophetae reprehenduntur non solum improbitatis, sed etiam ignorantiae ct erroris. Quale est illud Isa. 56. *Speculatores ejus caeci omnes, neque quidquam noverunt. 0mnes canes muli, nec valent latrare, jacentes dormiunt.el amant dormitionem, et pastores ipsi nihil sciunt, nec intelligunt.* liem illud Oscae 9. *Speculator Ephraim cum Deo. laqueus aucupis, odium in domo Dei.* Et illud Hier. 6. A *prophela usque ad sacerdotem.quisque sectatur mendacium.* El cap. 14.*Prophetae mendacium prophe-*

slunl in nomine meo Deniquo illud Ezeib. 22. *Conjuratio prophetarum in medio ejus sieul leo rugiens. el qui rupit praedam. Sacerdotes ejus violarunt legem meam* , ct *prophanaverunt sancta mea.*

Sed haec omnia tribus modis solvuntur.Primum enim frcquenlissiniiim c-I in sacris literis , ul propter aliquos malos reprehendantur omnes, propter aliquos bonos Inudentur omnes , quo videlicet veheinenlior sil tum vituperatio . tum commendatio. Annotavit id s. Augustinus lib. de unitate Ecclesia·! c. 12. el mulla ex divinis literis exempla peti possent, sed tinum hoc loco siilllcicl. Scribit apostolus ad Philip, c. 2. *Omnes quaerunt quae sua sunt, non quae Jesti Christi.* Et tamen c. I.Jnm dixerat quosdam ex contenlione. quosdam ex chantale CluDlum annnneiare. El c. 3. ait : *Imitatores mei estote, el observate eos.qui ita ambulant, sieul habetis formam nostram. Mulli enim ambulant. quos saepe dicebam vobis . nunc autem et fluens dico, inimicos crucis Christi.* El quae sequimur. Si igitur quidnni ex charilate Christum annunciabanl. el ambulabant secundum apostoli formam, iln ul etiam digni essent, quos Philippenses imitarentur el observarent; non igitur omnes quaerebant, quae ^ua sunt. ct tamen suo.quodam modu.idest.per figuram intellectionis.omnes quaerebant, quae sua sunt, ul apostolus loquitur. Aon igilur allata Scripturae testimonia cogunt, nl iutelligamus pastores, el sacerdotes, el prophetas Testamenti veleris aliquo tempore omnes simul mendaces, et sceleratos fuisse . sed tantum aliquos.

Deinde cum nihil horum dicatur in concilium sacerdotum. sed in pastores ct prophetas, qui separalim populum decipiebant, non videntur ea testimonia ad rem nostram facere. Alia enim ratio est pastorum in concilio congregatorum publica auctoritate. el qui Dei nomine invocato quaestiones diligenter excutiunt: alia vero dispersorum.et quidum in locis quisque suis sedent, proprio judicio indulgent. Quare eadem Scriptura, quae tum frequenter in pastores malos invehitur , et a falsis prophetis cavendum esse monet, eadem tamen eos . qui dc aliqua re dubitant, ad concilium sacerdotum mittit , ac praecipit , ul id observent, quud dixerint ii, qui praesunt loco, quem elegerit Dominus Deui. 17.

Denique etiamsi nihil horum haberemus . tamen non continuo liceret omnia, quae dicuntur in Scripturis adversus prophetas et sacerdotes Testamenti veteris, illa omnia transferre ad sacerdotes Testamenti novi, praesertim m concilio congregatos ; certiores enim, ct majores promissiones Dei habet Ecclesia, quam synagoga. Nec. enim de synagoga usquam legimus, quod de Ecclesia Christus dicit, Alatlh. 1<». *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, el portae inferi non praevalebunt adversus* eam.Nec id quod apostolus ait I.Timoth. 3. Eam esse *columnam et firmamentum veritatis.* Aeque de Caipha scriptum est , sed de Petro : *Rogavi pro le , ul non deficiat fides tua* I.ueno 22.

Objicit secundo idem Calvinus ibidem § 5. lineo loca Testamenti novi 2. Pel. 2 qucniadtno lum fuerunt in populo veteri pseudoprophetae, sic et inter vos erunt falsi ductores.secdus perditionis insinuantes. Act. 20. .Scio *quod post discessum meum intrabunt in* ros *lupi rapaces, non parcentes gregi,, ct cx vobis ipsis erunt, qui loquentur perversa . ul abducunt discipulos post* se. Jlilih. 25. *El mulli* pseudoprophetae *surgenl, ct seducent inultos.*

At sane mirum est, si Calvinus dum hacc propoueret, non ad se ipse oculos reflectebat. ac dicebat: Quid si ego ipse unus sim de numero horum infciicimn pseudoprophetarum? Clarissimo enim Christus. Petrus ac Paulus describunt liaerctic<>s sub nomine falsorum prophetarum, qui repugnantes doctrinae, quae per episcopos, ordinaria succession'· in Ecclesia praesidentes . conservantur . sedas non metuunt inlruducere.ul abducunt discipulos post se. et faciant sibi nomen in terra.ul alii Lutherani, alii Calvinislae nominerentur. Tantum vero abest, ul de conciliis episcoporum tnlelligi debeant ea loca, quae monent, ul a falsis propiletis caveamus,nl potius ca de caussa ordinaria concilia fiant, ul falsi prophetae detegantur . et confutentur. ct tanquam lupi rapaces ab ovili Christi procul arceantur.

CAPIT VII.

Solvuntur argumenta petila eœ testimoniis veterum Patrum.

Proferunt secundo loco Patrum testimonia. Ac primum Calvinus adducit in medium s.-Grigurrnm nazinnzcnum , qui in epistola ad Procupium ita loquitur: *Ego,* si vera *scribere oportet, ita animo affectus sum .* ut *omnia episcoporum concilia fugiam; quoniam nullius concilii finem laetum . faustumquevidi.nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem ct incrementum habuerit.*

Respondeo: Non negat Nazianzenus legitima concilia certam Udem facere, sed queritur suo tempore nullum concilium lien potuisse omni ex parte legitimum: id quod verissimum est. A.im Gregorii actas incidit in tempus medium inter concilium primum et secundum generale, quo tempore plurima facta sunt concilia, quae propter multitudinem episcoporum, haereticis faventium, infaustum exitum habuerunt; qualia fuerunt seleuciense. tireuse. ariminense, mediolanense, syrmiense etc. Cum ergo suo tempore tot vidisset mala concilia, ct nullum bonum, et tamen vocaretur a Procopio nomine imperatoris ad concilium quoddam. duas excusationes adhibuit: unam, quod desperaret se legitimum concilium eo tempore visurum: alleram, camque praecipuam, quod morbo gravissimo delineretur, ul quotidie putaret se moriturum. Confirmatur haec solutio ex Basilio, qui eodem tempore floruit, idesl, post primum concilium, ct ante secundum. Et scribens in cpisl. 32. ad Mhunasium. dicit videri sini impossibile, ul eo tempore fieret legitimum concilium, ct ideo oportere scribi ad

rmnaomn poiilillccm, ut ipse sua auctoritate irri-taret acta cuncilii ariininensis.

Denique, quid senserit Gregorius dc legitimis rondins. perspicuum est, tum ex ejus sententiis supra ‹ itatis, tum etiam ex eo quo adeo strenuus pi.ii'dK'.itor fuit niciieni concilii, ul templum. in ‹iiiu ipse Constantmopoli concionubaliir, αναστασία i lest. resurrectio vocatum sit, quia ibi resur-i. \< ril opera Gregurii Udes nicaenn, per Arinnos antea quodammodo cxtincla, ut refert historia Tripartita lib. 9. cap. 9. lum denique, quia postea interfuit ipse concilio secundo generali, ul patet ‹ \ subscriptione, et ex oratione, quam habuit ad i.;o. Putres.

Alterum testimonium est Augustini, qui lib. 3. contra Maximinum cup. 11. ait: .Vec *ego nicaennin, nec lu debes ariminense, tanguam praejudicaturus,* proferre *concilium, nec ego hujus auctoritate,* nec *tu illius delineris etc.*

Itespondeo: Augustinum non velle dicere, non teneri ullo modo Maximinum auctoritate concilii nicaeiii, sed non teneri in illa disputatione, quin Augustinus id permittebat; Quia enim Maximinus objiciebat nieucno concilio concilium ariminense, ‹ t Augustino p<m videbatur operae pretium tunc tempus consumere in ostendendo concilium nicacnuin fuisse legitimum, et ariminense illegitimum, min haberet meliora arguineiila ex Scripturis, ait; nunc nec ego hujus, nec lu illius auctoritate tenens. idesl, nolo nunc tendamur conciliorum uuctontalibus. Omittamus concilia, ad Scripturas veniamus. Quod autem Augustinus aliuqui putaverit, i oneiliuiii iiicaetiinn summae fuisse auctoritatis, et oportuisse omnes illi acquiescere; palet ex verbis praecedentibus, ubi sic ait: f/oe *est illud hoihousion* .quod in *concilio nicaeno adversus haereticos ariajtos a catholicis Putribus* ve/ *itatis auctoritate, ' i uw ioritalis veritate [innatum esi* cfc.Quid enim <·4 veritus auctoritatis, nisi vera et certa auctoritas?

\liud testimonium proferunt ex lib 2. de bap ranu cap. 3.ubi Augustinus dicit, concilia plenaria priora a posterioribus emendari. Nec dici potest. eum loqui de plenariis improprie, idesl, nalimialibus; nani paulo ante dixerat, concilii) regio-/ alia rl provincialia debere cedere plenariis, et tunc subdit, inter ipsa plenaria, priora a ppsteriorilnia emendari. Ilie exultai llenminnUs lib. 3. cap. IG. prwlegom. Si *enim,* inquit, *priora illa antigmssimu. emendatione indigeni,* quot *erroribus scatebunt ista recenliora?*

Kespumleu primo: furie loqui Augustinum de comitiis illegitimis, quae per posteriora legitima ▌m< udantur, ul accidit concilio epliesino II. quod ı,ı cli.ileedonensi emeiidaluiii esi. Secundo dico, si de k giuims loquatur, agere eum de quaestionibus i ,.:ti, uuii juris. In qualibus quaestionibus non dubium est. concilium errare posse. El certe Augusiimis videtur de ejusmodi quaestionibus agere. N un praecipua quaestio catholicorum cum Donalislis i r.4 de Caeciliano, libros ne sacros tradidisset tu» ibus lidfii. an non? Potest etiam tertio dici, µ «.><■*.·.>. j^ul .idvcrsarii mim loqui de universallim- <i<i.<<;stionitms. ciiiiHiha priora emendari per pvjt.iiuia, qunJ pra.cepUi mutum, non quead dogmata lldei: praecepta enim mutantur juxla temporum. locorum et personarum mutationes. et illae mutationes dicuntur emendationes, non quod res mala esset eo tempore, quo est instituta, sed quod mala esse coeperit mutatis circumstantiis. I traque solutio salis confirmatur ex verbis Augustini, qui dicit tunc emendari concilia; quando experimento aliquo aperitur, quod clausum eral. Experimento enim aperiuntur quaestiones de facio, vel de moribus, non quaestiones juris universales.

Tertio, profert Calvinus Leonem, qui cpisl. 53. ad Amitohiim et ud Marlianum, et 51. ad Pnlclieriarn,agnoscit chalcedonenscm synodum legiliinain fuisse, el tamen non dubitat ei attribuere ambitionem et inconsultam temeritatem; ergo putabat legitimum concilium posse errare. /

Despondeo: Concilium legitimum posse errare in his quae non legitime agit, et de facto errasse, quando ab apostolica sede reprobatur. Tale est id, de quo reprehenditur concilium clialeedoneiise a Leone. I l enim palet ex ultima actione ejusdem concilii, el ex cpisl. 61. ejusdem Leunis, quae est ad concilium chalcedonense. decretum illud, quo anteponitur episcopus conslanlinopolilannsalexaiidrino el anliuchenu, facium est absentibus legatis romanae sedis, non sine fraude, eia Leone improbatum fuit, quia contrarium erat nicaetii concilii constitutioni.

Ad haec addit llcnnanniis lib. 3. cap. 13. prolegomenorum, Isidorum, qui apud Gratian disl. 50. can. Domino sancio, asseril, cum concilia inter se dissentiunt, standum esse finli<]tuoribus, magisque probatis; quae regula contraria esi regulae b. Augustini, qui posteriora concilia anteponebat prioribus, el praeterea ex ea colligitur, concilia inter se aliquando pugnare, el proinde aliqua eorum errare. Despondeo: 1sitiori» loquitur de conciliis, quorum non est certa auctoritas, quae videlicet non sunt a pontilice expresse continuata. quaccon-cilia inter se pugnare posse el errare, non negamus. Neque pugnat Isidorus cum Augustino, nam Jsidorus loquitur de lldei doctrina, Augustinus du quaestionibus facti, vel inorum praeceptis.

Lulherus in lih. de conciliis pag. 51. probat concilia inter se pugnare. Ex lilulo decreti Gratiani, cuncordanlia discordanlinrum. Despondeo: Loquitur dc discordanliis apparentibus, non veris; nam si verae essent, concordari non possent.

Addunt quidam alii ultimo Gratianum, qui <1. 18. can. I. dicit, concilia episcopalia esse invalida ad delimeiidum et constituendum, non autem ad corrigendum. Itespondeo: Vocat episcopalia concilia Grati.mus, non quaelibet concilia, sed lanium provincialia. Illa enim proprie, sunl episcopalia, in quibus s<di episcopi, mill archicpisc.opi mil pali iarcliiii· conveniunt: Isl.i autem concilia ordinarie non instituuntur ad dogmata lidei constituenda: id enim proprium est genci alium conciliorum, sed lanium ad restituendam disciplinam ecclesiasticam cl tuores corrigendos. Itaque ex se, et ordinarie invalida sunl ad constituenda dogmata lldei. Si tamen aliqua urgente necessitate delinianl aliquid <le lldi·, et eorum decretum a sede aposlolica approbetur, u:h:l obstat, «pio minus valida esse possint.

CAPIT VIII.

Sulcunlur argumenta cx conciliorum erratis.

Imumrr.inl denique adversarii errores conciliorum. el praecipue llenuannns hb. 3. cap. 13. el IG. pndegmnen., el lib. Pruleslaiiliuin. qui inscribitur: *Caussa cur electores elc.Scii* e maximo numéro errorum, solum lerlia pars cgel aliqua discussione· Trillin enim generum errores in conciles adversarii observarunt. Quosdam errores veros cl crassos, sed conciliorum illegitimorum el a ponlilicibus reprobaturum, ul anminensis. seleuciensis. ephesini II. quos frustra enumerant, cum nihil faeianl contra nos. Vide quae diximus de conciliis reprobatis, lib. I. cap· 7. el 8.

Alius deinde errores non veros, sed liclos conciliorum legitimorum el probatorum; Omnia enim quae ipsi non probant, vucanl errores. lloc modo dicunl errasse concilium chalcedunense, in quo sanctimoniales prohibentur votum cmilinenliae viohire, el concilium cartilagineuse V. in quo statuitur, iiq altaria engnnlur sine reliquiis martyrum. Sed dum haec dicunl, assumunt quod p.obandum erat.

Alios denique errores observant in veris, legitimisque conciliis, qui revera speciem aliquam erroris, habere videntur, idesl. ejusmodi sententias \i«ienlur continere, quae el nostro cl illorum consensu judicantur erroneae, atque hos dumtaxat examinare, et diluere debemus.

Primo loco Calvinus adducit concilium tOO. prophetarum, qui omnes errarunt, ipso Deo poleslunle se misisse spiritum mendacem in ore ipsorum. 3 Regum 22. Sed quale, quaeso, concilium illud luit? Primum non erant illi prophetae Duniini: nam c mi 499. illi piophclae senlenlias suas dixissent, legimus quaesivisse regem Josaphal a rege Achab, «m non esset aliquis propheta Domini, per quem ihmimiis interrogari posset? Achab mitem respondisse: */1emansit unus, sed ego odi illum.* Deinde coudihii, non prophetarum, sed sacerdolum esse debent. Denique concilium illud , ab tchab rego non a summo pontifice coactum foil, proinde nihil mirum. si crnnil.

Proponunt secundo ('alvinus cl Brentius concilium Judaeorum, pruoide summo punlitioe Caiplia, in quu excommunie.tli sunl, qui conlitebanldr Jestnn esse Chrisluin, Joan. 9. el postea Christus reus mortis judicatus est. Juan. 11. et Marc. 1 i.

Respondeo: Quidam ajunt. quaestionem fuisse de facto, lion de jnr»·, quam concilium illud judicavit, viibdicei. num Jcsiis nei ambis oset: In ejusmodi nutem judiciis concilia errare posse, nun dubium est. At quaestio ilia eluiui m de lacto e>set, l.iinen involvebat quaestionem de Ude gravissimam, nimirum an Jesus esset verus Messins, et Dei l duis, atque adeo Deus verus. Quocirca erravit iu fide |>ernieiosi»riie Caiphns cum univorso concilio. cum judicavit Jesuiu blasphémasse, qui se Dei 1' ilii·in appellaverat.

Ahi dicunt, pontificem cl concilium errasse . quantum aj eiroiem propriae mentis, nun tamen errasse in sententia, quam proluhl. Vero enim Jesus erat reus mortis, quia peccahi nostra m seipso piirgnnda susceperal. el vere expedieb.d. eum mori pro populo, unare Joan. rap. 11. dicjl Caiphain prophetasse. Al licet verba Caipliae bonum sensum recipiant, non tamen munia, cum enim ail de Chrislo: *lilasphemaxil' quid adhuc egemus t&tibus?* Certe lune mm prophetavit, sed blasphemqvil.

Alii dicunt, concilium illud errasse, qura non processit secundum morem legitimi judicis: sed lumulluiiria conspiratione, subornatis falsis testibus, t.hiislum damnavit ld quod adeo notum erat omnibus.ul etiam Pilalus sciret per invidiam cum fuisse traditum sibi a pontificibus, ul habemus Mallii. 27. Alque haec quidem responsio probabilis est. Quia tamen non est inferiorum judicare, au superiores legitime procedant, necne, nisi manifestissime conslel intolerabilem errorem conmiilli et credibile est, Deum nun permissurum, ul concilia, quibus summus pontifex praesidet, non legitime procedant: l<ieo respondemus, pontifices el concilia Judaeorum non putuisse errare antequam Christus veniret, sed eo praesente potuisse, immo fuisse praedictum erraturos Judaeos, et Christum negaturos, Isai. G. Daniel. 9. et alibi. Sicut enim non e.>l necessarium, ul vicarius papae non possit errare, cum ipse papa regat Ecclesiam, el ab errore defendat; Sic etiam nun fuit necessarium, ut pontifices Judaeorum non possent errare, quando Christus, summus totius Ecclesiae pontifex praesens nderal. el Ecclesiam per se adminisIrabal.

Tertio videtur Lulherus reprehendere concilium apostolorum, de quo Aul. 15. dicti enim in assert, ari. 29. Jacobum molasse Peln sententiam. Conslal aulein sententiam Petri, (pii judicaverat, nun debere gentes cogi ad legalia, fuisse bonam cl veram; nam eam luetur Paulus in luta cpisl. ad Gal.ilas. ergo senlenlta Japobi, quam synodus lota sequula esi. foil mala el falsa, quae nimirum jussit gmlcs abstinere a singuine, el suffocato, quod nihil aliud csl, quam judaizare. Hem Lulherus in hb. de conciliis, parte prima, multa dicti de huc lege apostolorum, el quamvis nun undet asserere fuisse malam, tamen inde probat, concilium nihil prodesse, quia non potest defendi ista lex, nisi dicamus concilium non obligaro.

Respundeo: Non desuni \clercs, qui negent concilium apostolorum, quidquum prae cepisse do abstinentia ab esu sanguinis, cl suffocaturum aniimhum.

Irenaeus enim lib. 3. cap. 12. hunc locum bis adducens; semper omittit suffocatum, el nomine sanguinis videlur inlelligere homicidium. Cyprianus hb. 3. :id Quirinum circa finem aperte dicil, aposluh» lanium praecepisse, ul abslmerenl ab idololatria . fornicatione el sanguinis effusione, ChryMjslomus cl Oecumeniusin hunc locum, inlelliguul per suffocatum homicidium. Nihilominus tamen in omnibus codicibus graecis cl lalinis invenimus sanguinem, el suffocatum, el con.slalex I ertull. in Apologetico, cap. 9. el ex concilio gangrensi. can. 2. per mullos annos servalum in Ecclesia hoc praeceptum, ita, ul non vescerentur Christiani sanguine, nec suffocatis animatibus. El pruclerca

nulla eral nlio, cur apostoli *prohibèrent hinniri-*dimn: solum ciikij *voluerunt prohibere* quaedam, de quibus gentiles dubitabant. an essent peccata, homicidium aulcm esse peccatum apud otnncs semper in confesso *fuit.*

Respondemus igitur : Apostolos in primis prohibuisse fornicationem, quia illa non videbatur peccatum gentilibus , cum nullis legibus puniretur ; Deinde imperasse abstinentiam ab immolatis simulacrorum.sanguine,cl suffocato,non ut logis veleris observantiam, sed ul sua, idest, aposlolica praecepta, idque in eum finem, ut facilius Ecclesia, ex Jtili ieis cl gentibus coalesceret. Non cniin potuissent in illis initiis Judaei ferre gentilium societatem, si eos vidissent vesci earnibusinimolaliliis.aiilsaiigtiine. aul suffocato, a quibus illi valde abhorrebant. Postea vero quam Ecclesia crevit, et linis ille legis cessavit, lex etiam per se cessavit. De qua re sic loquitur s. Augustinus lib. 32. contra Faustum cap. 13. Si /io c *lune apostoli praeceperunt.ul ab animalium sanguine abstinerent Christiani. ne praefocatis carnibus vescerenlur.elegisse mihi videntur pro tempore rem facilem, cl nequaquam observantibus onerosam , in qua ctnn Israclitis etiam gentes propter annularem illum lapidem.duos parietes in se condentem,aliquid communiter observarent.* El infia: *Transacto vero illo tempore . quo illo duo parietes, unus e.c circumcisione.alter cj' praeputio venientes, quamvis in angulari lapide concordarent.tamen suis quibusdam proprietatibus distinctius eminebant: el ubi Ecclesia gentium talis effecta est.ut in ea nullus Israelila carnalis appareat, quis jam hoc Christianus observat, ul turdoi.iel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis e/fusus est.aut leporem non edat.si manu in cervice percussus,nullo cruento vulnere, occisus est? El qui forte pauci adhue tangere ista formidant, a caeleris irridentur.* Haec ille.

linque , nequo concilium erravit neque Jacobus Petri sententiam mutavit. soil antequam res definii elur.pulav il addendum sententiae Petri hoc praeceptum positivum, el temporale, cl postea ex communi sententia res definita csl. Vide Hieronymum in epistola ad Augustinum, quae est II. inter epistolas Augustini, ubi dicit, Jacobum, cl omnes alios Petri sententiae acquievisse. ,

Quarto,proferunt concilium noocaesaricnse.confirmatum a Leone IV. dist. 20. cati. De.libellis, cl receptum in concilio nicacno I.ul dicitur in concilio florentine sess. 7. Nam in hoc concilio can. 7. H.venitur exploratus error.quo prohibentur secundae nuptiae: *Presbyterum* (inquit concilium) *convivio secundarum nuptiarum intéressé non debere maxime cum praecipiatur secundis nuptiis poenitentiam tribuere.* Quis erit ergo presbyter . «pn.prnpier convivium.illis consenti it nuptiis.quas Umet! Paulus com edit I. Cor. 7. *Si dormierit vir* ' pis. lib«rulu est. cui nili *nubat, tantum in Domino?*

Respondeo: Concilium loqui de eo. qui duas sirnuluxorcs habet,ul exponit recte Glossa 3l.quoesl. i c in. De his qui frequentor. Vel secundo dici potest, non prohiberi secundum matrimonium.sed solciniiitateiii secundi matrimonii , cui solcninilale proprie convenit nomen nuptiarum. Cebdirilaseui n nuptiarum tantum .semel in Ecclesia fleri consuevit. nimirum quando virgines conjunguntur, ut Isidorus testatur lib. 2. de officiis cap. 19. ubi dicit, solum in primis nuptiis dari tinnulum , et velum qiiudilam. p.irlim album,parlim rubeum.quod flatumeum dicebatur : a quo velo nuptias dictas , quia nimirum eo velo obnubuntur capita novarum nuptorum, teslalur Ambrosius lib.I.de Abriilianicap. 9. Canon igitur ille prohibet, ne presbyter celebritati secundi matrimonii intersit.quin potius poenitentiam injungat iis . qui contra morem Ecclesiae in secundo matrimonio ejusmodi celebritatem adhibuerint.

Quinto, proferunt nicaonum concilium primum, de quo Lulheriis in libro de conciliis part. I. dicit.se non inlelligere Spiritum sanctum in isto concilio : nam in uno canone dicit, non esse idoneas ad sacerdotium cos, (pii se castraverunt ; in allero prohibet, ne sacerdotes habeant uxores.et tandem ila concludit pag. 92. .In *vero nihil aliud csl negotii Spiritui sancto in, conciliis, quam ul impossibilibus, periculosis, non necessariis legibus suos ministros obstringat el oneret ?* Ibidem Lullierus refert canonem erroneum nicaeni concilii de rebaptizandis Paulianis,el similem concilii Iconii ex lib. 7. hislor. Eusebii cap. G. Item Lulheriis ibidem, licentius el llermannils , damnatam esse militiam asserunt in eodem concilio.quam tamen constat cx approbatione Joannis Baptistae I.uc.3.essc licitam. Sic autem habet canon 11. concilii : Qui *vere per Dei gratiam vacati primo quidem ostenderunt fidem suam. deposito militiae cingulo* , post *hae<· autem ad proprium vomitum reversi sunt. ul* cl *pecunias darent . el ambirent redire, rursum ad inililiam.isli decem annis sint inter poenitenles, postquam triennio fuerint inter audientes, id<sl, catechumenos.*

Respondeo: Concilium nicacnum tantae semper apud omnes Patres fuisse auctoritatis , ut mirum sil. I.utlicro in mentem venire potuisse, ul aliquid adversum hoc concilium scriberet. Sed nimirum ila oportuit haereticos prodi , dum ea vituperant, quae omnis catholica Ecclesia semper probavit.Sed ad rem. Displicet Luthcro injunctam ecclesiasticis viris legem continentiae, ideoque concilium errasse clam.it.Al nobis Lulheriis errat,el verbo,el facto, non concilium ; de qua re propria instituetur suo loco disputatio.

Quod autem reprehendit canonem de rebaptizandis Paulianis . ignorantiam suam prodit. Pauliani enim, cum purum hominem Christum crederent.et Trinitatem operte negarent, non baptizabant in nomine Trinitatis; proinde nec vere bapliz.ibant.Porro concilium Iconii particulare fuit, et improbatum a summo pontifice. sicut concilium cartilagineuse sub Cypriano celebratum , qualia concilia nos minimo defendimus.

Jam quod attinet ad militiam , nicaena synodus non prohibet militiam, nisi quatenus aliquando signum csl idololatriae. Sciendum enim csl , olim cingulum militiae fuisse rem magni honoris, el etiam commodi, propicr magna privilegia concessa

militibus : cl proplcren antiquos illos imperatores ethnicos. tempore persequiilmiiis consuevisse auferre cingulum militiae , et ex.nitliorare. eos . qui Christiani inveniebantur.el fidem negare nolebant. Quod palet ex Eusebio lib. B. hist. tap. 4. ubi «licii . initium pcrscqiiuliohis Diocletiani coepisse a Christianis , quibus militia negabatur, nisi immolarent-idolis. Et lib. 9. cap. It).dic.it,Licinium quoque initio suae perscquulionis, Christianos de palatio, ct de omni militia expulisse.Hem ex Rullino, qui lib. 10. hist. cap. 32. ubi de Juliano ait. militiae cingulum non dari . nisi immolantibus, jubet; cl lib. II. c. 2. dicit . Valentinianum a Deo recepisse imperium, quia pro ejus fide, tempore Juliani, militiae cingulum spreverat.

Quoniam ergo tunc quidam Christiani milites ardore lidei cingulum abjicicbaut.malentes potius sine honore,quam sine lide vivereidcinde aulcm seducti a diabolo, iterum ambiebant cingulum.parati fidem negare : ideo concilium in hos tam severam poenitentiam constituit. Haec ita esse pntcl;Primo, ex Theodoro Ralsamone el Zonara , qui ila exposuerunt in commentariis horum canonum. Secundo, cx Ilufihio,qui lib. It), hist.cap G. enumerans canones nicaeni concilii, hunc ila ponit: *Qui propter confessionem militiam abjecerant* etc.Tertio ex ipso canone; nam loto canone, agitur de lapsis; cl primum quidem de iis. qui ob metum vitae, aut opum amittendorum lapsi luerant , negando Ihiem injungit concilium poenitentiam decem annorum : deinde iis, qui militiam ambicranl, quam pro lide contempserant, injungit Ircdecim annorum poenitentiam.quia nimirum isti gravius lapsi crant-.priores enim simpliciter negaverant, isti autem post gratiam confessionis negaverant, in quo major ingratitudo erga Deum invenitur.

Sexto . proferi Ilcrmannus concilium arelalenso II.in cujus secundo canone sic, diciltin.Ls.siinii *aliquem ad sacerdotium . in vinculo conjugii constilulum.nisi fuerit promissa eonvcrsio.non oportet, lib·* duos errores notat Ilcrmannus Ilamelmannus. Iinum , quod non liceat sacerdotibus uti suis uxoribus , cum id sit contra concilium gangrense, in cujus can. I. excommunicantur ii,qui nolunt intéressé sacrificio , quoti olTerlur a presbytero conjugato. Est autem gangrense concilium receptum a Leone IV. disl. 20. canon. De libellis.Imino etiam contra concilium nicaonum . in quo approbate est sententia Paphniitii.qui ccostierat.non debere prohiberi ecclesiasticos a consuetudine cum propriis uxoribus, ul patet ex Socrate lib.I. cap. 8. cx quo sequitur . necessario errare concilium arclalense . vel concilium gangrense. et nicaenum alterum errorem notat in illa voce *Conversio.* non enim convertimur nisi a malo ; qui ergo jubet conjugatum converti, conjugium damnat, quae est haeresis damnata in eodem gangrensi concilio can. I.

Respondeo : Illa concilia non pugnare inter se, ncc ullum eorum errasse; nam concilium gangrense edidit canones contra cos , qui putabant . nuptias,ct esum carnium absolute esse mala.ct a diabolo: quae fuit haeresis Manichaei, ct postea Euslalhii Sebasleni,contra quem gangrense concilium celebratum est. Quia ergo haeretici isti ila horrebant nuptias, ut etiam presbyteros, qui uxores hnbucraiit,etiamsi jam eas non haberent (saltem quasi uxores) ferre non posse.nl: ideo concilium etiam istum canonem addendum putavit. 1,'nde in ipso canone sic habemus: Quicum'/iic *Mscernit,a presbytero , qui uxorem habuit, quod non oportet* . eo *ministrante . de oblatione percipere . anathema nil.* I bi vides agi de co , qui habuit uxorem , non qui habet.

Ati illud de concilio nicacno supra respondimus, non fideliter narratam esse historiam a Sucrale.Ac, ul alia nunc argumenta praetermittamus , id salis colligitur ex isto concilio arelatensi.Iloc enim concilium celebratum csl mox finito nicacno concilio, ct in eo rcccpli sunt canones nic.ieni , ut patet ex eo , quod fere omnes in hoc concilio repetuntur. Cum ergo etiam istum hic inveniamus, sine dubio, vel hic etiam fml in concilio nicacno , vel saltem non est ei contrarius: nulli enim unquam catholici repugnaverunt nicacno concilio.

Ad ultimum dico . conversionem non solum dici a statu malo ad bonum,sed cliain a bmioad meliorem , quare Gregorius lib. 2. episL IW. vocat conversionem . professionem monachatus . cl exstat titulus in jure canonico de conversione conjugatorum.

Septimo , proferi Ilermanous Ilamelmannus sirniiense concilium . quod videtur receptum . quia damnata est in eo haeresis Photini. el tamen aperle. in eo concilio confirmata csl haeresis ariaua. Idem «hei potest de sardicensi,quod receptum est a Leone IV. «list. 20. can.he. libellis.El tamen b.Augustinus lib. 3. contra Crescomum cap. 34. «licii: *Disce,* inquit, *quod nescis , sardiccnse concilium Arianorum fuit etc.*

Respondeo: Haec argumenta procedere cx ignorantia historiarum : mullae siquidem confessiones editae sunt in concilio sirmiensi , praeter Photini damnationem, aliae catholicae, aliae haereticae,ut nos supra docuimus, cl perspicuum est ex Iliiario iu ltb. de synodis. Sardicenso autem mox in duas partes divisum fuit, el quidem uu.i pars, quae erat occidentalium 300. episcoporum , cum quibus etiam erant legati Julii papae, pro Hdc catholica el Atlianasio restituendo fuitnil palet cx Iliiario lib. de synodis, ct ex Alhamisio in Apologia secunda , atque hanc pariem confirmavit Leo IV. Altera pars fuit orientalium 70. episcoporum.qui senrsim convenientes Udem catholicam.cl Alhanasium damnaverunt. El de hac loquitur Augustinus , qui etiam non videtur legisse aliud cx concilio sardicensi . quam id . quod orientales miserant ad Africam, ut unirent sibi Donatistas.

Octavo, profert idem Ilcrmannus Ilamelmannus concilium laodicucnuui. in cujus primo capite, statuitur,ul secundum indulgentiam reddatur communio iis, qui secundis nuptiis juncti sunlrEx quo videtur , concilium antea abstulisse communionem iis, qui secundo uxorem duxerant, el posl«:a illiun eis reddere condonando peccatum ; id enim significat; secundum indulgentiam.

Respondeo primo : fortasse loquitur concilium de iis, qui in secundo matrimonio adhibent solemnilulcm.ut diximus de concilio neocaesaricnsi.Sc-

ninth diro, concilium nnn errasse, cliarnsi loquatur de secundo mnlrimonio.sed errorem potius correxisse: nppnrcl enim ex hoc loco, aliquos episcopos particulares, ex zelo.non s°ctindum scientiam, negasse communionem bigamis . quorum errorem concilium corrigit.el jubet Irgamis communionem restitui : n.un chain ideo initio canonis vocal nnplins bigamorum liberas cl legilitnos.Illud vero.Se*eundum indulgentiam,* sumptum est ex Pauln I. Corinth. 7. qui nil. Usum couj igii se non imperare, sed indulgcre.It ergo Paulus cum ait.se imlulgere usum conjugii, non vult die.cn·. se ignoscere peccatum, se I se concedere mimis bonum, quamvis optaret tn.jiis bonum ah illis teneri : ita concilium hoc dicit se indulgere secundas nuptius.idesl concedere, ut minus bonr.m. quamvis cuperet magis eligi viduitatem, quae Cat bonum quoddain excellentius conjugio.

Nono, profert Ilennannus Hamclmannus. concilium secundum generale.in cujus can.5. duo inveniuntur errores, pugnantes cum aliorum conciliorum decretis. Unus est, quod primulus ecclesiastiens sit romani pontificis : Altor. quod post romnnum pontificem debeat esse immediate episcopus constanlinopolilanus ; quae duo iterum renovata sunl in concilio chalcedoncnsi aci. nit. Primus error pugnat cum concilio nicacno, in cujus can. 7. tribuitur primatus episcopo hierosolymitano:el cum concilio ill. carlhagineusi cap. 26.ubi decernitur, neminem debere vocari principem saccrdotnm.mil suminum sacerdotem. Secundus error pugnat cum concilio nicacno can. 6. ubi tribuitur secundus locus alexandrino,tertius anliochcno episcopo,quem canoncm frequenter citat Leo I. in episl. 53. 54. cl 55.

Ilcspondco:Primnm non esse errorem.ner pugnaro cum ullo concilio. Quod autem adducit Ilermannus ex can. 7. concilii nieneni.nihil valet. Ibi enim tribuitur Hierosolymitano episcopo aliquis honor , non tamen primatus in omnem Ecclesiam. Imino aperte subjicitur in eo conciliosedcs hierosolymilana . non solum sedi romanae. alexandrinae el anlioclienae, sed etiam Caesariensi, quae Palaestinae nietropolitana sedes erat,ut patet tum e\ can.C.el 7. ipsius concilii. Ium cx Leone locis notatis, el ex s. Hieronymo in episl. ad Pammochimn de erroribus Joaimis Hierosolymitani. Quoti vero addit ex concilio carlhaginensi. adhuc magis est impertinens: nam concilium illud nationale fini, nec ferebat leges univorsae Ecclesiae, sed lanium opiscopis Africae. Itaque non prohibuit, nec potuit prohibere, ne romanus pontifex diceretur princeps sacerdotum, vel summus sacerdos, sed lautum ne Ha appellaretur ullus metropolilanus Africae.

Secundus error non proprie potest dici error, decretum enim illud de honore sedium, sicut a concilio nicacno factum fuerat, ita poterat ab alio simili concilio mulari. Tamen quia sine justa ratione mutabatur a concilio constanlinopolilano, ct postea a chalcedoncnsi pontifices romnm Dnmashs el Leo illud probare noluerunt, neque eorum pontificum temporibus decretum illud exequulioni mandatum est. m palet ex Leone episl. 53. ad Anniolium, ubi loqucns dc dccrclo concilii conslanlinopolitani: *Frustra.* inquit, *guoriindam* episcoporum *profertur consensus. cui tot annorum *cri<·* negavit c/feelum.* El in episl. 55. ad Piilrlirrinin, loqnens de decreto concilii i-litilcedoneusis: Cmi*sensiones.* inquit. *episcoporum canonum apud Micueam conditurum, regulis repugnantes, inirritum mittimus. ct per auctoritatem h. Petri apostoli generali prorsus de/initione cassamus.*

Decimo. profert Hermanns Ilaineltnannus concilium cartilagineuse 111. can. 47. ubi numerantur m canone Scripturarum aliqunl libri npocryphi ut Tobins. Judith, It.irucli. Sapientia, Ecclesiasticus el Ilachab i<-i, contra miclorihiicm concilii Laodiceni cap. ultimo, ubi isti omnes libri rejiciuntur a canone.

Itespondco in primis: Concilium car!luiginen«e. esse majoris auctoritatis, quam laodicenum; tum quia posterius, lum etiam quia nationale fuit, epscoporum 44. et prnctcrcu confirmatum a Leone IV. dist. 20. can. De libellis: Laodicenum autem fuit provinciale episcoporum 22. cl non confirmatum a pontifice. Itaque hic posset habere locum, quoii ait Augustinus, concilia priora emendari a posterioribus. Dico lamen secundo , neutrum concilium errasse. Nam concilium laodicenum posuit in canone cos libros, de quibus episcopi ejus concilii certi erant, alios aulem omisit, non quidem negans, eos esse canonicos, sed nolens rem dubiam definire; concilium aulem carlhnginense re magis discussa definivit id, quod prius concilium reliquerat sub dubio. *

Undecimo, profert concilium Inlclannm I. in cujus can. 17. scribitur, posse admitti ad communionem cum, qui concubinam habet, modo nnn sil uxoratus. et csl hoc concilium jussn Leonis I. celebratum, ni palet ex cap. 21. Itespondco: Hoc loco concubinam vocari uxorem ductam sine dole, el externa solemnilate. ut recte a Gratiano notatum est dist. 34. canon. Omnibus: quod est conforme juri civili, ul palet ex Novella 1K. Justiniani. Quomodo Genesis 25. Agar cl Cclhura dicuntur concubinae Abrabac, quae lamen verae uxores erant, ul palet ex Gen. 10. de Agar, et Gcn. 25. do Cethnni.

At objicies, quia beatus Leo. qui hoc concilium fieri jussit, el probavit in episl. 92. ad Illuslicnm narboticnscm cap. 4. loqucns de uxore el concubina, dicit: Concubinam non esse vere uxorem, neque conjunctionem cum ea osse sacramentum, vel matrimonium; el propterea eam mulierem, quae nubit viro habenti concubinam, non peccare quasi nubat homini conjugato, quia vir habens concubinam. non polesl vocari conjugatus. Itespondco: Leonem aliter accipere nomen concubinae, quam Patres ejus concilii acceperint; ipse enim vorat concubinam eam, quae assumitur ad consortium thori. sine mutuo consensu perpetuo vivendi. Concilium aulem vocat concubinam eam. quae ducitur cum eo consensu, sed privalim expresso, non per publica instrumenta.

At. inquies, si Leo fuit auctor hujus concilii, quomodo absolute negavit, concubinam dici posse uxorcin? Itespondco: Leonem non fuisse auctorem totius concilii, sed tantum ultimi canonis. Initio enim concilii, dicitur, concilium hoc congregatum

tempore Honorii cl Arcadii imperatorum, quo tempore nondum erat pontifex Leo; ipse enim creatus est tempore Theodosii junioris, triginta Iribus annis post mortem Arcadii, ul palet ex Chronico Prosperi. Deinde in ultimo capite ponitur quaedam explicatio (idci, quae dicitur facta jussu Leonis papae. Quae non possunt cohaerere, nisi dicamus concilium tolctanum habitum fuisse ante tempora Leonis; sed postea, tempore Leonis, factam fuisse illam explicationem fidei, el annexam eidem concilio, quia iidem episcopi huic explicationi subscripserunt, qui antea in concilio fuerant. El cerlc magna conjectura hujus rei esse potest, quod videamus, ante illam explicationem fidei poni episcoporum subscriptiones, quibus linitur concilium: el deinde rursum alias eorundem subscriptiones post illam explicationem fidei. Itaque s. Leo non confirmavit, nisi ultimum illum canoncm suo lemporc factum.

Duodecimo, profert llcrmannus Hamclmannus concilium wormaliense, in cujus canone tertio invenitur exploratus error: Jubentur enim fures occulti explorari per sacrae eucharistiae perceptionem. Quem esse errorem docet beatus Thomas part. 3. quaesi. 80. ari. fi. ad 3. Itespondco: Concilium fuisse provinciale, non confirmatum, immo potius reprobatum, quoad illuni canoncm. a summis pontificibus, ut ibidem b. Thomas ostendit.

Dccimolerlio. proferunt alii canones VI. synodi. IIIi enim canones videntur recepti; nam Adranus 1. in epistola ad Tharasium. quae csl in secund, act. VII. synodi, dicit, hos canones divine el legaliler praedicatos. Item Nicolaus I. episl. ad Michaelcm ct Innocpnlius 111. cap. A multis, extra de aetate ordinandorum, cl VII. synodus aci. 2. 3. 5. 5. cl G. his canonibus utuntur. At inveniuntur in his canonibus magni errores. Nam can. 2. recipitur concilium sub Cypriano dc rebaptizandis haereticis: quod erroneum fuisse probat Augustinus passim in libris septem dc baptismo. Item can. 72. judicantur irrita, el solvenda conjugia catholicorum cum haereticis, qui est expressus error; Etsi enim peccat catholicus ducens haereticam uxorem, cl contra; lamen matrimonium csl sacramentum propier characterem baptismi, quem haereticus reli-, net, el ideo tale conjugium solvi non potest.

Respondeo: Non solum hos duos, sed cliam multos alios canones esse, erroneos in istis canonibus, sed non sunl editi isti canones ab ullo legitimo cl probato concilio. Constat enim cx Tharasio in VII. synodo act. 4. hos canones non esse editos a VI. synodo, quae fuit tempore. Agalhonis el Conslanlini, sed post mullos annos tempore Justiniani II. imperatoris, cui concilio non adfuit romanus pontifex. nee per sc. nec per legatos, neque postea concilium confirmavit, sed operte reprobavit, ul testatur lleda in lib. de sex aetatibus in Justiniano, el Paulus diaconus in vita ejusdem Justiniani, cl Platina in vita Sergii.

Ad verba Adriani respondeo: Illum solum recitare sententiam Tharasii, nec refellere, quia ille can. 82. de picturis, utiliserai eo tempore ad quaestionem de qua agebatur. Id Nicolaum respondeo: Verba ejus esse pro nobis; dicit enim, se citare illum canoncm Graecorum, quomodo Paulus citavit verba ethnicorum poetarum. Ad Innocentium dico: Eum nihil ibi definire dc bis canonibus, sed tantum citare unum canoncm cx istis. Quod aulem citaverit nomine VI. synodi, facium est, vel quia sic vocantur communiter, liccl vere non sint; vel quia Innocentius «·χ Gratiano dist. 32. can. Si quis, hunc canoncm accepit; Gratianus autem saepe in huc parte erravit, tribuens opera iis, quorum nun sunt. Ad VII. synodum dico, semper citari hos canones a privatis hominibus in ea synodo inter disputandum, non tamen aliquid definiri a loin synodo. Nam definitio concilii habetur aci. 7. lanium: ibi anlcin nulla sil mentio horum canonum. Vide Franciscum Turrianum in libro de VI. synodo, cl ea quae nos disseruimus de his canonibus lorn. I. lib. 2. dc ponliL cap. 14.

Proferunt dccjmoquarlo Hermanns llamclmannus lib. 3. prolegom. cap. nil. Calvinus lib. 1. instil. cap. 11. § H. et sequent, cl lib. 4. cap. 9. § 9. neenon Magdeburgenses Cent. 8. cap. 9. synodum Vil. nicaenam 11. quam dicunt pugnare cum duobus conciliis: uno priore, idest. conslanliuopolilano, sub Constantino Copronymo; altcro posteriore. francofordiensi. sub Carolo Magno; ita ul sive sil sequenda regula beati Augustini lib. 2. de baptismo cap. 3. qui vull priora concilia a posterioribus emendari, sive regula sancti Isidori apud Gratianum distinet. 50. canone. Domino sancio, qui docet, antiquiora concilia rcccnlioribus antelh ii wnitxi. Vol. II.

ponenda; necessarium sil hoc nicaenum esse rejiciendum.

Quod pugnet nicaenum secundum cum antiquiore conslanlinopolilano, palet ex ipso nicacno II. act. G. ubi fatentur Patres tempore superioris imperatoris definitum fuisse in concilio conslanlinopolitano, imagines non esse ullo modo colendas; quod vero pugnet cum concilio francofordiensi posteriore, in quo etiam legali romani pontificis fuerunt, probant adversarii. Primum cx Adone, Aimonio, Vbbate urspergensi, Plalma. aliisque historicis, qui ubi loquuntur de temporibus Caroli el Adriani. dicunt, in synodofrancofordiensi damnatam VII. synodum Graecorum, secundo, probant ex libris quatuor Caroli Magni; qui nuper prodierunt, idest, anno 1549. iis enim libris Carolus Magnus lotis viribus contra imagines et VII. synodum pugnat, et ibidem legimus, hos ipsos libros in francofordiensi synodo approbatos.

Respondeo: Nicaenam synodum cum nullo legitimo concilio pugnare. Ac primum, quod attinet ad conslanlinopolilanum sub imperatore Conslanlmo Copronymo, constat illud non fuisse generale, nec legitimum ullo modo, cum in eo non interfuerit romanus pontifex, nec per se. nec per legatos: ut Joannes, Zonaras cl Cedrenus referunt in vita Constantini Copronymi, cl idem fatentur Magdebnrgenses Cent. 8. cap. 9. colum. 551. Sine pontifice nutem romano non posse oecumcnica concilia celebrari, palet ex regula nicaeni concilii, quae est apud Socratem lib. 2. cap. 13. Quid, quod nec adfuerunt tres alii praecipui patriarchae, alcxandrinus, anliochcnus, hierosolymitanus. ut ex eisdem Zonara, Cedreno cl Magdeburgensibus palci

s

Quomodo ergo generale concilium dici potest, cui neque oriens, neque occidens, neque meridies consensit, sed pauci dunlifxnl episcopi ex aquilone? Denique, quotquot exstant historici, tum Grac- (i ut Zonaras, Psellus. Photios. Nicetas, Ccdrcnus; lum Latini, ut Rhegino, Sigcbcrtus, Ado, Paulus diaconus. Frspergeiisis, aliique permulti: omnes concilium hoc vel aperte reprehendunt, vel inter concilia Ecclesiae non numerant.

De concilio autem francofordiensi, quo praecipue nituntur adversarii, dico fria. Primo, quidquid illud 'concilium definierit. non esse magni faciendum: nam sine dubio illi anteponendum est concilium nicacnum 11. quod certum est fuisse universalius . antiquius, el sine controversia a summo pontifice approbatum. Nam constat cx ipso concilio. adfuisse legulos popae Adnani. cl rursum approbatum a Leone III. palet ex Ivone I. part. cap. 117.

Dico secundo, si verum csl quod dicunt Ccntiirialores Cent. 8. cap. 9. col. 639. nihil nobis eam synodum obesse; nam ipsi dicunt, synodo francofordiensi non consensisse, sed repugnasse \driannm cl legatos ejus. At corium csl. synodum, cui repugnat rom. pontifex, nullius esso auclorilolis. ni palet. lum ex Gelasio, in tomo de vinculo anatliem. tum experientia.Nnllaemm synodus unquam habita esi legitima, cui rom. pontifex repugnaverit. Quid, quod ipsa synodus francofordicns. hoc ipsum docet, nam ul cx' Carolinis libris palet, synodus francofordicns. decrevit, judicium ultimum controversiarum ad romantirti pontificem perlinere, cl hoc, praecipuo argumento refellit synodum septimam.quia existimavitsinenuclorilale romani pontificis celebratam; Ergo synodus francofordicnsis testimonio Magdcburgensimn scipsnm destruit.

Praeterea ibidem Magdebiirgenscs dicunt, synodum iiicacnam ab Adriano confirmatam, concilium aulem francofordiense reprobat synodum faciam sine papae auclorilale: ergo judicio Magdeburgensium. non csl Nicaena nostra, sed aliqua alia, qiiafe reprobatur in concil. francofordiensi. Denique, ibidem docent Magdebiirgenscs. in synodo frnncofordiensi non esse definitum, ul imagines tollantur c lemplis, sed ul in templis quidem maneant, at non adorentur. Cur ergo ipsi e templis imagines tollunt? cur frangnnl? cur non servant francofordiensc decretum? Et quo etiam refellitur mendacium apologiae Aiiglorum, quae docet, in concilio francofordiensi decretum, ut imagines delerentur. \I e contrario synodus francofordicnsis. testimonio librorum Carolmorum, Ilmcmari, el ipsorum Mngdeburgcnsium, anathema dixit iis, qui imagines delere volunt. Praeterea, res ipsa idem Ostendit: nam si ea synodus id statuisset, cur non esset factum? Quis enim resisteret in occidentali Ecclesia decreto episcoporum omnium, cl regis potenlissimi? Non esse aulem factum, certo certius est: nulli enim historici id referunt. Inuno Jonas Aureliancnsis. lanquatn rem novam, cl sacrilegam refert, quod Claudius taurinensis in sua dioecesi imagines delere volucril.

Tertio dico, rem esso incertissimam, quid statutum sit dc imaginibus in synodo francofordiensi: nam antiqui auctores non sibi constant. Nam in primis ipsum decretum frnncofordicnso, quod citatur praefatione librorum Carolinorum. testatur in synodo francofordiensi damnatam synoduqi, quae Conslanlinopoli convenerat,el imagines adorari jusseral. Ubi cum nominat Constantinopolim, videtur loqui de synodo haereticorum contra iinngines-Al cum dicit, ibi decretum, ut imagines adorentur, videtur loqui de synodo catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in synodo francofordiensi damnatam synodum,quae facia fuerat Conslanlinopoli in Bithynia sine auclorilale papae. pro imaginibus adorandis, ubi cum nominat Constantinopolim. et dicit, a synodo abfuisse papae auctoritatem, videtur loqui de synodo haereticorum: cum aulem dicit in Bithynia, el pro imaginibus synodum celebratam, videtur loqui de nostra Nicaena.Nam Nictfea est metropolis Bithyniae,Conslantinopolis aulem in Thracia csl.

Jam vero Ilincmarus Ilemcnsis cap.20.1ibri contra Ilincmaruni Lauduncnsem , qui ipso fere tempore floruerat,dicit,in synodo francofordiensi damnatam synodum, (piae Nicaeae convenerat,sine papae auclorilale, ubi etiam duo contraria conjungit, ut patet, timonius lib. 4. cap. 8.7. de gestis Francorum.et Abbas urspergensis in Chronico anni 793. scribunt, in synodo francofordiensi damnatam septimam synodum Graecorum, quae convenerat Conslanlinopoli sub Constantino cl Irene. Ubi etiam ipsi contraria jungunt inter se. Multi aulem historici recenliorcs dicunt , in synodo francofordiensi damnatam synodum dc tollendis imaginibus.quam Graeci septimam generalem dicebant.Ila Platina in vita Adrian!, Blondus decadis 2. lib. I. Sabellicus lib. 8. Enneadis 8. Paulus Aemilius lib. 2. de gestis Francorum.

Propter hanc confusionem Alnnus Copiis Dialogo I. et .7. docet, in synodo francofordiensi solum damnatam synodum conslanlinopolilanam haereticam . nicacnam autem non solum non damnatam. sed etiam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed tamen suspicor esse falsam.

Primo.quia libri illi Carolini licet falso inscrihantur Carolo , ul dicemus . tamen sine dubio scripll ^sunt (empore Coroli, ul palet ex refutatione eorundem librorum.quam edidit Adrianus I.et scripti videntur in concilio francofordiensi, et acta continere synodi francofordicnsis.Id enim asserit Ilincmarus ejus temporis auctor, cl ipsi libri hoc prae se ferunt. Qltod aulem synodus, quae iti his libris relidatur. sil vere, nicacna II. dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adnani responsio.

Secundo . quia auctores antiqui omnes conveniunt in hoc. quod in concilio francofordiensi sil reprobata synodus \ II. quae decreverat . imagines adorandas. Ita Ilincmarus,Aimonius.Rhcgino.Ado, elalii passim docent.Dicereaulem hos omnes mentiri. vel libros eorum esse corruptos, ul Copus dicit. videtur mihi paulo durius.

Tertio, quia si isti auctores loquerentur dc falsa VII. synodo, idesl, de synodo constanlinopoliiana contra imagines , certe meminissent etiam in suis historiis synodi nicacnae vere VII.At non meminerunt ullius concilii VII. nisi istius . quod reproba

loin «licunl. Ncquc obstat, quod libri Carolini, ut Abbas urspergen.sis el Aimonius dicunt, reprobant synodum Conslanlinopoli habita ; Nam Abbas sequulus csl libros Carolinos, ul etiam Aimoniusiau·clor aulem eorum librorum vel lapsu memoriae,vel ex imperitia posuit Conslanlinopoli pro Nicaena. A.un alioqui eum dicat, synodum eelebfalam in provincia llylhiniae, ubi Nicaea csl, non Conslantinopolis, salis indicat, se dc Nicaea loqui, cl simililer Abbas, cl Aimonius cum dicant, synodum celebratam sub Constantino cl Irene,claro demonstrant se loqui dc nicaeno synodo, cliamsi per errorem nominent Constantinopolim.

Neque cliam obslal, quod llincmarus cl libri Carolini dicant.synodum reprobatam in concilio francnfordiensi. fuisse coactam sine auclorilale papae, quod est falsum de nicacna, et verum de conslanlinopolilana. Nam llincmarus scquulns est libros Carolinos, ul ipse indicat; anclor aulem corum librorum hoc mendacium linxit, cum aliis mullis, ul imponeret synodo francofordiensi,ul mox dicemus.

Neque obsint ultimo, quod Platina, Blondus, Sabellicus et Paulus Aemilius dicant, reprobatam synodum de tollendis imaginibus. Nam in primis isti omnes recenliorcs sunt. Deinde, quod ipsi dicunl, non pugnat cum antiquorum historicorum didis ; Nam in synodo francofordiensi duae synodi reprobatae fuerunt, nimirum conslanlinopoiilana contra imagines el nicacna pro imaginibus, ut patet ex libris Carolinis el cx llincmaro. el fortasse haec est caussa, cur antiquorum liisloricorum aliqui nominent Nicaeam.aliqui Constantinopolim,cum dicunl, synodum Graecorum reprobalam in concilio francofordiensi.

Videtur igitur inibi,in synodo francofordiensi vere reprobalam nicaenam II. synodum, sed per errorem cl materialiter, eo modo prorsus, quo olim synodus ariminensis damnavit homousion.Num ancior librorum Carolinorum imposuit synodo , duoque mendacia illi obtrusit. I itum mendacium fuil, in synodo nicacna , definitum fuisse , ul imagines adorarentur cultu lalriae. Alterum. decretum illud lactum a Graecis sine consensu papae romani. Ilis duobus mendaciis pro vcrilale habilis,synodus fraiicofordiensis reprobavit, cl merilo, nicaenam synodum, lanquam profanam ct illegitimam.

Quod illa duo fuerint persuasa concilio, palet ex ipsis libris Carolinis:nam in praefatione diserte habetur Ime modo:.-W/riki csl *in medium* (scilicet in synodo francofordiensi) quucslio dc nova Graecoiitnisi/nodo.i/uam de *adorandis imaginibus Coiistantinopoli jecerunt.in qua scriptum habebatur, ul qui imaginibus sanctorum.ila ut dci/icac. Trinitati. servitium.aut adorationem non impenderet , anathema judicaretur. Qui supra . sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem . el servitutem eis impendere renuentes.conlempscrunt. atque consentientes, condemnarunt.* Haec ibi. In ipso cliam opere introducitur Conslanlinus episcopus Cypri.in concilio nicaeno anathema dicens iis, qui non adorant imagines eo cultu , quo adoratur sanctissima Trinitas. En clare primum mendacium.

Idem nuclor clare doccl.ad summum pontificem perlinere judicium coniroversiarum fidei , cl ideo synodum Illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod pontificis auclorilale care il.

Praeterea auctores illi antiqui, qui dicunl,rebrolialam esse falsam synodum, quae decreverat, imagines esse adorandas,sine dubio per illud *Adorandas* , inlclligunl adorandas cultu lalriae ; nam ipsi quoque docent,imagines esse venerandas,el tamen exccranlur illam synodum, quae jubet imagines adurari. Vio in Chronico anni G9C. dicit, Hornae in dic cxallalionis Crucis.a lolo populo Crucem osculari, el adorat i solitam , el etiam in Chronico anni 717. vocat imaginem venerandam, quam everterat Philippicus haereticus , et restituerai Theodosius catholicus imperator. Rhegino lib. 1. Chronici,sub finem, agnoscit Crucis adorationem: et delurbationem imaginum per Leonem iconomachum factam, scelus appellat.Joannes Aventinus lib. Launalium. dicit.Carolo JLigno imperatore designato,imaginem ejus in templo ab omni populo veneratam , ipso praesente. Abbas urspergensis in Chronico, invehitor in Leonem Isaurum, el Constantinum Copronymuin.propler imaginum dejectionem,cosque vocat impios , el Anlichristi praecursores : el c contrario Gregorium papam laudat, et sanciunt virum fuisse dicit,qui propter imagines Christi ei sanctorum imperatorem excommunicavil.

Quod aulem vere mendacia sini, quod synodus nicacna carucril papae auctoritate, el quod decreverit imagines adorandas cultu lalriae,certissimum est ; nam in ipso concilio nicaeno II. act. 2. recitantur epistolae papae Adriani pro imaginibus,el ia omnibus actionibus semper primi subscribunt legali romani ; deinde quod ad cultum alliuel, in ζ. act.Rasilius Ancyranus,qui antea fuerat haereticus, cum resipisceret, el confessionem catholicam ederet, lolo concilio audiente cl probante,dixit se imagines quidem colere, non tamen latria.cum ea soli debeatur Deo. Simililer Constantinus episcopus Constantiae Cypri in \11. synodo act. 3. loqmilus est. Simililer loquuntur etiam caelcri aci. I. el 7.

Aeque mirum videri debcl.quml auctor librorum Carolinorum tam manifesta mendacia obtruserit synodo francofordiensi de nicacna synodo paulo ante habita : nam si nunc Magdeburgeiiscs el Calvinus scribere audent, nos colere imagines divinis honorions plane . ut Deos . cum tot libri catholicorum, el ipsum generale concilium Lilinum.et in Germaniae finibus Tridenti celebratum ·, diserte clament contrarium; quid mirum, si idem confictum sil dc synodo gracca . quam paucissimi legere poterant, el quae in oriente celebrata fuerat?

Si dicas, ergo saltem concilium fnmcofordicnse, quod frequentissimum fuil el legitimum.enare potuit. Respondeo: Poluil errare,el erravit non injuris , sed in facti quaestione , el praeterea non mirum si errare poluil; nam non consenserunt legali romani,ul Magdcburgenses dicunl.Papa aulem nun sohun non consensit,sed etiam refutavit francofordiense decretum, ul palet ex libro Adriani de imaginibus ad Cai olum.ubi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

Quod aulem cx libris Caroli adierunt, in qubus

praecipuum firmamentum causae suae constituunt; DiCO, cos libros, neque esse Caroli,neque ejusmodi, quibus ulla Udes haberi possil.

Quod Caroli non sint, probalur primo, quia exstat liber Adrian! papae I. ad Carolum.in quo libri isti accurate refelluntur, ex quo Adriani libro perspicue inlelligilur. libros istos ab aliquo haeretico compositos, et a Carolo ad pontificem missos , ut eis responderet. Esso autem Adriani hunc librum, qui exstat in 3. torn, conciliorum,lum aliunde.turn etiam ex hone inlcIligi potest,qui multa ex hoc libro nomine Adriani in quartam partem sui decreti transtulit.

Secundo, constat cx historiis Graecorum ct Latinorum, ut Zonarae et Ccdreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli diaconi in vita ejusdem, romanos nontiliccs Grcgorium III. Adrianum I. ct Leonem III. defecisse a graecis imperatoribus, eos excommimicasso , vectigalia eis tribui cx Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse,atque in cos t.mdcm imperium transtulisse, ea de caussa praecipuo, quod graeci imperatores haeresi iconomachorum patrocinarentur; cum c contrario Francorum reges in fide antiqua constantes essent.Quomodo ergo verisimile est,Carolum imperatorem eadem haeresi laborasse , cl pro errore Graecorum contra romnnum pontificem scripsisse ? Sed verba Zonarae audiamus: *Igitur,* inquit, *papa Gregorius deserta imperatoris obedientia ob perversam illius opinionem . pacem cum Francis fecit, cum prius saepe dedisset operam, ul Leonem per Hieras ab odio Dei revocarel.atquc ad cultum sacrarum imaginum reduceret.* El infra in vita Irenes: *tldriano veleris Hornae, papa mortuo , Leo suffectus est. vir reverendus cl honorabilis . qui cum se ad Carolum Francorum regem contulisset, ab eo tempore Roma Franci potiti sunt, Carolo a Leone coronato , ct Romanorum imperatore appellato.* Nain papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impiis Ecclesiae conslantinopolitanae gubernatoribus cl pacem cum Francis fecit.

Tertio, scribit Jonas Aurelianensis lib. I.de Cultu imaginum (floruit autem Jonas tempore Ludovici Pu Caroli filii) Claudium laurinensem ejus liaeresis patronum loto tempore , quo vixit Carolus , nunquam fuisse ausum mutirc.ldcmquc ibidem,virum piissimum.ac sanctae memoriae Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomachi, vivente Carolo,non audebant hacresim suampraedicuretsi defensores imaginum Carolum ul pium ac sanctum venerabantur, quanta impudentia est, libros contra imagines Carolo attribuere?

Quarto, scribit Paulus Aemilius lib. 2.hist.Francorum , necnon Ilhegino in Chronico , in concilio quodam Genliliaci coacto , Pipinum regem , Caroli M.igni patrem , Graecorum errorem contra sacras imagines imperatoris graeci legatis praesentibus , cmfut .-se ; ex eodem quoque Paulo constat , non diu postea ad concilium . quod Itoniae Stephaniis pipa celebravit contra eundem Graecorum errorem misisse Carolum Magnum episcopos duo.de- ∨ ■")» cx praecipuis regni. Qua ergo audacia adver- - iril chnstianissimutn principem in Iconoclaslam transformare niiuniurTprocscrlim cum Paulo Aemilio in hac parte asscntianlur Magdcburgcnses Cent. 8. cap. 9. col. 570.

Quinto, constat ex historicis omnibus , cl cx ipsius Caroli epistolis,el carminibus; imo ex ipsis rebus gestis , Carolum cl Adrianum semper conjunctissimos fuisse. Exstat adhuc Adriani epitaphium ab imperatore Carolo non minus eleganter, quam pie descriptum , apud Onuphrium in additione ad Plalinam, cujus hoc est initium.

Hic paler Ecclesiae, Romae decus, inclytus auctor
Aatianus requiem papa beatus habet.
Hr, cui vita, Deus, pietas, lex, gloria Christus:
Pastor aposlolicus promptus ad omne bonum.

El infra:

Post patrem Carolus lachrymans haec carmina scripsit,
Ta milii dulcis amor, tc modo plango puter.
Tu memor esto inei, sequitur te mens mea semper.
Cum Christo teneas regna beata poli.

.Num credibile est igitur. Carolum alterius religionis ac fidei fuisse, quam Adrianum?el in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse,cum cum tantopere coluerit, cl post obitum laudaril? *

Denique certum est. Carolum hominem graccc cl latine peritum.prudentem cl ingeniosum fuisse, libri autem isti hominis babari, imperiti, levis, ac pene stulti esse videntur. Nam Conslantinopolim urbem notissimam in Bithynia esse dicit, cum nemo nesciat esse in Thracia.nisi forte quia frequentes ibi terraemolus fiunt, solum mutaverit. Deinde, concilium pro cultu imaginum Conslanlinopoli celebratum asserit, cum tamen Nicaene celebratum nemo sit qui nesciat, nisi qui nihil legit. El quod gravius est. per calumniam cl mendacium multa tribuunt isti libri nicaenis Patribus,quae nunquam dixerunt, el interdum quae adversarii dixerant: quale est illud, quod eucharistia sil imago corporis Christi, quod non solum Patres Nicaeni non defendunt. ul iste auctor somniat, sed etiam ex professo refellunt.Ende accepit Calvinus alterius mendacii occasionem.Quia enim Iconomachi dixerant, unam solum imaginem adorandam, idesl, eucharistiam, atque hoc dictum Pseudo-Carolus nicacnac synodo tribuerat: Calvino placuit , ita rem lotam immutare, ac dicere: *Caeterum ne suo solemni, plaudite, fabula carent, additur clausula* (nimirum a concilio nicaeno). *Gaudeant ct exultent, qui Christi habentes imaginem , sacrificium illi offerunt.* Quod est inaudacium impudenlissimum. Concilium enim nicaenum tantum abest, ul voluerit imaginibus sacrificium olïerri, ut diserte in aci. 7. declaraverit, non veram lalriam , sed honorariam lanium adorationem imaginibus deferri.

Accédai postremo , quod liber iste tanquam aller Melchiscdech. est sine paire, sine maire, sine genealogia. Prodiit enim repente in lucem nec scitur quando, aut ibi . aul quomodo,aut a quo repertus, nec habet nomen ancioris, nec impresseris . nec loci, ubi impressus est. Quae sunt omnia argumenta atque indicia fraudum. Sed esto , sil liber Caroli Magni, quid tandem adversarii obtinebunt? prorsus nihil. Auctor enim hujus libri diser-

te oppugnat omnia fere dogmata Calvinislarum; apcrlc enim docet, ad romanum pontificem pertinere ultimum judicium de controversiis fidei. et cum non a conciliis, sed a Deo ipso primatum habere. Idem vult exorcismum adhiberi in baptismo, templa dedicari corio ritu, orandum esse pro defundis, sanctos invocandos , reliquias venerandas, chrismatis, aquae salisqnc benedicti usum in Ecclesia retinendum; in eucharistia vere esse corpus Christi, idque adorandum , cl tanquam verum ac proprium sacrificium offerendum,quae sunt omnes exploratae haereses apud adversarios.

Si ergo volunt nos crcdcrc huic auctori,cum docet nicaenam synodum errasse,credant eidem ipsi, cum asserit tam mulla, quae jam enumeravimus. Quod si etiam constaret, Carolum ipsum hunc librum scripsisse,cl in omnibus cumCalvinislis convenire, quid haberent aliud , quam testimonium unius hominis laici, cl militis? quod opponerc velle concilio generali episcoporum , stultitia est manifesta. Nam ul recte ait Damascenus oral. 2.de imaginibus, Christus non commisit Ecclesiam regibus cl imperatoribus, sed episcopis et pastoribus.

Dccimoquinlo , proferunt concilia duo inter se contraria, quibus tamen praefuerunt romani pontifices. Num concilium romanum sub Slephano VII. irritavit omnia acta Formosi papae praedecessoris sui; deinde concilium ravennense sub Joanne IX. irritavit acta concilii sub Slephano , el approbavit acta Formosi. Vide Sigebcrtuin in Chronico anni 903. Maith. Palmcrium in Chronico anni 899. cl Plalinain in vilis horum pontificum. Respondeo : Quaestionem fuisse de facto, idesl, an Formosus fuisset verus cl legitimus papa; cl quin Slcphanus male informatus, consuit cum non fuisse papam , acia ejus irritavit.Quia vero Joannes postea rc melius investigato, invenit contrarium, correxit errorem concilii prioris, juxta regulam Augustini, qui dicit, concilia priora aliquando emendari a posterioribus, nimirum in hujusmodi casibus particularibus.

Decimosexto, proferunt concilium romanum sub Nicolao II. in quo definitum est, non solum sacramentum corporis Christi,sed.el ipsum verum Christi corpus tractari, el frangi manibus sacerdotum , ct fidelium dentibus alteri, ul patet ex can. Ego Bcrcngarius, de conscc. disl. 2. At hic est error manifestus contra resurrectionem gloriosam Christi, dc qua dicit apostolus: *Christus resurgens a mortuis, jam non moritur.* Itoni. 6. Si enim corpus Christi verum frangitur, cl teritur, certe corrumpitur cl moritur.

Respondeo: Numqnam fuisse quaestionem . an Christi corpus vere, ul est in se, frangeretur manibus , el dentibus tereretur ; certum enim est cl semper luit, Christi corpus incorruptibile nunc cxislens, non posse frangi el teri, nisi in signo sive sacramento, ita ul dicatur frangi ac teri , cum signum ejus, idesl species panis frangitur et teritur. At quaestio fuit, an signum, quod frangitur ct teritur, sil nudum signum, an vero contineat Christi corpus revera, el quin Bcrcngarius docuerat esse nudum signum, ideo concilium constituetis formani abjuralionis hujus erroris , voluit cum dicere, non solum sacramentum,sed etiam verum Christi corpus frangi cl teri: quorum verborum hic est senSus: non teritur el frangitur nudum signum, sed etiam verum Christi corpus, idesl,sed signum habens rcalitcr conjunctum Christi corpus: sive , sed etiam verum Christi corpus ibi praesens existons, frangitur ct teritur, non tamen in se, sed in signo. Quomodo etiam inlelligimus, cum Chrysoslomus homih.i 83. in Matthaeum , ail: 0 *quot* , inquit, dicunt, *collem ejus formam . ejus calceamenta ridere, ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

Dccimoscplimo , profert llermannns concilium lalcranenscsub Innoccntio 111. in quo definitum est, habendum esse pro articulo fidei panem cl vinum in sacramento transubslantiari in corpus ct sanguinem Christi ; At in concilio cphesino dicitur anathema omnibus proferentibus aliud symbolum.

llespondco primo : Lateranense concilium non composuisse ullum symbolum, se i tantum definivisse unam quaestionem de fuie, sicut fecerunt multa concilia pusi ephesinum. Secundo dico concilium cphcsinuin dixisse anathema proferentibus aliud symbolum , idesl contrarium nicaeno. non autem aliud, idesl, novum et explicatius. Tertio dico: Concilium ephesinum prohibuisse novi symboli compositionem episcopis, el conciliis particularibus, non autem summo pontifici , aut concilio generali: nemo enim in parem , vel majorem, habet praecipiendi auctorilalcm.

Dccimooctavo.proferunt concilium constanlicnsc cl basilccnse. nam illud sess. 13. excornmunicavil omnes communicantes sub utraque specie . istud autem concessit uiramque speciem Boemis. Respondeo: Quidquid sil de horum conciliorum auctoritate, dico ea non pugnare Inter se : nam constanliensc excommunicat eos , qui communicant sub utraque specie sine licentia Ecclesiae. Sic cnim intelligunlur praecepta majorum; non enim qui praecipit,privat se auctoritate dispensandi concilium autem basilccnse dispensavit cum Boemis , eisque licentium dedit communicandi sub utraque specie.

Ultimo, proferunt eadem concilia constanlicnse el basilccnse, quae statuunt concilium esse supra papam, cujus contrarium habetur in concilio Lateranensi sess. 11. sed de hac re infra dicemus in line hujus libri.

CAPUT IX.

Solvitur objectio, ducta ex ratione.

Objidiunt postremo c;im rationem. In omni coctu multitudinis saepe accidit, ul major pars vincat meliorem, igitur in conciliis Ecclesiae , ubi definiuntur omnia ad phira suffragia, facile fieri poterit. ut contingat error. Deinde esto, concilia legitima non possint errare, tamen quis novit,au ullum

fuerit unquam legitimum concilium? ïïcc enim est concilium legilimum, nisi episcoporum fidelium ; quis autem scire potest, an qui in concilio conveniunt,babeanl ieram fidem,el veram ordinationem? Denique.in antiquis conciliis convenisse episcopos ex multis provinciis, quaestionem propositam diligenter examinasse, subscripsisse deinde sponte sua , non aliqua vi externa coactos , et alia ejusdem genens fecisse . quae requiruntur ml legitima concilia, unde novimus, nisi ex lidc historicorum? At historici (divinis exceptis) non raro mentiuntur, cl certe non lirmam et infallibilem fidem faciunt. Restat igitur, ut conciliorum decreta sint omnia dubia.

Respondemus: In coetibus humanis aliquando id accidere, ut major pars vincat meliorem: ih concilio autem Ecclesiae, ubi Spiritus sanctus praesidet: cl ubi Christus est in medio eorum, qui in nomine ipsius çongregali sunt, cl ubi ille adest, cui dictum est ab ipsa veritate: *Borjavi pro te. ut non deficiat fides lu/i, el tu aliquando conversus, confirma fratres tuos; non* est.quod tale aliquid timeatur. Nam etiamsi major pars resistat meliori: ut factum est in concilio ariminensi el ephesino II. tamen nunquam vincit; mox enim irritantur ejusmodi conciliorum acia ab eo. cui convenit ex oilicio fratres confirmare, qiieinadmodimi in praedictis conciliis ariminensi cl ephesino II. facium videmus.

Ad alleram objectionem respondeo, non esse'necessarium. ul sciamus episcopos, qui ad concilium conveniunt, habere veram fidem, el veram ordinationem, sed salis esse, si non constet contrarium. Nam etiam si summus pontifex.quod fieri non posse credimus, el omnes episcopi.qui ad aliquod generale concilium a summo pontifice convocantur . essent corde haeretici, el sola externa professione catholici, nec vere accepissent sacri ordinis invisibilem characterem,sed nudam impositionem manuum: tamen certi sumus, Deum nunquam permissurum. ut ejusmodi concilium in decretis suis (urinandis erraret: Assislil enim concilio Spiritus sanctus, non tam propter ipsum concilium , quam propter Ecclesiam universam, quae divino praecepto tenetur, episcoporum sententiam non discutere, sed venerari. Itaque ne errarct Ecclesia universa. divina providentia faceret. ul etiam concilium illud episcoporum lictorum, vellet, nollet, verissimam fidem Ecclesiae sequendam proponeret.Proinde, ul conventus aliquis episcoporum legitimus sil, cl dicatur: id solum requiritur,ul episcopi illi conveniant, qui in Ecclesia ordinarie praesident. et episcopi veri, atque catholici palam ab omnibus habeantur, quidquid sit de iis, quae in cordibus eorum latent.

Quia tamen non solum scimus Deo curae esse salutem Ecclesiae suae, sed etiam ex Scripturis didicimus, Dei providentiam suaviter omnia disponere: proplerea certo credimus.Deum non permissurum, ul in concilio, quod ab Ecclesia legilimum creditur, conveniant episcopi, aut omnes, aut pro majori p irti: non legitimi, aut non catholici. Esset »mm vehementer durum ac violentum (etsi non topossibile Deo, qui etiam per jumentum aliquando corripuit prophetae insipientiam) ut concilium totum haereticorum, repugnante voluntate ac scatentia, decretum catholicum conderet.

Ad postremam objectionem quidam respondent, ul Vega in cone. tnd. lib. 3. cap. 39. concilium esse legilimum. fide catholica teneri a fidelibus, non quia id historici testantur,sed quia ipsum concilium hoc definivit: solent enim concilia initio aclorum definire, suum conventum esse legilimum, el in Spiritu sancio congregatum.

At profecto non videtur haec solida responsio; primum, quia vetera concilia non solebant initio testari, suum conventum esse legitime , et in Spiritu ^sancto congregatum: concilia vero quaedam posteriora, ut conslanliense, basilcense , Jiileraneii.se , hidenlinum et alia, id quidem testantur , sed non tmiquam decretum aliquod forment de fide. Nusquam enim invenitur inter canones proprie dictos, alicujus concilii aliquis canon, quo definiatur illud ipsum concilium esse legitimum, a quo canones illi conditi sunt. Secundo, aut constat nobis aliunde concilium aliquod fuisse legitimum , dum definire vellet, se esso legitimum, aut non constat. Si constat, frustra conditur tale decretum;si non constat, jam de ipso decreto dubitare incipiemus ; si enim ambigo, an fuerit legitimum concilium antequam definiret se esse legilimum, ambigo etiam, an non erraverit in eo ipso decreto, quo se legilimum esse pronunciavit.

Alii igitur respondent : Concilium aliquod esse legitimum, iis.qui tunc adsunt praesentes, evidens esse, posse sine alia probatione. Vident enim convenisse in unum episcopos, qui habentur ab omnibus veri episcopi, cl convenisse ex variis provinciis. et vocatos ab eo, qui habet auctoritatem, et si quid aliquid requiratur ad legilimum concilium, id diam videre possunt.nihil enim invisibile, ul supra diximus, requiritur. Posteris aulem,vel absentibus, id ipsum est notum ex humana fide,sed certissima, el quae evidentiae naturali aliquo modo comparari possit. Nam exempli gratia , nicacnum concilium fuisse legitimum, non solum unus aut alter historicus testatur,sed mulli cl varii scriplores ejus temporis, et temporum consequentium, cl Ecclesia, quae nunc est, idipsum asserit, nec est, aut fuit, qui contrarium sentiat, aut senserit.

Quare, quemadmodum fuisse quondam consulem Ciceronem, Julium Caesarem dictatorem , Octavianum cum Antonio praelio navali decertasse, et alia id genus, etsi ex fide humana pendeal,tamen adeo certa sunt, ul evidentiam quondam habere videantur: Sic etiam concilia Ecclesiae,quae nos legitima fuisse dicimus, tot habent testimonia omnium aetatum, ul nihil dubitationis in animis nostris relinquant, quo minus cred-gnus, talia fuisse, qualia dicuntur.

Quare cmn cx fide catholica habeamus, concilia legitima a summo pontifice, confirmata , non posse errare, cl ex naturali evidentia, aut ex fide humana certissima sciamus. concilium nicaenuni , eonstanlinopolilnnmn. ephesinum I. cl alia ejusmodi legitima, cl a summo pontifice approbata fuisse , id certe sequitur, ul hujusmodi conciliorum decreta ccil.i fide ciedamus. Vide, si placet , dc hac re

Mclchiorem Canum lib. G. dc locis, cap. ull. in solutione decimi argumenti.

CAPUT X.

Concilia particularia, non probata a summo pontifice, non omnino certam (idem facere.

Sequitur jam altera quaestio, num videlicet concilia a summo pontificp non confirmata. certam fidem faciant, quae non est controversa inter catholicos cl haereticos, el vix etiam inter catholicos ; ideo rem lotam breviter explicabimus , ac primum de conciliis particularibus, deinde de generalibus agemus.

Dc provincialibus igitur duo ex communi sententia catholicorum asserimus,posse ejusmodi concilia absolute errare, tamen magnae esse auctoritatis, ita ul temerarium sil, cis non acquiescere. Quod ejusmodi concilia possint errare , testis est carlhogincnse concilium sub Cypriano , quod fuit nationale, celeberrimum, legilimum, episcoporum 85. quorum plerique martyres, aut confessores erunl, ul palet ex epistola Cypriani ad Jubajnnum , el tamen erravit. Secundo, testis csl quinta synodus romana sub Symmacho, ubt legimus, concilia provincialia, quia praesentiam papae non habent , valetudinem perdidisse. Tertio, Prosper in Chronico anni 420. dicit, hacresim Pelnginnama concilio afrienno 217. episcoporum damnatam non prius ab Ecclesia totius orbis damnatam , quam Zozimus papa decreta concilii illius probasscl. Undo etiam Augustinus lib. 2. relraol. cap. 50. non dicit. liaercsiin Pelagianam a conciliis africanis. quae particularia erani, damnatam, sed a pontificibus Innocenito, Zozimo, cooperanlibus africanis conciliis. Quarto, cur concilia generalia errare non possint, duplex est caussa praecipua. Prima.quia concilium générale lotam Ecclesiam repraesentat.cl ideo ipso errante tola Ecclesia erraret. Secunda, quia concilium generale non sil sine summo pontifice, pro quo Christus oravit, ul non deficeret Odes ejus : at nulla harum caussarum locum habet in concilio particulari.

Sed contra objicies: nam cap. *Ad abolendam* extra de haereticis, excommunicantur omnes **illi**, tpii judicantur haeretici ab Ecclesia romana. vel a concilio provinciali, autdioeccsono.Concilia igitur provincialia et diofcccsuna faciunt dogmata dc fide, alloqui nou esset haereticus, qui ea negaret.

Respondeo: Duobus modis posse judicari dc haeresi. Uno modo, de ipsa haeresi secundum se, el quasi in abstracto, ul cum quaeritur, an sit haereticum, hoc aut illud dicere. Allero modo , in ordine ad hominem haereticum, ul cum quaeritur,an hic inciderit in hacresim ab Ecclesia damnatam. Quamvis igitur concilia provincialia,vel dioccesana, non possint dogmata fidei constituere , tamen possunt judicate, an aliquis inciderit in hacresim manifestam, sicut etiam judicant inquisitores.Ad hunc finem collectum fuit concilium aquilejense tempore Ambrosii; nihil enim ibi definitum est, nisi Palladium quemdam verum esse Arii discipulum, ct dc hoc videlur praecipue agere caput illud.Ad *abolendam.de* haereticis. Etsi enim hoc judicium non sit infallibile , tamen sufiicil ad excommunicandum.

Praclerca secundo dico.posse etiam concilia particularia censere dc haeresi secundum se, quand › res est facilis,cl in qua omnes fere doclorcs conveniunt: quomodo concilium anliochcnum olim judicavit dc haeresi Pauli Sainosaleni apud Eusebium lib. 7. histor. cap. 24. convenerunt enim undique episcopi, non tamquam ad rem dubiam , sed tamquam ad manifestum lupum dc ovili Christi ejiciendum. Etsi enim hoc judicium non sil prorsus infallibile , tamen debent privati homines acquiescere ejusmodi judicio, etsi secus egerint, merito excommunicantur. donec non judicaverit aliter apostolica sedes, vel concilium universale.

Denique tertio dico . posse etiam concilia particularia definire dogmata vere dubia , el eorum décréta esse firma, si id faciant ex commissione aposlolicao sedis.ul fecerant Patres concilii arausicam 11. et toletani I. (empore Leonis I. cl synodi complulensis . tempon· Sixli IV. dc quo vide summam conciliorum.Vel saltem si decisionem suam mittant ad roinanum pontificem . cl ab eo confirmationem accipinnl:quomodo constat factum esse in conciliis milevilano el carihaginensi.ex Augustino cpisl.90. 91. 92. 93. hninn credibile csl. nullum concilium particulare definivisse aliquid dc fide, sine appro balionc aposlolicae sedis. De his omnibus inlelligi potest illud cap. *Ad abolendam.*

' Quod nutem concilium particulare non expresso confirmatum, faciat argumentum adeo probabilc.nl temerarium sit ei non acquiescere.planum est.Primo. quia in VII. synodo,act. 3.cl in VIII. synodo, aci. ull. can. I. honorantur synodi locales . el suscipiuntur , nec fit mentio ibi confirmatorum , vel non. Secundo, quia plurima horum conciliorum.ut lolclana . bracareniia. arelalensia. hispalensia etc. vidcniur.ipso usu Ecclesiae quodammodo probata. Tertio.quia si aliquot sancti Patres casu in camdeni sententiam convenientes, faciunt argumentum probabile, quanto magis 40.aut 50.episcopi simul convenientes. el invocato Spiritu sancio, aliquid communi consensu statuentes?

CAPIT XI.

Concilia *generalia, ante confirmationem summi pontificis* , errare *posse , nisi Patres in definiendo sequantur pontificis instructionem.*

Jam vero de conciliis universalibus variae sunt opiniones. Parisicnses enim quidam, cl illi omnes, qui docent, concilium esso supra papam, cl aliqui praeterea alii existimant. concilia generalia legitima non posse errare , etiam ante confirmationem pontificis. Contrarium docent alii, ul Cajelanus in Apolog. par. 2. cap. 21. Turrecremala lib. 3. cap. 32. 33. 35. ct 88.

Nola duo primo: Legatos aliquando mitti ad concilium cum instructione sedis aposlolicae, sicut legimus factum in concilio IV. VI. et VII. aliquando

sine instructione, ul facium est in concilio Iridcntino : cujus ratio est. quia in illis primis conciliis una lanium quaestio tractabatur,cl ideo facile poterii pontifex explicare legatis, quae ossei sententia sua de illa quaestione. Al in concilio tridentino.lol quaestiones, cl tam variae tractandae erant, ul non posset commode ejusmodi instructio haberi.

Secundo nola, posse quatuor modis contingere, ul liai generalis concilii definitio. Primo, ul Patres consentiant el definiant, dissentientibus legalis aposlolicae sedis. Secundo, ul definiant consentientibus legalis, sed contra instructionem pontificis agenlibus.Tertio,consentientibus omnibus etiam legalis,sed qui non habuerunt certam instructionem. Quarto , consentientibus omnibus cum legalis habentibus cl sequentibus papae instructionem.

Ac de primo cl secundo modo nulla esi difficultas. Constat enim talia concilia errare posse ; nam in primis de facto erravii concilium ephesinum II. quod repugnantibus legatis papae Leonis definire voluit, ut palet cx episl. b. Leonis 25. el 25. cie. liem concilium constanlinopolilanum tempore Aicolai I. crravil.cum legali Nicolai contra instructionem papae egerint, ul patet ex episl.Nicolai ad patriarchas. el caelcros episcopos orientis, ct cx Zonara in vita Michaelis imperatoris. Secundo . ejusmodi concilia, non solum non confirmata. sed etiam reprobata dici debent; idem enim esi sive pontifex expresse concilium reprobel. sive concilium agat contra pontificis sententiam.Constat autem concilia reprobata a pontifice nullam habere auctoritatem.ul mullis exemplis ostendit Gclasius in lomo de Anathemate,cl in episl.ad episcopos Dardaniae. Tertio, non possunt dici legitima concilia,quae pugnant cum suo capito; et similiter quando consentiunt legalis agentibus contra informationem, quia tunc legali non agunt ut legali, cum non agant nomine pontificis ; diserte enim d. Leo in episl. 4-5. ad Pulcheriaimel Agalho in episl.ad imperatorem, quae leda est in VI-. synodo.acl.l.affirmant se non dare auctoritatem legatis,nisi agant secundum sibi traditas regulas.

lie tertio modo res est sub opinione. Ego tamen existimo tale concilium posse trrare,neque esse infallibile ejus judicium ante confirmationem pontificis. Primo, quia sententia ejus concilii non est ultimum judicium Ecclesiae, cl tamen si non posset errare . esset ultimum ct irretractabile judicium. Non esso autem ultimum judicium horum conciliorum, planum est: nam ejusmodi concilia ad pontificem mittuntur . el pontifex concilium approbare polesl. vel reprobare, ul palet ex Gclasio in episl. ul episcopos Dardaniae, cl ex Nicolao in episl. ad Micliaelem.el ex proxi conciliorum petentium confirmationem; ac nominalim ex Bulla Pii IV. in qua confirmat tridcnlinum concilium,de qua re Turrecrctnala lib. 3. cap. 34.

Praeterea secundo: Firmitas concilii nascitur cx cmiicnsiunc cl conjunctione corporis cum capite. \I Caput nondum aperuit sententiam suam; etsi ciiiui legali praesunt nomine pontificis . tamen non sunl revera pontifices . nec sciunt. quae sil mens pontificis, nec liabenl illud privilegium non errandi quod habet pontifex.

Tertio: Concilium basilccnsc , sess. 2. una cura legato pontificis communi consensu statuit, concilium esse supra papam, quod certe nunc judicatur erroneum.

Quarto: Potest errare concilium,quod aliquid definit contra instructionem pontificis, ut do facto erravit concilium conslimlinopolilanmn consentientibus etiam errori legatis Aicolai I. Ergo potest etiam errare , quando nulla habetur instructio; nara non tenentur episcopi in concilio sequi illam instructionem, alioqui non essent judices, neque essent libera suffragia.

At objiciunt,ejusmodi concilium est generale legitimum, cl universalem Ecclesiam repraesentans, ergo errare non potest.Respondet Canus,concilium non posse errare, eo modo,quo Ecclesia non potest errare, idest, sicut Ecclesia non potest errare in iis , in quibus omnes de Ecclesia conveniunt, sic etiam concilium non potest errare in iis,in quibus omnes de concilio conveniunt. At contra; nam Ecclesia non potest errare quoad fidem personalem, cl ideo in eo solum non polesl errare, in quo omnes conveniunt. Al concilium non polesl errare, in judicio do fide, idest, in decreto formando.Esi autem verum decretum concilii,quod lit a majori parte , alioqui nullum esset legitimum concilii decretum,cum semper aliqui dissentiant.Ergo concilium absolute dicitur errare , quando errat major pars, quae format decretum.Quare alia ratione solvendam esse objectionem •existimo.

Dico igitur : Concilium illud'non posse errare, quod absolute est génerale,cl Ecclesiam universalem perfecte repraesentat. ejusmodi autem concilium non est,antequam adsit sententia summi pontificis. Nam episcopi caclcri repraesentant quidem corpus Ecclesiae , el quod illi faciunt, corpus Ecclesiae facere censetur: at legali papae non ita repraesentat caput Ecclesiae, idest, ipsum papam,ut quod ipsi faciunt, absolute censeatur fecisse papa, alioqui nulla requireretur confirmatio ; sed solum repraesentant pontificem, tamquam vicarii cl internuncii ipsius, qui ad ipsum referre debeant, cum oriuntur dubia.cl sententiam ejus cxpcclare.cl exequi. Itaque tale concilium cum non repraesentet absolute auctoritatem.capitis , non nisi imperfecte totam Ecclesiam repraesentat.

Quod si quis omnino velit ejusmodi concilium absolute lotam Ecclesiam repraesentare,is respondere poterit, concilium generale non censori prorsus absolutum.nisi post confirmationem pontificis; cum autem dicitur concilium generale non posse errare, cl ejus decreta certam fidem facere,id esso inlelligendum, quando absolutum fuerit penitus,et ab omnibus obsignatum.

Objiciunt secundo, quod concilia dicunt anathema contrarium sentientibus, antequam confirmentur. Respondeo: Illa quidem dicere anathema, sed inlelligcrc illud vim habiturum,si fueril a pontifice confirmatum, sicut quando judex , a quo appellari polesl. feri sententiam mortis in aliquem , intolligilur illum debere mori, nisi princeps senlcnlnun retractet.

De quarto modo vix dubium esse potest, videtur enim esse certum, tale concilium non posse erra-

re. Primum enim in tali concilio invenitur expressus consensus capitis el membrorum, ac proindo totius Ecclesiae.quae sine dubio errare non polesl. Neque obesi , quod instructio illa a pontifice data non videatur definitiva sententia aposlolicac sedis; num quando concilium consentit cum pontificis sententia, formaturque·decretum n legalis nomine pontificis, tunc incipit esse sententia definitiva clulli. ma, non solum concilii, sed etiam pontificis,neque polesl pontifex eam rctractare;nam certo intclligil, sententiam suam fuisse a Deo . qutfndo a concilio approbatur, ut dicit b. Leo in episl. G3. ad Thcodorctum: *Quae,* inquit. *Dominus nostro prius ministerio definierat , universae fraternitatis irretractabili firmavit assensu . ul vere a se prodire ostcndcret.quod prius a prima omnium sede formatum. totius chrisliani orbis judicium recepisset . ut in hoc quoque capiti membra concordent etc.*

Quod ul melius inlclligatur, sciendum est, pontificem mittere solere legatos instructos de sententia aposlolicac sçdis cum ea conditione,ut si concilium consentiat judicio aposlolicac sedis, formetur decretum . sin minus , differatur decreti formatio, donec romaiius pontifex consultus respondeat. Id quod palet fc.x concilio chalccdoncnsi, nam act. 3. cum concilium consensisset judicio pontificis circa depositionem Dioscori . mox legali his verbis formaverunl decretum: *Sanctissimus ac beatissimus papa, caput universalis Ecclesiae. Leo. per nos legatos suos , sancta synodo consentiente . Petri apostpli praeditus dignitate,qui Ecclesiae fundamentum. ac petra fidei, el coelestis regni janitor nuncupatur, episcopali dignitate Dioscorum nudavit, et ab omni sacerdotali opere fecit extorrem.*

Deinde actione IG.cum concilium aliquid statuere vellet contra instructionem pontificis, legati dixerunt,debere prius id significari aposlolicac sedi. Quando ergo concilium definii aliquid,sequens expressam sententiam pontificis, idem est,ac si confirmatum esset.

Accedit ad haec, quod concilium chalcedonensc in episl. ad Leonem, quae habetur aci. 3. dum petit confirmationem decretorum,aperte dicit,se scribere pontifici, el petere confirmationem, quoniam praeter decretum de fide contra Dioscorum. alia ellain quaedam statuerunt sine expressa pontificis sententia.Itaque solum petunt confirmationem eorum, quae definierant praeter pontificis senlenliam.Ipse etiam Leo in episl. Gt. ad concilium chalcedonense, qua illud confirmat.indicat non fuisse opus sua confirmatione , nisi quia dubitabant aliqui . an revera cum ejus consensu factum fuisset decretum concilii.qua etiam ratione confirmavit pontifex mulla alia similia concilia, non quia errare potuerant, sed ul omnibus certius constaret . quae legali egerant, vere ex mandato expresso pontificis cgisse.

Denique in ejusmodi conciliis,non cxpcctala alia confirmatione pontificis , mox sil cxcquulio , idesl, damnantur, qui contrarium sentiunt, ul manifesti haeretici, el deponuntur ab episcopatu, vel sacerdotio. Ita in nicacno concilio damnati sunl el in exilium acti sex episcopi una cum Ario, ul scribit Rufllnus lib. 10. hiet. cap. 5. in ephesinô concilio damnatus, ct depositus est Nestorius, ul Evagrius testatur lib. I. cap. 4. In chalccdoncnsi, aci. 3. depositus est Dioscorus, cl act. 4. decem episcopi Aegyptii judicantur haeretici, quia nolebant acquiescere decreto prolato, act. 3. in concilio VE actione 8. el 12. damnatur et deponitur, el in exilium ejicitur Macharius patriarcha anliochcnus cum aliquot suis discipulis, cl aci. 15. damnatur el deponitur Polychronius presbyter. Al si concilia ista ante confirmationem pontificis errare potuissent, non Tuissenl illi manifesti haeretici, qui anlo confirmationem resistebant.

CAPUT XIi.

.In *sil major auctoritas concilii. quam Scripturae.*

Diximus de auctoritate conciliorum absolute considerata; nunc de eadem dicendum est per comparationem ad alia fidei principia, idest, ad verbum Dei scriptum (nam de traditionibus eadem est ratio), el ad pontificem. El quidem haeretici hujus temporis passim clamant, nos subjicere Scripturam conciliis. Calvinus lib. 4. instil, cap. 9. § 14. *Subjicere in eum modum,* inquit. *Dei oracula hominum* censurae, *ut ideo rata sint. quia placuerint hominibus, blasphemia esi indigna. quae commemoretur.* Similia apud alios passim inveniuntur. Caelorum haec non nostra blasphemia. sed ipsorum impostura est. Catholici enim Scripturam sacram non subjiciunt.sed anteponunt conciliis; neque in hoc ulla controversia est. Quod si interdum catholici aliqui dicunt, Scripturam pendere ab Ecclesia, sive a concilio, non inlclligunt quoad auctoritatem, el secundum se, sed quoad explicationem, el quoad nos.

Observandum est igitur, multiplex esse discrimen inter Scripturam sacram, ct conciliorum decreta; ex quibus uilelligilur Scripturam praeponi conciliis. Primum est. quod Scriptura est verbum Dei immediate revelatum, el scriptum quodammodo Deo dictante, juxta illud 2. Pet. I. *Spirilu sancto inspirante loquuti sunt sancti Dei homines.* Et 2. Timol. 3. *Omnis Scriptura divinitus inspirata.* Quod tamen non sic inlclligendum est, quasi semper scriptores sacri novas revelationes habuerint et scripserint ea, quae antea ignorabant: constat enim cvangclislas Matthaeum et Joannem scripsisse ea, quae viderunt: Marcum et Lucam ea, quae audierunt, ut Lucas ipse fatetur initio evangclii: *Sicut tradiderunt,* inquit, *nobis, qui ab initio ipsi viderunt.*

Dicuntur igitur Scriptores sacri habuisse immediatum revelationem, el scripsisse ipsius Dei verha, quia vel nova quaedam el antea incognita eis revelabantur a Deo. juxta illud psahn. 30. *incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi',* vel Deus immediate inspirabat, et movebat scriptores

ad scribenda ea, quae viderant vel audierant cl eos dirigebat, ne aliquo modo errarent. Ul enim dicitur vere epistola principis, quae a principe dictatur, etiamsi is, qui eam scripsit, antea sciebat, (piae scripturus erat: ita dicitur,cl est immediatum Dei verbum, quod scriptum estai) evangelislis, Deo inspiranto el dirigente, licet scripserint ea, quae viderant vel audierant. At concilia non habent, neque scribunt immediatas revelationes, aut verba Dei. sed tantum declarant, quodnam sil verbum Di i scriptum vel traditum, ct quomodo inlelligi debeat; cl praeterea ex eo per ratiocinationem deducunt conclusiones, ilaquo concilia cum definiunt, qui sini libri canonici ct divini, non faciunt eos esse infallibilis veritatis , sed declarant soluin esse tales.

Sic etiam concilium Iridenlinum. sess. 13. cap. I. eu ‹i delinit, verba illa : *Hoc est corpus meum.* inlelligi proprie, non figurate, non edit, sed declarat verbum Dei. Et cum nicacnum concilium definivit Christum esse homousion Patri, deduxit conclusionem ex Scripturis , in quibus diserte continetur unum esse Deum , cl Patrem esse Deum. ac Filium esse Deum : ex quibus sequitur necessario Patrem, el Filium ejusdem esse substantiae el divinitatis. El similiter concilium sextum, cum definivit.in Christo duas esse voluntates,divinam et humanam, deduxit conclusionem ex Scriptura,in (pia habetur, Christum esse perfectum Deum et perfectum hominem.

Alterum discrimen ex hoc primo oritur . el est. quia si riplores sacri non debuerunt multum laborare in suis libris edendis: salis enim erat.si laborarent scribendo.vel dictando,si edebant vaticinia; vel ad summum revocando ad memorium, quae vi-· deranl. vel audierant, el cogilarcnl verba , quibus ea scriberent, si scribebant historias.vel epistolas, vel aliquid simile.Al Patres in conciliis debent rem ipsam quaerere,idesl, conclusiones investigare,disputando, legendo, cogitando. Unde Actor. 15. legimus in pruno concilio magnam conquisitionem luisse factam.Idem testatur dc nicacno concilio Ruflinus lib. 10. cap. 5. hist, ecclesiasticae, quocirca Ador, 15. dicunt Patres concilii: *Visum esi Spiritui sancto el nobis* , idesl. Spiritu sancio nostram industriam et diligentiam adjuvante. Al scriplores sacri soli Deo tribuunt ea, quae scribunt, ac people ea tam saepe repetebant prophetae illud: *Dû ii Dominus.*

Tertium est.quod in Scriptura* nullus potcsl esse °rror, sive agatur de lidc. sive de moribus, el sive . flirinetur aliquid generale , el loti Ecclesiae commune. sive aliquid particulare, el ad unum tantum hominem pertinensitain enim est certum et de fide, sine gratia Spiritus sant ti neminem .salvari. quam Petrum, Paulum, Sleph.inum. et quosdam alios vote spiritum sanctum habuisse el salvos esse: oırum pie, enim eadem Scriptura verissima testatur : at concilia in judiciis particularibus errare possunt.

Quartum est, quod in Scriptura non solum sententia, sed cllotu verba omnia, el singula ad Udem pertinent. Credimus enim nullum esse verbum in Srriphira frustra, aut non rcclc positum.At in conciliis maxima pars Udorum ad fidem non perlinet. Non enim sunt de fido disputationes quae praemittuntur , neque rationes quae adduntur , neque ea quae nd explicandum et illustrandum adferunlur. sed tantum ipsa nuda decreta,el ea non omnia.sed lanium quae proponuntur tanquam de fido. Interdum enim concilia aliquid definiunt , non ut certum,sed ul probabile.ul concilium viennense,quod decrevit , tenendum ut probabilius , infantibus in baptismo infundi grajiani el virtutes . ut habetur Clement, unie, de suium. Trinil. et fide catholica. Quando autem decretum proponitur , tarnquam dc fide , facile cognoscitur ex verbis concilii; semper enim dicere solent, se explicare fidem catholicain; vel haereticos habendos, qui contrarium .senliunl: vel quo i est commun ssimu.m, dicunt anathema.cl ab Ecclesia excludunt eos.qui contrarium senliunl. Quando autem nihil horum dicunt, non est certum rem esse de fide.

Denique, in ipsis decretis de fide,noti verba,sed sensus tantum ad fidem perlinet.Non enim est haereticum dicere . in canonibus conciliorum aliquml verbum esse supervacaneum , aut. non recte positum , nisi forte dc ipso verbo sil decretum formatum. ut cum in concilio nicacno decreverunt recipiendam vocem ὁμούσιον ; ct in. ephesino vocem (I-STGZSV.

Quintum est, quod Scriptura non eget approbatione pontificis ut sil authentica, sed tantum ut innotescat ejus auctoritas.At concilia etiam logitimn, et generalia nun sunt rata nisi a pontifice confirmentur. ul ostendimus quaestione superiori.

Sed objiciunt quidam , Gratianus d. 19. can. In canonicis, affirmat epistolas pontificum decretales numerari debere inter Scripturas canonicas : et d. 20. can.Decretales,dicit conciliorum canones ejusdem esse auctoritatis cum epistolis decretalibus: ergo etiam canones conciliorum numerantur inter canonicas Scripturas. Aon ergo Scripturae prneponiiniur conciliis. Praeterea s.Gregorius lib.I.epist. 24,dicil se venerari quatuor prima concilia,ul quatuor libros evangcliorum.

Respondeo ad Gratianum dupliciter. Primo,eum esse deceptum ex depravato codice, quem ipse habuit h. tuguslini: tribuit enim illum canonem Augustino lib. 2. doclr. Christ, cap. 8.Codices autem veri, et emendati b. Augustini,non habent, ul Gratianus refert.sed longe aliter.Non enim Auguslihus dicit epistolas eas esse Scripturam canonicam.ques aposlolica sedes dare, vel accipere solet.ut Gratia nus legit.sed judicium de. Scripturis sanctis perlinere ad Ecclesias . atque ad eas potissimum, quae aposlolicas sedes,vel epistolas accipere meruerunt, quales sunt Roma , in qua sedit Petrus, et ad quam scripsit Paulus: Ephesus, in qua sedit Joannes,cl ad quam scripsit idem Paulus,et aliae quaedam.

Dico secundo, Gratianum. etiam lioc errore posito, non voluisse. dicere , decreta pontificum esse proprie Scripturas sacras el canonicas, ul sunt evangclia, vel psalmi, sed esse Scripturas sacras.ul distinguantur n profanis et canonicas , ut distinguantur a scriptis sacris Patrum.quae non sunt regulae. nec habent auctoritatem obligandi. Licet e-

nun conones pontifietun el conciliorum distinguantur, cl postponantur Scripturae divinae, tamen suo modo sunl . el dici possunt scripta sacr i el canonica, quomodo septima synodus, aci. 3. vocal decreta conciliorum divinitus inspiratas constitutiones. humo Innocentius, cap. Cum J/ari/iae, evira de cplebraljone missarum,vocal Scripturam sacram sententiam illa Augiistini:/njT/n«m faci/ *martyri,* qui *orat pro martyre,* serm. I7.de verbis apostoli. Quod autem Gratianus senseiil conciliorum decreta non e.*e aequanda divinis Scripturis proprie dictis, putet ex 3(>. caussa, q. 2. can. Placuit, ubi Hieronymi .sententiam,quia munita erat testimonio divinae Scripturae, anteponit concilii decreto.

Ad Grcgorium respondeo: Illud sicut. sonare similitudinem . non aequalitatem, ul illud Mattii. *Estote perfecti sicut Puter vester coelestis perfectus est.* Vel si aequalitatem sonel, dicendum erit, non comparari a Gregorio concilia cum cvangcliis in omnibus.sed tantum in ipsa certitudine eorum, quae in Scripturis dicuntur,ct in conciliis definiuntur. Cum enim uiraqiic sint infallibilis veritatis,acque certa dici possunt.Sed jam quandoquidem concilia non sunt majoris auctoritatis , quam Scripturae, restat ut illud explicemus.utrum saltem majo iis sil. concilii occumcnici.quam summi pontificis auctoritas.

CAPUT XIII.

Λη *concilium sil supra pontificem.*

Quaestio haec cxorla est tempore concilii plsani. quia cum duo pontifices, qui simul sedebant in schismate: Gregorius XII. el ilcnedictus XIII. non viderentur serio cogitare dc tollendo schismate per spontaneam abdicationem . quemadmodum ante pontificatum ulerque voverat el juraverat. cardinales ulriusque patris secesserunt Pisam . el tractare coeperunt, an sibi liceret invitis pontificibus illis concilium generale convocare, el cos pontifices deponere. Meminit Antoninus hujus disputationis, quae Florentiae habita est, 3.par.sum.hist, lit. 22. cap. 5. § 2.

Deinde,cum paulopost floret concilium conslanliensc. cl Joannes XX1I1. qui solus ad concilium accesserat, a concilio clam'discessisset. atqnc ila concilium sine capite remansisset. tractare Patres coeperunt, an concilium posset.invitum pontificem judicare el deponere. Sed maxime controversia crevit tempore concilii basileensis. Quia enim Eugenios papa IV. concilium basilccnsc inchoatum dissolvere volebat, ct impedire, ne ulterius progrederetur, coeperunt Patres quaerere, an tenerentur obedire pontifici, an pontifex potius teneretur obedirc ipsis, iciest, generali concilio;cl quoniam paulo ante viderant duos pontifices Joanncm XXIII. el Benedictum XIII. depositos fuisse per concilium constanlicnse.el sic impositum finem maximo schismati; coepcrunl moluere, ne si pontifex non teneatur obedire concilio, iterum schisma renovaretur, el sine ullo remedio Ecclesia remaneret.Itaque hac occasione tunc plurimi in eam sent filiam iverunt, ul concilium esset supra pontificem. Sed dum voluerunt srhisnnlibus viam praecludere, ipsi novum schisma fecerunt, creato pseudo-p ipa Felice V. qui postea cognito errore , abdicavit se pontificatu : cl quamvis postea in concilio norenlino.et laler.mensi ultimo videatur quaes io definita , tamen quia florcnliniiin concilium, non ila expresse hoc definivit, et dc concilio lalcrancnsi, quod expressissime rem definivit, nonnulli d.ibihml. an fuerit vere generale; ideo u<que ad hanc diem quaestio siiperesi, clram inter ratholicos.

Observandum est autem . duobus modis posse comparari papam coni concilio: Uno modo, ul sumatur ab una parte solus papa verus el indubitatus, ab altera concilium generale, cui praesit papa per.se, vel per legatos, ita ul nihil definiatur sine consensu ipsius: Altero modo, ul sumatur ab una parte solus papa, ab altera concilium generale, cui papa nec perse, nec per suos legatos praesit. Inlelligo autem non praesidere per suos legatos, etiam quando legatus quidem ab eo missus praecsl concilio, sed agit conira ipsius pontificis voluntatem; tunc enim non est vere ejus legatus, licet pro tali se gerat.

Quaestio praesens, licet nonnullis videatur praecipue versari circa priorem comparationem.quippe qui existimant concilium sine papa non esse verum concilium,el proinde sine dubio papam esse majorem tali concilio: tamen revera quaestio praecipua est de posteriore comparatione. Quod palet primo, quia ista quaestio introducta est propter pontificum depositionem, idesl. ad inquirendum , an papa etiam invitus a concilio judicari , damnari el deponi possel. Ad hunc autem finem supervacanea est illa quaestio.an concilium cum papa,sil majus solo papa: nam sive sil majus, sive minus . numquam judicabit, neque damnabit, neque deponet invitum papam. Quomodo enim hoc illud concilium faceret, quod nihil agit sine consensu papae?Xum papa seipse invitum volet judicari el damnari ?

Secundo, idem palet ex concilio basilecnsi; nam basilccnscs Patres, qui definierunt concilium esse supra papam, suum concilium basilccnsc asserebant esse supra Eugcnium papam . eo tempore , quo in concilio neque papa , neque ejus legatus aderat. Quin etiam papam omnibus modis repugnantem deponere aggressi sont.

Haec ergo est praecipua quaestio.et sola tractanda. nam ex hujus explicatione patebit etiam quid sil dicendum ile priori. Qui enim docent. papam esse supra concilium sine ipso celebratum, idem docent parem esse auctoritatem in solo papa, el in concilio cum pupa intensive, licet extensive sit major in concilio: cl proinde non posse a tali concilio papam judicari. vel damnari , nec ejusmodi concilii decretis cum obligari coaclive, sed lanium directive, el posse in eis dispensare , exceptis decretis de fide, quae immutabilia sunl. Halio horum est, quia par in parem non habet potestatem. Qui vero docent, concilium sine papa esse supra papam , docent etiam consequenter . concilium eum papa esse supra papam, el obligare papam,tametsi

ipsi iidem fatentur, posse papam lamqnam ministrum Ecclesiae dispensare in praeceptis concilii generalis, sed si male dispensaverit, posse corrigi ct puniri postea a concilio genendi. Ifac ergo prima comparatione omissa , sola secunda tractanda csl.

CAPUT XIV.

Explicantur opiniones diversae.

Porro de proposita quaestione 1res invenio doctorum sententias. Prima est, concilium esse supra pontificem, id quod asserunt in primis omnes haeretici hujus temporis, ct nominnlim Hermtmnus Hamclmannus id probare conatur multis argumentis hb. 3. cap. 13. prolegomenon Idem asserit cardinalis Camcracensis, Joannes Gerson . Jacobus Almainus, et alii nonnulli in suis tractatibus de potestate Ecclesiae. Item Nicolaus Cosanus in tractatu de concordantia canonica lib. 2. cap. nil.Panormitanus in cap. *Significasti,* extra do elect, et ibidem .Magister ejus cardinalis florentinus ; item Abulensis in cap. 18. Matthaei, quaesi. 108. el iti defensorio trium conclusionum, cl quidam alii.

Ul aulem linee sententia inlclligalur, notandum eal, duo esse fundamenta hujus opinionis. Primum esi, papam non esse proprie caput Ecclesiae universae simul congregatae. Id quod non eodem modo intelligunl haeretici. el alii auctores. Haeretici enim volunt, papam nullo modo esse caput Ecclesiae totius, sed tantum episcopum suae Ecclesiae particularis, el ad summum , patriarcham occidentis.

At alii auctores citati docent, papam esse caput el pastorem singulorum Christianorum , cl singularum Ecclesiarum, si seorsim sumantur, non aulem lotius Ecclesiae simul congregatae in concilio generali. Tunc enim Ecclesia accipit quasi formam quamdam corporis; el tota potestas,quae eral sparsa in variis membris, ibi unitur , ita ut comparare papam cum caeleris Christianis seorsum sumptis, sil comparare membrum nobilissimum cum minus nobili: At comparare papam cum concilio,sil comparare partem cum suo loto,el proinde minus cum majore.

El ne dicamus, concilium sine papa non esse totum perfectum, sed corpus sine capite, addunl secundum fundamentum, quod est, supremam ecclesiasticam potestatem esse tam in concilio, quam in papa, sed in concilio principalius, immediatius el immobilius. Dicunt enim. Christum immediate omnem potestatem solvendi ct ligandi tribuisse Ecclesiae, ct cum Ecclesia semper duret, immobiliter in ca semper manere hanc potestatem: quia tamen non potest Ecclesia semper congregata manere, el exercere per se hanc polcslalcm , instituit Christus summum pontificem.tamquam instrumentum generale ad omnes actiones Ecclcsiao,et in eo posuit hanc potestatem summam, ul cam exerceat nomine Ecclesiae.

Differunt inter se hi auctores,quod aliqui ponunt hanc polcslalcm formaliter . ct subjective in solo pontifice, in Ecclesia aulem ponunt eam ut in fine, quin est propter Ecclesiam, el ul in regulanto, quia Ecclesiae csl regulare,(it dirigere papam,cum ipsa non possit errare, papa aulem possit; ac donique ul in supplente, quia deficiente papa propter mortem naturalem aut civilem, Ecclesia suppletejus ofllciuin.

Alii vero volunt esse formaliter et subjective principaliter in Ecclesia, instrumenlaliter in pontifice. (lonveniunl tamen ineo omnes, 'ut doceant esse hanc potestatem immediate in Ecclesia , et proinde mortuo papa, vel deposito, vel nolcnlo adesse concilio , concilium non proplerea esse corpus imperfectum, sed perfectum, el habere potestatem papalcm definiendi de fide.sanciendi leges, dandi indulgentias etc. Ex quibus deducunt, concilium osse supra papam, o*. posse ipsum judicaro, ct punire, el idem esse quaerere, an papa sit major concilio, ac si quaereretur , an pars sil major suo loto.

Denique, volunt papam esse in Ecclesia id, quod csl dux Vencliarum in rcptiblica veneta, vel magister generalis in aliqua religione. Constat enim ducem venetum esse supra singulos magistratus, et supra singulos senatores, et civitates venetas, non tamen supra lotum senatum simul collectum. El quando moritur dux certum csl lotam auctoritatem etiam ducalem esse in senatu. Quomodo etiam magister generalis, csl supra singulos religiosos, etiam priores cl provinciales, tomen non est supra congregationem generalem, cum ei parere debeat. non imperare.

Secunda opinio csl aliquorum canonislarum.qui volunt papam quidem esse supra concilium, cl a nemine judicari posse invitum,tamen posse ipsum sese subjicere concilio, cl dare illi supra sc potestatem; etsi hoc fecerit, acquiescere debere sententiae concilii, etiam si de ipsius depositione ageretur. lia docet gloss, in can. Nos si incompetenter. 2. qu. 7. ct in can. in synodo, d. 63.

Ultima sententia csl fere communis, quod videlicet papa adeo sil supra concilium , ul non possit etiam se subjicere ejus sententiae, si proprie de sententia coacliva agatur, llacc sententia videtur esse omnium scholasticorum veterum , ul Alberti, b. Thom. b. Bonavcnt. Ricliardi, Paludani, cl aliorum in i. disl. lt), ubi de clavibus agitur, tametsi cx professo ipsi de hac re non disputarunt. Expresse aulem hoc docent s.Antoninus 3.par.lit. 22. cap. IO. § 4. summae historialis, cl 2. par. lit. 3. cap. 11. summae theologicae, Joan, de Turrecremula lib. 2. cap. 93. cl 105. summae de Ecclesia; ct in responsione ad oratores basilcenses de summi pontificis ct concilii generalis aucloril. Alvarus Pelagius de planctu Ecclesiae, lib. I. ari. G. Dominicus Jacobatius lib. 10. de concil. art. 7. in quo fusissime quaestionem disputat. el solvit scxnginla tria argumenta adversariorum. Cardinalis Cnjctnnus in tractatu de comparatione papae et concilior, el in Apolog. pro tractatu praedicto. Albertus Pighius lib. 6. de bierarchin Ecclesiae. Franciscus Ferraricnsis in lib. 4. cont. gentes . cap. 76. Augustinus de Ancona in tractatu de potest.Ecclesiae.

cl Petrus dc Monte in lib. dc potestate papae ct concilii. Franciscus Turrianus in tribus libris,quos de hac quaestione scripsit; el canonislnc fere oinnes in cap. *Significasti*, de electione: cl can. Si papa. disl. 40. Joannes Antonius Dclphius lib. 2. dc Ecclesia, cap. ull. Thomas Campcgius in tractatu dc potest, romani pontificis, cap. 22. cl seq. Nicolaus Sunderus lib. 7. de visibil. monarchia , ubi agit dc concilio constanliensi, pag. 540.

CAPIT XV.

Summum pontificem capul esse totius Ecclesiae.

Jam vero, ul rei veritas declaretur , adferemus ac demonstrabimus aliquot propositiones, quarum haec sil prima. *Romanus pontifex est pastor, el caput non solum omnium Ecclesiarum particularium, sed etiam lotius universalis Ecclesiae simul congregatae, a Christo immediate constitutus.* Haec est contra primum fundamentum adversariorum, quae tametsi probata csl fusissime in libris dc pontifice, tamen etiam hoc loco breviter probanda est.

Igitur probatur primo cx Scriptura. Petrus csl fundamentum Ecclesiae, a Christo positum . juxta illud: *Tu es Petrus, ct super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam,* Mallii. 16. proinde caput, ac paslor. Nam quod csl in domo fundamentum,csl in curpore capul, el in grege pastor. Ul enim fundamentum non pendet a domo, sed domus a fundamento; ita etiam capul non pendet a corpore , sed corpus a capite, el paslor non pendet a grege, sed grex a pastore. Quod aulem per Ecclesiam eo loco inlclligatur Ecclesia universalis, etiam congregata, ul est generale concilium, probatur cx cap. Maith. 18. ubi de eadem sua Ecclesia Christus dicit: Si *cos non audierit, dic Ecclesiae.* Quo loco per Ecclesiam intelligent adversarii génerale concilium.

Praeterea Ecclesia congregata, sive concilium propriissime est Ecclesia Christi, ut etiam adversarii conccdunUnam Ecclesia est congregatio fidelium, ergo quo magis fideles sunt congregati el uniti, eo magis proprie sunt Ecclesia ; at stultum est, cum aliquid de alio absolute pronuncialur. excipere id, quod propriissime per illud significatur. Ergo cum Christus dicikSuper *hanc petram aedificabo Ecclesiam meam,* stulte excipitur Ecclesia universalis congregata , cum ea propriissime sil Ecclesia.

Denique, Ecclesia Christi semper est congregata formaliter, quia csl unum regnum, una familia, unus grex, liccl dispersa videatur quantum ad locum. Igitur, si pontifex est paslor el capul Ecclesiae, non cerle dispersae, quae nulla csl, sed congregatae Ecclesiae csl paslor cl capul. Idem habetur cx ilio Joan. ull. *Pasce oves meas.* Nam etsi adversarii dicunt, Dominum dixisse: *Pasce oves incas;* non Ecclesiam meam , tamen Ecclesia in Orat, dc pontifice sic explicat: *Deus omnium fidelium pastor ct rector, qui famulum tuum N. Ecclesiae tuae processe valuisti.* El praeterea , vel Ecclesia congregata, sive com ilium generale pertinet ad oves Christi, vel non: si perlinet, ergo Ecclesiae congregatae, cl concilii generalis pastor est Petrus; si non pertinet.ergo Christiani per congregationem desinunt esse oves Christi , quod csl absurdissimum.

Secundo probatur cx conciliis ; nam concilium chalcedoncnse in epist. ad Leonem disertis verbis latetur, s.Leonem caput luisse totius illius concilii, quod fuit omnium maximum, clin quo lota Ecclesia congregata conspiciebatur: *Quibus* , inquit; *lu quidem ut caput praeeras.* Item com dium lugdunense, ul habetur cap. *Ubi periculum,* de elect, in 6. vocat pontificem rectorem universalis Ecclesiae, non igitur solum particularium Ecclesiarum est rector. Similiter in concil. tlonntmo definitum est. pontificem esse lotius Ecclesiae caput, el accepisse a Domino plenissimam potestatem universalem Ecclesiam regendi. Concilium conslanliensc sess. 15. damnavit haeresim Joan. Huss dicentis, non esse papam caput Ecclesiae.

Probatur tertio rationibus. Primo, papa csl unum caput, ergo unius corporis caput, at Ecclesiae particulares seorsum sumptae non sunt unum corpus; ergo papa csl caput Ecclesiae universalis. Secundo. Ecclesia universalis est unum corpus visibile , ergo habere debet unum caput visibile , alioquin videbitur monslruin.Al non est fingere aliud quam papam,ergo papa caput est lotius Ecclesiae simul. Tertio, papa est immediatus vicarius Christi,ut habetur in concilio lugdunensi el ilorenlino citatis, nccnon in concilio constanliensi. sess. 8. ubi damnatur haeresis Wiclefi dicentis, papam non esse immediatum Christi vicarium. Aeque id adversarii negant ; ergo praeesl iis omnibus loco Christi , quibus Christus ipse invisibiliter praeesl . el quibus etiam praeessei visibiliter, si visibiliter adesset: Christus aulem praeesl; ct praeessei visibiliter. si adesset visibiliter, non solum Ecclesiis particularibus. sed etiam toti Ecclesiae universali, el generalibus conciliis ; igitur etiam papa praeesl Ecclesiae universali.

CAPUT XVI.

Jon esse *in concilio summam potestatem.*

Sit jam altera propositio: *Summa potestas ecclesiastica non csl in Ecclesia, vel concilio, remoto papa, aut formaliter. aut supplcJive.* Haec est contra alterum fundamentum adversariorum : cl quidem non esse formaliter in Ecclesia . vel in concilio summam potestatem, qualis est In papa , ex Scripturis aperte colligitur.Nam secundum Scripturas Ecclesia non csl démocratie . vel arislocratia, sed monarchia.sive regnum Christi, juxta illud psalm. 2. *Ego aulem constilutus* sum re® *ab eo super Sion montem sanctum ejus.* El Lucae 1. *Regni ejus non erit finis.* El Joan. 18. non dixit Christus cum interrogaretur: *Ergo rex es tu ?* non sum rex, aut, regnum meum non est in hoc muti-

•lo, sed ail; *Begnuin mcum non esl de hoc mundo* ; idest. est quidem in hoc inundo, sed non esl lule regnum, quale tu pulas. qu.de esl Herodis cl similium regum. Denique. Scriptura passim vocal Chrisluin regem,el Ecclesiam regnum ejus,cx quo sequitur, ut ah uno regi debeat. non a mullis ipsa Ecclesia, quemadmodum gubernantur omnia regna.

Quod autem non sil suppletive haec auctoritas in Ecclesia, ostenditur hac ratione. Aon habet Ecclesia hanc auctoritatem a seipsa, nec ah alio: igitur nullo modo habet. Quod a seipsa non habeat , manifeste probat discrimen, quod est inter regnum Christi el regna caetera ; non enim esl Ecclesia tale regnum, qualia sunt regna hujus mundi. in quibus summa potestas esl in rege, sed a populo profecta cl derivata, cl proinde radicaliter cl suppletive eadem potestas esl in regno. Xam in regno Christi summa potestas esl in Christo, cl non derivata ullo modo a populo. In regnis enim hominum. potestas regis est a populo, quia populus facit regem, qui ahoqui esset homo privatus . sicut caclcn; omnes enim homines naturaliter sunt liberi cl aequales, nec posset unus caeleris imperare. nisi *illi se* ei subjicerent, et super se potestatem ei concederent.

At Christus esl Deus el homo.cl quatenus Deus, est naturaliter Dominus, et rex omnium creaturarum; quatenus homo habet a Deo omnem potestatem. nec ipse ab Ecclesia factus est rex . sed ipse potius fecit Ecclesiam esse suum regnum. Apo<*.5. *Fecisti nos Deo nostro regnum.* Hinc. esl. quod in Scriptura, regnum Christi, quod est Ecclesia, ne putaretur tale, qualia sunt caetera , comparatur cl iam familiae, .Matlh. 21. *Quis esl fidelis servus, et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.* El llebr. 3. Moyses erat fidelis in lota domo Dei tamquam servus. Christus autem erat fidelis in lota domo sua tamquam Dominus. Constat eniin palremfamilias non habere, a familia ullam auctoritatem, sed cx se: quia non ipse a familia constituitur paler , sed ipse facit sibi familiam gignendo filios, emendo servos. Unde paterfamilias, etiamsi pessimus sit, numquam potest a familia judicari, vel expelli, sicut potest rex quando degenerat in tyrannum. Comparatur eliam ovili. Joan. 10. Hem corpori el sponsae, Ephes. 4. el 5. ul intelligamus.quod sicut non accipit auctoritatem pastor ab ovibus, nec caput a corpore, nec vir ab uxore, ita neque Christus ab Ecclesia.

‹ Ex bis habemus Ecclesiam cx se nullam habere auctoritatem, sed omnem esse in Christo , cl iis . quibus Christus cam communicavit. Quod autem non babe.il ab alio, nimirum a Christo, probatur. Xatn Christus legitur quidem dedisse Petro claves regni coelorum, Matthaei 10. cl ciimdcm praefecisse ovili suo, Joan. till. Dedit eliam apostolis caeleris potestatem praedicandi , baptizandi , peccata dimittendi, el alia quaedam faciendi, quae ad munus episcopale spectant, sed hanc potestatem Christos singulis dedit ita ul potuerit quisque, eorum illa omnia exercere sino congregatione aliorum, ul notum esl: At quod ipsi Ecclesiae, idest , tideliuin universitati in se, idest, ratione suae lota litatis aliquid potestatis tribuerit, nusquam legitur: immo e contrario legimus , praecipi populis , ulobediant, cl subjaceant pastoribus suis, llebr. 13. ct alibi. Quod si Ecclesiae universitati non est data ulla auctoritas, ergo neque concilio generali, quatenus Ecclesiam universalem repraesentat. Ergo in concilio non est auctoritas summa , sive papalis, sed tantum episcopalis, seu archiepiscopalls.prout sunt personae, quae ibi conveniunt.Siquidem summa, scu papulis auctoritas non ponitur in concilio ah adversariis, nisi quatenus concilium gerit vicem Ecclesiae universae. Si ergo Ecclesia universa , secluso papa, non habet pnpalcm auctoritatem , ergo mullo minus concilium habet.

Probatur secundo: Nanj si concilium generale sine persona papae haberet papalcm auctori talem fonnaliler, vel suppletive, non indigeret confirmatione papae. Id autem esl falsum. Constat enim omnia generalia concilia catholica confirmationem petiisse.

Tertio: Concilium sine papa potest errare eliam in fidei decretis, ut palet in concilio sirmiensi, cui subscripsit llosius; item mediolanensi. arminensi, ephesino II. constantinopolilano sub Justiniano II. l onstanlinopolitano sub Leone Isauro, el alio sub i-onslanlino Copronymo. At concilium cum papa non potest crrarc:ergo non potest sine papa omnia illa, quae potest cum papa.Neque potest responderi, errasse illa concilia, quod non fuerint legitima, nam plerisquc nihil defuil.nisi pontificis assensus. Immo ephesinum II.fuit omnino simile basilcensi, ulnimque enim fuit indictum a pontifice . in utroque adfuit legatus pontificis circa initium, ab utroque recessit paulo post legatos pontificis, in utroque fuit pontifex cxcommunicatus, quae omnia de basileensi palent cx gestis ejus ah Aenea Sylvie descriptis. De ephesino autem palet ex cpisl. Leonis 12. 13. 15.21.22.el ex concilio chalccdonensi, a 'l. 3. cl nihilominus errasse concilium ephesinum adversarii negare non possunt.

Quarto, si in Ecclesia esset summa potestas principaliter, in papa inslrumcnlalitcr. ul in ministro Ecclesiae, ul ipsi dicunt, sequeretur papam non osse immediatum Christi vicarium , sed mediatum: immediate enim vicaria Christi esset Ecclesia, papa autem esset immediatus vicarius Ecclesiae. quod esl expresso contra concilium cimslanticnse, sess. 8. ubi damnatur hacrcsis Wiclcli. dicentis, non esse pontificem immediatum Chrisli vicarium.

CAPUT XVII.

Summum pontificem absolute esse supra concilium.

Tertia propositio. *Summus pontifex simpliciter et absolute esl supra Ecclesiam universam,cl supra concilium generale, ita ut nullum in terris supra se judicium agnoscat.* Haec etiam esl fere de fide: et probatur primo ex duabus praecedentibus: nam si papa est caput Ecclesiae universae.eliam simul congregatae, et Ecclesia universa eliam

simul congregata non linbcl ullam potestatem ratione suae totali latis: sequitur papam supra concilium esse, cl supra Ecclesiam, non contra.

Secundo probatur ratione, in Scripturis fundata; nam omnia nomina, quae in Scripturis tribuuntur Christo, unde constat cum esse supra Ecclesiam , eadem omnia tribuuntur pontifici. Ac primnm , Christus esl paterfamilias in domo sua , quae est Ecclesia, pontifex in eadem est summus oeconomus, idest. paterfamilias loco Christi . Lucae 12. *Quis esl fidelis dispensator ,* el *prudens , quem, constituit Dominus super familiam suam etc.* Hic enim per dispensatorem,sive oeconomum.ul graeco habetur, inlelligunt episcopum. Ambrosius in hunc locum, cl Hilarius, et Hieronymus in cap.21. Matlh. ubi similis habetur sententia. El quamvis Patres non loquantur expresse de episcopo romano,tamen sine dubio sententia Scripturae illa esl; ul episcopi particulares sunt summi oeconomi in suis Ecclesiis,ita esse episcopum romanum in Ecclesia universa. Unde Ambrosius in illud I. Tim. 3. Ul scias quomodo te oprrleat conversari iti domo Dei etc. *Domus Dei.* inquit. *Ecclesia dicitur . cujus hodie rector esl Damasus.* El Chrysoslomus lib. 2. de sacerdotio circa Initium , hunc ipsum locum: *Quis est fidelis* scitus *etc.* de Petro exponit.

Quod autem oeconomus summus sil supra familiam, el ab ea judicari, ac puniri non possil. patet cx hoc eodem loco. Dominus enim ail: Quem *constituit Dominus super familiam suam.* Et ibidem: *Quod si dixerit servus ille in corde suo . morum facit Dominus meus venire el coeperit percutere.* scitos, *ct ancillas, edere, et bibere, et inebriari, veniet Dominus servi illius indic,qua non sperat, cl dividet eum. partemque ejus cum infidelibus ponet.* Ubi vides Dominum servare sno judicio servum illum, el non committere judicio familiae. Idem eliam doccl usus omnium familiarum : nulla enim familia esl, in qua liceat inferioribus famulis eliam simul congregatis punire, vel expellere oeconomum, etiamsi pessimus sil. id enim ad solum Dominum totius familiae pertinet.

Alterum nomen Christi esl paslor . Joannis IO. Eyo sum *pastor bonus etc.* Idem communicat Petro, Joan. till. *Pasce* ores *meas.* Constat autem pastorem ita praeesse ovibus , ul nullo modo ah cis judicari possil.

Tertium est: Caput corporis Ecclesiae, Ephcs. 4. idem communicat Petro, ul habemus in concilio chalccdonensi, aci. 3. ubi legali sententiam pronunciaiil in Dioscorum.et in episl. concilii ad Leonem. Porro capul a membris regi cl non ca potins regere, contra naturam esl. sicut eliam est contra naturam, quod membra sibi capul praecidant, cum forte graviter acgrolat.

Quarldm esl: Vir, seu sponsus. Ephcs. 5. Viri *diligite. uxores* vestras, sicut *Christus dilexil Ecclesiam, et tradidit seipsum pro ea etc.* Idem convenit Petro, nam in concilio generali lugdunensi, ul habetur cap. *Ubi periculum,* de elect. in 6. loqnens concilium de electione romani pontificis : Acceleret, inquil,*utilis per necessaria totius mundi provisio,idoneo celeriter eidem Ecclesiae sponso* dato. Esl autem contra apostolum Ephcs. 5. cl contra naturae ordinem, ul sponsu praesil sponso, cl non polius subsit.

Probatur secundo cx verbis expressis conciliorum el pontificum. Cum enim controversia ista sit de potestate conciliorum et pontificum, si inter se concilia cl ponlilices conveniunt, quid opus est. ut nos hligemus? Primnm ergo exslat concilium Sinuessanum sub Marccllino, in cujus fine legimus : *Prima sedes a nemine judicabitur.* Paulo post exstitit concilium romanum sub Sylveslro , in cujus ull. can. similiter legimus : *Nemo judicabit primam sedem.*

Praeterea ex concilie chalccdonensi colligitur pontificem-esse majorem cuncilio, nam aci. 3. recitantur mullae epistolae scriptae cx variis locis ad concilium, quae omnes ita incipiunt: *Sanctissimo el beatissimo universali patriarchae magnae Hornae Leoni, et sancio universali concilio congregato in chalccdonensi civitate etc.* Nemo autem in toto concilio fuit, qui reclamar.it. ac dixerit . non debere a leponi pontificem loti concilio. Immo in line illius actionis exsl.il epistola concilii ad eumdem Leonem.m qua eum, el capul,el patrem suum agnoscunt. Praeterea in eadem actione damnatus esl Dioscorus cum lota synodo ephesma II. lum oh alias caussas . Imn praecipue quia judicare, et damnare ausus fuerat romanum pontificem Leonem.Ut enim Nicolaus 1. ail in epistola ad Micliaelvm, non tam ob hucrcsim damnatus esl Dioscorus , quam ob horrendam praesumptionem, qua iu summum ponlillcem sententiam dictare ausus fucral. Ubi notandum, quod si Dioscorus, qui eral patriarcha alexandrinus, idest. primus post romanum , cum generali concilio non potuit jure judicare romanum ponlillcem, eerie sequiliir evidenter,concilium non esse supra ponlilicciu. Cur enim non poluil pontificem judicare, si erat supra ipsum, immo ejus judex, ul adversarii volunt?

Item concilium romanum V.sub Symmacho recepit, el approbavit tamquam sua decreta, librum Ennodn diaconi, in quo sic legimus: *Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari.* Sedis istius *praesulem suo sine quaestione reservavit arbitrio, voluit J'clri apostoli successores coelo tantum debere innocentiam.* In till.synodo generali action. 7. legimus, romanum pontificem de omnium Ecclesiarum praesulibus judicasse; de eo vero neminem unquam judicasse; mtelligc, legitime, ita ul fuerit receptum ab Ecclesia ejusmodi judicium. Scribunt Platina in Vila Leonis 111. Paulus Aemilius lib. 3. historiae Francorum , cum Carolus Magnus Hornam venisset ad cognoscendam caussam Leonis pontificis.cui multa crimina objecta fuerant, el simul convenisset ingens concilium episcuporum. omnes episcopos una vocc clamasse , non licere ulli hominum judicare summum ponliliccm, tum vero Curohim destitisse a munere illo indicandi.el Leonem juramento seipsum purgasse.

Pruclereu concil. laleranense sub Alexandro ili. ul habetur cap. *Licet,* extra de electione:/» *romana Ecclesia,* inquil, *aliquid specialiter constituitur. quia non poterii ad superiorem haberi recursus.* Ubi concilium docet, m ijori cautela

debere eligi romanum pontificem , quam alios episcopos, quin si eligatur malus episcopus, potest ille corrigi. el deponi per romanum pontificem ; si nutem eligatur malus pontifex summus . non est remedium ullum , non enim habet superiorem, a quo deponi possit. Item in conslantiensi concilio edita est Bulla Martini V. ipso approbnnte'concilio, in qua jubentur suspecti de haeresi interrogari, xin non credant romanum pontificem habere in Ecclesia Dei supremam potestatem. At certe suprema est, qua nulla est major , el cui nulla aequalis.

Denique lalerancnse ultimum sub Leone X.scss. II. diserte el cx professo docuit, pontificem esse supra omnia concilia, el reprobavit contrarium decretum. editum in concilio basileensi : *Solum,* inquit, *romanum pontificem, tamquam super oiftnia concilia auctoritatem habentem, conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus , ct potestatem habere, nedum ex sacrae Scripturae testimonio , dictis sanctorum Patrum ac aliorum romanorum pontificum, sed propria etiam eorumdem conciliorum confessione, manifeste constat.*

Λ<1 liunc locum nihil potest responderi, nisi vel non fuisse concilium generale, vel non fuisse ab Ecclesia receptum, vel non definivisse hoc . tamquam de fide. Sed non fuisse generale,vix dici potest; nam etsi fuerunt episcopi paucissimi , nam ad centum non pervenerunt ; tamen concilium oiimihus patebat. el omnes vocali fuerant, ct in eo summus pontifex verus el indubitatus praesidebat. Quod autem non fuerit receptum . saltem ab omnibus, parum refert . nam decreta conciliorum non indigeni approbatione populi, cum ab eo non accipiant auctoritatem. Verum est quidem. decreta de moribus , si non recipiantur . ct pontifex connivent. tandem consuetudine abrogari : sed hoc non accidit cx eo quod indigeant populi approbatione, sed quia decreta mutabilia sunt ; ct cum pontifex videt longo tempore ea non servari, cl tacet, censetur ipse abrogare. At decreta de lidc immutabilia sunt , nec possunt ullo modo abrogari , posleaquam semel statuta sunt ; tale autem est hoc , de quo agimus. Quod vero concilium hoc rem islam non definierit, proprie , ut decretum (Ide catholica tenendum , dubium csl, el ideo non sunt proprie haeretici. qui contrarium sentiunt, sed a temeritate magna excusari non possunt.

Accedant jam tertio pontifices. Leo cpisl. 81. ad XnasInsimn, in line: *Magna,* inquit. *Dei dispositione provisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent. sed essent* in *singulis provinciis singuli, qiicrum inter fratres haberetur prima sententia , <t* rursum *quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos, ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae cira conflueret ,* «I nihil *unquam a suo capite <b^sideret.*Jam si cura universalis Ecclesiae ad Petrum perlinet, certe etiam concilii, quod universalis Ecclesiae vicem gerit.

Gelasius in epist. ad episcopos Dardaniae, Cunela, inquit per mundum novit *Ecclesia quod, sacrosancta romana sedes fhs do omnibus habeat judicandi, nec cuiquo liceat de ejus judicare judicio.*

Nicolaus I. in epist. ad Micliiielcm, idem repetit: *Patet,* inquit, *profecto sedis aposlolicae, cupit auctoritate major non csl, judicium , a nemine fore retractandum.*

Gregorius lib. 9. cpisl. 39. ad Thcolislam pnIriliam: Si, inquit. b. *Petrus , cum a fidelibm culparetur, auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendisset. respondere poterat: ut pastorem suum oves reprehendere non auderent. Sed si in querela fidelium aliquid desua potestate diceret, doctor mansuetudinis non fuisset : humili ergo cos ratione placavit.*

Paschalis papa, ut habetur cap. *Significasti,* extra de electione: *Ajunt.* inquit, *in conciliis statutum non inveniri, quasi romanae Ecclesiae legem concilia ulla praefixerint. cum omnia concilia per romanae Ecclesiae auctoritatem et facta sint, et robur acceperint, el in eorum statutis, romani pontificis patenter excipiatur auctoritas.*

Innocentius III. serm. 2. dc consecratione pontificis: *In tantum,* inquit, *mihi fides necessaria est, ul cum de caeleris peccatis Deum judicem habeam, propter solum peccatum, quod in fide committitur possem ab Ecclesia judicari.*

Bonifacius VIII. in extravagant!, *Viam sanciam.* titulo de majorilale, ct ubcdienlia: *Si deviat,* inquit, *terrena potestas, judicabitur a potestate spirituali. Si deviat spiritualis, minora majori. Si vero suprema, a Deo solo, non ab homine poterit judicari.* Accedat testimonium s. Boniiacii episcopi mogunlini, qui etiam si summus pontifex non fuerit, fuit tamen summae auctoritatis. Is ergo. ul habetur disl. 40. can. Si papa: *Cunctos,* inquit. *judicaturus, a nemine csl judicandus, nisi deprehendatur a fide devius.*

Probatur quarto cx appellationibus a concilio ad papam; sine controversia enim semper a minore ad majorem appellatur. Appellari autem a concilio ad papam, non contra, perspicuum est, ex Gelasio in epist. ad episcopos Dardaniae: *Ad sedem,* inquit, *aposlolicam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.*

Et ne putemus cum loqui dc appellatione ab aliquo episcopo, non a concilio: subdit, saepe rominanos pontifices solvisse eos, quos inique concilia ligaverant; cujus rei exstant exempla clarissima. Nam Athanasius episcopus alexandrinus, el Paulus episcopus constantinopolitanus, a concilio depositi, ad Julium papam appellaverunt, el abeo in suas sedes restituti sunt, ul auctor est Sozomenus lib. 3. hist. cap. *7.* similiter Flavianus episcopus constantinopolitanus appellavit a concilio ephesino II. generali, ad Leonem papam, ul testatur Leo cpisl. 25. ad Theodosium Augustum. Hem Theodoretus episcopus Cyri appellavit a concilio eodem cphesino II. ad cumdcm Leonem, el palet ex Liberato in Breviario, cap. 12. cl ex ipsa epistolii Tbcodoreti, quae exstat ad finem operum Leonis. Denique Joannes Cbrysoslomus a concilio de-

positus appellavit ad Innocentium papam, ut testatur Gelasius, ubi supra, ct idem colligitur cx epistolis Chrysoslomi ad Innocentium.

Probatur quinto, cx approbatione ct reprobatione conciliorum; Nam omnia revocantur tandem ad examen romani pontificis, et quae ille probat, recipiuntur, quae improbat rejiciuntur, ul testatur Gelasius in eadem epistola ad episcopos Dardaniae. El quidem quod ad petitionem conciliorum approbaverit pontifex mulla concilia, patet ex gestis ipsis conciliorum, praecipue 1. 11. 111. IV. cl VI.

Quod autem pontifices aliquando conciliorum decreta reprobaverint, quod est apertum signum superiorilatis, cx Basilio patet, qui in epistola ad Alhanasium, quae est 52. scribit, videri sibi bonum, ul rogclur romanus episcopus, ul mittat aliquos in Graeciam, qui ejus nomine irritent concilium ariminense.Ipse eliam Damasus in epistola ad episcopos Illyrii reprobat concilium illud. Similiter Leo in cpisl. 55. ad Pulchcriam: *Consensiones,* inquit, *episcoporum, canonum apud Nicaeam conditorum regulis repugnantes, in irritum mittimus, et per auctoritatem b. Petri anostoli generali prorsus definitione cassamus.* B. Gregorius lib. 4. cpisl. 31. *Cuncta,* inquit.acia *illitis· synodi, sede contradicente apostolica. soluta sunt.*

CAPUT XVIII.

Pontificem non posse subjicere scipstim sententiae coaclivae conciliorum.

Quarta propositio. *Summus pontifex non potest committere, neque concilio, neque ulli homini supra se judicium coaclivum, sed tantum discretivum.* Rota, in judicio perfecto duo quaedam reperiri. Primo, potestatem discutiendi caussam . ct discernendi ac judicandi quid agendum sit. Secundo, potestatem cogendi eum, qui cecidit caussa,ad obtemperandum sententiae contra se In· lac. Ltrumquc invenitur in judice proprie dicto, qualis est princeps, vel praetor a principe constitutus. Primum autem solum repentur in arbitris, quorum sententiae etiam si teneantur homines stare cx jure naturae, quin tenemur servare promissa; non tamen cx vi sententiae, quin non possunt arbitri cogere.

Jam ergo summus pontifex non potest judicem proprie dictum supra so constituere, sed tantum quodammodo arbitros, quorum sententiae si non obtemperaverit, faciet quod non debet, non autem quod non potest'.

Prima pars probatur. Primo, quia potestas papae super omnes, est dejuro divino, ut patet. At non potest papa dispensare in jure divino. Secundo, quia non potest inferior conimillero alicui judicium reservatum superiori. Non enim potest episcopus committere suo poenilenliario, ul absolvat in casibus reservatis papae. At judicium in caussa pontificis csl reservatum Deo, ul supra docuimus. Terlio, quin scquerclor papam esse superiorem, cl non superiorem, respectu ejusdem, quae est

implicatio contradictionis. Id autem sequi, hac ratione ostenditur, summus pontifex, cum se ac suam caussam judicio alicujus committit, non definit osse papa, ergo nec delinit esse superior quocumque Christiano. Al nihilominus non csl superior, sed inferior, si cogi polesl: erit igitur simul superior cl non superior.

Secunda pars palet ex Sixto III. Leone III. Symmacho, Leone IV. et aliis, qui cum accusarentur, caussas suas in concilio episcoporum disculi voluerunt. ul patet ex can. Mandastis, cl can. Auditum, 2. quaesi. 5. ct cx concilio IV. sub Symmacho; quos tamen episcopi judicare ausi ηση sunt. Unde in concilio IV. sub Symmacho, omnes episcopi cum subscribunt, affirmant, se totum judiciqm Deo relinquere.

CAPI T XIX.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Superest argumenta solvere. Ac primum Ilermannus lib. 3. cap. 12. prolcgomenorum objicit aliquolcxeinpla veterum. Secundo argumenta quaedam cx Gcrsone. Terlio aliud quoddam ex concilio basileensi.

Primum exemplum est Marccllini, qui in concilio simressano ab episcopis damnatus, ct depositus fuit. Respondeo primo: Marccllinum fuisse accusatum de actu infidelitatis, in quo casu polesl concilium discutere caussam pontificis, cl si inveniat. revera esse infidelem, polesl declarare cum esse extra Ecclesiam, el sic damnare. Secundo dico: Episcopos quidem damnasse M.ircellmmn. sed poslea quam ipse primus se ipse damnaverat,idesl, abdicaverat se ponliQcalii, nam antea saepe clamaverant: *Prima sedes a nemine judicabitur, tu reus, tu judex, noli a nobis judicari etc.* Vide Nicolaum 1. in cpisl. ad Michiielem.

Secundum exemplum csl Melchiadis papae, post cujus sententiam judicavit eandem caussam episcopus arclatcnsis. ut testatur Augustinus m cpisl. IG2. ad Glorium el Eleusuiin, ubi eliam addit Augustinus: *Ecce,* inquit, *putemus filos episcopos, qui Romae judicaverunt.* non *bonos judices fuisse. Restabat adhuc plenarium Ecclesiae universae concilium,ubi eliam eum ipsis judicibus caussa posset agitari. Vl si male judicasse convicii essent, eorum sententiae solverentur.*

Respondeo: Ad illud ile episcopo arelatcnsi cx eodem Augustino ibidem,eam caussam iterum judicatam fuisse, non quia oporteret, sed quia voluit Imperator acquiescere Donalistis, petentibus aliud judicium, si forte m duobus judiciis condemnati sanarentur. Ad illud de generali concilio dico, Augustinum non conferre papam sine concilio, cum concilio sine papa, ul nos modo conferimus, sed conferre concilium particulare, cui praesit papa, cum concilio generali, cui eliam pracsjt papa. Potest autem sine dubio caussa judicata a pontifice in concilio particulari , iterum ab eodem judicari in concilio generali, praesertim in quaestionem facti, quae pendet ex informationibus, el in qua erraro

polesl Ecclesia, qualis erat quaestio, de qua tunc agebatur. linmo eliam ordinarie, indicio concilio generali, olim fiebanl concilia particularia prius in singulis provinciis, el etiam Romae, el deinde res definitae in illis conciliis particularibus iterum tractabantur in concilio generali, cl lune dabatur ultima cl definitiva sententia a pontifice, concilio assenticnle.

Tertium est Libcrii, quem imperator deposuit, cl poslca rcsliluil in suam sedein, jubens, ut simul cum Fclico Itoniae Ecclesiam regeret, quod idem jussit concilium syrmiense literis dates ad Felicem, ul referi Sozomenus li. 4. c. 14. Bespondco: Imperatorem arianum id fecisse injuste el tyrannice, quomodo etiam Aero Petrum cl Paulum interfecit. Concilium aulem syrmiense non jussit, sed tantum lileras exhortatorias misit ad Felicem, ut puteretur sccum simul seder. Liberium. Adde, quod concilium illud praecipue Arianorum fuit, et nullius momenti.

Quartum csl s. Leonis, cujus epistolam in concilio chalcedoncnsi multi episcopi examinarunt, ni referi Evagrius lib. 2. cap. 18. cl ipse eliam Leo cpislol. G3. gloriatur epistolam suam a concilio approbatam fuisse. Bespondco.Hinc non sequi concilium esse supra papam: nam Leo epistolam suam miserat ad concilium, non ul continentem ultimam el definitivam sententiam, sed ul instructionem lanium.qua adjuli episcopi melius judicarent. Posleaquam autem omnes consenserunt epistolae Leonis. tum demum edita est definitio ultima nomine pontificis el concilii. Haec de exemplis.

Secundo, proponit argumenta Gcrsonis, ac primum csl illud, Mallii. 18. dicitur: Si *peccaverit in te frulcr tuus etc. dic Ecclesiae.* Sed papa est etiam haler noster, cum sil Christianus, cl dicere debeat. Paler *noster qui es in coelis;* potest igitur papa ad judicium Ecclesiae vocari, proinde ab Ecclesia judicari ac puniri potest. Aon aulem quidquam agii Ecclesia, nisi per praelatos suos, igitur a praelatorum concilio, papa judicari potest.

Bespondco: Aomine Ecclesiae, vel intelligi episcopum, ul exponit hoc loco Cbrysostomus. el Innocentius III. cap. *Novit,* extra, dc judiciis el praxis Ecclesiae demonstrat: quotidie enim episcopo dcnunciunlur ii, de quibus Dominus ail *Dic Ecclesiae;* vel certe fidelium coelum cum suo capile. Aam ul Cyprianus ail in epistola ad Florentium, qune esi nona lib. 4. *Ecclesia esi plebs sacerdoti adunata, el pastori suo grex adhaerens.* Ou ire m quocumque episcopatu deferendi sunl peccatores ad Ecclesiam, el episcopum ejus loci, sed si is episcopus pecccl, non polesl deferri ad eam Ecclesiam, nisi debcal deferri ad seipsum, eum ipse sil capul ejusdem Ecclesiae, sed deferendus esi ad Ecclesiam aliquam alliorctn, cui praeesl arebiepiscopus vel patriarcha: Si vero peccet patriarcha, <)<*(< rn non polesl ad Ecclesiam suam, sed ad majorem, idesl, ad romanam Ecclesiam, vel generale eonciliutn.^cm summus pontifex praesidet: Quod si ipse summus poulifcx peccet, judicio Dei reservandus esi. non enim csl ulla Ecclesia, ad qmim deferri possit, cum sine ipso non inveniatur Ecclesia cum capite.

Sed iterum instant. Haec verbo. *Dic-Ecclesiae.* «licta sunl Petro, ergo etiam Petrus, et ejus Successor debel deferre peccatores aliquando ad Ecclesiam, debet igitur agnoscere tribunal Ecclesiae quoddam suo majus.

Bespondco: Quando haec dicta sunl Pelro, non fuisse eum adime pontificem, sed hominem priv.i tum, proinde illud ei «licium, quod iis convenil, qui superiorem aliquem agnoscunt. Addo praetea, suo quodam modo posso pontificem hoc praeceptum implere;Primum enim debet eum, qui peccavit. corripere privalim; deinde adhibere testes; postremo «licere Ecclesiae, idesl, sibi ipsi, ul praesidi el Ecclesiae, cui ipse praeesl. idesl, publiée enm excommunicare. Quomodo inl< llexil hum· lucum b. Gregorius lib. 4. episl. 38. ad Juanucin conslanlinopolilanum episcopum.

Argumentum secundum: Papa esi membrum Ecclesiae, ergo esi minor suo toto, quod esi Ecclesia, el polesl, el debel amputari, si inficiat Ecclesiam. quia de jure naturae csl ul membra inficientia lotum corpus abscindantur.

Respondeo: Ad primam consequentam, vel accipitur Ecclesia cum ptlpa, vel sine papa, quando colligitur,ergo papa ut membrum est minor Ecclesia. quae est lotum. Si accipiatur Ecclesia sine papa. falsum est illam esse lolum , non enim est lotum, sed pars, el quidem major, quam capul, magnitudine molis,minor aulem magnitudine virtutis, sive auctoritatis , ut patel in quolibet corpore. Quod aulem adversarii dicunt, auctoritatem capiti» manere in Ecclesia suppletive , jam csl refutatum antea. Si aulem accipiatur Ecclesia cum papa lunc , ul alias diximus, major csl auctoritas Ecclesiae extensive, quam papae solius: intensive aulem aequalis. Sicut eos ul comprehendit Deum et creaturas, non esi majus bonum , quam sil solus Deus intensive, tametsi extensive est majus , qun> sunl plura bona: Sicnl eliam Christus, ul homo.esl capul homogeneuin Ecclesiae . «I proinde parse jus. el lamen non csl major Ecclesia lota , «piatu Christus solus.

Al contra instat: Semper potentia agendi pria cipalms esi in loto . quam in partibus , quae sunl instrumenta lotius;, principalius enim dicitur homo videre . quam oculus. Quare cum Ecclesia incluso eliam papa , sil «pioddam lolum . cl papa sil pars quaedam , cl instrumentum hujus loliih. sequitur, principalius convenire ipsi Ecclesiae summam potestatem Ecclesiasticum, quam pupae.

Bespondco: Aliud esse judicium de corpore Erclesiae.el de corporibus naturalibus;Nam in corporibus naturalibus virtus procedit ab essentia ad potentias.ideo principalius dicitur lolum agere,quam ulla pars,seu pplentin.Al incorpore Ecclesiae virtus non procedit ab essentia ad potentias , seu paries . e.xlrinseco. Papa enim . qui est caput Ecclesiae . non habeat ab Ecclesia , sed a Deo auctoritatem . et ideo principale agens non csl Ecclesia,sed Deus. Secundo dici polesl. principale agens in quolibet corporc semper esse ipsum suppositum , quod sustentat cl movet omnia membra. Porro suppositum corporis Ecclesiae est Christus. Ul enim cum dicimus . hoc esi corpus Petri vel Pauli, il-

Ind Petri vel Pauli, sonat suppositum; ita cum dicimus Ecclesia est corpus Christi , illud Christi sonat suppositum. Neque obslal quod Christus sil cliam capul Ecclesiae ; nam Christus , ul inlluciis m omnia membra, dicitur caput, ul aulem sustentat ct movet omnia, dici polesl suppositum, el hoc modo concedimus, papam esso instrumentum corporis Ecclesiae, el qtioddam mimis ipso loto, ut nimirum in lolo Christum ipsum , ul suppositum , includimus.

Ad alleram consequentiam posset dici. Primo, dc jure naturae esse, ul abscindantur membra putrida , sed excepto capite.Melius enim csl habere I ipul putri lum. quam nullum. Sed haec solutio P inun valet; nam in corporibus naturalibus debel excipi caput, quia eo amputato . lutum corpus moritur. Al corpus Ecclesiae non moritur muricule papa ; unde etiam vi lenius in rebtispublicis temporalibus , >i rex degeneret in tyrannum, licet sii capul regni, tamen a populo deponi, cl eligi aliiun. Dico ergo secundo , in corpore naturali el rcbiispublicis temporalibus posse abscindi membra inficientia lolum corpus, quia ab ipso corpore pendent, ct vim habent : At non. eadem ratio csl corporis Ecclesiae, cujus capul non a corpore, sed a Deo auctoritatem accepit, sicut eliam non licet familiae deponere sumimini oeconomum . licet pessimum, quia non a familia, sed a Domino inslilulus est.

Al, inquiunt, ergo sola Ecclesia sine remedio manet, si habet malum pontificem . ct polciil pontifex impune omnes vexare , el perdere , el nemo resistere poterit.

Itespondco: Non mirum, si manet Ecclesia sine rimedio humano ellicaci, quandoquidem non nititur salus ejus praecipue humana industria, sed divina protectione , cum ejus rex Deus sil. Itaque etiamsi Ecclesia non possit deponere pontificem , lamen polesl ac debel Domino supplicare , ut ipse remedium adhibeat: cl certum csl Deo fore curae ejus salutem, qui talem pontificem vel convertet, vel dc medio tollet, antequam Ecclesiam destruat. Nec tamen huic sequitur, non licere resistere pontifici Ecclesiam destruenti: licet enim cum servata reverentia admonere, ct modeste corripere , repugnare etiam vi el armis, si Ecclesiam destruere velit. Ad resistendum enim, cl vim vi repellendam , non requiritur ulla auctoritas.Vide dc liac re Joannem dc Turrecremala, lib. 2. cap. 106.

Tertium argumentum Gcrsonis ab Ilermanno relatum, sumitur cx concilio conslnnlicnsi. Concilium conslanlicnse sess. 5. definivit , concilium generale habere a Christo immediatam auctoritatem. cui omnes obedire tenentur, etiamsi papalis dignitatis existai. Vel hoc concilium est approbatum , vel non : si csl approbatum , ergo verum est, el recipiendum, quod definivit: si non. ergo perperam deposuit JoanncmXXIII.Grogoriuin XII. et Benedictum XIII. cl elegii Mariinum V. cui postea omnes alii pontifices successerunt. Adde , quod Marlinus V. papa in ult. sess. confirmavit omnia decreta circa iidem hujus concilii constanliensis: hoc autem decretum ad fidem perlinere videtur.

Itespondco dupliciter. Primo.concilium conslanliensc esse legitimum el approbatum . sed non pugnare cum iis, quae diximus. Non enim definivit absolute, concilia generalia habere a Christo potestatem supra pontifices, sed tantum in casu, idesl , tempore schismatis, (piando nescitur . quis sil verus papa. Nam dubius papa habetur pro non papa , cl proinde habere super illum potestatem , non est habere potestatem in papam. Ita Turrecremala , Campcgius el Sandcrus locis notatis.

Secundo, responderi polesl : Non fuisse concilium conslanlicnse , cum id asseruit hujusmodi, ut quaestiones de fide definire posset; nam inprimis non erat lunc generale concilium, cum tantum adesset tertia pars Ecclesiae, idesl, ii tantum praelati, qui obediebant Joanni ; nam qui obediebanl Gregorio el Benedicto, repugnabant iis, quae a synodo fiebant. Deinde non aderat tunc certus papa in Ecclesia, sine quo dubia de fide definiri non possunt, in concilio aulem nullus erat papa. Joannes enim XXIII. qui concilium inchoaverat, jam inde recesserat, cum quarta sessiu haberetur.

Neque verum csl, quod Marlinus V. confirmaverit hoc decretum. Ipse enim diserte dixit, se confirmare tantum ea decreta dc fide , quae facta erant concilialiler , idesl, mure aliorum conciliorum . re diligenter examinata: Constat autem hoc decretum sine ullo examine facium a concilio conslanticnsi. Itaque M ulinus cum confirmavit decreta de tide concilialiler conclusa , inlelligebal tantum dc damnatione haeresim Wiclcfi cl Huss.

Neque sequilur, si concilium in hoc erravit, errasse ejiam in deponendo Gregorio XII. Joanne XXIII. ct Benedicto XIII. Nam etsi concilium sine papa non potest definire nova dogmata fidei, polesl lamen judicare tempore schismatis , quis sil verus papa, cl providere Ecclesiae de vero pastore, quando is nullius, imi dubius est, cl hoc est quod recte fecit concilium conslanlicnse- Adde , quod Joannes cl Gregorius non inviti depositi sunt; nam ipsi cliam sponte renunciarunl paputui, ut palet ex actis concilii conslanliensis sess. 12. cl 14. Benedicius autem non cessit, sed post ejus obitum Clemens VIII. successor ipsius cessit Martino V. quem omnis Ecclesia ul verum pontificem , venerabatur, id quod sufilcil, ul Mariions esse posset verus papa.

I Ilimo, adferl Ilcrmannus concilium basileense, quod sess. 33. definivit, fide catholica esse credendum , concilium esse supra papam. Fuit autem hoc concilium indicium a Martino V. ut habelur sess. 1. el deinde ab Eugenio declaratum sess. 1G. legitimo continuatum a sua inchoatione. Denique a Nicolao V. confirmatum cum actibus suis.

Respondeo: Concilium basileense légitimé inchoatum , sed illegitime terminatum. Est aulem mendacium expressum Hermanni , quod sil CGiilirmatoiu a Nicolao V. cum actibus suis. Nicolaus , enim ul apparet ex Bulla ejus, eidem concilio annexa, solum confirmavit ea, quae egerat concilium circa beneficia,cl censuras ecclcsiaslicas.Quac au-

torn definivit concilium basilccnse de sua ouctorit «le supra pontificem, nullus pontifex probavit, sed reprobavit cx professo in primis Eugcnius papa , ul palet cx concilio basilccnsi sess. 38. deinde Leo X. in concilio latcrancnsi ultimo sess. 11. item Ecclesia lota, quae Eugcnium a basileensibus depositum, sempor habuit* pro vero pontifice; denique b isilcenses ipsi, cl papa Felix, quem ipsi creaverunt; Nam papa Felix tandem cessit Nicolao Eugenii successori el basileenses qui lausannam concilium transtulerant, tandem sese Nicolao subjecerunt, ul in eadem llulla Nicolaus testatur. Mulla alia argumenta proponi cl solvi poterant, sed ea soluta sunt in libris de pontifice. Vide etiam quae dicemus de concilio basilccnsi in libro proxime sequente cap. 16.

LIBER TERTIUS

I) K

ECCLESIA MILITANTE

TOTO ORBE TERRARUM DIFFUSA

CAPET PRIMUM

Da nomine Ecclesiae.

Controversia de Ecclesia militante, mullas habet partes. Primum enim dc ipsa secundum se agendum erit; tum dc membris ejus, hoc est. de clericis, dc monachis, dc laicis. Rursum autem de Ecclesia militante secundum se considerata , dc qua nunc disputare aggredimur , 1res sunt praecipue controversiae. Prima est, dc nomine cl definitione Ecclesiae. Secunda, dc qualitate,seu dc visibilitate ejusdem. Tertia, de nolis, quibus ea certo cognosci potest.

Λ prima nunc exordiemur; si tamen antea propter studiosos nomina eorum auctorum notaverimus, qui de Ecclesia scripserunt,seu potius eorum quorum nos libros legimus; nec enim omnes legimus. Igitur scripserunt dc hoc argumento b. Augustin. lib. dc unitate Ecclesiae; 1>. Cyprianus librum ejusdem tituli , necnon Optatus lib. 6. contra Parmeninnum. Ex rcccntioribus scripsit Thomas Waldensis tom. 1. lib. 2. doctrinae fidei cap. 8. 9. IO. etc. Joan, dc Turrecrcmata summam dc Ecclesia; Joannes Driedo in lib. 4. dc dogmatibus ecclesiasticis, cup. 2. Albertus Pigbius controversia 3. cardinalis Hosius in confessione, in explicatione symboli, cl lib. 5. contra prolegomena Hrcntii; Petrus i Solo 1. part, defensionis suae contra Urentium. Joannes a Davcnlria in confut. 7. arlic. Confessionis Augustanae ; Joannes Cochlaeus Philippica 4. et in lib. dc Scripturae cl Ecclesiae auctoritate : Joannes Eckius initio sui Enchiridii , Alphonses a Castro lib. G. coni, haeres. Melchior Canus lib. i. lu locis.Joannes Antonius Delphinus in libris Irib. de Ecclesia. Joannes a Lovanio in explicat, symboli, et omnes alii, qui symbolum exposuerunt. 1'ranciscus Turriamis in libris duobus dc Ecclesia, el ordinat, minislr. Post quos, anno 1577. ineunle, nos haec ipsa, quae nunc emittimus in lucem in scholis disputavimus. A quo tempore scripsit etiam de eodem argumento Gregorius de Valentia in sua Analyst fidei catholicae pari. 6.et scripserunt etiam alii, sed non vacavit per alias occupationes eorum libros evolvere.

Venio nunc ad propositam disputationem: Ac ut primum de nomine , deinde de re ipsa dicamus , Ecclesiae nomen est graccuin. dcdueilurque a verbo ἐχχαλέω, quod est evoco. Itaque Ecclesia est evocatio, sive coelus vocatorum. Dicitur autem populus Dei coelus vocatorum , quia nemo ud hunc populum se adjungit perse, el suo proprio instinctu. sed omnes quotquot veniunt, a Dei vocatione praeveniuntur. Est enim vocatio primum beneficium. quod sancti a Deo recipiunt: *Quos vocavit,* inquit apostolus Rora. 8. *hosjustificavit: quosjusti/icavit, hos el magnificaml.* Et Actor. 2. *Quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.* Hinc toties apostolus Christianus appellat vocatos, in otnnibus fere epistolis.

Sunt autem tria circa hoc nomen nutanda.Primo, nomen Ecclesiae cum aliquo adjuncto, posse el in bonam cl in malam partem accipi : dicitur enim : *Ecclesia malignantium* psalm. 25. El *Ecclesia sanctorum* psalm. 88. Absolute autem positum hoc nomen, non intelligi nisi dc Ecclesia Christi; excepto uno loco Aci. 19. ubi dc populo ethnicorum dicitur: *Erat enim Ecclesia confusu.*

Secundo, nota cum Augustino in psal. 81. in illud: *Deus stetit in synagoga Deorum:* tametsi eadem sil Ecclesia veteris Testamenti et novi, quoad csscntiam;tamen quia status Ecclesiae novi Testa-

menti csl longe excellentior , ideo etiam nomina esse distincta. Nam populus veleris Testamenti proprie dicitur synagoga, idest, congrcgiilio . po pulus novi Testamenti nusquam dicitur synagoga. sed semper Ecclesia, idest, evocatio. Congregari enim commune esi hominibus cum bestiis: at evocari proprium csl hominum. Neque referi, quod populus Judaeorum in Testamento veteri passim vocatur etiam Ecclesia: nam tam synagoga, quain Ecclesia apud Hebraeos dicitur a congregando. Hiy quod vertimus synagoga, dicitur a congregare. Similiter *7np, idcsl. Ecclesia, dicitur a *ynp congregari. It ique sunt nomina duo, sed idem prorsus significant.

Tertio nolp, quemadmodum civitas nunc significat coctum hominum, nunc locum, in quo coelus illo habitat, ita etiam Ecclesiam in Scripturis nunc significare coctum lidclium. ul Bom. IG. *Salutant* vos omnes *Ecclesiae Asiae,* nunc locum ipsum , m quo fideles congregantur, ut Judith 6. *Omnis populus per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt,* quamquam nos nunc solum do Ecclesia , ul coelum lidclium significat, disputamus.

CAPUT II.

Definitione Ecclesiae.

Haec de nomine. De re nutem ipsa quinque sunt haereticae sententiae. Prima. quod Ecclesia sil praedestinatorum congregatio, ita ul soli, et tînmes praedestinati sint de Ecclesia. Ila Joannes Wiclcf apud Walderisem tom. I. lib. 2. cap. 8. el9. Joannes Huss art. I. 2. 3. 3. G. ul habetur in concilio ‹ onslaiilicnsi sess. 15. c quibus sir, habetur articul. 5. *Praescitus etsi aliquando sit in gratia secundum praesentem justitiam. lumen numquam est pars sanctae Ecclesiae, et praedestinatus semper manet membrum Ecclesiae, licet aliquando excidat auralia adventitia. sed non a gratia praedestinationis.*

Secunda. quod Ecclesia sil hominum perfectorum nullum peccatam habentium multitudo, Iln quondam Pclngiani. ut b. Augustinus referi lib. de. haeres, tup. 88. */n id etiam ,* inquit, *progrediuntur, ul dicunt , vitam justorum in hoc saeculo nullum omnino habere peccatum* , cl *ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici.* Eundem irihuil \nabaptislis hujus temporis Calvinus lib. 4. Instil, cap. 1. § 13.

Tertia . qiiod Ecclesia sil justorum congregatio, scu poties eorum, qui numquam lapsi sunt circa lidei confessionem. Distinguitur autem haec a superiore. quod prior opinio quoslibet peccatores excludat. haec autem non excludit, nisi insignes peccatores. Ilu senserunt olim Novationi , ul auctor est Cypr. Id). 4. cpisl. 2. ct Donatistac apud Augustinum lib. dc haeres, cap. G9. existimo enim falli Calvinum. ubi supra cl alios . qui putant. Novalianos ct Donalislas exclusisse omne genus peccatorum. Clere enim Cyprian, lib. 4. cpisl. 2. cl Epiphanius in haeres. Cniliarnruin . dicunt. cos retinuisse in Ecclesia fraudatores, moechos, cl similes: sohnnque exclusisse eos, qui in perseqnntione lapsi fuerant. Neque cum hoc pugnare ii lctur. quod linboni Ambrosius Jib. I. de poenit. cap. I. el 2. cl Theodor. lib. 3. de fabul. haeret. Novalianos sustulisse potestatem remittendi pcccala omnia, exceptis levissimis. Nam etiam si non absolvebant graves peccatores . lanien in suo coetu eos relinebant, nisi lapsi essent circa fideui. El Augustinus lib. 3. coni. 1'armcnian. cap. 2. docet, Donalislas non horruisse omnia, sed solum quaedam majora scelera, quale erat illud , quod objiciebant catholicis, consensisse traditoribus divinorum librorum.

Quarta est Confessionislariim , qui etsi nomine damnent Pclagianos . Novalianos cl Donalislas, tamen eorum sententia composita est ex haeresi Pelagianorum cl Novalionoruin cl Donalistarum. Docent enim primo cum Pelagianis non solum Coiifessionistae , sed omnes Lutheran! el Calvinistne, nullum esse peccatum veniale cx natura sua . sed omnia esse mortalia ex se, venialia autem ex misericordia Dei, qui ea credentibus non imputat, lia doe, nil Lutherus in assert, art. 32. Melanchthon in locis cap. dc discrimine peccati mortalis cl venialis. Calvinus hb, 2. Instil. cap. 8. § 58. el 59.

Secundo, docet Confessio Augustana ari. 7. Ecclesiam esse sanctorum congregationem. qui vere credunt el obcdiunl Deo. El in apologia Philippus conatur o.stcndere. peccalorcs non perlinere ad Ecclesiam', nisi nomine. Similia docet Brenlius in prolcgomcnis. contra Petrum a Solo. Neque obstat, quod el Philippus et Brenlius ibidem dicunt, malos esso admixtos bonis ; nam ipsi duas Ecclesias lingunt. Unam veram, et ad quam perlinent privilegia. quae narrantur in Scripturis, ct hanc esse sanctorum congregationem, qui vere credunt, el obcdiunl Dco. el hanc non esse visibilem, nisi oculis fidei. Alteram externam, quae nomine tantum est Ecclesia. el hanc esse congregationem hominum conveniendum in doctrina fidei, el usu sacramentorum. el in hac. bonos cl malos inveniri. Itaque malos numquam volunt esse paries verae Ecclesiae, el proinde caule Philippus non dicit. Ecclesiam constare ex malis el bonis , sed dicit, malos admisceri Ecclesiae. Et Brenlius dicit. malos esse aliquo modo in Ecclesia, sed non de Ecclesia.

Lutherus in lib. de conciliis el Ecclesia. pari. 3. dicit, Ecclesiam esse populum sanctum Christianum: el, ul ostendat se loqui de sanctitate singulorum membrorum . indo probat, papam cl cardinales non esse de Ecclesia . quia snncli non sunt. Si ergo soli justi sunl paries verae Ecclesiae cl omnia peccata, quantumvis levia. sunl peccata mortalia , cl faciunt hominem injustum ; sequitur solos perfectos ct omni peccato carentes, esse de Ecclesia. quae cral opinio Pelngianorum.

Tertio, dicunt Confcssionislac. in quo etiam cum omnibus Lutheran is conveniunt , omnia opera hominis , etiam justificati , esse pcccala mortalia. Id indicat Confessio Augustana art. G. et 20. sed clarius Lutherus in asseri, arlic. 32. ex quo videlur sequi , nullum hominem esse de Ecclesia. Nam si soli justi sunl dc Ecclesia, et nulli sunt omnino in inundo justi, quippe cum omnium hominum npera sint pcccala; quinam . quaeso. Ecclesiam facient? Sed ipsi rem lotam facile explicant, dum dicunl,

opera quidem hominis justi omnia esse peccata mortalia, sed tamen non imputari, si adsit fides,ct proinde cum, qui habet Udem, simul esse juslissimum. et in omni opere peccare.In quo aliquo modo' conveniunt ConfesslOnishie cum Donalislis el Novationis. 1'1 enim illi non excludebant ab Ecclesia omnus peccatores, sed tantum eos, qui idololatriam commiserant ; ita isti non omnes peccatores excludunt, sed tantum eos. qui non vere credunt: putant enim , ut diximus, nullum crimen imputari credentibus.

Quinta sententia est quasi conflata ex omnibus istis. Docet enim , Ecclesiam constare ex solis justis praedestinatis. Itu Calvinus, qui tria docet.Primo, fidem semel habitam , nuinquuni in aeternum perdi posse, et proinde omnem , qui habet fidem, necessario esse praedestinatum. Id habet in Insl. lib. 3. c. 2. § 8. 9.10.11.quod idem antea expresse docuerat Jovinianus apud Hieronymum lib. 2. conira Jovinianinn. Secundo docet, veram Ecclesiam a solo Deo cognosci posse, ejusque fundamentum esse divinam electionem , quia nimiruui constat ex fidelibus . qui necessario sunl de numero electorum. Id habet lib. 4. cap. I. § 2.et in minori Inslilqjione c. 8. § 1. el seq. Tertio docet, esse praeterea quondam Ecclesiam externam,in qua sint boni cl mali elc.ul supra dixerunt ConfcssionisInc. Id habet eodem libro el capite. in sequentibus sectionibus. Idem etiam sentire videlur Bucerus qui in lib. I.de regno Christi c.5. definit regnum Christi,procurationem salutis electorum Dei,quos Deus in terris colligit.Idem Tilmannus Ilcshusius lib.de erroribus pontificiorum, loco 12. ct lib. 1. dc Ecclesia cap. 3.

Nostra autem sententia est.Ecclesiam unam tantum esse . non duas, el illam unam el veram esse coetum hominum ejusdem chnslianae fidei professione . ei eorundem sacramentorum communiono colligatum, sub regimine legitimorum pastorum.ac praecipue unius Christi in terris vicarii romani pontificis. Ex qua definitione facili· colligi potest, qui homines ad Ecclesiam pertineant qui vero ad eam non pertineant.Tres enim sunl paries hujus definitionis. Professio verae lidci. sacramentorum communio, ct subjectio ad legilimum pastorem romanum pontificem.Ilationc primae partis ev< luduntur omnes infideles tam qui numquam luerunt in Ecclesia. nl Judaei, Tureae. PaganiJam qui fuerunt et recesserunt.ul haeretici et apostatae.Halione secundae . excluduntur catechumeni el excommunicat! . quoniam illi non sunt admissi ad sacramentorum communionem.isti sunl dimissi.Datione tertiae. excluduntur schismatici, qui habent lidem et sacramenta , sed non subduntur legitimo pastori, el ideo foris profitentur lidem. cl sacramenta percipiunt. Includuntur autem omnes alii, etiamsi reprobi, scelesti el impii sint.

Atque hoc interest inter sententiam nostram et alias omnes, quod omnes aliae requirunt internas virtutes ad constituendum aliquem In Ecclesia , cl proplerea Ecclesiam veram invisibilem fuciunl;nos (Mitent, ct credimus iu Ecclesia inveniri omnes virtutes, fidem, spem, charitutem, et racleras:tamen ut aliquis aliquo modo dici possil pars verae Euelcsiae , dc qua Scripturae loquuntur . non putamus requiri ullam internam virtutem, sed tantum externam professionem fidei,et Sacramentorum communionem, quae sensu ipso percipitur.Ecclesia enim csl coctus hominum ita visibilis cl palpabilis , ul csl coetus populi romani, vel regnum Galliae, aul respublica Vcqelorum.

Notandum autem csl ex Augustino in breviculo collationis, collai. 3.Ecclesiam esse corpus vivum, in quo csl anima el corpus, ct quidem anima sunl interna dona Spiritus sancti , fides, spes, chantas etc. Corpus sunl externa professio fidei,ct communicatio sacramentorum. Ex quo fit, ut quidam sint dc anima cl dc corpore Ecclesiae, cl proinde uniti Christo capiti inter.u* cl cxleriusu I lulos sunt perfectissime dc Ecclesia : sunl enim quasi membra viva in corpore , quamvis etiam inter istos aliqui magis, aliqui minus vitam participent, cl aliqui etiam solum mitium vitae habeant,et quasi sensum, sed non motum , ut qui habent solam fidem sine chanlale. Hursum aliqui sint de anima , cl non dc corpore, ul catechumeni, vel evcommunicati ,si fidem ct charilalem habeant, quod fieri potest. Denique, aliqui sml dc corpore, cl non de anima, ul qui nullam habent internam virtutem,et tamen spe. aul timore aliquo temporali profitentur fidem, cl in sacramentis communicant sub regimine pastorum, et tales sunt sicut capilli, aut ungues,aul mali humores in corpotc humano.

Definitio igiliir nostra solum comprehendit hunc ultimum modum exislcndi in Ecclesia.quia hic requiritur ul minimum: ul quis possil dici esse pars visibilis Ecclesiae.Probandum igitur est ordine.non perlinere ad Ecclesiam non baplizalos, haereticus cl apostatas, cxcnmmunicatos cl schismaticos.Deinde perlinere ad Ecclesiam non praedestinatos . non perfectos, peccatores etiam manifestos, infideles occultos, st habeant sacramenta, professionem fidei el subjectionem elc.

CAPI T III.

Dc non baptizatis.

De infidel bus non baptizatis sine dubio Paulus loquitur I. Cor. 5. *Quid enim mihi de* fis. *qui loris sunl, judicare?* I bi generaliter cos omnes foris esse dicit, qui non dederunt nomina sua Christo per baptismum, sed aliquos alias religiones sequuntur.

De catechumenis csl paulo major difficultas.quia sunl fideles, el salvari possunt, si moriantur in eo statu, el tamen extra Ecclesiam nemo salvatur, sicut nec extra arcam Noe .juxta illud concilii lateranensis cap. 1. *Una csl fidelium un versalis Ecclesia. extra quam nullus omnino salvalur.XI* nihilominus certum c»t. catechumenos non esse in Ecclesia actu et proprie , sed tantum in putentia ; quomodo homo conceptus, sed nondum formatus el natus . non dicitur Imino, nisi in potentia. Nam legimus Actor. 2. *Qui erffl} receperunt verbum , baptizati sunl* . e/ *appositae sunl in dic illa animae circiter tria millia.* Dem concilium florentinum in islriielioite \rmen >rt:m,d)r ;t lioin nei fi ri

membra Christi, nc de corpore Ecclesiae,cum baptizantur. Idem el Patres docent.

Gregorius nazianzenus oratione in sanctum lavacrum dieit.catechumenum esse in vestibulo pietatis, nee. adhuc posse vocari fidelem . nisi intus ingrediatur per baptismum. Joannes Chrysoslomus horn. 24. in Joann, dicit catechumenum alienum esse a Udell,el nihil habere commune cum eo.non civitatem, non mensam clc.Terlullian.lib.de praescriptionibus. reprehendit in haereticis, quod non distinguant catechumenos a lldclibus.Cyrill.lib.12. in Joon. cap. 50. docet. catechumenos esse apud Christianos id , quod crant incircmncisi apud Judaeos . qui proplerea non poterant vesci agno paschali. Auguslinus tract. I. in Joan.el alibi distinguit catechumenos a fidelibus. Quod cliain ahi Paires faciunt.Constat autem Ecclesiam esse fidelium congregationem.

Denique.catechumeni non habent jus ad ulla sacramenta, neque ad àlia.quac simi communia universae Ecclesiae. Non igilur netu . el proprie sunt calcchumeni de Ecclesia. Quomodo igilur,inquies, salvantur, si sunt extra Ecclesiam? Auctor libri de ecclesiasticis dogmatibus cap.74.aperte respondet, catechumenos non salvari. Sed hoc nimis durum esso videtur. Certe Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani disertis verbis affirmat.catechumenos posse salvari, de quorum numero Valentinianus c-ral, cum de hac vita migraret.

Ilia igilqr quaerenda solutio est.Melchior Canus ail. cnlecliümenos posse salvari, quin etsi non sunt de Ecclesia . quae proprie dicitur Christiana, sunt tamen de Ecclesia,quae comprehendit omnes fideles ab Abel usque ad imtndi consummalioncm. At non videtur salisfacere.Nam post Christi adventum nulli) esi vera Ecclesia, nisi illa quae proprie dicitur Christiana : si ergo calcchumeni de isla non sunl, dc nulla.siml. Despondeo igilur . quod dicitur, extra Ecclesiam neminem salvari, intelligi debere de iis, qui neque re ipsa, ncc desiderio sunt dc Ecclesia,sicut de baptismo communiter loquuntur llicologi. Quoniam autem catechumeni si non re. saltem volo sunl in Ecclesia , ideo salvari possunt. Neque répugnai similitudo arcae, Noc . extra quam nemo salvabatur, etiamsi volo in ea fuisset: nam similitudines non in omnibus conveniunt.Quocirca I. Pet. 3. baptismus comparatur arcae Noc, et tamen constat, sine baptismo in re. aliquos salvari.

Al, inquies, August, tract. 4. in Joan, dicil: Catechumenos esse in Ecclesia: Yerum est, sed ibidem separat cos n fidelibus.Voluit ergo dicere.esse in Ecclesia non actu. sed potentia, quod idem ipse explicuit initio lib. 2.dc symbolo.ubi comparat catechumenos hominibus conceptis, non natis.

CAPUT IV.

De haereticis ct apostatis.

Haereticos el apostatas baptizalos,Alphonsus dc Castro lib. 2. de justa haereticorum punitione cap. 24. docet ‹ sse membra el paries Ecclesiae . etiam si palam falsam do<Irinam profiteantur. Quae sententia. ul est npcrlc falsa, ila facillime refutari priest. Nam primo, Scriptura hoc indicat, cum ail I. Timotli. I.Quidam circa Udem naufragiivcrunl.Quo loco per metaphoram naufragii. mlclligil haereticos fracta una parte pavis Ecclesiae,ex ea in mare decidisse: Quod etiam significatur illa parabola Domini dc rete . quod prae multitudine scindebatur, Luc. Praeterea ad Til. 3. *Haereticum hominem post unam cl alleram correptionem devita, sciens , quia subversus est qui ejusmodi est, et delinquit cum sil proprio judicio condemnatus.Vl>i* apostolus episcopo praecipit, ul haereticum vitei, quod certe non juberet, si esset intra Ecclesiam. Debet enim pastor non vitaro, sed curaro cos, qm ad suum gregem perlinent. Et addit rationem,quia talis pertinax haereticus est, proprio judicio condemnatus, idesl (ut Hieronymus exponit) non csl ejectus ab Ecclesia per excommunicationem , ul multi alii peccatores. sed ipse scipsuin ab Ecclesia ejecit. Item I. Joan. 2. *Ex nobis exierunt,sed non erant ex nobis* : idest, cx nobis exierunt, quia erani rmbiscum in eadem Ecclesia, sed non erant cx nobis, secundum divinam electionem ul Auguslinus c.xponil lib. de bono persever. cap. 8.

Secundo, probatur hoc idem ex cap. 8. cl 19. concilii nicaeni, ubi haeretici dicuntur posse recipi in Ecclesiam, si redire velint, cum certis lamcn conditionibus, item cx concilio lalorancnsi, unde constat cap. *Firmiter,* de summa Trinitate ct lide catholica, ubi Ecclesia dicitur fidelium congregatio. Constat enim haereticos nullo modo esse fideles.

Tertio, cx Patribus, ircnacus lib. 3. cap. 3. dicit. Polycarpum mullos haereticos ad Ecclesiam convertisse ex quo sequitur, eos antea fuisse dc Ecclesia egressos. Tertullianus lib. de praescriptione dicit, Murcionem cum ad Ecclesiam redire vellet, conditionem accepisse, ut cneteros, quoperverterat, Ecclesiae restitueret. Cyprianus in epistola ad Jubajanum. dicil. haereticos cum sini extra Ecclesiam, tamen vendicarc sibi Ecclesitm auctoritatem more simiarum, quae cum homines non sint, tamen homines videri volunt.

Hieronymus in dialogo contra I.ucifcrianos . circa lincm: *Sicubi audieris,* inquit, *eos qui dicuntur Christi, non a Domino Jcsu Christo, sed a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcianistas. Valentinianos. Monlenses, sive Campenses, scito non Ecclesiam Christi, sed Anlichrisli esse synagogam.* Auguslinus lib. 4. contra Donatistas. cap. 10. dicit, interdum accidere, ut haereticus, foris existons, non agat contra Ecclesiam, cl catholicus intus existons, contra Ecclesiam agat, etc. El lib. dc unitate Ecclesiae, cap. 1. *Qui non credunt,* inquit, *Christum in carne venisse de. Virgine Maria, cx semine David, aut in corpore, ipso resui rexisse, in quo crucifixus ct sepultus est, non utique sunl in Ecclesia etc.*

Accedit postremo, quod cum Ecclesia sil multitudo unita (est enim populus quidam, sive regnum, sive corpus unum) cl ista unio praecipue in professione unius fidei, el earn udem legum ac rituum observatione consistat: null a ratio permittit, ut cos

de Ecclesiae corpore esse dicamus, qui cum co nullam omnino conjunctionem habent.

At contra objiciunt aliqui. Pruno, quia Mallh.13. in parabola dc zizaniis, in eodem agro inveniuntur tria, granum, paleae cl zizania, quae significant honos catholicos, cl malos catholicos,ct haereticos, ul Auguslinus exponit quaesi. 11. super Matthaeum, ct Hieronymus, et Chrysoslomus in hunc locum. Quod autem ager sil Ecclesia, docet Cyprianus lib. 3 episl. 3. cl Auguslinus lib. 2. contra Cresconiuni, cap. 34.

Respondeo: Aliqui intelligunl per zizania non haereticos, sed homines malus, qui sunl in Ecclesia: ila Cyprianus loco notato, el lib. 4. opislol. 2. cl Auguslinus saepe . non lam cx sua sententia quam ex Cypriani mente loquens. Quod aulern Cyprianus per zizania non inlclligal hacrclico>. inde inlclligi potest, quod in illis ipsis locis, ubi dicit zizania esse in Ecclesia, dicil, haereticos non esse in Ecclesia, cl praeterea ex intentione Cypriani, qui in illis locis scribit contra Aovalianos, qui nolebant admittere lapsos pocnilontcs in Ecclesiam, metuentes, ne communicarent peccatis aliorum: quiblis Cyprianus oslcndil cx parabola Domini, in Ecclesia non solum esse homines fortes, sed etiam imbecilles, qui aliquando labunlur, sicul in agro simul cum frumento sunl etiam zizania.

Al licel haec expositio non sil contemnenda, neque nobis contraria, melius tamen respondetur cum Augustino quaesi. 11. super Matthaeum, per agrum non significari Ecclesiam, sed mundum universum. Dominus enim exponens parabolam ail, ager csl mundus. Porro nomine zizaniorum, etsi recte inlelligunlur haeretici, tamen forte magis ad literam inlelligeremus omnes malos in genere, sive sint haeretici, sive non. Scopus enim parabolae, est ostendere semper in mundo futuros aliquos malos, ncc posse ulla humana diligentia mundum purgari ante diem judicii. Endc Dominus ait. zizania esse lilios nequam, el illos omnes, qui tandem in ignem aeternum dejicientur.

Secundo, objiciunt illud 2. Timot. 2. Jn *magna domo* sunl uasa *aurea, el argentea, et lignea, el fictilia.* Ebi nomine domus videtur Paulus intelligere Ecclesiam, ct nomine vasorum ligneorum el fictilium haereticos. Dixerat enim paulo ante: *Quorum sermo, ul cancer serpit, ex quibus est Hymenaeus ct Philetus, qui a veritate exciderunt.* homine autem domus inlclligi Ecclesiam.docet Cyprion. lib. 3. episl. 3. el lib. 4. episl. 2. cl Ambrosius in commentario hujus loci, el Auguslinus lib. 2. dc baptismo, cap. 12.

Respondeo: Aarias hic esse votorum expositiones. Ena csl Graecorum, Chrysostomi el Thcophilacti, qm nomine domus non intelligunl Ecclesiam, sed mundum, sicul diximus do agro, in quo sunl zizania. Altera csl Latinorum, Cypriani, Ambrosii, Augustini, qui nomine domus intelligunl Ecclesiam; el licet Auguslinus cl Ambrosius per vasa lignea cl fictilia velint significari haereticos; tamen Auguslinus idem explicat lib. 3. de baptismo, c. ttl. quomodo sil inlclligcndum. cos esse in Ecclesia. ubi dicit, eos esse in Ecclesia antequam per obstinationem cl pertinaciam separentur, cl ad hoc tempus respexisse apostolum; ila ul non tam haeretici, quam errantes dicantur esse in Ecclesia. Addit etiam.posse dici, cos esse in Ecclesia, postquam exierunt , propter sacramentorum admmislrationcm, quia etiam ipsi quaedam sacramenta vere administrant: quod est dicere, cos esse in Ecclesia secundum aliquid, non simpliciter. Ambrosius autem accipit Ecclesiam largo modo, cl magis vulgari, quam proprio . prout videlicet cos onrnes complectitur, qui quovis modo nominantur Christiani. Ad quem modum Pagani dicere solent, in coctu Christianorum mullas esse dissentientes opiniones ac sedas.

Al secundum Cyprianum (cujus expositionem veriorem puto) per vasa lignea cl fictilia non inlelligunlur haeretici, sed infirmi fideles, ac debiles, qui facile seducuntur. Quod enim ait apostolus: in magna domo sunl vasa aurea clc. non refertur ad illud, quorum sermo, ut cancer serpit, ex quibus sunl Hymenaeus el Philetus: qui a veritate exciderunt sed ad illud: El subverterunt qoonindam fi lem. Vult enim apostolus dicere, quod si illi quosdam subverterunt, non propterea periculum est, ne omnes subvertantur. .Vim in Ecclesia sunt fortes, cl sunt debiles, clc.

Sed. inquies. Auguslinus, qui inlelligil per vasa lignea el fictilia haereticos, dicit, se permotum ad hoc sentiendum cx verbis Cypriani in epistola ad Antonianum, quae csl secunda lib. 4. Respondeo: Augustinum existimavisse a Cypriano referri illa verba apostoli: *In magna domo sunt* rasa *aurea etc.* ad illa *Quorum senno. ut cancer serpil.* sicut ipse referebat. Cactcrum Cypriam verba nihil tale sonant; cl sane Cyprianum non voluisse dicere, haereticos esse in Ecclesia, patet cx eadem epistola. ubi aperte dicit, Novationum, quia haereticus est, extra Ecclesiam osse.

Argumentum tertium, haereticos Ecclesia judicaro et punire potest.igilur sunl intus: Λαιη *quid mihi csl.* inquit. Paulus. 1. Corinth. 5. de us. *qui foris sunl. judicare?* Praeterea haeretici relinent characterem baptismi cl sacerdotii, igilur sunl Christiani ct sacerdotes.

Respondeo: Haereticos, licet non sini de Ecclesia, tamen debere esse, rl proinde ad eam perlinere, ul oves ad ovile, undo fugerunt. Sicul solet dici, ista ovis est illius ovilis, quando tamen vagatur extra ovile. Potest autem Ecclesia judicare de iis. qui re ipsa intus sunl. vel certe esse debent, sicul pnslor revera polcsl ovem, quae extra ovile errat per montes, cogere iterum ad ovile: el imperator potest desertorem militiae, qui transfugit ad castra hostium, vi cogere ad sua castra, aul etiam suspendero. Apostolus autem loquitur de iis. qui ila foris sunt, ul nunquam fuerint intus.

\d illud de charactere dico, haereticos relinere extra Ecclesiam characteres illos indelebiles, sicul relinent oves perditae characterem musium m dorso. cl desertores militiae signa militaria: sed non propterea sunt de Ecclesia , quia non sufficiunt characteres illi ad constituendum aliquem in Ecclesia: alioqui etiam in inferno esset Ecclesia. El tomen s. Thom. 3. pari, quaesi. 8. ari. 3. dicit, damnatosncc actu, ncc potentia esse membra Chri-

sii. Practcrca, non proprie unit character hominem cum capite, sed esi signum potestatis el unionis cujusdam. et ideo in inferno, illo signo cognoscentur, qui fuerunt membra Christi. Quod aulem non unial. patel; nam non uml exterius, cum sil res invisibilis: nec interius, cum non sit aclus, nec habitus opcralivus. Unde b. Thomas primam unionem internam ponil in flde.

CAPUT V.

De schismaticis.

De schismaticis nonnulli catholicorum dubitant, an sint de Ecclesia: immo esse eos dc Ecclesia affirmat Alphonsus de Castro loco notato. Sed facile csl contrarium ex sacris literis, cl Patrum traditione docere. N.im inpriinis corn dicitur Luc. S. scindebatur aulem rete, per scissionem retis, el egressionem piscium ex rete intelliguntur schismata Ecclesiae et egressio haereticorum cl schismaticorum de Ecclesia, ul exponit Augustinus tract. 122. in Joanncm.

Praeterea Scriptura vocat Ecclesiam: *Unum ovile,* Joan. 10. *Unum corpus,* Rom. 12. *Unam sponsam, unam amicam, unam columbam.* Cani. 6. Schisma aulem scindit id, quod erat unum in partes, ul palet ex ipso nomine. Nam , σχίζει? scindere est, ct σχισμή scissura : ergo schismatici non sunt in Ecclesia, nec dc Ecclesia. Nam pars, scissa a corporc, non est amplius pars ejus corporis. Unde pulchre Cyprianus lib. dc unit. Ecclesiae dicit, Ecclesiam significari per vestem Christi inconsutilem, quae scissa non fuit, ul inlelligcrcinus Ecclesiam scindi posse, sed non eo modo, quo scinduntur vestes, ita ul omnes partes aeque maueant paries vestis: sed quomodo scinditur ramus ab arbore, qui slalim moritur, arbore vivente; el rivus a fonte, qui mox arescit, fonte fluente; ct radius a sole, qui continuo deficit, sole, ul erat permanente. Vel si contendas, pariem scissam ab Ecclesia, esse cliam Ecclesiam quandam, multas Ecclesias facies, quod est contra Scripturas paulo ante notatas.

Probatur secundo cx decretis Pelagii papae, qui ex professo probat schismaticos non esse dc Ecclesia. 21. q. 1. can. Pudenda, cl can. Schisma. Accedit etiam testimonium lotius Ecclesiae, quae in Parasccve orat pro haereticis cl schismaticis , ut cos Deus ad Ecclesiam catholicam revocare dignetur. Quod ccrie non faceret, si cos in Ecclesia esse crcderel. Huc etiam pertinet testimonium catechismi romani, cujus non csl exigua auctoritas m Ecclesia Dei. Disertis aulem verbis calcchismus praedictus in explicatione symboli apostolici, schismaticos ab Ecclesia separat.

Probatur tertio ex Patribus. Ircnaçus lib. 4. c. GÎ. poslc.iquam dixerat in superioribus capitibus, virum spiritualem judicare omnes haereticos cl schismaticos, el enumeraverat in particulari mullas bacrcses, el subjunxerat de schismate proprie dicto, concludit in summa: *Judicabit ,* inquit, omnes *eos, qui sunt extra veritatem, idest, extra* Ecclesiam. S. Cyprianus lib. 4. episl. 9. ad Florentinum Papianum: *Ecclesia,* inquit, *csl plebs sacerdoti adunata, ct pastori suo grex adhaerens, unde scire debes, episcopum in Ecclesia esse,* cl *Ecclesiam in episcopo, et si qui cum episcopo non sint, in Ecclesia non esse de.* At certe schismatici cum episcopo non sunt, igitur nec io Ecclesia sunt.

Chrysostomus hom. 3. in episl. I. ad Corinthios: *Schismatis,* inquit; *significantia salis eos arguit, vel potius satis est ejus appellatio, quae vehementer eos tangat. Non enim plures integrae paries 1'actae sunt, sed una periit. Siquidem integris Ecclesiis multas eas constituerent.* El honni. II. in episl. ad Ephesios docet, schismaticos similes esse manui a corpore praecisae, quae mox delinit esse membrum: el ibidem dicit, schismaticos in altera esse Ecclesia, licet in fide ct dogmatibus cum vera Christi Ecclesia consentiant.

Hieronymus in cap. I. Amos *Schismatici,* inquit. *separant quidem deceptam multitudinem ab Ecclesia Dei; tamen hoc non faciunt crudelitate. qua haeretici etc.* Et in cap. 3. ad Tit. *Inter haeresim,* inquit, *el schisma hoc intéresse arbitramur, quod haeretis perversum dogma habeat: schisma propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet.* Ubi nota illud: *Pariter.* Augustinus lib. dc fide el symbolo, cap. 10. *Credimus,* inquit, *el sanctam Ecclesiam, utique catholicam: nam et haeretici, ct schismatici coiigregationes suas Ecclesias vocant: sed haeretici dc Deo falsa sentiendo ipsam /idem violant, schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna charilate dissiliunt, quamvis ea credant, quae credimus. Quapropter nec haereticus perlinet ad Ecclesiam catholicam, quoniam diligit Deum, nec schismaticus, quoniam diligit proximum.*

Optatus lib. I.contni Parmcnianum, dc schismaticis loquens: *Deserta,* inquit, *matre catholica, impii filii dum foras excurrunt, el se separant, ut vos fecistis, a radice matris Ecclesiae invidiae falcibus amputati, errando rebelles abscedunt.* Et lib. 2. comparat schismaticos cum ramis, rivulis, el radiis praecisis ab arbore, fonte, solo. Fulgentius de fide ad Petrum, cap. 38. el 39. *Firmissime lene,* inquit, *el nullatenus dubites, non solum paganos , sed etiam judaeos. haereticos el schismaticos. qui extra Ecclesiam catholicam, praesentem finiunt vitam, in ignem aeternum ituros.* Denique idem habent Tornas Waldensis lo. 1. lib. 2. c. 9. doctrinalis fidei antiquae, Joannes Driedo lib. 4. de Scripturis cl dogmatibus ecclesiasticis, cap. 2. part. 2. el alii cx rcccnlioribus.

Probatur ultimo ratione; nam de ratione Ecclesiae est, ul sil una unione membrorum inter sc, el cum suo capite;hanc aulem unionem schismaticus tollit, dum sc a communione capitis, el aliorum membrorum separat.Quod aulem unitas essentialis Ecclesiae consistat in illa conjunctione membrorum inter sc, et cum capite, probatur: Nam multiplex unitas invenitur in Ecclesia. Prima csl unitas ratione ejusdem principii, idest, Dei vocantis , Joan. fi. *hemo venit ad me etc.* Secunda unitas ratione ejusdem ultimi finis, quod significatum csl Matlh.20. in illo uno denario omnibus operantibus promisso. 1er-

lia nsl ralione eorundem mediorum . idesl, fidrj, sacramentorum, legum, juxta illud Ephes. 4. Una /ides, linum *baptisma.* Quarta csl ralione ejusdem Spiritus sancti, a quo laoquam externo el separato reclore universa Ecclesia gubernatur 1. Cor. i 2. *Divisiones gratiarum sunt. idem autem Spiritus.* Quinta esi ratione ejusdem capitis, I inquam interni, cl conjuncti rectoris ; omnis enim Ecclesia eidem Christo, cl ejus vicario lanquam capili parci, Ephes. 1 *.Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam.* Et Joannis ultimo: .Simon *Petre, pasce oves meas.* Sexta csl ralione connexionis membrorum inicr se. cl praecipue cum capile, ul csl principale membrum.Roman. 12. *linum corpus sumus, singuli autem alter alterius membra.*

Jam vero inicr has unitates . illae , quae feriunt proprie Ecclesiam unam, sunt duae ultimae. Nam per primam. Ecclesia non latu esi una, quam ex uno. Per secundam, non lain esi una , quam ad unum. Per tertiam, non lain est una , quam per unum. Per quartam, non tam esi una . quam sub uno. Per quintam cl sextam,proprio esi una, idesl, unum corpus, unus populus , una societas. Schisma aulem opponilur his unitatibus postremis; lunc enim csl schisma , quando unum membrum non vult amplius esse membrum illius corporis , nec sub illo capile; quare tollit unilalcm essentialem, alque Ecclesiam ipsam. Schismaticus igilur non est dc Ecclesia.

Al objiciunt primo , Ecclesia est catholicorum congregatio, ul papa Nicolaus definivit de consecrat. disl. 1. can. Ecclesia: At schismatici sunt catholici, igitur sunt de Ecclesia. Respondeo primo, schismaticos etsi fidem catholicam habeant, tamen non proprie dici catholicos, nisi eam Udem in Ecclesia catholica profiteantur, ul patet c.\ Augustino el Opl.ilo locis notatis. Secundo dico, non esse plenam definitionem Nicolai papae: neque eum voluisse definire Ecclesiam, sed tantum excludere haereticos ab Ecclesia. Sicut cliam Innocentius fecit , cum ait. Ecclesiam esse fidelium congregationem cap. *Firmiter ,* dc summa Trinitate el fide catholica.

Secundo objiciunt. Schismatici etsi nolint subosse pontifici, tamen volunt subesse Christo summo capili: el licet nolint communicare huic Ecclesiae, quae est in terris, tamen volunt communicare Ecclesiae, quae est in coelis, quae csl melior pars Ecclesiae. Non igitur tollunt Ecclesiae unilalcm , nec sunl absolute extra Ecclesiam. El confirmatur argumentum a simili. Nam si quis non vcllol esso sub episcopo suo particulari, nec communicare cum Ecclesia particulari, quae sub illo episcopo eat, el tamen vellet esse sub romano pontifice, el communicare cum Ecclesia universali, is non posset dici esse oxlra Ecclesiam.

Respondeo: Neminem posse, etiamsi velit, subessc Christo.cl communicare cum Ecclesia coelesti, qui non subesi pontili ‘i. el non communicat cum Ecclesia militante. Christus enim ait: *Qui vos audit, me audit,* Lucae 10. Et praeterea, ul Christus est summum caput, quoad influxum interiorem ; ipse enim influit in sua membra sensum el motum, idesl, fidem cl charilalem : ita papa in Ecclesia milii ante est summum caput, quoad influxura exteriorem doctrinae fidei cl sacramentorum. Ecclesia quoque triumphans unita csl, immo potius una est cum militante, cl proinde nemo potest velle separari ab una, quin separetur ab altera.

Ad confirmationem simililer respondeo, eum,qui separat sc ab Ecclesia cl episcopo particulari, necessario separari ab Ecclesia el episcopo universali; nisi forte ideo se aliquis separet ab Ecclesia cl episcopo particulari, quod illa Ecclesia cl ille episcopus haeretici aut schismatici sint. Rcclc enim Cyprianus lib. 4. episl. 9. *Frustra,* inquit, sibi *blandiuntur ii. qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes,obrepunt,ct latenter apud quosdam communicare* se *credunt. cum Ecclesia , quae catholica una est. scissu non sil , neque divisa , sedsil utique connexa, et cohaerentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata.*

CAPUT VI.

De excommunicatis.

De excommunicatis, quod in Ecclesia non sint, docent, calechisinus roinanus in explication, symboli; Thomas Waklensis loin. I. lib. 2. cap. 9. doClr. lid. antiquae: Joannes de Turrecremala lib. 1. cap. 3. Summae de Ecclesia; Joannes Dricdo lib. 4. cap. 2. pari. 2. dc Scriptura cl dogmatibus ecclesiasticis. cl alii nonnulli. El probalur primo ex illo Mallh. 18. Si Ecclesiam *non audierit, sit (ibi sicut ethnicus el publicanus.* Ibi Dominus de excommunicatis loquitur secundum omnium expositionem. At Ethnici non sunt dc Ecclesia. Hem ex illo I. Corinth. 5. *Cur non inagis lucium habuistis, ut tollatur de medio vestri, qui hoc opus fecit?* Et infra: Nescitis, *quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Item. *Auferte malum ex vobismetipsis, etc.* Quibus omnibus verbis describit apostolus, quid sil excommunicari. Jubet enim excommunicari eum . qui uxorem patris sui habuerat.

Secundo, probatur cx jure canonico, II. q. 3. can. Canonica: *Canonica instituta, el sanctorum Patrum exempla sequentes. Ecclesiarum Dei violatores, auclorilale Dei el judicio sancti Spiritus, a gremio sanctae matris Ecclesiae, et a consortio totius christianitatis eliminamus.*

Tertio, ex Patribus, Eusebius lib. 5. hist, cap, 24. narrans,quemadmodum Victor papa cxcommunicaveral omnes Asianos: *Fileras,* inquit, *mittit, quibus omnes simul absque discretione ab ecclesiastico foedere segregaret.* El infra: *Irenaeus,* inquit, *Victorem arguit, quod non recte fecerit, abscindere a corporis unitate tot et tantas Ecclesias Dei.* Epiphamus haeres. 42. quae est Morcionis, qui antequam esset haereticus, virginitatis professor erat, cl tamen corrupit mulierem, quae virginitatem quoque prolllebiitur , et ideo a patre suo cxcommunjcatus fuit: A *proprio,* inquit, *patre ab Ecclesia ejicitur. Erat enim pater ipsius pro-*

plcr excellentem pietatem illustria et in episcopatus ministerio honeste vivens perseverabat.

Hylariusin cap. Mallii. 18. in illud: *Sit tibi sicut ethnicus et publicanus,* dicit.Deum sic egisse cum populo Israel, ul Christus monet agendum. Priino enfin corripuit populum inter se et ipsum solum , quando apparuit illis cum majestate in monte Sinai. Secundo, adhibuit secum duos lestes , idesl, legem el prophetas. Tortio, dixit Ecclesiae, idesl, misit Christum summum praesulem Ecclesiae, qui Judaeos objurgaret. Ultimo,cum illi Ecclesiae praesulem non audirent, neglexit cos ac deseruit, ut ethnicos ct publicanos. Quibus verbis ostendit, fieri sicut ethnicum cl publicanum, quod sil per excommunicationem, esso, ejici de populo Dei, et non amplius a Deo gubernari peculiari illa providentia, qua gubernatur Ecclesia.

Chrysoslomus cl Theophylaclus in hunc locum, exponunt, ejici dc Ecclesia, quae hic dicitur, fieri ut ethnicum cl publicanum. Hieronymus in cap.3. ad Tit. dicil, alios pcccalorcs per episcoporum excommunicationem propelli extra Ecclesiam.quo per scipsos sponte emit haeretici et schismatici. Augustinus lib. de unit. Ecclesiae,cap. ult. dicit,excommunicari esse visibiliter praecidi a corpore Ecclesiae. Hem lib. de correptione et gratia cap. 15. dicil, per excommunicationem separari ab ovibus sanis morbidam, ne per plores serpant dira contagia. Citatur etiam ex Augustino haec sententia. II. qu. 3. can. Omnis: *Omnis Christianus,qui a sacerdotibus excommunicatur. Satanae traditur. Quomodo? quia scilicet extra Ecclesiam diabolus est, sicut in Ecclesia Christus.* Cui subscribit AnSelmus, qui in cap. 5. I. ad Cor. dicit, Iradere hominem Satanae, esse per excommunicationem cum de Ecclesia pellere. Gregorius in primum versum psalmi 5. poenilenlialis inquit: De hoc spiritu non vivit haereticus, non vivit schismaticus, non vivit excoinniunicalus, quia non sunl de corpore.

Probatur ultimo ratione. Primo, per excommunicationem privantur homines omni commercio spirituali. quod habent homines Ecclesiae inter se, ut flocci Terlullian. in apologetic, cap. 39. igitur non Mini amplius in coctu Ecclesiae. Quid enim est, civem aliquem privari civitate , nisi privari omni commercio, quod est inter homines illius civitatis? Secundo, excommunicatio eum locum habet in Ecclesia. quem poena mortis habebat in Testamento veteri, et quem habet in temporalibus rebuspublicis: at per mortem separantur homines plane a lota republica. Augustinus qu. 39. in Douter. *Hoc* , inquit, nunc *agit in Ecclesia excommunicatio , (piod agebat tunc interfectio.* Ubi confert quod dicebatur Deuler.21.*Auferes malum de medio tui,* rum eo, quod dicit apostolus I. Corinth. 5. *Aufert<'malum ex vobisipsis.* Tertio, nulla est poena gravior, quam Ecclesia infligere possit, excommunicatione. ul b. Augustinus docet lib.de correptione cl gratia c. 15. ergo per excommunicationem ejicitur homo de Ecclesia. Nam gravius est projici de Ecclesia, quam quaelibet poena , quae dc manentibus in Ecclesia sumitur. Quarto, excommunicatio non potest ferri, nisi in conium ices,ul b.Augustinus docet hb. de vera relig. cap. Ii. El idem etiam omnes theologi deducunt ex illo Malth. 18. Si *Ecclesiam non audierit, sit libi velul ethnicus cl publicanus.* Igitur excommunicatio est ejectio dc Ecclesia; si enim excommunicatio esset poena aliqua infra ejectionem, ferretur etiam quandoque in homicidas, adulteros, cl alios facinorosos, licet non contumaces. Adde, quod cum absolvuntur excommunicali, dicitur: *Destituo te unitati Ecclesiae cl membrorum participationi.* Quod signum csl perspicuum, excommunicatum separatum fuisse ab Ecclesiae unitate.

At contra objiciunt. Primo, potest homo excommunicates relinere baptismum,tldei professionem, cl subjectionem praelatis legitimis,atque a<leo esso amicus Dei, si nimirum sil injuste, excommunicatus; potest etiam juste excomniunicnlus poenitentiam agere, el habere illa tria antequam absolvatur: igilur in Ecclesia erit, etiam manens excoinniunicalus.

Respondeo: Talem esse in Ecclesia animo, sive desiderio, quod sullicit illi ad salutem , non lamcn esse corpore, sive exlernn communicatione , quae proprie lacii hominem esse de Ecclesia ista visibili. quae est in terris. Augustinus hb. de vera religione cap. 0. *Saepe etiam sinit divina providentia expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam,vel injuriamsuam cum patientissime pro Ecclesiae pace tulerint, neque ullas novitates, vel svhismalis, vel haeresis molili fuerint, docebunt homines quam vero affectu, el quanta sinceritate charilatis Deo serviendum sil. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns.*

Secundo objiciunt, quia Augustinus lib. contra Donalistas, post collationem cap. 20. dicit: .Veqtte *enim a populo Dei separamus.quos vel degradando, vel excommunicando ad mulierem poenitendo locum redigimus.*

Respondeo: Suspicor locum esse corruptum, cl sic legendum osse: Neque enim a populo Dei non separamus. Nam slatim sequitur: *Et ubi hoc facere. pacis et tranquillitatis Ecclesiae gratia* non *permittimur, non tamen ideo Ecclesiam negligimus. sed toleramus quae nolumus, ul perveniamus quo volumus, utentes cautela praecepti dominici.ne cum voluerimus unie tempus colligere zizania, simul eradicemus et triticum.* Quod si locus hic non sil corruptus, responderi potest, per populum Dei hoc loco non inlelligi solam Ecclesiam militantem, sed absolute numerum omnium salvandorum, sive sint in Ecclesia, sive esse possint. Non enim per excommunicationem intendunt pastores separare homines a numero salvandorum, sed potius ea correptione juvare eorum salutem.

Tertio, excommunicatio est medicina quaedam spiritualis instituta in utilitatem eorum , qui excommunicantur. Unde apostolus 2.ad Thcssal.ull. ail:Quod *si quis non obedit verbo nostro per epistolam. hunc notate , el ne commisceamini* cum *illo, ul confundatur , el nolite quasi inimicum existimare, sed corripite, ul fratrem.*

Respondeo: Excommunicatio etiam si abscindit hominem ab Ecclesia.tamen non aufert potentiam,

ut non possit iterum inseri in Ecclesiam is, qui praecisus est, si poenitentiam agere velit. Idcirco Ecclesia per excommunicationem separat quosdam a suo corpore, sed in utilitatem eorum, quia cupit cos illa confusione humiliari, ct humiliatos ilerum in suum corpus recipere.

CAPUT VII.

De *praedtBlinalis.*

Jam vero.quod non soli praedestinati. scd cliam reprobi ad Ecclesiam perlinere possint , contra Wiclefum. el Huss, el Calvinum , probatur primo ex parabolis evangelicis apertissimis. Comparalur enim Ecclesia Maith. 3.areae:Permun<iabiLmquit, *aream suam, el congregabit triticum in horreum suum, puteus autem comburet igni ine.rlinguibili.* Corie nomme arcae non polesl inlelligi, nisi Ecclesia, in qua lamen inveniuntur paleae, quaesi comburemur igni inextinguibili . eerie non significant electos. liem .11 al III. 13.comparalur sagenae missae in mare, ex omni genero piscium congreganti,quorum tandem aliqui mitlunlur in caminum ignis, qui certe non erani dc praedestinatis.

Item Miillh. 22.comparatur convivio nuptiali, ad quod intraverunt boni el mali, el postea mali non habentes vestem nuptialem.projiciuntur in tenebras exteriores; ct ideo concludit Dominus: *Mulli sunl vocali, pauci vero electi',* idesl mulli sunl in Ecclesia, quae est evocatio quaedam, sive coctus vocatorum, (pii tamen non sunl dc electis. Item Mattii. 25.comparalur decem virginibus quarum quinque prudentes intrabunt in die judicii cum sponso ad nuptias, quinque fatuae excludentur. Et ibidem comparalur ovili, in <pio sunl oves cl hoedi ; ct illae, Domino ipso explicante , significant electos isti reprobos. Primae ad Corinth. 5. Paulus jubet expelli dc Ecclesia incaesluosum, cl tamen non polecat illum facere reprobum cx praedestinato, immo nec volebat: nam ejecit illum, ul humiliatus rediret, et Salvus fieret in dic Domini, ul ibidem dicitur. Hem 2. Timolh. 2. *In magna autem domo sunt vasa aurea, et argentea, cl lignea, el fictilia. quaedam in gloriam, ct quaedam in contumeliam.* Neo dubium esse videtur, quin vasa in gloriam sint electi, vasa m contumeliam reprobi, etiamsi in eadem domo sint.

Confirmatur hoc idem cx Cypriano lib. 3. epist. 3. cl lib. 4. epist. 2. qui apertissime docet, in eadem Ecclesia esso trilicum, cl zizania, el vasa aurea, cl lignea, cum certum sil, zizania comburenda, el lignea vasa esse in contumeliam. Item cx Augustino, qui tract. 45. in Joan. *Secundum praescientiam,* inquit, *et praedestinationem, quam multae oves foris , quam multi lupi intus?* Ubi praedestinatos mullos dicit esse extra Ecclesiam , el reprobos mullos intra Ecclesiam, quod idem repetit lib. 2. coni. Crescon. cap. 34.

Accedant praeterea exempla Pauli ct Judac. Nam Joannes Huss dicebat, Paulum semper fuisse dc Ecclesia, Judam nunquam fuisse de Ecclesia. Ipse autem Paulus 1. Tim. 1. ad Gal. 1. cl 1. Cor. 15. affirmat, se persequulum esse Ecclesiam Dei, et idem dc eo affirmat Luc. Act. 9. Quaero igitur, vel illa Ecclesia, quam Paulus persequebatur, erat vera Dei Ecclesia, vel non: si vera, igitur Paulus aliquando non fuit membrum verae Ecclesiae. Quomodo enim erat de illa Ecclesia, quam tolis viribus oppugnabat? Si non erat illa vera Ecclesia, ergo mentiuntur Paulus el Lucas, cum eam absolute Dei Ecclesiam vocant.

Quare b. Augustinus ser. 1. de conversione s. Pauli, reclc docet, Paulum, licet praedestinatum, prius fuisse lupum, deinde ovem. El Chrysostomus horn. 6. in 2. ad Timolh. dicit, Paulum fuisse vas fictile, sed esse versum in aureum: el Judam fuisse vas aureum, sed conversum in fictile. Porro Judas reprobus erat, ul palet cx actis apostolorum primo, ct lamen de vera Ecclesia aliquando fuit; Nam, ul dicitur ibidem, fuit apostolus ex duodecim, cl episcopus vocatus a David propheta psalm. 108. quae non possunt esse vera, nisi aliquando de Ecclesia fuerit. Unde Augustinus in ps. 3. dicit. Judam filium Christi fuisse, cl tamen persequulum esse patrem suum, quomodo Absalon persequebatur Davidem. El lib. de unitate Ecclesiae cap. 13. dicit, Judam in Ecclesia fuisse, in qua erant caeteri apostoli.

Accedat quoque ratio; nam si sola praedestinatio facit hominem esse de Ecclesia, sequitur. Turcas, Judaeos, Haereticos, el quoslibet impios, si praedestinati sint, nunc esse do Ecclesia, ct viva membra Christi : cl contra, quoslibet sanctos ct pios baplizalos, si non sint praedestinati, non esse de Ecclesia, nec dc corpore Christi: at ulrumquc est falsissimum el conira expressas Scripturas. Nam quod non baptiznii, cl haeretici non sint de Ecclesia, supra ostendimus: quod nutem impii non sml viva membra, dicitur Rom. 8. Qui *Spiritum Christi non habet, hic non est ejus,* nimirum vivum membrum. Quod autem impii non habeant Spiritum Christi, sed spiritum diaboli, palet ex operibus eorum. Non enim sunt patientes, casti etc. quae sunl opera Spiritus; sed sunl adulteri, homicidae, blasphemi, etc. quae sunt opora carnis; ad Galatas G. E contrario autem, quod omnes pii baplizali sint membra Christi, habetur 1. Corinth. 12. Omnes nos *uno spiritu in unum corpus baplizali sumus.* Et Galal. 3. *Omnes enim filii Dei estis per fidem* in *Christo Jesu; quicumque enim in Christo baplizali estis, Christum induistis.* El tamen non est credibile, omnes Corinthios cl Galatas fuisse praedeslinnlos.

Denique Augustinus in epist. ad Dardan./n compage.m, inquit,*Christi lanquam in vivam structuram templi Dei. quae est Ecclesia, nati homines non ex operibus justitiae, quae fecerunt, sed renascendo per gratiam transferuntur. lanquam dc massa ruinae ad aedificii firmamentum.* El lib. 2. cont. Crescon.cap.21.ostendens impios non perlinere ad membra viva Christi: *Absit,* inquit, ut *intrare possint limites horti conclusi, cujus ille custos est, qui non potest falli: qui tamen si confitentur, el corriguntur, tunc intrant, luncmun-*

dantur. tunc in arboribus horti conclusi,lune iu membris unicae columbae numerantur.

Probatur ultimo cx incommodisuiam si soli praedestinati essent de Ecclesia, omnia essent incerta. .Nam nemo tunc cognosceret fratres suos,et nec pastores cognoscerent oves suas, nec ab illis cognoscerentur : cum nemu sciat qui sint praedestinati. Et praeterea nemo sciret, quae sint verac Scripturae. quae vera sacramenta, quae vora fides etc. omnia enim pendent ex testimonio verac Ecclesiae.

At contra objiciunt, primo, illud Cani. 4. *Hortus conclusus, fons signatus, puteus aquae viventis* eic.quac sine dubio dicuntur dc Ecclesia;el tamen exponit Augustinus illa omnia dc solis electis lib. 5. de baptismo cap. 27.

Respondeo primo:Saepe Scripturam per figuram intellectionis attribuero aliquid loti , quod solum convenit parti : sicut Mallii. 27. dicuntur latrones, qui erant cum Domino crucifixi,blasphémasse contra cum, cum tamen constet ex Lite. 23. unum tantum eorum blasphémasse. Philipp. *2.Omnes quae sua sunt quaerunt.* Et tamen tales non erani permulti sancti, qui tunc vivebant, ct praecipue Philippenses. Secundo dico, quae dicuntur in canticis dc sponsa, non necessario intelligenda esso de Ecclesia.Quidam enim ea intelligunt dc Ecclesia.quidam *do b. Virgine,* quidam dc qualibet anima perfecta , quod probabilius videtur, nam cap. 6. dicitur: *Sexaginta sunt reginae, cl octoginta concubinae.et adolescentularum non csl numerus.Vna csl columba mea. perfecla mea , una esi matri suas,electa genitricisuae.Quo* loco si per unicam illam sponsam in tel ligas Ecclesiam, quid inlelliges per reginas . concubinas cl adulescentulas, quas omnes fovet sponsus el diligit ? Igitur per matrem inlclligilur Ecclesia , per reginas , concubinas ct adolescenlulasintelligunluranimae impcrfccliores, fideles tamen el bonae. Dicitur enim cap. *I.Prop· tcrea adolescenlulaedilexcrunl* le.Al per unicam, perfectam. sponsam el columbam inlclligilur anima perfecta. Sic citam in co quod diciliir cap. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic arnica mea inter filias.* Si per amicam intciligas Ecclesiam, quid inlelliges per caeleras filias?uum congregationem infidelium ? Absit. Loquitur igitur de anima perfecta, quae inter multas peccatrices in eodem horto Ecclesiae commoratur. Augustinus episl. 48. *Dicuntur,* inquit, *spinae propter malignitatem morum, dicuntur filiae propter communionem sacramenlorum.*

Argumentum secundum.Arca Noe figura fuit Ecclesiae , ul Augustinus docet lib. 5. de baptismo c. ull. al in arca non fuerunt nisi qui salvandi erant ex aquis, ergo in Ecclesia non sunt nisi praedestinati.

Respondeo : Similitudines non in omnibus con- v «mire·,alioqui omnis buplizatus esset etiam praedestinatus , qui i 1. 1'elr. 3. comparatur baptismus cum arca Noe . cl non solum boni, sed etiam mali snlvarenlur.quia in arca salvata sunt animalia mun- <la cl immunda.In eo igitur area convenit eum Ecclc'.a . quod sicut extra arcam nemo salvari potuit , ita nec extra Ecclesiam . ul Augustinus loco notato, Cyprianus lib.de uuilalo Ecclesiae, el Hieronymus in epislola nd Dnmnsum , do tribus hyposlnsibus, docent. Nec est quaerenda aha similitudo.

Argumentum tertium. Christus non est caput, nisi ejus Ecclesiae, quam salvabit,el quam exhibebit sibi in die judicii gloriosam.non habentem maculam, aut rugam, ut dicitur Ephes.5.At soli praedestinati erunt salvi el gloriosi,igitur soli praedestinati ad Ecclesiam Christi perlinent.

Respondeo: Cum dicitur,Christus non est caput, nisi ejus Ecclesiae, quam salvabit illud : *Ejus Ecclesiae* , potest significare, ejus partis Ecclesiae, quam salvabit, cl tunc propositio est falsa.Nam csl capul lotius corporis sui , licet quaedam membra desitura sint esse membra, et in aeternum peritura. Potest etiam significare illud : *Ejus Ecclesiae,* totam Ecclesiam, ul distinguitur ab aliis congregationibus infidelium, et tunc propositio est vera,sed Consequentia est mala.Quamvis enim aliqua membra hujus Ecclesiae non salventur, non proplerea sequitur, Christum non salvare Ecclesiam suam, cujus est capul.

Argumentum quartum. Corpus mysticum simile est corpori vero , sed totum corpus Christi verum cum omnibus suis partibus salvum el gloriosum est, igitur etiam corpus mysticum in omnibus suis membris el partibus salvari debet.

Respondeo primo:Similitudines non in omnibus coincnire.Secundo,sicut corpus Christi verum salvum est cl gloriosum, quoad omnes partes formales, non tamen quoad omnes materiales : fluebant enim el mutabantur in Christo partes materiales, ut in nobis fieri videmus : ita etiam corpus mysticum salvum futurum csl. quoad omnes partes formales , quae sunt apostoli . prophi lae. pastores, doctores etc.cx omni enim genere hominum aliqui salvantur, non tamen quoad omnes partes materiales. quae sunt homines singulares.

Argumentum quintum. Ecclesia csl unum ovile, Joan. 10. at oves non sunt nisi praedestinati, ul Augustinus docet tract. 45.in Joan.igitur soli praedestinati, sunt de Ecclesia.

Respondeo : Nomen ovis in Scripturis interdum significare solos praedestinatos, ul Matlh. 25. ubi separantur oves ab hocdis, et Joan. 10.*Oves meae vocem meam audiunt.* Interdum tamen significare omnes in genere tam bonos, quam nudos,qui sunt in Ecclesia, ul Joan. ull. Pasce *oves* meas.Et psol. 73. *Iratus est furor tuus super oves pascuae tuae.* El Ezech. 3i .describuntur oves Dei,aliae pingues, aliae macilentae, aliae sanae. aliae acgrolac olc.El quidem secundum banc significationem argumentum non habet ullam vim. At secundum priorem respondemus, in ovili non esso solas oves, sed etiam hoedos.nl palet Matlh. 25.ubi separantur oves ab hocdis. cum antea simul fuissent in eodem ovili. Ovile aulem dicitur . etsi non solas oves contineat , n meliori parte. Quemadmodum Roma dicatur civitas , licet etiam mullos non cives complectatur.

Argumentum sextum , Joan. 10. *Alias oves habeo. quae non sunt ex hoc ovili.* El Joan. 11.Jesus *moriturus erat pro gente, el non solum pro gente, sed chain ut filios Dei, qui erani dispersi,con-*

*gregaret in unum.*In quibus locis praedestinati dicuntur oves . cl filii Dei. eliam cum in erroribus gentilitatis verstireniur. Quare praedestinati semper sunt dc Ecclesia. Item. 2. Timolli. *2.Firmum Dei fundamentum stat habens signaculum hoc , novit Dominus, qui sunt ejus.El* l Joan.2. *Ex nobis exierunt,sed non erani* e® nobis,nam si *fuissent ex nobis,mansissent utique nobiscum.*Igitur eliam antequam exirent.non erant cx nobis.sed videbantur cssc.El confirmatur ex Augustino libro de correpi. cl gratia, cap. 9. ubi tractans loca citata, sic ait: *Quidam,* inquit, *filii Dei. propter susceptam vel temporaliter gratiam, dicuntur a nobis, nec sunt lamen a Deo.* El infra: *Ex nobis,* inquit, *exierunt. sed non erant cx nobis, hoc cst.el quando videbantur* in. nobis, non *erant ex nobis. Dem, non erant filii, etiam quando videbantur in professione, el nomine filiorum.* El infra.· Quia *ergo non, habuerunt perseverantiam, sicut non vere discipuli Christi, ita. nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur,et ita vocabantur.* Praeterea lib. 3. doctrinae chrislianae. cap. 32. arguens Ticonium, qui vocaverat corpus Domini mysticum,idesl. Ecclesiam, corpus bipartitum: Aon *ita,* inquit, *debuit appellari.* -Von *enim revera Domini corpus est quod cum illo non eril in aeternum.*

Respondeo: Notandas esse pro explicatione honun locorum duas distinctiones. Prima est, hominem posse dici Christi ovem, filium, membrum, duobus modis; uno modo secundum praedestinationem; allero modo sccunddm praesentem justitiam. Haec distinctio habetur apud Paulum; nam lloin. 8. dicil: *Qui spiritum Christi non habet, hic non csl ejus.* El tamen. 2. Timolli. 2. dicil dc praedestinatis: *Novit Dominus qui sunl ejus.* Itaque unus, ct idem potest esse Christi membrum, cl non esse. Eril enim ejus, si sil praedestinatus, el non eril ejus, si inierim spiritum ejus non habeat. Idem docet Augustinos 4. lib. de baptismo, cap. 3. *Secundum praescientiam,* inquit, *mulli eliam qui aperte foris sunt, et haeretici appellantur, mullis cl bonis catholicis meliores sunt.* El tractat. 45'. in Joan.Secundum praescientiam, inquit, *el praedestinationem quam mullae oves foris ? quam mulli lupi intus?* Similia vide dc bono persever. cap. 8. dc correpi, cl gratia, cap. 9.

Interest autem inter haec, quod qui sunt oves, aul lilii, aut membra, solum secundum praedestinationem, non sunt actu, sed solum potentia tales. Praedestinatio enim nihil ponit in homine, sed esi actus in ipso Deo manens: At qui sunt tales secundum praesentem justitium, sunl actu cl simpliciter tales, quia in se revera habent id. unde tales appellantur. Id quod aperte docet Augustinus tractat. 45. in Joan. Quid *csl,* inquit, *quod dixi, quam multae, oves foris? quam mulli luxuriantur, casti futuri? quam mulli blasphemant Christum, crediturl in Chrislum? et hi oves sunt.* Ic- *runtamen modo alienamvoccm audiunt, alienos sequuntur. Hem quam mulli intus laudant, blasphematuri? casti sunl, fomicaluri? stant, casuri? et non sunl oves, dc praedestinatis enim loquimur.* Haec ille. Ubi vide, quomodo dicat, in futuro, *luxuriantur. casti faturi etc.* nam eodem modo polesl dici, foris sunt, intus futuri, cl cx hac distinctione satisfit illis locis Scripturae adductis. Dicuntur enim ibi oves, cl filii Dei quidam, qui adhuc non erant in Ecclesia, quia tales erant seeundum praedestinationem, el in potentia, non autem aclu cl simpliciter

Pari ratione, cum dicitur 2. Timolli. 2. .Vovit Dominus. *qui sunt ejus,* sermo esi dc illis, qui sunt ejus per praedestinationem, non aulem de tola Ecclesia: Nam ibidem subjungit: *In magna autem domo sunt vasa aurea, el argentea, el lignea, el fictilia.* El similiter dicuntur reprobi·, qui exierunt dc Ecclesia, non fuisse ex nobis, quia non fuerunt ex nobis secundum praedestinationem, licel fuerint secundum sacramentorum communionem. Quomodo eliam intelligi debet quod ait auctor operis imperfecti in Matthaeum liomil. 20. ubi dicit, eum. qui ab Ecclesia cadit, numquam fuisse Christianum: inlelligil enim secundum praedestinationem.

Altera distinctio csl. posse aliquem dici vere filium Dei. aut membrum corporis Christi duobus modis; uno modo veritate essentiae, sive formae, allero modo veritate finis, vel ut alii: dicunt: veritate permanentiac. Veritate essentiae . est filius Dei qui habet charitalcm, 1.Joannis 4. *Omnis qui diligit. ex Deo natus csl.* El similiter veritate essentiae est membrum Christi, qui de eodem spiritu vivit. 1. Corinth. *Vi. In uno spiritu omnes vos in unum corpus baplizali estis.* At veritate finis dicitur filius Dei, qui asscquelur haereditatem; et qui non assequetur, videlur filius, sed non est. finis enim filialioniscsl hacredilas; *Quod si filius, el haeres per Deum,* Calat. 4. sic eliam veritate linis est membrum, qui salvabitur . nam ad hoc univil sibi Christus Ecclesiam, tanquam corpus capiti. ul eam salvaret . ul dicitur Ephcs. 4. Itaque qui csl in gratia, el tamen non csl praedestinatus, csl vere filius, cl membrum veritate cssenliae; et non est vere filius, nec membrum veritate finis. Et contra, qui non est in gratia, cl lamen csl praedestinatus, non est vere filius.nec membrum veritate essentiae, cl tamen csl vere utrumque veritate finis. Dc prima veritate iniciligitur dlud:Qui *servat verbum ejus.vere in hoc charilas Dei perfecta csl. !.* Joan. 2.de secunda inlclligilur illud Joan. 8. Si *manseritis in sermone meo, vere discipuli mei critis.*

Quibus notatis, facile inlclligentur loca Augustini, ubi dicil.juslos non praedestinatos non esse vere filios, nec membra. Loquitur enim dc veritate linis, non de veritate essentiae.Aam ipse in iisdem locis se explicat. Lib. de correpi, el gratia, cap. 9. postquam dixerat probos non praedestinatos non osse vere filios , subjungit: *Nam quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non permanserunt.* Et lib. 3. doctrinae chrislianae, cap. 32. reddens rationem cur dixerit, non vere perlinere ad corpus Christi cos, qui cum illo non erunt in aeternum: Aunc, inquit, *in uno sunt, non lamen semper in uno erunt. Ipse est quippe ille servus commemoratus in evangelio, cujus Dominus cum venerit. dividet eum, cl pariem ejus cum hypocritis ponet.*

CAPUT VIII.

De non perfectis.

Non perfectos in Ecclesia , contra Pelagianorum et Anabaplistarum sententiam, esse posse , facile probari potest; nam si non essent in Ecclesia ii , qui habent aliquam imperfectionem, nulla fuisset; neque esset, neque futura esset Ecclesia in terris. Nam excepto Christo, et b. Virgine . qui soli non faciunt Ecclesiam, nulli sunt, quamvis sanctissimi in hac vita, qui non habeant aliqua venialia peccata, quae tamen non Iollunl justitiam, nec faciunt hominem Deo inimicum, ul Pelagiani putabant. Id quod testantor in primis divinae liturae. Psalm.31. *Tu remisisti impietatem peccati mei. pro hac orabit ad Ic omnis sanctus in tempore opportuno.* Quid est enim, *pro hac,* nisi pro remissione? El sanctus igitur est aliquis , cl tamen habet, quod sibi postulet remitti. 3. Reg. 8.A'ec *enim est homo, qui non peccet.* Proverb. 21. *Septies in die cadet justus, et resurget.* Eccles.7. *Non est homo justus, in terra, qui facial bonum, et non peccet.* Maith, fi. jubentur omnes dicere : *Dimitte, nobis debita nostra.* Jacobi 3. *in multis offendimus omnes.* 1. Joan. 1.5Ï *dixerimus. quia peccatum non habemus. nos ipsos seducimus.el veritas in nolas non est.* Quae certe testimonia clariora sunl, quam ut explicatione ulla indigeant.

Item testatur concilium milevilnnum , can. 7. et 8. ubi delinitur, justos dicere, non solum humiliter, sed etiam vcraciter.el non solum pro aliis, sed etiam pro se: *Dimitte nobis debita nostra.*

Idem testantur veteres Patres, s. Cyprianus sermone de eleemosyna:*Quisquisseinmilpatum dixerit, aut superbus, aut stultus* esl.S. Gregorius natianxenus orat. 2. in Julianinir.Omni *prorsus per. nilo vacare , supra humanae, naturae modum limis constituit.* B. Ambrosius serm. Ifi.in psalm. 118. *Non potest,* inquit. *hoc justus negare, quia nemo sine peccato est.* B.Chrysostoinus in psalm.

Aec *e.c perfectis,* inquit, *universa constat Ecclesia, sed habet etiam otio, et socordiae deditos •χ.* S. Hieronymus lib. 2. contra Pelnginnos: *Judos.* inquit, *esse concedo, sine omni autem peccato esse . non assentior.* El lib. 3. fere toto hoc, idem probat, ubi tainen admittit, posse ad aliquod brevissimum tempus esse hominem sine omni peccato, non tamen diu.

Il. Augustinus lib. de spiritu el litera . cap. nil. docet posse hominem ex privilegio Dei singulari vivere sine omni peccato: tamen re ipsa neminem rs.-e.q n sic vivat.aut vixerit,excepto Christo.Idem dicit lib. dc natura et gratia . cap. 3fi. ubi tamen excipit etiam b. Virgim in . cl epist. 89. et 95. et toto libro de perfect, justitiae : ac demum bb. I. ' ontra duas epistolas Pelagiani. cap. IA.iYullus in i.crb.-ta, inquit, recte *posse ordinari minister.si dixisset* apostolus . st quis sine *peccato est . ubi* Ju.it.'I quis sine *crimine cst:aut si dij-issol.peccatum nullum Habentes , ubi dixit, nullum crimen habenles.Jlulli quippe baptizali fideles sunl sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem di.ve.nm.* B. Gregorius hb. 21. Moralium, cap. 9. el in hac vita quidem multi sine crimine ; sine peccato esse nullus volet.

Argumenta in contrarium multa sunl, sed non omnia hic solvenda. Quae enim adferunlurad probandum . per quodlibel peccatum perdi justitiam; vel posse hominem vivere sine omni peccato, non egebunt solutione . cum paulo post ostenderimus, in Ecclesia esse optimos el pessimos viros. Duo tantum sunl propria hujus loci. I num ex Cani. 4. *Tota pulchra es amica mea.el macula non cslin te.* Altorum ex Ephcs.5.1'1 *exhiberet ipse sibi gloriosam. Ecclesiam non habentem maculam . aut rugam , aut aliquid hujusmodi.* Quem locum de Ecclesia catholica hujus temporis intclligeiidum esse docet concilium tolelanum VI. cap. 1. explicans enim confessionem fidei, loco illius, sanctam Ecclesiam, ait. Ecclesiam sine macula . aut ruga.

Respondeo ad primum.Sive inlelligalur illud de Ecclesia ratione unius partis tantum . idesl, ratione animarum justarum . sive de anima perfecta, quod magis probo, animam justam dici totam pulchram. vel per hypcrbolem, quae familiaris est limantibus: vel quia anima justa, et perfecta mortalibus caret peccatis , quae proprie maculam relinquunt . cl vitat venialia. quantum licet per humanam fragilitatem: el si quae committit, mox delere studet.Id enim etsi non est esse immaculatum simpliciter , est tamen immaculatum pro statu hujus vifae . ul Augustinus explicat libro de perfectione justitiae.Quomodo etiam nemo est perfectus in hac vita absolute , cl tamen mulli in Scripturis dicuntur perfecti , quia erant tales pro statu hujus vitae Genes, fi. *Noe vir justus fuit.atque perfcclusA'hi*lip. 3. *Quicumque perfecti sumus.hoc sentiamus.* Immn etiam dicuntur immaculati , qui sine dubio venialibus non carent. Psnlm. 17. *Et ero immaculatus cum eo.* Psalm. IIS. *Ileali immaculati in via.* Ephes. 1. *Elegit nos in ipso,ut essemus sancti et immaculati in veritate.*

Ad secundum dico: Primo inlcIligi posse de Ecclesia. non ut nunc est. sed ul erit post resurrectionem: ul exponunt s. Hieronymus in cap. 31. Ilieremiae circa finem. S. Xuguslmus hb. de perfeci. jiisfil. et alibi: etb. Bernardus serm. 3.de festo omnium sanctorum. Neque obstat concilium tolelanum: nam etsi illa verba intellexit concilium dc Ecclesia hujus temporis . tamen non definivit, sic necessallo esse inlelligcnda. Dico tamen secundo. probabilius esse quod loquatur apostolus de Ecclesia hujus temporis, sed tribuat per synecdochen loti Ecclesiae, quod uni parti convenit. Qui enim sunt mine in Ecclesia justi, sunl gloriosi per gratiae pulchritudinem, quae est gloria inchoata: sunl sine macula, ul paulo ante, expositum est, et sunl sine ruga, quia per baptismum renovati sunl, depositoque vetero homine induerunt novunr.rugne enim signa sunl vetustatis. Ita hunc locum intollipuni. praeter concilium tolelanum join citatum , Chrysoslomus, Hieronymus el Tbeopbv laetus in commentario.

‹:u»i τ ix.

J)e magnis peccatoribus.

Jam vero in una vera el catholica GlirlsIi Ecclesia non solutu imperfectos, sed etiam gravo peccatores cssc,cl non solum occultos, sed.etiam manifestos. contra errorem Aovaliniiorum, DonalUtarum cl Confessionislarum. probatur Primo ex parabolis cvaiigelioruin de, area, dc reti . de convivio nuptiali, de decem virginibus o.t dc ovili . supra citatis, quihtis catholici ita confutarunt olim Dmuitislas, ul plane non invenerint ullo modo qua exireni, ul Augustinus refert in breviculo collutionis , explicans collationem tertiae dici.

Praeterea sunl alia loca apertissima . Maith. 18. Xi *peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum etc. si cos non audierit, dic Ecclesiae, d Ecclesiam nun audierit. sit libi relui ethnicus et publicanus.* Ilie negari non potest, quin sermo sit dc vera Ecclesia: Aam Christus loquitur de Ecclesia suo, cl in hac Ecclesia constat inveniri peccatori » el tales peccatores, qui saepe non emendantur per correptionem fraternam, nec cliam adhibitis duobus testibus : et tamen in Ecclesia manent, donec ab ipsa Ecclesia per sententiam prnclali ejiciantur. Hem Mattii. 23. Dominus praecipit de praepositis malis, ut faciamus quod dicunl. non quod faciunt. el cap. 21. describit praepositum malum . qui perculit conservus, comedit el bibit cum cbriosis etc. et dicit: *Veniet Dominus ejus in die. qua non sperat, cl dividet cum. parlcmque. ejus eum hypocritis ponet.* I bi dc praepositis Ecclesiae agi docent illimius, Hieronymus . Chrysoslotuiis, cl ulii in hunc locum, liem in epist. 1. ad Cor. cap. I. Paulus dicit scribere se Ecclesiae De.i. quae est Corinthi : el mox ibidem subdit: *Significatum est mihi.quod contentiones sunt inter vos. etc.* El cap. 5. *.inditur inter vos fornicatio. qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.* Quid hic dicent ? non esse hanc veram Ecclesiam? At apostolus dicit esse Ecclesiam Dei. Aon fuisse istum peccatorem gravissimum el manifestum? At apostolus hoc dicit. Aon fuisse in illa Ecclesia? At apostolus jubet, ul expoliant cum per excommunicationem. *Tollatur,* inquit, *dc medio vestri etc.*

Praeterea Apocnl. 2, ei 3.scribit Joannes septem Ecclesiis Asiae.cl fere singulas reprehendit dc rebus non levibus. El notat Augustinus lib. 2.contra Parmenianmn. cap. IO. non solum Ecclesias, sed etiam praepositum reprehendi signilicatum per Angelum snrdensis Ecclesiae: Aonien. inquit. *habes quod rivas, sed mortuus cs . esto vigilans dc.* Vide, quod tempore Testamenti veteris, immquam defuerunt gravissima peccata iit populo hei. el tamen nusquam legimus, quod Moyses, aut Samuel, aut alii prophetae, qui diversis temporibus fuerunt, nut Maria. Anna. Elizabeth . Simeon . Zacharias , Joannes Baptista, cl alii justi, quos Dominus invenit in populo Judaeorum,separaverint se a reliquis pessimis hominibus, quantum ad templum, altare, sacrificia. el alia, quae religionis sunl, ergo in eadem congregatione mam bant boni et man. Quod argumentum valde urget . et merito s. August, in breviculo, collatione tertia.

Probatur secundo cx testimonio Ecclesiae catholicae, quae erat tempore b.Augustini. Beatus Λgusimus enim in breviculo collationum refert coilationem celeberrimam Carthagine. habitam inter 30G. episcopos catholicos, quorum unus ipse erat, et 2IIG. episcopos Donallstas. Tot enim fuisse indicat Augustinus in collatione priinae diei. Deinde in collutione tertiae dici refert, Donalislas coactos faleri, esse in Ecclesia bonos et mulos , prolata a catholicis illa parabola dc reti pis es honos el malos congregante: sed dixisse adhuc Donalislas , tantum occultos malos esse in Ecclesia : sicut in reti, dum est in mari, non discernuntur a piscatoribus pisces boni a malis, sed in lillorc discernuntur, et mox separantur Ad hoc nutem dicit respondisse catholicos, proplerca Ecclesiam comparatam etiam esse arcae, in qua discernuntur paleae a frumento, immo magis apparent paleae , quam frumenta: el etiam arcae Aoe, in qua etiam post egressum corvi, quo significantur haeretici, adhuc remanserunt palam animalia munda el immunda.

Addit cliam Augustinus,quod cum calumniarentur Donnlislnc, ca'holicos duas Ecclesias Licere, unum in terris, quae haberet bonos et malos , alleram in coelis, quae non haberet, nisi bono< ; responderunt catholici, se non duas Ecclesias f.iccre,sed distinguere duo tempora Ecclesiae. Eandem, inquit, ipsnm unam, cl sanciam Ecclesiam *dixerunt* nunc esse ali/er, nunc *aliter futurum* , nunc *habere malos mi.clos,* hinc non *habituram, sicut non ideo duo Christi sunt, quia aliquando mortalis, aliquando immortalis fuerit Christus.* Quae sunl notanda contra noslros Confessionlstas cl Calvinistes, qui duas Ecclesias lingunt.

Probatur Tertio testimoniis Patrum. Cyprianus lib.3.epist.3.ad Maximinum: *Impediri.* inquit.non *debet aut fides . aut charitas nostra, ut quoniam zizania* esse in Ecclesia *cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus.* Gregorius nazianzenus in oral. 1. apologetica, ante medium, comparat Ecclesiam ingenti bclluoc ex variis belluis compositae . idesl. magnis, parvis, feris, milibus etc. ul ostendat maximum esse laborem episcopi: qui regere debet lot hominum genera, perfectos et Imperfectos, bonos cl malos. Clu ysostoinus mulla similia dicit dc peccatis eorum, qui ab episcopis reguntur, lib. 3. de sacerdotio. Idem In psalm. 39. in illud Multiplicatae sunt stiper capillos capitis mei ole. JVec c.r *perfectis quidem universa constat Ecclesia .* t< d *habet cos cliam. qui otio. el socordiae se dedunt. mollemque.el dissolutam vitam amplectuntur, cl libenter serviunt roluptalibus.el quoniam est unum corpus.tanquam c.r. una persona haec, et illa pronunciat.*

Hieronymus in dialogo contra I.uciferianos ultra medium: Arca Aoe, inquit, *Ecclesiae typus fuit: ut in illa omnium animalium genera . ita et in hac universarum, cl gentium.et morum homines sunt: ut ibi pardus, haedi, lupus et agni, ita et hic justi, el peccatores . id est vasa. aurea el argentea* cum *ligneis d fictilibus commorantur.*

Augustinus in tract 6. in Juan. .Vos, inquit, *fatemur tn Ecclesia catholica, ct bonus, et malos esse, sed tanquam grana, ct paleas.* Idem babel l b. 2. retractat. cap. IS. Libro post collationem cap. 7. el 20. Libro de unitate Ecclesiae c. 13. lib. IS. de Civ. Dei rap. 49. cl alibi. Fulgentius lib. de fide ml Pctrum cap. 13. *Firmissime lene, et nulbitenus dubites, aream Dei esse catholicam Eeclcsiam, ct intra earn usque in finem saeculi frtimento mixtas paleas contineri, idest, bonis malos sacramentorum communione misceri.* Gregorius burn. 11. el 38. in cvangelia. docet, el probul iniiliis argumentis. malos esse in Ecclesia.

Probatur ultimo ratione. Nam si soli boni cssent in Ecclesia, frustra esset sacramentum poenitentiae, quod solis iis administratur, qui sunl de Ecclesia. Praeterea nemo certo sciret, qui sini de Ecclesia. Incertum est enim qui sint revera boni, el qui non. Item mox atque praelati in aliquod pcc‹alum incidissent, non essent amplius de Ecclesia, nec praelati, el proinde non oporteret cis amplius obedire. El similiter subditi mox atque peccarent, non essent amplius de grege: et proinde liceret pastoribus curam eorum non agere: Cx quo sumina confusio, ei perturbatio oriretur.

Al objiciunt primo Scripturam Isai. 52. Aon *adjiciet ultra, ut perlranseal pe.r te incircumcisus, et immundus.* Et ibidem; *llecedite. recedite, e. ile inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus.* Quem locum exponens apostolus 2. Corinth. G. addit: *El recipiam vos, dicit Dominus.* Itaque Deus in Ecclesiam non recipit, nisi cos. qui separant se ab immundis el peccatoribus. Et rationem reddit ibidem Paulus, dicens: *Quae enim participatio justitiae cum iniquitate? quae contentio Christi ad Belial?* I. Cor. 10. *Unus panis, el unum corpus mulli sumus.* At panis non elllcilur nisi ex frumento, mm ex paleis, ct frumento Roman. 8. *Qui spiritum Christi non habet, hic nohest ejus.* El I. Cor. 12. *In uno spiritu omnes nos in unum corpus baplizati sumus.* Ergo qui non Imbel spiritum . ut sunl omnes peccatores, non est membrum Christi. Si dicas , non est membrum vivuui. lumen est membrum. Contra, quia membrum mortuum non est membrum simpliciter.

Ilespondct ad primum b. August, lib. coni. Domilislas post collationem cap. 8. el 20. el in breviculo collationis tertiae diei, intelligi de Eeclc>ia triumphante, quod dicitur: Aon *adjiciet ultra, ul perlranseal per le incircttmcfsus et immundus.* Et quod additur: *llecedite. exile etc.* Intelligi de separatione, quae debet lieri animo, et moribus, non autem corporali discessione ab eodem templo, el sacramentis etc.

Al melius Cyrillus in hunc locum Jsniae, a quo non videtur Hieronymus multum discreparo, docet secundumhisloncuin sensum,agi do temporali perseqnulione Judaeorum, ut sensus sit, cum a captivitate redieris, non adjiciet ultra, idest, in longum tempus, aliquis infidelis persequotor per terms tu. s eas vastando, perlransire: Secundum mysticum autem sensum agi de Ecclesia, el praedicere Isutain, fore, ul porte :nferi non praevaleant adversus eam. Incirctifflcisi enim, el immundi busies Ecclesiae praecipue sunt daemones. Pari ralimn· quod sequitur: *llecedite, recedite etc.* secuodinn historicum sensum jnlelligilur de Judaeis, quos liorlalur Isolds, ul exeant de Babylone cum linitum fuerit tempus captivitatis : Secundum iiiyslicun sensum inlclligitur dc Christianis, qui debent post baptismum separari ab infidelium coetibus, templis, sacrificiis, conjugiis, el caeleris robus, quae quoquo modo ad religionem perlinent. Elhocinnilo intellexit hunc loi-uni b. Paulus, et citavit 2. Corinth. G. non enim do commercio cum quibusvis peccatoribus, sed solum cum infidelibus agit: *iïolitc jugum.* inquit, *ducere cum in/idelilms: quae pars fideli cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis?*

Ad illud do uno pane, qui ex solo tritico sil. respondeo, similitudines non in omnibus convenire. In hoc autem consistit similitudo panis, el Ecclesiae. ut Cyprianus explicat episl. G. lib. I. ad Magnum, cl iTenneus lib. 3. c. 19. quod sicut cx multis granis per aquam sit unus panis, ita ex inultis hominibus per aquam baptismi, vol per Spiritum sanctum, qui etiam diciliir aqua Ezechiel. 3G. et alibi, sil unus populus Dei, nemo enim est m Ecclesia, qui non sil baplizatus. et non participet aliquod donum vel internum, vel externum Spiritus sancti. Qitanquam non est etiam verum, paiiein semper constare ex solo tritico. Interdum enim vel ex negligenlia, vel cx malitia eorum, qui panem laciunt, admiscentur élinm grana lolii: sicut in tino saepe ex malitia vendentium admiscetur aqtii. Denique idem ostenditur ex ipsis verbis Pauli, nam dicil: *Unus panis, et uniim corpus sumus, qui dc uno pane participamus.* Al de uno participant boni el mali, alloqui non arguerentur a Paulo I. Corinth. II. qui indigne commiinirnnl.

Ad ultimum dico, malos non esse membra viva corporis Christi, el hoc significari illis Scripturis. Ad id quoti addebatur, igitur sunl dequivoce membra elc. a mullis solet concedi, malos non esse membra vera, nec simpliciter, corporis Ecclesiae, sed lanium secundum quid, el neqnivoce. Ila Joannes de Turrecrcmatn lib. 1. cap. 57.tibi id prnbal ex Alexandro de. Ales, Ilugone. el b. Thomn. Idem etiam docent Petrus a Solo, Melchior Cami··, elalii, qui tamen etsi dicant malos non esse membra vera, dicunt nihilominus vere esse in Ecclesia, sive in corpore Ecclesiae, et esse simpliciter fideles. seu Christianos.Neque, enim sola membra sunt in corpore, sed etiam humores, dentes, pili, et alia quae non sunl membra. Neque fideles aut Christiani dicuntur lafes a cbnrilate, sed a fide sive n fidei professione. Alsi il:i esi. sequitur, pontificem malum non esse capul Ecclesiae: et alios episcopos, si mali sint, non esse capita suarum Ecclesiarum. Capul enim non est humor, nul pilus, sed membrum, ct quidem praecipuum: Al hoc esi contra concilium conslnnliense. in quo sess. 15. damnatur error 22. Joannis Huss, quo asserebat ppstnrcm malum esse aequivoce pastorem, el error 30. quo asserebat praelatum malum non esse vere praelatum.

Respondeo igitur : Membra posse considerari

duobus modis: Uno modo, ul sunl res quaedam sc-cunduni se, sive secundum essentiam, ac substantiam suam: alio modo, ul sunt inslrumcnla operaliva. Nam ex. gr. oculus hominis, cl ocuhis bovis, ul sunt substantiae quaedam dillerunt specie, ratione diversae animae. Al instrumenta opcraliva, sunl ejusdem specie.!, quia idem habenl objectum.

Dico igitur, episcopum malum , presbyterum malum, doctorem malum, esse membra mortua, el proinde non vera, corporis Christi, quantum allinet ad rationem membri, ul esi pars quaedam vivi corporis: tamen esse verissima membra iu ratione instrumenti, idest. papam el episcopos esse vera capita, docturos veros oculos, seu veram linguam hujus corporis etc. et ratio est. quia membra c.qnsliluunlur viva per charilalem. qua impii careni: Al instrumenta operativa constituuntur per potestatem sive ordinis, sive jurisdictionis, quae etiam sine gratia esse potest. Nam etsi in corpore naturali non possit membrum mortuum esse verum instrumentum operationis, tamen in corpore mystico potest. In corpore enim naturali opera pendent cx bonitate instrumenti, quia anima non potest bene operari, nisi per bona inslrumcnla. nec opera vitae exercere, nisi per instrumenta viva: al in corpore mystico opera non pendent ex bonitate. aut vita instrumenti. Anima enim hujus corpolis, idest.Spiritus sanctus aeque bene operatur per inslrumcnla bona el mala, viva el mortua etc.

Objectio secunda. Ecclesia in symbolo dicitur sancta, igitur non constat, nisi ex sanctis. Nec sullicil, dicent, responsio eorum, qui dicunt Ecclesiam dici sanctum, quia una pars est sancta. Nam tunc etiam dici posset Ecclesia scelerata, quia una pars, immo major piirs est scelerata.

Respondeo: Ecclesiam dici, el vere esso sanctum, quia omnia, quae ad ipsam constituendam perlinent. sunl sancla. Tria requiruntur ad Ecclc siam constituendam. Primo, baptisma, quod saucium esse nemo negare pbtost. Secundo, professio chrisliana, idest, fidei, el morum, sive dogmatum, cl praeceptorum Christianorum, quam professionem saucium esse.el solam ipsum esso sanetam. certissimum est. Nec enim Judaeorum. Turearum. Ethnicorum, Haereticorum professio sancla est, sed solum professio Christianorum. Tertio, unio membrorum inter se, et cum capite, saltem externa, et quoad ea, quae ad religionem pertinent; quae unio etiam sine dubio est sancla. Dicitur etiam sancla propior sanctos, quos habet,el non plerea dici debet etiam scelerata: Nam denominatio sil a meliori: el praeterea, quia habere sanctos est proprium Ecclesiae, quin ipsa sola habet vere sanctos: At habere malos non est proprium Ecclesiae, id enim etiam alus coetibus convenit. Denique sancta dici potest, quia lota est consecrata beo; el quia capul ejus Christus, est sanctus sanctorum.

Objectio lerlia. Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem, ul Cyprianus docet lib. de unitate Ecclesiae, el similiter, non habet Ecclesiam matrem. qui Deum non habet patrem. Sed nulli improbi Deum habent patrem: ftain qui *spiritu Dei aguntur, hi sunl filii Dei.* Rom. 8. Et Joan. 8. dicitur improbis. *Vus ex patre diabolo esiis.* El I.Joan. 3. /n hoc sunl *manifest [ilii Dei. el lilii diaboli. omnis qui non est justus, non est ex Deo.* Ergo soli boni habent Ecclesiam matrem; ergo, soli boni sunt m Ecclesia.

Respondeo cum Augustino lib. contra Adimnnluin cap. 5. nomen flhi tribus modis accipi in Scripturis. Um* modo dicuntur filii ralionc productioms. sive illa sil proprie generatio, sive creatio, sive regeneratio; sic Dominus Christus proprie dicitur Filius Dei. quia a Deo Patre generatus. Dicuntur etiam omnes homines filii ratione creationis. Deuloron. 32. *.\unquid non ipse est paler tuus, qui fecit, el creavit* le? Necnon ratione novae regenerationis dicuntur filii omnes justi, el soli justi, ul in locis notatis Rom. 8. cl 1. Joan. 3. Secundo dicuntur lilii aliqui ratione imitationis, quomodo G.il. el Rom. *V.* vocat apostolus filios Abraha··, eos. qui fi.-lcin Abrahac imitantur, elMatth. 5. *Diliqile inimicos vestros, benefacite his, qui* vos *oderunt, ul sitis filii patris vestri etc.* El hoc modo soli boni sunl filii Dei. mali omnes sunl lilii diaboli, ul dicilur Joan. 8. et I. Joan. 3. locis nutatis. Tertio modo dicuntur lihi ratione doctrinae, quomodo 1. Cor. i. apostolus vocat Corinthios lilio- quia eos docuerat evangelium. cl Galal. 4. *Eilioli mei.* inquit, *quos iterum parturio, donec formetur Lhrislus in vobis.* El hoc modo omnes qui sunt in Ecclesia, sunt lihi Dei. el Ecclesiae, quia tenent veram doctrinam Dei. el Ecclesiae: tamen possunt esse boni el mali. Unde Isai. I. Filias *enutrivi. et exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* El Cani. 2. *Sicut lilium inter spinas. sic amica mea inter filias.* Ibi filiae dicuntur animae christinnae. sed mulae.

Ilis notatis, ad argumentum respondetur, si de fiin^ doctrinae agatur, falsam esse assumptionem·, mm enim est verum solos justos esse fihos Dei. si sol u- doctrinae ratio habeatur. Si vero agatur de liliis Dei per regenerationem, aut imitationem, malam esse "postremam illam consequulionem. ergo soli boni sunt in Ecclesia. In Ecclesia enim non sunt soli lihi, sed etiam servi, quanquani isti non manent in domo in aeternum, lihi manent in aeternum, Joannis 8..cl hoc est ad mentem b.Cypriani. Is enim non voluit dicere, non esse in Ecclesia nisi filios, sed mm esse ullos filios extra Ecclesiam. sicut non sunl ulli boni extra, licet sint aliqui mali inlus.Voleb.il enim terrere haereticos el schismaticos. ac monere eos. ne putarent, se posse esse bonos, aut iilios extra Ecclesiam.

Argumentum quartum ex Cypriano lib. 1. epistl. G. ad Magnum: *in Ecclesia Dei.* inquit, *non nisi concordes atque, unanimes habitant, loquente in psalmis Spiritu sancio, et dicente, Deus, qui inhabitare facit unanimes in domo:* Ergo peccatores, qui cum aliis rixas el contentiones movent, non sunt in Ecclesia.

Respondeo: Loqui Cyprianum non de quacumque concordia, sed de illa, quae opponitur schismati proprie dicto: ajil enim ibi de Novaliams schismaticis. Alioqui dissensiones alias in Ecclesia esse posse, cl re ipsa saepe inveniri, testatur

idem Cyprianus in sermone de lapsis, tibi inter alia peccatu. quae erant in hominibus in Ecclesia, pomi eliam, odiis pertinacibus invicem dissidere.

Argumentum quintum ex Chrysostomo el Theophylaclo m 2. Timolli. 2. ubi dicunt, illud: *in magna domo sunt vasa aurea cto.* non posse inlclligi do Ecclesia, sed de mundo, quia in Ecclesia, non sunt vasa, nisi aurea el argentea.

Respondeo: Aon negant, malos esse posse in Ecclesia, sed dicunt non esse necessarium, ut sint in Ecclesia, Quia enim apostolus dicit in magna dojnu sunt vasa aurea ct argentea, fictilia el lignea, cl notum est. in magna domo haec omnia esse necessaria. ne quis putaret Ecclesiam non posse consistent sino malis, dicunl hi Patres: nomine domus non inlcIligi Ecclesiam, sed mundum, nam Ecclesia non indiget malis: immo quando ont in optimo >talu suo. idest. m coelo, nudos habebit malos; At mundus ornatur cx malis, non quidem perse, sed per accidens, si enim non essent mali, in mundo non cxercorclur justorum patientia . nec Dei justitio.

Argumentum sextum cx Hieronymo, qui in Commentar. ad Ephes. 5. in illud; Enclesia subjecta est Christo: *Ecclesia,* inquit. *Christigloriosa est, non habens maculam, neque rugam, neque aliquid hujusmodi, qui ergo precator est, aut aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subjectus dici.*

Itespondeo : Sigmlical Hieronymus non posse malos do oa parte Ecclesiae appellari, quae solos perrectos Continet; nam Hieronymus in cap. 1. ad Calat, exponens illud: *Paulus apostolus etc. Eoclesiis Galatiae.* Volens explicaro, quomodo cohaereant luter se verba apostoli, qui nunc lotas Ecclesias videtur laudare, nunc tolas vituperare, ac reprehendero, dicit Ecclesiam dupliciter accipi, idesl. non duas esse Ecclesias, sed de una diversimode Scripturas loqui; interdum enim tribuit Scripturn toti Ecclesiae . id quod est proprium pertectorum, ul carere macula, el ruga, interdum id quod est proprium imperfectorum.ul peccare, cl correptione indigere. Cum ergo laudatur Ecclesia, respiciendum est ad eam pariem, quae perlectos i ontmei : cum reprehenditur , ad eam quae continet imperfectos.

Argumentum septimum, Parianus cpisl. 3. ad Syuiproninnuin dicit, in Ecclesia non esse maculam. aut regain, quia peccatores, donec non poenilcl cos vitae prioris , non sunt in Ecclesia , eu n autem pomilet. jam sani sunt ole. Respondeo : Aon loquitur de omnibus peccatoribus sed solum peccatoribus, qui in hacresim labantur. nam antea dixerat. Ecclesiam carere macula,el rugis,quia caret haereticis.

Argumentum octavum ex Augustino . qui lib. 2. coni, ('resconium. cap. 21. Ac *per hoc ,* inquit , eliam noi ienlr *Ecclesia, propter malam. poilutamque* coii.setcnham *damnati a Christo jam in •orporn Christi non sunt, quod esi Ecclntta.quomam* non *pote-l Christus habere membra damnata.* Similia habet lib. 2. contra Pelilmnum. cap. ult. lib. I. de baptismo cap. 3. lib. <·. cap. 3. lib. Ï. cap. »i>. 50, et 51. lib. de unit. Ecclçsiae cap. ull. lib. 3. docti iliac chrislianac, Cap. 32. el ahbi.

Respondeo: Propter hnee locu non sohiin Brentins el Calvinus, sed eliam aliqui catholici lingual duas Ecclesias, sed vere lingunt: nam nec Scripturae, nec Augustinus usquam meminerunt duarum Ecclesiarum, sed unius tantum. Certo in breviculo collationum, collai. 3. cum Donalislue calumniarentur. catholicos duas Ecclesias facere , unam, quae solos bonos, aliam . quae bonos cimi malis contineret: responderunt catholici, se nuinquam duas Ecclesias somniasse , sed tantum distinguere partes, vel tempora Ecclesiae; partes. quidem, quia aliter boni, aliter mali ad Ecclesiam perlinent; boni enim sunt pars interior . el quasi anima Ecclesiae: mali sunt pars exterior, el quasi corpus, cl dabant exemplum dc homine interiore, et exteriori), qui non sunt duo homines , sed duae partes ejusdem hominis.

Tempora autem distinguentes dicebant. Ecclesiam aliler osse nunc, aliter luturam post resurrectionem, nunc emm habet bonus ct mulos , luno nun habebit, nisi bonos; el ponebant exemplum de Christo, qui cum semper sit idem , tamen ante resurrectionem suam fuit mortalis el passibilis, postea immortalis el impassibilis: quam doctrinam idem Augustinus alibi saepe conlirmal , cl variis similitudinibus explicat. Aam. lib. 7. coiit. Donalist. cap. ül.dicil bonos sic esse in domo Dei,quae esi Ecclesia, ulipsi sini domus Hei constructa ex vivis lapidibus, malos sic esse in eadem domo, ul ipsi tamen non sint domus. Et lib. de unitate Ecclesiae, cap. ult. dicit malos esse praecisos ab Ecclesia animo, non tamen corpore, quod esi dicere. perlinere ad hominem exteriorem Ecclesiae, non tamen ad interiorem. El lib.3. doctrinae Christianae, cap. 32. explicans illud Confie. I. *Nigra sum. sod formosa,sicut tabernacula Cedar, 'sicut pelles Salomonis;* notat non esse dictum , nigra fui, seu formosi sum. sed, nigra sum cl formosa, quia ipsa una cl eadem Ecclesia nunc csl nigra siOlit tabernacula Odae, propter peccatores, quos m se habet, ei simul csl formosa sicut pelles Salomonis. id -I, sicut lonluria regis, propter bonos, quos iu sc habet.

Idem Augustin, tract. 3, in -loan, cpist. docet. malos esse quidem in Ecclesiae corpore , non ul membra, sed ul humores corruptos, qui manent in pectore, qui revera sunl in corpore, cl tamen sunt eliam vere separati a mombris corporis. Ex his rcspmiiletur. quando Augustinus dieil malos non esse in Ecclesia, debere inlcIligi non esse eo modo quo sunt boni, idest, non esso ut membra corporis viva.

Sed objicies, quia l». Augustinus lib.3.de baptismo cap. IK. el lib. I. cap. 21. ct 22. el lib. II.cap. 3. el hb. 7. cap. ‘il.docel, solos sanctos esse illam Ecclesiam, quae est fundata super petram , et cui dalae sunl claves regni coelorum, cl de qua dicitur, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus ct publicanus.

Respondeo: Augustinum nihil aliud signilîearn voluisse, quam omnia privilegia, quae sunt a Dca couccssa Ecclesiae universae, propter solos s<tq>

dos concessu esse, idesl. in utilitatem. el cumiiio-dtiin col um, qui salutem aeternam consequuntur. lYuiu alioqui idem Augustinus frequentissime repetit, malos eliam Christianos utiliter sacramenta administrare, ac proinde regenerare homines solvere, ligare etc. ltaque in truci. 5. in Joan, confert malos ministros canali lapideo.per quem transit aqua ad areolas , ct cum nihil ipse utilitatis acquirat, tamen caussa est, ut herbae, cl flores in nrcolis nascantur el crescant. Quod idem fusius docetlib. 2. cont. Parmenianum cap. 10. cl 11.

Objectio nona est Magdcburgcnsium Cent. 1. lib. I. cap. 4. col. 171. ubi ex Scripturis probant duas esse Ecclesias, unam bonorum , aliam malorum. Si enim distinguitur Mattii. .'». justitia discipulorum a justitia Pliarisaeorum; Matth. G. distinguuntur pii ah hypocritis ; Matth. 7. distinguitur coelus euntium per viam angustam, a coetu euntium per viam lalam;el ibidem distinguitur domus fundata super petram, a domo fundata super arenam. Constat autem Ecclesiam malorum non esse miam sanciam Christi Ecclesiam;igitur vera Christi Ecclesia solos bonos amplectitur.

Despondeo: In nullo horum locorum distingui duas Ecclesias, sed solum diversas qualitates eorum, qui in una. atque eadem Ecclesia sunt.quem* iidmudom enim Matth. 13. distinguuntur boni pisces a malis; el tamen in eodem reti, quod Ecclesiam significat, tam isti, quam illi erant; ita quoque in eadem Ecclesia , quae constat professione ejusdem fidei, el comnmnicnlione eorumdem sail amentorum, quidam sunt.qui ambulant per viam latam vitiorum, quidam per viam augustam virtutum, quidam sunt vere pii. quidam hypocritae , quidam justitiam phurisaicam,quidam apostolicam sequuntur. Denique. quidam sunt voluti domus fundata super petram, quidam autem vehili domus fundata super arenam. Xec enim hoc loco duae domus duas Ecclesias significant, nisi velimus tot Ecclesias facere, quot sunt homines, sic enim Dominus ait: Omnis *ergp,qui audit verba mea haec, et facit ea, assimilabilur viro sapienti.qui aedificavit domum suam supra petram etc.*

Objectio decima. Si Christi corpus Ecclesia est, non possunt esse partes, ac membra hujus corporis. in quibus Christus nihil operatur; nihil autem operatur in primis cl hypocritis ; non igitur qui cjusmodi sunt, ad Christi Ecclesiam perlinere possunt. Item oportet omnino distinguere Christi regnum a regno diaboli.sed omnes impii ad regnum diaboli pcrlincnt:stili igllurpii perlinentad regnum Christi, quod est Ecclesia.

Brspondfo: Aon esse ncccssc, ul Christus in ommbus suis membris aliquid opcietur. Sunt enim quaedam membra mortua,et arida, quae solum adhaerent reliquis externa conjunctione.Et si autem Christi regnum distinctum sil a regno diaboli.possunt tamen iidem homines nd ulriimquc regnum perlinere; qui enim malis moribus praediti.in fide catholica, cl conjunctione cum caeleris fidelibus perseverant, ad regmmi Christi perlinent , quantum ad lidei professibnem; ud regnum autem diuJioli.quantum ad morum pci versilalcni.Quare s.Augustinus in psal. 17. homines impios, qui sunt m E< clesia, dicit esse filios, el alienos; filios propior formam pietatis, alienos propter amissionem virtutum.

CAPIT X.

De infidelibus occultis.

Bcstant postremo infideles occulli, idesl ii, qui nec fidem internam, nec ullam Christianam virtutem habent, cl tamen exterius propter lenipor.de aliquod commodum Udem catholicam profitentur , el communione sacramentorum veris fidelibus permiscentur; ipios quidem nullo modo ad veram Ecclesiam perlinere non solum Confessionistac ct Calvimslae docent, sed eliam aliqui ex catholicis , quorum unus est Joan, de Turrccrcmata, lib. 4. de Ecclesia; par. 2. c. 20. Quamquam hic auclor nihil fortasse aliud dicere voluit, nisi requiri Udem , ul quis unitus dici possit interna unione corpori Christi, quod est Ecclesia , quod quidem verissimum est.

Aos tamen modum loquendi plurimum sequimur, qui docent cos. qui sola externa professione conjuncti sunt fidelibus caeleris, esse veras partes exteriores, atque adeo eliam membra . licet arida, cl mortua, corporis Ecclesiae. Vide Tbomam \\ ddensem tom. 1. lib. 2. cap.9. num. 10. et cap. il. num. 5. Joan. Dricdoncm lib. 4. dc ecclesiasticis scripturis, el dogmatibus, cap. 2. par. 2. Petrum a Soto in Confessione Catholica, quam opposuit Confessioni Wirlembergensi cap. de Ecclesia . el cap. de conciliis, et in apologia pro eadem Confessione, par. I. cap. II. Hosium cardinalem, lib. 3. coni, prolegomena Brentii, el Melcluorcm Canum lib. 4. de lucis theologicis, cap. ult. ad argumentum 12.

\c primum haec sententia demonstrari potest ex illis verbis Joannis: *El nunc Antichrist! mulli fudi sunt. ex nobis exierunt.sed non erani cx nubis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum,* 1. Jonn. 2. lloc enim loco Joannes dc haereticis loquitur, quos Anllchrislos vocat, eldicit cos,antequam exirent.non fuisse cx nubis.idesl, non fuisse catholicos animo ac voluntate, sed haereticos, atque Anliehristos. el lumen ex nobis exivisse. quia etsi non erant cx nobis, animo ac voluntate. erant tamen ex nobis externa professione. Sed postcaquam sc prodiderunt.cl in apertum schisma proruperunt.jam dcsieruulomnibus modis esse cx nobis.

Et quamquam s.Augustinus aliquando illa verba: Aon erant ex *nobis,* exponit de praedestinatione , tamen m commentario hujus lori exponit dc haereticis occultis. Sio enim ait Truci. 3. in cpisl. Joan. *Omnes haeretici.* omnes *schismatici* e.r *nobis exierunt . idesl,* e.r *Ecclesia c.reunl. sed non, exirent. si e.r nobis essent. Antequam exirent or<jo, non erant ex nobis, si antequam exirent , non, erani ex nobis. Mulli intus sunt,* non *exierunt, el tamen Anlichrisli sunt.* El intra: Et quis *intus sunt, eerie sunt in* corpore *Domini nostri Jesu· Christi. quando adhuc curatur corpus ipsius: et sanitas perlecta non erit, nisi in resui icdiune*

mortuorum. Sic *sunl m corpore Christi. quumodo humores maH: quando evomuntur , tune relevalur corpus: sic cl mali quando exeunt, tunc Ecclesia relevatur. El dicit, quando eos evomit, atque projicit corpus . cx me exierunt humores isti. sed non erant ex me. Quid est non erunt ex mc? non de carne mea praecisi sunl, sed pectus mihi premebant cum inessent.* Eodem modo exponit lib. 3. dc baptismo, cap. 19. cl Tract. 01. in Joonnem , quorum locorum verba infra adieremus.

Secundo demonstratur hoc idem cx testimoniis eorum Patrum, qui communi consensu docent.eos, qui sunt extra Ecclesiam, nullam habere auctoritatem, aut jurisdictionem in Ecclesiam. Vide Cyprianum lib. I. episl. 6. et lib. 2.epist. I.Optatum lib. I.conl. Parmematmm. Ambrosium lib. 1. de poenitentia, cap. 2.Hieronymum in dialogo conirn Luciferianos. Augustinum in Enchirid. cap. 65. et Coeleslinum papam in episl. ad clerum constanlinopolilanuin, el m altera ad Joan, anliochenum , quae habetur in I. torn, concilii ephesini. cap. 18. et 19, et citantur eliam a Nicolao I. in cpisl.ad 3licbSelem.

Et sane ipsa ratio manifeste hoc idem docet.Quo pacto enim cogitari, mil lingi etiam polcst.nl is, habent jurisdictionem, cl proinde sil capul Ecclesiae, qui non esl membrum Ecclesiae? Quod enim unquam fuit capul. quod non fueril membrum? Certum esl autem, quidquid unus, aut alter senserit, occultum haereticum, si episcopus, aut etiam summus pontifex esset, non amittere jurisdictionem , ncc dignitatem, aut nomen capitis in Ecclesia, donec aut ipse se ab Ecclesia publice separet, aut convictus hacrcseos invitus separetur. Nam proplerea Coeleslinusei Nicolaus locis citatis dicunt, episcopum haereticum. ex quo hacrescs praedicare coepit, neminem potuisse solvere, vel ligare, quia nimirum antequam publice praedicare inciperet, etiamsi corde jam concepisset errorem, adhuc poterat solvere cl ligare. Quod item confirmatur ex cati. Audivimus. 24. quaesi. 1. ubi sic legimus : *Sin autem e.r corde suo novam haeresim* con/in*xcrit, ex quo talia praedicare coepit, neminem damnare potuit.* Adde, quod si occulti haeretici nullam habere possent jurisdictionem , redderentur incerti omnes actus,qui ex jurisdictione dependent, quod non parum Ecclesiam universam perturbaret. Jam ergo si is, qui non est in Ecclesia , non potest habere auctoritatem in Ecclesiam . cl haereticus occultus habere potest . cl aliquando ro ipsa habet auctoritatem in Ecclesiam, certe haereticus occultus esse potest in Ecclesia.

Tertio idem probatur ex Origene . Augustino el Gregorio. Origencs homil. 21.in Josue: *Eliam hic,* inquit, in *Hierusalem, idest,in Ecclesia sunl quidam Jibusaei. qui cl fide, el actibus perversi* Mini. Ncc dubium est. quin loquatur de occultis ; narnstatim adjungit: *Neque enim dicimus de iis, qui manifeste, el evidenter criminosi sunt,ul non. de Ecclesia* expellantur.

Augustinus Γφ. 3. de baptismo, cap. 19. *Hujus,* inquit, *fraternae charitatis inimici . sive aperte foris sint,* sire intus *esse videantur, yseudochrisliani sunt, et Anlichrisli; inventis enim occasionibus furas exeunt. Sed etiamsi occasiones desint, cum intus videntur, ab illa invisibili charitalis cumpage separati sunl.* Haec Augustinus,qui cum de occultis haereticis dicit, cos videri esse m Ecclesia, non significat, eos non esse revera, sed non esse eo modo, quo esse videntur. Videntur enim esse uniti interna et externa conjunctione . membris caeleris, el tamen non sunl uniti, nisi conjunctione externa. Nam si revera nullo modo essent intus, sed lanium esse viderentur, pari ratione. non vere exirent,quando aperte se produnt, sed exire viderentur. Augustinus autem dicit, inventis occasionibus foras exeunt, cl addit,cos esse separatos quidem, eliam unlequam exeant, sed ab invisibili charitatis compage . non ab externa Ecclesiae communione. Quemadmodum intelhgi debet etiam, quod idem Augustinus dicit, lib. Leap. 16. ubi dicit, haereticos occultos separatos esse judicandos, licet ipsi non exeant: loquitur enim de separatione interna , non de externa. Neque proprium est hoc apud Augustinum, haereticis occultis, sed omnibus peccatoribus , quos Augustinus allirmal non esse in corpore Christi, ul palet ex lucis citatis capite superiore. Pergit luco notato Augustin. *Unde,* inquit, *Joannes dixit, ex nobis exierunt, sed non erant e c nobis, non ail, quod exeundo alieni facti sunl.sed quod alieni erant, propter hoc eos exisse declaravit.* Dicit el apostolum Paulus , de quibusdam . qui circa fidem aberraverant,in una magna domo eos fuisse,credo quod nondum exierant.

Item lib. 4. cap. 10. *Aut si zizania,* inquil,soin dicenda *sunl, quae usque in finem in maligno errore perdurant. cl furis multa frumenta sunt, et intus mulla zizania.* Quorum verborum hic videtur esse sensus, ut inlelligamus,e\lra Ecclesiam esse mullos manifestos haereticos.qui tandem convertentur ad veram lidcuuel intus in ipsa Ecclesia esse multos occultos haereticos.qui uumquam convertentur. hiem habet lib. I. de civil. I)ei,cap.35. *Meminerit sane,* inquil, *in ipsis inimicis suis latere cives futuros,sicut ex illorum numero eliam Ilei civitas habet secum connexos communione sacramentorum.* I bi illud esl observandum . do inimicis, qui sunl extra Ecclesiam, Augustinum dixisse, eos esse cives futuros, quia modo non sunl cives , sed erunt tempore suo. At de inimicis, qui latent intra Ecclesiam . non dixisse inimicos futuros, sed praesentes ; jam enim sunl in ipsa Ecclesia , cum tamen pertineant ad numerum iniini-eorum.

Ilurstim Tract. Gl. in Joan, tractans illud Joan. 13. ubi legimus Christum exeunle Juda turbatum fuisse: *Iloc nobis,* inquit.*Dominus significare sua turbatione dignatus esl. quod scilicet falsos fratres, et dominici agri illa zizania, ita necesse esl usque ad messis tempus inter frumenta tolerari, ul quando ex cis aliqua separari etiam ante mes*sem *urgens caussa compe.Hit.fieri hoc sine Ecclesiae perturbatione non possil. Hanc perturbatio*nem sanctorum *suorum, per schisinaticos.el haerelicos faturam, quodammodo praenuntians Do*minus *praefiguravit in seipso, cum cxiluro inde*

homine malo, cl commixtionem frumenti.in qua. diu luerat toleratus, separatione apertissima re. licturo, turbatus esl, non carne , sed spiritu. El id l'iii déclinai, quomodo Judas unus cssel e.\ discipulis Domini , el lumen jam typum gereret Iniereticonim: *Unus.* inquil, *numero, non inerilo;unus specie, non virtute; commixtione corporali non vinculo spirituali; carnis adjunctione. non cordis socius unit te.* Ei infra: *bIrumque verum est, el ex nobis, cl non ex nobis, secundum aliud ex nobis, secundum aliud non ex nobis, secundum communionem sacramentorum ex nobis, secundum suorum proprietatem criminum non ex nobis.* liem lib. de geslis cum Emeritu, cup. 1. *Quidam,* inquil, *adhuc corde positi in* parie *Donati praesentiam nobis exhibent corporalem , carne intus, spiritu foris.*

Denique in lib. de calechizandis rudibus cap.17. distingui I Iria genera Christianorum,haereticos occultos, malos catholicos, bonos catholicos: *Sunl,* inquil. *qui proplerea volunt esse Christiani. ut aut promereantur homines, a quibus temporalia commoda exspectant, aut quia offendere nolunt, quos timent. Sed isti reprobi sunl.etsi ad tempus eos portet Ecclesia , sicut area usque ad tempus ventilationis paleam sustinet. Si non se correxerint , ct propter futuram sempiternam requiem Christiani esse coeperint, m /ine separabuntur. Nec sibi blandianlilr, quod in area esse possunt cum frumento Dei: quia in horreo cum ido non erunt, sed igni debito destinabuntur.Sunt etiam alii meliori quidem spe . sed tamen non minore, periculo , qui jam Deum liment, et non irrident Christianum nomen , nec simulato corde intrant Ecclesiam Dei. sed in ista vita exspectant felicitatem.* Ubi manifeste vides, ex collatione horum duorum generum hominum, primum illud esse eorum , qui Deum non timent, sed irrideiil cbrislianum nomen . el licto corde intrant Ecclesiam . el lumen in ea sunl, et manent, ac numerum faciunt, donec aperta discessione non separantur.

Gregorius lib. 13. moral, cap. 4. explicans illa verbii.Job Hi.Ittigae meae testimonium dicunt contre me: *Quid,* inquil.p, *r rugas nisi duplicitas de. signatur ? Ilugae itaque sunl sanctae Ecclesiae omnes , qui iu ea dupliciter vivunt, quia lutem, vocibus clamant, operibus denegant.Ili nimirum pacis tempore , quia hujus mundi potestatibus eamdem /idem honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiuntur.Sed cum sanctam Ecclesiam subitae adversitatis procella turbaverit.illico ostendunt quod in perfida mente moliuntur.* El infra: *Sed quia nunc intra sinum fidei mullos etiam reprobos tenet,cum lempuspersequutionis exarserit, ipsos hostes patitur , quos praedicationis verbis alere, ante, videbatur. Dicat erga, rugae meae testimonium dicunt contra mc, idest, ipsi me insequendo increpant, qui nunc m meo corpore positi duplicitatis suae, in se malitiam non emeu dant.* El infra: *Eliam pacis suae (empore sancta Ecclesia falsiloquium patitur . dum sunt in ea mulli, qui de aeternitatis promissione diffidunt, el tamen se fideles esse mentiuntur.sed cum malitiae tempus eruperit', is qui nuito metuens derogat ad contradicendum.ante faciem t c.nil.quia verbis verae fidei apertis vocibus obsistit.*

Quarto probatur ratione . ac primum similitudo corporis humani id quod quaerimus suadere potest. Est enim Ecclesia similis corpori humano, ul apostolus docet, Horn. 12. cl I. Cor. 12. in corpore autem humano mulla ac varia esse videmus partium genera,ita ul quaedam vivant el sentiant.quaedam vivant, non sentiant, quaedam nec vtvanLnec sentiant , ul notum est. Igitur in Ecclesia quoque nihil impedit, quo minus sml aliqui. qui habeant lidem el charitatem, quidam solam fidem; quidam ne ipsam quidem fidem , sed externam dumtaxat coujunciionem.

Deinde si ii, qui fide interna carent, non sunt, nec esse possent in Ecclesia , nulla erit inter nos cl haereticos amplius quaestio de Ecclesiae visibilitate,proinde (quod ego certe magni facio) supervacaneae erunt tot eruditissimorum hominum disputationes . quae hactenus prodierunt. Omnes enini qui hactenus scripserunt, id objiciunt Luther.ims el Calvioislis. quod Ecclesiam invisibilem faciant.Aullam autem futuram amplius quaestionem, ila probo.

Eulherani et Calvinislae signa visibilia quaedam el externa Ecclesiae statuunt. nimirum praedicationem verbi Dei, ct sacramentorum adminisIrationem. ct constanter docent, ubicumque haec signa conspiciuntur, ibi esse eliam veram Christi Ecclesiam.Quia tamen solos justos et pios ad Ecclesiam veram perlinere volunt,el nemo polesl certo scire, qui sunl vere justi et pii inter tam mullos qui justitiam cl pietatem exterius pr. c se ferunt.com certum sil mullos ubique esse hypocritas,el falsos fratres : Idcirco nostri recte concludunt , eos facere Ecclesiam invisibilem. Porro Lulhcranis el Calvinislis justitia in sola fide consistit, idemque est npud eos . Ecclesiam esse coctum justorum el piorum.et esse coetum vere credenlium.Quis non igitur videt, nos cum illis plane convenire, si omnes illos ab Ecclesia excludamus , qui veram lidem in corde non habent?

Ad haec, necesse est, ut nobis certitudine infallibili constet, qui coctus hominum sit vera Chnsli Ecclesia ; nam cum Scripturae traditiones, cl <>mnia plane dogmata ex testimonio Ecclesiae pendeanl, nisi certissimi simus, quae sit vera Ecclesia . incerta erunt prorsus omnia.At non potest certitudine infallibili nobis constare, quae sit vera Ecclesia.si fides interna requiritur in quolibet membro, seu parte Ecclesiae. Quis enim certo novit, in quibus sit ista lldcs?Non igitur lides . aut aliquid aliud invisibile, el occultum requiritur,ul quis aliquo modo pertineat ad Ecclesiam.

Despondent quidam ad hoc argumentum duplici-ter. Primo , satis certo posse cognosci coctum hominum fidelium . Ha ul eliam videri dicalur. si effectus fidei conspiciatur , qualis esl protestatio el confessio lidei;nam eliam hominem vere et proprie videre dicimus, cum tamen animum non videamus nisi m suis effectibus. Secundo addunt. non esse necessarium.ul constet nobis distincte qui sint illi homines, qui Ecclesiam faciunt. sed salis esse si assignemus quemdam coetum hominum,intra quem

certo sciamus, vel credamus esse omnes illos, qui a<l Ecclesiam perlinent. Siquidem si cm ostenderetur populus romnnus univorsus in foro , nut in theatro, ubi tamen essent eliam aliqui externi admixti, vere diceretur illum vidisse pupulum romnmiin. tametsi discernere non potuisset romanos ab externis.

Sed neutra solutio videtur satisfacere. Ac prior qnidcin facile refellitur : nam cognitio illa cx cfic-ctibus non esi certa, sed conjecturalis. Aeque exemplum hominis 'convincit,' nam in priinis clTcclus vilnc in homine naturales sunt, et necessarii : effectus autem fidei liberi sunt,ac voluntarii.proinde mullo minus certi. Deinde nec ipsum hominem ita videmus.ut certitudine, infallibili nobis constet,cum quem videmus esse hominem : siquidem fieri potest. ut cum nos hominem videro credimus, angelum . nut daemonem videamus in forma humana. Certe Abraham,I.olli, Tobias, cl alii m Testamento veteri non raro homines osse crediderunt, qui angeli erani? Nos autem infallibilem certitudinem dc Ecclesia habere, volumus qualem habemus.non dc ipso homine, sed do figura , el externis coloribus ac lineamentis corporis humanis, in quorum visione decipi non possumus.

Posterior vero solutio mullisdc caussis non satisfacit. Primo, quia potest lien, ut adeo crescal aliquando numerus hypocritarum. ul plurcs sini haeretici occulti. quam veri ac perfecti catholici: tum autem non posset quisquam vere dicere , hic cootus est Ecclesia Chrisli:qiiandoquidcni in eo coetu, quem ostendit, major pars ad Ecclesiam non pertinet. nec ipse scit, qui sint illi pauci qui Ecclesiam faciunt. El quamvis sperandum sil, majorem pariem eorum, qui profitentur fidem, esse sinceros,id tamen non est certum.

Secundo,quia cum numquam tola Ecclesia in tinum locum convemal.ila ul possimus certo dicere, iu hoc coetu est Ecclesia. sed sparsa sil per varia loca, el de nulla parte cerli simus, an non sil lota illa pars sine vera fide, quocumque iverimus.semper erimus dubii.an communicemus cum vera Christi Ecclesia. Aeque his répugnai, quod alibi scripsimus,romanam Ecclesiam particularem non posse destitui vera fidc:nam nec ipsa romana Ecclesia particularis tola simul alicubi convenit, sed sparsim congregatur in variis basilicis.quae sunt in romnna civitate, ner certo scimus certitudine infallibili in eo coclu. ad quem nos forle accedimus.non esse omnes sine vera fide in corde.

Terlio. quia posset eliam fieri.ul lotum generale concilium esscl extra Ecclesiam : quid enim magnum esset, si inler loi millia profilenlium Christi fidem, trecenti, vel quadringenti homines . qui ad concilium conveniunt, fide vera carcrcnl'lta nimirum res alioqui notissimae,el quas certissimas esse nporlel, in dubium revocabuntur. Certe Bre.ntius, ul in disputatione de. conciliis annotavimus, ea talione conciliorum auctoritatem elevat,quia non sumus certi, an ullus eorum Patrum fidem veram in corde habuerit. el proinde in Ecclesia Dei fuerit, non enim esi columna cl firmamentum veritatis falsa Ecclesia, sed vera.

Quarto, quia si non scimus distincte,qui sint.qui Ecclesiam constituunt, non tam sciemus, quae sit Ecclesia, quam ubi sil.seu potius ubi lateat l « lesia, quod quidem non salis est ad Ecclesiae visibilitatem salvandam,dc qua in sequenti capite disputandum erit. Sed jam quid aliqui objiciant, rideamus.

Objiciunt primo, fundamentum el quasi formam Ecclesiae esse fidem, cum legamus I.Cor. il.Oim· si *bonus architectus 1'undauienluim posui* El: *Fundamentum aliud nemo polesl ponere, praeter id,quod positum est, t/uod est Christus Jesus.* Ad *Ephes.2.Superaedificati supra 1'undamcnluin apostolorum et prophetarum, ipso summo annulari lapide Christo Jesu.* Ephcs.I *.1 nus Deus,una fides, unum baptisma.*

Ilespondeo : Formam Ecclesiae non esse fidem internam (nisi Ecclesiam invisibilem habere velimus) sed externam, idesl. lidei confessionem. M quod apertissime docet s. Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. el experienlia idem testatur; illi enim admittuntur ad Ecclesiam, qui profitentur fidem.In locis autem allegatis fides non dicitur forma. vel fundamentum Ecclesiae,sed fundamentum justitiae, vel doctrinae, quae csl in Ecclesia.Adde, quod Scripturae . sicut in Ecclesia ponunt fidem , ita etiam ponunt charitalcin, cl omnia dona Spiritus sancti, et tamen nemo catholicorum docet,non esse dc Ecclesia eos qui cbarilate et donis Spiritus sancti carent.

Objciunt secundo, definitionem concilii latera-nensis. quae habetur cap. *Firmiter,* dc suinnbi Trinit. cl fide catholica: una est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nemo salvatur: cui similis csl definitio Aicolai papae . quae habetur de consecrat. d. I. can. Ecclesia. Ecclesia est catholicorum collectio, non sunt autem fideles ct catholici, qui fidem in corde non habent, etsi eam ore profiteantur.

Ilespondeo: Aon esse lias Ecclesiae definitiones. Nam concilium latenmense solum asserere voluit, Ecclesiam esse unam,non mitem quid sil Ecclesia, accurate describere. Appellavit autem Ecclesiam fidelium,quia hoc nomine distinguuntur Christiani baptizali. tum ab iis. qui manifeste infideles sunt, tum eliam a catechumenis. Proprie enim apud veteres catechumeni non dicebantur fideles.ul supra ostendimus. Itaque idem est,ac si concilium dixisset . Christianorum Ecclesia una est. non mullae. Adde secundo,posse etiam nomen fidelis accipi pro eo , qui fidem publice profitetur, quemadmodum mox dicemus de nomine . catholicus. Adde terlio, verissime eliam dici potuisse, Ecclesiam fidelium, idesl eorum, qui veram fidem habent in corde, unam esse: Ecclesia enim praecipue,cl cx intentione fideles tantum colligit; cum autem admiscentur aliqui licii,et qui vere non credunt,id accidit praeter intentionem Ecclesiae. Si enim cos nossc posset, numquam admitteret, aut cusu admissos continuo excluderet.

Porro m verbis illis Nicolai papae : *Ecclesia csl catholicorum* collectio.necessario cogimur dicere, vocari catholicos eos , qui fidem catholicam profitentur. quidquid sil de tide interna.Jiibet enim Nicolaus, ul non liant Ecclesiae, idesl, ut ipse expo-

?»

nil, catholicorum collectiones.sine nuln sedis aposloUoae. Planum mitem csl , non aliter fieri posse catholicorum collectiones, quam convocando in unum locum cos , qui habentur, cl dicuntur catholici, idest cos, qui publice catholicos se esse prolilcnlur.

Objiciunt terlio . testimonia Patrum , qui dicunt haereticos non esse vere Christianos. quales sunt Tertullianus lib.de pudicitia.Cyprian.lib.4.cpisl.2. Athanasius serin. 2. contra Arianos, ct Augustinus lib.degratia Christi c. l l.al Ecclesia Christi nonnisi Chrislianorum esse polesluion igitur ad Ecclesiam pertinent, qui veram (idem non habent. Ilespondeo: Eos Patres loqui dc manifestis haereticis, qui nec in corde, nec in ore Christi Udem habenl.Chrislianus enim nomen csl professionis, cl illi dicuntur Christiani. qui Christi legem ac fidem publice collini ac sequuntur.

Objiciunt quarto, anle-Christi adventum non solum synagogam Judaeorum ad Ecclesiam Dei pertinuisse, sed omnes praeterea gentiles, qui per orbem terrae dispersi,unum Deum sincere colebant. Ex quo videtur sequi, ul fides sit Ecclesiae vinculum , cl proinde qui (idem non habet . .ad Ecclesiam non pertineat. Ilespondeo: Omnibus saeculis cos omnes cl solos Ecclesiam Dei constituisse, qui simul colligati erant confessione el protestalione, sive ea per sacrificia , sive alio modo fierent , unius fidei in unum Deum creatorem coeli el terrae.

Objiciunt ultimo. Potissima caussa . cur in Ecclesiae membris includuntur haeretici occulti, illa esse videtur,ul constet nobis infallibili certitudine, quinam coelus hominum sil Ecclesia: at haec certitudo haberi nequii, etiamsi haeretici occulti ad Ecclesiam pertinere dicantur: quod his argumentis confirmatur.

Primo,non sunt Ecclesiae membra qui non sunt baptizali ; at nemo scit certo,qui sint vere baplizati. tum quia character baptismi est invisibilis, tum eliam quia cum exterior baptismus exhibetur,pauci adsunt, qui videant, ac proinde cueleri fide humana contenti esse debent.

Secundo, Ecclesia non polesl esse sine episcopis cl presbyteris.ul Hieronymus docet contra l.uciferianos. At quis novit certo,qui sint veri episcopi el presbyteri, cum id pendent ab intentione ordinantis, et a charactere invisibili.

Terlio , excommunicati non sunt de Ecclesia, ul nos supra docuimus: at multi sunt excommunicati occulti, nimirum excommunicati a jure ipso lacto . el non promulgati coram populo, cx quo cogimur dubitare,cum aliquem videmus.silnc ille de Ecclesia. an non ?

Quarto, saepe accidit, aut certe accidere potest, nt haeretici manifesti alicubi simulent se catholicos, item Judaei, Tureae, Pagani miscent se fidelibus, et tamen aut ipsi dc Ecclesia non erunt, aut Ecclesiam esse dicimus coelum haereticorum et paganorum hypocritarum.

Ilespondeo ad primum: Ad hoc. ut aliquis sil de corpore Ecclesiae, non requiri characterem . sed externum baptismum: nec externum baptismum requiri, ut quis censeatur cl sit de Ecclesia . sed lanium ul admittatur. Si quis enim petit admitti ad Ecclesiam.id non fiet sine baptismo.Tamen si quis dicat se b iplizaluni, el non consiel contrarium, admittetur ad sacramenta caetera , et per hoc eril <le corpore Ecclesiae. El signum hujus est. quia si postea innotescat, illum non fuisse baptizalum.siquidem rulpa ipsius id sil facium , expelletur dc congregatione, nec recipietur, nisi post poenitentiam baptizetur. Al si non culpa ejus, non repelletur, sed perficietur in eo. quod deerat, nec judicabitur non fuisse in Ecclesia . sed judicabitur inlrasse aliunde, quam per ordinariam portam. L'nde Innocentius 111. cap. *Aposlolicam.* de presbytero non baptizato, judicavit, presbyterum non baplizalum vere fuisse in Ecclesia, el jussit pro ejus·anima ofierri sacrificium, ul pro alus fidelibus.Et Dionysius olexandrinus , ul habemus lib. 7. cap. K. hist. Eccles, judicavit quemdam fuisse vere in Ecclesia, quem constabit non vere baplrzalum , sed tantum percepisse aha sacramenta . ul baptizalum.

Haec videtur fuisse sententia Joan. Dricdonis lib. 4. de script, el dogm. Ecclcsiasl. cap. 2. pari. 2.uhi sic loquitur. Omnes *qui habentur.tamquam sacramento fidei visibiliter adscripti Ecclesiae . secundum pacem quamdam corporaliter cum christiano populo conversantes. dicuntur esse in Ecclesia, donec vel judicio Ecclesiae separentur, vel sua sponte exeant, ipsam Ecclesiam conte' mnentes. el persequentes.* Haec ille. Qui salis apcrlc scribit, in Ecclesia esse non solum omnes baplizalos. sed omnes eliam illos.qui habentur pro baptizatis. Posset tamen etiam responderi, el melius. cos qui non sunt baptizali. el tamen habentur pro baptizatis.esse de Ecclesia secundum apparentiam exteriorem tantum, idesl. putative, non vere. Nec tamen inde sequitur, ul Ecclesia tini invisibilis: nam tametsi non possint aliqui probare se esse baplizalos.· lumen plurimi probare possunt: cl baptismus natura sua visibilis est.

Ad secundum dico, posse in episcopis duo considerari.Primo, quod locum Christi teneant.el quod proplcrea debeamus illis ubcdicnliam.el quod ipsi non possint nos decipere in iis. quae necessaria sunt ad salutem. Secundo, quod habeant potestatem ordinis et jurisdictionis. Si primo modo considerentur. certi sumus certitudine infallibili.quod isti, quos videmus, sint veri episcopi el pastores nostri. Nam ad hoc non requiritur, nec fides, uec character ordinis, nec legitima electio, sed solum, ul habeantur pro talibus ab Ecclesia. Cum enim sint episcopi propter Ecclesiam, non contra: Deus assistit cis. qui pro talibus habentur, ne errent ia Ecclesia docenda. Itaque sunt illi veri episcopi et pastores, non absolute: sed quo ad illa tria quae diximus. Quod est idem, ac si diceremus, eos non esse quidem in se veros episcopos: tamen doner pro talibus habentur ab Ecclesia, deberi illis obedicnliam. cum conscientia etiam erronea obliget: item tenere eos locum Christi de facto, non dc jure, cum re ipsa populum Christi nomine regant. Denique non posse ab illis Ecclesiam decipi, cum Ecclesia non possit errare , cl tamen eos teneatur sequi, quos pro veris pastoribus habet. Quod pu-

slremum satin modo accipiendum csl: si videlicet hujusmodi episcopi in doctrina umnes conveniant, ani summi pontifices sint. Neque enim dubium est. quin episcopi particulares, si ab aliis dissideant . errare possint. Si secundo modo considerentur. non habemus certudinem . nisi moralem , quod isti sint veri episcopi, quamquam cerium est tcrliludino infallibili. quod aliqui saltem sint veri . ..linqui Deus Ecclesiam deseruisset. Sed ad hoc. ul teneamus Ecclesiam certam et conspicuam . quantum ad capita cl membra, sufficit prima consideratio.

Ad tertium dico, excommunicates occultos esse de Ecclesia, numero, non merito: de facto, non do jure.

Vd quartum dico, in primis difficile esse , ut ejiiSinodi homines non continuo delegantur, sed lanicii etiamsi longo tempore deludant Ecclesiam,nihil inde incommodi accidere posse : nam Ecclesia non eos numerat inter suos.nisi ratione professionis externae (nec enim de internis homines judicant) professio aulem illa externa sanctissima csl , licet ab illis male usurpetur.Itaque snnl illi dc Ecclesiae corpore, dum fidelibus junguntur eo vinculo professionis cl obedicnliac. quod Ecclesiam universam ligat, el in unum corpus rodigil. Nec lamen .sequitur, Ecclesiam propterea esse coelum haereticorum, cl paganorum hypocritarum ; nam etsi pauci quidam tales in Ecclesia sunl . lamen certi sumus certitudine fidei divinae,in eadem Ecclesia mullos esse vere fideles , pios el electos, quemadmodum cliam in corpore humano inveniuntur ct ungues el capilli, qui non vivunt, el nemo lamen inde colligit,corpus humanum nihil esse nisi ungues el capillos. Atque haec dicta sunl juxta sententiam Dricdonis. Nam secunduip alteram sententiam, quam nos paulo ante veriorem esse diximus · respondendum erit. Judaeos . Tureas, Paganos.nec non manifestos Haereticos, qui simulent se esse Christianos el Catholicos non esse de Ecclesia. nisi secundum apparentiam exteriorem el pulalive, non vere. Neque inde sequetur ul Ecclesia fiat invisibilis: nam si forle ncccssc sit. cognoscere. an ejusmodi homines sini Ecclesiae catholicae membra, nec ne: cogi poterunt, ul ostendant admissionem suam ad Ecclesiam , idesl. ut probent se baplizalos. vel reconciliatos. quae visibilia. el sensibus externis exposita sunl. \lia vero ralio esi do Ude. aliisque internis virtutibus, quas qui in omnibus Ecclesiae membris requirunt, ii faciunt Ecclesiam plane invisibilem , el soli Deo nolam, ul recte Pelrus a Solo Brontianis objccil.

CAPUT XI.

Proponitur altem *controversia: Λη Ecclesia sil semper visibilis . sire , an errare ct de/icere* possit.

Explicuimus, quid sil Ecclesia, nunc dicendum esi. qualis sil. Dissensio inter nos el haereticos in tribus consistit. Primum enim illi dicunt, veram Ecclcm.i ii esse invisibilem, solique Deo cOgnilam. Quo loco nola cx Fridcrico Staphilo in prima apolog. par. .'I.I.utheranos initio Ecclesiam invisibilem fecisse; deinde lamen, cum videront absurda.quae inde sequebantur, secreto consilio statuisse , ul Ecclesia visibilis diccrolur:Ilaque coeperunt omnes docere. Ecclesiam esse visibilem ; sed sic lamen ut nomine visibilis, re invisibilis esset.

Ac primum. Luiherus in lib. dc servo arbitrio , cum ei Erasinus objecisset, non esse credibile, Deum tam longo tempore deseruisse Ecclesiam , respondit: Deum nmnquam deseruisse Ecclesiam , sed non esse Ecclesinm Christi illum . quae vulgo dicitur Ecclesia, idesl, papam, episcopos, clericos, monachos cl caeleram catholicorum multitudinem: sed Ecclesiam esse quosdam paucos pios, quos, quasi reliquias. Deus conservai : El semper hoc fuisse in inundo, ul vera Ecclesia non cssel illa, quae dicebatur Ecclesia: sed pii quidam pauci. El in lib. coni. Cnlharinum dicil. Ecclesinm esse spiritualem, ct sola fide perceptibilem. In lib. de abroganda missa privata, par. 1. sic loquitur idem Luiherus: *Quis.* inquit. *Ecclesiam nobis monstrabit. cum sil occulta in Spiritu.et solum credatur? sicut dicitur: Credo Ecclesiam sanctam ?*

Jam .Magdeburgenscs Cent. 1. lib. 1. cap. 4.co). 170. definiunt, Ecclesiam coctum visibilcm;lamen coi. 171. distinguunt duas Ecclesias . cl coi. 178. dicunt. veram Ecclesiam esse coelum exiguum plerumque: falsam vero, numerosissimum, quia ad veram soli illi perlinent, qui intrant per portam angustam, idesl. vere pii. quae Ecclesia proinde sil invisibilis; el colum. 181. dicunt,tempore Christi fuisse de Ecclesia vera pastores , magos , Zaehnrinm, SimeonOrn. .Mariam, Annam: non autem pontifices el sacerdotes, quin nimirum illi pii, isti impii erant.

Philippus .Mclanchlhon in locis, loco 12. qui est de Ecclesia, repetit aliquoties Ecclesiam esse visibilem: lamen ibidem dicit.in controversiis sequendum esse verbum Dei juxta confessionem verae Ecclesiae:hanc aulem veram Ecclesiam dicil non esse pontifices cl sacerdotes, nec majorem pariem concilii. sed quosdam pios el electos a Deo illuminatos: cl ibidem dicit . tempore Eliae Ecclesiam veram fuisse Eliam. Ilclisaeum, cl paucos alios illis adhaerentes: non autem caeleram Judaeorum multitudinem: El tempore Christi Ecclesiam fuisse Zarhnriain. Simconem, .Manam, pastores, quia nimirum pii erant.

Bronlius in Confessione AV irlemberg. cap.de conciliis . dicil, habere Ecclesiam Dei promissioncimlanicn non esse standum judicio conciliorum, quia pauci sunt ibi electi.ct quia saepe major pars vincit meliorem. El in prolcgomenis: *Vide,* inquit, *quod laciat* (Petrus a Solo) *Ecclesiam visibilem, et sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur erit ille articulus symboli aposlolici:Credo Ecclesiam, sanctam catholicam, et erit sic reponendus; Video el sentio Ecclesiam sanctam catholicam.* Item Calvinus lib. V.Inslitul.cap.I. § 7. *Hilarium,* inquit. *de Ecclesia sacrae. Hierae loquuntur : interdum enim cum Ecclesiam nominant, eam intelligunl, quae est revera coram Deo etc.* El infra <le hac loqncns: .Vobis, inquit. *invisibilem, solius*

Dei oculis conspicuam, credere Ecclesiam neces-se eel. El § 3. *Caclerum* , inqu.il, *ad amplexandam co modo Ecclesiae unitatem, nihil opus est Ecclesiam ipsam oculis cernere,aut manibus palpare.*

Secundo docent. visibilem Ecclesiam interdum ita errare in lide , el moribus . ut penitus deliciat: ita Calvinus in praelatione Institui. *Sed non parum,* inquit, *a vero aberrant.dum Ecclesiam non agnoscunt , nisi quam praesenti oculo cernunt.* Et infra: *Fremunt,*inquil,*nisi Ecclesia digito semper ostendatur.* El infra: *Quin potius.* inquit.per *mittamus Deo,ut (piando ipse solus novit qui sui sunt, interdum etiam Ecclesiae suae exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat.*

Tertio docent,Ecclesiam veram,idest invisibilem, non posse quidem deliccro, nec errore in iis.quae necessario ad salutem pertinent, tamen in aliis errare posse: Ha Calvinus lib. 4. cap.8. Instil. § I.Ï. et alibi. Nos contrarium asserimus, ac singula suis argumentis confirmabimus.

\ CAPUT XII.

Ecclesiam esse visibilem.

Primum igitur, quod vera Ecclesia sil visibilis, probatur primo ex Scripturis omnibus, ubicumque invenitur nomen Ecclesiae : nam semper nomine Ecclesiae visibilis congregatio signilicalur: nec linum saltem locum Calvinus proferre potuit , nec protulit, ubi boc nomen tribueretur congregationi invisibili. Certe cum dicitur Num. 20. *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in soluludinem ?* Ecclesia vocatur populus ille notissimus Israel, qui exierat de Aegypto. Sic 3. Rcg. 8.de visibili Ecclesia manifeste loquitur Scriptura, cum dicil: *Convertilquc rex faciem suam, cl benedixit omni Ecclesiae 1-sriiel. Omnis enim Ecclesia Isriiel stabat.* Mallh. 16. *Super hanc petram aedi/icabo Ecclesiam meam.* Nomine petrae sive intelligas Christum aut tidci confessionem , ul haeretici volunt . sive Petrum, ul nos credimus, semper fundamentum Ecclesiae csl aliquid sensibile ul palet . ac proinde Ecclesia ipsa est sensibilis, sive visibilis: nam elsi nunc neque Christum, nCque Petrum videamus,lamen lunc uterque sensibus corporeis expositus c-ral ad videndum: cl nunc ulcrquc videtur . non in se , sed in vicario , aut successore suo : Sicut regnum ncnpolilanuin non ideo csl invisibile . quia rex abest, nam rex videtur in suo prorege. Mnlth. 18. *Dic Ecclesiae . si Ecclesiam non audierit etc.* ,

Certe neutrum servari posset , si esset Ecclesia invisibilis , Actor. 28. *Attendite vobis et universo gregi, in (pio vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* Quomodo poterant regero Ecclesiam, .piam non noverant? Actor. 15./Hi *quidem deducti ab Ecclesia pcrlransibanl Phoenicem.* El ibidem: *Cum venissent llierosolgmam. suscepti sunl ab Ecclesia.* El c.18. *Ascendit, Paulus. el salutavit Ecclesiam.* Quomodo ista conveniunt Ecclesiae Invisibili? 1. Corinth. 13. Galat. 1. et Philipp. 3. Paulus dicil, se persequuturn Ecclesiam Dei : al notum est. quos persequebatur . ex aciis aposlolor. cap. 9. Denique I.Timolb.3.//(iec *libi scribo, fili Timcthee, ul scias, quomodo te* o-*porleal conversari in domo Dei, quae est Ecclesia Dei livi etc.* Al sane non poterat in ea conversari nisi sciret, quaenam esset.

Secundo . probatur ex aliis Scripturis , ubi non nominatur, sed lamen aperte describitur Ecclesia, p'iliu. 18. *In Sole, posuit tabernaculum suum :* exponit Augustinus tract. 2. in episl. Joannis : In manifesto posuit Ecclesiam suam, ul,sicut Sol non polesl omnino latere , ita nec Ecclesia possil abscondi. liem hnkic 2. Daniel. 2. el Michaeac i. comparatur Ecclesia monti magno el conspicuo.qui nullo modo polesl latere , secundum communem expositionem Hieronymi in ea loca . cl Auguslioi trad. I. in episl. Joannis. Item illud Mallh.5.*Non polesl civitas abscondi supra montem posita.* Augustinus lib. dc unit. Ecclesiae, cap. Ii. cl alibi passim exponit dc Ecclesia. Denique parabolae evangeheae de area . de reti. dc ovili. de convivio etc. omnes ostendunt Ecclesiam veram , quae est regnum coelorum, esse visibilem.

Probatur tertio, ex ipso ortu, el progressu Ecclesiae: nam. ul omittamus statum Testamenti veleris. in quo adeo visibilis erat Ecclesia, ul in ipsa carne pariarent visibile signum circumcisionis: in Testamento novo sine dubio Ecclesia Christiana lota erat in principio in apostoliscl discipulis Christi. «pii adeo visibiles erant, ul super illos visibiliter Spiritus sanctus descenderit in die pentecostes. Deinde istis additi sunt visibiliter una dic homines ad tria millia, el rursum ad quinque millia, periidei confessionem el baptismum, ul palet actor, i. 2. 3. cl 4. ac deinceps semper illi omnes, cl soli habili sunt de Ecclesia Christi, qui ad illos primos sc adjunxerunt per baptismum el confessionem fidei. el inde non recesserunt per hnereses. aut schismata, vel expulsi non sunl per excommunicationem.

Quarto, probatur ex ipsa ratione Ecclesiae; Ecclesia enim csl societas quaedam, non angelorum, neque animarum, sed hominum. Non autem dici polesl societas hominum, nisi in externis, ct visibilibus signis consistat; nam non csl societas, nisi se agnoscant iis. qui dicuntur socii, non aulem se possunt homines agnoscere, nisi societatis vincula sint externa ct visibilia. El confirmatur ex more omnium humanarum societatum; nam in militiam, in civitatem, in regnum, cl alia similia non aliter homines adscribunlur. quam signis visibilibus. Unde Augustinus lib. 19. coni. Faustum, cap. 11. *In nullum,* inquit, *nomen religionis, seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.*

Quinto, tempore Chi isti, ul volunt Philippus ct Illyricus. Ecclesia solum erat in Zacharia. Simeone. Anna. Mana, el paucis aliis piis, non aulem in ponlillcilms. et caetera multitudine Judaeorum. At constat, quod Zacharnis, Simeun, cl caeleii com-

mu 'I -.ili.iiit cum poiililicibus in templo. sacrificiis ‹ le. Nam Zacharias in eodem templo sacrificabat. Inna ab r i templo non recedebat. Maria ibal singulis anqis ad templum illud. Christus ipse mittebat leprosos ad sacerdotes, et dicebat: *Quùe dicunt. facile.* Ergo, vel male faciebant isti communicando fjlsiio Ecclesiae: vel male faciunt Lutheran! non communicando nobiscum, cl nonobediendo pontifici.

Sexto, probatur cx necessitate; nam lencmiironines sub periculo aeternae mortis verae Ecclesiae nos adjungere, el in illa perseverare, idesl. capili ejus obedire. cl caeleris membris communicare, ul patet cx Cypriano de simplicitate praelator. Hieronymo in episl. I. ad Damasum do nomino hypostasis. cl Augustino lib. 4. de baptismo, cap. I. Al hoc fii ri non potest. si csl Ecclesia invisibili.

Septimo, ex dictis quaestione superiore; si enim Ecclesia csl congregatio figminum utentium sacramentis iisdem, cl fidem Christi profiteniium. sub regimine legitimorum pastorum, ut ibi probatum est. sequitur necessario eam esse visibilem.

I liitno. testimoniis veterum Origeneshomil. 30. in Matthaeum. *Ecclesia,* inquit, *plena est fulgore ab oriente usque ad occidentem etc,* Cyprianus lib. ‹le iniit. Ecclesiae: *Ecclesia,* inquit. *Domini luce perfusa, radios suos per orbem terrarum spargit etc.* Chrysostom, bomil. 4. in cap. (i. Isaiae: *Facilius est,* inquit, *Solem exlingui, quam Ecclesiam obscurari.* Auguslinus lib. 3. coni, episl. Parmeniuni, cap. 3. *Nulla,* inquit, *est securitas unitatis, nisi cx promissis Dei. Ecclesia declarata, quae supra montem, ul dictum est, constituta. abscondi non. potest.* Traci. 1. in episl. Joan. *Numquid digito ostendimus Ecclesiam, fratres mei?* .Yonne *aperta csl?* El Tract. 2. *Quiit amplius dicturus sum. quam caecos, qui tam magnum montem non rident:*1 *Qui contra lucernam. m candelabro positam, oculos claudunt?*

CAPUT XIII.

Ecclesiam visibilem non posse deficere.

Jam. quod Ecclesia ista vera cl visibilis non possit deficere, facile probari potcsl. Notandum autem csl. mullos ex nostris tempus terere, dum probant absolute Ecclesiam non posse deficere; nam Calvinus, cl caelori hacretici id concedunt; sed dicunt, inlclligi debere de Ecclesia invisibili. Probare igitur volumus. Ecclesiam visibilem non posse delirer· ·. el nomine Ecclesiae non inlelligimus unum, aul alterum hominem chrisliannm , sed muliiludinem congregatam . m qqa sint praelati , ut subditi.

Primum id ostenditur ox Scripturis, ubi aperio nominatur E· cl·mh. Mallh. 1G. *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non prarralcbiiHI adversus eam.* Cui similis csl ille 1. fimolti. 3 *t I scias quomodo te oporteat conversari iu domo Dei. quae csl Ecclesia Dei vivi, ci). liimna. et firmamentum veritatis.* In utroque lmo agitur ih; Ecclesia visibili, ul ostendimus, et tarifée audivimus ipsam veritatem asserentem , portas inferorum non praevalituras ‹ outra eam Ecclesiam.

Secundo, ex aliis locis, ubi aperta est promissio sine nomine Ecclesiae. Mallh. ull. *Eccc ego vobiseum sum usque ad consummationem sacculi.* Ouae verba ad Ecclesiam visibilem dicla sunt, nimirum ad apostolos, el discipulos caelcros quos in die ascensionis suae Dominus alloquulus csl; el cum illi homines non essent permansuri incorpore usque ad mundi consummationem, ncccssc esi dicere hanc promissionem perlinere ad eorum successores. Itaque hunc locum de Ecclesiae perpetua duralione intelligunl Loo I. in episl. 31. ad 1'ulchcriam Augustam, el Leo II in episl. ad Constantinum Augustum.

Praeterea Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, alios prophetas, alios évangélistes, alios pastores, el doclores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi, donec occurramus* o-*nines in unitatem fidei,et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi:* ubi apostolus docet, mansura in Ecclesia ista ministeria pastorum cl doctorum,cl continuam aedificationem corporis Christi cl proinde visibilem Ecclesiam, usque ad diem judicii. Nam quando sola esset in mundo Ecclesia invisibilis, non invenirentur isla ministeria, quite non possnnl exerceri, nisi se pastores el oves agnoscant. El notandum. quod licet veteres intelligent hunc locum ‹le spirituali mensura corporis mystici; rcccnliorcs autem de corporali mensura corporum beatorum, quae dicunt futura tantae magnitudinis, quantae luerunt vel fuissent in perfecta sua aetate: tamen omnes intelligunl hunc locum dc novissimis diebus. quando complebitur numerus electorum. Vide Augustin, lib. 22. do civit. Dei cap. 13. 17. cl IB. ubi iitramque explicationem tangit.

Praeterea psal. 47. *Deus fundavit eam in aeternum:* idost, Ecclesiam suam, quae est civitas ejus, el Auguslinus exponit, el ros ipsa clamat: nam totus psalmus est de fundatione Ecclesiae Christianae. tamipiam novae et visibilis civitatis. Incipit enim *Magnus Dominus ct laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus: Fundatur exulta tone universae terrae etc.* Item Is. Iil. (quod caput inlclligi de Ecclesia novi Testamenti, docuit Christus Lucae 4. cum in synagoga citavit, et exposuit de adventu suo initium hujus capitis: *Spiritus Domini super me etc.*) sic habetur: *Et foedus perpetuum feriam eis: el scietur in gentibus semen eorum, el germen eorum in medio populorum. Omnes qui viderint cos, cognoscent illos. quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Profecto tam est perspicuus hic locus . ul expositione non egeat. Quomodo enim invisibilis em ille coctus, de quo dicitur: *Omnes qui viderint cos , cognoscant illos, quia isti sunt senum, cui benedixit Dominus.*

Accedant tertio testimonia ox parabolis, quibus

omnium consensu significatur Ecclesia: Arca enim in quo sunt grana cl paleae ; cl rete, in quo sunl boni el mnli pisces; cl ager , in quo sunl frumenta el zizania; cl convivium, iti quo sunl boni cl mah discumbentes; ct ovile, in quo sunt ovcscl hoedi , significat Ecclesiam visibilem, ul etiam haeretici fatentur. Nam Ecclesia invisibilis non habet malos el bonos, sed lautum bonos.secundum eorum sen-lcnliam. Al eaedem parabolae docent, istam Ecclesiam visibilem numquam interituram usque ad diem judicii; nam Mallh. 3. dicitur: Jp.se permundabit aream. .suam, el *triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inexlinguibili,* quod sine dubio non llei ante diem judicii. Et Mallh. 13. dicitur: *Sinite utraque crescere usque, ad messem.* El infra: *Uessis autem consummatio sacculi est.*El infra:Sic *erit in consummatione saeculi; exibunt angeli, el separabunt malos de medio justorum etc.*

Qmirio, probatur cx Scripturis . quae loquuntur de regno Christi psalm. 88. *Thronus ejus sicut Sol in conspectumeo. el sicut Luna perfecta in aeternum, cl testis in coelo fidelis.* Ibidem: Et *ponam in sacculum saeculi semen ejus, el thronum ejus sicut dies coeli.* Daniel. 2. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur: cl* ■*regnum, ejus alteri populo non tradetur etc.* El Lucae 1. *El regni ejus non erit finis.*Ista loca non possnnl inlclligi, nisi de vera cl visibili Christi Ecclesia nmnquam interitura. Nam regnum Christi sine dubio esi vera ejus Ecclesia. Neque regnum diei possunt aliquot liomines occulti et dispersi, ct separati ah invicem, qui se non noverunt, qualis est Ecclesia invisibilis Lutbcranoruin. Regnum cnim esi multitudo hominum congregatorum , qui se invicem noverunt.

Praeterea in psalm.88.ubi dicilurChrisli regnum aeternum, dicitur etiam, quod m eo sint boni cl mali, ac proinde.quod Ecclesia sil visibilis: *Si autem dereliquerint /ilii ejus.* inquil, *legem* meam, *et justitias meas non custodierint etc. Visitabo in virga iniquitatem eorum, et in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab co etc.* Quem locum pulchre exponit de lliigellis Ecclesiae s. Cyprianus in serm. de lapsis. in illo etiam cap. 2.ban. ubi dicitur, regnum Christi perpetuum; legimus quoque illud, regnum esse montem magnum implentem omnem terram, quem Isaiiis cap. 2. el Midi. c. 4. vocabant montem maiiifcslum, secundum LXX.

Quinto, probatur testimoniis veterum: Origenes el Chrysoslomus locis citatis id nfilrmiint; sed clarius Auguslinus el Bernardus. Augustinus in ps. lui. coticion. 2. disputans contra Donatistas . qui lotam Ecclesiam visibilem poriisso dicebant, el in solis quibusdam justis in Alnea remansisse: *Sed,* inquil, *illa Ecclesia, quae fuit omnium gentium , jam non est, periit, hoc dicunt, qui in illa non sunt. 0 impudentem vocem, illa non est. quia lu iu illa* non es. I n/e.ne *tu ideo non sis.nam illa erit, etsi tu non sis.* El infra Ecclesiam ila loqueulem introducit: *Quamdiu ero in islo sacculo? annuntia mihi,propter illos, qui dicunt, fuit,ct jam non csl, propter illos, qui dicunt: impletae sunl Scripturae, crediderunt omnes gentes. Sed aposfalavil, cl periit Ecclesia de omnibus gentibus; Et annuntiavit. ncc vacua fuit vox ista. Quis annuntiavit milii, nisi ipsa i ia ? Quando annuntiavit? Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi.* Similia babel in psal. 147. cl libro de unitate Ecclesiae cap. 13. el 20. cl alibi.

Neque responderi potest, loqui Augustinum <lc Ecclesia invisibili; nam illam non periisse . ncc perituram. Donalislae admittebant, cl ad se trahebant illud : *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sacculi,* ul Auguslinus referi loco noInio in psal. 101. Bernardus serm. 70. in Cani, m illud, Tenui cum, ncc dimtllum, donec introducam illum in domum matris meae: *Haesi,* inquil, *ct tunc.el deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra, nec charitas de Ecclesia. Venerunt /lumina, flaverunt venti, el impegerunt in cam. el non cecidit, eo quod fundata esset super petram, petra autem erat Christus. Itaque ncc verbositate philosophorum, nec cavillationibus haereticorum. nec gladiis persequulorum, potuit ista, aut poterit aliquando separari a charilale Dei etc.* Nec possunt haec inlclligi dc Ecclesia invisibili; nam illam non persequuntur gladii tyrannorum, ncc verbositas philosophorum , nec cavillationes haereticorum. Itaque visibilis Ecclesia non deliciet. Accédai Vincenlius Lyrincnsis.qui in suo commonitorio lanquam errorem gravissimum reprehendit Neslorii sententiam , qm dicebat, lotam Ecclesiam erras'sc in mysterio Incarnationis . eo quod caecos doclorcs sequula ossei.

Ultimo, probatur hoc idem naturali ratione. Primum enim si aliquando sola maneret in mundo Ecclesia invisibilis, aliquando etiam essel impossibilis salus iis. qui sunl evira Ecclesiam. Nam non possunt salvari, nisi in Ecclesiam ingrediantur ; quemadmodum tempore Noe peribant necessario . qui non habebant aditum ad arcam: al non possunt ingredi m Ecclesiam, quam ignorant, igilur non habent rimedium.

Praeterea, de ratione unius verae Ecclesiae est. ul sil visibilis, ergo si Ecclesia visibilis perit, nulla vera E< etesia remanet.

Denique, vel liomines illi occulti, qui Ecclesiam invisibilem constituunt , profitentur palam fidem suam, el abstinent ab idolorum cultura . vel non ; si profitentur, ergo non csl Ecclesia invisibilis, sed maxime visibilis, sicut erat tempore martyrum: si non profitentur, ergo nulla est Ecclesia; nam non csl Ecclesia vera, in qua nulli sunl boni.el qui salventur; non autem sunt boni, nec salvantur, qui non confitentur fidem.sed ea in corde retenti.·. exterius profitentur perfidiam ct idololatriam, cum ad Roman. 10. dicat apostolus: *Corde creditur ad justitiam, orc autem confessio fit ad salutem.* El Mallii. 10. *Omnis, qui negaverit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* Ergo implicui contradictionem . Ecclesiam esse. el carere omnino forma visibili, nisi ponatur extra iniiudum , ubi nmnquam sil necessarium fidem conii feri.

CAPUT XIV.

Ecclesiam non posse errare.

Superesl ul probemus, Ecclesiam non posse errare ullo modo, cliam non aposlatando a Deo. Est tamen prius paulo diligentius explicanda sententia adversariorum, cl nosira.

Calvinus igilur dicit,istam propositionem, *Ecclesia non potest errare,* esse veram, si inlelligalur cum duplici restrictione. Prima est, si Ecclesia non proponat dogmata extra Scripturam, idesl, si rejiciat traditiones non scriptas, et solum proponat fideliter quae habentur in Scripturis.Si aulem quaeras, an certi simus, quod Ecclesia proponet semper fideliter, quaesunt in Scripturis: Respondet, Ecclesiam semper proponere fideliter,quae habentur in Scripturis, in rebus necessariis ad salutem , non tamen in aliis, ac proinde semper remanere in Ecclesia naevos aliquos errorum.

Secunda restrictio est, ut *ilhul:Ecclesia non potest errare,* inlelligalur de sola Ecclesia universali, non aulem extendatur ad episcopos, qui sunt Ecclesia representative, ut nostri loquuntur; Quilibet enim episcopus gerit personam suae Ecclesiae particularis,ct proinde omnes episcopi gerunt personarn totius Ecclesiae; ita habet Calvinus lib. 4.c. 8. § 11.12.1L et 15. majoris institutionis, el in minori institutione cap. 8. § 146. 148. 149. cl 150. ubi tamen mendaciter ct fraudolenicr explicans sententiam nostram, dicit.nos asserere, Ecclesiam non posse errare, sive utatur verbo Dei, sive non; cum tamen ipse non ignoret, nos non loqui de verbo Dei absolute, sed tantum dc verbo scripto, ac dicere, Ecclesiam non posse errare, sive proponat, quae habentur in Scripturis, sive dogmata extra Scripturam.

Nostra igitur scnlcnlia csl . Ecclesiam absolute non posse errare, nec in rebus absolute necessariis. nec in aliis, quae credenda , vel faciendo nobis proponit.sive habeantur expresse in Scripturis, sive non. El cum dicimus, Ecclesiam non posse errare.id intclligimus tam dc universitate fidelium, quam dc universitate episcoporum , ita ul sensus sil ejus propositionis, Ecclesia non potest errare , idest, id quod tenent omnes fideles lanquam dc fide. necessario csl verum cl de fide: el simililer id, quod docent omnes episcopi , lanquam ad fidem perlinens, necessario est verum el dc fide.

His explicatis, probatur haec vcrilas. Primo, de Ecclesia universa, ul continet omnes fideles , ac primum cx illo I. Timolh. 3. *Ecclesia. Dei esi columna et firmamentum veritatis.* Hespondet Calvinus. Ecclesiam dici columnam cl firmamentum veritatis, quia conservat lanquam fidissima custos praedicationem verbi Dei scripti,non quod in nulla re errare possit.

At contra, nam in primis hoc modo officinae librariorum essent columnae veritatis.quae diligentissime custodiunt omnes Scripturas. Deinde apostolum non meminit hic Scripturarum: sed simpliciter dicit,Ecclesiam esse columnam el firmamen lum verit ilis. Praeterea , multo amplius est, esse columnam, quam simplicem cuslodem;nam colum nae innititur domus, cl ea remota, cadit. Sic igilur apostolus vocans Ecclesiam columnam veritatis . vult significare veritatem fidei, quoad nos nili Ecclesiae auclorilale, cl verum esse quidquid Ecclesia probal, falsum quidquid illa improbat. Adde . quod cliam Ecclesia fuit columna, quando non erant Scripturae, cx quo sequitur, non dici columnam propter custodiam Scripturarum. Denique, si dc custodia ageretur, melius arcae , quam columnae Paulus comparasse! Ecclesiam: nec enim columnae, sed arcae libros custodiunt.

Praeterea secundo. Ecclesia gubernatur a Christo, lanquam a capile sponso suo.et a Spiritu sancto. lanquam ab anima, ul patet Ephes. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quae csl corpus ipsius.* Et Ephes. 4. *Unum corpus.el unus Spiritus;* Ephcs. 5. *Vir caput est mulieris , sicut Christus caput Ecclesiae.* Ergo si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel morum errarei, Christo et Spiritui sancio error tribueretur. Quocirca Joan. Ifi. Dominus ait: *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.*

Respondit Calvinus, Christum cl Spiritum sanctum docere Ecclesiam omnem veritatem simpliciter necessariam, semper tamen relinquere aliquem naevum. Neque sequitur , tribui propterea Christo, aut Spiritui sancto errorem , sicut cis non tribuitur ignorantia, quae sine dubio aliqua csl in Ecclesia.

Respondeo: Sicut vir , qui est caput mulieris, non leiielur removere ab uxore omnem ignorantiam, lenelur tamen removere omnem errorem, ex quo magnum aliquod malum oriatur. licet uxor excusetur per ignorantiam; ila cliam Christus lenelur removere omnem errorem ab Ecclesia, cx quo magnum oritur malum,lalis aulem csl omnis error circa fidem. Nam magnum csl malum.quod Ecclesia falsa fiile Deum colat, cum praecipue ciillus divinus in fide, spe ct charilale consistat , ul Augustinus docet in Enchiridio, cap. 3.

Tertio, obligamur sub anathematis poena,credere Ecclesiae in omnibus, ul palet Mallii. 18. Quod *si Ecclesiam non audierit. sil libi relut ethnicus et publicanus:* el concilia omnia dicunl anathema non assenlicntibus Ecclesiae decretis: Al iniquum esset, sub lam gravi poena obligari ad assenlien·dum rebus incertis, cl interdum falsis.

Respondet Calvinus, ideo Christum jussissc , ul Ecclesiam audiremus, quia sciebat. Ecclesiam nihil docturam extra verbum Dei scriptum.Al contra, nam. ut omittam plurima, quae diximus in disputatione de traditionibus: vora Ecclesia docet, epistolam ad Romanos esse verbum Dei. epislolain ad Laodicenos non esse verbum Dei:ol idem de evangelic Marci cl Nicodemi. ct similibus dici potest , «piae nusquam scripta sunt, non igilur csl verum, Ecclesiam nihil docere extra verbum Dei scriptum.

QunrlotEcclesiam esse sanciam,docet symbolum apostolorum, ista aulem sanctitas proprie in professione dogmatum consistit, ergo Christiana professio nihil continet, nisi sanctum . idesl, verum , quoad fidei doctrinam, et justum, quoad praecepta morum. El in hoc revera excellit omnibus proies-

sionibus philosophorum, ethnicorum, judaeorum . haereticorum: Omnes enim habent dogmata aliqua falsu admixta veris.

Quinio, si essel vera Calvini scnlcnlia , maxima pars dogmatum fidei in dubium revocari possel ; nam mulla sunt dc lidc.quac non sunl absolute necessaria ad salutem. Sane credere histonas Testamenti v. Icris,vel cvangclia Marci cl Lucae esse canonica scripta, immo ullas esse divinas Scripturas, non est omnino necessarium ad salutem: nam sine hac lide mulli salvati sunt, antequam Scripturae scriberentur, cl postea tempore linxi Testamenti. multae barbarae nationes ; dc quibus scribit Irenaeus hb. 3. cap. 4.Al hoc csl absurdissimum,nec ullo modo admitteret Calvinus posse dubitari dc Scripturis; non igilur verum est, solum in rehus necessariis ad salutem , Ecclesiam non posse errare.

Probatur ultimo cx Patribus, qui,ut supra ostendimus. in quaestione de judice controversiarum . omnes ad Ecclesiam provocant in quaestionibus fidei quibuscumque: quod certe nullo modo facerent. si Ecclesiam falli posse existimarent, Tertullianus libro dc pracscripl. *Age,* inquit, omnes *Ecclesiae erraverunt. nullam respe-xerit Spiritus sanctus.* Augustinus lib. I. contra Crcsconium , cap. 33. *Scripturarum a nobis tenetur veritas , cum id facimus, quod universae jam placuit Ecclesiae,qUam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas, ut quoniam sancta Scriptura fallere non potest,quisquis falli metuit hujus obscuritate quaestionis,Ecclesiam de. illa consulat.quam sine ulla, ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.* Et Episl. 118. *Disputare contra id, quod universa Ecclesia sentit, insolenlissimae. insaniae esse dicit.*

Jam quod etiam Ecclesia representative non possit errare, probatur primo, quia si omnes episcopi errarent, lota cliam Ecclesia errarct. quia tenentur populi sequi suos pastores,dicente Domino Lucae IO. Qui ros *audit, me audit,* ct Mallh.23. *Quaccumquo dixerint. facile.* Secundo,cx epistola concilii Ephcsini ad Ncstorium, ubi cogitur Ncslorius. si Ecclesiae satisfacere velit, juramento confirmare, sc ita sentire , ul sentiunt orientis cl occidentis episcopi, liem ex Augustino hb. 1. <lc baptismo cap. 18. vocal decretum concilii generalis. Ecclesiae universae consensum: cl merito,mmi Ecclesia non docet nec decernit quidquam . nisi per suos pastores.sicut quodlibel corpus per suum caput. Unde etiam 3. lleg. 8. congregatio sacerdotum cl seniorum vocatur omnis Ecclesia Israel. El Clirysoslomus exponit illud Mallh. 18. *Dic Ecclesiae.* idest. *Praelato.* Sed de his plura in materia de conciliis.

CAPUT XV.

Solvuntur argumenta, quibus adstruilur Ecclesia invisibüis.

Superesl,ul argumenta adversariorum diluamus. Ac primum, Ecclesiam esso invisibilem, his testimiis probant, llierem. 31. *Dabo legem meam* in *cordibus eorum, el ero ei ins Deum, cl ipsi erunl mihi in populum.* I bi Deus distinguit Ecclesiam novi Testamenti ab Ecclesia Testamenti veteris, quod illa fuerit coelus quidam externus . ct proplcrca habuerit legem scriptam in tabulis exterius. el lapideis: isla autem sil populus quidam interior, cl proplerca legem habeat scriptam in cordibus. Idem habetur Lucae 17. *Ilegnum Dei non venit cum observatione. Neque dicent: Ecce hic . aut ecce. illic.Ecce enim regnum Dei intra vos est.* El Joan. 4. *Venit hora, et nunc est. quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu ct veritate.* Ergo Ecclesia novi Testamenti non consistit in aliquo signo exteriore,nec est alligata locis ct caeremoniis corporalibus. El Il< br. 12. .Von enim *accessistis ad tractabilem montem, el accessibilem ignem, sed ad Sion montem , ct civitatem Dei viventis* etc.Ubi comparat synagogam monti Synai visibili ct tangibili.Ecclesiam autem monti Sion spirituali. Item I. Petri 2. *Et ipsi lanquam lapides viri superaedificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias* Dco;at haec domus est Ecclesia.Denique Ecclesiam esse, csl articulus lidei.ergo non videtur Ecclesia, sed creditur.

Respondeo ad primum locum : Ilicrcmiam non conferre Ecclesiam cum synagoga, sed Testamentum novum cum veteri, ut eo loco palet: el quamvis Testamentum novum proprie sil charitas. quae est lex in corde scripta.Testamentum vetus proprie sil doctrina exterior, sive le.x scripta in lapidibus , tamen non sequitur. Ecclesiam novi Testamenti esse invisibilem. TI enim corpus cujusIlbel animalis visibile csl. cl tamen habet mulla intus,quae non videntur, ut cor, hepar, spiritus vitales, el similia: ita Ecclesia visibilis habet multa invisibilia, fidem, spem, cliaritalein etc. El quamvis hacc dona invisibilia, sint necessaria in Ecclesia . et insola Ecclesia . non tamen in omnibus ejus partibus ; sicut sensus est necessario in animali. el solo animali, el tamen non csl in omnibus ejus partibus.

Ad secundum dico, per regnum Dei Lucae 17. inlelligi vel gratiam, per quam Deus nunc regnat in cordibus hominum. ul exponit Theopliylaclus, vel ipsum Christum.ut Reda exponilJoquitur enim co loco Christus de utroque suo adventu. Interrogaverant enim Pharisaei: *Quando veniet regnum Dei.* idesl regnum Messiae ? Dominus autem respondet, Messiam venisse, el rursum cliam venturum in die judicii. Itaque dc adventu primo ait: *Ilegnum Dei non veniet cum observatione : ecce enim regnum Det intra vos est,* idesl.jam advenit Messins, jam praesens est. De secundo subjungit. *El dicent vobis: Ecce hic . aut ecce illic . nolite exire ; sicut enim fulgur coruscat de. sub coelo etc. ita erit adventus Filii hominis.*

Ad tertium dico, eo loco doceri. praecipuum cultum Dei in Ecclesia internum futurum , sed non proplcrca sequitur , Ecclesiam ipsam esse invisibilem . ut jam diximus. Aeque etiam sequitur . omnem cultum cxicrnmn esse rejiciendum, el externa templa esso destruenda. Dominus enim

co loco non agit *de loco* orationis, sed de modo cl rilti. Si enim dicere voluisset. veros Dei cultores non amplius adoraturos Deum in Hierusalem, neque in monlc Gurizim , falsum dixisset. ConslDl enim Petrum ct Joannem , post acceptum Spiritum sanctum, ascendisse in templum hicrosolymilanum ad horam oralionis nonam, ul dicitur in actis nposlol. 3. Constat etiam . semper fuisse postea in Palaestina Christianos, qui Deum adoraverunt in Hierusalem . et in monte Garizim, el ubiemnque eos esse contingebat. Loquitur ergo de ritu adorandi . sive orandi ; cl sensus est . neque in monlc hoc, neque in Hierosolymis adorabilis Patrem, idest, neque ritu Samaritanorum, neque ritu Judaeorum . sed ritu Christianorum adorabilis. qui ritus est adorare in spiritu el veritate. Quod duobus modis exponitur.

Chrysoslomus, Cyrilhis et Eulhyrnius in hunc locum, opponunt illud : *In spiritu.* caeremoniis Judaeorum, quatenus corporales erant ; illud : *In veritate*, iisdem caeremoniis . quatenus figurae el umbrae erant rerum futurarum. Theophylaclus, d. Thomas, el Cajclanus opponunt illud: *In spiritu,* ritui Judaeorum.qui praecipue externus el corporalis erat; illud: *In veritate .* ritui Samaritanorum, qui falsus cl erroneus erat ; illi enim simul colebant Deum verum cl deos falsos. Itaque Dominos dicit, ritum populi Christiani fore praecipue spiritualem . el simul verum ac purum ab omni errore, licet spiritualis ritus non excludat corporales caeremonias, quatenus prosunt ad spiritualem cultum promovendum.

Ad quartum dico cum Chrysoslomo. Thcophylaclo. d. Thoma, cl aliis, apostolum ibi per montem Sion spiritualem, ct civitatem Dei viventis, non inlelligcre Ecclesiam militantem , sed triumphantem, quae ex beatis spiritibus constat. Confert eniin synagogam cum Ecclesia , ac dicit, homines Testamenti veleris accessisse ad montem Syna corporeum . ul aliquo modo per corporeas imagines ibi Deum viderent. At homines novi Testamenti accessisse non re , sed spe . ad montem Sion spiritualem. idest , nd gloriam beatorum. ubi Deus videtur facie ad faciem. Unde ibidcm subditur: *Et multorum millium angplorum frequentiam, el spiritus justorum et perfectorum etc.*

Ad quintum respondeo: Duobus modis dici aliquid spirituale. Uno modo . secundum substantiam . quomodo Ephe». G. dicuntur *spiritualia nequitiae in coelestibus.* Allero modo , secundum ordinationem ad Spiritum, quia ordinatur aliquid ad spiritum, vel spiritus in eo dominatur. Quomodo I. Corinth. 2. dicitur homo spiritualis.el 1. Corinth. 15. corpus spirituale . quia spiritus eo dominatur. el ipsum ad melum spiritus movetur, el obedit sine ulla resistentia, el i. Pcir. 2. vocantur hostiae spirituales omnia bona opera , ul eleemosyna el jejunia quae ad spiritum ordinantur. II. Petrus ‹ rgo cmn «lic.il. Ecclesiam esse domum spiritualem . inlelligil hoc secundo modo ; vull cnim. Ecclesiam non esse domum ex lignis cl lapidibus , sed ex hominibus Deo consecratis aedillcatam.

Ad sextum posset dici , in symbolo non poni tantum. Credo Ecclesiam . sed , *Credo sanctam Ecclesiam.* Porro sanctitatem Ecclesiae sine dubio invisibilem esse. Sed melius dico , in Ecolesia aliquid videri, cl illiquid credi. Videmus enim eum coelum hominum . qui est Ecclesia , sed qupd ille coelus sil ipsa vera Christi Ecclesia . non videmus . sed credimus. Vera enim Ecclesia est, quae profitetur Christi lidem. Quis autem evidcnler scit, nostram-lidem esse Christi ? id quidem lirina ac certissima fide credimus : sed nliud est credere, aliud videre : iromo ipsum credere delinitur ab apostolo, argumentum non apparentium.

Quod ut melius intelligalur , notandum est. otnnem sententiam de fide.nasci,vel c.x duabus propositionibus de fide, et tunc totam conclusionem inevideniem esse: vel ex una de fide ‹ altera evidenti ; ct tunc conclusionem parlim esso evidentem. parlim inevideniem. Talis csl ista conclusio: Isti homines, qui nunc profitentur lidem sub roiiano pontifice . sunt Ecclesia Christi : nam oritur ex hoc syllogismo : Ecclesia Christi est coelus hominum proiilcntimn Christi fidem , sub regimine legitimorum pastorum : sed isti qui subsunt hodie romario pontifici. sunt talis coelus; igitur sunl Ecclesia Christi. In quo syllogismo major csl de fide, el proinde inevidens. Minor csl evidens : nam nihil ponimus in minore , quod non oculis, aul auribus percipiatur. Hecle ergo inde infertur conclusio parlim evidens , el parlim inevidens.

Denique , res illa . seu (ul logice loquamur) inconiplcxum illud, de quo praedicatur Ecclesiae ratio ac definitio, visibile qiiiddani csl: at complexum, seu connexio praedicati cum subjecto . sola fide tenetur. Nec desunt exempla, quibus hoc illustretur. Siquidçm hominem illum, gni est Christus Dei Filius . apostoli videbant, cl tamen illum esse Christum Dei Filium , non videbanl.sed credebant. I nde Joan. 20. dictum est Thomae: *(juta vidisti me. Thoma . .credidisti.* El in symbolo dicimus: *Credo unum baptisma,* licet videamus. el sentiamus baptisma, idest, aquae aspersionem, el verborum prolationem. Non enim videmus, scd credimus illam aquae aspersionem , el verborom prolationem esse baptisma Christi, idest. sacramentum «piodilam.

CAPIT XVI.

Solvuntur argumenta, quibus adversarii probant, Ecclesiam posse deficere.

Jam quod Ecclesia possil deficere , el aliquando deliciat . probant his argumentis. Primo , initio mundi in solis Adamo et Exa Ecclesia lota consistebat, saltem in virtute. At uterque fidem amisit , et a Deo aposlatavil . ut palet lum ex Genes. 3. tum c.x Patribus . Ambrosio libro de paradiso cap. G. Augustino Enchirid. cap. 4;>. et

Prospero lib. de grnlia Dei, contra collatorem,acte medium.

Secundo , tempore Moysis tota Ecclesia a Deo aposlatavil. Nam Aaron summus pontifex proposuit vitulum adorandum . el totus populus clamavit: *Ili sunl dii tui Israel,* Exod. 32.

Terlio , tempore Heliae tota Ecclesia visibilis defecerat. Nam. 3. Iteg. IU. Delias dicit: *Relictus sum ego solus. El Dominus ad eum: IMiqui miseptem millia virorum in Israel, qui non curvaverunt {/anna unie IltHil.* hos autem occultos fuisse mm dubium csl, cum cos uc Melias quidem cognosceret.

Quarto, c.x Isaine 1. *Cognovit hos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui Israel autem me non cognovit. A planta pedis nsaue ad verticem capitis non est in eo sanitas.* El Hieroni. 2. *Confusi sunl domus Israel, ipsi et reges, eorum,principes cl sacerdolcs.ct prophetae eorum, dicentes ligno: Paler meus cs lu. Quid ruitis mecum judicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus.* El 2. Parai. 15. *Transibunt dies mulli in Israel sine Deo vero, sine sacerdote, ct doclorc, et sine lege.*

Quinto , praedictum est. Ecclesiam istam visibilem cessaturam Daniel. *I).Deficiet hostia. el sacrilicium;* Lucae 18. *Filius hominis cum venerit, putus inveniet lidem in terra;* 2. Thessal. 2. Nisi *venerit discessio primum, cl revelatus fuerit homo peccati.* Itaque nobis Calvinus dictum esse exislimal id , quod legimus Hierem. 7. Aolile con-*/iderc in verbis mendacii. dicentes : Templum Domini , templum Domini.* Ul enim anliqui illi Judaei non credebant prophetis praedicentibus desolationem , quia videbant se habere templum Domini, el externas caeremonias: ita nos gloriamur . quod habeamus antiqua templa episcoporum successiones, aposlolicam sedem , el inierim non attendimus ad Scripturas , quae nobis desolationem aperte praedicunt.

Sexto, concilium basilccnsc generale deposuit Eugcnium lanquam haereticum . el omnes ei adhaerentes, el elegii Felicem. Deinde tamen concilio concluso el soluto, iterum Eugenics in sedem irrepsit sine ulla canonico electione . el ab eo nati sunt quotquot postea fuerunt papae , cl cardinales el episcopi : Ergo saltem ab eo tempore Ecclesia roninno pontifici adhaerens, non fuit vera Ecclesia . el cum nulla fuerit alia visibilis, se quitiir, visibilem Ecclesiam pernsse. Hoc argumentum Calvinus in praelatione Institut, ponit in ultimo loco lanquam fortissimum . el addil haec verba: *Ilie deprehensi haereant necesse est, aut igitur aliter Ecclesiam definiant, aul omnes a nobis schismatici habebuntur.*

Septimo, proferunt Patrum testimonia . ne primum Hilarius libro contra Auxenlium,circa lim ni: *Dale.* inquit , ros *parietum amor coepit; mule Ecclesiam Dei in tectis, aedificiisque veneramini, male sub his pacis* nomen *ingeritis: montes mihi, e.i lacus, ct carceres, el voragines sunl tutiores,* libi dicit,adeo suo tempore luisse obscuratam veram Ecclesiam , ut solum in latebris el cavernis inveniretur. Deinde Hieronymus in di logo contra Luciferianos de eodem tempore loquens : *Ingemuit,* inquit, *totus orbis, et se Arianum esse miratus est.* Hern Rasilius episl. G9. cl 70. cl Bernardus serin. 33. in Cantica, il i deplorant vilia praelatorum omnium sui temporis , ut salis oslendoni . eo tempore omnes decimasse in viam suam, ei nullam fuisse visibilem Ecclesiam. Denique Chrysoslomus hornil. 49. in Mallhacum . docet, interdum nullum esse visibile signum, quo vera Ecclesia cognoscatur, ct ideo lunc solum ad Scripturas esse recurrendum.

Respondeo ad primum: Si primos parentes peccasse, esi Ecclesiam defecisse, lunc non solum visibilem, sed etiam invisibilem Ecclesiam defecisse , quod est contra adversarios.Dico secundo, tunc non fuisse Ecclesiam. Nec enim duo homines sunl Ecclesia. sed tantum fuisse milium Ecclesiae , cl milium tam materiale , quam formale. Nam Adam fuit principium Ecclesiae maleri.de , quia primus omnium fuit de Ecclesia : fuit etiam formale principium . quia fuil caput sive doctor ct rector populi Dei . dum vixit. Porro capul Ecclesiae non potest quidem errare docendo falsam doctrinam.lumen potest erraro male viiendo, ct malo etiam sentiendo, ul privatus homo, atque hoc lanium videmus accidisse Adamo: male enim aliquando vixil, el forte etiam m ile de Deo sensit, tamen non mato, docuit.

Ad secundum. de peccato Aaronis cl populi in cultu vituli iiurei. dico, eo (empore neque capul , neque corpus Ecclesiae defecisse : nam capul crat stilus Moyses . quem corium est non errasse. Aaron siquidem nondum oral pontifex : nam postea factus csl. ul pali t Exodi 40. Non etiam corpus defecit, nam omnes l.cvilae immunes fueiunl ab eo peccato,ul palel ex eodem trigesimosecundo capite, ubi Moyses dicit: Si *quis est Domini, jungatur mihi, congrcguliquc* sunl *ad cum omnes filii Levi.*

Ad tertium. dc tempore Heliae . negatur consequentia cl antecedens hujus argumenti. Consequentia quidem, quia non est eadem ratio populi Judaeorum el populi Christianorum. Nam populus Judaeorum non erat Ecclesia universalis, ut csl populus Christianorum . sed particularis . el proplerea etiam extra illum populum inveniebantur fideles el justi. ul Melchisedrch. Job. et postea Cornelius. Centurio . el ctiniiclius Condatis reginae, cl alii nonnulli. Itaque etiamsi universa synagoga Judaeorum defecisset, mm continuo omnis Ecclesia Dei in terris defecisset. Sed antecedens etiam negatiir. Non enim ostendi potest. unquam synagogam Judaeorum defecisse omnino usque ad Christi adventum. quo tempore elium non tam defecit. quam mutata est m melius.

\d illud ergo de Ilelia dico , Meliam non loqui dc nmni populo Judaeorum . sed solum de illa parte, quae subjecta erat regi Samariae. Coastal enim ex eodem lib. 3. Regum, tempore Heliae regnasse in Hierusalem Asa , el posl eum Josaphut optimos reges, ct sub ipsis fuisse in Hierusalem populum ct sacerdotes manifestissime in vera religione persistentes. Inde Dominus, cum nil: *Deliqui mihi septem millia virorum,* addidil:In *Israel.*

Israel enim lune dicebantur ii. qui erant sub rege Samariae, sicut ii. qui erant sub rege Hierusalem . dicebantur Judas. Ex quo apparet evidenter . deceptum esse Philippum Mclnnchthonem . qui in Locisconimunibus.cnp.de Ecclesia, dicit, tempore Heliae Ecclesiam fuisse in solo Delia , cl llelisneo, ct paucis sacerdotibus. Quem etiam in errore scquiiliis est Calvinus praefatione Institutionum , qui hoc argumento dc llelia praecipue nititur.

Ad quartum respondet Augustinus libro de unitate Ecclesiae cap. 12. el libro contra Donnlislns . posl collationem cap. 20. ubi ducet. prophetas cl apostolos interdum reprehendere universum populum, quasi nemo ibi sil bonus,cum lamen pcrinulli sini boni, el c contrario interdum consolari onines, quasi omnes sini boni, cum constet ibi multos esse malos Ezcch. 3. dicitur; *Omnis domus Isracl attrita fronte est. el duro cordc.* El lamen cap. 9.dicitur: *Signa Thau super frontes virorum gementium, el dolent um super cunctas abominationes. quae fiunt, in medio ejus.* Ad Galal. 3. *0 insensati Galatae, quis vos fascinavit non obedire veritati?* El lamen cap. G. ail : *Fratres . etsi praeoccupatus fuerit ltomo in aliquo delicio .* ros *qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* \d illud cx Paralypomenon repondeo, inprimis solum inlelligi de regno Israel, non dc regno Juda. Deinde furiasse loqui Scripturam de tempore, quod erat futurum post Messiae adventum:Aunc enim transeunt dies mulli in Israel sine Deo, sine sacerdote, sine lege.

Ad quintum dico, nos non gloriari in templis . et successione episcoporum,«1 aposlolica sede se'· enndum se, sed propter Christi promissionem, qui ait: Tu es *Petrus , ct super hanc petram etc. El portae inferi non praevalebunt etc.* Qualem promissionem Judaei numquam habuerunt. Neque verum est. alicubi in Scripturis praedictam esse Ecclesiae ruinam , sed potius contrarium ubique. Quare ad illud Danielis, etsi Hilarius can. 23. in Matthaeum, ct Hyppolilus.alque Apollinarius apud Hieronymum in cap. 9. Danielis . inlelligunl eam prophetiam de tempore Anlichrisli,lamen sine dubio dcccpli sunl. Loquitur enim Daniel apertissime de eversione Hierusalem . cl cessatione sacrificii Judaeorum. Sic enim exponunt Chrysoslomus. el Theophylaclus, ct Hieronymus in c. 21. Matthaei, Augustinus episl, 80.ad Esycbium, necnon Eusebius lib. 8. evangel, denionstr. cap. 2. Clemens alexandrinus lib. I. Stromatum. Tertullianus libro contra Judaeos cap. 5. alias 8. elcommunis opinio Hebraeorum, ac Julius afritanus apud Hieronymum in cap. 9. Danielis.

El hanc solutionem coguntur admittere haeretici. Nam ipsi dicunt, nunc esse tempora Anlichrisli . el fuisse jam a mullis saeculis, cl tamen non cessavit hostia el sacrificium. Ergo debent intelligerc hunc locum Danielis non dc tempore Anticlirisli. sed dc eversione Hierosolymae, quod sane <\ evangelio evidenter colligitur. Quod enim Matthaeus cap. 21. ait : *Cum videritis abomina tionem* desolationis , *quae dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto . qui legit intelligat. Tunc qui in Judaea sunl , fugiant ad montes.* Idem sic exposuit Lucas cap. 21. *Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem . tunc scitote.. quia appropinquavit desolatio ejus; Tunc qui in Judaea sunt, fugiant ad montes.*

Ad illud Lnc. *'1H.Putas inveniet fidem in terra?* dico. Dominum non loqui dc lldc simpliciter, sed dc eximia quadam fide, quae in paucis reperitur, cl in paucissimis ropcrietur in ultimis diebus. Ha exponunt Hieronymus in Dial, contra Luciforianos. el Augustinus lib. dc unitate Ecclesiae c. 13. vel dicamus cum Theophylaclo, loqui Dominum de fide absolute, el velle dicere paucos futuros fideles lempore Anlichrisli. non tamen nullos , nec tam paUCOS, ut non faciant Ecclesiam.

Ad illud Pauli dico, discessionis nomine,vel inlelligi ipsum Antichrislum , ul Chrysosl. Theodor. Occumcn. Theophyl. cl August, lib. 20. de Civital. Dei cap. 19. exponunt. quem volunt appellatum discessionem per molonymiam, quia eril caussa , ut mulli discendanl a Christo ; vel defectionem a romano imperio, ul Ambrosius, Sedulius el Primasius exponunt, quae est valde probabilis sententia: vel demum discessionem ab Ecclesia non generalem, sed particularem . idesl, non omnium , sed multorum , vel omnium quidem, sed occultorum haereticorum. Ul enim pulchre exponebant quidam veteres apud August, hb. 20. dc Civil. Dei cap. 19. sicut modo multi, qui aliquandiu fuerunt in Ecclesia fleto animo, tandem aperte discedunt per manifestam haeresis professionem , ita veniente Anlichrislo , onm.es prorsus, qui tunc, invenientur in Ecclesia occulti haeretici. ab Ecclesia discedent, cl Anlichrislo se 'adjungent.

Ad sextum dico: Basilccnsc concilium initio quidem fuisse legitimum. Nam et legatus aderat romani pontificis , el episcopi plurimi. At quo tempore Eugcnium deposuit el Felicem elegii, non fuit concilium Ecclesiae, sed comiliahulum schismaticum. seditiosum, el nullius prorsus auctoritatis. Sic enim appellatur in concilio lalcranensi ultimo, sess. II. et proinde Eugenius semper fuit verus pontifex . el mendacium est apertissimum Calvini, qui dicit, hoc concilium usque ad finem perdurasse in eadem auctoritate cl dignitate.

Nam in primis, quo tempore concilium in pontificem sententiam pronuntiare ausum est. non erat in concilio legatus pontificis, et episcopi praecipui omnes discesserant*, sed cardinalis quidam arclatensis assumpserat sibi munus praesidendi , el quia episcopi paucissimi erant . introduxerunt in synodum ingentem multitudinem presbyterorum, ita ul contra omnem formam antiquorum conciliorum, non episcoporum, sed presbyterorum synodus esset.

Deinde eodem lempore agebatur Florentiae concilium alterum . in quo piaesidehal summus pontifex , cl cum eo sedebant episcopi latini cl (Irai ci sine comparatione plures , quam essent basilecnses, el una cum episcopis aderat imperator Graecorum , cl legatus imperatoris Latinorum, ul nullo

modo dubitari possel, ulrum cx duobus cssct verum concilium Ecclesiae generale.

Tertio, Deus quoque sententiam suant dicere volens, tam horribili peste Basilcam tunc allii·gebal, ul major pars eorum Patrum, qui ibi c-rant, vel cxtincli ; vel secedere coacti ruerint. Quae omnia referi Aeneas Sylvius in historia condii basileensis, cui ipse interfuit, el quam ediderunt nuper haeretici basilcenses , lanquam sibi faventem , propter damnatum Eugcnium , cum revera illis plurimum noceat. Adde , quod concilium basilccnsc Lausannne continuatum , subjecit se Nicolao , ut palet cx epistola Nicolai \.

Nunc ad loca Patrum. Ad Hilarium dico primo , id quod respondit olim August, epist. 48. Donalislis idem testimonium objicientibus , Ecclesiam quidem interdum obscurari multitudine scandalorum , sed ita lamen, ul etiam tunc in suis firmissimis emineant. sicut revera eo tempore, dc quo loquitur Hilarius, eminebat Ecclesia in Julio, Athanasio , Hilario, Eusebio vcrccllcnsi, ac deinde in Damaso , Ambrosio , Basilio , Gregorio nazianzeno , aliisque non paucis firmissimis . atque conslantissimis Ecclesiae columnis.

Bico secundo, Hilarium loqui eo loco tantum dc Ecclesia mcdiolanensi, in qua mulli simplices venerabantur Vuxenliuin , ul catholicum , cum tamen esset arianus. Nam mira calliditate agebat Auxenlius , ul ab Arionis agnosceretur Arianus , cl lamen a mullis simplicibus crederetur catholicus. Vult igitur Hilarius, non esse credendum Anxenlio, etiamsi episcopus videretur, cl in templo concionarelur, ct melius esse , in carccribus el speluncis manere cum recta fide , quam in templo Dei cum haereticis.

Hoc autem , quod dicitur de una civitate, una basilica cl uno episcopo , non potest trahi ad Ecclesiam universam. Potest enim fieri, ul unus episcopus in una urbe , ct uno templo doceat haeresim , non lamen ul omnes episcopi in omnibus urhibus ct templis mundi lotius idem laciant.

Ad locum Hieronymi respondeo , in verbis Hieronymi duas esse figuras ; quam intellectionis, cum ait : *Ingemuit orbis* : vocat enim orbem magnam pariem orbis , non totum orbem : alleram abusionis , cum ail *Arianum se esse miratus est,* vocat enim Arianos improprio cos , qui per ignorantiam subscripserant haeresi. Loquitur enim do illa multitudine episcoporum , qui cx loto orbe convenientes Arimini, ab Arionis decepti, decreverunt . tollendum esso nomen ἀμοὐβιο , quod quid significaret, non intclligcbant: qui sine dubio non fuerunt haeretici, nec errantes, nisi materialiter. Quemadmodum si quis nostrum blasphemam sententiam proferret lingua extranea, putans esso piam aliquam precationem, non proprie hiasphemus dici posset : Quocirca iidem episcopi, ut admoniti sunt, ct fallaciam agnoverunt, continuo errorem etiam correxerunt, et cum lachrymis poenitentiam egerunt blasphemiuc, licet sola lingua prolatae, cl tum videlicet ingemuit orbis, ct sc Arianum esso miratus est.

Ad Rasilium dico , cum non deploraro in illis epistolis vilia catholicorum , sed miseriam Ecclesiae , propter infestationem haereticorum; Quae enim dicuntur eo loco adversus episcopos , non dicuntur adversus episcopos calholicos, ul Brenlius putavit. sed adversus episcopos arianos.

El sane credibile est, Brenlium non ex ignorantia , sed ex malitia peccasse. Nam ibidem , ut apud episcopos catholicos doceat non esse veram Ecclesiam, referi ex lib. it. Bullini hist. Ecclesiasl. cap. 6. Moysem eremitam sanctum noluisse ullo modo ordinari ab episcopo alcxandrino. qui erat post romanum pontificem primarius patriarcha.

At in eodem libro el capite Ruffinus dicit. illum episcopum alexandrinum fuisse arianum, clsaevissimum perscquulorem catholicorum . el proplerea Moysem noluisse ab eo, sed ab aliquo catholico ordinari ; ita ul nulla ratione fraus cl impudentia Breniii legi, vel excusari queat.

Ad Bernardum dico.euin reprehendere vilia morum , non vilia doctrinae, ct non propterea credidisse. episcopos illos malos non fuisse vere episcopos. Ipse enim serm.GO. in Cantica refellit ex institutu apostolico haereticos, qui dicebant, episcopos mafos non esse episcopos.

Ad Chrysostomum jam responsum est supra , verba illa desumpta esse ex opere imperfecto.quod vel habet auctorem haereticum Arianum . vel fuit ab haereticis depravatum. Vide horni!. 48. Ubi aperle vocat haereticos hotnousianos.

CAPUT XVII.

Solvuntur argumenta . quibus adversarii probant , pastores Ecclesiae omnes simul erraré posse.

Quod Ecclesia vel saltem omnes pastores Ecclesiae simul errare possint, probant primo, quia tempore Michaeae, prophetae omnes, qui erant 400. excepto Michaea . erraverant, ut palet lib. 3. Rcg. 22. el proinde Ecclesia, quae illos sequebatur, ul debebat, decepta fuit. Secundo . Isaiae <»(>. *Speculatores ejus caeci omnes nescierunt universi etc.* Tertio, in passione Domini summus sacerdos cum omnibus sacerdotibus , et senioribus populi condemnaverunt Christum esse reum mortis. Marc. II. el totus etiam populus, a sacerdotibus seductus . clamavit ad Pilatum: Cru*ci/ige eum.* Marc. I.". Eodem lempore apostoli omnes fidem amiserunt : nam Dominus Mare, nlt. *Exprobravit incredulitatem eorum , et diteriliem cordis etc.* Et Maith. 2G. ait : *Omnes vos scandalum patiemini in me.*

hide , quod non desunt etiam catholici , qui dicant in passione Domini non mansisse veram fidem . nisi in sanctissima Virgine Maria, idque significari credunt una illa candela , quao sola accensa conservatur . in triduo ante pascha in officio nocturno. Ita Alexander Alcnsis 3. parte quaesi, ult. arlic. 2. el Joannes dc Turrecrcma-

la , lib. I. tie Ecclesia cap. 30. cl lib. 3. cap. BI. Scii haec salis levia sunt, nec magno negotio rofellentur.

.VI primum dico, illos 400. prophetas manifeste fuisse pseudoprophetas, neque id ignorasse . vel ipsum Achat), qui cos consulebat. Nam ibidem cum diceret rex Josaphat : Aon *csl hic aliquis propheta Domini.* per *quem interrogemus Dominum ?* Ilcspondil Achab : *Remansit unus, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi nisi malum.* Certe si quis nunc in media Saxonia consuleret 4Ô0. ministros lulhcranos dc fide juslililicanlc , cl postea imum catholicum , non esset mirum . si major pars erraret. Et sicut nunc non sequitur lotam Ecclesiam errare . eliam si errarent 400. ministri hitherani, quia praeter Saxoniam, ct vicina quaedam loca, sunt alia multo , ubi vera fides praedicatur, *itu* non sequitur omnes doctores Judaeorum tempore Achab errasse , eliam si erraverint 400. prophetae, qui in Samaria erant. Nam praeter cos prophetas erant in Judaea multi alii prophetae. cl (quod potissimum est) erant sacerdotes in Hierusalem , quibus cx officio incumbebat respondere ad consulta de lege Domini.

Ad secundam dico: Verba illa prophetarum esse figurata . et dirigi quidem ad omnes , non lamen revera intelligi debere dc omnibus, sed dc mullis, ut supra diximus.

Ad tertium dico , sacerdotes cl pontifices non habuisse privilegium non errandi in docendo populo, nisi usque ad tempora Christi, Christo aulem praesente et docente parum oberat illorum error. Itntno hoc videlur praedictum per Hicremiam c. IS. cum ait : *Peribit lex a sacerdote, verbum a propheta, consilium a sapiente.* Quamvis propter honorem sacerdotii Deus providit.ul sententia pontificis Caiphac in aliquo sensn. heel a Caiplia non intento, esset vera ct justa. Nam Joan. 11. dicitur , quia erat pontifex anni illius , prophetavit. dc qua re plura diximus in lib. 2. de conciliis.

Quod ad populum allinet , qui clamavit: *Crucifige,* dico eum populum non fuisse omnes Judaeos: sed aliquos tantum . el forte minorem partem ; nam in ipsa urbe Hierusalem oral Nicodemus ct Joseph ab Arimallica , el mulli alii . quibus id displicebat , cl extra Hierusalem in lota reliqua Judaea , el in lolo orbe terrarum erani plurimi Judaei dispersi. qui nihil sciebant dc morte Christi , cl proinde in vera tide, el religione permanebant.

Ad illud de apostolis dico primo , apostolos tunc non fuisse episcopos nisi designatos, ul patet . sed solum paries Ecclesiae materiales, quae errare possunt, neque in eis solis Ecclesia consistebat. Nam status Ecclesiae Christianae cum obligatione ad ingrediendum in eam incepit in die pentecostes, quando peractis omnibus mysteriis redemptionis coeperunt apostoli in Hierusalem publice promulgare lidem Christi , et baptisma. 1laquc etiam si apostoli omnes tempore passionis Christi enassent circa lidem. nihil obfuisset eorum error Ecclesiae universali.

Dico secundo, non osse probabile quod apostoli lidem amiserint. Nam non leguntur reprehensi, nisi dc lidc resurrectionis,illam aulem non potuerunt amittere , cum eam non habuerint, nisi postquam Dominus resurrexit ; Etsi enim antea Christus saepe illis praedicaverat se rcstirrecturbm . lamen ipsi putaveram eum loqui figurate . et non intellexerant, neque crediderant. Siquidem Lucae 18. cum dixisset Dominus: *Occident cum , et tertia die resurget.* Subjungit Lucas : *El ipsi nihil horum intellexerunt, ct erat verbum istud absconditum ab eis . ct non inlclligebanl, quae dicebantur.* El Joan. 20. legimus , Petrum el Joannem , audito a Magdalena sublatum esse corpus Domini dc monumento , mox cucurrisse ad monumentum , el visis linteaminibus et sudario credidisse , nimirum Christi corpus fuisse aboliquo sublatum : *Nam .* inquit Joan, *nondum sciebant Scripturas, quia oporteret eum a mortuis resurgere* , idesl, ideo crediderunt ab aliquo sublatum , quia non sciebant eum debuisse resurgere. Praeterea Lucae 22. dictum est Petro; *Rogavi pro te. ut non deliciat /idos tua.* Quomodo igitur credibile eril eadem nocte fidem Petri defecisse , ita ul non saltem in corde ejus remaneret: nam quod in ore non permanserit certum est. Denique, .Maria Magdalena summa charilalc flagrabat in illo triduo , ul palet ex Joan. 19. cl 20. at sino fide non potest esse charilas, ergo nonamiserat Magdalena lidem in Christum , quam ante habuerat, ergo non in sola b. Virgine lides permansit.

Quod aulem dicitur Marci ultimo : *Exprobravit incredulitatem,* non signilicat cos amisisse fidem, quam habuerant, sed tardos fuisse ad credendum quod nondum crediderant, quod quidem aliquod peccatum fuit , sed non proprie infidelitatis. Illud vero Maith. 2G. *Omnes vos scandalum patiemini in me in nocte ista,* significat peccatum, quod commiserunt apostoli fugiendo, el minis timendo, el vacillando , eliam circa lidem, ex occasione dominicae passionis : nec enim omnis vacillatio est infidelitas , sed solum vacillatio deliberata.

Miror aulem Joannem de Turrccrcmata , qui proplcr argumentum levissimum de candela, dicil esse contra fidem universalis Ecclesiae asserere non in sola b. Virgine mansisse fidem in dic passionis Domini. Nam llupertus lib. 5. de divin.oilic. c. 2G. dicit ultimam candelam tempore suo consuevisse eliam exlingui. El addit cap. 28. illis Iribus noctibus post omnia lumina extincta , iterum postea ex lapide novum ignem accendi solitum ; el quidem per omnia lumina,quae paulatim extlnguebanlur, significari prolicias, quos diversis sacculis Judaei occiderunt, ct illos occidentes sibi ipsis tenebras mentis laciebant : per ultimam vero significari Christum, quem cum occiderunt, sibi ipsis tenebras densissimas pepererunl; Per novum autem lumen . quod singulis illis Iribus noctibus cx lapide excutiebatur, significari novum lumen Christianorum, quod ex lapide Christo a Judaeis percusso in mentibus nostris ortum est.

Quod si neglecta consuetudine, antiquae Eccle-

siae vim fuciunl in co usu, qui nunc csl, ultimam candelam non cxlinguendi : potcsl cum Abiilcnsi responderi quaesi. 1L prologi in Matthaeum , per illam candelam significari beatam Virginem , in qua sola, ul pie creditor. full in ilio Induo lidcs explicita resurrectionis. Ex quo lamen non sequitur in aliis fuisse errorem , vel infidelitatem , quia non tenebantur credere explicite resurrectionem , nisi post legitimam ejus promulgationem , cl probationem ; cl praesertim illi , qui aberant a Hierusalem , cl nihil de Christo audierant. El sane videlur periculosum dicere in sola Virgine mansisse veram fidem; lum qnia Ecclesia periisset, non enim una persona potcsl dici Ecclesia, cum Ecclesia sil populus cl regnum Dei; tum eliam quia hinc illi qui aberant a Hierusalem.cl usque ad illud tempus habuerant veram fidem, mox illam amisissent sine sua culpa.

LI BEK QUA B TUS

DE

NOTIS ECCLESIAE

CAPUT PRIMUM

Tractationem de Notis Ecclesiae utilissimam esse.

i Superesl Controversia de Nolis verae Ecclesiae , quae controversia utilissima est; Omnes enim confitentur, in sola vera Ecclesia esse veram fidem , veram peccatorum remissionem, veram spem salutis aeternae, adeo ul Cyprianus de simplicitate praelatorum dicat.*Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei unanimes noluerunt. Ardeanl licet flammis* . ct *ignibus traditi, vel objecti bestiis (inimus suas ponant , non erit illa fidei corona,sed poena perfidiae: occidi talis potest, coronari non polesl.*

Similia docent omnes Patres , nec haeretici ca negant ; Nam idcirco omnis haeresis ad se solam trahit veram Ecclesiam . et alios omnes extra Ecclesiam ponit, ul his verbis Lactantius docet lib.4. cap. ull. divinarum institutionum : *Sola catholica,* inquit. *Ecclesia est, quae verum cultum retinet. Hic autem est fons veritatis, hoc esi, domicilium fidei, hoc templum Dei, quo si quis non intraverit. vel a quo si quis exierit, a spe vitae, ac salutis aeternae, alienus est. Sed tamen singuli quinque haereticorum coelus se potissimum Christianos, et* suam esse *catliolicam Ecclesiam putant.* Itaque si in hac controversia conveniremus , reliquae omnes facile componerentur. Duo igitur tractanda sunl. Primo refellenda sententia haereticorum hujus temporis de nolis verae Ecclesiae. Secundo explicanda cl defendenda sententia catholicorum.

CAPUT II.

Refellitur sententia haereticorum.

Quantum ad primum. Lulherus in libro de conihis cl Ecclesia, in ultima parte libri proponit has septem nolas. Primo, veram, et incorruptam praedicationem evangelii. II. Legitimam administrationem baptismi. III.Legitimum usum eucharistiae. IV. Legitimum usum clavium. V. Legitimam electionem ministrorum, qui doceant el sacramenta ministrent. VI. Orationem publicani, el psalmodiam, cl calcchismum , sed lingua , quae inlelligalur ab omnibus. VII. Mysterium crucis , idest, tribulationes intus el extra, ita ul intus sit moeslilia, pusillanimitas, terrores; foris, paupertas, contemptus. et ut habeantur ab hominibus haeretici , cacodacmones, calharmala.

Notandum vero est, Lulherum valde cavisse ne ullam nolam reciperet earum quae sunl in symbolo conslanlinopolilano , cum tamen omnia vetera concilia per eas notas, maxime per nposlolicnm Ecclesiam se discerni vellent ab omnibus seclis. Porro caelcri solent duas lanium proponere, quae complectuntur priinas quinque nolas Lutheri,idesl, praedicationem sinceram verbi Dei . el sincerum usum sacramentorum; el cx his duabus quaelibet secta probat apud se esse veram Ecclesiam. Ita doecl Confessio Augustana , ari. 6. et in apologia ejusdem; item ilrcnlius in Confessione Wirlembcrgensi capite dc Ecclesia , el Joannes Calvinus in Institui, lib. 4. cap. I. § 9. IO. et II. Centuriatores. Cent. 1. lib. I. cap. 4. col. 173. el 174. et Cent. 1. lib. 2.cap.4. column. 379. 380. cl 381. his duabus addunt alias duas, quae possunt reduci nd quintam, el septimam Lutheri. idest, constantiam in confessione fidei, sive perseverantiam : el obedientiam erga ministros verbi , quatenus verbum ipsum administrant.

Hae nolae non sunl ullo modo sullicientes. Nam in primis non declarant, quae sit vera Ecclesia sceundum haereticos, nisi probabiliter; non enim hinc scire possumus, qui sint electi . vel justi . et potius discimus, ubi lateat Ecclesia, quam quae sil. Praeterea, neque hoc sufficienter declarat. Id quod dc singulis facile probari polesl.

Ac primum dc prima, Iribus rationibus. Primum

enim, notae debent esse propiiae.non communes. Si enim velim designare libi cerium hominem , quem numquam vidisti, ul mox atque cum videris, discernas ab aliis, non debeo dicere , est quidum qui liabel duos oculos, duas manus clc. nam haec sunl communia omnibus. Neque etiam debeo eum designare per nolas, quae licet sint ei propriae secundum rem, tamen non sunl propriae opinione aliorum, cum multi sibi illas vendicare soleant. Sic enim nmnqunin ille, qui qiiacrilur, inveniretur.

Jam vero sincera praedicatio veritatis est nola communissima omnibus seclis . saltem opinione ipsarum. Nam vel debet esse praedicatio pura ab omni errore, vel solum ah essentialibus, cl fundamentalibus; Si detur primum,ex hac ipsa nola colligemus, apud nullos Lulheranorum esse Ecclesiam; nam ipsi latentur suus Ecclesias non carere naevis. Lulherus libro de Ecclesia clare dicil. verbum Dei esso nolam.licet alias magis, alias minus pure praedicetur : el Calvinus idem fatetur, lib. 4. Inst. c. 1. § 12. Si secundum, jam erit nola communis mullis sectis.Cerie Luthcrnni el Zxvmgliani non dissentiunt dc fundiimenio praecipuo lidei. ul de Trinitate cl Incarmitionc.Immo otium Pelagiam veram Ecclesiam habuissent, qui m primariis articulis, antequam Nestorianos pepcrissenl. non dissentiebant. Unde etiam Coe.lcslinus apud Augustinum lib. 2. dc peccato originali cap. 22. hac ratione conabatur ostendere se non esse extra Ecclesiam; cl tamen Luiherani el Calvinistac nullos magis exccranlur, quam Pclagianos : el nos imino potissimum ponunt extra Ecclesiam . quia Pelagianos putant.

Praeterea hoc Secundo modo, etiamsi reipsa aliquibus non conveniat haec nola, ut Anabaplislis . tamen omnibus convenit opinione sua. Quae enim secla unquam fuit,quae non diceret sc habere, sinceram praedicationem veritatis? Corie Augustinus lib.contra epistolam fundamenti cap.4.dicit,catholicam quidem Ecclesiam mullis nolis facile cognosci, sed haereticos nihil habere nisi veritatis pollicitationem , idesl. quod apud se sil vera , cl sincera praedicatio.

Secundo, Nolae, debent esse notiores ea re. cujus sunt nolae, alioqui enim non snnl nolae, sed iguotae. Jam adversarii non volunt snlum externam praedicationem verbi esse nolam Ecclesiae . sed praedicationem el receptionem. Ibi enim dicunt esse veram Ecclesiam, ubi praedicatur, auditur el creditur verbum.Al quis nossc potest.ubi vere credatur verbum? Praeterea etiam de externa praedicatione. Sine dubio notius csl.qmic sil vera Ecclesia . quam quae sit vera praedicatio verbi : nam id ah Ecclesia discimus , ul Irenaeus . Tertullianus , Augustinus, cl omnes veteres docent.

Irenaeus lib. 3. cap. 4. *Quid enim.* inquit, *etsi dc aliqua modica quaestione disceptatio orta fu-*isset.nonne *oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias. ct ab eis sumere dc praesenti quaestione , quod certum el re liquidum esi ?* Tertullianus libro de praescripl. *Quid .* inquit . *praedicaverint apostoli, quid illis Christus revelaverit, el hic perscribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias . quas ipsi apostoli condiderunt: si haec Ua sunl, constat proinde omnem doctrinam, quae cum illis Ecclesiis apostolicis.et matricibus , et originalibus fidei conspiret, ventuli deputandam,reliquam vero omnem de mendacio praejudicandam.*

Idem ratione ostenditur ; narn vera praedicatio , esi praedicatio , ct interpretatio verae Scripturae divinae; Quae sil autem vera Scriptura,cl quis ejus verus sensus, non possumus scire,nisi ex testimonio verae Ecclesiae, ul Augustinus docet, lib.contra episl. fundamenti, cap. 5. el lib. dc utilitate credendi, c. 14. ct ipse quoque Brcnlius in Confessione Wirlembcrgensi, cap. de Scriptura . qui conOtelur Ecclesiam habere jus testificandi dc vera Scriptura,et çliam interpretandi veram Scripturam: el Calvinus, lib. 4. cap. t. § 5.vult Ecclesiam esse fidelem custodem verbi Dei. el Philippus m Locis, capite de Ecclesia, requirit testimonium verae Ecclesiae ad dirimendas liles.Al prius debet esse notus custos thesauri,quam thcsaurus:el doctor.qnam doctrina, cum a docture petatur doctrina, non contra. Ergo potius Ecclesia est nota verae praedicationis, quam vera praedicatio sit nota verae Ecclesiae.

Tertio.verae Notae sunl inseparabiles a vera Ec clesia, sed Ecclesiae Corinthiorum : et Galatarum, ad quas scribebant Paulus, verae Ecclesiae erant, ct tamen ibi non erat aliquando sincera praedicatio verbi, ul e\ apostolo cognosci polesl. qui dicil se scribere Ecclesiis Dei. quae sunl Corinthi. vel in Galatia. I. Corinth. 1. cl Galat. 1. el tamen I. Corinth. 15. arguuntur Corinthii, quod docerent non esse futuram resurrectionem, el Galatae per lotam fere epistolam reprehenduntur,quod docerent,servandum esse legem Moysis cum evangclio.

Sed dices,quomodo erant istae verae Ecclesiae, cum haeresim docerenl? Respondeo:Aliud esse errare,et paratum esse ad discendum,el cum didiceris, ad obediendum; aliud nolle discere,el cum audieris veritatem.nolle acquiescere.Neutrum horum esse polesl in Ecclesia universali ; in Ecclesia autem parliculari esse polesl illud primum.in neutra autem illud secundam.sed solum in synagogis Satanae. cl Ecclesiis malignantium.Rursum.esse polesl pura doctrina ab omni errore in falsa Ecclesia: nam schismatici puri, ul quondam Luciferiani etDonatislae,initio integram habent doctrinam,cl tamen sunl extra Ecclesiam. Si dicant non habere integram doctrinam . quia doctrina vera docel manendum in verae Ecclesiae unitate: conlra:Nain schismatici credunt el docent oportere esse in vera Ecclesia, el obedire vero capiti, licet non faciant; cl proinde non errant in fide, sed deliciunt in charitate. Veium est tamen, schisma, si diu duret, tandem in haeresim declinare.

Al objiciunt pro line nola Brcnlius, Philippus et Calvinus quaedam loca Scripturae. Joan. 10. *Oves meae vocem ineam audient-* Ergo ibi esi Ecclesia, ubi auditor verbum Dei. Item ad Ephes. 5. *Mundans eam lavacro in verbo vitae.* Ecclesia tnun·datur verbo,ergo ubicumque esi verbum mundans, ibi csl Ecclesia.Ita Philippus in apologia.At Calvinus lib. 4. cap. I. § 9. contentus est illo Maltb.18 *Ubi sunt duo vel 1res etc.*

Brcnlius in confessione capite de Ecclesia, profcrl illud Juan. 10. *Illos dixit Deos. ad quo» sermo Dei factus est.* El illud 1.7. cap. Vos *mundi cslis propter sermonem . quem loquutus sum robis.* Illa enim csl Ecclesia, quae esi munda coram Deo. El illud Hom. I. *Evangelium virtus Dei esi tn salutem omni credenti.* Addit Clirysoslonnim liom. I'd. in Mallii. *Qui ergo vult cognoscore.quae sit vera Ecclesia Christi, unde cognoscat. nisi tantummodo per Scripluras?V.t* Augustinus cpisl. IfdJ. *In Scripturis didicimus Christum,in- Scripturis didicimus Ecclesiam etc.* liem lib. dc iinilale Ecclesia··, cap. 2. *Quaestio inter nos versatur, ubi sd Ecclesia; quid ergo facturi sumus in verhis nostris eam quaesituri, au in verbis capitis sui? puto quod potius in illius verbis eam quaerere debeamus, qui veritas est, et optime, novit* corpus suum. El cap. 3. .Von *audiamus . haec dico, haec dicis; sed audiamus . haec, dicit Dominus.* El infra; *Nolo hominis documentis. sed divinis oraculis sanciam Ecclesiam demonstrari.*

Itespondeo. Primus locus non doccl ubi sil Ecclesia, sed doccl. qui sini electi, nimirum qui corde perseveranter audiunt, et retinent verbum, ul exponit Augustinus; Cum autem non possit sciri, qui corde audiant, non potest haec esse visibilis nola Ecclesiae, sed est nola unicuique, ul saltem ronjecliiroliler cognoscat suam electionem.

.Secundus locus nihil probat; nam illa mundatio est invisibilis . nec Paulus ibi vult docere, quae sit. vel ubi sil Ecclesia , sed quid boni Deus contulerit Ecclesiae.

Tertius, non demonstrat ubi sit Ecclesia,sed ubi sil Christus. I bi enim csl vera Ecclesia. ibi csl Christus: Praeterea si congregari in nomine. Christi sil nola Ecclesiae . certe non erit congregari quomodocumque in nomine Christi. sic enim omnes liaercses . el schismata congregantur in nomine Chrisli : sed eril congregari ab illis, qui funguntur Christi nuclorilalo, quales sunl episcopi legitime ordinali, el succedentes aliis et ahis usque ad apostolos, quos Christus pruno reliquit loco suo. Et sic isla nola coincidil cum nostris, de quibus postea.

Quarius locus nihil probat. Primo, quin ibi dicuntur du soli principes . quibus Deus aliquid cominisiuid enim est lien ad aliquem verbum Dei. Secundo, quia verbum Dei non lacii Deos . si lanium praedicelur. sed si recipiatur el credatur : Al hoc invisibile esi, ul palet.

Quintus locus est similis secundo , unde idem Brcnlius dicit,Ecclesiam esse mundam coram Deo. idesl. nun coram hominibus·, el non advertit ex hac nola sequi . illam fieri Deo manifestam . non nobis.

Sextus lorus nihil probat ; num effectus cv.mgcln est invisibilis.

>■•1 loslal Calvinus. Verbum Dei esi fernx. el ubicumque praedicatur, fruc.lilleal, ergo iibicumqur pracdtcaltir. ibi csl aliqua Ecclesia.

Hc'pundeo. Si quid probat haec ralio , tantum prt ■› u . ubi praedicatur, ibi esse aliquos bonos ; 'd nos illos non novimus.Sed neque hoc probat: n mi verbum D>’i semper (rmlillcnl. cum legitime praedicatur, idesl. a praedicatoribus missis ab ordinaria potestate : Alioqui videmus praedicari inter haereticos variarum sectarum ubi non fructificat nisi lolium. Ad locum Clirysoslomi jam saepe respondimus. Ad loca Augustini respondeo, cx Scriptura probari, ubi sil Ecclesia , non tamquam cx nota Ecclesiae, sed quia Scriptura docet, quae sint nolae dum docet, qualis illa sil, ubi coeperit, quomodo creverit.

Dices, saltem Scripturo est notior, quam Ecclesia , quandoquidem inde probatur Ecclesia.

Respondeo.Simplicilec Ecclesiam esse priorem, el notiorem, qumn sit Scriptura. Nom Ecclesia fuit anle Scripturam, el ipsi data est Scriptura a Deo, el ipsa eam aliis tradit, el explicat: tamen aliquando cx hypulhcsi Scripturam esse notiorem,quando videlicet Scriptura csl recepta . cl clare loquitur cl oritur quaestio de ipsa- Ecclesia. Sicut interdum e contrario Ecclesia est recepta , el nola, el quaestio oritur dc Scriptura: et sic unum probatur cx allero: verbi gratia quando disputabatur de baptismo haereticorum, quia Scriptura obscure loquitur, cl Ecclesia nola er.il, Augustinus probabat secundum Scripturas ratum esse baptismum haereticorum, (plia Ecclesia illum habet pro rato.Contra,cum disputabatur de Ecclesia . an esset in sola Africa , quia Scripturae receptae cl clarae erant, inde Augustinus probabat : el idem nos faciemus , cum deducemus notas Ecclesiae ex Scripturis, sed non proplerea Scriptura csl simpliciter notior, quarti Ecclesia.

Secunda nota iisdem argumentis refutatur. Nam Primo eam sibi ouincs vcndicanl : nam praeter catholicos, Ealvinislae ideo separati sunt a Lulhcranis caeleris . quod ulrique pullini. se solos habere verum sacramentum eucharistiae. Annbiipiislae autem separati sunl ab ulrisque. quia se solus putant habere verum usum baptismi. Praeterea Pelagiani habebant omnia sacramenta, el similiter omnes schismatici. Secundo, legitimus usus sacramentorum minus notus csl. quam sil Ecclesia. Nam ille esi legitimus sacramentorum usus.qui csl conformis Scripturae.ul ipsi docent: Scripturae autem pendent ab Ecclesia.non contra, ul saepe diximus. Tertio Ecclesia Corinthiorum oral vera Ecclesia, cl tamen I. Corinth. 11. reprehenduntur Corinthii. quod non sincere tractarent praecipuum sacramentorum. el similiter Ecclesiae Africanae, quae erant sub Cypriano, el sub illis Sfi. episcopis, quorum sententias ipse refert in epistola ad Quirinum. v< rae Ecclesiae erant. ul beatus Augustinus hb. C». cap. 7. de baptismo.el bealus Ilieimiymus contra Luciferianos docent; el tamen non sincere tractabunt sacramentum baptismi, ul iidem Hieronymus et Augustinus ibidem docent

Tertia nola refutanda, esi oralio cl psalmodia quae csl sexta I.tiiherana. Refellitur autem, quia si loquatur de invocatione, quae cx corde procedit, invisibilis nota est. si de externa tamen invocatione cl psalmodia, est nota communissima. Nam hoc tempore omnes sectae, cliam Anabaptislarum . di·cunl orationem dominicam, cl canunt psalmos lingua vulgari, cl idem olim faciebant Aviani. ul referi Socrates lib. G. c. 8. cl Ambrosius dc Iraden-

dis basilicis. Immo hoc tempore nola verae Ecclesiae fere dici potest, canere psalmos lingua latina, quia hoc relictum videtur ferine soli antiquae cl catholicae Ecclesiae, quae non mutatui* quotidie, ut sectae haereticorum.

Quarta nota refellenda, csl septima Lutheran» , nimirum interna moesiitia . pusillanimitas, externae pcrscquulioncs.el vocari haeretici.Ac dc internis falsissima nola est.nani obscurae sunt.si internae sifnlJlem pusillanimitas csl vilium,cl Paulus ubique hortatur ad internam laetitiam,el (licit regnum Dei esse gaudium in Spiritu sancto. Vide Horn. I kColoss. 3. Philipp, 5. Ephes. 5. Dc externis non est nola perpetua: nam Ecclesia in principio et in line passa est magnas angustias : at in medio fiorentissima fuit : el omnia praedicta sunl. Vide Augustinum epist. 50.

Quinta nola csl Centuriatorum, quod ea sil vera Ecclesia.in qua inveniuntur qui perseverant in confessione lldei usque ad mortem.Quae refelletur Prima, quia non magis nota csl confessio verae fidei, quam vera Scripturae praedicatio, el legitimus sacramentorum usus.

Secundo . quia cx hac nota colligeretur veram Ecclesiam non posse esse ullo modo apud Lulheranos.Ipsi enim dicunl,per mulla saecula ante Lulhcri adventum cessasse confessionem verae fidei. cl Ecclesiam conservatam in latebris . et fuisse prorsus invisibilem , ergo Ecclesia I.utheranorum csl nova, cl proinde falsa.

Tertio, quia, hanc nolam videmus in omnibus sectis, el in nulla minus, quam in coctu. Lulhcranorum;nam in primis Ecclesia nostra habet innumerabiles martyres.qui perseverarunt constantissime in confessione lldei; deinde Jlonlanislae valde gloriabantur dc suis martyribus.ut patet tum ex Eusebio lib. 5. hist. cap. 18. turn cx Tertulliano in hb. de fuga in pcrsequulionc.qucm scripsit, cum Montnnisla csscl, contra catholicos, objiciens cis quod male facerent fugiendo.

Hem Massaliani apud Epiphanium haeres. 80. idco dicli sunl etiam Marlyriani, quia gloriabantur valde de numero martyrum suorum.Idem dc Donalistis constat. S. Augustinus cpisl. 68. *Vivebant .* inquit, *ut latrones, honorabant ut martyres.* De Aniibnptislis.qui erant tempore b. Bernardi.scribit ipse senn. 66. in Cantica: *Mirabantur,* inquit *aliqui quod non modo patienter,sed etiam laeti ducerentur ad mortem.* Do Adamitis scribit Aeneas Sylvius lib. de hist. Boomoruin, cap. 51.viros cum focminis conjugibus suis laetos , atque canentes properare solitos ad ignem. Hoc voro tempore nostro nemo ignorat in hac obstinatione moriendi pro perfidia.primum locum tenere Anabaptistes,secundum Calvinistas, extremum ac pene nulhirn meros Lulhcranos.qui tamen hanc notam verae Ecclesiae soli proponunt.

CAPUT Illi.

Proponuntur verae Notae Ecclesiae.

His igitur nolis breviter refutatis, restat ul veras notas proponamus. Esi autem initio observandum,

Ecclesiam catholicam esse quasi solem qaendam. qui radios lucis clarissimos cx omni parlc diffundit , ut facillime per cos cognosci possil. Habel cnim plurimas nolas, sive lesiimonia. ac signa,quae eam discernunt ab omni falsa religione Paganorum, Judaeorum, Haereticorum: cl non quidem efficiunt evidenter verum.ipsam esse veram Dei Ecclesiam: sed tamen cfllciunl id evidenter credibilcinec enim csl idem evidenter verum , cl evidenter credibile. Nam evidenier verum dicitur , quod vel in se . vel in suis principiis videtur; evidenter credibile illud dicitur, quod non videtur nec in se , nec in suis principiis, habet lamcn loi. el tam gravia testimonia,ul quilibet vir sapiens merito id credere debeat: ul si judex videat hominem a latrone occidi,vel vulnerari laclhaliter. el postea mori,habel evidentiam veritatis . quod ille latro sil homicida ; si autem caedem fleri non videat, sed habeat viginli testes viros gravissimos, qui dicunt se vidisse,habel evidentiam crcdibililalis.

Dicimus ergo, nolas Ecclesiae, quas adferemus. non facere evidentiam veritatis simpliciter , quia , alioqui nulli invenirentur . qui id negarent, sicut nemo invenitur, qui neget sententias, quas mathematici demonslranUsed tamen cfllciunl evidentiam credibilitalis, juxta illud psalm.92.*Testimonia tua credibilia facta sunl nimis.* Apud cos autem, qui admittunt Scripturas divinas.et historias,ac Patrum veterum scripta,faciunt etiam evidentiam veritatis. Tametsi enim articulorum lldei veritas non potest nobis esse evidens absolute.tamen potest esse evidens ex hypothesi. idesl. supposita veritate Scripturarum. Quod enim a Scriptura evidenter deducitur, esi evidenter verum, suppositis Scripturis.

Porro hac nolae a variis varie nominantur.el numerantur.B.Augustinus lib.contra epist. fundamenti . cap. 5. sex nolas ponit. B. Hieronymus conira Luciferianos in tine, duas. Vinccnttus in suo commonitorio. 1res.

Ex rcccnlionbus Driedo lib. 4. cap. 2. pari. 2. de Eccles.dogmat.et Pclrus a Solo prima parle defensionis, cap. 15. cl sequentibus, alias 1res. Cardinalis Ilosius in explicatione symboli,qualuor.Nicolaus Sandcrus lib. 8. dc visibili monarchia.cap. 50. alias sex. Michael Medina lib. 2. de recta fide ponit decem: cl lib. 7. cap. 26. addil undecimam. Cuncrus Petri in libello do nolis Ecclesiae ponit (ni fallor) duodecim, nec enim, cum haec scriberemus, libellum ejus habebamus iu manibus.

Nos quindecim Nolas proponemus, quae, si quis velit, poterunt aliquo modo revocari ad illas quatuor. quae communiter a rcccnliorihus assignantur ex symbolo constanlinopolilano, Unam, Sanciam, Catholicam et Apostolicam.

CAPUT IV.

Explicatur prima Nota.

Prima Nota , est ipsum catholicae Ecclesiae et Christianorum nomen : nam, ul s. Augustinus doccl lib. contra cpisl. fundamenti, cap. 5. ctiam si omnis hacrcsis velit videri.el dici catholica Ecclesia , tamen cum interrogantur haeretici a paganis.

ubi ad catholicam conteni»(ur?nemo audet dominii suam ostendere. el Cvnllus calèches. 18. dicit: Si *iveris in aliquam urbem . non petas, ubi sil Ecclesia.vel domus Dei.mam eliam haeretici dicunl se habere domum Dei,et Ecclesiam,sed petas.ubi sil catholica Ecclesia: id enim nomen proprium esi hujus sanctae. Ecclesiae matris omnium nostrum:quasi dical.si hoc petas,nullus haereticus suam Ecclesiam ostendet.*

Pacianus in epistola ad Sympronianum.quae est de nomine catholico: *Certe,* inquit, *non esi ab homine mutuatum, quod per saecula tanta non cecidit. Catholicum istud,nec Marcionem.ncc Apellem, nec Montanum sonat, nec Haereticos sumit auctores.* El infra : *Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen; illud me nuncupat, istud ostendit.* Et ibidem pulchre dicit, nomen Catholicum convenire capiti principali, cl trunco illius arboris.unde mulli rami vanis temporibus excindunlur:sectae enim haereticae sunt rami,idesl, partes quaedam ab arbore Ecclesiae praccisae:ipsa autem arbor, quae sua radice nititur . ct semper eadem manqt, et est quid lotum, catholica dicitur. Similiter nulla est haeresis, quae non accipiat nomen ab aliquo homine auctore suo,et nomen Christianum iis relinquat, a quibus discedit.Sic I. Corinth. 3. schismaticorum alii dicebant: *Ego sum Pauli, alii, ego Apollo, alii, ego vero Cephac.*

Justinus in Triphone: *El sunt,* inquit. *distincti cognominibus, denominati a quibusdam viris.ul quisque fuit auctor alicujus novae doctrinae. Ex iis alii vocantur Marcionistae. alii Valentiniani, alii Basilidiani, alii Satuniiniani. alii alio vocabulo.quisque a primo inventore sui dogmatis.* Irenaeus lib. 1. cap. 20. *Habent,* inquit, *el vocabula , a principe impiissimae sententiae Simone dicti Simoniani.* Lactantius lib. 4. cap. 30. *Cum Marcionistae aut Ariani nominantur, Christiani esse desierunl.qui Christi nomine amisso.humana et externa vocabula induerunt.* Athanasius serin. 2. contra Arionos: *Numquam,* inquit.*popu lus ab episcopis suis,sed a Domino.in quem creditum fuit.nomen accepit. Cerle a* beatis *apostolis praeceptoribus nostris appellationes adepti non sumus* , sed *a Christo Christiani sumus . el nuncupamur.Illi vero qui aliunde originem suae fidei deducunt, merito auctorum suorum cognomenta prae se ferunt. Quapropter cum a Christo omnes Christiani essemus, el diceremur . explosus est Marcion inventor haereseos. Reliqui autem qui remanserunt, Christiani titulum retinuerunt : qui vere Marcioncm sequuli sunt,* non jam *inde Christiani. sed Marcionistae appellati sunt. Ita quoque Valentinus . Basilides , Maniclvaeus cl caeleri sectatoribus suis nomina impertierunt.*

Chrysoslomus homil.33.in acta apostolorum *Illi habent quosdam a quibus appellantur : proni e-*nim *haeresiarchae* nomen . *Ha ct secta vocatur,* nobis autem nullus vir *nomen dedit,* sed /ides ipsa.

Hieronymus contra Luciferianos in Une: *Sicubi* audietis eos. qui *dicuntur Christiani,* non a *Domino* Je<u Christo,sed a quoquo alio nuncupari, *ul Marcionislas . Valcnlinianos; scito noti Ecclesiam Christi,sed Anlichrisli esse synagogam.hni* ergo si nunc dicuntur alii Marlinislac , vel Lulherani, alii Zningliani, alii Calvinislae, etc. nos nutem ab aliquo cerio homine nemo unquam vocavit, constat nostram solum esse veram Ecclesiam.

At, inquiunt, vos vocamini passim, Papistae.Romani, vel Romanenses, Respondeo, eliam olini fuisse vocatos catholicos homousianos, sed ista ipsa nomina veritati attestantur.Non enim sunt nornriia alicujus novi aucloris, el haeresiarchae. ul sunt ipsorum nomina: sed bomousianus significat cuni, qui credit Filium Patri consubstantialem, quod est dogma verissimum. Papista deducitur a Papa,qualis fuit eliam Petrus,et Christus ipse,ut notum est, RomunUs autem, cl Romanensis, etiam ante 1100. annos idem erat, quod catholicus, ul palet ex Ambrosio in oratione de obitu Satyri.Adde.quod Cliry-soslomus boni. 33. in acta dicit, non esse malum si catholici denominentur ab iis,qui Ecclesiam gubernant nomine Christi . modo non denominentur ab aliquo homine particulari , sicut haeretici faciunt. Ubi videtur praevidisse nos vocandos quandoque Papislas. Adde . quod non vocamur Papislac, nisi a Lutheranis in Germania.el vicinis regionibus, non sic autem vocamur iu Graecia , Asia . Africa, ludiis, ul inierim omittam Italiam el Hispaniam.

CAPUT V.

Nola *secunda.*

Secunda Nota est Antiquitas; nam sine dubio vera Ecclesia antiquior est, quam falsa; Quemadmodum Deus ante fuit,quam esset diabolus. Quocirca Matth. 13. prius seminatum legimus fuisse bonum semen, quam ziznnin:cl Ecclesia dicitur catholica, quia omni tempore fuil.cl similiter dicitur apostolica, quia fundamenta ab apostolis , cl proinde antiquissima. Jam quod nostra Ecclesia sil antiquior omnium paganorum conventiculis, immo quod nostra Scriptura sit antiquior ipsis diis gentilium.demonstrat Tertullianus m apologetico, e. 19. et 20. cl b. Augustinus lib. 18. dc Civitate Dei, c. 37. et 38. Quod autem nostra Ecclesia . quam adversarii Papislicam vocant sit illo ipsa quam Christus instituit,cl proinde vetustior omnibus seclis haereticorum. hac ratiocinatione concludi potest.

In omni insigni mutatione religionis semper ista sex demonstrari possunt. Primo . auctor ejus. II. dogma aliquod novum. III. tempus,quo coepit.IV. locus ubi coepit. V. quis eam oppugnaverit.VI.exiguus aliquis coctus, qui paulaliin aliis accedentibus crescere coeperit : nam illa omnia invenimus in ipsa Christi Ecclesia, quae tamen non fuit nova Ecclesia,sed solum mutatio quaedam stains Ecclesiae secundum prophetarum praedictiones. Primo enim scimus,auctorem fuisse Christum.unde Christiani dicimur.Sccundo coepisse tunc explicite credi nova dogmata Trinitatis,cl Incarnationis. Tertio coepisse ista praedicari anno 15. imperii Tiberii

Caesaris. Quarto coepisse in Judaee. Quinio inox oppugnatam Coisse hanc religionem a scribis el pharisucis . deinde a gentilibus summa vi. Sexto scimus . initio Cuisse mullo pauciores Christianos, quam essent Judaei, cum separatio Caela est. Si ergo in hac mutatione status ejusdem Ecclesiae illa sex ostendi possunt. mullo magis eadem poterunt demonstrari in quavis pertecta mutatione.Jam vero nos illa omnia, dc singulis haereticorum seclis facillime demonstramus. Nihil autem horum adversarii unquam dc nostra Ecclesia post aposlolica tempora demonstrare potuerunt.

Ac ut exemplis rem illustremus. Arianorum auctorem scimus luisse Arium quendam presbyterum alexandrinum. Neslorianorum vero Nestorium.episcopum conslantinopolilanum. Lutheranorum autem Marlinum I.ulherum presbyterum ct monachum ordinis sancti Augustini.

Secundo scimus, quae dogmata invenerint. Arius enim docuit Filium Dei esse creaturam. Neslorius in Christo esse duas personas. Lutherus justificari homines per solam fidem specialem . idest, per hoc solum, quod se justos putent: item negavit eucharistiam esse sacrificium.

Tertio scimus tempora. Coepit enim Ariann lineresis anno Domini 324. Ncsloriana anno 431. Lutheranorum anno 1517.

Quarto scimus loca. Coepit Arianismes in Aegypto. Ncsloriana haeresis in Thracia. Lutherans in Saxonia.

Quinto scimus , Arianos mox oppugnatos fuisse a Sylvestro pontifice, a concilio nicaeno. ab Allianasio, tlilario.cl aliis.Ncslorianam a pontifice Coclestino . concilio ephesino, Cyrillo , aliisque permultis. Lulhcrannm a Leone X. pontifice, n concilio tridentino, ab academiis omnibus catholicis cl doctoribus plurimis.

Sexto scimus,initia harum haeresum valde exigua luisse,el multo plores initio separationis sine comparatione luisse catholicos toto orbe terrarum diffusos quam erant Arioni, Nesloriani.vel Lulherani, quod ne ipsi quidem negant.

Quod vero niliil horum de nobis ostendere possint, perspicuum est: nam Primo, numquam objecerunt nobis auctorem nostrae sectae, nec ab ullo particulari homine nos appellaverunt, quod cerle libentissime facerent si possent.

Secundo , numquam ostenderunt primam originem ullius dogmatis noslri : immo Ccnturiatorcs in singulis Centuriis , cap. 4. circa finem , annotant,qui auctores defenderint nostra dogmata.quae nunc ipsi oppugnant, nec originem inveniunt, nisi tempore apostolorum. Narmcliam Justinum.ct Irenacum numerant inter nostros fautores: quos constat proxime insequulos apostolorum tempora. Et c. 5. in singulis Centuriis enumerant omnes haereses cujuslibcl sacculi, cl qui restiterint, nec unquam annotarunt aliquam haeresim excogitatam a romanis pontificibus, sed potius omnes haereses ab illis condemnatas. Nunc quidem nobis multas haereses objiciunt.Nam Tilmannus Hcshusius scribit librum de sexcentis hacresibus Papistarum.sed illae haereses , exceptis mendaciis Tihnanni. sunt antiquissima dogmata, quod vel cx Centuriis,facillime probari posset. Nam Illyricus nostra dogmata in omnium Patrum libris invenit ; sed in Patribus vocat naevos, in nobis haereses, scilicet, haec est astutia Advcrsariorum;ut ostendant nos esse extra Ecclesiam, nostra dogmata vocant hacrescs:ut non videantur ipsi separati ab Ecclesia Patrum, eadem dogmata in illis vocant naevos.

Tertio , numquam designare potuerunt tempus certum nostrae defectionis ab Ecclesia.Dicunl quidem post primos quingentos annos coepisse valde invalescere hanc seciam , tamen quando coeperit, absolute numquam dixerunt.

Quario, numquam ostenderunt, quo loco coeperit,nam post primos quingentos annos floruit Gregorius, cum quo lotum orbem terrarum communicasse, cx epistolis ejus, quas ad omnes privincias mittit, cognosci potest. Item post Gregorii obitum celebratum est concilium VI. generale, cx quo manifeste colligitur, totum orientem ct occidentem, co tempore cum romano pontifice,ul membra cum suo capite, conjuncta fuisse.

Quinio, numquam ostenderunt, quis eam oppugnaverit. tamquam nuper oriam ; cl quae concilia contra eam cclebrata fuerint.Objiciunt quidem concilium conslantinopolilanum sub Copronymo,quod videtur fuisse generale, el damnavit imagines,quas Ilomani defendebant. At non fuit hoc verum generale concilium,cum non habuerit ullum verum patriarcham. Praeterea istud concilium non damnavit dogma tunc exortum . sed dogma antiquum , cl in lota Ecclesia receptum; nam non statuit.ut non reciperetur cultus imaginum, sed ul abolerclur.el ut imagines e templo auferrentur.Vide Ccdrenutn,Zonaram cl Paulum diaconum.

Sexto , non potest ullo modo ostendi, quod unquam nostra Ecclesia separaverit sc ab aliqua majore; ita ut qui adhaerebant romanae sedi. essent paucissimi, reliqui Christiani mullo phires-.nam ex epistolis b. Gregorii . quas scribit ad episcopos orientis , Africae , Hispaniae , Galliae , Italiae constat omnes fere Christianos cum eo communicasse.

Hoc argumento ab antiquitate semper usi sunt veteres Patres contra haereticos , ad ostendendam veram Ecclesiam. Tertullianus libro dc praescript. Qui estis ros . inquit. *unde , el quando venistis? I bi tamdiu latuistis?* Optatus lib.2.contra Parmenianum: *Vestrae,*inquit,*cathedrae originem ostendite , qui vobis vultis sanciam Ecclesiam vendicare,*Hilarius lib.fi.de Trinitate ante medium.*Tarde* mihi.inquit.hos *piissimos doclores aetas nunc hujus saeculi protulit.Sero hos habuit fides mea, quam tu erudisti, magistros, inauditis ego his o•mnibus in te credidi* etc.Hicronymus in epislol.ad Pammnchiuin cl Oceanum: Quisquis.inquit, *assertor es novorum dogmatum, quaeso te, ut parcas Romanis auribus . parcas fidei, quae aposlolieo ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod ante nescivimus? Usque in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus fuit.El* lib.contra Luciferianos in line: *Ex hoc ipso,* inquit.*quod posterius instituti sunt, eos se esse indicant,quos futuros apostolus praenunciavit.* Denique Augustinus lib. conira cpisl.

fundamenti, *c. t. antiquitatem* inter notus Ecclesiae ponit.

Ad hoc argumentumquatuor adferunt solutiones. Primo, respondet Calvinus lib. 4. Instil, cup. 2. § 3. non posse ex antiquitate invictum argumentum duci. Nam Ismael init senior quam Isaac, et tamen dictum est: ejice ancillam.cl lilium ejus. At Ismâel non fuit figura falsae religionis, sed solum Testamenti veleris quod cral bonum, et a Deo: Sed quia status hominum ejus Testamenti erat servorum.qui timore dicuntur, debuit ei succedere Testamentum novum perfectius.ad quod perlinent liberi, qui ducuntur amore. Galat. 4. *Scriptum est, quia Abraham duos filios habuit etc. quae sunt per allegoriam dicta , haec enim sunt duo Testamenta etc.*

Secundo dicunt, non posse ostendi de nostra Ecclesia, quo tempore, quo loco, per quem auctorem praecise coeperit etc. non quod revera non sit nova, sed quia non facta est simul ista mutatio,sed paulatim irrepserunt errores non advertentibus. irnmo eliam dormientibus pastoribus.At etiam aliae mutationes non factae sunt lotae simul, sed paulalim , ul palet dc Lulhero , qui initio non negabat nisi indulgentias etc. et tamen scimus de singulis, quando, et quomodo oriae'sint. Praeterea .Mallii. 13. non dicuntur zizania nata dormientibus hominibus, sed seminata dormientibus hominibus; mox autem nat» apparuisse , ct cognita fuisse. Quomodo igitur nostrae hacrcses per mille ferine annos delectae non sunt ? Sane non solum pastores, sed eliam Deus valde dormivisset, si per loi saecula numquam excilassel aliquem , qui istis erroribus resisteret. El delendum csscl cx evangelio illud : AV/o *vobiscum sum usque ad consummationem saeculi.*

Terlio dicunl . quod licet non possil ostendi . quando coeperit initium hujus depravationis,tamen posse ostendi/ quando insignis mutatio facta csl. Nam initio anni 61)0. papa in Anlichrislum aperte mutatus est,quando videlicet romanus pontifex obtinuit a Phoca imperatore , ut caput episcoporum diceretur, el quando aperuit Pantheon templum oinnium deorum. Ha docent .Magdeburgcnscs. Ccnfur. 7. cap. 1. et concordant plerique adversariorum. Nam etiam Theodorus Bibliander in tabulis suae Chronologiae initio anni 600. ponit apparitionem Anlichristi. idesl papae;el Lutherus in supputatione temporum , vult s. Grcgorium fuisse ultimum papam; el passim Calvinislac et Lutherani. usque ad primos 500. vel 600. annos extendunt Ecclesiae puritatem.

At in primis post annum 670. diu post tempora Phocae celebratum est concilium VI.generale.quod adversarii ul sacrosanctum recipiunt: ul patcl lum cx aliis, tum cx Confessione Tigurinorum, el ex Centuriis Magdeburgcnsium ; In eo autem concilio praecipuae partes fuerunt romani pontificis Agalhonis; Nam ejus sententiam per legatos cl epistolas ipsius explicatam , omnes sequuti sunt, ut eliam prolixe describunt Cenluriatorcs Cent. 7. cap. 9. Vol ergo papa nondum cral Aniichrislus, vet tola Ecclesia, cl sanctum generale concilium Inlichrislum venerata el sequula csl.

Praeterea falsum csl, quod Phocas primus Iribucril romano pontifici nomen capitis Ecclesi.ii·. Nam Justinianus senior,qui fere centum minis hi t ante Phocam in epistola nd Jonnnem II. pupum disertis verbis vocal cum caput omnium Ecclesiortiiit. El hoc idem habetur in epistola ejusdem Joaonis 11. responsiva ad Justinianum . ubi papa repetit summam lilcrarmn imperatoris, el habetur utraque epistola in codice lib. 1. tilul. I. leg. 4. et G. Nec id ignorabant Cenluriatorcs. Num Cent. 6. cap. 10. col. 670. meminerunt legis quartae codicis, quae ex epistola Joannis papae sumpta csl. Ilaque contra conscientiam suam mwiliunlur.

Praeterea ante tempora Justiniani concilium clialcedoncnsc in cpisl. ad Leonem vocat eum caput omnium episcoporum. El ipso s. Leo semi. I. de sanctis Petro el Paulo, sic Humani alloquitur: *Per sacram b. Petri sedem caput orbis effecta latius praesides religione divina, quam dominatione terrena.* El infra. *Minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subjecit.* Phocas igihir non primus hoc nomen tribuit romano pontifici . sed primus compescuit superbiam episcopi conslanlinopolilani.qui se romano pontifici aequare volebat.

Ad illud de Ecclesia.quae dicitur Pantheon,dico primo, argumentum esse contra adversarios. Nam Dan. 11. legimus, Anlichrislum pugnaturum contra omnes Deos, el sohini in occulto adoraturum Deum Maozim, cl 2. Tess. 2. dicitur elevaturum scipsum supra omne, quod dicitur Deus. Ergo si papa aperuit templum omnibus diis, hoc ipso non est Aniichrislus.Praeterea antequam templum Pantheon consecraretur Deo in memoriam omnium sanctorum, jahi erani Hornae templa s. Petri, Pauli. Laurentii, Scbnsliani etc.

Sed objicit Mclanchlbon in Confessione ct Apolog. ari. 21. invocationem sauciorum non fuisse ante Grcgorii tempora; ergo tunc coepit. Responileo: Mendacium esse. Nam plurimi Pa(rcs,el m iis Ambrosius in lib. de viduis . meminerunt invocationis sanctorum: sed de Anlichnsto, cl invocatione sanctorum suis loris fuse disseruimus.

Quarto, respondet Calvinus in praefat. Instil, suam Ecclesiam non esse novam , sed antiquissimam: immo illam ipsam, quam Christus fundavit, tamen non esse visam per mulla saecula , cl nunc demum apparuisse.At contra est argumentum quod facit b. Augustinus contra Donntislos lib. 3. de baptismo. cap. 2. aut ista Ecclesia, quae nunc apparuit antea perierat, cl nunc resurrexit; aut non perierat. sed tantum latucrul, el nunc extulit caput. Non Primum.quia tunc non noluissent renasci ipsi si mater perierat.Si periit: *Unde ergo.*inquit b.Augustinus , *Donatus apparuit? de qua terra germinavit?* e.r *quo mari emersit? de quo coelo cecidit?* El praeterea falsae erunt promissiones Chrisii, Mallh. 16. *Portae inferi non praevalebunt adversus eam.* El Matthaei ultimo : *Êgo vobiscum sum usque etc.* Non secundum, quia tunc vel ista Ecclesia latens profitebatur sumn fidem. xcl non profitebatur: si profitebatur, ergo non oral latens, sed manifesta·, el si manifesta, quomodo nemo advertebat? Quomodo non capiebantur.el coercebantur ab inquisitoribus, qui longo tempore ante Lu-

llicri aetatem esse coeperunt in Ecclesia? Quomodo nullum vestigium, nulla memoria eorum e.xstal? Si oulom non profitebatur iidem , sed vere el proprie latebat (quam partem ipsi defendere coguntur),ergo illa non fuit Ecclesia,ac proinde nulla fuit in mundo vera Ecclesia. Nam ul ipsi dicunt, confessio fidei est nola verae Ecclesiae : el Horn. 10. Ore *confessio fit ad salutem.*

Praeterea si ila est,quomodo apparente Luthero, cl Calvino nemo fuit qui se illis adjungeret, nisi quo ipsi deceperunt? Si mulli Lutherani ct Calvini lae latebant, debuissent mulli praedicante I.ulliero ct Calvino mox cognoscere socios suos, cl ad cos currere etiam non vocali, at non ila factum est; Nam omnes fere qui sunt Lutherani cl Calvinislac, fatentur se antea fuisse cx nostris,ct nihil cogitasse de nova illa doctrina. Immo Lutherus ipse fatetur, se aliquando non fuisse Lulhcranum, sed monachum catholicum , el missas celebrasse per quindecim annos serio ac devote. Vide librum dc missa angulari, vel Joanncm Cochlaeum in actis Lulhcri anni 1534.Item lib. 2.Lulhcri contra Zwinglium. vel Scplicipilem Joannis Cochlaci, cap. 24.

Denique, si ila Ecclesia latuisset. ul Calvinus dicit,sequeretur Ecclesiam Christi fuisse pejorem, ct miseriorem omni secta haeretica . cl ipso eliam populo Judaeorum post eversionem Ilierosolymae; quod certe csl blasphcmum . cum Deus per prophetas passim praedicet gloriam Ecclesiae, cl polliceatur sc cum ea semper futurum. Quod illud sequatur. patet; nam omnis haeretica secla habuit sua templa , suos episcopos , sua sacramenta. El similiter Judaei post eversam Hierusalem semper habuerunt aliquas synagogas , ubi libere exercuerunt suas caeremonias, ut patet ex Gregorio lib. 7. cpisl. 5. nec unquam coacti sunt generalitcr adorare deos alienos. At Ecclesia, quam latentem fingit Calvinus, per annos fere mille , nulla habuit templa, nulla sacra, nullos episcopos . nec habuit unum angulum terrae ubi libere exerceret actus religionis suae, ct quod pejus est. coacta est servire diis alienis, adorare idola, sacrilegiis communicare, quae csl horribilior, cl longior captivitas . quam unquam fuerit Judaeorum : immo est ista Ecclesia deformior ipsis ruinis synagogae.

CAPUT VI.

Nota tertia.

Tertia Nola csl Duratio diuturna . nec unquam interrupta.Ecclesia enim dicitur catholica, non solum quia semper fuit, sed etiam quia semper erit, juxta illud Dan. 9. *Ilegnum quod in aeternum non dissipabitur.* Et Aci. 5. Si est *ex hominibus concilium hoc. aut opus, dissolvetur; si vero ex Deo est, non poteritis dissolverc.De* haereticis autem s. Paulus dicit: Sed *ultra non proficient.* 2. Tiipolh 3. el b. Cyprianus hb. 4. epistol. 2..dicit schismaticos semper inter initia fervere,incrcmcnla vero habere non posse . sed slalim cum prava sua aemulatione deficere. El b. Augustinus psalm. 57. in illud: Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens: *Non vos terreant,* inquit, *fratres quidam fluvii. qui dicuntur torrentes. Ilgemalibus aquis implentur. Nolite timere: post paululum transit, decurrit aqua.ad tempus perstrepit,mox cessabit. Diu stare non possunt. Mullae haeres jam emortuae sunt, cucurrerunt in rivis suis quantum potuerunt, decurrerunt:siccati sunt rivi. vix eorum memoria reperilur, vel quia fuerint.*

Jam vero constat Ecclesiam nostram durasse ab initio mundi hucusque. Vel si de statu novi Testamenti loquamur, durasse a Christo hucusque per 1577. annos.frusira eam oppugnantibus primo Judaeis. deinde paganis, ultimo haereticis : nec solum durasse,sed eliam cx pcrsequtionibus crevisse.Ul enim aquae diluvii.palatia regum obruebant, atque dejiciebant. arcam veto Noe semper magis ac magis atlollehant.ila pCrsequutiones icgna temporalia facile destruunt. Christi regnum, quod est Ecclesia, non modo non destruunt, sed eliam illustrant. Itaque Justinus in Tnphone. dicit persequulioncm id esse Ecclesiae, quod est vineis putatio; ulenim vineae putatione ad ubertatem provocantur . ila quoque Ecclesia perscquulionibus crescit: ct Tertullianus cap. ull. apologetici sanguinem martyrum eleganter semen Christianorum vocat, quod explicasse videlur Leo semi. 1. de ss. Petro ct Paulo, cum ait: *Non minuitur persequutionibus Ecclesia, sed augetur, el semper dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana, quae singula cadunt, multiplicatae nascuntur.*

Quamvis autem haeretici hujus temporis non concedant nostram Ecclesiam 1577.annis durasse, concedunt tamen durasse sine ulla interruptione a Gregorio 1. hucusque, idesl.annos fere nulle.Quod tempus eliam si solum esset . adhuc esset longius, quam fuerit aetas ullius haeresi*. Sed tamen falsum est non diutius durasse; ipsi enim non possunt ostendere per ullam historiam . aut veterum scripta, factam osse mutationem religionis in Ecclesia romana tempore s. Gregorii.

Deinde nostram Ecclesiam esse veram Ecclesiam probari potest etiam hoc argumento; nam ante Lulhcri tempora, non erant in mundo, nisi hae religiones, Paganismus, Judaismus , Mahumelismus , Graecismus. Nestorianismus. Ifussitarum baeresis, el romana Ecclesia Sed certum est non fuisse veram Ecclesiam Christi apud ullnin ex praedictis seclis. ul etiam Lutherani fatentur, ergo fuit apud romanam Ecclesiam . aut certe periit de mundo omnis vera, cl visibilis Ecclesia : quod non posse fieri, supra docuimus. At vero sectae omnes haereticae brevi defecerunt praeter eas,quae nunc exortae sunt.

Ilofcrl Theodorclus in lib. dc haereticis fabulis , septuaginta sex diversas haereses usque ad sua tempora exortas; cl libro 3. ejusdem operis testatur omnes illas exlinclas fuisse , paucissimis exceptis. Augustinus m lib.de haeresibus numerat 88. haeres, ex quibus plurimas periisse testatur in expositione psalm. 57. Nos numeramus usque ad tempora Lulhcri 200. haereticorum diversissimas

familias: c\ his nnlein non supersunt, nisi reliquiae quaedam Nestorinnorum el Eutycbianorum in nrirnte; et llusMlarum in Boemin : reliquae omnes funditus inlerierunl. El mirabilis valde est in hnr.ro providentia Dei, quod fuerint hnclonuS usque ad Lutlieri tempora, ul minimum 200. haeresiarchae. quorum multi habuerunt multos episcopos. mullas Ecclesias.multos potcnlissimos patronos. ei imperatores, et reges, el .scripserunt libro·· innumerabilcs.nl viderentur numquam posse delii ere ; cl tamen ita defecerunt. ul jam non supersil ncc ipsi, nec libri corum. nec dogmata, nec nomina . aut vestigia ulla , nisi in libris catholicorum.Itaque si catholici non scripsissent eorum nomina in suis' libris, nesciremus quidem eos fuisse unquam in hoc mundo.

Quam firmis radicibus nixa videbatur haeresis \rlana temporibus Athanasii etHilarii?Al nunc ubi. quaeso, est? Evanuit velul pulvis, quem projicit ventus a f.icie terrae. Ante annos ducentos regnabat in Gallia haeresis Albigensium , quae praeter vires doctrinae . magis abundabat copiis militum el potentia, qrfam nunc haeresis Chlvinislarum. ul cognosci potest ex lib. G. Pauli Aemilii de rebus Gallorum:ei tamen ubi nunc sunl Albigenscs?Quolusqtiisque est, qui cos vel nominari audierit?

Porro Lulhcrani vix nati arescere coeperunl:coepil regnum Lutlieri anno 1517.sed vix septem annis pacifice regnavit. Nam anno 1525. surrexit Znmgliiis, et post duos alios annos surroxermit Amihaplislne. qui majorem pariem Lutheranormn a Liilhero separatam ad se traxerunt. Qui vero manserunt Lulhcrani, ita immutarunt Lutlieri doctrinam, ul vix ulli jam inveniantur puri Lulhcrani.De quo graviter conqueritur Illyricus in praefationibus omnium Centuriarum.

Sed nec Zwinglius diu regnavit.Aiam anno 1538. surrexit Calvinus, qui ila brevi invaluit.ut vix pauca quaedam oppida Helvetiorum Zwinglianis reliquerit. Ipsi quoque Calvinistae per Libertinos in Gallia . per Tr initarios in Polonia, cl Samosalenos in Transylvania. quotidie magis ad paucitatem rediguntur.

Porro Calvinus, ul erat sagax.rcgnurn suum non fore diuturnum praevidit el praedixit in praefatione calcchismi Gcnevensis , quem ad ministros in t risi.i orientali misit : *De posteritate* , inquit, *ego* sfc *sum anxius , ul tamen vix cogitare audeam. Nisi enim mirabiliter* Deus *e coelo succurrerit,videre mihi videor extremam barbariem impendere orbi. Atque ulinam non paulo post sentiant filii nostri fuisse hoc verum potius vaticinium , quam conjecturam.* Quae Calvini anxietas satis aperte ileclar.il seciam ipsius rem esse plane humanam. non spiritu Dei, sed industria quadam.atque artificio humano excogitatam, ac denique longissime abesse a spiritu ejus, qui dixil:S«per *hanc, peti nni aedificabo Ecclesiam meam,ct portae inferi* non *praevalebunt adversus eam.*

Cenlurialorcs quoque in praefatione secundae Centuriae idem vaticinantur de sqo Lulherismo. ihi.Tiiiim·, inquiunt. *in doctrina variationes , ct* im linahonci impendere *videntur ; et sic merentur hominum* pcccola. *quae funi indies atrocio-*ra..lc *tempora quidem Germanici prophetae Murtini Lutlieri, cujus voce el ministerio lux* evangelii *quasi e tenebris Aegyptiacis revocata esl, propemodum apostolorum aetati respondent. Nunc vero ipso sublato, quasi alleram euangelii aetatem ingressi sumus , ubi plures phanutlsmi incipiunt pullulare.. et paulalim regnare.* Et in praefatione Cent. 5. postquam ostenderunt praecipuos articulos de libero arbitrio.de fide juslillraote, de bonis operibus , non defendi amplius a Lutheranis plurimis Lulherice. sed Pnpislice.subjungunl: *Periit jam . idque repente, veritas patefacta. Philosophia , Papismus cl aliae secte longe lulequc in templo Dei primam cathedram occupant.*

Concludimus ergo cum s.Hieronymo in extremo dialogo adversus Lucifcrinnos: *Brevem,* inquit, a*perlamque animi mei sententiam proferam . in illa esse Ecclesia permanendum.quae ab apostolis fundata , usque ad diem hanc durat.* Et cum s. Augustino lib. de utilitate credendi.cap. *17.Dubitabimus,* inquil. *nos illius Ecclesiae concedere gremio.quae, ab apostolica sede per successiones episcoporum frustra haereticis circumlatrantibus culmen auctoritatis obtinuit?*

CAPUT VII.

Nola quarta.

Quarta Nota est Amplitudo , sive multitudo cl varietas credentium. Ecclesia enim vere catholica non solum debet amplecti omnia lempora. sed eliam omnia loca , omnes nationes, omnia hominum genera.Sic enim explicat.quid sil esse catholicum, Vinccnlitis Lyrinensis in suo commonitorio.ubi (licii eos proprie esse catholicos, qui tenent id,quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est. El sic praediolum eral psal. 2. *Dabo tibi gentes . haeredilalem luam*, el *possessionem luam. terminos terrae.* Elpsal. 71. *Dominabitur a mari usque ad marc etc.* El Dominos ipse Luc. ult. cl aci. 1. dicit praedicandum evangclium iu omnes génies initio facio a Hierusalem.

Sunl autem aliqua observanda.antequam cx hac Nola argumentum depromamus.Primum est cx Augustino lib. de unitate Ecclesiae , cap. G. el Bcda in cap. 6. Caul, ul Ecclesia sil catholico,ii) prunis requiri, ul non excludat ulla lempora, loca,vel hominum gcnera;in quo distinguitur a synagoga,quae eral Ecclesia particularis, non catholica, quin eral alligata uni tempori,idest,usque ad adventum Messiae, item uni loco, idcsl, templo Salomonis, extra quod non poterant sacriiicarc;cl uni familiae,idest, tiliis Jacob.

Secundo, nota ex Augustino epislol.8O.ad llesychitnn . ul sil Ecclesia catholica , non requiri, ut sii in omnibus locis lotius mundi, sed lanium, ul innotescat omnibus provinciis , el in omnibus fructificet . ita ul in omnibus provinciis aliqui sini dc Ecclesia; Donec enim hoc fiat, non veniet dies Domini, ut palet cx Matlh. 24·.

Tertio ex Driedonc lib. I. cap. 2. par. 2. de Eccles. dogmat. nola, non requiri, ut hoc fiat simul, ita ut uno tempore in omnibus provinciis neccssa-

rio esse oporteat aliquos fideles: salis enim est, si Hal successive. Ex quo id se.quiltir , quod si sola unn provincia relineret veram lidem,adhuc vere et proprie diceretur Ecclesia catholico,dummodo clare ostenderetur , eam esse unam el eandem cum illa, quae fuit aliquo tempore , vel diversis in toto mundo , quemadmodum nunc quaelibet dioecesis dicitur catholica.quia esl continuata cum aliis,quae faciunt unam Ecclesiam catholicam.

Al. implies, hoc est incidere in errorem Pclilianl cl bonalislarum . qui dicebant. Ecclesiam quidem fuisse in loto orbe, sed postea periisse, ex onrnibus provinciis,ct in sola Africa remansisse,quos Augustinus reprehendit psalm. IOI. conc. 2. Ilespondeo , Donalislas errasse in duobus. Primum . quod vellent, Ecclesiam tantum fuisse in Africa.eo tempore , quo manifeste in toto mundo adhuc fructificabat. Secundo , quod suam Ecclesiam Africanam non poterant continuare cum illa.quae in loto orbe ftieratpiam in illa semper fuerunt boni el mali, ut Augustinus probat,ipsi autem non volebant nisi honos.

Ultimo, nola, quod etsi Ecclesia non necessario debuit simul esse in omnibus locis,tamen hoc tempore debet necessario vel esse . vel fuisse in majori parte orbis terrae. .Nam Ecclesia omnium consensu, eliam haereticorum, jam senuit: si ergo in sua adolescentia cl juventute non crevisset, quomodo nunc in senectute cresceret? Oportet igitur, ut jam creverit, atque occupaverit, si non lotum orbem terrarum, at certe magnam pariem.

Jam vero nostram Ecclesiam maximam pariem orbis occupasse.el esse vere catholicam.ita probatur. Nam tempore apostolorum in toto mundo fructificare coepit, ul Paulus dicil Coi. I.llcrn tempore Ircnaei eral sparsa per totum orbem, idest. per omnes provincias tunc cognitas.id quod ipse refert lib. 1. cap. 3. Idem postea referi dc suo tempore Tertullianus lib. contra Judaeos, cap. 3. Idem postea Cyprianus lib. dc unitate Ecclesiae. Idem postea Athanasius libr. de humanitate Verbi. Idem postea Chrysoslomus ct Hieronymus in cap. 24. Maith, el Augustinus in cpisl. 78. el 80. ad Hcsyc.hium, nccnun Thcodorclus in libr. de legibus, el Leo Magnus serm. 1. de sanctis Petro el Paulo, ac s. Prosper, qui in lib. dc ingratis, ita cecinit:

Sedes Λοιπὰ *Petri, quae pastorali honoris,*
facta c.upul mundo, quidquid non *possidet annis,*
Rclliqionc lend.

Sed haec fortasse non negabunt adversarii. At nos idem ostendemus de posterioribus temporibus. Tempore b. Gregorii Ecclesiam nostram fuisse in toto orbe terrarum, planum est, ul supra eliam adnolaviinus ex cpisl. ipsius Gregorii ad episcopos orientis, Africae. Hispaniae. Galliae. Angliac, Siciliae. Hem ex Buda in cap. 6. Canticorum . necnon ox Bernardo,qui disputans coram rego. Siciliae Iiogerio, asserebat.romano pontifici suo tempore paruisse orientem cl occidentem tolum , item Franciam . Germaniam , Angliam . Ibcros el plurimas barbaras nationes. Vide vitam s. Bernardi lib. 2. cap. 7.

Denique, nnslro tempore Ecclesia romana praeter Italiam ct Hispaniam totam.praeter Galliam fere totam , praeter Germaniam . Angliam , Poloniam , Bücmiam . Hungarian), Graeciam , Siriam. Aethiopiam , Aegyptum, in quibus multi inveniuntur catholici. in ipso novo orbe habet Ecclesias sino admistione haereticorum, in omnibus quniuor partibus mundi; ad orientem.in Indiis:ad occeidentem. in America; ad septentrionem, in Japonia : ad meridiem . in Brasilia . cl exteriore parle Africae. Al seclac haereticae numquam lotum orbem, aut certe dimidiam ejus pariem occuparunt.

Secla Mahumcli, cum haeresibus Ncstorii el Eutychelis , quae adhuc vigent in oriente . numquam ad occidentem transierunt. Ilnercses autem Luiheranorum numquam transierunt mare , nec Asium . aut Africam. Aegyptum, aut Graeciam viderunt.Ex quo intelligimus illustre esse mendacium.quod habetur in principio praefationis Concordiae Lulheranorum, anno 1580. editae: dicunt enim, Confessionem Augustanam in loto oibe terrarum pcrcrebuissc, cl in ore cl sermone omnium esse coepisse. Al cx tribus partibus orbis tertae . duae majores, Asia el Africa, nec nomen hujus Confessionis audierunt. Tn Europa mullae provinciae : ul tota Graecia. Italia, Hispania,vel nesciunt quid sil Confessio Augustana, vel execranlur ; Gallin. Helvetia cl Britannia, non recipiunt, nisi nomine lenusJmnio rara est civiles, quae ab una aliqua secla haeretica tola possideatur. El quamvis videantur haeretici hoc tempore magnam pariem septentrionis oblinere . tamen non tenentur omnia illa loca ab una secla . sed a plurimis, quae inter se non minus pugnant, quam nobiscum.

Itaque pulchre August, io lib. tie pastor, cap.8. docet. Ecclesiam esse ubique.el haeresim ubique. Sed Ecclesiam esse uuam el eandem ubique, haereses nutem non easdem, sed diversissimas, quae se invicem non noverunt.cl proinde nullam carum esse catholicam. Quocirca recte eas comparat sarmentis praecisis, quae ubi cadunt,cum praeciduntur, ibi manent. Cum inierim Ecclesia lanquam vilis viva,ubique palmites suos extendat. Hinc eliam ipse passim hoc argumento utitur . ut lib. conlr.i episl. fundamenti, cap. 4. cl de utilitate credendi, cap. 14. ct 17. cl alibi.

Neque sperare possunt haeretici. sectam suam aliquando occupaturam esse lotum orbem : Nam non debet nunc incipere Ecclesia crescere . cum jam senuerit. ul supra diximus. Et si Augustinus absurdissimum consuit. quod haeresis Donalistarum post annum Domini 300. cx Carthagine essel propaganda in omnem terram,libro de unitate Ecclesiae, cap. 14. ct 15. quanto magis absurdum erit nunc post annum 1577. Haeresim I.ulheranain vel Calviniannm ex AVirlenibcrga vel Geneva in omnem terram esse diffundendam?

c ʌ p u T vni.

Notu *quinta.*

Quinta Nuta est Successio episcoporum in romana Ecclesia ab apostolis deducta usque ad nosilunc

enim dicilur aposlolica. Ac proplcrea omnes velc-ros hac successione , lanqnam argumento eviden-tissime usi sunl nd veram Ecclesiam ostendendam. Irenaeus lib. 3. c. 3. enumerat episcopos romanos a Pelrn , usque ad Eleutherium . qui suo tempore sedebat. Ac dicil. per hanc successionem confun-di omnes haereticos. Tertullianus in lib. de prac-scripl. *Cedant*. inquil. *haeretici origines Eccle-siarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum.ita per successionem ab initio dccurren-tem.ul primus ille episcopus aliquem ex aposto-lis. vel aposlolicis viris habuerit auctorem cl an-tecessorem. lloc. enim modo romanorum Ecclesia Clementem a Petro ordinatum refert.* Confingant tale aliquid haeretici. Eusebius in historia ct in Chronico . ct Hieronymus ac Prosper, qui Chroni-cum Etisebii continuarunt,diligentissime annotant successionem romanorum episcoporum . ut inde continuatio Ecclesiae manifesta sil.Epiphanius hae-res. 27.quae est Carpocralis,enumerat ordine pon-tifices romanos. el subjungit : *Et ne quis,* inquil, *miretur. quod tam exacte singula recensemus. Per haec enim semper claritas ostenditur.*

Optatus Milevilnn. lib. 2. contra Parmenianum , enumerat omnes romanos pontifices a Petro usque ad Syricium, qui tunc sedebat, ul ostendat non es-se Ecclesiam apud Donalislus.qui per similem suc-cessionem ad apostolos ascendere non poterant,et subdit : I'os , inquil, *vestrae cathedrae originem ostendite , qui vobis vultis sanciam Ecclesiam rendieare.*

Denique Augustinus in episl. IG.f.ad Generosum, ad eumdem Unem enumerat, pontifices romanos a Petro usque ad Anastasium , qui tunc sedebat. El in psalmo contra pariem Donati: *Numerate,*inquil. *sacerdotes* , tel ab ipsa *sede Petri, et in ordine illo Patrum, quis cui successerit.videle. Ipse est petra. quam non vincunt superbae inferorum portae.* El lib, contra epist. fundamenti , cap. 4. *Tenet me* . inquil. *in Ecclesia ab ipsa sede Petri apostoli. cui pascendas oves suas Dominus com-mendavit . usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum.*

Si ergo veteres lanii fecerunt ad veram Ecclesiam ostendendam continuationem 12. vel 20. vel 40. pontificum . quanti nos facere debemus continua-tionem non interruptam pontificum 200. el ampli-us? praesertim cum videamus defecisse alias apo-slolicas sedes, antiochcnam, alexandrinam cl hie-rosolymitanam, in quibus posleaquam a Persis.vel Saracenis . ea loca Romanis ademptu sunl, quod accidit ante annos 900. aut nulla,aut obscurissima fuit successio.El m ipsa urbe Roma toties mutatam esse formam temporalis dominii, nunc imperato-ribus,nunc regibus Gothorum.nunc exnrchis Grae-corum, nunc eliam consulibus, sive juste, sive in-j-aslo dominantibus , el ipsum urbem aliquoties e-vcrsam.cl lamen sedem Petri numquam defecisse, m que eversam fuisse.sed immobilem semper per-mansisse.

Sed ul vis hujus argumenti melius inlclligalur , aliqua notanda sunt. Primum csl. non posse ullo nu do Ecclesiam esse sine pastoribus ct episcopis, ul recte docel Cypr. in epist. 9. lib. 4. ubi dicil. Ecclesiam esse plebem episcopo adunalam.el epi-scopum esse in Ecclesia.el Ecclesiam in episcopo. Quare Ilieron. lib. contra Lucifcrinnos : *Ecclesia.* inquil, *non est. quae non habet sacerdotes.* Id quod aperio probatur ex Paulo Ephes. 4. *El ipse dedit quosdam quidem apostolos . quosdam au-tem prophetas, alios pastores el doclorcs ad con-summationem sanctorum.in aedificationem cor-poris Christi. donec occurramus omnes etc.* übi docel apostolos.futuros pastores in Ecclesia usque ad diem judicii-.Tunc enim occurremus Domino in unitate lidei, in virum perfectum,in mensuram ae-tatis plenitudinis Christi.Esse aulem episcopos pa-stores hujus gregis , docel idem apostolus , apud Lucam Act. 20. *Attendite vobis el universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos re-gere Ecclesiam Dei.* Sed nec Lulherus id negal, quin potius in lib. de Eccl.el Cone.inter notas Ec-clesiae ponit, habere veros pastores. Ex quo se-quitur , eam non esse veram Ecclesiam , quae aut nullos, nul non veros habet pastores.

Nola secundo, illos solos in Ecclesia semper ha-bitos fuisse veros episcopos . qui ah apostolis per legitimam successionem cl ordinationem descen-disse ostendebantur. Omnes autem alios fures cl latrones,quippe qui non per ostium inlrassenl,sed ascendissent aliunde: Nam constat,Chrislum,a quo Ecclesia novi Testamenti coepit , duodecim apo-stolos tantum elegisse episcopos el sacerdotes, el cis commisisse omnem auctoritatem pascendi et gubernandi Ecclcsiampiposlolos autem postea ele-gisse atque ordinasse alios episcopos, cl cis tradi-disse similem potestatem, alios deinceps ordinan-di:Id quod cx historiis non solum antiquis Eusebii cl similium.sed eliam ex ipsis Centuriis Magdebur-gensinm aperte ostenditur. El hinc csl quod Pau-lus, qui extra ordinem apostolus a Christo post a-scensionem in coelum factus est: non fuisset agni-tus in Ecclesia pro tali, nisi prius in Ecclesia bap'· lizalus fuissel. cl ab apostolis dexteras accepisset; immo ct ab illis ordinatus fuisset.ul palet ex acl.'J. el 13. cl Gal. 1. Itaque sicut in populo Testamenti veleris , qui per carnalem generationem propaga-batur , nulli erani dc populo illo Dei, nisi qui de-sccndebanl a duodecim liliis Jacob; nulli sacerdo-tes . nisi qui descendebant a Levi per Aaron. Et idcirco diligentissime tunc conservabantur genealo-giae, ul palcl cx lolo veteri Testamento: ita in po-pulo Testamenti novi . qui spirituali generatione multiplicantur, nulli sunl Christiani, nisi per apo-stolos , vel eorum successores . nul ab eis missos, conversi : nulli episcopi. nisi qui eisdem legitime succedunt, ct ideo tam diligenter annotantur a no-stris episcoporum successiones.

Nola lerlio. duo requiri, ul aliquis episcopus di-catur ab aposlolis legitime descendere, el proinde esse legilimus episcopus.Unum csl successio,alte-rum csl ordinatio.Quantum ad successionem.id re-quiritur , ut is qui verus episcopus haberi cupit, succedat alicui apostolo . quomodo Clemens suc-cessit Petro cl Polycarpus Joanni.vel certe ut suc-cedat alicui, quem aliquis apostolus fecerit episco-pum . quomodo Ignatius successit Evodlo et Ama-nus Marco, quos Petrus fecerat episcopos, vel de-

mum . si episcopatus esi novus , ul flat episcopus ah co, qui babel aposlolicam auctoritatem, qui csl solus rum. pontifex. Nam. ul l». Augustinus scribit in cpisl. 1G2. in roononu Ecclesia semper viguit aposlolicae cathedrae principatus.

Halio hujus csl: Quia institutio novorum episcopatuum non potesl perlinere ad ullum, qui habeat definitam regionem, quales sunt episcopi particulares, sed ad eum.qui toll Ecclesiae praeesl.cl cui proprie cura incumbit Ecclesiam propagandi, quales fuerunt omnes aposloli. Petrus quidem cx officio. el cacicri ex delegatione, el quicumque aliter intrat,non csl dc Ecclesia aposlolica.com non possil ostendere originem suam ab aposlolis. Nec lamen ob id negamus, quin ctiani patriarchae ct metropolitan) aliquando possint nftvos episcopatus erigere. quod sanctum Alhanasium in oriente,cl sanctum Bonifacium in Germania fecisse constatpnodo a sede aposlolioa facultatem habuerint.

Quantum adjirdiunlionem autem . requiritur, ul qui fil episcopis, ordinejiir a Iribus episcopis, qui el ipsi sini ab aliis ordinali . el illi ab aliis, donec ad aposlolos veniatur. Id clare habetur canon. 1. apostolorum, ubi praecipitur, ul episcopus ordinetur a duobus vel tfibus episcopis, idesl. a duobus assistentibus mctropolitano , vel a pluribus. Item Anaclelus epist. 2. docet. Jacobum ordinatum fuisse episcopum Ilicrosolymae . a Petro , Jacobo el Joanne, cl eodem modo a Iribus, ul minimum , omnes alios ordinari debere.Idem habetur in concilio nicacno 1. cap. 4. cl in carlliag. IV. cap. 2. Immo apostolus fuoc ipsum indicat, cum.I. Tim. 4. scribil : Abii *negligere gratiam quae in te est. quae data csl libi cum impositione manuum presbyterii:* Siquidem nomine presbyterii inicllig il coelum episcoporum , qursimul cum ordinante imponebant manus super capul ordinandi,ul exponunt Clirysoslomus, Thcopylactus el Oecumcnius: Neque mirum csl,episcoporum coelum vocari presbyterium; nomen enim presbyteri commune erat olim presbyteris ct episcopis, ul palel cx epist. Iremiei ad Victorem, quae csl apud Euscbium lib. *'i.* hist. cap. 24. Ubi Irenaeus vocal presbyteros romanos pontifices, Viclorem, Anicetum. Pium, Telcsphorum el Xystum. Itaque dubium esse non potesl, quin re qtiiranlur ordinarie 1res, ul minimum, cpiscopi.ad novi episcopi ordinationem, nisi forte cx dispensatione cum uno episcopo ordinante adsint abbates infulati, qui vicem episcoporum gérant, ul aliquando fieri solei ob episcoporum raritatem.

Nola qiiarlo. antiquos haereticos consuevisse , ut plurimum Ecclesiam imitari in ordinatione episcoporum, ul palet ex Cypriano I. lib. cpisl. 3. el Augustin, cpisl. IGS.ct ideo sanctos Patres non reprehendisse in eis, nisi defectum successionis . el ex eo solum probasse, cos non esse veros episcopos, quippe qui ad Ecclesiam aposlolicam non perlinerent, cum ab aposlolis per successionem non ducerent originem.Nostri autem temporis haeretici neutrum habent, idest, nec ordinationem , nec successionem, cl proplcrca longe inverecundius, quam ulli unquam alii haeretici, sibi nomen el munus episcopi usurpant.

Ex quo argumentum insolubile siimiliir hoc modo populum simul cum clero episcopum elegisse , aliquando solum clerum. Caclerum quomodocumque licrel electio, semper fuit necessaria ordinatio. quam non populus, sed soli episcopi. cl quidem 1res ul minimum . regulariter conferebant . quod nemo nescit, nisi qui nihil legit. Dicat ergo Lulherus, a quibus episcopis ordinatus fueril antistes wirlcmbergcnsis. Dicanl eliam cacicri, a quibus fuerint ordinali : sed nec dicunt, nec dicere possunt.

Deinde, quod non successerint in episcopatu antiquis episcopis, certissimum est. tum quia in omuibus urbibus, ubi isti se fecerunt episcopos . erant antea, cl sunl eliam modo in plerisque locis episcopi catholici, qui legilime successerunt antiquis; non aulem succeditur, nisi episcopis defundis, aut legilime deposilis. Tum eliam . quia ipsi faleniur. se primos esse carum urbium episcopos. Certe Basilcae exslal adhuc epitaphium ad scpulchruin Oecolampadii. ubi dicitur , ul paulo aille notavi, el ego ipse legi, non sine risu,Occolampadius primus illius urbis episcopus. De istis ergo dici polcsl, quod ail Cyprianus hb. 1. cpisl. G. ad Magnum: *Nouaitantus,* inquit, in *Ecclesia non est. neque episcopus computari potesl, qui apostolica traditione contempta, nemini succedens . a seipso ordinatus est.* El infra: .tui pastor *haberi quomodo potest, qui manente, vero pastore, el in Ecclesia Dei ordinatione succedanea, praesidente,nemini succedcns.el a seipso incipiens,alienus (il cl profanus?* El lib. 4. cpisl. 2. nd Antonianum: *Cornelius,* inquil, *episcopus factus csl. cum Fabiani locus, idesl, cum locus Petri, el gradus cathedrae sacerdotalis vacaret, quo occupato de*

Dci voluntate, atque omnium, nostrum consensione firmata, quisquis jam episcopus fieri votuerit, (oris fiai necesse est. His similia sunt, quae supra citavimus dc successione legitima , ex Irençieo , Tertulliano, Epjpbanio, Optato cl Auguslino.

Sed objiciunt primo, episcopi Papistac deseruerunt veram iidem, ergo non sunl amplius episcopi, ergo merito possunt pii ministri loca eorum occupare.

Itespondco ad hoc Brcolii argumentum (admisso quod sil dubium, ubi sil vera tides, quamquam apud nos certissimum est esse); Episcopos catholicos» qui per tot saecula possederunt sedes suas pacifice, non posse cis privari, nisi legitime judicentur el damnentur. Nam in omni controversia melior est condilio possidentis. Constat aulem, cpiscopos catholicos in nullo legitimo judicio esse damnatos. Quis enim eos damnavit, praeter Luthcranos?Alipsi accusatores sunt, non judices. Quis enim eos constituit judices nostros ? Praeterea eliam si nostri jam damnati essent, non continuo Illi succedunt, cum nemo cos episcopos instituerit , qui habuerit instituendi episcopos auctoritatem : nec veri sint episcopi cum eos nemo ordinaverit , qui habuerit jus ordinandi, ul supra ostendimus.

.Secundo: Objicit Drenlius ibidem, idest, in prolegomenis contra Petrum a Solo. Caiphas legitime successit antiquis pontificibus, et potuisset usque ad Varonem deducere majores suos, et lamen non petierunt apostoli, ula Caipha ordinarentur ; sed limpha. el omnibus illis pontificibus, qui legitime succedebant invitis, facti sunl episcopi el pontifices sine ulla successione , ergo cliam modo cum ordinarii episcopi imitentur Caiphatn , licet sine eorum ordinatione el successione episcopatum gerere.

Itespondco: Sacerdotium Aaronicum fuisse,temporale , el solum durasse usque ud inchoationem novi Teslauienti;dcmeeps aulem coepisse sacerdotium secundum ordinem Melchisedeâb a Christo institutum , cujus sacerdotii cum primitiae fuerint apostoli, non debuerunt succedere Caiplme , sed esse principium novi sacerdotii,ul palet ex psalm. 109. Tu es *sacerdos in aeternum;* el ex cap. 7.ad Hebraeos. Sicut ergo ab Aaron usque ad Christum non fuerunt veri Sacerdotes, nisi qui successerunt Aaroni, ita ab apostolis usque ad Unem mundi non erunt veri sacerdotes,nisi qui apostolis succedent. Verum tomen csl,quod ul cum honore sacerdotium Aaronicum deferretur ad sepulturam,apostoli illud honorabant, ul palet ex Cypriano lib. I. episl. 3. ad Cornelium , el lib. 4. episl. 9. ad Florentium Pupianum, ubi adducit illud ex Aci. 23.Nesciebam fratres, *quia princeps sacerdotum est.*

Tertio: Objicit Calvinus lib. 4. Instil. cap.2.§ 2. et 3.cur non enumeremus etiam successiones episcoporum Africae , Aegypti el lotius Asiae : el respondet ipsemel nobis insultans,quia periit ibi sicrusancla ista successio.

Kespondeo: Vel Calvinus ex eo, quod periit suecessio in illis lotis, vult concludere, non esse Ecclesiam, vel esse Ecclesiam; si Primum, pro nobis l icii: Nam si ibi non est Ecclesia, quia ibi non csl ■-aceessto. ergo hic csl Ecclesia. quia hic csl successio. Sl secundum, respondemus, eos qui ibi a<| veram Ecclesiam perlinent, non posse quidem oslendere successionem continuam episcoporum suonim particularium,sed posse ostendere successionem continuam episcoporum universalium, qui sunl romani episcopi,quibus illi subjectos se esse faleniiir.llaeccnim est caussa,cur veteres episcopi magis solliciti fuerint dc successione romani pontificis, quam de sua. Irenaeus erat episcopus Jugdunensis in Gallia . Optatus el Augustinus erani episcopi in Africa,Epiphanius-Salaminae. in Cypro., Eusebius Caesareae in Palaestina, el lamen nullus eorum texere voluit suae Ecclesiae successionem, sed romance tantum Ecclesiae. Satis enim illis videbatur ostendere continuam successionem in Ecclesia principali, crtjus ipsi se'membra esse gaudebant.

Quarto: Objicit idem Calvinus. In Ecclesia graecn adhuc servatur sbcccssio non interrupta episcoporum, cl lamen non est illa vera fjcclesio/seciia·dum opinionem nostram , non igihH· successio csl Nola verae Ecclesiae.

Itespondco primonuNon posse ostendi in Ecclesia gracca certam successionem; nam imprimis fatetur Calvinus,in Asia cl Aegypto,et proinde Antiochiae , Hierosolymae el Alexandrine interruptam fuisse sueccssionem:sola restat conslanlinopolilana Ecclesia ex palriarchalibus , quae non videtur unquam caruisse proprio patriarcha. At consi,mlinopolitnna Ecclesia non csl apostolica , nec ostendit certam originem ab apostolis : Tametsi enim Nicephorus patriarcha in Chronologie conclur deducere ab Andrea apostolo successionem episcoporum Bizanlii. lamen nulli veteres id tradunt, nec unquam n Patribus Ecclesia bizanlma . sive constanlinopnlilana dicta csl apostolica , ct Patres concilii constantinopolilani I. in episl. ad Damasum romanuiii pontificem, aperte falentiir.Ecclesinm illam novellam esse. Itaque, habet quidem Ecclesia constantinopolilana qualemcnmque successionem a tempore Constantini hucusque. non aulem ab aposlolicis temporibus, quod praecipue quaeritur.

Dico secundo,argumentum a successione legitima adferri a nobis praecipue ad probandum non esse Ecclesiam . ubi non csl linee successio, quod quidem evidens est ; cx quo tamen non colligitur necessario, ibi esso Ecclesinm, tibi csl successio, linque hoc argumento probamus evidenter, non esse Ecclesiam apud Lulheranos.Quod aulem apud Graecos non sit Ecdosia,probamus alio modo,quia nimirum convicti sunt legitime in tribus plenariis conciliis, lalerancnsi, higdunensi el fiorentino, de schismate cl hacrcsi: Ac praecipue de haeres! circo processionem Spiritus sancti a Filio,quam esse manifestam haeresim, Ltilhcrani el Cnlvinistac cliam confitentur.

Adde «illimo.quod omnes Ecclesiae illae patriarchate habuerunt per longa tempora episcopos manifeslos haereticos, cl proinde interrupta est veterum pastorum successio.

Quinio: Objicit idem Calvinus , veteres Paires, qui ostrndunl Ecclesiam cx successione pontificum romanorum, id facere, quia illis temporibus constabat non fuisse mutatam fidem el religio-

nem in Ecclesia romuQa; ut nunc couiruriuin confiât.

Itespondco: Vql inlelligit Calvinus, co tempore constitisse catholicis tantum , vel catholicis simul et haereticis, quod in. romana Ecclesia non esset mutata religio. Si primum assumat, nihil dicit, nam cliam hoc lempore catholicis constat, non esse in romana Ecclesia mutatam religionem.Si secundum asserat, aperte mentitur. Nulli enim fuissent haeretici, si semper omnes putassem, in romana Ecclesia esse veram iidem. Praeterea Donalislae roinanum Ecclesiam oppugnabant, ul nunc faciunt Lulhcnmi et Cnlvinistac.

Optatus lib. 2. coni. Parmenianum : *Unde est,* inquit, quod claves *regni vobis Donalislae usurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris praesumptionibus ct audaciis sqçrilegio militatis?* Et August lib. 2. contra hieras Pelii, cap. 51. *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiae romanae, in qua Petrus sedit.* el *in qua nunc Anastasius sedet? Cur appellas cathedram pestilentiae . cathedram aposlolicam?* El lamen Optatus el Augustinus a successione ista contra Donalislas argumentamur, ul supra diximus.

C Λ P I. T IX.

Suta sexta.

Sexta Aula csl Conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua. Vera enim Ecclesia dicitur apostolic,a, teste Terlull. lib. de praçscript. non solum propter successionem episcoporum ab apostolis, sed eliam propter doctrinae consanguinitatem, ul ipse loquihir. quia videlicet doctrinam relinet , quam apostoli tradiderunt. Certum autem csl. antiquam Ecclesinm primis quingentis annis veram Ecclesiam fuisse.cl proinde aposlolicam doctrinam retinuisse. Quare laudolur Theodosius imperator a Sozomeno lib. 7. hist. cap. 12. quod hac arte compescuerit haereticos sui temporis. Jussit principes sectarum convenire, deinde petiit, an existimarent. antiquos Patres , qui Ecclesiam rexerant ante dissidium illud,quod tunc de religione ortum luerat, recte consensisse, et vere sanctos el aposlolicos fuisse, quod cum illi concessissent , subjunxit: *Examinemus ergo doctrinam vestram ad illorum scripta. etsi cum illis consenserit, retineatur, sin minus, abjiciatur.*

Jam duobus modis possemus e.x hac Nola probare nostram esse venun Ecclesinm . non aulem adversariorum. Primo, proferendo sententias veterum, quibus singula nostra dogmata confirmaremus. adversariorum refutaremus; sed hic. modus prolixissimus esset, el mullis calumniis et objectionibus obnoxius. Altera via est brevior el certior, nimirum ostendendo primum ex confessione adversariorum, nostra dogmata esse doctrinam omnium veterum. Deinde, dogmata adversariorum habita fuisse in Ecclesia antiqua pro exploratis haeresibus. Sic enim constabit, doctrinam nostram conspirare cum doctrina veterum calholicoiuin.do- (trinam vero illorum conspirare cum doctrina veterum haereticorum.

Ac prunum Calvinus in sna institutione cum nostra oppugnat, passim fatetur , sc repugnare loli antiquitati: Ex quo sequitur, nostra esse omnino antiquitati consentanea. Sic igitur ail lib.2. cap.2. § 4. *Semper apud Latinos nomen liberi arbitrii exstitit,apud Graecos* i ero ἀχ-ξούσ&ζ *vocabulum mullo arrogantius.* Et infra § 8. *Ego vero neque ipse hujusmodi vocem usurpare velim. et alios , si me consulant. abstinere* optarim.Ibidem dicit, omnes veteres, excepto Augustino, in hac re plus aequo extulisse humanas vires . cl dc libero arbitrio aut variasse. aut vacillasse , ul nihil certi cx eorum scriptis sumi possit.

Ita profitetur, sc nullum veterum , excepto Augustino, sequuliirum : cl paulo post eliam Augustinum deserit. Nam lib. 2. cap. 3. § 7. reprehendit illam Augustini sententiam , ex episl. HM5. voluntatem nostram cooperari gratiae . non ul praeviam, sed ut pedissequain, atqui,ait Calvinus, nec ut pedissequain cooperari, sed simpliciter lotum fieri a gratia. Et lib. 3. cap. 11. § 15.Ac *ne Augustini quidem,* inquit, *sententia per omnia recipienda csl, qui gratiam ad sanctificationem refert. quia in vitae novitatem regeneramur per spiritum.* Itaque in articulo de gratia et libero arbitrio fatetur Calvinus sc loti antiquitati repugnare. Item lib. 2. cap. 14. $ 3. *Excusari non potest veterum error,* inquit. *qui dum ad mediatoris personam non attendunt, totius fere doctrinae . quae in cvangelio Joannis legitur, jejunium observant sensum, seseque implicant multiloquiis.* Docet hoc loco Calvinus . Eilium Dei subjectum esse Patri eliam ratione divinitatis; el quia omnes veteres contrarium docent, ipse ait , omnes errasse. neque eorum errorem excusabilem esse.

Item lib. 2. cap. 1G. § II. *Fabula* , inquit, *de loco subterraneo, qui dicitur limbus, tametsi magnos auctores habeat.lamen nihil aliud quam fabula est.* Vocat magnos auctores, antiquos Patres; nam scholasticos doctorcs non solet appellare, nisi sophistas.

Item lib. 3. cap. 3. § 10. *Ab* uno *Augustino . 'uupid. sumant lectores, si quid de sensu antiquitatis habere volunt. Porro inter illum cl nos. hoc discriminis videri potest, quod ipse morbum concupiscentiae, tunc demum peccatum fieri docet. cum appetitioni cedit voluntas ; nos autem illud ipsum pro peccato habemus. quod aliqua omnino cupiditate contra legem Dci homo titillatur, iinmo ipsam pravitatem, quae hujusmodi cupiditates nobis generat, asserimus esse peccatum.* Hic aperte omnibus Patribus sc fatetur contrarium, utquo ipsi eliam Augustino, in quaestione de concupiscentia, quae praecipua quaestio est. Num ex hoc fundamento deducunt non esse in nobis veram justitiam , sed tantum imputativam , et nulla esse bona menta, immu omnia opera esse peccatu.

Item lib. 3. cap. 4. §38. *Omnes fere veteres.* inquit, *quorum libri existant, aut hac in parte lapsi sunt, ubi dc satisfactione agitur, aut nimis*

aspere el dure loquuli sunt. llern lib. 3. cap. 5. ù io. Ante *mille cl trecentos annos usu 'receptum* /nit. *ni precationes fierent pro defunctis.Sed veteres omnes, fateor, in errorem abrepti* mi/.llein lib. 3. cap. 15. $ 2. *Esi sunt, fateor, passim vetusti doclOres nomine meriti.* El infra dicit. pessime consuluisse lidei SHicerilali. qui hoc nomen invenit. item lib. 4. cap. 4. § 10. *Peccavit antiquitas immodica severitate, quod plus requireret in episcopo. quam Paulus requirat.ac praesertim successu temporis, coelibatum.* liem lib. i. cap. 12. ‹j 8. *Excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quae cl prorsus Domini praescripto dissidebat, et erat mirum in modum periculosa,cum peccatori poenitentiam solemnem nunc in septem, nunc in quatuor, nunc in 1res annos, nunc in totam vitam indicerent.* Nota, Calvino ila videri hooasperum, quia ipse putat, per litlem sic justificari hominem, ul nihil pene luendum restet. Quod si verum esset, rectissime accusaret omnes veteres: proinde sequitur sententiam nostram de poena remanente posl remissionem culpae . judicio Calvini sententiam osse omnium veterum.

Item hb. 4. cap. 12. § 20. *Non in lotum excubare audeo vclerestqui ct superstitionis quaedam semina jecerint,el occasionem praebuerit tyrannidi. quae postea exorta est, et tunc passim in i'alucral, superstitiosa quadragesimae observatio. quia et vulgus eximium aliquod obsequium praestare se Deo in ea existimabat. el pastores eam commendabant pro sancta imitatione.Et* infra : *1'uil igilur mera* ζαχο§ηλια *et superslionis plena . quod titulo ac colore imitationis Christi jejunium ordinabant.* Ibidem § 23. *Quod sacerdotibus interdictum fuit conjugium . id factum est impia tyrannide.* Quando autem fuerit interdictum, notai ipse iu margine ponens: Syricius in epistola ad episcopos Hispaniae. Porro Syricius fere ante annos 1200. sedil. Et infra subjungit de hac lege: *Haec quae ridebantur reverentiam sacerdotio conciliare,magno plausu etiam antiquitus recepta esse fateor.*

Idem lib. 4. cap. 15. § *'20.Quod multis ab hinc sacculis, adcbque ab ipso fere Ecclesiae exordio usu receptum video , ul in periculo mortis laid baptizarent. si minister in tempore non adesset, non video quam firma ratione possit defendi.* I-icm hb. 4. cap. 18.§ *21.Excusari non, posse arbitror, reteres.quin aliquod in actionis motio peccaverint; imitati sunt enim judaicum sacrificandi morem magis quam aut ordinaverit Christus, aut evangeiii ratio sinebat.* Haec Calvinus.

Jam Cenluriatores in singulis centuriis ad finem ». capitis, nnnolanl,omnes fere doclorcs' illius saeculi. docuisse ea dogmata , quae nos hoc tempore tuemur , quae ipsi naevos sanctorum Patrum voc.ml.Ei quia de omnibus dicere muris longum esset, annotabo solum aliqua pauca ex 2. 3. 4. el 5.Centuriis.

In secunda ergo Centuria cap. 4. col. 59. de libero arbitrio, dicunl, id ab omnibus Patribus cjns sacculi concessum fuisse: *Eodem,* inquiunt, modo Clemens liberum arbitrium *ubique asserit,Ul appareat* in ejusmodi *tenebris* , non tantum *fuisse omnes ejus saeculi ductores, verum etiam in posterioribus eas subinde crevisse et* anclas *esse.*

Notandum aulem est, Luthenmus habere articulum de libero arbitrio pro fundamento totius suae doctrinae. I.ulherus enim in asseri.artio. 3G. dicit, bunc articulum esse optimum, el summum rerum suarum , adeo ut articuli de papalu , de conciliis aliisque similibus rehus nugae dici possint. Itaque in praecipua controversia . cl in ipsa summa rei omnes veteres (testibus Magdeburgensibus) nobis favent.Deinde coi. *00.Doctrina.* inquiunt, *de justificatione negligenlius el obscurius ab his doctoribus tradita est. videlicet. non docent nos sola fide, justificari.* El Cenlur. 3. cap. 4. col. S3. Videas . inquiunt. *in doctorum hujus saeculi scriptis. non obscura vestigia invocationis sanctorum.* Et coi.85. *liartyrinm immodice extulerunt omnes hujus aetatis doclorcs.*Nolunt enim Lutheran! esse martyrium genus quoddam baptismi, aut ullo modo expiari peccata per martyrium.

Centuria 4. coi. 295. ponunt testimonia veterum fere omnium illius sacculi . ul Athannsii. Basihi, Nazinnzeni, Epiphanii, Ephrem . Ambrosii el Prudentii.pro invocatione sanctorum,quam ipsi tamen idololatriam vocant.

Centuria 5. coi. 500. *Sicut,* inquit, *prioribus aliquot saeculis doctrina de libero arbitrio depravala est. ila hoc etiam etc.* Et infra : *Etiamsi autem interdum bene , cl sane videantur loqui. tamen tandem liberum arbitrium in rebus cliam spiritualibus in sua conversione slaluunl.*El coi. 506. *Nimirum haec aetas bonis hominum operibus adscripsil. id quod ex deprivalo articulo justificationis emanat etc.* El slatim citant onlniiim veterum illius sacculi, etiam Augustini, mulla testimonia . quod opera sint meritoria ; quod ipsi pro magno errore habent.

Porro eleganleu adversus istos, qui omnes antiquos errasse dicunl, loquitur Tertull.lib. dc praescriptionibus: *Age.* inquit, *nunc omnes Ecclesiae erraverinl;deceptus sit ct apostolus dc testimonio suo reddendo quibusdam. Nullam respexerit Spiritus sanctus. uti eam in veritate deduceret, ad hoc missus a Christo.ad hoc postulatus de Patre, ul esset doctor veritatis. Neglexerit officium Dei villicus . Christi vicarius, sinens Ecclesias aliter inierim intelligere, aliter credere, quod ipse per apostolos praedicabat. Et qui verisimile est, ul lot ac tantae in unam fidem erraverint? ....* ludent *ergo aliquis dicere, errasse eos , qui tradiderunl?Quoqno modo sil erratum,tamdiu utique erravit error, quamdiu haoreses non erant,* Λli*quos Marcionilas et Valentiniano» liberanda veritas expeclabal. Interea perperam cvangclizabalur. Tot millia millium perperam tincta etc.*

Nunc ad alleram partem ul accedamus, praemittendum est, in Ecclesia antiqua illos errores habitos esse communiter ab omnibus pro exploratis 61 damnatis hacrcsibus.qui ponuntur in catalogo haeresmn ab Irenaeo . Hieronymo , Epiphanie, Philastrio, \11gt1sl1no , Theodorelo . Damasceno, aliisque probatis auctoribus : Nam illi cum essent viri sancti el docti, numqiiam fuissent ausi,simpliciter in catalogum hacrescon referre ea dogmata , da

quibus in Ecclesia dubitari scivissent.El praeterea neminem legimus . qui unquam contradixerit his Patribus . lanquam qui non juste aliquem notassent hnerescos'. Hoc praemisso, aggrediamur catalogum.

Simoniani docebant, salvari homines secundum gratiam SimOnis. quem Deum faciebant,el non.ee*cundum opera justa,* inquit Irenaeus lib. I. cap. 20. Eunomiani similiter docebant. non posse homini ulla peccata nocere , modo Udem habeat. ut Augustinus testatur lib. de haeres.cap. 54. qui cliam lib. de fide cl operibus cap. 11.«licit hanc hncresiin dc sola fide sufficiente ad salutem sine operibus ortam esse tempore apostolorum, cx non intellecto Paulo, ct proplcrca conira hanc haeresim stylum praecipue direxisse alios apostolos in suis epistolis, idest, Petrum, Joanncm, Jacobum cl .ludam. At haec eadem est scnlcnlia omnium sectariorum hujus temporis.

Lutherus in lib.de captivitate babylonien cap.de eucharistia; *Non alia* via.inqUil.polest *homo cum Deo convenire: aut agere,quam per fidem:opera illo, nihil curai.* Ibidem : *Tam dives esi Christianus. ul non possit perire eliamsi velit.quantumcumque male vivat , nisi nolit credere.* Etsi autem Calvinus . Brcnlius . cl alii quidum conenlur nonnihil temperare hanc sententiam , dum dicunl, opera bona esse nccessaria:(anquam effectus fidei, tamen adhuc haerent in eodem errore; nam cliam posita ista necessitate , docent, opera non mereri ullo modo vitam aeternam, eliamsi Deus ea requirat, tiinquom testimonia lidei. Haec aulem cral ipsissima haeresis Simonis , qui dicebal, hominem salvari per gratiam,non per opera justa. Praeterea posita illa necessitate operum , docent omnes sectarii : Si quis post omnia scelera patrata habeat actum fidei . nullum ei peccatum imputari, quod nihil csl aliud, quam quod Eynomius cl Lutherus docent.

Deinde Fibrini haeresis fuil.Deum esso caussam peccatorum, quam Irenaeus apud Enscbium lib.5. hist. cap. 20. dicebal esse plus quam haeresim , quam etiam tribuit Vinccnlius Lyrinensis in suo commonitorio Simoni mago. Eandem sino ullo pudore docet Calvinus lib. 1. Instil, cap.IS. § 2..Tou *solum permissu,* inquit, *sed etiam voluntate Dei, homines peccant,ita ut nihil ipsi deliberando agitent. nisi quod Deus apud se decreverit, el arcana directione constituit.* Et lib. 3.cap.23. §24. dicit Dei non solum praevisionc cl permissione , sed etiam voliinInle in peccatum lapsum esse Adnmmn. Et infra cap. 24. §14. *Quod,* inquit, *aliqui verbum Dei audire contemnunt.ipsorum est prarilas.sed in hanc pravitatem a Deo addidi sunt, ul in cis potentiam suam et severitatem ostendat.*

Idem aperte docuit Lutherus in lib.de servo arbitrio . ubi dicit : illud velle, quo Judas voluit Christum prodere, fuisse opus Dei,nec fuisse in manu Judac. aut ullius creaturae, mulare illam voluntatem. Simililer docuit Petrus martyr in commentario cap. 2. lib. I. Rcg. cl Philippiis Melanchlon in commentario cap. H. ad lloinanos, ubi dicit, ita fuisse opus Dei .Indae proditionem, ac Pauli conversioneiniqmie commentaria odeo dicunliir placuisse Lulhero , ul diceret, Philippum secundum esse a Paulo: Hunc tamen errorem Philippus retractavit, tum in Locis, tum in Apologia art.19. Confessionis Augustanae.

III. Origenis haeresis fuit perdidisse Adamum imaginem Dei. ad quam creatus fuerat, testis csl Epiphanius haeres. 64. Idem docet Calvinus lib. 2. Instil, cap. I. § 5. *Per peccatum,* inquit, *primi hominis oblilerata csl coelestis imago.* Item Origenis fuit error,infernum nihil esse,nisi conscientiae horrorem,teste Hieronymo in cpisl.ad Avitum. Idem docet Calvinus hb. 3. Instil, cap. ull. § ull.

IV. Peputiani haeretici, ul ait Augustinus lib.de haeres, cap. 27. tantum dant mulieribus principatum , ul sacerdotio quoque apud eos honorentur. Lutherus arlic. 13. ex iis , quos Leo X. damnavit, dicit in sacramento poenitentiae aeque absolvere posse mulierem, vel puerum, atque episcopum.vel papanr.El jam rc ipsa Protcslanlibus in Anglia mulier quaedam est summus pontifex.

V. Proclus haereticus apud Epiphanium haeres. 64. dicebal. peccatum in renutis semper vivere ; concupiscentiam enim vere essp peccatum . nec tolli per baptismum, sed sopiri per fidem; Quod idem postea docuerunt Mcssaliani haeretici apud Thcodorclum lib. 4.de haereticis fabulis. Haec est ipsissima scnlcnlia Luthcri arlic. 2.cl 31. atque m assertionibus corumdem articulorum. Item Philippi in locis communibus cap. Dc peccato originis , et Calvini lib. 4. Instil, cap. 15. § 10.

VI. Novaliaiioruni error praecipuus erat,non esso in Ecclesia poleslatcm reconciliandi homines Deo. nisi per baptismum. Postea cliam addiderunt, non debere baptizabis inungi chrismate ab episcopo.lla referi Theodorei, lib. 3. de haeret, fabul.el s.Cornelius papa apud EUscbium lib. 6. cap. 33. hist.

Quae scnlcnlia pro pario priore expresse Calvmistarum csl. Nam Calvinus lib. 4. Insl.cap.l9.§ 17. sic ail , nullum esse poenitentiae sacramentum . praeter baptismum : *Quod vero Hieronymus ait : Poenitentiam esse secundam tabulam post naufragium: plane impium est, cl excusari non potest.* Pro altera parte csl omnium Luilieranorum. Lutherus de captivitate babylonien cap.de eucharistia, tria tantum agnoscit sacramenta, baptismum, poenitentiam cl panem.Tamen infra cap.de extrema mictione, rejicit poenitentiam.Confessio Augustana ari. 12. diserte rejicit confirmationem. Et Calvinus lib. 1. Instil, cap. 19. § 5. cl sequent.dicit,chrisma nostrum esse oleum diaboli mendaciis pollutum . ct proplercn Calvinistae cx illo ocreas suas inungunt, cum possunt.

VII. SabelliuS docuit, unam tantum esse personam in Deo, non 1res.testis Epiphanius haeres.57. Idem docuit nostro tempore MicbSel Servctus hb. 1. de Trinitate . sine ullis ambagibus , cl nunc ea sententia in multis locis regnat.

VIII. Manichaeorum.inquit Hieronymus in praefatione dialogorum contra Pelagiauos , *Est, hominum damnare naturam,el liberum auferre arbitrium.* El Augustinus dc haeres, cap. 16. Peccatorum, *originem,* inquit,*nop tribuunt Manichaei libero* arbitrio.Idem aperte sectarii omnes.Lulhcrus ari. 36. dicit, liberum arbitrium esse rem dc

solo titulo. In assertionibus autem ejusdem arli-,-uli dicit, esse litiihim sine re. fil orpnia ex necessitate absoluta evenire. El propterea libro . quem scripsit contra liberum arbitrium in Erasmuiii.nomi'll posuit, de serro arbitrio. Calvinus lib. 2. Instil. cap. 2. 3. el I. non permittit homini liberam elcriioiiem ulla in re . adeo ut ne ipsum quidem nomen tolerare possit. Hoc lamen esi magis impius Calvinus Manichaeo.quod Manichaeos lleo malo tribuat peccatorum originem . Calvinus Deo bono.

Manichaei praeterea accusabant passim Paires Testamenti veteris, ul Abraham . Sampsonein. Sanam, Rcbeccnm. et similes, ut Augustinus testatur lib. 22. contra Fanslum, el duobus libris coiit.Adversarium legis et prophetarum. Idem fecit Calvinus. Nam lib. 3. cap. 2. § 31. Instil. *Sara,* inquit. *multis inodis- peccavit.* c»m *ancillam viro suo supposuit. Rebecca vero variis fraudibus, et imposturis Dei veritatem corrupit, cum malo artificio filii benedictionem procurat, maritum deci pit. filium mentiri cogit,* liem hb. 3. cap. *ii.* § 8. *Superstitione cl praepostero zelo non caruil factum Judae Machabei. qui oblationem misit pro mortuis in Hierusalem.* llem lib. 3. cap. I 4.§ II. dicit. Abraham fuisse idololalram. llem lib. 3.cap. 20. « 15. */n Sampsons,* inquit. *cum ait: Robora me Domine etc. vitiosa cupiditas vindictae domi nata est. llem lib. i. c.* 15. § 22. posleaquam docuerat/mulieri in nullo casu licere baptizare.subdii: *Nec in eaicmplum trahi debet, quod Sepharu stulta mulier filium circumcidit, in quo mullis modis graviter peccavit.*

IX. Donalislae Ecclesiam px solis justis conslare volebant, nique inde deducebant,Ecclesiam visibilem periisse de orbo lorniriim.et in sola Africa remansisse. ul Augustinus docet lib. de unit. Ecclesiae. cap. 12. lidem catholicos crudelissime trucidabant. oderant praecipue monachos cl episcopos, <pios Pharisae.ns vocabunt, cl in primis episcopum romanum. cujus sedem cathedram pestilentiae appellabant. nllaria frangebant. Ecclesias spoliabant, sacros calices vendebant eucharistiam canibus dabant . sacrum chrisma projiciebant. ul palet ex Augustino lib. 2. coni. Pelilian. cap. 51.cl 61.lib. 3. cap. 40. d epist. 163. cl alibi. Idem ex Optatu lib. 2. el 6. contra Parmcnlan.

Eandem esse doctrinam et vitam CalvinislarutQ certum esi. nam Ecclesiam ex solis bonis constai', docet Calvinus lib. i. Instil, cap. I. § 7. quod etiam docet arlic.ul. 7. Confessionis Augustanae. Ecclesiam visibilem a mullis saeculis periisse , el nunc solum esse in septentrionalibus partibus,ubi ipsi sunl, dncent nmnes. praecipue Calvinus lib.4. Instil, cap. 2. § 2. Porro nihil eorum . quae blaspheme. vel crudeliter,vel· sacrilege dixerunt Donatistee. vel egerunt in catholicos, el sacramenta.atque nllaria etc.omisisse Calvinistes,sed mullo plura cl majora dixisse.el egisse.palel ex historia Suni. el ex libro, qui nuper prodiit, qui inscribitur; De furoribus gallicis . el aliis ancioribus tide dignis.

X Ariani docehanl. Filium Dei esse Patre minorem. ul esi apud Epiphnnium haeres. 69. Deinde, lidem Inant non recipiebant ullu modo traditiones non scriptas . ul docel Maximinus episcopus Ana·normn apud August, lib. I. cap.2.et ull. COnl.lhxiininum.Quani liaeresim po.stea imitati sunt mulli alii . ut Xeslorius . Djoscorus . Eulyche*. ut habetur in VII. synodo . act. I. Denique iidem Ariaui plura et majora sacrilegia patrarunt in sacraninik. altaria, sacerdotes, monachos. sanctimonialesek. quam Donalislae.ut palet c\ Uhanasio in apologi,i pro fuga sua. Riifliao lib. 11. lusi. cnp.3. Thcodoreto hi». 4. hist. cap. 19. el 20. cl Victore Uticensi lib. 2. et 3. de wainlalica persequulione.

Primum errorem Arianorum aperle docenl hoc tempore mulli, qui Trilhcilae dicuntur, ul aguusci potest ex Pro,thesibus Valentini gentilis. Quamm autem Liilherus, Philippus,Calvinus,el similes habeant Arium pro haeretico. lamen negare non pisunt. quin in suis scriptis hujus erroris semina jecerint. unde postea orti isti novi Animi, quos ipsimet impugnant.ut nos demonstravimus in prnefal. libror, de Christo. Deinde alterum errorem ducent omnes hujus temporis haeretici. Sectarii enim hujus temporis omnes traditiones rejiciunt, ul palet ex Brenlio in prulegomenis , Calvino lib. 4. Institui. cap. 8. § 8. el aliis. Porro illa crudelia etsi crilega facinora Arianorum, si tentum nomina mutentur , sunt illa ipsa , quae Calvinistae passita faclilant,

XI. Aeriani haeretici,feste Epiphanie hacres.13. el Augustino lib. de haeres, cap. 33. 1res errores docuerunt: *Orare,* inquit Augustinus, *velocem pro mortuis oblationem non oportere,* nec statutu *solemn iter celebranda esse jejunia.sed cum quisque voluerit jejunandum . ne videatur esse sub lege.* Denique, presbyterum ab episcopo nulla differentia debere discerni. Addit Epiphanius. rose contrario consuevisse feria sexta , el in quadragesima.ac praecipue in hebdomada sancta vesci carnibus ct si quando jejunare volebant. potius dic dominico, quam alio die jejunare solitos.

Eadem docenl et faciunt Calvinistae et Luther.·ni fere omnes. Calvinus instil, lib. 3. cap. a. §6. 7. et sequentib.disputat ex professo contra orationem pro defunctis. Idem lib. 4. cap. 12. § 20. dis putat contra jejunium quadragesimae.et superstitiosum vocat. Denique lib. 4. cap. 3. § 8. inquit: *Episcoporum, ac presbyterorum . pastorum, m ministrorum eadem functio et provincia est.* Centnriatores Cent. 4. cap. 5. col. 401. cum in aliorum hqerclicPrum erroribus numerandis soleant omittere eos quos suos etiam esse agnoscunt,rum ad Aerium venerunt, quia videbant hos tres errores tantum, tamquam proprios Aerii, nb Epiphania cl Augustino annotatos fuisse , non potuerunt eos omittere: Itaque posuerunt illos quidem, sed mox addiderunt, si nihil aliud sit. hos non videri erro·res. sed contrarios potius. Palentur igitur,has 1res sententias sibi cum Aerio esse communes, neque negant . in antiqua Ecclesia pro damnatis haeresibus habitas esse. Ex quo sequiiur.ul etiam Cenlurialores. licel tum nondum miti.antiquae Ecclesiae haeretici fuerint.

XII. Jovinianus. non posse peccare csseruil hominem post baptismum . si vere bnptizalus fuerit, idesl, si revera fidem el gratiam Dei acceperit,dc-

inde ciborum delectum , el jejunia non esse meritoria: praeteren conjugium virginitati dignitate cl merito nequnn. Unde etiam aliquot sanctimoniales ejus hortatu nupserunt.lieni praemia beatorum esso parin. Denique, b. Mariam in partu carnis virginitatem amisisse : Ha relerunt Hieronymus lib. I. cl 2. contra Jovinian. cl Augustinus lib. de haeres, cap. 82.

I'i imus horum errorum est etiam Calvini, lib. 2. Instil, cap. 2. § 11. et 12. ubi dicit, verum lidem, quae a gratia separari nequit opinione ipsius . semel habitam, numquam amitti posse : et ideo non esse, nisi clcclormn.

Secundus ejusdem Calvini est hb. i. cap. 12. § 19. ubi nrguilomncs veteres, quod laudaverint jejunium . quasi esset meritorium. Idem error Joviniani habetur in Confessione Augustan, art. 21. et. in locis Philippi, cap. do Mortificatione.

Tertius est error Martini Ltilhcri in epithalamio, nhi exponens c.7.primae. ad Corinth.quatuor comparationes facit. Prima est.castitatis cum matrimonio absolute,cl sic fatetur castitatem esse nobilius donum. Secunda,castitati» cum matrimonio coram Deo.el sic dicit esse aequalia. Tei lia.mulieris conjugatae cum virgine , <·ı ait : *Oportet admittamus niulierem conjugatam coram Deo praestare virginibus.* Quarta,status conjugatorum cum statu religiosorum cl ecclesiasticorum prolilenliuin coelibatum ; el dicit. statum conjugatorum ex natura sua esse spiritualem, divinum coelestem, el quasi aurum : statum vero coelibum esse saccularem, terrenum, el quasi lutum.Similia habet Confessio Augustana. ari. 23. cl Calvinus lib.4. instil, cup. 13. § 3.et sequent. De his duobus erroribus Cenlurialores , Center. 4. cap. ‘i. eoi. 381. dicunt, perperam reprehendi Jovmumum.a Hieronymo el Augustino , cum ipsi potius , si contrarium senserunt, fuerint haeretici.

Quarius error Buceri ac Molinaei est. Hic enim Bucero auctore, in tertia unionis evangelicae parte affirmat. Jcsum nascentem adaperuisse vulvam b. Mariae.

Quintos est Lutlicri in sermone dc natali b. Mariae, cl in commentario primae epistolae Petri.ubi dicit, omnes Christianos esso aeque sanctos ac justos , atque est mater Dei : Ex quo sino dubio sequitur, foro omnes aeque beatos.

XIII. Vigilantius mulla etiam docuit.Primo:Sanriorum reliquias non esse venerandas. Secundo : Orationes mortuorum pro aliis non cxaudiri;ex quo sequitur , frustra Sanctos invocari. Tertio : Ecclesiasticos debere esse uxoratos. Quarto : Non expedire relinquere omnia et dare pauperibus,ct ad religionem, relicto saeculo, properare: Ita refert Hieronymus in libro contra Vigilantium.

Eadem omnia docenl nunc sectarii. Lulhcrus in sermone de sancta Cruce dicit,reliquius sanctorum esse fidelium seductionem, el ideo sub terram penitus condi debere; El in libro de abroganda missa, parte 3. affirmai,non majorem esse Deo curam de sancto scpulchro Domini , quam dc bobus , de quibus apostolus ail : *Numquid Deo* esi *cura dc bobus!'* Idem Lulhcrus lib. de eucharistia ad Wiildenses dicit. suillam cl perniciosam esse sanctorum invocationem. Idem in Epithalamio dicit; Matrimonium jure divino esse praeceptum omnibus , etiam ecclesiasticis et monachis, qui non senliunl se habere donum continentiae. Vocat autem ipse donum continentiae, non gratiam,qua non consentimus tcnlationibus carnalibus, sed qua non lentamur.quale donum fere nulli habent. Denique.idem fere in hb. de volis monasticis ex professo dehortatur a religione , el solum permittit, ul foerninae lid. annorum, cl viri 80. vel 100. annorum in monasteriis maneant. Eadem doccl Confessio Augustana; nam contra sanctorum invocationes agit art. 21. contra clericorum continentiam el monachorum. art. 23.

Similiter Calvinus contra invocationem sanctorum agit lib. 3. Instil. cap.20.§ 21.Ubi etiam dicit: Papislus in suis Litaniis.Hymnis el Prosis,>n quibus Sanctis mortuis nihil non trjbuunl. nullam Christi mentionem facere, quod est mendacium crassissimum. Contra reliquiarum visitationem agit, lib. 4. cap. 13.§ 7.ct in lib.quem inscripsit, Admonitionem de reliquiis. Et reipsa Calvinistae combusserunt,cl in tlaimmim projecerunt corpora sanctorum Irenaei, Martini, Ililarii, Bonavcnturac etc. Contra coelibatum clericorum el monachorum professionem disputat Calvinus lib. 4. cap. 12.et 13.tolis capitibus. Denique Cenluiialores-non voluerunt numerare Vigilantium inter haereticos, sed scribunt dc eo Center. 4. cup. 8. col. 602. ubi dicunt fuisse contentionem inter duos sanctos presbyteros, idesl Vigilantium el Hieronymum de reliquiis . invocatione sanctorum etc. sed Hieronymum clamoribus tantum egisse , Vigilantium autem solidis rationibus. Ubi etiam impudentissime censuram quandam Erasmi in librum Hieronymi contra Vigilantium tribuunt Gregorio . quasi Gregonus desiderassel in Hieronymo modestiam. Sed de his alias.

XIV. Pelagiani duo inter alia docebant. Primo . non esse in hominibus peccatum originale,el praecipue in filiis fidelium: lia refert Augustinus lib. G. coni. Julianum cap. 2. el 3. el lib. 4. ad Bonifaciom c. 2. el 4. Secundo,per quodlibcl peccatum, quamvis levissimum, perdi justitiam , ac proinde omne peccatum esse mortale. Ita refert b. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos. Primum horum diserte docenl Zwinglius in hb. de baptismo, Hortinus Bucerus in cap. 3. Matthaei, el Calvinus lib. 4. Insl. c. 15. § 2(l.msi quod Zwinglius negat simpliciter peccatum originale in quolibet homine, ct tnnluin vult miserias quasdam per Adamuin nos contraxisse. Bucerus autem cl Calvinus, solum in filiis fidelium negant peccatum originale, quos dicunt sanctos nasci, el salvari etiam sine baptismo. Errorem alterum docent omnes sectarii. Liilherus asseri, ari. 32. Philippus in locis cup.de discrimine peccati mortalis et venialis. Calvinus lib. 2 Instil. cap. 8. § 58. cl lib. 3. cap. 4. § 28. caclcri omnes omne peccatum natura sua volunt esse morlalc.

XV. Ncstoriani docuerunt, in Christo duas esse personas, cl duas naturas; itu Thcodorclus lib. 4. de haeret, fabulis, lidem omnes veteres contemnebant, teste Vincenlio l.yrincnsi , id quod egregie

praeslal Lulherus , Calvinus cl alii omnes ; Errorem aulcni praecipuum Nestorii doccl hoc lemporc Theodorus Beza sive cx ignoranlia , sive cx malitia, qui in lib. dc hypostatica duarum jn Christo naturarum unione, dicil, sc duas uniones hypostaticas in Christo ponere, unam animae cum corne. alleram divinitatis cum humanitate.

XVI. Endcm lemporc fuerunt aliqui, nescio an etiam ipsi Nestoriani osscnl, qui docuerunt, in eucharistia non manere corpus Christi, si servetur in alleram diem, quosCyrillus in episl.ad Calosirium episcopum insanire dicit. Hunc errorem rursum excogitavit Bucerus , docens , in eucharistia non esse Christi corpus, nisi quando sumitur. Vide Cochlacum tract. 8. lib. 3. Miscellaneorum. Idem postea docuit Philippus Melanchlhon in locis cap. dc coena Domini, ct Calvinus lib. 4. Instil, cap. 17. § 39;

XVII. Eulychiani docuerunt, unam esse in Christo nalnrain, sicut unam pcrsonam;ita referi Thcodorelus lib. 4. dc haeret, labuhs. Eandem hoc lemporc multi instnurarunljn primis Gaspar Swenckfcldius in lib.de divina majestate humanitatis Christi, asseril, post ascensionem Christi humanam ejus naturam conversam esse in divinam, el jam esse verum Deum, non creaturam. Idem , vel aliquid aliquanto pejus videtur sensisse Brcnlius , qui in sermone dc ascensione Domini docel: Christi humanitatem ab ipsa incarnatione semper fuisse ubique. Idem docet Jacobus Sinidclinus in disputatione Tubingonsi cap. 34. de qua re vide libros nostros de Christo.

XVIII. Xenajas persa primus palam asseruit, Christi ct sanctorum imagines non esse venerandas:lcslis Nicephoros lib. 16.cap.27.Idem nunc Calvinus lib. I. Instil, cap. 11. toto. Ubi etiam § 7. non vult ullo modo erigi signum crucis: m quo se fratrem diaboli ostendit, nisi quod diabolum ipsutn impietate vincit. Diabolus enim crucem execralur, quia limet. cl timendo honorat : Calvinus exeeralur, quia despicit, alque irridcl.Ibi etiam § 13. dicit. primis quingentis annis nullas fuisse imagines in templis Christianorum,quod est insigne mendacium. etiam ipso Calvino leste; Nam in praclal. Instil. dicil, Epiphaniuni in episl. ad Joanncm hicrosolymilanum scribere, se in templo vidisse imaginem Christi, aut nescio cujus snncli pendere: Et praeterea Lactantius in carmine ad crucifixum, Basilios in oratione in Barlaain , circa finem; Nysscmis oratione in Theodorum , non procul ai) initio; 1'aulinus Natali X: s. Helicis; Prudentius de s. Cassiano; Evodius lib. 2. de miraculis s. Slephani; Aihanasius, sive qiiicumque est auctor quaestionum ad Antiochum q. Ili. docent.suo lemporc imagines sanctorum fuisse in lemplis:islos aillent omnes vixisse ante mille cl centum annos, notissimum esi. Vdde, quod Nicephoros lib. 14. cap. 2. dicit, imaginem b. Mariae a s.Luca (tepidam, positam fuisSe m templo . quod Pplchcria .soror Theodosii Constaoiinonoli exstruxit m honorem b. Virginis.

XIX. I.ampdinni docuerunt, monasteria debere ‹ .-«e libera . idesl. sine volis pcrpeluis ; ila referi Damascenus lib. de centum haeres, circa finem. Idem hoc lemp«re Lulherus.qui in lib.de volis monasticis dicil. non posse voveri pie in monasteriis, nisi hac forma ; Voveo castitatem , paupertatem et obedienliain usque ad mortem , libere , idesl, ul mutare possim, quando volo.

XX. Quorumdam . qui negabant, cuclinrisliam vere esse carnem Christi, el tantum esse volebant figuram.seu imaginem corporis Christi;ila refertur in VII. synodo act. G. lum. 3. Et longe antea ex Igniilio idem refert Theodorctus in dialogo.qui dicitur Impatibilis. Hanc haeresim docent hoc tempore Zwinglius in lib. de vernis coenae Domini,ct Calvinus lib. 4. Instil, cap. 17. § 12.

Habemus hactenus viginli Haeresiarcharum haereses , quae damnatae sunl nb Ecclesia , quae fuit primis 700.annis.quas haereses cum nos pro haeresibus . adversarii nostri pro articulis fidei habeant . sequitur noslram doctrinam conspirare cum doctrina antiquae Ecclesiae, Adversariorum autem cum haeresibus antiquis.

CAPUT X.

Nola septima.

Septima Nola est Unio membrorum in 1er se, et cum capite; nam Ecclesiam esse unum corpus, tinam sponsam, unum ovile, passim Scripturae docent , ad Rom. 12. Cantic. 6. Joan. 10. el in symbolo conslanlinopolilano,dicimus unam Ecclesiam. Praecipua autem unitas corporis consistit in conjunctione membrorum cum capite, cl inter se. De ulraquc unione dicendum est, ct primum de prima; Sed quoniam dc capite Ecclesiae, qui est romanes pontifex, alibi disseruimus, hic solutu, aliquot in medium allatis testimoniis Patrum, ostendemus , apud veteres semper fuisse habitam pro nola verae Ecclesiae conjunctionem cum rooiano pontifice.

Irenaeus lib. 3. cap. 3. aperte dicil , ad roniananam Ecclesiam , propter potenliorem principalitatem , necesse esse omnem convenire Ecclesiam , idest, cos. qui undique sunl fideles.Cyprianus lib. 4. episl. 3. *Post ista,* inquit, *adhuc insuper pseudoepiscopo sibi ab haereticis constituto,navigare audent. et ad Petri cathedram algue Ecclesiam principalem.unde unitas sacerdotalis exorta* esi, *a schismaticis cl profanis Hieras ferre, nec cogitare eos esse romanos . ad quos per/idia habere non possit accessum.* El lib. 4. cpistol. 8. de cathedra romani pontificis loqucns: *Scimus* , inquit. *hortatos nos esse, ul Ecclesiae catholicae matricem ct radicem agnoscerent et tenerent.* Ambrosius in oratione de obitu Satyri: *Ilogavil,* inquit,si cum *episcopis catholicis , idest, si cum Ecclesia ilomana consentiret.*

Hieronymus in episl.ad Damasum de hypostasis nomine: *Hic,*inquit.*in 1res paries scissa Ecclesia, mead se rapere festinat. Ego inierim clamito: Si quis cathedrae Petri jungitur, meus est. .deletius , Vitalis , atque Paulinas tibi haerere se dicunt.Possem credere,si hoc unus assorerelinuHc*

aul duo mentiuntur, aul omnes. El in episl. superiori: *Ego.* inqnil. *bealiludini taae . idesl. cathedrae I'etri commimioneconsocior:Super dlam petram aedificatam Ecclesiam scio. Quicumque c.rtra hone domum agnum comederit. profanus est : Si quis in area Noe non fucril . peribit regnante diluvio. Aon novi \italcm , Melcliinn respuo , ignoro Pauliiium. Quicumque locum non colligit, spargit, idesl . qui Christi non est. Anlichristi est.* El in epitaphio Muicoiluc senbit. s. Atlianasiiun el ejus successorem Petrum, alexandrines episcopos, pcisequiilionem nrianae liaereseos declinantes, lanquam ad tutissimum suae communionis portum, Rouium confugisse.

Optatus lib. 2. contra Parmen, a principio per aliquas paginas, docet, verae Ecclesiae dolem primam . el praecipuam esse cathedram Petri , quae Romae est, el inde probat . Donatistas non pci linere ad Ecclesiam veram , quia non essent conjuncti cum Syiicio , qui tunc sedebat in cathedra 1'. Iu.

Aiiguslinus in episl. 162. loqnens dc Ccciliano episcopo: *Qui.* inquit, *posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum,cum se. videret Komanae Ecclesiae , in qua semper aposlolicae cathedrae viguit principatus. per communicatorias Hieras esse conjunctum?* Et in psal. coni.partem Donati: *Venite fratres, si vultis.ut inseramini in vite. Dolor est, cum vos videamus praecisos ita jacere : Numerale sacerdotes . vel c.b ipsa Petri sede, in ordine illo Patrum quis . cui successerit, ridete. : Ipsa est petra , quam non vincunt superbae inferorum pnrlae.l.eo* episl. 87. ad episcopos Viennensis provinciae : *Praedicationis* , inquit, e*vangetii sacramentum ila Dominus ad omnium apostolorum* o//icium *perlinere voluit . ul in beatissimo Petro apostolorum omnium summo,principaliter collocaret,ul* al> *ipso quodam capite dona suu,relut in corpus omne diffunderet.ul exortem se mysterii rntclligerct esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere.*

Ilis adde experientiam; Videmus enim omnes illas Ecclesias,quae ab isto cftpite sc diviserunt.tauquam ramos praecisos a radice, continuo aruisse. Certe Ecclesiae asialicae cl africanae . quae quondam ila florebant, ul numerosissima concilia celebrarent , cl semper haberent multos homines . vel doctrina , vel sanctitate . vel utroque Dei muneie clarissimos, ab eo tempore, quo a Romana Ecclesia schisma fecerunt. nulla concilia celebrarunt, nullos habuerunt homines fama sanctitatis, aut doctrinae loti orbi notos , el nunc in summa ignoratione versantur.

Veniamus nunc ad consensionem membrorum inter se. Certum est. Concordiam esse signum regni Dei, quod stare debel in aotcrnum:DIScordiarn autem . regni diaboli . quod tandem ruere debel. Unde Mallii. 12. *Omne regnum in fcipsum divisum, desolabitur.* El I. Count. I L Aon *est dissensionis Deus . sed pacis.* El d. August, lib. 18. ac Civil. Dei cap. 52. dicil . diabolum cupivisse per haereticos elllcere, ul in Ecclesia Christi essent liberae dissensiones , quomodo erant in acadennis philosophoiuiiv.iit sicut illae per mullas divisiones tandem intereunt, el ab invicem consumunlur, ila lierel in Ecclesia.

Jam ex hac nola clarissimum csl,nostram Ecclesiam solam esse veram Dei Ecclesiam : Si quidem in nostra Ecclesia in primis omnes scriplores sacri inirlllcc inter se consentiunt, licet fuerint homines diversi, cl in locis, temporibus , ac linguis diversi scripserint.quod pro re plane divina b. August.observai lib. 18.de Civ.Dei cap JI.Deinde omnia legitimorum conciliorum cl pontificum decreta etiam in omnibus dogmatibus inlcr se conveniunt. licel edita sini a diversis hominibus, diversis locis,temporibus, occasionibus, el contra diversissimas, immo saepe contrarias haereses. Quod esi apertum signum unius cl ejusdem Spiritus sancti, hanc Ecclesiam gubernantis.Hoc autem esse verum.ostendit diligentia haereticorum qui liccl omnia diligenter evolverint.tamen non invenerunt quidquam ullius momenti. quod reprehendere possent : ul in disputatione dc conciliis ostendimus.

Denique,nunc omnes catholici,loto orbe dispersi de omnibus dogmatibus fidei sentiunt idem.Nec possunt aliter sentire . cum omnes subjiciant sensum suum sensui unius, et ejusdem summi pastoris cx cathedra Petri cum consilio aliorum pastorum Ecclesiam dirigentis.

Quod autem nulla unquam fuerit secta gentilium, vel haereticorum, in qua talis consensio esset: facile potest ostendi. Ac prunum de paganorum seclis, docet Augustinus serm. II.de verbis Domini, ad camdem religionem apud eos Junonem el Herculem, aliosquc deos inter se dissidentes,cl cliam belligerantes pertinuisse. De philosophis notum csl omnibus adeo, ul Rasilius orat. 1.dc opere sex dierum dicat.non esse opus.ul nos pugnemus contra philosophos . cum illi mutuis dissenlionibus sufllcianl ad suam ipsorum doctrinam evertendam: De quo etiam vide Theodorclum lib. de tide . el Augustinum lib. 18. de Civ. Dei cap. tl.

Eumdetn fuisse inorem omnium haereticorum . certissimum est : Nam Irenaeus lib. I. cap. 21. ct sequentibus docet.haeresim Simonis priiui haeresiarchae mox divisam, el inde natas esse sectas .Menandnanorum , Rasilidianorum . Snlurnmianorum etc. Item lib. I. cap. 5. scribit dc Valcnlinianis . quod cum essent plurimi, vix duo.aul 1res inter sc conveniebant in omnibus dogmatibus. De Donalistis scribit Augustinus lib. I. de baptismo cap. 6. haeresim Donatislarum in mulla minutissima frusta concisam fuisse suo tempore.

Marcionislas mox divisos fuisse , el inde natos Luoianistas . Appellianos ct Severianos docet Epiphanius lib. 1. torn. 3. contra haereses. Monlanislos divisos esse in Pepuxianos. trlolyrik.s, Phrygastas etc. scribit Epiphanius lib. 2. tom. I. Manichaeos quoque in sectas divisas testatur Augustin, lib. dc haeres, cap. 16. Messalianos autem divisos in Martyrianos . Salhanianos . Enlusiaslas . docent Epiphanius haeres.80.Theodorelus lib.i.dc haeretie. fabul. Ariani mox divisi sunl m Acacianos.Mnccdonianos . Ednominnos. ul palet ex Ituflino lib. 10. hist. cap. 25. lidcm etiam Ariani singulis fere annis lidcm mutabant. ul scribit Hilarius in utroque libro ad Constantium. Pari ratione Eulychiani

il i divisi fuerunt, ul omnes fere seclac , quae poste i exstiterunt in oriente, sint proles Eulychianorum, nt palel cx Evngrio lib. 3. el i. bistor. el ex Damasceno lib. de centum hnercsibus.

Denique nostro tempore constat ex Fridcrico Slapliylo in libello dc Concordia discipulorum Ltithcri. I.ulhcranos vixdum natos, dividi coepisse in Anabnplislas , Confessionislas el Sacramentarios ; et rursum singulas secias in alias el alias usque ad 31. et hoc quidem lempore Slaphyli; Nunc autem nnmeranlnr iere 100. diversissimae sectae ab uno I.ulliero prodeuntes. Id quod lit magna providentia Dei ; nam hoc modo htierescs seipsas consumunt ; divisio enim earum non est mathematica . quae procedit in infinitum. Inde Isaiae 19.dicitur: *Concurrere faciam Aegyptios adversus Aegyptios.* El Hilarius lib. 7. de Trinitate: *Helium haereticorum.* inquil. *pax esi Ecclesiae.*

Adde.quod udem citam unctores haeretici serum non consentiunt, quae est certissima nota falsae doctrinae, ul ipsemel Lulheriis ail in lib. do volis monasticis: *Mendacia .* inquil. *certius dignoscere non potes . nisi quando sibimetipsis contraria sunt. I >eo enim ila ordinatum cst.ul impii semper seipsos confundant. cl quod mendacia non consonent sed semper contra s metipsa testenlur.* Porro Lulhcri contradictiones innumeras collegit Joannes Cochlaeus in Septicipite. L'bi ad linem adjecit 36.varias sententias unius Lulhcri de uno articulo. idest, de communione sub ulraque specie. Confessionem quoque Augustamim . quam omnes pro sacrosancta habent, ita immutarunt, el varie ediderunt, ul nesciant ipsi, quae sit vera Confessio Augustana . dc qua re consule Harmonium Andreae I abnlii I.eodii , ubi videbis praeter caetera editionem anni 30. el editionem anni 40. quarum una duplo esi major altera.

Sed ad hoc argumentum adversarii respondent ul poscunt.Calvinus in primis in praefatione Instil, dicit, non esse mirum si ex religione sua mox oriantur divisiones , cl sectae contrariae. Nam id accidit eliatn Ecclesiae aposlolormn:Ex ea enim prodierunt Simoniaid . Nicolailae etc. semper enim diabolus, ubi videl bonum semen seminari, accedit . cl superseminat zizania. Deinde , idem Calvinus lib. 4. Instil, cap. 13. § 14. dicil, ex hac nola colligi. non esse apud nos veram Ecclesiam. Nam loi sunl apud nos schismaticorum conventicula, et divisiones.quoi sunl monasteria. Ohm enim monachi vivebant quidem separati ab aliis,sed non percipiebant sacramenla separalim : immo concurrebant ad Ecclesias ordinariorum ministrorum.el ibi cum reliqua plebe sacris intererant. Nunc nutem singula monasleria sibi privatum altare erexerunt, el sacramenta percipiunt separali a populo Christiano. quad diam nominibus leslanliir.cum alii benedicliui. alii fnmciscani . alii dominicam dicantur. Tcrliu addunt alii, plores apud nos esse sectas . Tliovnislarum, Scolisturum el similium,quam apud illos.

llespondco ad primunr.Hoc esse discrimen inter divisionem liacrelicorum ab Ecclesia.cl divisionem ab aliqua bacrcsi.quod in Ecclesia catholica invenitur certa regula componendarum controversiarum . idest. sententia summi pastoris, vel concilii plenarii . el ideo non oritur ex doctrina Ecclesiae dissensio . sed ex sola malitia diaboli. Praeterea undecunque oriatur, mox damnatur, el ejecto haeretico scissura resarcitur, nec ulterius in ipsa Ecclesia progreditur. Al apud haereticos non est ulla regula liniendarum controversiarum.Quisque enim se praeponi aliis . cl quisque vult esse judex liliorum, et inde fil.ul ordinarie quaelibet nova haeresis stalim pariat alias , cl alias . donec per mullas divisiones consumatur , ila ul miraculum videatur, si aliqua haeresis diutius duret, itaque Ecclesiae doctrina per se gignit unionem el conjunctionem animorum: haeresis vero per se. cl ex propria su.i natura divisiones el schismata germinat. Cum ergo videamus more (diarum haeresum , seciam Lulheranain mox divisam fuisse in tam mullas alias sertas. cl quotidie magis, el magis dividi.nec sperari ab illis ullum linem divisionum . merito judicamus cos haereticos.et tandem penitus interiturum numen Luthcranum.

Ad secundum argumentum dico, in piimis esse mendacium Calvini, quod antiqui monachi non habuerint proprium altare,sed acceperint sacramenta in Ecclesiis ordinariorum parochorum. Nam Epiphanius in epistola ad Joannetn hierosolyin. testatur . se in monasterio s. Hieronymi ordinasse presbyterum Paulinianum, qui in ipso monasterio sacramenla conticeret caeleris monachis,quia s.Hieronymus prae humilitate nimia non audebat sacri licia altaris offerre. Item Cassianus collai. 18,quae csl abbatis Pyamonis. cap. 15. narrai in ipsa eremo habuisse monachos suos presbyteros . etiam monachos . qui sacramenla caeleris ministrabant. Auguslinus lib. 1. de moribus Ecclesiae cap. 31. cl 33. docet non solum in solitudine, sed etiam in urbibus ul Mediolani,cl Hornae habuisse monachos in suis coenobiis praepositum presbyterum ; qui sine dubio ideo presbyter oral, ut in coenobio sacramenta conficeret, el non cogorenlur monachi egredi e monasteriis ul irent ad Ecclesias. Denique Joannes Damascenus in historia de Barlaamel Josuphal scribit, Bnrlaam eremitam in sua cella sacrificium missae celebrasse,praesente solum ministro suo Josaphal.

Dico secundo.schismaticum non fieri ulhnn propter diversum altare materialiter . sed formnlilcr; alioqui omnes parochi essent schismatici, quia habent diversa altaria in eadem civitate. El omnes episcopi essent schisumtii i. qma luibenl altaria diversa in civitatibus diversis.Soli igitur illi schismatici sunt, qui ila erigunt altare proprium, ut altare aliorum profanum censeant.Denique monachos hujus temporis non esse schismaticos cx eo perspicuum est. quod parent uni summo pontifici, ordinantur presbyteri ob episcopis ordinariis, denique frequentantur a populis. Porro nomina illa benedicliinorum , franciscanorum . dominicanorum desumpta sunl non ab auctore doctrinae . sed ab instituture severioris disciplinae, ul notum csl.

Aii tertium dico, Thomislas et Scolislus non dissentire. nisi in iis rebus, quae ad fidem non perlinent , ul b. Auguslinus dicil de dissentionibus doctorum sui temporis lib. 1. contra Julianum : el

propterea semper subjiciunt sc, ct sua Ecclesiae definitioni omnes cathólici. Proinde etsi verbis interdum pugnare videant, re tamen ipsa in rebus fldei omnes conveniunt : cum omnes id unum credere se profiteantur, quod in Ecclesia catholica Romana credendum esse judicatum fuerit.

Al haeretici dc rebus fldei praecipuis dissentiunt . et unus habet ahum pro haeretico . ei tamen eundem Lutherum patrem agnoscunt. De quo vide Ilosium . lib. I. contra Brcnlium cl Canisium in praefatione librorum Vcgae Coloniae excusorum. Neque id adversarii inliciari ulla ratione possnnl : Siquidem primo non negant, Anabaptistes haereticos esse Lulheranis cl Zwinglianis . cl conlra : cl tamen ex eodem Lulhcro omnes prodicrunl. Deinde Zwingliani sunl haeretici Lulheranis caeleris.ul patel ex testamento Brcnlii, cl mullis Lulhcri libris. Al Zwingliani cl Calvinislac non audcnl Lutbcrum exccrari, el tamen in rebus gravissimis ab eo dissentiunt, ul palet ex libris Calvini, Bezac , martyris , dc cocna Domini, cl de loco corporis Christi.

Rursus inter Confcssionistas Lutheranos . rigidi cl molles gravissime contendunt. Id apparet ex libris Joannis Wigandi cl Illyrici conlra Gcorgium Majorem cl Philippum Melanchlhonem. el liormn conlra illos. Ccniurialores in praefatione 5. Centuriae de sc sic :ijunl:£tet *sunt aliqui adhuc doctores Ecclesiae Dei in variis locis dispersi. tamen ii non tantum a filiis hujus saeculi. quibus hoc solemne est. sed etiam a propriis synergis ct confratribus irridentur.molestantur, affliguntur, debilitantur et franguntur . dum cos Stoicos el seditiosos proclamant:dum seditionis el hacresum crimina cis impingunt.*

Joannes Wigandus in lib.de error.Gcorgii Majoris: *Tu.* inquil, *Georgi . es ille vir, qui turbat Israel. non nos. qui te. monemus dc foedis erroribus pugnantibus cum verbo Dei.* Λ'αηι In *ista zizania et letros errores.in Ecclesia Dei libris editis , longe , latequc disseminas , ac plantas. i\os vero Ecclesiam Dei hortamur . ul in vera. ct semel agnita, atque accepta puritate doctrinae a Deo per salutare organum Lutherum perstet.* El infra: Aon *sunl lana, neque linum.de quibus hic disceptatur . sed dc gravissimis doctrinae Christianae capitibus , quae a Majore, et aliis foede depravantur.* El infra post quartum errorem: *Major.* inquil,*ingenti audacia gloriatur.se ne. pilum quidem de doctrina Lulhcri discessisse . et iniecrim totam Luthcri doctrinam de* senio *arbitrio . reprobae menti*, et *diabolo in cathedra Lulhcri sedem attribuit.* El infra post septimum errorem: /log *perniciosos errores,* inquil, *Majoris, vir Dei, Lulheriis tum in scriptis suis . lain disputationibus publice refutavit el explosit.*

Praeterea inter ipsos rigidos quaestio gravissima orta est dc peccato originis; Nam Illyricus contendit peccatum originis esse substantiam, cl contrariam sententiam vocat spccira Pelagiann. Conlra vero Joannes Wigandus. Tilmannus Ileshusius. el alii scribunt conlra Illyricum,ul contra manifestum Manichneum. Certe Hoshusius inilio antidoti contra Illyricum , doccl istam quaestionem ad fundamenta fldei pertinere.

Denique cx eadem provincia Saxonia , intra decem annos prodicrunl contradictoriae sententiae publico nomine editae, dc re omnium gravissima. Nam in synodo Dresdcnsi, anno 1571. celebrata , communi consensu exploserunt sententiam Brenlii, Illyrici, cl aliorum dc persona Christi.cl tamen illam ipsam sententiam a sc damnatam.anno 1580. in lib. Concordiae publice receperunt : el tam synodus , quam Concordia Willembergac impressa eunt, et ejusdem principis auctoritatem prae se ferunt.

C Λ 1» U T XI.

Jo/a *octava.*

Octava Nola est Sanctitas doctrinae. Vera enim Ecclesia non solum est Catholica, Apostolica, Una. sed etiam Sancta.ht habet symbolum conslanlinopolitanum. Constat autem sanctam dici Ecclesiam, quia professio ejus est sancta, nihil continens falsum quoad fldei doctrinam , nihil injustum quoad doctrinam morum. Unde in psalm. 18. appellatur lex Domini immaculnta, testimonium fidele . praeceptum Domini lucidum. Ex hac nota evidenter oslcndilur nullam esse veram E ‘desiam . nisi nostram. Nulla enim csl secla vel Paganorum , vel Philosophorum, vel Judaeorum, vel Turearum, vel Haereticorum, quae non contineat aliquos exploratos errores, et reclae rationi manifeste contrarius.

Dc Paganis mullorum deorum cultoribus ostendit quam absurda ac turpia senserint Minutius Felix in Octavio . Arnobius lib. I. 5. 6. cl 1. conlra gentes ; cl Auguslinus lib. 7. de Civitate Dei. per lotum, nec ullus de hac re hoc tempore dubitat.

Dc philosophis antiquis idem docet Theodorelus in lib. dc legibus , qui csl nonus ad Graecos : ubi docet, Lycurgi legibus permitti adulteria: legibus Persarum.pcrniilli incestas nuptias cum matribus, filiabus , sororibus : legibus Massagetarum. morituros el senes a propinquis devorarr.legibus Tibarenorum , dejici senes ex altis turribus: legibus Hyrcanorum , projici cadavera hominum canibus: legibus Scylhariim. cum mortuis sepeliri vivos.qui ab eis dilecti fuerant: legibus Platonis quae visae sunl omnium optimae, horrenda vilia praescribi , vel laudari . ul communionem uxorum , nefandam libidinem, cxlinclionom conceptuum.caedes infantium. el similia.

Dc Mahumclnnis idem palet ex Alcorano. Nam cap. 2. docet omnes salvari in suis legibus, si ens servent. Judaeos. Christianos. Tureas o.3. 28. 47. 18.el aliis passim docet bcaliludinem futurae vitae consistere m cibo.cl potu, ct uxorum multitudine, ncc unquam in loto Alcorano mentio lit actionum spiritualium visionis, vel amoris Dei. Cap. 13. dicit Deum, el angelos orare pro Mahutnclo. Similia absurdissima passim leguntur in Alcorano.

De Judaeis . qui post Christi adventum scripserunt, manifestum est cx libris ipsorum.Nam in primis m doctrina Thahnud.quue est ipsorum verbutn Dei non scriplum . inveniuntur innumerabiles er-

rores, de quibus vide Sixtum Senensem.lib. 2. bibliothecae sanctae. Ilobbl Salomon , quoin Judaei maximi f.iciunl. io comment, cap.2. Gen. in illud. *Hoc nunc* os r.c *ossibus meis;* dicit Adnmum eum omnibus bestiis,cl Teiis carnaliler congressum.nec potuisse libidinem explero quousque ad Evoe amplexus pervenit. Idem in cap. 28. Xmncr.in illud: *In kalendis autem offeretis holocaustum Domino;* ipse legit, holocaustum homini, el dicit praeceptum esse ollerri holocaustum in dic novilunii pro pee< alo Dei.quod commisit.eum diminuit lumen lunae, nuam Tabulam narrai idem Hnbbi Salomon in capul I.Genes.in dImkDiio *luminaria magna:* Idem in capul *I.* Deuteron. in illud: *Creari! Deus hominem,* dicit Vlamnin fuisse tam procerum, i.t capile coelum tangeret. dum esscl in terra.Similia passim occurrunt in libris Judaeorum.

Dc Haereticis antiquis idem ostendi potest.Xulla enim Tere fuit haeresis, quae non habuerit manifestos errores. Gnoslici inter alia frequentari debere docebant scortationes, ct hi.xuridm omnem exerceri . tamen vitari conceptum ; Et si conceptus casu sequebatur . extrahebant de utero praegnantis , el contusum in morlario.ac meile cl pipere conditum devorabant; el hoc modo magnum pascha se celebrare dicebant: Ita reteri Epiphanius haeresi 26.

Carporr iliani docebant.teneri unumquemque ad omnia genera scelerum perpeiranda.el si cum moriebantur. non perpetraverant omnia,dicebant animas remitti ad corpora, idque loties, donee implerent scelerum mensuram.cl hoc modo exponebant illud cvangelii. Aon exies inde , donec reddideris novissimum quadrantem : Ita referi Epiph. haeres. 27.

.Monlanislae sacrificium eiTiciçbanl ex sanguine anniculi infantis , quem minutis vulneribus aereis iiciculis lotum exprimebant incredibili crudelitate: Testis csl Augustinus, haeres. 26.

.Manichaei docebant . aequale peccatum esse praecidere folium de arbore,atque hominem interlicere, lidem asserebant partes divinae essentiae teneri caplivns a principibus tenebrarum, cl ex iis aliquas liberari, alias in aeternum damnandas: Augustinus haeres. 46.

Donalislae.nl seipsos martyres Tac.erenl.de montibus ipsi se praecipitabant.vel aquis praefocabant, vel in ignem conjiciebant,vel mortem minabantur, el inferebant iis . qui eos occidere nollent : Testis Augustinus . episl. 5(1. cl Thcodorelus . lib. 4. de haeret, fabulis. Ejus generis infinita adduci possent.

Sectarii nostri temporis docent, omnem homi-nem jusliOcori sola fide speciali, qua quisque carlo credit, se propter Christum coram Deo esse justum . quod cum quolibet paradoxo comparari potest. Aon enim csl id supra, vel praeter rationem, sed plano contra omnem rationem. Quaero enim . cum incipio credere me esse justum , vel sum justus . vel injustus ; si justus , igilur non justificor per fidem, qua credo, me esse pistum, quia isla fide» csl po»tcrior mea justitia: si injuslus.crgo isla tides est falsa,ergo non csl tides divina justificans, nisi dicamus , homines justificari per mendacium.

Pi eicrca Lutherani omnes, maxime spiritum precum, ct invocationem extollunt, el tamen lia › fides tollit orationem dominicam.Xmn si certo eredo, me nullum habere peccatum, mention si cum hac lide dico, *dimitte nobis debita* nos/rn.Praeterea Calvinislac Anabaptistes omnino damnnnl, nec censent posse eos justifient i, nec salvari, nisi convertantur ab erroribus suis . et tamen sciunt Ana* baptistas ccrio credere se e>sc justos.ergo cogunlur dicere, eos simul el justos . el non justos esse.

Praeter hoc dogma commune , singuli habent sua propria dogmata , plena manifestae absurdilalis. Anabtiplislae praeter alia mulla habent nocturna conventicula ; in quibus nuptias caninas exercent . ul colligitur ex articulis eorum , quos Joannes Coclilaeus refutavit. el aperte etiam propriis sororibus junguntur. Art. 11. Anabaplistaruin csl: nemo debel publice praedicare ari. 17.post sennonem liai adhortatio , ul crescant cl multiplicentur ari. 19. licet fratri germanam sororem in uxorem accipere.

Lutherani habent quasi proprium errorem illum manifestissimum, quod infantes, dum baptizantur, utantur ratione. audiant verbum Dei, credant, diligant. quod in synodo wiltembergensi anno l53G. publice definierant. Quod tamen aperte repugnat veritati, ut Augustinus episl.57.ad Dardanum scribit, injuriam facere humanis sensibus qui hoc dicunt. Quomodo enim credibile csl infantem . qui plorat, el reluctatur quantum potest,dum abluitur, inicIligere , quid agatur? Porro Calvinislac habent lanquam propriam sententiam illam,non modo pietati , sed etiam rationi apertissime repugnantem, quod omnia absoluta necessitate eveniant, quodque Deus sil caussa peccatorum, a qua Lutherani pene omnes jam discesserunt.

At Ecclesia nostra catholica nullum errorem, nullam turpitudinem, nihil contra rationem docet, etsi mulla supra rationem. Proinde sola csl absolute sancta . cique soli convenit, quod in symbolo dicimus : *Credo sanciam Ecclesiam* : Quam rear ostenderunt adversus Paganos.Justinus in iilraqiin apologia. Tertullianus in Apologetic.cap.36. et sequentibus. Arnobius lib. 1. 2. cl 3. contra Goules, .Minutius Felix in Octavio. Augustinus in libris dc Civitate Dei. Contra Paganos autem el haereticos omnes, idem oslendil accuratissime b. Thomas in libris contra Gentes.

Concludamus igitur cum s. Augustino lib. 2. dc Civil. Dei cap. 28. *Nihil in Christianis Ecclesiis turpe et flagitiosum spectandum.imilandumguc proponitur:ubi veri Dei aut praecepta insinuantur. aut miracula narrantur , aut dona laudantur. aut beneficia postulantur.* El lib. 22. cap. 7. *Persuadebatur veritas nova consuetudini. sed non contraria rationi.*

CAPUT XII.

Nola nona.

Nona Nolo est elllcacia doctrinae. Sola enim vera Ecclesia habet doctrinam . non solum immaculatam , sed etiam convertentem animas , ut dicitur psalm. 18.el sermonem vivum penetrantem usque

ad divisionem animae, ac spiritus, llebr. i. Philosophi antiqui Inmetsi magnam sapientiam ostentarent, et summa eloquentia leges suas populis suaderent. numquam tamen vel vicina oppida ad suas leges trahere potuerunt. ul docet Athanasius lib. de humanitate verbi. cl Thcodorclus lib. de legibus. Quia noi) erant verba eorum verba viva , sed mortua . non spiritus Dei. sed spiritus hominum. Mahumclani nutem traxerunt quidem mullos . sed terrore annorum , non vi cl efficacia doctrinae. Quare ipscmel Mahutnelus in Alcornno. cap. 18. el 19. ducet bello cogendos homines ad lidem. Porro haeretici numquam leguntur convertisse ullos ethnicos . aul Judaeos ad lidem , sed solum pervertisse Christianos , quod etiam notavit Tertullianus in lib. dc praescripl. haeret. *De. verbi,* inquit, *ad ministralione quid dicam?Cum hoc sit negotium illis non ethnicos convertendi.* sed *nostros evertendi. nostra suffodiunt, ut sua aedificant elc.*

At, inquies . Freculphus in Chronico tomo. 2. lib. i. cap. 2(1. refert ab Arinins tempore A'alenlis Imperatoris lotam gentem Golhorum a paganismo ad lidem conversam.

llcspondeo: Non ab Arinnis Gothos esse conversos. sed misere deceptos. Gothi enim cum jam de finibus suis egressi sub romani imperii auspiciis militarent, ct multa praeclara de Christianis audirent, sua sponte, nemine Impellente, ab imperatore petierunt episcopos, a quibus docerentur.parati ad credendum quidquid eis diceretur. Imperator vero , quia Arianus crat, Arianos episcopos misit, atque ita Gothi misere decepti.cum Christiani lien vellent, Arioni facti sunt, non tamen ulla virtute, aut miraculis Atianorum. Quae enim difficult.is est instillare venenum homini parato ad illud sumendum? Adde, quod Freculphus non iniegre historiam hanc refert : constat enim ex Socrate . lib. I. cap. 27. Sozomeno . lib. fi. cap. 37. Thcodorelo , hb. *'i.* cap. nil.majorem partem illorum Golhorum fuisse Christianam el catholicam, cl ab Arianis postea deccplnin. Non igitur eonvertunt homines ad lidem haeretici.nec possunt. Nam haeretici habent qoidem Scripturam.sed non habent verum sensum Scripturarum.qui proprie csl gladius spiritus.Verba enim non tam gladius, quam vagina sunl, qua gladius spiritus continetur. Cum ergo illi non pugnent gladio . sed vaghu lanium . quid mirum, si non feriunt conia infidelium ? Neque etiam mirum est . quod cnlholicos· pervertant . num proni sunl Immines ad descensum, ad viam latam el facilem, quam illi aperiunt.El Deus id fieri sinit propter ingratitudinem eorum. qui semel sunl illuminati, cl lumini accepto bonis operibus non respondent.

At Ecclcsltl vere sancta el apostoliea olim brevissimo tempore per homines contemptibiles externa specie, sine armis.et sino pompa verborum totum mundum traxit. idest. Immines magnos, parvos. doctos, indoctos, juvenes , senes . viros, foeminas: El traxil. non ad delicias hujus saeculi.sed ad res credendas supra omnem rationem.el ad crucem , el angustius . et vilum perfectissimam repugnantem canti et sanguini, cl haec omnia propter praemium nullum iu hac vila,scd solum iu fnlura. El hoc ila persuasit, ul moluerint plurimi potius aini Here omnes opes. lioçorcs, amicos , affines et vitam ipsam, quam Christi lidem : be quo vide Λthanasium cl Theodorclum locis notatis, cl Augustinum lib. 22. de Civil. Dei. cap. 5. Uti ponit inter praecipua miracula , quod pauci apostoli sola Verbi divini efficacia sine eloquentia, aul armis lotum mundum subegerint.

Deinde a tempore b. Grcgorii usque ad nostra tempora conversos mullos a nostris probari potest testimonio adversariorum. Nam quod sexto saeculo jussu b. Grcgorii Anglos paganos non haeretici, qui tunc etiam non dei rnnl.scd monachi ponlilicii ad lidem Christi converterint.testantur Cenlurialores, Cent. 6. cap. 2. col. 37.

Deinde tempore Cononis papae . s. hilianus a papa missus convertit Francones . ul dicunt ipsimet Cenlurialores. Cent. 7. cap. 2. col. 31.

Deinde tempore Grcgorii II. et Grcgorii III. ac Zachariae pontificum conversa est magna pars Germaniae ad fidem,non per haereticos leonomacbos, quibus lunc mundus abinidabal.sed per s. Bonifacium episcopum ct martyrem, quem papa Gregorius II. miserat, ul latentur Cenlurialores. Cent.8. c. 2. coi. 20. ubi honorifice de eo loquuntur bis vcrbis://oc *sacculo postquam illtunl tempas.quod Dominus sua misericordia praefinivit majori cum fructu res successit. Aam excitavit Dominus Yinofridum.quem. Romani dixerunt Jionifacium, cum suis collegis ad Ecclesiae suae in Germania propagationem.el opus manuum eorum ipse gubernavit ct promovit etc.*

llie erant obliti Cenlurialores s. Bonifacium fuisse P.ipislnm , proplerea tam bene de eo loquuntur.Nam in praefatione ejusdem Centuriae blasphemi. el ingratissimi in suum apostolum sic loquuntur : *Hanc ad rem habet papa* suos *dromones egregios. perilissimos ejusmodi aucupiorum, audaces. temerarios, qui praemiis et honoribus illecti cl irretiti, sedulam operam in omnibus na linnibus cl regnis navant.* El infra: *Tatis fuit dromo . Itonifacius ille. Germanorum apmdolus dictus. qui in hoc summo studio . arte, ac vi incubuit. ut universam Germaniam in potestatem pupae romani redigeret. Etsi autem m nonnullis locis ethnicam idololatriam abolevisse narratur.lumen religionem Christianum non seminavit puram et incorruptam.* El infra: *Ea fuit insolentia inflatus i*tc pseudooposlolus.ut* non *modo monitores omnes e.r alto despiceret,verum etiam apud tyrannum illum roinanum invidiose deferret lanquam haereticos el turbatores Ecclesiae* etc.Ecee quomodo Irncliinl apostolum Germaniae . de quo omnes historici c,us temporis honorificentissime loquuntur.

Deinde Cenlur. 9. cap. 2. col. 15. fatoiilur. monachos Morbejenses convertisse Wandnlos, el vol. 18. Falenlur Bulgares. Sclavos , Polonos. Danos, .11oravos , eo saeculo conversis, subjectos fuisse romanis pontificibus. Ex quo apparet a Papistis fuisse conversos. Item Cent. 10. cap. 2 col. IS. cl 19. plures reges et populus ad lidem conversos docent opera llenrici I. imperatoris . el Adalbert! Boeinorum , nc Methodii Moravorum archipraesulum , quos omnes Papislas fuisse negare non pos-

sunl . cum conslct cos penliflcibus romanis subjectos fuisse.

Denique Cent. 11. cap. 2. col. 27. docent, Hungaros magna ex parle hoe saeculo conversos . el episcopos illi genii datos, a romano pontifice conllnnatos fuisse , potente hanc eorum confirmationem s. Slephano llungaroruin rege nuper converso.

Post illa tempora non defuerunt cliam in Ecclesia catholica similes convcrsioncs.siqmdcm Adrianos pontifex IV. ante suum pontificatum ab Eugenio papa missus, Norvegiam ad fidem convertit, ul Platina . aliique testantur ; el ni fallor , ipsi cliam Cenluriatores Centuria 12. quam una cum 13. editam audio , sed nondum vidi. Ab uno s. Vinccntio ordinis praedicatorum constat esse conversos ad fidem viginliquinquc millia . parlim Judaeorum , parlim Saracenorum, ut scribit b.Antoninus 3.parte hist. lit. 23. cap. 8. § 4. qui floruit eadem aetate.

Denique, hoc nostro saeculo in novo orbe multa millia gentilium catholici converterunt.Judaeorum quoque singulis annis convertuntur et tfaptizanlur Hornae aliqui n catholicis pontilici romano addictis, nec desunt etiam Tureae , qui tum Hornae , lum alibi a catholicis convertantur. Luiherani vero vix unum aut alterum converterunt,cum tamen comparent se cum apostolis el cvangelistis , el habeant in Germania plurimos Judaeos . cl in Polonia . et Hunguriu vicinissimos Tureas. Rectissime igitur b. Augustinus lib. 13. contra Faustum, cap. 12. comparat haereticos cum perdicibus, quae congregant pullos, «pios non pepererunl: cum c contrario Ecclesia sit columba foecundissima , quae quotidie parti novos pullos.

CAPUT XIII.

Aola decima.

Decima Aola est Sanctitas vitae auctorum , sive primorum Patrum nostrae religionis.Ecclesia enim vera non solum habet doctrinam sanciam et clUcacom. sed etiam doclores sanctos, el signorum gloria clarissimos. Aunc de probitate,postea dc miraculis dicemus.

Jam ergo si quis consideret magistros Ecclesiae catholicae, primum patriarchas et prophetas.deinde apostolos . tum doclores . qui contra singulas haeteses dimicarunt.denique institutores ordinum religiosorum, inveniet omnes tam sanctos, castos, pios, sobrios fuisse . ut adversarii nihil habeant, quod reprehendant, nisi nimiam sanctitatem, ut b. Augustinus ait dc monachis sui temporis, libro de moribus Ecclesiae , cap. 31. el idem Augustinus lit». 2. in Julianum de catholicis docloribus ait : J*ti .«uni *episcopi* cl *pastores docti . graves, sancti. veritatis acerrimi defensores,* qm cal/ioftcam /idem in lacte suarerunt, in cibo sumpserunt, cujus *lac ‹ t ciliurn parris, magntsque ministraverunt T'alibus post* a/ı rslofos ·_ meta *Ecclesia plantaribus . rigatoribus , aedi/icalorihus , pastoribus. nutritoribus crevit.* Adde . quod Herminium, Dominicum cl Franciscuui. sanctos fatentur fuisse. Lulherus cap.2.libri de captivitate babylonien, Philippus in Apolog. art. cl 27. el alii es adversariis.

Al ethnicorum doclores fuerunt vel poetae leves . vel philosophi superbi, ulriqiie aiilein impurissimi. Aam praecipuos sapientes Graecorum supra modum impudicos fuisse, adeo, ul etiam apud suos essent infames , praecipue propter vitia contra naturam, testis est Athenaeus lib. 13. cap. 27, cl ex nostris THeodorelus libro dc legibus.el aperte cliam b. Paulus Rom. I. Slahumcto autem nihil incontinentius lingi potcsl. nam ipse in Alcorano cap. 43. dicit se a Deo privilegium accepisse conjungendi sibi omnes foeminas , quas diluxisset, quamvis consanguineae essent.

De haeresiarchis plurima ilici possent.sed unum csl vitium omnibus commune , superbia. Augustinus libro de pastoribus cap. 8. *Diversis locis*. inquit. *sunl diversae. sed una mater superbia omnes genuit, sicut una mater nostra catholicaemues Christianos fideles loto orbediffusos.VA* certe nulla hacresis invenitur ex intentione, et perse inventa,sed per accidens ex aliqua mala occasione, ut solent monstra generari.

Dc Theobule primo omnium haereticorum scribit his verbis Egcsippus apud Euscbiuin lib.4.hist, c. 22. *Tunc* , inquit, *Ecclesia virgo vocabatur, quia nondum fuerat adulterini verbi subreptione corrupta: sed Theobules quidam , quia repulsum meruit episcopatus* , coepit *initio perturbare omnia et corrumpere.*

Post hunc surrexil Simon magus , quem constat ex Act. S. episcopalem auctoritatem ambivisse, cl data pecunia emere voluisse. Ubi vero exclusus fuit. hneresim novam excogitasse , ul qui in Ecclesia non polecat, saltem extra eam principatum gereret.

Paulo post Simonem exstitit Valentinus, de quo sic. Tertullianus libro contra Valenlinianos , non procul ab initio: *Speraverat,* inquit, *episcopatum Valentinus. quia et ingenio poterat, el eloquio, sed alium ex martyrii praerogativa loci potitum indignatus.de Ecclesia authenticae regulae abrupit (ut solent animi pro prioratu exciti praeumptionc ultionis accendi), etc.*

Exoritur deinde Mareion. de quo sic Epiphanias haeres. 52. circa initium : *Aemulatione* , inquit, *elatus Mareion. ubi non* accepit *praesidentium et ingressum Ecclesiae, excogitat sibi ipsi consilium.* Et infra: *Aemulatione.* inquit. *igitur commotus. el ad magnam indignationem, et superbiam elatus fissuram c/Jicit . sibi ipsi hneresim erigens.ac. dicens:Ego /indam Ecclesiam vestram et mittam fissuram in ipsam in aeternum, el revera fissuram immisit non parvam; sed non Ecclesiam fidit,verum seipsum, el eos, qui ipsi obediunt.*

Dc Montano sic scribit Thcodorelns lib. 3. de haereticis fabut. *ls.* inquit, *ambitione.el primum locum oblinendi cupiditate motus . seipsum Paracletum vocavit etc.* De Auvatiano idem scribit ex.

Cornelio in eplsl. ml l'abimn lib. 6. hist. cap. 35. *ilefert,* inquit. *quod episcopatus cupiditate quam intra sc Intenter gerebat. in haec omnia decide-rit.* Sabellius, inquit Epiplinnius , baeres. 57. *ad majorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Moysem, et fratrem suum Aaronem.* Arius, ul ait Thcodorclus lib. 1. de haereticis fu-bul. in principio: Cum *esset relatus in numerum presbyterorum alexandrinae Ecclesiae .* et *ma-gnum Alexandrum in pontificali cathedra seden-tem videret. invidiae stimulo percitus est; cum-que adversus cumpugnae committendae mate-riam quaereret , occasionem invenit dogmatum impietatem.*

De haeres! Semiarianonim sic loquitur Epipha-nies baeres. 73. *Itaque ad contentionem devene-runt.* inquit *Udem rursus cum sodalibus suis , propter odia quaedam et aemulationem huma-nam. rixantes inter se. et dc principatu litigan-tes.* Dc Aerio idem Epiphanies haeres. 75. *Cum autem,* inquit, *venisset Eustachius ad episcopa-tum. Aerius magis concupiscebat. sed non per-venit ad ipsum. Hinc oritur aemulatio.*

Ncstorium scribit Thcodorclus hb. I. haeret, fa-bularum.magnam partem aetatis egisse occupando favorem populi fusca veste, simulato pallore, com-positis verbis, donec tandem ad episcopatum per-venit. De Sabbalio item haeresiarcha scribit So-crates lib. 5. lust. cap. 20. *Quin etiam,* inquit, *a-dipisce.ndi episcopatus desiderio flagrabat.loan-*nem Wiclefum. quia episcopus esse non potuit . haeresiarcham factum scribit Thomas Waidens.hb. 2. doel. lid. cap. <·0.

Eodem modo sectas hujus temporis exorlas esse cx ambitione, superbia, invidentia, odio, adversa-rii certe negare non possunt. Nam initium primum omnium haeresum hujus temporis constat fuisse invidentiam el ambitionem Lulheri. aegre feren-tis munus promulgandarum indulgentiarum a sui ordinis monachis, ad monachos ordinis praedica-torum translatum fuisse , ul scribit Joannes Co-chlaetis in actis Lulheri anno 1517. Unde (ul idem refert paulo post in actis anni 1519.) in prima dis· putatione . quae I.ipsiae habita est inter I.ulhe-rum cl Eckium. exclamavit Lulherus: *Haec caussa nec propter Deum coepta csl, nec propter Deum finietur.* Idem in epistola nd Argenlienses dicit. se libenter negaturum fuisse in eucharistia esse corpus Christi, si Scripturae, non essent tam cla-rae , quia ea ratione videret se mullum papalui posse incommodare.

Idem in libro ennirn regem Angliac tanta super-bia jactat se, et sua, ul dicat reges, principes, pontifices etc. non esse dignos, qui solvant sua-rum corrigiam calceamentorum·, cl se pro sancio viro velle haberi, velint, nolint homines; et se non magni facere mille Cyprianos.et mille Augustinos. El iu libro do missa angulari.ul Patrem suum esse ostenderet eum, qui est rex super omnes (Ilios su-perbiae. dicit se a diabolo doctum, quod missa es-set res mala, el rationibus diaboli convictum abo-levisse missam.Denique tantus fuit Lulheri lasius, ul cliam a suis tolerari non potuerit: Sic enim de eo scribit Conradus Gesnerus in universali sua bi-bliotheca: *Illud,* inquit, *non est dissimulandum . virum esse Lulherum vehementis ingenii, impa-tientem, et qui nisi per omnia sibi consentientes ferre nesciat.* El infra: *Dominus faxil . no. con-tentione et impudentia oris obsit Ecclesiae suae , cujus olim crepundia tam feliciter pro-movit.*

Tigurini vero ministri in responsione ad librum, quem inscripserat Lulherus contra Zvvinglimn. sic ajout: *Prophetae,* inquiunt . *et apostoli Dei glo-riac.non privato honori, non suae. pertinaciae, ei supetbiaestudebanl.Lulhcrus autem sua quae-rit. pertinax csl. insolentia nimia effertur, et in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quam minimum vero amici et pater-ni animi deprehenditur.* Similes sunl Lulheri di-scipuli omnes, e quorum libris m jactationes, men-dacia, scommata, maledicta . convitia tollerentur. ex maximis voluminibus vix libelli perexigui effici possent.

Quod vero allinet ad populum , sunl quidem in Ecclesia catholica plurimi mali, sed cx haenlici' nullus est bonus. Et quamquam res ipsa notissima est us. qui norunt mores utrorumque . tamen non est contemnendum Lulheri testimonium ab ipsa veritate extortum. Is in postilla super evangel, do-minicae primae Adventus sic ait : *Mundus in dies fit deterior, sunt nunc homines mugis vindictae cupidi, magis arari. magis ab omni misericor-dia remoti . magis immodesti et indisciplinati, mulloque deteriores, quam fuerint in papalu.* Haec ille. Testimonium hoc verum csl, cui non ab-simile csl testimonium Jacobi Andreae Smidehui in concione L super cap. 21. Lucae.cujus concio-num pariem habes apud Petrum ('.nnisium lib. I. cap. 4. de corruptelis verbi Dei. Inlor alia sic lo-quitur dc Lulheranis suis Smidelinns : *Ul lotus mundus agnoscat eos non esse Papistas.* nec *bo-nis operibus quidquam fidere . illorum cliam o-perum nullum exercent penitus. Jejunii loco comessationibus. et perpotationibus nocte dieque vacant. I bi- pauperibus benigne facere oportebat, cos deglubunt cl excoriant. Precationes vertunt in juramenta . blasphemias . et divini nominis cxccrationes. idque tam perdite, ut Christus* nc *ab ipsis quidem Tureis hodie tantopere, blasphe-metur. Demum pro humilitate, regnal passim su-perbia. fastus, elatio, atque hoc universum vitae genus ab illis euangelicum dicitur institutum.* Haec ille.

Addam el tertium testimonium Erasmi.qui et res eorum optime noverat. el ab eorum doctrina non omnino abhorrere visus est. Is igilur in epistola ad Vulturium Neocomum. quam scripsit anno 1529. *Circumspicc.inquil.populum istum evangclicum, et observa, num minus illic indulgcalur luxui, libidini et pecuniae, quam faciant ii. quos de-testamini. Profer mihi. quem istud euangelium ex comessalore sobrium. ex feroci mansuetum . cx rapaci liberalem, ex maledico bencdicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi mul-tos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores.* Vide, si placet. Joanncm Cochlaeum praefatione libri de aciis et scriptis Ilnrlini Lulheri.

CAPET XIV.

Λo/α *undecima.*

I ndccltlia A'ota est Gloria mirnculorum. Sunt autem duo fundamenta praemittenda. I nnin, quod imniciiia Mill necessnrin'ad novum lidcm . vel extraordinariam missionem persuadendam. Alterum, quod suit ‹ llicacia el sufficientia. num ex priore deducemus non ose apud adversarios veram Ecclesiam: ex posteriore deducemus eam esse apud nos.

Quod igitur miracula sint necessaria , probatur primo Scripturae testimonio. Exod. k eum Moyses mitteretur .1 Deo ad populum, ac diceret: Aon *credent mihi, neque audient vocem meam.* Non respondit Deus,debent credere.velint.nolint, sed dedit lill potestatem faciendi miracula , el ait * *Ut credant, quod apparuerit tibi Dominus etc.* Et in novo Testamento Matth. 10. *Euntes, praedicate dicentes: Appropinquavit regnum coelorum, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos minidale. daemones ejicite:* Joan. 15. *Si opera non fecissem in cis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

Praeterea qui mittitur, debet ostendere testimonio ejusa quo mittitur, suam auctoritatem, alioqui nemo tenetur cum recipere. Omnis autem,qui mittitur ad praedicandum. vel mittitur a Deo per ordinarios praelatos, vel extraordinarie a solo Deo ; cl quidem qui mittitur per ordinarium praelatum, debel ostendere testimonium ordinarii praelati , nimirum lileras ejus sigillo munitas; qui vero mittitur 1l solo Deo . debet ostendere sigillum Dei , quod nihil est aliud, quam miraculum.Sic enim dicitur Marc. ult. *Illi vero profecti praedicaverunt ubique Domino coopérante, el sermonem confirmante. sequentibus signis.VA* llebr. 2. *Contestante Deo signis cl virtutibus.*

Drmque adeo est hoc verum , ul non solum b. Augustinus lib. 22. de Civil. Dei, cap. 8. dical miracula fuisse necessaria, ul mundus crederet, sed chum Philippus Melam liton id concédai, nam in cap. 3. .Mallii, dicit, quando magnae sunt tenebrae, vocari novos doclorrs, el semper nddi a Deo miracula, ul certo sciamus a Deo esse missos.

Jam quod attinet ad secundum . quod miraculum sil testimonium sufficiens, el ubi est verum miraculum, ibi sil vera lidcs, facile probari potest. Si quidem vera miracula non piissunl Heri , nisi Dei virtute; dicitur enim miraculum, quod superat vues ominum creaturarum, el ideo omnibus creaturis est mirabile, cl proplerea eliam in Scripturis dicuntur leslimonin Dei. ul supra vidimus. Quare, quod miraculo confirmatur, Dui testimonio confirmatur. Deus autem 1l .n potest esse testis mendaci. igitur quod miraculo confirmatur . verum sil accesse est. Neque repugnat, quod vera miracula nun semper tinni ad confirmandam fidem, sed interdum .i<l illustrandam sanctorum vilnmtnoni cum imrm utj liunl ad gloriam alicujus saucii deuiontirandiam, illa miracula ostendunt eum hominem verres- - no tum. C.mn aulcm nemo sit vere sanctus sine vora flde:Quta *justus ex fide* 1TuLIli bi, 10. eadem miracula ostendunt, el cunOrmanl veram fidem.

His jactis fundamentis facile erit colligere apud Ethnicos, Tureas, Judaeos,Haereticos non esse veram lidem. nulla sunt enim apud cos vera miracula, el tamen omnes illi novam doctrinam praedicant, el non sunt missi ab ordinariis praelatis.

De Paganis notum esi.nam solum leguntur quaedam levia, quae facillime arte daemonis lien possunt, qunliu sunl quae refert Valerius Maximus, lib. S. de statuis, de brutis loquenlibus. deque virgine Vestali aquam cribro hauriente, et M. T. dc augure, qui novacula colem scidit, libro i. de divinatione. Quae omnia quomodo a daemonibus facillime lieront, ostendunt. Tertullianus m apolug. cap. 22. el 23. el b. Augustinus lib. 10. de Civilité Dei. cap. 16.

De Judaeis post Christi adventum notum est.non habuisse eos ulla miracula, el id linum de piscina, quod adhuc durabat Christo praedicante . postea interiisse.

De Mahumclanis testatur Damascenus lib. <|.i centum haeres, c irca liiioin ,. Mahumeliiui nullo testimonio probare potuisse suam legem. Et in Alcorano ipse fatetur Christi miracula, sibi gladium esse datum: tamen cap. GL dicit, lanium semel in luna nescio quml miraculum fecisse . non enim clare explicat. Expositores autem dicunl aliquaiido lunam in duas partes fuisse divisam, tunc Mnhumclum eam in mantis accepisse.el reparatam ad coelum remisisse , sed neminem fuisse . qui videret hoc miraculum, nisi auctorem, idest, Maintmelum.

Dc falsis prophetis, el haereticis non minus est ccrium. cos et saepe miracula facere conatos . el semper spe sua esse frustratos. Nola esi historia prophetarum Baal. qui ignem dc coelo dcdnrcn· voluerunt per invocationem Baal: nec. tamen pnluerunt: quod tamen verus propheta l(«;Jiiis perin vocationem veri Dei nullo negotio elïeril. Vide lib. 3. Regum cap. 18.

Pari ratione delusum Simonem magum scribit Egcsippus lib. 3. de excidio Hierosol. cap. 2. nam cl mortuum excitare, el per iicrem volare, lentavit, sed nihil ei successit. Manichaeum frustra conatum Olio regis aegrotanti sanitatem afferre scribit Epiphnnius haeresi GG. Cyrolam patriarcham Arianorum plane cxcaccasse miserum quemdam, qui se caecum linxerat, cl ab eo praesidium implorabat. scribit Gregorius Turonicus lih.2.hislor. Francorum, cap. 3. Eunomianum quondam .1 s.Jlachario vicium m contentione dc suscitatione hominis murtui, scribit Joannes Cassianus collatione 15. cap. 3. Polychroninm Mmmlhelilnm frustra sudasse in excitatione alterius cujusdam deluiicli . testantur publica ada sextae synodi, aci. 15.

De Donalislis quod contra se miracula fecerint, duinmnpullam chrismatis projecerunt in saxa,quae angelica manu sustentata frangi non piduil.rldiiiu eucharistiam canibus dare vulueiunt . el ipsi ab iisdem canibus discerpti sunt, scribit Qplalus lib. 2. contra Parinenionum.

De Timotheo Aeluro Eulychiano scribit Theodo-

rus lector lib. 1. collectaneorum.per mullas nnclcs cum habitu nigro indutum percellas monachorum discurrisse, dicentem: se esse angelum a Deo missum, ul ilhs.signilicarel, ne l'rolcrio (is erat vir sanctus cl catholicus episcopus Alexandrine) communicarent; sed ejus loco Timotheum Achirum episcopumjdesignarcnl.

De quodam Iconninacho scribit Paulus Diaconus lib. ult. rerum romanarum.eutn in scpulchro quodam inclusum, inde Constantinum Iconomachum laudilnis in coelum vehere coepisse , ut nimirum ita quasi mortuorum responsis·hacresis confirmaretur.

De nostri sacculi.haereticis idem omnino constat. Nam in primis Lutherus bis tcntaVit miraculum facere: voluit aliquando de quadam digcipula sua diabolum ejicere, sed periculum, fuit,· ne ipse a daemone occideretur. Vide Slaphylum › qui interfuit, in absoluta responsione.

Rursum (ul scribit Joannes Cocblaeus in actis Lulheri anno 1523) Nesenum in Albi misere submersum, spe miraculi Lutherus vanis immurmurationibus frustra in vitam revocare lentavit. Sed quamvis viventi miracula non successerint , idem tamen post mortem miraculo insigni claruit. Nam ejus cadaver cum deferretur in media hycmc.quo tempore corpora mortua in multos dies conservari solent , el esset inclusum in arca slamnca optime clausa: ul Willcmbergac sepeliretur, tam letrum odorem spirare coepit, ul nemo cum ferre potuerit. Proinde coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Vide historiolam de morte Lulheri.quas solet annecti libro Cochlaci dc vita cl actis ejusdem Lulheri.

Aliud miraculum refert Felicianos Ninguarda in libro contra Annam Ihirgensem . cl Lindanus in Dubitnnlio . el Alanus Copus lib. 6. dialogorum cujusdam ministri, qui in finibus Poloniaecl Ihmgariae anno 1558. excitare voluit hominem, numine Matthaeum, quem ipse persuaserat, ul se mortuum fingeret, el revera mortuum effecit. Simile narratur de Calvino ab iisdem, sed fusius a Hieronymo Bolscco in vita Calvini, cap. 13.cx quo hinc pauca inserere placuit.

Praeterire, inquit, *non debeo vafram ejus* . cl *subtilemmachinationem, qua tum usus est, cum quemdam.cui Bruleo nomen. et patria Oslunum, in vitam revocare cogitaret.molirclurque.ut sancti atque gloriosi Dei prophetae,miraculorumque patratoris nomen sibi, ct famam paret. Historia talis est: /s, quem did. 1'ruleus Osluno Genevam dcmigrarat.ct cuminops esset ipse, et uxor (jus, Calvini gratiam aucupabantur.nl ei commendati. peculii pauperum lièrent participes. Ei Calvinus vitae subsidia benigne pollicetur,si ipsi contra suam operam sibi nonnegarent ad rem quamdam, quam per eos fieri vellet : sed opus esse fide, et magna taciturnitate. Vicissim illi ad id quod jubere vellet promptos se. offerunt,el quemadmodum a Calvino instructus fuerat, miser iiic Brule.us morbum simulat. Ministri pro concione fiopulo commendant, ut precibus juvarent, et eleemosynis paupertati succurrent. Aon diu post personam mortui induit; el mortuum se simulat. Hic Calvinus clam admonitus, quasi tum omnium rerum ignarus deambulatam prodit;sed comitatus magna caterva amicorum*. postquam eo *ventum esset,ubi clamores et ejulatus uxoris, quae misellam, cl desolatam egregie exprimebant, exaudiret, quidnam hoc esset, sciscitatus, domum ingreditur, ubi in genua ipse , ct reliqua caterva provolvitur , precibusque alta voce profusis Deum obtestatur potentiam suam ostendere et mortuo huic vitam restituere.gloriamque suam sic universo populo declarare vellel.simulque manifestum facere se* (Calvinum) peculiarem. *sibique gratum servum esse, et a se ad evangelii sui ministerii atque Ecclesiae, reformationem singulariter, et vere vocatum. Post quas preces ad mortuum appropinquat ,'et miseri hominis manu apprehensa in Dei nomine imperat, ul se erigat. Bepetil iterum, saepiusgue eosdem sermones voce etiam altius elevata. Quid, fit? neque audit, neque loquitur, neque se commovet mortuus. Justo enim Dei judicio , qui fucos, mendaciaque detestatur, is,qui se mortuum simulabat, vere esse mortuus repertus est.Et uxor.quidquid cum agitaret, quomodocumque iinpellcrct.neque r.bcem extorquere, neque ut se commoveret, efficere potuit: sed totus frigebat, rigebat totus. Quo animadverso plorare, ululatus serio edere clcx animo coepit uxor, el in Calvinum invecta, impostorem* eum, *sicarium, latronem, qui maritum interemisset, appellans, ex ordine rem, quo modo erat gesta, clara altaque voceexposuit.* El infra: A'egent hoc *quantum velint Calvini mancipia, exploratum ct cognitum satis fuit. veritasque. rei probata, immo per ipsammel uxorem confirmata.*

Possumus ergo his opponere quod ait Tertullianus in libro de pracscript. Si alium *Deum praedicant, cur ejusdem . rebus cl literis utuntur, contra quem praedicant? Si eundem . quomodo aliter? Alioqui probent se novos apostolos: dicunl Christum iterum descendisse, ct dedisse cis virtutem eadem signa edendi. Volo igitur,* inquit. *virtutes eorum proferre, nisi quod agnosco maximam virtutem eorum, qua apostolos in perversum aemulatur? Illi enim de mortuis suscitabant, isti de vivis mortuos faciunt.*

Respondet Calvinus in pracfat. institut, el alii , nos injuriam cis facere.. quod ab eis miracula exigimus, cum ipsi doctrinam antiquam. el innumeris miraculis ab apostolis ct martyribus confirmatam praedicent.

At contra; nam ostendimus supra doctrinam eorum esse novam, cl pugnantem cum tota antiquitate. Deinde constat cos saltem aliler docere, quam doceant ordinarii pastores Ecclesiae: Constat eliam eos non missos ab ordinariis pastoribus: ergo non tenemur cos recipere, nec tuto possumus , nisi suam missionem , ct aposlolatum prob.cnl divino testimonio.

Respondet: Joannem quoque Baptistam missum extraordinarie, ct tamen signum nullum fecisse , ut dicitur Joan. 10.

At quamquam Joannes ipse non fecit miracula , tamen in co facia sunt a Deo mulla . et magna.

Primum quod natus dc anu el sterili i deinde quod pater ejus obmutuit, ct postea soluta csl lin gua ‹;jus in mitivitale filii, quod in utero cxullavil; quod a puero in desertis locis vixit. Luc. 1. Deinde Joannes erat Illius sacerdotis, cl proinde sacerdos el ordinarius minister. Praeterea nihil docuil contra communem doctrinam, neque se a caeleris sacerdotibus cl populo separavit. El quamquam principes et pharisaei cum odissent , quia Christum praedicabat, tamen interrogati a Christo. Mallii.21. quid sentirent dc baptismo Joannis. non sunt ausi illum improbare. Denique Josephus lib. 18. anliquil. cap. IO. lesialur Joanncm a Judaeis habitum inter praecipuos viros, justitiae ct probitatis caussa. I nde mendacium csl. quod Centuriatores dicunt, Cent. I. lib. I. cap. 10. col, 363. Joan, habitum a sacerdotibus el phorisaeis pro haeretico..

Veniamus nunc ad alteram pariem , ac nostram Ecclesiam esse veram Dei Ecclesiam demonstremus ex miraculis, quae singulis aetatibus habuit plurima, et testatissima: Ac primum de undecim primis saeculis planum est ex XI. tomis bislor. ecclesiasticae Magileburgeirsiuin. In singulis enim Centuriis illis, c. 13. annotant ex auctoribus illorum temporum omnia miracula, et in singulis saeculis inveniunt miracula plurima in confirmationem dogmatum nostrorum, ul confessionis sacramentalis, reliquiarum.imaginum.etleharisliae,pontificatus. monachatus, invocationis sauciorum etc. ipsi enim hos titulos ponunt. Et quamvis postea subjungant; illa omnia fuisse daemonum illusiones. vel falsas narrationes; lumen nihil asserunt, quo id probent,msi quod eu miracula pugnant cum evangelio Lulhcri.

Prodent lumen breviter annotare , quomodo omnibus saeculis Ecclesia miraculis claruerit,ul etiam nunc inlclligamus eam esse veram Ecclesiam, quae antiquae similis est, idesl. in qua durat hoc donum. Pruno saeculo habemus miracula Christi , cl apostolorum in evaiigehis, ct actis.

Secundo saeculo habemus miracula Christianorum militum m exercitu M. Antonini, de quo vide Terlul. in lib. ad Scnpulum, el in apolog. cap. 5. Euseh. lib. 5. hist. cap. 3. et Oros. lib. 7. hist, cap. 15. el ipsam epistolam imperatoris, ad Justini opera adjunctam.

Tertio saeculo habemus miracula Gregorii Ihaumaturgi, de quibus vide Basilnun libro de Spiritu sancio, cap. 29,Gregorium Nyssenum in vita ejus. Hieronymum de viris illustribus . cl Eusebium ex versione Bullini lib. 7. cap. 25.

Quarto saeculo habemus miracula Antonii. Illilanonis, Martini. Nicolai. cl aliorum, scripta ab Athanasio, Hieronymo. Sulpitlo, et aliis.

Quinto saeculo habemus miracula plurima,quae describit Augustinus facta suo tempore , lib. 22. dc Civitate Dei. cap. 8.

Sexto saeculo habemus miracula , quae narrat Gregorius in Dialogis . ubi narrat duo tacta a romanis pontificibus, Joanne cl Agapclo, lib. 2. c. 2. el 3.

Septimo sacculo miracula facta in Anglia a s. Augustino, cl sociis, dc quibus Gregorius lib.9.cpisl. 58. elBeda lib. 1. hist. cap. 31. Item ab Oswaldo rege per lignum crucis lib. 3. cap. 2.

Octavo saeculo miracula s. Culhberli.ct s.Joannis In Anglia, teste Beda lib. 4. et 5. hist.

Xono sacculo miracula Tharasii,scripta ab Ignalio Nicaeno. Item alia innumerabilia omnis generis facta in civitate Suessioncnsi in transLitionc reliquiarum s. Sebasliani martyris, quae facta est anno Domini 826·. De qua vide annales Francorum, scriptos summa tide ab auctore, qui illo ipso tempore floruit.

Decimo saeculo miraculas. Romualdi. scripta a b. Petro Damiani: Ilcip Wenccslai regis Büeiuorum, s. Udalrici et s. Dunslani , de quibus vide Suriurn.

i ndccimo sacculo miracula s. Eduardi regis et virginis, s. Ansclmi, Gregorii papae VII. el aliorum. Post illa undecim saecula.

Duodecimo saeculo claruerunt in Ecclesia catholica miraculis b. Malachias el b. Bernardus. De .Malachia episcopo legato pont. rom. sic scribit Bernardus in vita ejus, poslcaquam narravit inulta ejus miracula: *Quo,* inquit . *antiquorum* pertere *miraculorum Malachias non claruit ? Si bene advertimus pauca ipsa, quae dicta sunt,* non *prophetia defuit illi, non revelatio , non gratia sanitatum, non mutatio mentium , non denique mortuorum suscitatio.*

Beatus autem Bernardus monachus.et pater monachorum, ac romanis pontificibus addictissimus, pluribus miraculis claruit, quam ullus salictorum, quorum vitae scriptae exstant. Nam una die in constanliensi dioecesi constat cum Illuminasse caecos undecim,curasse mancos decem cl claudos decem el octo, ut scribit Golfridus. qui cum ipso vixit. lib. 4. cap. 4. vitae ejus. El praeterea omnes quinque libri plenissimi sunt miraculis.ul difficile sil eorum numerum inire.

Dccimolerlio saeculo claruerunt in Ecclesia catholica mulli, sed praecipue b. Franciscus, cujus vitam miraculis plenissimam scribit b. Bonavenlura: liem b. Dominicus, cujus vita, etsi negligcnlius scripta fuit, tamen constat cum 1res mortuos excitasse. Claruerunt eodem sacculo miraculis b. Petrus martyr, et b. Thomas ex ordine praedicatorum . el b. Antonius . ac b. Bonnventura ex ordine minorum, dc quibus vide Antoninum 3. part. hist. lit. 23. et 24. ct ad lincin ejus saeculi claruit miraculis plurimis s. Coelestinus V. pontifex romanus tam ante pontificatum , quam postea. ul scribit in ejus vita Peirus cardinalis Cameraccnsis.

Dccimoquario sacculo claruerunt miraculis eliam inulti . sed praecipue, s. Catharina senensis, s. Nicolaus tolentinas, dc quibus vide Antoninum, ubi supra.

De.cimoquinlo saeculo claruit s. Bernardinus, item s. Vinecnlius vivus, et mortuus miraculis plurimis. adeo ul b. Antoninus 3. parte hist. lit. 23. dicat, constare de 38. mortuis per eum excitatis. Idem b. Antoninus eodem saeculo miraculis claruit, cujus vita exstat apud Suriurn.

Denique hoc nosiro saeculo claruit in primis s. Franciscus de Paula plurimis miraculis.ul in Bulla

c.iuonizuliouis scribit l.co X. pout. quae Bulla cx-slat upud Surimn. Claruit eliam in Indiisomni genero miraculorum h. paler Franciscus Xavenus societatis Jcsu presbyter. Conslat enim cx Indicis literis, quas ii. qui cum eo versabantur, huc miserunt, ab eo paralyticos, surdos, mutos,caecos esse curatos, murtuum quoque ad vitam revocatum, et cum mortuus deferretur ad insulam Coam ex Malacca, maris tempestatem sedatam. Denique corpus ejus post 15. menses a morte integerrimum, el suaviter olens repertum , cum tamen jacuisset per mullos menses calce obrutum ; nec dubium csl, quin usque ad hanc diem integrum cl incorruptum conservetur.

Conferantur ista cum Lulhcri vita cl morte. Lutherus deserit monasterium , ducit uxorem post votum continentiae, bellum indicit papae; Franciscus ingreditur ordinem religiosum , servat diligentissime votum continentiae : obligat se papae volo obedienliae peculiari, ct ab eo missus in extremas mundi oras proficiscitur. Certe isti contrariis itineribus incedunt, ul neccssc sil alterum eorum aberrare a rectu via. Quis poterit melior esse judex, quam Deus , qui scrutatur renes cl corda ? Quomodo autem potuit Deus apertius sententiam suam explicare; quam tribuendo uni donum singulare miraculorum el conservando corpus ejus praeter naturae ordinem perpetuo incorruptum , cum interim ulter ne unam quidem muscam excitare potuerit, ct corpus ejus pracicr naturae eliam ordinem subito putrescere coeperit, idque in liveme, quando gelu omnia rigebant. cl ita putrescere. ul intra arcani slamneam foclor contineri nequiverit ?

Merito igitur Augustinus libro dc utilitate credendi, cap. 17. el libro contra epistolam fundamenti, cap. 4. dicit, se teneri in Ecclesia vinculis miraculorum; el Ricbnrdus de. s. Viclore lib. 1. de Trinitate, cap. 2. audet dicere: Domine, si error *csl quod credimus, a te decepti sumus: ista enim in nobis iis signis cl prodigiis confirmata sunt, quae non nisi a tc* fieri *potuerunt.*

Sed respondet Calvinus in praefatione Institutionis, et Magdeburgenses in singulis ferc Centuriis, miracula sanctorum nostrorum vel esse licta, vel imaginaria, idesl, vel non ila res contigisse , el falso narrari ab historicis, vel si contigerunt. esse praestigias daemonum. Quocirca Magdeburgenses Cent. 5. c. 10. coi. 1,393. dicunt , si vera sunt, quae de miraculis b. Martini scribil Sulpitins. b. Marlinum sino dubio fuisse uecromanlicum. Et quidem esse haec miracula licta,non probant. sed dicunt solum.

Fuisse autem daemonum praestigias, ex eo probarc nituntur, quod vera miracula confirmant cvangclium, ut conslat Marci ultimo ; ista autem evcrlunt cvangelium, cl confirmant idololatriam, idesl, reliquiarum, ct imaginum cultum . sanctorum invocationem, missam, el alia id genus. Addunt secundo. cx miraculis non sumi argumentum firmum ad probandam veram fidem , id quod probant qualuor argumentis. Primo, quia etiam Antichristus faciet signa el prodigia magna, Malth. 21. Apocalyp. 13. ct 2. Thcssal. 2.

Secundo, quia Augustinus tractatu 13. in Joan, dicit,non esse credendum Donatislis etiamsi miracula faciant, ubi per contemptum vocal cos mirabiliarios; cl libro de unitate Ecclesiae , cap. 16. postquam docuit non esse credendum miraculis Donalislarum, addit, nec eliam miraculis catholicorum: *Quaecumque* . inquit, *talia in catholica fiunt, ideo sunt approbanda . quia in catholica fiunt : non ideo ipsa manifestatur Ecclesia, quia haec in ea fiunt.*

Terlio. quia olim ad sepulchrum Ilicreiniae fiebant miracula, opera daemonum; quod inde patet , quia fiebant in eorum utilitatem , qui 1Ilieremiam pro Deo. sacrificiis,divinisque honoribus colebant.

Quarto, quia ex Svelomo constat Vespasianum imperatorem caeco lumen, cl claudo gressum aliquando reddidisse. Item cx Socral. lib. 7. hist, cap. 17. proferunt Cenliirialores Magdeburgenses Cent. 5. cap. 13. col. 1463. miraculum Pauli episcopi Notali.ini; nec tamen , inde colligere licet veram fuisse religionem , quam A'cspasianus, aut Xovaliani colebant.

Sed respondeamus ad singula. Ad primum cum negant facta esse miracula, quae a nostris referuntur , Ilespondeo : Impudentissime negari. Stultum enim est credere potius Calvino, ct Illyrico dc lusionis ahliquis , quibus non interfuerunt. quam Bernardo . Bmiavenlurae , Antonino , qui interfuerunt. Praeterea, ul s. Augustinus respondit, Paganis negantibus historias miraculorum nostrorum lib. 10. tie Civil. Dei,cap. 18. si liceat absque ulla ratione negare facta olim miracula , peribit fides omnium librorum,cl tolletur non solum noslra.sed eliam omnis alia religio. Omnes enim, qui Dii habenliir . operibus mirabilibus , a ductis viris conscriptis. divinitatem suam,sive veram,sive falsam, mundo persuaserunt.

Ad secundum, eum dicunt esse praestigias daemonum , Ilespondeo: In primis hanc esse veterem calumniam : sic enim scribae cl pharisaei loquebantur de miraculis Christi, Malth. 12. et pagani dc miraculis martyrum, quos magos cl uecromanticos vocaro solebant; EL \riani, Eunomiani, Vigilantiam de miraculis catholicorum . ut testantur Ambrosius in serin. dc ss. Gervasio el Prolhasio , Ilierouym. coni. Vigilantium . el Victor lib. 2. de persequut. vvandalica.Deinde nullam habet probabihlalem . quod s<. Martinus , Franciscus , et alii quidam, qui simplicissimi erant, magica arte uterentur.

Sed.inquiunt.ista miracula evertunt evangclium. Ilespondeo : Verum est. sed Calvini, non Christi; vel probent ipsi quod tam audacter affirmant. Ace minus, facile refelluntur illa argumenta postrema , quibus probant,miracula non facere certam fidem.

Ad primum respondeo: Miracula Antichrist! fore mendacia . ul apostolus dixit 2. Thcssal. 2. idesl. non vera el solida . sed apparentia , vel mirabilia hominis, non tamen absolute miracula, qualia arte daemonis fieri possunt. Id palet cx Apocalypsis cap. 13. ubi pro maximis Antichrist! miraculis ponitur . quod faciei ignem de coelo dcsqtmdere , et ul imago bcslinn loquatur. Haec aulein facillima esse diabolo , palam est : At miracula sanctorum

sunl illuminationes caecorum , curationes claudorum , excitationes mortuorum : quae non nisi ejus virtute licri possunt,de quo canimus in psalmo 135. *(lui facit mirabilia magna solus.*

Ad secundum dico: .Miracula Donalistarum,quac Augustinus contemnit, non fuisse miracula talia , qualia sanctorum sunl, sed occultas quasdam visiones tantum . quas sine ullo teste jactabant se vidisse ; qualis fuil visio Zwinglii. qui in lib. qui inscribitur subsidium dc eucharistia,dicil se vidisse spiritum, sed non potuisse discernere, esset ne albus, an niger ; qualis esl eliam visio , quae narratur in libro , qui inscribitur querela , vel somnium Lulheri, ubi Luiherus narratur apparuisse quibusdam Lulheranis , Irislique vultu conquestus, quod tam se , quam doctrinam suain discipuli sui brevi essenl deserturi. Itaque non sine caussa ea miracula s. Augustinus vocat fabulas.

Quod autem Augnstinus maximi faciat vera miracula . patet e.x lib. 22. dc Civit. Dei, cap. 8. ubi contra paganos adducit miracula maxima, facta ad reliquias sanctorum,praecipue Stephani protomarlyris.

Ad id. quod Augustinus dicit, Ecclesiam non demonstrari ex miraculis, sed ex Scripturis, Ilcspondeo: Augustinum contrario modo loqui in lib.coni, cpisl. fundamenti, cap. 4. et 5. ubi dicit, Ecclesiam demonstrari cx miraculis. non ex Scripturis , immo Scripturas demonstrari ex Ecclesia. Ne igitur sccum pugnei, dicendum est, in utroque loco eum loqui cx liypolliesi. Quia enim .Manichaei ;idmillebant miracula , el negabanl Scripturas (nam veterem dicebant esse a diubolo , novam dicebant esse lotam corruptam a falsariis) Augustinus in lib. coni, epislol. fundamenti .Manichaeorum, ex miraculis demonstrat Ecclesiam,deinde cx Ecclesia demonstrat Scripturam. Sed quia Donatislac credebant Scripturae tam veteri, quam novae, cl jactabant suas visiones, contemnentes miracula Ecclesiae, ideo Augustinus coni. Donalislas alia via procedit. cl cx Scripturis demonstrat Ecclesiam,deinde per Ecclesiam vult judicari de miraculis.

Esl autem observandum . rCcle demonstrari cx miraculis Ecclesiam , cl ex Ecclesia miracula, sed diverso genere demonslrationis;quciuadmodum ex effectu demonstratur caussa, el cx caussa efleclus. Nam ex miraculis demonstratur Ecclesia, non quoad evidentiam, vel certitudinem rei, sed quoad evidentiam cl certitudinem crcdibilitalis.Cujus rei ratio esl. quia ante approbationem Ecclesiae . non esl evidens nut cerium certitudine fidei de ullo miraculo, quod sil verum miraculum; lumen esl tale, ut evidenter faciat rem credibilem.El quidem,quod non sil evidens.patet,quia tunc fides esset evidens; quod non sit certum certitudine lidei. palet, quia non constat nobis certitudine, cui non possil subesse falsum , illam non esse illusionem daemonis. Daemon enim etsi non potest facere vere, miracula, tamen potest facere apparenter eliam maxima quaeque.

Cur ergo (inquies) tenebantur credere Christo praedicanti. qui ejus miracula videbant? Ilcspondeo : Quia homo non potest salvari sine Ildc Christi: et ideo tenelur accipere eam lidem,ul medium ad salutem suam necessarium. Nohul autem Dhh obligare homines,ul crcdcrcnt incredibilia,sed sulum quando per miracula . ct similia motiva fides facta esl credibilis : al ex Ecclesia demonstratur miraculum, quoad certitudinem rei. quia, quandu Ecclesia declarat miraculum factum , essb verum miraculum, certi sumus ita esse.

Ad tertium dico: Mendacium esse Calvini, quod populi coluerint Iliercmiam sacrificiis , divinisque honoribus. Nam nullum testem adducit hujus rei, nisi quod in margine ponit (Hieronymus praefatione in Iliercmiam). Caelorum.neque in praefatione Hieronymi in Iliercmiam . a se translatum . neque in praefatione Commentariorum Ilicreiniac ulla mentio 111 hujus historiae.Praeterea exstat alia quaedam praefatiuncula in bibliiis Dcncdicli.Hicremhic praefixa, ad quam videtur Calvinus respexisse.Sed ea non esl Hieronymi,neque in ea lit mentio sacrificiorum, divinorumque honorum: sed solum.quod miracula facta sint ad sepulchrum ejus. Denique Epiphanias el Isidorus in vita Hiercmiae . dicunt quidem miracula facla;scd de sacrificiis divinisqtie honoribus nihil dicunt.

Ad quartum respondeo: Nec caecum vere, nec vere claudum a Vespasiano esse curatum. Nam. ut scribit Cornelius Tacitus lib. 4. hist, interrogati medici.au morbi duorum illorum curabiles essent: responderunt, esse curabiles; *Medici,* inquil. caria *disserere : huic non exesam vim luminis. cl redituram, si pellantur obstantia, illi elapsos in pravum artus . si salubris vis adhibeatur, posse integrari.* Igitur mirum non est, si morbi curabiles naturaliter, opera diaboli curati fuerint. Adde, quod , ut Tertullianus docet in apologetico , cap. 22. credibile est totum illum morbum fuisse a diabolo. qui insidens in oculo unius, el alterius tibia, impediebat usum eorum mcmbiorum:idqucco fine, ut videretur sanare, cum desineret nocere.

Ad postremum de miraculo Novationi respondeo: Miraculum factum esse non in confirmationem fidei Novalium. sed catholici baptismi. Id enim pro miraculo scribit Socrates . quod curti ad Paulum episcopum novationum venisset quidam Judaeus impostor, ut ab eo baptizaretur, el apud se baptismum irrideret. continuo lota sacri fontis aqua evanuit. At non fuisse hoc miraculum Novalinni erroris.sed veri baptismi perspicuum esl ex eo,quod idem Socrates subjungit, cognitum paulo post fuisse, eum Judaeum jam antea tiaptizalum ritu catholico ab Attico episcopo constanlinopolilano. Itaque Deus, quia noluit irrideri baptismum.in Ecclesia rite susceptum . non permisit impostorem Judncuin ab Interdico episcopo Jlcruin baptizari.

CAPIT XV.

JA'qla *duodecima.*

Duodecima nota est Lumen propheticum. Sicut enim Christus Marci till, promittit Ecclesiae donum miraculorum.iln etiam Joel. 2. exponente Petro Aci. 2. promittit donum prophetiae,quod certe esl maximum : cum certum sil , neminem cognoscere futura contingentia, excepto Deo, Isaiae It.

Annunciate quae ventura sunt in fulurum, et sciemus , quia Pii estis vos. El c contrario Deui. 18. ponitur tamipiam nota falsae doctrinae, si propheta praedixerit aliquid, cl non evenerit.

Jam apud Ethnicos cl Haereticos nulla fuerunt vera valicinia, sed mulla falsa, nisi forte lièrent in testimonium nostrae fidei, ul fuerunt valicinia Sybillaruin cl Balaam. Elsi enim Ethnici habuerunt plurima oracula Apollinis, tamen illo, vel per ani·, liages respondebant, quando scilipet Apollo non sciebat revera, quid esset futurum : vel ca praedicebant , quae daemones ipsi facturi erant; vel ca, quae coepta erant lieri. ignorantibus nuntiabant tamquam futura; vel demum ca praedicebant,quae naturales habent caussas nobis ignotos; illis autem nutas propter majorem naturae subtilitatem. De qua re vide s. Alhanasium , in vita s. Antonii, s. Augusjinum lib.de divinatione daemonum,cl Theodorclum lib. dc oraculis.

Haeretici quoque , quotiescumque aliquid praedicere voluerunt, decepti stlnl. Id palet dc falsis prophetis in Testamento veteri, 3. Beg, 22. Tempore autem novi Testamenti fuit olim Montanus , qui propheta videri voluit cum duabus prophetissis iTisca el Maximilla . cl praedixerunt bella , ct nescio quae alia tunc futura: sed plane contrarium accidit, ul notat Eusebius lib. 5.hist.cap.16. cl 18.

Nostris temporibus Luiherus , quem Lulhcrani constanter prophetam Germanicum ct Heliam vocant, apud Coclilaeum iu actis Lulhcri anni 4525. praedixit fore , ul, si ipse adhuc per duos annos suam doctrinam praedicaret. evanescerent papa , cardinales , episcopi, monachi, moniales, turres, campanac , missae etc. cl tamen praedicavit postea non duos,sed fere 22. annos; obiit enim anno 1546. cl tamen non evanuerunt papa, cardinales, episcopi, monachi etc. Ibidem Cochlaeus refert de Thoma Munccro. qui se Gcdconem vocabat, cl infinitos rusticos armaverat contra principes Germaniae. quod praedixerit, certam victoriam suis,et se in manica excepturum omnes globos tormentorum bellicorum, ct tamen paulo post caesi sint fere omnes rustici.clThomas captus,clsccuri percussus. Idem Cochlaeus in actis Lulhcri, anni 1533. scribit , tam constanter asseruisse. Lulheranorum prophetas , illo anno futurum diem ultimi judicii. ct ipsum eliam diem designasse , ul mulli nec arare. . nec serere voluerint; qui tamen mendaces inventi sunl.

Al in Ecclesia catholica praeter prophetas Testamenti veteris,cl eos qui fuerunt primis quingentis annis a Christi adventu, ut Vgabum.de quo Aclor. II. ct Gregoriiim thaumalurgiim , de quo B.isihus lib. dc Spiritu saucio , cap. 29. el Antonium . dc quo Athanasius in ejus vita , el abbatem Joanncm, de quo Augustinus lib. 5. de Civil. Dei cap. 26.fuerunt etiam posterioribus saeculis , quibus juxta Lutlieranos perierat apud Ilornanos Ecclesia , veri prophetae , cl quidem monachi, ac romano pontifici addicti. Dc s. Benedicto ita scribit Gregorios hb. 2. Dialog, c. 15. *Hcnediclus.*inquit, *regem dc. suis actibus increpavit*, atque *in paucis sermonibus cuncta, quae illi erant eventura.praenuntiavil dicens: Mulla mala facis, multa mala feci sii jam aliquando ab iniquitate conquiesce..Equidem Hornam ingressurus cs* , mare *transiturus* , notem annis *regnans,* decimo *morieris.* Duae pmnia completa sc vidisse ibidem Gregorius testatur.

De s. Bernardo scribitur in ejus vita lib. 4. cap. 3. curn quatuor hominibus praedixisse conversionem, tribus dc ca nihil cogitantibus, quarto eliam ab ea re alienissimo; Quae omnia. sicut praedixerat, evenerunt. Sed mirabile est prorsus, quod ibidem dc nobili quodam viro narratur; nam cum pro ejus conversione, ul s. Bernardus oraret. quidam illius filius peteret, respondit sanctus: Ac *timeas, ego illum probatum monachum in hac Claravalle. sepeliam.* Quot sunl iu hac una sententia valicinia?.Nam et monachum illum aliquando futurum, cl in ordine monastico usque ad mortem perseveraturum , cl sancte ac pie diem extremum clausurum,idquo ante ipsum Ilernardum.et in Claravallc, cl ipsius Bernardi manibus sepeliendum. Sex vaticinia sunl inter sc diversa , et omnia tamen , nec sine singulari Dei providentia . impleta. Sic enim auctor pergit: *El perfectus,* inquil. *monachus facitis est. et a Patre sancio (sicut ipse praedi.eerat) in Claravalle sepullus: tamquam enim mori illo absente non posset, quinque mensibus infirmalus.ct celeberrimum,immo continuum responsum mortis in scipso habens. sustinuit. donec Pater sanctus rediret. qui, ul olim promiserat, eum traderet sepulturae.*

S. FranCiscus (ut scribit in ejus vita b. Bonaventure) cum ebristianus exercitus certo die cum Saracenis pugnaturus esset, admonuit duces , ne eo dic pugnarent : sibi enim a Deo revelatum . victoriam hostibus eo dic cessuram. Sed cum contemnerent duces beati Francisci monita, caesi, fusique sunl Christiani inaudita strage. Addi possent mulla alia ejusdem generis;fere enim nulli coluntur in Ecclesia sancti homines, qui simul cum miraculis , non ellam hoc dono claruerint. Sed haec pauca hoc loco sufficicnl.

CAPUT XVI.

Λ'οια *dcciinalcrlio.*

Dccimalcrlia Nola esl Confessio adversariorum. Tanta enim est vis veritatis . ul eliam adversarios cogat interdum sibi testimonium dare . juxta illud Deui.32. *Non enim esl Deus noster,ul Pii eorum, cl inimici nostri sunl judices.* Jam nusquam inveniuntur catholici laudasse , aut approbasse doctrinam, aut vitam ullorum Ethnicorum, aut Haereticorum. Scimus cniiu . unam lanium esse veram lidem, cl sine ca nullam esse veram justitiam. Itaque nos constanter asserimus , errare omnes, qui doctrinam nostram non sequuntur. Al non sic dc nobis loquuntur Pagani , Judaei , Tureae , Haeretici.

Dc Paganis mulla testimonia sunt. Plinius II. in epistl. ad Trajanum, libi 10. epistolarum scribit Christianos omnia vitia detestari. sanclissimeque vivere.el hoc sohim in eis posse reprehendi, quod nimis facile pro Deo suo vitam profundant. quod

que horis antelucanis surgant ad canendas laudes Christo. Terlullian, in apologet, cap. 1. el 2. testatur, Paganos noluisse disculi caussam Christianorum , sed damnari sine discussione , quia sciebant. se in cis nihil mali reperluros; el cap. 5. el G. affirmat, cos imperatores , qui sunl habili optimi. favisse Christianis; ul M. Aurelium, Vespasianum, Antoninum Pium: cos autem perscqmilioncs movisse , qui sunl habili pessimi, eliam ab ipsis gentilibus, ul Aeronem el Domitianum.

Exslal quoque cpisl. Marci Aurelii imperatoris, in qua testatur, in Germania cum per dies quinque siti laboraret exercitus, ct essent Romani circumdati ah incredibili multitudine Germanorum, ut esset impossibile humanis viribus evadere; lune se ad Deos palrios confugisse, sed fruslra; deinde aliquot milites Christianos, qui erant in exercitu, rogasse, ul etiam ipsi Deum suum orarent. Porro vix illos in genua ad orationem procubuisse, cum slatim dc cocio in Romanos quidem jucundissimus imber descendit; in hostes vero ignis cl grando permixta: cujus epistolae meminit Tertullianus in apologet, cap. 5. et in lib. ad Soapulum, et nuper inventa est, cl impressa in operibus Justini.

Denique, s. Antonium, s. Ililanonem el s. Murtinum fuisse honori et reverentiae Paganis , scribunt Athanasius, Hicronym. et Sulpitius , in eorum vitis.

De Judaeis habemus in primis testimonium Joseph· lib. 18. anliquit. cap. 6. ubi affirmat, Christum plus quam hominem fuisse, civere Messiam esse. Philo scripsit librum insignem de laudibus coruin Christianorum, qui sub Marco evangelists in Aegypto vivebanl-.quem librum scriptum dc laude Christianorum, non dc secla aliqua judaica, ul pulanl Ccnlurialores Cent. 1. lib. 2. cap. 3. col. 18. testatur Eusebius lib. I. histor. cap. IG. Epiphanius haeres. 2!). Hieronymus de viris illustribus in Philone. Sozomenus lib. 1. cap. 12. cl Beda praefatione in Marcum.

Mahumelus in Alcorano. cap. 2. docel, Christianos salvari: et cap. 4. dicil , Christum maximum esse prophetarum, cl ipsam Dei animam habere. Testatur quoque s. Bonaventure , sullamim Aegypti. licet mahmnelanum , in summo honore ac reverentia habuisse b. Franciscum.qucm tamen sciebat chrislianum el catholicum esse.

Idem de haereticis dici potest. Nam b.· Benedictum catholicum a rege Tolila ariano summo honore affectum.ul verum Dei servum et prophetam, scribit s. Gregorius lib. 2. Dialog, cap. 15. Et I.utherus jam haereticus existons. sic scribit in lib. contra Anabaptistes, qui in odium papae rejiciunt baptismum parvulorum: IVos, inquit, *fatemur, sub papatu plurimum esse boni Christiani . immo omne bonum Christianum, atque eliam illine ad* nos *devenisse. Quippe fatemur in papatu veram* ·■"·· *Scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris , veras claves ad remissionem peccatorum . verum praedicandi, offiemm, verum cateehismum . ul sunt. oralin dominica. decem praecepta, articuli fidei. Dico insuper, tub papatu veram christianitatem, immo enim nucleum clui lianilalis esse.* Haec ibi. t hi si nobis nucleum tribuit, certe sibi nihil servat, nisi corticem vel putamina.

Calvinus Institut, cap. 10. § 17. vocal Bernardum pium scriptorem. At certe Papisla fuit Bernardus, el nemo csl pius sine vera tide. Philippus in apologia ari 5. cl 27. Confessionis Augustanae, vocat sanctos Beruardum . Dominicum el Franciscum, quod idem facit Lulherus in libro de abroganda missa,prope finem.Itein.ul scrimlCocldaeus in netis Lulheri.anni 1531. cum posl mulla praelia inter catholicos el haereticos Helveticos pax componeretur in 1. ari. Concordiae haeretici scribebant , se velle deinceps dimittere confoederatos suos quietos circa veram , indubitatam el catholicam lidem suam ; Catholici aulem scribebant, se velle dimittere confoederalos suos quietos circa lidem coruin ; nihil vero addebant de vera, indubitata, vel cniholica.

CAPUT XVII.

Nota *decimaquarla.*

Decimaquarla Nota est Infelix exitus , seu linis eorum, qui Ecclesiam oppugnant. Etsi enim Deus punil suos, et flagellai, lamen laudem projicil virgam in ignem. Deut.32. *Laudate gentes populum ejus. quia sanguinem servorum suorum ulciscetur. el vindictam rétribuai in hosles eorum.*

De misero line Pharaonis , primi persequuloris Ecclesiae, legimus Exod. 14. de Dallian cl Abiron primis schismaticis legimus Nuiner. 1G.de Jewbel, 4. Reg. 9. Dc Antiocho. 2. Machab. 9. de Pilato . quod seipsum interfoceril, scribit Eusebius lib. 2. hist. cap. 7. Et cap. ult. referi breviter cladem Judaeorum . quam Josephus late prosequitur in lib. dc bello Judaico.De Herode Ascalonila,qui objit scatens vermibus cum prins occidisset uxorem. cl filios, cl seipsum occidcrc voluisset. scribit Josephus lih. 17. anliquilal. cap. 9. Dc Herode Tetrarcha, quod amisso regno, in exilium relegatus perpetuum, miserrime vixerit, scribit idem Josephus lib. IS. cap. 14. Dc lilia ilerodiadis, vide Niccphorum lib. Leap. 20. De Herode Agrippa vide Actor. 12. Neronem. Domitianum, elcaeleros imperatores, qui Christianos persequnli sunl, omues vel a seinsis.vel ab aliis crudeliter nccalos.vel certe misera periisse . constat ex chronicis el historiis omnibus. Nam Trajanus horrenda paralysi, cl simul hydropis! cxlinclus csl, Diocletianus imperium deposuit prae dolore, quod Christianos delere non posset. Galerius . Maximianus el Maximinus tam horrendis doloribus correpti sunl. ul etiam medici ethnici dicerent, divinam osse plagam. Vide Eiisebium in Chronico, et lih. 8. histor. cap. ull. et lib. 9. cap.ult. Moxcnlius in flumine periit, el incruentam victoriam Constantino reliquit. Euseb. lib. 9. c. 9. ex versionc Ruffini.

Veniamus ad Haeresiarchas el Apostatas. Sinum magus cum volare vellet. orationibus b. Petri dejectus.tibias fregit.el paulo post cum summa ignominia obiil : Egesippus lib. 3. cap. 2. de excidio Hierosolymitano. ct Arnobius lib.2. contra Gentes.

Excoriatus est a rege Persarum Manichaeus vi-

vus. non ob lldcm, sed quia lilium regis curaturus occidit: Epiphanius haeres. GG.

Montanns. ThOOdotus cl prophetissae connu laqueis scipsos necaverunt. Eusebius lib.'>.hist.cap. |G. Donatislao quidam cum canibus eucharistiam projicerent, ab iisdem canibus lacerati sunt: Optatus lib. 2. contra Parmcnianum.

Arius cum in Ecclesiam intrare vellet, subito motu alvi ad latrinas publicas accessit, el simul cum excrementis intestina omnia cl animam elTudil: Tostis Athanasius oral.I.contra Arianos.el Ruitinus lib. 10. hist. cap. 13.

Julianus apostata divinitus occisus, communi etiam curuil sepultura : nam a terra sponte aperta , absorptum, scribit Gregorius nazianzenus orat, in Alhanasium, circa fin.

Valens Arianus. qui Juliano in perscquulione Christianorum successit, vivus a Gothis etiam Arianis crematus esi: Rudinus lib.11.hislor.cap. 13.

Neslorius lingua impia a vennibus consumpta , miserrime interiit: Evagrius lib. 1. hist. cap. 7.

Himcricus rex Mandatorum arianus, el persequulor Ecclesiae . vennibus loto corpore scatens , consumptus csl: Victor lib. 3. extremo.

Anaslasius imperator, fautor haereticorum Eulycliianorum, fulmine ictus interiit. ut scribunt Cedrenus , Zonaras el Paulus Diaconus in ejus vita. Tempore Leonis Iconomachi, pestilentia consequula combustionem imaginum in foro conslanlinopolilano, trecenta millia hominum sustulit Conslantinopoli:Vidc Chronica Matthaei Palmcrii anno 1241. De Constantino Copronymo, vide Paulum Diaconum.

Lulherus morte repentina sublatus est.Nam cum vesperi opiparam cocnam sumpsisset laetus, cl sanus . el facetiis suis omnes ad risum provocasse!, eadem nocte mortuus est: Vide Cochlacnm invita Lulheri.

Zvvmglius in bello contra Catholicos trucidatus est. et paulo post Basilcae frater ejus spiritualis Oecolampadius . cum vesperi sanus cubitum ivisset. mane inventus est ab uxore mortuus in lecto: Auctor Cochlacus in actis Lulheri anno 1531.

Andream Carolsindium a daemone interfectum , ministri basileenses scribunt in epislola,quam ediderunt dc morte Carolsladii.

Joannes Calvinus vermibus consumptus, expira·vil, ut Antiochus , Herodes , Maximinus et Itonericus , lestalur Hieronymus Itolsecus in ejus vita. Qui eliam addit, eum, daemonibus invocatis, blasphemantem et èxccranlem obiisse.

CAPUT XVIII.

Nota decimaquinta.

Ultima Nota est Felicitas temporalis. divinitus iis colluta , qui Ecclesiam defenderunt. Numquam enim catholici principes ex animo Deo adhaeserunt. quin facillime dc hostibus triumpharent. Notae sunl in primis victoriae in Testamento veteri Abrahae, Moysis. Josiie, Gedconis, Samuelis. Davidis. E/echiae. Josiae.Machabaeonim. In Testamento novo Constantinus, qui primis publice ex imperatoribus Ecclesiam dcfendit.eo fere modo Maxentium vicit, quo Moyses Pharaonem. Vide Euseb. lib. 9. hist. cap. 9. de co sic ail Augustin, lib. 5. de Civil. Dei, cap. 25. *Constantinum imperatorem, non supplicantem daemonibus, sed ipsum rerum Deum colentem , tantis terrenis implevit muneribus , quanta optare nullus auderet. Universum orbem romanum unus Augustus tenuit el defendit. In administrandis cl gerendis bellis victoriosissimus fuit. In tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est. Grandaevus aegritudine. cl senectute defunctus est, filios imperantes reliquit.*

Dc Theodosio seniore scribit idem Augustinus ibidem , cap. 2G. ei, quod vere pius cl catholicus esset, adeo prospere omnia successisse.ul in praeliis hostium tela in auctores.Deo agente, retorquerentur. Addit Theodorclus lib. 5.hist.cap. 21·.sanctos Joannem cl Philippum apostolos apparuisse in equis albis in eodem praelio pro Theodosio imperatore pugnantes.

De Honorio eliam plane catholico el romano pontifici addictissimo,ul patet ex ejus epistolis ad Bonifacium papam , scribit Augustinus lib. 5. de Civit. Dei. cap. 23. ita Deum pro illo pugnasse , ut uno praelio mullo amplius , quam centum millia Gothorum prosternerentur, ct rex ipse Radagaisus cum filiis caperetur, cl occideretur,cx Romanis ne uno quidem vulnerato, nedum exlincto.

De Theodosio juniore scribit Socrates lib.7.hist, cap. 18. exercitu ejus pugnante cum barbaris , cl ipso inierim in urbe precibus apud Deum vacante, circiter centum millia Saracenorum,ab angelis acta in Euphratem, miserrime periisse.

Justinianus senior , donec catholicus fuit, felicissime imperavit, ita ut Italiam, Africam, aliasque mullas provincias romano imperio restituerit, ul patet ex Evagrio lib. 4. histor. cap. IG. cl seq.Al, ubi haereticus factus csl.cl edictum proponere voluit de sua hacrcsi recipienda, mox repentina morte sublatus est. cl Ecclesiam magno metu liberavit. ut idem Evagrius scribit lib. 4. cap. nil.

Heraclius quoque, ut ex Joanne Zonara, ahisque historicis cognosci potesl, dum catholicus esset, praeclarissimam victoriam dc Persis reportavit, el crucem Domini recepit. quando res romanae desperatae omnino esse videbanlur.Al cum in haeresim incidit Monolhelilarum . omnia illi infeliciter successerunt,cl ipse novo atque inaudito morbi genere exlinctus est.

Constat item cx Graecorum historiis , imperatores orientis ab eo tempore, quo propter dissidium circa imagines se ab Ecclesia romana separaverunt, semper in dies deterius se habuisse,donec tandem imperium penitus amiserunt. In occidente vero ex Latinorum historiis manifeste colligitur , semper imperatores magis, vel minus floruisse; ut magis, vel minus romanae Ecclesiae addicti fuerunt.

' Tempore Urbani II.ad annum Domini 1098.Chrisliani in bello sacro a papa indicio pro recuperatione Ilierosolymae.cum essent Antiochiae in summa desperatione . eo quod prope adesset infinitus exercitus Turearum et Persarum. cl ipsi pauci essent . el diuturna fame prope enecti, ita ul eliaiu

viri fortissimi baculis innixi incederent, nec equos haberent, nisi paucissimos,ita ul praecipuus princeps Godefrcdus equo commodato utcrctur,cl mulli principes in asinis equitare cogerentur, tandem Deus revelavit, ubi esset sacra lancea, cl ea praelata, in bello victoriam dcdit.ita ut occiderint centum millia Turearum , ct ex ipsis vix quatuor millia ceciderint. Cecidit cliam ros divinitus in illos , qui animis cl corporibus vires addidit.Denique apparuerunt 1res viri sancti pro illis de coelo pugnantes: Vide Paulum Aemilium lib. 4. Gulicimum Tyrium lib. G.prope lin.et Dodecbinum Mariani Scoti continualorem.

Tempore Innoccnlii III. in Gallia ab octo millibus catholicorum caesa sunl imo praelio centum millia Albigcnsiiim haereticorum, ul scribit Aemilius lib. G. historiae Francorum.

Nostris temporibus anno 1531. quinque praelii commiserunt pro Ude catholici Helvetii cum haereticis Helvetiis, se semper Catholici vicerunt,cum tamen essent numero el armis mullo inferiores : Vide Joan. Cochlacum in actis I.ulhcri, anni 1531.

Carolus V. miraculo divino victoriam retulit dc Luthcranis anno 1547.

In Gallia quoque ct Belgis mullas victorias Catholici de Haereticis, non sine miraculo . reportarunt. Immo vix unquam fuerunt Haeretici superiores , quando justo praelio dimicatum csl. Atque haec de nolis Ecclesiae,cl universa hac disputatione pro instituta brevitate dicta sint.

Finis *quartae Controversiae generalis.*

LAUS DEO, V1BGIXIQ1E MΛTIH MΛIΠΛE.

SECLIDA COWROVERSIA GEAERALIS

DE MEMBRIS ECCLESIAE

MILITANTIS

TRIBUS IJRRIS EXPLICATA

DE CLERICIS

Praefatio. Ordo disputationis de clericis.

CAP. I. *Dc nomine clerici et laid.*

II *Proponitur quaestio de institutione ministrorum Ecclesiae.*

III *Non pertinere ad populum jus ordinandi pastores, sive ministros.*

IV. *Non esse populi, sed episcoporum vocare ministros.*

Electionem ministrorum non /ieri a solo *Deo.*

VI. *Non decuisse Christianos sacerdotes carnali .successione propagari.*

11. *Jus eligendi pontilicem, cacterosque Ecclesiae ministros. non convenire populo jure divino.*

VIII. *Electionem episcoporum, non pertinere jure divino ad clerum* , sed ad *summum pontilicem.*

IX. */lationem eligendi summum pontificem* , per solos *cardinales* , esse *omnium optimam.*

Ad quos electio summi pontificis pertinet, si cardinales nulli essent etc.

XI. *Du numero ordinum ecclesiasticorum.*

XII. *De antiquitate ordinum.*

XIII. *Dc officiis ministrorum.*

XIV. *Dc distinctione episcopi cl presbyteri.*

XV. *Solvuntur objectiones.*

XVI. *De cardinalibus.*

XVII. *Dc chorepiscopis.*

CAP. XVIII. *De coclibatu sacerdotum: silne jure divino annexus sacris ordinibus coelibatus. au non?*

XIX. *Coelibatum jure apostolico rectissime annexum ordinibus sacris.*

Solvuntur argumenta Calvini.

XXI. *Solvuntur argumenta Philippi.*

XXII. *Solvuntur argumenta Jlagdcburgcnsium.*

XXIII. *De. bigamia.*

XXIV. *Solvuntur objectiones Lutheri.*

XXV. *De decimis.*

DUBII M I. *An praeceptum de solvendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.*

П. An *laid pauperes* teneantur decimas dare *clericis divitibus.*

III. An *excusari possint a peccato , qui nullas decimas solvunt, ubi non est consuetudo solvendi.*

IV. *Qua ratione ostendi possit .justam esse determinationem Ecclesiae. quod Christiani decimam partem* suorum *fructuum Ecclesiae tribuant.*

XXVI. *De possessionibus. quae dono laicorum possidentur* a clericis.

XXVII. *Dc donis saecularibus.*

XXVIII. An *clerici sint liberi a jugo potestatis saccularis.*

DE MONACHIS

GAP I. De *nomine monasticas.*

II *De natura*, sire *definitione religionis.*

CAP. III. *De variil ordinibus religiosorum.*

IV. *Dc cdnfirmatione religionum.*

V. *De origine religionum.*

CAP. VI. *Mendacia deteguntur, et calumniae refutantur.*
VII. *Quid sil consilium perfectionis?*
VII/. *Ponuntur variae sententiae de consillis.*
IX. *Asseruntur consilia evangelica testimoniis Scripturae.*
X. *Idem asseritur exemplis.*
XI. *Idem asseritur testimoniis Patrum.*
XII. *Idem confirmatur naturali ratione.*
XIII. *Solvuntur objectiones.*
XIV. *Explicatur nomen ct definitio voti.*
XV. *Explicatur status quaestionis.*
XVI. *Omne quod sil cx voto, esse cultum Dei.*
XVII. Aon *fuisse Judaeorum proprium vota facere , sed cum Christianis id etiam esse, commune.*
XVIII. *Solvuntur objectiones.*
XIX. Aon *esse proprie votum promissionem, quae fit in baptismo'.*
XX. *Paupertatem voluntariam recte Deo voveri.*
XXI. *Dc volo obedientiae.*
XXII. *Asseritur votum continentiae ex illis verbis, Luc.* I. Quomodo lictistud *etc.·· '**
XXIII. */dem asseritur ex illis verbis , Mattii.* 19. Sunt eunuchi qui sc caslravertint *etc.*
XXIV. *Idem asseritur cx verbis apostoli,* 1. *ad Tim.* 5. Damnationem habent, quia primum fidem irritam fecerunt.

CAP. XXV. *Idem asseritur ex conciliis.*
XXVI. *Idem asseritur ex responsis pontificum et imperatorum.*
XXVII. *Idem asseritur testimonio Patrum.*
XXVIII. *Idem asseritur ratione.*
XXIX. *Solvitur objectio prima adversuriorum.*
XXK. *Solvitur secunda objectio.*
XXXI. *Solvitur tertia objectio.*
XXXI1. *Solvitur quarta objectio cx ratione naturali.*
XXXIII. *Solvitur objectio quinta ex conciliis.*
XXXIV. *Solvitur objectio sexta ex Patribus.*
XXXV. *Quod juniores vovere possint.*
XXXVI. *Licere liliis ingredi religionem parentibus invitis.*
XXXVII. *Licere conjugatis ex consensu vovere continentiam.*
XXXVIII. *Per vota solemnia solvi matrimonium. non consummatum.*
XXXIX. *De eremitis.*
XL. *De habitu et tonsura monachorum.*
XLI. *Licere monachis manibus laborare.*
XLII. Aon *teneri monachos ad laborem manuum.*
XLIII. *Licitum esse monachisvivcre cx bonis patrimonialibus in communi.*
XLIV. *Licitum esse monachis vivere cx rebus sponte oblatis cl donatis.*
XLV. *Licere monachis cx mendicatione vivere.*
XLVI. *Solvuntur objectiones.*

LIIO I EKTIIS

DE LA1CIS, SIVE SAECLLAIUBUS

CAP. I. *Ordo totius disputationis.*
11. *Proponitur prima quaestio:* .In *politica potestas sil bona, et Chrislianis licita.*
111. *ExScripluris asseriturpoliticusmagislratus.*
IV. *Idem asseritur exemplis sanctorum.*
V. *Idem asseritur ex fine principatus.*
VI. *Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.*
VII. *Idem asseritur ex antiquitate.*
VIII. *Principatum sive, dominium in impiis esse posse.*
IX. *Proponitur quaestio dc potestate magistratus.*
X. *Licere Christiano principi leges condere.*
XI. *legem civilem non minus obligare* tn *conscientia , quum legem ditinam.*

CAP. XII. *Jiidiciapublica exercere non esse illicitum Christianis.*
XIII. *Licere chrisliano magistratui gladio punire perturbatores reipublicac.*
XIV. *Licere Christianis aliquando bella gerere.*
XV. *Quot sint, el quae justi belli conditiones.*
XVI. *Licere bellum gerere Christianis con Ira Tureas.*
XVII. *Ad magistratum non perlinere judicium de religione.*
XVIII. *Ad magistratum perlinere defensionem religionis.*
XIX. Aon posse *conciliari catholicos* cum *haereticis.*
XX. *Libros haereticorum abolendos esso,*
XXI. *Posse haereticos ab Ecclesia damnatos temporalibus poenis* , cl *cliam morte mulclari.*
XXII. *Solvuntur objectiones.*

DE MEMBRIS ECCLESIAE

Ecclesia calholica , optime lector, uni Irinoque Deo militons, atque , ut Scripturae loquuntur, terribilis, vehit castrorum acies ordinata , tribus potissimum ordinibus militum , Christo auctore , distinguitur. Alii siquidem in hoc divino exercitu clerici, alii laici dicuntur. Quidum etiam sunt,tum ex clericis . lum cx laicis, qui certis symbolis ac functione ab utrisque distincti, tertium ordinem faciunt, ac regulares, sive monachi nominantur.

Ordo primus ne nobilissimus clericorum vel duces habet, vel ducum ipsorum famulos cl administros. Licet enim imperator Ecclesiae primus ac summus, Christus ipse sit, tamen quod non solum in terris, sed cliam in coelis , cl apud infor<ft> magnos exercitus habeat, quodqne solis coelestibus praesentiam smim, i.t par est, aspectabilem praebeat , vicarium imperatorem , ac ducem exercitui, qui est in terris, apostolum Petrum , ejusquo successores summo cum imperio , ct potestate praefecit. Ergo romanus pontifex haeres apostolorum principis,castra coelestia in terris ducit,Chrislumque ipsum nobis mortalibus quodammodo repraesentat.

Proximi sunt episcopi , qui tribunorum militarium locum korlili, imperant etiam ipsi, non lolis caslris , sed agmini quisque suo. Siquidem in pariem sollicitudinis , ul noslri loquuntur . vocali sunt, non in plenitudinem potestatis. Sub his presbyteri, quos parochos dicimus,quasi quidam centuriones singulis cohortibus praesunt ; diaconi , subdiaconi, lectores, atque administri caoleri, vel signa atque aquilas gerunt, vel tubis, ac tympanis accedunt ad praelium, vel huc atque illuc celeriter discurrentes , mandata imperatoris ac duceni ad milites perierunt.

Porro laici, hoc est. populus ipse fidelis, longe hiloque lolo campo diffusus , atque adversus diabolum sub Christi signis in acie constitutus . quasi quadratum agmen cilicii, atque statarias legiones. Omnes enim in baptismo ad Christi militiam nomen dederunt, ejusquo charactere insigniti, sacramentum perceperunt. Omnes per sacram confirmationem ad praelium inuncti, crucis signo muniti . atque armis coelestibus donati , inslructiquu sunt. Denique , omnes de mensa Domini opulentissimo commeatu . amplissimacque mercedis pignore in eucharistia percepto , bellum aeternum diabolo , atque omnibus ejus copiis indixerunt.

Jam vero regulares ac monachi, neque uuo in

luco degunt, neque iisdem muneribus destillantur. sed alii in montibus cl turribus quasi vigiles quidam perpetuo excubant, ct clamore prope assiduo hostes exterrent: alii lanquam devoti milites ante ipsam aciem longe progrediuntur, castraque hostilia audacter infcslanl; quidam etiam sunl, quos anachoretas nominare solemus , qui divina quadam virtute praediti , scorsim a caeleris iu aperlo campo , locisque desertis ad singulare certamen hostem provocant, nec raro cumdem Christi ope gloriose prosternunt.

Haec igitur est Ecclesia Dei vivi, haec sunl castra sanctorum, tribus militum ordinibus ab ipsa Dei sapientia divino plane consilio disposita atque distincta , quae quidem licet adversus omnes hostiles acies insuperabilia atque invicta consistant. neque ullam sive humanam , sive diabolicam vim sub omnipotentis imperatoris praesidio pertimescant : non tamen Satanas sibi ipse decst, circuit, quaerit. observat, insidiatur, nullam nocendi elabi sinit opportunitatem. Non polesl ille Dei exercitum prolligurc. conatur tamen..Non sperat victoriam , at non desinit lacessere. Non fundet unquam Christi copias, nec delebit, al confundere cl perturbare novis ac variis slralagmniilum formis . cl libris , «■(sermonibus hacrelicorum , uon cessat. Iliue enim haeretici hujus temporis plane clericus cum hiieis ila coulundunl, ul ne nomen quidem clericorum (de qua re paulo post agemus) superasse patiantur.

Designant illi quidem certos homines , <|inhiis docendi munus . siicramciitorumqiie administralioiiem permillunl, «pios etiam Ecclesiae ministros vm anl. At eos nec populis cum potestate praeesse, nec legibus continentiae astringi , nec a tribunalibus politicis liberos esse volunt: Sed laicortim more, jungere « «innubia , lihos procreare , sacculi hujus negotia exercore . ad forum el judicia pertrahi . invitis etiam summis antistitibus. jubent. Nam dc consecratione . atque unctione pontificum , «In tiaris . infulis , pedis . de p «Ilii', lunicisque sacratis, de corona capillorum, dc reliquo apparatu , qui ad officium exornandum ministrorum Dei . atque a«i ornatum ecclesiasticum a cultu profano distinguendum perii net, nihil commemorare ncccsse csl. TT.iec enim omnia adeo confidenter aspernantur , ac dc medio tollunt haeretici, ac si ea certissimis rationibus cum ne probabiles quidem attulerint, superstitionem redolere judaicam demonslrassent. Monachos autem in universum omnes , sive anachoretae , sive coenobitae illi sint, nec minus omnia monastica instituta , ritus , vota , consuetudines, vestes , functiones , el ipsa etiam vocabula execranlur. Neque aliud esse vult Calvinus lib. 4. Instil. cap. 13. Monasteria coenobitarum, nisi lupanaria sceleratorum , vel conventicula schismaticorum: Anachoretas autem,Magdeburgcnses Ceuturiatores Cenlur. i. cap. G. el 10. iiiosIra quaidaiii humana, vel ursos potius , ac mysanlliropw appellandus censuerunl.

Soli restant laid, quibus etsi mirum in modum adulentur Lutheraui, ul ea ratione major clerice ac monachis confletur invidia, vcrumlamen adsunt Anabaplislae, qui nec laids parcuul, dum jurisdiclioue magistratus, magistralibus urbes . urbibu- genus liumauuiu spulimil, atque ad (XMH foranti regimen universum revocant, «piae non tnodi rcipublicae ipsqrum , sed ipsi etiam generi liununo, si passim usu recipimur, extremam ruinam, atque exilium possit aflerro. Seo enim haud scio, ptusiie laicis Anabaplislae noceant vexando, ac detrahendo , an cumulando el blamlicndo I.utliQrani. Delriihuul illi pupulu ehrisliano politicam potestatem , sine «pia solus rcipublicae 1errenue in apertum discrimen , inlerilumqiie voulut. Augent contra I.ulherani cumdem populum etiam ecclesiastica potestate , ul nimirum ducantur pastores ab ovibus , el imperent imperaturibus milileu, alquc interim pereat res Christiana, pereat Christi regnum, pereant animae , «|uar.utn salutem propria vita.el sanguine Dei Filius Ainernk , :

Quae, cum ila sint, ad omnes perlinet . qui in Ecclesia catholica ductoris munere funguntur, impiis haereticorum conatibus , vel Satanae potius consiliis cl furori occurrero . el omnes Ecclcsi. e partes, omnia membra, omnes ordines pro virilius protegere , ac tueri. A nobis voro non modo claritas Christiana . cl onus a majoribus inipo-ituin

flagitat, sed etiam cogit ordo disputationum . ul ad eas controversias explicandas aggrediamur , quae sunl de Iribus illis Ecclesiae partibus, idest, clericis, laicis,'monachis,ab haereticis hujus temporis excitatae. Quando enim pro capite militantis Ecclesiae , proqtic ipsa Ecclesia , tum in conciliis congregata, tum etiam diffusa loto orbe terrarum, pro nostrarum virium tenuitate pugna ieri-mus : Illud unum csl reliquum , ul pro membris ejusdem Ecclesiae, pro nostra virili parte dimicemus , cl Christo duce, atque imperatore , omnia hostium tela clypeo veritatis , cl gladio verbi Dei discutiamus.

Ordo *disputationis dc clericis.*

Igitur disputatio dc clericis (nani ab ea exordiendum esse, tum antiquitatis, lum etiam dignitatis ordo nos admonet) ocio partibus continetur. Primum enim, dc ipso nomine clericorum disserendum erit. Deinde, de vocatione . sive electione ad sacruin ministerium. Tertio, dc distinctione , numero cl officio ministrorum. Quarto, dc coclibatu hominum sacratorum. Quinio, dc solemnibus precibus, cl laudibus, certis horis , ccrtoquc ordine concinendis. Sexto, dc ecclesiastica lonsura, vel rasura capillorum. Septimo , dc possessione temporalium bonorum, sive politico,sive ecclesiastico jure acquisitorum. Octavo, dc exceptione clericorum a tribunalium civilium potestate. Diihil autem dc sacramento ordinis , nihil item dc ecclesiastica jurisdictione hoc loco dicendum erit, quod ea parlim ad quaestiones dc sacramentis , parlim ad quaestiones dc pontifice ct conciliis perlinere videantur.

'•^.'5*1 ;< it ;

O| 'J t'-

" uyr i ›▮ !

·1.|Γ)

(ili '|

Uf îù î|î-.j

> r ^/ΓÏ '<ı^1i 'l

Ü

t

CAPUT PHIMUM

Da nomine clerici cl laid.

Quid haec nomina clerici alquc laici sibi velint, nemini dubium esse puto. Tametsi enim graecam originem habeant, tamen trita sunl, ac pervulgata. Quis enim ignorat idem esso λαόν Graecis , quod populum Latinis? Idem illis. xXijpdv, quod fortem, sive hacredilalcm nobis? Inde igitur laici dicti sunl quasi plebeji, ac populares, quibus nulla pars functionis ecclesiasticae demandata est: clerici autem quasi Domini sors cl hacrcdilas, qui divino cultui consecrati. procurandae religionis ac rerum sacrarum, Deo ipso jubente, providentiam , ac solicitudinem susceperunt: Clericus, inquit s. Hieronymus in epistola ad Nepol. *interpretetur primo vocabulum suum.cl nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim* χλφο *graeco; sors latine appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini. vel quia ipse Dominus sors, idest , pars clericorum est.* Cur autem hacrcdilas sortis nomine appelletur, illa ratio reddi solet,quod hacrcdilas in plurcs forte plermnqnc dividatur. Undo csl illud prophetae psal. 77. *Sorte divisit cis terram in funiculo distributionis.*

Accedit quod licet ad unum aliquem hacrcdilas tota perveniat, id tamen non electione, sed forte lit: Nascuntur enim ut plurimum , non Hunt haeredes. Quis nutem laboravit. quis operam dedit, ul hujus potius quam illius (Ilius et haeres nasceretur? Alquc huc apostolus Paulus . Ghrysoslomo teste, respexit cum ait, scribens ad *Coloss.Dignos nos fecit in partem sortis sauciorum.* El rursus ad Ephes. *In quo nos sorte vocati sumus.* Aon quod fol Lulhcrani volunt) aeterna bcalitudo nullis meritis acquiratur, sed quod ad gratiam ct adoptionem filiorum Dei sine ullo opero nostro vocemur. Falluntur enim Pclagiani, qui priores paries homini, posteriores vero Deo tribuunt in conversione ac poenitentia peccatoris. Quomodo enim sorte vocamur , si nos ipsi Deum ullo nostro vel opere vel conatu praeveniamus?

Nemo igilur gratiam invocat, nisi praeventus a gratia, nemo eligit Deum, nisi prius electus a Deo, nemo diligit, nisi prius dilectus: Aversos ille convertit. errantes revocat, invenitur a non quaerentibus, palam apparet non interrogantibus. Quia tamen quod nobis sors est, Deo providentia, el praedestinatio csl, propterea sapienter apostolus simul jungit ulrumque. cum ait : *In quo nos sorte vocali sumus, praedestinati secundum propositum voluntatis ejus.* Sed dc his hactenus.

Habemus igitur quid clericorum ac laicorum nomen significet. Hinc autem prima inter nos. et haereticos quaestio nascitur, recte ne , an secus , quidam inter Christianos clerici, quidam laici nominentur. Lutheran! enim cl Calvinistae tametsi minime negant, quod ad rem attinet, ministerium verbi cl sacramentorum non cx aequo ad omnes pertinere cl habent ipsi quoque suos quosdam ministros ct pastores, sive (ut ipsi loquuntur) superintendentes, quibus totam fere religionis suae curam permittunt: tamen quod eorum contentiones ct schismata ab odio clcncooum cl laicorum favore initium duxerint, cl vocabulum cleri non obscure excellentiam quondam, ac dignitatem prae se ferre videatur, nullo modo ferunt, ut ministri ecclesiastici, clerici: cacteri, laici appellentur.

linque Luiherus in lib. illo plane larlareo de abroganda missa privata par. 1. Ira (uns illud b. Petri; Non dominantes in cleris: *Quod*, inquit, *nostra translatio habet, non dominantes in cleris. interpretis incuria fuit, quae fecit, ul clerum hoc loco intelligerenl.quos nunc a laicis discrevit impia hominum traditio.* Et infra: *Iloc dixisse contenti sumus. Christianum populum esse simplicem. in quo prorsus nulla secla, nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus*, rudius *uncius, nullus rasus, nullus monachus esse debeat.* El Calvinus in 4. lib. suae Institui, cap. 4. § 9. *Haec,* inquit, *appellatio aut errore. aut certe ex prava affectione nata csl, cum lota Ecclesia clerus, idesl, haeredilas Domini, a Petro dicatur.* Et in comment, cap. 5. prioris (•pistol. b. Petri, *Ulinam,* inquit.*numquam Patribus venisset in mentem, ul hac voce uterentur.* Haec illi. Λ quibus ergo libenter quaererem,quo tempore. quu loco, quibus auctoribus hanc appellationem natam esse putent?

Si enim paucis ante annis, in angulo nescio quo, ab aliquo ambitioso, atque indocto artifice vocabulorum. fabricatam esse hanc vocem demonstrare possent Luthcrani.possemus el nos vicissim facile crederc, ex errore, aut pravo affectu, aut eliam impia traditione natam esse: Sin autem ex divinis literis deprompta haec appellatio, in ore omuiuin conciliorum, omnium Palnnn. totius Ecclesiae, orbis terrarum universi, omnibus aetatibus, ac saeculis fuit, quis poterit salis hominum istorum audaciam, impudcnliainque mirari?

El quidem si dc conciliorum decretis cl sanctorum Palrum voluminibus agitur,non tam quaerendum csl, ubi clericorum el laicorum nomen ct distinctio habeatur, quam ubi non habeatur. Ila passim in singulis prope paginis tum Patrum, tum conciliorum vcicrum appellatio illa occurrit, quam ex errore, aul pravo affectu, vel impia traditione natam esse Luiherus et Calvinus aflirmant.

Prodeat ex vetustis scriptoris Tertullianus, qui non modo antiquissimus, sed cliam doctissimus fuit. Is igitur in lili.de monogamia hoc modo loquitur: *Cum extollimur,* inquit, *et inflamur adversus clerum, tunc unum, omnes sumus. tunc omnes sacerdotes, quia sacerdotes nos Deo et Patri fecit. Cum ad peraequationem disciplinae sacerdotalis provocamur, deponimus infulas, et impares sumus.* El infra: *Laicis vero quia monogamia non convenit,caetera quoque aliena sunt.* Quid potuil clarius adversus Lulherum el Calvinum Tertullianus dicere, quam arrogantes ac superbos esse laicos. qui e.xiolluntur, atque inflantur adversus clericos? Sed fortasse singulorum hominum testimonium sine temeritate contemnitur.

Prodeat igitur,non ex hominibus singulis sed cx coetibus hominum.concilium I.nicacnum,oecumcnicum. vetustissimum, frcquenlissimum,celeberrimum. cujusque auctoritas tanta semper apud omnes veteres fuit, ut ab Eusebio lib. 3. de vita Constantini, cl Augustino lib. 1. dc baptismo cap. 18. orbis terrae concilium appcllelur ; ab Athanasio in epistola ad episcopos Africae.cl Leone episl. 53. ad Analoliom. cum oraculis Spiritus saucii; a Gregorio voro lib. 1. epislol. 24.cum ipso evungelio conferatur. In ea igitur tanta synodo, quam neque erroris, neque pravi affectus, mullo cliam minus impietatis possumus reprehendere, nisi viliorum eorumdein Ecclesiam lotam, el orbem terrae universum reprehendamus: in ea, inquam, synodo appellatio clericorum in singulis fere canonibus inculcatur. Sic habet canon primus : *Si quis* in *aegritudinem vel a medicis secius, vel a barbaris castratus est,placuit ul iste permaneat in clero. Si quis aulem sanus scipsum abscidit, hic etiam si est in clero, cessare debel, el ex hoc nullum talem oportet ordinare.* In II. vero can. HI. VIII. in XVII. in XVIII.el XIX.nihil fere tractatur aliud, quamde ordinationibus clericorum, quod in omnibus omnino conciliis passim occurrit.

Quid, quod m ipsis eliam apostolorum canonibus a s. Clemente descriptis, distinctio, cl numen clericorum, cl laicorum non semel legitur? Can. XII. Si *quis cum damnato clerico, ut cum clerico, oraverit, damnetur.* Can. XIII. *Si quis clericus aul laicus a communione suspensus* elc.Can. XV. *Si quis presbyter, aut diaconus,aut quilibet dc numero clericorum, relinquens propriam parochiam pergat ad aliam, hunc ulterius ministrare non patimur,praesertim si vocatus ab episcopo redire contempserit,vcrumlamen lanquam laicus ibi communicet.*

Quid hic Calvinus cl Luiherus dicent? Ignorabant Patres Nicaeni, ignorabat Clemens pontifex, ignorabant apostoli Christianum populum simplicem esse debere, ul nullus in eo clericus nullus, sil laicus? An potius impia traditione, errore, provoque affectu Ecclcsiac ministris ejusmodi uoiucn indiderunt?

Al, inquiunt, non mullum nos laboramus quod homines dicant ; jamdudum enim valere jussimus verba hominum. Verbum Dei profcralur ad medium, si controversia linienda csl. Videamus igitur quid habeat Verbum Dei, quamquam opus nun esset. cum dc re constet, magnopere dc nomine litigare. Apud Iliercmiam cap. 12.itu Spiritus sanctus loquitur: *Cleri eorum non proderunt eis.*

Ac ne forte de isliç ipsis verbis Dei litigandum sil, profero lestes omni exceptione majores, Urigenein, Epiphanium. Hieronymum, qui non inudo Scripturarum diligciilissimi iractalorcs,fuerunt,sed eliam pene soli inter omnes Ecclesiae Patres hebraicae linguae, qua Hieremiae volumen scriptum esse constat, scientiam habuerunt. Sic igitur Origenes hom. 7.io Hicrem.exponit haec verba, cleri eorum non proderunt eis: *Haec*, inquit, *ante* nic *alii exposuerunt, cl quia non improbo interpretationem eorum,consentiens eandem profero.*.Vos *qui putamur aliquid esse. idesl, qui in clericatus vobis ordine praesidemus, in tantum,ul quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant pervenire, nosse debetis, non stalim in eo esse salvandos.quia clerici sumus:multi enim ct presbyteri pereunt, et laici beatissimi reperiunlur.*

Sanctus autem Epiphanius ad initium ejus epistolae. quam ad Joannem episcopum Hiorosolyinao scripsit: *Oportebat,* inquit. *nos dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed* cu-

slodia mandatorum Dei, el observatione diligentissima hoc esse, quod dicimur. Si enim sacra Scriptura loquitur.· Clericorum non proderunt eis, quae arrogantia clericatus conducere nobis poterii, qui non solum cogitatione el sensu , *sed etiam sermone peccamus?*

Eodem modo s.Hieronymus in commentario hujus loci, *Dicitur,* inquit,hoc *el ecclesiasticis;Quid enim juvare poterit episcopi nomen* , et presbyteri, *vel reliquus ordo ecclesiasticus; cum magis graventur dignitatibus suis, et potentes potenter tormenta patiantur?* Idem quoque Hieronymus in episl. ad Nepolianum: *Obsecro ,* inquit, te. cl repetens *iterum , ilerumque monebo , nc officium clericatus, genus antiquae militiae pules, idest, ne lucra saeculi in Christi quaeras militia , ne plus habeas quam quando clericus esse coepisti, el dicatur tibi , cleri eorum non proderunt eis.* Habemus igitur verbum Dei, in quo, Origene.Epiphanio cl Hieronymo testibus, episcopi el presbyteri, caeterique ordines ecclesiastici, clerici nominantur.

Sed accedat postremo Dei ipsius gravissimum testimonium , non solum verbo prolatum, sed eliam horribili quodam prodigio quasi sigillo proprio consignatum. Quod enim hoc tempore Luiherus ‹ l Calvinus adversus clericos clamant, idem ohm l)alan cl Abyron adversus saccrdolesTestamenti veleris clamabant: *Sufficiat vobis,*ajcbanl illi Num. 10. quod *omnis multitudo sanctorum csl, el in ipsis csl Dominus . cur elevamini super populum Domini?* Quid vero Luiherus cl Calvinus dicunl'Sufllciat vobis quod omnis Ecclesia clerus, idesl.haccrdilas Domini est, cur elevamini super laicos?Cur soli vobis cleri vocabulum usurpatis?

Al qualem exitum repcril contentio illa veterum schismaticorum? Acerbum omnino el luctuosum: Siquidem continuo , ul scriptura eodem loco narrat, ad imperium Domini , qui schismata el seditiones adversus ministros suos ferre non potest, *dirupta est terra sub pedibus eorum, ct aperiens os suum devoravit illos cum uxoribus, cum liberis. cum tabernaculis, cunctisque opibus.descenderunique vivi in infernum, operti humo, cl perierunt dc medio multitudinis.* Haec videlicet justissima poena illorum est,qui diversos in Ecclesia gradus . ordinemque pulcherrimum . ab ipsa Dei sapientia constitutum . confundere . ac perturbare nituntur, ul ad en inferorum detrudantur loca, ubi umbra mortis, et nullus ordo,sed sempiternus horror inhabitat.

Sed eorum objccliunculas, licet frigidas el jejunas , breviter diluamus. Christianus populus . inquit Luiherus , simplex debel esse . ubi nemo sil clericus, nemo laicus ; nam ut apostolus ait ad Galal. 3. Aon *csl Judaeus, neque Graecus , non esi servus neque liber . non csl masculus neque foemina , omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.*

Unum ct simplicem Christianum populum esse debere,negari non potest,sed interest qua unitate, qua simplicitate: *Unus Dominus .* inquit apostolus ad Ephes. I. *una fides , unum baptisma , unus Deus el Dater omnium.* Haec est unitus, haec simplicilas populi cliristinni, ul unius sint omnes fidei , idem dicanl, idem sentiant omnes , nee sin l in eis schismala. Qua simplicilale cum omnino careanl Lutheran!, quippe quibus lot pene sunl sedan, quot civitates, tot symbola, quot capita, viderint ipsi quam bene chrislianus populus dici possint.

Porro distinctio clericorum et laicorum cum hac simplicilale non magis pugnat, quarn pugnei membrorum distinctio cum corporis unitate. Unum est corpus humanum, nec lamen totum est oculus,nec totum est auris, nec totum manus, nec totum pedes, alioqui, ul verbis utar apostoli,!. Corinth.12. *Si lolum corpus* ocuiiu . ubi *audilus ? si lolum audilus. ubi odoratus? cl si essent omnia unum membrum ubi corpus ? Nunc autem mulla quidem sunt membra . unum autem corpus.* Sic prorsus in Ecclesia alii clerici, alii laici , alii monachi sunl ; el rursus clericorum , alii saccrdoles, alii ministri ; laicorum alii principes , alii privati ; monachorum alii anachoretae, alii coenobitae. Sed haec membrorum ac partium varietas est. corpus vero unum,quoniam unum omnes Dominum habemus , unam iidem , unum baptisma . unum Deum Patrem, unam Ecclesiam matrem, uno spiritu vivimus. uno pane nutrimur.

Neque vero his repugnant verba illa Pauli : *Non csl Judaeus neque Graecus.non est servus neque liber. non csl masculus neque foemina.* Tametsi eadem ratione dicere potuisset, non csl laicus,neque clericus.Neque enim illis verbis excludere voluit apostolus ab Ecclesia diversitatem sexuum,nationum. conditionum, sed admonere.non ista esse quae filios Dei faciant.sed fidem quae per dilectionem operatur . sic enim ait : *Omnes vos filii Dei estis per fidem.quae est in Christo JcsiuQuicumque enim in Christo Jcsu baptizati estis . Christum induistis: Non esi Judaeus neque Graecus, non est* seri us *neque liber,* non *est* masculus neque *foemina.* Itaque nihil obesi sexus, si adsit fides: nihil prodest, si absil;cl laicus cum charilatc, Dei filius est, el clericus sine chariinte mancipium diaboli csl. Sunl igitur in Ecclesia clerici, sunl laici. sunl liberi, sunt servi, sunl masculi, sunlfoeininac : sed haeredes regni sempiterni. non istae graduum, sive conditionum, sive sexuum differentiae. sed fides cum spe cl cliaritatc constituit.

Al b, Pelrus in epistola sua priore cap. 5. lotam Ecclesiam clerum appellat, cum ad episcopos ait: *Pascite qui in vobis est gregem Dei. providentes non coacte.sed spontanee.neque turpis lucri gratia . sed voluntarie, neque ul dominantes ui cleris . sed forma facti gregis cx animo.* Ex errore igitur, inquiunt. impiavc traditione, aul pravo offectu ab honore clerici nominis dejecti sunl laici.

Sed haec objectio nec difficulter. nec uno modo solvitur.Primum omnino probabile est quod s.Hieronymus in episl. ad Nepoliannin. cl Oecumenius in commentario hujus epistolae docent . cleri appellationem hoc loco positam . non ad Ecclesiam universam.sed ad cos tantum esse referendam.qui proprie clerici vulgo nominantur.Tametsi enim ad episcopi gregem tum clerici . tum laici pertinent, lamen quia lauto majus periculum erat, nc episco-

pi clericis dominari vellent quam laicis , quanto clerici magis subjecti, atque obsequentes episcopis, ut proprii eorum administri, ex ipsa sua professione debent esse, quam laici, proplerea b. Petrus episcopos monet, ul universum quidem gregem diligenter pascant.sed in pascendis laicis caveant turpe lucrum,in clericis regendis fugiant dominandi cupiditatem.

Adde, quod nomen cleri derivatum est ad Christianos a Judaeis,cl sine dubio s. Petrus allusit ad levitas Judaeorum, qui Num. 18. cl Deutor. 18.dicuntur esse de sorte Domini, el Dominus dicitur esse eorum sors el hacrcditas,quia donavit cis quodammodo pariem suam, idest,decimas, cl oblationes filiorum Israel. Porro levilis non respondent in Ecclesia novi Testamenti omnes Christiani, sed soli sacerdotes , corumque ministri. Pcirus igitur nomine cleri non omnes Christianos,sed solos ministros ecclesiasticos intellexit.

Quod si haec interpretatio ab adversariis obstinate rejiciatur, nihil est cur magnopere contendamus. Potest enim eadem appellatio cleri diversa ratione cum universae Ecclesiae, tum solis templi ministris aptissime convenire.Nam ul Ecclesia universa, sors atque hacrcditas Christi est, quod eam acquisierit sanguine suo, ct simul tamen quaedam certa Eccle^jae porlio, altaris ministerio consecrata, magis propria rationes sors, el hacrcditas ejusdem Christi dici potest, non secus atque olim synagoga Judaeorum universa in libris prophetarum passim hacrcditas Domini vocabatur,quod cam universam Deus cx Aegypto liberassct, el quodammodo redemisset, et tamen solam tribum leviticam . quam rebus sacris praefeccral.spcciali quadam ratione sortem suam et hacredilalem idem Dominus appellabat.

CAPUT II.

Proponitur quaestio de institutione ministrorum Ecclesiae.

Sequitur altera quaestio dc institutione episcoporum . aliorumque Ecclesiae ministrorum , quae sane cum gravissima, tum etiam utilissima est.non ad id modo, dc quo agimus in praesentia, sed etiam ad veram Dei Ecclesiam cognoscendam. Illud autem initio praemittendum est; appellatione creationis episcoporum tria contineri; electionem.ordinationem , cl vocationem seu missionem. Electio nihil csl aliud,quam designatio certae personae ad ecclesiasticam praefecturam. Ordinatio, sacra caeremonia csl,qua certo ritu futurus episcopus inungitur cl consecratur. Missio seu vocatio jurisdictionem tribuit, ac re ipsa pastorem ac praesulem facit.

Exislil igitur inter nos ct adversarios controversi i . cui potissimum jus sil in Ecclesia episcopos creandi, idest, eligendi, vocandi, atque initiandi. Bursus observandum est, electionem multis ac vanis modis fleri posse : Nam aul Deus solus elegit, quomodo Aaron . cl Petrus electi fuere . aul Deus per homines. Cum autem per homines Deus eligit, aul id facit naturali propagatione . quomodo filii Aaron , ct nepotes olim ad sacerdotium perveniebant,aut certe voluntaria electione. Quod si voluntaria electione , aut unius , qua ratione Clemens a Petro electus dicitur , aut plurium ; ct si plurium, aut'populi, aul cleri, aul ulriusque.

Sunl autem 1res de hac lota quaestione sententiae. Prima Joannis Wiclef el Joannis Iluss, qui teste Thoma Waldensi lib. 2. doctrin. fidei cap.39. et 40. docebant, solius Dei munus esse eligere pastores Ecclesiae ; quod soli pii et praedestinati,episcopi et pastores esse possint, el solus Deus noverit, qui sint pii et praedestinati. Vide in concilio conslantiensi sess. 8. cl 15. articulos horum haereticorum.

Altera sententia est Marlini Lulhcri,Joannis Calvini . Matthiae Illyrici. Joannis Brcntii, Manini Kcmnilii, aliorumquc hujus temporis sectariorum, qui electionem el vocationem, jure divino ad Ecclesiam universam,hoc csl, ad clerum el populum spectare volunt, ita prorsus ul sine populi consensu ac suffragio nemo legitime electus , aul vocatus ad episcopatum hnbealur.Porro ordinationem,quae per manus impositionem fieri solet, solis pastoribus tribuunt. Nec enim fieri posset ul totus populus manus imponeret. sed ita tamen ad solos pastores munus hoc referunt. ul illi nomine lotius cleri ac populi novis pastoribus manus imponant, ac vere dici possit lotus clerus ac populus non solum cligcre ac vocare pastores, sed eosdem ctiun initiare el ordinare. Sed verba ipsorum audiamus.

Marlinus Lutherus in lib.de potestate papae: *Hunc ritum* . inquit, *per mullas epistolas Cyprianus commemorat, semper suffragium populi, cl judicium propinquorum episcoporum , ita* allegans . *ul hanc* c.c *Deo ordinationem esse cum fiducia pronuntiet.* Et infra: *Nec referre est* accesse *quanto felicius hodie is ritus divinus serraretur, praesertim tot sacerdotibus malis regnantibus, cl invito populo impositis.* Idem.fuse atque cx verbo Dei,ul ipse jactat.in eo libro dcmonslr.it, quem inscripsit de instituendis ministris , ad Iliiemos. Joannes Calvinus lib. 4. Institut. Christianae cap. 3. § 13.*Habemus,*inquit,*esse hanc legitimam ex verbo Dei ministri vocationem. ubi ex populi consensuel approbatione creantur, qui vui fuerint idonei. 1'raeesse autem electioni debere* alios *pastores.ne quid vel perlevilalem.vel per mala studia,vel per tumultum* a *multitudine, peccetur.* Matthias Flaccius Illyricus praeter cum librum, quem scripsit dc electione episcoporum,in quo tolis viribus contendit, jus eligendi,atque instituendi episcopos, neque summo pontifici, neque regibus, neque canonicis permittendum, sed multitudini fidelium , cui convenit jure divino , esse rcsliluendumiscripsil etiam multa cum collegis suis Mngdeburgensibus Cenluriatoribus in hislor.Eccles.Centur. 1. lib 2. cap. 4. col. 391. *Habet.* inquit, *Ecclesia in quolibet loco, hoc est, lotus coelus, tum, ul nunc vocamus, laicorum,lum clericorum* con*junctim potestatem eligendi, vocandi et ordinandi ministros* ûloneos.Non dissimilia sunt quae seri-

bunt Joannes Brenlius in prolcgomcnis adversus Pelrum a Solo, cl Marlinus Kemnilius in examine concilii tridenlini in dispulalionc dc ordinis sacra* menlo. llacc igitur corum scnlcnlia est,ex qua non obscure colligi putant, nullos esse apud nos epi* scopos rile vocatos, quod jamduduin nostri in episcoporum electionibus plebem excluserint a ferendo suffragio. ‘

Conlra autem doclorcs catholici summa consensione docent, jus episcopos ordinandi ne vocandi ad plebem nullo modo perlinere posse; jus nutem eligendi fuisse aliquando , cl aliquo modo penes populum,sed pontificum concessione vel conmvenlia, non lege divina: Ex quo nos longe verius colligemus, nullam esse apud haereticos veram ordinationem, nullam vocationem, nullam electionem, proinde , nullos episcopos , nullam Ecclesiam. Ut autem linee omnia distincte , atque ordine demonstremus , propositis aliquot sententiis seu propositionibus , disputabimus primum de ordinatione , tum dc vocatione, postremo dc electione.

CAPUT III.

Λ'οζι *perlinere ad populum jus ordinandi pastores, sive ministros.*

Sil igitur haec prima nostra propositio seu sententia. *Ordinationem tum episcoporum.tum aliorum Ecclesiae ministrorum, non ad plebem, sed ad solos episcopos pertinere.* Testantur id passim divinae Scripturae, testantur decreta conciliorum, testantur veteres Patres, testantur denique mos populi Dei. cl exempla majorum. Aaronem , cl Illios ejus sacerdotes primos Testamenti veleris , solus Moyses sacerdos cl pontifex ordinavit el consecravit Levit. 8. Moysem autem sacerdotem fuisse, testatur David in psalm. 98. *Moyses,*inquit,*cl* taron in *sacerdotibus ejus.* Testatur Philo lib. 3. extremo dc vita Moysis: *llacc,* inquit, *fuit vita, obitusque Moysis regis, legislatoris, vatis ct pontificis.* Testatur Hieronymus lib. I. in Jovinianum . testatur Augustinus in commentario psalm.98. testatur Gregorius nazianzenus oratione ad Gregorium nyssenum , testatur denique s. Leo cpisl. 88. ad opiscopos Germaniae ct Galliae.

In Testamento novo; ubicumque mentio fit manus impositionis. quo ritu etiam apud adversarios ordinatio celebratur, semper en apostolis,caelerisque episcopis , nunquam vero plebi tribuitur. Actor. G. Soli apostoli per manus impositionem diaconos ordinarunt 1. Timolh. 4. AoD.inquil apostolus,*negligerc gratiam,quae in te est,quae data est tibi per impositionem manuum presbyterii.* Quo loco presbyterium,episcoporum coelum significat, ul testantur omnes fere interpretes, ac praesertim Graeci, Chrysostomus, Thcodorelus, Oecumcnitis, Thcophylactus : *Non de presbyteris,* inquit Chrysoslomus , *hic loquitur . sed de episcopis, neque enim profecto presbyb ri ipsum ordinarunt.*Item in eodem loco loquitur apostolus ad episcopum : *Manus cito nemini imposueris.* Ac rursus 2. Timolh. I. *Hesusciles ,* inquit, *gratiam , quae data csl tibi per impositionem manuum mearum.*

Itaque cx divinis literis satis probatur . munus ordinandi proprium esse-episcoporum. Quod idem cx plurimis conciliorum decretis confirmari posset. Sed quoniam res est perspicua cl notissima , cum solum canoncm hoc loco ad memoriam revocabo , quo episcopum a tribus episcopis ordinandum esse, definitum est, qui canon primus esi inter canones apostolorum , el rursus 4. esi inter canones concilii 1. nicacni, oecumcnici. maximi, ac celeberrimi. Denique 12. csl concilii II. carlhagincnsis , trigesimusnonus IU. secundus IY. cl quartus VI. Quae concilia elsi non oecumenica , sed nalionaha fuerint , fuere lamcn frcquenlissima , cl s. Augustini praesentia ac suffragio illustrata.

Accedat, quod veteres Patres constanter docent, solius episcopi esse initiare sacris , sive presbyteros, sive diaconos, sive ipsos etiam episcopos, neque id ullo modo presbyteris licere. Vide Epipbanium haeres. 75. quae est Aerii. Joannem chrysostomum cum caeleris Graecis in commentar. 3. cl 4. cap. I. epist. ad Timolh.Hieronymum in epistol. ad Evagrium. Augustinum in breviculo , collât. 3. cap. 5. Quod si presbyteris non licet episcopos . aul presbyteros ordinare , quod id munus solis episcopis conveniat, quanto minus id clericis inferioris gradus, aul etiam laicis licebit?

Accedat postremo antiquissima, ac perpetua Ecclesiae universae consuetudo . quae optima juris interpres esse solet. Nam . ul verbis utar evangelicis, a sacculo non csl auditum.ut episcopum uon episcopus ordinaret. Neque hujusce rei ullum unquam vel institutum ex disciplina . vel exemplum cx historiis,vel etiam usurpatio cx haeretica licentia proferetur. Nam apud Lullicranos quoque el Calvmislas.qui ritus ecclesiasticos pene omnes sustulerunt. ii solum manus imponunt, el pastores, seu ministros faciunt, qui pastores clepiscopi, licet revera non sint. tamen haberi et appellari volunt. Quarc quod attinet ad ordinationes, non clerus el populus universus, sed soli pontifices episcopos el presbyteros creant.

Sed, inquiunUEtsi clerus ac populus per se manus episcopis non imponat, id tamen non eo ili, quod desit multitudini auctoritas, sed quod ad vitandam confusionem.quae necessario existcrcl. si tot manus super unius hominis capul imponendae essent, visum est melius ul paucis pastoribus ea cura dcmandaretur.Itaque auctoritas ordinandi ministros, lotius multitudinis est. excquulio vero pastorum. Sed cum pastores , quod faciunt. lotius cleri ac populi auctoritate; et nomine faciant.ipse etiam clerus cl populus ordinare el consecrare ministros dici potest.

At certe falluntur, vel fallere volunt adversarii , dum ita ratiocinantur. Nam Iribus modis potest intclligi, quod ipsi dicunt, auctoritate . ac nomine totius cleri, el populi a pastoribus ordinari pastores. Primum, quomodo nomine totius corporis lingua loquitur, oculi vident,aures audiunt,et dc caeleris membris ad eumdem modum.Quod enim pars corporis facit, toti etiam corpori tribui solet, licet

reliquum corpus neque praestel unquam , neque praestare possit, quod est illius partis proprium. Videt oculis lotus homo, sed ita videt, ut nulla ratione queat lingua, manibus, pedibus,aliove membro videre.Quod si hoc modo vellent adversarii ab universa multitudine per suos pastores ordinari ministros , non esset cum eis magnopere contendendum. Nihil enim potestatis vel auctoritatis in ipsa multitudine ponerent praeter eam quam habent pastores , qui in membris , ac partibus ejusdem multitudinis numerantur. Sed non id solum illi quaerunt, neque hac moderatione contenti sunt.

Allero igitur modo potest inlelligi, auctoritate populi antistites a pastoribus ordinari, ul videlicet in ipso populo, remotis etiam omnibus pastoribus, sil vera ordinandi potestas, neque aliud impediat, quo minus populus rcipsa pastoribus manus imponat, quam contusio multitudinis; quomodo praetores in urbibus,auctoritate ac nomine principis,pro tribunali sedent, ac jus civibus dicunt. Ita enim praetor in jure dicendo locum principis obtinet,ul possit tamen princeps, si velit, per se jus dicere.

At neque hic modus adversariis probari debet,si ipsi sibi constare velint.Diam si sola confusio multitudinis impediret, quo minus populus ordinaret ministros, posset certe idem populus munus ordinandi paucis hominibus dc suo corpore, idest, etiam non pastoribus demandare. At id non modo conciliorum decrelis, cl perpetuae consuetudini,el omnium patrum testimoniis, sed etiam adversariorum exemplis, et verbis , el ipsi rationi repugnat. Nam ut paulo ante diximus, in haereticorum coetibus non quivis e populo, sed soli pastores manus imponere ordinandis ita solent, ul si secus flat, irrita censeatur ordinatio, cl Joannes Calvinus lib.4. Institui, cap. 3. § 16. ita omnino faciendum esse cx apostolorum consuetudine his verbis docet: Licet *nullum exstet certum praeceptum de manuum impositione* . quta *tamen fuisse in perpetuo* usu *apostolis videmus. illa tam accurata eorum observatio praecepti vice nobis esse debet.* Et infra: *Hoc postremo habendum esl.non universam multitudinem manus imposuisse suis ministris, sed solos pastores.* Haec ille.El sane cum potestas ordinis . quae ad ordinandos ministros necessaria est. per ordinationem accipiatur, quis capere potest, ul vel populus universus, vel pauci dc populo . nulla prius ordinatione accepta , manus imponere, cl ordinare ministros possint?

Iteslal igitur modus Icrtius . quo possit inlelligi quod adversarii dicunt.auctui itate multitudinis pastores a pastoribus ordinari , nimirum . licet non habeat multitudo ordinis potestatem, habeat tamen jurisdictionis.el proinde jus pastoribus imperandi . ut certis hominibus a sc designatis manus imponant.

Sed quoniam dc hac potestate jurisdictionis , quam adversarii populo tribuunt, in sequenti capi- 1«· disputandum erit, nunc solum ex iis quaO dicta sunl, quaeque ab adversariis allirmanlur,argumentum, ni fellor, indissolubile colligemus, Ecclesiam eos nullam habere. Esi autem hoc argumentum. Non sunl veri pastores , qui non sunl per manus impositionem n veris pastoribus ordinali. Id Calvinus ex apostolorum perpetua consuetudine , quae nobis pro lege, ul ipse ail. esse debet, rectissime collegit. Lulhcrus autem , Zwinglius . Calvinus el cneleri,qui pastores primi apud suos habentur,non fuerunt per manus impositionem a veris pastoribus ordinati. Nam si secus , a quibus obsecro ? a suis ne , an a nostris? Non a suis , ipsi enim sunt primi, neque enim ante Lutherum ulli fuerunt l.utlierani,neque ante Zwinglium Zwingliani,neque ante Calvinum Calvinistae.qui eos pastores ordinare possent. Non item a nostris, siquidem in Ecclesia catholica, unde recesserunt, neque Lulhcrus, neque Zwinglius . neque Calvinus episcopi fuerunt, sed tantum presbyteri. Porro presbyteri. qui Calvino ministri sunl, non pastores, non habent ordinandi potestatem·. *Quid facit,* inquit Hieronymus in epistol.nd Evagrium.accepta *ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat ?* Et Calvinus Hieronymo subscribens paulo ante dixit, a solis pastoribus. idesl. episcopis ministros ordinari.

Adde etiam . quod ordinationem catholicam adversarii nihil faciunt. Sic enim Calvinus de nosira ordinatione loquitur lib. 4. Instil, cap. 5. § 3. *Ordinatio autem nihil aliud est ; quam merum ludibrium.* El Marlinus Kemnilius loco notato, non magis ratas esse contendit hoc lemporc catholicorum episcoporum ordinationes . quam olim fuisse apostolicis temporibus Annae elCaiphuc pontificum Judaeorum.

Quod si primi illi adversariorum episcopi et pastores. veri pastores el episcopi non fuerunt,certe nec secundi, nec tertii, nec caeleri. qui primis illis successerunt. At Ecclesia sine episcopis et pastoribus esse non potest, ut idem Calvinus vere affirmat lib. 4. Inslit. cap.3. § 4. *Sequuntur,*inquit, *pastores et doctores.quibus carere numquam potest Ecclesia.* Haec ille. *Est enim Ecclesia* . ul s. Cyprianus eam definii in epist. 9. lib.4. *plebs episcopo adunata , el pastori suo grex adhaerens.* Sequitur igitur, ut adversarii, qm veros episcopos et pastores non habent,neque veram Ecclesiam habeant.

Hoc argumento s. Hieronymus in dialogo adversus Luciferianos.Hilarium quondam haeresiarcham apertissime confutavit: *Hilarius,* inquit, *cum diaconus de Ecclesia recesserit, solusque , ul putat, turba sit mundi, neque eucharistiam conficere potest, episcopos ct presbyteros non habens*, neque *baptisma sine eucharistia tradere. El* cum *jam homo mortuus sit.cum homine pariter interiit et secla . quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare : Ecclesia autem non esi quae non habet sacerdotes.*

Unum dumtaxat effugium invenit Calvinus; scribit enim lib. 4. Instil, cap.3. § 4. Ecclesia constituta.nonnisi a pastoribus pastores ordinandos esse. At cum Ecclesia vel primum constituitur , vel iterum renovatur . ac restituitur, solere Deum extraordinario modo excitare apostolos el evangi listas, in quorum numero se el Lutherum sine dubio vult haberi: *Quamquam,* inqq.il, *nonnego. quin apostolos postea quoque,*vel *saltem eorum loco,evan-*

gclislas interdum excitari! Deus , ul nostro tempori'. [actum est:Talibus enim , qui Ecclesiam ab Anlichrisli defectione reducerent, opus fuit. Munus tamen ipsum nihilominus extraordinarium appello , qui in Ecclesiis rite constitutis locum non habet. Sed hoc miserum esi perfugium : Nam Ecclesia semel a Christo bene constituta non potest ruere . nec deficere ad Antichrisluin cum non sit fundata super arenam , sed supra firmam petram Mallii. 16. Quocirca non cgcl novis apostolis ct architectis.

Deinde,si Lulhcrus cl Calvinus novi apostoli fuissent. vcnisscnl omnino cum signis, cl miraculis aposlolorum.sic enim veri Christi apostoli legationem suam probaverunt. Alioqui cur potius Lutheruni recipiemus , quam Maiuchacum? Calvinum , quam Arium? Eodem enim modo omnes venerunt. Adde,quod primi apostoli omnes per impositionem manuum ordinali fuerunt, Pcirus quidem a Christo, caelcri a Petro, ul Joannes de Turrecremala ostendit lib. 2. cap. 32. cl nos in primo libro dc pontifice cap. 23. docuimus.dum sancti Pclri praerogativas enumeraremus.

CAPUT IV.

Aon *esse populi, sed. episcoporum*, vocare *ministros.*

Sequitur altera propositio : *Vocatio seu missio ministrorum non ad populum pertinet, sed ad cpiscopos, el potissimum ad summum pontificem.* Dc huc propositione satis mulla dicta sunl in libro dc pontifice , ubi-demonstravimus ecclesiasticam jurisdictionem non esse in ipso coetu fidelium,sed iu capite, idesl. in summo pontifice, cl ab co ad episcopos cacleros derivari. Probalur igitur hace propositio primum ex verbo Dei; legimus enim Petro collalain potestatem, Mallii. 16. cl Joan. 21. *Tibi dabo claves.* Ei: Pasce oves meas. El rursus apostolis Joan. 20. *Ego mitto vos.* Et: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Multitudini autem fidelium Christus, auclor omnis ecclesiasticae jurisdictionis, nihil unquam tribuisse legitur.

Deinde idem hoc probalur cx aposlolica consuetudine. Nam Ador 11. Paulus cl Barnabas, episcopi cl apostoli constituebant per civitates presbyteros, cl ad Titum 1. *Hujus rei gratia* . inquil. apostolus, *reliqui te Cretae, ul constituas per civitates presbyteros, sicut ego constitui tibi.* El ipsi etiam Ccnturialorcs Centuria t. lib. 2. cap. 2.fatentur primos episcopos post apostolos ab apostolis constitutos.

Denique idem colligitur cx sequentibus.Demonstraturi enim sumus paulo infra, electionem ministrorum populo non convenire ; ex quo certe sequitur majori ratione , vocationem eidem populo non convenire. Objectiones adversariorum omnes simul tum refellentur cum de electione disputabitur.

CAPUT V.

Electionem ministrorum non fieri a solo Deo.

Ilis igitur de ordinatione, cl vocatione praemissis. ad electionem, de qua praecipua quaestio est. veniamus: silquc haec tertia propositio.*Electio ministrorum Ecclesiae, non sil a solo Deo,* ratione praedestinationis, idesl, quia solus novil, qui sint praedestinati. Haec propositio asseritur adversus errores Joannis Wiclef el Joannis Iluss , qui damnati sunl in concilio constanticnsi : nam sess. R. damnatur hic articulus Wiclefl.qui est octavus: Si *papa sil praescitus el malus, non habet potestatem super fideles.* El rursus iste, qui est ari.40. quique ex octavo deducitur: *Electio papae a cardinalibus. per diabolum est introducta.* Sessione autem 15. damnantur hi articuli Joannis Iluss. Articulus 22. *Papa vel praelatus malus et praescitus, est aequivoce pastor.* Articulus 26. qui deducitur ex 22. *Non eo ipso quo electores, vel major pars eorum consenserit viva voce secundum ritus hominum in personam aliquam , eo ipso illa persona est legitime electa: unde, sive electores bene, vel male elegerint, operibus electi debemus credere.* Haec ille.

Refellitur iste error,ac sententia nostra comprobatur. Primum exemplo ipsius Dei, qui non semper eligit praedestinatos ad gubernacula politica , vel ecclesiastica. Nam 1. Rcg. 10. Saulem Deus elegit, qui lamen postea reprobus fuil.El Christus Joannis 6.Judam elegil.qucm constat minime praedestinatum fuisse: .Yonne. inquil, *ego vos duodecim elegi, cl unus cx vobis diabolus est.*

Secundo exemplis apostolorum, qui Aci. 6. elegerunt diaconos, ct inter eos Nicolaum, qui postea fuit haeresiarcha. Ex quo apparet eos non laborasse in electione, essent ne praedestinati, an reprobi. quos eligebant, cum satis intelligerent id sciri non posse.

Tertio ex Patribus. Origcncs hom. 4. In lib. Judicum docet ac demonstrat, saepe divinam providentiam ad punienda peccata populorum efiicere , ul impii sedeant ad gubernacula tum regnorum , tum etiam Ecclesiarum.Chrysoslomus autem hom. postrema in epist. ad Ilebr. August, hb. 2. cap. 4. contra epistolam Parmcnioni: ct Bernardus serm. 66. in Cantica, docent.homines malos veros episcopis esse posse si legitime ehganlur.id quod etiam confirmai s. Bernardus cx testimonio illo Joan. 11. de Caipha : *Cum esset pontifex anni illius prophetavit.* Fuit enim Cniphas. etsi iniquus el reprobus, lamen pontifex, cum ejus dignitatis gratia Deus ei dederit, ul prophetaret.

Quarto ratione. Si solus Deus eligeret pastores Ecclesiae, aut id faceret sola sua voluntate . sine ullo signo externo cl visibili, aut ccrlc visibili aliquo signo: si primum afiirmelur, quid nobis ejusmodi electio prodesset? Numquam enim sciremus quis Ecclesiae esset pastor; si secundum, aut signum illud esset prodigiosum.ac praeter ordinem natural·, ul columbae descensus, aut coelestis aliquis fulgor.aul certe loco signi accipiendae essent

sortes , quomodo apostoli Actor , 1. cupientes s. Matlhiam eligi a solo Deo, sortibus usi sunt. At prodigia illa columbae, cl luminis rarissima esse solent: certe hoc tempore minime en videmus.

Sortibus autem uti, cum humano consilio res transigi |>otesl, nullo modo licet. Nam aut sortes existimantur gubernari a casu , nul a coelo , aut a diabolo, aut a Deo. Si a casu, stultum est homines ratione praeditos velle sortibus eligere pastores suos, cl commillcre fortunae temeritati, quod poterant consilii maturitate definire, si a coelo . suporsiit.onis vitium est uti sortibus in ejusmodi electionibus. Neque enim coelum vim habet moderandi liberas actiones, quales sunt jacerc sortes , vel educere: si a diabolo . impium cl sacrilegum est. rerum sacrarum auctorem diabolum facere: si denique a Deo. peccatum csl tentafionis Dei, expetere, atque cxpcclare a Deo, ut ipse sortes dirigat. quando neque ipse id se facturum promisit, neque dccsl humanum consilium. Quocirca Ecclesia rationem eligendi praelatos sortibus , merito improbavit, capite Ecclesia , extra de sorlilegiis. Quam rationem reprehendunt eliam Hieronymus in caput I. Jonae. cl Beda in cap. I. Actor.

At, inquies. Salomon proverb. 16. asserit sortes a Deo gubernari, cum ait: *Sortes mittuntur in sinu, a Domino autem temperantur.* Ilespondeo : Salomonem dicere voluisse omnia gubernari a divina providentia,etiamsi nobis plano casu quodam fleri videantur, ul id. quod forte alicui contingit. Porro divina providentia in fortibus cernitur, non quod semper qui sorte éligilursit melior,sed quod sive melior, sive pejor sil. non sine Dei providentia eligatur: qualis providentia in omnibus aliis eventibus, quamvis maxime fortuitis . cernitur. Proinde non toll'll ista communis providentia casum: neque facil ul melius sil sorte praepositos Ecclesiae eligere, quam suffragiis.

Neque his repugnat exemplum s. Matlhiae, qui sorte electus fuil. Nam in primis non fuerunt fortasse illae sortes proprie dictae, sed coeleste aliquod lumen super Mallhiam a Deo effusum, ul indicare videlnr Dionysius areopagitn de Eccles, hierarch. cap, 5. par. 3. Aul certe socles illae verae, ac proprie fuerunt, sed privilegium , atque inspiratio Dei peculiaris caussa fuil, cur iis apostoli utcrenlur. Quia enim apostoli caeteri n Christo electi fuerant, ne videretur s. Matthias caeleris inferior. voluit fortasse idem Christus per se illum eligcrc. Itaque inspiravit apostolis, ut sorte uterentur. Sed privilegium, ul Hieronymus nolnvil in caput 1. Jonac, non debet trahi in exemplum ordinariarum electionum. Aul postremo sine ullo privilegio sortibus apostoli in ea electione uti voluerunt. quod Matthias el Rarsabas adeo essent pares sanctitate ct doctrina, ul humano judicio discerni non posset uter praeponendus esset. In ejusmodi enim casibus licitus est sortium usus . tum quia non leniatur Deus, cum id ab eo exquiritur, quod humano judicio declarari non polesl . tum quia nullum csl periculum, quicumque sorte exeat, etiamsi plane casu exircl. quando pares sunt , dc quibus praeficiendis agitur.el tollitur materia querimoniarum. nullique iit injuria.

Quapropter sortibus utendum esse in ejusmodi casibus, docet s. August, lib. 1. doctrinae Christianae, cap. 28. ct in epist. 180. ad Honoratum. Quomodo apud Judaeos cx mullis sacerdotibus sorte eligebatur unus, qui ccrio tempore thus Domino adoleret; unde csl illud Luc. I. *Sorte exiit, ulZacharias incensum poneret* cfc.Atquc ad hunc ritum respexisse apostolos in electione s..Matlhiae testantur Ambrosius in cap. 1. Lucae, cl Beda in cap. 1. Aclor.

CAPÜT VI.

Quarta propositio.

Non decuisse Christianos sacerdotes carnali sue- (*cessione propagari.* Confirmatur haec sententia Primum cx figura, quae in lege naturae praecessit. Nam Mclchisedcch.secundum cujus ordinem Christus cl Christiani sacerdotes esse dicuntur, idcirco sine patres sine matre, sine genealogia fuisse describitur ad llebr. 7. ut inlclligeremus sacerdotes Christianos non debere nasci, sed Heri.

Secundo idem probatur cx prophetia Isaiac 66. Assumam, inquit Dominus, *ex eis sacerdotes, et levitas.* In quem locum observais. Hieronymus, ideo dixisse prophetam: assumam cx cis , quia iu Testamento novo, de quo apertissime eo loco loquitur Isaias , non erant sacerdotes nasciluri cx una aliqua familia,sed assumendi cx omnibus gentibus.

Terlio, idem probatur cx differentia Testamenti novi ac veteris; ul enim in Testamento veteri populus Dei propagabatur per carnalem generationem ex Jacob, in novo autem propagatur per spiritualem regenerationem cx Christo: ila quoque par erat ul in Testamento veteri sacerdotes carnali successione propagarentur . in novo autem spirituali electione assumerentur.Item quemadmodum sacerdotium aaronicum carnale foil, quippe quod totum in bobus, cl ovibus maciandis occupabatur, Christianum autem sacerdotium spirituale est,cum in hostia spirituali, ac divina sacrificanda occupetur, sic eliam aequum erat, ul sacerdotum propagatio in Testamento veteri carnalis, in novo, spiritualis esset. Adde , quod illi uxores el liberos habebant, proinde facile potuit illa ratio institui, ut parentibus filii succederent, nostri autem eoelibes esse debent.praesertim secundnm ritum Ecclesiae purioris. Quare non polesl ullo pacto fieri, ul sacerdotium cbrislianum successionem carnalis generationis consequatur.

Quarto idem probalur naturali ratione. Christianae enim reipub. (quae sane perfectissima est) perfectissima ratio convenit instituendi ministros: At longe melior est ratio per electionem , quam per generationem: nam si electio valeat, semper optimi el doctissimi pastores praefici possunt Ecclesiis; si autem generatio locum habeat, cogemur non raro pueros habere episcopos , aul viros improbos, ct imperitos.

Neque vero recte objici polesl, eliam nunc eligi saepe improbos cl imperitos, aul ndolcsccnlulos, ac pene pueros, id enim non occidit ex natura rei, sed vitio eligentium, quod facile emendari polesl. At generatio naturaliter affert secum ejusmodi incommoda, quae nullum omnino remedium admittunt Maneat igitur,melius esse paslorcs Ecclesiae eligi, quam nasci.

CAPUT VII.

Quinta propositio.

Jus eligendi summum pontificem, caelcrosque Ecclesiae pastores el ministros.now convenit populo jure divino. Sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id lotum habuit ex conniven-(ia, vel concessione pontificum. Haec propositio propric statuitur adversus Lutheranos cl Calvinislas. El probatur Primo exemplo Aaronis, cl Icslinonio b. Pauli; scribil enim apostolus ad Hebr. *:i.* Neminem assumere sibi debere honorem, nisi vocetur a Deo, tamquam Aaron : atqui Aaron a solo Moyse fuil electus in pooliflcem;sine ullo vel consensu, vel consilio multitudinis.

Secundo idem probatur exemplo, et verbo Christi; Christus enim Joan. 20. apostolis ait : *Sicut misit me Pater, el ego milio vos.* Quocirca voluit, ul ea potestate, caque ratione apostoli gubernarent Ecclesiam,qua ipse eam gubernaverat eo tempore, quo praesentiam suam mundo exhibuerat. At ipse apostolos primum duodecim, ac deinde discipulos septuaginta duos elegit, sine consilio, aul suffragio ullo multitudinis.

Terlio ex jure divino lum naturali , lum etiam scripto; nam jure divino scripto episcopi sunt pastores populi, populi sunt oves. Joan. ult. Aci.20. 1. Petr. 5. Kalio autem naturalis apertissime docet, ovibus non convenire, ul pascant, ac regant, sed regantur, atque pascanlur.At eligere pastores, ad gubernationem el regimen perlinere certissimum csl ; non igitur populo convenit pastores eligere.

Objicies fortasse, quod in lorrcna republics populi dicantur oves, reges pastores, et tamen regis eleclio ad populum spectet, ilespondeo: Aliam esse rationem terrenae, aliam coelestis , idesl, Christianae reipublicac. Nam in terrena repub. nascuntur omnes homines naturaliter liberi, et proinde potestatem politicam immediate ipse populus habet, donec eam in regem aliquem non transtulerit. Al Christiana respublica numquam habuit ejusmodi libertatem, siquidem cum ipsa natus est rex cl pastor ipsius, Christus enim simul Ecclesiam instituit, cl Petrum ei praefecit. Deinde populus in terrena republica tunc solum potest regem eligere cum rege caret: at Ecclesia numquam rege caret, semper enim Christus vivit, semper eliam sunt in Ecclesia episcopi aliqui, qui paslorcs novos eligere el creare possunt.

Quarto idem probatur exemplo apostolorum, qui episcopos passim eligebant sine ullo suffragio multitudinis, ul vel cx eo constat, quod episcopos a se creatos mittebant ad populos absentes, el infideles. Aeque valel quidquam responsio Kemnitii, qui in examine tridentini concilii in disputatione de sacramento ordinis scribit, episcopos, quos apostoli mittebant ad infideles, eligi solitos a plebe illius Ecclesiae, ubi ordinabantur. Nam qui dicunt jure divino perlinere electiones ad populum, eam talionem reddunt, ne populus accipiat pastorem , quem neque novit, neque cupit. Proinde volunt jure divino perlinere ad populum episcopi proprii, non alieni electionem. Deinde quo jure unus populus episcopum alterius populi eligere potest ? Denique unde probal Kemnilius. episcopos . quos apostoli mittebant, a populo ejus Ecclesiae electos fuisse, ubi ordinabantur.

Quinio probatur eadem nostra conclusio cx conciliorum veterum decretis, ac I. laodiccnum concilium can. 13. sic habet: Aon est *permittendum turbis electionem edtum facere, qui sunt ad sacerdotium promovendi.* Nec valel Calvini responsio, qui canonein istum ila interpretatur, ul velit non excludi eo canone turbas ab electione; sed solum constitui, ul non solae turbae eligant, sed intersint etiam seniores. Cum enim semper interfuerint seniores, nihil omnino concilium statuisset, si vera esset Cahini interpretatio.

Ad haec in concilio Martini papae apud Martinum Bracarcnscm, cap. I.decretorum ita legimus: Denique Aon licet *populo electionem facere eorum, qui ad sacerdotium promoventur, sed in judicio episcoporum sil.* Item concilium nicacnum II. can. 3. sic habet: *Omnem electionem , quae fit <i magistralibus, episcopi,* vel *presbyteri* vol *diaconi.irritam manere.Oportet enimeum, qui est promovendus ad episcopatum,ab episcopis eligi.*

Denique concilium IV. conslanlinopolilanum quod csl octavum generale, can. 28. *Sancta,* inquire/ *universalis synodus definit,neminem laicorum principum, vel polonium semel inferre electioni,* vel *promotioni patriarchae . vel métropolitain', aul cujuslibel episcopi.praesertim cum nullam in talibus potestatem, quemlibet polentam, vel vaeterorum laicorum habere conveniat, sed potius silere , ac attendere sibi, usquequo regulariter a collegio Ecclesiae suscipiat finem electio futuri pontificis. -*

Sexto idem probatur exemplis, seu testimoniis veterum , qui post apostolos floruerunt. S. Hieronymus in epist. 85. ad Evagrium: *Alexandrine ,* inquit, *a Marco cvangelista usque ad Ueraclam. et Dionysium episcopos,presbyteri semper unum cx se electum. in excelsiori gradu collocatum , episcopum nominabant.* Haec ille.Quo salis aperte docet Alexandrine antiquissimis temporibus episcopos non a populo, sed a presby teris eligi solitos. Kufllnus lib. 10. hist. cap. l). scribil . Frumentium a s. Alhanasio crcalum episcopum Indorum. Indis ipsis ea de re nihil neque scientibus, neque cogitantibus. Epiphanius in epislola ad Joannem episcopum Hierosolymac scribil a se P<iuliniannm, s. Hieronymi fratrem , presbyterum or-

•linalum, cl directum ad monasterium , ul in eo fungeretur munere sacerdotali, cum tamcn de ea re nihil ad se ejusdem monasterii fratres scripsissent. S. Aiiguslinum \nglorum apostolum l». Gregorius episcopiim designavit, atque ab arclulenSi episcopo ordinari jussit,si Angli lidem reciperent, neque electionem.aut postulationem ullam Anglorum exspectavit. Vide iledam lib. 1.historiae gentis suae. Beatus quoquo Gregorius II. S. Bonifiicimn Germanis episcopum ordinavit nihil ea de re scientibus, cogilanlibusve Germanis. Vide ipsius vitam nuper editam, atquo ejusmodi exempla plurima posscnl afferri.

Septimo idem probatur cx incommodis , quae popularem electionem consôquu'nlur. Primum.popularcs imperiti sunt, nec possunt etiamsi maxime vchnl, judicare an aliquis sil idoneus sacerdotio nfec ne. Valentinianus Augustus.ul referi Thcodorelus lib. 4. hist. cup. 6. cum ad cum deferretur ab episcopis electio episcopi mcdiolanonsis, respondit: *.ihijor res est, quam ul nobis conveniat, vos autem gratia divina praediti, et illius splendore fulgentes melius eligetis. Haec,* ille. Al quanto magis id posset,ac deberet dicere imperita multitudo, si superet? Quo pacto enim . quaeso , judicabunt mercatores, agricolae, caementarii, caelerique opifices, num quis habeat eruditionem, et prudentiam episcopo necessariam ?

Deinde, si populus jus habeat eligendi, necesse erit, ul semper ii praeficiantur quos praefici cupient pejores et stultiores: nam major pars vincet, plures autem sunl in qualibet civitate mali, quam boni, plures stulti, quam sapientes.Quare s. Chrysoslomus lib. 3. de sacerdotio graviter querilur , quod suo tempore episcoporum electiones in manu populi essent, ac dicit non esse mirandum, si pessimi quique praeficiantur el optimi viri interim ncgliganlur, cum eorum sit eligere, qui nihil norunt nisi de rebus temporalibus judicare.

Denique, electio popularis obnoxia est tumultibus, ac seditionibus, ut s. Augustinus dicit in epist. 110. el 225. ubi refert historiam luibulcutissimae commotionis popularis in electione Piniani. Pullinus quoque lib. II. hist. cap. II. narrans dissensionem populi mcdiolancnsis in episcopo designando. *Dissentio.* inquit, *gravis el periculosa urbi propriae maturum parabat exilium.* Sed insignis contentio praeter cacteras fuit in eleclionc s. Damasi, lanio enim ardore animi partes concurrerunt, ul in quodam templo 137. homines necarent, ut scribunt Ammianus Marcelliniis lib. 27. Hieronymus in Chronico, el Ilullinus lib. II. hist. cap. 10.

Al, inquil Calvinus, si tam esl incommoda haec ratio eligendi, cur eam veteres patiebantur? Quod ergo eam non tollerent e medio , argumento esl non potuisse tolli, proplcrca, quod esset jure divino constituta.

Respondeo: Tam rationem eligendi ad suffragia populi, paulatim in Ecclesiam irrepsisse, proinde debuisse eliam paulatim suavilerque de medio tolli; initio enim, hoc esl, aposlolicis temporibus, ioscicnle populo , pastores eligebantur. Deinde coepit populus adhiberi ad testimonium dandum de vita el moribus eligendi. Unde est illud Tertulliani in apolog. cap. 39. *Praesunt probati quique seniores, honorem istum non pretio sed lesliitio·nio adepti.* Tum ul populi mugis diligerent sues episcopos, coepti sunl ii tantum ordinari , quos pdpuhis poslulnssel. Unde est illud s. Leonis in episl. 87. vel 89. *Exspectarentur vola cirium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum. quae in saecerdolum soient ordinationibus ab his , qui norunt Patrum regulus, custodiri.* Ubi s. Leo populis tribuit vola, idest. desideria, cl testimonia, clericis autem electionem.

Tandem obtinuit in quibusdam locis consuetudo, ul eliam jus suffragii sibi populus usurparet, alinlelligi potest ex lib. 3. Gbrysostomi de sacerdotio. Sed posteaquam hoc aliquandiu toleratum est, el apparuit ejus rei confusio , el indignitas, lum eliam p.iuialim sublata esl populo electio *'>t* postulatio, solumquo relictum esl testimonium vitae et morum. .Vim eliam nunc ordinantur episcopi et presbyteri coram populo, el episcopus, qui ordifies colluturus est. per diaconum populum alloquitur, ac petit, ul si quis est.qui aliquid habeat adversus ordinandos, accédai, cl dical. Supcresl argumenta solvere.

Matthias Illyricus in lib. dc electione episcoporum collegii omnia ferme argumenta, quae a Luthem. Brentio, Calvino, el aliis excogitata fuerant. Sex autem primo loco ex verbo Dei argumenta depromit. Primum ejusmodi esl: Claves regni coelorum non soli papae aut episcopis , sed loti Ecclesiae datae sunt. iVun quod dicitur, Matlh. IG. *Tibi dabo clartés etc.* s. Augustinus tract. 121. in Joan, interpretatur dictum esse Petro, ul is personam gerebat Ecclesiae. Praeterea Matlh. 18. loti multitudini dicitur : *Quaecumque alligaveritis super terram etc.* Illis enim hoc dicitur, quibus dicitur panlo ante: ST *peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum etc.* Al nomine clavium significatur omnis potestas ecclesiastica, igitur tota multitudo fidelium potestatem habet a Christo eligendi el vocandi. nique eliam ordinandi ministros.

Respondeo: De hoc argumento multa diximus in lib. <le pontifice ; idcirco paucis hoc loco rem lotam expediemus. Igitur verba illa Matlh. Ifi.Tibi *dabo claves,* sententiae nostrae manifeste favent. neque illi répugnais. Augustini interpretatio.Nam proplerea s. Augustinus dicit . apostolum Petrum in persona lotius Ecclesiae accepisse claves, quia in lotius Ecclesiae commodum ct utilitatem eas accepit, el etiam quia non ipse solus illis usurus erat, sed transmissurus ad successores, el communicaturus cum aliis omnibus episcopis ct presbyteris.

In allero autem loco: *Quaecumque alligaveritis etc.* promittitur Ecclesiae potestas ligandi cl solvendi, sed quae in praelatis sil , non in reliqua multitudine. Vere enim dicitur Ecclesia solvere cl ligare.quin praelati ejus solvunt el ligant.quemadmodum dicitur homo loqui cl videre,licet non nisi lingua loquatur, el oculis videat.Id autem iln esse, cx ipso illo loco deducitur : nam postenquam jusserat, ul qui correptione fraterna , adhibitis chair

duobus aut tribus testibus, non moveretur, deferretur ad Ecclesiam, el ne quis Ecclesiae tribunal contemnendum putaret , adjecit earn promissionem: *Quaecumque alligaveritis etc.* quare illi Ecclesiae dicitur : *Quaecumquae alligaveritis* , dc qua dictum esl: *Dic Ecclesiae.*

Illud autem : *Dic Ecclesiae* , exponitur a Cbrysoslomo in commentario ejus loci,ac si dictum esset: Dic praelato Ecclesiae: Caeteri quoque doclores per Ecclesiam eo loco positam intclligunl praelatum, aut concilium praelatorum: cl usus Ecclesiae idem confirmat. Semper enim qui ad Ecclesiam deferuntur, ad episcopum mil concilium deferuntur. Secundum argumentum tale est: Imperat Dominus, Joan. 10. ul non audiamus vocem alienorum. El rursus Matlh.7.ut fugiamus falsos prophetas,el apostolus ad Galal. 1. jubet anathematizari eos, qui docent aliquid praeter cvangelium ; Igitur populus Christianus divinum habet mandatum, quo tenetur bonos pastores quaerere cl vocare et perniciosos rejicere.

Respondeo: Populum debere quidem discernere verum a falso propheta, sed non alia regula,quam diligenter attendendo, an is, qui praedicat, dicat contraria iis, quae dicebantur a praedecessoribus, vel iis, quae dicuntur ab aliis ordinariis pastoribus , cl praesertim ab apostolica sede, el Ecclesia principali: nam imperatum est populo . ul audiat pastores suos. Lucae 10.*Qui vos audit, me audit.* Et Matlh.23.*Quae dicunt facite.* Non igitur debet populus judicare suum pastorem nisi nova audiat, et a doctrina aliorum pastorum aliena.

Praeterea, hoc est quod Paulus monet ad Gal.I. ul anathematizemus , qui docent nova et contraria iis, quae antea evangelizata sunl. Adde . quod populus cum sil rudis, non polesl aliter judicare de doctrina pastoris. Si enim per se posset judicare . non egeret praedicatoribus: ex quo deducitur, debuisse hominibus hujus temporis suspectum esse doctrinam Lutlieri. Calvini, ct similium.qui perse veniebant, el praedicabant nova el pugnantia cum doctrina omnium pastorum Ecclesiae.Nam cum pastor ordinarius el aliquis alius qui praedicat non vocatus , contraria docent, debet omnino populus pastorem suum potius sequi, quam illum alterum, qui non esl pastor, etiamsi forte contingeret,ul pastor erraret. Nam cum ipse populus non possit de ea re judicare, cur non potius credet illi. cui jussus esl obcdirc.VQuanquum non esl credibile,Deum permissurum, ul ordinarius pastor ita erret, ul decipiat simplicem populum: facile enim apparet, an doceat contraria caeleris pastoribus.

Observandum est praeterea.populum posse quidem ea regula , quam posuimus, internoscere verum prophetam a falso . sed nou proplerea posse falsum pastorem si sit episcopus, deponere, cl alium ejus loco substituere. Nam Dominus cl apostolus tantum jubent, ul falsi prophetae non audiantur a populo : non autem ul populus cos deponat. El certe usus Ecclesiae semper hoc habuit,ut haeretici episcopi a çonciliis episcoporum, vel a summis pontificibus deponerentur. Ex his secundum argumentum maucl .solutum.

Tertium argumentum est hoc:Episcopi non sunl domini. sed ministri Ecclesiae, i. Cor. 3. el I. Pel. .».El praeterea Ecclesia esl columna el firmamentum veritatis, I. Tim. 3. Igitur summum tribunal est penes Ecclesiam, non penes episcopos, proinde ipse potest eligere cl vocare ministros.

Respondeo: Episcopos esse ministros Ecclesiae, quia pro ea laborant, non illi obediendo, sed eam regendo, eique praesidendo, ul alias diximus. Duplex enim est genus ministrorum,cum alii serviant obediendo, ut mancipia; alii imperando, ul paedagogi, et omni» uiagislraius:porro episcopos servire populis regendo el imperando, palet Actor. 20. et ad Ilebr. 13. Est autem Ecclesia columna veritatis, quia semper audit Petrum , pro quo Dominus oravit. ne deficeret fides ejus.

Argumentum quartum sumunt ex Actor. I.ubi non soli apostoli, sed tota Ecclesia elegii Mallbiam cl Barsabain, ul ex eis Deus unum assumeret.

Respondeo cum Chrysostomo in hunc locum, id facium esse ex concessione Petri, non ex necessitate: *Quid* , inquit f.hrysostomus . an non *licebat ipsi 1'etro eligere ? licebat, et quidem maxime.. Verum id* non *fecit, ne cui videretur gratificari.* Praeterea illa non tam electio fuit.quam postulatio quaedam.qua cupiverunt a Deo aliquem eligi in locum Judac. Denique ab exemplo uno non deducitur aliquid esse de jure divino. Nos quidem efficaciter probamus, non esse dc jure divino, ut populus eligat.quando exemplis ostendimus.aliquando, sine populi suffragio episcopos fuisse electos.quia non potest recte fieri contra jus divinum. Al nou efficaciter probamus esse dc jure divino id omne , quod aliquando factum legimus.

Quintum argumentum ex Actor. G. ubi dc multitudine credentium dicitur : *Et elegerunt Stephanum* etc.

Respondeo primo: Ab hoc exemplo non probari, id esse de jure divino. Secundo dico: Id eliam esse tribulum populo ex concessione apostolorum . ul Lucas ipse aperte testatur. Tertio dico, locum linnc non esse ad propositum : Nos enim agimus dc electione pastorum, qui praeficiuntur Ecclesiae regendae , isti autem diaconi erant praeficiendi mensisi

Argumentum Sextum actor. II. *El cum constituissent illis per singulas civitates presbyteros .* verbum graecum *'/y.^-'y/r^xr.zz .* significat, cum elegissent per suffragio. Nam est quasi •/Ξioα ἴivω . idest, manus tendo, seu attollo in signum suffragii: ut enim constat ex M. T. in oratione pro Elacco, signum suffragii apud Graecos eral. attollere manus. Cum ergo Paulus el Barnabas elegerint episcopos ad suffragia populi , manifestum est. eos praefuisse quidem electioni, sed non solos elegisse.

Respondeo ad hoc argumentum.quod est praecipuum fundamentum Illyrici . Calvini. Kemnitii , et aliorum, verbum χεφοτβνεω tria significare posse. Pruno, eligere per suffragia, ul ratio ipsa etymologiae docet, ct usus eliam profanorum auctorum.

Secundo , eligere ac decernere quocumque id fiat modo: Nam etiam si etymologia ab extensione manuum sumpta sil, tamen derivatur postea ver-

bum ad omnem electionem el sanctionem, ut mullis aliis verbis accidit. Λ.ιηι Actor. I. Lucas dicit. *Cecidit sors super .Uatthiam. et annumeratus est cum undecim apOSlolis.Graece χαζήγκατζ όηζ'.οζτ,* idesl, suffragiis additus est. Nam *est* dare suffragium. cl ψήφισμα est ipsum suffragium, et tamen b. Matthias non suffragiis, sed sorte electus est. Itaque ψηφϊϊεσΞα'. eo loco accipitur pro cooptare, quocumque nrndo id Hal. el Act. IO. Dedi/ *cum manifestum fieri non omni populo . sed testibus praeordinatis a Deo.* Graece: A'λλά μα?· Ϫjfwi τοϊ «ρόζε /εισοτσνημενο'. *ά~ϊ τού* Ησϋ. Nec tamen Deus suffragiis elegit , quibus ostenderet Christum redivivum.

Tertio, significat apud ecclesiasticos, ordinare per manuum impositionem. Nam Chrysoslomus horn. I L in Acta.exponens illud:El *cum orassent. imposuerunt illis manus.* Sic ait: Τοὐτο γάο ἐ ·. χεψοτονία. El hom. 10. in 1. Tim. quaerit, cur apostolus, cum praecepit de episcopis , transii ad diaconos, omissis presbyteris : et respondet, quia episcopi el presbyteri sunl iidem, nisi quod episcopi ordinant. presbyteri non ordinant: Τήν γάρ ■/ζιοοτοΆτ/ *μίνη* ἀνα,3ε£ήζασι. Eodem modo concilium nicacnum in epist.ad alexandrinos apud Thcodorelum lib. I. hist. cap. O.utilur voce χζ'.ροτονία, pro ordinatione: si igitur accipiamus illud Actor. 1I. *•/ζ'.οο-.ο'/ήοτΓ.ζ ,* secundo modo, vel tertio, argumentum solutum est ; si autem accipiamus primo modo, tunc notandum est, χειροτονεί';, non significaro eligere per suffragia ali aliis data, sede eligere proprio suffragio, ul patet ex etymologia, el cx usu auclorum. Nam Demosthenes in oratione contra Timocratem, tribuit populo χειροτονεί'/. Sic cnim ait: Ο δήμο τά εμά γνώμα περί ἐσωτηρία τή -ό/,εω ἰχειροτόνει.Similiter Cicero in oratione pro Flacco, do populo dicit ; Porrexerunt manus , psephisma natum est. Cum ergo Lucas dicit dc Paulo et Barnaba χειροτονήσαντε; δέ ἀντοί πρίσβυτερου κατά Ε'κζλήσιαν,ποη vult dicere,Paulum, cl llarnabam ad suffragia populi creasse episcopos . sed ad suffragia propria tantum,nisi velint adversarii illud,χειροτονήσαντε referri ad populum.repugnante lotii sententia Scripturae. Nam dc quibus dicitur: cum constituissent presbyteros, dc iisdem dicitur: *Commendaverunt illos Deo. in quem crediderant,* quae sine controversia ad apostolos tantum referuntur.

Argumentum Septimum sumunt Lulherus , Calvinus. hemnilius el Illyricus cx Cypriano, qui lib. I. cpisl. L sic ait: *Propter quod plebs obsequens praeceptis dominicis* , cl *Deum metuens . a peccatore praeposito separare se debet*, nec *ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, quando ipsa maxime habeat potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes,vel indignos recusandi,quod cl ipsum videmus de divina auctoritate descendere.ut sacerdos plebe praesente, sub omnium oculis deligatur, et dignus atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur etc.*

Itespondeo dupliciter. Primo , Cyprianum non vello dicere, descendere cx jure divino,ul episcopus a populo eligatur, sed ab exemplis divinis, ul palet ex sequentibus. Nam probare volens,hoc descendere dc divina auctoritate, probat sohnn tribus exemplis Scripturarum: quin nimirum Eleatarus, Numcr. 20. coram populo ordinatus est,et similiter Matthias, Act. I. cl septem diaconi, Actor, fi. At exempla Scripturarum non faciunt rem esse de jure divino, sed praecepta Dei sunl, quae hoc faciunt.

Secundo dico: Cyprianum hoc loco nihil tribuere populo circa electiones sacerdotum, nisi ul ferant testimonium devita et moribus ordinandorum, quod etiam nunc servantur in Ecclesia catholica. Dicit autem Cyprianus, populum habere potestatem eligendi, el suffragium ferendi,quia potest dicere, si quid noverit boni vel mali de ordinando, cl sic testimonio suo efficere, ul eligatur, vel non eligatur. Itaque habel populus, secundum Cypriani sententiam, potestatem eligendi el suffragandi per testimonium, non per calculum , more Itslis, non judicis. Id quod cx eodem loco perspicuum fieri potest; dicit enim debere in Ecclesia eligi episcopum,quomodo Scriptura docet fuisse electum Elcazarum. Al Scriptura Num. 20. dicit, Elcazanim electum a .Moyse, et nihil tribuit populo, nisi coram eo fuisse Elcazarum electum ; Et Cyprianus explicans hoc, ait : *Coram omni synagoga jubet Deus constitui sacerdotem . idesl, instruit, et ostendil ordinationes sacerdotales . non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere,* ul *ple.be praesente, vel delegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicetur.* El infra: *Propter quod diligenter de traditione divina el apostolica observatione servandum csl, cl tenendum. quod apud nos quoque, et fere, per provincias universus tenetur, ul ad ordinationes rilecele.brandas ad eum plebem, cui praep'ÔSitus ordinatur, episcopi ejusdem provinciae, proximi* quique co/ivenfanl. *el episcopus deligatur, plebe praesente , quae singulorum vitam plenissimi! novit, et uniuscujusque actum de ejus conversaHone perspexit.*

Argumentum Octavum sumit Illyricus cx nicafeno concilio. Nam in cpisl. ejusdem concilii ad Alexandrinos, apud Theodorelum lib. 1. cap.fLhist. habentur haec verba: *Dighum csl, vos potestatem habere, cl eligendi quemlibet, et nomina eorum dandi, qui clero sunl digni. et absolute facere omnia secundum leges et sanctiones Ecclesiae.Si quem vero contigerit requiescere in Ecclesia, tunc provehi in honorem defundi eos, qui nuper assumpti sunl. solummodo si videantur digni, el populus cos elegerit, condecemenle simulet designante maxime alexandrinae civitatis episcopo.*

Itespondeo: Ex hoc testimonio nihil aliud colligi posse, nisi jam lum coepisse consuetudinem, ul populus electioni admisceretur, quod nos minime negamus. Non autem inde colligitur, id esso de jure divino, quod adversarius erat probandum. Sed notanda est hoc loco duplex fraus Illyrici. Nam concilium nicacnum initio hujus testimonii ab Illyrico citati.non loquitur dc plebe,sed dccpiscopis, atque illos dicit habere debere potestatem eligondi. cl omnia faciendi secundum Ecclcsino sanctiones: Illyricus autem sic pervertit, cl irumu-

fovit verba,ul videatur concilium tribuere plcbi umneui polcstalcm gubernandi Ecclesiam. Deinde ad finem ejus testimonii concilium dicit debere eligi episcopum a populo,sed confirmari electionem ad episcopo alexandrino (nam ile episcopis Aegypti agitur) cl proinde tribuit concilium praecipuam auctoritatem episcopo in electionibus.Illyricus nutem immutavit verba, ul videretur, episcopus nihil amplius posse, quam populus. Vide totum locum.

Argumentum Nonum Illyrici, Calvini el Kemnilii, sumitur ex epistola concilii II.generalis ad Damasum, quam referi Thcodorclus lib. 3. bisl.cap. 9. ubi sic lcgimus;/ict)ereti4i88imti»i *cl Deo amabilem Neclarium episcopum ordinavimus coram universali concilio cum omni concordia, sub aspectu etiam Deo amabilis imperatoris Theodosii, uninenique cleri, cuncta decernente pariter civitate.* Similia proferl Calvinus ex Leone cpisl.89. cl Gregorio lib. 2. cpisl. cap. G9. Addit Kemnitius unum testimonium cx Ambrosio lib. 10. epist. 82. el alia, quae non c\ fontibus citai, sed ex decreto Gratiani, dist. 23. 24. G2. G3. 65.67. cl 8. quaesi. 1. can. Licet. Multa cliam ejusdem generis cilal Illyricus in suo libro declcclione episcoporum.

Respondeo Primo : Ex nullo horum testimoniorum colligi, esse dejuro divino,ul populus eligat. Secundo, in bis omnibus uno vel allcro exceptis, nullam fieri mentionem electionis, sed suium postulationis vel testimonii. Tertio, nos non negare, quin /iliquando populus elegerit, sicut etiam nunc in quibusdam locis eligunt reges, sed id juris habere cos, vel habuisse cx concessione pontificum, non ex jure divino.Ex quibus apparet,quam splendide mentiatur Calvinus lib. 4. Instil, cap. 5. § 2. cum dicit ritum eligendi episcopos sine suffragio populi, pugnare cum verbo Dei,et cum mullis conciliorum decretis, quae statuerunt, irritam esse electionem si aliter fiat. Nam nec ullum verbum Dei attulit, nec ullum concilii decretum, nec ullum afferri potest, in quo habeatur quod ipse dicit.

Argumentum Decimum Illyrici, sumitur a consuetudine Ecclesiae.Dicit enun.fuisse usum istum in Ecclesia per annos fere 1300. cl solum a tempore Fridcrici 11.qui obiit anno 1250.introductum, ul laici excluderentur ab electione. Probat autem, quod tnmdiu duraverit consuetudo eligendi ad suffragia populi , ex Gregorio IX. qui sedit tempore Fridcrici. Exstat enim in decretalibus epistolis a Gregorio IX. editis, lil.de electione.cap.*Messana,* mentio hujus rci.nccnon in epistola ejusdem Gregorii ad episcopum bremensem , apud lirantium lib. 8. metropolis, cap. 3. Denique ita concludit Illyricus hoc argumentum. Quare nullum prorsus est dubium, quin electio ante annos 300. et deinceps quoque aliquandiu a laicis citra omnem controversiam sit factitata.

Respondeo: Illyricum egregie mentiri. Nam in primis, apostolorum tempore, cl deinceps mullis annis nihil potuit in electionibus populus, nisi testimonium vitae dare , ul cx supra dictis palet. Deinde consequentibus sacculis irrepsit plebs ad suffragia, sed nec tam longo tempore , nec citra controversiam,ut Illyricus dicit. Nam Gregorius IX. in epist. citata ad bremensem episcopum clarissime dicit, canonicorum fuisse electionem, licet accesserint cliam vola, idesl, desideria cl postulationes populi.

Porro caput Messanii,Csl contra ipsum Illyricum; nam in eo capite prohibetur severissime . ne laici eligant. *Edicto,* inquit Honorius, *perpetuo prohibemus, ne per laicos cum canonicis pontificis electio praesumatur. Duod si forte praesumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine , quae dici debet potius corruptela.* Haec ille. Non igitur citra controversiam laici ante annos trecentos eligebant. Praeterea, electio Alexandri III. ante annos 130. per solos cardinales facta est, ul cognosci potest c\ Radcvico lib. 2. de rebus gestis Fridcrici 1. cap. 50. cl sequentibus. Hem electio Gregorii VII. ante annos quingentos, per solos cardinales facta csl, ul palet ex decreto electionis illius apud Plalinam. Denique, quomodo citra controversiam usque ad annum 1200. laici elegerunt? cum. ul supra citavimus, concilium octavum ante annos 700. cl concilium septimum ante annos 800. el concilium Martini papae ante annos 900.et concilium laodicenum ante annos 1200. interdixerint, ne laici eligant.

Argumentum Undecimum esi ejusdem Illyrici , qui politicas rationes quasdam profert , sed ineptissimas; qualis illa est, quod canonici el monachi fere semper eligant episcopos, aut abbates Papislas, raro aut numquam Lulhoronos. Scilicet , valde expediret Ecclesiis cl monasteriis , ul ab iis gubernarentur, qui nihil oderunt magis . quam dericos el monachos. Addit etiam, valde esse incommodum, quod cum episcopi el abbates Germaniae sint cliam principes temporales, a sex tantum aut octo interdum hominibus eligantur: quasi imperator non sil princeps longe major, qui tamen a sex tantum aut septem electoribus creatur.

CAPUT VIII.

Sexta propositio.

Electio episcoporum non pertinet jure divino ad clerum, sed ad summum pontificem , ut vel ipse eligat, vel praescribat eligendi modum.

Probatur Primo: Quoniam cx evangelio nihil aliud habemus, nisi Ecclesiam universam santo Petro esse commissam, Joan.ult.Itaque ad illum perlinet, providere Christianis de iis, qui eorum eorum gerant. Deinde, si ad clerum pertineret electio jure divino, ad lotum clerum pertineret. Non enim jus divinum definivit, ut hi potius, quum illi ex clericis eligant: at non omnibus clericis convenire electionem, satis probatur ex eo. quod eadem fere incommoda acciderent ob multitudinem clericorum, quae accidebant in electione populari. Quocirca multis jam saeculis soli clerici primarii eligunt. quod tamen fieri non potuisset . si jure divino omnes clerici electores fuissent. Denique , s. Petrus,qui jus divinum certe non ignorabat,non solum in Ecclesia rornana successorem sibi delegit Clementem, neque exspectavit, ul is u clericis eligeretur, sed etiam ad plurimas provincias episcopos misit. Vide Datnasum in pontificali, Inno-

eenlium I. in episL ad Decentium, elJoanncm III. in epistola ad Germanos.Vide eliam de lota re Cajetanum de poleslate papae cl concilii, cap. 13.

CAPIT IX.

Septima *propositio.*

Halio eligendi summum pontificem per solos cardinales, est omnium optima, el merito conservanda, etsi absolute posset pontifex eam mutare, si vellet.

Secunda pars csl evidens, quia de jure positivo csl, ut cardinales eligant. Probatur prima pars hujus conclusionis , Primo inductione. Won debet pontifex creari per sortes , nec. per carnalem successionem, nec per solius praedecessoris nominationem. nec ad suffragia populi , nec ad suffragia totius cleri, ut jam probatum est ergo ad suffragia primorum ex clero: Tales sunt cardinales; suntenіui praecipui episcopi,presbyteri cl diaconi,romanac Ecclesiae.

Secundo, nulli melius judicare possunt, qualis debeat esse episcopus eligendus, quam ii,qui sunt episcopi conciliari, cl cum eo Ecclesiam regunt, ct optime norunt ecclesiastica negotia ; tales sunt cardinales, igitur ad cos rectissime pertinebit electio.

Tertio , cx duratione; nulla enim forma electionis diu durare potuit, praeter istam per solos cardinales. Constat enim ab anno 1179. usque ad hoc tempus per annos 4(10.semper electos pontifices a duabus partibus cardinalium, juxta decretum Alexandri 111. promulgatum in concilio lalcrancnsqul habemus cap. *Licet,* extra de electione,nec tamen tunc coepit electio fieri per solos cardinales , sed diu antea videtur incocpissc. Warn in illo cap. *Licet.* Alexander III. aperte indicat.jam ante coepisse morem istum. ut soli cardinales eligerent,cl solum se constituere.ul non sufficiat major pars cardinalium, sed requirantur duae partes. Porro ante hoc tempus per 11(10. annos, 17. mutationes inveniuntur in electione romani ponlilicis , ul quidam annotarunt.

Quarto probatur experientia.quia numquam fuerunt pauciora schismata , quam hoc tempore. Annotavit Onuphrius in lib.de pontificibus romanis, schismata 29. in Ecclesia romana , ex quibus 26. fuerunt usque ad Alexamh umilolo reliquo tempore solum tria; cx quibus etiam tribus unum solum accidit vitio cardinalium.nimirum illud, quod factum est tempore Urbani VI. Warn illud alterum , quod . i vidit tempore Joannis XXII.ab imperatore Ludovico IV. excitatum est; postremum vero temporibus Eugenii a concilio basilccnsi.

Quinto probaliirpiam haec forma eligendi temperati esi ex omnibus aliis bonis cl legitimis formis; sciendum est enim quinque modis praecipue consuevisse eligi episcopos. Primus modus fuit, ul ipse summus pontifex per se eligeret, qui modus praesertim servabatur olim in novis episcopatibus erigendis, novisque episcopis mittendis.

Secundus modus fuit, ul episcopum eligerent episcopi omnes ejusdem provinciae, vel major eurum pars, postulato tamen testimonio,et consensu cleri el populi ejus loci, cui episcopus dabatur: el eodem modo eligebantur metropolitan! el patriarchae,cl ipse summus pontifex.nimirum ab episcocopis vicinis, seu provincialibus. El hic modus antiquissimus fuit, el duravit salis diu. De hoc modo loquitur Cyprianus lib. 1. episl. 4. *Apud nos,* inquit, *el fere per universas provincias tenetur, ul ad ordinationes rite celebrandas , ad eam plebem.cui praepositus ordinatur,episcopi ejusdem provinciae proximi quique conveniant.et episcopus delinatur plebe praesente, (piae, singulorum vitam plenissime novit, cl uniuscujusque* actum de *ejus conversatione* perspexit. Idem lib.i.cpist. 2. testatur.Cornelium papam electum fuisse a plurimis episcopis . de testimonio el suffragiis totius cleri cl populi. De eodem modo legimus in concilio nicaeno,can. 4. Episcopum debere constitui ab omnibus episcopis provinciae, cl si id lien nequit, saltem per lileras debere haberi consensum absentium omnium , vel majoris partis , ul exponit can. 6. ejusdem concilii. Idem hnbetur in concilio antiocheno, canon. 19. el in decretis collectis a Martino bracarensi, cap. 3.

Tertius modus fuit.ul eligeret clerus cl populus civitatis.Ihc modus fuit in usu tempore Chrysostomi, Ambrosii, Augustini, Leonis, Gregorii, ul patet cx locis supra citatis.

Quartus modus fuit, ul imperatores el reges.vel soli, vel cum cicro et populo eligerent. Constate· nim , Justinianum seniorem post recuperatam Italiam , noluisse quemquam creari romanum pontificem , sine sua approbatione , quod servatum esi usque ad Constantinum IV.qui juri suorum praedecessorum in hac parte cessit, ul ex Platina,el aliis cognosci potest. Constat item , Carolo Magno jus eligendi romanum pontificem et alios episcopos concessum ab Adriano I.et deinde simile jus concessum Othoni a Leone VIII, ul palet ex Gratiano distinet. 63.can. Adrianus, el can. iu synodo.si tamen hi canones recipiantur,qui a Graliano non e\ decretis pontificum, aut conciliorum, sed cx chronica Sigebcrti collecti sunt.

Quinius modus fuit, ul soli canonici, idest, primarii clerici episcopum eligerent, qui modus servatur a longo tempore in mullis Germaniae locis.

Ex his quinque formis Prima non potest reperiri in electione summi ponlilicis, quia non cxpedil.ul praedecessor eligat successorem. Ilepcriliir tamen aliquo modo,quatenus haec forma electionis ab ipsius ponlilicis decreto manavit. Secunda reperitur m hac forma, quantum ad id.quod erat in ca praecipuum; nam eligunt nunc episcopi vicini, ut tunc eligebant, nimirum sex episcopi cardinales. Tertia non repcrilnr , quia erat omnium maxime incommoda , ul supra ostendimus. Quarta non reperitur eliam,quia quod imperatores se miscuerint electioni, factum csl vel vi, el quasi tyrannide imperatorum, ut quando graeci imperatores nolebnnl creari pontificem sine suo jussu , immo eliam nisi pecuniariam summam accepissent ; quam consuetudinem tyrannicam fuisse affirmat s. Gregorius in

commentario psalm. 4.poenilenlialis;vel quia pontifices ipsi id necessarium judicabant ad Ecclesiae defensionem.ut quando Carolo Magno el Othoni id pontifices concesserunt, si tamen concesserunt.At nunc nec imperatores tyrannice se ingerunt electioni,nec id requiritur ad Ecclesiae defensionem. Immo etiam vix invenitur aliquis pius imperator , qui hoc jure sibi concesso uti voluerit.cl e contrario exslal aperta renuncialio huic juri facta a Ludovico Candi filio, can. Ego I.udovicus , (list. 63. cl ah Othone I. can. Constitutio, eadem distinctione. Quinta denique reperitur: nam quod sunl canonici in aliis urbibus, id sunl presbyteri cl diaconi cardinales in urbe.

Octava propositio.

Si *nulla exstaret pontificia constitutio de electione summi pontificis : vel casu aliquo omnes electores a jure designati. idest, omnes cardinales simul perirent, jus electionis ad episcopos vicinos cl clerum romanum perlineret.cum dependentia· tamen aliqua a concilio generali episcoporum.*

In hac propositione non videntur omnes convenire. Quidam enim existimant, secluso jure positivo , jus eligendi devolvi ad concilium episcoporum . ul Cajelanus tractat, dc potestate papae el concilii , cap. 13. cl 21. cl Franciscos Victoria rc-lecl. 2. quaesi. 2. dc potestate Ecclesiae. Alii, ul refert Sylvester verbo Excommunicatio, 9. §3.docet, ad clcrutn romanum pcrtincrc jus eligendi in illo casu. Sed conciliari possunt hac duae opiniones. Nam ad episcoporum concilium perlinet sine dubio primaria auctoritas eligendi in illo casu; siquidem, mortuo pontifice, non csl in Ecclesia uHa major auctoritas , quam generalis concilii : cl si pontifex non esset episcopus romanus . nec alienjus particularis loci,sed solum generalis paslor totius Ecclesiae, ad episcopos perlineret, vel eligere successorem, vel designare cicclorcs: tamen posleaquam nnilus esi pontificatus orbis episcopatui urbis , immediata auctoritas eligendi in illo casu deberet ab episcopis lotius orbis permitti episcopis vicinis,cl clericis romanac Ecclesiae,quod probatur dupliciter.

Priino-.Quia ab omnibus episcopis vicinis.cl clericis romanis translatum csl jus eligendi ad cardinales, qui sunl quaedam pars episcoporum cl clericorum romanac Ecclesiac:ergo cardinalibus deficientibus debercl redire jus eligendi ad omnes episcopos ct clericos romanac Ecclesiae.

Secundo : Quia haec csl antiquissima consuetudo , ul cx Cypriano supra ostendimus , ul episcopum tam romanum,quam alios eligant episcopi vicini , praesente clero. Nec unquam csl auditum . quod episcopi, aul archicpiscopi lotius orbis convenirent ad electionem summi ponlilicis , nisi in casu, in quo dubitatur, qui sint legitimi electores. Hoc enim dubium a concilio generali explicari debel, ut factum csl in concilio conslanlicnsi.

CAPUT XI.

De *numero ordinum ecclesiasticorum.*

Sequitur icrlia Quaestio dc distinctione clericorum, seu ministrorum Ecclesiae; quae sane quaestio tribus in rebus posita est. Dissentimus enim ab adversariis de numero, dc antiquitate, cl de officio clericorum. Ac, ul a numero incipiamus, Joannes Calvinus lib. 4. Institui. cap. 4. el cap. 19. et Murtinus Kemnilius in examine 23. sess. concilii iridcniini.reprachenduni numerum septenarium ordinum , quem catholici passim asserunt, ac docent.1res tantum esse veros ordines,episcoporum, quos ipsi pastores libentius vocant »>resbyterorum, quos seniores, vel doclores.vcl ministros verbi appellant. cl diaconorum.

Ex caeleris ordinibus simpliciter auferunt ordinem exorcistae , reliquos agnoscunt quidem , sed neque ordines esse volunt, neque certo numero contineri. Dicunl enim, lectores acolythos, ostiarios , cl similes, fuisse ministros quosdam . quos pastores libere assumebant pro necessitate Ecclesiae, idesl, plures aul pauciores , prout Ecclesiae magnitudo , aul parvitas requirebat. Id vero probant cx eo . quod varie a Patribus isti ordines numerantur. El quidem Calvinus lib. 4. cap. 4. § 1. Hieronymum pruducil testem,qui in comtnenl.cap. 19. Isaiac , quinque ordines numeral, episcopos, presbyteros, diaconos, fideles et catechumenos.

Kemnilius autem testes producit; Primo. Dionysium arcopagilam qui'in 5. cap. ecclesiasticae hierarchiae, 1res tantum facit ordines, pontificum, sacerdotum cl ministrorum.Secundo,canones apostolorum,ubi numerantur quinque ordines.episcoporum , presbyterorum, diaconorum, lectorum et cantorum. Tertio . Ambrosium , qui in comment, cap. 4. ad Ephes, numeral eliam quinque , sed loco cantorum ponit exorcistas. Quarto , Ignatium in epistola nd Antiochenos, el Epiphnnium in fine Panarii, qui plures numeral.quam septem; addunt enim χοπιώντα .idest.laborantes.Addit etiam Ignatius confessores. Quinto,canonisas.qui apud Gratianum dist. 23. et 25. addunt psalmistam : .Ton *igitur* . inquit Kemnilius, *catholicum dogma est, dc septem illis ordinibus.* Haec illi.

Porro catholici certum ac statum numerum esse volunt eorum, qui proprie ordines clericorum nominantur. Est autem observandum. duobus modis accipi solere apud auctores ordinem ecclesiasticum : I no modo proprie ; alio modo communiter. Proprie illi dicuntur ordines , qui certo ritu sacro el solemni conferuntur ab episcopo, et ad certum ministerium sacrificio divino exhibendum referuntur. Qua ratione septem dumtaxat ordines numerantur. videlicet, sacerdos, diaconus,subdiaconus, acolythus, lector, exorcista et ostiarius. Etsi enim episcopus ct presbyter distinguuntur.tamen quantum ad sacrificium, idem omnino ministerium exhibent. proinde unum ordinem, non duos faciunt, sicut eliam lector, cl cantor seu psalmista.

Quare Cornelius papa in epistola ad Fabianum apud Eusebimn lib. Ii. hist. cap. 33. dicit, in Ec-

clesia romana suo tempore,idest,ante annos 1300. fuisse presbyteros XLVI.diaconos scptcin, subdiaconos septem, acolythos XLII. exorcistas cum lectoribus cl ostiariis LH. ubi nullam facit mentionem cantorum, vel laborantium, vel aliorum quos alii numerant, quia nimirum illi nec habent propriam ordinationem. ncc referuntur distincta ratione ad sacrificium.

In concilio item roman, sub Sylveslro cap.3.numerantur iidem septem ordines. In concilio aulem carlhag. IV. can. 2. et sequentibus, praeter ordines jam nominatos in epist. s. Cornelii, cl in concilio roman.additur ultimo loco psalmista.seu cantor. sed ibidem concilium monet: Psalmistam non ordinari ab episcopo , sed etiam sine licentia episcopi, sola jussione presbyteri, posse officium canendi suscipere. Isidoros lib. 7. clymol. cap. 12. cl in cpisl. ad Ludifredum; Rabanus lib. I. dc instil. cleric, c. 6. et sequent. Amalarius lib. 2. dc officiis ccclesiast.c.7.cl sequen. Hugo dc s. Victore lib. 2. dc sacramentis par. 3. cap. 'i. eosdem septem ordines numerant, cl explicant; Idem facit mngisler seni, quem omnes theologi sequuntur in 4. disl. 2L

Denique eosdem numeral concilium florentinum in instructione Armenorum , cl tridenlinum sess. 23. cap. 2. et Ecclesiae usus idem testatur ; non enim alii ordines praeter istos conferri solenl:Nam prima tonsura non est ordo, cum nullum habeat officium annexum, sed csl praeparatio ad ordines, ul catcchismus ad christianismum.

Communiter aulem dicuntur ordines illi omnes, qui quomodocumque dedicantur divinis obsequiis, eliam si non referantur ad sacrificium. El hoc modo eliam monachi, virgines cl viduae Deo sacratae , necnon laborantes in sepeliendis dcfunclis , ordines aliquando dicuntur a PalribusrNam de ordinatione monachi scribit Dionysius c. 6. Ecclesias!. hierarch, de ordine vero laborantium in sepeliendis mortuis,Epiphanius in compendiaria doctrina. Habebatur enim actio quaedam religiosa , sepultura mortuorum. De ordine diaconissarum , virginum, aut viduarum,quae serviebant Ecclesiae in instructione mulierum, quae baptizandae erant, idem Epiphanius ibidem.

Ex his aulem facile erit explicare loca, quae ab adversariis allerunlur contra numerum septenarium ordinum. Ac primum ad locum Hieronymi. a Calvino adductum , Respondeo : S. Hicronym. eo loco non loqui de ordinibus clericorum,sed dc ordinibus Christianorum: *ideo* ponit primo loco clericos, deinde laicos.quos fideles vocat, ultimo catechumenos. Porro ex clericis nominat 1res tantum. idesl. episcopos, presbyteros, diaconos, quia volebat perficere numerum quinarium : Explicabat enim illud Isaiae: *Erunt (/unique civitates in terra Aegypti loquenles lingua Chanaanilide,* ac per eas civitates Ecclesiam Christianam intelligi volebal.Itaque ad perficiendum quinarium numerum, cx omnibus clericis 1res primos posuit, in quibus omnes alii continentur. quos idem Hieronymus alibi distincte ponit: Xam subdiaconorum meminit in cpisl. 91. in primis verbis , acolythorum meminit ac Iedorum in epist. 2. ad Ncpolianum : Denique exorcistarum cl ostiariorum in commentar. cap. 2.epistolae ad Titum in postremis verbis.

Ad locum Dionysii, a Kemnitio productum, respondeo: Dionysium non voluisse exponere numerum ordinum, sed numerum liicfarchiarum. Tres enim sunt hicrarehiae in Ecclesia militante, ulel-iam 1res sunl in Ecclesia triumphante : Prima est pontificum,· Secunda sacerdotum; Tertia diaconorum. Diaconi enim , etiamsi ministri dicuntur cl sunl, si comparentur ad sacerdotes ; tamen sunt eliam principes cl praesules , si comparentur ad plebem, el ideo dicuntur hierarchae, ordines autem inferiores non praesunt populis , sed tantum ministrant diaconis ct sacerdotibus.

Quod autem diaconi praesint, docent Ignatius in cpisl. ad Trallianos: *Subjecti,* inquil, *estote episcopo, similiter el presbyteris, atque diaconis.* Item Hieronymus in cap. 2. ad Titum: *Non solum, inquil,episcopi, presbyteri cl diaconi debent magnopere providere, ul cunctum populum*, cui *praesident, conversatione , sermone ac scientia praecedant, verum cl inferior gradus, exorcistae, lectores Aeditui, el omnes omnino, qui domui* Dei *serviunt.* Docet id eliam Joannes Chrysostom. qui homil. 83. in Maith. Diacono suadens, ul imperatorem arceat a communione , si indigne adeal: *Cohibe,* inquil. *ct coerce, majorem lu illo habes polcslalcm.* El haec eliam ratio est.cur episcopi ordinarie assumerent cx presbyteris,aut diaconis Ecclesiae, non ex inferioribus ordinibus, ul palet cx Leone cpisl. 84. ad Anastasium , cap. 6. quam eliam puto caussam esse, cur in romana Ecclesia soli episcopi, presbyteri cl diaconi sint cardinales.

Ad locum cx canonibus apostolorum , Respondeo: Clementem in canonibus apostolorum nusquam voluisse omnes ordines numerare , sed data occasione, modo unum, modo alium ordinem nominasse. Eumdem aulem Clementem phires ordines agnovisse, perspicuum esi ex can. 15. ubi dicit: Si *quis presbyter, aut diaconus , aul quilibet denumero clericorum elc.*

Ad testimonium Ambrosii respondeo : Ambrosium in commentar, cap. 4. ad Ephesios , solum quinque ordinum mentionem fecisse, quia volebat de ordinibus explicare verba illa Pauli. Alios dedit apostolos, alios prophetas , alios cvangclistas, alios pastores cl doclores , ct quin Paulus solum quinque nomina posuit, idcirco conatus csl eliam ipse quinque ordines numerare. Itaque per apostolos intellexit episcopos, per prophetas presbyteros, per cvangelistas diaconos, per paslores lectores, per doclores, vel, ul ipse legit, magistros, exorcistas.

Ad testimonium Ignalii ct Epiphanii respondeo: Illos Patres numerasse non solum ordines proprie dictos, sed eliam alios.

Ad testimonia canonistarum respondeo: Illos facere novem ordines, quia distinguunt episcopum a presbytero, el lectorem a cantore, quod theologi non faciunt; sed in re non csl dissensio, theologi enim solum considerant ordines . ul se habent ad sacrificium ; quomodo (ul diximus) episcopus el presbyter, lector cl cantor non dislingûunlur. Ca-

nonislac aulem considerant ordines,ut hicrarchinm constituunt , el idcirco recte distinguunt episcopum a presbytero, nique haec dc primo.

CAPIT XII.

De antiquitate ordinum.

.loanncs.Cal.vinus. dc ordinum, praecipue minorum, antiqiiilate ita loquitur lib.4. Institution.cap. 19. §27. *Primitivae.* inquil, Ecclesiae *incogniti fuerunt,* cl *mullis postea annis excogitati.* Sed falspm esse hami Calvini scnlcnliam testantur Clemens ct Igualiqs, apostolorum discipuli : Ulerquc enim eorum ordinum meminit. Clemens lib.8.constitui. Omnium fere ordinum etiam minorum ritus déclarai. Ignplius aulem in epist. ad Antiochenses ita concludit: *Saluto.*inquil*.saucium presbyterum vestrum, saluto sanctos diaconos . saluto subdiu*conos, *lectores, cantores, ostiarios , laborantes , exorcistas.*

Ad haec, tempore s. Cypriani omnes ordines eranl in Ecclesia, nec tamen tunc coeperunt. Nam ut dc re antiqua, el ubique rccepla loquuntur auctores illius temporis, qui sane non mullum aberanl ab apostolicis temporibus. Cyprianus lib. 2. epist. 10. *Exemplaria.* inquit, *eadem nunc quoque per Mettium hypodiaconum a me missum. el hicephontm acolythum transmisi.* Lib. 2. cpisl. 5. cl hb. 4. cpisl. 5. scribit se ordinasse Icclorcs Aurelium cl Celerinum. Lib. 5. epist. li. *Presbyter,* inquil. dc *clero, el exorcista, cl lector Lucianus scripsit.*

Eodem tempore scripsil epistolam s. Cornelius ad Fabianum antiochonum.cx qua haec sunl verba apud Ensebiuni lih. 6. histor. cedes, cap. 33. *Is ergo qui cvangelium vcndicabal , nesciebat in Ecclesia catholica unum episcopum esse debere, ubi videbat esse presbyteros i(i.diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos* 42. *exorcistas ct lectores cum ostiariis* 52. Omitto concilium laodiccnum. can. 24. et cartilagineuse IV. can. 2. el scq. in quibus omnium'ordinum mentio sil, quorum hoc celebratum csl ante annos 1100.illud aille annos 1200. ex quibus salis colligitur rem esse longe antiquiorem, quam putei Calvinus.

CAPUT XIII.

Dc officiis ministrorum.

llcsl.nl ollicium. in quo eliam non parum o nobis Kcmnilius cl Calvinus dissentiunt. Dicamus do singulis seorsim. Exordium in Ecclesia sumitur a prima tonsura, quae quidem non csl ordo . cum nullum habeat cerium ollicium annexum, sed est quaedam dispositio . ac praeparatio ad ordines. Prolilcntur enim sc ordinibus initiandos, et a saeculi negotiis ad militiam ecclesiasticam transituros, qui ita tondentur. Porro dc ritu tonsurae el rasurae. eril infra propria disputatio.

Primus igitur ordo, ostiariorum csl, dc quo ordine fere convenimus. I atetur enim Calvinus lib. 4. Institui, cap. i. § 9. Ollicium ostiariorum apud veteres fuisse aperire, cl claudere fores Ecclesiae, proinde curam habere ipsius templi. Caclerum postea libro eodem, cap. 111. § 27.reprehendit.quod solemni ritu ostiarios ordmcnl episcopi apud nos. Existimat enim ipse non esse ccrlum ordinem ecclesiasticum, sed ollicium lanium , quale csl eorum, qui janitores sunl in profanis domibus. At nihil ipse alL-rl. quo sententiam suam probet. Nos aulem habemus tcslimonin supra cilala. in quibus ostiariorum urdo inter ordines Ecclesiae numeratur. Ac praeterea in concil. carlhagincnsi IV. can. 9. praescribitur forma, el rilus ordinandorum ostiariorum, el esi ille ipse, quo nuoc utitur Ecclesia: *Ostiarius,* inquil concilium , cum *ordinatur postquam ab archidiacono instructu» fuerit,qualiter in domo Dei debeat conversari. ad suggestionem archidiaconi tradat ei episcopus claves Ecclesiae de altario dicens: Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quae his clavibus reconduntur.* Itaque Calvinus dum haec ridet, non solum modernos Papistas, ul ipse loquitur, ridel, sed eliam Ecclesiam catholicam, quae csl,cl quae erat in Christo anle annos 1100.

Secundus est ordo ledorum, quorum ollicium oral legere ex pulpito in Ecclesia quidquid legendum oral ex utroque Testamento: Nameliam evangelia legi a lectoribus consuevisse tcslalur Cyprianus lib. 2. cpisl. 5. ubi loquens de Aurelio ordinato leclorc: *Mhil.* inquil. *magis congruit voci, quae Dominum gloriosa praedicatione confessa est. quam celebrandis divinis lectionibus personare. el post sublimia verba.quae Christi martyrium proloquula sunt, cvangelium legere, unde martyres fiunt.* Haec ille. Credibile lamen csl. lecturis officium non fuisse, ul legerei cvangelium tempore sacrificii (id enim diaconorum fuisse paulo posl ostendemus) . sed solum extra illud tempus.

Calvinus fatetur quidem hoc fuisse oflicium ledorum, hb. 4. cap. 4. Institut. § 9. Sed dicil non fuisse gradum.neque ordinem cerium in Ecclesia, sed solum solitos episcopos quibusdam cx domesticis suis ministris injungere.ul in Ecclesia legerent Scripturas . ul eo modo innotescerent plebi, d discerent ferre conspectum hominum.

At non solum concilium carlhaginense IV. can. 8. praescribit ritum solemnem ordinandi lectores, sed eliam s. Cyprianus lib. 2. epist. 5. lib. 3. episi. 22. cl lib. 4. cpisl. 5. aperte significat, leclioralum fuisse ordinem cl gradum in Ecclesia: nam passim vocat gradum el honorem ecclesiasticum. Item dicit. Celerinum initio cx humilitate refugisse eum gradum , sed tandem divina revelatione admonitum acquievisse. Ad haec excusai mullis verbis, quod quosdam ordinaverit leclores, urgente necessitate sine consilio cl consensu expresso cleri. Denique dicil, sc prius quemdam . Silurum nomine, fecisse clero proximum, quod ei permisisset in paschale legere in Ecclesia, cum ordinatus non esset: deinde vero eum in clerum cooptasse. atque ad ordinem lectoris promovisse. Ubi vides aliud esse legere in Ecclesia , quod solum Calvinus agnoscit,aliud vero promoveri ad ordinem lectoris.

Tertius onto exorcistarum csl, ad quorum olll-cium perlinet exorcismos Ecclesiae legere super energumenos, cl eo modo praeparare illos, ul sacrificii divini participes fieri possint. Olim siquidem, quia frequentissime daemones pellebantur de corporibus humanis, concurrebant plurimi energumpni ad Ecclesiam, ito ul essent quasi greges energumenorum, acproptcrca iste ordo institutos fuil.

Puisse revera ordinem certum ccclcsinslicum exorcistarum, cl non solum donum , -cl gratiam gratis datam, ul vult Calvinus, patet cx testimoniis supra citatis.Ignati' in episl. ad Antiochenos,Cornelii papae in episl. ad Eahiaimm.apud Euscbiuin l.b. 6. hislor. cap. 33. et Cypriani lib. 5. epistola II. concilii romani sub Sylveslro can. 3 el concilii laodiceni can. 21. ubi exorcistae inter ordines numerantur; sed praecipue id ostenditur cx concilio carthaginensi IV. can. 7. ubi sic legimus : *Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu epi scopi libellum, in (pio scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: Accipe, cl commenda memo riac, et habeto potestatem imponendi manum super eitcrgumcnum, sive baplizalum,sivc catechu menuin.* Concilium item laodicenum cari. 20. prohibet. ne quis exorcizet neque publice, neque prilaliin. nisi ab episcopo ad cum ordinem provectus sil.

Ex quibus conciliis inlclligimus , quam aperte mentiatur Calvinus, cum ail lib. L Institut, cap. 19. § 21. *Fingitur illis exorcistis potestas data imponendi manus super energumenos.* Quomodo enim lingimus,quod cx tam antiquis conciliis com probamus? Adde etiam testimonium Sulpitii. qui in lib. de vita d. Martini cap. 4. ita scribit: *Tentavit Hilarius imposito diaconis* o//icio *sibi Martinum ardius implicare, et ministerio vincire divino, sed cum saepissime restitisset . indignum se esse vociferans, intellexit vir allioris ingenii, hoc eum modo posse constringi.si id ei officii imponeret, in (pio quidam locus injuriae videretur. Itaque exorcistam eum esse praecepit.quam ille ordinationem , ne despexisse tamquam humiliorem videretur, non repudiavit.*

Quartus ordo acolythorum esi. quorum id csl proprium, ul cum cereo occenso sequantur diaconum ad locum evangelii el urceolos, atque ampullas ad sacrificium praeparent, ac subdinconô porrigant. Inde enim dictus csl acolythus . quasi pedissequus ab ôxoXcuûiW.qiiod csl sequor, el cliaui cerofcrarius a gestando cereo.

Ilie vero (’alvinus risum Icncrc non polesl, sic enim ait lib. 4. Institui, cap. 19. §23. *Sed,* inquit, in *primis spectabilis est argutia.qua in acolythi nomine philosophantur, ccroferarium appellantes. verbo, ut arbitror , magico , certe inaudito gentibus ac linguis omnibus.* Et supra cap. I. § 9. *Vocabant,* inquit, *acolythos , qui episcopo in domesticis obsequiis adessent, cumque perpetuo coinitarcnlur.primum honoris caussa, deinde* ne *qua suspirio oriretur.* Haec ille. Itaque vult acolythos nihil aliud olim luisse , nisi episcoporum quasi cubicularios.Al ipse quidem nullo teste pro bat quod dicit, proinde viderit ipse, an non finxerit acolythi officium cx capite suo. Nos autem acolythorum ordinom luisse, el gradum ecclesiasticum. probamus cx testimoniis plurimis supra citatis, Cornelii. Cypriani, concilii romani cl concilii carlhaginensis.

Porro ad officium ejus pertinuisse certos cl urceolos. quae Calvinus ridet.lestolm concilium cartilagineuse IV. can. (i. *Acolythus,* inquit, concilium, cum *ordinatur , ab episcopo quidem do emitur, qualiter in officio suo agere'debeat, ml ab archidiacono accipiat ccroferarium* cimicereo. *ut sciat se ad accendenda Ecclesiae lumino mancipari. Accipiat et urceolûm vacuum, nd suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi.* Haec ibi. I bi etiam vides nomen ccroferarii non eSSe magicum, neque omnibus gentibus cl linguis inauditum , nisi tot sanctos Patres, el cum cis d. Augustinum , qui concilio intererat, magos cl nullius gentis aul linguae hominosesse velis, idem quoque nomen est apud Isidonim lib. 7. elymolog. cap. 12. apud Amatorium lib. 2.cap. 10. apud Rabanum lib. I. de, institui, clericorum, cap. 9. apud Ilugonern lib. 2. dc sacramcnlls,par. 3. cap. cl apud alios mullos , qui nec magierant, nec nullius gentis aul linguae.

Quinius ordo subdiaconorum est, ad cujus officiunt proprie pertinei ministrare diacono in sacrilicio, ac propterca dum ordinatur, accipit colice::: vacuum cl patenam, ul habemus in concilio «rlhagincnsi IV. can. 5. cl in concilio tololiino IV. can. 27. Ejusdem esi epistolas b. Pauli ad missam legere, ut concilium remense can. 4.docet. Meminerunt hujus ordinis omnes auctores supra citati. Proinde falsum est. quod scribit Calvinuslib.L Institui. cap.4. § ’». Subdiaconorum officium nil aliud fuisse , nisi juvare diaconos in eleemosynis distribuendis, pauperibusque curandis.

Sextus ordo diaconorum est, quos oblationibus colligendis . el opibus Ecclesiae nd ministrandis praepositos fuisse . inter catholicos el hicrelltM constat: id enim testantur acta apostolorum cnp.G. Idem patet cx Leone in sermone dc s. Laurentio. Ex quo officio fortasse facium csl olim. ul diaconi insolescerent adversus presbyteros : semper enim officia pecuniaria adamatu prae caeleris fuisse ndcniur.lleprehcndiinl diaconorum arrogantiam concilia nonnulla, nicaenum eau.14. laodicenumcan. 20. cl tolelanum IV. can.38.Item Paires. Cyprian, lib. 3. cpisl. 9. Hieronymus in episl. 85. ad Evgrium . et lib. II. in Ezechicleui exponens caput 48. cl Bernardus Jib. 4. db considerat.

Sod praclor hoc officium habebant etiam diaconi alia nonnulla, quae adversarii non agnoscunt.Primo,l diaconorum eral sacerdoti sacrificanti assistere. ac ministrare, el populo distribuere eucharistiam : ac propter sacrum hoc ministerium . potissimum sacram ordinationem accipiunt. Videmnscnim Actor. G. per impositionem manuum ordinnri diaconos, qua sacra caeremonia non est credibile apostolos usuros fuisse,si solum ministerium mensarum diaconis committere voluissent: antea enim viduae ministrabant mensis , nec tamen certo ritu ordinabantur.

Praeterea Clemens lib. 2. cap. Ii. constitui.si-

gnifical diaconus sacerdoti ministrare solitos in sacrificii oblatimie: quod etiam aperte docet Cypria-nus in serin. G. qui esl do lapsis. Idem cognoscimus cx historia sancti Laurentii apud Ambrosium lib. I. de olliciis cap. 41. Inducit enim sanctum Laurentium sic loqucnlem ad d. Sixlum: *Quo progrederis sine lilio palertQuo sacerdos sancte sine diacono properas ? Tu numquam sine ministro sacrificium offerre, consueveras.VA* infra:Ciu *com-misisti conOimmaiulorumconsorliumsacramentorum . huic, consortium tui sanguinis negas ?* Idem palel ex lilurgia Chrysoslomi, el fex homil. 83. super Matthaeum. Idem ex s. Gregorio, qui in epistola ad Leandrum, quae praefigitur libris ejus in Job . nihil aliud diaconatum , nisi sacri altaris ministerium vocat: Denique Isidorus, Habanus. Amalarius, lingo, cl alii supra citati, qui describunt officia omnium ordinum , hoc docent, quod nos diximus.

Secundo: Diaconorum erat lemporc sacrificii cvangclium legere : Id testatur pracicr supradiclos auctores s. Hieronymus in episl. 48. ad Sabinianum: *Tu.* inquit, *exanguis el pallidus, ut suspicione omni careres , evangelium Christi , quasi diaconus lectitabas.* Testatur etiam s. Gregorius in synodo romami, quae habelur lib. 4. episl.cap. 88. ubi prohibet. ne diaconi cantent in Ecclesia . excepto evangelio , tempore sacrificii. Idem etiam testantur concilia antiqua , vasenso can. 4. el remense can. S.

Tertio: Diaconorum erat baptizare . praedicare, reconciliare publicos pucnilentes.eucharistiam deferre, et praebere laicis. ac breviter omnia facere, quae episcopi el presbyteri faciunt.excepta consecratione corporis Domini , el ordinatione clericorum, el aliis olliciis.quae requirunt potestatem ordinis. Nam diaconos baptizare posse, patet exemplo Philippi diaconi . Actor. 8. unde Tertullianus in lib. de baptismo: *Jus.*inquit.*dandi baptismum summus sacerdos habet, dehinc etiam presbyteri el diaconi.* Posse item diaconos praedicare docet exemplum Slephani et Philippi diaconorum.Actor. 7. el 8. Hem exemplum s. Vineenlii martyris, qui cum diaconus esset, praedicabat tamen , ul Augustinus leslalur serm. 2. de s. Vinccnlio.

Denique Gregorius lib. 4. episl. cap. 88. doccl, ad diaconum etiam perlinere officium praedicationis . et ipsum etiam Gregorium adhuc diaconum praedicasse leslalur Joannes diaconus in ejus vita lib. 1. cap. 41. Ilursus diaconos aliquando reconciliare solitos poenileiiles in absentia episcopi, el presbyterorum , docet Cyprianus lib. 3. episl. 17. Item Eucharistiam praebere laicis in absentia presbyterorum posse diaconos.docet concilium nicaenum can, 11.Testatur item Justinus in apologia secunda extrema . diaconos deferre solitos eucharistiam ad absentes.

Est tamen febservandum . haec omnia . ac praecipue olficium praedicandi . propria episcoporum esse. Haul ne presbyteris quidem praedicare liceat, nisi cx episcopi mandato,aul consensu. Episcopi enim proprie apostolis succedunt, apostoli autem sunl.qui Actor. G.dicunt: *Non est bonum nos derelinquere verbum Dei. ct ministrare mensis.*

Scribit etiam Possidius in vita b. Augustini cap. 5. -Valerium episcopum concessisse s. Augustino presbytero suo praedicandi poleslalom, eo quod ipse cum Graecus esset, minus commode latino populo praedicare posset. Legimus quoque in concil. vasensi II. can. 2. faciam ab episcoporum concilio presbyteris potestatem praedicandi. Ibidem praecipitur etiam ul diaconi,quando non csl presbyler, qui praedicet verbum, homilias sanctorum Patrum loco concionis recitent.

Septimus ordo : sacerdotum est, de quo gravis controversia inter nos cl haereticos versatur, quae m sequenti capite disputanda csl.

CAVIT XIV.

De distinctione episcopi el presbyteri.

Exist'd igitur quaestio: *Silnc presbyter idemomnino quoi episcqpus.ac praesertim jure divino.* Fuit antiqua liaeresisAerii leste Epiplianio haeresi 75. el Augustino lib. de haercsihus,cap. 53. nihil intéressé inter episcopum el presbyterum ; quam haeresim proplerea ille videlur excogitasse, ul se ipse consolaretur, quod episcopus factus non csset. ul aperlc significat Epiphanius. Eamdcm haeresim postea sctpiulus esl Joannes Wiclefus Jcslc Thoma Waldensi lib. 2. doclrin. fidci.arlic. 3.cap. GO. el nostris temporibus Lulhcrani el Calviiiislae. Siquidem Joannes Calvinus lib.L Institut.cap.4. § 2.sic loquitur: *Quibus docendi munius injunctum oral*, eos omnes *nominabant presbyteros, /Hi ex suo numero in singulis civitatibus unum eligebant, cui specialiter dabant titulum episcopi, ne e.i: aequalitate, ul fieri solet, dissidia nascerentur. Neque tamen* sic *honore , cl diynitute superior erat episcopus.ul dominium in collegas haberet, sed quas paries habet consul in senalu.ul referai de negotiis. consulendo . monendo , hortando, aliis praeeat.auctoritate sua lotam actionem regal. el quod decretum communi consilio fuerit. exequatur. /d, muneris sustinebat episcopus in presbyterorum coetu; atque idipsum pro temporum necessitate fuisse humano consensu inductum . fatentur ipsi veteres.* Haec ille. Non dissimilia habent Marlinus Kemnitius in examine sess. 23. concil. tridenlini.Necnon cl Erasmus annulai. ad 4. capul I. ad Timotheum.

At Ecclesia catholica distinctionem agnoscit, ac doccl jure divino episcopatum presbyterio majorem esse . lum ordinis potestate. tum etiam jurisdietione:sic onim loquitur concilium trident, sess. 23. cap. I. *Proinde sacrosancta synodus declarat praeter cactcros ecclesiasticos gradus,episcopos, qui in apostolorum locum successerunt. ad hunc hicrarchicum ordinem praecipue perlinere. ct positos, sicut apostolus ait. a Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei. eosque presbyteris superiores esse. etc.* El canon. G. Si *quis dixerit in Ecclesia catholica non* esse *hicrarchiam divina ordinatione institutam , quae constat ex episco-*

pis presbyteris et ministris,anathema sil. El can. 7. Si *quis dixerit episcopos non esse presbyteris superiores clc.anathema sit.* Eamdcm sententiam docent, el defendunt theologi doclorcs apud Magistrum in lib. 4. senioni, dist. 24. cl s. Thom. in 2. 2. quaesi. 181. arlic. fi.

Nos Igilur omissa illa quaestione , quae ad dispiiiotionem dc sacramentis perlinet : Silne unus ordo, nntimvc sacramentum episcopatus, el presbyterii, aul duo: tria demonstrare conabimur.Primo, jure divino majorem esse episcopum presbytero, quod allinet ad ordinis potestatem. Secundo, majorem esse cliam quantum ad jurisdictionem. Terlio , episcopos in veteri Ecclesia non fuisse in coclu presbyterorum , quasi consules in senatu , sed quasi reges ac principes in coclu consiliariorum.

Quod ad primum attinet, facile probari polcsl, episcopum majorem esse presbytero, quantum ad ordinis potestatem . idque jurc divino. Nam solus episcopus ordinarc polcsl presbyteros,cl co modo generare Paires Ecclcsiacml Epiphanius ratiocinatur adversus Aerium. Presbyteri aulem ordinarc non possunt.scd sohim baptizare,et eo modo filios Ecclesiae generare. Id aulem ila esse doccl Damasus in episl. 3. Ilem concilium anliochenum cap. 10. cl ancyranum canone 12. Epiphanius hacrcsi *75.* Chrysoslomus. Thcodoretus. Thcophyl.ictus cl Occiimenius , in 3. cl 1. cap. 1. ad Timotheum, item s. Ilicronym. in episl.8.7. ad Evagrium: *Quid facit,* inquit,episcopus *excepta ordinatione,quod presbyter non faciat?* Denique s. Leo episl. 88. idem doccl. cl Ecclesiae consuetudo. Numquarn enim esi auditum,quod presbyteri presbyteros,aul diaconos, nedum episcopos ordinaverint.

Esse aulem cx jure divino,ul soli episcopi ordinent , inde colligitur. quod habebatur irritum, si quid in ea re fccissonl.qui veri episcopi non erant. Sic enim scribil Gregorius III. in episl. ad Bonifacium: *Presbyteri, quos reperisli, si incogniti fuerint viri illi,qui ordinant, el dubium est eos* episcopos *fuisse, aut qui cos ordinaverint.* si *bonae action's, virique catholici sint. el ipsipresbyteri in ministerio Christi. De sancta lege edocti. ab episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant.el consecrentur.et sic ministerio sacro fungantur.* El ante cum Damasus in episl. 3. loquens dc chorepiscopis,qui eum solum presbyleri esscnl, pontificum more ordinare audebant: *Vacuum,* inquit . est *et inane, quidquid in praedicto sacerdotii summi egerunt ministerio.* At certe si juro divino presbyteri ex ipsa sua ordinatione, idesl.cx charactere stio sacerdotali haberent, ut ordinare possent, non esset irritum quod facerent. tametsi prohibento Ecclesia facerent. Praeterea cum ordinatio sacramentum sil (ul cliam Calvinus admittit) ct sacramenta omnia a Deo sint instituta, corte qui major est ordinis potestate . quae per sacramentum ordinationis aceipiturjs quoque major sit ex divina institutione necessc est.

Idem argumentum fieri polcsl ex confirmatione Inpiizntorum, cl templorum atque altarium consecratione. Constat enim solos episcopos, ul ordinalios nrnisirns . confirmationis sacramentum posse conferre, necnon Icmpla cl altaria consecrare,neque id presbyteris licere, ul s. Leo docet in episl. id episcopos' Germaniae cl Galliae , ct ante cum Damasus in episl. 3. dc chorepiscopis , cl anle utrumque Dionysius cap. 4.el .7. ecclesiasticae hiemrchiae.ubi dicit solum episcopum divina ordinatione chrisma consecrare. Quin etiam videmus Aclor. 8. apostolos ipsos , quibus episcopi succedunt . missos . ul per manus impositionem darent Spiritum sanctum jam baptizetis.

Quod ad secundum allinet dc potestate jurisdictionis.episcopos jure divino presbyteris esse majores. Probamus primo ex figura Testamenti veleris, quamquam hoc argumenlum.nl cliam sequens dc distinctione apostolorum cl discipulorum. probat cliam dc poleslate ordinis. Nam in Testamento veteri erat unus summus sacerdos Aaron, et qui ci succedebant. Erani praeterea minores sacerdotes, omnes videlicet filii Aaron, ct qui ab illis descendebant. Ac denique crant Icvilae caetcri, qui a Levi originem ducebant, sed non per Aaroncm. Constat aulem jure divino fuisse distinctos hos 1res gradus, ponliiicmn , sacerdotum cl levitarum; ila ut pontifex major esset sacerdotibus , cl sacerdotes Invitis; nam et consecrationes eorum distinctae erant, et vestes-, el officia, ul paid Exod. 2S.cl 40. Levit. S. ct Numeri 3. 4. cl 20.

Quod aulem jurisdictio penes pontificem csscl, non autem penes coctum minorum sacerdotum, palet cx lib. Deuleronom. cap. 17. *Qui superbit-rit nolens obedire sacerdotis imperio, ex sententia judicis moriatur.* Quod cliam fatentur Cenlurialores Magdeburgèns. Centur. 1. lib. Leap. 7. column. 2.77.*In Ecclesia,* inquiunt, *populi Judaici unus tantum erat lege divina sacerdos summus, quem omnes cogebantur agnoscere.eique parere.* Idem quoque fatetur Calvinus lib. 4. Inslitul.cnp. fi. § 2. *Illic* . inquit. *unum antistitem praefecit, quem omnes respicerent . quo melius in unitate continerentur.M* episcopi id sunt in Ecclesia,quod erani pontifice- in testamento veteri, id presbyteri npud nos, quod illic, minores sacerdotes, ul cliam id diaconi noslri. quod illorum Icvilae, ul docent Damasus in episl. 3. de chorepiscopis , Hieronymus in episl. ad Evagrium 8.7. Leo episl. ad episcopos Germaniae cl Galliae 88. concilium hispalense II. can. 7. cl alii permulti gravissimi auctores.

El sano nulla ratio permittit. ul distinctior fuerit hicrarchia in Testamento veleri, quam in novo cum illini umbrae, istud imagini comparetur ab nposlolo ad llebr. 10. Sequitur igilur. ut sicut in Testamento veteri jure divino pontifices sacerdotibus minoribus auctoritate praestabant. ila cliam episcopi in Ecclesia presbyteris praestent.

Secundo,probatur hoc idem ex distinctione apostolorum cl discipulorum LXX.Nam episcopos apostolis succedere . presbyteros aulem septuaginta discipulis , docent constanter omnes Patres. Vide concilium neocaesariense can. 13. Damnsum in cpist. 3. dc chorepiscopis, Anaclelum episl. 2.Hieronymum iu episl.ad Marcellum «le erroribus Montani . Augustinum tract, in psalm. 44. Leonem episi. 88. Isidorum lib. 2. dc divinis officiis,Bcdam

in cap. 10. Lucae , cl alios. Porro apostolos jure divino majores fuisse discipulis septuaginta , salis aperte colligitur. Primum, cx institutione distincta el diversa. Apostolos enim solum duodecim Dominus esse voluit, Lucae cap. 6. el cos semper fere sccum habebant, ac privalim instituebat : discipulos aulem LX.VII. Lucae 10. instituit. Praeterea Joan. 20. solis apostolis dixit: *Siculniisil me Pater , el ego milio* vos. Denique Actor. I. Cum cx Judac apostasia numerus duodenarius imminutus esset, assumptus est Matthias , nec sine solemni quadam caeremonia.cum tamen esset ille antea cx numero discipulorum.

Tertio , probatur hoc idem ex illis Domini verbis Matthaei 24. Fidelis servus *cl prudens, quem* constituit *Dominus super familiam suam.* linee enim verba s. Hilarius cl cauteri Patres in hunc locum, dc episcopis dicta esse volunt: Ex q uo intclligimus, ipso Domino instituente, episcoporum propriam esse curam, ct gubernationem Ecclesiae, quo cliam pertinet locus ille Auctorum 2D. *Attendite. vobis, ct universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos , regere Ecclesiam Dei.*

Quarto, probatur ex antiquitate; nam si jure humano episcopi presbyteris praccssenl, inveniretur certe principium aliquod hujus institutionis post apostolica tempora. At ipso tempore apostolorum is erat Ecclesiae usus,ut presbyleri episcopis subesscnl ; nam 1. Timolh. 5. apostolus ila scribit : *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut iribus testibus.* I bi videmus episcopum apostolorum tempore judicem presbyterorum, proinde verum principem ac superiorem.

Item Ignatius apostolorum discipulus in episl. ad Philndelpliienses ila scribit: *Itoni sunt sacerdotes, ct sermonis ministri, melior autem est pontifex, cui credita sunt sancta sanctorum; cui soli commissa sunt secreta Dei.* Clemens quoque Ignalii aequalis, in apostolorum canonibus canon. 40. *Presbyteri,* inquit, cl diaconi *praeter episcopum nihil agere pertcnlcnl:nam Domini populus illi commissus est, cl pro animabus eorum hic redditurus est* rationem.Denique Dionysius arcopagila Pauli apostoli discipulus cap. 5. ecclesias!, hierarch. describens hicrarchiam divinitus institutam; primo loco pontifices, secundo sacerdotes , tertio ministros ponit. Irenaeus , qui proximus aposlolicis temporibus fuit, lib.3.cap. 3. *Habemus,* inquit, *annumerare cos, qui ab apostolis instituti sunt episcopi, ct successores eorum. Nam si recondita mysteria scissenl apostoli, quae seorsim et latenter ab reliquis perfectos docebant, iis vel maxime traderent ea, quibus cliam ipsas Ecclesias committebant clc.* Ubi episcopis dicit commissas esse Ecclesias, ut apostolorum successoribus. Tertullianus antiquissimus Latinorum . in libro dc baptismo: *Jus habet,* inquit, *dandi baptismum summus sacerdos, qui est episcopus,dehinc presbyteri ct diaconi, sed non sine episcopi facultate.*

Quantum ad tertium, quod episcoporum auctoritas non sil in coctu presbyterorum, quasi consulis m senatu, sed ul principis in concilio consiliariorum sibi subjectorum, primum colligitur cx testimoniis jam citatis b. Pauli, in episl. ad Timotheum. Clementis. Ircnaci. Tertulliani. deinde cx conciliis. Omnia siquidem concilia, tum generalia, tum provincialia, cliam antiquissima, quorum meminit Eusebius, lib. 5. hislor. cap. 23.el 25. a solis episcopis celebrata sunt.

Constat nutem in conciliis maxime exerceri jurisdictionem. cum leges in cis ponantur, el poenae praevaricatoribus decernantur. Hem cx eo . quod mullis in locis legimus, presbyteros ab episcopis excommiinicalos, nusquam aulem episcopos a presbyteris.Vide concilium 11. carlhagincnse, can. 8. el 9. Denique cx eo. quod soli episcopi solium, sive thronum habent in Ecclesia, quod est potestatis indicium,unde ct imperare principem more dicuntur a Patribus. Vide Chrysost. in lib. dc sacerdotio. Ambr. in lib. dc dignitate sacerdotali, cl Gregor. nazianz.in oratione ad principem irasccntcru, ct populum timore perculsum. Sed jam objectiones diluamus.

CAPUT XV.

Solvuntur objectiones.

Primo loco objiciunt testimonium b. Pauli, ex nuo iidem videntur esse episcopi cl presbyteri, Philip. 1. *Paulus ct Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum episcopis ct diaconibus.* Certe hoc loco presbyleri dicuntur episcopi: non enim in una urbe mulli ruissent episcopi,si episcopi nomen summum aliquem sacerdotem significaret. Deinde quare non dixit Paulus, cum episcopo, presbyteris, et diaconibus, si presbyteri ab episcopis eo tempore distinguebatur.

Bespondeo: Ambrosii commentarius non refert illud cum episcopis cl diaconibus, ad eos quibus scribitur, sed ad cos qui scribunt . ita ul episcopi hoc loco dicantur Paulus ct Timotheus, el hic sil sensus: *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis.* cum *episcopis,* idesl.cum Paulo et Timotheo,cl eorum diaconibus, gratia vobis, cl pax etc. Sed nimis dura expositio videtur.

Epiphanius in lib. dc hacresibus , hacresi scplungcsimaqtiinla. dicit Paulum ita scribere solitum, quod eo tempore oh ministrorum penuriam mullis in locis non essent presbyteri ulli , sed episcopi soli cum dlàconibus.Possunt enim episcopi etiam presbyterorum ofllcio fungi. At haec Epiphanii explicatio turn haberet locum, si Paulus diceret, cum episcopo ct diaconibus, aul si non ad unam civitatem, sed ad inultas simul scriberet: Sed cum ipse ad unam urbem Philippensem scribat cl dicat se scribere ad episcopos cl diaconos:quoinodo. quaeso, illa explicatio locum habere polcsl? Si enim in una urbe mulli episcopi esse poterant , quanto facilius unus episcopus, cl aliquot presbyteri.

tum fuisse. Docuit enim in explicatione capitis primi ad Titum, consuetudinem, quae episcopos presbyteris anteposuit, coepisse ab eo tempore, quo dictum csl: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephac,* cl tamen presbyteros episcopis pares esse colligere nititur ex epistola ad Titum, cl ad Philippenses, el cx epistolis Petri cl Joanms, quae scriptae sont post epistolam priorem ad Corinthios. ubi il|a verba habentur: *Ego sum Pauli, ego Apollo etc.* Deinde iu libro de scriptoribus ecclesiasticis in Jacobo, dicil Jacobum continuo a Christi ascensione ordinatum episcopum hierosolymorum. Non igitur fail unquam illud tempus, quo Ecclesiae sine episcopis a presbyteris gubernabantur.

Praeterea idem Hicronym.in episl. ad Evagrium, comparat episcopum Aaroni, presbyteros liliis Aaronis. El in episl. ad .Marcellum dc erroribus Montani. episcopos apostolis succedere dicil. Al certe Aaron jure divino major erat ordine, el jurisdictione, filiis suis, ct apostoli omnibus aliis Christi discipulis.

Denique in lib. I. adversus Jovinianum, idem Hieronymus affirmat ab ipso Christo unum electum ex duodecim, idest, Petrum, *ul capite constituto, schismatum tolleretur occasio.* Al si Christus voluit inter ipsos apostolos unum eminere, cur non credemus etiam voluisse cum, ul inter presbyteros unus emineret? Ac dc s. Hieronymo salis, ul etiam de Anselmo et Scdulio, qui in commentario cap. I. epistolae ad Titum, ad verbum Hieronymi sententiam retulerunt.

Septima objectio sumitur cx Ambrosio, qui in commentar, cap. 1. ad Ephesios ita scribit: *Timotheum episcopum a se creatum, presbyterum vocat, quia primi presbyteri episcopi appellabantur, ul recedente eo, sequens ei succederet. Denique apud Aegyptum presbyteri consignant, si praesens non sii episcopus. Sed quia coeperunt sequentes presbyteri indigni inveniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente concilio, ut non ordo, sed meritum crearet episcopum, mullorum sacerdotum judicio constitutum etc.*

>< d hic locus non habet difficultatem. Nam (ut inierim omittam, commentaria illa non videri ab Ambrosio edita) auctor corum commentariorum loquitur solum dc ratione successionis episcoporum, ac docet, initio nascentis Ecclesiae, antiquissimum presbyterum consuevisse ordinari episcopum. coque mortuo succedere solitum, sine alia electione, antiquissimum item presbyterum. Sed non negat auctor iste primum illum presbyterum, cum episcopo succedebat, debuisse iterum consccr.iri. el novam potestatem ac jurisdictionem accipere. Neque semel idem auctor clarissime docet, mullum intéresse inter episcopum cl presbyterum; nam in eodem commentar, cap. i. ad Ephesios sic ait : Jn episcopo omnes ordines sunl, quia primus sacerdos est, hoc est, princeps csl *sacerdotum.* El in cap. 3. prioris ad Timotheum: *Episcopi,* inquil. cl *presbyteri* una *ordinatio est. uterque* enim sacerdos csl, sed episcopus primus est, üt omnis qnscopus presbi/ler *sit, non tamen omnis presbyter episcopus. Ilie enim episcopus est, qui inter presbyteros primus est. Denique Timotheum presbyterum ordinatum signi/ical, sed, quia ante se alterum non habebat, episcopus erat, unde, ct quemadmodum episcopum ordinet, ostendit: Neque enim fas eral, aut licebat, ut inferior ordinaret majorem; nemo enim tribuit quod accepit.* Haec ille. Ubi vides majorem esse episcopum presbytero, cl ideo a presbytero episcopum ordinari non posse, quod presbyter non habent episcopalem ordinationem.

Octava objectio ex Chrysoslomo in commentar, cap. 3. prioris ad Timolh. ubi sic legimus hoinil. 11. *Inter episcopum atque presbyterum interest ferme nihil, quippe, el presbyteris Ecclesiae cura permissa est, el quae de episcopis dixil, ea ellam presbyteris congruunt. Sola quippe ordinatione superiores illi sunl, atque hoc lanium plusquam presbyteri habere videntur.* Idem docent, el verbis fere iisdem, Primasius , Theophylaclus cl Oecumcnius, in commentar, ejusdem loci.

Respondeo: Ex istis ipsis verbis aperte colligi, majores esse episcopos presbyteris, cum episcopi ordinare possint, presbyteri non possint, ul auctores citati una voce testantur.

At, inquies, saltem quoad jurisdictionem pares surd episcopis presbyteri, quandoquidem nihil habent episcopi, quod presbyteri non habeant, excepta ordinatione. Respondeo: Hos auctores cum nihil tribuunt episcopo, quod non sint cum presbyteris commune, excepta ordinatione, loqui dc iis rebus,quae nullo modo presbyteris conveniunt. Tale autem nihil csl, nisi ordinatio praecipue sacerdotum. Nam potestas jurisdictionis, ex commissione episcopi, potest etiam presbyteris convenire, immo etiam conlinnare baptizatos possunt presbyteri cx dispensatione. At ordinatio sacerdotum ila propria episcoporum csl, ul nullo modo presbyteris permitti possit.

Quod autemChrysoslomus senserit, apostolorum tempore episcopum a presbytero distinctum fuisse. colligitur etiam ex hotnil. 1. in episl. ad Philippenses. ubi exponens illud, cum episcopis cl diaconibus: *Quid,* inquil. hoc *sibi vult? Hanc unius civitatis plures erant episcopi? Nequaquam; sed hoc Ululo designat presbyteros; tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune.*

Nona objectio cx Thcodorclo, qui in Commentar, cap. I. ad Philippenses aliquoties repetit, presbyteros fuisse, quos Paulus episcopos appellat. Sed hoc jam antea explicatum csl. Theodorelus enim docet quidem, olim presbyteros episcoporum nomen habuisse: sed ibidem addit veros episcopos nomine apostolorum, eo lemporc appellari solitos, ila ul semper et re el nomine majores fuerint episcopi presbyteris, cx sententia Thcodoreli. Quare idem auctor in cap. 3. prioris ad Timotheum ita scribit: *Sed tamen, etiamsi presbyteris has leges constituit divinus apostolus, clarum est, quod has leges oportet primos servare episcopos, ul qui sint majorem dignitatem assequuli.*

Decima objectio cx Augustino, qui in episl. 19. ad Hieronymum sic ait: Quamvis enim secundum honorum *vocabula,* quae jam *Ecclesiae usus*

obtinnit, episcopatus presbyterio major sit, in mullis rebus tamen Auguslinus Hieronymo minor est.

Rcspdhdco : Illud *Jam obtinuit,* non opponi tempori antiquo ipsius Ecclesiae , sed tempori quod fuit ante exortum Ecclesiae nostrac.cliristianae. Itaque non est sensus, olim episcopi ct praesbyleri erani aequales, sed jam usus obtinnit, ut episcopatus presbyterio major sit. Sed hip est sensus: Ante Christiana tempora, nomina ista, episcopus el presbyter, non erant honoris vocabula, sed oflicii, aut acialis, nunc autem honoris ac dignitatis nomina sunt, el secundum haec nomina Auguslinus Hieronymo major est, quamvis aliis mullis nominibus Auguslinus Hieronymo minor sil.

I ndccima objeclio. Presbyteri succedunt apostolis non minus quam episcopi, ul palet ex Clemente, lib. 2. conslil. cap. 32. el Ignatio in episl. ad Smyrncnses. Aon igilur sunl presbyteri episcopis inferiores.

Respondeo : Episcopos cl presbyleros variis modis a, Patribus comparari, sed semper servata proportione el distinctione. Aliquando dicuni episcopum tenere locum Dei, presbyterum locum Christi, diaconum locum apostolorum. Ila Clemens lib. 2. constitui. cap. 32. cl Ignalius in episl. ad Trallianos. Aliquando episcopo dnnl locum Christi, presbyteris locum apostolorum , diaconis locum discipulorum LXXII. Ita Clemens loco cil. lib. 2. cap. 32. cl Ignalius ad Smyrncnses. Aliquando episcopis dani locum apostolorum, presbyteris locum LXXII. discipulorum, ul Paires supra cilali.

Duodecima objeclio: Christus presbyteros ordinavit in coena. ul catholici omnes docent: al episcopos nusquam legilur ordinasse. Non igitur episcopatus jure divino est Inlroduclus. Respondeo : A Christo b. Pclnim ordinatum fuisse episcopum, a b. Petro Jncobum el Jonnncm, ab his iribus caelcros apostolos, ul in lib. 1. dc summo ponltlicc supra ostendimus.

CAPUT XVI.

De cardinalibus.

Dc cardinalibus romanac Ecclesiae pauca quaedam addenda sunt, ul.loanni Calvino etiam dc hoc ordine clericorum breviter respondeamus. Dicemus autem primo, de antiquitate el significatione nominis cardinalium. Secundo, dc antiquitate cl varietate oflicii cardinalium. Tertio, dc comparatione cardinalium cum episcopis: Haec enim tria Calvinus nllingil, lib. 4. Instil. cap. 7. § 30.

Si quis autem plura cognoscere velit, legat cx theologis Alvarum Pelagium, lib. 2. dc planctu Ecclesiae, ari. IG. Augustin. Triumphum in summa de potest· Ecclesiae, quaesi. 102. Thomam Waldcnsem, lib.2. doctrinalis fidei, ari. 3. cap.54. Joan.dc Turrccreinala, lib. 1. summae de Ecclesia, cap.81.82.83.cl 84.S.Antoninum msumma theologica. 3. par. lit. 21. Joan. Antonium Delphinum, lib. 11. utnni.

lib. 2. de Ecclesia. Ex canonislis, Andream Barbalium in tract, dc praestantia cardinalium ad Bessarionem. Murtinum laudensem in tract, de cardinalibus, Dominicum Jacobalium, lib. 1. de conciliis, ari. 12. clJoannem Hieronymum Albanum in lib. de cardinalibus. Ex historicis, Onnphrium Panuinum in libello dc episcopalibus, titulis ct diaconils cardinalium.

Ul igilur a primo incipiamus, Calvinus loco nolato, anle Grcgorii tempora dicil sc non legisse nomen cardinalium: Al in concilio romano sub Sylvcslro can. G. legimus scplcm fuisse diaconos cardinales in romana Ecclesia. Praecessit autem Sylvester Gregorium annis fere trecentis; neque lamen tunc primum coepit hoc nomen. Non enim concilium illud instituit cardinales, sed solum jussit ul praeter cardinales diaconos romanac Ecclesiae, essent eliam duo diaconi ad examen paroeciarum.

Porro nomen cardinalis idem fere significare videtur quod principalis, sive is a quo alii pendent, ul a cardine oslia dependere soient. Hinc enim cl virtutes cardinales, cl venii cardinales, el puncta coeli cardinalia dici solent, ct Augustin, lib. 1. de baptismo, cap. 6. Primarios Donatistas . Cardinales Donatistas appellavit. Cur autem electores pontificis cardinales dicantur, non omnes explicant eodem modo.

Calvinus loco notato docet, hoc nomen tempore sancli Grcgorii proprium fuisse episcoporum, proinde non rcclc ntme tribui presbyteris cl diaconis, aut solis episcopis romanac curiae: *Hic titulus.* inquit. *Grcgorii aetate* in solos *episcopos competebat. Nam quoties meminit cardinalium, non romanae Ecclesiae, sed aliis quibuslibet eos attribuit. ut in summa nihil aliud sit sacerdos cardinalis, quam episcopus.* Haec ille. Al Calvinus in exploratum errorem incidit; nam s. Gregorius lib. 5. episl. 11. ad Fortunatum episcopum ncapolilanum meminit diaconorum cardinalium, cl lib. II. episl. 34. ad Joanncm episcopum Syracusanum meminit presbyterorum cardinalium, et Joan, diaconus lib. 3. vilae s. Grcgorii cap. 7. enumerat episcopos , quos s. Gregorius ex presbyteris cardinalibus fecerat.Non igitur verum est, idem esse apud Gregorium , episcopum cl cardinalem.

Leo IX. poni. max. in epistola ad Michficlcm, cap. 32. dicit, clericos romanac Ecclesiae cardinales vocari , quod summo pontifici proxime adhaereant.qui est vchili cardo totius Ecclesiae. Nam ul in cardino ostium vcriilur el regilur ac sustentatur , sic etiam a summi pontificis providentia cl firmitate lota Ecclesia pendet.Haec vero explicatio rcclc doccl, cur cardinales romanac Ecclesiae dicantur prae cacteris.el per antonomasiam cardinales, al non explicat cur simpliciter dicantur cardinales , cum constet eliam alibi esse, cl fuisse qui dicerentur cardinales , ul palet ex Gregorio . locis citatis, lib. 5. episl. 11, cl lib. II. epist. 34. et ex concilio tneldensi, canon. 54.

Onupbrius in libro de cardinalium titulis existimat,presbyteros cl diaconos cardinales dictos esse cos , qui praeerant aliis presbyteris vel diaconis

cardinalibus,ct apertissime colligitur cx lib. 1.cap. 7. vitae s. Gregorii.

Postea tamen mutatus est ordo , cl coepti sunl cardinales episcopis anteponi, et episcopatus gradus esse ad cardinalatum;cujus mutationis duplex ratio assignari potest. Una.quod ad solos cardinales devoluta sit electio summi pontificis. Nam quo tempore pontifices eligebant clerus el populus . non est mirum , si non tanti fierent cardinales. At posteaquam coeperunt soli ipsi eligere , cl cliam soli ipsi, ut plurimum, eligi, non sine caussa coepit dignitas cardinalilia pluris fieri, quam antea.

Altera caussa csl,quod soli cardinales coeperint adesse summo pontifici in consiliis.Nam antea cardinales neque soli, neque primarii consiliarii pontificis erani; siquidem primis sexcentis, vel octingentis annis , summi pontifices ad graviora negotia Ecclesiae dijudicanda cogebant concilia nationalia episcoporum Italiae, quibus conciliis intererant quidem cardinales presbyteri, sed tamen primus locus episcoporum erat.Id cognosci polesl ex tomis conciliorum, ubi plurima inveniuntur concilia romana , sive lalcranensia , celebrata ab anno Domini 300. ad 800.

Quocirca non erat ratio, cor eo tempore cardinales presbyteri episcopis anteponerentur, cum eo tempore non minus, immo magis pontificem juvarent in Ecclesia universali regenda episcopi.quam cardinales. At postea creverunt negotia Ecclesiae romanae, praesertim cum accessisset principatus temporalis, tempore Pipini cl Caroli Magni: proinde egebat summus pontifex consiliariorum ope multo saepius, quam antea.Neque poterat tam saepe convocare concilia episcoporum, quam necesse erat,concilia enim vix tertio quoque anno cogi poterant, pontifex aulem quolibet anno saepius egebat consilio, llaque usu docente, el necessitate cogente his postremis annis sexcentis vel septingentis coeperunt paulnlim omitti concilia episcopalia, el res lota redigi ad senatum cardinalium.Potuisse aulem hoc fieri, ct recte facium esse . in dubium revocari non polesl; nam non lenelur pontifex hos polius, quam illos in consilium adhibere.

Deinde.hac ratione multa commoda consequuta sunt. Primum, quod habeat nunc summus pontifex senatum in promptu, ita ul possit cliam singulis diebus,si velil.de rebus gravissimis deliberare. Alterum, quod hoc (lal sine detrimento Ecclesiarum particularium. Nec enim possent concilia episcoporum saepe cogi sine detrimento Ecclesiarum, quibus absentia pastorum perniciosa est. Tertium,quod habeat consiliarios magis instructos cl cxercilalos, cum haec sola cl assidue tractent. Facta autem legitime hac mutatione concilii pontificii ab episcopis cl cardinalibus ad solos cardinalcsmiirurn esse non debel, si cliam facta csl mutatio dignitatum.

Sed placet, ad finem hujus loci repugnantiam verborum Calvini in extrema disputatione cap. 7. lib. 4. Institui, annotare.Nam in ultimo paragraphe miratur cardinalium amplitudinem: *Nescio,* inquit, t/ut factum sil. «t ita *subito* in *tantam amplitudinem emerserint.* El mox infra: *Nunc adeo mutata sors* at, ul facti sint *regum* cl *Caesarum conati. Nec dubium est,quin una cum suo capite sensim creverint, donec ad hoc dignitatis fastigium evecti fuerunt.* Haec ille. Qui tamen continuo subjungit contrarium: *Impleri,*iuquil, *in illis oportuit quod de talibus ait Malaehias.* los *recessistis de via. et offendere fecistis in lege plu-Timos,-propterea oece ego dedi vos contemptibiles et viles omni populo.* Al quomodo , quaeso, ista cohaerent . ul in summum fastigium amplitudinis creverint cardinales, ita ul regum ac Caesarum cognati facti sint el lamen contemptibiles ac viles cvascrini omni populo? Sed dc his salis.

CAPUT .XVII.

De chorepiscopis.

Diximus de distinctione cl officio clericorum eorum, qui cliam hoc tempore locum suum habent in Ecclesia ; nunc addendum visum est aliquid de chorepiscopis, quorum nomen ct ofllcium ohm in usu erat, nunc aulem pone interisse videlur.

Igitur chorepiscopi dicebantur olim presbyteri quidam, qui in pagis, aul oppidulis curam animarum gerebant loco episcoporum, ul nunc fere parochi faciunt. Dicebantur aulem chorepiscopi, vel, ul Damasus indicat in episl. 3. quasi villarum episcopi. Nam γὼρα graecc oppidum ac regionem significat. Vel polius, ul concilium neocaesarienso canone 13. el antiochenum can. 8. docent , «pinsi vicarii episcopi, vel vicarii episcoporum, seu loco episcoporum constituti: ⁄.ὼρα enim locum cliam significare polesl. Porro ejusmodi chorepiscopi non poterant presbyteros el diaconos ordinare.nec chrismate fidelium frontes inungere , nec templa, aul altaria consecrare. Caetera fere omnia praestare polcranl, quae praestant episcopi, ul cognosci polesl ex concilio ancynino. can. 12.et anliochcno, can. 10. el hispalensi II. Can. 7. item ex Damaso in episl. 3. Leone episl. 8<».alias 88. cl Joanne 111. in epistola ad episcopos Germaniae cl Galliae.

Sed quaestio hoc loco occurrit. An subdiaconos ordinare chorepiscopis aliquando licuerit. Nam in concilio anliochcno can. ID. id cis licuisse disertis verbis asseritur. Conlra aulem , id cis minime licuisse, Damasus papa in episl. 3. aeque disertis verbis affirmat: concilia cl pontifices cacleri supra citali negani licere chorepiscopis presbyteros ve! diaconos nrdinarc; de suhdiaconis,caelcrisquc ordinibus nihil expresse dicunl.

Respondeo: Quosdam fuisse chorepiscopos, qui vere episcopalem consecrationem acceperant, sed chorepiscopi dicebantur, quod non haberent propriam Ecclesiam, sed in aliena diocesi ministrarent, quales sunl hoc tempore episcopi quidam titulares, qui cl snffroganei dici solent. Alios vero chorepiscopos fuisse, qui nihil aliud, nisi presbyteri essent, sed.ut diximus, in pagis, ac villis, seu etiam oppidulis, episcopum aliquo modo repraesentarent.De prioribus loqui videlur concilium antiochenum,ul cliam Damasus annotavit in episl.

3. nam ita incipit canon: *Chorepiscopi.qui manus impositionem ab episcopis acceperunt,el, ul opi scopi, sunt ordinati* etc.ubi non dc omnibus chorepiscopis loquitur concilium, sed dc illis lanium, qui n pluribus episcopis,) itu pontillcum sunt consecrati. Praeterea in eodem canone concilium non solum liis chorepiscopis permittit, ul subdiaconos absolute, ordinent,sed eliam ul presbyteros ct diaconos ordinare possim, si id episcopus loci permiserit, ex quo certe sequitur cos, chorepiscopos veros episcopos fuisse.

Porro in line illius canonis . ubi legimus *(Chorepiscopus ab episcopo loci ordinanda* I *est)* non dc iisdem chorepiscopis agitur, sed de illo allero genere. Vohiil enim concilium legem statuere, ut deinceps chorepiscopos ordinetur ab uno episcopo, et proinde presbyter sil, non episcopus. Dc quo genere chorepiscoporum loquitur Damasus in epistl. 3. cum dicil, non licere chorepiscopis ordinare subdiaconos.

Caetera autem concilia cl Paires, qui negant. chorepiscopis licere ordinare diaconos, cl dc subdiaconis nihil dicunt, videntur nomine diaconorum eliam subdiaconos accepisse,cum sil iilcrque sacer ordo, cl saepe apud veteres eodem nomine appcllcnlur.Quod si evidenter oslcndi possit,concessum aliquando fuisse chorepiscopis secundi generis, ul subdiaconos ordinarent; dicendum erit , id fuisse privilegium el dispensationem quondam, qualis eliam fuit quibusdam in locis, ul presbyteri, absente episcopo, confirmationis sacramentum exhiberent, ul Ambrosius scribit de saccrdolibus Aegypti, in commentario cap.4.epistolae ad Ephesios. Atque haec dc distinctione et oflicio clericorum.

CAPUT XVIII.

Da coclibalu sacerdotum ; Silne jure divino nexus sacris ordinibus coelibatus , **an** *non ?*

Sequitur quarto disputatio, quae csl de coclibalu,seu continentia hominum sacratorum,quae quidem trimembris erit. Primum enim explicandum occurrit, silnc jure divino annexus coelibatus ordinibus sacris. Deinde, si constiterit non ita esso, utrum saltem jure aposlolico, nc rectissime, id factum sit. Postremo, num digami apostolica loge arceantur n sacris ordinibus.

Ac. ula primo incipiamus. Joannes major in 4. dist. 24. quaesi. 2. de jure divino esse putavit, quod votum sacerdotum solemne sil. ac proinde indispensnbile esse.Idem fere docuit Clicbtovaeus lib. dc continentia sacerdotum, cap. 4. el sequentibus, ubi duo dicil, quae nescio, an inter sc bene cohaereant. Unum est, dc jure divino esse, ut qui est sacris ordinibus initiatus, non possit uxorem ducere, neque in hoc ullam dispensationem cadere posse. Alterum est, cos, qui uxores duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse praeceptum Ecclesiae, et a Syricio papa primum editum, nec unquam ab Ecclesia orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in tota Ecclesia sacerdotibus uti uxoribus, quas ante ordines duxerant, usque ad tempora SynCii : in Ecclesia autem orientali,cl nunc licere, el semper licuisse.

Al b. Thomas in 2. 2. quaesi. R8. arlic. U. diserte docet, votum continentiae esse annexum ordinibus sacris cx solo Ecclesiae decreto, ac proinde dispensabile esse. Idem docet Cajclanus in opusculis, loin. I. tract. 27. el Solus lib. 7. dc justitia, quaesi. 6. arlic. 2. ubi cliam docet , quod ego verissimum puto, decrelum hoc, quo votum csl annexum ordinibus, non quidem proprie divinum esse, sed tamen esse apostolicum , cl in tola Ecclesia a temporibus apostolorum,longo tempore esse servatum. Sed quia hoc mullis rationibus in sequenti capilc contra haereticos confirmabimus, nunc solum breviter probandum est, non jure divino, sed huinano dumtaxat prohibitum esso conjugium sacerdotibus, ct proinde in hoc dispensari posse.

Probatur primo, cx allero eorum, quae Clichlovaeus asserit: non est de jure divino, ul conjugali, si ordinentur, ab uxoribus suis abstineant: igitur neque est de jure divino , ul saccrdoles non ducant uxores.Diam matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione essentiae suae, sed ratione officii seu exercitii conjugalis; si enim Deus prohibuisset saccrdolibus conjugium.ccric prohibuisset propter aclum conjugalem, qui hominem reddit totum carnalem,cl ineptum ad divina; necnon propier sollicitudinem domus ct liberorum,quae plurimas paril distractiones , non aulem propter solum sacramentum conjugii , vel propicr contractum matrimonii . qui celebratur solo consensu animorum, el est res brevissima el honestissima. Si ergo licuit saccrdolibus jure divino babere uxores, quas ante ordinationem duxerant, cl eis uti maritorum more: Cur, quaeso, non licuisset eliam post ordinationem ducere? Adde, quod rationes , quas Clicbtovaeus pro se adducit, omnes sumuntur a puritate munerum sacerdotalium , cui certe non repugnat, uxorem ducere, vel duxisse, sed ei cohabitare.

Non esse autem juro divino prohibitum, nc sacerdotes utantur uxoribus, quas duxerant ante ordinem.conceditur a Clichlovaco.Sed propicr quosdam alios, qui de ea re dubitant, probatur apertissime ex eo, quod Ecclesia romana multis jam saeculis permisit graccis sacerdotibus usum uxorum, quas ante ordinationem duxerant, ul patet cx capit.Cum *olim.* de clericis conjugalis. Adde Gregorii testimonium, lib. I. episl.12.ubi permittit subdiaconis, ul libere utantur uxoribus suis, quas duxerant ante ordinationem.licet prohibeat deinceps ejusmodi ordinari, nisi continentiam voveant.

Secundo probatur.quia in tota Scriptura nullum tale exstat praeceptum. Nam in Testamento veteri sacerdotibus licitum erat uxores ducere. In novo autem nihil de hac re Dominus loquulus est. Apostolus quidem in epistolis ad Timotheum et Titum, jubel episcopos el diaconos eligi castos, std

quoi! apostolus praecipit, non divinum , sed ιιpo-slolicum praereptum esi, dc quo postea agemus.

Proferunt illi ex Deutor, cap. 33. benedictionem Moysis, in qua dicitur levilis . idest, ut ipsi expo-nunt, de sacerdotibus Christianis. Qui dixerunt patri suo ct matri. Nescio vos el filios ignorave-runt. At istud, divinum vaticinium , non divinum praeceptum est: sive enim lege divina, sive huma-na fi.it. ut sacerdotes uxoribus careanl, impletur vaticinium Moysis.

Proterunt deinde illud Christi Lucae 21. Vide/e, ne *graventur corda vestra crapula et ebrietate et curis hujus mundi:* quod ad sacerdotes praeci-pue spectaro testatur Leo, serm. 8. de jejunio de-cimi mensis. Sed in hoc aperte falluntur, qui hoc argumentum adducunt. Nam Leo in isto ipso loco ad omnes fideles, Christi praeceptum pertinere dicit: sed ad nos praecipue, quibus dies Domini jam csl vicinior. Demdc, cum Paulus I. Timolh. 3. jubet episcopum eligi: *Qui domui suae bene praesit. cl filios habeat subditos in omni casti-tate:* nec tamen contraria Christo doceat : certe non jubet Christus ulli. ne habeat curam uxoris ac liberorum, sed ne gravetur nimio sollicitudine.

At inquiunt, ratio naturalis dictat, ministerium purissimum a continentibus esse peragendum. Ites-pondeo. dictare id quidem rationem , sed ul rem convenientem, non ul omnino necessariam.

Tertio probatur, ex concilio ancyrano, cap. 10. ubi dicitur posse diaconos cum licentia episcopi uxores ducere, etiam post susceptum diaconatum; ergo non est de jure divino: nec enim episcopi in jure divino dispensant. Eslque hoc concilium an-tiquissimum el confirmatum a Leone papn,disl.2O. can. de libellis. Accedat postremo, quod concilia , cl Patres in sequenti cupite producendi, passim testantur, hunc legem esse ecclesiasticam; quod etiam legimus inconcilio tridenlino , sess. 24. can. 9.

CAPIT XIX.

Coelibatum jure apostolico rectissime annexum ordinibus sacris.

Jam vero dc altera quaestione: An recte lactum sil, ul coelibatus perpetuus sacris ordinibus anne-cteretur. duo sunl refutandi errores ; unus Grae-corum. alter I.ulheranorum. Prior error est; Opor-tere clericos,antequam ordines sacros suscipiant, uxores ducere.quia post sacros ordines susceptos, non licet id facere, cl nimis magno periculo for-nicandi se exponit, qui sine uxore vivit.

Huius erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum, imum ia septem primis diaconis.Sed quidquid do tioc sil. constat. Vigilantium hunc errorem expres-se docuisse; de quo sic b. Hieronymus initio lib. contra Vigilantium: *Pro nefas,* inquit, *episcopos* sui sceleris *dicitur habere consortes, si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant* dia-conos. ni?i *prius uiores duxerint, nulli coelibi credentes pudicitiam.* Hunc ci rurem rcccpcniu. Patres concilii Irulluni, circa annum Domini 7001 ut palet ex can. 13. ubi profana illa synodus da-mnat nominatim canones romanne Ecclesiae, cl contrarium statuit, nimirum ul clerici ante subdia-conatum uxores ducant, el cum eis vivant postea, in sacris ordinibus constituti.Tempore hujus syno-di coepit mos Graecorum, qui nunc est. Auctus mitem est el confirmatus tempore Leonis IX. quini-do dissidium Graecorum a Latinis maxime crevit in mullis aliis articulis. Unde exstat JiberHumbcrli cardinalis eo tempore scriptus dc hac re, contra Nicetam abbatem, qui hunc morem Graecorum lunc acerrime defendebat.

Posterior error longe gravior est. Aon solum li-cere ante ordinationem, sed etiam post ordinatio-nem. uxorem ducere. Hujus erroris fundamenta quaedam jecit Jovinianus, qui docuit, virginitatem mm pracsUiro matrimonio ; inde enim seqtiebalur, frustra sacerdotes velle carere uxoribus. Unde etiam quaedam sanctimoniales, Jovmiano audito, nupserunt, ut b. Augustinus refert lib. de hnerc-sibus, cap. 82. Haec tamen haeresis mox extincta fuit, nec usque ad deceptionem alicujus sacerdotis pervenit, ul ibidem Augustinus ait.

Primus anlem qui docuil aperte, licere post or-dinationem uxorem ducere, fuit Joannes Wiclcfns, ul refert Thomas Waldensis torn. 2. de sacramentis, cap. 128. et 129. el torn. 3. dc sacramenlalibus, c. GG. cl G7. Eum seqimli sunt Lutherus in lib.de abroganda missa privata, Pomcranus in lib. de conjugio episcoporum, Magdebiirgenses in Centu-riis singulis, cap. 7. cl nominatim Centuria 11. c. p. 7. coi. 389. ubi dicunt, hanc esse hacresim maxime pestiferam omnium, quae unquam Chri-stianum regnum perturbarunt. Hem Bcza et Mar-tyr in primam ad Corinthios 7. Philippus Melaii-clilhon in confessione auguslana, ari. 23. et in apologia ejusdem articuli. Calvinus lib. 4. Institui, cap. 12. § 23. Brenlius in confessione wirlcmbcr-gensi, capite dc conjugio ; Praeterea Erasmus in declamatione de laudibus matrimonii, utile esse judicat, si sacerdotibus jus conjugii concedatur, cl idem sensisse videlur Panormitanus, catholicus alioqui et doctus auctor, in cap.Cum *olim,* de cle-ricis conjugatis. Audio Kemnilium in tertia parle examinis concilii tridenlini, de coelibalu sacerdo-tum copiose tractasse, sed eum librum nondum videre potui. Ac si cx aliis ejus operibus conjectu-ra facienda est. nihil aul parum admodum addet ad ea, quae Cenlurialores el Calvinus collegerunt.

Contra hos errores probandum nobis est, votum continentiae annexum esse ordinibus suci is. ita ut nec ducere uxores, nec uxoribus antea ductis uti liceat post ordinationem ; positivo quidem jure. s<.d antiquissimo el aequissimo, el quod nullo mo-do expediat, ul hoc tempore relaxetur.

Probatur primo. Scripturis; ac primum Paulus in epistl. ad Titum, cap. 1. *Oportet,* inquit, esse *episcopum hospitalem, benignum, sobrium, ju-stum. sanctum, continentem.* Ubi notandum pro en . quod nos habemus sobrium , graece esse ffWfpova.quod.ul Hieronymus in hunc locum dicit, ambiguum csl. el prudentem, sobrium, castum si-

gnifirnre potest; hoc nutem loco significat castum. Quin vero castitas etiam conjugalis communis esi, ideo nposlohis addil etiam, *continentem·,* quod ibidem b. Hieronymus exponit ab uxoris amplexibus. Idem in epist. 2. ad Tim. cap. 2. *Labora,* inquit, *sicut bonus miles Christi Jesu. nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus.* Hic nposlohis episcopo praecipit, ut strenue militet Deo; deinde dicit, non posse eum bene militaro Deo. si so implicaverit negotiis saecularibus, qualia certe esse nuptias, nemo negare potest. Nam, ul s. Basiliits pulchre docet in prooemio constitutionum monasticarum: *Nuptiae pedicae* sunt.Idem apostolus I. ad Corinthios 7. jubet, conjugulos vacare ex consensu ad tempus ab opere nuptiarum. ut orationi instare possint: Ex quo per bonun consequentiam deducit b. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, et lib. I. in Jovinianum. eum praecipere episcopis, el aliis hominibus sacralis, ut perpetuo a nuptiarum opere vacent, cum quotidie, orationi insistere debeant. Quo eodem argumento ex hoc loco utuntur Origenes homil. 23. in Niimer. el Epiphanius haeresi Catharorum.

Praeterea in veteri Testamento, continentiam ab uxoribus video us in primis fuisse requisitam in iis. qui Deo propinquaturi, vel rem aliquam sanctam tractaturi erani. Nam Exod. 12. praecipitur, ul comesturi agnum paschalem renes suos accingerent, qun significabatur, ul Gregorius exponit homil. 22. super evangel, debere eos carnis voluptatem edomare, qui agnum paschalem comedunt. Exod. 19. cum populus legem a Deo accepturus esset, ait illis Moyses: *Estote parati in diem tertium , ct ne appropinquetis uxoribus vestris.* Quo testimonio utitur Ambrosius lib. 1. de officiis, cap. ultimo, ad probandam continentiam clericorum.

Item Exod. 28. praecipit Deus, nt Aaroii el filii ejus cum ingrederentur tabernaculum, foeininalibus lineis a renibus usque ad foemora lecti essent : quo exponit Beda, lib. 3. de tabernaculo cap. 9. significatum esse, debere sacerdotem novi Testamenti aul virgines esse, aul contracta cum uxoribus foedera dissolvisse. Item I. Reg. 21. noluit Achimelcch sacerdos dare Davidi panes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset, eum ah uxore nliquamdiq se continuisse. Ex quo deducit h. Hieronymus in cap. 1. ad Tiluin, perpetuam requiri in sacerdotibus continentiam,etiam ab uxoribus, qui corpus Christi, qnod illo pane propositionis significabatur, conficiunt, edunt, aliisque tradunt.

Denique ex lib. I. Paralip. cap. 21. et Lucae I. colligitur, sacerdotes veleris Testamenti per vices suas ministraro solitos, ct loto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, a domo el uxore abfuisse. Ex quo deducunt Syrieimn papa in epistola ad Himericum. el Innocentius I. in epistola ad Victricium, necnon Reda in cap. 1. Lucae, quod si illi lempore, quo ministrabant, ab uxoribus abstinebam. omnino decere, ul sacerdotes nostri, qui non per vices, sed semper ministrant, semper ab uxoribus se contineant.

Hoc ultimum argumentum solvere conatur Calvinus , lib. 4. cap. 12. § 25. ac dicit, sacerdotes Icvilioos ἀντπὐπου Christi fuisse, idest, figuram Christi gessisse, et quia Christi excellentiam et sanctitatem exacte referre non poterant, jussos fuisse ultra humanum morem se purificare. Nunc aulein id necessarium non esse, cum per Christi adventum figurae, atque umbrae cessaverint.

At solutio parum valet. Nam sicut levilici sacerdotes. Christi venturi figuram gerebant, ita nunc sacerdotes Christiani Christum, qui venit, repraesentant. Sacerdos enim, dum sacra mysteria peragit, Christi personam sustinet, et proplerea sacrificans, non dicit: Hoc est corpus Christi, sed:Iloc csl corpus meum. Ipse enim Christum eo loco agit: id quod etiam vestium sacrarum ornatus designat. Deinde, non est illa primaria caussa, cur sacerdotes levilici deberent abstinere ab uxoribus, quia gerebant Christi figuram, sed quia Domino ministrabant. Exodi 19. *Sacerdotes, qui accedunt ad Deum, sanctificentur. ne percutiat eos.* Nam Olioqui David semper erat Christi figura, el tamen tunc solum jussus est abstinere ab uxore, quando panem sanctum comesturus erat, ut diximus. Denique, si illi, quia Christum significabant, debuerunt ultra humanum modum se purificare, quanto magis purificari debebunt,qui Christum ipsum quotidie tractant.

Probatur secundo, testimoniis conciliorum antiquorum lotius Ecclesiae. Ac primum Ecclesiae orientalis. Habemus concilium ancyranum celebratum ante annos 1200. can. 10. ubi dicitur: Diaconos qui in ipsa ordinatione r.on protestantur se velle uxorem habere, non posse post ordinationem eam ducere: Si autem prolesieniur. posse ducere, quia tunc censetur episcopus cum eis dispensasse, liem concilium neocaesariense paulo post celebratum. cap. 1. *Presbyter,* inquit, si *uxorem duxerit. ordine suo moveatur.* Concilium nicaenuni I. can. 3. interdicit episcopo, presbytero et diacono ne domi mulierem ullam habeat praeter matrem. sororem, amitam. Nulla uxoris mentio fit. quue tamen primo loco poni debuit, si cum ea habitare liceret. Hem. cur prohibitor clericis cohnbitalio mulierum, si uxorati esse possunt? Nonne uxores ancillas habere possunt in eadem domo? Denique synodus Indiana. can. G. prohibet, ne episcopi, presbyteri, diaconi, aul subdiaconi post ordinationem suam, uxorem ducant, el can. 48. praeripit, ul episcopus non cohabitet uxor'.

Ecclesiae africanae habemus insigne testimonium. Concilium enim carlhaginense II. can. 2. *Omnibus placet,* inquit, *ut episcopi, prtsbyteri. diaconi, rei qui sacramenta contrectant, pudicitiae custodes etiam ab uxoribus se abstineam.* El ratio ibi redditur: *Ul quod,* inquiunt, *apostoli docuerunt, et ipsa serravit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Hoc testimonium non solum refellit I.utheranos. sed etiam cos ex catholicis, qui volunt hoc decretum de sacerdotum continentia a Syricio incocpisse. Isti enim Putres ab apostolis incoepissc dicunt. Item concilium carlhag - nensc V. c.m. 3. cl concilium africanmn, can. 37. idem constituunt.

Ecclesiae Italicae habemus concilium rouunum

sub Sylvestre I. quod canon. 8. prohibet subdiaconis, ne uxores ullo modo ducere audeant.

Ecclesiae gallicae habemus concilium arelalcnse II. ante annos 1700. celebratum : in quo can. 2. cntcl.ur, ne ullus conjugatus, ad sacerdotium e.ssutnnlur, nisi continentiam ab uxore promiserit. Item concilium liironense I. canone 1. el 2. ct luronense II. canone 20. agathense. cap. 9. el aurelianense III. can. 2. *Ut nullus,* inquil. *clericorum a subdiacono el supra, propriae, si forte jam habeat, misceatur uxori.*

Ecclesiae hispanicac habemus concilium elibertinum ante tempora Syricii, can. 33. *Placuit,* inquil, in *totum prohibere episcopis, presbyteris, diaconis, ac subdiaconis abstinere se a conjugibus* , e! non *generare filios.* Toletanum II. cap. 1. el lolelanutn IV. cap. 20. cl tolelannm VIII. cap. 6. etiam subdiaconis usum uxorum prohibent.

Denique Ecclesiae germanicae habemus concilium aquisgranense tempore Ludovic! I. cap. G. concilium wormacicnse . cap. 9. *Placuit,* inquil, *ul episcopi,presbyteri,diaconi ctsubdiaconi abstineant se ab uxoribus. ct non generent filios.* Denique concilium moguntinum lempore Arnulphi imperatoris, cap. 10. statuit, ul nulla penitus mulier. ne soror quidem, aut maler, cum ecclesiasticis habitare permittatur.

Ex his apparet mendacium esse apertissimum , quod Philippus dicit in ipsa confessione augustana, ari. 23. cui tot principes subscripserunt, in Germania ante annos 400.primum esse legem coelibatus impositam clericis.Nam concilia citata,sunl in Germania ante annos 700. celebrata . vel etiam amplius. Nec minus mendacium est. quod in apologia dicit, legem dc coelibatu clericorum in nullo concilio reperiri, sed a solo romano pontifice contra synodorum sententiam inductam esse.

Probalur Icriio. testimoniis veterum pontificum. Clemens 1. in canonibus apostolorum, can. 27. *In nuptiis autem qui ad clerum provecti sunt.praecipimus . ut si voluerint. uxores accipiant, sed lectores , cantoresque tantummodo.* Quod autem dc lectoribus el cantoribus dicitur. idem de aliis minoribus ordinibus inlelligilur , cum sil omnium eadem ratio, Calixlus I. apud Gratianum, dist.27. can. Presbyteris : *Presbyteris .* inquil, *diaconis . subdiaconis et monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicimus.^}-* ricius in epistola ad Ilimericum, cap. 7. (quod etiam Calvinus falelur) prohibet cum uxore commercium iis qui sunt in sacris. Idem paulo post confirmavit Innocentius I. in epistola ad Victricium . cap. 9. et in epist. ad Exupcrium, cap. 1. Idem Leo I. in epist. <82.ad Anastasium episcopum Thessalonicae, cap. 4. el in epist. 90.ad Rusticum narbonensem, cap. 3. Idem Gregorius I. in epist. 42. lib. 1. et epist.34.libri 3.Idem Zacharias papa in epist. ultima, ad Bonifacium episcopum Germaniae . ante annos 800. Unde etiam apparet clarius Philippi mendacium.

Sed placet verba referre Leonis I. in epist. ad Vnaslusium.quia non solum Lulheranos,sed etiam Graecus. evidenter coarguunt. Ad Graeeos enim scribit hoc modo : *Omnium .* inquit, *sacerdotum tam excellens est electio , ul haec . quae in aliis membris Ecclesiae vacant a culpa.in illis lamen habeantur illicita. Cum enim extra clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, el procreationi filiorum studere sil liberum . ad exhibendam tamen perfectae continentiae puritatem,nec subdiaconis quidem carnal·, connubium conceditur, ut ct qui habent, sint lanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares et innupti.Quod si in hoc ordine.qui quartus exstat a capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo , vel in secundo . lertiove servandum est, ne aut levitico ministerio , aut presbylerali honore,aut episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur . qui se a voluptate •uxoria . necdum fracnasse detegitur ?* Ilis adde expressa testimonia veterum imperatorum . quae exstant codice de episcopis et clericis , leg. eum qui. cl sequentibus, item in authenticis dc monachis.

Probalur qunrio , testimoniis veterum Patrum Graecorum cl Latinorum. Origcncs homil. 23. in librum Numeri: *Certum est,* inquil. *quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui conjugalibus necessitatibus serviunt, unde videtur mihi* quod *illius solius est offerre sacrificium.qui indesinenti el perpetuae se devoverit castitati.* Eusebius lib. 1. demonstrat, evang. cap. 9. *Verumlamen,* inquil. cos *qui sacrali sint atque in Dei ministerio , cultuque occupati, continere deinceps seipsos a commercio uxoris decet etc.*

Epiphanius ad finem operis contra hacrcses: *Sanctum ,* inquit. *sacerdotium ex virginibus,* id *plurimum . aut ex solitariis . aut si hi ad ministerium non suffecerint, de his qui se a projiriis ut ,oribus continent.el si quis ab initio continens viduus fuerit, habere potest locum episcopi, presbyteri , diaconi, hypodiaconi.* Item haeresi 59. quae est Calharormn? *Sed,* inquil.el *adhuc viventem et liberos gignentem unius uxoris virum Ecclesia non suscipit. sed eum, qui se ab una continuit. aut in viduitate vixit, diaconum, et presbyterum, el episcopum , el hypodiaconum: maxime ubi sinceri sunt canones ecclesiastici.* At dices *mihi in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, el diaconos,et hypodiaconos: At hoc non est juxta canonem , sed juxta hominum mentem, quae per tempus elanguil.*

Chrysostomus homil. 2. de patientia Job: *Dixit,* inquil. *unius uxoris virum . non ea ratione . ul id nunc in Ecclesia observetur ; oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse.* Gregorius nyssenus libro dc virginitate cap. ult. *Quomodo,* inquit. *Dei sacerdotio fungeris.qui ad hoc ipsum . ul* munus *offerres . unctus es? Quomodo haec ipsa Deo offeres, qui legi non obtemperas prohibenti, ne sacra impurus faciat? Ac si Deum tibi apparere expetis . quid in caussa est cur Moysem non audias, qui populo edicit, ula nuptiis purus sit. quo Dei aspectum comprehendat?* Cyrillus catechesi I2. Si. inquil, qui apud Jesum *bene fungitur sacerdotio , abstinet a muliere : ipse Jesus quomodo eae viro , el muliere proditurus esset ?* Occumenius in cap. 3. primae

ad Timolh. in illud; Unius uxoris virum: *Xon statuit,* inquil, *ul ab uxore pendeal episcopus, aut uxorem necessario habeat. sed si jiat*, inquit, *e mundanis, non sit saltem bigamus,ita tamen ul vocatus ad episcopi munus,illud complealrquod qui habent uxores, sint lanquam non habentes.*

Jam c.x Latinis. Cyprianus , sive quieumque est anclor, in lib.de singularitate clericorum, allirmal ‘sibi a Domino revelatum, non debere clericos domi suae habere mulieres; id quod etiam loto eo libro probat. Neque obstat·, quod in extremo libro (ut Petrus Martyr notavit) sic loqdilur:Si *quis habet matrem* , rei *filiam , vel sororem, vel conjugem, vel cognatam, siq habeat, ut nulla ancilla intersit etc.* Nam loquitur de conjugo , quae simul voverit continentiam.Similis, babelur locus in concilio II. arelatetJsi'.'can. — *clericis a gradu diaconatus in solatia subm Ultvrcm praeter aviam. matrem, sororem, ftqptemjvel conversam sebum uxorem habereprafisumpseril, a communione alienus habealuy.* Ajioqui si Cyprianus uxorem clericis concederet, qua uti liceret , pugnaret cum toto suo libro , el cum ipso titulo: *De singularitate clericorum.*

Ambrosius lib. I. de officiis, cap. nil. *Inoffensum,* inquil, *exhibendum ,el immaculatum ministerium, nec ullo conjugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore. alieni etiam ab ipso consortio conjugali, sacri ministerii gratiam recepistis. Quod ideo non praeterivi, quia in picrisque abditioribus locis, cum ministerium gererent, vel etiam sacerdotium , filios susceperunt.* Idem in epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem : *Habentem* , inquit , *filios , dixil apostolus , non facientem etc.* Et in cap. I. epist. 1. ad Timotheum: *Deinceps,* inquil, *abusu foeminae cohibentur etc.*

Hieronymus lib. in Vigilantium circa initium : *Quid facient,* inquil, *orientis Ecclesiae?quid Aegypti, el sedis apostolicae.quae aut virgines clericos accipiunt. aul continentes , aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt?Uem* in flneapologiue pro libris contra Jovinianum: *Episcopi,* inquit, *presbyteri, diaconi, aul virgines eliguntur, aul vidui, aut certe post sacerdotium pudici.*

Augustinus lib. 2. dc adulterinis conjugiis, cap. 20. *Solemus,* inquit, cis *proponere continentiam clericorum,qui plerumque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inviti, eamque susceptam usque ad debitum finem.Domino adjuvante perducunt.* Vide totum locum. Auctor quaestionum veteris cl novi testamenti,qui non esi Augustinus, ul titulus pracseferl, sed aliquis antiquior. quaestione ultima sub ffnem: Si *licet.*inquil. *ct bonum est nubere,cur sacerdotibus non licet uxores habere?* El prolixe caussam reddit.

Gregorius praeter decreta supra citata lib.C.cap. 1. in hb. Regum, errare dicit cos.qui propter verbum Pauli: *Unusquisque uxorem suam habeat ,* putant licere ecclesiasticis uxores habere. Gregorius luroniçus lib. 4. hist. cap. 4. referi quondam comitem.qui dimissa uxore fuerat sacris initiatus, quia postea ad uxorem redire voluit, ab omnibus episcopis cxcommunicalurn fuisse.

Isidorus lib. 2. de officiis divinis, cap. 10. *Placuit.* inquit, *sanctis Patribus, ut qui sacra mysteria contrectant, casti sint, et continentes ab uxoribus, ct ab omni carnali immunditia sini liberi.* Haec de subdiaconis dicit. Similia docet de diaconis cl presbyteris cap. 5. el 8. Ex quibus locis inlelligi possunt ea verba capilis secundi : *Castimoniam corporis perpetuo servent, aut uiiius matrimonii vinculo foederentur.*Haec enim dicuntur de clericis in universum, tum majoribus. lum minoribus. Debent enim omnes clerici aul perpetuo esse continentes, si majoribus ordinibus initiali sint.aul unius matrimonii vinculo copulari, si minoribus.

B. Ansclmus in epist. 8. asserit recte a Gregorio VII. prohibitum fuisse , ne ulli intéressent sacris sacerdotum conjugatorum. Beda lib. 3. de hibernaculo, c. 9. *Nemo potest,* inquil. rei *sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium* cœt- *secrari. nisi aul virgo permanserit.aul conlrdclta cum uxore matrimonii foedera splyerit.* Denique ut rccenliores omittam. Arator sub'diacouus Vigilii papae ante annos 101)0.in lib. in acta aposlolorrtm cap. 30. posteaquam explicuit ralionem . cur sacerdotibus veleris legis permillerelur. ul solum ad tempus ab uxoribus se continerent, subdit:

> Â'cclesiae *nunc alma tides* m’*»c *fine pudicos Pontifices jubet esse suus etc.*

Histestimoniis accedantcxempla corundem.Nam a lempore apostolorum, omnes episcopi, presbyteri, aliique ecclesiastici, quorum vitas habemus, et quos unquam laudatos audivimus, continentes fuerunt, neque ullum exemplum probati viri in contrarium afferri potest. Magdeburgenscs quidem diligentissime quaesierunt omnibus saeculis aliquos, qui uxorem duxerint post susceptos onlines, cl mulla exempla proferunt. Centuria 4. 5.6. 7.8.9. 10. cl 11. initio capitis septimi, sed nullum eorum aliquid valet. Nam vel exempla illa debent inlelligi de uxoribus, quas antea duxerant , ut de Gregorio, palrc Gregoni nazianzcni.vel inlelliguntur de minoribus clericis . ul quod proferunt e.\ concilio lolelano IV. cap. 42. vel sunlexempla eorum qui reprehenduntur, ut quae proferunt cx epistola Zachariac ad Bonifacium . vel sunl expressa mendacia, ul cum dicunt Coni. 5. cap. 7. Presbyteros Macedoniae duxisse uxores, teste Innocentio I. epist. 22. nihil enim tale Innocentius dicit.Philippus in lib. de coelibatu ad regem Angliae, probat veteres episcopos matrimonio usos cx epist. Polycratis, apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24. scribil enim Polycrates septem cx parentibus suis fuisse episcopos, seque octavum esse. At deceptus Philippus est cx versione Bullini.Graeca enim vox συνγενων, quae esi apud Eusebium, non parentes, sed cognatos significat.Sed fac esse parentes.num proplerea sequitur eos in episcopatu matrimonio usos?

Eχ hac autem tanta nube testium tria deducuntur. Primo, errare Cliclovaeum el alios . qui putant legem continentiae impositam clericis primum a Syricio. Nam Clemens, Origcnes, Eusebius, E-

piphanius, el aliqua concilia cilata,antiquiora sunt Syricio. Secundo, moreni Graecorum, quem nunc habent, non fuisse primis sexcentis annis, ut palet cx iisdem auctoribus, nccnon e.v Ghrysoslomo, Hieronymo cl Leone locis citatis. Terlio. mendacium esse, cl quidem impudenlissimum Calvini id), i. instil, cap. 12. § 25. ubi dicit omnes veteres Patres approbasse conjugium in ordine episcopali. Nam Patres plurimi citati ct concilia plurima contrarium statuunt, ct nullum exemplum in contrarium adferri polesl.

Probatur jam quinto rationc; cum enim conjugium iehementer impediat ecclesiastica munera , nequuum fuit, ut sacerdotibus , aliisque sacratis hominibus conjugia prohiberentur, nam ecclesiasticorum munera sunt sacrificare, orare , docere , exhortari, sacramenta ministrare . coram pauperum gcrcrc, cl similia, quae rite exerceri non possunt. ut apostolus ad Titum c. 1. docet.nisi sacerdos sil hospitalis, benignus, sobrius, justus, sanctus, continens, doctus.

Jam vero matrimonium impedii in primis, ut Hieronymus dicit lib.I. in Jovinianum, munus sacrificandi, quin summa quaedam puritas, cl sanctitas ineo requiritur, ulChrysostomus explicat lib. G. dc sacerdotio. In actu vero conjugii negari non potest,quin admixta sit quaedam impuritas el pollutio, non quae peccatum sit, sed quae cx peccato tamen nata sil. Quamvis enim Calvinus , loco notato, vociferetur contra Syricium, qui conjugium sacerdotum pollutionem vocavit, tamen non solum conjugium sacerdotum, quod sacrilegium est,non conjugium,sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, et turpitudine non exerceri . satis testatur rebellio membrorum, cl verecundia humana in illo actu, quae secretum super quaerit, ul notavit b. Augustinus lib. 14. de civitate Dei, cap. 17.

Deinde, impedit studium orationis ct lectionis, in quo assidue sacerdos versari debet. Oratio enim requirit menti m elevatam, purgatam ct tranquillam; actos autem conjugii, ut b. Augustinus docet lib. 14. dc civit. Dei, cap. 1G. maxime hebetatacicm mentis cl deprimit ad inferiora . cl perturbat,el animum ipsam carnalem quodammodo facit.

Terlio, impedit efficaciam praedicationis.ut Ambrosius docet lib. 1. de officiis cap. ullim. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas el virgines, qui liberis perpetuo operam dat ?

Quarto, impedit curam pastoralem, nam qui uxoretn, cl liberos habet, de illis semper cogitat, et affectus, quo oves suas prosequi deberet. in uxore el liliis loliis consumitur , el tamen (ul Ambrosius doeel lib. 1. de officiis, cap. 7.) plus diligendi essent lilii spirituales, quam carnales.

Quinto, impedit curam pauperum , ct illam hospitalitatem. el benignitatem, quam apostolus tantopere commendat; nam qui uxorem , ct liberos habet, debet cis thesaurizare, cl raro inveniuntur conjugati qui superfluum habeant.Adde,quod cum clericus non possit liliis , relinquere beneficia , el tamen omnis Paler cupiat bene prospectum liliis suis, cogerentur esse avarissimi cl vendere sacramenta.

Sexto, impediret sacramentorum administrationenqluno enim vix distinguerentur clerici a Inicis, cl esset sieul populus, sic sacerdos. Quod experientia testatur; nani tempore Gregorii VII.cum in Germania coepissent sacerdotes uxores ducere, tantus contemptus sacramentorum sequutus est, ul passim laici sacramenta administrarent, ul Joannes Nauclerus, ct alii referunt. Itaque merito b.Epiplianius haeresi 59. dicit, propter honorem sacerdotii necessariam esse continentiam. Supercri argumenta solvere. Ac primum solvam argumenta Calvini eodem ordine quo ipse proponit.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta Calvini.

Argumentum primum. Deus reliquit matrimonium liberum,ergo nulli homini licuit id prohibere, cl confirmatur cx apostolo I. Tnnolh.I.ubi notam haereticorum esse dicit prohibere nuptias.

Ilespondeo:Conccdimus lotum argumentum;neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aul cogit ullum ad coelibatum absolute suscipiendum, sed solum requirit eam conditionem in iis.qui initiari volunt sacris mysteriis, quam si quis nolit accipere . polesl non accipere , sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere judicia forensia, nec officium tortoris , etiamsi nolit Inlia ab ecclesiasticis fieri. Ad locum apostoli dicimus cum Hieronymo libr. I. in Jovinianum. el Augustino llbr. 30. conira Faustum , cap. 4. cl G. Ambrosio , Chrysoslomo. aliisque in hunc locum , notari ab apostolo eos, qui absolute nuptias ul malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion cl Manichaeus.

Sed forte objiciunt, quia apostolus dicit id futurum in novissimis diebus. Ilespondeo: Novissimos dies inlelligi lolam hanc ultimam aetatem.quae csl n Christo usque ad judicium. Nam apostolus ait: Jos *sumus in quos fines saeculorum devenerunt.* 1. Cor. 10. Et: *Filioli novissima hora csl.*\..loan. 2. Adde . quod vox gracca non csl ἐσχάτοι sed ὐ ἰρβι , idesl, non in ultimis, sed in posterioribus temporibus. Aeque id negare possunt adversarii, nisi velint Manichaeos cl Encralilns ab apostolo notatos non fuisse , qui tamen apertissime nuptias prohibebant. Nec enim illi in ultimis temporibus fueruni.

Sed objicit Petrus Martyr in lib. dc coelibato,cl votis monasticis, sanctum Augustinum, qui lib. 2. dc moribus Manichaeorum, cap. iS.cl in episl.74. ad Deuterium.testatur Manichaeos non prohibuisse nuptias nisi electis.suis , qui erant apud cos quasi sacerdotes cl monachi:el tamen dicit eos notari ab apostolo , cum ait, doctrinam esse daemoniorum , prohibitionem nuptiarum.

Ilespondeo: Idem Augustinus lib.30.contra Faustum. cap. 6. scribit, a Manichaeis interdictas nuptias simpliciter . quia etsi ens permittebant auditoribus suis, id faciebant, quia non poterant aliud oblinere: Nec *ideo,* inquit, vos *dicatis non prohibere , quia multos vestros auditores in hoc obe-*

dire nolentes , aul non valentes , salva amicitia toleratis. llaec die. Nos uulein non solum toleramus Christianos conjugatos , sed etiam laudamus. Ac praeterea Manichaei auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem , ul lainen conceptum, cl liberorum procreationem cavendam esse monerent. Quod csl nuptias apertissime detestari.Catholici autem ideo potissimum nuptias laudant, rpiod ad procreationem liberorum a Deo institutae fuisse noscantur.

Argumentum secundum. Apostolus I.Timoth.3. clTil. I.cum absoluti episcopi ideam exprimeret, inter reliquas doles el virtutes, quas in eo requirebat, ausus csl conjugium ponere: ait enim, unius uxoris virum esse eligendum.

Respondeo: Falsissimum csl,quod apostolus inter doles, aul virtutes absoluti episcopi ponat conjugiuimad quod probandum sufficere deberet,quod quotquot sanctissimi episcopi hactenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, ut supra diximus:quos certe nullo modo credibile est,aul non intellexisse verba Pauli, aul ei obtemperare noluisse. Praeterea cum idem Paulus . I. Corinth. 7. hortetur ad continentiam , cl dical bonum esse innuptis el viduis, ul sic permaneant, el: *Qui nubil bene* /acit, *qui non nubil melius* f(icil;quoinodo credibile est eundem Paulum inter doles. el virtutes episcopi posuisse ul uxorem habeat?Adde,quod non solum Clirysoslomus el alii Patres in hunc locum docent, Paulum non tulisse lcgem.nl episcopi habeant uxores,sed solum ul non habeant,vel habuerintphires quam unam:sed eliam Murtinus Lutherus in propositionibus de digamia contendit ista verba : *Unius uxoris virum,* esse accipienda negative,non positive , ila ul non teneatur episcopus habere unam . sed teneatur non habere plures foeminas una cum uxore.

At, inquit Calvinus, Paulus ibidem , ubi describerat cpiales debeant esse episcopi el diaconi.describit eliam quales debeant esse eorum uxores. Respondeo, Paulum, ubi dicit: *Mulieres similiter pudicae etc.* vel loqui de mulieribus gcncralim.ul Ambrosius exponit; vel de diaconissis,quae viduae erant, ul Chrysostomus cl Thcophylaclus docent; vel si loquatur dc uxoribus episcoporum el diaconorum , loqui de uxoribus , quas acceperant ante ordinationem, non quas postea accepturi essent.

Argumentum Tertium. Apostolus llebr.t.T. citra exceptionem secure prominebit,honorabile esse inter omnes conjugium : Cur non etiam inter sacerdotes?

Respondeo: Argumentum facile in ipsum retorqueri posse,si enim conjugia omnium sunt honorabilia , eliam conjugia consanguineorum in primo aut secundo gradu erunt honorabilia , et conjugia adolescentium injussu parentum contracta . erunt honorabilia , quae tamen Calvinus improbat libro 4. capite 19. $ 37. instil. Dico igitur, Iribus modis posse exponi illud . *In omnibus,* graeco iv ~d<5t. Primo, ul in omnibus, idem sil,quod omni ex parte , idesl, conjugium honorabile est in omnibus , quae conjugii sunt, sive sacramentum, sive fidem, sive prolem consideres : ila Occumenius in hunc locum. Secundo, ul omnibus, significet apud oinnes.idesl,nemo debet conjugium reprehendere, etiamsi virginitatem ipse profileatunita videtur accepisse Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. Denique , in omnibus , idesl, in omnibus legitime conjunctis , quicumque illi sint, sive senes . sive juvenes , sive nobiles . sive obscuri, sive Graeci, sive Hebraei etc.lla Thcophylaclus in hunc locum, cl haec videtur magis lilcralis expositio , sed parum refert.

Argumentum Quartum.Apostoli exemplo suo docuerunt , nullius . quamvis excellentis functionis sanctitate , indignum esse conjugium . nam eos uxores non solum habuisse , sed etiam circumduxisse testatur Paulus 1. Corinth. 9. cui loco eliam addi polesl illud Philipp, ull. *lloqo te etiam Germane compar adjura illas etc.* Posset enim commode verti, Germana conjux , quod graece scriptum est.

Respondeo: Non esse omnino certum, qui cx apostolis uxorem habuerint, cl qui non habuerint. Tertullianus libro de monogamia , et Hieronymus libro I. in Jovinianum existimant praeter Petrum, cujus socrum m exangelio legimus, nullum alium apostolorum uxorem habuisse. S. Ignatius in epistola ad Philadclphicnscs dicit. Petrum cl Paulum, el reliquos apostolos conjugatos fuisse . excepto Joanne, quamquam in valic.ino codice, et quibusdam aliis vetustis non liabclur nomen Pauli. Clemens quoque alexandrinus libro 3. Stromatum circa medium, aliquos apostolorum.el nominatim Paulum uxorem habuisse asserit cx locis citatis. Sed quidquid de hoc sil. certum csl eos ex apostolis , qui uxorem habuerunt, postquam vocali a Christo fuerunt, officio conjugali rcnunciasse , ul beatus Hieronymus docet lib. I. in Jovinianum . el satis colligitur ex cap. 10. Malth. *Ecee nos reliquimus omnia, el sequidi sumus* te.SIBlim enim Dominus explicans, quid sil relinquere omnia: adjicit: 0-*mnisqui reliquerit patrem,aul matrem.aut uxorem etc.*

Ad locum igitur illum I. Cor. 9. ubi dicitur : *yumquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut caeteri apostoli. el fratres Domini. el Cephas?* Dico apostolum non dc uxoribus, sed dc piis foeminis loqui, quae sequebantur apostolos, el eis ministrabant, sieul etiam Dominum sequebantur Lucae 8.lta fere omnes Graeci cl Lalini exponunt, ut Chrysoslomus.Tlieodorclus, Occumcnius, Theophilaclus. tmbrosius. Haymo.ct alii in hunc locum. Nccnon Tertullianus libro de monogamia, b. Hieronymus libro I. in Jovinianum. b. Augustinus libro dc opere monachorum , capit. 4. cl 5. el ccrlc proprietas linguae graccae hoc salis ostendit.Aam dicil αδελφήν γυνάιχαπεριάγει·;. sine ullo articulo. Si enim do uxore loqueretur, diceret : τήν γυνάιχα : uxor enim ccrla quaedam mulier csl. Adde , quod Clemens alexandrinus,qui unus ex veteribus exposuit hunc locum de uxoribus apostolorum, ibidem addit: quod etsi uxores erant,tamen cessaverat inter cos conjugale officium,ct loco sororum,non loco uxorum ab apo,-slolis habebantur , quod nobis sullir.il contra haereticos.

Occurrit Petrus Martyr in cap. 9. primae ad Co-

rinth.ubi probal tripliciter apostolum loqui de uxoribus. Primo,quia alioqui non diceret.sorores mulieres , sed sorores lanium , cum conslel omnem sororem esse mulierem. Secundo . quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem,quod sonat auctoritatem, sed diceret consuevisse mulieres sequi, ut legimus Lue. 8. Tertio, quia si illae mulieres aluissent apostolos ex suis facultatibus, falsum esset quod apostoli accepissent sumplus a populis , ergo loquitur de uxoribus, quae sequebantur apostolos viros suos , el non eos alebant, sed ab cis alebantur ex sumptibus populorum.

\d Primum dico : Sic vocari sorores mulieres , sicut Act. 1. dicuntur viri fratres , nisi quod Paulus, ul saepe solet, mutavit ordinem, cl dixit sororem mulierem, pro mulierem sororem. Ad Secundum dico: Potestatem, de qua Paulus loquitur,non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent, vel si in mulicre.s erat potestas , dicam , apostolos habuisse auctoritatem in eas mulieres. non virorum in uxores , sed doctorum in discipulas. Ad Tertium dico : Vel eas mulieres non fuisse divites, ct non ministrasse pecunias, sed obsequium tantum , accipientes pecunias a populis, quibus apostoli praedicabant, vel fuisse divites, ct aluisse apostolos, sed non seinper fuisse cum apostolis . cl ideo apostolos aliquando fuisse nutritos a populis, aliquando ab illis mulieribus.

Ad locum ex Pbil. 4. dico duo. Primo , non de uxore Pauli hic agi,sed de viro aliquo, quem Paulus vocat Germanum comparem.seu conjugem,aut conjugalem, σύζυγο enim significat cum,qui idem jugum trahit. Vocat autem cum conjugem,vel quia eral maritus alicujus cx focminis antea nominalis, idest, Evodiae aut Synlhiches, ul Chrysoslomus cl Tbeopliylaclus dicunt, vel quia erat socius suus in cvangelii praedicatione, ulThcodorelus. cl llaymo docent; vel certe esl nomen proprium viri, ut vult Oecumenius.

Quod autem ita sit, idest, quod non loquatur dc uxore . suadent hac rationes. Prima, quia plurimi veterum asserunt Paulum non habuisse uxorem,ul Hieronymus in epistola ad Enslocbium de virginitate. Hilarius in psalm. 127. Augustinus libro de gratia , cl libero arbitrio, cap. 4. Epipbanius hacresi 58. Yalcsiorum, Ambrosius in c. 7. prioris ad Corinth, cl in exhortatione ad virgines, Tertullianus in utroque libro ad uxorem, item Chrysosl. Thcodorctus,aliique veteres omnes in hunc locum, excepto Clemente alexandrino. Secunda . quia, ul Thcophylactus notavit, si dc uxore loqueretur,non dicerci -,-ζή·?';, sed in genere foeminino γνηοἰα.Noη enim tam politus erat apostolus ut allicismis uteretur. Tertia , quia . ul dicit Oecumenius, non est credibile uxorem Pauli habitasse Philippis, cl non potius in Judaea, vel certe in Tarso Ciliciae, unde Paulus oriundus eral. Quarta , quia , ul Ambrosius udavit in I. Corinth. 7. Paulus adolescens a Domino vocatus esl. quo tempore non esl credibile eum uxorem habuisse . el certum esl postea non accepisse. Quinta . quia . ul notavit Thcodorctus , Paulus 1. Corinth. 7. ponit sc inter cos qui non habebant uxores: /n nuptis, el viduis, inquil. *dico , bonum esl illis si sic permanserint*, sicut et e/70 ; *Quod si non se continent, nubant.* At epistola ad Corinthios scripta esl ante epistolam ad Philippenses.ul idem Thcodorctus ostendit in praefatione commentarii in epistolas. Igitur vel Paulus accepit uxorem postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile , aut non habuit uxorem cum scriberet ad Philippenses.

Dico Secundo . quod si constaret Paulum loqui de uxore sua, tamen certum etiam nobis esse deberet, eum ab uxore separatum fuisse, quoad lliorum.Quod enim Paulus vitam continentem duxerit cum cvangelium praedicabat, evidenter deducit ex 1. Corinth. 7. b.Augustinus libro de gratia cl libero arbitrio, cap. 4.

Argumentum Quintum et ultimum Calvini sumitur ex historia Socratis lib. 1. cap. 8.el Sozomcni lib. 1. cap. 22. ubi dicunt, quod cum nicacnum concilium legem ferre vellet, ne liceret clericis cum uxoribus suis dormire , surrexit Paplinulitis confessor, el synodus tota in ejus sententiam ivit, el continentiam ab uxore in arbitrio cujusquc reliquit.

Bespondco:lloc testimonium aliquid habere momenti pro sententia Graecorum , sed nullum penitus pro errore I.ullieranorum. Nam ulerque auctor in eodem loco tcslatur Paphnulium adjecisse, bonum sibi videri,ul secundum antiquos canones prohibeatur clericis, ne post ordinationem ullo modo uxores ducant, sed solum permittantur uti illis, quas ante ordinationem acceperunt. Nonne hoc totum contra I.ulhcranos est, qui post sacerdotium uxores ducunt?

Al neque pro Graecorum errorc magnum est praesidium in hoc testimonio Socratis el Sozomcni. Nam vel totum est falsum qliod isti dc Paphnulio tradunt, vel cede (quod magis credo) tale aliquid tunc accidit, sed non bene ab istis narratum esl. Fortasse voluerunt Patres concilii graviores poenas constituere in clericos incontinentes, qualos tunc aliquos fuisse ex Epiphanio cl Ambrosio locis notatis iutelligi poles!, el Papbnutius suasil non esse id faciendum.

At quod concilium statuerit, continentiam esse relinquendam in arbitrio clericorum nullam habet apparentiam, nec debet illis auctoribus credi. Primo. quia Sozomcni historia a s. Gregorio reprobatur, lib. G. episl. 31. *Quia,* inquil Gregorius.*multa mentitur.* Socrates autem , ul omittam cactcra, lib. 5. suae historiae, cap. 21. tria clara mendacia dicit. Primo: licuisse suo tempore unicuique celebrare pascha quando vellet, nec de hac re Ecclesiam aliquid certi statuisse. Al conslal , nicaenam synodum statuisse ul pascha semper celebraretur prima dominica posl quarlamdccimam lunam primi mensis; cujus canonis meminerunt Epiphanius haeres. 70. Audianorum, el Ambrosius lib. 10.epistola 83. Eusebius in vita Constantini. Athanasius in libro dc synodis Arimini ct Scleuciae. Secundo dicit.in romana Ecclesia non jejunari ante, pascha, nisi 1res hebdomadas , cl tamen vocari quadragesimam. Al s. Leo , qui eodem tempore vixit, quo Socrates . sermone 4. dc quadragesima dicit, Hornae jejunari XL.dies,el idem dicil Gregorius hom.

10. in evangclia, cl certissimum est. Terlio dic.il, llomac non jejunari in sabbalis , cum tamen contrarium sil cerium cx Augustino epislol.80.cl 118. at) Januarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates lam aperte mentitur , vel certe refert quae non scit, quae fides adhiberi illi polesl in historia concilii nicaeni, quod annis plusquam centum ante ejus aetatem celebratum est?

Praeterea , historia ista de Paplinulio manifeste pugnal cum verbis Epiphanii contra haercs.59.ubi ail. esse contra canones ecclesiasticos.quod sacerdos vel diaconus libcros gignat:el eum verbis Hieronymi libro contra Vigilantium , ubi dicit in oriente el Aegypto non esse licitum sacerdotibus el diaconis uxoribus uti. quod sane falsum est. si nicacna synodus . in oriente paulo ante celebrata , uxorum usum illis concessit. Vel ergo Epiphanius. et Hieronymus . vel Socrates cl Sozomenus mentiuntur. Al certe magis credendum esl Epiphanio el Hieronymo viris sanctis , cl qui vicini fuerunt temporibus concilii nicaeni. quam Socrati ct Sozomeno haereticis, el mullo rcccnlioribus.

Deinde , quomodo coha rei illa narratio dc Paplinnlio cum canone tertio concilii nicaeni . ubi prohibetur episcopis, presbyteris, diaconis, ne ullam domi mulierem habeant, praeter matrem , sororem , amitam ? El hoc argumento convictus Lutteras , in lib. de conciliis parte prima dicil. Patres concilii noluisse sequi sententiam Paphnulii, quamvis eliam contrarium Luiherus alibi scripserit.

Denique , qui fieri polesl. ul nec Rufllnus . qui multa de concilio nicacno cl Paphnulio scripsit lib. 1. historiae ecclesiasticae, nec ullus alius ex veteribus ante Socratem hujus rei meminerit, nec ullum vestigium tantae rei in actis concilii exstet ? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui hujus rei meminit in vita Paphnulii . fuisse paulo post lempora Constantini. aperte falsum est : nam Suidas aliquot sacculis Socrate posterior est. quippe qui scribit eliam vitam Joannis Damasceni.

CAPUT XXI.

Solvuntur argumenta Philippi.

Nunc ad argumenta Philippi veniamus.Argumentum Primum. Conjugium est de jure divino.Gcn.I. *Crescite el multiplicamini:* El dc jure naturae, ul palel cx naturali appetitu generandi : at jus divinum ct naturae non potest lolii ulla humana lege, ergo etc. El confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari a sc.vcl ab alio ad non comedendum,quia hoc esset contra naturalem inclinationem conservandi individuum, ita nemo potest obligari a sc vel ab alio ad non ducendam uxorem . quia id esset centra naturalem inclinationem conservandi speciem.

llcspondco: Verbum Domini non praeceptum sonarc, sed naturae institutionem exprimere. Nam eliam avibus, et brutis animantibus ibidem Deus dixit: *Crescite cl multiplicamine* ; quibus tamen nihil proprie, praecipi potest Praeceptum autem naturale, esse dc conjugio ineundo , concedi potest, sed quia esl affirmativum, non obligat nisi in casu necessitatis, idest. quando periculum immineret. ne. humanum genus periret. Et per hoc respondetur ad confirmationem.

Nam sicut non tenemur comedere , nisi quando periculum est. ne pereat individuum.ita non tenemur ducere uxorem, nisi quando periculum esset, ne species humana periret. Ad quod respicientes Patres dixerunt, illud: *Crescite et multiplicamini,* tunc fuisse praeceptum singulis hominibus.«piando terra eral vacua, ul in exordio mundi, et mox a diluvio. Nunc autem cum terra plena sil, coelum esse replendum, quod melius continendo , quam nubendo sit: Etsi enim hanc solutionem Philippus ridet, lamcn esl Tertulliani lib. dc monogamia unie medium, Cypriani lib.de habitu virginum. Hieronymi lib. 1. in Jovinianum, el Augustini de sancta virginitate, cap. 'J.dipse textus hoc doceknam postquam Deus dixit: *Crescite cl multiplicamini,* subdit, quasi rationem reddens: *Et replete terram.* Itaque tunc solum vim praecepti illa verba habent, cum terra esl vacua. Denique, si Philippus voit jure divino ct naturali quocumque tempore teneri homines omnes ad conjugium,injuriam facit Clirislo. Joanni, innumerisque aliis sanctissimis vins, qui sine uxore vixerunt.

Argumentum Secundum. Apostolus praecipit omnibus. qui donum <·oɳlɨɳoɳlɨ̈ɳo non habent, ul nubant, 1. Cor. 7. *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat.*

llcspondco: Apostolorum loqui de conjugalis , qui cum in paganismo uxores duxissent.post conversionem ad lidem. dubitabant an deberent uxoribus uti; iis enim respondet, ut unusquisque uxorem suam retineat el conjugale debitum invicetn reddant. Ita Tertullianus lib. de monogamia , cl b. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum , et palet cx sequentibus. Nam paulo post addit : *Dico autem non nuptis. et viduis. bonum esl eis si sic permanserint.* El: *Solutus es ab uxore, noli quaerere uxorem.*

Adde eliam. non esse hoc praeceptum apostoli, sed consilium, vel permissionem potius, sicut illa ejusdem capitis: Si non *se continet, nubat, et si nupserit virgo, non peccavit etc.* Est enim sensus apostoli, ut Hieronymus ibidem el Chrysoslomus, el Ambrosius, el ahi in hunc locum exponunt: Bonum esl mulierem non tangere, cl vel uxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab otiicio conjugali abstinere: tamen si limetis fornicationem. bene facilis uxori adhaerendo.quia melius esl carere perfectione virginitatis , quam incidere in flagilia fornicationum.

Adde tertio, haec omnia dici iis, qui votum continentiae non habent. Qui enim voverunt continentiam, iis non dicitur : *Unusquisque uxorem suam habeat et virgo si nupserit, non peccavit.* Sed dicitur; *Redde allissimo vola* tua.Et: *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.* Hanc, exceptionem diserte ponunt Hieronymus lib. 1. in Jovinianum in illud: Si *nupserit*

virgo non peccavit. Clirysostomus in commentario ejusdem loci. Epiphanius haeresi G1. eadem verba exponens. Idem Augustinus in psalm. 83. tractans eadem verba: el Gregorius lib. G. cap, I. in lib. regum, tractans illud: *Unusquisque uxorem suam habeat.*

Argumentum Tertium. Lex pontificia, quae coelibatum sacerdotio adjunxit, dissentit a conciliis antiquis, proinde iniqua censenda est. Quae mitem sint illa concilia . ipse non dixit. Nos tamen adducamus quaecumque adduci possunt.Primo est canon apostolorum sextus: *Episcopus aut presbyter uxorem propriam nequaquam obtentu religionis abjiciat.*

Secundo est canon concilii gangronsls quartus : *Quicumque, discernit a presbytero , qui uxorem habuit, quod, non oporteat eo ministrante de oblalione percipere., anathema sil.*

Tertio est canon 13. sextae synodi, qui diserte reprobat morem romanae Ecclesiae, quo jubentur profiteri continentiam, qui sacris initiantur.

Quarto est canon 3. concilii V. carthagincnsis , in quo statuitur, ul episcopi, presbyteri, diaconi se abslineanl ab uxoribus in propriis terminis, idest, in ordino vicis suae, ul exponunt Trullnni Patres canone jam citato.

Quinio est canon Aliler, distinctio. 31. ubi Stephaniis pupa dicit, in orientali Ecclesia ecclesiasticos viros matrimoniis copulari, nec eum morem reprehendit. Ergo falsum csl,quod saepe diximus, numquam esse auditum quod licuerit post sacram ordinationem uxorem ducere.

I llimo csl canon b. Augustini 35, quaesi. 1. can. cum igitur, ubi dicitur: *Ecclesia , post aposlolica institutu, quaedam consilia perfectionis addidit, ulpole de continentia clericorum etc.* Ergo hoc, consilium, non praeceptum est. Haec forte sunl omnia quae cx jure canonico pro sententia haereticorum adduci possunt.

Ad Primum respondet Ilubcrtus cardinalis in lib. contra Nicctam el habetur haec responsio sub nomine Leonis IX. disl. 31. can. Omnino, apostolos jussissc ut non abjiciant clerici uxores a cura sua, cl si reliquerint quoad thorum, debenl enim adhuc eas alere , el eis in omnibus providere, id quod exposuit concilium trullanum can. 48. ubi dicitur; quod episcopi uxor debet in monasterio aliquo degere. el providentia episcopi viri sui frui. Necnon concilium luronensc 11. can. 8. ubi dicitur. quod episcopus conjugatus debet habere uxorem ul sororem. cl ejus curam gerere . absque tomen ulla suspicione carnalis commercii. Addo, quod iste ipse canon pro nobis fociUnnm graeca vox pro qua habemus (religionis) est ευλαλία .quae cautionem proprie significat. Itaque sensus est, episcopus* aul presbyter nequaquam praetextu cantionis uxorem abjiciat. idesl, ne curam uxoris dimittat , eo praetexto quod tenetur ab ea se cotiliucrc.

\<t Secundum dico, anathema dici cis. qui putant nulnmonium cx sc esse malum, el proplcrca cxisiimanl non licere sacra 'acere ei qui uxorem habutt, etiamsi ab illa sc contineat. Id ita esse , palet, tum quia in ipso primo canone dicitur anathema iis, qui pulanl nuptias absolute esse malas, el in hoc canone quarto non dicitur, qui uxorem Imbel. sed qui uxorem habuit.

Ad Tertium dico illos canones non esse ullius approbati concilii. Nam vera sexta synodus nullos '«intones edidit, ul patet ex VII. synodo, actione i. et 5. Sed posl VI. synodum /piidam episcopi convenerunt Conslantinopoh. cl in palatio imperatoris Justiniani II. quod Trullum dicebatur, canones istos ediderunt nomine sextae synodi. Caelernm Irns canones non solum nullus romanus pontifex probavit, sed eliam aperte improbavit Sergius papa, qui tunc sedebat, ul Bcda scribit . in lib. de sex aetatibus in Justiniano,ct Paulos diaconus lib. 8. capit. 9. de rebus romanis. Vocat autem Bcda erraticam synodum coetum illorum Patrum , qui hos canones ediderunt. Adde , quod etiamsi isti canones aliquid valerent,nihil lumen juvarent caussam Lulheranonim, non enim permittunt ul ulli clerico posl sacrorum ordinum susceptionem liceat uxorem ducere, quod Lulherani faciunt, sed solum ul liccal uti uxore ante ordinem ducta el hoc etiam non permittunt episcopis,sed solum inferioribus clericis, ul paid ex can. G. 12. et 48.

Ad Quartum dico,verba latina concilii non esse, in propriis terminis , sed secundum priorum statuta, vel, secundum propria statuta, idesl , secundum legem conditam in conciliis prioribus carlbaginensibus, ac praecipue in II. carlhaginensi can. 2. Graeci autem haec verba mule intelligentes verterunt. κατὰ του ἰδιου ôpous. Quamquam eliam haec ipsa graeca verba non male reddi possent. secundum proprias deliniliones. Sed cum latinum sil concilium, non graccum. non multum laborandum csl de graeca lectione. Prohiberi autem in hoc concilio omnem usum uxorum sacris hominibus, patet ex Augustino lib. 2.de adulterinis conjugiis. cap. 20. qui Augustinus illi concilio interluit. Hem ex eo quod iste canon loquitur eodem modo de episcopis, el de aliis. At Patres trnllani non permittunt episcopos misceri unquam suis uxoribus.

Ad Quintum dico Primum: Canonem illum forte nullius esse auctoritatis: nam nec dicit Gratianus quotus sil Stephaniis ille, qui cum canonem edidit,cum plurimi fuerint pontifices ejus nominis, nec ullius Slcphani epistola cxslal. ubi ille canon habeatur. Dico Secundo: Absque ullo dubio anciorem ejus canonis , cum dicil orientales clericos matrimonio copulari, non velle dicere, uxores ducunt, sed matrimoniale officium excreent, ul glossa explical. Nam cum certum sil ex conciliis plurimis. cl cx ipsa praxi, el confessione Graecorum, numquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Graecia, ul in sacris cxislentes. ducant uxores, vel ille Stephaniis falsum dicit, vel tantum inlclligit. ul nos diximus, matrimonio copiilimtiir, idest. matrimonii copulam exercent.Porro hoc ipsum elsi romana Ecclesia non probat, cl abusum osse judicat, tamen permittit Graecis; el si errorem alium non haberent, facile pax componeretur.

Ad Ultimum dico: Ea verba non esse b.Augustini sed Gratiani, qui sua verba cum verbis b. Augustini continuavit. ul saepe facere solet. Legantur apud Auguslinunf lib. 13. de civitate Dei. c. 16.

Praeterea quod Gratianus dicit,bonum sensum habet; cum enim ait Ecclesiam addidisse quaedam consilia perfectionis, el in cis numerat continentium clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse clericis continentiam praecepto servandam , quae alioqui solum erat consilium perfectionis. Neccniin credibile csl tam ineptum fuisse Gratianum, ut putaverit continentiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesiae definitionem.

Alium canonem profert Petrus Martyr in lib. dc coelibato, cl volis, ex epistola 87. alius 85. s. Looms, ubi sic legimus: *Dicente enim apostolo , ut inter alias christianismi regulas is episcopis ordinetur, quem unius uxoris virum fuisse aut esse constaret, tam sacra semper est habita ista praeceptio, ul jam de muliere sacerdotis eligenda, eadem inlclligatur servanda conditio: ne forte illa priusquam in matrimonium ejus veniret. qui aliam non habuisset uxorem , alterius viri esset experta conjugium.* Ex hoc loco duo deducit Martyr, posse fieri episcopum, non solum qui habuerit, sed eliam qui habeat unam uxorem: el posse episcopum uxorem ducere.si non habeat. At mira est impudentia hujus hominis: Nam idem Leo iu episl. 84. ad Anastasium capit. 3. ct 4. disertis verbis jubet, episcopum iln unius uxoris virum esse posse, ul tamen ab illa perpetuo se contineat. Quod vero in quibusdam exemplaribus legitur: De *muliere sacerdotis eligenda* , mendum est manifestum. Sic enim legi debet , el legitur iu codicibus melioribus: *De muliere sacerdotis eligendi.*

Argumentum Quartum Philippi. Continentia res est dillicillima. nec omnibus datur: ul patet Matth. 19. *i\'on omnes capiunt verbum hoc.* Ergo non debuit ita indifferenter omnibus clericis imponi. Respondeo: Sicul non omnium est donum continentiae, ita nec omnes debent esse sacerdotes , sed solum ii, qui videntur hoc donum habere.

Sed dices. Quid si aliquis putei sc posse continere ct postea experiatur sc non posse,quando ordines accepit?

Respondeo: Illos habere donum continentiae . qui volunt . cl cupiunt continere : quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere si ipsi velint. Proinde nemo polcsl dicere sc non habere donum, quod so habere putabat; nam illa voluntas continendi propter Deum csl ipsum donum continentiae. Ad haec , nonne eliam conjugali saepe coguntur, vel propter absentiam, vel propler aegritudinem longissimam conjugis, abstinere sc ab uxore? cl tamen non licet cis alium uxorem ducere, quantumvis urantur aestu libidinis.Quod exemplum affert d. Augustinus lib.2.de adulterinis conjugiis, c. 19. ct 20. contra cos,qui contra jus uxorem ducunt co praetextu, quod continere non possinl.

Adde, quod nemo est, qui continere non possit si velit, ut doccnl Patres, Tertullianus in fine lib. dc monogamia, Nazianzenus orat. 31. Basibus dc virgin.ultra medium,Chrysostomus cl Hieronymus in cap. 19. Matth. cl Augustinus lib. 0. confess, c. **Ii.** Sed oportet remedia necessaria non negligere, quae tria sunl; oratio , jejunium cl periculorum evitatio. Nam lenlalio carnis vel orilur cx suggestionc daemonis, ni palet in Antonino, Hilarionc , Benedicto, cl similibus.qui in eremo, et perpetuis jejuniis viventes, tamen lentabantur, cl tunc necessaria csl oratio, quia daemon fortior nobis est, ncc possumus cum vincere nisi auxilio fortioris, qui csl Deus: propter hoc dicitur Sapient. 8. Acj/io potest esse continens nisi Deus det. Vel oritur cx abundantia cibi el potus; nam cum natura accepit quod sufficit ad nutrilionem reliquum convertitur in materiam generationis, inde nascitur pruritus carnis; el contra hoc necessarium est jejunium, ul carnis terat superbiam , potus cibique parcitas. Vel denique oritur cx aspectu , cl colloquio focminarum: nam res visae vel auditae.si naturae conveniant imaginationem naturaliter movent, cl imaginatio appetitum. Hinc lol leges conciliorum prohibentium clericis focminarum contubernium; dc quo eliam vide Basilium c. 3. Monasi. const.

Cum igitur Lulherani haec tria abjecerint, videlicet. orationem canonicarum horarum . jejunia omnia, cl eliam feria f». carnibus vescantur,ac demum quisque domi suae mulierem habere velit , quid mirum si continere non possinl? Certe Lutherus ipse in singulis prandiis el coenis, largissime epulabatur, cl unum sextarium vini dulcis hauriebat. ul est in epistola quadam ad finem operis Joannis Cochlaei de vita Lulheri.

Argumentum Quintum et ultimum. Coelibatus iste clericorum prodigiosas libidines pani. mundum concubinis, cl Ecclesiam scandalis replel.

Respondeo: Falsum esse . quod coelibatus ista pariai, sed abusus esi coelibatus , qui ista paril. Apostolus enim t. Cor. 7. fructus coelibatus esse dicil, cogitare quae Dei sunl, sanctum esse corporo cl spiritu, sine intermissione Domino assidere: Aon igitur usus, sed abusus coelibatus prodigiosas libidines paril. Si autem propter abusus res bonae tollendae essent, coelum cl lerra eliam tollenda essent, quia eis quidam abutuntur, pulanlcs esse Deos: necnon decalogus tollendus esset, el omnia sacramenta,quia eliam cis mulli abutuntur. Ita respondet Gregorius nazianzenus oral, in Basilium non procul a principio, illis qui exeerantur philosophiam naturalem, cl scripta gentilium, proplerca quod quidam cis nbulunlur. Nec tamen admittimus tot esso concubinarios, cl impuros inter ecclesiasticos, quot haeretici dicunl, qui omnes alios e\ se mclienles. nullos putant esse castos.Certe plurimi sunt qui quotidie celebrant, et de quibus nulla mala suspicio auditur.

Praeter haec argumenta respondendum videtur etiam querimoniae Philippi: Olim, inquit, *canones suspendebant sacerdotes. qui uxores duxissent, ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus.*

Respondeo m primis: Ilmc sequi Luihcrum, ct alios qui post sacerdotium uxores duxerunt, suspensos fuisse ab officio ex sententia veterum canonum, cl ideo cum officio fungi voluerint cl tamen conjuges relinere , rebelles cl contumaces fuisse adversus Ecclesiam, ac proinde merito ab arboribus suspendi potuisse. Dico praelcren: Canones veteris Ecclesiae, alios niiliores, alios severiores fuisse; Nam concilium ncocacsaricnsc canon.

1. jubet presbyterum online moveri, si uxorem ducal ; at concilium lolelanum II. canon. 1. jubet sacerdotem, qui uxorem duxit, ul sacrilegii reum ab Ecclesia haberi extraneum, et lolelanum VIII. canon. C. jubet ejusmodi homines recludi in monasteriis, ul ibidem sub gravibus poenitentiae oneribus usque ad finem vitae degant. Adde ultimo: Presbyteros numquam m Ecclesia tam severe puniri; quia uxores ducunt, ul Philippus dicit : sed quia post votum solemne ducunt.el proinde non livores,spd concubinas sub conjugii nomine ducunt, el matrimonium simul ac sacerdotium poliunt; cui intemperantiae cum etiam baeresim addunt. ac dicunt; vola non esse servanda, quid mirum si digni sunl, qui ab arboribus suspendantur.

Addamus Hieronymi testimonium lib. 1. adversus Jovimanum: *Certe confiteris,* inquit, *non posse esse episcopum qui in episcopatu filios facial alioquin si deprehensus fuerit i non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.* Haec ille. Porro adulterii poenam Hieronymi tempore , et quidem ordinariam, fuisse uliimum supplicium, palet ex epistl. 49. ejusdem Hieronymi, dc muliere septies icta; et ex lib. I. conira Jovinianiirn . ubi sic ait: *Quotidie moechorum sanguis effunditur, el inter ipsas leges, secures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur.* Quare Hieronymi sententia, episcopi liberis operam dantes, non solum suspendi possunt ab olUcio, sed eliam,ut adulteri, capite caedi. Sed jam ad Magdeburgenscs veniamus.

CAPUT XXII.

Solvuntur *argumenta Magdeburgensium.*

MagdeburgcnsesCent. '.Leap. 10. col. 540.541. cl 542.colligunt decem argumenta conira coelibatum clericorum ex una epistola s. Udalrici episcopi lugusiani ad Nicolaum papam, quae nuper excusa csl Busileac, el inserta in illo opere,quod inscribitur,orlbodoxologia sanctorum Patrum.Sed ex iis argumentis novem sunl eadem cum illis , quae jam solvimus, a Calvino cl Mclancblhone proposita. unum solum solvendum superest, quod sumitur cx quadam miserabili narratione. Scribil enim isle sanctus Udalricus hanc historiam : *Beatus Gregorius magnus papa I. aliquando suo quodam decreto uxores sacerdotibus ademit. Deinde paulo post cum idem Gregorius jussisset ex piscina sua pisces aliquot capi,piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum repererunt; quam caedem infantium cum intclligerct s. Gregorius ex occultis fornicationibus* vel *adulteriis sacerdotum natam esse,* continuo revocavit decretum, el *peccatum suum dignia* poenitentiae *fructibus purgavit.* Hanc narra-Uuiictn, quia vehementer odiosam reddit legem <le coclibalu clericorum , saepe alibi inculcanl iidem Magdeburgcnses, ul Centuria G.cap. 7.colum.388. ct cap. 10. colum. G8G.

Respondeo Primo: Si quid valel hujus sancli U-dnlrici auctoritas , ea magis premi Lulberanos, quum nos. Nam in hac epistola fatetur, romanuin ponliliccm esse caput omnium , et ei ab omnibus deberi obedienliam. liem asserit,pontificem debere cogere presbyteros el monachos, ne ullo modo uxorem ducant, el si duxerint post votum continentiae, debere separari.

Dico Secundo: Eam epistolam videri confictam; cl confic.Inmab aliquo imperito defensore conjugii ecclesiasticorum. Nam in primis tempora nullo modo cohaerent: nam s.Udalricus creatus csl episcopus anno Domini 924.ut Hermanmis Conlraclus cl abbas urspergensis docent, vel anno 903. ul dicitur scriptum esse in chronico ouguslanae Ecclesiae; Nicolaus aulem papa I. obiit anno 8G7. ulOnuphrius annotavit in libro de romanis pontificibus : Non ergo potuit scribere episcopus Udalricus ad papam Nicolaum, qui jamdudum obicral.

Dicent, scripsit fortasse antequam liercl episcopus. At in principio epistolae se episcopum vocal; praelerea conveniunt anciores , s. Udnlricum 83. annos vixisse, 50. in episcopatu , cl 33. ante episcopatum : ex quo sequitur cum natum esse anno Domini 870. vel 891. juxta alios,ergo inler obitum Nicolai, el ortum Udalrici sunl anni ul minimum 1res; nam secundum alios sunl 24. Nisi ergo scripserit ipse antequam nasceretur . vel ad Nicolaum post ejus mortem,non polesl esse epistola s.Udalrici ad Nicolaum.

Dicent: Non esse Nicolaum I. sed II. ad quem scribil s. Udalricus. Al id minus fieri potuit ; nam obiit s. Udalricus ferc circiter centum annis ante initium pontificatus Nicolai II. obiit enim s. Udalricus anno 953. vel 974. el Nicolaus II.creatus est papa anno 1059.

Dicent fortasse : Duos esse Udalricos episcopos augustanos. Unum enim ponunt Magdeburgcnses Centuria 9. cap. 10. col. 540. alterum Cenlur. 10. cap. 10. col. G02. Sed priorem illum confinxerunt ipsi Cenlurialorcs;non enim aliunde probant illum aliquando cxlilissc quam cx epistola ad Nicolaum. Munslerus enim lib. 3. de Germania catalogum recensens episcoporum auguslanorum. nullum Huidericum vel Udalricum ponit ante s.Udalricum.qui vixit post tempora Nicolai. ut supra ostendimus. Quocirca Magdeburgcnses illius prioris Hulderici. a se conficti, neque patriam, neque parentes indicani, neque auctorem ullum citant, qui dc ejuscpiscopalu lestetur. ul in aliis facere solent.

Praelerea,quod iste auctor dicil s. Greguriumademisse uxores sacerdotibus, falsum est, el magis adhuc falsum quod resciderit hujusmodi decretum. Quod vero in piscina Gregorii sex millia capitum sini inventa , falsissimum. Nec enim ullum exstat vestigium harum rerum in omnibus b.Gregorii operibus. Immo ipse lib. i. epist. 42.meminit decreti sui praedecessoris, qui jusserat,subdiaconos Siculos separari ab uxoribus, el vivere coclibcs, ul reliqui subdiocbni in lota Ecclesia vivebant, el ibidem temporal rigorem decreti.Jubet enim permitti uxores subdinconis, qui eas duxerant ante ordinationem, sed non ordinari rursum alios nisi prius voverent continentiam. Itaque nihil ipse novi sta-

Iull, sed solum mitigavit rigorem sententiae sui praedecessoris.

Praelerea, si ex decreto Gregorii nata esi illa caedes sex millium infantium, ceric in Sicilia nata éslt ad quam solum perlinet Gregorii decretum. Ugomodo aulem verisimile est paucissimos subdiaconos Siciliae brevissimo tempore sex millia infantiifin genuisse? El quomodo illa sex millia ca-'piluin ex Sicilia in ronianam piscinam Gregorii salhvcrunl? Quomodo aulem intellectum esi illa esse i.ipito liliorum clericorum , non laicorum? Denique cor de historia tam admiranda nihil scripsit Joan. Diaconus. Ileda, Sigebcrliis.Ado,I'reculphus, aliique tam mulli ? Itaque non immerito suspicatur Slaphilus, hanc epistolam conficiam sub nomine s. Udalrici, in responsione ad fictas dissensiones, quas inter catholicos esse falso criminatur Illyricus, qui cliam addit Augustae inter opera s. Udalrici, nullam syllabam de hac re exstare.

De lota hac disputatione, vide Michnelem Mcdinam in libris quinque de continentia hominum sacrorum , Claudium Espenceum in libris ejusdem argumenti,Jodocum Cliclovaeuin in libro dc coelibatu sacerdotum, Ilosium in dialogo dc hac re , Ajalain de traditionibus parle tertia, Didacum Payvam libro ultimo . Jonnncm Coclikiciim dc votis contra Calvinum. Alphonsum a Castro lib. I3.de hacresibus, verbo sacerdotium, haeresi 4. Alberlum Pighium controversia 13. Vide cliam solutiones aliorum argumentorum,quae huc etiam referri potuissent, infra lib. 2. de monachis , cap. 29. ct sequentibus.

CAPUT XXIII.

De digamia.

Postrema restat quaestio , num apostolica lege prohibitum sil, nequi post primae uxoris obitum alleram duxit, ad sacros ordines admittatur. Tota nutem controversia dc verbis illis beati Pauli est : *Oportet episcopum irreprehensibilem esse. unius uxoris virum.* El rursum: *Diaconi sint unius uxoris viri,* I. Timolh. 3. el Til. 1. Tres aulem ejus lopi expositiones praecipue reperiuniur.

Pruna Lutheri est in libro dc captivitate babylonien, capite dc ordinis sacramento . ct fusius in propositionibus dc digamia episcoporum , ubi docet, b. Paulum illis verbis solum prohibuisse scortationem , ct adulteria, clsensus sil: *Oportet episcopum esse unius uxoris virum,* idest. oportet episcopum sola uxore legitima, sive una, sive pluribus esse contentum, non indulgcrc scortationibus; ita ul vocabulum viri, non significet maritum, sed aliquid commune ad maritum el adulterum, et addit, non modo non esse prohibitam a Paulo pluralitatem uxorum successive,sed neque simul,nisi forte apud gentiles propicr scandalum : nam apud Judaeos,ubi erat consuetudo plurcs uxores ducendi , non existimat Luiherus interdictum fuisse Christianis episcopis mullas simul uxores habere.

Altera sententia csl aliorum, qui existimant a Paulo prohiberi multitudinem plurimum uxorum simul, non lamen successive. Ita docent Magdeburgenses, etsi alioqui rigidi Lulhcrani esse soleant, Ccnl. 1. lib. 2. cap. 4. col. 451. ct 452. ct Calvinus in cap. 3. prioris ad Timolh. cl in caput 1. epistolae ad Titum.

Terlia sententia catholicae Ecclesiae est, quae semper verba illa b.Pauli ila intelligenda esse docuit.ul prohibitum sil sacris ordinibus initiare cos, qui quovis modo bigami fuerint. Quam sententiam probare possumus tribus argumentis. ' .

Primo ex cap. 5. prioris ad Tirqotlienm, ubi de viduis legimus: *Vidua eligatur non ininus-sexaginta annorum, quae fuerit unius* viri *uxor.* Ex iioc enim loco refellitur in primis Lniheri sententia; nam eadem phrasi dicitur , unius viri uxor cl unius uxoris vir: certum autem esi illud*: *Unius viri uxor,* non posse significare.ul vidua non fuerit adultera, vel scorlalrix: nam scortum non dicitur uxor, si ad adulterum aul scortatorem referatur. sed adultera, vel meretrix. Deinde continenda af> adulterio cl scortatione, non solum requiritur in muliere quo tempore vir ejus vivit, sed cliam postea dum in viduitate degit,cl lamen Paulus non loquitur hoc loco nisi de lemporc quo vir ejus viduae vivebat;non enim dicitur uxor unius viri fuisse, nisi quando virum habebat. Igitur illis verbis: *Quae fuerit unius viri uxor ,* non potest significari ul cligatur vidua quae non fuerit scorlalrix , aul adultera, sed quae unum solum maritum habuerit.

Ex eodem loco refellitur etiam sententia Centuriatorum. Calvini.Pomcriani el aliorum, qui volunt Paulum prohibuisse, nc habeat episcopus vel diaconus duas simul uxores. Nam (ul diximus) eadem phrasi ct in eadem epistola, el ab eodem apostolo jubetur esse episcopus unius uxoris vir ct vidua unius viri uxor. Al nulla ratio permittit, ul Paulus jubere voluerit, nc vidua cligalunquac fuerit uxor mullorum virorum simul : id enim frustra Paulus jussisset, cum nusquam, cl nuiuquam fueril ejusmodi usus, ut una mulier esset plurium virorum uxor. Habuerunt quondam Judaei mullas uxores , ul eliam nunc habent Tureae, al numquam csl auditum, ul una mulier plurcs maritos habuerit.Nam ul ait s. Augustinus lib. 3. dc doctrina Christiana, cap. 12. Cur unus vir haberet plurcs uxores, ratio erat, ul plurcs lilii nascerentur ; at cur una mulier sil uxor plurium virorum, nulla esse potest ratio ; non enim pariet mulier nisi semel in anno . sive habeat unum, sive centum viros, immo meretrices nullos pariunt ordinarie.

Altera ratio ducitur cx tempore, quo haec Paulus scripsit; nam eo tempore non erat consuetudo, neque apud Judaeos, neque apud Gentiles,cl multo minus apud Christianos, ul unus vir duas simul uxores haberet; proinde quod non fiebat, non erat cur tam serio prohiberclui. El quidem quod ad Gentiles allinet, salis patet ex co quod in imperio roniano, quo tunc orbis terrarum regebatur, semper infamis ct prohibita fuit polygamie plurium uxorum simul. Vide 1Ï. dc his qui notantur infamia lege prima. Item, codice de incoeslis nuptiis, L.

neminem rt ad L. Jnliam , de adulteriis, L. eum qui; Tametsi enim leges istac paulo posteriores sini apostolicis temporibus , tamen indicant prohibitionem polygamiae, inulto osse antiquiorem.

Primus, qui publica lege concessit polyg iiniam plurium uxorum simul, fuit Valentinianus senior, ul Socrates refert hb. 4. cap. 2G. Sed non diu ea lex duravit, cum constaret, imperatorem nonalia de enussa cam log· m tulisse, quam ul legeret intemperantiam suam.

Quod vero allinet ad Christianos, necnon etiam Judaeos, ex Testamento novo facile colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, ul quis duas uxores babcrel ; semper enim de conjugc in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti novi. Mattii. 5. *Qui dimiserit uxorem suam.* Cap. I'd. *Si licet homini dimittere uxorem suam.* El ibidem: *Otnnis, qui reliquerit domum, vel agros, aut patrem, aut matrem, aut uxorem etc.* Luc. 14. *Qui non odit putrem, cl matrem, et uxorem, el/ilioselc.* 1. Corinth. 7. *Unusquisque suam uxorem habeat.* Item: *Alligatus es uxori, noli quaerere solutionem; solutus es ab uxore, noli quaerere uxorem.* Ad Ephes. 5# *Unusquisque uxorem suam, sicut seipsum diligat.* Quin etiam Lucae I. legimus, Zuchuriam uxore sterili usque nd senectutem permanente, non lamcn superduxisse alleram, quod haud dubie fecisset, si eo tempore id flori licuisset. Scribit quidem Josephus hb. 17. antiquil. cap. 2. Herodi regi novem uxores fuisse: At privati homines etiam apud Judaeos jamdudum desierant plores uxores accipere.

Tertia ratio est aucloritas Patrum, qui semper hunc locum de monogamia ita intellexerunt, ul non liceat cum episcopum vel diaconum creari, qui duas uxores, etiam diversis temporibus, habui ul. Tertullianus lib. 1. ad uxorem: *Quantum /◀/. detrahant, quantum obstrepent sanctitati nuptiae secundae, disciplina Ecclesiae, et* praescriptio *apostoli declarat, cum digamos non Bind praesidere, cum viduam allegi in ordinatio ii· n.* m i *univiram non concedit.* Neque dubium esi, quin per digamus inlclhgat eos, qui duas uxores habuerunt, non simul, sed unam post alteram ; nam dc hac digamia in toto libro loquitur. Hortatur enim uxorem suam, ut se mortuo non ineat secundus nuptias. Similia habel in lib. de monogamia, cl in libro dc exhortatione castitatis. V-que his repugnat, quod idem Tertullianus in libro de monogamia catholicis objicit, digamiam sacerdotum: *Quot,* inquit, *ex digamia praesident apud* vos? Nnm vel aliqui digami cx dispensatione pra; videbant: vel certe aliqui, qui alteram habuerant ante bapli-mum, qui mullorum opinione mrn habebantur digami, etsi apud alios, in quibus T< rtulliamis eral, digami censerentur: vel tandem vino el abusu ul llcbul;nec enim defendimus,numquam « «se far tum id quod Heri non debere dicimus.

F.piph.inms haeres. 5U. Catuarnrum: *Quae ad sa< crdohum tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum,* ea *aequaliter ferri ad* omnes jumverunl, cum *audierint, quod oportet tqnscopuv. irreprehensibilem esse, unius uxoris urum continentem similiter el diaconum, et presbyterum. Revera enim non suscipit sancta Dei praedicatio post Christi adventum eos, qui a nuptiis, mortua ipsorum uxore, secundis nuptiis conjuncti sunt, propter excellentem sacerdotii honorem, ac dignitatem, cl haec certo sancta Dei Ecclesia cum sinceritate observat.* llaecilto, Ulli apertissime loquitur de digamia plurium uxorum successiva, cum eos digamos uppollel, qui mortua uxore, aliam ducunt..el cum Cutharos reprehendat, qui cx hoc iouo Pauli etiam laicis interdicebant secundos nuptias. . . . .

Ambrosius hb. IO. epist. 82. ad Ecclesiam ver·, ccllens. tractans hunc locum Pauli: Unius uxoris vir: *Qui.* inquit, *conjugium iteraverit, culpam non habel coinquinati, sed praerogativa exuitur sacerdotis.* Haec ille. I bi apertissime rejicit Lulheri atque Calvini sententiam. qui volunt ub apostolo prohiberi vel duas simul uxores, vel adulteria ; haec enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, cl non solum praerogativa exuuntur sacerdotis. Similia habel Ambrosius lib. I .de officiis, cap. ult. et lib. dc dignitate sacerdotali, cap. 1.

Hieronymus in commentario primi capitis epistolae ud Titum, per unius uxoris virum monogamum inlelligil. Quod autem monogami nomine inlelligal eum, qui nec simul, nec successive plums habuerit, perspicuum est cx illis verbis: *Apostolus,* inquit, *de episcopis et presbyteris haec praecipiens utique, in caeleris relaxavit, non quod hortetur ad secunda matrimonia, sed quod necessitati carnis indulgeat.* Haec ille. Alcerlenon indulgel apostolus laicis ul fornicentur, aut duas simul uxores ducant, sed solum, ul uxore defuncta, iterum ineant matrimonium; Igitur hoc ipsum sacerdotibus prohibet, nc plores cliam successive uxores habeant.

S. Augustinus lib. dc bono conjugali, cap. 18. tractans hunc locum: Unius uxoris vir: Aon *absurde,* inqtiil, *visum est. eum qui excessit uxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quand m sacramenti amisisse non ad vitae bonae meritum, sed ad ordinationis ecclesiasticae signaculum necessariam.* lineo ille. Ubi cum dicit, numerum singularem uxorum excedere, impedimentum osse ordinationis, nec tomen esse peccnlum, aperte indicat, se loqui de multitudine uxorum non uno tempore, sed diverso. Nam eodem tempore plurcs uxores habere Christiano nullo modo licet ex Augustini sententia: sic enirn loquitur idem Augustinus hbr. 20. contra Faustum, cap. 47. *Quid,* inquit. *tandem criminis est. quod de pluribus simul habitis uxoribus, objicitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi caussa illis mulieribus utebatur. Si mov'in. illo tempore,* atque *in illis terris hoc factitabatur, si praeceptum, null i lege prohibe .ihtr: nunc. vero cur crimen esi, si quis hoc faciat, nisi quia, et moribus et legibus non licel?* Idem quoque habel in libro de bono conjugali, cap. 7. et hb. 3. dc doctrina Christiana, cap. duodecimo.

Sanctus Joannes chrysostomus hom. 2. in cpisl. ad Titum : *Castigat,* inquit, *hoc ipso etiam impudicos. dum* non *eos permittit post secundas nu-*

plias ad Ecclesiae regimen, dignilatemque pastoris assumi; nam qui defunctae uxori benevolentiam nullam servasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiae praeceptor esse optimus poterit? Nostis enim profer,to omnes, quod etsi per teges secundae nuptiae permittuntur multis tamen ea res oficusalionibus putet. Nullam ergo occasionem praebere subjectis praesulem vult. Haec ille. Ubi clarissimo significat, unius uxoris virum a b. Paulo «lici cem, qui post obitum primae uxoris, secundam non duxit, «pio modo exponunt etiam caeleri, tum Graeci, ut Theophilaclus et Qocumemus, tum Latini, Sedulius. Anseltnus, Primasius. Ilayino. s. Thomas, cl caeleri in comment. hujus loci. Idem etiam disertis verbis docent veteres summi, snnelissimiquc pontifices; Syricius in cpisl. 1. ad Homericum, cap. 11. Leo 1. in epist. 85. alias 88. ad episcopos Africae, cap. 1. Gelasius I. in epist. 1. ad episcopos Lucaniae, Iirulii el Siciliae, cap. 5. Hilarius in concilio romano; el Innocentius in epist. 22. Unus csl Theodoretus. quantum legere potui, ex omni numero veterum, qui per unius uxoris virum intellexerit eum, qui duas aut plures simul uxores non habel; ita enim exponit in commentario cap. 3. prions epistolae ad Timotheum; sed non est lania ejus auctoritas, ul loi sanctis pontificibus, cl omnibus aliis Patribus anteponi debent.

His accedit Quarto cl ultimo tolius Ecclesiae consuetudo. Nam. ul Innocenlius scribit in cpisl. 22. cap. I. in loto oriente cl occidente hoc servabalur. quod etiam nunc servari videmus, ul bigami non ordinentur. Neque solum ubique, sed cliam semper hoc sei valum esse, planum esse polcsl ex Leone cpisl. 88. ad Afros, ubi dicit, semper hoc esse servatum: nccnon cx eo, quod hujus rei menlio til in canonibus apostolorum, can. 17. el 18. cl m antiquissimis conulliis, ul neocaesaricnsi. can. 8. ei nicacnum 1. leste Ambrosio in cpisl. 82. Deinceps cliam semper esso servatum, palet cx decreto Gratiani, disl. 26. cl cx decretalium volumine, lit. de digamis, ubi mulla ponunlur testimonia pontificum, el Patrum diversarum aetatum : Quod autem semper et ubique servatum csl. sino dubitatione ulla ab aposlolica traditione descendit.

CAPUT XXIV.

Solvuntur objectiones Lulheri.

Sed jam ad argumenta Lulheri respondeamus. Prima Objectio. Apostolus jubet, episcopum eligi irreprehensibilem, sive, ut ad Titum loquitur, sine crimine, quod csl gracce ἀνἰ'γηλητο . Is autem est ejusmodi, qui non polcsl palam argui alictij. * criminis. Explicavit vero slalim apostolus, qt. œ sini crimina, quibus carere debet episcopus, cl ail: *Inius uxoris vir. filios habens fideles.* Igiliir imius uxoris vir. non significat monogamiam, qune opponitur poligamiae plurium uxorum successive, quae numquam foil crimen, sed eam, quae opponitur fornicationi cl adulterio, quae vera sunl cri·* mina.

Respondeo: Polcsl hoc loco nomine criminis, non solum peccatum inlelhgi, sed quidquid ab hominibus reprehendi solet : neque enim sola peccata reprehenduntur, sed cliam ca. quae signum praebent incontinentiae, aul alterius vitii; talem autem esse quamlibet bigamiam certissimum csl. Nam idcirco in concilio ncocaesariensi, can. 7. prohibentur sacerdotes inlcressc nuptiis digamorum, el etiam apud Gentries bigami pontifices essu non poterant, ul Tertullianus referi, hb. I. ad uxorem, et Servius in illud 4. Acneidos.

Huic uni forsam potui succumbere culpae.

Culpae, inquit, *propter antiquum ritum , quo repellebantur a sacerdotio bis nuptae.*

Apostolus igitur vull, episcopum nullius rei. qua › malam speciem prae se ferat, apud homines posse notari, cl ideo monogamum esse jubel. Ita iiiinc locum Chrysostomusexponit; possumus tamen numme criminis inielligere etiam peccatum grave ac laethalc. ul vull s. Augustinus tract. 41. in Joanncm. cl hb. 1. contra duas epistolas Pelagianorum. cap. 15 , sed si ita accipiamus numen criminis, non debemus, exponere verba sequentia b. Pauli, quasi iis explicetur quid sit, esse irreprehensibilem. sive sine crimine: Sed ita, ul eis decinrclur. episcopum non solum sine crimine osse debere , sed cliam mullis praeclaris dotibus ornatum , ul monogamia . sobnelatc , doctrinae etc.

Secunda Ohjectio Si episcopus monogamus esse deberet, aul ratio hujus rei essel moralis, videlicel ob majorem continentiam, aul corie spiritualis sive mystica, videlicet ob significationem conjugii unius Christi cum una Ecclesia : at m ulrum dici polesl. Nam si ratio essel moralis, mullo magis requireretur in episcopo ne essel adullcr, aulconcubinarius, quam ne essel bigamus, et tamen videmus udulleros, el concubinorios non repelli a saci .dolio, digamos aulem repelli: Si vero ratio sit mystica, multa sequuntur absurda. Nam in primis caelerae doles episcoporum, quae a Paulo numerantur, omnes sunl morales, ul sobrietas, et hospitalitas. doctrina, et caelerae. Cur non cliam ista erit moralis: unius uxoris vir?

Secundo: Si ideo episcopus debet esse monogamus. quia ejus conjugium significat matrimonium Christi cum Ecclesia, igitur etiam laici debebunt esse monogami, quia eorum quoque conjugium signifient Christi conjugium.

Tertio: Si illa est ratio, igitur debebit episcopus ducere virginem, el eam semper virginem conservari': ita enim Christus fccil.

Quarto: Debebit episcopus priorem uxorem repudiare. cl posteriori adhaerere. Nam Christus, synagoga repudiata, adhaesit Ecclesiae, quocirca episcopus, ul Chrislum imitetur, non monogamus, sed bigamus erit.

Quinio: Debebit idem episcopus necessario uxore m habere, eaque ne ad punctum quidem temporis carere; Christus enim Ecclesia sponsa sua numquam caret.

Respondeo: Rationem, cur episcopi, presbyteri cl diaconi debeant esse monogami, parlim esse moralem, parlim mysticam; tametsi enim mullae rationes reddi solent a Patribus, tamen omnes revocantur ad duas illas in argumento adversarii notatas. Una igitur caussa est moralis,videlicet minor suspicio incontinentiae, sive perfectior continentia. flanc reddit Tertullianus locis citatis, el Chrysoslomus in commentario locorum b. Pauli: atque ad hanc revocatur caussa,quam reddit Epiphanius haeresi 59. ubi dicil, monogamum esse debere episcopum ob excellentiam sacerdotii. Ad camdem revocari potest ca, quam reddit Ambrosius, lib. 1. de officiis, cap. ull. ubi dicit, monogamum esse debere episcopum, ul liberius hortari possit homines ad continentiam.

Altera caussa est mystica, videlicet perfecta significatio conjugii Christi cum Ecclesia, qui enim secundam uxorem duxit, significat quidem conjugio suo Christi conjugium, sed non ita perfecte, ul is, qui unam solam habuit; non enim significat, Christum ila esse unius Ecclesiae sponsum, ut numqmim habuerit aliam.

Dices, peccat igitur, qui secundam uxorem ducit; nam falsum significat, Christum videlicet plurium esse sponsum Ecclesiarum. Respondeo: Id non sequi. Nam secundae nuptiae non sunt institutae ad significandum, Christum bis maritum esse, idcoquc id non significant, quamquam ncc significant cum esse ita unum unius, ul non habuerit aliam, sed simpliciter significant ipsam conjunctionem unius cum una praesenti, quidquid fuerit de praeterito. Itaque nuptiae digamorum nihil falsi significant, sed carent quadam perfectione significationis, quam habent nuptiae monogamorum. Atque hanc caussam rodunt sanctusAuguslinus libro de bono conjugali, cap. 18. cl sanctus Leo in episl. 88. ad Afros, cl liuc eliam perlinet ratio illa Epiphnnii dc excellentia sacerdotii.

l. I igilur respondeamus ad singulas partes objectionis : Si ratio, inquiunt, moralis csl, igilur majori ratione prohibentur adulteria ol concubinatus, quam digamia.

Respondeo: Prohiberi quidem etiam ista, non enim voluit adulteros, aut concnbinarios episcopos eligi, qui jussit eligi homines sine crimine, irreprehensibiles, sobrios, caslos clc. sed tamen negamus magis ista prohiberi, quam digamiam in episcopo deligendo. Nam isla prohibentur una solum ratione, cl ca non primaria: digamia vero duabus rationibus prohibetur. Quod nutem primaria ratio non sil illa moralis, ob signum incontinentiae, sed altera mystica ob significationem, patet ex co, quod digami censentur eliam illi, qui unam uxorem habuerunt, sed viduam, vel alio modo corruptam, ul constat cx citatis locis canonum apostolorum, concilii ncocacsaricnsis, Innocenlii, Leonis, ct aliorum, ac praeterea etiamsi longe turpior sil concubinatus, quam digamia , tamen digamia cx natura sua signum est incontinentiae magis diuturnae, firmiusque inhaerentis.

Ad primum alterius partis respondeo, recte monogamiam numerari cum caeleris moralibus dotibus tum quia eliam ipsa csl moralis dos , tum etiam quia nihil incommodi habet, numerare dotera mysticam cum moralibus,cum dmnes episcopo necessariae sint.

Ad secundum, negamus id sequi, ut eliam laici debeant esse monogami. Non enim ncccsse est.ut laici ca perfectione sint praediti, qua praediti esse debent episcopi ; Quare salis est, si matrimonium laicorum significet conjugium Christi cum Ecclesia,licet non significet illud,ul est unius cum una, ul supra diximus.

Ad tertium, negamus eliam sequi. ul episcopus debeat uxorem semper virginem servasse. Nam Christi sponsa Ecclesia duo privilegia habet ; nam el virgo est, juxta illud 2. Corinth. II. *Despondi ros uni viro virginem castam exhibere. Christo:H* simul foecundissima csl. el plurimos quotidie filios paril per lavacrum rcgcneratiqnis. Duo autem isla privilegia simul, nullum conjugium humanum repraesentare potest, illo excepto . quod fuit inter b. Virginem ct s. Josephum. Idcirco salis est, si episcopi conjugium, alterum eorum significet, nimirum aut foecunditalem Ecclesiae.si filios ex uxore habuerit, aut virginitatem . si forte uxorem virginem conservavit, ut aliqui sancti viri fecerunt.

Ad quartum, negamus, Christum repudiasse unquam sponsam suam,ut acciperet aliam.Nam Christus . ut homo , non accepit unquam , nisi unam sponsam, idest, Ecclesiam Christianam, qulim ipse ex lalere suo perfosso sibi formavit, ul quondam Adam, unam Evam ex lalerc suo eductam, uxorem accepit.Idem vero Christus.ul Deus,ab initio mundi Ecclesiam sibi conjunxit in matrimonium.neque unquam eam dimisit.Etsi enim videtur Christus repudiasse synagogam.quia sunl hoc tempore Judaei sine Deo, cl quia b. Paulus ad Galat. 4 .exponit de Testamento veteri illud Genes.21. *Ejice ancillam, cl(ilium ejus.* Tamen revera Ecclesiam Testamenti veleris Christus non repudiavit. sed renovavit, el pulchram reddidit. el ex ancilla liberam fecit, ct hoc mo lo ejecit ancillam . idest, statum illum servilem. Quomodo si aliquis ancillam uxorem acciperet,ac post aliquantum temporis eam liberaret. Quare b. Paulus ad Rom. 11. *Numquid,* ihquil. *Deus repulit populum suum ? Absit. Nam el ego Israelila sum. Nam repulit Deus plebem suam, quam praescivit* etc. Itaque solum pars quaedam obstinatorum Judaeorum recessit ab unitate verae synagogae: reliqui manscrunkel per cos continuatum est conjugium Christi cum Ecclesia.

Ad quintum, negamus,episcopum semper ac necessario uxorem habere debere;immo melius facturum dicimus , si numquam uxorem duxerit. Nam cum Christus ct virgo cl maritus sil. si episcopus uxorem non habeat, Christum virginem repraesentabit, si uxorem habeat. Christi conjugium significabit. Itaque monogamia in episcopo requiritur,si conjugatus fuerit, non absolute.

Tertia Objectio, quod Paulus ait. 1. Timoth. 3. episcopum esse oporicre unius uxoris virum;simile est ci, quod idem ail, 1.Corinth.7. *Unusquisque uxorem suam habeat.*At in his posterioribus verbis non prohibentur secundae nuptiae, sed adulteria. et scortationes.

Rcspondco:Probundam esse Luthero propositio·

nem argumenti ; non enim sunl omnino similes quae illae sententiae. Nam in priori determinatur numerus conjugii, cum unius uxoris mentio Ili: in posteriore non dclcrminalur ; habebit enim vero unisquisque suam uxorem, si legitimam conjugem habeat, etiamsi forte non sit prima , sed secunda.

Sed instat Lulcrus.cl probat sententias illas esse similes. Nam , 1. Timoth, 3. Paulus ait : *Diaconi sini unius uxoris viri,* ubi illud : *Unius,* non potest determinare numerum , alioqui sensus esset, ul inulti diaconi unam uxorem communem haberent. Ponitur igilur illa vox. *unius,* pro. *solius,* ul sensus sit. diaconi solius uxoris suae viri sint.non mulierum cacicrarmn. Al indigna est objeclio, cui respondeatur. Quis enim non miclligil illud : *Diaconi sint unius uxoris viri,* divise accipi debere, non coiijuucte?Isle igilur sensus csl:diaconi,idest, quilibet diaconus sil imius uxoris vir.

Quarta Objeclio. Apostolus Paulus 1. Corinth.7. sc in numero viduorum ponit, cl tamen 1. ad Corinth. 9.ait. Λη. *non habemus potestatem, sororem uxorem circumducendi, sicut apostoli, et fratres Domini et Cephas?* Poterat igitur Paulus, licet viduus esset, uxorcin ducerc;quomodo enim potuisset sororem uxorem circumducere, si non potuisset eam prius ducere.

Ilcspondeo: Hoc argumentum multis modis peccare. Primum enim b. Paulus non se inter viduos numerat, sed inter eos . qui uxore carebant. sive eam numquam accepissent, sive jam amisissent : *Innuptis,* inquil, *el viduis dico, quia bonum est, si* sic *permanserint, sicul cl ego.* Deinde, non dicil idem apostolus, habere se potestatem sororem uxorem circumducendi, sed sororem mulierem, ul interpretes omnes tradunt dc qua re superiore quaestione disputavimus.

Objeclio quinta.Poterat Paulus.si voluisset,aperte dicere, episcopum debere esse monogamum , ergo cum non dixerit, episcopum debere esse monogamum . sed unitis uxoris virum . cogere voluit lectores, ul inlelligcrenl verba sua. non dc singularitate nuptiarum.quod sonat nomen monogamiae, sed dc singularitate mulieris.quod significat illud: *Unius uxoris vir.* Non igilur interdicit episcopo ii. Paulus secundas nuptias, sed aliarum mulierum commercium , praeter commercium legitimae uxoris.

Despondeo : Si ila cavillari liceat numquam finiendas quaestiones: Dixit apostolus, quod inlcIligcrelur; non debuit omnes loquendi formas excutere. Adde vocem, nionoprinius.apud Graecos non esse in usu , sed a Latinis primum usurpari coeptam. etsi cx Graecis vocibus compositam. Proinde non esse mirum, si Pauhis.qui graecc scripsit, ea non fuerit usus.Adde etiam.hanc ipsam vocem, licet proprie ab unis nuptiis deductam, tamen usitate eliam accipi pro co , qui habet unam uxorem, sive ca prima fuerit, sive secunda ; cx quo sequitur, ul idem omnino sil monogamus , quod unius uxoris vir.

Sexta Objeclio. Ambrosius lib. de dignit. sacerdotali cap. L. illa verba : *Unius uxoris vir,* exposuit de conjugio spiritali episcopi cum Ecclesia , alquc ail. apostolum id jubere, ul episcopus nuam Ecclesiam regal, non inultas. Non igilur . si Ambrosio credimus , interdicitur sacerdotibus digamia.

Hieronymus quoque in epistola ad oceanum.defcndil acerrime Carterium hispanum episcopum , qui duas uxores habuerat, cl ad legem apostoli, in quam peccasse episcopus ille accusabatur.respondet : posse illud : Unius uxoris vir, multis modis inlcIligi. Nam primum hic potest esse sensus. Sil episcopus unius uxoris vir, ide.sl.unam habeat uno tempore . cl liccl en mortua alleram ducat. numquam tamen simul habeat duas. Deinde eliam. nomine uxoris accipi potest Ecclesia . ut ille sil unius uxoris vir. qui uni praepositus Ecclesiae esl.El rursus.nomine uxoris mulier potest accipi.ul idem sil unius uxoris vir , quod unius mulieris vir. ul non tam secundae nuptiae. quam mullarum simul mulierum commercium prohibeatur.

Addere possumus testimonium s. Augustini lib. dc bono conjugali cap. IS. ubi opponit sacerdotem Testamenti veteris, qui mullas uxores habere poleral.sacerdoti Testamenti novi.qui unam solum habere potest. Al ille multas simul habere poterat, igitur iste phircs uno tempore habere prohibetur, non autem unam post alleram.

Ad Ambrosii testimonium facile erit respondere, siquidem ipse in illo ipso loco.qui nobis objicitur, scribit, ad litcram prohiberi digamiam uxorum sacerdotibus. Mystice autem posse eliam exponi dc digamia Ecclesiarum: quocirca idem Ambrosius m cpislol. 82. cl lib. 1. dc officiis cap. ult.cl iu comment. in Paulum, non meminit hujus mysticae expositionis , sed exponit simpliciter dc vera monogamia.

Ad Hieronymi vero, ul respondeamus,observandum est.controversiam fuisse inter veteres Patres; An qui unam uxorem habuit ante baptismum caque mortua . alleram duxit post baptismum , bigamus censendus esset, nec ne? Nam s. Hieronymus in epistola ad occanum contendit, ejusmodi hominem non esse bigamum . propterea quod per baptismum sil factus novus homo ex veteri, el nihil ei nocere possit eorum . quae fecit ante baptismum. Et sane huic sententiae multum favet can. 17.apostolorum. qui diserte prohibet episcopum lieri.qui post baptismum bis nuptias celebravit.

Conlra vero. Ambrosius,Innocentius et Augustinus locis citatis contendunt.omnino habendum bigamum . qui duas uxores habuit, sive ante baptismum , sive post baptismum. Nam baptisma diluit peccata, non solvit conjugia: ct renovat hominem, quantum nd vetustatem vitiorum, non quantum ad en.quae recte sc habent. Atque haec sententia tandem praevaluit.et ab universa Ecclesia recepta est. Neque obsint canon apostolicus : fortasse enim eo tempore propter hominum paucitatem dispensabant apostoli cum illis . qui ante baptismum uxorem unam, vel phircs habuerant, modo non habuissent plures post baptismum.Neque enim est hoc praeceptum apostoli omnino indispensabile. Hieronymus igilur non defendit episcopum polygammn , ncc docet, a b. Paulo permissam polygamiam sacerdotibus, sed solum contendit, eum,qui

unam lanium uxorem habuit, post baptismum non esse polygamum, licet habuerit alleram ante baptismum.'

El quamvis idem Hieronymus 1res illas expositiones loci Paulini addtical.quae in objectione propositae sunt, non tamen eas approbat, ut veras et germanas. Nam prunam illam de polygamia plurium uxorum simul, dicit se adducere , ut malo cuneo malum nodum scindat. Alteram de polygamia Ecclesiarum, dicit esse coactam, el duram expositionem : *Quidam* . inquit. *coacte interpretantur uxores pro Ecclesiis , viros pro episcopis.* Denique tertiam illam dc viro unius mulieris, et simul duas superiores , rejicit apertissime , cum sic ait: *Haec universa proferimus.non quo verae el simplici intelligentiae resistamus. sed ul doceamus te Scripturas sanctas sic intclligcre , ut scriptae sunt*, nec *evacuare baptismum Salvatoris, el totum patibuli sacramentum irritum facere.* Haec ille. Ibi 1res illas expositiones uni simplici el verae opponit : Quam autem vocet simplicem ct veram . inlclligi potest ex commentario ejus ad cap. I. episl. ad Titum , ubi simpliciter exponit. unius uxoris virum esse cum , qui post obitum primae uxoris, secundam non duxit.

Ad locum Augustini respondeo : Anlilhesim sacerdotum Testamenti veleris, el novi, in oo solum positam esse , quod illi habuerunt plurcs uxores , isti unam ; non autem in eo , quod illi habuerunt plurcs simul, isti non plurcs simul, id quod cx duobus colligi potest : Nam Augustinus dicit, ideo sacerdotes novi Testamenti non posse habere plurcs uxores, quia significant Christi conjugium cum una Ecclesia; at Ecclesia una csl omnino, non una post alleram. Deinde idem Augustinus ibidem dicit. non esse peccatum, habere nunc duas uxores, sed tamen esse impedimentum ordinationis. \I habere duas simul tempore novi Testamenti, peccatum esse, idem Augustinus docet lib.de bono conjng. cap. 7. Igilur cum dicit, sacerdotem Testamenti novi non posse habere, nisi unam uxorem, inlclligit, nec simul, nec successive.

Septima Objectio nosira est, ul res melius inlelligalur, si bigamia prohibita esset sacerdotibus oh defectum significationis, certe bigamus esset, qui plurcs uxores legitimas habuisset, licet cum una tantum matrimonium consuinmassel ; nam matrimonium integrum csl cl perfectum etiam sine copula conjugali. At contrarium delinit jus canonicum cap. *Debitum* de bigamis.

Ad haec, illa sola bigamia prohibita esset, quae ex duobus veris matrimoniis constaret, at non ita est; nam cap.Auper, de bigamis, censentur bigami etiam illi, qui unam uxorem legitime duxerunt, cl alteram non legitime, cum tamen posterius non fuerit verum matrimonium Immo etiam qui post volum solemne unam uxorem ducunt, bigami censentur. cl illi quoque . qui fornicariam ducunt, licet unam. Ubi nullo modo lingere licet duo matrimonia . nisi quis fornicationem matrimonium appelli t. Et confirmatur ; Nam si vir fornicarius ducat uxorem virginem, non est bigamus; si vero vir castus ducat fornicariam, bigamus est : Non igilur lundamenlum bigamiae eat defectus significationis; nam in hoc paria sunt illa conjugia, m quibus aul vir. aul mulier fornicationem admisit.

Hespondeoi Tres sunt species bigamiae,ul interpretes juris canonici recte docent in titulum dc digamis. Prima species est digamia vera et propria, ea videlicet, quae cx duobus veris matrimoniis oritur. Contingit aulem Iribus modis haec digamia. Primo, ex parle viri tantum . cum vir habuit duas veras uxores. Secundo, exparto uxoris lanium , cum uxor habuit duos veros maritos. Tertio. cx parte ulriusque , cum viduus viduam ducit ; cl do hac specie nulla dubitatio csl. Constat enim, semper in ea defectum significationis adesse, cum aul vir non sit unus unius , aul uxor non sit una unius.

Secunda species csl digamia interpretativa,idest, quae vere cx natura rei non est digamia, sed juris interpretatione habetur ac reputatur digamia. Contingit autem haec digamia quotiescumque aliquis ducit secundam uxorem,aut uxor secundum virum ile facto, non de jure , sive primum conjugium de jure, sive tamen de facio fuerit, ul palet ex lit. de digam. Licet enim hic non sil vere defectus significationis . tamen Ecclesia extendit poenam bigamorum etiam ad istos, ct forte s. Paulus, cum ait: *Episcopi sint unius uxoris viri,* inlclligi voluit id dc jure , vel de facto , ila ut interdixerit, ne quis ordinetur, qui fuerit plurium uxorum vir , sive do jure, sive de facto.

Tertia species csl digamia metaphorice, idesl, quae consurgit cx duplici conjugio, quorum alterum non verum, sed melaphoricuin fuerit. Sic enim ancyranum concilium can. 19. inter digamos haberi jubet eos, qui post volum continentiae ad matrimonium transierunt: siquidem volum continentiae genus est matrimonii animae cum Deo, licet melaphoricuin. Porro isti prohibentur ordinari, non quia vere bigami sint, sed quin Ecclesia poenam bigamorum ad cos extendere voluit.

Ex his primum respondeo: Bigamiam non oriri, nisi cx matrimonio consummato. Nam, ut recto ilicil Innocentius papa cap. *Debitum,* dc digamis, matrimonium ratum, sed non consummatum signifícat conjunctionem Dei cum anima per gratiam; matrimonium autem consummatum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per naturae conformilalcm. Nam apostolus ad Ephes. 3. tum dixit: *Sacramentum hoc mannum est, ego autem dico, in Christo et in Ecclesia,* cum paulo ante dixisset. *Erunt duo in carne una.* Bigamia vero nascitur cx defectu significationis conjugii Christi cum Ecclesia, non Dei cum anima.

Ad id vero, quod objiciebatur dc bigamia eorum, qui habuerunt plurcs uxores de facto, non de jure, jam responsum est in explicatione spccierum bigamiae.

Ad illud vero de eo. qui ducit fornicariam, quidam respondent, ideo bigamum esse, qui ducit fornicariam, licet bigamus non sil fornicarius, qui ducit virginem, quia episcopus repraesentat Ecclesiam, sponsa episcopi repraesentat Christum; constat aulem. in ipsa Ecclesia non deessc aliquas corruptelas, in Christo vero nihil ejusmodi esse posse. At haec solutio pugnat cum apostolo Paulo,

qui ad Ephes, comparat visum cum Christo, cl sponsum cum Ecclesia: Viri, inquit, *diligite Uxores restais, sicut Christus Ecclesiam.* Alii, in quibus est Dominicus a Solo in 4. seni. dist. 27. q. 3. nrt.I. dicunl,caussam illius discriminis esse, quin matrimonium sumit speciem suam a termino ad quem, ac proinde matrimonium viri lunc solum vitiatur, cum in uxore csl vilium ; illa enim csl terminus ad quem, respectu viri. El contra, quando vilium est in viro, lunc. vitiatur matrimonium cx parte uxoris, cl si illa csscl capax ordinationis, lierci irregularis, si nuberet viro fornicario!

At haec solutio acutior, quam verior esse videtur; nam si cx termino ad quem , tantum nasceretur bigamia , cerlc qui duceret secundam uxorem virginem, non esset bigamus; nam in ejusmodi matrimonio nullum csl vilium in termino ad quem, sed lotum csl in termino'a quo. idesl,in ipso viro, qui bis matrimonium contrahit: atqui nulla csl magis propria bigamia, quam ducere duas uxores, liccl virgines. Sicut igilur aeque oritur bigamia. si viduus ducat virginem, el si virgo ducat viduum, ul palet, ita quoque bigamia esset, cum vir castus ducti fornicarium.

Respondeo igilur: Prohibitum esse ne ordinetur, qui ducil fornicariam, non quod ea sit bigamia, neque oh illud aposloli praeceptum: Unitis *uxoris vir.* sed quia sic placuit Ecclesiae ob dignitatem sacerdotii: Nam indignum csl lum gravi persona matrimonium cum fornicaria, non aulem indignum est viro fornicario, si uxorem virginem ducal : Esse aulem hujus rei caussam, non bigamiam. sed dignitatem sacerdotii, ex eo probari polcsl, quod can. 18. apostolorum. ubi prohibetur sacerdos fieri qui duxit fornicariam ; prohibetur cliam is fieri sacerdos, qui duxil ancillam , vel comoediarum actricem, ubi nullum locum habet bigamia, sed sola infamia. Atque haec dc coclibalu dicta sufficianl.

Sequerentur nunc disputationes, quinta cl sexta videlicet ; quinta dc horis canonicis, cl sexta de ritu tonsurae, sive rasurae clericorum ; sed quia de horis canonicis in disputatione dc oratione commodius tractari poterit, dc ritu vero tonsurae disseremus in sequenti libro, qui eril dc monachis, nunc ad septimam disputationem nos conferemus,

CAPUT XXV.

.De decimis.

Septima quaestio erat dc temporalibus bonis clericorum: Sunt aulem Irin bonorum genera, de quibus ambigi potest, an clericis conveniant. Primo loco sunt decimae . quae debentur clericis ex justitia. Secundo, sunt. agri, domus ac possessiones caclcrac, quas dono laicnrum, maxime principem, Ecclesia possidet. Tertio, sunt bona, quae habentur Ululo plane sacculari, ul haercdilalc paterna, emptione, venditione etc. dc singulis ordine dicemus. Ac primum, de decimis quatuor invenio errores.

Primus error fuil Joan. Wiclefl. qui, ul refert Wakl. lib. 2. doctrinalis fidei ari. 3. cap. 64. el 63. docebat decimas esse puras eleemosynas, cl nullo jure deberi sacerdotibus. Eundem errorem sequuntur hodie Anabiiptislac. Trinitarii: Nam m li-bello, quem ediderunt anno 1568. Albae Juliae dc nntilhcsibus veri cl falsi Christi, tertiam anlilhesm faciunt hanc: *Falsus Christus, sicut ipse est Deus aeternus. et ditissimus, stc dedit suis sacerdotibus decimas, el mulla bona temporalia. Christus autem verus, qui homo temporalis, et pauper fuit, pauperes etiam ruit ministros.*

Error est manifestus, facile enim doctri polcsl, esse de jure naturae et divino, quod aliquid solvant laici sacerdotibus, cl praeterea de jure ecclesiastico, ut id quod solvitur sil pars decima. Quod sil de jure naturae, probatur: Nam certe ratio dictat. ul iis, qui pro populo laborant, populus alimenta praebeat: Unde enim deducimus deberi regibus tribula, el militibus stipendia, el judicibus, aliisque ministris publicis salaria, inde etiam deducere possumus, deberi sacerdotibus decimas, vel aliquid carum loco. Itaque tempore legis naturae videmus Abraham dedisse decimas Mclchisedcclio sacerdoti, qui lunc erat Genes. 14. In quem locum scribens Chrysoslomus hom. 35. in Genes, dicit Abrahamum hoc facto doclorcm nostrum fuisse, ac monuisse quod nos facere debeamus.

Quod aulem de jure divino sil, probatur ex utroque Testamento, ac primum Levit, nil. Num. 18. Malacli. 3. cl alibi. Deus jussit decimas levllis dari, quae quidem praecepta licet non obligent Christianos, ul judicialia erant, obligant tamen quatenus moralia, idesl. quod pars aliqua fructuum sil sacerdotibus danda : Id enim apcrlc doccl Clemens lib. 2. constitui, aposlol. cap. 29. 38.cl39. el lib. 8. cap. 36. ubi dicil. etsi Christiani sini liberi a caeremoniis legis veleris, non tamen a decimis et oblationibus, immo nunc magis lencri ad haec omnia Christianos, cum debeat eorum justitia abundare plus quam Scribarum et Pharisaeorum.

Item h. Hieronymus in cap. Malach. 3. sic ait : *Quod,* inquit, *de decimis, primitiisque diximus, quae olim dabantur a populo sacerdotibus . atque leritis,* in *Ecclesiae quoque populis intelligile. quibus praeceptum est non solum decimas, et primitias dare, sed ct vendere omnia quae habent, ct dare pauperibus. Quod si facere nolumus. saltem Judaeorum imitemur exordia, ut pauperibus parient denius ex toto, et sacerdotibus ac leritis honorem debitum deferamus:quod qui non fecerit, Deum fraudare, cl supplantare convincitur.* Ubi tamen nota, quod etsi b. Hieronymus dicat osse praeceptum . vendere omnia el dare pauperibus.tamen inlelligit esse praeceptum non absolute, sicut de solvendis decimis . sed si quis perfectus esse velit: nnrn dc isto subdit : *Quod si facere nolumus clc.* De decimis aulem dicil : *Quod qui non fecerit, Deum fraudare ,* cl *supplantare convincitur.*

Item b. Augustinus serrn.219. dc tempore eundem lorum Malachiac tractans: *Deus.* inquit. *qui dignatus est totum dare, decimam a nobis di-*

jpiaiur repe/err, *nun sibi, fed nobis sine dubio profuturam: fie enim per prophetam ipsepromisil, dicens: Inferie omnem decimam in horreis meis, ul sil cibus in domo mea, el probate me in his, dicil Dominus.* Forte non esi i». Augustini isle senne, lamen insignis csl sine dubio, cl antiqui alicujas P<ilris;natn inde lanquam ex Augustin, mulla sunl adseripia in dccrclo 16. q. 1.

Item b. Gregorius hoin. 16. in evangclia: *Sicut,* inquit, o/ferre *in lege jubemini fratres carissimi decimas rerum, itu ei offerre contendite,* cl *decimas dierum.* Deinde in Testamento novo habemus Mattii. 22. *Reddite quae sunl Caesaris, Caesari, el quae sunt Dei, Deo.* In quem locum Hieronymus el Augustinus lib. 50. homil. bom. 48. dicunt praecipere Dominum: ut reddantur Caesari tribula cl Deo decimae. Praeterea Mallii. 10. *Dignus csl operarius mercede sua* I. Corinth. 9. *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur , quae de sacrario sunl edunt, el qui altari deserviunt, cum altari participant: lia el Dominus ordinavit iis. qui cvangelium annuntiant, dc euangelio vivere,* Et ibidem: *Quis militat suis stipendiis unquam: El si nos robis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?*

De quo loco tractans Augustinus tract, in ps. 146. el inde exponens illa verba psalmi:QIri *parat terrae pluviam, producens in montibus feeuum,* dicit populos,qui lanquam terra accipiunt pluviam doctrinae a sacerdotibus, debere illis producere fuenum temporalium bonorum:.lccipe.inquit, *pluviam cl da feenum; etenim ista omnia.quae Ecclesiae ad necessitates servientium Deo dantur a divitibus, qui i sunl nisi feenum?* El infra: *Debetur pluviae fructus, debetur servo cibus sicut Dominus ait:Manducate quae ab ipsis sunl: el ne putarent aliquid de suo donare ; dignus est,* inquit, *operarius mercede sua.* El infra: *Eximе aliquam partem reddituum tuorum: decimas vis, decimas exime, quanquani parum sil : dictum est enim. quia Pharisaei decimas dabant,et quid· ait Dominus?Nisi abundaverit justitia vestra, plus quam Scribarum et Pharisaeorum , non intrabilis in regnum coelorum.*

Nola, tempore b. Augustini multos in Africa non consuevisse decimas solvere ..sicut modo in quibusdam aliis partibus, el ideo cos b. Augustinum ad decimas cohortari, sicut eliam facil hom. 48.ex hb. 50. homiliurum: *Majores nostri* . inquit, *ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabunt ct Caesari censum reddebant. Modo autem quia discessit devotio Dei. accessit indictio fisci: Noluimus partiri* cum *Deo decimas , modo aulem lotum tollitur.*

Supcresl. ul jura ecclesiastica proferamus. Ac primum mulla sunl anliqua concilia, in quibus id aperte praecipitur, ul aureliancnsc 1. cap. 17.ante annos mille, liem malisconcnsc 11. cap. 5. eodem sacculo celebratum, dicil leges divinas de solvendis decimis longis temporibus in Ecclesia custoditas. etiam deinceps esse custodiendas.Forojulicn-$>e cap, ull. idem habet. Mogimliimm tempore Caroli Ml ii cap. 38, Mngunlinum sub Rnbano, cap. 10. Mogitnliiium tempore imperatoris Arnulphl, cap. 17. excommunicari jubet cos, qui decimas dare neglexerint. Remense, cap. 38. tempore Caroli Magni, Valenlinum tempore Lolharii, cap. 10. arclalcnsc IV. cap. 9. oabiloncnse II. cap. 19. mclense cap. 2. tnbiiricnse. c. 13. quae omnii ante annos 7011. vel 800. vel mille acta sunt.

Praeterea sunt concilia generalia, lalerancnsc sub Innocentio III. cap. 53. 54. 55. et 56. statuit, ul decimae anle tribula, et census persolvantur, el alia quaedam in concilio Viennensi, ul habetur in Clement. Cupientes, dc poenis, excommunicantur ipso facto religiosi, qui in concione aliquid dicunt, unde retrahunt populum a solvendis decimis. Concilium conslanliense, sess. 8. damnavit articulum Wicleli, quod decimae sml purae eleemosynae. Ac demum concilium tridentinum sess. 25. cap. 12. docet solutionem decimarum debilam esse Deo: el jubet ul excommunicentur, qui eas subtrahunt, aut ne ab aliis dentur impediunt, ncc debere absolvi, donec integre restituant. His accedant plurima decreta pontificum summorum, quae habentur 16. qu. 1. el 7. cl extra dc decimis, necnon in Sexto el Clemenlinis, cl cxlravagontibus eodem titulo.

Altor error csl ejusdem Wiclcfl, quod scilicet decimae non modo sint purae eleemosynae, sed etiam nullo modo dandae sini malis sacerdotibus. Existimavit enim Wiclcfus, cum qui eleemosynam facit peccatori, in peccato ejus communicare. De quo errore plura dicemus in tractatu de eleemosyna : nunc breviter refellitur error praesens. Primo, ex illa Matth. 22. *Reddite quae sunl Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei. Deo.* Ubi ila s. Ilicron. scribil: *Quod ait,* inquil, *reddite quae sunt Caesaris, Caesari, nummum, tribulum el pecuniam: el quae sunt Dei. Deo. decimas , primitias el oblationes ac victimas sentiamus.* Al cerium csl tempore Domini non solum Caesarem impium ct infidelem, sed eliam sacerdotes improbissimos ac depravalissimos fuisse. Secundo cx Innocentio III. in epist. ad episcopum vercellcnsem, el habetur cap. *Tua nos,* dc decimis: *Praetextu,* inquil. nr- *quiliae clericorum nequeunt decimas, nisi quibus ex mandato divino debentur, pro suo arbitrio erogare, cum nulli sit licitum aliena cuique concedere praeter Domini voluntatem.* Denique tertio, quia decimae non dantur clericis, quia honi sunt, sed quia cicrici sunl. sicut tribula dantur regibus, non quia probi, sed quia reges.

Terlius error csl quorumdam, qui dicuntur Fralicelli. sive pscudoaposloli. qui inicr alios errores, quos refert Joannes de Turrccremala lib. 4.par. 2. cap. 37. Summae, docebant non posse percipere decimas cos, qui non vivunl in paupertate moro apostolorum: error esi sine ullo rundamcnlO:.Nam ratio, cur debeantur clericis decimae, est. quia laboranl in populi utilitatem: Haec aulem ratio non minus in divile quam in paupere inveniri potest; Accedit quod Dominus Matth. 22. jussit dari decimas sacerdotibus Judaeorum, qui in paupertate non vivebant.

Quartus error csl multorum canonislarum, qui contendunt decimas, etiam quoad determinationem

quantitatis, esse de jure divino; ncc posse ulla humana lego aut consuetudine aliam statui quantitatem. Ila Gloss, in cap. I. dc decimis, in Sexto, Innocentius in rubric, de decimis, Panormitanus in cap. In aliquibus, dc decimis, ct Hosticnsis in sua summa tit. dc decimis, § 7. quos alii 1ère omnes sequuntur. Argumentum corum csl, quia plurimi canones, ac praesertim cap. In aliquibus, de decimis, dicunt decimas deberi jure divino. At sine ullo dubio error est manifestus, ut non solum theologi omnes, sed etiam ex canonistis docent Sylvestr. verbo decima, qu.4. cl Navarrus cap.21. nùm. 28. ncc semel tantum,sed bis peccant multi canonistarum; semel, quia falsum defendunt: Iterum, quia damnant fere bacrcscos omnes theologos, qui contrarium sentiunt; cum e contrario ipsorum sententia facillime convinci possit erroris.

Probatur igitur praeceptum desolvendis decimis, quantum ad determinationem talis quantitatis non esse nunc de jure divino. Tale praeceptum nusquam invenitur Christianis impositum, nec in nova, ncc in veteri lege; cl quod non in nova, palet; quod non in veteri, probatur : nam praeceptum legis veleris, quoad illam determinationem, non crat morale, nec proprie cacrcmoniale,sed judiciale, ut Alexander docel 3. par. quaesi. 51. in 3. et b. Thomas in 2. 2. quaesi. 87. arlic. 1. quos onmes theologi sequuntur.

Quod non sil morale, palet. quia moralia semper obligaverunt . lex aulem de decimis non fuit ante tempora Moysis; Ncc ratio dictat.ul sacerdoti dentur decem partes, sed ul detur quantum satis csl ad ejus sustentationem. Unde Genes 28. Jacob vovit se daturum decimas Deo omnium quae possideret.si Deus eum dirigeret in via etc.At impium fuisset vovere decimas cum tali conditione, si absolute fuisset obligatus eas solvere. Praeterea si moralis fuisset ista determinatio decimarum, certe eliam morale esset praeceptum . quod ibidem additur, ul qui decimas habent, nullum aliud patrimonium habeant, atque ita jure divino tenerentur clerici dimittere patrimonium.

Quod autem non sit proprie cacrcmoniale, sed judiciale, probatur. Nam non ordinatur immediate ad colendum Deum, sed ad aequitatem inter homines constituendam. Ideo enim jussit Deus dari decimam partem omnium bonorum levitis, non octavnm aut vicesimam, ul esset proportio inter opes Icvilarum cl aliorum. Erat enim familia Levi una ex duodecim tribubus Imucl, vel potius ex Ircdccim;nam etiamsi duodecim fuerint lilii Israel, lamen Joseph duas tribus fecit, idesl . Ephraim el Manasse,et secundum aequitatem tertiam decimam partem bonorum habere debuissent, lamen quia erant caeleris nobiliores,cl quia Deus praevidebat, non defuturos transgressores, qui non integre solverent. idcirco attribuit cis partem decimam.idesl, amplius quam caeleris, ul sic ad aequalitatem veniretur, non obstantibus transgressoribus.

Neque obstat quod Innocentius papa cap. *Tua nos,* dc decimis, dicil decimas Deum requirere ad professionem supremi dominii. Ex quo videlur sequi, quod sil praeceptum cacrcmoniale; nam non dantur decimae immediate ct per se ad hunc linero, ul profiteantur, qui eas dant, sc agnoscere supremum dominium Dei, sicut faciunt qui sacrificium offerunt, sed solum mediale cl per aliud, quia nimirum dantur Deo per suos ministros ; daniur cnim sacerdotibus ul ministris Dei. Constat aulem cx fide catholica legem veterem post Christi adventum esse abrogatam, quatenus positiva erat, ut apostolus Gal. 3. Ephes. 2. Hebr. 7. cl alibi diserte docel, cl idem confirmat decretalis unica, de purificatione post partum, quam canonistac ignoraro non possunt. Non igitur lex illa de solvenda decima parte bonorum, cum sil judicialis ad Christianos perlinet, cx vi Testamenti veteris.

Ad argumentum ipsorum respondemus , quod cum sacri canones dicunt, jure divino deberi decimas, tribus modis intelligi possunt. Uno modo , ut sensus sil, deberi jure divino quoad substantiam, non quoad quantitatem , sive jure divino addita Ecclesiae determinatione , sicut dicimus festa jure divino sanctificanda esse eliam nunc: cl hoc modo inlellige concilium malisconcnsc II. cap. 5. ubi dicil.legem divinam dc solvendis decimis esse servandam.

Allero modo, ul sil sensus , Deum imposuisse decimas Christianis non verbo, sed exemplo. Nam dum eas Judaeis imposuit, simul ostendit, quid eliam Christianos facere par esset; Quomodo quidem Patres dicunt. quadragesimam indictam esse a Domino , quia nimirum exemplo nos docuit jejunare quadragesimam. Vide Ambrosium serm. 30.

Tertio modo, ul si sensus , deberi jure divino, idesl, juxta determinationem quantitatis, quae habetur in jure divino, quamquam non ex vi juris divini, sed ex vi juris ecclesiastici ; cl hoc modo intelligi debent verba capitis, iu aliquibus, de decimis, quae talia sunt: *Illae quippe decimae necessario solvendae sunl.quae debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata.* Est enim sensus. Illuc decimae necessario solvendae sunl. quae debentur, vel juxta quantitatem lege divina determinatam, quam Ecclesia innovavit; ul sil, ubi solvuntur integrae decimae; vel juxta quantitatem consuetudine loci determinatam, ul sil, ubi solvitur minus quam decima, ct lamen vocatur decima. El nola ex hoc textu, quo canonistac maxime nituntur, sumi argumentum optimum contra ipsos ; Si enim decimae quoad quantitatem deberentur jure divino, ubique integrae solvendae essent, nec diceret textus iste, alicubi debere solvi juxta consuetudinem. Atque haec de erroribus. Sequitur ul dubia quaedam explicemus.

DUBIUM PRIMUM

Λ» praeceptum dc solvendis decimis possit contraria consuetudine abrogari.

Respondeo: Certum est, praeceptum de solvendis decimis, qua parte divinum cl naturale est,non posse ulla lege humana vel consuctudiuc contraria

aboleri. Ac proinde cerium esl. Ecclesiam habere jus petendi decimas, eliam ubi consuetudo est ut non solvantur; In hoc enim omnes theologi ct canonislae conveniunt. Dubium autem est, an praeceptum de decimis, quaternis positivum el humanum esl. possil mulari consuetudine. Solus lib. 9. quaesi. 5. art. 1. de justitia. dicit non posse, ct hanc putat mentem esse b. Thomoe.

Contrarium puto verum cum Sylvestro , verbo Decima, quaesi. 4. cl Navarro cap. 21. num. 28. Nec dubito hanc esse mentem b. Thomae: Nam b. Thomas in 2. 2. quaesi. 87. artic. 1. docet, praeceptum de decimis, quatenus humanum est. posse ab Ecclesia mulari, ita ul teneatur populus non decimam, sed duodecimam, vel octavam solvere. At non minorem vim habet consuetudo legitime praescripta, quam lex quaelibet humana , ut, cum caeleris, docet ipso etiam Solus lib. I. quaesi. 7. artic. 2. dc justitia. Praeterea b. Thomas quodlibcl 2.ari. 8.poslcaquam docuit consuetudine numquam abrogari legem de solvendis decimis , subjungit rationem, quia lex ista divina cl naturalis est. Ergo b. Thomas non negat legem de decimis, quatenus ecclesiastica est, posse mulari consuetudine , sed solum quatenus naturalis ct divina est.

Ilis accedit cap. *In aliquibus,* dc decimis, ubi dicitur solvendas esse decimas secundum determinationem aut legis divinae, aut consuetudinis approbatae. Hic tamen observandum est, quod sicut consuetudo tollit legem, ita lex tollit consuetudinem, si justis caussis feratur ab eo, qui habet auctoritatem. Itaque ubi nunc est consuetudo solvendi solum tricesimam aut quinquagesimam,loco decimae,non tenetur solvere quidquam amplius; Tamen si nunc pontifex,aut concilium justis dc caussis iterum legem ferat, ul integrae decimae solvantur ubique, non obstante consuetudine , sine dubio tenerentur omnes solvere; sicut omnium judicio tenentur solvere, qui in eis locis agunt, ubi non est consuetudo solvendi minus, quam decimam.

DUBIUM II.

An *laid pauperes teneantur decimas dare clericis divitibus.*

Ratio dubitationis est. quia sicut laicus tenetur alere sacerdotem, quia sacerdos esl, ita sacerdos tenetur alere luleum, quia pauper est.

Respondet b. Thomas quodlib. 6. art. 10. sine ihibio debere pauperem laicum dare decimas clerico diviti, quia Obligatio decimarum ad justitiam ommutalivam perlinet, in qua non consideratur η iblilio personae, sed aequalitas rei ad rem : qui enim v. gr. emit, debet solvere quantum res valet, sne ipse sil dives,sive pauper.Aeque argumentum m contrarium vnlel.qma non tenetur clericus hunc pauperem potius alere, quam alium.

DUBIUM III.

An excusari possint a peccato, qui nullas decimas solvunt, ubi non est consuetudo solvendi.

Respondeo: Tribus modis peccare pos<e, qui nullas decimas solvunt, ul Sylvester, ubi supra, cl alii docent. Primo, si Ecclesia propter defectum decimarum notabiliter patiatur . tunc enim sive ipsa decimas petat, sive non , tenetur populus omnino ei providere. Secundo . si Ecclesia jure petat decimas, sivo egeat notabiliter , sive non , tenetur populus solvere, etiamsi consueverit non solvere. Tertio, si populus eo animo esset, ut non solveret, etiamsi justissime eas a sc peti intolligeret.

Extra hos casus sine ullo dubio excusantur,quia, ut b. Thomas dicit. Ecclesia dum non petit decimas, censetor eas condonare: non autem peccat, qui non solvit debitum sibi condonatum. Alioqui apostolus peccare fecisset Corinthios, qui stipendia sibi debita ab cis accipere nolebat, ne impedimentum poneret evangelio I. Cor. 9. S. eliam Augustinus in peccato fovisset populum suum, quem ad solvendas decimas non cogebat, etiamsi hortaretur, ul palet ex tract, in ps. 140. cl ex hom. 48. c.\ 50. homiliis.

DUBIUM IV.

Qua. ralione ostendi possil, justam esse determinationem Ecclesiae, quod Christiani decimam pariem suorum fructuum Ecclesiae tribuant.

Non disputamus, an hoc sil justum, quia Ecclesia statuit: id enim insolcnlissimae insaniae esset, ulb. Augustinus scripsit in episl. 118. sed qua ralione id esse justum ostendi possil. Nam in veteri lege ideo justum eral.quia lovilne orant pars duodecima.vel tcrliadecima lotius populi Hebraeorum. Al clerus in nova lege non videtur centesima pars Christianorum: qua igitur aequitate decimam partem habere debet omnium bonorum, quae sunl in in orbe Christiano? Cajetanus in 2. 2. qu. 87. respondet. se non posse aliam rationem reddere , quam ideo justum esse, ul clerus habeat dec mam partem, quia debet pauperes alere , qui sine ullo numero sunl? Sed quamvis haec ratio optima sil, cum videamus canones passim id praecipere.ul clerici ex decimis alant pauperes, tamen non est haec sola ratio, cur justae sint decimae.

Primum enim non est verum levitas fuisse lertiamdccimam partem populi judaici, el nostrum clerum non esse centesimam partem populi Christiani; Nam Hebraei numerati sinelcvitis Num. I. erant sexcenta tria millia, quingenti quinquaginta, cl non numerabuntur pueri ante annos viginli, neque, senes; nam cum his sine dubio erant plus quam duplo plures, idest, circiter mille millia cl

trecenta millia. Levilnc autem omnes ab infante usque ad senem numerantur Numer. 3. viginlidtio millia tantum. Jam igitur addendo levitas caeleris Hebraeis, el dividendo lotum numerum per viginliduo millia, elliciuntur partes divisae sexaginla , ergo ievilae nou erani pars torliadecima , sed vix sexagesim i lotius populi. Porro clerus Christianorum forte major esl. quum sexagesima pars Clu i Sliuni populi. Nulla esl enim fere ampla familia.ex qua non sit aliquis ecclesiasticus, cl nullus esl pagus, ubi non sil templum unum , aul plura el aliquot sacerdotes.

Deinde, chrislianus clerus majoribus laboribus cl sumptibus obnoxius esl. quam tribus levilica eral apud Judaeos, ul omittam dignitatem sacerdotii nostri incomparabiliter majorem quam sacerdotii Anronici. Tunc unum eral templum, unus pontifex el patu i quidam sacerdotes ex sola familia Aaron. qui per vices iu templo ministrabant , reliqui omnes erant turba famulorum. Al nunc sunt innumera templa conservanda sumptibus Ecclesiae.sunl eliam plurimi episcopi cl praelati . nccnon innumeri sacerdotes, qui docti esse debent, el proinde multum m studiis ex patrimonio suo insumere el postea non per vices, sed perpetuo Ecclesiae ministeriis adesse, quos coite honeste pro status sui conditione viverc oportet ex Ecclesiae bonis.

His accedit, quod mulli sunl liberi a solvendis decimis, mulli ex malitia non solvunt, aut certe non plene el fideliter. Saepe eliam reges cl principes non solum non solvunt, sed etiam impetrant ab Ecclesia decimarum partem in subsidium belli, aliorumquc publicorum sumptuum.

Denique, cum populus Chrislianus debeat esse perfectior, quam Judaicus, ut dicitur Matlh. <5. si ille decimam suorum bonorum dabat Deo,cur non lanlundein saltem faciet Clirislianus?llaque verum est quod loco notato dicit b. Thomas , hanc determinationem Ecclesiae respectu populi esse humaniorem ac benigniorem, quam rigor justitiae absolutae pateretur.

CAPET XXVI.

De possessionibus, quae dono laicorum possidentur a clericis.

De possessionibus ecclesiasticis fuit error Joannis Wiclefl, apud Th »mnui Waldcnsem lib. 4. <loclrin. fldei artic. 3. qui docebat non licere clericis habere ullas possessiones ct peccasse tam qui eas donaverunt Ecclesiae quam qui eas receperunt. Fundamenta ejus haec sunl.Primum,quia sacerdotes Testamenti veleris prohibebantur habere possesnes. ul palet Nnmer.tB.Diæil *Dominus ad* luron, in *terra eorum nihil possidebitis , nec habebitis partem inter cos.ego pars et haeredilas* lua.Item Deui. 10. *Quamobrcm non habuit Levi partem, nec possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio ejus est.* El Josuc 13. *Tribui aulem Levi non dedit possessionem, quoniam dominus Deus Israel ipse possessio ejus.*

Secundum, quia Matlh. Io. Dominus jubet apostolis, ut nihil possideant,non pecuniam.non duas tunicas etc. Ibidem dicit : Aon *est discipulus super magistrum. Christus* nutem nullam· possessionem habuit. Item Luc. I *Nisi quis renuntiaverit omnibus quae possidet* non *potest meus* es>c *discipulus.* \I certe clerici omnes discipuli Christi esse debent.

Al hunc errorem manifestum esse, probatur.Primo, de sacerdotibus, el levilts Testamenti veteris: Nam etsi in partitione terrae non erant habituri agros cl vineas.erant habituri tamen ct possessuri urbes ad habitandum. el suburbana ad alendo pecora. Polerunl eliam agros cl vineas emere, cl eliam ex oblationibus populi habere, ut modo habet Ecclesia: Nam Numer. 33. dicitur: *Praecipe filiis Israel.ul dent levitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, ct suburbana earum per circuitum . quae a muris civitatum forinsecus per circuitum. mille passuum spatio tendentur.* El Josue 21. id legimus impletum.

Neque obstat quod Lyranus in Numer. 35. dicit eas urbes fuisse sacerdotum , quoad usum, dominium autem carum fuisse penes alios.Et probat de Hebron , quae data est sacerdotibus, Josuc 21. cl tamen dominus ejus eral Caleb dc tribu Juda , Josuc 15. Hoc non obsta'.: Nam Lyranus fallitur, ut palet cx Levit. 25.ubi legimus orbes et suburbana sacerdotum esse eorum possessionem, ct posse illas vendere, cl redimere domos, ul alii faciebant, cl de Hebron legimus Josue 21. solos, agros ct vineas , quae erant in territorio Hebron , fuisse Caleb. urbem aulem cl suburbana sacerdotum. Item Levit, ull.praecipitur,ul si quis agrum Domino voverit. eum sacerdotes possideant. 3. Keg. 2. dicit rex Abialbar sacerdoti: Vade *ad agrum* tuum.Item Hiercmias sac rdos crut, ct tamen Hicrcm.32.scribit ipsemet se emisse ac possedisse agrum , qui fucral patruelis sui. El Actor. 5 .legimus Barnabam fuisse Icvilaro.et vendidisse agrum quem habebat.

Ex his facile est respondere ad primum argumentum Wieh li. Quando enim Scriptura dicit sacerdotes non debuisse habere quidquam. sed Dominum esse eorum haereditalem . vult dicere non debuisse eos habere quidquam more aliorum, tanquam lilios Jacob,ct ex paterna haeredilale:scd solum habere debuisse ca , quae debebantur Deo , cujus ipsi ministri erant : et sic factum est : Nam iota terra Palaestinae quasi quaedam haeredilas divisa fuit in duodecim paries pro numero tribuum, exclusa omnino tribu Lcvi.quae oral decimalerlia.

Nam etsi duodecim tantum fuerint lilii Jacob , Iribus tamen fuerunt XIII. quia Joseph duas tribus faciebat, nimirum Ephraim ·1 Manasse.Deinde terra jam divisa, cl Levi exhaciedalo.Deus voluit sibi tanquam proprio regi Judaeorum daii loco tribuli decimam partem omnium fructuum , cl 48. civitates cum suburbanis suis . et haec omnia donavit ipse lev ilis ; Quae poilio levilurum , ul supra diximus , major fuit quacumque portione aliarum tribuum; Nam habuerunt decimam pariem, cum ipsi vix essent sexagesima pars lotius populi,cl hoc si·

gnificant illa verba: *Ego Dominus haeredilas levi·larum* sum.Obi nola miram Dei providentiam erga sacerdotes ; Jacob exhaeredavil filium Levi, propter peccatum ipsius, ut patet Genes. 49. *Dividam illos in Jacob, et dispergam eos in Israel.* Deus autem ratam habuit sententiam Israelis, sed earn implevit cum summo honore levitarum, el lotius populi utilitate; Nam dedit ipse levilis suam hacreditalem, et lotus populus maximum commodum inde consequulus est. Si enim luissent levilae collecti in unum locum, ut erant aliae Iribus, non potuissent omnes populi facile ab cis doccri: dispersi autem in omnes Iribus, facile omnibus adesse, cosquc instituere in lege Domini potuerunt.

Probatur jam hoc idem de sacerdotibus novi Testamenti: Nam etsi in Scripturis nihil legimus de possessionibus Ecclesiarum, legimus tamen in antiquissimis pontificum, cl conciliorum decretis, ct in libris sanctorum Patrum. Pius papa I. in epist. 2. dicit, sacrilegium esse, qui Ecclesiae praedia cl donaria diripit. L'rbanus 1. in cpisl. ad omnes episcopos dicit, initio Ecclesiae consuevisse pios homines vendere possessiones, ct pretium donare Ecclesiis. Deinde tamen judicatum esse commodius, si possessiones ipsae donarentur Ecclesiae. ut eo modo non solum praesentibus, sed eliam futuris provideretur.

Sunt ellam concilia omnium Ecclesiarum, quae prohibent alienari possessiones Ecclesiae, cl carum curam episcopo committunt. Vide concilium nnliochenum, cap. 25. et ancyranum, cap. 15. Item concilium carlhagincnsc IV. cap. 32. cl cartilagineuse V. c. 4. Ilem concilium hispalcnsc I. cap. 1. lolclnnum IV. canon 32. cl GR. Item ogalhcnsc cap. 49. cl 51. Item mogunlinum sub Arnulpho imperatore c. 12. Denique romanum VI. sub Symmacho. Praeterea meminerunt ecclesiasticarum possessionum Ambrosius epist. 32. Chrysoslomus bom. 37. ad populum antiocbcnum: Augustinus serm. 1. cl 2. De communi vita clericorum : Prosper lib. 2. dc vita contemplativa cap.9. Gregorius lib. 4. cpisl. 33. ct alii Patres passim.

Ad illud Malth. 10. *Nihil tuleritis in via etc.* Respondeo: Illa verba dici apostolis pro eo tempore, quo in itinere erant futuri in terra promissionis, ante Christi passionem: tunc enim ul expeditiores essent, non debuerunt ferre sccum quidquam, praesertim cum neque pauperum, neque Ecclesiarum tunc curam haberent. At ubi coeperunt apostoli post Christi ascensionem figere sedes in certis locis, el habere curam Ecclesiarum cl pauperum, non timuerunt recipere bona temporalia. ul palet Aci. 4. 5. cl 6. ubi apostoli recipiebant mullas pecunias, ul inde alerent cl sc, cl alios.

Ad illud: Aon *est discipulus super magistrum,* Rc-.pondeo: Doiuinum loqui eo loco dc tribulationibus. a quibus non fuerunt immunes apostoli, cum eorum Dominus, cl magister mulla passus sit: Neque esse ditiorem, est esse majorem, sed potius minorem: Nam apud Deum ille csl major, qui est mnhnr: melior autem est. qui est pauperior. cum Dominus dicat: Si vis *perfectus esse,* vade. tende omnia *quae habes* etc. Malth. 19.

Ad postremum respondet Augustinus epist. 5. ad Marcellinum, Dominum loqui dc praeparatione mentis. Nam ibidem explicans quid sil rcnuticiare omnibus, dicit : *Si quis venit ad me, et non odii patrem, et matrem, et uxorem, adhuc autem el animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et tamen non tenemur, nec possumus, parentes, filios, uxorem, cl mullo minus vitam odisse, nisi in praeparatione animi.

CAPET XXVII.

De bonis saecularibus.

Quantum ad tertium dc saecularibus bonis. Thomas Waldensis lib. 4. docl. lidei ari. 3. cap. 42. docet, clericos debere bona propria vel erogare pauperibus, vel in commune ponere, el probat aliquot sententiis Patrum, qui non permittunt clericis, ul habeant ulla bona propria, qualia sunt patrimonialia, sed solum bona communia, nimirum ecclesiastica. Origenes horn. 1G. in Genes, exponens cap. 47. de sacerdotibus Pbaraonis. Hieronymus in epist. ad Ncpotianum de vita clericorum, ubi dicit clericum, qui habet partem in terra, non futurum pariem Domini, nec Dominum pariem ejus. Similia ct duriora habet b. Bernardus in declamatione super illud Malth. 19. Ecce nos reliquimus omnia : *Clericus,* inquit, *qui habet partem in terra, non habebit pariem in coelo.*

Verumtamcn certum est, non obligari clericos propler clericatum ad dimittendum patrimonium. Probatur primo Scriptura: Nam I.Timolh. 3. jubet apostolus eligi *Episcopum hospitalem, et qui domui suae bene praesit, et filios subditos habeat.* At haec omnia pracsupponunl divitias proprias. Praeterea Philemon habuit servum, el dives erat, ul apparet ex epistola ad Philemonem, cl tamen episcopus crat, ul Hieronymus el Ansclmus docent in eam epistolam; Hieronymus enim vocat cum cvangelislam, Ansclmus, vero nominatim episcopum.

Praeterea Eusebius lib. 3. hislor. cap. 19.scribil dc consanguineis Domini, quod habuerint possessiones quasdam, licet modicas, ex paterna haereditate, cl tamen fuerint Ecclesiae duces, idesl, episcopi. Item can. 40. apostolorum sic ait: *Sint manifestae res episcopi, si tamen habet proprias, ct manifestae dominicae, ul potestatem habeat de propriis moriens episcopus, sicut voluerit, ct quibus voluerit derelinquere.* Idem habet concilium agalhcnse canon 48. cl Marlinus Rracarcnsis. can. 15. suorum decretorum, el hispalensc concilium 1. cnn. 1.

Praclcrca Ambrosius in epist. 33. ad Marcellinam. dicil sc, cum rogaretur ul Ecclesiam unam Arianis traderet, obtulisse patrimonium suum, patrimonium autem Christi sc tradere noluisse.B.Augustinus serm. 1. dc moribus clericorum, dicil eos clericos, qui professi fuerant vitam commu-

nem, si poslca résiliant a proposito, cl propria habere velint, graviter peccare propter voti violationem: Ubi indicat alios clericos, qui non voverunt vitam communem posse habere propria. B. Prosper lib. 2. de vita contemplativa cap. 12. dicil sine ullo peccato posse clericum vivere cx proprio patrimonio.

Ad locum Origenis, Hieronymi cl Bernardi responderi potest, loqui cos de illis clericis, qui dani operam augendis opibus, cl non contenti rebus necessariis, etiam superflua retinent. Illi enim proprie dicuntur habere, vel quaerere possessionem in terra, qui non contenti victu, el vestitu, semper flagrant habendi cupiditate. Certe Hieronymus cum dicit clericum non debere quidquam in terra possidere, addit: *Ut possit,* inquit, cum *propheta dicere; pars mea Dominus, et ut sit verus levila.* Al propheta David, qui ail: *Pars mea Dominus,* rex ditissimus erat, ct similiter veri levitae divites erant externis opibus , sed non affectu.

Posset autem dubitari, an qui bona patrimonialia habet, possit simul bona ecclesiastica habere? Nam s. Prosper lib. 2. dc vita contemplat, cap.9.10.11. cl 12. docet non posse cicricum sine gravissimo peccato vivere cx bonis ecclesiasticis si habeat bona propria, unde sufficienter alatur, ct probat hac ratione : Bona ecclesiastica non dantur clericis in praemium laboris, sed solum . ul sustententur, ct necessaria ad vitam habeant, quia praemium laboris esi vita aeterna, cl simonia csscl dare spiritualia pro temporalibus. El confirmatur ex can. il. apostolorum, ubi dicitur, ul episcopus accipiat cx bonis Ecclesiae pro sua sustentatione si tamen indigcl-.Et idem rcperilur in concilio antioebeno cap. 25. quare qui cx patrimonio vivit.nec cgcl sustentatione. non polesl percipere fructus bonorum ecclesiasticorum. At contrarium docet Glossa, et Joannes dc Turrecrcmala in can. Clericos . 1. q. 2. cl ratio csl, quia Malth. 10. dicitur: *Dignus esi operarius mercede sua,* et 1. Corinth.9. Quis *militat suis stipendiis unquamPErgo* polesl clericus laborans pro Ecclesia percipere alimenta , cl parcere suis propriis rebus. Adde, quod praxis csl.cl fuit pro hac opinione secunda,nam b.Prosper loco notato dicil sententiam suam visam esse duram permultis, cl ideo duram, quia nova esset. Itaque etiam tunc plurimi clerici patrimonium suum servabant . cl nihilominus portionem decimarum habere volebant.

Ex his opinionibus prima csl tutior, etsi secunda fortasse csl verior, nisi hoc modo concilientur, ul dicamus s. Prosperum loqui dc illis, qui plane sufficientem habent sustentationem cx patrimonio, aul beneficio, tunc enim altorum csl superfluum, el proinde pauperibus debitum. Alios vero auctores loqui de illis, qui neque ex patrimonio, neque ex beneficio sufficientem omnino sustentationem habent; hi enim ulrumquc retinere possunt, modo cx utroque nihil accipiant ultra sustentationem decentem, juxta conditionem proprii status. Quod enim vere superfluum est, dandum esse pauperibus, theologi communiter docent. Vide quae scripsimus in 3. tom. lib. ull. cap. 7.

CAPUT XXVIII.

yin clerici *sint liberi a jugo potestatis saecularis.*

Postrema restai quaestio dc libertate ecclesiastica, de qua in hac ultima editione paulo fusius disputare institui, quod animadverterim his proximis annis non defuisse, qui testimoniis hujus libri abuti voluerint ad oppugnandum ecclesiasticam libertatem.

Primum igitur Haeretici permulti contendunt, clericos tum majores, lum minores,jure subjectos esse debere sacculari potestati turn in solvendis tributis, tum in judiciis el caussis.Marsilius de Padua, cl Joannes dc Janduno docuerunt, ipsum eliam,Christum non fuisse liberum a solvendis tributis , et quod fecit Malth. 17. cum tribulum solvit, id fecisse non voluntate, sed necessitate.Ita refert Joan, de Turrecr. lib. 4. Summ.de Eccles, par. 2. cap. 37.

Joannes Calvinus lib. 4. Instil, cap. 11.§ 15.docet . clericos omnes, praeterquam in caussis mere ecclesiasticis subjectos esse debere legibus el tribunalibus saccularium magistratuum. Idem docet Petrus Marlyr in cap. 17. ad Bomanos . ubi eliam addit, principes non potuisse concedere clericis privilegium . ul non subjicerentur magistralibus politicis, cum id sil contra jus divinum. El ideo non obstante concessione principum , debere clericos subjectos esse magistratibus saecularibus. Joannes Breniius in prolegomenis.el Melancblhon in locis cap.de magistratu, in rebus eliam cl caussis ecclesiasticis subjiciunt clericos politicis tribunalibus.

Ex catholicis nonnulli censent, jure divino liberos esse clericos . ct eorum bona a potestate principum saccularium. Ha docet Glossa , el nonnulli ex canonislis in can. Si imperator, disl. 9G. el in cap. *Quamquam,* dc censibus in G. cl ex theologis Joannes Driedonus lib. 1. dc libertate Christiana cap. 9. Nonnulli vero existimant. clericos liberos esse parlim jure divino, parlim jure humano,idest, in caussis ecclesiasticis , et spiritualibus jure divino : in aliis . jure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria dc potestate Ecclesiae, Relcct. 1.quacst.ult.Dominicus a Solo in 4.disl.25.quaesi. 2. art. 2. Joannes Medina in codice dc restitutione quaesi. 15.cl ex canonislis Didacus Covarruvias in lib. practicarum quaestionum cap. 31.

Sit igitur prima propositio: in caussis *ecclesiasticis liberi sunt clericijure divino a saccularium principum potestate.* Vocantur caussae ecclesiasticae , quarum cognitio non pendet a legibus civilibus, sed ab cvangclio.vcl a canonibus pontificum, aut conciliorum, quales sunt controversiae dc fide, dc sacramentis, cl aliae id genus.

Probatur primum cx divinis literis. Nam cx doctrina scripturarum sanctarum regimen ecclesiasticum csl distinctum a politico , cl illo eliam sublimius.ul a nobis demonstratum est in lib.I.dc summo pontifice cap. 7.et lib. 5. cap. 7. Ergo caussae ecclesiasticae judicari non debent a politicis magi-

stratibus. Praeterea secundum scripturas lota auctoritas regendi Ecclesiam a Christo commissa est apostolis. ct praecipue Petro: ergo in rebus ecclesiasticis Luci omnes, etiam principes , sunl oves et subditi, non pastores el judices, ul locis notatis demonstratum csl.

Secundo probatur ex conciliis. Nam in miievitano, can. 13. cl malisconensi, can. 8. clerici graviter puniuntur, si caussam Ecclesiae ad imperatoris terreni judicium deferant.

Tertio cx patribus. Severus Sulpilius in lib. 2. sacrae historiae refert s.Marlinum aliquando exclamasse. novum esse el inauditum nefas,ul caussam Ecclesiae judex saeculi judicaret, liem s. Ambrosius in cpisl. 78. ad Tlieophilum, cl s. Augustinus in episl. 162. repracliendunl eos, qui caussas Ecclesiae terrenis judicibus judicandas exponunt.

Quarto cx apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernaverunt, quo tempore nulli erant principes Christiani,proinde numquam ad cos caussam Ecclesiae judicandam detulerunt.Et si apostolus Paulus 1. Cor. 6. jubet lites etiam civiles Christianorum non deferri ad judicium Ethnicorum,quo modo permisisset ad cos deferri lites ecclesiasticas? Ultimo cx Justiniano seniore imperatore , qui idem affirmat Novella 83.

Secunda propositio , *Non sunl exempli clerici ab obligatione legum civilium . quae non repugnant sacris canonibus , vel officio clericali.* Loquimur hic potissimum de legibus politicis, quae dirigunt actiones humanas in commerciis temporalibus, ut cum princeps , vel magistratus constituit pretia rebus venalibus ; vel jubet noctu neminem incedere cum armis,vel sine lumine,vel non asportare frumentum extra provinciam , ct his similia. Nec volumus dicere . his legibus teneri clericos obligatione coocthn, sed solum direcliva, nisi caedem leges ab Ecclesia approbatae fuerint. Quod si de iisdeuf temporalibus rebus disposuisset etiam lex ecclesiastico,eam sequi deberent clerici,ct lunc legem civilem ne directive quidem observare tenerentur.

Probatur igitur clericos ad observationem logum civilium directive tonori in defectum legis ecclesiasticae. Nam clerici praeterquam quod clerici sunl, sunl etiam cives el partes quaedam rcipublicac politicae: igitur ul tales, vivere debent civilibus legibus. Non sunt autem aliae, ul mine ponimus, nisi quae n politico magistratu sunt latae: igitur illas clerici servare debent . alioqui magna perturbatio, ct confusio in republic» oriretur, si clerici non servarent civiles leges in commerciis civilibus ct humanis.

Secundo probatur ex confessione pontificum, cl imperatorum. Nicolaus I. in cpisl. ad Michfielem prope finem dicit, Deum divisisse pontificiam auctoritatem ab imperiali, ut ct chrisliani imperato- I· s pro aeterna vita pontificibus indigerent.el poni lices pro cursu lemporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur. Imperator Valentimiuus in epist. ud episcopos Asiae . quam referi J llei dorclu* lib. 4. lust. cap. 7. scribit, probos cp -copos non solum Dei, sed etiam regum legibus ublemperaic. Detnqu· s. Joannes chrysoslomus in cap. 13.ad Romanos, dicit Christi evangelio non tolli politicas leges, cl ideo debero etiam sacerdotes cl monachos eis parere.

Tertia propositio. *Non possunt clerici a judice saecularijudicari, etiam si leges civiles non servent.* Probalyr primo ex concilio chalcedoncnsi can. 9. ubi sic legimus: *Si clericus adversus clericum habet negotium, non relinquat episcopum suum, el ad saecularia judicia non recurrat.* Concilium agalhense can.32.adhuc darius in haec verba loquitur. *Clericum nullus praesumat upud saecularem judicem , episcopo non permittente.* pulsure. Idem habenl concilium cartilagineuse tertium can. 9. tolelamim tertium can. 13. rnaliscononense can. 8. conslanlicnse sess. 31. Vide etiam quae adducuntur paulo infra pro quinta propositione.

Secundo probatur cx imperatorum constitutionibus.Nam exiinil Justinianus clericos cl monachos a saeculari judicio in Novellis 79. 83.el 123.quamquam non eximii in caussis criminaiihus.sed in civilibus tantum: in criminalibus nutem vull a praetore cognosci caussam,non tamen condemnari clericum, nisi prius ab episcopo fuerit dcgradalus. At nihilominus lex canonica simpliciter exemit clericos in omnibus caussis lum civilibus,lum criminalibus. et perspicuum est ex epistola Caji papae ad Pelicem episcopum, item ex epist. 2. Marccllini, et ex lib. 11. llegislri s. Grcgorii episl.54. ad Joannem Defensorem. Debet autem lex civilis cedere legi canonicae, cum possil summus pontifex imperatori praecipere in iis praesertim, quae ad Ecclesiam perlinent.

Tertio probatur ratione. Nam omnino absurdum csl, ul ovis pastorem suum quocumque modo judicare praesumat. Itaque non sine magna laude refert llullinus lib. 10. hist. cap. 2. el posl cum b. Gregorius lib. 4. epist. 75. vocem illam Constantini ad episcopos, Vos *dii estis a summo* Deo con*sliluli. aequum non est, ut homo judicet deos.*

At objicit Calvinus lib. î.Institut, cap. 11. § 15. epistolam Constantini imperat, ad nicoinedienscs, quam referi Thcodorelus lib. 1. hislor. cap. 20. ubi dicit Constantinus se Eusebium episcopum nicomediensem in exilium ejecisse, cl subjungit: Si *quis episcoporum inconsulte tumultuatus sil,ministri Dei. hoc est, mea executions illius audacia coercebitur.*

Respondeo: More soli to Calvinum imponere simplicibus. Nam Conslantinus in illa epistolii scribit, se quidem ejecisse in exilium Eusebium episcopum, sed addit. cum ante fuisse a ntcueno concilio depositum ab episcopatu propter haeresim.Nos autem non negamus, quin debeat magistratus saecularis punire clericos, quando ab Ecclesia damnantur, et degradantur, el judicibus saecularibus traduntur. Verba autem Constantini,quae Calvinus subjungit, ab ipso depravata sunl. Nun enim minatur eo loco poenam Constantinus episcopis, sed laicis: dicit enim sc graviter animadversurum in plebem nicomedienscm, si iterum redire velit ad episcopos haereticos, a concilio generali damnatos ct non acquiescat suscipere probum el catholicum antistitem. Haec emm suul verba ejus, ώ'πι

autem quisquam (non dicit, episcoporum, ut Calvinus aqdidll) *temerilate el audacia accensus.eas Ecclesiae pestes, idest. episcopos arianos,vcl memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia ministri Dei. hoc esi, mea, poenas .suae inscitiae dubii.*

Objicit secundo Petrus Martyr. *Jure divino subjecta est omnis anima sublimioribus potestatibus, idest. regibus, ut constat cx epist. ad Iloin. cap.* 13. *Ergo non potuerunt reges eximere ullos Christianos a sua potestate.El confirmatur argumentum ex doctrina catholicorum, qui ea ratione probant, non posse ullum eximi a potestate papae, quia jure divina omnes homines subjiciuntur papae*

Respondeo: Nihil ea ratiocinatione concludi , quamvis enim jure divino sil omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta, ac per hoc etiam regibus dum sublimiores potestates sunl: tamen fieri potest, ut qui nunc est sublimior potestas , paulo post non sil. ul si ipse subjiciat alteri paricm sui regni, vel jure belli, aul alio justo titulo regnum, vel regni paricm amittat. Quoniam ergo clericos parlim ipsi principes subjecerunt in omnibus caussis, etiam temporalibus cl civilibus episcopis suis: el postremo summus pontifex clericos omnes exemit a subjectione principum saccularium,sequitur ul respectu clericorum non sint principes, superiores potestates, ac proinde non teneantur clerici principibus parere neque jure humano,neque jure divino, nisi quantum ad leges quasdam direclivas ut diximus.

Ad confirmationem respondeo: Non esse eandem rationem pontificatus el regnorum. Nam regna non sunt immediate a Deo instituta, sed ab hominibus.et ideo ah hominibus mulari posstml in alias regiminis formas: Pontificatus autem a Deo immediate csl institutus, cl ideo non potcsl ab hominibus immutari.

Quarta propositio: *Bona clericorum tam ecclesiastica, quam saecularia libera sunt, ac merito esse debent a tribulis principum saecularium.* Quod libera sint dc facto, perspicuum csl ex concilio Lateranensi sub Alexandro 111. part. Leap. 19. cx concilio latcranensi sub Innocenlio III.cap. 46. Hem ex cap. Ecclesia sanctae Mariae, de constitui. ex *cap.Quamquam,* de cens, in 6. c\ extravagant!. *Quod olim,* dc immunit. Eccles. Hem cx cap. *Quia nonnulli,* cl *cap.Clericis,* dc immunit. Eccles, in 6. Praeterea.cx legibus principum.quae habentur in codice Theodosiano, lib. 16.lit. 2.lege 16. cl 26. el in codice Justiniani, lege sancimus , de sacrosanctis Ecclesiis, el in lib. 10. hist. Euscbii cap. 7. cx versione Christophorsoni.Ubi lamcn csl observandum, ante Justiniani tempora legibus priorum principum immunes fuisse clericos a tribulis personalibus.ul etiam indicat s. Hieronymus in commentario ad cap. 17. Matthaei: non lamcn fuisse liberos a tribulis, quae pendi solent ratione possessionum, ut colligitur ex sancto Ambrosio in oratione dc tradendis basilicis, ubi dicit, *Agri Ecclesia solvunt tribulum :* el cx Tlicodorclo lib. 4. hist. cap. 7. ubi scribit, Valentinianum seniorem in epistola ad episcopos Asiae illa verba posuisse , *Boni episcopi tributa pensilanl regibus.*

Quod autem haec exemptio jure facta sil, ct quo jure, humano ne solum, an etiam divino , in sequentibus propositionibus exponemus.

Objicil adversus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Christi, qui tributum solvit, ul habemus Malllr. 17. Sed facilis csl responsio. Christus enim solvil tributum.quia voluit.non quia debuit. Id quod cx eodem loco inlelligi potest. N.un cum dictum cssel Petro ab iis. qui exigebant tributum. *Magister vester non solvil didrachma?* Dominus Petro ail: *Quid libi videtur Simon? Deges terrae a quibus accipiunt tributum, vel censum? a* /iliis *suis,an ab* alienis?Rcspondil Simon, *ab alienis.* Ait Dominus, *ergo liberi sunt filii.Scd ut non scandalizemus eos,vade ad mare, el mitte hamum, et cum piscem, qui primus ascenderit. tolle, el aperto ore ejus invenies staterem, illum sumens da eis pro me. et pro te.* Duae sunl autem interpretationes ejus loci: *Ergo liberi sunt filii·,* cl secundum ulramquc reclissime Dominus ostendit, se liberum fuisse a tributo solvendo. Prior expositio csl sancti Ililarii. qui docet , agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnibus filiis Israel Exod. 3!). in usum templi. quod tribulum proprie erat didrachma.El secundum hanc expositionem, quae verissima nobis videtur, vis argumenti haec csl:Rcgcs terrae non exiguunl tribulum α filiis suis . sed ab alienis: igitur neque rex coeli exiget tribulum a me, qui sum ejus proprius el naturalis filius. Posterior interpretatio est s. Hieronymi, qui verba Domini dc tribulo, quod Caesari solvebatur, exponit : quae sententia minus probabilis esse videlur, quia tribulum, quod solvebatur Caesari, tempore Christi, uun erat didrachma. sed denarius, ul perspicuum csl ex cap. 22. Mallii. *Ostendite mihi numisqia census.* Al *illi oblulerunlçi denarium.* Neque polcsl ulla solida ratione d'monstrari, consuevisse didiachmi tributum Caesari solvi, nisi post Christi ascensionem in coelum:scribil enim Josephus in lib. 7. dc bello judnico cap. 26. post eversum templum . a Vespasiano imperatore . institutum fuisse, ut tribulum didrachmi. quod Judaei omnes templo solvebant singulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. Sed tamen cx hnc etiam sententia recte colligitur. Christum non fuisse ullius tribuli debitorem. quamvis enim non cssel filius Caesaris.qui tributum, juxta hanc sententiam, exigebat: erat tamen filius Dei, cujus ministri sunl omnes reges cl principes terrae, ut legimus Sap. 6. cl Rom.13. neque debent ministri regis a lilio regis tribulum petere. Praeterea tributa solvuntur regibus ratione vitae hujus corporalis . timoribus, cl periculis obnoxiae, ut s. Thomas docet in 2. 2. q. 104. art. 6. ad primum. Et ideo justi etiam homines, licet secundum animam liberi sint a servitute peccati, lamcn ratione corporis, cujus redemptionem adhuc expectant, ut ait apostolus ad Iloin. 8. subjecti sunl tribulis,ct potestati civili.Al Christus non solum secundum animam , sed etiam secundum corpus liber cral, non servus ; neque redemptionem, sed solam resurrectionem corporis cxpcclabal; ca-

rebat enim omni morbo concupiscentiae , et omni lege peccati, neque periculis,aut injuriis obnoxius erat. nisi quantum ipse permittebat. *Oblalus csl.* inquit Isalas c. 53. *quia ipso voluit.* Itaque nulli regi tribulum debebat, qui nullius regis defensione indigebat; et merito damnata est. ut haeretica, sententia Marsilii Paduani a Joanne XXII.pontifice in extravagant!, Licet.quam refert Joan, de Turrecremnta lib. 4. Summae dc Ecclesia , pari. 2. cap. 37.

Quinta propositio,*Exceptio clericorum in rebus politicis tum quo ad personas, tum quo ad bona introducta est jure humano pariter el divino.* Et quidem quod jure humano introducta sit, patet ex iis testimoniis, quae attulimus in tertia, cl quarta propositione probanda. Quod autem sil elliain introducta jure divino, probandum est hoc loco. Sed antea lumen observandum est, nos per jus divinum non intelligere praeceptum Dei proprie dictum, quod extol expresse in sacris literis : sed quod ab exemplis vel testimoniis testamenti veteris, vel novi per quondam similitudinem deduci possit. Uque hinc fortasse conciliari poterunt theologorum el juris peritorum sententiae. Illi enim ‹ um negant, exemptionem clericorum esse juris divini,praeceptum divinum proprie dictum expresse in scripturis extare negant: isti vero cum affirmant. eandem exemptionem esse juris divini, id sohim affirmant, quod theologi minime negant, deduci per similitudinem ab exemplis cl testimoniis sacrae Scripturae, Deum voluisse, ut clerici et ipsorum bona libera essent a potestate el jurisdictione laicorum.

Certe Germinianus, Ancharanus ct alii insignes doclores, exponentes capul.*Quamquam*.dc censibus iu 6. notant, iu eo capitulo haberi textum expressum. quo immunitas ecclesiasticorum dicatur esse juris divini.Sed quomodo id sil intelligendum, a Glossa petendum esse monent. GJpssa vero in idem capul, docet, esse juris divini eam immunitatem, quia deducitur, ab exemplo Joscphi patriarchae, qui exemit sacerdotes Aegyptiorum Gen.47, ct Artaxerxis, regis Persarum, qui exemit sacerdotes isrâelilicos I. Esdrac 7. Nam ul recle ait Alexander pontifex in concilio laleranensi.undo extat ‹ ap. *i\on minus,* de immunit, Eccles. *Non decet Ecclesiam Dei minus liberam esse tempore prinr ipum Christianorum, quam fuerit tempore Pharaonis.*

Ilis igitur notatis, probatur nostra propositio, primo testimoniis Scripturae divinae. Nam praeter loca jam citata ex Genesi, el ex libro Esdrae, habemus aha duo non minus illustria. Siquidem in lib. Numerorum cap. 3. Deus non semel, sed saepius repetit, levitas proprie suos esse, atque cos sibi ex omni populo delegisse. Et in eodem loco dono dari jubet omnes levilas Aaroiii, et (iliis ejus, idesl. summo sacerdoti cl successoribus ejus. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi. rerumque sacrarum, soli pontifici, qui locum Dei repraesentabat in terris, subjectos esse voluit, ac per hoc a jurisdictione terrenorum principum liberavit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia clericos, quod erant levilac in testamento veteri, ct pontificem Christianorum non minoris esso auctoritatis. sed longe majoris in Ecclesia Christi, quam fuerit Aaron in synagoga Judaeorum. Nunc (inquit s. Leo serm. 8. de passione Domini) cl *ordo clarior levitarum, el dignitas amplior seniorum, el sacratior unctio sacerdotum.*

Sequitur igitur ul quemadmodum in lestamenlo veteri liberi erant levitae jure divino a potestate principum saccularium : ita sint etiam clerici in testamento novo.

Alius locus est is, quem supra tractavimus ex cap. 17. Maith. *ergo liberi sunl filii.* Nam cum filii regum a tribulis eximuntur, non ipsorum personae tantum, sed etiam servi cl ministri: atque adeo ipsorum familiae a tribulis eximuntur. Certum est autem clericos omnes proprio ad familiam Christi, qui filius csl regis regum, perlinere.Atque id videtur Dominus significare voluisse, cum ait Petro: *Ut autem non scandalizemus eos, sumens staterem da illis pro me. et pro te:* quasi diceret, cl sc el familiam suam, cujus praefectus erat Petrus, liberos a tribulis esse debere. Quod etiam intellexisse videtur s. Hieronymus in commentario ejus loci, cum dicil: Clericos propter honorem Domini tribula mm solvere : el s. Augustinus lib. I. quaesi, evangel, quaesi. 23. cum scribit, ia omni regno terreno non esse vectigales filios regni illius, sub quo sunt omnia regna terrae.

Secundo probatur eadem propositio ex testimoniis sacrorum canonum. Concilium Iridentiimm generale nostris temporibus celebratum sess. 25. cap. 20. dc reformatione, sic loquitur, *Ecclesiae el personarum Ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione, el canonicis sanctionibus instituta csl.* Concilium coloniense paulo ante ipsam Iridenlinam synodum celebratum, pari. 9. cap. 20. *Immunitas.* inquit,*ecclesiastica vetustissima res esi, jure pariter divino et humano introducta , quae in duobus potissimum sita est.* primum ul clerici *oorumque possessiones a vectigalibus cl tribulis, aliisque muneribus laicis libera* sini. *deinde ne rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrahantur.* Concilium lateranense sub Leone X. celebratum, sess. 9. *Cum a jure,* inquit, *tam divino , quam humano laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes, et singulas constitutiones·,* el concilium lateranensc sub Innoccnlio 111. cap. 43.: *Nimis,* inquit . *de jure divino quidam laid usurpare conantur , cum vires ecclesiasticas nihil temporale oblinentes ab eis ad praestanda sibi lidelitalis juramenta compellunt.* Bonifacius VIII. in capit. *Quamquam,* de censibus in fi.lanquam de ic nota el explorata loquitur . cum ait. jure divino el humano clericos cl eorum bona libera esse a saecularium potestate. Joannes item VIII. cnn. si imperator. dist. 90. *Non a legibus,* inquit, *publicis. non a potestatibus saeculi. sed a pontificibus cl sacerdotibus omnipotens Deus Christianae religionis clericos cl sacerdotes voluit ordinari ct disculi.* El quod dc personis affirmat Joannes pontifex , affirmavit mullo ante Symmachus papa cum tota synodo tertia romana dc bonis ecclesiasticis. Solis , inquit, *sacerdotibus disponendi de rebus*

Ecclesiae indiscusse a Dca cura commissa est.Ilis addi polesl Innocentius IV. pontifex, quamvis non ut pontifex,sed ul doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. dc majorilate cl obcdienlia poslcaquam docncr.il, clericos exemptos fuisse a potestate laicorum per summum ponlillccin imperatore consentiente, addidit, hanc non esso plenam exemptionem , ct ideo dicendum esse, clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Iloc testimonium Innocenlii ea de caussa addendum putavi, quoniam Covarruvias in lib. praclicarum quaestionum cap. 31. scribit, praedictum pontillcem in loco a nobis citato affirmasse , exemptionem clericorum non esse juris divini, quod falsum esse verba citata palam ostendunt,et ante nos in hanc eandem senlenliam Innocentium allegavit Panormitanus in cap. *Nimis,* dc jurejuran : ubi etiam idem auctor recte refellit eos. qui per jus divinum intelligent jus canonicum. El fortasse ad ejusmodi explicationes excludendas concilium tridentinum non utitur vocibus juris divini cl humani quae possent trahi ad significandum jus canonicum el civile.sed ait. *ordinatione divina, et ecclesiasticis sanctionibus immunitatem Ecclesiae.et personarum ecclesiasticarum fuisse institutam.*

CAPUT XXIX.

An *exemptio clericorum sil juris divini naturalis.*

Disseruimus hactenus de juro divino positivo ; nunc de jure naturali disserendum csl, quod plane divinum esse in dubium revocari non polesl. cum jus naturale sil illud , quod est ab auctore naturae in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam , an ad hoc jus pertineat exemptio clericorum, distinguendi sunl gradus juris naturalis. Tres enim sunl gradus naturalium praeceptorum. Primus csl eorum , quae ita perspicuo sunl impressa in cordibus hominum, ut solo lumine rationis,sine ulla disciplina vel arle.immo sino novo discursu rationis judicentur ab omnibus juslaUalia sunt prima quaedam principio, ul bonum esse appetendum, malum fugiendum,conservandam vitam cibo cl potu, propagandam el educandam subolem ad conservandum genus humanum.Deum esse colendum , non esse faciendum alteri quod lihi non vis fieri. Haec maxime proprie sunt praecepta juris naturae, de quibus ila loquitur sanctus Ambrosius in epistl. 71. ad Irenncum , *Lex naturae , quam Deus singulorum infudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione,* sed *profluo quodam naturae fonte* tn *singulis exprimitur, ct humanis ingeniis hauritur;* ct sanctus Hieronymus in epistl. ad Algosiam quaesi. 8. *Lex. , quae in corde scribitur, omnes continet nationes; et nullus hominum est.qui hanc legem nesciat. El idcirco.justum judicium Dei csl seri benlis in corde humani generis : quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris;* el sanctus Augustinus in tract, psalmi 57.*Manu formatoris nostri tn ipsis cordibus nostris veritas scripsit.quod libi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc et antequam lex daretur , nemo ignorare permissus est. ul esset unde judicarentur et quibus lex non esset data.* Nec dissentiunt Graeci, ul Chrysoslomus bom.5i. in Genesim, nec scholastici, ul s. Thomas in 1.2. quaesi. 94. ari. 2. neque etiam ipsa jura , ul palet ex can. Jus naturale distint. 1. et l. 1. if. de just, ct jure.Secundus gradus csl eorom praeceptorum, quae deducuntur ex illis primis principiis,tanquam conclusiones proximae . cl quasi naturaliter fluentes per facilem, evidentem el necessariam consequentiam , ul non sil opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt: talia sunt omnia praecepta decalogi. Nam ex illo principio,in corde ornnmin impresso.Deum esse colendum, sequitur continuo non esse colenda idola , neque esse pejerandum. Ex illo altero principio, quod libi non vis fleri, alteri ne feceris, sequitur non esse occidendum.non esse moechandum, non esse furandum etc. El sane aliqua hujus generis praecepta aliquando ob nimiam hominum excaecationem deleta sunl de cordibus hominum , ul patet ex lib. G. Caesaris dc bello gallico.ubi legimus apud Germanos furtum non fuisse vilium , sed virtutem; el ex sancto Hieronymo lib. 2.in Jovinianum el cx Thcodorelo lib. 9. ad Graecos, qui referunt mulla vilia conlra naturam.quae a populis quibusdam , cl clinrn a legislatoribus eorum tanquam licita el justa approbabantur. Sed quamvis ejusmodi praecepta a nonnullis ignorarentur, vere tamen cl proprie ad jus divinum naturale pertinent, ul docet s. Thomas in I. 2. quuest. 94. ari. 5. el q. 100. nrl. 8. ubi scribit, in praeceptis decalogi, quia sunl proprie juris naturalis , nullam cadere posse dispensationem. El certe sicut ea. quae deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis lldci, pertinent ad fidem . quia non possunt negari, quin articuli ipsi negentur: ita quae deducuntur por necessariam consequentiam cx primis principiis juris naturalis,perlinent etiam ad jus naturale . quia non pussunl desirui, quin destruatur natura. Tertius gradus praeceptorum naturalium est eorum, quae deducuntur quidem cx principiis juris noturae,sed per consequentiam non absolute necessariam, nec omnino evidentem.el ideo egent humana constitutione El haec sunl quae theologi proprie referunt ad jus gentium, et ea distinguunt a jure civili , quod jus civile non deducatur ex jure naturae per modum conclusionis, deductae cx principiis, sed per modum determinationis eorum,quae gcneralim praecipiuntur a jure naturae. Quae doctrina csl saucii Thomae in I. 2. quaesi. 95. ari. 2. el 4.el quamvis idem s.Thomas in praedicta q. 95. art. 4. Isidorum sequulus dicat, jus gentium esse speciem juris posilivi;conlra vero in 2. 2. q. 57. ari. 3. cl clarius lect. 12. in lib. 5. Elhlc. dicat esse speciem juris naturalis , ct alleget jureconsultos veteres , qui jus naturale aliud esse docebant,quod est commune omnibus animalibus , aliud quod est commune omnibus hominibus·, tamen non pugnat ipse sccum , nec Isidorus cum jureconsultis pugnat. Nam cl idem s.Thomas in I 2. q. 95. art. 4. ad primum, scribit jus gentium csl aliquo modo naturale, el aliquo modo positivum. ac per hoc est medium inter jus naturale

purum cl jus civile. Jus cnim naturale purum est illud, quod nullo modo pendel ex humana constitutione : jus civile autem quod cx sola hominum constitutione pendel Kcl idco pure positivum dici polest. Jus vero gentium parlim esi naturale, partial positivum,quia pendel quidem ab humana constitutione, idesl, a consensu omnium gentium,sed non pendel ab auctorilale principis, vel magistratus particularis. E.x quo sequitur. ul ea quae sunl de jure gentium, quia sunl aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunl mala: contra nutem quae sunt de jure civili, quia sunl pure positiva , ideo sini mala,quia prohibentur. Bursus, sequitur, ul ea quae sunl de jure gentium, quia sunl aliquo modo naturalia, non possint o principibus vCl magistralibus abrogari, vel immutari: contra autem, quae sunl de jure civili, quin sunl ptirc positiva , sicut a principe, vel magistratu constituuntur, ita posse a magistratu , vel principe abrogari. Ilis ita explicatis, dicendum videtur. Exemptionem ecclesiasticorum non perlinere ad primum , vel secundum naturalium praeceptorum gradum, nec lamen esse juris lanium positivi sive canonici, sive civilis , sed referendam esse ad tertium gradum praeceptorum juris naturae . sive , quod idem esi, ad jus gentium. Haec mihi videtur esse sententia fere omnium theologorum ct canonislarum , cl in re non arbitror dissentire Joannem Driedonem , qui in lib. I. dc libertate cliristiana cap.9. cum canonislis dicit, exemptionem clericorum esse juris divini naturalis, a Victoria in rclcclione prima de potestate Ecclesiae q. ull. el Solo in 4. sentent, disl. 25. q. 2. qui dicunt, esse juris humani ac positivi. Aam Joannes Dricdo non dicit esse juris naturalis , quia sil primum aliquod principium juris naturae , aul conclusio proxima, cl quasi naturaliter deducia cx primis principiis, sed dicit esse juris naturalis, quia est omnino conformis el consentanea rationi naturali. Victoria vero , cl Solus negant esse juris divini naturalis, quia per jus naturale inlclligunl jus pure naturale, quo modo ellam negal idem Solus jus gentium esse naturale : tamen iidem auctores, cl maxime Solus, addunt hanc exemptionem esse omnino consentaneam rationi , ct ipsi naturae. Neque dicere volunt solum, esse rationabilem , idesl, non contrariam rationi, sic cnim nihil dixissent,cum omnis justa lex etiam pure positiva non debeat esse contraria ralioni;scd dicere volunt, esse deductam ul conclusionem cx jure naturae,cl vim habere cx jure naturae,el ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes , ac proplcrca non posse mulari, vel abrogari a regibus el principibus, etiamsi omnes simul conjuncti eam abrogare conéniur. Neque dissentit s. Thomas, licet in comment, ad c. 13. ad Itoni, scripserit, clericos privilegio principem liberos esse a tributis:nam in eodem loco addit,id factum esse ob naturalem aequitatem.

Hanc igdur sententiam probare possumus his argumentis.Primo cx consuetudine omnium gentium, quod enim ubique lit, ex natura ipsa descendit. quae omnibus communis est.constat apud Hebraeos,Levitas fuisse liberos a tribulis ex cap.30.Exod. et c. 1. Numer. Constat apud Aegyptios sub rege Pliaraone sacerdotes fuisse exemptos, ex cap. 4L Gen.Constat idem dc sacerdotibus Hebraeorum sub rege Artaxerxe ex lib. 1. Esdrac cap. 7. Idem cognosci potest de sacerdotibus gentilium cx Aristotele in lib. 2. Occonom. ex Caesare lib.G.do bello Gallico, cx Plutarcho in Camillo, el cx aliis. Apud Christianos imperator Constantinus,qui primis fuit imperator aperte Christianus , continuo natura docente ecclesiasticos immunes *a* communibus rcip. oneribus declaravit, ul patet cx epistola ejus ad Avilinum apud Eusebium hb. 10. hist, ccclcs.cap. 7. quod idem mulli alii imperatores fecerunt. El notanda sunl verba Justiniani I. Sancimus 2. C.dc sacrosanct. Eccles. Nam ubi exemisset Ecclesias, ail:Cur *enim non facimus discrimen inter res divinas cl humanas; cl cur non competens praerogativa coelesti favori conservetur ?* Quibus verbis ostendit,exemptionem illam non fuisse urbitroriarn cl liberam, sed debitam cl necessariam.

A Herum argumentum ducilura similitudine,quam polcstas ecclesiastica ct saccularis habent cum anima ct corpore humano. Nam (ut oslci dimus in lib. 5. dc summo pontifice, ex s. Gregorio nouait·ze.no, Hugonc dc s. Vietore , aliisque insignibus auctoribus) non potest melius inlelligi quo modo, se habeat potestas ecclesiastica ad sacculare m. quam cx modo,quo se habet in homine spiritus ad carnem: Spiritus autem ita se habet ad carnem, ul quamvis non impediat actiones ejus, cmn bene se habent, eam lamen regat el moderetur, cl aliquando cohibeat,aliquando excitet, prout ad finem suum expedire judicat. Contra vero , caro nullum habet imperium in spiritum, neque cum ulla in re dirigere, vel judicare, vel coercere potest. Sic igitur potestas ecclesiastica , quae spiritualis est. ac per hoc naturaliter sacculari superior, saecularem potestatem , cum opus est, dirigere , judicare cl coercere potest; ipsam vero a saeculari dirigi. vel judicari.vel coerceri nulla ratione permillilur.Terlio probatur cx nominibus patris et pastoris , quibus tum in sacris literis.el in libris sanctorum Patrum , lum cx communi Christianorum consuetudine sacerdotes ornantur. Natura enim docel , ul filii parentibus obcdianl,atque ab iis se corrigi aequo animo ferunt, non autem ipsi parentibus imperare, cosque corrigere, vel judicaro velint..Mullo etiam magis eadem duce cl magistra natura oves a pastoribus rcgunlur el gubernantur,ct quando oberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam; cl plane contra naturam csscl, si ovis pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest a nomine cl oiliclo clericorum,clerici enim sunl ministri Dei , consecrati ad obsequium solius Dei. atque ad hoc ipsum ab uniterSO populo Deo oblati, unde cl clerici dicuntur lanquam ad sortem Domini pertinentes, ul s.Hieronymus docet in epist. ad Ncpoliamim.Certe autem in ea . quae sunt oblata cl consecrata Deo , cl quasi propria ipsius Dei facta sunl, nullum jus habere possunt principes sacculi. Id quod cl lumen rationis ostendit.el Deus ipso in Scripturis sanctis non obscure tradit. cum ail Lev ilici ull. *Quicquid semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* Quis autem diccre audeat. jus esse

profano Iiouiqiii in ca,quac sanctu sanctorum,idesl, .sanctissima dici meruerunt ? Qua ratione bona ct* jam temporalia clericorum,bona dominica proprie dicuntur in cap. 4.aposlolico,el ideo lanquam Deo sacra jurisdictioni laicorum subjecta esse, non possunt.Quintum argumentum ducitur a signis cl prodigiis. quae non raro Deus ostendit in eos,qui Ecclesiarum immunitatem violare praesumpserunt.De qua re mulla legi possunt apud Tilmonnum Brembacliium in lib. 5. sacrarum collationum. Sed extol insigne testimonium Basllii Porpbirogenili, Graecorum imperatoris apud Bnlsomoncm in nomocanone Pholii, in commentario canonis primi synodi conslunlinopolilanae primae cl secundae, quam nos Latini octavam synodum appellamus.Kefcrl cnim idem Basibus caussam omnium calamitatum ejus temporis in legem quondam Nicephori Phocae praedecessoris sui contra Ecclesiae libertatem latam. *Ex quo* , inquil, *lex ista robur habuit,nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitae nostrae conligil.scd potius e contrario nullum omnino genus calamitatis defuit.* Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogavit.

CAPUV XXX.

Solvuntur argumenta contraria.

Sed operae pretium erit ad eas objectiones breviter respondere , quas Didacus Covarruvias loco citato, el Joannes Medina in codice dc restitution, q. 15. (qui liberius aliis auctoribus loquuti sunl), in medium protulerunt. Objiciunt ergo primo, nullam extare legem divinam qua clerici eximantur a jurisdictione principum laicoruin.Sed jam ostendimus extare non pauca testimonia Scripturae veleris,cx quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum ad probandum jure divino clericos liberos esse a jurisdictione principum saecularium. Neque obstat, quod testamentum vetus abrogatum jam sit per testamentum novum.Nam tametsi abrogata sint cacrcmonialia , judicialiaquc praecepta : non lamen sunl abrogata moralia, idesl, quae continent vel declarant jus naturae. El praeterea cum caeremoniae Judaeorum figurae fuerint rerum nostrarum , ul apostolus docet 1. Cor. 10. Gal. 4. cl Ilcbr. 7. non male ducimus argumenta per similitudinem a ritibus Judaicis. Denique non sola testimonia Scripturae vclcris.scd etiam rationes cx jure naturae depromptas adduximus.jus autem naturae non humanum, sed divinum est.cum ab ipsius naturae auctore manaverit. Secundo objiciunt leges mullas Justiniani cx codice cl authenticis, cx quibus cognosci potest, olim clericos imperatoris jurisdictioni fuisse subjectos. Sed facilis est responsio. Nam si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus ecclesiasticis el spiritualibus non esse liberos, clericos jure divino a potestate principum laicorum: constat cnim non solum cx codice cl authenticis,sed mullo mugis cx nomoennone Photii, non paucas leges Justiniani de rebus plane ecclesiasticis,ct spiritualibus disponere. Covarruvias autem cl Medina , ul etiam omnes theologi cl canonislae, summo consensu docenl in rebus ecclesiasticis cl spiritualibus liberos esse clericos a potestate principum sacculi jure divino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto non de jure , cl toleratas aliquando a summis pontificibus, numquam autem approbatas. Non tamen negaverim , multas quoque esse civiles leges imperatorum , quas non minus clerici, quam laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu temporalium tantummodo rcrum, ul loquitur Nicolaus I. papa in epistola ad Michiielcrn, imperialibus utitur legibus. Quod idem habemus in mullis canonibus distinctionis decimae apud Gratianum , cl capite i. dc novi oper. nuncial. cl alibi. Quae lamen omnia inlelligi debent de iis legibus , quae non sunl contrariae ecclesiasticae hbcrlali, cl quo ad directionem.non quo ad coactionem , ac denique cum adsunt aliae conditiones , quas notant doclorcs.ac praesertim Felinus in cap. Ecclesia s. Mariae, dc conslil, quaesi. 1. Tertio objiciunt exemplum apostoli Pauli, qui cum esset pracsul ecclesiasticus , non timuit appellare Caesarem . atque ab eo judicari se debere libere confiteri, ul s.Lucas refert Aci. 25.Scd hanc objectionem Covarruvias omnino debuisset omillcrc : Nam b. Paulus, ul constat ex cap. ull. Actorum, coactus est appellare Caesarem,oppressus videlicet calumniis Judaeorum, cl injustitia praesidis romani, qui solum Caesarem supremum judicem agnoscebant. Itaque ipse quoque de facto saltem,si non de jure, Caesarem judicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset. si b. Petri supremi principis ac judicis sui coram Gentilibus , vel Judaeis mentionem facere voluisset.

Quarto objiciunt testimonia sanctorum apostolorum Petri el Pauli. Scribit cnim b.Petrus in epist. priore cap.2.*Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi lanquam praecellenti , sive ducibus lanquam ab eo missis* : cl b. Paulus in epist. ad Bom. cap. 13. *Omnis* . inquit, *anima potestatibus sublimioribus subdita sil.* In quem locum scribit s. Joannes chrysoslomus.hacc dici non tantum lafcis, sed etiam clericis cl monachis , cl ipsis etiam apostolis el evangelislis. Hcspondeo : Sententias apostolorum generales esse. Quamvis cnim nominalim in eis flat incutio regum, quoniam eo lempore valde necessarium erat diligenter monere Christianos , ul regibus obcdircnl, ne fidei praedicatio impediretur , tamen absolute, verba illa tam b. Petri . quam b. Pauli nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse , cisquo debitam obcdicnliam exhibere. Quare non potest cx his testimoniis aposlolicis probari clericos principibus sacculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probclur, reges saccuh esse legitimos superiores el judices clericorum. Quod certe probari non poterit nisi probetur, oves pastoribus, filios parentibus , ct temporalia spiritualibus praeeminere. Nec tamen Chrysostomo contradicimus. Quamvis cnim judicem proprium clericorum et monachorum solum pontilicem esse dicamus , lamen fatemur. reges. non solum laicorum , sed etiam

clericorum et monachorum reges esse.Unde etiam non sine caussa in publicis precibus orntnus pro rege , vel pro imperatore nostro. Nam cum reges bella gerant non solum pro laicis , sed cliam pro clericis cl monachis,proque omnium pace, cl Iran quillilalc invigilent. debetur eis ab omnibus honor, juxta illud b. Petri, I. episl. cap. 2. *Itegem honorificate.* Debitor eliam obedienlia.cum eorum leges non sunl contrariae sacris canonibus.cl cum de rebus iisdem nulla exstet canonica dispositio. Ac demum quoad dircclionem ul supra diximus , non ad coactionem.Procter haec argumenta objicit Joannes Medina loc. cil. quaedam alia , quae Covarrubias fortasse , ul leviora praetermittenda putavit. Sed nos ea quoque breviter diluamus. Ait igilur Medina in lege naturae primogenitos omnes inisse sacerdotes, nec lamen exemptos a majorum suorum potestate. Item in lege scripta levitas,quibus nunc succedunt clerici.non sohim Aarom pontifici subjectos fuisse . sed eliam Moysi, qui princeps erai civilis totius populi Judaeorum. In lege quoque cvangelica Christum ipsum, qui capul eral omnium sacerdotum, Pilato subjectum fuisse,juxta illud. Aon *haberes potestatem in me ullam , nisi tibi datum esset desuper.* Joan. 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex cvangelica, baptismus,ordo clericalis, non liberant jure divino a debilis antea contractis, ul a debito servitutis,a debito pecuniario, a debito conjugali, ergo nec a debito subjectionis cl obedientiae civilis, sed clerici ante clericatum subjecti erani potestati el jurisdictioni principum cl magistratuum saecularium, non igilur liberi sunl jure divino ab eadem poleslale el jurisdictione post clericatum. Sed ad haec omnia facilis csl cl expedita responsio. Nam dc primogenitis in lege naturae non probavit Medina cos civilibus magistralibus fuisse subjectos. Nos aulem probare possumus, non fuisse;quoniam iidem primogeniti saccrdoles cl principes esse solcbanl,docet s. Hieronymus in quaestionibus hacbraicis ad cap. 49. Genes, quae csl cliam communis Hebraeorum sententia , el exprimitur ab ipsa paraphrasi. Ealdaica eodem loco in benedictione Ruberi. Porro Moyses . cui subjecti erant levitac . non solum princeps civilis lotius populi, sed cliam summus sacerdos erat, cl Varone major,quamvis extraordinaria potestate. Unde dicitur in psal. 98. Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus; el novimus Aaron a Moyse consecratum ; cl denique testatur Philo in extremo libro de vita Moysis fuisse Moyscn pontificem. rogem el legislatorem Hebraeorum. Quid igitur mirum, si levitac Moysi subjecti erant,non minos quam Varoni, cum Moyses non minus quam Aaron sacerdotio fungerclur.Chrislum autem Pilatu subjectum fuisse de facto solum , non de jure certissimum est. El potestas desuper data , quam in Pilato Christus agnoscit,non potestas judiciaria, sed permissio intelligenda est.ul sancti Patres docent,Chrysoslomus el Cyrillus;de qua Dominus ait Lue. 22. haec csl hora vestra, el potestas tenebrarum. Et certe ferendum non esset. si Medina cum Marsilio Paduano Christum . Dei filium naturalem, principibus terrenis jure subjectum fuisse dicere vellet. Ratiocinatio denique ejusdem Mcdinao aul nihil probat, aul plus quam ipse velit probat.Nam si paria sunl eximere a debito servitutis, vel pecuniario, vel oxorio;ct eximere n debito subjectionis, cl obedientiae civilisaient non polesl summus pontifex eximere homines Christianos a debito servitutis, vel pecuniario, vel uxorio sine consensu partis, quoniam alioqum injuriam facere vlderelurjlta non potuisset idem summus pontifex eximere clericos a jurisdictione principum saccularium , sino ipsorum consensu. Atque hoc csl contra omnes theologos, a quibus nec ipse Medina dissentit. Non igitur sunl illa paria,ac per hoc Medinac argumentum non recte concludit.Ratio vero discriminis inter illa debita haec est,quod majus omnino sil vinculum inter creditorem et debitorem, Dominum et servum, virum el uxorem ; quam inter principem, vel magistratum cl civem. Itaque clericatus non eximii a debitis illis prioris generis , cl ideo non poterit fieri clericus is, qui servus est, nisi prius a Domino liberetur, neque is qui csl alligatus uxori, nisi uxor consentiat, ct ipsa quoque votum continentiae emittat, neque is qui lanium pecuniae debet , ul restituere nequeat, si clericus fiat, nisi a creditore debitum remittatur. Al idem clericatus eximit a subjectione civili,cl transfert in subjectionem ecclesiasticam,cliam non consentiente,vel repugnante superiore civili ; quoniam unusquisque circa statum propriae personae liber est, sicut potest relinquere patrem cl matrem , cl adhaerere uxori, juxta verbum Domini Malth. 19. ita potest relinquere principem saeculi, cl in sortem Domini transire, atque ad Dei servitutem accedere, seque lolum episcopo in clericatu , vel abbati in monastica professione committere.At, inquit Medina,lex cvangelica,el baptismus non eximunt a jurisdictione civili, igilur neque eximit clericatus. Respondeo: Non esse eandem rationem legis cvangelicac cl baptismi. ac ipsius clericatus. Nam lex cvangelica, el baptismus non excludunt, immo necessarium esse volunt principatum civilem , ul adversus Anabaptistes nos alio loco probavimus. Al clericatus, ul etiam monachatus, non posset suo munere recte fungi,nisi liber esset cl immunis a jurisdictione civili;ct ordo ipse naturae pervertetur,si pastores ovibus , parentes filiis , cl spiritualia corporalibus subjicienda sint. Al. inquies,injuria fiet principibus si inviti suo jure priventur,quod in clericos ante clericatum habebant. Respondco:Nullam ipsis injuriam fieri, quia qui jure suo utitur, nullam facit injuriam. Utitur autem jure suo , qui eligit statum quem sibi mugis convenientem esse censet. quamvis per accidens sequalur.ul princeps subdito suo privetur.Nam etsi quis justa dc caussa domicilium suum in aliam civitatem,vel provinciam transferat , desinet subditus esse priori principi , ncc lamen injuriam illi fecisse videbitur. Ultima objectio Medinac illa csl,quod non repugnet rationi, ut homines addicti obsequio Dei cl spiritualibus functionibus subsint in rebus temporalibus cl civilibus regi vel magistratui sacculari.Ex quo sequitur, ul si exempli sint, id facta sit concessione principum , non jure divino. Addi potest confirmatio ad hoc argumentum,ul nihil difilcullalis subterfugere videamur. Nam sicut princeps saecularis, ul chri-

stiaiius cl in rebus spiritualibus csl ovis , cl filius sacerdotum: ita e contrario saccrdoles ut cives, cl in rebus temporalibus videntur posse dici oves, cl quasi filii principum saccularium, liem quia una lanium csl Ecclesia, continens clericos ct laicos,cl Ecclesiae caput csl summus pontifex,ideo subsunt omnes eidem summo pontifici tum clerici, tum laici , igilur eodem modo quoniam una est civitas continens laicos cl clericos , cl civitatis capul csl princeps saecularis, ideo subjecti debent esse omnes lam laici, quam clerici principi sacculari in iis, quae pertinent ad bonum regimen civitatis.Respondeo : Hoc argumento probari , exemptionem clericorum , non esse de jure naturae primario , quod nos supra in duos gradus distinximus , sed esse de jure naturae secundario , quod eliam jus gentium appellari diximus. Nam ul s.Thomas recte docel in 2. 2. quaesi. 57. ari.3.jus naturae primarium respicit rem absolute considcralam. jus naturae secundarium, sive jus gentium respicit rem in online ad certum finem cl ideo pendet cx discursu rationis.Licet igilur non repugnat rationi absolute, ul clericus subsit in rebus civilibus principi sacculari; lamen repugnat in ordine ad oflicium clericorum rile administrandum. Nam ul alia omittam, turpissimum esset.ul eliam Solus annotavit, si magistratus episcopum corrigere,vel punire posscl, a quo ipse corrigendus el puniendus est. Et quis ferrei, si hodie sacerdos ad suum tribunal magistratum vocaret,cras autem magistratus vocaret sacerdotem ad suum?El nonne omnis reverentias quam necessario debent laici saccrdolibus , periret, si cos pro imperio ciicrccrc possent? Hinc igilur ante omnes principum leges , humanum genus ratione docente constituit, ul ubique sacerdotes immunes essent a jurisdictione principum laicorum. Ad primam confirmationem respondeo : Principem quidem ovem, ac filium spiritualem sacerdotis esse : sed sacerdotem nullo modo filium vel ovem principis dici posse: quoniam saccrdoles, cl omnes clerici suum liabenl principem spiritualem, a quo non in spiritualibus solum, sed etiam in temporalibus reguntur. Neque fieri polesl, ul duos agnoscant principes in rebus temporalibus , cum, juxta evangelium, nemo possit duobus Dominis servire. Ad alteram confirmationem respondeo : Ecclesiam vere unam tantum esse , cl nullo modo duas, civitatem aulem unam esse materialiter cl duas formaliter. Nam Ecclesia continet omnes Christianos catholicos, sive sini clerici, sive laici. Si quis aulem consideret coctum laicorum, non ut Christiani sunt , sed ul cives, vel quocumque alio modo, is coelus Ecclesia dici non polesl. Non igilur duae fingi possunl Ecclesiae, ac mullo minus esse. Al coctus laicorum cl coetus clericorum formaliler duae civitates dici possunl, quoniam in ipsis cliam temporalibus rebus diversas leges habent. diversum principem , diversa tribunalia el tamen materialiter unam quoque civitatem faciunt, quia unam urbem inhabitant ct sub ejusdem principis protectione vivunt, qui sicut pro labore , ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit, a laicis Iributa recipit ita recipit a clericis auxilia longe majora publicarum precum cl sacrificiorum ad Deum.

LIBER SECI ADES

PRAEFATIO

Disseruimus libro superiore de episcopis el clericis, idcsl, de prima el nobilissima parte corporis ecclesiastici. Sequitur,ut de altera parlc Ecclesiae, hoc est, de iis hominibus disseramus, qui evangelica Christi scquuli consilia, vitae genus arctioris, ac sublimioris instituunt, quam aut lex divina, vel humana praescribat,aut etiam mullorum mortalium infirmitas patiatur. De quo hominum genere disputationem ingrediar si pauca prius de hujus ipsius disputationis utilitate , vel potius necessitate, dixero.

Quamquam enim monastica vitae instituta, non ad omnes Christianos perlinent , defensio tamen lain magnaeel tam excellentis partis catholicae nostrae Ecclesiae, ad cos omnes communiter perlinet. qui Christianum rcmpublicam salvam cupiunt- Haeretici enim dum hanc partem petunt, ac ut moniisliccn vituperent, portentosa mendacia quotidie de monachis lingunt el quacumque oblata occasione in monachos invehuntur , atque cos in odium vulgi rapiunt el primarios Anlichristi satellites vocant, non eo certe spectant, ut ordines solum hoininuin religiosorum disjiciant, monasticeilque de medio tollant, sed ut Ecclesiam lotam hac ratione perturbent, ac laedant, enmquc (si fleri possit) a fundamentis evertant. Inlclligunl enim, si contra monachos caussam obtinuerint, idest, si populo Christiano persuaserint, non a Christo institutos , sed a malo daemone excogitatos ordines religiosorum fuisse , se continuo id effecturos, ut universa Ecclesia,quae una voce et consensu tot jam saeculis monasliccn approbavit, vano errore delusa, pro Christo Anlichristum coluisse cl a rectae fidei, vcraeque doctrinae tramite quam longissime aberrasse videatur.

Aeque vero novum est hoc haereticorum adversus monachos bellum, neque recens mali daemonis artificium.per monasticae vitae oppugnationem Ecclesiam universam petere. Sicut enim quulquol fuerunt unquam pii scriptores . tum sermonibus, lum scriptis libris, hoc genus vitae laudibus in coelum tollere conati sunt, sic nulli fere nunquam haeretici cxislilerunl, qui vel nomen monachorum patienter audirc potuerint: *Quando vos* (inquit, b. Augustinus in psalm. 132.) *recte haereticis de Circumcellionibus insultare coeperitis , ut erubescendo sanentur: illi vobis insultant de monachis. Primo, si comparandi sunt, vos videte,quid opus est, ut verbis nostris comparentur ebriosi cum sobriis, praecipites cum consideratis, furen-*

les *cum simplicibus, vagantes cum congregatis? Sed tamen dicere consueverunt, quid sibi mill nomen monachorum ? Quanto melius dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionum?* Et rursus, dc Peliliano haereticorum principe, idem Augustinus lib. adversus Pelilianum 3. cap, 40. *Deinceps,* inquil, *perrexit ore maledico in vituperationem cl monachorum, arguens eliam mc, quod hoc genus vitae a mc fuerit institutum.*

Jam vero *Arioni* tanto furore bacchabantur in monachos.ut ipsas eliam desertissimas solitudines locaque maxime abdita cl recondita penetrarent , ul monachos quaererent, raperent, atque occiderent. Sic enim dc Lucio episcopoo ariano scribit llullinus lib. hist. 11. cap. 3. *Inde,* inquil,nd *monasteria. furoris sui arma convertit, vastat erernum cl bella quiescentibus indicit. Ter mille simul, aut eo amplius, viros per lolam solitudinem sccrcla ct solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum ac peditum manum. Tribunos , praepositos cl bellorum duces, tamquam adversus barbaros pugnaturus, elegit. Qui cum venissent, novam belli speciem vident, hostes suos gladiis objectare cervices et nihil aliud dicere, nisi,* Amice, *ad quid venisti?* De Valente imperatore pariter Ariano in Chronico b. Hieronymus annotavit, usque adeo illum odisse monachos, ul lege lata , monachos oinnes aut arma sumere, mililesque fleri. aut fustibus caedi, maclariquc decreverit.

Sed nimis longum esset, si omnia veterum haerclicorum, ac praesertim imperatoris Constantini Copronymi cl cactcrorum veterum iconomachorum in sanctos illos monachos, aut improbe dicta, aut crudeliter facta commemorarem. Quid igitur, ut ad posteriora lempora descendamus, Joannes Wield dc religiosorum ordinibus sensit ? Nempe omnes ad unum a diabolo in Ecclesiam introductos, ct Augustinum, Benedictum , Bcrnardum ad inferos esse damnatos, nisi poenitentiam egerint, quod monachi cl patres monachorum fuerint. Sic enim habent articuli ejus postremi in concilio apud Constantiam reprobati. Quid Marlinus Lulherus?N'onnc tertio quoque verbo m omnibus scriptis suis,quae «an<· tp amphirima exstant , monasliccn lacerat? Al, ut alia praetermittam, quae suo loco postea afferentur, certe in epithalamio illo suo, plus quam credi possit, obscoeno et sordido , quod in capul septimum epistolae prioris ad Corinthios scripsit, qui coelibcm vitam in monasteriis ducunt, cos onines idolo Moloch corpora sua cremare confirmat. El in eodem libro, statum religionis nihil valere, sed ethnicum, terrenum , saecularem , ac veluli lutum esse dicit, cum e contrario statum conjugii spiritualem, coelestem, divinum , atque aureum esse praedicet. Joannes Calvinus libro Institutionum 4. cap. 13. rem totam breviter ita delinit, ul esse velit monasteria lupanaria;vola monastica retia Salanaejtnonachos omnes sophyslas cucullotos, qui ab Ecclesia dissensionem fecerint, el sc lotos diabolo consecraverint. Philippus Melanchlhon in apologia pro Confessione Augustana , articulo de volis, vola alquc opera monachorum nunc observationes fatuas, nunc bypocrilicas simulationes, nunc eliam traditiones pharisaicas alquc mahumclicas vocat. Magdcburgcnses Cenlurialorcs in 10. cap. 4. Cent, posleaquam mullorum veterum eremitarum vitas el res gestas breviter descripserunt, in haec verba sermonem claudunt: *Sed quis ,* inquiunt, *non haec hominum monstra execrctur, ul inimicos humanae societatis el contra (olam secundam tabulam delinquentes?* Ul illud inierim omillam, quod parte non modicam ingentium illorum voluminum in monachorum vituperatione consumunt, quos ubique hypocrisis, ubique superstitionis, ubique impietatis accusant.

Sed quid, obsecro, I.utheranos in tam apertum, tainque implacabile bellum contra monachos inipulil?Quid cis monachi nocucruiil?quid rapuerunt? quid illis debent? Nonne , si sapèrent, ingentes gratias potius regno monachorum, ul ipsi vocant, agere deberent? Ex quo nimirum apostolus ille Germanicus, tertius Delias , lotquc alii illustres prophetae, atque cvaiigelislac , tamquam ex equo Trojano prodierunt. Unde enim habent l.utheruiii, Pomeranum, Bucerum, Pcllicanum , Munslcium , Menium, Musculum, Mieonium, Oecolampadiuin. Martyrem , Ochiniim ? Nonne cx monasteriis ? Quamquam si verum faleri volumus , non monasteria tot nobis haereticos pepei unt. sed ipsa

polius pestis haereseos monasteriorum desertores fecit.

Sed quid miramur, si filii tenebrarum lucem religionis aequisoculis intueri non queunt: si desertores militiae, castra sanctorum oderunt: si fugitivi ac perfidi, stantes in acie commilitones suos exhorrent; si denique principis tenebrarum,primique coelestis militiae desertoris ac transfugae, discipuli ejus filii opera imitantur? *Nam* (ul apud Alhanasium magnus ait Antonius) *omnes quidem Christianos diabolus odit, sed probos monachos, Christique virgines tolerare nullo modo potest.* Hinc illae voces abbatis Sereni apud Cassianum Collai. 7. cap. 23. *In ipsis,* inquil, *coenobiis, in quibus commorabantur octo vel decem, ita daemonum atrocitas grassabatur et frequentes, ac sensibiles sentiebamur aggressus, ut non auderent omnes pariter noctibus obdormire, sed vicissim aliis degustantibus somnum , alii vigilias celebrantes, psalmis et orationibus, seu lectionibus inhaerebant, cumque illos ad soporem naturae necessitas invitaret, expergefactis ad eorum, qui dormituri erant, custodiam , similiter excubiae tradebantur.*

Habetis, quid haeretici tam veteres , quam recentes cl quid ipse etiam paler eorum diabolus dc monachis censeat. Nunc de iisdem quid censeant Patres, quid eliam Christus cl Deus, merito a mc requiri, alquc exspectari video. Sed quoniam plurima hujus generis testimonia in ipsa disputatione saepius nobis erunt necessario afferenda , nunc duobus lanium duorum clarissimorum utriusque Ecclesiae luminum testimoniis contentus, rem lotam, quam brevissime fleri potent,expediam. Prodeat igitur in primis lotius Greciac eximium decus s. Joannes chrysoslomus.Is enim el pro vitae monasticae defensione tribus integris libris acerrime decertavit,ct ubique solitudines, ac monasteria ita splendide,magnificequo laudat,ul illa regnis alquc imperiis, cl ipsi eliam paradiso, ac coelo non dubitet anteponere.Denique homil. 8. in Matthaeum: Si *quis,* inquil, *nunc ad Aegypti veniat solitudines, paradiso prorsus omnem illum eremum videbit digniorem el innumerabiles angelorum coetus in corporibus fulgere mortalibus. Esl enim*

cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, et admirabilem illum regium gregem , virlufumque coelestium conversationem in terris micantem. Atque haec non in viris solum,verum etiam in foeminis splendere conspicias. lion ita variis astrorum choris coelum refulget, ut Aegyptus innumeris monachorum, ac virginum distinguitur, atque illustratur habitaculis. Quanta esl haec laus? et a quanlo viro, quanta verborum majestate profecta? Sed jam b. Augustinum totius occidentis clarissimum lumen audiamus.

Is igitur in libro de moribus Ecclesiae primo , cap. 31. monachorum vitam, tum eremitarum.lura coenobitarum.Manichaeis perfectionem jactantibus objiciens: *Nihil,* inquil. dc iis *dicam.qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa intervalla temporum affertur ct aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruenles colloquio Vei,cui puris mentibus inhaeserunt, cl ejus pulchritudinis contemplatione beatissimi, quae nisi sanctorum intellectu percipi non potest; Nihil .* inquafti , *de his loquar: videntur enim nonnullis res humanas plus quam oporteret, deseruisse,* non *inlelligenlibus, quantum nobis eorum animus* m *orationibus prosit et vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed hic disputare longum el supervacaneum puto. Nam hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum cl honorandum videtur, oratione nostra rideri qui polcst?Sedsi hoc excedat nostram tolerantiam, quis non illos miretur et praedicet, qui contemptis atque desertis mundi hujus illecebris, in communem vitam* castissimam *sanctissimamque congregati, simul aetatem agunt, viventes in orationibus, iu lectionibus, in disputationibus. Nulla superbia tumidi. nulla pervicacia turbulenti, nulla invidentia lividi : sed modesti. verecundi, pacati, concordissimam vitam cl intensissimam in Deum.gratissimum ipsi munus offerunt, a quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Patres vero non solum sanctissimi moribus, sed eliam divina doctrina excellentissimi. nulla superbia consulunt his . quos filios*

tocani, *magna tua in jubendo auctoritate , magna eorum in obtemperando voluntate.* Ac demum post alia mulla linem faciens,uil:J/os *mores, hanc vitam, hunc ordinem , hoc institutum si laudare velim, neque digne valeo cl vereor, ne judicare videar, per seipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum pulavero.Qmm* dissimilia sunl haec verba catholicorum Patrum iis , quae cx Lulhero el Calvino paulo ante rccilavimus?Nimirum,hic fides, ibi perfidia; hic sapientia,ibi stullilia;liic gravitas, ibi furor; hic Deus, ibi diabolus loquebatur.

Neque vero Deus per voces cl scripta solum catholicorum Patrum, sed eliam ipse per se sanctitati, atque praestantiae ordinum religiosorum testimonium tulit. Quid enim dc hoc vitae genere Deus censeat, leslanlur in primis divinae illae,amplissimacquc promissiones, quae partim in prophetis, partira in evangeliis exstant,quibus (Mallh. 19. Mar. 10. Luc. 18.Isaiae 5G.) centuplum in hoc saeculo,sedes honoraria in judicio,locus et nomen in regno coelorum majus, atque nobilius,quam filiorum el filiarum sil, hujus disciplinae cultoribus Dominus pollicetur. Testantur deinde hoc idem divina signa, alquc prodigia. Certe enim post apnstolicu tempora splendore maximorum signorum, judicio orbis terrae , semper clarissimi habili sunl magnus Antonius, ulerqueMacharius, Hilariori,Benedictus, Bernardus, Franciscus, Dominicus. Al ii omnes sine controversia professione monachi fucrunl.

Quantae igilur ct quam projectae est audaciae sanctissima instituta, a Deo ipso, dc coelo signis , atque prodigiis clamante ct approbante, confirmatu, adhuc tamen animis obfirmalis contemnere , improbare, rejicere, conspuere, lacerare? Ul interitu omittam, quod haec ipsa instituta longe ante Delias et Joannes adumbrarunt,Christus consuluit, apostoli coluerunt, sancti fere omnes adamarunt. Exceptis enim sacris martyribus, rari omnino in umerum sanctorum relati leguntur, qui ex monasteriis non prodierint. Ul mihi jam monasticae vitae approbatio inter cas nolas ac symbola, quibus etesiam catholicam ab omnium haereticorum conventiculis internoscimus , atque distinguimus, principem locum tenere, clarissimcquc eminere vidcalur.Quod sanctus ille alcxandrinae Ecclesiae episcopus Petrus probe intellexit, cum auclore Thcodorcto lib. hist. 4. cap. 20. ex eo potissimum demonstravit, Lucium quemdam non episcopum , non catholicum, sed haereticum, hostem , lupum el invasorem esse,quod eum nulli monachi de more Ecclesiae sacros hymnos concinentes,ad solium pontificale deduxerint. Existimabat enim magnus ille pontifex, ila pariem verae Ecclesiae esse ordines monachorum, ut episcopus Ecclesiae baberi non posset, qui secum monachos habere noluisset.

Quae cum ila sint, inlclligi profecto facile potest,ila caussam monachorum cum Ecclesiae caussa esse conjunctam,ul nemo unquam Ecclesiae hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore monachis omnibus indixerit. Quare a nobis mater nostra Ecclesia catholica pcicrc mihi videtur, ne nos nb hostibus diligentia, studioque vinci patiamur, sed quantum illi dies ac noctes legendo cl scribendo laborant, ul aliquod Ecclesiae , vel ejus partibus ac membris detrimentum afferant,lanium m sopora et laboris in omnibus Ecclesiae partibus sartis tcctisque conservandis collocemus;praesertimcum nos apud Deum clarissima justitiae, fidcique corona, illos poena sola perfidiae,atque scelerum apud inferos maneat. Nunc ad rem ipsam proprius accedamus.

Omnis haec de monachis disputatio septem praecipuis capitibus, sive quaestionibus continetur. Quibus quaestionibus una cadcmque opera explicabuntur nomina, origo, natura , partes, proprietates el actiones vitae religiosae ; cl simul ad ca omnia respondebitur, quae adversarii nostri in monachis ct corum ordinibus reprehendunt.

Prima igilur quaestio erit dc origine, ratione ct varietate religionum. Ncc enim verentur adversarii, asserere, ordines religiosorum , rem esse recens in Ecclesia invectam, cl idem esse dicere : Ego sum ordinis b. Augustini, ego Benedicti, ego Dominici, ego Froncisci . ac dicere: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephac: quod apostolus in Corinthiis gravissime reprehen-

dii, ul diam illos propterea seditionis, schismatis, atque hacreseos notare non vercatur.

Secunda quaestio erit dc consiliis cvangelicis , quae sunl quasi bases el fundamenta totius monastici aedilicii. Horrent enim haeretici ad vocem consiliorum cl operum supercrogalionis, tanquam ad ingentem blasphemiain. Id quod necessario faciunt; cum enim arbitrentur ipsi, praecepta divina non posse a quoquam, (amcisi justissimo,unquam impleri, non possnnl non vchcmcnicr mirari, cum nos dicere audiunt , veros religiosos non solum praecepta, sed eliam consilia adimplere clplus facere, quam Deus praecepit.

Tertia quaestio cril de volis monasticis. Cum enim adversarii pulcnl, nihil Deo placere,nisi quod ipse fieri jussit, omnia vola, quae de rebus a Deo non imperatis suscipiuntur, tanquam superstitiosa cl inania reprehendunt. Immo aperte votum continentiae sacrificium idoli Moloch , votum pauper-tatis meram stultitiam , votum obcdicnliae summam temeritatem esse volunt.

Quaria quaestio cril dc volis, quae filii invitis parentibus cl conjuges invito allero conjugc . aliquando suscipiunt. Nam cum Deus mandaverit, honorari parentes, el non separari quos Deus conjunxit, graviter nos accusant,quod filios invitis parentibus monachos fieri patiamur el matrimonia , licet nondum consummata , tamen rata el lirina , propler monasticam professionem dissolvamus.

Quinta.de solitudine cl summa vitae severitate eremitarum. Eremitas enim adversarii ursos ac misanlhropos vocant propter solitudinem, propter eam autem severitatem, qua plurimi eorum numquam cilicium exuebant, solis radicibus vescebantur, humi cubantes somnum brevissimum capiebant: nonnulli eliam integris hebdomadibus jejunabant: alii ferreis catenis sc onerabant : quidam in cdilis columnis perpetuo consistebant; cosornnes cxccranlur lanqunm sui ipsorum homicidas, cl illius aposlolici praecepti transgressores : / Jubeto *honorem corpori;* quo praecepto nullum ipsi religiosius ac sanctius colunt.

Sexla, de habituel tonsura. Miram enim superstitionem in eo positam esse credunt, quod monachi semper idem vestimenti genus, eadem forma, eodem colore,eadem magnitudinegeranl el eodem semper modo , qui sunt ejusdem ordinis , tondanlur.

Scplima, de opere monachorum. Existimant enim adversarii, dc natura el ralione verae monasticae professionis esse, ul monachi omnes labore manuum vicium quaeranl cl idcirco eos omnes , qui id non faciunt, tanquam suae ipsius professionis corruplores, falsosque ac degeneres monachos nrguuni, cl malum cl illicitum esse docent , tam sponle sua ad mcndacilalem devenire, quam mendicatione vicium colligere.

Scripserunt dc hoc argumento s. Joannes chrjsoslomus in tribus libris contra vituperatores vitae monasticae; Joannes Cassianus in libris de institutis coenobiorum; Albertus Magnus in defensorio mendicantium: b. Thomas in opusculo 19. quod csl conlra impugnantes religionem: b. Bonavcnlura in apologia pauperum el libro de paupertate Christi; Thomas Wjldcnsis lib. 3. el 4. de doctrina fidei, et de sacramcnialibus. Iit. 9. Albertus Pighius controversia 14. Alphonsus Virvesius Philippica 20. Alphonsus a Castro in libris conlra baereses, verbo Mendicitas, verbo Monachus cl verbo Votum; Joannes Bunderius in suo compendio concertationum. titulo 34. Conradus hoellim in eversione epithalamii Lulherooi ; Joannes a Davenlria in refutatione Confessionis Augustanae: Joannes Eckius in enchiridio et in conclusionibus de votis: Franciscus Oranlius lib. 5. de locis catholicis ; Gaspar Scbatzgerus lib. 1. cap. ull. el lib. 2. cap. 1.suarum controversiarum; Joannes Hoflineisterus conlra ari. 27. Confessionis Augustanae ; Jacobus Latomus libro dc monachorum institutis cl volis: Joannes Cochlacus libro dc votis,cl in discussione arlic. 27. Confessionis AuguslanacJodocus Cliclovacus lib. 3. Antilulhcri; Alanus Copus dialogo 2. Matthaeus Galenus de origine monaslices; lliehardus Cocnomannus in antidoto ad censuram Erasmi in regulam s. Augustini; Franciscus Turrianus libris duobus dc volis monasticis; Gulielmus Lindanus lib. 4. cap. 98. Panopliac.

rebus divisibilibus relidis, monadi, idest, divinitati soli placere conlcndcrcnl.

Ex que sequilur, proprie monaclios non esse , risi eos religiosos, qui soli vitae contemplativae dani operam,quales suntcasslncnses.cislercicnscs, carlbusiani, camnldulenses, atque alii id genus. Quod Intelligentes s. Thomas, s. Bonavcntura, et alii doclores posteriores,non vocant monachos, dominicanos cl franciscanos cl similes, qui non soli contemplationi insislunl, sed in actione versantur, juvantes episcopos el clericos in concionibus , el sacramentis,sed regulares,vel religiosos appellant, regulares quidem,quod certe regulae vivendi addidi sint, quo nomine passim u'unlur concilia Religiosos aulem, quod se lotos Dei obsequio mancipaverint. ul recto explicat b. Thomas 2.2. quaesi. 186. ari. I. Religio enim csl virtus, qua Deo debitum culluni exhibemus. Quare sicul omnes probi Christiani dici possunt religiosi, si Deo serviant, ut conim vocalio requirit: ita illi per antonomasiam dicuntur religiosi, qui nulli rei serviunt, nisi Deo. El licet hoc nomen videatur novum , tamen revera csl omnium antiquissimum ; respondet enim proprie dii graeco θεραπευτή . quo Dionysio m cl Philonem usos fuisse docuimus. Haec de nomine.

CAPUT II.

De natura, sive definitione religionis.

Quantum ad rem allinet, religio . ul hic a nobis accipitur, sic definiri polcsl: Religio stains cl hominum ad perfectionem Christianam per pauperl«.tts, continentiae et obedienliao vola lendeniium.

5unl aulem hoc loco annotanda quaedam. Primum illud est, veram perfectionem i:i chanlale consistere; perfectio enim uniuscujusque rei in eo posita esi. ut lini suo ultimo quam ardissime conjungatur. Finis aulem hominis Deus csl, charilas vero maxim unit hominem cum Deo. juxta illud I. Joan. 4. Q i *manet in charilale . in Deo manet, et Deus in co.* El Coloss. 3.(,7iuri7us *est vinculum perfectionis,* idesl vinculum.quod ligans hominem reddit perfectum: vel (ut Chrysoslomus cxponil) vinculum quod ligans el coniinens in homine omnes virtutes, hominem rcddil perfectum.Ul enim spiritus humanus ligal et continet omnes humores, cl paries alioqui dilapsuras , ila Spiritus sanctus inhabitans corda nostra per cliarilalem continet omnes virtutes alioqui facile dilapsuras. Quod elia i idem apostolus ostendit, cum nil I. Cor. 13. *Chantas poliens est, benigna est,* el quae sequuntur.

l j pie In acus lib. 5.anle med. exponens illud aposioh I. Thcssal. ull. *Ut integer spiritus vester tt anima ct corpus conservetur;* dicit hominem ; тPı-',ı ai iribus constare, corpore, anima el SpiΓ'.ıı s.intio inhabitante per cbarilalcm. Ul enim si d sii d l orpus. vel anima, cril imperfectus in generi u 'urae: ila si desii charilas, eril imperfectus m gene › moris. Quo mo<; › locum illum l uli intrlligunt etiam fere omnes Graeci, Chrysoslomus, Thcodorclus, Oecumcnius, Tneopbylaclus el cum eis Hieronymus in epist. nd Hedibiam, quacsl.ull. Denique quod charilas sil chrislhma perfecto ex co paid, quod ad eam omnia referuntur .ll.ilth.22. *In his duobus mandatis universa lex etc.* 1. Timoih. I. *Finis praecepti charilas.*

Nola secundo, e.x b. Tlioma in opusc. dc perfectione, quatuor esse gradus clinrilalis, proinde etiam quatuor esse gradus perfectionis·, dicitur enim perfectum id, cui mini deesl in ordine ad aliquem Unem. Quare,non repugnat aliquid esse perfectum el imperfectum, si comparetur ad diversos gradus, seu cliam lines. Primus gradus charilatis csl diligere Deum quanlum esi diligibilis, idesl, infinito amore, qui gradus soli Deo convenit, cl idcirco solus Deus in ordine ad ipsum gradum perfectus csl; angeli cl sancti homines, quicumque illi sint, imperfecti sunt; s -d haec imperfectio non esi proprie dicenda privatio, aul vilium, sed simplex negatio.

Secundus grados csl, diligere Deum, non quantum est diligibilis, sed quanlum polest crcalura diligere, ila ul semper aclu dc Deo cogilel d sino inlerm >sione in cum per affectum feratur cl ne primos quidem molus cupiditatis sentiat contra Deum, in hoc gradu versamur beati, quorum comparatione omnes alii sunl imperfecti. Quare Phil. 3. apostolus, qui dixerat: *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Idem ai': Aoli *quod jam acceperim, aut jam perfectus sim.*

Tertius gradus csl, diligere Deum, non quantum csl diligibilis, neo quantum polest creatura quaelibet absolute dil gere , sed quanlum polest crcalura mortalis, n ...e n se removit omnia divini amoris impedimen' H totam se Dei obsequio consecravit. Qui in hoc gradu versantur, imperfecti sunl respectu beatorum , sed perfecti respectu aliorum hominum, etiam justorum cl piorum. Et haec csl perfectio, de qua loquuntur theologi,cum dicunl, statum episcoporum esse slatum perfectionis adeptae,cl slatum religiosorum esse sltilum perfectionis acquirendae. Huc enim interest inter episcopos cl religiosos, quod religiosi non tenentur continuo esse.perfecti, sed lanium aspirare ad perfectionem. Versantur enim in exercitatione viriolis el remotione impedimentorum. At episcopi deberent esse perfecti, idesl,ad cum gradum charilalis pervenisse, ad quem religiosi per sua vola cl exercitia tendunt. Proplerca in dclinilione diximus, religionem esse slatum hominum ad perfectionem lendeniium.

Quarius gradus esi, diligere Deum , non quanlum polcsl crcalura vel absolute, vel in hac vitri diligere, sed tamen ita, ul nihil aeque, aul magis, quam Deum diligat, idesl, nihil admittat contrarium divinae dilectioni. El hic gradus praeceptus csl omnibus,cl quemdam habel perfectionem, licet respectu superiorum,s>l imperfectus.1'nde I.Joan. 2. dicitur: *Qui servat ve ■ 'i ejus . vere in hoc oharitas Dei perfecta csl* tamen Malth. 19. Dominus ei, qui dtcebal se oi. nia praecepta servasse ait: *Si vis pe rfectus sse. . ude, vende omnia etc.* Loquitur enim Joannes dc isio qmu; gradu: Dominus aulem de tertio, de quo nos in definitione religionis cl in lola hac disputaliune agemus.

Nola tertio, instrumenta aptissima, atque utilis* mu ad hanc perfectionem acquirendum, e?-e illas 1res virtutes, paupertnicm, continentiam t ohedlcnliain; nam ut quis perfecte Deum diligat, de* bel cl se lotum Deo trudere,ct omina impedimenta removere. Utrumque conseq iiinur per lias virtutes. Tradimus enim Deo nos lotos, quando trudimus animum, corpus cl res externas ; nitui enim habemus aliud. Tradimus nutem animum per obedicnliam, corpus per continentiam , res externas per paupertatem.Item per luis virtutes removentur omnia impedimento divini umoris: *Iladix,* enim, *omnium malorum csl cupiditas,* t.Tiin. G. quemmadtnodum: *Iladix omnium bonorum csl charilas,* utAogusimus adjungil -erm.12. dc verbis Domini.

Omnis autem mala cnpid tus ad tria capita revocatur, ad luxuriam, avaritia n, superbiam: quod el auctoritate et ratione probatur. Nam I.Joan. 2. dicitur : *Quidquid csl m inundo, aul csl concupiscentia carnis, aul concupiscentia oculorum , aul superbia vitae.* Ratione, quia in homine duplex csl appetitus , concupiscibilis , el nascibilis ille appetit bonum absolute, iste bonum arduum. Rursum ille prior duplex csl,naturalis el animalis.

Naturalis appetit ea bona, quae sunl necessaria ad naturam conservandam tam in individuo, ut cibum et potum, quam in specie, ul actum generationis. Qui appetitus cum est inordinatus , dicitur incontinentia, el a Joanne concupiscentia carnis. Animalis appetitus dicitur ille, quo appetimus ea, quae sunl bona secundum existimationem, ul pecunias, vestes, lapides pretiosos el similia, quae non appetuntur n bestiis , quibus non incsl appetitus nisi naturalis, el hic ppelilus cum csl inordinatus, dicitur avnriliu,vel curiositas, el u Joanne concupisccntin oculorum.

Denique appetitus iroscibilisappetil excellentiam quae apprehenditur ul res maxime arduo, cl cum csl inordinatus,dicitur a Joanne superbia vitae.Ilus igitur tres fontes impedimentorum obstruunt 1res virtutes, concupiscendam carnis continentia , concupiscentiam oculorum paupertas, superbiam vitae obcdienlia.

Nola quarto, non sufficere ad religionem has 1res virtutes, nisi accedat votum, idesl, sacra promissio Deo facta, qua quis obstringat se perpetuo ila victurum. Religio cnitn esi sintus quidam: status nutem significat rem immobilem el perpetuam. Quare fleri poterit, ul aliquis sil perfectus, el tamen non sil in statu perfectionis, quemadmodum c contrario non raro accidit, ul mulli (am episcopi, quam religiosi sini in sintu perfectionis, el non sini perfecit. Ex his poierii lota definitio salis inlclligi.

CAPUT III.

De variis ordinibus religiosorum.

Quanlum ad tertium, veteres duo lanium agnoscunl genera religiosorum; unum anachoretarum , sive eremitarum; alterum coenobitarum. Ila enim docet IlicronymuS in epist. nd Eusloch. de virginitate, Augustin, lib. 1.de moribus Ecclesiae cap.31. cl Cassianus collât. 18. cap. 4. Itaque errai Isidorus lib. 2. de divinis officiis cap, 15. ubi Iria facil genera monachorum, eremitas, anachoretas , coenobitas; nam ildcm sont anachoretae cl eremitae.

Addit quidem Hieronymus tertium genus.el Cassianus tertium el quartum, sed illa non sunl vere genera religiosorum, sed quaedam relaxatione cl corruptiones religionum.Nam lerlium genus vocant eorum, qui in coenobiis vivunt, sed adhuc aliquas proprias relinent facultates . nec in omnibus obtemperant praepositis; quae sine dubio est corruptio vitae coenobibcne. Quartum genus vocanl corurn, qui cx monasteriis ad eremum transeunt. non ul sanctius, sed ul liberius vivant, nimirum excusso jugo superiorum cl legum coenobilicarum quae csl corruptio vitae eremiticae. Quare ista duo a Patribus vocantur delcrrimager.cra monachorum. Possumus nos cum b. Thomae el scholasticis paulo plenius et subtilius explicare formas el genera religionum juxta fines, ad quos instituuntur. 0mms igitur religio ad perfectionem charilalis refertur. ul dictum csl.

Possumus nutem iribus modis Deum diligere, cique servire: Uno modo , per contemplationem ipsum Deum in se diligendo, eique inhaerendo: Alto modo, per aclionem Deo in membris ejus serviendo,m alendo pauperes.suscipiendo peregrinos etc. Tertio modo, per utrumque simul Deo obsequium praestando, idesl, per coclempialionem . quae in actionem prodeat, sive per aclionem. quae necessario requirat contemplationem. Quod faciunt, qui concionibus. et sacramentorum administralione populo serviunt.

Juxta hos lines Iria sunl genera religionum. I-num carum,quae profitentur vitam contemplativam solum, quod genus in mullas formas dividi polest juxta varias constitutiones cl regulas,quas sequunlur. Alii enim sequuntur instituta s. Antonii, alii s. Pachoinii, alii s. Bisilii, alii s. Benedicti, alii s. Romualdi. alii s. Brunoniselc.

Uterum genus csl carum religionum.quae profitentur vitam nclivam. quod in tot formas dividitor, quoi sunl opera charilalis. Quidam enim mil: ndo. atque Ecclesiam armis |rolcg<ndo sen uni Deo. Quales sunl equites hicrosolymilani, s. Jacob:. s. Joannis el alii quidam aegrotos curando in xenodochiis,quidam mortuos sepeliendo,cl: Iii aliis rationibus dum in proximos benevolentiam oslendunl. Deo gratum obsequium praestant.

Tertium genus csl eorum, qui profitentur vitam mixtam,quod etiam in varias formas dividitur juxla varias eorum institutiones. Quidam cnitn sequuntur regulum s. Augustini, quidam s. Dominici,quidam s. Francise! etc.

Quod autem haec ordinum varietas fuerit in usu in veteri Ecclesi <, el utilissima sit, facile probari potest. Nam, ut cx Hieronymo. Angus·' io,Cassiano looi< nolalis patet, semper fuerunt tam eremitae . quam coenobitae, qui vitam conici iplaliviim prolileclur. Quod cliam fuerint, qui vit:· i nclivam exercerent, palet cx Cassiano coli;". 14. quae csl prima abbatis Nestoris cap. 4. ubi dicit, cx religiosis sui lemporis alios dedisse operum coi lem-

piationi, alios curando xenodochio , alios alendis pauperibus, alios miserorum suscipiendo palrocinio etc. Quod denique fuerint, qui vitam mixtam sequerentur,perspicuum est tum ex eodem Cassiano ibidem, ubi dicit, quosdam cliam religiosos dedisse operam instruendis cl docendis imperitis , imn ex b. Augustino , qui in duobus sermonibus de communi vita clericorum asserit, sc instituisse in suo episcopatu religionem regularium clericorum.

Quod autem in his tribus generibus religionum mullae essent diversitates, juxta varias observationes ct ritus vivendi. docet Epiphanius in line librorum contra haereses, ubi dicit, quosdam religiosos cx instituto sui ordinis abstinuisse a carnibus, alios cliam ab ovis, alios etiam a piscibus, alios cliam n pane, llursum.quosdam nudis pedibus ambulasse, alios saccum interitus gestasse , alios humi cubasse etc.

Jani vero quod haec varietas institutorum in eadem lidei consensione nihil obsit Christianae religioni, sed potius valde prosit,huic inlclligi potest, quod hac ratione provisum est omni hominum generi, ut nemo sit, qui velit ad perfectionem tendere et non possit. Varia enim sunt hominum ingenia, variae propensiones,nec pares omnibus vires. Unus diligit solitudinem, alius gaudet frequentia ; unus libenter orat,alius libentius legit,vel operatur etc. Si ergo omnis rcligio requireret solitudinem, vel omnis communionem ct frequentiam, aut si omnis religio abstinentiam a carnibus indiceret,vel nulla indiceret etc. pauci admodum religiosi esse possent. Aunc aulem in tanta varietate religionum potest omnibus satisfieri.

Altera ratio esse polcsl. quia cum omnis ordo initio fervent, ac mullos homines excilel ad pietatem; paulaliin aulem poslea fervorem illum remittal. Deus subinde novos ordines excitando , quasi perpetuo fervorem in Ecclesia sua nunc per hos, nunc per illos conservai.Ccrle si quis legal vilain, el res gestas sanctorum Antonii, Benedicti, Bernardi. Brunonis, Francisci, Dominici cl aliorum , qui aul novos ordines instituerunt, aut vclercs jam pene collapsos restituerunt, is fatebitur esse verissimum,quod diximus de mirilico ardore in studium pietatis et multorum hominum conversione a peccatis ad Deum per novos ordines religiosos.

CAPUT IV.

De *confirmatione religionum.*

Oritur hoc loco brevis quaedam dubitatio, an religionum institutio libera sil, an vero egeat summi pontificis confirmatione, sed facilis csl solutio.Duo Mquidem in omni religione inveniuntur ; essentia ip*.i religionis, quae in Iribus volis sila csl; cl determinatio illius essentiae ad certum modum vivendi. Et quidem essentia religionum in evangeliq fundamentum habet. ul paulo posl demonstraturi sumus: proinde ex hac parle non egent religiones pontificum approbatione. Modus aulem ille varius, quo tria vola suscipi possunt, non ita perspicue in evangelio elucet, ct non parum cx prudentia el directione humana pendet. Quare pontificis confirmatione indigere potest el nunc re ipsa , propter jus positivum novas religiones prohibens, omnino indiget. Ilaque Antonius, Basilius, Augustinus,Benedicius , auctores religionum fuerunt, nec ullam leguntur a pontifice approbationem quaesivisse , proplcrca quod nondum exslarcljus ecclesiasticum id praecipiens.Condendi aulem novi juris haec fuit occasio.

Ad annum Domini circiter 1170. pauperes de Lugduno ordinem quemdam religiosum instituerunt. sed mullis admixtis superstitionibus ct haeresibus. Quocirca a Lucio 111. Alexandri III. successore hacrcseos damnati fuerunt, cl secla eorum reprobata,ul scribit abbas urspergensis in Chronico anni 1212. Illi vero poslmodum, idesl, tempore Innoccnlii III. sedem aposlolicam adeuntes diu institerunt, ul idem auctor ait, ut reconciliarentur cl rcligio ipsorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

Inde igilur facium est. ut b. Franciscus el b.Dominicus volentes similiter novos ordines instituere, el metuentes, ne sibi accideret, quod videbant accidisse Waldensibus,noluerunt confidere suo judicio , sed a pontifice confirmationem petiverunt et impetraverunt. Paulo aulem post in concilio lateranensi generali considerans Innocentius III.periculum, quod imminebat Ecclesiae,si unicuique liceret novam religionem excogitare , prohibuit, ne deinceps ullus novus ordo instilueretur , nimirum sine approbatione apostolicao sedis , ul habemus cap. fin. dc rclig. dorn. Quod decretum renovavit Gregorius X. in concilio lugdunensi . ut habemus cap. unico, de relig. dom. in 6.Atque hinc coepit esse necessarium, quod anlea erat liberum.

CAPI T V.

De *origine religionum.*

Quod ad quartum allinet de origine , adversarii Iria docent. Primo, religiones incoepisse demum quarto saeculo, idesl, post annum Christi 300.primosque auctores fuisse Antonium. Macharium , et similes. Ha docent Magdcburgenses Cenlur.t.c. 6. col. JCI. Coepit. inquiunt, hoc *saeculo primum monastice clc.* Idem repetunt saepissime.

Secundo , religiones coepisse parlim casu, partial errore, parlim prava imitatione. Ccnlur.i.cap. G. coi. П0. dicunl Magdcburgenses , non sponte sua ad soliludinem concessisse primos eremitas, sed casu quodam , nimirum, ul fugerent persequulionem. Id . quod scribit de Paulo primo eremita b. Hieronymus in ejus vita . el Sozomenus lib. 1. cnp. I3.iidem aulem Magdcburgenses Cent.5.cap. G. col. 700. Coepit, inquiunt, *monachatus parlim*

obscuratione- doctrinae, de. justificatione. et veris cultibus Dei, parlim em prava aemulatione Ebenorum.

Tertio, addunt Philippus in apologia pro ari.27. confessionis uuguslimue. ct Calvinus lib. Instil, cap. 13. § 10.luisse quidem apud veteres quarti et quinti sacculi aliquos monachos, sed eos,qui nunc sunt, nihil cum illis habere commune.ct ideo vere dici posse, monachatum, qualjs-nunc csl, rem norim cl recentem esse.

Nos ergo primo ostendemus religiosam vitam diu ante quartum saeculum incQcpisse.Secundo, originem ejus non fuisse casum", vel errorem, vel pravam imitationem,sed perfectionis desiderium.Tertio, religiones, quae nunc sunt.easdem es.se quoad essentiam cum iis,quae erant temporibus antiquissimis. Dicimus itaque primum vitam religiosam adeo esse antiquam , ut quaedam ejus adumbratio fuerit in lege naturae ante diluvium : major quaedam expressio in lege Moysis:perfcclio aulem apostolorum tempore.

Habemus in primis Genes. 4. de Enos: *Iste coepit invocare nomen Domini.Ex* **quo loco colligunt auctores.hunc Enos instituisse peculiarem aliquem cultum el sublimiorem , quam esscl religio vulgi: nam anle Enos ccrlc cliam Adam, cl Abel, el Setli Deum invocaverunt : el.tamen iste dicitur primus coepisse invocare nomen Domini. Vide de hac re Waldcnsem lib. 3. doctr. lidei. ari. 1. cap. 1.**

Habemus deinde Num. G. vola Nazaracorum. qui **scipsos Domino consecrabant : ad (piorum exemplum cliam in Ecclesia quosdam scipsos lotos divino cultui devovere scribit Origines hom. I I.in Levitico.**

Habemus deinde in eodem Testamento veteri, Hcliam cl llclisaeum,ac filios prophetarum sine uxoribus cl divitiis in hoc mundo vixisse. De quibus b. Hieronymus in epistola ad Rusticum, (piae esi ordine quarla: *Filii prophetarum.inquii, quos monachos in veteri Testamento legimus , aedificabant sibi casulas . prope fluenta Jordanis; et turbis urbium derelictis, polenta et herbis agrestibus victitabant.* **El episl. 13. ad Paulianum, de monachis loquens: .Voster** *princeps.***inquii,** *Belias, noster llelisaeus ,* **nos** *ri duces [ilii prophetarum. qui habitabant in agris el solitudinibus, el faciebant sibi tabernacula prope fluenta Jordanis.*

Habemus cliam Hieroni. 35. insignem commendationem nepotum ilechab. qui cum eis pater,sive avus praecepisset,ul domos non aedificarent,agros non seminarent,vineas non plantarent.vinum numquam biberent.vitam durissimam quasi extra mundum agerent. omnia diligentissime observarunt. Quos cliam monachorum nostrorum figuram gessisse scribit Hieronymus in eadem ad Paulinum epistola.

Denique Joanncm Baptistam monachorum el eremitarum principem fuisse.scribunt fere omnes Patres. Nazianzenus orat, in Basilium . s. Rasilium , (piia monachus fuerat. cum Joanne Baptista compand. Chrysosloinus hom. I. in Marcum . *Sicut,* **inquii,** *sacerdotum principes sunt apostoli.* **sic** *monachorum princeps Joannes Baptista esi.***Ilieronymus ad Euslochium dc servanda virginitate.de eremitis disserens:** *Hujus vitae,* **inquii,** *auctor Paulus, illustrator Antonius, cl ul adsuperiora conscendam, princeps Joannes Baptista.* **Idem (locenl Cassianus collai. IS. cap. G. Sozomcnus lib. 1. hist. cap. 12. Fidorus lib. 2. de divinis officiis cap. 15. cl b. Bernardus scrm.de cxccllenlia Joannis Baptistae.**

Veniamus ad novum testamentum,cl ostendemus ante annum 300. fuisse monachos in Ecclesia.Primum id prohatur ex Alhanasio in vita b. Antonii. ubi Athanasius doccl, anle Antonium non fuisse quidem eremitas, sed tamen monachos fuisse, qui in agris, civitatibus vicinis, monasteria sua constituebant : cl Antonium , cum is monachus fleri vellet, ad senem quemdam accessisse, qui ab incunle aclale monaslicen exercuerat. Ex quo sequitur cl b. Antonium non fuisse prunum monachum cl anle annum Domini 300. fuisse monachos ; nam Antonius floruit initio IV. sacculi: anno enim 300. erat annorum 40. ul colligitur cx Chronico Hieronymi, el tamen ipso adolescente inveniebantur mulli monachi senes.

Quoniam autem Magdcburgenses Cent.Leap.IO. col. 130G. subdubitant, an haec vita sil ab Alhanasio scripla, facile id probari potest: Nam scripsisse Albanasium vitam Antonii . leslanlur Nazianzenus, in Alhanasio,Hieronymus dc viris illustribus in Antonio, in Evagrio et in Alhanasio. Rudinus lib. 1. hisl. cap. 8. Augustinus lib. 8. Confess, cap. G. Paulinos in vita Ambrosii.Palladius in historia Lausiaca . cap. 8. el .Socrates lib. 4. c. 18. Quod aulem haec ipsa, quam habemus.sit ilia ipsa Albanasii, patcl cx eo,quod csl revera insigne volumen,ût Hieronymus dicil fuisse librum illum Aibanasii; 1tem continet plurima illa miracula, quorum meminit Augustinus. Praelccea recenset historiam illam dc anima Ammonis, quam Palladius el Socrates ex libro Alhanasii de vita Antonii referunt. Denique nihil in contrarium asseruniCenlurialores,nisi judicium suumislullum autem est sme ulla ratione.vel conjectura, vel auctoritate id in controversiam vocare, dc quo nemo dubitat.

Probatur secundo cx Damaso. qui in vita Dionysii papae scribit, hunc ipsum Dionysium cx monacho ad pontificatum assumptum fuisse. Constat autem c.\ Chronico Eusebii,Dionysium Romae sedisse anno Domini 2G6. non ergo monachi coopérant posl annum Domini 300. .

Terlio probalur ex Cypriano cl Tertulliano . qui cliam antiquiores Dionysio papa fuerunt. Scribit enim Tertullianus librum do velandis virginibus el Cyprianus Tertullianum soquulus scribit librum ejusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Ulerque aulem loquitur dc virginibus religiosis el per solemnem professionem Deo consecratis. Nam Tertullianus distinguit in eo lib. inter virgines mundi . idesl, sacculares el virgines Dei, idesl. sanctimoniales, de quibus ait: 0 *sacrilegae manus,quae, dicatum Dea habitum detrahere potuerunt! Quid pejus aliquis persequulor fecisset, si hoc a virgine electum cognovisset:***El infra.eas alloquens:** *Nupsisti,* **inquii,** *Christo, illi tradidisti carnem luam clc.* **Similia habet Cyprianus.**

Quarto,probatur cx Dionysio aréopagila, Tertulliano antiquiore ; is enim epistolam scribil ad Dcmopbilum monachum,el libro de Eccles.hierarch, cap. 6. prolixe explicat monasticae, professionis formam.

Fatentor Magdeburgenses vere de monachis scribere auctorem ejus libri.sed cum negant esse Dionysium Pauli apostoli discipulum , Center. 1. lib. 2. cap. 10. colum. G24.quod idem negant Laurentius V illa, cl Erasmus in annotat, ad cap. 17. Aciliem Lutherus , Calvinus et omnes haeretici. At opem ista nomine Dionysii citant 1res veteres pontifices, Gregorius I. hom. 31. in evangelia , Murtinus I. in concilio romane ct Agatho in epistola ad imperatorem Constantinum IV.Item Nicolaus papa 1. in epistola ad Michiielcm imperatorem citat epistolam s. Dionysii areopagilac, ad Demopliihim monachum. Item duo generalia concilia VI. actor. 1. et VII. canon. 2. Praeterea doclorcs plurimi,ul s.Maximus,qui annotationes scripsit in Dionysium. Sophronius patriarcha Ilicrosolymae in oratione pulcherrima·, quae habetur act. I I. sextae synodi, Damascenus lib. I. cap. 12. de fide, Euthymius. Pnnopliae part. I. til. 2.Anastasias bibliothccarius in epistola ad Carolum Calvum , Ililduinus in epistola ad Ludovicum Pium,cl alii posteriores omnes. Non est autem ullo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id , quod nunc Valla cl Erasmus Tidisse sc dicunt.

Deinde sic possumus ratiocinari : Auctor horum librorum non polesl esse rcccniior. (piam sil b. Gregorius, ul notum csl, cum a Gregorio ipso citetur. Rursum non polesl esse reccnlior, quam sil llieronymus:Nam Gregorius eum citans vocat antiquum el venerabilem patrem , non autem vocaret ohliqUUtn hominem , suo saeculo proximum. Non potest etiam floruisse paulo ante Hieronymum , inest IV. sacculo:Nam sine dubio tunc Hieronymus posmssd cum inter scriplores ecclesiasticos: non enim potuisset ignorare scriptorem.qui sua memoria cxiilissel. El praeterea notus fuisset eadem ratione Ambrosii), Augustino, Chrysoslomo, aliisque P.ilribus, quibus tamen incognitus fuil, quantum cx eorum operibus colligi polesl. Quare ncccssc est, ul Anaslasius dicil, auctorem esse antiquissimum ct suppressum fuisse ab haereticis , ac lan-d(m Romae repertum luisse tempore beati Gregorii, vel paulo ante.

Γδ quo solvitur argumentum Vallac , Erasmi cl Centuriatorum , qui hoc utuntur tanquam praecipuo argumento , quod Ambrosius, Chrysoslomus, Augustinus, el maxime Hieronymus numquam citent hos libros. Hoc enim argumentum eorum nobis maxime favet : Nam cum isti Patres non citent haec opera,signum csl auctorem hunc non cxlilis· sc ipsorum tempore, cl cum constet ex Gregorio cum non es-e illis posteriorem, scquilur necessario esse longe antiquiorem.I nde eliam Valla testatur. plurimos viros doctissimos sensisse haec operi non essi· quidem Dionysii areopagilac . sed lumen auctoris fere aeque antiqui, nimirum Apollinaris Hierapolitae, vel, ul alii volunt. Dionysii Corinthii . quorum ulerque floruit anno Domini 17 t. ' I iscbius testatur in Chronico. Hoc autem etsi non est verum, tamen nobis sullicil ad asserendam antiquitatem monasticos.

Quinto probatur ex Philone Judaeo, qui eliam Dionysio nrcopagita fuil antiquior. Philo igitur in lib.de vita contemplativa «upplicurti.prolixc admodum describit vitam ct mores monachorum el sacrarum virginum, quos instituit in Aegypto s.Marcus evangelisla , ubi aperte ponit professionem continentiae el paupertatis , jejuniorum . psalmodiae etc.

Magdeburgenses Centur. I. lib. 2. cap. 3. pag. IS.fatentur Philonem liaec scripsisse,sed eum non esse loquulum de Christianis,sed dc Esscnis,quao erat secta Judaeorum omnino similis nostris religionibus. Hoc autem non probant alia ratione, nisi quia nondum Christiani talia exercitia habuerunt. Quod sicis objiciamus, hoc esse petere principium , respondebunt. ul solent, nos agere sophistas.

Probemus igitur breviter non dialectica ratiocinatione . sed testimoniis Patrum , Philonem de Christianis esse loquulum. In primis Eusebius lib. 2. histor. cap. 16. dicil Philonem Romae s. Petrum vidisse . atque ejus adhaesisse colloquiis, verbum Dei praedicantis cl eorum vitam,qui in monasteriis degunt.luculenter scripsisse.Item Epiphanius haeresi 29. quae est Nazaracorum, de hoc libro Philonis loqueris: *Monasteria ipsorum,* inquit, i» vicinia circa *Mariam paludem recensens, non dc aliis narravit, quam de Christianis.*

Praeterea Hieronymus dc vir. illuslr.in Philone, posleaquam docuit Philonem dc Christianis esse loquulum. subjungit: *Ex quo apparet,* inquit, *talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur, el cupiunt.* Praeterea Cassianus lib. 2. c. 5. dc institutis coenobiorum asserit, a s. .Marco acgyplios monachos accepisse primam vivendi normam. Id quod non polesl Cassianus didicisse , nisi cx hoc libro Philonis. Idem asserunt disertis verbis: Reda prologo in .Marcum. Sozorncnus lib. I.cap. 12.cl Nicephorus lib. 2. cap. 15.

Dicet fortassis aliquis, similia narrat de Esscnis Josephus lib. 2. dc bello judaico cap.7. cl lib. IS. nnliq. cap. 2. iis.quae narrat Philo. Constat autem Joscphum dc Judaeis loqui, cum aflirmcl 1res esse, Judaeorum sectas, Pharisacorum, Sadducacorum, Essenorum. b

Respondeo : Duas esse dc loco isto Joseph! opiniones.Quidam enim asserunt non loqui dc eisdem Jusephum cl Philonem. Nam Josephus lib. IS.anliq. cap. 2. asserit Essenorum sectam antiquam apud Judaeos fuisse : Philo autem indicat sc loqui de. disciplina suo tempore exorta. Praeterea inulta tribuuntur Esscnis a Josepho.quac sunt manifeste erronea et superstitiosa.quorum nihil tribuit Philo suis therapculis. I nde s. Nilus initio asecticorum suorum . asserit Essenos (de quibus videlicet Josephus loquitur) habuisse quidem mores similes moribus monachorum , sed quia Ildc in Christum carucrunt, nihil eis profuisse sanctos mores.

Alii docent tam Philonem , quam Joscphum dc Christianis loqui . quibus favero videtur b. Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virgi-

nilnto . tibi de monachis loquens : *Taies* , inquit, *Philo,Platonici sermonis imitator,talcs Josephus, graecus Livius, ùi secunda judaicae captivitatis historia , Essenos referi.* Quam sententiam luetur Matthaeus Galenus lib. de orig. monasticos cap.5. cl ad ea , quae objiciuntur ab aliis, dc erroribus , qtios Iribuil Josephus Esscnis el de coruin antiquilaie, fcspondel.Josephum non fuisse consequulum exacto mysteria nostrorum monachorum, cl ideo frequenter lapsum esse el eos confudisse cum antiquis Judaeis. Fuerunl enim hia genera ejusdem fere nominis, nimirum Esseni Samaritani, de quibus Epiphanius haeresi 10. item Esseni Judaei,dc quibus Epiphanius haeresi 19. quos tamen ipse Osscnos vocal. Denique Esscni Christiani. cx Judaeis conversi,quos Epiphanius Esseos,vcl Jcsscos vocat haeresi 29. Credibile igitur est, Josephum confudisse nostros Jcsscos cum suis Esscnis.praesertim cum co tempore Christiani pro Judaeis haberentur. Ulraquc solutio probabilis csl.

Sexto probatur cx apostolorum exemplo,qui vere primi fuerunl monachi chrisliani; nam quod vitam cocnobiticam instituerint. ubi esseni omnia communia, paid ex actis apostolorum cap. 4. Quod ea ratio vivendi non fuerit omnium Christianorum,sed eorum tantum, qui volebant perfectius vivere, patet cx c. 5.Aci.ubi cum Ananias fraudassel de pretio agri el decipere voluisset apostolos . audivit a s. Petro: *Nonne manens libi manebat, cl venundatum in tua erat poleslate ?* Quod eliam voto ad eam perfectionem se obligarinl apostoli, docet Augustinus lib. 17. de Civ. Dei cap. 4. *Hoc votum* , inquit, *potentissimi voverant* cic.Quod denique ab apostolorum exemplo coeperint religiones, testantur plurimi Patres . ul Eusebius lib. 2. hist. cap. 16.Hieronymus de viris illustribus in Philone,Augustinus serm. 2. de vita communi clericorum , l'ossidius in vita Augustini.Isidorus lib.2. dcofllc. cap. 15. Denique Cassianus collai. IB. cap. 5.*Itaque* . inquit, *coenobitarum disciplina a tempore praedicationis aposlolicae sumpsit exordium.*

Al Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. G. col. 506. objiciunt Chrysoslomum , qui hom. 25. in episl. ad Hebraeos: *Neque vestigium*, inquit, *monachi tunc erat, sed omnia ad saeculares loquebalur b. Paulus.*

Ilespondeo : Chrysoslomum loqui solum de Ecclesia Corinthiorum. Exponit enim illa verba Pauli I. Corinth. 5. Si *quis frater nominatur in vobis etc.* ac dicit Paulum nomine fratris non inlelligere solos monachos , sed quoslibet fideles , quia tunc ne vestigium quidem erat monachi apud Corinthios.Al non proptcrca sequilur.non fuisse tunc monachos in Palaestina cl in Aegypto.Quod autem Chrysoslomus non neget apostolorum tempore fuisse monachos . patet cx plurimis ejus testimoniis. Nam hom. 17. ad populum de monastico loquens: *Tanti est.*inquit.*philosophia a Christo introducta.* Certe si Christus introduxit monosliccn , jam erat tempore Pauli apostoli. Hom. 11. in acta dicil.monachos sic vivere,ul olim milio Ecclesiae vivebant fideles omnes, in Hierusalem. Item hom. 69. in Malth. dicil monachos eliam habitu imitari apostolos. Denique lib. 3. coni, viluper. vitae monasticae, non procul a line , asserit ea ab apostolis impleta, quae nunc a monachis implentur.

Nunc quod allinet ad secundum, non occasione perscquulioniim cl casu exortam esse vitam monasticam , facile demonstrabitur. Nam dc coenobitis non est dubium , cum exstiterint ante omnes perscquuliones. De eremitis idem probatur; nam etsi Paulus primus eremita occasione perscquulionis solitudinem colere coeperit, tamen Antonius non tali occasione coepit, sed solo studio vitae purioris , ut cx Alhanosio in ejus vita perspicuum est. Vita autem eremitica non a Paulo , sed ab Antonio introducta csl; etsi enim Paulus primus omnium in cremo vixerit, tamen non habuit ipse discipulos, nec fuit notus , nisi paulo ante morlepi. Antonius nutem vere princeps eremitarum dici debet, quippe qui nec ab alio didicit cl ipse docuit omnes. Quare rcclc Hieronymus in vita Pauli dicil, Antonium merito vocari auctorem vitae eremiticae,non tam quod ipse omnes praecesserit, quam quod ab ipso omnium incitata sint studia.Quocirca ulerque dici potest primus eremita , Paulus quidem tempore, Antonius autem magisterio.

Quod eliam caussa instituendae vitae religiosae non fuerit obscuratio doctrinae de juslificalione;vel prava Essenorum imitatio , cx iis . quae diximus , manifestum est : Nam auctores religionum fuerunt primum apostoli, ac deinde Antonius, Basilius,Augustinus doctissimi ct sanctissimi homines , quos non possumus ignorantiae el pravae aemulationis accusare. Nam Basilium fuisse auctorem cujusdam ordinis monastici testatur Nazianzenus in ejus vita: Augustinus vero a se institutum monasticum ordinem fatetur lib. 3. conira literas Petiliani c. 40. Certe autem inter Graecos vix invenietur aliquis Basilio doctior, ul nec Augustino inter Latinos.

Quantum ad tertium . quod essentia monasticos eadem sil nostrorum cl antiquorum monachorum, plurimis testimoniis probari posset, quae postea alTerentur in disputatione de votis. Nunc, quia Calvinus cl Melanchlhon per antiquos monachos intelligunt cos,qui erant tempore sanctorum Augustini el Basilii, cx his duobus probemus sententiam nostram.

Essentia vitae religiosae in Iribus illis virtutibus, obedienlia , paupertate, castitate, ab omnibus hujus temporis religiosis constituitur. Idem iiebal ab antiquis: Nam Augustinus lib. 1. de moribus Eoclesiac cap. 31. vitam coenobitarum explicans ; Primum ait. eos spretis mundi hujus illecebris in vitam castissimam el sanctissimam congregari. Secundo addit.a nullo quidquam possideri proprium. Terlio adjungit. Patres nulla superbia consulere iis , quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate , magna illorum in obtemperando voluntate.

Basilius nutem in praefatione constitutionum monasticarum. de monacho futuro sic loquitur: .Vuplias. inquit, *velati compedes fugit, his autem relictis, vitam suam Deo consecrat et castitatem profitetur, ut neque facultas ipsi sit conversionis ad nuptias.* Item. c. 22. constitutionum . de obedicnlia fusissime disputat, ac tandem concludit, ila oportere monachos obedire praeposito, ul oves pa-

Mori. nique ul instrumentum *fabro: Aon curiose* , inquil. *investigando praecepta. ubi peccato fuerint paru,sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quae sunl demandata.* Denique cup. ull. disserit dc paupertate, ne docel,monachum ab omni prorsus privata rerum materialium possessione liberum esso debere.

Porro fuisse olim eliam cucullas cl reliquum habitum monasticum, necnon psalmodiam, jejunia , ciborum delectum, aliaquc id genus instituta , cognosci potesl, tum ex Epiplianio in compendiaria doctrina, lum cx Joanne Cassiano in libris de institutis coenobiorum.

CAPI T \1.

Mendacia deteguntur et calumniae refutantur.

Quantum ad quintam partem quaestionis, referemus breviter mendacia quaedam manifesta . vel absurdissimas sententias Inum praecipuorum hujus tcmporis-haercsiarcharum , Lulheri, Melanchlhonis,Calvini.quas indispulationibussiiis contra monasliccn protulerunttthorum enim mendaciorum refutatio plus valet ad cos confundendos , quam mulla subtilissima argumenta.

I.iitlicrus igitur in epithalamio. Primo asserit . mulieres nonnisi ad matrimonium creatas fuisse. At si Ita est, non igitur in cocio ullae erunt mulieres, ubi non nubent.neque nubentur,ct incidemus in haeresim Origenisldrum . qui in futuro sacculo negant futuram sexuum distinctionem , quam Hieronymus refellit in epistola contra errores Jonnnis hierosolymitani. Frustra etiam fuerunt in hoc mundo tot millia sanctissimarum virginum . si mulier non est ad aliud creata, quam ad nuptias.

Secundo dicil. idem esse consultaro, sit ne ducenda uxor,et sil no comedendum el bibendum.At do priore omnes sapientes consultant.eliam ethnici. ut palet cx Gellio lib. I. cap. do posteriore , soli stulti, vel ne stulti quidem.

Tertio dicil,Moysem praecepisse omnibus Judaeis matrimonium,Ita ul nullo modo licuerit in veteri Testamento carere uxore. Quomodo igitur Ilelins, Ilelisacus, Ilicrcmias. Joannes Baptista uxoribus •aruerunt? Garnisse enim probat Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum. Sed Lulherus hoc praeceptum non in divinis literis repcril. sed ex Rabinorum deliriis sumpsit. .Xnm Rabbi Salomon in cap. '.·. Gen. vult esse reum homicidii, qui liberis non ‹l it operam cl Rabbi David Kimhi in cap.50. Is,line ait, sententiam esse antiquorum Judaeorum. cum qui non relinquit lilium, esse lanqiiam cxcommunicatum a Deo.

Quarto dicil. ct saepissime repetit, cl inculcat I'julum. cum ail, se potuisse circumducere ooroorrni mulierem 1. Corinth. 9.voluisse dicerc, se potui"··* ducere uxorem, quasi περιάγει·/ cl γαμεἰ.·/, idem signiRcent, quae csl imperitia . vel malitia mtoknbllh.

Quinio dicil, virginitatem quidem praestare conjugio, lamen mulierem conjugatam meliorem esse coram Deo. quam sil virgo: qmie quam bene cohaereant, ipse viderit. Certe aliter loquitur b. Augustinus lib. de sancta virginitate cap. 31. *Cum ergo,* inquil, *perpetuae continentiae professores se conjugalis comparantes.secundum Scripturas compererinl eos infra esse et opere et mercede el voto el praemio . statim veniat in mentem quod scriptum est: Quanto major es, tanto humilia le in omnibus.*

Idem Lulherus lib. de volis monasticis. Primo dicit.Ecclesiam primitivam et novum Testamentum in lotum ignorasse vovendae cutusquo rei usum.At b. Mariam vovisse continentiam docet Augustinus de sancta virginitate cap. î. *Quomodo,* inquit. *ait Maria, /iet istud: quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem sc ante, vovisset.* Vovisse eliam apostolos , aliosqiie multos in primitiva Ecclesia , paupertatem cl continentiam,infra ostendemus in quaestione de volis. Irnmo Lulherus ipse in hoc ipso libro paulo inferius dicil. In baptismo omnes Christianos vere vovere omnia praecepta. At hoc votum primitiva Ecclesia non ignoravit, nisi eliam baptismum ignoraverit.

Secundo dicil, formam vovendi hanc esse debere, si pie vovendum sil: Voveo castitatem, paupertatem el obedienliam usque nd mortem liberc, idesl, ul mulare possim quando volo. Al si usque ad mortem continentiam polliceris , quomodo libero? si libere, quomodo usque ad mortem?

Tertio dicit.Christum numquam consuluisse.virgnilalem, sed ab ea potius deterruisse, el apostolum. cum ail: *De virginibus praeceptum Domini non habeo, consilium aulem do,* voluisse dicere, non consulo, sed absterreo. Quid Ista glossa praeclarius? Adde quod idem Lulherus in assertione articuli 30.ail nullum esse consilium evangclicuni, nisi unum virginitatis.

Quarto dicit.unam vitam non esse meliorem alia coram Deo. sed omnia paria . cum Jovmiano; el quia noverat a b. Hieronymo Jovinianum confutatum, dicil Hieronymum ul placeret amicis ea dixisse ct Scripturae loca inconsiderate undique corrasisse.cl ea ail suum propositum detorsisse: *Pie dicam,* inquil. *depravasse.* El Jovinianum ab eo non solida eruditione, sed sola auctoritate sua superatum.cl tandem concludit: *Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit unus illorum* de. *quibus in Eze,-chiele dicit Dominus: Propheta cum erraverit cl mendacium loquutus fuerit . ego Dominus decepi prophetam illum?* At Augustinus cpistol. 29.ad Hieronymum, libros Hieronymi contra Jovinianum vocat suavissimam . praedarissimamque disputationem.el epist,28.Jovmiani librum vaniloquia nominal.

Quinio dicil. optimam formam religionum futuram. si ad professionem nomo ndinillatur ante annum 70. vel 80. Il hoc absurdissimum est cl indiguum quod refellatur. Certe Hieronymus in epistola ad Eustochimn de custodia virginitati , de coenobitis loquens: *Senibus,* inquil, *cl parvulis saepe sit prandium, ut aliorum fessa sustentetur*

aetas,aliorum non frangatur incipiens.Ex quibus verbis duo colllgimusnmum.fuisse tempore s.Hieronymi iu monasteriis homines omnium aetatum , senes, pueros ol mediae aetatis viros ; alterum , minus aptos esse ad labores monasteriorum homines nimium senes, aut nimium juvenes , qoandoquidem oporteat his prandia praebere,jejunantibus caeleris.

Philippus Mclanchthon in Confessione Augusto* na ari. 27. cl in apologia ejusdem articuli. Primo dicit, tempore s. Augustini monasteria fuisse libera collegia, non astricta ullis volis. At Augustinus in psal. 75. ail: *Nemo positus in monasterio frater dicat, recedo de. monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio. perventuri sunt ad regnum coelorum, et illi.qui ibi non sunt.ad Deum non perlinent.Respondetur ei, sed illi non voverunt lu* roi *isti.*El in psal.mt.de apostatis ail: *Dum* non *perseveraverit implere quod vovit. sil desertor lam sancti propositi el reus voti non redditi.*

Secundo dicil. monasteria olim fuisse scholas sacrarum Hierarum ct aliarum disciplinarum. At llasilius in constitutionibus monasticis . Cassianus de institutis coenobiorum, Hieronymus in epist. ad Rusticum ct in alia ad 1‘aulinum de institutione monachi, Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiae cap. 31. aliique veteres dnm describunt instituta monasteriorum, meminerunt oralionis.jejuniorum, psalmodiae, continentiae, obedientiae , pauperta-tis. Dc scholis literal um ct dialecticae aliarumquc disciplinarum ne verbum quidem.

Tertio dicil: S.Bernardum ct Francisc.um ob solam corporis utilitatem religionem susccpissetcorports vero ulililalcm vocat carere impedimentis conjugii, curis liberorum educandorum ct similibus, quae quidem non immerito ad corporis quondam utilitatem perlinere dicuntur.Sed quod s.Eranciscus nudis pedibus ambularet, una sola (unica , caquc cilicina cl asperrima uteretur , humi cubaret, lotas noctes vigilaret, fere semper jejunaret , pane solo cl aqua.ul plurimum susleUlarelur.quis nisi insanus ad corporis utilitatem referret? Porro s. Bernardus non solum durissime vixit, sed eliam scr. 30. in Canlic. et alibi passim aperte docel,non esse monachi, sed medici , corporis utilitatem el bonam habitudinem curare,monachi vero esse spiritus ulililalcm quaerere ct carnem crucifigere et corpus castigare, ut spiritus vivat el valeat.

Quarto dicil: Monachatum esse nuper inventum; quod quantum sil mendacium, jam a nobis demonstratum est, cum ab apostolorum tempore eum deduxerimus. Praeterea libenter discerem, quid vocet Philippus. Nuper: nam etiamsi negat apostolorum tempore fuisse monachos cl rursiim asserit monachos nostros non osse similes iis, qui fuerunt Augustini tempore, lamen non negat, ncc potesl negare quin saltem monachatus,qui nunc est, coeperit a tempore s. Benedicti ; id enim Lulhcruni omnes admittunt,cum videant adhuc exstare el servari regulas ab ipso conditas ct habitari monasteria, quae ipso fundavit. Ais. Benedictus ante annos mille floruit. Nisi ergo apud Philippum mille anni sint, ut dies unus, juxta Scripturas , viderit ipse quam sil veruni , nuper coepisse monachatum.

Quinto dicit , nos asserere vitam monasticam mereri justificationem et remissionem peccatorum ct applicatam aliis cos salvare,cl longe meliorem esse ipso baptismo. At haec mera calumnia est. nulli enim catholici ita docuerunt unquam. Dicimus quidem opera religionis, idesl. caste vivere, nihil proprii relinere, obedire majoribus , bona esse opera cl meritoria vitae aeternae , si a justis Dant cl conducere ad satisfactionem pro peccatis, sicut caetera omnia bona opera : at mereri justificationem nullius dicil.

Dicimus eliam, posse religiosos facere alios homines participes suorum bonorum operum.ut possunt omnes alii fideles: est enim communicatio inter membra ejusdem corporis:At posse monachum salvare alios suis operibus, idesl. mercri illis gratiam , vel gloriam , nemo catholicus dixit unquam.

Denique dicimus, inter baptismum el professionem religionis esse quondam similitudinem : quod sicut in baptisme renuncinmus diabolo: cl incipimus novam vitam, ila per professionem religionis renuncinmus saeculo cl mullis licitis volupiatilms, cl incipimus novam vitanr.cl sicut in baptismo remittuntur perfecte omnia peccata , quoad culpam ct poenam, ila in professione religiosa, quando debita intentione suscipitur, pie creditur remitti omnis poena temporalis,pro qua alioqui satisfaciendum esset, eliam culpa remissa: non lamen proplcrea anteponimus , vel aequamus baptismo professionem monasticam : baptismus enim non solum poenam, sed etiam culpam lollil, idque certo scimus ; professio nutem monastica non lollil culpam . sed solam poenam, et hoc ipsum non certo asserimus, sed pie credimus, neque csl huc nostrum inventum. Nam in primis testatur Athanasius in vita Antonii, b. Antonium in visione audivisse saucios angelos dicentes, omnia peccata sibi remissa fuisse , quando monasticam vitam suscepit.

B. Hieronymus in epist. 25. dc obitu Blesillac : *Cum.* inquil. *propitio Christo unie quatuor ferme menses secundo quodam modo sc propositi baptismo laverit.et ita deinceps vixerit, ul calcato mundo semper monasterium cogitaverit.*

B. Bernardus lib. de praecepto cl dispensatione non procul a line: *Audire,* inquil. *et hoc vultis a me. unde inter caetera poenitentiae instituta monasterialis disciplina meruerit hanc, praerogativam, ul secundum baptisma nuncupetur . arbitror ob perlectam mundi abrenuncialionem, ac. singularem excellentiam vitae spiritualis* , qua *praeminens universis vitae humanae generibus, hujuscemodi conversatio professores et amatores suos angelis similes, dissimiles hominibus facit; immo divinam in homine reformat imaginem , configurans nos Christo instar baptismi.et quasi denique secundo baptizamur, dum per id, quod morii/icamus membra nostra . quae sunt super terram, Christum induimus, complantati dentio similitudini mortis ejus etc.* Elserm. 30. iu Cantica, laborem monasticum martyrii genus esse di-

cil; nemo aillent ignorai martyrium genus esse baplismi. Denique cliam i>. Thomas 2. 2. quaesl. ull. arlic. 3. doccl reele credi per monasticam professionem satislier: pro omnibus peccalis, el esse hanc professionem alterum baptisma.

Idem Vlclanchlhon in locis communibus capile de discrimine consiliorum et praeceptorum dicil. Primo,deplorandam esse nostram caecitatem,qiiod mendicitatem, nul simile opus non mandatum, ornemus majoribus titulis. quam legem divinam,cum nullum opus possit cogitari majus . quam quod in primo praeceptu flagitatur: *Diliges Dominum Deum tuum etc.*

\d hanc calumniam breviter respondemus,neminem esse catholicorum, quis impliciter praeponat consilia praeceptis. Immo b. Thomas in 2. 2, q. 184. arlic. 3. contrarium docel ; vult enim perfectionem Christianam essentialiter consistere in observatione praeceptorum , inslrumcnlaliter in observatione consiliorum.

Possumus tamen anteponere consilia praeceptis tribus modis. Primo, comparando singula consilia non (uicuinquc praecepto,sed praeceptis illis,quae versantur circa eandem materiam; v. gr. circa materiam externorum operum versatur praeceptum : Λ'οη *furaberis;* circa eandem versatur consilium : lende *omnia, et da pauperibus;* cerium esi, consilium hoc esse perfectius praecepto, non furaberis. Similiter consilium virginitatis perfectius est praecepto: Aon *moechaberis,* et sic de aliis.

Secundo, comparando non consilia cum praeceptis, sed statum hominum servantium praecepta el consilia, cum statu eorum, qui sola observant praecepta. Neque enim dubitari potest, quin sil res longe melior el perfectior status prior posteriore, quandoquidem ille istum includit, non contra. I nde Dominus ei . qui dicebat servasse se omnia praecepta, dixit: Si cis *perfectus esse , tende omnia quae habes etc.*

Tertio, comparando consilia cum quolibet praecepto, etiam cum illo: *Diliges Dominum Deum tuum;* sed considerando in consiliis non opera externa consiliorum, sed charilatem, quam prae-.supponunt, et ad quam ducunt, illo enim praecepto, *Diliges Dominum Deum tuum,* non praecipitur charilas infinita, sed certus quidam gradus, nimirum lonia charilas, ut per eam nihil Deo aeques vel anteponas. At major gradus charilalis requiritur, ut propter Deum renuueies omnibus opibus el voluptatibus alioqui licitis; dicil enim Augustinus ser. 18. de verbis apostoli de virginibus loquens: *Major amor majus imposuit onus.*

Secundo dicit Melanchlhon, falso nos putare legem Dei tantum de externa disciplina concionari, ut ill i lege: Non occides, prohiberi injustam caedem. non autem privatam cupiditatem vindiciae, malevolentium, injusta odia etc. el hoc deducit ex eo, qttod non putamus esse peccata primos motus concupiscentiae, quibus non consentimus. lu qua re 1er ipse peccat. Primo, quod mentitur nos non agnoscere pro peccatis nisi externa opera, quod e.-d tam ingens mendacium, ut fere sil incredibile. Secundo, quod hoc deducit ex eo, quod docemus involuntarios motus animi non esse peccata, quasi nulli sint actus interni nisi involuntarii. Tertio, quod hoc ipse asserit, nimirum involuntarios motus esse peccata,immo etiam naturalem propensionem. el naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritum, vult esse peccata, quod est contra omnem rationem. Nomine enim peccati omnes intelligent actum malum el voluntarium, unde b. Augustinus in extremo lib. de perfectione justitiae, dicit, eum, qui nullo modo consentit illicitis motibus concupiscentiae, etiamsi eos sentiat, non debere dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra,* sed solum quod sequitur: *Ne nos inducas in laniationem.*

Jam Calvinus lib. 5. Instil, cap. 13. § 3. dicit nos pollutionem vocare conjugium,quod Deus instituit. Mendacium est. Nos enim quod Deus instituit, vocamus sacramentum, et magnum sacramentum cum Paulo, non pollutionem. At concupiscentiam, et membrorum inobedienliam , quam Deus non instituit, el sine qua tamen non consummatur conjugium, vocamus pollutionem el morbum, qui non peccatum sil. sed ex peccato natus sil. Vide Augustinum de nuptiis cl concupiscentia.

Secundo, dicit ibidem §8. olim pios homines, qui monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quam ut se monastica disciplina ad Ecclesiae gubernationem praepararent: quod est mendacium contumeliosum in omnes sanctos, qui c.x monasteriis ad episcopatum vocali sunt, qui, si Calvino credimus, ambitiosissimi fuerunt,cum e contrario constet cos omnes invitos ex monachis episcopos tactos. Certe b. Augustinus scr. 1. de communi vita clericorum aflirinal se monachum non episcopum esse voluisse. el ideo numquam ivisse ad loca, quae episcopo carebant, ne forte ibi episcopus esse cogeretur. Chrysoslomus el Basilius quam vehementer fugerint episcopatum, ut perpetuo in monasterio viverent, ex lib. Chrysoslomi de sacerdotio facile potest inlclligi. Hieronymus in epistol. ad Paminachium contra .loannem Ilicrosolymae episcopum, asserit se invitum a Paulino episcopo presbyterum osse creatum, cum non presbyter, sed monachus lanium esse decrevisset, Gregorius in epistola aîl Leandrum, quae habetur initio moralium, miserabiliter deplorat casum suum, quod cum elegisset perpeluo vivere in monasterio, tamen compulsus fuisset pontificatum suscipere.

El quoniam Calvinus pro se adducit cpisl. SI. Vuguslini ad monachos insulae Caprariae, cum tamen locus, quem adducit, magis nobis, quam illi faveat, ipsum locum proferamus: Vos *autem fratres,* inquit, *exhortamur in Domino, ut propositum vestrum custodiatis, et usque in finem perseveretis, ac, si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida, suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo, nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiae praeponatis, cui parturienti, si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inveniretis.* Ex hoc loco probat Calvinus, consuevisse olim, ex monasteriis episcopos el clericos aliquando peti, ex quo vult esso consequens, eos. qui monachi flebant, ideo fleri sohlos, ut se ad episcopatum, el similia ecclesia-

slira mimera praepararent: Sed hoc non esse consequens, nemo non videt, et verba illa Augustini contrarium indicunt. Nani in primis si monachi illi insulae Caprariae se praeparabant ad ecclesiastica munera, quid upiis fuit cos hortari, ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarentur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, ut propositum suum custodiant, el usque in finem perseverent, si non erant ibi perpetuo mansuri, sed solum ad tempus, donec videlicet se praeparasseni ecclesiastico ministerio?

Tertio, dicit ibidem § 10. Augustinum cum legitimum monachatum nobis deformat, omnem rigidam exactionem voluisse abesse earum rerum, quae nobis xerbo Domini liberae relinquuntur.Iloc mendacium esse, palet ex locis supra allegatis ex Augustino in ps. 75. el 1)!). el aliis infra citandis.

Quarto, dicit ibidem, Augustinum requirere in monachis, ut omnia sua instituta referant ad eam pietatem, quam Dens omnibus commendavit.idesl, ad charilatem Dei el proximi ; nostros autem monachos nescio quam novam pietatem sibi finxisse, cujus meditatione sint omnibus perfectiores. Iloc quoque mendacium est. el solum vere dicit Calvinus, nescio quam novam pietatem etc. Vere enim nescii, quam novam pietatem monachi finxerint: nihil enim linxerunt novi, cum omnibus suis volis nihil aliud cupiant, quam perfici in charilate.Quod vero monastica vita sil perfectior vita saecularium, quod tantopere exhorret Calvinus, Augustinus apertissime docet in epist. 89. q. 4. ad Hilarium, ubi sic ait : *Magister bonus mandala legis ab ista excellentiore perfectione distinxit: ibi enim dixit: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: hic autem: Si vis perfectus esse, vende omnia quae habes etc.*

Quinto, dicit ibidem § II. vitam monasticam nusquam esse vel una syllaba a Domino approbatam. Iloc mendacium refellit Augustinus loco jam citato, et Chrysoslomus hom. 17. ad populum: *Tanti est,* inquit, *philosophia a Christo introducta.*

Sexto, dicit § 12 nulli unquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquid consuluisse, sed omnes mia voce clamare, nullam penitus voculam a Chrisio emissam, cni non sil necessario obtemperandum-. Iloc impudenlissimum est mendacium; ipse enim nullum adduxit testem ad suam sententiam confirmandam. Nos autem in sequenti quaestione adducemus omnes vclcres, qui revera una voce clamant, multa esse consilia evangelica. Nunc sufficiat locus Augustini citatus.

Septimo, dicit ibidem, monachos, ut videantur aliis perfectiores, promittere se consilia evangelica servaturos, dc non jurando, de inimicis diligendis. de non appetenda vindicta. At neque ista ulli monachi vovent, et nos ea non consilia, sed praecepta esse dicimus.

Ociavo, dicit § Ii. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphcmia et sacrilego dogmate, quo professio monastica secundum baptisma nominatur. At nos ostendimus, Alhanasium. Hieronymum, Bernardum, Thomam, non abhorruisse ab illa sententia. Ipse vero pro se nullum adduxit.

Nono, dicit ibidem, tempore Augustini veros monachos totos se ad charilatem proximi accommodavisse, nostros autem a lota Ecclesia discessionem fecisse. Id vero probat dupliciter. Primo, quia veteres monachi ad eandem Ecclesiam cum caeleris Christianis conveniebant, et cum iisdem sacramenta participabant; nostris autem proprias habent Ecclesias, propria altaria etc. Secundo, quia I. Corinth. I. apostolus vocat schismaticos cos. qui dicebant: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephae:* At monachi dicunt; Ego sum Augustini, ego Benedicti, ego Francisci.

Hic est mendacium duplex: Nam in primis falsum est. veteres monachos non habuisse proprias Ecclesias, altaria, sacramenta: Nam olim tam eremitae, quam coenobitae fere omnes extra urbes procul a reliquis hominibus habitabant, el quia non poterant ad Ecclesias episcoporum vel parochorum convenire, habebant singula monasteria suum abbatem, presbyterum, a quo sacramenta percipiebant. Id manifeste indicat Augustinus tum lib. I. dc moribus Ecclesiae cap. 31. cl 33. tum in epist. 81. ad Eudoxium presbyterum et abbatem in insula Capraria ; item Epiphanius in epist. ad .loannem hierosolymilanum. ubidlcil, se ordinasse Panlinianum presbyterum monasterii belhlccmitici, quia s. Hieronymus ejus monasterii praepositus, prae nimia humilitate non audebat sacramenta fratribus ministrare. Idem apparet ex collationibus Cassiani fere omnibus, ac praecipue 18. cap. 15.

Deinde, falsum est monachos nostros discessionem fecisse ab Ecclesia, cum videamus, eos eumdem pontificem agnoscere, quem reliqua Ecclesia: ah iisdem episcopis ordinari, a quibus caeleri clerici; denique eidem populo communicare, cui caeleri chrisliani. Si autem, quia habent Ecclesias, el altaria, schismatici essent, essent etiam schismatici omnes parochi ; nulla enim est paroecia, quae non habeat Ecclesiam el altaria distincta ab Ecclesia, el altaribus aliarum paroeciarum.

Ultimo falsum est, eodem sensu, monachos dicere: Ego sum Augustini, ego sum Benedicti, quo Corinthii dicebant: Ego sum Pauli, ego Apollo; Isti enim in duobus errabant, dicendo: Ego sum Pauli, ego Apollo. Primo, quia putabant, vim sacramenti baptismi pendere a probitate baptizantis, el ideo gloriabantur, se filios esse spirituales excellentium virorum, ut exponit Augustinus tract.5. in Joann, el alibi. El patet primo ex verbis sequentibus: Λιηη *Paulus crucifixus esi pro vobis? out in nomine Pauli baplizati estis?* Secundo ex eo. quod loto illo capite, el iribus sequentibus, ad linne errorem tollendum. Paulus docet, apostolos solum esse ministros Christi. Christum autem esse. qui vere, el ex potestate omnia facit, el ideo Deum elegisse indoctos et viles, per quos mundum converteret, ne salus ab hominibus pendere videretur. Tertio ex eo, quod hinc inlelligimus, quomodo vere schismata facerent, qui dicebant: Ego sum Pauli, ego Apollo; nam tot baptismata faciebant, quot erant baplizalores, el proinde tot fides el Ecclesias.

Secundo errabant, quod temere judicabant de praedicatoribus suis, el alios aliis praeferebant,

ni palet cx illis verbis cap. 4. J«4i(e *unie lempus judicare etc. Jlihi autem pro minimo csl. ut a volas judicer etc.* Al monachi cmn dicunl: Ego sum tiigustini. ego Benedicti, solum hoc dicunl ad distinctionem ordinum indicandam. Quod si aliqui cx simplicioribus religiosis interdum contendunt pro gloria suorum ducum, cl b. Franciscurn propicr stigmata b. Dominico anteponunt, ve! c contrario, male faciunt, cl incidunt in posteriorem reprehensionem apostoli, sed nec isll proplcrca schismatici sunt, nec oportet propter paucos idiotas, universos ordines religiosorum infamare.

Decimo dicil. § III. olim nefas fuisse, mulierem «dmitterc ad votum continentiae ante annum CO. Sed aliud indicat summa illa sollicitudo veterum, Cypriani. Chrysosfomi. Ambrosii. Hieronymi, in sacris virginibus custodiendis; si enim sanctimoniales omnes excederent annum 60. non magna custodia indigeret earum pudicitia.

CAPUT VII.

Quid sit consilium perfectionis.

Sequitur nunc quaestio de consiliis perfectionis, quam secundo loco tractandam proposuimus. Ac primum explicandum erit, quid sil consilium perfectionis. cl in quo differat a praecepto. Secundo, quid sentiant haeretici, el quid catholici. Tertio, probnndn vcritas. Quarto, solvenda argumenta.

Quantum ad primum: Consilium perfectionis vocamus opus bonum, a Christo nobis non imperatum, sed demonstratum: non mandatum, sed commendatum. Differt nutem a praecepto cx parte materiae. »*x parte subjecti, cx parte formae, cx parte finis. Ex parte materiae dupliciter. Primo, quia materia praecepti est facilior, consilii difficilior; illa enim sumpta est cx principiis naturae, haec superat quodammodo naturam : Nam ad servandam conjugi lidem natura inclinat, al non ita ad abstinendum a conjugio. Ambrosius lib. I. de virgin. Quis, inquit, *humano eam possit ingenio comprehendere. quam nec natura suis indusii legibus? Aul quis naturali voce, complecti, quod supra usum naturae sil? E coelo accersivit. quod imitaretur in terris.* El Hieronymus, sive quiernnque foil auctor, sermone dc assumptione: *Profecto.* inquit, *in carne praeter carnem vivere non terrena vita esi, sed coelestis.*

Secundo: Quia materia praecepti bona csl, concilii melior cl perfectior, loquendo dc praeceptis, quae circa eandem materiam versantur, circa quam versantur consilia: consilium enim includit praeceptum. el aliquid supra praeceptum nddil. Augustinus scr 18. dc verbis apostoli; *Illae aulem,* inquit, *amantes, quibus terrenae nuptiae, vilueruni, quae terrenos amplexus non desideraverunt. usque adeo acceptarunt praeceptum, ul non recusarent consilium : ut]>lus placerent, plus* se ornaverunt.

Ex parte subjecti differunt consilia cl praecepta, quod praeceptum commune sit omnibus, consilium non ilem. Augustinus scr. 61. de tempore: *De virginitate dicitur: Qui polesl capere, cupiat: dc justitia non dicitur: Qui potest facere, faciat, sed: Omnis arbor, quae non facit fructum bonum exscindetur, cl in ignem mittetur.*

Ex parlc formae, quod praeceptum vi sua obliget. consilium in arbitrio hominis positum sit. Hieronymus in episl. ad Euslochiiim dc servanda \irginitale: *I'bi consilium. ibi offerentis arbitrium, ubi praeceptum datur, ibi necessitas est servientis.* Et Augustinus de sancta virginitate cap. 30. *Neque enim,* inquit, *sicut non moechaberis, non occides. ita dici potest, non nubes: illa exiguntur, ista offeruntur: si fiunt ista, laudantur: nisi fiant illa, damnantur.*

Ex parte linis, sive effectus, quod praeceptum observatum habet praemium, non observatum habet poenam : Consilium aulem si non servetur, nullam habet poenam, cl si servetur, majus habet praemium. lugiislinus de sancta virginitate, cap. If. *Praecepto quisquis non obtemperat reus est debitor poenae.* El infra: *Sed quoniam devitatis remissisve peccatis, adeunda est vita aeterna, in qua est quaedam egregia gloria , non omnibus in aeternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda: cui consequendae, parum est, liberatum esse a peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voveatur, quod non sit criminis non vovisse, sed vovisse ac reddidisse sil laudis: Consilium,inquit apostolus do etc.*

CAPUT VIII.

Ponuntur variae sententiae de consiliis.

Quantum ad secundum, quatuor sunt de hac. re sententiae, 1res falsae, una vera. Quidam enim volunt ea. quae nos vocamus consilia, ul voluntariam paupertatem ct continentiam , non esse consilia , sed praecepta. Alii, non esse, consilia nec praecepta, sed res indifferentes. Alii . non esse consilia nec praecepta, sed mala cl prohibita. Alii denique, esse consilia.

Prima opinio csl vetustissima eorum.qui se, aposlolicos dicebant, qui teste Epiphanio hacrcsidl. el Augustino haeresi 40. affirmabant. non posse salvari cos, ipti non viverent in, coelibato el paupertate. more apostolorum. Idem, cx parte, docuerunt Encralilac, auctore Taliano s. Justini discipulo. qui docebant omnes Christianos debere, a nuptiis abstinere ct coclibcs vivere , ul Irenaeus testatur lib. i. c. 30. item Pelagiani , qui leslc Augustino, episl. 89. el 166. negabant spem salutis iis, qui non renumdarent actu omnibus quae possidebant. Quod idem nul sensit, aul sentire, se simulavit Julianus apostata: nam, teste. Aazianzeno orat. 1. in Julianum. lege, lata decrevit, nc Christiani ulla sc ratione defenderent . etiamsi spoliarentur, vel occiderentur injuste cl rationem legis red-

dens, dicebat: velle se Christianos cogere, ul evnngelium observarent, quo praeceptum esset , ut Christiani nihil possiderent cl percutient! unam maxillam, alteram praeberent.

Secunda opinio fuit Joviniani, Vigilanlii . Lampelianorum. Jovinianusenim docuit, nullum esse consilium, neque praeceptum continentiae , cum ejusdem meriti sint virgines et conjugatae, ut Hieronymus lib. 1. in Jovinianum cl Augustinus haesi 82. testes sunl. Vigilantius idem asseruit dc paupertate: nani, ul Hieronymus refert in libro contra Vigilantium, asserebat ille melius esse opes suas possidere: el cx iis eleemosynas facere,quam omnia simul dimittere, Lampeliani idem senserunt do obedientia: nam, ul scribit Damascenus hacresi 98. volebant Lampeliani, monachos in coenobiis liberos esse debere, nec pendere cx praepositi alicujus arbitrio.

Tertia opinio est Joannis Wielcfi cl Lulheranorttni, qui primi coeperunt religiones ul malas , vituperare. Joannes Wiclef nrlicul. 21. in concilio conslanliensi, sess. 8. dicit, cos qui ingrediuntur religiones eo ipso reddi ineptos ad servanda mandata Ilei, cx quo sequitur, continentiam, obedienliam el paupertatem religiosam non consuli a Deo, sed prohiberi. Luiherus in epithalamio cl libro de volis monasticis. Philippus in locis communibus , cap, de discrimine praecepti el consilii el in apologia Confessionis Augustanae, art. 27.Petrus Martyr in libro dccoclibalu el volis monasticis. Calvinus lib. 4. Institui, cap. 13. Brcntius in Confessione Wirlcmbcrgica, capite devotis monasticis, cl alii haeretici in gencre docent, nullam esse consilium evangclicum. Quamvis enim Luiherus in assertione ait. 30. admiserit unum consilium, idesl, virginitatem, tamen revocavit postea sententia in epithalamio.

In particulari tria dicunl. Primo, vilem pauperem clcoelibcm ducere sub obedientia praelati , esse meram impietatem el superstitionem si id liat ad colendum Deum, idest. si quis putet haec placere Deo:cl esse perse meritoria. Secundo dicunt, voluntariam paupertatem cl obedientiam exhibitam ei. cui alioqui non debetur, si non assumatur adcolcndjim Deum, non esse quidem impiam, tamen esse stultam el inanem ct proinde malam.Salis enim esse, ferre pauperiem . (piam necessitas adfcrl ct obedirc parentibus el magistralibus. Tertio dicunt, continentiam, si non assumatur cum opinione cultus, sed ut instrumentum ad expeditius obeunda munera evangclii, esse bonam et laudabilem cl sic Inudari nb apostolo. I. Corinth. 7. limen non esse possibilem, nisi illis, qui sciunt. se habere peculiare Dei donum,quod tam rarum esse volunt, ul Luiherus in epithalamio dicat, neminem posse continere, nisi divino miraculo. El ubi csl unus continens, ibi esse plus quam centum millia, quibus matrimonium necessarium sit.

Quarta sententia csl catholicorum omnium , multa esse vere cl proprie consilia cvangelica , sed praecipue tria ; Continentiam , obedientiam et paupertatem , quae nec sint praecepta , nec indifferentia, sed Deo grata el ab illo commondala.

CAPÜT IX.

Asseruntur *consilia cvangelica testimoniis Scripturae.*

Quae sententia ul ad tertium veniamus , probatur primo. Scripturis. Secundo, exemplis primitivae Ecclesiae. Tertio, testimoniis veterum. Quarto, rationibus.

Primum testimonium csl Isaiae 56. Aon *dicat eunuchus. Ego lignum aridum . quia haec dicil Dominus eunuchis : qui custodierint sabbatha mea el elegerint quae ego volui, et servaverint foedus meum, dabo eis in domo mea cl in muris meis locum, et nomen melius a filiis el filiabus nomen aelemum dabo eis, quod non peribit.*

Quod hic agalur dc continentibus voluntariis . non de abscissis, vel sic natis,qui necessario continent. docent Hieronymus el Cyrillus in hunc locum, Augustinus libro de sancta virginitate, cap. 24. el Rasilius in libro dc vera virginitate, Ambrosius in exhortatione ad virgines, ct Grcgonus 3. parte pastoralis, cap. 29. el palet ex praemio.quod eunuchis promittitur. Nec enim ulla ratio est, cur abscissis vel natis eunuchis promittatur major gloria, quam .sil filiorum cl filiarum Dei. Addit autem subtiliter Augustinus. Si quis contendat . Isaiatn loqui de veris eunuchis, adhuc juvari caussam nostram:nam si eunuchis.qui continent se, quia non possunl aliud facere,promittitur major gloria,quam justis conjugalis: cerlc majore ratione promittitur iis. qui se continebunt, etiamsi possent non continere.

Est autem hoc loco observandum illud nomen : *.Velitis a filiis et filiabus:* posse habere alium eliam sensum, videlicet. ul inlelligamns promitti aliquid melius.quam fuissent filii el filiae,nam verba hebraea S'j XO 3'IO OW.idest,nomen bonum prae filiis et filiabus optime recipiunt hunc sensum, dabo illis qui carent liberis aliquid melius.quam sit habere liberos,ct sic etiam verterunt 70. Interpretes: τόπον ονομά ον χρειττω υιών . χα:. όηγαΟϊ'ρων. El recidit in idem cum superiore sententia: Nam semper anteponuntur continentes conjugalis, cum isti liberos, illi melius aliquid habituri sint.

Quod aulem continentia eunuchorum hoc loco non imperetur, sed consulatur, docent iidem auctores cl probat Hieronymus cx illis verbis: Qui elegerinl *quae ego volui.* Illi enim dicuntur eligere. qui non coguntur praecepto.Itaque sensus est: Qui elegerint quae ego volui, idest . qui transcendentes eu,quae praecepi accomodans me humanae imbecillitati,sponte suo elegerint perfectiora.quae ego cupio el vellem. Praeterea idem patet ex eo , quod qui eunuchi non sunl, etsi postponuntur eunuchis , lamen non excluduntur a regno coeloruin , immo filii et filiae vocantur : Ergo non tenentur omnes esse eunuchi, ergo non'esi praeceptum.

Quod aulem continentia non solum sit utilis in hac vita, ut adversarii dicunl, sed sil vere meritoria gloriae singularis, quod lanquam blaspbemiam horrent, patet ex illis verbis: *Nomen aeternum*

dabo eis, quod nun peribit, quod sic exponit Augustinus de sancta virginitate *cap.2H.Quid.* inquit, *tergiversaris impia caecitas? Quid temporalem tantummodo utilitatem promittis continentibus sanctis? Λomen aeternum dabo eis. El si forte, hic ipsum aeternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco, nec. unquam deerit. quid quaeris amplius? Quid dicis amplius? aeternum hoc nomen, quidquid illud csl.Spadonibus Dei. qund utique gloriam quondam propriam excellenlcmquc significat, non erit commune cum mullis, quamvis in eodem regno cl in eadem domo constilufis : Nam ideo fortasse cl nomen diclum csl, quod cos, quibus datur, distinguat a caeleris.*

Sed occurrit Petrus Martyr in lib. dc coclibalu el volis monasticis, ac probat, Isaiam loqui de veris cunucliis.qui erant apud Judaeos: Nam quia eo tempore magna felicitas erat, habere mullam prolem, dicit. Deum vpluisse consolari eunuchos, atque illis idcirco pollicitum se habiturum eos meliore iu loco, quam filios cl filias.idesl/piam Israelites reliquos , qui non cuslodiunl legem divinam , si tamen ipsi canidcm legem diligenter observaverint.

At haec expositio facile refelli potest. Primo , quia contraria est antiquis, sanctissimis ac doctissimis Patribus, Basilio, Cyrillo, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Gregorio , quibus in re dubia mullo lotius credi potest, quam uni apostatae, qui mavult Rubinos Judaeorum, quain sanctos Patres Ecclesiae sequi.

Secundo: Quia absurde Petrus Martyr per lilios Dei. quibus anteponuntur eunuchi,inlelligil Israelites malos: Nam vel dicuntur lilii Dei Israelilae mali quatenus Isriielitae, vel quatenus mali, non quatenus Israelilae. quia etiam eunuchi erant Isrâelilae el proiode filii; quocirca inepta esset collatio: non etiam dicuntur lilii, quatenus mali.quia homo, qua malus est, mm cx Deo , sed cx diabolo csl: Quare per lilios conjugati fideles cl boni inlelligunlur, qui etiam locum bonum habent in domo Dei, sed eis anteponuntur virgines elcontincnles. qui locum meliorem habent, idest, locum sponsae.

Tertio: Quia hoc loco Deus pollicetur eunuchis nomen aeternum, idest, celebrem famam, eamque numquam interituram, neque in hoc sacculo, neque iu futuro. Ostendat igitur Petrus Martyr . qui sint illi eunuchi,in quibus impletum sil hoc vaticinium: certe non inveniet carne abscissos valde celebratus. At nos proferre possumus exercitum innumerabilem sanctorum cl sanctarum virginum, quorum laudibus pleni sunl libri sanctorum Patrum. Itaque ipsa vaticinii hujus tam manifesta iinplelio in sanctis virginibus salis esse deberet ad excludendam carnalem ct judaicam illam sententiam de carnalibus eunuchis.

Secundum testimonium Sap. 3. *Felix sterilis el incoinquinata, quae ncscivil lhorum in delicto , habebit /ructum in respectione animarum sanctarum ct Spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogilavil contra Deum ,equinimandabitur enim ei fidei donum electum* (idest. donum quoddnm singulare , respondens fidelitati ipsius) *el sors in templo Dei. Bonorum enim laborum gloriosus esi fructus ct quae non concidi/ radix sapientiae.* Quem locum similem esse superiori, docet Hieronymus, ubi supra.

Tertium testimonium Mallii. 13. ubi Dominus comparai regnum coelorum, idest. Ecclesiam, terrae bonae, cujus una pars reddebat fructum centesimum, alia sexagesimum, alia trigesimum. Quem locum exponentes Cyprianus de habitu virginum . Hieronymus lib. I. in Jovmianum , et Augustinus de sancta virginitate cap. 44·. cl 45. docent, ea parabola distingui meritum casti conjugii, viduitatis et virginitatis.Ex quo apparet,continentiam virginalem esse majus bonum cl magis meritorium apud Deum,quam sit easlitiis conjugalis, ac proinde esse consilium divinum : quod enim Deus non praecipit,et tamen commendat cl anteponit aliis rebus. sine dubiu consulit.

Quartum est .Mallii. 19. cum apostoli dixissent: Joii *expedii nubere,* Dominus ait: *Non omnes capiunt verbum hoc. sed quibus datum esi, sunl cniin eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt, el sunl eunnchi, qui facti sunl ab hominibus ct sunt eunuchi, qui seipsos caslraverunl propter regnum coelorum. Qui polesl capere, capiat.*Hic non dari praeceptum de continentia, palel ex superioribus; Nam initio hujus capitis Dominus approbavit nuptias, dicens: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* ; ergo non prohibet hoc loco nuptias, ergo non praecipit continentiam. Idem palel cx sequentibus: *Qui polesl capere capiat·.* Nam, ul eleganter ail Augustinus serin, til.de tempore, de praeceptis justitiae non polesl dici : Qui polesl facere, facial. sed omnis arbor, quae non fecerit fructum bonum, cxcindelur. Quod autem consilium detur, palel ex eo, quod cum apostoli dixissent: *Non expedii nubere.*Dominus non ait: Immo voro expedit, sed ait; *Non omnes capiunt verbum hoc;qui polesl capere* capial;idesl, verum dixistis, nuptias non expedire, nam impediunt potius; tamen non omnes hoc intelligent, sed qui polesl assequi, non omittat. Quod denique eonlincnlia non solum conferat corporalem utilitatem, sed praemium habeat in coelo, palel cx illo: *Sunl eunuchi , qui castraverunt se propter regnum coelorum.*

At adversarii, ac in primis Pcirus Martyr in lib. de coclibalu el volis, illud , *Propter regnum coelorum,* exponunt propter cvangelium expeditius praedicandum. Contra autem csl omnium Patrimi expositio. Cyprianus lib. de habitu virginum: Nec *ornari jam.* inquit, *aut placere alii , quam Domino suo, studeant, a quo et mercedeni virginitalis expectant, dicente ipso: Sunt enim Spadones. qui se caslraverunl propter regnum Deielc.* Ibi regnum Dei exponil Cyprianus virginitatis mereedem : non ergo significat praedicationem evangehi, praesertim cum Cyprianus dc mulieribus virginibus loquatur, quae non possunt praedicare evangelium. Hilarius in hunc locum,illud: *Propter regnum coelorum·,* exponil. spe regni coelestis quod ad evangclii praedicationem referri non pulest.

Clirysosloiniis in bunc locum alloquens eunuchum spiritualem: *Cratias,* inquit, *age Deo. quia magna praemia: rutilantestiiie coronas habebis.* si *ita vides , quemadmodum sine aliquo illi praemio.*

Hieronymus lib. Leonini Jovinînnum: Proponit, inquit, *agnothetis praemium, invitat ad cursum, (enet in manu virginitatis bravium , ostendit pUrissmum fontem et clamitat: Qui sitit veniat ct bibat, qui polesl capere, rapiat. Non dicit. velitis. nolitis.bibendum vobis est.atque currendum, sed qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincei, ille satiabitur.*

Denique, Augustinus dc sancta virginitate, c.24. *Christo,* inquit, *laudanti conquise castraverunt, non propter hoc saeculum ; sed propter regnum* coelorum. *Christianus contradicat,a/firmans hoc praesenti vitae esse utile, non futura etc.* vide similia apud Bedam el Anselmum in commentario hujus loci.

Quintum csl ibidem, ubi adolescenti dicitur: *Si vis perfectus esse, vade.vende omnia quae habes ct da pauperibus, el habebis thesaurum in coelo.* Quod hic non dcliir praeceptum,sed consilium palel cx ipsa consequentia verborum : nam interroganti: *Quid faciam, ul salvus fiam ?* Dominus respondit: Si vis *ad vitam ingredi,serva mandata.* Ibi ostendit, mandatorum observationem sufficere ad salutem; ac deinde subjungit : Si vis *perfectus esse ,* idest, si non es contentus vita aeterna . sed aspiras ad excellentem gradum in ipsa vita aeterna: Vade, vende omnia.

Praeterea, si hoc esset praeceptum , certe esset praeceptum charilalis.al non cslmam charitas non requirit, nisi ul diligamus proximum, sicut nos ipsos: ergo non requiril.nl demus omnia nostra proximis el nobis nihil servemus, sed satisfacimus ei praecepto , si parlim demus , parlim retineamus. Quod aulem dare omnia mereatur insigne praemium. patet ex illis vcrbis:El *habebis thesaurum in coelo.* Sed occurrunt quinque expositiones refellendae.

Prima est s. Hieronymi cl Bedae in hunc locum, ubi docent, juvenem istum non volo discentis, sed animo lentantis ad Dominum accessisse. Ex quo posset aliquis colligere, Dominum quoque non serio respondisse, sed ironicc.Refellit Chrysoslomus hanc sententiam. Primo , quia nullus evangcliSta Imnc adolescentem reprehendit.cum 1res hunc historiam Scribant, nimirum Matthaeus cap. 19.Marcus cap. 10. Lucas cap. 18. Secundo, quia Dominus lenissime cum eo loqnnlus est,cum alioqui tentnlores aliter excipere soleat. Tertio,quin non nbiisset tristis audito verbo Domini, nisi revera serio perfectionem desidcrassel.

Adde , quod Dominus *intuitus eum , dilexit illum.* ut ait Marcus.Dominus mitem non diligit hypocritas. Ergo b. Hieronymus memoria lapsus est; existimavit enim, hunc juvenem eundem essecnm illo pharisaeo tcnlalore.de quo Marc.l i.nam hunc locum Marci allegat, cum tamen Marcus distinguat tinum ab allero , ut patet ex cap. 10. el 14. Quare Hieronymus qunest. t.ad Hedibiam el libro contra ligilantiuin . Imnc locum expendens . longe aliter exponit.Similiter memoria lapsus est Erasmus,qui in annotatione ad bunc locum scribit,a Chrysoslomo Imnc adolescentem lanquam tcnlalorem accusari , cum e. contrario potius Chrysoslomus eum defendat. Beds quoque in commentario ad cap.10. Marci, aperte mutai sententiam, ac docet falli cos, qui putant Imnc adolescentem animo tcnlanlis accessisse.

Altera expositio csl Joannis Calvini lib. 4. Instil. cap. 13.§ 13. <µıl primo demonstrat,Dominum non potuisse constituere perfectionem in vendendis omnibus rebus, cum npo>lolus 1. Corinlh. 13. dicat : *Si destribuero* in *cibos pauperum omnes facultates meas . charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest,* I.I ad Cdloss. 3. dical, charilalem esse vinculum perfectionis. Demde explicat ipse locum hunc, ac dicti, adolescentem illum.qui dixerat: *Omnia haec servavi a juventute mea ,* mentitum fuisse el ideo Christum ct dixisse.Vade, rende *omnia quae habes* . non ut eum ad hoc faciendum hortaretur,sed ut proposito illi mandato, quod implere non posset, disceret, se esse mentitum ; quomodo si jactanti se scire omnia , diceremus: explica igitur nobis, quot sint stellae in coelo, vel grana arenae m lillorc maris : Quod autem ille juvenis non servaverit omnia mandata , probat Calvinus, quia unum cx mandatis est. diligere Deuin cx toto corde: qui autem diligit cx loto corde, paratus est omnia dimittere propler Deum; Nec efficitur tristis.si ei dicalur a Deo,ut dimittat omnia, iste autem juvenis, audito Christi verbo, tristis effectus csl.

Eadem est expositio Pciri Martyris in libro de coclibalu et votis , ubi addit etiam hoc argumentum: Dominus oil: Si vis esse *perfectus* , rende o*nmia* etc.al perfectio omnibus imperatur Mallb. 5. *Estote perfecti* : igitur non consilium , sed praeceptum full huic adolescenti, vendere omnia. .

At errare Petrum Martyrem cl Calvinum, probatur Primo ex cap. 10. Marc, ubi legimus:Dominus *autem intuitus cum,dilexit eum.* Dominus aulem non diligil mendaces.igitur credibile est.cum vera dixisse. Neque argumentum Cidrini concludiknam qui diligil cx lolo corde.non lenelur facere omnia, quae Deus consulit, sed solum quae praecipit Hic aulem Dominum non praecipere , sed consulere , jam probatum csl : el rursus probari polesl ; nam Dominus non abs^ile di.xil : *Vende omnia* , sed sub conditione: Si vis *perfectus* esse.

Al. inquiunt. tenebatur esse perfectus , cum sil praeceptum: *Perfecti estote.* Matlh. 5. igitur tenebatur etiam vendere omnia. Sed conira , nam in primis jam supra ostendimus, perfectionem hoc loco positam, non esse praecepti.cum distinguatur ab observatione legis.de qua «licium csl: Si vis ad *vitam ingredi, serva mandata.*

Neque obstal illud Mnlth.5. *Estate perfecliinnm* varia sont genera pnrfcclionis.nl diximus supra capit. 2. Quaedam enim csl perfectio necessaria ad salutem,quae consistit in plena observatione, man«Inlorumiquacdam esi perfectio major.quae necessaria csl non ad salutem simpliciter, sed ad excellentiorem gradum gloriae in regno coelorum, ct haec consistit in observatione consiliorum.Dc prio-

rc igitur perfectione loquitur Dominus Maith. 5. de posteriore hoc loco. Id quod rursus hoc modo probalur, nam si haec perfectio esset praecepti, certe lencreniur omnes Christiani vendere omnia sua, nam ad praecepta omnia omnes tenentur.

Respondet Martyr: Hoc praeceptum vendendi omnia datum esse solum huic adolescenti cl proinde,illi fuisse necessarium ad perfectionem,non autem aliis; ille enim est perfectus, qui Deo jubenti obedit.

At conira, sicut cum Dominus ait: *Si cis ad vitam ingredi, serva mandata* ; indicavit, servare mandata esse medium ad vitam aeternam omnibus hominibus.Sic etiam cum ail:St *vis esse perfectus, vende omnia·,* indicavit.vendere omnia esse medium ad perfectionem omnibus hominibus el non solum illi adolescenti. Praeterea, idem probamus ex testimoniis veterum sanctorum Patrum,qui docent. Dominum hoc loco non imperasse,sed tantum hortatum esse cl consuluisse, lanquam perfectionem, vendere omnia cl dare pauperibus.

Ambrosius lib. dc viduis,ultra medium: *Ul intclligas.* inquil, *distantiam praecepti. atque consilii, illum recorderis, cui in evangelio ante praescribitur , ne homicidium facial, ne adulterium admillal,* nc *falsum testimonium dicat ; praeceptum enim ibi est, ubi est poena peccati. At vero cum se praecepta legis memorasse! implesse, consilium ei datur, ut vendat omnia . cl sequatur Dominum; haec enim non pro praecepto dantur, sed pro consilio deferuntur.*

Hieronymus lib. contra Vigilantium : *Quod autem asseris cos melius facere, qui utuntur rebus* suie cl *paulalim fructus possessionum suarum pauperibus dividunt, quam cos qui possessionibus venundati semel omnia largiuntur , non a me, sed a Domino respondebitur:si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes . et da pauperibus. Ad cum loquitur,qui vult esse perfectus, qui cum apostolis patrem , el naviculam, et rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus el tertius gradus est.quem ct nos recipimus.dummodo scia mus prima secundis el tertiis praeferenda.*

Augusliqus epist. 89. quaesi. 4. *Viderit,* inquil, *ille juvenis quemadmodum ille legis mandatu servaverit, verumtamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit, si vis vénire,ad vitam, serva mandata: hic autem , si vis perfectus esse, vade, vende omnia etc.* Chrysoslomus in hunc locum: *Ut alliniatur.* inquil. *ingentem ei mcrcedem futuram ostendit, el voluntati ejus omnia relinquit.*

Idem probalur ex verbis sequentibus: nam cum Petrus vidisset adolescentem audito hoc consilio abiisse tristem . dixit Domino : *Ecce nos reliquimus omnia* , el *sequuli sumus te ; quid ergo erit nobis ?* quasi diceret, ecce nos fecimus quod iste juvenis facerc noluit, quid ergo nobis dabis ? Cui interrogationi, si vera est Martyris cl Calvini sententia , Dominus respondere debuit, nihil vobis dabo, nmn soli illi juveni cl illi non serio loquulus sum, sed solum ea dixi, ut juvenis ille intcliigeret se fuisse mentitum. At non ita respondit, sed ait: Απκη dico vobis , quod vos qui *sequuli estis* me *in regeneratione clc.El* ne putemus solis apostolis haec promilti, audiamus Augustinum epistola 89. quaesi. 4. hunc locum exponentem : *Qui.* inquil, *illius perfectionis de vendendis rebus suis consilium tam grande, (unique praeclarum non receperunt , ct tamen a damnabilibus immunes criminibus esurientem Christum paverunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter judicaturi , sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditerjudicandi.*

Ad argumentum Calvini ex apostolo,respondeo: Desertionem omnium rerum posse dupliciter considerari : uno modo secundum se , allero modo ut est actus imperatus dilectionis. Primo modo , desertio omnium rerum non est perfectio, sed tamen est instrumentum ad perfectionem,et sic possumus exponere verba Domini: Si *vis perfectus esse,vende omnia,* idesl.sume hoc instrumentum ct acquires pcrfectionem:quia lamen haec desertio rerum, si absque charilale sit. non salvat hominem, ideo dicilur non prodesse, ah apostplo, I. Cor. 13. Secundo modo desertio ipsa potest dici perfectio,sive opus perfectionis, quia includit gradum quemdam eximium charitalis, cl dc hac etiam potest inlelligi verbum Domini.nl sensus sil.si vis esse perfectus, vende omnia ; nam hinc apparebit te habere perfectam churitatcm.

Tertia expositio est Pelagianorum ; qui illud: Si *vis esse perfectus,* explicabant, si vis ul tibi nihil desii ad consequendam salutem; ille cnim est perfectus,cui nihil deesl,cl hoc probabant cx illis verbis Domini, Mare. 10.*Unum libi* deesl;el ex verbis adolescentis , Mallh. 19. *Quid adhuc mihi deesl?* quasi diceret,servavi ista praecepta decalogi, a Moyse tradita : num aliquid aliud faciendum est ? cui respondit Dominus , Marc. 10. *Unum libi deesl, vade, vende omnia elc.*

At falsam esse hanc expositionem , «locet Augustinus epist. 89. quaest. 4. ex illis verbis I. Tini, (i. *Divitibus hujus saeculi praecipe, non superbe sapere. nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo.Dene faciant divites;sinl in operibus bonis.facile tribuant etc.Puto,* inquil Augustin.*quod ista praecipiens, divites instruebat,* non *fallebat apostolus . qui non ait, praecipe divitibus hujus mundi,ul vendant omnia quae habent,dent pauperibus, et sequantur Dominum.sed non superbe sapere etc.*

Cum ergo Dominus ail:Sivis *perfectus* esse.non loquitur de perfectione necessaria ad salutem, sed de alia quadam majore. El cum ait : *Unum libi deesl,* non vult dicere ad salutem consequendam, sed ad perfectionem istam majorem. El similiter ille juvenis dicens : *Quid adhuc mihi deesl?* non intelligil ad salutem simpliciter assequendam; jam cnim audierat rcsponsum:Si *vis ad vitam ingredi, serva, mandala;* sed intelligil ad salutem facilius cl perfectius assequendam, q. d. quid possem adhuc facere utile ad vitam aeternam ? Quod si quis admittere velit juvenem petivisse , an aliquid sibi dccsscl simpliciter ad salutem.diccrc poterit a Domino fuisse responsum,nihil ei deesse ad salutem; non enim Dominus ait : *Unum tibi deesl, vende omnia;* sed:Si *vis perfectus esse,unum libi deesl,*

ul palet ex verbis Matthaei cl Marci simul junctis, q. d. nihil libi deesl ad salutem simpliciter asse* quondam , sed , si vis perrectus esse , unum libi deesl elc.

Quarta expositio est Guliclmi dc sancio amore , contra quem scribit b. Thomas opusc. 19. qui dicebat verba isla Domini debere inlelligi secundum animi praeparationem cl verum praeceptum continere. sicul illa Mallh. 5. *Si quis lc percusserit in unam maxillam* , praebe *illi* el *alleram* ; quod praeceptum csl. sed intelligil in animi praeparatione , ul Augustinus exponit in epist. 5. ad Marcellinum.Eodem modo videlur inlclligero hunc locum Melanchlhon in locis communibus, cap. dc paupertate.

At haec quoque (alsa expositio csl. nam exempla Domini el sanctorum sunl optima commentaria Scripturarum. Videmus autem Dominum, cum fuit in maxilla percussus, Joan. 18. non vertisse alleram, sed dixisse: Cur *me caedis?* El similiter apostolum , cum esscl in maxilla percussus . Aci. 23. non vertisse alteram , sed dixisse : *Percutiat le Deusparies dealbale. Ek* quibus exemplis evidenter colligit Augustinus in epist. .*>. illud esse praeceptum , sed inlelligi in praeparatione animi. Al vero consilium dc relinqendis omnibus rebus, Dominus cl apostoli cl sancti plurimi non in praeparatione animi retinuerunt, sed re ipsa ct faclis impleverunt , Luc 9. de se Dominus ait : *Vulpes foveas habent, el volucres coeli nidos, filius autem hominis non habel ubi caput suum reclinet.* El Mallh. 19. apostoli dicunt : *Ecce nos reliquimus omnia , cl sequuli sumus te.* Et de s. Anton, scribit Athanasius, quod cum audissel in Ecclesia legi hoc cvangclium: Si vis *perfectus esse* , rade, vende *omnia,* cum mox a Deo edoctum de vero sensu eorum verborum.omnia vendidisse el dedisse pauperibus. Ex quo apparel dc rcali desertione omnium facullarum hunc locum esse inlclligcnduin.

Praelcrca illud praeceptum dc maxilla praebenda percussori, nam potest impleri re ipsa sine damno proximi ct offensione Dei, el ideo inlelligimus praecipi solum patientiam , non autem ul rc ipsa offeramus alteram maxillam.At vendere omnia cldare pauperibus, sine ullius damno fieri potest; nemini cnim facit injuriam , qui res suas donat pauperibus: idcirco intciligimus hoc consilium rc ipsa implendum.

Quinta expositio falsa, est Osiandri. qui, ut refert Alplionsus Virucsius Philippica 2(>.admisil hoc esse vere consilium cvangclicum.scd non esse datum nisi juveni illi, cum quo Christus loquebatur.

Al contra; Nam in primis non dixit Christus illa verba adolescenti quomodocumque , sed cum conditione, si vellet esse perfectus.ergo consilium illi datum, omnibus fidelibus qui volunt esse perfecti, datur, juxta illud Mallh. 13.*Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Praeterea quae Christus dixit alicui ul principi, accipiuntur dicta omnibus principibus, ul : *Pasce* ores meas, Joan. 21. ergo etiam quae dixil uni ul privatae personae , intolligunlur dicta omnibus privatis personis. Praeterea quod Christus haec dixerit omnibus, paid ex intelligentia apostolorum, qui hacc sibi etiam dicta crediderunt,diccnlcs:Ecce nos *reliquimus omnia.* El cx approbatione Domini dicentis : 4men *dico vobis, quod vos qui sequuli estis etc.* Adliaec, ul supra diximus.simillimae sententiae sunl cl ab eodem,atque eidem dictae: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* El: *Si* vis *perfectus esse . vende omnia etc.* Al prior dicla csl omnibus, cur non diam posterior? Denique s. Antonius lesle b. Alhanasio cl s. Franciscus lesle b. Bonavenlura . sibi dictum putaverunt: *Siris perfectus* esse, vende *omnia.* Quod idem pluribus aliis testibus probarc possemus: Non igitur soli illi juveni datum est consilium hoc.

Sextum testimonium csl ibidem dc obedienlia . ubi Dominus ail: *El sequere me* ; nam quod hacc sequela sil consilium, paid, quia dicilur ei soli ; Qui vullcsse pcrfcclus et cui dictum est : lende *omnia quae habes.* Quod autem illo: *Sequere me,* significetur obedienlia, probalur dupliciler.Primo. quia sequi Christum csl imitari Christum; Christus aulem *factus csl obediens usque ad mortem.* Philipp. 2. Secundo . quia Mallh. II». explicat ipse Christus quid sil sequi se dicens: *Qui vult venire post me. abneget semelipsum.lollal crucem suam el sequatur me.* Quod ultimum, csl explicatio superiorum, ul sensus sil: Qui vull post me venire, idesl, me sequi, abneget se el tollat crucem suam cl sic sequetur me. Porro abnegare se, nihil csl aliud quam valedicere suo judicio et suis affectibus el accomodarc se alterius judicio d voluntati.

Dicet aliquis: Abnegarc se, esi quidem obedire, sed hoc loco agitur dc obedienlia quae necessario debetur Deo, non quae sponte cxbibelur homini, scquilur cnim, Qui amat animam suam, perdet cam.

Respondeo: Hoc loco agi de obedienlia , quae necessario debetur Deo; tamen hinc deduci etiam consilium religiosae obcdicnliac. Nam hinc habemus, sequi Christum, esse abnegare seipsum , idesl. alterius voluntati seipsum subjicere. Habemus aulem cx aliis locis duplicem esse Christi sequelam: unam communem et necessariam omnibus fidelibus, dc qua hic agitur, idesl.Matth. 16. el Lue. 9. el rursum aliam quae solis iis consulitur.qui volunt esse perfecti, de qua agitur Mallh. 19. cl Lucae 18. Ergo ncccsse csl duplicem esse abnegalionem sui, idesl. obedicnliam, unam communem el necessariam omnibus, quae consislil in obediendo in iis rebus tantum, quae sunl necessariae ad salutem : alleram majorem d universaliorem . quae consislil in obediendo in omnibus rebus , etiam non necessariis, modo peccata non sint: qualis obcdienlia laudatur in Rechabilis llicrcm. 35. qui obedicrunt patri suo in iis , in quibus non tenebantur.

Septimum testimonium csl 1. Corinth. 7. ubi multis modis proponitur consilium continentiae. *Donum est,* inquil Paulus,*mulierem non tangere.* Hem : *Donum est homini sic esse.* Item : *Solutus es ab uxore , noli quaerere uxorem.* Item : *Dico aulem innuptis . cl viduis, bonum esi* si sic *permanserint.sicul el ego.* Hem: Polo *omnes vos esse sicul me ipsum,* idesl, continentes, sic cnim o-

mnes veteres exponunlJlem: *De virginibus praeceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus a Domino ut sim fidelis.* Ubi indicat apostolus consilium hoc non r-se humanum , sed divinum : dicil enim se consilium dare, non ul hominem poblicum, sed ul fidelem ministram Dei. ItcimQui *matrimonio jungit virginem suam, bene facit, el qui non jungit, melius facit.* Denique dc vidua : *Cui vult nubat, tantum in Domino; beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium ; puto autem . quod et ego spiritum Dei habeam:* ubi rursum vides tribui consilium hoc Spiritui sancio.

Ad haec loca respondent adversarii tripliciter. Prima solutio esi Lutheri in epithalamio, ubi dicit, apostolum hoc loco non consulere, sed dissuadere, continentiam : Et probat ex *eo* quod apostolus in hoc capite laudationi continentiae admiscet necessitatem matrimonii ; nam postquam dixit : *Bonum est homini mulierem non tangere, shdim subjungit : Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat:* quasi velit dicere, ego quidem vellem hortari ad continentiam , quae sane praeclarum quiddam csl. tamen non sinit me hoc facere periculum fornicandi. Idem fere docet Calvinus in commentario hujus loci; ait enim similem esse Pauli senlenliam : *Bonum est homini mulierem non tangere:* huic senlcnliae , bonum esset homini non comedero, neque bibere, si fieri posset; sed quia non potest fieri sine miraculo , ideo, unusquisque comedat ct bibat.

\t Contra : Nam in primis verba Pauli apertissima sunl; Non enim dicil bonum esset, sed: *Bonum est:* non ait consilium dare vellem, sed: *Consilium do etc.* Deinde Patres omnes sic exponunt: Vide Chrysoslomus el alios in hunc locum. Ambrosium libro de viduis prope finem. Hieronymum lib. I. in Jovinianum cl Augustinum libro de sancta virginitate, cap. 13. el sequentibus. Ex quibus Augustinus, quasi praevidisset, unum cx suis auguslinianis apostatis dicturum . apostolum hoc loco hortari ad nuptias el deterrere a continentia.diserto scripsit contrarium , sic enim ail, cap. tG. *Hoc modo* . inquit. *exhortatur ad virginitatem , continentiamque perpetuam , ut aliquantulum a nuptiis etiam deterreret.*

Praeterea, si ila est difficile continere, ul isli dicunt cl exemplo ostendunt, cum nulli apud eos contineant: certe Paulus ineptissimus fuit, qui rem impossibilem tantopere laudavit. Et patebit absurdllas hujus rei, si quis applicet omnia verba Pauli ad exemplum Calvini. Nonne enim ridiculus fuisset apostolus,si dixisset,bonum est non comedere? Item , cares cibo , noli quaerere cibum? Item . de non comedendo praeceptum Domini non habeo , consilium autem do . ul nemo comedat? Item . qui ' omcdil. bene facit: qui non comedit, melius facit? Item, non peccat qui comedit, quod vult facit.beati r erit <i non comederit? Non igitur dc re impossibili loquitur Paulus.

Per illud autem : *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat,* non monet apostolus, ul unusquisque , cui inesl aliquod periculum fornicandi, uxorem ducat: nam hinc omnes omnino deberent uxorem ducere , nullo exceplo, cum tamen Lulherus ipse excipiat eos. qui habent donum continentiae. Nam etiam illis inesl periculum fornicandi, cum possint donum illud amittere el vinci aliquando a lenlaliorfe', sed monel, ul qui uxorem duxerunt, illa retineant el quicumque csl fomicalurus, uxorem potius ducat,sicut infra dicil: *Qui non se continet, nubat.*

Allero expositio est Petri Martyris in hunc locum, ubi opponit his verbis Pauli : *Bonum est homini mulierem non tangere,* idesl,sine uxore esse, illa verba Dei Genes. 2. Aon *est bonum hominem esse solum,* idesl, non est bonum hominem sine uxore esse. Et quia non debel pugnare Paulus cum Deo. dicit Paulum loqui solum de illis, qui certi sunl se habere continentiae donum.Deum aulcm.de omnibus illis qui hoc dono carent. El quoniam rarissimi, aut nulli sunl. qui cerio sciant sc habere hoc donum , inde vult inferre , bonum esse, ut omnes ducant uxores.

Al nlrinquc errat; Nam quod Deus non loquatur de iis. qui hoc dono carent, patet ; nani ea verba loquutus est Deus ante peccatum Adae, quo tempore Adam sine ullo dubio carebat mala concupiscentia, el habebat cum caeleris virtutibus etiam donum continentiae , ila ut posset continere, siopus esset.

Quod autem Paulus non loquatur de iis solum , qui tiabenl donum continentiae . sed absolute pronuncict. bonum esse viro mulierem non tangere, palet etiam; nam etsi non omnes habent hoc donum, tamen omnes possunt habere, si a Deo illud petant, ct proinde omnibus polesl convenire Pauli consilium. Nam si ila hoc donum esset a Deo, ut nullo modo esset in nostra potestate continere cl non continere, sicnl non est in nostra potestate prophetare . quod exemplum affert Calvinus in commentario hujus capitis, absurde Paulus diceret: *Consilium autem do.* El *Quod null, faciat ;* non enim ulla csl consultatio, aul electio de eo . quod non est in nostra potestate. Quis enim, nisi stultus, consultaret, an vellet proplielare, vel non prophetare?

Hem, idem b. Paulus ibidem dicil. etiam continentiam conjugalem esso donum Dei ct non dari omnibus: *Unusquisque,* inquit, *donum suum habet ex Deo , unus quidem sic, alius autem sic.* Peto igitur . qui non habet donum continentiae conjugalis, quid aget? Num licebit ei fornicari ? Despondebunt: Non licere fornicari, quia etsi non habet donum continentiae , tamen habebit , si a Deo petat. Diem ego dicam de continentia virginali. Verba igitur I)oi ct Pauli aliter concordanda sunl. Dens loquitur de bono speciei.Paulus dc bono individui. Item Deus loqtiilur pro eo lemporc, quo mundus erat vacuus. Paulnspro eo, quo mundus est plenus. Denique , Deus loquitur de bono , quod refertur ad vitam temporalem, Paulus autem de bono, quod referlur ad vitam aeternam , ul jam probabimus.

Est ergo Tertia solutio , quod Paulus sive suadeat continentiam , sive non , solum illam laudet tanquam utilem ad aliud, non autem ul per se Deo gralam el mcriloriam : Hanc nulcm utilitatem non

oodern modo exponunt; Nam Lulherus in epithalamio non agnoscit aliam ulililalem quam temporalem . quia nimirum liberal a euris cl alllicliones mullis, quae necessario sunt annexae matrimonio: *Vult.* inquit. s. *Paulus hoc verbum spirilualiter intelligi,ûbi ail,bonum est homini mulierem non tangere. ut hoc bonum non sit dictum de merito curam Deo , sicut hactenus textus ille etiam a s. Hieronymo est expositus, sed dictum esl.de temporali bono, commodo et quiete in hac vita,quibus homo castus antecellit conjugatos: siquidem it, qui sine conjugio caste vivit, ab his molestiis, et tribulationibus , quae in matrimoniali statu sunl, liber csl.*

Al Melanchthon in locis, cap. de caslilale, Martyr in hunc locum apostoli et alii non solum hanc ulililalem temporalem agnoscunt. sed etiam aliquam spiritualem.quod nimirum qui uxore carent, expeditiores sunt ad orandum, praedicandum etc. Nos nulem praeter has duas agnoscimus tertiam , nimirum ad placendum Deo el praemia maxima promerenda. El quidem ad refellendum Lulherum sulliecre deberet.quod idem omnino senserat Jovini.iniis, quem his verbis refellit Augustinus , libro dc sancla virginitate, cap. 13. *Unde,* inquit, *mirabiliter desipiunt . qui putant hujus continentiae bonum non esse necessarium propter regn um coelorum, sed propter praesens saeculum.quod scilicet conjugia terrenis curis pluribus , atque arctioribus distenduntur, qua molestia virgines,cl continentes carent etc.*

Al. inquilini. apostolus dicil: *Arbitror hoc bonum esse propter praesentem necessitatem.*El infra: *Tribulationes lamen carnis habebunt hujusmodi.*

Respondeo: Illud *Propter praesentem ,* vel, ut nos legimus: *Instantem necessitatem,* non significare propter praesentes molestias fugiendas . sed propter temporis brevitatem , quia Dominus prope csl el dies illi propinquant, dc quibus dicitur: lac *praegnantibus, cl nutrientibus in illis diebus.* Mallii. 24. ul exponit Hieronymus, libro contra Helvidium . libr. 1. conira .lovmianum.el in episl. ad Euslochium dc virginitate,et palet ex apostolo hoc loco,qui quasi explicans quid sil praesens necessitas, ail: *Tempus breve est,* cl rursum: Praeterit *enim figura hujus mundi,* illud autem: *Tribulationes tamen carnis habebunt hujusmodi,* inlelligilur quidem de alliclione temporali. quam patiuntur conjugali, sed non ad eam solam fugiendam , doccl b. Paulus bonam esse continentiam : Immo. ut pulchre exponit Hieronymus, lib.l. conira Jovmianum , nc quis putaret. conjugatos osse quidem inferiores virginibus quantum ad spiriluplia, sed tamen esse icliciores quantum ad carnalia , ideo addil cos etiam miseros esse quoad carnalia,el proplerea nullam esse caussam ambigendi, silne melius continere an nubere.

Jam vero conira Philippum cl Martyrem, sunl in hoc ipso capite duo vel tria loca. Primus csl: *Mulier innupta, ct virgo cogitat quae Domini sunl, quomodo placeat Deo , ul sil sancla, el corpore, et spiritu.* Ibi apostolus dicil. virginitatem esse saiiclitaieni corporis et spiritu-,cl per eam nos placere Deo; sensus enim csl, sicut mulier conjugata cogitat, quomodo se pulchram conservet, ul sic placeat viro suo, sic virgo cogitat, quomodo servet corporis integritatem cl sanctitatem , ut per eam placeat Deo. Hieronymus lib. I. conira Jovin. hoc exponens : *Illa* , inquil, *virginitas hostia Christi est, cujus nec mentem cogitalio.nec carnem libido maculavit :* ubi vides virginitatem hostiam Dei nominari : proinde rem esse , qua colitur Deus el quae placet Deo.

Secundos est: Aon *ul laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est. el quod facultatem praebeat sine impedimento Dominum obsecrandi:* ubi apostolus dicil. continentiam ct per sc honestam, ac decoram esse el proinde Deo caram, el simul utilem ad aliud , idesl, ad orandum sine intermissione.

Tcrlius est: *Heatior autem erit si sic permanserit,* idesl, ul exponit Ambrosius, dignior in futuro sacculo.

Accedat Illimo Augustinus libro de sancla virginitate, cap. 14. ubi sic ait: *Quoniam adeunda est vila aeterna,in qua est quaedam egregia gloria, non omnibus in aeternum victuris . sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendae non salis esi liberatum esse a peccato , nisi ipsi liberatori voveatur aliquid quod non sil criminis non vovisse, sed vovisse ac reddidisse sil laudis,ideo ait apostolus: Consilium autem do.*

Ocl ivum testimonium est, 1. Corinth. 9. quo lo capite Paulus conatur ostendere, se plus fecisse quam sibi esset praeceptum cl proplerca singularem gloriam apud Deum meruisse. Nam cum Dominus ordmasscl iis, qui evangelium annuncianl. de evangelio vivere, Paulus, maluit gratis evangelium praedicaro, cl sic facere opus supercrogationis: *Melius,* inquil. *est mihi mori, quam ul gloriam meam quis evacuet. Nam etsi evangelizavero. non est mihi gloria; necessitas enim mihi csl. si non evangelizavero. Quae csl ergo merces mea? ul evangelium praedicans,sine sumptu ponam evangelium.*

Respondet Petrus Martyr in commentario hujus loci, Paulum non loqui dc opere supererogatioms, sed dc opere debilo coram Deo . licet non debito secundum judicium hominum.el ideo etiam nomine gloriae vult intelligi gloriationem coram hominibus. non coram Dei tribunali. El probal tripliciter. Primo, quia P iulus ait: *Melius est mihi mori, quam ul gloriam meam quis evacuet.M* pro opere non necessario, quale csl supcrerogalioins. nemo debel mortem subire, sed solum pro necessario, ergo loquitur de opere necessario coram Deo; cx quo lamen sequitur gloriatio eorum hominibus, qui illud opus judicare possunt non necessarium.

Secundo, quia Paulus desperat de merecde.nisi hocopus faciat, ait enim: *El si evangelizavero non csl mihi gloria,* idesl, si praedicavero accipiendo sumptus a populo, nihil lucrabor: Unde sequitur? *Quae est ergo merces mea? Ul evangelium praedicans sine sumptu ponam evangelium;* ergo loquitur de opere debito, quod nisi liat, perditur lota merces.

Tertio, quia dicil, ul non abutar pol state mea ;

si ne quod offendiculum ponam evangelio Christi: At abuti potestate cl offendiculum ponere evangelio, peccatum csl. Itaque concludit Martyr, apostolum Paulum graviter peccaturum fuisse si accepisset sumptus a populo, quia hoc modo impedivisset cursum evangelii.

In haec explicatione duo sunt errores Martyris. Primus, quod per gloriam, quam sibi tribuit Paulus. inlelligil gloriationem coram hominibus, non coram Deo. Nam in primis b.August, lib. de opere monachorum cap.lO.conIrarium scribit his verbis: *Jionum est magis mihi mori. quam ut gloriam meam quis evacuet. Quam gloriamfnisi quam habere voluit apud Deum in Chrislo:hnec* Augusf.Cbi vide quam aperte Martyri contradicat.Deinde verba Pauli operte ostendunt, eum loqui de gloria apud Deum, idest. de merito cujusdatn excellentis gloriae, quam exspectabat opere isto supcrerogalionis; nam infra, id quod vocavit gloriam,vocat rnerccdem. *Quae est ergo merces mea etc.* Al certe non exspectabat Paulus merccdem ab hominibus, sed a Deo. Denique si Paulus gloriarctur coram hominibus, quasi de opere indebito, quod tamen revera coram Deo debitum esset, falso gloriaretur, quod quis dicat, nisi forte aliquis Petrus pseudomartyr?

Secundus error est. quod dicat Paulum peccaturum fuisse, si accepisset sumplus a populo cl proinde opus ejus fuisse debitum. non supererogalionis. Nam in primis Paulus in toto isto capite nihil aliud agit, quam ut probet sibi licuisse vivere ex populi sumptibus; id enim probat, Primo, exemplo aliorum apostolorum. Secundo, exemplis militum, pastorum. agricolarum. Tertio, cx lege Moysi. Quarto, ex Christi ordinatione. Quinio, ex ipsa natura.

Praeterea ila exposuerunt omnes Paires, Chrysoslomus in hunc locum: Qizne.inquil.supra *praeceptum fiunt mulla, secundum hoc dictum, mercedcm consequuntur: quae, autem sub praecepto continentur, non itidem.* Ambrosius bis repetit Paulum sibi licita illicita fecisse. Augustinus libro dc opere monachorum, cap. .*». *Audiverat,* inquil, *stabularius, ad quem vulneratus ille perductus est. si quid amplius erogaveris, in redeundo reddam tibi:amplius ergo erogabat Paulus,qui suis, ul ipse testatur, sumptibus militabat.* Denique aposloli cacleri sumptus a populis accipiebant, ul liic Paulus dicil, nec est verisimile cos peccasse, ergo nec Paulus peccassel accipiendo.

Respondet Martyr: Non esse eandem rationem Pauli el aliorum: nam alii non habuerunt pseudoapuatolos aemulos, ul habuit Paulus. Al hoc nihil valet; nam alioqui non rcclc probaret exemplo aliorum apostolorum b. Paulus sc potuisse ali a populo. Responderi enim potuisset, non esse eandem rationem aliorum apostolorum cl suam. Deinde Paulus non abstinuit ab accipiendis sumptibus propter pscudoapostolos,scd nc gravaret populos, ul ipso dicil. I. Thcssal. 2. et 2. Thcssal. 3. Imino propter pseudoaposlolos debuisset potius accipere sumptus. Illi enim dc hoc Paulum accusabant, ul Cajetanus bene animadvertit, quod Paulus non videretur verus apostolus, cum non viveret more aliorum nposlolorum. Quocirca illo in loto isto capite probat se esse verum apostolum el se posse accipere sumptus si velit.

Ad Primum argumentum dico, falsum esse, non Deero mori pro opere supereroga lion is; quot enim sacrae virgines occisae sunl, quin nuptias recusaverunt.

Ad Secundum respondet Anschnus in hunc locum. Paulum desperare de gloria, si solum evan·gclizel propter alimenta temporalia. Possumus secundo cl melius dicere. Paulum cum ait: *Si evangeliz.ave.ro non esi mihi gloria etc.* non desperare dc gloria simpliciter, sed de gloria quaedam singulari. quae debetur operi supererogalionis. ul exponit Chrysoslomus.

Ad Tertium dico cum Chrysoslomo homik8.de poenitentia el cum Oecumenio et Thcophylaclo in hunc locum. Paulum accepisse nomen abusus pro vehementi usu; voluit enim dicere, ne quantum possum utar potestate mea. Neque est hoc novum; nam alii eliam auctores tum sacri, tum profani uliiniur hac voce in bonam partem. Tria enim significat vox ζαταχράωμα». et latine,*abutor.* Primo, uti re aliqua contra ejus institutionem, et hoc malum est.Secundo, uti praeter institutionem, et hoc nnn csl malum; unde est figura zavây^otç.S.Paulinus episl. IL ad Severum, *itaque,* inquil,*prompto filii imperatoris assensu mater Augusta patefactis ad opera sancta thesauris loto abusa fisco est.* Tertio, uti simpliciter, ul apud Platonem episl. 8. el alios auctores.

Quod autem ait: *Ne quod offendiculum ponam,* dico ibi offendiculum non significaro scandalum, sed interruptionem, est enim gracce ἐγχοπήν. Metuebat enim Paulus. ul aliqui avariores, ne deberent alere concionalores, ab evangelio relardarenlur.Jiic autem metus poterat communis esse Paulo cum caeleris apostolis, qdi tamen hoc non obstante, sumptus a populo capiebant. Ex quo inlclligimus nnn fuisse peccatum accipere sumptus a populo.etiamsi inde sequeretur aliqua retardatio rursus evangelii: nam illa retardatio non oriebatur culpa apostolorum, qui utebantur jure suo, sed culpa auditorum. Tamen b. Paulus maluit pati famem el laborem, quam ul ullo modo evangelii cursus retardaretur.

Adde pnstremo quod si illa verba: *Ul non abutar potestate mea:vA* illa:A'e *offendiculum ponam,* significarent Paulum peccaturum fuisse,si a populo sumptus accepisset.sequeretur cum non potuisse apud homines gloriari tamquam de opere indebito. Nam si ipse dicil sc debuisse illud facere, idque hominibus dicil. quomodo gloriatur se fecisse opus indebitum? Ergo Petrus Martyr secum ipse pugnat, dum docet. Paulum gloriari apud homines de opere indebito: cl tamen inducit eundem Paulum dicentem, se debuisse illud opus facere et peccaturum nisi fecisset.

Nonum testimonium est Apoc. 11. ubi legimus: *Nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor millia; hi sunl qui cum mulieribus non sunl coinquinati, virgines enim sunl cl sequuntur agnum quocumque ierit.* Ex quo testimonio apparet, singulare praemium ha-

bore virgines. qiMiiyloquidein canunt Canticum , quod nulli alii healurmn canere possunt.

llespomhmt Mugdeburgeiifl. Cent. I. hb. 2.cap. 4. cul. hunc locuin debere inlcIligi mystice de iis, qui non sunl maculati idololatria, quae vucîihir fornicatio Babylonis, meretricis magnae.

Al conlra. Nam m primis Joannes indicat paucos quosdam fuisse istos virgines . qui soli canneum illuti dicere po.ler>ml;puuoi enim sunl centum quadraginta quatuor millia, si cum illa turba mug.ia sauciorum comparentur, quae prae multitudine numerari non poterat,quam idem Joannes vidit Apocal. cap. 7. At major pars sanctorum immunis fuit ab idololatria,ul notum est.Praeterea Joannes non diceret, cum mtilieribus non sunl coinquinati, sed cum muliere, si inlcIligercl de fornicatione Babylonis.

Denique Paires de veris virginibus exponunt , Priinasiiis.Beda.Oee.umenius et Anseimus in bunc locum. Hier, libro conlra Helvidium in liRc.Greg. 3. parle pastoralis, cap. 29.el Auguslinus des.virginitate, cap. 27. cl sequentibus, qui inter caetera sic ail: cap. 29. *Videbit vos caetera multitudo /idclium, quati agnum ad hoc sequi non valet: videbit nec invidebit el collaetando vobis quod in se non.* habet, *habebit in vobis. Nam ct-illud canticum* novum.proprium *vestrum dicere nm poterit, audire autem poterit el delectari vestro hun excelfenti bono, sed vos* qui ct *dicetis el audietis,quia el quod dicetis, a vobis audietis . felicius exullabilis, jucundiusquc regnabitis.linee* dc Scripturis.

CAPUT X.

Idem asseritur exemplis.

Secundo probatur exemplis primitivae Ecclesiae. Nnm constat mox initio nascentis Ecclcsine plurimos coepisse colere continentiam el vitam communem, rebus omnibus divenditis . quod in testamento veteri rarissimum fuerat. Ncc potuit ejus novitatis alia esse caussa nisi praedicatio Christi el apostolorum Actor. 4. legimus, quotquot erant possessores agrorum cl domortim . iis venditis, pretia attulisse ad pedes apostolorum. Undo hoc Y nisi quia audierunt Dominum id consuluisse.

Porro continentiam tum mulli cerlnlim arripiebant, ut Actor. 21. legamus,unum Philippum quatuor lilias habuisse.cl omnes virgines fuisse, quas certe non ad tempus aliquot virgines credere debemus, sed perpetuo el ex electione; referi enim id Lucas tamquam aliquid magnum.quod videlicet uni homini essent qualuor illinc virgines. Al quid magni csl habere quatuor lilias virgines . quae ubi maturae fuerint, nupturae sint? Adde.quod Euseb. hb. 3. hist. cap. 30. ex Policralc docet, tilias Philippi in virginitate consenuisse.

1'ruolcreii Philo Judaeus in lib. de vita contemplativa, testatur plurimos suo lempore. ubsl.initio Ecclcsine. vitam communem ct coelibem duxisse;

ail enim, talia nominum collegia fuisse in multis orbis terrae panibus, tam apud Graecos , quam »· pnd b iiharos, sed praecipuo in Aegypto. Justinus ex Gniecis ferine antiquissimus in apologia secunda ante mediurn ait, apud rmllarn gentem ila coli coelibatum, ut apml Christianos, ubi sunl plurimi iitrmsqne sexus usque ad senectutem in virginihito permanentes, Ouod idem scribit Tertullianus antiquissimus Latinorum in apologetico, cap. 9

CAPUT XI.

Idem asseritur testimoniis Patrum.

Tertio probalurex clarissimis Patrum testimoniis, lum Graecorum . lum Latinorum, el quia testibus abundamus, omittam cos. quorum testimonia haeretici non recipiunt, ul Dionysium el Ignalram et similes.

Oiigenrs in cap. 1.1. ad Rom. *Ea* , inquil, *quae, supra debitum facimus, non facimus ex praeceptiis: Verbi caussa: Virginitas non ex debito solvitur , neque enim per praeceptum expetitur, sed supra debitum offertur.*

Eusebius lib. I. demnnstr. evang. cap. 8. *Quocirca* . inquil, *in Ecclesia Dei duo modi vivendi instituti sunl. Aller quidem naturam noslram.et communem hominum vitae rationem excedens . non nuptias, non sobolem.non substantiam,non opum facultatem requirens.et soli divino cultui, cx immenso rerum coelestium amore addictus , ct talis quidem cxislit in christianismo perfectae citae modus. Alter vero remissior atque humanior. hic et modesto conjugio.ct sobolis procreatione implicatur.* et *rei familiaris curam assumit . et juste militantibus. quae sint agenda describit . agros quoque ct mercaturam adjuncta religionem non negligil.cl his quidem secundus pietatis attribulus est gradus.VA* quod uterquo vitae modus a Christo sit institutus. initio capitis aperte docuit.

Alhanasnis in lib. de humanitate Verbi . ultra medium: *Quis* . inquil, *hominum . vel post mortem,vel* in *vita auctor servandae virginitatis fuit? at non conlra arbitratus est. eam virtutem praestari non posse? Attamen Salvator noster,* rt o*mnium rex Christus,tantum valuit in hujusmodi praeceptis , ul pueri nondum maturi legum disciplinae . virginitatem . quae supra leges est , profiteantur.* Nota , vocari hic praecepta , non leges obligantes,sed institutiones ct doctrinam,alloqui pugnaret ipse serum . cum el praeceptum vucal cl supra legem esse dicit.

Basilius in libr. dc virginilnie , ultra medium : *Voluit enim Dominus,* inquit . *non praeceptum esse ipsum virginitatis recte facium, sed insigne animae . virtutis studiosae, ex propria ac libera potestate.id quod supra mandatum,cl supra naturam est, a seipsa perpetrantis.*

Epiphanias . hueres. 48. *Gaudet quidem,,* nimirum Ecclesia , his , *qui approbatum Dei. vultum*

praestare possunt, virginitatem exercere diligunt. verum unas nuptias honorat etc.

Joannes Chrysoslomus homil. 8. dc poenitentia: *Nequaquam.* **inquil,** *Dominum incuses . haud mandat impossibilia.mulii et ipsa superant mandata.* **El infra,po.sleaqu.nn exempla posuit do coolinenlin el pauperia I#. ail in persona Dei : Aon** *cogo, non gravo, sed proficientem quidem coronabo; non proficientem non punio.*

Gregorius nazianzenus oral. I. in Julianum, ul* Ira medium: *Quomodo,* **inquit,** *illud non animadvertis omnium sapientissime el ingeniosissime , atque ad virtutum arcem el verticem Christianos coarctans qui in legibus nostris alia parendi necessitate imponunt. nec sine periculo praetermitti possunt, alia non necessitate constringunt, sed in electione, el voluntate posita sunl.ac proinde hanc ralionem habenl, ul qui ea custodierint. honore, et praemiis exornentur, qui autem minus ca expleverint, nihil periculi pertimescant.*

Jim ex Latinis. Cyprianus lib. *de* **habitu virginum. prope finem:** *Neque hoc jubet Dominus,* **inquil,sed** *hortatur,neque Jugum necessitatis imponit. quando manet voluntatis arbitrium liberum: sed cum habitationes mullas apud Patrem suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petilis , carnis desideria castrantes, majoris gratiae praemium in coelestibus oblinetis.*

Ambrosius lib. dc viduis , ultra medium ; *Qui praeceptum,* **inquil,** *impleverint, dicere possunt, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, facimus; Hoc virgo non dicit, non dicit ille, qui bona sua vendidil.El* **infra./ deo** *ergo praeceptum non datur, consilium datur : praeceptum enim castitatis esl. consilium integritatis.*

Hieronymus lib. 1. conira Jovinianum:Propontl *agonothetes praemium, invitat ad cursum, tenet in manu virginitatis bravium. ostendit purissimum fontem, el clamitat: Si quis sitii, veniat el bibat; non dicit, velitis nolitis, bibendum vobis esl. atque currendum ; sed qui voluerit. qui potuerit currere atque polare, ille vincei, ille satiabitur, cl ideo plus amat virgines Christus , quia sponte tribuunt. quod sibi non fuerat imperatum, majorisque gratiae est offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris.*

Gregorius lib. 15. Moralium cap. 5. *Electi,* **inquil.** *nonnumquam plus student agere,quam eis dignatus est Dominiis jubere; carnis enim virginitas nequaquam jussa est,sed tantum laudata; Nam si illa juberetur . nimirum conjugium jam culpa crederetur; el tamen multi virtute virginilalt> pollent. ul videlicet plus impendent obsequio.quam acceperunt praecepto.* **Haec ille. Vide eliam tertia parte pastoralis, cap. 28. el 29.**

Augustinus lib.de sancta virgiililulo cap. 30. loquelis de praeceptis cl consiliis : /n *illis* **, inquil,** *Dominus debitum imperat vobis . in his aulem , m quid amplius nupererogaveritis , in redeundo* **reddet vobis. El serui. 18. de verbis aposloli:Ambicrunl. inquil.** *virgines illum majorem pulchril-idincm cordis* **sui,** *lauquam dicerent: quid ju-bes:·· ne. adulterae simus?Hoc praecipis? amando te plus facimus, quam praecipis.* **El in Enchirid. cupii. 121.** *Quaecumque .* **inquit.** *mandat Deus, ex quibus unum esl.* **Aon** *moechaberis: el quaecumque non jubentur, sed speciali consilio monentur. ex quibus unum est. bonum esl homini mulierem non tangere, tunc recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, el proximum, el in hoc saeculo, cl in futuro.* **Ex his apparet.quanto mendacio Calvinus dicat, lib. 4. Instil, cap. 13. § 12. nulli veterum venisse in mcnlcm:quod Christus aliquid consuluerit.**

CAPIT XII.

Idem confirmatur naturali ralione.

Ultimo probatur ratione desumpta, tum ex corporibus naturalibus,tum cx politicis rcbuspublicis. Videmus enim in qualibet re naturali , duplicem esse perfectionem: unam necessariam ad esse, alleram ad bene esse: unam,sine qua rei natura non esl perfecta, alleram, sine qua non est ornata; homo si habeat animam el corpus , perfectus est, quod ad naturam attinet, etiamsi alioqui deformis, cl imperitus, alquc improbus sil. Al cum est elegans, politu s, formosus, doctus , probus, aliam quondam habet perfectionem ; ergo eodem modo homo chrislianus duplicem habere debet pcrfeclionem: unam necessariam ad esse, idest. per quam sit vere lilius Dei, cl haeres regni.quae consistit in praeceptorum observatione : alioqui enim non est Christus bonus legislator, si legem tulisset. quae non perlicerel hominem Christianum : alleram necessariam ad bene esse, quae consistit in consiliis.

Videmus item in omnibus bene institutis rebuspublicis praeter praemia el poenas constitutas servantibus, aut Iransgredieniibus leges , esse etiam praemia quaedam decreta heroicis operibus. Hinc apud Humanos praeter stipendia debita militibus, non violantibus militiae disciplinam , fuisse etiam coronas civicas, ovationes, supplicationes, ac triumphos decretos factio heroicis, ut omnes noverunt. Ita ergo non abhorret a ralione. immo potius conforme esl rationi, ul praeler vitam aeternam promissam observatoribus legis divinae, sint eliam certa praemia ct singulares honores pro iis, qui non solum Dei legem servant, sed etiam virtutes heroicas ostendunt.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones.

In contrarium sunl argumenta tria Pelagianorum, el 14. Calvinistaruiii. quae diligenter collegit ex Calvino el aliis Petrus Marlyr in comment. I.ad Corinth. 9.

Primum est, Matlh. 19. Dominus ail : *Facilius esl camelum per foramen acus transire , quam divitem intrare in regnum coelorum ; illud esl*

impossibile , igilur el hoc. Respondeo cum Augustino epist. 89. quaesl. 4.in codem loco esse solutionem ; nam Dominus ail ; *Quod impossibile esl apud homines, possibile esl apud Deum.*

Sed instant, ideo possibile apud Deum dici,quia Deus per cvangeliuin suum docuit venderc omnia, cl dare pauperibus; quod qui fecerit, poterit intrare in regnum coelorum. Respondeo: Sed ita esset, tunc esset etiam possibile apud homines. Nam etiam ethnici philosophi potuerunt abjicere omnes facultates, ul de Crate Thebano el de Antisthene referi b. Hieronymus in episl,26.ad Pammachium de obitu Paulina© uxoris. Sicut eliam apud homines possibile esl camelum intrare per foramen acus, si desinat esse camelus cl redigatur ad subtilitatem setae. Christus aulem dicit: Id quod impossibile est hominibus, possibile esse Deo,idest, introducere camelum, cxislcnlcm camelum, per foramen acus,cl divitem, cxislcnlcm divitem,in regnum coelorum ; potest ergo dives salvari, si gratia Dei adjutus bene utatur divitiis.

Secundum argumentum Lucae 14. *Nisi quis renuntiaverit omnibus, quae possidel. non potest meus esse discipulus.* Respondeo cum Augustino, cpisl. 5. el epislol. 89. quaesi. 4. loqui Dominum dc praeparatione animi ; nam paulo ante inter ca, quibus renunciare oportet, numeravit Dominus uxorein cl propriam animam.

Tertio, Matlh. 5.*Estote perfecti,*dicilur omnibus Christianis ; al qui vult perfectus esse , debet omnia venderc el dare pauperibus, Matlh. 19. ergo etc. Respondeo: in primo loco agi de perfectione necessaria, in secundo de perfectione utili , sunl enim varii gradus charitatis.ut alias expositum esl.

Argumentum Primnm Petri Martyris tale esl. Deus jubet sc diligi ex loto corde, cx lota anima , cl ex omnibus viribus : unde nihil supcresl non dcbilum quod erogemus ; quidquid enim agimus , corde, anima, menlc. ac viribus agimus, quare omnin noslra Deo sunl obstricta: Augustinus libr. 1. docir. christ. cap. 22. *Cum aulem.* inquit.*ail tuto corde, lota mente, tota anima, nullam vitae nostrae pariem reliquit, quae vacare debeat.*

Ad haec, praeceptum dilectionis, ut eliam praeceptum non concupiscendi,in hac vili» impleri non posse . Augustinus affirmai lib. de spiritu ct litera cap. ull. *Ad illam .* inquil, *vitam jam immortalem pertinet, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: ad hanc aulem , non regnet peccatum in vestro mortali corpore: ad illam . non concupisces, ad istam, post concupiscentias tuas non eas.* El in lib. dc perfectione justitiae unie medium: *In qua plenitudine charitatis, nimirum in patria , praeceptum illud implebitur . Diliges Dominum Deum tuum cx toto corde tuo : nam cum esl adhuo aliquid carnalis concupiscentiae, quod vel continendo fraenctur, non omni modo ex tota anima diligitur Deus.*

Adde eliam s. Bernardum cl b. Thomam. Nam Bernardus serin. 30. in Gaelic. *Si placet,* inquil. *Ubi magis de affecluali datum fuisse mandatum, non inde contendo , dummodo acquiescas cl tu mihi, quoiL minime in vila ista ab aliquo horni"um possit, vel potuerit adimpleri.* S. Thomas in 2. 2. quaesi, 44. ari. 6. duil . in liai: vil.» prncce pium dilectionis imperfecte impleri:··! qnacsl. 184. ari. 3. dicit. hoc pracccplo ila imperari dilectionem sine mensura , ul nullus gradus charitatis remaneat , qui sit in consilio. Quare si in hac vila praeceptum primum numquam perfecte implere possumus , ccrle mullo minus possumus amplius facere, quam sil nobis praeceptum.

Respondeo : Vis argumenti principalis polissinuiin in duobus posita est. Primo, in illa enumeratione polcnliarmn cordis, animae.mentis, virium omnium. Secundo, in illa particula: *Ex toto.* Hinc enim videtur colligi debere, nihil omnino posse hominem proplcr Deum facere . sive corde, sive corpore, quod non tenentur facere. Ostendam igitur neutra cx parte argumentum conchiderc.

Quod allinet ad illam enumerationem , quidam ex Patribus existimarunt. illa omnia esse diversa, el ideo conati sunl distinctionem eorum ostendere, ul videlicet anima significet pariem animae vegelalivac, cor sentientem, mens inlclligcnlem , vel aliquid ejusmodi. Vide Grcgorinm nyssenum in libro dc creatione hominis cap. 8. Thcophylaclum cl Anselmmn in commentariis cap. 22. Matthaei. Augustinum lib. 1. duclrinnc chrislianae cap. 22. Bernardum scr. 20. in Cantica, el s.Thomam in 2. 2. quaesi. 44. ari. 3.

Sed simplicior cl Scripturae conformior est eorum sententia, qui docent islA omnia idem significare cl more Scripturae mulla ct varia nomina poni ad rem eandem explicandam , majoris expressionis gratia. Itaque idem esse , diligere corde ct diligere anima el diligere mente , nimirum diligere vere, sincere . non ficte, non simulate. Nam in primis Hilarius, Hieronymus el Chrysoslomus. in commcnliirio ad cap. 22. Matthaei el Ambrosius ad cap. 10. Lucae, ubi hoc pracccplum explicant, nihil omnino dc distinctione harum vocum tradunt.

Deinde Matthaeus cap. 22. Marcus cap. 12. ct Lucas cap. 10. referunt praeceptum dilectionis cx libro Deuteronomii cap. 6. et lamcn nullus horum auctorum convenit in numero el ordine harum vocum cum allero, quod est evidens argumentum . nihil esse mysterii in illa enumeratione : Moyses dixerat: *Diliges ex loto corde . ex lota anima . et ex lota fortitudine tua.* Matthaeus posuil:£x *toto corde, cx tota anima, ex tota mente.* Marcus: *Ex toto corde, ex tola anima, ex tota mente.ex lota, virtute.* Lucus: *Ex tolo corde, ex tota anima, cx omnibus viribus, cl ex lota mente.*

Praeterea 3. Regum 14. dc Davide dicilur. quod sequulus sil Dominum in lolo corde suo : do Josia aulem 4. Regum 23. diciluf.quod sequulus sil Dominum in lolo corde, tota anima cl tola virlulc . nec lamcn ullus auderet Josiam Davidi anteponere; liem Moyses requirit Deui. 4. ul homo quaerat Deum m lolo corde et in tola anima , si cum invenire desidcnil: Al Samuel I. Regum 7. solum requirit. ul Deus quaeratur in lolo corde. Apparet igilur illis omnibus verbis id unum imperari, ul Deum sincere diligamus.

Porro illa verba : *Ex omnibus viribus .* non significant cx omnibus potentiis animae, sed omni virtute, cl quod vulgo dicimus,pro viribus; nam in

graccis codicibus *nihil csl aliud nisi ἐξ ὁλη ir/ὐi* , quod tamen *interpres* nunc vcrlil e.\ omni virtute, nunc ex omni fortitudine, nunc c.\ omnibus viribus. Quare inepie Lutherus in asseri, ari. 31.contendit, boc praeceptum impleri non posse , quia una quaedam ex viribus animae, nimirum appetitus sensitivus, non diligit Deum, cum tamen diligere jubeamur Deum ex omnibus viribus. Sed etiam si juxta priorem expositionem enumerarentur vanae potentiae animae, ac juberemur illas omnes exercere ad gloriam Dei,adhuc nihil adversarii obtinerent. Quoniam enim praeceptum hoc affirmativum est. ideo dicendum esset solum praecipi, ul exerceremus eas potentias propter Deum . quando id necessitas gloriae ejus procurandae requireret, alio autem tempore si id fieret, opus esset consilii cl supererogationis.

Jam vero quantum ad illam particulam: *Ex toto,* sunt eliam duae Patrum expositiones; Inu est sanctorum. Augustini, Bernardi ct Thomae, locis notatis. qui docent illud: *Ex toto* , significaro, imperari nobis hoc mandato omnes gradus chai itatis, quos vel in hoc mundo, vel in alio habere possumus.ita ul semper Deum amemus, cl non sil in nobis ullus motus cupiditatis , neque voluntarius , neque involuntarius, cum Dei amore pugnans; ex quo recte deducunt hoc mandatum in hac vita perfecto Impleri non posse. Quae sententia non pugnat cum sententia noslra.de consiliis cvangelicis, tametsi non videtur admodum conformis sacris literis. Quod autem non pugnet cum senlenlia'nostra, cx eo palet, quod lidem Patres affirmant, hoc praeceptum, licet non possit perfecte impleri in hac vita, non tamen facere praevaricatores, si non impicatur.

Lt autem id intclligalur, observandum est duobus modis posse aliquid praecipi: Uno modo, ut solum indicetur id quod faciendum csl: Alio modo, ul indicetur praecepto id quod faciendum cst,cl linis, cujus gratia id faciendum est. Si dicat imperator militibus , pugnate adversus illam urbem, solum indicat id quod faciendum est: si vero dicat, capite illam urbem, indicat quod faciendum est cl linem ollam illius operis: idem enim est. ac si diceret. pugnate ad hunc finem, ul urbem capiatis. Interest autem multum inter hos duos modos praecipiendi: nam cum praecipitur priore modo, praevaricator est. qui non facit id lotum quod praecipitur: cum vero praecipitur posteriore modo, non est praevaricator.qui non facit id lotum.quod praecipitur. sed is tamen praevaricator est. qui non facit i<l, quod indicatur per modum medii ad linem. Pr»e< opium cniin proprie non obligat. quatenus indicat linem, sed solum quatenus praecipit modium. linque si dicat imperator, pugnate, peccant milites, si non pugnent; si vero dixerit, capite urbem, non peccant si urbem non capiant, modo pugnent, ac pugnando dent operam ul illam capiant.

Patres igitur supra citati, Augustinus , Bernardus , Thomas . existimant hoc praecepto : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde luo* , simul imperari medium el indicari flncnr.el ideo docent, nuii poste impleri perlecte hoc praeceptum in hac vila el tamen non esse praevaricatorem , qui non perfecte illud implet. Augustinus de spiritu el litera,, cap. ullim. posteaquam dixerat, non posse impleri hoc mandatum in hac vita, addidit: *Sed ideo nobis hoc eliam nunc praeceptum est, ut admoneremur . quid fide exposcere·, x/uo spem praemittere debeamus.* El infra : *Neque enim si isse nondum potest tanta dilectio Dei. quanta illi cognitioni plenae perfeitaeque debelur.J&m culpae deputandum est cie.* Et lib. de perfectione justitiae: *Cur.* inquit . non *praeciperetur homini ista perfectio.quamvis eam in hac vita nemo habeat? Non enim recte curritur . si quo currendum est nesciatur: quomodo autem sciretur, si nullis praeceptis ostenderetur ?* El ad linem ejusdem libri docet idem Augustinus, motus involuntarios concupiscentiae.licet hoc praecepto prohibiti feint, tamen adeo non osse peccata . ul non sil opus dicere praeis: *Dimitte nobis debita nostra.*

S. Bernardus serm. 50. in Cantica : *Nec latuit.* inquit.*praeceptorem,praecepti pondus hominum excedere vires . sed judicavit utile ex hoc ipso suae illos insufficientiae admoneri, el ut scirenl satie, ad quem justitiae finem Hili pro viribus oporteret:Ergo mandando impossibilia non praevaricatores homines fecit, sed humiles.* Sic eliam b. Thomas solum docet, hoc praeceptum ·ιηρι·Γ· fccte servari . quatenus indicat linem ct in eodem sensu dicil,nullum gradum dilectionis esse in consilio , sed omnes in praecepto, quatenus videlicet hoc praeceptum continet cl medium el finem. Nihil enim addi potest ad cam dilectionem . quae ul finis proponitur : finis enim sine mensura appetitur. Quare in eodem loco s. Thomas affirmat, nuiIum esso peccatum. non implere hoc praeceptum in lota sua latitudine,sed sutis esse si aliquo modo observetur.

Quocirca remanet jam suus locus consiliis etiam circa hoc praeceptum. Nam etiamsi nihil possim addere huic praecepto, quatenus indicat linem. tamen possum addere quatenus indicat medium: el si non pecco , ex sententia sancti Thomae, si non amem Deum, nisi uno gradu amoris, certe non tencor in rigore amplius amare ; implicat enim contradictionem.quod non peccem.non faciendo quod facere teneor: ergo si adilam alterum gradum amoris . amo plus quam teneor, atque eo modo lacio actum supererogationis et consilii.

Demonstravimus igitur.sententiam istam Patrum, non esse contrariam sententiae nostrae de consiliis cvangelicis. Quod autem haec sententia non sit conformis divinis literis, mox ostendimus. Est igitur alia sententia, illud: *Ex loto corde,* non significare omnes actus cordis, vel omnem intentionem possibilem . ita ul imperetur . ul nihil corde agamus. nisi Deum diligere.idqne sninma vehementia amoris,sed solum ul amemus Deum praecipuo amore. nihilque illi in amore anteponamus, vel aequemus , ac proinde solum in hoc prtiecdpto contineatur id . quod faciendum csl . non eliam finis oh quem faciendum est. Ex quo sequuntur sex quasi corollaria.

Primum est.huic praecepto adversari omnia peccata mortalia , quia in omni peccatu muriali ante-

ponitur orcalura creatori. Secundum, hide praoccpto non adversari amorem honestum alllnjum rl amicorum, licet non referatur actu in Deum . quia non tenemur Deum solum iimiire, sed cum praecipuo.Tertium.non adversari peccata venialia eidem praecepto , quin peccata venialia non inulanl ultimum linem. Quartum , non adversari eidem praecepto motus involuntarios concupi>cenliae,etiamsi rerum nlinqui gravissimarum, ul infidelitatis . lda·splieiniac . adulterii etc. nam cum charitas Dei sit in voluntate, non adversantur ei.nisi motus voluntarii.Quintum.hoc praeceptum perrecte in hac vi a servari posse.quia non exigit.nisi ul amemus Deum plus quam crealuras. Sextum, posse Deum cx. loto corde magis cl minus dilighqm enim propter Deum abstinet se a licitis, magis diligit, quam qui solum se abstinet ab illic.His el lumen ulerque diligil toto conic.

Quod aiilein haec explicatio sil verior, cl Scripturis conformior, quam superior, mullis modis probari polesl. Primo, quia m Scripturis passim ila accipitur illa vox: *Totum.* vel omnis. nl .Malth. 2. *Turbatus est Herodes, et omnis Hierosolyma* cum illo. El Actor. 2. *Tota confunditur Hierusalem.* In his enim locis significatur. magnam pariem eorum, qui cninl in Hierusalem turbatos fuisse, non autem omnes omnino, el tamen simpliciter Scriptura dicil : *Omnis Hierosolyma turbatu est.* Et: *Tota confunditur Hierusalem.* Sic eliam Gen. 31. di< il .lac,ob: Scitis. *quod tolis viribus senierim putri vestro* : el tamen inulin alia eodem temperi· Jaculi leceral. 2. Rftg. !?>. *T<do corde universus Israel sequitur Absalou.* alinque id genus frequehtissimc iiiveiininltir. Scriptura enim utitur saepe communibus phrasibus. Vulgo aillent ab«>-lule dicmiiK: Tollis sum in lme re. vel tolis viri» bos hoc agam, eum tamen nitui aliud significare velmius, nisi praecipua corn, ac studio nos incumberc.

Secondo. Scriptura dncol lme praeceptum esse ftrile, ne pnirsiqqMHiil MTvnii posse, quod lnm<*n non esset verum, st In bac vila impleri non posset. Dcnlrnn. 10. *Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit a* /e. *nisi ut timeas Dominum Deum tuum. ct diligas eum.* ac. *servias ei* in, *toto corde lno. cl in lota anima tua.* El clip. 13. *Tenta!* ros *Dominus Deus vester, nl-palam fiat, ntrum diligatis eum in loto corde vestro, cl in tota anima vestra, an non.* Lucae '0. quaerenti jurisperito: *Quid faciendo vitam aeternam possidebo ? Dominus respondit: In lege quid scriptum esi? quomodo legis? ait ille: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo etc. Et Dominus: line fac. ct* lires. Certe linee omnia praesuppoHont mundatum lior in liac vMa impleri posse, alioqui in promptu inisset responsio.

Terlio, promisit Deus sc facturus. ul tempore nnvi Testamenti diligatur in loto corde, tota nniur.i ole. Igitur aut Deus, quod esso mm polesl. mentitus esi. aul hoe. mandatum in hac vila simpliciter adimpletur. Dentenmom. 30. *Circumcidet Dominus cor tuum, cl cor seminis tui. ut diligas eum i>< toto corde, cl in lota anima, ut passis vi-i'ux* Hicccmiac 24. *Dabo eis cor. ut sciant mc,* cl *erunt mihi in populum. et ego ero illis in Deum, quia revertentur ad me in loto corde suo.*

Qunrlo. mulli hoc mandatum impleverunt: igitur in hac vili» impleri potest. Deuteron. 30. *Gaudebit Dominus in te. sicut gavisus est in Patribus luis, si tamen revertaris ad eum in toto corde luo. · t in tota anima tua.* 3. Reg. H. ,Vo?i *fuisti sieul servus meus Darid. qui custodivit mandata mea, et scquulus est me in foto corde suo.* Ecrlesiast. 47. *De omni corde suo laudavit Dominum, el dilexil cum. qui fecit illum. 4.* Regum 23. *Similis illi non fuit ante eum rex. qui reverterctur ad Dominum in omni corde suo. clin lota anima sua. et in universa virtute* sua. *jnxla omnem legem Moysi.* Psalm. 118. *In toto corde meo crqmsivi* le.

Accedat postremo consensus Patrum , qui nihil impossibile nobis a Deo mandatum esse docent. Vide Origenem homil '.). in .losue : Rasilium in illud: *Allende libi:* Hilarium in illud psal. 118. *La.·tum mandatum tuum nimis:* Hieronymum lib. 3. contra Pelagianos el Augustinum l b. de natum cl gratia , c. 69. qui auctor non solum in genere dicit. Deum nihil impossibile praecepisse, sed eliam in specio, de mandait) dilectionis : *Quomodo .* inquit, *est grave. cum sil dilectionis mandatum*?El in psal. 56. de lior, ipso mandato : *Neque enim ,* inquit, *imperaret hoc Deus, ul faceremus, si impossibile judicaret. ut ab homine fieret.* Ubi videtur Augustinus aul mutasse . aul certe expl cavisse priorem sententiam.Bernarduseliam sermon. 50. in Cantica , etsi exposuit hoc mandatum uno modo de dilectione , quae hic perfecte haberi non potest, tamen magis propendet in senlenlium hanc posteriorem, quam eliam sequitur Bonavenl. in 3. disl. 27. ari. 2.'quaesi, ull.ci plerique doclorcs m eadem distinct.'

Argumentum secundum. Dominus ail Malth. 7. de legd *smv.Quam angusta porta esl.et arcta via. quae ducit ad vitam.cl pauci sunt qui inveniunt cum.* Quomodo ergo non errant. qui eam lum latam i>l facilem praedicant, ul eliam dicant, posse hominem plus facerl». quam lex exigat?

Re<p<mdeo:ldcm Dominus ait de lege sua Mul li. 11. *Jugum meum suave est, el onus meum live.* El David dc lego Domini sub eadem metaphora ps. 118. *Lutum mandatum tuum nimis.* El apostolus I. Joan. 5. *Et mandala ejus gravia non sunt.* Quare le\ Domini dillicilis csl cl facilis : dillicilis cx natura sua. quia dillicile esi nllingere modium, in quo virtus consistit . facile voro est aberrare a scopo: dillicilior eliam redditur ex naturae corruptione:difllcilc enim csl avaro facere eleemosynam, luxurioso continere ole. Al facilis esi habimti gratiam el charilatem : gratia enim el naturam sanat et dirigit. alque inclinai ad medium attingendum; ul eliam difficile csl homini pingui el onusto ingredi portam eliam utcumque latam . al hommi tenui et nudo non est dillicile ingredi portam . eliam utcumque angustam. Undo s. Leo sertu. 5. de Epiphania: *Nihil.* Inquit, *arduum est humilibus. nihil asperum milibusAA* b. \iigustm.lib.de natum el gratia, cap. 69. *Omnia,* inquit, *sunt facilia* (/tardati. El DaudpsuL 118. Viam mandatorum luo-

rum cucurri, cum dilatasti cor meum', corie nutem qui currit. cum solum ambulare tenentur, plus facit, quam ei imperatum sil.

Argumentum tertium. Iu opere nostro semper aliquid deest: ergo numquam implemus legem: ergo mullo mimis possumus facere opera supererogationis.Probalur antecedens, quia Paulus ad Hom. 7. dicil. se mente servire legi Dei, carne *aulem legi peccati:* el Job *verebatur omnia· opera sua.* Job 'J.el Isnias cap. 64. vocal *pannum menstruatae omnes justitias nostras;* cl David damai psal. 112. *ne intres in judicium cum servo tuo, quia, non justificabitur in conspectu luo omnis vivens.*

Respondeo: Negandum esse antecedens: nam si nullo modo legem servare possemus , mentiretur Joannes . cum ait : *El mandata ejus gravia non sunt.* I. Jonn. el Dominus , cum ait Mallh. 19. 5i *vis ad vitam ingredi,serva, mandata,juvenem illum* non docuisset, sed delusisset, ac si dixisset: si vis in coelum ascendere, fac tibi remigium alarum cl tola per aerem.Immo sequeretur hominem numquam peccare : non enim peccat qui non facit quod non potest, cl Deus esset omni tyranno iniquior el crudelior. quippe qui tribulum peteret quod nemo posset solvere, cl hoc ab amicis suis peteret. Adde quod-Basilius oratione in illud : .11-*tende tibi,* dicit impium esse asserere, aliquid impossibile Deum praecepisse, quod idem docent omnes Patres.

Ad prinimn ergo locum dico . Paulum loqui de molibus concupiscentiae involuntariis,qui non peccata, sed poenae sunt.

Ad secundum dico, contrarium inde elici . ideo enim Job verebatur omnia sua opera , quia metuebat ne aliquid in cis imperfectionis misceret : illi aulem proprie metuunt,qui vident posse vitari malum quod metuunt ; semper enim conjuncta sunl spes et melu<:qui enim certo sciunt non posse vitari , desperant el dolent potius quam metuunt. I nde b. Gregorius in hunc locum scribens . ait : *Ipsa bona nostra, quia insidlunlis culpae evadere gladium nequeunt, nisi sollicito quotidie timore muniantur . per sanctum virum nunc recte dicitur: Verebar omnia opera mea.*

Ad tertium dico cum Hieronymo ibidem,prophetam loqui in persona gravissimorum peccatorum . qui si mia opera bona faciebant, saltem moraliter, en inquinabant admixtione mullorum criminum ; Nos autem non dc peccatoribus , sed de justis loquimur, cum dicimus homines posse legem servare el etiam amplius facere. Nec tamen admittimus omnia opera pezcaloris necessario esse peccata ; nam Isaias non comparat opera peccatorum sordibus. sed panno sordidato, in quo sunt parles nitidae et paries maculatae.

Vl ultimum dico . rum Augustino lib. de perfectione juslor.lliernnym.in episl. ad Ctesiphonlem, cl Gregorio in hunc psalmum.non posse hominem justificari coram Deo , quia nemo est. qui non hal* it peccata venialia . quae tamen non impediunt quin humo sil justus ct mulla opera bona facial, etiam supererogationis: non enim dicil David.non justificabitur omne opus, sed omnis vivens; vel dicendum cum Arnobio , Ihlario, Hieronymo cl Eulhymio in liunc locum, non posse ullum justificari si comparetur cum Deo: lain sublimis enim csl Dei justitia , ul ejus comparatione omnis hominum ct angelorum justitia , injustitia videatur . sicut candela accensa coram sole, non lucere, sed Umbram facere videtur.

Argumentum quartum. Verba Christi Lucae 17. inquit Martyr: *Cum feceritis haec omnia, dicite, servi inutiles sumus, quae debuimus facere, fecimus,* istud comm<*nluin prorsus excludunt, cl confirmatur: nam servus quidquid est, Domini est, el quidquid facit, Domino facere tenetur.

Despondeo: Petrum non egisse hoc loco fidelem marlyrem, nam omisit ea verba, in quibus latebat solutio. Non enim Dominus ait. cum feceritis omnia, dicite . servi inutiles sumus etc. Sed . cum *feceritis haec omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite . servi inutiles sumus . qu /e debuimus facere, fecimus.Unde* Ambrosius lib. de viduis: *Hoc,* inquit. *virgo non dicit, hoc non dicit ille , qui bona sua vendidit. sed quasi reposita exspectat praemia , sicut sanctus apostolus ait : Ecce nos reliquimus omnia, el sequuti sumus te: quid ergo erit nobis?Non enim quasi inutilis servus,quod debuit facere, fecisse se dicil. sed quasi utilis Domino, qui commissa sibi talenta quaesitis multiplicavit usuris . mercedem fidei. atque virtutis, bene sibi conscius merilorumque securus, exspectat.* Adde quod Dominus non ait, servi inutiles estis , sed dicite , *servi inutiles sumus;* vult enim nos humiles esse cl non jactare nostra merita, sed ipse tamen postea dicil : *Euge serve bone et fidelis:* inutilem aulem servum vocabit eum dumtaxat, qui praeceptis non obedieril, ut palet Mallh. 2kin parabola de talentis: *Inutilem,*inquit,*servum projicite in tenebras exteriores.*

Ad confirmationem . fateor, servum , quidquid est. Domini esse, et quidquid agit, in lucrum Domini cedere. At non inde sequitur ex debito cum facere quidqpid facil:quid enim si veli l sibi de somno concesso aliquid sublrnherc.nl pro Domino suo aliquid agat, nonne plus faciei quam tenetur?

Argumentum quintum. Jubemur quotidie dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra:* ergo numquam facimus quantum debemus:crgo mullo minus facimus plus quam debemus. Respondeo : Quotidie nos Deo dicere: *Dimitte nobis debita nostra,* propier peccata venialia , quibus in hac vita aul num* qunm.nul raro caremus.quibus tamen non obstantibus cl justi esse cl supererogationis opera facere possumus.

Argumentum sextum. Apostoli Mallh. 19. non solum non cogitaverunt dp operibus siipcrcrogationis, sed etiam dc ipsa salute dubitarunt, dicentes: *Quis poterit salvus* esse.'Qnibus Dominus non ait. non solum salvi esse . sed etiam supererogare potestis, sed ait: *Quod impossibile est hominibus, possibile est apud Deum.* Respondeo: Apud homines impossibile esse ct salvari et opera supererogationis facere : apud Dcnm utrumque esse possibile.

Argumentum septimum, Ilieremias dicit : *.Ilutcdictus qui facit opus Dei ncgligenter .* cap. 48. Nemo aulem est,cui non subrepat ali»»··

lin:ergo nemo salisfacil debito suo erga Demit.Ile* spondeo: Loquitur de ncgligcnlia gravi, quite umiciliainDei tollat,unde in hebraco ΓΡ'Ω'Ι fraudem potius, quam negligeiiliam signilicul; sicut Hieronymus etiam vertit.

Argumentum octavum.Christus ail:l/ oceel *praecepium meum, ul diligatis invicem, sicut ego dilesci vos.* Joann. 13. At Christus sic nos dilexit, ut pro nobis sil mortuus ; ergo ct nos debemus pro fratribus animas ponere., ul concludit Joannes, I. Joan. 3. at haec est summa charilns, cui nihil addi potest : *Majorem enim charilalem nemo habet, quam ul animam quis ponat* pro *amicis suis* , Jouit. 13. Ergo nullus remanet locus consiliis et operibus supererogationis. Respondeo : Non tenemur animas ponere pro fratribus , nisi (piando id necessarium est ad eorum salutem aetcrnain:si ergo id faciamus , eum non est necessarium . sed utile lanium,opus consilii el supererogationis faciemus: el simililer si proximo benefaciam,quando non est in extrema vel gravi necessitate.opus facio supererogalionis.

Argumentum nonum. Jubet Deus Deuteron. 4. nihil addi praeceptis suisimule ergo adduntur consilia. Respondeo: Jubet lietis nihil addi praecepto, quod ipsum corrumpat. non autem aliquid . quod ipsum perficiat; consilia aulem perficiunt,non corrumpunt praecepta, ul palet. Vide plura , si libet, de hoc argumento in lib. 4. de pontifice, cap. 17.

Argumentum decimum. Ila sumus Deo obligati, ul non possimus unquam facere, quantum debemus : ergo numquam supererogamus. Antecedens palet: nam quidquid habemus boni, ab illo habemus: ergo omnia-noslra sunt ei debito.etsi millies pro Deo vitam ponemus , numquam tamen reddemus ei aliquid aequale.

Respondeo: Argumentum probat,potuisse Deum n nobis exigere quidquid possumus.non tamen voluisse. Constat enim ex divinis literis , Deum pro sua benignitate imposuisse nobis jugum suave el onus leve.Praeterea probat hoc argumentum.numquam hominem posse facere plus (piam debet, immo cliam nec quantum debet, si consideremus beneficia Dei nobis collalu: numquam enim ei reddemus aequalejel tamen possumus facere plus quam debemus,si consideremus legem nobis a Deo impositam,el proinde possumus facere plus quam revera facere teneamur: nam etsi non possimus superare , aul aequare Dei beneficia nostris operibus , tamen non proplcrca rei efficimur. quia non tenemur id praestare, sed id solum, quod Deus imperavit.

Argumentum undecimum. Ad Philipp.4. dicitur: *Quod reliquuum e /, fratres . quaecumque sunt vera, quaecumque honesta, quaecumque justa, quaecumque* pura *. quaecumque accommoda , quaecumque* boni nominis . si *qua virtus . el si qua laus, haec cogitate, quae el didicistis, el accepistis, el audistis, el vidistis in me.haec facite, et Deus pacis erit vobiscum. Inveniant.*inquii Petrur Martyr, *isti acuti homines . quod huic praecepto Pauli superaddi possit.* Respondeo: ll.icc omnia debere accipi negative, ul sensus sil. Nihil cogitetis, neque agatis, nisi quod justum est.quod verum, quod pudicum etc.El hoc modo multa possunt superaddi affirmativa; alioqui si juberet Paulus. ut omnia, quae sunt vera cogitaremus . deberemus cogitare.non solum omnem Scripturam sanctum , sed cliam lotam philosophiam , ac praesertim mathematicas demonstrationes , quae verissimae sunt.

Argumentum duodecimum. Te . inquii. interrogo, an possis aliquid facere ultra legem . vel non? si non poles, convenimus: si potes.ergo teneris id facere. Nam fex requirit omnes luas vires el quidquid poles : ergo implicat contradictionem . qund possis ultra legem aliquid facere. Respondeo: Nego. legem requirere omnes vires et quidquid possumus. solum enim requirit. ul impleamus, quod praecipitur. sive nobis superent vires. sire non. Alioqui I. ad Corinthios 7. Paulus non potuisset ditere de homme soluto : *Quod vult. faciat: non pcccal. si nubat.* Sic enim argumentabor: aul ille potest continere, aut non; si non.ergo tenetur nubere, ul Calvinus et .Martyr docent: si potest, ergo tenetur continere: lex enim requirit quidquid possumus : ergo numquam datur tempus , quo liceat dicere: *Quod vult, faciat: non pcccal. si nubat.*

Argumentum dcciinumterlium. Non caret superbia el arrogantia infinita, ul dicas, te plus facere, quem tenearis, et Christo fit injuria non vulgaris. qui frustra dicetur morluus : si valuisses legem praestare . aul plus efficere , quam in illa praeceptum fuerit.

Respondeo:Non timuisse istam superbiam infinitam illas virgines, quae, lesle Augustino, serin. IS, de verbis apostoli. dixerunt: Amando te plus facimus . quam praecipis : neque illos Omnes Patres . quos supra citavimus. Sed hoc revera non card superbia infinita . propter tam debiles ratiunculas opponere se omnibus sacris ductoribus . immo el ipsi Scripturae, quod Petrus .Marlyr facit. Illud aulem de Christo est manifesta calumnia ; non enim dicimus , posse hominem suis viribus, aul sine Christi gratia legem servare, vel aliquid superaddere.

Argumentum decimumquarlum.Nolle Deum plus amare, si plus possis, gravissimum peccatum est: ergo nibil potes superaddere , quod non debeas. Probatur antecedens: primo.quia negat Deum esse summum bonum . qui non vult cum amare quantum potest ; secundo . quia abutitur Dei dono, qui potest plus diligere et non vult : nam posse plus diligere sine dubio Dei donum csl Adde.quod qui talentum abscondit, a Deu punitus csl. .Mallh. 25. cl peccatum csl ingratitudinis . nolle facere quod poles pro eo. cui non potes referre paria.

Responde >:Nolle plus amaro si plu-. possis,esse peccatum, si ex contemptu id liat.vel si necessitas exigat majorem illum amorem: vel si id liat cx superbia , quasi pules te salis esse perfectum : vel denique si nx aocidia el pigritia nolis ullo modo amplius proficere.Id enim répugnai statui viatoris, at si votis quidem plus diligere et proficere . soil juxta conditionem el gradum lutim , eliamsi nolis ad alliorum statum ascendere, quamvis possis.non peccas. Verbi gr. cui est imperatum . ul proficiscatur Vcnclias , si in media via consistat cl nolit

pmgredi. peccat; Al si relit progredi,sed per viam communed), non per compcndiu;el si \elil in ipsa Tin ambulare, non currere, non peccat.

Igitur ud primum dico, illum negare Deum esse summum bonum, saltem fartis , qui non vult cum summo amore diligere, idesl,super omnia alia:qui nutem diligit Deum super omnia , ille Deum babel pro summo bono . etiamsi cum non tam ardenter ; mei.quam forte posset, vel non faciat pro eo omnia, qu.ic posset. Alioqui semper essemus perplexi, iiiin *i etiam* semper pcccareinus:quaiiliimvis enim ardenter Deum diligamus, semper tamen videmur paulo ardentius posse diligere , si paulo amplius coneinur.

Ad secundum dico, illum abuti Dei dono, qui eo non utitur quando est necessarium; qui autem paratus est eo uti, si necessarium sil, etiamsi numquam furiasse utatur, non dicitur eo iibuli.Xam ille . cui Paulus dicit I. Cor. 7. *Quod vult, facial,* sine dubio potuit continere el tamen ei dicitur : Aon *peccat*, si *nubat.* Et b. Augustinus de bono conjugali cap. 21. dicit: Abraliamum habuisse donum continentiae . non minus , quam Joannes habuerit, ita ut potuerit semper continere el tamen numquam continuisse . ne in extrema quidem scneclule:el Joannem evangelisInni habuisse donum patiendi martyrium . non minus quam Petrum : et tamen non exercuisse illud donum.ut fecit Petrus: Accusare autem Abraliamum . vel Joimnem. quasi donis Dei abusi sint, extremae dementiae est.

A<1 illud de ingratitudine dico , non esse ingratum benefactori eum . qui benefactori adest. cum nécessitas c us id postulat, aut cum ipse operam n6>It.im requirit, el qui voluntati ejus satisfacit. Porro Deus contentus est ut legem ejus servemus, neque aliud a nobis requirit.etiamsi possimus plura praestare.

Aii illud de talentis dico , servum illum fuisse damnatum, quia habuerat praeceptum negolipndi: quomodo nunc qui habet talentum concinnandi et simul habet praeceptum,quia est episcopus.punietur, si non roncionelur. At qui habet idem talentum, sed non habet praeceptum, non punietur, ut palet dc sancto Antonio etc.

CAPET XIV.

Explicatur nomen, et de/initio voti.

Sequitur Disputatio tertia, quae est de votis monasticis. cujus disputationis sex erunt partes. Primum enim exponemus breviter nomen el definitionem voti. Deinde, explicabimus sententiam adversiri -ruui.Tertio.probabimus omne quod til ex volo ■s->e cultum Dei. Quarto . vola non esse propria Ju i .eurum sed etiam a Christianis recto lieri ostendemus. Quinto, de rebus praeceptis.qualis est proiDissio i.icla in baptismo . non solere proprie lieri vot i >■ xto.de rebus non praeceptis.ac nominalim de continentia . paupertate el obedientia , vola recte fieri demonstrabimus.

Quoad primum, nomen voti apud Latinos atubigliutn est: signilic.it enim promissionem el orationem ac desiderium; dicimus enim, suscepi volutu conlinqnliiic, idesl, promisi Deo continentiam ; item, pro voto mihi continentia succedit, idesl, ut desiderabam, et vola pro continentia Deo fudi, idesl. precatus sum a Deo continentiam. Apud Graecos non est idem nomen pro volo el oratione. tamen sunt duo allinia nomina ; nam ευχή significat votum . πρσσευZή, orationem. Apud Hebraeos voti et orationis nomina nullam habent allinilalem: votum enim dicitur Tp oratio П>2П cujus rei ea est ratio, quod apud Graecos el Latinos.cum haec nomina inventa sunt, vix erat ulla vera piehS.cl ideo nihil homines Deo , vel Diis vovebant. nisi ad id. quod desiderabant impetrandum.el proplerea semper volis annectebant preces . juxta illud Virgilii Aeneidos G. *Cessas in vola precesque.*

Hinc igitur Graeci, ut observavit Gregorius nyssenus orat. 2. orationem dominicam . vocaverunt orationem προσευχήν, quia pusi votum fichai, quod vocabant ευχήν. Latini autem (ut diximus) eodem nomme promissionem Deu (ardam, et preces ad Deum appellabant. At Hebraei, quia Deum pie colebant. et absoluta etiam vota facere consueverant sine ulla relatione ad preces, ut nos quoque Christiani facimus,proplerea propriis et diversis nominibus. haec duo nominabant.

Potest autem definiri votum : *Hcliqiosa promissio alicujus excellentioris boni. Deo facta libera voluntate.* Promissio dicitur, quasi contractus quidam inter Deum el hominem. Nec enim sufficit ad votum, proposuisse ac statuisse aliquid facere,nisi etiam promiltulUr : votum enim includit obligationem unius ad ullerum:non enim obligat votum solum ratione veritatis, idesl, quia leneliir qui vovit, verum facere quod dixit . sed etiain nilionc fidelitatis. quia tenetur alteri fidem datam servare.Haec iiulem obligatio non potest nasci ex proposito solo, quod quis apud se concipit.sed necessario promissionem requirit. Religiosa dicitur. ut significetur, cujus virtutis actus sil votum. nimirum religionis.

E-4 autem observandum . in volo semper esse dons actiones, alteram materialem, alteram formalem. Materialis est, de qua lit votum, ut jejunare, sacrificare etc. Formalis est ipsa promissio jejunandi, vel sacrificandi cl promissionis adimpletio. Quare formalis actio semper est actus religionis ; materialis autem interdum est religionis, ut si quis voveat quotidie sacra facere, interdum ulterios virtutis.ut si quis vovent sexta feria semper jejunare. Excellentioris boni dicilur. ut determinetur materia voti, nec enim voveri potest, nisi id, quod melius sit facere, quam omittere.

Ex quo perspicuum est, quinque rerum genera excludi a materia voti. Primo, peccata, ut ciini Judaei voverunt se occisuros Paulum. Actor. 23.nam vovere peccata.non est Deo munus promittere.sed minari. Secundo, opera indifferentia, ut non ire ud forum: non enim potest Deo placere, quod est vanum el inutile:Displicet enim *ei stulta promissio.* Ecclûs. .*>. Tertio, opera impossibilia,ut si quis voveat se profecturum in Hierusalem sine navi.Quarto . opera necessaria, ut si quis voveat se inoriln-

rum quando placuerit Deo. Quinto , opera bona , quae tamen majora bona impediunt, ut si quis voveat sc ducturum uxorem. Quamquam hoc ipsum certo tempore, ac ccriae personae potest esse melius facere , quam omittere: proinde tum erit legitima voti materia , etsi absolute contra judicandum sit.

Deo Eacla dicitur, ul inlclligamus, vota differre a juramentis, licet ulraque sint actus religionis, cl in materia fere conveniant·, vola enim fiunt Deo.juramenta hominibus per Deum. Aon autem hinc excluduntur vola, quae Hunt sanclis;nam vel ea sunt vota materialiter,uon ronnalitcr.nl quidam docent, qui existimant in votis .sauciorum duas esse promissiones: unam sanctis, quibus aliquid promittitur: alleram Deo, cui promittitur adimpletio promissionis factae sanctis,el hanc solam proprie votum esse dicunt: vel (quod verius puto) vola Hunt vere sanctis, sed ul sancti sunt, idesl, ul excellentissimo modo participant Dei naturam el gloriam , de qua re disputavimus in lib.3.de Ecclesia triumphante cap. 10.

Addimus ultimo: Libera voluntate, ut distinguatur votum a lege communi ; votum enim est lex quaedam privata, el obligat more legis, sed lex communis obligat etiain nolentem cl invitum: votum autem est lex, quam nos ipsi nobis ferimus , et proinde non obligat, nisi cum, qui sponte votum fecerit, et hinc non habentur rata vola facta ante usum rationis, nec ea, quae propter ignorantiam, aut melum censentur involuntaria.

CAPUT XV.

Explicatur status quaestionis.

.lam vero, ul breviter explicemus, quibus in rebus ab adversariis dissentiamus. Lulheri el Calvini sententia eadem esse videtur : uterque enim tria quaedam de volis docet Primum.vola ad colendum licum non posse fieri, nisi de rebus praeceptis, proinde unum esse commune votum lidclium,promissionem illam, quam facimus in baptismo.

Secundum, vola dc rebus a Deo non praeceptis posse fieri, si non ad colendum Deum,aut satisfaciendum pro peccatis, sed ad negotia hujus vitae expeditius peragenda, aut ad vitanda peccata, aut ad alios bonos lines lianl:excmpli caussa docet Calvinus. eum, qui saepe in vilium ebrietatis labilur, reclc facturum, si voveat, se triduo aquam bibilurmn, si iterum inciderit in ebrietatem ; quomodo etiam existimat.apostolorum tempore viduas quasdam vovisse continentiam, ul expeditius fungerentur munere diaconissarum.

Tertium.vota monachorum impia, irrila et omnino solvenda esse, quod liant cum opinione cultus, el tamen de iis rebus sint . quas Deus nusquam praecepit. Haec omnia Lulhcrus docet in lib. de volis monasticis, el Calvinus lib. 4. institutionum cap. 13. Nec dissimilia docent Confessio Augusla-

na art. 21. et Confessio Wirlembergcnsis, cap. de votis monasticis.

Petrus Martyr in lib. de coelibato cl volis monasticis. duo dicil pugnantia cum doctrina Lulheri el Calvini. Primum est, vola in Testamento veteri fieri potuisse.ut etiam sacrificia cl caeremonias cacleras; in novo testamento fieri non posse,cum sini abrogata cum reliquis judaicis caeremoniis. Secundum est. promissionem, quae fit in baptismo, non esse votum ; in tertio dicto cum Luihero et Calvino concordat.

CAPUT XVI.

Omne quod filex voto, esse cultum Dei.

Ul igitur ad disputationes veniamus,statuo hanc propositionem: *Omne quod fit ex voto, etiamsi alioqui non sil a beo praeceptum, vere et proprie est cultus Dei.* Haec propositio est conira Lulherum cl Calvinum, qui vola de rebus non praeceptis, docent non posse fieri ad colendum Deum ; quasi aliqua esse possinl vera vola , quae non sint cultus Dei. Probo igilur positam assertionem.

Primo, vovere est actus religionis , ergo el reddere sive implere votum est actus religionis, sive fiat de re praecepta, sive non praecepta. Probalur antecedens ex illo Isaiae 15./n *illo dic cognoscent Aegyptii Dominum,* ei *colent eum in hostiis et muneribus,et vota vovebunt et solvent.*Ubi posteriora sunt explicationes priorum; vola enim munera sunt. Praeterea haec est natura voti, ul rem alioqui uon ordinatam ad Dei cultum , ordinet ad cultum Dei, juxta illud Deuler 12. *Quidquid sanctificaveris el voveris* etc.Denique,fatetur Calvinus lib. 4. cap. 13. § 2. vovero esse officium religionis. Probalurjam consequentia; nam promittere el solvere, ad camdem virtutem perlinent; sed per id. quod fit ex volo, etiamsi non praeceptum, impletur votum: ergo por id colitur Deus.

Secundo, omne votum est promissio Deo facta , ul etiam Calvinus docet initio cap. 13. lib. 4. Instil. ergo votum quodeumque implere . est fidem Deo servare: at servare Deo fidem, est Deum immediate colere cl honorare:sicul e contrario fidem ei non servare, est injuriam illi facere: ergo cujuslibcl voti implelio cultus Dei est.

Tertio, omne juramentum est cultus Dei, etiamsi fiat de re non praecepta ; ul, si quis juret, se non bibitorum vinum.ul Calvinus ipse affirmai lib. 2. cap. 8. § 23. Institutionum : ergo cl votum dc rc eadem erit cultus Dei. Probalur consequentia : nam adeo similia sunt juramenta el vola,ut in Scripturis saepe juramentum pro volo accipiatur , ul palcl Numer. 30. St *mulier,* inquil Scriptura, *habens virum voverit aliquid . el verbum de ore egredie.ns. animam ejus obligaverit juramento , voti rea erii.reddct quod promisit clc.* Praeterea, sicut per juramentum de re non praecepta facienda, honoramus Deum, quia protestamur, cum esse immutabilem veritatem.cl veritatis assertorem: ita per votum de re non praecepta , sed tamen bona ,

Deum honoramus, quia protestamur ei, ut summo bono, placere actus virtutum.

Quarto,solvere ex voto aliquid non praeceptum, sed tamen bonum, falsis Diis, est peccatum,el non aliud, quam idololatriae: ergo solvere Deo vero ex volo rem camdem. erit actus lalriac.

Quinto, si quis voveat abstinere per triduum a vino el non faciat, sine dubio peccat: at non peccat peccato intemperantiae : non enim est actus necessarius temperantiae abstinere a vino: ergo peccat, quia Deum afficit injuria, non servando illi fidem: ergo si abstineat, Deum honorat.

'Sexto , omni actu virtutis clipm non praecepto , nec cx volo facto, sed facto tamen propter Deum, colitur Deus: ergo mullo magis , si is actus liat ex volo , eo Deus coletur. Probatur antecedens, Primo . Scripturae testimonio : nam Lucae 2. dicitur Anna .servisse Deo jejuniis cl orationibus, et est verbum λατρεύουσα,ηηοά proprie cultum significat, Philippen. 2. *Repletus sum acceptis ab epaphrodito, quae misistis in odorem suavitatis hostiam placentem et acceplabilem Deo.* Ilebr. ull. *Beneficenliae et communicationis nolite oblivisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.Jacobi* I. *Religio munda apud Deum est visitare pupillos el viduas etc.* Quae omnia inlelligunlur cliam de cleemosyna non praecepta.

Secundo, ex Patribus. Nam Tertullianus lib. de resurrect, carnis . ait: *I>'am sacrificia Deo grata, conflictationes dico animae, jejunia, et seras, el aridas escas, et appendices hujus officii sordes. Caro de proprio suo incommodo instauratur,virginitas quoque, el viduitas, cl modesta in occulto matrimonii dissimulatio , et una notitia ejus, de bonis carnis Deo adolenlur.* Epiphanius haeres. 48. virginitatem el abdicationem rcrum vocat approbatum Dei cultum. Hieronymus lib. I. in Jovinianum: *Illa,* inquit, *virginitas hostia est Christo, cujus nec animum cogitatio, nec carnem libido maculavit.*Augustinus hb.de bono viduitatis, cap. 9. de continentia loquens: *Nulla,*inquit,*Christo subtrahatur oblatio etc.* El lib. 10. de Civit. Dei. cap. β. sacrificium vocal omne opus bonum propter Deum factum ; cerium aulem est , sacrificium proprie cultum esse Dei.

Septimo, votum de re praecepta non est verum el proprium votum, nisi quatenus res illa concipitur ulnon praecepta , ul paulo post ostendemus; igitur vel votum de re non praecepta cultus Dei est. vel nullum volum est cultus Dei, sed hoc csl falsum, ergo illud verum.

Octavo, si volum dc rc non praecepta , non csl cullus Dei: ergo nec ipsum vovere absolute est cultus Dei : nam ipsum vovere nusquam est praeceptum. At hoc est contra ipsum Calvinum,qui docet. vovere esse actum religionis.

Nono, probatur exemplis Scripturarum.Nam primum volum legitur. Genes. 28. *Volum vovit Jacob .* st *[writ Dominus mecum etc. erit mihi Dominus in Deum, el lapis iste , quem erexi, vocabitur domus Dei. cunclorumque quae dederit mihi . decimas offeram libi.* Quod hoc sit volum de re non praeceptu, palet, quia alioqui peccassel Jucob faciendo volum condilionalum de re praecepta. Quod aulem hoc volum fuerit factum ad cn. lendum Deum,patet.nam habere lapidem pro domo Dei . idesl pro ara el ollerrc decimas , sunl actus religionis. Aliud votum fuit Davidis de exstruendo templo , de quo psalm. 131. *Volum vovil Deo Jacob clc.* quod hoc votum fuerit de re non praecepta, patet cx lib. 2. Regum . cap. 7. ubi Deus audito hoc voto Davidis,cl laudata ejus voluntate, dicit se non praecepisse, ul sibi fieret templum,nec velle fleri u Davide.Quod autem David hoc loco voluerit colcre Deum, palet, quia exstruere templum est actus religionis.

Denique omnia vola , quae leguntur in Scripturis , Lcvilic. 27. Num. G. cl 30. Deuteron. 12. cl 23. vola erant de rebus non praeceptis , ul ex ipsis locis palet,cl tamen quod placerent Deo, palet, quia severissime illorum solutionem exigebat: *Si volum voveris ,* inquit Deutor. 23. *non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus ; el si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum: si nolueris polliceri, absque peccato eris.* Ubi clare vides, volum libere facium, a Deo severe exigi.

Sed solvamus argumentum illorum. Si igitur argmnenlanlur:Omnis cullus voluntarius,idesl,quem Deus non praecepit, Deo placere non polcsl; ergo non debet fieri volum de rc non praecepta ad colendum Deum. Probalur antecedens ; nam Coloss. 2. apostolus reprehendi omnem ἐΘελοΘρησζιίαν, sic enim csl in gracco, quod noster interpres vertit. superstitionem,el Itoni- 14. ait: *Quod nontd ex fide, peccatum est.* Quibus verbis indicat,peccatum esse id aggredi , quod fides ex verbo Dei conccpla non ostendit, qualiter a Deo aestimetur, tales aulem sunt omnes cullus voluntarii.

Ad illud, ad Colossens. 2. de ἑύελοΘρησχεία, quidam respondent, Paulum eo loco non accipere in malam partem cultum voluntarium, sed in bonam: tamen quia vulgata editio vertit, superstitionem,et Hieronymus in epist. ad Algasiam, quaesi. 10. Augustinus in epist. 59. ad Paulinuin, quaesi. 7.Ambrosius, Thcodorclus, Occumenitis et alii omnes in hunc locum, accipiunt cam vocem pro simulato religione, dicendum est, apostolum hoc loco voluntiiriiihi cultum appellare non eas actiones.quae non sunl a Deo praeccplac, id enim repugnaret plurimis Scripturarum testimoniis, uljam probavimus, sed eas. quae nec a Deo probniae.vel commendatae sunl, nec rovera cx natura sua sunl materia cullus,sed sunl res inanes,el tamen ab aliquibus usurpantur quasi essent cullus ; quales sunt qui dicuntur superstitiosi cultus, ut cum aliqui ponunt religionem in numero lotionum, ul Judaei olim faciebant, et Tureae hoc tempore faciunt, qui pulanl valde se colere Deum, si toto corpore saepius loto ad orandum accedant , loquitur enim aposlolus de iis, qui se abstinebant a cibis quibusdam, tamquam natura sua immundis, cl in eo ponebant religionem, si tales cibos numquam attingerent.

Ad illud ex Rom. 14. dico, cum communi expositione veterum. fidem accipi pro conscientia, ul sensus sit. peccatum esse id omne.quod fit contra conscientiam. Sed admissa cliam Calvini expositione. non video, qua ralione inde colligatur, non

placere Deo cullus, quos ipse non praecepit; nam tides ex verbo Dei concepta , non ostendit solum placere Deo, quae ipse praecepit, sed etiam quae ipse consuluit; el quae neque, praecepit , neque consuluit, sed tamen ex se bona sunl: ul palet cx inllmlis locis, ubi jubet sibi reddi vola sponte lacta.

CAPUT XVII.

.Von fuisse Judaeorum proprium vota facere, sed cum Christianis etiamid esse commune.

Refellenda nunc esi Pciri Martyris sententia,qui in libro de volis cl coelibalu contra Smithacum adversus omnes , tum catholicos , tum haereticos, omnia omnino vola Christianis interdicit : *Quare,* inquit, *ul aliae caeremoniae per Christum sublatae sunt, ila el vovendi ratio debet facessere.* El infra: *Quare volum. Licet antiquitus potuerit usui* esse, cum ad *legis caeremonias perlineret, modo explosum csl.*

Haec scnlcnlia primo refellitur ex illa praedictione , Isaiae 19. *Colent eum in hostiis el muneribus, el vola vovebunt Domino , et solvent.* Haec enim dc Christianis praedicta esse.s. Hieronymus, s. Cyrillus el caeleri omnes in commentario hujus loci apertissime docent.

Respondet Martyr: Haec quidem dc Christianis dici, sed per vola el hostias non inlelligi vera vola.verasque hostias, sed cultum spiritalem el Christianum. Dicit enim. Isaiam, cum Judaeis loquerentur, per ea, quibus tunc Deus colebatur, explicare voluisse cultum postea futurum ; non enim aliter Judaeos intellecturos fuisse, qoae dicebantur.

Sed refellitur haec solulioniam in primis etiamsi non habeamus easdem hostias, neque eadem vota, quae Judaei habuerunt.tamen si nulla haberemus, male explicuisset Isaias cultum Christianum per hostias et vola; non enim explicatur aliquid per id, quod nullo modo ei simile cst.Longe melius explicuisset per contradictorium, si dixisset: Non colenl hostiis, nec vota vovebunt; lunc enim omnes intellexissent cullum quidem futurum , sed non qualis lunc erat.Praeterea expositio ista Petri Martyris non polcsl probari, nisi assumatur ul certum id. quod csl in quaestione. Nam si petas ab eo,cur illa verba: Vota *vovebunt el* solvent,cxponcrc velit metaphorice potius, quam proprie, nihil aliud respondebit, nisi quia proprie exponi non possunt , cum apud Christianos nulla essent futura vola. Al hoc est, de (pio contendimus: An Christiani sint vola facturi,et cum ille neget, nos asseramus, quis non videt verbum Dei nobis favere, cum dc Christianis dicat: Vota *vovebunt el solvent.*

Secundo, idem probatur ex illa exhortatione ps. 75. Vovete *el reddite Domino Deo vestro etc.* tametsi enim Petrus Martyr contendat, haec Judaeis tantum dici, tamen longe aliud docent sancti Patres, ex quibus b.Augustinus hunc locum ila enarrat, non Judaeis, sed Christianis loquens *: Quisque quod potest voveat el reddat , non silis pigri ad vovendum; non enim viribus vestris implebilis.*

Tertio , idem probalur ex illis verbis b. Pauli prioris epistolae ad Timotheum cap. 5. ubi de viduis quibusdam dicit: *Cum luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt. habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.Quo* loco per primam fidem omnes omnino interpretes , tum Graeci, tum Latini, intelligent volum continentiae. Sanctus Augustinus in psalm. 75. *Quid. est.*inquit, *primarh, [idem irritum fecerunt? voverunt.el non reddiderunt.* Sed de hoc loco infra fuse disseremus, nunc solum innuisse sufficiat. Omnia quoque testimonia el argumenta, quae proferemus.nd probandum vola monastica esse licita , huc etiam referri possent.

Ultimo, volum non est caeremonia judaica,nulla igilurcaussa est cur solis Judaeis.el non etiam Christianis liceat vovere; nam in primis vovendi actus sola mente perfici polest.Tametsi enim ore quoque vovere solemus, tamen etiam sine ulla voce solo cordis motu volum emitti polest: caeremoniae autem omnes res sunl exteriores cl sensibiles,ul notum esi: non igitur vota ad caeremonias . sed ad internum cullum perlinent. Deinde, licet vola caeremoniae essent, non continuo judaicae essent ; mullae enim sunl caeremoniae omni hominum generi el omni religioni communes,ul genua flectere ad orandum, manus attollere , coelum aspicere , tundere pectus. El denique. illae solae dicuntur proprio judaicae caeremoniae , quae vel a Moyse sunl institutae, vel Christum venturum significabant. quamvis ante Moysem coeperint ; et proinde Christo adveniente cessaverunt.

Porro vota non coeperunt a Moyse ; nam Jacob patriarcha *volum vovit.* Genes.28.longe antequam Moyses nasceretur: neque vola ad Christum venturum significandum instituta sunt. Quid enim habent cum Christo venturo vola jejuniorum , continentiae , eleemosynarum el similia? Nec demum cum Moyse cessarunt. Nam licet in Ecclesia Christi post evangelii plenam promulgationem cessaverit circumcisio, sacrificia ovium ac boum el alia id genus, tamen vota numquam cessarunt, ut palet vel ex uno loco sancti Augustini : siquidem in illud psalm. 75. *Vovete et reddite ,* sic ait de Christianis sui temporis. Alius *vovet Deo castitatem conjugalem, ut praeter uxorem non noverit aliam. Alii etiam vovent, etsi experti tale conjugium , ultra nihil tale pati> nihil tale concupiscere, aul sustinere.et ipsi voverunt aliquid majus.quam illi. Alii virginitatem ipsam ab ineunle aetate vovent, ut nihil tale vel experiantur.quale illi experti sunt.el rcliquerunl:et isti voverunt plurimum. Alii vovent, domum suam esse hospitalem omnibus sanctis advenientibus , magnum votum vovent. Alius vovet.relinquere omnia sua, distribuendo pauperibus . et ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum volum vovit.* Haec ille.

Ac ne forie respondeatur, vovendi caeremoniam esse jure abrogatam, sed non facto, ac non defuisse qui voverint, sed cos fecisse, quod non licebat:

considerandum csl, non qualcscumque homines , sed doctissimos ct sanctissimos, ni Augustinum , Basilium, Hieronymum. Bernardum, aliosque permultos vola vovisse et laudasse, quorum testimonia postea afferentur. Aune Augustinum sufficere posse putavi, praesertim cum id adversarius noster non neget.

Bespondcl enim Martyr: Non esse curandum , quod homines , etiamsi inculpati , cl sine controversia Deo grati, fecerint, quia non illorum vita , sed verbum Dei est regula nostrae fidei.Quod quidem accepit Martyr a l.uthero, qui in libro de abroganda missa fusissime docel, non esse cogitandum, quid sancti fecerint, sed quid facere debuerint secundum regulam verbi Dei.

At quomodo, quaeso, potesl fieri, ut inculpati el Deo grati fuerint, qui vola frequentarunt in Christi Ecclesia,si vola ad caeremonias jn.laicaspertinent? Certe, si qui hoc tempore vel circumcisionem.vel sabbalhum, vel sacrificia cruenta publice celebrarent, nullo modo inculpati et grati Deo esse possent, praesertim si nulla ignorantia laborarent. Si ergo vola similia sunt circumcisioni cl sacrificiis cruentis, ut Martyr affirmai. quomodo inculpati el grilli Deo fuerunt Basilius, Augustinus, Bernardus, el alii doctissimi viri, qui vola fecerunt ct aliis facienda suaserunt?

Deinde non est nostra quaestio, verbum Dei ne, an exempla sanctorum pro regula fidei cl morum habere debeamus, sed utri verbum Dei melius intellexerint. Petrus Martyr, Calvinus , Lulherus el similes homines, an viri illi, quos sanctissimos cl doclissimos fuisse utrique confitemur: exempla cnim sanctorum non repugnant verbo Dei, sed explicant, aut declarant, ideo el apostolus dicebat : *Imitatores mei estote.* El Christus, Matth. 5. viros sanctos comparat lucernae positae super candelabrum, quae lucet omnibus, qui in domo sunl. Neque huic veritati répugnai , quod etiam sancti interdum labuntur, ut palet de ebrietate Noe. de adultcrio Davidis,dc simulatione b. Petri.quam Paulus reprehendit; non enim omnia facta sanctorum imitanda esse dicimus, sed ea solum, quae neque pugnant aperte cum regula fidei, neque inveniuntur vel a Scriptura , vel ab aliis sanctis viris reprehensa. sed contra potius a piis el doctis passim laudala. Ejusmodi autem esse vola . nemo negare potest, nisi qui vel nihil legerit, vel nihil credat.

CAPUT XVIII.

Solvuntur *objectiones.*

Sed audiamus nunc objectiones Petri Martyris, ul videamus, an habuerit aliquam, si non justam . saltem probabilem caussam recedendi a communi sententia omnium pene tum catholicorum , luni haereticorum.

Objectio pruna. In Testamento veteri frequens csl mentio votorum, in novo ne nominatur quidem votum, nisi cum sermo est de volis judaicis, ul Actor. 21. igitur vola ad caeremonias judaicas perlinent.

Respondeo: Nomen voti in Testamento novo non habetur, res lamen habetur, ul ostendimus ex apostolo, et infra clarius ostendemus.Sed etiamsi non haberetur, sullicercnl testimonia veteris Testamenti cum usu et explicatione Ecclesiae. Moralia enim praecepta, vel documenta Scripturae veleris, non minus ad Christianos, quam ad Judaeos pertinent: idcirco enim assidue in Ecclesia leguntur psalmi, quod pleni sint moralibus documentis.

El sane, si Martyris argumentum valeret aliquid, concluderet eliam. usuram Christianis non esse prohibiiam:nam usura in psalmis el prophetis passim prohibetur, in Testamento novo non legitur prohibita sub nomine usurae . colligitur quidem usurae prohibitio ex illo loco: *MuluUm date, nihil inde, sperantes.* Lucae G. sed mullo obscurius, quam votum colligatur ex illis verbis Pauli, quia primam fidem irritam fecerunt. Nam ista verba omnes Patres, de volo inlclligunl. illa non omnes intelligunl de usura; nam s. Basilius in commentario psalm. 14. s. Ambrosius in lib.de Tobia cap. II». s. Hieronymus in commentante Ezechicl.cnp, 18. et aliqui recentiores contendunt in illis verbis non prohiberi usuram.sed consilium dari divitibus, ul dent mutuo sine ulla spe sortem ipsam recuperandi.

Si igitur usura jure divino prohibita csl Christianis. licet expresse ejusmodi prohibitio non habeatur nisi in veteri Testamento,quanto magis religio vovendi licita eril Christianis,cum ct res el nomen voti in Testamento veteri, res aulem in novo expresse contineatur?

Secunda objectio. Quotquot fidem Christi profitemur, co ipso loti sumus illi obstricti: quid igitur volo nos rursus ei tradimus? Ridiculus porro haberetur filius,(fui tabulis obsignatis atque testibus vellet sese patriae potestati subdere. Idcirco qui vola nuncupant, aul se fateantur non esse Dei. aut intelliganl quam vovendo stulte agant,dum. quemadmodum dicitur, actum agunt. Lego cavit Deus, ne Israelilao primogenita cx pecoribus sibi voverent, non alia sane ratione,nisi quod jure sibi debebantur. Propterca cum nos jam Christi membra simus, cl Deo omnibus modis obstricti, non minus quum primogenita antiquitus erant,non est permittendum ul voveamus. Haec ille.

Respondeo dupliciter. Primo.retorquendo argumentum; nam quemadmodum Christiani Deo sunl obstricti ratione creationis el redemptionis, sic etiam Judaei obstricti erant Deo ratione creationis el liberationis de Aegypto, igitur eliam illi vovere non poterant, ne actum agerent.

Respondet Petrus Martyr: Nos quidem vovero non posse , quia non solum Deo obstricti sumus , sed eliam scimus obstrictos nos esse luce jam evangelii coruscante; illi aulem vovere poterant el debebant, ul admonerentur hac veluti paedagogia perpetuo debito sc , ac sua omnia l)co obstricta esse.

At nullo negotio haec solutio refelli potesl: nam qui apud Judaeos vovebant. non erant solum imperiti aliqui homines,sed eliam prophetae Sapien-

lissiini,<|ui melius noverant debitum nostrum cum Deo. quam ulli nostrum sciant. David propheta sapicnlissimus: *Votum vovit* Deo Jacob, psalm. 131, el principes ad vovendum hortatus est, lib. 1. I'.ı-rnlip. cap. 29. ubi haec addidit, ul nos obstrueret Petro Martyri, judicans se etsuos non ignorare omniaesse Dei: *Quis,* inquil, ego, et guis *populus tuus, ul possimus tibi haec universa prominere? Tua sunl omnia el quae dc manu tua accepimus, dedimus libi.* Praeterea, si Judaei hoc. ignorassent, non potuissent per vola hujus debili admoneri,sed potius contrarium ex sua vovendi consuetudine colligere potuissent; nam si non possumus vovere Deo. quae ipsius sunt. qui vovet, admonelur se aliquid habere quod non sil Dei. Itaque paedagogiam valde malam Deus Judaeis tribuisset, si esset vera Martyris sententia. Voluisset enim eos assuescere faciendis volis.ul admonerentur omnia esse Deo obstricta el interim contrarium eveniret.

Despondeo secundo ad argumentum dirccle:Nos cl omnia nosira Deo esse debita el obstricta in hoc sensu, quod omnia ab illo accepimus, ct ejus beneficio relinemus, et proinde potesl ille, si velit , oinnia repetere,cl nos tenemur quidquid ille jussent facere. Tamen quia ille mulla nobis libera relinquit, in quibus possumus pro arbitrio, hoc aut illud facere.idcirco mulla sunl Dei el nosira simul: Dei, quia ejus benclicio illa habemus; nostra.quia possumus pro arbitrio dc illis disponere, dummodo non conira Deum. Quocirca quando vovemus , cl offerimus aliquid Deo, de rebus ejus damus,el tamen vero damus, quia res illae eliam nostrae eranljCl potuissemus non dare. Unde concilium arausicanum can. 11. *Nemo.* inquil. *quidquam Domino recle voverit, nisi ab ipso acceperit, sicut lcgiiur, quae de manu tua accepimus , damus tibi.*

Ad illud exemplum filii familias , qui ridiculus esset si tabulis obsignatis se subdere vellet patri , Despondeo: Filiumfamilias ridiculum fore si tabulis obsignatis se patri subdere vellet in iis rebus, in quibus necessario parere tenetur,el de quibus imperium patris jam habet; at non fore ridiculum si in iis rebus sc subdat, in quibus alioqui sui juris erat. Nec enim parentes possunt omnia quae volunt liliis imperare,cl in iis eliam quae possunt, saepe non imperant, sed dant liliis optionem; cxcmpli caussa, liberum est filiis uxorem ducere , vel non ducere, ncc possunt in ea re a parentibus cogi, si tamen quis patri polliceatur se facturum ineo negotio, quod is imperaverit, tenebitur stare promissis.

Ad illud autem dc primogenitis pecorum , quae Deo voveri non poterant, quia Dei erant, Despondeo: lloc ipsum sententiae nostrae favere ; nam ideo primogenita pecorum voveri non poterant ; reliqua autem voveri poterant . tametsi omnia Dei sint *(Domini enim csl terra , el plenitudo ejus ,* psninli. 23): quia Deus Levit. 27. non reliquerat Judaeis liberam dispositionem primogenitorum , ut reliquerat rcrunrcaclerarum. Sic igitur et nos non vovemus ca quae non sunl in nosira potestate, sed ea solum, quae Deus libera nobis reliquit.

Sed instat Petrus Martyr. Nihil est liberum.nihil indifferens in particulari . licet in genere dicantur quaedam ἀ'ζάψοοα. quia nec omnibus. ncc omni tempore conveniunt. Nam cum aliquid occurrit expetendum, vel rejiciendum , aut illud repugnat saluti propriae vel aliorum, el necessario rejiciendum cst-.anl conducit salutari propriae, vel aliorum, cl necessario expetendum est. si vere Deum cl proximum diligimus.

llcspondco:Falsum esse membrum hoc postremum; non enim necessario expetendum est, quod conducit saluti propriac vel aliorum , alioqui non diceret Dominus. Deui. 23. .Si *nolueris polliceri , absque peccato eris.* Neque apostolus diceret. 1. Cor. 7. *Quod vult, facial; non peccat, si nubat.* Qui enim potest sine peccato facere quod voluerit, idesl, nubere, aul non nubere; vovere , aut non vovere, eerie nec necessario cogilur expetere nuptias, aul votum, nec necessario illa rejicere. Illud ergo solum necessario est expetendum . quod necessarium csl ad salutem: quod vero utile est, non necessarium, utiliter quoque, non necessario expetitur.

Objectio tertia. Libertas evangelica, in qua nos Dominus constituit, minuitur per vota: non igitur Christianis licet vovere. Antecedens probatur: nam Christus libera esse voluit genera vitae, quod nec omnibus,nec omni tempore conveniant.Qui autem vovent unum genus vitae, necessarium sibi illud faciunt, ul jam non possint ad aliud transire.liem. Christus nos a lege exonerare constituit, qui aulem vovent, sc magis ac magis impediunt legibus. Cur, inquil Martyr, non se liberos servant? Si nolunt recte agere, nisi lege adigantur, sc magis ad servitutem legis.quam ad regnum gratiae et fidei pertinere declarant.

Despondeo primo: Detorquendo argumentum ; nam si Christus libera esse voluit genera vitae.cur ipsi se legibus matrimonii adslringunl? Nec minus enim impedit conjugium a coelibatu, quam votum coelibatus a conjugio. Deinde, si Deus liberos nos a legibus esse voluit, el genera vitae libera nobis reliquit, quid est quod paulo ante Martyr dicebat, nihil esse liberum, nihil indifferens. sed omnia omnino nui praecepta, aut prohibita? Itaque praedicant verbo libertatem evnngelicam. el interim imponunt legem importabilem cl qualem nullus unquam tyrannus imposuit.

SecundorespondeoiLibcrlatcm evangelienm non esse libertatem (ut illi somniant) a lege,sed a peccato. Horn. (>. *Liberali a peccato servi facti estis justitiae:* Item a caeremoniis judaicis qmie erant umbrae futurorum, ac demum a timore el servitute, non aulem ab obligatione legis: qui enim ehoritalc, quae est proprie gratia Testamenti novi cl libertas evangelica, praeditus est, lege quidem tenetur. sed non csl sub lege , quia libenter implet legem. Sed de hac re alibi saepe tractavimus.

Objectio quarta. Qui vovet, injuriam Deo facit ; nam in primis repugnat illi . laciens necessaria quae ille voluit esse libera. Deinde arguit Deum vel insipientiae, xcl invidiae; nam volo sc obligat ad unum genus vitae, ul eo modo perfectior evadat; quasi Deus, qui cum ad illud vitae genus non

obligavit, aul non sciverit ei tam bene prospicere, ul ipse sibi prospexit, aul certe inviderit illi istam majorem perfectionem.

Respondeo : Nullam fieri Deo injuriam per vola, quia ipse voluit esse libera genera vitae negative (ut sic loquar) non affirmative , idest. noluit obligare, sed reliquit in arbitrio nostro, ut quisque ad quod vellet se obligaret. Quod itaque non obligaverit nos. benignitas ejus fuit; quod vero per vola ipsi nos obligemus ad id,quod illi gratius esse scimus, graliludo el pietas est. El sicut non pugnant benignitas Domini cl graliludo servi , sic eliam non pugnat quod nobis necessaria faciamus, quae libera Deus nobis reliquit. Neque insipientiae aul invidiae illum arguimus; nam quod facimus, ejus consilio ct admonitione facimus; etsi enim non imperavit nobis majorem illam perfectionem,ad quam per vola tendimus, consuluit lamen pl admonuit, ul ad eam aspiraremus. Dc qua re paulo post agemus.

CAPUT XIX.

Aon *esse proprie votum promissionem, quae (it in baptismo.*

Sequitur ordine quinta pars disputationis,in qua refellenda est sententia Luthcri cl Calvini . quod promissio, quae fit in baptismo, velum proprie dici debeat.Sunl aulem quaedam antea praenotanda. Primum est,quaestionem esse inter theologos,num res a Deo imperatae sub votum proprie cadere possint. Quidam enim Id negant.ul s.Thomas el s.Bonavenlurain 4. distinct. 38. Alii vero affirmant, ut rcceniiores quidam, Dominicus a Solo lib. 7. dc justitia ct jure, quaesi. Lari. 3. et Alphonsus a Castro lib. 1. de lege poenali, cap. 10.

Sed conciliari possunl hac sententiae. Nam duobus modis fieri polesl votum dc re praecepta, uno modo cum intentione se obligandi, etiamsi res illa praeccpla non esset; alio modo cum intentione solum acceptandi el testificandi obligationem , quae antea erat. Priore modo loquuntur auctores posteriores, el recte docet res eliam a Deo imperatas . proprie posse voveri si concipiantur ul liberae, ct qui vovet, intendat ad eas se obligare nova obligatione; nam qui coelibatum Deo vovit, non minus proprie censetur sacrilegus si fornicetur, quam si nubat. Ex quo sequitur, non fornicari esse cliam materiam voti proprie dicti.licet alioqui praeceptum sil; pari ratione qui post votum paupertatis furatur, non minus sacrilegus est, quam si res suas , quas jam dimiserat, repetat : cx quo inlelligimus non furari, quod praeceptum esi. posse sub votura cadere, ut res suas dimittere, quod non csl praeceptum. sed consilium. Vide s. Thomam in 2. 2. quaesi. 1SG. ari. 10.ubi admittit religiosos bis peccare si furentur, aul fornicentur , quod cl contra legem communem, el conira votum proprium delinquant.

Posteriore modo loquuntur auctores priores, qui recle docent, res praeceptas non cadere proprie sub votum, si accipiantur ul praeceptae . idesl, si quis dum eas recipit se facturum, nihil novi proigillit. sed solum agnoscit el recipit obligationem, quam lex ipsa secura afi'erl; qualis fuit illa promissio Hebraeorum. Exod. III. *Cuncta quae loquulus csl Dominus, faciemus.* Ubi enim non est intentio novae obligationis, nullum osse votum proprie dictum constat.

Secundo loco praenotandum est, in baptismo omucs Christianos promittere se legem Dei servaturos, atque ex eo tempore abrenuueiare diabolo el pompis ejus; id enim ct ritus baptismi testatur,cl Patres apertissime docent,ut Tertullianus libro dc corona militis: s. Cyprianus lib. I. epist. ‘i: s. Rasilius lib. de Spiritu sancio, cap. 27.; s. Hieronymus in apologia prima contra llulllnum prope finem: s. Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis el remission, cap. 33 : s. Gregorius homil. 29. in evangelia cl Beda lib. 3. hislor. Angloruin, cap.19.

Quaestio igilur est ; An ea promissio sil solum quaedam testificatio el acceptatio obligationis, quam lex Dei secum affert, proinde non appellanda votum, nisi forte improprie cl largo modo: An vero sil nova promissio novam obligationem includens, alque adeo votum proprie dictum. Marlinus enim Luiherus in lib. de votis monasticis.et Joannes Calvinus lib. 4. instil, cap. 13. §6. votum primarium esse docent promissionem illam, quam facimus in baptismo . cujus contrarium affirmai communis sententia theologorum . in quarto sentiarum. distinctione 38.Quae sententia quoniam verissima est, his argumentis confirmari polesl.

Primum, vola ul in Scripturis accipiuntur.spontanea ac voluntaria, non necessaria esse debent. Sic enim legimus Deuleronom. 23. Si *votum voveris. non tardabis reddere.quia requiret illud Dominus ct si moratus fueris , reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri absque peccato eris.* Al promissio, quae sit in baptismo, necessaria csl. neque de illa polesl dici, si nolueris polliceri. absque peccato eris. Omnes enim ad baptismum suscipiendum divina lege obligantur, neque baptismus sine illa promissione ab Ecclesia datur.

Secundo . vota parvulorum a parentibus edita , rata non sunt, nisi ab ipsis, quorum nomine facta sunl. postmodern in aetate adulta confirmentur. Id enim doccl sanctus Bernardus in episl. i. ad Iloherlum.cl apertissima ratio id ipsum confirmat ; quia votum csl lex particularis, quam sibi quisque imponit, si vult, ac proinde voluntatem propriam necessario exigit.At promissio quae fit in baptismo parvulos obligat, ita ut postea , velint nolint, cogantur eam habere ratam etiamsi non per se , sed per alios eam ediderint. Igilur non cx volo , sed aliunde vim habet obligatio quae suscipitur in baptismo.

Tertio, si ea promissio votum esset proprie dictum.omnia Christianorum peccata essent duplicia, quia contra legem et contra votum ; omnia essent sacrilegia, quia contra voti religionem; nec minus peccaret saccularis fornicando, aul furando, quam religiosus, ul patet. Al haec omnia communi fide-

limn sententiae, ac judicio repugnant, non igilur illa promissio voluifi est proprie dictum.

Quarto, illa promissio quae ill in baptismo , si votum esscl, curie aul explicite, nul implicite voti obligationem contineret. Al non explicite continet, ncc enim fideles dum baptizantur cxplicllam intentionem habent, aul habere debent sc obligandi,nisi quantum ex ipsis Dei legibus obligantur. Quod aulem nec implicitam obligationem contineat. ita probatur; si esscl implicitum votum in baptismo, aut esset cx lege Ecclesiae annectente hoc votum baptismo, quomodo adjunctum esi votum continentiae sacramento ordinis (talis aulem Ecclesiae lex nusquam exstat), aul esset ex natura ipsa religionis Christianae, ul quemadmodum connexa sunl vola monastica ordinibus religiosis, ita cliam annexum esscl Christianae religioni votum renunciandi diabolo,el pompis,atque operibus ejus. Sed neque hoc. dici potest; nam religio Christiana cum sil omnibus necessaria, vincula habere debuit.divinas leges.quae necessario ab omnibus servandae sunl: ordines vero religiosi,quia non necessitatis.sed voluntatis sunl vincula quoque non necessaria , sed voluntaria habent, (pialia sunt omnia vota proprie dicta.

Accedat postremo, quod cum non sil ullo modo necessarium.neque etiam admodum utile de iis rebus. quae sunl in praecepto, vola facere , non csl credibile Deum, aul Ecclesiam voluisse, ul omnes fideles ad ejusmodi vola facienda obligarentur.Aon esse aulem admodum utile de rebus iis. ad quas ex lege obligati sumus, vola facere, nisi forte ea vota coïncidant cum volis de rebus non praeceptis . ex eo pracspicuum csl. quod vola de rebus non praeceptis ideo laudabiliter fiunt,praeter alias caussas, ut homo eo modo firmius cl stabilius perseveret in bono opere jam concepto, qui enim se liberos cernunt, facile mutant propositum bonum.Cum igilur ad opera legis facienda satis ligati sumus ex ipsa lege, non opus esi nova vincula quaerere.ne occasionem gravius peccandi nobis ipsi sine magna utililnle procuremus.

Objecliones, quae contra fleri solent, facile solvi possunl. Prima objectio. Christiani gravius peccant cl puniuntur cum non servant legem Dei.quam Ethnici vel Judaei : Igilur aliquam habent obligationem, quam illi non habent. Itespondco: Gravius peccant el puniuniur Christiani, quia magis ingrati sunt,et melius noverunt Domini voluntatem; non autem quia habeant alimn obligationem, quia tunc non-solum gravius pcccare.nl, sed eliam bis peccarent.

Secunda objectio. S. Augustinus in psal. 75. Vorele, inquit, *ct reddite Domino Deo vestro omnes communiter. Quid debemus vovere ? credere in illum , sperare ab illo vitam aeternam , bene vivere secundum communem modum ; est enim quidam modus communis omnibus furtum non facere, adulterium non facere, non amare vinolentiam. non superbire , non hominem occidere,* non *odisse. fralrem.non adversus aliquem texere perniciem, hoc lolum omnes vovere debemus.* Haec ille. Respondeo-.Accipil s.Augustinus.eo loco nomen voti largo el communi modo, ul non solum comprehendat vola proprie dicta, sed cliam quamlibet aliam promissionem , quamvis talis acceptio voti non facile in Scripturis inveniatur.

Tertia objectio. Ecclesia eos, qui promiserunt in baptismo Christi legem se servaturos , cogit ut eam servenlmon aulem cogit Ethnicos ct Judaeos, qui id non promiserunt; igilur obligatio quaedam nascitur ex promissione, quam non adfcrl secum ipsa lex. proinde illa promissio verum votum esse videlur. Respondeo: Cogit Ecclesia Christianos baplizalos. ul servent legem Christi, non tam ex eorum promissione.quam ex eo:quod per baptismum facti sunl membra el lilii Ecclesiae ; omne enim membrum subjectum esse debel capiti, el omnis filius parenti jure naturae subjicitur.

CAPUT XX.

Paupertatem voluntariam recte Deo voveri.

Restat pars quaestionis postrema, in qua. ut promisimus, tria vola monastica defendenda sunl. Incipiemus a voto paupertatis, inde ad votum obe-'dicnliae, postremo ad votum continentiae, de quo potissima quaestio est. veniemus.

Igilur paupertatem voluntariam recte suscipi, ac Deo voveri, primo probatur ex illis verbis Matlh. 5. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum.* Ubi notandum est. pauperes in Scriptura tribus modis accipi solere. Prima dicuntur pauperes qui.sunl afflicti.ut psalm. 24. *Unicus ct pauper sum ego,tribulationes cordis mei multiplicatae sunt.* Secundo dicuntur pauperes . qui sunl humiles.ut Isaine ullimo:.ld *quem respiciam nisi ad pauperculum cl contritum ct trementem sermones* meosPTerlio dicuntur pauperes proprie, qui non sunt divites, idque tnbns modis, aut actu, sed non affectu, aul affectu, sed non actu.aul actu simul el affectu.

Quinque igitur existant hujus loci expositiones. Prima est Calvini in hunc locum.qui per pauperes inlclligit afflictos. Sed haec expositio non est germana; nam coinciderel tunc haec prima beatiludu cum tertia: *Beati qui lugcnt:sul* cum ulliina:Beab *qui perscquulionem patiuntur.* El praeterea non est expositio Patrum, ac demum Lucae 6.Dominus pauperibus divites opponit.

Secunda expositio est Chrysostomi in commentario hujus loci, el Augustini lib. t. dc sermone Domini in monte, qui per pauperes intelligunl humiles: quae expositio vera quidem csl. sed non primario intento, ut paulo post ostendemus.

Tertia esse posset.ul beali dicantur illi,qui sunt pauperes actu, non affectu, sed haec falsa expositio csl.cl a Patribus reprehendilur; non enim beati, sed miseri sunl isti pauperes. Quocirca Dominus addidit, *spiritu,* idest. voluntate el electione, ncc qualicumque voluntate, sed spirituali, ul notat s. Bernardus serin. 1.de festo omnium sanctorum. Fuerunt enim cliam philosophi quidam voluntate pauperes, sed non spiritu pauperes, quia non propter Deum, sed propicr curiositatem amarunt paupertatem.

Quarta expositio esse posset, quod beati dicantur pauperes alfeclu,licet non actu. Haec vera est, sed non est praecipue intenta, ut mox ostendam.

Est igitur quinta, ul beati dicantur, qui propter Deum sponte eligunt paupertatem,el proinde etiam humilitatem: cl pauperes spiritu hoc loco nominari cos. qui sunt voluntarie pauperes, el proinde etiam humiles; nam ul plurimum divitiae elutionem, paupertas humilitatem gignit, ita exponunt b. Ambrosius iu cap. 6. Lucae b. Gregorius nyssenus, b. Hieronymus el venerabilis Beda in cap. Matthaei, necnon s. Leo 1. in sermone de illis verbis Domini Mallh. 5. qui paupertatis voluntariae cl humilitatis simul meminerunt. Ilem Cliromiitii et Anselmi in hunc locum , Basilii quaesi. 205. Bernardi serin. I. de festo omnium sanctorum,el recentiorum , ul Abulcnsis , Lyrani, Cajclani, Jansemi , cl aliorum, qui de pauperlate voluntaria cl actuali exponunt , ct recte ; nam in primis verbum graecum πτεωχά , mendicum proprie significat: ul etiam latina vox pauper, non humilem proprie,sed egenum significare solet.

Deinde praemium illud (*Quoniam ipsorum csl regnum coelorum*) propriissime respondet verae paupertati. Praeterea Luc. 6. Pauperes , qui beati esse dicuntur , non superbis , sed divitibus opponuntur ; sic cnim paulo post subjungit Dominus : l'ae *vobis divitibus.* Denique Christus actu el affectu pauper foil,et docuit sine dubio id quod ipse fecit.Praeterea saepius divitias periculosas esse dixit: nam Mallh. 13. comparavit spinis, quae suffocant sementem.ct Marci 10.*Quam difficile,* inquil, *qui pecunias habent, intrabunt in regnum coelorum.* El: *Facilius esi camelum intrare per foramen acus, quam divitem in regnum coelorum.*

Hinc ergo sic argumentari possumus pro voto paupertatis. Id omne Deo recte vovetur, quod ex ejus testimonio scimus esse bonum, cl illi gratum, sed paupertas voluntaria testimonio Christi bona csl el Deo grata, cum beali dicantur ejusmodi pauperes, cl illi promittatur regnum coelorum in praemium, igitur ejusmodi paupertas Deo rectissime vovetur.

Secundum testimonium est Mallh. 19. ubi Dominus ait : Si vis *perfectus esse. vade, vende omnia quae habes, el da pauperibus, el habebis thesaurum in coelo.* El ibidem: *Ecce, nos reliquimus omnia, et sequuli sumus te. quid ergo erit nobis? etc.* Quod enim hic detur consilium verae abdicationis facultatum, supra demonstravimus in disputatione de consiliis cvangclicis. Quod aulem hinc sequatur, posse voveri paupertatem, patet cx argumento paulo ante facto. Et praeterea ex utroque testimonio non solum colligitur paupertatem recte voveri posse, quod tamen ad rem nostram sufficit, sed etiam colligitur hortatum esse Dominum ad vovendam hanc paupertatem; parum cnim prodesset dare omnia pauperibus, ct fieri pauperem spiritu, si quis paulo post iterum rediret ad lucra, cl opes comparandas. Quocirca sancti Patres intellexerunt bis testimoniis commendari paupertatem perfectam, quae suscipitur cum proposito, el voto semper ita permanendi.

Itaque s. Augustinus in epist. 89. quaesi. 4. cl in psalm. 103. concione 3. lotum hunc locum refert ad professionem monasticam; et s. Bernardus in declamatione super hunc locum evangelii:// uec, inquit, *sunl verba, quae contemptum mundi in universo mundo, el voluntariam persuasere paupertatem. Hacc sunl (μιαν, monachis claustra replent. deserta anachoretis.*

Tertio testimonium est Actor. 4. ubi sic legimus: *Multitudinis autem credentium erat cornnum, et anima una. nec quisquam eorum quae possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erani illis omnia communia.* Quod aulem ex voto ita viverent primi illi Christiani in Hierusalem, docet s. Augustinus serm. 1. de communi vita clericorum, ubi dicit, idlpsum se cum suis facere voluisse, quod primos Christianos fecisse testantur acta apostolorum jam citata, cl lamen ibidem saepius repetit, nemini licere in tali vita habere proprium, idque ex professione facta Deo. Sic cnim loquitur dc quodam presbytero suo. qui contra professionem aliquid retinuerat, clinde testamentum cum moreretur fecerat: *0 dolor,* inquit, *illius societatis, o fructus natus non de arbore, quam plantavit Dominus! Sed Ecclesiam scripsit haeredem, holo numerare ista: non amo amaritudinis fructum, ego illum Deo quaerebam; Deo societatem professus erat, hanc, teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret.*

Quartum testimonium est Actor. 5. ubi Ananias et Sapphira uxor ejus, cum vitam communem profiteri velle viderentur, cl lamen aliquid proprii sibi clam retinuissent, continuo ab apostolo Petro detecti cl incrcpali. atque a Deo invisibiliter percussi interierunt. Hic Petrus Martyr in lib. de votis dicit, se nullum votum videre: peccatum cnim Ananiac cl Sapphirae fuisse mendacium, ambitionem , avaritiam el hypocrisim, non aulem voti violationem. seu sacrilegium. Sed facile possumus ostendere, primo ex circumstantiis loci hujus, deinde ex testimoniis Patrum, Ananiam cl Sapphirum vovisse, cl lanquam sacrilegii reos esse punitos.

Quod igitur Ananias cl Sapphira voverint vitam illam communem, colligitur ex illis verbis: *Fraudavit depretio agri, conscia uxore sua.* Non cnim fraudasse diceretur, nisi rem jam obligatam promissione, subripuisset. Quod aulem rem non praeceptam voverint, palet ex illis verbis: *Nonne manens tibi manebat, ct venundatum in tua erat potestate?* Quod denique votum illud Deo factum esset, et proinde ejus violatio sacrilegium fuerit, testantur verba illa: *Anania. cur lentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, el fraudare de prelio agri?* Quid enim est mentiri Spiritui sancto, nisi fallere fidem datam Spiritui sanclp?

Posset quidem utcumque dici mentitus Spiritui sancio, si mendacium lanium sancio Petro dixisset, in quo sine dubio cral Spiritus sanctus: tamen nemo negare potest, quin magis proprie dicatur mentiri Spiritui sancio, qui promittit aliquid Deo, cl non servat, quam qui mentitur homini alicui sancio. Praetereo severissima illa poena,quam Deus ipse continuo sumpsit de Anania el Sapphi-

ra, omnino clamai majus illud peccatum fuisse, quam simplicis mendacii, cl avaritiae, et ambitionis, atque hypocrisis; quomodo enim potuit puniri culpa ulla atrocius? Itaque sine dubio sacrilegium fuit, quod eo modo puniri meruit.

Accedat jam communis expositio Patrum. S. Joannes chrysoslomus, homil. 12. in acta apostolorum : Quare. inquil, *hoc fecisti? voluisti habere? oportebat initio habere el non promittere. Nunc autem postquam consecrasti, majus sacrilegium commisisti; qui enim aliena rapit, forsan alienarum rerum desiderio rapit. Tibi autem licebc.t tua retinere, cur igitur sacra fecisti ca,el postea accepistis?*

S. Hieronymus in epistola ad Demetriadem,quae csl octava primi tomi: *Ananias,* inquil, et *Sapphira dispensatores timidi, immo corde duplici, el ideo condemnati, quia posl votum obtulerunt quasi sua , et non ejus, cui semel ea voverant, partemque sibi jam alienae substantiae reservaverunt.*

S. Augustinus serm.27.de verbis aposlolicDum, inquit, *ex eo quod promiserat,pariem subtraxit, sacrilegii simul condemnatur, ei fraudis.FA* serm. 10. alias 12. de diversis , in cdiliune lovanicnsi : Si *Deo* , inquit. *displicuit detrahere de pecunia quam voverant Deo, quomodo irascitur quando vovetur castitas, el non exhibetur?* El infra : *Potest iqitur virgini sanctimonialinubentidici quod ait Petrus de pecunia : Virginitas* tua *numquid non manens tibi manebat, el antequam eam voveres in tua fuerat potestate?*

S. Fulgentius in epistola de debito conjugali, c. B. *Quam,* inquil, *sit malum , quamque sollicite fugiendum, si quis de hoc quod Deo voverit, aul retinere , aul rapere aliquid mortifera prevarications pertentet: exemplo sunl Ananias ct Sapphira.*

S. Gregorius lib. 1. epist. 33. ad Venantium : Ananias, inquit, *Deo pecunias voverat, quas postea victus persuasione diaboli subtraxit, sed qua morte mulclalus esi scis.*

Arator lib. 1. in acta apostolorum hunc locum enarrans, sic ait:

------Sed quod niulata voluntas
Falsi crimen *habet:* cuinque *est jam cautio voti.*
Stare dcccl, nec velle prius violare sequenti, dc.

Occnmenius in commentario hujus loci aliquoties sacrilegium vocat Ananiac peccatum. Beda in eundem locum dicit, ab Ananiac exemplo natum esse deterrimum illud monachorum genus , quod Saraballarum dicitur. qui sub vita cl professione monastica , aliquid proprii relinere volunt. Atque hacc dc Scripturis pro volo paupertatis.

Conlirmari potest hoc idem cx traditione Patrum. S. Urbanus papa 1. iu epistola sua decretali : *Quicumque vestrum .* inquil, *vitam communem suscepit. cl vovit;* se *nihil proprium habere . videat* ne *pollicitationem suam irritam l* aciat. S. Basibus in constitutionibus monasticis, cap. ull. dicit: Monachum salutem animae perdere cl furem esse, atque alterum Judam, si quid privati possideat. At

cur ita , quaeso , si nulla est promissio , nullum votum?

S. Hieronymus in epist. 22. ad Euslochium de virginitate, scribit adeo arctam fuisse in monachis sui temporis professionem paupertatis , ut nemini liceret vel necessaria pelere:lamclsi vigilabat praepositorum diligentia , ne cui aliquod necessarium deessel: *Quia,* inquil, *non licet dicere cuiquam, tunicam , el sagum , texlaque juncis strata non habeo. Ille ita universa moderatur,ul nemo quid postulet., nervio non habeat.* Ibidem scribit,-aliquando in monasterio quodam Ailriac repertum fuisse monachum jam moriturum , qui nescio quot solidos sibi retinuerat. Quocirca placuisse Machario, Isidoro, aliisque sanctis congregatis in unum, ul cum mortuo pecuniae infoderentur,clamantibus omnibus, pecunia tua tecum sil in perditionem. Quod idem postea in simili casu fecisse s. Grcgorium, scribit Joann. Diaconus, lib.I. cap. 15. Vita b. Grcgorii et ipse etiam Gregorius , lib. 4. dialogorum, cap. 55.

S. Augustinus in psal. 25. *Alius* . inquit. vovet *relinquere omnia, et ire in communem vitam.in societatem sanctorum ; magnum votum vovit.* Et lib. 17. de Civil. Dei, cap. 4. *Dixerunt,* inquil.po*tentes ilii, ecce nos reliquimus omnia, et sequuli sumus te. Iloc votum polenlissimi voverant. sed Unde hoc eis . nisi ab illo . de quo hic continuo dictum est, dans votum voventi?*

Joannes Cassianus lib. 4. dc institutis renuncianlium , cap. 13. *Illam* , inquil, *virtutem inter coderas eorum institutiones vel commemorare superfluum puto , quod scilicet nulli cistellam . nulli peculiarem sportellam liceat possidere,nec tale aliquid . quod vclul proprium retinens suo debeat communire signaculo.* El c. 33. dc hac ipsa renuncialione perfecta loquens: *Sicul,* inquit, *immensa gloria fideliter servientibus Deo, ac secundum regulae institutionem ei adhaerentibus repromittitur in fulurum.ila poenae gravissimae praeparantur his,qui lepide eam.ncgligenlerque fuerint excquuti, et secundum hoc quod professi sunl, vel quod ab hominibus esse creduntur , fructus etiam congruos sanctitatis eidem exhibere neglexerint.-melius est enim secundum Scripturae sententiam non vovere quemquam, quam vovere cl non reddere.*

Adde etiam concilium aurelianensc I. can. 21. ubi graviter monachi puniri jubentur , qui contra professionem suam aliquid proprii possidere voluerint.

Contra paupertatis votum uua est objectio Joannis Brenlii in Confessione Wirlembergica, cap. dc volis monasticis. Aut is, qui vovet, csl pauper conditione, aul dives: si pauper csl, nihil habet quod possit vovere se relicturum aut daturum.sed debet ferre patienter crucem sibi a Domino impositam : Quam si praeterea vovet, idem facit,ac si in morbo voveret se aegrolalurmn: qui csl furor.non pietas: si aulem dives est, aul vovet ponere omnia in commune . aul dare omnia pauperibus propter majus meritum,el vivere deinceps ex clecmosynis:si primum, nihil aliud agit, quam providere sibi de certiore ct copiosiore victu, quod est fugere,non ama-

re paupertatem: si secundum, peccat contra lidem et chantaient: contra lidem. quia unus csl mediator Dei cl hominum, qui nobis omnia meruit ; cui facit injuriam,qui suis propriis operibus mereri se arbitratur; conlra charilalem aulem, quia charilas praecipit nc sine necessitate molesti simus proximo nostra mendicatione.

Respondeo ad primum membrum: Etiam paupe-res recte vovere . el mullum dare , dant enim id omne quod acquirere possent. Augustinus cpisl. 89. quaesi. 4. Aeque, inquil. *mihi minus imputa-bitur, quia dives non fui. Nam nec apostoli, qui primi hoc fecerunt, divites fuerunt : sed lotum mundum dimillil. qui. el quod habet, el quod optai habere, dimillil.* Neque est simile votum aegritudinis volo paupertatis ; nam Christus dixit : *lleali pauperes* , non beati negroli, Mallh. 5. El : Sï *ris perfectus esse.vende omnia quae possides, el da pauperibus,* Mallh. 19.non aulem st vis perfectus esse, projice sanitatem , cura ul aegrotes. Denique (enemur, si possumus, sanare aegritudinem, ne nostrae mortis caussa fmsso videamur: al ditescere nemo tenetur.

Ad secundum membrum dico, ponere omnia in commune, esse vere amare paupertatem ; nam ille vere est pauper, qui nullius rei est Dominus, qui nihil habet quod vendere, donare, permutare, destruere possit, el quam aliam paupertatem elegerunt primi Christiani, nisi istam qua nemo aliquid diceret suum , sed essent illis omnia communia ? Aclor. 4.

Ad tertium: Nego esse conlra fidem, dare omnia sua pauperibus propter majus meritum . alioqui Christus aliquid conlra fidem consuluisset,cum ait: *Vende omnia quae possides . cl da pauperibus . el habebis thesaurum in coelo* , Mallh. 19. Non enim pugnant merita nostra cum Christi meritis , sed ex illis potius ul effectus ex caussa promanani; nam sine Christi meritis nulla sunl noslra merita; Ille enim , praeter alia , etiam potentiam merendi nobis acquisivil merito mortis suae. Nego etiam esse conlra charitatem proximi mcndicarc;quandoquidem neminem cogunt dare eleemosynam mendicantes,sed potius occasionem divitibus praebent comparandi sibi regnum coelorum. Sed de hoc infra latius.

CAPUT XXI.

Dc volo *obedienliae.*

Jam vero obedientiam religiosam recte voveri Deo , his rationibus probari potest. Primo , grata est Deo obedientia etiam in iis rebus . quas ipso non praecepit. Nam Hieremiae. 35. laudantur et remunerantur a Deo filii Jonadab . qui, ul obedireni patri suo.non bibebant vinum.non serebant agros, non habebant domos, sed habitabant perpetuo in tentoriis: omne aulem quod Deo gratum est, voveri illi polesl, igitur obedientia , etiam alioqui non debita. Deo voveri potest.

Despondet Petrus Martyr in lib. de volis , nihil indebitum fecisse filios Jonadab.Nam etiamsi Deus non jusseral illis.ul non biberent vinum.nec serereni agros, nec domos inhabitarent.jusseral tamen ul parenti obedirent, nc proinde illi , dum palri obcdienml. id solum fecerunt, quod facere divino praecepto tenebantur.

Sed refellitur haec solutio. Primo.ex testimonio Raboni, qui in commentario hujus loci dicit, lilios Jonadab plus fecisse , quam lex divina praeciperet.

Secundo, ex ipso textu Hieremiae; nam Deus eo loco exemplo filiorum Jonadab reprehendit populum suum,quod illi obedierini voci unius hominis, ipse aulem voci ipsius Dei obedire noluerit. Firmaverunt. inquil. filii Jonadab , filii Recliab praeceptum patris sui, quod praeceperat eis, populus aulem iste non obedivil mihi. Quae Domini ratio plane frigeret.si lilii Jonadab divino praecepto obstricti fuissent obedire palri suo in rebus illis, ut non biberent vinum elc.lunc enim nulla esset antithesis inter Deum el creaturam ; nam et filii Jonadab ohedirissent Deo, cl filii Israel non obedivissenl Deo.

Tortio, idem colligitur ex laude el remunerabo·ne divina; non enim tantopere Deus laudassel lilios Jonadab, nisi aliquid singulare fecissent.

Postremo, idipsum ratio manifesta suadet. Nam etiamsi tenentur lilii obedire parentibus,non lamcn tenentur obedire in omnibus rebus, poslquom ad annos pubertalis pervenerint. Est enim unusquisque sui juris in deligendo statu el genere vitae, alioqui nihil interossei inter serros el liberos, si semper,el omnibus in rebus filii in patris polestale essenl.

Quod vero b. Paulus ail Coloss. 3. *Filii obedite parentibus per omnia.* Vel ita inlelligi debet, ul illud (Per *omnia)* significet per omnia ad quae so extendit patria potestas, ul rccle docet s. Thomas in 2. 2. quaesi. 104. ari. 5.quemadmodum si quis diceret, oportere mililes obedire imperatori per omnia, exponendum cssel per omnia, quae ad militiam perlinent. Vel certe tenentur lilii per omnia parentibus obedire, sed dum parvuli sunl: nam ul dicitur ad Galal. 4. *Quanto tempore haeres parvulus est, nihil disseri a servo ;* el Dominus ipso parentibus subditus oral cum puer cssel. ul legimus, Luc. 2.

Secunda ralio ex Testamento novo sumi potest. Nam. ut supra diximus in disputatione dc consiliis consilium perfectionis est sequi Dominum perfecte abnegando scipsum, ul colligitur ex illo Mallh. 16. *Qui vult venire post me,abneget semetipsum, el lollal crucem suam , el sequatur* me; nam etsi in praeparatione animi abnegare scipsum praeceptum sil, cum ibidem Dominus addat , qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdcl eam : tamen extra articulum necessitatis abnegare scipsum perfecte.ct omnibus in rebus subjiciendo judicium ct voluntatem suam alterius judicio el voluntati. non est praeceptum , sed consilium. Ideo enim Mallh. 19.dicilur:Si *vis perfectus esse,Vade, vende omnia etc. et veni, sequere me.*

Porro, perfectu sequela Domini, quae in alme-

g.ilioiic sui ipsius, ideal. in perlecta obedientia constitit, necessario includit votum , quo quis ita scipsum abneget, ul non possil retrocedere : non enim perfectu csl ubnegatio sui , obedire alteri nd tempus el paulo post non obedire.Quocirca Dominus ibidem addit: *EL lollal crucem suam·,* siquidem ul eleganter monet Joannes Cassianus, lib.4. de institutis coenobiorum , cap. 35. verus ac perfectus monachus similis crucifixo esse debet : qui enim cruci aflixus est.non solum non ambulat quo mil. nec facit.quod vult; sed nec polesl ambulare, aut operari, nisi ab alio moveatur.

Tertia ratio; recte faciunl homines, qui cupientes vitam communem agere , communi consensu eligunt sibi aliquem in praepositum. Id enim cl recta ralio suadet, el Scriptura etiam monel, Proverb. 3. cum dicil: *Ne innitaris prudentiae tuae.* Bursas, proposito constituto , bonum csl. el Deo gratum, ut illi obediatur, cum scriptum sit: *Qui aos audii, me audit.* Luc. lO.El: *Obedite praepositis vcslris.* Hebr. 13. Al omne quod Deo placere constat testimonio ipsius . recte voveri potest, ul adversarii concedunt: poterii igitur obedientia exhibenda praeposito, a nobis ipsis electio el cui alioqui obedire non teneremur, recte voveri.

Quarta ralio ex usu antiquae Ecclesiae. Certum est apud veteres sanctos obedientiam monasticam in usu fuisse. Nam s. Basilius in constitui, monasticis, c. 22. Anne, inquit.*rursus sermonem de obedienlia exerceamus, ostendentes quantam obedientiam ab exercitationibus erga praefectum exacta doctrinae ratio exigat etc.* El loin capite deobedientia disserit, ac docet,debere monachum praeposito parcre cl non discutere quid sil quod praecipitur, modo non sit manifeste peccatum', ac breviter talem se exhibere praeposito, quales sunl oves nd pastorem el instrumenta ad npillccm comparata. Nec illud omittit, necessarium esse monachis, perfecte obedire praepositis, cl alioqui a saline aeterna eos excidere, idem docet Cassianus , lib. 4. de institutis coenobiorum, cap. 23. cl sequentibus.

S. Hieronymus in epist. ad Euslochium de custodia virginitatis , describens instituta monachorum: *Prima.*, inquil. *apud cos confoederatio est, obedire majoribus.* Et in cpisl.ad Buslicum monachum : *Per haec omnia .* inquil. *ad illud tendit oratio, ul doceam tenon tuo arbitrio dimittendum. sed vivere debere in monasterio sub unius disciplina patris, consorlioque mullorum.* Et infra: Aon *facias quod vis , comedas* quod *juberis, vestiare quod acceperis.* El infra : *Praepositum monasterii timeas ul Dominum.diligas ul parentem . credas tibi salutare quidquid ille praeceperit, nec de majorum sententia judices, cujus officii csl obedire. el implere quae jussa sunl.*

Sulpilius in dialogo primo de virtutibus sancti Martini, dc monachis di&erens:/ Vaecipuu,inqoil, *dii virtus, et prima, esi obedientia : neque aliter adveniens ad monasterium abbatis suscipitur , quam qui tentalus prius fuerit, et probatus,nullum unquam recusaturus.quamlibet arduum ac difficile, indignumque toleratu abbatis imperium.*

S. Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiae,cap. 31. *Hi vero Patres,* inquil, *nulla superbia consulunt iis, quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.* Haec ille. Ejusmodi aulem testimonia plurima afferre possemus, si opus essel.

Respondebunt fortasse, obedientiam quidem in usu fuisse apud veteres monachos, sed votum obedienliae non ilcm. Al Joannes Cassianus lib. 4.de institutis renuneianlium, cap. 33. voti et possessions nominatim meminit, ubi disserit de observatione monasticarum inslilulionum, quarum primaria de obedientia erat, verba ejus capite superioro citavimus.

liem s. Gregorius homil. 20. in Ezechielem : *Cum,* inquil, *quis suum aliquid Deo vovet,el aliquid non vovet. sacrificium est, cum vero omne quod habet, omne quod vivit, omne quod sapii, omnipotenti Deo voverit. holocaustum est.* Haec ille. Ubi dc votis monasticis loquilur.quibus homo nihil sibi retinet,ac nc judicium quidem,quod Deo non offerat.

Denique s. Augustinus in psalm. 75. *Nemo,* inquil . *positus in monasterio frater dicat, recedo de monasterio; neque enim soli qui sunl in monasterio perventuri sunl ad regnum coelorum.el illi qui ibi non sunl ad Deum non perlinent. Respondetur ei. sed illi non voverunt, tu vovisli.Et* in psai.99.ZJum non *perseveraverit implere quod vovit,fit desertor tam sancti proposili,et reus voti non redditi.*

Accedant postremo miracula, quae Deus ad confirmandum obedientiam monasticam non raro oslendil. Scribit Sulpilius in primo dialogo de virtutibus sancti M ulini duo miracula his verbis:Duo *vobis referam incredibilis obedienliae admodum magna miracula.Heel suppetant plura recolenti, sed ad excitandam virtutum aemulationem, cui pauca non sufficiunt. multa non proderunt.Ergo cum quidam saeculi actibus abdicatis, monasterium magnae dispositionis ingressurus . coepisset rogare, abbas ei coepit mulla proponere,graves esse istius disciplinât labores, sua vero dura imperia.quae nullus facite valeret implere patientia. Aliud potius monasterium, ubi facilioribus legibus viveretur, expeteret: non lentaret aggredi quod implere non posset. Ille vero nihil his terroribus permoveri, sed magis ita omnem obedientiam polliceri, ul si eum abbas in ignem ire praeciperet. non recusaret intrare. Quam illius professionem ubi magister accepit. non cunctatur probare profitentèm.Casu clibanus prope ardebat. qui multo igne succensus coquendis panibus parabatur. Exundabat abruptis flamma fornacibus , et intra camini illius concava tolis habenis regnabat incendium. Hoc igitur advenam illum jubet magister intrare, nec distulit parere praecepto.medias flammas nihil cunctatus ingreditur. quae mox tam audaci fide victae,vehit illis quondam hebraeis pueris cessere venicnii:superata natura est. fugit incendium, el qui putabatur arsurus. vetui frigido rore perfusus seipsc miratus csl. Sed quid mirum.si tuum Christe lyronem ignis ille non alligil.ut nec abbatem pige-*

ret dura mandasse, ncc discipulum poeniteret imperio paruisse?Qui eo die quo advenerat dum lentaretur infirmus. perfectus inventus est, merilo felix, merito gloriosus , probatus obedientia. glorificalus est passione.

hi eodem aulem monasterio facium , id quod dicturus sum. recenti memoria ferebatur. Quidam itidem ad eundem abbatem recipiendus adveneral.cumprima ei lex obedientiae poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam. Casu abbas storacinam virgam jampridem aridam manu gerebat.hanc solo fixit.atque illi advenae id operis imponit. ut tamdiu virgulae aquam irriguam ministraret, donec . quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in solo arente vivisceret. Subjectus advena duraclegis imperio aquam propriis humeris quotidie convehebat, quae a Nilo /lumine per duo fere millia petebatur, jamque emenso anni spatio labor non cessabat operantis,et de fructu operis spes esse non poterat, tamen obedientiae virtus in labore durabat.Sequens quoque annus vanum laborem jam affecti fratris cludit.Terlio demum succedentium temporum labenle curriculo, cum neque, noctu , neque inlerdiu aquarius ille cessaret operator,virga floruit.Ego ipsam ex illa virgula arbusculam, quae hodie quoque intra atrium monasterii est ramis virentibus, vidi.quae quasi in testimonium manens.quantum obedienlia meruit, ct quantum fides possil.ostenditAlnee ille.

Alia non dissimilia narrai s. Gregorius lib. 2. dialogorum, cap. 7. dc s. Mauro , qui ad abbatis imperium super aquas ambulavit; el Joannes Cassianus lib. 4. de institutis rcnuncianlium, cap. 23. de abbate Joanne , qui propler obcdicnliac virtutem ad prophetiae gratiam sublimatus , sic universo claruit orbi, ul eliam regibus mundi hujus merito suo redderetur illustris.

Sed occurrunt solvendae objectiones. Prima Lutheri esl in lib. dc votis monasticis, ubi hoc modo ratiocinatur. Scriptura jubet, ul omnibus hominibus obediamus, Philip. 2. *Superiores invicem arbitrantes.* **Et I. Petri 2.** *Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum.* **Igilur obligare se ad obediendum uni soli praeposito, contra Scripturam est; idem enim esl ac si quis ita voveret; Deus voveo tibi nolle mc secundum cvangclium tuum omnibus subjici, sed tantum uni majori.**

Respondeo: Apostolum Paulum eo loco non velle ul omnes habeamus tamquam principes , quibus parere teneamur, sed ut omnes judicemus nobis esse superiores, idest.meliores el sanctiores: commendat enim humilitatem, ul ipsa verba ejus indicant: *Per humilitatem invicem superiores arbitrantes.* **Adde, quod si vellet apostolus , ut omnibus obediremus, rem plane impossibilem vellet; si enim omnes omnibus obedire debent,nulli erunt qui jubeant el nulli qui obediant. Porro s. Petrus per omnem humanam creaturam, inlelligil omnem hominem potestatem imperandi praeditum. Sic enim explicat ipse sn: .Sire, inquil.** *regi lanquam praecellenti,* **sive** *ducibus tamquam ab eo mistis.*

Secunda objectio esl ejusdem Lulhcri in eodem loco. Praepositus monasterii liber esl ab obcdientia, quam voverat sine alia dispensatione, igitur signum est. votum illud non obligare coram Deo.Respondeo; In eo, qui eligitur in praepositum, remanere obligationem voti, licet per accidens cesset exercitium illius voti, quia dcesl materia: cujus signum est, <piia si is qui nunc est praepositus privetur Ôflleio, iterum tenebitur ad obcdienliim. etiamsi novum aliquod votum non faciat.Vide s.Thomani in 2. 2. quaesi. 88. ari. II. el quaesi. I8G. art. 5.

Tertia est Petri .Martyris in comment, ad cap. 7. prioris ad Corinth. Velat b. Paulus, ne Christiani senossc faciant, cum ail: *Pretio empti estis. «olite fieri servi hominum.* **Non igitur licet votum obcdicnliac facere. Quid enim hoc esl aliud, quam sponte sua se in servitutem abbatibus tradere?**

Al facilis responsio est; non enim b. Paulus prohibet servitutem, quae hominibus exhibetur, sed id prohibet, ne hominibus propter ipsos homines potissimum, sed propler Deum serviatur, id quod exposuit clarius ad Coloss. 3. ubi sic ait: *Servi obedile per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes.quasi hominibus placentcs.scd in simplicitate cordis timentes Dominum.Quodcumque facilis, ex animo operamini sicut Domino, cl non hominibus scientes quod a Domino recipietis retributionem haereditatis. Domino Christo* **servite.Quocirca s.Paulinus etsi non ignorabat apostolum dix** *isse:Nolile fieri servi hominum;* **tamen seipsum vendidit, ul lilium viduae redimeret. quod s. Gregorius cum laude ejus referi, lib. 3. dialogorum, cap. I.**

Sed inquil Petrus Martyr, s. Paulinos ex charitale erga proximum seipsum vendidit, quod autem cx charitale fit, recte fit. Quasi vero perfccli monachi cx cupiditate ct non cx charilale erga Deum, se abbatibus,aliisque praepositis sponte subjiciant, Sed dc obcdicnlia hactenus.

CAPUT XXII.

Asseritur votum continentiae cx illis verbis Lucae primo; **Quomodo lici istud? ctc.**

Venio tandem ad votum continentiae ; quod primum Scripturae testimoniis, deinde conciliorum . cl Ecclesiae lotius consensu : tertio pontificum cl imperatorum decretis ac legibus : quarto Patrum graecorum cl lalinorum traditione; postrema naturali eliam ratione confirmarc pro viribus nitar.

Primum igitur testimonium sit illud Luc.t.*Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ?* **Quibus verbis Virgo sanctissima significat impedimentum sc habere, quo minus filium concipere el parere posset: impedimentum autem illud non aliud esse potuit, quam votum continentiae jam e-**

missum. Illa enim verba : *Virum non cognosco*, non significant jam actu non cognosco , sed non licet milii cognoscere, alioqui ineptissima interrogatio fuisset, cum posset slntim responderi, etsi nunc virum non cognoscis, tamen paulo post cognosces. Itaque sicut dicimus in quadragesima. Ego non vescor carnibus, idcst.non licet mibi hoc tempore carnibus vesci; sic b. Virgo dixit: *Virum non cognosco,*idest, prohibeor virum cognoscere. Cur aulem prohiberetur, nulla ratio potest reddi, nisi votum; nam el virum habebat cl juvenis erat; nec est credibile sterilem, aut impotentem fuisse, vel certe id ipsa nondum scire poterat cum ad virum nondum pervenisset. Nec denique prohibebatur virum cognoscere lege aliqua communi, ul notum esl. igitur lege particulari, idest, volo.

hiem confirmatur cx Patribus s. Gregorius nyssenus in oratione dc nativitate Domini: *Nam,* inquil , *si nuptiarum caussa assumpta erat a Josep/10, quomodo angelum de partu praedicentem, quasi re nova atque insolita obslupefacta.adversata e$sel?cum prorsus speraret se quoque ipsam aliquando juxta legem naturae matrem esse futuram? Sed quoniam Deo dicatam , el consecratam carnem,velutisanclum quoddam donarium, intactam servari oportebat,proplerea etiamsi angelus sis, inquit, ac de coelo veneris, etiamsi supra hominem sit id quod apparet, attamen ut virum cognoscam, fieri non potest. Qui mater ero absque viro ? Josephum enim sponsum quidem novi, virum aulem non cognosco.*

S. Augustinus lib. de sancta virginitate, cap. 4. *Ipsa quoque .* inquit , *virginitas ejus gratior. et acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conservaret, ipse praeripuit.sed priusquam conciperetur . jam Deo dicatam , de qua nasceretur, elegii. Hoc indicant verba, quae sibi foetum annuntianti angelo Maria reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud.quoniam virum non cognosco ? Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant. desponsata est tiro junto.non violenter ablaturo,sed potius contra violentos custodituro . quod illa jam voverat.*

Beda in cap. 1. Lucae: Propositum, inquit.suoe *mentis reverenter exposuit.vitam videlicet virginalem se ducere decrevisse. Quae.. quia prima foeminarum tantae sc virtuti mancipare curavit, jure singulari prae caeleris foeminis beatitate meruit excellere.*

S. Anselmus lib. de excellentia Virginis, cap. 1. hrgo, inquil, *et tenera, cl delicata, regali stirpe progenita , cl speciosissima , lotam intentionem suam.lotum amorem suum,totum studium suum ad hoc intendit, ul corpus, et animam suam Deo virginitate perpetud consecraret.*

Bupertus lib. 3. in Cantica. *Votum,* inquil,*egregium prima Deo vovisti, votum virginitatis.*

Denique s. Bernardus serm. 4.super Missus esl: Non *dubitat,* inquil. *de facto, sed modum requirit. cl ordinem: nec enim quaerit. an fiet istud, sed quomodo : quasi dicat, cum sciat Dominus meus testis conscientiae meae, votum esse ancillae suae non cognoscere virum,qua lege.quo ordine placebit ci, ul fiai istud ? si oportuerit me frangere votum ut pariant lilium , cl gaudeo de [dio.et doleo de voto.Et* in serm.Signum magnum: *In libertate spiritus tegis Jlosaicae decreta transcendens , illibatam Deo corporis simul et Spiritus sanctimoniam vovit.Probat enim propositi inviolabile fundamentum,quod tamconslanter promittenti lilium angelo respondit, quomodo fidislud, quoniam virum non* cognosco.?Acccdal consensus theologorum apud Magistrum in 4. lib.sententiarum, dist. 30.

Sed videamus quid ad haec adversarii respondeant. Joannes Calvinus in commentario hujus loci apud Marloralum , tria dicit reprehensione digna. Primo, accusat beatissimam Virginem, quod maligne restrinxerit Dei potentiam : *Videtur ,* inquil. *sancta Virgo non minus maligne restringere Dei potentiam , quam prius Zacharias : quod enim praeter communem naturae ordinem est. impossibile esse colligit. Sic enim ratiocinatur : virum non cognosco , qui credam igitur futurum quod nuntias ? Nec vero magnopere laborandum est, ul eam purgemus ab omni vitio.* Haec ille.

Cujus sane verba salis indicant impietatem ejus, cl quam nihil ei commune sil cum sanctis Patribus. Nam s.Ambrosius, s. Bernardus,Beda venerabilis cl alii in hunc locum disertis verbis monent illud: *Quomodo fiet istud ?* non fuisse dubitantis , sed quaereniis, ac discere cupientis modum quo res illa futura erat, quae cum ipsius volo pugnare videbatur. Deinde, quomodo credibile esl eam maligne restringere voluisse Dei potentiam . quae erat gralia plena, ct cum qua Dominus ipse singulari modo semper aderal . ul angelus paulo anle dixerat. Denique si non minus maligne s.Virgo potentiam Dei restrinxit, quam ante Zacharias , cur non aeque punita fuit? Cerle Zacharias ab angelo ob incredulitatem, el verbis castigatus, cl amissae loquelae supplicio punitus fuit. Beatissima Virgo ne minimo quidem vcrbulo reprehensa. Al si idem iilriusque peccatum, cur non ct poena eadem fuit?

Secundo: Calvinus accusat Patres.qui votum virginitatis cx his verbis colligunt: *Quod autem ,* inquit . em *hoc loco occasionem quidam sumpserunt,ut dicerent virginem habuisse votum perpetuae virginitatis, quod alioqui supervacanea fuisset ista responsio . nimis infirmum esl, immo absurdum, ac ridiculum.Existimabimus ne Virginem passam fuisse marito se collocari, ut eum luderet?Fuisset profecto perfidia.gruvi reprehensione digna,si sanctum conjugii foedus non sine Dei ludibrio sprevisset.*

Ilie eliam desideramus Calvini modestiam.Quale enim est, ut absurdum et ridiculum dicat, quod asseritur a Nysscno, Augustino, Beda. Bernardo , Anselmo. Ruperlo, el ab omni schola theologorum? Porro argumentum ejus duobus modis solvitur. Primum negando consequentiam, quidquid sil de antecedente: nam etiamsi daremus b.Virginem cum Josepho conjugium contraxisse animo consummandi matrimonium, ul Calvinus annotatione in cap. 1. Lucae, Beza ibidem, Bucerus in cap. 1.

Matthaei. Martyr in libro «le coclibalu el votis inonaslicis.et Ccnturiatores. Ccnlur. 1. lib. Leap. 10. falso docent, adhuc larnen non scqiierehir, eam , eum dixit: *Quomodo fiel istud, quoniam virum non cognosco ?* non habuisse votum virginitatis ; potuit enim hoc votum emisisse post conjugii celebrationem,ct lamen ante angelicam salutationem ut s. Thomas doccl. 3. parle quaesi. 28. arlic. L ila ul primum nupline cclebralac sini, deinde antequam ad matrimonii consummationem yenirelur, b. Virgo votum virginitatis emiserit, ipso s. Josepho consentiente , el ul pie creditur , etiam simul vovente.

Addo lamen secundo: B.Virginem numquam habuisse explicilum animum consummandi matrimonium.ac proinde falsum esse etiam antecedens argumenti adversariorum: nam alioqui non esset Virgo animo, sed solum carne. Neo tamen impeditum hiil verum matrimonium ex perpetua voluntate continendi , nec lusit virum sutim,neque conjugium perfides. Virgo sprevit, ul blasphémai Calvinus: nam cum matrimonium iniit, dedit viro absolutam potestatem in corpus suum, ila ul vere licuerit s. Josepho, si voluisset, cum b. Virgine matrimonium consummare.id enim requiritur,et sufficit ad essentiam veri conjugii ; lamen quia sciebat ipsa.divina revelatione edocta,numquam s.Josephnm id expetiturum, idcirco poterat habere, cl habebat evplicitam voluntatem semper continendi, in qua voluntate proprie virginitas consistit. El quamvis s. Thomas non admiltal votum absolutum virginitatis in b.Virgine ante desponsationem.Scotiis tamen admittit in L distinet. 30. quaesi. 2. el ante Scolum Albertus Magnus in libro de laudibus Virginis,et ante Albcrlum sancti Patres, Gregorius nyssenus el Augustinus locis notatis disertis verbis docent, b. Virginem vovisse ante desponsationem; neque video cur id votum pugnei cum veri conjugii celebratione, posita revolutione , quam omnes theologi ponunt, qua beatae Virgini revelatum fuit, numquam s. Joscpbum debitum conjugale expetiturum.

Al, inquiunt quidam, non potest, qui per votum sc Deo tradidit, per nuptias se alteri tradere. Unde «d apostolus 1. Timolh. 5. dicit eas, quae post votum nubere volebant, damnationem habere; *Quia primam fidem irritam fecerant.* Respondeo: Eum qui vovit continentiam, non posse jam se alteri tradere cum periculo violandi votr.nnm de hujusmodi personis apostolus loquitur,elratio ipsa hoc docet. \t si adsit certitudo infallibilis voti numquam violandi. non repugnat, ut qui csl unius se Iradal etiam alteri in diverso genere nuptiarum , alioqui mm possent conjuges cx communi consensu vovere continentiam, quod lamen admittunt omnes theologi; nam ejusmodi conjuges se tradunt Deo P*-r votum, ct lamen sunl invicem obligati per matrimonium.

Tertio. Calvinus respondet nostro el Patrum argumento . quo probamus , Virginem vovisse virginitatem . quia alioqui inepte respondisset angelo : *Quomodo fiet istud , quoniam virum non cognosco? Solvendum,* inquil, *est objectum , quod Virgo* tn *futurum tempus rcspicial, ideoque significet , nullam sibi fore cohabitalionem cum viro. Haec vero conjectura el probabilis esl.el simplex, quod rei magnitudo , vel potius majestas virginem perculerit, ul sensus omnes admiratione ligatos haberet ac constrictos; cum audit nescilurum esse Dei Filium, aliquid non vulgare concipihatque haec ratio est cur coitum virilem excludat, Hinc attonita exclamat: Quomodo fiet istud** Ilice ille. Ad quem modum exponit etiam Theodorus Bcza.

Sed primum, si sola conjectura Calvinus nititur, cur deserit Patrum theologorum omnium auctoritatem? An lutum sit ob conjecturam unam repugnare omnibus Patribus; ipse viderit. Deinde improbabilis cl longe petila illa conjectura est. Tunc enim Virgo non dixisset, quoniam virum non cognosco, sed , quoniam virum non cognoscam. At inquies: Virgo credidit angelo annuncianti nativitatem Messiae, ct sciebat ex vaticinio Isaiae7. matrem Messiae Virginem futuram : cur ergo dixit, quoniam virum non cognosco ? Respondeo: Fortasse Virgini non venisse in mentem slalim Isaiae vaticinium, cl ideo virginitati suae timuisse , licet alioqui non ignoraret matrem .Messiae Virginem futuram: ct haec videtur sententia s.Bernardi, qui inducit Virginem dicentem: Si oportuerit me frangere votum, ul lilium pariam, el gaudeo do lilio,el dolco de volo; ct s. Alhanasii in serin i de Deipara, qui ait: Hic haesitat Virgo ad naturam respiciens, et de Josepho cogitans. Dico secundo cum s. Ambrosio in hunc locum: Beatam Mariam optime scivisset matrem Messiae Virginem parituram, cl hoc illi tunc in mentem venisse, el ideo non quaesivisset an esset Virgo paritura, sed quo modo cl ordine id futurum esset; quasi diceret: Quoniam cx volo, el firmo proposito virum cognosco . certe si paritura sum. Virgo paritura sum: al quomodo res tam insolita fiet ? el quadrat angeli responsio, dicentis:Spiritus *sanclus superveniet in* le.etc.idesl, modus hic erit, ul Spiritus sanclus in te superveniat, el ejus opera, non viri alicujus opera,cl concipias, cl parias.

Sed jam Calvino dimisso Petrum Martyrem audiamus. Is in lib. de coelibato cl volis , tria quaedam affert ad hunc locum evangelii explicandum. Primo dicit, non cohaerere matrimonium virginis cum voto virginitatis. Sed hoc jam solutum est.

Secundo dicit non posse colligi votum cx illis verbis: *Quoniam virum non cognosco,* nisi morc Anaxagorae quodlibet faciamus ex quolibet.el probat cx aliis similibus loquulionibus; nam Exod. 6. Moyses dixit: *Quomodo audiet me Pharao, cum sim labiis incircumcisus ?* El tamen non inde recte colligeremus. Moysem vovisse labiorum incircumcisionem. El Nicodemus dixit, Joan. 3. *Quomodo potest homo nasci cum sit senex ?* El tamen quis inde colligat Nicodemuin vovisse senectutem ?

Sed haec nimis frigida sunt; nam incircumcisio labiorum el senectus, non pendent cx libero arbitrio,cl ideo impedimentum afferunt,sive ad loquendum. sive ad nascendum, quod non polesl tolli ab homine.Quocirca prudenter dixit Moyses: *Quomodo audiet me Pharao, cum sim labiis incircum-*

cisUS* El Nicodemus: Quomodo *polesl homo nasci cum sil senex?* etiamsi nec ille voverit incircumcisionem labiorum, nec iste senectutem: quia sine tali volo impedimentum habebant, ille ad loquendum. el isle ad nascendum, quod per se removere non poterant. At virum cognoscere, mulieri conjugulae in nrbiirio positum csl; idcirco inepte respondit sancla Maria:Quoniodo *(ici istud.quoniam virum 11011 cognosco* . si nulla lege prohibebatur virum cognoscere: constat autem, eam non fuisse prohibitam lege communi; sequitur igitur, ul prohibita fuenl lege privata, idesl, volo.

Tertio, conalur solvere hoc nostrum argumentum, atque ail, beatam Virginem etiamsi votum non fecerit, lamen prudenter interrogasse : *Prudens,* inquil. sane *Virginis nostrae interrogatio , quia si conceptus el partus.qui eipraedicebatur, ordinaria usitataque ratione futurus esset, dixit hoc obstare, quod viro nondum admisceretur : si vero extra ordinem, ac supra naturam, de modo eupil edoceri.* Haec ille.

Sed frustra laborat; nam si naluroli et ordinaria via conceptus futurus erat.non prudenter,sed stultissime dixisset hoc obstare . quod nondum viro adiiiiscerelur.Nam non promittebatur ei conceptus praesens, nul praeteritus, sed futunis:£ccc,inquil. *concipies et paries.* Ad futurum autem conceptum non requirebatur.ul virum cognosceret, aul cognovisset, sed ul cognoscere posset, ac vellet in futurum; quare nulla omnino sponsa,nisi forte amens, a praedicente aliquo conceptum quaereret. Quomodo liet istud, cum virum nondum cognoverim: responderetur enim ei, si nondum cognovisti, poslen cognosces.Si autem supra naturam conceptus Virginis futurus erat verum est quod dc modo cupit educeri, sed ideo cupit, quia certa erat se Virginem parituram, quia virum non cognoscere voverat.

CAPUT XXIII.

Idem, asseritur ex illis verbis Mutlh. 19.

Sunl eunuchi, qui sc castraverunt etc.

Alterum testimonium pro volo continentiae csl. Matlh. 19. ubi Dominus quosdam esse dicil *eunuchos. qui se castraverunt propter regnum coelorum.* El addit cohortationem : *Qui potest capere, capiat.* Ipsa enim eunuchorum appellatio perspicue indicat votum. Non enim est eunuchus, qui solum continet, sed qui non potest non continere. Eunuchi autem, de quibus hic. agitur, non coguntur continere ex vitio naturae: nam ab his eos Christus ipse sejunxit. Aeque coguntur lege aliqua communi (nulla enim lex csl prohibens nuptias absolute) igilur id solum remanet, ul non possint ex lege particulari sponte assumpta, idesl, ex volo» Idem etiam colligitur ex illo verbo: *Qui se castraverunt* ; nam si Dominus loqueretur de his, qui sine ullo volo eoclibes vivunt, diceret, qui se castrant quotidie, non qui se castraverunt ; cum ergo dixerit, qui se castraverunt, significat eos unica actione voluntaria imputasse sibi omnem facultatem contrahendi nuptias. El confirmatur explicatio haec ex Patribus.

S. Epiphanius hncresi 58. Valesiorum: *Quinam.* inquit, *hi fuerint, qui se castraverunt propter regnum coelorum, quam generosi apostoli, ac monasticam vitam degentes: el deinceps virgines'!* El infra. *Post ipsos vero,* apostolos, *quot millia in mundo solitariam vitam agentes, cl a monasteriis. et virgineis conventibus hujus certaminis gloriam abstulerunt.* Haec ille. Qui duin affirmat, castrare seipsum propter regnum coelorum id esso. quod monachi cl sacrae virgines laciunt, aperte significat, castrationem hanc non simplicem continentiam, sed continentiam Deo devotam significare.

S. Hieronymus in commentario hujus loci : *Unusquisque,* inquil. *consideret vires suas,utrum possit virginalia implere praecepta.* Haec ille. Al quae sunl praccepla virginalia, nisi obligatio non nubendi, quae sine volo nulla csl? El lib. I. in Jovinianmn dicit, eos castrare seipsos, qui templum se Deo purissimum, cl holocaustum acceptissimum offerunt: ubi quoque non solum coelibatum. sed coelibatum Deo devotum cl sacratum, castrationem vocat.

S. Augustinus lib.de sancta virginitate, cap. 30. alludens ad hunc locum, ubi Dominus de castratione ista voluntaria ait: *Qui potest capere, capiat. Vos etiam,* inquil. *qui hoc nondum vovistis, qui potestis capere, capite.*

Sanctus Fulgenliu» lib. de fide ad Petrum cap. 3. *Quisquis,* inquil. *seipsum castraverit propter regnum coelorum, et in corde suo continentiam Deo voverit etc.* ubi illud (El) ad explicationem perlinere, non dubium csl.

Sed occurrit Petrus Martyr in lib. suo de coelibalu et votis, ac doccl, cx hoc loco non posse votum continentiae statui; nam apostoli, quibus Dominus respondit per illam similitudinem eunuchorum, lanium dixerunt :Si *ila est caussa cumu.rore, non expedit nubere;* non autem dixerunt, expedit vovere continentiam. Quare Dominus si h<l propositum respondere voluit, non dc volo, sed dc utilitate el incommodis conjugii disserere debuit; ergo per eunuchos, qui sc castrant propter regnum coelorum, inlclligit cos, quibus cx peculiari Dei doiio expedit non nubere, ul expeditius evangelium praedicent. Addit etiam Martyr. non oportere vim facere in metaphora eunuchorum, sed in scopo praecipuo ipsius parabolae; quemadmodum in parabola de villico iniquitatis, etsi ducatur similitudo ab eo qui cx bonis alienis sibi fecit amicos: non tamen Christus intendit hoc docere.ut cx bonis alienis eleemosynas faciamus.

Al frustra laborat Petrus Martyr, ul verba Domini satis aperta cl dilucida obscuret et pervertat; ac in mullis errat. Primum, quantum ad scopum horum verborum ; nam etiamsi apostoli non loquerentur dc volo, sed solum quaererent, an expediret nubere, Dominus tamen aliquid perfectius

eis ostendit, el sic confirmavit non expedire nuberc, ul eliam adderet, expedire, volo se obligare ad non nubendum, ul palet ex metaphora eunuchorum ct castrationis.

Secundo errat, cum ait, non esse vim faciendam in vocibus istis, quod in parabolis non omnia ponantur ad significandum. Erral, inquam, nam licet in parabolis esse possint interdum quaedam paries, quae nihil significant, sed ponantur solum ad explendam narrationem, tamen in verbis evangelii, de quibus agimus, nulla est parabola, sed solum duo verba metaphorica , nimirum, nomen eunuchi, et nomen castrationis; quae verba nisi aptam similitudinem contineant, tota Christi oratio inepta redditur. Non continent autem illa verba aptam similitudinem, nisi illi, qui dicuntur metaphorice eunuchi, habeant voluntariam necessitatem continendi, sicul eunuchi proprie dicti habent naturalem continendi necessitatem.

Tertio dcihde erral Martyr, quia licet in parabolis prolixis possit aliqua pars nihil significare, tamen id in quo parabola praecipue consistit, non polesl non significare, nisi ineptissima sil parabola. Jam vero in verbis evangelii, de quibus nunc agimus, si parabola esset, ca praecipue in vocibus (eunuchi cl castrationis) consisteret, ul patet, ac proinde merito in his vocibus vis lacienda esset.

Errat Quarto in exemplo, quod affert de villico iniquitatis. Nam non existimat aliquid significare, quod villicus ille ex alienis bonis sibi amicos fecerit, cum tamen in hoc maxime parabola consistat: vult enim nos Dominus docere, ut quemadmodum ille villicus ex bonis Domini sui mulla largiendo, sibi mullos amicos comparavit: ila ct nos cx bonis Domini nostri, idest, Dei, cujus sunt omnia quae habemus, eleemosynas faciendo mullos amicos in coelo faciamus. Hoc solum interest, quod ille peccabat bona Domini sui largiendo, quia conlra ejus voluntatem largiebatur, cl idcirco dicitur villicus iniquitatis; nos autem non peccamus bona Domini nostri largiendo, quia hoc ipsum ei vehementer placet, ul bona sua libcraliter erogemus, cum nullum ipse ex hac largitione dispendium patiatur. El sane vehementer accendit ad eleemosynam faciendum isla cogitatio, quod opes nostrae res sint alienae, idest, Dei. cl tamen cx ejusmodi alienis rebus possimus nobis regnum coelorum comparare.

Postremo erral Petrus Martyr, quod existimet, hic solum continentiam Inudari. ul liber a cura uxoris cl liberorum, facilius possit cvange.limn praedicare; quem errorem supra refutavimus disputatione dc consiliis evangclicis. Hic unum dumtaxat s. Augustini testimonium addam, hb. do sancta virginitate cap. 23. *Quid,* inquit. *veracius. quid lucidius dici potuit, Christus dicit, veritas dicil. virtus el sapientia Dei dicil. eos qui pio proposito ab uxore ducenda se continuerint, castrare sc propter regnum coelorum: el contra, humana vanitas impia temeritate contendit, cos. qui hoc faciunt, praesentem tantummodo necessitatem molestiarum conjugalium devitare:* in *regno coelorum amplius quidquam aeteri- nihil habere.* II icc ille.

CAPUT XXIV.

Idem asseritur ex verbis apostoli I. ad Tim. S. Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt.

Tertius locus pro conlinctiliac voto habetur in epistola priore ad Timoth. cap. 5. ubi hoc modo apostolus loquitur: *Adolescentlores viduas devita, cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere, volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt:* quo luco per primam fidem nihil aliud inlclligi potest, nisi contincnliao votum, ul omnes omnino veteres intellexerunt. Nam eum apostolus dicat, eas primam fidem irritam facere, quae nubere volunt, necessario colligimus cum loqui de fide servandae continentiae, quae per nuptias violatur.

Isla autem fides servandae continentiae, aut est fides data marito carnali, aut Christo sponso spirituali, non potest esse fides data carnali marito; illa enim lamdiu durat, quamdiu maritus vivit; morluo autem viro, soluta csl mulier, cl cui vult, nubcre potest, ut apostolus ail ad Boman. 7. et I. Cor. 7. Igilur sequitur, ut hoc loco fides, quae per nuptias irrita fieri dicitur, sit fides data spirituali sponso Chrislo. Non potest autem haec fides, Christo data, esse simplex propositum, seu voluntas continendi sine promissione ac voto; tum quia simplex propositum non habet relationem ad aliud, ncc fides dici potest; unde non irritatur fides, cum mutatus propositum, tum eliam quia propositum saepe licet sine ulla culpa mutare. Apostolus autem absolute dicit eas damnationem habere, quia fidem irritam faciunt : sequitur igilur, ul fides hoc loco votum significet. Ex quo sequitur, votum perpetuae continentiae non esse impossibile, ncc illicitum, quia nullum tunc fuisset peccatum illud violare.

Ita exposuit concilium carlhaginensc IV. can. 10t. Si quae viduae quantumlihcl in minoribus annis positae, sc devoverint Domino, cl veste laicnli abjecta, sub testimonio episcopi ct Ecclesiae religioso habitu apparuerint, postea vero ad nuptias saeculares transierint, secundum apostolum damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, ouam Domino voverunt, irritam facere ausae sunt. Haec sententia est 211. episcoporum, qui in hoc concilio interfuerunt. Idem habetur in concilio Iolelano IV. cap. 55. ubi 70. episcopi fuerunt.

Ila exponunt eliam 1res sumini sanclique pontifices: Clemens lib. 3. const, cap. 1. cl 2. Innocentius I. in opist. 2. cap. 13. cl GclâSius I. in episl. 1. cap. 23. Ita eliam Tertullianus in libro de monogamia, non procul a line: llasilius in lib. dc virginitate, panim ultra medium·. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum, el in cap. 44. Ezechielis; Epiphanias hacr. 48. Auguslinus libro dc sancta virginitate, cap. 23. et libro de bono viduitatis, cap. 8. el 9. el in psalm. 73. Fulgentius in episl. I. Praeterea omnes expositores hujus loci, lum grace!, nt Chrysoslomus. Theodorelus, Thcophylu tus cl Oecumenius; tum lalini, ul Ambrosius,

Primnsius, Bcda, Ilaymo, Sedulius, Ansclmus ct alii.

Ad hunc locum mulli respondere conali sunl,ac primum Lulheriis in lib. de votis monasticis, contendit, per primam fidem non posse inlclligi votum, eo quod nusquam alibi in Scripturis volutu dicatur fi les, λ ull autem ipso per primam Udem inlclligi fidem Christianam, quam perdiderunt viduae illae, quae ul facilius nubere illis liceret, defecerunt a fide Christiana ad judaismum vel paganismum. ct confirmat hanc explicationem suam duabus rationibus. Primo, quia de his viduis apostolus dicil, eas abiisse retro post Satanam. Secundo, quia dicil, eas luxuriatae esse adversus Christum: nam el abire post Satanam, cl luxuriari adversus Christum, nihil videntur significare aliud, quam apostasiam a fide Christi.

Sed haec nova explicatio facile refellitur. Nam Ctsi fides nusquam alibi significat votum, tamen mullis in locis significat, promissionem, sive constantiam in promissione servanda, quorum utrumque ad votum pertinere certum est. cum voturn promissio quaedam sil. Genes. 44. *Ego hunc in fidemmeam recepi.* Ad Rom. 3. *Numquid incredulitas illorum {idem Dei evacuavit?* Sic igilur hoc loco fides promissionem, seu pactum significare potest. Quod autem non solum possit, sed etiam debeat lidcs hoc loco pro pacto ac volo accipi, non pro lide Christiana, qua Deo credimus, colligitur ex illo vcrboadjuoclo (Irritam fecernni i: nam lidos, qua Deo credimus, non recte dicitur irritari, sed amitti, vel corrumpi : pacta autem cl vota propriissime irritari dicuntur. Deut. 30. Si *quis Domino votum voverit, non faciet irritum verbum suum.* Psalm. 88. *Quae procedunt de labiis meis, non faciam irrita.*

Deinde, nulla caussa erat, cur viduae illae, si non voverant continentiam, non possent nubere, nisi deficerent ad Judaeos aut Paganos: Quis enim illas prohibebat nubere inter Christianos? An. non apostolus 1. Cor. 7. aperte permiserat, ul viduae iterum nuberent, modo in Domino, idest. inter Christianos? Neque Lulhcri rationes concludunt: nam abire post Satanam. non solum contingit per apostasiam, sed per omne peccatum mortale, luxuriari autem conlra Christum, non polcst significare defectionem a Christi lide. sed scortari in injuriam Christi. Nam apostolus dicit, eas viduas prius luxuriari in Christum, et postea nubere velle; Lulheriis autem dicil, eas nubere velle, cl plerea deficere a Christo: ergo cogitur fateri, non esse idem luxuriari cl deficere.

Ad eundem locum 1res solutiones Calv imis affert. Primo dicit, apostolum nomine primae fidei accipere fidem in baptismo datam, quam istae viduae irritam fecerunt lasciviendo cl scortando.

At solutio parum valet. Nam praeterquam quod adversatur omnibus veteribus citatis, aperte apostolus dicit, eas habere, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt nubere volendo, nulla autem mulier in baplismo promittit sc non esse nupturam. Si ergo non voverant continentiam, cur damnantur, si nubere velint? Quod autem apostolus hoc loco ait: *Cum luxuriatae fuerint in Christo;* aliqui intelligunl dc spiritalibus deliciis, ut sit sensus: Poslcaquam deliciis spiritalibus in domo Dei abundarunt, ingratae sponso coelesti terrenas appetunt nuptias: ila Tertullianus dc monogamia, el Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 74. Alii intelligunl de temporalium rerum affluentia, ul sil sensus ; 1'osleaquam in domo Dei Ecclesiae sumptibus ad satietatem pastae fuerint, nubcre volunt ; ila Theodorelus ct b. Thomas in hunc locum. Alii, ul Chrysoslomus hoc loco , el Hieronymus in epistola ad Agcruchiam dc monogamia , intelligunl dc fornicatione , ul sit sensus: Postquam in injuriam sponsi sui Christi fornicatae fuerint eliam hoc addunt, ut nubere velint. *

Sed quocumque modo accipiatur illud: *Cum luxuriatae fuerint, nubere volunt',* semper argumentum nostrum suum robur habet. Nam si de scortatione non accipiatur illud ; *Postquam luxuriatae fuerint,* constat solum reprehendi quod nubere velint contra votum.Si autem accipiatur de scortatione. tunc non solum non reprehendi, sed etiam laudari deberent.si a scorlalionead honestum conjugium transire vellent. Non igilur primam fidem vocat apostolus fidem baptismi,sed fidem voti,cui respondet,tamquam secunda.fides matrimonii ineundi: idem enim est, ac si diceret.post fidem Christo datam.volunt fidem morlali manto dare.el primam illam irritam facere. Adde, quod etiamsi de fide in baplismo data apostolus loqueretur . adhuc nihil pro haereticis concludcrctur.Nam in baplismo promisimus legem Dei nos servaturos: lex autem passim id. inculcat, vota esse reddenda. Itaque eliam hoc verum est. eas viduas, quae post votum nubere volunt, votum violando, fidem in baplismo Deo datam irritam facere.

Altera solutio Calvini csl, viduas illas, dc quibus apostolus loquitur promisisse continentiam,cl hanc promissionem irritam fecisse, cum nubcre voluerunt. sed tamen non potuisse id promittere, nisi eas. quae excesserant annum sexagesimum,el jam non amplius aptae orant conjugio. Dicit enim apostolus: Vidua *eligatur non minus sexaginta annorum.* Itaque nihil cx hoc loco deduci posse pro volo sanctimonialium, quae etiam in flore aetatis continentiam profitentur. Haec eliam solutio nihil solidi habet; nam etsi apostolus jubeat, viduam eligi annorum sexaginta. tamen non vetulas. sed adolescenliores accusat, quod primatu fidem irritam fecerint volendo nubere.

Si igitur verum est quod Calvinus ait, non posse juniorem continentiam vovere . cur apostolus eas reprehendit? Praeterea dico apostolum . cum ait : Vidua *eligatur non minus annorum sexaginta.* El: *Adolescenliores viduas devita.* idest, non eas eligas, non loqui de admissione ad votum continentiae, sed Vel de electione ad quandam praefecturam ct ordinem diaconissae, ul exponunt Tertullianus libro de velandis virginibus, et lib. 1. ad uxorem.el quidam alii: vel. quod probabilius est, de admissione ad numerum carum viduarum quae ab Ecclesia alebantur, ul Chrysoslomus el Ambrosius in hunc locum, et Hieronymus in epistola ad Salvinam, exponunt; verbum enim *Eligatur,* grae-

ce χαταλεγέ ω, in catalogum adscribi cl numerari significat.

Nolebat aulem apostolus, viduas minores annis sexaginla ab Ecclesia ali, ut beatus Hieronymus loco notato docet, quia juniores possunt labore suo victum sibi comparare: el praeterea, quia juniores diffleilius conservantur in pudicitia, ct turpius erat, aliquam earum viduarum, quae ab episcopo alebantur et regebantur, labi, quam aliquam aliam, ideo eas valde probatas esse volebat,et quibus nullum periculum incontinentiae timeretur.

Tertia solutio est, quod ista promissio continentiae, quam viduae faciebant, non erat proprie votum Deo factum ad eum colendum , sed erat promissio facta Ecclesiae ad expeditius ministrandum iis.quibus ex officio diaconissarum debebant,quomodo si aliqua cupiens recipi in ancillam, promittat se non cogitaturam dc nuptiis, ut liberius servire possit.

Haec solutio minime omnium quadrat;nam praeterquam. quod Patres citati dicunt, eas Deo vere vovisse, si votum Deo facium rescindi potest, ac debel (ut Calvinus dicil) ab eo, qui stimulis carnis agitatus, continere non polesl , quanto magis rescindi poterit promissio facta Ecclesiae ? Cur ergo istas adolesceniiores apostolus damnat,quia nubere volunt?

Sed inquiunt. non damnat, quia nubere volunt, sed quia fidem Ecclesiae datam irritam fecerunt scortando. Al conira; nam apostolus in praesenti dicil: *Habentes damnationem* ; ergo debel culpa praesens damnationi praesenti respondere: scortatio autem jam praeterierat, cl cx sententia Calvini emendata fucral per novam voluntatem honesti conjugii ; Sic enim loquitur apostolus: *Cum luxuriatae fuerint,nubere* volunt,-non igilur damnantur,quia luxuriatae fuerint.sed quia nubere volunt,quod csl praesens.Cur aulem damnantur quia nubere volunl, nisi quia continentiam voverunt, et sic nubere volendo , primam fidem irrilam fecerunt ?

Sed instant rursus, quia ibidem apostolus dicil: *Volo juniores nubere;* non ergo approbal vola juniorum. At vide hujus loci explicationem infra cap. 30.

Jam vero Petrus Martyr in lib. dc coelibatu cl volis, post repelilionem eorum, quae cx Lulhcro et Calvino jam protulimus ct refutavimus, duo adfert nova. Primum dicit, hunc locum esse ambiguum, cl posse variis modis exponi, proinde nihil solidi hinc adferri posse ad confirmanda dogmata.

Respondeo: Non posse recte ambiguum vocari um locum, quem omnes interpretes, qui quidem mte nostras lites exortas exstiterunt.uno modo exposuerunt: alioqui nihil erit non ambiguum. Nihil enim csl tam aperte dictum.quod non possit a contentiosis ambiguuni fieri. Addo praelerea. cx locis ambiguis dogmata stabiliri et confirmari posse. quando accessit explicatio Ecclesiae per concilia approbata.aut per communem Patrum consensum; nam alioqui nihil omnino habebimus certi, ul revera nihil haeretici certi habent; nam, ul diximus, uihil est in Scripturis, quod non possil exponi variis modis, si velimus contentiose agere. Quod si addas praeterea , cx ejusmodi ambiguis locis dogmata fidei confirmari non posse, nullum omnino habebimus dogma. Exempli caussa.Christum esse Deum, negant hodie in Transylvania permulti, et omnia loca Scripturae, quibus id nos probamus, illi variis modis exponunt; ergo si Petro Martyri credimus, non erit dogma fidei , Christum esse Deum, atque hoc idem de omnibus aliis articulis facile posset ostendi.

Secundo, Petrus Martyr contendit illud: *Habentes damnationem :* non significare poenam, quae peccato respondeat coram Deo, sed solum quandam infamiam apud homines. Etsi enim illae,quae promiscrani Ecclesiae casias se futuras non peccent nubendo, immo bene faciant cum Paulus dixerit: *Melius est nubere . quam uri* 1. Corinth. 7. lamen subeunt quondam notam levitatis , quod non perseverent in eo, quod coeperant.

Porro id non aliter probat, quam auctoritate Martini Buceri, qui vocem illam κριμα, quam noster iriterpres damnationem interpretatus est, ambiguam esse docuit, ct interdum accipi pro accusatione coram hominibus.

At nos Bucero opponimus in primis omnes Patres supra citatos, qui damnationem aeternam coram Deo habere dicunl viduas, quae post votum habere volunt.Opponimus deinde ipsum apostolum Paulum, qui ubique illa voce utitur ad significandam damnationem coram Deo cl hominibus , pro crimine magno ct manifesto , ad Rom. 3. *Quorum damnatio,* ~ά κριμα, *manifesta est*, appellat damnationem judicium Dei contra illos , qui blasphemabant, ac mentiebantur apostolum dicere , *Faciamus mala, ul eveniant bona.* Et ad Rom. 13. *Qui autem resistunt Dei ordinationi,ipsi sibi damnationem,* κριμα, *acquirunt.* Certe autem,qui Deo resistunt damnationem habent coram Deo, el non coram hominibus lanium.

Denique, Joannes eliam cap. 3. non semel, sed 1er ulilur verbo (κριμα) in hac significatione: Aon *venii,* inquit, *filius hominis,ul judicet mundum, sed ul salvetur mundus per ipsum.* Ubi illud,wa κρινη (ul judicet) non significat judicium discussionis, sed damnationis. Est enim sensus; Non venit, ut sententiam damnationis ferat adversus mundum, sed contra polius, absolutionis. Sic cliam paulo post: *Qui credit, non judicatur,* idest, non damnatur, *qui aulem non credit, jam judicatus est,* idesl, manifesta est sententia damnationis, quam habebit, etiamsi nondum pronunciata sil. Viderint igilur Bucerus el Martyr , ubi legerini κριμα, non significare damnationem coram Deo.

Praelerea. quarc. quaeso, viduae illae, si nullo volo obstrictae erant, infames fuissent apud homines, si nubere voluissent? Si non erat turpe (ul ipsi dicunl) episcopo uxorem habere,el ea mortua, rursus aliam et aliam ducere, el in ipso episcopatu filios procreare.cur turpe fuisset viduae,quae continere non poterat,nubcre? Etsi ncc infamiam, nec levitatem, nec turpitudinem esse volunl hoc tempore monachis cl sanctimonialibus , post solemne votum continentiae, ad matrimonium transire: quomodo audent dicere, fuisse infame, ac tur-

pc viduis illis velle nubere, curn nullam haberent non nubendi obligationem.

CAPUT XXV.

Idem asseritur ex conciliis.

Nunc secundo probanda csl nostra sententia testimonio omnium Ecclesiarum . quod cx concitis antiquis facile haberi poterit. Judicium Ecclesiae orientalis , patet cx concilio ancyrano can. 18. *Quotquot virginitatem pollicitam praevaricati sunt, professione contempta,inter digamos habeantur.* **Item ex concilio chalcedoncnsi generali can. IG.** *Virginem, quae se Domino consecravit, similiter ct monachum.non licere nuptialia jura contrahere,quod si hoc inventi fuerint perpetrantes. excommunicentur.*

Judicium Ecclesiae africanae , patet in concilio carlhagincnsi 111. cap. 33. ubi praecipitur, ul sacrae virgines in monasteriis diligentissime custodiantur. El in concilio carlhagincnsi IV. cap. ult. ut supra citatum est.

Judicium Ecclesiae Hispanicae. palet in concilio tolclano IV. cap. 55. *Duo sunt genera viduarum, sacculares et sanctimoniales.* **El paulo infra:** *Eae si ad nuptius transierint, juxta apostolum, non sine damnatione erunt, quia se primum Deo ventes , postea castitatis propositum abjecerunt.*

Judicium Ecclesiae gallicae,palet in concilio turonensi II. cap. 1G. ante annos mille celebrato: Si *qui in monasterio conversi sunt, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi, nec, quod absit, ullus eorum conjugem ducere, et si uxorem duxerit, excommunicetur, et de uxoris male sociatae consortio etiam judicis auxilio separetur. Quod si judex ad hoc solatium dare noluerit.excommunicetur. Qui infelix monachus tali conjunctione foedatus, si per cujuscumque patrocinium se conatus fuerit defensare , cl is , qui in hac perlinacitale perdurat, et illi, qui eum exceperint defensandum ab Ecclesia scgregentur.doucc revertatur ad septa monasterii, el indictam ab abbate , quamdiu praeceptum ei fuerit. agal poenitentiam,et post satisfactionem revertatur ad gratiam.*

Judicium Ecclesiae germanicae, palet ex concilio mognnlinensi. tempore Arnulphi imperatoris, capilc ultimo: *Quae propositum castitatis assumpserint. aut monasterii claustris regulariter constringantur, aul domi manentes,castitatem suae professionis integerrime custodiant.* **Ibidem confirmatur decretum 13. concilii ehberlini,cl sextum colonicnsis concilii, sub Carolo Crasso , in quibus statutum fuit, ul virgines sacrae , si semel votum violaverint, paclumque virginitatis perdiderint,solum in line vitae communionem percipiant : si autem libidini diu servierint, ne in line quidem eam accipiant. Mulla item dc vita monachorum el sanctimonialium habentur in concilio mogunlino, sub Habano.**

Judicium Ecclesiae ilalicac palet cx concilio romano sub Sylveslro can. 10.ubi prohibetur episcopus benedicere virginem , quae nuptias aliquando expctiil, nisi diu fuerit ejus pudicitia probata. Et cx concilio forojuliensi,tempore Caroli MagnrJtem. *placuit dc foeminis cujuscumque conditionis,puellis scilicet vel viduis,quae virginitatis.sive continentiae propositum spontanee pollicentes . Deo mancipatae fuerint. el ob continentiae signum nigram vestem, quasi religiosam: sicut antiquus mos fuit in his regionibus , induciae fuerint. licet non a sacerdote sacratae, in hoc lamen proposito eas perpetim perseverare mandumus. Si vero postea, sive* **clanculo,seu publice** *nupserint, dignis quidem mund.no judicio corporalibus cb rcilae vindictis , segregentur ab invicem . el agant cunctis diebus vitae suae poenitentiam etc.*

CAPIT XXVL

Idem asseritur cx responsis pontificum et imperatorum.

Tertio, probanda est responsis aliquot veterum et sanctorum pontificum. Ac primum Clemens lib. 3. constitui, apostol. c. 1. *Quare.***inquit,***oportet non temere facere professionem,sed cum consilio et consideratione. Praestat enim . eam non vovere . quam vovere et non reddere.* **De viduis loquitur.**

Syricius episl. 1. cap. G. dicil. ncc publicas leges, nec jura ecclesiastica ullo modo permittere monachis vel sanctimonialibus nuptias post votum.

Innocentius 1. epistol. 2. cap. 12. dicil . eas . quae post votum nupserunt,esse adulteras Christi, idest, sacrilegas.

Leo I.epistola ad Rusticum narbonensem episcopum ; quae est 90. cap. 13. *Propositum* **, inquit,** *monachi proprio arbitrio el voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato.Quod enim quis vovit Deo. debet ct reddere.* **Idem dicil capilc sequenti de sanctimonialibus.**

Gclasius episl. I. cap. 22. Virqinibus.inquil*sacris temere sc quosdam sociare cognovimus . et post dicatum Deo propositum incesta foedera sacrilegaque miscere . quos protinus aequum est a sacra communione detrudi.el nisi per publicam, probalamque poenitentiam omnino non recipi etc.* **Idem cap. 23. dicil. viduas etiam peccare, si post votum nubant.**

Denique , Gregorius I. lib. 1. episl. 33. ad Venantium : *Considera ,* **inquit.** *quanto periculo in divino judicio dignus eris . qui temetipsum Deo omnipotenti, cui sub monachali habitu devoveras , subtraxisti etc.* **El episl. 40. ad Anlhemium, jubet monachos,si uxores ducant,debere separari, el remittit ad monasteria.**

His accedant responsa cliam principum politicorum. Scribil enim Eusebius lib. 4.de vita Constantini, fuisse abrogatam a Constantino antiquam le-

geni Romanorum,qua privabantur successione hac-reditaria homines steriles, vel orbati liberis.Caus-sam aulem abrogationis scribit fuisse proplereos, qui religionis et pietatis gratia ex volo coelibatum colebant, ne videretur lex politica pietatem velle punire. Rursus , cum tempore Juliani apostatae coepissent quidam sacras virgines in conjugium petere, Jovinianus imperator Christianus, qui Ju-liano successit, legem tulit, ul capite plecteretur, qui sacram virginem, vel ad conjugium petere,vel etiam impudice aspicere deprehensus fuisset.Scri-bit hanc historiam Sozomenus lib. 6. hist. Eccles, cap. 3. et exstat adhuc ea lex in codice. L. *Si quis,* de episcopis el clericis. Quae lex si hoc lemporc observata fuisset,Marlinus Lulherus,cum non pau-cis ex suis, justissime caput amisisset.

CAPUT XXVII.

Idem asseritur testimonio Patrum.

Quarto probanda est testimoniis Palrum.S.Igna-tius epist. ad Tharscnscs jubet honorari virgines Deo sacras: cl cpisl. ad Antiochenses, *Virgines,* in-quit. *agnoscant cui se consecraverunt.*

Dionysius Eccles, hierarch, cap. 6. part. 2. de-scribens ritum, quo initiabantur monachi,dicit cos publice in Ecclesia promittere, se renunciare vi-tae divisibili, idesl,vitae sacculari:saccularis enim divisus csl, ut apostolus dicil I. Corinth. 7. cum partim de Deo, parlim de uxore cogitet.

Martialis epist. ad Tholosanos, capite octavo di-cil se Valeriae virgini persuasisse, ul virginitatem suam Deo voveret,quod cliam Iphigeniae suasisse Matthaeum scribil Abdias in ejus vila, el Theclae beatum Paulum scribil s. Ambrosius lib.2. de vir-ginibus,cl Flaviae Dornilillae sanctum Clementem scribit Beda in marlyrologio die 7. maji, cujus et-iam meminit Eusebius in Chronico.

Tertullianus hb. de velandis virginibus:O *sacri-legae manus,* inquit, *quae dicatum Deo habitum detrahere potuerunt,quid pejus aliquis persequu-tor fecisset, si hoc a virgine electum cognovisset?* El in tine libri: *Nupsisti.* inquit, *Christo, illi tra-didisti carnem tuam . illi sponsasli maturitatem tuam.* El ibidem: *Quid.*inquit, *faciei ipsum conti-nentiae volum etc.* Et lib. dc monogamia , ultra medium: *Habentes .* inquit. *judicium , quod pri-mam /idem resciderunt. illam videlicet, a qua, in viduitate inventae,el professae eam, noluerint perseverare.*

Clemens Alexandrinus Sirom.3.initio: *Est ergo,* inquit, *continentia, corporis despicientia conve-nienter pactis conventis cum Deo inilis.VA* in tine libri: *Dominus,* inquit, *dixit, qui uxorem duxit, non repudiet eam; qui non duxil non ducut:qui autem professus csl se numquam ducturum,sine uxore perseveret.*

Origenes hom. 23. in Numeros : *Undo,* inquit, *mihi videtur illius solius esse indesinens offerre sacrificium qui se indesinenti,el perpetuae devo-verit continentiae.*

Hilarius in psalm. 6L *Deo ergo,* inquit, *voven-da sunl contemptus corporis, costilatis custodia, jejunii tolerantia.*

Eusebius lib. A. dc vila Constantini:*Castitatem,* inquit, *virginalemque modestiam amplexatae quaedam, corpus et animum consecravere Deo.* Et infra de Constantino: *Virgineum ,* inquit. *cho-rum tantum non adorabat, istic habitare Deum, cui se puellae devoverant, arbitrabatur.*

S. Cyprianus lib. 1. epist. 1L ad Pomponium : *Christus,* inquit, *Dominus etjudex noster, cum virginem suam sibi dicatam , el sanctitati suae destinatam, jacere cum altero cernat,quam indi-gnatur et irascitur,et quas poenas incaeslis ejus-modi conjunctionibus comminatur?* El infra, *Quae ,* inquit, *hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.* El lib. de habitu virgi-num : *Qui,* inquit. *se Christo dicaverint, el tam carnem quam men tem Deo devoverint,opus suum consumment magno praemio destinatum.*

S. Athanasius in lib. de humanitate Verbi dicit, cliam pueros virginitatem suo lemporc profiteri solitos: el in apologia pro fuga sua meminit sacra-rum virginum, quas Ariani petulantissime vexave-runt. Quod fusius scribil Petrus, Alhanasii succes-sor, in epistola quadam, quae exstat apud Tlieodo-return lib. 4. hist. Eccl. cap. 20. 21. 22. Idem A-thanasius in lib. de virginitate: *Postquam,* inquit, *continentiam professa es , corpus tuum sanclifi-casti.*

S. Basilius in prooemio constitui, monast. *Ita-que ,* inquit, *qui a mundi vinculis liber esse cu-pit . nuptias veluli pedicas quasdam fugit : his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, elca-stitatem profitetur.ut neque facultas ipsi sit con-versionis ad nuptias.* Et cpisl. ult.quae csl ad vir-ginem lapsam: *El quia,* inquil, *impius in profun-dum collapsus mala de caelero contemnit, etiam ipsa abnegas ad verum sponsum pacta , neque esse virgo,neque unquam promisisse clamas.Ile-voca in memoriam honestam professionem,quam professa es coram Deo el angelis el hominibus. Ilevoca in memoriam venerandam congregatio-nem , et sacrum virginum chorum. Quot Hieras ad sanctos saepe exarasti, per quas pro te orare petiisti, non ut nuptias humanas, inimo ignomi-niosam corruptionem assequereris, sed ul a Do-mino Jesu non excideres etc.* hiem lib.de virgini-tate parum a medio: *Cum.* inquil.*virginitatem Do-mino professae sint,carnali postmodum volupta-te male blanda delinitae ac devictae stupri sce-lus honesto conjugii nomine obtegere cupiunt.* Et paulo ante: *Horrendo,* inquil.*sacrilegio Christi sponsae adulter efficilur.FA* paulo infraHVam *quod solemne,* inquit, *legitimumque connubiumspon-sus ille* (Christus) *occuparit.et virginitatis habi-tus, el foedera, et conventa eum illo,el praeterea processus ipse testatur. hujusmodi quippe nobi-litataviro processit in publicum* etc.hiem in quae-stionibus fuse explicatis, quaesi. Ii. et 13. multa dc volo solemn) monachorum disputat.

S. Gregorius nazianzcnus oratione de obilu pa-

tris sui ultra medium : *Ut enim* , **inquit,** *nos Deo vovimus, si discrimen effugeremus , ila periculo defuncti. nosmetipsos obtulimus etc.* **Gregorius enim, ul ipse poemate. de vila sua scribil, a maire Deo consecratus fucral, antequam nasceretur , el ipse poslca, cum in mari periclitaretur, iterum votum continentiae cl religionis emisit, quod cliam** servavit.

S. Optatus milcvilanus lib. 6. contra Parmcnianunr. *Spirituale,* **inquil,***hoc genus nubendi est;in nuptias sponsijam venerant voluntate ex professione sua etc.*

Sanctus Epiphanius liacr. 61. apostolicorum : *Tradiderunt,* **inquit,** *sancti Dei apostoli, peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias converti.* **El infra:** *Si,* **inquil,** *(piae vidua fuit, ac Deo dicata, el postea nupsit.judicium el condemnationem habebit, quod primam fidem rejecit ; quanto magis quae Deo dicata virgo fuil.el nupsil. contra Christum lasciviit. et majorem fidem rejecit, et judicium habebit ?* **El haer. 18. Monlanistarum:** *Gaudet,* **inquil.** *Deus verbum his . qui approbatum Dei cultum praestare possunt.cl virgind'dem , et continentiam exercere deligunt etc.* **Vides cultum vocari professionem continentiae.**

Sanctus Joannes chrysoslomus bom. 15.in priorem ad Timotheum: *Et vidua,* **inquil.in** *viduitatis professione Christo consentit. idest. Christo nubit.* **El infra:** *Cum.* **inquit.** *illise devoverint, nubere volunt habentes damnationem.quia prunam fidem irritam fecerunt. fidem pactum dicit.* **Et homil. 11. prolixissime describit, ac miris laudibus praedicat monasticam professionem . sed clarissime epist. 6. ad Theodorum lapsum :** *Honorabiles* **, inquil,** *nuptiae, sed te etiam servare non convenit privilegia nuptiarum.quamvis frequenter hoc ipsum nuptias voces,ego tamen adulterio illud pejus existimo etc.*

Sulpitius in vita s. .Martini ante medium. *Arborius,* **inquit.** *vir sancti admodum el fidelis ingenii, cum filia ejus gravissimis quartanae febris aestibus ureretur, epistolam Martini, quae casu ad eum delata fucral, pectori puellae in ipso accessu ardoris inseruit, statimque fugata febris est: Quae res apud Arborium tantum valuit . ut staiim puellam Deo voveret,et perpetuae virginitati dicaret; profectusque ad Murtinum, puellam ei praesens obtulit, neque ab alio eam , quam a Murtino, habitu virginitatis imposito , passus est consecrari.*

Iluffinus lib. 10. hislor. cap. 8. dicit. Hierosolymis fuisse insigne monasterium sacrarum virginum, quibus Helena mater Constantini suis manibus minislr; r · in mensa aliqui n Io solebat.

Sanctus Ambrosius lib. 3.de virginibus,ante medium: *Initiatas* , **inquil,** *sacris mysteriis, et consecratas integritati puellas nubere prohibes. I tinam potuissem revocare nupluras, ulinam notuissem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, ut sacratae virgines, a sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum praeferre? El* **infra:Discile,inquil,** *quantas alexandrins, lotiusque orientis, et africana Ecclesia . quotannis sacrare consueverint : pauciores hoc homines prodeunt, quam illic virgines consecrantur.* **Similia passim repetii.**

B. Hieronymus in cpisl. ad Sabinianum , *Moris est,* **inquil,** *in Aegypti et Syriae monasteriis, ut tam virgo, quam vidua, quae se Deo voverint, el saeculo renuncianles,omnes delicias saeculi conculcarinl, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum, non intecto postea contra apostoli voluntatem incessurae capite, sed ligato pariter , ac velato.* **Plena sunl scripta sancli hujus viri testimoniis, pro castitatis volo el professione, adeo ut Pclrus Marlyr dical, nullum esse cx Patribus, qui magis doginali ipsorum adversetur, quam Hieronymus.**

S. Auguslibus lib. 1. de adulterinis conjugiis c. 21. *Quod .* **inquit,** *cuiquam, antequam vovisset, licebat, cum* **td se** *numquam facturum voverit. non licebit: si tamen id voverit, quod vovendum fuit, sicut est perpetua virginitas* **etc.El in psalm. 75.** *Nescio.* **inquil.** *quae castimonialis nubere voluit. Quid voluit? quod et mater ipsius. Aliquid mali voluit? mali plane. quare?quia voverat Domino Deo suo.* **Idem ibidem :** *Quid .* **inquil.** *ait apostolus de quibusdam, quae voverunt, et non reddiderunt ? Habentes* **, inquil,** *damnationem. quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est primam /idem irritam fecerunt? \overunt et non reddiderunt.*

S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 12. *Eis.* **inquil.** *qui sive conjugati sive a conjugio liberi , continentiam Deo voverunt. admodum est damnabile . si vel illi conjugale opus voluerint appetere, quo se non accessuros.vel illi repetere, a quo recessuros.illi libera, illi communi professi sunt voluntate.* **Idem s. Fulgentius in cpisl. 1. cap. 6. Aon** *peccat.* **inquil,** *virgo nubens . si virginitatem Deo priusquam nuberet in corde non vovit.* **Et cpisl. 3. cap. 1.** *Hic est.* **inquil.unigenitus** *Dei Filius . unigenitus etiam virginis Filius, unus omnium sacrarum virginum sponsus, sanctae virginitatis fructus . decus et munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit. cui spintualiter sancta virginitas nubit:a quo sancta virginitas foccundatur. ut perseveret intactara quo decoratur, ut permaneat pulchra.a quo coronatur , ut regnet perenniter gloriosa. Quapropter bonum depositum custodi.el meritum tanti boni, quod ut haberes. Deus dedit,* **et ut** *Deo voveres, ipse fecit.*

Ad hnec omnia conciliorum , pontificum el Patrum testimonia , tres adfert responsiones Pelrus Martyr ad Unem libri. Primo dicit, omnia ista humana esse testimonia, nec osse Christiani hominis officium provocare a testimoniis Dei ad testimonia hominum : *Quod ,* **inquil,** *ad alterum attinet de judicio Patrum , quoniam adversarii nostri. et in hac caussa,et in aliis controversiis semper provocare solent ad cos. pronuntio mihi nun videri hominis esse Christiani ad hominum judicia provocare a Scripturis Dei. Hoc enim est injuriam facere Spiritui sancto; nam fides csl ex auditu, auditus autem ex verbo Dei, non cx Patribus.*

Haec ille. Ubi etiam fusissime probat, non esse ,'rorocandum n Scriptura «id Patres.

Sed dum haec dicit.ipse mihi provocare videtur a candore ad impudentiam . a veritate ad mendaciii nzNon enim catholici doclores provocarunt unquam a Scriptura ad Patres, sed in Scripturae inlelfigenlia a judicio paucorum seditiosorum.ad judicium multorum sapientissimorum et optimorum virorum . vel eliam a judicio partis ad judicium aliorum, qui partes non sint. Ul enim in humanis litibus cum duo contendunt cl judicem aliquem appellant, non provocant a lege adjudicem, seda parte litigante ad judicem. El si rursus judex non satisfaciat,provocant iterum non a lege,sed ab uno judice ad alium, donec venialur ad aliquem, a quo provocari non possit. Ha quoque in Ecclesia cum oriuntur lites, inspiciuntur leges divinae, quae ab omnibus rccipiuntur.Qiiod si lis non finiatur,quaeritur judex. non quod Scripturae non credatur,sed quod dc ipsa Scriptura quaestio sit. Itaque provo- ' imus ab explicatione adversarii litigantis.ad arbitrium sapientium et peritorum , qui ante litem exortam floruerunt. Quod si illi inter se fortasse non conveniant, provocamus ad Ecclesiae lotius judicium, idesl, ad sumini pastoris, vel generalis concilii definitionem.

Quod si quis adhuc velit ab isto judice ad Scripturam provocare, idem facit, ac si quis in humanis litibus a praetore provocaret ad legem; quod ridiculum esset. cum nihil sil aliud provocare a praetore ad legem,quando de sensu legis quaestio est. quam provocaro a sententia publici judicis ad suum proprium, privatumque judicium.

At. inquit Petrus, eliam Patres omnes et concilia , licel inter sc optime consentiant, errare possunt. nisi cum verbo Dei consentiant. Ilcspondeo: Id quidem esse verum , sed assumptionem , quae sublicclur, esse falsam, nimirum posse omnes Patres. aul concilia legitima cl approbata.cum verbo Dei non consentire. Exempla autem.quae ipse adferl, nihil aliud probat, nisi posse Patres singulos seorsim cl concilia illegitima cl reprobata errare. Concilium enim II. ephesinum cl conslanlinopolilanum sub Leone iconomacho , quorum exempla Martyr adducit, nemo nescit qualia fuerint.

Altera ejus responsio est.Patres quidem id asserere, quod nos dicimus , sed non esse audiendos, quod non habuerint justam caussam id asserendi : Certe . inquil, *ut quod verum esi fateamur , eos in hac caussa habemus iniquiores. Statim enim ab apostolorum temporibus nimium tribui coeptum est coelibatui. quibus autem de caussis id jactum sil, supra multis verbis docuimus.* Haec ille.

Docuit autem supra , quatuor esse caussas, cur initio Ecclesiae coeperil coli coelibatus: *Cur tanto,* inquil, in *pretio virginitas fuerit, caussa una* ■·"<' *potest.quod Christus dixerit.esse eunuchos, qui castraverunt propter regnum coelorum.et* i" earn *sententiam permulta Paulus habet in septimo capUc prioris ad Corinth. Haec sane Patres temper habwruut* in ore. sed eos *cogitare oportuit, quemadmodum essent accipienda.* El infra. Vlera cassa *csl quod illo tempore graves erani persequuliones omnibus in locis,minus aulem molestum est in persequulione,si quis solus fugiat, quam si cogatur sollicitus esse dc uxore el liberis.* Tertia *caussa esi, quia illis temporibus Christiana religio gravi laborabat infamia . cum enimhoris antelucanis, el in tenebris melupriucipum ad hymnos et synaxes convenirent,populus coepil suspicari illos uti inter se promiscuo concubitu, el nefaria libidine* etc.Et infra: *Atque ea gratia magnum numerum alebant virginum et coelibum.*Quarta caussa *est,quia bonaparseorum, qui accesserunt ad Christum, erat ethnicorum. At illi maxime semper suspiciebant virginitatem el coelibatum.*

Ilie nos respondemus,Primam caussam esse praecipuam el verissimam , nimirum verba Christi el apostoli. Quod autem addit Martyr, sanctos Patres debuisse cogitare,quemadmodum illa essent accipienda , coincidit cum responsione superiori. Id enim est quaerere,utris tandem magis credendum sit in eorum locorum explicatione , Patribus ne antiquissimis el sanctissimis et doctissimis,an Luthcro et Calvino.Sed certe non video quomodo ambigi possit de hac re ; nam si statim ab apostolis, ul .Martyr dicit, floruerunt Patres illi, profecto apostolus ipsos audire et consulere polueruntiac proinde longe melius verba illorum inlelligcre, quam isti. qui mille el quingentis annis post apostolos fuerunt.

Secunda et Tertia caussa potuerunt quidem momentum aliquod babere ad suadendam continentiam, sed non fuisse caussas praecipuas hujus rei. facile probamus. Primo, quia Patres, dum laudant el suadcnl continentiam el continentiae votum, numquam adferunl istas caussas,sed verba Christi, apostolorum el prophetarum. Quocirca ipse eliam Petrus Martyr fatetur,semper Patribus fuisse in orc verba Chrisii, el Pauli, nec attulit ullum testimonium alicujus veleris, qui scripserit suspiciendum esse , vel suscipiendum coelibatum ob fugam in persequulionc,aul ob refellendam calumniam ethnicorum. Secundo , si istae fuissent caussae praecipuae , jamdudum ccssasscl admiratio coelibatus : nam caussae illae brevissimo tempore durarunf.Non aulem ila est. sed semper magis et magis in Ecclesia floruit. el viguit honor continentiae Deo sa oratae ac devotae.

Quarta caussa falsissima esi,cum constet coclibatum in Ecclesia non a gentilibus,sed a judacis coepisse. Siquidem Christus ipse virgo,mater ejus virgo, Joannes virgo, apostoli omnes post vocationem suam continentes, ex judacis,non ex gentibus nati fuerant. Illi eliam primi Christiani, qui in Aegypto continentiam colebant, de quibus scribit Philo in lib. de vita contemplativa supplicum, ex judaistno, non cx paganismo, ad Ecclesiam venerant.

Adde, quod Petrus Martyr contrarium scripsit in commentario ad cap. 7. prioris ad Corinthios, ubi sic ail: Aeque *judicamus de coelibata,quod sil in praesenti, ut hactenus erat in judaismo.et apud ethnicos, parum honestus.Scribit enim Cicero de legibus , coelibes esse prohibento. Christus hanc ignominiam coelibatus amovit etc.*

Porro gentilium testimonia adicruniur quidem

inlerdum a Patribus, sed ila adferunlur, iit apostolus quondam citavit Anitum poetam Aci. 17. ct Menandrum 1. Corinth. 13. nimirum non ul in ejusmodi testimoniis ponatur firmamentum dogmatum fidei, sed ul ostendatur coelibatus non pugnare contra naturam cl rationem . el ul Christiani erubescant, si in iis quae ad virtutem perlinent, inveniantur ethnicis inferiores. Hoc modo s. Hieronymus in libris adversus Jovinianum.postquam multis Scripturae testimoniis coelibatum conlirmavil, producit eliam ethnicorum testimonia cl exempla.

Tertia responsioPelri Martyris constat cx aliquot Pairum testimoniis,quae cum volo continentiae pugnare videntur. Sed ea paulo post adferemus, ubi ad objectiones adversariorum dissolvendas pervenerimus.

caput xxvin.

Idem asserilur ratione.

Nunc tandem, ul ad postremum genus argumentorum veniamus, duplici ralionc, in Scripturis, el Patrum testimoniis fundata, id ipsum breviter confirmabimus. Prima ratio cx dignitate continentiae, secunda cx utilitate vovendi sumetur. Primum igitur id omne Deo recte vovetur, quod est illi gratius si fiat, quam si non fiat. Ejusmodi aulem continentia csl. cum longe excellat conjugio , cl cum fornicatione ne comparari quidem debeat ; poterii igilur rcclc continentia Deo voveri. Assumptio, quae sola negari solet, paucis confirmanda csl. Quia vero Lulherus in epithalamio cavillatur,virginitatem quidem praestare conjugio , sed non item vitam coelibcm vitae conjugali: Argumenta adfcrcinns de vita ipsa , ct statu coclibum. Ac primum Scriptura divina clamat I. Cor. 7. *Igitur qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit,el qui non jungit,* melius *facit.* El infra: Cui *vult nubat, tantum in Domino; beatior autem cril.si sict permanseritJluc* etiam perlinent alia testimonia,quae attulimus supra in disputatione dc consiliis.

Jam vero Patres passim perfectam vitam hanc esse dicunt. Cyprianus lib. dc habitu virginum , virginum, coelum esse dicil illustriorem portionem gregis Christi. Et ibidem : *Magna* , inquil , *vos merces manet, praemium grande virtutis* , munus *maximum castitatis.* Dionysius de ecclesiastica hierarch, c. G. pari. 2. *Sacerdos,* inquit, *perfectissimam ei vitam exponit. ei videlicet , qui monasticam vitam profitetur.* Eusebius lib. I. cap. 8. dcmonslr. evangel. *El talis,* inquil, *cxislit in christianismo perfectae vitae modus.* Basilius c. 18. monasticarum constitutionum , cl Gregorius nazianzcnus in oratione de obitu s. Basilii, vitam perfectam, immo eliam perfectissimam appellant. monaslicen. Joannes chrysostomus lib. 3.adversus vituperatores vitae monasticae,eandem vitam appellat perfectionis culmen , virtulisque fastigium.

Hieronymus in cpisl. 1. ad Heliodorum:Tu *per feclum te fore pollicitus es* , nam *quando relicta militia te castrasti propter regna coelorum, quid aliud quam perfectam sequulus es* rilam/ Auguslinus libr. 1. de moribus Ecclesiae cap. 31. Jam.inquit, *accipite perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda solum, sed etiam capessenda visa est. mores et continentiam singularem.* El dc sancta virginitate c. 52. *Pergite* , inquil, *virgines Dei, via sublimitatis,pede humilitatis.*

Sulpilius in 2. dialogo: *Beata species,* inquit, et *Deo digna, nihil enim virginitati est comparandum,* lidem quoque Patres summo consensu vitam virginum, angeheam vitam esse docent,vitam vero conjugalem, vitam hominum. Ambrosius lib. 1. de virginibus : Aorno *miretur , si angelis comparentur, quae angelorum Domino copulantur.* Cyrillus catechesi 12. *Non ignoremus castitatis gloriam, angelica enim est corona,el supra hominem haec perfectio.*

Nazianzcnus in carmine de virginitate:

Salve virginitas divino tradita dono,
Mater inoffensae vitae bona, maxima fundens,
Christi pars et spiritibus sociata supernis,
Ignaris thalami.

Athanasius lib. dc virginitate extremo . his titulis virginitatem celebrat : *0 virginitas opulentia indeficiens,corona immarcessibilis,templum Dei, domicilium Spiritus sancti, margarita speciosa, vulgo inconspicua, gaudium prophetarum, gloriatio apostolorum , angelorum vita, sanctorum corona.* Vide praeterea, si placet, de comparatione virginum cum angelis, Hieronymum in cpisl.8.ad Demetriadem , Augustinum de sancta virginitate cap. 13. Chrysoslomuin hom. 18. in Genesim, Basilium in lib. dc virginitate , Fulgentium in epist. 3. ad Probain. Damascenum lib. 4. cap. 25. Isidorum lib. 2. de summo bono.

Hic vero mire irascitur Petrus Martyr ; nam in lib. dc coclibatu , ct votis recitat sententiam Alhanasii supra citatam , el ait: *Sunl haec hyperbolis plena , neque ad amussim veritatis consistunt. Apostoli sane conjuges habuerunt et prophetae , quomodo ergo virginitas est illis gaudium,et corona? Quid praeterea cum virginitate commune habent angeli, quandoquidem corpore carent ? Unde non magis illi virgines queunt dici, quam si quis lapidem caecum appellet.* Haec ille. Sed quid mirum, si non placent porcis margaritae?

Quod aulem falsi accusat Athanasium Petrus . quod dixerit,continentiam gaudium esse prophetarum ct gloriam apostolorum , refellitur facillime ex s. Hieronymo, qui in cpisl. 22. ad Eustochium sic ail: *Virgo Delias, Heliscus virgo, virgines filii prophetarum. Hieremiae dicitur. et tu ne accipias uxorem.* Haec illc:Quis vero nescii Joannem Baptistam cl prophetam cl virginem fuissc?cx aposlolis Joannem certo scimus virginem fuisse.Quod idem de Paulo idem Hieronymus affirmat loco citato, cl dc aposlolis omnibus in apologia pro libris contra Jovinianum: *Apostoli,* inquil, aul *virgines.*

aut post nuptius continentes. **Ad hos ergo aposlo-Γ s el prophetas respiciens Athanasius.vere el proprie. non falso el hyperbolice loculus esi.**

Quod autem reprehendit Peirus comparationem virginum cum angelis , non solum Athanasio . sed omnibus aliis Patribus , el ipsi etiam Christo injuriam facit, qui Malth. 22. ait: / n *resurrectione,neque nubent, neque nubentur.sed erunt sicut angeli Dei in coelo.* **Cui credemus jam . Pelro Martyri neganii eos, qui nou nubunt, similes esse angelis, an Christo id ipsum asserenti?**

At, inquit, angelis non magis convenit non nubere , quam lapidi non videre, lia est, sed tamen sicul cum, qui valde caecus, aut surdus,aul mulus esi. lapidi el trunco, non inepte comparamus; sic etiam cos, qui continentia el puritate excelluntrectissime angelis similes facimus ; nam alioqui nec vultum habent Angeli ; el tamen non timuit s. Lucas diccre Act. G. *Viderunt vultum Stephani, sicut vultum angeli.* **Atque haec de prima ratione. Addo aliam rationem ex parte ipsius voti.Melius est et Deo gratius ex volo aliquid facere,quam sine volo; igitur non solum licet,sed etiam expedit continentiam vovere.Antecedens his argumentis coniirmatur.**

Primo, Scriptura hortatur ad vovendum psal.75. *Vovete et reddite.* **Quo testimonio permotus s. Augustinus, mullis in locis ad vovendum hortatur, ut in epistl. 45. ad Armentarium , epistl. 811. ad Hilarium epistl. 143. ad Julianum , in lib. dc bono viduitatis cap. 19. in lib. de sancta virginitate cap. 29. el 30. in psalm. 75. 99. el alibi. At si melius esset absque voto operari, deciperet nos Spiritus sanctus , quod nullo modo fieri potest : igitur melius est operari ex voto.**

Secundo . opus eo melius est, ac Deo gratius , quo cx pluribus.aul cx majori virtute procedilicon* tmerc sine volo,est temperantiae,continere ex voto est actus simul temperantiae, religionis, quae quidem religio temperantia ipsa longe est nobilior : igitur continere ex volo melius, el Deo gratius est, quam sine voto. Itaque s. Augustinus in lib.de sancta virginitate cap. 8. *Nulla,* **inquit.** *foecundilas sanctae virginitati etiam carnis comparari potest; neque enim et ipsa, quia virginitas est. sed quia Deo dicata esi,honoratur.quae licet in carne servetur, spiritus tamen religione ac devotione servatur, ac per hoc spiritualis est etiam virginitas corporis, quam vovet ac servat continentia pietatis.*

Tertio, quod iit ex voto, majori charilate el liber.dilale fit, quam quod sine volo. Qui enim sine voto aliquid facit. opus dumtaxat offert Deo : qui autem vovet atque ex voto facit, el opus et facultatem offert. Quod explicat s, Anselmus in lib. de similitudinibus cap. 84. his verbis; *Plus donat, gui arborem cum fructibus , quam qui solos fructus donat.*

Quarto, melius est, quod fit cx voluntate confirmata in bonum,quam quod fit sine ejusmodi firmitate.sicul pejus est peccare ex voluntate obfirmala ad malum . quam ex fragilitate. El quemadmodum qui peccant cx voluntate confirmata in malum . similpS sunt dainnatis:ila qui operantur cx voluntate ‹ unfirmata in bono, similes sunt beatis.

Quinio, qui vovet, non solum id lucratur, quod diximus , quod excellentius opus facit, sed etiain munit seipsum adversus tenlaliones diaboli,el humanam fragilitatem , ac mutabilitatem. Homines enim in iis rebus, ad quas non sunt alligati vinculis legum, etiam si optimae sint et utilissimae, facile mutant propositum,diabolo instiganle:cl diam sine diaboli artibus, ex propria mutabilitate. Quocirca videmus in robus humanis saepe requiri juramenta. ul alligetur voluntas, ne facile mutari possit. Ita milites , magistratus , sponsi, atque alii id genus jurare coguntur, non autem solis verbis se facturos quod debent polliceri. Hinc s. Augustinus epistl. 45. ad Armentarium: *Non te,* **inquit,** *vovisse pocnileat, immo gaude jam libi non licere, quod eum luo detrimento licuisset.* **Et infra :** *Fclti necessitas, quae ad meliora compellit.*

CAPUT XXIX.

Solvitur objeclio prima adversariorum.

Restat nunc, ut objectiones adversariorum solvamus. Prima objeclio communis est omnibus, ct sumitur ab illis Scripturis, quae docent, opera bona non cx necessitate,quam tamen sêcum adierunt vota, sed voluntarie, ac libere esse facienda: Id enim est melius, el laudabilius, el Deo etiam acceptius, quod est magis voluntarium, el liberum, ac **proinde minus necessarium. Psalm. 53.** *Voluntarie sacrificabo tibi.* **I.Corinth.** *"i.Non ut laqueum vobis injiciam,* **idesl. horior ad continentiam;** sed **non ad votum 2. Corinth. 9.** *Unusquisque prout destinant in corde suo. non cx tristitia , aul* ex *necessitate, hilarem enim datorem diligit* Deus. **El ad Philemonem:** *Ne veluti ex necessitate bonum luumsil, sed voluntarium.* **S. Hieronymus lib. I. in Jovinianum , ante medium :** *El ideo plus amat virgines Christus quia sponte tribuunt,quod sibi non fuerat imperatum : majorisque gratiae est offerre quod non debeas, quam reddere qufid exigaris.* **El s. Prosper lib. 2. dc vita contemplativa cap. ull. Sic** *abstinere, veljejunare* debemus, *ul non nos necessitati jejunandi subdamus,ne jam non devoti, sed inviti, rem voluntariam faciamus.*

Respondeo: Triplicem esse libertatem, ac triplicem item necessitatem. Unam ex parte debili, sivo **debitum orialur ex praecepto, sive cx volo, sive aliundc.Id enim dicimur libere facere,quod non tenemur facere, id vero necessario , quod tenemur. Alleram ex parlc naturalis determinationis volurtlalis. Illa enim dicimur libere facere, in quibus** non **habemus voluntatem determinatam ad unam: atque haec libertas est, quae proprie dicitur liberum arbitrium. Tertiam ex parte coactionis , sive ea sil absoluta coactio, ulcum quis trahitur vi,quo ire non vult, sive sit moralis quaedam, ct quasi condilionata coactio , ul cum quis nollet aliquid facere cl non libenter facit, facit tamen coactus timore aliquo humano, aut servili.**

Ex Iris prima libertas non csl necessaria ad opus laudabile, aul Deo gratum faciendum : Ncque contraria necessitas pugnat cum laude et merito operis boni, quia potius contra, ut ostendimus, ista necessitas auget laudem operis bom.Semper enim nisi aliunde sit impedimentum, melius est opus ex praecepto, quam non cx praecepto , cx voto quam non cx voto. Altera Hia liberlas necessaria csl ad laudem boni operis, sed ea aeque repentur in opere, quod sil ex praecepto aul volo.cl in opere omnibus modis indebito: Nam etiamsi quis millies voverit aliquid, poterit tamen ex arbitrii libertate votum non reddere, cl peccare. Tertia liberlas est item necessaria ad laudem boni operis, sed · ncqye ipsa repugnat praecepto, cl mullo minus voto. Potest enim fieri, ut quis tanta alacritate, el prompliludine exequatur opera praecepta, quanta alius opera non praecepta. Unde David didebat psal. 118. *hi via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus dirjliis.* El: *Quam dulcia faucibus meis eloquia lua.super meliori meo.*

Pari ratione fieri potest , immo ordinario lit. ul quod fit ex volo, fiat libentius el· promptius, quam quod fit sine volo. Volupi enim ex se laetitiam gignil, cum ex magna charilatc procedat, juxta illud 1. Parai. *u\l.Laetatus est populus.chm vota sponte promitteret. quia corde foto offerebant ea Domino.* Quod si aliqui cum tristitia -solvunt, quod voverunt, id accidit cx vitio hominum , ex natura voti; nec tamen etiam tunc melius est quod fil sine voto, quam cx volo: Nam, ut s. Thomas docet in opuscul. 18, quod est dc perfectione cap. 12. potest tribus modis quis se habere in solvendo volo.

Uno modo, ul libenter faciat id. ad quod lenelur cx volo, cl quia res ipsa placet, el quia votum placet·, El tunc sine dubio magis meretur , quam alius, qui aeque libenter illud idem operatur sine volo.

Allero modo, ul invitus facjal rem illam . quam voyil, lamen-libenicr impleat votum ; ul si is . qui vovit jejunium, incipiat non amare jejunium, el proinde cum difficultate, ct tristitia jejunet, adeo ul si esset sui juris, non voveret jejunium: lumen quia jam vovit, el placet ei vehementer servare iJco' fidem datam, propterea· prompto cl alacri animo superet eam difficultatem . ul impleat volum. Atque hic etiam magis meretur quam alius, qui sine volo libenter jejunet; ut enim excellentior est religio, quam temperantia, ita melius csl implere volum libenter, quod csl religionis, quam libenter jejunare, quod csl temperantiae.

Tertio modo potest fieri, ut quis adeo dolcal se vovisse, ut non velit amplius servare votum ; sed quia hoc est simpliciter malum,non polcsl conferri cum bono.

Ex his ad ca testimonia,quae contra protulimus facile csl respondere. Ad illud psalm. 53. *Voluntarie sacrificabo.* Kcspondco: Illud, *voluntarie* . opponi Irisliiiae, el coactioni, non autem necessitati, quae orilur cx voto, aul praecepto.

Ad illud I. Cor. 7. Aon *ut laqueum vobis injiciam:* quibus verbis apertissime demonstrari existimat Peirus Martyr prohibita esse vota, respondeo, *laqueum* , appellari necessitatem , quae detinet invitum, non aulern quamlibet necessitatem. Proinde vola esse laqueos illis, qui temere voverunt, vel qui coacti sunt ab aliis vovere . cum ipsi nihil tale cupcrcnl. Quemadmodum cliam nuptiae laquei dici possunt iis,qui temere ducunt uxorem; cl eo modo alligant se alicui, cum qua vivere non possunt, el inde occasionem accipiunt cum aliis fornicandi. Esi igilur sensus nposloh:Exhorlor vos ad continentiam, sed ila tamen , ul non cogam invitos.nec suadeam'temere eam accipere el vovere, cl quod esscl laqueus animarum, sed yt ostendam id. quod est per se honeslum ct utilissimum ; ul quibus Dominus hujus rei desiderium inspiraverit illi accipianl cl voveant.

Quod autem laqueus hoc loco non dicatur votum, aut necessitas absolute, sed, ul diximus, volum ab invito.aul temere susceptum,testatur s.Augustinus lib. de bono viduitatis cap. 5. qui sic exponit: Non *ul laqueum vobis injiciam, idesl, non ul ros cogam,* cis. Hieronymus lib. I, in Joviniaanum: *Non imponit*, inquit, *nobis apostolus la-, queum. nec cogit esse, quod nolumus.* Similiter exponunt commentaria in hunc locum Theodorcli, Theophylacti. Anschni cl aliorum.

Accedit ipsa laquei mclaphora:non enim laqueus dicitur funis ligans, el tenens hominem . nc forte cadat: sed funis vi delinens, cl ad capiendum, el ad perdendum expositus. Denique Sapiens 1'rov. 20. idipsum discriis verbis exposuit: *Huina,* inquit. *est homini devotare sanctos , el post vota retractare.* Ubi pro eo. quod Hieronymus vcrlil, ruina in hebraeo csl φ ρ ϊὸ . quod proprie laqueum significat: Nam 1£)ψ v illaqueare est. 'çjʃîp' auceps dicitur, unde verterunt septuaginta interpretes . παγι , idesl laqueus: nec male Hieronymus vertit ruinam, quia finis proprius laquei casus el ruina csl. Igilur juxta Salomonem laqueus et ruma csl, non absolute vovere, sed vovere, ct posl volum retractare. quod accidit iis, qui temere aul inviti vovent. Isii enim volo. ul laqueo quodam tenentor coacti. cl occasionem accipiunt gravius delinquendi.

Ad illud 1. Corinth. 9. Von eæ *tristitia . aul ex necessitate,* respondeo: Hoc loco appellari necessitatem. non legem, aul volum. sed humanam necessitatem, quae cogit homines facere , quod non vellent. Loquitur enim de iis, qui eleemosynas faciunt inviti, quia videlicet erubescunt non facere, quod alii faciunt, nc judicentur avari; aut non audent negare petenti magno alicui viro, qualis erat ipse Paulus, pro egenis. Dc huc necessitate loqui b. Paulum testantur verba sequentia : *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Necessitas enim quae cx humano timore nascitur, hilaritati opponitur . non autem necessitas voti quae orilur e\ charilab . Idem respondendum csl ad alium locum ex epi stola ad Philemonem.

Ad testimonium nutem s. Hieronymi lib. I. in Jovinianum, ubi dicit majoris gratiae csl ofierre quod non debeas, quam reddere quod exigaris,respondeo: S. Hieronymum loqui dc opere illo,quod exigitur ratione praecepti, non de eo, quod exigitur ratione voti. Nam mullum interest inter lege»

•·ı volum, quod ad rein praesentem perlinet : qui enim facit opus non imperatum ulla lege, etsi non facit opus laudabilius,quatenus facit opus non imperatum, immo,ut supra diximus,caeleris paribus, melius sil opus imperatum , quam non imperatum facere, tamen Iribus de caussis,ul plurimum, facit opus laudabilius.

Primo, quia res non imperatae sunt plerumque nobiliores secundum sc , quam res imperatae: Deus enim minora imperavit, majora consuluit. At hoc non habet locum in volis ; non enim minora fiunt ex volo,majora sine voto,sed c contrario: perfectissima enim quaeque opera voveri possunt, el solent.

Secundo, quia semper, qui facit opera non imperata, cx charilale , sicut oportet, facit cliam omnia opera imper.da:alquc Ha plus dat.quam ille, qui facit solum opera imperata ; includuntur enim praecepta in consiliis, non contra. Sed neque hoc in volis locum habelmon enim qui facit aliquid sine volo, continuo implet etiam omnia vota.

Tertio, quia ut plurimum major promptitude requiritur ad opus non imperatum aggrediendum , quam ad opus imperatum, ut notum csl:ac proplcrea ratione majoris protnpliludinis opus non imperatum majoris gratiae est. ut Hieronymus dicit, quam opus imperatum. At de voto hoc dici non polcsl; nam etsi major prompliludo forte requiratur ad aggrediendum novum opus. ad quod non tonemur ullo modo, quam ad opera ordinaria facienda, ad quae tenemur ex volo: lamcn major illa prompliludo superatur ab alia quadam adhuc majore. quae necessaria fuil ad volum ipsum faciendum. Cum enim volum sponte offeratur, cl iit res ardua el difficilis,mullo major prompliludo requiritur ad volum faciendum, quam ad faciendum aliquid sine volo.

Ad testimonium s. Prosperi ex lib. 2. de vita contemplativa cap. ult. ubi dicit.sic esse abstinendum, ut non nos necessitati subdamus,respondeo: .Necessitatem, de quas. Prosper loquitur,non esse necessitatem legis, aul voti, sed necessitatem timoris humani, quae tristitiam gignit: ideo enim subjungit idem auctor: Ac *non devoli, sed inviti rem voluntariam faciamus.*

CAPI T XXX.

Solvitur secunda objectio.

Illeram objectionem ducunt cx illis Scripturae testimoniis . quae aperto imperant matrimonium iis. qui stimulum carnis patiuntur. Hinc enim sequitur. volum continentiae perpetuae temerarium esse, et proinde illicitum, cum nemo sciat quamdiu sine ejusmodi stimulis vivere queat 1.Corinth. 7. Qui non *se continent, nubant; melius csl enim nubere, quam uri.* Ibidcmz/ 'ropter *fornicationem unusquisque suam uxorem habeat.*Huc etiam maxime facit illud I. Tunoth. 5. *Volo juniores nubere, matresfamilias esse, filios procreare.* Contra quod praeceptum ii peccare videntur.qui puellis continentiae volum suadent, aut permittunt.

Ilespondeo ad hoc argumentum iribus modis. Primum assero, in nullo horum locorum vocari ad nuptias ab apostolo cos, qui lentantur stimulis carnis, sed cos. qui incontinenter vivunt, ita , ut fl.igiiiis se polluant. Secundo assero, eos , qui incontinenter vivunt, non vocari absoluto imperio ad nuptias,sed solum ostendi cis remedium quoddnm facile, ol.quasi portum, quo sc recipiant ; sic tamen ul liberum cis relinquatur ad majora aspirare. Tertio assero, hoc ipsum sive consilium, sive per-•missionem,sive remedium non dari ab apostolo iis, qui vovcmuni continentiam, sed solum hominibus solutis cl liberis.

Ac ul deprimo prius dicamus, sciendum est, adversarios existimare nuptias esse necessarias jure divino iis. qui uruntur. Per ustionem aulem inlclligunl lenlalionçs carnis non breves el leves, sed graves cl diuturnas,quae conscientiam turbant, licet eis non consentiatur. Ila docet Lutherus m epithalamio, ubi cliam graviter accusat s.Hieronymum. quod conjugium non inierit, cum ipseincl fatentur in episl. 22. ad Euslochium, sc gravissimis cl diuturnis'ardoribus carnis vexatum fuisse: Immo etiam eoLutherus progreditur,ul s.Hieronymum proplcrca haeresis Pelagianae accuset,quasi videlicet senserit propriis viribus , sine dono Dei posse aliquem vincere tcntalioncs.Quae lamcn est manifesta calumnia.cum ibidem Hieronymus dicat se precibus ad Deum assidue instare solitum pro victoria oblinenda contra tcnlalioncs.

Sed de ustione cum Lulhcro conveniunt Calvinus, et Petrus Martyr in commentario 1. Cor. 7. distinguit enim Calvinus fria genera lenlalionum cornis. I num,quod ila lentat,ut vincat, cl hoc esse dicil pessimum genus ustionis, quod verissimum est. Alterum, quod ila lentat, ut slalim acriter repellatur , ila ul intus jacula-non penetrent, nec ulla mentis perturbatio orialur, cl has laniationes fatetur non proprie vocari ustiones, ct propter has non esse nuptias necessarias, quod etiam libenter concedimus.Tertium genus esse dicilmedium,cum quis videlicet lenlalioni non plene consentit, tamen jacula intus penetrant, cl sentitur carnis delectatio el mentis perturbatio ; cl has tenlaliones proprie ustiones esse dicit, ct qui eas habent, dos allirmal certa lege citari ab apostolo ad matrimonium. ita ut peccent non nubendo.

t bi csl observandum, Calvinum non sine fraude dixisse, tertium genus tcnlationis esse cum quis plene non consentit, licet jacula intus penetrent; nam ad rem obscurandam posuit,plene;cum vellet dicere, tertium genus esse, cum quis nullo modo consentit,cl tamen sentit acres stimulos carnis. Qui enim consentit,sive plene,sive non plene, ad primum genus pertinet secundum eorum sententiam. cum non agnoscant discrimen peccati mortalis el venialis , sed omnem motum carnis , quantumvis involuntarium , doceant esse mortale peccatum.

Immo hoc est fundamentum praecipuum,cx quo deducunt cos, qui graviter lentantur, debere ne-

ccssano uxorem ducere, quia , ul Lutherus in epithalamio docet, non sunt certamina castitatis similia aliis certaminibus , qui enim tolerat famem , aut sitim, aut alia id genus, non peccat; at aestus libidinis sine peccato esse non potest,cum sil prohibitus omnis motus concupiscentiae. In quo fundamento Calvinus. Peirus Martyr , et omnes alii conveniunt. Sed cl fundamentum ipsum est putridum, el aedilicium, quod supercxlruunl, facile deici polcsl.

Ac de fundamento quidem alibi disputandum eril, nunc s. Pauli ct Augustini testimonium sufficiat Horn. 7. Si *quod nolo, facio, jam non ego operor illud.* Quis capiat,mihi esse peccatum, quod ego non operor? Augustinus lib. 1. dc Civ. Dei cap. *27).Quod si illa concupiscentialis inobedienlia, qUae adhuc in membris moribundis habitai, praefer voluntatis legem,quasi lege sua movetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis. si absque culpa est in corpore dormientis?* Sed de hoc alibi. Aunc ad rem praesentem venientes,asserimus ab apostolo vocari homines ad matrimonium non ob solas tcntaliones, sive sensum, sed ob consensum libidinis, el per uslionem, non tcntaliones, sed incontinentiam , cl flagilia interpretamur, ul hic sil sensus verborum apostoli; qui omnino decrevit, aul fornicari . aul nubere, is bene facit si nubat, quia melius csl nubere, quam uri, idesl. quam fornicari.

Probamus hanc nostram expositionem. Primo . ex antecedentibus verbis; dicturus enim apostolus: *Melius est nubere, quam uri.* praemisit.· S» *non se conlinenl;nubant.* Ubi per ustionem exponit ip.semclPaulus inconlinentiaur.Aam caussam reddit cur debeant nubere qui non se continent. quod videlicet melius sit nubere, quam uri. idesl.quam non conlincre;conslat aulem incontinentiam non lenlalioncm, sed llagilium significare.

Secundo idem palet ex illis verbis ejusdem capitis: *Bonum esi homini mulierem non tangere; propter fornicationem aulem unusquisque suam uxorem habeat.* Ubi non dicil apostolus. propter lenlalioncm fugiendam, sed propter fornicationem fugiendam quisque suam uxorem habeat.idest.non si lentaris, sed si fornicaturus es , uxorem potius habeas. *i*

Tertio idem probatur cx illis verbis: *iterum revertimini in idipsum. ne lentet ros Satanas propter incontinentiam reslrinh.* Ubi etiam non propter simplicem le.ntationcm jubet, ul conjuges nc-biluminvicem reddunt.sed propter incontinentiam, idem igilur significat apud apostolum ustio . quod incontinentia.

Quarto exilio I. Timolh. 5. *Volo juniores nubere;emissam* enim reddit non lenlalionem.sed incontinentiam: *Nullam* , inquii. *dare occasionem adversario maledicti caussa.*idesl. ne demus occasionem gentilibus maledicendi vitam . ct moros Christianorum: non aulem possunt maledicere adversarii Christianis ob occultas laniationes, sed ob manifesta flagilia. Unde mox subjungit: *Jam enim quaedam abierunt post Salanam.*

Quinio idem probari polcsl exemplo ipsius apostoli 2. Corinth. 12. *Palus csl mihi stimulus carnis meae angelus Satanae, qui me colaphizet: propter quod 1er Dominum rogavi, ut auferretur a me.* Nec est verum quod dicil Petrus Martyr in lib. dc coelibatu ct volis, apostolum impetrasse gratiam, qua nec taberetur, nec graviter vexarclur, ipse enim apostolus contrarium dicit, sc videlicet non impetrasse quod petebat, ul auferretur stimulus carnis. Ait enim : *El respondit mihi Dominus , sufficit tibi gratia mea , nam virtus in infirmitate perficiturXnde* s.Augustinus tract. 7. in Junii. ct serm. 53. dc verbis Domini, el alibi saepe, hoc Pauli exemplum adfcrl, cum ostendere vult Deum saepe utili1er non exaudire suorum orationes. itaque apostolus lentabatur magnis el diuturnis stimulis carnis, el tamen uxorem non ducebat : non igilur lentari est uri, alioqui Paulus suo ipsius judicio damnatus esset.

Sed addit Petrus Martyr , hunc locum apostoli non necessario de leniatione carnali esse inlelhgendum . cum Chrysostoinus per stimulum carnis dolorem capitis inlclligat;alii vero pcrsequulioncs, quas patiebatur.

At haec nimis magna neghgenlia . vel impudentia est, cum Chrysostoinus . necnon Theodoretus. Oecumenius cl Theophylactus disertis verbis refellant eos, qui per stimulum carnis dolorem capitis interpretantur. Illud quidem est verum.hos Patres referre hunc locum ad pcrsequulioncs: tamen s. Augustinus in psal. 58. concione 2. contendit. stimulum carnis aliquid significare, quod verecundiam cl pudorem adierat, et quod nemo de tanto apostolo dicere ausus fuisset. nisi ipse hoc de se confiteri non erubuisset. At certe nullus est pudor, dolores capitis,aul pcrsequulioncs contiteri.

Unde etiam Theophylactus.licet exponat de persequulionibus.tamen addit.satius esse exponere do lenlatione carnis: Vel. inquit *quod satius ‹'sl. neris incitamenta , quibus maxime urgebatur , expressit.Quomodo* etiam exponi posse docent Sedulius. Ansclmus et Thomas in eommenlariotquod idem suadet metaphora colaphizalionis ; ul enim colaphus . non tam laedit carnem . quam pudorem injicit animo, ila carnalis leiilatio.cui non consentitur . ruborem potius . quam detrimentum adfcrl. Denique adeo videtur jam recepta liae.c expositio, ut vulgo laniationes carnales, stimulus carnis dici soleant.

Sed quia hic locus non omnino convincit. cum variis modis a Patribus exponatur . sunt alia duo magis perspicua I. Corinth. 9. *Castigo corpus me. unr. cl in servitutem redigo.* El Horn. *I.Ego ipse mente servio legi Dei.* carne *aulem legi peccati.* Et: Aon *quod volo bonum.hoc ago.sed quod noto malum.*Et: *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae.*

Quae loca non modo s. Augustinus multis in locis . ac praecipue lib. 2. retract, cap. 1. et hb. 6. in Julianum cap. 11. contendit de ipso Paulo . et aliis justis hominibus inlelligendii esse: sed elinin l.ulhcriis in asseri. 2. articuli omnino affirmai non posse aliter inlclligi. et probat ex laboribus omnium sanctorum,cl nominalim s. Hieronymi m superandis gravissimis carnis tenlalionibus : *Quid,* m-

quit. *in vila omnium sanctorum , legimus quam labores, vigilias, orationes, jqjunia, quibus veluli machinis spiritualibus pugnaverunladvcrsuscarnem , el concupiscentias corporis proprii? Quis eorum non gemit ? non accusal, non laborat in carne sua. el in concupiscentiis suis ? Cum ergo m his omnibus videamus illas auctoritates, caro concupiscit adversus spiritum, el condelector legi Dei secundum interiorem hominem, rideo autem aliam legem etc.quae caussa est. ut haec apostolum velimus non in sua, sed in impiorum persona dicere, quae in personis piissimorum videmus vivacissimis studiis geri ?* El infra : *Quoties ergo s. Hieronymus de incendiis libidinum conqueritur, etiam lum eum mullo jejunio\ el labore contra eam pugnaret, hoc est, dum esset non modo baptizalus, sed el sanctissimus ?* Haec ille. Qui ut verissime ista dicit. ila manifeste repugnat iis , (piae docuit dc s. Hieronymo in epithalamio. Hic enim eum cum Paulo jungit. el cum omnibus sanctis , concupiscentiae strenue repugnantibus , ex quo sequitur, ul vel apud Paulum 1. Corinth. 7. uri non sil lentari, sed labi in scelera: vel Paulus, el omnes sancti ustionem passi sint, ac proinde contra Deum peccaverint, quod matrimonium non inierint.

Accedunt sexto testimonia Patrum. Clemens alcxandrinus lib. 4. Stromatum in ipso principio, Basilidis Haeresiarchae sectatoribus tribuit eam explicationem , quam nunc adversarii amplectuntur: *Et illud,* inquit, *melius est nubere, quam uri, ajunt dicere apostolum.ne animam tuam in ignem injicias, noctu, ct inlerdiu resislens,el timens.ne a continentia excidas;nam cum in resistendo oCcupata fuerit anima, a spe esi divisa. Apprehende ergo ,* inquit his verbis Isidorus in moralibus . *robustam mulierem, ne a Dei gratia avellaris, el* cum *ignem in semine excreveris, cum bona ores conscientia.* El paulo post: *Has voces,* inquit, *adduxi ad Busilidianos reprehendendos etc.* Commentarius, qui Ambrosio tribuitur, in hunc locum: Cum, inquit.*voluntas calori carnis consentit,uritur ; nam desideria pali cl non vinci, illustris viri est el perfecti.*

S. Hieronymus in apologia pro libris contra Jovinianum: Si *autem,* inquit, se *continere non possunt . el ardorem libidinis non tam continentia volunt quam fornicatione restinguere, melius est nubere , quam uri. id est, melius est maritum ducere, quam fornicari.* Haec ille. S. Augustinus lib. de sancta virginitate cap, 34. *Melius ,* inquit. *nuberent, quam urerentur, idesl. quam occultu flamma concupiscentiae in ipsa concupiscentia vastarentur, quas poenilet professionis , cl piget confessionis.* Idem s. Augustinus lib.de bono conjugali c. 10. *Mihi,* inquit,*videtur hoc temporesolos eos, qui se non continent,conjugari oportere, secundum illam ejusdem apostoli sententiam : Quod si se non continent, nubant : melius est enim nubere, quam uri.*

Porro Cbrysoslomus visus csl Petro Martyri de tcntuliono sola hunc locum intellexisse , sed non ila est ; sic enim Cbrysoslomus brevissime exposiuilhSq/ ni/ icat *apostolus quanta sil concupiscentiae tyrannis. Hoc autem est quod dicil,* si *magnam violentiam pateris, ct libidine incenderis, laboribus te cl sudoribus libera.ne quando decidas.* Haec ille. Ubi ustionem interpretatur tenlationem, quae ad flagiliutn omnino perducet, niniirmn accedente ad aestum concupiscentiae animi infirmitate; id enim significant illae voces: *Tyrannis , violentiae, et ne decidas.* Itaque sensus est juxta Chrysostommn,-si animo imbecillo es, et vis tcnlalionis ila urget. ut omnino sis fornicaturus, praestat, ut nubas; quem sensum clarius expressit in lib.de virginil.El Chrysostommn sequutu» Thcodorclus ila expressit: *Ustionem,* inquit, *non vocat cupiditatis molestiam , sed animae mancipationem , et ad id quod est deterius inclinationem. Quod autem dicit, est ejusmodi: melius quidem est.et vos quibus conjugalis consuetudo nondum obtigit, cl vos qui conjuncti quidem fuistis , sed morte estis disjuncti, eligere continentiam. Sin autem, cupiditatis impetum ferre non potestis,sed ad hoc sustinendum certamen imbecillo animo estis, quam ad ea,quae pulchra cl honesta sunt, non habetis alacre, el ardens animi propositum, nulla lex prohibet,quo minus matrimonium contrahatis.* Haec ille.

Denique, ul omittam cacleros,s.Thomas in commentario hujus loci . non solum allinnal ustionem hoc loco incontinentiam significare, sed etiam id confirmat cx ipsa vocis proprietate. Uri enim non calere significat, quod lentalis convenit,sed calore labefactari,ac detrimentum pali,quod minime convenit iis, qui simpliciter lentantur, sed iis,qui tentalionibus superantur. Atque hinc Scriptura l.Pet. 1. Eccles. 2. Sap.3.cl alibi comparat justos in tentalionibus positos auro, quod per ignem probatur: aurum enim in igne probari dicitur, non comburi, licet valde incalescat, quia detrimentum non patitur: paleam vero incalescere cl comburi,quia plane corrumpitur.

Alleram nunc solutionem addam , tametsi enim per ustionem apostolus Icntationcm significaret, adhuc tamen nihil adversarii obtinerent : Nam in nullo eorum locorum , quos ipsi citant, invenitur verum praeceptum nubendi, sed sola permissio: falsumque csl quod Calvinus lib. 4. Instil, cap.13. § 17. dicit, certa lege cituri ad conjugium cos, qui uruntur. Primum enim forma loquendi non csl imperativa: Nam non ait apostolus, (pii non continetis, nubile , sed : *Qui non se continent, nubant;* nccf ait, propter fornicationem ducite uxorem, sed: *Uxorem habeat etc.*

Deinde ratio, quam apostolus reddit, nimirum: *Melius csl nubere, quam uri.* salis indicat, verba apostoli, non praeceptum,sed permissionem continere. Ul enim Cbrysoslomus nolet.apostolus rationes adjungit, ne videatur legislatio, id quod ipso dixit: Ac praeterea ratio ipsa non concludit,necessarium esse matrimonium, sed licitum el permissum: Nam etsi melius est nubcrc, quam uri,tamen csl quoddam tertium melius utroque, idesl, continere. et ustionem inedia cl lachryinis restinguere. Quomodo . si quis diceret, qui non vult pugnare, fugiat, quia melius est fugere,quam occidi, is non imperaret, sed permitteret fugampion enim prohi-

herd pugnare el vincere, quod csl melius, quam fugere vel occidi.

Terlio,sieul apostolus ail:Qut *non se continent, nubant.* Ita dixil:/ ferum *revertimini in idipsum,* ul enim monuit incontinentes solutos,ut nuberent, ob periculum fornicationis, sic eliam monuit conjugatos incontinentes, ut post aliquam fcrinlionem ab opere conjugali, iterum redeant ad opus conjugale, , ob periculum adulterii. At bis verbis posterioribus nihil apostolus imperavit, sed solum permisit; sic enim subjunxit: *//#c autem dico secundum indulgentiam , non secundum imperium :* igitur in Verbis quoque prioribus , nullum imperium. sed sola indulgentia, ac permissio est.

Ex quo inlelligimus, eliam in illis verbis: *Unusquisque uxorem suam habeat,* milium est praeceptum: Nam aul loquitur de illis, qui jam uxores duxerunt, ut vult s. Hieronymus lib. 1. in Joviniaanum. et recte, quia Sequitur paulo post: *Dico autem innuptis et viduis, bonum est si sic permanserint:* aul loquitur de illis , qui non duxerant, ul Petrus Martyr contendil:si dc iis qui duxerant.tunc sensus erit : *Unusquisque uxorem suam habeat,* idesl.retineat etiam quoad Ihorum.sed juxta indulgentiam, non juxta imperium, idem enim est: *Ilerumrevertimini in idipsum:elunusquisque suam uxorem habeat.* quoad Ihorum: si vero de iis loquitur, qui non duxerunt, idem erit; Unusquisque uxorem ducat ob fornicationem, et.qui non se continent, nubant, quod jam ostendimus, permissionem,non legem sonare. Immo a majori ducitur argumentum : Nam si. ubi est adulterii periculum , Paulus non imperat opus conjugale, sed permittit; multo magis non imperabit ubi est periculum solius fornicationis.

Quarto , si ullum esset praeceptum matrimonii in verbis Pauli, maxime esset in illis I. Timolh.5. Volo *juniores nubere* , at nullum ibi esse praeceptum facile probari polesl. Nam in primis pugnaret cum illis verbis ejusdem apostoli 1. Corinth.7. lo/o *omnes esse sieul meipsum* , idesl, continentes ; ista enim apertissime pugnant. volo omnes continere, cl volo quosdam nubere. Idem enim est ac si diceret, volo omnes continere , et non volo omnes continere. Neutrum igitur apostolus jubet, sed absolute optat, unum, idesl, omnes continere, cl tamen alterum permittit cedens infirmitati quorandom, idesl, nubere. Praeterea non solum Paulus dixit: *Volo juniores nubere* , sed addit: *Filios procreare , matresfamilias esse etc.* Si ergo cum ait: *Volo juniores nubere,* imperat nuptias, eliam cum ait volo eas *filios procreare, el matresfamilias esse ,* imperat, ul liberos habeant, proinde si steriles fuerint. peccabunt in aposlolicam legem. Quod sane nemo nisi stultus concederet.

Addo ultimo testimonia Patrum. Ac locum quidem illum : *Qui non se continent, nubant,* jam audivimus Theodorclum ila exponentem, nulla lex prohibet, quo minus matrimonium contrahatis ; quod idem cl alii docent.Locum autem istum: *Volo juniores nubere,* ila exponit Cbrysoslomus : *Volo quia ipsae. volunl.FA* infra:/ ln *vero matrimonium praecipit ? absit. Sed neque prohibet.* Et infra : *Prohibet igitur ad hujusmodi viduis , atque deterret. non quod adulescentulas c.s.se iiduas nolit. sed quod adulteras fieri velet.*

S. Ambrosius utrumque locum exponit simul in lib. de viduis: *Non puto .* inquit . *quod juniores revocandas pntaril a viduitatis affectu, maxime cum dixerit: Melius est nubere, quam uri: Nam utique pro remedio nuptias suasit, ut peritura sanetur, non pro electione praescripsit, casta ct continens quod sequatur.VA* in fine libri: *Sed nec vidua praeceptum accipit, sed consilium.* S.Hieronymus in epist. It. ad Ageruchiam dc monogamia: Vult . inquit, *apostolus alterum matrimonium. cum ail:Volo juniores nubere praeferens digamiam fornicationi. secundum indulgentiam dumtaxat, non secundum imperium.* S.Augustinus lib. de bono viduitatis cap. 8. *Quod ,* inquit, *dicil : Volo juniores nubere . nuptiarum bonum apostolica sobrietate et auctoritate commendat; non procreandi officium etiam eis . quae continentiae bonum capiunt,tanquam ad obsequelam legis imponit.VA* paulo ante:7dem *dixerunt de illo loco, qui non se continent. nubant, nimirum remedium ostendi, non legem figi.*

Sed adieramus nunc tandem solutionem tertiam. Dico igitur, ista omnia, quae ex apostolo adversarii objiciunt.sive permissionem soncnl.ul nos probavimus, sive praeceptum, ul ipsi volunt, perlinere solum ad homines liberos, non autem ad eos . qui volis jam obligati sunt. Nam dc ea quae habet votum continentiae, non potest rcclc dici: *Quae non se continet, nubat: melius est nubere , quam uri.* Nam utrumque est malum . el nubere . cl uri; immo pejus est nubere . quidquid reclament adversarii , praesertim ei. quae habet votum solemnc.

Nam quae uritur. aut non peccat si ustio solum tenlationem significat : aul peccat solum contra temperantiam, ct contra votum . si fornicationem significat: quae voro nubit post solemne votum , peccat contra temperantiam, contra votum cl contra ipsum conjugium . cum sub nomine conjugii legat perpetuum sacrilegium. Quae autem nubil pnsl votum simplex, illa verum matrimonium contrahit. tamen aliquo modo magis peccat,quam quae fornicatur, quia reddit se impotentem ad servandum votum, quod non facit, quae fornicatur.

Secundo, ei. quae virum habet , el sive , quod ille perpetuo aegrotet, sive quod perpetuo absit, non potest ab eo debitum conjugale petere.etiamsi gravissime uratur, non potest dici, si non sc continet, nubat; melius est nubere, quam uri.Sed necessario dicendum illi estait servet fidem conjugi, cl orationibus el jejuniis pugnet cunlra ustionem, hi quod ne adversarii quidem negare auderent. Non igitur apostolus ea verba dixit omnibus , qui uruntur, sed solum iis, qui soluli. ac liberi sunt : et si ligati censentur ii, qui fidem conjugi dederunt, cur non ii. qui dederunt Deo?

Terlio, cx Patribus s.Ambrosius ad virginem lapsam cap. 5. *Dicil aliquis,* inquit, *melius est nubere , quam uri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Caelerum.quac se spopondit Christo , et sanctum velamen accepit, jam nupsit jam immortali juncta csl viro. Eliam*

si *voluerit nubere communi lege connubii, adulterium perpetrat, ancilla, mortis efficitur.*

S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum: *Si nupserit* **inquil.viroo** *non peccavil.non illa virgo quae semel Dei cultui dedicavit ; harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam Iidem irritam fecit ; virgines enim quae post consecrationem nupserint, non tam adulterae sunt, quam incestae.*

S. Augustinus lib. I. de adulterinis conjugiis cap. 15. *illis,* **inquil,** *qui se non continent, utique expedii nubere, et quod licet, expedit: quae autem voverint continentiam, nec licet,nec expedit.* **El lib. de bono viduitatis cap.,8.** *Proinde,* **inquit,** *quae* se *non continent, nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voveant, quod nisi reddant, jure damnantur.*

Gregorius in lib. pastorali par. 3. admonitionis 28. *Scriptum est,* **inquil,** *melius est nubere,quam uri. sine culpa quippe ad conjugium veniunt,si lamen necdum meliora voverunt.*

S. Joannes clirysoslomus in lib. de virgin, cap. 39. *Viduae,* **inqmt.***omnino si voluerit.potestatem nubendi facit, al eam, quae conjuge mortuo se in sequens tempus Deo consecrarii,si postea nupserit, vehementer accusat, ul quae /idem Deo datam post fefellerit. Non his ergo, sed illis dixil.si se non continent, nubant; melius est enim nubere . quam uri.* **Idem Clirysoslomus hom. 19. in priorem ad Corinthios, exponens illud;Si nupserit virgo, non peccavit:** *Non de ea,* **inquil,** *quae sibi elegerit virginitatem loquitur, quippe quae jam peccavit.* **Quod idem habent Thcodorclus , Thcophylaclus, Oecumenius in cumdem locum, el Epiphanius haeres. 61.**

CAPUT. XXXI.

Solvitur tertia objectio.

Objectio tertia, caque omnium gravissima,sumitur ab iis locis, qui docent, continentiam esse donum Dei.quod non omnibus delur.Quod argumentum etsi solvimus breviter in disputatione dc coelibalu sacerdotum , hoc tamen loco accuratius solvendum est. Loca praecipua sunl quatuor Sapient. 8. *Nemo potest esse conlinens.nisi Deus del.* **Matth. 19.** *Non omnes capiunt verbum hoc. sed quibus datum est.* **Et infra.** *Qui polesl capere , capiat.* **1. Corinth.** *I.Volo autem omnes homines esse sicul meipsum . sed unusquisque proprium donum habet ex Deo. unus sic, alius aulem sic.* **El infra:** *Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem . potestatem autem habens suae voluntatis , el hoc judicavit in corde suo servare virginem suam, bene facit.* **Quem locum tractans s. Hieronymus lib. 1.in Jovinianum dicit.quosdam habere necessitatem nubendi, aut scortandi.**

Ex his locis ita argumentantur : Nemo debet vovere. nisi id, quod certo scit sc posse solverc;alioqui exponit sc periculo violandi votum, el proinde temere vovet el Deum offendit: *Displicet cnim illi infidelis, et stulta promissio.* **Eccles. 5.Al nemo potest certo scire, an poterii perpetuo continere. cum id non possit sine dono Dei, nec possit ulla ratione sciro, an habeat illud donum, el mullo minus an sit perpetuo habiturus, ul Scripturae allatae ostendunt; nemo] igilur polesl, nisi lemere el imprudenter, perpetuam continentiam vovere. Ex qua ratione illud etiam deducunt, cos. qui jam voverunt, posse, ac cohere votum suum rescindere, quia ea, quae non sunt in nostra potestate, non sunl materia voti.**

Addit Peirus Martyr similitudinem. Si quis enim voverit se perpetuo ministraturum pauperibus, ac deinde paulo post in morbum incidat, certe non tenebitur voto suo, quia quod erat ei possibile cum vovit, jam illi impossibile facium est; igilur et ille, qui continentiam vovit, si incidat in morbum concupiscentiae, non tenebitur amplius volo suo. Neque salis csl dicere, posse istum orare Deum, nc petere continentiam: Nam etiam, qui acgrolul corpore, possel orare Deum, et petere sanitatem, el tamen si non impetrat, ul saepe accidit, liber a volo suo est.

Respondemus: Continentiam, el donum esse Dei, cl lamen in arbitrio, ct potestate hominis positam, quorum alterum adversarii affirmant, alterum negant. Est igitur observandum, mulla esse genera donorum Dei. Quaedam cnim dantur homini sine ejus cooperatione, qualia sunl robur, sanitas, pulchritudo, prophetiae . linguarum aul miraculorum gratia, cl omnes habitus . quos Deus infundit, cl hacc stultum esset assercrc esse in nostra potestate, aul pendere cx humana electione,ita. ul possit ca habere quicumque velit : Atque ad hoc genus donorum revocant adversarii continentiam; disertis cnim verbis Petrus Martyr dicit: *Idem esse . statuere an velis continere , el an velit prophetare.*

Aliud genus doni consislil in auxilio divino, sine quo non faceremus id, quod cum eo auxilio facimus, sic enim credere, sperare, diligere, perseverare. patientem esse, vincere laniationes dicuntur, el sunl verissima Dei dona . quia nisi Deus gratia sua nos praeveniret excitando.el adjuvaret dirigendo, protegendo cl cooperando , nihil boni faceremus;et lamen ista ipsa opera pendent ab electione humana, clsunt in nosira potestate . quia Deus licet juvet, non tamen cogit, neque nécessitai: el licet homo sine Dei auxilio non possit quidquam boni facere, absolute lamen dicitur posse . quia sufficiens auxilium, ul quis operetur, aul sallam , ul possit majus auxilium pelerc , numquam deesl, alioqui non peccarent homines non credendo, non sperando etc.Ad hoc genus donorum continentiam perlinere dicimus.

Ubi praeterea est notandum, quod sicul circa fidem, poenitentiam, perseverantiam, aliosque actus bonos, ita etiam circa continentiam duplex gratia, sive auxilium distingui solct;Unum sufficiens,quod omnibus datur saltem pro loco cl lempore; quo auxilio non tam lit ul operemur . quam ul onerari possimus; Aliud aulem efficax, quo rc ipsa opera-

iwiiF. Alquc hoc posterius csl donum singulare , quod non omnibus dalur ; soli enim illi donum Π-dei habent, qui re ipsa credunt,soli illi donum habent perseverantiae, qui rc ipsa perseverant, soli illi donum habent continentiae , qui rcipsa continent, quos notum est non esse mullos , nedum omnes, ct do hoc dicitur : Aon *omnes capiunt* eerbum hoc, sed quibus datum est. El simul est verum. omnes, qui volunt.posso continere, quia sufficiens auxilium ad continendum ,* aut ad gratiam impetrandam nulli denegetur. Sicut etiam dc fide scriptum est: *Non omnium esi fides* 2. Thess. 3. el lamen omnes credere possunt si volunt, cum praedicatur cvangcliiim, alioqui non peccarent, qui non crederent.Quid intersit inter haec auxilia, non est hujus loci explicare, sed in disputatione dc gratia et libero arbiti io, si Deus annuerit, explicabitur.

Ilisjnm notatis, probandum csl, continentiam donum Dei esse , ct lumen in arbitrio nostro positam. Quod sil donum Dei, Scripturae allatae clarissime ostendunt, nec adversarii id negant: quod aulem sil in potestate nostra, praeveniente , ul diximus, el comitante gratia, his argumentis confirmamus.

Primo testimoniis carumdcm Scripturarum: nam Mallh. 19. illa verba:Sunl *eunuchi,quise castraverunt propter regnum coelorum,* aperte indicant arbitrii libertatem. Si enim continentia ita esset donum Dei. ul ab hominis electione,non penderet, dicendum fuisset, sunl eunuchi, qui sunt facti a Deo. non aulem. qui se castraverunt : Ideo cnim de abscissis dicilur. sunl enim eunuchi, qui sunl facti ab hominibus,non aulem qui se castraverunt, quia illa abscissio esi opus alienum.non proprium. Praeterea, si donum continentiae simile esi dono prophetiae, linguarum, sanitatis, atque aliis ejusmodi, cur non dicimus, sunl prophetae . qui se ipsos prophetas fecerunt,sicul dicimus, sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt ?

Secundo illa verba: *Qui potest capere, capiat.* cohortationem ad continentiam habent, ul , praeter sanctos Patres, etiam Petrus Martyr testatur in lib. dc coelibatu cl volis. Sic eiiam ilia verba Pauli prioris epist. ad Corinth. 7. *De virginibus praeceptum Domini non habeo, consilium autem do,* cohortationem continent, eodem interprete Petro Martyre. Al quis, rogo, sapiens hortaretur unquam ad id. quod hon csl in potestate? Num , quis unquam hortulus esi homines , ul prophetae liant , aut robusti ex debilibus,proceri ex parvis: formosi ex deformibus?

Sed, inquit Martyr, *istae cohortationes dantur iis tantum, qui donum Dei habent.* Contra: qui donum habent, ipsorum sententia , non possunt non continere. Scribit cnim Murtinus Bucerus, qui Petro Martyri instar oraculi esse solei, in illud Mallh. 19. Aon *omnes capiunt verbum hoc . sed quibus datum est.* Sicul valde famelicus non polesl non avide cibum sumere, si offeratur ei: sic non posse non continere ab uxorc ducenda , qui donum id a Deo susceperit. Si igitur , qui donum non habent, non possunt continere ; qui habent , non possunt non continere : qui sunl illi. quos Christus cl apostolus ejus ad continentiam cohortantur ?

Tcrlio, illa verba 1. ad Corinth. 7. *Quod vult , faciat: non peccat, si* nubaf,-liberam homini optionem dani eligendi conjugium . aul coelibatum ; Quomodo ergo non est in arbitrio hominis positum, ul conlinenl, si vidit? Non cnim de rebus impossibilibus ulla deliberatio esse polesl.

Quarto . continentes . ac codifies in Scripturis laudantur, el praemiis afficiuntur , ul salis probatum csl in disputatione de consiliis cvangcticis, ex testimonio Isa. 56. de eunuchis . quibus promittitur. *nomen melius, quam fUiis et filiabus.* El ex apocalyp. cap. i t.ubi *Virgines contant canticum novum, quoti nemo alius cantare potest.* El cx illo Snp. 3. *Honorum laborum gloriosus est fructus etc.* Al nullum praemium.nullam laudem merentur opera, quae non sunl in nostra poleslale. ul omnes consentiunt: Nec enim praemio afficiuntur. qui prophetant, qui linguis loquuntur, qui morbos curant, qui daemones ejiciunt, quia hacc solius Dei dona sunl: igilur continentia non solum est donum Dei. sed etiam libera hominis actio.

Qdinlo. a simili, non minus donum Dei est credere, quam continere. Nam de fide scriptum est. Joan. 6. .Verno *polesl ad me venire , nisi Paler traxerit cum.\A* in actis apostolorum cap. 13.*Crediderunt quotquot erant praeordinati ad vitam aeternam.* El ad Ephes. 2. *Gratia estis salvati per lidem, ct hoc non cx vobis. Dei cnim donum est.* Ad Philipp. 1. Io6is *datum est, ut in eum credatis.* El 2. ad Thess. ull. .Yon *omnium est fides.* Al nihilominus credere possunl omnes, qui volunt. cl recte hortamur omnes ad fidem, el sine ulla temeritate promittunt omnes in baptismo, se lidem Christianam conservaturos usque ad mortem: igilur el continere possunl omnes . qui volunt, el recte hortamur omnes ad continentiam: et sine temeritate multi promittunt Deo , se continentiam perpetuam servaturos.

Respondent: Discrimen esse inter fidem el continentiam, quod illa sil necessaria ad salutem.haec non item. I nde monere solemus, ul facil s. Hieronymus in comment, cap. 19. Mallh. ul quisque exploret vires suas , antequam voveat continentiam, non aulem monemus, ut quisque exploret vires suus antequam credat.

Al facile hoc refellilunnam potissima caussa.cur votum continentiae temerarium asseritur ab adversariis, non csl, quia continentia non sil res necessaria. sed quin res impossibilis , sine peculiari Dei dono, quod non omnibus datur. Alioqui multa non necessaria sine ulla temeritate voveri possunl, ut notum esi.Si igilur haec potissima caussa aeque locum habcl in fide alquc in continentia , ut ex Scripturis demonstravimus,cur temere promillilur continentia, el non leinerc promillilur fides?

Addo, quod non csl verum , debere eum , qui vult vovere continentiam, explorare vires suas, et non debere explorare vires suas, qui vult lidem chrislianam amplecti. Nam Dominus Luc. 11. monel cos, qui volunl ad se venire , idesl, legem ac fidem suam suscipere, ut imitentur eos,qui volunt turrim aedificare, qui prius computant, si habent

sumplus ad perficiendum: neenon eos.qui bellum gesturi sunl. qui prius rogitant,si possint eum decem millibus occurrere ei.qui cum viginti millibus venit. Inde cl Ecclesia explorat catechumenos , an habeant plenum et stabile propositum perseverandi in fide et Iqge Christiana . quia pejus est a fide deficere, quam fidem numquam recipere. Ad quem finem ex antiquissima consuetudine m quadragesima fiunt aliquolscriitmia catechumenorum, qui in paschale baptizandi sunl. De quibus vide , si pbcet. Alcuinum in lib. de ofiiciis divinis cap. de sabatho sancio.

Hoc solum interest inter fidem cl continentiam, quod, qui explorans vires suas, non judicat so habere sufficientes vires ad continendum, potest nubere, quia continentia non est necessaria ad salutem. quamquam etiam potest procurare vires majores per oratioucm; qui aulem judicat.se non habere sufficientes vires ad perseverandum in fide et lege Christi, is non polesl proplerea licite non amplecti fidem et legem Christi, quae necessaria esl, sed debet vires majores a Deo petere,quas sine dubio habebit, si fideliter petat.

Sexto, probaiur ex absurdo, quod cx aversariorum sententia sequitur. Nam si continere non possint omnes, qui volunt, sequitur, mullis hominibus nullum peccatum esse fornicari aut moechari.Nam si quis, antequam uxorem ducat,gravissime urgeatur stimulis carnis , el donum continentiae forte non habeat, quid aget? fornicabilurne impune? *Habet,* inquiunt, *paratum remediant..ducat uxorem.* Sed quid, si non slalini inveniat ? Ncc enim uno dic contrahuntur matrimonia,immo mulli menses plerumque intercedunt inter sponsalia cl nuptias. Ad haec, si jam duxit, sed forte abest procul ab en , ul saepe contingit . aut ea morbo gravi el diuturno laborat, ita ul non liceat viro debitum pelere conjugale, quid aget? nioechabilurne , si forte urilur, cl donum continentiae se habere non videt? Aon *licet,* inquiunt, *moechari: idcirco, qui ejusmodi csl.pro continentiae dono Deum, exoret; non enim negabit ille, quod fideliter petit.*

Sed cur. quaeso , non idem facere polerit , qui continentiam vovit, si forte uratur, el donum se habere non videat? Respondent: Magnum esse discrimen inter continentiam ab adulterio, vel fornicatione. cl continentiam ab uxore. Illa enim necessaria est, et a Deo impcrala, idcirco numquam Deus eam petentibus negat. At continentia ab uxorc ncc necessaria esl. nec imperata ; ideo non semper conceditur, etiamsi petatur. Addit Petrus Marlvrin lib. dc coelibato cl volis.coelibatum non esse petendum a Deo absolute,sed solum sub conditione, si expediat ad majorem ejus gloriam,sicut petimus sanitatem, opes el similia,quae non sont necessaria ad salutem. Joannes Calvinus lib.4. Instil, cap. 13. § 17. dicit, nostrum non esse fiduciam habere oblinendi n Deo specialis dom. quale esl coelibatus. Jlartinus Bucerus in cap. 19. Matthaei, clare affirmai, non esse petendum coelibatum a Deo ab iis. qui nesciunt, an Deus velit illum cis dare. Halio aulem eorum esl, quia oratio debet nasci ex fide, fides aulem nili debet promissione Dei promissio xero nulla esl, qua coelibatum perpetuum alicui certo promiserit.Ha impii el impuri, isti homines, non modo coelibatum oppugnant,sed eliam viam sibi, cl aliis ad eum praecludunt.

Sed facile est ratiunculas istas refellere : Nam etsi promissio particularis deest , sufficit lamcn promissio generalis: *Petite ct accipietis.* Luc. II. Et: Si *quid petetis Patrem in nomine meo. dabit vobis.* Joan. 14. 15. et IG. Alioqui enim, si requireretur particularis promissio, nec fides.nec spes, nec dilectio, nec continentia conjugalis , nec alia virtus peti posset: nusquam enim exstant promissiones horum donorum in particulari.

Porro generales promissiones requirunt quidem certas conditiones: non enim quod quisque petit, semper impeiral, cum saepe contingat minus utilia, el minus bona poli, quae Deum nullo modo dare conveniat: sed conditio, quae requiritur non esl, ul adversarii fingunt, ut res. quae petitur, sil necessaria ad salutem, vel impcrala. Id enim nulla ralione, vel auctoritate confirmant, sed esl. ut id, quod petimus, sil secundum ejus voluntatem: sic enim docet nos s. Joannes in epistl. 1. cap. 5,/faec *est fiducia, quam habemus ad Deum quia quodcumque petierimus secundum ejus voluntatem audit nos.Non* solum autem esl secundum çjus voluntatem id, quod est utile, el utilius, quam ejus oppositum; neque id solum, quod ipse imperavit, sed etiam quod consuluit et laudavit, el cui praemium maximum promisit. Talem aulem esse coelibatum, supra multis docuimus.

Sanctus Augustinus tract. 102. Joannem, explicans quid sil, quod Deus petentibus in nomine Christi non negat, dicit esse id, quod conducit ad aeternam salutem, ncc addil, oportere esse necessarium , aut imperatum.

Probatur ultimo, coelibatum esse in potestate nostra. Dei gratia adjuvante, cx testimoniis Patrum. Tertullianus lib. de monogamia,prope liacni explicans locum illum , Non omnes capiunt verbum lioc: *Elige,* inquit, *quod bonum est : si non poles est quia non vis. Posse enim si velis,ostendit. quia luo arbitrio utrumque reliquit.*

Ongenes in commentario ejusdem loci:*Qui vull,* inquil, *capere verbum.quod de castitate positum est, petat: credens dicenti, et accipiet, non dubitans dc illo . quod dictum est : Omnis qui petit, accipit.* Hieronymus in eundem locum : *His,* inquil, *datum est,qui petierunt, qui voluerunl.qui. ul acciperent, laboraverunt. Omni enim petenti dabitur,et quaerens inveniet, et pulsanti aperietur.* Gregorius nazianzenus orat. 31. in hoc evangelii cap. de tribus eunuchorum generibus : *Cum audis,* inquil. quibus *datum est,adde,datum esse iis. qui volunt el assentiunlur.*

Ambrosius lib. 3. de virginibus : *Dominus .* inquit . *qui sciret praedicandam omnibus integritatem. imitandam paucis: non omnes,inquil.capiunt verbum istud.* El lib. de viduis : *Sunl,* inquil , *Spadones , qui se caajraverunl propler regnum coelorum.'sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus pugilatur.* Ï3 infra : *Scit creatur omnium affectus esse varios singulorum, el ideo praemiis virtutem provocavit. non infirmitatem vinculis alligavit.* Haec ille. Ibi vides, continen-

liam omnibus praedicari, ah omnibus flagitari, nimirum, si ipsi velint praemia ejus consequi.

Joannes Chrysoslomus in comment, ejusdem loci: Jl is, inquit,datum *esl,qui sponte id eligunt: quod ideo dixil, ut ostenderet superiore nobis auxilio opus esse . quod quidem omnibus paratum esl, si volumus in hac luela evadere superiores.*

Augustinus in psalm. 137. in illud. Votum vovit Deo Jacob: *Ipse David,* inquit, *vovit.tamquam iu potestate habens, et rogal Deum,ut impleat,quod vovit; esl devotio voventis . sed est humilitas deprocantis. Nemo-praesumal viribus suis reddere, quod voverit. Qui te hortatur ul voveas, ipse adjuvat, ut reddas.* El lib. 6. Confess, cap. ! I. *Utique dares,* inquil. *nimirum continentiam, si gemitu interno pulsarem aures tuas.* Denique,idem Augustinus lib. 2. de adulterinis conjugiis , cap. 10. 13. el 20. ex professo doccl. possibilem esse continentiam omnibus, eliam illis, qui nihil de ea cogitantes, in ejus servandae necessitatem inciderunt.Quod idem adhuc fusius docet Basilius in lib. de virginil. ultra medium. Ex his ad loca Scripturae, initio posita, facile erit respondere.

Ille igitur locus primus Sap. 8. *Nemo potesl esse continens, nisi Deus det.* de continentia in genere accipi debet, ut non solum virginalem , aut vidualem, sed etiam conjugalem comprehendit. Is enim, qui haec verba dicit, Salomon est, qui quidem non virgo, aut viduus, sed marilus erat. ac proinde maritalem continentiam a Deo petebat. Quocirca non habemus cx hoc loco, continentiam ita esse donum Dei, ul non possil esse omnibus communis. Nam etiam cx adversariorum sententia, continentia conjugalis ab omnibus haberi potest, modo eam a Deo petant; idcirco enim sequitur: /1*dii Deum, el deprecatus sum.*

Ille alius locus Matlh. 19. *Non omnes capiunt verbum hoc. sed quibus datum esl,* majore explicatione indiget. Adversarii contendunt illud . .Voti *omnes capiwnl,* hunc habere sensum: Non omnes sunl capaces continentiae ab uxore . sed ii soli , qui habent peculiare donum. Ex quo sequitur, ul qui non habent donum,vere non possint continere. Colligunt vero hunc sensum cx voce graeca χώρουci ; nam χωρέω, non significat capere, idest. apprehendere. quomodo dicimus cape librum, cape pileum, sed capere, idest,capacem esse, quomodo dicimus, hydria haec tantum aquae capit. ul metretam unam , vel alleram , ul evangelium loquitur.

Al falluntur adversarii ambiguitate hujus vocis. Nam verbum χωρέω, el latinum capio , interdum significat naturalem potentiam ad capiendum.quam qui non habent, dicuntur proprie incapaces; interdum tamen significat actualem , seu voluntariam capacitatem, quae cx libero arbitrio pendet.ct (pii eam non habent, non dicuntur incapaces , sed dicuntur non capere. Exempli gratia,locus augustus recte dicitur incapax multarum rerum, cl similiter pueri, qui nondum apti sunl naturaliter ad fraudes nectendas, dicuntur doli incapaces. At qui aliquid non inlelligil. quia nou attendit, aut quia non est qui eum doceat.is non dicitur incapax.tametsi nondum capiat, quod dicitur. Et similiter qui consilium aliquod non admittit, quia ab alio jam est persuasus ad aliud , dicijur quidem non capere illud consilium , non lamcn non esse capax. sive non posse illud admittere, si velit. El in hac significatione accipitur hoc loco : significat enim non omnes intelligere practice, idest, non admittere, non persuaderi, non approbare quod dictum est, non expedit nubcre. :

Quod aulem hoc ita sil . probatur primo, quia si capere hoc loco significaret esse capacem, inepte Dominus addidisset: *Qui potest capere,capiat.* His enim verbis adhortatur Dominus ad continentiam. ul Petrus Martyr falelur. cl omnes interpretes docent. At qualis adhortatio est. qui potesl esse capax, sil caphx? Praeterea,'si de capacitate hic ageretur, el vellet Dominus, ut adversarii contendunt. ostendere, non omnes esse capaces continentiae,ac proinde illis necessarium esse nubere, ratio illa (sunt enim Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt etc.) nihil plane ad rem faceret, immo contrarium potius probaret. Nam si dicas, quidam continent vitio naturae, ut frigidi: quidam ,i liena crudelitate, ut ab hominibus castrati; quidam propria voluntate, ul qui propter Dei cultum cocbbes vivunt, non ergo omnes possunt continere . certe non rodius colliges, quam si diceres: Quidam vi tracti currunt, alii curruni sponb*. non igitur omnes possunt currere. At contra rectissime colligeres: Mulli necessitate continent . mulli voluntate; igilur credibile est, omnes continere posse, si velint.

Quocirca s. Joannes chrysoslomus in commentario hujus loci recte docet, Christum per hanc similitudinem eunuchorum probare voluisse, facile cl utile esse abstinere a nuptiis . el proinde non recte judicare eos. qui non capiunt,idest, non suscipiunt el approbant verbum hoc. Nam si mulli abstinent, sine ulla spe majoris boni . ul eunuchi corporales,quanto facilius erit abstinere proposita spe excellentissimi praemii ct fulgidissimae cornnae? Adde ultimo testimonia Patrum . quae paulo ante citata sunl.

Illud aulem: *Qui potest capere, capiat,* duobus modis potesl exponi. Primo, ul loquatur Dominus de potentia proxima, quam non habent . nisi illi . quibus jam Dominus inspiravit desiderium efficax continendi, ul sensus sil: *Qui potest capere .* capiat, idest. qui Dei dono sentiunt sibi intus persuaderi, ul contineant, approbent verbum hoc. Ita videntur hoc dictum intellexisse Hieronymus in hunc locum, cl Augustinus lib. 2. dc adulterinis conjugiis cap. 19. sed non debet hinc deduci, ergo non omnes possunt continere.Nam etiamsi nou omnes habent potentiam proximam, lamcn habent remotam, el possunt, si velint, precibus impetn.r · potentiam proximam, idest, vires ad continendum: sicut dc fide dicilur Joan. fi. *Nemo potest ad me venire.. nisi Pater traxerit eum.* Addi enim potesl: *Quipotesl venire, veniat,idest, qui trahitur, veniat; qui autem non trahitur, oret,ut trahatur*

Secundo, dici potesl. hunc locum habere eundem sensum cum illo Matlh. 13. *Qui habet aurea audiendi, audiat,* non enim vull Dominus dicere,

non tnnnes habere aures, scd monel omnes, ni ıı lanlur facultate, quani habent. Quomodo solemus dicerc: Qui babel oculos, videahqui habet mentem judicet; sic igitur et hoc loco Dominus dicil: Qui *potest capcrc. capiat,* idesl, qui babel mentem el judicium sanum, inlelligal, judicet . approbet verbum hoc, quod dictum est: *Nan expedii nubere.*

Jam vero tertius locus : *Unusquisque proprium donum habet ex Deu. unus sic, alius autem sic,* 1. Cor. 7. non habet difficultatem : nam apostolus vocat donum Dei non solum continentiam virginalem.sed etiam conjugalem. Donum enim Dei est, quod aliqui eligant virginitatem, ct similiter,quod aliqui eligant matrimonium, el in eo caste perseverent. Sed quomodo cum his cohticreat, quod in polestale nostra sil continere, cl caste vivere, jam anlca exposuimus.

Postremus locus non facit ad propositum : Nam rum Paulus ait : Qui *statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem. potestatem autem habens suae voluntatis,et hocjudicavit in corde suo servare virginem suam, bene facit:* dupliciter accipi pote»! nomen , Virginis. Uno modo . pro ipsa virginitate, ul accepit s. Ilieronym. lib. 1. in Joviniaoum. /\lio modo . pro lilia virgine , ul exponit Epiphanius haeres. Gl. Item comment. Ambrosii, Theodoreli, Thcophylacli, cl aliorum fere oinniuin.

Prima expositio non csl probabilis , csl enim inauditum, ut virgo accipiatur pro virginitate. Neque in hac re quaestionem habemus cum adversariis: Nam Joannes Calvinus, Petrus Martyr, Erasmus. el alii in hunc locum , per virginem , filiam virginem inteliigunt, non virginitatem. Si lamen admitteretur prior illa expositio, per necessitatem non oporteret inlelligero necessitatem absolutam conjugii,sed condilionalam. Nam,ut eo loco s.Hieronymus dicil, qui nolunt continere, illis necasse csl, aul uxorem ducere, aut scortari, absolute tamen neutrum csl necessarium. Si vero accipiatur expositio posterior, quae vera cl germana csl. per necessitatem non eril opus accipere necessitatem conjugii, ob careniiam doni continentiae , de qua necessitate hic agimus; sed necessitatem e.xlrinsccam, quae ad reni praesentem non perlinet. Dicitur enim pater habere necessitatem jungendi tiliam matrimonio, si ipsa nolit vivere in coelibato, vel , si ipse servus sil, cl cogatur a Domino filiam elocare: cl contra dicitur, habere necessitatem servandi filiam virginem , si vel ipsa nolit nubere (neque enim ad id cogi polesl) vel si non inventa* lur, qui eam velit. Sed si nulla talis necessitas adsit, liberum eril patri statuere dc lilia,ul voluerit: sed si jungat eam matrimonio, bene faciet, si non jungat melius faciet, ul apostolus ibidem scribit. Haec de locis Scripturae propositis.

Ad eam vero similitudinem, quam Petrus Martyr posuit de eo, qui vovit ministrare aegrotis, el postea non fecit, quod in morbum ipse inciderit, respondetur, non esse simile hoc votum volo continentiae. Primum enim,iste non peccat non implendo votum, quia voluntatem habet promptam cl paratam ad votum implendum, non enim vult aegrotare, sed cogitur. Al qui ob morbum concupiscentiae ducit uxorem post votum, is non habet voluntatem implendi votum,sed habet contrariam, idest. non implendi;implical enim conlradiclionem.quod quis velit continere, ul vovit cl velit uxorem ducere.

Deinde,aegritudo corporalis non pendet a voluntate aegrotantis, incontinentia vero pendet. Aon cnim polesl recte dici, Nemo aegrotat,nisi qui vult. Al rectissime dicitur; Nemo fornicatur, nisi qui vull. Obcdiunl enim membra corporis ad nutum voluntatis.

Denique, sanitas corporalis non est bonum absolute petendum, quia saepe melior est aegritudo ad vitam aeternam consequendam , quam sanitas. Unde nullum exstat consilium evangclicumde tuenda sanitate, propter regnum coelorum. Al continentia absolute peti polesl, ct infallibililer conceditur, si aliundo non sil defectus in oratione, quia esi bonum ad vitam aeternam longe utilius, quam matrimonium, el proplerea consulitur el commendator passim in Scripturis.

CAPUT XXXII.

Solvitur quarta objectio ex ratione naturali.

Diluendae sunl objectiones, quas adversarii sumunt cx variis incommodis , quae videntur nasci ex coelibatu. Prima ratio. Coelibatus naturae ipsi repugnare videtur , quae frustra sexuum diversitatem cl vim gencralivam molita eril in homine, si melius est coelibcm esse, quam conjugatum.

Haec ratio Joviniani est. cl jam olim a s. Hieronymo lib. 1. in Joviuianum, refutata.Sed quia rursus a Julhero in sermone de matrimonio, ct ab Erasmo in cneomio matrimonii rcvocala in locem csl. respondemus, non esse frustra vim generativam. cl sexuum diversitatem, etiam si permulti ea non utantur. Ea siquidem , quae pfopter bonum speciei instituta sunl. non dicuntur frustra, si a quibusdam individuis exerceantur, etiam si a mullis aliis non exerceantur, alioqui enim omnes herbae. omniaqtio poma cum seminibus nascuntur, cl lamen paucissima ex ei seruntur.

Secunda ratio. Si omnes continerent, mundus periret : non igitur oportet omnibus continentiam praedicari.

Respondent Patres: Non esse periculum, ul omues continere velint ; semper enim plures erunt imperfecti, quam perfecti, el ideo oportere omnibus praedicari, ul saltem pauci id faciant. S. Hieronymus lib. in Jovinianum: *Al dices* , inquil , Si omnes *virgines fuerint, quomodo stabit genus humanum?Noli metuere,ne omnes virgines fiant. Difficilis res est virginitas, et ideo rara,quia difficilis.*

Aliam solutionem adferl s. Augustinus, cap. 10. de bono conjugali : *Novi quosdam , qui murmurent,Quid si omnes velint ab omni concubitu abs-*

linere , unde subsistet genus humanum? Utinani omnes hoc vellent ! Mullo citius Dei civitas compleretur. cl acceleraretur terminus saeculi. **Ilacc ille. Quod etiam clarius doccl libro de bono viduitatis , cap. 23. unde ct apostolus dixit in priori cpisl.ad Corinth.7.** *Volo omnes esse.sicut meipsum.* **idest, coelibes. Quod ceric non dixisset, si non liceret omnibus coelibatum eligere,etiamsi mundus liniendus esset.**

Ex (pio intclligimus. non esse certam opinionem eorum, qui dicunt, si soli essent in mundo monachi cl sanctimoniales, debere eos conjungi matrimonio ad speciem conservandam. Possent enim cjusmodi crederc mundi finem adesse, ac proinde non tenerentur votum violare,ul speciem propagarent. Si tamen quis defendere velit, quod nonnulli probabiliter docent, teneri ad conjugium homines iu extrema illa necessitate conservandi generis humani, non esset cur votum timeret. Votu enim non possunt praescribere contra legem divinam.

Tertia ratio. Ex coelibalu tot monachorum . sacerdotum el sanctimonialium, laeditur Christiana respublica, siquidem minuitur numerus Christianorum, nec polesl commode insisti multitudini infidelium.

Respondet s. Ambrosius lib. 3. de virginibus : *Nonnullos* **, inquil,** *dixisse audivi, quod periit mundus, defecit genus humanum , conjugia labefactata sunt. Quaero , quis tandem quaesivit uxorem, qui non invenerit?* **cl caetera,quae apud eum legere poteris. Sed certe hoc tempore,si qua caussa csl paucitatis Christianorum,cl multitudinis infidelium, ea non coelibatus, sed monogamia est. Tureae siquidem habent etiam suos quosdam religiosos, qui coelibes esse coguntur: sed ideo valde multiplicantur, quod plures simul uxores habeant. Non puto autem adversarios tam esse caecos . ul velint etiam contra Christi legem introducere polygamiam.**

Porro caussa,cur Christiani plerumque viribus inferiores sint,cum csl adversus Tureas pugnandum, non csl paucilas hominum.sed discordia principum chrislianorum. Alioqui enim magnus Ucxonder exiguum exercitum habuit,sed obedientem el strenuum, ideo tolmn orbem terrarum brevi subegit. Romani quoque non multitudine, sed nrte ct disciplina vincebant. Denique, tempore Caroli Magni res Christiana mirabiliter lloruit. ct lamen plurimi tunc erant sacerdotes, monachi cl sanctimoniales, qui coelibatum colebant.

Quarta ratio. Ex coelibata perpetuo non raro morbi oriuntur,qui non aliter curari possunt,quam opere conjugali : igitur temere vovetur ejusmodi coelibatus. Polesl enim ac debel in ejusmodi casibus votum frangi,ul vitae consulatur.Respondeo: Nullos morbos ex continentia, sed cx crapula, cl incontinentia omnes, aul fere omnes misci.

Sed quid si morbus aliunde contractus usu conjugii curari posset, et aliter non posscl?Rcspondel s. Bonavcntura in 4. dist. 38. ari. 2. q. ult. Nullo modo licere ob periculum morbi, vel mortis, votum continentiae violare. Primo, quia nullus est morbus, qui non possit alia ratione curari, ul medii periti cl pii de hac rc consulti respondent. Secundo, quia etiamsi non posset aliter morbus curari, quam voti violatione, melior csl virlus continentiae, quam aliqua prolixitas vitae corporalis ; nam qui dant operam hieris,el sacris meditationibus praesertim si vitae asperitatem adjungant.fero certo sciunt se minuere sibi ipsis vitam, ct lamen recte possunt sapientiae, et pietatis accessionem anteponere paucis annis vitae corporalis.

Dices: Si jejunii lex. aut votum, corporis valetudini vehementer noceat, potest ac debel non servari : cur igitur non idem dicatur de voto conti nenliac.

RespondcozNon esse eandem rationem jejunii el continentiae; nam cibus ordinatur per scad salutem individui: idcirco illo non uti cutn necesse est ad salutem conservandam, vilium est, non virlus proinde nccvoli materia.Al conjugii actus non or dinalur per sc ad salutem individui, immo potius nocet. Quod si quando prodesse posset, solum esset per accidens, neque id omnino certo. Non au lem licet propter incertum, cl per accidens, omittere voti implclionem, «piae certo, et per se bona est. cl simile est, si quis me velit occidere . nisi furtum faciam. Non enim licet furari, etiamsi alloqui tenear servare vitam, nam furtum non est medium per sc institutum ad vitam servandam , sed solum per accidens prodesset ex mala alterius voluntate. Refert Murtinus Cromcnis lib. 29. de re bos Polonicis, Casimirum quondam regis lilium miraculis post obitum claruisse, qui maluerat mori. quam focminne admisceri, ut ei medici suadebant. Vide de hoc argumento plura apud Michae lem Mcdinam lib. L dc continentia . conlrover sia 4.

Quinta ratio. Propensio ad gignendam prolem naturalis est el bona, quippe quae etiam in natura integra fuisset, cl in omnibus animantibus est. At impedire naturalem.ac bonam propensionem.quod faciunt qui coelibatum p. rpetuo colunt, peccatum est, cum id nihil sil aliud, quam naturae , ac Deo ipsi, qui naturam instituit reluctari.Igitur non licet coelibatum perpeluo colere illis.qui propensionem ad gignendum sentiunt. Atque haec est ratio , ob quam Lulherus in sermone de matrimonio dicere ausus csl, non esse pr ieccptum, sed plus quam praeceptum, illud : *Crescite et multiplicamini* **, Genes. I.**

Respondet Michael Medina lib. 4.de continentia, capit. 11. Impedire alterum no operetur juxta naturalem propensionem . ul si quis cogat aliquem perpetuo continere, peccatum esse;non autem esse peccatum impedire m scipso naturalem propensionem. ul si quis sponte sua perpeluo contineat : quia jus, el injuria ad alterum referuntur;nec enim aliquis proprie sibi ipse injuriam facere potest.

Al si ita est,cur peccatum eril occidere seipsum? Certe b. Thomas in 2. 2. quaest. Gi. art. ‘‘. ideo affirmat peccatum esse, seipsum occidere, quod sil contra naturae propensionem , el si peccatum est occidere se, quia id pugnat eum naturali propensione,cur non eril peccatum nolle filios procreare, cum id etiam pugnet cum naturali propensione ? Eranciscus Victoria in rclectionc dc homicidio, ct Dominicus a Solo lib. 5. de justitia el jure,quaest.

I. art. 5. respondet propensionem ad generandum esse quidem naturalem, tamen non convenire homini, ul homo est, sed ul convenit cum bestiis. At propensionem ad vivendum, el naturalem esse, el ronvenirc homini ul homo esl:proplerea peccatum esse scipsum occidere, quod id sil contra propensionem hominis naturalem . at non generare non esse peccatum, quod non sil conlra propensionem proprie humanam.

Sed non videlur haec responsio plene satisfacere; nam si propensio ad generandum non csl proprie humana, quia est homini communis cum bestiis, cerle multo minus propensio ad vivendum cril proprie humana , cum sit homini communis cum omnibus viventibus. Dicenl forlasse, generare convenire homini ralione corporis tantum , vivere aulem ralione corporis, el ralione animae. Al hoc loco non disserimus nisi de vila corporali; praeterea ipsum vivere, el esse,nonne commune esi cum .diis rebus? Deinde si occidere scipsum esset pec‹alum, quia est contra naturalem hominis propensionem: cerle eliam velle occidi ab alio el optare mortem, cssel peccatum, quia id etiam csl confra hominis propensionem naturalem; nam Joan. 21. Petro dicitur: *Cum senueris, alius cinget te,et ducet quo tu non vis.* El 2. Cor. .*›. Paulus ail; *Cupimus non spoliari, sed supervestiri:* Et tamen quis dixenl peocasse eundem Paulum , cum ait : *Cupio dissolvi, el esse cum Christo ,* Philipp. I. et s. Jgnalium . cum (ul ipse scribit in epistola ad Romanos) summo ardore cuperci a bestiis devorari ?

Denique constat, consilium esse sanctissimum , mm quis invaditur a latrone,el non polesl mortem evadere, nisi latronem occidendo, ul mortem potius oppetat, quam inferat, elinmsi id maxime videatur conlra naturae inclinationem.

Respondeo igilur: Duplicem esse hominis inclinationem naturalem: unam in rem absolute, et secundum se consideratam; alleram in rem consideratam cum omnibus circumstantiis. Diam si consideres mortem secundum se, morbum , jejunium , atque alia id genus , naturaliter abhorrebis ; al si consideres mortem, morbum cl similia, ut materiam patientiae, ul viam ad coelum, ut occasionem glorificandi Deum, jam incipies affici el appclore. Quia vero posterior propensio sola est vere.ac proprie humana, quia esi secundum rectum judicium rationis, ideo conlra illam facere peccatum est.Est enim id pugnare cum ralione, atque ideo cum ipso jure naturae, el cum Deo auctore naturae.

Porro coelibatus etsi csl contra priorem inclinationem. non lamcn contra posleriorcm. immo confirmis esi posteriori illi inclinationi quia csl medium ad purius cl ferveutius amandum Deum. Al occisio sui ipsius est contra ulramquc inclinationem. nisi forte a Deo praecipiatur. Idcirco numnuam licet semelipsum occidere,nisi Deus jubeat; o mi bi Deus jubeat, poterii appoti ul medium ad mjju< bonum, idest, ad implendam Dei volunln->-m,cl graliam ejus promerendam nlfelior *est enim a^ricordia Domin' -uper vitas.* Psalm. 62. Al extra hunc <··-um nunquam polesl esse medium e ! nnb<>imm nam bona omnia xcl corporalia. vel spiritualia sunl; corporalium fundamentum est vila, idcirco fieri non potest,ul occasio sil medium ad majus bonum corporale; spiritualia vero sunt actus liberi arbitrii, proinde n voluntate pendent, nec csl ullum ejusmodi bonum, quod non possil haberi sine sui ipsius occisione.

Sexta ralio. Virginitas non est virtus, sed res omnino indiffercns;nam virtutes perse expetuntur, virginitas aulem non est bona, nec appetibilis,nisi relata ad aliud, idest, ad Deum purius orandum et colendum. Praeterea virtutibus omnibus contraria sunl vitia, virginitati aulem nullum opponitur vitium, non igilur virginitas materia voti esse potest.

Despondeo: Virginitatem absolute consideratam, ut solum dicil negationem quamdam conjugii,non esse virtutem: sed eandem , ul est perfecta quaedam refraenatio concupiscentiae, el proinde medium ad melius,ac purius Deum colendum, omnino esse virtutem; immo ut s. Fulgentius notavit in epistl. 3. cap. 4. adeo virtus est virginitas, ul a virtute nomen acceperit. Quomodo etiam morioni appetere absolute non est virtus, lamcn mortem appetere ad fidem, vel patriam defendendam, virtus est fortitudinis. Verum est tamen virginitatem antequam Deo per votum consecretur, non esse virtutem specialem, et ideo non habere contrarium vitium. Est enim, si absque volo consideretur, acius quidam perfectus, el heroicus temperantiae, cl idcirco non vitium illi opponitur , sed aliquid minus bonum. Vilia enim opponuntur actibus necessariis virtutem , non aulem actibus perfectis et heroicis. Vide s. Tboinam in 2. 2. quaest. 152.

Septima ratio est Erasmi in colloquio Proci et Puellae , ubi petulantissime loquitur: Pomarium melius est, quod post ilores fructus parturit; vilis melior, quae amplexa palum,vel ulmum, uvis gravida est, quam quae humi jacens compulrescil:rosa felicior . quae manu hominis atteritur, delectans inierim oculos cl nares , quam quae senescit in frutice; vinum felicius . quod bibitur antequam acescat. Ex quibus illud ellicere contendit, ul conjugium melius , magisque expetendum videatur, quam coelibatus. Illud etiam addit , unam virginem si nubat, posse multas virgines parere, proinde si virginitas placet, non posse nuptias virginum displicere, quod hoc ipsum, quod tantopere placet, cum foenore reddunt.

Sed ejusmodi argumenta talia sunt, qualia equi cl canes, si loqui possent, proponerent , quippe qui nihil melius noverunt corporis deliciis.Al Christianos qualescumque, quibus regnum coelorum patria est. vita praesens exilium , anclor Christus virgo dc virgine, et virginitatis praedicator, mirum esi potuisse eo modo argumentari. Nam virgo Christiana non habet Ilores sine fructibus , immo fructum habet centesimum, cum conjugium non habeat nisi tricesimum, ut Patres colligunt ex cap. 13. Mallh. unde s. Augustinus lib. dc sancta virginitate, cap. 8. *Nulla .* inquil, *carnis fecunditas sanctae virginitati, eliam carnis . polesl comparari.* Els. Ambrosius lib. 1. de virginibus: *Conferamus,* inquil. *bona mulierum* cum *ultimis* tir-

ginum, jaciet licet fecundo se mulier nobilis partu elc.El sanctus quoque Hieronymus in epist. ad Demetriadem,el episl. 22.ad Euslochium, idem argumentum fuse diluit.

Sed Erasmus non habuit forte oculos , quibus fructus virginum conspici possunt: *Animalis enim homo non percipit ea quae sunt spiritus,* 1. Corinth. 2. Pari ratione? non est virgo Christiana vilis humi jacens cl putrescens , sed csl ulmo nobilissimae adhaerens. Christo desponsa , ejusque spiritu gravida, ul pulchre docet s. Fulgentius in epist. 3. ad Probum, cap, 4.

Denique, virgo Christiana non csl rosa in ^frutice senescens, aul vinum acescens, sed perpetuo florens cl vigens. Conjugia enim marcescunt cl acescunt, quippe quae finem habilura sunl: virginitatis aulem ilos hic incipit, et in futura vila perficitur, ubi nemo nubit,sed omnes sunl vclul angeli Dei.

Porro, quod addit Erasmus , cx nuptiis virgines nasci, eleganter refellit s. Augustinus lib. dc sancta virginitate, cap. 10. *Nam* , inquil, Tie *illo quidem debent continentium ineritis* se *conferre conjugia,quod ex cis virgines jrrocreantur.Hoc enim non conjugii bonum csl, sed naturae . quae sic divinitus instituta est, ut quolibet humano utriusque sexus concubitu sire ordinato et honesto, site turpi ct illicito.nulla foemina, nisi virgo nascatur. Ita /it ut virgo nascatur etiam de stupro, sacra autem virgo nec de conjugio.* Haec ille.

CAPUT XXXIII.

Solvitur objectio quinta ex conciliis.

Objiciunt adversarii quoque testimonia conciliorum ct Patrum, quae tamen nullo negotio solvi poterunt. Primum testimonium csl concilii ancyrani, can. 19. *Quotquot virginitatem pollicitam praevaricati sunt, professione contempla , inter bigamos habeantur*Aloe testimonium profert Joannes Brenlius in prolegomenis conlra Petrum a Solo, ul inde probet matrimonium posl volum non esse peccatum, cum constet digamiam peccatum non esse. Sed male Joannes Brenlius ratiocinatur; nam concilium non docet, cos, qui ducunt uxorem post volum, vere esse digamos.sed in poenam peccati facit eos inhabiles ad sacerdotium,ac si digami essent. Ex co autem quod ejusmodi homines a concilio puniuntur , non polesl colligi cos non peccasse, sed conlra potius peccasse, poena enim culpam sequilur;el cum ipsum concilium dicat eos praevaricatos esse promissionem, cl professionem contempsisse , is tantum dicere poterit cos non peccasse , qui praevaricationem cl contemptum pcccala esse negare audebit.

Al, inquil Petrus Martyr, in lib. dc coclibalu, cl volis, concilium hoc non diremit matrimonium conlraclum posl volum , nec alia poena affecit , quam ul digamia reputaretur.

Respondeo: Concilium non diremisse matrimonium, quia nullum cral quod dirimi pOSSel. Nec enim concilium dicil eos matrimonium contraxisse, sed solum praevaricatos promissionem suam . quod lam fornicatione , quam nupliis fleri poluit. Quod si eliam nupliae fuerint verae illorum, el proplerea nec dirimendae, quod eliam nunc servamus in iis, qui post volum simplex uxorem ducunt, an proplerea licuit ex concilii sententia iis . qui voverunt continentiam, nupliis copulari? Quam mulla male fiunl. quae lamen facia lenenl? Cerle si nullum esset peccatum ila copulari, non punirentur a concilio, qui id fcccrunl: siquidem apud adversarios , ubi nullum esi crimen votum continentiae violare, non solum non arcentur a ministerio qui ex monachis mariti facti sunl , sed ipsi prope soli vocantur ad ministerium.

Secundum testimonium est concilii gangrensis. can. 9. el 10. ubi damnantur, qui continentiam professi, nuptias exeerantur , aul despiciunt conjugatos.

Respondeo: Joannem Breniium in Confessione Wirlembergensi capite de votis , cl Petrum Martyrem in lib. dc coclibalu ct votis, dum hos canones proferunt.impudentiam suam ostendere.Nihil enim isti canones docent, nisi nuptias non esse malas, licet volum continentiae sil melius;cl continentiae professores humiles esse debere . non superbos. Quod ipsum fuse docent s. Augustinus in ultimis aliquot capitibus libri de sancta virginitate , sed canones ipsos audiamus.Canon IX.Si *quis vel virginitatem , vel continentiam professus tamquam abominabiles nuptias judical,et non propter hoc solum, quod continentiae, et virginitatis bonum sanctum propositum est, anathema sit.* Canon X. Si *quis propter Deum virginitatem professus, in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit, anathema sil.* Quid hic Icgilur. quod non catholici omncS libentissime audiamus et amplectamur?

Tertium testimonium csl concilii chalcedonensis can. IG.Si *qua* se *virgo Deo dedicaverit.similiter cl monachus, non licere eis jungi nuptiis;si vero inventi fuerint hoc facientes , maneant excommunicati. Statuimus vero posse in eis fieri humanitatem , si ila probaverit loci episcopus.*

Ex hoc loco colligit Petrus Martyr potuisse permitti ab episcopo connubia monachorum , et sanctimonialium. At non hoc dicil canon, immo aperte negat posse conjungi ejusmodi personas. Humanitas ροιτο illa, dc qua loquitur concilium , non csl indulgentia nuptiarum,sed absolutio ab excommunicatione. Cum enim statuat concilium perpetuum anathema in ejusmodi apostatas , permittit lamen, ul episcopus eliam ante mortis articulum anathema tollat , si nimirum illi ad poenitentiam venerint,et a male contracto connubio discesserint, ut exponil concilium triburiense, can. 23. Nunc ad Patrum testimonia veniamus , quae a Brcnlio . Calvino, Illyrico, sed potissimum a Petro Martyre collecta sunl.

CAPUT XXIV.

Solvitur objeclio sexta cx Patribtis.

Primus ex Patribus est Petrus cum omnibus aposlolis, excepto Joanne: *Sumemus,* **inquil Petrus Martyr.** *principium ab apostolis ; nam quodammodo sunt Patres Patrum. Illi autem quamvis essent sanctissimi, tamen non aspernati sunt conjugia. Immo si credimus Ambrosio. omnes habuerunt uxores praeter Joannem el Paulum.* **El infra:** *Quamquam ila Ambrosium cito hoc loco, non ul prorsus concedam in eam sententiam : unde enim sciebat ille. Paulum non habuisse uxorem?*

Respondeo: Qui ex apostolis uxorem habuerint, cl qui non habuerint, ex Scripturis certo constare non posse, excepto sulo Petro , cujus socrum legimus Mallh. 8. Joannem tamen virginem fuisse nemo dubitavit unquam. Idem dc Paulo. et apostolis caeleris probabiliter docet Hieronymus lib. I. conlra Jovinianutn. Sed quidquid dc hoc sil, illud nobis satis esi, el Petrum ct apostolos omnes, post vocationem a Christo , continentes fuisse. *Sed* **, inquit Petrus Martyr,** *solent dicere, apostolos, postquam venissent ad Christum, repudiasse quodammodo uxores, et ab illarum consortio abstinuisse. Qui ista dicunt, sua tantum dicunt, nihil probant : immo absurde, el sine ratione dicunt ; nam nisi intercessisset adulterium. nullo modo licuit discedere ab uxoribus. Ncc Christus venit in mundum facere divortia, sed potius monet. ul quod Deus conjunxit, homo non separet.* **Haec ille. Nos vero non dicimus ub apostolis repudiatas uxores, quod Christus prohibet .Mallh. 19. sed cx consensu abstinuisse a commercio conjugali. Nec enim s. Joseph ideo repudiasse dicendus csl beatissimam conjugem suam . quia eam numquam cognoverit. Non enim carnalis copula, sed consensio animorum conjugium facit.**

Porro apostolos omnes post vocationem renunciasse officio conjugali, non tantum dicimus, sed eliam probamus. Nam cum Petrus dixisset Mallh. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* **Dominus addit :** *Omnis, qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem etc, centuplum accipiet , el vitam aeternam possidebit.* **Ubi salis aperte inter omnia illa, quae legimus apostolos reliquisse. videmus etiam conjuges numerari. Quod si relinqui non potesl uxor, quin repudietur, accuset igilur Petrus Martyr Christum, qui praemium tam grande uxores relinquentibus pollicetur. Adde, quod non nos primi docemus. apostolos coclibes post vocationem vixisse. Docuit id Clemens alexandriuus lib. 3. Stromatum; docuit s. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum; docuerunt alii fere omnes, nec ullus catholicorum umquam contradixit.**

Secundo loco ponit Petrus Martyr Ignalium, qui in epistola ad Philadelphienses dicil. non esse detrahendum nuptiis, quod patriarchae , prophetae ct apostoli mariti fuerunt. Respondeo: De apostolis jam diximus, cos habuisse uxores, sed post vocationem mutasse illas in sorores , ul Clemens alexandriuus loquitur. Patriarchae cl prophetae tempori el statui legis veleris serviebant. Qiiamquaiii, ut nonnulli prophetae , ul Isaias el Ezechicl, cxemplo docuerunt non esse detrahendum nuptiis, ul recte Ignalius monet, sic alii item prophetae, ut Delias el Hieremias exemplum continentiae praebuerunt.

Tertio ponit Justinum, qui in apologia 2. meuiinit continentiae, sed non meminit voti. Respondeo: Quid hoc ad rem? Num ideo vovere non licet, quia Justinus non meminit voti ?

Quarto ponit Dionysium Corinthium, qui in epistola ad Gnosios, teste Eusebio lib. 4. histor. cep. 23. monet Pinytum episcopum Gnosiorum, ac compellat fratres ad .servandam continentiam. Respondeo: Quis nostrum contradicit? Sed num quia non licet cogere fratres ad continentiam, non licebit etiam sponte illam suscipere?

Quinio profert Irenaeum, qui lib. 1. cap. 9. meminit uxoris diaconi cujusdam ; el cap. 31. dicil, Talianum haeresiarcham aequasse matrimonium scortationi. Addit Pclrus Martyr: El *quid aliud nostri faciunt adversarii? Immo isti matrimonium ministrorum statuunt esse adulterio el scortatione deterius: quid csl consentire cum Taliano, si hoc non esi?*

Respondeo: Quid csl ineptire, vel potius impudenter mentiri, si hoc non csl ? Num ideo votum continentiae illicitum eril, quia diaconus quidam uxorem habuit? El unde probas diaconum illum ab uxore non continuisse post sacrum ordinem susceptum ? Porro Talianus vera el legitima matrimonia damnabat, et ideo haereticus erat: nos sacrorum ministrorum conjugia, non conjugia legitimated sacrilegia conjugii nomine lecta esse ostendimus, cl ideo reprehendimus. Alioqui si Talianum sectatur quicumque conjugia illegitima non commendat. Talianum eliam sedari dicetur, qui conjugium parentis cum lilia non probaverit. Itaque s. Augustinus , <pii Taliani hacrcsim optime noverat, eamque damnaverat in lib. de haeresibus, cap. 25. idem tamen conjugia, quae post votum contrahuntur, pejora adulteriis esse affirmai in libro de bono viduitatis, cap. II.

Sexto loco profert Clementem alexandrinum. qui in primo libro paedagogi, cap. 10. dicit, Christianos debere, aut matrimonium contrahere, aul pure vivere, si hon contrahant. Hinc enim colligit Petrus Martyr cos, qui non pure vivunt ex monachis el sacerdotibus, debere matrimonium contrahere. At cur non potius colligit, debere eos mulare vitam, ct mores emendare , ctsic pure el caste vivere. et votum suum Domino reddere? *Sed,* **inquil Martyr,** *idem Clemens in lib.* **3.** *Stromatum dicil, Paulum habuisse uxorem, Petrum ac Philippum liberos genuisse.*

Respondeo: Sed ibidem dicit , ante vocationem ad apostolalum ista facta esse, postea vero ab aposlolis uxores habitas loco sororum, non loco uxorum. Allexit deinde longissimam disputationem ejusdem Clementis contra eos, qui nuptias damnant. Sed omnia sunl πάρεργα, neque aliud probant nisi inopiam, qua ipse premitur, testimoniorum, quae ad rem faciant.

Septimo transii ad Tertullianum , ac primum fa-

telur mulla in Tertulliano esse pro Papisbs , bed non osse fidem habendam Tertulliano , quod haereticus fuerit, cl secundos nuplias prohibuerit.Scd facile hoc refellitur; nam etiamsi haereticus fuerit, non tamen unquam a veteribus reprehenditur,quod votum continentiae asseruerit,scd ob alios errores, quoss.Auguslinus notavit lib.de haeresibus.cip.SG.

Deinde Petrus Martyr mentiri nudet, in libro de velandis virginibus Tertullianum tractare, an solae nuptae debeant velato capite ingredi Ecclesiam,an etiam virgines, non autem loqui dc velo, seu habitu sacrarum virginum. Scd adeo manifeste mentitur, ul non sil opus , nisi librum ipsum legere. Scribit enim adversus virgines sacculares . quae cum nudo capite incederent, aegre ferebant, virgines sacras lectas, el velatas procedere . cl adfercbant in argumentum , quod apostolus I. Corinth. II. mulieres velari jusseril, dc virginibus autem nihil dixerit: *Ambiunt,* inquil,ttr<7ine.s hominum, *adversus virgines Dei.* El infra : *Scandalizamur.* inquit.quia *aliter aliae incedunt,el mulunl scandalizari. quam provocari.* El infra: 0 *sacrilegae manus.quae dicatum Deo habitum detrahere* po *luerunt.* Et infra: *Nupsisti Christo, illi tradidisti carnem luam . illi sponsasti maturitatem luam, incede secundum sponsi lui voluntatem. Christus est (pii el alienas sponsas et maritatas vela- rijubet: utique mullo magis suas.* Denique liber s. Cypriani dc habitu virginum ex libro Tertulliani expressus, salis aperte docet,de quibus virginibus Tertullianus loqualur.

Scd habet Petrus Martyr ex Tertulliano insigne testimonium conlra nos : nam in hb. de monogamia . tractans locum illum 1. Timoth. 5. *Volo juniores nubere,* ila loquitur: *Ad eas dirigil.quaics supra denotat, juvenculas viduas.quae in viduitate deprehensae . cl aliquandiu affectatae . postquam in deliciis habuerunt Chrislum.nubere volunt habentes judicium . quod primam /idem resciderunt. illam videlicet, a qua in viduitate inventae., el professae eam,non perseverant.Prolder quod vult eas nubere, ne primam fidem susceptae viduitatis postea rescindant. E.c his verbis,* inquit Martyr, *alterutrum horum omnino inlelligendum est. vel Panium velle eas nubere , quamvis vovissent, idque magis Tertullianus videtur sentire. vel si non dévidais , quae professae sint, sed. de similibus agatur, tamen Paulum eas quoque velle nubcre, ne postea, fidem datam rescindant.Haec quoque sententia conlra adversarios nostros facit; nam illi juvenculas, ct pene puellas permittunt vovere.ct in periculum incurrere.*

Respondeo: Priorem sensum nullo modo admittunt verba Tertulliani. Illa enim verba , *Propter quod vult eas nuberc.ne primam fidem susceptae viduitatis postea rescindant.* apertissime monent eum loqui de illis , quae nondum voverunt. Nam quae semel voverunt.el fidem primam resciderunt, quomodo possunt nuberc.ne primam lidcm rescindant, cum jam cam resciderint?el cum ipsum nubcre . sil primam Udem rescindere ? Tertullianus enim interpretatur primam fidem rescindere , non perseverare m professione viduilaiis.

Al. inquil Martyr. *Paulus dicens: Volo juniores nubere, dirigit sermonem ad eas , quae primam fidem irritam fecerunt, ut Tertullianus dicil; vult igilur apostolus, ex interpretatione Tertulliani eas nubere, quae jam voverant.* Despondeo: Dirigere sermonem ad eas quae voverant, nihil aliud csl. quam eas respicere , cl cx earum ruina alus prospicere de remedio,ul verba sequentia apertissime docent.Quod vero allinet ad posteriorem sensum. fatemur velle apostolum juvenculas nubere, scd nl supra cx Palnbus ostendimus . non omnes juvenculas, scd cas lautum quae continere nolunt. Omitto liic mendacia reliqua Petri Martyris , cum dicil nos matrimonium impurum, el spurcum appellare: « i alia id genus, quorum Deo rationem in judicio reddet.

Octavo loco ponit Origcncm , in cujus libris nihil invenit pro sc , nisi quod loca quaedam pro se facere interpretatur, quia non faciant conlra se.nimirum. ubi Origenes non vituperat nuplias,el mullo magis ubi aliquid dicil in laudem nuptiarum.lia profert mulla ex commentariis Origenis in cap. 12. ad Roman, el in c. 19. cl 23. Matthaei. Sed nihil omnino csl quod ad rem faciat ; nos enim nuptias longe magis honoramus . quam adversarii faciant. cum sacramentum Christi esse doceamus,quod illi pertinacissime negant,el civilem contractum solum m nuptiis agnoscant.

Nono venit ad Cyprianum, qui lib. 1. episl. 11. ad Pomponium ila scribit de quibusdam virginibus, (piae posleaquam se Deo dicaverant, cum masculis euhare repertae fuerant : *Quod si ex fide sc Christo dicaverunt, pudice et caste sine ulla fabula perseverent, ita fortes et stabiles praemium virginitatis expeclenl.Si autem perseverare nolunt, vel non possunt. melius est ul nubant, quam in ignem delictis suis cadant.*

Hunc locum non Petrus Martyr solum.sed etiam Calvinus . Brenlius, aliique ex adversariis objecerunt. Refellit quoque Petrus Martyr aliquot solutiones parum congruas,ul ostenderet argumentum plane esse insolubile. Sed responsio plana el facilis in promptu csl.Sanctus enim Cyprianus eo modo loquitur . quo sanctus Paulus 1. timoth. 5. nimirum occasione quarumdam virginum . quae parum honeste sc gerebant post votum continentiae, monet alias . ul si non habent firmum propositum perseverandi, non voveant . sed nubant. Ilie igilur sensus est verborum Cypriani: *Quod si ex fide se Christo dicaverunt. pudice cl caste sine ulla fabula perseverent.Si autem perseverare nolunl, aut non possnnl,* idest. si dum de voto faciendo deliberant, cogitant sc non perseveraturas . melius csl ul nubant, quam in ignem deliciis suis cadant.

Esse autem hunc sensum eorum verborum proban potest. Primo, quia s. Cyprianus virginibus illis sub disjunctione concedit,ul nubant,si perseverare nolunl, aut non possunt. Proinde concedit, ut nubunt, si tantum nolint perseverare , etiamsi alioqui possint.Al post votum licitum esse nubcre ei, qui perseverare potest, nc Calvinus quidem,aut Petrus Martyr affirmaret. »

Secundo, de sacris virginibus in eadem epistola

idem Cyprianus dicil,cas gravissime peccare si alicui viro misceantur ; ct non mariti, sed Christi adélieras esse : St *superveniens* . inquit, *maritus sponsam suam jacentem cum attero videat nonne indignatur et fremit?el per zeli dolorem fortassis et gladium in manus sumil?Quid Christus Dominus et judex noster cum virginem suam sibi dicatam, elsanclit di suae destinatam jacere cum allero cernit. quam indignatur el irascitur. El quas poenas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur?* Haec ille.Non ergo Cyprianus poluit ejusmodi virginibus Deo dicatis nuptias permittere. nisi incestam conjunctionem el manifestam Dei offensionem , seipso teste, permittere vellet. Quis vero credat tam stultum Cyprianum fuisse, ut sciens, el prudens gravissima crimina permitteret?

Tertio, dc virginibus Deo dicatis, quae jam lapsae fuerant,in eadem epistola jubet ul separentur, idque aliquoties repetit,et nc semel quidem admonet. posse eas cum stupratoribus suis, aut cum aliis inire matrimonium: *Quod si,* inquit.*obstinatae perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione numquam a nobis admitti in Ecclesiam posse* etc.Igilur cum supra monebat, ut nuberent,non de iis loquebatur, quae jam voverant, sed dc iis,quae adhuc sui juris erant.

Urget Petrus .Martyr illud verbum: Aul *non possunl:* quasi aliquae sint quae absolute non possint continere , etiamsi velint. Sed hoc supra explicatum esi. Sic emrn Cyprianus loquitur. quomodo Christus ipse, cum ait, qui polesl capere , capiat. Illi enim dicuntur velle cl non posse, qui desiderant continere, sed non plena et perfecta voluntate. Proinde desunt illis vires efficaces ad continendum , quas lamen vires , si vellent in oratione laborarc, non difHculler acquirerent. Alium locum ex libro de singularitate clericorum, in disputatione dc coelibata sacerdotum explicavimus.

Decimo ponit Eusebium Caesariensem . exquo tamen nihil adferl nisi conjecturam quandam,quod consecratio virginum solemnis coeperit tempore Constantini imperatoris,antea vero non fuerit. Conjectura haec est, quod lib. 4. dc vita Constantini, posleaquam narraverat,Constantini decreto abrogatam fuisse legem veterem . quae privabat hacredilalc cos. qui liberos non habebant,continuo subjecerit Eusebius.mulieres ad perpetuam virginitatem sc Deo consecrasse , necnon ad sacerdotium Dei. Al haec conjectura nititur manifesto mendacio.Non enim Eusebius subjecit ile virginum consecratione post narrationem de abrogata lege . sed praemittit tamquam rationem legis abrogatae.Dicit enim,Constantinum legem illam abrogasse , quia mulli viri, mullaeque foeminae liberis carebant,non ob impotentiam generandi, sed quia ob immensum amorem numinis, perpetuum coelibatum profitebantur.

Undecimo loco Alhanasium ponit, sed nc syllabam quidem unam pro se invenire potuit. Idcirco solum attulit loca quaedam contra se,el respondit, non esse Alhanasium audiendum.non esse tolerandum . nimis multum sibi sumpsisse hunc patrem. Cenluriatorcs cent. 4. cap. 4. col. 2G1. et c.G.col. 4GG. cl cap. 7. col. 486. proferunt unum Alhanasii testimonium ex epistola ad Draconlium. ubi dicil. se novisse episcopos el monachos,qui filios genuerint.

Respondeo: Nos cliam novisse permultos monachos, qui simul eliam episcopi dici volebant, cl filios genuerunt, nimirum Lutheriim. Bucerum.Martyrem . Ochinum , Oecohimpadium, Wigandum cl alios. Athanasius enim eo loco reprehendit episcopos el monachos perdite viventes,ac dicil, nonnullos reperiri, qui lilios genuerint. Nam alioqui id illicitum fuisse cx sententia Alhanasii, palet cx cohortatione ad monachos,ubi inter alia impedimenta monasticae vitae ponit, alligatum esse uxori,aut filiis impeditum.

Duodecimo loco ponit Rasilium, quem ab eruditione et doctrina magnum appellatum fuisse dicit. Profert autem unum testimonium ex libro de virginitate , ubi Basilius arguit sacras virgines , quae perdite cl flagitiose vivunt,ac dicit,longe esso praestabilius si viros habeant, iliisque subjectae sint, el ofllcium conjugale . ul decet, exerceant: ΛÏ/ıiI, inquit Martyr, *pro nobis dici potuit aptius.*

Respondeo: Non monet Basilius, ul sacrae virgines: quae flagitiose vivunt, rclicla professione nubant, sed dicil, melius fuisse futurum , si nupsissent antequam voverent. Melius enim est in statu humiliore salvari, quam in sublimi damnari.Id ita esse planum est tum cx illis verbis:iVam *si abjecto virijugo.el ad vitam,ad quam conservandae domus, et procreandorum liberorum gratia, facta est inutilis , et professae virginitati· pudenda futura csl, lota res damni plena est.El longe praestabilius esset ipsam viro conjunctam ad vitam gubernari etc.* Ubi vides nuptias suaderi . non ci, quae vovit, sed ei. quae professae virginitati pudenda futura est; tum ex eodem libro,ubi Basilius fusissime probat, sacras virgines non posse ullo modo nubere: *Virginitatem,* inquit, *professae,deinde a carnis voluptatibus incitatae, scortationis peccatum nuptiarum nomine velare volunl. non ignorantes, opinor , eliam si ignorantiam simulent, quod quae sponsi sui dexteram praeteriit: neque hujus est sponsa, quem illegitime reliquit, neque illius , cui seipsam per affectum vitiosum adjunxit, juxta leges uxor reperiri polest.VA* infra: Ae *decipiat seipsam.quod peccatum ipsi pro nuptiis reputabitur.* El infra: Λ'oη *enim locum apud ipsum habebit nuptiarum praetextus.*

Al, inquit Martyr , *Basilius cum haec scripsit, oblitus erat* sui.Sed quis credat virum tam admirabilem, qui ab eruditione magni nomen invenit, in eodem libro tam aperie secum pugnare , nec potuisse 1res paginas scribere , quin oblivisceretur sui?0mitlo quae deinde attexit Martyr in reprehensionem s.Basil'd: non enim hic quaerimus,an recte dixerit. sed an dixerit id , de quo agimus. Quamquam eliam ad refutationem calumniarum, cl ratiuncularum Martyris , salis csl scire , illum fuisse vere magnum Basilium . istum esse Petrum falso .Martyrem appellatum. Adfcri aliud testimonium ex quaesi. 13. fuse explicata , sed ad rem non perlinet , et a nobis paulo infra refutabitur in disputatione de volis filiorum invitis parentibus editis.

Decimoterlio ponit Gregorium nazianzenum, ex

quo nihil ndferre potuit contra nos. Tantum adfcrl multa , quae (licit pro se facere , quia non faciunt contra sc nimirum ubi Nazianzcnus scribil nuptias esse bonus. Adferl cliam mulla . quae dicil sc non probare , ul quod Nazianzcnus dical virginitatem hommes angelis aggregare,nuptias perturbationis, virgimlalein splendoris indicium esse , continentium in arbitrio positam , ita ul possinl conlincrc omnes , qui volunt, Haec Martyr admittere, sc non posse dicil.sed non mullum referi quid ipse admittat, modo Nazianzcnus a catholicis faciat.

Dccimoquarto ponit Hilarium,ex quo unum dumtaxat locum habere potuit , quem notus objiceret. In reliquis Hilarium rejicit cum caeleris Patribus: qui Papislis nimis aperte favent. Testimonium igilur conira nos profert Marlyr ex commentario IIIlarii in cap. 19. Mattii.ubi sic loquitur: Nobis circa *eunuchos sermo sil el voluntas; el in uno posuit naturam, in allero necessitatem. et in tertio* voluntatem. *Naturum in eo qui ila· nascitur.necessitatem in eo , qui ila factus est. voluntatem in illo . qui spe regni coelestis talis esse decreverit, cui nos similes effici, si lamen possimus, admonet. Ecce.* inquit Martyr, *is non inquit*, sf *tamen velimus; sed, si possimus, rationem habens virium uniuscujusque nostrum.*

Itespondco : Nihil Hilarius addit ad verbum Domini: *Qui polesl capere, capiat.* Dc quo loco satis multa diximus. Neque negamus habendam esse virium rationem, el eos non debere seipsos castrare ob regnum coelorum, qui nondum vires habere se sentiunt ad continendum, cl qui proinde non possunl. Tamen addimus , cos, qui vires nondum habent, el modo non possunl, posse tamen per orationem vires acquirere , quibus poslmodum poterunt si voluerint.

Alium locum cx Hilario proferunt Magdeburgenses, Cent: 4. cap. 4. col.300.ubi postquam posuerunt encomia virginitatis ex Athanasio. ila subjungunt: *Conira hanc superstitiosam opinionem videtur Hilarius in psal.* 64. *loqui : Cernimus nudis philosophos algere corporibus. Ipso etiam conjugiorum usu magistri abstinent. haeretici sicco panis cibo vivunt. Sed quis tandem otiosi hujits propositi profectus ? Totum Itoc inane , et ridiculum est. el cum ipsis superstitionis* caussis *miserabile. Deo ergo vovenda sunl contemptus corporis, castitatis custodia, jejunii tolerantia. Vota enim tantum ecclesiasticae religionis utilia sunt, quae cum el dignis Deo cautionibus et probantur.*

Ex his verbis Magdeburgcnses collegisse videntur, vovendum esse corporis contemptum.sed non extremum illum usque ad nuditatem et algorem: vovendam castitatem. sed conjugalem.non virginalem : vovenda jejunia , sed non ardua illa . quibus nonnulli solo pane vivunt. Al non hoc Hilarius dicit, sed monet, continentiam . jejunia . corporis contemptum, extra Ecclesiam nihil prodesse,multum imlein prodesse si in Ecclesia propter Deum suscipiantur, ipsique Deo voveanlur.Expiical enim illa verba psalmi: *Tibi reddetur votum in Hierusalem.* El vim facit in illis vocibus: *Tibi*, cl *in Hierusalem,* idest. Deo. el in Ecclesia. Atque inde superstitiosa vocal continentiam, cl jejunia gentilium. quia non Deo: el haereticorum, quia non in Ecclesia offeruntur. Quocirca Petrus Marlyr ex hoc loco Hilarii colligit, Hilarium sensisse, votum coelibatus debere fieri ad placendum Deo. Sed addit sibi hanc Hilarii sententiam non probari.

Decirnoquinlo ponit Epiphanium, ex quo duo b: slimonia profert, unum ex lib. de hacresib.haere-i 48. ubi sic legimus , *Nos vero non necessitate)· imponimus . verum cum bono consilio admonemus. exhortantes eum qui potesl.non autem necessitatem imponimus non potenti, neque rejicimus ipsum a vita.*

Ex his verbis arguil catholicos Petrus Martyr quod imponant necessitatem coelibatus, quia non admittunt ad sacros ordines nisi coelibes : El rnrsus, quod dicant omnes posse conlincrc, si velint: quorum ulrumque reprobat Epiphanius.Sed de hoc posteriore jam saepe diximus, quomodo verum sil quosdam posse el non posse continere. Nam non possunl. dum non habent donum . el lamen possunt absolute , quia possunl donum petere et habere. El tamen inierim non negamus . quin male faciant, qui vovent eo tempore, quo se donum non habere sentiunt, el pejus eliam faciunt, qui ejusmodi homines impellunt, aul eliam cogunt ad vovendum. De priore aulem. manifesta calumnia esi; nam etsi non admittimus ad sacros ordines , nisi coelibes . tamen sicut non cogimus ad ordines suscipiendos. ila ncc ad coelibatum profitendum.

Itaque idem ipse Epiphanius, qui neminem vult cogi ad coelibatum, affirmat non debere admitti ad sacros ordines nisi coelibes.Sic enim loquitur Epiphanius haeresi 59. *Revera non suscipit sancta Dei praedicatio post Christi adventum eos , qui mortua sua uvore secundis nuptiis conjuncti sunt. propter excellentem sacerdotii honorem el dignitatem: sed cl adhuc liberos gignentem unius uxoris virum non suscipit.* sed *cum . qui sc-ab una continuit. aut in viduitate vixit. diaconum cl presbyterum et episcopum ct hypodiaconum.*

Aliud testimonium proferunt. tum Petrus Marlyr . tum eliam Joannes Brcntius ex eodem libro liaercsi 61. ubi sic legimus : *Melius csl lapsum a cursu palam sibi uxorem sumere secundum legem et a virginitate multo tempore poenitentiam agere, et non quotidie jaculis sauciari.*

Respondeo primo : Epiphanius videlur dicere , minus malum esse nubere post votum.quam occulte ct assidue scortari : non lamen dicil, non esse malum nubere post votum,quod adversarii dicunl. el dc quo nostra controversia esi. Nam in eodem loco paulo ante Epiphanius sic aiUSancti *apostoli tradiderunt. peccatum esse post decretam virginitatem converti ad nuptias.* El paulo post. monet illud Pauli : Si *nupserit virgo , non peccavit.* inlclligi debere de ea quae nondum csl dicata D<*o. El infra, illud 1. Timolh. *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt,* dicil ma.xi mc perlinere ad virgines, quae nubere volunl posl votum.

Denique ipse cliam Petrus Marlyr. latetur Epi-

phanimn nobisciim faoere: *Numquam,* inquil. «s serai, *Epiplianium facere mecum , quod dirai esse peccalum matrimonium inire . post votum editum.* El infra:/» *co ituque mecum non convenit Epiphanius ; sed lumen in co quod illas nuptias, ct veras esse dical el licitas.* Haec die. Qui manifesto secinn pugnal, vel Epiplianium falsu pugnare secum ipsum asserit. Sam peccalum esse nuplias inire post voluin , el nuplias esse licitas post voluin pugnantia sunt: ulrumque IribuilMartyr Epiphanio, qui lumen constanter primum assent semper, alterum numquam.

Secundo dico: Probabile esse, Epiphaniam non voluisse i ni dicere , minus malum esse nubere posl voluin , quam scorlari, sed horlalum esse ad nuplias cos, qui sino volo perseverabant in co.elibatu, cl lamen flagitiose vivebant ; nam in co loco distinguit duo genera virginum. Unum corum, <jui ex electione, el professfone.ac volo virgines erani, el de his saepius repclil, nun licerc sine gravissimo crimine posl dicatam Deo virginilalein converti ad nuplias. Alterum eorum,qui lempore adolescendae non invenerunt commodas nuplias,et ideo quasi necessario permanserant loto eo lempore coolibcs. deinde cum jam provecti essent aelale,erubescebant converti ad nuptias.atque idcirco coclibcs permaneredccreveranl:inlcrim tamen occulte scori.ibanlur.et coram hominibus virgines erani,coram Deo nequaquam. Dos ergo horiatur, ul agant poenitentiam propler amissam per fornicationem virginitatem , el ad matrimonium confugiant, magisque timeant Dei condemnationem quam hominum judicia.

Itaque cum ail Epiphanius:*Melius esi unum peccalum habere, quam mulla,* non vult dicere, melius csl peccare semel nubendo posl volum, quam saepius scorlari, sed melius esse post unam fornicationem transire ad nuplias , quam, coelihem manendo exponere se periculo assidue scortandi. El cum horlalur cum, qui a cursu lapsus esi, ut uxorem accipiat, non vocal cursum Voluin coelibatus, sed ipsum coelibatum, quem ille longo lempore libere servaverat, cl postea per fornicationem corruperat. Hoc dico valde esse probabile , tum quia verba Epipbanii hunc sensum patiuntur,tum eliam quia non csl ci lil ih Epiphanium hortari voluisse ad id, quod ipse Lietur esse contra aposlolicas sanctiones.

Decimosexto proponit Petrus Martyr Chrysoslomum, ex quo nihil adferl, nisi laudes nuptiarum, quae nihil caussae noslrae ollleiunl.Sed Jlagdeburgeuses Cent. 5. cap. 4. cul. 444. producunt testimonium Chrysoslomi ex oratione de cohabilatione regularium mulierum cum viris , ubi hortatur virgines sacras . ul potius aperte nubant, quam cum vins ila cohabitent: *Nam illas nuplias,* inquil. *neque beus condemnat, neque homines reprehendunt. Honesta enim res csl, neminem offendens, neminem laedens. Virginitas aulem illa cum vins plusquam stuprum ipsum ab omnibus arguitur,*

AI non salis fideliter haec verba Magdeburgenscs retulerunt. Siquidem omiserunt ea, quae proxime praecedunt: ex quibus apertissime colligilur,Chrysostomum loqui de nuptiis,quae votum praecedunt, non de iis, quae illud sequuntur. Sic ait : Aium si *habere cohabilalores concupiscis, non oportebat virginitatem eligere,sed ad nuplias transeundum erat. Mullo enim melius sic nupsisse . quam illo modo virginem profiteri,fuisset;nam illas nuplias neque Deus condemnat etc.* Et infra: *Siconcupiscunt virum . et nuplias , quis prohibebat,* cl /i*bcrtalem adimebat, ne hoc facerent ?* Haec ille. Loquitur ergo Chrysoslomus, quumodo Cyprianus et Basilius loquebantur, de eo,quod debuisset fleri ante votum , non de eo, quod post votum Heri debuit. Idem enim Chrysoslomus in opisl.G.ad Theodorum, diserte dicil matrimonium post vola monastica non matrimonium , sed quid adulterio pejus esse.

Exstat apud Chrysoslomum alius locus, qui contra vola objici potuisset.quamvis eum non legerim ab aliquo adversariorum notatum fuisse, lib. 3.adversus vituperatores viiae monasticae . sub finem ila loquitur Chrysoslomus : *Ergo ne intempestive liberos nostros ab deserti commoratione revocemus,verum studii coelestis disciplinam in eis solidam permittamus . altisque radicibus arbust i firmari. elsive decem annos . sive eliam viginli nutriendi illi sini in monasterio , non perturbemus.* Ex his verbis colligi videlur, non fuisse monachos volis adstriclos , aut cerlc vola ipsa libera fuisse Chrysoslomi aelale , quandoquidem domum ex monasterio redire poterant.

Ilespondeo: Duo erant genera hominum . qui in monasteriis eo lempore vivebant. Alii enim monaslicen profitebantur, cl hi volis adslricli erani, nec redire poterant ad negotia saecularia.Alii solum ad tempus in monasteriis degebant,non tam ut monachi lièrent, (piam ul in pietate el virtutibus exercerentur. Hi vero nullis volis alligali erant,cl cum volebant abire ex monasterio,poleranl.De his ergo posterioribus hoc loco Chrysoslomus loquiiur.Quod etiam ex eo cognosci potest, quod omnes cives horiatur, ul ad monasteria filios suos initiant,nccnon, ul ipSi eliam, licet conjugali,eo se conferanl, ibique aliquandiu commorenlur. Dc prioribus loquitur s. Basilius cap. 21.Constitutionum,ubi mullis rationibus oslcndil non licere monacho domum redire, ipse eliam Chrysoslomus in cpisl. 6. ad Theodorum: *Equidem fleo,* inquil, *non quod paternarum rerum sollicitudinem geras , sed quod negligenda calcaveris quidquid ante de pectore Christo spoponderas. Ad haec inhorresco,his angor el crucior ; propler ista formido non immerito. Ul enim non objicitur desertio militiae,non militanti; ila is. qui semel coeperit esse miles, cum deseruisse detegitur . poena ultima dignus judicatur,* liem Theophylaclus in cap. 8. Mallii. Si *autem,*inquil,*illi neque, patrem sepelire, licuit, vae his.qui monaslicen professi ad mundana regrediuntur negotia.*

Decimosepiimo ponit Petrus Martyr Ambrosium, ex quo quia nihil adferre potuit contra vola continentiae. invehitur in ejus libros de virginibus plane aureos el dulcissimos.Dicil Ambrosium sibi ipsum non constare , quod nunc doceal virginilalein non imperari , Sed consuli : nunc vero ipse idem

cam imperci, cum prohibent virgines Deo sacratas nubere.Sed non intclligit isle falsus Martyr carnali amore caecatus , neque quod loqualur , neque dc quibus affirmet. Aliud enim est imperare virginitatem, aliud eam exigere ab eo, qui sponte se obligavit. Denique libros illos de virginibus,qui tantopere displicent Petro Martyri, s. Hieronymus mirifice laudat in epist. 22. ad Eustochium.

Decimooclnvo ponit Hieronymum, ex quo unum locum profert cx epist; 8. ad Demetriadem.Deinde acerbe salis reprehendit libros s.Hieronymi adversus Jovinianum. Sed posteriori objectioni sal est opponere s. Augustinum, qui in epist. 29. ad Hieronymum. libros illos contra Jovinianum suavissimam el praeclarissimam disputationem appellat. Necnon ipsum Hieronymum, qui in apologia pro libris suis contra Jovinianum. eas calumnias, quas nunc Petrus Martyr profert, jam ante refutavit.

Porro leslimonium in cpisl.ad Demetriadem.hoc est: *Sanctum virginum propositum, ct coelestis, angelorumque familiae, gloriam . quarumdam* noii *bene se agentium nomen infamat. quibus aperte dicendum est . ut aut nubant. si se non possunt continere, aut contineant, si nolunt nubere.* Haec *verba,* inquil Martyr, *non possunt intelligi de iis qui nondum voverint. Quia nemo honestas aliquem ordinem nisi fuerit in illum adseriptus. Nullus turpi vita infamasset apostolos. nisi inter cos fuisset annumeratus.*

Bespondco : Loquitur s. Hieronymus de ancillis sacrarum virginum nobilium. I>ant enim quaedam virgines sacrae focminue nobilissimae, quae domi suae vivebant . cl mullis ancillis comitatae procedebant. Saepe aulem flebat,ut aliquae ancillarum, quae quidem nullum habebant votum . parum pudice vivendo dominas infamarent. Sic enim pergit ibidem Hieronymus post verba citata : *Digna res risu, immo planctu . incedentibus dominis, ancilla virgo procedit ornalior.ul pronima consuetudine quam incomptam inderis . dominam suspiceris.* El paulo superius: *.Vores cnim.et studia dominarum plerumque ex ancillarum et comitum moribus judicantur.*

Porro ancillas virginum sacrarum non fuisse omnes sacras virgines, perspicuum est cx cpisl.22. ad Eustochium ; ubi monet virginem Eustochium, ulex ancillis , si qms habeat ejusdem propositi , eas magis honoret, el ad mensam suam adhibeat, ul carum honor aliarum sil invitatio. Ubi eliam addit haec verba de ancillis, (pias dixerat invitandas ad continentiam cx aliarum honore. Si *quae dissimulat. el servitutem refugit illi apostolum legito, melius csl nubere, quam uri.* Ubi docel. osse quidem provocandas ancillas ad propositum continentiae, sed non esse cogendas.

Aliud testimonium cx Hieronymo proferri potuisset; sic enim loquitur ad sacram virginem in cpisl. 47. dc vitando suspecto conlurbenio: Si *virgo es. quid times diligentem custodiam ? si corrupta . cur non palam nubis ?* Esse aulem virginem sacram,quam alloquitur.palet cx verbis illis ejusdem epistolae : *Non tibi displiceat ejus conversatio , quae te sponso tuo virginem consecravit.*

Bespondco : Loquilur Hieronymus dc quadam virgine , quae non in monasterio publice professa fuerat (nam in eadem epistola hortatur eam, ut se conferat ad monasterium) sed privalim voverat continentiam , ul en lempore mullae facere solebant; ac deinde relicta maire vidua,juveni cuidam adhaeserat, et cum eo vivebat non sine suspicione impudicitiae. Hanc ergo Hieronymus monet.ul potius aperte nubal, quam perpeluo cum aliorum scandalo impudice vivat. 2\cque ila hoc monet, quasi peccalum non sit, quod adversarii volunt, nubere post votum , sed quia minus peccalum sit, el prudentia ac ratio doceat, ex duobus malis minus esse eligendum. Quod aulem s. Hieronymus malum esse putei. nubere posl votum, non negal Petrus Martyr . cum id millies répétais. Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum, el aliis in locis,sed praeterea id ipsum habemus hoc loco ; nam postquam dixerat: Si *corrupta es.cur non palam nubis?* Ita subjungit: *Neque, vero hoc dico.quod post peccalum tollam poenitentiam.ul quod male coepit.male perseveret, sed quod desperem in istiusmodi copula divulsionem.* Hoc csl. non horior ul nubas . quia cupiam in eo . quod male coepisti fornicando . male perseveres nubendo . el non potius cupiam poenitentiam el emendationem ; sed quia despero te posse separari a viro , ideo malo , quod minus est malum . ulmarito adhaereas, non fornicario.

Est autem hoc loco observandum . nuplias post votum simplex . de quo Hieronymus loquilur, licet sine peccato contrahi nequeant.tamen veras nuptias cssciel ideo aliqun modo minus malum esse, nubere post votum ejusmodi, quam assidue fornicari. tum ob fidem conjugii, tum ob prolem legitimam, tum ob alia bona: lamen eliam aliquo modo, ul nos supra diximus, esi majus malum sic nubere. quam fornicari, quia, qui ila nubit.reddit se inhabilem ad votum servandum, quod non facit, qui fornicatur.

Decimonono ponit Augustinum, quem in primis fatetur adversari sibi . el suis Lulheranis apertissime : sic enim ait : *Haec omnia votorum genera . idest. virginum, viduarum, conjugatarum, vult Augustinus et firma, et valida esse, Haut gravissim" peccent. qui post ea nuncupata, matrimonia contraxerint.* El post testimonia allata subijungit: *Ista vir Dei scribit, ul homo deceptus.*

At cur non sit verisimilius decipi Martyrem.quam illum virum Dei. qui etiam adversariis testibus doctissimus atque sanctissimus fuit? Adferl deinde duo loca pro se. Unum ex libro de sancta virginitale. cap. 40. el 41. ubi Augustinus dicit, impossibile esse, aut valde difficile inlelligcrc. cur Dens uni det continentiae donum, alteri non det.Ex quo loco colligit Martyr, non posse omnes qui volunt . hoc donum habere. Si enim omnes qui volunt haberent donum, non esset difficile inteHigerc . cur uni daretur, alteri non daretur. Caussa enim esset, quia unus vult, alius non vult.

Alterum testimonium sumitur ex lib. dc bono viduitatis cap. 9. el 10. el ex cpisl. 70. ad Bonif.i·cium, ubi s. Augustinus docel, nuptias post volutu ratas esse. ac. veras, nec debere dissolvi.

Tertium leslimonium additBrenlius ex lib.de bo-

no conjugali, cap. 21. ubi s. Augustinus non nuclei anteponere virginitatem sancti Joannis, conjugio Abrahac.

Addo ego quartum testimonium ex lib. dc sancta virginit. cap. 34. ubi sic loquitur s. Augustinus dc virginibus quibusdam sacris : Hae nubere volunt. el ideo non nubunt, quia impune non possunt, quae melius nuberent, quam urerentur.

llcspondco ad primum testimonium . el dico : S. Augustinum loqui de dono continentiae. non quo sit, ul aliquis continere possil , quod nemini negari dicimus, sed quo sit, ul re ipsa aliquis contineat: quod non datur, nisi is , quibus Deus dandum esse judicaverit. lAequc esl hoc proprium dono continentiae, sed commune cum dono fidei, dilectionis. perseverantiae, aliisque donis ejusdem generis. Siquidem omnes justi vere perseverare possunt, si velint, cl lamcn impossibile est inlclligere,cur Deus uni justo det perseverantiae donum, ita ul reipsa infallibiliter perseveret. alium cadere sinat, ncc del ei eam gratiam, qua efficaciter perseveret: lib. dc spiritu el lilera cap.34. *Jam si ad illam profunditatem*, inquil, *scrutandam quisquam me courctet. cur uni ita suadetur, ut persuadeatur , alteri non item , duo inierim occurrunt quae respondere libeat : 0 altitudo divitiarum.* Et : *Non est iniquitas apud Deum.* Sed de lus alibi disputandum est.

Ad secundum dico, Augustinum voluisse quidem nuptias posl volmn esse veras nuptias , sed simul asseruisse (quod Petrus Martyr non negat) gravissime peccare eas,quae post votum nubunlisic enim ait lib. de bono viduitat. cap. 9. *Damnantur tales viduae. non quia conjugalem lidem posterius inierunt,sed quia continentiae primam fidem irritam fecerunt.* El cap. 11. *Non possum dicere a proposito meliore lapsas, si nupserinl.foeminas, adulteria esse, non conjugia, sed plane non dubitaverim dicere,lapsus el ruinas a castitate sanctiore, quae vovetur Deo, adulteriis esse pejores.* Haec ille.Itaque testimonium Augustini nihil cilicii contra id . quod nunc defendimus , non licere nubere poA votum.

Sed instat Petrus Martyr: In co saltem conlradicilis Augustino, quod matrimonia monachorum cl sanctimonialium irrita esse decernitis.

llcspondco: Convenit inter theologos, matrimonium post votum simplex continentiae illicitum quidem esse, tamen ratum, nec dirimendum: post votum soiemne nullum esse. Sic enim Innocentius I. doccl in epist. 2. et post eum Gelasius in episl. I. ac lolclanum concilium 1. can. 16. Utrum .intern post soiemne votum, nullum sit matrimonium jure divino el naturali, an solum jure ecclesiastico, quaestio esl. Nam Albertus . b. Thomas , b. Bonavenlur i, llichardus cl Durandus in l.dist. 38. et Dominicus a Solo lib. 7. dc justitia el jure, quaesi. 2. ari. 5. volunt jure divino . ac naturali matrimonium nullum esse, si post votum soiemne

i i; ti .iur. Atque hi dicerent s. Augustinum de \ <do simplici tantum esse loquulum.nou dcsolein- III, ul i liam s. theronym. in episl. 47. de vitando :,usp<*' lt> contubernio. Contra vero, s. Basilium in lib. de virginit. el Chrysoslomiim in cpisl. 6. ad Theodorum, de voto .solemni.

AlScolusel Paludatius in 4. disl. 38. et Cajolanus in 22. q. 88. ari. 7. el omnis schola jureconsultorum. ul refert Panormitanus in cap. *Rursus* Qui clerici vel voventes, asserunt sold jure ecclesiastico matrimonium irritum esse, quod post votum soiemne contrahitur. Atque hi Augustinum et Hieronymum, vel de volo simplici locutos esse dicerent, vel de solemni secundum regulas juris divini ac naturalis. Decretum enim ecclesiasticum, quo inhabiles fiunt ad matrimonium,qui votum habent soiemne. ad eorum notitiam non pervenisse. 1'traque sententia probabilis est ; ncc est nostrae considerationis hoc loco quaestionem istam definire.

Ad tertium dico : S. Augustinum eo loco non conferre virginitatem cum .conjugio absolute , sed virginitatem unius personae cum conjugio alterius personae. Etsi enim absolute virginitas longe excellat conjugio, ut Augustinus , cum alibi saepe, Ium in ipso libro de bono conjugali, cap 23. affirmat: tamen potesl fieri, ut virginitas conjuncta sil in uno homine cum minore charilale , humilitate, aliisque virtutibus, quam conjugium in allero homine. Idcirco non possumus anteponere virginem conjugato, nisi constet in caeleris virtutibus illos esse pares.

Ad quartum dico: S. Augustinum eo modo esse loquulum , quo s. Hieronymus in episl. 47. nimirum minus malum esse aperte nubere ei, qui simplex votum habet, quam perpetuo occulte fornicari.

Vicesimo adducit Leonem, ex cujus operibus unum testimonium profert ex epist. 87. alias 85. ad episcopos Africae,ubi Leo ita loquitur: Dicente *apostolo . ut inter alias christianismi regulas* is *episcopus ordinetur . quem unius uxoris virum fuisse, aut esse constaret, tam sacra semper habita esl ista praeceptio , ut etiam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur servanda conditio.* Videtur enim hic dicere s.Leo,non modo posse episcopum ordinari, qui uxorem habuerit, sed etiam qui habeat ; cl praeterea posse episcopum , qui non habet uxorem , eam ducere, si voluerit.

Sed ad hoc testimonium jam respondi in disputatione de coelibatu sacerdotum. Admittimus enim episcopum fieri posse, qui uxorem habeat, modo ab ca se continere deinceps velit. Posse autem episcopum uxorem ducere numquam sensit, vel scripsit s. Leo; siquidem in codicibus emendatio* libus non habetur: *De muliere sacerdotis eligenda.* sed, *de muliere sacerdotis eligendi.* Jubet cnim s. Leo, ul non solum arceatur a sacerdotio , qui plures uxores habuit, sed eliam is qui unam habuit, quae lamcn allerius antea fuerit. Consule episl. 84. ad Anastasium, ubi disertis verbis Leo docet, non modo episcopum, sed etiam presbyterum, diaconum el subdiaconum debere innuptum esse, vel continentem.

Postremo loco adducit Petrus Martyr Grcgorium I. qui lib. t. epist. 42. ita scribit: *Ante triennium omnium Ecclesiarum Siciliae subdiaconi prohi-*

Lili fuerunl,ul more romanae Ecclesiae suis uxoribus non miscerentur, quod mihi durum alquc incompetens (**impium pro incompetens , Petrus Martyr legere maluit ad rem exaggerandam**) *videtur. ul qui usum continentiae non invenit,neque castitatem promisit, compellatur a sua uxore separari,atque hoc, quod absit, in deterius cadat.* **Ex his multa deducit Martyr, quae adversus catholicos pugnare videntur.**

Primum esl, romanum pontificem.qui prohibuerat. ne subdiaconi Siciliae suis uxoribus miscerentur. fecisse contra nicaenam synodum . quae Paphimlio auclore decrevit, non esse clericis prohibendam propriae uxoris commercium. At fabulam istam paphnulianam in disputatione dc coelibatu sacerdotum evidenter , ul arbitror, confutavimus. Praeterea, si unius romanus pontifex praeceptum paulo durius cl incompetens, ul s. Gregorius dicit, imposuit, mox illud a successore temperatum fuit.

Secundum est. non fuisse eo tempore volum annexum sacro ordini. Gregorius enim dicit, durum sibi esse visum.ulsubdiaconi caslitalem tenere cogerentur. qui non promiserant.Al si in Sicilia subdiaconi non vovebant, num alibi nusquam vovebant? Immo abusus eral, quod in Sicilia non voverent. Atque idcirco ibi s. Gregorius jubet, moneri episcopos, ul nullum ordinent subdiaconum, qui non antea continentiam voveat.

Tertium est. lyrannidem hanc a romana Ecclesia coepisse, in orientali aulem seu gracca Ecclesia ejusmodi usum non fuisse. Sed mendacium apertissimum est, non fuisse usum continentiae subdiaconorum, alquc ordinum eliam superiorum in orientali el gracca Ecclesia ante lempora s.Gregorii. Contrarium enim discrlis verbis docent Epiphanius haeresi 59. Hieronymus lib. in Vigilanlium. Leo episl. 81·. ctalii (pios supra citavimus in disputatione de coelibatu sacerdotum.

Quartum esl, Grcgorium. licet admodum superstitiosum, vidisse lamcn hoc esse durum cl alienum a pietate, cl moderari conatum . non lamcn potuisse quantum volebat, ob canones el decreta. Sed quod sanctissimum virum admodum superstitiosum Petrus Martyr vocal, facit more suo. Quod ait cum vidisse hoc esse alienum a pietate, mentitur, ul solet. Non enim impium . sed incompetens Gregorius esse dixerat praedecessoris sui decretum. Quod addil s. Grcgorium moderari conatum canones praedecessorum, sed non tantum fecisse quantum voluisset, plane divinat, tel somniat potius. Gregorius enim . ul summa potestate , ila eliam summa libertate utebatur in iis , quae ad Dei honorem , et Ecclesiae utilitatem perlinere videbat.

Adierunt alii quidam adhuc unum testimonium cx Gelasio papa. Is enim epist. l.ad episcopos Lucaniae, cap. 23. de viduis , quae continentiam voverant. loquens. ail: *I\os talibus nullum laqueum debemus injicere, sed solum adhortationes praemii sempiterni, poenasque proponere divini judicii, el ul nostra sit absoluta conscientia, ct illarum pro se rationem Dei reddat intentio.***Haec ille.**

llcspondco; Laqueus, de quo Gelasius loquitur, non est, ul adversarii credunt, nuptiarum prohibitio iis quae voverant, sed iis quae non voverant. Nam ante dixerat Gelasius eas. quae voverunt.non posse nubere sine peccato; *Sicut.* **inquit .** *si se continere non poterant, secundum apostolum nullatenus nubere vetabantur : sic habita necum deliberatione . promissam Deo pudicitiae fidem debent custodire.* **Vull igitur Gelasius non debere cogi viduas ad vovendum.sed exponenda illis esse, el praemia si voveant el reddant,et supplicia si voveant cl non reddant.**

CAPUT XXXV.

Quod juniores vovere possint.

Sequitur disputatio quarta de iis,qui vola monastica suscipere ac nuncupare possunt. Quatuor sunt genera personarum, quibus prae caeleris adversarii negant facultatem hujusmodi vola suscipiendi. Primo, juniores. Secundo , liliifauulias invitis parentibus. Tertio, conjuges ex consensu mutuo. Quarto, conjuges ante matrimonium consummatum, invito allero conjuge.

De primo. Luiherus lib. de votis monasticis ail: nou oportere viros admillore ad vola monastica.nisi post annum 10. vel 80. Similiter in Confessione Augustana, ari. 27. conqueritur, quod pueri permittantur Qeri religiosi. Calvinus lib. 4. Institui, cap. 15. § 19. dicit olim nefas fuisse ante annum GO. admiUcre foeminam ad votum continentiae. Martyr in lib. de coelibatu, el volis camdem querimoniam rénovai. Probant cx illis verbis I. Tim. *o. Adolescentiorcs viduas devita,* **vel ul esl iu graeco** *zayi'.-cÀt* **rejice, cl** *Volo juniores nubere , inatresfamilias esse etc.* **possumus addere duos veteres canonestnam concilium romanum sub Sylvestre, can. 10.prohibet vetari sanctimoniales ante annum 72. cl beatus Gregorius lib. 3. epist. II. velat sanctimonialem velari ante annum 60.**

At his non obstantibus dicimus duo. Primo ad vota suscipienda continentiae, obedientiae el pautertatis. requiri quidem eam aetatem , iu qua sil usus liberi arbitrii: sed ubi is adfuerit.in quacumque aetate licere talia vola nuncupare. Probalur primo Scriptura, Tlircn. 3. *Itonum est viro , cum portaverit jugum ab adolescentia sua.* **Mattii. 19.** *Sinite parvulos venire ad me.*

Secundo exemplis: nam Joannes Baptista a puerilia fccessil in eremum, Luc. 1. B. .Maria adolcscenlula vovit perpetuam continentiam , ul supra demonstravimus, b. Antonius. Paulus 1. eremita , llilarion. Benedicius, Bernardus, Franciscus, aliique permulti in adolescentia monachi facti sunt, ul patet ex Alhanasio, Hieronymo. Gregorio cl Bonavenlura, in eorum sanctorum vilis. Pari ralione omnes fere sanctae virgines, quos Ecclesia publice colit, adulescentulae voverant continentiam, ut

Thccla, Agnes, Cecilia, Agatha, Lucia, Clara. Catharina, elaliae propemodum infinitae.

Terlio probatur ex Patribus. Athanasius de humanitate Verbi,dicil eliam pueros virginitatem profiteri doctos esse a Christo. Basilius in quaestionibus diffuse explicatis , quaesi. 15. disputat in qua aetate recipiendi sint homines ad vola monastica, cl respondet, in prima aetate esse recipiendus pueros ad monasterium, sed non esse admittendos ad professionem, nisi ubi coeperint liberum habere usum rationis. Ambrosius lib. 3. de virginibus : Aon *ergo* , inquit, *acias rejicitur flor renitor , sed animus examinatur.* Ac *certe Theclam non senectus . sed virtus probavit. El hinc quid plura contexam, cum omnis acias habilis Deo , perfecta sit Christo ? Nec mirere in adolescenlulis professionem , cum legeris in parvulis passionem.* An *dubitamus si eum usque ad continentiam sequatur adolescentia, quem usque ad mortem confitetur infantia?*

Hieronymus in epist.ad Eustochium de virginil. docet, in coenobiis fuisse suo tempore homines omnis aetatis, pueros , viros, senes. Augustin, de sancta virginil. cap. 36. *Sed,* inquit.respice *agmina virginum , puerorum, puellarumque sanctarum. In Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi a maternis uberibus pullulavit. nomen, tuum ad loquendum linguam solvit,nomen tuum velql lac infantiae suae suxit infusum. Non potest quisquam cx hoc numero dicere , qui prius fui blasphemas el persequulor.Immo eliam quod nonjussisli.sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti dicens,qui potest capere, capiat, arripuerunt, voverunt, et propter regnum coelorum seipsos. non quia minatus es, sed, quia hortatus es, castraverunt.*

Secundo dicimus ad professionem publicam, expcclandam eliam eam aetatem, quam leges Ecclesiae praescribunt, quae pro temporum el locorum diversitate variae cxlilcrunl.Nam concilium caesarauguslanum , cap. till. el agatbense cari. 13. jubebant exspectari annum 40. antequam mulieres publicam professionem emitterent. Concilium aulem carlhagincnse 111. can. 4. jubebat exspectari annum 25. Quod expositum csl in concilio milevilano can. 26. debere inlclligi. nisi aliqua necessitas cogat ante illud tempus virginem velari. B.Gregorius lib. 1. epist. 18.in insulis ubi est molestior habitatio, jubet ne recipiatur aliquis ad monasticam professionem ante annum 18,ex quo recte deducunt canonislae, in aliis locis posse recipi in minori aetate, nimirum anno 14. quam aetatem definiunt mulli canones, ul cap. *Ad nostram,* cl cap. *Significatum.* extra de regularibus.

Porro concilium trullanum, can. 40. el concilium triburiense, can. 24.permitlunt professionem eliam ante annum 12. se<! nostro tempore concilium tridcnlinum, sess. 23. cap. 15. statuit professionem non debere fleri ante annum 16. quam aetatem eliam olitn definierat s. Basilius, ul testatur concilium trullanum cap. 40. ex quibus apparet numquam in Ecclesia fuisse consuetudinem , aul legem, ut exspectaretur annus 60. vel 80.

Ad argumenta. Illud Apostoli: *Adolesccntiores devita,* seu rejice, inlolligilur a numen) earum viduarum, quas Ecclesia alebat, non a volo continentiae. Solum enim anus 60. annorum, quae sripsas alere non poterant, voluit apostolus nutriri sumptibus Ecclesiae.

Al.inquit Petrus Martyr,si juniores arcebat Paulus a convictu earum viduarum, quas alebat Ecclesia propter periculum incontinentiae , cur non ob eandem caussam arcendae sunt a volo?llcspondeo, quae alebantur ab Ecclesia, vovebant eliam continentiam. turpius autem fuisset deficere a volo aliquam cx iis, quae publice alebantur ab Ecclesia, quam ex aliis; idcirco nolebat apostolus recipi juniores ad numerum earum, quae ab Ecclesia alebantur. Illis autem verbis : *Volo juniores nubere,* opponimus aliud, volo, ex 1. Cor. 7. *Volo omne» esse sicut meipsum,* idesl. continentes.Cum enim istae voluntates contrariae sini,oportet dicere neutrum adferre praeceptum, el absolute quidem apo slolum cupivisse, ul omnes continerent, tamen quia nonnullae bonum propositum deseruerant, coepisse opiare , ul junioree quae non viderentur perseveraturae, potius nuberent . quam voverent. Vide quae de boc loco diximus supra cap. 30.

Ad illud concilii romani dico primo, locum esse corruptum, ct inlelligibilcm, el fortasse inulta minorem annorum numerum debere poni pro 12.Dico secundo . loqui concilium non dc omnibus virginibus, sed dc illis solum quae antequam profileronlur, viros petierunt, ulipsa verba concilii indicant. illae enim diutius quam caclcrac probandae videntur.

Ad Gregorium dico.eum loqui de sola abbatissa. Sic enim *<dl:Juvenculas abbatissas fieri vehemçn tissime prohibemus. Nullam igitur fraternité» tua, nisi sexagenariam virginem , cujus aetas hoc, atque mores exegerint, velari permittat.*

CAPUT XXXVI.

Licere filiis ingredi religionem parentibus invitis.

Dc secundo, an videlicet filii invitis parentibus fieri possint religiosi. Lutherus in lib. de volis monasticis dicit, non posse filios, quamvis maximae aetatis sint, ingredi religionem sine consensu parentum, si adhuc supersint. Idem docent Magdeburgenses Cent. 4. cap. It), col. 1304. el Cent. 6. cap. 6. col. 354. el Martyr in lib. dc coelibalu. el volis. Ratio eorum prima est. quia praeceptum de obediendo parentibus, in omni nclalc obligat, et sicut non licet ulli vovere, quod non obcdiel parentibus, ila non licet vovere aliquid cis invitis. Secundo, quia uxor non polesl ingredi religionem sine consensu viri, nec servus sine consensu domini, ergo nec filii sine consensu patris, et confirmatur cx concilio gangrensi, cap. 16. *Quicumque filii a parentibus praetextu divini cultus*

abscedunt, nec debitam reverentiam dependunt illis, anathema sint. **Contrarium docet b. Thomas in 2. 2. quaesi. 88. ari. 8. ad 2. el antea idem probaverat exemplo suo, quippe invilis el repugnantibus maire el fratribus, ordinem praedicatorum professus csl.**

Nos breviter respondemus , licere liliis invilis parcnlibus ad religionem Iransire. duabus servatis conditionibus. Una, ul ad annos pubertatis pervenerint. Porro puberius in viris csl anno 14. ul habemus cap. I. de regularib. in 0. m focminis anno 12. ul habemus can. Puella, 20. qu. 2. Altera conditio esi, ul parentes non sini in iuli necessitate, ul sine liliorum auxilio vivere non possint. Tunc enim lenenlur ex praecepto Dei , parentibus adesse.

Probalurjam haec sententia , primo Scripturis. Etsi emm hoc Scripturae discrie non docent,tamen eis valde conforme esi. Genes. 12. *Egredere de dumo tua,et de cognalioije tua,et de domo patris tui.* **Oculer.** *W.Qui dixit patri suo el matri suae: Eescio vos: el fratribus suis: Ignoro illos. Hi* **custodierunt** *eloquium tuum, el pactum tuum servaverunt.Vb'* **Moyses in laudibus levilarinii pomi quod parcnlcs el fratres deseruerint, ul beo liberius vacareul. Unde glossa inlerlinearis exponit, qui dixerunt: nescio vos , patri cl matri cursum mentis impedientibus. Item psal. 44.** *Obliviscere populum luunt, el domum patris tui, et concupiscclrex decorem tuum.* **Item Malth. 10. Qui** *amal patrem* **rei** *matrem plus (piam me , non esi mc dignus.* **El Lucae 9. non permisit Dominus cum, quem vocabat,ul iret domum ud salutandum, vel ad sepeliendum parentem.**

Secundo sacris canonibus; nam in concilio lolclano X. cap. ull. *Parentibus,* **inquit,***(Mos religioni tradere non amplius . quam usque ad quartumdccimum eorum aetatis annum licentia poterit esse. Postea vero , an cum voluntate, parentum . an suae devotionis sit solitarium votum , eril/iliis licitum religionis assumere cultum.***Item 20. quaesi. 2. can. Puella.qui sumptus est ex concilio triburiensi, can. 24.** *Puella* **, inquil. si** *ante duodecimum aetatis anuum sponte sua velamen sibi sacrum assumpserit, possunt statim parentes vel tutores id. facium irritum facere, si voluerint. Si vero in fortiori, aetate adolesccntula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi,* **hem cap.Cum** *virum,* **de regularib. . Clemens 111.loquens dc puella nubili:** *Tunc .* **inquit,** *quia liberum habet arbitrium in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.*

Terlio, testimoniis Palnim.Cbrysoslomus in fine lib. 3. conlra vituperat, vitae monasticae: *Sin autem,* **inquil, alloquens parentes,***vos contenderitis, filii quidem si fuerim egregia virtute praediti, diamsi nolueritis , ad hanc pervenient philosophiam monasticam, sempilernisque gaudiis fruentur: Vos autem infinitos , vobis ipsis cruciatus congeretis.* **Idem homil. 84. in Joan.** *Cum spiritualia,* **inquit.***impediunt parentes,nec agnoscendi quidem sunt.* **Similia habet in cap. fi. epist. ad Ephes. in illudtFilii** *obedite parentibus in Domino;* **vull enim additum esse,** *in Domino,* **quia non debemus cis parere, cum pietatem impediunt.**

Thcophylaclus in cap. 10. Joann, in illud: Ecce malcr tua; *Oportet,* **inquil,***quidem parcnlibus ad pietatem obsistentibus non parere: non obsistentibus autem omni cura servire.*

Ambrosius lib. 3. de virginibus loquens de illis, quae invilis parentibus profitebantur , non arguit ipsas,sed eorum parentes,qui vim facere conabantur , quos dicil esse pejores gentilibus, qui filias praemiis ad virginitatem invilabank/llic *praemiis,* **inquil.** *revocantur a nuptiis: hic ad nuptias coarclabunlur injuriis? Illic violentia (it ut capiantur ? hic (ici violentia ne profiteantur ? Et potest esse patientia sacerdotum,ut non vel morte oblata, si ila necesse est, integritatis sacrificium vendicent?*

Hieronymus in epist. dc suspecto conlub. St *quis,* **inquil,** *te corripit,quod sis chrisliuna.quod sis virgo, non cures quae matrem deserueris, ut in monasterio inter virgines viveres: talis detractio laus fua est. Item crudelitas ista pietas est. illum enim praefers matri, quem praeferre juberis cl animae tuae.***Idem ad llehodorum.quae prima esi omnium:** *Licet,* **inquit,** *parvulus ex collo pendeal nepos , licet sparso crine ct scissis vestibus ubera.quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine paler jaceat, percalcalo perge patre,siccisque oculis ad vexillum crucis evola.Solum pietatis genus csl. in hac re esse crudelem.* **Idem in vila Malchi testatur , cum, cum a parentibus ad nuptias minis cl blanditiis cogereiur, eis invilis, ad monasterium se contulisse.**

Augustinus in cpisl. 38. ad Letum, qui a maire impediebatur, ne ad vitam perlectam sequeretur : *Sed quid ,* **inquil, dicil , aul** *quid allegat? forte decem illos menses.quibus viscera ejus onerasti, cl dolores parluritionis,* **ac** *labores educationis? Hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, ul in vitam aeternam invenias eam. Hoc memento.ul oderis in ca.si diligis eam.st Igro Christi es, si turris fundamenta posuisti.*

Gregorius Turonicus in vita Leobardi cl Pappulae , laudat eus . quod tam ille , quam illa , invitis parentibus, monasticam professionem susceperint. Gregorius hoinil. 37. in evangclia , in illud : Qui *non odit patrem* **etc. inquit, Quos,** *adversarios in via Dei patimur.odiendo el fugiendo nesciamus.*

Denique b. Bernardus epist.3. quam scribil nomine lleiiuc monachi ad parentes ejus : *Sola,* **inquit , caussa ,** *qua non licet obedireparentibus , Deus est. Ipse enim dicil. qui amat patrem, aut matrem plus quam me , non est mc dignus, Si vere mc, ul boni,et pii parentes diligitis,quid me Patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, el ab ejus servitio, cui seri ire regnare est,retrahere lentalis? Verum nunc cognosco .quid inimici hominis domestici ejus.In hoc vobis obedire non debeo, in hoc non agnoscô vos parentes sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad meum atque vestrum,immo universorum Pultem. Alioqui quid mihi el vobis?quid a vobr; habeo, nisi peccatum, et miseriam etc.*

Unario, probatur rationv b. Ambrosii lib.de vir-

ginibus: *Cui licet,* inquit, *maritum eligere, cur non licet Deum* prae/erre? Al licet filiis parentibus invitis. matrimonium contrahere. cur nnn etiam liceat jfsdcm invitis continentiam profiteri? Praeterea licet viro, uxore invita . ad religionem transire,quando matrimonium de praesenti quidem contractum erat, sed nondum consummatum . ul habemus c. Feniin. et c. E® *publico,* de conversione conjugatorum; ergo mullo magis licebit invito patre. Praeterea quilibet ingenuus post annos pubertatis est juris sui, quantum ad ea . quae ad personam el statum suum perlinent. In hoc cnim differunt servi a liberis. Denique, magis obediendum est Deo . quam hominibus , aci. 5. Deus autem consulit perfectam vitam, Mallh. 19. omnibus in genere, el in particulari interna inspiratione vocat quosdam: ergo si parentes resistant, audiendi non sunt.

Neque argumenta in contrarium vim ullam habent. Primum est, Deus jubet obedire parentibus, el eos honorare. Ephes. G.

Respondeo: Parentibus duo a filiis deberi, obedienliam el honorem, idesl, temporalia subsidia. Quantum ad primum, dico cx Chrysoslomi, Thcopbylacli, Hieronymi, el aliorum expositione in cum locum, ideo apostolum addidisse: *in Domino ,* ul inlclligamus. non esse eis obedicndum.nisi in iis, quae non impediunt pietatem. Quantum ad alterum. dico, praeceptum illud, ul alia omnia affirmativa. non obligare, nisi in casu necessitatis.cum videlicet paler sine filii opera vivere non potest. Si enim vel dives sil. vel habeat alios, a quibus alatur, filius non tenetur ei adesse, ul expresse docet Luc. 9. Dominus cum ait: *Sine mortuos sepelire, mortuos suos,* Nam ul Theophylactus exponit. qui dixerat : *Sine* ut *vadam . el sepeliam patrem, meum,* non dicere voluit: Palcrmeus mortuus csl, debeo cum sepelire: sed,sine ul mancam cum patre meo. usque ad mortem ejus; cum aulem obierit. cl cum sepeliero, tunc sequar le.

Secundum argumentum oral: Uxor non polesl ingredi religionem sine consensu viri, nec servus sine consensu domini : igilur nec lilius sine consensu patris,

Respondeo: Vir non habet corporis sui potestatem, sed uxor, ut dicilur I. Cor. 7.el ideo non potest vir de persona sua disponere sine consensu uxoris. Filii nutem , quoad personam suam, liberi sunl post annos pubertalis. Inde b. Augustinus, qui epist. 3G. ad Letum docuit posse filios invitis parentibus sequi perfectionem; idem in epist. 199. ad Edicinm. docet, uxorem id facere non posse sine consensu viri. Pari ratione servus non habet personae suae potestatem, sed dominus ejus: ideo dc ea disponere non polesl. Addit b. Thomas 2.2. quaesi. 189. ari. 6. quod cum subjectio servilis sil poena peccati, non aulem subjectio filialis , non ininmi videri dcbcl,si servis adimitur aliquid,quod antea eis competebat, cl id non adimitur liliis.

Argumentum tertium ex concilio gangrensi,cap. Ifi. Respondeo: Fuisse eo temporc quosdam , qui male intelligentes verba Domini. Luc. 1 *i. Si quis t ad me. ei non odit patrem , et matrem, et uxorem, et /ilios etc.* praetextu evangelii relinquebant non solum parentes, sed etiam uxorem, el liberos, nec eorum ullam curam gerebant. cl iamsi maxime indigerent. Ifos ergo synodus anathemati subjicit. Unde cap. 14. anathema dicit conjugibus deserentibus conjuges. El cap. 15.parcnlibus filios, cl cap. IG. filiis negligentibus parentes.

Ex quo apparet, nihil facere hoc decretum contra religiosos,qui parentibus adsunt,si eorum praesentia necessario indigeant.Si aulem non indigeant necessario, absunt quidem corpore ab eis. lamen eos juvant quomodo religiosos deccl.nimirum precibus apud Ileum.-Nani etiam filii sacculares non eodem modo juvant parentes, sed alii consilio,alii artificio, alii opibus,proni convenit statui uniuscujusque.

Addit quartum argumentum Pelrus Martyr cx Basilio quaesi. 15. fuse explicata, ubi filios dicit non esse recipiendos ad monasticam disciplinam , nisi a parentibus offerantur. Respondeo: Loquitur s.Basilius dc filiis, qui ob minorem aetatem adhuc subsimi iu omnibus patriae potestati. id quod textus Basilii loquitur apertissime: *Eos* . inquil. *qui sub parentibus sunl, dum ab illis ipsis adducuntur, coram mullis testibus suscipiemus.*

CAPUT XXXVII.

Licere conjugatis cx consensu vovere continentiam.

De tertio. an liceat conjugalis ex consensu mutuo suscipere vola perpetuae continentiae. Negat hoc disertis verbis Petrus Marlyr in commentar. I. Cor. 7. cl probat ex verbis Pauli : *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus . ul vacetis orationi, el iterum revertimini inidipsum.* Ubi Paulus solum ad tempus concedit vacationem ali usu conjugali. Idem docenl Magdeburgenses Cent. 4. cap. 10. col. 1304. ubi accusant Malchtim monachum , tamipiam matrimonii contemptorem,quia ex consensu perpetuo abstinuit ab uxore, quam duxerat in captivitate sua. Ubi obiter notanda est imperitia, vel nequitia ipsorum. Nam . ul Hieronymus scribit in vita Malchi , cogebatur Malehus n barbaris ducere in uxorem mulierem quamdam, quae virum habebat : cum igilur non posset sine peccato adulterii illam accipere, simulavit nuptias, ul mortem evaderet, el illam pro sorore habuit.el lamen MagdebtirgcnSes illum reprehendunt, quod illi mulieri misceri noluerit.

Al liic error impudenlissimus est: el probo primo ex ipso Pauli loco: nam Paulus postquam ait: *Iterum revertimini in idipsum,* subdit : *Hoc autem dico secundum indulgentiam . non secundum imperium.* Ubi illud: *Secundum indulgentiam.* non polesl referri ad illud: *Nolite fraudare invicem.* Ibi cnim locum habet imperium, non indulgentia: neque ad illud: *Nisi cx consensu ad*

tempus, ul vacetis orationi. **Diam abstinere ad tempus cx consensu propler orationem , non eget indulgentia. Id cnim dicimur indulgcre quod non libenter concedimus,** *sed* **quasi coacti. Paulus autem maxime cupiebat, ul continerent, cum dicat;** *Cupio omnes esse sicul meipsum;* **ergo illud, secundum indulgentiam,refertur ad illud:/ / erum** *revertimini in idipsum.* **Id cnim Paulus non libenter concedit, sed indulgel propter incontinentiam illorum: quomodo exponunt Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum, Augustinus lib. 1. contra Julianum, cap. 21. Ambrosius , Thcodorclus, ct alii in hunc locum. Ergo qui perpetuo conlinenl ab u* xorc ex consensu, rem gratissimam Paulo faciunt; lanium abest, ul ipse id prohibucril.**

Secundo,probalur ex Patribus.Basilius in quaestionibus diffuse explicatis, quaesi. 12. *Eos,* **inquil,** *qui in conjugio matrimonii ad talem vitam accedunt, percunclari oportet, an ex consensu hoc faciant etc.* **Epiphanius haeresi 59. ct Hieronymus lib. contra Vigilantium dicunt, conjugatos non consuevisse sacris initiari, nisi continentiam perpetuam ab uxore promitterent. Quod idem statuit concilium arelatcnse Π. can. 2 .Idem quoque s. Hieronymus in epist. 14. ad Cclantiam , arguit eam focminam, quod sine consensu viri continentiam vovisset.**

Augustinus in epistola ad Ediciam,quae csl 199. *Quod,* **inquit,** *Deo pari consensu ambo voveratis, perseveranter usque in finem reddere ambo debuistis. Λ quo proposito si lapsus est ille, tu saltem constantissime persevera.* **El epist. 45.ad Arment. cl Paulinam:** *Ambo* **, inquil,** *Deo reddite, quod ambo vovistis.* **El infra:otl** *vester consensus oblatio ad supernum altare creatoris etc.* **El supra: Aune** *vero quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam invito . sed a magna iniquitate deterreo.* **Idem Augustinus in epist. 32. ad Potilinum , laudat cum . quod cum Therasia conjugo sua continentiae votum susceperit. Ipse etiam s. Paulinus epist. 3. ad Aprum, miriRoe eum laudat, quod cum uxore perpetuam continentium Deo voverat.**

Gregorius lib. 9. epistola 39. ad Theolistnm patriciam: *Sivero. dupât, utriusque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare . quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, majora non prohibuit ?* **Thcodorclus lib. 4. hist. cap. 13. laudat Pelagium laodicenscm episcopum , quod prima dic nuptiarum. cum ipse juvenis juvenem sponsam accepisset,ei persuaserit, ut simul continentiam voverent. Hilarius arelatensis in epist. ad Augustinum, quae praeponitur libris de praedestinat.** *Sciat.* **inquit,** *sanctitas tua . fratrem meum cum matrona sua cx consensu perfectam Deo continentiam devovisse. Unde rogamus sanctitatem tuam, ul orare digneris , quo hoc ipsum in eis Dominus confirmare cl custodire dignetur.*

Probalur tertio, exemplis eorum, quos recte fecisse, quod cx consensu continentiam voverint, nullo modo negari potest, cum sancti fuerint. et miraculis claruerint.Primum exemplum est Mariae et Joseph. Quod cnim veri conjuges fuerint, palet cx evangelio Mallh. 1. *Joseph fili David , noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* **Et:** *Joseph vir ejus, cum esset justus* **etc.quod aulem ex consensu perpetuo continuerint, certum est. Fuit cnim error Helvidii a lota Ecclesia damnatus,quod b. Maria non fuerit semper virgo. Unde b. Augustinus de consensu cvangelislarurn, lib. 2. cap. 1.** *Hoc exemplo,* **inquit.** *magnifice insinuatur fidelibus conjugatis , etiam servata pari consensu continentia , posse permanere conjugium , non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* **Dieque hoc exemplum adversarii negare possunt.**

Diam Cenlurialorcs Cent. 1. lib. l.c.10. coi.366. dicunt. Josepbum el Mariam ita verum conjugium contraxisse, ul voluerint, statuto tempore . moraliorum conjugum liberos procreare. Quod elian docet Marlinus Bucerus in c. 1. Mallh.Petrus Martyr in lib. contra Smithaeum de coelib. et Calvinus in 1. cap. Luc. Id aulem etsi blasphemum est,cum b. Mariam virginitate animi, quae sola virtus est. spoliare nitatur, tamen in eo nobis deservit, quoo hinc habemus non posse negare haereticos , quin veri conjuges fuerint Maria el Joseph. Porro iident Centuriatores Ccntur. 4. cap. 5. col. 405. dicunt errorem Helvidii esse, dicere b. Mariam aliquandcum Josepho viro suo rem habuisse : nec possunt dicere . b. Mariam , invito Josepho , continuisse, nec e contrario, cum ulerque sanctissimus fuerit.

Secundum exemplum est Ammonis monachi.qi.i cum uxore virgine ex consensu semper virgo permansit, teste Palladio in historia Lausiaca, cap.s. et quod hoc Deo placuerit, cx eo manifeste colligitur. quod ejus animam s. Antonius in coelum ab angelis deferri cum summa gloria vidit. ul Athanasius referi in vita s. Antonii.

Terliurn exemplum csl apud Cassianum Collai. 14. cap. 7. ubi relcrl, laicum quemdam, quia cum uxore sua, cx consensu continentiam virginalem colebat, adeo claruisse, ul daemonem quemdam ferocissimum, quem s. Joannes abbas expellere ab obsesso corpore non potuerat, ipse sola sua praesentia mox expulerit.

Quartum esi s. Paulini cl Tharasiac uxoris, qui ex consensu votum perpetuae continentiae susceperunt. De quo vide epist. 32. Augustini ad P.iulinum.

Quintum est s. Maluriani el Maximae uxoris , <h quo vide Victorem lib. 1.de perscquulionc wandahca.

Sextum est apud Gregorium Turonicum de gloria confessorum, cap. 32. ubi refert, quod cum ex duobus conjugibus, qui semper cx consensu caSIe vixeranl, altera mortua esset, alter in haec verba prorupit: *Gratias libi ago , omnipotens conditur, quod hanc puellam . sicul eam tradidisti impollutam, el ab omni voluptatis contagio puram.ita tibi restituo.* ***Illa*** *vero etiamsi mortua esset. sub ridens ail : Sile vir Dei, quia non csl neccsse proloqui nostrum, nemine interrogante, secretum.*

Septimum csl s. Ednardi Angliae rogis, de qm< Surius lorn. I. cx antiquo manuscriplo refert,quod

lura rei ordini sacro , sed cx solo decrelo Ecclesiae.

Secunda ralio est: nam in matrimonio duplex invenitur vinculum; unum spirituale, quod ex solo consensu nascitur: alterum carnale, quod nascitur ex copula; sed istud carnale dirimitur per mortem corporalem, ulpalet ex I. Corinth. 7. ergo vinculum spirituale dirimi debet permoricm spiritualem cl civilem: talis est monastica professio, qua homo toti mundo quodam modo moritur. El ex hac etiam ratione palet, cur non dirimatur tale matrimonium per ordinem sacrum ; nam sacer ordo non requirii mortem illam spiritualem seu civilem, qua quis opibus el proprie voluntati renunoiel.

Ad argumenta duplex csl solutio. Una communis theologorum, quam praecipue Solus explicat in 1. disl. 27. quaesi. 1. ari. 4. quod tam insolubile sil matrimonium tantum ratum, quam consummatum; cl tunc ad illa omnia argumenta respondent, ea probare optime matrimonium ratum non posse dirimi ab homine, idesl, humana ulla auctoritate, sed tamen non probarc, quin possit dirimi a Deo; Deum autem esse qui dirimit, cum sponsum vocat ad religionem.

Dices: Unde habemus, quod Deus dirimat matrimonia rata, ct non dirimat etiam consummata per vocationem ad religionem, cum certum sil, Deum omnia posse dirimere? Respondeo: Scimus ex Ecclesiae declaratione.

Altera solutio est communis canonislarum.quam eliant sequitur Cajelan. in opusculis tom. 1. tract. 28. qui docent, matrimonium consummatum non esse solubile, nisi a Deo: matrimonium autem ratum lanium esse solubile auctoritate pontificis, el etiam sino illa auctoritate, solvi per ingressum in religionem; cl tunc ad argumentum cx verbis Domini Matthaei 19.*Quos Deus conjunxit,homo non separet;* respondent, ea verba intelligi suium de matrimonio consummato.Nam haec verba non sunt •licta a Domino.nisi postquam dixerat: *Erunt duo in carne una,* quod non sil, nisi per copulam carnalem. El sic docet exponi debere hunc textum Alexander III. cap. *Ex publico* , de conversione conjugatorum.

Ad primam rationem respondent : Matrimonium ratum el consummatum non differre solum accidentaliter, idesl, ul rem operantem el non operantem, ul vult prima opinio; nec tamen differre proprie essentialiter, quasi desit matrimonio rato altera pars essentiae, quomodo differunt homo ct anima;sed differre,sicut perfectum el imperfectum, sicut differunt homo, cui non deesl ulla pars integratis, cl homo mancus, surdus vel caecus: id, quod ipsa verba ostendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum, et non consummatum , si nihil ' i deesl, nisi operatio, sive effectus? El cur non dicitur etiam sacerdotium ratum el non consummatum, antequam presbyler incipiat exercere socrus ordines?

Porro id, quod deesl matrimonio rato . csl id , quod facit illud solubile. Nam sacramentum matrimonii triplicem habet signilicatiuocni. Primo, significat gratiam invisibilem , sive conjunctionem Christi cum anima. Secundo, conjunctionem Christi cum Ecclesia per charilatem. Tertio , conjunctionem Christi cum Ecclesia per naturae confermilalcm. Ex quibus matrimonium ratum habet solam primam,ul docet s.Thomas in i-.disl.27.quaesi. 1. art. 3. quaesi. 2. ad t. et Innocentius III. cap. *Debitum,* de digamis. Quae significatio sufficit ad constituendum verum sacramentum , sed ea non facit matrimonium insolubile ; nam illa conjunctio Christi cum anima non csl insolubilis , ul palol.

Matrimonium autem consummatum habet alias duas, ul palet ex Paulo, Ephcs. 5. qui non dixit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, el in Ecclesia,* nisi postquam dixerat; *Erunt duo in carne una,* quod certe sil per copulam. Et confirmatur hoc lotum ex eo , quod si matrimonium ratum, non consummatum, significaret unionem Christi cum Ecclesia , sequeretur esse digamum, qui duo matrimonia rata contraxit, licet unum tantum, aul nullum consummaverit, quod est contra cap. *Debitum,* dc digamis. Sequela patet: nam digamia contrahitur cx defectu significationis unius Christi cum una Ecclesia,quam non habet, qui cum duabus contraxit.

Ad secundam rationem dico , matrimonium ra: tum esse verum sacramentum, sed non pertectum, quoad omnem significationem.

Ad tertiam dico. Primo, cos . qui dant seipsos uxori, semper inteHigere, se dare cum ea conditione. nisi vocentur a Deo ad spirituales nuptias. Secundo, non teneri conjugem ad solvendum cjusmodi debitum cum detrimento boni spiritualis sui. quando id potest fieri sine ullo detrimento alterius conjugis, ul in praesenti accidit.Ulraquc solutio est bona, sed haec posterior est conformior decretis el factis pontificum, qui de facto dispensant in matrimonio rato, non consummato. Praeterea, prima opinio nititur testimonio Nicolai, 27. quaesi. 2. can. Scripsit, ubi dicit, Deum esse, qui solvit matrimonium, cum aliquem vocat ad religionem. At hoc fundamentum non csl solidum, quia Nicolaus loquitur dc matrimonio consummato,el inlelligil illud solvi,quoad thorum.non quoad vinculum.

CAPUT XXXIX.

Dc eremitis.

Sequitur disputatio quinta de eremitis. Eremitarum institutum prae caeleris religionibus gravissime reprehendunt Magdeblirgcnscs Ccntur. 4. el.‘». cap. G. cl 10. nccnon Calvinus lib. 4. Instil, cap. 13. § 10.

Duo sunt autem, quae reprehendunt, solitudinem cl vitae severitatem. Solitudine dicunt eos peccasse dupliciter contra proximum.Primo, quod quasi odio Immani generis in solitudines recesserint. contra illud Mallh. 24. Eccc *in deserto est,*

nolite exire. El llebr. 10. *Non deserentes collectionem nostram.* Secundo, quod illa officia cliaritutis deseruerint, quae Dens mandavit, contra illud llebr. 10. *Adjuvemus nos invicem.*

Vitae severitate dicunt eos peccasse in seipsos. Primo,quod se exposuerint multis periculis ct tenlationibus, sine Dei mandato , contra illud Matlh. II. A'ou *lentabis Dominum Deum tuum.* El ideo in poenam peccati Deus permiserit cos vexari variis modis a diabolo, ul dc Antonio el Hilarione palet. Secundo, quod sui ipsorum fuerint homicidae, nimiis jejuniis, ciliciis, aliisque sponte susceptis afflictationibus, conira illud Exod. 20. Aon· *occides.* El Coloss. 2.*Habeto honorem corpori.*Tertio.quod stulto labore scipsos vexaverint, in rebus ridiculis elfaluis ponentes religionem,ut palet de Simeone, qui inultissimo columna more avis plurimos annos vixit, in quo apparuisse dicunt miram diaboli fascinationem cl illusionem.

At vitam eremiticam sanciam cl perfcclam, ct Deo gratam esse probalur. Primo, testimonio Scripturae, quae vehementer laudal Heliam cl Joannem, qui eremitarum principes fuerunt, sive solitudinem,sive asperitatem vitae consideres; nam dc Joanne dicil Matlh. 1 *i.Inter natos mulierum non aurrcxil major Joanne.* Helias autem quantus fuerit, vel ex eo palet, quod in laudibus Joannis. angelus posucril. futurum illum similem Ilcliac:/ pse, inquit, *praecedet in spiritu el virtute Heliae ,* Luc. 1. Porro Helias ul plurimum versabatur in monte Carmelo, et pilis induebatur, zona pellicea praecinctus, ul dicitur 4. Beg. 1. Similiter Joannes vixit in deserto ab infantia ad finem usque vilae , el pilis camelorum induebatur , praecinctus zona pellicea, victnsquc ejus erani locustae cl mei sylvestre, ul dicitur Luc. I. cl Matlh. 3. Quocirca veleres Paires Helium el Joanncm crcmiias el principes eremitarum faciunt, ul Basilius in epistola ad Chilonem; Nazianzcnus in apologia postquam e.x fuga rediissel; Chrysostomus hom. 69. in Matlh. Hieronymus parlim in episl. ad Paulinum de institulione monachi, parlim in episl. ad Eustochiuin dc virginil. Cassianus Collai. 18. cap G. Sozomcmenns lib. t. Inst. cap. 12. Thcophylactus in primum caput Luc. Isidorus lib. 2. c. 13. dc officiis divinis.

Ad hoc argumentum respondent . nc praecipue de Joanne docent, cum numquam fuisse in vera etomo, nec tam aspero victu ct vestitu uSum, ul nos dicimus Magdeburgenses Cent. 1. lib. Leap. 6, colum. 248. dicunl, Joanncm praedicasse in deserto, esse accipiendum per synecdochen, quia nimirum pracdicabal in oppidis adjacentibus deserto. cl cap. 10. col. 357. dicunl,Joanncm habitasse cum suis parentibus, sed dictum habitasse in deserto, quia domus parentum ejus orat in montanis Judaeae, qui locus vulgo dicebatur desertum, ob monies cl sterilitatem , quamquam plurima ibi oppida cl pagi existeront, similiter exponunt Bucerus ol Zwinglius in cap. 3. Mallii.

liursus Centurialores ibidem coi. 356. dicunl, vestem Joannis fuisse quidem cx pilis cameli, sed tamen bene contextam, el talem , qualibus ordiparic utebantur homines ejus loci, quod idem ait Boccrus in cap. 3. Matlh. Addit vero in eundem locum Chrytracus, fuisse vestem similem illis , quas undulatas vocamus; vel ilalicc, dici *ciambellotio* , quibus ccrlc nobiles nunc utuntur, non rustici.

Denique Centurialores col. 3G4. dicunl, locustas Joannis fuisse genus cancrorum, idesl. optimorum piscium, quos piscatores projiciebant tamquam in lege prohibitos.sed Joanncm illos manducare solitum cvangelica libertate. Quod idem sensit Melanchthon in concione de Joanne Baptista cl aliquot alii in cap. 3. Matlh.

Hos errores refellit accurate Petrus Canisius lib. 1. dc corruplelis verbi Dei cap. 2. 3. et 4. Ac primum in verissimo deserto fuisse Joanncm. probat Canisius. Primo, quia vox dcserluin. quae in Scriptura frcqucnlissima est, semper accipitur pro vero deserto.

Secundo probat, nam Lucae t. dicitur, erat in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israel: ergo non viderunt illum Israelilae usque ad annum ejus 30. quo nimirum se ostendere , el praedicare coepit, ergo loto illo tempore non habitavit in domo parentum, vel in oppidis, el pagis , sed in verissima cremo.

Tertio cx illis verbis Luc. 3. *Factum est verbum Domini super Joanncm Zachariae lilium in deserto, cl venit in omnem regionem Jordanis. praedicans baptismum poenitentiae.* Ubi notandum est. eam regionem Jordanis.ubi Joannes praedicabat, fuisse etiain desertam. Sic enim ait Mallii. cap. 3. de re eadem loquens: *In diebus illis venit Joannes Baptista,in deserto praedicans baptismum poenitentiae.*ergo Joannes venit a deserto in desertum. Sed prius illud desertum ubi mansit Joannes, antequam praedicare inciperet, adeo erat desertum, ut ejus comparatione illud alterum non videretur deserlum:Nam alioqui cur I neas diceret. venii a deserto in regionem . si haec regio erat aeque deseria ? Itaque vera esi Euthnnii sententia, qui in cap. 3. Matlh. docet. duplex fuisse in Judaea desertum: unum interius, quo nimirum nemo . aul rarissimi penetrabant: alterum exieritis. ubi non habilabr.nl quidem homines, tamen per illud saepius iter faciebant : ac Joannem quidem usque ad annum 30. fuisse in interiori deserto , deinde postremo vilae suae anno in deserto exteriori.

Possumus addere quartam rationem cx dubitatione Ju laeorum, qui Joan. I. petunt a Joanne, quis ipse sit. num Helias. an aliquis alius.Si enim versatus fuisset semper in domo parentum . certe scivissent illum esse Joannem lilium Zachariae et Elisabeth. AI quia per tot annos latuerat, videlicet ab infantia, usque ad annos triginta: nemo cral qui cum agnosceret, el ideo petunt : *Tu quis es?* ct quia videbant eum vestitum co modo, quo Scriptura testatur indui consuevisse Heliam. cl simul sciebant rediturum Heliam , ante Christi adventum, ideo quaerunt: *Helias es tu?*

Accedunt ultimo testimonio Patrum.Eusebius libro 9. demonstrationum evangel, cap. *ii.Procedebat,* inquit, *cx deserto inusitatum indutus habitum,omnemque communem hominum consuetu-*

dtncm *declinans: nam neque in vicum ullum .* **nefue** *in urbem . neque in communem aliquem virorum coelum commeabat.* **El infra :** *Repente ,* **inquii,** *nescio. unde a latebris solitudinis prodeuntem , et post praedicationem rursus in solitudinem . ct latebras recedentem. sine cibo , sine potu, abhorrentem a multitudine, merito obstupescebant. cl ne hominem quidem illum esse arbitrabantur.*

Hieronymus in epistl. 4. ad Rusticum: *Joannes,* **inquii,** *llaptista sanctam habuit matrem, pontilicisque. filius fuil, el tamen nec patris affectu,nec matris opibus vincebatur . ul in domo parentum cum periculo viveret castitatis. Vivebat in eremo, el oculis desiderantibus Christum nihil aliud dignabatur aspicere.* **Accédant testimonia supra cialu , quae Joanncm eremitarum principem faciunt.**

Jam vero de Joannis veste. quod non fuerit cx panno, nec ullo modo mollis ac delicata, patet cx illis verbis Domini Mallh. 1 !. *Quid existis in desertum videre? hominem mollibus vestitum? ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt.* **Unde Chrysoslomus hom. 10. in Mallh.dicil Joannis vestem compunctioni cl poenitentiae accommodatam fuisse, el ibidem ait, fuisse cilicinam ad mundi contemptum indicandum. Sanctus quoque Bernardus in serm. dc s. Jaonne Baptista:** *Venit,* **inquii.** *Joannes non manducans.nec bibens.planc nec vestiens, sicut enim non est locusta cibus nisi aliquorum forte irrationabilium anima Hum . sic nec pilus cameli hominum csl indumenlum.* **Haec ille. El cur quaeso sanctus evangelislam sollicite nobis Joannis vestem descripsit , si ea communis el ordinaria erat? Cur vestem Christi non etiam desciipserunl evangelislae . si personae cl non ipsius vestis ratio habebatur?**

Porro de victu, quod locustae illae non fuerint pisces delicati, sed aut verae locustae, quae sunt minuta animantia,vel certe herbarum summitates, palet primo, quia gracca vos ακριδε **. nihil aliud significare potest, ul Eulhymius docet. Secundo , quia Christus Lucae 7.ait:** *Venit Joannes non manducans, neque bibens,* **idesl; usque adeo tenui cibo, et potu utens, ul nullo uti videatur. Terlio . quia sic exponunt omnes Patres, quos vide apud Canisium.**

Probatur Secundo vitae eremiticae institutum cx testimoniis sanctorum Patrum, qui uno consensu illud approbant. Rasilius in epislol. ad Chilonem, martyrio comparat vitam solitariam . el solvit omnes objectiones, quae contra eremitas lieri possunt simililer in epistl. I. ad Grcgorium theologum de utilitate solitudinis mulla disputat.Nazianzenus in apologia pro fuga sua, vocat coelestem vitam ercmitirum. el in epistl. ad Hellenium referi mira quaedam de eremitis sui temporis , ul quod aliqui numquam homines videant, aliqui integris viginli diebus cibo abstineant. Refert etiam de quodam . quod toto anno in oralionc steterit, ct ne tantillum quidem obdormierit, cui reliquias exigui cibi vicinus corvus adfcrebal. Postquam aulem haec, el similia retulit, subjungit: *Talis est Christi pars ,* **lalis** *passionum Christi fructus, quem ipse c terra ad Patrem defert: religionis , inquam. Christianae columen, populi, decus, mundi fundamentum. cum coelestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans.*

Epiphanius in compendiaria doctrina, inter ea . quae in Ecclesia catholica servantur sine praecepto. primo loco ponit virginitatem, secundo solitudinem . quibus adjungit abstinentiam a carnibus, ovis, piscibus, cl ab ipso cliam pone et vino, humi cubationem , sacci gestationem , cl similia.

Chrysostoinus passim praedicat laudes eremi,ul hom. 8. in Mallh. ubi sic ail:Si *quis nunc ad* **dcgypti** *veniat solitudinem , paradiso prorsus omnem illam eremum videbit digniorem. et innumeros angelorum choros in corporibus fulgere mortalibus etc.* **Similia habet hom. 69. cl 70. in Mallh. cl hom. 14. in priorem ad Timotheum.**

Hieronymus in epistl.I.nd Heliodorum: *0 desertum,* **inquii,** *Christi floribus vernans, o solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in apocalypsi civitas magni regis exstruitur, o eremus familiarius Deo , gaudens etc.* **Idem in epistl. ad Eustochiuin de virgmil. dicil, cos , qui ex coenobiis ad eremum tamquam ad vitam perfectiorem profugiunt, nihil secum ferre ad cibum, nisi panem cl salem.**

Augustinus lib. l.dc moribus Ecclesiae cap.31. miris laudibus cfTerl eremitas : *Nihil.* **inquit,** *de iis dicam qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu. pane solo el aqua contenti* **deserlissimaS** *terras incolunt.perfinientes colloquio Dei. cui puris mentibus inhaeserunl.el ejus pulchritudinis contemplatione beatissimi. quae nisi sanctorum intellectu percipi non potest.* **Et infra :** */foc tam excellens fastigium sanctitatis . cui non sua sponte mirandum el honorandum videtur, oralionc nostra, videri qui potest?*

His adde Justiniani novellam constitutionem 133. ubi sic ait: *Solitaria vita,atque in ea contemplatio res plane sacra est.et quae suaple natura animas ad Deum adducat. neque iis tantum . qui eam incolunt commodet, sed etiam omnibus aliis etc.*

Tertio probatur rationibus. Prima ratio sumitur ab effectu. videmus enim magnam partem veterum eremitarum evasisse viros perfectissimos ol miraculis clarissimos,cujus rei testes produci possunt illi omnes qui scripserunt vitas el res gestas eremitarum, ut Athanasius in vita Antonii Hieronymus in vita Pauli cl Ililarionis . Palladius in historia Lnusiaca. Cassianus in collationibus, Thcodorclus in historia rdligiosa . Sozomeiius lib. I. hist. cap. 12. 13. cl 14. lib. 3. cap. 13. el lib. 6. cap. 28. ct sequent. Rudinus lib. 2. hist. c. 3. et 4. Evagrius lib. 1. c. 21. el lib. 1. c. 7. Ac ul dc cacleris nunc laccam . certe Paulum 1. eremitam Deus non pavisset annis 60. millens ei per corvum singulis diebus dimidium panem ; neque Antonius vidisset animam ejus ad chorum apostolorum in coelum deferri, neque leones illi sepul·

dirum eifodissenl, nisi summa illius solitudo centum fere lilinorum, el maxime vilae austeritas Deo placuissent.

Secunda ratio, vita eremitica est culmen el fastigium vitae religiosae. Nam omnes fere Patres docent, ad vitam eremiticam non debere quem* quam transire, nisi prius diligenter in coenobio se exercuerit, proplcrca quod eremus non adfcral perfectionem, sed praesupponal. B. Hieronymus in epist. ad Rusticum 1. Cassianus Collai. IO cap. 3. Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiae . cap. 3. RcnedicQis in regula cap. I. Bernardus serin.3. dc circumcisione; el haec ferlasse csl caussa cur liccal omnibus fere religiosis transire ad ordinem carlhusicnsiutn , quia nimirum vita illorum est solitaria , el proinde perfectorum. Cum igilur vita eremitica perfectissima sil, non potest Deo non esse grata; supra enim ostensum est , vilam perfectam adeo placere Deo . ul rectissime voveri possit.

Tertia ratio, austeritas cl solitudo sunt optima media ad optimum lineni. Nam linis austerae ct solitariae vilae csl contemplatio Dei.rerumque coelestium. ul palel ex Cassiano Collai. 19. quae est de line vilae eremiticae; cam autem optimam partem Dominus vocal Luc.iO.Medium autem ad contemplationem omnium optimum, csl habere animum collectum el intentum; cui rei mirum in rnodum deserx il solitudo, quae omnem strepitum rerum, quae animum distrahere possent, procul arcet. Hinc Dominus quotiescumque orare volebat. pergebat in montes, el loca deserta. Luc. 5. /pse aulem *secedebat in desertum. el arabat.* Moysi quoque Exod. 24. cum Deus loqui vellet, jussil ul solus ascenderet in montis vorticem, el caliginem intraret, nimirum ul nihil videre possel, quod animum ejus a Deo avocaret. Scribit etiam b. Hieronymus lib. 2. contra Jovinianum , adeo hoc esse verum, ut cliam mulli philosophi ductu naturae in desertis habitaverint, et quidam etiam sibi oculos eruerint, ul sine distractione contemplari possent.

Idem dc jejunio, cl reliqua vilae severitate dici potest. Nam quod jejunium medium sil optimum ad orationem, palel ex eo, quod in Scriptura ubique jungitur orationi. Tob. 12. *Bona esi oratio cum jejunio.* Mallh. 17. *Hoc genus non ejicitur nisi in oratione et jejunio.* Luc. 2. *Haec non discedebat a templo . jejuniis el obsecrationibus serviens nocte el die.* 1. Corinth. 7. *Ul vacetis orationi ct jejunio:* cl Chrysoslomus hom. 1. in Gcn. dicil jejunium esse animae instar alarum ut sursum ferri, cl summa contemplari queat. Similia habcl Athanasius m lib. dc virginitate, cl Rasilius orat. I. de jejunio : el quisque experitur, cum caro viget cl florei , cl in deliciis agit, animum quoque fieri quodammodo carnalem et terrenum, el magis dc luxuria quam de sapientia cogitare.

Quocirca cliam Plalo locum pestilentem elegit . ubi versaretur el doceret, ul ait Hieronymus lib.2. contra Jovinianum. ut discipuli sui nihil amarent nisi sapientiam: El ibidem referi pylhagoracos vitasse non solum urbes, sed eliam hortos,el omnia loca, quae voluptatem ndfernnl ; ne animi mollescerent. cl a studio sapientiae retardarentur. Similia doccl de sacerdotibus Aegyptiorum , qui ul vacarent contentpiationi syderuin. neque uxores habebant, neque ullum propinquorum videbant, cl cibo tenuissimo utebantur. Scribil cliam Galenus in exhorialionc medicinae, animas hominum . voluptatibus deditorum, in multo sanguine tamquam in Iulo demersas nihil subtile, cl coeleste contemplari posse.·

Quamquam sancti illi eremitae, non solum propter contemplationem ita severe vivebant, sed eltinro aliis justissimis de caussis. Primo, quia loci natura id exigebat, nec enim poterant, etiamsi voluissent, eas commoditates vilae m deserto repenre, quae in urbibus reperiunlur.El haec csl caussa cur Paulus primus eremita foliis palmarum indueretur . el fructibus ejusdem arboris aleretur . quia nimirum . nihil aliud ibi erat ; H similiter cur Joannes locustis et meile sylveslri viveret , quia ejusmodi rebus illa eremus obundabat , ul llieronvmus doccl lib. 2. contra Joviniaanum.

Secundo, quia occupati deliciis animi . parlim obliviscebantur corporis, ul de Joanne abbate refert Cassianus Collai. 19. cap. i. qui non recordabatur, an pridie comedisset necne: parlim etiam aegre ferebant istam corporis servitutem . el ideo quo ratius,el brevius poterant necessitati corporeae satisfacere . eo se feliciores pulabanl . ul Philo scribil de primis illis monachis, in hb.de vita contemplativa supplicum. Multi enim propicr aviditatem spiritualium epularum vix quinio aul sexto quoque die corpus reficiebant.

Teriio. quia noverant Deo gratissimam esse victoriam cupiditatum et patientiae exercitationem. Quia enim caro semper Concupiscit conica spiritum, placet Deo. ut spiritus semper concupiscat adversus carnem. Inde Tertullianus, feras el aridas escas. cl reliquam corporis afflictionem sacrificium Deo gratissimum esse dicil, libro de resurrectione carnis.

Quarto, ad fructus dignos poenitentiae peragendos. et pro peccatis satisfaciendum. Sancti enim qui seno justitiam esuriunt, leves culpas graviter vindicare solent.El haec est una ex praecipuis caussis, cur Joannes Baptista tam severe vixerit: Noni etsi ipse nulla fortasse peccata omnino voluntaria habuerit, cum scriptum sil ne levi saltem maculare vitam famine possel. lamcn quia missus a Deo fuerat, ut poenitentiam praedicaret, voluit exemplo, cl verbo eam praedicaro, idcirco, ul Chrysoslomus dicil hom. IO. in Mallh. vestem habuit compunctioni et poenitentiae accomodalam.Ex his facile jam eril ad argumenta respondere.

Ad primum argumentum respondeo : eremitas non odio humani generis,sed studio purioris vilae concedere in solitudinem. Undo Augustinus* lib.I. de moribus Ecclesiae catholicae cap. 31. *Quid csl.* inquii,*quod vident qui non possunt homines non diligere . el tamen possunt homines non videre: Profecto illud quidquid est, praestantius esi rebus humanis, cujus contemplatione potest homo sine homine vivere,* 1laque licet peccet contra ge-

mis humanum.qui odit socielalem,non tamen pec· cal qui sine odio solitarius manci.

Locus aulem evangelii: *Nolite exire,ad* lileram dc odventu Antichrist! intelligilur. Mysticum autem desertum, el penetralia significant ethnicorum el haereticorum falsa dogmata, ul Origines, Hieronymus cl Beda scnhunl m cap. 24. Mallh. Haeretici cnitn Christum invenire volunt in quibusdam sensibus Scripturarum plane inviis el desertis , quos sancti Patres ne a longe quidem salutaverunt. Qualis esi hic ipse sensus horuin verborum: *Nolite exire.* Quis enim unquam cogilassel per haec verba prohiberi vitam eremiticam,el tamen Magdeburgenses: *Ecce hic est Christus,* in hoc deserto, in hoc sensu recondito, est vera verbi divini inlelligenliu.

Ad illud llebr. 10. Aon *deserentes collectionem nostram,* dico Paulum accusare eos , qui ex odio, vel invidentia non conveniebant in Ecclesiam,quia nimirum non habebant cum locum, quem cupivissent. el ideo scorsim cum paucis conventicula faciebant. Lude Thcodorclus cl Oecumenius notant Paulum per collectionem inielligere consensionem animorum. Adde, quod etiam eremitae , exceptis paucissimis,ad Ecclesiam in ipsa cremo simul conveniebant, ut nunc etiam carlhusianos el camaldulenses facere videmus.

A'I secundum argumentum respondeo cum Augustino lib. I. de moribus Ecclesiae cap. 31. ubi ille sic ait: *Videntur nonnulli* (anachoretae) *plusquam oporteret deseruisse res humanas , non considerantibus quanlum nobis eorum animus in orationibus prosit, et vila ad exemplum.quorum corpora videre non sinimur.* Inde cl Justinianus loco cilalo dicit , imperium , militiam agros ipsos, el quidquid boni habenl homines saeculares, per orationes conservari sanctorum eremitarum.

Dices . non sola oralio csl opus charilalis a Deo praeceptum, sed mulla alia, ul clcemosyma . visitatio aegrotorum, consilium , instructio etc. quae eremitae non modo non praestant. sed etiam imponentes se reddunt ad ea praestanda. Respondeo: Ad opera charilalis non obligantur homines privati, nisi quando se offert occasio. Hoc enim interest inter praelatos et non praelatos, quod illi tenentur ex ofllcio inquirere, an populi sibi crediti aliqua rc indigeant: At isti non tenentur quaerere, sed solum oblata occasione facere aliis, quod sibi fieri volunt. El quamquam ex intentione laccre se impolenlem ad ea opera praestanda, sil peccatum, ul si quis ideo semper maneat domi, ne ulli pauperi occurrat: tamen si praeter intentionem id accidat. non est peccatum.

Ad tertium dico, exponere se periculo, non esse peccatum, alioqui non liceret navigare , nec proeliari etc. Sed pcccalum esse temere exponere se periculo: quod faceret qui sine justa caussa, cl conscius suae debilitatis cl nuditatis, cum viro forli. cl armato congredi vellet ; et similiter in rebus spiritualibus, qui solitudinem peteret sine caussa , idesl , sine proposilo purioris vitae , el non prius in coenobio edoclus essel pugnare cum diabolo , ut Paires citati docent, nisi fortasse exlruordinarie Deus aliquem vocet, ut constat dc Paulo primo eremita , cl aliis quibusdam .

Ad quartum, dico , adeo sanctos eremitas non fuisse sui homicidas, ut etiam diutissime vixerint: Nam Paulus primus eremita vixit annos 113. Antonius 105. caelcri fere omnes admodum senes fuerunt, ul cx collationibus Cassiani colligitur. Ostendit etiam b. Hieronymus lib. 2. contra Jovinianmn. ex llypocrale cl Galeno , conducere sanitati jejunium,quod idem ex Anliphanc medico doctissimo, demonstrat Clemens alexandrinus lib. 2. paedagogi cap. 1.

Ad illud autem Coloss. 2. *Habeto honorem corpori, csl* duplex solutio. Una secundum Augustini explicationem in cpisl. 59. ad Paulinum , obi sic explicat, quae videntur quidem rationem habentia sapientiae in superstitione et humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad satu rilatem carnis, idesl, videtur abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiae, licet superstitiosa sil. quia hoc faccrc videntur ud humiliandum cor, el castigandum corpus , non aulem ad honorandum vel saturandum. Haec enim bona essent, si non flerent supersliliose; Nam el Paulus ait : *Castigo corpus meum, el in servitutem redigo* I. Corinth. 9.

Altera explicatio csl Hieronymi in epistola od Algasiam, et Chrysoslomi in hunc locum, qui dicunt reprehendi eos. qui corpus non honorant. Porro honor corpori debitus id requirit, ut non subtrahantur ei necessaria, neque sine utilitate, vel necessitate allligalur. Eremitae aulem affligebantur quidem, sed magna cum utilitate, nec tamen necessaria sibi subtrahebant, ut palet ex longissima vila ipsorum: Nam etsi interdum necessaria sibi ipsi subtrahere videbantur.ut cum jejunabant mullis diebus sine ullo cibo, tamen quia vires ad hoc faciendum cx divino beneficio habebant, non eral illis ejusmodi cibus necessarius.

Ad quintum sufllcil apologia Thcodoreli in historia religiosa cap. 2ÿ. ubi duobus modis defendit factum Simeonis. Primo, quia id non fecit sponte, sed quasi conclus, cum enim plurimi ad cumconlluerenl. cumque ccrtalim tangerent, ul curarentur a languoribus suis, vel certe, ul sanctitatem aliquam inde perciperent,ille indignum se judicans lanio honore, el simul aegre ferens lautam distractionem cl impedimentum ab oratione , excogitavit rationem illam in columna vivendi, quo nemo attingere posset.

Secundo dicit, id cum fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit novo illo spectaculo singularissimae poenitentiae el patientiae excitare turporem hominum„ quemadmodum quondam prophetas suos Deus quaedam facere praecepit. quae stulta videntur: Nam Isaiam jussit nudum prorsus incedere per civitatem Isaiae 20. Ilicrctniam catena lignea sponte sua circumdatum. Hicrem. 28. Eichiclem comedere pariem in fimo bovino coactum, el per dies 390 dormire super latus sinistrum, cl per 40. super dextrum. Ezech. 4. cl caput ac barbam radere, et pilos in medio foro in statera ponderare, cl unam pariem cremare, alleram con-

ridere gladio, tertiam dispergere in ventum , a-Ham ligare in summitate pallii. EîCCh. I>. de* nique Joannem Baptistam jussit habitare cum bestiis , indui pilis camelorum cl vesci locustis.

Quod aulem vere Simeon iste Dei instinctu in columna habitaverit, probat Thcodorclus ex vila ejus miraculis clarissima, el cx conversione innumerabilium hominum, qui per cum Christiani facti sunl. Nam hic erat ordo vitae ejus , lota nocte cl magna diei parte, idesl, usque ad horam nonam orabal. Deinde verba laciebat ad eos, qui illum invisebant; invisebant aulem tam mulli, ul via quae ad illum ducebat propter continuum euntium ei redeuntium hominum concursum, perenne quoddam flumen videretur. Porro his concionibus mulla millia ethnicorum ad baptismum adduxit , saepe cliam judaeos el haereticos confutavit. Post concionem curabat aegrotos, qui ordinarie adferebantur; Tanta aulem erat fama nominis ejus propter miracula,ul cx lolo orbe terrarum eo concurreretur, ex Armenia, Perside. Scythia, Aethiopia , Arabia , Hispania, Gallia, Britannia.

Itoniae vero in omnium oOloinarum vestibulis,cl porticibus imagines ejus visebantur , quibus Romani sibi praesidium el opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illam columnam, tamquam ad summum tribunal contentiones suas,cl discordias dijudicandas adfcrcbanl. Mulla futura praedixit, quae suo tempore impleta fuisse idem Thcodorclus ibidem allirmal. Jejunabat integram quadragesimam sine ullo cibo cl polu, idque plusquam per annos 28. continuavit. Denique, cum jam morluus essel, adhuc slabal cadaver ejus immotum cl erectum in columna , quemadmodum cum vivebat, et post sepulturam miracula creberrima tam ad loculum reliquiarum , quam ad ipsam columnam licbanl. Porro harum rerum mirum silentium apud.Magdeburgenses: nimirum hinc facile evanuissent omnes ipsorum objectiones.

CAPUT XI..

De. habilu el lonsura monachorum.

Sequitur disputatio sexta dc habilu cl tonsura, dc quibus duo explicanda sunt. Primo , antiquitas harum caeremoniarum. Secundo, ratio carum: Nam Magdcburgenses Ccntur. 4. cap. 6. colum. 467. loquenlcs dc habilu el lonsura monachorum, dicunl esse res superstitiosas , el non conformes Scripturae, nec usui purioris Ecclesiae. Calvinus quoque lib. 4. Instil, cap. 19. § 27. videtur indicare, coepisse usum tonsurae tempore Augustini , caussam autem fuisse dicit, quia eo lemporc soli homines cITocminali cl delicati alebant comam : non aulem videbatur permittendum clericis ct monachis, ul id facerent, quod soli faciebant lasciviores cl mollioies; postea vero corruptioribus ternpuribus excogitata esse mysteria el significationes.

Quidam vero Hortensius l.andus librum scripsit dc pcrscquulionc Barbarum, ubi mulla dicit contra tonsuram monachorum. El ne videatur sine Scriptura loqui, profert aliquot Scripturas Testamenti veteris. Prima csl Lcvilic. 19. ubi Dominii' ait: Aon *attondebitis* comam *in rotundum.* Cum. similis csl locus llicrem. 9. ubi Dominus dicit sc dispersurum omnes circumtonsos in comam. Tertia est Levit. 21. ubi de sacerdotibus dicitur : *Non radent caput, nec barbam.* Quaria csl Ezech. 44. ubi idem habetur. Quinta in cpisl. Iliereмiac apud Baruch cap. ult. ubi Hicrcmias ridel idolorum saccrdoles, habentes caput cl barbam rasam.

Quanlum igitur ad vestes, quod antiquissimum sil institutum, ulqui profitentur mundi contemptum et poenitentiam , singulari cl notabili habitu induantur, palet primo cx Dionysio cap. 6. ecclesiasticae hiérarchise, ubi dc professione monachi loquens ila ait: *Sacerdos,* inquil, *signo cruci· eum consignatum tondet; omnique veste detracta eum alia induit etc.* Eusebius lib. 2. hist, cap. 24. scribil cx Egesippo Jacobum apostolum fratrem Domini numquam induisse laneam vestem, sed sola svndonc linea usum.

Athanasius in lib. dc virginit. ante medium, doccl sanctimonialem, ul fuscam vestem civilem gerat. Basilius cpisl. I. ad Gregorium mulla dicit de habilu monachi, cl similiter in quaestionibus fus·· explicatis, q. 22. Chrysoslomus liom.69. in Mallb. dicit, monachos habitu imitari Helium ct Joannem, el hb. dc comparatione regis el monachi dicit. monachum uno lanium amictu, instituto suo conformi, uti solere.

Palladius in hist. Lausiaca cap. 41. dicit cliam virgines sanctimoniales suo tempore cucullis uti consuevisse. Tertullianus lib. de velandis virginibus meminit habitus Deo dicali , quo utebantur sanctimoniales.

Ambrosius lib. 6. epist. 36. de Paulino loquens , qui cx magno viro iu sacculo , cl nobili senatore monachus factus fucral, cl eo fueto mullos gentilium senatorum offenderat : *Et cum ipsi*, inquil. *capita el supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra : si forte Christianus vir attentior sacrosanctae religionis vestem mutaverit, indignum facinus appellant.*

Hieronymus in cpisl.4.ad Rusticum monachum: *Vidi quosdam,* inquit, *qui postquam rcnunci ivere sacculo, vestimentis dumtaxat, el vocis professione, non rebus, nihil dc conversatione pristina mutaverunt.* Epist. 13. ad Paulimim: *Tunicam,* inquil, *mulas cum animo etc.* El cpisl. I ». ad Marcellum: *Tunicam fusciorem,*inquit, *induta se repente Domino consecravit* Epist. 22. ad Eu· stochium dc virginitate omnium coenobitarum eundem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam cl sagum, quibus in vila llilarionis addit cucullum , dicit enim vestes ejus fuisse, tunicam sacceam, palliolum el cucullam. Epist. 27. ad Euslochium dc obitu Paulae loquens dc sanctimonialibus: *Unus,*

inquil, *omnium habitus. linteamine ad legenda:· solum manus utebantur.*

Augustinus lib. 6. contra Faustum cap. 9. dicil, peccahim esse, si vel sanctimonialis gerat ornamenta nuptarum, vel nuptae speciem virginum vestibus referant : el in epist. 199. ad Ediciam indicat, fuscam vestem fuisse lunc insigne continentiam profilenfinm.

Gregorius lib. 2. dhlognruni cap. 1. *Meminit* habitus monachi, cl lib. 3.cap. I4..1/enu7ii7 *habitus sanctimonialis:* denique Cassianuslolum primum librum de institutis coenobiorum consumit, in explicando habitu monachorum , docens eus praescriptum habitum professioni congruentem a majoribus accepisse. Adde duo concilia: nam gangrense can. 12. reprehendit cos monachos, qui ob habitum superbiebant.et contemnebant alios Christianos. qui communibus vestibus utebantur. Con cilium carlhaginens. IV. can. 104. distinguit habitum hiicalem ab habitu religioso. De habitu clericorum, vide Chrysos!, homil. 83. in Mallh. cl Ilie ronym. lib. I. contra Pelagianos, ubi meminerunt candidae vestis. Ilem Hieronymus in Epitaphio Nepotinni, ubi meminit sacrae tunicae,qua utimur in mysterio Christi.

Jam quod allinet ad rationem habitus monastici ea redditur ab iisdem Patribus: Nam cur vestem mutet monachus futurus, rationem esse dicit Dionysius. cap. 6. Eccles, hierarch, ul significetur illae inulalio. Cur proprio, cl corio ulanlur religiosi vestium genere, rationes duas reddit Rasilius quaesi. 22. ex diffuse explicatis. Prima ralio est ad designandam propriam professionem. Si enim convenit, ul aliter vestiantur senatores , aliter milites, aliter nobiles, aliter rustici, el si Paulus I. Corinth J1.jubet virum aperto capite orare ad significandam potestatem, mulierem vero velato ad significandam subjectionem. Cur nun conveniet religioso vertam vestem deferre ad significandum statum suum? Secunda ratio est, jul religiosi saltem inviti cogantur recte vivere. Si non haberent certum habitum , non internoscerentur ab aliis: Al nunc ab omnibus slatim cognoscuntur cl observantur, ct si quid agant conlra suam professionem, ab omnibus notantur cl reprehenduntur.

Cur ulanlur cucullis, rationem esse dicil Cassianus loco notato, ad designandam simplicitatem , innoccnliamque infantilem, ad quam monachi redire cupiunt. Infantes enim dum adhuc in fasciis el sinu nutricis versantur, velis quibusdam quasi cucullis leguntur. Cur autem veste horrida, ul sacco. aul certe simplici et vili utaniur , caussam reddunt Hieronymus el Cassianus locis notatis ; Ium ad agendam' poenitentiam, tum ad mundi contemptum demonstrandum. Nam saccos el asperas vestes, habitum esse poenilenlium Scriptura testatur, cum inducit Achab poenilentem sacco indutum 3. Rogum cap. 21. cl Ileham veste pilosa tertum, 4. Regum 1. cl Ninivitas sacco vestitos, Jtmae 3. ct Joannem pilis camelorum utentem , Mallh. 3. el denique mullos alios : *Circumeuntes in melotis . et in pellibus cuprinis .* 11 ebr. It.

Quin lumen polesl quis el bene, cl male uti vcsle inusitata.idest,insigniter contempta.vel horrida, monet sapienter b. Augustinus lib. 2.dc serm. Domini in monte cap. 19. ulex soli vcsle neminem judicemus, sed cx aliis ejus operibus discamus, utrum id facial contemptu superflui cultus, an ambitione aliqua el simulatione sanclilolis. Polesl enim sub ovina polle lupus latere, nec lamen dcbel ovis deponere pellem suam , quia sub ea aliquando lupus delitescit.

Nunc ad tonsurae antiquitatem ostendendam habemus in primis Dionysium eodem cap. fi. Ecoles. hierarch, ubi dare dicit, monachum futurum primum londcri. Deinde, indui alia veste.priore abjecta. Habemus deinde Anicclum in epistola ad Gallos , ubi jubet radi capul in modum sphaerae.

Tertio, Alhanasiurn in lib.de virginil. Palladium in hisl. Lausiaea cap. 41. el Hicron. in episl. ad Sabinianum diaconum, qui testantur eliam sanctimoniales tonderi consuevisse.

Quarto, Epihanium haeres. 80. el Augustinum dc opere monachorum cap. ull. qui acriler reprehendunt quosdam monachos crinitos , qui tonderi more aliorum nolebant.

Quinio, Hieronymum el Augustinum qui coronae sacerdotalis meminerunt. Hieronymus' in epistola ad Augustinum, quae est 26. inter episl..Augustini : *Fratres tuos Dominum meum Alipitim . et Dominum meum Fvodium , ut meo nomine salutes precor coronam luam.* Augustinus iu epistula ad Procimiunum episcopum 117. *Per coronam nostram nos adjurant vestri, per coronam vestram vos adjurant nostri etc.*

Sexto, Isidorum lib. 2. dc ollic. divinis cap. 4. cl Bedam lib. 5'. hisl. Anglorum cap. 22. quorum prior ab apostolis dicil institutam esse tonsuram ct coronam clericorum el monachorum ; posterior dicil s. Petrum omnium primum gestasse coronam capillorum, loto reliquo capite detonso, cl ad ejus imitationem omnes clericos cl monachos idem suscepisse.

Septimo, Justinianum, qui in authenticis collai. 7. tu. 5. cap. 2. et 3. distinguit tonsuram monachorum noviliorum, quam laicorum tonsuram vocat, a tonsura professorum.

Octavo, concilia; Nam concilium carlhaginens. IV. can. 44. prohibet clericos alere comam aul barbam. Concil. Colei. IV. can. 10.jubet, ul omnes clerici loto capite detonso, solum circulum capillorum supra aures relinquant. Ex quo apparet, olim eandem fuisse coronam clericorum cl monachorum: sed monachi quidem servarunt antiquam consuetudinem, clerici vero magna ex parte illam mutaverunt.

Ul aulem ad rationem tonsurae veniamus. Primum, falsa est Calvini ralio; Nam quod tempore Augustini non solum aliqui dissoluti comam gestarent, sed mulli alii probi homines,idque sine peccato facerent, ex eo palel, quod poenilentes jubebantur tondere capul in signum doloris et poertilenliae, ul palel ex concil. agalhensi can. 11. el lolelano 111. can. 12. cl praeterea non solum clerici el monachi tondebantur, sed ila tondebantur.

ut corona capillorum appareret, quod certe non erat in communi usu laicorum.

Aha ralio redditur ab Isidoro lib. 2. de oillciis divinis cap. 4. quod nimirum monachi londebantur ad imitationem Nazaraeorum. qui in die cm-ecrutionis suae tondebantur, ul dicitur Num. G. Naznraci enim sunl monachi Testamenti veleris. Al haec ralio non mihi probatur, siquidem Nazaraei tunc solum tondebantur, cum desinebant esse Nazaraci, insigneque illorum erat longa caesaries, ul cx eodem cap. G. Numeri palet. Immo Epiphanius haeres. 80. probat monachos noslros debere esse tonsos, quia gerere comam longam, csl proprium Nazaracoruiu Teslamcnli veleris. Sicut eliam Augustinus lib. dc opere monachorum . prope finem dicit. Patres Teslamcnli veteris merito gestasse longos capillos, quia mysteria redemptionis nondum revelata erani. Idem enim significabant velamen positum in facie Moysis, el coma longa sauciorum. Al nunc postea quam Christus apparuit, convenit, ul qui Christo sunt consecrati , contrarium significent ablatione comarum . el haec potest esse ralio prima nostrae tonsurae.

Secundam reddit Bcda lib. 5. hist. cap. 22. ad exprimendam imaginem spineae coronae Christi : ul enim omnes Christiani signo communi crucis ornantur, ila par erat, ul clerici cl monachi , qui specialius Christum patientem imitari vellent, speciali signo ornarentur.

Tertiam cl quartam rationem reddunt Isidorus lib. 2. cap. 4. dc oillciis divinis, Rabanus lib. I. dc inslil. clericorum cap. 3. cl lingo lib.2. de Sacramentis pari. 3. cap. 1. dicunt enim tonderi capillos. qui sunt superlluae quaedam corporis paries ad significandum , debere clericos cl monachos omnia superflua, cl praecipue vitiosas cupiditates amputare, ul sic maneat vertex, idest, animus liber el apertus divinis contemplationibus el illustrationibus. El rursum sic tonderi dicunt. ut relinquatur circulus capillorum, ad significandam regiam coronam, quandoquidem servire Deo regnare csl.

Quintam reddit Dionysius cap. G. Eccles, hierarch. ul significetur ilia nudaliono capitis, vita pura cl aperta, non fucata ulla specie , quam monachus exhibere debet.

Posset addi sexta ralio tonsurae monachorum , nimirum ul signum esset poenitentiae cl conversionis: Nam ul ante diximus.poenilentes olim nonnisi tonsi recipiebantur. Porro tonsurae sanctimonialium rationem moralem reddit Hieronymus in episl. ad Sabinianum . quiu nimirum non lavabant unquam , nec ungebant capul. cl periculum erat . ne a parvis animalibus , quae inler culem et crines oriuntur , et concretis sordibus opprimerentur. Quamquam negari non polesl. quin eliam id fiat ad contemptum mundi demonstrandum ; solent enim focmlnae capillos plurimi facere.

Est aulem hoc loco observandum, olim non tam rasuram, quam tonsuram fuisse in usu.Tondebantur emm demisse quidem, sed ila lamcn, utentis tecta maneret. Id apparet ex Clemente alexaudrinolib. 3. Pacdag. cap. 11. *Sed pili,* inquil . *tondendi* sunl, non *novacula. sed tonsorum forficibus.* Idem ex Optato milevilano. qui lib. contra Parmenianum arguit Donalislas, quod catholicis s.icculotibus. per vim capila raserint: ftocefc, inq.iil, tAd *vobis mandatum sit, radere capita sacerdotibus.cum e contrario tot sint exempla proposita fieri non. debere.* Item ex Hieronymo in i ap. 44. Ezechielis, ubi dicil, sacerdotes non debere. comam alere, nec lamen radi, sed ila tonderi. ul culis led.i maneal. Denique Dionysius, Epiphanius, Hieronymus, Athanasius, Palladius , Augustinus, Isidorus, Beda cl concilia earlhaginens.· cl lolelanum nusquam nominant rasuram , sed solam tonsuram. I nus esi Anicelus papa, qui. ut dixi,rasurae meminit,sed non csLca epislola prorsus indubitata, forte enim falsum lilulum praescii rl. Nec tamen proplerei reprehendimus usum hujus temporis, quo monachi clclerici raduntur; Nam nec unquam fuil prohibitum radi, cl praeterea ejusmodi caeremoniae, pro temporum cl locorum diversitate, variari possunt.

Ad argumenta Hortensii respondemus: In primis praecepla illa esse c.acremonialia.el proplerea non magis obligare, quam obligent circumcisio, sacrificia etc. Dico praeterea primum el secundum locum ex Levit. 19. el Ilierem. 9. nihil concludere; nam ul recte notavit Isichius in hunc locum, tondere comam in rotundum, non est comam scindere, sed ornare. Itaque prohibebat Deus Judaeis , nc comam rotundam efficerent : quod cerle monachi non faciunt, qui comam radiinl. uno circulo c.ipil'oium excepto. Neque hoc Deus absolute prohibebat, sed solum propior intentionem malam , nimirum ne hoc facerent in cullurn daemonis , ul co tempore el in iis locis gentiles faciebant.ul nol inl Theodorelus quaesi. 28. in Levilicum, el Isichins. nc Radulphus in hunc locum.

Ad tertium Levit. 21. dico, ici non praecipi sacerdoti, no radal capul absolute, sed ne radat in morte alicujus propinqui sui . in signum doloris. Voluit enim Deus sacerdotes esso caeleris conslanliores.

VI quarlum Ezech. II. dico, sacerdotibus Judaeorum fuisse prohibitam rasuram, non quod in se mala sil. sed ne viderentur similes sacerdotibus gentilium . in quorum vicinia habitabant, qui toto capile raso idolis sacrificabant . ul ex episl. Hieremiae apparet. Quod ex se non esset malum . palet, qui i Ezcchiel. qui sacerdos erat, jubetur a Deo radi. Ezechcl. 3. el praeterea Num. G. Nazaraeus completo tempore consecrationis suae jubetur radi. Unde Paulo dicit Jacobus actor. 21. *Sunl nobis viri quatuor.habentes votum super se. his ergo assumptis sanctifica te cum illis. el rudant capita sua.* Solum ergo propior viciniam idololaIrarum prohibebantur sacerdotes Judaeorum radi. Quae forte caussa erat, cur Optati. Hieronymi el Ambrosii tempore Christiani sacerdotes non raderentur, sed tonderentur: Nam adhuc ipsorum lemporo erant sacerdotes Isidis . qui capul rudebant , ut Ambrosius cpisl. 3G. el Hieronymus in cap. 41. Ezechielis testantur. Posleaquam autem illa caussa cessavit , nihil absurdi faciunt. qui ad aliquid sacrum significandum capul radunt.

Ad ultimum dico, Ilicremiam non ridere illos sacerdotes, quia radebant capul et barban), sed quia faciebant in honorem Deorum ligneorum , qui non poterant remunerari cullorcs suos, cum dicil se laborasse , cum tamen non teneretur.

Ad verba illa Domini contra citata , respondeo : Non prohiberi illis verbis moderatam sollicitudinem quaerendi cibum proprio labore, sed immoderatam el superlinam. Polesl autem Iribus modis esso immoderata sollicitudo. Primo, ratione linis, ut si otiis quaerat cibum praecipua intentione, quasi sit ille ultimus finis, ut faciunt qui evange-Hzanl, ul comedant ; cum deberent comedere, ut evangelizent. Atque hoc reprehendit Dominus Mallh. Ii. cum ait: *Primum quaerite regnum Dei etc.* El Joan. G. *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam;* idesl, primaria intentione quaerite cibum spiritualem , secundaria corporalem.

Secundo,ratione diffidentiae immoderata est sollicitudo. ul cum quis adeo sollicitus est de rebus temporalibus, ut vix possit credere sibi Deum adfuturum in illis acquirendis, etiamsi adhibeat ipse quoque suum laborem. Et hoc reprehendit Dominus cum ait Mallh. G. *Nolite sollicili esse clc.* vult enim persuadere fidelibus confidentiam in Deum; Et sane persuadet clficacissimis argumentis ; iAam si Deus, inquit, pascit aves, ct vestit lilia , quae cum non norunt, immo etiam providet gentilibus, qui eum blasphemant, quomodo vobis cultoribus tfuis poterit dccsse?El si vobis corpus ct animum donavit, quae majora sunl ; quomodo credibile est non daturum cibum cl vestes quae sunl minora?

Tertio, immoderata csl sollicitudo ratione temporis ul cum quis hodie sollicitus est pro ea re, pro qua salis tempestivo cras inciperet sollicitus csse.el hoc reprehendit Dominos cum ait ibidem: *Nolite sollicili esse de crastino. Sufficit diei* ma· *lilia sua.* I bi notandum,non reprehendi providentiam parandi necessaria pro tempore futuro . alioqui peccassel Joseph Genes. 41. qui recondidit frumenta pro futura sterililatc:eliam Dominus ipse habebat loculos, ul emerei cibos , Joan. 13. Itaque vocatur sollicitudo de crastino , cl mala est illa . quae non convenit praesenti tempori sccim» dum rectam rationem.

CAPIT XI.I.

Licere monachis inanibus laborare.

Heslnl posiremo disputatio dc ratione vivendi , sive do opere corporali monachorum. Sunl autem quatuor modi vivendi apud homines religiosos.Ael enim vivunt ex labore proprio , vendentes aliquid cl ementes aliud: vel vivuntex bonis suis communibus. idest. ex bonis quae religiosi ipsi ad monasterium adfenml, cl in commune constituunt: vel ≺ bonis relidis ac donatis a piis viris,vel cx mendicatione.

De singulis dicendum csl. Acprimum.de primo duu fuerunt extremi errores. Inus eorum, qui dicebant non licere religiosis operari el laborare pro victu, sed debere cos confidere in Dei providentia. ct vivere ex alienis laboribus; hujus erroris fuerunt Mcssaliani , sive Euchilae . apud Epipbanium haeres. 80. el rursus quidam apud Carthaginem . tosto August, lib. 2. retract, cap. 21.

Alter error fuit Gulielmi de sancto Amore.et postea Joann. Wiclcliapud Thomam AValdcnsem lib. *i.* doclr. fidei antiquae art. 2. cap. 22. el Joan. Calvini lib. 4. instil, cap. 13. § 10. qui docent teneri monachos ex proprio labore vivere, quamquam Gulicl mus non omnes religiosos obligabat ad laborandum manibus, sed cos solum qui non habent bona stabilia in communi.Primus error natos csl cx duobus locis Scripturae male intellectis, nimirum Mallh. 6. *Nolite sollicili esse animae ve·atrae dicentes, quid manducabimus etc.* Et loan. G. *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam.* Refellit hunc errorem iugust. in lib. de opere monachorum, ex verbis apostoli 2. Thcssalonic. 2. ubi cl sc laborasse, el operatum dicil, ne quemquam gravaret, cl alios monet, ul operentur el laborent.

Quia vero respondebant haeretici illi. b. Paulum loqui fle opere spirituali, idest. dc oratione ct exhortatione; notanda sunl alia loca, ubi expresse ponitur labor manuum , Actor. 20. *Ad ea , guae mihi opus erant. et his , qui mccum sunt, ministraverunt manus istae.* Ad Ephcs. 4. *Qui l 'irabalur. jam non furetur , magis autem laboret operando manibus suis.* 1. Thessal. *i.Operamini manibus vestris.* Ad haec , ul acute notavit \ii. istin. idem apostolus 1. Cor. 9.dicil sc operai m. cum lamen liceret sibi secundum Domini or-<*iri aliénera non operari.Al certe non licebat ei secundum Domini ordinationem non concionari ct non orare. Ait enim: *Si non evangelizavero . vae -hi etc.* Loquitur igitur dc corporali labore ,

CAPUT XLII.

Aon *leneri monachos ad laborem manuum.*

Secundus error tria affert praecipua fundamenta. Unum cx apostolo, qui Ephes. 4. 1. Thessal. 4. el 2. Thcssalon. 3. praecipit Christianis, ul cx labore manuum victum quacrani; cx quibus locis tale argumentum duci polesl : vel ista verba b. Pauli continent praeceptum necessitatis, vel consilium perfectionis, si primum , ergo tenentur laborare etiam religiosi; si secundum, ergo lencnlur saltem religiosi, illorum enim csl viam perfectionis ei consiliorum tenere

Secundum lundumenlum csl cx Auguslino , qui in lib. dc opere monachorum dicit, religiosos teneri ad hoc apostoli praeceptum implendum , nec excusari per occupationes spirituales. Sic enim ait cap. 17. *Quid,* **inquit,** *ayant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent.scire desidero.Orationibus. inquiunt, et psalmis, et lectioni, ct verbo Dei. Sancta plane vita, clin Christi suavitate laudabilis : sed st ab his avocandi non sumus , nec manducandum csl. nec ipsae escae quotidie praeparandae , ul possint apponi cl assumi. Si autem ad ista vocare servus Dei certis intervallis temporis ipsius infirmitatis humanae necessitas cogit, cur non el apostolicis praeceptis observandis aliquas partes temporum deputamus ? Citius enim exauditur una obedienlis oratio,quam decem millia contemptoris.*

Tertium fundamentum csl cx consuetudine omnimn antiquarum religionum : Nam Epiphanius hacrescs 80. Ilieronym. episl. 4. ad Rusticum. Aug. lib. I. dc moribus Eccles, cap. 31. Cas· sian. lib. 2. cap. 3. el lib. 3. cap. 2. de institutis coenobiorum , docent omnia monasteria bene inslilula, secundum aposloli legem manibus laborarc.

His non obstantibus,respondemus cum b.Thoma in opusculo 19. cl in 2. 2. quaest. 187. ari. 3. el b. Bonavénlura in lib. dc paupertate Christi, cl in apologia pauperum : ad victum labore manuum quaerendum non magis tencri monachos , quam sacculares, cl probatur primo, vel laborare manibus est praeceptum, vel consilium. Si primum, ornnes obligat, tam sacculares . quam religiosos. Praecepta enim danlur omnibus ; omnibus enim dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* **Si secundum,ergo nemo tenetur laborarc manibus, nisi qui sponte ad hujus consilii observationem sc obligaverit; talis enim est natura omnium consiliorum: Ergo religiosi qui id consilium non receperunt, non tenentur manibus laborare. Non enim tenentur religiosi ad omnia consilia, sed solum ad illa, quae sponte suscipiunt.**

Secundo, si tcncreniur religiosi laborarc manibus magis quam sacculares, aul id cssel cx praecepto naturali,aul cx positivo: neutrum autem dici polesl; quod enim non cx positivo, palet,quia nullum lale cxslaliquod non ex naturali,probatur.Nam pracccplumdc laborando,ul csl naturale,dupliciter obligat,uno modo absolute, alio modo in ccrlo casu.Primo modo non obligat singulos,sed rempublicam, ul palet,debent enim in ea alii esse opifices, alii agricolae, alii medici,alii judices elc.el ex hac parle non convenit religiosis laborare manibus,illi enim officium habent in republica orandi cl psallendi el similia faciendi. Secundo modo tonentur quidem singuli hoc pracccplo, sed non minus sacculares, quam religiosi; nam omnes casus, in quibus obligantur singuli laborare manibus, non minus , accidere possunt saccularibus,quam religiosis; verbi gratia, unus cl praecipuus casus est . si quis nihil habeat unde vivat, nec possit licito habere, nisi operando. Alius casus est, si quis teneatur providere flllcri de cibo, cl non possil licite cum invenire nisi operando. Tertius est,si quis non possil otium fugere, vel laniationes carnales superare . nisi operando corporaliter. Al omnes tam religiosi . quam sacculares tenentur providere , ne moriantur fame ct otium fugere , ac superare lenlaliones. Omnes igitur tenentur eodem modo laborare.

Tertio probatur ex illis ipsis argumentis . quae contra nos proferuntur. Nam in primis apostolus, in illis locis non scribit monachis , sed saecularibus ul paid, cl praecipue juxta opinionem adversariorum, qui docent nondum illo tempore coepisse religiones. Deinde apostolus in illis locis numquam praecipit operari absolute, sed solum ad evitandum furtum, vel scandalum, vel otium: Nam Ephes. 4. ail: *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* **El i. Thessal. 4. poslcaquatn dixerat, ul operarentur. subjungit rationem:** *Ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis.* **I bi illud,** *desideretis,* **non significat concupiscatis. sed carentis. Sic enim csl in graeco zai μηδενὰ χρειαν** *i/r-.t.* **idesl. cl nullius indigentiam habeatis. Scandalizabantur enim infideles, cum videbant Christianos, ex alienis bonis velle vivere. Et 2. Thess. 3. postquam dixerat:** *Qui non laborat. non manducet.* **Subdit: ludioimus** *enim quosdam inter vos inquietos esse , nihil operantes, sed curiose agentes.* **Qui ergo possunt furtum evitare el scandalum el otium. alio modo quam corporaliter operando, cos Paulus non obligal corporaliter operari.**

Jam vero b. Augustinus in illo lib. de opere monachorum. suium obligal a<l operandum manibus illos, qui antequam religiosi fierent,cx labore ma nuuin vivebant, el nunc idem facere possunt, sine impedimento majoris boni.el lamen ex otio cl pigritia nolunt; Nam cap. 21. excipit religiosos, qui ecclesiastica ministeria exercent . quales sunl hoc tempore omnes mendicantes. Sic en m ait : Si *cvangelistae .* **inquil .** *sunl. si ministri altaris , si dispensatores sacramentorum , bene sibi istam non arrogant, sed plane vendicanl potestatem , nimirum vivendi cx facultatibus populi.*

Dices, poleslas petendi sumptus a populo, non csl lata nisi ordinariis pastoribus: alioqui possent religiosi accipere decimas . quod csl falsum, cl contra canones mullos, ul ex Clementina prima de decimis perspicuum csl.

Respondeo: Quidquid de hoc sil . quod poslca videbimus, salis nobis est. quod Augustinus hoc dicat, de cujus sententia disputamus.El praeterea sive religiosi praedicantes el sacramenta ministrantes, possint, ex justitia sumptus petere, sive non possint, salis csl quod licite possint petere saltem ex charilalc, ct accipere corporalia ; sicut ipsi cx charilalc ministrant spiritualia, cl populus accipit. Adde etiam, quod religiosi hujusmodi recte dici possunt operari manibus suis. Operari enim manibus csl operari corporaliter,sive id fiat manibus, sive pedibus, sive lingua, sive alio modo: Apellatur autem opus corporale,opus manuum, quia manus csl instrumentum praecipuum,quo operamur. Unde etiam aurigae, et nautae, cl cursoies, el vi

piles dicuntur operari manibus, quia corporaliter exercentur·, licet non minus pedibus quam manibus in suo opere utantur. Qui ergo canunt in choro, publice concionanlur, docent . confessiones audiunt, plane manibus laborarc dici possunt.

Itaque soli contemplativi, qui sibi ipsis vacant, inanibus non laborant. inter illos autem excipit Augustinus ab obligatione laborandi illos omnes , qm in saeculo divites fuerunt, et bona sua pauperibus dederunt. Illis enim debet Ecclesia victum ct vestitum, quandoquidem omnia sua ipsi Ecclesiae in ejus pauperibus dederunt. Sic enim ait de istis loquens cap. 25. Si el *ipsi.* inquit, *aliquid manibus operentur, ut pigris cx vita humiliore, cl ab hac exercitatione venientibus auferunt excusationem, mullo misericordius agunt . quam cum omnia sua indigentibus diviserunt. Quod quidem si nolunl, quis audeat cogere?* cl c. 21. tales mullos fuisse dicil in Hierusalem , qui quoniam omnia sua pauperibus dederant,quando tempore farnis egebunt, non sunl concli operari manibus, scd eorum inopia eleemosynis Graecorum sustentata est Act. 11. Soli ergo remanent illi religiosi, qui in sacculo vivebant ex opificio , el in religione sibi solis vacant. non populo. Hos August. obligat ad laborandum.

Sed nec istos obligat absolute,sed solum quando, si operentur, non impedientur a majori bono, et si non operentur perniciose otiosi erunt. Nam si aliquis talis possit perpetuo orare, aut legere, el velit id facere, cl inveniat qui eum in tali opere versantem gratis alat, cur non potent id facere? Nam boc modo vixit per triennium b. Benedictus, ul Gregorius testatur lib. I. dialog, c. I. el lota vita sua b. Alexius, ul in ejus vita scribit Simeon inclapbraslcs.

Unde Auguslinus cap. 17. ejusdem libri, ubi dicit monachos non debere excusari ab opere manuum per orationem , psalmodiam , lectionem et verbum Dei. clarissime indicat sc loqui non de oralionc assidua, nec de continua el publica psalmodia, lectione, concione , quae lotum hominem occupant, scd oratione. psalmodia, ludione el exhortatione privata cl rara, quae mullum otii relinquant. Et c. 21. dicil sc reprehendere illos monachos. qui *ex* conditione servili ad monasterium veniunt, ul vitam inopem ct laboriosam fugiant , el vacui pascantur ac vestiantur. cl insuper honorentur, ab iis, a quibus contemni conleriquc consueverant. De quibus eliam dicil cap. 25. *Nullo modo decet, ut in ea vita, ubi fiunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices otiosi, et quo veniunt relidis deliciis suis . qui fuerant praediorum Domini, ibi sint rustici delicati.* El cap. 28. ait : *Dst'-ndilc.* inquil. *hominibus non vos in olio futilem riciuni. sed per angustam el ardam portam regnum Dei quaerere.*

\d argumentum tertium de consuetudine antiquorum monasteriorum dico,monachos illos fuisse obligatos operari manibus ex propriis regulis suis. Cumulem ejusmodi regulam constituerint, caussa csl duplex, i na, quia non poterant aliter sustenl in. nam ncc habebant praedia el possessiones sibi relidas, ul nunc habent mulli monachi , el eleemosynas a populo petere, nec audebant, cum populo non servirent, nec ullo modo id suffccisset : Nam uno in loco . sub uno abbate degebant terna ul minimum hominum millia, ut Augustinus refert lib. I. dc moribus Ecclesiae cap. 31.

Altera ratio esi. quia illi monachi cum non essent clerici, sed laici omnes, excepto abbate, non erant salis occupati, cl ideo ad fugiendum otium necessarium erat illis laborare. Hieronymus in epistol, ad Rusticum : *Aegyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant. non tam propter victus necessitatem, quam propter animae salutem. ne vagetur perniciosis cogitationibus mens etc.* Nec tamen absolute csl verum omnes antiquos religiosos inanibus laborasse. Sic enim scribit de monasterio s. Martini Sulpitius in vita s. Martini cap. 7. *Nemo ibi quidquam proprium habebat; omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, ul plerisque monachis inoris est, quidquam licebat.* ,trs *ibi, exceptis scriptoribus . nulla habebatur. Cui tamen operi minor aetas deputabatur; majores orationi vacabant.* Haec ille. Ubi vides solos juniores laborasse inanibus , eosque non ad vicium quaerendum (nam nihil eis vendere licebat, sed vivebant ex bonis , quae attulerant) sed ad otium fugiendum. Sed ncc primi monachi sub apostolis m Hierusalem, aut in Aegypto operabantur manibus . ul patet netor. 3. el 4. cl ex lib. Philonis de vita contemplativa.

CAPUT XL1H.

Licitum esse monachis vivere ex bonis patrimonialibus in communi.

De secundo modo vivendi nulla potest esse dubitatio·. nam in primis talis fuit vita primorum religiosorum sub apostolis cap. 4. Act. unusquisque enim adferebal pretia suarum rerum apostolis, el inde dividebatur cuique, sicul cuique opus erat. Deinde talis eliam fuit usus antiquorum monasteriorum, ul reciperent, si quid ii in commune, dare volebant, qui monachi Bebant. ul palet cx Augustino. in episl. 109. ad sanctimoniales, ubi sic nil: *Quae aliquid habebant in saeculo , quando ingressae sunt monaslet ium, libenter velint illud esse commune.* Hem serm. 2. de communi vita clericorum: *Vivunt.* inquit, *nobiscum in societate communi, el nemo cos distinguit ab cis, qui aliquid attulerunt.* El lib. de opere monachorum cap. 25. ideo dicit . divites non teneri ad opus manuum , quia monasterio sua bona contulerunt.

B. Benedictus.ut in vita s.Placidi legitur: *Bona, quae fuerant monachorum suorum, non sinebat alio derivari, quam ad sua monasteria, afin*

de mullos Dei servos alere **posse/. B. Ilernurdus episl. 1. ad Robcrtum :** *Ostenditur.* **inquil.** *terra , quae cum illo , cl pro illo dicitur datu fuisse.*

Denique hinc nolae sunl illae leges Justiniani , in Authenticis coll. I. const..'». § illud quoque, cl coli. 9. const. 13. § Si qua mulier. In quibus statuitur, bona eorum, qui monachi fiunt, eo ipso ad monasteria, quae illi ingrediuntur, perlinere. Quamquam hoc (empore mullae religiones huic privilegio renunciarunl.

CAPIT XLIV.

Licitum esse monachis vivere ex rebus sponte oblatis el donatis.

De Tertio modo nulla quaestio esse deberet.nam b. Auguslinus in psalm. 103. conc. 3.explicans ilhid: *Cedri. quas plantavit, illic passeres nidi/i cabu.nl;* **dicil cedros esse homines potentes el divites; passeres autem esse religiosos pauperes:nidilicarc vero passeres in cedris, significare. quod religiosorum monasteria a divitibus hujus saeculi eriguntur el sustentantur:** *Cedri Libani.* **inquit,** *nobiles et divites, excelsi hujus saeculi, quando cum timore audiunt: Beatus qui inlelligit super egenum et pauperem, attendunt res* **suas,** *villas suas. et omnes superlinas copias, quibus videntur excelsi, et praebent illas servis Dei.dant hortos , aedificant Ecclesias , monasteria. colligunt passeres, ul in cedris Libani nidificent. Hieron}-* **iiius in episl. 27. ad Euslochium de obitu Paulae, laudat sanciam Paulam . quod ex rebus suis quatuor monasteria aedificasse! el suslenliissel. imum monachorum el tria sacrarum virginum.Gregorius papa, ul lib. 1. cap 3.et 6. v line ejus scribit Joan. Diaconus ex patrimonio suo septem monasteria erexit. ct singulis praedia, ct possessiones attribuit, sex in Sicilia . unum llmnac. Similia exempla Caroli Magni. Candi IV. llenrici II. el aliorum optimorum principum. plurima adferri possent.**

CAPI T XI V.

Licere monachis ex mendicatione vivere.

Dc Quarto praecipua est dillicullas. Oppugnaverunt enim acerrime ordines mendicantium. Primo, Giilielmus de sancto Amore, apud Antoninum pari. 1. til. II. cap. 7. § 5. summae theologicae. Secundo, Desiderius Longobardos apud hcalum I hornam m opusculo 19. Tertio. Gyraldus de Abbatis vide npmi Bonavent. milio upologiac paupe-rum, Quarto Joannes Wiclcf apud Waldensem lib. 4. ari. 2. doctrinalis fidei. Quinio, Kichardus episcopus Annacanus serm. 4. Ultimo, Lulheriis arlic. ull. el Bre.nlius in Confess. Wirlemberg. cap. dc volis monasticis, qui omnes docent, esse extra slalum salutis cos, qui redigunt seipsos sponte ad mendicitatem . tum quod exponunt se evidenti periculo moriendi fame, turn quod non liceat cis , nisi forte aegrotent, eleemosynas petere , quae debentur solum iis . qui scip-os juvare neque-unl. lum denique quod lex divina el humana reprehendat , cl prohibeat voluntariam mendicitatem.

Al nihilominus vitam religiosorum mendicantium tamquam sanctam et perfectam approbarunt mu li summi pontifices; el Innocentius III. teste Bonnvenl. Honorius III. Gregorius IX. Innocentius IV. Alexander IV.elNicolaus IV.ut refert Joannes XXII. in Extravagant·, Quia quorundam . de verborum significatione. necnon concilium lugdunense generale , ut referi Nicolaus IV. c. *Exiit,* **de verborum significatione in 6. et conslantieose, sessionc 8.**

Rcclc nutem fuisse hanc vitam approbatam, oslendimus sequentibus rationibus. Primo.exemplo Domini; nam Dominus non habuit possessiones , neque proprias, neque communes, ul palet ex illo Lue. 9. *Vulpes foveas habent.* **el** *volucres cocti nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* **El quod non opcrarelur manibus. sed cx eleemosynis fidelium vixerit, palet c.x illo Lucae** *Mulieres aliquae ministrabant ei de facultatibus suis.* **Hem cx lota ejus vila. siquidem naius csl in domo aliena, vixit in domibus cl ex rebus alienisznunc enim prandebat apud Mnrlham, nunc apud Simonem leprosum, nunc apud Zachacum. nunc in domo Petri. nunc in domo Matthaei; equitavit in jumento alieno: fecil ultimam eoenam in domo aliena: sepullus est in sepulcbr · alieno. Undo psalm. 39. dicil :** *Ego autem mendicus sum ct pauper.* **El psalm. 108.** *Quia perse, quuluscst hominem inopem ct* **mendicum.Quibus m locis est vox quae habetur eliam Deuteron. 13. ubi dicilur : Von** *cril in te mendicus.* **Quem locum pro se adierunt, qui dicunt, illicitam esse mendicitatem. El certum est uirumque psalmum de Christo inlclligi : nam priorem allegat Paulus ad Hebraeos 9. de Christo:** *In capite libri scriptum est de me etc.* **El posteriorem allegat Petras, actor.** */.Scriptum est enim in libro psalmorum . episcopatum ejus accipiat alter clc.* **Item 2. Corinth. 8.** *Propter vos egenus factus est. cum esset dires.* **Graece ἐπτώχευσε , significat enim πτωχάιω, mendicare . unde apud Homerum Odiss. 17. δαίτα πτωχ-οεί'ϊ, prandium mendicare.**

Ad hoc respondet Armacanus . Christum fuisse pauperem, sed non mendicum . el pauperem non amore paupertatis . sed quia restrictio dominii c-jns id exigebat. Dicit enim Christum successisse Ad.uno in dominio originali, cui repugnabat tam habere proprium, quem mendicare; Adainus enim m statu innocentiae fini dominus omnium bonolum terrenorum, scd ila tamen, ut nnn posset ac-

cipere in usum suum , nisi necessaria , ncc sibi aliquid appropriate ; divisio enim nota est post peccatum. Itaque in slatu innocentiae non ruissent propriae divitiae , ncc .lamen fuissent ulli egeni , vel mendici. Quoniam ergo Christus natus est cum justitia originali, habuit cliam tale dominium , quale Adam , cl ideo repugnabat illi habere , proprium el simul repugnabat mendicare : cum omnia essent sua , quantum ad usum , lamen luit restrictum dominium ejus , quia debuit esse sub lege ; ct sic fuil pauper, quia non potuit uti suo naturali dominio , obstante lege civili.

Ilacc omnia sunl conira aperias Scripturas. El primum quod Christus vere fuerit mendicus, cl carneril non solum usu,sed cliam dominio temporali rerum terrenarum, palet , quia dominium illud originale in bona communia, periit per divisionem rerum juste introductam. Nec Dominus accepit dominium politicum more humano,licet dmmniuin divinum semper habuerit. Itaque fuit vere mendicus, ul psalmis, el cx apostolo ostendimus. Fuit etiam vere Dominus, saltem in communi cum suis discipulis, eorum bonoimn , quae illi ul mendico donabantur. Quod enim Christus acceperit dominium civile ct proprietatem, saltem in communi cum apostolis, earum pecuniarum , quae sibi donabantur, patet ex Joan. 12. ubi dicitur Judas fur, quia usurpabat sibi pecunias loculorum Christi. Al si Christus non habebat proprietatem , ncc dominium civile, non eral furtum illud Judac; nam per solum dominium naturale non magis perlinebant ad Christum illae pecuniae, quam aliae res omnes.

Denique, quod Christus amore paupertatis, el non ex restrictione dominii fuerit mendicus, planum csl: Nam quis illum côegil heri sub lege? Nonne sponte id ipse elegii ? Quod certe polecat non eligere, si odisscl paupertatem. Praelerea cliam cxislens sub lege, nonne polcral facite ditescere si voluisset? Nonne turbae illum regem facere voluerunt? Cur ergo non habuit,ubi capul reclinaret, el sponte non habuil, si non amabal paupertatem ? Denique cur Paulus 2. Cor. 8. vocat istam gratiam Domini, si nun ex amore, sed cx necessitate fuit egenus?

Dicil Secundo Armacanus : Si Christus mendicassol, non propterea licere nobis mendicare. Esset enim hoc ponendum inter opera admiranda , non imitanda, sicut quod jejunavcril 40. diebus sine ullo cibo. Al mendicare , sine ullo miraculo Heri potest, ul experientia docet: jejunare aulem sine omni cibo , non pol.*sl sine miraculo. Ad haec, non consuluit Christus, ut se imitaremur jejunando sine omni cibo , consuluit aulem ul se imilarcmur mendicando , cum ait Matthaei 19. Si vis *perfectus esse , vende omnia quae habes , el da pauperibus , el sequere me.*

Secundo probalur. exemplo apostolorum; nam illi omnia dimiserunt, Matth. 19.Ecce nos *reliqui'* mus omnia. Nec habuerunt possessiones in communi, ul palel Matthaei 18. *Nolile possidere aurum, nequ* argentum in zonis . nec duas tunicas elc.* Nec operabnnlur manibus, sed vivebant ex liberalitatc eorum, quibus praedicabam, ul putet cx codent capilc 10. Matthaei, et I. Corinth. 'J. Talis autfm' csl vita mendicantium. Inde sanctus Franciscus; qui cum sancio Dominico primus auctor fuit hujus instituti, pro regula suscepit decimum capul Matthaei.

Ad hoc respondent : Primo, vitam illam apostolorum fuisse a Christo institutam ad tempus tantum,nimirum dum in Judaea praedicabat ante suarii passionem; nam Lucae 22. Dominus revocavit ista praecepta, dicens: *Quando misi vos sine sacculo et pera, et calceamentis , numquid aliquid defuit vobis? sed nunc qui habet sacculum lolia! similiter el peram.* Unde cl loculos cum pecuniis habuil extremo tempore, ul palel Joan. 12. el 13. ex quo apparel, jam lunc abrogasse quae dixerat .Matth. 10. *Nolile possidere aurum elc.* Secundo objiciunt, hoc fuisse praeceptum , non consilium evangelicum , proinde non perlinere ad mendicantes, qui sc dicunl consilium sequi. Tertio, apostoli ex Domini ordinatione ex justitia petebant a populo vicium , ul palel cx illo Matth. 10. *Dignus est operarius mercede sua.* Et ex I. Corinth. 9. *Quis militai suis stipendiis unquam?* ergo non mendicabant. Al nostri mendicantes non pclunl , nec petere possunl victum cx justitia.

Ad Primum respondeo: Sive ad tempus sive non ad tempus vitam illam Christus instituerit,inde rectissime colligi, esse licitam.cl sanciam, et imilalione dignissimam eam vitam, nisi forte Christus ad tempus vitam illicitam instituerit. Praelerea non est verum, Christum revocasse unquam illam institutionem quoad modum vivendi: revocavit quidem id quod dixerat : *In viam gentium ne abieritis.* Al illa documenta dc non possidendis pecuniis in zona etc. numquam revocavit. ut palel cx 1. Cor. 9. Quando aulem ait Lucae 22. *Nunc qui habet sacculum, tollat similiter el peram etc.* non jubel ul hoc faciant, sed praedicit illis , lempore passionis suae futuros eos in tali timore cl perturbatione, in quali sunl ii, qui non fidunt ulli amico , cl ideo sibipsis prospiciunt, el tunicam vendunt, ul gladium emant. Neque loculi dominici repugnant illis verbis: *Nolile possidere aurum elc.* Nam. ut Nicolaus exponit in cap. *Exiit,* de verborum significatione, in Sexto,Dominus utramque vilaih exemplo suo approbare voluit, nimirum illam quae nihil habet, neque in particulari.neque in communi; excepto simplici usu rerum donatarum: cl rursum illam, quae aliquid habet saltem in communi ; sed unam instituendo, non destruxit alleram.

Ad Secundum dico: Illa verba non osse praeccpla, sed consilia cl instructionem ex parte apostolorum el ‹ liorum praedicatorum . cl simul esse ordinationem cl praeceptum . ex parte populorum , ul patet ex declaratione Pauli 1. Corinth. 9. ubi dicil, Dominum ordinasse , ul qui evangelium annunciaul, de cvangelio vivant. Ex quo colligit, teneri populum ad alendus even· gelislas, el simul dicit . se non usum fuisse hac potestate : ex quo palel , non fuisse praece-

plum praedicatoribus , ul \ ivcrenl ex populi sumptibus.

Ad Tertium dico : Apostolos cx Domini ordinatione potuisse aliquando cx justitia pclcrc a populo sumptus, aliquando cx aequitate, aliquando cx sola charilalc. Pro quo nola cx Arislol. lib. 8. Etliicor. cap. 13. duplicem esse justitiam; unam legitimam , alleram moralem. Legitima dicilur , quando cx lege . aul paclo unus cogilur alteri aliquid solvcrc. Moralis , dicilur, quando sine paclo , aul lege unus laborat pro alio , ila ul consurgat obligatio quaedam compensandi laborem , sed tamen non possit cum competiere a l cjusmodi compensationem. Jam Dominus ordinavit cos qui evangelium annunciant, de evangelio vivere.

Haec ordinatio respectu fidelis populi el ordinariorum pastorum, est praeceptum justitiae in rigore; quando enim costituilur aliquis pastor, potest populus cum cogere ad spiritualia ministranda, ct paslor potest cogere populum ad temporalia danda, cl hoc modo poterant apostoli tamquam episcopi cogere Christianos ad sumptus faciendos; Al rcspcclu populi infidelis , vel pastoris non ordinarii,illa ordinatio non inducit rigorem justitiae, sed quamdam aequitatem , seu moralem justitiam , el hoc modo apostoli quando praedicabant Judaeis ipso Christo vivente , non poterant cogere populum ad sumptus faciendos ; nam ncc populus susceperat evangelium cl apostoli nondum erant pastores ordinarii ; nam adhuc tenebantur Judaei agnoscere saccrdoles aaronicos , cl eis decimas solverc. Itaque apostoli accipiebant sumptus cx morali justitia , vel petebant cx charilatc.

Jam religiosi mendicantes, qui millunlur a summo pontifice ad praedicandum el sacramenta ministranda poterant facere pactum cum ipso pontifice, vel cum populo de sumptibus accipiendis, ct lunc cx rigore justitiae illos petiissent. Poterant etiam milii a pontifice eo modo . quo Christus misit apostolos ad Judaeos, antequam lex vetus ccssassct, nimirum ul cx quadam aequitate peterent sumptus; nam *dignus est operarius merccde sua,* cl qui evangelium annuncial, dc evangelio vivere débet. Non enim Christus dixil, qui csl ordinarius evangclisla dignus csl mcrccdc sua , sed *dignus csl operarius,* idesl, quicumque id operatur licite, dignus csl mcrccdc sua: el haec fuit expressa sententia Augustini de opere monachorum, capilc 21. Visum lamen csl melius tam pontifici millenli, quam ipsis qui millunlur, ul non peterent ullo modo cx justitia, vel aequitate, sed solum cx charilalc, sicut ipsi non cx debito, sed cx charilalc ministrant spiritualia.

Tertio cl ultimo probatur cx eventu , nam hoc genus vitae innumeris signis cl prodigiis confirmatum csl, quae Deus edidit per sanctos Eranciscum el Dominicum, auclorcs hujus vitae, deinde ab eo tempore , conversio gentilium, confutatio haereticorum , piclas populi Christiani , conservatio theologiae , cl innumera alia bona ordinibus mendicantium maxima cx parte accepta referenda sunl.

CAPUT XLVI.

Solvuntur objectiones.

Al in contrarium objiciunt plurima argumenta , sed omnia reducuntur ad sex. Primum csl, quia mendicitas jure divino cl humano prohibita csl : nam de jure divino palet Deuteron. 15. *Omnino indigens cl mendicus non eril inter vos.* De humano patet ex C. de mendicantibus validis lib.l I. cap. 25.

Itespondco : Quantum ad legem divinam , sine dubio non prohiberi ea lege mendicationem vel mendicitatem, cum in eodem capite habealur:5on *deerunt pauperes in terra tua etc.* Ncc valet responsio Lyrani, qui dicit, in prioribus verbis prohiberi publicos mendicantes, in posterioribus vero agi de pauperibus, qui etsi indigent aliorum auxilio, lamen non debent mendicare, sed debel cis a divitibus provideri.Non valet ista solulio;nam utrobiquecsl quod propriesignifical mendicum, cl ad verbum verti poterant, non dccruni mendici in terra tua , sicut supra dixerat : *Mendicus non eril inter vos.* Et praeterea apud Judaeos mulli eranl mendici, ul palel Lucae 16. de Lazaro, Lucae 18. dc cacco secus viam mendicante. Joan. 9. de alio cacco mendicante, Actor. 3.dc claudo mendicante ad portam lempli speciosam.

Ad illa igilur verba : Non *eril mendicus inter vos.* respondeo dupliciter. Primo , illis verbis non prohiberi mendicitatem, sed promilli tanlam ubcrlalem rerum , ut nullus sit futurus mendicus ; qui sensus maxime convenit hebraeo textui, sequitur enim immediate : *Quia benedicet tibi Dominus Deus tuus.*Neque repugnat haec promissio illis verbis : Non *deerit mendicus in terra tua elc.* Nam promissio erat condilionala.Sic cniin sequitur post illam nromissioncm;Si *tamen audieris vocem Domini Dei lui,ct custodieris universa.quae jussit.* El quoniam sciebat Deus istam conditionem non servandam, praedicit, numquam defuturos mendicos, ct monet, ul illis benefaciant.

Secundo dici posset cum b. Thoma in opusculo contra impugnantes religionem,hac lege prohiberi mendicationem, non cx parte mendicantium, sed cx parte divilum.Non enim Deus prohibet pauperibus mendicationem, cum infra dicat, non deerunt mendici, sed praecipit divitibus, ul quantum csl in sc, provideant ila pauperum necessitatibus, ul nulli cogantur mendicare.Melior est tamen prior solutio ; nam si Dominus jussisset divitibus ul non paterentur mendicos,peccasscnt divites in populo Judaeorum , qui revera permittebant mendicos tempore Christi,ct lamen numquam de hoc reprehensi leguntur a Christo , neque ab apostolis. 1'raclcrca , si Dominus ibi prohibuit divitibus , ne permitterent mendicos, quomodo ibidem praecipit divitibus , ul mendicis elcmosynam facianl '? Porro lex civilis loquitur dc illis, qui mendicant , ul otiose vivant, vel ul lucrentur etc. cum nullam adferant populo utilitatem. Unde ibidem inerte.-» dicuntur.

Argumentum secundum. Scriptura passim de-

testatur mendicitatem,ut caussam mullorum malorum Proverb. 30. dixit ille cum quo est Deus : *Mendicitatem et divitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, ct dicam, quis est Dominus ? aut egestate compulsus furer, et perjurem nomen Dei mei.* Ecclesfost. 17. *Propter inopiam mulli deliquerunt.* Psalm. 36. Aon *vidi justum derelictum, nec semen ejus quaerens panem.* Psalm. 108. *Nutantes transferantur (ilii ejus, et mendicent.*

Respondeo : Loquuntur hacc loca dc involuntaria mendicitate; qui enim mendicat coactus, cl animum babel ad opes , ille facile furatur el pejerat etc. Quamquam ad primnm locum possunt dari duae aliae solutiones. Prima est, sapientem loqui in persona infirmorum , quales sunt plurimi in Ecclesia. Illis enim nocent nimiae opes, cl similiter nimia egestas. Viris aulem perfectis qui sciunt cum Paulo abundare, cl penuriam pali, lam opes plurimae, quam etiam summa egestas sunl instrumenta virtutum , ut palet de Job, qui ulrumque expertus esl. Unde Chrysoslomus homil. 18. in episl. ad Hebraeos, ct Ambrosius serm. 8. in psalm. 118. dicunt, haec verba Salomonis convenue hominibus Testamenti veteris, quia imperfecti erant.

Secunda solutio est, a sapiente hoc loco recusari non quamlibet mendicitatem , sed illam solum , quae esl exposita periculo , qualis non esl religiosorum mendicantium : illi enim certo sciunt sibi non defulura necessaria, tum ob Christi promissionem, Matthaei 19. *Centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit ;* el Marci 10. *Centies lanium nunc in tempore hoc :* tum ob populi devotionem , a quo non dubitant sc recepturos temporalia , cum ei ministrent spiritualia. Immo videntur religiosi ad lileram petere , quod sapiens petit; nec enim volunt divitias, cl ideo ••as relinquunt, ncc tamen volunt mendicitatem periculosam, qua moriantur fame, el ideo dicunt, tribue tantum victui meo necessaria.

Illud aulem psalm. 36. *Non vidi justum etc.* difficile est: nam Elias justus erat, el tamen quaerebat panem , cum diceret viduae : *Adfer mihi, obsecro , bucellam in manu tua ,* 3. Regum 17. cl David quaesivit panem ab Achimelech , 1. Rcg. 21. et Lazarus quaerebat micas panis , Lucae 16. Hieronymus et August, exponunt dc pane spirituali. Cajetanus el Lyranus dicunt loqui psalmum de eo quod sit ul plurimum. Tilelmannus optime dicit debere referri illud *derelictum,* etiam ad semen *quaerens panem ,* ul sil sensus: non vidi justum derelictum, neque semen ejus quaerens panem, derelictum. Vel certe ibi quaerere , non significat quaerere quomodocumque,sed quaerere cum anxietate cl labore, ul illi faciunt , qui diu quaerunt, cl vix inveniunt. Unde in hebraeo esl verbum in *pici* t^'p^D quod significat quaerere diligenter.

Argumentum tertium. Opes moderatae necessaria sunl, vel sallem valde utiles ad vilain beatam »•ı perfectam in hac vila dicendam ; nam Ecclcsiostae 7. dicilur : Melior est sapientia cum divitiis, *el utilior videntibus solem: sicut enim protegit sapientia, sic protegit el pecunia.* Aclor. 20. *Dealius esl dare , quam accipere.* El Arisl. lib. I. Ethic, cap. 8. dicil opes esso necessarias ad felicitatem.

Respondeo : Opes ct egestatem habere sua commoda cl incommoda , nam opes prosunt, quia materiam praebet libcralitatis , cl quia liberant a sollicitudine quaerendi victum , tamen obsunt quatenus adferunl magnam sollicitudinem eas conservandi cl dispensandi : Contra , paupertas prodest, quatenus praebet materiam patientiae, et liberat a sollicitudine conservandi cl distribuendi pecunias ; sed obest, quatenus afierl sollicitudinem quaerendi vicium. Verum omnibus consideratis, videtur esse majus bonum, quod adfert voluntaria paupertas, quam id , quod adferunt divitiae; el minus malum, quod paupertatem comitatur , quam id , quod comitatur divitias , ct praesertim iis, qui ex officio evangelizare , et sacramenia ministrare debent. El proplerea Dominus apostolis ejusmodi vitam consuluit , Matlh. 10. cl ipsi eliam apostoli , Aclor. 6. testantur,se non parum impediri a verbo Dei el o* ralione,si opes Christianorum dispensare debeant.

Ad illud autem Ecclesiaslac respondeo: Non voluisse cum dicere, meliorem esse sapientiam cum divitiis, quam sine divitiis , sed meliorem esse sapientiam eum divitiis, quam sine sapientia divitias. Ita Tilelmannus , el recte ; nam in hebraeo non habetur melior, sed bona esl sapientia cum divitiis : quod non potesl dici, quin sil mala sine divitiis , sed quia sine ipsa malae sunl divitiae , ct hoc probat, cum ail : *Sicut* enim *protegit sapientia , sic protegit pecunia.* Sed in hoc differunt, quod sapientia vitam tribuit possessori suo, quasi dicat, etsi pecunia protegit in hoc mundo a mullis afflictionibus : lamcn sola sapientia vitam praebcl, cl ideo sine sapientia parum aut nihil prosunt divitiae.

Ad illud Aclor. 20. dico : caeleris paribus , beatus esso dare omnia sua simul propler Christum , el accipere postea aliquid modicum, quam paruin dare cl nihil accipere ; el similiter beatius esse accipere temporalia , ut possil expedire el commode dare spiritualia, quam nihil accipiendo impediri u spiritualibus dandis.

Ad locum Aristotelis respondeo. Primum , loqui eum de humana felicitate , quae mullis rebus indiget ; nam felicitas chrisliuna , nec ipsa in sc eget ullis terrenis opibus, cum tota in Dei visione consistat, nec ad eam adipiscendam valde necessariae sunl opes, cum melius humilitate el patientia, quam opibus ad regnum perveniatur aeternum. Deinde addo , loqui Aristotelem dc homine politico, qui in civitate vivere el uxorcin ac liberos habere , cl rcinpublicam una cum aliis gcrcre velit. Ejusmodi aulem hominibus negari non polcsl, quin opes necessariae sint. Si quis autem vehi sibi soli vivere cl contemplationi vacare , huic certe Arisloleles o f»es necessarias esse minime judicabil, modo s habeat unde vivat sine dispendio conkinnlalionis.

Argumentum quartum. Redigere se ad extremam inopiam est vitium ; nam virtus consistit in medio , vilia in extremis, sed dare aliquid est medium, nihil dare esl extremum. Praeterea confirmatur ex Paulo 2. Cor. H.Si *voluntas prompta esl, secundum id quod habet . accepta esl, non secundum id , quod non habet. Non enim ut aliis sit remissio , vobis aulem tribulatio , sed cx aequalitate.*

Respondeo : Medium in virtutibus . excepta justitia . non considerari penes ipsas res absolute , sed cum ordine ad rationem,el omnes circumstantias. Verbi gratia, non esl medium in temperantia, comedere unum panem , el extrema comedere duos, aut nullum ; sed medium esl lanium panis accipere , quantum ratio dictat tibi hoc tempore convenire ; unde quod libi esl medium , alteri erit exiromum. Sic ergo dare omnia . extremum est cl vitiosum homini palrifamilias, qui cx nfllcio alere debet uxorem . filios , servos etc. At ei, qui statuit mundo renunciarc , el soli orationi cl praedicationi instare, plane medium est omnia dare : et extrema erunt darc aliquid solum, el nihil dare, cl per hoc solvitur confirmatio; nam Paulus alloquitur homines sacculares uxoralor etc.

Dices; dare omnia vel est medium ei, qui vult mundo renunciarc , ante votum ; vel solum post votum : si ante votum , ergo peccabit ille, si non det omnia . etiamsi nullum habeat votum paupertatis ; nam medio virtutis opponuntur extrema viliorum : si solum post votum. ergo mendicitas non potesl voveri ; nam nihil recte vovetur, nisi quod cx sejam esl virtutis actus. Respondeo : Consilia evangclica ante votum , non esse actus specialium virtutum . sed esse actus perfectos virtutum communium , ut libcralitatis , castitatis , obedientiae. Porro actibus perfectis non opponuntur actus vitiosi , sed actus minus perfecti ; ct medium actus perfecti, non habet extrema vitiosa, sed extrema minus perfecta . at post votum iidem actus jam sunt actus necessarii specialium virtutum, quibus opponuntur vera vitia specialia.

Argumentum quintum. Qui se sponte redigit ad mendicitatem , exponit sc periculo fame moriendi , tentatque Deum , cum sibi ipsi auferat media ordinaria ad vitam conservandam . ncc potest dicere, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* **Nam ei responderet Dominus.** *Quid a me petis panem, cum tibi dederim antea , ct tu illum abjeceris?*

Respondeo : Ulc diceretur exponere se tali periculo , qui omnia sua daret , quando probabiliter sciret , nihil sc postea inventurum : al religiosi certam spem in Deo ponunt sibi nihil dcfulurum , quandoquidem Christus , id promisit, ct experientia longa idem testatur. Neque lentant Deum: nom medium ordinarium ad vitam est cibus et potus , sive sil proprius , sive donatus ab alio : ille ergo rejicit media ordinaria , qui aut non vull comedere , aut non vull panem accipere , nisi per miraculum , ul illis accidit . de quibus Cassianus coli. 2. cap. fi. Nec piohibelur dicere, *Panem nostrum etc.* **Immo ipsi maxime hoc dicere possunl. quandoquidem sibi nihil retinuerunt, ut Christum sequerentur. Si enim dicat aliquis rex civi opulento: Relinque hic luas possessiones el veni mecum ad bellum : certe ille jure poterii a rege petere panem quotidianum.**

Argumentum sextum. Religiosi mendicantes , injuriam faciunt veris pauperibus : nam Lucae 14. dicilur : *Cum facis prandium , voca pauperes ,* **debiles .** *claudos ,* **caecos ,** *qui non habent retribuere tibi , el beatus eris. Hoc loco ,* **inquil Armacanus,** *Dominus non jubet vocari pauperes quoscumque, sed pauperes debiles, claudos, vel caecos , neque etiam debiles quoscumque, sed debiles pauperes : nam pauperes non debiles , possunt retribuere laborando : debiles non pauperes, possunt retribuere pecunias dando.* **Praeterea, ordo charitatis postulat, ul semper detur eleemosyna magis egenti,magis aulem egent pauperes debiles . quam forles , quales sunt religiosi, non igitur licet religiosis eleemosynas petere nisi forie aegrotent.**

Respondeo : Si argumentum aliquid concluderet , non soli religiosi mendicantes , sed etiam omnes clerici el monachi, qui ex possessionibus vivunt, el non sunt debiles , claudi, vel caeci peccarent: nam possessiones donatae monasteriis, el ecclesiis, quid sunl aliud quam eleemosynae ? Ridiculum autem esl, non fraudari pauperes a clericis et monachis, qui accipiunt in eleemosynam redditus mullorum millium aureorum , et fraudari a mendicantibus, qui accipiunt unum panem.

Ad locum ergo evangelii dico, Dominum velle vocari pauperes, sive sint debiles, sive non: legendum est enim cum distinctione,voca pauperes, debiles clc. Nam apostolus Aclor. 24. dicit, se attulisse eleemosynam pauperibus Christianis, qui eranlin Hierusalem, quos certum est non fuisse omnes caecos, vel claudos. El cum Dominus ail : Voca eos *qui non habent retribuere tibi.* **non intelligil eos. qui nullo modo possunt retribuere , tales enim nulli fere sunl: nam eliam pauperes claudi possunl retribuere aliquod obsequium, sed inlclligil cos, qui non possunt reinvitare ad simile convivium, vel commode aliquid donare, el proinde a quibus nihil sperari solet. Sic enim ail :** *Noli,* **inquil. vocare amicos** *ei vicinos divites, ne forie ipsi te reinvitent, et fiat tibi retributio.* **Porro, pauperes omnes, etiam qui validi sunt, et suis laboribus vicium quaerunt, tales sunl, ul non possint retribuere : nam cum vix sufficiant sibi, quomodo poterunt convivio divites excipere, aut eis munera largiri ?**

Ad illam rationem dico.caeteris paribus dandam esse eleemosynam semper magis indigenti . alioqui magis danda esl propinquiori el meliori, et cui debetur ex justitia etc.Porro,Iribus de caussis polesl Heri, ut sil danda eleemosyna potius rel - gioso minus indigenti. quam nonreligioso magis indigenti: ex Hieronymo in fine libri contra Vigilantium.

Primo , si is dederit vere omnia sua pauperi-

bus : debetur enim illi victus cx bonis pauperum, non solum cx charitale, sed eliam aliquo modo cx justitia.

Secundo, si laboret pro populo concionando, sacra faciendo etc. nam cl huic debetur aliquo modo cx justitia, licet is non petat, nisi ex charitale.

Tertio, ratione perfectionis monasticae : nam danda est semper eleemosyna potius meliori. Quia vero non possumus judicare do internis, danda csl potius profitent! majorem sanctitatem , quam profilent! minorem , quando non constat do mala vita religiosi. Excipitur tamen semper extrema necessitas cujuscumquc, pauperis : illa enim semper praeponitur minori necessitati.

LI BEK TERTIL'S

SAECULARIBUS

CAPUT PΠIMUM

Ordo lotius disputationis.

Disseruimus dc duobus membris Ecclesiae , idesl, clericis cl monachis.supercsl ul dicamus dc tertio, idesl, dc laicis , sive saccularibus, el simul dc membris ab Ecclesia praecisis, idesl, dc haereticis, quae omnia ad disputationem de magistratu politico revocari possunt.

Tota haec disputatio sex quaestionibus continetur. Primum enim, dc ipsa politica potestate agcndmn est. Deinde , dc officio ejus in rebus politicis. Tertio . dc officio ejus in caussa religionis.

De Primo sunl quaestiones dtîao. Prima, An isla potestas sit res bona, cl proinde Christianis licila. Secunda, An per peccalum amittatur.

De Secundo sunl duae quaestiones. Prima , De Officio magistrales in conservanda republica ab improbitate civium per leges cl judicia. lam civilia, quam criminalia, idesl ; An liceat Christianis leges condere, judicia exercere ct gladio ferire noxios, qui sunl actus proprii magistratus. Secunda, Dc officio magistratus in protegenda repub.ad hostibus externis , idesl ; An liceal Christianis bella gerere, cl huic addemus quasi corollarium propler Lulhcrum , An liceal bellare contra Turcas.

De Tertio sunt aliae duae quaestiones. Prima, \n ad magistratum pertineat cura religionis ; An vero permittere possit, ul quisque credat, ul voluerit. Secunda, An magistratus debeal haereticos ab Ecclesia judicatos ct damnatos punire , tam in libris eorum, quam in facultatibus el in personis, eliam usque ad mortem.

CAPIT II.

Proponitur prima quapslio : An politica potestas sil bona, el Christianis licila.

Esi una cx praecipuis haeresibus Anabapiislarum cl Trinilariorum hujus temporis , Aon licere Christianis gerere magistratus , nec debere esse ullo modo inter Christianos praetoria, tribunalia , judicia , jus gladii ele. ministri, qui in Transylvania. Trinitatem el Incarnationem, el parvulorum baptismum oppugnant, ediderunt anno 1508. Albae Juliae, Antitheses Christi veri cl falsi : quarum septima est, Christum falsum habere in sua Ecclesia reges, principes, magistratus , gladios : Christum verum nihil tale in sua Ecclesia pali posse.

Argumenta eorum haec sunt,vel certe esse possunt. Primum, ex Scriptura. Matth. 7. *Reges gentium , a quibus accipiunt tributa* elc. *ergo liberi sunl filii.* Et Lucae 22. *Reges gentium dominantur eorum: non sic erit inter vos.* Rom. 13. *Nemini quidquum debeatis, nisi ul invicem diligatis.* I. Corinth. 7. *Pretio empti estis,nolite fieri servi hominum.* 2. Corinth. 8. *Unus Dominus.* Ephes. 4. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus.*

Secundum, ab exemplis; nam picrique principum abutuntur potentia, et non solum non prosunt,sed etiam obsunt rcipublicac ut palet in ipso

annis , ul Ecclesia lotis viribus oppugnaretur ab imperatoribus lotius mundi, ul inde ostenderet, opus suum esse Ecclesiam , et plus posse illam patiendo. quam possent illi cruciando.

Unde Augustinus in epist. 50. dicit Deum voluisse primo lemporc impleri illam pariem psalmi 2. *Astiterunt reges terrae etc.* Deinde sequenti tempore illam aliam : *Et nunc reges intelligite :* sicul revera impletum videmus in Constantino , cl successoribus ejus ; siquidem videmus Constantinum divinitus edoctum, et vocatum a Deo singulari miraculo , ul Eusebius refert lib 1. dc vita Constantini. Al si res mala esset principatus , quare Christus ipse Constantinum ad Ecclesiam vocassel?Ubi nola obiter dissonantiam circa liane hisloriammam in historia ecclesiastica Eusebii a Ruffino versa lib. 9. cap. 9. habetur Constantinum per soporem vidisse signum crucis in coelo, el deinde angelos ei dixisse: *In hoc vinee;* At lib. I.dc vita Constantini Eusebius refert.in itinere eum corporeis oculis vidisse supra solem signum crucis'cum illis literis : */n hoc vince;* el idem signum a toto exercitu conspectum , cl noctu postea ei apparuisse Christum, qui mysterium explicuerit.atque hacc omnia sc ab ipso Constantino coram audivisse.Itaque verisimile est quod in historia habetur a Rudino additum fuisse. Alia plurima exempla addi possent Joviani . Gratiani. Theodosii junioris el senioris, Caroli Magni, Ludovic! Pii, Othonis I. s. Hcnrici imperatoris, s. Ludovic! regis Francorum, aliorumque multorum, qui vel in Britannia. vel in llungaria. vel in Boemia, vel in aliis regionibus sanctissime regnaverunt. Ad argumentum in contrarium dico Primo, falsum esse principes ul plurimum esse malos;hic cnim non agimus de regno particulari, sed de politico principatu in genere , qualis princeps luit Abraham, el alii:sicul ergo fuerunt mali principes, Cain, Nemrod . Ninus , Pharao . Saul. Ilieroboam, ct alii reges Israel : ita c contrario fuerunt boni principes, Adam, Niie, Abraham, Isaac. Jacob. Joseph, Moyses, Josue , omnes fere judices, el plurimi reges Juda.

Secundo dico, exempla malorum principum non probare malum esse principatum,saepe cnim mali abutuntur rebus bonis, al exempla bonorum recte probant, principatum esse bonum , quia homines boni non utuntur rebus malis. Praetereo . etiam principes mali plus prosunt saepe, quam obsint.ul palet de Saule. Salomone cl aliis. Denique utilius csl reipub. malum principem habere . quam nullum , ubi cnim nullus csl . non polesl diu consistere respublica , dicente Sulompjto Provcrh. II. *Ubi non est gubernator , corruet populus ;* cl ubi csl. licet malus , conservatur unitas populi. Vide beatumThomam in opusc. 20. cap. 6. hb. t.

Tertio dico, quod in regibus Isriiel nullus fuerit bonus , ad insignem Dei providentiam perlinere : Deus enim id permittere voluit, quia rebellio illa Israelilarum a tribu Juda , significabat schismata haereticorum ab Ecclesia . ut Enchorius docet in Ime hb. A.super libro Regum: sicul enim inter caiboheos sunl boni el mahzal inter haereticos nullus polesl esse bonus, ita qupque inter reges Juda mulli fuerunt boni , mulli etiam mali. Ex regibus Isriiel nullus omnino inventus csl bonus.

CAPUT V.

Idem asseritur cx fine principatus.

Tertia rallo ducitur a fine. Principatus politicus adeo naturalis et necessarius csl humano generi, ul tolli non possit quin nalura ipsa destruatur.Hominis enim nalura csl. ul sil animal sociabilejnam bruta quidem sunl a nalura ita instructa,ul possint sibi singula sufficere . homo aulem tam mullis rebus indige!,ul solus vivere nullo modo possil.Nain bruta nascuntur vestita el armata, cl aoslimalivain habent ita determinatam ad omnia, quae sibi conveniunt. ul naluraliler sine ullo docture slalim noverint nidos aedificare, alimenta quaerere, ct medicinam etiam sibi ipsis facere ; at homo nascitur sine vestibus, sine domo , sine alimentis, omniiiin rerum egenus; cl quamquam habet manus cl rationem , quibus omnia instrumenta parare polesl, tamen singula longum tempus requirunt, el adeo longum , ul sit impossibile sibi unum hominem suilicerc ad omnia : praesertim cum nascamur rudes, el aries magis doctrina , quam experientia discantur : ergo necesse csl, ul simul vivamus, cl unus alium juvet.

Praelcrea,etiamsi quisque sufficeret sibi ad vivendum,tamen numquam sufficeret ad protegendum se ab impelu ferarum el latronum , sed ad hoc necesse esi convenire, cl collatis viribus resistere; el licet sufficeret sibi etiam contra hosles,lamen semper maneret rudis et expers sapientiae cl justitiae. miillarumquc aliarum virhilum , cum lamen ad hoc nati simus, ul mentem el voluntatem praecipue exerceamus. Nam scientiae el aries longo lempore el a mullis inventae sunl. el sine doclore percipi non possunl : justitia aulem non nisi in socielale exerceri polesl,cum sil virtus constituens aequitatem inter plures.

Denique, donum loquendi cl audiendi, id esi, percipiendi distincto verba, quorsum homini collatum est. si debeal solitarius vivere? linque reclc Aristoteles lib. 1. politicorum, cap. 2. dicit. hominem nalura civile esse animal, magis quam sini apes el grues, cl quaecumquc animalia, el si quis solitarius vivat aul esse bcsliam, aul Deum, idesl, aut minus, aul majus homine, neque id csl conlra eremitas nostros. Nam qui penitus solitarii vixerunt, ul Paulus primus eremita, Maria Magdalena, Maria Aegyptiaca, ct si qui sunl alii, dici possunl aliquid amplius homine habuisse, non nalura, sed gratia; nam non sine miraculo nlchanlur a Deo, ul notum csl; Caelcri aulem elsi in solitudine degerent, lamen frequentes simul conveniebant, ct abbatibus suis subjecti erani, ul in dispulalionc (le monachis demonstravimus.

Jam vero, si nalura humana socialem vilain requirit, certe requirit etiam regimen el reclorcin ; nam impossibile est mulliludinem diu consistere.

nisi sit, qui com contineat, cl cui sil curae bonum commune: sicul in unoquoque nostrum nisi csscl anima quae contineret el conjungeret parles et potentias cl elemeuln contraria, cx quibus consta* mus, slalim omnia solverentur. Unde Proverb. II. *Ubi non est gubernator, populus corruet.* Deinde societas esi mulliludo ordinata , non enim dicitur societas mulliludo contusa el dispersa ; ordo autem quid aliud csl, quam series quaedam inferiorum cl superiorum? Necessario igilur rectores habendi sunt, si societas futura est.

Ex hac ratione solvitur tertium argumentum Anabaptislarum; falsum cnim assumunt, cum dicunt,regimen politicum permissum Judaeis ob imperfectionem eorum, nobis aulem non convenire, quia unctio doceat nos dc omnibus : nam unclio hoc in primis docel esse necessarium, habere rectorem: nec sufficit scire omnia, sed oporlcl etiam mulla facere el parare , quae non possumus sine aliorum auxilio.

El praeterea hinc deducitur falsum esse . quod M. T. dicil in primo de inventione , fuisse olim tempus, quo homines vagarentur more bestiarum, deinde a sapiente quodam cl éloquente homine vi eloquentiae persuasos convenire el simul vivere. Quod idem etiam hoc lempore dicere soient quicumque eloquentiam laudandam suscipiunt. Al revera numquam fuit, nec esse potuit, tale tempus. Nam Adam sapientissimus fuit, el sine dubio non permisit homines vagari more bestiarum . et Cain filius ejus aedificavit etiam civitatem materialem: ante Cain cl Adam nulli fuerunt. Sed non mirum Ciceronem cl alios ethnicos talia diccre;nam ethnici quia putabant mundum fuisse ab aeterno, cl lamen videbant omnes artes esse novas, cl non exstare memoriam nisi paucorum ancorum, inde suspicali sunl, longissimo lempore homines vixisse more ferarum, cl solum exstare memoriam rcrum gestarum ab eo lempore, quo coeperunt homines simul degere. Sed Christiani . qui ex testimonio Dei dcdicerunl, mundum creatum fuisse ante annos nondum sexies millenos , cl primos homines urbes continuo habere coepisse , mirum profecto est, cur dicere audeant , longissimo tempore homines sine rectore, cl sine civitatibus more ferarum vixisse.

CAPUT VI.

Idem asseritur ratione ducta ab efficiente.

Quarta ratio ab efficiente sumitur : nam corium csl politicam potestatem a Deo esse. a quo non nisi res bonae ct licite procedunt. Id quod probat Augustinus in loto fere 4. cl 5. libro dc Civit. Dei ; Nam sapientia Dei clamat Proverb. 8. *Per me reges regnant.* El infra : *Per me principes imperant.* El Daniel. 2. *Deus coeli, regnum cl imperium dedit tibi etc.* Et Daniel 4. *Cum bestiis , ferisque erit habitatio tua , foenum , ut bos , comodes , et rore coeli infunderis . septem* quoque *tempora mutabuntur super te . donec scias quod dominelur excelsus super regnum hominum, et cuicumque voluerit, det illud.*

Sed hic observanda sunl aliqua. Primo, politicam polcslalcm in universum consideratam , non descendendum particulari ad monarchiam,aristo· cratiam, vel dimocraliam , immediate esse a solo Deo: nam consequitur necessario naturam hominis, proinde esse ab illo, qui fecil naturam hominis. Praclerca hacc poleslas csl dc jure naturae , non cnim pendet ex consensu hominum: nam velint, nolint, debent regi ab aliquo , nisi Telini perire humanum genus, quod csl contra naiurae inclinationem. At jus naturae csl jus divinum, jure igilur divino introducta csl gubernatio, cl hoc videtur proprie velle aposlolus . cum dicit Roman. 13. *Qui potestati resistit. Dei ordinationi resistit.*

Secundo nola, hanc potestatem immediate esse tamquam in subjecto.in tota mulliludinemam haec putcslas csl dc jure divino. At jus divinum nulli homini particulari dedit hanc poteslatenr.ergo dedit multitudini. Praeterea sublato jure positivo . non est major ratio cur ex multis aequalibus unus potius, quam alius dominelur. Igilur poleslas lotius est multitudinis. Denique humana societas debet esse perfecta respublica: ergo debet habere potestatem scipsam conservandi . cl proinde puniendi perturbatores pacis ctc.

Tertio nola, hanc potestatem transferri a multitudine in unum vel phires eodem jure naturae: nam respublica non potest per scipsam exercere hanc potestatem: ergo tenetur cam transferre in aliquem unum, vel aliquos paucos ; el hoc modo poleslas principum in genere considerata, csl etiam de ju rc naiurae cl divino, ncc possel genus humanum, etiamsi lotum simul conveniret, contrarium statuere , nimirum, ut nulli essent principes vel rectores.

Quarto nola.in particulari singulas species regiminis esse de jure gentium, non de jure naiurae . nam pendet a consensu multitudinis , constituere super sc regem vel consules, vel alios magistratus. ul palet: el si caussa legitima adsit, polesl mulliludo mutare regnum in anslocraliam aul dimocraliam, cl o contrario , ul Romae factum legimus.

Quinto nola, cx didis sequi, hanc potestatem in particulari esse quidem a Deo. sed mediante consilio cl electione humana, ul alia omnia, quae ad jus gentium pertinent. Jus cnim gentium csl quasi conclusio deducta ex jure naturae per humanum discursum.Ex quo colliguntur duae differentiae inter potestatem politicam el ecclesiasticam: una ex parle subjecti, num politica esi in multitudine, ecclesiastica in uno homine tamquam in subjecto immediate; altera ex parte efficientis; quod politica universa considenda csl dejuro divino, in particulari considerata est do jure gentium; ecclesiastica omnibus modis est dc jure divino el immediate a Deo.

Ex his ad argumentum quartum Anabaptislarum respondeo. Primo: Argumentum solum probaro de regno in particulari,non de ipso principatu in uni-

ti

versum, nos autem hoc loco principatum in universum, non certam aliquam ejus formam constituere volumus. Adde secundo . saepissime regna esse justa el injusta : a Deo et non a Deo; nam ex parte ipsorum occupantium et invadentium, regna sunt latrocinia ct injusta . ei proinde non a Deo : tamen ex parte divinae providentiae , quae utitur mala intentione hominum . el illam ordinat vel ad peccata puniendi, vel remuneranda bona opem . vel ad alios bonos lines , regna illa sunt justa el legitima. Deus enim iniordum admirabili ratione providentiae suae, ita quibusdam regna adimit , quibusdam largitur, ul elqui regno cadit, justissime cadat, nec tamen juste possideat . qui regnum inradii, dniurus etiam ipse suo tempore illius invasionis justissimas poenas. Ac longe alia ratione Deus filus Israel Palaestinam tradidit possidendam, quam illam eamdem vel Si.lmanasar. vel .Yabuchodonosor postea tradiderit. Siquidem filii Israel, duccJosue. laudabili obedicnlia cum Palaestinis pugnabant, illisquead internecionem deletis, 1er ras eorum sibi vcndicnbaul. Salmanosar vero el Nabuchodonosor, detestabili sacrilegio. Dei populum captivum ducebant: neque enim imperio Dei, -.cd pravae suae cupiditati obsequi volebant.tametsi Deus ipsis etiam ignorantibus utebatur ad id quod jusliÿsime (lori volebat.

Explicant hanc rem accurate s. Augustin, lib.de gratia el libero arbil. cap. 20. el 21. el Hugo Viclurinus lib. I. dc sacramentis, par. t. cap. 20. nec desunt scripturarum testimonia. Nam Isai.ie 10. sic legimus: Assur *virga furoris mei. el baculus ipse esi, in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam cum . cl contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, ct diripiat praedam, ct ponam illum in conculcationem. quasi lutum plalearumtipse autem non sic arbitrabitur. el cor ejus non Ha existimabit etc.* Ubi loquitur de Salmanasar el Sennacherib, qui animo iniquo occupaverunt regiones IsrSel; tamen Deus illis nescientibus usus csl eorum opera ad puniendum Israelites.

Sic Isai.ie 45. *Haec dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ul subjiciam ante faciem ejus gentes, el dorsa regum vertam. Ego ante te ibo , el gloriosos terrae humiliabo etc. propter servum meum Jacob el Israel electum meum; et vocavi te nomine, tuo. assimilavi* te, el non *cognovisti me.* Ex quo loco apparet Cyrum acqusivisse sibi monarchiam cx cupiditate dominandi, cl non propter Dei obsequium: cl tamen Deum illi affuisse.el monarchiam.quam quaerebat, illi dedisse,ul ipse liberaret populum Israel de Babylonica captivitate.

Hierem. 27. Ego *dedi omnes terras istas in manu Nabuchodotiosor regis Babylonis servi mei; Insuper ct bestias agri dedi ci, ut serviant illi, et servient ei omnes gentes ,* et *filio ejus . et filio filii ejus, donec veniat tempus terrae ejus, et ipsius. et servient ei gentes multae,et reges magni.* Gens autem *et regnum , quod non servierit Nabuchndonosor regi Babylonis,et quicumque non curvaverit cnllum suum sui) jugo regis Babylonis. in gladio ct in fame et in peste risitabo super gentem illam . ait Dominus omnipotens.* El tamen quis dubitat, quin Nobucho.lonOsor niidain·tenlione subjecerit sibi tot regna?

Ezcchiel quoque ail, cap. 29. *Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum , et merces non est reddita ei de Tyro pro servilute, qua servivit mihi adversus eam.* El infra: *Dedi ei terram Aegypti pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.*

Sic Romani non propler Deum , sed cupidilntc gloriae quaerebant monarchiam, ut b. August, oslendit prolixe lib. 5.de Civil.Dei cap.12.et tamen Deus monarchiam ci donavit, lum , ul merendem redderet bonis eorum operibus moralibus, ulidem Augustin, docet lib.5.cap. I5.de Civil.Dei, lum etiam, ul per unionem omnium genlimn sub uno principatu pararetur via evangelicae praedicationi . ut b. Leo dicit serm. de ss. Petro el Paulo.

Adde tamen, quod etiamsi initio, qui regna constituerunt, fuerint invasores, ul plurimum: tamni successu temporis fiunt vel ipsi, vel successores eorum legitimi principes , quia populi paulalim consentiunt. Iloc modo regnum Francorum nunc omnium consensu legitimum csl.licet initio Franci injusti* Gallias occupaverint. Atque idem dici potest de regno hispanico, quod ub invasione Gothorum coepit: ei de regno Anglorum, quod coepit ab injusta occupatione Anglo-saxonum;el de ipso imperio romano,quod a Julio Caesare patriae oppressore constitutum est; quod tamen postea adeo legitimum esse coepit, ul Dominus dixerit Mallii.22. *Reddite quae sunt Caesaris. Caesari etc.*

CAPUT VII.

Idem asseritur ex antiquitate.

Quinta ratio sumitur ab origine : Nam etsi subjectio servilis coepit post peccatum Adae, tamen politicus principatus fuissel otium in statu innocentiae; cl probatur primo, quia etiain tunc homo fuissel naturaliter animal civile ct sociale , ac proinde rectore opus habuisset.

Secundo, ex ipsa creatione; Nam ideo Deus fecit mulierem cx viro , cl non creavit simul inultos viros, sed unum lanium, cx quo omnes alii nascerenlur;ul indicaret ordinem et praefecturam,quam inter homines esse volebat, til Chrysostom, observai hoinil. 34. in I. ad Corinth.

Tertio, quia in illo statu fuisset disparilas sexuum, statuum, ingeniorum, sapientiae cl probitatis: ergo ct praefectura ac subjectio; nam in humana societate debuit esse ordo. Rectus autem ordo postulat, ul inferior a superiore regatur, foemina a viro , junior n seniore, minus sapiens a sapicnliorc, cl minus bonus a meliore: quod autem hac diversitates tunc etiam locum habuissent, sic ostendi potest.

In illo statu fuissel generatio, ul palet Genes.1.

Crescite el multiplicamini : ergo cl sexus dispariles, quae necessario praecedit generationem el dispariles aetatum, quae necessario sequitur generationem el dispariles sapientiae el probitatis, quae sequitur aetatum disparitalem; non enim fuissent nali homines perfecti in ilio statu, sed debuissent paulatim disccre el proficere. Fuissent quidem omnes nali in gratia Dei, cl cum majori cognitione, quam nunc, ul Augustinus docet hb. 1. de baptismo parvulorum, c. 38. at sine dubio non fuissent tam perfecti , quam adulti ; el inter ipsos adultos poterant per liberum arbitrium alii magis, alti minus applicari ad discendum.

Denique ingeniorum varietas oritur cx v iridlate corporum·, fuissent autem tunc corpora varia magnitudine , forma, robore, ct similibus, ul palet, quia illa corpora non erant exempta a legibus naturae, cl egebant cibo, acris inspiratione, coelorum inlluxibus: luisset igilur etiam tunc ingeniorum diversitas. Vide b. Tliomam 1. par. quaesi. 9Γ., cl 105.

Quarto, inter angelos est praefectura cl subjectio,cur ergo inter liomincs non fuissel in statu innocentiae? Certe Beelzebub dicitur princeps daemoniorum, Matlh. 12. qui sane principatum uon acquisivil peccando, sed retinuit,quem ante habebat in eos angelos, qui eum scquuu sunt. El apocalyps. cap. 12. dicitur: *Michael el angeli ejus.* Denique Dionysius cap. 9. coelestis hierarchise , dicit primam hierarcliiam angelorum praeessc, cl imperare secundae,el secundam tertiae. Et b.Gregor. homil. 34. in evangel, dicit, nomina principatuum cl dominationum in angelis, aperte significare, quod alii aliis praesint.

Ex his ad argumentum quintum respondetur , non pugnare libertatem, in qua creati sumus.cum politica subjectione, sed solum cum despolica , idesl, cum vera el propria servitute. Differt autem politica subjectio a servili, quod subjectus serviliter est, el operatur propter alium: subjectus politice est, cloperatur propter se: servus regitur non in sui. sed in domini sui commodum; civis regitur in commodum suum, non in commodum magistratus; sicut e contrario princeps politicus.dum regit populum, non suam , sed populi utilitatem quaerit, tyrannus autem el dominus, non populi, sed suam quaerit, ul Vrislot. docel, lib. 8. de mo rib. cap, 10. Itaque revera si ulla csl servitus in politico principatu, magis proprie servus dici debet qui praecst. quam qui subjectus esi, ul docet Augustinus lib.19.de Civilal.Dei cap. 11.ei hoc ad lilermn significat illud Domini, Matlh. 20. *Qui voluerit inter vos primus fieri. erit omnium servus,*‘quomodo episcopi servos se plebium suarum, el summus pontifex servum servorum Dei se nominat.

Ad primum locum ex cap. 1. Genes, dico: Ibi agi do principatu despolico; sic enim dominari debuit homo piscibus maris et volatilibus coeli, aliisque animantibus.

Ad secundum dico : Mulierem tam ante peccatum. quam post, sociam el subjectam esse viro , sociam in generatione, subjectam in gubernatione. Illud autem: *Sub viri potestate* fris.non sign fleat quamcumquo subjectionem, sed involuntariam, ct cum tristitia ac timore, qualem ul plurimum experiuntur mulieres conjugatae: ita docel b. Augustinus lib. II. Genes, cap. 37. .Vegue *enim* inquit, *cl ante, peccatum aliter faciam fuisse. decet credere, mulierem, nisi ul vir ei dominaretur . el ad eum ipsa serviendo converteretur , sed recte accipi potest hanc servitutem significatam, quae cujusdam conditionis est potius , quam electionis.*

Ad tertium fateor: Cain primum aedificasse materialem civitatem . sed non proplerea sequitur ibi coepisse politicum regim n; nam etiam sine civitate materiali potest esse respublica et principali!'.; neque negari polesl, quin Adamo subjecti fuerint filii et nepoles ejus.

Ad quartum dico: Augustinum loqui de servitute proprie «licta, ul c.x loto illo capite palet : ubi inter alia sic ail: *Conditio servitutis jure inlelligilur imposita peccatori etc.* Aeque obstat quod Augustinus ibidem dicit, quod primi justi , pastores. magis pecorum, quam reges hominum constituti sunt, ut hinc cliaui insinuaret Deus, quid postularet ordo creaturarum, elquid exigat meritum peccatorum; nam hoc loco respicit ad abusum nominis r«'gii. ound interdum accipiatur pro despolico principatu : nam ul idem Augustinus ail lib. 5. «le Civil. Dei cap. 12. Bex dicilur a regendo el consulendo, non a regnando atque dominando; el huc modo Abraham, Isaac el Jacob reges dici potuissent: tamen quia fastus humanus regem dici putat a regnando el dominando, unde esi illud Domini, Lue. 22. *Reges gentium dominantur eorum.* ideo primi jusli. pastores pecorum polius , quam reges hominum dicli sunt.

Ad quintum dico. Grcgorium non loqui de principatu politico simpliciter, sed adjuncto melu, el tristitia, cl timore elc. «piae per peccatum invecta sunt: cl cum ail, omnes homines naiura esse aequales, el per peccatum fieri inaequales , el ideo unum ab allero regi debere, non intelhgil homines naiura esse aequales sapientia vel gratia , sed aequatos in essentia el specie humana; e.x qua aequalitate recte colligitur, non debere unum alteri dominari, quomodo homo dominatur bestiis , sed solum debere unum ab allero regi politice. Undo ibidem subdit: Aum *contra naturam superbire* , esi *ab aequalibus* velle timeri,* Quia vero peccatores per peccatum similes fiunt bestiis, el degenerant ab ea naturae integritate.in qua creali fuerant; ideo ibidem Gregorius dicit recte post peccatum unum alteri dominari coepisse ; cum terrore minando el puniendo, quod in stalu innocentiae non fuissel.

CAPUT VIII.

Principatum sive dominium in impiis.

esso posse.

Quod secundo loco proposuimus, videlicet principatum in impiis esse posse, facile probare poterimus. Ac pi imum occurrit error Armacani , qui

lib. 10. quaestionum Armenicarmn, cap, 4. doccl, titulum praecipuum dominiorum esse gratiam Dei, sive jusliliam cl charilalein: alios aulem titulos omnes in hoc fundari, cl qui justitia cl gratia Dei carant, nullum babero verum dominium. Eundem errorem codem tempore docuit Joannes Wiclef, quem refellit optime Thomas Waldcnsl· lib. 2. doctrinalis lidei, cap. 81. el scq. usque in finem libn, ct poslmodum errorem eundem asseruit Joannes Huss, ul palel ex concilio conslantiensi , scss. 15.

Argumenta eorum erant tria. Primum ex Scriptura üseae 8. *Ipsi regnaverunt, et non ex me . Principes exstiterunt, et non cognovi, argentum süum et aurum suum fecerunt sibi id da , ut interirent.* Ibi Dominus improbat dominia improborum regum, el dicil, sc non dedisse ea illis , cl caussam reddit, quia idola sibi fecerunt. Secundum argumentum cx illo Eccles. 10. *Ilegnum a gente in gentem transfertur propter injustitias.* Argumentum tertium, ex ratione, quia non est dominium, nisi a Deo, Deus aulem nullo modo conferret dominia improbis , tum quia hostes ejus sunt; turn cliam , quia videretur approbare abusum; abutuntur enim omnes impii sua potestate.

Hic error facile refellitur. Primo, Scripturis Sapient. G./l *Domino data est potestas vobis.et cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis etc.* Isaiae 45. *Haec dicit Dominus Christo meo Cyro etc.* Hieremiae *21.Ego dedi,*inquit Dominus, *omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis etc.* El Daniel. 2. *Tu es rex regum* cl Deus coeli *dedit regnum tibi etc.* El Roman. 13. cl 1. Pel. 2. apostoli Petrus cl Paulus docent, regum potestatem esse a Deo , cl illis obedicndum , cum lamcn nulli lunc essent reges, nisi infideles.

Secundo, ex concilio conslanlicnsi, scss. 8. el 15. ubi hunc errorem Ecclesia damnavit.

Tertio, ex Augustino, qui lib. 5. dc Civil. Dei , cap. 21. *Quae cum ila sint,*inquit.*non tribuamus dandi regni algue imperii potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno coelorum solis piis, regnum vero terrenum el piis et impiis, sicut ei placet, cui nihil injuste placet.* El infra : *Qui dedit,* inquit, *.Vario, ipse el Caesari,qui .Iugusto, ipse et Neroni, qui Vespasiano vel patri, vel lilio, suavissimis imperatoribus , ipse ct Domitiano crudelissimo, el ne per singulos ire necesse sil, qui Constantino Christiano , ipse cl apostalae Juliano.*

Quarto, ratione: Nam dominii fundamentum non est gratia, sed natura; homo enim quia factus csl ad imaginem Dei, proinde mente ac ratione praeditus est, ideo dominatur rebus inferioribus, ul ex I. cap. Genes, deduci potest: at natura in infidelibus manet, licet gratia careanl, igilur ct dominia vera habere possunt. Ad haec cum gratia cl justitia sil occultissima, cl nemo sciat de sc. vel de aho, an sil vere justus, si gratia esset titulus dominiorum, sequeretur, nullum dominium esse certum. Ex quo nasceretur incredibilis confusio el perturbatio inter homines. Neque argumenta eorum aliquid concludunt.

Ad primum dico , illis verbis non improbari a Deo reges malos, sed improbari, quod Judaei voluerint habere regem, cum Deus esset rex eorum; nam. ul exponit b. Hieronymus , in hoc. cap, 8. explical Oscae caussas,propter quas populus Isriiel tradendus erat in captivitatem, el unam dicil esse, quia voluerunt habere regem; alleram, quod fecerunt sibi idola. Quod aulem valde peccaverint, volentes regem habere, perspicuum est ex lib. I. Reg. cap. 12. ubi post electum Saulem in regem . Samuel sic ait ad populum: *State el videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie? Invocabo Dominum , et dabit voces et pluvias; el scietis, el videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.*

Ad secundum dico, transferri, regna de gente in gentem propter injustitiam, quia Deus propter peccata regum saepe donat victoriam hostibus eorum, sed non proplcrca co ipso, quod peccant, jus regni amiserunt.

Ad tertium dico, Dei benignitatem decere , ut etiam hostibus suis benefaciat, ul legimus in evnngelio Mallh. 5. *Solem suum oriri facit super bonos cl malos, cl pluit super justos cl injustos.* Neque proplcrca approbat abusum. Non enim donat regna impiis, ul cis abutantur , sed vel ul beneficentia ejus invitati convertantur a peccatis suis, ul b. Hieronymus exposuit in illud Isai. 45. *Haec dicit Dominus Christo meo Cyro: Ego ante te ibo, el gloriosos terrae humiliabo, portas aereas conteram, cl vectes ferreos confringam, el dabo libi thesauros absconditos cl arcana secretorum, ut scias, quia ego Dominus etc.* vel ul remuneret quaedam benefacta eorum, ul b. Auguslinus docet lib. 5. dc Civit.Dei, cap. 15. vel denique, quia interdum hoc merentur peccata populorum , ul idem August, doccl lib. 5. de Civit.Dei, cap. 19.ex illo Job. 34. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Idem tamen Augustin. lib. 19. de Civil. Dei, cap. 21. dicit, apud infideles non posse esse jusliliam , nec jura, nec verum populum, aul rempubl. clc. sed vocat veram jusliliam, cl vera jura, quae dicunl ad vitam aeternam. Vide lib 5. in Julian, cap. 3.

CAPUT IX.

Proponitur quaestio de potestate magistratus.

Sequitur tertia quaestio : Liccalnc Christiano magistratui leges condere, judicia exercere el punire improbos. Sunt aulem duo errores refellendi. Primus est Waldensium el Anabaptistarum, qui liacc omnia negant. Argumenta vero eorum sunt , quod legum obligatio tollat Christianam libertatem; judicia aulem prohibeantur, Mallh. *'i. Si quis roluerillecum judicio contendere.et tunicam luam tollere, da ei et pallium.* El I. Corinth. 6. *Deli-*

cluni csl in vobis . quod judicia habetis inter vos; cur 7ion mugis fraudem patimini? Quare non magis injurium accipitis ? **Denique punire gladio interdictum videtur Christianis , Mallh. 5.** *Dictum est antiquis, oculum pro oculo , dentem pro dente, ego autem dico vobis non resistere* **malo; constat aulem in lege veteri non fuisse permissum, nisi magistratui,poenam talionis inferre: ergo hoc ipsum Christus prohibet, qui cliam Mallii. 2G. ait:** *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

Secundus error Calvini est, qui etsi lib. 4. Institui. cap. 20. probat contra Anabaptistes, in Ecclesia debere esse leges civiles . judicia el gladium, lamcn lib. 4. Institut, cap. 10. § 5. asserit leges civiles non obligare in conscientia : quod ante illum docuerat Joannes Gerson de vita spirituali Icci. 4. et Alinain de potestate ecclesiastica quaesi. 1. cap. 10. Rationes hae sunt.

Prima, quia potestas politica est temporalis: ergo nihil ei cum conscientia. Secunda,quia Unis legum civilium est pax externa. Tertia, quia princeps non judicat de internis. Quarta,quia princeps non potest inferre poenam spiritualem , ergo nec ad illam obligare. Quinta, quia princeps non potest absolvere, ergo nec ligare. Sexta.quia bis puniretur idem peccatum, semel hic, semel in alio sacculo. Septima, quia princeps ul plurimum non intendit obligare ad culpam. Octava , quia potius debemus praevaricari gravissimam legem civilem , quam levissimam divinam, ut illam de non mentiendo officiose: at ista non obligat, nisi ad venialem culpam: ergo illa ad nihil obligat : nam si obligaret ad peccatum, praecipue mortale, oporteret potius cavere mortale, quam veniale.

CAPUT X.

Prima propositio.

Licet *christiano principi leges condere.* **Probator; nam in primis proprium est principis leges condere, juxta illud Proverb. 8. Per** *me reges regnant. et legum conditores juxta decernunt.* **Et Isaiae 33.** *Dominus rex noster. Dominus legifer noster;* **nam regis est jubere, el jubendo dirigere. Porro lex est ipsa jussio el regula : ergo si Christiani esse possunt principes, certe etiam possunt leges conderc;el confirmator ex Augustino lib. 19. de Civit. Dei cap. 17.** *Civitas,* **inquii.***coelestis,dum apud terrenam Civitatem, vel ul captivam vitam suae peregrinationis agit jam promissione redemptionis cl dono spirituali, tamquam pignore accepto, legibus terrenae civitatis ; quibus haec administrantur, quae sustentanda mortali vitae acconwdata sunt, obtemperare non dubitat.* **El infra:** *Haec ergo coelestis civitas dum peregrinatur in terra, ex omnibus gentibus cives evocat, atque in omnibus linguis peregrinam colligit societatem, non curans quidquid in moribus, legibus, institutisque diversum est, quibus pax terrena vel conquiritur, vel tenetur, nihil eorum rescidens, vel destruens, immo cliam servans, ac sequens.*

Secundo probatur ex necessitate legum civilium. Christiani ex eo quod Christiani sunt, non desinunt esse homines el cives . el proinde membra rcipublicac temporalis : ergo debenl habere regulam aliquam actionum suarum humanarum,qua dirigantur in commerciis, cl consuetudine cum aliis hominibus. Non sufficit aulem lex naturalis , quia solum principia generalia ostendit, neque ad particularia descendit. Non sufficit etiam lex evangelica.quia illa tractat solum de rebus divinis el coelestibus , ul notum est : lex aulem divina politica Testamenti veleris jam cessavit, solum enim conveniebat uni illi populo Judaeorum , el in illo statu: ergo necessaria est alia aliqua regula humana, nimirum arbitrium principis, aul lex civilis auclorilale principis constituta. El quamquam arbitrium principis aliquo modo sufficere possit.quando princeps csl sapiens, cl populus exiguus: lamen absolute necesse csl. populum regi legibus , non solo arbitrio principis, si recle regi debeat. Quod interdum sufficiat arbitrium principis, palel. quia antiquiora sunl regna, quam leges. Justinus lib. t. hislor. dicil. olim populos sine ullis legibus , solo principum arbitrio , gubernari solilos ; et ex Livio lib. 3. constat, romannm rempublicam ad annos 300. sine legibus gubernatam. Denique antiquissimus legislator vel est Moyses.ut Josephus contendit in 2. lib. conlra Appionem , vel certe Phoroneus. qui 300. annis Moyse fuil antiquior,ul Eusebius in Chron.cl Augustin.lib.l8.de Civil.Dei cap. 3. docent. Atqui ante Phoroneum constituta sunt regna Assyriorum , Argivorum , Aegyptiorum cl aliorum.

Quod aulem melius sit regi populum legibus , quam solo principis arbitrio , immo quod sil hoc aliquo modo necessarium, affirmat Arislolel. lib.3. polit, cap. It. El probatur primo, quia facilius csl invenire unum vel duos bonos el sapientes , quam plurimos. Si rcspubl. debeat regi arbitrio boni principis,indigebit infinitis bonis principibus,quorum unus alteri succcdaUat si gubernetur legibus, sufficit semel fuisse aliquos, vel unum sapientem, qui legem fecerit.

Secundo, qui leges condunt mulli sunl ; el diligenter eas examinant; at princeps csl unus,el saepe repente judicare debet.

Tertio, qui leges fecerunt, sine amore ctodio judicarunt: nam dc rebus absentibus judicarunt. Princeps dc praesentibus judicat,ubi locum habent amici, propinqui, munera, terrores etc. unde judicium legum est judicium solius rationis, judicium hominis est judicium rationis el libidinis,idesl,hominis et bestiae.

Quarto .judicium principis eliamsi rectissimum sil. vix unquam caret suspicione , invidia , querelis, maledictis : at judicium legis bis omnibus caret,quippe quod scitur non posse corrumpi muneribus.

Quinio , gubernatio per leges polcsl longissimo

tempore eadem perseverare ; al judicia hominum saepe mutantur.

Sexto, gubernatio per leges polesl reduci ad artem, ct facilior efllci; non aulem gubernatio ad arbitrium hominis.

Septimo, melior esi gubernatio principis perse, quam per vicarios ; al gubernatio sine legibus necessario requirit mullos vicarios , qui omnes ..U arbitrium suum judicent ; quando autem per leges gubernatur , ipse princeps omnia per .»e judicare censetur . cum ejus legibus judicetur.

Terlio probalurinam si non liceret principi chrisliano legibus obligare populum , id essel propter libertatem Christianam , sed hoc dici non polesl. Nam lanium abest, ul lex opponatur libertati Christianae,ul polius opponatur servituti contrariae eidem libertati,id quod ostendo ex ipsa natura libertatis Christianae: nam libertas Christiana opponitur servituti peccati, Joan. 8. *Amen.amen dico vobis, qui facit pecealum, servus csl peccati,servus autem non manet in domo in aeternum: filius manet in aeternum; >i ergo vos Filius liberaverit,* iere *liberi erilis.* El Horn. 6. *Liberali a peccato , sen i facti estis justitiae.* Vocatur aulem haec justificatio a peccato libertas quaedaoi, quia qui in peccato csl, donec non liberatur per gratiam, non polesl velle bonum ordinatum ad vitam aelernam; babcl quidem liberum arbitrium , quia polesl ex pluribus m.dis eligere unum , el eliam eligere bonum moralmal eligere bonum divinum non polesl, nisi sallem liberari incipiat per Dei gratiam praevenientem, quia captivus lenelur a diabolo ad ipsius voluntatem, ul dicilur 2.Timolb.2.al liberum arbitrium liberalem per gratiam polesl bonum divinum vello cl facere. Sed major adime libertas oral in slalu innocentiae, quia tunc homo polecat nullum unquam velle malum , quod nunc eliam justi non possunt; maxima nutem erit in coelo, ubi non poterimus velle ullum malum.

itaque Iripbx esi gradus libertatis , sieul etiam triplex gradus vitae corporalis. Primus est beatorum, qui sic poterunt vivere, ul non possinl moi i, el sic polerunl bene agere , ul non possinl peccare.

Secundus foil Adami el Evac in slalu innocentiae, qui sic polerunl vivere,ul possenl eliam numquam mori, el sic poterant bene agere, ul possenl eliam numquam peccare.

Tertius noster, qui sic possumus vivere, ul non possimus aliquando non mori:elsic possumus bene agere, ul non possimus non peccare saltem venia- l 1er. Infra hos 1res gradus non esi quarius . nisi non vivere, el non bene agere , qui gradus ad damnatos perlinet. Vide August, lib. de correpi, cl gral. cap. II. Cum ergo libertos consistai in co.ul possimus eligere bonum cl rejicere malum.mani- I'·'Iιηη est, legem non pugnare cum libertate; non ‹ nim impedii, quo minus possimus eligere bonum cl rejicere malum , sed conlra polius juval : nam praebet maleriam exercendae libertatis. Al servi- ·uli recle opponi dici polesl lex . quia non polesl impleri a ervo peccati. I nde Paulus Horn.*3.Quid ' rgo,* inquit, *legem destruimus per (idem? absit, sed legem statuimus.* Vide Augustin, de spiritu r| litem, cap. 30.

Probatur secundo hoc idem. Lex divina non pugnal cum libertate: ergo nec lex humana. Anteeo dens palet, nam Adam liber creatus est. el lamen lex ei imposito fuil, ul non vesceretur ligno scientiae boni el mali, Genes. 2.Probatur consequentia; nam lex divina el humana quoad obligationem sunl omnino aequales, ul patebit in scq. capite.

CAPUT XI.

Secunda propositio.

Lex civilis non minus obligat in conscientia, quam lex divina , etsi minus firma et stabilisait haec , quam illa. Explico , lex divina cl humana differunt quoad firmitatem, quia divina non polesl abrogari ab homine, humana polcsl;al quoad obligationem non differunt. utraque enim obligat in conscientia, nunc ad mortale,nunc ad veniale peccatum pro rorum ipsarum gravitate; ila ut nulla sil molior regula ad discernendum.utrum lex humana obliget ad mortale . an ad veniale , quam cogitare legem illam osse divinam,el videre,si divina esset, qimmodo obligaret.

Probatur primo.vis obligaliva csl dc essentia lepis. ul dictum est lib. 4. de pontifice , cap. 16. nl obligare esi effectus necessarius legis: ergo omnis lex et a quocumque feratur , sive a Deo , sive ab angelo, sive ab homine . cl homine sive episcopo, sive roge, sive patro, eodem modo obligat. Probatur consequentia a simili.nam quia hominis essentia csl. rationale esso, el propria passio esso risibilem , omnis homo est rationalis et risibilis, sive sil creatus n solo Deo. ul Adam, sive a Deo ex alio homine, ul Evn.sive ab hominibus genilus.nl Cain. Antecedens palet . nam lex esi regula morum; regulae aulem proprium est intrinsece ila dirigere, ul recessus ab ipsa sil pecealum in moribus, sieul recessus n regula in naturalibus dicilur pecealum naturae , ul sunt mopslru , cl recessus a regula in artibus csl pecealum artis.

TJhi notandum esi.quod sieul res caolerao,quoad exislcnliam. pendent ab agente, non quoad essentiam,essentiae enim sunl aetcrnao;sunl enim quaedam participationes possibiles divinae essentiae: ila eliam lex, quoad exislcnliam. pendet a legislatore : non enim erit lex . tiisi didetur ab eo , qui hahel auctoritatem. Al quoad essentiam non pendet : qund enim lex obliget esi quid aeternum el immutabile, cl participatio quaedam legis aeternae Dei. qui est prima el summa rcgula;cl hoc videtur voluisse dicere b. Augustin, lib. 22. contra Faustum. cap. 27. cum ail: *Peccatum csl dictum,* rcl *facium, vel concupitum, conlra aeternam Dei le-* f/em.Nam sive quis praevaricetur legem naturalem, sive positivam, sive divinam, sive humanam, seinper peccat conlra legem aeternam, quia omnis lex

csl legis aeternae participatio. 14 quamquam nun polesl fieri , ul aliqua vera lex non sil a Deo, cum lex non possit condi, nisi ab habente potestatem, el non sil potestas nisi n Deo , Homan. 13. tamen si (per impossibile) esset lex non a Deo , adime obligaret nd culpam , sicut si (per impossibile) liotno cxislerct non foetus a Deo , adhuc esset rationalis.

Probatur secundo ; nam si lex obligaret sohnn quia divina , omnes leges divinae aequaliter obligarent, ul palet : nam eadem esset ratio obligationis in omnibus. Al hoc esi folsniir.nain magis obligat lex, non occides, quam lex , non furaberis; el magis lex, non furaberis , quam lex , non mentieris; el lex, non mentieris, quam lex, nun loqueris verbum otiosum.

Praeterea terlio. ostensivo, illa lex divina magis obligat,cujus violatio est magis contraria lini legis, idesl, chariluli;ideo enim pejus csl occidere quam furari.quia magis conlra cliarilnlem;cl ideo mortali! est mentiri perniciose,veniale est mentiri officioso, quia illud est conlra charilalem;hoc vero praeter charilalem : sed lex humana etiam habet pro line charilalem , et ordinat media ad hunc linem : quod enim ail aposlol. 1. Tim. I. *Dinis praecepti eslcharitas,* de omni praecepto inicIligitur, cl palet, nam lex civilis justa,semper esi vel conclusio, vel determinatio legis divinae moralis:crgo habent eundem linem , el solum in hoc videntur differre, quod lex humana dirigit actus humanos in ordine ad actus externos dilectionis . idesl. ad pneem cl conservationem reipublicae; lex aulem divina dirigit eliam in ordine nd internos actus charilalis:igilur eadem csl ratio legis divinae el humanae,quod allinet ad obligationem.

Sed objicies : si ex natura rei . et cx ordine ad charilalem sumitur gravitas peccati.superfluae sunl leges.nam aeque obligamur ante legem.ac post legem ad id fugiendum, quod natura sua laedit charilnlcm, et ad id faciendum, quod est necessarium ad conservandum charilalem.

Ilespondeo : Negatur consequentia : nam si lex non adsit generaliter aliquid praecipiens, aut prohibens, multa quae sunl mala uni,non eruni alteri mala, v. g. si lex non sil . quae prohibeat gestare arma, enl malum gestare arma ei,qui facile provocatur ad iram, et qui habet inimicos, quibus cupit nocere: al non erit malum homini pacifico, el qui solum cupit seipsum defendere. Tamen si id lex prohibeat, jam est malum omnibus; lex enim non debet respicere . quid huic aul illi sil bonum vel malum, sed quid prosit,aul obsit reipublicae.Praeterea plurima sunl necessaria vel noxia bono communi , quae tamen non sunl bona vel mala ulli in particulari, nisi lege praecipiantur, vel prohibeantur: v. g. tribulum necessarium est regi, tamen si lex non adsit, non est necessarium ul ego solvam; nam parum prodest meum solius tribulum regi . neque ad me pertinet videro , quibus rebus indigeat respublica , el sic possenl omnes dicere. Similiter noxium csl reipublicae exportari aurum cx provincia, at non est noxium notabiliter, quod ego solus exportem meum aurum, et sic omnes dicere possent: lex ergo necessaria csl. quae generalilcr praecipiens et prohibens, publicae utililali prospiciet.

Quarto,lex divina positiva ideo obligat ad peccatum.quia constituit actum.quem praecipit in genere virtutis,cum ante non esset:nam si Judaeus non ex contemptu , sed cx cibi appetitu moderate comedisset carnem suillam in lege prohibitam, sine dubio pcccassel, non aulem pcccassel formalilcr contra obedienlinm.quia non ex contemptu, ergo conlra tcmperanliam-.nl moderate vesci carne suilla, ex se non csl conlra temperantiam, sed res quaedam indifferens,ergo lex fuil,quae illam abstinentiam fecit actum temperantiae necessarium.At hoc idem videmus in lege humana: nam lex divina non aha de caussa facit esse actam virtutis cum.qui ex se erat indifferens, nisi quia est regula morum ab eo posita.qui habuit auctoritatem praecipiendi.Sed homo eliam potest praecipere , cl regulas morum constituere, ul supra ostendimus: potest igitur homo lege sua consliluere actum, alioqui indifferentem, in genere virtutis: proiftde pares sunt lex divina cl humana, quoad obligationem.

Quinto, lex divina cl humana ila differunt.ul lex regis el proregis. sive lex pontificis et ejus legali. At istae obligant eodem modo . cl solum drfferunt firmitate, ergo cl illae. 1'roposilio palet, nam Scripturae passim testantur, reges esse ministros Dei, el ab illo habere auctoritatem. cl loro ejus judicaro. Proverb. 8. Sap. 6. Rum. 13. I. Pel.2. Assumptio etiam palet,nam auctoritas proregis est a rege. ct legali a papa ; cl experientia idem testatur. ct confirmatur ex sanctis Patribus Augustino el Bernardo. Augustinus in titulum psal. 70.1 *bi,* inqu I. *hac jubet paler . quad contra Dominum* non wr. sic *audiendus est. quomodo Deus etc.* Certum autem est. majorem esse regis, quam patris auctoritatem. ul idem Augustinus dicit serm. G.de verbis Domini. Bernardos Iract.de praecepi.cl dispensat. Sire *Deus* , sive *homo vicarius Dei mandatum quodeumque tradiderit, pari profecto obsequendum csl cura, pari reverentia deferendum . ul>i tamen Deo contraria non praecipit hamo;ubi* clare dicit, differre leges cx parte materiae , non autem cx parte praecipientium.

Al objicics:nam b.Bernardus ibidem loquens dc mandatis hominum, dicil.jussa sine culpa non negligunlur. sine crimine non contemnuntur.ubique enim el culpabilis neglectus cl contemptus damnabilis csl : ubi videtur dicere , legem humanam numquam obligaro ad culpam mortalem . nisi ratione contemptus. Respondeo: Loquitur de praeceptis rerum levium . in talibus enim non potest esse crimen, nisi ratione contemptus.Aee enim possunt praebiti pro arbitrio obligare ad culpam mortalem.

Sexto probatur, quia videtur implicaro contradictionem , posse principes obligare ad poenam . et non ad culpam, si quidem culpa el poena relativa sunt. El b. Augustinus dicil lib. I. retract, cap.9. *Omnis poena si justa est, poena peccati est.* Et in epist. 1(15. cl alibi. Deum ipsum fore injustum asserit. si quemquam damnaret innoxium. Quomodo igitur possunt principes damnare ad mortem eos, qui leges suas praevaricantur,st Illi nihil

peccaverunt? *si* culpam in conscientia non contraxerunt?

Dices : quomodo ergo regulae quorumdam religiosorum obligant ad poenam, ct non nd culpam? Respondeo : Obligant non per modum legis , sed per modum conventionis el pacti, ul leges pure poenales. Nec illa csl proprie poena, sed poenalis afflictio suscepta in auxilium spiritus.

Septimo el ultimo cx doctrina aposlolorum:nam Roman. 13. Paulus mullis modis id asserit. Primo, cum ail-.Omnis *anima potestatibus sublimioribus subdita sil; non enim est polcslas, nisi a Deo.* Secundo. cum ail: *Qui potestati rcsistil, Dei ordinationi resistit.* Tertio, cum ait: Qui *aulem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Id enim de aeterna damnatione exponunt Patres gracci el lalini in hunc locum. Quarto, cum ait : *Ideo necessitate subditi estote.* Quinio, cum niklVbn *solum propter iram,sed etiam propter conscientiam.* Sexto.cum ait: *Ministri enim Dei sunt.* I. Pel. 2. *Subjecti, estole propter Deum,* idesl, non solum timore poenae. Haec loca satis demonstrant quod volumus ; Nam si principes a Deo potestatem habent imperandi. certe qui cis non parent, non solum principes, sed etiam Deum oïïendunl ; et si qui principi resistunt, Dei ordinationi resistunt; certe peccant in conscientia,non secus ac si divinas leges praevaricaverunt; cl si qui resistunt, damnationem sibi acquirunt, certe culpam ea poena dignam incurrunt. El si necessitate subditi sint privati principibus non solum propter iram , sed etiam propler conscientiam , quomodo non peccant in conscientia qui eis non obcdiunl? Denique si principes,Dei ministri sunt, cl cis propter Deum parendum est, profecto majestatem Dei laedunt, qui principuni mandata contemnunt. Ad argumenta in contrarium.

Ad primum , secundum cl tertium respondeo : Ex eo,quod potestas politica csl temporalis,el ejus finis csl pax exterior,cl homo non judicat dc internis, recte colligi, eam non posse obligare, nisi ad actus temporales el exleriores;non aulem non posse obligare in conscientia: nam etsi ista regula dirigat actus exteriores , tamen quia regula est, ab ipsa deviare, peccare esi.

Dices: quomodo polcsl lex , vel potestas temporalis producere effeclum spiritualem . idesl, ligare conscientiam? Respondeo : Licet polcslas politica el ejus lex dicantur temporales ratione objecti,quia versantur circa temporalia cl exteriora; tamen in se res sunl spirituales. Praeterea, ligare conscientiam non est aliquid efficere in rem spiritualem , sed solum imperare alteri, cl sic imperare, ul si is non obedial, peccet el testimonio propriae conscientiae inlelligal, vel inlelligere possit. se poetare. Itaque quicumquo polcsl jubere, potest ligare conscientiam,etiamsi is dc internis non judicet, nec scrutetur conscientiam alterius.

Ad quartum el quintum dico:Principem non posse inferre poenam spiritualem el aeternam , nec posse dimittere ejusmodi poenam, cl tamen posse obligare ad illam; quia id facil auctoritate Dei, qui ‹-i concessit unum et non allerum;sicul si rex permitteret proregi obligare subdilos ad poenam capitis.ct tamen non permitteret *ei* per se exercere justitiam , vel condonare supplicium. Vel dicendum est,legem politicam obligaro ad poenam aeternam, non ul est lex hominis, sed ut est lex ministri Ilei. Qui enim minislrum Dei offendit, simul etiam Deum ipsum offendit; quocirca si (per impossibile) Deus nun essel in rerum natura, ct tamen lex politica similiter per impossibile cxtarcl aliqua, illa obligarei in conscientia, el ejus praevaricatio peccatum esset, sed nulla sequeretur praevaricatorem poena spiritualis aul aeterna damnatio.

Ad sextum dico, non esse absurdum, idem peccatum puniri a pluribus, el pluribus in locis,quando plures offendit, sicut videmus homicidis saepe abscindi manus in eo loco, ubi caedem patrarunt, cl deinde in loco publicae justitiae abscindi caput.

Ad septimum dico . ex intentione legislatoris pendere;au velit revera imperare, cl veram legem condere , an vero solum ostendere quid agendum sit, sine alio imperio : sed si velit serio imperare, cl veram legem condere, non csl in ejus potestate impedire, quin lex obliget ad mortale,aul veniale, pro rei magnitudine.

Ad ultimum dico,quod legi divinae cedat humana, quando simul servari nequeunt,non esse caussam , quia humana non obliget ad peccatum , sed quia lex humana minus firmiter statuta est; in tali enim casu desinil esse lex, cl proinde cliam obligare. Vide quae diximus in lib. 4. dc pontifice; el praeterea Joannem Driedoncm in 3. lib. de libertalc Christiana; Adrianum quod lib.6. Franciscum Vicloriam in relectionc dc potestate civili; Alphonsum a Castro , lib. 1. dc potestate legis poenalis, cap. 4. el Dominicum a Solo, lib. 1.quaesi. G.arl. 4. dc justitia el jure.

CAPI T XII.

Tertia propositio.

Judicia publica exercere non est illicitum Christianis. Probalur Primo, quia proprium est principis judicare. Scriptura enim fere, conjungere solet regem el judicem . psal. 2. *Et nunc reges intelligile, erudimini, quijudicatis terram.* Isaiae 33. *Dominus rex noster, Dominus legijer noster, Dominus judex noster,* llieremiae 23.*Regnabit rex. et sapiens erit, el faciet judicium cl justitiam in terra.* Si ergo liccl Christianis habere principem cur non cl judicem?

Secundo , quia nihil prodessent leges , si nulla esse deberent judicia: at leges lolii non debent.ul supra ostensum csl, igitur nec judicia.

Tertio. Soriplura uti jusque Testamenti judicia admittit; sic enim legimus Deui.IG.*Judicesel magistros constitues in omnibus portis luis,utjudicent populum justo judicio.* I.Corinth. G. *Saecularia judicia si habueritis , contemptibiles qui sunt in Ecclesia.hos constituite ad judicandum;*

sic non est sapiens quisquam in vobis, qui judicare possit fratrem suum ? **Ubi apostolus monet Corinthios, nl in iis caussis , in quibus non tenebantur necessario adire tribunalia gentilium, constituerent inter se judicem.**

Neque difficile erit argumenta solvere, quae initio posita sunt. Ad illa igitur verba Mallh. 5. *Si quis voluerit tecum judicio contendere cl tunicam tuam tollere , relinque illici pallium.* **Ilcspondeo cum s. Augustino in epist. 5. ad Marcellinum: Ea solum inlclligi debere secundum animi praeparationem: nam ibidem Dominus ait:** *Si quis le percusserit in unam maxillam , praebe illi cl alleram.* **El tamen idem ipse Dominus Joann. 18. percussus in maxilla , non praebuit altoram , sed dixit:** *Cur me caedis?* **Quo exemplo docuit, quemadmodum praecepta inlelligenda sint.**

Ad verba apostoli 1. Corinth. 6. *Delictum est in vobis etc.* **dico primo , vocem** *delictum* **, gracce esse ἡττημα, quod non peccatum,sed imperfectionem significat,el sic exponit Thcodorclus.Dico secundo , si delictum signified peccatum , ul exponunt Chrysoslomus cl Ambrosius in hunc lorum , cl Augustin, in Enchirid. cap. 78. cl lib. 2. dc serm. Domini in monte , cap. 15. el cone. 21. in psalm. 1 IS. dico , inquam . vocari delicium , non quod in se peccatum sil,sed quia ul plurimum non card peccato, vel ratione finis, ut quando litigatur ex avaritia , vel ralionc medii, ut quando litigatur cum odio, rancore, jurgiis, vel ratione injustitiae, ut quando miscentur doli ct fraudes , vel ralionc scandali, ul accidebat Corinthiis, qui cum offendiculo gentilium litigabant. Dico tertio , non reprehendi judicia ex parte judicis,sed cx parte litigantium. Itaque etiamsi peccatum essel litigare , non tamen peccatum essel judicarexjudicia enim finem imponunt litibus, quod esi bonum.**

CAPUT XIII.

Quarta propositio.

Licet Christiano magistratui gladio punire perturbatores publicae quietis. **Probalur primo Scripluris:namm lege naturae.Moysis,ct cvangelica habemus praecepta.cl exempla hujus rei. Nam Genes. 9. Deus ait:** *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* **Quae verba non possunt sonare praedictionem, quia praedictio hujusmodi saepe essel falsa,sed ordinationem d praeceptum. Unde Chaldaica paraphrasis vertit :** *Qui effuderit sanguinem cum testibus , cx sententia judicis fundetur sanguis illius.* **Genes. 38. dixit Judas:** *Producite cam, ul comburatur.* **Ubi Judas patriarcha tamquam princeps familiae adjudicavit adulteram ad ignis supplicium.**

In lege Moysis plurima sunt praecepta cl exempla. Exod. 21. *Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.* **El ipse Moyses. Josuc, Samuel, David, IIelias,aliique sancti viri plurimos occiderunt. Mallh. 2G.** *Qui acceperit gladium,gladio peribit.* **Quae verba non possunt recte inlelligi, nisi hoc modo: Omnis.qui caedem injustam fecerit, debet a magistratu pariter occidi. Deprehendit enim Dominus Petrum,non quod justa defensio sil illicita, sed quod non tam se aul Dominum defendere,quam injuriam Domino faciam ulcisci vellet. cum tamen ipse non haberet publicam auctoritatem , ul recte exponunt August, tract. 112. in Joan, el Cyrill. lib. It. in Joan. cap. 35.praeterea Horn. 13.** *Si male egeris , time ; non cnim sine caussa gladium portat .minister enim Dei est.* **Apostolus dicit datum gladium a Deo principibus contra facinorosos: ergo si in Ecclesia laics reponantur, cur gladio feriri non poterunt?**

Secundo probalur ex Patrum testimoniis. Innocentius I. in cpisl. 3. ad Exuperium,cap. 3. interrogatus,an post baptismum liceret magistratui gladio animadvertere in sonics? Respondcl: Omnino licere. Hilarius in can. 32. sive in cap. 26. Maith, dicit licere occidere in duobus casibus . nimirum si quis judicis fungatur officio,aul in sui defensionem utatur gladio. Hieronymus in cap. 22. Hieremiac: *Homicidas* **, inquil,** *cl sacrilegos, el venenarios punire non est effusio sanguinis , sed legum ministerium.* **Augustin, lib. L de Civit. Dei. cap. 21.** *Nequaquam conlra hoc praeceptum fecerunt, quo dictum est: Non occides . qui personam gerentes publicae potestatis sceleratos morte punierunt.*

illimo probatur ratione: Nam ad bonum principem , cui bonum commune luendum commissum est, perlinet impedire . ne partes , quae sunl propier totum , illud corrumpant, el ideo si non polcsl omnes paries integras servare , polius debet unam partem amputare , quam sinere ul bonum commune pcrcal ; sicut agricolae amputant ramos el sarmenta, quae officiunt vili, vel arbori.cl medicus amputai membra , quae lolum corpus inficere possent.

Ad rationem Anabaplislamm ex Mallh. 5. *Oculum pro oculo* **etc. duae sunl solutiones.Una,quod lex vetus,quia dabatur hominibus imperfectis,permiserit vindictae appetitum . el solum praeceperit ne major expcicrclur quam fuerit injuna:non quod petere vindictam sil licitum , sed quod sit minus malum expetere moderatam, quam immoderatam: porro Christum . qui perfectiores instruebat, hanc permissionem sustulisse. Ila August, lib. 1. de serm. in monte, c. 35. cl conlra Adimanlum, cap. S.el idem sentit Chrysoslomus cl Hilarius in hunc locum: sed quia in Levit, cap. 19. prohibetur vindicta: .Ac** *quaeras ultionem.* **El in Eccles, cap.28. legimus :** *Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam.·* **rectius fortasse respondebimus cum s. Thoma cl s. Bonavcnlura, et aliis nonnullis in 3. sentent, disl. 30. Dominum , cum ait :** *Audistis , quia dictum est antiquis, oculum pro oeulo etc.* **non reprehendere legem illam, nec prohibere magistratum infligentem poenam talionis, sed reprehendere pravam pharisacorum expositionem , et prohibere privatis hominibus desiderium cl postulationem vindiciae. Deus enim Exod. 21. et Levit. 24. sanciam legem constituit,ul magistratus poena**

talionis aDhial sceleratos ; pharisaci inde deducebant,licere privatis hominibus appetere vindiciam; sicut cx eo quod lex dicebat : *Diliges amicum tuum,* deducebant licere odisse inimicos;Chrislus autem doccl, istas esse legis corruptiones,et oportere diligere etiam inimicos cl non resistere malo, sed potius paratos nos esse debere, si opus sit,ad vertendam alteram maxillam ei. qui unam percusserit. El quod alloquatur Dominus privatos homines. palet ex iis. quae sequuntur. Sic enim Dominus ait: *Ego autem dico vobis. non resistere malo , sed si quis le percusserit in maxillam Iinam etc.*

Est autem observandum, cum dicitur, *non resistere malo* , non prohiberi justam defensionem , sed repercussionem : jubet enim Christus , ne ferias cum qui te pcrcussil, ul Theophylaclos recte docet. Ille autem dicitur ferire,qui ferit nl noceat, non ille qui ferit ul sc tueatur: ac breviter non defensio sed vindicia prohibetur.juxta illud Rom.12. *Non vos defendentes charissimi.* idesl, non vos ulciscentes. Sic enim csl in graeco . ἐζδ'.ζῖϋντι . unde sequitur: *Sed date locum irae,scriptum est enim: Mihi vindictam et ego relribuam.Sed* nec ipsa vindicta simpliciter prohibetur, si petatur a legitimo judice, cl petatur ad bonum finem, nimirum,vel quia speS'CSl emendandum hac poena malefactorem . vel quia non abler posset reprimi. cl impediri ejus malitia, cl pergeret nocere, si impunitus dimitteretur: solum ergo prohibetur vindicia, quam privati homines per sc exercere volunt. cl quam petunt a judice cx desiderio nocendi inimico . ct satisfaciendi propriae iracundiae, atque odio.

CAPUT XIV.

Licere Christianis aliquando bella gerere.

Sequitur quaestio quarla.quao csl dc bello.Continet autem haec disputatio paries 1res. Primum eniin demonstrandum eril. licita esse aliquando Christianis bella.Secundo, explicandae caussae justi belli. Tertio, propter Lulhcrum, probandum cnl recte Christianos adversus Tureas arma sumere.

Ac ul a pruno incipiamus , antiqua bacresis fuit Manichaeorum, qui bellum cx natura sua illicitum asserebant, cl ideo Moysem , Josue , Davidem cl caelero·, veleris Testamenti Paires,qui bella gesserunt . tamquam impios accusabant. ul b. Augustinus referi lib. 22. coni. Faustum, cap. 71. cl seq. Eandem haeresim noslro sacculo aliqui excitarunt; ac in pr inis Erasmus cum alibi, lum praecipue in annotationibus ad cap. 3. el 22.Luc. prolixa disputatione contendit bellum esse unum cx malis,quae tolerantur, el veteribus Judaeis a Deo permissum, Christianis autem a Christo ct apostolis interdictum.

Cornelius quoque Agrippa in libro de vanitate scientiarum, cap. 79.artem bellandi a Christo prohibitam esso ηΠΙπηοI. Idem etiam sequutus csl Joannes Ferus lib.4 .commentariorum in Matthaeum, exponens illud 2G. cap. *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Idem docent Anabaplislae , ut testatur Melanchlhon in locis theologicis . capite dc magistratu. Idem cliam tribuit Joanni Oecolampadio Alphonsus a Castro , verbo *Bellum,* quod mirum mihi videtur,cum Zwinglius ejus collega adeo probaril bellum, ul in praelio pugnans perierit, et similiter Calvinus lib. 1. institut, cap. 20. cl Melanchlhon , uhi supra , cl caclcri hacrelici hujus temporis , verbo cl opere doceant esse bellaadum.

Nos autem , ul semper docuit Ecclesia lota cl verbis cl exemplis , dicimus bellum ex natura sua non esse illicitum,cl non solum Judaeis,sed cliam Christianis fas esse bellum gerere, modo conditiones serventur, de quibus postea dicemus. Id quod probatur Scripturae testimonio , Judicum 3. *line sunl gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Isriielcm* , cl *omnes qui non noverant bella Chananacorum, el postea discerent filii eorum certare cum hostibus* , el *habere consuetudinem praeliandi.* Haec sane verba non permissionem, sed absolutam Dei voluntatem ostendunt. Item 1. Reg. *I.i.l/aec dicil Dominus exercituum, recensui quaecumque fecil Amalcch Isriieli;nunc ergo vade cl percute Amalech , el demolire universa ejus. Non parcas ei etc.* Hic etiam non permissionem, sed praeceptum videmus, cl similium plenum csl Testamentum velus. Hem Luc. 3. *Interrogabant cum el milites, dicentes; Quid faciemus et nos? El ait illis: Neminem concutiatis,neque calumniam facialis,el contenti cslotc stipendiis vestris.* Anabaplislae apud Melanchlhonem dicunt Joanncm permisisse bellum Judaeis , ul imperfectis : Christum autem longe aliter docuisse.

At contra ; nam Joannes praeparabat viam Domino , non ergo debuit permittere id quod Christus mox ablaturus erat ; nam nec illi potuissent uti ea concessione, cum eodem anno venerit Christus, el prohibuerit bellum, ul ipsi volunl:cl praeterea poterant suspicari homines Christum cl Joanncm non convenire inter sc, quod absurdissimum fuisset. Respondet alilcr Erasmus;llacc dici militibus, non ul ca servantes bene viverent.sed ut minus male viverent,ul videtur cliam explicare Thcophylactus.

Al contra: nam Joannes praemiscral:Faeilefrucius dignos poenitentiae, el omnis arbor non faciens fructum bonum,in ignem mittetur etc.Inde compuncti publicani cl milites petierunt.quis esset fructus bonus, quem facere deberent: vel ergo Joannes cos dcccpil, vel possunt milites salvari, si servent quod Joannes illis praecepit.

Ad Tbcophylaclum dico duo. Primo , cum non dicere bellum esse malum,sed solum dicere Joanncm hortatum esse turbas, quae erant innocentes, ad opera bona, idesl, ad communicanda bona sua cum aliis: Publicanos autem et milites, qui non erant capaces hujus perfectionis , ct non poterant facere bonum supcrcrogalionis , hortatum osse ut desisterent a malo. Putavit enim Thcophylaclus

dare tunicam non liabcnli, ci qui habet'duas, esse opus consilii cl supcrcrogationis, alioqui non vocarol turbas, quibus hoc dicitur, innocentes, ncc distingueret hoc opus tamquam bonum a malo , nam si praeceptum sit non relinere duas tunicas , relinere eril malum.

Dico secundo , Thcophylaclum non recte exponere hunc locum ; nam vocal lurbas innocentes . quibus Joannes dicil: *Genimina viperarum ;* El: *Facite fructus dignos poenitentiae.* Et praeterea habere duas tunicas, csl relinere superflua,ul Hieronymus dicil quaesi. I. ad lledibiam , peccatum autem csl relinere superflua. Praeterea Mallh. 22. Dominus docuil tribulum Caesari esse solvendum: al certum csl Iribulum non deberi regibus, nisi ul possint alere milites in defensionem rcipub. quod exponit apostolus Rom. 13. *Ideo,* inquil, *ct tributa praestatis , ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes* , nimirum , ul gladio puniant perturbatores publicae pacis , id enim praemiserat : *Non sine caussa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram.*

Probatur secundo exemplis sanctorum,qui bella gesscrunl:nam si bellum csscl malum.certe a sanctis non gereretur. In veteri Testamento Abraham, Moysem , Josuc, Gedconem,Samsonem, Davidem, Josiam , Maehabaeos magna cum laude bella gessisse legimus. In novo Testamento Mallii. 8. Centurio eum diceret Chrisio : *Habeo sub me milites, el dico huic, vade, cl vadit etc.* ejus fidem Dominus laudavit, non ul militiam desereret praecepit. Aclor. 10. Cornelius item Centurio dicitur, *Mrjustus cl timens Deum.* Ha ul cliam angelum videre meruerit, ncc poslca cum a s. Petro viam salutis doceretur, dictum est ei, ul militiam desereret.

Deinde post Christi in coelum ascensionem semper fuisse Christianos, aliquos vere sanctos cl Deo gratos in militia , cliam sub ethnicis principibus , docet Tertullianus in apologet, c. 5. ubi refert miraculum insigne a Christianis militibus facium,cum sub M. Aurelio in Germania bellum gererent ; qui certe vel non militassent, si hoc csscl malum, xcl si militassem non ita Deo grati fuissent. nl etiam miracula facere possent. Yidc hislor. Eusobii lib. 8. cap. 4. cl lib. 9. cap. 10. Doccl cliam Rasilius in oratione dc laudibus 40. militum martyrum, fuisse mullos sanctorum in castris gentilium imperatorum , el similiter Gregorius nazionzcnus oral. I. in Julianum ultra medium. Denique Constantinum, Theodosium . Valcnlianum , Carolum Magnum, s. Ludovicum regem Galliae, s. Maurilium cum sua legione Thebacorum , aliosque plurimos sanctos Christianos bella gessisse constat, quos s. episcopi numquam reprehenderunt, immo Theodosius consulebat tie eventu belli Joannem abbatem , ni Augustin. refert lib. 5. dc Civit. Dei, cap. 26.

Tertio probatur, quia Deus saepe justa bella adjuvat . quod nullo modo faceret, si bellum esset illicitum ; nam mala permitti possunt, sed non etiam ad ea facienda auxilium dari. Gen. II. Abrahae,cum debollassel qualuor reges cum solis 318. famulis suis, dictum est a Molchiscdech : *Benedictus Deus excelsus. guo protegente hostes in manibus tuis sunl.* Exod. 17. ad preces Moysis Deus dedit victoriam Hebraeis conira Amalech.Josue 10. pugnante Josue sol slctil. ct Dominus pluebat de coelo lapides magnos, et plurcs occidit Deus lapi-' thbus grandinis, quam lihi Israel hastis et gladiis. 2. Mnchab. 10. *Angeli in specie equitum pro Machabaeis pugnabant.* et cap, 15. legimus Deum non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dare dignis victoriam.

Constantinum Dei auxilio miraculis evidenter ostensis , vicisse in bellis leslalur Eusebius in vita Constantini, ct lib. 9. hist. c. 9.Cum Theodosios. Joannem et s. Philippum apostolos palam pugnasse conira hostes ejus leslalur Tlieodorclus lib. 5. hist. c. 24. pro Thedosio juniores pugnasse angelos conira Saracenos scribil Socrates lib. 7. cap. 18. De Clodovco vide Gregorium Turonicum , lib. 2. hist. Francorum, cap. 30.Honorii cxercilum divino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse . scribil b. Augustinus lib. 5. dc Civit. Dei, cap. 23.innumerabilia exempla similia referri possent.

Probatur quarto ratione; Licet reipub.defendere cives suos ab internis hostibus pacis, cos necando variis generibus suppliciorum , ergo etiam licebit bello atque armis, quando alia via non polesl, defendere eosdem suos cives ab hostibus externis : quia ul possint conservari respublicae . necessarium csl ul omnes hostes tam internos . quam externos arcere possint; el cum hoc sil jus naturae, nullo modo credibile est,per evangelium e se sublatum.

Probatur ultimo testimoniis Patrum.Tertullianus in apolog. cap. 12. *Navigamus,* inquil. *et nosvobiscum , cl militamus , et rusticamur* , ct mercamur.

S. Gregorius nazianzcnus orat. 3.do pace:Licet, inquil, *ulriusque (emporis habenda sil ratio . quandoquidem juxta illius legem.atque auctoritatem praeclare interdum bellum suscipitur, quamdiu tamen licet.propensiores ad pacem esse debemus, hoc enim sublimius est el divinius.*

S. Joannes Chrysoslomus homil. iu evung. dc nuptiis. Joan. 2. cx variis: *Militiam,* inquil. *praetexis , et dicis . non possum* esse pius.· *Centurio nonne miles erat, nihilquc nocuit illum sua militia?*

B. Ambrosius serin. 7. Aon *militare . delictum est, sed propter praedam militare . peccatum est.* El lib. I. de olliciis . cap. 40. cl 11. numerat inter virtutes, bellicam fortitudinem.cl eam nostris non defuisse mullis exemplis probat. Item in oratione de obitu Theodosii, vehementer Theodosium a laude bellica commendat.

B. Augustinus epist. 5. ad Marcellinum: *Nam si Christiana disciplina,* inquil. *omnia bella culparet. hoc. potius militibus consilium salutis petentibus in evangelio diceretur.ut abjicerent arma, seque militiae omnino subtraherent : dictum est autem, neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis. sufficiat vobis stipendium vestrum.Quibus proprium stipendium sufficere debere praecepit, militare utique non prohibuit.Va* episl.205. alias 207. ad Bonilacium: .Voir inquil. *putare* ne-

minem Deo placore posse, qui armis bellicis ministrat etc. **Idem deccl lib. 22. contra Faustum, cap. 74. d sequent, el libr. (». quaestionum in Josuc qoaosl. 10.**

B. Gregorius lib. I. cpisl. cap. 72. ad Gennadium: *Sicul*, **inquil,** *excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vila Dominus victoriarum Iccii luce fulgere . ita oportet eam inimicis Ecclesiae ejus omni vivacitate mentis. et corporis obviare etc.* **El cap. 73.** *Si non ex fulci merito , ex Christianae religionis gratia , tanta excellentiae vestrae bellicorum actuum prosperitas eveniret, non summopere miranda fuerat, sed cum futuras (Deo largiente) victorias non carnali providentia, sed magis orationibus praevenitis, fit ut hoc in stuporem veniat. quod gloria vestra non terreno consilio , sed Deo desuper largiente descendat.*

Gregorius Turonicus. lib. 5. hist.cap.1. *Ulinam cl vos, o reges, in his praelia,in quibus parentes vostri, exerceretis, ut gentes vestra pace contentae vestris viribus premerentur.*

B. Bernardus in serm. ad milites,cap. *3,Alvero Christi milites,* **inquil.***securi praelianlur praelia Domini sui, nequaquam metuentes , aut de hostium caede peccatum ,* **aul** *de sua nece periculum. quandoquidem mors* **pro** *Christo vel ferenda , vel inferenda , et nihil habeat criminis . el plurimum gloriae mereatur.*

Al conlra objiciunt. Primo Scripturas , ac primum Deui. 32. *.Ilea csl ultio , ct ego retribuam.* **El Iloin. 12.iYon vos** *defendentes charissimi;scripium est enim,mihi vindictam,el ego retribuam.* **Respondeo : Vindictam , quam exercent publicae personae, recte vocari vindictam Dei,Dei enim ministri sunl in hoc ipsum servientes , unde Paulus postquam dixerat in Une cap. 12. ad Rom.** *Mihi vindictam, el ego retribuam.* **Subdit in principio cap. 13.Si** *male egeris, time,non enim sine caussa gladium portat, minister enim Dei csl,vindex in iram ei, qui male agit.*

Addunt deinde illud Isaiac 2.*Conflabunt gladios suos in vomeres , el lanceas suas in falces , non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad praelium, queo* **dc tempore Christiano praedicta sunt. Respondeo: Solum hoc loco praedicitur allissima pax futura , eo tempore, quo nascerelur Christus, ul b. Hieronymus exponit, cl impletum esse scimus lempore Augusti Caesaris. Illud enim (ultra) non significat,in aeternum,sed in longum tempus.Praeterea etiamsi non cssel hoc impletum, nihil inde concluderetur; nam non prohibet Isaias bellum , si sint hostes , qui nos infestent, sed praedicit futurum , ut nulli sint hostes. Donec igitur sunl hostes.eliam bellum geri polesl. Polesl eliam dici praedictum esso regnum Christi fore regnum pacificum, quandoquidem non csl dc hoc mundo, nec temporalia curat,el in hoc distingui a regno judaico , quod bello ct caedibus firmandum ct conservandum fuit.**

Denique objiciunt illa verba Mallh. 5. Si *quis te percusserit in unam maxillam, praebe ei et alteram: el diligite inimicos vestros : benefacite his, qui vos oderunt.* **El Mallh. 26.** *Qui acceperit gladium,gladio peribit.* **Quibus similia sunl illa Itoni. 12.** *Nulli malum pro malo reddentes,cl non vosmetipsos vindicantes charissimi etc.*

Respondeo : Eadem argumenta objecisse Julianum apostatam olim Christianis , ul Gregorius nazianzcnus refert oratione prima in Julianum,procul a medio. Dicimus aulem primo , haec omnia, sive praecepta , sive consilia dari privatis hominibus ; non enim Dominus vel apostolus praecipit judici , ut non puniat eum , qui alteri fccil injuriam , sed praecipit unicuique,ul proprias injurias aequo animo fcral: bellum autem ad publicam justitiam, non ad privatam vindictam perlinet: et siculdilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non impedii judicem , aul carnificem ab ollicio suo ; ila eliam non impedii milites cl imperatores a suo.

Dico praclerea , eliam privatis haec non semper esse praecepta, sed interdum praecepta, interdum cousilia;praecepla sunl semper in animi praeparatione,ila ul sil homo paratus praebere alleram maxillam,cl auferenti tunicam dare eliam pallium potius, quam Deum offendere, sed re ipsa hoc praestare praeceptum, est, quando neccssilas honoris Dei id exigil, alias solum csl consilium,el aliquando nc consilium quidem , ul si ex eo quod praebeam alleram maxillam nulla sequitur utilitas,nisi quod ille ilerum peccat. Ila respondet Gregorius nazianzcnus loco notato, el Augustinus cpisl. 5. ad Marccllinum.

Secundo objici possunl tria décréta Ecclesiae. Primum est in concilio nicaeno, can. il. ubi gravissima injungitur poenitentia iis . qui militiam, cui rcnunciaveranl, repetierim. Secundum esi in epistola b. Leonis 90. ad Rusticum, cl habetur eliam canon. Contrarium, de pocnil. distinet. 5. *Contrarium,* **inquil Leo ,** *est ecclesiasticis regulis posl poenitentiae actionem redire ad militiam saecularem.* **Et infra :** *Non est liber a diaboli laqueis , qui se militiae mundanae voluerit implicare.* **Tertium est Grcgorii , eadem distinet, canone , Falsas , ubi dicitur cos , qui exercent negotium quod sine peccalo non polesl exerceri, non esse capaces poenitentiae , nisi negotio ejusmodi rcnunciel, el ponit Gregorius exemplum de milite.**

Respondeo ad primum : Agi de iis , qui ob confessionem fidei privati fuerant cingulo militari a Diocletiano, vel a Licinio,cl postea repetebant cingulum, parali negare fidem. Vide Zonaram cl Balsamonem in eum canoncm, cl Rulllnum lib. 10. hist. cap. G. cl quae nos scripsimus dc hac re lib. 2. dc conciliis, cap. 8.

Ad secundum ct tertium dico: Agi de iis, qui occasione militiae multa peccata commiserant . quique proplerca poenitentiam egerant. Isii enim male faciunt, si ad militiam redeunt, in qua experti sunl, se sine peccalo vivere non posse, non cx vitio militiae, sed cx proprio,cl lunc praecipue malo faciunt, quando imperatum cis fucral a sacerdote , nc ad militiam redirent. El quod revera isli canones non prohibeant absolute militiam , palel cx fine illius canonis, Falsas , ubi poslcaquam dictum fuerat male facere eos, qui post poenitentiam ad

mililiam redeunt, subditur, nisi consilio religioso* rum episcoporum pro defendenda justitia.

Tertio objiciuntur ab Erasino plura loca Patrum, quibus addimus duo, unum Tertulliani , alterum Hieronymi. Tertullianus lib. de corona militis, ultra medium, quaerit an Christiano militia conveniat? cl respondet: *Credimus ne* , inquil, *humanum sacramentum divino superinduci licere ? et in alium Dominum respondere post Christum? licebit in gladio conversari, Domino pronuntiante, gladio periturum,qui gladio fuerit usus? et praelio operabitur filius pacis , cui nec litigare conveniet?*

Respondeo: Tertullianum non damnare mililiam tamquam per se malam. Quod patet primo . ex locis supra citatis, ex apologetico cap. 3. cl 52.

Secundo, quia in hoc libro de corona militis fatetur eos, qui milites erant ante baptismum, posse manere milites eliam post baptismum , cl solum doccl non debere ad mililiam accedere posl baptismum eum qui liber est: *Plane,* inquil, *si quos militia praeventos fides posterior invenit, alia conditio est, ut eorum, quos Joannes admittebat ad lavacrum, ut centurionum fidelissimorum, quem Christus probat, el quem Petrus catechizat, dum lamen suscepta fide, atque signata , aut deserendum stalim sil, ul multis actum aul omnibus modis cavillandum , ne quid adversus Deum committatur.*

Tertio patet, quia caussae praecipuae,quas reddil, cur Christiani non debeant militare, sunl proplcr periculum idololatriae, tunc enim omnes fere principes gentiles erant. Itaque per accidens judicabat Tertullianus malum esse bellum eo tempore : *Excubabit,* inquil, pro *templis, quibus renuntiavit? ct coenabil illic ubi apostolo non placet? et quos inlerdiu exorcismis fugavit. noctibus defensabit? vexillum quoque portabit aemulum Christo etc.* Porro aliae rationes ejus supra positae solum congruentiae sunl. ut palel.

Hieronymus in epist. ad Agcruchiam dc monogamia: *Olim,* inquil, *bellatoribus dicebatur . accinge gladium tuum super femur tuum potentissime: nunc Petro dicitur, converte gladium tuum in vaginam etc.* Respondeo: Vult dicere , in Testamento veteri bella fuisse imperata a Deo , cl necessaria ad terram promissionis capiendam cl conservandam: in Testamento novo non esse imperata bella , sed potius pacem , quia ad regnum coelorum acquirendum non sunl arma necessaria.Non lamcn hinc sequitur,non posse Christianos, ul cives temporalis rcipubl. bella gerere cum iis, a quibus injuriam acceperunt.

Praeter haec objicit Erasmus aliquot alios Patres, ac primum Origcncm. qui lib. 2. coni. Celsum paulo anlc medium dicit , Christum omnia bella sustulisse; cl tractat. 7. in Mallh. exponens obiter illud Lue. 22.Qui *non habet gladium, vendat tunicam el emat gladium AYitil* perniciosum esse hunc locum iis qui carnaliler cum intelligent, qui revera putant esse tunicam vendendam ad emendum gladium.

RespondeoJn priorc loco nihil esse pro Erasino; cum enim Origcncs dicit, Christum sustulisse omnia bella, non inlelligil Christum prohibuisse bella, sed providentia sua generalem pacem mundo attulisse lempore nativitatis suae.Immo ibidem aliquid est conlra Erasmum: dicil enim Origcnes, proplerea Dei providentia factum esse, ul veniente Christo omnia romano imperatori subjecta essent, quia si multi fuissent reges, necessaria eliam fuissent bella, quibus alii aliorum injurias propulsarent. In posteriore eliam loco nihil dicitur conlra bellum; fatemur enim non ila crasse verba Domini inlclligenda, ul debeat unusquisque necessario vendere lunicam el emere gladium, sed solum modo illo loquendi Dominum explicare voluisse , in talibus angustiis el necessitate apostolos futuros tempore passionis, qualem patiuntur ii. qui ul se dcfcndanl, vendunt lunicam el emuni gladium.

Sed quid hinc colligitur conlra bellum? An quia Dominus hoc loco non jussit, ul apostoli vere gladios emerent.ideo intcliigelur prohibuisse bellum? quod item Origines ait homil. 15. in Josue. non esse Christianis carnalia bella peragenda,significat mililiam chrislianam sub imperatore Christo non esse carnalem contra homines, ul fuit militia Judaeorum sub Josue.sed spiritualem conlra daemones, non lamen hinc sequitur non licere Christianis, ul sunl cives politicae reipubl. bella gerere.

Ad eundem modum solvunlur.quae Erasmus affert ex Chrysoslomo , Basilio el Thcophylaclo cx catena b, Thomae in cap. 22. Lucae, solum enim dorent non jussisse aposlolis , ul vere gladios eineronl.

Deinde objicit Ambrosium , qui lib. 10. in Lucam exponens illud: Qui non habet, vendat lunicam cl cmal gladium: 0 Domine, inquil, *cur emere me jubes gladium. qui ferire me prohibes"! cur haberi praecipis . quem velas promi ? nisi forte ul sil parata defcnsio.non ultio necessaria, et videar potuisse vindicari, sed noluisse ; lex tamen referire non vetat. cl ideo fortasse. Petro duos gladios offerenti, sal est. dicis.quasi licuerit usque ad evangclium. ul sil in lege aequitatis eruditio, in evangelio bonitatis perfectio.* Respondeo primo : Nihil hoc loco dici dc bello , quod publica auctoritate exercetur, sed de privata defensione, vel ultione. Secundo dico eliam privatam defensionem, secundum Ambrosii sententiam, non perlinere a<! prohibitionem praecepti, sed ad perfectionem consilii, ul illa verba clarc indicant , ul sil in lege aequitatis eruditio, in evangelio bonitatis perfectio.

Item objicit Erasmus Augustinum, quem dicil non sibi constare, el si alicubi belli patrocinium susceperit, lamen alibi conlra bellum scripsisse ; nam in psalm. 37. scribit: Aon *orare debemus.ul moriuntur inimici, sed ul corrigantur.* El cpisl. 5. ad Marcellinum multa scribit contra bellum, in epist. vero 138. ct alibi supplicat eidem Marcellino, ul haereticos Donalislas citra sanguinem puniat.

Respondeo: Videtur Erasmus pueros putasse, cum quibus agcbal.quid enim haec ad propositum faciunt? nam in psalm. 37. reprehendit odium inimici,quo aliqui Deum orant pro morte inimicorum.

Quis aulem negalcssc malum optare mortem inimico cx odio et cupiditate vindictae? Tamen optare mortem inimico, ct eliam inferre . secundum ordinem justitiae malum non est, si liat non odio hominis, se<l amore justitiae cl communis boni. In epistola vero 5. nihil est contra bellum,sed potius pro bello, ul supra citavimus, nec scio quid Erasmus somniaverit. In cpisl. 158. supplicat judici pro vita sceleratorum, qui jam tenebantur captivi cl crimen fatebantur, quod episcopi eliam modo facere solent. Sed quid hoc ad bellum? Num quicumque supplical, ne latro aliquis suspendatur. continuo bellum prohibet?

Objicit etiam exemplum s. Martini,qui ul Sulpitius in ejus vita referi, Juliano imperatori dixit : *Donativum tuum militaturus accipiat, ego Christianus sum, mihi pugnare non licet.* Respondeo: Aon salis fideliter verba s. Martini Erasmus retulit, non enim ait: *Ego Christianus sum , mihi pugnare non licet.* sed, *hactenus militavi libi,nunc patere ut militem Deo. Christi ego miles sum , mihi pugnare non licet;* quibus verbis non significavit se lanium esse Christianum, sed eliam volo el proposito monachum: id significat illud, patere ul militem Deo, cl Christi ego miles sum. Unde paulo ante Sulpitius scripserat, s. Marlinum post baptismum susceptum adhuc duos annos militasse , non quod non caperet statim sacculo renunciare , sed quia tribunus militum , cui ipse contubernalis erat, promiserat sc etiam exacto tribunatu sacculo vale dicturum , idesl , cum ipso monachum futurum. Itaque non Christiano , sed monacho bellum interdictum asseruit, cum ipse Christianus existons duos jam annos militavisset.

Postremo sic Erasmus instat, arma Ecclesiae sunl gladius verbi Dei, scutum tidei, galea salutis, lorica justitiae, jacula orationum, ul apostolus docet ad Ephes. G.non ergo ferro el armis Christiani pugnare debent.

Respondeo primo: Apostolus non describit bellum contra homines, sed contra daemones, ul patet ibidem: *Aon esi nobis colluctatio etc.* Secundo dico, praecipua Christianorum arma esse lidem cl orationem, sed non proplcrea eliam arma ferrea non esse necessaria; nam Exodi 17. legimus Moyse orante, ct Josue pugnante victoriam Israeli a Deo donatam conlra Atnelec ; ct Machabacos scimus orationibus ct armis pugnavisse, cl Augustinus scribit ad Bonifacium, cpisl. 195. *Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris.* El eidem Bonifacio scribil cpisl. 205. alias 207. *Alii pro vobis orando pugnant contra invisibiles inimicos.vos pro eis pugnando laboratis conlra visibiles barbaros.*

Al, inquiunt, bellum opponitur paci, sed pax csl bona, el effectus charitalis, igitur malum csl bellum. Respondeo: Bellum sic paci opponi, ulsil etiam medium ad pacem , sed hoc intéresse inter bellum justum cl injustum, quod bellum injustum opponitur paci bonae, et ducit ad pacem malam , cl ideo tale bellum vitiosum csl: at bellum justum opponitur paci malae, cl ducit ad pacem bonam , sicul vulnera chirurgi contraria sunl sanitati malae, cl imperfectae quam habent aegroti,sed nd bonam ct perfectam sanitatem, tamquam ad finem perducunt.

UAI'L'T XV.

Quot sint, cl quae justi belli conditiones.

Belli justi conditiones quatuor numerare solent, qui haec tractant. Auctoritatem legitimam, caussam justam , intentionem bonam , el modum convenientem. Sed dc singulis scorsim dicendum csl.

Prima igitur conditio est auctoritas legitima, dicit enim s. Augustinus lib. 22. conlra Faustum , cap. 75. *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ul suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principem sil, exequendi aulem jussa bellica ministerium milites debeant paci, salutique communi.* El ratio idem probat; nam privati homines, cl qui superiorem habent,si ab aliquo injurias accipiant, possunt ad superiorem confugere , alque ab eo judicium petere. Al principes si ab aliis principibus aliquid patiantur, non habent commune aliquod tribunal, ad quod illos accusent, ct ideo licet ei bello injurias publicas propulsare.

Residet aulem haec auctoritas indicendi belli, secundum communem sententiam , in omnibus, principibus ct populis, qui in temporalibus superiorem non habent, quales sunl reges omncsjilem respub. Venetorum cl similes clc. liem nonnulli duces el comites,qui nulli subsimi in temporalibus, non aulem duces et comites, qui subsunl regibus immediate, qui enim subsunl aliis.non sunlperse capita reipub. sed polius membra. Nola lamen hanc auctoritatem non requiri ad bellum defensivum, se<l solum ad olTcnsivum; nam defendero so unicuique licet, non solum principi,sed eliam privato . al indicere bellum ct invadere hoslcm, solius csl supremi capitis.

Secunda conditio csl caussa justa, non enim sine caussa bellum indici potesl, nec eliam propler quodeumque peccalum , sed lautum propler injuriam propulsandam, lia b. Augustin, quaesi. 10. in Josue: *Justa bella,* inquit, *definiri solent,quae ulciscuntur injurias,si qua. gens vel civitas.quae bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod a suis improbe factum est, vel rcddere.quod injuriam ablatum est.* Ratio autem hujus est,quia princeps non csl judex, nisi hominum sibi subditorum, ergo non potesl qiiaccumquc peccata aliorum hominum punire, sed solum ea. quae caedunt in detrimentum populi sibi subjecti; nam etsi non csl judex ordinarius aliorum, csl lamen defensor suorum el oralionc hujus necessitatis cfficilurel-iam quodammodo judex eorum, qui suis injuriam fecerunt, ila ut possit eos gladio punire.

Est vero observandum caussam belli debere esse non levem, neque dubiam, sed magnam cl certam, ne forte plus incommodi bellum alïcrral,

quam sil utilitas, quae inde speratur. Si aulem dubia sil distinguendum csl dc principe cl militibus; nam princeps ipse sine dubio peccat; nam bellum csl aclus justitiae punitivac , injustum est aulem punire aliquem caussa nondum probata: milites aulem non peccant nisi constaret certo bellum esse illicitum; debent enim subditi parcre superiori, ncc debent disculcrc imperia ejus,sed potius praesumere debent principem suum bonam caussam habere, nisi manifeste contrarium noverint; sicut eliam cum dubia est culpa alicujus particularis, peccat judex, qui cum damnat , non carnifex, qui damnatum occidit; non enim tenetur carnifex discutere scnlcnliam judicis . ila doecl Bonifacius papa in Sexto, dc regulis juris , regula 25. *Quod quis,* inquil, *mandato facit judicis, dolo facere non videtur. cum habeat parere necesse.* El b. Augustinus lib. 22. contra Faustum . cap. 75. *Hoc eliam.* inquit. /il *ul vir justus, si forte sub rege sacrilego militet. reclc possit illo jubente bellare, civicae pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra Dei praeceptum , certum est, vel utrum sil, certum non est, ita* ul fortasse *reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem aulem militem ostendat ordo serviendi.*

Nola lamen hoc intelligi dc militibus , qui sunl obligati ei principi, qui bellum gerit, quales sunl subditi ejus, cl etiam ii, qui ordinarium ab co stipendium habent eliam lempore pacis, non aulem dc aliis qui aliunde adveniunt cum est bellandum; Qui enim non sunl obligati militare , non possiml luta conscientia ad bellum accedere , nisi sciant bellum esse justum; Qui aulem nihil cogitant, sed parati sunl militare, sive bellum sil justum , sive non modo stipendium habeant, ii in slalu damnationis versantur.

Tertia conditio csl intentio bona. Nam cum linis belli sil pax cl tranquillitas publica, non licet bellum suscipere propicr alium lincm. Unde graviter peccant tam reges, quam milites, qui vel ul noceant alicui, vel ut imperium dilatent, vel ul exerceant fortitudinem bellicam, vel alia dc caussa bellum suscipiunt, (piam propicr commune bonum, etiamsi auctoritas legitima, el caussa justa non desint, ila beatus Augustinus in cpisl. ad Bonifacium comitem, quae csl 207. alias *5.Pacem,* inquil. *habere debet voluntas, bellum necessitas. ul liberet Deus a necessitate, el conservet in pace. Non* c*nim* pax· *quaeritur ul bellum geratur , sed bellum geritur ul pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos , quos expugnas , ad pacis unitatem vincendo perducas.* El lib. 22. conlra Faustum, cap. 74. Nocendi *cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus . atque implacabilis animus, feritas rebellandi; libido dominandi, et si qua similia, haec sunt, quae in bello jure culpantur.*

Sunt aulem duo notanda. Primo , quoniam bellum csl medium quoddam ad pacem . sed valde grave cl periculosum, ideo non esse mox inferendum bellum cum caussa exislil, sed esse prius procurandam pacem aliis rationibus facilioribus , nimirum paci:, c petendo ab hostibus debitam satisfaciionem. Deuteron. 2(>. Si *quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem etc.* El b. Augustinus cpisl. 207. ad Bonifacium: *1'accm habere debet voluntas, bellum necessitas.*

Sed quaeret aliquis, quid si hoslis nolil initio satisfacere, sed paulo post bello jam ineboalo pelai pacem el satisfactionem offerat, an tenebitur alter a bello cessare. Cajelanus verbo. *Delium,* dicil, quod non lenclur cessare, quando bellum jam est inchoatum , quamquam Icnerelur antea quam inchoaretur, acceptare satisfactionem. Sed (meliori judicio salvo) dicendum videlur, quod cx juslitia numquam tenetur, qui habet justam caussam , acceptare satisfactionem ncc ante bellum inchoatum, ncc postea: lamen cx cliarilale utroque tempore Icnclurpiisi per accidens aliud expédiai.Prioris ratio csl. quia princeps habens justam caussam belli,gerit personam judicis respectu alterius principis, qui injuriam Iccii, judex aulem non Icnclur cx justitia condonare morlem reo, etiamsi olferral satisfactionem.quamquam possit condonare ex misericordia, si sil supremus judex, verbi gratia, rex non tenetur donare vitam furi, etiamsi restituat , etsi cx misericordia potesl. Kalio posterioris csl, quia bellum csl gravissimum supplicium , ci quo non solum punitur qui peccavit, sed eliam per accidens multi innocentes involvuntur: ideo Christiana charilas semper id videlur exigere ul a bello cessetur, quando qui nocuil debitam satisfactionem oiler!, nisi forlc per accidens aliud expediat. idesl. nisi talis sil hoslis conlra quem pugnatur , ul bono communi expédiai cum vel subjectum esso alteri, vel funditus interire , quales cranl Amorrhaci, quos Deus jussit penitus deleri , Dculer. 20.

Secundo notandum, differre hanc tertiam conditionem a duabus primis, quod illae si desint, faciunt bellum esse injustum . haec vero si desit . facit bellum esse malum,sed non injustum proprie. Qui enim sine auctoritate vel sine justa caussa bellum movet, non solum contra charilalcm , sed etiam contra justitiam peccat.et non lam csl miles, quam latro : qui vero auctoritatem cl caussam justam habet, el tamen amore vindictae vel augendi imperii, vel propter alium lincm malum bellat,non agit conlra justitiam.sed solum conlra charilalcm, ncc est latro, sed malus miles.

Ex quo deducitur, quod cum solum decsl haec tertia conditio, non tenentur milites, ncc reges ad ullam restitutionem, sed solum ad poenitentiam : cum aulem decsl prima vel secunda , tenentur oinnes ad restitutionem damni illati . nisi excusentur ignorantia invincibili. Ignorantia enim crassa el culpabilis sicut a peccato non excusat. ita nec ii restitutione. ut habemus capite finali, dc injuriis el damno dato. Qui aulem laborat ignorantia invincibili. non Icnclur restituere donec ea ignorantia laborat: al cum cognoverit bellum fuisse injustum. tenetur restituere, non damnum tempore belli illatum.sed si quid habet alienum ex illo bello: el si nihil habet in specie . sed lamen rebus venditis factus osl ditior, lenclur restituere lan tum, quantum est ditior factus; nam res aliena re-

tinerinon potesl, etiamsi propter ignorantiam sine peccato acquisita sil, sed reddi debet vel Domino si scitur, vel pauperibus.

Quarta conditio esl, modus debilus, qui in eo praecipue consistit, ul nulli innocenti noceatur, quod explicuit Joannes Baptista Lue. 3. *Neminem concutiatis, nulli calumniam facialis, contenti estote stipendiis vestris.* Quibus verbis prohibet injurias, quas milites inferre solent innocentibus aut vi, aut fraude, vel in persona, vel in bonis. Cam dicit: *Neminem concutiatis,* prohibet injuriam, quae aperta violentia inferior personae, ut cum rusticos caedunt, nisi ad nutum obediant. Cum dicit: *Nemini calumniam faciatis,* prohibet injuriam, quae fraudibus el calumnia infertur, ut cum dicunt aliquem esse proditorem vel hostem, etiamsi contrarium noverint esse verum, cl eo nomine vel ipsi cum spoliant, aut occidunt, vel deferunt ad ducem, vel praefectos. cum vero addit: *Contenti estote stipendiis vestris,* prohibet injuriam, quae alicui non in persona, sed in bonis infertur, ul cum furantur, cl rapiunt undecumque possunt, vel eliam exigunt, cl extorquent ab iis a quibus non debent.

Est aulem observandum, tria esso genera personarum, quibus milites damnum inferre non possunl secundum regulam Joannis Baptistae.Primum esl coruin omnium, qui ad rempub. hostium non pertinent. Ex quo excusari non possunt milites, qui damnum inferunt civibus, aut rusticis amicis, apud quos hospitantor,vel per quorum loca transeunt. Aeque excusantur si dicant, sibi stipendia non solvi; nam non proplerea illis obligata sunt bona privatorum civium, neque luere debet poenam civis, aut rusticus, si rex aut dux peccat non solvendo stipendia militibus, nisi forte justa de caussa damnati sint homines alicujus loci ad hanc poenam, ul milites alant, quod lamcn rarius accidit.

Secundum est quorundam, qui etsi aliquo modo ad rempub. hostium pertinent, tamen excipiuntur capite *Innovamus,* de tregua et pace, ubi sic dicilur; *Innovamus, ut presbyteri, monachi, conversi,peregrini,mercatores,rustici,euntes, vel redeuntes, vel in agricollura exislenles, el animalia, quibus arant, ct semina portant ad agrum, congrua securitate laetentur.* Ubi nomine mercatorum non videntur inlclligi ii, qui in civitate hostium resident, el sunt pars quaedam civitatis, sed solum ii qui transeunt, vel ad nundinas veniunt, qui non sunt pars civitatis.

Tertium genus esl hominum ineptorum ad bellum. quales sunt pueri, senes, mulieres: tales cniin. etsi capi cl spoliari possunl, quia sunl pars civitatis, tamen occidi juste non possunt, nisi forie casuel per accidens occidantur: ul cum miles jaculatur in cuneum hostium, et forte occidit puerum. aut mulierem, aut eliam sacerdotem, non peccat, sed tunc peccat.cum ex intentione occidit, el potest, si vehi, non occidere. Nam el ratio naturalis hoc docet, cl eliam Deus hoc jubebat Hebraeis Dculer. 20. nimirum ul parcerent parvulis et mulieribus, el Theodosius graviter ah Ambrosio reprehensus fuit,quod cum punire vellet Thcssalonicenscs, sino delectu obvios quosque nccnri jussit, ut refert Thcodorctus lib. 5. hist. cap. 17. et 18. Quod si Moyses aliquando jussit eliam mulieres ct parvulos oocidi, ut palet Douter. 2. cl3. el alibi, non proplerea id eliam nostris militibus licet; nam ille Dei revelatione clare cognoscebat Deum sic velle, cui nemo dicere potesl, curila facis ?

CAPUT XVI.

Licere bellum gerere Christianis contra Tureas.

Jam vero quaeslio de bello contra Tureas omitti potuisset, nisi Luiherus inter alia sua paradoxa eliam hoc protulisset, ac defendere conatus esset, non licere Christianis contra Tureas bellum gerere, ul palet cx ari. 34. in Bulla Leonis damnato. Lulhero videtur assenliri Theodorus Bihliandcr in chronologie labui. 13. ubi sic ail: *Urbanus,* seu *potius turbo saevissimus, a spiritu malo homicidiis gaudente impulsus,bellum pro recuperanda Judaea commovit.*

Esl aulem observandum, Lulherum non negare bellum conlra Tureas esse licitum, quia putet in genere omne bellum esse illicitum; nam in assertione ejusdem articuli suadet bellum contra pontificem. quem Turcissimum Turcam esse dicit; neque quia existimet non habere Christianos justam caussam; constat enim omnibus Tureas nullo jure occupasse regna Christianorum,cl quotidie plura occupare velle. Constat etiam cum extinguere cupcrc omnem religionem, cl dare omnem operam, ul homines cx Christianis flant 'dahumelani. Denique constat cl antiquos pontifices, ut Urbanum II. Paschalem II. Eiigenium 111. cl alios multos. nccnon generalia concilia, ul lalcrancnse, lugdtincnsc, viennense, el alia, generale bellum indixisse Mahumclanis. et s. Btrnardum, oliosque sanctos viros concionibus publicis excitasse populos ad hoc bellum, cl sermonem miraculis conlirmasse, ul ipscmel b. Bernardus modeste indicat initio libri 2. de consideratione, ncc aliquid horum Luiherus negat; sed sunt aliae 1res caussae cur senserit non liccrc contra Tureas bellare.

Prima, quia voluntas Dei esse videtur, ut a Turea, tamquam flagello quodam puniamur, neque licet nobis Dei voluntati resistere, quod aulem ista sil voluntas Dei, probat in assertione ari. 34. ab experientia,quae docuit hactenus nihil Christianis profuisse bellum contra Tureas.

Sed haec prima caussa parum valet; nam ebi voluntas Dei sil ut peccata nostra per Turcam puniantur. lamcn non esl voluntas Dei, ul Tureae non resistamus, immo voluntas ejus esl ul resistimus : id quod ex fine probatur. Non enim Deus permittit Turcam in nos saevire ul pereamus, sed ul convertamur, tunc aulem ad conversionem perducimur, cum Tureae nos oppugnanti resistere conamur, resistendo laboramus, laborando no-

strain infirmitatem agnoscimus , nique inde nd Deurn toto conic revertimur, cl ejus auxilium imploramus. Itaque ex tino, quo Deus permittit Turemu in nos saevire . sequitur manifeste ipsum velle ul Tureae resistamus. Praeterea,ita flagellum Dei esl bellum Tureae, sicut pestis, fames, haeresis, fomes peccati , cl similia ; nemo autem tam est stultus, qui ideo pulet non esse quaerenda medicamenta contra peslem, neque terram « olendam, ne moriamur fame, neque haeresi cl fomiii resistendum.

Neque verum esl quod Luiherus dicil, experientiam docere nihil nobis prodesse bellum contra Tureas : nam ul omittam plurimas victorias dc Tureis relatas, certe cum primum «inna illata sunl in terram promissionis , felicissimo eventu Hierusalem a nosiris recuperata foil . el regnaverunt Christiani annis 88. el super plura, cl plura recuperabant, donec oriri coeperunt inter ipsos Christianos principes contentiones, quemadmodum el nunc Turea plura occupat ob discordiam nostrorum, quam sua virtute . cl harum discordiam potissima caussa full Luiherus ipse. Nam ul ex Joanne Cochlaco palet in aciis Lulhcri anni 1526. Hungaria periil, quia Germani a rege Hungariac vocali iu auxilium, maluerunt Lulhcro parere tunc concionanti contra bellum in Tureas, quam cogitare quid bonum commune postularet. Saltem hoc boni habet bellum, quod impeditur Turca ne tantum noceat quantum vellet. Nisi enim hactenus cum eo pugnatum esset, jamdudum ille omnia obtineret.

Secunda caussa ejus esl, quia Ecclesiae ulilior esl tribulatio el persequulio , quam victoria cl tranquillitas; unde in sermone dc matrimonio reprehendit Ecclesiae consuetudinem, qua orat pro pace cl quiete, cum potius pro tribulationibus orandum esset. Sed respondemus, tribulationem cl pcrscquulioncm esse quidem utilem,sed periculosam, cl ideo non expetendam , sed tolerandam, cum aliter fieri non potesl. Unde Matlh G. jubemur orare. *El no nos inducas in tenlalionein.* El I.Tim. 2. apostolus jubet orarc pro regibus, ul quietam cl tranquillam vitam agamus. El b. Augustinus lib. 1(1. Confessionis, cap. 28. dicil: Miserias tolerandas, non amandas, ncc desiderandas ct petendas.

Tertia caussa, eaque praecipua fuisse videtur . odium pontificis, tanto enim odio ponlilicem aliquando Luiherus persequebatur. ut plane optaret videre Turcam occupantem omnia regna Christianorum, ut saltem eo modo nomen pontificis exlinguerclur. Neque hoc fuisse votum ac desiderium ejus nos divinamus, sed ex verbis ejus colligimus, nam in libro ad nobilitatem Germaniae , cap. 2.5. dicit,nullum esse pulchrius regimen usquam,quam apud Tureas, qui legibus Alcorani gubernantur , nullum aulem turpius, quam apud Christianos . qui jure canonico el civili reguntur. Ei in assertione articuli 34. dicil, pontificem , el pontificios esse mullo pejores, cl truculentiores Tureis , cl stultum esse pugnaro pro pejoribus Tureis contra meliores, et in epistola quadam contra duo mandata imperialia: *Oro,* inquil,cunctos pios *Christianos, nc ullo modo scquumur.vol in militiam ire, t el dare aliquid conlra Tureas , quandoquidem Turca decies prudenlior", probiorque esi, quam sunt principes nostri.* Quibus verbis quid alimt suadere conatus est, quam esse juvandos Turca> contra Christianos ?

Sed liacc sententia tantam absurditalcm el impietatem continet, ul ipse idem Luiherus postea , cum ille ardor nonnihil deferbuisset . plane contrarium scripserit. Sic enim ail in bbro dc visitatione Saxonica? *Clamant,* inquil. *aliqui praedicatores temerarie, non resistendum esse Turca. Ilie sermo seditiosus est. qui neque ferri, neque permitti debet. Tenenter igitur potestates resistere Tureis, qui non solum cupiunt provincias devastare, uxores ac liberos violare, ct interficere , verum etiam jura provinciae , cultum Dei, omnemque ordinationem bonam obrogate ac tollere. Idcirco debent principes ob id praecipue belligerare etc.* El ibidem: *Multo* , inquil . *tolerabilius foret viro bono videre filiorum suorum interitum, quam Turcicis eos moribus inibui;Turcae enim nullam prorsus honestatem vel sciunt, vel curant.* Haec ille.

CAPUT XVII.

Ad *magistratum non pertinere judicium de religione.*

Quinta sequilur quaestio de officio magistratus politici in caussa religionis.Tres in hac parle sunl errores. Primus eorum.qui nimis mullum tribuunt magistralibus, ul Brcnlii in prolcgomcnis . Philippi in locis, capite dc magistratu , el aliorum, qui reges esse volunt non solum custodes cl defenso res religionis, sed eliam judices el magistros. Dicunt enim mi eos. ul ad praecipua Ecclesiae mem bni perlinere, judicare controversias fidei, praesidere conciliis generalibus constituere ministros,cl pastores el similia.

In quem errorem mulla disputavimus in controversiis de judice controversiarum. de summo pontifice el de conciliis : ubi ostendimus reges habere primum locum inter Christianos , ut Christiani homines sunl, idest. ul sunl cives terrenae civila lis, non ul sunl cives sanctorum ct domestici Dei, ac ul Ecclcsinb membra sunl.Sic enim primum locum habent episcopi, el praecipue summus pontifex. secundum presbyteri, tertium diaconi, aliique ministri ecclesiastici, ultimum laici, inter quos eliam reges el principes numerantur.

Unde Chrysoslomus homil. 83. in Matthaeum alloqnens diaconos: Si *dux quispiam . si consul ipse.si is.qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe el coerce, majorem tu illo habes potestatem.* El Gelasius in cpisl. ad Anastasium imperatorem : A'osfi, inquil, *fili clementissime, quod licet praesideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen praesulibus divinarum dc*

votus colla submittis, atque ab cis caussas tuae salutis exspectas, intfUe sumendis coelestibus sacramentis,eisque ut competit disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potius, quam prac.csse. Nosti itaque inter haec ex illorum te pendere judicio, non illos ad luam regi posse voluntatem.

Denique, Christus Ecclesiam regendam Petro cl episcopis commisit, non Tiberio, el ejus praefectis, el per nnnos 300. sine ullis regibus Christianis, exceptis paucissimis, qui vel brevissimo tempore imperarunt, ul Philippus Caesar, vel solum in aliqua provincia , ul Lucius rex Britannorum, Ecclesia a solis episcopis cl presbyteris oplime gubernata csl. Vidccaclera locis citatis.

CAPUT .Will.

Ad magistratum perlinere defensionem religionis.

Secundus error csl aliorum, qui ad alterum extremum deflectentes, doccnl reges deberc curare nnipublicam suam, cl pacem publicam : de religione aulem non curare , sed permillerc singulis ut sentiant proul voluerini, cl vivant ut voluerint, modo non perturbent pacem publicam. In hoc errore fuerunt olim ethnici,qui omnes religiones approbant, cl omnium philosophorum sedas aduiillebanl. ul August, dicil lib. 18. de Civil. Dei cap. I. unde bealus l.co serin. 1. dc sanctis Petro cl Paulo. *Haec aulem civitas,* **inquil,** *ignorans suae provectionis auctorem, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, el magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsilatem.* **El Themislius philosophus, ul referi Socrates lib. 4. hist. c. 27. Valenti imperatori persuadere conatus est, Deo gratam esse sectarum varietatem , dum ila pluribus modis colitur, cl pluris sil. dum difficilius cognoscitur. Hem haeresiarcha quidam nomine rethor apud Augustinum libro de haeresibus, cap. 72. omnes secias veras esse docuil.**

Denique, hanc liberlalem voluerunt cl oblinuerunl Germani anno 1526. quando principes imperii Spirae congregati fuerunt: el nunc idem feruntur in Flandria pelcrc; quorum argumenta quatuor praecipuo sunl. Unum, quod Udes sil libera. Aliorum,quod sil donum Dei. Tertium.quod experientia doccal cogendo nihil profici. Quartum , quod Chrisliani semper Judaeos loleraverinl.cum lamen Christi hostes sint.

At hic error perniciosissimus csl, el sine dubio tenentur principes chrisliani non permillerc subditis suis liberlalem credendi, sed dare operam , ul ea fides scrvelur, quam episcopi catholici, el praecipue summus pontifex doccl esse tenendam. Probatur pruno Scriptura, Proverb. 20. *Hex qui sedet in solio judicii, dissipai omne malum intuitu suo.* **Ilem:** *Dissipai impios rex sapient.* **Porro impios esse haereticos negari non potest. Item psalm. 2.** *El nunc reges inlelligilc, erudimini, qui judicatis terram, servite Domino* **in timore.**

Augustinus episl. 50. *Aliter servit,* **inquil,** *rex Deo, quia homo csl, aliter quia rex est; quia homo est,ei servii vivendo fideliter; quia vero cliam rex est. servii, leges justa praecipientes, el contraria prohibentes . convenienti vigore sanciendo: sicut servivit Ezechias, lucos el templa idolorum destruendo: sicut servivit rex Josias, talia el ipse faciendo: sicut servivit rex Ninivitarum, universam civitatem ad placandum Dominum compellendo: sicut servivit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando: sicut servivit Nabuchodonosor,omnes in regno suo positos a blasphemando Deo lege terribili prohiberi***do.El ibidem subjungit.** *Quis mente sobrius regibus dicat, Nolite curare in regno veslro.a quo teneatur. vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri? Non ad ros pertineat in regno vestro , quis velit esse sive religiosus,sive sacrilegus; quibus non potest dici: Noti ad vos pertineat in regno vestro, quis velit* **esse** *pudicus, quis impudicus.*

Praelerea in testamento novo Apoc.2. reprehendiiir Angelus Pergami, quod haberet apud se aliquos tenontes doctrinam Nicolailarum, cl Angelus Thialyrac, quod permillerel Jezabel seducere servos Dei. Ex quibus colligitur, noxiam esse Ecclesiae, mixtionem hacrclicorum cum catholicis. Homan. 1G. jubentur Christiani declinare haereticos. Galat. 5. *Elinam,* **inquil,** *abscindantur,* **Til. I.** *Increpa illos dure ul sani sint in fide,***ergo roges, qui sunl Ecclesiae nutricii, Isaiac 19. non debent permillerc islam confusionem.**

Secundo probatur testimoniis pontificum cl imperatorum. Leo episl. 75. ad Leonem Augustum : *Debes,* **inquit,** *imperator incunctanter advertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen. sed maxime ad Ecclesiae praesidium esse collatam, ul ausus nefarios comprimendo, ct quae bene sunl statuta, defendas , el verum pacem his, quae sunl turbata, restituas.* **Anaslasius II. papa incpisl.ad Anastasium imperatorem:** *Hoc,* **inquil,** *praecipue insinuo serenitati tuae, ul cum caussae Alexandrinorum patuerint piissimis auribus ves'ris, ad catholicam el sinceram fidem eos auctoritate , sapientia, divinisque* **resins** *mundatis redire facialis.* **Similia habel Gregorius lib. 9. episl. 60. ad regem Angliac, lib. II. episl. M. ad Leonliam Augustam. Similia habel Agallio in epistola ad Constantinum IV.**

Porro imperatores pii idem senserunt : nam Theodosius L. eundos populos, C. dc summa Trinitate, ct tblc catholica , radicitus evulsit libertatem credendi,quam aliqui principes permiserant, ac jussit omnes credere eo modo, quo romanus pontifex docel esse credendum. Valentinianum juniorem laudal Ambrosius in oratione funebri, quod Romae repetenti antiquam liberlalem in religione , ul colere posset sacrificiis Deos, fortissimo icslileril. Similiter Marlianus C. eodem, L. Aonio, severe prohibet, ne quis ea. quae sunl in

conciliis episcoporum definita, revolvat, nul de iis publice dispulere praesumat.

Constantinus Magnus initio quidem imperii permisit liberlalem religionis omnibus , ul palel ex historia Euscbii lib. 10. cap. 5. lamen poslca jussit claudi templa idolorum, et solam chrislianam religionem vigore, ul Optatus refert lib. 2. contra Parmen, quem lilii sunl imitati, Constans cl Constantinus, ul Augustinus referi epistl. 166. el (apud Bullimini lib. 10. cap. 5.) exilium minatus est ConslanliiTus iis omnibus qui non acquiescerent nicneni concilii definitioni.

Qui liberlalem credendi concesserunt, 1res inveniuntur. Jovianus, qui lamen nc catholicos cum haereticis misceret, graviter admonitus est a concilio anliochcno, ul scribil Sonates lib. 3. capilc 21. Valens imperator Arianus omnibus haereticis cl ethnicis liberam permisit religionem, ul scribit Theodorelus, lib. 4. cap. 22. Denique Julianus aposlala, qui ideo permisit liberlalem, quia sic. sperabat posse interire christianismum; sic enim ait Augustinus epistl. 1G6. alias *163.Julianus,* inquil, *desertos Christi et inimicus , haereticis libertatem perditionis permisit, el lunc basilicas haereticis reddidit, quando templa daemoniis: eo modo putans , Christianum nomen posse, perire de terris, si unitati Ecclesiae. de qua lapsus fuerat, invideret,* el *sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret.*

Probatur tertio rationibus. Primo, potestas temporalis el spiritualis in Ecclesia non sunl res disjunctae el separatae , ul duo regna politica , sed sunt conjunctae, ita ul unum corpus faciant: vel polius ila se habent, ut corpus cl anima in uno homine, csl enim potestas spiritualis quasi anima, el temporalis quasi corpus, ul Nazianzenus docet in oratione ad populum timore perculsum , ergo debel potestas temporalis spirituali servire . eamque ab hostibus suis protegere ac defendere, ac (ul b. Gregorius ait, lib. 2. epistl. 61.) terrenum regnum coelesti famulari ; sed Ecclesiae exitialis est haec libertas; nam vinculum Ecclesiae est unius fidei confessio, ad Ephcs. 4. *I'ιια fides,* el ideo dissensio in fide, Ecclesiae , csl dissolutio. Debenl igitur principes hanc liberlalem nullo modo permillerc, si fungi munero suo volunt.

Secundo, quando apud Judaeos vera religio Porebat. non poteram reges permillerc liberlalem religionis, ergo multo minus debenl permittere reges chrisliani: non enim minus ordinata debel esso Ecclesia, quam fuerit synagoga. Antecedens palet Deutor. 17, ubi ex sententia judicis politici jubentur occidi, qui non obediunt sacerdoti. El cap. 18. pseudoprophetae similiter exterminari jubentur; el idem palel exemplis, quae affert Augustin. cpist.de Ezechia, Josnphat,Josio, cl aliis piis regibus , qui destruebant lucos , cl templa idolorum, el severe puniebant idolâtras, ol populum ad cultum veri Dei compellebant. Quod aulem paulo ante Christi tempora coeperint permitti variae liaereses, ac praecipue Sadducacorum , qui negabant resurrectionem , non csl mirum , quia synagoga lunc ad intentum propinquabat, nec habebat regem vere judacum, qm ista curaret , sed idumacum Herodem , pontifices aulem nihil poterant.

Tertio, libertas credendi perniciosa csl , cliam temporali bono regnorum, et publicae paci, ul patel primum ex Gregorio lib. 4. epistl. 32. ubi dicil, reipub. civilis incolumitatem , ex Ecclesiae pace pendere. Deinde ratione; nam ubi servatur tides cl obedientia Deo, ibi etiam servatur principi;nam lidos ipsa hoc doccl cl exigit. Item dissensio in fide pani animorum cl voluntatum dissensiones : omne aulem regnum in seipsum divisum , desolabitur : cl experientia nostri temporis adeo manifeste hoc oslcndil, ul frustra id probare nitamur.

Quarto.libertas credendi perniciosa csl illis ipsis quibus conceditur; nam liberlas credendi nihil csl aliud, quam liberlas errandi . cl errandi in re omnium periculosissimapiam fides vera non est nisi una, Ephcs. 4. *Una fides,*ergo liberlas ab ista una tide recedendi, csl liberlas in errorum barairum ruendi. Sicul ergo salubriter non permittitur ovibus liberlas vagandi per montes, el salubriter non liberatur gubernaculo, ncc sinitur libere a quolibet vento circumferri navis: ita quoque salubriter non conceditur populis liberlas credendi . poslcnqunm uni verae fidei se adjunxerunt. Argumenta solventur in sequenti quaestione.

CAPIT XIX.

Aon *posse conciliari catholicos cum haereticis.*

Tcriius error csl Gcorgii Cassandri in libro de officio pii viri, ubi doccl, deberc principes invenire rationem paris inter Catholicos, Lullicranos , Cnlvinistas elc. Sed inierim dum non inveniunt, debere permittere unicuique suam fidem, modo flumes recipiant Scripturam et symbolum apostolicum. Sic enim omnes sunl vera Ecclesiae membra licet in particularibus dogmatibus dissentiant. Similia docuerunt olim pacificantes, auctore Zenone imperatore, de qua re vide Evagrium, lib. 3. cap. 14. cl 30. Item Apelles, qui apud Eusebmm lib. 5. hist. cap. 13. dicebat, non esse discutiendam rationem fidei, sed sal esse credere in crucifixum. Ilie est manifestus error, el contra cum scripsit ex catholicis docloribus Joannes aLovanio, cx haereticis Joannes Calvinus.

pQlesl aulem facilo refelli haec sententia: primum enim, non possunl Catholici, Lulherani ct Calvinislac eo modo conciliari; nam in ipso symbolo non convenimus, exempli gratia , per articulum: *Descendit ad inferos,* diversissima intelligimus; nos enim credimus, Christi animam a corpore separatam,secundum substantiam suam descendisse ad limbum Patrum: haereticorum alii volunl descendisse Christum ad inleros, nihil esse aliud, quam sepullum fuisse ; alii passum dolures infer-

hi. Siniihlerarlicuhmi: Credo *sanctam Ecclesiam,* diversis modis intelligimus. Et illud etiam: *Sanctorum communionem:* nam de singulis sacramentis sunt controversiae. Denique de illo:/ ?emw*sionem peccatorum,* maxime dissentimus.

Dicet Cassandcr, sal est. quod omnes fateamur, ijmliolum esse vermi),Cl illud recipimus.

Conlra : Primo: Symbolum unum est, el non in verbis, sed in sensu est fides , non ergo habemus idem symbn'um.si in explicatione diDidemus.Praeterea si sufficerel verba symboli recipere . nulli fere veterum haereticorum jure damnati fuissent. Nam Anani.Xmaliani.Aesloriain.cl alu fere omnes \crba symboli aposlolici recipiebant, sed quia in sensu dissensio erat , ideo damnati, cl ab Ecclesia catholica ejecti fuerunt.

Secundo : Fundamentum Cassandri est falsum ; non enim possunt vera membra Ecclesiae vocari Lutlierani cl Calvinislae,etiamsi in symbolo nobiscum convenirent ; nam praeter illam fidem requiritur subjectio ad legitimum caput Ecclesiae a Chrislo constitutum , cl communicatio cum aliis membris : Ecclesia enim est unum corpus visibile , el proinde caput el membra habel visibilia , nec polesi dici membrum, quod a capite cl corpore reliquo separatum csl. Certe Acrius, eliam quoad sensum in symbolo conveniebat cum catholicis,tamen qu a nolebat subesse episcopo , ct caeleris membris communicare , ab Epiphanio el Augustino in catalogo haereticorum ponitur, et Cyprianus lib.i. episl. 2. dicit, Novationum esse extra Ecclesiam , quia non volebat subjici pontifici Cornelio,etiamsi nullam aliam haeresim introduxisset.

Tertio: Cassandcr ila disputat.quasi inter Catholicos, Lulherimos cl Calvinislas solum dissensiones sini de ritibus cl caeremoniis humanisuil multa dogmata sunl maximi momenti, in quibus dissentimus, quaeque non habentur expresse in symbolo , cl propter quae nulla pax sperari potest inter Catholicos cl Luthcranos. Nam verbi gratia,nos dicimus , missam esse divinissimum cultum Dei ; illi dicunt esse horrendam idololatriam : similiter invocare sanctos nobis csl pietas,illis impietas clc.

Quarto: Sancti Patres docuerunt nos. ul non solum tidci symbolum, scd eliain omnia alia dogmata fidei, licet minuta rideantur,inviolata servemus, nec propter haereticos ullo modo immutari patiamur . Galal. 2 Paulus dicil, se nec ad horam cedere voluisse 'alsis fratribus. El cum olim Arioni peterent a catholicis, ul saltem unam vocem omitterent, quae non habetur in Scriptura, nec in symbolo apostolorum , vel unam Hieram immutarent. idest, non dicerent ἐμοούσιον, sed ὁμοιούσιον, cl si hoc fieret, pacem pollicerentur. Catholici noluerunt. ct imperatori scripserunt, nefarium esse dc rebus jam definitis aliquid innnutarc:el si quid justarum sanctionum fuerit immutatum, non proplerea pacem fuluram;nec enim apud eos pacem esse posse qui pacis jura nescirent.Vide Thcodoreliim, lib 2. hist. cap. IN.cl 1'J.vel Tripar. lib.5. cap.21. (I 33. el hoc verum esse paluit in concilio arimi· ix. H'I ; nam cum simpliciores Catholici ab Ariauis decepit, nomeu ἀμοούσιοΙ , tollendum esse d< erexissent , mox Ariani toto orbe lenarum praedicaverunt, se vicisse; cl non coalenti sustulisse vocom ὁμβούσιον, cl pro ea substituisse ôgswvot&v, paulo post ipsum ὁμοιβύσιον, in Περοὐσιον. idest,' dissimilis substantiae, transformarunt, ul fheodu' relus refert, lib. 2. hist. cap. 21.

Hinc Basilius roganti praefecto Valentis imperatoris. ut tempori pareret, el non tot Ecclesias, propter parvam dogmatum subtilitatem, vexari pateretur, respondit: *Qui divinis innutriti sunt eloquiis, con umpere de divinis dogmatibus, ne* u*nam quidem syllabam patiuntur, sed pro his, si contingat, omnes eliam mortis species ample· oluntur.* Vide Theodoretum lib. 4. cap. 17. Historiae ecclesiasticae. Eadem constantia praediti fuerunt Eustathius cl Sylvanus, quibus cum imperator exilium minaretur, nisi vocem ὁμ$σὐσι$ν, abrogarent, responderunt, potestatem habes puniendi,non tamen nos Patrum statuta destruimus. Vide hist. Tripar. lib. 5. cap. 24.

Denique Gelasius in epistola ad Euphemianum, petenti haeretico,ul papa cis condescenderet,idest, aliquid remitteret de religione catholica , pacis gratia, eleganter ejus petitionem irrisit. Cimiattem, inquil, *dicis, condescendere nos debere vobiscum: interim jam vos descendere, aut descendisse monstratis. Unde quaeso, vel quo ista descensio esi? Utique cx superiore quodam loco eri inferiora quaeque depositos , a catholica aposlolicaque communione ad haereticam, damna·tamque prolapsos videtis , cognoscitis , non negatis: sed eliam in superiore manentes sede.vulis impelli, condescendere nos vobiscum invitatis ad ima de summis ; nos conscendere vos nobiscuni rogamus ad summa de imis.*

Quinto: Aon potest liberum esse credere in uno quolibet dogmate, quin eadem ratione liberum esse debeat in omnibus, eliam in iis, quae in symbolo ppostolico continentur: nam una csl regul.i lidei indubitata, cl certa in omnibus quae creduntur. nimirum verbum Dei per Ecclesiam explicatum. Si ergo credo Ecclesiae tradenti mihi symbolum apostolorum.quod non scio aliunde esse aposlolorum, nisi quia Ecclesia dicil : eadem ratione crcdero debeo sanctos invocandos , quia eadem Ecclesia hoc dicil; vel si hoc possim non credere, eadem ratione possum non credere, symbolum illud esse apostolorum.

Sexto: Opinio ista Cassandri nova csl, cl ab ipso primum excogitata, ut ipse initio f.ilelur, suspecta igilur haberi debet. Ul enim pulchro docet Vinccnlius Lyrincnsis in suo opusculo conlra profanas novitates, suspicione carere non potest, quod novum est; cum vera fides una sil cl antiquissima.

Septimo: Isla opinio facial veram Ecclesiam o·mnino occultum el invisibilem; immo cx solis adulatoribus el simulatoribus conflatam; nam Cassander dicil, ad veram Ecclesiam requiri duo , fidem in Christum el pacem cum hominibus, el inde deducit cos, qui hostiliter insectantur Callndicos et Lulbernnos, nnn esse de Ecclesia, scd cos solum, qui cum omnibus pacem habent: ergo illi, qui sunl dc Ecclesia, non possunt esso nisi occulti, el qui cum catholicis simulant sc hostes Lulheranorum ,

et cum Lulheranis hostes Catholicorum; nam Catholici non patiuntur in suo grege ullos . qui ostcndanl ullo signo externo , se favere Lulheranis : inter Luthe.ranos quoque, etsi permittuntur in iisdem provinciis omnes sectae, tamen nulla secla in suo grege palitor amicos aliarum sectarum , ul notum esi: ergo isli pii, cl pacifici viri necessario sunl omnes licti el simulati, aliud ore profitentes , aliud in corde celantes, el similes Herodi.qui eum Ethnicis erat Ethnicus, cum Judaeis. Judaeus; nam el Caesari templa erexit, el simul Deo vero, ut Josephus referi lib. 15. Anliquil. cap. 13.

Adde, quod faletur Cassandcr, suos istos collegas esse paucos cl occultos , sed hinc apparet , cos non posse Ecclesiam consliluere;nam Ecclesia est manifesta cl visibilis adco,ul a Domino, Mallh. 5. dicatur civitas supra montem posila. Denique , vera Ecclesia sine pastoribus esse non polesl, ad Ephesios Î. isli autem homines occulti nullos pastores habent,nec habere possnnl,dum ila manent occulti; proinde nullam Ecclesiam habent.

Libros haereticorum abolendos esse.

Postrema restai quaeslio dc poenis haereticorum, quas posl Ecclesiae judicium el declarationem, principes polilici infligere possunt ac debent. Incipiemus autem a libris eorum, ac breviter ostendemus, libros haereticorum juro interdici cl exuri. Id igitur probatur Primo ex antiqua et perpetua consuetudine, non solum Christianorum,sed eliam Ethnicorum.

Primo, refert Valerius Maximus lib. 1. cap. I. quod cum Hornae repcrii fuissent libri quidam , qui nonnihil videbantur solvere religionem , praeter urbanus, cx auctoritate senatus, in conspectu populi eos cremavit. Marcus Tullius lib. 1. de natura Deorum refert. Prolagornm Abderitem, quod libros noxios religioni scripsisset, Atheniensium jussu, urbe alquc agro exterminatum , librosque ejus in concione combustos.

Deinde, tempore apostolorum , refert Lucas Aclor. 19. mullos ab apostolis conversos, libros curiosos cl vanos contulisse , cl combussisse coram omnibus : el Clemens lib. 1. constitui, aposlol. cap. 7. dicil: Apostolos prohibuisse initio fidelibus libros gentilium, cl falsorum prophetarum. Scribit eliam Eusebius lib. 7. hislor. cap. 6. Dionysium episcopum alexnndrinum, qui floruit circa annum 250. a fidelibus reprehensum, quod libros haereticorum legeret.

Consequente poslca tempore crevit zelus fidelium contra libros haereticorum ; Nam nicaonum concilium libros Arii igni adjudicavit, ut Nicephoros testalur lib. 8. cap. 18. cl Constantinus id exequulioni mandari jussit, proposita poena capilis , si quis libros Arii occullassel. ul patel ex epistola ejus apud Socralcm hb. 1. cap. G. el Nicephorutn lib. 8. cap. 25. Scribit etiam Socrates lib. 1. cap. 24. Marcellum Ancyranum damnatum fuisse, quod libros suorum errorum comburere noluisset; non enim recipiebantur ad poenitentiam haeretici, nisi prius libros suos combussissent.

Circa eadem tempora Epiphanius in synodo Cypri coacta , vetuit libros Origenis legi, ul Socrates lib. G. cap. 9. hisloriac referi, ct concilium carthaginense IV. can. 1G. permittit solis episcopis , ut tempore necessitatis libros haereticorum leganl. Non diu postea cum Neslorii haeresis in concilio ephesino damnata fuisset, libri quoque Neslorii in eodem concilio inierdicti fuere , el a Theodosio impcralore cxurijussi.nl Liberatus referi cap. 10. Breviarii, el exstat adhuc lex Theodosii. L. Damnato, C. de haereticis. Circa idem tempus prodiit lex Honorii el Theodosii, qua jubenlur mathematici omnes suos libros, in quibus aliquid csl adversum catholicae religioni. in oculis episcoporum cremare. L. mathematicos, C. de episcopali audientia.Pari ratione in concilio chalcedonensi damnantur libri Eulychelis.cl ab imperatoribus Valentiniano cl Marliano severa lege prohibetur,ne ullus cos legere, aul habere audeat, scd omnes diligentissime quaesiti cremeniur. ul palet cx concilio chalcedonensi Ador. 3. cl ex ipsa lege, quae adhuc cxslal L. Quicumque, § Nulli, el § Omnes C. de hacrelicis.

Eodem tempore b. Leo in episl. 91.ad Turbium, cap. 15. cl 1G. interdixit lectionem librorum haereticorum quorundam, el addidit eos episcopos, qui cos in domibus fidelium haberi sinerent, haereticos censendos: Paulo post Gclasius in concilio 70.episcoporum,ul habetur disl.15.can. Sancta romana, propostiil indicem haereticorum, quorum libros a fidelibus vitandos esse dicil.

Postmodum in V. synodo damnato Anlhymo , damnantur etiam ejus libri, cl Justinianus imperator gravem poenam statuit. nimirum amputationis manuum, in eos, qui ejusmodi libros describunt , ac jussit ubique comburi. Habetur haec constitutio in I. Aci. synodi V. el in Novellis, conslil. 12. B. Gregorius lib. I t. Moralium cap. 32. referi jussu Tyberii imperatoris . crematum librum Eulychii , quem ipse Gregorius haeresis convicerat. In VII. etiam synodo Ad. 5. interdicuntur et comburi jubentur libri haereticorum, ct can. 9. excommunicantur, qui libros haereticorum legunt. Concilium constantienso sess. 8. confirmat decretum concilii romani, quo interdicta fuerat lectio librorum Joannis Wiclefi. Denique, concilium Iridenlimim indicem librorum haereticorum fieri jussit, ul omnes scirent, qui libri cavendi el exurendi essent. Ex quo apparel, semper eandem fuisse consuetudinem in Ecclesia.

Accedit eliam iu argumentum hujus rei , quod nulli fere exstent libri veterum hacrelicurum ; quomodo enim evanuerunt tot volumina Valentini , Marcionis , Arii , Eunomii, Neslorii, Pelagii . el aliorum , quibus sancti Patres respondent?

Probalur Secundo ratione; nam colloquia haereticorum sunl periculosissima . el ideo diligenter vitanda . ergo mullo magis libri sunl noxii et pestilentes, ac vitandi. Ad Hom. 16. *Bogo autem vos , fratres , ul observetis cos , qui dissensiones ct offendicula praeter doctrinam , quam vos didicistis , faciunt, ct declinate ab cis; nam per dulces sermones ct benedictiones seducunt corda innocenlum.* 2. Timolh. 3. *Hos devita.* Titum. 3. *Haereticum devita.* 2. epistola Joannis. *Si quis venit ad* vos. el *hanc doctrinam non affert, nolite recipere in domum, nec* Ave ei *di.rerilis.*

S. Irenaeus lib. 3. cap. 3. *Tantum,* inquil, *apostoli. cl horum discipuli habuerunt timorem, ut nequeverbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem.*

S. Cyprianus lib. 1. epist. 3. ad Cornelium: *Declinent,* inquil. *fortiter , et evitent dilectissimi fratres nostri verba, et colloquia eorum, quorum sermo ul cancer serpit.* El infra.· *Nulla cum talibus commercia, nulla convivia , nulla colloquia misceantur, simusque ab eis tam separati, quam sunl illi ab Ecclesia profugi.*

S. Athanasius dc s. Anlonio in ejus vila : *Numquam,* inquil, *Manichaeis, aul aliis haereticis saltem amicabilia verba largitus est , denuntians talium amicitiam, atque sermones, perditionem esse animae. Sic etiam Arianos detestabatur, ut omnibus diceret, necjuxta eos quidem esse accedendum.VA* ipse b.Anlon.jam moriturus: *Haereticorum,* inquil, *et schismaticorum venena vitale, meumque circa eos odium sectamini; scitis ipsi, quod nullus mihi, nec pacificus quidem sermo cum eis unquam fuerit.*

S. Augustinus in epist. 62. *Haereticum,* inquil, *sicul vitandum monemus , ne infirmos, el parvulos fallat. ita non abnuimus quibuscumque modis possumus corrigendum etc.* s. Leo serm. 18. dc passione Domini : *Viperea ,* inquil, *haereticorum vitale colloquia , nihil vobis commune sil cum eis, qui solo sunl nomine Christiani.* Hacc ille.

Jam igilur, si tantopere vilanda sunl colloquia haereticorum , quanto magis libri ? Nam oratio in libris scripta, csl magis composita , cl arliQcii plena , quam quae in colloquiis usurpatur. Deinde , est semper ad manus : nam conciones ct colloquia sunl rara , cl verba orc prolata mox transeunt : at verba in libris manent perpeluo, cl semper nobis adsunt. nobiscum peregrinantur , nobiscum domi sedent. Praeterea libri magis sparguntur ; polesl cnim aliquis per libros loti fere orbi terrarum simul loqui, cl mullorum domos ct cubicula libri penetrant, quos auctor libri numquam vidit, clad quos forte numquam admitteretur. Denique , experientia idem docet ; nam Joannes AViclefus viva voce paucissimos pervertit ; docuil enim solum in Anglia, cl ibi pene nullos reliquit sui erroris haeredes : al per libros lotam Boemiam pervertit. Vide Cochlaeum in historia llussilarum.

Al contra objiciunt. Primo , quia multa bona sunl in libris haereticorum ct stultum videtur,propter aliqua mala privare se etiam bonis: ct confirmatur, quia alioqui mullorum Patrum scripta comburenda erunt. Item, quia Ecclesia lolcrnl lihro> Gentilium , Judaeorum. Turearum, el veterum etiam haereticorum, ul Origenis, Tertulliani, Euscbii. Pelagii.

Ilespondeo : Veritatem quidem non esse negandam, lamen nec legendam in libris haereticorum ; nam, ul ibi csl, nocet,non prodest. Scribit b.Gregorius lib. moral, cap. II. hoe esse proprium haereticorum , ul veris falsa permisceant, el bonis mala ; nam si sola falsa ct mala dicerent, ab omnibus repellerentur; si sola vora cl bona, haeretici non essent. Itaque omnia miscent,ul ex malis bona inficiant, el per bona mala sua absondant; quae etiam caussa est, cur Christus el apostoli prohiberent daemones vera dicere, ne videlicet per ea vera fidem sibi acquirerent, el postea falsa eliiim illis crederentur. Lue. *i.Dominus* non *sinebat daemones dicere ; Tu es Christus Filius Dei.* El Actor. 16. Paulus prohibuit diabolo dicere: *Isti homines servi Dei excelsi sunl , qui annuntiant vobis viam salutis.*

Praeterea, etiam non decet, ul veritas ab haereticis suscipiatur, qui hostes sunt vcrilalis.lt scribit Gellius lib. 18. cap. 3. apud Lacedaemonios ; cum de summa reipublicae ageretur, vir quidam dls.'rlus el doctus, sed improbus cl impurus , optimam sententiam dixit, quae cum placeret omnibus , cl juxta eam decretum faciendum videretur, ct tamen ferre non possent . ul optimum consilium turpitudine actoris foedaretur, clectus csl vir quidam gravissimus , qui omnium consensu eandem sententiam diceret , el nulla prioris habita mentione , hujus sententia in decretum referretur.

Ad Primam confirmationem dc scriptis Patrum, respondeo in primis , Patres non esse hostes Ecclesiae , ct eorum errata non haereses , sed humanos esse errores. Praeterea errores Patrum, esse errores exlinclos el mortuos, qui nocere non possunl : nam error nocet quamdiu defenditur pertinaciter : Patrum aulem errores non fuerunt delecti , dum Patres ipsi viverent. alioqui cnim vel ipsi cos amendassent, vel ab Ecclesia ejecti fuissent : sed post mortem eorum delecti . nolatique sunl , et ab omnibus improbati , sicul etiam ab ipsis improbarentur, si viverent.

Ad illud de gentilibus dico cos tolerari , quia non nocent . cum sint errores mortui. Nulli cnim nunc sunl, qui non rideant dogmata gentilium ; nec unquam audimus Christianos depravatos libris gentilium , deficere ad gcnlilismum, ul quotidie deficiunt ad haereticos ; Quia vero tempore apostolorum mulli erani , qui propugnabant dogmata gentilium . Clemens scribit interdictos fuisse gentilium libros, lib. 1. Consi, cap. 7. el eadem de caussa prohibentur libri gentilium in concilio carlhagincnsi IV. cap. 16.

Ad illud dc Judaeorum et Turearum libris dico , libros Judaeorum el Turearum melioris conditionis esse, quam haereticorum ; illi cnim sunt aperii hostes Chrislianoriyn, nec fallunt sub no-

mine Christiano , ul haeretici (aciunl. Itaque cl* lain simplicissimi quique norunt discernere dogmata Judaeorum cl Turearum a Christianis dogmatibus, discernere aulem hacrescs non possunl, nisi homines valde docli. Praeterea etiam Judaeorum el Turearum libri prohibentur, quando continent blasphemies in Christum . aut judicantur perniciosi Christianis,ul palet de Thalmud Judaeorum.

Ad illud de Origcnc, Tertulliano, Eusebio . Pelagio , dico eorum libros pennilli . quia hacrcses illae sunl exlinclac , el libri prosunt propter antiquitatem. Adde quod Pelagii nihil habemus sub nomine Pelagii , sed sub nomine s. Hieronymi, qualia sunl commentaria brevia in omnes epistolas b. Pauli. symbolum falso inscriptum ad Damasum, cl epistola quaedam ad Demetriadem , quae habetur iu 4. tomo, ubi sunl etiam alia Pelagii haeresim sapientia.

Argumentum Secundum: ex Paulo, qui 1. Thcssal. 5. dicit : *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est, tenete:* est enim sensus; Si quis futura praedicat, vel Scripluras interpretetur , aul verbo, aul scripto, nolite rejicere , sed audite , vel legite , el quod catholicae fidei consonum csl. accipilc , reliquum omiltilc.

Respondeo : Apostolus loquitur de prophetia cl scriptis, quae nondum constat, an sini bona vel mala, el talia non vult rejici, nisi prius examinata: sed quando scriptum aliquod jam est examinatum, et constat esse malum , vult omnino rejici , el talia sunl scripla omnia , quae nobis prohibentur ; sunl enim probata , idest, examinata omnia , el ideo prohibita, quia mala reperla sunl.

Deinde liccl apostolus ad totam Ecclesiam scribat, lamen non vult omnia Heri ab omnibus, sed ab iis, qui possunl, ct quibus cx officio incumbit, sicul cum ad universitatem aliquam mittuntur articuli aliqui suspecti examinandi, non ad omnes , qui sunl in universitate, pertinet cos examinare , sed solum ad magistros, vel quos ipsi designaverint: Ha igitur cum apostolus jubet, in Ecclesia cxaminari prophetias cl Scripturarum interpretationes, certe non vult hoc fieri a sarloribus el cemcnlariis . sed ab episcopis, cl aliis , quos episcopi sibi adjungunt.

Aliud argumentum sumunt ex testimoniis quatuor volerum Patrum. Dionysii alexandrini, Thcopliili item alexandrini . b. Hieronymi cl Gelnsii ; nam Dionysius, ul scribit Eusebius lib. 7. hist, cap. fi. cum reprehenderetur quod libros haereticorum legeret, respondit, se visionem habuisse, qua sibi dicebatur : *J.cgc omnia , quae in manus tuas veniunt, valebis cnim omnia cx pendere cl probare.* Theophilus, quoque cum argueretur quod Origcnem legeret, respondit, ul Socrates refert hb. 6. hist. cap. 15. sc legere, ul quod bonum csl excerperet, quod malum respueret. B. Hieronymus in epistola ad Alexandrum cl Mmcrium, dicit, sc legere libros haereticorum , ut bona inde excerpat, etiamsi sciat, aliquos proplcrea dc sc murmurare.

Gclasius in tomo dc vinculo anathematis, probare volens, posse concilium chalcedonense partira recipi, partira non recipi, affert exemplum librorum haereticorum, qui parlim recipiuntur, partim rejiciuntur, el allegat illud : omnia probale, quod bonum csl, tenclc.

Ad hoc ultimum respondeo: Exemplum Gelasii in eo consistere, quod sicul in concilio chalcedoncnsi quaedam erani bona , quaedam mala ; et quaedam recipienda , quaedam rejicienda, ita cl in libris haereticorum : non lamen vult dicere, posse recipi libros ipsos haereticorum propicr vera admixta , sicul recipitur concilium chalcedonense , nam alia ratio est concilii sanctorum Patrum , alia libroru n haereticorum , ul diximus , quamquam veritas ipsa inserta libris haereticorum bona sil, el recipienda, si lamen alibi reperialur; verba ejus hacc sunl: Auni *quidnam in ipsorum haereticorum libris non mulla . quae ad veritatem pertineant, posita leguntur? Num quidnam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, ubi pravitas inest . refutantur? Aut ideo pravi libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quae illic inserta est, non negatur ?*

Ad alia respondeo : Primum : cx his locis colligi, semper in Ecclesia fuisse morem vitandi lectionem librorum haereticorum, alioqui cnim nemo istos Patres reprehendisset. Dico Secundo , semper concessum fuisse, et modo etiam concedi episcopis , el aliis mullis lectionem librorum haereticorum, cl ideo non mirum , si Dionysius cl Theophilus , qui pairiarchac erant , ct s. Hieronymus . qui semper doctissimus csl habitus . poleranl suo jure omnes libros legere. Dico Tertio , nullam tunc furiasse fuisse legem universahs Ecclesiae . sed solum consuetudinem dc non legendis libris haereticorum , exceptis libris Arii : al nunc lex esi Ecclesiae universalis , cui parendum est.

CAPUT XXI.

Posse haereticos ab Ecclesia damnatos , temporalibus poenis, cl cliammorlc mulctati.

Joannes lluss ari. 15. in concilio conslanlicnsi, sess. 15. recitato, asseruit, non licere haereticum incorrigihilcm tradere sacculari potestati, el permittere comburendum. Idem Lulhcrus in ari. 33. et in assertione ejusdem. Nec no^us est error, nam etiam Donatislae olim idem docuerunt , ul Parmenianus. Pclihanus el Gaudentius . ul Augustinus lestatiir lib. I.conlra epistolam Parmeniani cap. 7. lib. 2. contra lileras Pcliliani cap. 10. Lib. 2. conira epist. Gaudentii cap. 17. el 26. el episl. 50. ad llonifacium.

Contrarium docenl omnes catholici, et aliqui etiam cx haereticis. Nam Calvinus posleaqunm Mi·

châclem Servelunj tamquam haereticum publice supplicio extremo offecisset , cl ab aliis sectariis argueretur, libellum edidit, in quo demonstrat, licitum esso in haereticos gladio animadvertere. Benedictus quoque Arelius in historia de supplicio Valentini gentilis , eumdem gentilem ob hoeresim jure caesum a Bernensi magistratu . contendit. Fusius vero id ipsum docet Theodorus Beza in lib. dc haereticis a magistratu puniendis.

Nos igitur breviter ostendemus , haereticos incorrigibilcs, ac praesertim relapsus , posse ac debere ab Ecclesia rejici, cl n saccularibus potestatibus, temporalibus poenis , atque ipsa cliam morlc mulctari.

Probalur Primo Scripturis Scriptura veleris Testamenti Deul.13. severissime jubet falsos prophetas, qui suadent colcre Deos alienos, sine ulla misericordia occidi, cl cap. 17. postquam dixerat, ul m rebus dubiis consuleretur summus sacerdos, mox subdil: *Qui autem superbicril. nolens obedire sacerdotis imperio , cx sententia judicis moriatur.* El rursum cap. 18. propheta falsus interfici jubetur. El re ipsa legem hanc servarunt Delias . Josias, Jchu, cl alii, qui falsos prophetas plurimos occiderunt, ul patcl 3. Reg. 18. el 1. Ileg. 10. cl 23. nullum csl aulem fere discrimen inter noslros haereticos cl falsos prophetas illius temporis. Nec solum sancti reges cl prophetae blasphemes morie mulctarunl, sed cliam Nabuchodonosor (ul dicitur Daniel 3.) edictum constituit, ul qmcumquc blasphemaret Deum Daniclis, idesl, verum Deum, interficeretur, cl domus ejus vastaretur; in quo edicto Deo vero obsequium justissimum fecit, ul b. Aug. dicit in cpisl. 50. el alibi.

In novo Testamento habemus in primis Mallh. 18. posse Ecclesiam cos , qui obedire nolunt, a se rejicere, cl habere ul ethnicos cl publicanos, ac proinde permittere cos potestati saeculaii , tamquam non amplius Ecclesiae filios. Habemus deinde Roman. 13. saccularem potestatem, posse scelestos homines gladio punire: *Non enim,* inquit, *sine caussa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram etc.* Ex quibus duobus locis aperte colligitur, licitum esse haereticos, qui omnium judicio sunl rebelles Ecclesiae cl publicae pacis perturbatores, ab Ecclesia abscindi, el a sacculari judice morte mulctari.

Praeterea Cbnslus cl apostolus ‹jus haereticos iis rebus comparaverunt, quae sine conlrovcrsia ferro el igni repelluntur; nam Mallh. 7. Dominus ail: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad cos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Actor. 20. *Ego scio, quoniam intrabunt post discessum meum lupi rapaces.* Nomine luporum certum csl haereticos inlclhgi debere , ul pulchre explicat s. Ambrosius in commentario ad initium capitis decimi b. Lucae. Al lupi rapaces optimo jure occiduntur, si aliler abigi non possunt ; pluris enim facienda csl vila ovium . quam mors luporum, liem Joan. 10. *Qui* non *intrat per ostium in ovile . sed ascendit aliunde ille fur est et latro* : ubi nomine furis el latronis intelligunlur haeretici, cl omnes seductores , ac sectarum inventores, ut Chrysoslomus el Augustinus exponunt; fures nulcrn el latrones . quomodo puniantur notum est. Item2. Tiinolh. 2. hneresis comparatur cancro , qui non curatur medicamentis , sed ferro exscindi debet, alioqui perpetuo serpit, el lotum corpus corrumpit. Denique Christus Joan. 2. flagello coegit negotiatores egredi de templo. Petrus Ador. 5. Ananiam el Saphiram . quia mentiri ausi fuerant Spiritui sancio, occidit: el Paulus Act. 13. falsum prophetam,qui proconsulem a fide impedire conabatur. caecitate percussit.

Probalur secundo sententiis cl legibus imperatorum. quas Ecclesia semper probavit. Constantinus 1. imperator ad petitionem nicaenae synodi Arium cum aliquot sociis in exilium relegavit, ut auctor csl Sozomenus lib. I. cap. 20. historiae, item Donalistas supplicio affecit, ul Aug. refert lib. 1. conlra epist. Parmeniani cap. 7.el in cpisl. !(><>. ad Donalistas , ubi enumerat multos imperatores optimos , qui severissimas leges tulerunt conlra haereticos, el unum solum Julianum apostatam haereticis favisse.

Deinde Theodosius Valentinianus, Marlianus, el alii religiosissimi imperatores, leges tulerunt in haereticos, quibus cos interdum aliquot libris auri, interdum omnibus bonis , interdum exilio cl verberibus , interdum ultimo supplicio malclari voluerunt , ul paid C. de haereticis L. Manichaeos, L. Ariani L. Quicumque, qua ultima lege , quae csl Valenliani el Marliani jubentur occidi omnes , qui prava doccrc tentant ; qui vero eos docentes audiunt, aliquot libris auri millclan. Justinianus apud Paulum diaconum lib. 10. lege edita omnes haereticos de llnious lotius imperii ejecit, concessis trium mensium ad conversionem induciis: deinde Michael imperator apud eundem Paulum diaconum lib. 24. capitalem poenam in haereticos constituit.

Probalur tertio legibus Ecclesiae cap. Ad *abolendam,* el cap. *Excommunicamus,* extra de haereticis . et in Sexto de haereticis cap.stiper eo, definit Ecclesia, haereticos incorrigibiles saeculari potestati tradendos , ul ab cis debito modo puniantur. Item conslanlicnse concilium sess. 15. damnavit sententiam Joannis Hess; et ipsum Joannem cl Hieronymum de Praga tradidit saeculari potestati, a qua ambo exusi fuerunt ; denique Leo X. articulos Lulheri damnavit.

Probalur quarto testimoniis Patrum. Cyprianus lib. de exhortatione martyrii cap. 5. postquam retulerat ex Dcnlcr. 13. necandos esse pseudoprophetas, subdil: *Si hoc in Testamento veteri fiebat, nunc magis faciendum esse.*

Hieronymus in illud Galal. 5. Modicum fermentum lotam massam corrumpit: *igitur,* inquil, scia- *(illa stalim ut apparuerit exlinguenda csl, cl fermentum a massae vicina semovendum ; secandae putridae carnes, et scabiosum animal a caulis ovium repellendum . ne tota domus, massa . corpus el pecora, ardeal, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius una scintilla fuit, sed quia non stalim oppressa csl. totum orbem ejus flamma populata est.*

Augustinus libr. 2. relract. cap. 5. clin epislol. 48. cl 50. relraclal. quod aliquando senserat, non esse vi cogendos haereticos ad lldem , el prolixe probal id utilissimum ; semper tamen c.xcipil supplicium mortis , non quod illos hoc non merci! pularcl, sed Ium quia hoc dedecere Ecclesiae mansuetudinem existimabat, turn cliam (juin nondum ulla exstabat lex imperatorum , qua haeretici juberentur occidi: illa enim lex, Quicumque , C. dc haereticis , paulo post mortem Augustini lata csl.

Quod aulem Augustinus existimaverit, justum esse, si haeretici occidcrcniiir, perspicuum csl : nam lib. 1. conlra epistolam Parmeniani cap. 7. ostendit, quod si punirentur morlc Donalislae, juste punirentur. Et Iracl. II. in .Ioan. *Occidunt* , inquil, *animas, affliguntur in corpore, sempiternas mortes faciunt , et temporales se perpeti conqueruntur etc.* ubi dicil falso illos conqueri, quod occiderentur ab imperatoribus : tamen si cliam verum essel. adhuc injuste conquererentur. Denique in cpisl. 50. ad Bonifacimn dicil ; Ecclesiam quidem nolle ullum haereticum occidi,lamcn sicut domus David non potuit hebere pacem nisi Absalon extingiicrclnr, el David pace regni moerorem morlis (ilii consolatus csl : sic cum ex legibus imperatorum conlra haereticos sequitur aliquorum mors , Ecclesiam dolorem materni cordis lenire ac sanare laniorum liberatione populorum.

S. Leo in cpisl. 91. ad Ttirbimn cap. I. *Merito,* inquit, *patres, nostri. sub quorum temporibus haeresis haec nefanda prorupit, per lotum mundum instanter agere, ul impius furor ab universa Ecclesia pelleretur ; quando etiam principes mundi hanc sacrilegam amentiam ita detestati sunl , ul auctorem ejus , ac plerosquc discipulos legum publicarum ense, prosternerent: ct profuit diu ista districtio ecclesiasticae lenitati, quae etsi sacerdotali contenta judicio cruentas refugit ultiones , severis tamen Christianorum principum constitutionibus adjuvatur. dum ad spirituale nonnumquam recurrunt remedium , qui timent corporale supplicium.* Optatus .Milevilanus lib. 3. respondens calumniae haereticorum , qui aegerrime ferebant duos ex suis a Machario praefecto interfectos: *Videtis,* inquil. o *Moyse, ct Phinee, et Delia . et Machario similia esse facta, quia ab omnibus unius Dei vindicia processit.*

S. Gregorius lib. 1. cpisl. 72. ad Gcnnadium cxarclium Africae, laudat cum . quod magno zelo haereticos armis persequeretur. el horiatur ul pergat.

S. Bernardus serm. GG. in Cantica: *Melius .* inquit, *proculdubio gladio coercerentur . illius videlicet . qui non sine caussa gladium portat, quam in suum errorem multos trajicere permittantur; Dei enim minister ille est . vindex in iram ei. qui male agit. Mirabantur aliqui. qui non modo patienter, sed cliam lacii, ul videbantur . ducerentur ad mortem: sed qui minus advertunt, quanta sil potestas diaboli, non solum in corpora hominum, sed etiam in corda.* quae semel *permissus possederat: Λοηην plus csl sibimel hominem injicere manus,quam id libenter ab alio sustinere.*

Probalur ultimo ralionc naiurali. Primo: Haerelici excommunicari jure possunt, ul omnes fatentur, ergo cl occidi. Probalur consequentia, qui i excommunicatio esi major poena , quam mors temporalis. Augustinus hb. I. conirn advers. legis el prophetarum cap. 17. dicil, horribilius esse tradi Satanae per excommunicationem , quam gladio feriri, flammis absumi , ferisve subjici ad devorandum.

Secundo: Experientia docet, non esse aliud remedium; nam Ecclesia paulalim progressa est. el omnia remedia experta ; primo solum cxcom inimicabat; deinde addidit mulclam pecuniariam, tum exilium : ultimo, coacta csl ad mortem veni rc ; Nam excommunicationem contemnunt haeretici, ac dicunt esse fulmina frigida: si mineris mulclam pecuniariam, nec Deum limcnl, nec homines reverentur, scientes non defuturos stultos . qui illis credant, cl a quibus alantur. Si in carcere concludas, vel in exilium mittas. corrumpunt vicinos verbis , cl longe positos libris. Ergo solum remedium esi. millcre illos malure in locum suum.

Tertio: Falsarii omnium judicio merentur mortem: at haeretici falsarii sunl verbi Dei.

Quarto : Ex ralione Augustini cpisl. 50. gravius esi non servare fidem hominem Deo , quam foeminam viro , sed hoc morlc punilur. cur non illud ?

Quinto : Tres caussae sunl propter quas ratio doccl homines occidendos esse,quas pulchre scribit Galenus in libro, cujus titulus est, quod mores animi corporis temperamentum sequantur, circa 11nem libri.

Prima caussa est. ne mali bonis noceant . nevo innocentes a nocentibus opprimantur; atque hinc justissime omnium judicio occiduntur homicidae, adulteri . latrones. Secunda est, ul paucorum supplicio multi corrigantur : cl qui noluerunt prodesse reipub. vivendo, prosint moriendo. Al que hinc videmus cliam justissime omnium judicio quaedam horrenda flagilia morte puniri . licel proximis non noceant, nisi exemplo, ul nccromanliam , quaedam nefanda et conlra naturam, ista ideo gravissime puniuntur, ut caelen inlclliganl . immania esse scelera , et non nudcanl similia pcrpclrare. Terlia esi, quia ipsis hominibus, qui occiduntur, saepe ulile esi occidi , quando videlicet semper fiunt pejores , cl non est probabile unquam eos ad sanitatem mentis reversuros.

Hac aulem rationes omnes suadent haereticos occidendos ; nam primum nocent proximis magis, quam ullus pirata vel latro . quandoquidem animas occidunt , immo tollunt fundamentum omnis boni , cl rempub. tumultibus replent, qui necessario religionum diversitatem sequuntur.

Deinde, plurimis prodest eorum supplicÎîilH-. mulli enim, quos impunitas faciebat torpentes?»^ supplicia proposita excitant, ut cogilcnl qualis silSf haeresis, quam sequuntur, el vidcanl ne forte vi.

tain praesentem misero finiant, el tld futuram bealiliidincm non perveniant. flaque cl b. Aug. in episl. 48. testa(tir, plurimos conversos osso , postquam leges imperatorum non sinebant haereticos impunitos. el nos quotidie idem videmus fleri in locis, ubi vigel inquisitio.

Denique, haereticis obstinatis beneficium esi , quod dc hac vita tollantur ; nam quo diulius vivunt , eo plurcs errores excogitant, plurcs pervcriunl , cl majorem sibi damnationem aequirunl.

CAPUT XXII.

Solvuntur objectiones.

Superesl nrgumenla Luthcri alquc aliorum haereticorum diluere. Argumentum primum, ab experientia lotius Ecclesiae: *Ecclesia,* inquii Lulherus, *ab initio sui usque huc nullum combussit haereticum;* ergo non videtur esse voluntas spiritus, ul comburantur.

Respondeo: Argumentum hoc optime probat , non sententiam sed imperitiam, vel impudentiam Luthcri : Nam cum infiniti propemoduni vel combusti, vel aliter necati fuerint, aul id ignoravit Lutberus, cl lunc imperitus est, aul non ignoravii, cl impudens ac mendax esse convincitur ; nam quod haeretici sini saepe ab Ecclesia combusti , ostendi potest, si adducamus pauca exempla de mullis. Priscillianus haeresiarcha cum sociis , a Maximo Christiano imperatore necatus csl, ul s. Hieronymus in lib. de viris illustribus testatur, cl de Donalislis occisis meminit Optatus lib. 3. contra Parmenianum.

Basilius quidam magus, ac proinde haereticus; nam vix ulli sunl vere magi non haeretici, Romae combustus est a Christiano cl catholico populo, ul b. Gregorius leslalur lib. I. Dialogorum cap.4.

Rursum alius Basilius auclor haeresis Bogomilorum ab Alexio Comncno imperatore publice exustus csl, ul scribil Zonnras in vila Alexii.

Tempore etiam b. Bernardi, quod haeretici ultimo supplicio afficerentur, leslalur ipse in Cantica serm. GG. Temporibus Innocenlii ill. fucruni aliquando simul exusti 181). haeretici Albigenses , cum anlca et verbis, cl miraculis cos s. Dominicus convicisset, et mullos eorum socios convertisset. Scribil rem lotam b. Antoninus 3.parte Iit. 19.cap. I. § 4. historiae.

\c ul alios infinitus omiltam, Joannes Huss el Hieronymus de Praga in conslanlicnsi concilio ah imperalore Sigismundo exusti fuerunt.

i^^pondcl Lutherus ad hoc ultimum exemplum: Çÿô'de haereticis loquor, Muss autem cl Pragcn- (non fueruni haeretici. Contra.Saltem Piiscillianus et Bogomiles el Albigenses fueruni haeretici. Praeterea Joannes Huss,et nobis catholicis, el ipsi Luthero haereticus fuit; quod nobis, notum est : quod Luthero. probatur; nam Lutherus in lib.contra regem Angliae asserit impium esse, et hiasphemum negare verum panem in cuchnristll cum corpore Domini : el pium, atque catholicum, negare conversionem panis in corpus. Al Joannes Huss usque ad mortem in contraria sententia fuit, cl protestatus csl in ca fide se mori, credens fir missime panis conversionem in corpus Christi, ul Joannes Cochlaous refert lib. 2. dc historia llussilarum, pag. 76.

Argumentum secundum: Experientia leslalur, non profici terroribus. Respondeo: Experientia csl in contrarium; nam Donalislae, Manichaei et Albigenses armis profligati el exlincli sunl.Ilem Augustinus testatur plurimos conversos suo tempore ob metum poenae, episl. 48.

Argumentum tertium: Ecclesia tolerat Judaeos, cur non haereticos? Respondeo primo: Judaei numquam susceperunt fidem Christianam.haeretici susceperunt. Secundo, Judaei religionem colunt, quam Deus instituit saltem pro tempore , haeretici eum, quam diabolus invenit. Tertio , seda Judaeorum Ecclesiae utilis csl, quia eorum libri sunl prophetiae nostrarum rerum . et eorum caeremoniae figurae nostrorum mysteriorum, el hinc probamus gentilibus nos non tinxisse haec vaticinia, quandoquidem servantur a nostris inimicis ; denique Judaei non conantur pervertere Christianos , ul plurimum , sicut faciunt haeretici. Vide concilium lolelanum IV. can. 55. cl 56. ct Augustinum in psalm. 59. Item Bcrnardum in episl. 322, ad Spircnses , cl 323. ad episcopum inogunlinum.

Argumentum quarlum , ex Isaia 2. *Conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces.* Respondeo: Non csl ad propositum, nam ul b. Hieronymus exponit , describit propheta tempus adventus Messiae , ac dicil futurum tempus allissimac pacis , ila ut homines convertant instrumenta militiae in instrumenta agriculturae, cl non exerceantur ultra , idesl, in longum tempus ad praelium ; hoc autem tempus impletum esi in Christi nativitate ; numquam enim fuil tam generalis, cl tam diuturna pax in lolo orbe, quarn tempore Augusti. Deinde, si verum csl. numquam futura in Ecclesia bella, ul Lutherus ex hnc loco deducit, manifestum erit apud Lulheranos non esse Ecclesiam, qui et inter se, elcontra catholicos gravissima bella moverunt, quale foil illud conlra Carnium Y. in quo captus fuil dux Saxoniae cl landgravius.

Argumentum quintum: Ex Isaia II. *Non occideni, el non nocebunt in omni monte sancio meo.* Respondeo : Argumentum csl conlra ipsum Luiherum , nam non dicil propheta quod catholici non occident haereticos . sed potius contra quod haeretici non occident, el non nocebunt catholicis; loquilur enim propheta dc leonibus, cl ursis , el serpentibus, regulis aliisque venenatis bestiis , dc quibus dixeral : *Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis ; el in* caverna *reguli mittet manum suam etc.* his autem bestiis diabolus , cl haeretici ejus ministri si-

gnificanlur, ul Hieronymus el Cyrillus exponunt: Ac ilicil, quod non occident, neque nocebunl in omni Ecclesia ; tametsi enim haeretici videntur Ecclesiae nocere, tamen re vera non nocent, sed eam exercent, ct in sapientia ac patientia proficere faciunt.

Argumentum sextum : Mallh. 18. Dominus constituit , ul haeretici habereniur pro ethnicis cl publicanis , non ul comburerentur. El Paulus ad Titum 3. jubet haereticum vitari , non occidi, ergo non liccl cos occidere. Respondeo : Christum quidem , ct Paulum hoc loco non praecepisse , sed nec prohibuisse , ul comburerentur haeretici: ac proinde nihil cx hoc loco deduci. El haec csl solulio; qua ipse cliam l.ulhcrus uti consuevit ; nam in lib. 2. conlra Carolstadium , objicienti Curolsladio, cur vocaret sacramenta, quae Christus non praeceperat sic vocari ; respondit Lutherus. el quare tu prohibes ea vocari sacramenta , quae Christus non prohibuit vocari. Praeterea Christus cl Paulus nusquam jubent adulteros el falsarios occidi, suspendi fures, comburi latrones, et lamcn id fieri cl recte fieri, neque Lutherus negare auderet.

Argumentum septimum: B. Martinus apud Sulpiliutn lib. 2. sacrae historiae circa finem . vehementer redarguit Idacium cl Ilhacium episcopos , qui procurabant mortem Priscilliani haeretici apud imperatorem ;cosdein cliam tamquam ingeniis criminis reos propicr eandem caussam ibidem Sulpi· tins accusal.

Respondco : Duabus dc caussis merito accusari illos episcopos. Primo , quia caussam ecclesiasticam nd imperatorem deferebant; nam Priscillianus accusatus apud concilium, provocavit a concilio ad imperatorem , el hoc episcopi permiserunt ; cl dc haec re ait b. Martinus, novum ct inauditum nefas csl, ul caussam Ecclesiae judex sacculi judicaret. Secundo, quia episcopi illi assumpserunt officium accusatoris in caussa sanguinis ; clsi enim episcoporum csl hacrclicos excommunicare , cl relinquere judici sacculari , el hortari cliam judices , ul munere suo fungantur, non lamcn deed episcopum accusatorem agere. Quod aulem Sulpitius putaverit juste Priscillianum occisum cum sociis , paid cx illis verbis ejus : *Hoc modo* . inquii, *homines luce indignissimi pessimo exemplo necati sunt.*

Argumentum Octavum. 1. Corinlh. II. *Oportet haereses esse, ul qui probati sunt manifesti fiant,* ergo non dcbenl cxlirpari. Respondeo : Sensus illius sententiae csl, posita nequitia diaboli, qui semper haereses seminal, el natura hominum corrupta , atque ad malum propensa . ct postremo divina permissione, nccesse csl in mundo haereses inveniri , sicut dicimus , oportet in horto esse aliquas malas herbas , el sicut Dominus ait : *iXecesscesl ul veniant scandala,* Mallh. 18. Itaque, non jubet apostolus ul haereses seminemus , vel ul ens pro viribus non cxlirpemus , sed solum praedicit id quod semper in mundo erit : sicut scandala tollere, et m das herbas dc horto exlirp&te justissime conamur , liccl sciamus numquam omnia scandala tollenda.

Argumentum Aonum. Luc. II. Discipulis cupientibus comburere Samarilas . Dominus ait : *.Vescitis cujus spiritus estis.* Respondeo : Primo latissima differentia csl inter Samarilas illos cl hacrclicos ; illi enim numquam promiserant se Christi religionem servaturos, sed lunc primum eis offerebaliir , cl ideo compellendi non erani. Al haeretici promiserunt , professique sunl se Christi fidem servaturos. ideo merito compelluntur. Deinde Jacobus el Joannes non tam zelo salutis animarum . quam amore vindiciae cupiebant Samarilas comburi , ct ideo merito arguuntur. Ecclesia vero zelo salutis animarum , quas haeretici perverluni, nos persequitur, quo zelo ipse Christus bis flagello ejecit ex templo vendentes uves el boves : *El mentas nummulariorum subvertit ,* Joan. 2. et Mallh. 21. Petrus occidit Ananiam el Saphiram, Actor. 5. Paulus tradidit fornicarium .Satanae *in interitum carnis :* I. Corinlh. 5. ul omiltam Moysem , Pbinces . Ileliam , Mathalhiam el alios, qui zelo Dei plurimus occiderunt.

Argumentum decimum. Mallh. 13. *Sinite utraque crescere usque ad messem.* Ilie aperte Dominus dc haereticis loquitur, el prohibet eos occidi . ul Chrysoslomus hunc locum exponens nil, ul cliam Cyprianus lib. 3. episl. 3. ad Maximum , cl Urbanum, ubi de hac parabola loquens dicil, soli Domino concessum esse, vel fictilia vasa confringere . vel zizania evellere.

Respondeo : Nomine zizaniorum non inlelliguntur soli haeretici , sed omnes homines mali , ul palel cx ipsa Domini explicatione , ait enim : *Itonum semen, filii sunt regni, zizania filii nequam.* El infra : *Sicut ergo colliguntur zizania et igni comburuntur, sic erit in consummatione saeculi : Mittet filius hominis angelos suos,* cl *colligent dc regno ejus omnia scandala .* el *eos qui facium iniquitatem , et mittent eos in caminum ignis.* Cum autem prohibet Dominus cxlirpari malos, non prohibet ne iste . aut ille occidatur, sed prohibet ne boni conentur omnes malos ubique exlirpare, cl nullum omnino permittere, id enim fieri non posset sine ingenti clade bonorum, et hoc est <fuod Üominus ait, ne forte cum eis eradicetis simul d trilicum. Itaque parabola generalis est, d solum docd numquam futurum ante mundi consummationem , ul omnes mali eradicentur.

Cum autem in particulari quaestio est vel dc haereticis, vel de furibus , vel de aliis malis; An sint extirpandi ; semper considerandum est, juxta rationem Domini , an id possit fieri sine detrimento bonorum; d si quidem potest fieri, sunt proculdubio extirpandi : si aulem non possunt , quia vel non sunl salis noli , el periculum csl nu plectantur innocentes pro nocentibus , vel sunt fortiores nobis , el periculum est ne si cos bello aggrediamur plurcs cx nobis cadant quam cx illis, tunc quiescendum est. Ila respondet Augustin. lib. 3. contra episl. Parmen, cap. 2. hunc locum explicans sibi a Donalislis objectum. Neque aliud Chrysoslomus docd , ut palet cx his vcibis : *Dominus* , inquit, *prohibet evelli ziza-*

nia , ne forte simul cum zizaniis herbam etiam trilici evellant; nam si tunc trucidarentur haeretici, atrox e.l irreconciliabile bellum orbi inferretur. **Porro Cyprianus non de haereticis , sc«l dc malis Christianis in ea epistola hanc parabolam inlelligit, nec Iam prohibet occidi scelestos, sed dicit solius Domini esse discernere malos a bonis, cl frumenta a zizaniis omnino purgare.**

Argumentum undecimum. Joan. G. cum inulti ex discipulis recessissent, Dominus ail : *Vallis el vos abire ?* **Ergo sic etiam Ecclesia facere debel.**

Respondeo: Negatur consequentia ; Primo,quia illi non obligaverant scad manendum, sicut haeretici se per baptismum obligaverunt. Secundo . quia decebat ul Christus , qui venerat judicari non judicare, non perse suas injurias ulciscerelur. sed cas vindicandas filiis suis spiritualibus relinqueret, cujus rei figuram habemus in David , quousque vixit, numquam occidi voluit Scmei, qui sibi maledixerat,sed tamen in morte praecepit Salomoni, ul ipse peccatum illud non relinqueret inultum, 3. Reg. 2.

Argumentum duodecimum. Eides csl donum Dei , nemo igilur ad cam compelli polesl. Respondeo : Sic cam esso donum lici , ul cliam sit actus liberi arbitrii, alioqui cliam castitas , cl caelerae virtutes sunt dona Dei, el tamen recto puniuntur adulteri, homicidae, latrones,el coguntur caste ac juste vivere. Sapientia quoque csl donum Dei, cl lamen scriptum csl Proverb. 29. Vi/y/ii **ei** *correptio tribuunt sapientiam.* **Denique tides csl donum Dei , sed Deus hoc donum conservai variis modis , quorum unus correptio csl.**

Argumentum decimumlcrlium. Dominus attribuit Ecclesiae gladium spirilus, quod csl verbum Dei, non aulcm gladium ferri, immo Petro volenti gladio ferreo ipsum defendere, ail: *Mitte gladium tuum in vaginam,* **Joan. 18.**

Despondeo: Ecclesia sicut habet principes ecclesiasticos cl sacculares, qui sunt quasi duo Ecclesiae brachia, ila duos habet gladios . spiritualem el materialem, cl ideo quando manus dextera gladio spirituali non potuit haereticum convertere , invocal auxilium brachii sinistri, ul gladio ferreo haereticos coerceat, el hoc fortasse significavit Dominus, cum prohibuit Petrum, qui eral futurus princeps ecclesiasticorum , uti gladio ferreo.

S. Bernardus lib. 4. de consideratione: *Quid ,* **inquit,** *tu denuo usurpare gladium lentas, quem semel jussus es ponere in vaginam? Quem tamen qui tuum negant. non salis mihi videntur attendere verbum Domini, dicentis sic : Converte gladium tuum in vaginam ; tuus ergo et ipse, luo forsitan nutu , et si non tua manu evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret et is, dicentibus apostolis: Ecce duo gladii hic , non respondisset Dominus , salis est , Ied nimis csl. plerque ergo Ecclesiae cl spiritualis scilicet gladius el materialis, sed is quidem pro Ecclesia .* **ille** *vero et ab Ecclesia exercendus est: ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis ,* **el** *jussum imperatoris.* **Haec ille. Posset tamen brevius dici, solum prohibuisse Dominum usum gladii privata auctoritate; tunc enim Peirus nondum pontifex, sed discipulus eral.**

Argumentum dccimumquarlum. Ecclesia non parcit haereticis nisi semel , apostolus aulcm ad Titum 3. jubet ut bis ad minimum haereticis parcatur.

Respondeo : Etsi nunc Iam lalini , quam gracci codices constanter habeant : *Post unam el alleram correptionem.* **Tamen ohm in graccis cl in lalinis quibusdam non habebatur, nisi:** *Post unam correptionem devita", ul* **palet ex Irenaeo lib. 3. cap. 3. Tertulliano dc praescripl. Cypriano lib. 3. ad Quirinum cap. 78. Ambrosio ct Hieronymo in hunc locum apostoli ; qui tamen s. Hieronymus magis approbat lectionem nostram , camquc dicit magis placuisse s. Athanasio; ideo dico apostolum non loqui de venia danda haeretico converso , sed de admonitione , quae praemittitur antequam haereticus excommunicetur per sententiam judicis: hoc aulcm Ecclesia servat non solum in haereticis, sed etiam in omnibus aliis , quos excommunicat. semper enim duas admonitiones ul minimum praemittit.**

Argumenlum dccimumquinlum. Haeretici sunt extra Ecclesiam: /11 *nihil ad nos de iis, (pii foris sunt ,* **I. Corinth. C». Respondeo : Sunt extra Ecclesiam, sed cum debito atque obligatione manendi intus, el ideo cogi possunt ut redeant, sicut cogimus oves, quando dc grege fugerunt.**

Argumenlum decimumsexlum. Contra mansuetudinem Ecclesiae esse videtur velle mortem haereticorum.

Respondeo Primo : Non csl contra mansuetudinem Ecclesiae, quia leuetur misereri liliorum suorum. cl lunc vere immitis cl crudelis essel. si mallei parcere lupis, quam ovibus. Secundo : Quia Ecclesia expcrla csl omnes alias rationes, antequam ad ultimum supplicium inferendum adduci posset: Nam initio , ul supra diximus . solum excommunicabat, deinde videns hoc non sufficere addidit poenam pecuniariam , lum amissionem omnium bonorum , postea exilium . tandem huc devenit, ul salis palet ex variis legibus antiquiorum imperatorum in C. lit. dc haereticis.

Argumenlum dccimumseplimum. Fidos csl libera. Respondeo : Liberum duobus modis accipitur. Uno modo ab obligatione, quomodo dicimus liberum csl vovere castitatem, inirare religionem: at non est liberum frangere volum , egredi religionem : cl hoc modo fides in iis, qui eam numquam receperunt, libera csl ab obligatione humani juris, sed non divini; cl ideo homines non cogunt, Deus lamen puniet. Al in iis, qui eam in baptismo professi sunl, non csl libera ab obligatione, nec juris divini, nec humani , cl ideo cogunt homines, ul ea servetur. Allero modo sumitur liberum. ul distinguitur contra necessarium, cl hoc modo liberum cslnon credere, sicut liberum estalia peccata committere, sed haec libertas non im-

pedit, quin homines male agentes puniantur. Immo potius exigit ul puniantur; nam si liberum est credoro cl non credere , ergo potuit credere et manere in Ecclesia, sicut debuit olquia non fecit, merito punitur : ita respondet s. August, in episl. 50. ad Bonifacium, cl lib. 2.contra epistolam Gaudenlii cap. 11. *Datum eat homini,***inquit,** *liberum arbitrium,sed ut si esset male faciens, fieret mala patiens.*

Argumenlum dcciinumoctavum. Numquam apostoli brachium sacculare contra haereticos invocaverunt. Respondet s. Augustinus in episl. 50. et alibi, apostolos id non fecisse . quia nullus tunc erat christianus princeps, quem invocarent. Tunc enim implebatur illud psalm. 2. *Astiterunt reges terrae, ct principes convenerunt in unum adversus Dominum , et adversus Christum ejus-* **Al postquam tempore Constantini coepit illud impleri, quod sequitur in eodem psalmo ;** *El nunc reges intelligile , erudimini , qui judicatis terram , servite Domino in timore :* **Mox Ecclesia auxilium saecularis brachii imploravit.**

Einis secundae controversiae generalis.

I AUS DEO. VIRGIMQLE MATRI MARIAI

TERTIA COATROVERSIA GEAERALIS

C C L E S I A

QUAE EST IN PURGATORIO

DUOBUS LIBiUS EXPLICATA.

INDEX

LIBROn V» ET CAPITUM

LIBER PRIMES

DE PURGATORIO

Praefatio

CAP. I. *De nomine purgatorii.*
» **II.** *De erroribus circa purgatorium.*
ɳ **III.** *Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veteris.*
j) IV. V. *Purgatorium esse probatur ex Testamento novo.*
ɳ **IX.** *Asseritur purgatorium testimoniis conciliorum.*
j› **X.** *Asseritur purgatorium testimoniis Patrum graecorum et latinorum.*
CAP. XI. *Idem asseritur ratione.*
ɳ **XII.** *Solvuntur argumenta ex Scripturis*
» **XIII.** *Solvuntur objectiones ex Patribus.*
d **XIV.** *Solvuntur objectiones ex ratione de promptae.*
d **XV.** *Purgatorii confessionem ad fidem catholicam pertinere.*

LIBER SECI.TOLS

DE CIRCUMSTAMUS PURGATORII

CAP. I. *De personis quibus purgatorium convenit.*
ɳ **II.** *In purgatorio non posse animas mereri vel peccare.*
» **III.** *Solvuntur objectiones.*
» **IV.** *Animas in purgatorio certas esse de. sua aeterna salute.*
» **V.** *Solvuntur objectiones.*
ɳ **VI.** *De loco purgatorii.*
VII. *Silne post hanc vitam aliquis locus pro animabus justis praeter coelum et purgatorium.*
VIII. Anni *ex receptaculis suis animae defunctorum egredi valeant.*
CAP. IX. *De tempore quo durat purgatorium·*
» **X.** *Qualis sit purgatorii poena.*
» **XI.** *Ignem purgatorii esse corporeum.*
» **XII.** *Sciri non posse, quomodo ignis corporeus animas urat.*
ɳ **XIII.** *An in purgatorio torqueantur animae a daemonibus.*
3 **XIV.** *De gravitate poenarum.*
› **XV.** *Suffragia Ecclesiae defunctis prodesse.*
·» **XVI.** *Quot sint genera suffragiorum.*
3 **XVII.** *Quis possit animas juvare.*
› **XVIII.** *Quibus prosint suffragia.*
» **XIX.** *De funere.*

LIBER PRIMUS

DE PURGATORIO

PRAEFATIO

Disseruimus hactenus de ea parte Ecclesiae, quae est in terris: Nunc de ea disputandum est, quae degit infra terram; disputaturi ultimo de Illa, quae regnat in coelis; et quoniam fideles jam defuncti, necdum beati, et corpore et animo sunt infra terram, diversis in locis, ideo primum de loco animarum dicemus; secundo de loco corporum. idcsl, de sepultura.

Sed antequam ad quaestiones veniamus, tria praemittenda sunt. Primo, quid nomine purgatorii hoc loco inlelligamus. Secundo, qui fuerint errores do purgatorio. Tertio, quo ordine sil explicanda baec disputatio.

Scripserunt autem de purgatorio Joaunes Roffensis contra articulos Lulberi; Joannes Eckius lib. 4. de purgatorio; Joannes Bunderius in suo compendio litui. 18. Joannes Garelius lib. deorat. pro defunctis; Jacobus Latomus in explicatione arlic. sexti Lovaniensium; Jodocus Clictovaeus in lib. de purgatorio; Bernardus Lutzcnburg. lib. unico de purgatorio; Alphonsus de Castro. verbo purjjiiloriunr.MartinusPeresius Ajalade traditionibus; Claudius Coussord contra Waldenses; Cajetanus tom. 1. tract. 23. et 24. Franciscus Oranlius lib. 5. de locis catholicis; Rugo Elherianus de regressu animarum ab inferis; Catharinus lib. de veritate purgatorii.

CAPUT PRIMUM

De nomine purgatorii

Tria in Scripturis inveniuntur, quibus tribuitur purgatio peccatorum , et purgatoria dici possunt. Primo, Christus ipse , de quo dicitur ad llebr. 1. *Purgationem peccatorum faciens.* Joan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Sed de hoc non loquimur, tum quod non soleat Christus vocari purgatorium, turn quod sit extra controversiam cum purgatorem peccatorum esse.

Secundo , tribulationes hujus vitae, de quibus ad literam videtur inlelligcndus Malachias cap. 3. *Ipse sedebit quasi ignis conflans, cl quasi herba fullonum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum, et quasi argentum.* Nam , ut recte exponit b. Hieronymus, hic agitur de tribulatione, quae praecedet diem judicii ad purganda peccata fidelium, cl Joan. 13. *Omnem palmitem in me non ferentem frudum tollet eum, et omnem qui fert frudum, purgabit eum, ut frudum plus afferat.* De hoc purgatorio non loquimur , tum quod sil extra controversiam, tum etiam quod non semper tribulatio hujus vitae sit purgatoria. Nam mulli justi affliguntur, non ut purgentur, sed ut exerceantur, cl probentur juxta illud Ecclcsiasl. 27. *Vasa figuli probat fornax, d homines justos tentatio tribulationis.* Et mulli injusti affliguntur, non ut purgentur, sed ut incipiant damnationis suae poenas gustaro.

Vocatur ergo tertio purgatorium , locus quidam, in quo tamquam in carccre post hanc vitam purgantur animae, quae in hac non plene purgatae fuerunt, ut nimirum sic purgatae in coelum ingredi valeant, quo nihil intrabit coinquinatum. De hoc est tota controversia.

CAPUT II.

De erroribus circa purgatorium.

Mulli, et inter se contrarii errores fuerunt de purgatorio. Primus omnium, qui aljquid sensit contra purgatorium, videtur fuisse Acrius, qui teste Epiphanio haeres. 75. et Augustino haeres. 53. docuit, non esse pro defunctis orandum. Hinc enim sequitur, aut non egere precibus , aut non posse juvari, quorum ulrumque purgatorio repugnat, saltem eo modo existent!, quo ab Ecclesia ponitur.

Diserie autem purgatorium negaverunt Waldenses, ut Guido Carmelila in Summa de haereticis cl b. Antoninus 4. part. lit. Π. cap. 7. § 2. summae theologiae referunt.

Idem docuerunt apostolici apud b. Bernardum semi. 66. in cantic.el forte Waldenses proles sunt aposlolicorum; nam in erroribus, qui cis tribuuntur, conveniunt, et tempore sunt vicini. Nam Waldensium secla exorta est circa annum Domini 1160. juxta Trithemii Chronicum, vel 1170. juxta Guidonem in sua Summa cap. I. cl Reynerium. qui floruit ante annos 300. cujus testimonium vide in fine libri Claudii Caussordii contra Waldenses. Aposlolici autem sunt paulo antiquiores, nam exorti sunt lempore b. Bernardi,qui obiit anno 1153. vocari autem voluisse aposlolicos, etiam ipsos Waldenses , quod apostolorum paupertatem sectarentur , manifestum est ex historia ipsorum , apud Aemilium lib. 6.de gestis Francorum et abbatem urspergensem in Chronico anni 1212.

Idem cum Wadensibus docuerunt eodem lempore Hcnricus cl Petrus Bruis . conira quos scribit b. Bernardus cpisl. 240. et Petrus Cluniacensis in epistola ad omnes episcopos.

Idem postea docuerunt Albigenses , qui tamen non solum purgatorium, sed etiam infernum tollebant, testis b. Antonin. 4. part. lit. 11. cap. 7. §5.

Idem tribuit Wiclefistis et Hussilis Bernardus Lulzenburgensis in praefatione libri sui de purgatorio, sed fortasse falso, cum nihil tale eis tribuat concilium conslanliense, nec Thomas Waldcnsis: Aeneas autem Sylvius, qui inter errores Hussiia-

rum hunc eliam numerat libro de origine Bderno-rmn cap. 35. videlur confundere Hussitas cum Wnldensibus.

Idem tribuilur Armenis el Graecis a Guidone Carmclita in summa de haereticis , et quamquam Graeci ipsi in concilio fcrraricnsi, sess. I. affirmabant se non negare purgatorium , sed ignem lanium, cl existimare purgatorium esse locum tenebricosum el laborum plenum, tamen credibile est Graecos de hac haeresi saltem suspectos fuisse ; nam b. Thomas in opusculo contra Graecos refellit eliam hunc errorem ct probat, purgatorium esse, et in concilio ilorenlino sess. ull. damnatus csl idem error, cum tamen in eo concilio solum damnati sint errores Graecorum , aul certe de quibus Graeci suspecti erant.

Denique Lulherus, cl omnes posteri ejus, licet in varias secias dissecti,in lioc lamen conveniunt, ul purgatorium tollant, quamquam Lulherus ipse valde varius fuit. Nam primo . purgatorium plane catholice admittebat; nam in disputatione Lipsiaca, quae adhuc exslal : *Ego,* inquil, *qui credo forlUer. immo ausim dicere , scio purgatorium esse, facile persuadeor in Scripturis de eo fieri mentionem.*

Deinde purgatorium admisit quidem, sed mullis admixtis erroribus. Primus error fuit,purgatorium non posse probari cx Scripturis. Secundus , animos in purgatorio non esse certas de salute consequendo. Tertius.animas in purgalorio posse mereri ct demereri. Quarius , animas in purgalorio sine intermissione peccaro, dum horrent poenas cl requiem quaerunt. Quinius, animas, quae liberantur per suffragia Ecclesiae, minus beari, quam si per se satisfecissent.Isti quinque habentur inter articulos a Leone damnatos in fine.

VHitno, simpliciter sustulit purgatorium, suffragia pro defunctis, cl asseruit nullum esse purgatorium post hanc vitam, sed solum in vita ct in morte ; horror enim cl poena morlis purgat . si quid purgandum superest. Ita docuit in lib. de abroganda missa privata, ubi dicil melius esse in totum negare purgatorium, quam credere b. Gregorio referenti animarum apparitiones , suffragia petentium, cl in lib. ad Waldcnses de eucharistia: *Cum.* inquil, *negatis purgatorium.damnalis missas, vigilias, coenobia, monasteria, et quidquid per hanc imposturam erectum csl, per omnia etiam probo.*

Hoc ultimum sequuti sunl omnes haeretici hujus temporis. Luthcrani rigidi , ul Cenlurialores , ccnlur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 4G0. et cent. 4. cap. 4. colum. 304. Luthcrani molles; ut Philippus in locis cap. do satisfactione, cl Brenlius in Confess. Wirtembergensi, cap. de purgalorio. Item Zwingliam apud Cochlacum in actis Lulheri anni 1526. Item Bernardinus Ochinus in dialogo dc purgatorio. Calvinus lib. 3. Instil, cap. 5. §6. ubi dicil , Purgatorium esse exitiale Satanae commentum , quod Christi crucem evacuat , quod contumeliam non ferendam Dei misericordiae irrogat, quod 11dem nostram labefacit el evertit. Petrus Martyr in c. 3. I. ad Corinth, duo dicil. Primo , sive sil, sive non sil purgatorium , certe non esse dogma fidei. Secundo, dicil ncc esse probabile purgatorium existere. Denique Anabaplislae Trinilarii hb. 2. cap. 1. cx iis, quos nuper ediderunt anno 15Gî' dicunt Lutherum jecisse fundamentum reformationis Ecclesiae, cum purgatorium , missas el similia sustulit ; Fundamentum omnium Lulheranorum csl, quia lolluul satisfactionem cl discrimen peccati mortalis a veniali ; isto enim fundamento posilo, necessario sequitur nullum esse purgatorium.

Porro non defuerunt, qui adeo purgatorium probarim, ul nullas poenas nisi purgatorias post hanc vilam agnoverint. Ila Origenes sensit, qui omnibus impiis hominibus, el daemonibus tandem salutem pollicetur, ul referi Epiphanius in epislol. ad Joan, hicrosolymilanum, el Augustinus lib. 21. de Civil. Dei cap. 17. ubi addit aliorum opinionem, qui non quidem daemonum , sed hominum lamen omnium poenas solum purgatorias agnoscebant, el eodem lib. 21. cap.13. dicit eandem sententiam plalonicorum fuisse, nullam videlicet esse poenam post banc vilam, nisi purgatoriam, el probat ex illis Virgilii versibus in 6. Aeneidos.

(bmi *el supremo cum lumine vita reliquit.*
Non tamen, omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeae excedunt pestes. penilusque necesse esi
Mulla diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur poenis, velerumque malorum
Supplicia expendunt etc.

Quamquam in ipsius Platonis operibus aliud legimus; nam in Phaedone ct in Gorgia, tria facit hominum genera eorum, qui ad judicium evocantur post mortem. Unum eorum , qui pie jnsleque vixerunt, el hos statim ad insulas beatorum transmitti dicil. Alterum eorum, qui peccata curabilia perpetrarunt, el hos asserit ad tempus exerceri poenis, donec scelus eluatur. Tertium eorum, qui peccata incurabilia commiserunt, cl hos dicil in tarlaruin dejici in aeternum puniendos, quorum supplicia ipsis quidem nihil prosint, sed aliis Itmen prosint ad exemplum , cl Virgilius quoque id non tacuit, ubi ail Aencid. 6.

Sedet, aelernumque sedebit
Infelix Theseus, Phlegias pie miserrimus omnes
Admonet, et magna testatur voce per umbras: I
Hiscite justitiam monili, el non (enutero *divos.*

Sed de his salis.

Disputatio lota doccm capitibus continetur. Primo, ostendemus esse purgatorium. Secundo, id lidc tenendum. Tertio, quibus personis conveniat, an justis, an peccatoribus omnibus, an quibusdam lanium. Quarto, dc statu eorum qui sunt in purgalorio. an videlicet certi sini de salute. Quinio.possint ne mereri ac demereri. Sexto, dc loco purgatorii. Seplimu. dc lempore. quo duret. Octavo, do ipsa poena, qualis sil et a quibus infligatur. Nono, de remedio poenae. Decimo, de sepultura corporum.

CAPUT III.

Purgatorium esse probatur ex Scripturis Testamenti veleris.

Primum igitur purgatorium esse, quinque generibus argumentorum probabimus. Afferemus enim primo, Scripturas Testamenti veleris. Secundo , Scripturos Testamenti novi. Tertio, concilia. Quarto, Patres. Quinio, rationes, el tum demum solvemus argumenta. Primus locus habetur 2. Machab. cap. 12. ubi posleaquam Scriptura narravit, Judam .llucliabacum misisse in Hierusalem 12,000. drachmarum argenti in sacrillcia pro mortuis expendenda, subjungit : *Sancta ergo et salubris csl cogitatio pro defundis exorare, ut a peccatis solvantur.*

Hinc enim sequitur. Primo:Posse mortuos post hanc vilam a peccatis solvi , el proinde esse purgatorium. Secundo: Sacrillcia.el orationes vivorum prodesse defunctis. Tertio: Aon expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias , ul Lulherus dicil; Nam isti pro quibus orari jussit, mortui erant morte violenta, cl pro religione , tamen credebat Judas adhuc illos non plene esse purgatos. Quarto : Posse hominem sancte el pie mori , el tamen habere debitum aliquod solvendum , vel propter venialia peccata non remissa in vita, vel propter satisfactionem pro mortalibus remissis non plene expletam: Nam Scriptura hoc loco dicil eos, pt inorum peccatis jussil orari Judas , cum pietate Hrmitionem accepisse. Quinio: Hoc esse de fide.

Ad hunc locum respondent adversarii. Primo , libnnn hunc non esse canonicum,cum auctor ipse in line libri veniam petal, si qua in re erraverit : *Ergo,* **inquil, Ilrenlius,** *demus illi veniam quod erraverit, cum suffragia pro defunctis laudavit.*

Secundo, quia saltem haec pars non potesl esse canonica (sancte et *pie de resurrectione cogitans, nisi enini eos qui ceciderant resurrecturos speraret. superfluum videretur* **, cl** *vanum pro defunctis orare* **) conlincl enim exploratum errorem quod nimirum animae cum corporibus moriantur el resurgant, alioqui non esset superilmnn cl vanum orare pro mortuis, etiamsi non resurgerent. Addit Ochinus, cx hac ipsa particula lolii posse purgatorium: Nam si purgatorium esset. etiamsi resurrectio mortuorum non esset, non lamen fuisset vanum oriire pro morluis , quia profuisset illis oratio ad liberationem a poenis purgatorii.**

Tertio, quia illa conclusio : *Sancta ergo et salubris csl cogitatio etc.* **non videlur historico convenire, cl forte erat annotatio aliqua marginalis, el inde in textum violenter intruse est.**

Quarto, quia non sil mentio in hac Scriptura purgatorii, sed solum resurrectionis; dicitur enim Judas jussisse orare pro morluis sancte cl pie de resurrectione cogitans.

Quinio, quin sacrificia, el orationes jubentur fieri a Juda Machabaeo pro illis, quos constabat in peccato mortali decessisse: nam ibidem habemus reperia fuisse sub tunicis omnium illorum occisorum quaedam de donariis idolorum, quae illi rapuerant conlra expressam prohibitionem Deuleronom. 7. *Invenerunt,* **inquil.** *sub tunicis interfectorum de donariis idolorum , quae apud Jamviam fuerunt, a quibus lex prohibet Judaeos.* **Omnibus ergo manifestum facium csl, ob hanc caussam eos corruisse, ergo vel superstiosum fuit facium hoc JuJae, vel non orarunt ul animas illas juvarent, sed solum ul scipsos consolarentur.**

Sexio, quia non scquilur: oratum el sacrificatum est pro morluis, ergo crani in purgaloriomam potuerunt, pro quibus orabatur, esse in inferno , el potuerunt qui orabant, orare el sacrificare, ul pium erga cos affectum, cl memoriam ostenderent cl scipsos consolarentur.

Septimo, quia Scriptura ista non profert legem aliquam, aut decretum, sed solum unius hominis exemplum, non tenemur aulem imitari, immo ncc possumus omnia exempla Scripturarum. Neque obstat quod laudatur hoc loco exemplum Judae : nam in eodem libro laudatur exemplum Raziae , qui se occidit, 2. Machab. I I.

Ad primum dico. lib. Machabaeorum non esse canonicum apud Judaeos, sed apud Christianos esse, siquidem Ecclesia universa legit hunc librum in missa, el legebat jam olim , ul palel ex epislola Petri Cluniaccnsis conlra Pelrobrushnos, cl lamen prohibitum fuerat in concilio III. carlhag. cap. 47. ne ullus liber legeretur in Ecclesia sub nomine divinorum librorum,nisi canonicus esset. Praeterea eum numerat cum divinis hbns. ex conciliis carthagincns. III. canon. 47, ex pontificibus. Innocentius I. in epist. ad Exupcrium , cap. ull. cx Patribus, August, lih. 18. de Civ. Dei cap. 3G. ubi sic ail : *Libros Machabaeorum non Judaei . sed Ecclesia pro canonicis habet.*

Ex quibus testimoniis refellitur mendacium impudenlissimum Oohini. qui in dialogo da purgalorio sic ail : *Quod apocryphi sint. ex laodicensi el africana synodo manifestum est, immo ex omnibus sacris docloribus qui sacrorum librorum catalogum percensenles.de Machabaeicis nullam mentionem faciunt.* **Haec ille.Qui quam aperte mentiatur. facile cognoscet, qui legent carlhogiu. concilium III.quod Ochinus Africanum vocat, cl praeterea Innm-enl um loco citato, Augustin, hb. 2. de doctrina chrisliana cap. 8. Gelasium in decreto de libris canonicis,quod edidit in concilio 7O.episcoporum. Isidorum lib. 6. etymologiarum , cup. 1. aliosque Patres a nobis citatos lib. l.de Verbo Dei, cap. IS.**

Bcspondet Petrus Martyr in cap 3. 1. Corinth, ab Augustino, el Ecclesia ipsa hunc librum receptum in canonem, non eorum librorum, qui valent ad confirmanda dogmata . sed eorum qui valent ad morum aedificationem, cl probat: quia August, lib. 2. contra cpisl. Gaudcnlii, cap. 23. dicil hunc librum non esse paris auctoritatis cum loge, prophetis cl psalmis, sed lamen utilem esse si sobrie legatur. Item quia Cyprianus in expositione symboli dicil, hos libros non valere ad probanda dogmata.

Al perfide agit pseudomarlyr: nam tugust. adeo putabant hunc librum valere nd confirmanda dogmata, ul lib. 1. de cura pro morluis . cap. 1. ex

nolo hoc libro argumenta petat ad probandum orandum esse pro morluis, et hoc esse dogma fidei idem August, docet, cum in lib. de haeres, cap. 53. ponit Acrium in numero haereticorum , quia negarent orationes pro defunctis.hi 2. autem lib. contra Gaudentium, cap. 23. non dicit eos libros non esse pares psalmis , legi et prophetis in Ecclesia, sed apud Judaeos : *El hanc quidem Scripturam.* inquit, *quae appellatur Machabaeorum, non habent Judaei sicut legem et prophetas et psalmos, sed recepta est ab Ecclesia non inutiliter, si sobrie legatur, vel audiatur.* Ex quo apparet insignis fraus Martyris. Quod autem Augustin. dicit, debere sobrie legi , non ideo dicitur, quia sint in hoc libro aliqui errores , sed propter exempla eorum, qui se occiderunt, qui in hoc libro narrantur, et imitanda non sunt; quomodo etiam Genesis sobrie legenda est, nc putemus imitandum factum Judae patriarchae , qui incestum perpetravit.

Deceptus est autem idem Martyr, cum Cyprianum pro Rufllno adduxit; illa enim symboli explicatio, Rudini est, non Cypriani, ut palet ex praefatione. ubi auctor indicat, se esse aquilejensem , cl Aquilejae baplizalum cl educatum , et ibidem meminit Pbolini haeretici , qui centum annis Cypriano posterior fuit ; et ubi libros sacros enumerat, ibidem meminit Donati, Manichaei, Arii.Eunomii, aliorumque haereticorum, qui post Cypriani obitum exorti sunt. Neque mirum esse debet , si Rudinus hos libros non esse canonicos putavit : Nam libri Machabacorum sunt ex eorum numero , dc quibus aliquando etiam inter catholicos dubitatum est, et postea tamen ab universa Ecclesia , tamquam vere canonici, recepti sunt.

Ad probationem dico: Auctorem non petere veniam errorum,sed eloquulionis, quomodo etiam b. Paulus excusat sermonis sui imperitiam.

Ad secundum dico: Ideo videri ineptam sententiam hujus libri,quia non observatur apud Judaeos olini fuisse usitatissimum,habere pro eadem quaestione illam de resurrectione et illam de animorum immortalitate, cl si revera distinctae sunt. Nam apud Judaeos, qui negabant unum, negabant alterum, ut Sadducaci; cl qui unum fatebantur, fatebantur alterum, ut Pharisaei, ut palet Actor. 23. Nec immerito; nam cum anima rationalis sil vera forma corporis, cl proinde vera pars hominis, non est verisimile. Deum voluisse animam perpetuo vivere sine corpore. Hinc Dominus Mallh. 22.probaturus Sadducaeis resurrectionem . utitur illo testimonio Scripturae: *Ego sum Deus Abraham . Deus Isaac, Deus Jacob.* cl subjungit *: Aon est Deus mortuorum, sed viventium* , ex quibus inferre intendit, ergo mortui resurgunt.

At hoc argumentum nihil concludit. nisi pracsupponalur, quaestionem de immortalitate animorum. eide resurrectione corporum accipi pro una cl eadem: posset enim alioquin negari consequentia. >am Deus erit Deus viventium, etiam si mortui non repurgant, quandoquidem animi ipsi vivunt. Pari ratione apostolus cum ait 1. Corinth. 15.*Quid mihi prodi**!, si mortui non resurgunt ? comedamus cl bibamus , cras enim moriemur:* nisi praesupponat animas esse mortales , si corpora non resurgunt, nihil concludit. Nam si animus est immortalis, etiamsi corpora non resurgant ; multum proderil jejunare et bene vivere, quia proderit ad gloriam animae acquirendam. Scriptura ergo libri Machabaeorum loquitur omnino eodem modo, quo hic b. Paulus, ct idem pracsupponil. Vult enim dicere; Si mortui non resurgunt, inde sequi. animas esse mortales, et proinde superfluum cl vanum orare pro mortuis , nisi sperelur resurrectio.

Ad lerlium dico: In textu graeco non haberi particulam: Ergo, sic enim legimus: Ειτ' έμβλϊϊον τοί μετ' έυσεβείαν κοιμωμενοι κάλλι ον άποκείμενίν χαρι η^ιον, όσία καί ευσεβή ή επίνοια, όΟεν περιτών τεΟνηκοτων ~ν> εξιλασμόν έποιήσατο, τη αμαρτία άπολυΟήναι, hoc esi: *Deinde considerans, iis, qui cum pietate obdormierant optimam repositam gratiam . quae sancta et pia consideratio fuit, ideo pro morluis expiationem fecit, ut a peccato solverentur.* Tamen sensus esi omnino idem. Nec polest rejici latina lectio , quin rejicialnr etiam graeca. Neque est insolitum historicis, aliquid interdum colligere ex rebus gestis, quod ad imitationem, cl bonos mores pertineat.

Ad quarlum dico:Non esse ncccsse fieri mentionem expressam purgatorii, cum salis aperle colligatur ex iis, quae hic habentur. Non enim dc nomine, sed dc re ipsa contendimus. Neque vero cum dicitur Judas jussissc orare pro morluis, bene et religiose de resurrectione cogitans , sensus esl.jussisse eum orare pro morluis,ut resurgerent, sed est sensus, Judam, cum religiose cogitaret resurrectionem fulurom, et proinde animas esse immortales, cl formidaret ne animae interfectorum militum suorum, propicr peccatum aliquod , in alio saeculo punirentur, jussissc pro cis orari et sacrificari, ut a peccatis solverentur, ulin fine capitis exprimitur.

Ad quintum dico: Peccatum illorum aut fuisse veniale, quia forie ignorabant legis prohibitionem, et non acceperunt ex donariis illis in honorem idolorum, sed solum ditescendi cupiditate , quae venialis esse potest; aut certe si mortale fuit,in mortis articulo milites illos doluisse dc peccato , et quoad culpam remissum iliis fuisse , juxta illud psalm. 77. *Cum occideret cos , quaerebant eum et revertebantur ;* aut saltem Judam Machabacum ita existimasse, alioqui non diceret Scriptura,eum considerasse cos, qui cum pietate obdormierant, optimam habere repositam gratiam. Adde ultimo , saltem incertum fuisse statum illorum , cl propterca licuisse pro cis orare , etiamsi damnati fuissent.

Ad sextum dico: Nostram consequentiam non esse istam, orarunt pro illis , ergo erani in purgatorio; sed, orarunt pro quibusdam defunctis, ergo existimarunt posse fieri, ut illi essent in purgatorio; vel istam, laudatur in Scriptura oratio pro defunctorum peccatis,ergo purgatorium est in alia vita: Nam alioquin frustra orarelur, cl Scriptura erraret laudando ejusmodi orationem. Quod autem hoc loco laudetur oralio pro expiatione peccatorum, et non pro humano affectu ostendendo.palet.

turn ex eo, quod occasio hujus orationis fuit peccatum illorum mortuorum delectum ob donaria inventa sub vestibus eorum, ut historia dicit, Ium ex eo,quod expresse dicilur Judas misisse I2.OOO. drachmas offerri sacrificium pro peccatis mortuorum, et infra, ut a peccatis solvantur.

Adde, quod si nullum esset purgatorium . liceret quidem flere ad humanum affectum ostendendum', at orare non item. Quorsum enim oratio pro illis, qui aut non egent, aut juvari non possunt?

Ad septimum dico, argumentum non sumi ab exemplo unius hominis, sed parlim ab antiquo et solcmni ritu Ecclesiae Testamenti veteris : parlim a testimonio infallibili scriptoris sacri. Quod enim hic fucrii solemnis ritus Ecclesiae, palet, cum hoc loco dicilur: *Omnes qui cum Juda erani ad preces conversos,* et deinde: *Collatione facia,* idest . singulis conferentibus aliquid,collectam esse mullam pecuniam, cl missam a.Inda, nomine omnium ia Hierusalem, ad sacrificia pro morluis ; et hoc quidem magnum esi argumentum: sed majus esi, ad fidem catholicam faciens. quo<l sumitur a verbis Scripturae sacrae laudantis orationem pro peccalis mortuorum tamquam sanciam, piam cl religiosam. Neque valet instantia de laude Raziae.qui se occidit: Nam . ut Augustinus ostendit lib. 2. contra cpisl. Gaudenlii, cap. 23. Razias laudatur, quod fortiter cl viriliter egerit, non quod pie et sancte, vel, si volunt probari hoc facium ab auctore hujus libri . potius dicendum est. habuisse llaziam peculiarem inspirationem, cl praeceptum Dei, ut hoc faceret sicut habuit Sampson, teste Augustino lib. I. de Civ.Dei cap.21. quam dicendum esset,hunc auctorem potuisse errare.Praeter hunc locum sunt alia quaedam, quae solum probabiliter suadent, et quibus tamen sancti Patres usi sunt. Igitur ea quoque hic breviter adnolabimus.

Secundus locus est Tobiae 4. *Panem tuum et vinum super sepulturam justi constitue, et noli ex eo manducare,elbibere cum peccaloribus.*Illujus loci non potest esse alius sensus,quam is.quem communiter expositores tradunt, videlicet: Instrue convivium, et voca fideles pauperes, ut ipsi post acceptam eleemosynam orent pro anima defuncti. Hinc enim nata est illa consuetudo , quae cl olim in Ecclesia fuit. et nunc etiam est. ut affines defuncti convivium faciant, et mittant etiam cibum cl polum pauperibus cl religiosis , ut orent pro anima defuncti. Chrysoslomus hom. 32. in Mallh. *Cur,* inquit, *post mortem tuorum pauperes convocas ? Cur presbyteros, ut pro eis velint orare. obsecras?* Neque valet quidquam commentum Munsteri, qui interpretatur nomine sepulchri.ora pauperum justorum, quia scriptum est ps. 5. *Sepulchrum patens est guttur eorum ,* ut sensus sil ; Pone panem tuum in orc justorum,ul non moriantur fame. Haec enim falsa expositio est. Primo, quia nusquam Scriptura vocat sepulchrum os justi, sed solum os peccatoris,unde exhalant factures viliorum. Secundo , quia Tobias in eodem capite multis verbis commendaverat pauperes vivos, et deinde transiit ad commendationem mortuorum , ul in lilcra patet.

Tertius locus esi 1. Hcg. ull. ubi legimus, quod habitatores Jabes Galoud audita morte Saul jejunaverunl septem dies. Et 2. Hog. I. David flevit et jejunavit pro Saule cl Jonalha cl aliis occisis, quod idem fecit pro Abner, 2. Regum 3. Quamvis enim haec videbantur fieri in signum doloris et tristitiae. tamen credibile est. praecipue facta esse ad juvandas animas defunctorum, ul Reda exponit in line commentarii in lib. I. Reg. id quod ex duobus colligimus. Primo, ex eo , quod irrationabile fuisset in signum doloris septem dies jejunare. Secundo, ex eô, quod David 2. Reg. 12. jejunavit cl oravit pro filio suo infantulo, dum aegrotaret ; postea vero (piando audivit cum esse mortuum, non amplius jejunavit. quo facto suo ostendit. se jejunare solitum, ul aliquid a Deo impetraret; ideo enim pro morte pueri non jejunavit, quia sciebat . non esse puerum ad vitam rediturum, cl praeterea cum suffragiis non egere , quo etiam spectat illa sollicitudo patriarcharum, qui cupierunt in terra promissionis sepeliri, Genes. 17. et 50 nimirum ul essent participes precum cl sacrificiorum, quae ibi offerebantur.

Quarius locus est psal. 37. *Domine, ne in furore tuo arguas me.neque in ira tua corripias me.* Etsi enim haec verba varie exponi possint, tamen b. Augustinus ita exponit.ul in furore argui a Deo, sil in aeternum damnari: in ira corripi, sil puniri severe post hanc vitam, ad correptionem tamen cl emendationem. Unde subdit : *In haevita.* inquit, *purges me, talem me reddas, cuijam emendatorio igne non opus sit etc.* Eodem modo exponit Reda, Haymo, Dionysius Carlhusianus cl alii.

Quinius locus est psal. G5. *Transivimus per ignem et aquam . et eduxisti nos in refrigerium.* Ilie etiam locus potest habere varios sensus,tamen Origcnes hom. 25. in Num. et b. Ambrosius in psalm. 3(>. cl serm. 3. in psalm. 118. exponit per aquam, baptismum: per ignem, purgalorium: *Hic,* inquit, *per aquam, illic per ignem : per aquam ut abluantur peccata : per ignem ut exurantur.*

Sextus locus est Isai, *i.Purgabit Dominus sordes /iliorum et filiarum Sion . et sanguinem emundabit de medio eorum spiritu judicii cl spiritu combustionis.* Hunc locum exponit dc poena purgatorii b. Augustinus lib. 20 de Civit. Dei cap. 25.

Septimus locus est Isai.9. *Succensa est quasi ignis impietas, et spinas devorabit:* Rasilius in hunc locum dicit, per confessionem peccatum erclieri, ut igne purgatorio post banc vitam absumi possit; et ex hoc loco probat.

Octavus locus est .Micliaeae 7. 'Ve *laeteris, inimica mea: nam si cecidi, resurgam: cum sedero in tenebris, iram Domini portabo, donec caussam meam judicet. Adducet me in lucem; videbo justitiam ejus.* Hunc locum afferri solitum pro purgatorio, doccl Hieronymus in cap. ull. Isai. et Glossa ordinaria exponit; Iram Domini portabo hic vel in purgatorio.

Nonus locus est Zuch. 9. *Tu autem in sanguine Testamenti tui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Etsi enim hunc locum adducunt passim pro liberatione Patrum ex limbo, lumen melius convenit liberationi animarum ex pur-

galorio, quas Chrislus cduxil, cum eo descendit post mortem suam. Primo, quia isti rectius dicuntur vincli. Secundo, quia in purgatorio non csl aqna consolationis,quae est in limbo: ul patet Luc. 16. de Lazaro: *Ilie vero consolatur.* Unde Augustinus epistol. 99. ad Evodium , cl lib. 42. in Genes. cap. 33. contendit. Christum, cum descendit ad inferos, non solum Patres invisisse, sed cliam cos, qui cruciabantur in inferno, idesl, in purgatorio, el mullos eorum inde liberasse.

Decimus locus csl Malacli. 3. *Ipse sedebit quasi ignis constans, et purgabit filios Levi, el colabit cos* elc.Hunc lucum exponunt dcpoena purgatoria Origenes hom. 6. in Exod. s. Ambrosius in psalm. 36. b. Augustinus lib. 20. dc Civ. Dei cap. 25. cl b. Hieronymus in hunc locum, cl quamquam poena illa purgatoria non csl ea, de qua nunc agimus: Nam illa purgabit viventes, nos aulem agimus de poena mortuorum; lamen inde recte infertur purgatorium. Nam ideo tunc praecedet tribulatio gravissima. et postea cliam ignis descendet, el purgabit celerrime omnes reliquias peccatorum in hominibus justis, quia, ut Irenaeus cliam notai in fine lib. tunc repente Ecclesia , quae est in terris, assumenda erit ad sponsum , ncc eril tempus purgationis ulterius, ul nunc est post mortem ante judicium.

CAPUT IV.

Purgatorium esse probatur ex Testamento novo.

Primus locus csl Mallh. 12. ubi dicil Dominus , esse quoddam peccatum, quod non remittitur neque in hoc saeculo , neque in futuro. Hinc enim colligunt sancti Patres, quaedam peccata remitti in luturo saeculo per orationes el suffragia Ecclesiae: ita b. August, lib. 21. de Civil. Dei cap.24. cl lib. G. in Julianum cap. 5. b. Gregorius lib. *i.* dialogorum cap. 39. b. Beda in cap. 3. Marc. b. Bernardus hom. GG. in Cani, qui hoc solo testimonio contentus fuit contra hanc haeresim. Item Petrus Cluniaccnsis in epistola contra Petrobrusianos.Habanus lib. 2. dc Instituit, cleric, cap. 4 ».et omnes glossae, ul ordinaria, inlerlinearis etc.

At contra hunc locum objicit primo,Pelrus Marlyr. haec dici per exaggerationem. Bespondco : lioc modo poterimus cliam tollere infernum, el dicere esse exaggerationem , cum dicilur : *Ite in ignem aeternum.* Praelerea exaggeratio non debet esse inepta, qualis csl, cum ili parlilio, cl uni membro nihil respondet.

Secundo : Dicunl aliqui esse comminationem. Respondeo eodem modo.

Tertio : Objiciunt alii, Christus comparat peccatum in Spiritum sanctum cum gravissimis peccatis mortalibus, cmn blasphemia in Patrem cl in Filium; ergo si vellet dicere . aliqua peccata posse rcmilti in alio sacculo, inlelligerel maxime dc iis , quibuscum comparabat lunc peccatum in Spiritum sanctum ; al hoc csl falsum, quia sola venialia dimittuntur. per nos.in alio saeculo etc. Respondeo: Christus loquitur de perfecta remissione, quae complectitur remissionem culpae elpoenae, quomodo peccata gravissima remittuntur cliam in alio sacculo, quia ibi completur eorum remissio.

Quarto,inquiunt; Christus videretur significare, graviora peccata remitti in futuro saeculo, in hoa autem solum leviora, si aliqua ibi remitti vellet, alioqui non diceret : Neque in hoc socculo, neque in futuro, sed c contrario dixisset: Non dimittetur, neque in futuro, neque iu hoc;ul oratio crescat. Respondeo : Orationem crescere, quia in futuro maius spatium csl diluendi peccata , quam hic : cl praelerea praeponitur hoc saeculum . quia hic inchoatur, ibi perficitur remissio delictorum.

Quinio, objicit Calvinus: Dominus loquilur dc remissione culpae,ergo male allegatis hunc locum pro remissione poenae purgatorii. Respondeo: In purgatorio remitti cliam culpas saltem veniales ; praelerea falsum est. Impii Christum de sola culpa. Hic enim csl sensus ; Peccatum in Spiritum sanctum non rcmillilur in hoc sacculo, nec in futuro, neque quantum ad culpam, neque quantum ad poenam,cum alia peccata vel remittantur in hoc saeculo, quoad culpam, el iu alio interdum quoad poenam, ul mortalia; vel el hic cl ibi quoad culpam, el quoad poenam, ul venialia.

Sexto, inquil Calvinus: In hoc sacculo cl in futuro, vult dicere: In hoc judicio et in novissimo non remittetur, cl sic nulla sil mentio purgatorii. Al conira. nam qui erunt illi, quibus hic non csl remissum, ct in judicio rcmillelur; nonne illi,qui aul venialium purgatione indigebunt, aul solius poenae debitores erunt ? Qui enim hinc cum injustitia decedunt, certe in judicio non absolventur.

Seplimo, objicit Petrus Marlyr: quia cx negatione non sequitur affirmatio in bona «lialcclica : non licel inferre, peccatum in Spiritum sanctum non rcmillilur in futuro sacculo, ergo quaedam alia peccata in eo rcmilti possunl, sicut non bene sequitur, rex Philippus non est rex Venetorum, ergo aliquis alius csl rex Venetorum. El confirmat Ochinus ; Nam potuit Chrislus dicere : Hoc peccatum non remittetur in hoc sacculo, neque in inferno: ct lamen non colligeremus inde, quaedam pcccala rcmilti in inferno.

Respondeo: Non sequi secundum regulas dialecticorum, id quod inferimus ex verbis Domini, sed tamen sequi secundum regulam prudentiae , quia alioqui faceremus Dominum ineptissime loquulum. Inepte enim diceret: Hoc peccatum non remittetur, neque in hoc sacculo, neque in futuro, si in fultiro nullum rcmillilur: sicut inepte loqueretur qui dicerekltex Philippus non absolvet te neque in aula Hispaniae, neque in anla Franciae. Non autem loqueretur inepte, si diceret, neque in aula Hispaniae, neque in aula Brabanline.Undc Joan. 19.cum dixisset Chrislus: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Intulit Pilatus : *Ergo rex es tu;* nec respondit Chrislus, non bene sequi ex negativo affirmativum, sed approbavit. Neque valet similitudo illata ab Ochino : nam Chrislus non potuit dicet e: Neque in hoc saeculo, neque in Inferno , nisi inc-

pic loqui voluisset,Ium quia saeculum tempus est, infernus vero locus; proinde , non opponuntur , sicut saeculum praesens et futurum: tum eliam . quia in inferno constat nullam fleri remissionem.

Octavo, objiciunt illud: *Neque in hoc saeculo, neque in* futuro,idem significare,quod numquam, sive in aeternum, ul exposuit Marcus, qui cap. 3. ila ait: *Non habet remissionem in aeternum.* El sicut Petrus ail Joan. 13. *Non lavabis mihi pedes* in *aeternum.*

Respondeo: Non debere exponi Matthaeum per Marcum, sed polius Marcum per Matthaeum, cum Matthaeus pluribus verbis utatur, el constet Matthaeum copiosius scripsisse, cl Marcum fecisse quasi compendium ex evangelio Matthaei. Neque ita accepit Marcus vocem, In aeternum , sicut Petrus apud Joanncm. Nam inepte dixisset Petrus : non lavabis mihi pedes, neque in hoc sacculo , neque in futuro.cum in futuro non laventur pedes. Non aulem inepte dixit Dominus apud Matthaeum: *Non remittetur neque in hoc saeculo , neque in futuro.* Itaque Petrus apud Joanncm accepit vocem: *In aeternum,* improprie pro solo tempore hujus vitae, Marcus aulem proprie pro loto spatio hujus sacculi el futuri. Praelerea aul Chrislus dixit, ul habet Matthaeus, vel ul habet Marcus, vel utroque modo, si primum vel lerlium , habeo intentum: si secundum,quamquam hoc non csl probabile, lunc Matthaeus, duce Spiritu sancio, exposuit verba Christi, cl nisi inepte exposuerit, indicavit , in alio sacculo dimitti aliqua peccata.

Nono, dicunl esse phrasim hebraicam. Respondeo, falsum esse, phrasis quidem hcbraica est illa Petri : *In aeternum-,* dicunl enim passim llaebraci C?Ty'? etiam dc rebus temporalibus: *At neque in hoc saeculo, neque in futuro ,* non csl propria phrasis Hebraeorum. Neque Marcus phrasi hebraica utitur, sed proprie loquitur.

CAPUT V.

Secundus locus 1.Corinth.3. ubi apostolus dicit: *Ipse autem salvus eril,sic tamen quasi per ignem.* Nota in primis, locum istum apostoli i.Cor. 3.esse unum cx difficillimis cl utilissimis totius Scripturae: Nam cx eo statuunt catholici duo ecclesiastica dogmata , purgatorium, cl venialia peccata contra lincrclicos cl haereticorum fautores, qualis in primis fuit Erasmus, qui annotatione in hunc locum conatur ostendere, ncc purgatorium, ncc peccata venialia cx hoc loco statui posse.

Quod sit difficillimus,leslalur Augustinus lib.de fide el operibus cap. 15. *Diligenter,* inquil, *oportet attendere, quomodo accipienda sil apostoli Pauli illa sententia plane ad intelligendum difficilis, ubi ait: Si quis aulem superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum etc.* El infra: *In his deputanda csl quae Petrus dicil , esse in Scripturis ejus quaedam difficilia intellectu, quae non debent homines pervertere ad proprium suum interitum.* El cap. \/\.*Pateor,* inquil. *me malle audire inlelligcntiores atque doctiores.* Idem repetii q. 1. ad Dulcilium.

Nos igitur, ul locum istum diligenter cxplicemus, exponemus primum metaphoram, qua apostolus usus esi: deinde proponemus cl solvemus difllcullales. quae circa hunc locum occurrunt. Quantum ad primum, haec sunl apostoli verba: *Secundum gratiam Dei, quae data csl mihi , ul sapiens architectus fundamentum posui. Alius autem superaedificat. unusquisque autem videat quomodo superaedificet ; fundamentum enim aliud nemo polesl ponere, praeter id, quod positum est, quod est Chrislus Jesus. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, foenum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur,el uniuscujusque opus quale sil ignis probabit. Si cujus opus arserit detrimentum patietur, ipse aulem salvus eril, sic tamen quasi per ignem.*

Utitur aulem apostolus in hac scnlenlia similitudine duorum architectorum, (piorum unus super fundamentum lapidem cl solidum erigit domum ex pretiosa materia cl quae ignem non timet , qualia sunl aurum el argentum . lapides prcliosi, ul iaspis, porpbirelicus,parius lapis.Nam cx auro cl argento fiunt laminae cl columnae, ut de templo Salomonis legimus ; ex lapide pario cl porphirelico eliam integri parietes erigi possunl. Alter vero super simile fundamentum , idesl, lapideum el solidum, erigit domum more pauperum rusticorum cx asseribus el stipitibus, camquc legii focno cl stipulis.

Hac posita similitudine.Ungamus ulrique domui adhiberi ignem, videbimus priorem nihil penitus laedi, el si architectus intus fortasse sil, similiter nihil pali. Al posteriorum domum videbimus continuo ignem concipere cl brevi tempore lolam consumi, cl si architectus intus sil el velit salvus egredi, videbimus cum exire non posse , nisi per ignem. In quo transitu non quidem morietur, sed lamen barba cl capilli non egredientur iucolumcs, nisi fortasse liat miraculum trium puerorum, qui in fornace babylonica non comburebantur, flaec csl similitudo, qua b. Paulus ulilur. cum ait: *Ipse aulem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.*

Quantum ad sccundunuQuinquc sunl ddlicultates hujus loci. Prima: Quid intelligatur per aedificantes. Secunda: Quid intelligatur per aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna . focnum el stipulas. Tertia: Quid intelligatur per diem Domiui. Quarta : Quid intelligatur per ignem , qui in dic Domini uniuscujusque opus probabit. Quinla:Quid intelligatur per ignem, dc quo dicitur: Ipse autem salvus eril, sic lamen quasi per ignem. Ilis explicatis, scnlenlia eril perspicua.

Prima igilur difficultas est. Qui sint architecti, qui superaedificant. B. Augustinus lib. de tide el operibus cap. 16. et in Enchir. cap. 68, el alibi , censet omnes Christianos dici hic ab apostolo architectos, el omnes superaedificare super fidei fundamentum, vel opera bona, vel mala.Idem milii docere videntur, Chrysoslomus, Thcodoretus , Theophilaclus el Oecumcnius in hunc locum.

Alii permulti docent: Architectos hic ab apostolo non vocari, nisi doclores cl praedicatores evan-

gelil; Ha Ambrosius cl Sedulius in hunc locum. Idem insinu.il Hieronymus lib. 2.in Jovinian.Idem recipiunt b. Anselmus cl b. Thomas in hunc Iorum, etiamsi priorem sententiam non rejiciant Idem mulli reccntiores, ut Dionysius Corlhusianus. Lyranus , Cajelanus cl alii in hunc locum.

liraque expositio est bona, ct ex uiraque deducitur assertio purgatorii cl peccatorum venialium, tamen magis lileralis est posterior, id quod palet manifeste ex verbis praecedentibus cl sequentibus ejus capitis; dixerat enim antea. *Ego plantavi, Apollo rigavit.*Deinde in eodem sensu slalim subjungit.· *Ego ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superaedificat.* Et ibidem : *Qui plantat et qui rigat unum sunl.Enusquisquc autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem: Dei enim sumus adjutores , Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.* Ubi apertissime comparat se cl alios praedicatores evangehi agricolis cl architectis; populos autem qui docentur, comparai agris cl aedificiis. Horn in verbis sequentibus iterum loquilurdedocioribus,cum ait: *Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiai, ut sil sapiens.* Et rursum: *Nemo itaque glorictur in hominibus; omnia enim vestra sunt , sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas,* idest, nolite gloriari in doctoribus cl praedicatoribus vestris cl dicere: *Ego sum Pauli, ego vero Apollo.* Nam omnes sunt unum, clpro vobis omnes laborant. Itaque sicut dixerat, se plantasse , cl Apollinem, rigasse, ila nunc dicil : Ego fundamcnlum posui praedicans Christi fideimahi autem superaedificant doccnlcs ea, quae ad vitam el mores pertinent, cl eliam explicantes latius fidei nostrae mysteria. Et in hac prima quaeslione conveniunt nobiscum Calvinus cl Petrus Martyr atque Ochlnus.

Allera difficultas est paulo gravior; sunt enim sex sententiae.Quidam nomine fundamenti inlelligunl fidem veram, sed informem. Nomine auri , argenti,lapidum pretiosorum, opera bona. Nomine ligni, focni, stipulae,peccata morlalia:ita Chrysoslomus in hunc locum , quem sequitor 'fheophylaclus.

At hoc defendi non potest. Primo: Quia,ut Gregorius dicil lib. 4. dialog, cap. 39. peccata mortalia potius compararentur ferro et plumbo.Secundo: Quia sequeretur, veram esse haeresim Origenis, quod omnes salvarentur, quia apostolus dicil: Salvus erit quasi per ignem.

llcspondenl Graeci: Salvus erit, idest, nunquam penitus consumetur, sed quasi per ignem, quia seniper ardebit. Haec solutio in primis est dura et coacla;dcinde est contra omnem usum loquendi Scripturarum. Numquam enfin in Scripturis accipitur nomen salutis in malam partem, sed semper in bonam, ut in concilio llorcntino ante sessionem primam Latini ostenderunt. Praeterea illud *(Per)* significat transitum, non mansionem. Non dicil aposlolus: *Salvus erit, sic tamen quasi in igne ; >cd salvus erit quasi per ignem:* idest, ad similitudinem ejus, qui evadit mortem transiens per ignem. Denique ex communi consensu doctorum. Natu summa consensione volunt alii omnes tam Graeci, quam Latini hunc lorum inlclligi de venialibus peccatis,quorum sententias in quinta difficultate proferemus.Neque vero hinc putet aliquis Ctirysoslomum negasse purgatorium , vel peccata venialia. Nam purgatorium esse saepissime doccl, sed praecipue lioin. 3. in episl. ad Philip.el boni. 69. ad populum anliochenmn. Item peccata venialia concedit boni. 24. in Matlh. in hoc voro loro aliter exposuit, nl haeresim Origenis refelleret, quae docet, poenas gehennae non esse aeternas, ut palet ex ipsa homilia.

Secunda: Sententia est, nomine fundamenti inlclligi Christum, sive fidei praedicationem; nomine auri, argenti el lapidum pretiosorum inlclligi catholicas expositiones; nomine ligni, foeni cl stipulae inlclligi haeretica dogmata. Ita videtur do· cere commentarius Ambrosii, ita etiam Hieronymus exponens illud Lsaiae. 5. *Vae qui conjungitis domum ad domum.* Atque huc propendet Calvinus, Martyr el Ocliinus,qui docent, per ligna,foenum.stipulas inlclligi humanas traditiones el commenta, quae pugnant cum verbo Dei.

Haec sententia minus defendi potest,quam praecedens. Primo: Quia haeretici non salvantur per ignem purgatorium, sed damnantur ad Ignem aeternum. Secundo:Quia haeretici non aedificant super fundamcnlum, quod est Christus, nisi nomine tenus. Omnis enim haeresis quanlumcumque de Christo magnifice loquatur,tamen non verum Christum praedicat, sed alium, quem sibi finxit. Neque ista sententia, quam refellimus , est Ambrosii vel Hieronymi. Nam commentarms Ambrosii inlelligil nomine ligni, focni cl stipulae, haereses quidem cl falsa dogmata, sed per imprudentiam prolata cl sine pertinacia: dicil enim. ejusmodi doclorcs salvos futuros per ignem purgatorium. Hieronymus vero aperte de haereticis loquitur,sed ex mente aliorum, non sua ; cum enim posuisset suam expositionem, subdit: *Quidam autem ,* inquit, *haec de haereticis inlclligunl etc.*

Tertia sententia , nomine fundamenti inlelligit fidem vivam: nomine auri, argenti cl lapidum pretiosorum intelligit opera supererogationis : nomine ligni, foeni et stipulae intelligit omissionem consiliorum, cl affectum quondam carnalem ad bona hujus mundi, licitum quidem, sed qui dolorem adfcrl, cum illa bona amittuntur. Ita b. Augustinus lib. de tide et operibus cap. 16. quae sententia vera quidem est, sed non conveniens huic loco,nisi cum illo carnali affectu intclligamus peccata saltem venialia; nam non dantur opera media in particulari. Aut ergo ille amor carnalis est bonus, aut malus: si bonus, quare ardebit more stipulae; si malus, ergo saltem admixtum habuit peccatum veniale.

Quarta sententia est eorum , qui exponunt per aurum, argentum etc. opera bona; per stipulam, foenum etc. peccata venialia: ila b. Gregorius lib. 4. dialogorum cap. 39. el alii, quae bona esi, sed alia csl melior.

Quinta csl eorum, qui inlclligunl per aurum,argentum etc. bonos auditores; per stipulas , malos auditores.Sunt enim auditores opificium doctoris. el quidem doctor salvus erit; sed ex auditoribus alii sic, alii non etc. Ita Thcodorclus et Occumo-

nius; ni refellitur rcclea Chrysoslomo; nam detrimentum tribuitur etiam architecto, cl ipse dicitur aedificare stipulam,ergo non csl sola culpa cl poena auditorum.

Sexta sententia,quam omnibus anteponimus,est, ut nomine fundamenti inlelligalur Christus, a primis praedicatoribus annuncialus , quales erani apostoli, qui fidem Christi clevangClium detulerunt ad cos populos, qui nihil unquam de Christo audierant. Hinc enim b. Paulus ait: *Ego plantavi, el ego ul sapiens archileclus fundamentum posui.* Ume etiam qui primi in aliqua regione fidem praedicant, dicuntur apostoli ejus regionis.Nomine vero auri, argenti cl lapidum pretiosorum inlelligatur doctrina utilis el salutaris aliorum praedicatorum. qui cos docent, qui jam fidem receperunt , cl docent non solum verbo.sed etiam exemplo, ita ul vere auditores suos aedificent, cl promoveant in religione el pielalc. Nomine autem ligni, focni cl stipulae inlelligalur doctrina, non quidem haeretica, vel mala, sed tamen curiosa, inutilis, supervacanea eorum praedicatorum, qui ad catholicum populum catholice concionanlur, sed absque eo fructu cl utilitate, quam Deus requirit,ila ul sicut priores cum magno merito concionanlur , ita isti non solum sine magno merito, sed etiam non sine peccatis venialibus concioncnlur.

Haec expositio maxime probatur propter Iria. Primo: Quia (ul ostendimus) nomine aedificantium inielliguntur soli doclorcs. ergo nomine operis ipsorum inlclligi debet doctrina.

Secundo: Quia valde convenit haec similitudo sic explicata ductoribus Corinthiorum. Erant enim plus aequo dediti eloquentiae cl philosophiae, quae licet ex se juveni,tamen interdum impediunt fructum concionum: quocirca b.Paulus de utroque Corinthios in hac epistola reprehendit.

Tertio : Quia hoc lotum caput optime explanatur, si quidem b. Paulus in hoc capite tres similitudines posuit. Primam, de agricolis plantantibus el r gantibus, qua solum honos doclorcs complexus est. Secundam.de aedificantibus super bonum fundamentum, qua non solum bonos , sed etiam malus doclorcs comprehendit. Tertiam, de corruptoribus templi, qua solos malos contineri voluit , el malos non quomodocumque , sed perfecte malos, ul haereticos, errores pro verilale,et vilia pro virtutibus docentes, de quibus non dicil.quod salvi erunt, quasi per ignem,sed quod disperdet illos Deus.

Tertia difficultas csl de dic Domini. Aliqui intelligunl nomine dici praesentem vitam, sive tempus tribulationis, in quo discernuntur saepe boni a malis, 1U1 b. Augustinus lib. de fide el operibus tap. 16. cl Gregorius lib. 4. dialog, cap. 39.

Haec sententia non videtur ad mentem b. Pauli. Primo:Quia graccc csl dies cum articulo,ἡ γὰρ ἡμερα, ex quo apparel certum quondam el definitum diem significari, sicut I.Timolh. 4. *Quam reddet mihi Dominus in ilia die. VA* 1. Tim. 2. *Certus sum,quia potens csl depositum meum servare in illum diem.* El paulo infra: *Del ei Dominus invenire misericordiam in illa die.*

Secundo : Quia praesens tempus non dicitur in Scripturis dies Domini, sed dies nostra, sicut contra. tempus alterius vitae dicitur dies Domini, non nostra, ul Lue. 19. *El quidem in hac die tua. quae ad pacem tibi. Imc.22.Haec est hora vestra.* Galnt. 6. *Dum tempus habemus . operemur bonum.* Psal. 7L *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.* Sophoniae 1. *Juxta est dies Domini magnus.* Jôel. 2. *Veniet dies Domini, dies tenebrarum el caliginis.*

Terlio: Tempore vitae praesentis non declaratur opus uniuscujusque quale sil. Tribulationes enim communes sunl bonis cl malis, justis cl injustis.

Quarto , quia omnes doclorcs inlclligunl hanc diem esse dicrn judicii: liccl enim Augustinus el Gregorius docuerim posse diem illam referri ad hanc vitam, lamcn in eisdem locis docent, etiam posse inlclligi de tempore futuro post hanc vitam. Verum cum dies judicii sil duplex.una dies judicii particularis, altera dies judicii universalis.quidam, ul Cajelanus cl alii, volunt, apostolum loqui de die judicii particularis. Primo: Quoniam post hanc diem, de quo apostolus loquitur . aliqui purgandi sunl per ignem: id vero fieri non potest post diem ultimi judicii.

Secundo: Quia si haec dies, de qua apostolus loquitur, esset dies ultimi judicii, sequeretur nullum sanctorum ingredi posse in coelum ante diem judicii, qui csl error damnatus in concilio florent, sess. ult. Consequentia probatur ; Nam in hac die sunl examinanda omnia aedificia, et post examen aliqui slalim coronandi, aliqui puniendi. Praeterea cum nihil inquinatum inirei in regnum coelorum, si purgatio a venialibus non fieret, nisi in die ultimi judicii, omnes qui cum venialibus hinc migrant. expeclare deberent eam diem, antequam in coelum intrare possent.

Tertio, quia graecus textus non habet, revelabitur, sed revelatur: ὁτι ἐν rzpt αποκαλύπτεται, quoniam in igne revelatur. Dies autem ultimi judicii non revelatur, ergo de dic judicii particularis loquitur, qui singulis diebus modo uni. modo alteri revelatur.Omnes tamen veteres videntur accepisse per illam diem, diem ultimi judicii, ul Theodorclus. Theophilaclus. Anselmus el alii, quorum mihi videtur verissima sententia, quamvis neutra repugnet purgatorio.

Primo: Quia ubique in Scripturis dies Domini , significat diem ultimi judicii.

Secundo : Quia dicitur in illa die , quo designatur una quaedam certa dies.quo omnium hominum opera simul probantur: At dies judicii particularis non est una, sed multiplex, neque in ea probantur omnium hominum opera.

Tertio: Quia dicil apostolus: *Dies Domini declarabit.* quasi dicat, tunc erunt omnia omnibus manifesta, ut capite sequenti dicil: Donec *veniat Dominus,qui illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium;* id autem non fiet, nisi in novissimo judicio.

Quarto: Quia sequitur, *Quia in rege revelatur.* Dicilur enim dies judicii revelari in igne, quia ultimum signum.cl munium notissimum erit conflagratio totius mundi, cl proplerca semper fere dies judicii describitur per ignem : ut psal. 96. *Ignis*

unie *ipsum praecedet.* Juel. 2. .-bile *faciem ejus ignis vorax.2.* Thcssal. 1. *In revelatione Domini nostri Jcsu Christi de coelo, cum angelis virtutis ejus in flamma ignis.* 2. Pel. 3. *Elementa, ignis ardore tabescent.* Quod si non placeat hic per ignem accipere ignem materialem, sed ipsum judicium Dei, ut alii exponunt, adhuc non potest intelligi per hanc diem, nisi dies ultimi judicii: Nam tunc sensus est. quia in igne revelatur, idest. quia illa dies erit notissima propler judicium acerrimum et maximum, quod in illa exercebitur: At dies judicii particularis non est notissima propler judicium, sed magis propicr mortem; Nam ipsum judicium particulare paucis est notum. Nec me movent argumenta in contrarium.

Ad primum dico: Post judicium novissimum non fore purgatorium, ct ideo illa verba: *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem,* non significant: salvus erit, dummodo prius transeat per ignem, sed: salvus erit, dummodo prius transierit per ignem; sivc: salvus erit, ut illi qui per ignem transierunt.

Ad secundum dico: Si hoc concluderet, sequeretur, etiamsi purgatorium non esset, neminem beatificari, vel damnari, ante diem judicii; nam Scriptura passim tribuit distributionem praemiorum et poenarum ultimo judicio; immo et examen operum, ac sententiam judicis, ut patet Malth. 25. cl alibi. Sicut ergo sententia fertur in morte uniuscujusque . et tunc incipiunt aliqui puniri, aliqui praemiari; cl Limen dicuntur haec eadem fieri in novissimo judicio, quia tunc fient coram loto mundo manifestissime, ct cum summo honore justorum cl ignominia impiorum, ita et examen fieri potest in morte uniuscujusque privalim, et iterum postea in ultimo judicio publice.

Ad tertium dico: Pro uno verbo quod hic habetur in praesenti in graeco, haberi tria in futuro, nimirum *ΦαΝ-pbv γρήοεζαι, ήμερα δηλώσει.* cl *πϋρ δίζιμάσε·.*; et valde credibile est etiam illud unum *αποκαλύπτεται* in textibus correctioribus fuisse in futuro *άποχαλύψεται*, quandoquidem noster interprés vertit revelabitur. Addo, quod frequentissime tempus praesens non ponitur ad significandam actionem certi temporis, sed consuetudinem, opinionem. professionem. aut aliquid simile, ut: *Virum non cognosco.* Lue. 1. ut ait b. Virgo, et Sadducaei dicebant: *Ilortui non surgunl.* Et Carlhusiani dicunt: Aon *vescimur carnibus.* In hac difficultate dissentimus a Calvino cl Martyre: nam illi inlclligunl Paulum de judicio particulari; sed nihil hoc facit ad quaestionem de purgatorio.

Quaria difficultas est: Quis sil ignis, qui in die Domini uniuscujusque opus probabit. Aliqui intelligunl tribulationes hujus vitae, ut Augustinus et Gregorius locis notatis, sed hoc jam rejecimus. Alii inlclligunl ignem aeternum, verum rd esse non potest, nam ille ignis non examinabit aedilicium ex auro ct argenio, immo nec aedificium ex ligno cl foeno. ut palet. Alii videntur intelligcre ignem conflagrationis mundi, qui judicium universale praecedet. Id quoque esse non polesl, quia ille ignis non comburet nisi inimicos Dei. psal. 96. 7- *gnis ante ipsum praecedet. et inflammabit in circuitu inimicos ejus.* Iste nutem, de quo apostolus loquitur, omnes tanget, etiam cos, qui aurum et argentum superaedificaverunt. Praeterea iste ignis non potest probare opera, cum sil ignis materialis. cl opera non sint nisi in mente, quia transierunt.

Alii inlclligunl de poenis purgatorii, sed neque id recte dici potest. Priina: Quia ignis purgatorii non probat opera eorum, qui aedificant aurum cl argentum. At iste ignis de quo loquimur: *Uniuscujusque opus quale sil probabit.* Secundo: Apostolus aperte distinguit iiUer opera cl operantes; et de isto igne dicit. quod comburet opera, non operantes; ait enim: *Si cujus opus manserit,* etc: *Si cujus opus arserit.* At ignis purgatorii, qui verus el realises! ignis, non potest opera comburere, quae sunt acliones transeuntes, et jam transierunt.

Denique sequeretur, omnes homines etiam sanctissimos transire per ignem purgatorii cl salvari per ignem; nam per hunc ignem, de quo loquimur. omnes transeunt. At omnes transire per ignem purgatorii cl salvari per ignem, est aperte falsum: nam apostolus hic aperio dicit solum cos, qui aedificant ligna et foenuin salvandos quasi per ignem. Ecclesia quoque perpetuo sensit sanctos martyres cl infantes post baptismum morienles. mox in coelum recipi sine ullo transitu per ignem, ut concilium fiorentinum docet, sess. ult. Idem etiam sancti Patres docent. B. Hieronymus lib. 2. in Jovin. el b. Augustinus in psalm. 37. *Si aedificarent,* inquit, *aurum, argentum, lapides pretiosos, de utroque igne securi essent, non solum dc illo aeterno, qui in aeternum cruciaturus esi impios, sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salvi erunt.*

Superesl igitur, ut dicamus hic apostolum loqui de igne severi et justi judicii Dei, qui non est ignis purgans vel affligens, sed probans ct examinans. Ita exponit Ambrosius in psalm. IIS. concione 20. super illud. Vide humilitatem meam: *Omnes nos.* inquit, *fornax probabit, ergo quia examinandi sumus, sienos agamus, ut judicio probari mereamnr divino, teneamus hic positi humilitatem, ut cum unusquisque nostrum venerit ad judicium Dei. ad illos ignes, quos transituri sumus. dicat, vide humilitatem meam etc.* Item Sedulius in hunc locum: *Examinationem judicii,* inquit, *igni volui comparare secundum consuetudinem Scripturarum;* eodem modo exponunt Dionysius Crtrlbusianus, Lyranus, Cajclanus. et alii in hunc locum.

Quod haec sententia verissima sil, probatur primo. quia non aliter potest inlclligi. quomodo ignis probet eos, qui aurum el argentum aedificaverunt.

Secundo: Quia haec expositio optime convenit xorbis apostoli, cum ait: *Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit; si cujus opus manserit, inercedem accipiet; si cujus opus arserit, detrimentum patietur.* Licet enim opera transierint ab oculis hominum, el igne materiali examinari non possint, tamen non transierunt ab oculis Dei, sed. ut dicitur Eccles, ult. *Cuncta quae fiunt adducet*

Deus in judicium, el ea examinabit, et si cujus optu *manserit,* idest, si ciijus opus judicium Dei sustinere polucrit, sicul aurum suslinel ignem , merccdcni accipicl, probabitur ct coronabitur a fleo: si cujus opus asserit , idest, si cujus opus judicium Dei non sustinuerit, sicul foenum cl stipula non sustinent ignem, detrimentum patietur , reprobabitur cl rejiciclur.

Tertio : Quia judicium Dei rectissime vocatur ignis, cum sil purissimum, celerrimum, efficacissimum el maxime penclrativum ; unde Dan. 7. *Fluvius igneus egredietur de ure ejus.* El quoniam Deus totus usi justitia, totus judicium . inde etiam in Scripturis vocatur ignis, Malach. 3. *Ipse quasi ignis conflans.* Et Hebr. 12. *Etenim Deus noslerignis consumens est.* El in hoc non dissentimus a Calvino el Martyre.

Quinta el ultima difficultas csl: Quid per ignem inlelligalur. cum ait : *Ipse autem salvus erit, sic lumen quasi per ignem.* Aliqui inlclligunl tribulationes hujus vitae. At hoc non potest convenienter dici, quia tunc etiam qui aedificant aurum el argentum, salvarentur quasi per ignem. Quocirca b. Augustinus cl Gregorius, qui sunt auctores hujus sententiae, cum in ea non acquiescerent,etiam aliam posuerunt, do qua infra dicemus. Alii inlclligunt ignem aeternum, ut Chrysoslomus clTheophylaclus, sed hoc jam refutavimus. Alii ignem conflagrationis mundi. Id quoque dici non potest, propler rationes antea positas ; et praeterea, quia sequeretur cos qui habent peccata venialia , non posse ad bealiludincm pervenire ante diem judicii; nec enim intrabit in coelum aliquid coinquinatum.

Calvinus cl Martyr,Ochinus et l.ullierus ari. 37. inlclligunl per hunc ignem judicium Dei, quod doctrinam veram approbat, falsam confutat, sicut ignis perficit aurum, consumit focnum. Dicunt autem hoc judicium fleri, dum quis convertitur . el praecipue in hora mortis, tunc enim illustrantur inulti, ol sic inlclligunl se deceptos, et jacturam fecisse doctrinae suae . el confunduntur etiam ct erubescunt, cl sic per ignem salvi fiunt. Addit Martyr se non dubitare , quin b. Bernardus, b. Francisons, b. Dominicus, ct alii Patres hoc modo salvi facti sint, quia nimirum in morte a Deo illustrati intellexerunt, cl damnaverunt errores suos de monachatu, de missa clc.

At contra: Primo : Quia istud judicium sit solum in morte, adhuc, vivente homine . vel potest fieri etiam post mortem : si potest fieri etiam post mortem, ergo post mortem fiet aliqua remissio ct purgatio peccati , saltem per illam confusionem cl poenitentiam, quod ipsi nullo modo admittunt; hoc enim esse genus quoddam purgatorii : si autem solum in ipsa morle fit hoc judicium, polo , quomodo agetur cum illis , qui superaedificarunt lignum, focnum, stipulas, ct moriuntur repente , ita ut non habuerint tempus poenitentiae ? Isti cnim non salvantur quasi per ignem , qui non habuerunt ignem istum judicii,cl refutationis suorum errorum, nec tamen possunt damnari ad gehennam, quia habuerunt Christum in fundamento, cl Paulus de omnibus talibus pronuncial, quod salventur. Nec possunt etiam salvari, nisi admittatur purgatorium,quia cum decesserint in peccatocum suis stipulis et foeno, non possunt salvari nisi per ignem.

Secundo: Ignis isle , de quo Paulus loquitur , afficiet poena proprie ct vere, praeter jacturam ipsorum operum el confusionem, quae inde oritur: ergo illud judicium confutans errores,non est ignis de quo hic agitur. Probatur antecedens primo cx illo verbo , *ipsum detrimentum patietur.* Graece ξημιωϋήσε-ζα'. mulctabilur.dabit poenas. Nihil enim est apud Graecos frequentius quam ημ.$ϋσ·?α'. Οανάτω morle mulclari ; liem cx illo . salvus *erit quasi* per *ignem,* similitudo transeuntis per ignem significat poenam ac dolorem : qui enim transiret per ignem sine ulla laesione, non diceretur transire per ignem, quasi per ignem, sed quasi per flores. ut de sancio Tiburtio legimus.

Tertio : Quia apostolus opponit hunc transitum per ignem mercedi, sicul enim dixerat : St *cujus opus manserit, mercedem accipiet,* ita nunc dicit, st *cujus opus arserit, detrimentum patietur,* et: *salvus erit quasiper ignem.* At illa merces significat aliquid praeter ipsum bonum opus, el praelcr laetitiam,quam ex se affert bonum opus. Non enim diceret, mercedem accipiet, si nihil aliud esset merces, quam id quod ex se habebat,qui aedificavit aurum etc. ergo etiam detrimentum el transitus per ignem ejus, qui superaedificavit stipulam, est aliqua poena praeler jacturam operum,el praeter confusionem, quam cx se afTert.

Quarto : Quia illud judicium confutans errores . non ndfert detrimentum, sed lucrum: nam csl illustratio quaedam mentis.ut ipsi dicunt, cl veritatis cognitio : cl sicul qui habet auricalcbum putans esse aurum, non existimat detrimentum, si quis ei auricalchum illud auferat el aurum verum donet: ita qui habebat errores in mente et per divinam illustrationem discit veritatem,non detrimentum patitur . sed lucrum acquirit. At Paulus dicit: *Detrimentum patietur,* ergo clc.

Quinio : Quia sequeretur, omnes qui salvantur, salvari quasi per ignem, contra apostoli distinctionem: nam etsi Paulus hic solum agat de peccatis, quae committuntur in docendo , tamen eadem est ratio omnium aliorum peccatorum.Sicul enim Deus judicabit doctrinam, ita etiam opera omnia. At secundum Calvinum . el l.uihcranos omnes , omnia opera nostra, quamvis justissima videantur in oculis hominum.tamen peccata sunt in oculis Dei,nec ferro possunt judicium divinum, sed argueniur eo modo plane. quO falsa doctrina, quare si ignis, de quo Paulus loquitur, est judicium Dei, omnes salvabuntur quasi per ignem. Nec valet responsio , quod justorum opera non sint arguenda, quia sunt tecta per non imputationem , impiorum autem qui non sunt per fidem justificati, arguenda sint: nam Paulus cum dicit: Salvus *erit quasi per ignem,* loquitur do justis , qui aedificarunt stipulas , retento vero fundamento . idcsl, vera fide in Christum.

Quod autem Martyr ait de beatis, Bernardo, Dominico et Francisco, impudentissimuin csl mendacium. Illi enim usque ad ultimum spiritum commcndaveiunl suis perseverantiam in inoiiastei io ,

el obcdicnliam rpinanao Ecclesiae. De s. Francisco scribit d. Bonavcniura, cap. IL vitae cjus: *Hora,* inquit.*transitus sui propinquante fecit fratres omnes existentes in loco ad se vocari, el cos consolatoriis verbis pro sua morte demulcens.paterno affectu ad divinum est hortatus amorem, de patientia et paupertate, cl sanctae romanae Ecclesiae lide servandis sermonem protraxit; el insuper adjecit: valete [ilii omnes in timore Homini, et permanete in eo semper; cl quoniam futura tcnlatio cl tribulatio appropinquat, felices qui perseverabunt in his,quae cocperunl.ego vero ad Deum propero, cujus gratiae vos omnes commendo.*Haec est palinodia scilicet,quam somniat pseudomartyr Petms.

Est igitur communis theologorum sententia, nomine ignis hoc loco inlelligi poenam aliquam purgatoriam el temporalem, ad quam post mortem adjudicantur,qui in judicio particulari inveniuntur aedificasse lignum, focnum aut stipulam. Haec expositio praeterquam quod optime cunvenil textui, salis probalur ex communi consensu Patrum. Latini omnes hoc docent. Cyprianus lib. 4. epistl. 2. ad Antonianum *: Aliud esi,* inquit, *ad veniam stare, aliud ad gloriam pervcnire:aliud missum in carcerem non exire,donec solvat novissimum quadrantem; aliud stalim fidei el virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, cl purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse.* Ilie b. Cyprianus non meminit aperte hujus loci b. Pauli, sed tamen cum nusquam in Scriptura fiat mentio ignis, ubi aperie de purgatorio agitur, nihil dubium est, quin b. Cyprianus ad hunc locum respexerit.

Ambrosius in hunc locum : *Sed cum*, inquit, *Paulus dicit (sic tamen, quasi per ignem) ostendit quidem illum salvum futurum, sed poenas ignis passurum, ut per ignem purgatus /iat salvus, elnon sicut perfidi aeterno igne in perpetuum torqueatur.* Idem habet serm. 20. in psalm. 118.

Hieronymus in 4. caput Ainos, exponens illud; Facti estis sicut torris raptus de incendio : *Juxta illud,* inquit, *quod in apostolo legimus. Ipse autem salvus erit quasi per ignem: qui ergo salvatur per ignem, quasi torris de incendio rapiatur.* Idem docuit in ultimis verbis ultimi libri super Isaiam, et lib. 2. in Jovinianum ultra medium.

Augustinus in psalm. 37. *In hac vita .* inquit, *purges me, el talem* me *reddas,cuijam emendatorio igne opus non sil.* El infra explicans locum apostoli: *Dicitur*, inquit, *salvus erit quasi per ignem, el quia dicitur, salvus cril, contemnitur dic ignis.ita plane quamvis salvi per ignem.gravior tamen est ille ignis . quam quidquid potest homo pati in hac vita.*

Gregorius lib. 4. dialogorum . cap. 3!). *Quamvis hoc* (inquit, explicans hunc locum I. Cor. 8.) de *igne tribulationis in hac vita nobis adhibitae possit intelligi.tamcn si quis hoc deigne futurae purgationis accipiat, pensandum sollicite est, quia* illum *per ignem dixit salvari, non qui super hoc, ferrum, aes, vel plumbum aedificat, id- est, peccata majora*, el *idcirco duriora, atque tunc jam insolubilia, sed lignum, focnum.stipulam. idest,peccata minuta,atque levissima,quae ignis facile consumit.* Alcuinus lib. 3. de Trinitate. Ilupertus in 3. cap. Genes, exponens illud, quod ibi dicitur de gladio flammeo et versatili. Magister in 4. disl. 21. cl cum eo b. Bonavcnlura el alii scholastici. Item b. Anselmus, llaymo, cl beatus Thomas in hunc locum. Denique Innocentius IU. in psalmum 37. cl omnes Latini rccenliores sic exponunt.

Ex Graecis habemus in primis Origcncm apertissime hoc docentem, hom. 6. in Exod. el homil. 14. in Levit, cl hom. 12. in llieremiam. Ilomil.fi. in Exod. sic ait : *Sed el illuc cum convenitur, si quis multa opera bona et parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tamquam plumbum igne resolvitur cl purgatur elc.* Praeterea Oecumenium in hunc locum, qui etiam testatur Basihum hunc locum intellexisse dc igne purgatorio; Adducit etiam b. Thomas in opusculo primo contra Graecos, Thcodorclum explicantem hunc locum his verbis : *Hunc credimus ignem purgatorium, quo purgantur animae, ul aurum in conflatorio.* Gagnejus vero eandem Thcodorcti sententiam ex Graecorum scholiis graecis verbis ilâ citat: Τοὔτο ~.0 πῦρ ἐν ὡ χαΦβφίζβν ναι ἀι ψυχαι,χαΟἀ περί /.ρυσίον τὼ χωνευχηριω.

At contra objiciunt: Primo,absurdum esse,quod apostolus in eadem sententia varie accipiat nomen ignis semel pro judicio, cl semel pro vero igne purgatorio.

llespondeo primo: Nos cogi ab ipso textu ad acquivocalioncm non unam ; sed duas admittendas; nam cum dicit diem judicii manifestari per ignem, videtur omnino loqui de igne conflagrationis; cum addit, cujusquc opus ignis probabit,non potest loqui dc igne materiali.qui non potest probare opera quae IransierunUrursum cum secundo isto igne dicat apostolus omnia opera examinanda ; tertio vero, non opera, sed operarios,et cos non omnes, sed eos solum, qui aedificant lignum, focnum,stipulam: necessario diversi ignes esse debent. Nec tamen proprie acquivocatio, sed elegans allusio mihi videtur esse in verbis Pauli.Ilie enim est sensus lotius hujus loci: Dies Domini per ignem conflagrationis declarabitur, el sicut ipsa dies per ignem declarabiliir;ila eadem dies manifestabit per ignem, nimirum judicii, uniuscujusque opus ; cl sicut opera per ignem manifestabuntur ; ita etiam operarii, qui purgatione egebunt, per quondam ignem purgabuntur.

Secundo dicb-.Non esse insuetum b.Paulo in eadem sententia uti varie aliquo nomine; vario enim accipit vocem peccati, cum ait 2. Corinth. S.Eimi *qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* El Bom. 8.De *peccato damnavit peccatum.*

Tertio dico: Quod si quis omnino non vellet significationum varietatem admittere,sed ubique acciperet ignem pro judicio, adhuc non cflicerci, quin ex hoc loco purgatorium statueremus. Tunc enim hic esset sensus: Si *cujus opus arserit, detrimentum patietur . ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem,* idest.si cujus opus jn li-

cium Dei sustinere non polcril, opus quidern reprobabitur . ipse vero solvus cril, sod sic tamen quasi is qui per ignem divini judicii transiit.quod judicium cum sit justissimum,omnino aliqua poena cum olfecit.

Objiciunt secundo particulam, quasi, quae non veritatem, sed similitudinem significare solet. Despondeo: Particulam . *quasi,* similitudinem signi Heure non ignis, quasi ignis illu non sil verus.sed phantasticus, sed transeuntis per ignem, ita ut sil sensus: Ad salutem perveniet, qui aedificavit locnum, sed ad eum modum perveniet, quo pervenit ad aliquem locum is , qui transit per ignem, sicut dicitur Joannis 1. *Vidimus gloriam ejus.gloriam quasi unigeniti a Patre,* idest . vidimus eum gloriosum ad cum modum, quo decet gloriosum esse Filium Patris unigenitum.

CAPUT VI.

Tertius locus est, I. Cor. 15. *Quid lacient qui baptizantur pro mortuis , si mortui non resurgunt? ul quid baptizantur pro illis?* Hic locus aperlc convincit. quod volumus . si bene intelligatur. ideo breviter cum expendamus. Sex invenio hujus loci expositiones.

Prima est,quod apostolus probet futuram resurrectionem, ex errore quorundam . qui baptismum suscipiebant nomine alicujus amici sui defuncti sine baptismo: existimabant enim, quod sicut orationes cl jejunia vivorum prosunt defunctis, ita et baptismus prodesset.Ita exponunt Tertullianus lib. 5. in Marcionem,cl libro dc resurrectione.Ambrosius, Anselmus el llaymo; secundum quam expositionem colligitur oratio pro defunctis ex hoc loco, quia docent isti Patres . quod apostolus, licet non probet errorem istorum.tamen probat intentionem, quam habebant juvandi defunctos . cl ex ca argumentatur : si igitur apostolus probat intentionem juvandi mortuos . certe reprobari non potest, nec debet ab ullo Christiano : tomen non puto veram hanc expositionem.

Primo, quia apostolus debuisset saltem insinuare hunc esse errorem, ne daret occasionem errandi. Secundo, quia non solide argumentaretur apostolus: posset enim responderi, non bene probaii resurrectionem c\ eo.quod ita credant quidam errantes. Sicut enim errant in co. quoti baptizant tinum pro alio, sic possunt errare in eo . quod credunt futuram resurrectionem. Tertio , quia nullus veterum historicorum tradit hunc errorem tempore apostolorum fuissc-.lribuit enim Pliykisler hunc errorem Monlanistis qui 100. minis post obitum s. Pauli exorti sunt, eandem tribuunt Chrysoslomus cl Thcophylaclus.ubi supra,Marcionislis,qui etiam post obitum Pauli 80. annis inceperunt : denique Epiphanius hneresi 28. hoc tribuit C.hei inllminis, quorum sexta 20.annis post obitum Pauli orta est. .Adde quod Chrysoslomus el Epiphanius. non ipsi Marcioni el Cherinlho, sed posteritati eorum hunc errorem tribuunt el merito. Alioqui enim quotno do Irenaeus el Tertullianus hunc errorem non réfutassent, qui diligentissime refutarunt omnes errorcs Chcrinlhi cl Marcionis. Dicit quidem Tertullianus,hunc errorem fuisse tempore apostolorum, sed non habet nisi hinc. Itaque merito Chrysoslomus el Epiphanius et Thcophylaclus , hanc expositionem ul falsam rejiciunt.

Altera expositio est , quod apostolus nomine mortuorum inlelligat peccata, cum dicit, qui baptizantur pro mortuis, quasi «lient: Quid facient . qui baptizantur pro mortuis,idest, pro peccatis diluendis? ita Sedulius , cl b. Thomas in hunc locum aposloli.

At contra: Primo.quia apostolus subdit: St *mortui non resurgunt; ul quid baptizantur pro illis?* nimirum hominibus mortuis, qui non resurgunt : itaque clare docet, se non de peccatis, sed dc hominibus agere. Non enim vult probare, quod peccata resurgant, sed quod homines resurgant. Secundo, quia lota vis argumenti perit, si dicatur. quid facient qui baptizantur pro peccatis diluendis si mortui non resurgunt ? Posset enim responderi, multum prodesse diluere peccata , etiamsi mortui non resurgant,quia bonum est in hac vitafrui testimonio bonae conscientiae.Tertio.quia peccata non dicuntur mortua, nisi quando sunt deleta cl exlincta, non ergo Paulus nomine mortuorum inlcUigit peccata, quae adhuc delenda sunt.

Tertia expositio est, baptizari pro mortuis, esse, baptizari simpliciter baptismo Christi . sed ideo dici baptizari pro mortuis . qui baptismum suscipiunt. quia antequam baptizentur. récitant symbolum. in quo est unus articulus. *Camis resurrectionem,* Ha illud, *pro mortuis,* significet pro spe resurrectionis, vel pro corporibus mortuis , idest. in eum finem, ul corpora nostra quae moritura sunt, aliquando immortalia resurgant. Ita Chrysoslomus, Oecumcnius el Thcophylaclus , sed certe dura el violenta expositio est.

Primo: Quia non diceret apostolus; *Quid facient qui baptizantur pro mortuis,* sed quid facimus qui baptizamur pro mortuis? .Aon enim quidam , sed omnes sic baptizantur.Apostolus autem dc quibusdam tantum loquitur, ul palet tum ex forma verborum, tum ex eo quod sequitur.ul quid et nos periclitamur tota die? Secundo : Quia inauditum est. ut nomine mortuorum intclligahir spes resurrectionis , vel corpora mortua, eum in graeco sil vîxpo't. in genere masculino, el corpora sint generis neutri σὠματα. Tertio: Quin si ideo diceremur baptizari pro mortuis, quia recitamus articulum de mortuorum resurrectione . etiam possemus dici baptizari pro Deo Patre, el pro Christo, el pro Spiritu sancio, et pro Ecclesia, quia haec omnia recitamus in symbolo. Quarto: Quia apostolus videtur omnino nomine mortuorum, homines mortuos intelligere. el nihil aliud, cum enim ait : Si *mortui non resurgunt. ut quid baptizantur pro illis?* quid possumus inlclhgcre per vocem , *illis* , nisi illis mortuis, qui non resurgunt?

Quarta expositio est. baptizari pro inorluis esse baptizari baptismo Christi; diei autem baptismum pro inorluis. quia dum baptizamur, agimus et re praesentamus personam mortui, dum mergimur in aquam; el resurgentis, dum surgimus ab aquis, cl sic profitemur resurrectionem, et ex hac proles*

sionc apostolus probal fulurnm resurrectionem.lia exponunt Theodorelus el Cnjclanus.

Al conlra; Primo: Quia ncque hebraice . neque graece. neque latine, agere pro aliquo, signilic.il cum repraesentare. sed agere loco ejus, vol in ejus utilitatem. Quis unquam dixit de agonie in ihealro personam Davi. atil Pamphili, illc cgil pro Davo, nul pro Pamphilo ?

Secundo: Quia qui baptizantur, repraesentant mortem Christi, cl simul mortem suam.nl pale.l ex apostolo. limn. fi. *Quotquot baplizati sumus in Christo Je.su. in morte, ipsius baplizali sumus . consepulti enim sumus cum illo per baptismum e.lc.* Itaque baptizari pro morluis. eril baplizari pro se el pro Christo . quod absurdissimum csl. Xec in Scripturis unquam rcpcrilur baplizari pro Christo, scd solum baplizari in Christo , vel in ejus nomine , til palet Homan. 6. Gal. 3. Act. IO. el 19.

Tertio:Quin argumentum apostoli nullum esset; nam ex co quod qui baptizatur . agit personam mortui, non sequilur quod profiteatur resurrectionem. Debuisset ergo apostolus dicere:Quid facient qui baplizanlur pro suscitatis, vel pro mortuis el suscitatis? scd etiamsi hoc dixisset. adhuc leve esset argumentum ejus, quia posset responderi, in baplismo repraesentari resurrectionem , non .carnis n morle , sed animae a peccato. Id enim lapostolus significat Rom. 6. *Ul in novitate, vitae, •ambulemus.* El Coloss. 3. *Si consurrexistis cum Christo, quae, sursum sunl quaerite.*

Quieta expositio est Epiphanii,haeresi 28.quam adferl'PelriK Martyr, quod Paulus loquatur de baptismo.eorum, qui baptizabantur in leclo, cum essent in txlremis. qui olim dicebantur clinici, et quos Cyprianus festive opponit peripateticis lib.4. episl. 1. ad Magnum, quod nimirum clinici non ambulent, sed haereant leclo allixi: ζλ'.νή enim lectum significat. Volunt ergo quidam hunc esse apOSloli sensum: Quid facient qui baptizantur pro morluis. Idest. qui baplizanlur quando habentur magis pro mortuis, quam viventibus, cl quando certum est eos non baplizari pro ullo commodo hujus vitae, cum pro mortuis habeantur.

Haec expositio refellitur. Primo, ex illis verbis, ul quid baptizantur pro illis? nam dicere debuisset. ul quid baptizantur pro se, non pro illis; Secundo, (plia illud, pro mortuo . non potest dici, nisi in iis actionibus quae fiunt circa mortuos.Verbi gratia, recte dicimus, ille cecidit ex loco edito: el pro mortuo sublatus fuit, vel pro mortuo lotus scpullusque fuit, etiamsi viveret. Al non rcclc dicitur. ille ambulabat . vel comedebat, vel loquebatur pro mortuo. At baptizari est vivorum non mortuorum: non ergo recte dicitur baptizari aliquem pro mortuo, etiamsi agat in extremis , scd putius deberet dici baptizari pro vivo, cliamsi fere sil mortuus.

Est igitur sexta expositio vera ct germana,quod apostolo-; loquatur de baplismo lachrymarum cl poenitentiae . qui suscipitur orando . jejunando , eleemosynas faciendo clc. El sensus sit: *Quid facient qui baptizantur pro mortuis.si murtui non resurgent,* idest, quid facient (pii orant. jejunant, gemunt. nfilrguhl se pro mortuis . si mortui non resurgunt ? ila exponunt Epbrcm in suo testamento, Petrus Cluniaccnsis in lib. conlra Pelrobrusianos, Dionysius , Hugo , Gagnejus , ct alii in hunc locum.

Haec expositio verissima est. Primo, quia baptizari passim in Scriptura et Patribus accipitur pro affligi. ul Mare. 10. *Potestis bibere calicem qum ego bibilurus sum. cl baplismo* quo *ego baptizor baplizari ?* Luc. 12. *liaplismo habeo baptizari.* Paires passim votant poenitentiae afflictionem baptismum laboriosum , et secmrdam tabulam. Cyprianus in sermone de coena Domini: *Lachrymis,* inquil. *se baptizat.* Et in prooemio lib. de exhortatione martyrii, mori pro Christo , frequenter vocat baplisma:el Gregorius nazianzcnus oratione de Epiphania: *Scio.* inquit, *quartum baptisma,quod per martyrium el sanguinem fit,* scio *el quintum, lachrymarum elpoenitentiae.*

Secundo: Quia ipsa poena purgatorii a Scriptura el Patribus vocatur baptisma,nam quod legimus Mallh. 3. *ipse vos baptizabit in Spiritu sancio cl igni.* B. Hieronymus exponit in Spirilu sancto . in hac vita, igne vero, in futura : sicul ante eum exposuerat b. Basilios lib. dc Spirilu sancio, cap.lj . el post eos Beda in cap. 3. Lucae. Item Gregorius nazianzenus in line orationis dc Epiphania . vocat ignem purgatorii m alia vita, ultimum baptisma. 1laque elegantissime apostolus dixil, cos baptizari pro mortuis, (pii affligentes sc oratione et jejunio, sumunt in sc partem illius baptismi ignei , quoanimae baptizantur in purgatorio.

Tcrlio:Qiiia haec expositio maximo quadrat cum sequentibus: *Ul quid et nos periclitamur tota dii?* quasi dicat; Cur quidam se affligunt orando pro morluis,cl egonffligo me praedicando cvangeliutn si mortuorum resurrectio non est?

Quarto: Quia isla sententia eadem csl cum illa : 2. Machab. 12.si mortui non resurgunt,superfluum csl cl vanum orare pro morluis.

Al conlra hanc expositionem duo argumenta objiciuntur. Primum est, quia non debuisset apostolus dicere.quid facient qui baplizanlur pro mortuis, sed quid faciemus qui baptizamur pro mortuis: nam oinnes Christiani orant pro morluis. Respondeo: Apostolus argumentari voluit non a consuetudine Christianorum,quae tamquam nova rejici potuisset ab incredulis, scd a consuetudine Judaeorum. <pii more veteri. el secundum Scripturarum exempla orabant el jejunabant pro morluis, quasi dicakQuid facient illi qui imitantes antiquos Patres jejunant el orant, ac se affligunt pro morluis, si mortui non resurgunt?

Secundum argumentum est : Quia non videtur bene probari mortuorum resurrectio, cx eo, quod oratur pro morluis. quia oratur non ul resurgant. sed ul a poenis illis liberentur , atque ad requiem transeant. Respondeo: Quaestionem de resurrectione eide immortalitate animorum ita fuisse conjunctas tempore apostolorum, ul pro una haberentur, ut supra ostendimus, cum testimonium ex libris Machabacoriim exponeremus.She igilur hanc expositionem sequamur, quae nobis verissima videtur, sive primam, (piae melior csl caeleris Iribus, aperte colligitur oratio pro defunctis.

CAPUT VU.

Quarius locus csl, Mallh. 5. el Luc. 12. *Esto consentiens adversario tuo cito dum es cum co in via. ne [orte tradat te adversarius judici, el judex tortori, et mittaris in carcerem. Arnen di co libi,non exies inde,donec reddas novissimum quadrantem·,* **exponendum esi quid sil via. quid adversarius, quid judex, quid lorlor, quid career, quid quadrans.**

De primo Chrysoslomus in cap. Mallh.docet, viam hic accipi proprie pro vera via , (pia ilur ad judicem in hoc mundo: Chrysoslomus enim exislimnl nullam hic esso parabolam, scd Dominum ad lileram lerrere diflldenles comminatione humani periculi, ila ut eliam judex intelligalur homo, lorlor. homo, carcer materialis hujus vitae . el quadrans verus nummus aereus.Quo eliam modo contendit Ochinus esse hunc locum exponendum. De qua explicatione duo dico.

Primo: Eam simpliciter non esse probabilem , lum quod repugnent omnes alii expositores , Origenes, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius , Hieronymus. Auguslinus, Beda. Anselmus, el reccniiores. Abulensis. Lyranus. Cajelanus. Jansenius . cl alii qui omnes docent, hic viam significare vitam praesentem, ut cum dicitur: *Beati immaculati in via,* **psalm. 118. el magna cx parte hunc sermonem esse inetaphoricmn; lum eliam quod non soleal Dominus tam serio docere cl instruere humanam prudentiam, cum ipse saepe leslalus sit. filios hujus sacculi prudenlioros esse liliis lucis. Adde , quod non lam assertive Dominus diceret:** *Arnen dico libi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem;* **si loqueretur de humano judicio, cum saepe videamus contrarium accidere, ul rei liberentur favore alicujus, vel per se fugiant cl nihil solvant.**

Dico secundo: Si Chrysoslomi sententia recipi debeat, ut probabilis, solum recipi posse pro iis verbis quae habentur Matthaei 5. quae ipse exponit: pro iis autem quae habentur Lucae 12. nullo modo recipi posse: ulenim Ambrosius recle notavit, bis Dominus haec verba loquulus esl.diversisque oblatis occasionibus. Nam Matthaei 5. dixil haec verba, cum loqueretur dc amore inimicorum, cl do injuriis condonandis, el ideo tolerari utcumque expositio Chrysoslomi potest. Al Lucae 12. Dominus loquitur de judicio futuroalicil emm:Sinl *lumbi vestri praecincti.* **El postea :** *Vigilate quia qua hora non putatis. Dominus veniet.* **El in line concludit:** *Cum ergo vadis cum adversario tuo ad principem.* **I bi aperte ostendit se loqui de futuro judicio, quod erit post hanc vitam: quod eliam confirmatur ex verbis immediate praecedentibus. ait enim.** *Quid autem et a vobisipsis non. judicatis quod justum est? Cum enim vadis cum adversario etc.* **Vult enim cos admonere, parabolam hanc sumptam ex iis quae homines facere solent; nam debitores , dant omnem operum liberandi se a creditore antequam ad judicium veniatur. Quocirca Thcophylaclus el Eulhyinius qui in cap. 5. Mallh. sequuntur Chrysoslomum. tamen in cap. 12 Lucae dicunt recte inlclligi per viam, vilain: per judicem. De.um etc.**

De secundo, etsi parum refert, quod allinet ad nostrum propositum de purgatorio.quis sit adversarius. quia tamen res csl dignissima cognitione , explicemus brevile.r. Quidam per adversarium inlelligunl diabolum, ul Origenes hom. 35. in Lucam; Ambrosius. Eulhyinius et Thcophylaclus in c. 12. Lucae, el Hieronymus in episl. 8. ad Demetriadem. Neque Hieronymus hanc senlenliain reprehendit in commentario Mallh. 5. cum ait: *Quidam coactius disserunt etc.* **Nam illud.** *Coactius,* **est error impressorum, el debel legi,** *Cautius.*

Si pelas quomodo debemus esse consenlienles diabolo, cum c contrario jubeamur illi resistere? llcspondel Hieronymus: Debere nos consentire illi, quatenus tenemur stare pactis cum ipso mitis in baptismo; tunc enim renuntiavimus diabolo et pompis ejus; si enim rursum appetamus ei invadamus pompas ejus, quibus renunciavimus, merito nos coram Domino accusabit. Haec opinio non est mullum probabilis, el ab Augusl. refellitur lib. 1. dc sermone Domini in monte, cap. 22. nam graeca vox est *I-π'ΛΟΊ ,* **idest ,** *benevolus et concors* **at diabolo non possumus esse benevoli; deinde cum ipse cupiat ut concupiscamus pompas ejus, el ad hoc nos lentet, tunc essemus consenlienles illi , si appeteremus ejus pompas el Deum offenderemus.**

Alii cxponunl per adversarium, carnem; scd refdlunlur merito ab Augustino , cum non possit julien spiritui ul consenltal carni . cum hoc peccatum sil. Alii intelligunl spiritum per adversarium, cui caro jubetur consentire, llefellil hoc Hieronymus,quia nou esi credibile spiritum traditurum judici suam carnem; neque ibil in carcerem caro sine spirilu , sed vel solus spiritus, vel spiritus cl caro. Alii per adversarium, sallem apud Lucam . intelligunl peccatum, quia Lucas dicil: *Da operam liberari ab eo .* **ila Ambrosius . sed non esi probabile; nam liberari ab adversario, non csl ab illo fugere, vel illum extinguere, scd componere cum illo, ul paid lum ex Matthaeo, lum ex verbo** *χγλ-v./.oz.,* **idest,** *litigator.* **sive** *actor.* **Alii intelligunl per adversarium, aliorum hominem . qui nimirum nos laesit, aul nos illum : ila Hilarius , Anselmus et Hieronymus in caput Matthaei 5. Quae sententia etsi probabilis est.quantum ad locum Mallhaei, tamen eam refellit Auguslinus loco citato. Primo, quia videtur hic Dominus loqui de adversario qui semper nobiscum esi in via, ct cum quo semper possumus concordare, dum via durat: al adversarius homo saepe moritur ante suum adversarium . el illum deserit in via. Nec tamen dicendum esi . non posse justum, qui esi in via . per poenitentiam salvari, licel non possit cum adversario consentire.**

Secundo, quia non proprie unus homo tradet aliorum Deo judici;vel sallem mulla sunl alia: quae magis proprie dicantur tradere, ul dicemus, praesertim quia vox gracia csl ἀντίδιχο , quae non significat adversarium ratione injuriae, sed ratione hlis. idest, adorem, sive accusatorem.

Est ergo verissima expositio, adversarium esso

Dei legem, sive Deum ipsum , quatenus praecipit contraria carni, sive conscientiam , quae Dei legem semper objicit peccanti: haec enim fere in idein coïncidant: Ha exponunt Ambrosius. Beda cl Bonovenlura in cap. 12. Lucae, item Ansehmisel Augustinus m c. 5. Matthaei, nccnon idem Augustinus homil. I. dc verbis Domini, homil. 5.in lib. 50. homiliarum, el in libro dc decem chordis,cap. 3. Gregorius homil. 39. cl Bernardus serin. 85. in Cantica.Nam lex Dei cl conscientia nostra semper suntnobiscum in via, semper adversantur pravis desideriis, iisque utilissimum csl cito consentire, cl ab eorum inimicitia liberari : denique accusatores cl testes erunt contra nos in judicio.

Unum solum obstare videtur huic expositioni, quod Mallii. 5. immediate ante hanc parabolani Dominus loquebatur de reconciliatione adversarii hominis. Respondeo: Dominum poslcaquam docuit debere hominem homini reconciliari . monere voluisse hac parabola, ul cliam recordaretur reconciliari cum Deo sive cum ejus lege. Praeterea . etiamsi probabile sil propter eam rationem.Matthaei 5. per adversarium inlelligi hominem , lamen Lucae 12. non possumus intelligere nisi legem Dei , aul conscientiam: unde Cajelanus qui .Matthaei 5. exposuit de homine, Lucae, 12. exposuit dc conscientia.

De tertio, conveniunt omnes, judicem esse Christum; nam Scripturae passim hoc docent, cl praecipue Joan. 5. *Pater omne judicium dedit lilio.*

De quarto. Ambrosius in cap. 12. Lucae, el biblinus lib. 1. de sermone Domini in monte. <ap. 21. intelligent per ministros, angelos bonos Gregorius homil. 39.el Theophylaclus in 12. Lucae, inlelligunl daemones , utramque csl probabile.

De quinto, conveniunt similiter omnes carcerem esse infernum,in quo lamen mullae sunt mansiones, aliae pro damnatis, aliae pro his. qui pur- ; inlur. Exstitit olim absurdissima hacresis Carpo- ‹ i.ilis, ul refert kcnacus lib. 1. cap. 21. qui dice- h..t. debere unumquemque exerceri in omni gencle llagiliorum, cl ideo animas a corpore . quasi a ‹ arcere abeuntes examinari a judice, cl nisi omnia flagilia palrasscnl, rursum remitti in aliud corpus tamquam in carcerem, el toties id lieri. donec per omina omnino flagilia transisset. cl hoc voluisse Dominum diccro cum ail : Aon *exies inde donec reddas novissimum quadrantem.* Sed absurdior csl sententia, quam ut refutari debeat.

De sexto, conveniunt cliam fere omnes, per novissimum quadrantem intelligi minuta peccata . quadrans enim est minima moneta.Quod enim Augustinus dicit,ultimum quadrantem significare peccata terrena . quia terra csl ultimum elementum , nimis durum cl coaclum videtur, quia tamen non vult dicere Dominus . solum quadranlcm solvendum , sed lotum debitum usque ad ultimum quadrantem. dubium manet,an haec solutio liat in geIo nii i an in purgatorio. Augustinus putat hic agi de poenis aeternis gehennae , el ideo «licii. illud: *I>',w c reddas.* uon significare certum tempus.sed delcrnilalctn . sicut cum dicitur Maith. 1. Aon cop.uut ' *uni donec pareret /ilium* suum.Et psalm. 109. *Sede a dextris meis.donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* El I. Cor. 15.0- *portet illum coelum suscipere.donec omnia subjiciantur pedibus ejus.* Non enim licet colligere, ergo postquam Alaria peperil, cognovit cam Joseph etc.

Alii, ul Albertus cl Cajelanus exponunt dc gehenna ct purgatorio simul, ul sensus sil; si debitum erit insolubile, numquam exibis ; si erit solubile. exibis, cum lotum exacte solveris : alii Intelligunl de solo purgatorio , nempe ii , quos slalini citabimus.

Tertia haec sententia csl omnium verissima.Probalur primo,quia hoc modo hunc locum intellexerunt vetustissimi Patres. Tertullianus libro de anima, cap. 17. *ille te in carcerem* , inquit, *mandet infernum.unde non dimittaris.nisi modico quoque delicio mora resurrectionis expenso.* Lbi nota, solum esse manendum in carcere purgatorii ad summum, usque ad resurrectionem.

Cyprianus lib. 1. epist. 2. *Aliud est ad veniam stare: aliud ad gloriam pervenire; aliud missum in carcerem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem; aliud slatim fidei el virtutis accipere mercedem : aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari. el purgari diu igne : aliud peccata omnia passione purgasse.*

Origenes homil.35. in Lucam:Qaod si *magnam pecuniam debuerimus, sicut ille , qui scribitur decem millia talenta debuisse, quanto tempore claudamur in carcere, non possum manifeste pronuntiare: si enim qui parum debet nonegredilur nisi exsolvat minutum quadrantem, utique qui tanto debito fuerit obnoxius infinita ei ad reddendum, saecula numerabuntur.*El in epistola ad ilom. Quamvis,inquil.promitlalur *exeundum esse quandoque de carcere. lamen designatur non inde exiri posse . nisi reddat quisque novissimum quadrantem.*

Eusebius Emissemis. sed potius Caesarius Arelalensis , ve) quicumque fuit auctor earum humiliorum homil. 3. dc Epiphania: *Ili* vero.inquit.qui *temporalibus poenis digna gesserunt. ad quos sermo Dei dirigitur, quod non exeunt inde, donec reddant novissimum quadranlcm , per fluvium igneum transibunt etc.*

Ambrosius in cap. 12. Luc. exponens hunc locum: *Quadranlcm·,* inquit, iîi *balneis dare solere reminiscimur, cujus oblatione, ut illic unusquique lavandi accipit facultatem . ita hic accipit eluendi. Quia uniuscujusque peccatum supra- scriptae genere conditionis eluitur. cum tandiu exercetur noxius poenis , ul commissi supplicia erroris expendat.*

Hieronymus in cap. 5. .Matlh. *lloc esi,* inquit, *quod dicit, non egredieris de carcere. donec cliam munita peccata persolvas.* Bernardus sorm. de obitu lluberti: *Illud ,* inquit , scitote *quia post hanc vitam in purgatoriis locis centupliciter. quae fuerint hic neglecta, redduntur , usque ad novissimum quadrantem.*

Probatur secundo, quia illud: Donec solvas ultimum *quadranlcm.non* videtur recte posse dici, nisi aliquando sil futurus tinis solutionis. Neque

exempla b. Augustini satisfaciunt ; nam cum dicitur: *Non cognoscebat eant donec pareret*, non licet quidem inferre, ergo postea cognovit eam. sed inferre licet, ergo illa aliquando paritura erat; similiter cum dicitur *: Sede a dextris meis* , donec ponam etc. recte infertur, ergo aliquando ponentur omnes inimici Christi sub pedibus ejus ; alioqui illud : *Donec* , inepte diceretur ; ita ergo cum dicitur : *Non exies donec solvas ultimum quadrantem* , inferimus recte, ergo aliquando solvet ultimum quadranlcm , cl consequenter exibit inde.

Tertio probalur cx fundamento cl scopo ipsius parabolae; nam similitudo non csl sumpta ab homicida, vel adultero, vel proditore, qui damnantur ad morlem, vel ad perpetuos carceres . vel triremes, sed a debitore, qui non propter crimen, sed propior debitum pecuniarium conjicitur in carcerem. donec solvat.Solent aulcm hujusmodi homines ordinarie egredi post aliquod tempus,ut palet. Itaque scopus parabolae csl, ul in hac vila componamus cum Deo, quando facile impetramus remissionem poenae peccatis nostris debitae , ncc exspectemus sacculum futurum , in quo severissime agetur. Atque haec de isto loco.

CAPUT VIII.

Quintus csl Matlh. 5. *Qui irascitur fratri suo , reus erit judicio; qui dixerit fratri suo radia, reus erit concilio, qui dixerit fatue, reus erit gehennae ignis.* Nota. hic certum esse agi dc poena injungenda in foro Dei, ul palet cx illo : *Ileus erit gehennae ignis.* Unde Augustinus lib. l.deserm. tn monte, cap. 19. exponit omnia tria dc poenis animarum post hanc vitam.Nota secundo, certum cliam esse hic distingui tria genera peccatorum <1 poenarum, ul ibidem Augustinus exponit , el damnationem aeternam solum tribui tertio generi peccatorum, idesl, criminibus. Aliis aulcm ulpole levioribus peccatis, poenas leviores, ac proinde temporales: ex quibus infertur. animas aliquas pusi hanc vitam puniri temporalibus poenis.

Dices, al Christus dixerat: Qui occiderit, reus erit judicio; ergo reum esse judicio est damnari al gehennam: nam homicidium crimen laelhale csl. Ilcspondco: Cum ail Dominus: *Dictum est antiquis: qui occiderit, reus erit judicio* , loquitur de judicio humano cl temporali , quo homicidia iniilclanlur morte temporali ; nec enim lex velus aliam mortem cothminababir homicidis , ut palet Exodi 21. Vult ergo Dominus dicere homicidium puniri morte in hoc mundo, at in alia vita commotionem irae internam, etiamsi peccatum sit veniale. puniri poena quadam, temporali quidem, sed quae aequetur morti temporali; iram aulcm exterius prodeuntem puniri adhuc gravius ; al verbum contumeliosum, cl multo magis homicidam puniri morte aeterna.

Dices rursum: Eslo, hoc loco loquatur Dominus dc poenis indigendis judicio Dei, non tamen sequitur in alia vila esse poenas temporales ; nam Deus in hac vila polcsl indigere hujusmodi poenas.

Ilcspondco primo: Ab Augustino aliisque Matribus hunc locum inlelligi dc poenis post hanc vitam. Secundo dico: Saltem cx hoc loco posse deduci poenas aliquas post hanc vitam purgatorias essemam hinc habemus quaedam peccata non mereri nisi poenam temporalem; sed polcsl fieri, ut quis moriatur cum talibus peccatis . quia potest mori repente: vel dormiens, ita ul nullum habeat spatium poenitentiae, ergo in alia vila purgabitur, ahoqni vel ibit in coelum aliquid coinquinatum , vel injuste damnabitur ad poenas aeternas , qui non merebatur nisi temporales.

Sextus locus est I.uc. 16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ul cum defeceritis* recipiant vos *in aeterna* labent acula. Per *(deficere)* intclligunt omnes mori, per *(amicos)* intelligent sanctos, qui cum Christo regnant, ex quibus sequitur homines postmortem juvari precibus sanctorum.

Sed quia posset aliquis dicere hic agi dc virtute eleemosynae, el sensum esse, cos qui eleemosynas fecerunt, cum moriuntur salvari propler opera illa bona, qitae fecerunt : observandum csl, non hoc solum velle Dominum . sed etiam velle post morlem juvari animas precibus sanctorum ; nam primo ad id cogunt verba illa: Faciie *amicos, qui recipiant.* Nom eleemosyna, quae datur malis hominibus, bona lamen intentione, meritoria est, cl lamen non facit amicos . qui possint recipere in aelerna tabernacula: unde liicronvmus lib. con- Ira Vigilantium in line, dicil , hic Dominum hortari ul detur eleemosyna polius bonis quam malis, ul bonorum intercessione salventur qui eleemosynas faciunt; similiter Ambrosius in hunc locum , cl Augustinus libro 21. de Civil. Dei. cap. 27. dicunl. hic per amicos inlelligi sanclos cum Christo regnantes,qui suis precibus nos juvant,el juvabunt cum mortui fuerimus.

Secundo: Ad id nos cogit ipsa similitudo : nam parabola sumpta est a quodam oeconomo, qui depositus ab ofiicio. el egenus factus opem implorabat amicorum suorum: quod autem in applicatione parabolae deponi ab officio sit mori, Dominus ipse explicat.

Adde tertio: Quod Augustinus lib. 21. de Civit. Doi, cap. 27.cx hoc loco purgatorium demonstrat. Dicil enim esse quosdam tam sanctos , qui recta ad coelum evolant post morlem, cl qui non solum ipsi salvantur, sed etiam alios juvare possunt;rursum quosdam alios lam malos, qui nec seipsos juvare possunt, ncc ab aliis juvari, sed ad poenas aeternas sine remedio descendunt. Denique esse quosdam medios, qui ita moriuntur, ut nec digni sint morte aelerna, neo tamen sufficient eis propria merita ad salutem , nimirum slatim recipiendam. el isti sunt, inquil. qui recipiuntur in aelerna tabernacula precibus amicorum.

Ad hunc locum nihil respondet Peirus Martyr, sed objicit sibi nomine catholicorum ea, quae sequuntur post ham parabolam, ailque nos asserere Epulonem fuisse in purgatorio, cum ab Abrahamo auxilium petiit, ct hoc argumenlum, quasi noster esset Achilles, operose solvit, cl simul inde deducit non posse animas juvari a viventibus; quando-

quidem ncc Abraham, nec Lazarus Epulonem juvare poluerunl, cl per jocum miratur , cur Epulo non petierit anniversaria ct missas pro se fleri. Sed catholici fere omnes Epulonem in gehenna esse dicunt, proinde Petrus Martyr in ventum pugnat.

Septimus locus est Lue. 23. *Memento mei dum veneris in regnum tuum.* Numquam hoc diceret bonus ille vira Spiritu sancto edoctus, nisi crederet post hanc vitam posse remitti peccata, et auxilio animas indigere, el juvari posse. Certe Augustinus lib. 6. in Julian, cap. ;». hinc probat aliqua peccata remitti post mortem.

Octavus est Actor. *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri eum ab illis.* Hunc locum ita intelligil b. Augustin, epist. 99. ad Evodium. el lib. 12. Genes. cap. 33. ut sensus sil. Christum cum descendit ad inferos, multos liberasse a cruciatibus inferni, quod cum non possit inlelligi de damnatis , necessario videtur accipiendum dc iis, qui purgabantur. Quod etiam aflirmal Epiphanius in haeresi Taliani, quae csl ultima primi libri : dicit enim Christum, cum descendit ad inferos.liberasse eos, qui per ignorantiam peccaverunt, ncc tamen a Dei tide recesserunt: ct praeter horum Patrum auctoritatem, probatur cx ipsis verbis Scripturae : nani illud: *Solutis doloribus inferni,* non polesl inlelligi dc doloribus ipsius Christi, dolores cnim Christi, in cruce liniti sunl.ul palet cx illis verbis Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiso.* Nec de doloribus damnatorum, ut patet.quia illi aeternis ignibus addicti sunt; ncc dc doloribus sanctorum Patrum, illi cnim nullos patiebantur dolores, ul Augustinus docet locis citatis , cl Gregorius homil. 22. Relinquitur igitur ul dc doloribus animarum purgatorii hoc loco agatur.

Dices: Graeci non legunt solutis doloribus inferni. sed solutis doloribus mortis τοὺ Οάνάτβυ . non τοϋ ἀδου. Rcspondeo:A'obiscum facere. Primo: Vulgatam antiquam editionem laiinam. Secundo: Syriacam. quae similiter legit: *Deus* . inquil. *excitavit illum, el solvit funes inferni.* Tertio: Antiquissimos Patres graccos et latinos ; nam b. Polycarpus initio epistolae suae, citans hunc locum.scribit *solutis doloribus inferni.*Item Cyprianus serm. de cocna Domini initio ad hunc locum respiens ait: *Sed volebat,* inquil, *pius magister ostendere impossibile esse suam animam ab inferno detineri.* Epiphanius quoque ct Augustinus sine dubio ita legerunt. Denique probalur cx verbis sequenlibus:natn probat Petrus id quod dixerat ex psalm. 13. Aon *derelinques animam meam in inferno* , ncc *dabis sanctum Inum videre corruptionem.*

Nonus locus csl Philipp. 2. [ft *in nomine Jcsu* omne *genu flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum.* Utitur hoc loco b.Augustinus lib. 12. dc Gcn. c. 33. quamquam per illud infernorum non improbabiliter accipiuntur daemones. Similis huic est locus Apocal. 5. *Quis dignus csl aperire librum,* ct sulrcre *septem signacula ejus? el nemo* incenius est neque in *coelo* , neque *in terra neque subtus terram.* Per eos qui sunl iu coelo mtelligunlur angeli, per eos qui in terra homines justi, per eos qui sub terra, non possunl inlelligi nisi animae purgatorii, nec enirn id damnatis tribueretur. Patres aulem qui fuerant in limbo jam liberati erant.

Utuntur nostri hoc loco, sed lamen non videtur multum urgere ; nam probabile est inlelligi per eos qui sunt infra terram, Patres,'qui erant in liaibp: etsi cnim quando Joannes haec scripsit Paires exierant ex limbo, non Limen exierant co tempore. quo loquitur; loquitur enim dc tempore , quod praecessit Christi mortem, ideo enim subjungitur. *Vieil Leo de tribu Juda radix David aperire librum etc.* Christus enim morte sua aperuit mysteria libri usque ad illam diem chmsajsimililer quod affertur ex hoc eodem cap. 5. Apocal. ubi dicuntur creaturae quae sunl in coelo cl in terra. c| quae sublus terram dedisse laudem Deo,non convincit: nam possunt hic per creaturas inlelligi res inanimes, ul. *ignis , grando etc.* Quae in psalm. 148. ad Deum Inudandum invitantur, praesertim cum Joannes addat etiam ca quae sunt in mari.

CAPUT IX.

Asseritur purgatorium testimoniis conciliorum.

Secundum argumentum sumitur ex conciliis ct Ecclesiae consuetudine ; nam in primis quid Ecclesia africana senserit, patel cx concilio III, cartilagineux , cap. 29. *Et. sacramenta . alturis,* inquit . non *nisi a jejunis hominibus celebrentur. si autem aliquorum pomeridiano lempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiai;* similia habes in concilio IV. cartliaginensi, cap. 79.

Idem sensit Ecclesia hispnnica, ul palet cx concilio bracarensi 1. cap. 34.ubi jubet non orari pro illis, (pii svipsos interimunt, el cap. 39. ubi jubet dividi inter clericos oblationes factas , ul oraretur pro defunctis.

Idem Ecclesia gallica, ul palet cx concilio cabilonensi, cl habetur de consecrat, disl. 1. can. Visum csl: Visui» *est.* inquit . *praeterea, ut in onuribus missanun solemnibus pro spiritus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominum deprerelur.Xide* etiam concilium aureliancnso II. cap. 14.

Idem sensit Ecclesia gcnnanica.ul palet cx concicilio wormaliensi. cap. 10. ubi definitur, etiam pro suspensis in patibulo esse orandum cl sacrificandum.

Idem Ecclesia italien , ut patet cx concilio VI. sub Symmacho, ubi dicilur sacrilegium , fraudare animas defunctorum orationibus clc.

Item Ecclesia graeca.ut palet cx Graecorum synodis a Martino Bracarensi episcopo collectis. canone 69. Immo videntur aliqui Graeci etiam nimium voluisse juvare animas defunctorum , nam in concilio VI. can. 83. reprehenduntur illi, qui iis, qui sine communione sacra obierant. sacram eucharistiam in os ingerere conabantur.

Accédant concilia lotius Ecclesiae generalia, Ialeranciise sub Innoccnlio 111. cnn.GG. florcnlinum sess. ull. iu decreto de purgatorio,cl iridenlinum soss. 25. in initio, et omnes lilurgiae, Jacobi. Basllii, Chrysoslomi, Ambrosii etc. Nam in omnibus III nralio pro defunctis.

Hespomlel Petrus Martyr tripliciter loco nol.ilo. Primo: *Solet,* inquit, *nobis objici,Ecclesiam semper pro dejunctis orasse quod quidem non inficior, sed assero, istius jacti neque verbi Dei. neque exempli. quod desumitur ex sacris literis . (Uicloritalcm habere. Facile moventur homines naturali quadam charilate impulsi, el amore in defunctos.ul illis bene cupiant.el in aliquas preces pro eis erumpant.sed affectio haec vehemeniior, videndum est. ne fidei. el justae pietali adversetur.* Ilis verbis arguit lutam Ecclesiam Jlarlyr. quoti sine testimonio Scripturae oret pro delundis , el quo I id faciat ex vehemenliore affectu erga mortuos ; quae affectio fidei cl pietati repugnat.

Primae parti accusationis satisfacit Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 1. *Adjungis,* inquil, *vacare non posse quod universa pro dejunctis Ecclesia supplicare consueverit.* El infra, approbans ham* sententiam b. 1'auliiii, ad quem scribit: *In Nachabaeorum,* inquil,*libris legimus oblatum yro mortuis sacrificium . sed el si nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parra csl universae Ecclesiae, quae in hac consuetudine claret. auctoritas: ubi in precibus sacerdotis . quae Deo ad ejus altare funduntur locum suum habetdiam commendatio dejunctorum.*

Secundae parti accusationis facile respondetur; Knm quod ex naturali affectu prorumpatur in prec -s pro charis defundis, etiamsi quis putet nihil eis prodesse, polesl contingere in precibus privatis, el quae ex lempore recitantur : al iu solemnibns precibus Ecclesiae, quae leguntur ex libro, el maturo judicio compositae sont . et a concilio episcoporum approbatae , quomodo polesl id fieri?

Tertiae parti salisfccit b. Paulus, cum dicit: *Ecclesiam esse columnam el firmamentum veritatis.* I. fim. 3. Neenon Augustinus, qui epist. 118. dicit insolenlissimae insaniae esse disputare contra id, quod universa Ecclesia facit. Denique ipsa ratio: nam si universa Ecclesia polesl verae fidei el justae pietati adversari, ut Martyr dicit.polesl ergo lota Ecclesia ruere contra Christi praedictionem . Mallh. \6,*Portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Utrum aulem credibilius sil, Ecclesiam universmi posse ruere , el Christum ac Paulum nicnliri. an Petrum Martyrem insolcnlissitna insania laborare . cujuslibel hominis , modo sani, appello judicium.

Secunda solutio Martyris eskQuod Ecclesia non on-t pro defunctis, ul eos liberet a purgatorio, sed ut memoriam eorum se habere teslelur.el conservet etiam quam diutiss incpolcsl. *El alia caussa.* inquil, *citra purgatorium esse potuit. ut pro defunctis in Ecclesia preces fierent.Moluerunt enim defunctorum numen , cl memoriam facile intelirire.* At Augustinus lib. de cura pro mortuis, c;;p. 1. tractat quaestionem : An prosint animabus defuncturum preces Ecclesiae,el dicil prodesse illis, qui in hac vita non fuerunt valde mali, et qui meruerunt, ul sibi prodessent : non aulem illis . qui fuerunt valde mali. et proinde nihil tale meruerunt : Proinde commcnlilia Petri Martyris solutio csl.

Tertia solutio est: Ecclesiam fungi munere suo erga mortuos,ac si adhuc viverent, el ideo precari illis id quod putat jam cos conscquulos. quomodo Chrislus oravit pro Lazari excitatione, eliamsi sciret, jam se accepisse quod petebat; ct Ambrosius in oralioue de obitu Theodosii gratulatur illi quod jam cum Christo regnaret, et lamen ibidem urat pro illo, ul optatam requiem Deus illi concedaket Epiphanius haeresi 75. dicil orari etiam pro sanctis patriarchis, prophetis, apostolis el martyribus.

despondeo: Si ita esset . Ecclesia oraret pro omnibus aequaliter,etiam promartynbus.Al non ita facit : nam ut Augustinus dicit tract. Si. in Joan. *Ideo ad ipsam mensam non sic martyres commemoramus. quemadmodum alios dcf..netos,qui in pace requiescunt.ul etiam pro eis oremus,sed magis, ul orent ipsi pro nobis.*

Neque videtur ullo modo convenire, ul quis pelai quod jam habet; el Chrislus cum oravit pro Lozaru. nondum acceperat quod petebat.neque enim Lazarus adhuc resurrexerat. Aliud aulem est pelure id quod scimus nos accepturos, aliud pelerc id quod jam accepimus. Porro Ambrosius sperabat. Theodosium jam esse in coelo, ct ideo gratulabatur ei. cl simul, quin non ccrio sciebat, an il.i essel. pro illo orabat. Epiphanius vero nusquam dicil in Ecclesia orari pro sauciis . sed dicil memoriam fieri iu Ecclesia omnium defunctorum fidelium lain peccatorum . quam justorum : el addil : *Peccatorum* quidem, ul illis a Deo misericordiam imploremus: *Justorum* aulem. ut eos a Christo separemus.

Separamus aulem sanclos a Christo , non , ul Martyr dicil.quia pro sanctis oramus.non pro Chnsio.sed quin pro sanctis offerimus sacrificium grati.irum action s ; Pro Christo aulem non offerimus, sed ipsi p ilius Christo cum Patre cl Spiritu sancto offerimus.Quod inlelligi polesl ex lilurgia Graecorum. dc, ipia Epiphanius loquitur, cl quae exlal in quinio Imno Chrysoslomi ; ibi enim Iit commemoratio omnium sanctorum, el dicilur: *Offerimus tibi. Domine . sacrificium pro patriarchis. apostolis . prophetis . martyribus . ct praecipue pro beatissima Deipara :* quod aulem hoc sacrificium non olferalur pro peccatis . sed pro gloria eorum, palet: Nam slalim subjungit lilurgia:Quorum *supplicationibus respice nos Deus ;* et deinde oralio subjungitur pro aliis definietis : *Et memento* . inquit.omnium *fidelium defunctorum, qui dormierunt in spe resurrectionis. et quiescere eos facito . ubi videtur lumen vultus tui.I*dem potest cognosci ex Augustino tract. 84. in Joan, ct ex Cyrille catechesi 5. myslagogica , ct ex nostra liturgia . quae omnino Iulis csl. qualem Cyrdlus, Epiphanius el Augustinus describunt.

CAPUT X.

Asseritur purgatorium testimoniis Patrum graecorum cl latinorum.

Primus cx Patribus . Clemens lib. 8. conslil. c. 47. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam. Dionysius de ecclesiastica hicrarchia.cap. 7. par. 3. *Accedens* **. inquii,** *deinde venerandus anlislcs.precem sacram super mortuum peragit, precatur oratio illa divinam clementiam,ut cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, cumque in luce statuat, et regione vivorum.* **Athanasius, vel quicumque sil auctor. quaesi. 34. ad Antiochum, quaerit, num animae sentiant utilitatem ex orationibus vivorum.Re* spondel, senlire omnino. Basilius in liturgie instituit orationem pro mortuis.**

Gregorius Nazianz. in orat, in Caesarium circa fin. *Ipsi Deo.* **inquii.***et nostras ct corum.qui quasi in via paratiores prius ad hospitium pervenerunt. animas commendemus.***Ibidem orat pro anima ejusdem Caesani : Ephrcm in suo testamento: / tssidue.inquil.m** *vestris orationibus mei memoriam faciatis:etcnim in vanitate,et iniquitate vitam peregi meam.*

Cyrillus catechesi 5. mystagogica. *Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita fundi sunl, maximum credentes esse animarum juvamen , pro quibus offertur obsecratio sancti illius,et tremendi sacrificii.* **Eusebius lib. 4. de vita Constantini. dicit, eum voluisse sepeliri in celebri templo, ul licrct particeps multarum orationum. Epiphanias in fine operis conlra hacrcses, numerat inter dogmata Ecclesiae orationem pro defunctis,cl haeresi 75. Aerium haereticum facit, quia hoc negabat.**

Chrysoslomus hom'd. 41.in priorem ad Corinlh. *Juvetur,* **inquit,** *mortuus non lachrgmis.sed precibus . supplicationibus . eleemosynis.* **El infra :** *.Ye fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes.* **Ilomil. fill. ad populum :** *Non temere ab apostolis haec sancita fuerunt,ul in tremendis mysteriis , defunctorum agatur commemoratio: sciunt enim inde multum illis contingere lucrum, utilitatem multam.* **Idem homil.32. in Mallh. cl 84. in Joan, homil.3. in episl.ad Philipp. el 21. in acia apostolorum, et alibi. Theodorelus lib. 5. hislor. cap. 2G. scribil. Theodosium juniorem procubuisse ad reliquias s.Joannis Chryhoslomi.cl orasse pro animabus parentum suorum Arcadii el Eudoxiae jam defunctorum.**

Theophylactus in cap. 12.l.ucJ/oc *aulem dico,* **inquii.** *propter oblationes cl distributiones, quae fiunt pro defunctis, quae non parum conducunt* **etiam iis .** *qui in gravibus delictis mortui sunl.* **Damascenus in lib. de üs qui in fide migrarunt, probat hanc veritatem testimoniis mullis Dionysii, Alhanasii, Grcgorn nazianzeni, Gregorii nysseni, el ultoruin.Vide etiam Palladium in historia l.ausiaca, cap. 41.**

Veniamus ad Latinos. Tertullianus in lib.de Corona militis , inicr traditiones aposlolicas numeral suffragia pro defunctis, cl lib. de monogamia ultra medium: *Pro anima,* **inquit,** *ejus* **conjugis defuncti.** *oret, el refrigerium inierim adposlulet ei, el in prima resurrectione consortium.el offerat annuis diebus dormitionis ejus ; nam haec nisi fecerit vere repudiavit quantum in ipsa est.* **Idem lib. de exhortatione easlilalis procul a medio.**

B. Cyprianus lib. I. episl. !). *Episcopi,* **inquit,** *antecessores nostri censueranl.no quis frater excedens ad tutelam vel curam, clericum nominaret. ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur.* **El infra :** *El ideo Victor cum conlra. formam nuper in concilio a sacerdotibus datam Germinium Foils tinum presbyterum ausus sil actorem constituere , non est quo pro dormitione ejus apud* **ros** *fiat oblatio, aul deprecatio aliqua.*

B. Ambrosius lib. 2. episl. 8. ad Faustiniim dc obilu sororis: *Itaque,* **inquii,** *non tam deplorandam. quam prosequendam orationibus reor.ncc maestificandam lachrymis luis . sed magis oblationibus animam ejus Deo* **commendandam.Vide cliam orationes de obilu Theodosii , de obilu Valentiniani . cl dc obitu Satyri , in quibus omnibus pro animabus praedictorum Deo supplicat, elsacrificia, se oblaturum pollicetur.**

B. Hieronymus in episl.ad Pammachiuin de obitu Paulinac uxoris ante medium : *Caeleri mariti,* **inquii,super** *tinnulos conjugum spargunt violas, rosas , lilia floresque purpureos, Pammacliius noster sanctam favillam ossaque veneranda eleemosynae balsamis rigat. his pigmentis atque odoribus fovet cineres quiescentes , sciens scriptum: sicut aquu cxtinguil ignem , ila eleemosyna peccatum.*

B. Paulinos nolimus in episl. ad eundem Pammachium laudat cum. quod cl corpori el animae uxoris d 'functae satisfecerit.corpori lachrymis,animae eleemosynis. Idem in episl. 5. ad Delphinum episcopum commendans illi animam fratris sui ; *Fac.* **inquii.** *ut orationibus luis condonetur libi, el ul illius animam de minimo sanctitatis tuae digito destillans refrigerii gutta respergat.* **El iu episl. sequenti,quae est prima ad Amandum.similia dicit, commendans eandem animam Amando episcopo.**

B. Augustinus de cura pro mortuis . cap. 2. *In Macluibaeorum,***inquii,***libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium . sed et si nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parva est universae Ecclesiae . quae in hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus sacerdotis. quae domino Deo ad ejus altare funduntur.locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* **El cap.4.** *Cum itaque recolit animus ubi sepullum sil charissimi coipus . el occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyr animam dilectam commendat recordantis ct precantis affedus:qui cum defunctis a fidelibus exhibetur, eum prodesse non dubium est.* **El infra :** *Non sunt praetermiltcndae supplicationes pro spiritibus mortuorum.quas faciendas pro omnibus in Christiana et catholica societate defundis, etiam tacitis nominibus quorumque, sub generali commemoratione suscepit Ecclesia , ul quibus* **ad ista** *de-*

sunl parentes, aul filii. aul quicumque cognati, vel amici,ab una eis exhibeatur pia maire communi. **Vide eundem in enchirid. cap. 110. lib. 9. Confess, cap. 13. serin, dc verbis apostoli 17. el 31. lib.21. de Civil.Dei cap. 24.lracl.84. in Joann, quaesi. 2. ad Dulcilium. ac demum lib. de haeresibus, cap. 53. ubi proplcrca haereticum facii Aerium , quod negasscl pro defunctis sacrificia offerenda.**

I». **Gregorius lib. 4. dialog. cap.55.** *Mullum,* **inquil.solel** *animas etiam post mortem sacra oblatio hostiae salutaris adjuvare . ila ul hanc nonnumquam ipsae defunctorum animae expetere videantur.* **El cap. 50.** *Quos gravia .* **inquii.** *peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis . si in Ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca conveniunt, suorum , quorum scpulchra conspiciunt, recordantur, el pro eis Domino preces fundunt.*

Isidores lib. I. de officiis divinis cap. 18. .Visi *catholica Ecclesia crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus , vel eleemosynam faceret. vel Deo sacrificium offerret.* **Vidor, lib. 2. dc perseq. Wandal.** *Qui nos solemnibus orationibus sepulturi sunt morientes?*

Denique b. Bernardus serra. GG. in Cantica . el Petrus Cluniaecnsis in lib. conlra I'elrobrnsianos, directe in hunc errorem scripserunt. MaLiehias flpud BcrnardumziVec *parum spei mihi repositum.* **inquii,** *in illa die.qua defunctis tanta a vivis beneficia impenduntur.*

Sed operae prolium csl audire quid ad haec Calvinus ct Petrus Martyr respondeant.Petrus Martyr respondet,fere omnes paires in aliqua re errasse, el enumerat eorum errores. At errarunt in privatis opinionibus,quas alii refutarunt,al simul omnes in uno errore convenire non possunt,quin Ecclesia universa errel el pereat.

Calvinus aulem quatuor dicil. lib. 3. Institui, c. 5. § 10. Primo sic nil : *Ante* **1300.** *annos usu receptum fuil. ut precationes fierent pro defundis.* **Et aliquot interpositis:** *Sed omnes . fateor, in errorem abrepti fu erunt.* **Certa ista confessio sufficit ad Calvinum damnandum. Quomodo enim credibile cslEcclesiam per annos mille Irccccnios in tam crasso errore versutam , cl nullum fuisse cx antiquis, qui restiterit, excepto Aerio, quem el nos,et Calvinislac pro haeretico habemus?**

Secundo dicil:Volcrcs orasse pro mortuis . non ul cos juvarent, sed ul ostenderent erga eos pium affectum, cl ul scipsos consolarentur. At hoc mendacium est; aperte enim patres citati dicunl juvari animas, cl distinguunt solatia vivorum ab auxiliis mortuorum . ac praesertim Augustinus in cncliirid. cap. 110. et libro de cum pro mortuis passim.

Tertio dicil: Vulgus Christianorum coepisse orare pro mortuis ex imitatione gentilium. Patres autem se accommodasse opinioni vulgarium,ut palet ex Augustino,qui in libro de cura pro mortuis,ubi praecipue de hac rc agit: *Ila dubie,haesitanter et frigide disputat,ul suo frigore Zelum extinguere possit pugnantium pro purgatorio: Quod aulem orarii pro matre . id fecit.* **inquit Calvinus,** *quia anile volum matris non examinavit ad Scripturas. d privato quodam affectu omnibus probari voluit.*

At hoc etiam mendacium est : nam in primis numquam fuerunt Patres diligcntiorcs in ethnicorum ritibus prohibendis,quam quando mulli ethnici convertebantur. Certe Tertullianus et Cyprianus severissimi fuerunt castigatores omnis ethnicae superslilionis . adeo ut Tertullianus acerrime reprehenderit Christianos milites, qui coronam gestarent more militum elhnicorum:el lamcn isti ipsi ad orationem pro defunctis hortantur. Praeterea Patres non solum non reprehendunt hunc usum . sed etiam statuunt in suis conciliis sic esse faciendum, hortantur ul sic fiat, ipsi exemplo suo praecellunt, ac demum mulli eorum dicunt, hanc esse apostolicam traditionem.el inter haereticos numerant Aerium contrarium sentientem: quid amplius dicere poterant? B. Augustinus aulem in lib. de cura pro mortuis.cap. kdiserte dicit, non dubium esse quin juventur animae, el in lolo libro non csl una syllaba . quae dubium vel insinuet. de quo Calvinus loquitur ; quod vero vocat anile volum s. Monicae, cl b.Augustinum arguil quod illud implere curaverit, non csl mirum: csl enim familiare Calvino reprehendere, cl ridere sanctos.

Quarto dicil: De purgatorio aulem adeo nihil asseruisse Patres, ul illud pro rc inceria haberent, tl haec cliam csl intoleranda impudentia vel imperitia: nam in primis. eliamsi nusquam nominassem purgatorium, lamcn salis inlclligi polcrat quid Patres dc eo sentirent cx eo. quod tam perspicue docent, animas quorundam fidelium egere refrigerio cl juvari orationibus vivcnlium.

Deinde sunt apertissima loca in Patribus.ubi asserunt purgatorium , quorum pauca quaedam afferam. Gregorius nyssenus in oral, pro mortuis procul a medio: Vel. inquii, *in praesenti vita precibus sapientiacque studio purgatus , vel post obitum per expurgantis ignis fornacem cxpiatus.ad pristinam vellet redire felicitatem.* **El infra: Aon poterii, inquit.***a corpore egressus divinitatis particeps fieri.nisi maculas animo immixtas purgatorius ignis abstulerit.* **Et infra:** *Aliis,* **inquit,** *post hanc vitam purgatorio igne materiae labes abstergentibus etc.*

Ambrosius in illud psalm. 3G. Gladium evaginaverunt peccatores.· *Et si salvos faciet,* **inquit,** *Dominus servos suos, salvi erimus per fidem,sic tamen salvi quasi per ignem. Etsi non exuremur, tamen uremur. Quomodo tamen alii remaneant in igne . alii perlranseant, alio loco nos doceat Scriptura divina,nempe inmarerubrum demersus populus csl Aegyptiorum , transivit autem populus Hebraeorum. Moyses perlransivil. praecipitatus est Pharao , quoniam gravia eum peccata merserunt.eo modo praecipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis etc.* **Vide etiam eundem serra. 20. in psal. 118.**

B. Augustinus lib. 21. de Civit. Dei, cap. IG.Ioquens dc infantibus baptizatis moricnlibus : Aon *tantum poenis.***inquit,** *non praeparatur aeternis, sed nec ulla post mortem purgatoria tormenta*

patitur. **El cap. 24. loqii-ns de adultis fidelibus , qui tamen com levibus precatis decedunt : Tales , inquit.***constat ante judicii diem per poenas temporales. quas eorum spiritus patiuntur . purgatos,aeterni ignis suppliciis non tradendos,* **hiem homil. 16. ex lib. 50. homiliarum :** *Qui temporalibus poenis,* **inquit,** *digna gesserunt, per ignem quemdam purgatorium transibunt: de. quo apostolus inquil : salvus erit sic tamen quasi per ignem.* **El lib. 2. de Genes, conlra .Manich.cap.20.** *Qui forte agrum non coluerit, et spinis eum oppressum primi permiserit. habet in hac vita maledictionem terrae suae in omnibus operibus suis:et post hanc vitam habebit vel ignem purgationis , vel poenam aeternum.* **Denique in psnl. 37.** *Quia dicitur.* **inquil.** *salvus erit. ille ignis contemnitur, ita plane quamvis salvus per ignem, gravior tamen erit ille, ignis , quam quidquid polcsl homo pati in hac vita.*

Quare cum d. Augustinus lib. 21. de Civit. Dei, c. 26. ct in enchirid. cap. 69. dicil. pusse dubitari el quaeri. an post hanc vitam animae torqueantur purgatorio igne : non dubitat de poena animarum , sed de modo el qualitate ; nam in priore loco solum dubitat. an ignis purgatorius sil idem in substantia cum igne gehennae ; de quo dicitur Jlattb. 25. *Ile in ignem aeternum.* **In posteriore aulem dubitat, an post hanc vitam urentur animae igne illo doloris de amissione temporalium . quo hic uri solent, cum rebus valde dilectis carere coguntur.**

B. Hieronymus in fine commentarii in Isaiam : .Sicut, inquit, *diaboli, el omnium negatorum atque impiorum . qui dixerunt in corde suo. non est Ileus, credimus aeterna tormenta, sic peccatorum atque impiorum,cl tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt.atque purganda . moderatam arbitramur el mixlam clementiae sententiam judicis.*

B. Gregorius lib. 4. dialogorum . cap. 39. De *quibusdam,* **inquil.** *levibus culpis esse ante judicium . purgatorius ignis credendus est.* **Et in psalmum tertium poenitenlialcm in ipso initio :** *Scio,* **inquil,** *futurum esse. ut post hujus vitae exitum . alii flammis expientur purgatoriis , alii sententiam aeternae subeant damnationis.*

Origenes homil. 6. in Exodum : *Qui salvus fit,* **inquit. per** *ignem salvus fit. ut si quid forte de specie plumbi habuerit admixtum.id ignis decoquat ct resolvat, ul efficiantur omnes aurum purum.*

Gregorius n.izianx. orat, in sancta lumina, circa finem: *In altero suo.* **inquil,** *igni baptizabuntur, qui postremus est baptismus . nec solum acerbior . sed et diuturnior, qui crassam materiam instar ferri depascitur viliique levitatem absumit.*

Baqiius in cap. 9. Isaiae : Si *igitur per confessionem.* **inquit,** *detexerimus peccatum, jam* **succrescens** *gramen arefecimus.dijnum plane quod* **depascatur ac** *devoret purgatorius ignis.* **El infra. Aon omnimodam . inquil.** *internecionem, et exterminium comminatur* **sed** *nnuit expurgationem . juxta apostoli sententiam. Ipse aulem salvus erit quasi per ignem.*

Eusebius Emysscnus homil. 3. dc epiphania : *Haec poena,* **inquil,** *infernalis illos manebit, qui amisso, et non servato baptismo in aeternum peribunt. Ili vero qui temporalibus poenis digna gesserunt, per fluvium igneum.per vada ferventibus globis horrenda transibunt.*

Thcodorclus in scholiis graecis in I. Corinth.3. *Hunc ipsum ignem purgatorium credimus,in quo animae defunctorum probantur et repurgantur, sicut aurum in conflatorio.* **Oecume.uius in eundem** *locomiSalvabilur el ipse quoque.non tamen citra dolorem , ut par csl eum qui transit per ignem,et a concretis levioribus maculis expiatur.* **Tertullianus hb. de anima , cap. 17.** *In carcerem te mandet infernum . unde non, dimittaris . nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso.* **Cyprianus lib. 4. epist. 2.** *Aliud est pro peccatis longo tempore cruciatum purgari. el emendari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.*

Hieronymus lib. I.contra Pelagiunos ultra mcd. Si *aulem Origenes omnes rationabiles creaturas dicil non esse, perdendas, el diabolo tribuit poenitentiam: quid ad nos. qui diabolum et satellites ejus, omnesque impios ct praevaricatores dicimus perire perpetuo, el Christianos . si in peccato praeventi fuerint, salvandos esse post poenas?*

Paulinus epist. 1. ad Amandum: Ob hoc impense *rogamus. ul quasi frater orandi labores conspires ul misericors Deus refrigeret animam ejus stillicidiis misericordiae suae per orationes vestras etc.* **Boetius lib. 4. Prosa 4.Aulla** *ne supplicia animarum post defunctum morte corpus relinquis? et magna quidem, quorum alia poenali acerbitate , alia purgatoria clementia exerceri puto.* **Isidorus lib. I. dc divinis ofliciis , cap. 18.** *Nam et cum Dominus dicit : Qui peccaverit in Spiritum sanctum , non remittetur ei neque in hoc saeculo . neque in futuro , demonstrat quibusdam illic dimittenda esse peccata.el quodam purgatorio igne purganda.*

Beila in psalm. 37. *Quidam,* **inquil,***committunt quaedam peccata venialia graviora el leviora.cl ideo necesse est, ut hi tales in ira corripiantur, idesl,in purgatorio igne nunc inierim ante diem judicii ponantur, ut quae in eis immunda sunt, per illum exurantur . cl sic. tandem idonei esse cum his. qui in dextra coronandi sunl. inveniantur.* **Ibidem dicil hunc ignem graviorem esse poenis latronum, martyium elc.**

Petrus Daminnus in serm. 2. de s. Andrea: Aon *tibi blandiaris si graviter peccanti levior poenitentia a mansueto . vel a dissimulante dictatur, cumin purgatoriis ignibus perficiendum sit quidquid hic minus feceris.quia dignos poenitentiae fructus quaerit Altissimus.*

Ansehnus in 1. Corinth. 3.A'am *de quibusdam levibus culpis esse ante corporum resurrectionem, purgatorius ignis credendus est.* **El ibidem asserit esse gravissimam poenam.**

Bernardus serm. de obitu Humberli: Volat fra-

1res irrevocabile tempus, el dum creditis vos cavere islam poenam minimam . incurritis ampliorem : Illud enim scitote , quia posl hanc vitam in purgatoriis locis centupliciter, quae fuerint hic neglecta , redduntur usque ad novissimum quadrantem. Scio ego quam durum sil homini dissoluto apprehendere disciplinam, verboso silentium pati, vagari solito stabilem permanere, sed durius, et mullo durius erit futuras molestias tolerare.

Lactantius lib. 7. cap. 21. *Quorum peccata ponderе aul numero praevaluerint, perstringentur igne atque amburentur etc.*

Hilarius in psal. 118. in illud: Concupivit anima desiderare judicia justitiae tuae : *Nobis ,* **inquit,** *est ille indefessus ignis obeundus,in quo subeunda sunl gravia illa expiandae a peccatis animao supplicia.*

CAPUT XI.

Idem asseritur ralionc.

Argumentum quartum cx rationibus. Prima ratio: Quaedam peccata sunl venialia solaque temporali poena digna. Al fieri polcsl. ul cum solis talibus liomo decedat cx hac vita : igitur ncccssc csl in alia vila posse purgari.

Esse aulem quaedam peccata venialia, probatur ex Jacobo qui sic ail, Jacobi 1. *Unusquisque leniatur a concupiscentia sua;concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem.* **Hic describitur peccatum veniale cx imperfectione actus. Neque locum hic habet distinctio haereticorum deimpulalione:nam Jacobus explicat processum peccati secundum se. ac docet post tcnlalionem concupiscentiae. quae sine peccato esse polest. continuo sequi peccatum, si quis non caveat: nam ex concupiscentia oritur delectatio in parte inferiori,quae nonnullum peccatum est non tamen mortiferum , si non adsit consensus mentis deliberatus; ideo onim subjungit:** *Peccatum vero si consummatum fuerit,* **accedente nimirum pleno consensu,** *generat mortem.*

Praeterea 1. Corinth. 3. *Qui superaedificat lignа. focnum. stipulas, salvus erit quasi per ifpicm.* **llic describitur veniale ex levitate materiae, ct quomodocumque intelligamus verba apostoli sive de hac vila, sive dc alia, sive de doctrina, sive de omnibus operibus necessario cogitur exponere per ligna, focnum. stipulas, peccata venialia, quandoquidem qui ista habet, salvatur quasi per ignem.**

Augustinus lib. 83. q. 26. *Alia .* **inquit ,** *sunt peccata infirmitatis, alia imperitiae , alia malitiae: infirmitas contraria est virtuti . imperitia sapientiae, malitia bonitati. Quisquis igitur nodi quid sit virtus cl sapientia Dei. polest existimare quae sint venialia peccata: cl quisquis noni quid sil b initas Dei. polest existimare quibus peccatis certa poena debeatur. et hic et in futuro saeculo, quibus bene tractatis.probabiliter judicari polest qui non sint cogendi ad poenilcn liam luctuosam et lamentabilem . quamvis peccata fateantur, el quibus nulla omnino speranda sil salus, nisi sacrificium obtulerint Deo , spiritum contribulatum per poenitentiam.*

Probalur ultimo ratione ; nam intclligibile non est quomodo verbum otiosum ex natura sua dignum sit perpetuo odio Dei,cl sempiternis flammis. Hic enim in terris stultissimus habcrelur , qui ob levissimam offensionem amici . nec malo animo factam, nollet amplius esse amicus , immo usque ad mortem persequeretur cum.quem amicum paulo ante habuerat. Maneat igitur.quaedam esse peccata venialia, ac sola poena temporali digna.Quod autem cum ejusmodi peccatis aliqui interdum de hac vila migrent,ac proinde in alia vila purgatione temporali egeant, probalur hoc modo. Polcsl quis dum moritur , habere voluntatem permanendi in peccato veniali . igitur tale peccatum deleri in morlc non polcsl : praeterea cum *septies in die, cadat justus,* **ul dicitur Proverb. 24. el mulli moriantur repente, quomodo credibile est. non mori aliquos cum peccato veniali? Haec csl igitur prima ratio.**

Secunda ratio : Cum reconciliantur Deo peccatores, non dimittitur semper cum peccato tota poena temporalis: at polcsl Heri ct saepe (11. ul in lota vila aliquis non satisfecerit plene pro temporali illa poena : ergo necessario statui debet purgatorium. Probalur major proposito breviter : nam alibi ex professo probabitur. 2. Ileg. 12. cum David dixisset : *Peccavi. Domino .* **ait propheta.** *Deus quoque, transtulit a te iniquitatem . sed quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini. filius qui naius csl tibi morte morietur.* **Num. 12. Cum Maria murmurasscl conlra Dominum . punita est morbo leprae : orante aulem pro ea Moyse, dimissa est ci culpa . ct tamen poenam voluit Deus ul illa lucret per unam hebdomadam.**

Ad haec et similia respondet Calvinus lib. 3. Instil, cap. 4. § 31. duo esso genera flagellorum Dei: quaedam enim sunl proprie poenae , cl infliguntur a Deo ul judice in vindictam peccatorum praeteritorum, ul justitiae satisdat; quaedam autem sunt castigationes. quao infliguntur a Deo ut patre.non in vindictam peccatorum praeteritorum, sed ad futurorum remedium.nimirum ut homo admoneatur flagello, ne iterum facilis sit ad peccandum. Primum genus , inquil Calvinus, ad solos inimicos perlinere, secundum ad solos amicos; ct proinde cum non sint istac poenae ex justitia luendae. non esse opus ut maneat eorum debitum post mortem, quando non est periculum recidendi in peccatum.

Al frustra laborat Calvinus ; nam etsi fatendum est flagella justorum esse etiam paternas castigationes, cl remedia conlra peccata futuro, tamen simul est agnoscenda vera poena el satisfactio debita culpa praeteritae cx justitia. Quod sic probalur; nam in primis 2. Rcg. 12. exprimitur caussa cur puniretur David . el non dicitur: ne iterum pecces : sed . *Quia blasphemare fecisli numen Domini.*

Deinde mors csl vera poena peccati originalis ,

i l cam luunl homines justi. non ul abstineant a peccato, sed ul satisfaciant justitiae divinae. Quod palet, quia non est inflicta a Deo posl peccatum , ut sunl castigationes paternae.sed est lege statuta ante peccatum tamquam poena peccati, el eadem perseverat post peccalum el peccati remissionem, ul palet Genes. 2. *Quaecumque die comederis , morio morieris.* El Rom. 5. *Per unum hominem peccalum in hunc mundum intravit, el per peccalum mors, in quo omnes peccaveruntAil* Rom. 6. *Stipendium peccali mors.* El Calvinus ipse lib. 2. Institui.cap. I. § 8. aperte confitetur,mortem veram esse peccali poenam;dcnique quomodo potesl esse mors flagellum paternum ad peccalum cavendum institutum? Qui enim moritur, non potesl amplius emendari.

Praeter mortem istam communem,quae esi poena peccali originalis , habemus alia exempla in Scriptura eorum, qui puniti sunt morte violenta , cum eis remissum esset peccalum , cum lumen mors non possit esse paterna castigatio in remedium peccali futuri: nam Exod. 32. Deus pepercerat populo oranlc Moyse, el tamen Moyses in vindictam peccali jussit occidi mulla millia de populo sine ullo delectu. El similiter Numen 14. Cum populus murmurassel, et Deus placatus a Moyse fuisset, plurimi tamen in deserio perierunt. Incredibile est aulem cx tot millibus nullum fuisse quem delicti poenilucril. 3. Regum 13. propheta Domini quia inobedlcns fuit voci Domini.a leone exlinguilur, juxta quod ei ab allero propheta praedictum fuerat, el lamen ut inlelligcrcmus ei culpam anlea remissam fuisse, cl sanclc illum obiisse , neque ejus cadaver, neque jumenlum, quo vcclus fueral leo tetigit, sed ulrumque potius custodivit, donec venerunt qui cum sepelirent; denique 1. Corinth. 11. dicitur: *Ideo inter vos mulli imbecilles . et dormiunt multi.* Ubi, ul exponunt Ambrosius el alii, apostolus indicat in primitiva Ecclesia mullos eorum, qui indigne communicabant . morte a Deo punitos fuisse, quibus tamen culpam anlea remissam palet cx eo quod apostolus subjungit : A *Domino corripimur,* ne *cum hoc mundo damnemur.*

Ilis accedant duo clarissima b. Augustini testimonia. Primum est tract. 124. in Joan. *Cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quamvis, ut in eam veniret miseriam.primum fiucrit causa peccatum, productior est enim poena quam culpa, ne parva putaretur culpa si cum illa liniretur el poena: ac per hoc vel ad demonstrationem debitae miseriae . rei ad emendationem labilis vitae, ad exercitationem necessariae patientiae, temporaliter hominem detinet poena etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non delinet culpa.* Secundum esi in psalm. 50. *Veritatem,* inquil. *dilexisli: hoc est. impunita peccata eorum eliam quibus ignoscis non reliquisti. sic praerogasti misericordiam ul servares ‹ l veritatem, ignoscis confilenli. ignoscis.sed scipsum punienti,* sic *servatur misericordia cl veritas.*

Probatur jam assumptio hujus argumenti ; nam mulli qui plurima peccata commiserunt, in articulo mortis convertuntur, quando nullam possunt agere poenitentiam; ex quo certe illud sequitur. ul post hanc vitam satisfacere debeant. Respondent in morte deleri omnia. Conlra: nam mors est poena peccati originalis , cl ideo communis omnibus eliam infantibus , ergo pro actualibus debcl inveniri alia poena. Praeterea Deus injuste ageret , nec videretur habere providentiam rerum nostrarum , si una cl eadem poena, idest, naturali morte puniret peccata magna el parva , multa el pauca.

Terlia ratio sumitur a communi opinione omnium gcnlium: id enim confitentur Hebraei , Mahiunelani, Gentiles, iique lam philosophi, quam poetae. De Hebraeis palclex libr. 2. Machabaeorum , cap. 12. nam saltem fides adhibenda csl ci libro quae adhibetur Livio : praeterea Josephus Illius Gorionis in libro dc bello judaico cap. 19. indicat Judaeos consuevisse orare pro morluis, non tamen pro illis qui se interimunt.

De. Mahumelanis patet cx Alcorano, ubi purgatorium diserte confitentur. De ethnicis palet cx Platone in Gorgia el Phaedone : cx Cicerone in somnio Scipionis in tine : el Virg. 6. Ancid. *Ergo exercentur poenis, velerumque malorum supplicia expendunt ;* cl ex Claudiano lib. 2. in Rudinum circa lincm:

> Quos *ubi per varios omnes, per mille figuras,*
> *igil Lethaeo purgalos flumine clc.*

Neque dicat aliquis hos potius argumentum esse erroris cl fabularum , quandoquidem id sentiunt Ethnici cl Mahuinelani; nam illa in quibus omnes fere nationes conveniunt, vix possunt aliunde provenire,quam a naturali lumine omnibus hominibus communi. Quae enim sunl excogitata el conficta ab hominibus, varia sunl , ct diversa pro gentium varietate. Sicut ergo Deum esse, in quo omnes nationes conveniunt, dicimus verissimum esse . nec lamen recipimus in particulari Deos varios el multiplicos, quos sibi quaelibel natio fabricavit: ct sicut post hanc vilam esse poenas ct praemia, in quo eliam conveniunt omnes, recipimus ul verum, nec lamen recipimus varias fabulas quibus hoc explicant (nam esse poenas, cl praemia posl hanc vilam docuit omnes homines cognitio divinae providentiae. fabulas aulem cx sc linxerunt) ila eliam purgatorii confessionem , in qua omnes fere gentes conveniunt, oporlel dicere esse confessionem luminis naturalis; ejusdem enim providentiae divinae cognitio docuil purgatorium,quae docuil infernum el paradisum, saltem generali et confuso quodam modo, quia nimirum videmus poenas cl praemia ila distribui in hac vita, ul plura bona habeant mali, cl plura mala boni, ut plurimum: inde judicamus divinam providentiam in aliam vilam distulisse judicium, el veram distributionem praemiorum el poenarum.

Rursum videmus ex iis, qui migrant cx hac vita, alios esse valde bonos, alios valde malos,alios mediocriter bonos cl mediocriter malos: quocirca judicamus naturali lumine esse posl hanc vilam poenas aeternas pro valde malis, praemia aeterna pro

vaklc bonis ac poenas temporarias , cl per cas Iransilnm ad praemia pro iis qui sunl mcdiocriler mali vel boni. Hanc rationem sequulus csl Plato cl alii, qui solo lumine naturali praediti, purgatorium esse confessi sunl.

Quarta ratio sumitur ab apparitionibus animarum. quae se in purgalorio esse renunciaverunl, nique opem a vivis imploraverunt, quas apparitiones cum viri gravissimi retulerint, non immerito veras fuisse credimus, rideant licet Lulherus, ct Magdeburgenses. S. Gregorius lib. 4. dialog, cap. 40. scribit de animae Paschasii, quae in thermis puleolanis apparuit s. Germano episcopo , ct ejus precibus liberata csl, cl cap. 55. scribit aliud simile exemplum: cl praeterea de quodam monacho suo , pro quo triginta missas ipscmcl Gregorius dici jussit, ct cx ejus apparitione dicil liberatum.

Gregorius Turonicus lib. de gloria confess, cap. 5. scribit, b. Martino s. virginem quamdam nomine Vitulinam jam defunctam significasse sc adhuc in purgalorio degere ob leve quoddam peccatum , ac paulo post precibus ejusdem s. Martini liberatam.

Petrus Damiani in cpisl. ad Desiderium scribit, b. Severinum Colonienscm episcopum apparuisse cuidam presbytero ejusdem Ecclcsiac.cique significasse se adhuc in purgalorio graviter torqueri , quod horas canonicas non distinctis temporibus persolvisset, sed mane omnes horas simul coaccrvasset, ut tota dic negotiis imperialibus liberius vacare posset.

Beda lib. 3. hist. Anglorum cap. 19. scribit b. Fursaeum a morluis resurgentem narrasse mulla, quae vidit de purgatoriis poenis, et lib. 5. cap. 13. referi mirabilem visionem cujusdam Dicthclmi.qui similiter mortuus, cl postea reviviscens mira narravit de inferno, purgatorio et paradiso. El vita cjus sequens, ac fructus spiritualis , quem in aliis mollis operatus est, testabatur veram fuisse visionem.

S. Bernardus in vita b. Malachiac refert, b. Malachiae sororem ejus defunctam non semel apparuisse cum adhuc in purgatoriis poenis degeret , ct tandem, frequenti eucharistiae ad Deum oblatione liberatam: ct lib.1. vitae b. Bernardi cap. 10. referi Gulichnus abbas, qui vilam sancti Bernardi scripsit, ipso adhuc vivente, apparuisse aliquando b. Bernardo unum cx defundis monachis, in purgatorio laborantem, ct precibus ac sacrificiis viri sancti paulopost liberatum.Quod exemplum ipsum b. Bernardum narrare solitum scribit anclor ejus vitae.

Libro primo vitae b. Ansehni similiter legimus , b. Ansclmum annum integrum institisse sacrificiis quotidianis, cl tandem apparente sibi amico defundo. pro quo tamdiu oraverat, didicisse cum dc purgalorio liberatum. Plura similia legi possunt apud Vincentium lib. 23. speculi historialis , in revelationibus s. Brigitlac , ct in vita Christianae mirabilis : sed quae attulimus sunt magis authentica.

Ilcspondcl Magdeburgenses , esse fabulas. Al ncc csl credibile, lam sanctos viros decipere voluisse, neque eliam ipsos deceptos fuisse , cum haberent spiritum discretionis ct essent amici Dei.

Ultima ratio esse potest, quia ista opinio , quae lollil purgatorium, non solum csl falsa , sed eliam perniciosa : siquidem homines socordes facit in peccatis cavendis el bonis operibus faciendis. Qui enim cogitat nullum esse purgatorium, sed omnia peccata per mortem aboleri in iis, qui moriuniiir cum fide, facile dicet apud se: Quorsum ego laboro in jejuniis, precibus, continentia, eleemosynis? Cur fraudo cor meum deliciis et voluptatibus? quandoquidem in morte sive pauca , sive mulla peccata habuero, omnia delebunlur.Al qui cogitat remanere praeler gehennam . ignem acerrimum purgatorii , et quicquid hic deletum non fuerit per debitae poenitentiae opera ibi diluendum,cerie diligenlior cauliorque evadit.

CAPUT XII.

Solvuntur argumenta e.c *Scripturit.*

Superestargumenta adversariorum solvere,quae parlim ex Scriptura, parlim ex Patribus, parlim ex naturali ratione sumuntur.

Prima objectio, psalm. 12(>. *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce haereditas Domini* ; non igitur purgatorium intercedit inter mortem fidelium el coelestis haercditalis consequutionem.

Bespondco: Tractat psalmus de generali resurrectione, ul s. Augustinus recte exponit: et hic est sensus eorum verborum: Cum dederii dilectis suis somnum, idesl, cum dormierint per corporalem mortem omues electi, ecce haereditas Domini, idcst. continuo tunc apparebit haereditas Christi. resurgentibus in gloria omnibus ejus electis,quae haereditas est eliam merces ejusdem Christi . qui passione cl morte sua nos acquisivil. Itaque idem csl haereditas cl merces : idem filii et fructus veniris: filii enim Dei per adoptionem sunt haereditas Domini; cl iidem filii, qui ct fructus ventris appellantur, sunl ejusdem Domini merces. Adde quod in textu hebraico , quem adversarii latino praeferunt, non habetur , cum dederit, sed sic dabit 7П>Т3. Proinde ruit vis lota argumenti, non enim exprimitur quando adveniet haereditas Domini.

Secunda objectio, Ecclesiaslae 9. *Quodeumque facere potest manus tua instanter operare , quia nec opus , nec ratio , nec sapientia , nec scientia erunt apud inferos , quo tu properas.* Videtur enim sapiens his verbis significare voluisse , nullum esse remedium in alio sacculo.

Respondent aliqui: Haec dici a Salomone in persona impiorum, qui non modo purgatorium , sed etiam gehennam tolhmt, cl nihil omnino esse credunt praeter hanc vitam. Alii docent Salomonem ad cos loqui, qui otiose ct flagitiose vivunt, clad gehennam rocla proficiscentur : quo in loco verissimum csl nullam osse remedium vel solatium. Utrarnque expositionem attingit s. Hieronymus in commentario. Al sanctus Gregorius lib. 4. dialog.

cap. 39. accomodat haec omnia salis aplc ad eos etiam, qui ad purgatorium deducuntur ; nam soli illi purgari possunt, cl precibus viventium juvari, qui dum hic viverent, id meruerunt bonis suis operibus, ul in alia vita juvari possent; quaco-mnes debent in hac vita quidquid possunt boni peragere. quia in alia vita non juvabuntur, nisi per ea.quae hic gesserunt,meruerint.ut juvari possent.

Tertia objectio. Ecclesiaslae 11. Si *ceciderit lignum-ad austrum, aul ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit ibi eril.Non* igitur,inquiunt, datur tertius locus , idest purgatorium , unde aliquando exeundum sil.

Respondeo: Ad lileram Sapientem loqui de morte corporali, ac velle dicere, ita homines necessario morituros, cl cum mortui fucrint, per se num·quam surrccluros, quemadmodum lignum tandem aliquando cadit, et ibi manet ac putrescit, ubi cecidit. Si tamen velimus haec ad statum animae accommodare. tum dicendum erit, eos qui ad purgatorium perlinent, ad austrum cecidisse , idest. ad statum salutis aeternae, et in eo statu salutis perpetuo permansuros: vel certe dici poterit per austrum gloriam coelestem.per aquilonem gehennam inlelligi, sed non omnes cadere ad austrum aut ad aquilonem. Porro hunc locum nihil officere assertioni purgatorii, ex eo etiam inlelligi potcsl, quod si purgatorii assertioni officeret, officeret etiam assertioni ejus loci, ad quem sancti Patres ante Christi adventum descendebant , sive is locus sinus Abrahae, sive limbus Patrum, sive infernus nominetur: constat enim Patres in eo loco non mansisse perpetuo.Vide Hieronymum in commentario, cl Bernardum serm. 49. ex parvis.

Quarta objectio, Ezcchiclis 18. *Cum aversus fuerit impius ab impietate sua, omnium iniquitatum ejus non recordabor.* At quomodo , inquit Petrus Martyr, non recordatur Deus iniquitatum amicorum suorum, si casiam severe in purgatorio punil ?

Respondeo dupliciter. Primo non recordari iniquitatum, nihil aliud esse, quam non servare inimicitiam cum eo qui peccavit ; nam si recordari iniquitatum, esset punire mala merita , recordari justitiarum esset remunerare bona merita. At non concedunt adversarii, recordari justitiarum , esse remunerare bona merita , ne videlicet merito justorum admittere cogantur . igitur neque debent concedere, recordari iniquitatum esse punire iniquitates; nam Ezechicl eodem modo de justitia et dc iniquitate loquitur.

Secundo responderi potest : Recordari iniquitatum esse quidem punire, sed punire in aeternum; nam cum ibidem legimus, si justus averterit se a justitia, omnes justitiae ejus non recordabuntur: cogimur ita exponere, ut dicantur justitiae tradi oblivioni, non quod non remunerentur temporali diquo praemio, sed quod non liberent hominem .i gehenna.nec remunerentur praemio sempiterno: nam alioqui opera bona impiorum non fraudari temporali mercedc, docent Patres, Chrysostomus homilia 07.ad populum Antiochenum.Hieronymus in ‹ ap. 29. Ezechielis, Augustinus lib. 5. de Civitate Dei cap. 13. ct Gregorius hom. 10. in evangelia, et colligitur ex illis verbis Lucae 16. *llecepisti bona in vita tua.*

Quinta objectio , Matthaei 25. Duo solum ordines hominum inveniuntur; aliis enim dicitur: Venite *benedicti.* Aliis: *Ile maledici*i.llem Marci ultimo: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.*D‹-nique Joannis 3. *Qui credit, non judicatur ; qui non credit, jam judicatus est·, non igitur,* inquit Brcntius, *locus ullus remanet purgatorio* , cum *duo solum sint loca post hanc vitam.*

Respondeo : In extremo judicio , de quo agitur Mallh. 25. recte duos lanium fieri ordines , quia tunc purgatorium finem accipiet ac deinceps duo lanium loca remanebunt, paradisus cl gehenna. Porro , qui credit, salvus erit et non judicator, idest non condemnatur, modo etiam addat caetera quae requiruntur : fides enim ex se justificat et salvat, si aliunde non sit impedimentum. Quemadmodum dicere solemus, ex hoc semine nascetur arbor , si videlicet non desint calor solis, humor aquarum, cl si qua alia requiruntur ; neque continuo qui salvus erit per iidcin, sine purgatorio salvus erit, mulli enim salvantur, sic tamen quasi per ignem,ul supra ex apostolo demonstravimus.

Sexta objectio, Lucae 23. Latroni in extrema hora converso dicilur a Christo : *Hodie mecum eris in paradiso.* Non ergo,inquiunt Petrus Martyr cl Bcrnardinus Ochinus, remanet purgatorium pro iis, qui in hac vita non egerunt poenitentiam. Respondeo; Mortem illam durissimam patientissime animo toleratam, cl confessionem tam admirandam co tompore, quo Christum apostoli ipsi negabant, potuisse juste in plenam satisfactionem reputari. Adde,quod privilegia paucorum legem non faciunt.

Septima objectio, Rom. 8.Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jcsu.

Respondeo: Paulum eo loco disputare dc concupiscentia ac velle dicere, iis qui sunt in Christo Jcsu, cl ejus gratia muniti, non consentiunt molibus carnis suae, nihil peccati contrahere cx ejusmodi molibus. Itaque hic locus non purgatorium oppugnat, sed hacresim adversariorum , qui vera peccata esse volunt eos etiam motus , quos interdum justus sentit, licet cis non consentiat.

Octava objectio 2. Corinth. 5. Sz *domus terrenae nostrae habitationis dissolvitur , habemus domum non manu faciam , aeternam in coelis ;* recta igitur post mortem sine ullo purgatorio pii homines transferuntur in coelum.

Respondeo : B. Paulum id solum asserere , patere domum coelestem post mortem, non patere ante mortem. Quod autem continuo omnes pii transferantur ad coelum post mortem, ipsum non dicere, sed contrarium potius indicaro , cum ait: Si *tamen vestiti et non nudi inveniamur.* Significat enim his verbis cos, qui meritis cl virtutibus vestiti sunt, ac proinde perfectam poenitentiam in hac vita egerunt, mox in domum coelestem deduci; alios autem salvari quidem , sed sic tamen , quasi per ignem, ul ipse idem ait, 1. ad Corinthios 3.

Nona objectio. 2. Corinth. S. *Omnes astabimus unie h ibunul Christi,* **ul** *referat unusquisque prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum.* **Alsi post hunc vitam peccata remitterentur, et locus esset purgationi, certe non reciperet unusquisque prout gessit in corpore.**

Respondeo: Verissimam esse b. Pauli sententiam; Nani etiam illi,qui remissionis cl purgationis locum inveniunt in luturo saeculo, nihil recipiunt, nisi quod gesserunt in corpore ; id enim meruerunt perseverando in fide et charilale usque ad mortem, ul etiam post mortem purgari et juvari possent.Qua ratione etiam saucii viri post mortem, etsi nihil proprie mereantur , tamen impetrant a Domino quicquid postulant,quoniam id meruerunt in hac vita recte vivendo, ul etiam posl hanc vitam a Domino exaudirentur. Vide hoc ipsum quod nos docemus, apud Dionysium lib.de Eccles.hierarch, cap. ullim. part. 3. apud Augustinum lib. enchiridii cap. 110. cl lib. de cura pro morluis c. 1. cl apud Gregorium lib. 4. dialogorum cap. 39. Atque ad eundem modum inlelligenda sunt illa: *fteddel unicuique secundum opera sua ,* **Roman. 2. Et illa:** *Unusquisque onus suum portabit.* **Et:** *Quae seminaverit homo , haec et metet,* **Galal. 6.**

Decima objeclio , Apocalypsis 1 *I.lieati mortui, qui in Domino moriuntur, amodo jam dicit Spiritus , ul requiescant a laboribus suis ; opera enim illorum sequuntur illos.***At pii omnes in Domino moriunlur, omnes igitur pii post mortem rcquicscunl, neque ullus est qui in purgatorio torqueatur.**

Respondeo cum S. Anselmo : In commentario hujus loci, illud, *amodo,* **non significare a morte uniuscujusque, sed ab extremo judicio, de quo in** lolo **eo capite s. Joannes loquitur. Itaque hic erit** sensus : **Ileali mortui, qui in Domino moriuntur; amodo enim, idest, a line hujus judicii,de quo nunc loquor, in aeternum requiescent a latioribus suis;** vel **si id mimis alicui probetur, respondere possumus cum Richardo de s. Victore et llaymone in** hunc **lucum, loqui b. Joanncm dc viris perfectis ,** ac **praesertim de sanctis martyribus (. eos enim eo** loco **consolari volebat) qui simpliciter moriunlur** in **Domino, neque aliquid purgandum secum ferunt ; nam qui decedunt eum peccatis venialibus ,** aut cum **debito poenae alicujus temporalis, ii** non **simpliciter moriunlur in Domino , sed partira** in **Domino ratione charilalis , quam secum ferunt . parlim non in Domino ratione peccatorum,** quae **nihilominus secum ferunt. Aeque mirum videbitur , quod aliquos dicamus mori parlim in Domino, parlim non in Domino , si legatur s. Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pclagianoruin cap. 3. ubi eosdem homines in hac vita parlim esse dicit filios Dei,parlim filios hujus saeculi.** Alquc **haec de Scripturis.**

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Ex Patribus profert Rrcniius primo Cyprianum , qui **tract.** 1 **contra Demetrianum , ail in line :** *Quando isthinc excessum fuerit, nullus jam poenitentiae locus est, nullus satisfactionis effectus.*

Respondeo : Loqui eum de satisfactione pro culpa , quae praecedit justificationem ; Patres enim diserte duplicem ponunt satisfactionem.Unam anle justificationem, qua Deus placatur de congruo: el inclinatur ad culpae remissionem, de qua Daniel 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* **Alleram posl justificationem, qua Deo ex condigno satisfit pro poena. Quod hic Cyprianus de priore loqualur, palet ex praecedentibus,ubi** *ail:Hortamur,* **inquit,** *dum adhuc aliquid de saeculo superest . Deo satisfacere, et ad verae religionis candidam lucem de profundo tenebrosae superstitionis emergere.* **liem exsequentibus: Nam post verba citata a Rrentio, immediate sequitur :** *Hic vita aut amittitur, aut tenetur.*

Secundo, profert Cbrysoslomum hora. 2. de Lazaro, ubi sic dicilur. *Cum hinc discesserimus . non est in nobis silum poenitere, neque commissa diluere.* **El rursum:** *Aeque enim qui in praesenti vita peccata non abluerunt, postea consolationem aliquam inventuri sunt.*

Respondeo : Loqui eum de remissione mortalium ; nam exemplo Epulonis, qui in gehenna cruciabatur. monet, ne differamus conversionem in aliam vitam. Nemo autem catholicorum docet,culpas laethales remitti in purgatorio.

Tcriio. proferunt Ambrosium lib. de bono mortis cap. 2. *Qui enim,* **inquit.** *hic non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit, nimirum in patria beatorum.*

Respondeo : Loqui Ambrosium de remissione mortalium ; Nam subjungit explicans : iVon *erit autem, quia ad vitam aeternam non potuerit pervenire , quia vita aeterna remissio peccatorum csl ;* **ubi vitam aeternam vocat gratiam justificationis, quae est vita quaedam aeterna inchoata; nisi enim hic vitam aeternam inchoemus, numquam ad gloriam beatorum veniemus.**

Quario , objicit Petrus Martyr eundem Ambrosium, qui in cap. 23. Lucae , et serin. 46. ait : *Lachrymas Petri lego , satisfactionem non lego.*

Respondeo: Appellari satisfactionem eo loco excusationem. Solemus enim vulgo dicere ; Ego satisfaciam illi, idest, purgabo verbis crimen objectum, cl ostendam me injuste accusari. Laudat igilur ibi Ambrosius Petrum, quod non excusaverit peccatum suum, quomodo Adam fecit, sed lachrymis potius confessus fuerit et accusaverit, sic enim subjungit : *Jlectc plane Petrus flevit, cl tacuit, quia quod defleri, solet, non solet excusari, cl quod defendi non potest, ablui potest.* **El supra dixerat:** *Invenio quod fleverit. non invenio quid dixerit, quia nimirum nihil Petrus dixerat in sui purgationem.*

Quinio, objicit Calvinus Augustinum tract.49. in Joan. *Habenti* **inquit,***omnes animae,cum de saeculo exierint, diversas receptiones suas ; habent gaudium boni et mali tormenta ; sed cum facta fuerit resurrectio , et bonorum gaudium amplius erit . el malorum tormenta graviora , quando cum corpore torquebuntur.* **El infra de**

gaudio bonorum loqucns: *Requiem,* inquit, *quae continuo post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cum moritur.*

Respondeo: Gaudium et requiem dari statim a morte omnibus , qui in charilalc decedunt ; Nam mox omnes certi fiunt suae aeternae salutis, quod ingens gaudium nfTerl ; tamen non eodem modo datur istud gaudium, sed diversimode, pro meritorum diversitate; quibusdam enim datur sine admixtione doloris,quibusdam non sine temporalium admixtionem poenarum , ul idem b. Augustinus saepissime docet.

Sexto , objiciunt Augustinum lib. hypognostici ultra medium: *Primum,* inquit, *locum fides catholicorum divina auctoritate credit, regnum esse coelorum ; secundum, gehennam , ubi omnis apostata,vel a fide Christi alienus, aeterna supplicia experietur; tertium penitus ignoramus . immo nec esse in Scripturis sanctis invenimus.* Idem habet sermone 14. de verbis apostolicis el lib. 1. cap. 28. dc peccatorum meritis el remissione.

Respondeo: Loquitur dc locis aeternis, Scribil enim contra Pelagium , qui invenerat tertium locum pro parvulis non baptizatis, quos volebat fore beatos quadam naturali beatitudine extra infernum , el extra regnum coelorum.Quod aulem non negaverit Augustinus, aul quicumque fuit, auctor bypognoslici. Icrtium locum temporarium post hanc vitam, cx eo potest inlclligi , quod tides catholica docet pracler coelum et infernum fuisse ante Christi passionem sinum Aabrahae , ubi degebant animae sanctorum Patrum, Luc. 1G. inepte igitur Erasmus ponit in marginc ad illa verba: tertium penitus ignoramus purgatorium, quasi dicat, purgatorium csl locus tertius , quem ignoral tides catholica.

Septimo, Petrus Marlyr objicit eundem Augustinum, exponentem illud psalm. 31. Reati quorum lecta sunl peccata, ubi sic ait : *Si texit peccata, noluit advertere : si noluit advertere, noluit animadvertere: si noluit animadvertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere.* Itespondco : Loqui cum de poena aeterna; Nam dc temporali, quod cam requirat Deus, paid cx locis supra citatis cx eodem Augustino tract. 124. in Joan, et in psal. 50.

Octavo, proferunt Augustinum in cpislol. 54.ad Macedonium, ubi dicit, post hanc vitam non esso locum morum corrigendorum. Respondeo: Nihil hoc facit ad rem; Nam etsi non eril post hanc vitam locus.ubi flagitiosi convertantur,cl mores suos corrigant ; erit lamen , ubi peccata levia justorum , quae flagilia dici non possunl, purgentur , el pro criminibus jam dimissis poena temporalis lui possit.

Nono,objiciunt eundem Augustinum in epist.80. ad llesychium: *In quo,* inquil, *quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprae-liendet mundi novissimus dies, quoniam qualis m die isto quisque moritur , talis in die illo judicabitur.* Respondeo : Significat Augustinus post hanc vitam non cresccre menta vel demerita cl ideo judicandos omnes ad gloriam , vel ad gehennam , cl ad majora vel minora praemia vel tormenta , proui erunt opera facta ante mortem.

Objiciunt decimo Thcophylaclum, qui in cap.8. Matth. sic ait: *Anima egressa, in mundo non errat .'justorum enim animae in manu Dei sunt. peccatorum vero el ipsae hinc abducuntur, ul anima divitis»* Respondeo : Indicat Theophylacius, non vagari libere animas per mundum , ul daemones faciunt, sed clausas esse in suis receptaculis , cl quamquam non meminit nisi duorum locorum , lamen non excludit alia. Possumus aulem animas , quae ad purgatorium deducuntur , revocare ad quodlibcl eorum duorum . quae ipse ponit ; Nam quia justae sunl, recte possunl dici esse in manu Dei . licet non sint in regno ; cl similiter dici possunl esse in inferno , quia ptirgalioriuni pars csl inferni, vel certe locus vicinus.

Undecimo . Hieronymum objiciunt, qui sic iu cap. 9. Amos loquitur : *Quando anima vinculis luxata corporeis , volandi quo velit, sive quo ire compellitur. habuerit libertatem, aul ad inferna ducetur , dc quibus scriptum est ; In inferno quis confitebitur tibi? aut certe ad coelestia sublevabitur.*

Respondeo : Non loqui Hieronymum dc morte naturali, sed dc solutione animae a corpore per speculationem ; Nam disputat eo loco dc anima impia, quae quocumque sc verterit cogitatione, ibi Deum ultorem inveniet. Itaque cum dixisset: Aul *certe ad coelestia sublevabitur,* subjungit : *ubi sunt spiritualia nequitiae in coelestibus, et si sibi vere circumcisionis scientiam voluerit vendicare, et humilitate concepta habitare in montibus, cl ibi scrutantem manum Dei evadere non valebit; quod si desperans salutem oculos Domini vitare lentaverit, el in ultimos falsorum fluctuum terminos pervenire, eliam ibi mandabit Dominus serpenti tortuoso el antiquo, qui est inimicus cl ultor , el mordebit eam. Capta quoque vitiis. atque peccatis gladio Domini percutietur . ul per cruciatus , atque supplicia ad Dominum revertatur.*

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones ex ratione depromptae.

Ultimo, argumenta sumunt a rationibus. Prima ratio ; Post remissam culpam nulla remanet poena; Nam remissio culpae sil per meritum passionis Christi , quod csl infinitum el sufficientissimum ad tollendum omnem culpam cl poenam, nihil igilur purgandum superesi posl justificationem.

Respondeo: Primum retorquendo argumentum . nam si Christus satisfecit pro omni culpa cl poena nosira , cur post remissam culpam adhuc tam mulla patimur el tandem cliam morimur ? el ne dicant esse paternas castigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baplizali aegrotant. qui non sunl capaces peccati aclunlis?Dico igilur Christi meritum sufficere ad omnem culpam et poenam

tollendam, sed debere npplicari.ul sit efficax,alioqui omnes homines salvarentur.

Porro applicatio til per actus nostros cl sacramenta. Voluit aulem Deus ul post baptismum per contritionem ct confessionem.eum absolutione sacerdotis, applicetur meritum Christi ud tollendam culpam , per opera autem salisfactoria applicetur nd tollendam poenam temporalem; nam poena aeterna commutatur in temporalem, quando remittitur culpa; quia cum rcmillilur culpa,redditur amicitia, cl dalur consequenter jus ad gloriam,ac proinde non debel puniri in aeternum, quia eo modo numquam ad gloriam perveniret, cl lamen justitia exigit : ul pcccalum puniatur aliquo modo , ideo mutatur poena aeterna in temporalem , de qua re dictum csl aliquid supra, cl plura dicentur in disputatione, dc satisfactione.

Secunda ratione ; In baptismo rcmillilur omnis culpa cl poena; sed pocnilcnlia csl quaedam baptismi commemoratio , immo est baptismus quidam : nihil igilur post poenitentiam remanet purgandum.

Respondeo : Si sacramentum poenitentiae accipiatur catholice ct integre, ul comprehendit contritionem, confessionem ct satisfactionem, plenam cl jam perfectam , polesl admitti lolum argumentum ; si aulem accipiatur pro sola absolutione , in qua praccipue sacramentum consistit,negalur consequentia : Nam maximum discrimen est inter sacramentum ablutionis cl sacramentum absolutionis,cujus ignoratio caussa csl omnium errorum dc satisfactione, de clavibus, dc indulgentiis, dc purgatorio.

Dicimus ergo , in sacramento baptismi. Deum liberalissime agere , ct applicare Christi meritum per unam illam actionem absolutionis , ad tollendam omnem culpam cl poenam luturi saeculi, idcsl. tam gehennae quam purgatorii: nam poenas temporales hujus vitae nc baptismus quidem aufert. ul palel in pueris baptizatis aegrotantibus cl morienllbus. Al in sacramento absolutionis Deum contrahi re nonnihil manum . el applicare Christi mentum ad tollendam culpam cl poenam aeternam ; tamen adhuc requirere opera poenitentiae , quibus redimamus temporales poenas, id quod patet cx cap. 6. ad llaebracos, ubi dicil aposlol. /m- *possibile esse eos,qui semel sunt illuminati.*idest, baplizali,iterum *renovari ad poenitentiam,* nimirum baplismalein , quia Deus semel tantum ulilur ea liberalilale.El cap. 10. *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis,* idest.post illuminationem baptismi, non *relinquitur hostia pro peccato ,* idesl. non relinquitur alius Chrislus patiens el moriens , cui possimus rursum commori per baptismum; Sic enim exponunt haec duo loca omnes veteres Graeci ct Latini.

Ex quo habetur argumentum insigne pro purgatorio: Nam stalim ponitur adversativa particula , sed *terribilis expectatio judicii, el ignis aemulatio, quae consumptura est adversarios.* Si enim iste ignis significaret solum ignem gehennae , sequeretur , omnes qui peccant post baptismum necessario damnandos , vel certe Paulum inepte loqui. Nec enim recte dicimus, peccanti post bupli-

smum,non relinquitur alius baptismus,sed gehenna, si praeter baptismum sunt alia remedia, ul revera sunl.

Oportet ergo dicere, b.Paulum per ignem inlclligere ignem in gcncre , sive gehennae, sive purgaloni. ila ul hic sil sensus; Peccanti post baptismum , non relinquitur alius baptismus, neque aliquod remedium aequivalens, idesl, aeque facile, quod mox liberet ab omni poena ; sed relinquitur ignis necessario, aut perpetuus, si homo non convertatur , aul temporalis , si convertatur , qui tamen ignis temporalis purgatorii eril in alio saeculo, nisi afflictionis ignis voluntarie assumptus purgaverit hominem in hac vita, ct haec csl quam vocamus satisfactionem.

Idem patet ex Patribus.qui propterea baptismum aquae vocant baptismum facilem, et comparant navi, qua facile trajiciuntur flumina; At poenitentiam vocant baptismum laboriosum, lachrymarum, ignis et secundam tabulam post naufragium.

Denique ratio idem suadcknam post primam reconciliationem qui peccat, ianlo gravius peccat. quanto est magis ingratus, el majus lumen el auxilium habuit. Vide Grcgorium nazianzenum oralione in saucia lumina.cl Thcodorclum in epitome divinorum decretorum, capile pcnullimo,el Damascenum lib. 4. cap. 10.

Tertia ratio: Christi honor debet illibatus manere. ipse enim solus est liberator cl redeinplor noster. Al si nos satisfacimus , jam dividimus cum Christo honorem; sumus enim et nos ex parte aliqua redemptores nostri,nec lotam salutem nostram, sed solum pariem Christo debebimus.

Despondeo: Si dc verbis agitur. Scriptura aperte dicil Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime.* El Philip. 2. *Cum metu et tremore salutem ■vestram operamini.* ubi homo sui ipsius redemptor el salvator appellatur ; nec propterea ulla fit Christo injuria . siquidem lota virtus operum el satisfactionis nostrae a Christi sanguine pendet, et si redimimus peccata, vel operaniur salutem , id facimus per ejus spirilum nobis donatum . vel polius ipse Christi spiritus in nobis ista operatur. sicut nihil detrahitur Deo . quod per secundas caussas operelur : immo polius additur ad gloriam ejus, quia hinc apparet magis potentia el elli acitas Dei, cun non solum operari possit, sed eliam dare aliis rebus vim operandi.

Quarta ratio; Si applicatur nobis per nostra opera Christi satisfactio , vel sunl duae satisfactiones simul junctae . una Christi, altera nostra, vel una tantum; si duae, ergo bis punitur eadem culpa, el duae poenae respondent uni culpae,si una tantum, vel illa est Christi, et lunc nos non satisfacimus: vel nostra, cl tone excluditur Chrislus . aut vere dividemus cum Christo honorem ; Nam ille solvet pro culpa, nos pro poena.

Respondeo : Tres esse modos dicendi. Primus quorundam est. qui asserunt esse unam tantum.el illam Christi esse, ac nos proprie non satisfacere, sed solum facere aliquid.cujus intuitu Deus applicat nobis Christi satisfactionem . quod est <lieere . nostra opera non esse nisi conditiones , sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio , vel

ad summum, esse dispositiones. Ha Michael Dajus lib. de indulgentiis cap. ultimo, quae sententia erronea mihi videtur, nam Scriptura el Patres passim vocant nostra opera satisfactiones, cl peccatorum redemptiones. Deinde si potest homo justus suis operibus mereri de condigno vitam aeternam, cur non satisfacere pro poena temporali, quod est minus?

Secundus est aliorum, quod sint duae , sed una ah allera pendens,qui modus non videtur mihi improbabilis : Nam etiamsi una sufilcei ' . men ad majorem gloriam Dei, cui satisfit, el m j .em honorem hominis satisfacientis, placuit Christo conjungere nostram suae Quomodo una pulla sanguinis Christi sufficiebat redimere mundum , cl tamen voluit totum sanguinem effundere, ut esset copiosissima redemp'io;quomodo etiam homo justus adultus , duplici titulo jus habet ad eandem gloriam , uno ex meritis Christi sibi communicatis per gratiam , allero ex mentis propriis.

Tertius tamen modus videtur probabilior, quod una tantum sit actualis satisfactio, et ea sit nostra; neque hinc excluditur Christus.vel satisfactio ejus; nam per ejus satisfactionem habemus gratiam, unde satisfacimus, el hoc modo dicitur applicari nobis Christi satisfactio , non quod immediate ipsa ejus satisfactio tollat poenam temporalem nobis debitam . sed quod mediale eam tollat, quatenus videlicet ab ea gratiam habemus,sine qua nihil valeret nostra satisfactio.

Praeter has haereticorum objectiones discutiemus etiam duas alias objectiones , quas theologi proponere solent, ut rei veritas clarius elucescat. Sit igitur

Quinta ratio: In purgatorio non est meritum.ergo nec satisfactio: Nam idem requiritur ad merendum el satisfaciendum.et omnis satisfactio csl meritoria.

Respondeo:Negandam esse consequentiam; nam requiruntur quidem communia quaedam ad meritum ct satisfactionem. sed etiam quaedam propria. ex quorum defectu aliquod est meritum sine satisfactione, cl c contrario. Requiritur ad utrumque gratia inhabitans . sed hoc non sufficit ? Nam al satisfactionem requiritur . ut opus . quod Iit, sit poenale , quod non requiritur ad mentum. Ad meritum requiritur libertas , quam sequitur laus ; id quod non requiritur ad satisfactionem : qui emm a judice cogitur solvere debitum . vere satisfacit. etiamsi coactus. Requiritur praeterea ad merendum status viae : Deus enim Agonotheta noster stadii tempus, praesentem vitam esse voluit: hinc igitur animae . quae degunt in purgatorio . quia mediae sunt. quoad statum inter viatores el beatos, vel damnatos (nam sunt confirmatae in bono, et tamen adhuc retardantur a consequulione summi boni); ideo possunt satisfacere, non mereri, cum nos ulrumque possimus ; beati el damnati neutrum.

Scita ratio: Purgatorium constituitur parlim ad remissionem culpae venialis,parlim ad satisfaciendum pro poena , sed neutrum habet locum post hanc vitam; nam ejus est a culpa resurgere, cujus est in culpam incidere , sed post hanc vitam non possunt animae committere venialia peccata.Praeterea peccata omnia remilluntur per poenitentiam, sed post hanc vitam non csl poenitenlia;nain idem esi hominibus mors . quod angelis casus, ut Damascenus dicit lib. 2. cap. 4. Sed angeli per cusum facti sunt immobiles iri malo. Denique in hac vita , sicul potest homo justus mereri gratiae augmentum, ita etiam remissionem venialium offensurum. At post hanc vitam nullum est meritum. De poena autem probatur sic : Poena est propler culpam. cl crescente culpa, crescit poena,decrescente culpa, decrescit poena : ergo rernoia culpa, removeret poena.

Respondeo: Non defuerunt, qui propler haec argumenta negarent peccatum veniale post hanc vitam posse remitti, ut b. Thomas refert in I. disl. 21. quaesi. I. arlic. 2. Sed dicebant remitti omnia venialia in ipsa morte per gratiam finalem : At errabant . quia Scripturae el Patres diserte docent, post hanc vitam remitti peccata levia , neque fundamentum eorum est solidum : nam gratia finalis non potest remillere peccatum . quod actu placet, immo quod non displice! aliquo modo : At potest quis mori in complacentia peccati venialis,vel certe sino ullo actu, ut si moriatur repente,vel phraenelicus, vel dormiens.

Alii . ut Scotus in 4. disl. 21. quaest. 1. dicunt, peccatum relinquere solum in homine , postquam actus transiit, reatum poenae,el ideo peccatum veniale dici remitti in purgatorio, quia totaliter iln punitur: mortale autem non dici remitti post hanc vitam, quia non punitur unquam ibi totaliter; nisi enim in hoc mundo mutetur reatus poenae aeternae in reatum poenae temporalis , cl sic incipiat hic remissio, non poterit ibi purgari.Haec sententia falsa est. tum quia sin·· ullo dubio peccatum relinquit in homine praeter reatum poenae , etiam maculam,aut aliquid simile.per quod dicatur homo formalitcr peccator. el dignus poena , tum etiam, quia hoc modo revera peccata venialia non possent dici remilli in purgatorio.non enim remittitur,quod totaliter punitur ; remissio enim sonat condonationem.

Alia csl opinio ejusdem Scoti ibidem . peccata venialia remilli in primo instanti separationis animae a corpore , remilli autem per merita praecedentia. Dicit enim ipse . omne opus bonum quod magis placet Deo . quam displiceat veniale peccatum , remittere venialia peccata ; cactorum dum homo vivit, non remilli omnia venialia per hujusmodi opera bona , quia est impedimentum ipsius complacentiae peccati . quo impedimento sublato, quod fit in primo instanti post mortem . mox remitti peccatum. Non placet, quia non est probabile per omne opus bonum remitti venialia, nisi adsit displicentia saltem virlualis illorum peccatorum.

Deinde . quia sequeretur post hanc vitam numquam remitti nisi unum peccatum, nimirum illud, cujus actus continuatur usque ad mortem.id quod ipse admittit. sed est contra Scripturas el Patres; ut ex dictis patet. Tertio, quia non esset opus orare pro defunctis , ut a culpis venialibus solveren-

lut, ul Ecclesia oral.ul paid apud Didoysium cap. ult. Eccles, hierarch, el ex orationibus Ecclesiae, quibus petimus , ul dimittantur cis, quae humana fragilitate contraxerunt.

Est ergo opinio vera b.Thomae in 4.dislincl.21. quaest. 1. arlicul. 2. dimitti in purgatorio culpas veniales , per actum dilectionis et patientiae; illa enim acceptatio poenae a Deo inhieta,cum cx charilale prodeat,dici potest virtualis quaedam poenitentia, el licet non sit proprie meritoria, quia non meretur gloriae vel gratiae augmentum, tamen csl remissoria peccati.

Ad primum negatur major universaliter ; Nam habet locum solum in mortalibus peccatis ; quod enim ad venialia allinet, potest in purgatorio anima liberari a veniali, quia habet media convenientia , idest, actum dilectionis peccato contrarium , non tamen potest cadere in peccatum veniale,quia caret fomite , cl praeterea quia csl in bono confirmata.

Ad secundum dico : Post hanc vitam non esse poenitentiam de mortalibus.quia damnati sunt obiirmali in malo , cl hoc sibi vult Damascenus , tamen in animabus purgatorii bene potest esse displicentia peccati, aeque cx charilate , el proinde utilis.

Ad tertium dico:Animas purgatorii non esse omnino in via,el proplerea non posse mereri augmentum gratiaczlamcn neque esse omnino in termino, el ideo posse aliquid facere,quod pertineat ad peccati venialis remissionem.

Ad alleram pariem argumenti respondeo : Poenam pendere a culpa in fieri, non in esse, et ideo illud (decrescente culpa, decrescit poena) si inlelligalur quod quo minor csl culpa , eo minorem generat poenam, verum est, alioqui est falsum, nam etiam ob culpam praeteritam debetur poena.

CAPUT XV.

Purgatorii confessionem ad fidem catholicam perlinere.

Superesl nunc, ul Petri Martyris sententiam discutiamus , qui in commentario cap. 3. prioris ad Corinthios contendit,purgatorium esse, non posse ad dogma fidei ullo modo perlinere; quae fuit prima Lulheri opinio , sive primus ejus error. Rationes ejus sunt quinque;

Prima : Quia scripidra lacuil purgatorium in iis locis.ubi maxima fuil occasio de eo loquendi. Nam in Genesi cap. 49. describuntur funera Abraham , Isaac, Jacob , Sarne , R^chelis , diligentissime, cl tamen ne verbum quidem de purgatorio, liem in Lcvilico instituuntur sacrificii!· plurimorum generum pro variis rebus, cl nullum ibi instituitur pro defunctis. Denique Paulus in priori epislol. ad Thessal. cap. ·4. cum cx professo de mortuis agat, nihil dicit de purgalorio, sed solum asserit cos resurrecturos, el concludit:Consolamini invicem *in verbis istis.*

Secunda ratio csl : Quia Ecclesia graeca , quae csl altera pars Ecclesiae, diu rcslilil huic dogmati in concilio Qorcnlino, ergo si usque ad nosira fere tempora media pars Ecclesiae non credidit purgatorium, quomodo csl articulus fidei?

Tertia ratio est : Quia Dionysius cap. ult. ecclesiasticae hicrarchiae , quaestionem proponit ; Cur antistes in sepultura fidelium oret pro defunctis ; el purgatorii non meminit, sed anxie laborat, ul quaestionem solvat. At si purgatorium esset dogma fidei , potuisset slatim facillime respondere , orare pro defunctis , ul a purgatorio liberentur.

Quarla ratio est: Quia b.Augustinus disertis verbis asserit, se habere opinione lanium incerta,non certa fide purgatorium esse, in enchiridio cap.69. *Tale,* inquit, *aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, et utrum ita sil, quaeri potest, el aul inveniri, aut latere nonnullos fideles, per ignem quemdam purgatorium , quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius ciliusve salvariAn* libro de ocio quaestionibus Dulcilii quaesi. I. Sire ergo, inquit, *in hac vita tantum homines ista patiuntur, sive etiam post hanc vitam talia quaedam judicia subsequuntur,non abhorret quantum arbitror a ratione veritatis iste intellectus hujus sententiae.*Idem habet lib. de fide el operibus cap. 16. Denique lib. 21. de Civitate Dei cap. 26. ait: *Post istius sane corporis mortem . donec ad illum veniatur: qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis, cl renumerationis ultimus dies, si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum ejusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores, el amores in hujus corporis vita . ut eorum ligna, foenum el stipula consumatur : alii vero sentiant, qui ejusmodi secum aedificia portaverunt, sive ibi tantum, sive hic et ibi. sive ideo hic, ul non ibi, saecularia,quamvis a damnatione venialia, concremantem ignem transitoriae tribulationis inveniant, non redarguo, quia forsitan verum est.*

Quinta ratio esl.qtiia Scriptura aperlc repugnat, Joan. 5. Luc. 13. Apocak **H.** ul supra attulimus cl refutavimus.

Haec sunt ipsius firmamenta, quae adeo nos nihil movent.ut constanter iterum asseramus,dogma esse fidei purgatorium . adeo , ul qui non credit purgatorium esse.ad illud numquam sil perventurus. sed in gehenna sempiterno incendio cruciandus. Nam dogmata fidei quatuor modis probari solent.

Primo , cx testimonio expresso Scripturae cum Ecclesiae declaratione, quomodo probamus, Christum esse ὁμβούσιον Patri. ex illo Joan. 10. *Ego et Pater unum sumus,* addita nicaeni concilii declaratione ; nam alioqui numquam lis cum Arianis finiri potuisset, cum eum locum, el omnia alia, quae afferri solent, ipsi aliter exponerent.

Secundo , per evidentem deductionem ex iis , quae habentur expresse in Scriptura;quoraodo probamus, Christum habere duas voluntates, divinam el humanam , quia secundum Scripturas Deus el homo csl, addita concilii sexti declaratione.

Tertio , ex verbo Dei per apostolos non scripto,

sed tradito , quomodo probamus evangclia et epistolas Pauli esse divinas Scripturas.

Quarto, per evidentem deductionem ex verbo Dei tradito:quomodo b.Auguslinus passim probal,peccatum originale esse in pueris necessario credendum, etiamsi in Scripturis non haberetur,quia deducitur evidenter ex traditione aposlolica de baptismo parvulorum. Sufficientia horum quatuor modorum inde palet, quia id solum est de fide, quod est a Deo revelatum mediale, vel immediate, revelationes autem divinae parlim scriptae smil.parlim non scriptae. Itaque decreta conciliorum cl pontificum et doctorum consensus,cl alia omnia ad ista quatuor reducuntur, tunc enim solum faciunt rem de fide,cum explicant verbum Dei,aut inde aliquid deducunt.

Jam vero his omnibus modis probatur purgatorium. Nam de primo modo palet c.\ viginli locis Scripturae , quae attulimus, quorum aliqua a lota Ecclesia exponuntur de purgatorio,ut palet ex conciliis et Patribus, quos citavimus.

De secundo modo palet ex duabus primis rationibus, quas fecimus.

De tertio modo perspicuum est ex eo, quod non invenimus initium hujus dogmatis, sed omnes veteres Graeci cl Latini ab ipso tempore apostolorum constanter docuerunt purgatorium csse.Talia enim ad aposlolicam traditionem referenda esse, b. Augustinus affirmai lib. 4. de baptismo conira Donalislas cap. 24.

De quario modo patet ex Clemente, Tertulliano, Epiphanio cl Chrysoslomo supra citatis ; quia asserunt , orationem pro defunctis esse aposlolicam traditionem ; et nulli unquam veterum contrarium dixerunt. Hinc enim evidenter colligitur purgatorium esse. Nam si traditio est aposlolica, orandum esse pro defunctis; quis non advertat, continuo inde sequi, ut animae post hanc vitam egeant auxilio, cl proinde sint in poenis non sempiternis, sed temporalibus. Neque argumenta Petri Martyris difficulter solvi possunt.

Ad primum ergo respondeo, primo non esse nccesse, ul Scriptura ubique omnia dicat.

Dico secundo ad illud de Genesi, in Genesi non fuisse occasionem ponendi doctrinam de purgatorio. Nam Genesis non est liber dogmatum, sed historia quaedam patriarcharum. Porro doctrina eo tempore non Scriptura, sed traditione conservabatur. Nam alioqui dicemus , ante Abrahae tempora neminem fuisse justificatum , quia Scriptura non tradit, quomodo justificarentur homines tempore Adae, Henoch, Noe.

Dico ultimo,implicite saltem contineri in Genesi mentionem purgatorii ; quando enim dicilur Gen. 23. ***El surrexil Abraham ab officio funeris***, quis prohibet per ***'dlud,Officium,*** inlclligere non solum lachrymas , sed etiam orationem el jejunium ? el cur, quaeso, Jacob et Joseph, in Aegypto monentes , cupierunt ossa sua deferri in terrain promissionis, nisi quia ibi solum sacrificia pro defunclis facienda esse noverant.

Ad illud de Lcvilico,ncgo non fuisse in Lcvilico instituta sacrificia pro defunclis,quandoquidem illa, quae instituta sunt pro peccatis , inlelligebanlur pro peccatis tam vivorum,quam mortuorum,ul pjtel ex lib. 2. Machab. cap. 12.

Ad illud ex Paulo , dico : Paulum in eo loco solum voluisse dicere,non esse mortuos immoderate deflendos, quomodo ethnici faciebant. Ad hoc autem propositum non solum non proderat, sed etiam operat mentio purgatorii.Dicere enim, animas propinquorum gravissime torqueri in purgatorio, non est adferre materiam consolationis, sed majoris lucius; Paulus autem consolari volebat eos, ul patet, cl ideo meminit resurrectionis et gloriae; et concludit : ***Itaque consolamini invicem in verbis istis***. In aliis autem locis,ut in priori cpisl.ad Cor. cap. 3. el 15.cl ad Hebraeos lO.diserle Paulus ponit ignem purgatorii,cl baptismum laboriosum pro mortuis susceptum.

Ad secundum dico:Ecclcsiamgraecam numquain dubitasse de purgatorio, ul patet ex Patribus citatis; Dionysio areopagila, Origcnc , Athanasio, Basilio , Gregorio nazianzeno , Gregorio nysseno, Ephrem, Chrysoslomo, Cyrillo, Epiphanio, Thcodorelo , Oecumenio , Theophylacto , Damasceno, el ex ipso concilio florenlino. Nam quod Petrus Martyr dicil. in co concilio Patres graccos diu restitisse, mendacium csl;siquidcm in prima sessione, et rursum in ultima, affirmant, sc perpetuo purgatorium credidisse, et orationem pro defunclis,sed solum ambigere de qualitate poenae ; An sil videlicet ignis, an aliquid aliud. Quod ergo dc Graecis jactatur, quod purgatorium negent, aut csl falsum , aut de particularibus hominibus intclligendum est.

In tertio argumento miror Petrum Marlyrem;nam etsi Dionysius non nominat purgatorium , tamen expresse dicit, orari pro defunclis , ul a peccatis liberentur. Sic enim ait cap. 7. pari. 3. ***Precibus,*** inquit, ***a divina benignitate contendit, ut omnia peccata , quae humana fragilitate admissa*** sunl ***ei, qui excessit c vita , remittat.*** Deinde quaerit, cur orctur pro defunctis , ut eis peccata remittantur, cum scriptum sil omnes accepturos , prout in corpore gesserint? Et respondet, ideo orari, quia illi per merita hujus vitae digni facti sunt, quibus preces viventium prodessent. Nisi ergo s. Dionysius sccurn ipse pugnaverit, non potuit purgatorium ignorare , aut negare cum tam aperie orationem asserat pro defunctorum peccatis.

Ad quartum , opponimus alia loca s. Augustini. Nam in eodem enchiridio cap. 110. asserit,orationes cl sacrificia prodesse animabus , cl similiter q. 2. ad Dulcilium, cl lib.21. de Civil. Dei cap.24. dicil, constare, animas purgari post hanc vitam,cl cap. 1. de cura pro mortuis agenda diciltiVon du· ***bium est, prodesse orationem defunclis.***

Kcspondct Petrus Martyr: Debere haec loca exponi per ilia, in quibus dubitat.Al quomodo,quaeso, exponemus ; constat. et non dubium csl, per illa; Incredibile non csl, cl; Forsan verum csl?Nceessc csl igitur dicere.Augustinum aliquid dc purgatorio ccrla tide tenuisse,et dc aliqua rc dubitasse , quid sit dc quo dubitavit, nos facile exponemus. Al non ila poterit ille exponere, quid sit, de quo non dubitavit ; nihil enim minus dari potest, quam cum non dubitasse dc purgatorio in genere,

idest. quod sil aliquod purgatorium post hanc vitam. Cum qua fide certa, potest consistere dubitatio de qualitate poenae,quae infiigilur;de qualitate peccati, quod punitur ; de loco , tempore etc. At cum dubitatione dc purgatorio in genere, non potest consistere ulla certa lidcs circa purgatorium , quam tamen Augustinus habere se dicil.

Dico igitur,Augustinum in illis quatuor locis dubitare solum de genere peccati, quod punitur; An videlicet, sicut in hac vita immoderatus amor erga temporalia, purgatura Deo variis afflictionibus, ut mortibus uxoris, liberorum etc. ila etiam credibile sil, post hanc vitam adhuc remanere in anima sefiarala aliquas reliquias talium affectionum actuaium, quae purgari debeant tribulationibus el molestiis. Etsi enim animae corpore vacantes,non videntur posse tangi ejusmodi affectionibus corporalibus , tamen cura sint formae corporum , el in corpore diu fuerint, el rursum appetanl conjungi corpori, non esi incredibile , eas recordari adhuc voluptatum , quas per instrumenta corporea perceperunt , el earum desiderio aliquo leneri. Quia vero res ista difficillima est, ideo recte Augustinus dicit, posse quaeri, et numquam forte invenири elc.

Ad quintum supra responsum est.

O -

LIBER SECUNDUS

DE

CIRCUMSTANTIIS PURGATORII

CAPUT PRIMUM

De personis, quibus purgatorium convenit.

Demonstravimus hactenus purgatorium esse ; nunc de circumstantiis purgatorii, idest, de personis. loco, tempore, poenis , suffragiis aliisque id genus differendum est. Prima igitur illa quaestio occurrit : *Quibus personis purgatio post hanc vitam conveniat?* Mulli autem cxtileruul errores de ejusmodi personis.

Primus fuit, purgari debere post hanc vitam tam bonos, quam malos, uno Christo excepto. Haec sententia solet tribui Alcuino, sed videtur esse non ejus solum , sed mullorum Patrum. Origenes enim hom. 14. in Lucam : *Ego,* inquit, *puto, quia cl post resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluente nos atque purgante; nemo enim absque sordibus resurgere poterit.* ?iec *ullam posse animam reperiri, quae universis statim vitiis carcat.* El in psalm. 36. *Omnes nos venire necesse est ad illum ignem, etiamsi Paulus sil aliquis, vel Petrus.*

Ambrosius in psal. 36./gne *ergo,* inquit, *purgabuntur filii Levi,igne Ezechiel. igne Daniel.* Et in ps.l 18.serm.20.adduccns illud Gcncs.A.Posuil *ante paradisum flammeum gladium,*dicit,illum gladium igneum, esse ignem purgatorium, per quem necessario transit,quicumque in paradisum intrat: *Omnes,* inquit, *oportet transire per flammas,sive ille Joannes sil, sive Petrus etc.* Et infra: *Unus ignem illum sentire non potuit, qui est justitia Dei Christus.*

Idem videtur sensisse Hilarius in illa verba ps. 118. *Concupivit anima mea desiderare judicia justitiae tuae.* Ubi insinuat etiam b. Mariam transire debuisse per illum ignem. Idem Lactantius lib. 7. c. 21. divin. Institut, et Hieronymus in cap. 7. Amos in ilia verba: *Ecce vocabit ignem ad judicium.* Denique Ruperlus lib. 3. in Gen. cap. 32. explicans flammeum gladium.

Haec sententia accepta, ul sonat, manifestum errorem continet. Nam in concilio florentine sess. ultima definitum est, aliquas animas in infernum , aliquas in purgatorium , aliquas in coelum mox recipi. Deinde Ecclesia semper credidit eos, qui mox a baptismo moriuntur, nullam purgatorii poenam sentire posse, ut constanter Augustinus docel lib. 21. de Civ. Dei cap. 16. el similiter eos , qui baptizantur in sanguine suo , ul Cyprianus lib. 4. epist. 2. dicit, omnia enim peccata passione purgari affirmat, cl ideo martyres slalim ad praemium pervenire.

Adde, quod Paires adducti (Origenc excepto , cujus verba in homil. 14. in Lucam , non paliunlur commodam expositionem) videntur sano modo inlelligi posse: Nam aliqui eorum per ignem non inlelligunt ignem purgatorium , sed ignem divini judicii, quomodo loquitur Paulus in priori epistola ad Corinthios cap.3. cum ait: *Uniuscujusque opus quale sit. ignis probabit.* Et hoc modo fatendum est, omnes sanctos, Christo excepto , per ignem transire.Ha videntur de igne loqui Hilarius el Hieronymus, cl in loco posteriore Ambrosius.

Aliqui vero videntur inlelligerc per ignem rerum ignem purgatorii , per quem tamen dicunt transire sanctos sine ulla laesione, ita ul transeant per purgatorium materialiter , non formalilcr. Ita videntur loqui Lactantius, Ambrosius cl Nuperius. Lactantius enim sic ait : *Sed el justos cum judicaverit Deus, etiam igne eos examinabit: tum quorum peccata vel pondere , vel numero prae-*

valuerinl.perslringenlur igni algue amburentur: quos autem plena justitia et maturitas virtutis decoxerit, ignem illum non sentient, habent enim aliquid in se Dei, quod vim flamma repellat. **Sic etiam Ambrosius in psalm.36.ubi dixerat, omnes transituros per ignem, subjungit, quosdam mansuros in illo igne perpetuo,quosdam urendos, non tamen exurendos, quibusdam , idest, sanctis instar roris futurum, ul quondam iribus pueris in Babylonis fornace.**

Conformis est huic sententiae visio b. Fursaei, quam describit Beda lib. 3. hist. cap. 19.111c enim vidit in via ad coelum maximos ignes , per quos necessario transeundum erat, sed vidit simul cos, qui nihil haberent combuslibile,idest, nullum culpae aut poenae reatum, illaesos transire, alios vero magis minusvc exuri, proui plus minusvc materiae combuslibilis afferebant. Sane hanc sententiam , quae docet omnes transituros per ignem , licet non omnes laedendi sini ab igne, nec auderem pro vera asserere , nec ul errorem improbare.

Secundus error, est, omnes malos, tam daemones, quam homines tandem inferno penitus evacuato salvandos , el proinde omnes poenas post hanc vilain esse purgatorias. Ilie error Origenis fuil. ul referunt el refellunt Epiphanius cpisl. ad Joaimcm Hierosolymitanum . Augustinus lib. 21. de Civitate Dei cap. 17. el 23. Hieronymus in cap. 3. Jonac , el Gregorius lib. 9. moral, cap. 45. el 46. el hli. 34. cap. 12. cl 13. Nam Maith. 25. dicitur: *Ile maledicti in ignem aeternum, qui paratus esi diabolo el angelis ejus.VA* **ne fode responderent. ignem esse aeternum,sed non mansionem in igne, concludit Dominus :** *Et ibunt I ii in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam.* **El Apocal. 20.** *Diabolus. qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis el sulphuris, ubi bestia el pseudoprophetae cruciabuntur die ac node in saecula saeculorum.*

Errorem eundem tribuit s. Hieronymo. RufTinus lib. I. invecliv. in Hieronymum, sed injuria : nam b.Hieronymus hujus erroris hostis acerrimus fail, nt praeter locum citatum palet ex apologia 2. contra Rullinum, ex lib. I. contra Pelagianos . ex epistola ad Pammnchium dc erroribus Joannis Hierosolymitani. et ex commentario in ultima verba 1saiae. Quod autem citai pro hoc errore Ruflinus ex commentariis Hieronymi in epistolam ad Ephesios, sunt dicta in persona Origenis, ul idem Hieronymus docet de similibus erroribus, in apologia I. contra Rullinum. Dicitur exstare liber cujusdam Slanislal Anabaplislae pro hoc errore Origenis , qui inscribitur dc divina philanthropia ; sed cum librum nondum videre potui.

Tertius error csl eorum, qui non quidem diaboli, sed tamen omnium hominum pcccalorum poenas. post hanc vitam dicebant esse temporales , et purgatorias, ul Augustinus referi el refellit lib. 21. dc Civil. Dei cap. 18. el 24.

Quarius error est eorum , qui id sentiebant solum dc omnibus Christianis , sive haerilici . sive catholici essent ; refert Augustinus ibidem c. 19. cl 25.

Quinius eorum, qui id sentiebant de solis cl omnibus illis, qui aliquando fuissent catholici. Augustinus ibidem referi cap. 20. cl 25. Hi errores refelluntur, tum ex Mallh. 25. *Ile in ignem aeternum.* **El Apocalypsis 20.***Cruciabuntur in saecula saeculorum;* **Ium etiam ex Isaiae ultimo :** *Ignis eorum non extinguelur.* **El Galatas 5.** *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* **Nam in bis locis non soli daemones, nec soli homines ethnici aut haeretici,sed etiam flagitiosi catholici puniendi esse dicuntur sine ullo fine.**

Fundamenta errorum islorum erani qualuor.Primum, quia psalm. 76. dicitur : *Numquid oblivisceiur misereri Deus , aut continebit in ira sua misericordias suas?* **Secundum, quia Roman. 11. dicitur:** *Conclusit Deus omnes in infidelitate, ul omnium misereatur.* **Tertium, quia si sancti orabant pro inimicis cl exaudiebantur in hoc mundo, mullo magis orabunt,cl exaudientur in dic judicii. Quartum, quia videmus in Scriptura supplicia a Deo absolute intentari, cl lamen poslea non inferri, ul palet Jonae 3.** *Adhuc quadraginta dies el Ninive subvertetur.* **Unde intclligimus, inquiunt. cum Deus minatur supplicia, non significari ca re vera inferenda, sed tantum cos , quibus intentantur. dignos esse, qui ita punirentur.**

Sed ad primum responde! Augustinus lib. 21.de Civit. Dei cap. 24.inlel)igi illa verba solum respectu bonorum , vel si extendantur ad damnatos. sensum esse, damnatos puniendos quidem in aeternum . sed lamen citra condignum. Posset etiam dici, intelligi illa verba . in hac vita . dc qua dicitur : *Ecce nunc tempus acceplabile* **: Nam dc judicio faturo dicilur Jacobi 2.** *Judicium sine misericordia ei , qui non fecit misericordiam.*

Ad secundum respondet Augustinus ibidem, illud : *I I omnium misereatur.* **non significare omnium hominum, sed omnium nationum . idest. lam Gentilium, quam Judaeorum . ita ul aliqui ex Gentibus, aliqui ex Judaeis salventur, sicut illud :** *Conclusit omnes in infidelitate ,* **significat lam Gentes, quam Judaeos, idest. aliquos ex Gentibus, aliquos ex Judaeis; Deus enim ante Christi adventum permisit Gentes ingredi vias suas in infidelitate el idololatria , ul poslea confusi medicum requirerent el invenirent , ul factum est. Deinde Gentibus conversis, permisit in infidelitatem ruor»; Judaeos, ul cl ipsi circa finem mundi confusi et humiliati, similiter convertantur.**

Ad Icriiiim respondet : Sanctos in hoc mundo orasse, quia sciebant in hac vita tempus esse fructuosae poenitentiae , at ni judicio non oraturos pro damnatis, sicut nec nunc oramus pro diabolo aliisque damnatis.

Ad quartum respondet Augustinus: Ninivcin vere fuisse eversam, ul praedictum fueral:Nam omnes de malis facti sunt boni, quae est eversio optima el Deo gratissima. Potest etiam responderi . supplicia a Deo intentata iu hac vita, esse commimiloria, quia inlelligunlur sub conditione , nisi quis egerit poenitentiam, al posl banc vitam non est poenitentia, saltem fructuosa: Nam Joan. cap. 9. dicitur: *Operamini dum dies est: venii no.r . in*

qua nemo potest operari. El Eccles. 9. *Apud inferos non csl opus, nec ralio clc.*

Sextus error est aliorum , qui volebant, omnes cl solos catholicos in fide perseverantes ad purgatorium descendere, quamvis alioqui pessime vixissent, refert cl refellit hunc errorem Auguslinus lib. 21. dc Civitate Dei cap. 25. cl 26. Enchiridius cap. 68. dc tide et operibus cap. IF. 15. el 16. et quaesi. 1. ad Dulcilium. Nam Mallh. 3. dc fidelibus malis dicitur : *Paleas autem comburet igni inexlinguibili.* El Mallh. 25. fidelibus immisericordibus dicetur: *Ile in ignem aeternum.* Et 1. ad Corinth. 6. scribitur fidelibus a Paulo: *Aeque ebriosi, neque avari, neque adulteri, neque molles, neque maledici regnum Dei possidebunt.* El similia habentur ad Galal. 5. clad Ephes. 5.

Fundamentum hujus erroris cral locus ille 1. ad Corinthios. 3. *Ipse autem salvus erit quasi per ignem;* Putabant enim illi per fundamenlum inlelligi lidem catholicam, per argentum el aurum omnia opera bona; per ligna . foenum cl stipulas , omnia peccata; sed hoc supra sufficienter refutatum est.

Est autem observandum, esse aliquos, qui arbitrentur b. Hieronymum in hoc errore fuisse, quia m ultima verba Isaiac dicil : *Sicul diaboli el omnium negatorum atque impiorum,qui dixerunt in corde suo, Non est Deus,credimus aeterna tormenta: sic peccatorum atque impiorum,el tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur , et mixtam clementiae sententiam judicis.* Item lib. 1. contra Pelagianos: *Si Origenes ,* inquit. o*nines rationabiles creaturas dicil non esse perdendas, quid ad nos? qui el diabolum el satellites ejus, omnesque impios dicimus perire perpetuo; Christianos vero si in peccalo praeventi Inierint, salvandos esse post poenas.*

Videtur tamen Hieronymus in hoc errore non fuisse, quandoquidem in cap. 25. Mallh. ubi manifeste agiiur dc damnatione aelerna fidelium peccatorum , ila scribit: *Prudens lector attende . quod ct supplicia aeterna sini. cl vita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum.* El in cap. 5. ad Galal. *Putamus,* inquil. *nos regnum Dei consequi, si a fornicatione . idololatria, vencficiis immanes simus? Ecce inimicitia, contentio, ira, rixa. dissensio, ebrietas quoque , et caetera, quae parva arbitramur, excludunt nos a regno Dei.*

In locis ergo citatis in contrarium, non vult b. Hieronymus dicere, omnes Christianos salvandos post poenas, sed nullos salvandos post poenas, nisi Clirislianos.Unde in priore loco dicit quidem Christianos impios salvandos, sed addit conditionem restringentem, cum dicil : *Quorum opera in igne probanda el purganda sunt;* idest. illi soli Christiani impii salvabuntur , quorum opera mala jam purgata, quoad culpam, purganda erunt quo ad leatum poenae. In posteriore loco opponit impiis Christianos, qui in peccato praeveniuntur morte , ul judicet se loqui solum de piis Christianis.

Septimus error eorum est. qui existimabant, omnes illos salvandos per ignem purgatorii,qui eleemosynas fecissent, etiamsi alioqui in sceleribus persévérassent usque ad mortem.

llefellil hunc errorem s. Auguslinus in enchiridio cap. 75. et 76. ct lib. 21. de Civitate Dei cap. 22. et 27. Nam Scriptura manifestissimis verbis multa requirit ad justificationem impii praetereleemosynam, et Luc. *Si poenilenliam non habueritis omnes similiter peribitis.* I. Corinth,3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Qualem aulcm , quaeso, charitatem habet, qui Deum offendere non timet, aut post quam eum offendit, non quaerit reconciliationem?

Al inquiunt, in die judicii examen fieri videmus solum dc eleemosyna, Mallh. 25. qui enim fecerunt eleemosynam, mittuntur in regnurn, qui non fecerunt, mittuntur in gehennam.

Respondeo: Dominum minora posuisse, ul indo colligeremus majora; qui enim minatur gehennam iis, qui non dederuni sua, multo magis puniet eos, qui fecerunt eleemosynam ea pecuniis suis, mullo magis coronabit cos, qui vitam pro fide ponunt. Vide, si placet, plura in disputatione noslra de clecmosyna.

His ergo erroribiis confutatis,manet ultima sententia vera el catholica : Purgatorium pro iis tantum esse, qui cum venialibus culpis moriuntur, de quibus agiiur 1. ad Corinth, cap. 3. Illi enim sunt, qui aedificant super fundamenlum ligna el stipulas ct salvi erunt quasi per ignem. El rursum pro illis, qui decedunt cum realu poenae, culpis jam remissis, de quibus agitur Lucae 12. *Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem:* ct aliis locis supra citatis.

CAPUT II.

In purgatorio non posse animas mereri vel peccare.

Sequitur altera quaestio: *An in purgatorio sil locus merito et peccatis.* Lnihcrus enim quoniam purgatorium confitebatur, ila confitebatur,id illud parlun cum hujus vitae statu , parlun cum inferno confunderet. Dicebat animas purgatorii posse mereri, quod est vitae hujus, et rursum eas peccare continuo, ac disperare salutem, quae sunl propria damnatorum. Radix horum fuit, quia existimavit eas animas ad purgatorium milii, quae non sunt perfectae in charilale; quae enim nullam habent charitatem mittuntur in gehennam , quae habent perfectam ascendunt in coelum. Quia vero imperfecta ehnritas debet augeri, ct non potest augeri sine novis meritis, ideo merendi statum posuit in purgatorio. Rursum quia perfecta charilas foras mittit timorem,cl proinde imperfecta habet admixtum limorcm, servilem scilicet, el hunc timorem Lulheriis peccatum esse existimat, inde deduxit animas peccare continuo, quia continuo lunent, horrent ac refugiunt poenas , quaerunt quae sua sunl etc. Vide librum Lulhcri dc purgatorio,quem Joannes Eckius refellit.

El quidem hanc Lulhcri sententiam manifeste haereticam esse, probatur testimoniis Scriptura-

rum el Pfltrum. Primus locus Eccles. 9 J/ orfwt *nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem.* Hieronymus in hunc locum: *Donec vivunt,* inquit, *liomines possunt fieri justi, post mortem vero nulla datur boni operis occasio.* El infra: Vivenies *metu mortis possunt bona opera perpetrare, mortui vero nihil valent ad id adjicere , quod semel secum tulere de vita.* El infra: .Vec *juste quippe possunt agere, nec peccare, nec virtutes adjicere, nec vilia.*

Secundus ibidem, ail Scriptura: *Quodcumque potest agere manus tua, instanter operare, quia* nec *opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, est apud inferos, quo tu properas.* Non possumus dicere in alia vita nihil agi. nul sciri, cum Lucae 16. de Epulone legamus, cum el vidisse Laxarum in sinu Abrahae, cl primum pro sc,deinde pro fratribus opere Abrahac imploravisse: quare loquilur de opere meritorio, ul exponit Hieronymus. Neque loquilur dc inferno inferiore, sed dc inferno in genere, ut complectitur omnia loca, ad quae descendebant omnes homines ante Christi resurrectionem, ut idem Hieronymus exponit.

Terlius locus est, Eccles. 11.Si ceciderit *lignum sive ad austrum, sive ad aquilonem , ubicumque ceciderit, ibi* erit. Hieronymus in hunc locum , cl Bernardus serin. 49. cx parvis . exponunt de immutabilitate animae post hanc vitam quae non potest de bona fieri mala , ncc bona de mala.

Quarius est, Eccles. 14. *Ante obitum tuum operare justitiam, quia non est apud inferos invenire cibum.*

Quintus csl, Eccles. 18. /Ve *verearis usque ad mortem justificari.* Quare usque ad mortem ; nisi quia post mortem non cril amplius tempus.

Sextus, Joan. 9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* Origenes psalm. 36. Chrysoslomus, Auguslinus, Euthymius cl Theophylactus in hunc locum, Hieronymus in c. 9. Eccles.cl Gregorius lib. 4. dialog, cap. 39. exponunt summo consensu per noctem, tempus alterius vitae, per operari, facere opera meritoria significari.

Septimus csl, 2. Corinth. .>. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. ut referat unusquisque propria corporis , sicut gessit, sive bonum, sive malum.* Quem locum exponens Auguslinus in lib. de pracdesl. sauciorum c. 12. monet propria corporis non vocari opera corporalia, quasi spiritualia judicanda non sint, scd vocari omnia opera , quae Bunt dum sumus in corpore , quia post hanc vilain non supcrcsl tempus operandi sed praemium aut poenas recipiendi.

Octavus est, Gal. 6. *Quae seminaverit homo, haec el metet.* El infra: *Bonum autem facies non deliciamus, tempore enim suo metemus non delicientes; ergo dum tempus habemus , operemur bonum.* Hieronymus in hunc locum docet, tempus sementis non extendi,ultra hanc vitam, serere autem esse bene operari.

Aonus csl, Lucae 16. /ledde *rationem villicationis tuae, jam enim non poteris amplius villicare etc.* Exponunt Ambrosius ct Theophylactus in hunc locum, Hieronymus quaesi. 6. ad Algasiarn , Auguslinus lib.21. de Civ. Dei. cap. 27. el alii omnes per depositionem a villicatione,mortem, per non posse amplius villicare,non posse amplius mereri cl lucrari.

Decimus csl, Apoc. 10. Angelus habens unum pedem super rnare el alterum super terrain, jural per viventem In saecula sacculorum . quia lempus non erit amplius,nimirum bene operandi. Denique Scripturae hoc passim testantur,cl nec ulla syllaba inveniclur pro Lulhcri errore.

Probatur Secundo ex Patribus Cyprianus serm.4. qui est dc mortalitate . ad hoc plurimum prodesse mortem dicil. ul eripiamur a periculis peccandi. Dum enim sumus in hac vita, insladio pugnamu>. pugnae finem obitus affert : quem locum Cypriani adducens Auguslinus lib. de praedest. sanctorum c. 1 *i.inquil: His.atque hujusmodi doctor ille sententiis in catholicae fidei luce clarissima salis aperteque testatur usque ad hujus corporis depositionem peccandi pericula , tentationesque metuendas, deinceps nulla talia quemquam esse passurum , quod etsi non testaretur , quando de hac re Christianus qualiscumque dubitaret?*

Nola . Lutherum non posse vocari Christianum qualemcumque, ex sententia Augustini, scd plane ethnicum , cum de re dubitet, dc qua dicil Augustinus . nullum Christianum dubitare posse. Idem Auguslinus in enchir. cap. 110. *Quocirca.* inquil. */uc omne meritum comparatur , quo possit post hanc vitam relevari quispiam vel gravari: nemo autem se speret, quod hic neglexerit, cum obierit apud Deum promereri.*

Chrysoslomus hom. 2. de Lazaro mulla dicil in hanc sententiam, el hom. 37. in Mallh. *Praesens.* inquil, *haec vita tam recte . quam contra tibi vivendi tribuit potestatem; postquam vero diem tuum obieris , judicium el poena consequelur.* Hieronymus in cap. 9. Ecclcs. *Mortui.* inquil. *nec juste possunt agere.ncc peccare.* Damascenus lib. 2. dc fide orthodoxa cap. 4. *Quod esi angelis casus. idem hominibus mors.*

Tertio probatur ratione : Nam Lulhcri sententia secum ipsa pugnat: dicil enim Lulheriis animas illas debere, cl posse mereri, quia imperfectae sunl in charilale, ul nimirum per nova merita augeatur, ct perficiatur charitas.Ipse idem dicil animas illas, quia imperfectae sunt, timere poenas . el timendo peccare , el quia semper timent dum imperfectae sunt, proinde etiam semper peccare dum imperfectae sunl.

Al ista pugnant inter se : nam qui peccat praesertim mortaliter. non potcsl mereri dum peccat : Animae autem illae semper peccant, dum sunl in purgatorio . quia semper sunt imperfectae . ergo numquam mereri possunt.dum sunl in purgatorio. Praeterea secundo, quia sequitur impossibile esse liberari animas de purgatorio: nam semper peccabunt, dum timebunt: semper timebunt, dum erunt imperfectae, semper crunl imperfectae, donec accesserit nova charitas:nova eharitas non potcsl accedere nisi per merita.non possunt illi mereri dum peccant; igilur numquam liberabuntur.

CAPUT III.

Solvuntur objectiones.

Supernsl argumenta solvere, Argumenlum Primum . Animae quae in purgatorio degunt sunt imperfectae in charilalc. igilur proficere debent cl mereri el perficiantur. Quod sint imperfectae probalur. Primo.quia si illae animae essent perfectae, ceric non piimrcninrjquorsum enim punianlur spiritus perfecti ? Si dices . ul satisfaciant Deo. Contra. quia Deo maxime salis lil per charilatem: *Chordas* enim *operit multitudinem peccatorum* . inquit Peirus 1. Pel. 4.

Secundo: Quia si is qui moritur, debitor sil adime decem dierum jejunii.el lamen summe diligal Deum, incredibile esi Deum non condonare illi decem illos dies, cum soleat Deus libenter acceptare voluntatem, ubi non invenit facultatem, ergo si illi non condonaturdebitum,signum csl non fuisse perfectum in charilalc.

Terlio : Quia si essent perfectae . non timerent pocnasjnnm perfecta chantas foras mittit timorem: si non timerent poenas, non punirentur, quia non est poena id quod amatur. ct libenter recipitur ; ergo non essent in purgatorio, nisi essent imperfectae.

Quarto : Quia nihil esse potest perfectum extra Deum, juxta illud 1. Corinth. 13.*Cum venerit quod perfectum csl,evacuabitur quod ex parte* esDcrgo animae purgatorii, quae beatae non sunt, necessario imperfectae sunt. Deinde probalur consequentia primi argumenti.

Primo: Impossibile csl in via stare;semper enim oporlel progredi. aul regredi, ul Bernardus dicit, animae autem purgatorii sunl in via.nondum enim pervenerunt. Secundo: Virlus *in infirmitate perficitur.* 2. Corinth.12. el *aurum in fornace fit lucidius.* Terlio : Impossibile est creaturam aliquam conservari, nisi accipiat semper amplius el amplius donec absorbeatur in suum principium, ul patet iu fluviis, qoi semper accipiunt novam aquam, donec in mare ingrediantur, unde conservatio dici solet continua quaedam creatio. Quarto: Charilas post hanc vitam erit major, ergo augebitur, ergo per merita.

Itcspondeo ad antecedens : Animas purgatorii po<M· dici imperfectas respectu earum quae sunt in gloria : el etiam unam in purgatorio posse dici imperfectam respectu alterius, sive in purgatorio, sive in hoe. mundo cxistcnlis. Tamen absolute oinnem animam in purgatorio exislcntem esse perfeci.mi in cli.iritale. Nulla esi charilas simpliciter imperfecta ; dicitur enim I. Joan. 2. Qui *servat verbum ejus* . vere *in hoc charilas Dei perfecta esi.* buflicil aulcm quilibet gradus charilalis . ul quis servcl verbum, idesl, praecepta Domini.

Ad consequentiam dico, animas purgatorii, quatenus sini imperfectae respectu earum, quae sunl in coelo, debere perfici in charilalc. sed illud augmentum nun requirere nova merita;nam erit praeπι tun omnium meritorum praeteritorum. Dupliciter tum augetur charitasiunu modo in genere gratiae.ul fi d humo aptior ad magis merendum.et hoc augmentum non dator post hanc vilamjallero modo in genere gloriae . ul remunerentur omnia meriti praeterita.el hoc fiet in ipsa beatiludine.pars enim praemii erit, ut Augustinus dicit, lib.de correpi, et gratia cap. 10. tanta copia charilalis. ut numquam excidere possit a beatiludine , cl a justitia , qui ea copia charilalis praeditus cril.

Ac ul ordine respondeamus ad singula capita hujus objectionis. Ad primum dico : Quamquam polesl fieri, ul dolor internus sil lanius , cl a tanta charilalc procedens, ut plene satisfaciat pro omni reatu , lamen polcsl cliam lieri, ul non sil tantus dolor, el proplerea remaneat aliquid in purgatorio luendinntnon enim répugnai perfectioni charilalis, (piae habetur extra regnum coelorum, reatus poenae, pro quo satisfaciendum sil. Ad verba b. Petri dico charilatem operire multitudinem peccatorum, sed non eodem modo quoad culpam,cl quoad poenam : nam culpam totam semper dclcl peractum suum proprium , poenam aulcm tollit non semper lotam per actum suum, sed per opera salisfacloria, quae ipsa charilas imperat.

Ad secundum dico similiter : Si is qui moritur, summo amore dolent de peccatis . posse eum eo modo satisfacere pro omni poena: si aulcm non sil lanius dolor, debere satisfacere postea in purgatorio. Neque obstat, quod ille cuperel jejunare, si superesset vila . cl Deus acceptai voluntatem ubi non invenit facultatem: nam in isto invenitur facultas satisfaciendi, si non jejunando, ccrle patiendo in porgalnrio.

Ad tertium dico . animam purgatorii non timere. sed pali reipsa poenas : limor enim csl futurorum , non praesentium : dico praeterea non repugnare perfectae charilali timorem poenae , alioqui Christus qui timuit poenas.el cx co limore sanguinem sudavit. Lue. 22.non fuissel perfectus in charitate. Quod aulcm Joannes dicil : *Perfecta chantas foras mittit timorem* , non inlelligilur dc quocumque timore poenae.ul naturali vel filiali,seddc timore servili,idesl,dclimorc culpae praecipue propter poenam:qui enim perfecte diligit.meluil offendere Deum . praecipue propter ipsum Deum , non propter poenam, quae sequitur offendentes Deum: atque ita perfecta charilas libera csl ab illo metu servili, quo quis non audet peccare, ne damnetur, peccaturus si non timeret damnari.

Ad quartum dico : Extra Deum non posse inveniri aliquid ila perfectum, quod non debeat dici imperfectum respeclu perfectionis gloriae . lamen illud ipsum cril simpliciter perfectum: unde Paulus Philip. 3. dicil: Non *quod jam perfectus sim; sequor autem si quo modo apprehendam.* El infra: *Quicumque eryo perfecti sumus :* ubi sc perfectum dicit absolute, et lamen imperfectum, comparatione facta ad beatos.

.Jam ad primum in confirmationem consequentiae, dico: Animas purgatorii non esso in via. sed in termino , quantum ad graliae augmentum ; qui enim ad urbem aliquam tendit,cl pervenit ad ejus portas nocturno tempore , dicitur jam pervenisse, el lotam viam confecisse.liccl portas inveniat clausas, el non possil ingredi.donec Sol oriatur. Praeterea quod Bernardus ait: *Iu via Dei non proqre-*

di esse retrogredi, **non debet accipi mathematice, sed inoralilcr; non enim vult dicere in quolibet operc nos mereri augmentum gratiae aul perdere, aliquid gratiae , sed eos qui non dant operam , ul proliciant, facile impelli posse a diabolo,et mundo ad casum etc.**

Ati secundum dico:In primis Paulum ad literam loqui de virtute Dei,quae dicilur perfici in infirmitate , quia tunc magis apparet Dei potentia , quo plura ei resistunt; habetur enim in graeco δήναμι μου, idesl. virtus mea. Dico praeterea . virtutem etiain nostram perfici in tribulationibus,sed in hac vita tantum quoad verum augmentum virtutis.quia iu hac vila tantum csl locus merendi ; al in futura dici posse perllci in purgatorio . non quod ei aliquid addatur, sed quod auferatur rubigo peccatorum ; quomodo aurum in fornace (it lucidius, non quia illi aliquid additur,Sed quia separatur a terra, cl plumbo, cl similibus.

Ad tertium dico : Falsissimum esse illud principium Lulheri in rebus permanentibus , sohnnquc habere locum in successivis , alioqui res permanentes numquam essent eaedem, el sic Deus nunc non puniret in inferno Judam illum qui peccavit, sodalium quem postea creavit ; nec remunerarcL Petrum,qui meruit,sed alium quondam postea creatum. Quod autem dicilur, conservationem esse continuam creationem, est verum, sed intclligilur creari illud idem,non augeri vel fieri aliud novum.

Ad quartum jam est responsum.

Secundum argumentum Lulheri; Animae in purgatorio continuo peccant:crgo sunl in statu merendi cl demerendi. Probat antecedens: Animae illae horrent poenas,ac refugiunt, ei requiem quaerunt, ergo peccant. Antecedens probat, lum quia alioqui non punirentur, poena enim involuntaria esse debet. cl amara, tum etiam,quia non deberemus precari illis requiem el liberationem a purgatorio , si amarent ipsae eas poenas.

Probat deinde consequentiam. Primo: Quia vere amanti omnes poenae dulcescunt, ergo animae illae dum refugiunt poenas non perfecte amant.proinde peccant.Secundo.(|uia dum refugiunt poenas, quaerunt quae sua sunl, non honorem Dei.Terlio. quin Deum amant amore concupiscentiae, dum cupiunt ab eo liberari. Quarto . quia Christus dicil, quia non accipit crucem suam.non est me dignus, idesl, qui non accipit sponte el libenter. Al crux animarum purgatorium cskpcccanl igilur dum eam crucem refugiunt.

Ilcspondco: Animas in purgatorio horrere ac refugere poenas, et requiem quaerere, quatenus eas considerant ul malas cl naturae contrarius . el tamen simul eas libenter admittere et tolcrare. quatenus considerant ul instrumenta,per quae purgantur; quomodo aegrotus horrei medicinam amaram, ellamen libenter sumit, quia per eam curari sperat, neque in hoc ullum peccatum esse potest. Nam Dominus qui peccare non potuit. horruit lamen poenas,cl dixit: *Paler transfer calicem hunc a me,* **.Matlh. 26. cl David clamat:** *Quoniam tribulor, velociter exaudi me* **. psalm. 68. El de Petro Christus ait, Joan. ull.** *Cum senueris alius cingel le, cl ducc l quo lu non vis.*

Denique s. Cyprianus ail hb.de mortalitate: *Quis non Irisiia carere optet?quis non ad laetitiam venire festinet?* **El b. Augustinus lib. 10. Confessionum c. 28. de poenis loquens:***Tolerare eas jubes, non amare;nemo autem quod toleratamal,quamvis tolerare amal.*

Ad primum ergo , quo probalur consequentia , dico:Verô amanti non sic dulcescere poenas,ul eas non sentiat, sed sic, ul licet amaras, toleret tamen alacriter propter amatum , ul palet lum cx dictis , tum cx verbis s. Eleazari 2. M.ichab. 6 : *Tu scis ,* **inquit . Domine ,** *quia cum a morte possem liberari, duros corporis sustineo labores: secundum animum vero propter Umorem tuum libenter haec patior.* **El hic fuit communis affectus martyrum . (pii revera sentiebant acerbissimos dolores , cl lamen libenter cos ferebant, licet quibusdam Deus privilegio quodam sensum doloris abstulerit per affluentiam consolationis , ul scribit Bufiinus lib. ID. hist. cap. 36. de Theodoro.**

Ad secundum dico : Eas non quaerere, quae sua sunt, sed honorem Dei: cupiunt enim cito liberari, ut possint magis, ct melius Deum laudare.

Ad tertium dico : Eas amare Deum amore amicitiae, quia bonum suum referunt in Deum.

A<1 quartum dico : Eas accipere enicem suam . quia libenter patiuntur , nec petunt liberari , nisi secundum Dei voluntatem.el per media,quae Deus instituit, cl certe si essent vera quae dicil Lulherus,idesl.animae illae si quaererent quae sua sunl, el amarent Deum amore concupiscentiae, ncc vellent accipere crucem, non jam imperfectam charitatcin, sed nullam haberent, cl non in purgatorio, sed in inferno essent.

Argumenlum tertium , quorundam catholicorum. Animae purgatorii habent omnia necessaria ad meritum ; nam habent gratiam , fidem . spem · charilatem. cl liberum arbitrium.saltem quoad exercitium ; cur igilur non merentur? Deinde beati mereri possunt, ul palet dc Christo qm semper fuit beatus . cl lamen merebatur . ergo multo magis animae purgatorii mereri poterunt. Item dives in inferno oravit pro se, et suis Lucae 16. ergo etiam animae purgatorii orare possunt, al ista oratio proceilil sine dubio ex charilalc , meretur igilur exaudiri. Denique idem confirmant auctoritate S. ThoinâC, qui in 1. disl. 21. quaesi. I.art. 3. ad i. dicil. post hanc vitam non posse reperiri meritum respeclu praemii essentialis , sed lanium respectu accidentalis.

Ilcspondco ad argumenlum: Deesse ad meritum animabas purgatorii statum vilae ; Deus enim . ul ex Scripturis manifeste probalur . solum pro tempore hujus vilae constituit acceptare bona opera ad meritum, vel demeritum. Post hanc vitam vero bona opera erunt effectus gloriae, el mala effectus damnationis.

Ad primam confirmationem dico : Christum simul fuisse comprehensorum el viatorem , el ideo qua parte viator erat, mereri poterat, unde posl modem suam, quia desiit esse viator, nihil amplius meruit.

Ad secundam dico : Si animae purgatorii orent pro se vel nobis, de (pio inferius in quaestione du

suffragiis disseremus, non mereri, sed solum impetrare ex mentis praeieritis, quomodo nunc sancti orando pro nobis impetrant, licet non mereantur.

Ad tertiam confirmationem dico : S. Thomam motasse sententiam; nam in quaesi.7. dc malo arlic. II. diserte docet, in purgatorio nullum posse esse meritum nec essentialis,nccaccidentalis praemii: quod idem docenl Bonavenlura , Scolus, Durandus, el alii: fortasse etiam b. Thomas in 4. nomine meriti non propric uti voluit, sed improprie; vocavit cnim actum dilectionis in purgatorio meritorium remissionis culpae venialis . quia est rcmissorius, licet non per modum meriti proprie dicti . sed per modum contrarii tollentis suum contrarium.

CAPUT IV.

Animas in purgatorio certas esse de sua aelerna salute.

fortia quaestio nunc tractanda csl. *Sinlne in purgatorio animae certae de sua salute , an incertae.* Lulhcrus art. 38. docet, non esse certas. Idem docenl quidam catholici, qui existimant vanas esse in purgatorio poenas, el unam esse omnium maximam , inccrtiludinem salutis , qua dicunt quasdam solum animas mulclari, quae licet revera certo salvandae sint, lamen ipsas hoc ignorare.Ha videlur sentire DionysiusCarIhusianus oh quasdam visiones , quas ipse referi libro de quatuor novissimis ari. 47. Idem docet Michael Bait lib. 2. dc merit, operum cap. 8. ubi probare volens peccatum veniale mereri ex nalura sua mortem aeternam. adducit in argumentum, quia alioqui sequeretur animas in purgatorio certas esse de sua salute, quod absurdum ei esse videtur.

Denique idem videlur deduci ex sententia Gersonis lectione 1. de vita spirituali, cl Joannis Roftensis contra articul. 32. Lulheri, qui admittunt veniale peccatum non esse tale.nisi ex misericordia Dei. ac proinde juste posse puniri in aeternum, si Deus velit. Hinc enim sequilur, animas , quae habent venialia peccata , non posse certo scire . an non punientur in aeternum , quamquam IlolTensis in ari. 38.Lulheri contendit,animas purgatorii esse certas <lc sua salute, quod non video quomodo cohaereat cum priore sententia.

Al communis theologorum sententia csl. omnes animas quae in purgatorio sunl, habere certitudinem suae salutis. Ut aulem inlclligalur quantam habeant certitudinem, notandum est,1res esse gradus certitudinis:

Primus csl ille , qui excludit omnem spem el omnem limorem.el talis est beatorum,quibus bealiludo non esi futura, sed praesens.

Secundus esi ille.qui excludit omnem timorem, sed non omnem spem . el talis esi in purgatorio ; nun bealiludo csl illis futura . non praesens , el ideo non tollit exspectationem ; cl rursum csl ar->!ii i. quia per poenas ad eam pervenient, cl ideo illorum exspectatio polesl vocari spes, lamen non csl contingens, sed necessaria , quia non possunt amplius ab ea excidere , et ideo tollit omnem timorem.

Tertius csl ille,qui neque spem,neque timorem excludit,eldici poleslconjccluraliscerlitudinisgrados . et talis csl nosler ; nobis enim bealiludo est bonum futurum non praesens, arduum non facile, contingens non necessarium vel impossibile, el ideo propriissime speramus el limemus, sumus enim adhuc in praelio, in stadio, in agone.

Nunc ostendamus rem ita esse.Si animae non haberent certitudinem salutis , id necessario lierel propter unam ex quatuor causis , vel quia adhuc possunl mereri el demereri,vel quia nondum sunl judicatae, vel quia ignoranl sententiam judicis, licet lata sil, vel quia propter magnitudinem dolorum ita absorbetur cl obscuratur earum judicium, ul non possint cogitare ct videre hanc certitudinem: sed nihil horum habet locum ; non primum, ul patuit; non secundum, quia licet judicium universale nondum sil factum, tamen praeter illud est particulare: quo judicantur animae slalim a morte, ul theologi in quartum dist. 47. cl b. Thomas 3. pari, quaesi. 59. ari. 5. docenl.

Adduci soient ad hoc judicium parlicularc probandum loca duo : Unus ex illo Joan. 5. *Palerомne judicium dedit I* iho;cum cnim dicil,*omnejudicium,* videlur plura judicia significare.unum videlicet particulare cl aliud universale. Alter exilio llebr. 9. *Statutum est hominibus semel muri, el post hocjudicium.* Sed illa loca non concludunt, ulerque cnim potest inlelligi do judicio universali; nam Joan. 5. illud (*omne)* non necessario refertur ad duo judicia , particulare cl generale, sed ad varios homines judicandos , cl ad varia opera, de quibus judicandum erit, cerlc Augustinus exponit de ultimo judicio. Alterius aulem loci ex capite 9. ad llebr. sensus esi,cum fuerint morlui omnes homines , lune fiel judicium , ul Occiimenins cxponil.

Efficaciter lamen probalur judicium parlicularo ex illis verbis Eccles. 11.Facile *csl coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.* Hem:/n */ine hominis denudatio operum illius.* El praeterea idem colligitur evidenter cx alia veniale; nam de fide csl, mox a morlc impios descendere ad aelerna supplicia,ul palel Luc. 16.de divile , ct justos ad aelerna gaudia , ul palel Luc. 23. <le latrone : *Hodie mecum eris in paradiso.* Al non esi ullo modo credibile prius distribui poenas el praemia , quam fiat judicium.

Deinde Paires idem docenl. Cyprianus sermone <!e mortalitate, *Gratulari,* inquil, *oportet, el temporis munus amplecti, quod dum nostram /idem /irmiler promimus.el labore tolerato ad Christum per angustam Christi viam pergimus, praemium vitae et fidei ipso judicante* capiamus.Chrysoslomus hom. 37. in Mallh. *Postquam ,* inquil, *diem tuum obieris . judicium el poena consequelur. In inferno enim, psalmista dicil, quis con/ilebilur libi?* Ubi etiamsi non additur slalim. lamen necessario subinlclligilur.Nnm refellit Clirysoslomus litorum errorem, qui putabant Christum post mortem praedicaturum,cl ad poenitentiam adducturum defunctos.

Ulilur aulem hoc argumenlo;Posl mortem sequitur judicium, cl post judicium poena inferni,in inferno aulem nemo polesl confiteri Domino : igitur post mortem non est locus poenitentiae ; quod si Clirysoslomus non vellet dicere,slalim a morte impios judicari,el trudi in infernum,sed differri hacc omnia in idem novissimum, nihil valeret argumentum ejus. Responderetur enim,hoc medio tempore praedicari posse defunctis , dum judicium universale dilïerlur. Augustinus lib.2.de origine animae, cap. 4. Jam *illud,* inquil, reclw.siznc, el valde *salubriter credit, judicari animas cum de corporibus exierunt, antequam veniant ad illudjudicium.quo eas oportetjam redditis corporibusjudicari.*

His accedant exempla eorum , qui se judicatos testati sunl. Scribit b. Gregorius lib. 4.dialogorum cap. 36. de quodam Slcphano. qui cum esset mortuus, el judici oblalus, audivit judicem indicentem, non hunc sed Slcphanum Ferrarium vocari jussi. Alque ita ille revixit, cl simul Stephanas Ferrarius, qui in vicinia morabatur, obiit; cui simile narrai s. August, lib. de cura pro mortuis cap. 12. de quodam Curma. Addit aulem Gregorius haec non fieri vero errore, sed ul per istum quasi errorem, qui mortuus fuerat, revivisceret . el narraret viventibus tormenta, cl judicium quod manci impios posl hanc vitam. Ibidem cap. 38. narrat e-.vcnqdum de quodam Chrisorio, qui in articulo mortis positus, adhuc vivens vidit sententiam suae damnationis.

Duo similia narrai Reda lib. 5. hist. cap. 14. et 15. de duobus, qui desperantes mortui sunl. quia jam viderant judicium suum peractum, ct sententiam lutam. Simile narrat Joannes Climacus in sua scala gra. 7. de quodam eremita, qui in articulo mortis audiebatur quasi in judicio positus respondere , accusationibus , cl interdum dicere, falsum csl, non feci: interdum feci, sed poenitentiam egi; interdum: verum dicitis , nec habeo quod respondeam.

Denique exstat memorabile exemplum in vita s. Brunonis , dc quodam parisiensi doclorc , qui in ipsa ecclesia, dum excquiae fierent, sublato capite ex feretro clamavit: Justo Dei judicio accusatus sum, cl sequenti die iterum clamavit, justo Dei judicio judicatus sum. et tertio dic justo Dei judicio damnatus sum.Est aulem notandum circa hacc exempla . tam judicium illorum . quod ante mortem peractum est, quam istius parisiensis. quod in triduum post mortem dilatum fuit, perlinere ad particularem quamdam, cl extraordinariam providentiam. qua Deus ulilur ad nos sive instruendos.sive terrendos, alioqui regulariter credendum csl judicium fieri slalim a morte ; nam ordinarie tempus penilcnliac utile durat usque ad extremum spiritum . ut aperte docet Leo epist. 90. ad Rusticum; ncc csl ratio cur post mortem retardetur judicium, cum Deus non egeat testibus , nec allegationibus, sed in instanti possit judicare. Dici posset etiam . et fortasse probabilius, in exemplis a Reda allatis judicium ante mortem non peractum , sed praeostensum lanium fuisse : in exemplo aulem illius ductoris parisiensis , judicium non dilatum in alterum diem , sed solum allero die manifestatum.

Est etiam observandum, non posse certo definiri , an animae deferantur ad judicem . an ibi judicentur ubi corpus relinquunt, cl similiter an judicentur immediate a Christo in forma humana sententiam proferente , an solum divina virtute, quae ubique praesens est, an vero per angelos sententia manifestetur. Quod enim Scripturae passim dicunt. Christum hominem esse judicem vivorum et mortuorum , intelligunl de novissimo generali judicio; nam etiam ante Christi incarnationem judicium particulare exerccbatur.unde non solum non est cerium , sed nec admodum probabile , quod Innocentius III. affirmat libr. 2. cap. ull. de contemptu mundi, Christum in forma crucifixi apparere omnibus morienlibus , tam bonis , quam malis.

Quantum ad tertium . quod sententia judicis lateat animas quae judicantur, el falsum est, el imperlinens: falsum quidem.quia judicium particulare praecipue fit a»l hoc . ul innotescat sententia ei qui judicatur. Nam propter alios erit generale judicium : propler Deum non est necessarium judicium. ipse cnim omnia novit, ergo solum llt.ul innotescat ipsi animae quae judicatur: et idem colligitur ex visionibus supra citatis. Est etiam imperlinens , nam etiamsi non cis innotesceret sententia judicis, tamen facile possent per se cognoscere qualis sil, ab effectu . quia videbunt sc slalim in inferno, aut in coelo, aul in purgatorio.

Al poterunt, inquies, dubitare, an sini in inferno, vel iu purgatorio. Non ila est; nam in inferno blasphematur Deus; in purgatorio laudatur; in inferno non osl fides infusa , neque ulla spes . aul charilas Dei : in purgatorio hacc omnia reperiuntur ; ergo anima , quae videbit se sperare in Deo, laudare cl diligere Deum, evidenter, cognoscet se in inferno non cssc.

Al poterit, inquiunt, mcluere ne in infernum mittatur, licet ibi adhuc non sit:sed neque hoc dici polesl ; nam eadem fides manet in illa , quam hic habuit: hic autem credidit secundum clarissima Scripturarum teslimonia:post mortem non posse fieri ullos dc bonis malos, nec de malis bonos, cl nullum nisi malum in infernum cssc mittendum: cum ergo videat. sc diligere Deum . et proinde sc cssc bonam, non metuet damnationem.

Dices : Nos hic videmus nos diligere Deum . ct lamen non sumus certi, an simus justi.ergo etiam animae illae non certo colligent cx dilectione sua justitiam suam.

Respondeo: Nos non videmus habitum charilalis infusum, quo justificamur,sed cx conjecturis fallibilibus colligimus cum in nobis esse , at animae separatae sicul scipsas perspicue intuentur, nec enim pendent ibi a phantasmatibus . ila etiam vident omnia quae in sc habent, ac proinde vident, an habeant verum habilum charilalis,an non:praetcrca sciunt animas cssc immobiles lam in bono, quam in malo, ergo etiamsi non vidcrenl habilum suum infusum charilalis, tamen scirent numquam sc Deum blasphemaluras , nec odio habituras , ae proinde numquam in infernum mittendas.Denique cx fide noverunt animas impiorum mox a morte

corporis detrudi in infernum, nec differri ulterius eorum supplicia, id enim omnes catholici credunt c.v cap. 10. Lucae ergo animae quae se vident extra infernum,credunt firmiter sc in eum numquam mittendas.

Quantum ad quartum, quod animae illae propler nimios dolores impediantur a cognitione sui status.el proinde putent se esse in inferno.ct in quadam turbatione cl desperatione versentur, ul Lulherus dicil, falsissimum est. Nam primo , anima divitis in inferno , Lucae 16. non impediebatur a cognitione sui status, quanto minus ergo impedientur animae, quae sunl in purgalorio?

Secundo.quod in hoc mundo impediantur homines a recto judicio ex intensione dolorum, provenil cx laesione organi corporeijat ibi csl pura mens spiritualis el incorruptibilis.

Tcrlio quia Ecclesia in canone missae dicil, .Vemento Domine famulorum, famularumque tuarum, quae nos praecesserunt cum signo fidei,el dormiunt in somno pacis. Ubi Ecclesia orat pro animabus purgalorii; nam subdit, ipsis Domine.el omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii. lucis etpacis , ut indulgcas deprecamur. At certe quae dormire dicuntur in somno pacis , non sunt anxiae, ncc desperant, sed potius habent admixtam cum summis cruciatibus incredibilem consolationem propicr certam spem salutis.

Quarto, quia si crederent sc damnatas, non peterent suffragia vivorum , ncc diccreni sc brevi liberandas si pro cis orclur, ul palet apud Grcgorium lib. 4. dialogorum cap. 40, el exemplis allatis in prima quaestione.

CAPUT V.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt primo testimonia quaedam Scripturarum quibus utitur Ecclesia m officio defunctorum, dum pro animabus . quae degunt in purgalorio , orare cupit, psalm.G. *Anima mea turbata est valde.* El ibidem : *Sana animam meam, quoniam conturbata sunl ossa mea.* Et psalm. 11 4. *Circumdederunt me dolores mortis, et pericula inferni invenerunt me.* Certe ista lania perturbatio el anxietas non potest nasci cx sidis poenis,sed ex incerliludinc, ct metu aeternae damnationis : nam si animae illae perfectae essent in charilale.ct certae essent dc sua salute . non ila timerent, cum scriptum sil proverb. 12. non contristabit justum quidquid acciderit ei.

Respondeo . Stultum esse . ex co quod Ecclesia ulilur aliquo psalmo in officio defunctorum , velle omnia verba ejus psalmi inielligerc ad literam de defunclisiquomodo enim inlelligemus dc defunctis illa verba ejusdem G. psalmi : *Lavabo per singulas nodes lectum meum.lachrymis meis stratum meum rigabo ?* Itaque Ecclesia propler unam aul alleram scnlcnliam.quae ad rem praesentem facit, votum aliquem locum Scripturae legere solet, cllaui'i major,pars illius loci ad rem praesentem non I icial. Sic in dedicatione Ecclesiae legitur evangeJium de Zachaeo, quia illa ultima verba: *Hodie salus huic domui facta csl,* conveniunt aliquo modo dedicationi el consecrationi Ecclesiae : Sic in assumptione b. Virginis legitur cvangelium de Martha cl Magdalena propler illa verba : *Maria optimam partem elegit , quae non auferetur ab ea.* Sic denique (ut omittam caetera) in ollicio defunctorum propler illa verba ps. G. *Miserere mei Domine , quoniam infirmus sum.* El propler illa psalm. 114.*Placebo Domino in regione vivorum:* leguntur inlcgri illi psalmi.

Adde, quod falsum eliam est. quod in argumento assumitur . turbationem et tristitiam non nasci ex dolorc , sed cx incerliludinc aul desperatione salutis: nam Dominus ipse Joan. 12.cap. de se ail: *Nunc anima mea turbata esi.* El Matth. 20. *Coepit contristari cl moestus* esse,et lamen nec incerliludo.ncc desperatio iu Dominum cadere poleral. Locus aulem proverbiorum non debet accipi do quavis tristitia, sed dc tristitia dejiciente aedeprimente, quae mortem operatur, quam b. Paulus2. Corinth. 7. vocal tristitiam hujus sacculi.

Altera objectio sumitur ex illa oratione, quae post cvangelium in missa dc morluis recitatur: *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum dc poenis inferni, cl de profundo lacu, libera eas de ore lconis.nc absorbeat eas tarlarus, ne cadant in obscurum etc.*

Respondent aliqui:Ecclesiam orare pro agnnizanlibus, ne damnenlur ad inferos:scd répugnai illud: Libera animas omnium fidelium defunctorum,non enim ngonizanles dicuntur animae defunctorum. Deinde usus Ecclesiae habet, ut haec oratio dicatur eliam in anniversariis defunctorum pro iis animalms.quae ante mullos annos migrarunt a corpore. Alii dicunt, hanc orationem fundi pro iis, qui sunl in gehenna, quas interdum liberari contingit, ul fertur de Trajano:scd, ul omittam improbabilem esse illam Trajani historiam, qui in gehenna sunl jam ceciderunt in obscurum,atque absorpti smila tarlaro.Quid igitur pro illis Ecclesia orat ne cadant in obscurum, neve absorbeantur a (artaro? Deinde Ecclesia pro fidelibus lanium orat: Libera, inquil, *animas fidelium defunctorum.* Aon aulem sunl fideles. qui damnati sunl ad inferos.

Duae igitur solutiones aliae dari possunl. Una csl, quod Ecclesia oral pro animabus,quae in purgalorio degunt,ne damnentur ad poenas gehennae sempiternas, non quidem quod certum non sil eas non damnandas ad eas poenas, sed quia vult Dens nos orare eliam pro iis rebus, quas ccrlo acceplurl sumus.

Sed adversus hanc responsionem objici polcsl, quia elsi Ecclesia interdum oret pro iis rebus,quas certo est acceptura, non lamen oral pro iis rebus, quas jam accepil: porro jam nccepil ne animae illae damnenlur. cum certam sententiam illae habuerint, el securissimae sini. Deinde mens fidelium. (pii pro defunctis orant vel orari ciipiunl, cerie eo fertur, ul animas illas juvent,el expediant a praesentibus poenis purgalorii.

Verum istae objectiones facile diluuntur ; nam elsi animae purgalorii jam acceperint primam sententiam in judicio particulari, eaque sententia liberae sint a gehenna: lamen adhuc superesl judi-

limn generals, in quo secundani scnlcnliam accepturae sunl. Quocirca Ecclesia orans , ne in judicio extremo animae illae cadant in obscurum, neve absorbeantur a larlaro.non orat pro ea re quam accepit, sed pro ea, quae acceptura est.

Ad illud vero dc intentione fidelium,respondeo, etiam illi intentioni satisfieri; nam in illa oratione nlrumquc petitur, nimirum, ul liberentur animae illae de poenis inferni . idest. purgalorii , quas in praesenti paliunlur.et postea liberentur a sententia damnaliortis in extremo judicio ferenda.

Altera solutio csl, quod Ecclesia vere orat quantum ad intentionem suam, ul animae liberentur a poenis purgatorii, lamen utitur eo modo loquendi, quasi animae tunc migrarent a corpore, et in periculo essent aeternae salutis, quia commemorat, et repraesentat diem depositionis sive obilus.l t enim m celebritatibus festorum incarnationis, natalis, apparitionis, passionis, resurrectionis cl ascensionis Domini Ecclesia ila oral, ac si lune deberet Christus, vel incarnari, vel nasci etc. quia repraesentat illa mysteria ul praesentia,cl lamen non intendit ad literam precari,ul Verbum carnem assumat, aul nascatur dc Virgine cie. sed ut nobis applicetur fructus eorum mysteriorum: ila quoque in sacrificio pro defunctis, quia commemoratur dies obitus illorum,Ecclesia ila pro illis orat.ac si lune morerentur: cl lamen intendit orare, ul liberentur ab inferno eo modo, quo liberari possunt, idesl. ul non delineantur diutius in illis poenis, vel ul refrigerium aliquod doloribus misceatur. Denique quomodo non est absurdum , nunc post mille cl quingentos annos in adventu Domini dicere: *Rorate coeli desuper,el nubes pluant justum; aperiatur terra, ct germinet Salvatorem :* el alia mulla id genus, ila non est absurdum pro defunctis dicere: *Libera eas de ore leonis, ne cadant in obscurum etc.*

CAPUT VI.

Dc loco purgatorii.

Sequitur quaestio quarta: *Ubi sil purgatorium ?* De quu quaestione nihil Ecclesia definivit ; sunl aulem mullae opiniones.

Prima quorundam qui putant ibi animas purgnrii,ubi peccaverunt, idesl, variis in locis, el quidem quod variis in locis animae purgentur, satis probabiliter colligitur ex Gregorio lib. 4. dialogorum cap, 40. cl cap.53.qui refert animam Paschasii, el cujusdam alternis in balneis quibusdam purgatas. Nec non cx cpisl. Petri Daminni de miraculis sui temporis, ubi describit visionem dc purgatione animae s. Severint in quodam flumine. Al quod omnes ibi puniantur, ubi peccaverunt, non est probabile ; nam contingit aliquem in mullis loris peccasse, ncc est verisimile in omnibus illis purgandum. Praeterea visiones praedictae contrarium ostendunt; nam Paschasius diaconus peccaverat Romae in electione, pontificis, purgabatur autem in thermis puteolanis, ct s. Severinus peccaverat in palatio imperatoris , cl purgabatur in flumine.

Secunda opinio, loca animarum non esse corporalia: ila Augustinus lib. 12. de Gen. cap. 33. sed retractavit lib. 2. retract, cap. 24.

Tertia, loca poenalia animarum esse hnne mundum, in quo animae manent in corpore tamquam in carcere. Hanc referi, ct refellit Irenaeus in fine libri 5. nam Scriptura dicil, animas post banc vilam descendere in infernum, ul palet Lucae 10. cl alibi.

Quarta, infernum el purgatorium animae . nihil esse aliud praeter conscientiam accusantem cl punientem peccata: ita Philo in libro dc congressu quaerendae eruditionis gratia, cl Origenes, ul referi Hieronymus in cpisl. ad Avitum. Haec refellitur: nam si ista opinio esset vera, non minus essemus nunc in inferno vel purgatorio, quam post mortem.

Quinta est. infernum . el proinde purgatorium (sunl enim loca vicina) fore in valle Josaphal. Ila refert Chrysoslomus sensisse veteres aliquos hom. dc praemiis beatorum, tomo 3.Similem sententiam refert Gregorius lib. t. dialogorum cap. 42. forte argumentum istorum fuit, quia Christus passim infernum vocat gehennam, gehenna aulem esi vallis quaedam adeo conjuncta cum valle Josaphal, ul pars ejus esse videatur, de quo nomine infra dicemus.

Sexta opinio csl. infernum esse statum animae extra corpus: nam dum est in corpore in luce versatur. ul ex operibus apparet: cum de corpore exil. nihil amplius videre potesl nisi beata sil, el islae. sunl tenebrae cxtcriorcszila refert Thcophilaclus in capit. (G. Lue.

Septima est.locum poenalem animarum non esse terram, sed aerem istum caliginosum ubi doeinones versantur: ila Gregorius nyssenus in lib. de anima cl resurrectione , el Chrysoslomus hoiuilia de praemiis beatorum, et Auctor operis imperfecti in Matthaeum hom. 53. cui sententiae favet historia s.Fursaei apud Redam lib. 3. historiae Auglorum cap. 19. illo enim defuncto cum ab angelis in coelum deduceretur, ostensi sunl maximi ignes supra acrem, qui servabantur (ul angelus dicebat) ad mundi conflagrationem,cl inierim examinabantur ibi hominum opera.

Octava esi communis scholasticorum . purgatorium esse intra viscera terrae.inferno ipsi vicinum. Constituunt enim scholastici communi consensu intra terram quatuor sinus, sive unum in quatuor parles divisum, unum pro damnatis . alterum pro purgandis, tertium pro infantibus sine baptismo obeuntibus quartum pro justis , qui moriebantur ante Christi passionem, qui nunc vacuus remanet: Quorum sufficientia sumilur penes genera poenarum. sunt enim haec omnia loca poenalia; omnis aulem poena, aul est tantum damni, aul etiam sensus: cl rursus aut aeterna, aut temporalis: pro poena ergo solius damni aeterna, csl lymbus puerorum; pro poena solius damni temporali,cral lymbus Patrum ; pro poena domni, cl sensus aeterna, csl infernus; pro poena damni cl sensus temporali, csl purgatorium.

Quia vero haec omnia fabulas esse Calvinus dicit hb. 2. Instil, cap. 16. § 9. cl similiter discipu-

lus ejus Bexa in cap. 2. Aclor. el magister ejus Bucerus in cap. 27. Mallb. de singulis probandum esl. Ac Priniuin, quod inlra viscera terrae sit locus aliquis animarum, qui generali vocabulo vocatur infernus, demonstratum est a nobis lib. 4.de Christo cap. 9. inde petat lector si velit plene cognoscere, quae ad liunc locum perlinent.

Porro ad argumenta, quae lunc attulimus, accédant variae eruptiones ignis.quae in terra apparent, quas non temere b. Gregorius putat esse indicia quaedam inferni,inlra viscera terrae exislcntis lib. 4. dialogorum cap. 35. nam in eodem lib.cap.30. scribil se ccrla relatione cognovisse . eadem ipsa hora, qua obiit rex Theodoricus arianus , visam luisse animam ejus jactari in foveam Vulcani.quae csl in Sicilia, cl Laurentius Surius in historia anni 1537. scribil circa montem Ilcclam insulae Islandiae, unde erumpunt flammae, el audiuntur quaedam quasi tonitrua horribilia, saepe apparere animas, quae dicant sc milii ad illum monlem. Hanc dc inferis in genere.

Nuncdc singulis locis. Ac primum quod infernus damnatorum sil in profundissimis lerrac partibus, probatur primo, quia inlra viscera lerrac esl infernus, uljam probavimus, sed Luc. 16. anima divitis Epulonis dicilur fuisse in inferno . cl non solum in inferno,sed eliam in loco profundissimo, quandoquidem ul videret Laxarum, qui cfiam tunc erat in locis subterraneis, sursum versus aspicere debuit. Praelerea ratio ipsa dictat, ut si locus beatorum csl in summo coelo, locus damnatorum sil in loco remotissimo a coelo, nihil autem remotius centro lerrac.

Deinde, quod purgatorium sit eliam sub lerra , ct inferno damnatorum vicinum, probatur primo ex illis verbis Aclor. 2. Solulis *doloribus inferni,* quae inlclligunlur ab Augustino epistl. 99. de poenis purgatorii.unde cliam Ecclesia in missa dc defunctis dicil: *Libera animas defunctorum dc poenis inferni,cl dc profundo lacu.* Secundo,id confirmatur ex visione, quam referi Bcda lib. 5. cap. 13. historiae, ubi aperio visum est purgatorium inferno damnatorum contiguum. Denique . theologi fere omnes duceni eodem in loco esse, cl eodem igne torqueri damnatos, cl animas purgatorii.

Quod aulem lymbus puerorum sil in inferno,probatur,nam concilium florenlinum sessione ultima, diserte definit tam cos qui moriuntur cum peccato mortali, quam cos qui cum solo originali, mox in infernum descendere.poenis lamen disparilius puniendos; cl b. Auguslinus lib. 4. de baptismo parvulorum cap. 28. el lib. 5. hypognostici dicil, fidem catholicam non nossc nisi duo loca.ubi homines sini fuluri pcrpeluozcoelum beatorum,ct infernum damnatorum. Est lamen communis opinio scholasticorum, lymbum puerorum esse in loco inferni alliorc. quam sil purgatorium , ila ut ad cum ignis non pcrvenial:quaiu sequutus csl Innocentius III. cap. *Jl* fijorcs,extra dc baptismo: sed dc hac rc alibi disputandum csl.

Quod denique lymbus Patrum sil in inferno, sed m parle suprema , probatum est satis accurate iu lib. 4. de Christo cap. IO. unum solum argumentum repetemus,quod in eo loco nimis breviter Iraelatum foil. Igilur lib. 1. Beg. cap. 28. anima Samuelis de locis subterraneis ascendero visa csl : *Vidi,* inquil pythonissa, *Deos ascendentes de lerra.*

Kcspondebunt adversarii illum non fuisse vere Saiuuelem, sed diabolum in furina ejus, ul docent Tertullianus lib. de anima prope tincin. Auctor quaestionum apud Justinum quaesi. 52. ct auctor quaestionum veleris Testamenti quaesi. 27. apud Augustinum, el anclor librorum de mirabilibus Scrae Scripturae lib. 2. cap. 11. Procopius cl Eucherius in hunc locum libri Ilegum.cl Isidores lib. 8. elymologiar. cap. 9. qui his rationibus movenlur.

Primo : quia non csl credibile Samuelem subjectum fuisse pythonissae , nec eliam sponte venisse ; quia artem magicam confirmasse!. Secundo : Quia Samuel non se adorari passus fuisset, ulilla umbra fecit. Tortio: Quia non dixisscl Sauli: *Cras tu cl filii lui mecum erilis.*Ncc enim Saulis anima ad lymbum Patrum, sed ad gehennam descensura erat. Quarto : Quia Deus negavit Sauli responsum per prophetas, per oracula cl per somnia, ut in eo capile dicilur, ergo non esl credibile responsurum poslca fuisse per pythonissam.

Al his non obstantibus , tenendum est. vere Samuelis animam fuisse eam, quae apparuit, el proinde vehementer confirmari sententiam noslraindc loco subterraneo animarum. Nam in primis auctores citati sunt omnes aul incerti. aul obscuri;al qui contrarium docent, certi cl clarissimi sunl, nimirum Josephus lib. 6. anliq. cap. 15. Justinus in dialogo cum Triphone ultra medium. Basilius epislol.80.nd Euslalhium medicum. Ambrosius in cap. 1. Lucae. Hieronymus in cap. 7. Isaiac , cl Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 15. Neque obstat quod Auguslinus lib. 2. ad Simplicianum quaest. 3. dubitaveri, an fuerit illa anima, nec ne: nam librum dc cura pro mortuis scripsit posterius, cl rc diligentius considerata. Praeter hos veteres idem docent recenliores in hunc locum, Lyranus, Abulensis, Dionysius Carlhusianus cl Cajclanus.

Sunl etiam pro hac sententia fortissimae rationes: Prima: Quia Scriptura perpetuo vocat Samuelem. eum. qui apparuit: *Cum vidisset.*inquit, *mulier Samueleni.V.i rursmir.Dixil Samuel ad Saul;* et. *intellexit ergo Saul guod Samuel esset.* Al eerie non diceret, intellexit, sed cogitavit, vel putavit, si id non esscl verum.

Secunda : Quia Eccles. 46. ponitur in laudibus Samuelis quod mortuus prophetaverit ctiuinunciavcril regi quae ventura erant. Al quaenam laus esl quod diabolus alicujus spectem assumat ct dccipial?ct hoc esl argumentum propter quod Augustinus lib. de cura pro mortuis asserit,vere fuisse Samuclcm illum, qui apparuit, cujus testimonii non meminerat cum scriberet ad Simplicianum.

Tertia: Quia praedixit Sauli futura , quae diabolus scire non poterat, nimirum sequenti die cum cum filiis periturum, exercitum dissipandum,Davidem regnaturum elc.

Ultimo : Quia rationes contrariae nihil concludunt.

Ad Primum dico : Samiielem non venisse jussu pythonissae , sed jussu Dei, cl polius impedivisse quam confirmasse artem magicam. Praevenit enim Samuel adventu suo elleclum inc.uilalionisçet contrario modo ascendit atque alii soleant,qui per incantationem excitantur : el haec esl caussa cur pythonissa turbata fuerit, elsibi impositum diceret. Si enim verum esl, quod rabbini scribunt, umbrae morluorum, quae vi magicae artis evocantur, capite deorsum verso ascendunt : Samuel aulem reda flgura ascendit, ila ul primum capul . deinde pectus, postremo pedes e lerra emergere visi sint.

Ad Secundum dico: illam adorationem non fuisse lalriam , sed reverentiam debitam animae Samuelis.

Ad Tertium dico: Illud:MecUtn *erilis* non signifleare . in sinu Abrahae erilis , sed inecum eritis sub terra, idesl, morlui erilis; nam cum inter filios Saulis esscl cliam Jonathas juslus , non erant descensuri ad eundem locum Sani el Jonathas , el lamen Samuel dicit in genere: *Mecum erilis.*

Ad Quartum dico : Deum sc iratum Sauli ostendere voluisse, idque fecisse tam non respondendo quando interrogabatur,quam respondendo quando non interrogabatur : ulrumque enim est signum irac. Adde , quod cum Saul interrogabat Deum . si Deus respondisset. potuisset Saul declinare bellum, ct poenam sibi a Deo paratam: at cum interrogavit pythonissam . jam erant omnia parata . el acies instructae, el in conspectu positae , ul nullo modo praelium detrectari posset. Tunc ergo Deus, ul magis puniret Saniem. praedixit ei per prophetam interitum suum , el liliorum , el lotius exercitus.

Habemus igitur, purgatorium, infernum ac lymbos Palrum el puerorum , loca subterranea esso.

CAPUT VII.

Silneposl hanc vitam aliquis locus pro animabus justis praeter coelum el purgatorium.

Dc praedictis receptaculis subterraneis animarum, duo quaedam a theologis tractari soient,quae hic breviter inserere placuit, plenioris doctrinae caussa. Primo, quaerunt, an praeter haec loca sil aliquis alius locus , ubi relineaniur animae antequam ad regnum coelorum perveniant. Secundo , an cx his locis egressi possint.

Quantum ad Primum:I)illlcultas est salis magna, quia cx una parte omnes theologi docent.non esse alia receptacula praeter quatuor numerata, et concilium florenlinum sess. till, delinit, animas, quae nihil purgandum habent,mox recipi in coelum.Ex altera parle narrai Beda lib. .*>. hist. cap. 13.visionem valde probabilem,cui ipse iidem adhibere non dubitavit. Fuit aulem in illa ostensum cuidam ani mac, quae ad corpus postea rediit, praeter infer num cl purgatorium , et regnum coelorum , quoddam quasi pratum florcnlissimum , lucidissimum, odoratum,amoenum,in quo degebant animaequae nihil patiebantur, sed lamen ibi manebant, quia nondum idoneae erant visioni beatae : cui revelationi multas alias conformes adducit Dionysius carlhusianus in dialogo de Judicio particulari ari. 31. cl Ludovicus Blosius Monili spirituali cap. 13.

Videlur mihi dicendum.non esse improbabile talem aliquem locum reperiri,caelerum ejusmodi locum ad purgatorium perlinere. Etsi enim ibi nullo sit poena sensus , lamen esl poena damni : poena aulem non convenit nisi animae.quae nondum plene purgata csl, itaque eril locus ille mitissimum purgatorium , cl quasi carccr quidam senatorius , atque honoratus.

Hoc lamen addendum est, animas , quae in eo loco morantur, non solum carere beatiludine, sed eliam affligi, ac torqueri ex illa dilatione bealiludinis. Dixi aulem, mihi non videri improbabile.talem aliquem locum reperiri. quia s. Thomas in 4. seni. dist. 21. quaesi. 1. art. 1. scribil. in iis quae dc purgatorio determinata non sunt ab Ecclesia , standum esse iis quae sunl magis conformia didis ct revelationibus sanctorum.Movit me cliam auctoritas Joann.deTurrecremala doctissimi atque optimi cardinalis, qui in prologo, qui praemittitur Revelationibus s. Birgitlae, cum diligenter expendisset eas revelationes, affirmare non dubitavit s.Birgiitae convenire id, quod dicilur Judith. 8. omnia quae loquula es, vera sunt, elnon esl in sermonibus tuis ulla reprehensio. Scribil autem s. Birgilla lib. 4. cap. 124. animam quandam in purgatorio nullam aliam poenam habuisse.nisi dolorem cx desiderio dilalac felicitatis.

CAPUT VIII.

.Vam *ex receptaculis suis animae defundoruni egredi valeant.*

Alterius aulem quaestionis triplex esse potest sensus. Primus . an possint exire numquam rediturae, quia nimirum transferantur de uno receptaculo ad aliud. Secundus, an possint exire, ul rursum redeant ad suum lucum.Tertius.an possint ita egredi, ut hic nobiscum iterum vivant.

Quantum ad primum sensum . facile responderi polesl, cx inferno damnatorum, lymboque puerorum non dari regressum: ex purgatorio, lymboque Palrum dari ; sunl enim animae impiorum damnatae ad perpetuos carceres cl ignes gehennae . ct similiter animae puerorum ad perpetuum exilium cl tenebras. Animae aulem sanctorum Palrum damnatae erant ad exilium temporale,el animae purgatorii ad carceres temporales. Ratio est,quia caussa carceris , vel exilii damnatorum csl culpa mortalis actualis, vel originalis, quae numquam remiltclurcaussa nutem exilii Palrum fuit debitum temporale contractum cx peccato primi parentis ; ille enim suo peccato coelum clauserat, quod aperiri non potuit,nisi Christi sanguine reipsa clTuso:cau5sa vero purgatorii csl reatus temporalis puenae , (pine necessario finem habet.

Contra hoc lamen esl auctoritas Joannis Damasceni,qui in oratione dc mortuis dicil, orationibus s. Theclae liberatam de inferno animam Falconillae cujusdam foeminae paganae . cl orationibus s. Gregorii papae animam Trajani imperatoris.

Respondeo: Si haec historia defendi debeat, oportere dicere,Trajanum non fuisse damnatum absolute nd inferos,sed solum punitum in inferno secundum praesentia ejus demerita , et suspensum sententiam propter praevisas b. Gregorii prcces;el praeterea non immediate ex inferno ad coelum transisse, sed prius corpori unitum, el lunc baptiratum.el poenitentiam in hac vita egisse.Ista enim est communis solutio b. Thomae, Durandi,Richardi, el aliorum in 4. disl. 45.Quia tamen Trajanum resurrexisse, sine teste dicitur, nec enim ullus veterum hujus rei meminit, el repugnat hocsenlentiae Damasceni, qui salis aperte docet de inferno ad coelum transisse, non aulem ad hanc vitam re·diisse Trajanum, el si poenitentiam egit,in inferno illam egisse : Cum tamen solius Damasceni auctoritate nitantur am-lores citati . ideo magis propendeo in sententiam Melchioris Cani, qui bb. 11. dc locis, cap. 2. simpliciter improbat banc historiam ut confictam. et Dominici a Soto.qui in 4. disl.45. quaesi. 2.ait. 2. dicit, hanc historiam sibi creditu durissimam esse, non obstante apologia Alphonsi Ciaconis. pro hac historia ante hoc triennium edita.Rationes aulem ,quibus moveor, sont quatuor.

Priimr.Quia quotquot hanc historiam admiserunt, id fecerunt propter Damasceni auctoritatem ; at librum ilium non esse Damasceni, facile probari potest ; nam in eo libro auctor non solum dicil Trajanum cl Falconillam ab inferno damnatorum ad regnum coelorum transivisse,sed etiam mullos alios, qui in infernum descenderant, quia lidc divina carucrint, a Christo conversos, el salvatos quando ad inferos descendir.quod et per se erroneum est. el contrarium verbis Damasceni lib. 2. de Ode, c. 4. ubi dicil hominibus id esse mortem , quod fuil angelis casus.

Secunda ralio eslzQuia nullus auctor latinus historiae ejus meminit, ut Paulus diaconus . Anaslasius biblioihecarius, Marianus Scolus , Ado, ac ne ipse quidem Beda.qiii beati Gregorii studiosissimos fuit. Immo in ipsa romana Ecclesia, el ejus archivais nulla hujus rei memoria exstabat, quando Joannes diaconus vitam beati Gregorii scripsit. Ipse enim vitam beati Gregorii ex archiviis romanis diligentissime collegii. cl tamen lib. 2. cap. 44. dicil. hanc historiam de Trajano repertam in Ecclesia quadam anglorum, nec Udem certam illi habitam a Romanis.

Tertia, quia b. Gregor, lib. 34. mor. c. 13. alias 10. diserte doccl, non posse orari pro infidelibus defundis . quemadmodum nec pro diabolo, quandoquidem in eadem aeterna,cl irrevocabili damnatione sunl: Quomodo ergo credibile est eum id fecisse? Respondet Abulensis quaesi. 57. in 4 .lib. Regum, ideo Grcgorium peccasse mortaliter orando pro Trajano.Sed absurdissimum est el fero blasphemum.cum constet Grcgorium virum fuisse non modo sanctissimum,verum etiam prudenlissimum. Deinde si peccavit mortaliter orando, quomodo fuil exauditus? Num Deus placatur, quando oiTcndilur? Respondet ‹›.·:‹ onus.non peccasse Gregorium orando . sed meruisse potius, quia licel ordinarie non In eat orare pro damnatis, tamen licel ex peculiari instinctu divino.

At conlra. Eadem historia referi Grcgorium propier hoc peccatum punitum fuisse perpetuo dolore stomachi el pedum. Hespondet ipse : Hunc dolorem non datum Gregorio in poenam, sed ne elatio illi subreperet. At contra ; nam Petrus diaconus, quem ipse citat ex libro quodam bibliothecae Vaticanae , dicil, Gregorio ab angelo dictum luisse, quoad quia praesumpserat hoc petere , laboraret usque ad mortem dolore etc. ergo in poenam peccati, nam praesumptio peccatum est.

Quarta ralio est. quia argumenta Ciaconis non concludunt ; ipse enim nititur praecipue his testibus.Primo.testimonio Petri el Joannis diaconorum Gregorii, quoad exstare dicit in bibliotheca valicana. Secundo , testimonio innominati auctoris , qui scripsit vitam b. Gregorii, quae praeponitur operibus ejus impressis Basileae anno 1504. qui auctor videtur vixisse tempore ipsius Gregorii. Tertio,testimonio Damasceni. Quarto , testimonio Joannis diaconi, lib. 2. cap. 44. vitae b. Gregorii. Quirito, testimonio b. Thomae. Sexto, testimonio s. Birgitlue. Septimo, testimonio Mcchtildis.

Primum testimonium mihi valde suspectum est; nam si illud esset vere Petri diaconi, non diceret Joannes diaconus, historiam hanc non exstare in romana Ecclesia, sed solum apud Anglos. Praeterea iste Petrus dicil, Grcgorium a Deo petivisse,ul quotquot sepelirentur in ecclesia s.Andreae in clivo Scauri, non possent damnari, dummodo fidem tenuerint christianam,el impetravisse.At certe Gregorius vir prudenlissimus numquam ilaorassel; nam vel inlelligil de lldc informi , vel de formata; si de informi. ergo voluisset salvari homines raoricnles sine charilale, quod quis credat? si deformata. non erat opus id pclerc;nam ubicumque se·pelialur. nui moritur cum charilale , damnari non potest. Adde, quod totum illud fragmentum redolet novitatem, el proinde suppositilium videlunvocat enim Gregorium divum , quod nomen eo tempore erat inusitatum. Item anteponit cardinales episcopis: quod repugnat Joanni diacono, qui in vita s.Gregorii scribil.ex cardinalibus consuevisse promoveri a Gregorio mullos ad episcopatum . ul ad gradum iilliorcm, alia quoque habel non pauca signa novitatis.

Secundum testimonium nihil novi adfcrl:auctor enim ille sine nomine non vixit tempore s. Gregorii, sed posteriore tempore; redegit enim in compendium vitam s. Gregorii, quam scripserat fusissime Joannes diaconus.

Tertium testimonium jam est rejectum.

Quartum est conlra ipsum Ciaconum; nam Joannes diaconos dicil, animam Trajani non esse liberatam dc inferno . sed solum id obtinuisse , ul in inferno existons non pateretur poenam ignis, Ciaconus aulem vult cam in coelo beatam.

Quintum csl etiam conlra ipsum , nam b. Thomas ubi ex professo hoc Iraehil. nimirum in 4. disl. 45. quaesi. 2. probabilissimum putat animam Trajani liberatam solum a poenis inferni usque ad diem judicii . ac deinceps cruciandam cum caeleris.

Sextum est valde obscuriiminam s. Birgitta non dicil Trajanum esse 'lalvum . sed solum elcvalmn

ad graduai alliorcrn, ubi indicat in inferno aliquid salutis récépissé.

Septimum csl expresse conlra ipsum;nam Mechlildis dicil, sc petivisse a Domino quid egerit cum animabus Sampsonis. Salomonis, Origcnis cl Trajani, el responsum esse,Deum velle esse omnibus incognitum,quid sua liberalilas cum illis egerit.Si ergo Deus vult esse incognitum , non csl credendum auctoribus,qui asscruniTrajanum esse in coccio. Adde, quod Deus in hac revelatione conjungit Trajanum cum Origcnc:At in Prato spirituali,quod citatur a **Vll.** synodo , el a Joanne diacono lib. 2. cap. 45. vilae b. Gregorii , narralur alia revelatio, qua Origcncs visus est in gehenna ignis cum Ario cl Neslorio , cl V. synodus cap. **11.**dicil anathema Origcni sicul Ario, Neslorio , cl caeleris haereticis.

Quantum ad secundum , quidam existimant animas non posse unquam dc suis receptaculis egredi,sed omnes apparitiones esse daemonum,qui fingunt sc esse animas dc purgatorio exeuntes,cl suffragia postulantes. Ila Tertullianus lib. de anima circa fin. cl auctor quaestionum ad Antiochum quaesi. **11.**et 13. idem videntur dicere Chrysoslomushomil. 29. in Mallh. el homil. 2. el 4. de Lazaro, el Theophylactus in cap.8.Mallh. quamquam hi duo, si bene legantur , non dicunl, nullo modo posse animas egredi ad nos. sed non posse egredi pro arbitrio suo, nec verti in daemones, nec vagari inicr nos more daemonum. Haeretici hujus temporis omnes apparitiones animarum ridenl. tamquam daemonum illusiones, praecipue Magdcburgenses.

Verissima lamcn est Augustini scnlcnlia. lib.de cura pro mortuis, cap. 15.el IG. nimiae impudentiae esse negare animas inlerdmn ad nos redire Deo jubente, vel permittente. Habemus, enim testimonia gravissimorum auctorum,de regressu animarum ex omnibus receptaculis , praeterquam cx lymbo puerorum.Nam quod e.x coelo animae beatae ad nos aliquando veniant, sunl exempla certissima apud Euscbium lib. G. hislor. cap. 5. Augustinum de cura pro mortuis, cap. IG. Sulpiliuin in vita Murtini, Paulinum in vita Ambrosii. Thcodoreturn lib. 5. hislor. cap. 24. Grcgorium lib. 3. dialogor. cap. 21. cl 25. el in VII. synodo, aci. 4.

Quod cx lymbo Patrum apparuerint animae probal Augustinus lib. dc cura pro mortuis, c. 15. cl Ki. ex lib. 1. Regum. cap. 28 ubi Samiielis anima apparuit Sauli, et cx Mallh. 17. ubi Moyses apparuit cum Delia in monte Thnboriqunmvisenim Hilarius in hunc locum, ct Ambrosius lib.!. de Cain, cap. 2. dicunl. Moysem adhuc vivere , lamcn contrarium expresse habetur Deuteron, ull. cl Josuc 1.

Quod ex purgatorio apparuerint. sunl exempla apud Grcgorium hb. 4. dialogor. cap. 40. el 55. cl alios auclores supra citatos. Quod denique cx inferno , probal mullis exemplis auctor librorum dc proprietatibus apum, el idem apparel cx illa apparitione docloris parisiensis in vita b. Brunonis.qiii post triduum a morte, dixil sc condemnatum. Credibile csl. animam illam rnox a morte in infernum descendisse,sed lamcn 1er apparuisse.cl primo,manifestasse suam accusationem. Secundo, suum judicium. Terlio , suam damnationem, ut hoc modo pluribus innotesceret boc exemplum.

Quantum ad tertium . quod aliqui cx purgatorio vel lymbo Palrum fuerint ad vitam revocati, nulli dubium esse polcsl. Nam mortui. quos excitarunt Delias. Helisaeus, dominus Christus, et Petrus, el Paulus,cum fideles fuerinl.creduntur fuisse in purgatorio, aul in lymbo:Neqoe ullum sequitur inconveniens. si ex bis locis aliqui resurgani, siquidem hoc nihil aliud est, quam mulare illis exilium, vel carcerem.

Dices: at jam erant certi de sua salule.el per resurrectionem fienl incerli.Respondet bene Abulensis quaesi. 57.in 4. Regum omnes cos qui cx purgatorio .mi lymbo Palrum in vitam revocati luerunt, sine dubio confirmatos fuisse in gralia.nl nullo modo perire potuerint, quia alioqui injuria illis facta fuisscl.

Quod autem ex coelo . aut inferno damnatorum revocari possent ad vitam . videretur incredibile , nisi exstarent exempla, quae negari non possunt. Nam b. Gregorius lib. 1. dialogor. cap. 9. scribil. a s. Fortunato excitatum fuisse Marcellum quemdam virum sanctum.qui ab angelis in optimum locum ductus fuerat. El cap. 12. scribil, a s. St vero excitatum quemdam virum pessimum . qui a daemonibus in infernum deduccbalur.Egesippus scribil lib. 3. cap.2.b.Petrum excitasse affinem quemdam Caesaris ethnicum a morte. Nec dubitari polesl, qum apostoli aliquos ethnicos excilarint. Maximus semi. 2. de sancta Agnele , dicil. ab ea excitatum filium praefecti.qui in peccato mortali obierat. El Evodius libro 1. de miraculis s. Slephani, dicil. puerulum mortuum ante baptismum.ad reliquias s. Slephani excitatum.

Dico igilur. bealos jam existenles non posse revocari ad vilam. Siquidem bealiludo includit certitudinem de noti amittenda unquam felicitate . ul b. Augustinus docet de correpi, el gratia. cap. 10. ct r lio est manifesta, quia bealiludo esi status omnium bonorum aggregatione perfecluszznon habel aulem omnia bona . qui non habet illam certitudinem.Si igilur aliqui sancti viri rc lierunt ad corpus, non fuerunt beati, sed Deus praevidens eorum excitationem. distulit eorum bealilicalioiiem, el inierim detinuit eos in optimo aliquo loco, ul accidit Marcello illi, de quo Gregorius loquitur.

De damnatis simililer dico, damnatum absoluto ad pnenas aeternas . non posse revocari ad vilam, quoniam alioqui fierel incerta impiorum damnatio; el sane b. Augustinus lib. 21. de Civit. Dei , cap. 24. nimiae praesumptionis esse dicil asserere, eos non mansuros perpetuo in igne, quibus veritas dicil: *Ite in ignem aeternum.* Dicil autem hoc ventas omnibus, quos damnai tam in particulari.quam in universali judicio. Praeterea nullus essel damnatorum. qui non possel sperare salutem, el pn» quo non possemus orare. Nunc enim non oramus pro infidelibus damnatis.quia secundum fidem credimus eos non posse salvari: at si possunt saltem cx privilegio salvari.certe pro illis orandum esset, sicul in hoc mundo oramus pro obstinati in malo, ul Deus dei illis gratiam efficacem. quae certe non datur, nisi cx privilegio.

Sed objicit Abulcnsis quacsl.57.in 4·.lib.Regum, ei. qui excilalur ab inferno damnatorum , non remittitur neque culpa , neque poena per ipsam excitationem.neque aliud miraculum bic necessarium csl,quam simplex mortui resuscitatio,ergo fieri polcsl, ul lates redeant. Respondeo: Kon remitti culpam, neque poenam, sed dari beneficium acquivalens, quia ponitur in statu, in quo poterit a culpa cl poena liberari ; cx quo sequuntur omnia absurda supra dicta,quod non erit certa impiorum damnalio:quod illi sperare poterunlzquod licebit pro eis orare.

Ati illa exempla, quae adferunlur, respondet Solus in 4. disl. 45. quaesi. 2. art. 2. omnes ethnicos , quos apostoli excitarunt, laborasse ignorantia invincibili fidei, ct proinde in purgatorio fuisse.

Al quid respondebit Solus Ambrosio , qui serm. 90. el Maximo, qui serm. 2. dicunl, beatam Agnetem excitasse filium praefecti, quem diabolus necaverat,cum voluisset ipsam virginem sanciam stuprare? Igitur dico, cos qui sunl excitati, cum mererentur poenas aeternas non fuisse damnatos,sed suspensam eorum sententiam , cl inierim punitos secundum praesentem justitiam, ul b. Thomas doccl in 4. sentent, disl. 45. quaest. 2. arlic. 2.quomodo etiam respondet Ricbardus, Durandus clalii ibidem.

CAPUT IX.

De lemporc quo dural purgatorium.

Jam vero de tempore,quo purgatorium permanebit,duo sunl errores extremi.Primus error est Origenis , qui extendit tempora purgatorii ultra diem resurrectionis; ila enim habel homil. 14.in Lucam: *Ego puto,* inquil. *quod elposl resurrectionem ex mortuis indigeamus sacramento eluente nos , atque purgante, nemo enim absque sordibus resurgere poterit.* Hic tamen csl error exploratus ; nam b. Augustinus lib. 21. de Civil. Dei, cap. 16. *Purgatorias poenas,* inquil.*nullas futuras opinetur. nisi ante illud ultimum. Iremendumque judicium.* El ratio csl, quia Dominus Mallh. 25. in judicio solum duos ordines hominum dicil futuros, unum beatorum, alterum damnatorum.

Dices: Anima non peccavit sola, sed simul cum corpore , igitur simul cum corpore purgari debet; proinde post resurrectionem homines purgabuntur. Respondeo: si argumentum concluderet, probarcl cliam , animam separatam non posse puniri m inferno . nec voluptatibus in coelo frui . conlra evangelium Lucae 16. *Crucior in hac /lamma.*FA Lucae 23. *Hodie mecum eris in paradiso.*

Dico igitur: Merito puniri animam cliam solam, quia ipsa est subjectum et caussa efliciens peccati; nam sunt quaedam opera hominum,quae non possunt fieri, nisi a loto composito, nec recipi, nisi in lotum compositum , ul illa omnia quae liunl a potentiis organicis,ul loqui, videre.audire etc. el talia dissoluto composito non inveniuntur amplius: 1l si quidem tale esset peccatum,argumentum plane concluderet: Al non ita csl: peccatum enim csl actus liberi arbitrii, el ideo a sola voluntate proprie fieri dicilur, cl in sola voluntate formalitcrinvenitur; dissoluto ergo homine, peccatum integre, cl solum repcrilur in voluntate,el per illam in anima, non aulem in carne mortua. Ibi aulem puniri vel purgari debet, ubi invenitur.

Adde cliam. quod caro suo modo quoque punitur: nam. ul anima separata punitur poena damni, quia enrol visione Dei, el poena sensus, quia torquetur igne ; ila caro punitur poena damni, quia caret vila et poena sensus , licet improprie, quia paulalim putrefit, el in cineres redigitur. Tamen prior solutio csl melioruiam cliam corpora sanctorum bncc patiuntur, qui tamen purgatione non egent.

Alter error est Lulheri, qui e contrario nimis breve efilcil purgatorium. Vull enim , omnes peccati reliquias dolore mortis purgari in iis, qui in fide morientur, el ideo nullum aliud esse purgatorium , praeter mortem. Ilie error facile refelli potest; nam per reliquias peccatorum.vel inlelligilur fomes, vel mali habitus contracti, vel reatus poenae temporalis.El peccata venialiatbacc enim sola cl omnia remanere possunt in homine justificato ex iis. quae ad peccatum perlinent, cl proinde reliquiae peccatorum dici possunt. Ac primum , fomes tollitur quidem in morlc , quin lunc exlinguilur sensualitas, sed non propter fomitem nos purgatorium constituimus ; alioqui etiam pueri baplizali morienles. deberent purgatorias poenas pali, cum baptismus cis non abstulerit fomitem. Al Augustinus lib. 21. de Civil. Dei, cap. 16. diserte docet. ejusmodi pueros nullas pali purgatorias poenas. Mali autem habitus, qui in voluntate exislunl, non necessario exlinguunlur per mortem, quando, quidem sunl in potentiis,quae organo non sunl alligatae, ul palet.Acc tamen propter hujusmodi habitus constituimus purgatorium ; nam alioqui sequeretur . adultos , qui post mullos malos habitus contractos baptizantur , el stalim moriuntur, vel certe pro Christo occiduntur , non posse salvari, nisi per purgatorium , quia nec baptismus, nec martyrium dissolvit ejusmodi habitus. Videmus enim bupliznlos adhuc habere easdem malas propensiones . quas antea habebant. cl oportere eos paulalim actibus contrariis ejusmodi habitus tollere.

Credibile igitur est,omnes istos habitus tolli per primum actum contrarium animae separatae,quem stalim a separatione elicit. Etsi enim bic nun possit uno actu destrui habitus contractus permultos actus, tamen ibi poterii, quia actus ille mullo vehemontior cril;cum anima lunc sit potenlior.quanlum ad aclus spirituales nec habeat fomitem contrarium el resistentem, ul his habel.

Restai ergo reatus poenae , el peccata venialia, quae proprie dici possunt reliquiae peccatorum, obquas est purgatorium. Has aulem reliquias aliquando certum csl in morte purgari.aliquando certum est non purgari . aliquando dubium esi quid liai, el probabilissimum csl, parlim purgari, parlim non purgari.

Probo singula. Ac primum quidem , quia mors violenta pro Christo suscepi», quae dicilur marly-

riutn,sine dubio purcat omnes hujusmodi reliquias. Cyprianus enim lib. 4. episl.2. clare dicil,peccata omnln passione purgiiri;el quod non loquatur dc culpis mortalibus, patet, quia ibidem dicit,sine clinritale ncc martyrium quidquam prodesse;quod ante Cyprianum docuerat b. Paulus in priori cpisl. ad Corinth, cap. 13. Itaque Ecclesia numquam orat pro martyribus , quia , ul Augustinus dicil, serm. II. de verbis apostoli: ***Injuria esi orare, pro martyre, cujus nos debemus potius orationibus commendari.***

Secundum probo: Nam qui moriuntur inviti, vel sine usu rationis,ut amenlcs el dormientes,ct quos repentini casus opprimunt, non possunlca morlc ullo modo purgari ; nam vel ipsa mors per se absolute purgal, vel ralionc alicujus voluntarii actus ipsam concomitantis. Non primum , quia mors secundum se est quid naturale.saltem post primi parentis peccatum; unde communis est bonis cl malis, immo hominibus cl jumentis; al per naturalia, quae necessario eveniunt, non meremur, nec demeremur , nec possumus dissolvere debita voluntarie contracta. Igitur si mors purgal.id lil ralione voluntarii actus concomilantisçat nos loquimur hoc loco de illis , qui sine ullo ejusmodi actu moriuntur. Praeterea , videmus saepe optimos viros pali mortem durissimam . cl minus bonos levissimam; al si in morte deberent purgari reliquiae peccatorum, necessario contrarium fieri deberet.

Tertium probo: Nam mulli sunt, qui aequo animo mortem tolerant propter sua peccata , quorum patientia sine dubio juvat ad satisfaciendum , sed utrum acquivalcanl debita contracta per peccata , nemo certo scire polcsl.

Praeter hos errores fuil opinio Dominici a Solo, in 4. sentent. disl. 19. q. 3. ari. 2. neminem in purgatorio manere ad decem annos ; cl ratio ejus csl,quia si hic in terris aliquibus poenis brevi tempore liberari possumus ab omni poena; quare non mullo citius in purgatorio , cum illae poenae sini poenae in infinitum graviores, cl intensiores istis? Praeterea, hic sunt prolixae poenae, quia non possunt esse multum intensae , nam subjectum destruerem ; al posl hanc vilem possunt esse intensissimae , quia subjectum csl incorruptibile: ergo credibile csl, Deum illas animas ad gloriam anhelantes, brevissimo lemporc per intensissimas poenas purgare.Sed istac rationes non concludunt.

Ad primum dici polcsl: llic esse tempus misericordiae, illic justitiae.

Ad secundum dico:Dcum posse compensare extensionem intensione, sed nolle, alioqui sequeretur,animas non manere in purgatorio ad unam horam, quin polesl Deus augendo intensionem redigere poenas dccctn annorum ad unam horum.

Praeterea, repugnant huic sententiae probatissimae visiones sanctorum. Scribil enim Bcdn lib. 5. histor. cap. 13. cuidam ostensas fuisse purgalorii poenas, dictumque illi cssc,lmimas quae in purgatorio degunt, salvandas omnes in die judicii, licet aliquae orationibus cl eleemosynis viventium , cl praecipue altaris sacrificio, juventur,ut etiam ante diem judicii liberentur. Ubi clare indicat, aliquos jam defunctos usque ad diem judicii mansuros in purgatorio. Similes visiones mullas afferre possemus cx Dionysio carthusiano, ct cx aliis.

Répugnai cliam Ecclesiae consuetudo, quae anniversaria sacra ccicbral pro defunctis,etiamsi conslcl cos anlc cenium vel ducentos annos esse mortuos , quod certe non fieret, si Ecclesia crederet, non puniri animas ullra decem annos. Res igitur est incertissima , cl non nisi lemere definiri potest.

CAPUT X.

Qualis sil purgatorii poena.

Dc poena purgalorii quaedam sunl ccrla.el quaedam dubia. Primo, cerium esi, purgatorii poenam non esse desperationem et melum gehennae , ul Lulherus sentil; id enim jam refulatiim esi.

Secundo,certum esi etiam,unam purgalorii poenam esse carenliam divinae visionis : non enim possunt animae illae non dolere , quod videanl se propler suas culpas impediri a fruitione summi boni, quae vocalur poena damni.

Cerium csl lertio, praeler hanc poenam esse etiam aliquam aliam poenam, quam theologi vocant poenam sensus.quae consistit in aliquo dolore proveniente aliunde, quam cx careniia visionis Dei.l l enim qui peccal avertit se a summo bono, el convertit Inordinate ad creaturas,ila postea puniri debet non solum careniia summi boni, sed etiam afIlictione inflicta ab aliquo alio creato objecto.

Cerium est quarto, in purgatorio, sicut etiam in inferno, esse poenam ignis,sive iste ignis accipiatur proprie,sive metaphorice,el sive significet poenam sensus, sive damni, ul quidam volunt. Quod enim aliquis ignis sil in purgatorio et inferno, palet tum cx illis verbis b. Pauli. 1. Corinth. 3. ***Salvus erit quasi per ignem***. El Mallh. 25. ***Ite in ignem aeternum***,tum ex testimoniis Patrum citatis in primo libro:omncs enim ignem appellabant purgatorii poenam.

His cerlis positis . et in quibus omnes conveniunt , dubium est. Primo: An ille ignis sil proprie dictus ignis, an metaphorice? Secundo, si sil proprie dictus, quomodo possit agere in animas separatas? Tertio , a quibus ministrentur istae poenae, a daemonibus ne . an ab angelis bonis , an per se agant ? Quarto , an ista poena sil major omnibus poenis hujus vitae?

CAPIT XI.

Ignem purgalorii esse corporeum.

Quantum ad primum, communis sententia theologorum csl. verum el proprium esse ignem , el ejusdem speciei cum nosiro dementari. Quae sententia non est quidem de fide , quia nusquam ab Ecclesia definita csl ; immo in concilio florenlino Graeci aperte professi fuerant,se non ponere ignem in purgatorio, el tamen in definitionem facta sessione ult. delinitur, purgatorium esse, nulla mentione ignis habita. Tamen est sententia probabilissima.

Primo : Propter consensum scholasticorum, qui non polesl nisi temere contemni.

Secundo: Propter Gregorii auctoritatem , lib. 4. dialogur. cap. 29. ubi diserte asserit. ignem, quo puniuntur animae, osse corporeum. Neque obstat, quod lib. 15. cap. IL moralium, dicit, ignem gehennae esse incorporeum: est enim mendum scriptorum, qui posuerunt *incorporeum* pro *corporeum,* ul palet ex sequentibus,dicil enim slalim corporaliter urere.

Tertio: Propler Augustinum.qui in eandem sententiam propendet, lib. 21. cap. 10. de Civil. Dei.

ouarlo : Quia in Scriptura passim poena impiorum vocatur ignis : el regula llieologorum est, ul verb i Scripturarum accipiantur proprie,quando nihil absurdi sequitur.

Quinto : Quia corpora damnatorum punientur igne post resurrectionem, ul patet Mallii. 25. *Ile in ilinein aeternum;* at corpora non possunt uri, nisi igne corporeo. Est autem idem ignis corporum damnatorum, cl spirituum corporc vacantiummam ibidem dicitur : *Qui paraliis csl diabolo el angelis ejus.*

Sexto: Quia Sapient. II. dicilur: Per quae peccat quis, per haec et torquetur ; sed homines peccant saepe sensibilia oblectamenta inordinate cupiendo : ergo puniri debent sensibilibus objectis; ignis igitur quo puniuntur, sensibilis est.

Seplimo:Id confirmatur ex eruptionibus ignis in monte Actinia , aliisque locis , de quibus diximus cap. G.

CAPUT XII.

Sciri *non posse, quomodo ignis corporeus animas ural.*

De secundo, verissima sententia est, non posse in haec vita sciri,quomodo ignis corporeus agat in animam incorpoream ; id enim ingenue confitetur Durandus in I.disl. ii·, quaesi, ull.el anle Durandum b. Augustinus lib. 21. de Civit. Dei c. 10.ubi dicit, animas torqueri ab igne miris, sed veris modis; cl b. Gregorius cum lib. I. dialogor. c. 29.dicit, ex igne visibili invisibilem poenam animas trahere; vocat enim invisibilem poenam, quia occulta cl incognita est nobis. Sed licet non sciamus quomodo id liat. posse tamen Geri. docet Augustinus ex alio simili; videmus enim animam incorpoream uniri corpori humano, cl ei vitam dare.et cum illo simul gaudere el pali. cum tamen modus hujus unionis sil plane ineffabilis? Quis capiat, quomodo spiritus sil forma corporis.cum inter corpus cl spiritum nulla sil proprio? Sicut ergo potuit uniri spiritus carni, ut illi vitam communicaret. ila potest uniri spiritus igni. ut ab illo poenam trahat, licet modus utriusque unionis sil prorsus incognitus.

CAPUT XIII.

An ui *purgatorio torqueantur animae a daemonibus.*

Dc tertio dubio res csl omnino inccrla;nam quod non torqueantur a daemonibus, nec ab angelis,sed a solo igne, docent scholastici, ul s. Thomas in t. disl. 29. arlic. 5. cl rationem reddunt,quia omnes animae purgatorii in ultimo conflictu diabolum superarunt, ideo non decet justitiam divinam, ut sinat eas ab hoste devicto vexari. Deinde, hic in 1er ris etiam perfectos viros daemones vexant. quia sperani se posse cos ad peccatum pertrahere ; at animas purgatorii sciunt in gratia confirmalas,non posse cadere , et vexationem illis necessario profuturam ad celeriorem purgationem, non igitur credibile csl, daemonum opera animas illas cruciari.

Ex altera parte, quod a daemonibus torqueantur animae purgatorii, docent mullae revelationes, ul illa b. Fursaei apud Bedam lib. 3. liislor. cap. 19. et apud Dionysium carlhusianum lib. de quatuor novissimis, cl lib. I. vitae beati Bernardi,cap. 19. Maneat igitur el hoc inter secrela , quae suo tempore nobis aperientur.

CAPUT XIV.

De gravilate poenarum.

De quario, poenas purgatorii esse alrocissimas, el cum illis nullas poenas hujus vitae comparandas docent constanter Paircs. Augustin, in psal. 37. *Quamvis,* inquit, *salvi per ignem.gravior lumen erit ille ignis, quam quidquid polesl homo pali in hac vita.* Gregorius in psalm.3. poenilenlialcm: *Illum,* inquit, *transitorium ignem omni tribulatione praesenli existimo intolerabiliorem.* Beda in eundem psalmum dicil, nulla esse supplicia martyrum , vel latronum cum illis purgatoriis poenis conferenda. Idem habet b. Anselmus in 1. Corinth. 3. el b. Bernardus serm. do obitu Humbert).

Idem probant omnes revelationes , quae apud Bedam lib. 3. el 5. historiae , apud s. Birgillam. apud Dionysium carlhusianum,el in vita Cbrislinae mirabiles hahenlur.

Idem probat ratio, saltem dc poena sonsus:natn tam ad dolorem . quam ad gaudium tria concurrunt, potentia , objectum cl conjunctio unius cum allero. Jam quantum ad potentiam, sine comparatione capacior est doloris potentia rationalis,quam animalis; nam quantum ad apprehensionem, intellectus est veluli fons, sensus veluli rivulus; quantum ad appetitum, voluntas esi veluli fons.appetilus inferior csl veluli rivulus;cum ergo anima ipsa nuda immediate torqucalur , maximus debel esse ille dolor ex parle patientis : nunc enim non tam anima, quam corpus torquetur . el per corpus aliquis cliam dolor ad animam transii.

Quantum ad objectum, si ibi esi verus ignis.erit omnino acerrimus . cum ad hoc solum sil institutus, ul sil instrumentum justitiae divinae ; si non sil ignis verus,erit aliquid mullo horribilius,quale Deus parare potuit, qui potentiam suam in hoc oslcndere voluit.

Quantum ad conjunctionem , maxima erit : nam hic ubi sunl omnia corporalia , non fit conjunctio, nisi per contractum extremitatum , cl superficie-

rum, al ibi animam ipsam intime poena ilia pene* tnbil.

Quamvis autem aliquo modo omnes admillnnl, poenas purgatorii esse majores poenis hujus vitae, tamen dubium csl. quomodo hoc inlelligalur, nam b. Thomas in 4. disl. 20. quaesi. 1. ari. 2. docet duo. Primo, poenam damni esse maximam poenarum , tarn quae in purgatorio , quam quae in hae vila rcpenri possint. Secundo, dicit minimam poenam purgatorii esse majorem maxima poena hujus vilae.

Primum probat, quia sicut possessio desiderati boni gignit gaudium . ila absentia desiderati boni gignit dolorem: Sed bonum.quod animae purgatorii desiderant , est summum, cl desiderium etiam est maximum , intellectus enim clarius cognoscit, quam magnum bonum sil videre Deum, el appetitus tum naturalis, tum etiam infusae charilalis exeril vires , el intensissimus esi, nec impeditur a mole corporea, el sensibilibus delectationibus: ul in hac Vila exempla dari possunt, ul si quis vebementissima fame vexaretur, vel arderelsili intolerabili, el videret ante se mensam instructam optimis cibis,dulcissimoque vino.nec posset quidquam attingere , cl lumen sciret alioqui sibi parata illa omnia fuisse.

Probal deinde Secundum s. Thomas,quia omnis qui in purgatorio degil, cruciatur saltem hac poena damni, quae est omnium maxima: ergo minima poena purgatorii est major quam sil maxima poena hujus vitae.

At b. Bonaventura in 4. disl. 20. ari. 1. quaesi. 2. docel. Primo, poenam damni in purgatorio non esse majorem omni poena, sive purgatorii.sive hujus vitae. Secundo docel, purgatorii poenas esse majores poenis hujus vitae . solum in hoc sensu . quia maxima poena purgatorii esi major, quam sil maxima poena hujus vilae, licel aliqua poena purgatorii reperiatur minor aliqua poena hujus vilae. Quae sententia mihi placel;nam licet absentia summi boni ex se generet in amante summam tristitiam . tamen in purgatorio mitigatur haec tristitia, el levatur magna ex parte propter certam spem illius boni acquirendi: ista enim certissima spes affert incredibile gaudium, el quo magis propinquat linis illius exilii, tanto magis gaudium crescit. Itaque solum in inferno poena damni csl summa,quia esi annexa desperationi certissimae . el dc hac loquitur Chrysostom, homil. 24.in Malth. cum mille gehennas dicil nihil esse.si conferantur cum amissione divini conspectus; cl Augustinus, qui in cnchirid. cap. 112. dicil, minimam pocnatn damni, si tamen aeterna sil, majorem esse omnibus poenis hujus vilae.

Dices: Al damnati non diligunt Deum, ergo non cupiunt videre. Despondeo : Non diligunt Deum propter Deum . sed tamen propter seipsos coguntur conspectum ejus ardentissime diligere,quia intdliguni m visione Dei consistere suum summum bonum.

Confirmatur hoc argumentum. Primo , quia si poena damni esset gravissima etiam in purgatorio, sequeretur. Patres in lymbo passos fuisse gravissiηκιιη poenam : quod adeu falsum esi. ul Luc. IC. dical Abraham diviti damnato de Lazaro : *Tu cruciaria, hic vero consolatur.* El b.Augustinus episi. 99. ncgal. posse intelligi dc sanctis Patribus illud Aci. 2. *Solutis doloribus inferni,* quia nimirum non in doloribus,sed m requic illos Christus invenerit. El b. Gregorius lib. 13. moral, cap. 22. dicil, Paires in inferno non lormenla ulla,sed requiem habuisse.

Confirmatur secundo , quia Augustinus , Gregorius , Bed» , Anselmus cl Bernardus, cum dicunt, poenam purgatorii esse majorem omni poena hujus vilae. diserte loquuntur dc poena ignis per quam inlclligunl omnes poenam sensus , non damni.

Alterum dicium Bonaventurac. probatur Primo*. Quia ex cerlis revelationibus conslal. aliquorum poenam esse lam exiguam, ul nihil pali videantur, quales sunt illi, qui albis vestibus induti.visi sunl in locis amoenis cl lucidis, apud Bedam lib. 5. historian cap. 13.

Secundo probatur: Quia potesl fieri.ul quis moriatur , nullum debitum secum ferens . nisi unius verbi oliosi: al incredibile videretur.propter unum solum otiosum verbum pati debere aliquem supplicia graviora omnibus poenis hujus vilae.

Tertio: Quia licel sil quaeslio:An poenae purgatorii semper crucient aeque graviter, ab initio usque ad finem purgationis : an vero paulalim minuantur. donec finem accipiant; tamen probabilior sententia csl, paulalim remilli ; hinc aulcm sequitur , non quamlibet purgatorii poenam esse majorem maxima poena hujus vilac:Nam poena illa purgatorii. quae esi prope finem, debel esse adeo remissa . ul amplius remilli non possil. hic aulcm poenae inveniuntur intensissimae, quae plurimum remitti possunt.

Quod autem poena purgatorii paulalim remitlnlur, probalur : nam s. Bernardus in vita s. Malachiae scribii.oranti Malachiae pro sororc defuncta, ipsam defunctam 1er apparuisse. Primo . in veste nigra, cl extra ecclesiam. Secundo , in veste sub· fusca , el intra lumen ecclesiae. Tertio . in veste alba , el ad ipsum altare cum caeleris sanctis. Ex quibus ipse intellexit.animam sororis paulalim remittentibus se poenis ad finem purgationis venisse. El similes inultae visiones adferri possent.

CAPUT XV.

Suffragia Ecclesiae defunctis prodesse.

Quatuor explicanda sunt de suffragiis defunctorum. Primum, an suffragia vivorum prosint defunclis. Secundum , quoi sini genera sulTragiorum. Tertium , a quibus fieri possinl. Quartum , quibus prosint.

De primo , haeretici hujus temporis omnes . el alii veleres,quos citavimus initio hujus disputationis, negant, prodesse defunclis vivorum suffragia. Quod autem prosint,probari potesl Scripturis,conciliis, Patribus, el apparitionibus animorum, quae omnia peli debent ex prima quaestione.Quibus addenda csl ratio , quam tunc non attulimus , quia praesupponebal purgatorium esse , quod nondum erat demonstratum.

Ratio est Pi'lri Cluniaeensis in cpisl. conlra Pe-Irobrihsianos: Ecclesia Iola est unum corpus, cujus caput csl Christus, ergo debet habere communicationem lam cupitis cum membris, quam membrorum inter sc : nam , ul dicitur 1. Corinlb. 12* pro invicem sollicita sunl membra . ct si quid patitur unum membrum.compatiuntur omnia membra.Sed justi defuncti sunl membra hujus corporis ; nam sunt colligati nobiscum cl cum Deo in lide, spe el cbarilale. Inde b. Augustinus lib.20.de Civit.Dei, cap. 9. Aeque *enim* , inquil, *piorum animae defunctorum ab Ecclesia separantur , quae est regnum Christi;* igitur viventes possunt ac debent juvare defunctos, ul membra ejusdem corporis.

Praeterea Christus qui caput est. profuit vivens in terris viventibus, mortuus mortuis, vivens mortuis et morluus viventibus . ergo cliam dccel, ut membra inter se ita agant, ut jusli viventes viventibus, mortui mortuis, viventes mortuis cl mortui viventibus prosint. Ac primum, quod Christus vivens profuerit viventibus, palet, quia remisit peccata Magdalcnae. Lue. 7. Paralytico Matth. 9. Zacchaeo Luc. 19. Pelm Luc. 22.Latroni Luc. 23.curavit cliam corporaliter plurimos, nl dicitur .Marc. 1. Actor. 10. el alibi. Quod morluus mortuis, palet; nam descendens ad inferos . solvit plurimos a doloribus inferni, ul dicitur Aclor. 2.et simul aperuit sepulchra . el mulla corpora sanctorum excitavit , Mallii. 27. Quod vivens mortuis , palet; nam puellam in domo, adolescentem in via.Lazarum in sepulchro morluos revocavit ad vitam. Matth.9.Lucae 7. Juan. 11. Quod denique morluus vivis , palet ; nam morte sua vitam nobis aeternam promeruit, el nunc in coelo seniper interpellat pro nobis , el advocatum nostrum agil, lleb. 7. et 1. Joan. 2.

Probatur tertio el ultimo: nam cx quatuor membris divisionis , Irin sunl ccrlc manifesta , ergo el quartum debel habere locum ; nam quod viventes juventur a viventibus, nemo negat, cum videamus doceri, instrui, pasci verbo el sacramentis alios ab aliis. El Jacobus dicit cap. 5. *Orale pro invicem ul salvemini.*

Quod etiam mortui mortuis prosint, palet; nani llclisaeus morluus mortuum alium suscitavit, 4. Regum 13.et Abraham morluus in sinum suum Lazarum mortuum recepit, Luc. 16. Dice ulli dubium esse debet, quin sanctorum defunctorum animae cum Christo regnantes , orent pro sanctorum animabus in purgatorio laborantibus, cujus contrarium temere asserit Dominicus a Solo lib.4.sentent, disl. 45. q. 3. ari. 2. nam praeter Petrum Cluniacensem loco notato,b. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 4. ad hoc dicit prodesse mortuis sepulturam in basilicis martyrum , ul qui recordatur mortui, simul recordetur martyris,el ejus precibus mortui animam commendet, el Ecclesia tota in illa oratione : *Deus veniae largitor* etc. supplicat Deo, ulb. Maria intercedente, el omnibus sanctis , animas defunctorum ad perpetuae bcaliludinis consortium pervenire concedat.

Quod autem mortui prosint viventibus, palet; nam 2. Machub. 15. legimus.Oniam cl llierernam jamdudum defunctos, visos fuisse orare pro populo Judaeorum viventium. Porro beneficia cxbibiln a sanctis defundis, hominibus hic viventibus, innumerabilia ct certissima sunl. Vide Augustinum lib. 22. de Civit. Dei, cap. 8. cl Theodorelum in lib. de martyribus. Non est incredibile, elinm animas purgatorii pro nobis orarc ct impetrare,quandoquidem anima Paschasii ct s. Severim miracula operabantur , etiamsi in purgatorio degerent, ul palet ex Gregorio lib. 4 dialogorum , cap. 40. cl Petro Damiano in cpisl. de miraculis sui temporis.

El quamquam s. Thomas in 2. 2.quaesi. 83.art, 11. ad 3. contrarium docet, tamen ratio ejus non convincit : nam si animae illae non orant pro nobis, vel caussa est,quia non vident Deum, vel quia sunl in maximis tormentis, vel quia sunt nobis inferiores, sed nihil horum dici potest.Aon primum, quia tempore veleris Testamenti orabant saucii defuncti pro vivis, ut palet ex 2..Machabaeor.ull.cum tamen nec illi viderent Deum.

Aon secundum, quia dives in inferno orabat pro fratribus suis, Luc. 16. cum esset tamen in majoribus tormentis , quam sint animae in purgatorio. Praeterea martyres in hoc mundo in tormentis constituti orabant pro se . cl aliis , ul palet de s. Stephnno Aci. 7. Item dolor animabus non perturbat ullo modo judicium rationis, nec impedii affectum bonum volunlatis;isla enim nobis accidunt ratione corporalium organorum, quibus illae carent. Denique, non videtur dubium , quin pro seipsis orenl, non obstantibus tormentis.

ATon cliam tertium, quia in hoc mundo nos oramus pro episcopis ct summis pontificibus,qui sunl nobis superiores , el cliam oramus pro illis, quos non dubitamus nobis esse sanctiores,sicul orubani Christiani olim pro apostolo Paulo, qui eorum orationes petebat, Rom. 15. ct alibi.

Praelerca, animae purgatorii etiamsi nobis sunt inferiores ratione poenarum,tamen superiores sunl ratione gratiae et cbarilalis, in qua jam confirmatae sunl; oralio autem, quae cx charilale procedit, hanc potissimum superioritalcm requirit, si ullam requirit ; ergo probabile est eas pro nobis orare. Sed quamquam haec vera sint, tamen superfluum videtur ab eis ordinarie petere,ul pro nobis orenl: quia non possunt ordinarie cognoscere quid agamus in particulari, sed solum in genere sciunt nos in mullis periculis versari, sicut nosde illis solum in genere scimus eas valde torqueri ; nam ncc rebus nostris intersunt, ul probat b.Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 13.nec in Deo orationes nostras vident, cum non sint bealae ; ncc est verisimile eis revelari ordinarie, quid agamus, vel petamus. Si ergo vivi prosuni vivis, mortui mortuis, morlui vivis, cur non cliam prodesse poleruni vivi mortuis?

Sepcrest argumenta solvere, quae restant, praeter ea,quae fecimus in pruna el secunda quaestione. Argumentum primum, Eccles. 9. *Viventes sciunt se morituros : morlui autem nihil noverunt amplius.nec habent ultra mercedem, nec partem in hoc saeculo in opere , quod sub sole geritur.*

Respondeo: Loquitur Sapiens de bonis hujus vitae, el vult dicere, morluos non scire quid agatur de rebus, quas hic reliquerunt, nec. posse illis uti

propria actione, ul comedendo. bibendo, eleemosynas faciendo clc. Ideu sequitur : Vade erf/o , *el comede in laetitia.* Ami tamen hinc concluditur, quin a nobis juvari possint.

Secundo, objicit Calvinus praefatione institutionis Ambrosium . (pii lib. I. de Abraham . cap. 9. *Docemus* , inquit, ul *non diutius inlvaere.amus mortuis,sed quantum satis* csl o//icii,dc/eramw.s. *Hoc* non faciunt, inquit Calvinus, *qui perpetuam de mortuis sollicitudinem gerunt.*

Respondeo : Ambrosium hic agere de luctu cl pompa funeris, quam merito vult esse moderatam. Quod autem non prohibeat sollicitudinem orandi pro defunctis.palet cx oralione ipsius de obitu Valentiniani junioris ; nam in line nlloqucns Gratianum cl Valentinianum defunctos, ait: *Beati ambo.* si *quid meae orationes valebunt, nulla dies* vos *silentio praeteribit. nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret, omnibus ros oblationibus frequentabo.*

Tertio, objiciunt Hieronymum, qui in cap. (î.ad Galal.exponens illudil nusquisquc onus suum portabit: Bocemur.inquil.per *hanc sententiolam novum dogma, quod latitat: dum in praesenti saculo sumus, sive orationibus, sive consiliis invicem posse nos coadjuvari : cum autem ante tribunal Christi venerimus , non Job, non Daniel nec Niic rogare posse pro quoquam . sed unumquemque portare omis suum.* Haec autem Hieronymi sententia ab Ecclesia approbata videtur,quippe quae in decretum Gratiani, can. In praesenti. 13. q. 2. jamdudum relata esi.

Respondeo: Hieronymum loqui de iis, qui mortaliter peccant, cl sine poenitentia moriuntur, ul Gratianus annotavit. Vel dicendum. Hieronymum loqui de novissimo judicio.quando cessante purgatorio , cessabunt cliam suffragia . el solum judicis ultima sententia execution! mandabitur. Quod ita sil Hieronymus intelligendus. palet cx libro ipsius contra Vigilantium . ubi graviter accusat Vigilantium, quod dixisset. posse nos orare pro invicem dum vivimus, post mortem autem nullius pro allero orationem audiendum.

Quarto,ita ratiocinanlur:Mclius est per se. quam per alium satisfacere: minus enim beatur, qui per alium, quam qui per se satisfacit: ergo non debemus orare pro defundis , ne illis gloriam minuamus.

Respondco:In hac vita melius est perse satisfacere, quam per alium, quia dum satisfacimus, simul meremur gratiae cl gloriae augmentum; al in purgatorio , ubi animae non possunt mereri . non esi melius satisfacere per se, quam per alium.

Quinio: Nescimus, inquiunt, obi defuncli nostri sint,cl saepe dum putamus cos in purgatorio esse, illi sunl in inferno , vel etiam in coelo , ergo frustra oramus.

Respondet Augustinus lib. do cura pro mortuis: cap. ult. melius cssc.ul supersint suffragia iis,qui non egent, quam ut desint iis, qui cgcnlisicul benefacimus injustis in hoc mundo,ne pradcrcanlur justi. Adde , quod opus bonum numquam est frnslramam csl meritorium facienti,etiamsi nihil prodesset ci, pro quo fit.

Sexto . Dei justitia reddit mala pro malis, bona pro bonis . sed nemo palitor pro culpa alterius , ipiia non portabit palcr Iniquitatem filii,Ezecbielis 18. nemo igitur debet frui bonis alienis.

Respondeo: Neminem pro culpa alterius puniri, nisi particeps sil ejusdem culpae , vel consensu , vel imitatione. De talibus enim dicitur Exod. 20. Dens punit peccata patrum in filiis in tertiam el quadam generationem: quod intelligitur , quando filii imitantur parentes, ul exponit Hieronymus in cap. 18. Ezechicl. Augustinus in psalm. IO8.Chrysostomus hom. 29. in Genes, ct Gregorius lib.25. moral, c. 22. ita ergo non est absurdum, aliquem Irui bonis alterius , si cum uiriusque consensu el voluntate liai, ul hoc loco: nam animae purgatorii cupiunt juvari, cl nos volumus eas juvare: praeterea punire unum pro alio . injustitia est : at acceptare bona unius pro altero . misericordia ct liberallius csl.

CÆPÜT XVI.

Quoi *sint genera suffragiorum.*

Quantum ad secundum, tria sunl genera suffragiorum. Sacrificium missae, oratio cl opera quaelibet poenalia el salisfacloria . ul eleemosyna . jejunia. peregrinationes el similia. Porro distinguimus oralionem ab operibus salisfacloriis, cum tamen etiam ipsa sil salisfacloria . quia oralio duobus modis juvat defunctorum animas : uno modo, ul opus quoddam poenale cl laboriosum , el hoc modo polcral comprehendi sub opere snlisfaclorio: alio modo juvat, ul esi impelratoria. quod esi ipsi orationi proprium ; quomodo cliam beatorum orationes prosunt nobis, el animabus purgatorii,licet salisfacloriae non sint.

Ad haec juvantur etiam defuncli indulgenliis.scd ideo non faciunt illae quartum genus suffragiorum, quia indulgentia nihil est aliud . quam applicatio satisfactionum , seu poenalium operum Christi el sanctorum, defunctis.Nam idcirco dicuntur indulgentiae concedi defunctis per modum suffragii.non per modum absohilionis:non enim potest pontifex absolvere defunctos a poenis.quomodo absolvit viventes. quia illi non sunl ei subjecli. isli sunl.Putesl lamcn tamquam summus dispensator thesauri Ecclesiae communicare illis bona opera poenalia, quae in thesauro sunl. Sed de hac re alibi dicendum csl: vide interim Cajclanum tom. 1. opusculor. tract. 1G. quaesi. 5. el 6.

Quod haec ita sint, palet cx testimoniis Patrum. Ambrosius de sacrif. cl oral, pro defunctis, sic loquitur lib. 2. cpisl. 8. ad Eauslinum de obitu sororis : *Non tam deplorandam . quam prosequendam orationibus reor,nec maestificandam lachrgl mis luis , sed orationibus animam ejus Domino commendandam.De* eleemosyna autem agit in lib. 2. de excessu Satyri fratris, qui inscribitur,De fide resurrectionis; horiatur enim parentes. ut portionem hacredilalis , quae ad filios morluos perlinebat,spirilibus ipsorum per eleemosynas pauperum transmittant.

Augustinus serm. 32. de verbis apostoli : *Ora-*

tûmibus, inquit, *sanctae Ecclesiae, el sacrificio salulari.el eleemosynis non est dubium mortuos adjuvari.*

Clirysostomus homil. 69. ad popul. *Non temere ab apostolis haec sancita fuerunt, ul in tremendis mysteriis mortuorum fieret commemoratio , sciunt enim /nullam illis contingere utilitatem.* Idem homil. 41. in 1.ad Corinth. *Juvetur mortuus non lachrymis, sed precibus,supplicationibus. eleemosynis.*

His adde angeli testimonium apird Redam lib.5. histor. cap. 13. *Mullos,* inquit, *preces viventium, cl eleemosynae, eljejunia, cl maxime celebratio missarum , ul ante diem judicii liberentur , juvant.*

Unum hic solum est dubium , An non etiam restitutio rei alienae prosit defundis, ac proinde sil quartum genus suffragii. Nam saepe dicuntur animae apparere, ac petere, ul restitutio pro ipsis liai earum rerum, quas ipsi aul obliti sunt,aut non potuerunt restituere , et s. Birgitta lib. 6. revelationum, cap. 66. affirmat, animam tam diu cruciari, donec restituatur quod injuste ablatum csl.

Respondet Dominicus a Solo in 4. dist. 45. qu. 2. art. 3.ejusmodi restitutionem non juvare,si liat; nec obessc defundo, si non llal-.nam Ileus non punit , nisi pro culpa propria in hac vita contracta ; vel ergo defunctus peccavit non restituendo . vel non peccavit, si non peccavit.quia forte non potuit, aul bona fide possedit, non debet etiam puniri; si autem peccavit, punietur pro culpa negligentiae illius in purgatorio: sed posteaquam poenas debitas dederit salvabitur, sive res illa restituatur,sive non: ille enim jam est factus impotens simpliciter ad restituendum, neque debet pendere salus ejus ab alterius voluntate, alioqui posset anima in purgatorio manere in aeternum , si nimirum haeres numquam restiluerd:quarcsi restitutio possit fieri, el non fiat ncgligcnlia haeredis, peccabit quidem haeres, non tomen id nocenil animae: si vero liai, nihil animae illi proderit. quia restitutio non est satisfactio pro culpa: satisfactio enim est opus bonum poenale, poenale autem csl dare suum , non restituere alienum.

Ad illas apparitiones, respondeo : Forte animas non pcicre restitutionem ul restitutionem , sed ut eleemosynam: licet enim non prosit animae, si restituat rem alienam is. qui leneiur restituere, tamen bene proderit, si restituat alius , qui non tenetur: illa enim eleemosyna quaedam esl,cl proinde salisfacloria.

CAPIT XVII.

Quis possil animas juvare.

Quantum ad tertium, qui potest suffragiis suis juvare animas, est is, qui esi justus ; homo enim injustus non polesl pro se satisfacere,el mullo minus pro aliis.

Sed objicies: Nonne missa mali sacerdotis prodesl defundo? Nonne eliam si Dominus justus jubeat dari eleemosynas de suis rebus pro defunctis, ct dentur postea a ministro injusto , tamen eleemosynae illae proderunt? Respondeo: Prodesse, sed non esse in his casibus ministrum Injustum ' qui suffragatur, sed Dominum justum.

Dices rursum : Quid si praelatus justus jubeat, spirituales filios orare, vel jejunare pro defunctis, ct illi filii sint injusti ?

Respondet Paludatius in 4. sent.dist. 45.quaesi. I. prodesse illa omnia.Melius id negat Solus ibidem quaesi. 2. ari.2.Nam quando servus de pecunia domini sui facil eleemosynam, illud opus proprie esi domini, non servi, el ideo malitia ministri non fial opus. AI dum subditus oral, vel jejunal, opus proprie est ipsius subditi : ipse enim suo labore operatur, non labore domini sui.Unde b. Hieronymus libro contra Vigilantium . dicit, melius esse dare eleemosynam pauperi justo , quam injusto. quia ille orans pro benefactore , exauditur, alter non exauditur.

CAPUT XVIII.

Quibus prosint suffragia.

Quantum ad quartum, certum csl, Ecclesiae suffragia non prodesse beatis, nec damnatis , sed solum iis, qui in purgatorio degunUquia priores non egent.posteriores non possunt juvari; id quod docent omnes scholastici in 4. dist. 45. scquuli Augustinum, qui in enchiridio , cap. 110. cl dc cura pro mortuis, cap. 1. dicit. Ecclesiae suffragia pro valde bonis gratiarum actiones esse,pro non valde malis propitiationes,pro valde malis nulla esse adjumenta mortuorum , sed qualescumque vivorum consolationes.

At sunt in contrarium 1res difficultates. Primo, de beatis. Videtur enim falsum , quod beatis non prosint suffragia;nam Epiphanius haeres.75.clCyrillus calcch. 5. myslagogica , et Clirysostomus in sua lilurgia.dicunt,sacrificium offerri Deo pro apostolis, martyribus, prophetis etc.

Praeterea secundo , Ecclesia in orationibus de sanctis saepe legit: *Sumpsimus . Domine, sancta mysteria, quae sicul sanctis tuis prosunt ad gloriam, ita nobis, quaesumus,profidant ad medelam.* Et in antiquis missalibus, ul testatur Innocentius HI. cap. Cum *Marlhae,* extra de celebratione missarum , in dic s. Leonis , dicebatur: *Annue . quaesumus , Domine, ut animae b. Leonis haec prosit oblalio.El* licel haec oratio mutata sit, tamen adhuc hodie in secreta oratione in eodem festo dicimus: *Sancti Leonis confessoris lui atqu^ pontificis annua solemnitas nos tibi reddat acceptos. ul per haec piae placationis officia,el illum beata retributio comitetur, el nobis gratiae tuae dona conciliet.*

Praeterea Clirysostomus homil. 33. in Mallh.exhortons ad eleemosynas pro defunctis filiis , *Putas.* inquit,cum *maculis inquinatum? da illi sua. ul illis se a maculis delergat. Putas injustitia decessisse? praebe ipsi tua, ad mcrcedis,el retributionis adjectionem.*

Ad primum facilis est responsio : sacrificatur enim pro sanclis , non ul eis aliquid petamus, sed ut pro gloria illis collata Deo gratias agamus. Id

enim csl, quod Augustinus dicit, pro valde bonis gratiarum actiones osse.

Ad reliqua respondet Innocentius . ubi supra . dupliciter. Primo, cum Ecclesia petit gloriam sanctis, qui regnum coelorum jam possident, non petere, ut illi in gloria crescant. sed , ul apud nos gloria eorum crescat, idest. ut loti mundo gloria eorum innotescat.el illi ubique magis et magis glorificentur. Secundo dicit, non videri absurdum, si petamus illis augmentum gloriae nlicujus accidentalis. Adde Tertio , fortasse peti gloriam corporis, quam habebunt in die resurrectionis. Nam etiamsi gloriam illam certo consequentur . cl debetur eorum meritis, tamen non est absurdum hoc illis desiderare et petere , ul pluribus modis debeatur. Cum ergo Augustinus dicit serm.17.de verbis apostoli, injuriam facere martyri, qui orat pro martyre , inlelligilur dc illis , qui martyri precantur remissionem peccati, vel gloriam essentialem, quasi illa careret.

Secunda difficultas csl dc damnatis. Nam August, enchir. cap. 110. dicit: *Quibus autem prosunt suffragia, aul ad hoc prosunl, ul plena fiai remissio , aut tolerabilior sil ipsa damnatio.* El cap. 112. sic ait:Poen«s *damnalorum certis temporum intervallis existiment, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari. dummodo inlelligalur in eis manere ira Dei, hoc esi. ipsa damnatio.*

Item Clirysostomus homil. 3. in cpisl.ad Philip, posteaquam dixerat orandum pro defunctis,subdit: Ferum *istud quidem de illis dicimus, qui in /lde abscesserunt.Catechumeni vero neque hac digni consolatione censentur,sed omni hujusmodi sunt auxilio destitui, praeter unum solum; quod autem illud? pauperibus eorum nomine dare licet, undo cis nonnihil refrigerii accedit.*

Praeterea Damascenus in oratione dc defunctis, non solum referi dc Trajano cl Falconilla liberalis ex inferno per orationem Gregorii cl Theclae . de quibus supra diximus, sed etiam addit ex historia Palladii mi Lausum.s. Machario aliquando pcrcunclanli cranium aridum cujusdam idololatrae . an cis prodessent preces viventium,responsum fuisse i\ cranio: *Quando pro mortuis offers preces, nos inierim aliquid lenimenti sentimus.*

Praeterea Prudentius in hymno dc novo lumine paschalis sabbalhi ait:

Sunt el spiritibus saepe nocentibus
Poenarum celebres sub slyqe feriae. etc.

Denique Innocentius III. cap.*Cum Marlhae.*ponit quadrimembrem divisionem ; dicit enim . ex morluis quosdam esse valde bonos , qui non egent suffragiis: quosdam valde malos, qui non possunt juvari: quosdam mediocriter bonos, quibus suffragia prosunl ad expiationem: quosdam mediocriter malos, quibus prosunt ad propitiationem : at certe ultimum membrorum non videtur convenire , nisi pueris in lymbo.Si enim valde boni sunt in cocto, valde mali sunt in gehenna ignis, mediocriter boni in purgatorio: ubimim erunt mediocriter mali, nisi in lymbo? Ergo illis prosunl suffragia , cum tamen in purgatorio non sint.

Despondeo ad primum : Augustinum per tolerabiliorem damnationem inlelligere mitigationem poenarum purgatorii. ut palet ex praecedenti trimembri divisione.

Ad secundum dico,Augustinum ibi non agere de oratione pro defunctis . el solum dicere, non esse erroneuin concedere, damnatos puniri citra condignum . quod clarius docet lib. 21. dc Civit. Dei , cap. 24.

Ad tertium: Clirysostomus solum videtur negare orandum esse publice, vel sacrificandum pro catechumenis , ul etiam aliquando definivit concilium bracarense 1. can. 35.

Ad quartum : B. Thomas in 4. dist. 45. ari. 2. quaesi. 2.post refutatas ineptas solutiones Praepositivi , Porrelani, cl aliorum , respondet: Animas damnalorum orationibus sanctorum non percipere veram aliquam poenarum mitigationem, sed solum inane, cl fallax aliquod gaudium,quod nimirum videant se habere socios in poenis, quale csl gaudium daemonum,cum aliquem decipiunt. At fortasse melius rejicerentur, ul falsa el apocrypha,quae afferuntur dc illo cranio ; non enim in libro Palladii tale aliquid invenitur, ncc csl verisimile, s.Macharium orasse pro infidelibus.

Ad quintum nihil aliud dico , nisi more poetico lusisse Prudentium.

Ad ultimum, quod mullos lorqucre solet, suspicor Innocentium III. memoria lapsum putasse divisionem , quae est apud Augustinum trimembris, fuisse quadrimembrem : nam apud August, iidem sunt mediocriter boni ct mediocriter mali. Innocentius autem distinguit hoc membrum iu duo,dicens: .Ilii *sunt mediocriter boni alii mediocriter mali:* possumus tamen dicere , mediocriter bonos dici, qui nullam habent culpam.sed tamen habent reatum poenae ; mediocriter malos , dici cos , qui habent culpam aliquam, sed venialem lanium.

Tertia difficultas esi de animabus purgatorii.Nam theologi conveniunt in duobus, el in uno non conveniunt. Conveniunt primo , quod suffragia omnia prosint omnibus, saltem quatentis adferunl novum gaudium, id enim commune csl omni bono operi, ul de illo gaudeant omnes boni juxta illud psalmi IIX. *Particeps ego sum omnium timentium te.*

Secundo.conveniunt, quod suffragia communia, quae fiunt pro omnibus defunctis, prosint etiam omnibus animabuspurgatorii, non solum in ratione gaudii,sed etiam in ratione satisfactionis, nulla enim est caussa cur aliqui excludantur.

Al dissentiunt de suffragiis particularibus- Nam Cajetanus tom. I. opusculorum , tract. 16. quaesi. 5. docet, omnes quidem animas juvari posse, el juvari etiam communibus suffragiis: at particularibus, quae pro illis fiunt, non juvari, nisi illas , quae peculiariter meruerunt, ul sibi talia prodessent. Dicit autem eas peculiariter mereri,quae hic in torris habuerunt specialem devotionem ad claves Ecclesiae, et solliciti luerunt pro animabus alioruni ; el probat cx Augustino lib. de cura pro morluis, cap. 1. cl in enchirid. cap. 10!).

Alii vero, quos citat b. Thomas in 4. dist. 45. q. 2. ari. 4. dicebant suffragia.quae fiunt pro uno, non ei solum prodesse,verum etiam omnibus aliis,

nec minus aliis quam illi. sicut lucerna accensa pro domino , aequaliter illuminat servos , qui in eodem loco sunt.

Sententia communis est in modio,quod nimirum suffragia particularia , omni cl soli illi prosint in ratione satisfactionis pro quo fiunt. Quod *omni* contra Cajctanum, palet quia fundamentum communicationis suffragiorum non est aliquod peculiaro merilum, sed status gratiae. Sanclus enim Augustinus cum dicit solis illis prodesse suffragia qui meruerunt ul sibi prodesse possint per exclusivam, solis,non excludit ullas animas purgatorii, sed animas damnatas, cl notandum diligenter Augustinum in enchiridio non dicere suffragia juvare illos defunclos, qui meruerunt ul sibi prodessent, sed qui meruerunt ul sibi prodesse possent.

Quocirca Cajclanus, qui dicil omnes animas juvari posse, sed de facto non juvari, non habet pro se Augustinum,ul ipse arbitrator.Quod autem haec suffragia particularia soli illi prosint.pro quu fiunt, palet; nam applicatio ejusmodi boiiorum pendet ex intentione applicantis , nec debent comparari ista suffragia lumini lucernae,sed potius pecuniae, quae solvitur ab uno pro allero.

Notandus esi cliam locus Augustini pro hac sententia ex lib. de cura pro mortuis, cap. {. ubi dicil ideo Ecclesiam orare interdum pro defunctis omnibus in genere, ul quibus desuni parentes vel amici, qui pro cis orcnl. el proinde remanent auxilio destituti, habeant saltem auxilium a communi matre, quae est Ecclesia.

CAPUT XIX.

De funere.

Diximus hactenus de spiritibus defunctorum : Nunc dc sepultura corporum dicendum est. Haeretici hujus temporis non reprehendunt ipsam sepulturam: reprehendunt lamen multa circa sepulturam.

Primo, quod in locis sacris sepeliamus.atque ad hoc erigamus coemeteria. Hoc reprehendunt haeretici aliqui in Boemia apud Aeneam Sylviuni de origine Bucinorum . c. 35. cl potest afferri argumentum . quod nihil prosit locus sepulturae ex illis verbis Lucae 12. /Ve *terreamini ab lus, qui occidunt corpus, el post haec non habent amplius quod faciant.* Item ex capite. *Sacris,* extra de sepulturis , ubi dicitur nihil obesse hominibus piis sepulturam vilem . aut nullam. Item ex Augustino lib. I. de Civit. Dei. cap. 12. et lib. de cura pro mortuis, ubi dicil, sepulturam et funeris pompam solatia esse vivorum, non mortuorum praesidia.

Secundo, reprehendunt usum cereorum, quia in concilio eliberlino can. 34. statutum fuit, ne cerei de die in coemeteriis accenderentur : Afon. *enim spiritus defunctorum* , inquiunt Patres , *inquietandi sunt.*

Tertio, reprehendunt anniversaria , cl tot repetitiones exequiarum die 3. 7. cl 30. quia signum est diffidentiae . easdem preces toties iterare ; cl praeterea quia b. Ambrosius lib. I. do Abraham . cap. 9. super illud Genes, 23. surrexil Abraham ab ofiicio funeris: *Docemur,*inquit,*ut non diutius inhaereamus mortuis, sed quantum salis esi officii deferamus.* Quem locum expendens Calvinus praefal. Institui.dicit ab Ambrosio reprehendi cos, qui nullum finem faciunt orandi pro mortuis.

Quarto, reprehendunt quod putemus sepulturam esse opus meritorium, el Deo gratum, cum lamen nusquam inveniatur a Deo mandalmmimmo Dominus Mallh. 25.enumerans opera misericordiae,non meminerit sepulturae.

His non obstantibus asserimus sepulturam rem esse bonam el utilem, el ritus omnes Ecclesiae in sepeliendis mortuis esse antiquos el sanclns.Quod sit res bona cl meritoria, probatur ex illo 2. Reg. 2. *Benedicti vos a Domino . qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, el sepelistis eum. el nunc retribuet vobis Dominus.fob.* 12. Angelus extollit inter alia opera Tobiaequod morluos sepclieril. Mallh. 26. *Opus bonum operata est in me. mittens enim unguentum hoc ad sepeliendum me fecit.*

Quod sil res antiqua et utilis facile demonstrari potest, nam omnia quae nunc in Ecclesia servamus. semper in usu Ecclesiae fuerunt. Primum, corpora mortuorum nunc lavantur , id cliam olirn fiebat, ut palet Ador. i), de Tabitha , et apud Grcgorium lib. 3. dialogorum, cap. 17. et lib. I. cap. 16. cl 27.

Secundo , corpora cum honore et multitudine comitantium deferuntur ad sepulchrum. Ita cliam legimus factum olim Gcn. 50. cl Luc. 7. et apud Gregorium nazianzemim orat.2.in Julianum,Sulpilimn in vila s. Martini, Hieronymum in Vila S. Fabiolae cl s. Paulae, cl alios.

Tertio, corpora fidelium in templis , et locis sacris sepeliuntur. Ila olim Jacob cl Joseph patriarchae in lerra Aegypti mortui.in terra promissionis sepeliri voluerunt, unde Christus erat nasciturus. cl ubi templum Domini futurum cral, Gcn. 49. cl 50.Deinde temporibus Christianorum.corpora fidelium in templis scpulla fuisse testantur Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 0; Hieronymus invita Paulae cl Fabiolac , Gregorius lib. 3. dialogorum, cap. 13. cl Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 1.

Quarto , corpora fidelium cum hymnorum cl psalmorum cantu sepelienda, testantur Gregorius nazianzenus orat. 2. in Julianum, Chrysoslomus homil. 4. in epist. ad Hebr. Hieronymus in vitas. Pauli eremitae el s. Paulae viduae el s. Fabiolac. Sulpilius in vila s. Martini, el omnium antiquissimus Dionysius arcopagila, cap. 7. de ecclesiastica hicrnrchia.

Quinto, ad funus fidelium lampades ct cerei accensi adhibebantur, nl nunc cliam sil. Nysscnus epist. ad Olympiam dc obitu sororis , Nazianzenus el Chrysoslomus locis notatis, Hieronymus in vila Paulae, cl Thcodorctus lib. 5. historiae, c. 36. cl alii.

Sexlo. sacrificium altaris pro cis offertur, ita cliam olim testibus Tertulliano lib. de corona iniitlis. Cypriano lib. 1. epist. 9. Augustino lib.9,Confessionum. cap. 12. Ambrosio oratione dc Valentiniani obitu, cl aliis.

Septimo, non solum cum sepeliuntur, sed etiam dic anniversaria pro defunctis oiïeriur, el oratur, ul patet apud Tertullianum lib. dc monogamia, ul Gregorium naziaazcnum, oratione in Caesarium fratrem.

Octavo, non solum dic anniversaria, sed cliam dio 3. 7. el 30. ul est apud Ambrosium oratione dc obitu Theodosii initio, id quod cliam nunc servatur.

Nono, eriguntor tituli, idem olim Genes. 35. Aclor. 2. 1. Machab. 13.

Decimo, dantur eleemosynae pauperibus, idem olim, Chrysoslomus hom. 32. in Mallh.

At quae sil hujus rei utilitas, paulo obscurius est. Atque in primis rejiciendi sunt duo errores, quos rejicit d. Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 2. Unus, quo ethnici putabant sepulturam esse necessariam, ul animae requiescere possent, juxta fabulas Virgihi 0. Acncidos. Alter est, quo «piis putare posset in corporibus defunctorum adhuc sensum aliquem incssc.

His rejeclis erroribus,dicimus multiplicem esse utilitatem sepulturae, lam vivis . quam defunctis : cl vivis quidem quadruplicem. Primam, quod per sepulturam arcetur foctor el horror cadaverum, quae non parum vivis nocerent.

Secundam, quod eo studio testantur vivi fidem resurrectionis, cl immortalitatis animarum: non c-iiim tam diligenter corpora mortuorum curaremus, nisi putaremus ea resurrectura.Neque cereos accenderemus,nisi animos vivere post mortem corporum significaro vellemus.

Tertiam, quod admonentur propriae mortis, unde cliam tumuli defunctorum monimenla dicuntur.

Quartani, quod eo officio satisfaciant vivi aliquomodo affectui suo quo mortuos prosequebantur. Si enim vestes cl annullos amicorum bene collocari volumus, eerie mullo magis corpora, cl hoc est quod Augustinus dicil, cum ait, sepulturae pompam solatia esse vivorum.

Porro mortuis ex sepultura, alia quadruplex accedit ulililas. Prima, quod consulitur honori eorum. adhuc in hominum memoriis viventium; non enim caret ignominia quadam, quod foeditas nostri corporis aliorum conspectibus pateat. Quocirca, non levis poena judicatur. cum quis a judice privatur sepultura, ei jubetur in patibulo, aut rota pendens, esse avium esca.

Secunda, quod satisfit desiderio corum . quod dum viverent habuerunt; nemo est enim qui carnem suam odio habeat, ul dicitur Ephes. 5.et ideo quisque dum vivit, cupit etiam post mortem corpus suum honeste tractari. Immo credibile est, animos corpore solutos, etiamsi forte nesciant quid corporibus eorum accidit, tamen cupcrc ul honeste habeantur, sicut etiam cupiunt ad ea reverti, ul Augustinus docet lib. 12. dc Genes, ad lileram, cap. 35.Atque bine videmus prophetae inobedienli datum in poenam,ul noi sepeliretur cum patribus suis, 3. Reg. 13.

Tertia, utilitas nascitur ex eo, quod a mullis deducuntur ad sepulchruio: hinc enim per accidens lit, ul a mullis pro cis oretur.

Quarta ex eo sumitur, quod in templis sanctorum sepulchrum habent; inde enim fit, ul corum amici, cum eorum recordantur, simul etiam recordentur ejus sancti, in cujus templo scpulti sunt, el frequenter ejus patrocinio cos commendent. Hanc utilitatem ponunt b. Augustinus libro de cura pro morluis, cap. 4. cl 5.cl b. Greg. lib. 4. dialogorum, cap. 50.

Ex his ad argumenta respondetur. Ad primum dico cum Augustino lib. l.dc Civil.Dei cap.12. Dominum loqui de dolorc, quo aflici possunt corpora duin vivunt; ideo enim ait: Post *haec non amplius habent quid faciant;* quia corpus mortuum etiamsi secelur, aul lanietur, nul cremelur, nihil plane doloris sentit. Hinc lamen non sequilur, non esse aliquam eleemosynam, satisfacere desiderio hominis, quod habuit dum viveret, el quod forte adhuc habet, ul corpus suum sepeliatur. Secundo dico, loqui pontificem in ea decretali de utilitate ad salutem aeternam, ac docere, nec per se prodesse sepulturam, nec per se obesse ad salutem consequendam.quamquam per accidens prodesse potest, ul diximus, ratione precum amicorum. Tertio idem dico. Augustinus enim solum docel sepulturam per se non esse praesidium mortuorum, ad vitam aeternam consequendam,sed solarium vivorum: tamen quod per accidens prosit, ipsemet docet ibidem.

Ad aliud ex concilio clibcrlino, respondeo. In in eo concilio reprehendi et prohiberi eam caeremoniam, quia fiebat ex superstitione gentilium, qui putabant corpora mortua senlire aliquid. Illo autem errore sopito, non esi malum eadem caeremonia uli ad alium finem, nimirum ad significandum animas vivere, cl suo tempore cliam corpora resurrectura,cl nostros defunctos esse filios lucis, non tenebrarum. Quod autem concilium dicil, non esse inquietandos spiritus defunctorum . non significat spiritus illos revera inquietari, sed displicere illis ejusmodi errorem; quomodo Ambrosius dicil lib. 2. epist. 8. non debere mocslifican lachrymis animam sororis defunctae.

Ad tertium dico, non esse signum diffidentiae, sed desiderii cl fervoris, repetere easdem preces: id enim fecit Paulus 2. Corinth. 12. 1er Dominum rogavi; et Dominus ipse Maith. 2G. 1er eandem orationem repetivit.

Ad Ambrosium supra respondimus, cap 15. non loqui cum de orationibus, sed dc fictu cl dolorc: nam ipse idem oralione in Valentinianum dicil: *Beati* umbo, si *quid meae orationes valebunt. nulla dies vos silentio praeteribit, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret, orationibus vos el oblationibus frequentabo.*

Ad ultimum ex evangelio Mallh. 25. respondetur. Primo, cum Chrysoslomo hom. 84. in Joannem, ubi dicit, Dominum non addidisse, morluus fui, sepelistis me, quia sponte sua homines non solum hanc eleemosynam facerc solent, sed etiam nimium in ea facienda excedere. Sicut enim in bonis rebus, ita etiam in hac abusus quidam se admiscuit, quo divites pretiosis vestibus induti sepeliri solent: melius enim esset, et morluis multo

gratius cl utilius, ul Chrisoslomus ibidem dicil, pretium illarum vestium dare pauperibus pro anima ejus qui sepelitur. Dominus igilur, lum ut abusum corrigeret, lum quia necesse non videbatur boc oficium valde commendare, hanc eleemosynam cum caeleris non numeravit.

Secundo, dici possel. Dominum non meminisse hujus eleemosynae, quia esi omnium minima et obscurrissima, ul b. Auguslinus docel libro de cura pro morluis, cap. 3. Volebat enim Dominus ostendere, se juslc remuneraturum bonos el damnaturum malos, cl ideo solum eorum operum meminit, quae evidenter, el omnium judicio sunt opera misericordiae. Atque haec de lota hac disputatione sufficiant.

Finis lerliae controversiae generalis.

LAUS DEO, VIRGINIQUE MATRI MARIAE

QUART* CONTROVERSIA CENERUJS

ECCLESIA

TRIUMPHANTE

TRIBUS libris explicata

LIBRORUM ET CAPITI M

DE ECCLESIA TRIUMPHANTE, SIVE DE GLORIA ET CULTU SANCTORUM

PRAEFATIO

Ordo disputationis.

UBER PRIMIS

DE BEATITUDINE ET CANONIZATIONS SANCTORUM

CAP. **L** *Argumenta haereticorum. quibus illi probare nituntur, sanctos nondum esse beatos.*

11. *Animas sanctorum jam nunc [rui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiae.*

i **111.** *Idem Scripturarum testimoniis demonstratur.*

» **IV.** *Eadem veritas cæ graecis Patribus confirmatur.*

y **V.** *Idem probatur testimoniis Latinorum.*

b **VI.** *Idem confirmatur rationibus . quae tamen in Scripturis fundamentum habeant.*

» **VII.** *Sanctos recte ab Ecclesia canonizari.*

» **VIII.** *Cujus sit sanctos canonizare.*

» **IX.** *Credendum esse . pontificem non errare in sanctorum canonizationc*

CAP. **X.** *Sanctos non canonizatos privativi posse coli, non publice.*

» **XI.** *Proponitur quaestio de cultu sanctorum . cum adversariorum argumentis.*

» **XII.** *Explicatur sententia catholica.*

» **XIII.** *Asseritur argumentis sententia catholica.*

ɳ **XIV.** *Solvuntur argumenta initio proposita.*

* **XV.** *Proponitur controversia de invocatione sanctorum.*

» **XVI.** *Deteguntur aliquot fraudes et mendacia haereticorum.*

« **XVII.** *Quomodo sancti invocandi non sint.*

ɳ **XVIII.** *Sanctos pro nobis orare.*

b **XIX.** *Sanctos esse invocandos.*

® **XX.** *Solvuntur argumenta adversariorum.*

LIBER SECI VDIS

DE RELIQUUS ET IMAGINIBUS SANCTORI M

CAP. **I.** *Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.*

II. *Deteguntur mendacia Centuriatorum.*

» **III.** *Asseritur veritas, cl probatur.*

» **IV.** *Solvuntur argumenta adversariorum.*

› **V.** *De. nomine imaginis et idoli.*

» **VI.** *De principibus Iconomachorum.*

CAP. **VII.** *Licere imagines et facere el habere*

» **VIII.** *Aon esse prohibitas imagines Dei.*

r **IX.** *Imagines in templis recte collocari.*

i· **X.** *Imagines utiles esse etiam extrahi storiam.*

» **XI.** *Proponitur quaestio dc cultu imagi num cum argumentis adversario rum.*

C4P. XII. *Imagines Christi el sanctorum rede coli.*
XIII. *Solvuntur argumenta adversariorum.*
» XIV. *Solvitur argumentum secundum.*
i \V. *SUi >rur argumentum tertium.*
» *X"I. So i;· argumentum quartum.*
j XVII. *Solvitur argumentum quintum.*
.' iII *Solvitur argumentum sextum.*
XIX. *Solvitur arg mentum septimum.*
XX. *Pi :ponitur quaestio, quo genere ctd-tus imagines sint honorandae.*
I XXI. *I'agines per se el proprie colendas.*
XXII Non esse *dicendum , imaginibus de-beri cultum lalriae.*
CAP. XXIII. *Imagines Christi improprie, vel per accidens posse honorari cultu la-triae.*
» XXIV. *Imagines, per se et proprie non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.*
η XXV. *Quo genere cultus adorentur ima-gines.*
.1 XXVI. *De adoratione cnicis.*
» XXVII. *De cruce vera Domini.*
» XXVIII. *De imagine crucis.*
» XXIX. *De signo crucis.*
a XXX. *Solvuntur objectiones haereticorum.*

LIBER TERTIIS

DE IIS REBUS , QUIBUS SUPERNA HIERUSALEM AB ECCLESIA IN TERRIS PEREGRINANTE COLITUR

CAP. I. *De erroribus circa templa.*
» II. An *templa sinterigenda.*
ώ III. *Deforma.*
u IV. De *fine.*
s V. *De dedicatione el consecratione ec-clesiarum.*
» VI. *De ornatu templorum.*
s VII. De *benedictionibus aquae , salis , ci-nerum, cerei etc.*
» VIII. *De peregrinationibus.*
t IX. De *volis, quae nuncupantur sanctis.*
CAP. X. *An sint festi dies a Christianis cele-brandi.*
h XI. *De dominica die.*
» XII. *De pascha.*
» XIII. De *pentecoste.*
η XIV. *De septuagesima et sequentibus do-minicis.*
» XV. De *reliquis festis Domini.*
η XVI. *De festis.*
» XVII. De *vigiliis.*

PRAEFATIO

DE

ECCLESIA TRIUMPANTE

<1VE DE GLORIA ET CULTU SANCTORUM

Pervenimus tandem ad eam Ecclesiae catholicae pariem nostris disputationibus illustrandam, atque ab haereticorum non tam argumentis, quam mendaciis et calumniis vindicandum , quae in coelo beata cum rege suo Christo aevo sempiterno fruitur. Quamquam enim beatae illae sanctorum angelorum, atque hominum mentes humana defensione. praesidioque pro se non egeant, cum in ollissimis el tutissimis arcibus collocatae de universis hostibus suis novos quotidie triumphos agant, ac (ut s. loquilur Cypnanus) prorsus dc sua felicitate securae , solum dc nostra sint incolumitate sollicitae: Nobis tamen perutile est, ac, ut verius dicam , mullis nominibus necessarium, ut sanctorum gloria orbi terrarum nola , atque perspecta, el omni idololatriae caligine , quam illi aspergerc , atque ofiundere conantur haeretici, purgata omnino, et libera emineat atque splendeat.

Quia vero non panegyricam orationem dc sanctorum laudibus instituimus, sed ingressus dumtaxat ad futuram disputationem, nosira hac praefatiuncula aperimus, dicam solum, el paucis, de mendaciis, et conviciis haereticorum in sanctos, quorum illa ad ipsorum haereticorum insaniam curandam magnum afferunt impedimentum, ista non solum Ecclesiam insigni patrocinio spoliant. sed eliam gravissimam, juslissimamque divini numinis iram mortalibus omnibus conciliant.

Etenim multa sunl, quibus a nobis hujus temporis haeretici diflldent, multa illi in nostru Ecclesia, templis, monasteriis, gymnasiis, dogmatibus, rititbus, hominibus denique omnium ordinum reprehendunt, mulla desiderant, mulla carpunt, mulla emendanda cl corrigenda esse clamitant: sed nihil est, quod exhorreant, el exercentur magis, quam invocationem sanctorum, reliquiarum cultum. imaginum venerationem. His enim tribus manifestam impietatem el idololatriam contineri vollunt. Hoc uno veluli pallio discessionem suam a nobis, hoc est, impiam ab Ecclesia catholica separationem ct defectionem , honestissime tegere se arbitrantur. Hoc solo nomine latrocinia sua, el sacrilegia in Ecclesias, templorum direptiones, imaginum confractiones, sacerdotum caedes, sacrorum omnium profanationes, defendunt, quod se bellum gerere conlra idola pro pietate dicant. Hac ipsa dc caussa censuram aequissimam Ecclesiae, et pastorales baculos episcoporum, quibus interdum ipsorum furor reprimitur, vel retardatur, impiam persequulionem. quasi adversus Deum pro idolis excitatam nominant: his denique vinculis, el compedibus provincias, cl nationes a sc deceptas ardissime irretitas, el constrictas tenent.

Sic enim populis illis persuasum csl, nos pro Deo vivente morluos homines; pro summo cl sempiterno spirilu ossa el cineres, lingua el lapides colere; ct lam alie montes eorum perniciosa haec persuasio penetravit, ut propterea injusta quidem, sed lamen gravi, dmturnaque apud eos laboremus infamio. El liccl mulla interdum dc nostrorum, hoc est, catholicorum hominum gravitate, sapientia. justitia, benignitate, dc studio precandi, dc moderatione in rebus omnibus audiant, non queant, lamen non continuo ab ejusmodi sermonibus aures removerc, seque lotos avertere, cum ad memoriam revocant dc quibus tam eximiae laudes praedicantur, cos nihilominus idololatras esse, defunctorum manes, cl cadavera, piclurasque cl statuas adorare.

Atque ul Udes mihi facilius habeatur, neque me quisquam augendi gratia fingere aliquid arbitretur. referam pauca de libris eorum, ut ipsos eosdem suae impietatis praecones, ac testes habeamus. Primum Luiherus sectariorum omnium antesignanus el princeps . in eo sermone, quem de cruce edidit, tamquam ex tribunali pronunciat: *Quoniam reliquae, sanctorum nihil sunl aliud, quam fidelium seductiones, ne deinceps populi Deos alienos colant, placere sibi, ut omnes ejusmodi reliquiae altissime sub terram abscondantur:* ul ea ratione videlicet omnis apostolorum el martyrum, aliorumque sanctorum in terris memoria aboleatur. Idem in postilla ad evangelium dominicae Annuncialionis: *Papistae,* inquil. *virginem Mariam Deum constituunt, omnipotentiam cl in coelo, el in lerra attribuunt.* El rursum: *In papatu omnes se ad Mariam contulerunt, el plus favoris, el gratiae ab ea exspectarunt, quam a Christo ipso.*

Hinc Philippus Mclanchlhon I.ulheri proles, cl scctalor egregius, cum in locis communibus primum decalogi praeceptum exponeret, cl gradus quosdam peccatorum distingueret, nosque, hoc esl, ul ipse loquitur, papislas, cum inlidclibus jungeret, hac una ratione contentus fuit, quod idem iit. lingere mullos Deos, cl sanctos morluos invocare; nec differant ab ethnicis monbus invocatio sanctorum, cl statuarum cultus.

Jam vero Magdeburgcnses Ceniurialores. posleaquarn in posteriori primae Centuriae libro inter fundamenta doctrinae catholicae posuerunt, b.Mariae, aliorumquc sanctorum invocationem, el cultum ab apostolis non solum verbo aul exemplo numquam approbatum, sed eliam ul manifestam idololatriam passim reprobatum fuisse, atque interdictum. Inde postea in singulis fere Centuriis nihil saepius monet . clamant, repetunt, inculcant. quam nos Ecclesiam non habere, quod ab uno vero Deo ad falsorum deorum multitudinem, el simulacra mula defecerimus. In praefatione veru sextae Centuriae, ubi graviter, admodum el plaiie tragico deplorant statum, sive casum polius, ct i urnam Ecclesiae, quam secundo el tertio saeculo vilmm lacere incipientem, quarto el quinto inclinatam el nutantem, sexto demum penitus corruisse, misereque collapsam esse volunl, dc caussa lam gravis exterminii ita concionanlur.

In primis, inquiunt, *istae horribiles cl perniciosae tenebrae in ipso docentium coctu, quasi nubes quaedam atrae, totum coelum occupantes exortae sunl:quod caeremonias cullusquc humanos partim ipsimel doclores Ecclesiae, partim vero alii superstitiosi homines passim* in *templis auxerunt. Nam aedes sacrae omnibus in locis exstrui coeperunt ingentibus sumptibus, prorsus gentilium more? Non quidem principaliter eo line, ut ibi verbum Dei traderelur, sed ul reliquiis sanctorum aliquis honor exhiberetur, ulque ibi defunctos stolidi homines venerarentur. Quam vero facundus esl Gregorius ille, magnus appellatus. quam ardens, quando rationem consecrandi ista fana veluli ex tripode dictat.* El infra: *Coeperunt ea occasione cliam defunctae creaturae, atque exanguia, el semicorrosa ossa coli, invocari, honori divino affici, et alligari ad illa ipsa loca preces. Ad ista omnia non modo connivebanl Ecclesiae doclores, sed eliam ea adjuvabant. Ejusmodi igitur calamitas el pestis fundi Christi, in ipsa Ecclesia el inter eos. qui custodes el vigiles Ecclesiae praecipue volebant perhiberi nascebatur.*

Porro Joannes Calvinus.qui post mullas, gravissimasque cum suis disceptationes, maximam partem Lulheranorum in sua retia pertraxit.el lanium non regnum aliquod inter Lullicri pastures obliniuil, in eo libro, quem dc reformandae Ecclesiae necessitate ad imperatorem Caroium inscripsit, primam el maximam dissensionum caussam inter suos el nostros esse dicit, quod sui,hoc est.omnes hujus temporis sectarii unum Deum colant.noslri, hoc csl. catholici, sic inter sanctos distribuerint Dei ollicia. ul summo Deo, tamquam collegas, eos addiderint.in quorum multitudine dclilescaUquodque non solum sanctos loco Dei adorent, sed eliam ipsorum ossa , vestes , calceos el simulacra. In libro vero Institutionis quarto cap. 21. caussas recenses.cur a nobis discessionem cum suis fecerit. illam in primis ponit, quod nullum nobiscum conventum habere possint, in quo aperta idololatria non polluantur. Quam aulem apud nos vigere idololatriam dicat, ex cap. 2D. lib. 3. polesl intelligi . ubi de sanctorum invocatione loqucns : *Singuli.* inquil. *peculiares sibi divos asciverunt,* in *quorum . non secus atque tutelarium deorum, fidem se contulerunt : Neque modo (quod (dim Israeli exprobrabat propheta) secundum numerum urbium dii sunl eredi, sed secundum capitum multitudinem.*

incidi aliquando in hominem de schola Calvini, qui cum milii alioqui perhumanus el candidus videretur, coque ulerer familiariter, ut eum , si quo modo possem, ab illa insania revocarem, coepi ali eo quaerere,quid iu nostris dogmatibus Calvinislac potissimum reprehenderent,quidvc eis maxime displiceret. et quae tandem praecipue esset caussa, cur ab Ecclesiae communione . ab episcoporum obedientia . a reliquo coetu fidelium , a majorum suorum vestigiis, cum lam manifesto salutis aeternae periculo discesserint ? Hespondcb.il ille„ eam esso caussam praecipuam.quod nos sanctos in precibus invocaremus . quodque co modo divinitatem

morluis affingeremus. Al hac imposturae, mendaciaque impudentissime sunl. Quis enim catholicorum unquam uni vero Deo , ve! imagines sacras , vel bcala sanctorum pignora , vel martyrum , aul apostolorum, aut cliam angelorum spiritus, aul ipsam denique coeli reginam,Deique parentem Manam ullo modo aequavit?

Quis in catholica Ecclesia sacrificium, quod uni debetur Deo, vel sanclis, vel reliquiis , vel imaginibus obtulit ? Nonne hoc uno externo symbolo , quando nulla exstarent alia, salis aperte leslamur, nos animo quoque el cogitatione unum Deum complecli, eique soli proprio quodam, el peculiari cuiiu servire ? Nonne aperlc distinguimus intercum honorem, qui soli Deo dcbclur , el cum cullum ac venerationem, quae Dei amicis, aliisque sacris rebus, propicr ipsum Deum, pie religioseque tribuitur? Sed licet illa (ul diximus) mendacia , calumniaeque sint, inierim lamen ob ea ipsa mendacia innumerabiles populi, regna, nationes, mulla millia animarum Christi sanguine redemptarum , a Chrisli corpore separata , el tamquam rami ab arbore vi tempeslalis avulsi el disjecti jaccnl, el instar ovium . quae ab ovili suo egressae . sine ullo pastorum , canumve praesidio in montibus vagantur. infernalium luporum quotidie praeda fiunt.

Sed quoniam aliquid diximus de mendaciis ct calumniis,dc conviciis el contumeliis aliquid etiam dicendum eril. Sane lautus est in libris el moribus haereticorum sanctorum omnium contemptus, lamque horribiles in omnes coelilcs blasphemiae, ul ego hinc potissimum vehementer admirer divini numinis patientiam. Nam,ul omittam,quod in imagines sacras tanto furore Calvinislae debacchantur, ul eas plurimis jam in locis aut penilus confregerint , aul coeno el sordibus foedaverint, aul oculis effossis, naribusque el auribus truncatis deformaverint, ul nihil eliam dicam,quod ipsum crucis signum angelis reverendum,daemonibus formidolosum , humano generi saltitare , ubique dejiciunt, conspuunt, proculcant, ul illud quoque praeteream, quod beatu corpora sanctorum,quae majorum nostrorum pictas thecis aureis , atque argenteis incluserat, quaeque domicilia el organa Spirilus sancti fuerant,cl quae, Deus signis cl prodigiis saepius illustraverat, ipsi ubique altaribus eversis effodiunt, flammis absumunt, in profluentem abjiciunt. Ul ista, inquam, omnia praetermittam,el solum de contumeliis verborum loquar:Quid,quaeso, Erasinus Roterodamus, an non Luciani impietatem longo intervallo superavit ? Ille enim Deos falsos , vereque ridiculos irrisitzAl novus isle Lucianos veros angelorum cives, verique Dei amicos et domesticos . ul apostolus loquiiur , contumeliosissime tractavit.

in colloquio, quod inscripsit, Naufragium,quondam introducit alterum interrogantem , an imminente mortis periculo imploraverit alicujiis divi praesidium? Respondet ille:Je *id quidem. Quamubrem autem ?* inquil, *quia spatiosum csl caelum; si cui divorum commendavero salutem meam . puta Petro , quia fortasse prius audiet, quod adest ostio.priusquam ille conveniat Deum: priusquam exponat caussam , ego jam periero.* Isii sunt lepidi, vel sacrilegi polius Erasmi joci. In eodem eliam libro, more prorsus Lucianeo.beatissimam Virginem Mariam in maris praefectura Veneri substituit ; el ausus esl homo Christianus Virginem illam, quam s. Joannes Chrysoslomus seraphicis spiritibus sancliorem el puriorem esse verissime scripsit, cum impurissima meretrice conferre?

Quid, quod in dialogo de peregrinatione religionis ergo, epistolam conficiam nomine Virginis Mariae edere nonerubuil, qua ipsa Maler Venialis falsorum dogmatum Luiheri auclor iniroducilur ? Sic enim ficta illa Maria ad Glaucoplutum scribil: Quod , inquil, *Lutherum* secutus *strenue suades supervacaneum esse invocare divos , a me quidem islo nomine bonam magnamque gratiam te inisse scito ; nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium opplorationibus.Ab una petebantur omnia, quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur . pingilurque in sinu meo.* Sed pigel me certe , pudelque talia referre , quibus tamen undique scaleni Erasmi lucubrationes.

Jam vero Marlinus Luiherus in sermone de natali die Virginis Mariae.lanii fecit patrocinium Matris Dei , ul audacler dicere non dubitaverit, se non pluris aeslimare preces b. .Manae.quam cujuslibel e populo; propterea quod omnes simus aeque sancti el justi atque ipsa Virgo Maria, caelenque divi, quamtumvis magni.

Desinal ergo Bernardus Mariae praerogativas enumerare. Non dicat amplius Chrysoslomus. Virginem deiparam chérubin esse honoratiorem , cl séraphin incomparabiliter gloriosiorem.Neque vox illa Anselmi deinceps audiatur:ea puritate Mariam nitere.qua major sub Deo nequii inlelligi; nam omnes sumus aeque justi el saucii alque ipsa Virgo Maria. Nihil ergo Mariae profuil. quod prima trophaeuni virginitatis erexit, quod Deum Virgo concepit, pepenl, educavit; quod omnium pene itinerum , laborum, aerumnarum et molesiiarum ejus comes , ad crucem usque , discipulis fugientibus , ipsum sequula.martyrium denique acerbissimum , doloris gladio viscera ejus penetrante , suscepit. Nam sine tot laboribus omnes sumus aeque justi el sancli atque ipsa Virgo Maria. Sine caussa Petrus el Paulus.caelerique aposloli tanto labore ad evangelium disseminandum orbem terrarum peragrarunt : frusira martyres sanguinem suum pro Christo fuderunt·, inanes vigiliae . jejunia, solitudines, humi cubationes, horridi sacci, assidua cum daemonibus bella sauciorum anaehorelaruin fuerunt, quoniam sine tot laboribus el sudoribus, Lutheran! quiescentes domi in uxorculae sinu el complexu, bene pasti. beneque poli. coelum rapiunl, el aeque sancli et justi sunl atque ipsa Virgo Maria, caelerique divi, quantumvis magni.

Veniamus ad Magdeburgcnses; ipsi enim sunl praeclari illi, religiosissimique historici , qui in priore libro primae Centuriae , dum Chrisli vitam exponunt, b. Mariam usque adeo graviter deliquisse volunl, cum filium in lemplo amisit, ul ejus peccatum cum illo primo ct gravissimo Evae peccato nun solum comparare nun metuant, sed cliam u-

Irum sit gravius, quaerere et dubitare non vereantur. Idem postea in posteriore ejusdem Centuriae libro.Pelroapostolorurn principi quindecim lapsus, et errata tribuunt, quorum aliqua sempiternis cruciatibus dignissima esse docent: nec multo infra , apostolum Paulum reprehendunt, quod in Asia supra modum gravatus, de vita desperaverit, quodque in gratiam Jacobi judaicas caeremonias Hierosolymis observaverit, et eo facto magis Judaeos in errore confirmaverit, quam imbecilles fratres adjuverit. In terlia vero Centuria , et sequentibus omnibus, ad finem capitis quarti, Patres omnes accusant, quod non opiniones tantum incommodas, el naevos, sed etiam errores, el stipulas, el fumos in Ecclesiam scriptis suis invexerint, adeo ul nisi Lulhcrus facem nobis doctrinae praetulisse!, caliginemque illam tempestive dissipasset, jam fumo excaecati, cnccliquc omnes essemus.

Quid de Quin lino ilio impuro et blasphemo, Libertinorum in Galliis parente dicemus, qui, ut Calvinus auctor csl, instructione contra libertinos c.9. adeo petulanter in sanctos omnes debacchabatur, ul Paulum aliter non appellaret, quam vas confractum; Joannem. juvenem slolidulum; Matthaeum , foeneratorem; Petrum, Christi abnegatorem?

Porro Calvinus, qui tam severe alios arguit impietatis, tam fuit ipse plus et religiosus , ul non contentus iis conviciis, quibus sanctos omnes vexat, qui post Christi adventum floruerunt,etiam ari cos linguae suae flagellum extenderit, qui mullis saeculis ejusdem Salvatoris adventum praecesserunt. Itaque in libris Christianae suae institutionis lib. 3. cap. 14. § 11. Abrahamum idolorum cultorem facit; Saram lib. 3. Institui, cap. 2. § 31.mullis modis peccasse dicil. cum ancillam viro suo supposuikRebcccam vero variis fraudibus cl imposturis Dei veritatem corrupisse, dum malo artificio filii benedictionem procurat, maritum decipit, Jacobum mentiri cogit. Judam Machabaeum lib. 3. cap. 5.§ 8. superstitionis el praeposteri zeli reprehendit, quod pro mortuis sacrificium offerri imperaverit. Sephoram lib. 4. cap. 15. § 20. stultam mulierem fuisse, graviterque peccasse docet, quod lilium circumciderit. Moysem ipsum, in caput. 32. Exod. quo nihil habuit antiqua aetas milius.sapienlius, sanctius,arrogantiae atque superbiae Calvinus insimulat, quod nimirum imperiose legem Deo praescripserit, suaque eum justitia exuerit.

Jam vero de sanctis hominibus Testamenti novi, primum scurriliter nugatur, eos, si preces mortalium exaudire debeant,tam longos aures habere oportere, ul a coelo usque ad terram porrigantur. Deinde eosdem per contemptum . nunc homines mortuos, nunc umbras . nunc larvas , nunc etiam colluviem nominat, in Institutione lib. 3. cap. 20. § 27. In libro autem, quem inscripsit, de vera Ecclesiae reformandae ratione, etiam monsira. carnifices et bestias appellavit. Qua contumelia el blasphemia vix ulla major cogitari potesl.Quid enim? si non Calvinum ipsum, sed conjugem ejus (nefas enim apud eos est episcopum creari . nisi unius saltem uxoris virum) si conjugem . inquam Calvini. ani liberos, aut amicos . aut etiam servos, vel ancillas, aliquis nostrum larvas,umbras,colluviem, bestias, monsira, carnifices appellaret, quo animo id Calvinus acciperet? An sibi injuriam Heri non arbitraretur? Numquid non molestissime, gravissimeque ferret? el Christus aequo animo accipiet, amicos, domesticos, fratres filiosque suos amantissimos, quos ipse in coelis tanto honore dignatur, ul in apocalypsi dicat: ***Si quis vicerit, dabo ei sedere in throno meo, sicut ego vici cl sedi in throno Patris mei:*** hos, inquam, tam sublimes principes, consortes regni et solii divini, umbras, larvas, culluviem, ab uno quodam arrogantissime terrae vermiculo nominari ? Non feret certe aequo animo Deus, sed omnes ejusmodi blasphemas atque sacrilegos, aeternis suppliciis tandem afficiet.

Sed et nos, si cives sanctorum sumus, si ullum habemus fidei zelum, excitemur, atque accendamur oportet, el religiosa, piaque indignatione vehementer commoli tam nefariis hominibus acerrime resistamus: Imitentur Lulhcrani majores suos, Porphyrium, Julianum, Vigilantium, Wiclefum, el quotquot unquam cum coelestibus divis impia bella gesserunt, cl ut fabulae poetarum de giganlibus ferunt, de suis sedibus coeliles deturbare ac detrahere voluerunt. Nos vero majorum nostrorum , Alhanasii,Ambrosii, Hieronymi, Paulini.Augustini, Gregorii vestigiis inhaereamus. Qui quidem apostolorum el martyrum gloriam religiose aemulari, el res gestas conira detractores pro viribus disserendo tueri: el memoriam denique sermonibus alere basilicis honorarc,carminibus celebrare, literis propagare, el consecrare aeternitati semper studuerunt. Ila enim liet, ut et illi, quorum imitantur scelera, earundem cum illis poenarum stfcielalc jungantur: et nos, quos in hoc studio ad virtutem habuimus duces, eosdem ad praemia el coronas socios habeamus. Nunc ad rem ipsam accedamus propius.

Ordo disputationis.

Haec disputatio duodecim praecipuis quaestionibus continetur. Prima est de sanctorum bcatiludine, an sanctorum animae Deum videant, cl vero beatae sint ante diem judicii. Haec enim quaestio fundamentum est omnium aliarum , nam idcirco ante Christi adventum non ila colebantur, neque invocabantur spiritus patriarcharum et prophetarum, quemadmodum nunc apostolos el martyres colimus et invocamus, quod illi adhuc inferni carccribus clausi delinerentur.

Secunda de canonizalione, quae sequitur ordine suo primam illam de heatiludine.Postcaquam enim didicerimus, sanctos homines vita fundos cum Deo beatos regnare, discendum erit, qui sint illi: quod quidem non aliunde cerio scire possumus , quam ex publico Ecclesiae testimonio, quod canonizalionem nunc appellamus.

Terlia de cultu. ubi enim constiterit qui sint ii, qui inter beatos spiritus numerandi sunl. sequitur, ul quaeratur, an ii sint adorandi ullo genere adorationis.

Quarta de invocatione, quae est eximium adorationis genus.

Quinta de reliquiis eorum , utrum videlicet non

solum ipsi sanctorum spiritus, sed etiam corpora , seu ossa cl cineres, aliacquc eorum reliquiae venerandae sint.

Sexta de imaginibus, an colendae sint, el quo cultus genere.

Septima, VIII. IX. X. XI. cl XII. de iis rebus , quibus non modo sanctis hominibus , sed etiam toti coelesti Hierusalem ab Ecclesia,quae peregrinatur in terris, cultus debitus exhibetur: idest, de basilicis, de peregrinationibus,de volis,de vigiliis, de jejuniis, de festis.

LIBER PRIMES

DE BEATITUDIKE ET CASONIZATIONE SANCTORUM

CAPUT PRIMUM

Argumenta, haereticorum, quibus illi probare nituntur, sanctos nondum esse beatos etc.

Esi igitur quacslio Prima: *Sintne piorum hominum spiritus, qui et corpore soluti sunt, et nulla purgatione egent, jam ad frueudam bealiludinem, quae in clara Dei visione sita est, admissi?* **El quidem antiquorum,et recentium haereticorum opinio fuit, animas omnes, quantumvis sanctorum hominum , usque ad ultimi judicii diem servari in quibusdam obditis receptaculis, ubi nec Deum videant, nec beatae dici possint, nisi in spe.**

Primus ex haereticis, qui hoc asseruit, quantum ex auctoribus ego colligere potui.Tertullianus fuit, lib. 4. in Marcioncm. sic enim ailzEani *regionem, sinum dico Abrahac . etsi non coelestem , sublimiorem tamen inferis, inierim refrigerium praebituram animabus justorum , donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expin /at;lunc apparitura coelesti promissione, quam Marcion suo vendical quasi non a creatore promulgatam.* **Id etiam habet libro dc anima, duobus postremis capitibus.**

Eum sequulus est Vigilantius, dc quo sic Hieronymus in libro contra eundem: .lis. inquit, *vel in sinu Abrahac , vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei animas apostolorum et martyrum consedisse. nec posse suis tumulis , ct ubi voluerint, esse praesentes. Senatoriae videlicet dignitatis sunt, ut non inter homicidas teterrimo carcerc, sed in libera , honeslaque custodia , infortunatorum insulis , et in campis clysiis recludantur.*

Eundem errorem tribuit Guido in summa de haereticis, Armenis. In eodem versabantur Graeci, ut patet ex concilio Uorenlino sess.l.ct ex b.Thoma in opusculo 0. cap. 9. Eundem errorem habet Lullicrus in praelect.m Genesin.ul Fridcricus Slaphylus citat in epitome trimembri lutheranae theologiae , parte 2. Eundem habet Cornelius Agrippa in hb. 3. de occulta philosophia.

Eundem habet etiam Joannes Calvinusjnam lib. i. Instil, cap. 20. § 20. dicit, solum Christum ingressum esse sanctuarium coeli, reliquos vero omnes residere in atrio,ibique exspectare usque ad mundi consummationem.Et § 24. dicit animas sanctorum adhuc eadem tide et charitale nobiscum esse conjunctas. Ubi autem fides est,ibi certe non est visio. El cap. 25. § G. *Stultum,* **inquit,** *et temerarium est inquirere quo in loco sint animae justorum , et an gloria fruantur, nec ne. Interea cum Scriptura ubique jubeat pendere ab exspectatione adventus Christi.et gloriam ac coronam eo usque di/ferat: contenti simus his finibus divinitus praescriptis, animas piorum militiae labore perfunctas in beatam quietem concéder··. ubi cum felici laetitia fruitionem promissae gloriuc exspectant* **etc. .Vota miram stnlii?i im bmnmis i dicit sttillmu et'emerariuni esse (| ' ui' ■ animae jnsloru ɳ idori? Ini.'n'ur. :ı· i ł ·. pS; 'atnen nuda· i de · 'i · -il · , . . . d eam exspectare. Argumenta pro hac sententia Calvinus nulla profert, sed multa sunt et dilRciha .**

quae parlun Graeci proferre solent, partim eliam pro illis proferri solent.

Primum argumentum sumitur cx decrelo Joannie WIL ijui fertur hoc declarasse, cl mandasse Parisiensibus, ut non aliter docerent \cl in scholis vel in templis, cl nullos promoverent ad gradus in theologia, nisi prius illi jurarent, sc hanc senlen 1'uin defensuros. Testes sunl hujus rei Gulielmus Oi-kam m opere nonaginta trium dierum; Joannes Gerson in serm. de pascha: Marsilius in 4.sentent, quaesi. 13. art. 3. el Adrianos in L ubi disputai dc sacramento confirmationis.

Secundum argumentum cx Scripturis sumitur ; el quidem Primus locus est, Mallh. 2(>. ubi ad vesperam paterfamilias omnibus operariis simul reddit merendem : constat autem per vesperam inlcl-ligi resurrectionem . cl per donarium vitam acier-nam. Sc undus Hebr. II *Illi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones , Deo pro nobis aliquid melius providente, ul non sine nobis consummarentur.* Tcriius I. Joan. 3. *Scimus quia cum apparuerit (* Christus in secundo adventu) *similes ei erimus, quia videbimus eum siculi csl.* Quarius Apocal. 6. *Vidi sublus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Quid .significat illa absconsio sub altari,nisi reconditum aliquod receptaculum, ubi quietae quidem, sed in tenebris versentur animae?

leriium argumentum sumitur cx Icslimoniis Patrum graecorum. Justinus quaesi. GO. ex iis, quas gentes Christianis opponunt, dicil narrationem dc divite el Lazaro non esse veram historiam,cl caussam reddens: *Neque enim* , inquit, *ante resurrectionem unicuique ex iis, quae in vita gessit praemium redditur.* Et (piaesl.7 G.Si *ante resurrectionem nulla sunl operum praemia, quis fructus fail lalroni.cum in paradisum ejus animus introductus est? Respondet id consequutum latronem. ul sil in coetu justorum,el videat seipsum, el quae infra se sunt,el praelera angelos et daemones.*

Irenaeus lib. 5. extremo: *Cum enim Dominus,* inquil, *in medio umbrae mortis abierit, ubi animae mortuorum erant: post deinde corporaliter resurrexerit, et post resurrectionem assumptus sil. manifestum est, quia ei discipulorum ejus, prop er quos el haec operatus est Dominus, animae abibunt in invisibilem locum definitum cis a Deo. el ibi usque ad resurrectionem commorabuntur. sustinentes resurrectionem . post recipientes corpora . cl perfecte resurgentes . hoc est, corporaliter. et sic renient ad conspectum Dei.*

Origenes hom. 7. in Levit. *Aondum.*inquil.*.sancti receperunt laetitiam suam . nec apostoli quidem : sed ei ipsi exspectant. ul ego laetitiae eorum particeps fiam.* El lib. 2. Periarcbon propelinem dicit. sanctos post mortem deferri in paradisum lewslrem, ct inde cos , qui puriores sunt, ad aeris loca conscendere.

Chrv-oslomus hom. 39. in priorem ad Corinth, in illud: Si in hac vita lanium sperantes sumus in Chri>lo.oii<-ernbiliores Mimus omnibus hominibus: *Quid ais Paule ? an non animus superstes erit ? cril e' th mortali·' qit '."m: Quamquam vero vel sexceniies ait immortalis, tamen sine carne* ipsa *admirandis illis bonis non frue.lur, quemadmodum neque poenis punietur.Omnia enim coram tribunali Christi manifestabuntur, inquil Paulus , ut unusquisque ferat quae per corpus sire bona, sive mala gessil;nam si corpus non resurgat anima nostra incoronata manebit, cl extra coelestem beatiludinem eril.* Idem Immil. 28. in epislol. ad Hebr. .Ve *aliquid prae nobis habere viderentur.si primi ante nos coronarentur.unum definivi! tempus omnium coronarum;el qui ante tam multos annos vieil.lecum accipiet coronam.*

Theodorelus in cap. II. ml Hebr. *Sauciorum ergo,* inquil. *tot. et tanta fuerunt certamina, scd hi tamen nondum coronas acceperunt clc.* Thcophilaclusin eundem locum.Sancfi *nihil adhuc coelestium promissionum sunt assequuli.* El m cap. IG. Lucae docet, narrationem de Lazaro esse parabolam,non historiam.quia nondum distributa bona el mala justis et injustis Oecumenius in eundem locum: *Omnes,* inquil.*sancti testimonium promeriti . quod per fidem placuerunt Deo , nondum consequuli sunl bona justis promissa.*

Arelhas Caesariensis episcopus in c. G. Apocalyp. *Horum,* inquil, *spe. quae per intellectum vetuli in speculo contemplantur, omni crassilie liberali merito laetantur quiescentes in sinibus Abrahae;nam id mullis sauciis dictum esl.unumquemque virtutis cultorem sortitum esse dignum locum , unde etiam de futura sua gloria ccitam quandam assequatur conjecturam.*

Eulhymius in cap. IG. Lucae dicit, narrationem illam de Lazaro ct divite esse parabolam, qua designatur quid cril post diem judicii: el in cap. 23. *El tunc quidem dedit ei conversationem in paradiso tamquam arrabonem regni sui. quod csl fruitio ineffabilium ac. aeternorum bonorum, quae nec oculus vidit etc.*

Confirmatur hoc argumentum,quia graeci Patres simpliciter negant Deum videri posse a creatura; ergo mullo magis negare debent videri ante diem judicii. Vide C.hrysoslomiim homil.23. iu Genesin, ubi dicil. ne angelis quidem Deum esse visibilem. Hem hom. 11. in Joannem ubi dicil,angelos numquam vidisse filium Dei . nisi post incarnationem. Similia habet Theodorelus in dialogo immutabilis. Theophylactus in illud Joan. 1. *Deum nemo vidit unquam:* el Eulhymius in eundem locum: quibus accedit cx Latinis Hieronymus,teste Augustino epislot. 111. ad Fortunalianum.

Quartum argumentum est ex testimoniis Patrum l ilinorum. Laetantius lib. 7.cap.21 .iVcc *quoquam putei, animas post mortem protinus judicari: nam omnes in una communique custodia detinentur* , donec *tempus adveniat, quo maximus judex meritorum facial examen.*

Victorious martyr in cap. (i. Apocalyp. *Animas autem occisorum dicil se vidisse sub ara . idest. sub terra.* Et infra:/ n *novissimo tempore sanctorum renumeratio perpetua,el impiorum ventura esi damnatio.*

Hilarius in psalm. 138. in illud : Si descendero in infernum, ades: *Haec,* inquil.*humana·· lex necessitatis csl. ul sepuliis corporibus animae ad*

inferos descendant. El ne putemus eum toqm de. aininabus impiorum , subdit: *Quam legem Dominus ad consummationem veri hominis non* recusavit *ctc.*\ till ergo dicere, adeo esse, necessarium, ul animae sint in inferno , dum caro est in sepulchre , ul eliam Dominus hanc legem subire voluerit.

Prudentius in hymno dc excquiis defunctorum, docel. animas sancias discedere ex hac vita in paradisum terrestrem, sive in sinum Abraliae, quein dives illo ardens longe conspexit.

Quonam regionejubebis
Jniniani requiescere puram?
Gremio senis abditu sancti
Decubabit, ut csl *Eleazar,*
Quem floribus undique septum
Dives procul aspicit ardens.
Patet ecce fidelibus ampli
Eia lucida jam paradisi,
Licet el nemus illa · adire
Homini, quod ademerat anguis.

Ambrosius lib. 2. de Cain cap. 2. *Solvitur a corpore anima , cl post finem vitae hujus adhuc futuri judicii ambiguo suspenditur.* El lib. de bono mortis cap. 10. *Salis,* inquil, *fuerat illis dixisse animas âorpt pelere, idest, locum, qui non videtur. quem latine infernum dicimus.* Et ibidem : *Scriptura Esdrae habitacula animarum promptuaria nuncupatΛÄ* occurrens querelae humanae, eo quod justi, qui praecesserunt videntur usque ad diem judicii per plurimum scilicet temporis debita sibi remuneraliouc fraudari , mirabiliter, ait coronae esse similem diem judicii ; coronae enim dies exspectatur ab omnibus . ul inlra eum diem el victi erubescant. el victores palmam adipiscantur victoris. Ergo dum exspectatur pleniludo temporis, exspectant animae rcmnneralionem debitam: alias manet poena, alias gloria.

Auguslinus lib. 1. retract, cap. l i. *De sanctis hominibus,* inquil. *juin defunctis,utrum ipsi saltem dicendi sinijam in illa possessione consistere, merito quaeritur.* El cpislol.III. ad Formnaiiamim. exponens quaedam verba d. Hieronymi: *liliis verbis,* inquit, *hominis Dei multa consideranda sunt : primum , quia secundum apertissimam Domini sententiam eliam ipse sentit.lune risuros faciem Dei,* cum in *angelus profecerimus , idest. aequales angelis fudi fuerimus , quod erit utique in resurrectione mortuorum.* liem in enchiridio cap. 1(18. *Tempus,* inquil.*quod inter hominis mortem.et ultimam resurrectionem interpositum est,animus abditis recejdaeitlis continet.* Lib. 12. dc Gen. cap. 35. quaerit.qmd opus sil animalius resumptione corporis,si possunt sim· carne videre Deum ? Ilespondet autem : *.Minime dubitandum csl.el rapiam hominis a carnis sensibus mentem, cl posl mortem ipsam carne, deposita non sic videre posse incommutabilem substantiam, ut sancti angeli vident.* El lib. I2.dc Civil. Dei cap. 9. *Pars,* inquil, *civitatis Dei. quae conjungenda immortalibus angelis cx mortalibus hominibus congregatur, nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis,qui mortem obierunt , secretis animarum receptaculis. sedibusqué requiescit.* In psalm. 30. *Post vitam .* inquil, *istam nondum eris , ubi erunt sancti, quibus dicetur:Venite benedicti Palus mei.percijrite re.gnum.quod vobis paratum est ab origine mundi. nondum ibi eris, quis uescit?scd jam poteris ibi csse.ubi illum quondam ulcerosum pauperem dives ille superbus tn inediis tormentis vidit longe requiescentem. In illa requie certe securus exspectabis judicii diem.*

Bernardus serm. 3. de omnibos sanctis: *Adver listis,* inquil. *ni fallor.1res esse sanctarum status animarum : primum videlicet in corpore corruptibili . secundum sine corpore . tertium in beatiludine consummata : primum in tabernaculis secundum in atriis , tertium in domo Dei.* El infra:/» *illam beatissimam hei domum animae* ne·· sine *nobis intrabunt. nec sine curporibu- sm.- idest. ncc sancti sine plebe.ncc spiritus sim: corne.* El serm. \. exponens illud : *Vidi sub altare animas interfectorum:* intclligil per altare.Christi humanitatem . ac dicil animas martyrum esse sub aliari.quia solum vident Christi Immanitatem.post diem judicii exaltandas esse super altare ad videndum Dei essentiam : *Inierim .* inquit, *sub Christi humanitate feliciter sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant eliam s. angeli prospicere, donec venial tempus, quando jam non sub altare collocentur . sed exaltentur super altare. Sed quid di.ri?.\umquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed vel angelorum assequi quis poterit, nedum superare? Quonam igilur ■modo super altare dixerim exaltandos cos . qui nunc sub altari quiescunt ? Visione utique . el contemplatione, non praelatione. Ostendet enim tunc nobis Filius. ut pollicitus est. semelipsum. non in forma serti, sed in forma Dei : ostendet eliam nobis Patrem cl Spiritum sanctum, sine qua nimirum visione nihil sufficeret nobis.*

Quintum argumentum sumitur cx ratione: nam judicium el examen bonorum el malorum . futurum est in novissimo die, ergo praemia el poenae usque ad eum diem differentur. Praeterea Christi anima post separationem a corpore non slalim ascendil in coctum, sed prius descendit ad inferos, ct post resurrectionem carnis tandem in coelum ascendit: igitur el sancti omnes post mortem in inferno erunt usque ad resurrectionem; nam Christi requies, resurrectio et ascensio, exemplar fuit nostrae quietis, resurrectionis el ascensionis, alioqui essent discipuli el servi supra magistrum el dominum. Adhaec. anima et caro simul operantur lain bona, quam mala, igitur simul el non uua sine alia puniri, aut remunerari debcl. Denique daemones nondum puniuntur, sed puniendi reservantur post diem judicii : nam idcirco dicebant Christo: *Venisti huc ante tempus torquere nos.* Mallh. 8. *El deprecabantur eum. ne. imperaret illis, ul in abyssum irent.* Lue. 8. igilur idem de hominibus liet: m autem impii non puniuntur.certe nec pii remunerantur.llaec igilur sunl argumenta. qunc adversus venialem afferri solenl : quan quidem sequentibus capitibus per paries diluentur.

CAPUT Π.

Animas sanctorum jam nunc [rui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiae.

Sed facile erit totidem argumentorum generibus veritatem propugnare. Primum igilur accédai Ecclesiae testimonium, quae in oratione de s. Gregorio dicil: *Deus, qui animae famuli tui Gregorii aeternae bealiludinis praemia contulisti* **etc.Praeter quam orationem habemus cliam duo concilia oecumcnica. et duorum summorum pontificum décréta. Siquidem hoc ipsum definitum csl in concilio florenlino, sessione ultima, in decreto unionis Latinorum cum Graecis , cl in concilio tridenlino , .sessione 25. Idem quoque disertis verbis doccl Innocentius 111. c.** *Aposlolicam.* **Extra, de presbytero non baptizato. Idem denique post longas disputationes Benedictus XII. definivit in Extravagant!, quae inc'pil,** *Benedictus Deus,* **quam totam refert Alphonsusa Castro lib. 3. contra haereses , verbo Bealiludo.**

Alqnchinc soh iltir primum argumentum adversariorum;nnm iste Benedicius XII. qui successor fuit immediatus Joannis XXll.apcrte testatur, Joannem morte praeventum, non definivisse istam quaestionem.Neque vero solum eam non definivit.sed cliam paulo ante mortem parlim retractavit sententiam suam, parlim cliam declaravit: nam asseruit Primo se in omnibus suis sermonibus dc hac re numquam intendisse rem definire, sed solum quaerere veritatem. Secundo, asseruit sibi displicere priorem sententiam, ac sentire se, animas sanctorum videre Deum, cliam ante diem jndicii: nisi aliter Ecclesia, cl sui successores definiret: quorum definitioni se submittere dicebat omnes suas opiniones. llabelur haec retractatio ipsis verms, quibus facta est, apud Joannem Villanum lib. 11. c. 19. historiae, dc rebus Florentinorum. quam ille dicit sb habuisse a fratre suo, qui in aula ejusdem Joannis papae degebat.

Sed notanda sunt quinque mendacia Calvini lib. *i.* **Institutionem cap. 7. § 28. Primum est. Gersonem vixisse lemporc hujus Joannis: nam Joannes obiit anno 1334. ul testantur omnes historici, el nominalim Onuphrius. ct ille Joannes Villanus lib. 11. c. 19. Gerson aulem natus est, anno 1363. ul ex Trilhcmio patet dc sciploribus ecclesiasticis.**

Secundum csl, Joannem papam negavisse animae immortalitatem. At sic hoc essel verum.mullo magis cam negasset Calvinus, qui pertinaciter defendit, animas non videre Deum: nec enim Joannes papa illius erroris accusatur a Gcrsone, el aliis, praeterquam istius dc visione Dei.

Tertium csl, nullum cardinalium so opposuisse Joanni papae: nam Joannes Villanus lib. 10.c. till. List, scribil, majorem pariem cardinalium repugnasse Joanni, cl idem colligitur ex decretali Benedicti XII.

Quartum est. regem Galliae Philippum interdixisse suis communionem Joannis papae, nisi resipisceret. At Joannes ille Villanus loco citato scribit regem solum scripsisse ad pontificem amice ' l rcvrenter, cumque monuisse, ul caveret ah illis opinionibus, quae videntur suspicionem erroris ingerere posse.

Quintum est, pontificem coactum a rege ad palinodiam. At Joannes praedictus scribit. Joannem pontificem solum retractasse opinionem suam pridie ante mortem suasu aUuium , qui metuebant, ne; si Ecclesia postea contrarium definiret, ut cliam fecit, memoriae Joannis papae aliqua nota suspicionis erroris inureretur.Vide quae scripsimus dc hac rc lib. 4. de pontifice, cap. 14.

CAPUT III.

Idem Scripturarum testimoniis demonstratur.

Jam secundo loco Scripturarum testimonia proferemus. Ac primum sil id.quod legimus in Ecclesiastico cap. 11. *Facile esi coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.*

Dices, non ait Scriptura in dic obitus reddi unicuique secundum opera, sed posse reddi, si Deus vellet. Al certe illud.facile est. non significat, posset Deus, si vellet: sed reddit Deus, et facile reddit unicuique secundum opera sua in die obitus. Alioqui enim, si Deus posset reddere secundum opera, sed non redderet, frustra nos hoc argumento hortaretur Sapiens ad benefaciendum. Praeterea cum dicat ibidem Spiritus sanctus: in *fine hominis denudatio operum ejus;* **indicat cliamin fine hominis, reddi unicuique secundum opera. Nam ad hoc fit judicium illud, cl denudatio operum, ut sequantur remuncratio.**

Dices rursum, quando haec, scripta sont: non dabatur remuncratio essentialis in dic obitus, sed lanium requies in sinu Ahrnhae, igilur per ista verba: Facile est coram Deo in dic obitus reddere etc. solum deducitur, reddi in dic obilusjustis certam spem bealiludinis futurae,cl requiem in sinu Abrahae.

Respondeo: Ecclesiasticum, cum dicil. in dicobilus reddi remuneralionem, intellexisse,reddi remuneralionem. quae pro temporum diversitate haberi poterat, et quia lunc nondum coelum eral reseratum. nunc autem a Christo reseratum csl,ex illius sententia sequitur, in dic obilus. cl lune requiem dari solitam justis, nunc veram felicitatem. Hinc nimirum Num. 35. Dominus jubet , ut post mortem sacerdotis magni omnes exiilcs revertantur ad patriam: haec enim est figura rerum nostrarum: nam nos exules sumus, patria paradisus, sacerdos magnus Christus, post cujus mortem jam patet aditus Adac filiis in coelum.

Alterum testimonium, el quidem longe clarius est apostoli Pauli 2. Corinth. 5. *Scimus quia si terrestris dnmus nostra hujus habitationis dissolvatur.aedificationem ex Deo habemus.domum non manufaciam.aeternam in coelis. Nam cl* **in** *hoc ingemiscimus, habitationem nostram . quae de coelo est, superindui cupientes, si tamen* **w-***stili.et non nudi inveniamur: nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati,* **eo** *quod, nolumus expoliari, sed supervestiri,ut absorbeatur quod, mortale est a vita.*

Nola prinm. illud: S» *terrestris domus nostra.*

intclligi n quibusquam (ul Chrisoslomus citai) de mundo hoc sensibili, quasi apostolus dical, si hie mundus peribit,non deerit nobis alius melior post resuireclionem. Sed hoc falsum est, nam communis Graecorum cl Latinorum opinio pro domo hac terrestris accipit corpus hoc mortale, seu vitam praesentem corporalem. El ratio est, quia in tine capitis superioris dixit apostolus: *Si exterior homo noster corrumpitur, interior renovatur de die in* diem.Itaque, quod hic dixit lerreslrem domum, ibi dixit hominem exteriorem. Praeterea infra clarius dicit: *Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino.* I bi aperte vocat corpus quod antea vocaverat exteriorem hominem,domum terrestrem, labernnculdm etc.

Nola Secundo, per domum aeternam el coelestem, quam opponit apostolus domui terrestri, inlelligi a Patribus vel corpus immortale, ul a Chrysoslomo, Theopbylaclo.Theodorelo. Ambrosio: vel vitam aeternam, idesl, visionem Dei. Et sine dubio verior csl.posterior expositio, quae est. Pholii apud Occumenium, Anselmi, el sancti Thomae in hunc locum. Nam in primis apostolus ait .de praesenti, si domus haec terrena dissolvitur, habemus aliam aeternam in coelo:debuisset enim dicere, si de corpore glorioso loqueretur, habebimus, non habemus: nam corpus immortale non habemus nunc in coelo.

Praeterea apostolus, cum dicil. si haec domus dissolvitur, habemus aliam, vull dicere: non est quod timeamus nobis domum dcfuluram unquam; nam si hinc pellimur, habemus aliam. At si per domum coelestem inlelligil corpus immortale.non est verum nobis numquam dcfuluram domum: décrit enim a die mortis usque ad diem resurrectionis. Praeterea id ipsum vocat hanc domum coelestem. quod paulo ante in fine cap. 4. vocaverat: *Aeternum gloriae pondus.*mam postquam dixerat: *Id enim . quod in praesenti est momentaneum . ct leve tribulationes nostrae , .supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis ;* subjungit explicans : Si enim *terrestris domus* ctc.Al per illud:.leternae *gloriae pondus,* omnes jnlolligunl ipsam essentialem bealitudinem.

Denique . nisi apostolus hic per domum coelestem, iniciligcrci bealitudinem, non bene concluderet paulo inferius: *Audentes igilur . et scientes quia dum sumus in corpore..peregrinamur a Domino. audemus, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore . et praesentes esse ad Hominum.* Nec enim sequitur: si hoc. mortale corpus corrumpitur, habebimus aliud immortale post resurrectionem , ergo bonum est nunc mori cl peregrinari a corpore. Immo contrarium sequitur,nimirum non esse bonum mori usque ad diem resurrectionis, quio, etsi melius sil corpus immortale. quam mortale, tamen melius est corpus mortale. quam nullum. At, si per domum coelestem , intclligamus bealitudinem . apostoli argumentatio optima csl, nimirum ista: si vita haec mortalis peril.habemus stalim aliam longe meliorem in coelo, ergo bonum csl cito mori in hoc mundo,ut cito vivamus in coelo.

Dices, non videtur bealiludo posse vocari domus, non cnirn habel similitudinem cum domo , corpus autem habel; corpus enim revera est domus animae.

Itespondeo: Bealitudinem nplimc dici domum , quia est tam magna, ut eam anima non capiat, el potius anima in illam intret, quam illa in animam: hinc J. Joan. 3. dicilur: *Major csl Deus corde* nostro. Et quod dicitur Joan. 14. *In domo Patris mei mansiones multae sunt:* omnes intelligunt de variis gradibus bealiludinis. De hac domo dicitur etiam Matthaei 25. *Intra in gaudium Domini lui.* El hanc domum eleganter apostolus opponil vitae corporali, sive ipsi corpori, propter Iria. Primum enim corpus ipsum vocat domum lerreslrem, quia ex lerra constat: vilain beatam vocat domum coelestem, quia m coelo invenitur; ibi enim csl sedes Dei, cl ibi semper videtur tamquam rex in decore suo. Secundo, corpus dicil esse domum,quae dissolvitur, quia quotidie deficit magis el magis.illam autem vocat aeternam,quia semper in eodem statu permanet: Denique illam vocat non manufaclam , insinuans, istam esse manufaclam. quia nimirum corpus habemus opera hominum, qui illud genererunt, clcibo. ac potu alunt, cl sustentant: at illa domus coelestis ab hominum opere non pendet, sed a solo Deo manifestante seipsum nebis.

Tertium testimonium est paulo infra:*Qui sumus in hoc tabernaculo,ingemiscimus gravati.eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri : audientes igilur et scientes. quia dum sumus in corpore . peregrinamur a Domino, per /idem enim ambulamus. el non per speciem, audemus . et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore. el pracsenlcs esse ad Dominum.* Nota apostolum hic docere duo desideria esse in nobis, unum naturae ad vivendum corporaliter, alterum gratiao ad videndum Deum: et q udem homines pios velle quidem utrumque, si possint, implere simul : sed cum non possint, anteponere desiderium gratiae desiderio naturae . el proinde app'eterc mortem corporis, ul possint cum Deo vivere: homines impios e contrario omnia referre ad vitam corporis et desiderium naturae.

Ex quibus deducitur evidens argumentum pro sententia noslra;nam si non possemus videre Deum nisi post resurrectionem, non diceret Paulus , se optare peregrinari a corpore, ut non peregrinetur a Domino. His enim verbis ostendit esse aliquem statum animae, m quo peregrinetur a corpore . ct mm a Domino: at talis status non esset unquam , nisi ante resurrectionem videretur Deus. Nam in hac vila peregrinamur a Domino; sed non a corpore: in alia vita post resurrectionem non peregrinabimur nec a Domino, nec a corpore; ante resurrectionem aulem oporteret necessario peregrinari a Domino, et a corpore. Quare ul detur status, in quo peregrineinur a corporc, sed non aDomino.de quo Paulus loquitur, necesse csl ul ante resurrectionem, spiritus justorum corpore soluti. Deum videant. Aeque etiam dici polcsl, Paulum loqui dc quadam bealiludinc imperfecta, quae consistit in visione Immanitatis Christi, el quod peregrinari a Domino, sil peregrinari a praesentia humanitatis Christi. Si quidem sanctus apostolus ait: *Dum su-*

mus in corpore, peregrinamur a Domino . per fidem enim ambulamus, ct non per speciem. **Ex quo sequitur,ut c contrario non peregrinari a Domino, sit non ambulare per fidem, sed facie ad faciem videre speciem divinae pulchrihidinis. Idem enim apostolus quod hic dicit:** *Ambulamus per fidem, non per speciem,* **dicit I. Corinth. 13. 17-** *demus nunc per speculum in aenigmate . lunc autem facie ad faciem.* **Al qui solam videt Christi humanitatem, adhuc habet fidem,el est peregrinus el viator, ul omnes fatentur.**

Quartum testimonium est Lue. 23. *Jlodie mecum eris inparadiso.* **Ubi nola, paradisum dupliciter accipi in Scripturismno modo pro horto quodam deliciarum corporalium, in quo primus homo constitutus fuit antequam peccaret, de quo loquitur Moyses Genes. 2. el 3. allero modo pro gloria beatorum, cujus prior paradisus figura fuit ; cl de hoc loquitur Paulus 2. Corinth. 12. ubi se dicit raptum fuisse in paradisum. Explicens enim quid paradisus sil, dicit se raptum supra tertium coelum.**

Euthymius in hunc locum existimat (nimirum ul confirmet errorem suum) hic Dominum loqui de paradiso terrestri: el ideo etiam scribit, Dominum latroni non respondisse, hodie mecuin eris in regno meo, sed in paradisojul ostenderet aliud esse regnum, aliud paradisum. Et quia poterat aliquis objicere. Christum dixisse: *Mecum eris in paradiso;* **el tamen Christus non est in paradiso terrestri, sed coelesti: respondet Euthymius, Christum esse ubique ul Deus est, el proinde esse cum latrone, aliisque sanctis in paradiso terrestri, ct simul cum angelis in paradiso coelesti.**

Haec expositio sine dubio potest, ac debet rejici. Primum, paradisus terrestris est locus deliciarum corporibus, non animabus: quid enim prodest animabus abundare pomis, herbis.aquis, caelerisque rebus terreni illius paradisi? Christus autem promittens latroni paradisum, promisit hortum deliciarum ipsi convenientem, idest spiritualem.

Secundo, voces Testamenti novi cum ambiguae sunl. potius accipi debent, ut sumuntur in aliis locis Testamenti novi, quam ul sumuntur in Testamento veteri,sed VOX ista, paradisus, in Testamento novo accipitur pro paradiso spirituali, ul patet 2. Corinth. 12. igitur cl Luc. 23. pro spirituali paradiso accipienda csl.

Tertio, Christus promisit latroni consortium suum, cum ait : *Mecum eris in paradiso.* **Christus autem non terrestrem, sed coelestem paradisum introivit. Nec valet responsio Eulhymii: nam eo modo, quo Christus est ubique, erat cum latrone etiam in hoc mundo, cum adhuc latrocinia exerceret, el nihil ei Christus novi promisisset.**

Jam vero Theophylaclus nomine aliorum refert, cl refellit duas alias expositiones ad hunc locum. Prima csl quorundam, qui dicebant, latroni promissum fuisse paradisum coelestem, sed dandum post resurreclioncnudixisse autem Christum.*hodie eris,* **propler certitudinem rei futurae , quomodo prophetae saepe exprimunt res futuras per tempus prac'ims, aut praeteritum : ul. cum Dominus diet:** *Oui non credit, jam judicatus esi.* **Secunda csl. illud** *hodie,* **conjungendum cum . dico, noo cum,eris,hoc modo:** *Arnen dico libi,hodie mccum eris in paradiso.*

Sed neutra est solida; non pruna , Ium quia non oportet recurrere ad figuras.el relinquere propriam verborum significationem, nisi quando alioqui tibsurdilas aliqua sequeretur ; tum etiam, quia ista non sunl verba prophetica, ut oportuerit ea velari obscuritate. sed continent simplicem promissionem, et proinde simpliciter intelligenda sunl. Aeque eo loco, *qui non credit jam judicatus csl.* **accipitur praeteritum pro futuro: non enim vult Donnons dicere, certo judicabitur, sed vere jam judicatus est, ct condemnatus a scipso, cum nolit eam fidem amplecti, per qftam salvus esse posset.**

Secunda expositio est plane ridicula. Quorsum enim Domiuusdiccrel: Imeu *dico libi hodie·'nonne* **videbat latro. Dominum loqui illa die? Praeterea, quis non videt per illud adverbium** *hodie,* **responderi ad illud adverbium, Quando quod latro posuerat? Latro dixerat:** *Memento mei.quando veneris in regnum tuum.* **Dominus respondet : hodie erit illud quando, proinde hodie mecum eris in regno et paradiso meo. Vera ergo expositio est Theophylacti, Ambrosii, Bedae, el aliorum, qui per paradisum inlclligunl regnum coelorum. Ae forte enim latro per regnum inlelligerel aliquid Inimanum. Christus declaravit, regnum suum esse paradisum, idest, summam el sempiternam felicitatem.**

Quintum testimonium Ephes. 4. *Christus ascendens in altum, captivam duxit caplivilalem.Qw* **in loco per vocem** *altum,* **non potest inlelhgi nisi summum coelum: etsi ‹ nun quidam intelligent crucem, tamen Paulus se exponit paulo infra,cum ail:** *Qui descendit, ipse est qui ascendit superonines coelos.* **Porro nomine captivitatis, quam secum duxit in coelum , quid potest inlelligi. nisi multitudo sauciarum animarum.quas e.x lytnbo ad coelum evexit, ul Ambrosius exponit.**

Dices, non sequitur, sancti sunt in coelo , ergo vident Deum. Respondeo: Recle sequi; nam per coelum inlelligimus sedem: ct quasi aulam regiam Dei. ubi Deus semper videtur: nam Isaiae GG.dicitur: *Coelum mihi sedes est.* **Et Matth. 5.** *Aolile jurare per coelum.quia thronusDei* **est. El .Mallii. IS.** *Angeli eorum in coelis semper rident faciem Patris mei.* **El in oratione dominica dicimus:** *Pater noster, qui es in coelis.***Tametsi enim Deus ubique sit, tamen proprie in coelo esse dicitur, quia per sui manifestationem illic se praesentem ostendit, et cernitur ab iis. qui digni sunt coelesti illa sede. Unde eleganter Cyrillus catechesi 9. dicit. coehiin esse velum deitatis, quo nobis videlicet. qui sumus extra velum, absconditur Deus.Immo b. Paulus ad llebr. 9. comparat ingressum Christi in sanctuarium coeleste , cum ingressu sacerdotis intra velurn in sancta sanctorum, indicans idem osse coelum respectu divinae essentiae, quod erat velum respectu arcae Testamenti, el certe animabus sanctorum, si non videant Deum, parum videtur referre utrum in coelo isto materiali, an in terra, vel in alio loco sint.**

Sextum testimonium Philip 1. *Cupio dissolvi*

cl esse rum Christo. Al si animae servantur in aliquo loco extra coelum,frustra hoc desiderabat Paulus, Christus enim in coelis est.

Septimum testimonium llebr. 9.//oc sif/ni/îcmi· *tc Spiritu suneto nondum propalatam esse nandorum viam adhuc priore tabernaculo habente datum.*Quod exponunt Primasius Anselmus.Theopliylactus. Oecumenius in hunc modum . quod in sancta sanctorum non possent ingredi sacerdotes, nec populus, significabat toto tempore Testamenti veleris non fuisse aperiam viam ad coelum.cl ideo cliam justissimos quosque ad inferos descendisse: quia non poterant simul vigere figura ct figuratum. At posleoquam Christus perrupit velum tabernaculi, el figurae cessaverunt, jam propalata est via sanctorum ad sanctuarium coeleste.

Octavum testimonium llebr. 12.Aon *accessistis ad montem Sion etc. sed ad Sion montem el Hicrusalem coelestem, el multorum millium angelorum frequentiam. Ecclesitun primitivorum . qui conscripti sunl in coelis,el spiritus justorum perfectorum etc.* Hic (ul recte Anselmus exponit) describitur Ecclesia triumphans, cl in ea dicuntur esse tamquam cives . primum angeli . deinde animae primitivorum. idest, eorum , qui primi crediderant. cl jam morlui fuerant, ul Jacobi apostoli, Slephani. el nliorum: qui dicuntur conscripti in coelis, quia sunl adscript! el cooptati cum angelis in ordinem civium coelestium: quomodo dicebantur Hmnac senatores patres conscripti. Aisi forte magis placeat per Ecclesiam primitivorum in coelis conscriptorum, inlelligi animas patriarcharum el prophetarum cum Christo regnantium: per spiritus autem perfectorum, animas apostolorum cl martyrum. Semper tamen eadem csl sententia . jam spiritus sauciorum .hominum beatos esse . ea Lentitudine , qua sancti angeli soli anlc (ruebantur.

Nummi testimonium csl in lib. Ador. cap. 7.ubi Stcphanus moriturus vidit coelos apertos,el gloriam l>ei. Christumquc stantem a dextris Patii. Cur autem hoc vidit, nisi ul inielligeret. sibi coelum patere. el se stalim a Domino recipiendum in illam gloriam? Id enim ille inlelligens exclamavit. *Domine Jesu suscipe spiritum meum.*

Decimum testimonium est cap. (>. Apoeal. ubi dantur martyrii.us singulae stolae albae, ipiae gloriam animae signilieantinam alleram stolam.idest. gloriam corporis post resurrectionem habebunt : ul exponunt Gregorius in k psal. poenilciitialcm, ct Beda, llaymo el Anselmus in hunc locum: nec non b. Augustinus serui, k dc festo Innocentium.

Undecimum est cap. 7. ubi (Icistis dicitur: *Ili, qui amicti sunl stolis albis. sunl ante thronum Dei.et serviunt ci die ac nocte in templo ejus.* Ex quo habemus, illos vere esse in coelo , cl videre Deum.Quid enim significat esse ante thronum Dei. nisi habere Deum in conspectu , cumque cernere ?

Atque hinc solvi polesl argumentum secundum; nam ad primum locum contra adductum respondeo dupi'citcr; ac. primuni.nl Chrysoslumus in cap.20. .Matth. monet . parabolas non oportere ex omni parte quadrare, sed solum considerandum osv scopum: mulla enim dicuntur non ad significandum aliquid, sed solum ul narratio integra videatur. Quemadmodum el culter ad scindendum factus csl, nec tamen ex omni parle scindit. Alioqui quomodo operarii accipientes denarium murmurabant ? Aumquid erit murmur in coelo? El cur Homines dixit: .In *oculus tuus nequam est. quia ego bonus sum?Num* erit in coelo oculus nequam? Quomodo etiam fieri polesl , ul merces prius sil reddita ultimis, quam primis, cum constet omnes simul electos eadem sententia donandos regno coelnrum?Solum ergo ex parabola illa de operariis habemus, minori tempore Patres novi Testamenti laborare, quam fecerint Patris Testamenti veleris : el tamen ad eamdem bealiludinem pervenire: vel cerlc eos. qui convertuntur in senectute breviorem latiorem habere, quam eos. qui in adoleseenlia . cl tamen posse non minus praemium adipisci.

Possumus cliam secundo respondere, si velimus illam partem esse significativam . qua dicitur, ad vesperam vocatos esse omnes operarios , ei simul omnibus redditam esse mercedem; dicemus enim per vesperam significari futurum generale judicium, quo publice reddatur omnibus perfecta merces: quod tamen judicium non exclu lit particularia Dei judicia . quibus in obitu uniuscujsquc redditur singulis privatim pars mercedis.

Ad secundum locum ex Paulo , qui ait . Patres non accepisse promissiones, sed suo tempore accepturos, dico iria. Primo . per repromissionem posse inlelligi Christi incarnationem . ul exponit Primasius, id enim Deus promiserat saepissime Patribus Abrahue, Isaac. Jacob.David; unde Dominus ait: *.Multi reges cl prophetae voluerunt videre quae vos videtis, el non viderunt.*

Secundo dico, per repromissiones posse inlelligi bealiludinem animae: cl lunc conferri homines Testamenti veleris,cum hominibus Testamenti novi, ut sensus sil: illi antiqui sancti mortui sunl . non accepta repromissione vitae aeternae, ul non praevenirent nos. sed cxpcctaverunt usque ad Christi adventum.ut eam repromissionem nobiscum,idest. cum sancti' Testamenti novi acciperent. El favet huic expositioni textus graecus: ιυχ εζομισαντο τήν ἐπαγγΞλειαν.ηοη acceperant repromissionem.idest. nunc quidem acceperunt , sed antehac nondum acceperant.

Terlio dico, per repromissionem inlelligi perfectam bealiludinem corporis el animae, quum illi adhuc non habuerunt, ne sine nobis habcanUquae quidem csl communis Patrum expositio in eum locum. cl Augustini Iracl.i9.in Joann. notanda sunt omnia illa verba: Je *sine, nobis consummarentur.* Aon enim ait. ne sine nobis remunerarentur, sed ne sine nobis consummatam mercedem non modo animae, sed etiam corporis acciperent.

Ad tertium locum ex epistola Joannis respondeo. illud, *eum apparuerit,* non significare, cum apparuerit Christus, sed cum apparuerit quid erimus. ul palet ex superioribus. Dixerat enim, *non dum apparuit quid erimus* , ac. deinde subjecit . *scimus enim . quia cum apparuerit*, nimirum .

quid erimus, *similes ei erimus . quia videbimus cum siculi esi.* Itaque illud, *similes ei erimus,* significat. similes Christo erimus coram oculis lotius mundi; ridebitur enim nos in nubibus Christo assidentes, ac similes illi quoad externam gloriam corporis. Quae gloria e\ eo nascetur, quod videbimus cum siculi esi; Nam viderc Deum, est bcatiludo animae, ex qua nascitur gloria corporis.Esi autem similis hic locus , ul Beda etiam monet illi loco Pauli: *Mortui estis, clvila vestra abscondita csl cum Christo in Deo ; cum autem apparuerit Christus vita vestra, tunc cl vos apparebitis cum ipso in gloria.* Coloss. 3, Quare non colligitur ex verbis Joannis,sanctos homines non visuros, Dum ante diem judicii, sed solum mile eum diem non esse eorum gloriam loti mundo manifestandam.

Ad quartum ex Apocalypsi, dico,per allare, sub quo sunt animae , non posse inlelligi aliquem locum extra coelum; nam in cap. 7. habemus, istas animas amictas stolis albis esse ante thronum Dei, Deoque in templo ejus, idest, in coelo servire,die ac node.

Tres ergo sunt catholicae expositiones. Prima Bedae. illud: *Sub altari,* conjungi cum *interfectorum ,* hoc modo : *Vidi animas interfectorum sub altari:* per altare autem inlelligi Christum, ut sensus sil: Vidi animas interfectorum sub altari,idesl, sub testificatione nominis cbrislinni : quomodo 2. Machab. 7. dicuntur .Hachabaci occisi sub Testamento Dei, idesl. pro Testamento Dei.

Secunda, ejusdem Bedae.Prirnasii et llaymonis, illud, *sub altari,* conjungi cum *vidi,* sed per altare inlelligi secretum inlellectuale.unde procedit Urinaiaina laudis divinae. Sicut enim in tabernaculo erat arca.et anle arcam altare aureum thimiamatis, ita in coelo, tabernaculo non manu facto, csl arca humanitatis Christi, in qua residet divinitas: cl anle eam est allare aureum,unde procedit perpetuum lliimiama laudis divinae, cl precum. Et notat Ilaymo, quod sicut in tabernaculo materiali.inter altare aureum el arcam, erat velum, quod fractum est iu murie Christi: Ita quoque durante Testamento veteri, animae sanctorum erant sub altari, sacrificantes Deo hostias laudis,sed velum erat inter eas el Deum; al fracto velo per Christum, jam allare csl conjunctum arcae,cl nihil est in medio.Dicuntur autem animae esse sub altari isto, non autem ad allare, ad significandum secretum illud coeleste. quo non solum oculi, sed nec mentes nostrae penetrare possunt. Quis enim capiat, quomodo animae sint ante Deum , eique ministrent in coelo?

Tertia csl Anselmi. qui docet, per allare inlelligi Christum. Sacrificia enim sanctorum.sive laudis sive orationum,non placent Deo nisi super hoc altari ponantur, idest, per Christum oiTerrantur. Dicuntur aulcm animae sub Christo esse, non quia Christus sil illis quasi paries adumbrans, cl impediens. quo minus Deum videant, ul b. Bernardus videtur exposuisse, sed sub Christo esse dicuntur, quia diu interiores sunt loco cl dignilalc:quia sub Christi patrocinio ct protectione vicerunt, el illi referunt accepta sua praemia.

CAPUT IV.

.Eadem veritas ex graecis Patribus confirmatur.

Sequitur nunc, ut post Scripturas sacras, proferamus etiam testimonia Patrum, ac primum Graecorum. ne recenliorcs Graeci existiment, veterum testimonio errorem suum se posse defendere.

Primus. Ignatius in epist. ad Hom. dicil, se per martyrium proficisci de mundo ad Deum. El rursum ait: *Aqua viva manens in me, intrinsecus milii dicit,veni ad Patrem.* Al secundum errorem Graecorum et Calvinislarum, non ad Deum ibat, sed ad inferos, aut ad alium locum extra coelum, ubi non magis Deus est,quam hic nobiscum. Praeterea ibidem ait: *Sinite me puram lucem aspicere, illuc perveniens.homo Dei ero.* Elrursumi.Vi· *serabitis sum nunc, donec Deum merear adipisci.* An non clarissime indicat, se slalim a morte futurum cum Deo, el visurum puram lucem divinitatis? Denique saepius repetit, se per martyrium adepturum Christum. Al quomodo adipiscclur, si Christus esi in coelo, cl ipse erit apud inferos, in abditis receptaculis, nescio quibus?

Secundus sil Dionysius areopagila, qui lib. de Ecclesiasl. hierar. cap. 7. parl.l. loquens de sauciis in morle constitutis: *Norunt,* inquit *profecto se totos percepturos exactissimam ad Christi speciem, requiem.cum ad praesentis vitae finem pervenerim, viamque ad immortalHalem suam e vicino jam clarius inlucnlcs. divinitatis laudant munera, divinaque laelilia gestiunt, non jam ad deteriora conversionem metuentes, sed parata bona se firmiter perpeluoque habituros probe noscentes etc.* Nota dicere Dionysium, animas sauciorum slalim a morte hominis consequi immorlalilalem:cumquc hoc non possit inlelligi dc immortalitate naturali, nec dc immortalitate carnis, necessario esse intelligcnduin de bcaliludine, quae csl vita aclcrna animae. Eodem lib. cl cap. pari. 3. dicit animas sanctorum statui in regione vivorum, in simi Abrahae. Isaac cl Jacob, ctsubdit: *Ista, ulreor, sunt perspicuo beatissima sanctorum praemia. Quid enim immortalitati perfectae, omnique tristitia vacuae ac plenae perpetui luminis conferri possit? Licet multum sane promissiones illae sublimores nostra mente sint.(piae vocabulis nobis congruis designantur, longe tamen inferiores earum re el veritate appellationes habent. Verum enim profecto illud existimandum eloquium est: quod oculus non vidit, auris non audivit, in cor hominis non ascenderunt, quae praeparavit, Deus diligentibus se etc.* Al certe ista non conveniunt, nisi essentiali bealiludini, quae sola superat nostra desideria.

Tertius sil Justinus, qui quaest. 75. a gentibus posita (quamquam istac quaestiones non videntur Justini, sed alicujiis rccenlioris): .I/ inquit, post *animi a corpore excessum slalim sil bonorum, malorumque distinctio: ducuntur enim ad loca, quae eis digna sunt, ab angelis, bonorum quidem animi in paradisum, ubi consuetudo est, et*

nitpeclu *angelorum et archangelorum. visio ra-ro etiam conservatoris Christi ex verbis his, pe-regrinari a corpore, el praesentes esse ad Domi-num, improborum autem ad inferorum loca etc.* Ubi nola probari sententiam nostram him ex co, quod dicit, bonorum animos duci ad paradisum, ubi sunt angeli, el Christus, tmn cx loco Pauli, quem Justinus allegat: nam (ul supra diximus) praesentem esse ad Dominum.significat videre Deum, cum opponatur peregrinationi a Domino, cl ambulationi per fidem.

Atque cx his ad loea ex Justino adducta in con-Icarium facile csl respondcre:nam quaesi. 60. ubi dicit, narrationem de Lazaro non esse historiam, quia nondum facta csl retributio, loquitur dc retri-butione perfecta.quando totus homo animo el cor-pore guadebil, vel cruciabitur. El quia in illa nar-ratione Iit mentio corporalis supplicii, dicilur: *El refrigeret linguam meam, .quia crucior in hac / lamnui.*Ideo Justinus dicil.illam narrationem non esse historiam, quia nondum habent damnati cor-poralia membra etc. Iu quaesi. ÏG. Gentiles qui-' dem quaerebant.si ante resurrectionem nulla suol operum praemia, quorsum lairo in paradisum in-troductus fuit? Sed Justinus non admittit antece-dens, immo ostendit magnam remuncrationis par-tem esse, quod animus latronis sil in coetu beato-rum, el videat inferiora, cl angelos ac daemones. Aon meminit autem Dei visionis . quia Graeci non solent vocare visionem, nisi ejus rei . quae plene comprehenditur,cl ideo passim negant.Deum pos-se videri a creatura: Sed quod aliquo modo latro Deum videat, indicat Justinus, cum dicit cum esse in coetu beatorum.

Quartus. Irenaeus lib. 1. cap. 2. *Justis.* inquit. *et aequis, cl praecepta ejus servantibus,el in di lectione ejus perseverantibus.quibusdam quidem ab initio.quibusdam autem ex poenitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, el claritatem aeternam circumdat.*Nola.*quibusdam.* idesl. iis, qui mox a baptismo moriuntur, vel qui pro Christo vitam ponunt , vel denique perferiis slalim donari vitam cl clarilateni aeternam : aliis non, nisi post poenitentiam, idesl, satisfactionem in futuro sacculo actam. Est enim haec sententia Ircnaei simillima illi Cypriani lib. i. epist. 2. ad Antonianum: *Aliud est.* inquit,ad *veniam stare . aliud ad gloriam pervenire: aliud missum in carcerem, non exire inde donec solvat novissi-mum quadrantem: aliud slalim fidei et virtutis mercedem accipere : aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari,ct purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse.*

Quod ergo idem Irenaeus lib. 5. extremo dicil . animas sanctorum deduci in invisibilem locum, el post resurrectionem cum corporibus iturus ad Do-minum, non significat eas inierim non esse in coe-lo. vel non videre Deum , sed solum significat eas non esse nunc in illa perfecta bcaliludine , in qua est Christus, qui animo el corpore est bca-lus.

Et confirmatur hoc cx multis conjecturis.Primo: Quia hoc ipso loco dicil. Christum descendisse ad inferorum loca, ul sanctorum animas inde extra-heroi cl salvaret. Si eas ergo extraxit. non sunt amplius ibi: cl si salvavit, ccrie vident Deum: nam hucc csl salus animarum.

Secundo: Cum dixisset, Christum descendisse ad inferos, antequam resurgeret : et subjungeret. debere discipulos imitari magistrum suum.non ta-men ausus csl dicere, discipulorum animas de-scendere ad inferos: sed ait, eas duci ad invisibi-lem locum, ul ibi expcctarenl resurrectionem, per invisibilem locum quid prohibet inlelhgere coe-lum. ubi est lux inaccessibilis?

Tertio: Quia Irenaeus contendit.discipulos debe-re in morte, ct requic, el resurrectione Christum imitari: Al Christus slalim a morle, non fuit qui-dem beatus corpore, sed quievit triduo in scpul-chro, interim tamen animo erat beatus, el in pa-radiso, ipse enim dixit: *Hodie mecum eris in pa-radiso·.* ergo etiam sancti,dum quiescunt insepul-chris quantum ad corpora, anirno sunt in paradiso beati.

Quinius. Origcnes, qui in illis ipsis locis, qui contra nos afferuntur, pro nobis est: nam bom. 7. in lev ilicum dicil, sanctos habere nunc laetitiam . sed non perfectam, quia adhuc corpus eorum, id-est. civitas illa beata non csl plena, sed quando e-rimus nos etiam ubi ipsi sunt.tunc habebunt per-fectam laetitiam, el addit, Christum etiam non ha-bere perfectam laetitiam, quia nondum habet o-mma sua membra. Itaque aperte loquitur de laeti-tia accidentali. Libro autem 2. Peri.archon cap.ull. dicil plcrosquc sanctorum primum duci ad lucum aliquem terrestrem, ut ibi expoliantur, el docean-tur mulla, quae nesciebant: deinde duci ad loca aerea, et ibi discere quaedam sublimiora : tandem duci supra coelos ad Christum , cl ibi jam videre perfecte caussas omnium rerum. Ibidem asserit Paulum, et similes perfectos jam ibi esse, cl vide-re in Deo omnia. Itaque errat quidem in eo. quod vult, sanctos paulalim proficere in alia vita, sed aperte fatetur nunc mullos eorum esse in coelo,el videre Deum.

Sextus. Athanasius in vita Antonii dicit, animam Ammonis angelis stipatam visam ab Antonio defer-ri in coelum.

Septimus. Rasilius homilia in quadraginta mar-tyres: Vos. inquit, *non terra occuluit, sed coelum suscepit, apertae sunt vobis paradisi portae:* Et oratione in Gordium martyrem: *Erat enim affe-ctus.non ut qui in lictoris manus deventurus es-set, sed velat angelorum manibus scipsum com-missurus, qui slalim ipsum recens mactatum . assumptum ad beatam vitam translaturi essent.*

Octavus. Gregorius naiianzenus oralione in Da-silium: *Tu.* inquit, *obiter e coelo nos respice, ct datam mihi renum debilitatem . et articulorum dolorem, veljube discedere, vel adjuva . et hor-tare. ita me aequo animo ferre., ul hinc demum disccndcntem me in aeterna tabernacula reci-pias. et beatam Trinitatem eo. quo est modo, te-cum puriter contemplari valeam.* Et oratione in Gorgoninm, dicil eam frui cum angelis purissima illustratione lTinihilis, quae toti menti lotam se contemplandam praebeat.

Nonus. Gregorius nyssenus oralione in sanctum

Ephrem: *In coelestibus tabernaculis,* **inquii,** *animus illius ronsedit,ubi sunl ordines angelorum, ubi patriarcharum populi. ubi chori prophetarum. ubi sedes apostolorum, ubi gaudium martyrum, ubi piorum laetitia, ubi doctorum splendor. ubi celebres primogenitorum coelus, ubi purae, laetantium* **voces.Et infra:** *Tu vero divino assistens altari. vitaeque principi, el sacrosanctae una cum angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare.nobisque peccatorum veniam impetra.*

Decimus. Joannes chrysoslomus hom. 10.in posteriorem epistolam ad Corinlh. loquens dc bealiludine: Si *cogitatio, impôt.illorum quamvis obscura sit, tantam suppeditat voluptatem , cogita quantam laetitiam nobis allatura, sil manifesta ipsa comprehensio. Ileali et 1er beati, qui illis bonis fruunlur, sicul el miserabiles el miserri mi. qui hisce contraria sustinent.* **Ifbm. 3.** in ••pistol, ad **Philip.** *Peccatores,* **inquit,** *ubiubi fuerint , procul a rege sunl, atque ideo digni qui fleantur. Justi vero, sive hic, sive in futuro saeculo fuerint, cum rege sunt. illic tamen magis, el proprius non per ingressum ac fidem, sed facie ad faciem clc.* **Nec in lexlu graeco hic insignis locus aliter se hnhel: O'ιδε Stzawt** *i'r.z ζi* **ταυόα .** *α,Γ.ζ Z7.υ.. ρζ~.'l* **του εισι. ζαζ.Ξ·. μα?.λ$υ. ζ.α·** *ἐγγύτερσν. ὀυδιά i¸.σδδ$υ, ἀυδιά ζi εω , αλλά πρδσω-τλi,* **ιφδ;τφόσωπον. Eadem verba repolit horn. GO. ad popiil. et hom. in illud Sapient. 5.** *Justorum animae in manu Dei sunl.*

Rursum idem Chrysoslomus hom. 4. in cpislol. ad Philipp, exponens illud . Utrum eligam ignoro etc. *Quid ,* **inquit,** *dices Paule, cum hinc abiens in ipsum coelum migraturus sit,atque cum Christo futurus, ignoras quid eligere debeas ?* **Et infra:Quis** *athleta cupiet amplius certare,cum jam liceat coronari etc.* **Item homil. 32. in episl. ad Roman, dicit, nunc Pauli animum versari in summo coelo prope ipsum regis solium, ubi chérubin cl séraphin voûtant. Lib. 5. dc sacerdotio , dicil eos, qui pure communicant corpori dominico , in extrema hora ab angelis stipulos recla in coelum abduci. Ex his palet Chrysostomi sententia.**

Quare ad id, quod objiciebatur ex homil. 30. in priorem ad Corinthios, dico. Chrysostomum non velle dicere, animam non frui bonis aeternis ante resurrectionem; sed senipliciter non fruiluram ullis bonis coelestibus.si caro non resurgaUquia nimirum, cum tam animus, quam caro laboraverint, par csl, ul ulraque pars suam mercedcm habeat. Quod si una non habebit, inde colligitur, nec. alleram habituram. Et econlrario, si caro sno loinpore resurgel et coronabitur, colligitur nunc animam coram Deo vivere et coronari. Vide Theophylitcluin. qui in eundem locum Pauli scribens, Chrysostomi sensum clarius proponit.

Ad alterum Chrysostomi locum dico, eum loqui d»· corona, seu gloria corporis de qua etiam Paulus loquitur. El idem respondemus ad loca objecta in contrarium Thcodoreli, Theophilacli, Occurnenii in hunc locum: nam illi, ut Chrysostomi discipuli, ipsius commentarium imitati sunt.

Unde· imus. Cyrilhis Iberosolymac episcopus cateeh. 13. de latrone loquens: *Tu.* **inquii,** *dc ligno introduceris in paradisum.* **El m· putemus eum loqui de loco refrigerii in sinu Abrnlinc. Aondum. inquii.** *Abraham fidelis ingressus est cl latro ingreditur etc.* **El ne pulemtis cum loqui dc paradiso terrestri: Je** *timeas,* **inquii.** *serpentem, cecidit enim de coelo, non te ejiciet.* **Itaque clarissime Cyrilhis asseruit, latronem primum omnium in paradisum ingressum.**

Duodecimus. Cyrilhis alexandrinus lib. II. in **Joannem cap.3G.dicil.animas sanctorum nonVersa riin terris post moricm corporis,nec deduci ad poenas gehennae, sed evolare iu manus Dei Patris: El ne putemus hoc inlclligi dc sinu Abrahne, vel loco aliquo extra coelum, dicit, hoc inter a Clirisio primum apertum el paratum. Non ergo desccndunl animae sanctorum ad locum, quo ibant ante Christi mortem: et addit, animas sanctorum vilam perpetuam cum Chrisio habere.**

Decimuslerlius. Epiphanius haeres. 78. in line: *Sancti,* **inquii,** *sunt in honore, quies ipsorum* in *gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in bealiludine. in mansionibus sanctis, tripudium cum angelis, diaeta in coelo, gloria in honore incomparabili el perpetuo, bravia in Chrisio Jesu Domino nostro.*

Decimusquarlus. Theodorelus lib. 8. ad Graecos, qui est de martyribus: Si *coelum,* **inquii.** *sedes illorum est. qui pie vixerunt: hunc profecto finem sui cursus et martyresjam consequunlisunt, his enim magis pium esse nihil polcsl.* **El infra:** *Ideoque,* **inquit,** *majori sorte merilo perfruunlur martyres, qui nunc eia cunelis late morlalibus honores amplissimos fuerunt, el aeternis sunt insigniti coronis.* **Si ergo jam sunl in coelo.el aeternis coronis insigniti sunt.quomodo non smilasseqiiuli repromissionem (ul idem Theodorelus.nobis objectus ab adversariis, dicil) nisi de repro· missione resurrectionis el gloriae corporalis sermo sil?**

Decimiisquinltis. Eusebius lib. 4. hisl. cap. 15. Polycarpum dicil per mortem immortalitatis praemia jam adeptum. At quae esi ista immortalitas, quae praemii loco datur animae ualura sua inimortali.nisi bealiludo? Idem hb. 6. cap. .'">. dc Poliinioena: *Hoc modo.* **inquit,** *beata Virgo emigravit e. terris ad coelum.* **Similia passim leges.**

Decimnssexlus. Damascenus in historia de llarInani el Josaphat in line: *Vullui Domini.* **inquii.** *nilide. el nude praesentatur. illiusque gloriae jmn anle promissa sibi corona exornatur.*

DecimusseptinlUS. Theophilaclus in cap. 23. Lucae. *Dicendum est.* **inquit,** *idem esse paradisum et regnum coelorum: nam latro est in paradiso ac regno, alioqui non fruerelur perfecta bonorum participatione, etc.* **ubi prolixe confutat eorum sententiam, qui volunt latronem fuisse ductum ad paradisum, non nutem ad regnum coelorum. Quando ergo Theophilaclus dicil in caput IG. Lucae narrationem dc divile el Lazaro esse parabolam, quia nondum facia esi divisio praemiorum et poenarum: loquitur de pracmis ct poenis quae ad corpus perlinent: el ideo recle vocal parabnlicum sermonem de oculis cl lingua divitis** in

inferno. Quando cliam dicil in cap. **II.** ad Hebraeos,saucios nihil coelestium promissionum accepisse, vult dicere, nihil illius gloriae cl carum dolium, quue corpori affert rcsurrcclio.

Dccimusoclavus. Oecumenius in cap. 9. ad Hebraeos dicil, Christum non solum in coelum ingressum esse, sed etiam sccum duxisse genus humanum, idest, mullo.A saucios Paires, qui sine dubio si iu cuclo cum Chrisio sunl ibi quoque cum ipso beati sunl.alioqui (ul supra diximus) parum pjodcsscl spiritibus coelorum corporalium habitatio.

Habemus ergo, omnes doclorcs graecos pro nobis esse, soli enim remanent Arelhas cl Eulhymitis ex iis, qui nobis objecti sunl. Ex quibus Arctius, iinii dicil sanclos sperare futuram gloriam, polcsl commode inlclligi dc gloria corporis. Euiliymius aulem non polesl exponi.scd non csl hac m re usque adeomagni facicndus;nam csl omnium receiilissimus. Scripsil enim circa annum 1180. quo Icmporc-Gracci schismatici el haeretici manilesle esse coeperant.

Ad illam confirmationem, Quam afferebamus cx Graecis,qui Deum videri posse neganl a crcalura, b. Augustinus respondet.auctores illos.cum dicunl Ucum non posse videri, loqui de visione corporali. Sic enim ipse exponit verba b. Hieronymi in epislol. 111. dicit enim Hieronymum voluisse dicere, angelos non videre Deum oculis corporeis, sed tamen mente videre.

At haec solutio non satisfacit propter 1res causas. Primo,quia Hieronymus,ct cum eo Chrysostomus, Theodorelus, cl alii citati diserte asserunt, angelos esse spiritus,cl non habere corpora aerea, vel ignea naturaliter unita.ul b. Augustinus opinatus est. et lamcn neganl ab angelis Deum videri.

Secundo,quia Hieronymus reddens caussam.cur angeli non possint videre Deum, ait non enim polesl creatura aspicere Creatorem sumn.cl eandem caussam reddere solet Chrysoslomus.At haec ralio tam valet in oculis corporis,quam in oculis mentis, niriquc enim sunl oculi creati.

Tertio, quia isli Patres dicunl, nec angelis, nec hominibus Deum esse visibilem,sed soli ipsi Deo. At Deus non videt sc corporeis oculis, sed mente, lio mente igilur,non de corporeis oculis Patres loquuntur.

Vera ergo solutio est b. Thomae 1. pari, quaesi. 12. ari. 1. hos Patres nomine visionis iniellige.rc comprehensionem perfeelam:quia enim quod oculis corporis videmus, perfectissime comprehendimus. quod aulem in hoc mundo inlelligimus, non ila perfecte inlelligimus','nou enim habemus species proprias substantiarum, cl maxime separatarum; Ideo vocabulum videndi non solent usurpare pio qualibet cognitione, sed solum pro perfectissima illa, qua res comprehenditur, pro genere visionis non polcsl Deum videre, nisi Deus. Praeterea etiam error Atiomeorum dicentium Deum posse comprehendi a creatura, illo tempore vigebat, cl ideo Patres abhorrebant a vocabulo videndi.cum ile Dei contemplatione loquebantur, ne viderentur admittere comprehensionem.

Dices, at Chrysoslomus ait: Angelis Deum fuisse invisibilem usque ad incarnationem Christi lanium, non igilur loquilur de comprehensione, alioqui sequeretur posl incarnationem Deum posse comprehendi. Respondeo: Deum ante incarnationem nihil fuisse, nisi Deuin.el ideo simpliciter incomprehensibilem: al post incarnationem factus csl homo, cl in quantum homo comprehensibilis csl; cl lioc vult Chrysoslomus.

Dices Secundo. Theodorelus loco citato ait: Angelos non aliter videre Deum, quam viderint olim Abraham. Moyses, cl Isaias. el cacleri: al isli non solum non comprehenderunt, sed nec vere viderunt Deum in se. sed solum in corpore assumpto ab angelis, qui Deum referebant, vel in imaginaria revelatione.

Respondeo: Thcodoretum non dicere, non aliter sed tantum statuere similitudinem inter visionem angelorum cl palriarcharunr.quae in hoc consistit, quod sicut una csl imperfecta, el non comprehensiva, ila cl altera, quamvis Cum magno discrimine.

CAPUT V.

Idem probatur testimoniis Latinorum.

Adjungamus nunc Latinorum Patrum consensum. ul haec fides, lotius Ecclesiae fides fuisse inlelligalur. Primus. Cyprianus lib. de exhortatione martyrii cap. ull. *Quis.* inquii, *non omnibus viribus elaboret, ul cum Christo slatim gaudeat ? ut post tormenta et supplicia terrena ad praemia divina perveniat?* El infra : *Clauduntur oculi in persequulionibus terrae.sed patet coelum:minalur Anlichristus . sed Dominus Christus tuetur ; mors infertur, sed immortalitas sequitur: occiso mundus eripitur.sed restituto paradisus exhibetur: vita temporalis extinguilur, sed aeterna reparatur. Quanta est dignitas.el quanta securitas, exire hinc laetum,exire inter pressuras ct angustias gloriosum , claudere in momento oculos , quibus homines videbantur, el mundus. et aperire eosdem slatim,ut Deus videatur.et Christus? Tam velociter migrandi quanta felicitas, ul terris repente subtraharis , ut in regnis coelestibus reponaris ?* Similia habet sermone dc mortalitate episl. 2. lib. 4. el alibi saepius.K

Secundus , Hilarius in psal. 64. *Deuti quidem.* inquit . sunl. *qui jam a Deo ad habitandum in tabernaculis ejus electi sunt.sed festinare nos in consortium hujus beatiludinis congruum est, operationibus id atque orationibus expetentes* cte.Ei paulo ante dixeral illa tabernacula esse eoelestes mansiones , quas in domo Patris sui esse Christus dixit. Item in psal.60. dicil. sanclos esse reges . el perpetuo cum Deo habitare. El in psal. 124. loquens de apostolis aliisque sanctis : *Quo •modo* possumus, inquit, *montes non eos significatos esse inlelligere.qui super terrenam naturam gloriosi jam in Dei rebus exultant?* Quando qrgo idem Hilarius in psal. I3S. dicit legem esso humanae necessitatis.ul animae ad inferos descen <laul. inlelligiiur pro eo tempore, quo coelum erat clausum ; Aain posleaquam Christus in coelum a-

sccndens, aditum ad coelum rescravit.non est amplius necessarium ad inferos descendere.

Tertius, Ambrosius lib. 7. epistol. 5'9. ad Tbcssal. *Aeolius,* inquit, *superiorum incola, possessor civitatis aeternae, illius Hierusalem.quae in coelo est. vidit illic urbis ejus mensuram immensam, purum aurum, lapidem pretiosum, lujnen sine sole perpetuum, et haec omnia jam dudum sibi comperta, sed nunc l* acie *ad [aciem Sule* etiam lib. 10. episl. ull.cl in cap.1.episl. ad Philippenses. Quod ergo Ambrosius ait lib. 2. de Cain cap. 2. animas adhuc ambiguo futuri judicii suspendi. ad cognitionem temporis referendum est. Vult enim dicere , animas etiam beatas non scire, quando judicium sil futurum. In libro autem de bono mortis cap. 10. loquitur de retributione mercedis.quae tam animo quam corpori publice coram loto mundo danda est.Illa enim proprie dicitur corona, quae datur victoribus publice , et cum celebritate: sed hinc non sequitin-.partem ejus praemii non esse datam antea per judicium particulare.Neque obstat, quod videatur Ambrosius dicere omnes animas descendere ad inferos; non enim ipse hoc dicit, sed tantum approbat. quod philosophi veteres hoc dixerint, quia illo tempore verum erat.

Quartos est, Prudentius , qui in carmine de b. Agnclc sic CCcinil:

0 Virgo felix, o nova gloria,
Coelestis arcis nobilis incola.

Atque alia ejusmodi passim Prudentius repetit. Quare cum dicit alibi, animas beatas deduci ad sinum Abrahae. vel ad paradisum , unde Adam ejectus fuit,loquitur figurate,quia tam sinus Abrahae, quam paradisus terrestris typi sunt regni coelorum . cl palet ex ipso loco Prudentii : nam animas dicit esse in sinu Abrahae , el simul in paradiso , cum tamen constet loca fuisse diversa secundum proprietatem , sed diversa non sunt secundum significationem.

Quintus est, b. Paulinus, qui natali 3. de s.Felice sic ait:

Corpore terris.
Occidit, et (hristo superis est natus in astris.
Coelestem narius Sine sanguine martyr honorem.
liem: *//st illum superi sacra gloria luminis ambit,*
Florentem gemina belli pacisque corona.

Sextus, b.Hieronymus in episl. ad Marcellam de obitu Leae: Nunc, inquit, *pro brevi labore aeterna bealitudine [ruitur,excipitur angelorum choris. Christum sequitur, et dicit, quaecumque audivimus , vidimus in civitate Domini virtutum.* Similia habet in epitaphio Nepoliani, Paulae.Blaesillae, cl aliorum.

Septimus, Augustinus lib. 12. in Gencsin cap. 31. primum dicil animas sanctorum esse in paradiso , sive in tertio coelo . quo raptus fuit Paulus: Sive, inquit, *in tertio coelo,sive ubicumque alibi quo post tertium coctum est raptus apostolus : si tamen non aliquid unum est diversis nominibus appellatum . ubi sunt animae beatorum.* Deinde explicans quid sil hoc tertium coelum, sic ait:7'er*tium est coelum quod mente conspicitur ita secreta , et remota, el omnino abrepta a sensibus carnis, atque mundata, ut ea quae in illo cocio sunt.et ipsam Dei substantium,verbumque Deum per quod [acia sunt omnia.in charilnle Spiritus sancti, inefl'abilHer valeat videre et audire.ïùem* Augustinus lib. 20. de Civitate Dei cap. 13. Inimae victrices, inquit, *gloriosorum martyrum, omnibus doloribus ac laboribus superatis, atque finitis,posteaquam morlaliji membra posuerunt, cum Christo utique regnaverunt el regnant, donec finiantur mille anni,ut postea receptis etiam corporibus jam immortalibus regnent.* Idem ia psul. i 16.in illuti; *Heu mihi.quia incolatus meus prolungalus est etc.* Inquit: *Ibi omnes justi cl sancti, qui [ruuntur verbo Dei sine lectione, sine literis ; quod enim nobis per paginam scriptum est, per [aciem Dei illi cernunt?* Idem lib. meditationum cap. 22. *Felix anima,* inquit, *quae terreno resoluta corpore, libera coelum petit,secura est el tranquilla, non timet hostem , neque mortem : habet enim praesentem , cernilque indesinenter pulcherrimum Dominum, cui servivit, quem dilcxil, et ad quem tandem laeta cl gloriosa pervenit.* El cap. 21. *Per ipsum vos rogo,* qui *vos elegit. qui vos (ales fecit, de cujus pulchritudine jam satiamini.de cujus immortalitate jam immortales [acti estis , de cujus beatissima visione semper gaudetis.* Denique s. Augustinus episl. 111. cxislimal Paulum in illo suo raptu vidisse Dei essentiam ; quanto ergo magis credendum, eum hoc sentire de animabus beatorum?

Jam pro explicatione locorum contrariorum duo notanda sunt. Primum est, Augustinum aliquando dubitasse, non quidêm de ipsa visione Dei el bealiludine , sed de loco . ubi sint auiinac beatorum, et tamen postea re diligenter considerata id asseruisse, quod nos asserimus : Nam in psal. 36. ait, animas ante diem judicii non esse in regno coelorum, sed in sinu Abrahae , quasi haec loca distincta sint. In lib. 9. Confessionum,cap. 3. indicat se dubitare, cum ail: *Nunc ,* inquit, *vivit Nebridius in sinu Abrahae : quidquid illud est , quod illo significatur sinu : Ibi Nebridius meus vivit, dulcis amicus meus , tuus autem Domine adoptivus ex liberto [dius,ibi vivit:Nam quis alius tali animae locus? ibi vivil:unde me mulla interrogabat homuncionem inexpertum : Jam non ponit aurem ad os meum , sed spirituale os ad [ontem tuum. et bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua, sine fine [elite etc.* Ecce hic asserit visionem cl fruitionem, cl tamen ambigit do loco.

At lib. 2. quaesi, evangelicarum cap. 38. (quos libros posterius scripsit, ut ex Retractationum lib. 2. colligitur) sic ail : *Sinus Abrahae requies ed beatorum pauperum, quorum esi regnum coelorum. in quo post hanc vitam recipiuntur.* El infra: *Sinus Abrahae intelligitur secretum Patris, quo post passionem resurgens assumptus est:quo eum portatum ab angelis ideo dictum puto.quia ipsam receptionem, qua in secretum Patris abscessit,angeli annvnciaverunt discipulis inluenlibas. Dicentes enim:Quid statis intuentes in coelum? (piid aliud dixerunt,nisi nullo modo* posse oculos *hominum usque in illud penetrare sccrc-*

tum, t/iio *ibat Dominus, cum in conspectu discipulorum ferretur in coelum. Jam caetera secundum superiorem expositionem accipi, possunt, 'plia secretum Patris bene intclligilur, ubi etiam unie resurrectionem justorum animae vivunt cum Deo.* **Quid clarius?**

Rursum lib. 20. de Civ. Dei cap. 15. clarissime dicil: Beatos non esse apud inferos, ubi prius eral Lazarus; proinde correxit, quod dixcral in ps. 36. sic aulein ait: *Si enim non absurde credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt /idem , locis quidem a tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse,donec eos inde sanguis Christi, et ad ea loca descensus erueret. Profecto deinceps boni fideles effuso illo pretio jam redempti prorsus inferos nesciunt.* **Ex his etiam deducitur apud Augustinum abdita vel secreta receptacula non esse lymbutn Patrum in inferno, sed secretum Patris in coelo, et sic explicata remanent tria loca, lib. encliirid. cap. 108. et lib. 12. de Civit. Dei cap. 9. et in psal. 36.**

Nola Secundo, Augustinum existimasse sanctorum animas videre quidem Deum, sed non ita perfecte, ut videbunt post resurrectionem ; proplerea quod naturale desiderium recipiendi corpus non sinat animas loto conatu ferri in Deum, cl hoc esse discrimen inter angelos el homines, quod angeli . cum nihil amplius cxpectenl,toti ferantur in Deum; animae sanctorum parlim ad Deum, parlim ad corpus respiciunt. Id palet ex libro 12. de Genes.cap. 35. ubi posita quaestionc:Quid opus sit animae ad bealiludincm resumptione carnis? Respondet: Quia non potest anima sine carne sic videre Deum, ut vident angeli: et rationem reddens, ait: quia inesl ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi quo appetitu retardatur quodam modo , ne lota intentione pergat in illud summum bonum.quam* diu non subesi corpus,cujus administralione appetitus ille conquiescat. Itaque non dicit Augustinus, animam a corpore separatam.non posse videre incommutabilem substantiam, sed non posse videre eo modo, idesl, tam perfecte, ut angeli vident, propter caussam jam dictam. Part rationo lib. 1. Retract, cap. 14. ubi merito quaeri dicit, num sanctorum animae sint adhuc in illa possessione beatitudinis, in qua sunt angeli,explicat scipsuni paulo infra, cum ait : *Sed utrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictum est, facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant (quia videlicet carent corpore suo. quod naturaliter appetunt) non hic locus est disputando inquirere elc.* **Aon ergo dubitat, an animae justorum sint in illa possessione, sed an sint ita, ut nihil eis desit.**

Eodem modo respondendum est ad locum illum ex episl. 11 l.ad Eorliinalianiim: loquitur enim de perfectissima visione, quam non habebimus, nisi cum aequales angelis fuerimus , quod erit utique in resurrectione mortuorum.Nunc enim sancti non sunt angelis aequales, cum angeli loti sint vivi et immortales, sancti autem parlim vivi, parlim mortui sint.

Esi autem hic notandum , propter haec loca b. Augustini. Scholasticos quaerere; an gloria animae major erit post resurrectionem,quam antea, el quidem conveniunt omnes in duobus.Primo, gaudium animae accidentale futurum majus lam extensive , quia erit in anima et in corpore: quam intensive, (plia ipsa anima magis gaudebit . quando videbit suum corpus gloriosum, quam nunc, cum illud videt mortuum jacere.

Secundo, gaudium essentiale fore majus cxlcnsive, quia nunc est in sola anima . postea aulem redundabit in corpus, cl efficiet ipsum corpus suo modo gloriosum. Non autem conveniunt de incremento essentialis gloriae intensive , nam Magister in 4. sentent, disl. 49.et b.Thomas ibidem quaesi. I. ari.4.divus Bonavenlura ibidem art.l .quaesi. I. Richardus ibidem art. 2. quaesi. 7.el Marsilius ibidem quaesi. 13. ari. 3.dicunl gloriam essentialem fore tunc majorem etiam intensive, cl de hoc augmento intelligent Augustinum.

Rationes praecipuae sunt duae. Prima: Quia anima perfectius esse habet in corpore, quam extra corpus, ergo el perfectius opt rabitur. Secunda : Quia anima separata propter inclinationem ad corpus distrahitur cl impeditur, ne tola intentione feratur in Deum, ergo remoto hoc impedimento . intensius operabitur. At in contrarium d. Thomas prim. 2. quaesi. 4. ari. 5.et Cajelanus ibid, el Durandus in 4. disl. 49. quaesi. 7. dicunl . gloriam essentialem non fore majorem intensive-. sed extensive solum: el de isto augmento extensivo exponunt Augustinum : el ratio eorum est . quia si gloria crescerel intensive, vel id accideret ratione objecti, vel luminis, sive habitus gloriae . vel potentiae: non ralione objecti, vel habitus, quia ista non crescunt, nisi crescat gratia; gratia autem non crescit in dic judicii, quia non est locus novis meritis post hanc vilammon etiam ex porte potentiae, quia cum anima invidendo Deum, non pendeal a phantasmate, non pendet ullo modo a corpore . ei proinde tam perfecte esse potest operalio ista videndi Deum, in anima separata, quam in anima corpori adjuncta.

Ego dico duo: Primo: Opinionem priorem esse magis ad mentem Augustini. necnon llaymonis in e. 6. Apocalypsis, el Bernardi, de quo mini: nam \nguslinus clare dicit. animae separatae deesse aliquid ad videndum Deum perfecte,dum caret corpore. Dico Secundo: Opinionem secundam esse simpliciter veriorem, el proplerea b. Thomam recte mutasse opinionem. Unde ad Primum pro prima opinione dico.animam non habere melius esse in corpore, quam extra corpus, nisi extensive,quia suum osse communicat corpori: nam alioqui in se esse animae semper est idem; nec suscipit magis el minus.

Ad Secundum dico: Inclinationem ad corpus , non impedire visionem, vel amorem Dei ullo modo, quia ordinatur ad amorem Dei , tamquam ad finem: sicut amor medicinae non impedit amorem sanitatis: alioqui angeli quando mittuntur ad exteriora, cldc illis cogitare coguntur, distraherentur a visione Dei: et ipsa anima quando debebit occupari in administrando corpore, distraheretur etiam magis, quam nunc in appetendo corpus. Adde . quod videtur hoc. definitum a Benedicto XII. nam ni Extravagant!, Benedictus dicit continuari visu ·

nem Dei, quam habent animae a morte corporis usque ad rcsurreeliotiem. el iode usque in aeternum: ulii videtur dicere, eam non. crescere, neque minui: el Joannes Vilhinus libr. 11. hislor. cap. 19. dicit: Benedictum definivisse animarum gloriam non augendam post re.-urreclioncm. nisi extensive: ita enim testatur se audivisse a theologis, qui interfuerunt, cum illud a pontifice definiretur. Haec de Augustino.

Octavus Pater Latinus, sil Prosper, qui lib. I.dc vila contemplativa cap. I. *Quia secundum Scripturae* . inquit . *sacrae sermonem, lota humana vila tentatio est super terram . tunc est tentatio linienda . quando linitur el pugna : el tunc ed finienda pugna.quando post hanc ritum pugnae succedet secura victoria . ul omnes milites Christi. qui usque in finem vitae praesentis divinitus adjuti suis hostibus infaligabiliter restiterunt . laboriosa jam peregrinatione transacta regnent felices in patria:cujus hoc erit lotum praemium, ut vitae contemplativae semel compos effecta incxplebiliter auctorem bealitudinis suae conspiciat, de illo gaudeat, de illo quod speravit obtineat . cl in eo , ad quod sancte vivendo pervenerit. sine fine permaneat.*

Xonos. .Maximus taurineiisis . homiha in Eusebium Vercellensem. *Digne* . inquit, *in memoria vertitur hominum, qui ad gaudium, transiit angelorum.* El hom. de s. Agnele:/lle *nobis,* inquit, *tribuat indulgentiam peccalfiMim.quilibi tuorum omnium laborum tradidit palmam.*

Decimus. Leo 1. in sertu, de s. Laurentio:*Nihil,* inquit. *obtines, nihil proficis saeva crudelitas . subtrahitur tormentis luis materia mortalis , el Laurentio in coelos abeunle . tu dejicis flammis tuis.*

Undecimus, Fulgentius serrn. de s. Slephano : *Hodie,* inquit, *miles de tabernaculo corporis eximus . triumphator migravit ad coelum.idem ad coeli palatium perenniter regnaturus ascendit.* Item : *Hodie Stephanas stola est immortalitatis indutus.*

Duodecimus, Primasius in cnp.9. llebr. *Coeleste regnum inaccessibile erat mortalibus, quoadusque veniret Christus. qui expleta passione aperiret nobis januam patriae coelestis , reserato velo, idest. coelo.*

Dccimusterlius, Gregorius papa in psalm.Lpoenilenl. *llealiludo et animabas sanctorum ante resurrectionem tribuitur . el corporibus nihilominus post judicium conferetur.VA* lib. *i.* dialog, cap. 25. cx professo id probat.

Dccimusquartus.Beda in cap. G. Apocal. *Singulas .* inquit. *modo stolas habenl animae de sua beata immortalitate gaudentesjresu',gentibus autem corporibus juxta Isaiam .in terra sua duplicia possidebunt.*

Dccimusqiiinliis. llaymo in eundem locum: *Prima.* inquit, stola *est merces baptismi, praemium martyrii, merces aeternorum.gaudium coelestis bealitudinis etc.*

Decimussextus. Vnselmus in 2. Corinth.5.*Praedicatores,* inquit. *Ecclesiae , postquam dc corporibus exeunt. nequaquam per morarum spatia, sicut antiqui Patres.coelestis patriae perception · differuntur,sed mox ul a carnis colligatione* ej.c-*uni. in coelesti sede requiescunt.*

Deciniusseptittjus . Sulpjlius in epist. ad Aurelium diaconum . de obitu b. Martini : *Quamquam sciam* . inquit . *virum illum non esse lugendum, cui post devictum . Iriumphatumque Naevulum nunc demum reddita est corona, justitiae.*

Decfmusoclnvus.Bernardus in epistola ad fratres de Hibernia, quae habetur post sermones de festo omnium sanctorum . cl sermonem de s. M.dacliid. *Absit,* inquit, *ut tua nunc, o anima sancta* ‹ Jlnlachiam defunctum alloquitur).uiinuse//ica.*caestimetur oratio, quando praesenti vividius suppli care est majestati, nec jam in fide ambulas, sed in specie regnas. Absit ul imminula.nedum* e.cl-*nanila. tua illa him operosa charilas reputetur, cum ad fontem ipsum charilalis aeternae procumbis pleno hauriens ore . cujus et ipsa ju ins stillicidia sitiebas.* Quid clarius? dicil .Malachiani non ambulare in fide, at fides non evacuatur, nisi per visionem Trinitatis : dicil eum sic fini fonte charilalis, idest. Deo , quomodo fruilur aquis, qui procumbit ad fontem, el pleno haurilme. Idem m sermone de s. Malachia.qui habetur ad finem \il.ie ejusdem Malachiae: *Pari,* inquit,*cum angelis gloria et felicitate laetatur. Atqui angeli semper vident faciem Patris, qui in coelis est.* Mallh. 18.

Idem in epist. 22G. ad Sugerium abbatem . qui agehal animam: *Quid libi,* inquii.et *terrenis exuviis . qui ad coelum iturus stola, gloriae mox indui habes?* El infra: *Te expeclat pax illa.quae exupepal omnem sensum, te expectant jusli. donec retribuatur libi, te expeclat gaudium Domini fui.* Ipse vero idem sermone quarto de festo o-meium sanctorum dicil, pacem . quae exuperalomnem sensum, consistere in visione Dei, ul esi in seipso.

Praeterea in sermone de obitu Umberti : Ecce. inquit, *coram te est. paler dulcissime* (Umbertc) *fons ille puritatis . quem tanto ardore animi sitiebas : ecce immersus es in illam divinae pietatis abyssum, cujus memoriam abundantiae suavitatis tam devote cruciare* solebas.Item sermone quinto de festo omnium sanctorum, IracUinsillud: *Convertimini ad me in jejunio, /Ictu el planctu·,* Quaerit, cur Deus in jejunio el fletu inveniatur potius , quam in gaudio el exaltatione ; el respondet interrogando : An *vero justus eum in laciitia el exaltatione: qui vero nondum justus est.nonnisi in jejunio el fletu reperiel? Ita plane .sed justus, quijam conspectum meruerit.non qui adhuc vivat ex fide etc.* I bi admittit . aliqlios jam sanctos non vivere ex fide . sed conspectu Dei frni. Vide etiam quae scribit in secundo scrinonc dc s. Victore.

Ad loca igitur in contrarium dico : fternardmn Aoguslini esse discipulum , el cum dicil, sanctos per resurrectionem visuros Deum . et non antea . non loqui de simplici visione, sed dc illa perfecta, quam habebit anima . quando loto impetu feretur in Deum. Et hoc palcl ex sermone tertio dc festo omnium sanctorum. Nam posleaqnam dixerat, animas sancias in hac vila esse in tabernaculis , post

hanc vilnm usque, ad resurrectionem futuras in atriis . post resurrectionem futuras in domo Dei , idest. in benliludine, pergit explicans, cl dicil:.4c-ceperunt jam singulas, sed non vestientur duplicibus. donec vestiamur el nos. Stola enim prima ipsa esi félicitas et requies animarum : secunda vero immortalitas el gloria corporum etc.

Vides hic in resurrectione nihil addi animabus per se nisi gloriam corporis , cl proinde gloriam animae, quae esi visio Dei,datam esse ante resurrectionem. Dixi autem per se,quia secundum Bernardmn. addetur etiam gloria animae,sed non per se. Gonsequelur enim perfectior visio cx eo. quod anima nihil amplius desiderans lola feretur in Deum.Id quod explicat Bernardus in sequentibus verbist *Animae sanctae* . inquit. *quas propria Deus insignivit imagine.te* (caro) *desiderant:ipsarum sine te compleri laetitia, perfici gloria . consummari beatitude non potest. Adeo siquidem riget in eis desiderium hoc naturale . ul necdum tota earum affectio libere pergat in Deum.sed contrahatur quodammodo, el rugam facial,dum inclinantur desiderio lui.* His adde s. Thomam opusculo contra Graecos cl Scholasticos , ad lincm 4. seni, distinct. 49.

Habemus igilur sententiam Ecclesiae.fuisse sententiam omnium Patrum lalmorum . excepto Tertulliano. Lactantio cl Viclorino . cx quibus Tertullianus haeresiarcha fuit. Lactantius in plurimos errores lapsus est, praesertim circa fiilurum saeculum , cum esset magis librorum Ciceronis . quam Scripturarum sanctarum pcrilus. Viclorinus martyr quidem fuit, sed b.Hieronymo tcslc in epistola ad Magnum, ei erudilio defuii.liccl eruditionis voluntas non defuerit.

CAPUT VI.

hiem confirmatur rationibus, quae lamen in Scripturis fundamentum habeant

Addamus postremo argumenta ex ipsa ratione petita. Prima ratio sumi polcsl cx suppliciis damnatorum. Siquidem Deus non est pronior ad puniendum, «piam ad rcinuncrandunuQuare cum impii jam nunc in tormentis sint, aequum certe videtur, ul etiam justi praemia sua percipiant. Esse nutem nunc impios in tormentis, cvangelium testatur; nain Luc. 16. legimus: *Dives autem cum in tormentis esset etc.* Respondent Graeci,illam'esse parabolam, cl continere futurorum narrationem: sed ad majorem ellicacium narrari futura tamquam praesentia.

Contra: Primo,non videlur esso parabola.sed historia. tum quia in ea ponuntur nomina propria Laxari et Abrahae. lUm etiam, quia Ecclesia colit Laxarum illum, ul vere sanctum hominenr.tuin denique. quia historiam esse dicunt Ambrosius in ‹ ap. 16. Lucae.Hieronymus lib. 2. in Jovinianum, Augustinus do cura pro morluis, cap. 14. Gregorius lib. 4. dialog, cap. 29.

Secundo, etiamsi parabola esset non potest significare res futuras post diem judicii, sed rem praeteritam vel praesentem. Nam dives ait: *Hogo te paler Abraham, ul mittas Lazarum ad fratre* mcos etc.* El Abraham respondet: *Habenl Mogsen el prophetas, audiant illos.* Al post diem judicii non erunl homines in hoc inundo, nec poterunt Moysem el prophetas audire: igilur si narratio illa parabolice sil,ostendit lamen jam nunc animas esse in poems; alioqui nec vera, nec verisimilis esset.

Secunda ratio,lota Ecclesia invocat sanctos posl Christi adventum, cl omnes Patres graeci cl latim docent, sanclos esse invocandos: cum lamen anle Christi adventum non Icgaiur id lien solitum esse. Al si sancti essent cliam nunc sub lerra in sinu Abrahac, non differentem slalom a statu sanctorum Testamenti veleris haberent.

Terlia ratio, ut Basilius notat initio orationis in sanctum Barlaam, anle Christi adventum sanctorum mors deflebatur:al posl Christi adventum summa cum laetitia celebramus dies mortis sanctorum. Quare boc? nisi quia lunc mori miseria erat, nunc esi felicitatis milium. El confirmatur: nam diem mortis nunc vocamus diem natalem, quia videlicet sancti morienles in terris, nascuntur in coelo.

Quarta ralio ex visionibus eorum, qui viderunt animas aliquas in tormentis gehennae,alias in purgatorio, alias in paradiso. Vide Gregorium lib. 4. dialog, cap. 37. el Bedam lib. 5. hislor. cap. 13.

Quinta ratio, sancti habenl nunc meritum vitae aeternae, vel si non habenl, numquam habebunt, quia posl finem vitae non esi locus novis meritis, cl nullum est impedimentum,quo minus vitam aeternam nunc habere possint, cum coelum antea clausum nunc pateat: igitur fatendum est. eos jam nunc praemium suum accepisse.

Sexta ralio. Deus Levit. 19. scribi jussil: Aon *morabitur apud te opus mercenarii lui usque mane:* ergo ue Deus coniranus sibi ipse videatur, non retinebit mercedem sanctorum usque ad mundi consummationem.

Septimo, Proverb. 3. *Spes quae differtur, affligit animam:* at non convenit, ul ii allliganlur, qui nullum habent pcccalum.

Ex his solvuntur argumento opposita.Ad primum dico, diem judicii generalis futurum , cl tunc reddendum unicuique secundum opera sua : sed tamen anle illud judicium praecessisse aliud particulare.in quo etiam redditum est unicuique secundum opera ejus. Neque isla inter se pugnant, nam in priore judicio redduntur praemia privalim, in posteriore publice el manifeste : quemadmodum dies judicii generalis dicitur dies Domini.non quod alii dies non sini Domini, sed quia ille cril manifeste dies Domini, atque adeo manifeste, ul nemo epicuraeus, vel alheus, sil. qui tunc non sil confessurus. eum esse diem Domini. Et quomodo apud mercatores certus quidam dies vocatur dies solutionis, non quod aliis diebus non solvantur debita, sed quia ille dies ad hoc lanium constitutus est,ut liant solutiones: sic etiam quaedam dies dicitur dies judicii et retributionis, non quod aliis diebus Deus non judicet el retribuat, sed quia illa dies ad hoc lanium constituta est , ut fiat judicium el retributio.

Dices: At videlur frustra futurum judicium ; si jam sunt reddita praemia: quid enim refert, sive palam, sive clam reddita sint ?

Respondeo: Aon eril frustra. Sunl enim quinque caussae, ob quas liet judicium générale , etiamsi praecesserit judicium particulare.Prima csl. ul ostendatur Dei justitia cl misericordia. Omnia enim Deus facit propter gloriam suam demonstrandam . sed lamen nunc non ila aperte ostendit, quin inveniantur, qui Deum injustitiae accusent, vel nullam habere Cum providentiam credant.cum videant bonos affligi, raalos gaudere ; ideo Deus elegii sibi unum diem, in quo coram loto mundo ostendat summam suam justitiam in impios, ct summam misericordiam in pios, el simul ostendat se cum summa misericordia erga justos, nulla uti crudelitate, vel injustitia in impios: et cum summa severitate erga impios nulla uti acceptione personarum, vel iniqua liberalilate erga pios.

Secunda caussa csl.el clarificetur filius hominis: pertinent enim ad gloriam Christi, ul qui in primo adventu . tamquam reus injuste judicatus est, iterum apparent gloriosus ct judex , el impleatur illud Isaiae 55. JÏ10 *ego , quia mihi curvabitur omne genu,* quod Paulus Rom. 14. de Christo judicaturo exponit.

Tertia csl, ad laudem bonorum, ignominiam vero malorum. Vult enim Deus, ul sancti.qui in certaminibus suis spectaculum facti sunl mundo, angelis cl hominibus: sic etiam coram toto mundo , omnibus angelis cl hominibus victores pronuncientur. Ideo Paulus , ubicumque de judicio loquilur, istam caussam afferre solet, ul Roman. 2. Cor. 4. el alibi.

Quarta csl.nl lotus homo judicetur,cl praemium suum recipial;nunc enim solum animae judicantur, cl paricm praemii accipiunt.

Quinta, quia nondum sunl finita opera bona el mala defunctorum. Adhuc enim Lulherus male agil corrumpendo libris suis mentes hominum: cl b.Paulus adhuc bene operatur exemplo el scriptis, id quod eleganter deducit Rasilius in libro dc virginitate, anti· medium, cx illis verbis I. Timoth. o.*Quorundam hominum peccata manifesta sunt, praecedentiu ad judicium: quosdam vero subsequuntur.* Quia igitur tunc limentur opera mala cl bona, quando linietur mundus , ideo tunc ultima feretur sententia.

Ad secundum dico,nullam esse injustitiam.quod animus sine corpore beatificetur : nam animus ct corpus non sunt duo supposita , quales sunl duo sodales, ila ul uni liat injuria.si prius allero remuneretur; sed sunl unum suppositum tantum ex duabus partibus compositum : hoc autem unum suppositum mavult secundum alteram pariem interim beari, quam secundum neutram, cl proinde nulla ci lil injuria: volenti enim non fit injuria , sed invito. Dico secundo,etiamsi animus cl corpus duo supposita essent, lumen adhuc nulla fieret injuria corpori. dum solus animus beatur; nam ad opera bona cl mala, anima concurrit principaliter, corpus solum inslrumentalitcr. immo ad ipsam essentiam meriti cl demeriti, non concurrit nisi sola anima. Consistit enim meritum el demeritum in electione voluntatis, quae electio a sola anima procedit. cl in sola anima sedem habet. Dico tertio. etiamsi animus el corpus aeque principaliter »oncurrent ad opera bona el mala; lamen adhuc non esset injustum coronari animam ante diem judicii, cl npn corpus quia anima separata capax est gloriae cl coronae, corpus aulem separatum nun est capax.

Ad tertium dico duo. Primo: Christi animam ante resurrectionem corporis sui non ascendisse quidem ad coelum corporeum, lamen fuisse in paradiso coelesti formaliter, idesl,fuisse beatam el gloriosam: quod si hoc tribuere vellent adversarii animibus sauciorum , non essemus multum solliciti dc coelo isto corporeo.Dico secundo: Christum moriendo, quiescendo, resurgendo el ascendendo in coelum fuisse exemplar nostrum quantum ad corpusuios enim primo morimur.secundo quiescimus in sepulchro, tertio resurgemus, ultimo ascendemus in coelum corporaliter, sicut Christus fecit. Quod aulem Christi anima descenderit ad inferos. priusquam ascenderet in coelum, non perlinet ad exemplar; non enim Christus ad inferos descendit, ul nobis viam ad inferos demonstraret, ve) ul ibi pararet nobis,locum, sed ul animas,quae ibi erant, educcrcl. ac infernum destrueret, neanima sanctorum deinceps eo deducerentur.

Ad quartam rationem.quae sumebatur cx poena daemonum, respondeo,daemones mullos nondum esse demersos in abyssum, sed in aere hoc nostro caliginoso versari ad exercitationem hominum: unde apostolus ad Ephcs. 2. cos vocat principes acris hujus.Aihilorninus tamen omnes daemones jam nunc puniri, lam poena damni, quam poena sensus: non enim sunt hominibus meliores, cl lamen hominum impiorum spiritus jam demonstravimus luere poenas gehennae, ac proptcrca, cum sanctos angelos, qui in veritate steterunt, cx evangelio constet semper videre faciem Dei, cur non eliam consequens sil. ul angeli rebelles judicium Dei sustineant? Quare recte Beda in commentario c. 3. epist. s. Jacobi scribit, quocumque daemones volitent. cos ubique suam gehennam circumferre. Eis. Augustinus lib. de correpi, et gratia,cap. 10. ac s. Prosper lib. I. de vita contemplativa, daemones jam judicatos ac miseros effectos docent.

Sunl lamen plura sanctorum testimonia . quae videntur asserere daemones non esse torquendos poena gehennae ante diem judicii. Justinus in apolog. 1. «12. saepius repetit.daemones igni sempiterno tradendos, nondum lamen traditos. Irenaeus lib. 5. ultra medium , dicit diabolum ante Christi adventum numquam blasphémasse Deum, quod ignoraret adhuc suam damnationem , sed a Christo cl aposlolis tandem didicisse.ignem aeternum sibi esse paratum: quam sententiam idem 1renacus a Justino se accepisse significat. Eandem tamquam Justini sequitur Oecumenius in cap. ultimum primae Petri.Epiphanius iu hacrcsi Scthianorum alllrmal, daemones non modo damnationem suam ignorasse, sed etiam salutem per Christi adventum sperasse; sed cum viderent, nihil a Christo pro daemonibus fieri, tum demum de salute desperasse,ct per haereticos Deum blasphemare coepisse.

S. Antonius apud Athanasiiim in vita ejusdem Antonii: *Non ignorai,* inquil. *daemon fulura tormenta, cl aestuantis gehennae novit incendia.* Similem scnlcnliam dc futuris tormentis daemonum habent eliam infra scripti paires; Ambrosius in comment, cap. 8. Lucae, Hieronymus cl Chrysoslomus in cap.8. Matth.Augustinus lib. 8.de Civitate Dei, c. 23. et lib. 1. de nup. et concup. cap. 23. Gregorius lib. 4. Moralium, cap. 10. el lib. 4.' dialog, cap. 29. Theodorclus in epitome divinorum decretorum, cap. de daemonibus, el Bernardus in serra, de s. Malachia. Sed Justini, Ircnaci, Epiphanii, atque Occumenii sententiam non video,quo paclo ab errore possimus defendere. Caeleri autem Patres duo quaedam affirmant, quae verissima sunl, daemones in die judicii ex huc aere in abyssum praecipitandos, cl eos adhuc exspectare fulura tormenta.

Caeterum non oporict inde colligere, cos hoc tempore non torqueri; nam etsi verc torqueantur, el secum gehennam portent, ul ait Beda, lamen poenarum suam plenitudinem in dic judicii habebunt, quando inferorurn carceribus concludentur; quod poenarum complementum adeo timent, ul in exorcismis nulla rc magis torqueri videantur,quam comminatione futuri judicii (piae eliam caussa est cur exorcismi fere concludi soleant: Per eum *qui venturus esijudicare vivos el mortuos, et saeculum per ignem.*

Cur aulem adeo trepident illam detrusionem in abyssum, hae caussae esse videntur. Prima, quia non poterunt amplius hominibus nocere. Secunda, quia non amplius extorquebunt ab ullo cultum Beo debitum, ul modo faciunt, dum ab ethnicis ct nccromanlicis adorantur. Terlia , quia tunc patebunt eorum fraudes el debilitas , cum omnes intelligent, eos a viris, foeminis, pueris; superatos. Quarta, quia non solum a Deo,sed etiam ab hominibus judicabuntur; nam eliam angelos judicabimus, teste Paulo, 1. Corinth. G.

CAPUT VII.

Sanctos recte ab Ecclesia canonizari.

Sequitur nunc altera quaestio, quae est de canonizalione, quae quatuor capitibus continetur. Primum enim explicandum est, an sint sancti canonizandi. Deinde,cujus sil ollicium cos canonizare. Tum, sitne infallibile judicium ejus qui sanctos canonizat. Postremo, an liceal sanctos nondum canonizatos coloro.

Sed antequam ad ista capita veniamus.explicandum csl brcvilcr. quid sil canonizatio. Igitur canonizabo nihil est aliud, quam publicum Ecclesiae testimonium de vera sanctitate, cl gloria alicujus hominis jam defuncti : et simul est judicium ac sententia, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant. Qui quidem honoros (ul in sequentibus disputationibus demonstratur) septem esse solent.

Primum enim qui canonizantur, inscribuntur in catalogo sanctorum, idesl, statuitur ac jubetur, ul ab omnibus publice habeantur, ct dicantur sancli. Secundo,invocantur in publicis Ecclesiae precibus. Tertio, templa el arac in eorum memoriam dicantur Deo. Quarto, sacrificia lam eucharistiae , quam laudum el precum , quod vulgo officium , sive horae canonicae nuncupatur, in honorem eorum Deo publice olTcrunlur. Quinto, dies festi in eorum memoriam celebrantur. Sexto, pinguntur eorum imagines, addito certo quodam lumine ad formam diadematis in signum gloriae, quam habent in coelis. Septimo, eorum reliquiae pretiosis thecis includuntur, cl publice honorantur.

Ilis ergo praemissis, utile esse sanctos canonizari,his argumentis demonstrari polest.Primo:Qoia Deus ipse voluit a sanctis scriptoribus annotari m particulari gloriosam vilam el mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt, ul patet de Ecclesiastico, qui cap. 44. et sequentibus canonizavil plurimos sanctos, ul Henoch, Nüc, Abraham, Isaac, Jacob. Moysem. Aaronem. I'hinees, Josue, Caleb, Samuelem, Davidem, Eliam, Elisaeum,etc. Item in Testamento novo s. Lucas iu Actis canonizavil s. Slephamim et Jacobum majorem, necnon Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, et alios: igitur credibile est, eodem modo Deum velle,ul deinceps fiat.

Secundo: Tenemur sanctos honorare el laudare, tum quia Scriptura hoc jubet, Ecclesias!. 44. *Sapientiam ipsorum,* inquil,*narrent populi, et laudem eorum nuntient Ecclesiae:* tum quia virtus ipsorum hoc meretur. Est enim quasi naturale praemium virtutis honor: tum denique quia id nobis utile est ad plurima beneficia eorum intercessione promerenda: At nisi sciamus, qui sint veri sancti, et qui non, non possumus cos colere, ut oportet.

Tertio: Probatur ex ratione imitationis. Sancti enim sunl exempla quaedam virtutum,cl norma rectae vitae,et quasi lucernae quaedam a Deo accensae, ul omnibus aliis praeluceant. Unde Paulus ad Hebraeos 13. *Mementote,* inquil. *praepositorum vestrorum,guiloquutisunlvobis verbum,quorum inluenles exitum conversationis, imitamini fidem.* At non possumus accendi ad imitationem.nisi in particulari sciamus, qui sint imitandi.et quid illi egerint, aut passi sint. El lucerna m candelabro poni debet, id quod lit per canonizationcm.

Quarto, ex conjunctione, quam cuiu illis habemus. Siquidem sumus membra unius corporis, et membra invicem compatiuntur, el congaudent; oportet ergo eos nobis compati, el pro nobis sollicitos esse, quod sine dubio faciunt, eliam in particulari, ul infra docebimus,et e contrario nos illis congaudere.el pro illorum gloria Deo gratias agere, quae sine particulari notitia fieri non possunt.

Quinto, cx incommodis; nam nisi judicio Ecclesiae certi sancti proponerentur colendi facile fieri posset, ut populus saepe erraret, el damnatos pro liealis coleret: ut accidit tempore sancti Martini. Scribit enim Sulpilius, quod cum populus quidam colerci nescio quem hominem mortuum, pru martyre. cl b. Martino suspecta esset illa religio, quod nihil certi a majoribus de sancio illo accepisset, tandem oranti Murtino apparuit anima ejus, qui ibi colebatur, et confessa est, se animam damnatam esse latronis cujusdam,qui pro suis sceleribus ex-

tremi supplicii poenas inerat. idem accidit lempore Alexandri 111. ni palet ex cap. *Audivimus,* extra dc reliquiis, et sanctorum veneratione, ubi reprehendit quosdam, qui hominem in ebrietate occisum pro martyre venerabantur.

CAPIT VIII.

Cujus sil sanctos canonizare.

I>e secundo, ad quern videlicet pertineat auctoritas sanctos canonizandi, notandum est, duobus modis posse aliquem canonizari. Uno modo particulnriler, ita ut solum in una provincia, aut dioecesi liabcaliir sanctus, cl colatur pro sancio. Alio modo generaliter, ita ut in lota Ecclesia habeatur pro sancio, nec ulli liceat dc ejus sanctitate dubitare.

Primo modo canonizare polecat quilibet episcopus. ul docet Thomas Waldensis, libro de Sacramcnlidibus. lit. If. cap. 122. cl palel lum ex Cypriano lib. 3. episl. fi. ubi jubet ad se scribi, cum aliquis martyr de hac vita exit, ul slalim possit ejus memoriam sacrificiis celebrare, et singulis annis postea diem ejus natalem colere: tum etiam ex mullis sanctis,quos ita colunt quaedam provinciae, ut tamen ignoti sint penitus aliis provinciis. Unde in concilio Uorenlino, sess. 7. dicunt Latini, Simonem melaphraslem in ecclesiis Graecorum pro sancio coli, cujus apud Latinos nulla unquam memoria exstitit. Tamen hoc, quod olim licuit,modo non licet. Siquidem Alexander III. cl postea Innocentius III. videntes abusus, qui oriebantur circa sauciorum cultum, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro sancto coli inciperet, sine romani pontificis approbatione, ul palet cap. 1. cl 2. de reliquiis , cl sanctorum veneratione.

Secundo modo canonizare, idesl , ila ul in tota Ecclesia sancti habeantur,communis sententia est. perlinere ad summum pontificem : nam id habetur cap. *Audivimus,* el cap. *Cum cx eo,* de reliquiis cl veneratione sauciorum, el cap. *Venerabili,* de testibus cl attestationibus; et palel eliam ratione ; nam ad eum spectat proponere loti Ecclesiae quid sit ‹ rcdcndmn, et quid agendum in iis. quae sunt religionis, qui loti Ecclesiae pracesl. Hem ex conii irm, declarare. <pii sini haeretici, ila ul a lota Ecclesia pro talibus habeantur, est summi pontificis. ul ante ostendimus . ergo declarare qui sint sancti, cl colendi, ejusdem erit summi pontificis.

Ilices: Plurimi sancti sunt, qui in tola Ecclesia coluntur, qtms non caimnizavil summus pontifex. Primus enim pontifex (ni forte fallor) qui sanctos legatur · momzasse, videtur fuisse Leo papa III. de quo sic scribit sanctos Ludgerus in epistola de mir.i- ulis sancti Suiberli. cap. 9. in 2. tomo Surii: 7.o <l *mdevola inslanlia Caroli* (Magni) *el Ilildebubli arc/iipracsulis coloniensis, venit u Colonia idem papa Werdam. cl ibi post alias solemnila· t> I >»!.' tum Suiherlum solemniter eutaloiju sauciorum confessorum adscripsil pridie nonas sc-ptembris.* Hanc prunam legi solemnem canonizatioiiem. ante quam fortasse fuerunt etiam aliae.sed u ti mihi ‹ onst.it· Postea autem Innocentius II. canonizavil sanctum Ilngoneni episcopum Gratianopolis, ul palel ex epistola ejusdem pontificis ad priorem Carlhusiao datam, apud Surium, tom. 2. Inde vero Alexander III. b. Bernardum in snnolos retulit, ul habetur ad finem librorum de vitii ejus·dem Bernardi. A quo tempore omnes alii,qui sancti sunt habiti, ul Thomas canluariensis: Dominicus, Eranciscus, el alii,:i pontificibus in numerum sanclorum relati sunt. Quid ergo dicemus <lc tot sanctis, qui ante ea tempora colebantur in Ecclesia ?

Despondeo: Sanctos veteres coepisse coli in Ecclesia universali, non tam lege aliqua, quum consuetudine. Sed sicut consuetudines aliae vim habent legis ex tacito consensu principis, el sine eo nullum vim habent, ul palel cx b. Thoma, 1.2. quaesi. 97. ari. 3.ila sancti alicujus cultus.ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus,vim habet ex approbatione tacita vel expressa sumini ponli licis.

CAPUT IX.

Credendum esse, pontificem non errare in sanclorum canonizationo.

Do lerlio duae sunt sententiae. Prior est haereticorum, posse pontificem errare in sanctorum canonizalionc. Ila Joannes Wiclef, ul reteri Thomas AValdensis, tom. 3. de Sacramenlalibiis . c. 122. ulii dicit, non minus in hac re posse papam errare.quam presbyterum Joannein regem Aethiopiae, vel Turcam, nui suillinum. Idem sentire Lulheranos el Cnlvinlslas certum est . cum in aliis similibus rebus nullam fere pontifici tribuant auctoritatem.

Altera est catholicorum , asserentium , certum esse Ecclesiam non errare in sauciorum canonizalione.ita ut sine ulla dubitatione sancti ab Ecclesia canonizali venerandi sml. Probatur haec. Primo: Quia si liceret dubitare, au sanctus canonizatus sil sanctus, liceret eliam dubilare.au sit colendus: at hoc est falsum. Siquidem s. Augustinus in episl. 118. dicit,insolenlissimac insaniae esse disputare, an sil faciendum, quod tota Ecclesia facit. Item ex Bernardo in episl. 171. ad canonicos lugduoenses. ubi loquens dc colendis festis in honorem sanctorum, iticil : *Ego quaeaccepi ab Ecclc sia, securus teneo el trado.* Praeterea: Omnes veteres, sine ulla dubitatione saucios coluerunt, el cob ndos asseruerunt. Denique tenemur obedire pontifici indicenti diem festum alicujus soncli;ncc tomen possumus contra conscientiam aliquid agere: ergo non possumus dubitare , an sil colendus ille, qui ab Ecclesia est caiionizatus.

Secundo: Ex incommodis duobus : nam in primis fraudarentur non sancti sulïragiis vivoimn; nam pro canonizatis non hccl orare. IT oniinAu-•'uslinusdicil.scrm.17.de verbis sqiosioli:/n/urimn *fae.il martyri qui orat pro marli/re,',* el idem inlelligendum de omnibus sanctis canonizatis, docet Innocentius, cap.*Cum .Uarthae,* de celebrat, missarum: al si in hoc Ecclesia enaret, defraudaret eum, qui habetur sanctus, el non esi. quicumque

non orarcl pro co. Deinde fraudarentur etiam vi ventes intercessionibus sanctorum , invocarent c-ηπιι saepe damnatos pro beatis, si Ecclesia in hoc erraret. Praeterea Ecclesia peteret sibi maledictio* nem pro benedictione, cum in orationibus sanclorum petit, ul sicut illos Deus glorificnvil in coelis, sic nobis gratiam largiatur in terris. El quamvis eam maledictionem non peteret nisi malcriahler. tamen hoc ipsum absurdum videtur.

Tertio: Miracula magna, cl diligenter examinata, faciunt rem evidenter credibilem,ut alibi ostendimus: at sancti a pontifice non canonizantur ordinario. nisi claruerint magnis el certis miraculis, cl confirmatur. Nam si credimus sine ulla hocsil.ilione Caesarem cl Pompejum fuisse.quia id testantur communi consensu historici, qui tamen homines fuerunt, cl mentiri potuerunt; cur non credimus sine haesitatione,quod testatur Deus ipse per miracula, quando nulla est ratio suspicandi contrarium?

Quarto: Probatur cx praeparatione; nam antequam sancti canonizentur, indicuntur jejunia, cl preces publicae, el lota res diu, el diligentissime examinatur: non est autem credibile, Deum non adesse Ecclesiae suae sic dispositae et supplicanti.

Ultimo: Probatur a posteriori, quia in aliis reluis, in quibus pontifices errare possunt, aliquando reipsa deprehenduntur errores: at in hoc nullas usquam error deprehensus est.

Sed objiciunt quidam locum Augustini: *Multorum corpora honorantur in terris, tjuoruni animae torquentur in gehenna.* Respondeo: Locum hunc fortasse non esse Augustini; nusquam enim in ejus operibus cum reperirc potui: praelcica inlidligi posse de impiis, qui honorantur superbissimis sepulchris, cum tamen animae lorqucanlur in gehenna; vel de corporibus sanctorum non canonizatoruiiKvel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus sanclorum; vel denique dc martyribus Donalislarum, qui honorabantur ab haereticis ut martyres, cum eorum animae revera torquerentur in inferno. De hujus capitis argumento vide quae habet b. Thomas, quod lib. 9. quaesi, ull. art. ull. Augustinus de Ancona iu summa de potestate Ecclesiae, quaesi. Ii. ari. I. Joannes Dricdo.lib. 4. cap. 1. de Ecclesiasl. dogmatibus, b. Antoninus 3. parle, til. 12. cap. 8. summae Iheolog. Cajet. tract. de indulgent, ad Julium, c. 8. Sylvester verbo, Canonizalio. Canus lib. 5. dc locis, cap. penult.

CAPUT X.

Sanctos non cationizaloa privalim posse coli, non publice.

De quarto, an liceat colere non canonizalum.respondeo:!.iccre privato cullu, non publico, ut dodores communiteralflrmanl in cap. I. et 2. dc reliquiis et veneratione sanclorum. Siquidem summus pontifex eo loco prohibet publicum culluin, ergo a contrario privatum ccnsclur pcrmillere. Vocamus autem publicum culluin. non eum. qui corarn aliis exhibetur, sed qui nomine lotius Ecclesiae, cl tamquam ab Ecclesia institutus exhibetur.

Ex quo inlclligirnus. quid sil dicendum dc illis septem honorum generibus antea enumeratis. Nam quantum ad primum, licel non canonizaluni credere cl vocare sanctum, non tamen praedicare eum tamquam ab Ecclesia inscriptum sanclorum catalogo.

Quantum ad secundum.licet invocare non canonizalum, eliam ajiis audientibus, ut palel ex Hieronymo in vita Paulae, el Gregorio nazianzcno in vila Athanasii el Bastlii, uterque enim invocat quos laudat ante canonizalionem. Praeterea oramus viventes, etiamsi nesciamus esse sanctos,cur non defunctos, quando majori ratione confidimus esse sanctos? At non liceret in publicis litaniis et sacro officio id facere.

Quantum ad tertium et quartum, non videtur licere ullo modo,eus honores sanctis non canonizatis deferre; nam templa, el altaria, cl sacrificia sunt cx naiura sua publici cultus. Nullum esi enim sacrificium in Ecclesia,nisi commune,cl a Deo ipso institutum : templa autem cl altaria ad sacrificium referuntur.

Quantum ad quintum,non licet publicum festum celebrare, liceret tamen in die natali sancti non canonizati peculiariter lactari.el Deo vacare in memoriam ('jus. Quod fecisse eliam veteres cognosci potest ex Joanne Cassiano, collai. 19. cap. I.

Quantum ad sextum, licel imaginem pingere et venerari, non tamen in templo constituere eo modo. quo aliorum sanclorum.

Quoad septimum, non licel reliquias non canoniznli hominis in templo constituere publice honorandas; licel tamen eas habere cl venerari, eliam aliis videntibus, modo scandalum absit : id enim habet praxis Ecclesiae: mox enim ac martyres defuncti erant, currebant fideles ad reliquias rapiendas; cl similiter quando moriuntur homines clari sanctllnlc, mulli devote osculantur manus el pedes.el de vestibus eorum pro reliquiis servantinec id unquam prohibitum fuit. Praeterea si licel honorare viventes, quos credimus sanctos . cur non mortuos?

Atque haec pauca de canoniz- tume snllicianl. Si quis plura videre desiderat, legat Augustinum triumphum in summa de potestate Ecclesiae , el Troilum Malvcziuin in libro dc canonizalione.

CAPUT XI.

Proponitur quaestio decullu sanctorum cum argumentis adversariorum.

Expeditis quaestionibus dc gloria cl canonizaliono, sequitur recto ordine controversia dc cullu. Euii antiqua hncresis Euslachii apud Socratem lib. 2. hislor. cap. 33. Eunomii el Vigilandi apu I Hieronymum, Claudii Tatirinensis apud Jorniin Xuruli.mensem, el Wicleli apud Thoinam Waldensrm. tom. 3. de Socrumentalibns, lit. 13. Saucios non esse colendos: quae rursum per Calvinislas el Luiheranos renovata est; nam.Madgdcburgenscs Ceu-

tur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 340. dicunt omnem sanctorum adorationem esse idololatriam. Pari ratione Calvinus lib. I. Institut, cap. 11. § 11. cl cap. 12. § 1. cl 2.non patitur ullum cuIlum exhiberi sanctis angelis, vel hominibus defunclis , neque parvum , neque magnum. Argumenta vero ejus haec sunl.

Primum, duplex esi honor:Unus civilis, quo honoramus potentes cl sapientes homines: aller religionis, qui Deo soli convenit: sed angelis cl sanctis hominibus non convcnil honor ille civilis, ul notum csl, cum non versentur nobiscum civiliter : honor autem religionis non potesl cis tribui, quia religio esi cultus Dei. Atque hac sua distinctione eludit Calvinus argumenta catholicorum, cum probant posse creaturas adorari exemplo Abrahae.qui adoravit filios IIclh; et Jacobi, qui adoravit fratrem suum Esau; et filiorum Israel, qui adoraverunt Joseph; vult enim istos omnes fuisse civiles.

Secundum argumentum: Si sanctis deberetur cultus aliquis religionis; certe duliae, non latriac, ut catholici docent: at ineptum csl dicere, sanctos coli,et non lalria; nam cum lalria signified cultum colere sine lalria, csl colere sine cultu. Deinde plus csl δσυλευειν quam λατρε'οειν ; nam δσυλέυειν csl servire, λατρεύει? csl colcrc , minus aulcm est colere aliquem, quam ei servire, colimus enim pares, ul amicos et collegas, non aulcm servimus , nisi dominis.

Confirmari potesl hoc argumentum ex Laurentio Valla cl Theodoro Bcza, qui m annotationibus ad cap. 4. Mallh. docet, lalriam ct duliam idem significare cl confundi tam in Scripturis , quam apud profanos auctores; nam Levit.23.*Opus servile non facietis,* semper csl in graeco Εργσν λατρευτόν ου ποιήσετε, cl contra Rom. 7. *Ul serviamus in novitale spiritus,* csl in gracco ïï ε δουλέυειν ήμά έν χαινότητιπνέυματο . Itaque dicilur lalria de opere etiam in usum hominis, cl dulia de cullu Dei. liem apud Xenophontem lib. 3. Cyropediae ponitur λατρεύει? pro obsequio ancillae erga dominum , cl paulo post idipsum dicitur δουλεύει?: quare Augustinus quaest. 94. in Exodum dicil, tam lalriam , quam duliam Deo tribui, lalriam ul Deo, duliam ut domino.

Tertium argumentum Calvini ex Scripluris.Dcutcr. fi. *Dominum Deum luum timebis, el illi soli servies;* cui simile est illud Pauli, I. Tim. I. *Soli Deo honoret gloria.* Item Mallh. 4. cum diabolus non meminisset latriac . sed solum postulassct προσχύνησίν, idest, inclinationem aliquam,Dominus cura repulit dicens: *Scriptum est.Dominum Deum tuum adorabis, el illi soli servies.* Ubi ostendit, non posse creaturae inclinationem ullam religionis caussa deferri, quin ilia ad idololatriam pertineat. Item Gal. 4. *Iis qui natura non sunt Dii. serviebâtis,in* gracco est, E'δουλέυσατε τοϊ μή φύσει own θεοί ; ergo dulia non potest Iribui,nisi illi qui natura Deus csl.

Quartum argumentum ab exemplis Scripturarum: nam lleslher 13. Mardocliaeus noluit sc inclinare coram Aman; et rationem reddens, ait: *Timui* nc *honorem Dei mei transferrem ad hominem, cl nc quemquam adorarem , excepto Deo meo.* Item Act. 10. cum Cornelius adoraret Petrum, prohibuit Petrus, dicens, *Surge, elego ipse homo sum.* Nec tamen credibile csl, aut Aman voluisse adorari ul Deum.aut Cornelium voluisse Petrum adorare ul Deum. Item Aci. 11.Paulus et Barnabas prohibuerunt Licaonibus, nc sc adorarcnl. Denique angelus Apocal. 19. Joanni adoranlise, ail: *Vide ne feceris , conservus tuus sum. Deum adora.*Et tamen non ignorabat angelus sibi a Joanne non lalriam. sed duliam exhiberi.

Quintum ex Patribus Athanasius serm. 3. contra Arianos ante medium, docel,neque angelos,neque homines sanctos adoratione colendos cssc.Epipha* nius in haeresi Collyridinnorum saepius repetit, Mariam non esse adorandam,sed solum Deum.Ambrosius in cap. 1. ad Horn. reprehendit cos, qui adorant conservos. Augustinus lib. dc vera religione, cap. 55. *Non sil nobis religio cultus hominum mortuorum: quia si pie vixerunt,non sic habentur. ul tales quaerant honores, sed illum a nobis coli volunt, quo illuminante laetantur meritisui non esse consortes.* Et infra idem dicil dc cullu angelorum. Ilaec ille.

CAPUT XII.

Explicatur sententia catholica.

Nunc explicanda est senlenlia catholicorum: de qua re theologi tradant in 3. sent. disl. 9. Est autem primo loco observandum , adorationes 1res aclus complecti. Primo, actum intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicujus. Secundo,actum voluntatis, quo nos illi interius inclinamur, el aliquid volumus facere aclu interiore, vel exteriore, quo protcsleniur ejus excellentiam , cl nostram subjectionem. Tertio,actum exteriorem.quo caput inclinamus vel genufleclimus, vel aliquod aliud signum subjectionis ostendimus. Ex quibus actibus secundus csl maxime proprius cl essentialis; nam primus actus potest esse sine adoratione; tertius etiam cum irrisione.

Secundo observandum est, tot esse species adorationis, sive cultus, quot sunl species excellentiae, ul b. Thomas docel, 2. 2. quaesi. 103. ari. 3. honor enim, sive cultus debetur personae propter excellentiam ejus. Sed, quod ad praesens institutum perlinet. 1res sunt species excellentiae. Prima csl excellentia divina el infinita . cui respondet prima species cullus, qui a theologis dicilur latria.

Secunda est excellentia humana, seu naturalis, quae posita csl in Immanis virtutibus,dignitatibus, gradibus etc.Cui respondet secunda species cullus quae dici potest cullus civilis, et observantia quaedam humana, quamquam haec in alias mullas species dividi potest, ul Aristol. docel, lib. 9. elhic. cap. 2. nam alius honor debetur patri, alius principi, alius praeceptori , alius sapienti vel crudito etc.

Tertia csl excellentia quaedam media inter divinam el humanam, qualis csl gratia cl gloria sanctorum; ista enim sunt dona supcrnaluralia cl excellentissima, cl huic excellentiae respondet tertia species cullus, quam theologi vocant duliam.Et

quin inter saucias creaturas humanitas Christi, si seorsim consideretur, singulariter excellit propter unionem ad verbum ; el similiter b.Virgo, ul mater lilii Dei ila praestat aliis sauciis, ul diei possit do* mina el regina nostra, quod aliis sanctis non convenit,nisi admodum imperfccle;ideo theologi hanc tertiam speciem, quam vocant duliam, dividunt in duliam proprie dictam, cl hypcrduliam, tribuentes illam sauciis cneteris, islam soli humanitati Christi et malri ejus.

Tertio observandum est,has 1res adoralionis species non esse univocas, sed analogas, ul enim excellentia non dicilur univoce dc excellentia Dei et creaturarum, ila cullus debitus ob excellentiam, non potesl dici univoce dc cultu Dei ct creaturarum.

Notandum quoque est quarto has ipsas species adorationis, quantum ad actus inieriores , optime distingui. Nam prima species , idest, lalria , est quaedam summa voluntatis prostratio el inclinatio cum apprehensione Dei, ul primi principii et ultimi finis, atque adeo summi boni , qualis adoratio soli Deo convenit.

Secunda species, idest. cullus civilis , csl longe minor inclinatio voluntatis,cum apprehensioneccrta humanae excellentiae.

Terlia species, csl media quaedam inclinatio volunlaliscum apprehensione excellentiae plus.quam humanae, ct minus, quam divinae. At quantum ad actus exteriores , non csl facile species adorationum distinguere; nam omnes fere actus exteriores communes sunl omni adorationi,excepto sacrificio, ct quae ad illud referuntur, templis , altaribus, et sacerdotibus. Voluit enim Deus hunc cultum sacrificii sibi soli exhiberi.ul Augustinus docel.lib.lO.de Civitate Dei, cap. 4. el Tbeodorelus lib.8.ad Graecos. qui est de martyribus, cl palet ex illo. Exod. 22. *Qui sacrificat Diis,eradicabitur praeterquam Domino soli.* Ex aliis actibus exterioribus.qui sont communes cultui Dei cl cultui creaturae,non potest evidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturis, nec ne; nam Abraham eodem aclu incurvationis usque ad terrain adoravit Deum , Genes. 17. et angelos, Genes. 18. ct homines, Genes. 23.

Quinto observandum.lalriam interdum sumi pro ipso actu, quo colitur Deus: interdum pro habitu . quo homo redditur promptus ad colendum Deum. Hunc aulem habitum esse virlulem qnandam specialem cl moralem, b. Thomas docel . in lib. 3. senioni, disl. 9. quaesi. I. nequo obsint quod b. Augustinus in enchirid. 3. cap. el 12. Trinit. cap. 11.dicat, Dei cultum consistere in fide, spe et clinrilale: ubi videtur velle . lalriam esse generalem virlulem constatam ex tribus theologis.Nam sicut charilas cl prudentia sunl virtutes speciales, quia habent speciale objectum,et tamen simul sunl aliquo modo generales, quia dirigunt,aut ordinant actus omnium virtutum : ila lalria virtus est specialis propler speciale objectum suum, idest, honorem divinum; el tamen simul est generalis,quia utitur ad honorandum Deum actibus omnium virtutum, el praecipuo fidei, spei cl charitntis; nam summus honor Deo defertur, cum per fidem prolcstamur eum esse primam veritatem; per spem esse potenlissimum; per charilatem esse optimum. Itaque ipsius actus fidei objectum,est Deus: actus aulem ipse fidei est objectum religionis: cl ideo fides csl virlus theologica, quia circa Deum versatur. Religio non est virlus theologica,quia versatur circa creaturam: aclus enim fidei non esl Deus,sed quid creatum. Idem dici de spe el chanlale potest; objectum enim earum esl Deus , aclus vero ipsarum ad objectum religionis pertinere possunt.

Sexto observandum , quantum ad nomina . in lingua hebraca nullum esse nomen quo proprie designetur cullus solius Dei,sed omnia esse communia, el idem nomen nunc tribui cultui creaturae , nunc negari, proui nimirum ahler atque aliler accipitur. Nam quod Graeci verterunt Deuleron. 6. Α'υτώ μονω λατρ&σει , *illi soli servies,* in hebraeo ' csl *Π3>η ΊΓΤ^Χ icrbumaulcm'îiyiamcslcommunc Hebraeis . quam Latinis, servire. Similiter Exod. 20. Aon *adorabis ea.* quod Graeci vertunt Οϋ προσκυνήσει . in hebraeo esIΓΓιΠΠφΠ el ponitur in omnibus locis supra citatis , Genes. 17. 18. et 23. el alibi ubicumque dicuntur vel homines , vel angeli, vel Deus adorari. In lingua latina similiter non habemus ullum vocabulum . quod solum dicatur de cullu Dei. ul Augustinus notavit . lib. 10. de Civil.Dei. cap. Let hinc est quod Patres vocabula adorationis el religionis nunc concedunt creaturis, nunc negant, proui varie accipiuntur.

B. Hieronymus in cpisl. ad Riparium contra Vigilantium dicil. nec martyrum reliquias, nec angelos. nec aliquid creatum coli posse vel adorari. El tamen ipse in epitaphio Paulae in fine dicil : Vtile,o *Paula.et cultorem luum orationibus juva.* El lib. 2. Apologise contra Ruflinum dicil : *Veni Hcthlehom. prae.sepe. Domini, el incunabula adoravi.* Sic etiam Augustinus hb. de vera relig. cap. dicil. religionis cultum nec angelis.nec sanctis hominibus jam defunctis deberi , sed soli Deo; ei tamen lib. 20. contra Faustum . cap. 21. dicil : *Memorias martyrum populus Christianus religiosa solemnitate concelebrat.*

Itaque aliquando accipiebant nomen religionis el adorationis, ul convenit principali analogalo.idesl,virtuti illi speciali, quae habet pro objecto cultum Dei. et quae distinguitur specie ab ea virtute, qua colimus sanctos: aliquando vero accipiebant largius pro omni illa virtute qua colimus vel Deum vel Dei amicos, aliasque res sacras, cl distinguitur a cultu politico, el mere humano. In lingua graoca una vox esl propria cultui Dei : nempe Οεοquae non mullum esl in usu. Pracler istam vocem sunt alia quatuor ἐυσεβεια pietas, θρησκεία religio, el λατρεία, el δουλεία servitus; sed nullum horum esl, quod non interdum attribuatur etiam creaturis.

Sed quamvis ista vocabula non sint propria divino cultui, secundum primam ipsorum vocabulorum institutionem, tamen schola theologorum non sine caussa excogitavit illam distinctionem do lalria et dulia. Nam cum in re inveniatur manifesta distinctio, inter cultum Dei el sanctorum; oportebat etiam ad vitandam aequivocalionem invenire distincta vocabula: optima aulcm erant ista duo.

Primo, quia scriptores sacri vocoin λατρεια numquam usurpant, nisi pro cultu solius Dei. ul palet cx loto novo Testamento: vocem aulem δουλεια u· surpanl pro omni servitute, lam Dei, quam hominum. Neque obstat,quod in vcrsionc graeca Levitici habetur semel nomen lairiae, pro servitio humano: nam textus hcbncus et latinus vulgatae editionis habent vocem communissimam, <piae ad omne servilium accommodatur. Deinde, antiqui Patres numquam nomen lairiae tribuunt.nisi Deo, cum lamen eliam sanctos coli dicant, ul palel ex Augustino, lib. 10. de Civil. Dei. cap. 1. et lib. 20. conira Faustum, c. 21. el ex omnibus Patribus nicacni concilii II. ul videre esl. aci. 3. 4. G. el7. necnon ex Damasc. orat. I. el 3. de imaginibus; et Joua Aurclianens. lib. 1. dc cultu imagin. el Beda in cap. 4. Lm·. Immo omnes veteres cultum falsorum Deorum ideo vocaverunt idololatriam,non idoloduliam, quia videbunt cultum Deo proprium, secundum Ecclesiasticum loquendi modum, vocari lalriam , non duliam , ul Auguslinus notavit, quaesi. Gl. in Genes.

Aeque obstat, quod isti Patres raro meminerint nominalim duliac; nam cmn dicunt, sanctos el imagines coli debere, el non lalria.satis indicant, debere coli alia specie cultus. Eam nos vocamus duliam. ut eam vocat Beda in cap. 4. Lucae, el Magister cmn omni Schola lib. 3. sentent, dist. 9. el idem insinuat Augustinus, lib. 10. de Civit. Dei, cap. 1. ubi dicit, cultum debitum creaturae non vocari Ephcs. G. ab apostolo lalriam. sed alio nomine. Apostolus aulem ibi vocal duliam. Itaque non erat opus, ul Marlinus Peresius in suo opere dc traditionibus,pari. 3. consideratione 7. diceret non sibi mullum probari nomen duliac sumptum pro cullu sanctorum, cum dulia proprie signified servitutem, cl nos non simus servi sanctorum.sed conservi. Nam in Scripturis dulia non solum accipitur pro servitute mancipiorum, seq cliam pro honoraria subjectione, ul Galal. .'>. Δια τη αγάπη δουλεύετε άλλήλοι ; Per *charitalem servile invicem.* Hoc ergo modo potuerunt lheolugi cultum sanctorum vocare duliam.

CAPUT XIII.

Asseritur argumentis scnlenlia catholica.

Supcresl jam, ut probemus cultum aliquem minorem divino, et majorem civili el mere humano, sacris rebus, sanctis angelis el hominibus deberi.

Primum argumentum sumitur ex illo psalm. 98. Adorate *scabellum pedum ejus, quoniam sanctum csl;* ubi ad lileram per scabellum pedum Domini, inlelligilur arca Testamenti. Nam 1. Paralipomenon 28. dicil Salomon: *Paravi domum, ubi requiesceret arca Domini, ct scabellum pedum Dei nostri.* Ncc sine caussa dicebatur arca scabellum pedum Domini: nam supra arcam erat propitialorium quasi sedes Dei,quae tenebatur manibus duorum chenibin.de qua dicilur in principio hujus psalm. *Qui sedes super chérubin moveatur terra etc.* Idem habcliir psalm. 131. in illis verbis: *Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus;* nam in hebraeo esl: *Adorabimus scabellum pedum ejus.V.t* quod loquatur de arca palet, quia praecedit: *Introibimus in tabernaculum ejus.* Et slatim etiam sequitur: *Surge. Domine, in requiem tuam, tu el arca sanctificationis tuae.* El hoc idem darius colligitur cx lib. 2. Reg. cap. G. *Arcam* , inquit, *super quam invocatum est nomen Domini, sedentis in chérubin super eam.*

.lam vero quod in his locis praecipiatur aliquis cultus, palel ex verbo, *adorate,* quod eliam hebraice esl proprium verbum adorationis Τ'ΠΠ'ΟΠ Quod aulem arca sil creatura , nulli dubium esse polesl. Quod denique iste cultus non sil civilis, sed religionis, palel ex ratione Davidis: *Quoniam,* inquil. *sanetum csl,* hoc videlicet scabellum. Cultus enim civilis debetur rebus propter civilem el humanam excellentiam, al arca dicilur adoranda, non propicr civilem excellentiam, sed quiasarra cl sancta csl, cum sit scabellum pedum Dei.

Bucerus cl Calvinus in hunc locum psalmi, respondent, hic nomine scabelli inlelligi templum, el praecipi, non ul adoretur templum, sed ul adoretur Deus in templo, el probant dupliciter. Primo cx verbo hebraco £'ηπ'? ad scabellum.Secundo ex illo, qmmiam sanctus csl,nam hebracum t>)*ipcst ambiguum, sed graccus exposuit vertens άγιο , non άγιον.

Bespondco: Nomine scabelli necessario inlelligi arcam.nl supra ostendimus; cl proinde mil expositio haereticorum; non enim arca csllocus,in quem possent Judaei intrare ad adorandum Deum. Deinde eliam si scabellum esscl templum, adhuc argumentum nostrum vigeret, quia non ail David , adorate in scabello, sed adorate scabellum; el probatur. Primo, quia vertit clinici. *Incurvate vos templo. Hem* LXX. cl Hieronymus: *Adorate scabellum,* verterunt.

Secundo, quia in Scriptura fere ubicumque habemus, adorari aliquem, constructio fit cum *?. ut Genes. 23. *Adoravit Abraham populum terrae,* idest, filios Chelh.nn ’321? Y'IXΠ Dyb 'IΠ'^?'I-

Tertio, quia etiamsi verteretur ad templum, adhuc idem significaretur; nam verbum hebracum significat: *Incurvate vos ad illam rem.*

Quarto, quia Hieronymus in epistl. ad Marcellum. ul migret in Bethlehem. testatur. ipsam arcam coli solitam: *Venerabantur.* inquil. *quondam Judaei sancta sanctorum, quia ibi erant chérubin cl propitialorium, et arca. Testamenti etc.* cl hoc idem ex aliis Scripturis patet, Jnsue 3. I.lleg. G. 2. Reg. G. Ilebr. 9. nam Josue 3. jubentur in ilinere numquam accedere prope arcam ad spatium duorum millium cubitorum 1. Regum G. Bclhsainitac quia arcam viderunt sine debita reverentia, occisi sunl a Deo ad 50. 000. hominum 2. Reg. G. Oza similiter interfectus a Domiho est, cum arcam tetigisset, quod ci non licebat, sed solis sacerdotibus. Denique propter honorem arcae nemo poterat ingredi Sancta Sanctorum, ubi illa erat, nisi summus pontifex semel in anno, ul Paulus docet, Ilebr. 9. Al certe arca creatura erui, el iste honor illi

exhibitus lion cx urbanitate, sed cx religione aliqua procedebat.

Ad illud : *Quoniam sanctum ul :* falcon non male verb: *Quoniam sanctus est;* ni LXX. el Hieronymus verterunt. Sed hoc nihil ad rein. Nam sivc dicatur scabellum adorandum, quia saucium csl, sive quia csl Dei sancli, semper affertur caussa religiosae adorationis.

Secundo : Probatur ex adoratione exhibita angelis ab hominibus piis cl prudentibus. Nam Gcn. IS. Abraham pronus in terram adoravit angelum. Elsimililcr fecit Loth , Gen. 19. Sed quia posset responderi, lam Abrahamum, (piam Loth non cognovisse angelos, sed homines putasse initio, cum eos adoraverunt, cl civiliter lanium adorasse, proferamus loca clariora. Num. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, el vidit angelum stantem in via. evaginato gladio , adoravitque eum pronus in terram.* Hie ceric non prius adoravit, quam angelum agnovit. Angelis aulem ridiculum esl dicere, deberi civilem honorem, liem Josue 5. cum vidisset Josue virum stantem evaginato gladio , dixit : *Noster es. an adversariorum ?* Ille, *Nequaquam,* inquil, *sed princeps sum exercilus Domini. Continuo cecidit Josue pronus in terram, et adoravit.* Hinc aperlc videmus adorationem illam mediam, quam quaerimus; nam quod Josue non putaverit illum, quem adorabat, esse Deum , palet, quia angelus dixerat, sc esse Dei ministrum. Quod etiam non adoraverit civiliter, sed religiose, palet, quia non prius adoravit, quam intellexit esse angelum Dei legatum. Quod denique non male fecerit adorando, palel. quia angelus non solum non prohibuit cum ab adoratione, sed cliam jussit aditu · majorem honorem sibi exhiberi . dicens: *Solve calceamenta pedum tuorum ; locus enim in quo stas, sancitis est.* Non cral aulem sanctus locus ille. nisi ob angeli praesentiam ; non enim erat time Josue in loco sacro, sed m campestribus Iliericho.

Tortio: Probatur cx adoratione sanctorum in Scripturis, 1. Reg. 28. Saul adorat animam Samedis sibi apparentem. Cerium autem esl. non convenire civilem honorem animalius defunctorum. Neque dici polesl. in hoc errasse Saulem . quandoquidem nec ipse Samuel, nccScriptura Saniem reprehendit. Item 3. Reg. 18. Abdius vir saitdns adorat lleliam promis in terram : neque possumus dicerc hunc civilem cultum fuisse. Nam quantum ad humanam excellentiom, major cral Abdins,quam llelias; iste enim privatus homo erat, illo nutem unus ex principibus regni. Adoravit ergo cum ul prophetam , ac Dei hominem singulari sanctitate excellentem. Item i. Reg. 2. lilii prophetarum cum audissent spiritum lleliae requievisse super lleliseum, accedentes adoraverunt cum proni iu terram.

Denique Dan. 2. Nabuchodonosor adorat Damclam. Quis aulem diceret, aul crederet a rege summo adoratum civiliter unum ex captivis, (pialis oral Daniel ? Adoravit ergo eum religiose, ul hominem Reo plenum, neque per errorem adoravit, Deum illum existimans: nam adorans ail : *Vere Deus vester Deus Deorum est,* cl *Dominus regum, ct revelans mysteria, quoniam lupoluisli aperire ohe sacramentum.* Quod eliam fecisse Alexandrum regem pontifici Jiddo, scribil Josephus lib. II. cap. 8. antiquitatum.

Neque obstat, quod Nabuchodonosor Danicli jussit offerri sacrificium, nam non loquitur Scriptura dc sacrificio , quod soli debetur Deo. Sacrificium enim Deo proprium est immolatio animalium, quod vocat hebraice Π2'I dc quo dicilur Exod. 22. *Immolans Diis, eradicabitur, praeterquam Domino soli.* Ibi enim csl hebraice Π2'1· Nabuchodonosor aulem obtulit!) mieli nonrCTscd ΠΠ3Ώ el "РΠΓРΰ hoc csl, munera el odoros , quorum utcumque tam Deo. quam homini offerri solcL Nam 1. Reg. It), ubi legimus quosdam ex IsrâeIRis non voluisse agnoscere Saulem regem, nec ei munera attulisse, pro munere csl ΠΠ3Ώ· Porro suaves odores nos eliam in ipsa Ecclesia offerimus imaginibus cl reliquiis, cum lamen asseramus, sacrificium non deberi nisi soli Deo. Immo Dionysius cap. 3. pari. 2. Eccles, hierateh. dicil, pontificem in sacris mysteriis, ubi adolcri coepit incensum, primum suffire aram , deinde lotius Eeclcsiac ambitum, quod eliam nunc fieri videmus. Si hoc non placet, dicamus cum Hieronymo el Theodoreto, Nabuchodonosor sacrificium obtulisse Danicli, idesl, Deo Danielis.

Argumentum quartum sumitur ex confessione Patrum, qui a temporibus apostolorum, usque ad nostra tempora floruerunt. Justinus in Apolog. pag. 2. loqucns nomine omnium Christianorum,et fidem lotius Ecclesiae explicans: *Sed.* inquil,et *illum* (Deum Patrem), *el ejus Filium qui venit, nosque haec docuit, cl aliorum sequentium, similiumque bonorum angelorum exercitum, el spiritum propheticum colimus,atque adoramus, verboque et re seu veritate veneramur, idque omnibus qui discere volunt, ul docti inslilulique sumus, copiose tradimus.*

Origencs hom. 3. in diversos: *Horum,* inquil, *memoria semper, ul dignum est, in Ecclesia* celebratur.

Eusebius lib. 13. praepar. evang. cap. 7. Nos, inquil. *quotidie id factitamus; nam verae pietatis milites, ul Dei amicissimos honoramus.* Idem Eusebius lib. i. hist. cap. 15. referi ex epistola Ecclesiae StHymcnsiuin de martyrio s. Pulyearpi, quod cum Gentiles metuerent, ne Christiani, relicto Christo.Polycarpum adorarent,veteres illi Christiani dicebant, se non posse ullo modo martyres pro Christo colere, sed lamen eos diligere el venerari quod fidem integre Magistro el Dumino servaverint.

Athanasius in lib. de virginitate, circa finem: Si *homo justus aedes tuas,* inquil. *intraverit. cum timore ct tremore occurrens illi, adorabis humi ad pedes illius.* Al ul ostendat se loqui de religiosa adoratione: *Non enim,* inquil. cum, sed *Deum adorabis, qui illum mittit, Dominus enim ait, ipii recipit justum, me recipit.* Ubi nola, adorari Deum in justis, nou quod adoratio non terminetur ad hominem justum, sed quia ratio, cur justus adoretur, csl Deus. Quemadmodum qui recipit justum hospitio, cique eleemosynam facit. Christum

recipere, el Christo eleemosynam facere dicilur, quia ill propter Christum, el Christus ila accipil, ac si Oerel sibi.

Basilius oralione in sanctum Mamantem: *Ecclesia,* inquil, *per hoc, quod eos honorai,qui praecesserunt, praesentes impellit.* El oral, in quadraginta martyres: *Honor,* inquil, *quem bonis conservis exhibemus, benevolentiae erga communem dominum significationem de se praebel.*

Gregorius nazianzenus oralione in Machabaeos, initio conqueritur, quod sanctos Machabaeos non omnes ubique colant, sicut martyrium ipsorum merelur. El oral. I. in Julianum, non procul ab inilio, loquens dc quodam honore, impenso a Juliano apostata cuidam martyri, quem martyr ille mirabili signo recusavit: *O insignem,* inquil.*martyrum inter se charilalem, honorem illius, qui mullos martyres contemptui habiturus erat recusarunt.* Ei paulo ante dixerat, honorem marlyruin esse perspicuam nolam amoris in Christum.

Gregorius nyssenus oralionc in Theodorum martyrem, ubi mulla dixit dc cultu, qui sanctis martyribus ah Ecclesia exhibetur, ait: *Cui regnum talis honor habetur? Quis ex iis,qui supra modum inter homines excellere visi sunt, tali memoria celebratur? Quis imperator adeo decantatus, el fama celebratus esi, ut hic miles pauper, modo conscriptus Tyro, quem Paulus armavit, quem angeli unxerunt, quem Christus coronavit?*

Epiphanius haeres. 79. ubi refellit eorum errorem, qui Mariae tamquam Deae sacrificium offerebant, metuens, ne ista occasione nullus hooor b. Mariae deferretur, ut nunc haeretici faciunt, saepissime repetit illa verba: *Sil in honor Maria, Dominus adoretur.*

Joannes chrysoslomus homil. dc sanctis Juvenlino et Maximo: Aon *aliter priscos,* inquil, *aliter recentiores colitis sanclos, sed eadem alacritate omnes.* El infra: *El martyres,* inquit, *quos hodie aderant.* Elinfra: *Idcirco saepe eos invisamus, tumulos adoremus etc.*

Cyrillus alexandrinus lib. 6. in Julianum, ultra medium : *Nos,* inquit, *non Deos factos esse diximus sanclos martyres, sed omni honore dignari consuevimus.*

Thcodorclus lib. 8. ad Graecos : Suos, inquil, *mortuos Dominus Deus* noster *in templa pro Diis vestris induxit, ac illos quidem cassos gloria ; vanosque reddidit,* suis *autem martyribus honorem illorum dedit etc.* Ubi notandum est, honorem Deorum traditum martyribus; quia ubi colebantur Dii, nunc coluntur martyres, non aulem quud eodem modo colantur. Subdil enim Theodorelus : *Atqui* nos, o *Graeci homines, nec hostias martyribus, nec libamina ulla deferimus, sed ul sanclos homines, Deique amicissimos honoramus.*

Denique Joannes Damascenus dc fide orthodoxa. hb. 4. cap. 1G. *Honorare,* inquil, *decet sanclos, ul amicos Christi, ut filios et haeredes Dei,* etc.

Ex Latinis Tertullianus de corona militis , meminii celebrationis festorum in nalaliliis martyrum.

Cyprianus lib. 4. epist. 5. *Martyrum ,* inquil, *passiones, et dies anniversaria commemoratione celebramus.*

Ambrosius serm. 6. in line: *Quisquis honorat martyres, honorat et Christum, el qui spernit sanclos. spernit et Dominum.*

Maximus serm. de natali sanctorum Octavii, adventoris cl solutoris martyrum: *Cuncti,* inquil, *martyres devotissime percolendi sunt, sed specialiter ii venerandi, quorum reliquias possidemus.*

Prudentius de s. Hyppolilo :

Hic corruptelis, ani.iuque, el corporis aeger
Oravi quoties stratus, opem merui.

Nola illud: *Oravi stratus*

Paulinus natali primo s. Felicis·:

Roma Pelro Puuloqiie potens rarescere gaudet
Hujus honore Dei etc.

Et natali octava ;

Cujus honore Deus gaudet, quia martyr honorem
Contempsit proprium.

Hieronymus in epist. ad Riparium: *Honoramus.* inquil, *servos, ut honor servorum redundet ad Dominum.* Et in vila Paulae.* *Vale, o Paula, el cultorem tuum orationibus juva.* El ibidem dicit. Paulam cum inviseret sanclos eremitas, singulis ad pedes provolutam, ila cos venerari solitam, ac si in singulis Christum adoraret. Ubi certe non agitur de cultu civili ; non enim focmina nobilissima rusticanos civiliter honorassel tanta subjectionis significatione.

Augustinus serm. 1. dc sanctis Pelro et Paulo: *Beatissimum Petrum piscatorem modo genibus provolutis adorat gentium multitudo.* El cpisl. 44. *Ostendatur mihi Romae in tanto honore templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. Iu Pelro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis?* Idem lib. 20. conlra Faustum, cap. 21. objicienti Fausto, quud Christiani idola vertissent in martyres, respondit a Christianis coli martyres. sed non latria. El in psal. 96. objicientibus. Ethnicis, quod Christiani colerent angelos. respondit similiter, cl addit : *Vtinam el vos illos colere velletis; facile enim ab ipsis disceretis, non illos colere, idesl, non colere ut Deos, sed ul sanclos.*

Gregorius lib. 3. dialog, cap. 24. dicit, b. Petrum apparuisse cuidam Theodoro lampades instruenti in Ecclesia ipsi b. Pelro dicata, ul ostenderet probare venerationem , quam servientes sibi exhibent.

Bernardus serm. in illud ; Signum magnum etc. *Amplectamur Muriae vestigia, ct devotissima supplicatione beatis illius pedibus provolvamur.* El serm. sequenti, qui est de aquaeductu : *Tolis .* inquil, *medullis cordium, lotis praecordiorum affectibus, el votis omnibus* Variam veneremur,

quia sic csl voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per Mariam.

Argumentum quintum sumi polcsl cx invocatione. templis , festis, volis, peregrinationibus imaginibus et aliis , dc quibus postea : cum haec oimiia ad cullum sanctorum non dubium sil perlinere.

Argumentum sextum cx co, quod semper Ethnici, Judaei. Haeretici accusaverunt Christianos idololatriae. propter cullum sanctorum, quod certe nun fecissent, nisi vidissent a Christianis sanclos passim religiose coli. De Ethnicis testatur Eusebius. lib. 8. cap. G. hist, de Judaeis Idem Euseb. lib. 4. cap. 15. De Juliano apostata Cyrillus lib. 6. el 10. in Julian, dc Manichaeis Augustin, lib. 20. cap. 2!. conlra Faustum; de Porphyrio, Vigiluilio el Eunomio Hieronymus lib. contra Vigilantium.

Argumentum septimum cx ratione ; nam si honor civilis debetur civili virtuti, sapientiae, potentiae cl nobilitati : Ergo honor plusquam civilis debehir supernatural! virtuti. sapientiae, potestati , nobilitati ; sed sancti quoad virtutes supernalurales, excellunt omnino, cum serveanl divina chantale, cl peccare non possint: nihil enim inquinatum intrare potest in regnum coelorum, Apocal. 21. Quoad sapientiam, vident ipsam sapientiam increalam, cl in ea cognoscunt rerum omnium caussas, juxta illud, Mallh. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* **Quoad potestatem, sunt reges coelorum, cl participes ipsius throni divini, ul dicilur in Apoc. cap. 3.** *Qui vicerit, dabo ci sedere medum in throno meo.* **El Luc. 22.** *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* **Quoad npbilUatcm, sunl filii Dei. reipsa jam adoptione confirmata per gloriam. Igilur merito. jureque optimo religioso cultu prosequendi sunt.**

Denique, Deus sanctis honorem et gloriam promisit, I. Rcg. 2. *Qui honorificaverit me, glorificabo eum.* **Joan. 12.** *Si quis mihi ministraverit. honorificabit eum Pater meus.* **El Rom. 2.** *Gloria ct honor omni operanti bonum:* **ergo debetur eis honor : el certe non ab aliis . quam a nobis . qui illis inferiores sumus. Non convenit autem mortuis honor civilis, ergo religiosus illis debetur.**

CAPUT XIV.

Solvuntur argumenta initio proposita.

Nunc adversariorum argumenta breviter dissolvamus. Ad primum. Si Calvinus per cullum religionis inlelligil cullum latriac , fatemur sanclos non debere coli cultu religionis. Sed negamus, praeter cullum latriae nullum esse alium cultum . nisi civilem, jam enim ostendimus quondam tertium collum, qui etiam dicitur religionis, licet secundario.

Ad secundum,admitto duliae cullum deberi sauciis, ct nego id esse absurdum. Ad primam probationem respondeo, colere, sine lalria non esse, colere sine cultu, sed colere sine tali cultu. Nam etiam b. Augustinus, qui tamen non erat ineptus, lib. 20. conlra Faustum , cap. 21. dicil: Sanctos coli, el non lalria.

Ad secundam probationem dico, duliam non esse plus quam lalriam. Nam secundum profanos auctores idem significant: secundum aulem Scripturae et Ecclesiaft usum longe major est lalria. quam dulia: lalria enim non est quilibet cullus, sed cultus summae servitutis: dulia est cullus cujuslibe? servitutis.

Dices: Al non sumus servi sanctorum. sed conservi. ergo dulia sanctis non convenit. Aliqui respondent, cullum sanctorum non vocari duliam » idesl, servitutem, quia exhibetur eis a servis; sed quia exhibetur ipsis . qui servi Dei sunl. Sed isti timuerunt, ubi non erat timor.

Dicendum igilur . duliam significare quamlibet servitutem, tam perfectam, quam imperfectam. Est autem perfecta servitus eorum, quid id, quod sunt, alienus sunt : et operantur moti ab alio, tam efficienter, quam flnaliler, idesl, opcranturpropler Dominum . et ab ipso Domino moli tamquam instrumenta ad operandum, ul Arislol. doccl, lib. I. Polit, cap. 3. Imperfecto servitus est eorum, qui aliquid horum habent, non tamen omnia . idest. qui moventor nb alio aliquo modo. Unde infans dicitur nihil differre a servo, liret sit dominus, Galal. 4. quia movetur ab alio effective: et conlra, is qui regit, dicilur servus eorum quos regit, 2. Cor. 4. Aos autem *servos vestros per Jesum :* **quia movetur ab alio flnaliler. Nos ergo etiamsi non sumus servi sanctorum perfecte, sumus tamen imperfecte. quatenus illi nos movent el juvant ad bene operandum exemplo suo, el intercessione apud Deum. Hinc b. Paulinus natal. 1. 2. cl 3. s. Felicis. passim vocat se famulum cl servum s. Felicis ; el b. Gregorius lib. 2. dialog, c. 24. non timuit dicere b. Petro, grato esse servientium sibi obsequia.**

Ad confirmationem cx Valla ct Hera , fateor secundum usum profanorum scriptorum idem esse duliam el lalriam. tamen secundum usum Scripturae. lalria fere numquam accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturae: secundum usum aulem Ecclesiae. numquam omnino. Etsicul licuit antiquae Ecclesiae conlra veteres haereticos nova vocabula invenire, ul etc. cur non licuit etiam Ecclesiae posteriori conlra haereticos posteriores nova aliqua vocabula invenire, aul certe iisdem in alia significatione uti?

Ad illud Augustini do dulia cl lalria respectu Dei, respondeo: Eum locum esse pro nobis; nam ex eo, quod Augustinus ait. lalriam dari Deô, ul Deus est. duliam eidem, ut Dominus est : colligitur lalriam non posse communicari creaturae, quia unus tantum est Deus : at duliam posse communicari . quia multi sunl vere cl proprie Domini. Quamquam inierim fatemur, duliam, qua colilur Deus, esse duliam per excellentiam, el specie distingui ab ea, qua coluntur sancti.

Ad tertium argumentum ; ad primum locum . Deiileron. (>. dico, eum locum debere sic inlelligi: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies ;* **ea servitute quae Deo soli convenit. Nam m**

graeco est λατρευτεί . Undo Augustin. qnnest. Cl. in Genes, annotavit: ideo non esse dictum, solum Deum adorabis, el illi soli servies : sed : *Deum adorabis. et illi soli servies.* quia adoratio convenit etiam creaturis, non autem servitus latriae, quae hic nominatur. Sed praeterea quamvis esset scriptum, illi soli δουλευτεί . eodem modo exponi deberet: nimirum, illi soli servies certo quodam genere servitutis, non autem absolute, illi soli servies Siquidem in textu hcbraico est *)13yn: el tamen invenimus, non obstante hoc praecepto, dictum Jacobo ab Isaac, Genes. 27. *Serviant tibi populi, el adorent te filii matris tuae:* ubi sunl illa verba "Uy. el П'ППП^ГІ- Praeterea sicul hic legimus: *Illi soli servies,* ita legimus I. Timolh. I». *Qui solus habet immortalitatem :* cl tamen scimus, angelos.el animas esse cliam immortales suo quodam modo.

Ad illud I. Timolh. I. *Soli Deo honor el gloria;* respondeo, similiter intelligendum de certo honore cl glori.i : Nam Rom. 2. lego : *Gloria et honor omni operanti bonum.* Denique arctius dictum est Isai. *i L Ego primus, et ego novissimus. el absque me non es' Deus;* et tamen legimus iu psal. 81. *Ego dixi. Dii estis;* nec tamen illud primum est Falsum, sed sano modo intelligendum csl.

Ad dhid Matth. 4. dico: Diabolum postulasse a Christo νφοσχύνωσιν in signum lalnue, cl proinde postulasse lain un: ac proplerea a Domino illi fuisse responsum: *Dominum Deum tuum adorabis, el illi soli servies.*

At illud Galal. 4. *lis qui natura non sunl Dii,* ἐδιυλεύαατε respondeo.verbum δουλεύειν esse commune servituti Dei el creaturarum, el proinde exponi debere pro loci exigentia. Hic aulem sumitur pro cultu solius Dei; id enim circumstantiae loci necessario postulant.

A<1 quartum argutnenluin;Ad primum exemplum dico, Aman voluisse adorari ul Deum: id enim ex verbis Mardochaci colligitur.

Ad secundum de Coniebo dico: Cum s. Hieronymo lib. contra Vigilantium. Cornelium aliquid divinum in Petro inesse putavisse, el ideo jure cor rectum: vel cum Chrysoslomo in hunc locum Aclormn. Cornelium p e Petrum veneratum, sed Petrum ex modestia emn honorem, qui alioqui sibi debebatur; recusasse.

Ad li.rlitini: Quid mirum, si Paulus noluit sibi sai rdlc. n? Id enim supra diximus, esse actum externum, soli Deo debitum.

Ad quartum dico: Esse pro nobis; nam vel Joannes ipihivii cum. qui sibi apparuerat esse Deum.

'I migelum: si Di um mento reprehensus est: si ai» 'do ·' tamen adoravit, cur nos reprehendi- in- r. qui Facimus quod Joannes Fecit? num melius Jo.i ne norunt Cahimslae. sinlne angeli adorandi?

Ai cur. inqumnt. reprehensus est? Primo, quia Forte an_Ju sic apparuit, ul potuerit existimari Christus. Dixerat enim cap. \. *Ego sum primus, et nf'i is>imus. el fui morluus.el ecce sum vivens etc.* It ique poterat existimari Christus, cujus personi a gerebat, nisi ipse explicuisset, se non esse Chnsluin. et ideo corrigendus Foil adorator non pjjpter errorem adorationis, sed propler errorem personae. Ita respoudel Augustin, quaesi, til.in Genes.

Secundo dico: Joannem recte voluisse angelo cultum debitum exhibere: sicul meminerat Fecisse Abraham et Loth, atque alios majores suos: tamen angelum prohibuisse ob reverentiam humanitatis Christi. Nam ante Christi adventum angeli se ab hominibus adorari patiebantur: al posteaquam Deus homo factus est. et omnes angeli hominem in Christo.adoraro coeperunt,noluerunt ipsi ab hominibus adorari, el praecipue ah apostolis, aliisque summis viris. Ila Beda, Anselm. Richard, el Ruperitis in cap. 19. Apoeal. el scholia graeca in cap. 22. cl ante hos anciores s. Gregor, lib. 27. moral, cap. H. et Iminil. 8. in evangel. Neclamen sequitur, nos male Facere, si angelos adoremus: nam el nos recte illos adoramus, el ipsi recte adorari recusant.Itaque Joannes ipse cum cap. 1!). semel audivisset: *Vide ne feceris elc.* tamen cap. 22. iterum voluit eundem angelum adorare; inlelligebal enim, et se recte facere adorando, et angelum recte facere recusando, nec enim suspicari licet Joannem aut obliviosum, aut indocilem Fuisse.

Aii ultimum ex Patribus, dico, eos loqui contra errores gentilium, qui ex hominibus sceleratis veros Deos (aciebant. eisque sacrificia offerebant. Nam quod alioqui sancti angeli el homines debito cultu prosequenli sint, sexcentis in locis iidcm Patres ailirmanl, quorum locorum jam aliqua supra retulimus.

CAPUT XV.

Proponitur controversia dc invocatione sanclorum.

Demoslravimiis sanclos esse colendos: sed quii peculiaris ddlicullas est de cultu invocationis, idcirco nunc recto ordine sequitur, ul tractemus de invocatione sanclorum.

Duo sunl de hac quaestione errores extremi veritas est in medio, ul fere semper esse solet. Primus error est. posse ac debere s. Mariam, quae praecipua sanctorum csl, invocari, non secus ac Deus invocatur. Ita olini quidam, quos Epiphanias refert el refellit, haeresi 78. in line.el haercsi 79. per lotum. Alter csl error, nullum .sanctorum post mortem debere invocari ullo nimio, quia vel non possunt orare morlui pro viventibus; vel si possunt. non nisi in genere orant, quia non possunt cognoscere nostras preces, quas ad illos fundimus. Hic error mullorum csl.

Primus omnium videtur fuisse Vigilantius, qui in hunc lapidem offendit. Nam quod Alphonsusde Castro in libro de haeresibus. verbo, sancti, tribuit hunc errorem Euslalhio.qui ante Vigilantium vixit, non facile probari potest. Siquidem Eustathius basilicas martyrum contemnebat, el forte reliquias etiam: at de invocatione nihil ducuil. tide Socratem hb. 2. cap. 33. el concilium gangrensc. Igitur Vigilantius, ul est in lib. s. Hieronymi conlra Vigilantium, docebat, postmortem nullius pro

allero exaudiri orationem.el ideo saucios morluos non orare pro viventibus, cx quo sequilur, frustra eos invocari.

Deinde invocationem sanclorum apertius el fortius oppugnarunt tempore b. Bernardi Henriciani. seu Pclrobrusiani cl Aposlolici, ul referi ipse s. Bernardus serin. G6. in Canlica, el anclor vitae s. Bernardi lib. 3. cap. 5. Idem paulo post docuerunt Waldenscs.nl auctor esi b. Antoninus 4. par. lit. II. c. 7. § 2. Idem poslea quidam nomine Calhan. ul anclor csl Turrccrcmaln. lib. 4. par. 2. cap. 35. summae dc Ecclesia. Idem poslea Joan. Wiclef. ul scribil '1 hornas WaldensiS loin. 3. lil. 12. c. I0S. cl seq. Ncc non Taborilae, qui de familia sunl Jonnnis Huss, ul scribil Aeneas Sylvius de origine Bohemor. c. 35. Quamquam Wiclefus non illicitum esse dicebal orarc sanctos.sed solum Inutile el superfluum: dicebal enim videri stultitiam recurrere ad scurras alicujus principis.quando ipse princeps csl paratissimus per se audire, vel sedari turbidos rivos, quando fons ipse patel: quibus verbis obiter sanctos scurris el rivis turbidis conferebat, quod esi haereticorum proprium.

Denique, haeretici nostri temporis, ul Lutherus in libris ad Waldenses: Meianchlhon in Apol. ari. 21. Confess. Augustanae; Brcnlius cap. 24. Confess. Wirlemb. cl Calvinus lib. 1. cap. 14. § 12. et lib. 3. Instil, cap. 20. § 20. elscq. Iria docent de orationibus sanclorum. Primo, cx divinis literis non haberi, quod sancti morlui orcnl pro vivis; ac proinde hoc non esse certum. Secundo, si sancti nrani, cos non orare nisi in genere pro tola Ecclesia electorum, non autem pro isto, nul illo in speciali. Tertio, inutile el illicitum esse invocare sanctos, sive angeins. sive homines, ac petere, ul pro nobis orenl: inutile quidem, quin non habent tam longas aures (ita enim Calvinus loquitur) ul preces nostras audire possint: illicitum autem, quia Idnc obscuratur gloria Christi, qui est unicus mediator et intercessor nosler.

CAPUT XVI.

Deteguntur aliquot fraudes et mendacia haereticorum.

Habemus igitur quae sil sententia adversariorum sed antequam eam refellamus, utile erit cognoscere breviter, quibus calumniis ct mendaciis Melanchlhon, ct Calvinus eam simplicibus persuadeant.

Philippus loco notato tria mendacia dicit.Primo: Nos tribuere sanctis divinitatem, idest. vim cognoscendi mentium cogitationes. Mendacium est apertum: ncc enim ullus catholicorum hoc dicit, vel dixit unquam; asserimus enim eos cognoscere nostras preces, non ut sunl in mentibus nostris . sed ul sunl in Deo, quem vident , et qui eas ipsis ostendit.

Secundo: Ante tempora s. Gregorii non exstare mentionem invocationis sanclorum. Paulo liberalior fuit Murtinus Kemnilius, qui in examine sess. 22. concilii Irideniini dicit, invocationem sanclorum coepisse posl tempora Augustini: ct in exam, sess. 25. dicit, auctorem invocationis b. Manae fuisse Petrum Gnapheum, qui vixit circa annum Domini 4H0. quae imperitia vel malitia esi-intolerabilis in tantis Magistris in Israel, cum sini loca innumerabilia in Ambrosio,Augustino,Hieronymo, Basilio. Athniinslo, IrenaeO, el alus quos poslea citabimus,el quae cliam citantur a Cenluriatoribus Centur. 4. cap. 4. el Çenlur. 5. cap. 4.

Tertio: Papislas esse asinos, qui docent ex libro s. Hieronymi conlra Vigilantium , Vigilantium negasse invocationem sanclorum, cum in loto illo libro Hieronymi non sil ima syllaba de invocatione sanclorum, sed solum de honore reliquiarum. Al hoc ipsum ostendit Philippum non quidem asinum, sed certe valde stupidum fuisse : nam etsi Vigilantius non dixit, sanctos non esse invocandos.tamen dixit, cos non posse orare pro nobis: hinc autem si non colligeremus , eum negasse invocationem sanclorum . tunc vere tardiores asinis essemus. Quis enim invocaret eum.qui non polest ullum auxilium praebere?Sapientius igilur fecerunt Magdeburgenses. Centur. 4. cap. 8. qui videntes nmi posse negari, quin Vigilanlius idem senserit quod ipsi, dicunt, eum non fuisse haereticum . sed sanctum presbyterum, el cum Hieronymo contendisse ac vicisse.

Porro Calvinus mulla etiam dicit mirabilia. Primum offirmat lib. 3. Institui, cap. 20. § 21. in omnibiis hymnis el litaniis Papistarum, nullam unquam fieri Christi mentionem: el cum semper oremus sanctos morluos, numquam nobis in precibus Christum occtirrere. Quod certe tale mendacium est. ul periculum sit. nc diabolus cognomen mendacis amiltaUquid enim? nonne in Illuniis dicimus: *Kyrie eleison. Christe eleison . Pater de coelis Deus etc.* Nonne fere omnes hymni , quos in breviario legimus, sunl vel Ambrosii, vel Gregorii. vel Prudentii, vel Sedulii antiquissimorum auctorum? El nonne omnes diriguntur ad Deum, et terminantur per *Gloria tibi Domine,* vel quid simile ? Nonne omnes orationes Ecclesiae . quae leguntur m missa, diriguntur etiam ad Deum, el terminantur *Per Christum Dominum nostrum?*

Secundo· Sanctos cum Christo regnantes passim in illo capite 20. libri 3. vocat morluos , larvas, umbras, colluviem: quae incredibilis blusphemia est.

Tertio dicit, lib. 3. cap. 20. §20. solum Christum introisse in sanctuarium coeli,el solum ipsum deferre ad Deum vola populi eminus in atrio e.xistentis. Quibus verbis significat, non solum sanctos homines.sed etiam ss. angelos non posse Deo nostras preces ollerre, sed solum Christum: quod csl conlra apertissimam Scripturam,Tub. 12. *Ego,* inquit Raphael, *obtuli orationem luam Domino.* El Apoeal. 8. *Ascendit fumus incensorum de orationibus sanclorum de manu angeli coram Deo.* El conlra ipsum Calvinum . qui infra sui oblitus admittit angelos offerre Deo nostras preces.

Quarto dicit, lib. 3. cap. 20. § 22. nos invocare sanctos plane ul Deos, el habere nos Deos plurimos non pro numero urbium, ul dicilur Hieroni. 2.

de Judaeis, sed pro numero capitum multitudinis, quae est calumnia manifesta, ul ex litaniis apparet. Quis enim Deo dicere auderet, s. Deus, ora pro nobis? Nec est nova calumnia; nam etiam antiqui hostes Ecclesiae mentiebantur, homines mortuos pro Diis catholicos habere, ul patet ex Cyrillo lib. G. in Julian, ultra med. el lib. 10. ante med. el ex Eusebio lib. 4. histor. cap. 15. el lib. 8. cap. G. cl ex Augustino lib. 22. contra Faustum, cap. 4. cl cx Hieronymo contra Vigilantium.

Quinio ibidem dicit: Nos rogare virginem, ul lilium jubeat facere quod polimus. Al quis nostrum hoc dicil? cur non probat ullo exemplo? Praeterea si Josue 10. dicilur: *Obedienle Deo voci hominis,* cur non posscl aliquo modo dici, filium Dei obedire matri aliquid pelenti?

Sexto ibidem dicil: Nos ante statuas Barbarae, vel Calharinae demurmurare *Pater noster,* el pastores hunc usum suo plausu approbare. Al fideles etiam simplicissimi si interrogentur, respondere solent, se orationem dominicam dirigere ad Deum , id autem se facere coram imaginibus sanctorum, sperantes per auxilium sanclorum suam orationem ad Deum melius . cl felicius perventuram, sed etiamsi aliqui tam stupidi essent, uls. Barbarae dicerent.*Paler* nosier,num imperitia aliquorum traduci debet quasi esset dogma ecclesiasticum? el qui sunt pasiores, qui hunc abusum probant?

Septimo dicil: In concilio III. carlhaginensi velitum fuisse, ne in publicis precibus diceretur: *Sancte Petre, ora pro nobis,* sed istud decretum, nisi in suo codice Calvinus addiderit, nusquam repcrilur. Concilium enim solum definit, ul oralio sacrificantis dirigatur ad Patrem , non ad Filium vel Spiritum sanctum,de sanctis nulla mentiti. Sed Calvinus per suam dialecticam ex eo, quod oralio debet dirigi ad Patrem, deducit non posse invocari sanctos, el inde ulterius deducit, concilium statuisse, ul non dicatur, *s. Petre ora pro nobis.*

Octavo dicil: Horrendum esse sacrilegium, sanctos vocare praesules salutis, et nullo colore defendi. quod quidam sanctis dicunt,e coelo nos respice cl adjuva. At priora sunt verba Ambrosii libro de viduis: posteriora Gregorii nazianzeni oralione in Cyprianum, in Alhanasium, in Rasilium: istis autem duobus viris nihil habuit antiquitas sapientius.

CAPUT XVII.

Quomodo sancti invocandi non sint.

Nunc ul rei veritas manifesta flat, ponemus et probabimus aliquot propositiones.

Prima proposilio.iVon *licet a sanctis petere.ul nobis tamquam ctuclores divinorum beneficiorum, gloriam,vel gratiam,aliaqueadbeatitudinein media* conccdanl.llacc est contra primum errorem,et contra calumniam Calvuiislarum. Probatur Primo Scriptura,psal.83. *Gratiam el gloriam dabit Domi-* /lus.Et ps.t 20. *Levavi oculos meos in montes,unde* veniet uu.cdium *mihi , auxilium meum a Domino, qui fecit coelum ct terram.* Montes sunt Jiomines sancti, ul exponit Augustinus in hunc psalmum. el fusius tract. 1. in Joannem, ct libro dc pastoribus, cap. 8. jubemur ergo levare oculos ad montes, idest. ad .sanctos , cl ab eis auxilium exspectare, sed ul iiilelligamus ab eis auxilium exspectandum esse, non ul ab auctoribus, sed ul ab impelratoribus; ideo slalim subditur: *Auxilium meum a Domino, qui fecit coelum cl terram.* Item Jacob. I. *Omne datum optimum, el omne donum perfectum, desursum est descendens a Patre luminum.*

Secundo probatur cx usu Ecclesiac:narn in orationibus, quae leguntur in missa, vel in ofiicio in celebritatibus sanctorum, nihil unquam aliud petimus, quam ul eorum precibus a Deo nobis beneficia concedantur.

Tertio ratione: nam ea quibus indigemus, superant vires creaturae, ac proinde etiam sanctorum: ergo nihil debemus a sanctis petere, nisi ul a beo impetrent, quae nobis utilia sunt.

Quarto ex Augustino lib. 8. de Civil. Dei, cap. ull. et lib. 22. cap. 10. et ex Thcodorelo lib. 8. ad Graecos, qui diserte docent, sanctos non esse invocandos ul Deos, sed ul qui a Deo impetrare possunt quod volunt.

Est tamen nutandum, cum dicimus, non debere peti a sanctis, nisi ul orent pro nobis, nos nonagere de verbis, sed de sensu verborummam quantum ad verba, licet dicere: Sancte Petre miserere mei, salva me. aperi mihi aditum coeli: item da mihi sanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem etc. dummodo inlelligamus. salva me et miserere mei orando pro me, du mihi hoc el illud tuis precibus el meritis. Sic enim loquitur Gregorius nazianzenus orat.in Cyprianum cl in Basilium. cl alii mulli velenim:necnon Ecclesia universa, cum in hymno ad Virginem dicil:

Maria mater grallae,
Mater misericordiae,
Tu nos ab hoste protege,
El hora morlis suscipe.

El in hymno apostolorum:

Quorum praecepto subditur
Salus el languor omnium,
Sanate aegros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

El sicul apostolus dose dicil, Roman. 11. Pt *salvos facerem aliquos ex illis.* El 1. Cor. 9. II omnes /acerem *salvos,* non ul Dius, sed juvando concionibus, precibus etc.

Secunda propositio. *Sancti non sunt immediati intercessores nostri apud Deum, sed quidquid a Deo nobis impetrant, per Christum impetrant.* Nola. 1res personas posse considerari, quando nos Deum orumus; unam ipsius Dei,a quo petimus beneficia; alleram Christi, per cujus meritum ea cupimus nobis dari; tertiam ejus qui petit beneficia per Christum. Ex his iribus personis non potest prima sanctis tribui, ut jam probavimus; nec secunda, ul nunc ostendemus; sed solum tertia.

linquo sanclos invocamus ad hoc solum, ul faciunt id, quod nos facimus, quia melius el efficacius ipsi focero possunt quam nos, melius illi el nos simul.quam nos soli. Probfilur jam conclusio; Solus Christus est. qui mundum reconciliavit beo, cl qui meruit nobis gloriam et gratiam,el omnia necessaria ad salutem.ul patet Coloss. l.Quia *in ipso complacuit, omnem planitudinem inhabitare, el per eum reconciliare omnia, pacificans per sanguinem crucis ejus.quae in lerris.el quae in coelis sunt.* El 1. Joan.2./pse esi *propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem lanium, sed etiam pro lotius mundi.*

Atque hinc Christus dicilur *ostium* Joan. 10. cl via Joan. 14. quia, ul ipse nil, *nemo venii ad Patrem.* nisi per ipsum. Hinc etiam dicil Joan. 16. /'elite *innomine meo.* Hinc dicilur mediator Dei, cl hominum 1. Timolh. 2. et 1. Joan. 2. dicilur advocatus apud Patrem: ergo nihil a sanctis petere possumus, nisi ul·intercedant apud Deum quo nobis Christi meritum applicetur, el per Christum graliam cl gloriain consequamur.

Secundo probatur ex verbis sanctorum. Ambrosius lib. de Isaac, cap. 8. *Ipse Christus .* inquit . est os *nostrum, per quod Patri loquimur: oculus noster, per quem Patrem videmus: dextera nostra, per quam nos Patri offerimus.* Augustinus psalm. 108. exponens illud: oralio ejus liat in peccatum: *Oralio,* inquit, *quae non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum.sed etiam ipsa fit peccatum.* Bernardus sermone de b. Virgine, ipii incipit, Signum magnum: *Opus* csl.inquit, *medialore ad mediatorem istum, nec alter nobis utilior,quam Maria.*Quibus verbis docet Christum esse intercessorem immediatum . qui per se impetrat, sanclos esse mediatos, qui non nisi per mediatorem Christum impetrant.

Tertio probatur cx orationibus Ecclesiae.Omnes enim, quae de sanctis sunt, illam formam habent : *Concede nobis Deus intercessione hujus sancti tale beneficium,per Christum Dominum nostrum.*

CAPIT XVIII.

Sanctos pro nobis orare.

Habemus igilnr, quomodo sancti invocandi non sint. Nunc, ut inlelligamus quomodo invocandi sint, accedat Tertia propositio: *Sancti orant pro nobis saltem in genere . secundum Scripturas.* Probatur cx iis Scripturis , qua·· agunt solum do sanctis hominibus. Primus est Hier. 15. *Dixit Dominus ad me, si steterint Moys. s et Samuel coram me. non est anima mea ad populum istum.* Ergo Moyses et Samuel jam mortui poterant.el solebant orare pro populo Judaeorum ; ergo falsum est in Scripturis non haberi, quod sancti mortui orent pro vivis.

llespondcl Calvinus duobus modis. Primo, cx lioc loco colligi potius contrarium; cum enim dicilur, *si steterint,* nimirum ad orandum, significatur eos nec stetisse, nec orasse , el si isti praecipui prophetae non orabant, quanto minus alii?

Al contra, quia etsi forte significetur , eos tunc non orasse, quia inlelligebanl rem esse jam desperatam, tamen significatur eos alias orare consuevisse, quando se impetrare posse putabunt, alioqui inepta essel haec Dei loqunlro.Xam si quis diceret, si jumentum meum oraverit pro te, nihil impetrabit: inepte loqueretur. Quare? Quia jumenta non possunt orare; el similiter si quis, diceret, si venerit huc Cicero vel Demosthenes, non persuadebunt mihi, inepte loqueretur, quia mortui huc venire non solent. Ita ergo el Deus (quod absil) inepte loqueretur, cum dicil: Si *steterint coram me Moyses cl Samuel.* Si illi non possent . vel non solerent Deum interpellare. Aliud essel. si Scriptura diceret, si slnre.nl, idesl, si per impossibile nunc viverent el orarent. Al nunc ait: Si *steterint,* ct graece E'τι στη, non *ἵτι* ιστά;βI hebraice TCy' si stabit Moyses.

Secundo respondet, sensum hujus loci hunc esse, si nunc steterint coram me duo aliqui insignes viri. quales olim erani Moyses et Samuel, tamen nihil obtinebunt. Al contra opponimus gravissimos auctores . Chrysostomum homil. 1. in epist. 1. adThessalon. el Hieronymum in hunc locum , el Grcgorium lib. 9. moral, cap. 12. qui docent Deum loqui de ipso vero Moyse el Samuele.

Secundus locus est 2. Macliab. ull. ubi Judas in visione quadam vidit Oniam pontificem elHiercmiam prophetam, qui jam obierant, orantes pro populo Judaeorum; nd quem locum nihil habet . quod respondeat Calvinus, nisi hunc librum non esse canonicum. Alnos probamus esse canonicum argumento, quod Calvinus non potest rejicerc, si vult sibi constare: ipse enim contra invocationem sanctorum affert lanquam argumentum potissimum testimonium concilii 111. carlhagincnsis, ul videbimus in solutione argumentorum: in illo autem eodem conCiho cap. 17. sic dicitur: *Item placuit, ul praeter Scripturas canonicas nihil legatur in Ecclesia sub nomine divinarum Scripturarum. Sunt autem canonicae Scripturae.Genesis, Exodus etc.* El infra: *Esdrac libri duo , Machabaeorum libri duo etc.* Vel igitur Calvinus recipiat libros Machabaeorum, ul canonicos el divinos, vel non deterreal nos hujus concilii auctoritate n sauciorum invocatione: nec enim dicendum csl, eos Patres in uno sapere. et in allero delirare.

Tertius Ionis est Apoc. 5. ubi describuntur 21. seniores in coelo procidisse coram throno Dei.habentes phialas aureas plenas odoramentorum,quae sunt orationes sauciorum. Quem locum exponentes Prim isius. Richardus,scholia gracca apud Occumenium. el Gagncjus,dicunt orationes illas esse intercessiones pro infirmorum stabilitate.

Quartus locus est. 2. Petri I. *Dabo autem operam. el frequenter habere vos,* nimirum commendatos,sive in animo, post *obitum meum.ut horum memoriam facialis.* Ul enim exponunt scholia gracca apud OeCumcnium. aliqui veteres non inepte hinc colligebant, sanctos posl obitum gerere curam viventium.El quamvis hoc sit evidens argumentum, tamen est probabile.

Quinius locus est Luc. IG. ubi dives opulo oral pro fratribus suis: ergo mullo magis orant justi pro tota Ecclesia.

Sextus est Apocalyps. G.animae sanctorum martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus suis : ergo mullo magis misericordiam pelirni fratribus suis. Respondet Brenlius istas oraliones intelligi figurate : dicuntur enim sancti mortui clamare ad Dominum, quia preces.quas viventes effuderunt. adhuc resonant in auribus Dei. U conlra: nam dives Epulo dum viveret. non oravit pro fratribus suis. Sancti eliam martyres dum hic viverent,non petebant a Deo vindictam de persecutoribus, sed potius ut cis ignosceretur: ergo oratio, qua petunt vindiciam, nova esi: nam dum viverent, quia peccare poterant, el periculum erat ne si ultionem peterent, id facerent ex cupiditate, non petebant: nunc aulem eam petunt intuitu, el amore justitiae, ul recte exponit Beda.

Accedat ultimo, qt(od Scripturae aperio docent communionem Ecclesiae triumphantis cmn militante: nam Ilebr. 12. apostolus dicil . nos accessisse ad Ecclesiam primitivorum. qui sunl in coelis. idesl. cives illorum esse , Ephes. 2. el Galal. 5. dicit, matrem nostram esse Hierusalem . quae csl in coelis. El Coloss. I. el Ephes. 4. dicit,Christum esse capul super omnem Ecclesiam, cl cerie non excluditur Ecclesia coelestis: at communio isla exigit necessario, ul membra pro invicem sollicita sini, cl invicem se juveni. Haec enim est natura membrorum sub uno capite viventium, ul apostolus docel Roman. 12. et I. Cor. 12. Hinc apparel quam falsum sil. quod Calvinus dicil lib. 3. Institui, cap. 20. § 24. Deum voluisse , ul nullum nobis esset commercium cum sanctis mortuis, sed ncc illis nobiscum.Al quomodo haec vera esse possunt, si sumus una respublica, unus populus, unum corpus?Vidc Augustinum lib.20.deCivit.Dci, cap. 9. ubi hoc ipsum probat.

Quarta propositio. *Sancii. qui regnant cum Christo, pro nobis orant, non solum rin genere , sed etiam in particulari.* Probatur />imo angeli orant pro nobis, el curam nosiri geronl. eliam in speciali, ul palet Tob. 12. Zachar. I. Apocalyps. 8. Daniel. 10. psalm. 90. cl Matth. 18. ergo mullo magis id spiriliis hominum beatorum faciunt: nam in primis nihil eis deest ? ormn.quaeangeli habent, quantum ad hoc munus perlinet.cum sint praediti intclligenlia el voluntate , el adsint semper Deo.el nos vehementer diligant, ac demum sint aequales angelis.ul dicitur Lucae 20.Deinde aliquid habent prae angclis.quod sunl membra corporis Ecclesiae nobis magis conjuncta, quam sint angeli, el experti sunt miserias cl pericula nostra,quae angeli non sunl cxpcrli.

Respondet Calvinus: Hoc argumentum concludere, si possimus ostendere, sicut angeli praesunt hominibus, eosque custodiunt, atque eorum rebiis intersunt, ita eliam sanctos hominum spinlus facere.Existimat enim ipse (ul olim Vigilantius) sanctos omnes in atrio quodam quasi in libera custodia inclusos esse, ncc inde unquam egredi,aul ullam de nobis sollicitudinem gerere.

Nos aulem facile ostendemus non sohim ab angelis. sed etiam a spiritibus beatorum hominum regi et gubernari ikleles viventes: El sil hoc argumentum secundum: id enim promisit Christus, Apocal. 2. *Qui vicerit,* inqujt, *el custodierit usque in finem opera mea, dabo illi polcslalcm super gentes, et reget eas in virga ferrea. et tamquam vas figuli confringentur.sicut cl ego accepi a Putre meo.* El cap. 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* El infra: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.sicut elego vici. et sedi cum Patre meo in throno ejus.* Ilie loquitur Joannes dc spiritibus mortuorum, ul palet cx illis verbis: *Et custodierit usque in finem opera mea:* cl loquilur de lempore ante resurrectionem. ul palel ex eo quod dicil:7{ef/ei *eas in virga ferrea.* Nam regere in virga ferrea, non siguilical, punire, quod etiam post resurrectionem lici, sed significat regere virga pastorali . quod suium sil ante resurrectionem. Dicitur aulem virga ferrea, quia inflexibilis csl ad injustitiam . ul psalm. B. *Virga directionis,* idesl virga rectissima, *virga regni lui,* el eliam sempiterna; nam regni ejus non erit linis. Quod aulem sequitur: *El tamquam vas figuli confringet eos.* non siguilical homines perdendos, sed peccatores. Christo peccata conterente et delente , ul exponit Auguslinus m psal. 2. juxta illud Ador. 10. *Occide, el manduca.* Vel reguntur. sive pascuntur electi in virga ferrea . reprobi aulem tamquam vas figuli confringuntur.

Quod vero hoc significet,regere, in virga ferrea, palel primo ex verbo bcbraco , quo utilur David psalm. 2. O^I'IÏI- El ex graeco Joannis Apocalypsis 2. 12. el 19.quod est ποιμανεi . idesl, pasces, sive paslorahler reges.

Secundo ex eo. qttod dicitur Apoc. 12. *Pepcril filium, qui recturus erat omnes gentes in virga /errea:*Chrislus aulem non punit omnes gcnlcs.sed regit pasloralilcr.

Tertio, quia psal. 2.unde Joannes verba sua desumpsit, dicitur Cbristus totam suam haeredilatem regere in virga ferrea: *Postula a me etc.* ncc tamen suspicari possumus totam Ecclesiam a Christo esse destruendam.

Quarto, quia sic exponunt, regere in virga ferrea, Hilarius, Augustinus el Theodorcltis in ps. 2. cl Primasius ao Beda, et lliiperlus in cap. 2. Apocalypsis. Habemus igitur, spiritus hominum beatorum post mortem ante diem resurrectionis accipere potestatem in gentes . el regere, el pascere eas : necnon esse columnas in templo Dei. idesl, sustentare Ecclesiam, quod proprie sanctis martyribus convenire docel Chrysoslomus in line sermonis de Juvenlio el Maximo, ac demum sedere in trhono Christi, idesl. cum illo praesidere loti mundo. el Ecclesiam regere cl gubernare.

Idem colligilur ex illo Matth. 21. *Beatus ille servus.quem cum venerit Dominus,invenerit sic facientem; amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.* Bona enim Domini Ecclesia esi. ul Hilarius docel. quod eliam apcrle legimus in praefalionc do aposlolis, quam unam esse ex novem antiquissimis testatur Pelagius papa 11. qui s. Gregorium praecessil. in epist. 4. decretali. In ea praefatione dicitur : *Gregem tuum pastor aeterne*

non *deferas. sed per beatos apostolos tuos continua protectione custodias, ul iisdem rectoribus gubernetur. quos operis lui vicarios eidem contulisti praeesse pastores.hi* **quod cl Paires diserte duceni.**

Basilius oratione in quadraginta martyres, dicil: *0 cuneum inexpugnabilem ! o communes generis humani custodes, optimi curarum socii etc.* **El Gregorius nazianzenus orat. in Cyprianum:** *Tu,* **inquil,** *ab allo nos respice, noslrumque sermonem. ac vilam dirige, ct sanctum ovilc hoc pasce. ul simul una rege etc.*

Hilarius in psalm. 121. *Neque desuni slave volentibus sanctorum custodiae, neque angelorum munitiones.*

Ambrosius lib. 8. in Lucam, in line: *Sicut angeli praesunt,* **inquil.** *ita et hi, qui vitam meruerint angelorum.*

Hem Leo serni. 2. de anniversario suae assumptionis: *Petrus,* **inquit,** *nunc plenius cl potentius ea, quae sibi commissa sunl. peragit, el ovines parles officiorum, atque curarum, in ipso, per quem csl ylorificalus, exequatur.* **El similia habel serm. 1. el 3. ejusdem argumenti. Hem Maximus in serm. de martyribus Tauricis:** *Cum his,* **inquil.** *nobis faquliarilas csl.sempcr enim nobiscum sunl , nobiscum morantur, hoc est, ct in corpore nos viventes custodiunt, el de corpore recedentes excipiunt.*

Denique Thcodorelus lib. 8. ad Graecos, circa finem: *Qui peregre,* **inquil.** *aliquo proficiscuntur. petunt martyres sibi comites esse in via, aut potius itineris duces : qui vero jam sospites redierunt. gratias agunt, acceptum beneficium confilenles.* **Habemus igitur ex Scripturis secundum Palrum explicationem, sanctos orare pro nobis.**

Idem probatur Secundo testimoniis Palrum. Cyprianus lib. 1. epi'l. I. Si *quis hinc nostrum,* **inquil,** *prior divinae dignationis celeritate praecesserit. perseveret apud Deum nosira dilectio, pro fratribus et sororibus nostris, apud misericordiam patris non cesset oratio.*

Gregorius nazianzenus oral. H. quac est de obiiu Gregorii patris soi: Aune *mugis,* **inquil,** *proficit nobis precibus, quum untea. doctrina, quanto eliam Deo propinquior est, postquam vincula deposuit corporalia.*

Joannes Chrysoslomus in serm. dc Juvcnlio el Maximo, torn 3. *Etenim sicut milites,* **inquil,** *vulnera in praeliis sibi inflicta regi monstrantes fidenter loquuntur, ita et illi absecta capita gestantes . et in medium afferentes, quaecumque voluerint apud regem coelorum impetrare possunt.*

Hieronymus hanc ipsam conclusionem cx inslilulo probal libro conlra Vigilantium, in epislola ad Paulam de obitu Blaesillac: *Pro te,* **inquil,** *Dominum rogat, mihiqueveniam impetratpeccatorum.*

Auguslinus lib. 7. de baptismo conlra Donalisias. cap. I. *Adjuvet,* **inquil, nos** *Cyprianus orationibus suis, in istius carnis mortalitate tamquam in caliginosa nube laborantes, ul donante Domino quantum possumus,bona ejus imitamur.*

Leo serm.3.de anniversario suae assumptionis : *Nunc, impôt,mandatum Domini pius pastor* **(Petrus)** *exsequitur, confirmans nos cohortationibus suis, el pro nobis orare non cessans , ul nulla ten'a'ione superemur.* **El in serm. 1. de ss. Petro et Paulo:** *Sicut,* **inquil. nos** *experti sumus, et nostri probavere majores, credimus atque confidimus inter omnes labores istius vitae ad obtinendum misericordiam Dei semper nos specialium patronorum orationibus adjuvandos.* **His accedant omnia testimonia , quae afferemus pro sequenti conclusione ; nam qui dicunt sanclos invocandos, sine dubio talenlur eos orare pro nobis.**

Probatur ultimo ex apparitionibus sanctorum , qui aperlc testati sunt, se orare pro nobis eliam in particulari. Scribit Eusebius lib. G. histor. capite Ü. s. Polatnioenam carnifici promisisse , se cum ad Dominum pervenisset, aliquid ei boni impelraluram:deinde posl 1res dies a consummato martyrio carnifici per quietem apparuisse , atque ejus capili coronam imposuisse, pauloque posl juxta mwlyris praedictionem, elipsum cx impio carnifice pium Christi martyrem effeclum.

Auguslinus lib. de cura pro morluis , cap. 16. *Non solum,inqod.beneficiorum effectibus, verum eliam ipsis hominum aspectibus confessorem apparuisse Felicem.cum a barbaris Nola oppugnaretur. audivimus non incertis rumoribus, sed testibus certis.* **Alia id genus plurima vide apud B.isilium in oral. des. Marnante; Grcgoriuin nazianzenum oralione prima in Julianum , el oralione de s. Caesario: Gregorium nyssenum in vita Grcgorii neocaesariensis; Theodorelmn lib. 5. histor. cap. 24. Evodium el Luciauum de inventione el miraculis s. Slephani; Ambrosium in scrm.de ss. Gervasio et Prolhasio, el serm. *J0. de s. Aguelc; Prudentium hymno de s. Fructuoso: Paullnum natali octavo s. Felicis: Sulpilium in vita s. Martini, qui omnes uuclores ante mille annos floruerunt.**

CAPUT XIX.

Sanclos esse invocandos.

Scquilur Quinta.ac postrema propositio: *Sancii. sive angeli,* **sive** *homines pie. atque utiliter a viventibus invocantur.* **Probatur primo Scriptura . Genes. 48. Jacob sic ail benedicens filiis Joseph :** *Angelus,* **inquil.** *qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* **Hic aperte s. Jacob angelum invocavit, liem Job 5. Voca si** *quis est. qui tibi respondeat, et ad aliquem sanctorum convertere.* **Ubi numine sauciorum intelhgil angelos, ul d. Auguslinus exponit in annotationibus in Job. qui etiam illud, c.** *D).Miseremini mei amici mei.* **ad angelos dici existimat, juxta quod dicitur, cap. 33.Si** *fuerit angelus loquens pro eo unus de millibus, miserebitur eis, et dicet. El libera* **eum.Sicut eliam cap. 1,'». cum dicil:** *Ecce inter sanctos ejus nemo immutabilis.* **Aomine sanctorum inlelligunlur angeli; nam idem habetur cap. 4. Ius verbis:** *Ecce qui serviunt ei. non sunl stabiles, el in angelis suis reperd pravitatem.* **Quamvis autem**

haec verba non videantur convincere , quia non sunl ipsius scriploris libri, sed Eliphaz amici Job, lamcn i-lco convincunt, quia indicant lune fuisse consuetudinem invocandi patrocinium sanctorum angelorum.

liem Exod. 32. Moyses ita orat: *Recordare Domino Abraham .Isaac el Israelservorum tuorum.* In qnem locum scribens Theodorelus quaesi. G7. in Exod. dicil sanctum Moysem: cum se non existimaret sullicicnlem ad placandum Deum . adhibuisse etiam patrocinium patriarcharum. Ubi notandum est. quia ante Christi adventum,sancti qui monebantur, non intrabant in coelum, nec Deum videbant, nec cognoscere poterant ordinario preces supplicantium·, ideo non fuisse consuetum in Testamento veteri, ul diceretur : Sancte Abraham ora pro me clc. sed solum orabant homines ejus temporis Deum; el allegabant merita sanctorum . qui jam obierant, ul illis ipsorum orationes juvarentur.

Hespondet Calvinus: Aon peti ejusmodi verbis auxilium a meritis sanctorum , sed solum commemorari pactum . quod Deus cum patriarchis fecerat de protegendis ct adjuvandis eorum posteris.

At solutio non satisfacit, nam ct pactum Dei, el justitia sanctorum simul commemorabantur, ul palet ex psal. 131. *Memento Domine David, el omnis mansuetudinis ejus.* El infra: *Propter David servum tuum non avertas faciem Christi tui.* Otiae verba Salomonis sunl orantis Deum per merita patris sui Davidis, jam defuncti, ul constat cx lib. 2. Paralipom. cap. G. Unde etiam lib. 3. llcg. cap. 15. dicitur: *Propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, ul suscitaret filium ejus post eum, eo quod fecisset David rectum in oculis Domini.* El Daniel. 3. *Ne auseras misericordiam luam a nobis propter Abraham dilectum luum, ct Isaac servum tuum, el Israel saucium tuum.* Et Moyses Exod.34. Ilierein. cap. 32. cl alii, cum orabant Deum, initio dicere solebant: *Deus, qui facis misericordiam in millibus his. qui diligunt le,* idest, qui propter justitiam Patrum misereris saepe liliorum, quod eral implorare merita velerum justorum. Unde etiam b. Augustin, quaesi. 149. in Exod. sic ait: *Admonemur,* inquii, cum *merita nostra nos gravant, ne diligamur a Deo, relevari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Idem docet Chrysoslomus homil. 42. in Genes, el 27. in Malth.

Praeterea in ulroquo Testamento saepe legimus viventes a viventibus invocatos; nam lib. 1. Regum cap. 7. dicunt lilii Israel ad Samuelem: /Ve cesses *pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ul salvet nos de manu Philistinorum:* Hem Job ultimo: *He ad servum meum Job, ille orabit pro vobis.* Roman. 15. Paulus ait: *Obsecro vos, fratres. ul adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum.* I lem repetit Ephes. G. 1. Thessa i. *. 2. Tbess. 3. Coloss. 4.elllebr. 13 ergo licebit etiam mine invocare eosdem sanclos cum Chrisio rognantes. .Vim si nunc non licet, vel qu a nolunt; ' l hoc non . cum sint majori charilale praediti, quam antea, el (ul loquitur Cyprianus serm. dc mortalitate) de sua Immortalitate securi, cl de nostra incolumitate solliciti : vel quia non possunt ; et hoc non. quia si poterant cum hic essent peregrini, quanto magis nunc poterunt in palria ? vel quod non sciant quid oremus ; et hoc non , quia unde sciunt angeli conversionem peccatorum, pro qua tantopere gaudent in coelis . ul dicitur Luc. 15. inde sciunt sancti nostras preces : vel demum quia Iit injuria Deo, aul Christo, si alius quam ipse invocetur, el hoc non, quia lunc non liceret viventes invocare.

Atque hoc argumentum adversarii numquam solvere potuerunt. Calvinus enim solum respondet, aliam esse rationem invocationis vivorum el mortuorum, quia vivi omnes subnixi una Christi intercessione tam pro se, quam pro aliis Deum roganl, quia sunl invicem membra ; cl quia Scriptura, horiatur, ut oremus pro invicem, Jacobi 5. At hoc idem de murinis dici potest; nam el illi sunl membra ejusdem Ecclesiae, el una Christi intercessione nituntur ; quidquid enim nobis petunt, a beo per Christum petunt.

Probatur terlio ex conciliis, ac primum in episl. episcoporum Europae scripta ad Leonem imperatorem. quae habetur post concilium chalcedonense, sic dicitur : *Sanctissimum vero Proteriumin choro, el ordine sanctorum martyrum ponimus, elejus intercessione misericordem, ac propitium Deum habere postulamus.* El actione II. concilii chalcedonensis. dicunl Patres: *Flavianus post mortem vivit. martyr pro nobis oret.* Deinde m VI. synodo generali, cap. 7. ex canonibus recens editis, sie dicitur: *Solo Deo creatore adorato, invocet Christianus sanclos, ut pro se intercedere apud majestatem divinam dignentur.* Item VII. synodus generalis action. G. in line: *Cum timore,* inquii synodus, *omnia agamus, postulantes intercessiones incontaminatae Deiparae, item sanctorum angelorum, omniumque sanctorum.* Ilem in concilio geriindensi. cup. 3. aurclianensi I. can. 29. mogunlino sub Carolo Magno, cap. 33. loletano V. cap. I. el lolelano VI. cap. 2. el brocarensi II. cap. 9. indicuntur litaniae recitandae vel triduo anle ascensionem , vel aliis temporibus. Sunl aulem ista concilia fere omnia celcbrn- 11 ante annos fere mille. Ilis accedat factum Gregorii, qui litanias indixit tempore pestis, lib. 1. vitae ejus, cap. 42. el Walfridus Strabo c. 28. testes sunl.

Sed forte objicient, litanias hic vocari solum *Kyrie eleison, Christe eleison:* id enim vocant litaniam Graeci ; ul patet ex Basilio epist. G3. el cx liturgia ipsius Basilii el Chrysostomi.

Respondeo : In conciliis praedictis litanias vocari illas ipsas invocationes Dei el sanctorum, quas nos modo vocamus litanias ; nam in primis Walfridns Strabo lib. de rebus ecclesiasticis, cap. 28. declarans , quid sil litania, de (pia agitur m his conciliis, et nominalim in concilio I. aurclianensi. /licii esse sanctorum invocationem. Demd ·, tunc dicebantur litaniae triduo ante ascensionem, cl dicebantur non stando, sed ambulando et circumeundo aliqua loca: at nunc videmus servari idem

tempos el eundem rilum: ergo caedem sunl Idanine omnino.

Probulur quarto testimoniis Graecorum el Latinorum Palrum. Ex Graecis primus prodeal s. Dmnysius areopngilii, qui cap. 1. Ecclesiasl. hierarch. *Xam profecto,* inquii. *idem fil, a·· si* qttis sob-si/os *radios sanis largiente oculis, sibi oculos eruens, salaris luminis particeps fieri postulet. Sic un possibilium superfluo spe. ille suspensus <t. (pii sanctorum flagitat preces, et naturae ipsorum consentaneus sacras operationes abigil clc.*

•S. Irenaeus lib. .'». conlra haereses nitra medium: *El sicul illa* (E'i) *seducta csl. ul effugeret Deum, sic haec* (Maria) *suasa est obedire Deo. ul virginis Erae, virgo Alaria fieret advocata.* Quid clarius ?

Eusebius lib. 13. praeparationis evangclicae . cap.7 J/aec *nos.* inquii, *quotidie factitamus, qui verae pietatis milites, ul Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, rotuque ipsis facimus, tamquam viris sanctis. quorum intercessione ad Deum non parum juvari profilemtir.*

Athanasius serin, in cvangelium de sanctissima Deipara, idesl, de anniincialmne circa finem: *Inclina,* inquit, *aurem tuam* (Maria) *in preces nostras, et ne obliviscaris populi tui.* El infra : *Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo.* El infra : *Intercede hera, el domina, ct regina, el mater Dei pro nobis.*

Basilius oral, in '.0. martyres : *Qui aliqua,* inquit. *premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursum laetatur, hos oret: ille* ul u *malis liberetur, hic ul duret in rebus laciis.* Idem oration I in psalm. 33. iit illud: Oculi homini super justos, cl aures ejus in preces eorum: *Sanctae .* inquit. *spirituales virtutes* (angeli) *aliquae, oculi dicuntur, quod curam susceperint nos intervisendi nonnullae aures, ul quae nostras excipiunt preces.*

Gregorius nazianzenus oral, in Cyprianum, in ipso medio, loquens de quadam sancla virgine , quam Cyprianus lunc ethnicus el magus per daemonem ad stuprum sollicitabat* *Virginem Alariam.* inquii, *rogavit, ul periclitanti Virgini opem ferret.* Ei infra : *Vicit virgo, vincitur daemon etc.* Idem in tine Cyprianum invocat: sicul cliam fecit in line orationis in Basilium, el in fine orationis in Alhanasium, ubi sic ait: *Tu aulem c supernis propitius nos respice, el populum hunc sanctum dirige, et nos in pace quidem fove et compasce, in certamine autem dirige, cl suscipe, eleum te ipso statue, et iis qui tales sunt ul lu, eliamsi magna sil petitio.*

Chrysoslomus homil. G6. ad populum, circa fin. A'αηι. inquit, *cl ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, ct fastu deposito stat sanctis supplicaturus, ul pro se apud Deum intercedant. el scenarum fabrum, et piscatorem ul protectores orat qui diademate redimitus incedit.* Idem hortatur ad supplicandum sanctis homil. S. et S. in Mallh. homil. 43. in Genes, homil. 1. in priorem Thessal. serro, in Juvcnlimn cl Maximum, cl alibi.

Gregnrius nyssenus oral, in s. Theodorum, circa fio. *Inh rcede,* inquii. *ao deprecare pro patria apud communem regem ct dominum. Timemus afflictiones . exspectamus pericula. Son longe absunt scelesti Scythae, bellum adversum nos parturientes. Et miles propugna pro nobis, ut martyr pro* consertis *Were libertate loquendi.* El inita : *Quod si majori etiam opus fuerit deprecatione cl advocatione, fratrum tuorum martyrum coge chorum, cl cum omnibus una deprecare. admone Petrum., excita Paulum, Joannem item theologum, ac discipulum dilectum etc.*

S. Eplirem in sermonibus dc laudibus sanctorum martyrum: *Precamur,* inquit, *beatissimi martyres. qui pro Domino salvatore, pro'que illius charilale sponte el impigre tormenta sensistis. algae ideo familiarius Domino conjundiesiis, ul pro nobis miseris el peccatoribus, el de negligentiae squolloresordentibus, Dominum interpellare dignemini, ut superveniat in nos gratia Christi.*

Cyrdlus catechesi mystagogica: *Cum hoc sacrificium offerimus, facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt, primum patriarcharum. prophetarum, apostolorum, martyrum. et Deus orationibus illorum, suscipiat preces nostras clc.*

Theodorelus in hisloria sanctorum Palrum, singulas vitas ita concludit: *Ego autem huic carralioni finem imponens rogo el quaeso, ul per horum intercessionem divinum consequar auxilium.* Multa item habet de invocaliono sanctorum lib. 8. ad Graecos, qui est de martyribus.

Dimasccnus hb. 5. de il le, cap. IG. *Per eos* (sanclosjam defunctos) *daemones abiguntur. infirmi curantur, caeci vid nt. leprosi mundantur. tcntaliones et tristitiae solvuntur. Omne donum bonum a Patre luminum per eos, qui inhacsilabili fide petunt, descendu.*

Theophylactus in cap. II. ad Hicbr. Jam nunc, inquit, *arrabonem, el pignus honoris habent* (sancti in coelo) *unde alias cis potestas esset, ul succurrere queant invocantibus m>? Inde ipsis.quod fiduciam, habent intercedenti?*

J.itn ex Latinis. S. Cornelius papa in epistol. 1. quae est de translatione corporutn apostolorum : *Orantes,* inquii. *Deum cl Dominum nostrum Jesum Christum, ut intercedentibus sanctis suis apostolis, maculas vestrorum purget peccatorum etc.*

S. Hilarius in psal. 129. *Intcrecssione,* inquii. *angelorum non natura Del indiget, sed infirmitas nostra,* .Missi *enim sunt propter cos, qui haereditabunl salutem, Deo nihil ex his quae agimus ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum cl promerendum, spiritualis intercessionis ministeria indigente.* Similia dicil de intercessione sauciorum apostolorum el prophetarum in psal. 124.

S. Ambrosius lib. dc viduis, ultra medium : *Obsecrandi sunl angeli, qui nobis ad praesidium dati sunl. martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicarc. Possunt pro peccatis rogare noti*

siris, *qui proprio sanguine, etiamsi qua habuerant, peccata lavcrunl. Isti enim sunt Dei martyres, nostri praesules, speculatores vitae, actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostrae infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cum vincerent, cognoverunt.* **Hem lib. 10. in Lucam exponens cap. 21.** *Mortuis regibus,* **inquit,** *in perpetuum martyres regnum coelestis gratiae honore, succedunt, el illi fiunt supplices, hi patroni.*

S. Hieronymus iu eprtaphio Paulae circa linem : *Vale,* **inquit, o** *Paula. el cultoris lui ultimam senectutem orationibus juva, fides cl opera tua Christo le sociant, praesens facilius, quod postulas. impetrabis.*

S. Maximus in scr. des. Agnele: *Itaque,* **inquit. o** *splendida Christo, pulchra Dei filio, cl omnibus angelis cl archangelis grata, ut nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus exoramus.*

ItuUinus lib. 2. hist. cap. 33. *Circuibal* (**Theodosius)** *cum sacerdotibus el populo omnium orationum loca. ante, martyrum cl apostolorum thecas jacebat cilicio prostratus, cl auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat.*

S. Paulinus iu One carminis panegyrici de sancto Celso:

Celse juva fratrem socia pietate laborans,
Ul vestra nobis sil locus in requie.

El in episl. 12. ad Severum inserens quaedam carmina de s. Claro, sic ait:

(jualibel in regione poli silus aut paradisi,
Clare sub aeterna pace beatus agis.
Haec, peccatorum bonus accipe vota roganltim,
L'l sis faulini, Therasiaeque memor.

Prudentius eodem tempore plurima scripsit carmina de sanctis, in quibus eos invocari a viventibus doccl. Proferamus loco exempli pauca. In carmino de s. Laurentio, sic ait:

Quod quisque suppler, postulai,
Perl impetratum prospere.
El tristis haud ullus redii.
Ceu praesto semper adsies,
Tuosque alumnos urbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Item in hymno de s. Cassiano.

■fudit, crede, preces martyr prosperrimus omnes,
llalasque reddit quas vides probabiles.

Hem des. Hippolyto:

Hippolyto scio me. debere, Deus cui (hrislus
fosse dedit, quod quis postulet, annuere.

S. Augustinus tract- 84. in Joan. *Ideo quippe ad ipsam mensam,* **inquit,** *non sic* **eos (martyres)** *commemoramus , quemadmodum alios qui in paco requiescunt, ul etiam pro eis oremus, sed magis, ul ipsi pro nobis orent.* **lieni serm. II. do verbis apostoli:** *Habet,* **inquit,** *ecclesiastica disciplina. quod fideles noverunt cum marlyrueo loco recitant ad alture Dei. ubi non proipsisorelur. pro caeteris autem defundis oretur. Injuria est enim pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari.* **Item lib. de cum pro mortuis c. 4.** *Non rideo,* **inquil,** *quod sil ud jumentum mortuorum provisus sepeliendis corporibus apud memoriam sauciorum locus,nisi ad hoc, ul dum recolunt ubi sini repositu conm, quos diligunt, corpora, eisdem sanctis illos lumquam patronis susceptos apud Dominum adjuvandos orando commendent.*

S. Victor Uticensis lib. 3. de persequutione wnndnlica circa linem : *Adestote,* **inquit,** *angeli Iki, deprecamini patriarchae, orale s. prophetae, estole apostoli suffragdlores, praecipue lu Petre beate, quare siles pro ovibus, cl agnis a* **communi** *Domino magna libi cautela et sollicitudine commendatis ? Tu s. Paule gentium magister, cognosce quid Wandali faciunt Ariani. et filii tui gemunt lugendo captivi, universique ingemiscite simul pro nobis apostoli.*

S. Fulgentius in serm. de laudibus b. Mariae: *Ideo,* **inquil,** *omnes cursus naturae Virgo* **Muria** *in Domino nostro Jcsu Christo suscepit, ul omnibus ad se confugientibus foeminis subveniret.*

S. Leo serm. 5. de Epiphania : *Confirmate,* **inquit.** *amicitias cum s. angelis el patriarchis,prophetis, apostolis, marlyribusque sociamini, horum divitias concupiscite cl per bonam aeinulaliohem ipsorum ambite suffragia.Nide* **eundem in sermonibus de anniversario suae assumptionis, cl de sanctis Petro ct Paulo, cl Laurentio.**

S- Gregorius lib. 2. dialog, cap. nil. in line: Ilbi, **inquit,** *in suis corporibus sauciorum martyres jacent, dubium Petre non est. quod mulla valeant signa demonstrare , sicul et faciunt,* **cl** *pura meule quaerentibus innumera miracula ostendunt,sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, utrumne ad exaudiendumibi]>rm sentes sint, ubi constat, quia in suis corporibus* **non sini,** *ibi necesse est eos majora signa ostendere, ubi de eorum praesentia potest mens infirma dubitare. Quorum vero mens in Deo fixa est.* **Ionio** *majus habet fidei meritum, quanto illic, eos novit, cl non jacere corpore, el tamen non deetse ab exauditione.*

S. Gregorius luronensis lib. 1. de gloria martyrum cap, 94. *Cyprianus,* **inquil.** *beatissimus carthaginensis, et antistes el martyr, salutem saepius infirmis supplicantibus praestat.*

S. Beda lib. 4. in Cantica, circa linem: Sed cl *cavernam materiae,* **inquit,** *cito volatu petamus, idest, sanctorum vel angelorum , vel hominum crebras pro nobis intercessiones apud misericordiam pii conditoris quaeramus, haec sunt enim firmissima ac tutissima sanctae. Ecclesiae praesidia.* **Idem habet lib. 3. in Mallii, in illud cap. 15. Qui non respondit ei verbum:** *Sanctorum,* **inquit.** *sunt petenda suffragia, ul ipsi supplicent pro Ecclesia.*

S. Anselmus mlib.de excellentia b. Virginis Mariae cap. ullim. *Ilogamus,* **inquil, le** *Domina* /ht *ipsam gratiam. (μια le* **piu-s** *cl omnipotens liens sic exaltavit. el omnia libi sccum possibilia esse donavit, quatenus id apud ipsum nobis impetres cl obtineas, ut plenitudo gratiae. quam meruisti, in nobis sic operetur, (pio participium beati praemii nobis misericorditer quandoque donetur.*

S. Bernardus semi. 2. super cvangelimn *Missus es':* **inquil.** *In periculis, in augusliis , in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam invoca. Non recedat ab ore. non recedat a corde et ut impetres ejus orationis su/fragium,non deseras conversationis exemplum. Ipsum sequens non devias , ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras, ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris , ipsa pro /tilia pervenis., el sic in lemelipso experiris, quam merito dictum sil, el nomen Virginis Maria.*

Ex his 30. antiquis cl doctissimis Patribus.soli sum quinque Gregorio posteriores; ex quo apparet, quam illustre fuerit mendacium Philippi, qui ante Gregoi ium ignotam fuisse scripsit sanctorum invocationem.

Probatur quinio ex miraculis b. Bernardi factis contra hanc hacrcsim. Scribitur enim lib. 3. vitae **ejus cap.** *ii.* **quod cum b. Bernardus apud Tholosain contra hanc ipsam haeresim praedicaret, populorum turbis offerentibus panes . ut eis vir sanctus benediceret, cl benedicebat ille signo crucis edito his verbis:** *In hoc scietis vera esse quae a nobis, falsa quae ab haereticis suadentur, si infirmi vestri gustatis panibus istis, adepti fuerint sospitalem.* **El cum episcopus Carnotensi, qui aderat, diceret: Si bona** *fide sumpserint . sanabuntur.B.* **Bernardus addidil:.Von**/toc *ego dixi, sed fere quicumque gustaverint. sanabuntur, ul veros nos el* **veraces** *Dei nuncios esse sciatis.* **El subjungit auctor:** *Tam ingens multitudo languentium gustato illo pane convaluit, ut per totam provinciam verbum hoc divulgaretur.*

Nola, miracula ista non esso facta proprie ad probanda merita b. Bernardi: nam ipse diserte dixit, ul sanarentur aegroti,si vera erant.quae praedicaverat: el ne forte tribuerentur fidei et devotioni populorum addidit, omnes sanandos qui inde guslasscnt, sive cum title, sive sine fide, ul nimirum lolum miraculum referretur tamquam ad finem, ad confirmationem veritatis: Ergo cum sint facta innumerabilia miracula ad hanc nostram sententiam confirmandam aut ipsa vera est, aut Deus testis fuit falsilatis.

Accedant postremo infinita miracula, quibus sancti saepissime demonstrarunt, se audire preces viventium, el posse ac velle eos juvare, a quibus invocantur. Vide, de his miraculis epistulam Adi recitatam in VII. synodo act. ï. Thoodorelum in liislor. lib. 5. cap. 24. el lib. 8. ad Graecos. Ambrosium sermon.9O.qui esi de s. Agncte. Augustinum lib. 22. de Civil. Dei cap. S. Gregoriiim luronicum in libris dc gloria martyrum i t coufes sorum. Gregorium romanum lib. 3. dialog, tap. 22. 23. 21. 25. cl. 3''. Bonavcnluraii) in Vila S. Erancisci.

Ex his colligi polcsl, quam sint leves haereticorum responsiones, quas adbibent ad loca Patrum a nobis citata; nam Magdeburgenses Centuria 4. cap. 4. inconstantissime loquuntur; nunc, enim agnosciiul esse Patrum testimonia, sed dicunl eos errasse, nunc vero dicunt a maligno spiritu esse inserta in operibus tantorum vivorum, quod tamen non aliter probant, quam quia Ambrosius lib. 3. de §nirilu sancio c. 12. el Epiphanius in haeresi Golliridiauormn. dicunl solum Deum esse adorandum. Nec advertere volunt eos Patres loqui de adoratione, quae soli debetur Deo, in quo sensu etiam nos fatemur, solum Deum adorandum, cum quo tamen bene cohaeret, quod dicimus, sanctos non ul Deos, sed ut amicos Dei invocandos.

Porro Brentiuscap. 21. Confessionis Wirtembergensis, omnia conatur eludere per figuram prosopopejae. Dicil enim Patres in concionibus invocare solitos esse nomina mortuorum ac si viverent, sicut interdum inter declamandum alloquimur coelum. vel terram, vel uiorlnos homines,quos tarnen certe scimus non audire. At hoc figmentum in primis. si ullum haberet locum, solum haberet in testimoniis Basilii,Nazianzeni,el quorundam aliorum, qui inter condonandum sanctos invocaverunt.Nullum autem haberet in testimoniis Dionysii,Irenaei Hilarii, Ambrosii. Chrysoslomi, Augustini, el aliorum, qui vel docent sanctos invocandos, vel narrant,a quibus sint invocati. Sed quod nec in testimoniis Basilii et Gregorii locum habeat, inde palet, quod isti Patres ibidem pollicentur sibi, el tiliis auxilium ex illa invocatione, el miracula (piae facta sunt, salis ostendunt, non inanem prosopopejam, sed petitionem efficacem esse invocationem sancturum.

Jam Calvinus lib. 3. cap. 20. instil, respondet, Patres voluisse quidem prohibere hanc superstitionem. sed non potuisse frangere impetum vulgi, id quod ostendit ex concilio carlhaginensi HI. cap. 23. ubi prohibetur, ne in precibus, quae ad altare funduntur, oralio dirigatur ad alium, quam ad Patrem. Ex quo vult Calvinus colligi, voluisse Patres ejus concilii saltem impedire ne mysterium coenae profanaretur invocatione mortuorum. Quod etiam confirmatur ex s. Auguslino lib. 22. dc Civ. Dei c. 10 ubi dicil sanctos non invocari a sacerdote sacrificante.

Sed nimis infirmum est Calvini refugium: Nam quod Patres non cupiverint prohibere invocationem sanctorum, palet ex verbis ipsorum jam citatis, ubi ipsi suadent, hortantur, docent, sanctos invocandos, cl ipsi eos passim invocaverunt, cl in conciliis a se celebratis cos invocari praeceperunt. Neque in concilio carlhaginensi habetur unum verbum de invocatione sanctorum. sed solum praecipitur. ul oralio sacerdotis sacrificium offerentis dirigatur ad personam Patris, non filii aut Spiritus sancti, quod etiam modo servamus , quamvis loti sacrificemus Trinitati.

Boatus etiam Augustinus solum docet, ipsa proco qua sacrificium offertur, non invocari sanctos , scii Deum cui soli s icrillealui ; Nam quud in ipso

sacrificio memoria fiai marlyrum , cl invocentur, ul pro nobis orent, idem Auguslinus diserte doccl tractai. 84 in Joan, ct serm. 17. de verbis'aposïoli. cl Cynlhis catechesi 5. myslagogica . ul supra citavimus, et idem paid cx lilurgin Chrysoslomi, el aliorum veterum ; nam in omnibus sancti invocantur.

CAPIT XX.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Supcresl nunc argumenta adversariorum proponere el solvere.

Argumentum primum. Invocatio sanctorum in injuriam Dei cedit ; Nam Rom. IO. dicitnr : *(Innmodo invocabunf, in quem non crediderunt?* Ergo ille sidus invocatur, in quem credimus, non autem credimus nisi in Ileum, ergo vel solum Deum invocamus, vel sanctos faciemus Deos.

Ilis accedunt duo loca Patrum. Ambrosius in I. cap. ad Roman. *Solent,* inquit, *pudore passi neglecti Dei, misera uti excusatione dicentes: Per idos posse ire ad Deum, sicul ner comites pervenitur ad regem. Age. numquid ita demens est aliquis, aut stdutis .suae inunemor. ul honorificentiam, regis rendicet comiti, cum de hac re si qui etiam tractare fuerint inventi, jure ul reidainnenlur majestatis ? et isti se non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturae, el relicto Domino conservos adorant : quasi sil aliquid plus, quod servetur Deo': Nam ideo ad regem per tribunos aut comites ilur. quia homou tique est rex, el nescit, quibus debeat r< mpublicam credere. Ad Deum autem (quem utique nihil latet, omnia enim merita novit) promerendum, suffragatore non opus est, sed mente devota.*

Idem Theodorelus lib. 8. ad Graecos in finil, *Suos,* inquil, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Diis vesti is induxit, ac. illos quidem cassos gloria, vanosque reddidit, suis autem martyribus honore miliorum dedit. Pro Pandiis enim Diasiisque ac Dionysiis, hoc esi. Jovis, Liberique patris solemnilatibus. Petro, Paulo, Thomae, Sergio , Marcello, Leontio, Antonino , Maurilio, aliisque ss. martyribus solemnilales populari epulo peraguntur.* Ilis verbis fatetur Theodorelus nos habere sanctos pro Diis.

Respondeo: Quemadmodum non lit injuria, scd honor regibus, quando eorum amici honorantur, ct ad cos legali milluulur. ila Dèo non injuriam, sed honorem deferri, quando sancti non ut Dii sed ul amici Dei honorantur, cl lamquam patroni apud Deum accipiuntur. Alioqui eliam faceret Deo injuriam, qui a viventibus orationes postularet, ul fecit apostolus Rom. 1.7. el alibi, cl Centurio injuriam Christo fecisset, qui (ul dicitur Luc. 7.) non per se, sed per seniores Judaeorum a Christo auxilium petiit.

Ad primum aulem locum dico: Ibi agi de invocatione, qua aliquis invocatur ul Deus, et primus auctor bonorum; praecedit enim: *Omnis, qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Dico praeterea. revera sicul Deum non potest invocare ut Deum, qui in eum non credit, idest, qui non credit eum esse Deum, et qui el non credendo in eo i o i spi ral, nec cum diligit: ila eliam non posse cum sanctos invocare, ul sanctos cl amicos Dei, qui suo modo in eos non credit, idest. non credit esse saucios, nec in eis sperat, ul in patronis, nec eos ul tales diligit. Nec nomen invocationis, vel fidei in Scripturis soli Deo tribuitur. Dicil enim Jicob Gcn. 18. *Invocetur nomen meum super pueros hos, el nomina Patrum meorum.* Ex quo loco doccl b. Auguslinus Ijb.loquulionum de Genes, nu. 200. invocationem non solum Dei. sed eliam hominum esse. Et in episl. ad Philemonem dicit apostolus: *Gratias ago Deo ineo, audiens charitatem tua m et fidem, quam habes in Domino Jesu. el in omnes sanctos.* In «piem locum b. Hieronymus prolixe qslendil, eliam in saucios haberi debere lldmni

Ad locum Ambrosii dico: Eum agere conlra ethnicos, qui astrorum cursus colebant, conlra quos ibidem apostolus agit. Unde etiam dicil. cos colere conservos, idest. creaturas.non secus ac Deum; quomodo faceret, qui comiti honores regios deferret. Quod autem in line addit: *Ad Deum promerendum non esse opus suffragatore;* iimdligilur ex parle Dei. quasi dicat, Deus non eget interpretibus, eum ipse per,se omnia videat, el inlelligal; tamen ex parle nostri opus esse suffragatoribus, vel saltem id esse utilissimum, idem Ambrosius clarissime doccl in lib. de viduis ul supra ostendimus.

Dices: line idem poterant respondere gentiles. Respondeo: Negatur; nam illi pulnbanl, summum Deum non esse immediate accessibilem, tied aliter ad emn veniri, nisi per cultum inferiorum virtutum. ul clarius doccl Theodorelus in cap. l.ad Colbss.

Ad locum Theodoreli dico, eum significare voluisse, gloriam Deorum translatam in martyres, quia templa el lesta Deorum conversa sunl in templa el fesla martyrum, sed tamen eorum, quos religio vera permittit,ul martyres non pro Diis habeamus, sicul illi habebant Jovem cl Liberum ct alios, sed pro viris sanctis cl amicis Dei, qui nos exemplis precibus, et meritis suis plurimum juvant. De qua re supra diximus.

Argumentum secundum. Invocatio sanclorum injuriam facil Christo; nam 1. Timoth. 2. dicitur: *Unus est mediator Dei, et hominum, homo Christus* Jesus.Si ergo sidus ipse est mediator.injuriam ‹ i facil quicumque por lilium ad Deum oôcedil.Qünro Augustinus lib.2.conlra Parmcninn.cap.8.Si *Joannes,* inquil.· *ita diceret: haec, scripsi vobis.ut* no» *peccetis, cl si quis peccaverit.mediatorem me habetis apud Patrem.ego exoro pro peccatis vestris: sicul Parmcnianus quodam loco mediatorem posuit episcopum inter populum el Deum, quis eum ferrei bonorum alquc fidelium Christianorum? Otiis sicul apostolum Christi. et non sicul Anlichrislum intueretur?* El infra:Si esset *mediator Paulus, essent utique el caele.ri coapostoli ejus, ac sic mulli mediatores essent, nec ipsius Pav-*

li constaret ratio, qua dixerat, unus Deus, unus mediator Dei et hominum.

Praeleren Coloss. 2. dicitur: IVcmo ros *seducat volens in humilitaleel religione angelorum.quae non vidit ambulans etc.* **In quae verbu sic scribit Theodorelus:** *Qui legem,* **inquit,** *defendebant, eos eliam ad angelos colendos inducebant . dicentes legem per eos datam, Mansit aulem diu hoc vitium in Phrygia et Pisidia. Quocirca synodus quoque, quae, convenit Laodiceae.quac est Phrigiae metropolis, lege prohibuit, ne precarentur angelos,et in hodiernum usque diem videre, licet apud, istos,et eorum finitimos oratoria s. Michaelis. Illi ergo hoc consulebant, utique humilitate utentes, dicentes. universorum Deum nec cerni, ncc comprehendi, nec ad eum posse perveniri : cl oportere per angelos divinam sibi benevolentiam conciliare.*

Respondeo: Nullam injuriam Christo fieri per invocationem sanctorum. Neque enim invocamus sanctos, ul fungantur vice Christi,vel Christum adjuvent, sed ul adjuvent nos , quo facilius a Deo per Christum impetremus . quae poscimus , cl si argumentum aliquid valeret; eliam concluderet , non esse petendas vivorum orationes, quod tamen esse contrarium Scripturis eliam haeretici concedunt.

Ad primum ergo locum respondeo: Tribus de caussis dici Christum unum ct solum mediatorem Dei cl hominum. Primo , quia solus ipse luit mediator per modum redemptionis. Notandum enim est posse tribus modis unum mediatorem reconciliare duos dissidentes; uno modo declarando, uter justum petat; allero modo solvendo creditori pro dehilorc; tertio modo orando creditorem , ul debitum remipal.

Primus modus, qui est declarando, uter justum petal, inter Deum el hominem , locum non habet, quia constat Deum ab homine esso offensum.

Secundo modo solus Christus est mediator Dei cl hominum, el hoc modo loquilur apostolus . ul palel lum ex eo. quod subdit: *Qui dedit semelipsum redemptionem pro nobis* **: lum etiam quia scribit ad Timotheum episcopum Ephesi in Asia , ubi tunc vigebat haeresis Simonis , quae angelos loco Christi introducebat, unde eliam in episl. ad Ephesios, et ad Coloss. qui sunl populi Asiae, passim inculcat Christum esse caput lotius Ecclesiae, cl per eum solum reconciliatum esse mundum Deo.**

Postremo modoeliam sancti diri possunt mediatores inter Deum et eos. pro quibus orant. Nequo est, cur timeamus, nomen mediatoris transferre ad sanctos.sicul ad eos transferimus nomen advocati el intercessoris, quae Christo tribuuntur Hom. 8. et I. Joan. 2. Nam s. Gregorius nazianzenus in orationc ad Gregorium nyssenum, martyres mediatores inter nos, el Deum appellat, cl s.Cyrillus lib. 12. thesauri cap. 10. dicil prophetas cl apostolos omnes fuisse mediatores, el .Moyses ipse Deuler.5. dicit de se: *Ego sequester ct melius fui,inter Dominum el vos, in tempore illo.* **Quibus verbis alludens apostolus Galal. 3. dicil. legem veterem ordinatam fuisse per angelos;** *in manu mediatoris.* **idest, .Moysis, cl Hebr. 9. el 12. vocat Christum mediatorem novi Testamenti,ad distinctionem Moysis qui fuit mediator Testamenti veteris.**

Hinc solvitur argumentum ex testimonio Augustini: Nam quia Donatislae putabant a sacerdote pendere gratiam sacramenti, ila ul sacerdos bonus baptizans sanctificaret, sacerdos mulus baptizans pollueret, et proinde faciebant sacerdotem mediatorem quodammodo redemptionis, ideo Auguslinus docet, plebem esse securam sive a bono . sive a malo baptizetur.quia unus est mediator bei el hominum Christus. Quod autem non neget Augustinus sacerdotem posse dici mediatorem orando . palet, quia ibidem dicil Chrislianos rcclc facere , cum se invicem orationibus commendant.

Allera caussa, cur Christus dicalur unus mediator, csl. quia Christus non solum est mediator ratione officii.quia conciliat Deum homini, scd eliam ratione naturae, quia est medius inter Deum et hominem. cum ipse ct Deus, el homo sil: id quod eral necessarium ad reconciliandum hominem Deo. Hanc rationem reddunt fere omnes Patres, ul Ambrosius, Chrysoslomus. Theophylactus. Theodorclus. Oecumcnius, el alii in hunc locum Pauli, necnon Epiphanius in Ancoralo unie medium. S. Cyrilluslib. 12. thesauri cap. 10. et lib. I. de Trimlate, anlc medium. Hilarius lib. 9. de Trinil. non procul ab initio: Auguslinus lib. 9. de Civil. Dei cap. 17.cl Fulgentius lib. de fide ad Pelrum cap.2.

Tertia caussa est.quia solus Christus ila est mediator omnium hominum, ul ipse nullo medialore indigeat. N im sancti caeleri etsi mediatores sunl inler Deum el nos,quia Deum suis precibus nobis propitium reddunt: tomen el ipsi indiguerunt re conciliari Deo per mediatorem Christum, et nunc etiam quidquid nobis impetrant, a Deo per Christum impetrant : Christus aulem nec pro sc . ncc pro nobis ullo mediatore indiguit, vel indiget, sed ut dicitur Hebr. 7. Accedit *per semclipsum ad Deum semper vivens ad interpellandum pro nobis.*

Hanc rationem sequulus est b. Auguslinus lib. 2. conlra Panneiiianmn cap. 8. *liomines,* **inquit .** *omnes Christiani invicem se commendant orationibus suis, pro* **quo** *autem nullus interpellat, sed* **pro** *omnibus, hic unus , verusque mediator est.* **El hinc patet alia solutio ad argumentum cx verbis beati Augustini, non enim negat , quin sacerdos possit esse mediator orando pro populo ; nisi in eo sensu, quo mediator Dei et hominum dicilur. qui pro omnibus interpellat, cl ipso nullo poi. qui pro se interpellet. aut per quem interpellet.**

Urget Calvinus hunc locum Augustini, qui ait : *Pro quo nullus interpellat, et ipse pro omnibus, hic unus, verusque mediator csl.* **Scd sancti, per nos orant pro nobis, cl nemo pro illis.Respondeo: B. Augustinum, cum ait. Christum pro nobis interpellare,velle dicere.Christum esso quem omnes interpellant, ul omnium mediatorem, sive illi pro se. sive pro aliis orent. Iloe modo Christus interpellat nunc pro b. Petro, non quod orel pro ejus salute, sed quia interpellat pro salute mea, quam eliam b. Petrus postulat. Alioqui eliam angeli essent medialores eo modo, quo Christus, nam an-**

geli orant pro omnibus, cl nemo pro illis. Sed ideo non sunl mediatores eo modo, quo Christus, quia ipsi egeni Christo, per quem impetrent nobis a Deo beneficia.

VI tertium locum, (pii esl ex episl. Coloss. dico: *II>i* apostolum damnare haeresim Simonis magi, qui Platonicos sequutus, docuit quosdam angelos adorandos quasi minores Deus, qui et mundum fabricarunt,et per prophetas luquuli sunl.nec posse ullum placare summum Deum qui invisibilis csl , nisi per hos angelos.Vide dc hac haeresi Ircnaeum 1 b. t.cap.2O.Terlullian. in hb.de praescriptione,el Epiphanium in haeresi Simonis.De hac idololatria, sive magia , (pia adorantur angeli loco Dei, vel Christi , exponunt hunc locum omnes interpretes. Joannes Chrysostonms hom. 7. in episl. ad Coloss. Sunl *nonnulli,* inquit, qui *dicunt. non oportere per Christum reconciliari,et ad Patrem accedere, sed per angelos. Propterea* (Paulus) *sursum ac deorsum, quae de Christo sunl. versat.* Da etiam exponit Oecumenius el Theophylactus; Ambrosius in hunc locum putat eos notari, qui adorant stellas.

Hieronymus quaesi. 10. ad Algasiam el liaymo in hunc locum docent reprehendi cos. qui sacrificabant angelis, nec ab his dissentit Theodorelus, imino ipse clarissime omnium docel notari hic Simonianos. qui dicebant, Deum apprehendi non posse, sed per angelos esse placandum, cl ex illo ipso concilio, quod ipse citat.apparel, idololatriam esse, quum Paulus reprehendit. Sic enim ait concilium laodiccnuin cap. 35. A'on *oportet Christianos derelicta Ecclesia abire ct ad angelos idololatriae abominandae congregationes facere , quae omnia interdicta sunl. Quicumque aulem inventus fuerit occulte huic idololatriae vocans, anathema sil, quoniam derelinquens Dominum nostrum Jesum Christum accessit ad idola.* Ubi, ul vides, concilium non damnat quamlibet venerationem angelorum.sed eam.quae Deo propria est.

Quod vero Theodorelus dicil de oratoriis s. Michiiclis duobus modis potest inlclligi. Uno modo, quod velit dicere, haereticos aedificasse oratoria s.incll MicbSeli.ut eum ibi colerent secundum haeresim Simonis, ci sacrificando clc. Altero modo, quod significare voluerit, templa ab haereticis exstructa ad sacrificandum malis angelis, esse conversa a catholicis in oratoria s. Michaelis, cl ex multitudine talium locorum colligi, quam mullum haeresis Simonis ibi olim grassata fuerit.

Quod enim templa idolorum olim conversa sint in basilicas martyrum, cl aliorum sanctorum, cérium csl cx ipso Theodorclo lib. 8. de martyribus, el adhuc Romae videtur templum omnium Deorum conversum in templum omnium sancturum, et templum Castoris cl Pulhicis, in templum sanctorum Cosmae cl Damiani, cl Gregorius lib. 2. dialogorum cap. 8. scribit a s. Benedicto conversum fuisse fanum Apollinis m oraluriuui s. Martini, el ipse b. Gregorius lib. 19. episl. 71. ad Mellitum, praecipit Augustino episcopo Anglorum, ul fana idolorum non destruat, sed aqu.i benedicta aspergit, el reliquiis sanctorum ornet, ac de num in templa Dei veri conxcrlal.

Argumentum tertium. Sancti jam defuncti non cognoscunt viventium preces, igitur frustra invocantur. Quod aulcm sancti non cognoscant preces viventium, his argumentis probatur. Primo, Scriptura soli Deo tribuit scrutari renes el corda, et scire cogitationes hominum 3. Regum S. *Tu nosti solus cor omnium liliorum hominum.* Secundo Job I I. dicitur: *Sive ncbile.s fuerint lilii ejus,sive ignobiles, non intelliget.* Tertio Ecclcsinsl. 9. dicitur: *Viventes sciunt se morituros, mortui vero nihil noverunt amplius.* Quarto , Isaiac 03. dicitur. *Tu es enim paler nosier, et Abraham nescivil nos.* Quinio, lib. 4. Regum cap. 22. dicilur Josine regi a Deo: *Colligam te ad patres tuos.ut non videànt oculi tui omnia mala, quae introducturus sum in locum istum.* Sexto , b. Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 13. .Si *parentes,* inquit. *non intersunt, qui sunl alii mortuorum,qui noverunt quid agamus.quidve patiamur? /saias propheta dicil: Abraham nos nescivit, et Israel non cognovit nos.* Si tanti patriarchae quid erga populum ex ipsis procreatum ageretur, ignoravurunl , quomodo mortui vivorum rebus, atque actibus cognoscendis, adjuvandisquo miscentur ?

Hern Gregorius nazianzenus in line orationis in G irgouiam sororem suam: *Si tibi,* inquit, aliqua *nostri sermonis est ratio, el hoc sanctis animis a Deo munus, ul talia resciscant, suscipe nostrum sermonem multorum epitaphiorum loco.* Vides certi) Gregorium dubitasse, an sancti cognoscant nostras preces. Qualem etiam dubitationem legimus in Augustino lib. de vera religione cap. 55. *Quisquis,* inquit, *angelorum vel hominum diligit hunc Deum, certus sum quod etiam me diligit: Quisquis in illo manet, el potesl humanas preces sentire, in illo me exaudit.* Ubi videtur dubitare, utrum omnes sancti possint humanas preces sentire.

Similem etiam dubitationem legimus in Origenc lib. 2. in episl. ad Romanos, non procul a principio: Si *extra corpus,* inquit, *posiliivel sancti qui cum Christo sunt, agunt aliquid et laborant pro nobis ad similitudinem angelorum, qui salillis nostrae ministeria procurant.vel rursum peccatores etiam ipsi, extra corpus positi, agunt aliquid secundum propositum mentis suae,angelorum nihilominus ad similitudinem sinistrorum; habeatur hoc quoque inter occulta Dei, neque chartulae committenda mysteria.*

Respondeo: Hujus argumenti nec bonam esse consoquulionem, nec verum id. quod assumitur. Itaque primum conscquulio negari poleskNam cum certum sil ex loi Patrum testimoniis, el tot miraculis a Deo ostensis, cos qui invocant sanctos, exaudiri cl impetrare quod petunt. Certe non frustra invocantur sancti, etiamsi demus cos non audire, neque cognoscere nostras preces, nam aliquis alius eorum vice fungitur: sicut non frustra supplicat regi, qui certe scii regem non lecturum supplicationem, sed aliquem alium cx aula ejus, el nihilominus ita sc impetraturum quod petit, ac si rex legisset supplicationem.

Deinde, non csl verum quod assumitur, sanctos

ignorare quid ab illis petamus. Nam clsl dubitatio ose possit, quemadmodum cognoscant absentia, el quae solo cordis allectu interdum proferuntur: tamen certum esl cos cognoscere: cum. ul ostendimes, praesint nobis, cl rerum nostrarum curam gp.nmt. El cerlc melior csl haec cuiisequcnlia:Sancti recte invocantur, ergo sciunt quid pelninus; quam illa: non sciunt quid petamus, ergo non redo invocantur. Nam antecedens primi argumenti habetur cx consensu totius Ecclesiae: antecedens secundi, non probatur ullo solido fundamento.

Ile modo aulcm, quo cognoscunt, quatuor sunl doctorum sententiae; quidam dicunl cos cognoscere cx relatione angelorum, qui nunc ad coelos ascendunt, nunc inde ad nos descendunt. Quam rationem innuit b. Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 15.

Ahi dicunl: Sanctorum animas, sicut etiam angelos, mira quadam celeritate naturae quodammodo esse ubique,cl per sc audire preces supplicantium quam rationem videtur habere b. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Sed neutra est sufficiens, nam neque angeli, neque animae beatae, etiamsi praesentes suit, possunt cognoscere naturaliter preces nostras.quando sola cognitione oramus. El praeterea, ad cognoscendas preces, quae eodem tempore limit in diversissimis locis, non sullicil celeritas, sed requiritur vera ubiquilas, quam nec angelorum,nec hominum spiritibus convenire credimus.

Alii dicunliSanclos videre in Deo omnia a principio suae bcalitudinis, quae ad ipsos aliquo modo perlinent, cl proinde etiam orationes nostras ad se directas. Ila docent b. Gregorius lib. 12. moralium cap. 13. el b. Thom. 3. pari, quaesi. 10. ari. 2. cl 2. 2. quaesi. 83. ari. 4. et Cajelanus ibid, cslqiic probabilis haec sententia.

Alii postremo dicunl:Sanclos non videre in Verbo orationes nostras a principio suae bcalitudinis. sed solum tunc revelari cis a Deo orationes nostras. qiinndo eas fundimus. Sic enim prophetae, Deo revelante, cognoverunt futura, ct mulli sanctorum lue in terris donum a Deo habuerunt, quo cognoscerent cogitationes hominum,el facta etiam oct ollissima, ul de Simuclc 1. lleguiu 9. Item dc Elisaeo narratur lib. i. Bcgmn cap. 5. et de, Petro Actor. 3. et idem de s. Benedicto si ribil b. Gregorius lib. 2. dialog, cap. 20. El idem legimus de s. Bernardo, Francisco, uliisque permultis: Quanti) mugis credendum esl, sanctos in coelo hoc dono pollere? Ilaec est aperta sententia b. Augustini lib. de cura pru mortuis cap. 15.

Atque cx his duabus prior videtur simpliciter probabilior, quia si indigerent sancti nova revelatione. Ecclesia non diceret ila audacter omnibus sanctis: *Orale pro nobis,* sed peteret aliquando a i>eo. ut cis revelaret preces nostras. Deinde non posset reddi ratio tam facile, cur sancti nono invocentur; et ante adventum Christi non invocarentur. Tamen posterior sententia est magis idonea ad convincendos haereticos; rationem enim superiorem Calvinisln‌e non recipiunt, quippe qui putant sanctos non videre Deum ante diem judicii, hanc autem rejicere non possunl;nam etiamsi sancti non videreni Deum, adhuc posscnl eis revelari preces nostrae sicut hic in terris revelabantur.

Sed diros: Quid respondebimus haereticis secundum hanc ultimum sententiam, si petant. ‹ur Patribus in lymbo non reve larentur preces viventium,si nunc revelantur in coelo? Ilespondco: Patribus m lymbo non fuisse ordinarie rcvclaluin quid hic agebatur, quia non erani beati; Nam ad perfectam beatiludincm pertincl scire ea, quae ad se perlinent, cl praecipuo quae faciunl ad honorem cl gloriam. Praeterea.quia saucii in lymbo non ilagerebant curam rerum nostrarum, nec erani praepositi Ecclesiae, ul sancti in cocio sunl. ut supra ostendimus, el ex divinis hieris manifeste deduximus.

Ex bis ad primum dico, solum Deum cognoscere cogilaitones omnes omnium cordium.idque naturaliter et propria virtute: Sanctos aulcm solum cognoscere eas. quae a Deo ipsis manifestantur, sive beatifica visione, sive etiam nova revelatione.

Ad secundum respondet Gregorius lib. 12. moralium c. 13. eum locum exponens, sancto Job voluisse dicere, naturaliter non cognoscere defunctos. quid agant vivi, sicut nec vivi cognoscunt, quid agant mortui: tamen sanctos, qui Dei claritate frumitur, omnia in Deo videre; quae nimirum ad eos pertinent.

Ad tertium, eadem solutio esl.

Ad quartum, Hieronymus in cum locum exponit de cognitione approbationis, ut sil sensus: Abraham nescivit nos, idest, non babel nos pro liliis, non diligit nos, contemnit nos. quia inlclhgilnos a te recessisse, el haec videtur lileralis expositio. Quia tamen b. Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 13. exponit de cognitione proprio dicta. ideo responderi etiam potest. Abrahamum et Israelem, el alios Patres veteris Testamenti non cognovisse posteros suos viventes, quia nondum beati erant, ct naturaliter mortui non sciunl quid viventes agant.

Ad quintum, eadem solutio esl.

Ad sextum dico: Augustinum loqui in compile dc cognitione et conversatione naturali, id enim solum contendit, mortuos non versari nobiscum, nec esse sollicitos de rebus nostris, nec eas cognoscere, sicut faciebant, coni hic viverent. Nam quod supernatnralilcr divina revelatione sciant, quae hic aguntur, docel aperte ibid, cap. 15. El quod divina virtute possint huc venire, el nobis op»*m ferre, docel ibid. cap. Hi. ubi sic ait: Von *iyitur.* inquit, *ideo puta iulum esl. vivorum rebus quoslibet intéressé posse defunctos.quoviam quibusdam sanandis, vel adjuvandis martyres ad sunl. sed ideo potius inlelligendum est,quod per divinam potentiam martyres vivorum robus intersint, quoniam dejuncti per naturam propriam rebus intéressé non possunt.*

Dices: Augustinus putabat, matrem suam beatam esso, ul ipse dicil dc cura pro mortuis cap. 13. et tamen ibidem probol, mortuos non scire quid agamus, quia mater sua numquam i.d consolandum veniebat. Ilespondco: Sanctos cognoscere preces nostras, el posse ad nos venire quando

volunt; lamcn non proplerca scire omnia nostra, nec intéressé assidue rebus nostris, more humano. ul Augustinus co loco probal exemplo matris suae.

Ad locum Nazianzeni dico, illud *(Si)* non esso dubitantis, sed affirmantis, ut cum dicil apostolus nd Philemonem: St *habes me socium, suscipe illum:* A.iin Gregorius nazianz. passim assent, sanctos videre quod hic agatur, ul oratione in Alliunasium: *Ab ullo,* inquit, *recte novi, res inspicii nostras, manumque porrigit, iis, qui laborant pro bono, et tanto amplius, quanto magis a vinculis est liberatus.*

Ad alterum locum b. Augustini dico: Eum rectissime dicere: Quisquis *tn illo manet, et potest humanas preces audire,* quia mulli manent m Deo <|in non possim l humanas preces audire, videlicet illi omnes, qui sunt in charilale.cl lamcn nondum sunt beati, nam omnis qui manci in cliarilale, in Deo manet, I. Joan. \. el lamen non omnis, qui manet in charitaic, jam est in cocio beatus.

A<l locum Origenis dico: Eum ibi agere de naturali conversatione cl notitia: non enim ambigit, an sancti videant quid agamus, cl nos juveni orationibus suis, quod disertis verbis docet lib. 8. contra Celsum circa finem, cl hom. 26. in lib. Numeri, cl hom 16. in Josue, cl alibi, sed solum, utrum sancti hominum spiritus, sicut angeli cl daemones, qui vere semper nobis adsunt, illi ut ad bonum. isti ul ad malum pelrahaut, nobiscuin assidue versentur.

Argumentum quartum. Deus paratissimus est nos audire, et magis nos diligil quam ullus sanctorum, ergo frustra invocantur sancti, immo signum diffidentiae est, sanctos invocare, ait.enim Dominus Luc. II. *Petite, et accipietis.* El Joan. 16. Si *quid petieritis Patrem in nomine meo.dabit vobis.* Et Paulus ad Hebraeos *i. Accedamus ‹ um /iducia ad thronum gratiae ejus.* Praeterea Joannes chrysoslomus in hom. dc profectu cwmgelii tom. 3. sic ait: *Certum,* inquit, *non opus tibi patronis apud Deum, neque, mullo discursu, ul blandiare aliis, sed licet solus sis, palronoque careas, el per temetipsum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris; neque enim tam* facile *Deus annuit, cum alii pro nobis orant, ut cum ipsimel oramus, etiamsi plurimis pleni simus malis.* Idem habcl praefatione in psal. L

Respondeo: Nihil cx hoc argumento colligi, alioqm enim cliam frustra cl cx diffidentia peteremus preces viventium; cl praelcrea licet Deus sil paratus audire, el magis nos diligat, quam ullus sanctorum, tamen magis paratus c»l audire sanctos, quam nos, el magis diligit sanctos, quam nos, <piia oratio, ul impetret, requirit dispositionem in orante. quam non habemus semper: ideo utilius <•'1. ul ad Deum cum sanctis eamus, «piam soli. I nde Job. ultimo dicil Deus: *Ile ad servum meum Job, ul oret pro vobis.* El Gen. 20. Abimelech nonnisi per Abrahae preces a Deo sanati potuit. El Ezcch. 20. Deus ipse quaerebat virum, qui opponeret se irae ipsius; volebat enim ignoscere populo. sed per sancti alioujus preces. Denique, «piis nescii praedestinationem ipsam juvari precibus sanctorum, quod statuerit Deus uti sanctorum pi'ecibus, ad salutem alicujus excqiiemlam.

Ati loca Scripturae dico: Esse imperllncnlia; nec enim cum oramus sanctos, tunc nihil a beo petimus, vel non petimus cum fiducia: immo contra: ideo sanctorum preces imploramus, ul majori cum fiducia ad Deum accedere possimus, cl facilius impetremus, quod petimus.

Ad locum Chrysoslomi dico: In primis eum loqui de iis. qui preces mortalium implorant.non <lc iis, «pii sanctos cum Christo regnantes invocant, ul patel ex illis verbis: *Non est opus mullo discursu. ul blandiare aliis etc.* Dico praeterea, cum reprehendere illos, qui pro se non orant.sed lanium aliorum orationes petunt, ul faciunt mulli divites, qui nolunt laborare in oratione, cl idcirco solum largiuntur eleemosynas pauperibus, ut oreni pro se: quibus mento anteponit cos qui pro se orant, etiamsi aliorum orationes habere forte non possint. Quibus lamen utrisqiic «inteponendi illi, «|ui et pro se orant, et simul aliorum preces implorant, ul ipse idem Chrysoslomus passim docet, ul hom. 5. in Maith. *Non igitur,* inquit, *quasi oscitantes el desides cl aliorum meritis pendeam-is.habent enim vim pro nobis et quidem maximam. orationes, supplicationesque sanctorum sed tunc profecto, cum nos quoque idipsumper poenitentiam postulamus.* El hom. I. in priorem epist. ad Thcssalon. *Quid mihi opus est.* inquit. *aliorum precibus, quando ipse sedulus fuero? numquam hoc dixeris homo neeesse est el multa prece neeesse est.* El infra: *Ilis itaque cognitis, nec sanctorum preces contemnamus, neque lotum in. illas projiciamus etc.* Vide etiam homil. 8. in Mallh. el homil. 43. in Genesim.

Argumentum quintum. Quis sil invocandus, Christus verbo el exemplo nos docuit: Nam Mallh. 6. et Lucae 11. *Orantes,* inquil, *dicite, Paler noster qui es in coelis,* ipse etiam Christus aliquoties Patrem compellat.Joan. 12. *Paler clarifica me,* Joan. 17. *Pater, venii hora. etc.* Non igitur angeli, vel homines mortui invocandi sunt, Ha colligunt Magdcburgenscs Cent. 1. lib. 1. cap. 4. colum. 139.

RespondOO: Orationem dominicam ad solum Patrem referri volunt idem Magdcburgenses ibidem. Sic. enim habenl: *Non angelum, vel patriarcham, aut prophetam mortuum, sed Patrem tantum jubet invocari.* Quaero igitur, liccalne Filium cl Spiritum sanctum invocare, an non? Respondebunt, licere. Sic enim infra docent: *Quod cliam Filius possit ac debeat invocari, exempla docent.* Elinira: *Spiritum sanctum quoque posse ac debere invocari, vel cx baptismi verbis colligi potest:* Haec illi.

Non igitur concludit illud argumcnlum-.Christiis verbo ct exemplo solum Pairem invocari docuit, ergo sancti homines, aul angeli invocandi non sunt. Nam si hoc concluderet, concluderet etiam illud: Christus verbo cl exemplo solum Patrem invocari docuit, ergo Filius Dei el Spiritus sanctus invocandi non sunt.

Addo praeterea, Christum cum apostolos docuit orarc, non de co, qui orandus est, sed dc iis re-

bus, quae petendae sunt. admonere voluisse discipulos. Salis ciiiiii constabat, Deum esse orandum, el solum etiam Deum, cum auctor donorum quaeritur; sed dc modo orandi, sive de petendis rebus apostoli ambigebant, cum dicerent Lue. It. *Doce* nos orare.

Argumentum sextum. Nullum exstat Scripturae mandatum, vel exemplum, vel promissio de invocatione sanctorum : non igitur sancti invocandi sunt. Ita colligit Confessio Augustana arlic. 12. cl omnes alii huc argumento uti solent.

Ilespondeo : Si hoc argumentum concluderet, cilicerel cliam, sanctos non orare pro Ecclesia.nec in genere, nec in particulari,quod lamen apologia Confessionis Augustanae aperte concedit.Sic enim loquitur: *De sanctis. etsi concedimus, quod sicut vici orant pro Ecclesia universa in genere . ita in coelis orent pro Ecclesia in genere, tametsi testimonium nullum de morluis orantibus exstat in Scriptura,praeter illud somnium sumptum ex libro Nachabaeorum posteriore.* Haec, apologia.

Deinde, quod ad mandatum allinet, nullum ceric mandatum requiritur , quando ipsa necessitas nos impellit.Exempla plurima sunt in utroque Testamento, ut supra demonstravimus. Promissio denique minime desideratur, cum innumerabilia signa el prodigia ad invocationem sanctorum facta salis lesteiilur, Deum audire eos, qui sanctorum patrocinia ad impetrandum aliquid a Deo adhibent. Quamquam in libro Job cap. ull.· particulare mandatum, exemplum, cl promissionem habeamus cx quibus de loto genere invocationis judicari potest: *Ite ad servum meum Job;* en mandatum: *et orabit pro vobis;* en excmpluiA: *ct ego suscipiam faciem ejus, ul non vobis imputetur stultitia;* en promissio.

At, inquiunt, Job Orat vivus el preesens, sancti vero mortui sunt et absentes.Sed non ita cstjSancli enim nunc maxime vivunt ea parte sui, qua preces audire, et pro supplicibus interpellare Deum possunt. Nec sunt absentes, quoad exauditionem , licet loco absentes videantur, ul supra salis probatum est. El patet dc angelis ex illo psal. 137. *fn conspectu angelorum psallam tibi.* El I. Corinth. I. *Spectaculum facti sumus mundo . angelis el hominibus.* De sauciis item hominibus palet ex Apocalyp. cap. 11. el 19. ubi describuntur sancti in coelo videntes ea, quae fiunt in terra. Unde Basilios in lib. de virginitate ante medium:/ terereа*lur.* inquit, *ipsum sponsum ubique praesentem , el hujus Patrem ac sanctum Spiritum , et quid singula dico? Angelorum innumerabilem multitudinem. el cum his Patrum sanctos spiritus: nullus enim horum est qui non ubique omnia videat.* El Gregorius lib. 12. moralium cap. 12. *Quae animae intus claritatem omnipotentis Dei cernunt, nullo modo credendum est, quia foris sil aliquid quod ignorent.*

Argumentum Septimum. Nemo audet causidici partibus apud terrenum principem fungi , nisi a principe ipso admissus: */ nde ergo vermibus;* inquit Calvinus lib. 3. Instil, cap. 20. § 23. *lania licenita, ul Deo patronos obtrudant, quibus munus injunctum non legitur ?*

Ilespondeo: Aon facimus sanctos causidicos sive patronos ejus generis,cujus dh sunt hic in terris qui jure agunt, caussasque defendunt, quique non misericordiam sed justitiam petunt: hos enim a magistratu admitti neeesse Csl.Tribuimus autem . sanctis illud solum munus, quod hic in terris tribuere solemus amicis et familiaribus principem . qui saepe pro miseris intercedunt, nec ulla nova facultate ad id faciendum egent.

Argumentum octavum. Mulli invocantur.qui non modo non sancti, sed nec homines fuerunt, ul Cbrislophorus, Georgius, Catharina: supereslliosa igiliir invocatio est. Ita ratiocinatur Philippus in Apolog. ari. 21. Confess. Augustanae, el Calvinus in lib. de ralione verne reformationis Ecclesiae, ubi cliam pru solita sua modestia s. Dominicum , carnificem, s. Medardum el quosdam alios , bestias: sanctos vero gcneralim, monstra appellat.

Ilespondeo: Sanctorum quorumdam historias apocryphas quidem el incertas esse : non tamen propierea sanctos ipsos numquam fuisse. Nam si si ita argumentari hect : pleriquc apostoli inter sanctos numerari non poieruni.nam hisluriae.quae feruntur vel ex Abdia. vel cx aliis , ul plurimum non sunt prorsus indubitatae. Habemus quidem in evangelio vocationem apostolorum, cl pauca quaedam ex vita ipsorum,necnon felicem dormitionem, s. Jacobi majoris. Act. It. eis. Petri praedictam mortem gloriosam a Domino, Joannis 21. At aliorum apostolorum linem ex divinis literis non habemus. Quocirca Gelasius papa, canone, Sancta Romana dist. 15. historiam s. Georgii inter apocryphas numerat, cl tamen sanctum ipsum Georgium colendum esse affirmat, quia etsi apocrypha erat historia, quae tunc exstabat.non lamen apocrypha est consuetudo universalis Ecclesiae, qua semper Georgii, Chrislophori cl Calharinac memoria celeberrima fuit.

Adde praeterea, quod si apocryphae sunt historiae trium vel quatuor sanctorum, innumerabilium aliorum certissimae atque indubitatae sunt; quorumdam etiam sanctitas el gloria in ipsis divinis literis praedicatur, ut Mariae, Joannis Baptistae , Petri, Slephani. el aliorum. Quocirca si ideo nolunt adversarii Georgium. Chrislophorum, aut Calluinnam colere . quod eorum historiae incertae sint, cur Mariam, Joannem, Slephanum, Petrum . Jaeobum, non colunt. quorum historias negare non possunt? Cur cliam in suis ipsi calendariis eos ponunt, quos perditissimos homines fuisse , interdum cliam diversae religionis a sua. faleri cogerentur. si ad rem attendere paulo diligentius vellent, dc qua rc vide dialogum sextum Alani Copi angli.

Argumentum nonum. Si sanctorum invocatio superstitione ct ethnica imitatione careret: cede non peteretur ab uno sancto unum, ab alio aliud, cum Deus unus sil auctor omnium donorum, et iis aeque possit per intercessionem unius, ac per intercessionem alterius quodllbcl concedere: at catholici unum invocant contra pestem , alium contra oculorum dolorem,a'iuin contra dolorem dentium.

Respondeo: Hoc argumentum passim inculcant Madgdcburgcnscs, Calvinus, el alii, sed antiquam

renovant querimoniam Juliani apostatae apud Cyrillum lib. 6. in Julianum; .Manichaeorum , apud Augustinum lib. 3 contra Faustum cap. i. cl Vigilan Ui apud Hieronymum lib. in Vigilantium. Omnes cmm isti queruntur quod verterimus idola in martyres, cl cos similibus volis colamus ; quod argumentum est, majores nostros esse Cynllum, Augustinum , Hieronymum , el reliquam Ecclesiam , quae cum illis communicabat: majores autem Calvini et Magdcburgcnsimn esse Julianum apostatam, Faustum .Manichaeum, Vigilantium, ac caeleros apostatas, vel haereticos, qui cum cis communicabant.

Sed ul ad rem propius accedam, dico: Deum posse, si voluerit, per quemlibet sanclorum omnia concedere, el sine sanctis eliam mulla, vel omnia dare: interdum tamen vello unius intercessione , miraculum aliquod operari: aliud vero intercessione alterius operari.Quis autem novit consilium Dei; aut quis ci dicere potest, cur ila facis? Sicut eliam per unum operalur Deus mulla miracula , cl per alterum fortasse majorem nulla, cujus rei caussam solus ipse novit, ut b. Augustinus docet in epislol. 137. ad clerum cl populum llipponens. *Ubique quidem,* inquit, *Densest, cl nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia. Verumlamen quis poteslcjus consilium perscrutari.quare in aliis locis haec miracula fiant, in aliis non fiant? .Vultis enim notissima est sanctitas loci, ubi b. Felicis nolensis corpus conditum est, quo volui ut pergerent (duo clerici) quia inde nobis facilius.fidcliusque scribi potest.quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum. Humquid nonet Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? et tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim dicit apostolus* (I.Corinlli. 12.),non *omnes sancti habent dona curationum: ila nec in omnibus memoriis sanctorum ista fieri voluit ille, qui dividit propria unicuique sicut vult.* His accedat, quod elsi quidem sancti aliqua genere miraculi interdum magis clarent. quam alii.tamen ab omnibus omnia petimus,nec putamus ita ab uno unum esse petendum, ut non chain existimemus alterius intercessione obtineri posse.

Argumentum Decimum. Sancti in coelo nihil sibi mereri, vel impetrare possunt,ergo multa ininu> aliis. Respondeo: Sanctos non posse mereri, ncc sibi, nec aliis; tamen cv meritis praecedentibus posse impetrare el sibi el aliis.id quod orando petunt, petunt enim sibi gloriam corporis, nobis autem omnia, quibus indigemus.

Sed objicies: Jam praemium acceperunt meritorum suorum, ergo nihil amplius cis debetur. Respondeo: Eos quidem accepisse praemium.sed ad praemium eorum hoc etiam perlinere, ul semper sini amici Dei. et ul amici impelrenl a Deo. quidquid ab illo petunt. Sicut eliam hic, in terris, si -aliquis, qui diu militavit, regi, omnia stipendia sua acceperit, poterii tamen pro aliis supplicare, el jure amicitiae obtinebit mullo facilius quam alius,qui numquain regi sérvivit.

LIBER SECI.XBIS

DE RELIQUIIS ET IMAGINIBUS SAMTOIW

CAPUT PRIMUM

Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum.

Disseruimus libro superiore dc gloria cl cullu sanclorum; mine de veneratione carum rerum, quae ad illos perlinenl. idesl, reliquiarum sauciarum el imaginum disputandum erit. Ac. ul a reliquiis ordiamur, reliquiarum sauciarum culluin primus reprehendere coepit Eunomius, el posl eum Vigilantius, si b. Hieronymo lib. conlra Vigilantem credimus. Neque his répugnai quod ibidem paulo infra idem Hieronymus dicit, hanc haeresim olim erupisse conlra Ecclesiam . el adversus eum scriptum esse librum Tertulliani, qui dicitur Scorpiacus: nec eliam quod in epistola ad Riparium originem hujus hacresis revocet ad Judaeos el Samaritanos; nam vere primus nucior, qui expresse Ime asseruit. Eunomius fini. Gnoslici enim, contra quos scribit Tertullianus suum Scorpiacum,solum imgabanl, martyria perpetienda. Ex quo tamen deduci poterat,martyrum corpora non colenda.quamvis ipsi huc expresse non dicerent. Porro Judaei el Samaritae omnia corpora immunda esse credunt : nihil tamen in particulari de sanctorum corporibus disputant.

Post Vigilantium Constantinus Copronymus imperator. ul Suidas in ejus vita scribit, omnes reliquias ubique deleri jussit. Eadem haeresi laborasse Claudium laurinemmni . scribit Jonas lib. 1. do cullu imaginum. Eandem eliam Wiclelislis placuisse, auctor est Thomas Waldensis lom. 3. til. IL

Denique eandem hoc tempore Luthcrani el Cui* vimslac c.xcilarui. . Nam Luthcrus in sermone dc crucc, reliquias ul fidelium seductiones ollissime sub terram abscondendas judicat.Eum sequuli Magdeburgenses passim reprehendunt cultum reliquiarum, sed praecipue Cent. 4. cap. G. col. 456.Idem facit Calvinus lib. de formandae Ecclesiae necessitate, cl in admonitione de reliquiis.

Argumenta Wiclefislarum duo erani. Primum . quia Mallii. 23. arguuntur a Domino Judaei, quod ornarent sepulchra prophetarum. Secundum, quia in tumulis, quae dicuntur sanclorum nec animae . nec corpora sanctorum sint, sed soli cineres.

His addit Calvinus in admonitione dc reliquiis alia quinque. Primum, quia Deus abscondit Moysi corpus, ui habetur Deuteron, ult. Caussa auleiu redditur ab omnibus . ne Judaei illud adorarem. Unde eliam iu cpislola Judac legimus : Diabolum contendisse cum Micbiiele archangelo de Moysi corpore: quia videlicet diabolus illud manifestare volebat, ul occasionem praeberet Judaeis illud ndoraiidi.

Secundum, quia Paulus 2. Corinth. 5. dicit,post resurrectionem Christi se non nosse Christum secundum carnem; quibus verbis monet.quidquid ir Christo carnale fuit, oblivioni tradendum , el missum faciendum; ut in eo secundum spiritum quaerendo. et possidendo omne sludimn ponamus.

Tertium, quia idem Paulus ad Colosseus.2.damnat omnem cultum arbitrarium, idest. a Deo non institutum, quem ipse graccc vocal ἴΟΐλοΟρητκειαν. tamquam stultitiam,etiamsi speciem sapientiae liabe.re videatur. At certe cultus reliquiarum non habetur a Domino institutus, sed esi voluntarius, e.t ab hominibus excogitatus.

Quartum,quia desiderium reliquiarum numquam superstitione card , imino mater esi idololatriae Nam non possuul haberi vel altredari.quin slahiu

sequatur veneratio; venerationi aulem nullus adhibetur modus, quin stalim honor Chrisio debitus ipsis tribuatur. Id quod experientia testatur ; nam in signum solemnis adorationis, cerci mine passim accenduntur coram martyrum sepulchris.El confirmatur; nam Hieronymus objicienti Vigilanlio esse idololatriam accendere cereos coram reliquiis. nihil aliud respondere potuit, quam id facere solum mulierculas,quae zelum habent,sed non secundum scientiam. Addere possumus concilium clibcrlinum. can. 34. ubi dicilur. ejusmodi cereis sanctorum spiritus inquietari; et Augustinum, qui lib.de moribus Ecclesiae cap. 34.reprehendit sepulchrorum adoratores.

Quintum, quia maxima pars reliquiarum supposition est, cl saepe accidit, ut pro reliquiis sanctorum ossa latronum, vel cliam canum , aul asinorum Veneremur. Id quod probat Primum, quia Augustinus in libro dc opere monachorum cap. 28. cum dixisset quosdam monachos circumferre , ct venditare membra marlynnn.addit: *Si tamen martyrum.* Si enim jam lunc coeperunt imposturae , quid modo fieri credendum csl? Deinde, quia tam mullae reliquiae ejusdem generis inveniuntur. ul oporlcal vel eundem sanctum mulla corpora habuisse. vel multas esse falsas reliquias. Ilace ille; qdae omnia argumenta cap. 4. refellentur.

Porro Calvinislac ubicumque possunt reliquias sanctorum exurunt,cl cineres iu flumen abjiciunt: el notandum sane anno 1562.a Calvinislis corpora sanctorum Ircnaci. Ililarii cl Martini effossa, et cremata, cl in profluentem projecta fuisse, ut refert Suritis, quod idem eodem m loco corporibus aliorum sanctorum fecerant ethnici ante annos 1100. nam ul scribil Eusebius lib. 5. Iiistor. cap. 3. Ethnici martyrum reliquias igni absumptas, in Rhodanum abjecerunt. Ul hinc nimirum inlelligamus,quanta sil Calvinistarum cum Ethnicis cognatio sacrilegiorum atque perfidiae. Quod autem Calvinistae fciro cl dammis agunt, id agunt imposturis, mendaciis el fraudibus Magdcburgcnses, quorum aliquas hic breviter duximus adnotandas.

CAPUT II.

Deteguntur mendacia Centuriatorum.

Initio igilur de origine venerationis cl cullus reliquiarum mirabiliter disputant Magdcburgonses: nam Ccnlur. 6. in ipsa praefatione, dicunl. eo sacculo, nimirum post annum Domini 560.coepisse cullum reliquiarum occasione templorum, quae lunc ingentibus sumptibus exstruebantur. Iidem tamen Ccnlur. 5. cap. 7. col. 744. dicunl, cultum reliquiarum ipso quinto saeculo, idesl, ante annum 500. coepisse. Non ergo verum csl, quod dicunl in praefatione Contur. 6. Porro iidem anciores Ccnlur. 4. cap. 0. col.456.el cap.13.col.1446. dicunl. superioribus saeculis, idesl, usque ad annum 300. nihil haberi in probatis auctoribus de veneratione el translatione reliquiarum . sed ‹ o‹' ni'-·' islam superstitionem saeculo quarte, quando jussu Juliani apostatae reliquiae sancti Babylae translatae fuerunt, quae translatio cum sumina celebritate facta est circa annum Domini 365. Eoenim tempore Julianus imperavit, ul sanctus Hieronymus testatur in Chronico: non ergo verum est. quod scripserunt Magdeburgcnses Ccnlur.5. etc'.

Sed neque est verum, quod in ista Centuria I. dicunl; nam in additione ad primam Centuriam, in vila sancti Lucae, fatentur iidem Ccnlurialores, ante tempora Juliani fuisse translatas summo cum honore reliquias sancti Andreae cl s. Lucae Conslanlinopoliin a Constantino imperatore, ulb. Hieronymus testatur libro conlra Vigilantium.

Praeterea Ccnlur. 2. cap. 3, col. 31. et sequentibus referunt ad verbum ex historiaEusebii Jib.4, cap. 15. epistolam ecclesiae smyrnensis dc martyrio Polycarpi; in qua epistola narratur, Christianis cupientibus reliquias martyris, cl Judaeis pertinacissime rcsislcnlibus.judiccm ethnicum voluisse corpus in medio positum cremari usque ad cincres:cl tamen Christianos collegisse incredibili aviditalc reliquias illas:Ao *si* essenl(inquil epistola) *lapidibus pretiosissimis pretiosiores,et auro probatissimo probatiores.Eas* aulem reliquias a Christianis collectas ad cullum. palel Ium cx verbis citatis, tum cx contentione adversariorum. Judaei cnim atque ethnici resistebant, ne reliquiae raperentur praetextu pietatis. Existimabant enim corpora a Christianis adorari, ut in eodem loco Eusebius testatur: non ergo verum est, quod dixerunt Ccnlur. 4.

Sed neque lunc coepit honor reliquiarum ; nam b. Gregorius lib. 3. epislol. 30. scribil, ipso tempore. quo Petrus cl Paulus passi sunl, venisse fideles ab oriente, qui eorum reliquias tamquam suorum civium peterent; sed cum eas detulissent usqao ad secundum lapidem ab urbe, divino miraculo impeditos, non potuisse ulterius eas deferre; lum vero a romanis fidelibus apud catacumbas reconditas fuisse. Unde postea Cornelius papa (ul in pontificali Damasus refert) transtulit ad ea loca. ubi nunc jacent. Itaque dc origine cullus reliquiarum quatuor mendacia inter se pugnantia Magdeburgenses protulerunt.

Secundum mendacium est, Ccnlur. 4. cap. 8, colum. 602. ubi postquam dixerunt, recte el pio Vigilantium conlra reliquias scripsisse, Hieronymum aulem solis conviciis el importunitate pro reliquiis pugnasse, addunt Gregorii testimonium: *Id quod* (inquiunt) *etiam Gregorio visum est, qui de scripto Hieronymi conlra Vigilantium ila censuit iu Vigi antium ila conviciis debacchatur Hieronymus. ul plusculum in eo modestiae cogar desiderare.* Al ista verba nullius Gregorii sunt, sed Erasini in argumento ad librum b. Hieronymi conlra Vigilantium.

Tertium est, Ccnlur. 5. cap. 6. colum. 609. ubi sic habenl:Attgusltnus (inquiunt) *de. reliquiis Siophani scribil. superstitiosum , el magnum concursum multitudinis ad eas in Africam usque facium. dementatis populis quibusdam illusionibus. quae pro miraculis habitae sunl , libro dc Civitate Dei* 22. *capite* 8. At si legamus lotum islud caput, quod ipsi citant, non inveniemus us-

quam nomen superstitionis, vel illusionis,sed tantam pietatem erga sacras reliquias.ul hic locus Augustini satis esse videatur ad omnes haereticorum nebulas dissipandas.Inter alia mulla sic ait de quodam miraculo: *Clarissima foemina* csl. *nobiliter nata, nobiliter nupta,Carthagine habitat, ampla civitas, ampla, persona, rem quaerentes latere non sinunt etc.* El infra: *Unum est apud noti factum. non majus quam illa, quae dici, sed tam clarum atque illustre miraculum. ul nullum arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non vel viderit, vel dediceril, nullum qui oblivisci ulla ralionc potuerit.*

Neque est hoc Magdeburgcnsium solum mendacium impudens . sed etiam peccatum in Spiritum sanctum, quod Dei miracula testatissima , illusiones vocent: cl praeterea est insania manifesta,cum b. Auguslfnmn, virum sapienlissimum, quasi pueriliter ludentem faciant. Nam cum beatus Augustinus loto illo capite probare contendat Iidem catholicam, non carere veris miraculis: nonne prorsus insaniret, sccumque ipse, el cum fide pugnaret, si miracula, quibus Iidem probari dicil. illusiones ipsemet appellaret, ct populum, qui illis credit,superstitiosum, et dementatum diceret?

Quartum mendacium est omnino simile superiori: nam eadem Centuria ;>. cap. 15. columna 1506. dicunl reliquias martyrum ab ethnicis contemptas luisse, cl in eo melius sensisse, quam superstitiosi Christiani sentiant. Theodorelo auclore lib.8. de martyribus. Atqui Thcodorclus eo libro nusquam habel. melius sensisse gentiles dc reliquiis, quam Christianos . sed omnino contrarium asserit cl defendit. Vide (lector) locum, ct judex esto.

Quintum csl Centuria 4. cap. 13. colum. 1446. ubi referunt historiam de translatione sancti Babylae, cx llulTmo lib. 1. cap. 36. quia enim oraculum Apollinis obmutuerat ob viciniam sepulchri sanati Babylac, el ideo Julianus apostata jusserat inde amoveri arcam marlyris/ dicunt Ccnturialores diabolum dc industria simulasse se impediri a martyre, ul ea ratione occasionem daret celeberrimae iili translationi, ct sic introduceret usum translationis ct venerationis reliquiarum.

At istud mendacium csl impudcnlissimum; nam in primis repugnat omnibus auctoribus. qui de hoc miraculo scribunt, nimirum Chrysoslomo libro conlra Gentiles, llufiiiio lib. 1. cap. 36. Socrati lib. 3. cap. 18. Sozomcno lib. 5.cap. Il·, cl Theodorelo lib. 3. cap. 10. Deinde miraculum sequens clare ostendit diabolum serio limuisscrnam vix arca martyris inde abducta fuerat, cum descendit iguis dc coelo, ct idolrnn. unde diabolus fundebat oracula, totum consumpsit.

Praeterea non fuit ista prima translatio reliquiarum; nam. ul jam ostendimus, multae,antea praecesserunt, el idem corpus sancti Babylac antea lucrat translatum cx tntiochia ad suburbium istud Daphnes, ul Chrysoslomus docet: unde postea Julianus iterum Antiochiam transferri jussilmon ergo potuit diabolus illa simulatione velle introducere usum translationum. Praeterea si diabolus ita cupit istam idololatriam erga reliquias, cur semper instigavit Judaeos, Ethnicos cl Haereticos,ul abolerent omnes reliquias.

Sextum mendacium est in eadem Cent. 4. cap. 13. col. 144-7. ubi referunt ex Gregorio nazianzeno oralione prima in Julianum, duos adolescentes nepotes Constantii imperatoris, Gallum cl Julianum, volentes exstruere insignem ecclesiam- supra tumulum Mamanlis martyris, inter se divisisse opus: sed pariem illam, quae exstruebatur a Gallo vere pio cl fideli felicissime processisse: pariem autem, quae exstruebatur a Juliano, qui apostata futurus, jam mente corruptus erat.non potuisse unquam coalescerp.co quod terra insolito more contremiscens, continuo quasi evomeret,quidquid Juliani sumptibus in fundamentis projiceretur. Caussam hujus miraculi Nazianzcnus dicit fuisse, quod sancti martyres Inter se mirifice diligant. Ideo enim martyrem, cui templum exstruebatur, honorem illum recusasse, quod nollet ab eo honorari, a quo collegas suos contumelia alliciendos praevidebat: et ipsum etiam Deum, qui corda intuetur, opus Galli, tamquam Abolis sacrificium admisisse, opus Juliani, tamquam sacrificium Cain abjecisse. Sic igilur Gregorius.

At nostri Ccnturialores de hoc miraculo duplicem sententiam proferent. Ajunt Primo, temeritatem esse credere, illud portentum opera martyris accidisse, proplerea quod martyres non sunt ζαρδιορώ α'.. et dormire dicuntur: ila illi loco citato, colum. 1145. At licet non sint martyres ex natura sua χαρδιογνώ α·., idesl. cordium scrutatores, quis tamen impedit, quo minus cordium cogitationes illis revelentur a Deo? el licet dormire dicantur, quin requiescunt a laboribus suis, tamen non sic dormiunt, quasi non videant . nec inlelligant ; nam si ila essel, tum etiam nec viverent.

Addunt Secundo colum. 14-47- Deum impedivisse fabricam Juliani, ul indicaret, sibi displicere cullum illum superstitiosum martyrum. Al si ila est. cur non impedivit fabricam Galli, qui eidem martyri operam dabat? An etiam Deum dormivisse dicent, ac fortasse Galli fabricam non vidisse?

Mendacium Septimum csl in praefatione sextae Centuriae, ubi dicunl. a nobis divinis honoribus coli reliquias, atque easdem cliam. ac si viverent el sentirent, suppliciter invocari; Ceperunt.inquiunt, *exanguia, ct semicorrosa ossa coli, invocari. divino honore affici.* Eadem fere habel Calvinus in libro de necessitate reformandae Ecclesiae: .Tee *solum,* inquit, *sanctos Christi loco adorant, sed cliam eorum ossa, vestes, calceos el simulacra.*

Al quis unquam catholicorum reliquias invocavit? Quis unquam auditus est in precibus, aul litaniis dixisse: *Sancte reliquiae, orate pro me?* Et quis easdem unquam divino honore affecit, vel Christi loco adoravit? Nos enim reliquias quidem honoramus, et osculamur ul sacra pignora patronorum nostrorum: sed nec adoramus ul Deum.nec invocamus ut sanctos, sed minore cultu veneramur.quam sanctorum spiritus,nedum quam Deum ipsum. Ita respondit etiam olim Hieronymus Vigilanlio idem objicienti: et mullo etiam ante idem

responderunt discipuli s. Polycarpi apud Ense bium, loco antea citato lib. 4. hist. cap. 15.

CAPUT III.

Asseritur veritas cl probatur.

Nunc ad argumenta pro veritate accedamus. Prinuiii sumi potest ab exemplis Scripturarum Exodi 13. Moyses discessurus cum populo e.x Aegypto i i Palestinam, noluit ibi relinquere ossa s. Joseph!. jamdudum mortui, sed ea honorilice secum asportavit, ct transtulit in terrain promissionis Non ergo superstitiosum neque novum est, transferre ossa sanctorum, ul .Magdeburgenscs in singulis Centuriis clamant. Hem Dent, ultimo Deus ipse (ut Hieronymus contra Vigilantium argumentatur) corpus Moysi honoravit, dum illud propriis manibus sepelivit. Item I. Iteg. 13. ossa llelisaei cum tetigissent mortuum qnendarn hominem, continuo illum ad vitam revocarunt. Non ergo Deus contemnit ossa sanctorum, sed ea honorat, el honorari cupit, dum per illa miraculum tam insigne patravit, item 4. Keg. 23. cum Josias delubra idolorum everteret, el omnem idololatriam delere vellet, tantum abest,ut idiqiiias sanctorum delendas esse existimaret. ut cum aliorum mortuorum ossa effodisset, et in cineres redegisset, ossa tamen sancti prophetae ibidem reperta asservari jusserit.

Adhacc de sepulchre Domini legimus Lsainc 11. *In eum* (Messiam videlicet) *gentes sperabunt, cl erit sepulchrum ejus gloriosum.* Hunc locum de 'iqmlchro Christi inlelligi certum est.tum ex ipsis verbis, tum ex apostolo Hom. 15. quod autem non iiitclligantiir solum de scpulchro pro eo tempore, quo ibi Christus jacebat, sed etiam pro tempore luturo, ac proinde reliquias honorandus,docet Hieronymus in epislul. ad Marcellam. ul migret Bethlehem. ubi docet, Isaiam praedixisse id quod modo Iit, ul sepulchrum Domini ab om libtis honoraretur. Ex quo refellitur Lulheri blasphemia, qui in libro de abolenda missa dicil.Deo non majorem curam esse de scpulchro Domini, quam de bobus.

Denique, si Christus hic adesset,el nos vestem ejus devote osculcarcmui*; continuo nos idololulras esse Lulherus el Calvinus dicerent, al mulier Emorrhoissa solam fimbriam Christi lideliter tetigit, et sanala est. Mallh. 9. Neque Actor. 5. sunt reprehensi populi, qui ccrlalim ad umbram Petri eo modo, quo poterant, attingendam occurrebant, sed potius lldei suae praemium retulisse dicuntur, cl tamen quae reliquiae viliores ipsa umbra cogitari possunt? Neque habili sunl Aclor. 19. superstitiosi. qui Pauli sudaria, et semicinctia deferebant ad aegrotos, ul elium nos modo facimus, sed potius religionem illorum miraculis confirmabat Deus.

Argumentum Secundum cx conciliis diversarum partium orbis terrae. Ex oriente habemus concilium mcaenum II. Aclor. 3. quod vocal reliquias fontes solutores, quibus Deus mulla beneficia hominibus praestat; cl Aclor. 7. in ultiinn definitione jubet deponi clericum el laicum excommunicari, qui reliquias martyrum contemnit, el non,ul rem sacram, cum honore tractat.

Item ex oriente habemus gangrense concilium ante annos 1290. canone ultimo, ubi anatliema dicil iis, qui memorias martyrum, idesl. loca, ubi sunt martyrum reliquiae, exeeranlur. Euslalbiani enim, contra quos coactum fuit concilium, nolebant ingredi martyrum basilicas, ne corpora martyrum, quite ipsi immunda putabunt, venerari viderentur.

Ex Africa, concilium carlhaginense V. can. II. jubet, ul nulla altaria,vel memoriae martyrum dedicentur, nisi ibi sint aliquae martyrum reliquiae, et aliter dedicata evertantur: vel populus admoneatur, ne e;i loca frequentet, ne superstitione aliqua teneatur, si colat videlicet quasi martyris sepulchrum, ubi revera non csl corpus martyris. At si est superstitio colere pro martyris corpore, id quod non est revera tale: Keligio igitur enl corpus veri martyris colere; religioni enim opponitur superstitio.

Ex Hispania habemus concilium braccarciise 111. canon. 5. ubi statuitur, in supplicationibus thecam reliquiarum gestari debere manibus episcoporum. aul aliorum sacerdotum, populo praecedente el sequente.

Concilium epaiiiensc. in Gallia celebratum, cinon. 25. jubet, reliquias sauciorum non poni m ecclesiis, ubi non sunl clerici, qui sacris cineri bus psallendi frequentia famulentur.

Ex Germania habemus concilium mogmilinuni. tempore. Caroli Magni celebratum, in cujus can. 51 -daimtur. ne corpora sanctorum transferantur de loco ad locum, sihe consilio episcopi, cl licentia .sanctae synodi. Quod corte ad honorem non exiguum snnclarum reliquiarum perlinet.

Ilabeiqus denique ex Italia concilium lalcrancnse, sub Innocenlio III. cap. G2. ubi cavetur propter periculum fraudum, ne. novas reliquias ullus publice venerari incipiat, sino auctoritate sumini pontificis. Unde, est lex canonica cap. *Cum ex eo* dc reliquus, el sanctorum veneratione; cui similis esi lex etiam civilis, C. de episcopis et clericis !.. Decernimus.

Tertio, probatur ex Patribus. Eusebius lib. Ï. Iiislor. cap. 15. do sede lignea s. Jae.obi apostoli: *Servatur.* inquit, *cum ingenti studio,vclul* α ι»α· *joribus tradita memoria sanctitatis, cl cum magna veneratione habetur.* Haec ille. Non ergo ndeanl l.utherani. si quando audiunt Hornae cathedram s. Petri ligneam honorari.

S. Athanasius in vita b. Antonii , scribit sibi ab Antonio relictum pallium tritum, el addit: *Legatarius \ntonii benedicti, qui tritum pallium cum melote impedio ejus meruerat accipere. Antonium in Antonii muneribus amplectitur , cl tamquam magna haereditale ditatus , laetanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis.* Dc eodem magno Antonio Hieronymus refert in vita Pauli primi eremitae, eum Pauli tunicam ex foliis palmarum contextam Antonius adeptus esset,ob ipsius

Pauli reverendam, Illam Induere solitum , in die Ims tantum soh-innlbus piischue cl peniccosi»*s.

S. Basihus in psalm. 115. in illud, Pretiosa in conspeclu Domini mors sanciorum ejus: *Quando,* inquit, judatCe quis *moriebatur . abominabilia erani mortidnia: cum pro Christo mors contin yil, pretiosae sunl reliquiae sauciorum ejus.* Anlea *dicebatur sacerdotibus el Deo dicatis: Son contaminabitur cx aliquo mortuo: nunc autem qui continuit ossa martyris, quondam* sancti/i*cationis societatem assumit ex gratia. corpori insidente.* El oralione in quadraginta martyres,Ioquens de reliquiis ipsorum per lotam illam regionem dispersis: *Ili sunl.* inquit,*qui nostram regionem administrant, el veluli turres quaedam cohaerentes securitatem ab hostium incursu, exhibent, non uno loco seipsos includentes.sed mullisjam locis hospites lacti, cl mullas patrias exornantes.*

Gregorius nyssenus oralione iiiTheodorum martyrem, inilio orationis: *Anima quidem,* inqnit . *ex quo sublimis abiit, in suo loco requiescit. cl corpore soluta cum sui similibus una vieil.Corpus vero venerandum cl immaculatum ipsius instrumentum, eum mullo honore , et cultu com positum atque ornatum , in augusto , sacroque loco silum csl.* Deinde narrat mullis verbis cos, qui templa martyrum ingrediuntur , primo mirari molem aedilicii, deinde parietes el pavimentum pulchre ornata, tum statuas el picturas varias . el subjungit tandem: *Ubi his,* inquit, *oculos oblectavit, cupii deinceps ipsi conditorio appropinqua re, sanctificationem ac bcncdicAioncm.conlrcctationem ejus esse credens.Quod si quis etiam pulverem. quo conditorium . ubi martyris corpus quiescit, obsitum est. auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, ac tamquam res magni pretii condenda terra colligitur:\am ipsas attingere reliquias, si quando aliqua ejusmodi prospera fortuna contingat.ul id facere liceat.quam id sit /nullum desiderandum ct optandum, ac summarum precum donum, sciunt experti,* el *ejus desiderii compotes facti.*

Gregorius nozianzcntis oral, l.in Julianum pau lo ante medium, reprehendens Julianum, quod cum Deorum falsorum inonimenla veneraretur, veri Dei amicorum el martyrum corpora despiceret : *Nonviclimas,* inquit.pro *Christo caesas reveritus es.*' (ct uliquol interpositis) *quorum vel sbla corpora idem possunt, quod animae sanctae; sive manibus contrectentur, sive honorentur, quorum vel solae sanguinis guttae, atque exigua passionii signa idem possunt, quod corpora. Haec non colis, sed contemnis el aspernaris* , qui *Herculis rogum, ex calamitate injuriisque mulieribus illatis excitatum, admiraris.*

Eusebius Emissemis, sive potius Caesarius Arclalcnsis. aut quicumque homiliurum illarum csl auclor.llomilia de sancta Blamlina:L'bi sunl,inquit, *qui venerationem sacris martyrum dicunt deferendam non* esse *corporibus etc.*

S. Cyrillus episcopus Hierosolymitanus, catechesi 18. *Ul autem,* inquit, *non solum anima sauciorum honoretur credaturque ; quod etiam in corporibus mortuorum inesl virtus,* seu *potentia jacens in scpulchro Elisaei mortuus . mortuum que prophetae corpus attingens, vivificatus* e.a.

S. Joannes Clirysostomus serm. dc sanctis Juvcnlio cl Maximo, primum laudal cos. qui corpora illa inhumata relicta pie rapuerunt etiamsi cum periculo vitae suae. Deinde subjungit: *Idcirco saepius eos invisamus. tumulos adoremus, magnaque fide reliquias eorum contingamus, ul inde benedictionem aliquam assequamur.* Vide eundem hom. ull. in episl. ad Romanos. ubi dicit. Humain excellere omnibus urbibus, propter corpora Petri el Pauli, liem boni. Gl. ad populum, ubi comparai scpulchra el reliquias sanciorum cum sepulchre· cl cadaveribus imperatorum cl regum, el ostendit illa summo honore coh.isla deserta el abjecta esse, cl pulchre dicil, summum honorem Constantino imperatori fuisse. <juo<l potuerit fieri janitor b.Petri, (plia nimirum sepullus erat ad fores ejus basilicae, ubi conditae erani aliquae particulae b. Petri rcliquiarum.

Tlicodorelus lib. 8. ad Graecos de martyribus : *Ac animae quidem,* inquit, *triumphalorum martyrum in coelesti nunc palriavilam agunt angelorum choris intersitae: Eorum vero corpora . nonsingulaquidemsingulis monumentis conduntur. sed civitates. oppida, paganique. conventu* haec interse sortito partili sunl.laboranlibusquc animis, ac aegrotis corporibus salutaria ea con-/ilerinon cessant.*

Denique Joannes Damascenus lib. 4.cap. IG.de fide orthodoxa copiose disputat de marlyrum reliquiis venerandis.

Jam ex Latinis s. Ambrosius serm. 93. de s.mclis Naiarto et Celso in line: *Quod si dicas mihi .* inquit, *quid honoras in carne jam resoluta, atque consumpta? honoro in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices,honoro virentis memoriam perennitate virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres;kunoro* in *cineribus semina aeternitatis: honoro corpus . quod mihi Dominum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere.Cur autem* non *honorent corpus illud fideles . quod reverentur el daemones? quod et afflixerunt in supplicio, sed glorificant in scpulchro ? Honoro itaque corpus, quod Christum honoravit in gladio, quod cum Christo regnabit in coelo.*

M.ixhmis in sermone de sanclis Octavio, Advenior·* el Solutore: *Cuncti,* inqmt *martyres devotissime percolendi sunt, sed ii praecipue venerandi sunt a nobis, quorum reliquias possidemus.*

Gaudentius episropnsBrixiae,tractatu de dedicatione basilicae: *Ul venerandus sanciorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit, deinde ul hanc honori eorum basilicam fundare valeremus ipse laryilus est* etc. Vide lotum tractatum,ubi multa dc cultu rcliquiarum loquitur.

S. Paulinus natali tertio s. Felicis, dc urbe Roma loquens, ob reliquias apostolorum, sic ait :

Λ'<υη prius *imperio tantum, el victricibus armis,*
Aune el aposlulicis terrarum es prima sepukhns.

Ibidem:

Martyris ad tumulum debes cl lerra coronas.

Prudentius in hymno dc s. Laurentio.

01er, qualerque a septies
llealus urbis incola,
Qui le, ac luorum cominus.
Sedem celebrat ossium.
(ui propicr advolvi licet,
Qui fletibus spargit locum, ›
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.
Pix fama nola esl abditis,
Quam plena sanctis Horna sil,
Quam dives Urbanum solum
Sacris scpulchris floreat.

S. Hieronymus in lib. adversus Vigilanlium;Do- *tel.* **inquil,** *martyrum reliquias pretioso operiri velamine, el non vel pannis,vel cilicio colligari, vel projici in sterquilinium, ul solus Vigilantius ebrius cl dormiens adoretur.* **Idem in episl. ad JIarccllam, quam scripsit nomine Paulae c.l Euslochii, inter alia bona quae sunl in Palaestina, numeral. posse adorarcsacros cineres Joannis Baplislac. Elisaei et Abdiae, qui ibi servantur.**

Rudinus lib. II. hist. cap.28.cum gentiles tempore Juliani ossa b. Joannis Baptistae apud Sebaslcm Palaestinae igni cremarent: *Quidam,* **inquit,** *cum tantum nefas humanis quidem manibus,sed mente ferina fieri viderent, mori gratius habentes. quam hujuscemodi piaculo funestari, inter eos, (pii ossa ad exurendum legebant mixti,diligentius ac religiosius congregantes.furLim se vel stupentibus, vel insanientibus subtraxere, el ad religiosum patrem Philippum venerandas reliquias pertulere etc.* **Vide eundem libro eodem cap. 33.**

S. Auguslinus episl. 103. ad Quintianum: *Portant sane* **(latores epistolae)** *reliquias beatissimi el gloriosissimi martyrisSlephani.quas non ignorat sanctitas veslra. sicut el nos fecimus, quam convenienter honorare debeatis.*

Auctor libri de ecclcsiaslicisdoginalibus cap.73. *Sanctorum corporaret praecipue beatorum martyrum reliquius, ac si Chrisli membra, sincerissime honoranda credimus.*

S. Leo in serm. dc s. Laurentio, de craticula cjus loqucns: Λ'αιη *quid,* **inquil. nort** *ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando iu honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicii?*

S. Gregorius lib.5.episl. 50. ad Palladium: *Quia reliquias,* **inquil,** *sanctorum apostolorum Petri et Pauli, necnon Laurentii,atque Pancratii martyrum,***cum** *veneratione praebuimus, hortamur, ut cum reverendia suscipere el collocare, auxilianle Domino debeatis.* **Idem repetit epistola sequenti. Idem lib. 3. episl. 30. Constantiae imperatrici petenti capul s. Pauli respondet : Sacrilegum esse corpora tantorum sanctorum tangere,vel inspicere. El ibidem narrat,multos repentina morte obiisse. quod praesumpsissent ad corpora sanctorum tangenda, vel aspicienda proprius accedere: el tandem pollicetur se missurum aliquid du rasura catenarum s. Pauli, si lamen limando aliquid detrahere poterii; eam enim esse catenarum illarum conditionem, ul pro dignitate, vel indignitate petentium, aul sine mora ulla ramenta dc catenis lima excutiantur, aul nihil omnino cxculi possit, etiamsi tolis viribus quis limando laboret.**

S. Gregorius luronictis libro dc gloria martyrum cl confessorum, nihil fere aliud tractui, ut supervacaneum sil aliquid inde velle decerpere. Omitte Bcdam, Bernardum, ac posteriores, quod dc tide ipsorum nc adversarii quidem dubitent.

Quarto.probatur ex miraculis factis ad reliquias, quae certe non fierent, si Deo cultus reliquiarum non placeret. S. Epiphanius in vita Isaiac, Ezcclii-clis el llicrciniae scribil, a plurimis coli solita sepulchra eorum ob multa beneficia, quae in iis locis propter merita eorundem prophetarum Deus conferebcl.

S. Basilius oralionc in Mamanlcm dicil omnibus nola esse miracula, quibus martyr aliis sanitatem, aliis vitam reddiderit. El oralionc in Juliltam scribit, cum reliquiae s. Julillac ad quondam locum adductae fuissent, ubi laborabatur penuria aquae, mox c terra erupisse fontem aquae dulcissimae,ul videretur sancta illa, quasi mater vel nutrix communis. lotam illam regionem lacte suo alere.

S. Gregorius nazianzcnus oralionc in Cyprianum: *Omnia potest,* **inquil,***pulvis Cypriani,* **cum** *fide, ul sciunl hi. qui ipsi experti sunl cl miraculum ad nos usque transmiserunt.*

S. Chrysoslomus in lib. contra gentiles, de reliquiis s. Babylae martyris: *Sententiae,* **inquit,** *noslrae abunde /idem faciunt, quae quotidiana a martyribus eduntur miracula.*

Palladius in historia Lausiaca cap. G2. ad reliquias Philemonis, mulla miracula facta narrat. S. Ambrosius sermone de sanctis Gervasio cl Praiasio, el epistola ad sororem dc eisdem, inter mulla miracula facta referi cliam caecum nomine Severum. arte lanionem, omnibus notissimum, fuisse curatum ad contactum feretri, quo reliquiae portabantur. Ubi cliam non tacet idem b. Ambrosius, ArianoS impudentissime negare ausos illa miracula, quae lotus populus videbat.

S. Hieronymus lib. contra Vigilantium: *Tu,* **inquit,** *saepius hoc vilissimo tortus es pulvere,* **ubi daemonem alloquitur, qui per os Vigilanlii reliquias sanctorum, vilissimum pulverem appellaverat: cl in epist. ad Euslochium de vita Paulae, narrat ad sepulchra Elisaei cl Joannis Baptistae atque Abdiae, rugire daemones consucvisse:In vita Hilarionis dicit, magna quotidie signa fieri ad scpulcbrum ejus.**

S. Auguslinus lib. 22. de Civit. Doi cap. 8. tot miracula dicit facta ad reliquias s. Slephani brevissimo tempore, ul mulli libri scribendi sint si omnia referri debeant. Sulpilius in vita .Martini dicit. solo contactu vestis ejus curatam mulierem a fluxu sanguinis. Alia id genus sine numero referri possent.

Quinto,probatur cx miraculis,quae saepe in ipsis sanctorum mortuis corporibus cernuntur, per quae

Dons npcrlissitne nos ad eorum venernlionern quasi Invitare videlur. S. Joannes chrysoslomus scribil in sermone <le sanctis Jtivenlio et.Maximo.vultus cornai corporum ila splendere coepisse postmortem, ul non posset in eos intendi sine honore quodam, et plane taies fuisse, qualem describit vultum Sleplinni s. Lucas Aclor. 6. cmn ail: *Intuebantur vultum ejus tamquam vultum angeli.*

S. Hieronymus in vita llilarionLs scribil, corpus ejus post decem menses adhuc omnino integrum repertum, cl tantis fragrans odoribus, ul delibutum unguentis videretur.

S. Auguslinus serm. 2. de s. Vincenlio, dicil, corpus ejus expositum feris, a corvo mirabiliter defensum: el projectum in aquas niergi non potuisse. Et lib. 9. Confess, cap. 7. dicit corpora sauciorum Gervasii el Prolasii incorrupta per plurimos annos a Deo conservata,ul suo tempore propalarentur.

Sulpilius in epistola ad Bassulam Socrum, de obitu s. Murtini dicil. post mortem ejus in ipsius corpore glorificat! hominis apparuisse figuram: fuisse enim carnem ejus vitro puriorem, lacte candidiorem, ul septennis pueri decorem ostenderet. Quod idem de corpore s. Francisei refert s. Bonaventure. De s. Eduardo roge Anglorum. qui ante annos 400. floruit, scribil auctor ejus vitae apud Siirium mense januario . anno 36. ab ejus obitu, ifivciitum esse corpus ipsius integrum, plenum succo, flexibile, ac si eliam tunc viveret, et non solum ossa cl carnes in nullo laesas, sed nec pilos capitis aul barbae, nec ipsas vestes aul calceos. Quid de corpore s. Andreae dicimus, ex quo liquor mirificus perpetuo funditur.

Ego ipse vidi Bononiae corpus b. Calharinae integrum, atque incorruptum cum ante annos supra centum sancta illa virgo de hac vita migraverit. Vidi quoque apud Montem Falcum in Umbria corpus b. Clarae aeque integrum, atque incorruptum.cum ante annos 300. virgo illa felicissima obienl: cl. quod majus adhuc miraculum videri potest,in ejus corde conspiciuntur instrumenta dominicae passionis ex ipsa carne lam admirabili arte formata, ut omnes «pii ea cernunt, cogantur dicere, vere digitus Dei esl hic. Ac. ul alia multa praeteream. quid postremo dc cive ac patrona mea beatissima Agnclc Pnlitiana dicam? Floruit illa ante annos 300. el vivens cl mortuu mullis magnisque miraculis, quorum unum me puero contigit, cujus non ego solum, sed tota civitas testis fuit. Ejus corpus incorruptum, atque pulcherrimum non semel vidi. De qua eliam a probatis auctoribus literis proditum est, cum ad ejus sacrum corpus visendum, el venerandum sancta Catharina senensis accessisset, pluviam coelestis roris, instar man supra utramque divinitus descendisse. El cmn cives de sacro illo corpore aromatibus condiendo cogitarent, ul diutius servaretur, continuo suavissimum liquorem instar balsami, ab eo corpore fundi ac manaro coepisse, ut omnes intclligerenl. corpus divina gratia conditum nullis aliis aromatibus indigere. Ejus divini liquoris adhuc reliquiae in Ecclesia cum ipso corpore asservantur.

Sexto, prohatur ex inventione el revelatione divinitus facta sanctorum corporum. Si enim Deo cultus reliquiarum non placeret, cur ipse servis suis corpora sanctorum, quae lalcbanl.ostenderet? S. Ambrosio revelata divinitus corpora sanctorum Gervasii et Prolasii, scribil ipse in epistola de hac rc. quae refertur in tomis Suril. Scribil hoc idem s. Auguslinus lib. 9. Confess, cap. 7. Exstat eliam epistola Luciani. in qua signillcal sibi divinitus ostensa corpora sanctorum, Slephani . Nicodemi cl aliorum.Fuisse aulem verum illud Slephani corpus. innumerabilia miracula ostenderunt, de quibus Evodius libros duos conscripsit. Et h. Augustinus serm. 91. ex novis: *Latuit.*inquil,*lanio tempore corpu.s ejus* (Slephani) processit quando Deus *voluit, illuminavit terras, tanta miracula fecit . mortuus vivis facit morluos, quia nec mortuus.*

Adlinec refert Sozomenus lib. 3. cap. 8. ossa sanctorum martyrum Neslabi et Eusebii fratrum , quae Gazenses miscuerant cum ossibus camelorum cl asinorum, ne n Christianis internosci possent. sanctae cuidam focminac divina revelatione ostensa, ct ab eadem collecta fuisse. Idem Sozomenus lib. 7. cap. ull. refert ossa Abachuc el Michacae episcopo cuidam divinitus revelata fuisse. Diem Sozomenus lib. 9. cap. 2. refert quadraginta martyrum reliquias divina revelatione invenias.

Beda de sex aetatibus in Maeliano, refert caput Joannis Baptistae ab ipso Joanne revelatum duobus monachis; el in Zenone scribit, corpus sancli Barnabac cum evangelio Matthaei super ejus peclorc inventum. ipso Barnaba revelante.

Septimo. probalur cx translatione reliquiarum , de uno loco ad alium, honoris gratia, ab antiquis celebrari solita. Nec enim negari polesl. quin ad honorem pertineant sacrorum ossium translationes. Prima quidem et antiquissima translatio fuit ossium Joseph ex Aegypto in Palaestinam, a Moyse facta Exod. 13. Deinde translatio reliquiarum Petri cl Pauli, quae facta est ipso tempore , quo passi sunl. ad catacumbas: Gregorius lib.3. epistl. 30.Tum eorundem corporum translatio a catacumbis. parlim ad Vaticanum, partim ad praedium Lucinae in via Hosliensi. Cornelius papa epistl. I.Buffinus lib. 2. cap. 28. describit translationem reliquiarum Joannis Baplislac ex Palaestina Alexandriani.

S. Hieronymus libro conira Vigilantium scribit, tempore Constantini imperatoris translata Conslanlinopolim, Andreae. Lucae, el Timothei reliquias ; cl tempore Arcadii translatas ex Judaea in Thraciam reliquias Snmuelis prophetae . tanto honore, ul in vase aureo ab episcopis reliquiae portarentur comitanle tanta populorum frequentia, ut a Palaestina usque ad Chalcedonem jungerentur populorum examina.

S. Ambrosius initio exhortationis ad virgiires : *Ego.* inquit, *ad Bononiense invitatus convivium, ubi sancli martyris celebrata translatio csl. apophoreta vobis plena sanctitatis el gratiae reservavi.* Auguslinus lib. 9. Confess, cap. 7. *Cum,* inquit,*corpora sanctorum Gervasii el Prolasii propalata et e/fossa digno cum honore transferrentur etc.* Chysoslomus lib. des. Babyla describit,

quanto honoro reliquiae martyris Iranslalae sin I. Sozomenus lib. 7. cap. 10. describit translationem reliquiarum s. Mclctii anliocheni. Thcodorclus lib. cap. 3G. describit translationem reliquiarum Chrysoslomi. Evagrius lib. I. cap. IG. describit honorificam translationem s. Ignalii sub Theodosio juniore Antiochiam.

Octavo, probatur cx eo. quod reliquiae sub altaribus reconduntur, cujus rei meminit sanctus Ambrosius in exhortatione ad virgines. de reliquiis Vitalis el Agricolae, el in epistola ad sororem, dc inventione corporum Gcrvasii el Protasi i. Sanctus Hieronymus libro conlra Vigilantium. Prudentius in hymno II. dc coronis sanclorum . qui est dc s. Hippolyto. Sanctus Augustinus serin. 11 .de sanctis. Sozomenus lib. 5. cap. 8. et concilium carIhaginensc V. can. 14. Videtur autem ista consueludo apostolorum tempore coepisse: nam ideo Joan-1)1 Apocalyp. G.ostensae sunl in cocto animae martyrum sub altari, quia corpora eorum in lerris sub altaribus requiescunt. ul Augustinus insinuat loco notato. Porro |id magnum honorem perlinere hunc locum reliquiis assignatum, docent Hieronymus cl Augustinus locis notatis . et res ipsa hoc. docet. Semper enim altaria in magno honore fuerunt, ita ul etiam suo modo adorarentur, nam Tertullianus libro de poenitentia, inter ritus Christianorum ponit. aris Dei adgcniculari.

Nono, probatur ex usu cereorum el lampadum, quibus honorantur sacrae reliquiae: nam quod lumen sil honoris signum, nec sit superstitiosum, lumen accendere ante rem inanimam, cliam sole lucente, palcl ex candelabro, quod semper lucebat ante arcam testimonii, Exod. 23. Fuisse autem usum accendendi cereus coram reliquiis, palcl ex objectione Vigilanlii apud Hieronymum: *Videmus.* inquit, *moles cereorum sole fulgenle accendi etc.* Elcx ipso Hieronymo epist. ad Riparium: *Ergo accensi ante tumulos eorum cerei idololatriae insignia sunt.*

item ex Constantino, qui ut habetur primo tomo conciliorum in vita Sylveslri. inter alia dona, quae obtulit sacris reliquiis Petri, Pauli. Laurentii, sanctae Crucis, mull i numerantur candelabra, inultae lucernae, quae perpetuo ardere, deberent. Nec esi credibile. Cou>lanlinum aliquid obtulisse, quod non essel in usu antea in Ecclesia. PraClerea Tlicodorelus in historia lib. 5. cap. 36. Icslalur in translatione reliquiarum s. Chrysoslomi. plurimi accensa lumina praelata fuisse.

Palliums natali 3. Felicis, describens cultum, qui s. Felici habebatur:

Aurea, inquit, mine niveis *ornantur limina velis,*
Clara coronantur densis altaria lychnis.
Limina ceratis nÿplentur odora papyris.
Node, dwipie micant, si nox, sptendorquc diei
Fulget, cl ipsa dies coelesti illustris honore,
Plus micat innmneiis lucem *geminata lucernis.*

Gregorius lib. 3. dialogorum cap. 21. meminit hmpadis, quae ardebal cliam noctu, dormicnlibus omnibus, in templo s. Petri.

Decimo, probatur ratione ducta ab ulili, cl ab honeslo. II ilio ducta ab utili, esi apud Chrysoslomum in lib. de sancio llabyla martyre. Deus enim, ut Chrysoslomus ail, nihil fero utilius nobis reliquit ad salutem. sanclorum reliquiis: nihil enim cllicacius repraesentat, cl infigit m animo memoriam sanclorum, quam sepulchrum ipsorum. slalim enim atque videmus sepulchrum sancti alicujus, recordamur illius cl virtutum ejus, patientiae, charilalis, castitatis, pietatis; ct simul cogitamus quanta gloria frualur in coelis pro labore brevissimo hujus vitae clc.

Kalio ducta ab honesto est multiplex. Primum enim corpora sanclorum fuerunt organa animarum ad omne opus bonum. Vide Tertullianum dcresurrectione carnis. Secundo, fuerunt cl sunl instrumenta Dei ad miracula. Tertio, sunl pignora patronorum. Quarto, sunl exuviae carissimorum. Quinto, sunt Irophaea triumphantium. Sexto, dc signata sunl ad gloriam incredibilem, nimirum, ut sint post resurrectionem corpora sole clariora: rl usque adeo corporibus omnibus praestent, ulsuper omnia mento collocentur. Ilis igitur, aliisque de caussis sanclorum reliquiae a fidelibus magni Illuni, et debilo cultu honorantur.

CAPUT IV.

Solvuntur argumenta adversariorum

Ex iis. quae dicta sunl, non erit diUlcile argumenta solvere, quae init o proposuimus.

Igitur ad Primum argumentum, quod erat .Joannis Wiclef ex evangelio depromptum, respondemus. Dominum non reprehendere Judaeos, quod aedificarent, vel ornare. nl monumenta prophetarum. sed quod non imitarentur cos, (piorum monumenta ornabant, sed potius eos, qui illos occiderunt. atque ita seipsos condemnarent. Sic enim exponunt eum locum fere omnes Patres, ul Hilarius, Hieronymus. Chrysoslomus. TheophyLichis in cap. 23. Matthaei, el Ambrosius ac Beda in cap. 11. Lucae.

Propheticorum, inquit Ambrosius. *aedi/icnUone tumulorum, sceleris eos. qui occiderunt. arguebant. e' similium aemulatione factorum se quoque declarabant paternae iniquitatis haeredes: non igitur aedificatio, sed aemulatio loco criminis aestimatur.* Hiec ille. El Chrysostoinii' hom. 75. in M illh. .You *quia aedificant,* inquit, *nec quia Patres suos accusant. vae illis dixil. sed quoniam ita facientes. et ita dicentes Patres suos condemnare audebant, cum ipsi pejora committerent.*

Dices: At Luc. II. Dominus ait: *Profecti testificamini, quia consentitis operibus Patrum vestrorum. quia illi prophetas occiderunt, vos autem aedificatis eorum sepulchra.* Ubi videtur Dominus accusare ipsam aedificationem tamquam testimanium consensus in necem prophetarum.

Ib'spondel Chrysoslomus loco citato: Judaeos aedificare solitos sepulchra prophetarum non ut honorarent prophetas, sed ul ostenderent vires, ct polenliam majorum suorum, qui prophetas occidere potuerunt. Licet enim Judaei non esse hanc sqatn intentionem dicerent, sed omnino eonlrari-

am; tamen revera hanc fuisse eorum intentionem palekquiu occidere quaerebant Dominum prophot.iriim.

Hieronymus in cap. 23. Maith, paulo lililer exponit,«licit emm antiquos Judaeos cx superbia oclitlisso prophetas; recenliores autem cx superbia cl ambitione aedificasse sepulchra eorundem . el proinde co facto consensisse operibus Patrum suorum.

Cajelanus satis accommodate exponit, eum, qui sepelit occisum, posse id facere vel ul honoret mortuum. vel ut compleat actum homicidae; ordinarie enim homines occidunt, et poslea sepeliuntur,ut scelus lateat. Judaei autem etiamsi dicerent se aedificare sepulchra prophetarum, ul eos honorarent. tamen id facere videbantur, ul complerent opera Patrum suorum, ul palet ex eo. quod ipsi poslea majores prophetas, idest, Christum,ct apostolos aliquos occiderunt.

Ad Secundum dico: Iu monumentis adesse, ut minimum, memoriam sanclorum; nam inde sepuldira sanclorum apud veteres passim dicuntur memoriae. Porro memoria sanctorum honorabilis est. Alioqui nec in scpnlcltro Christi adest nunc anima, vel caro Christi, et tamen juxta Isaiae cap. II. erit sepulchrum ejus gloriosum. Dico praeterea, in sepulchris sanclorum inveniri alleram pariem substantiae ipsorum, idesl, materiam illam ipsam,quam Spiritus sanctorum animarunt, ct rursum animabunt.

Ad Primum Calvini de Moysi corpore mullis modis responderi potest. Hilarius in cap. 17. Mat-III. Ambrosius lib. I. de Cain cap. 2. cl Gregorius Nysscniis in vita Moysis dicunt. .Moysem nundum esse mortuum, el proinde nec scpullum,scd translatum cum Ib noc cl Delia: id quod cliam aliqui reccnliornm docent. Sod id non facile defendi polesl: ct lirinis argumentis eam sententiam oppugnat Biipcrius in cap. ult. Douter. Philo in line librorum de vita Moysi docet, mortuum quidem Moysem ct scpullum, sed mi gloriam Moysi pertinere, quod scpullus sil in sepulchro tam admirando. ul nullus hominum dignus fuerit unquam illud conspitere. Quo etiam videtur alludere OcciiHienius in epist. Judac. Probabile tamen est quod scribil Chrysoslomus hum. S. in Matth. occultatum fuisse Moysi sepulchrum, ne a Judaeis coleretur pro Deo.

l)ices:i\cc coluerunt Moysem viventem pro Deo, ergo multo minus coluissent mortuum. Ilespondeo: Viventem non coluerunt, quia quotidie ab illo audiebant, urium esse verum Deum, se autem illius servumiAl post mortem recordati mirabilium ejus, el non audientes verba ejus,facile potuissent adduci ul crederent esse Deum, cumque adorarent si scirent ubi esset,praesertim quia valde credibile est corpus ejus, licet mortuum, conservasse adhuc splendorem vultus el decorem, quem antea habebat, sicut mullis sauciorum accidit. Exemplum habemus in serpente aeneo: nam λιπη. 21. jubente Moysi aspiciebant Judaei lacti a serpentibus in illum aeneum serpentem, cl curabantur; nec tamen cum adorabant cultu lulriac. quia nimirum Moyses dixerat illis,serpentem illum non esse lieum, sed signum dnnlaxal silulis: al A. Iteg. 13. eidem serpenti tamquam Deo sacrificabant, cum tnrncn jam nulla operaretur miracula, cl ideo ab Ezechia confractus fuit.

l)iccs:Idem periculum est nunc in reliquiis aliorum sanctorum. Despondeo: Falsum esse: nam populus Judaeorum eo tempore propensissimus erat ad idololatriam,ita ul etiam vitulos aureos coleret: lude post captivitatem bahylonicam, quia populus ille non amplius coluit idola, videmus Deum illustrasse sepulchruui Isaiae, Ezechielis, llicremiae, Elisaei. Abdiae, el aliorum multis miraculis, el gratum habuisse cultum, qui ossibus eorum exhibebatur, ut Epiphanies cl Hieronymus tradunt. Adde, quod numquam est auditum apud Christianos, ul aliqui sanclorum reliquiis divinos honores detulerint. Ncc desunt in Ecclesia, qui et literis, el sermonibus populos doceant, quis cultus reliquiis debeatur.

Ad Secundum dico 2. Corinth. 5. cum dicitur: *Etsi novimus Christum secundum carnem. sed jam non novimus,* per carnem inlelligi mortalitatem el passibililalom; el sensum esse, si novimus aliquando Christum mortalem et passibilem, nunc non novimus, nisi immortalem cl impassibilem: sicul 1. Corinth. 15. dicitur: *C,aro et sanguis* regnum. *Dei non possidebunt.* El llebr. 5. *Qui in diebus carnis suae preces, supplicationesipic obtulit etc.* Sic exponunt omnes Chrysoslomus,Theodûrelus. Theophylaclus Oecumemus,Ambrosius, Anselmus etc.

Eodem modo respondit VII. synodus act. G. tomo 4. eidem argumento; qun.l ab Iconomachis objectum fuerat, i bi cliam additur testimonium sancti Cyrilli. El quod non velit apostolus docere (quod Calvinus ait) esse oblivioni tradendum, cl missum faciendum quidquid in Christo carnale fuit, idesl, omnem memorium humanitatis eius, ul solum de spiritu el divinitate cogitemus, palet; nam Paulus I. Corinth. II. dicit sacramentum eucharistiae institutum in memoriam passionis; el add It: Quotiescumque *manducabitis panem hunc, ct calicem bibetis, mortem Domini annunciabibilis donec veniat:* et ipse nihil saepius repetit, quam crucem el passionem cl mortem Domini. El quomodo, quaeso, juxta Isaiam cap. II. esset sepulchrum ejus gloriosum, si deberemus oblivisci mortis Domini? Denique vel debemus recogihrre beneficia Domini, vel non: Si non. ingratissimi sumus, conlradicimusque Paulo, qui llebr. 12. uit: *Recogitate cum.qui talem adversum semetipsum a peccatoribus sustinuit contradictionem.* St sio ergo debemus incarnationem, nativitatem, passionem ct mortem Domini cogitare.

Ad Tertium dico. Primo, cultum reliquiarum non esse cultum voluntarium, idesl, ab hominibus excogitatum, sed esse a D<m inspiratum, ut patet cx Scripturis citatis: nam Scriptura approbat cultum sopulcbri. fimbriae Christi: item umbrae Petri. sudariorum el semicinctiorum Pauli etc.

Dico Secundo, apud Paulum Coloss.2. ἐΟἰλοΟοηοκειαν non significare,cultum quomodocumque voluntarium.idesl.non praeceptum a Deo,sed ab homine excogitatum: sed cultum superstitiosum, ut

nosier interpres recte vertit: sive falsam religionem. ni exponit sanctus Hieronymus in cpisl. ad Algasiam quaesi. 10. Probandum igitur esset Calvino cultum reliquiarum esse superstitiosum, vel falsum, si vellet esse reprehensum a Paulo.

Ad Quartum; nego periculum esse idololatriae, immo cultus reliquiarum est detestatio omnis idololatriae. Nam martyres mortui sunl. ul idololatriam destruerent; qui ergo martyris reliquias colit, indicat se gaudere de idololatriae destructione: ct recte Christiani apud Rudinum lib. 1. cap. 33. cum transferrent reliquias Babylae canebant magna voce: *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia.*

Ad illud de cereis, dico: Cereos accensos coram tumulis martyrum non esse signum adorationis, beo debitae; nam non offeruntur cerei martyribus tamquam sacrificia, sed accenduntur in signum laetitiae. Ignis enim accendi solet ad laetitiam significandam eliam in rebus profanis. Praeterea, ignis signum est gloriae, unde imperatoribus romanis, el imperatricibus ubique ignis praeferebatur. (este Ilerodiano lib. I. Sancti aulem vera gloria nunc fruuniur, cl cum Christo regnant, atque imperant in coelis, ul merito illorum memoriae ignis accendi possit. Denique ignis signum est vi lac. proinde cerêis protestamur vivere sanctorum animas, el ipsa corpora suo lempore viclura.

Ad Hieronymum dico: Eum, cum ail de iis qui accendunt cereos coram reliquiis (*Confiteor zelum Dei habent, sed non secundum scientiam)* loqui de iis, qui cereos accendunt, existimantes inde martyres illustrari: nam Vigilantius dixerat, per ironiam: *Magnum honorem praebent hujusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrari.* De his ergo qui cum tali opinione falsa cereos accendunt.Hieronymus dicil, eos zelum habere, sed non secundum scientiam.

Quod aulem Hieronymus absolute putaverit bonum coram reliquiis accendi cereos, patet Primo: Quia in epist. ad Riparium ipscmcl affert in argumentum cultus sanctorum usum accendendi ccreos:el libro in Vigilantium ail:*Caussabuntur quondam el apostoli, quod periret unguentum, sed Domini voce correpti sunl. Neque enim Christus egebat unguento, nec martyres lumine cereorum: el tamen illa mulier in honore Christi fecit, devolioque mentis ejus recipitur: el quicumque accendunt cereos secundum [idem suam, habent mercedem.* El infra: *Illud fiebat idolis, el idcirco detestandum esl:hocfil martyribus,el idcirco recipiendum est.*

Secundo: Idem palel, quia Hieronymi lempore cral usus ejusmodi cereorum non solum apud mulierculas, sed eliam apud episcopos ct universam Ecclesiam, ul palel ex Paulino, Thcodorclo, el aliis supra citatis.

Tertio: Si esscl superstitio accendere cereos inIcrdiu coram reliquiis, esset eliam accendere cum legitur evangelism, cl cum mortui deferuntur ad m pulchrum. Atque consuevisse ad evangclium accendi cereos in lolo oriente, docel Hieronymus ibidem conlra Vigilantium: cl accendi in funere, docel ipse idem in vita Paulae, ubi dicil in funero Paulae eliam episcopos cereos accensos gestasse.

Ad concilium eliberlinum respondimus cum ageremus de purgalorio, concilium id prohibuisse, quia fiebat mure gentilium, inter quos tunc Christiani versabantur etc.

Ad Augustinum dico: Eum vocare sepulchrorum adoratores quosdam, qui (ul spe putabat) sacrificium panis et vini, nliarumquo epularum Manibus defunctorum offerebant, cl deinde iisdem cibis et vinose ingurgitabant el inebriabant. Sic enim loquitur: Novi, inquil, *sepulchrorum adoratores, novi multos esse, qui luxuriosissime super mortuos bibant, et epulas cadaveribus exhibentes,super sepultos scipsos sepeliant ,* el *voracitates, cbrietalesque suas deputent religioni.* Sed haec scripsit Auguslinus initio conversionis suae. Postmodum aulem reprehendit quidem illam consuetudinem. sed non tamquam idololatriam; nam lib. G. Confess, cap. 2. dicil, matrem suam consuevisse ex pietate id facere: sed Mediolani ab Ambrosii clericis fuisse prohibitam. Ambrosius enim prohibuerat istam consuetudinem, ne daretur occasio cbriclali. cl quia videbatur allinis superstitioni gentilium, licel inlegro animo a Chrislianis id fieret. Idem eliam Augustinus lib. 8.de Civil.Dei,cap. 21. dicil, meliores Christianos id non facere, eos autem, qui id faciunt, non sacrificare defunctis martyribus, sed ponere super tumulos sanclorum epulas ul a Deo per merita martyrum sanctificentur.

Quod aulem Auguslinus non pulaveritmahim venerari sepulchra sanclorum. palet ex epist. 42. ad Mnndaurenses: *Videtis.* inquil, *imperii nobilissimi eminenlissimum culmen ad sepulchrum piscatoris Petri submisso diademate supplicare.* El Nola. Augustinum haec scribere idololalris, ulo-slcndcret idolorum cultum a Chrislianis destructum. Praeterea Auguslinus cum reprehendit sepulchrorum adoratores, certe non reprehendit Chrysoslomum el Hieronymum, sed turbas imperitorum. Alqui Chrysoslomus serm. in sanclos Juvenlium el Maximum dicil: *Tumulos martyrum adoremus:* cl Hieronymus ad Marcellum, ul migret Bethlehem. dicil. sepulchra el cineres Joanms Baptistae. Elisaei, ct Abdiae merito adorari a fidelibus in Palaestina.

Gaudentius Brixianus Ambrosii aequalis, tract. 4. in Exodum: *Gulae.*inquit, *sua caussa primum coeperunt homines prandia mortuis praeparare, quae ipsi comederent: post hoc sacrificia etiam ausi sunl eis sacrilega celebrare , quamvis ipsi minus morluis suis sacrificent parentalia, dum super sepulchrorum mensas tremulis ebrietate manibus vina fundentes, spiritum balbutiunt etc.* ubi arguit morem illum tamquam cr gentilium errore relictum. Itaque fortasse pauci quidam inortuis sacrificabant, qui etiam merito reprehenduntur, sed non proplerea omnis cultus sacrarum reliquiarum abolendus est , quia nimius cultus jure reprehensus est.

Ad quintum argumentum, negamus reliquias, quae publice in templis exponuntur venerandae, essesupposililias. Semper enim Ecclesia diligenter curavit, ne fraudes lièrent, cl praecipue posl

decretum concilii Lateranensis, ul nullae reliquiae publice recipiantur sine auctoritate romani ponlillcis.

Ad illud Augustini (si *lamen martyrum)* dico : Non nimirum,si Auguslinus dubitabat dcreliquiis, quas quidam privati homines circumferebant. Nos aulem dc reliquiis agimus,quae publice in templis conservantur.

Ad illud, de pluribus corporibus, dico, in variis locis esse partes eorumdem corporum, sed denominari a parte lotum; nam, ul scribit Basilius orul. in 40. martyres, loti martyres 40. dicebantur tunc esse in variis urbibus, quia quaelibet civitas habebat partem eorum. Theodorclus etiam lib. 8. de martyribus dicil: Martyrum corpora raro inveniri integra in uno aliquo monumento, sed esse divisa et distributa in varia loca.

Denique: S.Joannes Chrysoslomus in libro,quod Christus sit Deus, apostolum Petrum et Romae ct Conslanlinopoli jacere dicil. cum tamen Constantinopoli nihil esset, nisi aliqua parlicula:nam corpus ipsum Romae esse sepulium idem Chrysoslomus testatur homil. 32. in epist. ad Romanos. Sed verba ejus audiamus cx libro jam citato: *Romae„* inquil, *quae urbium csl regalissima. relictis oinnibus, ad sepulchra piscatoris ct pellionis currunt reges, et praesides, el milites: el Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant,non si prope apostolos, sed si vel extra eorum vestibula, corpora sua sepeliantur, fianlque piscatorum ostiarii reges.*

CAPUT V.

De nomine imaginis el idoli.

Sequitur nunc ordine suo disputatio dc cultu imaginum; cujus disputationis octo erunt partes. Primum enim dicendum eril de nomine imaginis , idoli cl simulacri. Secundo, qui fuerint hostes imaginum.Tertio, an liceat habere imagines. Quarto, an liceal cas colere.Quinio,quo cultu colendae sint.

Ilis addam peculiarem tractatum dc cruce, cl quidem trimembrem. Nam Primo agemus dc vera cruce dominica. Secundo, dc imagine crucis permanente. Tertio, de imagine transeunto, idest, de signo crucis, quod in aere pingimus.

Ul igitur a nomine incipiamus.Henricus Slcpbauus m suo thesauro in voce εἰδωλον . scribit apud ecclesiasticos idolum vocari omne simulacrum,numen aliquod repraesentans, quod cultu cl honore dignamur. Ex quo sequitur apud ecclesiasticos imagines Christi el sanclorum, el praecipue imagines Trinitatis recte vocari idola.El si quidem llenricus per ecclesiasticos intelligil doclores suos , Calvinum, Martyrem, Illyricum el alios ejusdem classis, recte dicit, illi enim vix unquam alitor imagines nostras appellant, quam idola. Si aulem per ecclesiasticos intelligil sanclos Patres, vel aposlolos cl prophetas, falsissimum csl, quod ipse dicil; nam in primis VII. synodus, aci. 5. clact.7. anathema dicil iis, qui imagines Christi cl sanctorum vocanlidola.

Deinde Origcnes homil. 8. in Exod. et Theodorelus quaesi. 38. in Exod. exponentes illud Exod. 20. Λ'οη *facies libi sculptile* (quod LXX. verterunt εἰδιολον) *et omnem similitudinem etc.* Dicunt inter imaginem et idolum hoc intéresse, quod imago csl vera rei simililudotul cum pingimus hominem, equum elc. Imago enim ab imitando dicta csl. 1dolum aulem csl falsa similitudo, idesl. repraesentat id, quod revera non est.Ul cum gentiles proponebant statuas Veneris, aul Minervae. Illa signa idola erant.quia repraesentabant Deos generis foeminini, quales Dii ncc sunl. nec esse possunt. Atque ila nec vere repraesentabant, sed erant falsae imagines. Id enim.quod non csl,repraesentari non potesl. Ex quo inlelligimus imagines Christi cl sanclorum non esse idola. Sed nec Trinitatis, aul angelorum imagines sunl idola, quia non sunl factae ad repraesentandam naturam Trinitatis, vel angelorum. sed ad exprimendam formam, in qua apparuerunt, vel certe eorum proprietates, ul infra dicemus.

Hanc esse veram differentiam illarum vocum secundum ecclesiasticos, probatur Primo, quia Scriptura nusquam tribuit nomen idoli ulli verae imagini. sed solum simulacris gentilium, quae falsos Deos referebant. Scriptura vocal lilium Dei imaginem Palris, Sapient. 7. Coloss. I. el ad Hebraeos I. al numqu.nn vocal idolum Patris : cl 3. Reg. 7. dicitur. Salomon fecisse ad ornatum lempli imagines chérubin ad similitudinem hominum : item imagines Iconum, boum, palmarum, malograna-torum. florum elc. nec unquam isla vorantur idola, quia nimirum rerum verarum similitudines επinl.

Secundo,quia Scriptura Testamenti veleris idola vocat ordinarie 2 · 111 Uevil. 19. 2G. cl alibi. vel ut Num. 23. Oscae, 6. el alibi. Porro signillcal vanum, falsum·, cl similiter ΓΧ vanum . mendacium: interdum etiam vocat idesl. mendacium, ul Hieronymus notai in cap. 7.Oscae, ubi semper vides idolum aliquid falsi significare. Denique Ilibacuch.2. ail Scriptura: *Quid prodest sculptile, quia sculpsit , illud fictor suus conflatile, cl imaginem falsam?* ubi clarissime definitur idolum imago falsa. Cui simile, est, quod ail Plato in Theelclo. cum ail: Ψευδή καί εἰδωλα ûîoî rXsiovçç ποιησάμενοι τοϋ αληθοϋ ,idesl, mendacia' el idola pluris faciunt, quam venialem ubi idolum cum mendacio conjunxit,cl veritati opposui I.

Tertio, quia b. Paulus I. Corinth. 8. ait: *Scimus quia nihil est idolum in mundo.* I bi idoluin nihil esse dicitur, quia licet sil aliquid secundum materiam, lamen nihil est forniiililer.cum id repraesentet quod nihil est, et proinde ncc vere repraesentet, el consequenter nec sil. Cui loco alium similem adducit Hieronymus in cap. 7. Oseae.ad probandum idolum nihil esse; nam Heslhcr. 11. dicitur: /Ve *tradas sceptrum tuum his, qui non sunt* , idesl, idolis.

Quarto, quia b. Hieronymus in c. 2. H ibacuch , et in c. 13. Zachariac, cl alibi passim confert hac-

rescs cum idolis, quia ul idolum csl falsa imago , ila haeresiscsl falsa imaginatio.

Quinto, ex ipsa vocis proprietate; nam ul Tertullianus docet libro dc idololatria) idolum csl diminiiliviim al) εωο . ides!, forma, cl signilical formam parvam, non quantitate sola, sed perfectione. Est enim proprie idolum (ul expoml Eustathius in *lib.* 11. Odissene) imago inanis, qualis est . quae cernitur in umbra hominis, el qualia simi phantasmata, idcsl, imagine» quas imaginatione fabricamus. quibus saepe nihil respondet in re: et qualia denique sunt spectra el umbrae mortuorum, quae videntur quidem esse aliquid solidum . sed inanes sunt. Unde Homerus in II. Odisscae. et Lucianus in dialogo dc mortuis, animas mortuorum vocant εἰδωλα; et Virgihus in 6. lib.Acneidos videtur idipsum explicare voluisse, cum ait:

('orripil hic subita trepidus formidine ferrum
Iteneas, striclaiiupie aciem venientibus offert:
I'I. ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formae;
Irruat, el frustraferro diverberet umbras.

I bi quod Homerus el Lucianus vocant ἐἰδολα · vocat ipse umbras, el cavas imagines, idesl, vanas el inanes. Quoniam ergo idolum propria el primaria significatione designat imaginem inanem, inde scriptores sacri cl ecclesiastici doclores vocaverunt idola statuas falsorum Deorum , licel solidae sint quoad materiam, quia inanes sunt quoad formam, idcsl,quoad repraesentationem. Haec de nomine idoli.

Nomen simulacri est quidem paulo communius; nam Lactantius lib. G. de vero cullu. cap. 10. el 13. vocal hominem Dei simulacrum ; cl lib. 2. de origine erroris, cap. 2. dicil, simulacrum: dici a similitudine, cl proinde omnem veram imaginem posse dici simulacrum. Verius tamen est. quod alii dicunt, simulacrum dici a simulando, non a similitudine; nam in Scripturis simulacra ubique ponuntur pro idolis. Semper enim ubi Latinus interpres posuit simulacra, ut Actor. 13. psal. 113.1. loan. nil. el alibi, semper in greco est εἰδωλα: el h. Augustin, in psal. 13.*». dieil: Latinos ea simulacra vocare, quae a Graecis dicuntur idola. Hieronymus quoque in cap. 7. Oseae dicil. sic opponi simulacrum Deo, sicul opponitur mendacium veritati: quia simulacrum Deum falsum refert.

Denique, sicul Homerus cl Lucianus vocant idola umbras mortuorum, quae videntur solida corpora quaedam, cl non sunt: ita eliam Lucretius lib. I. el Virgilius lib. 4. Georgicorum , el lib. G. Aeneidos, easdem mortuorum umbras passim appellant simulacra.

CAPUT VI.

De principibus Iconomachorum.

Anciores Iconomaehiac fuerunt omnes aul Judaei. aul M diumclaiii, aul Magi. aul manifeste II H-rclici. ila ul negare non possint qui hoc lempore oppugnant imagines, avos el m ijores suos fuisse impios.

Alphonsus de Castro, verbo. Imago, tribuit hunc errorem cuidam Felici, quem dicil damnatum in concilio Franconiae, teste Plnlina in Adriano I . nec tamen potest invenire, quis iste Felix fuerit. Tribuit item Sereno episcopo .Massiliae . quem b. Gregorius reprehendit lib. 7. episl. 109. el lib.'J. episl.9 .Denique eundem errorem tribuli Alphonsus b. Epiphanio in episl. ad Joan. Hierosolymil

Sed nullus horum, pace Alphonsi. in isto errore versatus esknam Felix damnatus in synodo francofordicusi, est Felix episcopus urgelitanus. Is nutem (ul ex Adone in chronico, cl Jona lib. 1. paid) solum docuil.Christum esse lilium Dei adoptivum, quia, tamen eadem synodus reprobavit eodem tempore (ut ex eodem Adone in ch ronico anui 792. palet) pseutlosynoduni Graecorum conlra imagines. pulavermil lain Platina,quam Alphonsus, hacresim Felicianam esse haeresim Iconoinachorum.

Serenus autem confregil quidem imagines, sed nullo modo Iconomachis haereticis annum ••raudus csl: nam imagines fregil, quia videbat eas a Christianis, tum recens conversis . adorari pro Diis. Unde beatus Gregorius laudat zelum ejus cl fidem, cl solum reprehendit temeritatem, quod ausus sil id facere, quod nullus unquam episcopus fecerat, el monel eum. ut populum instruat cur imagines ab Ecclesia teneantur, el praemissa instructione imagines in templis reponi sinat. Nec erat opus,ut Castro diceret. Serenum cl Epiphanium excusari ab haeresi, quia res nondum eral determinata. Salis enim res determinata oral usu totius Ecclesiae: sed nihil isti contra fidem aul veritatem cgeruul vel docuerunt. Ac praesertim Epiphanias, qui purgatur ab omni suspicione erroris circa imagines in VI1. synodo, aci. G. loin. 5. el nos infra de hac re agemus. El certe non sine temeritate cl praejudicio catholicae fidei tam crassi errores tam magnis viris tribuuntur.

Nicolaus Sanderos lib. 1. cap. nil. de imaginibus. dicil.primos fconomachos fuisse .Manichaeos, tum quia id videtur indicare, Tharasius in VII. synodo, Ium eliam quia Faustus apud Augustin, lib. 20. c. 3. coni. Faustum . gloriatur a suae sectae hominibus Deum sine simulacris coli. Sed an res ita se habeat, vehementer dubito: nam Tharasius in VII..synodo aci. .'»'. non dicil Manichaeos respuisse imagines, sed dicit, leonomaehos dum imagines respuunt, similes esse Manichaeis . qui asserebant. Chrislmnnon habuisse verum corpus; qui enim negat Christum posse depingi, videtur exislimare . Christum non habere verum corpus. Porro Faustus apud Augustinum non loquitur de imaginibus sanctorum, sed solum de imaginibus Dei. Unde nec Faustus eo loco reprehendit catholicos. quod haberent imagines, nec Augustinus reprehendit Manichaeos, quod imaginibus carerent. Ergo primi Iconomachi sunt Judaei . qui in suo Thalmud quod prodiit anno Christi 476·. ord.2. tract. 1. disl. 2. diserte docent, Christianorum ecclesias esse domos idololatriae, quod propter imagines dictum esse patet turn ex VII. synodo, ubi frequenter Iconomachi dicuntur Hebraei: tum cx dialogis Leonlii, ubi allercalur Judaeus cum Gliri-

stiano de imaginibus. Habetur pars horum dialogor. in VII. synodo, act. 5.

Circa idem tempus Zenone imperante cxslilit.Xenajas, quern principem Iconomachorum fuisse di* cunt Nicephonis lib. Hi. c. 27. cl Cedrenus in compendio. Euii autem iste Xemijas homo persa i t barbarus, imino el servus fugitivus: el licel non csselbaplizalus, simulans tamen sc Christianum irrepsit ad episcopatum. Sed quamquam iste aperte, suasit, non esse venerandas imagines: non tamen legimus, quod persuaserit,nisi forte aliquibus paucis. At post annos fere centum. Justino juniore imperatore, Samaritani quidam irruperunt in ecclesiam quondam, el in imagines Christi, cl sanclorum ferocissime grassati sunt, ul palel ex episl. Simconis eremitae ad Justinum imperatorem, quae habetur in VII. synodo, aci. 5.

Non diu postea post annum Domini G00. exortus est Mahumelus, qui suae sectae hominibus nullas imagines in templis permisit, ul cx Alcorano. cap. 15. el 17. e.l ex ipsa experientia palel. Ace enim Tureae imagines habent, cl nos idololatras putant propter cultum imaginum.

Herum post annos fere centum, idesl, post annum 700. Domini.Hebraeus quidam maleficus Ezidi regi arabuin-mahumclano promisil 30.annos vitae. si in suo imperio juberet imagines Christi el sanclorum cx Christianorum ecclesiis auferri cl comburi. Jussit ille, sed cum Christiani non parerent. immisil Arabes cl Hebraeos in ecclesias, qui negotium impigre perfecerunt: Sed rex Ezides anno sequenti obiit, et Hebraeus lanquam impostor a successore ejus turpissima morte mori coactus est. Narratur historia in VII. synodo aci..7. necnon a Cedrcno, Zonara et Xiccla in vita Leonis Isauri.

Paulo post. Leo Isaurus imperator a Judaeis similiter persuasus, publico edicto imagines deponi et deleri ex templis omnibus jussit: El mullos Christianorum resistentium neci dedit: unde Iconomachi cognomen invenit Auctores sunt. Cedrenus. Zonaras, Paulus diaconus el alii. Atque hic fuit primus Christianorum.qui bellum movit conlra imagines; nam etsi Philippicus, teste Paulo diacono. deposuerat imagines sex synodorum: tamen id fecerat odio sextae synodi, non Odio imaginum, l'oit enim Philippicus Monolhelila , non Iconomaclius.

1'lrum autem Leo recte fecerit, an male, vel cx eo perspici potest. quod maluit in ea caussa Judaeorum maleficorum consiliis adhaerere , quam s. Giegom papae, s.Germani patriarchae conslan Imopolilani. qui tunc sedebant,el imperatori aperte restiterunt, ul ex iisdem auctoribus patet.Emsse autem Gregorium illum et Germanum, optimos et doctissimos pontifices tradunt historici omnes ejus temporis Graeci et Latmi. Restiterunt etiam Leoni duodecim sapientes, quj cum praeposito suo , qui dicebatur magister oecumenicus, publicis sumptibus alebantur, et omnium optimi cl sapicnlissimi erant: quos Leo una cum domo, et instructissima eorum bibliotheca combussit. VideZonaram in vita hujus Leonis.

Impietatem porro Leonis sequulus csl Constantinus Copronymus hujus Leonis filius, qui in signum futurae improbitatis dum baptizaretur, sacrum fontem stercore foedavit: el praeterea nec.rornanlicus fuit, et haereticus Xeslorinnus: nam non credidit b. Mariam esse Deiparam, ul ex Zonara el Cedrcno cognosci polesl.

Monet autem recte Sandems Gulielmum Xilandruin, non fideliter vertisse in hac historia verba Cedreni.I.hi enim Cedrenus scripsit, Constantinum istum exegisse juramentum ab omnibus imperio suo subjectis, quo juramento confirmarent.nullam se imaginem adoraluros:iUa verbae, E'αόοψΛ γλοσηνησαι xwûille verliU nulli se simulacro supplicaturos: quasi videlicet Christiani idolis supplicem. Cum tamen constet, ul jam ostendimus, imagines non recte vocari simulacra: et.usus Christianorum habeat, ul imagines veneremur . non ul eis quasi viventibus et sentientibus supplicemus. Sed nimirum qui fidem Deo non habet, nihil mirum . si eliam fidem non servei in libris transferendis.

Post annum deinde 8110.cum aliquandiuquievisset bellum conlra imagines: iterum renovatum est a Leone Armenio imperatore: cl qui ei successerunt. Michaele Balbo el Thcophilo,quo> omnes improbissimos fuisse, postremum etiam judaicae sectae cl necromanliae addictum testantur Cedrenus cl Zonaras m vita ipsorum.

Eodem tempore.quo Theophilus in oriente imagines oppugnabat, exstitit in occidente sub imperio Ludovici Pii C.iroli Magni lilii Claudius hispanus, episcopus laurinensis. Felicis Urgelilani discipulus, qui imagines omnes, cl cruces c templis omnibus suae dioecesis abstulit. Fuit autem homo imperitus et superbiis, ulex libello ejus, libris Junae inserto apparet, et haeresim arianam . jam sepullam. rursus ad lucem revocare conatus est.

Post illa tempora circa annum Domini 1372. exstitit Joannes Wiclef. qui obiter attigit imaginum reprehensionem, sed discipuli ejus acrius postea imagines oppugnaverunt. Vide Thomam Waldensem, tom. 3. Iit. 19. Eundem errorem tribuit W ddensibus Claudius Coussordius lib.conlra Waldenscs, ariic. ultimo.

Scribit etiam Joannes Cochlaeus lib. 3. historiae llussilanmi.n Hieronymo de Praga imaginem Christi crucifixi dejectam, el stercore foedatam, cum tamen ipse in cubiculo adoraret imaginem Wiclefi diademate coronatam.

Denique hoc nostro saeculo primus, qui imagines c templis abstulit. \ndrea> Carolslad. fuit, anno 1.722. teste Joanne Cochlueo in vita Lulheri. Lulherus autem quamquam rem probaret , reprehendit tamen auctorem,ul ibidem Cochlaeus dicit, quia, ut id facerel. non a se potestatem el auctoritatem flagitaverat. Item Zwinglianos conlra imagines pugnasse scribit Cochlaeus in aci. Lulheri anni 1.726. Philippus quoque in locis communibus explicans decalogum, reprehendit imaginum venerationem. Similiter Magdeburgenses Ccnlur.8.passim, sed praecipue cap. 9. el 10.

Denique Joan. Calvinus lib. I. cap. 11. cl lib.4. cap. 9. § 9. Institui, acerrimo imaginum cultum reprehendit; et Calvinislae, ubicumque possunt . eas frangunt, vel comburunt, vel abradunt.

CAPUT VIL

Licere imagines ct facere et habere.

His praemissis, ul ostendamus licere Christianis usum imaginum, proponemus cl refutabimus varios, qui de hac re exstiterunt. errores.

Ac primus quidem esi Judaeorum, qui quondam propensissimi erant ad idololatriam ; at posl Christi adventum superstitiosissimi sunl conlra imagines. Dicunl enim jure divino prohibitum esse imagines quaslibet efficere, teste Paulo Burgensi, addit. 2. ad Lyranuin super cap. 2O.Exod.quo'd idem docent AViclelislae apud Waldenscm. loin. 3. tit. 19. cap. 152. Kalio corum est, quia Exod. 20. dicilun.Von *faciès libi sculptile.neque omnem similitudinem etc.* Cactorum hic esi error manifestus. El sine dubio non prohibetur in decalogo omnis imago, scd solum illa, quae dici potest idolum . idest. imago, quae habetur pro Deo, vel quae repraesentat tamquam Deum cam rem, quae non csl Ileus.Cum eirirn dicihir:.Yon *habebis Deos alienos,* prohibetur actus interior idololatriae; cum autem additur: *Non facies libi sculptile etc.* prohibetur actus exterior. Vide Augustinum quaesi. 71. in Exod.

Probatur haec sententia. Primum, quia si prohiberetur omnis imago, sequeretur praecepta decalogi non esse lanium 10. scd II. vel 12. conlra Scripturam, quae dicil esse 10. Exod. 31. ct 31. Douter. 4. 9. cl 10.nam conslal unum praeceptum esse: *Non habebis Deos alienos.* Alterum, non assumes nomen Dei in vanum. 3. Sabbalha sanctifices. 4. Honora parentes. 5. Non occides. G. Non moechaberis. 7. Non furaberis. 8. Non dices falsum testimonium. 9. Non concupisces. Ista novem sine controversia sunl distincta.

Porro illud : *Non concupisces,* vel debet dividi in duo : ul nonum sil, non concupisces uxorem alienam; 10. non concupisces rem alicnaimvel isla omnia ad unum perlinent. Si debet dividi in duo , ergo illud: *Non facies libi sculptile,* erit undecimum,vel oportet diccrc,illud non esse praeceptum distinctum a primo, ul revera dicunl Clemens alexandr. lib. G. slrom. Augustin, qu. 71. in Exod.ct episl. 119. cap. 11. el communiter scholasl. 3. sentent, (list. 37. el catcchismi omnes Latini. El tunc non prohibetur sculptile quodeumque , sed solum sculptile, quod habetur pro Deo alieno.

Si autem: *Non concupisces,* csl unum lanium , ul existimant Philo in lib. dc decalogo ante ined. Joseph, lib. 3. nnliquil. cap. G. el 8. Origen, hom. 8. in Exod. Ambrosius ct Hicronym. in cap. G. ad Ephes. Procopius cl Rupcrlus in cap. 20. Exodi : Tunc illa omnia verba erunt unum praeceptum : Non *facies Ubi sculptile clc. El non adorabis ea, neque coles,* sed facere imagines absolute, cl adorare easdem, sunl res distinctae, ut palcl; quia polesl unus adorarc sculptile,quod non fecit, el alius non adorare, quod fecil.Ergo unum lanium horum csl prohibitum, alioqui cssenl undecim praecepta. Sed certum esi prohiberi cultum: ergo non prohibetur fabricatio per se. scd solum in ordine ad cultum. Proinde peccat, qui facil, ul adoret, non qui facil ad alium usum.

Secundo probatur, lege divina non prohiberi imagmes absolute, cx eo, quod in ipsa Scriptura legimus imagines factas Dei jussu.Siquidem Exod. 25. Deus fieri jussit imagines chérubin super arcam. Num. 21. Serpentem aeneum. 3.Reg. G.cl7. Chérubin, boves, leones el alia. Respondent Judaei: Deum praecepisse hominibus.non autem sibi ipsi. Porro imagines templi ipsum iussissc fieri,sicul prohibuit furlunr.el lumen ipse jussit ul Judaei spoliarent Aegyptum, Exod. 12.

Al conlra. Primo, praecepta decalogi sunt explicationes juris naturae, excepto illo dc sabballio: res autem prohibitae jure naturae,sunl prohibitae, quia malae; non malae. quia prohibitae, el proinde nec a Deo praecipi possunt. Nec jussit unquam Deus furiem, scd donavit ul Dominus , Judaeis bona Aegyptiorum. Deinde . si imagines essent prohibitae, certe propter periculum idololatriae : at idem est periculum, si Deus jubeat eas fieri,inimo co majus, quo illae habentur diviniores, sicut accidit dc serpente aeneo. 4. Reg. 18. non ergo prohibuit Deus imagines absolute.

Probatur tertio, quia numquam inlelligilur probilum id. quod nullo modo adversatur lini legis: finis mitem praeceptorum primae tabulae est, ut servetur Deo suus honor illibatus, ul palet ex initio decalogi: *Ego sum Dominus Dens tuus.* Item ex illa comminatione: *Ego sum Deus zelotes.* Hem cx illa explicatione. Exod.20. *Non facietis mecum Deos aureos . et Deos argenteos.* Item ex Levit. 2G. *Non facietis sculptile, el idolum, ul adoretis,* Denique cx illo Isaiae 42. *Ego Dominus gloriam ineam alteri non dabo, el laudem meam sculptilibus.* At imago non facta ad venerationem, non adversatur honori Dei: Non igilur est prohibita.

Dices: Imago est occasio idololatriae. Respondeo: Eliam sol el luna,et alia mulla sunl talia; scd per accidens.

Quarto, ars pingendi cl sculpendi bona est, cl a Deo, ul palel Exod. 31. el 35. ubi dicitur, Deus dedisse duobus viris Bescleel el Ooliab spiritum suum, sapientiam ct scientiam ad sculpendum, cl excogitandum multa pro ornatu tabernaculi.

Quinio, Deus primus audor csl omnium imaginum. naturalium ct artificialium; nam genuit lilium ad imaginem suam ; ct formavit hominem ad imaginem suam.

Scxlo. imago est secundum naturam, et necessaria: nam in primis omnia naturalia producunt aliquid sibi simile, idest, imaginem sui. Homo quidquid cognoscit sive sensu,sive intellectu, per imagines cognoscit. Non possumus in lumine versari, quin corpora nostra umbram efficiant, quae imago esi corporis. Vestes omnes imagines sunl eorum membrorum, ad quae legenda factae snnl.

Denique Judaei tempore Christi habebant imaginem Caesaris in nummis, ul patet Mallh. 22. cl nunc eliam relinent imagines principum in pecuniis. cur ergo dicunl, non licere ullam imaginem habere? Certe si quis eis eripere vellet imagines, quas in nummis cl aulacis habent, continuo mutarent sententiam.

Seconda opinio csl Ambrosii Calliarini in opusculo de imaginibus, ubi docet, Deum in decalogo prohibuisse imagines simpliciter: sed illud praeceptum fuisse positivum el temporale: nam proplercii cxislimnt ipse Deum jussisse fleri imagines chérubin, ul indicaret, imagines non esse malas perse, scd solum malas,quia prohibitas : el eliam ne praejudicaretur Testamento novo, in quo periniltendac erani imagines.

Sed haec opinio nobis non probatur.lum propter argumenta facta conlra Judaeos.tum eliam quia sanctus Irenaeus lib. 4.cap.31.el 32.diserte docet.decalogum esse legem naturalem, excepto praecepto dc snbbalho. El Terlullian.lib.de idololal.loto contendit.nunc maxime observandum hoc praeceptum. Idem doccl b. Cyprjanus lib. 3. ad Quirinum , e. 59. el de exhortatione martyrii, cap. I.b. Augustin. passim affirmai totum decalogum, excepta lege de sabbatho , a Christianis servandum . cl nominaliin illud: Aon facies *tibi sculptile.* Vide lib. 15. coni. Faustum, cap. 4. et 7. cl lib. 19. cap. 18. lib. 3. conlra 2. epistl. Pelagian, cap. i. Idem habol b. Thomas 2. 2. q. 122. art. 1. el 4. Ergo si in decalogo prohiberentur omnes imagines, peccarent Christiani habentes imagines.

Dices: in decalogo praeceptum sabbalhi est positivum sallem cx parte: ergo nihil prohibet, quo minus eliam praeceptum dc imaginibus sil ex parle positivum, llcspondco: In praecepto sabbalhi posita esse mulla, quae indicent, illud esse posi livum; nam Primo, praemittitur, *Memento·,* quia nimirum cum non sil naturale praeceptum, poterant illius facile Judaei oblivisci. Secundo, additur ratio praecepti: *Quia Dominus quievit ab opere die septimo;* non autem additur ratio ulli alteri praecepto, quia caetera sunl simpliciter naturalia. Denique Irenaeus, Augustinus ct Thomas diserte solum sabbalhum excipiunt a naturalibus praeceptis decalogi.

Tertia opinio est Thomae Cajclani in c. 20. Exod. qm docet, non esse prohibitum facere ullam imaginem, vel idolum, sed solum prohibitum, esse. ne quis facial sibi imaginem, quam habere velit pro Deo suo; cl probal, quia non csl dictum: *Non /'acies sculptile,*scd,non facies libi sculptile.*

Haec sententia displicel solum in modo loquendi; nam Cajetanus pro eodem habet idolum. et imaginem, cum falsum sil: ul supra ostendimus. Deinde videtur concedere licere facere idola.quae habeantur pro Diis, modo non habeat pro Diis ille, qui facil. Al Tertullianus loto lib. de idololatria probat evidentissimis rationibus prohibitum esse Christianis pictoribus, aut statuariis facere idola gentilibus. El Ecclesia celebrat 8. novembr. martyrium sanctorum Claudii, Aicostrati el sociorum, qui necati sunl, quia noluerunt simulacra gentilibus facere cum essent perilissimi statuarii.

Neque Cajetanus hoc negaret, quippe qui in 2. 2. quaesi. 10. arlic. 4. docet, non licere vendere idola gentilibus: ideo incaute loquuluscst in commentario Exodi. Nec obstat illa particula, tibi.-nam secundum hebraienm phrasim redundat. Sicut Genes. 12. *Vade. tibi de terra tua;cl* in canticis canticorum passim.

CAPUT VIII.

Non esse prohibitas imagines Dei.

Quarta opinio est Calvini, lib. 5. Institut, cap. 11. ubi dicil Primo . nefas esse Deo invisibili cl incorporeo, imaginem visibilem el corpoream collocare. Secundo, imagines Christi cl sanctorum non esse prohibitas simpliciter, scd non debere poni in templis. Tertio, historias depictas habere aliquem usum ad inslruendum;imagines autem solas Christi, vel sanctorum sine ulla notatione rerum gestarum nullum habere nsum, nisi ad oblectandum, el ideo frustra fieri.

Ul ergo incipiamus a primo capita, probal Calvinus non posse pingi imaginem Dei. Primo, quia Exod. 20. prohibetur omnis Dei similitudo: nam postquam dixerat Scriptura: *Non facies tibi sculptile. neque omnem similitudinem,* subjungit infra. explicans; *Deos aureos et argenteos non facietis mecum,* idest. non facietis imagines aureas. vel argenteas, quae Deum repraesentet. Et Deiilcron.4.*Memento quod Dominus loquutus sit tibi in monte llorcb. vocem verborum audisti, imaginem nullam vidisti, observa ergo teipsum ne forte deceptus facias tibi ullam similitudinem.* El Isai. 40. Cui similem *fecistis Deum?Aut quam imaginem ponetis ei?* El cap. 46. *Cui assimilaslis* me, *et adaequastis, el comparastis me, et similem fecistis? Qui confertis aurum de saeculo, cl argentum statera ponderatis.conducentes aurificem. ul faciat Deum.* Denique Aci. 17. Paulus dicil: *Genus ergo cum simus Dei, non existimandum, auro, vel argento, aut lapidi arlis sculpturae,el cogitationis hominum divinum esse simile.*

Secundo, probal ex concilio elibertino can. 36. *Placuit in templis non haberi picturas, ne quod, colitur, vel adoratur, in parietibus dipingalur.* Ubi palam est agi dc imaginibus Dei, qui solus a Christianis colitur el adoralur.

Terlio, idem probat ex Patribus: nam Eusebius lib. 1. dc praeparatione evangclica, cap. 6. el lib. 2. cap. 8. et Lactantius lib. I. divin, institutionum, c. 15. scribunt, omnes quorum simulacra videmus, fuisse homines mortales: ergo nullum oral simulacrum veri Dei immortalis. Item Augustin. de lîde. et symbolo, cap. 7. dicil, nefas esse Deo simulacra collocare. Praeterea idem Augustin, lib. i.de Civit. Dei c.lD.el 31 refert Varronem dicentem, qui primi Deorum simulacra induxerunt, eos et timorem dempsisse, el errorem auxisse. Et lib. 6. c. 10. referi Senecae querimoniam, qui dolebal inviolabiles Deos in materia vilissima, alquc ignobili dedicari.

Poterat addere etiam Origcncm lib. 7.' conlra Celsum, in fine, el Joan. Damascenus lib. 4. de fide, cap. 17. qui docent, Christianos nullam Dei imaginem hebere, utpotc incorporei el invisibilis. Denique Patres VII. synodi, act. 4. 5. cl 6. qui dicunt, Christum recte pingi, quia csl homo: Deum autem pingi non posse.

Quarto, probal cx periculo erroris: nam licet s. Gregorius scripserit imagines esse libros idiotarum, tamen c contrario Scriptura vocal imaginem

ligneam, doctrinam vanitalis. Hicrem. IO. ct conflatile. doclorem mendacii. Habacuc 2. *Haque,in*quit Calvinus.si *Gregorius in schola spiritus edocius fuisset, nuinquam dixisset imaginem librum idiotarum esse.*

Quinio, ratione, quia non videtur posse fieri veram imaginem corpoream rei incorporeae. Adde etiam, quod imagines fiunt rerum absenliuin:Dcus aulem ubique csl praesens.

Haec opinio Calvini est etiam aliquorum catholicorum, ul Abulensis in cap. i. Deuler. quaesi. 5. Durandi in 3. disl. 9. q. 2. et Percsii dc traditionib. part. 3. in tractatu de imaginibus;qui docent, imaginem Dei non recte fieri,el ab Ecclesia fortasse tolerari, non tamen probari.

Ego dico tria: Primo, non esse tam certum in Ecclesia, an sint faciendae imagines Dei sive Trinitatis. quam Çhristi ct sanclorumzboc enim confitentur omne» catholici, el ad fidem perlinet.illini esl in opinione.Secundo,miram esse Calvini fraudem cl astutiam, qui poslcaquam -probavit non esse faciendas imagines Dei, ita degreditur ad amplificationes. cl triumphum canit, quasi probasset, non licere colere,vel facere ullam imaginem. Tertio dico, licere pingere etiam imaginem Dei Patris in forma hominis senis; el Spiritus sancti in forma columbae, ul Cajelanus docel in 3. p. q. 25. ari. 3. Ambrosius Catharinas in lib. de cullu imaginum. Dieglius P.iyva lib. ultini. contra Kemnilium. Nicolaus Sandierus in suo opere de cultu ini igimim. Thomas Waldcnsis torn. 3.lit. 19.c. 155. 1<1 vero ila probamus.

Primo: Ingeli sunl incorporei, cl Indien depicti el sculpti sunl in Testamento veteri: Exod. 25. 3. Regum 6. quare Deus etiam, licel incorporeus, pingi poterii.

Calvinus respondet id facium esse ad paedagogiani veleris legis, nunc aulem praelcriissc saeculum illud puerile. Al nos non quaerimus quorsum facta sini, sed tamen disputamus pingi posse rem incorpoream: cl sicut ad paedagogiani populi pinguntur angeli, cur ad paedagogiani populi nou poterit pingi Deus? Nam licel praeterierit saeculum illud, quod puerile dici polcral respectu nostri, tamen cl nostrum puerile dici polesl respectu futuri saeculi in coelo.

Secundo: Deus visus esl corporea specie; nam Adaeapparuit *tamquam homo deambulans in paradiso ad auram post meridiem.* Genes. 3 Jacob vidit Deum *innixum summitati* scalue;cl proinde forma corporca, Genes. 28. Moyses vidit *posteriora Dei,* idest. terga el humeros. Exodi 33. Isaiascap. (i. el Jlichaeas 3. Rcg. ull. viderunt *Dominum sedentem in solio* ad formam hominis regis.El Amos cap. 9. vidit Dominum stantem super altare. Denique Daniel cap.7.vidit mm *sedentem in throno.rA* docribit caput cl capillos ejus canos,cl vestimenta ejus alba. Spiritus sanctus apparuit *in forma columbae,* Mallh. 3. Denique angeli apparuerunt frequentissime m forma humana. Genes. 18. cl 19. in lib. Tobiac. Visi sunl etiam cum alis, ul Isaiac Ii. ct Daniel. 9. cl in stola candida. Mallh. ullim. Luc.ull.et Joan.20.Quid ergo prohibet sic, pingi ?

Respondet Calvinus: Quo l Deus interdum sc oslenderil in humana form i, fuisse praeludium incarnationis, columbam autem subito evanuisse, ut indicaret Spiritum sanctum invisibilem esse. Sed quorsum haec?Non enim quaerimusad quem finem, vel quamdiu Deus apparuerit in forma corpufea.sud contendimus posse Deum pingi in ea forma, iu qua scipsum demonstravit.El praeterea nou csl verum, apparitionem Dei in forma humana semper fuisse praeludium incarnationis ; nam interdum apparuit Deus Paler, vel Spiritus sanctus, qui tamen incurri indi non erant.B Augustinus lib.2.Tnml.c;ip.II. existimat, in illis Iribus viris, qui apparuerunt Abrahae, Genes. 18.apparuisse 1res personas Trinitatis: el lib. eodem, cap. ultimo, convincit, Patris personam visam esse in forma humana, ex Daniele cap. 7. ibi enim legimus visum esse *antiquum üierum in throno, qui filio hominis,* idest, Christo, regnum tradebat; el tamen nec Lola Trinitas, nec Deus Paler incarnandus eral.

Tertio: Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana, dum cum dicil stare, sedere, ambulare: nominat ejus caput, pedes, brachia, tribuit ili s e.lem, thronum,sc ibellum etc.Cur ergo non putent pictura exhiberi, qualis depingitur Scriptura?

Respondent: Scrip luram ideo sine periculo tribuere membra Deo, quia alibi eadem Scriptura Deum incorporeum esse dicit. Sed cur, quaeso, eadem Scriptura non poterit impedire errorem picturae ? Sicut enim a Scriptura discimus, membra quae tribuuntur Deo iu ipsa Scriptura metaphorice esse accipienda, ila etiam ab eadem discimus membra. quae tribuuntur Deo in pictura, metaphorice esse accipienda. El idiotae, qui vident picturas cl non possunt legere Scripturas, possunt ac debent a praelatis el concionalonbus institui, ut concilium trideiilinum monet, sess. 25. Alioqui fateor, non sine periculo exhiberi imperitis ejusmodi picturas. Hic enim tantum defendimus, non esse in universum damnandas ejusmodi imagines.

Quarto, pinguntur ea, quae minus videntur posse pingi quqm Deus, nimirum virtutes, quqc non solum spirituales, sed etiam accidentia sunl; cur ergo nou poterit pingi Deus ?

Quinto, homo csl vera imago Dei, sed hominis polesl pingi imago, ergo cl Dei;nam quae est imago imaginis, esl etiam exemplaris;quac enim sunl similia uni tertio, sunl etiam inter se similia.

Dicent, hominem non esse imaginem Dei qua parte pingitur, idest, corpore, sed qua parte non potesl pingi, idest, animo.

Respondeo: Si ila esset, sequeretur. hominem non posse depingi: nam homo non esl homo ratione figurae el colorum, quae sola exprimuntur in imagine, sed est homo ratione substantiae, cl praecipue ratione animae, quae pingi non possunt. Dicilur tamen homo vere el proprie depingi, quia figura el colores imaginis non solum iigurani ct colores hominis repraesentant.sed ipsum lotum hominem; alioqui nuinquam fieret, ul res depicta videretur res ipsa vera. Quod tamen accidit uvis, quas pinxerat Zeusis. ad quas carpendas aviculae accurrebant, teste Plinio lib. 35. cap. 10.

Ha igitur licet homo sil ad imaginem Dei ratione intellectus el voluntatis: tamen ipse totus ho-

•mo intclligcns cl volens, rede dicilur el esl imago Dei; num Genes. I. non ail Deus: *Faciamus animam,* scd, *1'tiviamus hominem ad imarjincm Dei;* cl cum imperator quidam Saeviret in cos qui confregerant imaginem uvoris suae, dixil illi s. Macedonius (ul Theodorelus referi in historia religiosa. cap. '13.) eum male agere, quod pro imaginibus suis. Dei occidat imagines. El tamen imperator nou animas, sed homines occidebat.Si autem ipse lotus homo csl imago Dei, cl lotus homo vere pingitur: ergo imago Dei vere pingilur. Ilhnl tamen verum csl.quod sicul homo csl imago Dei valde imperfecta, obscura el dissimilis.· ita etiam homo pictus est imago Dei valde imperfecta, obscura el dissimilis.

Ultimo probatur cx usu Ecclesiae. .1 un enim receptae sunl fere ubique ejusmodi imaginesuieqne credibile est Ecclesiam toleraturam universaliter aliquid illicitum. Adde quod concilium VII. aci. 5. approbat imaginem Spiritus sancti in forma columbite, el concilium iridenl sess. 25. admittit im gines Dei praecipue in picturis historiarum.

Pro solutione argumentorum observandum csl iribus modis posSe aliquid pingi. Luo modo ad exprimendam perfectam similitudinem formae cl naturae rei ipsius, el hoc modo res corporeae solum pinguntur,quae lineamentis cl coloribus praeditae sunl. Et si quis hac ratione Deum pingere lentaret, is verum idolum constitueret.

Altero modo ad historiam aliquam oculis exhibendam; quomodo si quis pingere vellet expulsionem Adami de paradiso, pingere, deberet Deum in forma hominis ambulantem, el Idamum, atque Evam nudos inter arbores se occultantes.ae. demum angelum in forma humana gladium gestantem, el Adamum cum conjuge expellentem. Qui aulcm ita pingeret,non vellet certe repraesentare Dei vel angeli naturam.sed solum exhibere oculis per picturam, id quod auribus exhiberet alius recitando Scripturam, et hoc modo polesl Deus pingi.

Tertio, polesl aliquid pingi extra historiam ad explicandam naturam rei non per immediatam cl propriam similitudinem, sed per analogiam, sive mclaphoricasjnyslicasque significationes. Quemadmodum pingimus angelos, juvenes, alatos, formosos. nudis pedibus etc ad significandum eds semper viribus pollere, celerrime moveri, splendore gratiae el viilutum praeditos etc. quae vide apud Dionysium, cap. ullim. coelestis hierarch. Hoc elirmi modo pinguntur virtutes: Et ipse. homo, imago Dei. esl hujus generis tertii. Xon enim csl inter hominem cl Deum alia similitudo, quam analogica. Hoc modo pingimus Deum Patrem, cum eum extra historiam pingimus humana forma.

Hoc modo pingimus Christum in forma ovis, el cvangelislas repraesentamus per aquilam, leonem, bovem et hominem, el Spiritum sanctum in forma columbae, aut linguarum ignis. I bi tamen notandum. non debere ejusmodi imagines multiplicari, nec tolerandum, esset,quod pictores audent cx capite suo confingere imagines TrinjlaliS: ut cum pingunt unum hominem cum tribus faciebus. vel unum hominem cum duobus capitibus, el iu medio eorum columbam: ista enim monstra quaedam videntur, cl magis offendunt deformitate sua, quam juvent similitudine.Inde etiam ministri hungarici in suo opere contra Trinitatem lib. I. cap. 4. collegeruni mullas formas imaginum Trinitatis, cl eas tamquam monsiraquaedam accurate dcpicla ridenda proponunt, easque vocani cerberos, geryones, janos trifronles. monsira el idola, quibus certe Occasionein blasphemandi pictoris nostri dederunt.

Praeterea notandum csl. errare Bartholomaemn Caranzam, qui in summa conciliorum dicit.can. 82. sextae synodi, prohiberi imaginem Christi in forma agni, el Spiritus sancti in forma columbae. At concilium non prohibai istas imagines, sed anteponit lanium istis imagines Christi in forma humana. Inde in XII. synodo, aci. 2. legilur epistola Adriani ad Tharasium, in qua laudata dicilur in VI. synodo imago Christi in forma agni, hiem dicil Delias in VII. synodo, action. ' idem Epiphanias in VII. synodo , act. G. cl praeterea in VH. synodo, aci. 5 .approbatur imago Spiritus sancti in forma columbae.

Praeterea ratio Barlholomaei contra ipsum videtur concludere: ipse enim dicil prohibitas esse has imagines, quia praesente veritate cessare debent figurae. VI istae imagines non fuerunt in usu in Testamento veteri, sed coeperunt post Chrisli adventum. Imago enim agni sumpsit occasionem ex illis verbis Joannis: *Eccc* agnus Dei: Imago aulem columbae cx illa columba, quae apparuit super Christum. Mallh. 3. Occasionem errandi videtur iste auclor accepisse ex ipso canone, qui non integre habetur in illa synodo, sed corrigendus esl erfor ex A II. synodo, ubi saepius isle ipse canon integer adducitur.

Ex his ad argumenta adversariorum facile poterit responderi. Ad primum posset uno verbo dici, in omnibus Scripturis citatis prohiberi Imaginem Dei primi genens. Existimo tamen Exodi 20. cum dicilur: *Deos aureos,Ct Deos anjenléos non lacielis mccum.* El similiter Isaiae AO.cl IG.obi Deus conqueritur dicens: *Cui ussimilaslis me?* ad literam mm agi dc imagine facta ad repraesentandum Deum verum, nec enim tales a Judaeis fiebant, sed dc quibuscmnquc simulacris, quae haberentur pro Diis. Vult enim Deus dicere, si vobis simulacrum ligneum csl Deus, cum ego etiam sim Deus sequitur, me similem esse Deo ligneo secundum vos: nam Deus Deo non posset nou esse similis?

Ad secundum dico, si concilium illud loquitur de imagine solius Dei (ut vult Calvinus) nullam esse difficultatem: nam inlelligcmns concilium do imagine Dei primi generis.Al sil loquatur concilium de omnibus imaginibus: etiam sauciorum, esl major difficultas, de qua infra.

Ad tertium, Eusebius ct Lactantius loquuntur dc idolis gentium. Volunt enim ostendere. Deos gentilium fuisse homines, cl probant, quia omnia idola gentium sunl statuae hominum, quorum etiam supulchra ostenduntur, \iiguslinus de tide et symbolo.loqmturde imagino Dei primi generis.Varro apud Vugnslinum recte dicil. eos.qui simulacro Deorum induxerunt, metum dempsisse, et errorem auxisse: nam quidam pfopicroa crediderunt ipsa simulacra esse Deus,et videntes ea nec aliis,nec sibi

prodesse, vel obcsse.coeperunl Deos contemnere. At si non Deos simulacra, sed imagines Deorum esse credidissent, el imagines non proprias, sed analogicas, nec metum amisissent, nec errorem invenissent, quemadmodum non minuitur metus principurn, nec error ullus oritur per imagines corundem, quas videmus quotidie. Seneca apud eundem Augustinum conqueritur, simulacra Diis poni propter eundem errorem.quia putabantur ipsa simulacra Dii, vel certe Dii simulacris illis similes judicabantur. Origenes ct Damascenus, et Patres nicacni loquuntur de imagine Dei primi generis.

Ad quartum dico Primo: A Calvino injuria reprehendi b. Gregorium; nam b. Gregorius, cum ait picturas libros esse idiotarum.non agit dc imagine Dei, sed de imaginibus sanctorum, ac polissimum de historiis depictis, quibus mysteria redemptionis continentur. Prophetae aulem, quos opponit Calvinus Gregorio, cum dicunt.lignum esse doclorem vanitatis, vel mendacii, dc simulacris falsorum Deorum, non dc veris sanctorum imaginibus loquuntur.

Dico secundo: idola quidem esse doclorcs mendacii. quia volunt videri Dii,vel certe videntur referre Deorum effigiem, cum vere non referant: At imago Dei el Trinitatis, ul a nobis pingitur, doctor est veritatis, quia neque habetur pro Deo a nobis, neque fit ad referendam Dei effigem, sed ad perducendum hominem in aliquam Dei notitiam per analogicas similitudines.

Ad quintum, jam ostendimus quemadmodum pingi possit res incorporea.

Ad ultimum, pingi solent absentia, quia non videntur: Deus aulem licel sil praesens, tamen non videtur, ideo pingi potest, ac si abesset. Alioqui nec oporteret orare Deum voce exteriore; voces enim sunl propter cos, qui non intuentur cogitationes; Deus autem scrutatur renes el corda.

CAPUT IX.

Imagines in templis recte collocari.

Alterum **Calvini** dictum, quod imagines non debeant poni in templis, probat ipse lib. 1. Instil, cap. 11. Primo, quia primis quingentis annis non fuerunt ullae imagines in templis Christianorum.

Secundo, quia concilium elibertinum can. 3G. prohibet picturas in templis fieri.

Terlio, quia non polcsl imago in templo in sublimi loco statui, quin slatim erigatur signum quoddnm idololatriae. Nam. ut b. Augustinus ait. epistola 59. *Cum his sedibus locantur honorabili sublimitate, ut a prccanlibus, atque immolantibus attendantur. ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, quamvis sensu. el anima careant. afficiunt infirmos animos, ut tiverc ac spirare videantur.* Item in psal. 113. *Hoc enim jacit, et extorquet quodammodo illa figura membrorum.ul animus in corpore vivens magis arbitretur sentire corpus, quod suo simillimum videt etc.* El Paulo post: *Plu valent simulacra ad curvandam infelicem animam, quod os, oculos, aures, pedes habent: quam ad corrigendam. quod non loquuntur, neque vident,neque audiunt, neque ambulant.* Ibidem Augustinus dicil. in templis Christianorum esse quidem vasa aurea el argenlea. sed non talia, quae os liabcanl el non loquantur. Confirmai cliam ex I. Joan, ultimo, ubi Joannes non dicil. ul caveant a cultu simulacrorum, sed a simulacris ipsis, quia nimirum non possunt haberi in templo, quin adorentur.

Quarto probat, quia templa sunt instituta pro imaginibus vivis cl iconicis , alquca Deo institutis quales sunl baptismus,qui esi imago internae sanctificationis cl gratiae; el sacra cocna, quae est imago corporis Domini:sicut ergo templa ornantur istis vivis quodammodo imaginibus, ila dehonestantur imaginibus mortuis clc.

Quinto, probat lib. 5. cap. 9. § 9. cx Epiphanie in episl. ad Joannem hierosolymil. ubi dicil, contra Scripturae auctoritatem esse, quod in Ecclesia pendeal imago hominis; el loquitur de imagine, quam ipse dicil fuisse Christi, vel sancti alicujus,

Sexto addunt alii, quod Adrianus imperator (teste Aelio Lampridio in vita Alexandri imperatoris) in gratiam Christianorum templa jusseril exstrui sine simulacris.

Haec sunl illorum argumenta, quibus tamen nihil territi, asserimus nusquam melius, quam in templis imagines sanctorum collocari. Probatur primo, quia in Testamento veteri, quando Judaei propensissimi ad idololatriam erant.in templo fuerunt imagines chérubin. Exodi 25. el 3. Keg. G.

Secundo, probatur cx consuetudine Ecclesiae, quae fuit primis quingentis annis, ul apparent impudens Calvini mendacium. Tertullianus in libro de pudicitia, ante medium, bis testatur, in sacris calicibus Ecclesiae catholicae, depictum fuisse Christum in forma pastoris ovem errantem suis humeris reportantis ad ovile; el tam erat id commune. ul catholici, conlra quos in eo libro scribit Tertullianus, inde argumentum sumerent ad probandum poenitentiam, cliam gravium delictorum, in Ecclesia concedi. At certe calices sacri in Ecclesia. el in loco maxime sacro poni solent.

Sozomenus lib. 5. cap. 20. el Nicepliorus lib. 10. cap. 30. scribunt tempore Juliani apostatae statuam Christi, quae apud Paneadcm fuerat, in templum a Christianis introductam. Quod certe factum est ante annum Domini 500. cum ad cum annum Sozomenus non pervenerit. Eusebius lib. 3. et 4. dc vita Constantini, dicil.in templis a Constantino exstructis in Palaestina, fuisse maximam copiam imaginum aurearum el argentearum.

Nazianzenus episl. 49. ad Olympium, conqueritur, quod civitas Diocaesariensis evertenda esset, in qua ipse templum mirifice exornarat: cl addit; *Neque enim si statuae dejiciantur, hoc nos excruciat, etiamsi alioqui excruciat, verum etc.*

Damasus in vita Sylvesiri scribil. Constantinum in loco, ubi fuerat baptizatus, posuisse agnum cx auro purissimo, ad dexteram agni, statuam argenteam Salvatoris: ad laevam autem, statuam argenteam Joannis Baptistae. In Ecclesia aulem ipsa La-

lerancnsi posuisse imagines argenteus Salvatori, apostolis duodecim el angelis quatuor. In VII. synodo, aci. 6. refertur, quemadmodum discipuli s. Epiphanii, templum Epiphtmio erexerunt, cl imaginem ejusdem in eo posuerunt.

Basilius oral, in s. Barlaam in fine, in ipsa concione ostendit imaginem sancti Barlaam alicubi in templo depictam, cl ait, gaudere se. quod melius pictores expresserint manum ejus pro Christo combustam, quam ipse oratione dcscripscrili.lbeo. inquit, *fortium martyris factorum pictura a vobis superatus. Gaudeo tali vestrae fortitudinis victoria hodie victus. Video manus ad ignem luctam exactius a vobis descriptam. Video luctatorem in vestra imagine illustrius depictum.*

Gregorius nyssenus oral, in Theodorum, initio: *Oblectatur,* inquii. *dum aedem, ul templum Dei, et magnitudine structurae, ct adjecti ornatus, decore splendido elaboratum intuetur; ubi et faber in animalium figuram lignum formavit, et pictor induxit etiam flores artis in imagine depictos. fortia facta martyris. repugnantias,* crucialus,*efferatas el immanes tyrannorum formas, impetus violentos, flammeam illam fornacem, beatissimam consummationem athletae, certaminum praesidis Christi humanae formae effigiem, omnia nobis tamquam in libro quodam,qui linguarum interpretationes coniineat.coloribus artificiose depingens, certamina atque labores martyris nobis expressit, ac tamquam pratum amoenum elfloridum, templum ornavit. Solet enim etiam pictura tacens inpariele loqui,maximeque prodesse.*

In missa Clirysoslomi. quam Erasmus lalinam fecit, sic habetur: *Sacerdos egreditur e parvo ostio portans evangelium, praecedente ministro cum lucerna, el conversus ad Christi imaginem inter duo ostia, inflexo capite cum exclamatione dicil etc.*

Evodius lib. 2. de miraculis sancti Slepliani scribil. in Ecclesia, ubi reliquiae s. Slephani servabantur. fuisse quoque imaginem ejusdem martyris depictam, ad quam visendam frequentes homines concurrere soliti erant.

Prudentius in hymno dc s. Cassiano scribil. sc in templo s. Cassiani udisse super altare ejus imaginem.

Erexi ad coelum faciem, stetit obvia contra
Fucis colorum picta imago martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
/lupiam minutis praeferens punctis culem.

Item dc sancto Hippolyto:

Picta super tumulum species liquidis viget umbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.

Paulinus episl. ad Severum, conqueritur, quod se una cum sancio Martino in templo depingi curaverat, cl rogat, ul saltem ista carmina adseribi jubeat.

ddstal Martinus perfectae regula vitae,
Paulinus veniam quo mereare docet.
/lunc peccatores, illum spectate beati,
Exemplar sanctis ille sil, iste reis.

El natali 10. sancti Felicis, inquii:

Sanctasque feramur in aulas,
Miremurque sacras, veterum monumenta figuras etc.

Nicephorus lib. 14. cap. 2. scribil , Pulchcriam Augustam posuisse in templo . quod Conslanlinopoli ipsa cxlruxcrat, imaginem b. Mariae, quam c Hierosolymis ad eam miserat Eudocia.

Valentinianus junior admonilus a Sixlo papa (ul in vita Sixli scribuni Anaslasius.qni supplevit pontificale Damasi, Platina, el alii) posuil in Ecclesia s. Petri supra tumulum, idesl, super altare b. Petri, imaginem auream Salvatoris , gemmis pretiosissimis ornatam, el duodecim apostolorum imagines item aureas.

B. Augustinus lib. 1. de consensu evangelislarum, cap. 10. leslalur, mullis in locis suo lempore cerni potuisse Christum depictum inter apostolos Petrum el Paulum: cl idem dicit dc historia Abrahac mactare volentis lilium, lib.22. coni.Faustum, cap. 73.Non est aulem credibile Augustinum loqui de privatis domibus, ad quas non omnibus palel aditus,sed de publicis locis, el locis non profanis, sed sacris. Nam b.Gregorius lib.O.cpisl.9. dicil, in locis venciabilibus non sine ratione depictas imagines sanctorum fuisse ab antiquis. I bi nomine antiquorum non potest inlclligere homines sui sacculi. sed superiorum: floruit autem ipse post annum 500. Ergo loquhur dc Patribus , qui anle annum 500. floruerunt.

Denique Adrianus I. in libro pro imaginibus,qui habetur post VII. synodum circa finem . referi Sylvcsirum, Damasum. Coelcslinum, Sixlum. Leonem. Joannem cl Pelagium, pontifices templa picturis exornasse. Qui tamen omnes ante annum Domini 500. sederunt. Vides igilur, quam egregie mentiatur Calvinus, cum ait in Institui, lib. 1. cap. 11. § 13. in templis Christianorum non fuisse imagines primis 500. annis.

Tertio, probatur ex quatuor conciliis, duobus orientalibus, ct duobus occidentalibus. In oriente celebrata est VII. synodus tota pro hac re. Hem in VIH. synodo , can. 3. renovantur decreta septimae synodi. In occidente celebratum csl concilium romanum sub Gregorio 111. quod quidem nationale fuil, sed concurrerunt ad id concilium fere mille episcopi. In eo concilio damnata est haeresis Iconomachorum. imagines c templis deturbantium, sub ipsis initiis hujus contentionis. Vide Sigcberlum in chronico anni 633. Celebratum est cliam concilium tempore Slephani cl Caroli Magni, pro eadem re. ul leslalur Adrianus I. qui Slcphano successit,in libro pro imaginibus ad Carolina.

Quarto, probatur ratione; nam signa sacra nusquam melius, quam in sacris locis poni possunt. Deinde nullum csl ornamentum templorum melius, quam sacrarum imaginum, quia imagines simul templum ornant, el continent mentes hominum, ne vagentur inanibus cogitationibus. Praeterea templum est imago quaedam coeli ; nam apostolus Hebr.O.comparat tabernaculum Mosaicum cuincoe-

lo: cl Chrysostomus bom. 36. in priorem nd Corinlhios dicit, templum Cbrislianonim esse quasi regiam coeli, sire terrestre quoddam coelum. Sicul ergo templum esi imago coeli, ila docet, ul in ipso lemplo sini imagines eorum . qui in coelo sunt. idest,Christi el sanctorum. Denique.iibi melius ponentur imagines sanctorum. «piam in domibus ipsorum, idest, in basjlicis sanctorum,ubi reliquiae ipsorum quiescunt ?

Ul primum argumentum patet solutio. Non enim illini argumentum, sed mendacium fuit.

Ad secundum Payva respondet, concilium Clibertinnm solum prohibere imaginem Dei,quae pingitur ad ipsius Del cfilgiem repraesentandam. Sed non videtur satisfacere, tum quia concilium loquitur in genere «le picturis, Ium etiam quia non oral in usu eo leinporc, immo nec unquam fuerunt in Ecclesia tales imagines, quae sunt vera idola.ul ostendimus supra testimoniis Origcnis.Augustini cl Damasceni: Concilium autem loquitur dc eo, quod iieri solebat, cl interdicit ne deinceps fiat.

Nicolaus Sanderus lib. 2. dc cultu imaginum c. 5. respondct:Concilium illud prohibuisse imagines in templis, quia tempus ct locus id requirebant. Tunccnimpericulum erat,ne gentdes existimarent, nostros adorare ligna el lapides: ac denique periculum erat,ne in persequutionibus fuissent imagines contumelia affectae a pcrsequuloribus.Haec solutio bona csl.

Neque obslal quod quidam' dicunl, hoc concilium celebratum fuisse posl concilium nicacnum. ct proinde non fuisse periculum pcrscquulionum; nam revera concilium hoc celebratum fuit ante nicacnum,cum adhuc durarent perscquulioiies. ul palcl ex canone 25. ubi agitur de iis. qui adferebant lilcrasa confessoribus. Solebant enim ii, qui in pcrscquulionc confitebantur fidem, postea dare Hieras commendatilias pro lapsis ad episcopos, ‹•1 in loto fere concilio agitur de iis, qui labuntur ad idololatriam. Falcor tamen rationem illam canonis. Ac *id.quod adoratur et colitur,in parietibus depingatur,* non mullum quadrare huic expositioni.

AianusCopas in dialogis lib. 5. cap. 16. dicil, hic prohiberi imagines, quia ab illis Christianis adorari coeperant tamquam Dii: cl hunc esse sensum: Placuit in Ecclesia ilon esse picturas, ne aliquid in parietibus existons adoretur cl colatur ul Deus. In quem sensum accepit istum canoncm b. Ivo in suis decretis part. 3. cap. -iv.sed huic etiam expositioni ratio canonis non omnino quadrat: nam debuisset dici potius, nc id quod pingitur, adoretur: quam nc id quod adoratur, pingatur.

Alii ergo dicunl tantum prohiberi, nc imagines depingantur in parietibus Ecclesiae, non autem ne depictae in tabellis aut velis in Ecclesia habeantur: ‹ t rationem esse volunt propter honorem imaginum, quia in parietibus facillime corrumpuntur, vel humore panctum, vel situ, vel alia ratione. Qua ratione fuit olim prohibitum etiam,nc crux in pavimentis sculperetur, nc videlicet conculcaretur; cl tunc hv erit sensus: Placuit picturas in Ecclesia, idest, in ipsa fabrica, sive inuris Ecclesiae esse non debere, nc id, quod adoratur ct colitur, in parietibus depingatur, idest, ne contingat rem sacram Cl venerabilem, quales sunt sanctae imagines, in parietibus esse, ubi facillime corrumpantur. Huic expositioni aptissime convenit ratio canonis.

Adde postremo, quidquid concilium statuerit, magis illud concilium esse pro nobis, quam contra nos: nam contra nos tantum esse potest concilium 19. episcoporum, quod provinciale fuit, ct minime confirmatum, el in aliis decretis videtur errasse, praesertim cum in plurimis casibus, ne in articulo quidem mortis velit absolvi püénitcntom.

*(Sic enim accipio, quod ait concilium, communionem duri quamvis non desint, quiptr communionem accipiant solam eucharistiam..Ilo*veor autem his rationibus. Primo , quoniam tn ipso eliberlino concilio pro eodem accipitur reconciliatio cl. communio: nam can. **69.** sic legimus, placuit agi debere poenitentiam. et sic reconciliari, nisi necessitas infirmitatis tiiegeril ante tempus dare communionem.Ubi vides idem esse reconciliare, el dare communionem , aut certe in ipsa communione includi reconciliationem. Solebant enim veteres sacramentum reconciliationis semper conjungere cum sacramento eucharistiae. El ideo Tertullianus el Cyprianus, ct alii scriptores ejusdem antiquitatis praemiem accipiunt communionem , reconciliationem el pacem. Secundo, quia s. Innocentius in cpist.ad Exuperium.cap. **2.** Corrigens observationem antiquam. qualis fuit tempore concilii elibertini, salis aperte indicat . consuevisse poenitentilm* nonnullis, etiam in fine vitae, negari reconciliationem. Quaesitum est, inquil. quid de his observari oporteat. qui posl baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti in e.r,tremo fine vitae suae poenitentiam simul, el reconciliationem communionis exposcunt. Dc his observatio prior, durior, posterior, interveniente misericordia, inclinatior est. Nam consuetudo prior tenuit.ul concederetur poenitentia,sedeommunio negaretur. Nam cum illis temporibus crebrae persequulioncs essenl.ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, negata, merito communio est, concessa poenitentia, ne lotum penitus mgaYetur. et duriorem esse remissionem fecit temporis ratio. Sed postcaquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam depulso terrore, communionem dari obeuntibus placuit.et propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis, et ne Novationi haeretici negantis veniam, asperitatem cl duritiam subsequi videamur. Tribuitur ergo cum poen tien lia extrema communio. ut homines hujusmodi rei in supremis suis, permillenle Salvatore, a perpetuo exilio vindicentur. I[aec Innocentius, cujus verbis illud expendendum ridetur, non dixisse Innocentium. concessam fuisse aliquando lapsis reconciliationem, negatam communionem : sed concessam poenitentiam, negatam communionem.Concedebatur enim lapsis primo poenitentia.idest.injungebatur actio poenitentiae , deinde alio tempore*

reconciliatio tribuebatur. Unde est illud Augustini in epistl. ISO, ad Honoralum, aliis baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam ipsius poenitentiae actionem. Porro apud Innocentium nomine poenitentiae non reconciliationem, sed poenitentiae actionem esse intelligcn(lam, perspicuum est ex eo quod ipse dicil. petentibus poenitentiam el reconciliationem communionis. concessam fuisse poenitentiam.ne lotum negaretur, el negatam communionem , ne homines de reconciliatione securinon revocarentur a lapsu, cl quia remissionem duriorem fecit temporis ratio. Ubi vides apud Innocentium id esse negari communionem . quod negari reconciliationem cl remissionem. Quod clarius adhuc perspicitur in verbis sequentibus . ubi dicitur , posteriore tempore concessam fuisse communionem, ne videretur Ecclesia imitari Aovaliani asperUalcm et duritiam, qui veniam negabat.Ex sententia igitur Innocenta negare communionem est negare veniam, et Aovaliani duritiam imitari, qui, teste Cgpriano lib. 2. epistl. i. Ambrosio lib. I. de poenitentia, cap. 2. et Socrate lib. 4. cap. 23. poenitentiam concedebat, atque ad eam hortabatur,sed reconciliationem a Deo petendam non a sacerdotibus impertiendam docebat. Sed nihil apertius dici potuit eo , quod extremo loco adjunxit Innocentius, tribui videlicet hoc tempore cum poenitentia communionem.ut homines in exitu dc hac vita a perpetuo exilio vindicentur. Sequitur enim cos. quibus negatur communio. a perpetuo exilio minime liberari:quod non esset consequens, si negata communione non etiam reconciliatio negaretur).

Pro nobis autem facit, quod hinc aperte colligitur. eo tempore fuisse imagines in templis, non enim diceret concilium: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere.* **nisi jam esse coepissent. Praeterea bine habemus, vel ipsas imagines, vel certe sanctos, quorum sunt imagines, coli et adorari; id enim significat illud: .Vc** *id quod colitur cl adoratur, in parietibus depingatur. Adde* **quod hoe, ipsum concilium can. 2G. indicit jejunium ounii sabbalho: e.t can. 33. prohibet usum uxorem episcopis, presbyteris. diaconis, subdiaconispjuormn utrumqqc e.xecraiitur adversarii nostri.**

Ad tertium dico: Augustinum loqui de simulacris praesupposilo errore gentilium. Vult enim Augustinus dicere, quando quis putat simulacrum e>se bcum. el accedit, ul adoret, cl invocet ipsum simulacrum, mirabiliter confirmatur, cl fovetur in errore, ab ipsa membrorum humanorum similitudine. Ila cum esse intelligcndum probo ex verbis ejus; nam in epistl. i'.i. quaesi. 3. nil : *Cum his sedibus collocantur honorabili sublimitate , ul a procantibus , atque immolantibus attendantur ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum etc.* **Ubi nota illud,***ut a procantibus attendantur.* **El quod ibidem ail:** *Accedente praesertim veneratione mullorum etc.* **Experientia enim docet imagines, quae non habentur pro Diis, neminem licet rudissimum ila decipere ul putentur vivere cl spiraro.**

Ad illud dc vasis Ecclesiae aureis, dico: Augustinum voluisse ostendere simulacra gentilium , continere homines in errore, non ralione materiae quia pretiosa sini, sed ralione figurae, quia figuram habent nostrae similem ; id autem ostcndil Augustinus dupliciter. Primo , quia mulli dorsum convertunt ad solem,clinlerimsupplicanlsimulacro solis: non quia sol non sil longe nobilior,sed quia figura illa solis globosa,non tam facile persuadet solem vivere el sentire,quemadmodum figura simulacri quae esi nostrae similis.Secundo,quia catholici etiam habent m locis sacris vasa ex materia pretiosa, cl tamen quia deest figura humana, ne gentiles quidem putarent ea vasa vivere vel spirare.

Dices : Si calices non putantur vivere, quia carent humana forma, ergo imagines quae habent humanam formam, si in templo sint, putabuntur vivere, llespondeo; Augustinus non dicit, imagines humanae formae putari vivere; sed si putentur, putari propter formam,non propter materiam.Non ergo Augustinus dicil: Imagines in Ecclesia non fuisse, sed solum formam humanam simulacrorum mullum valere ad fovendum errorem in iis. qui simulacra pro Diis colunl. Ad confirmationem dico: Joannem loqui de idolis. Sic enim est in gracco: Φυλάξατε εαυτού ά~ο "ωυ ειδώλωυ: ex quo textu lalimim interpretari textum licet.

Ad quartum dico. Primo, Calvinum recte imitari suos majores; nam eliam antiqui Iconomachi dicebant. nolle se imagines istas mortuas, sed sufficere sibi eucharistiam, quae est imago corporis Domini; quibus catholici responderunt in \ 11 synodo, aci. 6. lom. 3. eucharistiam non debere vocari imaginem vel figuram corporis Domini, cum ipsum Domini corpus revera sil. Secundo dico: Imagines vivas cl mortuas non esse inter se contrarias, sed alias juvari ab aliis, ut ostendimus. Denique imagines sauciorum non recte vocari mortuas. Imaginis enim vita est repraesentatio: Illae ergo sunt mortuae, quae nihil repraesentant.

Ad quintum. Thomas Wahlcnsis lom. 3. lit. 19. cap. 137. dicil: Epiphanium propter haeresim Antropomorphilarum tunc vigente hoc fecisse. Alii dicunl. Epiphanium loqui de imagine hominis profani, quae ibi honorabatur instar imaginum Christi el sanctorum: ila respondet Marianus Victorius m annotatione ad hanc epistl. Communior cl verior soluliu est , verba illa esse supposililia: quod palet primo, quia post finem epistolae ista adjecta sunt: epistola enim plane linita erat, ul apparebit legenti.

Secundo.quia haeretici Iconomachi non objecerunt hunc locum catholicis, cum tamen objecerint omnia dicta Patrum, quae ullum colorem habere poterant, ul patet ex VII. synodo, act. G.

Tertio, quia Epiphanies diaconus in VU. synodo. act. G convincit duo aba similia loca. Epiphaiiii scriptis fuisse inserta ab haereticis.

Quarto. quia ul ibidem dicitur, discipuli Epiphanii in ejus templo imaginem ejus posuerunt, quod certe non fecissent, si eorum praeceptor dixisset, id esse contra Scripturae auctoritatem.

Quinto, quia tempore Epiphanii Basilius, Ayssenus, el alii vivebant, qui imagines in templis laudabant.

Sexlo,quia sententia illa: esse contra Scripturae auctoritatem pendere in templo imaginem hominis, indigna esset Epiphanio, viro doctissimo, cum sil ineptissima. Nusquam enim id legitur prohibitum, immo contrarium legitur, ul palel de imaginibus chérubin m forma humana, quae eraiilin templo Salomonis.

Septimo, quia Gregorius lib. 9. epist. 9. dicil: Nullum unquam episcoporum ante Serenum Massiliensem fregisse imaginem Christi vel sanctorum.

Octavo, quia b. Hieronymus in epistola cd Pammachium, contra Joannem hierosolymilanum, lotam fere hanc epistolam Epiphanii a se lalinam faciam recitat, cl tamen non meminil hujus veli. Nono, quia nec stylus convenit cum reliqua epistola.

Ad illud de Adrian! templis sine simulacris, dico, Adriauum jussisse fieri templa sine simulacris gentilium. Christiani enim nolebant orare in templis gentilium, quia plena erant idolis. Ideo Adrianos jussil eis fieri templa sine ejusmodi idolis. I nde idem Lampridius ea simulacra ibidem appellat numina: numina alitem non vocantur imagines, nisi proponantur adorandae pro Diis.

CAPUT X.

Imagines utiles esse etiam extra historiam.

Postremum Calvini dictum, quod imagines sine notatione historiae, non sini utiles, est manifeste falsum: nam ipse non probat ullo argumento non esse utiles, cl nos probare possumus esse utiles pluribus modis. Primo, quia Deus in lemplo suo jussit fieri imagines cherubin, sine ulla historiae notatione, Exod. 23.el certe non sine caussa.

Secundo,quia semper Christiani habuerunt imagines, etiam solitarias, el extra historias, cum tamen primi Christiani non ducerentur sola delectatione. Tempore Christi 1res imagines factae leguntur. Prima est, quam Christus ipse linteo facii suae admoto fecit, elregi Abagaro misit. Id enim refert Evagrius lib. 4. cap. 26. el Metaphrasles in vila Constantini Magni, el Damascenus lib. 1. de imaginibus: cl hanc non esse fabulam, testatur ingens miraculum facium Edessae per hanc imaginem, ut ibidem scribit Evagrius. Testatur etiam dies festus, qui agebatur Constanlinopoli, in die translationis hujus imaginis ex Edessa Conslanlinopolim.

Secunda est, quam apud Pancadem mulier liberata a iluxu sanguinis Chrislo erexit; testis est Eusebius lib. 7. hist. cap. 14. qui eam se vidisse asserit. Meminit ejusdem Sozomcnus lib. 5. cap. 20. Damascenus lib. 1.dc imaginibus, el Thcophylaclus in cap. 9. Mallh.

Tertia est, quam dicitur Nicodemus fecisse, el quae a Judaeis per ludibrium crucifixa, innumerabilibus miraculis claruit. Referi hoc Athanasius in libello de passione imaginis Domini, cap. 4. El quam qua n dubium esse possit, an sil hoc opus Magni Alhannsil. tamen cerium esi esse antiquissimi ancioris; quandoquidem citatur tamquam antiquissima historia in VII. synodo, act. 4.

Praeter has Christi imagines exstant cliam beatae Virginis, quas b. Lucas pinxisse dicitur, quarum meminit Theodorus Leclor.qui ante mille annos floruit, lib. 1. Collectaneorum. Niccphorns lib. I i. hislor. cap. 2. cl Simeon Metaphraslcs in vita s. Lucae. Tertullianus libro dc pudicitia, meminit imaginis Christi in forma pastoris, ovem ferentis in humeris suis depictae in sacris calicibus, ul supra diximus. Aelius Lampridius in vila Alexandri Severi refert Alexandrum imperatorem in suo larario imagines Christi ct Abrahae habuisse. Al ccrle credibile esi, eum a Christianis didicisse, quemadmodum Christus pingi debercl. Eusebius hb. 7. historiae, cap. 14. dicil, passim consuevisse pingi imagines apostolorum, else multas antiquissimas vidisse. Ambrosius in epistola de inventione sanctorum Gervasii el Prolasii, quae apud Surium exstat, dicil se cognovisse eum, qui sibi apparuerat, fuisse b. Paulum, ex imagine picta quam apud se habebat.

Chrysoslomus oratione in s. Melelium.dicil Melelii imagines adeo celebres fuisse, ul etiam in annulis, in poculis, in phialis,in thalami parietibus, atque ubique alibi conspicerentur. Similiter The·odorelus in historia religiosa,in vila SimeonisSlylilae dicit,Romae in omnibus officinis pro foribus pendere consuevisse imagines s. Simconis.

Augustini tempore frequeniissimas imagines fuisse, colligitur ex lib. 1. de consensu evangelislarum, c. 10. ubi dicil, passim inveniri imagines Christi inter Petrum el Paulum depicti. Mulla alia testimonia Alhanasii, Basilii, Nazianzcni, Nysseni, Chrysoslomi, Cyrilli hierosolymilani ct Cyrillialexandrini. el aliorum mullorum Patrum , vide in VI1. synodo , act. 4. el lib. 3. Damasceni apologetico in fine. Addes etiam praeter ista, omnia illa quae paulo ante nos attulimus, ad probandum, imagines fuisse in templis primis quingentis annis.

Tertio, probatur ab utilitatibus.Prima est instructio el eruditio. Melius enim interdum docet pictura, quam Scriptura; cujus utilitatis meminil s.Gregorius uyssenus,oratione in Theodorum, cl s.Gregorius papa lib. 7. epist. 109. et lib. 9. epist. 9.

Dices: Historiae quidem depictae instruunt, al non imagines solitariae. Respondeo etiam solitarias imagines, ul a Christianis pinguntur, semper continere quasi per compendium aliquam historiam. Nam cum pingitur Christus, semper pingitur vel in forma pueri in sinu matris, vel in forma viri alligati ad columnam , vel in cruce pendentis, vel resurgentis c tumulo, vel ascendentis in coelum etc. Sic cliam sancti semper cum insigni virtutis, vel passionis, vel potestatis pinguntur, Petrus cum clavibus, Laurentius cum craticula, Andreas cum cruce etc. martyres omnes cum palma , sancti oinnes cum diademate.Ex quibus signis seu instrumentis docemur quasi per compendium, quid illi quos veneramur egerint, quidve passi sunt.

Secundo, utiles sunt imagines, quamvis solitariae, ad charilalem erga Deum, cl sanctos fovendam el augendam. Qui enim diligil, libenter in-

spicii imaginem (ibseniis amici, cl inspidendomn-gis inardescit. Hinc Severus Sulpilins. quia vehe-mentissime sanctum Paiitiniim diligebat, nec ta* men poterat apud eum .-einpcr e-se, rogavit eum per lilcras.ul imaginem suam ad vivum expressam ad se initlerel; em modestissimo se excusans, re-spondit Paulinus epist. ft. ad Severum, se nondum habere, perfectam imaginem secundi Adami. sed gerere adhuc, primi Adami elligiom , el ideo nulle midere. Gregorius quoque lib. 7. epist. 53.mittens SccundiOO imaginem Salvatoris.dicit.-‹· scire cum imaginem cupcre,ul in amore ipsius domini reca-lesceret.

Tertia ulililas est excitatio ad imitandum. Ex-plicatur prolixe haec ulililas in VII. synodo, aci. I>. extrema, de eadem loquitur Bnsilius oratione in quadraginta martyres, Aoltim est apud Terentium in Eunucho.(piam vehementer juvenem quendam conspecta labella, in qua pictus oral Jupiter, stu-prum inferens Dianae, ad simile llagitium perpe-trandum provocaril. Contra vero Nazianzenus in carmine de virtute, quod citatur in VII. synodo, act. I.dicil impudicam mulierem,cum ad quendam evocata veniret, in ipso limine conspexisse imagi-nem Polemonis conlinentissinu hominis , cl inde confusam erubuisse, et poenitentia ductam rediis-se domum suam.

Quarto . elites sunt imagines , quia conservant in nobis memoriam Christi, el sanctorum, el simul in angustiis docent . nos habere patronos . quos invocemus.Hinc Theodorclus in vila Stmconis Slv-litae·, dicil Hornae frcqucnlissimas fuisse imagines sancti Simeonis. ul ea ratione sibi tutelam el prae-sidium mulli pararent.

Quinta ulililas esi confessio fidei.dum enim dili-gimus cl honoramus imagines simctnrum,testamur nobis placere eorum fidem, el doctrinam. el sau-cios mores: el simul nos detestari omnem impie-tatem el idololatriam, contra quam ipsi usque ad mortem pugnaverunt.El nunc praecipue testamur, nobis non placere novitates Lulheranorum et Cal-vinisiarum. dum id religiose veneramur, quod illi sacrilege destruunt.

Sexta est honor Dei el sanctorum : nemo enim unquam dubitavit, quin erigere statuas, vel imagi-nes magnis viris, ad honorem eorum pertineat. Corie Eusebius lib, 7.historiae,cap. li.hanc prae-cipuam fuisse caussam indicat, cur Christiani coo-perinl sanclorum imagines desiderare.

Aeque obstat.quod ail hoc ex gentilium consue-tudine natum: non enim loquitur de aliqua genti Hum superstitione, sed de naturali.el proinde bo-na consuetudine, qua solui erani statuas erigere iis, quos honore dignos judicabant, quamquam in eo postea errarenl, quod sceleratis etiam homini-bus el falsis Diis eas erigebant.

CAPUT XI.

Proponitur quaestio de cultu imaginum, cum argumentis adversariorum.

Demonstravimus hactenus imagines Christi, et sauciorum fieri atque haberi, et in templis, aliis-

que sacris locis collocari posse: sequitur nuqo controversia dc cultu , utrum videlicet ejusmodi imagines aliquo genero cultus prosequendae sint De qua controversia Damascenus in libro de hae-resibii'circa finem, duas extremas hueres^s ad-ducit. Unam eorum, qui dicebant, imaginibus de-beri divinos honores, quos haereticos vocat Cbri stiaiiocalegoros. idest. Christianorum accusatores, quia propter eos accusabantur Christiani tamquam idolorum cultores.Eodem modo certum est Alexan-drum Severum coluisse imagines Christi et Abra-hae, cum caeleris suis idohs. teste Aelio Lampri-dio. Haec liacrcsis refellitur omnibus Scripturae testimoniis, quae prohibent ne cultum Deo pro-prium tribuamus creaturae.

Aller error priori contrarius est eorum, qui nul-lum omnino honorem imaginibus sanclorum de-ferri patiuntur. Referi hunc errorem Damascenus in libro de hneresibus in fine . cl est eorum o-ninium. quos recensuimus in secundo capite di-sputationis. qui quidem contendunt, non esse ullo modo colendas imagines.propter haec argumenta.

Primo, quia Scripturae ulriusquc Testamenti severe interdicunt cultum simulacrorum , Exodi 20. Dculcmn. 4. Rom. I. etc. El quia catholici re-spondent, Scripturas reprehendere culium , qui tribuitur simulacris tamquam Dus : Calvinus lib. !. Institut. cap. II. §9. cl 10. conalur obtendere cliam Judaeos cl Gentiles non habuisse simulacra pro Diis, sed in simulacris Deum verum coluisse el tamen reprehendi, quia Deus non patitur cul-tum suum ullo modo communicari cum imagini-bus: el certe si Deus non debet coli in imagine , eodem modo sancti, licet colendi essent, non es-sent lamen colendi imaginibus. Quod Judaei non habuerint «imulacra pro Diis, sed Deum verum m idolo coluerint, probat Calvinus, quia Exod. 32. popiihis dicebat do vitulo aureo: *Isti sunt* ■‹ *Im Israel, qui le eduxerunt de terra Aegypti.* Ubi fatentur se in vitulo colere euiu Deum . a quo fue-raul liberati dc Aegypto, el ibidem Aaron indictu-rus diem festum in honorem vituli aurei. jussit praeconis voce dici: *Cras solcmuitas Domini est,* ubi in hebraeo illud. *Domini,* est HW- El Jud. 17. mulier quaedam ail: *Sanctificari, et rori Do-mino mille el centum argenteos, id faciam scul-ptile atque conflatile.* Ubi cliam pro, *Domino,*est nomon proprium Dei veri П’ПІ-

Quod autem gentiles coluerint Deum verum in idolis.probalur primo ex Augustino in psalm. 113. qui referi gentiles respondere solitus, cum accu-sabantur idololatriae, se non colere ipsa idola.sed numen quod per idolumsignific.abdlur.Item cx eo: quod gentiles mutabant simulacra pro arbitrio,nec tamen Deos mutabant. Item quia uni Deo plura si-mnlacraerigcbanl;nam unum Jovem esse dicebant, et tamen innumerabilia illi simulacra dicabant.De-nique. quia nova idola quotidie sacrabant, nec la-men dicebanl, sc novos Deos facere.

Secundo, adducunt concilia tria couslanlinopoli-lanum, sub Leone leonomucho. teste Paulo diaco-no lib. 21. lieni aliud conslantinopolilauum epi-scoporum 338. sub Constantino Copronymo. teste Paulo diacono lib. 22. rerum romanuruiu . uirum-

que definivit imagines abolendas. Ulriusque acla prolixe referunt Ccnturialores, Centuria 8. cap. 9. Tertium fuit concilium francofordiense, in quo reprobata fuit VII. synodus, quae imagines relinendas consuerat. Ila referunt Ado in chronico anni 795. Abbas urspergensis in chronico anni 793. Hincmarus Remensis hb. conlra episcopum janduncnsem. cap. 20. el Joannes Aventinus in historia seu annalibus Bojoruin lib. 4. Annonius lib.4.1lhegino Hb. 2.

Porro Magdeburgenses Ccnlur. 8.cap. 9. in fine, cx isto concilio adducunt argumenta 10. conlra imagines, el solvunt argumenta 44. nicacuae synodi, el respondent ad l i. testimonia Patrum,quae allata fuerant pro imaginibus a nicacna synodo. Sed lain argumenta, quam solutiones sunl merae nugae; numquam enim ca nicacna synodus exstitit. ul infra suo loco dicemus.

Tertio, adducunt libros quatuor Caroli Magni contra imagines, ex quibus Calvinus lib. I. institutionum. cap. 11. duo deducit. Primo: Nicaenum concilium fuisse stalim refutatum ab orthodoxo principe. Secundo: In concilio illo mcaeno manifestam impietatem definitam. Nam, ut ex libro Caroh palet, in eo concilio definitum est. imaginibus deberi hunorem sacrificiorum, et eum cultum, qui tribuitur uvillcae Trinitati. Prodiit iste liber anno 15 49. addunt Ccnturialores Ccnlur. 8. cap. 9. col. I>I5. exstare alium lib.adhuc acriorem conlra imagines. I.udovici Pii. si tamen credere dignum esi.

Quarto, adducunt Patres: nam Irenaeus lib. I. cap. 24. ponit in1er haereses Carpocralis, quod coleret imaginem Christi el Pauli.Epiphanius haeres. 79. dicit, haereticos esse, qui imaginem beatae Virgipis circumferunt et colunt. Ambrosius dc obitu Theodosii: *Inveniet·,* inquit. *Helena crucem Domini, regem adoravit. non lignum utique, quia hic gentilis csl error, sed adoravit illum , qui pependit in ligno.* Hieronymus in cap. 3. Danielis: *Cultores.*inquil,*Dei imagines adorare non debent.* Augustinus de moribus Ecclesiae,cap. 3G. *Novi.* inquil. *picturarum adoratores.* Gregor, hb. 7. epist. 54. el 109. el hb. 8. epist. 9. dicil imagines adorandas non esse. Alia quaedam testimonia adducuntur ab Iconomachts. in VII. synodo, act. ti. el ibidem refelluntur; sed facilia sunl.

Quinio, adducunt exemplum Ezechiac. 4. Ileg. 18. qui confregit serpentem aeneum,quia coli jam coeperat.

Sexto, adducil Calvinus experientiam, quae docet. paulalim in cultu imaginum irrepere superstitionem el errorem, quo putatur imagini alligata divinitas. Nam cur alioqui una imago Christi vel .Mariae.magis frequentatur.quam aliaYcur precaturi ad imagines accedunt?cur peregrinantur aliqui inagoo labore ad aliquam imaginem, cum habeanl domi suae furto meliores el pulchriores ?

Septimo, adducunt aliquot ratiunculas: nam image, inquiunt, non csl capax honoris, cum sil res inanima, el sensus ac, rationis, expers, item imago non csl saucia ralionc ligni, aul ferri, aul marmoris, aul alterius eujnsvis materiae, sed nec ratione lineamentorum, aul colorum, aut alienus rei, quae in ipsa sil. cur igitur colitur? Denique homo est imago Dei, el tamen non solet adorari: quanto minus igilur ligna et lapides adorandi crunl, licet imaginem Dei, aul sanctorum referant.

Atque haec sunt illorum praecipua firmamenlii. quibus respondebitur infra cap. 13. nam cuderas nugas .Magdeburgcnsium libenter omittam indignae sunl enim quibus respondeatur. Christus.inquiunt, mortuus est pro hominibus, non pro imaginibus, ergo imagines non sunl colendae. Egregie scilicet. Item si imagines necessario colendae essent, soli divites salvarentur, qui eas emere possunt. Item Cristos non dixit, qui imagines recipil. sed qui vos recepit, me recipil: ergo honor imaginisnun refertur ad exemplar. Quod quidem non argumentari, sed ludere csl.

CAPUT XII.

Imagines Christi ct sanctorum recte coli.

Nos cum Ecclesia asserimus.imagines Christi cl sanctorum honorandas esse, modo tamen (ul iu concilio trident, sess. 25. declaratur) in imaginibus non collocetur fiducia,nec ab eis aliquid petatur. nec in eis inesse credatur ulla divinitas, sed solum honorentur propter cos.quos nobis repraesentant. Quae sententia probalur. Primum, testimonio Scripturae; habemus tria genera testimoniorum. Pruno ca testimonia, quae expresse agunt de imaginibus, nimirum Exod. 25. de chérubin propitialorii. El num 21. de aeneo serpente. Imagines enim chérubin super arcam existantes Exod. 25. necessario adorabantur ab iis, qui arcam adurabant.Immo Hieronymus in epistola ad.Marcllain. ul migret Bethlehem,ideo dicit tabernaculum fuisse veneratum a Judaeis, quia ibi erani chérubin. Serpens quoque aeneus non polecat non honorari cum in loco sublimi a Deo positus fuisset, el salutem miseris in se aspicientibus adferret. Unde Augustinus lib. 3. Trinil. c. 10. loquens de quibusdam signis, quae venerationem tamquam religiosa merentur, ponit pro exemplo serpentem aeneum. Praeterea tam de imaginibus chérubin, quamde imaginibus serpentis, quod honorari debuerint, palet ex regula b. Augustini lib. 3. doclr. christ, cap. 9 ubi dicil, signa utilia divinitus instituta, veneranda esse, quia honor eorum ad prolotypuni transit. Fuisse aulem illas imagines chérubin cl serpentis a Deo institutas el utiles, certum csl. Jam vero, si licuit, venerari imagines angelorum, cur non etiam sanctorum? Si licuit venerari imaginem Christi m forma serpentis (nam serpentem Christi fuisse figuram, habemus Joan. 3.) cur non potius venerabilis ent imago Christi in forma hominis?

Deinde, habemus alia testimonia, quae docent, creaturas honorandas religiose propter solam relationem ad Deum.nl psalm. 95. *Adorate scabellum pedum ejus.* .Mallh. 5. *Nolite jurare per coelum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum ejus.* Ubi nola, juramentum esse actum religionis, quo honoratur primario

Dens, secundario id, per quod juratur. Prohibet ergo Deus juramentum sim·, debitis circumstantiis, per coelum et terram.ne contumelia liat ejusmodi creaturis, quatenus relationem habent ad Deum. Sed similem relationem habent imagines: igilur eadem ratione colendae sunl.

Ultimum gemis testimoniorum est eorum, quae docent, creaturas dici sacras, vel sancias propter relationem ad res sacras.Exod 3. Locus *in quo stas,* ferrasancfaesf:proplcrangeli scilicet praesentiam. Exod. 12. dicitur dies Paschae, dies sanctae cl venerabilis propter significationem , cl quia dedicatu erat cultui divino. Exod. 28. dicuntur vestes sacerdotum sanctae propler eandem caussam: Isaiac II. septilchrum Christi gloriosum. 2. Tim. 3. dicuntur Scripturae sacrae hierae: *Ab infantia,* inquil, sacras *lileras nosti.* Cur lilernc illae dicuntur sacrae, nisi quia signa sunt rerum sacrarum? Nec solum lilcras, sed cliam verba ipsa prolata, venerari. consuevimus, praesertim nomen. Jesus: et evangclium audimus stantes delecto capite, immo cliam luminibus accensis, quamvis, iu meridie.ul Hieronymus probat lib. in \ igiliantiiim.At imagines Christi el sanctorum sunl etiam insliiuae ad significandas et repraesentandas res sacras, cur ergo ens honorare non liceat? Nam rem sanciam esse, hoc ipso quod sancta est venerabilem, patet ex illis verbis Exod. 12. *Dies prima erit sancta. ct septima eadem religione venerabilis.* I bi vides pro eodem accipi, rem sanctam el religiose venerabilem.

Secundo, probalur ex concilis Ecclesiae Habemus in primis canonem 82. sextae synodi, ubi dicuntur imagines venerabiles: tametsi enim isti canones non sint firmae auctoritatis, tamen iste canon semper receptus fuit ab Ecclesia, el testatur ul minimum usum Ecclesiae antiquae. Deinde habemus synodum romannm sub Gregorio 111. episcoporum ferc mille pro imaginibus celebratam, anno 733. juxta Sigeberlum. in chronico. Hem synodum habitam villa genliliaccnsi, anno 7GG. juxta Sigeberlum. vel 7G7. juxta Adonem, in ca de imaginibus actum, ct admoniti Graeci, ul cum aliis piis de imaginibus sentire vellent, ul Paulus Aemilius testatur lib. 2. BursuS aliam synodum pro imaginibus Hornae celebratam sub Slcphano III. anno 7G8. juxta Sigeberlum. cujus synodi meminit aliquoties Adrianus in lib. dc imaginibus ad Caridum.

Post annum deinde 788. septima synodus aci. 7. definivit, imagines esse venerandas, non quidem cultu lalriae. sed honore illo, quo cliam prosequimur sacras lilcras.sacra vasa etc. testis Paulus diaconus, Cedrcnus,Zoniiras etc. Est aulem hoc concilium ejusmodi, ul nullo modo dubitari possit, quin generale el legitimum fuerit. Nam habuit in primis legatos romani pontificis, el trium aliorum patriarcharum, Alexandrine. Antiochiae, lllerosolymac. nccnon patriarcham costantinopolitanum, onmes consentientes, ul cx subscriptoribus patet. Praeterea adfuerunt episcopi 350. teste Ccdreno, idesl. plures quam in prima secunda, vel tertia synodo generali. Praeterea consensit imperator Constantinus. Ad haec disputatum est acrilcr. cl diu allatis in medium Scripturis , conciliis el Patribus. Si ergo ullum est concilium generale legitimum, certe hoc est.

Neque obstat,quod contrarium dicantur statuisse concilia conslantinopolitana praecedentia ct funcofordiensp sequens. Nam etiamsi illa omnia fuissent legitima, tamen cedere deberent nicaeno; quia hoc plenarium el generale, illa particularia fuerunt. Est enim regula Augustini hb. 2 de baptismo. cap. 3. concilia particularia plenariis sine dubitatione cedere debere. Fuisse autem illa tria particularia.patet: nam in conslanlinopolilano sub Leone non fuerunt vocali, nec adfuerunt ulli patriarchae excepto Germano patriarchaconslantinopolilano, qui tamen non consensit,et ideo depositus fuit.

In concilio conslanlinopolilano sub Conslanlino Copronymo non sunl vocati.nec adfuerunt.nec per se. nec per legatos romanus, alexandrinus, anliochenus. Hierosolymitanus patriarchae, sed solus pseudoepiscopus, quem haeretici deposito s. Germano patriarcham fecerant. Testantur haec Cedrenus el Zonaras m vita Constantini Copronymi, ct ipsi etiam Magdeburgenses. Ccnlur. 8. cap. O.cgl. 551. et Paulus diaconus,qui lunc vivebat, lib. 22. rerum romanarutn.

Denique francofordiense omnium judicio particulare fuil.cl (si verum est,quod Ccnturialores dicunl) adfuerunt quidem legali romani pontificis, sed synodo, assensi non sunl.

Ad haec accedit,quod ex eventu colligitur nicaenum fuisse legilimuqi nam solum illud tandem obtinuit. Imagines enim in templis permanserunt, ct suum honerem iu Ecclesia semper habuerunt: immo cliam solius hujus concilii acta exstant, reliqua tria mox evanuerunt, cl. solum iu historiis aliqua eorum memoria servata csl.quod idem accidil primo nicaeno. Fuerunt enim plurima concilia celebrata ab haereticis conlra nicacnum 1. sed ipsa cum suis erroribus evanuerunt.sola fides cl canones nieneni ad nos per· encruni. Habemus praeterea VIII. synodum generalem, aci. ull. canon 3. synodum tridenlinam. sess. 25.

Tertio, probalur cx Patribus. Basilius in Julianum.ul citat Adrianus papa in epistola ad imperatores. in VII. synodo, aci. 2. *Historias,* inquil. *imaginum illorum honoro. et palam adoro hoc enim nobis traditum a sanctis apostolis. non esi prohibendum etc.*

Chrysoslomus in liturgie: *Sacerdos,* inquil. *ad imaginem Christi caput inclinat.*

Ambrosius.serm 10 in psalm. 118. *Qui.* inquil, *imaginem coronat imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit, cl qui slatum contempserit imperatoris, imperatore utique fecisse videtur injuriam etc.*

Augustinus lib. 3. Trinil. cap. 10. loquens de signis sacris, quales sunl imagines.literae ct sacramenta: *Sed quia,* inquil, *haec hominibus nota sunt, quia per nomines sunt,honorem tamquam religiosa possunt habere, stuporem tamquam mira non possunt etc.*ubi nominalim ponit serpentem aeneum inter ca, quae merentur limiorem religiosum.Item lib.3.dc doctrina Christiana cap.'.), dicil,

eos servire sub signis, qui honorant ulilia signa, ncc sciunt quid significent,quales eran «dim Judei, Qui aulem venerantur ulilia,el sciunt quid significent, dicil eos non lain honorare ipsum signum quam rem significatam,el ideo liberos esse. Quod nutem imagines sanctorum sint ulilia signa divinitus instituta: el proinde veneratione digna lam a servis, quam a liberis, palel cx lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 25. ubi dicil. picturas cl statuas pertinere ad superflua instituila hominum, exceptis illis quae ob linem bonum suo loco el tempo» re proponuplur ab eo,qui habet auctoritatem. Tales aulem esse Chrisli cl sanctorum imagines, certissimus est.Denique lib. 10. Confess, cap. 3»· reprehendit pictores et similes artifices, quod necessarium. cl moderatum usum, cl piam significationem longe aliquando Irasgrcdianiur. Ubi admittit, quasdam esse picturas necessarias,quasdam cliam piam significationem habentes, cl proinde venerabiles.

Paulinus natali 10. s. Felicis, de imaginibus in templo depictis, sic ait:

Miremurquc sacras veterum nioiimnezi/a/byunis.

Ubi eum sacras vocat figuras.honorandas eliam docet: res enim sacrae omnes honorandae sunt.

Gregorius lib. 7. episl. 5 ad Januarium episcopum Caralitanum, loqucns de imagine b. Mariae, el cruce quae posita fuerant in synagoga Judaeorum.quas jubcl inde auferri: *His.*inquit.*hortamur aflatibus et sublata exinde cum ea (μια dignum esl veneratione, imagine atque cruce, debeatis quod violenter ablatum est reformare.* El. lib. 7. episl. 53. ad Secundinum,docet imaginem sacram honorandam cliam prostratione ad terram, non lamen nl Deum: *Et nos,* inquil. non *quasi ante divinitatem. ante illam prosternimur elc.*

Damascenus lib.i .cap.17.de fide.dicil esse aposlolicam traditionem, cultum crucis cl imaginum.

Praelerea crucem,idesl.crucifixi imaginem fuisse in Ecclesia semper honoratam,certissimum csl; nam Lactantius in carmine dc passione Domini

Elecle genu, inquit, *lignumque crucis venerabile adora.*

El Sedulius lib. 5. carminis paschalis

.Vere i/uis *ignoret,* inquit, *species crucis esse* colendam.

Ambrosius oralionc de obitu Theodosii; *Sapienter,* inquil, *Helena egit, quae crucem Christi in capite regum levavit et locavit, ul crux Chrisli in regibus adoretur.El* lib.de ineomillionis dominicae sacramento, cap. 7. *Numquid,* inquil. *cum in Christo imaginem Dei,crucemque veneramur, dividimus eum 2*

Hieronymus in vil i PaulaeiProsIrataJnquii.anle ‹ i'/ < ‹ iii, *quasi pendentem Dominum cerneret adorabal.*

Athanasius quaesi. 16.ad Antiochum,dicil.Christianos imaginem crucis colere polius quam lanceae, vel columnae, el similium instrumentorum passionis dominicae,quia si gentiles accusent nos quod colamus lignum,possumus mox separare duo ligna crucis ab invicem, el eo modo sublata figura crucis, conculcare duo illa ligna,ul ostendamus nos non ligna sed imaginem crucifixi vencraii.Denique Patres testantur,Christianos semper accusatos a gentilibus, quod coierunt crucem quae csl imago Crucifixi.

Tertullianus in apologetico, cap. 16. «licii Christianos appellatos religiosos crucismcque ipse hoc negat esse, verum.Minutius Eclix in Octavio respondet geni ilibus objicientibus adorationem crucis.Nec obstat quod ipse dicil: *Aon crucem neque adoramus, neque optamus;* nam loquitur de adoratione propria Deo. dc qua accusabantur. Inierim cx objectione constat crucem aliquo modo honoratam a Christianis Julianus apud Cyrillmn lib. G.idem objicit. At certe nunquam gentilibus in mentem venisset. ul nostris objiccrunl adorationem crucis, nisi vidissent primis illis el sanctissimis Christianis crucem summae venerationi fuisse.

Ridicula est aulem responsio Magdebiirgensiuni, qui ex concilio francofordiensi Cent. 8. cap.9 inline dicunl.non esse eandem rationem crucis el imaginum alinrununam Christus nos redemit cruce.non imagine. Ista enim responsio primo jugulai ipsos Cenim ialores, ipsi enim non admillunl crucem posse honorari.Deinde imperita solutio csl.nam Christus non redemit nos ista, cruce, quam modo auream, modo argenteam, modo lapideam, modo depictam in tabula, vel signatam in aerc veneramur, sed illa una lignea, cujus imago est,quam veneramur.Neccnim habemus ubique .crucem illam Chrisli veram,cl mullo minus eam veteres habebant tempore Tertulliani ct Minnliijcum postea repertam esse consjet tompqribus .Magni Constantini.Magis autem redemit non Christus corptqe suo.(piam cruce lignea. Quare si licel venerari imaginem crucis, mullo magis imaginem corporis. Argumentum quartum.a miraculis. Deus enim per imaginesChrisli cl sanctorum mulla miracula operatur, cx quo inlclligimus placere illi, ul imagines honorentur. Illustre in primis csl. quod Eusebius refori lib. 7. Instor. cap. 11. ubi testatur, cx basi statuae Christi aeneae ab llaemorrhoissa positae apud 1'ancadem, herbam (piandam omnibus incognitam oriri solitam, quae ubi crevisset usque ad fimbriam imaginis Chrisli. eamque atligisset. vim hubercl omnes moibosdepcllemliiquod cliam referi Tlvophylactus in cap. 9. Matth. Addil Sozomenus lib. 5. hist. eap. 20. de eadem imagine aliud miraculum. quod videlicet cum Julianus apostata sliilulam Chrisli inde amovisset, cl suam in eodem loco posuisset, mox ignis dc coelo statuam Juliani discerpsit. cl capul a reliquo corpore diiulsil plane ad eum modum, quo olim accidit idolo Dagon, 1. Reg. 5.

Aon csl aulem praetereundum hoc loco insigne mendacium Centuriatorum: quod enim Juliani statuae accidit, id illi tribuunt cliam statuae Salvatoris. Sic enim loquuntur Cent. 4. cap. 13. col. 1147. I *idelur.* inquiiml. *eliam ea fulmine confracta esse, ut* e.cHlarct *testimonium, superstitionem illam, qua statuis vis aliqua tribuitur, Deo non placereA'A* ibi !› m superstitiosam vocant hcr-

line illius vim, quae morbos omnes curabat. Al cum dicunl, imaginem Chrisli fulmino disjectam, meiilitinlm'apei lissimc contra ildein omnium historicorum. Cum aulem miracula testatissima Chrisli. superstitioni diabolicae adscribunt, imitantur scribas et pharisaeos, qui ejusdem Chrisli miracula in Beelzebub Heri, calumqiabanlur.

.Mulla alia miracula per imagines a Ileo facta legi possunl apud ipsos Magdeburgcnses Cent. G. el sequentibus, cap. 13. qui lamen respondent ad hoc argumentum cx libris Carolims. non sequi, imagines esso adorandas, quia miracula faciunt. .Mulla enim sunt alia.per quae Ileus miracula facit, quae lamen non adorantur, jiam Elisaeus per quas Jordanis curavit lepram Naaman; Chrislus sputo curavit caecum *, nec lamen adoramus aquam vel sputum, quin etiam per homines malos aliquando facit ileus miracula, el lamen cos homines omni honore indignos judicamus.

Bespondco: Spectandum esse finem miraculorum; id enim, quod miraculo confirmatur, Hei testimonium habet.Jam Elisaeus el Chrislus non adhibuerunt aquam vel sputum in miraculis, ul aquam vel sputum honorarent, sed ul ostenderent, ille quidem se esse prophetam Dei. iste aulem se vermn Dei Filium. Similiter hommes mali non faciunt miracula, ut se ac vitam suam commendent, sed fidem. Quare non ipsi, sed tides, quam praedicant, veneranda est.

Miracula aulem per imagines facta, ideo facta sunl, ul probarent ac sancirent imaginum cultum. A'am cur, quaeso, ignis coelestis discerpsit statuam Juliani, nisi ul vindicaret injuriam factam statuae Christi? El cur ab imagine a Judaeis confossa. sanguis prodiit, qui infirmos plurimos curavil, ul csl apud Alhanasium libro de passione imaginis Domini, Grcgorium Turonensem dc gloria martyrum,cap. 21. Rhegin. in chronico anni 804. nisi ul ostenderet se honorare id quod Judaei contumelia alliciebant?

Praelerea beneficia, quae per imagines a Deo conferuntur, cur illis dunlaxal conferuntur, qui imagines honorant, el qui existimant Deo placere cultum imaginum? Aam illud miraculum factum Edc&ao per imaginem Chrisli.ul refert Evagrius lib. L cap. 2G. factum esl m saluto eorum, qui Chrisli imaginem venerabantur. Scribil etiam Zunaras in vita Michiielis Balbi, cum Leo Armenius imagines persequeretur.lilium ejus Sabbalium Conslanlinum qui mulus erat, accessisse ad statuam s. Gregorii naziauzeni, el sanctum ipsum mente precatum, loquendi usum divino miraculo recepisse. Al si cultus imaginum esset idololatria. Deus certe tum maxime idololatriae favere visus fuisset. Scribil Paulus diaconus lib. 21.rerum romnnarum, cum Iconomaclms quidam conspecta statua b.Virginis. lapides in eam jecisset, eamque comimmiisset, per quietem virginem ipsam ab eo visam, terribiliter his verbis comminantem: *In capul luuni hoc 1'e.cisli.*Deinde Paulo post eundem ingenti lapide percussum, atque ila contritum csse,ul ipse statuam comminuerat.

legumentum quintum duci polesl a simili, hoc modo: homo dignus esl veneialiono, quia imago Dei esl, ergo cl caclerae imagines Chrisli vel sanctorum digna sunl veneratione,quod enim uni imagini convenit quia imago esl. id necessario omnibus imaginibus convenit. Esse aulem hominem venerabilem quatenus Dei csl imago, CyriUus el Augustinus testantur.

Cyrillus catechesi 12. sic ait: *Imago lignea terreni regia honoratur, quanto magis rationalis imago Del?* Auguslinus episl.2O3.ad Maximinum cpiscopurn Donatistarum, explicui.cur in titulo epipislolae dixerit: *Honorabili fratri,* et ait se non honorare episcopatum ejus, sed honorare imaginem Dei, quam in illo sciebat esse, cum homo essci.

Respondent Magdeburgcnses cx lib. Carolino. argumentum nihil concludere, cum non sint similes depictae imagines hominis, ul imago Dei esl; imago enim Dei est in mente,similitudo aulem inter hominem el picturas esl in exteriori figura. Imperile; nam argumentum procedit a simili proportione, ul enim homo se habet ad Deum, cujus est imago, ila se habet pictura ad Christum, cujus Csl imago; si ergo homo ideo csNionorabilis, quia est imago rei honorabilis, certe eliam imago dicta est honorabilis, quia imago ostrei honorabitis.

Respondent secundo: Hominem non adorari saltem religiose, sed solum civiliter. At lieel homo, ul rex, vel imperator honoretur civiliter,lamen homo.ul imago Dei honoratur rcligiose;cau.ssa aulem cur honoretur sacra res, esl. quemadmodum qui honorat hominem, quia sanctus, vel propheta, vel sacerdos, vel episcopus csl. certe religiose honorat, non civiliter, ul supra diximus.

Argumentum sextum item a simili, imago regis csl venerabilis civili quodam honore, ergo imagines Christi el sanctorum sunl honorabiles cultu religioso. Et confirmari polesl hoc argumentum c.\ insigni fraude Juliani apostatae, quam describunt Gregorius nazianzcnus oralionc 1. in Julianum.Paulus diaconus in vita Juliani, cl alii; cral in more positum, ut imagines imperatorum ab omnibus adorareiitur, id quod eliam Christiani faciebant, quippe qui sciebant solum civilem adorationem illam fuisse. qualem eliam ipsi imperatori licetellinico deferebant. Julianus igitur ulcogcrel Christianos saltem per errorem adorare idola, jubebat suam imaginem ila depingi, ul simul pingeretur Juppiter de coelo coronam el purpuram imperator deferens: pingerentur eliam Mercurius cl Mars m imperatorem respicientes. ul eo modo indicaret. se sapientem cl fortem esso. Itaque seipse inter Deos depictum proponebat, ul Christiani de mure venerantes imaginem imperatoris, simul venerarentur imagines falsorum Deorum. Monet autem Aazianzcnus fuisse venia dignos Christianos simpliciores, qui non advertebant*dolum, ncc putabant se adorare aliud, quam regis imaginem.

Respondent Cenlurialores loco notato, non esse haec similia,quia imago regis aduratur propter absentiam regis, qui non polesl esse simul ubique in loto regno: Deus aulem ubique csl praesens. At in primis non quaerimus, cur adoretur imago regis, sed ex eo, quod adoratur, colligimus, recte adorn i imaginem Chrisli. Praelerea Chrislus, ul ho-

mo, non est ubique, ncc sancti sunl ubique. Denique falsum est, imagines principum non adorari praesente principe; immo sicul contumeliam facere imagini gravius peccatum csl praesente principe, quam absente: ita cliam honorare imaginem praesente principe, res esi illi gratissima.

Argumentum septimum a contrario: Imago csl capax injuriae et contumeliae,ergo cl honoris atque cultus. Eusebius lib. 9. hist. cap. 10. scribil m dedecus Maximini, imagines ejus fuisse vel dejectas, vel atris coloribus foedatas. Idem de imaginibus Domitiani scribil Svelonius.

Theodosius quoque (optimus alioqui cl pictilissimus princeps) cum Antiocheni imaginem uxoris ejus dejecissent, ita iratus csl. ul parum abfueril, quin lotam Antiochiam everterit. Exstant de hac re duae orationes Chrysostomi, idest. secunda el tertia ad populum Antiochenum, quibus deplorat scelus illud in Theodosium commissum. Vide etiam Theodorelum lib. 5. cap. 19. historiae. Denique Julianus apostata Christi statuam non dejecisset, nisi eo modo Christo injuriam fleri credidisset. Aeque Deus Juliani statuam fulmine percussisset. nisi ab eo injuriam accepisset, et nisi ad Juliani contumeliam id perlinere visum esset.

Argumentum octavum, idola gentium merito exeeramur cl confringimus, cl hinc laudatur val le Theodosius, quod, teste Theodorclo lib. 5. cap. 20. historiae.jusscril idola ubique destrui. At certe id non fit, nisi ratione significationis, quia sunl imagines falsorum Deorum; igitur e contrario imagines Christi cl sanctorum, quia res vere bonas et sancias significant, honorabiles sunl.

Argumentum nonum, ab improbitate Iconomachorum, et pietate eorum, qui imagines colunt et coluerunt. Nam Iconomachi, uloslendimus 2. cap. disputationis, fuerunt omnes aut Judaei, aut Samaritani, aut Mahumelani. aut Accromanlici, aut manifeste haeretici, quos impios esse negare nemo polesl. At qui imagines defenderunt, fuerunt sancti viri cl docti, ul Gregorius cl Adrianus summi pontifices, Germanus et Tarasius episcopi constanlinopolilani, Joannes damascenus, Methodius, .Leontius, Jonas aurelianensis, Paulus diaconus, et alii pii doctique viri omnium consensu. Aon est autem credibile, Deum per hostes suos potius, quam per amicos cl sanclos Ecclesiam docerc voluisse.

Quid, quod ipse cliam diabolus odit imagines? .Nam ul in Prato spirituali cap. 45. legimus: Eremitae cuidam conqiicrenti. quod spiritus fornicationis illum vexans, cum illo consenuisset,nec abscedere vellet, apparuit diabolus, ac promisit se discessurum, si is imaginem b. Virginis, quam in cubiculo habebat, non amplius sc vcneralurum polliceretur. Sed forte diabolus fingit odium in imagines, ul homines decepli magis eas colant. At si ita est. cur diabolus tam saepe per Judaeos el Mihumetanos procuravii imaginum eversionem cl confractionem?

Argumentum decimum, ab infelici exitu Iconomaeborum, el felicitate eorum qui imagines defenderunt. Nam in primis tempore Leonis iconomachi, posleaquam imagines sanclorum in foro coiHlantinopolilano crematae fuerunt, orta csl pestilentia tam gravis, ul Conslantinopoli trecenti hominum millia interirent. Vide chronicum Matthaei Palmorii. anno 741. Item eadem oocasionenmisit idem Leo el successores ejus imperium Italiae. nec unquam amplius recuperare potuerunt. Vid<· Zonaram et Paulum diaconum in vita ejusdem. Eo tempore rex arabiiin Eziiles, qui imagines Christianorum confringi jusseral. non supervixit unum annum, cum Itmen 30. anni promissi illi fuissent ab eo, qui illum ad Iconomachlam incitavit.

Tempore Constantini Copronymi inauditae calamitates orientem invaserunt: nam terraemotus ingentes integras urbes dejecerunt. et multa millia hominum occiderunt. Item pestis gravissima orta est. ita ul vineae, horti, putei, aliaqua loca vix sufficerent sepeliendis hominibus. El ne dubitaretur quam oh caussam ista acciderent.simul ubique in vestibus hominum, in velis sacris, indumentis sacerdotalibus divinitus exislebanl cruces parvae, qbasi oleo designatae:Deus enim indicare voleb.jl. velle se ubique conspici crucis imaginem, quam Constantinus Copronymus eo tempore omnino oblilerare contendebat. Ad haec tam horribile frigus accessit, ul mare Ponticum ad centum inilli.iria cnngclarelur.cs.selqtie glacies profunditatis 30. cubituium cui supervenit nix quae etiam in glaciem versa est.ad altitudinem 20.cubi torum super aliam glaciem 30. cubitorum. Paulo post coepit solvi glacies, el fragmenta ingentia instar magnorum montium, vel insularum, magno impetu discurrebant, quaedam etiam ad Constanlinopolim allisa partem moenium el vicinas domos everterunt. Testatur autem Pauhis diaconus sc vidisse haec, omnia. Eodem anno tanta siccitas poslea fuit, ut flumina, fontes, putei fere omnes siccarentur: ita ul omnes inlelligerent cl dicerent, propter itflpielaiem in Deum cl sanclos, quam exercuerant Iconomachi, isla omnia fieri.

Denique obstinatus imperator Constantinus ita periit, ul in morte clamaret, sed adhuc vivum igni inexliguibili traditum comburendum. Testis Zonaras et Paulus diaconus in ejus vita. E contrario l'ipinus ct Carolus filius ejus, qui cum romano pontifice imagines defendebant, ad regnum cl imperium provecti felicissime vixerunt, el regnaverunt, ut cx iisdem auctoribus palet.

CAPET XIII.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Superest jam. ul argumenta adversariorum solvamus. Ad primum Calvini dico, in illis Scripturis reprehendi idololatriam, idesl, cultum imaginum, tpiae habentur pro Diis,vel per quas coluntur tamquam Dii ii, qui vere non sunl.

Ad probationem illam, qua Calvinus conaturoslendere. Judaeos et Gentiles adorasse Deum in idolis: dico in verbis Calvini contineri mulla men-

docia. Primum csl, quod Judaei et Gentiles non vocaverint Deos sua idola; num lib. 1. cap. 11. § 10. Instil, objiciens sibi responsionem catholicorum, ail: JVon vocamus, inquiunt, *nostros Deos, nimirum imagines;* deinde respondet: *Neque illi, aul Judaei, aut Gentiles, olini vocabant, et tamen prophetae passim illis fornicationes cum ligno et lapide exprobrare non desinebant. At si Judaei non vocabant idola suos Deos, unde est illud Exodi* 32. *Fac nobis Deos, qui nos praecedant? et isti sunl Dii lui Israel? Unde illud Michaeac, Judic. 18. Deos meos, quos mihi feceram, abstulistis? El 3. Reg. 12. de duobus vitulis Illieroboam,* ecce *Dii lui Israel.*

Quod autem simulacra ab ethnicis vocarentur Dii. nemo nescii, (pii aliquid in poclis, vel cliam oratoribus legerit. Sed unus locus nunc suBiciel cx Danielis ·>. *Bibebant,* inquit, *vinum, el laudabant Deos suos aureos et argenteos, aereos . ligneos-(pie el lapideos.* El aller ex libro Sapient, cap. 13. *Appellaverunt Deos opera manuum suarum.* Poleratne clarius Scriptura divina Calvini mendacium redarguere?

Secundum mendacium csl. quod Judaei, cum fecerunt vitulum aureum , non sint obliti Deum verum. Nam plane e diametro pugnant verba Calvini cum verbis Scripturae. Calvinus enim lib. 1. cap. 11. § 9. sic ail: Aec *tam incogitantes erant Judaei, ul non meminissent Deum esse, qui eos eduxerat de terra Aegypti.* M Scriptura Deuteron 32. Deum, inquit, *qui ie genuit , dereliquisti, el oblitus es Domini creatoris tui.* E', in psalm. 103. *Fecerunt vitulum in Horeb. el adoraverunt sculptile: el obliti sunl Deum, qui salvavit eos . qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Chain, terribilia in mari rubro.* El lliercm. c. 2. *Ambulaverunt post vanitatem, idesl post idola, et non dixerunt, ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Aegypti?* Quid clarius?

Tertium mendacium csl. quod Judaei in omnibus suis idolis Deum unum el verum colere voluerint. Sic enim ait Calvinus lib. I. cap. II. § 8. *Deum quidem esse noverant, cujus virtutem experti eranl. Sed a praeeunto imagine volebant cognoscore Deum sibi ilmeris esse ducem.* El § 9. ait : *Deum aeternum Judaei, unum, verumque coeli ac terrae Dominum sub talibus simulacris persuasi erant se colere.*

\t hoc esse mendacium probabo. Primo, quia si Judaei volebant tantum signum corporeum, non erat opus, ut facerent vitulum ; nani habebant nubem et columnam ignis . quae melius ducebant, quam Minius, qui portari necesse habebaknon ergo signum corporeum, sed Deum corporeum quaerebant.

Secundo, quia nulla caussa reddi potest, cur potius viluhini fecerint, quam ovem . aul aliquid aliud. msi quia assucti erani videro maximum Deum Aegyptiorum, qui csl vitulus niger albis maculis insignis, quem ipsi vocant apim; de quo Cicero lib. I de natura Deorum; cl Augustinus lib. 18. de Civil. Dei cap. 3. ct scriptores omnes, llerodolus , Diodorus. Philan Inis, Plinius, Suidas, Eusebius etc. Judaei ergo quia viderant in Acgyplo in summo honore vitulum, putaverunt ipsum Deum coclt esse vitulum illum, etideo illi imaginem vituli statueront.

Tertio, quia Josuc c. ult. datur optio Hebraeis, an velint servire Diis alienis, quibus serviunt Thare cl Nachor idololatrae, an idolis Amorrhaeoruni. an Deo Israel? non ergo in idolis adorabant, vel putabant, se adorare Deum Israel. Nam alioqui potuissent respondere, ineptam esse optionem illam, quandoquidem in ipsis idolis Amorrhaeorum. el Thure ac Nachor Deum verum colerent. Idem confirmatur cx 3. Ileg. 18. ubi Elias dic.il: *Usquequo claudicatis in duas partes: si Dominus est Deus, sequimini eum: si Baal est Deus . sequimini illum.* Ubi clare opponitur Baal Deo vero. Quando ergo Judaei colebant idolum Baal, ceric non colebant Deum verum. Adde illud Deuler. 32. *Immolaverunt daemoniis, et non Deo, Diis. quos ignorabant.* Adde cliam. quod falso accusarentur Judaei servisse Diis alienis. si in idolis semper coluissent Deum verum. At, inquies: quomodo ergo de vitulo dicitur Exod. 32. *Illi sunl Dii lui, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* Quomodo etiam ibidem de vitulo dicitur: *Cras solcmnilas Domini* 'I7ГГ *est?* El Judic. \~*i. Sancti/icavi hoc argentum Domino, ul faciam idolum?* Ad Primum respondeo: Significari illis verbis. putasse Judaeos beneficium liberationis de Acgyplo se accepisse . non a Deo Moysis. sed ab Api deo Aegyptiorum. Ad Secundum ct Tertium, duplex solutio est. I na Cajetani in cap. 32. Exod. quod vere nomen ipsum Domini. tribuatur a Judaeis idololalris idolo, el hoc forie significare Scripturam, Sap. 14. cum ait: *Incommunicabile nomen lapidibus el lignis imposuerunt.* Nullum enim Dei nomen csl incommunicabile , praeter hoc "prr'. nam caelera tribuuntur aliquando etiam creaturis.

Dices, at nomen illud "TIГP est proprium nomen Dei 1'iiiel. non ergo potuit communicari. RespondeorTorle Judaeos illos, qui plures veros Deos esse credebant. non putasse hoc esse nomen proprium, sed appellativum. Forte cliam communicasse illud nomen per similitudinem. Quomodo enim Acgypln vocare solent Nilum, suum Jovem: et nos de homine strenuo dicimus, hic csl noster Achilles ; de sapiente, hic csl noster Calo: Ita Judaei de vitulo dicebant, hic csl noster 'I'III' · habeat sibi .Moyses suum.

Altera solutio est Abulcnsis. Cajetani, el aliorum in cap. 16. Judicum, qui dicunt duo genera idolorum fuisse apud Hebraeos. Ilium sine nomine cerli Dei, quale fuit idolum Micbae , Judic. 17. el forte vitulus aureus, quoin fecit Aaron. Exod. 32. cl renovavit llieroboam. 3. II··#. 12. non enim Scriptura vocat vitulum Deum .Moloch . vel Baal etc. sed semper ait: *Ilisunl Dii lui Israel.*

Alterum genus fuit cum certo nomine, ul Baal. Moloch, Aslarolh . Charnus etc. ul videre est 3. Regum II. el alibi. Igitur dicunt, ncc improbabiliter. posse dc primo genere admitli, quod Judaei in idolo putaverint, se colere Deum verum. Caeleruui in hoc etiam eos errasse gravissime . tum quia idolo sacrillcabanl. cl in ipso idolo divinam vim inesse credebant: tum cliam quod imaginabantur Deum

esse corporeum, el ipsi idolo similem. Ex quo sequebatur. ul putarent se colere Deum verum, sed revera non colcro.nl. nisi figmentum suum: Quemadmodum Manichaei dicebant se coiero Deum Paliem cl Filium ejus Chrislum: sed quia per Deum inlelligebant lucem corpoream, per Chrislum accipiebam solem istum corporeum , nihil habebant Dei el Christi. nisi solum nomen.

Quod amem Judaei Deum putarent corporeum et idolo similem, secundum hanc sententiam.palet cx vitulo aureo. Nam ideo faciebant Deum in forma viluli. quia viderant in Aegypto vitulum in summo honoro; inde enim existimabant , summum Deum esse vitulum illum, el hoc. etiam modo Judaei vere obliviscebantur Dei. licet non putarent se ejus oblivisci. In idolis nutem secundi generis adeo certum csl Judaeos nec coluisse, nec putasse se colere Deum IsriieL ul id faloaliir etiam Peli us Martyr Calviniste in cap. 17. Judic.

Quartum mendacium esi: Ethnicos non putasse idola esse Deos. Sic enim ait Calvinus lib. I. cap. II. §9. *Nec ila stupidi fuisse ethnici credendi sunl,ut non intelligerenl Deum alium esse.quam ligna et lapides.* Haec ille.Licet autem aliqui non fuerint ila stupidi, ut potarent idola lignea, vel lapidea esse Deos; tamen plurimi ita stupidi erant . ut vere crederent ipsa idola vivere, el sentire, cl Deos esse. Neque erat haec tanta stupiditas, quantam Calvinus videri vult. Nam movebantur ethnici ad credendum idola esse Deos propior quatuor caussas. Primo.quia id cis dicebatur a pontificibus suis. Secundo: quia videbant lotum fere mundum id credere. Tortio, quia diaboli opera interdum idola movebantur, el loquebantur, el futura praedicebant. scu potius moveri, el loqui videbantur ; nam revera diabolus ea movebat, el in eis loquebatur, sed populus credebat ipsa vere moveri, el loqui. Solita vero idola loqui, patet ex cap. 21. Ezcch. el cap. 10. Zachariae , el ex lib. 1. cap. ull. Valerii Maximi. Quarto, quia erani forma humana praedita: el qui videt sua membra sentire cl vivere, facile persuadetur vivere el sentire etiam sibi similia, praesertim si id a sapientioribns affirmari audiat. Sed quaecumquc fuerint caussae . probo mullos ethnicorum credidisse.ipsa idola esse Deos ct proinde mentiri Calvinum.

Igitur credidisse idola esse Deos probo, Primo cx Scriptura; nam omnes prophetae laborant, ul doceanl idola aurea cl argentea non esse Deos, et probanl. quia non loquuntur, non vident elc. Vide Is.iiam UL Davidem psalm. 113. cl psal. 134·. ct Habac. 2. sed praecipue epistolam Hiercmine Baruch 6. ubi ad singula argumenta concludit: *Vnde notum sil cobis. quia non sunl Dii.Al* certe stulti ı ss nl prophetae. si id refellere conarentur quod nemo assereret. Praeterea Act. 9. dc Paulo dicunt Ethnici: *Paulus hic suadet.dicens.quia non sunl Dii. qui manibus fiunt.* Ergo ipsi putabant esse Deos eos. qui manibus Hunt. Praeterea Hierein. 2. etSap. 13. cl 14. Scriptura dicil: Ethnicos solitos invocare idola, el cis commendare salutem suam; nemo autem invocal, nut oral simulacrum, inquit Anguelmus in psal. 113. qm non pulel ab illo sc exaudiri.

Secundo ex Patribus: Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana cap. 7. *Fateor,* inquit,*altius demersos esse qui opera hominum Deos putant, quum qui opera Dei.* El intra; *Illi simulacra teneranlur. vel tamquam Deos, vel tamquam signa el imagines Deorum,* El epislOl. 49. ac In psalm. 113. dicil: Ethnicos mullos putasse ipsa simulacra vivere, spirare el audire, cl proinde esse Deos viventes, ct iu hoc errore foveri cx ipsa similitudine humanorum membrorum.

Tertullianus in Apologèlico cap. 12. «licit. Deos gentilium plura pali, dum (hint, ab artificibus, quam patiantur Christiani cum occiduntur, quod cos nolint adorare.

Eusebius lib. 5. praeparat, cap. 15. *Triginta,* inquit. *Deorum millia in terra esse censet Hesiodus. Ego autem mullo plures lapideos, atque ligneos hominum creatores esse video.* Denique Cyprianus, Lactantius; Arnobius, Minutius Felix, Clemens alexandrinus. Athanasius, Theodorelus, cl alii, qui scribunt contra gentes, rident ethicos, qu id ligna el lapides pro Deo colant. El quid est, quod ait Horatius lib. 1. serm. Satyra 8.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum.
Cum faber ineh lus laceret scamnum,anne Priamum.
Jfalud esse Deum.

Nec solum poetae, sed etiam viri sapienlissiini hoc scnserunl:nam Hermes Trismegistus apud Augustinum lib. 8. de Civit. Dei cap. 23. dicit, alios licos factos a summo Deo. alios aulem ab hominibus: Deos autem ab hominibus factos dicil esse statuas, quibus arte quadam magica alligantur daemones, ila ul statua sil quasi corpus Dei, spiritus aulem inclusus sil anima, cl Iulum idohim sit Deus, quomodo corpus el anima csl horno. Et Arnobius lib. i. contra gentes: Venerabar, inquit, o *caecitas. nuper simulacra modo ex fornacibus prompta, in incud/ibus Deos,et ex malleis, fabricatos.* Et infra: *Tamquam incssel vis praesens,adulabur. affabar, el beneficia poscebam.* El infra: *Deos esse credebam ligna, lapides,ossa,* nui *in hujusmodi rerum habitare materia.*

Vitle igitur, lector, an non mentietur Calvinus, corn negat ethnicos habuisse idola pro Diis.

Al inquit: Ethnici motabant simulacra pro arbitrio, nec. tamen Dei s mutabant. Respondeo: Ethnicos cariem stultitia . (pia putabant aliquos lleos posse fieri manibus hominum, potuisse diam credere Deos aliquos potuisse destrui manibus hominum.

Sed rursum, ait Calvinus, uni Deo mulla simulacra ponebant. Respondeo: Ethnicos habuisse alios Deos in coelo, alios in terra: nec putasse absurdum, si unus Deus coelestis, ul Juppiter, vel Apollo, haberet in lerra mullos collegas minores.idesl. mulla idola ejusdem nominis.

Denique addil Calvinus: Ethnici novas imagines sacrabant, nec tamen putabant se novos Deos facore. Respondeo: Falsum esse, non putasse gentiles, se novos Deos facere, saltem terrestres.

Quintum mendacium csl lib. 1. Instil, cap. II. ‹ 19. *Prophetae,* inquil, *passim Judacis ct Genii-*

lilms fornicationes cum ligno et lapide expru-bra re, non desinebant, tantum ob eu. (puu· quotidie ab iis fiunt, gm Christiani haberi volunt, nempe quod Deum in ligno el lapide curnaliler venerabantur.

Hoc est maximum cl permcipsissimudi mendacium. iSam in primis Judaei ot Gentiles .immolabant idolis. ul paid de Judaeis Exod. 32. el alibi, de Gentilibus 1. Corinth. 10. el alibi: el hanc Scriptura vocal fornicationem: Christiani aulem numquam imaginibus immolai uni.

Praeterea Judaei el Gentes, vel idola putabant Deos, ul ostendimus, vel eerie in idolis creaturas pro Deu colebant, quod Christiani non faciunt. Quod aulem Gentiles in idolis colerent creaturas pro Diis, probatur: nam plurimi in simulaciis ‹ tilth.id pro Diis homines mortuos, (pios el ipsi mortuos esse credebant, sed non facile audebant id populis dicere. Probat hoc Lactantius lib. I. cap. Iî. el 15. ubi etiam referi, Ciceronem Tulliolam suam Deam facere conatum esse, erecto illi simulacro. El Augustinus lib. 8. cap. 2G. dc Civit. Dei. probat: Paganorum Deos homines fuisse: el lib. 18. cap. 5. docet Serapidis simulacrum digilo ad os admodo indicare solitum, ul laceretur Serapidem fuisse hominem, irnmo el poenam capitis constitutam ait iis, qui Serapidem hominem fuisse .dicerent, eum tamen vere hominem fuisse.et mortuum ac septillum constaret. Idem probat Cyprianus initio libri de idolorum vanitate, el Eusebius de praeparatione evangehea lib. ,2. cap. 7. el Tertullianus Apologetici cap. II.

Alii non homines mortuos, sed daemones in idolis pro Diis colebant, ul palet ex.llermde apud Augustinum lib. 8. de Civil. Dei <ap. 23.Quamdam daemones non solum invitati magicis artibus, ut Hermes dicit, sed eliam sponde sua in idol I› habitabant. et se supponebant pio morluis hominibus, ul loco emuni adorarentur, ul docent beatus Cyprianus milio libri de idolorum vanitati. et hi atus Augustinus lib. 8. de Civitate Dei cap. 21.(1 hb. 22. contra Faustum cap. 17. et idem palei ex (0 quod daemones assumpserunt sibi nomina vel idolorum, m quibus residebant.vel hominum mmtyorum, quorum vice colebantur. Adjurati enim, el rogali nomen, quidam dicunt, se vocari Beelzebub, quidam Moloch, quidum Cliainos etc. alii Jovem. aul Mercurium, aut Apollinem etc. ul observarunt Oiigenes lib. 6. contra Celsum paulo ante medium. Eusebius lib. 4. praepar. cap. G. Lactantius lib. 2. cap. lG. el Sulpilins in vita b. Martini. Eoe idem Scriptura testatur, cum Dealer. 32. dicit: *Immolaverunt daemoniis. e.l non Deo.* El psahn. 95. *Dii gentium daemonia etc.* Ei I. Corinth. ID.Quoc *immolant gentes, daemonibus immolant. el non Deo.*

Alii nee simulacrum, neo homines mortuos, ucc daemones in idolis colore se dicebant. sed partes mundi: nam in idolo Apollinis colebant solem, in idolo Neptuni marc, in idolo Jovis aclbcrem etc. ul referunt Eusebius lib. 3. praepar. cap. 2.el Augustinus in psalm. 113. el hb. 4.de Civil.Dei cap. 10. et lib. 7. de Civil. Dei cap. 5. el seq.

Alii denique, ncc ipsas corporeas mundi partes

in idolis colere se dicebant,sed animas earum par» tinni, idesl. solis, lunae, terrae clc.ul referont Eu schius hb. 3. cap. 3. praepar. cl Augustinus loco citato. Sed omne» isti, ul palet.creaturas pro Creatore. coluerunt: nisi quis ita desipiat, ul homines mortuos, daemones, elementa, stellas , creaturas esse neget. Id igitur Scriptura in ethnicis reprehendit, quud adoraverint creaturam pro Creatore. Quod sane catholici ncc faciunt, nec fecerunt unquam, cum imagines ncc'Dens putent, ncc imagines Deoium.

CAPIT XIV.

Solvitur argumentum secundum.

Ad Secundum argumentum cx conciliis. Dico in prunis concilia duo conslanlinopolilnna fuisse illegitima. Quod palet Primo, quia non adfuit romamis pontifex nec per se, ncc per legatos, ul cx Zonam. Cedri no. Paulo diacono, cl cx synodo m caena II. act. G. palet. Porro regula est ecclesiastica com ilii I. nicacni. sine sententia romani ponlilicis, non licere concilia generalia celebrari, ut praeter alios referi Socrates lib.2.c. 13. Secundo, quia non consenserunt illi patriarchae ncc per se, nec per legatos, ulex iisdem auctoribus patet.Tertio. quia omnes auctores, qui de cot«ciliis generalibus scribunt, ul P.-éllus, Pholius, Zonaras. Xiccphorus, Cedrenus, Nicetas. Paulus diaconus, Rhegiuo. Ado. Sigebcrlus. Abbas urspergensis et alii . ista concilia conslanlinopolilnna vel non numerant inter concilia Ecclesiae, vel aperte reprehendunt.

Dico Secundo, etiamsi légitima fuissent . tamen eis derogatum esso per concilium plenarium el vere generale, idesl. secundum mcuenum.

Est aulem hic notandum . concilium istud constanlinopolitanum falso vocari epbesinum III.a mullis rccentioribus. ut ab eu. qui edidit concilia in quadam admonitione praemissa A 11. synodo, cl ab am-turc summae conciliorum in principio VII. synodi. a SixIn senensi bb. 5. bibliothecae sanctae annotai. 247. el ub aliis. Caussa erroris fuit, quia concilio isti profanu praescdil Theodosius episcopus ephesitius. Nam quod vere non Ephesi, sed Conslanlinopoli habitum sil, palet ex omnibus antiquis historicis, el ex ipso concilio,quud insertum habetur act. G. nicacni concilii.

Aulahdum Secundo; Calvimini cl Magdehurgenses impudenter laud.ire concilium eonslanliiiopoiitanum praedicti.m; nam illud concilium etiamsi de imaginibus impie sensit, tamen de cultu et invocatione sanctorum . el de meritis operum recto sensit, et ! di.xa iis, (pii id docent quod nunc Culvi . ’ igdeburgenses docent. Nam can. 15. am d ›os, qui non invocant b. Mariam; can. :s qui uan colunt, et non invocant sim!; ./◆.t.ii. 18. eos, qui non credunt Dei. .i ·ed·.,iturum vitam aeternam pr<> meritis operum sccUndnm justam judicii sui libram. Habentur autem hi canones inserti in concilio nicaeno II. aclor. G. ct eosdem fideliter recitant Magde»

biirgenses Cenlur. 8. cap. 9. ex quo snne perspici potesl eorum incredibilis vel stupiditas , vcl impudentia , qui id laudant, a quo analhcmalizaulur.

De concilio aulem francofordicnsi , quo praecipue nituntur adversarii, dico Irin. Primo, quidquid illud concilium definierit, non esse magni faciendum; nam sine dubio illi anteponendum csl concilium nicaenum II. quod certum est fuisse universalius. antiquius, el sine controversia a summo pontifice approbatum: nam constat cx ipso concilio abfuisse legatos papae Adriani,cl rursus approbatum a Leone 111. palel ex Ivone 4. parte cap. 147.

Dico Secundo, si verum csl quod dicunt Ccnlurialores,Cenlur. 8. cap. 9. col.639.nihil nobis eam synodum obesse; nam ipsi dicunt, synodo francofordiensi non consensisse, sed repugnasse Adrianum, et legatos ejus. At certum est synodum, cui repugnat romanus pontifex nullius esse auctoritatis, ul palel tum cx Gelasio in tomo de vinculo analliemalis, Ium experientia. Nulla enim synodus unquam habita csl legitima , cui romanus pontifex repugnaverit.

Quid, quod ipsa synodus francofordiensis hoc ipsum docel? nam (ulex Carolinis libris palel) synodus francofordiensis decrevit , judicium ultimum controversiarum ad romanum pontificem perlinere. el hoc praecipuo argumento refellit synodum MI. quia existimavit sine auctoritate romani pontificis celebratam : Ergo synodus francofordiensis, testimonio Jlagdeburgensium,seipsum destruit.

Praeterea ibidem Magdeburgenses dicunt, synodum nicaenam ab Adriano confirmatam:concilium aulem francofordiense reprobat synodum factam sine papae auctoritate, ergo judicio Alagdeburgensium nun est nicaena nosira, sed aliqua alia, quae reprobatur in concilio francofordicnsi. Denique ibidcin duceni Magdeburgenses , in synodo francofordiensi non esse definitum,ut imagines tollantur a templis, sed ul in templis quidem maneant . at non adorentur. Cur ergo ipsi e templis imagines tollunt? cur frangunt? cur non servant francofordiense decretum? Ex quo eliam refellitur mendacium apologiae Anglorum , quae docel, in concilio francofordicnsi decretum, ul imagines delerentur. Al e contrario synodus francofordiensis testimonio librorum Caroliuorum, Hincmari, el ipsorum Magdeburgensium, anathema dixit iis, qui imagines delere volunt. Praeterea res ipsa idem ostendit ; nam si ea synodus id statuisset, cur non esse factum? Quis enim resisteret in occidentali Ecclesia decreto episcoporum omnium et regis polentissitm? Non esse aulem factum, certo certius csl." nulli enim historici id referunt. Immo Jonas aurclianensis tamquam rem novam el sacrilegam referi,quod Claudius laurmcnsis in sua dioecesi imagines dcIere voluerit.

Tertio dico, rem esse incertissimam , quid statutum sil dc imaginibus in synodo francofordicnsi. Nam antiqui aucturus non sibi constant.nam injprimn ipsum decretum francofordiense, quod cilalur in praelatione librorum Carolinorum, lestalur in synodo francofordicnsi damnatam synodum, quae Conslantinopoli convenerat . et imagines adorari jusscrat.Ubi cum nominat Constantinopolim, videlur loqui de synodo haereticorum contra imagines; al cum dieH, ibi decretum, ul imagines adorentur, videtur loqui de synodo catholicorum.

Pari ratione libri ipsi Carolini dicunt, in synodo francofordicnsi damnatam synodum.quae facta fuerat Conslantinopoli in Bithynia sine auctoritate papae pro imaginibus adorandis.Ubi cum nominat Constantinopolim.cl dicil a synodo abfuisse papae auctoritatem, videlur loqui dc synodo haereticorum: Cum aulem dicil in Bithynia, el pru imaginibus synodum illam celebratam . videtur loqui de nosira Nicaena. Nam Nicaena est metropolis Bithyniae, Conslnnlinopolis aulem in Thracia est.

Jam vero llincmarus remensis cap.20.libro contra llincmarum laudunensem, qui ipso fere lempore floruerat, dicil in synodo francofordicnsi damnatam synodum, quae Nicaeae convenerat sine papae auctoritate.Ubi eliam duo contraria conjungit, ul palet. Aimonius lib. 4. cap. 8o.de gestis Francorum, cl Abbas urspergensis in Chronico anni 793. scribunt in synodo francOrdiensi damnatam VII. synodum Graecorum, quae convenerat Conslanlinopoli sub Constantino el Irene, ubi eliam ipsi contraria jungunt inter se.

Mulli aulem historici receniiores dicunt.in synodo francofordicnsi damnatam synodum de tollendis imaginibus, quam Graeci VII. generalem dicebant. Ita Platina in vita Adriani, Blondus decadis secundae lib. I. Sabellicus lib. 8.Enneadis8.Paulus Aemilius lib. 2. de geslis Francorum. Propter hanc confusionem Alanus Copiis dialogo 4. eia. docel, in synodo francofordicnsi solum damnatam synodum conslanlinopolitamnn haereticam: Nicaenam aulem non solum non damnatam, sed eliam confirmatam, quam sententiam optarem esse veram, sed lamen suspicor esse falsam.

Primo, quia libri illi Carolini, licet falso inscribantur Carolo, ul dicemus, lamen sine dubio scripti sunl lempore Caroli, ul palel cx refutatione eorundem librorum, quam edidil Adrianos I. el scripti videntur in concilio francofordicnsi , el acta continere synodi francofordiensis. Id enim asserit llincmarus ejus temporis auctor, ct ipsi libri hoc praeferunt: quod nutem synodus , qunc in his libris refutatur, sil vere nicaena 11. dubitari non potesl, si legantur vel ipsi libri, vcl Adriani responsio.

Secundo , quia auctores antiqui omnes conveniunt in hoc. quod in concilio francofordicnsi sil reprobata synodus VII. quae decreverat imagines adorandas. Ha llincmarus, Aimoinus, Rhcgino, Ado, ct alii passim docent.Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, ul Copus dicil. videtur mihi paulo durius.

Tertio, quin si isti anciores loqueretur de falsa VII. synodo, idesl. dc synodo constanlinopolilana conlra imagines, corie meminissent etiam in suis historiis synodi nicacnae vere septimae. Al non meminerunt ullius concilia VII. nisi istius, quod reprobatum dicunt.

Neque obstat, quod libri Carolini, el Abbas ur-

spergcnsis, cl Aimoinus dicunt reprobatam synodum Conslantinopoli habitam; nam Abbas sequoias esi libros Carolines , ul eliam Aimoinus: anclor aulem eorum librorum vel lapsu memoriae , vel ex imperitia posuil Conslanlinopolim pro Nicaena; nam alioqui cumdical synodum celebratam iu provincia Bithyniae, ubi Nicaea csl, non Conslanlinopolis, salis indical, se de Nicaea loqui. El similiter Abbas el Aimoinus cum dicunl:Synodum celebratam sub Constantino el Irene,clare demonstrant. se loqui de nicaena synodo, etiamsi per errorem nominet Conslanlinopolim. Neque chain obstal. quod llincmarus. el libri Carolini dicanl, synodum reprobatam in concilio francofordicnsi fuisse coactam sine auctoritate papae . quod esi falsum de nicaena. cl verum de conslanlinppolilana : Nam llincmarus scquulus esi libros Carolines , ul ipse indicat. Auclor aulem eorum librorum hoc mendacium finxit cum aliis rnullis, ul imponeret synodo francofordicnsi, ul mox dicemus.

Neque obstal ultimo quod Platina. Blondus Sabellicus cl Paulus Aemilius dicanl. reprobatam synodum dc tollendis imaginibus: nam m primis isti omnes reccnliores sunl. Deinde quod ipsi dicunl, non pugnat cum antiquorum historicorum dictis ; nam in synodo francofordicnsi duae synodi reprobatae fuerunt, nimirum constanlinopolilana conlra imagines, cl nicaena pro imaginibus . ul palel cx libris Carolinis, el cx Hincmaro. Et fortasse haec est caussa, cur antiquorum historicorum aliqui nominent Nicaeam, aliqui Constantinopolim. cum dicunt synodum Graecorum reprobatam in concilio francofordicnsi.Videlur igitur mihi.in synodo francofordicnsi vere reprobatam nicaenmn 11. synodum. sed per errorem el materialiter, eo modo prorsus quo olim synodus ariminensis damnavit /lOmousion.Nam auclor librorum Carolinorum imposuit synodo, duoquo mendacia illi obtrusit: Γnum mendacium luit, in synodo nicaena definitum fuisse, ul imagines adorarentur cultu lalriae. Alterum,decretum illud factum a Graecis sine consensu papae romani.

Ilis duobus mendaciis pro veritate liabitis,synodus francofordiensis reprobavit, el merito, nicaemun synodum tamquam profanam cl illegitimam. Quod illa duo fuerint persuasa concilio, palel ex ipsis libris Carolinis; nam in praefatione diserte habetur hoc modo: *\Ilata csl in medium* (scilicet in synodo Francofordiac) *quaestio de nova Urceorum synodo, quam de adorandis imaginibus Constanlinopoli fecerunt, in qua scriptum habebalur.ul qui imaginibus sanclorum ila ul dei/icae Trinitati servilium, aul adorationem non impenderent, anathema judicarentur: qui supra sanctissimi Patres nostri omnimodis orationem ,* el *servitutem eis impendere renuentes contempserunt. atque consentientes condemnarunt.* Haec ibi. In ipso etiam opere introducitur Constantinus episcopus Constantiae Cypri in concilio nicaeno anathema dicens iis, qui non adorant imagines eo cultu, quo adoralur sanctissima Trinitas. En dare primum mendacium. Idem auctor clare docel, ad summum pontificem perlinere judicium controversiarum fidei. el ideo synodum illam pro adorandis imaginibus nihil valere, quod pontificis auctoritate carent.

Praeterea auctores illi antiqui,qui dicunl reprobatam esse falsam synodum, quae decreverat imagines esse adorandas,sine dubio per illud.*adorandas,* intelbgunt adorandas cultu lalriae: nam ipsi quoque docent imagines esse venerandas,el lamen cxccranlur illam synodum, quae jubet imagines adorari. Ado in chronico anni ti JG. dicil. Romae in die exaltationis Crucis,a toto populo Crucem osculari el adorari solitam. Et in clironico anni 717. vocat imaginem venerandam, quam everterat Philippicus haereticus, el restituerat Theodosius catholicus impcralor. Rhcgino lib. 1. chronici sub finem, agnoscit, crucis adoralionem , el delurbalionem imaginum per Leonem Iconomachum factam scelus appellat. Joannes Aventinus lib. 4. annalium dicil, Carolo Magno imperatore designato imaginem ejus in templo ab omni populo veneratam ipso praesente. Abbas urspergensis in chronico, invehitur Leonem Isaurum,el Constantinum Copronymum propler imaginum dejectionem,eosque vocal impios, el Antichrist! praecursores, el e contrario Grcgorium papam laudat , ct sanctum virum fuisse dicit . qui propler imagines Christi el sanclorum , imperatorem cxcommunicavit elc.

Quod autem vere mendacia sint, quod synodus nicaena carucril papae auctoritate, el quod decreverit imagines adorandas cultu lalriae.certissimum esltnam in ipso concilio nicacnoll.aci.2.recitantur epistolae papae Adriani pro imaginibus.el iu omnibus actionibus semperprimi subscribunt legali romani.Deinde quod ad cultum allinet in prima actione Basilius Ancyranus qui antea fuerat haereticus, resipisceret cl confessionem catholicam ederet, toto concilio audiente cl probante dixit, se imagines quidem colcre , non lamen lalria , cum ea soit debeatur Deo. Similiter Constantinus episcopus Constantiae Cipri in VII. synodo act. 3. loquulus est. Similiter loquuntur eliam cacteri act. 1. cl 7.

Neque mirum videri debet,quod auctor librorum Carolinorum lam manifesta mendacia obtruserit synodo francofordicnsi dc nicaena synodo paulo ante habita: nam si nunc Magdeburgenses, el Calvinus scribere audent,nos colerc imagines divinis honoribus plane ut Deos, cum tot libri catholicorum, cl ipsum generale concilium lalinum.cl in Germaniae finibus Tridenti celebratum, diserte clament contrarium: quid mirum si idem confictum sil dc synodo gracca. quam paucissimi legere poterant, ct quae in oriente celebrata fueral?

Si dicas, ergo saltem concilium francofordiense, quod frequeniissimum fuit.et legitimum,errare potuit. Respondeo: Potuit erraro ct erravit, non in juris, sed in facti quaestione. El praeterea non mirum si errare potuit; nam non consensere legali romani,ul Magdeburgenses dicunUPapa aulem non solum non consensit, sed eliam refutavit francofordiense decretum, ul palel cx libro Adriani dc iinaginibus ad Carolum. ubi refutantur omnia mendacia illorum librorum Carolinorum.

CAPUT XV.

Solvitur argumentum tertium.

Quod autem cx libris Caroli adierunt, in quibus praecipuum firmamentum caussae suae constituunt: Dico eos libros neque esse Caroli, neque ejusmodi quibus ulla fides haberi possit.

Quod Caroli non sint, probatur Primo, quia exstat libcr Adriani papac-l. ad Carolum, in quo libri isli accurate refelluntur; cx quo Adriani libro perspicue inlclligilur libros istos ali aliquo haeretico compositos . cl a Carolo ad pontificem missos, ul cis respondcrel. Esse autem Adriani hunc librum, qui exstat in tertio tomo conciliorum.cum aliunde, tum cliam cx Ivonc inlclligi potest: qui mulla cx hoc libro nomine Adriani in 4 pariem sui decreti transtulit.

Secundo.constat ex historiis Graecorum cl Latinorum,ut Zouarae el Ccdreni in vita Leonis Isauri, necnon Pauli diaconi in vita cjdsdcm. romanos pontifices, Gregorium HI. Adrianum 1. cl Leonem III. defecisse a graecis imperatoribus, eos cxcommiinicasse. vectigalia eis tribui cx Italia prohibuisse, seque in tutelam Francorum contulisse,atque in cos tandem imperium. IranslulisSe. ca de caussa praecipue.quod gracci imperatores haeresi Iconomacorum patrocinarentur, cum e contrario Francorum reges in tide antiqua constantes essent: Quomodo ergo verisimile csl Carolum imperatorem eadem haeresi laborasse, cl pro errore Gr.iec-»nnn confia romanum ponlificcm scripsisse? Sed verba Zonarae audiamus.

/ f/ ilur,inquil.yjnpa *Gregorius deserta imperatorisobedienlia ob perversam illius opinionem. pacem cum Froncis fecit. cum prius saepe dedisset operam, ul Leonem per Hieras ab odio Dei revocarel.atque ad cultum sacrarum imaginum reduceretA* l **infra in vita** *Irenes:Adriano veleris Hornae, papa mortuo Leo suffectus est, vis reverendus el hpnorabilis, qui cum se ad Carolum Francorum regem contulisset.ab eo tempore Horna Francipoliti sunl.Carolo a Leone coranalo.cl Montanorum imperatore appellalo:nam papa Gregorius nihil sibi rei esse voluit cum impiis ecclesiae wnslaniinopolitanaegubernaluribus:et pacem cum l· rancis fecit.*

'l enio,scribil Jonas nurclianensis lib 1. de cultu imaginum (floruit aiibm Jonas tempore Ludoviei Pii. Caroli filii), Claudium laurinensem. ejus haeresis patronum, lolo tempore quo vixit Carolus, numquam fuisse ausum mulire.idcmqtie ibidem.virum piissimum ac sanctae memoriae Carolum Augustum appellat. Si ergo Iconomacbi. virente Carolo non audebant haeresinfsiiain praedicare:*) defensoris imaginum Carolum. ul pium ac sanctum venerabuntur. quanta impudentia csl, libros conlra imagines Carolo al tribuere ?

Quarto, scribil I.iulus Aemilius lib.2.hisl. Francorum, necnon Rhegino in chronico in concilio quodam Gentiliori condo. Pipinum regem, Caroli Mjgni palrem, Graecorum orroreni contra sacras imagines imncraloris Gracci legalis praesentibus ‹ fuiaste.Ex eodem quoque Paulo constat,uon diu postea ad concilium, quod Romae Stephaniis papa celebravit conlra eundem Graecorum errorem, misisse Carolum Magnum episcopos duodecim, cx praecipuis regni. Qua ergo audacia adversarii chrislianissimum principem in Iconocliislam transformare nituntur? praesertim cum Paulo Aemilio in hae parte assentiantur Magdcburgenses Cent. 8. cap. 9. col. 570.

Quinio.constat ex istoricis omnibus,et ex ipsius Caroli epistolis et carminibus.immo cx ipsis rebus gestis. Carolum el Adrianum semper conjunctissimos fuisse.Exstat adhuc Adriani epitaphium ab imperatore Carolo non minus eleganter,quam pie descriptum apud Platinum, cujus hoc csl initium:

Hic palel Ecclesiae, Hamae decus, inchjlus auctor,
Adrianus requiem papa beatus habet.
I ir cui vita, Deus; pietas, 1e r: gloria, Christus:
Pastor aposlolicus, promptus ad omne bonum.

El infra:

Post patrem Carolus lachnjmans haec carmina scripsit.
Tu mihi dulcis amor, te modo plango paler.
Tu memor esto mei. sequitur men< mea semper,
Cum Chrisio teneas regna bcala poli.

Num credibile esi igilur Carolum ollcrius religionis ac lidei fuisse, quam Adrianum ? et in ipsum Adrianum tam acriter scripsisse,cum cum tantopere coluerit, cl post-obitum laudaril?

Denique certum csl Carolum hominem graecccl Inline peritum , prudentem cl ingeniosum fuisse, libri aulem isli, hominis barbari, imperiti, levis, ac pene stulti esse videntur. Nam Con-t mlinopolim urbem notissimam in Bithynia esse, dicil, cum nemo nesciat esse in Thracia.nisi forte,quia frequentes ibi lerraemolus fiunt, solum mutaverit. Deinde concilium pro cullu imaginum Conslanlinopoli celebratum alserit, cum tamen Nicaeae celebratum nemo sit qui nesciat,nisi qui nihil lcgil:el quod gr.ivius est. per calumniam el mendacium multa tribuunt isli libri Nicaenis Patribus, quae nunquam dixerunt, el interdum, quae adversarii dixerant: quale est illud.quod eucharistia sil imago corpori:» Christi: quod non solum Patres nicaem non defendunt, ul iste anclor somniat, sed cliam ex professo refellunt. Lude accepit Calvinus alterius mendacii occasionem. Quia enim Iconomachi dixerant unam solum imaginem adorandam, idesl, eucharistiam. atque hoc dictum Pscudocarolus nicacnac synodo attribuerat. Calvino placuit ila rem lotam immutare ac dicere: *Caelerum ne suo solemiii. plaudite, fabula carent, additur clausula (nimirum a concilio nicacno) gaudeant et exultent, qui Christi habentes imaginem, sacrificium illi offerunt:* **Quod csl mendacium impmlenlissiimnn: Concilium enim nicaenmn tantum abest, ul voluerit imaginibus sacrificium ofierri.ul diserte in actione septima declaraverit non veram latriam, sed honorariam lanium adorationem imaginibus deferri.**

Accedat postremo.quod liber iste tamquam alter Meichiscdech, est sine paire, sine matre, sine genealogia; prodiit enim repcnlc. in lucem, nec sci-

tur quando, mil ibi, aul quomodo,aul a quo rcpcr-tusmec habit nomen auctoris.nee imprcssoris.ncc loci ubi impressus est. Quae sunl omnia argumenta atque indicia Iratidum.

Sed cslo. sil liber Caroli Magni, quid tandem adversarii obtinebunt? prorsos nihil, luctor cnim hujus libri diserte oppugnat omnia fere dogmata Calvinislarum ; aperte eniiu doccl ad romanum pontificem perlinere ultimum judicium de controversis lidei. el eum non a conciliis, sed a Deo ipso primulum habere. Idem vult exorcismum adhiberi iu baptismo, templa dedicari certo ritu, orandum esso pro defunctis, sanclos invocandos . reliquias venerandas, chrismatis, aquae, salisque benedicti usum in Ecclesia relinendum, in eucharistia vere esse corpus Christi: idque adorandum.el tamquam verum ac proprium .sacrificium offerendum . quae sunl omnes exploratae haereses apud adversarios. Si ergo volunt nos credere huic auclori.com doccl, nicaenam synodum errasse, credant eidem ipsi, cum asserit Ium mulla, quae jam enumeravimus.

Quod si cliam constaret Carolum ipsum hunc librum scripsisse.el in omnibus cum Calvmistis convenire, quid haberent aliud quam testimonium 11-nius liomnis laici el militis? Quod opponere velle concilio generali episcoporum stultitia csl manifesta. Nam, ul rcclc ait Damascenus orat. 2. de imaginihusiC/ insiiis non *commisit Ecclesiam regibus el imperatoribus, sed episcopis el pastoribus.*

CAPUT XVI.

Solvitur argumentum quartum.

Ad Quartum argumentum ex testimoniis Palrum, ordine respondeamus. Ircncus lib. 1. cap. 21. non arguit Carpocralcm, quod imaginem Christi haberet, sed quod eam coleret ea modo,quo gentes colunt idola, nimirum sacrificiis, ut clarius explicant Epiphanius haeresi 27. cl Augustinus haeresi 7. el praeterea quod imaginem Christi, el Pauli eodem loco haberet, quo imagines Homeri. Pythagorae. Platonis cl Aristotelis. Epiphanius simililer haeresi 7'.l.reprehendit Collyridianos.non quod imaginem b.Virginis cl ipsam Virginem honorarent.sed quod haberent pro Dea, eique sacrificium offerrent.

Jam Ambrosius (piando ait, oratione do obilu Theodosii: *Helena crucem invenit, regem adoravit, non lignum utique qui csl error gentilium etc.* Vult dicere,crucem non adorari propter se.sed propter Christum, qui in en pependit. Licel enim ipsum lignum honoremus, non tamen honoramus, quia lignum esi, sed quia Christum crucifixum repraesentant. l ude Ambrosius ibidem sic ait: Sapienter *Helena egit,quae crucem in capile regum levavit et collocavit, ut crux Domini in regibus adoretur.*

Porro Hieronymus in cap. 3. Daniel, cum dicil, nos, qui Deum colunt,non debere statuas adorare, loquitur deslaluis regum,qui habebantur pro Diis, el quorum statuae divinis honoribus alliciebantur. Reprehendit enim cos. (pii id faciunt, quod lrc> pueri facere noluerunt in Babylone.

Ad locum Augustini dc moribus Ecclesiae cap. 36. dico Primo, forte cum loqui de idolis gentium, cum ait: Λ'ovi *picturarum adoratore».*

Dico Secundo: Eum forlc loqui de quibusdam, ipii imagines sauciorum superstitiose colebant, ita ul accederent ad idololatriam: nam fuisse aliquos Christianos,qui imagines quasi Deos adorarent, tcicslalur Damascenus in fine libri de hacresibiis.

Dico Tertio: Augustinum scripsisse eum librum in primordiisconversionissuaead fidem catholicam, cl ideo offensum quibusdam ritibus,putasse eos sapore idololatriam.quos tamen postea melius instructus excusavit omnino ab idololatria.Id quod ostendimus cum ageremus de reliquiis: nam in eodem loco dicil cos, qui ponebant epulas super tumulos mortuorum, offerre solitos epuias cadaveribus, cl inde vocat cos sepulchrorum adoratores: ct lamcn lib. 8.dc Civil. Dei cap.ull.dicil.cos. qui id faciunt, non offprrc mortuis epulas,sed solam ponere cibos super tumulos martyrum, sperantes cos a Deo sanctificari per martyrum preces.

Ad loca Gregorii dico: Gregorium solum reprehendere cultum imaginum superstitiosum,idesl quo imagines coluntur ul Dd.1'1 palel ex epistola ad Secundinum lib. 7.cpist.53. *Scio,*inquii.*quod imaginem Salvatoris non ideo pelis.ul quasi Deumcolas.sed ob recordationem Filii Dei in ejus amore recalescas* etc.Quod autem aliqua veneratio debeatur imagini ex sententia Gregorii palel cx lib. 7. episl. 5. *Sublata,* inquii,qua *dignum est veneratione, imagine, atque cruce* etc.

CAPUT XVII.

Solvilur argumentum quintum.

Ad Quintum dc serpente aeneo confracto ab Ezechia: respondeo non nurum esse, si id Ezcehi.11: fecerint. Hebraei enim, illi adolebanl incensum,ut Deo; nam eliamsi adolcre incensum non sil necessario sacrificium, cum videamus in Ecclesia cliam non sacerdotes incensum offerre.idque non solum Deo. sed etiam populo: tamen in lege veteri non licebat, nisi sacerdoti adolere incensum.et proinde sacri licium videtur lunc fuisse: vide 3. Regum 12. et 2. Parai. 26.

Praeterea Hebraei obliti significationis, propter quam serpentem erexerat Moyses.honorabant illum propter materiam, quomodo caetera idola, hoc csl, putabant beneficia sanitatum ab ipso serpente aeneo profecta. Id enim indicare voluit Ezechias appellando serpentem **îîT£H2** idesl, aenulum , ubi diminulivnm ponitur per contemptum; vel, ul alii legunt, **CrfiiinS** idest, aes eorum.

caput xvni.

Solvilur argumentum sextum.

VI Sextum argumentum Calvini, sumptum ab experientia,quta catholici magis frequentant unam imagiucm. quam aliam ejusdem ici, cl quia prêta

luri ad imagines accedunl;ct quia peregrinantur ad imagines,cum habeant domi pulchriores.Ex quibus ille colligit, non credere in imaginibus inesse divinitatem.

Respondeo; Unam imaginem magis frequentari, quam aliam, propter varias caussas. Prima, quia Deus per unam operatur miracula, el non per nliam;quac etiam caussa est,cur magis frequentemus precibus unum sanctum, quam alium. Cur autem Ileus hoc faciat, non est nostrum discutere.

Secunda caussa csl, quia quaedam imagines pictae sunl a sanctis viris, ul Luca, Nicodemo et liliis, aliae a profanis. Certe autem peculiarem devotionem mereniur imagines,quae non solum sunl sanctae proplcr significationem,scd eliam proplcr artificem. Iu quo genere excellebat imago Edessena, quae ab ipso Christo facta credebatur: nccnon imagos. Slephani, quae ab angelo formata el allata fuisse putatur, dc qua Evodius lib. 2. de miraculis.

Tertia caussa est, quia aliaquae magis excitant ad pietatem, quam aliae, cum sini magis pine el religiosae elo. Porro precaturi ad imagines accedimus, non ut invocemus imaginem, scd ul memoriam ejus, quem orare volumus,nobis imago refricel. Peregrinationes ad imagines rariores sunl in Ecclesia; ordinarie enim peregrinationes ad reliquias, cl loca saucia fieri soient,ul ad sepulchrum Domini, ad limina apostolorum, ad s. Jacobum.ad domum Virginis Laurclanae elc. si qui tamen peregrinantur ad imagines, illa tria spectant, quae diximus.

CAPIT XIX.

Solvitur argumentum septimum.

Ad Septimum argumentum, ad primam rationem. quod imago non sit capax honoris, cum sil res inanima, el sensus,ac ralionis expers. Respondeo: Inde solum probari, imaginem non esse honoris capacem propter se,cl ideo imagines non honorari absolute, sed relative ad prulotypum.

Ad Secundam dico: Imaginem esse sanctam ρıoplcr duo. Primo, propter significationem el repraesentationem rei sanctae: el hoc modo quaelibet imago Christi, vel sanctorum eliam in officina existons, potcsl honorari.

Secundo, proplcr Ecclesiae institutionem. Nam quemadmodum calices cl vesles, el ipsi homines eo ipso fiunl sacri, quod dedicantur cultui divino, cl separantur a profano usu; ila etiam imagines fiunt sacrae, cum ponuntur ab Ecclesia in templis, vel aliis locis sacris, non ul pascant oculos curiosorum, scd ut excitent memoriam el amorem sanctorum, el serviant cultui rcrum sacrarum. In cupis rei signum solent aliquando imagines benedici. el precibus sacerdotalibus quodammodo sacrari. antequam m templis collocentur.

Ad Tertium dico. Primo, hominem ul imaginem Dei esse dignum veneratione,ul supra ostendimus ‹ x Cyrillo catechesi 12. el Augustino episl. 203. Dico Secundo cum Thoma Waldensi lom. 3. de saciamenlalibus Iit. 19. cap. 154. hominem non proponi ab Ecclosfo colendum ul imaginem Dei, quia periculum esset, ne homo proplcr se coli putaretur; nam eliam propler sc homo capax es| honoris.

CAPUT XX.

Proponitur quaestio; Quo genere cultus imagines sint Iwnorandac.

Venio nunc ad postremam quaestionem.quo genere videlicet cultus dignae sint imagines. Tres sunl sententiae.

Prima, quod imago non sit ullo modo in se colenda. sed solum coram imagine colendum exemplar: ila quidam, quos referi el refellit Catharinas. Idem videtur sensisse Alexander 3. part, quaesi. 30. ari. ull. nccnon Durandus lib. 3. seni. disl. 9. quaesi. 2. et Alphonsus a Castro verbo. Imago. Fmidamendum hujus sententiae csl. quia secundum Basilii sententiam in VII. synodo saepius repetitam. honor imaginis transit ad exemplar; non ergo inquiunt hi doclores, in imaginem terminatur: proinde ipsa imago non est quae honoratur, sed solum per illam.el in illa honoratur exemplar. El conllrniahir ex versibus, qui dicuntur compositi lempore 111. synodi, quique visuntur Veniliis in aede aurea antiquissimo opere incisa, et referuntur a Sabellico lib. 8. Aeneadis 8.

A'ûni *Deus est quod imago docet, se non Deus ipsa: Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.*

Quod nutem dicilur de imagine Christi Dei. dici eliam posset de imaginibus sanctorum, nimirum; Nam Pelrus csl quod imago docet, sed non Petrus ipsa etc.

Secunda opinio est, quod idem honor debeatur imagini el exemplari, el proinde Christi imago sil adoranda cultu latrine, b. Mariae cultu hypcrduliac, sanctorum aliorum cultu duliae. Ila Alexander 3. par. quaest. 30 ari. ult. b. Thom. 3. pari, quaesi. 25. ari. 3. el ibidem Cajetanus, b. Bonaventura. Marsilius. Ahnayn. Cnrtliusianus. Capreolus.el alii in 3. dislinl. 9. idem eliam habet lionricus qiiodlib. 10. quaest. fi. quamvis addat, nullam imaginem adorandam esse lalria;nam ipse putat quidem eundem esse honorem imaginis, cl exemplaris, sed simul docet,imaginem Christi non esse imaginem Christi , ul Christus Deus, scd ul horno est.

Fundamenta horum anciorum haec sunt. Primo, quia Ecclesia canit da cruce:O criz.c *ave spes unica, Auge piis justitiam, Ileisque dona veniam.*

Secundo, quia honor imaginis transii ad exemplar ex Basilio, igitur idem esi honor imaginis el exemplaris; quare, si exemplar colitur lalria cl imago.

Tertio, ex Ambrosio, qui libro dc incarnationis dominicae sacramento cap. 7. ait, eadem adoratione coli divinitatem Christi, cl ejus crucem: iVuni, inquil, *cum in Christo imaginem Dei, et crucem adoramus, dividimus eum?*

Quarto, cx Hieronymo epistola de obitu Paulae: *Prostrata,* inquil, *unie crucem, quasi peiuleritcm Dominum cerneret,adorabat.* Sed Dominum pendentem adorasset lalria,igilur cl ipsam crucem laIriae cultu adorabat.

Quinio, cx Aristotele, qui libro dc memoria, el reminiscentia dicil, eundem esse motum in imaginem, ul imago csl, cl in ipsum exemplar.

Sexlo, mensura adoralionis uniuscujusque rei csl ralio, sive excellcnlia, propler quam adoratur; scd ratio, cur adoratur imago, non csl alia, (piam excellcnlia exemplaris,ergo idem omnino dcbelur honor imagini, qui dcbelur exemplari.

Septimo, (pii imaginem regis allicit contumelia, habetur reus laesae majeslalis, ac si ipsum regem contumelia alTecisscl, eadem igilur ralio esi imaginis, cl exemplaris quod allinel ad honorem cl contumeliam.

Tertia opinio versatur in medio, cslque eorum, qm dicunl, ipsas imagines in sc, cl proprie honorari debere, scd honore minori, quam ipsum exemplar, el proinde nullam imaginem adorandam esse cultu lalriuc. Ila Murtinus Perosius in libro dc traditionibus, Iraclalu dc imaginibus, item Ambrosius Catharines in Iraclalu dc imaginibus. .Nicolaus Sandcrus lib. 2. cap. ull. dc imaginibus. Idem videtur sensisse Gabriel, qui in 3. disl. 9. quaesi, unica, el in canonem missae Icci. 49. ait, imaginem adorari eadem adoratione cum exemplari, non tamen univoce, scd analogice. Hoc enim esi dicere, coli imagines cullu inferiore, quam ipsum exemplar.

Pro solutione quaestionis, cl opinionum conciliatione notandae sunl 1res dislinclioncs. Id enim, quod honorahir.polcsl honorari per sc vel per accidens: propler se, vel proplcr aliud: propric vel improprie. Per se honoratur suppositum, in quo inesl ralio venerationis, per accidens id, quod csl conjunctum rei. quae adoratur, nec csl ipsa ralio adoralionis: ul cum honoralur rex. per se honoratur homo ille, qui csl rex.per accidens honoratur purpura, el reliqua illi adjuncta, el accidentia omma ejus, excepta regia dignitate, quae licel non sil id, quod honoratur, csl lamcn id, quo homo ille honoratur, Itaque persona honoralur per sc, ul quae; regia dignitas honoratur per sc, ul qua; reliqua honoralur per accidens.

Secunda distinctio, potcsl aliquid honorari proplcr se, vel proplcr aliud. Id honoralur propler se, quod habet in sc rationem venerationis, non dependentem ahundc:el hoc modo sola natura rationalis est venerabilis. Propler aliud honoralur id, quod habet quidem in se caussam honoris, scd illa caussa lota pendet ab alio, cl hoc modo signa rerum sacrarum sunl venerabilia; habent enim in se relationem similitudinis, sive repraesentationem rcisacr.ic, el proinde quandain excellentiam, scd illa lota pendet ab ipsa re sacra.

Tertia distinctio, polest aliquid honorari proprie. vel improprie. Id proprio dicitur honorari, quod vere ratione sui ipsius honoralur. Improprie dicitur honorari, quod honoralur loco alterius. Legulus regis aliquando honoralur ut legatus,el tunc ipse proprie honoralur, licet propler alium honoretur: aliquando honoralur loco regis honore proprio regibus, cl lune ipse improprie honoralur: proprie autem rex in ipso tunc honoralur. Id clarius apparel quando unus pro alio accipil possessionem aliquam: vel cum funus ccicbraiur absente corpore, circa statuam, cl liunl erga statuam omnia, quae circa corpus fierent.ul cum aliquando, teste Sexlo Aurei. Victore.Romae triumphavit Trajanus mortuus, cl slalua ejus pro eo sedit in curru triumphali. Ncc enim polcsldici, slaluam proprie triumphasse, sed Trajanum a slalua repraesentatum.

CAPUT XXI.

Imagines per se et propric colendas.

Nunc justa posilas dislinclioncs aliquot sententiis rem lotam explicabimus. Sil igilur haec Prima sententia, sive propositio, *imagines Christi, el sanctorum venerandae sunt non solum per accidens, vel improprie sed eliam perse, el proprie. ila ut ipsae terminent venerationem. ut in se considerantur, cl non solum ul vicem gerunt exemplaris.* Probalur Primo, quia concilium VII. aclor. 7. definivit imagines Christi esse venerandas, sed non lalria; vult igilur esse venerandas, per sc, cl proprie aliquo cullu: nam si concilium solum vcllel imagines adorari per accidens,vel improprie. ila ul terminus proprius adoralionis non csscl imago, scd Chrislus ipse non dicercl. non debere adorari lalria; Chrislus enim lalria adoratur, cum sil Deus.

Neque obslal, quod quidam dicunt, imaginem Christi non repraesentare Chnstuin ul Deum, scd Chrislum ut hominem, el proinde in imagine Christi non posse adorari Chrislum ul Deum, sed Chrislum ul hominem: Nam imago Chrisli ipsum Chrislum, idesl, hyposlasim divinam, humana carne vestitam repraesentat: sicul imago cujuslibcl hominis non solum figuram cl colorem, scd eliam personam cl lolum ipsum hominem repraesentat. Alioqui apostoli videntes Christum in carne non debuissent adorare lalria: ncc Thomas dicere debuisset: *Dominus meus, cl Deus meus.* Nam non videbant Chrislum ul Deum, sed ul hominem.

Secundo probalur, nam si imago non est veneranda nisi improprie, quia nimirum coram illa.vel in illa, aul per illam adoratur exemplar, eerie liccbil simpliciter negare, imagines esse venerandas. Quod enim non dicitur nisi improprie, simpliciter negari potest, ut patet: at concilium VII. aclor. 7. anathema dicil iis, qui neganl imagines esse venerandas.

Tertio, concilium idem ibidem, definii imagines venerandas eo modo, quo veneramur evangelio cl sacra vasa:Atqui isla honorantur perseel propric. ul omnes falcnlur,nec enim personam alicujtis alterius gerunt: igilur cl imagines per sc proprie venerandae sunt.

Quarto, in ipsa imagine vere inesl aliquid sacrum. nimirum similitudo ad rem sacram, el ipsa dedicatio,sive consecratio divino cultui:crgo ipsae

in se. ci non solum ul prolotypi vicem gerunt, honore dignae sont.

Neque objectiones supra adductae convincunt. Ad Primam dico:Imagines sive honorentur proprie, sive per se, sive per accidens, semper honorari propterexeinplar.ol semper honorem earum transire ad exemplar, sed alio atque alio modo : nam quando imago adoratur improprie quia videlicet honor in ipsam non terminatur, sed per ipsam in exemplar.tunc immediate,cl formaliler honor imaginis transit ad exemplar. At quando imago honoratur perse et proprie, ita ul in ipsam vere terminetur honor.tunc honor ejus transit ad exemplar non immediate, sed mediale, el quasi consequenter; nam qui honorat imaginem alicujus, sine dubio honorai propior eum.cujus esi imago,el proinde honor imagini vere exhibitus redundat in pro· loiypum. Quemadmodum qui facit eleemosynam pauperi, Christo illam fecisse dicitur , non quod eleemosyna immediate non tendat in pauperem . sed quia qui eleemosynam facil pauperi . propter Christum facit, cl* Christum honorat in paupere.

Ad Secundam dico : illis versiculis solum doceri, non deberi imagini eundem honorem . qui debetur exemplari, ul patet cx ratione, quae in ipsis versiculis redditur. Quia videlicet imago non eSl Deus, sed imago Dei. Inde enim sequitur non deberi imagini honorem, qui debclur Deo.sed minorem. Nos autem hic non asserimus, eundem honorem, sed aliquem honorem deberi imagini. El fortasse auctores primae opinionis hoc solum dicere voluerunt, nimirum honorem proprium exemplans non posse exhiberi imagini nisi proprie: de honore aulem inferiore, nihil dixerunt.Quod si ila est, ab eis non dissentimus.

CAPUT .\.\11.

Jon *esse (licendum, imaginibus deberi cullum lalriae.*

Secunda propositio. *Quantum ad modum loquendi praesertim in concione ad populum.non od dicendum imagines ullas adorari debere latria, sed e contrario non debere sic adorari.* Probatur Primo. Concilia non allinnanl. sed simpliciter ncganl imagines adorari lalria . igitur cl nos eodem modo loqui debemus ; nam modus Impiendi conciliorum est modus loquendi Ecclesiae . el proinde sequendus ab iis. qui nolnnl errare.Porro concilia non asserere,sed negare imagines adorandas esse cullu lalriae.proh ilur nam in prunis nullum esi concilium.quod asserat imaginibus deberi cultum lalriae. deinde concilium meaenum II. act. 7. clamat imagines adorandas.sed non lalria. Similiter noslro tempore concilium serionense c. Ii. el concilium mognnlinum c. 41. dicunt,a contionatoribus debere moneri populum ne imagines adorei: quod sine dubio intelligitur de adoratione lalriae. Dicenl ferlasse. Concilia ista loquuntur ile lalria. quae exhibetur alicui propter sc.non de ea quae exhibetur alicui propter aliud.At id nihil facit ad rem: hic enim non dc sensu, sed dc verbis agimus. Salis nobis esi, in conciliis simpliciter negari, imaginibus deberi lainam: nos enim modum loquendi conciliorum sequi debemus.

Secundo,nullae sunt exactiores formulae loquendi in materia lidei, quam eae. quibus utuntur, qui haeresim abjuranle:Alqui in VII.synodo aci. I.Uusilius ancyranus. et actor. 3. Constantinus Cypri episcopus abjurantes haeresim dicunt, se recipere cl colere imagines, non lumen lalria.

Tertio, Patres passim dicunt imagines non esse adorandas, ul patet ex Augustino episl. 119. r. II. *Prohibetur,* impiil.co/i *aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, non quia non habet iniaginem Deus, sed quia nulla, imago ejus coli debcl, nisi illa, quae hoc esi. quod ipse.* Item ex Gregorio, qui lib.7. episl. 109. cl lib. 9 episl. 9. monet Serenum episcopum,ul populum insirual,ne imagines adorei, el saepius repetii, non debete imagines adorari. At certe loquuntur de adoratione Iutriae: nam alioqui imagines venerabiles esse non negant. Porro Joan. Damascenus lib. 1. et 3. apologel. saepius repetii, imagines honorari debere . sed nullo modo lalria. Hadrianus papa 1. in epislol. ad Carnium Magnum can.ull quae episl. habetur in tomis conciliorum posl nicaenam II.synodum imperfecta.magis aulem integra habetur inter epistolas ponlilicuni nuper editas Romae.multis verbis docet el n-pelil. imagines esse honorandas cultu.quo honoramus sacras Scripturas,sed non colendas cullu quo colimus Deum.Idem habet Joannes aurelianensis lib.de cullu imaginum.Cur ergo quaeso, non loquimur , ul Patres nostri loquuntur ?

Quarto.dicere populo,imaginem Christi vel Crucem adorandinn esse lalriae cullu. illo ipso, quo adoralur Deus, non caret magno periculo: Nam qui defendunt imagines adorari lati ia:cognntur uti subtilissimis distinctionibus, quas vix ipsime! intellignnl, nedum populus imperitus.

Quinto.iste modus loquendi olTendil aures catholicorum. el praebet occasionem haereticis liberius blasphemandi.

Sexto, secundum rei veritatem (ul ostendam paulo post) non poles! dici.adorari lalria imagines.nisi per accidens, vel improprie, per se aulem, el proprie. nullo modo.Et praeterea illa adoratio per accidens, vel impropria rarissime exerceri solei. Ordinaria enim adoralio est illa,quae exibelur imaginibus externis per se,et proprie. At quod simpliciter dicitur, non intelligitur dc eo, quod per accidens, vel improprie, el aliquando convenit rei, sed de eo, quod per se. cl proprie,el ul in plurimum convenit. ergo simpliciter loquendo non est afllrmondum.sed negandum imagines adorari lalria.Est autem valde credibile s. Thomam. Alexandrum aleusem, cl alios doctorcs scholasticos illius temporis non vidisse nicaenam synodum secundam, neque octavam synodum generalem, neque episl. Hadriani papae 1. pro defensione synodi nicaenac. Nam haec omnia longo tempore latuerunt, el hoc nostro sacculo primum edita sunt,ut vel ex eo cognosci po-

lest, quod In tomis conciliorum ρηνΐο antiquioribus nihil horum exlat: cl sanctus Thomas, aliique scholastici veteres nullam unquam de hac nicacna synodo mentionem faciunt.

CAPUT XXIII.

Imagines Christi improprie, vel per accidens posse honorari cultu lalriae.

Tcriia propositio : Si *de re ipsa agatur.admitti potest,imagines posse coli improprie,vel per accidens, eodem genere cultus, quo exemplar ipsum colitur.*

Ac primum,quod imago possit coli improprie eo cullu, quo ipsum exemplar, probatur; Nam aliquando imago accipitur pro ipso exemplari, cl ea, quae lièrent circa ipsum exemplar.si adesset praesens, Hunt circa imaginem, mente tamen defixa in exemplari. Si concionalores alloquuntur imaginem crucifixi,eique dicunt,tu nos redemisti, tu non Patri rcconciliasti;isla enim non dicuntur imagini,nec ul lignum est, nec ut imago est, sed ut accipitur loco exemplaris, idesl. dicuntur ipsi Christo.cujus tamen imago vicem gcril. Quemadmodum etiam in die parasceves cum crucifixus paulalim detegitur cl ostenditur, cl adorandus proponitur, illa omnia per imaginem ipsi Christo vero exhiberi inlelliguntur. Tunc aulem proprie nullus honor defertur imagini, sed soli exemplari: tamen improprie dici polesl ipsa eliam imago honorari.

Quod aulem possil imago adorari adoratione ipsius exemplaris, proprie quidem.sed per accidens, probatur; nam aliquando non accipimus imaginem pro exemplari,nec consideramus solam imaginem, vel solum exemplar, sed consideramus exemplar, ul objective relucet in imagine.cl ipsum sic repraesentatum. cl quasi vestitum imagine veneramur: tunc aulem necessario adoramus imaginem eodem cullu, quo ipsum exemplar, sed per accidens: nam qui adoral aliquem, adorat eliam omnia, quae cum illoconjuncla sunl.Siculqui adoret regem vestitum, adoral simul regem cl vestes ; sed imago concipitur eo tempore conjuncta cum exemplari, quod adoratur; igitur eliam ipsa adoratur . per accidens tamen . quia ipsa nec est suppositum quod adoratur, nec ratio adorationis , sed quiddam adjunctum.

Videtur aulem haec fuisse mens auctorum secundae opinionismam illi omnes cum explicant.quomodo imago adoretur eadem adoratione . qua ipsum exemplar, semper deveniunt tandem vel ad impropriam adorationem,vel ad adorationem per accidens. Alexander elBonavenlura salis dare indicant se loqui dc adoratione impropria. Dicunt enim ideo imagincm Christi adorari lalriae cullu.quia non tam ipsa, quam Christus in ipsa adoratur.

Porro b. Thomas, el qui cum sequantur, inlclligendi sunt do adoratione per accidens;nam in primis hoc probat argumentatio eorum de unitate motus in imaginem el in exemplar. Tunc enim est idem motus in imaginem cl in exemplar, quando exemplarconsidcralur ul objective relucet in imagine, ul diximus.

Deinde Capreolus diserte admittit adorationem istam imaginum esse per accidens, quomodo adorantur vestes regis, cum rex vestitus adoratur. Immo b. Thomas ipse art. 4. ejusdem quaestionis dicit, ila honorari honore regio imaginem regis,sicut vestes regis, certum aulem esi vestes regis non honorari regio honore, nisi per accidens.

Denique eodem lendit speculatio Cajelani, cum ille dicil, imaginem Christi adorari lalria, non ratione materiae, nec ralione formae, seu iigurae, sed ralione actualis repraesentationis; non enim vult diccrc, repraesentationem illam actualem esse rationem, cur imago adorelur lalria: sed vult dicere, illam repraesentationem esse conditionem. ratione cujus imago concipitur conjuncta cum exemplari, el proinde per accidens adoralur.

CAPUT XXIV.

Imagines per se, el proprie non esse colendas eo cultu, quo exemplar ipsum colitur.

Quarta propositio: *Imago per se.el proprie non est adoranda eodem cullu,quo ipsum exemplar, et proinde nulla imago est adoranda cultu lalriae per se. el proprie.*

Probalur primo ex concilio VII. aci. 7. ubi legimus imaginem Christi non esse adorandam lalria. Id aulem falsum essel, si imagini per se. ac proprie deberetur idem cultus, qui debelur exemplari . Christus enim cullu lalriae adorandus csl.

Dices: Concilium loquilur dc adoratione quae exhibetur rei propter se: imago aulem adoralur lalria. sed propler aliud. Contra-.nam concilium dicil. imagines non aliter adorari, quam adorelur liber evangeliorum cl sacra vasa; Quod idem repetit VIII. synodus act. uli. can. 3. Al nemo unquam dixit librum evangeliorum, vel sacra vasa adorari lalria ullo modo.

Secundo prcbalur cx Augustino, Gregorio cl Damasceno, el cx conciliis senononsiel mogunlino supra cilalis.ubi habetur imagines non esse colendas culto divino.

Dices, loquuntur de cultu divino, qui exhibetur alicui propler sc. Conlra; quia dc hoc non poterat esse dubitatio. Concilia aulem de his icbus definiunt. quae in controversiam veniunt.

Tertio lalria est cultus proprius Deo. sed nulla imago per se, cl proprie est Déus, sive consideretur ratione materiae , sive ralione figurae cl colorum, sive ralione rclalionis, ergo per sc. cl proprie non debetur ulli imagini cultus lalriae.

Dicet, aliquis fortasse, lalriam esse cullum proprium Deo. quando exhibetur propler se, non aulem quando propler aliud. Contra; nam de essentia verae lalriae est exhiberi propler se: lalria cnim dicitur summus cullus. qui debelur vero Deo, ul primo principio omnium rerum: implicat aulem contradictionem, exhiberi summum cullum primo

principio, cl propter aliud; Nam si primo principio, non ergo propior aliud: si propter aliud, non primo principio. Ergo vel imagini cxbibclur cultus Ijiriac propler se, ct haec est vera idololatria, vel non exhibetur propter se, cl tum ille non est cultus verae lalriac.

Praeterea vel ista lalria, quae exhibetur imagini propter aliud, est idem cultus cum eo, qui exhibetur Deo, vel alius minor ; si idem, ergo aeque colitur creatura, atque ipse Deus: quae certe idololatria est; nam idololatria non solum est, cum adoratur idolum relicto Deo. sed cliam cum adoratur idolum simul cum Deo, Exod. 20. ***Deos aureos, el Deos argenteos non facietis mecum.*** Si est cultus minor, non ergo est lalria: Nam lalria est summus cultus.

Quarta ratio, imagini non convenit cultus internus, nec externus verae lalriac; nam internus cultus est apprehensio rei, ut primi principii, el prostratio voluntatis conveniens illi apprehensioni: aclus autem externus proprius est sacrificium.Corie autem nec apprehendimus imaginem, ul primum principium, nec illi sacrificamus: non igitur illam adoramus cultu lalriac.

Quinta ralio, imago ul imago, opponitur exemplari, et est ilio inferior, ergo non potest coli eodem cultu, sed minori: Nam unumquodque honorandum est pro sua dignitate. Certe autem longe majus est, esse Christum, quam esse imaginem Christi.

Sexta ralio, qui colebant imaginem Christi divinis honoribus,inter haereticos numerantur ab Ircnaeo lib. 1. cap. 24. Epiphnnio haeresi 27. Augustino haeresi 7. et Damasceno lib. de centum haeresibus in fine: Atqui isti cum Christum colerent, sine dubio imaginem ejus propicr ipsum colebant; non igitur licet imagines colere divinis honoribus, idest, cultu lalriac, etiamsi quis dicat, id se facere propter Deum, vel Christum, non propter imagines; nam hoc ipso, quod eas colit divinis honoribus, convincitur eas colere propler ipsas, non propler Deum, quidquid ipse verbis dicat.

Accedant postremo illi antiquissimi versiculi:

Λ'αηι ***Deus esi, quod imugo docet, non Deus ole.***

Salis enim aperte significant, non deberi imagini cultum Deo debitum.

Ex his ad argumenta proposita facile responderi potest.

Ad primum:O ***crux ave spes unica*** elc.Respondeo:Vcl ibi accipi crucem pro ipso Christo crucifixo, ul diximus: vel illam esse prosopopejam rhetoricam,qua Ecclesia alloquitur crucem eo modo, quo Moyses alloquitur coelum cl terram, cum ait Deuteron. 32. ***Audite coeli, quae loquor etc.*** et quando b. Andreas eandem alloquebatur, cum diccret:Solve ***crux pretiosa*** etc. significamus autem hac prosopopeja nos desiderare fructum crucis, idest, salvari per meritum Christi,qui in cruce passus est.

Ad secundum dicetur infra in responsione ad quintum.

Ad tertium dico: Ambrosium per crucem inlelligcrc passionem Christi sive carnem patientem, sicut per imaginem Dei inlelligil divinitatem. Vult enim dicere, unum esse Christum Deum, cl crucifixum, cl proplcrea cum adoratur Christus Deus, non separari ab illo humanitatem ; cl cum adoratur Christus crucifixus , non separari divinitatem.

Ad quartum respondeo : Hieronymum ibi non dicere,a Paula proprie adoratam crucem.sed quod prostrala ante crucem adorabat Christum, quem in cruce repraesentari videbat.

Ad quintum dc uno motu in imaginem,et in exemplar, variae dantur solutiones. Perosius respondet, id non esse verum.quod eodem motu feramur in imaginem, el exemplar, cum illa sini opposita, nec possint cognosci,nisi duabus cognitionibus:Ait cliam nusquam haberi in Aristotele id,quod b.Thomas adducit.Al certe Aristoteles hb.de memoria et reminiscentia cap. 2.id aperte dicere vidclur:Nam reddere volens caussam,cur memoria cognoscat absentia, dicit, caussam esse, quia in memoria sunt species rcrum,quae sunt quasi picturae quaedam,el si quidem homo speculclur illa phanlasmaln.nl res quaedam sunt in se, non cognoscet praetcrilii.sed rem praesentem cogitabit: Alsi speculclur eadem phantasmata,ul imagines sunt,lune cognoscetpractcrila, quorum illae sunl imagines, quia nimirum non potest cognosci imago ul imago.quin simul cognoscatur res,cujus illa est imago. Nec verum est, quod dicil Perosius,relativa quia sunl opposita,non posse cognosci una cognilione;nam ita sunlopposila, ut unum ab allero pendeat, cl unum sine allero nec definiri, nec cognosci possit.

Durandus aliter respondet, admittit enim esse unum motum mentis in imaginem, el in exemplar; sed negat proplcrea esse etiam unam adoralionemmam licet mens utcumque simul cognoscat, lamen non dicil, unum esse aliorum, sed inlelligil esse distincta et disparia, ct proinde non adorat illa una el eadem adoratione.

Confirmant alii hanc solutionem, quia licet sil unus motus mentis, idest, intellectus in imaginem el exemplar, tamen possunt esse contrarii motus voluntatis. Nam qui videt imaginem Christi male depictam, odit imaginem, ul imago est. cl lumen diligit Christum: et cconirario, qui videt imaginem Judac pulchre expressam, diligit imaginem, cl odit exemplar.

Haec solutio non satisfacit; nam b. Thomas non dicil, motum in imaginem, ut imigo est, esse etiam in exemplar, sed dicil, motum in imaginera, ul imago alterius est, esse etiam in exemplar; cl hoc est verum lam de motu intellectus, quam voluntatis. Nam qui amat imaginem Christi,non quia imago est, sed quia imago est Christi, impossibile est (juin simul diligat Christum, quandoquidem Christus est ralio, cur diligat imaginem.Qui autem diligit imaginem pulchram Judac, el odit Judam, non diligit imaginem illam ul Judac, sed ut pulchram imaginem simpliciter, idest. delectatur illa proportione,quae est inter imaginem cl exemplar, non curans quale sil exemplar.

Existimo ergo aliter respondendum.Ac primum, admitto esse eundem motum cliam voluntatis in

Imaginem el exemplar: sod lune vcl exemplar concipitur cl «odoratur tamquam principale objeclum, vel non, idest, vel concipio, el adoro ipsum Christum in imagine objective relucentem; vel concipio, el adoro imaginem ipsam, ul Chrisli imaginem, ila ul Christus in obliquo ponatur, non in rodo. Si primum,lunc adoratio quidem est lalriac, sed fertur in Christum per sc, in imaginem solum per accidens: hoc videntur sibi voluisse Capreolus Cl Cajclanus. Si secundum, lunc adoratio fertur quidem in imaginem per se, el conscqucnicr in Christum, sed non csl adoratio verae lalriac, sed longe inferior.

Dices: Al Christo convenit adoratio lalriac verae, si ergo ista adoralio terminatur cliam ad Christum, erit verae lalriae. Respondeo: Christo convenire veram lalriam, quando adoratur ul csl in sc, non autem quando adoratur ut est in imagine per participationem. Quemadmodum qui honorai famulum regis, cerlc honorai ipsum regem; ellamen longe aliter honorai regem ipsum in propria persona, quam in famulo suo, ul notum est. El hinc patet responsio ad secundum: Nam cum honoratur imago, honor ejus transii ad prototypum, sed honor ille non csl talis, qualis dcbclur prololypo in sc, sed qualis ei dcbclur, ul ab imagine parlicipalur.

Ad sextum dico eodem modo, rationem cur honoretur imago, esse ipsum exemplar, exemplar tamen aliler honorari debere, ul est in sc, aliler ul parlicipalur ab imagine.

Ad septimum dico: Eum, qui laedit statuam regis puniri ul reum majestatis, quia vere laesil regem, sed nego lam graviler puniri, ac si lacsissst regem. Quod si aliquis neque graviler puniretur, id lierai , quia conslarcl non laesisse statuam ut slaluam regis , sed accepisse slaluam pro ipso rege.

CAPUT XXV.

Quo genere cultus adorentur imagines.

Quinta Conclusio. ***Cullus qui per se, proprie debetur imaginibus, est cullus quidam imperl'ecius, qui analogice el reductive perlinet ad speciem ejus cultus, qui dcbclur exemplari.*** Explico: Imaginibus non convenit proprie nec lalria, nec hyperdnlia, nec dulia, nec ullus alius corum, qui tribuuntur naturae intelligent!. Non enim est capax res inanima, el rationis, expers ejusmodi cultuum: sed cullus quidam inferior el varius pro varietate imaginum, linque imaginibus sanclorum non dcbclur proprie dulia, sed cultus inferior, qui dici polesl dulia secundum quid, vel dulia analogice, sive reductive. Similiter imaginibus b. Virginis non debetur hyperdulia simpliciter; sed hyperdulia secundum quid, sive analogice reductive.

Denique imaginibus Chrisli non dcbclur lalria vera, cl simpliciter, sed cullus sine comparatione inferior, qui tamen reducitur ad lalriam, ut imperfectum ad perfectum. Probatur, sicut sc habet imago ad suum exemplar, ila sc habet cullus imaginis ad cultum exemplaris, sed imago esi ipsum exemplar analogice, cl secundum quid; nam homo pictus esi homo secundum quid, cl analogice, ergo cliam imagini dcbclur cullus ipsi exemplari debitus, imperfectus cl analogicus.

Praeterea, imago reducitur ad speciem exemplaris; nam homo pictus,cl equus pictus differunt specie, quia homo verus cl equus verus differunt specie: ergo cliam cullus imaginis rcducilur ad cultum exemplaris, cl forle b. Thomas el b. Bonavenlura, cl alii hoc solum dicere volucrunl, cum dixerunt, eodem cultu coli imaginem el exemplar; ita enim corum sententiam interpretatur Gabriel: quod si ila csl, omnes convenimus.

Ex his habemus cliam,quid sil dicendum de vera crucc Domini, de clavis, spinis, aliisque reliquiis. Sunl enim haec omnia honoranda minore cultu, quam Christus vcl sancti, quorum reliquiae sunl. sed lamen tali, qui analogice el reductive perlincal ad speciem cullus, quo Christus vcl sancti coluntur; nam reliquiae ideo merentur honorem. quia ralione contactus, vcl aliquo alio modo habitudinem habent ad eos quorum sunt reliquiae.

CAPUT XXVI.

De adoralione crucis.

Etsi crux Domini parlim inter reliquias venerelur, parlim inter imagines (nam crux illa vera, in qua Dominus pependit. propler contactum sacri corporis et sanguinis, inter pietosissimas reliquias habenda csl, nec solum ipsa Integra, sed etiam particulae ejus; al crux illa eadem, quatenus figuram crucifixi Domini repraesentat,ct similiter cacclerac cruces illi similes, inter sacras imagines numerantur) lamen quia peculiares errores, cl peculiaria argumenta dc cruce inveniuntor, peculiarem cliam dc illa disputationem instituendam putavimus.

Fuit igitur haeresis in primis Claudii taurinensis, qui praeter caelcras imagines crucem Domini cxccrabalur, teste Jona lib. 1. Vixit autem Claudius anno Domini SOI). Idem eodem tempore in oriente docebant Pauliliani, a quodam Paulo sic appellati. teste Eulhymio in Panoplia pari. 2. Iit. 21.

Deinde circa annum Domini 1130. exstiterunt Petrus Bruis, cl llcnricus. qui similiter cruccm Domini, ejusque cultum oppugnabant, teste Petro Cluniacensi, qui contra eos epistolam prolixam ct eruditam illo ipso tempore scripsit ad omnes episcopos. Circa idem tempus, vcl paulo post exstiterunt in oriente Bogomiles, qui idem iisdem argumentis docebant, teste Eulhymio Panopl. par. 2. lit. 23.

Dion minus postea crucis honorem detestati sunt Wiclefislae. apud Thomam Wnldcnscm torn. 3. tit. 20. Calvinus lib. 1. Institut, cap. 11. § 1. Magdeburgens. Cenlur. i. cap. 4. col. 302. cap. G. col. 438. ct 459. ubi etiam impudenter mentiuntur, usum signi crucis saeculo IV. novum fuisse. Nam Tertullianus lib. de corona militis, meminit signi

crucis,cum lamen llorucrit sacculo II. Sicut etiam Cent. 7, c. 6. coi. 191. mentiuntur, Sergium papam fuisse auctorem primum, ul crux adoraretur, cl exoscularetur. Nam Sergius papa sedit anno Domini 688. Al meminit adorationis cl exosculationis crucis Evagrius lib. 4. cap. 26. qui est centum Minis Sergio antiquior. Meminit etiam Hieronymus in epislol. ad Marccllam , ul migret Bethlehem.

Argumenta Bogomilium el Pelrobrusianorum erant tria. Primum, quia crux dolorem cl ignominiam Christo altulil,crgo detestanda esl iis,qui Christum diligunt.

Secundum, quia stultus et impius judicaretur illius, qui patibulum amaret ct honoraret , in quo pater ejus suspensus fuisset.

Tertium, quia si oportet adoraro omnes cruces quia Christus in cruce pependit; oportebit etiam adoraro omnia sepulchra. quia in sepulchre! Dominus quievit: cl omnia praesepia, quia in praesepi reclinatus fuit: ct omnes columnas, lanceas, spongias, flagella etc. *Ιηηιο el omnes asinos* (inquit Claudius) *quia Christus asino vectus fuit.*

Quarto arguit Claudius,hostes Christi gaudebant de passione Domini, de resurrectione dolebant: cl contra, amici ejus dc passione dolebant, de resurrectione gaudebant, ergo qui crucem honorant, el illam amant, imitantur Christi hostes.

Quinto argumentabantur Wicfefislae apud Waldensern, si ratione contactus, vel quia istrumentum passionis fuit, crucem adoramus,oportebit etiam adorare labia Judae, quae contigerunt os Domini osculando, el manum illius servi, qui Dominum tetigit, cum alapam illi inflixit; nam haec omnia tetigerunt Dominum, cl instrumenta passionis fuerunt.

Sexto arguunt Ceniurialorcs,superstitio est characteribus tribuere virlulem; al Papistac tribuunt figurae crucis vim pellendi daemones, el omnia mala: ergo superstitiosi sunl. Quae objectiones infra cap. 30. diluentur: Antea vero rem explicabimus. Dicemus igitur tria: Primo, dc ipsa cruce. Secundo, dc crucis imagine. Tertio, do signo crucis transeunte.

CAPUT XXVII.

De cruce vera Domini.

Quantum ad primum, antequam veniam ad probationes, notanda sunt aliqua de figura ipsius crucis. Sciendum igitur, crucem cx iribus lignis faciam esse, quorum unum erat longum, cui corpus adhaerebat, alterum Iransversum superpositum longo, quibus abigebantur manus, tertium lignum eral infixum in ligno longo, ul in eo pedes crucifixi starent,clclavis figi possent.Id testatur Irenaeus lib. 2. cap. 42. *Habitus* , inquit, *idest, figura erucis fines el summitates habet quinque, duas m longitudinem, duas in latitudinem, unam in medio, in qua quiescit, qui clavis affjlgitur.* Item habet Justinus in dialogo cum Triphone ultra medium.

Utrum autem lignum transversum esset supraposilum ligno longo, ila ut non emineret lignum longum sursum versus, non esl certum; Nam Beda in quaesi, in Genes, ubi de victoria Abrahae loquitur.dicit crucem similem fuisse litcrae graecae -, qualem etiam fuisse olim hebrnicum *Thau.* docet Hieronymus in c. 9. Ezecbielis. At b. Augustinus episl. 120, c. 26. dicil, lignum longum eminuisse supra transversum. El hoc esl probabilius; nam esl conformius verbis Irenaci, el verbis apostoli ad Ephesios c. 3. ubi alludens ad figuram crucis, nominat sublimitatem, profundum, longitudinem el latitudinem. Porro qui dicunt cruccm fuisse similem litcrae *thau,* dicunt verum, quia parum differebat.

Quod autem scribit Bcda in suis collectaneis et floribus, crucem factam ex quatuor generibus lignorum, ex cedro, pino, cypresso cl buxo : ct quod scribitur in historia scholastica de ligno eruto ex probatica piscina etc. non habent veterum testimonia, nec videntur probabilia.

Illud aulcm non est ignorandum,veteres aliquid addidisse mysterii gratia,quod etiam nunc exparto servatur. Nam lignum longum producebant sursum versus, el flectebant ad modum baculi pastoralis. ul referret litcram graccain P. paulo inferius apponebant duo ligna transversa ad similitudinem crucis s. Andreae quae referrent litcram graccam X.ila ul duae illae litcrae per abbrevialionem significarent Christum; infra illum ponebant lignum transversum, quod vere perficit cruccm, ct inde pendebat velum cxpansum:Infra lignum Iransversum cral lignum longum in similitudinem hastae ; ad infimam partem addebant capulum ad commoditatem gestandi. Haec omnia significabant cruccm esse vexillum imperatoris Christi; nam cruccm testabatur ipsa figura: Christi nomen indicabant duc litcrae X et P. vexillum, ex velo, hasta el capulo dignoscebatur.Vide .loanncm PierumValefianum dc signis hicroglyphicis lib.50. clPrirnasium lib.4.in Apocalyp. ubi hoc ipsum signum vocat monogramma el signum Christi.Tulc fere fuilct labarum Constantini. Nam ul Eusebius refert lib.9.hist.cap. 9. labarum, quod ante imperatores gestari solebat cl a militibus adorari,Constantinus in formam crucis redegit, sic tamen, ul etiam vexilli formam non ammlttercl.

Describit aulcm ipsum labarum Eusebius lib. 1. dc vita Constantini, ubi dicil, fuisse hastam totam auro circumdatam, in cujus summitate posita erat corona pretiosissima.infra eam cornu transversum ad formam crucis, ex quo pendebat velum purpureum auro el gemmis ornatissimum, ad cujus partem infimam visebantur imagines Constantini ct filiorum. In ipsa vero hasta sub corona crant litcrae nominis Christi.

Jam vero modus crucifigendi communis non cral, ul mulli putant, funibus alligando, sed clavis figendo. Pictores vero solent solum Christum depingere. clavis affixum, latrones aulcm, et s. Potrum funibus. Sed non ila csl, omnes enim clavis figebantur, immo cl omnes cruccm suam ferebant.

oinncsque anlca flagellis cacdehanlur.Vidc Plutor* chum dc *larda numinis* rindicta-.Mnrcum Tullium act. 7. in Verrem: Nonium Marcellum verbo *Patibulum.qui* sic ail:*Doligali ad patibulum circumferuntur.deinde cruci figuntur.*Macrobium lib. 1. Saturn, c. 11. Joseph, lib. G. <Je bello judaico c. 12. cl in vita sua in lib. de passione s. Andrcae, inquit proconsul: In ipsa cruce, quam laudas, tc instigatum affigi praecipiam. Caeterum cum s. Andreas crucifigendus esset, praeter modum ordinarium, jussit idem proconsul ul funibus cum in cruce suspenderent, el clavis allixuscilo deficeret. Adde, quod ideo dubitabatur, quaenam ex tribus repertis crucibus, esset crux dominica, quia omnes 1res habebant similia foramina, cl clavos etc. Vide llufilnum lib. 10. hist. cap. 8.

His ergo praenoialis, ad argumenta veniamus. Ac primum, quod lignum crucis venerabile sil, probatur ratione cx Scripturis desumpta. Nam Scripturae testantur. Christum non crucifixum casu. vel inv tum, vel propter sua peccata, sed ipsum sponte elegisse crucem, el elegisse ul allarc summi sacrificii, quo placaretur Deus, ul scalam sibi ipsi ad regnum, instrumentum liberationis generis humani, ac demum ul instrumentum, quo diabolum vinceret, ac de eo triumpharet. Ex quo sequitur, crucem illam veram a Deo mirifice fuisse honoratam, cl nobis omnibus amabilem cl venerabilem esse deberc.

Quod sponte illam elegerit, paletIsaiae cap. 53. *Oblatus esl, (plia ipse voluit,* **Joan. 10.** *Ego pono animam ineam, nemo lollil cam a me, sed ego pono eum.* **In Act. Aposlol. cap. 2.** *Hunc delinito consilio, cl praescientia Dei traditum interemistis.* **Aclor. 3.** *Deus, qui praenuntiavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, implevit sic.* **Aclor. 4.** *Convenerunt vere in civitate ista Herodes cl Pontius Pilatus cum gentibus, ct populus Israel facere, quae manus tua el consilium tuum decreverunt fieri.*

Quod crux fueril ara summi sacrificii, palet, quia Christus ipse crucifixus esl summum sacrificium. in episl. ad Ilebr. cap. 7. Unde ad Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis ejus,* idest, per sanguinem ejus in cruce, quasi in altari fusum. El hoc significavit lapis erectus el inunctus, el domus Dei vocatus a Jacob Gcn. 20.

Quod crux scala fuerit Christo ad regnum Joan. 12. IVtinc *princeps hujus mundi ejicietur foras, ct ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Hoc. autem dicebat, significans, qua morte esset moriturus.* **Ad Philip. 2.** *Humiliavit scmclipsum. factus obediens usque, ad mortem, mortem aulem crucis, propter quod cl Deus exaltavit illum etc.*

Quod fuerit instrumentum liberationis, docent plurimae figurae, (pias collegit Joannes Damascenus lib. 4. de fide cap. 12. Id enim significavit lignum vilae in paradiso Genes, cap. 2. arca lignea Noc domum ejus salvans Gen. 7. virga Moysis aperiens mare Exod. H. lignum aquas dulces reddens Exod. 15. Sed praecipue serpens aeneus exaltatus in deserto. Num. 18. dc quo Dominus Joan. 3. Stcut *exaltavit Moyses serpentem in deserto, ila exaltari oportet Filium hominis, ul omnis, qui credit in eum. non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Hinc videlicet Ecclesia sequula Paulum ad Galat. G. dicit: Nos *autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi, in quo csl salus, vita cl resurrectio nostra.*

Quod cruce diabolum vicerit, cl de eo triumphant. patel ex episl. ad Coloss. 2. *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit dc medio, affigens, illud cruci, expolians principatus el potestates, traduxit palam confidenter, triumphans illos in semetipso.* Origenes hom. 8. in Josue, dicil. in Graecis haberi : Irinmphans illos in ligno crucis: et licel nunc non habeamus in ligno, sed ἐν ἀυτῶ, id est. in ipso, lamen optime referri potesl ad crucem.de qua supra dixerat, *io* χω αυοὠ. ul referi Thcophylaclus. Dicit ergo Origenes, in cruce duos fuisse affixos , Christum visibiliter . sponte sua. el ad tempus: diabolum aulcm invisibiliter inv itum, el in sempiternum ejus opprobrium; ct hoc probat ex isto loco, ubi Paulus utitur metaphora triumphi, indicare volens, crucem esse currum triumphalem, in cujus summa parlc sedet Christus triumphans. pl in parte ima Irahitur diabolus alligatus, ct ostentatur quasi in pompa. 1<I enim significat verbum ωε'γμάτντεν el ὕριαμβεὐσά .

Argumentum secundum sumitur a mysteriis in ipsa cruce significatis.Num, ul ait Augustinusepisl. 120. cap. 2G. *Qui mortuus est. quia voluit: etiam mortuus esl. quando voluil.nec sine caussa crucem politis, quam aliud instrumentum mortis elegit.* Qmd aulem crux mystica significet docent Irenaeus lib. 5. Greg. nyssenus oral. 1. de resurrectione: Augustinus iu episl. 119. et 120. Hieronymus el Thcophylaclus in c. 3. ad Ephes, ubi dc cruce exponunt verba Pauli: *I t possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo et longitudo, sublimitas et profundum.* Nam latitudo vocatur lignum transversum; sublimitas pats ligni , ubi esl titulus supra transversum: longitudo ligni pars a transverso usque ad terram ; profundum , pars ejusdem , quae latet sub terram.

Significat aulcm ista figura primo lotam perfectionem Christianam, ul Augustinus docel; profundum. fidem; sublimitas. spem: latitudo, charilatem ; longitudo, perseverantiam.

Secundo. Chrisii passionis effectum; nam lignum supremum significat coelum Christi passione apertum et Deum placatum : lignum sub terram infixum, infernum evacuatum el diabolum devictum; lignum transversum respiciens ortum el occasum, totum orbem terrarum redemptum. Itaque proplcrea Christum crucifixum adorent coelestia, terrestria el inferna, ul Nyssenus deducit.

Tertio, duo brachia crucis sub uno titulo Salvatoris; significant duos populos (inquit Irenaeus) sub uno capite Christo inter sc connexos, juxta ilIndJoan. 12. *Ego exaltatus fuero a terra,omnia traham ad meipsum.*

Addunt Minutius Felix in Octavio, el Ambrosius serm. 5G. crucis figuram esse etiam naturaliter salutarem. Nam aves numquaiu volarent, nisi ex-

pansis alis cruris formam imilareniur: et navis non movcrclur. nisi ex malo cl antenna crux floret: ct arator terram non scinderet, nisi ex aratro el stiva crucem faceret: cl rursum aliam cx jugo ct temone. Coelum ipsum crucem facit . si lineae ducantur ab ortu ad occasum , ab aquilone ad austrum.

Denique etiam Aegyptiis qui hieroglyphic is characteribus utebantur . crux vitam venturam significabat , ul refert Ilullinus lib. 2. hislor. cap. 29.

Argumentum tertium, ab inventione crucis, cx qua multiplex testimonium sumitur, quod veneratio ligni crucis Deo placeat.

Primo, quod non permiserit Deus lignum illud demergi in mare, vel flammis absumi. Quod enim hostes Christianorum conati sint abolere crucem, ejusque omnia vestigia, patet cx eo, quod altissime crucem sub terram absconderunt, el in loco crucis, Veneris simulacrum : in loco resurrectionis, Jovis ; in loco nativitatis, Adonidis posuerunt, ul refert b. Hieronymus in epist. ad Paulinum dc institutione monachi. Cur, quaeso, non cremarunt crucem.cum vellent el possent, nisi quia Deus abstulit illis mentem, ul ad solatium piorum lignum pretiosissimum servaretur?

Secundo, quod Deus eo tempore crucem inveniri voluerit, quo luto poterat coli, nimirum ad milium imperii Constantini: Nam si antea reserata fuisset, regnantibus persequuloribus. magis ludibrio quam honore excepta fuisset: Si autem diu post tempora Constantini fuisset inventa, fraudata fuisset sancta crux debito honore. Tunc igitur primum divina providentia crucem manifestavit, cum primum potuit coli.

Tertio, quia per evidentia miracula demonstratum est esse veram crucem, cl proinde crucis inventionem, revelationem illam esse a Deo. Nam cum 1res cruces simul inventae fuissent, nec posset plane crux Domini a crucibus latronum internosci. admotae fuerunt omnes 1res ad mulierem quondam in extremis agentem, el cum duae priores nihil cgisscnl, fortia admota imilieri, mox illam reddidit sanam. Scribit hoc Rudinus lib. 10. hist. c. 8. Socrates lib. I. cap. 13. Theodorclus lib. 1. cap. 18. Sozomenus lib. 2. cap. 1. el Nicephorus lib.8. cap. 29. Nec solum mulierem aegram sanavit, sed etiam mortuum virum excitavit eodem tempore, ut scribunt Paulinus epist. II. ad Severum. Severus lib. 2. historiae sacrae el Sozoinenus lib. 2. c. 1. qui cl viri mortui ct mulieris aegrotae meminit.

Neque obstat, quod Ambrosius orat, in Theodosium. ct Chrysostomus honi. 84. in Joan, dicunl, crucem Domini cx titulo cognitam, quo carebant aliae duae. Nam Rudinus indicat, ex titulo quidem fuisse cognitam crucem Domini, sed non omnino evidenter, quia titulus non erat affixus cruci, sed jacebat prope eam: idcoquc. ul nulla remaneret ambiguitas, ad miraculum confugerunt. Nec solum crux miraculo illo claruit, sed chain clavus quem Helena ad Constantinum misit. Dc eo siquidem (ul Ambrosius testatur loco citato) Judaei dicebant: *Eccc el* clavus *in honore est, el quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque invisibili potestate daemones torquet.*

Quarto, quia Helena non cx se incitata est ad crucem Domini quacrcndain. sed divinis admoniti revelationibus. Sic enim testatur Eusebinsin chron. quod Hieronymus latinum fecit: *Helena Constantini mater,* inquil. *divinis monita visionibus,beatissimum crucis lignum in quo mundi salus pependit, apud Ilierosolymam repcril.* El idem dicunt Ambrosius. Rudinus, Paulinus, Sulpilius ct alii. Ex quo apparet impudens blasphemia Magdeburgensium. qui Cenlur. 4. cap. G. col. 458. !h lenam superstitiosam vocant, quia Ilierosolymam petit. ul lignum crucis inveniret, quam tamen sancti Paires omnes mirifice laudant, cl Spiritu sancto inspirante, dicunl. eam cnicis lignum quaesivisse. Ipsam vero historiam licet celeberrimam conantur Ulngdcburgcnses dubiam reddere Cent. 4. cap. 13. col. I WK. el 1439. duabus conjecturis. Prima est, quia Ambrosius est antiquissimus omnium, qui eam historiam referunt: sed illius orationem in Theodosium, ubi hoc habetur, Erasinus non recipit, ut germanam. Secunda, quia Eusebius lib. 3. de vita Constantini de Helena mulla narrat cl dc repurgalione mnntis Calvariae, el tamen non meminit inventionis crucis.

Ad primam diro primo: Non exstare talem Erasini censuram, immo ipsi Magdcbiirgenses Cenlur. 4. cap. 13. in vita Ambrosii, ex judicio Erasini hanc orationem Ambrosio Iribuunt. Ex quo perspicere poles eorum constantiam.

Dico secundo: Si exstaret.non esse Ernsmnni divinum oraculum, cui necessario credi debeat, quando nullam offert rationem.

Dico tertio: Falsum esse,quod Ambrosius sil antiquissimus eorum, qui hanc historiam rcfcrunl ; nam Sulpilius, Paulinus, Ilullinus, Hieronymus, Chrysostomus, qui eandem recitant, aequales Ambrosii dici possunt, cum eodem tempore vixerint, licet Ambrosius esset fortasse paulo senior. Deinde eandem recital Cyrillus liicrosolymilanus. Ambrosio antiquior, in epist. ad Consimilium Augustum: ilem Constantinus ipse. Ambrosio similiter antiquior, ejusdem meminit in epist. ad Alacharinm, quam referi Eusebius lib. 3. de vita Constantini, ubi sic hahel: *Tanta est Dei nostri benignitas. ul nulla verborum officia praesenti miraculo digna esse queant. Iloc enim admirationem omnem, stuporemque praeterit, indicium tormenti sacratissimi, tot annis humo sepullum. usque dum interfecto communi hoste,, liberae familiae apparui/. ignorari etc.* Ibidem addit, novis miraculis fidem esso, declaratam.

Ad secundam objectionem dicimus. Ensebium in chronico hujus rei meminisse: in libris autem de vita Constantini non fecisse dc hac re mentionem. quia res erat notissima omnibus, ct salis putabat esse, quod eam attigisset in literis Constantini. Huic inventioni sanctae crucis addi potest inventio sacrae lanceae, quae divina revelatione reperta est Antiochiae . anno Domini 1098. cl in miraculo nobilitata. Vide Gulicimum Tyrium lib. G. <le bello sacro , Paulum Aemilium lib. i. dc rosignibus gesiis Francorum , ct Dodechinum

Mariani Scoti continuatorum in chronico ahnl 1100.

Argumentum quartum, n testimoniis veterum, qui passim referunt. quanto desiderio tenerentur fideles habendi, aut certe videndi porticulas verae crucis, quod ad magnum crucis honorem perlinere nemo ignorat, in primis b. Cynilus hierosolymitanus catechesi 10. cl 13.dicit,cx ligno crucis Hierosolymis invento lotum mundum repletum; pluriinisinde particulas petentibus el impetrantibus Constantinus particulam crucis statuae suae inseruit, quam Conslanlinopidi collocavit,existimans per eam crucis particulam lotam urbem custodiendam, ut referunt Socrates lib. 1. cap.13. el Eutropius.sive Paulus diaconos,qui multa addidit Eutropio lib. 11. rerum romanariim. Gregorius nyssenus in vita Macriano sororis, scribil, eam gestare solitam ad collum crucem argenteam, cui inserta erat particula verae crucis.

Paulinus episl. 12.ad Severum scribil, se mittere. tamquam summum dotium, parliculam crucis verae, auro inclusam. Idem etiam natali decimo s. Felicis, scribil,se restinxisse incendium maximum ostensa particula crucis, quod nulla arle extingui poleral.

Ipse, inquit, *domum remeans, modicum, sed grande salutis.*
De crucis aeternae sumptum milii fragmine lignum
Promo, tenensque manu adversis procul ingero flammis etc.

Chrysostomus hom.quod Christus sil Deus,scribil, eos qui polueranl poliri particula crucis, auro inclusam servare,ac inde sc valde ornari el custodire merito credere. Evngrius lib. 4.liisl.cap.2G.cl Procopius lib. 2. de bello pcrsico, narrant, Apameae fuisse parliculam sanctae crucis,quam sibi ostendi populus voluil.cum civitas diu obsessa jam jam capienda videretur, ul nimirum conspecta cruce Domini , ulacrius morerentur. Sed cum ab episcopo crux illa ostenderetur semel cl iterum , ct lerlio effulsisse semel ct iterum, el tertio splendidum ignem, non comburentem, sed lucentem quo territi hostes , obsidionem solverint. Gregorius lib. 7. episl. 126. ad llechareduin regem Visigolhorum , mittit crucis particulam , ul eximium munus.

Ambrosius oratione in Theodosium, loquens de clavo inscrio ab Helena galeae imperaloris:S<ipicnter. inquit, *Helena egit,quae* crucem *(particulam videlicet crucis.nimirum clavum unum)in capite regum levavit, ul crux Christi in regibus adoretur.*

Hieronymus m psal. 98. exponit dc cruce, illud: *Adorate scabellum pedum ejus.* El in episl. 17.ad Marcellum, dicil: *Ergone erit illa dies, quando nobis liceat speluncam Salvatoris intrare, crucis lambere lignum etc.*

Augustinus lib. 22.de Civitate Dei cap.K.scribil: Ad terram sanciam, ex monte Calvariae allatam in Africam, miracula fieri solita, cl sc cum alio episcopo eam infodisse, cl orationis locum super eam constituisse.Quo honore Augustinus prosequeretur crucem, quando sic honoravit terram, ubi fuerat crux?

Ilis adde Sybillac carmen, quod habetur lib. 6. carminum sybillinoruin, prope finem:

O lignum felix, in quo *Deus ipse pependit.*

Argumentum quintum , ab exaltatione crucis. Constat cniin cx Paulo diacono, Zonara el Cedreno in viia Hcrnclii. Heraclium in recuperatione cruris, <pinm Persae cx Hierosolymis abstulerant, divinitus adjutum, ila ul etiam de coelo Heus lapidibus grandinis pugnaret contra Persas, ul olim fecerat cum Josuc.In ipsa etiam restitutione crucis in suum locum, miracula quaedam contigerunt, ul referi Sigebcrlus m chronico anni 631.Unde etiam festum institutum testantur Otho frisingensis lib. 5. c. 9. Ueda clAdo in marlyrologio.

Argumentum sextum, si locus, in quo angelus stclil. terra sancta est, Josue cap. 5. Exod. 3. cur non magis crux, ubi stetit Christus? Si sudaria el semicinctia Pauli honorabantur propter contactum, cur non magis crux Christi sanguine respersa? Si sacramenta honorantur, quia instrumenta gratiae . cur non crux,quae instrumentum est redemptionis?

CAPUT XXVIII.

De imagine crucis.

Jam vero de imagine crucis habemus primo testimonium Mallh. 24. Tunc *apparebit signum filii hominis in coelo: ex* qua apparitione miro modo venerabile reddetur signum illud, idest. crux.Nam etsi Calvinus. Musculus, el alii quos referi in sua calena ad hunc locum Marloralus. negent hic agi dc croce,ac velint hunc esse horum verborum sensum: *Tunc apparebit signum Filii* hominis,id est, lunc apparebit Filius hominis lam manifeste, ac si edito signo in se omnium oculos converlisscl : omnes tamen veteres ad unum exponunt de cruce : ila Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, Hilarius, Theophylaclus. Eulhymius, Bcda in cap. 24. Matthaei: item Cyrillus catechesi 15. ct Augustinus serm. 130. dc tempore. Ecclesia quoque canit in festo inventionis: *Hoc signum crucis orit in cocio, cum Dominus ad judicandum venerit.*

Svbiila etiam lib. 6. in line:

O lignum felix, in guo Deus ipse pependit.
Ace *tc. terra capti,* sed coeli *leda videbis,*
Cum renovata Dei facies ignita micabit.

El quidem Thomas Waldensis lom. 3. litui. 20. cap. 138. non omnino improbabiliter dicit, ipsam veram crucem ligneam , quae nunc divisa est in multas particulas, lunc reformandam, cl colligendam, cl apparituram in cocio. Nam id videntur asserere Sybilla ct Chrysostomus in serm. dc cruce cl latrone; nec alii Patres contradicunt.

Neque obstat illud Ecclesiae: *Hoc signum crucis erit in coelo.* Nam etiam vera crux dici potest signum crucis, idest, instrumentum habens ligu-

ram crucis. Sed si iioc non ndmillatur,saltem imago crucis lucida in coelo apparebit cx aere, vel igne condensato, ut Abulcnsis cl Jansenius, el alii docent.

Hinc aulem multiplex argumentum dicilur ad probandum honorem crucis; Nam primo honorabilis est crux, quia ab ipso Christo vocatur signum ejus, idesl. vexillum Christi: si enim vexillum imperatoris milites adorant, ul palet cx Sozomeno hb. I. hist. cap. 4. cur vexillum Christi non adorabilurVSeciindo honorabilis est, quia in coelo apparebit,loco nimirum sublimi cl honorificc.Tcrlio, quin manibus Angelorum feretur . ul Augustinus doccl serm. 130. Quarto, quia splendebit clarius sole: quod probant Augustinus cl Chrysoslomus ; quia lunc apparebit cl conspicietur ab omnibus , (piando sol el luna, cl stellae obscuratae luerint, ut palet cx Mallh. cap. 24.

Argumentum secundum sumi polcsl a testimoniis sacrorum conciliorum. Nam synodus VI. can. 73. synodus VII. aci. ull. el synodus VIII. aci. item ull. canones ediderunt de veneratione crucis.

Tertium argumentum abusu el testimoniis veterum. Justinus in apologia secunda: *Signa,* inquil. *cl nolae, quae apud nos sunl. hujus rei* (crucis) *virtutem declarant.* Tertullianus in apologetica cap. 16. objectioni gentilium respondet dc adoratione crucis ligneae; Idem facit .Minutius in Octavio. Ex quo apparet, ab ipso Ecclesiae exordio, etiam ante erucis verae inventionem Christianos solitos habere , el venerari crucis imaginem. Origenes lib. 6. in cpisl. ad Romanos. dicil crucis figuram ante oculos positam , si attento consideretur , valere ad depellendam omnem Icnlalionem.

Constantinus Magnus labarum in formam crucis redegit, ul palet ex Eusebio lib. 9. cap. 9. hisl. el ex lib. 1. de vila Constantini. Ouia vero labarum adorabatur, numquam Constantinus crucem in labaro posuisset, si pulassel, esse idololatriam venerari crucem: Immo Sozomenus lib. Leap. 4. hisl. scribil, ideo Constantinum vertisse labarum in crucem.nl milites assuescerent crucem venerari.

Dices: Eliam ante Constantini tempora labarum habuit formam crucis, ul Tertullianus in apologetica cap. 16. Justinus in 2. apologia, cl .Minutius in Oclavio testantur.

Itespondeo: Labarum ante Constantini tempora habuisse (piandam crucis similitudinem, quia erat velum in ligno suspensum,non tamen proprie crucis figuram habuisse, nisi tempore Constantini. Idem Constantinus, ul refert Eusebius lib. l.de vila Conslanlini, Romae devicto Maxcnlio, iu loco celeberrimo erexit crucem cum his verbis: *lloc salutare signum .V>\.* rursum in manu dextera statuae >uae crucem apponi jussit cum his verhis:*/ / oc uno verae fortitudinis signo urbem vestram liberavi etc.* hiem etiam decrelo cavit, ne deinceps ulli facinorosi cruci afiigercnlur. ul crux non amplius horrori, sed amori ct venerationi omnibus esset, ul scribil Sozomenus lib. 1. cap. 8. el Augustinus ser. 18. dc verbis Domini.El contrario in pecuniis, quas omnes amant, crucis figuram excudi jussit, ul ibidem Sozomenus rcfcri.

Conslanlini pietatem imitatus Theodosius, prohibuit no crux humi sculperetur, vel pingeretur, ne sacrum signum pedibus calcaretur:ila enim lia' bclur lib. I.codicis, lit. 8. L. *Cum sil nobis.Quod* testimonium ex Pelro Crinito lib. 9. cap. 9. adversarii corrupte citant, quasi Theodosius prohibuisset imaginem crucis sculpi, vel pingi.

Theodosium sequutusArcadins Illius,aureammonetam cum signo crucis cudi jussit, teste Prospero de praedictionibus el promissionibus pari. 3. cap. 34.

Tiberius quoque optimus imperator, Theodosii legem sequulus, cum vidisset in palatio humi crucem in marmore incisam, mox erigi jussit,dicens: *Cruce Domini frontem el pectus munire debemus, el nos eam pedibus terimus?* testis Paulus diaconus lib. 18. rerum roman. I hi etiam addit, sub illo marmoro repertum ingentem thesaurum amplius centum millium aureorum , in remunera·tionem videlicet pietatis tam religiosi principis.

Conslanlini tempore scripsit Lactantius carmen de cruce, in quo inter caetera legimus :

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Aon diu postea Athanasius quaesi. 1G. ad Antiochum reddidit caussam, cur Christiani faciant el colant potius imagines crucis , quam lanceae, vel spongiae; quia videlicet si ethnici dicant nos celere lignum, mox duobus lignis crucis disjunctis figuram crucis destruimus, nec amplius veneramur.

Joannes Chrysoslomus in supplicationibus argenteas cruces cum ardentibus facibus praeferri jubebat, ul Socrates hb. 6. cap. 8. et Sozomen. lib. 8. cap. 8. testantur. Idem etiam Chrysoslomus in lib. quod Christus sil Deus, dicil. suo tempore crucis figuram omnibus in locis depingi solitam, in urbibus, in domibus, in cubiculis, in vasis, in solitudine, in montibus elc. Augustinus tract. 36. in Joan, et in psal. 36. *Qui tantum,* inquil. *honorem tribuit supplicio suo. quid servat fideiibus suis?* Cyrillus lib. 6. Julianum, respondet Juliano reprehendenti Christianos, quod lignum crucis adorarent.ejusque figuram ante domos suas depingerent. Rullinus lib. 2. cap. 29. hist, testatur , apud Aegyptum, cum ad fidem converterentur Aegyptii, ubique fuisse depictas cruces loco thoracis Serapidis, quem ethnici venerabantur, Reda lib. I. hisl. Angi, cap. 25. scribit, Augustinum a b. Gregorio missum ad Anglorum conversionem , crucem argenteam el imaginem Christi in tabula depictam pro vexillo praetulisse. Ipse etiam Gregorius lib. 7. epist. 5. dc crucis veneratione loquitur. Leo serm. 8. de passione Domini: *Pulchra specie,* inquil. *triumphi sui trophaeum, el invictissimae patientiae signum salutis adorandum populis omnibus* inferebat.

Sedulius in carmine paschali :

Pax crucis ipse fuit, violenlaque robora membris
Illustrans propriis, poenam vestivit honore.
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipseque sanctificans in se loimcnla beavit;
A'cvc quis ignoret speciem crucis esse colendum.
Quae Dominum portavit ovans elc.

Argumentum quartum ab apparitione el miraculis crucis.Primo,apparuit Constantino crux lucidissima in iierc cum illis verbis: E'ν τούτω ν./.α, idesl, in hoc vince: referi Eusebius lib. 1. de vila Constantini. Ubi cliam addit, se. id accepisse ab ipso Constantino jurante rem ila se habere. Neque apparuit illi crux in somno , ul Sozomcnus lib. 1. cap. 3. cl Paulus diaconus lib. II. rerum roman, dicunt; sed plane vigilanti, ct iter facienti cum lolo exercitu, ut Eusebius dicit.

Porro non frustra dictum esse Constantino : *In hoc signo vince,* apparet cx victoriis Conslanlini , nam lib. 2. de vila Conslanlini scribil Eusebius , in praeliis jussisse Constantinum scrnpcr deferri labarum cruce insignitum ad eam pariem agminis, quae magis laborabat: cl quocumque labarum accessisset, mox cliam victoriam sequi solitam. Addit ibidem, cum, qui labarum deferebat, cum metu hostium irruentium reliquisset labarum, continuo necatum esse: qui aulem illud dc manu abjicientis suscepit, numquam feriri potuisse . etiamsi innumerabilia prope tela in illum conjecta fuissent: omnia enim (mirabile dictu) in hasta crucis infigebantur.

Secundo, apparuit crux lucidissima supra montem Olivetum lemporc Conslanlini imperatoris , de qua apparitione exstat epist. Cyrilli hierosolymilani ad Constantium.

Tertio, apparuit tempore Juliani apostatae, qui eam persequebatur, ut narrat Gregorius nazianzcnus oral. 1. in Julianum. Nam cum Julianus inspiceret exsta pecudum aruspicii gratia, invenit crucem coronatam; cl quidam aruspices perili, ut refert Paulus diaconus in ejus vila, dicebant significari religionem Christianam, quae crucem venerabatur, fore perpetuam, nec posse vinci a Juliano. Adulatores aulem ejus dicebant . significari angustias, ct quasi carceres crucis ; sed eventus priorem sententiam veram ostendit. Eodem lemporc , cum Judaei. Juliani jussu exstruere vellent templum in Hierosolymis in dedecus crucifixi, apparuit rursum in iierc circulus ingens lucidus, crucem splendidissimam ambiens: ct praeterea in vestibus fere omnium hominum ejus loci apparuerunt cruces quasi summo artificio elaboratae , ul scribit idem Nazianzcnus or. 2. in Julian.

Quarto apparuit crux in iierc tempore Arcadii , cum imperator bellum susciperet pro fido contra Persas. Christianorum persequtilores. in quo bello divinitus adjutus luit : testatur hoc b. Prosper in lib. dc promissionibus divinis pari. 3. cap. 34.

Quinto, apparuerunt cruces in vestibus hominum tempore Leonis Iconomachi, cum haeretici conlra imagines sacras insanirent, ul testatur Paulus diaconus in vita Leonis Iconomachi. Ad hoc genus referri potest apparitio crucis in Anglia in arbore, anno 1539. de qua vide Alanum Gopum.

Praeter has apparitiones miracula sine numero per crucis figuram effecta referri possent. Insigne csl illud Hilarionis, quod refert b.Hieronymus facium apud Epidaurum. Nam cum mare egrederetur terminos suos, ct periculum esset, ne civitatem obrueret, Hilarion in lillore 1res cruces pinxit. Mare aulem cum eo pervenisset,coepit intumescere,cl in magnam altitudinem instar muri cujusdam cxcrcvilsursum versus,quasi fremens et indignans, quod progredi ullerius prohiberetur, tandem crucis virtuti cedens.linctus suos in seipsum retorsit. Mulla quoque miracula facia narrat Beda lib. 3. cap. 2. hislor. Anglor. per ligneam crucem,ab Oswaldo rege sancto erectam, ac illud omnium primum. quod ipse cum paucis contra innumerabiles hostes pugnavit cl vicit.

Argumentum ultimum a ratione. Nam signa rerum sanctarum sancla et venerabilia sunl, ut supra ostendimus: ccrlc quaelibet crux sancta cl venerabilis csl.quia gerit imaginem Christi crucifixi, idesl. Christi in ipso opere redemptionis occupati, quo nihil sanctius cogitari polest.

CAPUT XXIX.

Dc signo crucis

Restat signum crucis, quod in fronte, vel in acre pingitur, vel super quascumque res digito exprimitur. Quod signum sacrum esse ct venerabile. Primo ostendi polest ex figuris Testamenti veleris.Nam sanguis agni in postibus domorum.de quo Exodi 12.nihil aliud significabat.nisi signum crucis in frontibus Christianorum. Augustino leste in lib. de calechizandis rudibus cap. 20. Item illud *Tau,* quod Ezechielis cap. 9. jubetur describi in frontibus gementium, apertissime signum crucis,quod in fronlc potissimum pingimus, indicabat, teste Cypriano in lib. adversus Demelrianum. ct Hieronymo in commentario Ezechielis. Ilis adde ilhid Apocalyp. 14. *Habentes nomen ejus, ct nomen Pairis ejus in frontibus suis:* idesl, signum crucis, liem illud Apocalyp. 7. lYolite *nocere terrae cl mari, neque arboribus, quoadusque signemus* senos *Dei nostri in frontibus eorum.* Hoc enim signum, esse signum crucis, docent Oecumcmns: Beda, Anselmus el Rupcrtus in hunc locum. Jacob quoquo cum cancellatis manibus benedixit filiis Joseph. Gcn. 48. significavit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.

Secundo, probalur ex testimoniis veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Dionysius c. 4. 5. el 6. ecclesiasl. hierarch, dicil. in omnibus sacramentis adhiberi signum crucis. Justinus quaesi. 118. respondet gentilibus quaerentibus, cur Christiani ad orientem orarent: et dicit, caussam esse, quia Deo danda sunt meliora: *Sicut etiam,* inquit, *dextera potius, quam sinistra signum crucis exprimimus. cum alicui benedicimus.* Hyppolilus quidam scriptor vetustissimus, ct apostolis familiaris , cujus librum citat Palladius in histor. Lausiaca, cap. 118. scribit, virginem quondam signo crucis munitam cx prostibulo illaesam evasisse.

Tertullianus ila loquitur lib.de corona mililisMd omnem *progressum,atque promotum, ad oniron aditum el exitum,* ad *vestitum , ad calceatum ad lavacra, ad mensas, ad lumina,ad cubicula,*

a l sedilia, quandocumque nos conversatio excreel , frontem crucis signaculo lerimus. **Idem habet lib. 2. ad uxorem , el in principio Scorpiaci.**

Cyprianus lib. 4. epistl. G. in One: *Muniatur frons, ut signum Vei incolume servetur.* **El libro dc unilalc Ecclesiae, ultra medium, dicil: Oziam lepra in Tronic percussum, offenso Domino, in qua parte corporis signantur,qui Dominum promerentur. El libro de lapsis, in principio:** *Frons cum signo Dei pura, diaboli coronam ferre non potuit, coronae se Domini reservavit.*

Cornelius papa in epistl. ad Fabianum, quae csl apud Eusebium lib. G. hist. cap. 33. dicil:Novalianuin a daemonio arreptum, quod non recepisse! in Tronic signaculum Chrisli.

Origines in Exodi cap. 15. hom. G.sic *ml:Timor el tremor cadunt super eos* (**daemones Ï** *cum signum iu vobis viderint crucis fideliter fixum elc.* **Gregorium neocaesarienscm saepe usum signo crucis contra daemones, testatur Gregorius nyssenus in ejus vita. Lactantius lib. 4. cap. 2G. dicil, Christum eis omnibus prodesse, qui signum crucis in Tronic conscripserint.**

Cyrilitis catechesi i *.Non pudeat,***inquil,***nos crucis Chrisli.Quod si aliquis id occulet. lu manifeste signa te cruce in fronte.* **El infra:** *Fac aulem hoc signum, et manducans, cl libens, el sedens, el stans, el loqucns, el ambulans, el in summa in omni negotio.* **Idem repetit catechesi 13.**

Athanasius, lib. de incarnatione Verbi : *Signo crucis omnia magica* **, inquil,** *compescuntur etc.*

Basilius lib. de Spiritu sancio, cap,37. inter primas aposlolicas traditiones ponit, signare sc signo crucis.Gregorius nazianzcnus oral. 1.Julianum, dicil. eliam milites in mensa signum cnicis adhibere solitos. Chrisoslomus hom. 55.in Matth.cap. 12. signo crucis omnia sacramenta ^perfici docet. El hom. quod Christus sil Deus, plurima de gloria hujus signi, cl eloquentissime persequitur.

Eplirem lib. de poenil. cap.'Λ.*Pingamus.***inquil,** *in januis, atque in frontibus nostris, el in ore.et in pedore, atque in membris omnibus vivificum signum. Armemur insuperabili hac Christianorum armatura.* **Item lib. dc armalura spirituali, cap. 2.** *Scuti vice crucis signo teipsum muni: validissima enim armalura esl.* **B. Antonius, ul referi Athanasius in vita ejusdem Antonii, conira omnes terrores jubeal solo crucis.signaculo tutos esse monachos,Palladius in hisl.l.ausiaca.cap.2.scribil: Saucium senem quondam cum vidisset. in puteo aspidem,signo crucis munivisse puteum illum, ac deinde sine timore hausisse aquam el bibisse. Theodorelus in hislor. religiosa, passim meminit crucis, cl virtutis ejus.**

Ambrosius scr. 13. hortatur,ul omnia opera a signo crucis incipiamus. El serm. ·10. recilanlur verba sanctae Agnelis dicentis: *Posuit signum in faciem meam, ul nullum praeter eum amatorem admittam.* **Id enim csl signum crucis,quo dedicamur Deo.**

Hieronymus in epistl. ad Demetriadem: *Claudas cubiculum pedoris, crebro signaculo crucis munias frontem luam.* **Item ad Euslorliium :** *Ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.*

Auguslinus tract. 118. in'Joan, ad Unem. *Quid* **esl.** *quod omnes noverunt, signum Christi, nisi crux Chrisli:·· Quod signum nisi adhibeatur, sive frontibus credentium: sive ipsi aquae, qua regenerantur: sive oleo, quo chrismate inunguntur; sive sacrificio.quo aluntur: nihil eorum rite perficitur.* **Hem lib. 1. Confess, cap. II.** *Signabar iam signo crucis, ct condiebar sale Chrisli.*

Beatus Marlinus apud Sulpilium: *Ego,* **inquil,si-**
gno *crucis, non clipeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.*

Prudentius in hymno ante somnum:

Fac cum vocant somno
Casium petis cubile
Frontem, locumque cordis
Crucis figura signet.
Crux pellet omne crimen.
Fugiunt crucem tenebrae.
Tali dicata signo
.Vais fluctuare nescit.

Paulinus natali 8. s. Felicis:

Ans *crucis invidae signum, el confessio munit,*
/irmalique Deo mentem, non quaerimus anna
Corporis, cl quamquam numinis videantur inermes.
.Inna lamen gerimus, quibus d sub pace serena.
Contra incoqioreos animis decernimus hostes.

Tertio, probatur ex miraculis signo crucis Tactis. **Tertullianus initio Scorpiaci dicit: Christianos signando. vel adjurando non solum Christianis,** sed **etiam ethnicis saepe prodesse.Lactantius lil». i.c.27. dicil praesente Christiano,qui crucem Ironie signaverat. diabolorum non ausum imperatori poscenti responsa «lare.Epiphanius hacresi 3O.scribil,quondam Josephmn nondum Christianum signo crocis daemones expulisse, et deinde Christianorum effectum eodem signo incantationes Judeorum destruxisse. Nazianzcnus orat. 1. in Julian, scribit.ipsum Julianum, licet ethnicum.cum spectra quaedam videret.dum necromniilici sua mysteria operarentur, signo crucis seipsum muniisse, el mox spectra omnia evanuisse. Nyssenus in vita Gregorii lliaumalurgi, scribil. diaconum ejus, signo cnicis munitum, exivisse noctu incolumen cx balneis inter innumerabilia spectra , ex quibus balneis nemo unquam vivus exierat eurum, qui noctu intraverant.**

Athanasius in vita Antonii: Hieronymus in vita Pauli primi eremitae: Theodorelus lib. 5. hist.cap. 21. et Gregorius lib. 3. dialog, cap. 7. mulla scribunt miracula, quae ad solum crucis signum Deus fecit, ac potissimum in daemonum expulsione. Palladius in historia Lausiaca, cap. 54. scribit, quemdam signo crucis munitum in mediis flammis longo tempore illaesum permansisse. Theodorelus in vila sancli Juliani.el in vita sancli Marciani.scribit, ab utroque suo tempore signo crucis ingentes dracones occisos. Hem in vita sancli Aphrnalis, cl sancli Macedonii,cl sancli Petri.el aliorum,scribit, eos signo crucis varios morbos curasse.Quod idem

Sulpilius in vita beali Martini: Hieronymus in vita Hilarionis; Augustinus lib. 22. de Civil. Dei, c. R. similiter,scribunt.Victor uliccnsis lib.2.de perseq. Wand, scribil, ah Eugenio episcopo catholico caecum illuminaturum solo crucis signo. Quod si addere vellemus miracula edita post primos quingentos annos.quae referuntur a probatis auctoribus do s.Benedictu.Bernardo,Francisco,el altis, nunquam liniremus.

CAPIT XXX.

Solvuntur objectiones haereticorum.

Ex Ins. quae dicta sunl. facile eril objectiones haereticorum, supra notatas, solvere. A.l prunam igilur, quae sumebatur cx eo, quod crux dolorem el ignominiam Christo allulil, respondemus, si solum crux allulil Christo dolorem cl ignominiam, merito esse execrandanr.nlqui attulisse eliam laetitiam el gloriam, propicr diabolum devictum.cl genus humanum rcdemplum: quae laciilia el gloria lania fuit, ul dolorem cl ignominiam illam priorem plane absorbuerit, ut palet.

Ad secundam , quae sumebatur a similitudine eorum,quorum parentes in patibulis perierunt.qui impii viderentur, si ejusmodi patibula honorarent, dico illa non esse siinilin:Nam qui nunc in patibulis suspenduntur cx sententia judicis, culpa sua suspenduntur: aul vera, aut certe in judicio legitime probata.Praelerea inviti suspenduntur.Denique ex ipsa morte nihil lucrantur, nisi poenam el infamiam. At Chrislus non propicr culpam veram aul probatam crucifixus fuil. Constat enim ipsum judicem saepius lcslulum.se nullam in eo caussam invenisse. Adhaec.Chrislus sponte sua sc tradidit crucifixoribus, ul Patris obedientiam impleret, cmn alioqui posset evadere, si vellet, ul notum csl; quia cum diceret: *Ego* sum,omnes ejus inimici cecideruntretrorsum. Denique. Chrislus cx ipsa murie plurima bona retulit, ul diximus, cl sibi, el nobis, 'eque, id solum in Chrisli morte videmus, sed etiam in mortibus aliorum.qui propicr Deum aul patriam occiduntur. Amici enim libentissime instrumenta passionis eorum tamquam monimenla virtutis conservant.

Ad tertium argumentum, quod honorare crucem sil quasi lactari de murie Chrisli, quemadmodum inimici ejus faciebant, dico nos nihil cum hostibus Chrisli habere commune; nam cum gaudemus dc Christi passione, non gaudemus de co, dc quo hosles ejus gaudebant, sed de co.dc quo ipse gaudebat. idesl, dc triumpho ejus, non dc ignominia. Alioqui enim eliam novimus Christo patienti esse compatiendum, ct dolores ejus piis lachrymis decorandos.

Ad quartum argumentum dico:Non sequi,si omnes cruces honoramus, oportere eliam nos honorare omnia praesepia, omnes spinas, omnes lanceas, omnes virgas elc.nam omnes cruccs adoramus,quia omnes sunl imagines verae crucis.iu qua Dominus pcpcndil;ct praelerea etiam ipsius Chrisli crucifixi. At praesepia, spineta, lanceae ct similia non sunl imagines Christi, nec eliam praesepii. spinarum» lanceae el similium, quae Ghri.slum tetigerunt. Ad imaginem enim non sufficit similitudo, sed requiritur, ul unum exprimatur ex alio. Quare frater non dicitur imago fratris,licet similes sint.quia unus non est ab alio.Filius nutem,quia non solum esl similis patri, sed eliam ab eo prodiit; idcirco vere dicilur cl est imago patris. Jam crucem omnes fiunt ad exprimendam illam primam,el sic imagines ejus sunl. Al praesepia. lanceae el similia, non fiunt,ad illa exprimenda,sed ad alios usus.ei ideo nec imagines sunt. Quando aulem pingitur,vel sculpitur praesepc ad repraesentandam Chrisli nativitatem, vel columna ad repraesentandam flagellationem , quia lunc praesepe el columna sunl imagines,non carent sua aliqua veneratione.

Si petas unde csl. quod pingimus el adoramus crucem, cliam sine Christo crucifixo:el non pingimus, m»e adoramus praesepe, vel columnam sine Christo ?

Respondeo : Propter 1res caussas. Primo, quia crux eliam sola refert ipsum Christum crucifixum: illa aulem hoc non faciunt. Secundo.quia crux non habet alium usum,quam repraesentandi.praesertim post edictum Constantini,de non crucifigendis hominibus. Al illa alia habent alios usus; el ideo qui viderelunam columnam depictam,non facile posset scire, quid illa significaret, an columnam Chrisli. an columnam Trajani, vel Adrian·, vel Herculis , vel aliorum. Tertio, quia (ut Athanasius quaest. IG. ad Antiochum dicil) cum accusamur, quod adoremus lignum.possumus slalim ostendere,nos colere figuram.non materiam.separando duo illa ligna ah invicem: quod ih columna, lancea, spongia el similibus. non lamen facile fieri posset.

Ad quintum, de honorandis labiis Judae. el manibus eorum, qui Christum occiderunt, tum propter contactum sacri corporis.Ium quia instrumenta fuere passionis, respondeo: Inter crucem el labia Judae. nc manus crucifixorum Chrisli magnam esse differentiam.ul doccl Thomas Waldensis.tom. 3. lil. 13. cap. 120. nam crucem Dominus elegii, cl amanter amplexus est. ul rem innoxiam deservientem redemptioni. Al labia Judae, ct manus impiorum Chrislus non elegit. ncc amavit, sed execrabalur, ul res impias cl sceleratas. Nos aulem illa solum amare el honorarc debemus,quae Dominus amavit el honoravit.

Sed possent respondere Wiclefistac: Paria esse labia Judae,el crucem. Nam ul labia Judae fuerunt insirumenium sceleris Judae, el alioqui in se non erant capacia culpae; ila ct crux fuit insirumenium sceleris Judacorum:elsicul Dominus elegii crucem, non ul insirumenium sceleris.sed ut instrumentum passionis:· Ia quoque elegit labia Judae et manus interfectorum,non ul instrumenta sceleris,sed ut instrumenta passionis. I nde Auguslinus in psal. 34. dicil, Jmlam a Christo electum, cl per cum imploret redemptionem nostram.

Respondeo igilur: Differentiam in duobus consistere. Primo,quia labia Judae.<'I manus interfectorum Chrisli,non solum instrumenta passionis erant, sed cliam partes illorum hominum impiorum, el ideo non pdlcraul honorari, ut instrumenta passio-

nis, quia simul ipsi impii homines honorari viderentur. Al crux, spinae, columna, el similia non sunl paries illorum hominum, sed sunl res per so cxislcnlcs, cl nalura sun innoxiae etc.

Secundo.quia in passione Domini possumus considerare actionem cl passionem, quarum prior scelerata.poslarior sanctissima fuit. Porro labia Judao elmanus impiorum fucrunl instrumenta propinqua el immediata ipsius actionis sceleslae:remola autem cl mediata passionis salutaris. E contrario crux, cl clavi cl similia fucrunl instrumenta propinqua et immediata passionis sanctae cl remota ac mediata actionis scelestae, ul palet.ct ideo labia Judac magis participant actionem, quam passionem, el crux e conlrario magis passionem quam actionem. Proplcrca crux simpliciter esi venerabilis labia Judac simpliciler detestanda.

Ad ultimum, dc magia ct superstitione dico Tantum abcssca magia signum crucis,ut potius eo signo omnis magia solvatur, ul ait rectissime s. Athanasius lib. dc incarnatione Domini.cl salutari ejus adventu: ***Signa crucis,*** inquit.omnia ***magica compescuntur, veneficia inefficacia fiunt.*** Et infra: ***Venial, qui istorum dictorum experimentum capere velit, el in ipsis praestigiis daemonum, cl imposturis vaticiniorum, el in miraculis magiae viatur signo crucis, ab ipsis deriso, nomenque Christi invocet; el ridebit, quomodo ejus rei metu daemones fugiant, vaticinio conquiescant,magiae cl veneficia jaceant,*** llacc ille. Scribil etiam jacobus Sprengcr in ***malleo maleficorum,*** pari. 2. quaesi. 1. cap. 2. magos el magas quando initiantur sacris daemonis,palam polliceri diabolo pro tribunali sedenti, cl coram testibus , sc cruccm Domini conculcaturos; quia videlicet, ubi crux honoratur, nullae magicae artes efficaces sunt.

Sciendum igitur est, ideo esse superstitiosum et prohibitum, uti characteribus el figuris ad effectus aliquos producendos, ul magi faciunt, quia effeclus illi non possunl esse naturales, quia characteres et figurae non sunl operalivae naturaliter. Ncc proveniunt illi effectus a Deo. cum nulla talis Dei promissio rcpcrialur, ncc Deus ab illis invocetur, sed fiunt illa omnia a daemone, el characteres solum deserviunt pro signo foederis inter diabolum et magos. At signum crucis opcralur mirabilia , non cx virtute sua naturali , quam habeal, ul figura quaedam, ncc ul signum pacli cum daemone, sed ul signum divinitus inslitulum.

Ac, ul clarius id pcrcipialur, nola, 1res esso effectus crucis mirabiles. Primo lerrcl el fugat daemones. Secundo , pellit morbos el omnia mala. Tcrlio sanctifical ea,quibus imprimitur. El quidem primum effectum ex iribus caussis habet; ex apprehensione daemonis; c.x devotione hominis , et ex inslilulo Dei.Nam daemon ubi crucem videt,mox recordatur cruce Christi se vicium, spoliatum, ligatum cl cnervalum fuisse. Inde cruccm limei el fugit, quomodo canis fugit lapidem cl baculum quo percussus fuit.

Deinde, vim habel crux cx opere operantis eo modo, quo vim habel oralio. Nam signum crucis csl invocatio quaedam meritorum Christi crucifixi signo expressa. Loquimur enim corde , voce ct nutibus, flaque opponere conlra diabolum signum crucis, csl opponere merilum passionis Christi, id-est, invocare Deum per Christi merita conlra diabolum. Unde effectus lunc magis procedit ex fide, cl fiducia, ac devotione interiore , quam ex ipso charactere crucis; sicul quando oramus voce, el impetramus, effectus tribuitur potius fidei ct fiduciae internae, quam sono vocis. Et dc his duobus modis nullum csl dubium.

Existimo lamen, cliam tcrlio modo , idest, ci inslilulo Dei, et ex opere opcralo valere signum crucis conlra diabolum. Nam videmus Judaeos cl Paganos sine ulla fide in Christum , solum intendentes facere quod Christiani faciunt, fugasse daemones signo crucis, ul palcl cx Nazianzeno oratione **I.** in Julianum, Epipbanio haeres. 30. cl Gregorio lib. 3. dialog, cap. 7. cx quo apparel, non devotione aul fide operantis, sed ipso signo crucis fugatum daemonem.

Quare sanctus Augustinus lib. 83. quaestionum, quaesi. 79. «licii, indicium a Deo daemonibus, ut cedant cruci, tamquam sceptro summi rogis, quomodo populi militibus cedunt, cum ab illis profertur signum imperatoris: ***Nec mirum csl,*** inquit, ***quod haec signa valent, cum a bonis Christianis adhibentur . quando cliam cum usurpantur ab extraneis,qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem lamen excellentissimi imperatoris valent. Cum autem non cedunt his signis hujusmodi potestates,Deus ipse prohibe occultis modis, cum id justum, atque utile judicat. Piam nullo modo ulli spiritus audent haec signa contemnere. Contremiscunt haec ubicumque illa prospexerint.***

Dices: Ergo erunt plura sacramenta, quam septem. Respondeo: Signum crucis non esse sacramentum proprie diclum;lum quia non confert gratiam justificantem; tum etiam , quia non habet effectum infallibilem, ul Augustinus dicil, cl experientia cliam testatur.

Quantum ad morbos cl enclora mala , quae non possunl percipere vim signorum, dicimus ea fugari per crucem tamquam per signum fidei cl fiduciae, vel potius tamquam per invocationem, signo expressam.Christus enim promisit fidelibus sc daturum quidquid peterent cum fide, cl nominalim Marci ult. cl de morbis dixerat: ***Serpentes tollent, super aegros manus imponent,el bene habebunt, el si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.*** Fideles igitur conlra morbos, cl reliqua mala implorant Dei auxilium per Christi meritum, idquo faciunt corde, oro cl nutibus. El quia tunc effectus non producitur cx opere opcralo, more sacramentorum, sed cx opere operantis, ideo non infollibiliter sequitur.

Quantum ad benedictiones, Idem fere dicendum csl. Nam cum benedicimus homines,domos, agros ct similia, illo signo commendamus Deo per Christi merita res illas, quas benedicimus; cl similiter cum benedicimus aquam, oleum, ramos, candelas clc. commendamus res eas Deo , cumque precamur , ut velit illas nobis esse salutares, utque per eas tamquam per instrumenta nos adjuvet.

Denique id, quod explicite petimus precibus,

idem implicito petimus per signum crucis. Quam* quam non polesl, ncc debet negari,quin cliam aliqua sanctitas accedat rebus cum signantur cruce : non quidem sanctitas quae sil aliqua qualitas physica, sed sanctitas in relaliune consistens, qualis est crucis, clavorum, vestium, aliarumque rerum , quae tetigerunt Christum, aut sanclos: el qualis est eorum, qui languui reliquias sanclorum. Nam sanclillcari aliquo modo eos. qui languui reliquias constantor docent Patres; Basilins in psal. 115. Gregorius nyssenus in Vila saucii Theodori, Joannes chrysoslomus in sermone de sanctis Juvenlio cl Maximo cl alii. Si autem conlaclus reliquiarum sanctificat, cur non etiam conlaclus vexilli salutaris? Certe Auguslinus lib. 2. de peccatorum meritis ct remissione; cap. 26. id assent: *Calechumeni*os, inquit, *secundum quondam modum suum per signum Christi. el orationem manus impositionis puto sanctificari: elquod accipiunl.quamvis non sil corpus Christi. sanctum est tamen.* Atque haec dc reliquiis, cl imaginibus pro instita ta nostri operis brevitate sufficiant.

LIBER TERTIIS

QUIBUS SUPERNA HIERUSALEM

AU ECCLESIA IX TERRIS PL'REGRIXAXTR COLITI R.

Etsi sequentes quaestiones de templis, volis, peregrinationibus, festis et vigiliis, quae Hunt in honorem Dei et sanctorum, non solum ad hunc locum, sed etiam ad mulla alia pertinere possunt, visum est tamen hoc loco eas integre disputare ; tum quia disputationes ita conjunctae sunt, ut non facile inter se disjungi possint; tum etiam, quia id, quod non est proprium hujus loci , hinc peti poterit, cum alibi opportunitas de ea rc disputandi dabitur. Excipio tamen vola, de quibus hoc loco non nisi brevissime disseritur, quia jam alibi res tractata est.

Ut igitur a templis ordiamur, septem erunt partes hujus disputationis. Primum enim explicabimus, quae fuerint haeres de hac re. II. A.n sint templa erigenda. III. Qua forma. IV.Quos ob fines. V. De consecratione templorum cl dedicatione. VI. De ornatu eorundem. VII. De iis, quae in templis benedicuntur, ut aqua, oleo, cereis, palmis etc.

De erroribus circa iempla.

Duo genera hostium habuerunt Dei Iempla. Inimi eorum, qui re ipsa Iempla evertebant; non odio templorum,sed odio gentis,nul religionis.Aliud eorum, qui templa ipsa, vel eorum aliquid oderani tamquam malum. Primi generis fuerunt Aabuchodonosor, Antiochus, Pompejus, Cassius, Titus, qui templum Salomonis vel incenderunt, vel profanarum, non odio templi, sed geniis. Vide 4. Ileg. ull. 1. Machnbaeor. 10. Joscpbmn lib. 14. antiquitatis, et lib. 7. de bello judaico. Cornelium Tacitum lib. 21. et Augustinum lib. IS. de Civil. Dei cap. i.'i.

Christianorum ecclesias Diocletianus jussit omnes solo aequari, non odio templorum, sed religionis Christianae. Eusebius lib. 8. hist. cap. 2.1-dem facere voluisse Julianum scribit Hieronymus epistola ad Riparium.

Ariani quoque et Donatislac templa catholicorum profanabant et spoliabant . non odio templi, sed religionis. Vide Alhanasimn in apologia pro fuga sua; et Theodorelum lib. 4. hist. cap. 19. cl 20. cl Optatum lib. G. contra Parmen.

Ad aliud genus pertinent in primis Manichaei; nam Faustus apud Augustinum lib. 20. cap. 3. Ct 4. objicit catholicis, quod haberent templa, cl altaria more Gentium el Judaeorum. Manichaeos seqirnti Messaliani Iempla omnia cl altaria execrabanlur.ct solum in suis domibus orare volebant Deum, ut Damascenus refert lib. de centum hacresibus. Eodem fere tempore Eustathius templa omnia, et praecipue martyrum detestabatur,teste Socrate lib. 2. Iiistor. cap. 33. et iti privatis domibus conventicula fleri volebat.

Pclrobrusiani templa destruebant,novasque templorum fabricas irridebant. Auctor Cluniacensis in epistola contra Pelrobrusianos, et auctor vitae beati Bernardi lib. 3. cap. 5. Idem docuerunt postea Albigenses, ut Bernardus Lulzemburgensis in catalogo referi. Idem docuerunt Waldcnscs apud Claudium Caussordium lib.contra Waldcnscs, cap. G.idem Wiclefislae apud Thomam Waldcnscm,lom. 3. tit. 17. cl 22. idem Taborilae apud Aeneam Sylvium de origine Bücmorum. cap. 3.7. Idem Anabapliskm Transylvani in anlilhesibus Christi veri , et Christi falsi, editis Albae Juliae anno 1568.

Porro Lutherani et Calvinislae admittunt templa, sed solum ad condonandum et sacramenta ministranda.Rcprehenduul autem quod liant templa ad orandum, quod in honorem sanctorum, quod consecrentur certo ritu, quod magnis sumptibus ornentur. Aam Magdeburgenses Cent. 4. cap. G. col. 407. et sequentibus, mulla dicunt contra riluscon-secrandi Ecclesias, et in praefatione Cent. G. reprehendunt catholicos, qui ingentibus sumptibus fabricent ecclesias, casque in martyrum honorem.

Joannes Calvinus praefal. Instil, reprehendit ornatum templorum ex auro, argento, serico, lapidibus pretiosis etc. et lib. I. cap. 11. § 13. ornamenta templorum solum esse vellet concionem, et sacramenta, cl lib. 3. cap. 20. § 30. dicit, templa quidem erigi debere ad communes preces fundendas. sed non esse putandum ullam inesse templo sanctitatem. Ibi aperte indicat,privatas preces non lien ullo modo melius in templo, quam alibi.

CAPUT II.

Am *templa sini erigenda.*

Qui templa simpliciter erigi nolunt, nihil pro se alTerre possunt,nisi Scripturas illas.quae Deum dicunt non habitare in locis manufaclis. ut Matthaei 5. *Coelum Dei sudes est.terra autem scabellum pedum ejus.* **Et Actor. 7. Sed** *excelsus non in manufaclis templis habitat.* **Et Actor. 17.** *Nec in manufaclis templis habitui, aut manibus hu-*

munis *colilur.* Hinc enim Manichaei (ni loslnlur Augustinus lib. contra Adimatilum cap. 10.) probabant Deum Testamenti veleris, qui jusseret sibi aedificari tabernaculum cl templum, non esse verum Deum, sed malum principium, et pugnare eum Deo Testamenti novi. Sed refelluntur elegantissime ibidem ab Augustino: nam Manichaei dicebant, Deum Testamenti veleris voluisse templa: Deum Testamenti novi non voluisse.

Al e contrario legimus in Testamento veteri, Isnae G6. dicentem Deum, Coelum *mihi sedes esi, terra aulem scabellum pedum meorum, el quam domum aedificabitis mihi?l'A* contra in testamento novo, Joan. 2. dicentem Chrislum de templo manufaclo: Auferte *ista hinc, el nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* El Mallh. 21. *Domus mea,domus orationis vocabitur.* Deus igitur unus, ct idem in utroque Testamento approbat templa, in quibus adoretur, el non approbat templa, quibus putetur includi: quomodo idola, idesl, Dii gentium vere in templis conlinebanlur, ncc inde poterant exire, nisi qui eos nill.xerant parietibus, inde detrahere, cl asportare vellent. Sed dc hoc plura in cap. 4.

C Λ 1» U T III.

De *forma.*

De forma ecclesiarum Christianorum non csl quod mulla dicamus, cum adhuc antiquissimae ecclesiae visantur. Duo tamen notanda sunl. Unum ad similitudinem templi Salomonis, in quo erat atrium. sancta, el sancta sanctorum, ecclesias fere omnes habuisse 1res partes. Primo porticus ante ingressum m templum , quem locum Graeci πρόναον, nostri vestibulum dicunt: ubi manVbanl pocnilenlcs. Deinde erat νάο . idesl, templum, sive navis. Ultimo βήμα. siveιεράτειον, hoc est. sacrarium, sive sanctuarium, sive adyta, quae erat pars interior templi, ubi erat altare, quaeque divisa erat a reliquo templo gradibus, cancellis el velis, sive aulacis: neque eo penetrabant alii, quam sacerdotes cum suis ministris clericis.

Praeter has templi paries erat etiam domuncula annexa templo,quae dicebatur aedicula salutatoria, ubi sedebat episcopus, cum se pararet ad sacra facienda. Vide Eusebiuin lib. 3. (10 vita Constantini, ubi describit templum, quod Hierosolymis ad sanctum sepulchrum Constantinus exstruxit: item Thcodorclum lib. hislor. cap. 20. ubi meminit sacrarii, aulaeis separati a reliquo templo, quo introduxit Basilius Valentem imperatorem: ila lib. 5. cap. 17; ubi meminit tam sacrarii.quam aediculae salutatoriae. Vide eliam Hieronymum in epistola dc obitu Xepotiani, Augustinum lib. 22. dc Civit. Dei cap. 8. in line, cl Walfridum Strabonem lib. de rebus ecclesiasticis cap. 4. et G.

Alterum csl ecclesias Christianorum, ul plurimum ad orientem Conversas fuisse, et quatuor latera habuisse, quibus quatuor mundi paries aspicerent, exceptis quibusdam, quae propter loci commoditatem aliter constitutae sunl. hi parlim experientia constat: parlim eliam testimoniis veterum. Nam Tertullianus lib. contra Valentinianus non procul ab initio, dicil. ecclesias Christianorum orientem amare solitas. Walfridus Strabo lib. de rebus ecclesiasticis cap. i. dicil, majorem partem ecclesiarum ila fabricari, ul qui iu eis oranl, oriculem respicianl: idem 1'auliims epist. 12.

Idem testantur Justinus quaesi. 118. Epiphanius hacresi 19. quae est Essenorum: Origenes liomil. 5. in Numer. Basilius lib. <le Spiritu sancio cap. 27. Gregorius nysseims orat. .*>. de oratione dominica; Augusiinus hb. 2. dc serm. Domini in monte c. 5. Germanus in lib. de theoria rerum sacrarum. Joannes damasccnus lib. 4. de fide cap. 13. el omnes illi veteres, qui scribunt aposlolicam esse traditionem, ul oremus conversi ad orionlem:id enim praecipue servari paresi insolemnibus precibus, quae funduntur in templis.

itationos aulem hujus caeremoniae sunt quinque. Prima, quia ad orientem erat paradisus, Genes. 2. secundum versionem EXX. ubi enim habet vulgata editio: *Plantaverat Deus paradisum a principio,* gracca habet . E'φύτευσεν παράδεισέ ἐνοένζατά ἀνατολά , ct certe verbum hebiaenin **''ppD** utroque modo recte verti potuit: significant enim *ante* el *orientem,quae* est pars mundi anterior. Unde eliam noster Interpres, Genes. I. vertit idem nomen,ad orientalem plagam. Oromus igitur conversi ad orientem, quia proritemur nos peregrinos, ct ad patriam nostram, unde ejecti sumus, suspiramus: ila Gregorius nyssenus.

Secunda ratio est,quia ab oriente coelum surgere cl moveri incipit, cstqiic proplcrca pars illatolitis mundi corporalis excellentissima. Ideo aulem orantes convertimus faciem corporalem ad corpus excellentissimum, tum. ul ait Jusimus, quia Deo sunl danda semper meliora, Ium eliam, ul admoneamur convertere faciem spiritualem animae nd spiritum excellentissimum,qui csl Deus: ita b. Augustinus.

Tertia ratio est. quia Christus, quem ornmns, csl lux mundi, Joan. 8. *El vir oriens nomen ejus,* Zachar. G. Ul igitur significemus, nos in oralione illustrari a Christo sole justitiae, sicut illustrantur a sole corporeo, qui nd orientem respiciunt, ideo hac caeremonia utimur: ila Walfridus.

Quarta ratio csl: quia Dominus ipse morions in cruce, occidentem respiciebat, nos ad orientem eramus, ul quasi in faciem crucifixi intueamur: el quia ipse *ascendit in coelum coelorum ad orientem,* psalm. 67. nos ad orientem convertimur, ut quasi eum ascendentem votis, ac precibus deducamus. Ac demum quia ipse ab oriente venturus creditur ad judicium. Mallh. 24. *Sicut fulgur exit ab oriente, et paret usque, in occidentem, ita eril adventus (ilii hominis·,* nos ad orientem precamur, quasi venturum judicem exspectantes: ila Damascenus.

Possumus addere quintam ration em,quia Jndnc. orabant, ct orant ad occidentem, ut patet Exod 2G. ubi dicilur: *Ostium tabernaculi ad orientem versum fuisse,* cl Ezcchiclis 8. ubi dicilur: *Ecre in ostio templi Domini infer vestibulum cl altare*

quasi viginti quinque, m i. dorsa habentes contra templum Domini, cl facies ad orientem. 'cl adoraba.nl ad ortum solis. **Ileprehcndil cnim Scripturn quosdam, qui contra ritum ejus temporis adorabanl ad orientem. Nos igitur ad orientem respicimus dum Judaei respiciunt ad occidentem, ul significemus, corum esse lileram occidentem, nostrum autem spiritum vivificantem*, ct velamen adhuc manere super cor corum. nos autem conversos ad Dominum deposuisse velamen.**

C A 1» li T IV.

De *fine.*

Quatuor ob lines eriguntur sacrae aedes, undo eliam quatuor nomina sortiuntur. Primo, ad sacrificandum Deo, el hinc dicuntur templa. Secundo, ad orandum, el hinc dicuntur oratoria. Tertio, ad martyrum reliquias honorifice conservandas, el hinc dicuntur basilicae, seu memoriae, seu martyria. Quarto, ad pqpulum verbo Dei.el sacramentis pascendum, cl hinc dicuntur ecclesiae.

Ex his limbus solum quartum agnoscunt I.ulhcrani cl Calvinislac: Anubaptislac aulem ct Waldenses ne illum quidem. Nam quod non debeant m novo Testamento erigi templa ad sacrificia.constanter asserunt omnes hujus temporis haeretici, el probant omnibus illis argumentis, quibus prubare solent non esse in Ecclesia ullum externum sacrificium, vel sacerdotium: quae argumenta non sunl hujus loci.

liium invenit argumentum Marioralus, quod directe objiceret contra templa, nimirum illud Apoeal. 21. *El* **lem/dum** *non vidi in ea: Dominus cnim* **Dei/.s** *templum illius csl.* **t bi dc Ecclesia agitur, ul patet cx sequentibus:** *Ambulabunt gentes in lumine ejus. el reges afferent splendorem suum in illam.* **Quae verba mutuatur Joannes ab Isaia c. GO. Isaiam autem certum est de Ecclesia ista militante loqui, cl confirmatur argumentum ex eo. quod Deus voluit everti templum Salomonis, quod ad sacrificia erectum ruerat. Potest eliam confirmari cx Patribus; Patres cnim ordinarie a vocabulo templi abstinent, cum de ecclesiis Christianorum loquuntur; imum eliam eas templis opponunt. ut Hieronymus, qui in cpisl. ad Iliparium dicil. Julianum Christi ecclesias aul evertisse, aul ni templa convertisse. Et Cecilies apud Minulium Felicem objicit Christianis, quod tamquam athei nulla haberent templa vel altaria, et Optatus lib. (i.** *Qui nostrum,* **inquit,** *intravit templum.*

Quod autem ad orandum ecclesiae institui debeant. quasi melius sil in uno loco orare, quam in dm. negant omnes hujus temporis haeretici, ct probant assertionem suam: Primo, ex illis verbis. Mallh. 6. *Tu aulem cum oraveris. intra in cubiculum tuum etc.* **Secundo, ex illis, Joan. 4. Venit** *hora, el nunc. csl. quando nequo in monte. hoc, neque in Hierosolymis adorabilis Patrem. Spiritus csl Deus, el qui eum adorant, in spiritu el veritate adorare oportet.* **Non ergo oralio obligan-da csl certo loco. Tertio, ex Paulo I Timolh. 2. Volo** *viros orare in omni loco levantes paras manus.* **Quarto, Deus non est magis in templo, (piam alibi.** *Non enim in templis manufaclis habitat, sed coelum ct terram implet.* **Ergo uhique cx aequo adorari cl invocari potest.**

Quod vero non sint templo sanclis erigenda.probant.quia est manifesta idololatria: nam ad latrine cultum pertinere templa, s. Augustinus docet lib. contra sermonem Arianorum cap. 20. ubi probat Spiritum sanctum esse Dcum.miia apostolus dicil. 1. Corinth. (». *Membra vestra* **templum** *sunt Spiritus sancti. Si legerent,* **inquit. / Inani** *templum Salomonis c.i: lignis, cl lapidibus Spiritui sanato erectum, non negarent illum esse Deum, cum templi constitutio ad lalriac cultum pertineat: quomodo ergo negant Spiritum* **sanctum esse** *Deum cum templum habeat longe nobilius?* **Unde idem Augustinus lib. S. dc Civit. Dei. c. ult. dicit:** *Ncc tamen nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra el sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus corum nobis est Deus.* **Item lib. I. contra Maximum orgum. II.de Spiritu sancio, sic ait Augustinus:** *Nonne si alicui sancto angelo excellentissimo de lignis cl lapidibus faceremus templum, anathematizaremur a veritate Christi, cl ab Ecclesia Dei, quoniam creaturae exhiberemus cam servitutem, quae uni tantum debetur Deo?* **Ilie aulem ad marginem notavit Erasmus:** *line nunc fit quibuslibet divis.*

Quod denique non sim ecclesiae erigendae ad conciones el sacramenta, non aliter probant \η·ι· baptistae, nisi exemplo Christi.qui concionab itur. nunc in montibus, nunc in desertis, nunc in mari ex navicula, nunc in privatis aedibus: baptismum dabat in fluminibus; eucbarisliam instituit in privata el profana domo.

Ul igitur haec omnia ordine refellantur, sil Prima propositio, *Recte instituuntur certa loca, in quibus verbum Dei, el sacramenta populo* **ministrentur. Haec csl contra Eustathium, Waldenscs cl Annbaplislas, cl corum similes.**

Probatur Primo.exemplo Christi cl apostolorum, (pii clsi interdum data occasione in variis locis verbum Dei seminarent, tamen ordinarie in templo. vel synagogis, quae erani ejus temporis ecclesiae. id faciebant. Mallh. 2t>. Dominus sic ail: *Quotidie apud vos sedebam docens in templo, et non me tenuistis.* **Et Joan. IS.** *Ego palam Inquutus sum mundo, ego semper docui in synagoga ct in templo, quo omnes Judaei conveniunt. et. in occulto loquutus sum nihil.* **Item Aclor. .*>. Angelus educens apostolos dd carcero, dicil illis:** *Ite, ct stantes in templo loquimini plebi omnia verba vitae hujus; qui cum audissent. intraverunt diluculo in templum, el docebant.* **Aclor. 13. Paulus cl Barnnbas missi ad praedicandum, primum intrant in synagogam, el ibi praedicant.**

Secundo, probatur exemplo primorum Christianorum; nam quod primi Christiani habuerint ecclesias a privatis domibus distinctas, patet ex episl. I.ad Corinth, cap. 11.*Convenientibus robis in ecclesiam, audio scissuras esse inter* **ros. El quod ista ecclesia non essel privata domus, patet**

ex sequentibus: lYumquid *domos non habetis ad manducandum et bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* Et rursus: Si *quis esurit, domi manducet, ulnon in judicium conveniatis.* El c. 14. *Mulieres in ecclesiis taceant, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.*

Idem confirmatur ex antiquissimis Patribasjnam Clemens lib. 10. recognitionum, circa finem. refert Antiochiae Petro praedicante conversam fuisse Theophili domum in Ecclesiam, ibique Petro cathedram constitutam, unde doceret populum. Philo in lib. dc vita theorica suppliemn. quem citat Eusebius lib. 2. hist. cap. 17. scribit, primos Christianos in omnibus locis constituisse aedes sacras ad mysteria celebranda, ct sacros libros legendos. Justinus in apolog. 2. ad finem.dicit Christianos die dominico in unum certum locum omnes convenire ad verbum Dei, eleucharistiae communicationem.

Tertullianus antiquissimus Latinorum lib. contra Valenlioianos, non procul ab initio expresse meminil sacrae aedis, ad (piam Christiani conveniebant. Cyprianus sermone de eleemosynis arguens mulieres opulentas, quae in Ecclesiam sine oblatione veniebant: *Jn dominicum*.inquit, *sine sacrificio renis, el partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis:* Ubi dominicum, Ecclesiam vocat, quia domus illa sacra, Domini palatium est.

Gregorius neocacsaricnsis.Cyprianiaequaliscum Ecclesiam exstruere vellet, nec satis loci haberet propler vicinam quondam rupem , eam rupem precibus suis loco movit, ul refert Eusebius, lib.7. hislor. cap. 23. Qui etiam c. 2G. scribit catholicos cum Paulo Samosalcno de sacra sede apud Aurelianum imperatorem contendisse. Nec referi.utrum narrationem istam de miraculis Grecorii- Eusebitim scripserit,an Rullinus.qui Eusebitim Latinum fecit, addiderit; ulerque enim est antiquus aiiclor.

Tertio, probatur ratione; nam populus Christianus debet aliquando necessario convenire ad res siicrasmecenimconcio potest fleri ad singulos seorsim, nec etiam celebratio eucharistiae: el etiamsi posset, non expediret tamen, quia conventus hominum utilissimus est ad alendam animorum unionem: igitur neeesse est, ul aliquis certus locus constituatur, ubi ejusmodi conventus liant.

Praeterea si habemus certa loca ad alia ministeria, ut ad judicia, ad convivia, ad somnum etc. cur non cliam ad res sacras? Aeque exemplum Domini contrarium ostendit. Nam vivente Domino nondum erat Ecclesia novi Testamenti constituta, sed lunc colligebatur, cl constituebatur, cl ideo non mirum, si non habuerit propria loca sacra. Al postquam Christiani coeperunt esse populus aliquis, mox habuerunt ecclesias, ul ostensum est.

Secunda propositio. *Ecclesiae Christianorum ad sacrificia, offerenda, institutae sunl. et ideo vere, cl proprie templa appellari possunt.* Proba ri posscl primo, omnibus argumentis, (piae probant eucharistiam esse sacrificium. Sed haec, ul dixi, ad alium locum perlinent.

Probalur igitur hoc modo; Ecclesiae Christianorum semper habuerunt altaria, ergo semper vera templa fuerunt; nam templum nihil csl aliud, (piam locus altaris; cl praeterea magis indicat sacrificii ritum altare, quam templum; num sino altari non potest sacrificari, sine templo potest; quare si, ut excludant sacrificia, haeretici negant templa, inulto magis deberent negare, altaria, sed altaria nullo modo negare possunt, ul palet c.x illo. 1. Cor. 10 *Non potestis mensae Domini, et mensae daemoniorum participes esse.* Ubi Apostolus opponit mensam eucharistiae mensis idolothytorum, mensae autem idolothytorum erant vera altaria. Unde Ambrosius exponit mensae Domini, idest, altaria. Item cx illo llebr. 13. *Habemus altare,de quo edere non habenl potestatem, qui tabernaculo deserviunt.* Quem locum adversarii inlelligunl de altari crucis , quasi dicat apostolus : habemus Christi passionem, (pia frui non possunt, qui adhuc in ejus figura celebranda occupantur. Al Patres intelligunl de sacrificio eucharistiae. Nam Thcophylacius dicit, hic agi de incruento sacrificio; idem dicunt Chrysoslomus, Sedulius,Thcodorclus, Occumenius.

Accedit traditio omnium Pdlrum; nullus fere est veterum, qui non meminerit altaris ecclesiae. Canon 3. Apostolorum. Dionysius cap. 3. Eccles, hierar. Irenaeus lib. 4. cap. 34. Athanasius in vital). Antonii, el in apologia pro fuga sua, Tertullianus lib. de poenitentia. Optatus lib. G. contra Parmcnianuin. Hieronymus in epitaphio Neapolitani, Augustinus epist. 50. el alii omnes saepe altaris mentionem faciunt, ubi de ccclcsis loquuntur.

Tertio, probalur testimoniis Patrum, qui nomine templi utuntur. Nam in primis Graeci passim utuntur hoc nomine, ul Eusebius, lib. 3. de vila Constantini, Basilius in psalm. 114. Nazianzenus oratione in Gorgoniam sororem; Nyssenus oratione in Theodorum: Chrysoslomus homil. 31. in Mallh. ct alii: nec Latini ab Ime voce omnino abhorret; nam Lactantius in carmine do passione Domini ait:

> *Quisquis ades, mediique subis in limina templi,*
> *Sisto parum etc.*

El Salvanius lib 4. de providentia: *Ecclesiae,* inquit, *vel potius templum.*

II. Ambrosius lib. 2. dc offlciis, cap. 21. El πιαxime. inquit, *sacerdoti hoc convenit, ornare Dei templum decore congruo, ul etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* El cap. 28. *Nemo potest* accusare. *quia templum Dei aedificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis, spatia laxata sunt.*

Hieronymus in cap. 7. Hicrcm. Ecclesiam vocat templum; el b.Augustinus lib.8.de Civit. Dei.cap. ult. cum dicit: *Nec nos eisdem martyribus templa sacerdotia, sacra el sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis csl Deus.* Aperte indicat, Deo ista omnia constitui. Unde infra addit: *Non autem ista esse sacrificiainarlyrum novit,qui novit unum quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum.*

Ex his ad primam objectionem respondeo, in c. il. Apocal. agi de Ecclesia triumphante. Ubi non erit templum, quia tunc cessabunt oblationes cl

proces cl sacramenta, propler quae templa erigun-tur: ila enim exponunt omnes probati auctores, Priinasius. Bedu. Oeruincnius. Richardus, Nuper-ius, Anschnus, necnon Augustinus lib.20.de Civil. Dei, cap. 17.Libi dicil impudentiae nimiae sibi vi-deri, si quis islum locum apocalypsis exponere re-lit de praescidi Ecclesia.

Ex quo inlelligimiis non esse Augustini exposi-tionem apocalypsis, quae habetur torn. 9. operum ejus, ubi de Ecclesia hujus temporis eum locum inlelligcre videtur. El ipse contextus hoc declarat; nam in cap. 20. describitur judicium cl damnatio impiorum, el concluditur caput illis verbis: *Judi-catum esi de singulis secundum opera ipsorum, el infernus, el mors missi sunl in stagnum ignis. Haec csl mors secunda: el qui non esi inventus in libro vitae scriplus.missus est in slagnum ignis.* Deinde sequitur cap 2i.de gloria beatorum: *El vidi,* inquit. *coelum novum, el terram novam etc.* Prae-terea paulo posl illa verba. *(El templum non vidi in ea)* subjungitur, *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.* Quod certe non polcsl inlelligi de Ecclesia hujus temporis, in quam mulli intrant.im-mundi el coinquinati. Ul palel ex parabola *de sa-gena missa in mare, el ex omni genere piscium congregante.* Mallh. 13.

Respondent: Scripturam loqui dc Ecclesia inlcr-na cl praedestinata, quae solum admiltil justos. Al contra; nam secundum ipsorum principia, quan-tumvis aliquis sil praedestinatus cl fidelis, semper lamen esi immundus, el in omni operc peccal.Pec-catum enim non tollitur in hoc mundo per baptis-mum. ul ipsi dicunt, aul fidem, sed solum non im-putantur. Nec possunt dicere hic vocari incoinqui-natos cos. quibus Deus non imputai peccata; nam Joannes addit, aul abominationem faciens el men-dacium. Quaero igitur . aul Lulhcrani fideles ct praedestinati abominationem faciunt ct menda-cium, aul non faciunt; si faciunt, ergo non sunl in Ecclesia; si non faciunt, ergo non pcccanl in omni opere suo. Fateantur ergo neeesse csl. Joannem lo-qui dc Ecclesia coclesli. in qua nulli crunl, qui a-bominalioncm cl mendacium faciunt.

Ad probationem cx Isaia Hieronymus in cum lo-cum 1res indicat expositiones, unam Judaeorum,et Haereticorum Chiliaslarum.qui omnia verba Isaiae in illo c. 60. referebant ad felicitatem mille an-norum, quam Sc habituros putant cum Christo hic in terris post resurrcclionem. alleram catholicorum qui omnia inlelligcbant de Ecclesia triumphante; lerliam aliorum catholicorum, (pii omnia inlclligc-banl spiritualité!· de Ecclesia hujus temporis.

Lyranus duas alias adfert unam quorundam. qui ea omnia inlelligunl de felicitate Judaeorum post reditum ex Babylone; alleram suam, quod inlclli-gantur omnia de Ecclesia, sed non omnia dc eodem statu Ecclesiae; sed prima parscapilis inlelligatur de Ecclesia secundum statum hujus vitae; secunda de Ecclesia secundum statum vitae futurae. 1

Prima expositio haeretica est el fabulosa, et mil-lies a Patribus explosa. Secunda probabilis csl. el secundum eam nulla csl in argumento nostro diffi-cultas. Quarta falsissima csl. cl recte a I.vrano re-fellitur: Quinta probabilis est, el secundum eam ar-gumentum non habet difficultatem. Tertia csl ma-xime probabilis, cl eam sequuntur Hieronymus ip-se. el posl cum Cyrilhis in hunc locum: cl secun-dum eam ad argumentum respondemus, ea quae ad lileram inlelligunlur de Ecclesia militante, a Joanne in Apocalypsi per anagogem inlelligi dc Ec-clesia triumphante: id enim aposloli saepissime te-cerunl: ul illud, *Ex Aegypto vocavi lilium meum.* Oscae 11. quod ad lileram de filiis Israel inlelligilur Mallhacus, c. 2. in sensu allegorico de Chrisio in-tellexit; el quod de agno paschali ad lileram dixe-rat Moyses, Exod. 12. Os non *confringetis ex eo:* allegorice intellexit Joannes dc Christo. Joan. 19. neque hoc rcpugnal Hieronymonpse enim ad finem cap. 60. dicil, gloriam Ecclesiae, quae describitur illo capilc,impleri quidem in hoc saeculo aliquan-do. sed plenius implendam in futuro.

Ad confirmationem primam dico, Deum voluis-se, ul templum Salomonis everteretur, ul inlclliger-cinus. statum veleris Testamenti jam cessasse,non quod ei templorum aedificatio displiceret.

Ad tcslimonia Patrum dico: primos Christianos, propler recentem memoriam sacerdotii Aaronici, abstinuisse non solum a vocabulo templi, sed cliam sacerdotii, ne viderentur adhuc durare judaicae caeremoniae. Itaque aposloli in suis epistolis pro sacerdotibus episcopos, cl presbyteros.pro templis ecclesias dicunt; cl simililcr loquuntur Justinus, Ignatius, cl caeteri antiquissimi Paires.

Deinde lempore Tertulliani jam salis perspecta diiTercnlia inter Christianos cl Judaeos, coepcrunl Christiani presbyteros ct episcopos nominare sa-cerdotes, ul palel cx Tertulliano, libro de velan-dis virginibus: libro de monogamia, cl alibi, el ex Cypriano in omnibus fere epistolis: cl ex sequenti-bus omnibus Patribus. Adhuc tamen abstinebant a vocabulo templi: quia mundus plenus eral lemplis idolorum, ei usus loquendi obtinuerat, ul nomine templi inlclligerunl locus consecralus ad sacrifici.· cruenta. Et in hoc sensu Octavius apud Minulium Felicem. Optatus el Hieronymus negat Christia-nos habere tcmplu.

Dices; \t Octavius objectioni Cecilii. quod Chri-stiani non haberent templa, aras, sacrificia, respor-dil, ideo Christianos non erigere templa, quod sciant Deum non posse capi ullo loco; el ideo non sacrificare, quod sciant Deum nulla re indigere: cl seipsos loco templorum constituere, cl sacrificare justitiam, pietatem, aliasquc virtutes: ubi videlur simplicilerndmillere Christianos nulla lunc habuis-se templa. vcl altaria, vel sacrificia.

Ilespondeo: Octavium noluisse sanctum dare ca-nibus: el quia non videbal Cecilium capacem my-sterii eucharistiae,quod csl unicum Christianorum sacrificium, maluisse hoc lacero, cl ad mentem ad-versarii respondere, qui de sacrificiis cruentis lo-quebatur. Nam quod ante Minulii tempora Christia-ni altaria, cl sacrificia.cl proinde cliam templa ha-bnerinhpatct ex Irenaco el Tertulliano jam citatis; uterque enim Minuito antiquior csl.

Tertia propositio. *Ecclesiae Christianorum re-cte ad orandum.etiam privata oratione.insliluun·tur.* Probalur primo. Scripturae testimoniis: nam 3. Rcg. 8. cl 2. P.iralip, G. Salomon affirmai lein-

plurn factum esse, ut sil locus orationis, cl petit a Deo. ut quicumquc ibi oraverit exaudiatur, 3. Reg. 9. Deus apparens Salomoni pollicetur ila futunim, ul illo pctieral. At si esset superstitio orare in templo potius, quam alibi, neque Solomon ad hunc li* nem instituisset templum,neque Deus approbnssei facium ejus, superstitio enim numquam fuit licita. Praeterea Isaiae, .*><>. dicitur domus mea domus orationis vocabitur: el confirmat hoc ipsum Dominus, .Matthaei 21. Aeque obstat verbum Domini: *Intra in cubiGUlum luum:xe\.venit hora.quando nec in monte hoc,nec in Hierosolymis adorabilis etc.Nam* post illa omnia Dominus dxil de templo Salomonis: *Domus mea, domus orationis vocabitur.*

Secundo, probatur exemplis Scripturam, 1. Regum I. Anna precatura Dominum ad tabernaculum accedit, ubi eral arca, ibique orans exaudita est. 2. Reg. 7. David similiter pracalurus perrexit ad tabernaculum. cl coram arca Domini orare coepit. At corte nisi pulassel, ibi Dominum magis esse praesentem, et facilius orationem exaudiri, domi .Miae mansisset. Idem etiam David, ut habetur I. Paralip. c. 21. voluit ire ad tabernaculum Domini in Gaboon, ul oraret.pro avertenda peste a populo, sed non praevaluit nimio timore perterritus, ideo in ipsa Hierusalem exstruxit altare. Daniel oraturus quia non poterat ingredi templum, in Babylone existons captivus, saltem aperta fenestra orabat ad eam partem conversus, ubi fuerat templum Domini Danielis C. Lucae 2. Anna tilia 1'hanuclis, *Non discedebat de templo jejuniis, et obsecrationibus serviens nocte, ac die.* Lucae IS. Publicanus in templo orans justificatur. Actor. 3. Petrus cl Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Actor. 8. Eunuchus reginae Aelhiopum venerat adorare in Hierusalem.

Tertio, probatur cx Patribus. Origcnes homil. 2. in Exodum, ecclesias Christianas domos orationis vocat. Tertullianus in apologet, cap. 39. dicil. in Ecclesiam conveniri.primo ad orationem. Secundo ad lectionem. Tertio ad exhortationem etc. Eusebius lib. 2.hist.cap. 17.cx Philone dicil, in singulis locis primorum Christianorum fuisse sacras aedes consecratas orationi.

Chrysoslomus homil. 30. contra Anumaeos: *Orare. inquiunt, vel domi possumus. Te, homo, decipis.et magno in errore versaris; nam etsi domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, ut domi tam bene ores,quam in Ecclesia.* Idem repetit homil. 79. ad populum.

Basilius lib. 2. dc baptismo, quaesl.8. dicit, locum non parum referre ad orandum, ci solvit duo argumenta, ab adversariis nobis objecta ex Joan, i. cl 1. Tim. 2. et in quaestionibus fuse explicatis quaesi. 40. dicil, ad Ecclesias non oportere accedere propler negotia saccularia, sed caussa orationis.

Ambrosius in oratione dc tradendis basilicis dicil, se quotidie solitum ire ad martyres, idesl, ad basilicas martyrum orationis gratia. Hieronymus in ' pitaphio Marceline: *Apostolorum,* inquit, *el martyrum basilicas secretis celebrabat orationibus.* llulTmus lib. 2. hist. c. 33. de Theodosio scribit: *< ireuibal omnia orationum loca.* Augustinus lib. 22. dc Civil. Dei.cap.S.meminit inultorum, qui in basilicis orantes miracula impetrarunt. El Ibidem dicit, sc cum aliis collegis suis quondam orations domum dedicasse.

Quarto. probatur ex nomine: nam Ecclesiae , Graecis saepe vocantur ευκτήρια,etaLatinisoraiom. Unde Augustinus episl. 109. in oratorio ncniohliud agat, nisi ad quod laetum est, unde ct nomen accepit.

Quinto, probatur rationibus. Prima ratio, Deus ostii) templo magis, quam alibi : nam alioquinon diceret Paulus 1. Cor. 3. *Nescitis quia estis templum Dei. cl spiritus Dei habitat in vobis?* El I. Corinth. (5.non diceretur: *Membra vestra templum supt Spiritus sancti, quem habetis in vobis; aloriticale ct portale Deum in corpore veslrq.* Et 2. Corint. 6. *Vos estis templum Dei vivi. sicul dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo.* Apostolus enim accipit similitudinem n veris templis: quia enim templum est domus Dei, in qua ipse peculiari modo inhabitat: ideo ipse, ut ostenderet in nobis esse Deum peculiari nimio, corpora nostra templum Dei appellavit. Unde Augustinus lib. 2. ad Simplieianilin quaesi. 4. dicit, Davidem lirasse ante arcam, quia ibi sacratior, ct commendatior praesentia Domini eral. Cum igitur in templis sacratior el commendatior sil praesentia Domini, ibi certe magis orare expediet, quam alibi.

Secunda ratio. Deus in templo citius cxaudit.nl palel ex promissione Dei. 3. Reg. 9. quoti enim Deus promisit templo Salomonis, sine dubio promisit eliam templis Christianorum: nam quod petiit Salomon cum templum dedicavit, idem polit Ecclesia cum uovn templa dedic.nl,nimirum, ul mire·- Dei in eo loco sint apertae. Aon csl aulem credibile Deum exaudisse preces Salomonis , ct non exaudire eliam preces Ecclesiae suae. Itnmo hic est modus, quo Deus est in templo peculiariter, nimirum, quia ibi est per exauditionem.

Tcriia ratio, quia oratio csl res nobilissima . ct proinde ei debetur locus nobilissimus, qualis csl locus sacer. Ila Basilius lib. 2. de baptismo, quaesi. 8.

Quarta, quia in Ecclesia sunt omnia accommodata ad excitandam devotionem, quae orationi maxime necessaria est. Num altaria . cruces, imagines. reliquiae, ipsi eliam parietes Deo dicati movent ad pietatem ; quae ccrle a.ibi non inveniuntur.

Quinta ratio , quia in templis ordinarie praeter Dei praesentiam, quae est nbiqne. est eliam praesentia mediatoris Christi corporaliter in eucharistia: quaeccrle anget spem el llduciam orantis; cl praeterea non polest non incutere menti religiosae horrorem cl reverentiam: nam. ul Joannes Chrysoslomus dicil. homil. 3G. in I. ad Corint.nhi esi Christus in eucharistia.ibi eliam nondeest angelorum frequentia: ubi aulem est talis rex. et tales principes, ibi est coeleste palatium, immo coelum ipsum.

Hinc ad argumenta contraria facile responderi poterit. Ad illud igitur, quod objiciebatur e\ evangelio, respondeo, illa verba: *Intra in cubiculum*

tuum, non posse inlclligi simpliciter de cubiculo materiali; nam alioqui apostolus Domino contradi* cerci, qui nil: *Yolo viros orare in omni loco.* El nonne ipse Dominus legitur orasse frequenter in montibus? In cubiculo aulem non legilur.El Chrysostom. homil. 79. ad popul. (licit, ubique orari posse, ellam in luro: el adferl exempla quorumdam, qui magistratu clamante, cl lurcnle pro foribus ejus loci signo crucis munili, el brevi oratione solo corde ad Deum missa, mox inmmtaverunl cor magistratus, el propitium habuerunt, quem iratum habituri erant. Dominus ergo Mallii. G. jubet, ul m oratione non quaeranius inanem gloriam.quemadmodum Pliarisaci faciebant , qui orabant in angulis platearum, ut viderentur ab hominibus, sed quaeramus Deo placere, el ali illo videri. Quando ergo sic oramus, ut non quaeramus humanas laudes. semper in cubiculo oramus,sive alioqui simus m Ecdlesia. sive in montibus , sive eliam in ipso foro. Quando aulem intramus cubiculum ad orandum, el cupimus videri,tunc sane extra cubiculum orare dicimur, ul pulchre annulai Joannes chrysoslomus in hunc locum.

Porro Ambrosius lib. 1. de Cain, cap. 9. Hieronymus m cap. G. Maith, el Augustinus lib. 2. cap. G. de serm. Domini in monte, inlclligunt per cubiculum secretum cordis , ac volunt prohibitas evagationes mentis tempore oraliouis. Quod verum csl. Sed pruna expositio est magis litoralis.

Ad secundum dico: Dominum eo loco non loqui de adoratione ralionc loci, sed ralione modi. Aon enim vult dicere, lemporc novae legis neminem adoraturum Deum in Hierusalem , vel in monte Garizim. id enim falsum esset: nam Aclor. 3. Petrus cl Joannes eliam post acceptum Spiritum saucium ascendebant in templum ul unirent. el ab co tempore usque nunc qui peregrinantur ad loca sancla Palaestinae. adorant Deum in Hierusalem . clin monte Garizim,cl in alus omnibus ejus lerrac locis.

Sensus igitur verborum Domini est. tempore novae legis non adorandum amplius Deum in monte Gariziui, idesl, non adorandum ritu Samaritanorum, quo utebantur in eo monte adorantes; neque adorandum in Hierusalem, idesl. non adorandum ritu jndaico, quo utebantur in templo illo adorantes,sed novo rilu,qui erit in spiritu cl veritate, idcst. qui non consistet praecipue in externis, corporalibus et umbraticis caeremoniis . sed in interna el spirituali cognitione, cl dilectione Dei ; in corde coiilnlo cl humiliato. Quae tamen adoratio non excludit externum cullum. si ad internum juvandum, vel exprimendum ordinetur. Ila Chrysostoir.us, Cyrillus, Eulhymius . el alii cvponunl in commentar, hujus loci· qui illud. *In spiritu.* opponunt caeremoniis Judaeorum, quatenus corporales erant: illud. *In veritate* . opponunt iisdem caeremoniis, quatenus umbrae el ligurae erant.

Aon male tamen Thcophylac.tns b. Thomas, cl Cajclanus in hunc lucum Joannis,illud, *In spiritu,* opponunt caeremoniis Judaeorum corporalibus; illud. *In veritate,* opponunt errori Samaritanorum , qui adorabant quod nesciebant. Itaque solutio in huc consibltl.quud Dominus velit praecipuum cultum Christianorum esse spiritualem . el purum ab omni errore: cum praecipuus cullus Judaeorum fuerit externus: cullus aulem Samaritanorum fuc nt non solum externus, sed eliam impurus . quia simul Deum Isriicl, el Deos gentium adorabant.

Sed dices: .Non videtur verum, praecipuum cultum Judaeorum fuisse cxlcrmim. Nam Isai 29. arguti Dominus Judaeos, quod labiis orarent, el hnnorarcnl Deum, cor aulem eorum longe esscl ab ipso. El David psal. 30. sacrificium Deo offert cordis contriti et humilitati.

Respondeo*. Cullum internum, etiamsi is a Judaeis requirebatur, v.tin quibusdam inveniebatur, esse proprium novi Teslamcnli, quia internus cullus a spiritu lidei el charitalis procedit, quae est gralia novi Teslamcnli, cl cx lege vclcn nullo modo haberi potest. Sicul enim dicimus, timorem esse legis, amorem evangelii, el Limen amorem cx loto corde a Judaeis Deus requirebat, cl s. patriarchae cl prophetae Deum ex lolu corde diluxerunt, el hac ralione ad novum Testamentum perlinebant. Non enim a lilera legis.sed a spiritu graliac id habebant; ila dicimus cullum cxlcrmim esse proprium legis, quamvis non placeat sine interno : cullum internum esse proprium evangelii.quamvis sine cxlerno esse non possit : ct si aliqui in lege veteri cullu interno Deum coluerunt, ut Deus petebat, id non a lege, sed a gralia novi Testamenti ad quam eliam ipsi perlinebant, habuerunt.

Ad Tertium locmn facilis responsio est:com enim apostolus ait: *Volo* ergo *viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira cl disceptatione.* vel agit de publica, vel dc privati oratione: si de privata. ul Ambrosius, Anselmus. llaymo, Thomas, el alit Latini exponunt, tunc sensus esi secundum eosdem.non solum in Ecclesia.quamvis ea sil praecipua domus orationis, sed eliam in aliis omnibus locis lii ilmn esse orare Deum.modo turpitudo loci non videatur impedire. Si aulem de publica oratione agilnr.lunc testimonium hoc pro nobis facit, ilhi I enim, *in omni loco.* significat, in omni loco . ubi ad ur.mduin publice convenitur, idesl. inunini ecclesia.

Quod aulem haec sil vera expositio, palet Primo ex eo. quod secundum omnes Graecos et mullos Latinos apostolus pomi illud, *in omni loco,* propler Judaeos, qui solum in uno loco, idesl. in templo Salomonis orandum censebant, tl privatas o- ı aliènes eliam Judaei ubique faciebant, ul palel ex illo Mallii. G. *Amant in synagogis , cl in angulis platearum slantcs orare:* igitur dc publica oratione, et de sacrificio agitur.quae solum in templo Salomonis Judaei lien debere existimabant.

Secundo palel ex eo. quod statim subditur.* Si· *militer mulieres in habitu ornato etc.* quae non possunt inlclligi. nisi dc oratione, quae sit in Ecclesia. Cur enim necesse esi mulierem convenienti habitu vestiri, cum ad orandum proficiscitur, nisi propler alios, cum quibus oral?

Tertio patet, quia cum dicitur: *Volo* ergo *viros etc.* illud.ergo,conjungit hanc sententiam cum initio capitis, ubi dictum est: *Obsecro primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes etc.* Quae verba b. Augustinus in episl. 59. ad Paulinum. cl

omnes Graeci inlelligunl esse dicta <lc publica oralionc. quae sil in missarum celebratione. Addo, quod Basilius lib. 2. de baptismo quaesl.8. ulrumque locum sic exponit, ut velit Christum , el apostolum docere voluisse, deinceps non fore locum orationis solum in Hierusalem, sed in loto orbe crigenda templa cl oratoria.

Ad Quartum concedo: Deum esse ubique aliquo modo, sed non omnibus modis; nam certe si Deus esset ubique eo modo , quo est in coelis coram beatis, frustra diceremus.· *Paler noster, qui es incoctis*. Ac ul verba ipsa Calvini refellamus . sciendum csl, Calvinum lib. 3. Instil, cap. 20. § 30. sic loqui; *Cavendum csl, ne putetur templum propria esse Dei habitatio, ul ibi aures suas propius nobis admoveat,quemadmodum aliquot saeculis ante putatum* esi.Jam vel Calvinus vult Deum non ila proprie habitare in templo,ul ibi concludatur: vel existimat nullo modo posse dici,Deum magis in templo habitare, quam alibi : si primum , recte dicil, sed mentitur, cum ait: *Aliquot saeculis,aliter putatum* /uisse:numquam enim catholici tam stupidi fueruni: si secundum, loquitur omnino conlra Scripturas; nam si Deus esset ubique eo modo, quo est in templis, frustra templum diceretur domus Dei, Isaiac 56. cl alibi passim. Frustra Paulus diceret, nos esse templa Dei, quin Deus in nobis habitat: el si Deus non loquitur, cl audit magis m uno loco, quam in alio, cur, quaeso , in Testamento veteri ordinario responsa dabat solum cx propilialorio, quod erat super arcam?

Quarta propositio. *Sacrae domus non solum Deo, sed etiam sanctis recte aedificantur, el dedicamur*. Probatur conclusio ista quarta cx conciliis, el veterum testimoniis. Concilium gangrense m episl. ad episcopos Armeniae , damnai Euslalliium tamquam contemptorem basilicarum sanctorum marlyrum, cl canon. 20. nominal marlyrum basilicas. Concilium cabilonense can. ull. martyrum basilicas appellat. Concilium carlhngincnsc V. can. 14.velat,ne aedes ulli martyri aedificentur, nisi ibi sil aul corpus, aul aliquae ejus reliquiae; aul ibi martyr habitaverit; aul certe in eo loco passus Sit: aliquid enim horumrequirilur, ul memoria martyris dici possit locus aliquis.

Praeterea Patres idem docent.ac primum Graeci. Cyrillus catechesi 16. mcminil ecclesiae apostolorum erectae in Hierosolymis in loco , ubi Spiritus sanctus descenderat. Athanasius in epistl. ad solitariam vilam agonies, nominal lempluin s. Quirini. Basilius in psalm. 11*7*. in ipso principio vocal sa- rum marlyrum templum. Nazianzenus orat. 1. in Julianum scribilGallum,cl Julianum aedem sacram Maniae martyri ingentibus sumptibus erigere coepis-e, el laudat Gallum, quia cx amore sincero id laciebat. Gregorius nyssenus oratione in Theodorum mulla dicil dc templo ipsi martyri dicato.Chrysoslomus hom. 28. ad populum: *Ad veras,* inquii, *regias ecclesias dico, el oratorias aedes, el martyrum templa etc.* Et hom. 66. dicil,Constantinum post mortem facium janitorem piscalons, quia sepullus erat pro foribus basilicae s. Petri apud Constanlinopolim. Theodorelus lib. 8. ad Graecos.templa olim idolorum, nunc martyrum esse dicil. Euscblns lib. 4. de vil i Constantini c. 58. 59. ei GO. dicit, templum pulcherrimum Conslanlinopoli apostolis a Costantino erectum. Sozomenus hb.6.cap, 18. meminit templi s. Thomae, quod erat Edessae. Socrates lib. I. cap. ull. meminit ecclesiae apostolorum. Evagriuslib. 2. cap. 3. meminit templi s. Etiphemiae.. el lib. 3. cap. 8. templi s. Theclac amplissime a Zenone exstructi. Nicephoros lib. 13. c. 37. meminit templi s. Basilisci.Damascenus lib. 4. e. 16. asserit templa in marlyrum memoriam aedificanda. Denique exstat liber Procopii de aediliciis Justiniani,ubi plurima templa marlyrum, aliorumque sanctorum enumerat.

Ex Latinis Ambrosius lib. I. episl. 5. ad Felicem episcopum Comensem: *Ortus,* inquit, *cslsermo de basilica, quam condidit apostolorum nomine dedicanda*. Hieronymus hb. conlra Vigilantium: *Ingredere,* inquit, *basilicas marlyrum , el aliquando purgaberis*. Ibidem.el in epistola praecedente, cl alibi passim mcminil basilicarum apostolorum et marlyrum.

Gaudentius Ambrosii aequalis, tractatu de dedicatione Ecclesiae: *Ut venerandas sanclorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit: deinde ut hanc honori eorum fundare basilica invaleremur ipse largitus est etc.*

Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. I. meminit basilicae s. Felicis: /n *beatissimi.* inquit, *Pelicis basilica poneretur etc.* El lib. 1. de Civit. Dei cap. I. *Testantur hoc.* inquit.*martyrum loca, et basilicae apostolorum etc.* Et lib. 20. contra Faustum cap. 21. *Populus Christianus memorias marlyrum religiosa solemnitale concelebrat.* Et lib. 8. dc Civil. Dei cap. 26. *Sed hoc videtur dolere, quod memoriae marlyrum nostrorum, templis eorum, delubrisque succederent.* Auctor libri de ecclesiasticis dogmatibus cap. 73. Martyrum basilicas devote adeundas dicil. Paulinus natali I. s. Felicis dicil, sc optare, ul possit servire s. Felici m ejus basilica purganda ct custodienda.

Et foribus servire luis, tua limina mane
Munditie curare sines, ct node vicissim
Excubiis servare piis, et munere in isto
Claudere promeritam defesso corpore vitam.

Victor Uticensis lib. 1. perseqmilionis Wandalicnc scribil.apud Cartilagineuses duas amplas basilicas s.Cypriani fuisse. Gregorius lib. 2. dialogor. cap. 8.scribil, a s.Benedicto in monte Cassino duo fana Apollinis versa in oratoria sanclorum, unum Martini, alterum Joannis.Liber pontificalis leslalur Sylvcstrum dedicasse basilicas a Constantino exstructas. unam Petro, alleram Paulo, tertiam Joanni, quartam Laurentio,el alias. Libcrium b.Mariae: Parnasum alnuns. Laurentio; Innocentium sanctis Gcrvasio el Prolasio;Sixtum b.Mariae el s.Laurentio; Leonem s. Cornelio; Gelasimn s. Euphemiac; Symmachum s. Andrcac; Joannem 1. s. Philippo ci Jacobo; Pelagium II. s. Laurentio; Grcgorium s. Agalhac; Bonifacium IV. b. Mariae, cl omnibus sanctis. Qui omnes pontifices, excepto Gregorio cl Bonifacio, ante mille annos floruerunt.

Secundo probatur ratione a simili, ex divinis li-

loris. Templum Salomonis non solum foil erectum ad sacrificia el maliuncs. scd cliam ail conscrvanitiiin arcam Domini, ul putel · x lib. I. Paralip. cap. 17. ubi David volcn* aedificare templum.dir.il ad Nathan: Vides. *quod a/jo habilem in domo cedrina, ct area Dei sub pellibus.* Item lib. 1. Parnlip. cap. 28. David dicil: *Cogitavi, ni aedificarem domum,ia qua requiesceret area foederis Domini, cl scabellum pedum Dei nostri.* Idem putet ex lib. 2. Paralip. cap. ubi templo exstruclQ introduxerunt arcam in illud cum magna celebritate, el ex ps. 131. ubi dictlur David vovisse volum Deo de uodillcanda domo arcae Dei. Ubi eliam legimus. ingredere Domine in requiem luam, lu el urca sanclilicalionis luae.

Sed idem honor, vol cliam major debetur sacris reliquus Christi el sanctorum, quam arcae illi M·»saicae: Nam de scpulchro Domini Hieronymus ad cpisl. 17. ad Marcellam: *Venerabantur quondam Judaei sancta sanclorum . quia ibi erat arca. Nonne tibi venerabilius videtur sepulchrum Domini?* Ergo sicut super arcam exstrui poluil aedes, ila etiam super Christi sepulchrum: quod si super Christi sepulchrum. certe etiam super sepulchre sanctorum: Nam caJein est ralio omnium.solum enim dilïerunl secundum magis el minus.Praeterea, quod reliquiae sanclorum sint venerabiles co modo. quo arca Domini, probatur: Nam arca quatenus lignea eral, nullum honorem merebatur, sed ideo venerabatur, quia repraesentabat sedem Dei, cl quia per eam Deus loquebatur; At corpora sanclorum luerunt vivae sedes Dei, el viva organa, per quae Deus loquulus est: Nam 1.Corinlh. fi. dicitur:*Membra nostra lempluin sunl Spiritus sancti.* El 2. Corinlh. 13. dicitur: .In *experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus?Ergo* licebit eliam exstruere sacras aedes ad sanctorum sepulchra ornanda el conservanda; el hoc csl,sauciis dedicare basilicas.

Dices; Ergo slillcm angelis.cl b. Virgini cl sanctis, quorum non habemus reliquias, non licebit exstruere basilicas.

Respondeo: Nomine reliquiarum non solum inlclligi ossa cl vestes, sed etiam loca, ubi sancti passi sunt, vel ubi habitaverunt. aul aliquid praeclari gesserunt. Ei hoc modo exstructae fueruni Cypriano duae basilicae, teste Victore lib. I. una, niii passus erat; altera, ubi jacebat corpus ejus. Simililer hoc modo exstructae sunl mullae ecclesiae b. Mariae, vel angelis in locis, ubi apparuerunt, vel miracula aliqua ostenderunt. Addo eliam posse erigi basilicas ad sanctorum memoriam conservandam per imaginem, per ipsum solum nomen. Nimirum polcsl erigi basilica s. Petro, ul qui ingrediuntur, admoniti imagine ibi depicta,vel ipso templi nomine, recordentur s. Petri, cumque in eo loco tamquam petronum colant, cldeprecentur. Neque hoc csl contra concilium cartilagineuse V. canone 14. quod statuit, ul nulla memoria acceptetur. nisi ibi sint reliquiae ejusdem sancti, vel constet ibi cum esse passum, aul habitasse; Nam concilium non vult prohibere simpliciter, ne exstruatur basilica sine reliquiis ejusdem sancti, cui basilica dicatur: sed vult ul non habeatur pro tali memoria martyris, in qua credantur esse ejus reliquiae, nisi fidelissima historia constet, rem ila se habere.

Jam ad argumentum in oppositum duae solutiones sunl. Pruna, quorundam rccenliorum,qui quia non distinguunt inter templum cl basilicam, existimant sacras aedes non posse proprie erigi, nisi Deo, quemadmodum sacrificia non offeruntur, nisi D -o. Quia tamen plurima sunl templa,quae dicantur Deo, ul possint mier se aliquo modo distingui, dicunt denominari a sanctis, non quod cis erigantur, sed quod in templis praecipue colantur coruui memoriae , cl ipsi in dhs locis patroni invocentur.

Quando igilur legunt in veteribus, vel audiunt m communi sermone vocari templum, vel basilicam s. Petri, vel Pauli, vel aliorum: dicunl debere exponi huc modo: haec basilica, vel templum est s. Petri, idesl. est templum dicatum Deo in memoriam el nomen s. Petri; vel dicatum est Deo. ul ibi oretur Deus per intercessionem s. Petri: quemadmodum missa quaedam dicitur s. Petri, non quod ip-mm sacrificium offeratur Pelro. sed quod offeratur Deo in gratiarum actionem pro gloria s. Pelro cullala, el simul interpelletur Petrus tamquam patronus cl advocatus apud Deum. Quae sane pia est expositio, cl conformis ritui Ecclesiae, qui scrv.ilui m consecratione templorum: Nam di iuoli s pontifex in ea caeremonia dum preces fundit, dicil. sc consecrare templum in bonmem Dei, ‹ t nomen talis, vel talis sancti.

Altera solutio admittit «aeras domos ipsis sanctis vere el proprie aedificari, non tamen sub ratione templi, sed basilicae, vel memoriae. Est enim observandum secundum veterum Palrum doctrinam, templum, el basilicam non esse synonima, cl licel de eadem dumo saepe dicantur,tamen diei sub diversissimis rationibus. Nam sacra aedes proprie templum dicitur, quatenus erigitur ad sacrificia; eadem sacra aedes dicitur basilica, quatenus erigitur ad ornatum sepulcliri alicujus sancti.el commoditatem visitantium ejusmodi reliquias. Basilica enim non dicil relationem ad sacrificia: Nam eliam regum palatia dicuntur basilicae, ul pat.l lleslher ‘‘.immo ea palatia proprie dicuntur basilicae.cl indo nomen translatum csl ad martyrum aedes significandas. Quod etiam videmus in allaribus;Nam unus, el idem lapis dicatur altare, quatenus in eo sacrificatur Deo; ct idem dicitur tumulus, vel sepulchrum. quatenus legit ossa martyrisalicujus.Omnia enim altaria sunl sepulchra sanclorum: cl sicut lapis ille vere dicatur sancto non sub ra lionc altaris,sed sub ratione sepulchri: ila domus aliqua vere dicatur sancio non sub ratione templi, sed sub ratione basilicae. Et quemadmodum idololatria esset erigere sanctis altaria, et tamen non est idololatria erigere illis lapideos tuqjulos: ila idololatria esset erigere sanctis templa sub r uione templi: non tamen idololatria est erigere illis basilicas. Sicut eliam non csl idololatria donare sauciis thecas aureas, vel argenteus, quibus includantur reliquiae eorum. Nihil enim aliud sunt basilicae,quam magnae quaedam thecae, quibus minores thecae, el ipsa sepulchra clauduntur.

Ex quibus sequitur, aliter dici missam s. Petri, aliter basilicam s. Petri; nam missa non offertur ullo modo s. Petro, nec primario, nec secundario: at basilica vere aedificatur s. Petro, si non primario. saltem secundario.

Esse autem hoc discrimen inter templum et basilicam, probari potest ex Patribus. Augustinus cnim clarissime testatur, templi erectionem esse cultum lalriae soli Deo debitum lib. 1. contra Maximinum, el lib. contra serm. Arianorum: cl idem Augustinus conjungit templum cum altari et sacrificio lib. 8. de Civitate Dei cap. till. docens cui convenit unum eorum, et alia convenire, et contra: cl tamen iu iisdem locis Augustinus fatetur, memorias recte martyribus aedificari. et praecipue locus notandus est lib. 22. de Civil. Dei cap. 10. ubi sic ait: *Nos autem martyribus nostris, non templa sicut Diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus,fabricamus.* Idem Augustinus nusquam dicit templa martyrum: et tamen passim dicit basilicas martyrum, quod etiam in aliis lalinis Patribus observare licet.

Porro Graeci dicunt quidem templa martyribus fabricari, vel dedicari, ut patet ex Basilio in ps. 1 14.ubi vocat. Γερόντων μαρτύρων, et similiter loquuntur Nyssenus, cl alii; tamen certum est eos inielligcre materialiter, idesl, domum illam, quae dicitur templum. fabricari martyribus, non tamen sub ratione templi ad sacrificia, sed basilicae, ad ornandam memoriam ipsorum sanctorum.

Quod autem ipsi etiam intelligent, sacras aedes exstrui martyribus, el non solum Deo, in eorum memoriam,sicut sacrificium offertur Deo in eorum memoriam,probatur: nam ipsi simpliciter asserunt aedes exstrui martyribus, et tamen nusquam dicunt sacrificium offerri martyribus.immo hoc simpliciter negant, ut palet ex Thcodorelo lib. 8. ad Graecos: ergo aliter existimabant aedes, aliter sa* crificium ad martyres perlinere. Aeque obstat ritus consecrationis: nam cum dicitur, lemplum sacrari ad honorem Dei, et nomen martyris, agitur de consecratione templi, ut lemplum est.

CAPUT V.

De dedicatione et consecratione ecclesiarum.

Magdeburgenses Coni. 4. cap. G. col. 407. el sequentibus, tria in dedicationibus reprehendunt. Primo, quod templa a nobis cum ingenti laetitia, cl celebritate dedicentur, quod ortum esse dicunt ex ζαζοζηλία judaismi. cl esse rursum introducere judaismum in Ecclesiam.

Secundo, quod utamur loi caeremoniis in consecratione templorum: Nam praeter alias,quaedam sunl quap non videntur posse excusari a superslione el magia. Nam pmuo pinguntur duodecim cruces,et ante singulas acccndunlur singulae lam· pndes; deinde pulsatur templum et aperitur. Tum describitur in pavimento super cineres ad hoc sparsos, baculo pastorali alphabethum graecum ab uno angulo ad alium: el rursus alphabetum latinum ab alio angulo ad alium, ila ul inde crux fiai. Tum iit mixtura ex aqua, vino, sale el cineribus, el inde aspergitur lemplum; ac demum templum cl ara chrismate inunguntur.

Tertio arguunt, quod putemus, templa esse loca sanctiora caeleris: quod eliam reprehendit Calvinus lib. 3. Instil. cap. 20. § 30. Nos ergo juxta connu reprehensiones, 1res sententias subjiciemus.

Prima sil. *Merito templa Dei cum ingenii laetitia et solemnilate dedicantur.* Probatur primo ex testamento veieri, ubi legimus celeberrimam dedicationem tabernaculi el altaris, Num. 7. Item 1er legimus faciam templi dedicationem cum ingenti laetitia el celebritate. Primo a Salomone lib. 2.Paralipomcn. cap. 7. Secundo ab Esdra, lib. 1. Esdrac cap. G. Terlio a Machabaeis. cum post profanationem iterum esset renovatum el sam tiOcalimi lib. I. Machab. cap. 4. ad quam solemnilnlem, quae annis singulis iterum agebatur Christum etiam accessisse scribit Joannes cap. 10.

Sed hoc argumentum adversarii putant esse potius contra nos, quia videmur judaizare, cum id facimus quod illi faciebant, quantum ad ejusmodi caeremonias allinet. AI revera pro nobis esi argumentum, siquidem caeremoniae propriae Judaeorum, et quae cessaverunt, nec servari possunl sine peccato, sunl illae, quae institutae erant ad illiquid significandum futurum in Christo.vel in Ecclesia. Illae enim si nunc servarentur, falsam haberent significationem, el proinde falsae fidei protestationes essent. Ul quia agnus paschalis significabat Christi passionem futuram, si quis nunc agnum eo ritu immolaret, profiteretur Christum nondum esse passum, quod est contra veram fidem. At caeremoniae, quae fundantur in ratione naturali, ul flectere genua, tundere pectus, cl similes, non sunl propriae Jndeorum. etiamsi ab illis quoque adhiberentur; nec ad legem cacrcmonialcm, sed ad moralem perlinere videntur.

Porro talem esse templorum dedicationem, paid primo, quia non legitur Deus instituisse hanc caeremoniam: sed Salomon, Esdras el Machabnoi natura duce, putaverunt convenire, ul de perfecto templo gratias Deo referrent, el cum publica laetitia auspicarentur usum templi.

Secundo, quia vere natura hoc docet, ut ad finem magnorum operum homines gaudeant.et Deo gratius agant: et similiter quando incipiunt re aliqua nova uti, Deum invocent, el cum laetitia opus aggrediantur, Hoc autem iit in dedicatione templi: Nam cxullamus, el Deo gratias agimus, quod templi fabricam completam videamus, et rursum cum laetitia el faustis imprecationibus aggredimur usum ipsius templi.

Tertio, quia natura docet celebrandos esse dies natales magnorum virorum; id enim eliam ethnici faciebant: el apud nos celebratur singulis annis creatio pontificis maximi. Unde sunl sermones ali-

quot 1›. Leonis in anniversario suae assumptionis. Cur non eodem modo celebrari poterii natalis templi, quae est res publica, cl magna, et loii Ecclesiae utilissima.

Adde ultimo,quod Deus ipse exemplum dedicationis dedisse videtur, cura expleto opere suo, in signum laetitiae diem septimum benedixit el sancliflcavil, el nihil operando festum diem egit.

Secundo probatur ex praxi Ecclesiae cl veterum traditione. Eusebius lib. s). hist. cap. *10.Feslivila-(es.* inquit, *a nostri frequentissime gerebantur: cum omni laetitia el cæullalione, per urbes el loca singula ecclesiarum dedicationibus celebratis. Congregabantur in unum sacerdotes, nec pigebat eliam longe positos convenire, quia nullum longum videbatur spatium charilali.* Idem lib. 4·. de vita Constantini, scribil, Constantinum ad consecrationem el dedicationem aedis, quam Hierosolymis martyribus extruxcral anno imperii sui 30. convocassse universam synodum,quae Tyri convenerat etc.

Athanasius in apologia ad Constantinum: *Illud,* inquil. et α beatae memoriae *Alexandro, aliisque Patribus actum est,qui populi conventus habuere. el absoluto opere agendis Deo gratiis dedicationem celebraverunt. Hujus ergo dedicationis te. imperator, auctorem* esse oportet. *Locus enim ille exaedificatus praesentiam tuae pietatis requirit; hoc enim ei solum decsl ad plenum ornatum. Hoc igitur ul adimpleas, ul vola tua Domino, cui hanc domum construxisti, reddas, omnium vota· optant cl suspirant etc.* Ibidem pro dedicatione ecclesiae adfcrl exemplum Esdrac ex Testamento veteri.

Basilius in psal. 111. initio reddit caussam, cur serius vencrii ad ecclesiam dedicandam, ubi populus a media nocte usque ad meridiem exspectaverat: *Sivero,* inquit, *oportet.eliam nos pro nobis ipsis rationem redderemorae ac longioris nostrae absentiae, caussam adferimus,qW)d alteram huic aequalem Dei Ecclesiam non modico intervallo a vobis distantem, ministerio nostro curantes, tempus hoc dici consumpsimus.* Hunc locum, qui forte ambiguus posset videri, fatentur Magdeburgenses Cenlur. 1. cap. G. col. 108. de templi dedicatione inlelligendum.

Gregorius nazianzen. oral, in novam dominicam sic incipit: *De encoeniis honorandis lex vetus est, eaque praeclare constituta.*Chrysoslo nus quoque sermonem habuit in encoeniis , loin. 3. Sozumenus lib. *i.* c. 13. scribil, Basilium ancyranmn ad templi dedicationem plurimos episcopos invitasse.

Ambrosius Jib. 1. episl. 5. ad Felicem, dicit,se el ipsum Felicem ad basilicae dedicationem a Bassiano invitatum. Et in episl. ad Sororem, quae habetur inter sermones, num. 92. *Cum,* inquil, *basilicam dedicassem, multi tamquam uno ore interpellare coeperant, dicentes: Sic in romana basilica dedices. Respondi, faciam,si martyrum reliquias invenero etc.*

Gaudentius tractatu de dedicatione , dicit, convenisse mullos episcopos ad celebritatem dedicationis ecclesiae, quae Brixiae erecta fuerat in honorem reliquiarum Joannis Baptistae , Andreac , Thomae, Lucae, Gervasii, Prolhasii, Celsi, cl quadraginta martyrum.

Augustinus quinque sermones ad populum habuit m celebritate dedicationis templi,qui sunl inter sermones de tempore 251. ad 256.

Gelasius Papa epist. 4. ad episcopos Lucaniae cl Aprulii.cap. G. *Basilicas,* inquil. *noviler institutas, non petilis ex more praeceptionibus dedicare non audeat.* Item cap. 27 .alia quaedam constituit in dedicatione ecclesiarum servanda. Felix IV. qui etiam ante mille annos sedit . in epistola sua decretali prolixe de hac re disserit . ac inlcr alia sic ait: *Solemnilatcs vero dedicationem ecclesiarum per singulos annos celebrandae sunl etc.*

Prosper par. 3. cap. 38. de promissionibus Dei, testatur se interfuisse cum apud Carthaginem dedicaretur insigne quoddam templum , quod ohm Gentilium fueral;in cujusfrcnlispicio divinitus scriptum invenerunt magnis atque aeneis literis: Ac-Hr.iiis pnxTiFEx DEDiuviT.Quod praesagium omnes mirabantur, cum viderent ab Aurelio episcopo carthagincusi fieri, quod tanto antea praedictum fuerat.

Gregorius lib. 3. dialogorum, cap. 30. scribil , tempore suo dedicatam basilicam non sine divinis miraculis, quibus indicaretur, Deo placuisse eam dedicationem. Bernardus sex sermones habuit de dedicatione templi. Ruperlus in cap. 28. Genes, probat, recte fieri festivas dedicationes. Hugo de s. Victore, lib. 2. de sacramentis, pari.5.cap. 2.et 3. Isidorus Lb.l.de ofllciis. c.ip.35.Uabanus lib.2. c. 15. de institutione clcricor. Atnalanus in hb.de ordine anliphonarii. b. Ivo in serm. de consecrat, templi, el AValtridus de rebus ecclesiasticis, cap. 9. qui omnes de dedicatione ecclesiae tractant. tamquam de re antiquissima,cum tamen eliam ipsi antiqui sint auctores.

Secunda propositio: *Merito ab Ecclesia variis precibus et caeremoniis templa consecrantur.*Probatur Primo Scripturae testimonio. Siquidem CK Scriptura habemus consecrationem templi, vel altaris, in statu naturae.legis cl gratiae. In statu naturae Jacob cap. 28. Gcncseos, erexit lapidem, ul ibi sacrificaret, cumque consecravit fundens oleum desuper.el indo cum locum appellavit *Bethel,idesl,* domum Dei; cl c. 35. monitus a Deo. ul faceret altare, rursus ibidem erexit lapidem, cumque inungendo consecravit, cl libavit super cum libamina. Certe hoc non perlinet ad magiam . cum laudetur hoc facium ab omnibus, cl constet placuisse Deo. Nec etiam perlinet ad caeremonias legis quae adhuc data non fuerat. Cur ergo non liceat nobis idem facere?

Deinde in statu legis videmus Moysem consecrasse oleo sacro, aliisque caeremoniis tabernaculum. altare, el omnia ejus vasa. Exodi cap. 40. et Num. 7. quas eliam caeremonias certum est non fuisse magicas.El licet caeremoniae fuerint veleris legis, tamen quia non erant propriae ejus, quippe quae in oratione fundantur, nihil obstat, quo minus a nobis eliam assumi possint.

In slalu evangelii non habemus tam expressa testimonia Scripturae, inierim tamen vx eo,quod

Paulus in priori epistola ad Corinthios cap. 11. Corinthios arguit tamquam Ecclesiae contemptores, quia in ecclesia comedebant, salis innuitur, tunc etiam ecclesiam aliquo modo sacratam luisse.Cur enim Ecclesiam contemnere dicilur, qui in ea aclioncm alibi licitam cxercel. nisi propter aliquam ejus loci consecrationem? El confirmatur ex Dionysio areopagila. qui tempore apostolorum vixit ; el lib. de ecclesiastica hicrarcbia, cap. 5. par. 1. aperte docel, altaria sacro oleo inungi, et consecrari ab episcopo debere.

Secundi', probatur cx decretis conciliorum antiquorum. Nam concilium cartilagineuse V. can. G. sic habet: *Similiter el de ecclesiis, quoties super earum consecratione haesitatur, agendum esi , idest,ul sine ulla trepidatione* consecrentur.liem agalhense concilium cap. 14. *Altaria placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.* Idem palet ex concilio II. bracarcnsi can. G. Hem cx decretis pontificum Gclasii cl Felicis IV. supra citatorum. · t Joannis I. in episl. ad episcopos Italiae. Alia decreta vide apud Gratianum de consecr. disl. I. ubi eliam adferlur canon nicacni concilii; cl alius concilii hipponensis, quod plenarium lolius Africae fuisse leslalur Augustinus lib. I.Relraclat. c. 17. quamquam isti canones modo non exstant, nisi apud Gratianum.

Tcriio.probatur cx Patribus citatis in priore conclusione: nam major pars eorum meminit eliam consecrationis el caeremoniarum . quibus ull solemus in consecratione templi el altaris.

Quarto probatur ratione desumpta ex fine illarum caeremoniarum. Finis enim praecipuus esl ad significandum templum illud Deo el sacris aclionibus dedicari, neque esse domum profanam , sed sacram. Nam etiamsi ista dedicatio essentialiter consistat in voluntate et intentione dedicationis: tam· n necesseesl, ul haec intentio el voluntas signis externis prodatur aliis hominibus. Quomodo eliam humani contractus consistunt in intentione cl voluntate contrahentium: tamen ul innotescat voluntas, cl ut firma cl ruta sint, non solum proferuntur verba, sed eliam multae adhibentur caeremoniae, ul palet in nuptiis, in coronatione regum, in mililia etc.

Quoniam ergo templum dedicatur Christo, ideo ad hoc significandum pingitur signum ejus, idest. crux. Pinguntur autem cruces num. 12.ila inter se distantes,ul lolum lemplum occupent; el ad singulas. lampades singulae accenduntur, ad significandum, quod apostoli 12.hoc vexillum Christi per lotum orbem terrarum portaverunt, cl sua praedicatione mundum illustrarunt.

El quia templum non debet esse profana et communis domus, sed sacra: ideo ad hoc significandum inungitur. Oleum enim est communissimum el evideniissinium svmboluoi consecrationis. Quin enim csl liquor nobilissimus, quippe qui omnibus supereminet, cl maxime omnium pendrai. el sali A nc roborat. Ac demum res illustres Licii: ideo placuil omnibus gentibus, et ipsi eliam Deo, illo ali ad consecrationem significandam.

Quia rursus templum destinatur divinis sacrili- ' .' er : (,mbu> ahisipic sanctis el puris actionibus, non aulem sordibus el tenebris negotiorum saccularium, ideo ad hanc munditiem el claritatem significandam aspergitur aqua, Ilius adolelur, cerei accenduntur.

Quia sacralur etiam templum ad condonandum, el docendam fidem, quae csl fundamcnlum totius justitiae: ideo describitur alphabetum in pavimento. Describitur aulem graece et latine, quia illis linguis praedicata esl fides, el illis linguis utebatur lota fere Ecclesia eo tempore, quo hac caeremoniae sunl institutae.

El quia in templo non solum docentur homines, sed eliam moventur ct inflammantur ad virtutem, ct vitae novitatem: idcirco iit illa mixtio aquae, cineris. salis el vini, ul infra dicemus.

Quia denique ex templo diabolus cjicilur,neque ibi habitare sinitur, sed e contrario oralur Deus, advocantur angeli, aliique sancti, ul in eo loco habitare dignentur; ideo pulsatur ostium, cl jubetur diabolus recedere, el reliquiae sanctorum introducuntor.

Alius linis harum caeremoniarum esl. ad significandum Christum el Ecclesiam. Ecclesia enim materialis, Ecclesiam spiritualem designat: altare vero significat Christum; hinc igitur altare lit cx lapide, el inungitur. cl summo loco ponitur, el sub ipso absconduntur reliquiae: quia Christus dicitur petra, 1. Corinth. 10. el uncius fuit Spiritu sancio, *prae consortibus suis,* psal. 54. *El caput est totius Ecclesiae.* Coloss. 1. *Et in ipso abscondita esl vita el gloria sanctorum,* Coloss. 3. Unde eliam in coelo vidil Joannes animas sauciorum sub altari, Apocal. G.

Porro caeremoniae, quae fiunt in ipsa consecratione, totum progressum fidelium demonstrant. Nam primo loco pulsatur, el aperitur templum baculo pastorali ab episcopo, quia praedicatores potestate a Christo accepta,cordo infidelium pulsant, el ad (idem suscipiendam aperiunt.

Secundo, ingressus episcopus eodem baculo describit in pavimento cinere consperso alphabetum. quia praedicatores eadem potestate in cordibus poenilenlium inscribunt rudimenta fidei, cosque catechumenos faciunt.

Tertio, aspergitur lemplum aqun.cl cerei accenduntur. quia post calechisimim sequitur baptismus, quod est sacramentum illuminationis.

Quarto, in parietibus pinguntur el inunguntur cruces (nam etiamsi cruces ante initium consecrationis factae sunt, lamen hoc tempore fieri debuissent: sed antea factae sunt propter commoditatem. nimis enim diu exspectaretur,si in ipsa consecratione pingerentur) nd significandam confirmationem, quae post baptismum cruce cl chrismate perficitur.

Quinto, fit mixtio quaedam aquae, cineris, salis el vini, quia tota vita fidelium consumi debet in mortificandis vitiis, et vitae novitate quaerenda et relinenda. Nam aqua significat hominem, qualis est ex s·· post peccatum; esl enim frigidus cl insipidus. Cinis significat poenitentiam et mortificationem viliorum. Sal saporem. Et vinum laetitiam cl fervorem novae vilae.

Sexto, agitur dies festus cum laetitia, finita con-

sccralionc, quia post finem Imjus vilac lidcles intrabunt in gaudium Domini, ubi perpetuo laetabantur. Haec cl similia vide apud Augustinum et Dermirdum in sermonibus de dedicatione; et apud llijgonem, Ivonem cl Rabonum supra citatos. qui sigillalim explicant rationes harum caeremoniarum.

Terlia propositio: Templum *consecratum. merito sanctum ct venerabile, ac (lirina quadam virtute praeditum existimari debet.* Probatur; Primo, ex relatione ad Deum: Templum csl dedicatum Deo, ergo esl res Dei. ergo sanctum esl: nam omnis res Deo dicata. eo ipso esl sancla, Levit. ull. *Animal quod immolari potesl Domino, si quis voverit, sanctum erit.* El infra: *Quidquid semel fuerit consecratum Domino, sanctum sanctorum erit,* Mallh. 23. Vae *vobis duces caeci.qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui aulem juraverit in auro templi: debet. Stulti et caeci quid enim majus est. aurum an templum, quod sanctificat aurum?* I bi Dominus vull lemplum lapideum nobilius esse ipso auro, quod videlicet auro communicet sanctitatem: nam licel lapides sini absolute inferiores auro, lamen ratione relationis ad Deum, lapides illi, qui templum efficiunt, sunl longe nobiliores cl sanctiores auro. I ndc Augustinus lib. 4. coni. Cresconium, cap. 40. *Deo.* inquit, *omnipotenti, parietes consecratos, ecclesiam venerandam, quasi quadam obsessione credidit relinendam.*

Secundo, probatur cx precibus el benedictione episcopali: nam ul ail apostolus, I. Tira. 4. *Aihil abjiciendum est. quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei et orationem.* Jam si cibi sanctificantur per verbum Dei el oralionctn, cur non eliam templa sanctificabuntur, quae per sacras personas publicis precibus cl benedictione consecramur? Praeterea sanctificante Salomone lemplum, Deus eliam sancliiicavil, ul ipse dicil. 3. Regum 9. Eæawdiri.inquit, *orationem tuam, et sanctificari domum hanc, quam aedificasti.M.* non minus efficaces sunl preces Ecclesiae, quam Salomonis.

Tertio, probatur cx iis. quao sunl in lemplo; nam locus rerum sanctarum, sanclus quoquo sil nccesse esl, ut palet cx illo. Exod. 3. *Locus, in quo stas, terra sancta esl.*

Jam vero in templis sunl mullae res sanctae. Primo, crux el imagines Christi el sanctorum. Secundo. reliquiae sanctorum. Tertio,praesentia corporis Domini in eucharistia. Quarto , praesentia angelorum; credibile enim csl, nut scraper,nut frequentissime in templis angelos adesse. Qunre Josephus lib. 7. dc bello judaico, cap. 12. scribit, in templo Salomonis paulo ante, quam everteretur, anilitas voces: *Migremus hinc,* quas angelorum luisse, deserentium cum locum, communis opinio est. El b. Chrysoslomus liomil. I. super illa verba Isaiae: *Vidi Dominum sedentem etc.* dicil: Angelorum multitudine vallari sacram mensam in ecclesiis. Quinio denique, adesi Deus ipse per singularem quondam protectionem cl virtutem, in cujus rei signum quando tabernaculum a Moyse dedica',um csl,Exod. ull. mox caligo,seu nubes quaedam gloriae Domini labcrnaculum Icxil. Similiter fecit.cum lemplum a Salomone dedicatum csl: Achilla *enim gloriae, implevit domum Domini.* 3. Reg. 8. Idem etiam suo tempore accidisse ecclesiae consecratae scribit Gregorius lib. 3. dialogor. cap. 30. /n *magna,* inquit.*serenitate aeris super altare ecclesiae nubes coalitus descendit.suosque illud velamine operuit. omnemque ecclesiam tanto terrore ac suavitatis odore replevit. ut* patentibus januis *nullus illuc praesumeret intrare.* hi lib. quoque 2. Machab. cap. 3. legimus, dixisse Heliodorum: /n loco illo esl tere Det *virlus quaedam: nani ipse qui habitat in* coelis, *visitator ct adjutor est loci illius.*

Quarto, probatur ex absentia daemonis; nam sicut templa gentilium polluta sunt cl immunda, quia sunl domicilia daemonum, ut palet ex Gregorio hb. 3. dialogor. cap. 7. ila c contrario, lempla Dei sancla sunl. quia daemonibus carent.Idem enim Gregorius lib. 3. cap. 3D. dialogor. scribit, post consecrationem templi, quod antea Arinnortim fuerat. diabolum inde egressum sensibiliter in specie suis, maximo strepitu excitatio. El sicul domus principem asyla sunl. nec ibi lictores ulli manus injicere audent, ila eliam in lemplo Dei, daemones non sinuniur grassari eo modo , quo in aliis locis.

CAPUT VI.

De ornatu templorum.

Ornatus templorum partira in ipsa fabrica consista. partira in imaginibus, crucibus, culicibus, vestibus.aliisque id genus ornamentis.Reprehendunt hunc ornatum, tam veteres Pclrobrusiani cl Wicleftstae, quant eliam Lulherani el Calvinisine, Iocis initio nolatis. Argumenta illorum haec sunl.

Primum, ex llierem. 7. *Aolite confidere in verbis mendacii dicentes .lemplum Domini.lemplum Domini.* In quem locum ila scribit Hieronymus: *Praecepit,* inquit, *et tunc populo Judaeorum, cl hodie nobis, qui videmur ia Ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in aedificiorum splendore auratisque laquearibus.cl vestitis parietibus marmorum crucis, et dicamus.templum Domini,lemplum Domini est.*

Secundum, ex Hieronymo in epist. ad Ncpolianum: *Multi aedificant parietes . et columnas ecclesia" substruunt: marmora nitent. auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur.* Et infra:A'eqae mihi *aliquis opponat dives in Judaea templum, mensam. lucernas, thuribula. patellas scyphos, mortariola.c! caetera, ex auro fabrefacta Tunc haec probabantur a Domino, quando sacerdotes hostias immolabant, cl sanguis pecudum erat redemptio peccatorum: nunc vero cum paupertatem domus suae pauper Dominus dedicavit. cogitemus crucem ejus. cl divitias lutum putabimus.* Et infra: *Aul aurum repudiemus cum caeleris superstitionibus Judaeorum, aul si aurum placet, placeant el Judaei etc.*

Tertium, ex Ambrosio lib. 2. de officiis,cap.28.

Melius fuerat, inquil.*ut vasa viventium servares, quam metallorum. Ilis non potest responsum referri.Quid enim diceres? timui ne templo Dei ornatus dcesset. Responderet, aurum sacramenta non quaerunt, neque auro placent, quae auro non emuntur, ornatus sacramentorum redemptio captivorum est.*

Quartum, cx Aeacio, de qun Socrates lib. 7.cap. 21. refert qui cum accusaretur, quod sacra vasa vendidisset propter pauperes, respondit: *Deus noster neque discis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

Quintum, ex Ililario in episl. contra Auxcntium; *Male,* inquil, *parietum vos amor coepit, male Ecclesiam Dei in tectis , aedificiisque veneramini.*

Sextum, cx Lactantio, qui lib. 2. cap. 4. laudat Persium, quod scripserit, non debere aurea vasa templis inferri: *Egregie,* inquit, *sapienter sensit.*

Septimum, ex Bernardo, in apologia ad Gulielmum abbatem prope finem: *0 vanitas vanitatum, sed non vanior, quam insanior: fulget Eccelesia in parietibus,et in pauperibus eget: suos lapides induit auro, et suos filios nudos deserit.*

Octavum, ex Chrysostomo; qui homil. 5'1. el 81, in Mallh, docel, melius esse daro eleemosynam, quam ornare templum, cl refellit argumentum, quod pro nobis fleri solet.

Ilis addunt rationes. Prima ratio est. quia Christus semper amavit el docuit paupertatem.

Secunda.quia otiosum el supervacaneum esi aurum in templis; nam nec ipsi parietes sentiunt ornatum illum, nec eo indigent ad linem, ad quem exstructi sunt. Unde Persius:

Dicite pontifices, in sancio quid facit aurum ?

Tertia, quia non tantum non prodest, sed etiam obesi splendor illo lemplorum;nam avocat mentem, ct distrahit a spiritualibus cogitationibus.

Quarta,quia melius esi templa viva ornare,quam mortua;numquam autem desunt pauperes.qui templa sunt viva, el qui egeni non solum ornatu, sed etiam necessaria sustcntalione

Quinta, quia in judicio non damnabitur, qui templum non ornaverit auro et argento; sed qui in paupere Christum non aluerit.Haec sunt igitur illorum argumenta, quae etsi magnam vim habere videantur, nihil tamen adversus veritatem poterunt; nihil enim polcnlius veritate. Porro solutiones horum argumentorum in hoc eodem capite, post explicatam ct confirmatam sententiam Ecclesiae adfcrenlur.

Sil igitur prima propositio: *Opus bonum elpium ex genere suo est. ingentibus sumptibus templa Dei aedificare aut ornare.* Probatur Primo,cx Testamento veteri: nam Deus voluit, tabernaculum ornatissimum esse, ita ut omnia fere instrumenta sanctuarii aurea essent, usque ad emunctorii lampadum. Cortinas nutem tabernaculi cl vestes sacerdotis esse voluit pretiosissimas, cx serico, bysso. purpura, gemmis etc. el ne deossent artifices, donavit sapientiam el artem ad omnia illa facienda certis quibusdam viris. Vide Exod. 25. 2G. 27. 28. 29. 30. 31. 35. 30. 37. 38. cl 39. Deinde Num. 7. singuli principes obtulerunt in ornatum hibernaculi immensa donaria auri el argenti. David paravit in sumptus templi, lanium auri, argenti cl lapidum pretiosorum, ut incredibile videatur, lege I. Paralipom. cap. nil. ct penult, cl lib. 2. cap. 3. 1. cl 5.At certe rationes,quae finiit contra ornatum templorum nostrorum, si quid valerent, mililarcnl etiam contra tabernaculum Moysis cl templum Salomonis.Nam lunc etiam non deerant plurimi pauperes: lunc etiam parietes non sentiebant ornatum suum: lunc etiam distrahere poterant mentes orantium; el tamen non proplerea cessatum est a magnificentissima aedificatione templi cl tabernaculi.

Secundo, cx Testamento novo ; nam in primis Marci 12. Christus laudavit viduam, quae in gazophylacium templi misit duo minuta , idest omnem vicium suum. Si ergo vidua illa recte fecit, in donaria Dei expendens omnem vicium suum; quomodo argui possunt, qui donant saltem pariem bonorum suorum, ad ornandam Dei domum? Item c.13. dicentibus apostolis: *Magister aspice, quales lapides et quales structurae?* Dominus occasionem habuit optimam reprehendendi magnificentiam illam templi, vel saltem instruendi discipulos, dicendo, licuisse in Testamento veteri ornaro templa, at in lege evangelica non fore licitum. At Dominus nihil talc dixit. Item cap. 14.cum Judas aegre ferrei, quod Magdalena in unctionem capitis Domini tantos sumptus faceret, ac diceret: *Ulquid perditio ista unguenti facta est? poleral enim unguentum istud venundari plus quam trecentis denariis, el (laripauperibus,* Dominus respondit: *Bonum opus operata esi in me.* At si licuit praetermissis pauperibus tanto sumptu inungere caput Homini, cur non liceat etiam magno sumptu aedificare domum ipsi Domino?

Tertio, probatur ex vaticinio Isaiac;nam cap.CO. ubi fatentur praecipui expositores ad litcram agi de Ecclesia clirisliana in terris existante, sic legimus.· Domum, *majestatis mea glorificabo.*Et infra; *.lie enim insulae expectant. ut adducam filios tuos de longe: aurum eorum.et argentum eorum nomini Domini Dei lui.* El infra : *Aedificabunt filii peregrinorum muros tuos, ct reges eorum ministrabunt tibi.* El infra: *Gloria Libani ad te veniet, abies, el buxus.el pinus.simul ad ornandum locum sanclificalionismeae.el locumpedum meorum glorificabo.* Quae prophetia ad litcram impleta est tempore Constantini. aliorumque priaCipum, qui ecclesias magnificentissimas exstruxerunt, el ornarunl.

Quarto, probalur cd Patribus. Eusebius lib.9. hislor. cap. 10. *Ex quo aderat .* inquil, *cunctis relui divino munere infusa laetitia,maxime videntibus ea loca, quae paulo ante impiis tyrannorum machinis fuerant destructa , rediviva constructione clariora, et celsiora consurgere . templaque excelsa pro humilibus conventiculis elevari.*

Cyrillus catechesi 14. *Isti qui nunc sunt reges,* inquil, *pietatis ergo argento induentes cl auro sanciam hanc Ecclesiam resurrectionis, in qua*

nunc sumus, *cxslruxenent, el argenteis munimentis splendidam effecerunt.*

Athanasius iu apologia ad Constantium indicat, ab ipso Constantio exstructam Alexandrine tam ingentem basilicam, ul ea sola capere posset populum, quem aliae capere non poterant. Neque reprehendit, sed laudat hanc ejus magnificentiam.

Gregorius nazianzcnus oral. 1. in Julianum,cum dixisset a Gallo clJuliano cxlrui coepisse maximis .sumptibus basilicam sancto martyri Ma.nae, subjungit minus Galli Deo acceptissimum fuisse, ul quondam fuit sacrificium Abel.

Gregorius nysseuus orat, in Theodorum dicit, templum s. Theodori magnificentissimum , ct ornatissimum picturis ct sculpturis fuisse: ct hoc ad gloriam sancli maxime perlinere, ubi aperte laudat usum erigendi talia templa.

Joannes chrysostomus homil. GO. ad populum Antiochenum: *Servorum,* inquil, *crucifixi sepulchra regiis anli sunt clariora, non magnitudine et pulchritudine aedificiorum (nam el in hoc superant) sed quod multo majus est,convenientium studio.* Idem hom. 51. in Mallh.Aec *prohibeo,* inquil, *magnifica templa condere etc.*

Cy rillus initio libri dc recta fide ad reginas. *Valde sapienter,* inquil, *operam datis, ut quae Christo probantur, el sentiatis, el facialis: parlim operibus el irreprehensibili conspicua fide, el vestras, el regum aulas virginitatis gloria decoratis: parlim sumptuosissima Christo templa erigitis; concessum enim el hoc est cum aliis,ab ipso, vestris animabus.*

Theophylaclus in cap. 14. Marc.*Confundantur,* inquil, *hoc loco,qui pauperes Christo praeferunt.* El infra : *Audiant igitur quomodo Christus praeferat sui curam pauperibus. Christi autem corpus proprie, quod in disco aureo, ct sanguis.qui in poculo. Qui igitur abstulerit discum pretiosum, el cogit,ul corpus Christi in vilioriponatur, praetexens scilicet pauperes ,* sciat *cujus partis sil.*

Jam cx Latinis.Optatus lib.G.testatur,suo tempore habuisse Ecclesiam pretiosa vasa sacramentorum, quae Donalistac diripientes conflarunt cl vendiderunt.

Ambrosius lib. 2, de officiis, cap. 21.Et *maxime sacerdoti,* inquil , *hoc convenit,ornare Dei (emplum decore congruo, ul etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.*

Hieronymus in episl. ad Demetriadem.postquam dixerat: *Alii aedificent ecclesias,vestiant parietes marmorum crustis etc.* subjungit: *Aon reprehendo, non abnuo: sed tibi aliud propositum esi etc.* El in cap. 8. Zachanac,referi ingloriam Ecclesiae el laudem principum, quod cum aliquot imperatores ethnici ecclesias everterint, rursum alii basilicas exstruxerint cl exaltaverint, summa fastigia, et laquearia, ac tecta auro decorarint, el parietes diversi marmoris crustis vestierint.

Augustinus in psalm. 113. *Sed el nos ,* inquil, *pleraque instrumenta el vasa cx auro et argento habemus, in usum celebrandorum sacramentorum. quae ipso ministerio consecrata sancta dicuntur.*

Prudentius In hymno dc s. Laurentio Inducit sic loquenlem tyrannum :

Hunc, cisc rcslri orgiis*
.Worcmgue el artem proditum est,
Han<· disciplinam foederis,
Libent ut auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adslare fixos cereos.

Paulinus natali 3. s. Felicis:

Aurea nunc niccis ornantur limina cetis *etc.*

Prosper in lib. de promission, cl praediclion. par. 3. cap. 38. dicil. templum amplissimum Deo vero consecratum suo tempore . cujus tanta erat magnitudo et excellentia, ut etiam plateam haberet quae ad ipsum ducebat, duorum millium passuum longitudinis lotam pretioso pavimento, et columnis ac moris ornatam.

Quinio, probatur ex pietate eorum, qui ecclesias aedificarunt, nam praecipui fuerunt quatuor. Constanhnus, Justinianus. Carolus Magnus, el Carolus IV. De Constantini lomplis vide Damasum in vila Sylveslri. cl Eusebium lib. 3. cl 4. de vita Constantini. De templis a Justiniano eredis, vide Procopium in lib. de aedificiis Justiniani. De templis Caroh Magni, vide Abbatem urspergensem in chronico. De templis Caroli IV.vide Joannem Cochlacum initio lib. I. historiae llussitarum. Constat autem Constantinum sanctum imperatorem fuisse: nom in calendario Graecorum ejus nomen inter sanctorum nomina habetur : el ab Ambrosio in oratione do obitu Theodosii, ab Epiphanio haeresi 70. quae est Audianorum. a Cyrillo, catechesi li.el aliis Patribus passim sanctus cl bealus appellatur.

Similiter Carolus Magnus tamquam sanctus colitur praecipue Parisiis cl Aquisgrani. el ab omnibus historicis mirifico laudatur. Justinianus, excepta hacrcsi, in quam incidit in extrema aetate,laudatissimus princeps luit. Porro Carolum IV. optimum et religiosissimum fuisse, palet cx iis , quae adferl Cochlucus loco notato. Mullas item aedificarunt et ornarunt basilicas sanctissimi pontifices . Julius, Damasus. Leo, Symmachus, cl alii, qui ct ante mille annos floruerunt, ct vere sancli scripturum omnium consensu habili sunt. Non est autem credibi‘,ila pios principes.tum ecclesiasticos,tum politicos, in ejusmodi opera conspirare potuisse , si ea Deo non placerent.

Probatur ultimo rationibus. Prima ratio cx magnitudine Dei; nam domus «pio majori principi aedificatur. co debet esse major.Quis autem Deo major? Quare Salomon lib. 2. Paralip. cap.2.*Domus, quam aedificare cupio,* inquit, *magna est:magnus est enim Deus noster super omnes Deos.*

Secundn ratio cx ipso genere operis ; nam exstruere Deo splendidum templum , est ex genere suo actus duarum excellentium virtutum , religionis ac magnificentiae ; proinde bonus ex genere suo.

Tertia ratio, quia non solum est actus illarum virtutum, sed etiam est exercitium cl signum aliarum. Nam qm magnificum templum erigit . magnificum testimonium edit fidei suae, cl cbarilatis erga Deum: necnon pietatis et graliludinis, et quia pecuniae summopere diligi solent, qui eas liberaliter ad honorem Dei expendit, indicat se vere diligere Deum super omnia.

Quarta ratio ab utilitate: Nam templum magnifice ornatum, mullas habet utilitates. Primum enim attrahit homines facilius ad res pias, quae in templis geruntur; nec enim obscura et sordida loca libenter frequentantur. Deinde conservat majestatem sacramentorum, cl reverentiam, quae rebus divinis debeiur;Nam quando videmus altare splendidum et ornatum, facile erigimus mentem. <1 cogitamus magnum esse Deum, cui talia exhibentur: et cconlrario facile contemnitur, quod sine apparatu proponitur. Tertio juvatur pietas et devotio, maxime simplicium, quorum maximus est numerus.

Accedit etiam corporalis utilitas, quod magnifica templa diutius conservantur, cl magno splendori sunt civitati. .Multitudo quoque aureorum, atque argenteorum vasorum, saepe fuit saluti loti reipublicac, dum in communi captivitate, farno aut poste.,Ecclesiae thesaurus mullis millibus miserorum opem tulit, ut quasi in id tempus divinitus datus et servatus videretur.

Quinta ratio a contrario: qui ecclesias vastaverunt, aut diripuerunt, semper sacrilegi cl perditi habili sunt, saepe etiam divinitus puniti, ut patet de Ballhasarc. Daniel. 5. de Heliodoro, 2. Machabaeorum 3. de Antiocho, 2. Jlacbabaeor. 9. Scribit etiam s. Joannes chrysoslomus hom.l. in Mattii.(|uo tempore Julianus apostata jussit diripi templorum ornamenta, cl praecipue sacra vasa, mox quaestorem regium per medium diruptum expirasse, et Juliani avunculum a vermibus corrosum inicriisse. Scribunt quoque Cedrenus cl Zonnras, Leonem filium Constantini Copronymi, cum abstulisse a templo insignem coronam, quam Mauritius imperator donaverat ad ornatum templi, mox sensisse in capite suo ignitos carbunculos, inde concepi.) febre ardentissime periissc.

Secunda propositio: *Aedificare,* vel *ornare templa, licet sil opus pium et bonum, potest tamen ejusdem opus* ex· *defectu circumstantiarum facile. vitiari.* Probalur; quatuor enim sunt circumstantiae praecipuae, ex quarum defectu malum erit urn.ire templa, nimirum tempus, locus, modus et persona. Nam in primis quando quis tenetur juvare proximum, ac praesertim parentes, aut filios, et non potest simul providere proximo, et donaro templo: tunc non recte facit, si neglectis parentibus.vel proximis aedificet templa. Ait enim Dominus Osce. *G.Misericordiam volo,non sacrificium.* Et Mare. 7. reprehenduntur Pbarisaei, qm docebant lihosfamilias olTerre templo donaria.cum detrimento parentum. Palet id etiam ex Paulo ad Roman. 3. qui docet, non esse facienda mala, til veniant bona. Denique ex praxi sanctorum, qui tempore magnae necessitatis pauperum,conflarunt calices et vendiderunt, ut palet ex Ambros. lib. 2. de ofllciis cap. 2H. Si enim tempore necessitatis recte pastores detrahunt ecclesiae ornamenta, corie mullo rectius non dantur ecclesiae,| quae essent auferenda, si data fuissent.

Neque obstat facium viduae, quae tribuit in domina Dei omnem victum suum; Nam non tribuit vietum patris, aut filiorum, sed suum:et suum non mullorum dierum, sed unius lanium; neque enim duobus minutis poterat diu sustentari.

Deinde quantum ad locum, certum cM, nortomnia loca aequalem ornatum requiri're;Nam in magnis urbibus, ad quns mulli confluunt, splendida templa esse debent; at in locis desertis, ubi so i monachi versantur, non videtur convenire, ul lut sumptus liant in aedificiis templorum. El hoc. est, quod b. Bernardus praecipue reprehendit in apologia ad Gulielmum. quod videlicet monachi cluniacenses vellent habere oratoria sua tam magna, cl tam ornata, ul aequarent, vel superarent splendorem episcopalium ecclesiarum; ubi etiam merito reprehendit, quod in pavimento sculperent, vel pingerent sanctorum imagines, et cogerentur qm in eorum ecclesiis spuere nocesse haberent.in faciem angelorum, vel aliorum sanctorum humi depictorum spuere.

Quantum ad modum, peccatur, cum ornamenta templorum sunt vana, ac potius curiositati, quam religioni deservicnlia-.qualia erant in oratoriis Cluniacensiuui.qiiac b. Bernardus reprehendit in apologia ad Gulielmum: *Quid fae.it.* inquit, *illa ridicula monstruositas? Quid ibi immundae simiae? quid feri leones? quid monstruosi centuuri? quid semihomines? quid maculosae tygrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubvinanies? Videas sub uno capite mulla corpora, et rursus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis: ibi bestia praefert equum,* capram *trahens retro dimidiam: hinc cornutum animal equum gestat posterius. Tam mulla denique. lamque mira diversarum formarum ubique varietas apparet, ut magis legere, liceat in marmoribus, quam in codicibus, lotumque diem occupare singula ista mirando, quamin lege Dei meditando.*

Quantum ad personam, peccatur, quando quis suppa suum statum et conditionem vult ornare templa. Nam si qui paupertatem profitentur, cl victum ab aliis emendicant, vellent aedificare templum marmoreum, et auro, ac gemmis ornare, etiamsi furie possent eleemosynis, hinc inde conquisitis, id facere, tamen non decere eorum professionem, magnificentia enim non est monachorum, sed principum. Quare hinc etiam merito arguit s. Bernardus cluniacenses in illa apologia.quod cum monachi essent, tamen sumptibus, ac magnificentia reges aequare vellent.

Supercsl, ul ad argumenta initio proposita respondeamus. Ad illud igitur, quod objiciebatur ex Hiereinia: *Nolite confidere in verbis mendacii dicentes: templum Domini, templum Domini,* respondeo, a propheta eo loco argui Judaeos, qui confidentes in cxicrno templo, putabant apud se esse Deum, et se diligi a Deo, nec esse ventura ea mala, quae praedicebantur a prophetis, quia

templum Dei apud sc habebant, etiamsi ipsi interim male vivendo essent Iempla diaboli. Nihil autem cilicii ista reprehensio adversum aedificationem, ornalumque templorum: Nam etsi reprehenditur nimia fiducia in externo templorum cultu, praesertim cum negligible cullus animi, tamen non proplerea non sunt aedificanda, atque exornanda templa ad honorem Dei et sanctorum memoriam. Id ipsum respondendum est ad testimonium s. Hieronymi: ipse enim reprehendit cos, qui non curantes fieri templa Dei bene vivendo, putant sibi omnia tuta esse, si templum externum aedificent, aut orneni.

Ad secundum, quod cx Hieronymi verbis sumptum est, ul commode respondeatur, quaedam antea praenotanda sunt. Observa igitur primo.propositum Hieronymo esse, ut reprehendat cos.qui majorem curam habent templi materialis, quam spiritualis, idest, qui aedificia mirabiliter ornant, et tamen non curant an ad sacra ministeria eligantur idonei.vel non idonei. Sic enim incipit Hieronymus cam reprehensionem ornatus templorum: *Multi.* inquit, *aedificant parietes, et columnas ecclesiae substruunt; marmora nitent: auro splendent laquearia: gemmis altare distinguitur;et ministrorum Christi nulla electio est.* Haec ille, quae verissima sunt, eliueruni semper.

Secundo nola, ornatum tabernaculi cl templi Judaeorum aliquo modo typicum cl caeremonialem fuisse; tabernaculum enim cl templum cum omni sua supellectile figurae fuerunt Ecclesiae Christianae, ul palet ex Jacobi concione Actor. 15. ubi de Ecclesia exponunt verba Amos. cap. ti./'ost *haec revertar, et reaedificabo tabernaculum David, qu)d decidit, et diruta ejus reaedificabo, et erigam illud.* Item cx Paulo 1. Corinth. 10. *Omnia contingebant illis in figura.* Denique idem patet ex illa accuratissima descriptione templi, quae habetur Ezech. 40.et scqucnlib. cl ex eo, quod dictum est Moysi, ul faceret omnia accurate ad exemplar, quod in monte viderat Exod. 25. Quia ergo tabernaculum cl templum figurae erant, ideo necessc erat, ul essent talia qualia fuerunt, nec poterant aliquid mimis vel magis habere, quia alioqui non recte représentassent.Ul etiam in Scriptura, si una lileru mutetur, non amplius significat id, quod antea significabat.

Et quoniam figurae Testamenti veleris jnm sunt completae, cl lex caercmonialis abrogata est: ideo qui nunc existimaret esse necessarium tale, templum. qualo fuit Judaeorum, superstitiosus esset , ul hoc tempore Judaei vere superstitiosi sunt, dum existimant non licere sacrificare nisi in templo tali, quale fecerat Salomon. El in hoc sensu reprehendit Hieronymus templorum ornamenta; Nam etiamsi inudo nulli sunt inter Christianos,qui revera existiment templa necessario requirere illum ornatum, ul existimabunt Judaei, tamen dum anteponunt curam fabricae materialis ipsi electioni ministrorum. cl aedificin spirituali , videntur factis aliquo modo affines superstitioni Judaeorum. Quod etiam nutavit b. Bernardus in apologia ad Gulicl-ıuuuu abbatem: *Mihi,* inquit.*quodammodo repraesentant antiquum ritum Judaeorum.*

Nota tertio, tabernaculi et templi Judaeorum ornatum non solumcacremonialcm cl typicum fuisse, sed etiam moralem; Nam etiamsi nullius rei figura fuissent, tamen ratio ipsa naturalis dictasse!. demum Dei ornatam esse debere: cl hoc modo recle trahimus ornatum tabernaculi cl templi Judaeorum. in exemplum nostrorum templorum. Neque hoc unquam reprehendit Hieronymus . immo diserte dicit in epistola ad Demetriadem:.Non ubnuo, non *reprehendo.*

Ad tertium ex Ambrosio (quod Calvinus adferl in epistola praefixa instilulioni) dico,in verbis Ambrosii multa esse contra adversarios, nihil contra nos. Nam primo Ambrosius dicit, aurea vasa Ecclesiae non debere, alienari, nisi in magna pauperum necessitate: Ecclesia igitur eo tempore utebatur aureis vasis. Secundo dicit, si necessc sil alienare vasa Ecclesiae, esse diligenter quaerendum , an non sint aliqua nondum initiata, cl si talia inveniantur. non esse ullo modo attingenda vasa initiata; ergo tunc certo ritu vasa consecrabantur. Tertio dicit, si necessc sil vendere vasa initiata, non debere vendi integra, sed prius conflari, et deinde per partes vendi: Id quod fieri debere nos libenter admittimus, atqui haec omnia pugnant adversus haereticos hujus temporis, qui nec pretiosa, nec certo ritu consecrata: Et sancta, vasa sacramentorum esse volunt.

Quod ergo Ambrosius ait *(aurum sacramenta nnn quaerunt)* non significat, sacramenta nullo modo requirere aurum. Sed non requirere cx necessitate. quamvis requirant ex decentia , quando haberi potest.cl quod subjungit *(nec auro placent quae auro non emuntur)* non significat . in auro displicent, vel nullo modo placent magis in auro . quam in alia materia; sed non ideo principaliter placent, quia ministrantur in auro.Si enim in auro displicerent, vel non magis placerent, quam in ulia materia. Ambrosius non servasse! illa vasa usque ad eam necessitatem, sed numquam illis usus fuissel.

Ad quartum, de Aeacio, dico : Verba illius episcopi habere eundem sensum ; Nam cum ecclesia illa abundaret ejusmodi vasis aureis (ut ibidem scribit Socrates) et occurrisset summa quaedam necessitas redimendi captivos, ille sanctus episcopus vendidi! partem vasorum et redemit captivos ad quinque millia. Illa autem ejus verba *(Deus noster non eget discis, neque calicibus . quia non comedit, neque bibit)* significant, ista vasa nullam Deo utilitatem adferre. sed haberi in Ecclesia ad honorem Dei, et nostram utilitatem, et ideo quando occasio so offert. qua possint esse utiliora nobis. si vendantur, dehenl vendi,quin hoc etiam erit Deo gratius et magis honorificum.Nam,ul Ambrosius ait, valde, pulchrum et honorificum Christo est, cum dici potest: hos pauperes Christus redemit: vel etiam culix Christi non solum sanguine . quem conllnel, captivos redimit, sed etiam pretio valoris: calix enim redimit ab hoste quos sanguis redemit a peccato.

Ad quintum, ex Hilario,testimonium Hilarii non est ad propositum; non enim agit ille de ornatu templi, sed eos reprehendit, qui in templo haere-

tis

reticis occupari el veros catholicos vel in cryptis, sacrum dcsiderabant templa saepe ab hac quod existimarent ibi tantum esse veram Ecclesiam. nl verum episcopum ubi erat templum. Deo

Ad sextum, cx Lactantio. Lactantius probare voicbat. ineptc a gentilibus offerri munera idolis. idesl Dis non sentientibus: *Frustra,* inquit, homines *auro, chore, gemmis, Deos excolunt cl exornant, quasi vero ex his rebus ullam possint capere voluptatem. Quis usus est pretiosorum munerum nihil sentientibus? Uoc rndein* probat cx Persio, qui vere sapienter scribil, non debere aurea vasa templis inferri, quasi illis delectentur Dii lignei el marmorei, cum nihil sentiant, sed potius oporteret Diis viventibus offerri, ul ipse dicit:

Compositum jus, fasque animi, tlanclosqiic recessus
Mentis, el incoctum generoso pectus honesto.

Itaque non reprehenditur aurum templi,quando bonum usum habet, idesl. excitandi ad pietatem; sed solum reprehenditur, quando sic offertur Deo, quasi is corporeus sit, el rebus ejusmodi corporaliter delectetur.

Ad septimum, cx Bernardo.dico: Bernardum non reprehendere simpliciter ornatum templi, sed ornatum, quem templis suis monachi Cluniacenses adhibebant. Nam ul ex apologia illa colligitur, reprehendit s. Bernardus Primo, quod monachi, professione pauperes, erigerent oratoria in immensam altitudinem, quod eorum professioni non conveniebat. Secundo, quod dum templa sua ila ornarent, faterentur se esse carnales el infirmos. Ornatus enim templorum illis ecclesiis potissimum convenit, ad quas populus confluere solet, quia simplices homines egent ejusmodi rebus. Unde ibidem ait: *El quidem alia caussa est episcoporum, alia monachorum. Scimus namque quod illi, sapientibus et insipientibus debitores cum sint. carnalis populi devotionem, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis.* Tertio reprehendit. quod quaestus caussa ornarent templa.nimirum ul plures confluerent ad ollerendum. Quarto, quod cum injuria sanctorum humi sculperent imagines. Quinio, quod bona, quae acceperant distribuenda pauperibus, insumerent in illa ornamenta, quando pauperes valde indigebant. Sexto, quod ornamenta vana adhiberent templis, quae solam curiositatem pascere, non aulem pietatem excitare valerent. Porro haec omnia merito reprehenduntur.

Ad octavum cx Chrysosloino. dico: Eum non negare.licitum esse templa magnifice exstruere, el ornare: sed solum anteponere huic ornatui curam pauperum: cujus oppositum docet Theophylaclus Glirysosiomi discipulus in cap. 14·. Marc, sed ροδsunl facile conciliari. Sciendum igitur, absolute melius esse honornrc Deum in seipso, quam in pauperibus: Nam charilas Dei semper anteponi debet charitali proximi.Verumtamen quia Deus nulla re indiget, cl quae illi offerimus, vull nobis ulilia esse, non sibi: ideo tunc Deus magis honoratur, cl Iit illi res gratior, quando quod illi offerimus, csl hominibus utilius. Hinc igilur quando alicubi templa salis bene se habent, pauperes aulem nobiliter patiuntur egestatem: lunc melius esi dare pauperibus eleemosynam, quam templo addere ornamenta: cl in hoc casu loquitur Chrysoslomus. Videbat enim homines pronus admodum ad offerenda Ecclesiae donaria, et négligentes in cura pauperum, in quo sensu etiam videtur dixisse Oseas cap. G. *Misericordiam volo,non sacrilicium,* idesl, malo misericordiam, quam sacrificium.

Al cconlrario, si alicubi pauperes mediocriter tractentur, srd templa sint inculta el deserto, cl proplorea decrescat pietas el devotio: lunc melius est ornare templa, quia id est utilius etiam proximo. cujus pietas cl devotio juvatur illo ornatu: el in hoc casu loquitur Theophylaclus. Quando aulem esset aequalis indigentia el templorum, el pauperum. modo non sit extrema, videretur melius dare templo ipiam pauperi, quia pluris facienda est indigentia spiritualis, quam temporalis, el quia ornatus templi csl bonum durabilius. cl coininunii.s, quam sil eleemosyna data pauperibus: elquia magis immediate datur Deo.

Ad primam rationem dico tria. Primo. Christum fuisse pauperem.nec requisivisse propter se ullam pompam, vel delicias in hoc mundo: tamen non recusasse interdum sumptuosa obsequia. quibus videbat ali cl augeri piorum devotionem, ul patet de ingressu ejus in Hierusalem super asinum: in quo libenter admisit, ul mulli sternerent vestes suas in via. quae pedibus jumenti illius conculcabantur. el forte, etiam lacerabantur Mallh 21. palet etiam ile unguento pretiosissimo. quo caput suum, el pedes inungi passus csl Mallh. 26. el Joan. 12.

Seen udo dico: Quod Christus fuerit pauper, cl stabulum, ac pannos el viles cibos amaverit, ideo factum esse, quia ista congruebant tempori mortalitatis ejus. Venerat enim ul pateretur, el per labores, ac dolores, mundum redimeret: At mine post mortem cl resurrectionem, cum gloriosus regr.al in coelo, convenit illi domus magnifica.el splendidissima.

Adde tertio: Templa dicari Christo praecipue ratione divinitatis: qua ralionc semper fuit dives rex regum ct dominus dominantium. Itaque tectissime exstruuntur illa templa magnifica, (pialia Deo conveniunt. licet ipse idem in turma servi, humilitatem cl paupertatem verbo, el exemplo docuerit.

Ad secundam dico: Non esse otiosa ornamenta, quie sunl signa reverentiae, el pietatis nostrae erga Deum, el excitam in animis hominum devotionem. Unde interroganti Persio:

Dicite pontifices, in sancio quid facit aurum?

Despondendum csl, mulla bona facit, quae jam enumeravimus.

Ad tertiam dico: Ornamenta illa non fieri, ul distrahant, sed ut excitent devotionem. Quod si aliqui distrahuntur, est vilium illorum, qui abutuntur rebus hnnis:nisi forte ornamenta sini omnino vane el inepta, quae el nos reprehendimus.

Ad quartam de pauperibus alendis,jam respoilsum esi. Adde, quod si propter ordinarios pauperes non liccrci exstruere, vel ornare, templa, mullo minus liceret ornare palatia, instruere convivia, habere apparatum ullum equorum.famulorum,curruum elc.quod si isla licita sunl ad luendam dignitatem magnarum personarum . non obstante pauperum multitudine, cur non liceat cliam ad conservandam rerum sacrarum majestatem templa exornare, non obstante, pauperum multitudine?

Ad quintam dico, .Mallh. 2.*». numerari opera minora, ul inde colligamus quid de majoribus sentiendum sil; dicilur enim: *Ito. in ignem aeternum, quia esurivi.et non dedistis mihi manducare:* et non dicilur. ile in ignem aeternum , quia rapuistis aliena, sed hoc a majori deducilur cx illo. Ita cliam non dicilur, ile in ignem aeternum , quia non aedificastis templum, sed deducilur hoc a majori. Si enim damnabitur qui non fecit eleemosynam, quando eam facere tenebatur: mullo magis damnabitur qui non aedificavit,vel non reparavit, aul non ornavit templum, quando id facere tenebatur. Qui autem teneantur.cl qui non,alia quaestio csl, atque ad rem nostram nihil facit.

CAPUT VU.

De benedictionibus aquae, salis, cinerum, cerei elc.

Primi, qui ejusmodi benedictiones irridere coeperunt. Wuldcnses sunl, ul paid ex fragmento operis llcynerii , quod exstat in fine libri Claudii Cotifford conlra Waldertscs.ExorIi sunl Waldenses, eodem Reynerio lesle anno Domini 117(1. Post cos Elagcllanles exorti sunt circa annum Domini 1350. teste Bernardo Julzemburgensi in suo catalogo . qui quod omnem pietatem constituerent in baptismo sanguinis per flagellationem sponte effusi, simul asserebant finem jam accepisse sacramenta baptismi. confirmationis, poenitentiae, et caelcra onmia, elcum eis omnes benedictiones aquae,cinerum, salis elc. Unde etiam instrumentum, quo aspergimus aquam lustralem, vocabant clavam mortis: ipsas vero guttas aspersae aquae scintillas infernales dicebant. Post cos Wiclefislae (teste Thoma Waldens! tom. 3. lit. ull. cap. 68.) asscrebani benedictiones aquae, salis, vini, panis,olei, cereorum, cl similium,esse veram praclicam necromnnliae. Idem de haereticis in llocmia grassanlibus scribil Aeneas Sylvius lib. de orig. Boemoruin cap. 35.

Marlinus Lulherus in libro de visione Daniclis conlra Ambrosium Catharinum. damnat cliam has omnes benedictiones. Magdeburgenscs Ccnlur. 2. cap. 6. column. 121. dicunl.aquae consecrationem tribui a catholicis Alexandro papae cl martyri lainquam invenlori:se<l rectius posse tribui alicuigcntilium pontifici, cum ethnicus sil ritus, aquae lustralis aspersio.

Calvinus lib. 4. cap. 10. § 20- Instil. Iria dicit conlra aquam benedictam. Primo, Catholicos pugnare secum, dum dicunl . aquae, benedictionem esse aposlolicam traditionem; el tamen referont cjus institutionem in Alexandrum papam auctorem, qui foil VI. a Pelro- Secundo dicil , institutionem banc esse recenliorem mullo . quam ul aposlolis vel Alexandro tribui possil. Nam Augustinus cpisl. 119 cap. 18. dicil. Christianos omisisse caeremoniam lavandi pedes in dic cocnae Domini, nc videretur ea lolio ad sacramentum baptismi pertmere. Quare manifestum csl.nullam eo tempore fuisse in Ecclesia lotionem religiosam . excepto baptismo. Tertio dicit.aquae lustralis inslitulionem nullo modo a spiritu aposlolico proficisci potuisse, quandoquidem nihil csl aliud, quam quaedam baptismi profanatio, el quasi repetitio.

Brenlius in sua Confessione cap. ull.reprehendit easdem caeremonias . quia non debent adumbrari mysteria fidei, ipso evangelio jam loto orbe coruscante.

Denique Tilmannus lleshusius in libro dc sexcentis erroribus papistarum. loco 27. ponit inter errores, aquam luslnilcm valere ad delenda venialia, el ad fugandos daemones el morbos: cl probat primum cx illo t. Joan 2. *Sanguis Christi emundat nos ab omni delicto',* ergo cliam a veniali. Secundo probat quia nusquam scriptum csl. ut aqua consecretur ad fugandos daemones. Item quia scriptum csl Exod. 20. *Aon assumes nomen Dei tui in vanum* El Dculer. 18. Non *sit maleficus . nec incantator inter* vos. Esi autem manifesta magia, praeter Dei verbum uti creaturis ad fugandos daemones. Haec illi.

His non obstantibus sil prima propositio.· flecte *benedicuntur aqua, oleum.panis, cerei, cineres, rami et similia.* Probalur primo cx Scripturis, quae continent exemplum et documentum Exemplum csl Domini .Mallh. IL et Luc. 9. qui panes mullrplicatnriis aspexit in coelum.el benedixit eos: cl ea benedictione multiplicavit. Ccrie quod Dominus fecit, argui non polest. Documentum est Pauli, qui dicil I.Timolh. 4. *Omnis creatura Dei bona est, et nihil abjiciendum , quod cum gratiarum actione percipitur.Sanctificatur enim per verbum Dei el orationem.* In quem locum Chrysoslomus el Theophylaclus scribunt,apostolum loqui ex hypolhcsi, idesl. omnis quidem creatura bona cl munda esi, tamen etiamsi essel immunda, facile posses eam sanctificare adhibito signo erucis el oralione. Si ergo etiam res immundae sanctificantur per crucis signum el orationem, quanto magis res alioqui bonae lieni meliores el sanctiores per signum erucis el orationem-

Secundo probalur ex traditione veterum. Ac primum de aqua, quod solet benedici ab ipso tempore apostolorum . sunl innumerabilia testimonia. Clemens lib. S Apostol. constitui, cap. 35. ponit ordinem consecrationis aquae. Dionysius ile ecclesiastica hierarch, cap. de baptismo . dicil. aquam sacris invocationibus consecrari.Alexander I.epist. I. similiter praecipit aquam benedici. Cyrillus ea I techesi 3. dicil: *Sicut mundi cibi fiunt immundi invocatione diaboli, ita aquam simplicem fiersanctam invocatione* Dei. Cyprianus lib- i. cpisl.

12. *Oporlet,* inquit, *mundari cl sanctificari prius aquas a sacerdolcelc-* Ambrosius lib. 4- desacramenlis cap. 5. docel, aquam debere consecrari, el lib de his qui mysteriis initiantur cap. 3. dicit, aquam nisi crucis signo prius sacretur, nullum habere usum in Ecclesia. Basilins lib. de Spiritu sancto cap. 27. aposlolioam traditionem esse dicit, aquae consecrationem. Epiplianius haeres. 30. el Theodorctus lib. 5. cap. 21. historiae, aquae benedictae meminerunt. Augustinus homil. 27. ex lib. 50. homiliarum. cl scrni. 19. de sanctis, el lib. 6. in Julianum cap. 8. dicit, aquam signo crucis in Ecclesia consecrari. Adde concilium nannelense canon 4. ubi jubelur presbyter cum aegrotos visilai, primo aspergere aqua sancta aegrotum, el ipsum cubiculum.

Nec Calvini objectiones aliquid valeant. Ad primam dico, aquae lustralis institutionem non tribui Alexandro , sed apostolis. Alexandro autem tribui praeceptum, ut haec caeremonia frequentetur.

Ad secundam dico : Augustinum non damnare caeremoniam lavandorum pedum.sed solum recensere varias opiniones. Ncc dicit Augustinus ullos luisse quibus simpliciter displiceret caeremonia lotionis pedum, sed solum fuisse aliquos, quibus displiceret lavari pedes catechumenis in die eoenac Domini, no videretur illa lotio ad baptismum necessaria. Unde ibidem dicil.mullis placuisse differendam lotionem in octavum diem paschae; cl Ambrosius lib. 3. de sacramentis cap. I. defendit caeremoniam lotionis pedum.

Ad tertiam dico: Per aquam benedictam non repeti baptismum. Differt enim baptismus ab aspersione aquae sanctae, forma, ministro. Intentione , el effectu, ul palcl. Quamquam non negarim, per aquam benedictam refricari memoriam baptismi, et admoneri Christianos ul cogitent, se aliquando per aquam purgatos fuisse , el pactum cum Deo conlra diabolum iniisse.

De benedictione olei habemus testimonia Clementis, Dionysii el Basilii, ubi supra, el Augustini tract. 118. in Joan.

De benedictione panis extra eucharistiam,habemus testimonium Augustini lib. 2. de peccat, inerit. cap. 26. el Pauliiii in epist. ad Alipium el Roinanianuin, quae sunl 35. el 36.inter epistolas Augustini.

De benedictione cerei paschalis, habemus testimonium Strabonis cap. 30. cl concilii IV. tolclani canon 8. cl papae Zozimi, ul ex pontificali palcl, idesl, ex libro de romanis pontificibus,qui habetur in tomis conciliorum. Scripsil etiam de cereo paschali carmen insigne Prudentius.

Dc benedictione palmarum cl cinerum, habemus testimonium b. Maximi,cujus exstant homiliae inscriptae in die cinerum, el in dominica palmarum.

Secunda propositio: Recte *ad effectus supernaturales efficiendos el significandos alimur aqua, oleo, aliisque rebus benedictione consecratis.*

Aula, benedici illa omnia, quae diximus, in Ecclesia propler 1res fines. Primo, ad significandos spirituales effectus.Nam cineris aspersio significat poenitentiam: palmae, victoriam; cerei paschalis, gloriam resurrectionis Neque obstat ratio llrcnlii de adumbratione; nam istae significationes non sunl propriae adumbrationes futurorum . sed repraesentationes externae rerum praesentium invisibilium cl spiritualium, vel cliam rerum praeteritarum, quae utilissimae sunl ad allectum excitandum. Alioqui etiam tollemus baptismum,qui secundum apostolum in epist. ad Rom. c.6. continet repraesentationem morlis cl resurrectionis Christi, el nostrae etiam per Christum. Unde etiam Augustinus epist. 119. dicil: Christianos diebus dominicis, et a pascha usque ad pentecosten, stando orare solitos, ad significandam ea caeremonia Cbrisii resurrectionem.

Secundo,ad delcclionem venialium peccatorum. De qua re vide s. Thomam 3. pari. qu. 87. ari. 3. cl Dominicum a Solo in 4. seni, disl- 15. q. 2. ct Gratianum can. Aquam disl· 3. dc consecrat.Neque argumentum llcshusii concludit.nam sanguis Christi emundat ab omni peccato, sed si aliquo modo nobis applicetur. Et quemadmodum applicatur per baptismum cl poenitentiae sacramentum,ad delenda omnia peccata: ita etiam applicatur per sacramentalia et orationem dominicam, ad delenda venialia in coqui est in gratia.

Tertio, ad fugandos daemones,el curandos morbos, ut ex precibus palet, quibus consecrantur. Verum est lamen, quod non operantur infallibili-1er. sicul operantur sacramenta; cl ratio est, tum quia vim habent ejusmodi res non cx pacto Dei expresso, quomodo sacramenta, sed ex precibus Ecclesiae, el devotione utentium; tum etiam, quia aliquando non expedit nobis ul liberemur vel a morbo, vel a daemonis vexatione.

Probatur nunc pruposilio, quoad istum tertium effectum, exemplis Scripturae el sanclorum. Nam Nuiner. 5. aquae, super quas maledictiones a sacerdote pronuncialae fuerant,si ab adultéra epotae fuissent,mox ventrem ejus inflari, el femur putrefacere faciebant; nec lamen ista necromanlia dici poterat. Num. 19. aqua cineribus mixta dicebatur aqua expiationis, eaque mundabantur Judaei non quidem a peccatis, sed a legalibus sordibus, utaposlolus dicil llebr. 9. Ncc dicere possumus com-fuisse incantationem. Similiter4. Regum. 2. Elisaeus nd sanandas aquas miraculo adhibuit salem. El i. Regum 5. ad curandam lepram Naaman Syri adhibuit aquam Jordanis. Mare. 6. ungebant apostoli aegros oleo.el curabantur. Haec exempla satis ostendunt, non esse necromanliam, adhibere aquam vel oleum, ad effectus supcrnalurales, tamquam signa divinae virtutis.

Secundo, probatur exemplis Patrum. Nam apud Epiphanium haeres. 30. Joseph aqua benedicta solvit incantationes. Similiter fecit Marcellus Apameensis apud Theodoreluin lib. 5. cap. 21. Item Macharius apud Palladium cap. 19. Porro Hilarion apud Hieronymum pane vel oleo benedicto plurimos curavit. Sicut etiam s. Bernardus, ul in vita ejus scribitur lib. 3. cap. 5. Gregorius lib. 1. dialog. cap. 10. scribil,s. Fortunatum curasse quemdam, qui cadens ex equo , femur confregerat, solius aquae benedictae aspersione. Beda lib. 5. hi-

st. cap. 4. scribit, nobilissimam foeminam gravissime laborantem aqua benedicta mox ita convaluisse, ut ministraret, mensae, quemadmodum aliquando fecerat socrus Petri. Bernardus in vita Malachiac scribil a Malachia, per aquam benedictam, hominem pbraenelicum esse curatum.

Ad haec cl similia ita respondet 11cshusius:Mendaeia, inquit, *quae finguntur de miraculis [aciis per aquam lustralem, retundenda sunt praecepto:* Won *dices [alsum testimonium.Quod si contendant vera esse, nota est Christi admonitio, pseudoprophetae edent miracula el prodigia, ul inducantur in errorem, si fieri potest, etiam electi.* Sed facile est judicaro, mendacia necne dici possint quae testimonium habent ab Epiphanio, Theodorclo. Palladio, Hieronymo, Gregorio, Bernardo, cl num sint pseudoprophetae sanctissimi illi viri, Josephus. Marcellus, Macharius. Hilarion, Fortunatus, Malachias, qui Christi nomine aul diaboli aries dissolverunt,aul morbos gravissimos curaverunt. Videat potius Hcshusius. ne sil ipse temerarius el blasphemus, cl in spiritum Domini peccatum admittat. Quid enim temerarium magis, quam tot sanctos Patres mendacii reprehendere, sine teste, sine ratione ulla? Quae est autem blasphemia in Spiritum sanctum,si haec non csl opera divina, Christi invocatione, a sanctissimis viris perfecta,inter signa mendacia pseudoprophetarum referre?

Ad raliones autem Tilmanni facile est respondere. Ad illam: *Non est scriptum, ut aqua sanctificetur, ad pellendos daemones:* Respondeo: Falsum est: Nam scriptum est,omnem creaturam posse sanctificari per verbum Dei, cl orationem. Et rursus scriptum est: *Petile el accipietis.* Ecclesia igitur Christum, el Paulum sequens Verbo Dei, cl oratione sanctificat aquam, el petit, ul valeat contra daemones el morbos, cl Deus miraculis testatur se audire ejusmodi preces. Praeterea etiamsi scriplum non esset, quid Ium? Ubi nam scriptum erat ul aquae sanarentur salo, ct lepra curaretur aqua Jordanis? cl tamen ulrumque fecit Elisaeus.

Ad secundam: *Non assumes nomen Dei lui in vanum:et non erit inter vos* magus,respondeo:Assumere nomen Dei in vanum, proprie nihil esse aliud, quam pejerare, ut recte explicat concilium tolelanum VIII. cap. 2. Malefici autem, cl incantatores sunl, qui diaboli potestate aliquid mirum opcranlur. At qui aquam benedicunt, ncc pejerant, ncc diabolum invocant, sed solum religiose Deum precantur. Tota enim virtus aquae lustralis nititur verbo Dei, cl oratione, ul ex apostolo demonstravimus.

CAPUT VIII.

Dc peregrinationibus.

Disseruimus dc templis, nunc de peregrinationibus ad templa, aliaqua sacra loca, paucis disserendum est. Error fuit Claudii taurinensis, apud Jonam lib. .3. dc cultu imaginum, inanes esse peregrinationes ad loca sanclorum. Eundem scquuli sunt Pelrobrusiani, teste auctore vitae s. Bernardi lib. 3. cap. 5. Wicleflstac autem,teste Thoma waldensi torn. 3. Iit. 15. idololatriae damnabant cos, qui ad loca sancta peregrinabantur.

Joannes Calvinus lib. 4. Institui, cap. 13. § 7. peregrinationes votivas ad loca sanctorum non solum inanes, sed cliam plenas manifesta impietate esse dicil. Aon lamen aliler probat, quam communi suo axiomate, quod omnis voluntarius cultus Deo displiceat.

Magdeburgenscs Centur. 4. cap. G. col. 458. tempore Constantini coepisse volunlabusum peregrinationum ad loca sanctorum,sed non diu poslea refutatum fuisse longa oratione a Gregorio nysseno. Quam orationem lotam recitant eadem Centur. 4. cap. 10. col. 93G. cl sequentibus.

Ex qua oratione sumunlur haec argumenta. Primum Christus Matth. 5. inter ea. quae homines beatos faciunt, non posuit peregrinationes. Secandum. mulla sunl pericula spiritualia in itineribus, ac praesertim mulierum, ul notum est. Tcriium.nihil invenire possumus Hierosolymis, quod in nostra regione non habeamus, nam Deus non magis csl ibi. quam alibi, ul patet ex eo. quod homines regionis illius non sunt meliores caeleris, sed forte pejores. Porro res Dei. idest. templa cl altaria ubique inveniri possunl. Poterant addere Hieronymi epist. ad Paulinum dc institutione monachi, in qua mullis argumentis probat, non expedire peregrinationem ad loca sancta suscipere: cl adducil exempla s. Antonii, cl aliorum monachorum, qui licet m vicinia sanclorum locorum habitarent, lamen numquam ad illa venerunt.

Sed nihil horum nos movere debet. Sunl cniin peregrinationes ad loca sancta piae.ct religiosae.ut concilium tridenlinum sess.25.rectissime docel. Id probatur primum Scripturae testimonio Deutor.1G. Deus instituit, ut omnes filii Israel 1er in an io ad tabernaculum, vel templum Domini peregrinarentur. Quod praeceptum studiose servabat Helcana cl Anna uxor ejus I. Reg. 1. necnon Ghrislus ipse eum matre sua. et s. Josepho Lucae 2. Joann. 12. etiam gentiles veniebant adorare in Hierusalem propria regione relicta. Actor. 8. Eunuchus Aethiops ex longinqua regione veniebat adorare in Hierusalem. Ador. 20. Paulus ipse festinabat in itinere, ul in Hierusalem faceret pcnlecoslen:quem locum adducil Hieronymus in epist. 17. ad Marccllam. ul ostendat bonum esse ad loca saucia peregrinari. Haec igitur exempla ex Scripturis petila,quae nullo modo reprehendi possunl, salis indicant, non esse inanem peregrinationem.

Secundo probatur ex Patribus. Eusebius lib. G. hist. cap. 9. *Alexander,* inquit. *Hierosolymani adorandi, el locorum sanclorum videndi caussa properavit.* Idem referi Hieronymus lib. de vir. illuslr. m Alexandro. Porro isle in Alexander floruit cenluin annis aide tempora Constantini, et martyr fuit sanctissimus, quem etiam mirifice laudant Magdeburgenscs Centuria 3. cap. 10. in principio. Ex quo apparet mendacium esse Magdebtirgensium, quod coeperint peregrinationes ad loca sancta tempore Constantini. S. Nicolaus quoque adoloscens ante Constantini imperium voti caussa

peregrinatus csl in Hierusalem, auctore Simeone Melnphrastc. Idem Eusebius lib. 3. de vita Constanlini. el Ambrosius oralionc de obitu Theodosii laudanl Helenam, quod religionis caussa Hierosolyrn.un iverit.

Gaudentius episcopus brixiensis in serm. de dedicatione templi, scribit se peregrinatum in Hierusalem.cl in ilincrc,cum transiret per Caesaream Cappadociae,accepisse dono a duabus sanctis mulieribus , neptibus magni Basilii, reliquias XL. martyrum.

Joannes chrysoslomus homil. GG. ad populum Antiochenum, circa Unem, comparans sepulchre martyrum cum sepulchris regum: *Itaque,* inquit, *quo regias quidem aulas videat, nullus unquam peregrinatus fuerit: multi vero reges plerumque hujus spectaculi gratia peregrinati sunl; futuri namque judicii vestigia, el signa sanctorum aedes exhibent, ubi daemones flagellantur, corriguntur homines, et liberantur.*

Hieronymus episl. 17. ad .Marcellam: *Longum esl,* inquil. *nunc ab ascensu Domini usque ad praesentem diem per singulas aetates currere, qui episcoporum, qui martyrum, qui eloquentium in doctrina ecclesiastica virorum venerint llierosolymam, putantes minus se religionis minus habere scientiae, nec summam, ul dicilur, manum accepisse virlutum.nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum evangelium de patibulo coruscaveral.* Hem episl. 27. de obitu Paulae: *Cujus,* inquil, *gentis homines ad loca sancta non veniunt?* In episl. 4G. ad Rusticum, qui voverat peregrinari ad loca sancta Palaestinae: *lledde,* inquil, *quod praesentem Domino spopondisti, incerta esl vita mortalium ne ante rapiaris, quam tuam impicas sponsionem.* Denique episl. 154. ad Desiderium, hortatur illum, ul veniat ad loca sancla, el inter alia dicil: *Certe adorasse ubi steterunt pedes Domini, pars fidei esl.*

Sulpilius lib. 2.sacrae historiae describens acia Helenae dicit, illud esse mirandum Hierosolymis, quod in loco, unde Dominus coelum ascendit, adhuc scrvenlur pedum ejus vestigia,el cum ad eum locum undique fideles confluant el rapiant aliquid calcati pulveris, damnum lamen arena non sentiat.

Paulinus cpislol. 11. ad Severum: *Non aliter,* inquit, *affectus homines ad· llierosolymam rapit, nisi ut loca, in quibus corporaliter praesens fuit Christus, videant atque contingant.* El natali 3. s. Felicis scribit.turbas innumerabiles ex remotissimis locis peregrinari solitas ad corpus s. Felicis.

Prudentius in hymmo de ss. Hcmilerio ct Chelidonio.

Exteri necnon el orbis
line colonus advenit.
*F*urna *nam lerra in omnes*
Praecucurrit proditrix
Ilie patronos esse mundi,
Quos precanles ambianl.

Auguslinus episl. 137. ad clerum el populum limponensem: *Elegit,* inquit, *aliquid, medium ,ul certo placito se ambo constringerent, ad locum sanctum se peregrinaturos.*

Cassianus lib. 4. dc institutis renuncianlium c. 31. meminit monachorum, qui orationis caussa ad loca sancta pergebant: *Quidam,* inquil, *fratrum ad loca sancla Aegypti partibus orationis caussa convenerant.*

Socrates lib. 7. cap. penullimo scribil, Eudociam Theodosii junioris uxorem ex volo llierosolj· mae peregrinationem suscepisse. S. Alcxiutn peregrinatum ad nobiliores ecclesias mundi, scribit Simeon Melaphrasles in ejus vita.

Beda lib. 5. hist. cap. 7. scribil regem Cccduallam peregrinationem ud limina apostolorum suscepisse, cupientem ibi baptismum suscipere, cl mox a baptismo ex hac vita migrare. Quorum u-Irumquc impetravil: nam in sàbbalho s. a papa Sergio baptiznlus, in ipsa hebdomada paschae in albis positus,levi morbo correptus migravit ad Dominum. Item cap. 20. scribil regem Coenredum relicto regno peregrinationem ad apostolorum limina suscepisse, el apud eadem limina in jejuniis cl precibus usque ad vitae finem permansisse.

Nicolaus I. in epist. ad Michaclem scribil, limita millia hominum ex omnibus terrae finibus confluere solita ad limina apostolorum religionis caussa.

Palladius in hist. Lausiaca cap. 113. scribil Philoromum.presbyterum bis voti caussa peregrinatum llierosolymam, el item ex volo peregrinatum Romam ad limina apostolorum.et Alexandriani ad reliquias s. .Marci. Idem cap. 118. scribit .Mclaniam llierosolymae occupatam in suscipiendis peregrinis ex loto orbe venientibus.

Ilis adde concilium eabilonensc sub Carolo Magno celebratum, quod can. 45. docet eorum devotionem omnibus probari deberc. qui poenitentiae caussa ad limina apostolorum, vel alia sancta loca peregrinantur.

Probatur ultimo ratione, sumpta ex utilitate peregrinationum: nam tria bona adferunt. Primo cedunt in honorem Dei cl sanctorum non mediocrem. Esl enim manifestum signum.Deum, clsanctos a nobis magni fleri, cum laborem, el pericula itinerum sponte suscipimus, ul sanctorum reliquias invisamus. Secundo, esl opus poenitentiae et satisfactionis, quia laboriosum, el poenale. Tertio, auget devotionem: Nam praesentia loci sancli vix dici potest, quantum incutiat horrorem, quantam excitet reverentiam: el licet ubique sint aliqua sancla loca, tamen saepe alibi sunl loca sanction), ad quae utile csl peregrinari, vel si non sini sanctiora, sunl lamen alia ab his, quae in nostra patria inveniuntur, el ipsa novitas juvat ad excitandam devotionem, saepe cliam peculiari amore ferimur erga sancli alicujus memoriam, quae procul abest a nobis, cl co accedere non parum juvat, licel habeamus domi memorias celebriores.

Ex bis ad argumentum Calvini dico: Cultum voluntarium dici eum, qui sine ratione suscipitur, ul si quis voveat sc non iturum ad mensam, nisi bis laverit manus. Al cultus qui exhibetur Deo per actus virtutum, non dicilur voluntarius, licet non sit praeceptus, ut palet Num. 30. ubi Dominus jubet impleri vola rerum non praeceptarum.

Ad Magdeburgcnses dico duo. Primo, forte non esse Nysseni illum orationem; nam nec habetur in operibus ejus, nec scitur quis illam verterit in sermonem lalinum, el forte eliam graece non invenitur.

Secundo dico: In ea oratione non reprehendi absolute peregrinationem in Hierusalem , sed reprehendi ejusmodi peregrinationem in certis personis. idesl, monachis cl sanctimonialibus; Nam de talibus solum eo loco agitur. Quamvis aulem peregrinatio sil buna, lamen non omnibus convenit , quidam enim sunl quibus non convenit peregrinari (piales sunl mulieres, nisi magnum el lutum habeant comitatum; item monachi,qui in claustris,in silentio, precibus, sc jejuniis exercentur , illorum enim majus bonum impediretur minore bono peregrinationis. El hoc modo Jonas lib. 3. respondet ad calumnias Claudii conira abbatem Theodcmirum: dixerat enim Claudius abbati laudanti peregrinationes ad urbem: *Quare tu monachos tuos relines in monasterio, elnon mittis omnes* DomamMlespondel Jonas pro abbate, *quiaperefjrinalio esl bona, sed non convenit monachis; sicut cl nuptiae bonae sunl, sed non conveniunt professoribus continentiae.* Sic etiam Hieronymus , qui lam mulla dixit in laudem peregrinationum, tamen Paulinum monachum dehortatur a percginalione , quia proposito ejus magis conveniebat quies, el stabilitas monasterii. Ubi cliam recte monuit idem Hieronymus, s. Antonium, quia monachus erat, numquam peregrinatum ad loca sancla. Hilarioncm aulem quia in Palaestina degebat, semel lanium loca sancta invisisse, nc videretur contemnere religionem eorum locorum, quae in vicinia erant. Sic ergo cl Gregorius nyssenus facit: nam alioqui quomodo credibile csl Nysscnum voluisse reprehendere . quod sciebat factum a s. Alexandro martyre . suae regionis homine, et qtioJ non ignorabat laudari ab omnibus docloribus suae aetatis.

Sed diluamus objectiones. Ad primam rationem dico: Ea probari solum, peregrinationem non esse opus necessarium ad perfectionem,vel ad salutem. El ad hoc solum probandum adferlura Gregorio; nam monachi illi putabant sc non posse esse perfectos, nisi viderent loca sancla,quod certe falsum cral.

Ad secundam dico: Illa pericula recte probare, peregrinationem non esse omnibus accomodatam. sed solum viris maturis, cl quibus parum aul nihil periculi immineat.Gregorius igilur recte argumentatur, quia dc sanctimonialibus agit.cum dicil propier pericula debere omilli ejusmodi peregrinaiiones; nulli enim hominum generi magis cavenda sunl pericula lenlalionum.quam sanctimonialibus, quibus cl sexus, cl professio cautionem maximam indicii.

Ad tertiam dico: Nihil esse Hierosolymis quod non possil alibi inveniri,si agamus de rebus essentialibus ct necessariis ad religionem;Deus est ubique, sacramenta, templa, ollaria ubique cliam inveniri possunl: el hoc sufficiebat Gregorio, ul suaderet monachis cl virginibus, nc solliciti essent pro itinere liicrosolymilano: lamen inierim negari non polesl, quin aliquid sil Hierosolymis, quo devotio juvari possil, quod alibi non invenitur, nimirum sepulchrum Domini, et loca illa sancla. quae toties Dominus calcavit, el in quibus tot mirabilia operatus csl. Sed haec non tanti facienda sunt ul propterea oporteat descrcre majora bona.

CAPUT IX.

De volis quae nuncupantur sanctis.

Erasmus in colloquio, quod inscribitur Naufragium, miro modo irridet vola, quae sanctis nuncupantur. De haereticis aulem omnibus nulla esse polesl dubitatio, quin nos pro idololalris habeant ob ea vola quae passim sanctis nuncupamus:el ratio esse polesl, quia votum csl actus religionis soli Deo debitus qualis est cliam juramentum el sacrificium, ul palet ex divinis literis, ubi perpetuo vola dicuntur fieri Deo, Numcr. 30. Dculer. 23. m psalmis passim, et praecipue Isaiae 19. ubi legimus: *Colent cum in hostis, el muneribus, ct vota vovebunt Domino, el solvent.*

Vcrumlamen, posse aliquo modo sanctis vola nuncupari.certissimum csl. El probatur testimoniis antiquorum Palrum. Eusebius lib. 13. praeparatione cvangelica cap. 7. loqucns dc martyribus, nomine omnium Christianorum: Aos. inquil,verae *pietatis milites, ul Dei amicos honorantes ad monumenta illorum accedimus, volaque illis facimus tamquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum juvari pro/ilemur.* Theodorelus lib. 8. ad Graecos, ubi dixerat varia a martyribus peti, subdit: *Pie,* inquil, *fidelilerque precatos, ea maxime consequi quae desiderant, testantur illa, quae votorum rei persolvunt: nam alii quidem oculorum, alii vero pedum.alii manuum simulacra suspendunt cx argento.aurove confecta etc.* Palladius in hislor. Lausiaca cap. 113. scribit, sanctum Philoroinum cx voto apostolis nuncupato venisse Romam ad limina apostolorum, cl deinde Alexandriani ad s. Marcum.

Prudentius in hymno dc ss.Ilemclcrium cl Chelidonio:

Illitas cruore *sancio*
Nunc arenas incolae
Confrequentant observantes
Pace, volis, munere.

Paulimis natali 1. des. Felice :

//«nc liceat celebrare, diem, pia reddere coram Гоlα etc.

El natali 2.

Curam rota libi, coram mea corda dicavit.

El natali 4.

Annua vota mihi remeant, simul annua linguae Debibila elc.

Gregorius Turonicus lib. 2. hist. Francorum *c.* 37. meminit voti, quod nomine Clodovei regis s. Marlino fecerunt ministri ejus: *Domino,* inquit,

gratins agentes, et vola beato confessori promittentes laeti nuntiaverunt regi etc.

Accedat adversariorum testimonium: nam Faustus apud Augustinum lib. 20. contra Faustum c. 3. *Idola,* inquit, *vertistis in martyres, quos votis similibus colitis*. Ex quo Fausti testimonio discimus. usitatissimum in primitiva Ecclesia fuisse,ul marliribus vota ilcrent.

Ad argumentum aulem quod nos ipsi proposuimus. respondelb. Thomas in 2. 2. quaesi. 88. arL 5. vola quae fiunt sauciis, vel praelatis, includere duas promissiones: unam quae fil sanctis, et illam non esse formalilër volum. sed materiam voti: alteram quae IU Deo. el illam esse formaliler votum: ul cum quis dicit: Voveo b. Mariae me ad ejus domum pcrcgrinalurum:promitlil Virgini hanc peregrinationem, sed haec promissio non est votum: cl simul promittit Deo, se impleturum promissionem Virgini faciam.et haec secunda promissio vere est volum.At isia recte se habent in volis, quae includunt promissionem homini mortali faciam: nam qui vovet obcdicnliam praelato revera \oluin non praelato, sed Deo facit, licet ipsi praelato obcdicnliam promillat, non enim illo volo praelatum, sed Deum colcrc el honorare intendit: similiter qui vovet perpetuo ministrare in Xenodochio, Deo facit votum, non Xenodochio, tametsi in utilitatem el commodum Xenodochii faciat. At qui vovet jejunium vel peregrinationem sanctis, ipsos saucios religiose honorare intendit. Et praeterea Cnjetanus in cum articulum b. Thom, probat ex ipsa professione frairum praedicatorum, vota vere fieri sanctis: Nam dum profitentur, dicunt: Voveo *Deo, et b. Mariae, el omnibus sanctis, me praelato Inii vel tali obedilwrwn,* ubi ex duabus promissionibus una dirigitur ad praelatum, cl illa est materia voti: altera quae est formaliler volum ad Deum, el saucios simul. Cajetanus igilur adferl aliam solutionem, ac dicit vola fleri sanctis, non ul sunl creaturae quaedam rationis participes, sed ut in eis Deus habitat per gloriam. ita ul vola , quae fieri dicuntur sanctis, fiant Deo in sanctis: quomodo maledicta in sanctos dicuntur blasphemiac.quia Deus in sanctis maledicitur.

Sed objiciet fortassis aliquis.Aut vola,quae fiunt Deo in sanctis, terminantur ad solum Deum, quomodo sacrificium soli Deo offertur, licet in memoriam cl honorem sanctorum: aut terminantur ellam ad ipsos sanctos, ita ul revera ipsis vola fiant,quomodo eleemosyna, quacdalur Christo in paupere, vere dalur ipsi pauperi : si primum accipiatur, ergo non vere fiunt vota sanctis. Si secundum, ergo idololatrae videmur.

Respondeo: Secundo modo fieri vola sanctis.nec tamen nos esse idololatras;nam non eadem ratione fil volum sanctis, el Deo; et solum volum quod fit Deo,esi cultus lairiae.Animadvertendum esi enim, inter omnes convenire vere el proprie sanclis aliquid promilli; sicul vere el proprie aliquid promittitur Deo: id enim el b. Thomas concedit, et per se palet; nam si licet sanctis aedificare sepulchra, et basilicas.ornare eorum reliquias, accendere coram eis cereos, ul supra oslcnsum csl, cur non liceat eis isla promillere?

Rursum, inter omnes catholicos convenit aliter promilli munus Deo, aliter sanclis; Nam Deo promittitur in signum graliludinis erga primum principium omnium bonorum, el in recognitionem beneficii ab ipso, tamquam a primo auctore accepti, el proinde illa promissio est cultus latriae: at sanctis promittitur aliquid in signum graliludinis erga mediatores cl intercessores, per quos a Deo beneficia accepimus; el proinde illa promissio non est cultus latriae, sed duliac.

Solum videtur dubium esse, an isla promissio facta sanclis possit diei volum. idesl, an votum sil nomen generale.quod dicatur analogice de promissione facta Deo cl sanclis, quomodo nomen orationis, el nomen cultus se habent: an vero sil nomen speciale, quod solum dicatur de promissione Deo facta,sicut sacrificium non dicitur nisi de munere, quod offertur Deo. Etsi autem controversia vocabuli. cum de re constat, nos torquere non debet ; existimo tamen secundum usum Ecclesiae nomen voti esse generale; nam nullus dicere auderet, sacrifico Deo el b. Mariae: vel eliam absolute, sacrico b.Mariae; cl tamen dicimus, voveo Deo elb.JIariae; el eliam simpliciter, voveo b. Mariae.

Praeterea nomen voti ita csl conjunctum cum nomine orationis, ul graece dicatur volum ευχή , oratio vero προσευχή, ul notat Gregorius nyssënus or. 1. in orationem'dominicam: Latine aulem saepissime accipitur volum pro oratione. El ratio est, quia ut ibidem doccl Nyssenus, vola ordinantur ad orationem; solemus enim cum impetrare aliquid volumus, prius volis conciliare eum . a quo volumus petere, deinde petere id, quod volumus. Unde est illud G.Aeneidos: *Aenea cessas in vota,precesque?* Sicut ergo orationis nomen non solum dicitur de illa politione, qua a Deo postulamus beneficia. quaeque est actus latriae; sed eliam dc illa, qua postulamus a sanclis , ut nostram orationem juvent, quam fundimus ad Deum: ita eliam voti nomen non solum convenid promissioni, quae fil Deo,quaeque csl actus latriae.sed promissioni,quae fil sanclis, cl quae non csl actus latriae. Neque his repugnat,quod in Scripturis nomen voti semper accipiatur pro promissione facta Deo; nam cum scriberentur Scripturae sanctae , nondum coeperat usus vovendi sanclis.

Sed objicies: Si promissio facta sanclis mortuis polesl dici volum: cur non eliam promissio facta sanclis adhuc viventibus nobiscum?

Respondeo primo : Quia promissio facta sanclis cum Christo regnantibus, est similior promissioni quae fil Deo, quam lit promissio homini mortali. Nam quemadmodum id,quod promittimus Deo,non csl illi ulile, sed nobis, cl solum sil in signum honoris cl graliludinis ; ita etiam quod promittimus sanclis in coelo regnantibus , non est illis ulile , sed nobis; neque enim illi nosiris rebus indigeni. cum sint beati et solum isla illis promittimus cl offerimus in signum memoriae, honoris cl graliludinis. At quae hominibus hic viventibus promittimus, illis utilia sunt, vel certe esse possunt, cum ipsi mullis rebus egeant.

Secundo: Quia volum non convenit sanclis, nisi qualenus sunl Dii per participationem*, at sanctos,

cum Ohrislo regnantes cerln scimus esse laies; de viventibus nobiscum non scimus certo, sed suspicamur lautum.

Tertio: Quia sancli in coelo jam sunl reipsa beati cl gloriosi, cl lilii Dei, ne Dii quidam per participationem, quia sunl confirmait in illo slain, neque excidere possunt. Al sancli. qui vivunt nobiscum, modo sunl sancli. modo non sunl. cl magis m spe. quam in re sunt beati el gloriosi. Beclc igitur quae mortalibus promittuntur, non dicuntur vola: dicuntur aulem. si beatis hominibus in rodo degentibus prominantur.

CAPUT X.

.1/ı *sini festi dies a Christianis celebrandi.*

Postrema reslal quaestio de festis. Disseremus aulem primo de festis in genere. Secundo, de dic dominica. Tertio, de paschale. Quarto de caeleris festis Domini. Quinio de fcslis sauciorum.

Quod igilur ad primum allinet, de celebratione festorum in universum. 1res sunt errores. Primus veterum Ebionilarmn. qui existimabant debere Christianos servare dies feslos novi el veleris Testamenti, idesl. sabbalhum el dominicam, ul Eusebius referi lib. 3. lusi. cap. 27.Eundem errorem tempore b. Gregorii quidam renovare voluerunt, ut palet ex lib. II. episl. 3. Idem hoc tempore servant Christiani, qui in Aethiopia degunt, qui in eodem honore habent sabbalhum cl dominicam. Argumentum eorum csl, quia Exod. 31. de sabhatho dicitur: *Pactum csl sempiternum, signumque perpetuum.*

Alter error esi Pclmbrusianorum. ul palet ex lib. 3. cap. vitae b. Bernardi: cl Waldensium.ut docet Guido in sua Summa: cl Wicleilslarum.ut referi Thomas AValdensis tomo 3. til. IC». cap. 140. qui omnia festa tollebant, tamquam si festi dies ad caeremonias Judaeorum solum perlinerent.

Argumenta eorum erant illa loca b. Pauli. Primus Hom. 1 *[.Alius judicat diem inter diem,alius judical omnem* (liem?idesl,alius pulal unum diem esse sanctum, alium profanum: alius vero omnes dies pulal esse aequales: cl liccl Paulus toleret in Bornants errorem illum de discretione dierum.quia nondum erani instructi plene; tomen clare indicare videlur esse errorem. Secundus esi Gal. *[.Dies observatis, el menses.cl annos: linteo vos, ne frustra laboraverim in vobis.*Tertius locuseslColoss. 2. *Nemo vosjudicet in cibo, ani in potu, aut in •parte diei festi.* Ad haec addunt ex Patribus rationem: nam sabbalhum. quod mandatum fuerat Judaeis carnalitcr observandum, nimirum, ut abstinerent ab operibus servilibus, nobis mandatum esi spirilualiler, ul scilicet vacemus a pcccalis , quae sunl opera vere scrvilia;quac sententia csl sanctorum Patrum; Ambrosii in cap. 13. Lucae: Hieronymi in cap. 4. ad Gal. Augustini episl. 119. cl Gregorii lib. 11. episl. 3.

Tcrlius error esi I.ulheranorum et Calvinistarum, qui admittunt dies feslos. sed ila admittunt, ac si non admillercnt. Summa doctrinae eorum in his capitibus consistit. Primum docent, feslos dies celebrare osse jure divino et naturali praeceptum. Probant ex decalogo;nam liccl praeceptum de sabbalho sil aliquo modo caercmonialc. est tamen aliquo modo eliam naturale, ahoqm in decalogo positum non fuisset. Praeterea, quia natura ipsa docet, oportere nos aliquando feriari ab operibus corporalibus, tum ul vaccinus Deo,et conveniamus in Ecclesia ad verbum Dei audiendum: lum eliam ul aliquam remissionem concedamus famulis el ‹›-peraris nostris; cl in hoc primo non dissentimus.

Secundo docent: Quia jus divinum non determinavit ccrios dies,quibus Christiani feriari debeant, debere eos determinari ab Ecclesia, idesl. a pastoribus. consentiente populo: cl in hoc eliam non mullum disscnlimus: solum enim displicet. quod putant necessarium populi consensum. Christus enim potestatem gubernandae Ecclesiae non Inbuil apostolis cum ea conditione, si populus consentiret. sed simpliciter. A'erum de hac re alibi diximus.

Tertio docent, dies determinatos ad feriandum non debere haberi caeleris sanctiores quasi mysterii aliquid, vel piam significationem continerent: sed solum haberi tamquam determinatos, disciplinae. el ordinis, ac politiae caussa , ila ul cum hac determinatione simul consistai aequalitas dierum: et in hoc nos accusant, quasi habeamus discrimen dierum more judaico;ct probant assertionem suam ex locis Pauli supra citatis. Paulus enim reprehendit discrimen dierum: at certe non reprehendit discrimen necessarium ad ordinem el politiam, ergo discrimen religiosum el caeremoniale, quale erat Judaeorum, quale esse videlur (ul ipsi dicunt) Christianorum, qui ob similes significationes dies mysticos habent et colunt.

Quarto dorent: Determinationem dierum non obligare Christianos in conscientia,nisi ratione scandali vel contemptus: cl in hoc eliam arguunt catholicos.quod obligent (idoles humanis praeceptis. Porro sententiam suam Cenlurialores probant.quia festorum observatio in primitiva Ecclesia habebatur res indifferens, cl media, ul revera est, ergo non potuit imponi postea sub necessitate; nam Paulus, et alit, modo colebant sabbalhum , modo dominicam indifferenter : nam Actor. 13. Paulus in sabbatho concionalur. Joannes aulem Apocal. 1. mentionem facit dominicae.

Praeterea quia Paulus. Galat. 4. resistit pseudoapostolis volentibus introducere obligationem festorum. Deinde lleshusius idem probat: quia cum plura sint festa Christianorum, quum Judaeorum , si Porum observatio ad peccatum obliget, erit intolerabilius jugum Christianorum, quam fuerit Judaeorum; dc quo tamen Petrus ait Act.12.iVec nos, 7iec /'aires *nostri portare potuimus.* Addit Calvinus testimonium Socratis lib. 3. cap. 21. qui dies feslos liberos esse voluisset, ac reprehendit impositam necessitatem.

Quinio docent: Aon licere dies feslosconsecrare sanclis vel eucharistiae, cl mullo minus conceptioni b. Mariae: sed de hoc intra suo loco. Hanc esse mentem haereticorum.palet ex Magdeburgensibus Cent. 1. lib. 2. cap. G. col. 503. ex Tilmantio He-

shiisio lib.de COO.erroribus pontificiorum lilul.26. ex Philippo in locis, in expositione decalogi; el ex Calvino lib. 2. Institutionum cap. 8. § 28. et sequentibus; sed notanda sunl etiam singulorum singula mendacia, sive ineptiae.

Magdcburgenscs Cenlur. I. lib. 2. cap. 6. col. 504. dicunt, tempore Aniceli coepisse in romana Ecclesia laborare mysterium iniquitatis, el se prodere semina Anlichristi.quia nimirum Anicelus volebat pascha non celebrari alio die quam dominico. At hoc ipsum statuerunt eo tempore fere omnium ecclesiarum cuncilia;el poslea nicaenum I. el idem servant etiam Lulherani. Quid igitur garriunt contra roinanam sedem?

Tilmannus dicil: Apud pontificios pari honore cum celeberrimis festis lotius Ecclesiae coli dies sanclorum innocentium, s. Gregorii, s. Annae et s. Calhariime. Al mendacium est. Haec enim festa in plurimis lucis non servantor ex praecepto. Ibidem Hcshusius probat, festum corporis Domini esse rejiciendum, quia scriptum est: *Non adorabis Deos alienos.* Ubi aperte significat, Christum sibi esse Deum alienum; nam festum corporis Domini proprie ipsi Christo dicatum cst,ob beneficium instituti sanctissimi sacramenti.

Philippus dicil, opera praecipua hujus praecepti de sanctificatione sabbalhi, esse alere . ac honore allicere pios doclorcs: el peccata in hoc praeceptum, esse contemnere pios doclorcs,cl nolle conferre ad eos alendos el defendendos. Ita nimirum utiliter servantur festa pro ministris.

Calvinus dicil. cultum sabbalhi apud Christianos in eo consistere , ul otiemur ab operibus nostris , el Deum in nobis operari sinamus, idest, inlclligamus nos carere libero arbitrio ad bonum, cl quidquid agimus, esse peccatum. At certe, qui ita sabbathizant. non intrabunt in requiem Domini,sed in ignem detrudentur aeternum. Igitur adversus hos errores aliquot sententias proponemus.

Prima sententia: *Sallo modo licet Christianis sabbathum Judaeorum, aul alias ferias Testamenti veleris observare.* Haec csl contra primum errorem: el probalur Primo ex Iribus locis Pauli supra citatis Roman. 14. Galal. 4. ei praecipue Coloss. 2. adeo enim aperte Paulus reprehendit observatores sabbalhi, ut Ebionilae proplcrea Paulum non reciperent, sed apostatam esse dicerent, teste Epiphanio haer. 30. el Irenaeo lib. 1. c. 2G. ex quo refellitur cliam commentum Magdcburgensium, qui dicunt, Paulum indifferenter coluisse sabbathum vel dominicam.

Secundo probalur ex concilio laodiceno cap.29. ubi anathema dicitur iis. qui sabbathum colunt, atque in eo vacant ab operibus.

Tertio probalur ex Gregorio epist, 3. lib. I!.ubi cx professo liiim· errorem refellit ac dicil, Anlichrislum renovaturum sabbalhi culturam.

Quarlu ratione, quia sabbathum erat praecipua caeremonia judaica.el praecipua figura Testamenti veleris, ul palel Coloss. 2. *Aut Neomeniae, aul sabbathorum, quae sunl umbrae futurorum,corpus aulem Christi.* Igitur ubi Chrislus venit, subbalhum necessario Unem habuit.

Ad argumentum aulem facium ex illis verbis Exod. 31. pactum est sempiternum, respondet Augustinus in quaestionibus in Exodum quaesi. 46. 124. et 139. ac Primo dicit: Sabbathum cl sacerdotium, aliosquc ritus Judaeorum dici pacta, etsigna aeterna, quia res aeternas significabant. Sicut cum dicimus, Deus est aeternus, non significamus illas duas syllabas De, us esse aeternas, sed id, quod significant, esse aeternum.

Secundo respondet: Sabbathum, et alias quasdam caeremonias dici aeternas, quia non fuerant imperatae Judaeis usque ad aliquod tempus definitum; ul cum dicebatur,qui tetigerit mortuum, erit immundus usque ad vesperam: sed imperatae fuerant servandae quousque Deus vellet, cl proinde in aeternum cx parte ipsorum, qui non polerani eas omittere pro arbitrio suo. Quod aulem sacerdotium Aaronicum, el cacterae caeremoniae non essent revera duraturae in aeternum, sed essent mutandae a Deo. probat Augustinus ex psalm. 109. *Juravit Dominus, et non pocnilebil eum. tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Meichisedech.Cum* enim ile sacerdotio Chrisli dicitur, *non poenilebit eum,* indicatur poeniluisse Deum sacerdotii Aaronici, idest, mulare illud constituisse. Aec enim in Deo esi poenitentia,nisi metaphorice. quia videlicet mutai res aliquas, ul ii faciunt. quos earum rerum poenilol. Possumus addere.

Terlio caeremonias judaicas dici aeternas, non simpliciter, sed donec duraret status illius rcipublicae. Id quod explicat Dominus, cum addit, vobis aulem in generationibus vestris, liliis Israel, ul Exod. 12. *Celebrabilis hunc diem solemnem in generationibus vestris cultu sempiterno.* Similia habentur de sacerdotio Exod. 28. cl de sabbatho Exod. 31.

Sectimia propositio. *Festa Christianorum nni solum ratione ordinis el politiae, sed etiam ratione mysterii celebrantur, suntque dies festi* vere *aliis sanctiores, sacratiores et pars quaedam divini cultus.* Haec csl contra secundum el tertium crrorcm:iiaiii tertius fere coincidil cum serindo. Probalur Primo ex die dominico; nam diem dominicum omnes celebramus tam nos,quam haeretici: al certum est diem illum celebrari in memoriam resurrectionis Domini, ul Augustinus dicil episl. 119. cl falelur cliam Calvinus lib. 2.cap. 8. Instil, ergo non solum ratione ordinis festa celebrantur, sed cliam ratione mysticae significationis.

Respondet Calvinus huic objectioni, quam dicit fieri solere a suis cliam. qui crebro mussitant, dominicae diei observationem ad disi rimen dierum, ab apostolo prohibitum, perlinere. Dicit aulem duo: Primo diem dominicum non servari nisi propler ordinem Ecclesiae;e)eclum aulem fuisse hunc diem, quia tali dic Christus resui:.-xil. Cum enim Chrisli resurrectione finitae sint omnes Judaicae caeremoniae. hoc die admonemur,non esse amplius inhaerendum umbris el figuris.

Al haec solutio nihil valel: nam, si hunc diem colimus, ul admoneamur finitas esse umbras judaicas, ergo colimus propter significationem. Aon nnim dies aliler monet, quam significando cl re-

praesentando, ergo non est sublala, sed mutata significatio. cl discretio dierum. Praeterea dies dominicus, ul Augustinus docet lib. 22. de Civil. Dei cap. 30. non solum csl memoria resurrectionis, sed cliam vitam beatam praefigurat. Igitur Secundo respondet, se non subjicere Ecclesiam servituti hujus diei, neque improbaturum, si Ecclesiae alium diem sibi eligant. Al haec solutio aperte demonstrat, Calvinum agnoscere etiam apud suos coli festa ob significationem , et cupcrc quidem abrogare diem dominicum , sed non audere , quia nimis alte radicata cl stabilita sit hacc ver t is.

Secundo probalur: Quia alioqui tollendi essent soleum· ' dies natalis, passionis, rcsurectionis. ascensionis Domini, el pentecostes, quos de apuslolica traditione descendere, in lota Ecclesia servari docet Augustinus cpisl. 1 IS. el 119. ct quos cliam adversarii colunt. Nam cerium est, bos dies non servari ratione ordinis el politiae, sed ratione significationis; nam in primis si solum ratione ordinis servarentur, temere constituti fuissent. Quis enim csl iste ordo, ul inter «lieni passionis el resurrectionis non sil nisi unus dies medius: inter resurrectionis cl ascensionis sint quadraginta? inter ascensionis el pentecostes sint decem, inter pentccoslem el natale sint plus quam sex menses? Deinde si solum ratione ordinis celebrantur festa, cur sequimur lunam iu festis mobilibus invenien-dis? item cur habenl ista nomina, pascha, ascensio etc. si nihil sacrum significant? Donique Patres diserte docent, festa ista celebrari ad significanda mysteria redemptionis, el ea externo ritu repraesentanda. Vide Augustinum epistola 119.el in psal. 110. ubi prolixe disputat de mysteriis paschae, cl aliorum festorum.

Terlio idem probatur cx eo, quod dies festi a Patribus dicuntur sancti, sacri, mystici el religiose colendi quae cum caeleris diebus non sunl communia. Ambrosius serin. 62. *Dominica nobis venerabilis esi, atque solemnis.* Augustinus praelatione in cpisl. Joannis: *Quia nunc interposita csl solemnitas sanclorum dierum etc.* Idem lib. 22. de Civil. Dei cap. 30. *Dies dominicus Christi resurrectione sacratus est.* Lib.20.conlra Faustum cap. 21. *Populus Christianus memorias martyrum religiosa solemnilate concelebrat.* El serm. 251. *Dominicum diem aposloli religiosa solemnilate habendum sanxerunt.* El Leo I. serm. 4. de quadragesima: *Ingressuri,* inquit, *dies mysticos clc.*

Quarto, si solum ratione ordinis distinguerentur dies festi ab aliis, omnes dies festi essent aequales, nec unus alio major: una enim esset ratio celebritatis omnium. Al non ita est; nam Ignatius vocat diem dominicam, diem regalem et eminentissimum omnium dierum epistola ad Magnesianos. J.eo serm. I2.de quadragesima vocat diem paschae festum festorum omnium maximum. Nazianzenus orat. 2. dc pascha, dicil pascha esse festorum, el celebritatem celebritatum, lanio caeleris omnibus majorem, quanto sol sydcnbus omnibus excellit: cl oratione de obitu patris sui, dicil, paschae diem esse regem dierum. Chrysoslomus homilia dc s. Philogonio,diem natalem Chrisli festum maximum, ct festorum metropolim vocat.

Quinto, ratione ducta ex Scriptura. Observatio festorum,quae praecipitur Exod. 2O.ad cullum Dei perlinet: nam esi prae eplum Dei, el praeceptum primae tabulae.Sed illud praeceplum est aliquo motio naturale, cl ad nos perlinet, ul adversarii concedunt; ergo etiam nos habere debemus aliquos dies, quorum observatio ad cultum Dei pertineat. Non habemus aulem alia fesla. quam dies dominicos: Pascha, pentecosten cl similia: ergo horum observatio esi cullus Dei, sanctus cl religiosus. Licel enim determinatio hujus aul illius dici sil facta ab hominibus,lamen ipsa substantia festi imperata esi a Deo in prima labida.

Ultimo probalur hac ralione ; Chrislus nascens consecravit locum, idest,praesepe; moriens consecravit crucenuresurgens consecravit tumulum, unde exivit, cur non cliam consecravit lempus. ideal, dies illos, quibus naius, vel passus, vcl redditus fuil nobis devicta morte? Cur prae caeleris locis sanctus ille vocalur.ubi Dominus resurrexil?et prae caeleris non erit sancta dies illa,in qua resurrexit? Praeterea si lempla cl altaria dicunlur domus Dei, Ct loca sancta, quia Deo sacrata sunt. nimirum ul in iis colatur Deus, cur non cliam sancli et sacri erunt dies, qui cullui divino sacrati sunl? Neque argumenta concludunl in contrarium.

Ad Primum ex Roman. 14. .litus *judicat diem inter diem, alius omnem diem.* Tres sunl expositiones. Prima Thcodoreti cl Theophylacli, cl fode cliam Chrysoslomi, ul sensus sil: *Alius judicat diem inter diem:* idest. aliquo die abslinel a carne suilla, cl aliis cibis in lege prohibitis . alius omni die ab illis abslinel. vel nullo die abslinel.Sed non placet haec expositio; nam cibi secundum legem immundi numquam edi poterant, el ideo non est verisimile aliquos fuisse Judaizantium, qui ab illis modo abslinerenl. modo non abstinerent. Nec tamen haec expositio juval adversarios.

Secunda expositio est Origenis. Ambrosii.Oecumenii, Primasii et Anselmi in hunc locum , qm hunc esse volunt sensum: Alius judicat diem inicr diem, alius omnem diem, idest,aliqui jejunant certis diebus, ul feria 11. IV. el VI. vel sabbalho. alii jejunant omni die, el ulrique recte agunt.liacc est vera el litoralis, el nobis maxime favet.

Tertia esi b. Hieronymi lib. 2. in Jovinianum , quod Paulus loqualur dc festis Judaeorum, ct sensus sil; Alius discernit inicr diem festum cl profanum secundum legem, idest. feriatur die sabbalhi, el in kalendis. alius omnem diem ducit profanum . quod allinet ad legem Judaeorum. Haec sententia non videtur mihi lilcralis.luin quia omnes veteres, qui ex professo hunc locum exponunt, de jejunio exposuerunt, non dc feslis: luin etiam quia apostolus dc cibis disputationem instituerat, tum denique quia postquam dixeratM/ ius *judicat omnem diem,* subjungit: *Unusquisque in suo sensu abundet.* Quod certe non videtur fuisse dictums, si de feslis Judaeorum ageret, quae observare jam coeperat malum esse. Tamen si propler b.Hieronymum admittatur, dico apostolum non loqui tie feslis Christianorum, sed Judaeorum lanium; nam ipse cliam

Paulus judicabat dicm inter diem , quod allinclad fesla Christiana, cum celebrabat pentecosten , ut dicilur Aclor. 20. cl consequenter etiam celebrabat pascha; nam ul Epiphanius deducit haeresi 75. sine paschale nulla est pentecoste.

Al instat Calvinus : nam Paulus videtur eodem modo damnare discrimen dierum, quo discrimen ciborum:scd discrimen ciborum in lege Christiana nullum csl, quale erat apud Judaeos, idest.propter significationem, igilur nec discrimen dierum esse debet propter significationem.Respondeo: A Paulo similiter reprobari discrimen ciborum cl dierum cx lege judaica inductum: sed tamen in Ecclesia non esse eandem rationem ciboium cl festorum ; nam ciborum delectus non est ab Ecclesia inductus propter significationem: dies aulem festi instituti sunlob significationem, non quidem talem, qualis erat Judaeorum, sed aliam ct diversam.

Ad Secundum locum ex epistola ad Galat. duae sunl responsiones. Prima Ambrosii in Galat. 5. et Augustini Enchirid. cap. 79. et in cpislol. 119. cap. 7. qui dicunt: Apostolum non loqui de observatione festorum, sed de observatione vana el superstitiosa gentilium, qui dicebant cras non proficiscar, quia talis csl positio syderum ; hoc anno plantabo vincam, quia bissexlus est.

Secunda csl omnium Graecorum, et Hieronymi, atque Augustini in hunc locum, qui dicunt , Panium agere dc festis Judaeorum.Quod eliam respondetur ad tertium locum cx cpisl. ad Coloss.

Sed contra: Nam licet apostolus propric Judaizantes arguat. tamen simul etiam illos videtur arguere,qui eodem modo tempora el dies observant: atqui nos idem facimus. Non enim sustulimus observationem certorum dierum, sed mutavimus. Praeterea Hieronymus in hunc locum scribens, adferl duas solutiones, quae ambae videntur contra nos. Primo sic ail: Ac *inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo , proplerea dies aliqui constituti sunl, ut in unum omnes pariter veniremus.* Non *quo celebrior sil dies illa, qua convenimus: sed quo quacumque die conveniendum sil. cx conspectu mutuo laetitia major oriatur.* Secundo dicit,Christianis omnes dies esse aequales. sed propter sacculares oportuisse constituere aliquos dies, quibus convenirent ad Ecclesiam.

Ad Primum respondeo dupliciter. Prirno cum Augustino contra Adimantum cap. 16. ubi sic ait: *Illi,* inquit, ea serviliter *observabant, non inlelligenles ad quarum rerum significationes . et praenuntiationes pertinerent: hoc in eis culpat apostolus, cl in omnibus qui serviunt creaturae, potius quam Creatori. Piam nos quoque et dominicum diem cl pascha solemniler celebramus, el quaslibet alias Christiani dierum festivitates: sed quia intelligimus quo pertineant, non tempora observamus, sed quae illis significantur temporibus.* Exemplum de eo, qui adlerl librum doctori , µ I citharam magistro,cum ipse tamen ncc legere, ncc citharam pulsare sciat.

5ectindo rcspondeo:Magnum csl discrimen inter nostra fesla. el Judaeorum: nam in primis illa post Chrislum habent falsam signiflcationcm;noslra habent veram. Deinde illorum finis primarius erat significare futura, ut dicilur Coloss.2.noslroruninutem finis primarius est agnoscere Dei beneficia, propter quae festa singula instituta sunl. Denique summa praecepti in illis erat, non operari corporaliter: in nostris aulem potissima praecepti pari est, intéressé divino sacrificio . vacare aulem ab opere corporali, nobis praecipitur solum, ne distrahamur a Dei laudibus. Itaque nostra fesla succedunt Judaicis, non sicut in eadem hacrcdilale filius patri, sed sicut lux umbrae cl dies nodi, et exemplar figurae,cl illa dici poterant carnalia, nostra aulem spiritualia.

Ad Prima verba Hieronymi dico: Eum in prima solutione sua duas caussas reddere festorum Christianorum. Unam, ul honoremus Christi resurrectionem ct alia mysteria, ct cx hac parte non potest negari quin sil dies celebrior paschalis, quam alii dies. Alteram ul habeamus certum diem ratione ordinis: el quantum ad istam caussam non csl una dies altera celebrior.

Ad Secunda verba ejusdem dico: Eum in secunda solutione sua, cum dicil. Christianis essedies omnes aequales , mm inlelligere simpliciter, et quoad omnia, sed solum quoad essentialia festi, ct hoc remola Ecclesiae lege: Nam, ul ipse ibi dicil, potest Christianus quotidie habere pascha cl pentecosten et diem dominicum: si nimirum quotidie audiat sacrum, communicet corpori Domini, recogitet divina mysteria, el omissis operibus servilibus lutus Deo vacet. Imtno talis deberet esse vita clericorum cl religiosorum, propter quos omnes dies dicuntur feriae.Hoc aulem Judaei habere non possunt, non enim eis licet quotidie immolare agnum paschalem, vel erigere tabernacula, cl similia.Cum hac tamen aequalitate consistit.quod apud Christianos sil inaequalitas dierum.Ium ex praecepto Ecclesiae delei minantis dies, tum ex significatione el repraesentatione mysteriorum: dies cnim Dominicus repraesentat resurrectionem, quod non faciunt alii dies.

Ad rationem illam ex Patribus dico: Patres illos agere de ipso sabbalho proprie dicto, non ul sabbathum alioquin accipitur pro omni die festo, sed ut accipitur proprie pro die septimo. Dicunt enim Patres, ipsum sabbalhum mandatum Judaeiscarnaliter. nobis aulem spintualitcr: sed non sequitur. si non debemus celebrare sabbalhum ad hieram externo ritu, non debere etiam nos celebrare dominicam, et alia fesla Christiana. Immos. Augustinus in eadem epistola 119. ubi dicit,nobis mandatum sabbalhum spirilualilcr, ibidem dicil, nos agere debere diem dominicam celebrem externo ritu.

Tertia propositio. *Observatio coriorum dierum, festorum recte praecipitur in Ecclesia lege obligante conscientiam. etiam citra contemptum cl scandalum.* Haec est contra haereticos hujus temporis. Sed antequam probetur, notandum est Primo. lege festorum duo quaedam praecipi; Primo , ut omnes intersint missae sacrificio ; Secundo ut vacent ab opere servili. Horum olrumquc requiri ad festi observationem adversarii fatentur, nam licet ipsi damnent missam, quatenus sacrificium est

(amen lalcnlüf dio festo oportere convenire ad Ecclesiam. cl intéressé mysterio sacrae cocnae: ct (pando eliam hoc negarent. facile, probari posset ex Justino in line 2. apologiae , cx Palladio cap. 69. historiae Lausiacac.ex Hieronymo in vita Paulae, el ex aliis antiquis auctoribus.

Pari ratione fatentur . festum diem requirere vacationem ah opere corporali . el si id negarent, probari posset cx Hieronymo in epist.ad Eustochium de custodia virginitatis, ubi dicit: Monachos sui temporis exerceri solitos in operibus manuum omnibus diebus , exceptis dominicis, el similibus festis. Augustinus quoque serm. 251. et Gregorius lib. 11. epislol. 3. dicunt, festis diebus vacandum ab opere corporali.

Secundo nota: Opus servile posse Iribus modis accipi; quaedam enim sunl opera . quibus homo servii cupiditatibus suis, nimirum peccata, cl haec non dicuntur proprie opera servilia, sed metaphorice tantum: non enim sunl propria servorum, sed communia omnibus, cl maxime divitibus cl nobilibus,qui aliis dominanlur:nequc prohibcniurhacc speciali praecepto, sed omnibus praeceptis simul. Alia sunl opera quibus homo servii Deo. nl immolatio sacrificii, oblatio thuris, cl similia, ct haec ila servilia sunl,ut sint eliam regalia; nam servire Deo regnare csl,cl haec non modo non probibenlur.sed eliam praecipiuntur maxime dic festo. Alia sunl, ([uibus homo homini servii . qualia sunt quae per se spectant ad cos, quos proprie vocamus servos , qualia sunt omnia mechanica artificia, agricolarum labores, cl similia, cl haec proprie servilia dicuntur. el prohibita in festis inlclligunlur.

Tertio: Nota quod licet sola ista opera per se prohibeantur in festis,tamen justis dc caussis quaedam spiritualia cl liberalia interdicuntur eliam: et quaedam corporalia ac servilia permittuntur. Liberalia, quae prohibentur in festis . sunl quatuor, mercatum facere, agere caussas . jus dicere et juramentum solemne in judicio praestare . nisi ob caussam pacis, vel aliam necessitatem. Ila enim habetur capit. *Omnes dies* capit. *Conquestus,* de feriis.

Corporalia, quae permittuntur, sunl eliam quatuor. Primo ea, quae ad opera religionis vel spiritualia, per se ordinantur. Hoc modo licet in festis campanas pulsare, et ohm licebat maciare oves cl boves ad sacrificia, Mallh. 12. *Sacerdotes in templo sabbalhum violant, cl sine crimine sunl.* Sic. etiam licet scnbcrc in ordine ad intellectum.ul ad parandam lectionem vel concionem , non tamen licet transcribere, sine necessitate.libros lucri gratia. Secundo, opera illa permittuntur . quae vel propriae, vel aliorum saluti necessaria sunt, ut est labor pharmacopolarum, chirurgorum , coquorum etc. quomodo etiam Judaeis licebat in sabbntho educcre jumenta dc fovea . ei forte cecidissent . el ducere ad fontem ad bibendum, Mallh. 12. Tertio, oper.i concessa a praelatis. Quarto, opera quae ex consuetudine facta sunl licita. Numquam enim Ecclesia tam severe praecepit vacare ab opere, quam lex judaica; et ratio csl. quia vacatio apud Judaeos erat figura futurorum . figurae autem debent esse exactae, alioqui non bene significant; nostra autem vacatio etiamsi interdum significat aliquid futurum, tamen non csl hic ejus praecipuus finis , sed non impedire opera spiritualia.

Probatur nunc proposilio-.Primo. omnibus argumentis, quibus alias probavimus.Ecclesiae praecepta obligare in conscientia.

Secundo, jure divino praecipitur, ul aliqui dies festi observentur, cl tamen nulli sunt certi dies a jure divino determinati, ergo debuit esse in Ecclesia potestas determinandi certos dies , cl obligandi ad eorum observationem: quia alioqui non servaretur jus divinum. Si enim determinatio Ecclesiae non obligat, poterunt fideles non servare diem dominicum, nec pascha, ncc alia fesla indicta, cl proinde nulla. Nec enim ulla alia fesla sunl. quae servari possint. Fesla enim debent esse communia toti Ecclesiae: nulla autem esse possunt communia, nisi quae indicuntur a publica potestate.

Tertio. Mardochaeus el cacteri Judaei cum regina Hesther instituerunt festum, quod Deus non praeceperat, clobligaverunt, ad illud servandum. Hesther 9. *Suili liceat hos duos dies, absque solemnitale transigere* etc. ergo idem licebit Ecclesiae. Nam tola caussa.cur credant haeretici non licere Ecclesiae obligare fideles ad istam festorum observationem, est. quia Deus haec festa in particulari non praecepit, al nec praeceperat festum illud Sortium, quod Mardochaeus instituit.

Quarto, antiqua Ecclesia fesla cum imperio indicebat, ncc fuit unquam ullus praeter haereticos, qui ejusmodi praecepta reprehenderit. Concilium agalhensc ante mille annos cap. 17. *Missas,* inquit. *die dominico saecularibus tolas audire speciali ordine praecipimus, ila ul ante benedictionem sacerdotis egredi populus non praesumat. Quod si fecerint,ab episcopo publice confundantur.* Concilium laodiccnum ante 1200. annos cap. 29. Aon *oportet,* inquit, *Christianos judaizare, el in sabbatho vacare. sed operari cos in eadem die. Dominicam praeponendo eidem diei.* Concilium nurelianensc III. etiam ante annos mille can. 27. praecepit, ul puniantur, qui diebus festis operantur. cl simul tamen damnat eos. qui judaico more ila vacant, ut non putent licere parare in dic dominico quie necessaria sunl ad vicium. Similiter concilium VI. générale can. 8. dic dominica jubet audiri sacrum, cl nulla opera corporalia fieri praeter ea. quae ad victum necessaria sunl cl alia similiter necessaria. Nec est iste canon cx Trullanis canonibus. Antisiodorense ante annos900.cap. 16. Λ'οη *licet.* inquit, *dic dominico.boves jungere, vel alia opera exercere.*Similia habentur in concilio II. M.itisconcnsi cap. I.concilium mogunlinum ante annos 790.canon.36.cl 37.enumerat fesla praecipua totius anni, ct jubet omnino ab opere in eis diebus vacare. Vide plura decreta conciliorum et pontificum, extra dc feriis. Neque argumenta in contrarium concludunlinam ad primum Magdeburgensium dico.festorum dierum cultum ex se indifferentem esse.sed posita lege esse necessarium. Ad exemplum Pauli.nego illum aliquando coluisse diem sabbalhi. Concinnabatur enim dic sabballii. quia tunc inveniebat Judaeos congregatus, non quia ipse coleret sabbalhum. Porro in cpisl. ad

Galatas non arguit pseudoaposlolos, quod obligarent ad festa, sed quod obligarent ad Testa judaica.

Ad illud Heshusii, quod si Testorum leges obligent, enl jugum Christianorum inlollcrabilius jugo Judaeorum, cum nos plura Testa habeamus, quam illi habuerint. Respondeo. Primo cum b. Augustino lib. conlra Adimantum cap. 16. servare testa judaice esse jugum, non aulem more chrisliano:quia illi non inlelligcbanl finem vocationis,nos inlclligimus.

Secundo dico, Testa Judaeorum vere luisse gravia, quia cogebantur singulis sahbalhis non accendere ignem, non coquere cibos.non iter Tacere, nisi ad modicum spatium. Item oportebat eos 1er iu anno ad quaedam Testa ire in Hierusalem, etiamsi longissime abessent: item in paschale cogebantur per dies septem comedere azimn insipida, qui Deuteron. 16. ideo vocatur panis afflictionis,el lactucas agrestes plenas amaritudine, et alia mulla, quae Testa onerosa reddebant. At nostra Testa nihil laboris habent: quis enim labor audire sacrum, cl vacare a quibusdam operibus?

Adde Ultimo, quod cum Petrus Ador. 1.7. legem judaicam, intolerabilem jugum vocavit, non hoc propler Testa, sed propter alias innumeras el minutissimas caeremonias dixit, quas non tantum observare, sed eliam memoria retinere Tere impossibile eral. Ad testimonium Socratis dico: Socratem haereticum luisse Novationum neque ejus testimonium in dogmatibus ullius esse momenti.

Quarta propositio. *Non tenemur diebus festis ex praecepto peculiari ad non peccandum, sive ad actum contritionis, vel dilectionis Dei.* Haec est b. Thomae in 2. 2. quaesi. 122. ari. 4. el contra Scotum in disl. 27. ct 37. qui dicit, homines teneri dic Testo ad actum dilectionis Dei internum: el conlra Abulcnscm ac Lyranum in cap. 20. Exodi: qui dicunt, hoc praecepto specialiter prohiberi opera servilia, idesl, peccata,ct proinde omne peccatum facium in die Testo esse duplex.

Probatur Primo: Quia jus divinum praecipiebat solum abstinere ab opere servili. Si dicas, opus servile csl peccatum. Contra, quia praecepta debent inlclligi proprie, non metaphorice, peccata flutem non sunt opera servilia,nisi metaphorice. Secundo. Ecclesia determinavit tempus, et modum observandi jus divinum de observatione praeceptorum*. at Ecclesia nusquam praecipit actus illos internos. Tertio, id habet communis sensus fidelium. Nulli enim sunt, qui putent se novum peccatum commisisse, si die dominico non habuerint contritionem. Quarto, actus ille internus est finis hujus praecepti, non aulem finis, sed media proprie imperantur. Quinio, cullus internus praeceptus jam er.it in primo mandato: nam hic csl ordo primae tabulae; in primo praecepto mandatur cultus cordis, in secundo cultus oris, in tertio cullus operis. Sexto.praeceptum de colendo sabbatho est praeceptum religionis: at contritio est actus poenitentiae, non religionis. Septimo,quia alioqui esscl valde noxium tot Testa multiplicare; esset enim tendere laqueos animabus.

At objiciunt; Primo, fornicari, vel occidere hominem in loco sacro est homicidium el sacrilegium, ergo similiter occidere vel fornicari in dic festo.

Respondeo : Circumstantiam loci cl temporis semper aggravare peccatum, sed non semper ila aggravare, ul censeatur novum peccatum. Tunc enim solum fit novum peccatum, quando circum stantia loci, vel temporis est essentialis, el intrinseca peccato, idesl,quando violatur ipsum tempus, aul locus sacer, verbi gralia. qui fornicatur, aul homicidium Tacit in templo,committit sacrilegium, quia per ea peccata tollitur sanctitas loci. Violatur enim templum per effusionem seminis aul sanguinis voluntariam ex lege ecclesiastica: At qui in templo mentitur eliam perniciose.aul blasphemat, non committit proprie sacrilegium, quia mendacium ct blasphemia non tollunt templi sanctitatem. Idem dico de lempore .sacro. Non enim violatur tempus sacrum per quaecumque peccata, sed solum per ea, quae opponuntur ipsi tempori sacro, qualia sunt, non audire sacrum, el operari corporaliter. ipiae sunt specialiter prohibita.

Secundo objiciunt testimonia Augustini, qui dicil, praecepto sabbalhi prohiberi opera servilia, idesl. peccata. Sic enim loquitur Augustinus tract.3. in Joannem. cl in psalm. 32. concione I. Respondeo: Eum loqui dc praecepto sabbalhi.nl est general» praeceptum, spirilualiler significatum per subbalhum Judaeorum.

Terlio objiciunt Augustinum, qui lib. de decem chordis cap. 3. dicit: *Melius faceret Judaeus in agro aliquid utile, quam in theatro seditiosus existerel; el melius foeminae Judaeorum domi lanam facerent.quam tota, die in Neomeniis suis impudice saltarent.*

Respondeo: Augustinum non velle dicere absolute esse melius, seu minus malum, die Testo operari aliquid utile, licel prohibitum tali dio, quam aliud peccatum facere. Potest enim fieri, ul aliquando sil melius, aliquando pejus; Nam mimis malum est die dominico operari in agro, quam blasphemare Deum; sed e contrario, majus malum est, operari in agro die dominico,quam mentiri officiose. El tamen Augustinus videtur velle . minus malum esso die festo operari aliquid ex genere suo utile, quam peccatum aliquod committere. Augustinus ergo vult dicere, magis pugnare quaelibet peccata cum fine sanctificationis sabbalhi. quam opera ex se utilia, quae tamen prohibentur in sabbathomam finis est quies mentis in Deo. cui quieti magis repugnat quodhbel peccatum, quam distractio operis corporalis, el ideo magna esi caecitas Judaeorum, quia abutuntur otio sabbalhi ad multa peccata committenda, ut Augustinus dicit.

Objicies: Si pcccala magis repugnant tini hujus legis, quam opera servilia, ergo omnia peccata prohibentur hoc praecepto magis , quam opera servilia; nam hoc praeceptum positum csl ad removenda impedimenta cultus divini interni. Respondeo: Omnia peccata prohibita esse, cl magis quam opera servilia;nam pcccala in nullo casu permittuntur: opera nutem servilia eliam in festo saepe permittuntur. Non tamen omnia peccata prohibentur hoc praecepto speciali de sabbatho , quia non eral ne-

ccsse; nam jam antea prohibits eranl. Opera autem servilia prohibentur bac speciali lege,quia antea prohibita non erant.

CAPUT XI.

Dc *dominica dic.*

Do dominica die tria dicenda sunt. Primo, de ejus antiquitate. Secundo dc ralione institutionis. Terlio.dc ritibus antiquis in dic dominica servatis.

Quantum ad Primum, sine dubio festum dominicae csl antiquissimum omnium Christianorum festum; nam Ecclesia Christiana proprie coepit in die pentecostes. Tunc enim impletis omnibus mysteriis redemptionis , promulgatum fuit publice cvangclium.Posl hunc aulem diem coeperunt omitti festa Judaeorum; cl cis substitui festa Christiana; primus aulem dies festus occurrens sine dubio fuit dominicus; nam festum natalis Domini cl paschae, quae eliam antiquissima sunt.non nisi post aliquot menses occurrerunt. Attestantur aulem huic antiquitati primo Scripturae ; nam Actor. 20. dicitur , una sabbalhi cum convenissemus ad frangendum panem: cl 1. Corinth. IG.pcr unam sabbalhi unusquisque apud se reponat ctc.

Magdeburgcnses Centuria I. lib. 2. rap. C. coi. 503. el Calvinus in cathcna Augustini Marlorali dicunt, haec Icca inlclligi de dic sabbalhi , el cum diem a Paulo servatum. Quod eliam probant Magdeburgenses cx Actor. 13. ubi Paulus dic sabbalhi disputat in synagoga. At falluntur manifeste, nam in primis locum illum Actor. 20. Chrysoslomus. el Bcda exponunt de dominica dic: locum autem 1. Cor. 16. exponunt de dic dominica omnes interpretes Graeci cl Latini, Chrysoslomus . Ambrosius Thcophylaclus etc. ncc solum catholici, sed eliam Petrus martyr in cum locum. Adde eliam (cui haeretici mullum tribuunt) commentarium Erasini tam Act. 20. quam I. Corinth. 16. Praeterea Marci 16. dicitur Christus resurrexisse una sabbalhorum, at constat rusurrexisse dic dominica.

Praeterea constat Paulum mullis hebraismis abundare: est aulem hebruismus frequenlissimus dicere unum pro primo: ul Genes. 1. *Factum est vespere el mane dies units,* idesl . primus, nam postea sequitur, *dies secundus etc.* Denique Paulus arguit Colossenses,el Galatas severissime,quod sabbathum, cl festa Judaeorum servarent. Quomodo ergo credibile est cum servasse sabbathum Judaeorum? Quod autem Actor. 13.die sabbalhi praedicavit in synagoga, non id fecit, ut colcrei sabbathum. sed quia non poterat habere olio loco, ncc alio tempore Judaeos congregatos.

Habeamus praeterea Apocal. I. *Ego Joannes fui in spiritu in dominica dic.* Quem locum de nostra dominica die exponunt fere omnes, ut Oecumenius. Anselmus, Primasius, ct alii, cl ipsi eliam Magdcburgenscs, Cent. I. lib. 2. cap. 6.

Ad haec, habemus testimonia Patrum antiquissimorum, Clementis can. G5. apostolorum, Ignalii epistola ad Magnesianos, Justini Apologia 2. Tertulliani dc corona militis, el apologetici cap. IG. Clementis alexandrin) lib. 7. Strom.Origenis hom. 7. in Exod. Alhanasii hom. in illud: Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Ambrosii episl. 83.Hieronymi in cap. 4. ad Galal. August, lib. conlra Adimanlum cap. 1G Gregoni lib. II. episl. 3. Lcoms cpibl.81.ad Dioscorum.Hilarii praefatione in psalm. Quare nullo modo dubitare licet,quin feslum dominicae dici sit vetustissimum.

Quantum ad Secundum ratio institutionis fuit, ul succederet sabbatho. Nam jus divinum requirebat. ul unus dies hebdomadae dicaretur cultui divino; non aulem conveniebat, ul servaretur sabbathum. Itaque sabbathum ab apostolis in diem dominicum versum est.

Ul aulem intclligalur, quam recte id facium sil, notandum csl. sabbathum fuisse festum antiquissimum et praeslanlissimum apud Judaeos , el ideo solius sabbalhi mentionem faciam in decalogo. Erat autem sabbathum festum excellentissimum, quia cum omnia festa celebrentur.vel in memoriam beneficii praeteriti, vel ad significandum aliquid futurum, sabbathum in ulroquc excellebat. Nam quantum ad praeteritum , colebatur in memoriam primi, el communissimi beneficii, idesl. creationis mundi. Nam, ut scribit Philo in lib. de opificio mundi, quemadmodum reges coli jubent diem natalem filiorum suorum, ila Deus coli voluit diem natalem operis sui, idesl. mundi. Quod eliam utilissimum erat ad errorem philosophorum excludendum. qui dicturi erant, mundum non habuisse principium. Quantum aulem ad futurum , sabbathum figura eral trium beneficiorum Dei. ad quae omnia alia revocantur.

Primo, figura eral in sensu allegorico quietis Chrisli in sepulchro. Ul enim Deus sabbatho quievit ab opere creationis. ila Christus quievit sabbatho ab opere redemptionis, ut apostolus observavit Ilebr. 4.

Secundo, figura eral in sensu tropologico quietis mentis humanae ab operibus servilibus peccatorum. Judaei enim, dum sabbatho otiabantur, significabant venturum esse tempus gratiae, quo liberali homines per Christum a servitute peccati , quiete el otio spirituali frucrcnlur, ul exponit Augustinus tract. 30. in Joannem, el alibi.

Tertio,figura eral in sensu anagogico quietis sanctarum animarum, quam post mortem io sinu Ahrahao exspectabant. ut Augustinus docet episl. 119. el deducitur ex apostolo llcbr. 4. Jam veru propler has ipsas caussas, quibus sabbathum fuit olini institutum, decuit, ul post Chrisli adventum mutaretur in dominicam. Nam quantum ad memoriam praeteritorum, dies dominica longe excellit sabbatho; nam refert nobis memoriam natalis Christi cl resurreclionis ejusdem, el adventus Spiritus sancti, quo die quodammodo nata est Ecclesia.Nam Christus die dominica natus est, ul palet, quia illo anno currebat lilera dominicalis B. ut omnes mathematici docent, et potest ostendi retrocedendo in ciclo Hierarum dominicalium. Constat aulem Hieram B haberi die 25. decembris , quo dic Christus natus est. Quod autem idem Christus resurrexerit die dominica, ex evangeliis constat. Quod denique

ndvcnlus Spirilus sancti fuerit die dominica, palet, quia fuit in die pentecostes, idesl, quinquagesimo die a paschale, qui necessario csl dies dominicus. Itaque dies dominica repraesentat nobis natalem diem Christi, cl Ecclesiae, el Christi non simplicem, sed duplicem, El praeterea dies dominica repraesentat eliam memoriam creationis mundi non minus, quam sabbalhum. Nam die dominico coepit mundus lieri, immo eo dic sunt laetae omnes partes mundi principales, coelum, terra, angeli, lux etc. Unde Justinus apologia 2. cl Leo episl. 81. ad Dioscorum, dicunt, diem dominicam coli tam ob memoriam mundi creationis, quam ob resurrectionem Christi.

Quantum aulem ad futurorum significationem , sabbalhum plane cessare debuit, quia omnia, quae per sabbalhum significabantur futura, jam sunl compléta·, nam Christus jam in scpulchro jncuil, el quies animorum in Deo jam agilur.Porro quies spiritum defunctorum in sinu Abraham jam est initiata m gloriam cl beatiludinem: cl nunc non amplius c.xpcclamus simplicem illam quietem, scd quietem gloriosam: gloria aulem melius significatur per diem dominicum, quam per sabbalhum.Et idcirco b. Augustinus episl. 11:). dicil, sabbalhum recte datum Hebraeis, qui posl mortem ibant ad solam quiclcm:Christianis aulem datam esse diem dominicam, quia jam revelata est gloria resurrectionis in Chrislo;cl quod praeccssil in capile, cliam corpus lotum exspectat.

Quantum ad Tertium,rilus in dominica cral quadruplex. Primo, conveniebant in Ecclesiam ad lectionem. concionem, sacrificium, communionem etc. ul cx Justino palel apologia 2. extrema. Secundo. vacabanl ab operibus servilibus,ul palel ex Hieronymo episl. ad Euslochium de virginitate, cl Gregorio lib. 11. episl. 3. Tertio, non jejunabant, ut palel cx Tertulliano dc corona mililis. el aliis, qui passim hoc docent. Quarto, non fleclcbanl genua, sed stantes precabantur. Dc quo cxslal canon 20. nicacni concilii. Idem cliam longo antea Tertullianus docuit libro de corona mililis: *Die dominico.* inquii. *jejunare, nefas ducimus, cl de (jeniculis adorare.* Item Hilarius praefatione in psalmos. Ambrosius serm. (»2. Augustinus episl. 119. cap. 15. cl Alexander 111. c. *Quoniam,* extra de feriis idem docent. Ex quo inlelligimus. nondum esse quingentos annos, cx quo rilus hic cessavit. Nam 1res priores adhuc in universa Ecclesia observantur.

CAPUT XII.

De pascha.

Duo dicenda sunl. Primo, quid sil Pascha. Secundo. de erroribus circa pascha. Quanlum ad Primum, aliqui Palrum existimarunt, nomen paschae deducium esse a verbo *v.ir/z'.o,* idest, pati, quia passionis Domini memoria in paschale celebratur juxta illud apostoli: *Etenim pascha nostrum immolatus csl Christus:* ila Ambrosius in lib.de mysterio paschae cap. 1. Inde eliam Tertullianus lib. conlra Judaeos, dicil: Pascha Domini significare passionem Christi: quorum sententiam referi, cl merito refellit Augustinus episl. 119. nam pascha nomen csl hebrneum. non graecuni. Hebraice aulem dicitur Γ105 quod Graeci verterunt πάχα.Chaldaeus KΠ53- Hieronymus legit *Phase,* nimirum secundum alia puncta: scd eadem semper est vox. Dicitur aulem pascha a verbo HD9, quod est transilire. I nde primario non significat immolationem agni, ul auctor commentar, m cap. I I. Marci apud Hieronymum doccl: nec transitum populi per mare rubrum ad terram promissionis, ul docet Nazianzenus oratione I.de pascha, cl Auguslinus tract. 55. in Joannem. Nec cliam significat transitum angeli per Aegyptum, ul videntur sonare illa verba: *Est enim* Phase, *idesl,transitus Domini.* Exod. 12. sed significat transcensionem angeli, ct quasi salium super domos Judaeorum, ut palel ex ratione, quae reddilur Exod. 12. nam ubi dixeral Moyses: *Est enim* Phase, subjungit rationem: *Transibo enim per terram Aegypti node ilta.el percutiam primogenita Aegyptiorum. Erit autem sanguis vobis in signum in aedibus vestris. et videbo sanguinem, el transibo vos,* nec *erit in vobis plaga.* Ubi primum, transibo , est secundum csl et ul‘ hoc dicitur pascha. Similis ralio 1er in eodem capile redditur: ubi semper HDD significat transilire . seu transcendere, non simpliciter transire. Unde Josephus lib. 2. anliquilat. cap. 13. dicil. pascha significare transcensionem. Idem doccl Hieronymus in cap. 2G. Mallh. et Theodorelus quaesi. 21. in Exod.

Vcruntamcn hoc ipsum nomen traducitor cliam ad alia Irin significanda. Itaque Primo, significat, ul diximus Iransililioncm angeli. Secundo, ipsum agnum paschalem, qui per immolationem transibat de vita ad mortem. Unde dicitur Luc. 22. Accesse *erat occidi pascha.* Tertio. transitum populi. qui illa ipsa nocte liberatus a tyrannide Pharaonis transivit per mare rubrum, ul irel in terram promissionis, cl hanc significationem agnoscunt Gregorius nazianzeiius oral. 2. de pascha, cl August. tract. 55. in Joannem. Quarto, ipsum festum diem: nam Luc. 22. dicitur: *Appropinquabat dies festus azimorum, qui dicitur pascha.*

Porro haec ipsa quatuor sunl cliam apud Christianos suo modo. idest, ul exemplaria illorum typorum. Nam angelus transiliens, ct occidens primogenita Aegypti, et salvans filios Israel, csl Christus magni consilii angelus, qui, dum transiret dc morte ad vilam. salvavit omîtes, qui ejus sanguine aspergendi erant, relidis caeleris in manu vastatoris. Agnus paschalis idem Christus csl.pro nobis immolatus. Chrislum enim repraesentarunt agnus el angelus, quia Christus occidi el occidere debuit: agnus aulem occidi polcral, scd non occidere. Angelus occidere, sed non occidi. Transitus per mare rubrum, significat transitum populorum per aquas baptismi: el ideo in paschale ordinarie olim baptizabantur catechumeni. Denique, festus dies illorum nostrum festum diem figurabat.

Quantum ad Secundum: Primus, error fuit Aerii. qui pascha simpliciter negabal esse cclebran·

dum, quod hoc jud.iisinnm sapcret. Referi hunc errorem, el refrllii Epiphanius haeresi 75. non enim agimus pascha Judaeorum, sed quod illo significabatur.

Secundus fuil Blasti cujusdam. qui. teste Tertulliano lib. de Praescripl. docuit: Pascha necessario debere celebrari ipso die. quo a Judaeis celebrabatur, idesl, 14. luna, sive esset dominica, sive non. In quo errone fueruni eodem lempore mulli episcopi Asiae minoris: ul palel ex lib. 5. hislor. Eusebii c. 24. el 25. ubi refertur epistola Policralis episcopi ephesini ad Victorem papam, qua ille auctor asserit, omnes suos praedessores usque «ad s. Joannem evungclislam semper celebrasse pascha die decima quarta.Nec defuerunt postea mulli alii, quibus hic error placeret. quos Epiphanius hacr. 50. Quarlcdccimanos vocari affirmai , quin etiam longo posl icmpore Audiani.seuVadiani in eundem errorem inciderunt,eodem Epiphanio leslc haer.7O.

Hic error illo ipso lempore refutatus csl a conciliis fere omnium ecclesiarum , cl a romano pontifice, qui omnes communi consensu statuerunt : Pascha celebrandum esse dominica, proxima lunae quartae decimae posl aequinoctium vernum , nt Eusebius idem refert. Deinde concilium mcacnum, cum adhuc error ille alicubi duraret, idem staluil. ul testantur Epiphanius haeres. 50. el 70. qui dicil.in concilio eodem ab Eusebio Caesariensi compositum aureum numerum, qui ostendit novilimia. De qua re exstat epistola ipsius concilii ni·caeni apud Theodorelum hb. I. cap. 9. hislor. ct ejusdem rei meminit Athanasius in epistola de synodo arimineii'i cl sclcuciensi: Ambrosius epislol. 83. ctTheophylus lib. 1. Paschali: item imperatoris Constantini epistola ad omnes ecclesias, apud Eusebiutn lib. 3. de vita Constantini; ubi Constantinus Iribus talionibus probat, debere pascha celebrari die dominico. Pruno , ne concurramus cum Judaeis Christi interfectoribus.

Secundo, quia par csl.ul in lota Ecclesia sil una ratio pascha celebrandi, cl par csl eliam,ut pauciores pluribus cedant. Porro ab antiquis temporibus romana urbs, Italia, Africa. Gallia. Hispania. Britannia, Aegyptus, Lybia, Graecia, Ponius, Cilicia , et magna pars Asiae celebrant pascha die dominico, soli aulem pauci orientales conlra lotum meridiem, occidentem aquilonem.cl magnam orientis partem cum Judaeis pascha celebrant.

Tertio, quia absurdum csl. uno anno bis pascha facere, cl alio anno numquam. Atqui lioc accidebal illis.qui pascha qunrladecima dic agebanlmam illi non observabant aequinoctium,scd solum menses 12.lunares, cl celebrabant pascha 14. luna mensis primi, non curantes, si illa dccimaquarla esse ante aequinoctium, vel post. Itaque interdum accidebat.ul uno anno celebrarent pascha posl aequinoctium, cl anno scqucnli ante aequinoctium, el proinde bis in uno anno.

Adde cliam, quod isli falso fundamento nitebantur. Nam putabant, sc sequi legem Judaeorum, cl revera sequebantur delirium Judaeorum sui temporis.Nam lex judaica Exod. 12.praecipit pascha fieri poslaequinocliiim vernum jubet enim fieri luno decimaquaria primi mensis; pono mensis primus is erat, cujus decimnqunrta dies incidebat in aequinoctium vernum, aul illud proxime sequebatur. Unde cliam Josephus lib. «3.anliquil.cap. 13.dicil.Pascha fieri sole in ariete exislcnle.ct opposito ipsi lunae, Judaei aulem posteriores (ul Epiphanie dicit hacr. 70.) non amplius observabant aequinoctium,el cos lamcn tamquam duces caecos sequebantur errantes ilh Christiani, qui cum Judaeis pascha faciebant.

Ad auctoritatem aulem s. Joannis evangelislae , quam pro sc adferebant illi Quarladccimani, respondet Bcda hb. 3. hist. cap. 25. Joannem celebrasse pascha I4. die, ut se accoinodarel in illis initiis Judaeis ad fi lem conversis, sicul cliam propter eandem caussam Paulus circumcidit Timotheum: tamen apostolum Petrum Romae instituisse, ul pascha dic dominico fiereUel hoc magis esse sequendum.

Tertius error fuil quorundam Cappadocum, qui, teste Epiphanio hacr. 50. semper pascha celebrabant dic 25. marlii, sicul natalem Domitii semper celebramus dic 25.decembris: quia putabant, Chrislum eo die passum fuisse , el ipso dic passionis pascha agendum credebant. Similis fuit error Gallorum in principio Ecclesiae, qui, leste Thcophylo Caesariensi apud Bedam lib. de ratione temporum cap. 55. semper pascha celebrabant 25. marlii , quod pularent, eo die Chrislum resurrexisse.Idem error summopere placet Luthero in lib. de conciliis pari. 2. Ubi vellet eodem dic c··!> bmri i>la festa. et non observari cursum lunae, ne videremur judaizare.

Caclerum iste error refellitur Primo,ex consensu lotius Ecclesiae, quae semper die dominico pascha celebrandum staluil. Secundo , quia secundum quosdam nititur falso fundamento, Christus enim ul illi docenl. non potuit resurgere 25. marlii. nec eliam pali; nam passus est die veneris, el resui rexit die dominico, secundum evangclia omnia.Constat eliam, Chrislum passum et resurrexisse anno aetatis suae 33. vel 34. secundum alios.Porro anno Christi 33. die 25. marlii. non fuil fena G.uec dies dominica, scd feria 4. Anno autem Christi 35. dio 25. marlii, fuil feria 5. ul cx lilcra dominicali pâlot. Nam anno Christi 33. currebat litera D:anno 34. litera C; die aulem 25. marlii, semper est G.

Ultimo, refellitur a b. Augusl. in episl. 119. ubi ostendit, hoc intéressé inicr diem natalis el diem resurrectionis; quod ille celebratur solum ob memoriam, el ideo semper ipsa dic 25. decembris : at iste celebratur ob memoriam cl sacramentum,ct ideo variatur. Vide ibidem pulcherrimam explicationem mysteriorum paschae.

Quarius error fuit Britonum el Scotorum apud Bedam lib. 3. hist. cap. 25. ct lib. 5. cap. 22. qui contra communem lotius Ecclesiae usum pascha celebrabant prima dominica post lunam 13.marlii. ita ul aliquando ipsa 14. luna pascha celebrarent in quo neque Judaeis, neque Christianis consentiebant. Nam Judaeis primus dies solemnis erui luna 15.scd incipicbanl festum a vespera praecedente, idesl, luna 14.ad vesperam: istis aulem primus dies solemnis oral decimusquarlus , cl cum cliam ipsi inciperent a primis vesperis, necessario inci-

picbnnl luna 13. sed hic error non egel alia refutatione: nain (undabatur in sola imperitia ; existimabant enim, ila sanctum Joannein celebrare solitum.

Quinius error est Novalianorum, qui, teste Socrate lib. 5. hist. c. 21). decretum ediderunt, quod appellarunt ἀοιάφοοον. quia in eo statuerunt, liberum unicuique esse debere, agere pascha quando velit. Quem errorem salis constat placuisse etiam Magdcburgcnsibus ex Cent. I. lib. 2. cap. 6. col. 504. cl Cent. 2. cap. 6. col. 119. ubi dicunt, ncc apostolos, ncc apostolicos viros ullam legem dedisse Ecclesiae de celebratione paschae, sed reliquisse Christianis integram libertatem. El ibidem arguunt romanos pontifices, quod proplcr rem indifferentem excommunicaverint Asianos.

Iste autem error refellitur. Primo, cx canon. 8. apostolorum, ubi jubentur deponi episcopi , vel presbyteri, qui pascha egerint ante aequinoctium cum Judaeis.

Secundo, probatur: Quia cos,qui pertinaces fuerunt in opinione Asianorum, idest, quod necessario pascha deberet agi luna 15. cum Judaeis, veteres Patres semper habuerunt pro haereticis , ul patet cx Tertulliano de praescripl.Epiphan.haeres. 50. August, haeres. 29. ct Theodorelo lib. 3. de haereticis fabulis, cl Daruascen. lib. de haeres. El ne putemus eos esse haereticos alia de caussa,imposuerunt illis nomen Tessaresecdecalilas, idest. Quartadecumanos. Non ergo sine caussa romani poni, cxcommunicarunt Asianos.

Tertio, si esse deberet res libera, el indifferens celebratio paschae, nmnquam fuissent sancli Paires mullum solliciti de hac re: at semper maxime solliciti fucruntjnam in ipso initio hujus controversiae, ubique celebrata sunt provincialia concilia pro hac re, ut apparet ex lib. 5. hist. Euscbii cap. 23. el 2.7. quod est signum magnae sollicitudinis. Adde, quod in illis conciliis non rem adiaphoram esse voluerunt: nam lib. 5. cap. 23. sic ail Eusebius: *Unum,* inquit, *omnes ecclesiasticum dogma confirmant,nc liceat aliquando nisi in die dominica,qua Dominus resurrexit.dominicum pascha celebrare mysterium*. El c. 25. dicil. hunc fuisse finem decreti concilii Caesariensis de paschale illo ipso tempore habili: *Epistolae autem nostrae exemplaria per omnes ecclesias transmittantur , at ne rei efficiamur animarum, (piae diversis erroribus immerguntur.*

Quarto: concilium nicacnum post quaestionem de lido contra Arium nihil putavit magis dignum dhigenli discussione el determinatione , quam de (ie paschae, ul palet cx epistola Constantini apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini. Immo Athanasiu< iu epistola de synodis.Arimini el Selcuciae, non procul ab initio,dicil.concilium nicacnum propb r duas caussas convenisse: primo, proplcr contr vcr-iam dc pascha; secundo, propter hacrcsim Arii. Epiphnnius etiam haeres. 70. dicil. Constantinum duo maxima bona contulisse in Ecclesiam ; unum,quod congregari curavit synodum nicaenam; alterum, quod in ipsa synodo curaverit determinari stionem de paschale. Quod autem nicacnum concilium plane praeceperit celebrari pasclia die dominico, ct non solum cohortationem adhibuerit, ul Socrates dicere videtur, patet ex Alluin. qui in episl. dc concil. Arimini ct .Selcuciae, sic ait: *In negotio de paschale non abhorruerunt ab ista appendice, visum est, ul omnes obtemperarent.*

Quinio, probatur ex concilio anliocheno cap. 1. ubi excommunicantur, qui legem nicaenam dc paschalis dic non servant.

Sexto, idem probatur ex magna sollicitudine, quam semper habuerunt Patres, ne erraretur in celebrando paschale. Nam tempore b. Ambrosii, cum nata esset difficultas quaedam, el ignoraretur, quae esset dies paschae secundum nicacnum concilium, undique mittebantur Hierae episcoporum ultro citroque. I nde etiam exstat prolixa episl.83. Ambrosii de hac re.

Deinde tempore Innocenlii I. cum orta esset similis difficultas, scripsit Innocentius epistolam, quae est II. ad Aurelium episcopum Carthaginis, ul ipse quoque coacta synodo, quaestionem illam discuteret, ed ad se scriberet concilii sententiam, iil ipse postea diem paschalis de more omnibus praescriberet.

Rursum tempore Leonis, cum similis orta esset difficultas, scripsit inde s. Leo ad imperatorem Martianum, ad EudoXiam Augustam, ad episcopos Galliae cl Hispaniae, et alios. Vide episl. G3. 61. 65. el 95.

Praeterea idem arguit generalis providentia Ecclesiae; nam, ul scribil Leo episl. 05. ad Martianum. delegata fuerat episcopo ah xaiidrino cura semper supputandi el indagandi diem paschalis, quem ille npostolicac sedi romnnac indicabat: ac deinde apostolica sedes universae Ecclesiae diem illum praescribebat; cujus moris meminit etiam com ilium arelalensc I. cap. I. cl Innocentius I. episl. 11. ad Aurelium.

I llimo, probatur cx divino testimonio, quod referi Paschasinus episcopus Lilibelanus in epistola ad Leonem, el est 63. inter epistolas sancti Leonis. Scribil autem ille, tempore Zozimi papae ortam quaestionem dc paschale, quod occidentales dicerent, pascha celebrandum illo anno 25. dic morlii, orientales autem 22. aprilis. Porro in quadam ecclesia Siciliae solebat singulis annis sacer fons divino miraculo per se repleri ipsa nocte paschalis, qua catechumeni baptizandi erani. Ilionutem anno, cum ex praescripto Zozimi pascha ageretur 23. martii. fons inanis el aridus mansit: deinde 22. aprilis fons repletus est; atque cx eo intellectum est, errasse occidentales in celebratione paschae. Quale miraculum contigisse etiam anno Domini .773. scribil Sigebcrlus in chronico. Siquidem annotavit eo anno fonlcin baptismalcm in Hispania divinitus impletum fuisse in sabbalho veri paschalis, quod lunc Galli rectu servabant, Hispani autem male. At certe si res esset omnino indifferens, numquam Deus tali miraculo commissum errorem demonslrasscl.

Magdcburgenses Cent. 5. cap. G. col. G92. dicunt, fabulas ct nugas esse, quae iste Paschasinus scribit. Al constat, hune Paschasinum fuisse episcopum celeberrimum, quippe qui'nomine s. Leonis praesedit concilio chalcedoncnsi 630. episco-

purum. Constat etiam cum scribere rem sibi nolissimam, nimirum quae acciderat suo tempore, el in loco sibi vicino. Constat denique rem ill.nn scripliin gravissimo pontiOci s. Leoni, cui certe fabulam cl nugas pro divino miraculo numquam venditasse! magnus ille episcopus.

Ultimus error est, in quem a mullis jam annis saepe incidimus, scientes quidem cl advertentes, sed tamen inviti. Sciendum enim est. concilium nicacnum 1res regulas constituisse ad invenien-dum paschae diem. Una fuit, ul semper pascha a-geretur post djem 21. mirlii, quia illo die erat aequinoctium veris, el pascha post aequinoctium agi debet. V.tcra fijil, ul post 20. marlii exspectaretur luna It cl post eam diem quaereretur pascha. Pascha enim agi debet in tertia hebdomada lunae, idest, a luna 14. exclusive,usque ad 22. exclusive. El ad inveniendam lunam, composuerunt ciclum aurei numeri. Ubicumque enim in calendario invenitur aureus numerus illius anni, ibi est noviluni-um. Terlia regula fuil.ul post lunam II. occurrentem, post vigesimum diem marlii, exspectaretur dies dominicus, el ille esset pascha.

Istae regulae illo tempore et sequentibus annis mullis optimae fuerunt.Vere enim tunc erat aequinoctium 21. marlii. el vere aureus numerus lunc indicabat dictu novilunii. At a mullis jam sacculis experientia docet, aequinoctium non esse fixum, vigesimaprima marlii, sed semper anticipare: nunc enim est decimo marlii. Similiter experientia docet, aureum numerum antiquum non indicare amplius noviluriia fideliter. Nunc enim novilunium invenitur quatuor diebus ante ipsum aureum numerum. Ex quo intclligimus, tempore concilii nieaeni non fuisse exacte deprehensum motum nec Solis, nec lunae: Ecclesia autem semper antiquas illas regulas servat, el inde saepissc cogitur errare, etiamsi nolit. Sicut anno superiore,idest, 1579. celebratum est pascha 19. dic aprilis, cum debuisset celebrari 15. marlii.

C A P U T XIII.

De pentecoste.

Magdeburgcnscs Cent. 2. cap. G. col. 119. non solum dicunl. apostolos nullam legem de festis instituisse, sed etiam addunt, primis illis saeculis Ecclesiae nihil expresse legi de ullo feslo praeterquam de paschale. Al hoc esse falsissimum, docet nos antiquitas pentecostes. Nam in primis memi-nit ejus festi Paulus in priore epistl. ad Corinl. 1G. *Manebo,* inquil. *Ephesi usque ad pentecosten.* Et Aci. 20. de Paulo inquil Lucas: *Festinabat. ut, si quo modo posset, pentecosten ageret Hierosolymis.* El quamvis non sil omnino cerium, an loquantur hae Scripturae dc pentecoste Judaeorum, an Christianorum: tamen Epiphanius haeres. 75. exponit dc pentecoste Christianorum.

Praeterea meminerunt hujus festi, antiquissimi auctores; Clemens lib. 5. const!(. cap. 21. Irenaeiis apud Justinum quaesi. 115. Tertullianus lib. dc corona militis ; Origenes lib. 8. contra Celsum,Hilarius praefatione in psalm. Theophilus lib. 1. Paschali; Hieronymus in epistl. ad Marcellam dc erroribus Montani,cl in cap. 4. ad Gal. Gregorius nazianzenus, Chrysostomus, Ambrosias, Maximus, Leo, cl alii, qui sermones dc hoc feslo scriptos reliquerunt. Dcnimie Augustinus epistl. 118. dicil, festa passionis Domini, resurrectionis, ascensionis, pcnlecosles, cl alia, quae in lota Ecclesia celebrantur. sine dubitatione vel a generalibus conciliis, vel ab apostolis instituta: constat autem,nori esse inslilula in generalibus conciliis; nam eorum mentio invenitur in Clemenle, Justino, Tertulliano cl Origcne,qu) praecesscru.il omnia generalia concilia.

Est autem gravis difficultas, an recle celebretur festum pentecostes die quinquagesimi a dic resurrectionis. Nam certum est, celebrari hoc festum proplcr adventum Spiritus sancli. ul Hieronymus dicil in cap. 4. ad G.il.il. el alii Patres supra citati. Videtur autem Spiritus sanctus advenisse die 49. vel etiam ante 49. a die resurrectionis Domini, el proinde non die dominico.sed die sabbalhi. aut veneris, aut jovis. Nam ul habemus Aclor. 2. Spiritus sanctus venit, *dum complerentur dies pentecostes,* idest, ipso dic pentecostes Judaeorum. Non enim ibi Lucas polesl intelligi dc alia pentecoste, quam Judaeorum. Pentecoste aulcin Judaeorum aut eral festum dalae legis in monteSma, ul dicil Augustinus epistl. 119. cap. IG. aulcral festum hebdomadarum, ul vult Hieronymus in cap. 4. ad Galal. ani fortasse utcumque simul: at neutrum in diem dominicam incidisse videtur anno passionis Chrisli: nam festum dal.ie legis celebrab itur die tertio tertii mensis, ul habetur Exod. 19. cx quo deducit Augustinus dies 50. n imerari ab ipso paschale Judaeorum, idest, a die 14. primi'mensis inclu$ive:fuil autem dies paschae Judaeorum, anno passionis Chrisli, dic jovis: ergo pentecostes complebatur etiam dic jovis, nimirum triduo ante nostram dominicam pcnlecosles.

Porro festum hebdomadarum, quod magis proprie dicitur pcnlecosles. numerari incipiebat a secundo die azymorum, ut colligitur ex libro Lcvilic. cap. 23. ubi praecipitur, ul altera dic sabbalhi offerant manipulos primitiarum, el inde numerent septem hebdomadas, qui sunt dies 49. el sequenti die, idest quinquagesimo, festum diem agant. Porro hoc loco nomine sabbalhi inlelligilur primus dies azymorum, qui solcmuis eral. el generali nomine sabballium dicebatur, ul cxponunl Lyranus, Abulensis, Cajelanus in hunc locum, el Josephus lib. 3. anliquil. cap. 13.

Cum ergo primus dies azymorum tempore passionis Christi fuerit die veneris, si ab illo dic exclusive numeremus dies quinquaginta, inveniemus, pentecosten completam fuisse dio sabbalhi, non die dominica. Neque potest aliquis effugere difficultatem, si dicat. Spiritum quidem sanctum non advenisse dic dominico, qui est quinquagesimus a dominica resurrectionis, tamen Ecclesiam voluisse dic dominico celebrare memoriam hujus adventus. Nam Clemens lib. 5. cap. 21. constitui.

Thcophylus lib. 1. Paschalis. Auguslinus episl. 119. Leo in serm. de penlccosle, cl alii omnes,docent. revera die decimo ab ascensione.ct quinquagesimo a resurrectione venisse Spiritum sanctum. Hoc ergo clïugio praetermisso,respondeo: Festum hebdomadarum, el festum datae legis veteris,fuisse unum el idem; el celebrari solitum lum in memoriam datae legis veleris, ac figuram dandae legis novae per adventum Spiritus sancti, tum cliam in gratiarum actionem pro collectis frugibus; cl hoc unum feslum anno passionis Christi incidisse in diem dominicum, qui fuit quinquagesimus a resurrectione Domini.

I'I autem ista omnia explicentur, consideranda sunl duo illa loca.Exod. 19. cl Levit. 23. Quantum ad Primum locum, sciendum, non posse evidenter colligi ex Scriptura, quo die dala sil lex velus. Nam Scriptura dicit, venisse Moysem cum populo in desertum Sinai mense tcrlio egressionis ab Aegypto. ac deinde tertia dic datam legem; sed non explicat quo die mensis lerlii venerit in desertum Sinai; el proinde non certo scimus, unde numerentur 1res illi dies, de quibus dicitur: *Estote parati in diem tertium*.

Invenio autem quatuor sententias, Piima csl. b. Augustini epist. 119. cap. IG. cl quaesi. 70. in Exod. ubi dicil, venisse populum in desertum Sinai prima dic mensis lerlii,cl lertia ejusdem dalam esse legern, ct illam diem esse quinquagesimam a dic primi paschalis. Sed conlra sunl argumenta.

Primum; Quia si ita numeremus non coincidet feslum dalac legis cum festo hebdomadarum, quod proprie dicitur feslum pcnlecoslcs: nam festum pentecostes csl dies quinquagesimus a secundo die azymorum, non a festo paschalis,cl lamen debent coinciderc, vel nullum erit feslum datae legis, quod est absurdum,-el contra ipsum Augustinum, qui ipsum feslum dalac legis, vult esse festum pentecostes.

Secundum: Quia revera non tollitur nostra prima difficultas; nam si lex data csl dic quinquagesimo a paschale Judaeorum, cl illa dic csl feslum pentecostes, et Spiritus sanclus venit in die pentecostes, ccric sequitur, Spiritum sanctum non venisse dic dominico, sed dic jovis.

Tertium, quia b. Augustinus non videtur rcctc numerare; ipse enim accipit cx primo mense dies seplemdeciin, ct secundo mense dies triginla, cx tcrlio mense dies 1res, cl sic cilicii dies quinquaginta. At non potuit accipere ex primo mense dies sepicmdecim, el ex secundo dies triginta. Nam menses lunares, quales erant Judaeorum, non omnes constant ex triginta diebus, sed unus ex triginla, alius ex viginli novem; ergo debuit accipere Auguslinus ex primo mense dies sepicmdecim, cx secundo dies viginli novem; vel ex primo dies sedecim, cx secundo dies triginta, et sic non efficit quinquaginta, sed quadraginta novem. Adde etiam quod Moyses non dicit, mense tcrlio paschalis, sed mense tertio egressionis dc Aegypto: egressio aulcm non fuit decimoquarto dic,sed dccimoquinlo, ul habetur Num. 33.

Quartum, quia si tertia dic mensis tertii data csl lex, oportebit, prima dic mensis multo plura esse facta, quam patiatur tempus unius diei.-nnm in primis dicuntur filii Israel mense tertio pervenisse in descrlum Sinai; cx quo apparet, aliquam partem diei illius primae consumptam in itinere.Non enim credibile est. eos pervenisse summo mane, cum non consueverint noctu iter facere. Deinde, ubi pervenerunt, fixerunt tabernacula sua, in quo plurimum temporis consumebatur, cum essent in illa multitudine supra mille millia hominum. Deinde post fixa tabernacula, ascendit Moyses in montera Sina, qui ollissimus eral, el cum Deo loquulus,descendit el convocavit omnes majores natu, el concionem habuit ad illos, cl per illos ad omnem populum. Deinde rursum in montem secundo ascendit,el iterum descendit,et cum populo loquulus jussit. ut omnes lavarent vestimenta sua: *Cumque tarissent vestimenta sua,* inquit Scriptura, *dixit eis Moyses: Estote parati in diem tertium*. Quis porro credat, una, atque eadem dic tabernacula crccla, cl Moysem bis ascendisse ad montem, bis descendisse,bis populo condonatum? Quod si id credibile non est, ccrle sententia illa s. Augustini aegre defendi potest.

Alia expositio csl Ruperli cl Abulcnsis in cap. 19. Exod. qui dicunt: Legem quidem dalam die tertio lerlii mensis, sed cum diem non esse quinquagesimum, ut Auguslinus dicebal. sed quadragesimum nonum a paschale, et ideo feslum pentecostes non celebrari propler legem dalam, sed propter foedus ictum inlcr Deum cl populum, quod facium csl dic quarla terlii mensis, ul dicitur Exod.24.

Haec expositio minus placet, quam prior; nam in primis valent conlra hanc sententiam argumenta jam factu, excepto tcrlio; cl praeterea peribit figura pulcherrima nostrae pcnlecoslcs.quam lamen Auguslinus, Leo, cl alii agnoscunt, nimirum quod pentecoste Judaeorum fuerit feslum dalac legis veleris, cl nostra pcnlecoslc sit feslum dalac legis novae.

Tertia sententia csl Cajclani, qui dicil, Moysem venisse in descrlum Sinai prima die mensis tertii , sed illa verba : *Estote parati in diem tertiam*. dicla esse dic quarto mensis, cl proinde legem dalam die sexla ejusdem mensis , qui fuit quinquagesimus a secundo die azymorum inclusive, cl hoc modo coincidil hoc festum cum scsto hebdomadarum , el omnia cohaerent.

Quarla senientia est Rabbi Salomonis cl Lyrani, qui dicunt Moysem venisse in descrlum Sinai die tertia mensis lerlii.ac deinde dic quarla dixisse: *Estote parati in diem tertiam*,el laudem dic sexla dalam legem.Quae senientia coincidilcum senientia Cajclani quoad diem dalac legis.de quo oral praecipua quaestio. Videtur autem haec senientia magis conformis lilcrae; nam sic habel textus: J/ fin- *se tcrlio egressionis filiorum Israel de Aegypto, in die* /inc *venerunt in solitudinem Sinai:* ubi illud: *In die hac,* videtur referri ad numerum antea nominatum, nimirum ad tertium, ul sil sensus: Mense lerlio, el dic ipsa, idest. ejusdem numeri, hoc csl, tertia. Quamquam potest etiam satis commode illud *In die hac* , referri nd initium mensis, ul sensus sil: In mense tcrlio, in

die bac, idesl, in ipso inilio mensis. Maneal igilur, ul sexla dic mensis lerlii data sil lex, sive populus iu descrlum Sinai venerit die prima, sive lerlia.

Quantum ad secundum locum ex l.cvil. 23. dune sunt expositiones. Prima csl Isicliii cl Rupcrli in cum locum, qui voluni, per alleram diem sabbalhi, inlelligi primam sabbalhi, idesl. dominicain, quire immediate sequitur posl sabballmm, cl sensum legis esse, ul dios pcnlecoslcs numerentur a prima dominica, quae occurril posl feslum paschae, quae senientia si vera sil, nobis maxime favet. Nam eo modo semper Judaeorum pentecoste venisset in dominica die, cl quia anno passionis Christi prima dominica posl pascha Judaeorum fuil dominica resurrectionis, inde eo anno necessario dies penlecoslcscoinplebantur die quinquagesimo a die resurrectionis Domini.

Altera senientia csl Lyrani, Cajclani, Abulcnsis, Rabbinorum omnium, ct ipsius Josephi lib. 3. antiquitatum cap. 13. qui inlclligunl per alleram diem sabbalhi primam diem posl festum azymorum. El sane movcl me mullum auctoritas Joseph!, quippe qui noverat praxim ejus legis, cum ipse quoque esscl sacerdos, cl vixisset in Hierusalem, cum aduc lex illa servaretur. Sed hac sententia, tamquam vera . admissa . sequitur . dies pcnlecoslcs anno passionis Christi numerari coepisse in sabbalho; sabballmm enim eo anno proxime occurrebat posl feslum azimorum. Ex quo sequitur ul dies pcnlecoslcs complerentur etiam in sabbalho.

Quomodo igilur nos penlccoslen in dominica celebramus? Respondet Ruperlus, ubi supra, cliam hac senlcnlia admissa, non potuisse penlccoslen incidere, aul compleri in sabbalho, quia Judaei habebant quondam consuetudinem, ul numquam celebrarent duo festa duobus diebus continuis, cl ideo si quando occurreret primus dies azymorum feria 6. solitos Judaeos illum diem feslum transferre in sequentem; cl die sabbalhi, celebrare lam feslum sabbalhi. quam feslum azymorum. Alque ila anno passionis Domini diem primum azymorum celcbralum a Judaeis non feria G. sed sabbalho, cl proinde dies pcnlecoslcs coepisse numerari dic sequenti, qui fuit dominicus.

Sed quia haec senlcnlia passim refelli solei, neque vacal nunc eam disculcrc: dicam quod sentio: cl licet auctorem meae sententiae non habeam, spero lamen eam non facile improbandam cum cerla ratione nili mihi videatur.

Respondeo igitur: Ordinarie quidem coepisse numerari dies pcnlecoslcs a secunda dic azymorum , sed tamen si secunda illa dies esscl sabballmm , lunc coepisse numerari a lerlia die azymorum: neque ullus hoc arguere potest; Aam caussa, cur illi «lies 50. non inciperent a dic primo azymorum,sed a secundo , csl, quia oporlcbal illo die mulla opera servilia facere, quae, dic festo erani prohibita, nimirum oporlcbal mclcrc manipulum frumenti, cl exsiccare, el adferre ad sacerdotem. Al isla omnia magis prohibita erant die sabbalhi,quam die primo azymorum: ergo non liccbal in secunda die azymorum, quando ea dic eral sabballmm, incipere dies illos quinquaginta. Ethane esse pulo caussam, cur Scriptura dixeril, *Altera die sabbalhi;* cl non, altera die paschae, vel azymorum, quia nimirum voluit generalim includere festa, quae, immediate occurrent posl pascha, sive esscl tinum, sive plura. Itaque illud: *Altera die sabbalhi,* significat prima dic profana posl feslum paschae, El quia ut plurimum post pascha non occurrebat feslum, nisi primo die azymorum,ideo non male Josephus loquens de eo, quod ul plurimum accidebat, scripsit incipere penlccoslen luna dccimasexla, quamquam anno Christi passionis coeperit luna dccimaseplima.quia videlicet sabballmm fuit luna dccimasexla. Quod si dies pentecostes eo anno numerari coeperunt luna dccimascplima, qui dies erat dominicus, sequilur. ul compleremur dies penlecosles eliam die dominico. Alque hoc csl quod quaerebatur.

CAPUT XIV.

Dc septuagesima el sequentibus dominicis.

Diximus de septuagesima, quae celcbralur post pascha; nunc de ea breviter disseremus, quae celebratur anle pascha. Septuagesimae, sexagesimae cl quinquagesimae non invenio mentionem unie tempora b. Gregorii, sed in anliphonario el sacramcniario Gregorii anm tanlur expresse officia harum dominicarum, el earumdem meminerunt mulli auctores Gregorio posteriores; niminim Bedu in libello de olficiis divinis : Alcuinus in lib. ejusdem argumenti; Amatarius lib. 1. c. 1. de officiis ecclesiasticis; Rabanus lib. 2. c. 34. <le institut. clericor. Ivo in serm. dc septuagesima: Ruperlus lib.4. C. t. de divinis officiis : el b. Bernardus in serm. dc sepluagcs. Ralio autem horum nominum non est eadem apud omnes: Reda cl Alcuinus dicunt . quosdam addidisse unam hebdomadam ad jejunium quadragesimae.et illam consequenter vocasse quinquagesimam: alios addidisse adhuc aliam, quia nolebant die jovis jejunare, cl tamen numerum dierum integrum servari volebant. Itaque addidisse unam hebdomadam anle quinquagesimam , el eam hebdomadam consequenter vocasse sexagesimam; alios denique, qui non jejunabant dic jovis, nec die sabbalhi, addidisse adhuc aliam, el illam vocasse septuagesimam.

Sed improbabilis esi haec senlcnlia. Xam non esi verisimile propler abusum paucorum, qui non jejunabant die jovis cl die sabbalhi. Ecclesiam instituisse lam solemnes dominicas. El praeterea non invenimus mentionem harum dominicarum, nisi post tempora Gregorii, quando jam non erat ille abusus.

Alii volunt septuagesimam diei a numero dierum, quia sunt dies 70. ab ea dominica usque ad sabballmm in albis: Sexagesimam dici . quia sunl dios se.xnginla ab ea dominica usque ad feriam 4. post pascha: Quinquagesimam dici , quia loi sunl dies inde usque ad pascha. Inepta opinio; nam sic

omnis dominica poterii vocari septuagesima,si numeremus 70. dies, ct non curemus ubi terminentur. Adde, quod per septuaginta dies volunt isti auctores significari captivitatem spiritualem sub diaboli potestate, cujus typus fuerat captivitas Babylonica 70. annorum. Al absurdissimum esl, inter dies captivitatis includere diem resurrectionis Domini, qui esl dies perfectae libertatis.

Alii prudenliores dicunt, denominari a paschale has omnes dominicas, sed per synecdochen: nam a septuagesima usque ad pascha sunl fere 70.dies, idest, 61. V sexagesima usque ad pascha sunl circiter 60. dies, idest, 57. A quinquagesima usque ad pascha sunl 50. dies. Sed videtur dclicerc ista opinio in nomine septuagesimae ; nam sexaginta quatuor dies magis dici deberent sexaginta, (piam septuaginta.

Esl ergo sententia Ruperli. quam puto verissimam, ista nomina non esse desumpta a numero dierum, sed a numero dominicarum, voluit enim Ecclesia,ante dominicam passionis praemittere septem celebres dominicas. quibus revocaret nobis in memoriam, spiritualem nostram captivitatem , sicut per dominicam passionis, cl sequentem commemoratur redemptio a captivitate.

Itaque prima dominica cx septem dicilur septuagesima, quia est prima ex septem. Secunda dicilur sexagesima, quia csl prima ex sex. Tertia dicilur quinquagesima,quia est prima ex quinque sequentibus. Quarta dicilur prima quadragesimae eadem ratione. Quinta dicilur secunda quadragesimae.Sexta dicilur terlia quadragesimae. Septima dicilur quarta quadragesimae.Deinceps aulcm non dicitur quinta quadragesimae, sed dominica passionis. Et hinc eliam csl. quod in dominica septuagesimae , quia commemoratur captivitas, legitur in ollicio , ex initio Gencscos, peccatum primi hominis, cl omittuntur omnia cantica lacta, ct ad missam incipimus.· *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni invenerunt me.* In dominica aulem passionis incipimus: *Vexilla regis prodeunt etc.*

De dominicis quadragesimae cl passionis frequentissime mentio esl apud omnes Patres; sed dc ra nos disseremus in controversiis dc jejunio. Inierim vide Epiplninium in compendiaria doctrina , •pine habeturad Unem librorum adversus haereses, 1 hcophyluin in epistolis paschalibus , Cassianum collai. 21. cl Augustinum episl. I IS.

CAPUT XV.

Dc reliquis festis Domini.

Natalis Domini meminit Clemens lib. 5. cap. 13. Chrysoslomus oral, in s. Philogonium, Ambrosius lib. ·». de virginibus, initio; Item Basilius, Nazianzenus, Maximus, Augustinus, Leo cl alii, quorum exstant sermones dc natali Domini.

Circumcisionis festum videtur esse salis rcccns; Vim nou solum veteres Patres non meminerunt ejus festi, verum eliam Isldorus, Micrologus, Amularius, Rabanus Wallridus, Strabo , qui describunt ofliciç omnium festorum, meminerunt quidem officii diei octavae natalis Domini, sed non sub nomino cirtumc sionis.il. Bernardus tamen.el arde cum b. I\o carnoleiisis, sermones habent de ipso festo circumcisionis.

Epiphaniae meminit Chrysoslomus oral. des. Philogonio, Nazianzenus oral.in sancla lumina,Maximus, Augustinus , Leo. el alii rcccnliorcs. Observai aulem Cassianus oollat. 10. c.2. apud A"gyplum una el eadem die celebrari natalis el epiphaniae diem, cum in occidentis Ecclesiis sini fesla diversa.

Dominica in albis meminit Clemens lib. 5. c.20. Nazianzenus oral, in novam dominicam, el Augustinus serm. 1. dc octava paschalis; qui ‹ liam lib. 22. de Civit. Dei, cap. 8. meminit, trium dierum paschalis

Ascensionis festum antiquissimum csl, cl ab uposlolis institutum, ul docel Clemens lib. 5. cap. 20. Apostolic, constitui, el b. Augustinus episl. IIS. in eodem festo exstant sermones Niss.enl, Leonis, cl aliorum.

Festum Trinitatis recens csl; Nam ‹·. *Quoniam*. deferiis, Alexander III. dicil, suo tempore fuisse quidem in usu apud quasdam ecclesias, non lumen Romae. Micrologus eliam lib. dc observalionib. ecclesiasticis, cap. GO. reprehendit eos, qui hoc festum celebrant; el nc quis objiceret, videri hoc festum antiquum, quandoquidem praefatio de Trinitate esl una ex novem, quas Pelagius II. tamquam antiquissimas servari praecepit, monet Micrologus, eam praefationem in dominicis omnibus captari solilammequo esse propiiam festi Trinitatis.Postea lamen eliam Romae merito receptum esl,el quidem in die octava pentecostes,ut Deo specialiter agantur gratiae pro mysterio Trinitatis, orbi terrarum apostolorum ministerio declarato.

Festum corporis Domini constat ab Urbano IV. institutum. post annum Domini 1200. quod festum omnes Lulherani el Calvinislae oderunt,sed immerito:.Vani etiamsi non esset vere Christus in eucharistia (ul Calvinislae dicunl) vel non deberet adorari (ul dicunl Lulherani) lamen adhuc justum esset, habere certum diem, quo recoleremus memoriam institutionis ejus sacramenti, quod eliam bullieram elCalvinislae maximum sacramentorum esso concedunt.

Festum denique Iransilgurationis Domini antiquum esse videtur. Exstant enim de eo sermones s. Leonis, nccnon Cyrilli idexundrini, cl Andreao Cretensis apud Surium.

CAPUT XVI.

De festis sanctorum.

Fesla sanctorum adversarii non parum oderunt. Primo, quod idololatriam sapere videantur, nam sabbatha sanctificare,esl praeceptum primae tabulae, ct proinde ad cultum Dei pertinet.

Secundo, quia aliqua falso fundamento nitantur,

ul conceptionis b. Marine festum,quod fcslum beatus Bernardus nomionlim reprehendit in episl. 174. ad canonicos lugdunenses.Ùbi dicil,errorem cl superstitionem supere hoc fcslum, quia eo vel peccatum honoratur, sine quo conceptio ista non init, vel falso inducitur sanctitas. El praeterea apud nos etiam non est cerium, an b. Virgo sine peccato o riginali concepta fuerit ; Ecclesia enim utramque opinionem permittit: ergo saltem dubium est, an rcclc hoc festum celebremus.

Tertio.quod plurima sint nova,ac procscrlim festa b. Virgini dicata:ncc enim ante Justiniani tempora exstabant.

Quarto, quod multa ab imperatoribus saeculi institute sint. Nam festum purilicolionis instituit Justinianus, ul scribunt Paulus diaconus lib. 16. rerum romanarum, el Nicephorus lib. 17.cap.28.Fcslum assumptionis instituit Mauritius,qui Justiniano posterior fuit, ul idem Nicephoros ibidem refert.

Quinio, quia eousque prolapsus csl abusus festorum, ut eliam imperatoribus non sanctis festi dies instituti sint, ul de Jusliniano referi Nicephophorus lib. 17. c. 31. Hae sunl objectiones 'III-inanni lleshusii, lib. de erroribus pontificiorum lit. 2G. cl Magdcburgens. Cent. C. cap. G.col. 342. 343i el 314.

Vcrumlamen pium cl bonum esse colere festos dies sanctorum, facile demonstrabimus auctoritate primum, deinde ratione. Auctoritas esl loliu> Ecclesiae catholicae, quao omni tempore id servavit. Ac ul solum inspiciemus quinque prima saecula , primo sacculo, idest, apostolorum tempore, habemus Clementem lib. 8. constitui, cap. 39. ubi jubet servari fesla apostolorum cl martyrum.

Secundo saeculo, habemus testimonium Ecclesiae smyrnensis. cujus epistolam referi Em>ebius lib. 4. hist. cap. 15. in ea episl. habentur haec verba: *Quo in loco etiam nunc, praestante Domino, solemnes agimus celchresquç conventus, maxime quidem in die passionis ejus sed el cum eorum memoriam, qui prius passi fuerant, celebramus, ut sequentium animi ad praedecessorum viam exemplis insignibus excitentur.*

Tertio saeculo, Origenes liom. 3. in diversos cvangelii locos, dicil. festum innocentium puerorum rcclc in Ecclesia celebrari . proplcrea quod fiieninl illi martyrum primitiae. Hem Tertullianus lib. de corona militis dicit . unam cx antiquis traditionibus esSe, annuas oblationes facere pro na* talitus. El clarius, b. Cyprianus lib.3.episl. *6.Dies,* inquit, *eorum quibus excedunt,annotate.ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare, possimus.* El lib. 4. episl. *3.Sacrificia,* inquit, *pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones,ct dies anniversaria commemoratione celebramus.*

Quarto saeculo. Basilius oratione in Gordium martyrem; Nyssenus oratione in Theodorum martyrem: Nazianzenus orni, l.in Julianum, paulo ante medium; Imbrosius serin. 66. *11.* cl 78. Hieronymus in cap. 4. ad Galal. cl episl. 19. ad Eu* slochium; Prudentius in hymno de sanctis Petro cl Paulo, festorum dierum in sandorum memoriam cl honorem institutorum apertissime meminerunt.

Quinto sacculo. Chrysoslomus hom. 66. ad populum; Theodorelus lib. 8. de, martyribus; Augustinus in psal. 63. el 88. et alibi; Paulinus natali 2. cl 3. s. 1elicis. His arccdunl Leo, Gregorius . Bedo, el alii omnes posteriores,quorum libri testimoniis plenissimi sunl.

Probatur hoc eliam cx antiquis conciliis diversarum ecclesiarum. Concilium laodiccnum in orieule celebratum unie annos 1260. can. 51.velat. iu quadragesima ‹ debran fesla sanctorum:cx quo sequitur,extra quadragesimam fuisse mea provincia celebralaXonriliutn carlhagincnse 111.ante annos 1100. can. 47. *Liceat,* inquit, *legi passiones martyrum,* cum *anniversarii dies* eorum *celebrantur.* Concilium loletanum in Hispania 111.can. 23. jubet, ul iu diebus festis sanctorum populi non deni operam turpibus saltationibus.Concilium lugdunense m Gallia.ul habemus con.Pronunciandum dc consccr. disl. 3. enumera', inter fesla Ecclesiae festum sanctorum apostolorum, nssumpionem el nativitatem b. Mariae, festum s. Silvestri. s. Martini.cl aliorum.Idem cx Germania habemus in concilio moguntiucnsi cap. 36.

Illimo probatur ratione, quae fundatur in divinis literis.Festi dios rcclc instituuntur ad lecolcnda divina beneficia, ul palet de festo sabbalhi et festo Sortium apud Judaeos, clfestis Domini apud Christianos. I mit Augustinus lib. 10. dc Civ. Dei cap. 4. *Beneficiorum.* inquit. *Dei solemnilatibus. festis, ct diebus statutis dicamus, sacramusque. memoriam.ne volumine temporum ingrata sub repat oblivio.* Sed non csl parvum Dei beneficium beata consuimnnlio ulicujus sancti, el praecipue per martyrium; inde enim datur loti Ecclesiae militanti exemplum fortitudinis. cl mnis novum gaudium dc accessione unius civis : denique tunc agitur novus cl perferius triumphus dc diabolo.

Confirmatur; Nam omnes caussae, propter quas homines diam profani celebrant feslos dies, concurrunt iu obitu sandorum. Homines enim fesla celebrunl ub diem natali m principum: item ob assumptionem alicujus ad summum aliquam dignitatem denique ob partum victoriam. Al cum sancti moriuniur.lunc vere nascuntur, cl nascuntur principes coeleslcs.umle ob E<etesia eorum ubilus nalalilia dicuntur.Horn tunc assumuntur ad summam dignitatem, quae hominibus conferri queat, idesl. ?d adermim bealiludinemuhmique lunc perfectam victorium referunt de diabol i, cl triumphum agunt.

Neque rationes adversariorum aliquid efficiunt. Ad primum de idololatria dico Primo, festa sanctorum Doodieari,sed in sauciorum memoriam.quemadmodum templa sacrantur Deo in memoriam .sandorum. Secundo dico. Honorem dierum fosto rum immediate el lermlmilÎYc perlinere eliam ad sanctos,quemadmodum diximus dc basihcis.de volis et de ipsa invocatione, sed talem honorem dicimus esse callum duliae. non lalriac, el proinde religionis quidem cultum,sed religionis,non ul esl nomen specialis virtutis, quae hominem erga Dei

cultum bene disponit. sed ul esi nome» generale.

Aıl secundum de feslo conceptionis, quod falso fund unenlu nili videtur, dico Primo,in majori parle Ecclesiae pie eredi b.Virginem sine peccato originuli conceptam, quod etiam cx adversariis fatentur Lulherus el Erasmus: ille in sermone de feslo conceptionis, iste in apologia ad Albertum Pium Carpenscm.

Dico secundo: Fundamentum hujus fesli praecipuum non esse conceptionem immaculatam, sed simpliciter conceptionem matris Dei futurae. Qualiscuniquc enim fuerit illa conceptio, eo ipso quod conceptio fuit matris Dei, singulare gaudium offert mundo ejus memoria. Tunc enim prunum habuimus pignus certum redemptionis.praesertim cum non sine miraculo ex maire sterili concepta fuerit. Itaque hoc festum etiam illi celebrant, qui putant Virginem in peccato conceptam.

Dices, hoc modo etiam Joannis Baptistae conceptio celebrari posset. Respondeo: Posset sane, ul Graeci faciunt. Nam in calendario Graecorum dic 23.seplembris annotatur festum conceptionis Joannis Baptistae: sed Ecclesiae lalinae non est visum loi festa multiplicare. Et praeterea magnum est discrimen inter matrem Dei. et praecursorem ejusdem, et interulriusque conceptionem. Nam quia major pars Ecclesiae pie credit immaculatam conceptionem.inde habuit eadem Ecclesia occasionem instituendi hoc festum, quam occasionem non habuit ad instituendum festum de conceptione Joannis Biplislac.

Porro b. Bernardi sententia nobis favet,ille enim reprehendit canonicos lugdunenses, quod sine cxemplo vel praecepto romanae Ecclesiae novum festum instituissent. Si ergo nunc b. Bernardus videret ex auctoritate romanae Ecclesiae festum celebraii, etiam ipse libentissime celebraret.

Ad rationem autem Bernardi dico: Nos nec peccatum honorare, nec inducere falsam sanctitatem, etiamsi Virgo iu peccato concepta esset, sed honorare officium matris Dei, ad quod ab ipsa conceptione designata fuit. Nam idem Bernardus ibidem dicit,merito celebrari nativitatem Joannis Baptistae quia sancla fuit, et tamen ibidem dicit, se non audere asserere sanctificationem Joannis iu utero delevisse originale peccatum, licet hoc pium sil credere. Si ergo ita adversus Bernardum argumenlorct: Colis festum nativitatis Joannis, quem non audes asserere natum sine peccato,ergo vel honoras peccatum,vel inducis incertam sanctitatem. Rcspondeiel Bernardus: Nec peccatum se honorare, nec inducere incertain sanctitatem , sed honorare officium praecursoris.ad quod sanclificalus fuit adhuc in utero matris existons: Idem ergo respondeo illi dc conceptione b. Mariae.

Quod si ipse quaereret, unde habeamus b. Mariam ab ipsa conceptione sanclilicatam, saltem ad hoc. ul esscl mater Dei designata, responderem , inde nos hoc didicisse, unde ipse dicit, b. Mariam ab ipsa nativitate sanctam fuisse. Asserit enim ibidem, ex eo quod Ecclesia jam tunc celebrabat b. Virginis ortum, se nihil dubitare, quin ortus ille sanctus fuerit: cl nos ergo cx eo quod Ecclesia celebrat festum conceptionis, nihil dubitamus, conceptionem illam .sanctum aliquo modo fuisse, ac saltem ratione officii, ad quod assumebatur.

Ad tertium dico duo:l'rimo,non esse absurdum, quod eliqua festa sint recentia , quandoquidem etiam saepe sunt recentia Dei benellcia,propter queo festa instituuntur; vel saltem occasio festorum instiluendorum potest esse recens. Unde etiam lenipure Judaeorum vario tempore varia sunt festa instilla. praeterea . quae Deus ipso per Moysem instituerat, ul patet dc feslo Sortium propter liberationem tempore Hester: et dc alio feslo ob victoriam Judith, et de festis dedicationum tempore Salomonis, et postea tempore Esdrac, et ultimo tempore Machnbneorum, quod festum, licet recentissimum, Christus ipse honoravit, Joan. 10.

Dicosecimdo:Fesla sanctorum antiquissima esse, ul jam ostendimus. Fatemur tamen prius coepisse celebrari festa martyrum, quam confessorum ; cl nonnulla etiam festa b. Mariae recentia esse. Nam festum conceptionis tempore beati Bernardi coepit, sed non foil publice receptum a lota Ecclesia, nisi post decretum Sixli IV. pontificis, quod habetur in Exlr.ivaganli: *Cum ptuecxcclsa.* de reliquiis, et veneratione sanctorum. Similiter festum visitationis in Ecclesia latina novum est. Fuit enim institutum ab Urbano papa VI. atque a Bonifacio IX. primum confirmatum. Deinde etiam a concilio basileensi sess. 13. quamquam iitrumque festum jam antea erat in calendario Graecorum.

Festum nativitatis b. Mariae longe antiquius esi. Meminit enim ejus Petrus Daminnus, qui 1res sermones de eo feslo scripsit, cl ante eum b. Gregorius. qui in Anliphouario, et Sacramenlario annotavit officium, S. die seplembris pro natali b. Mariae.

Festum onnuncialionis adhuc est antiquius. Exstat enim oratio s. Alhanasii dc sancla Deipara, ubi expresse meminit hujus festi.

Festum purificationis est etiam antiquissimum. Siquidem hujus celebritatis exstant orationes Amphilochii. Grcgorii nysseni, Chrysoslomi, Cyrilli alexandrini. et Audreae cretcnsis apud Aloysiucn Lipomanmn, cl Laurentium Surium.

Denique festum assumptionis est etiam antiquissimum. Nam ejus meminit Gregorius in Antiphomirio. et Sacramenlario. et ante Gregorimn Andreas cretcnsis in oratione de hoc feslo, quae exstat apud Lipomanum et Surium. Atque unie Andreae tempora exstat inter opera h. Hieronymi insignis sermo dc feslo assumptionis, qui quidem vel ipsi Hieronymo,vel ejus aequali Sophronio tribuitur.

Ad objectionem ergo cx Niccphoro et Paulo diacono. dico: Eorum verba non posse inlelhgi de prima institutione horum festorum, nisi illi apertissime mentiantur. Quomodo enim instituit Justinianus festum purificationis, et Mauritius festum assumptionis, si ulrumquo festum erat institutum tempore Hieronymi et Chrysoslomi, qui ducentis annis Justiniano antiquiores fuerunt? Praeterea iidem auctores ibidem dicunt, a Justino imperatore institutum festum nativitatis Domini. At constat cx Ambrosio, Augustino, Leone, cl aliis, qui Justi-

num praecesserunt, festum nativitatis longe esse antiquius. Solum ergo imperatores illi addiderunt aliquid ad celebritatem, cl fortasse praeceperunt civilibus legibus, ne ullus operaretur in illis solcmnilatibus, cum tamen etiam antea legibus Ecclesiae dies illi festi sanciti essent.

Ad quartum, palet responsio, Non enim imperatores festa instituerunt, sed instituta jam fcsla ab Ecclesia, legibus eliam suis adjuveruntel ornarunt.

Ad quintum respondeo: Nicephorum non dicere, institutum fuisse festum diem Justiniano, sed solum quotannis episcopum quendam constanlinopolitanum solitum celebrare ejus memoriam. Id quod non cogimur inlelligere de aliquo festo die, sed solum de laudatione Justiniani, quam ille episcopus admiscebat concioni suae, proptcrca quod Justinianus mulla pia opera,cl Ecclesiae utilissima fecisset. Addo praeterea, quidquid illud fuerit , sive festus dies, sive simplex laudatio, fuisse unius privati episcopi factum, quod non immerito reprehendi posset, praesertim cum ejus successores mox omiserint ejusmodi celebritatem.

CAPUT XVII.

De *vigiliis*.

In profestis magnorum dierum consueverat Ecclesia vigilare et jejunare. Ac in primis vigilia paschae, quae nocte praecedente dominicam resurrectionis agebatur, semper celeberrima fuit; ul patclex Clcmenle lib. 5. conslilul. cap. 19. ex Tertulliano lib. 2. ad uxorem; ex Eusebio lib. 6. hislor. cap. 7. et ex aliis permultis.

De vigiliis autem in sanctorum honorem memit Basilius in psal. H A. Hieronymus in lib. adversus Vigilantium, Burchardus lib. 13. decretorum, cap. 1G. Bernardus serm. de vigilia s. Andreae, eide vigilia sanctorum Petri el Pauli, el Innocentius pontifex 111. cap. 1. et 2. de observatione jejuniorum. Caetcrum quoniam paulatim occasione nocturnarum vigiliarum, abusus quidam irrepere coeperant,vel potius llagitia,non raro committi: placuit Ecclesiae nocturnos conventus, et vigilias proprie dictas intermittere, ac solnm in iisdem diebus celebrare jejunia.

Finis quatuor Controversiarum generalium Tomi secundi.

LAUS DEO, VIRGINIQUE MATRI MARIAE

INDEX SCRIPTURARUM

EX VETEKI TEST.W1EÏT0

NUMERUS PRIMUS CAPITA BIBLIORUM, SECUNDUS VERO PAGINAS IADICAT

GENESIS

Hie liber est historia quaedam patriarcharum, non liber dogmatum 385.

1. *Factum est vespere el mane dies unus* 548.
1. *Faciamus hominem ad imaginem ct similitudinem nostram* 479.
1. *Crescite el multiplicamini* 280.
2. *Quacumque die comederis, morte morieris* 375.
2. *Non est bonum hominem esse solum* 235.
3. *Posuit ante paradisum flammeum gladium* 38G. 387.
4. *Ipse coepit invocare nomen Domini* 221.
0. *Noë vir justus fuit, atque perlectus* 84.
9. *Qui effuderi! humanum sanguinem fundetur sanguis illius* 32G.
21. *Ejice ancillam cl /ilium ejus* 193.
23. *Surrexil Abraham ab olficio funeris* 385.
28. *Volum vovit Jacob* 217.
38. *Producite eam ul comburatur* 326.
44. *Ego hunc in /idem ineam recepi* 2G1.
47. *Sollicitudo patriarcharum qui cupierunt in terra promissionis sepeliri* 358.
48. *Angelus qui eruit me de. cunctis malis, benedicat pueris istis* 452.

EXODUS

3. *Locus in quo stas terra sancta csl* 487.
12. *Est enim Phase, idesl, transitus Domini* 549.
12. *Celebrabitis hunc diem solemnem in generationibus vestris, cultu sempiterno* 274.
19. *Mense tertio egressionis Israël de terra* Λβ-*ggpti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai. Et, Estote papali in diem tertium* 179. 552. ad 554.
20. *Non habebis Deos alienos* 476. 477.
20. *Non facies libi sculptile, neque omnem similitudinem* 47G. nd 478.
20. *Non adorabis* 412. 443.
20. Non assumes nomen *Dei lui in vanum* 53G. 537.
20. Non *concupisces rem alienam, etc.* 47G. 477.
20. *Deos aureos cl argenteos non facietis mecum* 476. ad 478. ISO. 502.
21. *Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur* 326.
22. *Judices populi vocantur Dii* 315.
28. *Aaroni et filiis praecipitur, ut focminalibus lineis a renibus usque ad foemora ledi essent cum ingrederentur tabernaculum* 179.
31. *Padum est sempiternum, signumque perpetuum* 541.
32. *Ili sunt Dii lui. qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et, Cras solemnitas Domini est* 101. 102. 486. 490. nd 492.
32. *Recordare Domine Abraham, Isaac cl Israël servorum tuorum* 452.
33. *Moyses vidit posteriora Dei* 479.

LEVITICUS

19 *Non morabitur apud te opus mercenarii lui usque mane* 436.
21. Non *radent caput neque barbam* 301. 302.
23. *Numerabitis ergo ab allero die sabbathi* o.l.i. 0.>A.
27. *Jussu Dei dantur Levilis decimae* 195.

NUMERI

G. Tota *Nazaracorum ,qui seipsos Domino consecrabant* 221.

6. *Nazaraei in die consecrationis suae tondebantur* 303. 304.
12. *Murmuratores puniuntur morbo leprae* 375.
18. *In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis pariem inter eos, ego pars et hacredilas tua* 200.
18. *Jubentur decimae dari levilis* 105.
20. *Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem?* 95.
21. *De serpente aeneo* 472.
22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, el vidit angelum stantem in via, evaginato gladio, adoravilque eum* 444.
30. *Si quis Domino votum voverit, non faciei irritum verbum suum* 261.
35. *Ego Dominus haereditas levitarum sum* 200.

DEUTERONOMIUM

4. *Non vidistis aliquam similitudinem etc.* 478.
6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex lota anima tua,* etc.240.
6. *Dominum Deum tuum timebis, el illi soli servies* 446.
10. *Non habuil Levipariem, nec possessionem* 200.
15. *Omnino indigens, el mendicus non eril inter vos* 310.
18. *Non sil maleficus, nec incantator inter vos* 536. 537.
20. Si *quando accesseris ad expugnandam civitatem offeres ei primum pacem* 332.
32. *Numquid non ipse esl Paler laus, qui fecit el creavit te* 88.
33. *Qui dixit patri suo el matri suae, nescio vos, fratribus suis, ignoro illos, hi custodierunt eloquium tuum, elpactum tuum servaverunt* 178.
31. *Deus ipse corpus Moysi honoravit kM,Illudque abscondit* 471.

JOSUE

5. *Noster es, an adversariorum?* 444.
13. *Tribui autem Levi non dedit possessionem* 200.

JUDICES

3. *Qui non noverant bella Chananaeorum. el postea discerent filii eorum certare cum hostibus, ct habere consuetudinem proeliandi* 327.
17. *Sanctificari et vovi Domino mille elcentum argenteos, ut faciam sculptile atque confiante* 486. 492.
21. *Non erat rex in Israël, sed unusquisque quod bonum sibi videbatur, hoc faciebat* 114.

I. REGUM

15. Vade el *percute Amalech* 327.
21. *Noluit Abimelcch sacerdos dare Davidipanes propositionis comedendos, nisi prius intellexisset eum ab uxore aliquandiu* se *continuisse* 179.
31. *Habitatores Habes Galaad, audita morte Saul, jejunaverunl septem dies* 357.

II. REGUM

1. *David fievil eljejunavil pro Saule* 358.
3. *David jejunavil pro Abner,* ibid.
12. *Peccavi Domino. Deus quoque transtulit a te etc.316.* 377.
12. *David jejunavil pro (ilio suo infantulo,dum aegrotaret,* ibid.

III. REGUM

8. *Converlilque rex faciem suam, el benedixit Ecclesiae Israel. Omnis enim Ecclesia Israël stabat* 95.
8. *Tu nosti solus omnia corda filiorum hominum* 458.
17. *Adfcr mihi, obsecro, bucellam in manu tua* 310.
18. *Usquequo claudicatis in duas parles?si Dominus esl Deus sequimini eum, si Baal est Deus sequimini illum* 492.
19. *Relictus sum ego solus. El, Reliqui mihise* piem millia virorum* 101. 102.
22. 400. *Prophetae erraverunt,ipso Dominopro- testante 3TÔ.*

IV. REGUM

22. *Colligam (e ad Patres tuos, ul non videant oculi lui omnia mala, quae introducturus sum in locum istum* 458.

I. PARALIPOMENON

23. *Saccrdoles a domo cl uxore abfuisse dicuntur tempore quo erani celebraturi* 179.
28. *Paravi domum ubi requiescat arca Domini* 442. 443.

II. PARALIPOMENON

15. *Transibunt dies multi in Israël sine Deo vero, sine sacerdote el doctore el sine lege* 101. 102.

TOBIAS

Vide *auctoritatem libri hujus* 53.
4. *Panem tuum et vinum super sepulturam justi constitue, el noli ex eo manducare el bibere cum peccatoribus* 357.
12. *Bona est oratio cum jejunio* 299.
12. *Ego obtuli orationem tuam Domino* 448. 449.

JUDITH

Dc tempore quo *contigit haec historia* 53.

G. *Omnis populus per totam nodem inlra Ecclesiam oraverunt* 121.

1IESTHER

9. *Nulli liceat hos duos dies absque solemnilale transigere* 545.
13. *Timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem* 440. 446.
14. *Nc Iradas sceptrum tuum iis wi non sunl*

JOB

5. Voca *si quis est qui tibi respondeat, el ad aliquem sanctorum convertere* 452.
9. Verebar omnia opera *mea* 242.
14. *Sive nobiles fuerint lilii ejus, sive ignobiles, non intelligel* 458. 459.
1G. *Rugae meae testimonium dicunt conira me* 91.
19. *Miseremini mei, amici* mei 452.
34. Qui *regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi* 321.

PSALMI

2. *Postula a me, el dabo libi gentes, haereditalem luam* elc.115.
5. *Scpulchrum patens esl guttur eorum* 358.
6. *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum* 395.
G. *Sana animam meam, quoniam conturbata sunl ossa mea.* ibid.
6. *Anima mea turbata esl valde,* ibid.
6. *Lavabo per singulas nodes lectum meum.* ibid.
17. *El ero immaculatus cum eo* 84.
18. *in sole posuit tabernaculum suum* 96.
24. *Unicus cl pauper sum ego* 252.
25. *Ecclesia malignantium* 73. 71.
31. *Tu remisisti impietatem peccati mei. pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno* 84.
36. *Non, vidi justum derelictum* 310.
27. *Domine, nc in furore tuo arguas mc* 358.
39. *Ego aulem mendicus sum el pauper 307.* 308.
47. *Deus fundavit eam in aeternum* 97.
53. *Voluntarie sacrificabo libi* 268. ad 270.
65. *Transivimus per aquam et ignem, eduxisti nos in refrigerium* 358.
75. Vovete el *reddite Domino Deo vestro* 217. 248.
76. *Numquid obliviscetur misereri Deus* 388.
77. *Cum occideret eos, quaerebant cum, ct revertebantur* 357.
81. *Deus sidit in synagoga Deorum, in medio aulem Deos dijudicat* 73. 74. 315.
88. *Ecclesia sanctorum* 73. 74.
88. *El ponam in saeculum saeculi semen ejus* 97.
88. *Visitabo in virga iniquitatem eorum, clin verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo.* ibid.
88. *Thronus ejus sicut sol in conspectu meo, el sicut luna perfecla in aeternum, cl testis in coelo fidelis.\ bid.*
98. *Adoratae scabellum pedum ejus* 442. 443.
108. Jutantes *transferantur filii ejus, et mendicent* 310.
108. Quia *persequutus esl hominem inopem, el mendicum* 309.
109. *Sede a dextris meis, donec* ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum 369. 370.
109. Juravit *Dominus, el non poenitebil eum,* lu es *sacerdos in aeternum secundum ordinem Mdchisedech* 118.
114. *Circumdederunt mc dolores moriis,etc.M3.*
114. *Placebo Domino in regione vivorum* .ibid.
120. *Levavi oculos meos in monies, unde veniet auxilium mihi* 448. 449.
126. *Cum dederit dilectis suis somnum* 378.
131. *Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus* 442. 443.
132. *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum* 216.
142. *Ne inires in judicium cum servo tuo Domine, quia non justificabitur in conspectu luo elc.* 242.

PROVERBIA

8. Per me *reges regnant* 315.
11. *Ibi* non est *gubernator, corruet populus* 316.
12. *Non contristabit justum quidquid ei acciderit* 394. 395.
16. *Sortes mittuntur in sinum ,a Domino aulem temperantur* 153.
30. *Mendicitatem el divitias ne dederis mihi* 310.

ECCLESIASTES

7. *Utilior esl sapientia cum divitiis, ct magis prodest videntibus solem* 310.
9. *Viventes sciunt sc morituros, mortui nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedcm* 389. 458. 460. 461.
9. *Quodcumquc facere potest manus tua. instanter operare, quia nec opus, nec ratio nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos 378.* 389.
11. *Si ceciderit lignum ad Austrum, vel ad* Aquiloncm, *in quocumque loco ceciderit, ibi eril.* ibid.

CANTICA

2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias* 82. 88.

4. *Tota pulchra cs amica mea, cl macula non est in le* 84.
4. *Horias conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium* 82.
G. *Sexaginta swnl rcginae.ct octoginta concubinae, et adolescentularum non esi numcrusinna est columba mea,perfectamea, una est matris suae, ibid..*

SAPIENTIA

3. *De hoc libro vide pag.* 53.
3. *Felix ster ilis, ct incoinquinata, quae nescivit Iliorum indelicto* 230. 231.
3. *Bonorum laborum gloriosus est fructus* 275.
8. Aetna *polcsl esse continens, nisi Deus dei* 187. *el fuse* 274.

ECCLESIASTICIS

10. *Regnum a gente in gentem transferetur propter injustitiam* 320.
11. *Facile est coram Deo in die obilus retribuere unicuique secundum vias suas* 424.
18. Ac *vereris usque ad mortem justificari* 389.
27. *Propler inopiam mulli deliquerunt* 310.

ISA1AS

1. *Filios enutrivi el exaltavi, ipsi aulem spreverunt me* 88.
1. *Cognovit bos possessorem suum, ct asinus praesepe Domini sui.Israel aulem me non congnovil. HI,* .1 *planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas* 104.
2. *Conflabunt gladios suos in vomeres* 328.
i. *Purgabit Dominus sordes filiorum cl filiarum Sion* 287.
9. *Succensa est quasi ignis impietas, vepres el spinas devorabit,* ibid.
10. Assur *virga furoris mei, el baculus ipse est. In manu eorum indignatio mea (usque ad id) cofejus non ila existimabit* 318. 319.
11. *Egredietur virga de radice Jesse, elflos de radice ejus ascendet, cl requiescet super cum Spiritus Domini, spiritus sapientiae* 289. 290.
II. .Voti *occidental non nocebunt in omni monte sancio* 343.
11. *In eum Gentes sperabunt* 46G.
19. *Iu illo die cognoscent Aegyptii Dominum.et colent cum in hostis,el muneribus el vola vovebunt, el solvent* 246.
10. *Cui similem fecistis Deum? aul quam imaginem ponetis ei* 478. 480.
12. *Ego Dominus, gloriam meam alteri non dabo. et laudem meam sculptilibus* 476.477.
15. *Haec dicil Dom nus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram (usque ad) non cognovisti me* 318. 319.
4G. *Cui assim Hastis me?* 179.
>1. *Non adjiciet ultra. ulpcrlranseal per (e incircumcisus el immundus,recedite, recedite,exite inde.pollutum nolite tangere,exile de medio ejus* 86. 87.
56. *Non dicalEunuchus:Ego lignum aridum elc.* 229.
5G. *Speculatores ejus caeci omnes, neque quidquam noverunt omnes canes muli etc. ct pastores ejus nihil sciunt 17.* 104.
60. *Ambulabunt gentes in lumine luo. elrcges* in *splendore ortus tui* 315. 520. 521.
61. *El foedus perpetuum feriam cis.el scietur in gentibus semen eorum, et germen eorum in medio populorum omnes qui viderint eos, cognoscent illos.quia isti sunl semen cui benedixit Dominus* 97.
63. Tu *es Paler noster, et Abraham nescivit nos, et Israël ignoravit nos* 458. 459.
6-4. *Pannus menstruatae omnes justitiae nostrae* 242.
66. *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum* 252.
66. *Assumam cx eis sacerdotes el levitas* 154.
66. *Ignis eorum non cxlinguclur* 388.

HIEREMIAS

3. *Dabo vobis pastores juxta cor meum, el pascent vos scientia el doctrina* 28.
6. .1 *propheta usque ad sacerdotem, quisque sectatur mendacium* 47.
7. *Nolite confidere in verbis mendacii,dicentes templum Domini, templum Domini* 101. 530. 533.
9. *Cicumtonsos in comam* 301. 302. 304.
11. *Prophetae mendacium prophetant in nomine meo* 47.
15. *Dixit Dominus ad me, si steterint Moyses cl Samuel coram me, non est anima mea,ad populum istum* 450.
23. *Regnabit rex et sapiens erit,faciet judicium cljustitiam in terra* 324. 325.
27. *Ego dedi omnes terras istas in manu Nabitchodonosor* 318. 319.
31. *Dabo legem meam in cordibus eorum, el ero cis in Deum, el ipsi erunl mihi in populum* 100.
35. *De Rechabilis qui laudantur propler obedienliam* 221. 234. 254.
48. *Maledicius qui facit opus Dei negligenlcr* 243.

EZEC1IIEL

18. *Cum aversus fuerit impius ab impietate sua omnium iniquitatum ejus non recordabor* 37 S.
22. *Conjuratio prophetarum in medio ejus, sicut leo rugiens qui rapit praedam, sacerdotes ejus violaverunt legem meam, et prophanaverunt sancta mea* 47.
29. *Nabuchodonosor rex Babylonis set vire fecit eo: rcilum suum servitute magna* 318. 319.
33. *Speculatorem domus Israël dedi le* 45.

44. *Non radent caput, neque barbam* 301. 302. 304.

DANIEL

2. *In diebus regnorum illorum suscilabil Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur* 97. 533.
9. *Deficiet hostia el sacrificium* 101.

OSEAS

8. *Ipsi regnaverunt, non ex me, principes extiterunt, el non cognovi* 320.
9. *Speculator Ephraim cum Deo laqueus Aucupis, odium in domo Dei il.*
11. *Ex Aegypto vocavi filium meum* 522.

JOEL

2. *Veniet dies Domini, dies tenebrarum* 361.

AMOS

9. *Post haec revertar, et reaedificabo tabernaculum David, quod decidit, el diruta ejus reaedificabo, et erigam illud* 534.

JONAS

3. *Adhuc quadraginta dies, ct Ninive subvertetur* 388.

MIQIAEAS

7. *Ne laeteris inimica med, nam si cecidi resurgam* 358.

SOPIIONIAS

1. *Juxta est dies Domini magnus* 361.

ZACHARIAS

9. *Tu autem in sanguine Testamcnti lui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua* 358.

MALACIIIAS

3. *Ipse sedebit. quasi ignis conflans, et purgabit filios Levi, cl celabit cos* 350.353.ei 358

I. MACIIABAEORUM

Dc 1· *cl secundo libro Machabaeorum vide quae dicuntur* 53. 355. 356. 450.

II. MACIIABAEORUM

12. *Sancta ergo cl salubris esi cogitatio pro defunctis exorare, ul a peccatis solvantur*

3 MW MA

13. *Judas vidit Oziam el llieremiam oranles pro populo Judaeorum* 450.

EX NOVO

Testamento

MATTHAEUS

1. *Joseph fili David, noli Umere, accipere Mariam conjugem* tuam 293.
2. *Herodes turbalus csl, el omnis Hierosolyma cum illo* 241.
3. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igne* 367.
3. *Permundabit arcam suam, el congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igne inexlinguibili* 81.
4. *Dominum Deum tuum adorabis etc.* 440. 446.
5. *Beati pauperes spiritu* 252.
5. *Non polest civitas abscondi supra montem posita* 96.
5. *Audistis quia dictum est antiquis etc. ego autem dico vobis non resistere malo etc.* 326.
5. Qui *irascitur fratri suo. reus erit judicio (usque ad id) gehennae ignis* 369. 370.
5. *Esto consentiens adversario tuo cito dum es cum eo in via etc.* 367.
5. *Nolite jurare per coelum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum ejus* 487.
5. *Oculum pro oculo* 321. 326.
5. *Si quis voluerit tecum judicio contendere, el tunicam tuam tollere, da ci et pallium etc.* 321. 324. 325.
5. *Si quis te percusserit in unam maxillam, porrige ei et alteram etc.* ibid.
5. *Solem suum oriri facit super bonos cl malos, super justos ct injustos* 321.
5. *Estote perfecti* 232.
6. *Tu autem cum oraveris intra in cubiculum tuum* 520. 523.
6. *Pater noster qui es in coelis* 460. 461.
7. *Dimitte nobis debita nostra* 84. 227.
6. *Nolite solliciti esse animae vestrae dicentes: quid manducabimus?* 304.
6. *Quaerite primum regnum Dei* 305.
7. *Quam angusta porta csl, cl arcta via, quae ducit ad vitam* 242.
10. *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram. non duas tunicas, neque calceamenta. neque virgam* 309.
10. *Nihil tuleritis in via* 200.
10. *Non csl discipulus super magistrum,* ibid.
12. *Non remittetur ei neque in hoc sacculo, neque in futuro* 359.
13. *Comparatur regnum coelorum terrae bonae. cujus una pars reddebat fructum centesi-*

mum, alia sexagesimum 230. 231.
13. *Qui habet aures audiendi audial* 278.
13. *Parabola de zizaniis* 77.
13. *Sinite utraque crescere usque od messem* 344.
13. *Simile est regnum coelorum sagenae missae in mare ex omni genere piscium congre· gantiSl.* 85. 97.
15. *Qui potest capere capiat* 274.
16. *Tu es Petrus, el super hanc petram aedifica- bo Ecclesiam meam* 65. 66.
16. *Et tibi dabo claves regni coelorum* 159.
16. *Portae inferi non praevalebunt adversus e· am* 45.
16. *Qui vult venire post me, abneget semelipsum etc.* 255.
17. *Reges gentium a quibus accipiunt tributa etc. ergo liberi sunl filii* 313. 314.
18. Si *peccaverit in te frater tuus, vade cl corri- pe eum inlcr te cl ipsum solum cic. si eos non audierit, dic Ecclesiae, si Ecclesiam non audierit, sit libi sicut Ethnicus cl Pu- blicanus* 18. 70. 85. 98. 99.
18. *Ubi sunl duo vel lres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* 24. 43. 44. 108.
19. *Quos Deus conjunxit homo non separet* 295. 296.
19. Λ'οη *omnes capiunt verbum hoc. sed quibus datum est* 187. 230. 231.
19. *Sunl Eunuchi qui se castraverunt* 230. 231. 260.
19. *Si vis ad vitam ingredi serva mandata* 232.
19. *Si vis perfectus esse, vade el vende omnia quae habes, et da pauperibus. El sequere me* 218. 232. 234. 253.
19. *Facilius csl camelum per foramen acus trans- ire, quam divitem intrare in regnum coe- lorum* 239.
19. *Quod impossibile est hominibus, possibile est apud Deum* 243.
19. *Ecce nos reliquimus omnia el sequuti su- mus te, quid ergo erit nobis etc. Omnis qui reliquerit domum, patrem etc.* 184. 233.
20. *Mulli sunl vocati, pauci vero electi* 81.
21. *Domus mea domus orationis vocabitur* 518. 519. 522.
22. *Diliges Dominum Deum tuum ex loto corde tuo etc.* 240. 241.
22. *Reddite quae sunt Caesaris Caesari, el quae sunt Dei Deo* 196. 197. 315.
23. *Quaecumque dicunt facite, quae faciunt nolile facere* 85. 96.
23. Vae *vobis duces caeci, qui dicitis, quicum- que juraverit per lemplum nihil est. qui aulem juraverit in auro templi debet: slulli el caeci, quid enim majus est. au- rum .an lemplum quod sanctificat aurum?* 529.
23. V.'C *vobis scribae el pharisaei hypocritae, qui aedificatis sepulchra prophetarum M.* 464. 471.
2» *Tuiti pseudoprophetae surgcnl el seducent mullos* 47.
24. *Ecce in deserto est, nolite exire* 297. 299.
24. *Quis est fidelis servus et prudens, quem con- stituit Dominus super familiam suam* 67. 170. 315.
24. *Beatus ille servus quem cum venerit Domi- nus invenerit sic facientem, amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum* 451.
24. *Veniet Dominus ejus in die qua non sperat, el dividet eum, parlemque ejus cum hy- pocritis ponet* 85.
25. *Simile est regnum coelorum decem virgini- bus* 81.
25. *Statuet oves quidem a dextris suis, hoedos autem a sinistris* 181.
25. *Venite benedicti Patris uiei (el de aliis) ile maledicti in ignem aeternum, quia esu- rivi el non dedistis mihi manducare etc.* 378. 386. 387.
26. *Omnes vos scandalum patiemini in me* 104.
26. *Tristis est anima mea usque ad mortem* 395.
26. *Omnes qui acceperint gladium, gladio* pe- ribunt 321. 326.
28. *Ego vobiscum sum usque ad consummatio- nem saeculi* 96.

MARCIS

10. *Intuitus eum, dilexil* illuni 232.
10. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum. el baptismo, quo ego baptizor bapti- zari?* 230. 251.
14. *Sacerdos cum omnibus sacerdotibus el se- nioribus populi condemnaverunt Chri- stum esse reum mortis* 104.
15. *Totus populus clamavit, crucifige.* ibid.
16. *Exprobravit incredulitatem eorum, el duri- tiam cordis,* ibid.

LUCAS

1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* 256. 257. 362. 363.
I. *El regni ejus non erit finis* 97.
3. *Facium csl verbum Domini super Joannem Zachariae filium in deserto, el venit in o- mnern regionem Jordanis. praedicans ba- ptismum poenitentiae* 298.
3. *Neminem concutiatis, neque calumniam fa- cialis* 332.
C. *Mutuum date nihil inde sperantes* 248.
7. *Venit Joannes non manducans neque bi- ben* 298.
9. *Nescitis cujus spiritus estis* 344.
9. *Sine mortuos sepelire mortuos suos* 292.
II. *Illi prophetas occiderunt, vos aulem aedifi- catis eorum sepulchra i'I* I.
12. *Sini lumbi vestri praecincti. El Vigilale* 367.
12. *Baptismo habeo baptizari* 366.

12. Esto *consentiens adversario luo cito dum es cum eo in via, ne [orto tradat te adversarius judici, ei judex tortori, cl mittaris in carcerem. Arnen dico libi, non v.cics inde donec reddas novissimum quadrantem* 367.
14. *Cum facis prandium, voca pauperes,debiles, claudos, caecos, qui non habent retribuere tibi, el beatus eris* 312.
14. *Si quis venit ad me. el non odit Putrem etc. non potest meus esse discipulus* 292.
14. *Nisi quis renuntiaverit omnibus quae possidet, non potest meus* esse *discipulus* 200.
16. *Redde rationem villicationis tuae* 389.
16. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis* 369. 370.
16. *Narratio de Lazaro* 423. 429. 436.
16. *Dives aulem cum in tormentis esset* 436.
17. *Cum feceritis haec omnia . quae praecepta sunl vobis, dicite etc* 242.
17. *Regnum Dei non venit cum observatione . neque dicent ecce hic, aut ecce illic, ecce enim regnum Dei intra vos est* 100.
18. *Putas inveniet fidem in terra?* 101. 102.
21. *Videte ne graventur corda vestra crapula, el ebrietate, el curis hujus mundi* 178.
22. *Rogavi pro te,Petre,ul non deficiat fides tua, cl lu aliquando conversus, confirma fratres tuos* 45.
23. *Memento mei dum veneris in regnum tuum* 369. 370.
23. *Hodie mccum eris in paradiso* 379.

JOANAES

1. *Tu quis es? Helios es tu ?* 298.
1. *Ipse csl qui baptizat in Spiritu sancio* 456.
3. *Non enim misit Deus filium suum in mundum. uljudicet mundum, sed ul salvetur mundus per ipsum* 262.
3. *Qui credit, non judicatur . qui aulem non credit, jam judicatus est* 378.
4. *Venit hora, et nunc csl . quando neque, in monte hoc, neque in Hierusalem adorabitis Palrem. Spiritus csl Deus, qui eum adorant, in spiritu cl veritate adorare oportet* 320.523.
5. *Filius, quos vult vivificat. Hem. Pater non judicat quemquam, sed* omne *judicium dedit fitio, ul omnes honorificent filium , sicut honorificant Patrem* 392. 393.
8. *Operamini non cibum qui peperit, sed qui permanent in vitam aeternam* 305.
6. *Nemo venit ad me, nisi Paler traxerit eum* 278.
6. *Vultis et vos abire?* 344.
8. *Si manseritis in sermone mco.verc discipuli mei eritis* 84.
8. Qui facit *peccatum sen us est peccati, servus autem non manet in domo in aeternum, filius aulem manet in aeternum, si ergo filius vos liberaverit, vere liberi critis* 322.
9. .Ve *oportet operari donec dies est, venit autem nox in qua* nemo potest operari. *qiiamdiu in mundo sum, lux sum mundi* 388.
10. *Alias oves habeo quae non sunl ex hoc ovili* 83.
10. *Illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus csl* 108. 315.
11. *Jesus moriturus erat progenie, el non solum pro gente, sed etiam ul filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum* 83.
12. *Anima mea turbata* est 395.
13. *Hoc est praeceptum meum, ul diligatis invicem, sicut ego dilexi* vos 243.
13. *Majorem dilectionem* nemo *habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* ibid.
16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem* 43. 44. 98. 99.
18. *Mitte gladium tuum in vaginam* 344.
20. *Sicut misit me Paler, cl ego mitto vos* 155.
20. *Quia vidisti me Thorn i credidisti, beati qui non viderunt et crediderunt* 101.

ACTA APOSTOLORUM

1. *Cecidit sors super Mallhiam.el annumeratus est cum undecim apostolis* 160. 161.
2. *Quem Deus suscitavit. solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri eum ab illis* 371.
5. *Nonne manens libi manebat, cl venundatum in tua erat potestate* 223.
3. *Cur lentavit Satanas cor tuum mentiri Spiritui sancio? non* es *mentitus homini, sed Deo* 253.
6. *Et elegerunt Slcphanum* |59.
6. *El cum orasscnl imposuerunt illis matius* 160. 161.
7. *Ecce video coelos apertos, et filium hominis etc.* 428.
10. *Surge. nam et ego ipse homo sum* 440. 446.
I 'i. *El cum constituissent illis per singulas civitates presbyteros* 160.161.
15. *Convencruul Apostoli, el seniores videre de verbo hoc: et Infra. Tunc placuit Apostolis el senioribus cum omni Ecclesia* 29. 30.
15. *Paulus transiens Syriam et Ciliciam praecipiebat populis m custodirent praeci pia Apostolorum etc.* 33.
20. *Una Sabbathi cum convenissemus ad frangendum panem* 548.
20. *Festinabat ut si quo modo posset , Pentecosten ageret Hierosolymis* 551.
20. *Attendite robis el universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine SUO* 96. 171.
20. *Scio quia post discessum meum intrabunt in voslupirapaccs.non parcentes gregi* 42.
21. *Tota confunditur Hierusalem* 241.

EPISTOLA AD ROMA.NOS

2. *Reddet unicuique secundum* opera sua 379.

3. Non sunl facienda mala, ul eveniant bona 533.
3. Numquid incredulitas illorum /idem Dei evacuabil? 261.
3. Quid ergo. legem destruimus per fidem? absit. sed legem Statuimus 322.
6. Ul in novitate vitae ambulemus 366.
9. Stipendium peccati mors 375.
6. Liberali a peccato servi facti estisjustitiae 250. 251. 322.
7. Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati 242.
7. Si quod nolo facio.jam non operor illud 21 !.
7. Sentio alium legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae. 272.
8. Si (piis spiritum Chrisli non habet, hic non est ejus 82.
10. Quomodo invocabunt in quem non credide-runt? 456.
11. Conclusit Deus omnes in infidelitate 388.
12. Qui pracesl in sollicitudine 315.
12. Aon ros defendentes charissimi, mihi vindictam. el ego retribuam 328.
12. Nulli malum pro malo reddentes, et non vosmelipsos vindicantes charissimi 328.
13. Si male egeris'time, non enim sine caussa gladium portat, minister enim Dei est, vindex in iram ci (pii male, agit 38. 328. 340.
13. fleddite omnibus debita, cui tribulum, tributum 315.
13. Nemini quidquam debeatis nisi ut invicem diligatis 313 ad 315.
14. Omnisanima potestatibus sublimioribussubdita sil. non enim csl potestas nisi a Deo, quae aulem sunl a Deo. ordinata sunl ; itaque qui potestati resistit , Dei ordinationi resistit; ideoque necessitate subditi estote, non solum propler iram, sed etiam propter conscientiam 315.
14. Mins judical diem inter diem, alius judical omnem diem 542. 544.
14. Quod, non csl ex fide, peccatum est 247.
16. Salutant vos omnes Ecclesiae Asiae 73. 74.
16. Obsecro vosnl observetis cos, (pii dissensiones. el o/fcndicula praeter doctrinam , quam ros didicistis, faciunt, et declinate ab cis, nam per dulces sermones et benedictiones,seducunt corda innoccnlumAW.

I. AD COniKTIIIOS

I. Significatum est mihi, quod contentiones sunl inter vos 85.
3 Ip.e aulem salvus erit, sic lamen quasi, per ignem 359. 360. 362. 363.
3. Neo-itis quia estis templum Dei, et spiritus Dei habitat in vobis 523. 9.
5. Cur non magis lucium habuistis, ul tollatur de medi» vestri qui huc opus fecit? 79.80.
». Auditur inter ros fornicatio etc. tollatur de medio vestri 111.
5, Quid enim mihi dc iis, qui foris sunl, judicure? 78.
6. Membra vestra templum sunl Spirilussanctl. Hem. Portale ct glori/icate Deum in corpore vestro 523.
6. Delictum est in vobis, quod judicia habe.lh inter vos 321.
7. Propter fornicationem , unusquisque uxorem suam habeat 186. 271.
7. Qui se non continent, nubant 186. 273.
7. Hoc aulem dico secundum indulgentiam 273.
7. Melius est nubere quam uri 271.
7. Bonum csl mulierem non tangere 234. 272
7. Dc virginibus praeceptum Domini non habeo, consilium aulem do 234.
7. Si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino 51.
1. Bonum est innuptis el viduis,si sic permanserint, et qui nubit, bene facit, qui non nubit, melius facit 193. 234.
'. Si nupserit virgo, non peccavit 275.
7 Qui statuit in corde suo /irmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis 274. 278.
1. Pretio redempti estis, nolite fieri servi hominum 256. 257. 313. 314.
7 Arbitror hoc bonum esse propler praesentem necessitatem, el tribulationes tamen, carnis habebunt hujusmodi 245.
7. Mulier innupta, el virgo, cogitat quae Domini sunt, quomodo placeat Deo, ul sit sancta, el corpore cl spiritu 235.
3. Non ul laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est , et quod facultatem praebeat, sine impedimento Dominum obsecrandi 269. 270.
7, Cui vult nubat tantum in Domino , beatior autem erit si sic permanserit 235. 267.
7. Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum,sed unusquisque proprium donum habet cx Deo,unus sic, alius vero sic 235. 274.
Nolite fraudare invicem, nisi forte cx consensu ad tempus, ul vacetis orationi el jejunio , el iterum revertimini in idipsum. ne. lentet vos Satanas propler incontinentiam vestram, hoc aulem dico secundum indulgentiam 293.
7 Si quod nolo facio, jam non ego operor it lud 271.
8 Scimusquia nihil est idolum in mundo 474.
9 Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut cactcri A· postoli, ct fratres Domini, ci Caephas 1 Ki. 193.
9 Quae est mens mea, ul Evangelium praedicans, sine sumptu ponam Evangelium? 236.
Melius est mihi mori, quam ul gloriam meam quis evacuet, nam etsi evangeliza vero, non csl mihi gloria, ibid.
9. It non abutar polestate mea.El. Ne offendiculum ponam, ibid.
9 Castigo corpus meum el in servitutem redigo 272.

10, Λ'οη simius, *in quos fines saeculorum devenerunt* 183.
10. *Unus panis, cl unum corpus mulli sumus* 86. 87.
10. Λ'οη *potestis mensae Domini,ct mensae daemoniorum participes fleri* 521.
11. *ideo inter vos sunl imbecilles , cl dormiunt mulli* 376. 377.
11. *Oportet haereses esse* 314.
12. *Omnes nos uno spiritu in unum corpus balizati sumus* 82. 84. 86. 87.
15. *Quid facient, qui baptizantur pro morluis , si mortui non resurgunt* 3G6.
16. *Manebo Ephesi usque ad Pentecosten* 551.

II. AI) CORINTHIOS

5. *Scimus, quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, aedificationem cx Deo habemus* 379. 425.
5. *Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri* 425.
5. *Et si novimus Christum secundum carnem. sed jam non novimus* 472.
'>. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Chrisli, ul referat unusquisque prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum* 379. 389.
6. Vos *estis templum Dei vivi* 523.
6. *El recipiam vos, dicit Dominus* 86. 87.
8. *Unus Dominus* 313.314.
8. *Propter vos egenus factus est, cum esset titres* 307. 308.
8. *Si voluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est,non secundum id quod non habet* 311.
9. *Unusquisque prout destinavit in corde suo, non cx tristitia aul necessitate , hilarem enim datorem diligit Deus* 268.
12. *Virtus in infirmitate perficitur* 272.
12. *Datus est mihi stimulus carnis meae, Angelus Sathanae, qui mc colaphizet, propter quod etc.* 272.

AI) GALATAS

3. *Non est Judaeus, neque Graecus etc. omnes vos unum* estis *in Christo* 1.71.
3. *Omnes filii Dei estis per fidem in Jcsu Christo, quicunque enim baplizati estis, Christum induistis* 82.
4. *Quod si filius, cl haeres per Deum* 81.
4. *Filioli mei, quos iterum parturio* 88.
4. *Ejice ancillam et filium ejus* 193.
4. *lis qui natura non sunt Dii serviebatis* 110. 446.
5. *Qui talia agunt regnum Dei non possidebunt* 388.
6. *Quae seminaverit homo, haec et metet* 389.

AI) EPHESIOS

i. *Elegit nos in ipso, ul essemus sancti* 81.
4. I*oxml *in Ecclesia primum \po.ilolo« etc,* 29. 30.
4. *Et ipse dedit quidem quosdam Apostolos etc. Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis* 96.
4. *Lnus Deus, una Fides.unum Uaplisma* 313. 314.
4. *Magis aulem laboret operando manibus suis* 301. 305.
1. *Ascendens in altum, captivam duxit cupiivitalem* 426. 127.
5. Viri *diligite uxore» vestras, sicut Christus dilexil Ecclesiam* 68.
5. *Ul exhiberet ipse sibigloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam* 84.
5. *Sacramentum hoc magnum est. ego aulem dico in Christo el Ecclesia* 297.
5. *Mundans eam lavacro aquae in verbo vilae* 108.
6. *Filii obedite parentibus* 292.

AD PHILIPPENSES

1. *Qui sunt Philippis cum episcopis ct diaconibus* 170.
1. *Cupio dissolvi, ct esse cum Christo* 128.
2. *Omnes quaerunt quae sua sunt* 17. 82.
2. *Superiores invicem arbitrantes* 256. 257
3. *Quicumque perfecti sumus hoc sentiam il s. Et. Non quod jam acceperim , aul jam perfectus sim* 81. 391.
3. *Imitatores mei estote* 17.
1. *Germane compar adjuva illas* 181.
5. *Quaccumque sunt vera , el haec cogitate , quae el didicistis* 213.

AI) COLOSSENSES

1. *Pacificans per sanguinem crucis ejtts.sive quae in terris, sive quae in coelis* 506.
1. *Dignos nos fecit in pariem sortis sanclorum* i 19. 150.
2. *Nemo vos seducat volens in humilitate et religione angelorum etc.* 457. 158.
2. *Nemo vos judicet in cibo, aul potu, aul m parle diei festi* 542.
2. *Chrgrographum decreti, quod erat contrarium nobis, tulit dc medio, affigens illud cruci* 506.
2. *Habeto honorem corpori* 297. 300.
2. *Apostolus reprehendit omnem superslionem* 247.
3. *Charilas est vinculum perfectionis* 323.
3. Filii *obedite parentibus per omnia* 255.
3. *Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes* 256. 257.

I. AD THESSAL0N1ÇÊNSES

1. *Consolamini invicem in verbis istis* 260.
5. *Operamini manibus vestris* 305.
5. *Prophetias nolite spernere, omnia probate , quod bonum csl* tenete 339.

5. *If integer spiritus vester,cl anima,et corpus conservetur* 218.

II. AD THESSALONICENSES

2. Nisi *venerit discessio primum , cl revelatus fuerit homo peccati* 101.
2. /zi *omni virtute, el signis, el prodigiis mendacibus* 136.

I. AD TIMOTHEUM

I. *Regi saeculorum immortali cl invisibili, soli Deo honor el gloria* 446.
1. *Quidam circa fidem naufragaverunt 'I'I.*
1. *Finis praecepti charitas* 323.
2. Voto *viros orare in omni loco, levantes puras manus 520.* 523. 524.
2. *Inus Deus, unus et mediator Dei cl hominum. homo Christus Jesus* 457.
2. *Jubet \poslolus nominatim orari pro regibus* 315.
3. *Oporlet episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum* 192.
3. *Haec libi scribo, /ilii Timothee,ul scias, quomodo te oporteat conversari in domo Dei vivi, columna el firmamentum veritatis* 45. 67. 98. 99.
3. *Qui domui suae bene praesit, cl filios habeat subditos in omni castitate* 178. 201.
3. *Diaconi sint unius uxoris viri* 193.
3. *Mulieres similiter pudicas non detrahentes etc.* 195.
4. *Prohibentium nubere* 183.
4. *Noli négligera gratiam, quae data est tibi per impositionem manuum presbyterii* 117. 151. 171.
i. *Omnis creatura Dei bona est, et nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei, cl orationem* 529. 536.
5. *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt* 261.
5. *Vola juniores nubere* 272.273.
5. *Adolescentiores viduas devita, cum enim luxuriate fuerint in Christo nubere volunt* 262.289 ad 291.
5. *Adversus presbyterum accusationem noli accipere, nisi sub duobus, aul tribus testibus* 170.
5. *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quae fuerit unius viri uxor* 189. 190.
6. *Radix omnium malorum est cupiditas* 218.

II. AD TIMOTHEUM

1 *Resuscites gratiam, quae data est tibi per impositionem manuum mearum* 151.
2. *In magna domo, sunt vasa aurea, clargentea, el lignea, el fictilia 'I'I.*
2. lenio *militans Deo, implicat sc negotiis saecularibus* 179.
2. *Firmum Dei fundamentum sunt, habens si gnaculum hoc, novit Dominus qui sunt ejus* 83.
3. //os *devita* 338.

AD TITUM

3. *Hujus rei gralia reliqui tc Cretae, ut constituas per civitates presbyteros etc* 171.
1. *Oporlet episcopum esse sine crimine hospitalem. benignum, sobrium, justum,continentem etc.* 171. 179. 192.
3. *Haereticum hominem post unam, elalleram admonitionem devita* 76. 338. 345.

AD PHILEMONEM

Gratias ago Deo meo, audiens charilalem luam, el fidem quam habes in Domino Jesu. ct in omnes sanctos 457.
Ne veluli ex necessitate bonum luum sit,sed voluntarium 268.

AD HEBRAEOS

6. *Impossibile est eos,qui semel sunl illuminati. iterum renovari ad poenitentiam* 381. 382.
9. *Hoc significante Spiritu sancto , nondum propalatam esse sanctorum viam* 326. 327.
10. *Non deserentes collectionem nostram* 297. 300.
10. *Adjuvemus nos invicem* 297.
11. *Hi omnes testimonio fidei probali.non acceperunt repromissiones* 421. 422. 428.
12. *Non accessistis ad montem Sion etc. sed ad Sion montem el Hierusalem coelestem, ct mullorum millium angelorum frequentiam, el Ecclesiam primilivorum.qui conscripti sunl in coelis, et spiritus justorum perfectorum, etc.* 100. 428.
13. *Honorabile connubium in omnibus* 184.
13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt* 521.
13. *Obedite praepositis vestris* 315.

JACOBUS

1. *Unusquisque lentatur a concupiscentia sua abstractus cl illectus* etc. 375.

1. PETRI.

2. *El ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini domus spiritualis* 100.
2. *Subjecti estote omni humanae creaturae propler Deum* 256. 257.
5. *Non dominantes in cleris* 149. 150.
5. *Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee etc. neque ul dominantes in cleris, sed forma facli gregis cx animo* 152.

II. PETRI

1. *Dabo* aulem *operam, cl frequenter habere vos post obitum meum, ul horum memoriam faciatis* 450.
2. *Fuerunt et pseudoprophetae in populo, sicul et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis* 47.

I. JOANNIS

2. *Ex nobis exierunt, sed non erant cx nobis* 77.
2. *Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum* 83. 00.
2. *Quicquid est in mundo.aut est concupiscentia camis, aul concupiscentia oculorum, sed superbia vitae* 218.
3. *Scimus, quia cum apparuerit, similes ei crimvs* 208. 428.
4. *Qui manet in charilatc, in Deo manet et Detis in* eo 218.
4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus csl* 84.
4. *Perfecta charitas foras mittit timorem* 390.

II. JOANNIS

Si quis venit advos.cl hanc doctrinam non adfert, nolite recipere in domum,nec ave ei dixeritis 338.

APOCALYPSIS

2. *Qui vicerit, cl custodierit usque iu finem opatή mea, dabo illi potestatem super gentes, cl reget eas in virga ferrea* 451.
2. *Joannes septem Ecclesiis quae sunt in* Asia etc. 85.
4. *Virgines cantant canticum novum, quod nemo alius cantare potest* 275.
5. *Viginli quatuor seniores prociderunt coram throno Dei* 450.
G. *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei* 421.422. 428.
G. *Dantur singulis stolae albae* 428.
G. Animae sanclorum martyrum *petunt vindictam de interfectoribus suis* 4G2.
7. *Ili qui amici sunl stolis albis, sunt ante thronum Dei* 428.
7. *Nolite nocere terrae, neque mari.neque arboribus , quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum* 510. 511.
12. *Peperit Filium, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea* 451.
14. *Hi sunl qui cum mulieribus non sunt coinquinati* 237. 238.
14. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* .4-*modojam dicil spiritus , ut requiescant a laboribus suis 370.*
14. *Habentes nomen ejus, el nomen Patris ejus infrontibus suis* 275.
10. *Vide ne feceris , conservus tuus sum* 440. 44G.
21. *El templum non vidi in* ea 520. 522.
21. *Fundamenta duodecim in aedificio Ecclesiae* 46G.

INDEX

RERUM SOTABILIUM

A

Aaronis peccatum in adoratione vituli 102.
Aaronicum sacerdotium quale 154. 155. 168.169. «inanio lempore duravit 118.
Abuegalio sui duplex 234.
Abrahae sinus 432.
Abulcnsis in 4. cap. Dent, quaesi. 5. asseruit (et male) non rccle fieri, ut imagines Dei ab Ecclesia tolerentur 478.
Adam fuit principium materiale, et formale Ecclesiae 102.
Adoratio latriac etiam Christo convenit 441.
Adorationis species, *ibid*. 501.
Adoratio in spiritu et veritate 101.
Adversarius noster quis 367.
Adulterorum poena 186.
Aprii lifinrpQic
Ambitio 131. 132. 282. 283. Item haeresis 549.
Afri Catholici Romanorum nomine designantur 436.
B. Agnes excitavit quondam aeternae damnationis reum 399.
Alberto imperatore fuit actum concilium florentinum 18.
Alexandro Magno quid responderit pyrata quidam 313. 314.
Altarium lapideorum erectio antiqua, cl eorum consecratio 168. 169. 529. qui meminerint altaris 521.
Sub altaribus reconduntur reliquiae sanctorum 467. 470.
Amanti quomodo dulcescant [oenae 391.
It. Ambrosius in psulm. 36. videtur sensisse omnes, tam bonos, quam malos post hanc vitam transituros per ignem purgatorii, quae opinio nec improbatur ut error, nec asseritur ut vera 386. 387.
Idem asserui! lib. I.dc Cain, Moyscn adhuc vivere 399.
Idem asseruit in I. cap. ad Rom. Deum non egere suffragatore , sed mente devola (inlclhge ex parle Dei non ex parte nostra) 456.
Amor Dei habet mullos gradus 165. 166.
Amor Dei ex loto conio, anima etc. 210
Anachoretae 166. Vidcv. Eremitae.
Angeli invocantur 452. adorabantur loco Dei o Platonicis 457. an recte pingantur 483. visi sunt iu forma humana, *ibid*.
Ipsorum praesentia in lemplis 530.
Angelis comparantur virgines 267. adhibetur adoratio 412. 413. 4 46. an templa illis dedicanda 325. 520.
Inter angelos praefectura cl subjectio 320.
An ex revelatione angelorum sancti cognoscant nostras preces 459.
Anima Samuelis apparuit Sauli 397.
Variae animarum apparitiones 376. 377. 399.
Anima quomodo dicatur lota pulchra 84. subjectum et caussa efficiens peccati 400.401.concurrit principaliter ad opera bonaci mula 437. Quod sine corpore nunc beatificetur nulla est injustitia 436. ipsius inclinatio ad corpus secundum Augustinum cl Ilernanlum facit, ut ante resurrectionem non potuit tota vi ferri in Deum 433. *ad* 435.
Animae judicantur slalim ac exeunt a corporibus 392. exempla a quo et ubi 391. *ad* 393.
Animae purgatorii non possunt mereri, nec pecca-

rc 389. possunt dici perfectae cl imperfectae. 390. non sunt in via, sed in termino, elquoinodo 391. Quibus rebus juventur 402. 406. quipus torqueantur i03. orandae pro nobis cum nesciant quid agamus in particulari 405. orant pro nobis 405. 452. aliquando fuerunt redditae corporibus, el quae 399. aliquando etiam animaecx inferno fuerunt redditae corporibus 399. utrum idem dicendum de animabus beatorum. *ibid*. cl dc animabus in lymbo 399.

Animae quae in coelo sunt urant pro animabus quae sunt in purgatorio 399.

Animae gloria an major fulura sit post resurrectionem quam ante 433.4 34.1mmortalilas animae cl resurrectio corporum fuit habita eadem quaestio 357.

De anima perfecta agitur in Canticis 82.

Anni lunares 430. Vide dc paschale Judaeorum 5d/.

Annorum supputatio a Seleuco, vel ab Assuero 40. 45.

Antichrist! miracula 436.

Anlichrislus discessio appellatur 103.

Tempore ipsius pauci erunt fideles, *ibid*.

Anlicbrislum quo tempore apparuisse dicant haeretici 112. 113.

Antonius non fuit primus monachus 221. sed primus eremita 223. conversio ipsius 233. 299.

Antonii sententia in fine vitae 338. pallium ipsius in veneratione habetur 4G7.

Apostoli ordinati episcopi a s. Petro 153.

An erraverint omnes circa fidem tempore passionis Domini 104. Primitiae sacerdotii secundum ordinem Melchisedech, honorabant tamen illud Aaronicum 188. pauci homines contemptibiles totum mundum traxerunt 129. dicebantur omnes veri episcopi tempore Apostolorum 170. an uxores habuerint 184. an fuerint virgines 2(57. Primi monachi Christiani fuerunt 223.Vide etiam 253. Primi praedicatores 3G1. excitarunt aliquos Ethnicos 399. electi 2G. a Christo 117.

Apostolorum paupertas 309.

Angustia (empore passionis 329.330.an morc ipsorum vivere teneamur 232.An omnium Apostolorum finem cx divinis literis habeamus 4<>2.Ipsorum basilicas qui aedificarim 524.Ipsorum dies festi celebrari mandantur 55G.

Illis quomodo succedant episcopi 117.

Aposlolica dicitur Ecclesia 116. Vide v. Catholicus.

Appellatio ad summum pontificem episcoporum est 391. 392. 393.

Appellatio ad imperatorem non datur episcopis 39. ,

Appellabo a concilii generalis dccrclis non datur 55.

Appellatio a concilio ad papam G9.

Appetitus concupiscibilis el irascibilis, naturalis el animalis 218.

Aquar· benedictae institutio 537. miracula per illam 53G.

Arear Noe comparatur Ecclesia 82. 86. 87. 114.

Areae adoratio 442. i i'.

Arca ubi conservabatur 525. 52G.

Arii hacrcsis 21 22. 111. 122. Ambitio 131.132. Exilium 350.

Arios duos excogitavit Sulpitius 1G. 39.

Ascensionis festus dies 555.

Athanasius non fuit praeses in concilio nicaeno 35. Vide 52. G9.

B. Augustinus institutor religionis clericorum regularium 219. el monastici ordinis 223. episcopatum fugiebat 227. humilitas 31G. miracula 134.

Augustinus ambigere videtur, an sinus Abrahae in inferno fuerit, an alibi 432.

Idem quid dubitet de purgatorio 385.

Idem aliquando dubitavit dc loco ubi sint animae beatorum 423. 432.

Idem sanctorum animas,dixit viderequidemDeum, sed non ita perfecte ul post resurrectionem 433.434.

Vide quare reprehenderit sepulclirorum adoratores 473. item picturarum adoratores 53G.

Aureus numerus quando compositus 551. 552.

B

Baptismus est unum ex requisitis ad Ecclesiam constituendam 88. Diluit peccata,non solvit conjugia 194.

Parvulis non baptizatis.qui moriuntur,invenit Pelagius locum quondam 380.

Baptismus haereticorum, cl ab illis collatus 116. 537.

Per Baptismum homines fiunt membra Christi 7G. cl Ecclesiae 89.

Errores haereticorum circa Baptismum 122. 123.

Miraculum factum in confirmatione veri Baptismi 137. 138.

Inter Baptismum cl religionis professionem quaedam similitudines 226. 227.

Promissio quae fit in Baptismo, non est proprie votum 250. 251.

Baptizari pro mortuis quid sil 365.

Bablismus lachrymarum cl poenitentiae 366.

Baptismus ablutionis el absolutionis quomodo varie remittant peccata 381. 382.

Qui mox a Baptismo moriuntur nullam sentiunt purgatorii poenam 38G. 387.

Basilicae aedificantur el dedicantur martyribus 518. 519. 524.

Discrimen inter basilicam el templum 525.

Basilius episcopus auctor cujusdam ordinis monastici 221. 223.

Sub Basilio imperatore fuit actum concilium IV. constanlinopolilanum 17.

Barlbolomaeus Caranza in summa conciliorum canon.109.VI. synodi, errat dicendo VI. synodum prohibere imaginem Christi in forma agni, el Spiritus sancti in forma columbae 479.

Beatorum animae vident Deum ante diem judicii 298.

Beatorum spiritus post mortem, ante resurrectionem accipiunt potestatem in gentes 451.

Bealiludo an major fulura post resurrectionem 433. 434. includit certitudinem de non amittenda unquam felicitate 399. vocatur Domus 425.

Ad perfectam bealiludincni pcrlinel scire ea quae ail so pcriincul 459.
Belhim Christianorum pro terra sancla recuperanda •140.
Helium gerere aliquando licet Christianis 326.
Quot sint, cl quae justi belli conditiones 331.
Licere bellum gerereChrisliauis contra Tur· as 333.
Benedictio Aquae, Salis. Cinerum, etc. 535.
Recte benedici Aquam,Oleum. Panem, Cereos. Cineres, Ramos cl similia 530.Objectiones Calvini cl solutiones 533.
Recte ad effectus siipcrnalurales efficiendos, el significandos, nos uti aqua, oleo , aliisque rebus benedictione consecratis 536.
Solvuntur objectiones Heshusii 337.
Benedicius clarus prophetiae dono 140. laudatur. *ibid.*
Bernardus clarissimus miraculis 133. Prophetia 139. laudatur etiam ab Haereticis, *ibid.*
Defenditur cum loquitur de die feslo Conceptionis b. Virginis 55G.

C

Caiphas an verus pontifex IIS.
Caiphae sententia de Chrisio 49. 30. 104. 153.
Calendarii error 551.
Calvinus brevi invaluit 87. In plerisqiic locis asseruit se toti antiquitati repugnare 119.120. Ipsius liacrcscs de Christo 9G. 160. 161 .el miraculum lentatum 134. Mors 140.
Candela quae sola accensa conservatur in triduo ante Pascha 104. Vide v. Cerei.
Canones sex conciliorum, quae videntur asserere continentiam clericis in sacris constitutis non esse praecipiendam 186.
Canones sextae synodi falso adscribunlur sexlae synodo 17. 53.
Canonislarum error de decimis 19G. 197.
Canonizabo sanctorum 437.
Quae dicuntur in canticis de sponsa, non necessario inlelligcnda sunt de Ecclesia 82.
Capacitas cl incapacités 278.
Cardinales. Antiquitas cl significatio nominis cardinalium 173. antiquitas el varietas officii. 174. 175. comparatio cum episcopis I7G.
Ratio eligendi summum pontificem per solos cardinales, est omnium optima, ct merito conservanda, etsi absolute posset pontifex eam mulare si vellet. 162.
Si casu aliquo omnes cardinales simul perirent, jus electionis ad episcopos vicinos, el clerum romanum perlineret, cum dependentia tamen aliqua a concilio generali episcoporum 163.
Cardinales eligunt summum pontificem IG2.
Caritas est vinculum perfectionis 218. est radix omnium bonorum, ibid, augetur in genere gratiae el gloriae 390.
Caritatis quatuor gradus 218.
Ad opera caritatis non obligantur homines privati, nisi quando se offert occasio 365.
Caritati an repugnet timor 390.
Carnis concupiscentia, item lenlnlio 187.
Carolus Magnus et Pipinus palet 56.
Carolus Magnus imperator constitutus 56. illi concessum jus eligendi summum pontificem 1G3. ipso imperante fuit actum concilium fr.mcofordien.se 19. Basilicae ab ipso fabricatae 531 532. tamquam sanctus colitur, *ibid,* adoravit sepulchra Apostolorum 315.
Caroli IV. basilicae ab ipso fabricatae 531. 532.
Carpocralianorum errores 128. 368. 48G.
Catechumeni an sint dc Ecclesia,cl an possint salvari 75. non dicebantur fideles 293. ipsorum scrutinia in quadragesima 276. 277.
Pro catechumenis an orandum cl sacrificandum 407.
Cathedra s. Petri 119. 120. 12.7. 126.
Cerei paschalis benedictio 536.
Cereorum cl lampadum usus 470. 472.
Certitudinis 1res gradus 392. 393.
Character baptismatis an faciat hominem haereticum esse aclu in Ecclesia 78. 407.
Cherubim veneratio 487.
Chorepiscopi 177.
Christiana perfectio. Vide Perfectio.
Christiani nomen 94. 110. In primitiva Ecclesia ex volo vivebant vitam communem 253.cur viribus in bello inferiores plerumque sint 320.
Christianorum Ecclesiae quare non vorantur templa ab Apostolis, item a Patribus 520. 522. Arma praecipua fides et oraliu 324. 325. cultus spiritualis 523.
Christianorum tria genera, haeretici occulti , mali el boni catholici 91.
Christianis neque licet illa pluralitas uxorum 191. mm est illicitum judicia publica exercere 324. 325.
A Christianis coepit initium pcrsequutlonis Diocletiani 51.
Christiani laudantur etiam ab ipsis Paganis, Judaeis , Mahumelanis el Haereticis 137 *ad* 139.
Christiano principi licet leges condere 321.
Christus descendit ad inferos 437
Summus sacerdos semel se obtulit pro nobis in cnice, et nunc se offert per manus sacerdotum 306. dicitur altare 529.
Habuit omnem auctoritatem 67.
Plusquam homo dicitur a Josepho 139.
Quomodo sequendus 234.
Vivens profuit viventibus, mortuus mortuis,vivens mortuis, el mortuus viventibus 404.
Sponte elegit sibi crucem 506. 512.
Anima ipsius repleta scientia et gratia 137.
In Christi nomine congregare concilia quid sil 116.
Adventus primus sine observatione 100.
Tempore Passionis Christi an fides remanserit in Apostolis el caeleris 104.
Nativitas attulit pacem mundo 91.
Meritum ipsius quomodo applicetur381. 382.
Memoria humanitatis Christi 472.
Imago ipsius an pingenda, el quomodo 478.479. Variae imagines Christi vanis modis depictae in calicibus ct alibi 481. 484. 485.

Imago Christi aenca erecta ab llncmorrhoissa 489.
Per Christum impelranl nobis sancti quidquid impetrant 448. 449.
Cibi immoderata sollicitudo 305.
Ciborum delectus 123. Vide dc sanguine cl suffocato 33. 49. 50.
Circumcisionis quaestio in concilio Hierosolymitano 33.
Circumcisionis Domini festus dies 555.
Clavus quem Helena ad Constantinum misit 507.
Clericus. De nomine clerici et laici 149. 150.
Clericis licet habere possessiones 199.
Licet illis retinere proprium patrimonium 201.
Clerici quomodo ad concilium convocentur 28 *ad* 30.
Clerici non debent domi suae habere mulieres 181. 182. 185. 187.
Qui bona patrimonialia habent, an simul habere possint bona ecclesiastica 201.
Clerici in sacris tenebantur olim alere suas uxores, licet se separaverint quoad Iliorum 186.
Poena ducentium uxores 188.
Habitus 303. ordines 164. antiquitas 165.
Clericis debentur decimae 195.
Licet habere possessiones quae donolaicorum possident 199.
Clericatus honor an prosit ad salutem 15!.
Clerus an. ct quomodo habuerit potestatem eligendi episcopos vel pontificem 162.
Clerus Christianorum forte major est quam sexa- gc.*i na pars Christiani populi 199.
Coelibatos. Vide cliam v. Continentia. Sil ne juro divino annexus sacris ordinibus an non 178.
Jure aposlolico rodissime annexum ordinibus sacris 178.
Argumenta haereticorum conlra coelibatum, ex Scripturis petila 183. 271.
Argumentum ex historia Paphnulii 185. alia dc Paphnulio 33.
Ex epistola s. Udalrici 188.
Ex conciliis cl canonibus 186.
Ex difficultate coelibatus 187.
Poena incontinentium sacerdotum 188.
Coelibatus in Ecclesia a Judaeis coepit 267.
Coelibatus possibilitas 398.
E\ coelibato an sequantur absurda 279.
Coelum dicitur velum Deitatis 426. 427.
Cogitationes hominum quomodo cognoverint sancti quidam 459.
Concilia. Dc concilis qui scripserunt 13. 14.
De nomine concilii atque origine 15.
Partitio conciliorum duplex, *ibid.*
Concilia generalia approbata, ibid. Hem reprobata 18. Hem parlim confirmata,parlim reprobata 19. concilio nec manifeste probato,ncc reprobato20.
Com ilia oh sex caussas celebrantur, *ibid.*
I Irum sint necessaria concilia generalia, *ibid.*
Concilia episcoporum aliqua simpliciter esse necessaria 23.
Cujus sil congregare concilia, *ibid.*
Solvuntur argumenta haereticorum, quod non sil papae indicere concilium 26.
An non liceat concilium indici ab alio, quam a papa, quando sil necessarium Ecclesiae; el lamen papa nolit illud indicere 27.
An non liceat concilium indici ab alio, quam a papa, quando Papa non debcl indicere , eo quod sil haereticus vel schismaticus 28.
An non liceat concilium indici ab alio, quam a papa. (piando papa non polesl illud indicere, eo quod sil captivus apud infideles, vel morluus, vel insanus effectus, vel renunliaril 27.
Quinam sini ad concilium convocandi 28.
Quoi episcopi requirantur ad generale concilium 32.
Episcopos in conciliis non consiliarios, sed judices esse.*ibid.*
Argumenta haereticorum 33.
Cujus sil generali concilio praesidere 34.
Praesides antiquorum conciliorum, *ibid.*
Argumenta haereticorum, quod papa non praesideat conciliis 38.
Conditiones quas in conciliis requirunt Luthersni 41.
Concilia generalia, a pontifice confirmata , errare non posse . nec in fide, neque in moribus 43. 44.
Concilia etiam particularia, a pontifice approbata, errare non posse 46.
Argumenta adversariorum ex Scriptura 47. ex Patribus. *ibid,* cx conciliorum erratis 49. 50. Ratione 57. 58.
Concilia particularia non probata a summo pontifice, non omnino certam fidem facere 59.
Concilia generalia ante confirmationem summi pontificis, quaenam errare possint 60.
An sil major auctoritas concilii , quam Scripturae 62.
An concilium sil supra pontificem 63.
Summus pontifex est supra concilium 64.67.
Aon esse in concilio summam potestatem 65. 66.
Pontifex neca concilio, nec a quoquam mortalium judicari potest aul puniri 67.
Neque polesl seipsum subjicere sententiae coaclivae conciliorum 69. Solvuntur argumenta, *ibid.*
Concilium generale errare potest in quaestionibus facti, non juris 48 *ad* 50.
A<l generale concilium quatuor conditiones requiruntur 32.
Concilio generali repraesentatur universa Ecclesia 45.
Concilii generalis senlcnlia in caussa fidei, est ultimum Ecclesiae judicium 45. 46. ubi mulla do proprietatibus el attributis concilii generalis.
Concilium generale cur errare non polesl 60. 61.
Conciliis plenariis qui non acquiescunt, excommunicandi 46.
Decreta legitimorum generalium conciliorum sunl a Spiritu sancio *ibid.*
Potius moriendum, quam recedendum a decretis generalium conciliorum.*ibid.*
Concilia generalia postularunt Lutherani, el poslea contempserunt, ct damnarunt in praefatione.
Concilia provincialia absolute possunl errare, el (pine erraverint 59.
Concilia particularia an possint censere de baeresi secundum se,el definire dogmata vere dubia 60.

Concilium particulare non expresse confirmatum , an facial argumentum probabile 59.
Concilia particularia, plenariis cedere debent 487.
Concilia episcopalia ordinarie non instituunt dogmata Hdci 48.
Concilia prima flebant sumptibus publicis 27.
Concilium debere constare ex vere piis el electis , falsa senlcnlia est 28.
Concilium legitimum polesl errare in iis, quae non legitime agit 48.
Concilia possunt emendari quoad praecepta morum, non quoad dogmata fidei, *ibid.*
Concilia varia quae haeretici errasse dixerunt 49.30.
Concilia priora an emendentur a posterioribus 48. 53. 57. 58.
Concilia legitima fuisse, unde cognoscamus 59.
Conciliorum decreta in mullis differunt a Scriptura sacra 62.
Conciliorum canones an ejusdem auctoritatis epistolis decretalibus 63.
In conciliis quae pars ad fidem pertineat, cl (piae non 62.
Missio legatorum ad concilia 60. 61.
Concilia varia. Antiochenum 18.
Ariminense 18. 21. 22. 34. 103.
Basileense 19. 57. 58. 61. 63.
Chalcedonense 16. 26. 37.
Constanlinopolitanum 1. 16. 26. 35 53.
Aliud Constanlinopolitanum 17. 38.
Constanlinopolitanum III. sub Constantino IV 38.
Couslanlinopolilanum sub Leone Isauro 19.
Constanlinopolitanum aliud sub Constantino Copronymo 19. 94. 486.
Conslanlicnsc 19. 57. 58. 71. 72.
Ephesinum 1. 16. 26. 36. 37.
Ephesinum II. 19.
Ephesinum III. non datur, conlra quosdam qui dicunt , Constanlinopolitanum sub Copronymo fuisse Ephesinum 111. 404.
Florentinum 18.
Francfordiense 19. 54. 486. 194.
Hierosolymitanum tempore Apostolorum 33.49.50.
Lateranense I. 18.
Lateranense II. *ibid.*
Lateranense III. *ibid.*
Lateranense IV. 57. 58.
Lateranense V. 18. 68.
Lugdunense I. 18.
Lugdunense 11. *ibid.*
Mediolanense 48.
Nicaenum I. 15. 35. Vide cliam de auctoritate el laudibus nicaeni concilii quae dicunt Paires 45. Item 48. 51. 62.
Nicaenum II. 17. 38. 54. 487.
Pisanum 19. 20. 63.
Quinisextum 19. 179. 180.
Sardicense 19. 27. 52.
Syrmiense 19. 52.
Tridentinum 18.
Trullanum 179.188.
Viennense 18.
Wirlembergcnsc 19.
Concilium pontificum Judaeorum contra Christum 49. 50.
Concordia csl signum regni Dei 102.
Concubinae nomen quomodo accipiatur interdum 53.
Episcopi vel presbyteri concubinarii 192.
Concupiscentia carnis an peccatum 122. 271. 378.
Concupiscentia el membrorum inobcdienlia cx peccato nata csl 229.Edomatur jejunio 300.
Concupiscentiae molibus non consentiendum 227. Item illius motus involuntarii poenae sunl 242
Conjugium simpliciter prohibetur sacerdotibus, atque hominibus in sacris constitutis: Monachis, et iis qui se volo virginilalisobslnnxerunt 33.52. 178.liem 260.usque ad 268. Hem 286.Vide Clericus, v.Sacerdos, et v. Matrimonium.
Conjugium an aliquando necessarium 320. an in praecepto 224. 225. 318. 319. Non aequatur virginitati 123. dicitur honorabile 184. Post votum est pejus adulterio 282.283.Sacramentum non pollutio vocatur 227.
Confirmationis minister ordinarius est episcopus 168. 169.
Conscientia nostra dicitur noster adversarius 367.
Consilia evangelica. Quid sil consilium, et quomodo differat a praecepto 228.
Variae sententiae de iis rebus, quas catholici vocant consilia 229.
Asseruntur consilia evangelica testimoniis Scripturae.ibid. exemplis 237. 238. Testimoniis Patrum 261. Solvuntur objectiones, *ibid.*
Consilia evangelica nobis demonstrata a Christo. 227. 230. 231.
Quae sint 229.
Consilia an praeponantur praeceptis 227.
Constanlinopolilana Ecclesia non csl aposlolica 118.
Constantinus Magnus imperator. Professus est de episcopis se judicare non posse.*ibid.*
Quid Ecclesiae donaverit laus ipsius m defensione Ecclesiae 140.
Tempore ipsius celebrari coeperunt concilia generalia , cl primo nicaenum 15. 17. 23. 27. 140.
Abrogavit legem qua prohibebantur successione haercdilaria homines steriles 263. 261. 285.
Vocatus a Deosingulari miraculo 316.
Vicit in bellis, miraculis ei ostensis 327.
Initio imperii permisit libertatem religionis: lamen poslea revocavit 335. 336.
Tempore ipsius translatae sunl reliquiae mullorum sanclorum 468. 469.
Quid posuerit in loco ubi fuit baplizalus 4SI.
Tempore ipsius inventa crux Domini nostri 5116. el honorata 508. eique apparuit 509.
Quae templa aedificaverit 524 *ad* 526. 531. 532.
Ad consecrationem aedis cujusdam convocavit synodum etc. 528. Scpullus ad fores basilicae s Petri 372. 534.
Constantini IV. tempore coacta est VI. synodus a pud Conslantinopolim 16.
Constantinus V. dictus Copronymus, omnes reli quias sanclorum ubique deleri jussit 4G3. 461 item omnes imagines 475.
Infelix exitus ipsius 490. 491.

Concilium sub ipso congregatum , reprobatum esl 19.
Sub Constantino imperatore congregata sunt concilia anliocbenum, el mediolanense, el arimiiense, rcprobala 18. item sardicense, el syrmiense, parlim confirmata, parlim reprobala 19. 26.
Superbia ipsius 35.
Continentia perpetua. Volum continentiae asseritur illis verbis Luc. 1. Quomodo lici istud 256. 157.
liem ex illis Mallh. 19. sunl Eunuchi qui se castraverim! 26O. ilem ex illis I. Tnn. 5. Damnationem habent. quia primam fidem irritam fecerunt 261. asseritur cliam conciliis 263. 264. llcsponsis pontificum el imperatorum, *ibid*. Testimonio Palrum 2G5. Ratione 267.
Solvilur I. objectio conlra volum castitatis, sumpta cx ratione libertatis 268.
Solvilur II. cx Scripturis, quae imperant conjugium iis, qui stimulum carnis patiuntur 271.
Solvilur 111. ex locis Scripturae, qui docent, continentiam esse donum Dei, quod non omnibus datur 274.
IV. Ex ralione naturali 279.
V. Ex concilio 281.
VI. Ex Patribus 284.
Quod juniores possunt vovere continentiam 289. 299.
Licere conjugatis cx consensu vovere continentiam 293.
Dc possibilitate continentiae 271. 287. dc difficultate 228. 275. 279. De utilitate 235. De dono continentiae 187. 275. 288.
Verno csl qui continere non possit si velit 187.
Continentia Religiosorum 219.
Dc continentiae volo fusissime 256. 257.
Continentia clericorum, cl ab uxoribus 179. 186. 288. 293.
Continentiae volum an annexum ordinibus sacris, ei quo juro 178.
Continentiam esse relinquendam in arbitrio clericorum nullam habelapparenliam cx historiis 185.
Qui post volum continentiae ad Matrimonium transeunt, pro bigamis habentur 281.
Continentia consilium cvangelicuin 229. usque ad 234.
Continentia cur coli coepit in Ecclesia 267.
An incommoda quaedam pariat 279.
An liceat propter sanitatem continentiae volum frangere 320.
Continentes debent esse humiles 281.
Illi' datur gloria singularis 230. 231.
Incontinentia cl uslio idem significant apud Paulum 216.
Cords cogitationes quomodo cognoverint sancti quidam 459.
Corpori humano comparatur Ecclesia 76.
i T|" s nostrum appellatur domus terrestris 425.
<j f| Clinsii in sacramento allaris. Vide Eucharistia.
Correptio fraterna facta Judaeis 79. 80.
io riamln ne licii creationis celebrabatur sabbitbum, el nunc dies dominica 550. 551.
Crucifigendi modus 504. 505.
Crux. Proponitur disputatio de adoratione crucis 503.
De vera Cruce Domini 504. 505.
Vera Crux Christi veneranda 506.
Imagines crucis venerandae 507.
Signum crucis quod digito exprimitur , sacrum esl el venerabile 509.
Solvuntur objectiones 512.
Crucis adoratio 488. 503. 509. etiam adoratur crux quae pingitur sine Chrisio 512. Crucis figura 504. 505.
Crux Christi, el figura ejus crucis. Vexillum imperatoris Christiani, ibid.
Venerabilis, *ibid*. Electa sponte a Chrisio 506. 512. Ara summi sacrificii 506. Scala fuit Christo ad regnum, *ibid*. Instrumentum liberationis, *ibid*. Figurae pro cruce, *ibid*. Hac cruce diabolus vincitur. *ibid*, et 513. 514. Mysteria in ipsa significata 506.
Inventio crucis, *ibid*. Exaltatio 508.
Attulit laetitiam et gloriam Chrisio 512.
Tres effectus ipsius 513. 514.
In loco crucis, hostes Christiani nominis posuerunt Veneris simulacrum 509.
Crucis particulae gestantur ad collum 507.
Crucis honor, *ibid*.
Crucis signum in coelo apparebit, *ibid*. 508.
Crux non amplius horrori est. *ibid*.
In pecuniis, crucis figura exciditur, *ibid*. Humi non sculpitur, *ibid*.
In supplicationibus praefertur 509.
Omnibus locis depingitur, *ibid*.
Apparitiones cl miracula ipsius, *ibid*.
Crucis signum 504. 505. Ejus figurae cl honor 509. Antiquitas el miracula 510. 511. Expelluntur daemones cl omnia magica compescuntur 513. 514.
Tres effectus hujus signi, *ibid*.
Aliqua sanctitas acccdil rebus cum signantur cruce. *ibid*. Crucis contactus aliquo modo sanctificat. *ibid*-
Cultus divinus praecipue circa fidem, spem ct charilalcm 98. 99.
Cultus Dei praecipuus in Ecclesia internus csl 100.
Cupiditas ad tria capita revocatur 219.
Cypriani error dc Baptismo 23.
Defenditur 46.
Cypriano duae basilicae extractae 524.
Cyrus monarchiam cx cupiditate dominandi 318. 319.
Catholici nomen 92. 93. 100. 114. 115.
Catholici cum haereticis conciliari non possunt 335. 336.

D

Damnati nec actu, nec potentia sunl membra Chrisli 78.
Puniuntur cilra condignum 388. 407.
Ad poenas aelernas damnati non possunt revocari ad vilam 400. 401.
Non possunt juvari precibus sanctorum 407.
Damnatos salvandos somniavit Origines 386. 387.

Daemones torquentur nunc ante diem judicii,etiamsi in aere nosiro caliginoso aliqui versentur 437.
In die judicii ex huc aere in abyssum praecipitandi sunl, cl adhuc exspectant futura tormenta, *ibid.*
X daemonibus an torqueantur animae purgatorii 403.
Vide paulo post v. Diabolus.
Decimae sacerdotibus persolvendae 195. eliam malis 196. 197.
Praeceptum dc Decimis solvendis, quantum ad determinationem talis quantitatis,non esse nunc de jure divino, *ibid,* el an possit contraria consuetudine abrogari 198.
Αη laici pauperes teneantur decimas dare clericis divitibus 199.
Αη excusari possint a peccato, qui nullas decimas solvunt, ubi nulla est consuetudo solvendi, *ibid.*
Qua ratione ostendi possit justam esse determinationem Ecclesiae, quod Christiani decimam partem suorum fructum Ecclesiae tribuant 198.
Dedicatio templi , ejusque dies festus solemnis 527.
Defundi non immoderate deflendi 385.
Slatim judicantur, el exempla hujus rei 392. 393.
Ex lymbo Palrum vel purgatorio ad vitam revocari possunt: at cx inferno , ct loco beatorum non possunt 399.
Possunt huc venire el nobis opem ferre 4G0. 461. Prosunt defunctis.el viventibus 404.405.Nesciunt naturaliter quid viventes agant 459.
Justi defuncti sunt membra Ecclesiae 398.
Defundi juvantur precibus sanclorum 281.
Defunctorum funus 407. 472. ubi dc cereis accensis.
Justorum defunctorum laus 429.
Defunctis prodest sacrificium missae, cl alia bona opera fidelium. Vide conlra hoc haeresim 123. 302. 406.
Laborantes in sepeliendis defunctis 164.
Oratio ct suffragia pro defundis 355.356.371.385. Dem epulae cl convivia 357. Jejunia 358. Baptismus lachryrnarum. ct poenitentiae 366.
Desertura duplex in Judaea 298.
Desertum mysticum dicuntur dogmata haereticorum 300.
Deus csl ubique. Sed non omnibus modis 524. In coelo proprie esse diciliir 426. 427. Αη possit videri a creatura 42.3. 431. Visus est corporea specie 479. Quarumdam rerum quomodo poeniluisse dicatur 543.
Dei dilectio in quatuor gradibus 218. Hem in Iribus 219.
Dei dilectio in lolo cordo cl anima 240.
Dei dona multiplicia 398.
Dei imagines non sont prohibitae 478.
Licel eas pingere.*ibid.* Honor qui cis debetur.Vide v. I.alria.
Deo propinqualuus requiritur continentia 129.
Deo debentur omnia nostra 249.
Cum Deo componendum in hac vita, quando facile impetramus remissionem poenae 369.370.
Judaei putarunt Deum esse corporcum 510.511.
Diabolus numquam salvandus, conlra Origcncm 386. 387.
Odii imagines 490. 491.
Vicius csl cnice Domini 506. Eamque limet 513. 514.
Expellitur signo crucis 510. 511.513.
Ejicitur a templo consecrato 529. 530.fugatur per aquam benedictam 537.
Diaconi sunl principes el praesules 165.
Diaconi nostri sunl, ul Icvilae in Testamento veteri 168. 169.
Diaconorum officia 167.
Diaconorum ct subdiaconorum continentia 288. Vide v.Continentia supra.
Diaconissae 164. 184.
Dies Domini quae sil 361.
Digami non admittendi ad sacros ordines 189.190.
Digami, qui frangunt volum virginitatis 263. 264.
Qui post votum continentiae ad Matrimonium transeunt. pro digamis habentur 194. 281.
An censendus digamus, qui unam uxorem habuit ante Baptismum, el alleram post 194.
Digamis communio datur 52.
Digamiae 1res species 194.
Diocletianus privavit mullos cingulo militari 139.
Dionysius Carlhusianus.male opinavil animas purgatorii ignorare certitudinem suae salutis 392. 393.
Discipulis LXXII. succedunt presbyleri 1G8. 1G9.
Discordiae malum 333.
Divites an debeant permittere mendicos 310.
Divitiae cl mendicitas an postulanda, *ibid.*
Divitiarum commoda, vel incommoda 311. Rcnuncinlio 230. 231. 239.
Doctorum Ecclesiae sanctitas 130. quod non dici potest dc docloribus ethnicis cl haeresiarchis. *ibid.*
Doctrina lempore Adae, Henoch el Noc traditione conservabatur 384.
Doctrinae sanctitas in Ecclesia 128.
Conspiratio cum Ecclesia antiqua 119. 120.
Doctrinae lilii qui dicantur 88.
Dolor dc peccatis 390.
Dominica dies 543. cl scq. cl praesertim 548.
Dominica septuagesimae.sexagesimae cl quinquagesimae cl Passionis 553· 554.
Dominica in albis 555.
Dominicus Solus temere asseruit neminem manere in purgatorio ad decem annos 402.
Idem lemere asseruit sanclorum defunctorum animas, quae eum Christo regnant, non orare pro sanctorum animabus in purgatorio laborantibus. 405.
Domitianus 139. Libenter audiebat sibi acclamari in amphitheatro: Domino cl dominae feliciter, cl jubebat dc se scribi: Dominus el Deus noster sic fieri jubet 316. ejus imago delecta 490. 491.
Dominus verus quid sil 316.
Domui comparatur bealiludo 425.
Dona Dei 398.
Donatislarum haeresis 122 128. Miracula conlra se 133. Visiones, se polius somnia 136.
Dolia quae sil 443. 446.
Duplicitas per rugas designatur 31.
Durandus asseruit non recte fleri, ul ab Ecclesia tolerentur Dei imagines 478.

E

Ecclesia. Ecclesiae nomen 73. 74. Definitio , et quos comprehendat 75.
Utrum catechumeni sint in Ecclesia 76.
Haeretici et apostatae non sunt in Ecclesia, *ibid.*
Neque Schismatici 78.
Neque excommunicali 79. 80.
Praedestinati,el reprobi ad Ecclesiam perlinentSt.
Non perfecti etiam 83. item magni peccatores 85. Item,infideles occulti 89.
Dc Ecclesiae visibilitate 95. Est visibilis.ï&ûL Ecclesia visibilis non potest deficere 96.
Ecclesia non potest errare 97.
Non esse eas nolas verae Ecclesiae, quas haeretici statuunt 106. 107.
Verae nolae Ecclesiae quae sint 109.
Nolae verae Ecclesiae I. Ipsum catholicae Ecclesiae el Christianorum nomen 111. II. Antiquitas 110. III. Duratio diuturna, ncc unquam interrupta 114. IV. Amplitudo 115. V. Successio episcoporum in romana Ecclesia ab Apostolis deducta usque ad nos 116. VI. Conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua 119. 120. VII. Unio membrorum inter se, el cum capite 124. VIII. Sanctitas doctrinae 128. IX. Efficacia doctrinae 129. X. Sanctitas vitae auctorum, sive primorum Patrum nostrae religionis 130. XI. Gloria miraculorum 133. XII. Lumen propheliticum 137. 138. XIII. Confessio adversariorum. *ibid.* XIV. Infelix exitus, seu linis eorum qui Ecclesiam oppugnant 139. XV. Felicitas temporalis divinitus iis collala, qui Ecclesiam defenderunt 140.
Contra id quod universa Ecclesia facit, disputare insolenlissimae insaniae est 372.
Ecclesia est corpus quoddam vivum 76. 88.
Ecclesia est una, non plurcs 79. 80. 85. 89. 92. 93. 124.
Ecclesia comparatur exercitui ordinato, corpori humano, mulieri speciosae, regno, ovili, domui el navi, seu arcae Noë 65. *ad* 67.
Aliae comparationes Ecclesiae 81. 82. 96. U4.assimilatur pani 86. 87.
Item corpori humano 91. Item soli 109.
Ad Ecclesiam constituendam tria requiruntur 88.
Ecclesia inchoata ab hominibus pauperibus et vilibus 129. 130.
Ecclesia ex latere Chrisli 192.
Ecclesia Christiana proprie coepit in die pentecostes 548. Antiquitas ipsius 111. Duralio 114.Vide de nolis Ecclesiae supra.
Ecclesia maximam pariem orbis occupavit 115.
l'ersequulionibus crevit 114.Vide de persequulionibus Ecclesiae 109. 114. et infra v. Persequulio. Sustentare Ecclesiam proprie martyribus convenit 451.
Ecclesia an erraro possit 45. 97.
In Ecclesia romana semper viguit aposlolicae cathedrae principatus 116.
Ecclesia debet habere unum caput 64.
Ecclesiae nomine aliquando inlelligilur episcopus 70.
Non potest esse sine pastoribus el episcopis 116.
Hoc argumento de successione episcoporum tamquam indissolubili probatur apud haeretico» non esse Ecclesiam 117. 152.
An aliquando gubernabatur a presbyteris 172.
Ecclesiae pastores omnes an possint errare 104.
Ecclesia judicat de sensu saera Scripturae 101.
Quomodo dicatur tota pulchra, gloriosa, sine macula ct ruga 84. 88.
Dicitur sancta, el quare 88. est regnum Chrisli 67.
Ecclesia universa repraesentatur concilio generali 45.
Ecclesiae universalis simul congregatae caput el pastor est summus pontifex 65. 66.
Ecclesia significatur per vestem Chrisli inconsutilem 78.
Ecclesia spiritualis, el quomodo 101.
Ecclesia interdum obscurata tantum est 103. Particularis Ecclesia erat populus Judaeorum 102.
Ecclesia est simpliciter prior el notior quam Scriptura 109.
Ecclesia Testamenti veleris, figura Ecclesiae Testamenti novi 124.
Ecclesia sancta brevissimo tempore totum mundum traxit per homines contemptibiles 129.
Chrisli sponsa est et virgo, cl filios paril 193.
Ecclesia Testamenti veteris non repudiatur sed renovatur. *ibid.*
Ecclesia legere solet lotum aliquem locum Scripturae; propter unam aut alleram sententiam, quae ad aliquod propositum faciat 395.
An petat in orationibus gloriam sanctis 407.
Bona Domini, Ecclesia 451.
Ecclesiam regere absoluta potestate, cujus sil 206.
Ecclesiae Chrisli an conveniat monarchica gubernatio 257. Vide etiam 364.
An sil summa potestas ecclesiastica in Ecclesia 65. 66.
Ecclesia ex se nullam habet auctoritatem 67.
Ecclesia cum papa quam auclorilalem habeat 70.
Ecclesiae auctoritate nititur fides nostra quoad nos 98. 99.
Ecclesiae forma est fidos externa 92. 93.
In Ecclesia dissensiones esse possunt 88.
In Ecclesia aliquid videtur, et aliquid creditur 101.
Extra Ecclesiam nemo salvatur 76.
Qui extra Ecclesiam sunt nullam habent auclorilalem aut jurisdictionem in Ecclesiam 90.
In Ecclesia diversi gradus el ordines 145.
In Ecclesia militante 1res hierarchiac 165.
Communio Ecclesiae triumphantis cum militante 451.
Ecclesiae miracula in singulis aetatibus 102. a 106.
Ecclesiae defensores 140.
Ecclesiae oralio pro defunctis 98. 99.
Ecclesiae figurae fuerunt tabernaculum cl lem pium 534.
Solis justis Ecclesiam constare error est 122.

Ecclesiae Christianorum quare non vocentur templa 521. Vide v.TempIum.
Ecclesiae nomen unde 523.
Eleemosyna an magis danda templis quam pauperibus 535.
Eleemosynae prosunt defunctis 376. 377.
Debent lien libere, idest, non coacte 369. 260.
Dandae magis indigenti 312.Justo potius quam injusto 406.
lilts juvantur animae purgatorii, *ibid.*
Eiror eorum qui existimarunt omnes illos esse salvandos per ignem purgatorii, qui eleemosynas fecissent 388.
Eloquentia 317.
Epiphaniae festus dies 555.
Episcopus. Episcopus irreprehensibilis el sine crimine debet esse 192.
Episcopus esse non potest qui in episcopatu filios gignat 188. poena incontinentis episcopi, *ibid.* Vide explicationem ejus loci, episcopum unius uxoris virum 181. 182. 189. 190. 192. cl qua de caussa debet esse monogamus 192. 193.
An olim potuerint episcopi alere uxores quas habebant antequam sacris initiarentur 186. Vide v. Sacerdotis coelibatus.
Episcopus malus quomodo verum caput suae ecclesiae 8G. 87. 90. 153. Quilibet episcopus personam gerii suae ecclesiae 31.
Ul aliquis episcopus dicatur ab apostolis legitime descendere, cl esse legitimum episcopum duo requiruntur 117.
Episcopus verus qui habeatur in ecclesia, *ibid.*
Episcopus nomine ecclesiae aliquando intelligible 70.
Episcopus potest cogere populum ad temporalia danda 309.
Episcopi maximus labor in regendis subditis 85.
Episcopi el presbyleri jurisdictio an dc jurc divino distinguatur 171. 172. Nomen utrorumque commune olim eral 117. 151. 170. 173.
Episcopi succedunt Apostolis 151. 170. Habendi ul pastores, praepositi, doclorcs, cl Patres 45.
Omnes el soli in conciliis , habent jus suffragii decisive, ordinarie 28.
Aliqui rudes episcopi fuerunl in concilio mcaeno 33.
Alribus episcopis ordinari debent 117. 151.
Quomodo cum clericis cl laicis se gerere debeant 149. 150.
Soli, aliquem ordinare possunt 151. 168. IG9. 171. 172.
Eliguntur, non nascuntur per successionem 154. 155.
Ministri Ecclesiae regendo 159.
Quinque modis eligi consueverunt 463.
De electione episcoporum, videlicet regibus concessa a pontificibus 162. Quod non perlinent jure divino ad clerum G7. Quod ordinarie assumebantur ex presbyteris el diaconis 165.
Episcopi el presbyteri quomodo dislinguaniur.ubi de inajorilale el auctoritate episcoporum 167. 173.
Nomen episcopi cl presbyleri olim commune erat 117. 151. 170. 173.
Episcopi veri tempore Apostolorum, dicebantur Apostoli 170. 173.
Episcopi el presbyleri variis modis a Patribus comparantur 173.
Quinque episcopi olim praeferebantur cardinalibus non episcopis 176.
Episcopi dicuntur servi suarum plebium 320.
An dari possit casus, ul omnes episcopi in nno concilio licti sint 59.vel ul omnes Ecclesiae pastores ernirc possint 194.
Quot episcopi requirantur ad generale concilium 32.
Episcopi in conciliis non sunt consiliarii, sed judices. *ibid.*
An omnes episcopi simul, sive concilium, sint supra papam 63.
Qui sint veri episcopi 117.
Haeretici non sunt veri episcopi, *ibid.*
Episcoporum honor, el praecellentia 3G0. legitimus conventus 59.
Episcoporum consessus in conciliis legitimis esi verum judicium, ipsique veri judices 33.
Episcoporum ordinatio 151. Vocatio seu missio» 153. Vide infra v. Pastores el Ministri Ecclesiae *ibid.*
Episcoporum electio per sortes reprobalur.ibid.
Episcoporum electio non convenit populo 154.
Episcoporum doctrina vera vel falsa, quomodo judicanda 159.
Episcoporum proprium est oflicium praedicandi 167.
Episcoporum el cardinalium comparatio 176.
Episcoporum perfectio qualis esse debeat 165.
Argumentum insolubile contra haereticos ex successione cl ordinatione episcoporum 117.
In episcopo munus sacrificandi, studium orationis,efilcacia praedicationis, cura pastoralis, cura pauperum, el administratio sacramentorum 181. 182.
In episcopis duo considerantur.quod locum Christi teneant, el quod habeant potestatem ordinis el jurisdictionis 94.
Episcopatus ambitione mulli haeresiarchae facti sunt 139. *ad* 132.
Episcopatus dignitate magis gravantur homines 151.
Episcopatum inviti susceperunt sancli, iliumque fugerunt 226.
Episcopatuum novorum institutio ad romanum pontificem perlinet 117.
Epistolae decretales annumerantur inter Scripturas canonicas 63.
Eremitae el coenobitae 219. cl eromilis fuse 247.
Esseni qui fuerint 222.
Ad evangelii lectionem in Ecclesia accenduntur cerei 473. 487.
Eucharistiae sacramentum sub utraque specie an omnibus concedendum 57. 58.
Hacrescs contra Eucharistiam 124.
Eucharistiae sacramentum circumdatur angelis in Ecclesia 529,
Transubslanlialio panis cl vini 57. 58.
Signum habens conjunctum Chrisli corpus, sive

verum Chrisli corpus ibi praesens existons frangitur cl lerilur: non lamen in sc, sed in signo. *ibid.*
Dies festus corporis Domini 555.
Evidentia veritatis ct credibililalis, quaesii 109.
Eunomius reliquiarum cultum primus reprehendit 4G3. 46k
Eunuchi voluntarii 229. 260. 275.
Eulliymius erra vil opinando animas justorum non conscendere coelum ante diem judicii 423.
Excommunicat) sunl extra Ecclesiam 94.
Excommunient! occulti sunt de Ecclesia numero, non merito; de facto, non de jure. *ibid.*
Excommunicationis poena quae sil 81. 341. 342.

F

Felicitas humana ct Christiana 311.
Ferdinandus imperator 18.
Florin! hacresis 121.
Festi dies. Sententiae haereticorum dc festis 541.
.Mendacia el ineptiae illorum 542.
.Nullo modo licel Christianis sabbalhum Judaeorum aul alias ferias Testamenti veteris observare. *ibid.*
Fesla Christianorum non solum ratione ordinis, cl politiae, sed eliam ratione mysterii celebrari,csseque dies festos vere aliis sanctiores, el partem quondam divini cullus 543.
Argumenta haereticorum 544.
Observationes certorum dierum festorum reclc praecipi in Ecclesia lege obligante in conscientia eliam citra contemptum el scandalum 545.
Argumenta haereticorum 546. 547.
Quaenam opera diebus feslis sini prohibita, cl quae mandata 545.
Non teneri nos diebus festis cx praecepto peculiari ad non peccandum, sive ad actum contritionis, vel dilectionis Dei 546. 547.
Dies festus hebdomadarum el datae legis unos cl idem 550.
De dic dominica, nempe dc antiquitate 543. 548. dc ratione institutionis *ibid,* el de ritibus antiquis in ea observatis 549.
De paschale. Quid sil 549. errores circa celebrationem,ibid.error in quem incidimus a mulis jam annis 550. non debel esse libera el indifferens hujusmodi celebratio, *ibid.*
D · pentecoste. Antiquitas hujus festi 551.an recto celebretur die quinquagesima a die resurrectionis. *ibid.*
Dc septuagesima, sexagesima, quinquagesima elc. oo3. .».».
De dominicis quadragesimae el Passionis 555.
Dc reliquiis feslis Dumini 553. 554.
De feslis sanctorum 555.
De festo Conceptionis 556.
De aliis festis b. Virginis 557.
Fidelis nomen 92. 93.
t ides externa csl forma Ecclesiae, *ibid.*
t ides in quibus permanserit tempore passionis Domini nostri 104.
Fidei seu credendi libertas non debel permitti 335. 336. et qui permiserint 334 ad 336.
Fidei dogmata inviolate servanda 337.
Fidei dogma quatuor modis probari solet 260.
Fides quomodo faciat Illius Dei 152.
Fides el oratio praecipua arma Christianorum 331.
Omnis sententia dc fide nascitur vel ex duabus propositionibus dc fide, vel cx una de tide, altera evidenti 101.
Fidem sine operibus sufficere, qui haeretici dixerint 121.Accedens ad Iidem an debeal explorare vires suas 275.
Fidei externa professio perlinet ad definitionem Ecclesiae 101. Item csl unum cx requisitis ad Ecclesiam constituendam 88.
Fides pro promissione cl pacto 261. 265.
De Filio Dei haereses. Vide Arius, cl v. Chrislus.
Filii Dei. cl filii hujus saeculi, qui dicantur 379.
Filii nomen Iribus modis accipitur in Scriptura . ratione productionis, imitationis. doctrinae 88.
Filii tenentur obedire parentibus 255.
Filii quid debeant pareulibus 292.
Filiis licet ingredi religionem parentibus invitis 291.
Filiorum magnorum generatio praedicla in Scriptura 259.
Fornicatio prohibita ab ipsis Apostolis 51.
B. Francisci vita, miraculis plena 135. ipsius prophetia 137. 138. vitae asperitas 226. auctor fuit vitae mendicantium 310. illius mors 364.
Fridcricus 1. 18. Fridcricus II. *ibid.*
Funera defunctorum 408. 409. 473. ubi dc cereis accensis ad tumulos.

G

Galerii imperatoris exitus 139.
Galliae regnum convertit s. Kilianus 130.
Gaudium in Spiritu sancto esl regnum Dei 109.
Gentiles propter quas caussas movebantur ad credendum idola esse Deos 492.
Gentilium Dii. homines erant 480.
Ipsorum simulacra vocabantur Dii 490. 491.
Gentilium testimoniis quare utuntur Patres, atque cliam sacra Scriptura interdum 267.
Germanos convertit s. Bomfacius 130.
In Germania tempore Gregorii VII. sacerdotes coeperunt, uxores duccre 183.
Germani voluerunt el obtinuerunt quoddam iniecrim annos 1526. 334.
Sanctorum Gervasii cl Prolasii corpora divinitus revelata 470.
Gothi misere decepti ab Arianis 129.
Graeci suspecti fuerunt de hacresi, quae purgatorium tollebat 354. tamen numquam dubitarunt dc purgatorio 385.
Graeci professi sunt in concilio llorcnlino sc non ponere ignem in purgatorio 402.
Graeci dixerunt animas sanctorum non posse adrnilli ad bcaliludincm usque ad diem judicii 421. Î22.
Imperatores gracci hacrcsim Iconomacborum patrocinabantur 496.

Graecorum imperium cur Iranslnlum nd Gallos ct Germanos 56.
Graecorum episcoporum successio interrupta 118.
Apud Graecos non esl Ecclesia, *ibid*.
Graecis permittitur usus uxorum, quas habuerunt ante ordinationem 178. quando incoepilhic mos Graecorum 179.
Gratia sufficiens el efficax 275 *nd* 277.
Gratia naturam sanat et dirigit 242.
Ad gratiam vocamur a Deo sine ullo opere nostro 268.
Gregorius Magnus an sacerdotibus uxores ademerit, el deinde decretum resciderit 17i.
An oraverit pro Trajano 398.
1 llins tempore fuit vera Ecclesia (conira haereticos) 112. 113. 115.
Laus illius. Item humilitas 227.
Gregorius 4. Dialogor. cap. 40. ct 55. videlur asserere animas purgatorii purgari ubi peccaverunt; quod esl improbabile 396.
Gregorius nyssenus libro de anima cl resurrectione dicit locum poenalem animarum esse iiercin istum caliginosum, *ibid*.

II

Habitus monachorum 301. 302.
Hacrcses enumerantur ordino saeculorum , et a quibus conciliis cl pontificibus damnatae. Item hacrcses 20. heresiarcharum, cum eorum sectatoribus 121.
Item mullae hacrcses enumerantur . quae ortae sunl ex ambitione, invidentia cl odio 130.
Item divisae in varias sectas 127.
Hacrcses variaepermilti coeperunt paulo ante Christi adventum 335. 336.
Hacrcses fere omnes cxtinctae 114.
Hacrcses in uno loco exortae,in aliodamnanlur î I.
In hacrcsim manifestam aliquem incidisse, concilia provincialia cldiocccsana judicare possunt60.
Hacrcses manifestae conira lidem et mores 128.
Hacrcses conferuntur cum idolis 136.
Haeretici sunl simiae catholicorum 77.
Dicuntur Antichrist! 90.
Comparantur lupis 47. 340. Furibus el latronibus 340. item Cancro, *ibid*.
Hostes sunl veritatis,cl vera falsis permiscent 339.
.Moderni, ct antiqui haeretici denominantur ab hominibus privatis, quod signum csl, cos non esse in vera Chrisli Ecclesia 111.
Non diu durant illorum dogmata 114.
Ipsirncl timent sibi interitum, *ibid*.
Repugnant toti antiquitati 119. 120.
Tantum concordant cum antiquis hacrcficis 121. Concertant inter se 122.
Snpfcrbin corum 130.
Mali mores, *ibid*. 131. 132.
Destituti sunl gralia miraculorum 133.
Martyrium ipsorum nullum csl 109.
Eorumque falsi martyres, *ibid*.
Inter se, unus habet 'alium pro haeretico 127.
Non possunt conciliari cum catholicis 335. 33G.
Postularunt el deinde contempserunt concili i. In praefat.
Varii m diversis conciliis damnati 61.
Neque habent veram Ecclesiam 117. 154. 155.
Quare polesl Ecclesia cos punire 78.
Ab Ecclesia damnati, temporalibus poems, atque cliam morte possunt mulclari 340. Vide argumenta ipsorum in contrarium 343.
Infelix exitus ipsorum 139.
Vendicanl sibi auclorilaletn Ecclesiae, more simiarum 77.
Non habent veros episcopos 117.
Argumentum insolubile conira ipsos ex successione ct ordinatione episcoporum 117.154. 155.
An sini vere Christiani 92. 93.
An sini rebaptizandi 119. 120.
An saepe simulent sc esse catholicos 94.
Occulti an sini dc Ecclesia 90.
Numquam converterunt Ethnicos aul Judaeos ad fidem, sed solum perverterunt Christianos 129.
Eliam ipsorum confessione habemus veram fidem 127.
Thcobulcs primus haereticus.Vide sequentes 130.
Dogmata ipsorum dicnnlur desertum 300.
Ipsorum schisma ab Ecclesia figuratur per rebellionem Israëlilarum a tribu Juda 316.
Ipsorum confusio cum catholicis permitti non debel 334.
Ipsorum colloquia el libri vitandi sunl 338.
Haereticos qua arte compescuit Theodosius 119. 120.
Numerus Hebraeorum in Testamento veteri 199. Vide de his v. Judaei infra.
Helena mater Constantini laudatur 39.
Helias el Ilelisaeus sine uxoribus cl divitiis in hoc mundo vixerunt 168. 169. 221. 225. 282. 283.
Helias eremitarum princeps 297.
Ileliae tempore defecit populus Judaeorum 102.
Ilcnrici I.imperatoris opera, plurcs reges el populi ad fidem conversi 130.
Hcnricus IV. rex propter mulla scelera excommunicatur 20.
Ilenricus V. imperator 18.
Hcnricus VII. imperator, *ibid*.
Ileraclins imperator 151. 508.
Herodis magni simulatio 337.
Herodis Ascalonitae tetrarchae exitus 139.
Hiercmiam non coluerunt populi sacrificiis 136.
B. Hieronymus fuit simplex presbyter 176.
Ipsius humilitas in fugiendo presbyteratum 227 el sacrificium altaris offerre non audebat 127. 228.
Tcntnliones carnis patiebatur 271. 272.
Hieronymus videlur in ea scnlenlia fuisse, ni existimaret episcopos, si dc jurisdictione agatur, esse quidem presbyteris majores, sed jure ecclesiastico, non divino, quae scnlenlia falsa 171.
Idem in commentario I. cap. epistolae ad Titum, in quadam sententia non admodum constans videlur 172.
Idem memoria lapsus csl. dicendo juvenem illum, de quo Matth. 19. animo lentantis, non animo discentis ad Dominum accessisse 232.
Quaedam verba ipsius in epistolam ad Ephesios

sunt dicta in persona Origen is nsserenlis.omnes malos, tam daemones, quam homines tandem salvandos,el falso Rufiinus tribuit ea Hieronymo 386. 387.
Idem in ultima verba Isaiac non videtur existimasse, omnes el solos catholicos in fide perseverantes ad purgatorium descendere,quamvis alloqui pessime vixissent 388.
Hierosolymorum Ecclesia palriarchalis 53.
Hierusalem recuperata a nostris 333.
Eversio praedicta a Daniele 102.
Historiae aliquorum sanctorum apocryphae 462.
Homicidae puniendi gladio 278.
Homo est animal sociale, cl quare, cl quomodo 3IG. 317. Est imago Dei 479.el ut sic esi dignus veneratione 499.
Potest dici membrum Christi, vel filius Christi 83.
Nullus est homo qui non peccet 84.
Homines numquam vagati sunt more bestiarum,ut M. T. dixit 317.
Hosius cardinalis a calumniis haereticorum defenditur. In praefal.
Humana lex. Vide v. Lex.
Hilarius dixit; Moysem adhuc vivere 399.

I

D. Jacobi sedes lignea honoratur 467.
Sola lintea veste usus est 301. 302.
Iconoinachorum principes 474. eorum improbitas 490. 491. Infelix exitus, *ibid.*
Idola quid sint 473.
Esse Deos,quare putabant Ethnici 492.ubi de idolorum cultu apud Gentiles el Judaeos, *usque ad* 494.
Idolorum templa conversa in basilicas martyrum 458.
Idola gentium merilo exeeramur el confringimus 426.
Idolothytorum mensa 521.
Jejunium est remedium pro lentationibus 187.
Est medium optimum ad orationem 299.
Confert ad sanitatem 300.
De jejunio quadragesimae, quatuor temporum, et vigiliarum, cl haeresim contra hoc 123. Vide 185.
Jejunium sabbalhi 28.
JESUS nomen venerabile 487.
Ignis, signum laetitiae , gloriae el vitae 473. signum honoris 471.
Ignis eruptiones quae in terra apparent 396.
Ignis genere, sive gehennae, sive purgatorii 381. 382.
Ignis purgatorii an corporeus 402.
Quomodo animas urat 403. el quomodo animae torqueantur ab igne. *ibid.*
Ignis vocatur justum Dei judicium 3G2. 3G3. item poena aliqua purgatorii 364.402.
Imagines. De nomine imaginis, idoli, cl simulacri П3.
De principibus Iconomachorum 474.
Licere imagines facere cl habere 47G. 477.
Non esse prohibitas imagines Dei 478.
Imagines in templis recte collocari 480.
Imagines utiles esse etiam extra historiam 484. 485.
Proponitur quaestio de cultu imaginum 486.
Imagines Christi et sanctorum recte coli 487.
Quo genere cultus imagines sint honorandae 55. 499.
Imagines per se cl proprie colendas 500.
Non esse dicendum imaginibus deberi cultum Iatriae 55. 500.
Imagines Christi improprie, cl per accidens posso honorari cultu latriac 501.
Imagines per se, cl propric non esse colendas ea cultu, quo exemplum ipsum colitur 502.
Quo genere cultus adorentur imagines 503.
De imaginibus quid statutum sil in concilio francofordiensi 54.
Concilium elibcrlinum, an et quare prohibuerit imagines in templis 482.
Imaginum sanctorum in templis antiquitas 124. Vide haereses. *ibid,* el 480.
Imagines sanctorum ulilia signa divinitus instituta 488.
Miracula facta per imagines Christi, el sanctorum 489.
Tres imagines factae leguntur tempore Christi 484. 485.
Imagines b. Mariae Virginis, *ibid.*
Infelix exitus eorum qui imagines oblilcrare conabantur 490. 491.
Imago una cur magis frequentetur quam alia. *ibid.*
Imagines pavimento non debent sculpi 533.
Imperatores judicium de rebus fidei judicandis Ecclesiae romanoque pontifici remiserunt 26. 35.
Imperatorum non est in caussa fidei judicare 40.
Imperatores non possunt convocare concilia generalia 24.
Quomodo possint intéressé conciliis, iisque subscribere 29. 30.
Non possunt esse praesides in conciliis 34.
Aliquando praesidebant lanium quoad locum materialem. non ut judices, *ibid.* Vide objectiones 38.41.
Qui sunt habili optimi, faverunt Christianis 137. 138.
Imperatores optimi qui contra haereticos leges tulerunt 340.
Qui Ecclesiam defenderunt 140.
Aliquando habuerunt jus eligendi summum pontificem 1G3.
Imperatores varii cxcommunicali et depositi, a summis pontificibus 20.
Imperatorum imagines adorabantur 489.
Imperatoribus romanis ubique praeferebatur ignis 472.
Imperii translatio a Graecis ad Gallos el Germanos 56.
Incarnatio comparatur mysterio Trinitatis 271. dicitur repromissio 428.
Incensum adolere in Ecclesia 444.
Indulgentiae defunctorum per modum suffragii 406.

Infernus, csl locus subterraneus 396.
Damnati qui sunt in inferno, numquam inde sunt liberandi 399.
Quid sentiendum de Trajano 398.
Quid de aliis, quorum animae ex inferno ad corpora revocatae sunt 399.
Utrum damnati aliquando subleventur poenis 407.
Error Origcnis de inferno, nempe esse conscientiam accusantem 422. 366.
Inimico mortem optare ex odio, malum csl 329. 330.
Innocentiae status habuisset etiam politicum principatum 318. 319.
Innocentium puerorum dies festus 566.
Innocentius 111. quod dixit lib. 2. cap. ult. de contemptu mundi, nempe Christum in forma crucifixi apparere omnibus monentibus, tam bonis, quam malis, probabile non est 394.
Invocatio sanctorum 447. *usque ad* 457.
B. Joannis Baptistae desertum in quo fuit 297. vestis 298. victus, *ibid.*
Ejus conceptio celebratur a Graccis 556.
Fuit monachorum ct eremitarum princeps 221. 289. 290.297.
Praescripsit modum servandum in bello 332.
Ejus ossa igni cremantur, *ibid.*
Ad ejus sepulchrum daemones rugire consueverunt 333.
Inventio ejus capitis, *ibid.*
B. Joannis evangelistac cvangelium. qua lingua scriptum 60. item qua occasione 64.
B. Joannes chrysostomus , presbyter ordinatus 40.
Episcopatum fugiebat 227. Ab episcopatu deposi tus 69.
Ad reliquias ipsius procubuit Theodosius junior 372.Pugnavit conira hostes Theodosii 327.Translatio reliquiarum ejus 470.
Idem putavit locum poenalem animarum esse istum aerem 396.
Joannes Gerson led. 4. devita spirituali videtur negare animabus purgatorii certitudinem suae salutis 392. 393.
Joannes Roflensis contra ari. 32.1.ulhcri, idem videtur sensisse quod Gerson, *ibid.*
Joannis Feri error exponentis, illud 16. cap. Maith, qui acceperit gladium, gladio peribiUubi docet, ariem bellandi prohibitam esse a Christo 327.
Joviniani haeresis 123. 224. 225. 229.
Jovinianus libertatem credendi concessit 335. 336.
Irenaeus asseruit daemones tradendos igni sempiterno in die judicii 437.
Israel, sub rege Samariae 102.
Judas dicebantur ii qui erant sub rego Hierusalem. *ibid.*
Judas de vera Ecclesia aliquando fuit 82.
Judac labia propter contactum sacri corporis, non sunt proplerca veneranda 512.
Judaei an reprehendantur in evangelio, quod aedificarent vel ornarent monumenta prophetarum 471.
Ut faedius converterentur apostoli statuerunt illis legam de sanguine cl suffocato 51.
Semper habuerunt aliquam synagogam 114.
Post Christi adventum nulla habuerunt miracula 133.
Cur tolerantur 343.
Erant propensi ad idololatriam 472.
Sunt primi Iconomachi 474.
Post Christi adventum sunt superstitiosissimi contra imagines 476. 477.
Vocabant Deos suos idola 490. 491.ueçue ad 494. ubi de idolis, el idololatria ipsorum.
Quare vitulum aureum pro Deo coluerunt 492.
Putabant Deum corporeum, *ibid.* Duo genera idolorum apud ipsos, *ibid.*
Orabant cl orant ad occidentem 518. 519.
Nimium confidebant in suo templo 533.
Judaeorum praeclarum de Christo, el Christianis testimonium 139. 222.
Manifesti errores ipsorum 128.
Ingratitudo quaerentium regem 321.
Caeremoniae judaicae 248.
Ecclesia eorum particularis erat, non universalis, ut est Christianorum 102.
Eorum secla triplex 223.
Non fuit proprium ipsorum, vota facerc, sed cum Christianis commune 243.
Religio eorum quando florebat, non polerant reges permittere libertatem religionis 335. 336.
Cultus ipsorum an fuerit lanium externus 523.
Ritus el cultus sabbalhi 542. 548.
Inter festa Christianorum ct Judaeorum differentia 544.
Ipsorum festa gravia, *ibid.* Lex ipsorum intolerabile jugum 549.
Pentecostes ipsorum, *ibid,* festa pro variis temporibus instituta 557.
Judaeis an permissum regimen politicum 317.
Hem bellum 327.
Cum Judaeis quae correptio facta a Deo 79. 80.
Apud Judaeos eadem fuit quaestio de immortalitate animae, cl de resurrectione 357.
A Judaeis coepit coelibatus in Ecclesia 267.
Gentibus conversis permisit Deus in infidelitatem ruere Judaeos 388.
Judices populi 315.
Judex politicus non potest punire clericos, *ibid.* Vide do judice politico, *ibid,* el seq.
Judicia publica exercere licet Christianis 324. 325.
Judicium infallibile in generalibus conciliis 43.44. cl scq.
Judicium Dei severum cl justum vocatur ignis 362. 363.
Judicium particulare, quo judicantur animae slalim a morte, quale, a quo.el ubi judicentur animae 392. *ad* 394.
Judicium generale, ob quinque caussas fiet 436.
Judicii diem praecedet magna tribulatio 350. *ad* 353.
Julianus apostata libertatem credendi concessit 335. 336.
Idem persequebatur crucem, cum tamen usus sil signo crucis 519.
Idem voluit destruere omnia templa 533.
Juniores vovere possunt vola monastica 289. 290.

Juramentum differt a volo 244. 245, el accipitur pro volo 246.
Juramento honoratur primario Deus, secundario id per quod juratur 487.
Jus gentium csl quasi conclusio deducia cx jure naturae per humanum discursum 317.
Justificatio a peccato libertas dicilur 322.
Justinus Apolog. 1. el 2. non polesl defendi ab errore dicendo, daemones nondum esse traditos igni sempiterno, sed tradendos in dic judicii 137.
Justinianus senior Augustus vocat Joannem II. caput omnium sanctarum Ecclesiarum 112. 113.
Idem voluit suam approbationem iu creando summo pontifice 163.
Ipsius laus in defensione Ecclesiae 140.
Idem basilicam fabricavit 531.,532.
Idem aliquid addidit ad celebrationem purificationis beatae Virginis 555. 557.
Justinianus II. convcnii V. synodum apud Conslantinopolim, cl canones Trullanos edidit 19.
Justitia legitima et moralis 309.

L

Labarum Constantini 504. 505. cl quale fuerit ante ipsum 508.
Lactantius sensit omnes transituros per ignem, licet non omnes laedendi sint ab igne, quae opinio nec affirmari, nec negari polesl 386. 387.
Idem erravil asserendo animas sandorum non visuras Deum anle judicii diem 423. 435.
Laid quomodo convenire possunt in conciliis 28. cl seq. praesertim 31.
Laici nomen cl distinctio a clericis 149. 150.
Lampadum usus in Ecclesia 471.
Lanceae Domini nostri inventio 507.
Lalria, dulia, el hyperdulia 449.
Latriac cullus non debetur imaginibus 500. 501.
Laus Iribuilur aliquando omnibus, pro aliquibus 47.
La/.ni narratio, an sil historia, vel parabola 421. 422. 429. 431. 436.
Leo Isaurus Iconomachus 19. 273.
Levi familia 198. 200.
Levilis an respondeant nostri sacerdotes 124.
Lex nova, cur lex libertatis, vetus aulcm leo terroris appelletur 249.
Lex data in Syna 552.
Lex pontificia cl civilis obligant in conscientia 322. 323.
Lex ecclesiastica necessaria similiter civilis 322.
Item a Christiano principe 321.
Lex civilis an possil condi a papa; item a Christiano principe, *ibid.*
Lex Domini facilis cl difficilis 242.
L' x Domini non est impossibilis, *ibid.*
Lex Domini quomodo sil noster adversarius 368.
Lex velus quo die dala sil 552.
Legis divinae custodes debent esse reges 39.
Legis essentia vel passio, esl obligatio 323.
Legis divinae cl humanae differentia, *ibid.*
Leges variae mullorum philosophorum conlra fidem el mores 128.
Imperfectio legum philosophorum 98. 99.
Libertas in religione permittenda non esl 334. *ud* 336.
Libertas in qua creati sumus répugnai cum despulica subjectione 320.
Libertatis lex quae sil 250. 251.
Liberi arbitrii articulum habent pro fundamento suae doctrinae Lulherani 121.
liaereses circa liberum arbitrium 122.
Libri qui vulgo tribuuntur Dionysio Areopagitae vere sunt illius 222.
Libri Carolo .Magno adscript! conlra imagines 392. 393. 496.
Libri haereticorum abolendi sunl 337.
Lymbus sandorum Patrum 396.
Item lymbus puerorum, *ibid.*
Litaniae quando inventae 453.
Lolharius imperator 18.
Lumen est signum honoris 471.
Lutherus futi praeses conciliabuli Lulheranormn 19.
Lulhcri liaereses 108. 111. ad 113. 121.122. 129. Prima haeresis illius 385.
Superbia el initium suae haeresis 131. 132.
Miracula lenlala 133.Prophetia 139.
Mors 140. el foetor in morlc 133. 135.
Lulherani vix nati arescere coeperunt 114.
Contra Lulhcrum cl Lulheranos multa 131. 132. 187.
Comparatio Lulhcri, cl Francisci Xaverii 155.
Testatur in papatu esse omne bonum Christianum 139.
Lyranus in 35. Numeri non bene quaedam advertit 200.

M

Magia omnis expellitur signo crucis 513. 514.
Magistratus politicus an possil esse apud Christianos 367.
Magistratus politicus asseritur faliono ducta ab efficiente 317.
Principatus sive dominium in impiis esse potesl 320. Vide 313. 314. 316.
Dc polcstale magistratus 321.
Licel Christiano principi leges condere, *ibid.*
Lex civilis obligat in conscientia 322.
Judicia publica exercere non esl Christianis illicilum 324. 325.
Licel Christiano magistratui gladio punire pcrlur balores publicae quietis 326.
Ad magistratum non pertinet judicrum de, religione 404. sed perlinet ad illum defensio religionis. *ibid.*
Mahumeli hacreses 128. Incontinentia 131. 132. falsum miraculum 133. fuit Iconomachus 474.
Docel Christianos salvari. Christum vero esse maximum prophetarum, cl ipsam Dei animam habere 139.
Hujus secla numquam transivit ad occidentem 116.
Mahuinelani traxerunt quidem multos ad suam fidem, sed lerrorc armorum, non vi, el efficacia doctrinae 129.

Mali sunl in Ecclesia 84. 85.
Mali principes principatum habere possunt 313. 314. 316. Vide v. Principatus.
Manichaei mors 139.
Manichaeorum liaereses 122. 128.
Manus altoHerc erat signum suffragii 160. 161.
Manibus laborarc monachis licel 301. non tamen tenentur 305.
Marcionls haeresis cl ambitio 131. 132.
B. Marcus institutor monachorum, cl sacrarum virginum in Aegypto 222.
Marci Aurelii imperatoris testimonium dc laudibus Christianorum 139.
Marcii Aurelii milites miraculum quoddam fecerunt 327.
Marliano imperatore celebratum csl concilium cbalcedonense 17. 26. 36. 37. libertatem credendi avulsit 335· 336.
B. Martini sanctitas 46R. 469.
Martyres. Vide v. Sancti.
Martyres slalim ad praemium perveniunt 386.387.
Invocantur in sacrificio altaris 456.
Ad eorum memorias quomodo alligamus cultum et invocationem 471. 518. 519.
Eorum sanguis est semen Christianorum 115.
Eorum consolationes in tormentis 291.
Eorum reliquiae venerandae 463. 464. v. Reliquiae.
Eorum dies festi prius celebrari coeperunt, quam confessorum 557.
Martyrum beneficia collata viventibus 405.
Martyribus convenit sustentaro Ecclesiam 451.
Illis aedificantur el dedicantur basilicae 524. non aulcm templa 525. 526.
In martyrum basilicas conversa sunl templa idolorum 458.
In martyres translata csl gloria Deorum. 454. 455.
Pro ipsis non csl orandum 372. 101). 401. 407.
Martyres falsi diversorum haereticorum 109.
Martyrium purgat reliquias peccatorum 400. 401.
B. Mallhiac electio per sortes 156. 159.
Matrimonium prohibetur sacerdotibus. cl hominibus in sacris constitutis, monachis, et iis qui sé voto virginitatis devinxerunt 33. 51. 52. 123. 178. 179. 260. *usque ad* 269.270. Vide v. Clericus, cl v. Sacerdos.
Matrimonium an necessarium 279.
An in praecepto 224. 225. 275. 318. 319.
Non aequatur virginitati 123.
Dicilur honorabile 184.
Post votum esl pejus adulterio 282. 283. 287.
Post votum simplex vel solemne 263. 264.265.273. 274. 275. *ad* 277. 286. el praecipue 282.283.
Aule matrimonii consummationem mulli conlinon liam voverunt ex consensu 293.294.
An solvatur per conversionem alterius conjugis adl fidem 186.
An dirimatur propior ordinis sacri susceptionemi 295. 296.
Matrimonium cum haeretico vel haeretica 53.
Matrimonium sacramentum non pollutio vocatur 227.1audalur 284.ad matrimonium an sint creatae mulieres 224. 225.
Matrimonii sacramentum triplicem habet significationem 297.
iAd Matrimonium vocantur homines non ob solas tenlaliones, sed ob incontinentiam, cl ob flagilia quae committunt incontinentes 271.
Matrimonium quo impedimento esset sacerdotibus 183.
Soleinnilas secundi matrimonii prohibetur 51.
Matrimonium b. Virginis cum Joscpho. 258. 298.
Maxirniniani exitus 139.
Maximilianus imperator 18.
Mediator Christus ul homo non ut Deus 450. ubi dc mediatore 457.
Membra Christi secundum praedestinationem et secundum praesentem justitiam 83.
Membra Christi viva cl mortua quae 86. 87.
Mendicitas, de hac vide 307. 308.
Meriium Christi quomodo sufficiens el efficax 381. 382.
Meretur homines in hac vita posse purgari, el juvari in alia 379.385.
Meriium non esl post hanc vilam in purgatorio 389. et quare 391.
Ad meriti essentiam non concurril nisi sola animi 437.
Menti et satisfactionis propria 383.
Michaelis Baii error dicentis : nostra opera esse tantum conditionem sine quibus non applicaretur nobis Christi satisfactio.vel ad summum esse lanium dispositiones 381. 382.
Idem negavit aoimabus purgatorii certitudinem suae salutis 392. 393.
Militia.Vide v. Bellum.
Militiae cingulus ohm fuit res magni honoris 51.
Miracula quae Deus operatur per sanctos, cur majora per minores, el conlra 462.
Miracula facia ad reliquias 468. 469.
Miracula quae in ipsis sanctorum mortuis corporibus cernuntur 470.
Miracula facia per imagines Christi cl sandorum 489.
Miracula facia ipsa cruce Domini 501.505. ilom signo crucis 510. 511.
Miracula Ecclesiae in singulis aetatibus cnumeranlur 134.
Miracula paganorum el haereticorum ficta,vel conlra se patrata 133.
Miraculorum necessitas ct sufficientia in confirmanda fide. *ibid*.
Ex miraculis demonstratur Ecclesia 136.
Miraculum praecipuum fuil quod pauci Apostoli lotum mundum subegerint 129.
Miracula facta pro invocatione sanctorum 456.
Missae sacrificium. Vide v. Sacrificium, infra.
Missas pro defunclis offerre 123. 406.
Triginta missae pro defunclis 376. 377.
Missa s. Pelri elc. cur sic dicatur 322.
Monachi cl monastice. Varia nomina indita monachis 216. 217.
Explicatio hujus nominis Monachus, *ibid*.
Antiquitas monasliccs 221. 226.
Caussa insliluendae monasliccs 223.
Eadem esl essentia monasliccs nostrorum, cl antiquorum monachorum, *ibid*.

Habitus monachorum 301. 302.
Labor manuum 304. 303.
Licitum est illis vivere ex bonis patrimonialibus in communi 306. item cx rebus sponte oblatis, cl donatis 307. 308. Item cx mendicatione, *ibid.*
Solvuntur objectiones conlra mendicitatem istam 310.
Monachi antiqui habuerunt proprium altare, el sacerdotes 127.160. 161·
Monachi omnium aetatum, sunl juvenes,senes clc. 226. 289. 293
Monachi, qui inviti facti sunl episcopi 227.
Monachi similes crucifixo esse debent 255.
Monachi csl, spiritus utilitatem quaerere 226.
Monachorum sanctitas tempore d. Augustini 130.
Monachorum ordinatio 164.
Monacho domum redire non licet 287.
Monachis bellum interdictum 331.
Monachatus laudalur 226.
Monastica vita melior saeculari 227.Domino approbata 228.
Monasteria qualia fuerint tempore d. Augustini 224 *ad* 226.
Monasleria aedificata ex rebus sponte oblatis 307. 308.
Mons Sion, Ecclesia triumphans 101.
Montani ambitio 131. 132. Ilacreses 128.
Mors felix sanclorum. Vide Patres 429. 452.
Mori in Domino et non in Domino qui dicantur 379.
In morte aliquando reliquiae peccatorum purgantur 400. 401.
Mors csl poena peccati originalis 375.
Morte violenta puniti in Scriptura veteri, *ibid.*
Morlcm secundum sc unusquisque abhorret 281.
Mori licel pro opere supererogalionis 279.
Mortuo Christo an fides remanserit in apostolis, ct aliis 104.
Moyses eral summus sacerdos,sed extraordinarius 153.
Moyses non erravit in illa adoratione vituli 102.
Moyses solitus eral orare pro populo eliam morluus. 450.
Moysi sepulchrum cur occultatum Judaeis.4G.3.464. 471.
Mulier quae nubit vivente adhuc priorc viro 489.
Mulier subjecta viro 320.
Circa principatum mulieris error 122.
Mulieres creatae ad aliud quam ad nuptias 224. 225.
Mulicres non occiduntur in bello 332.
Mulieres prohibentur habere sacerdotes et diaconi domi suae 180 *ad* 183. 185.
Mulieres velari debent 284.
Mulieres quae sequebantur apostolos 184.
Mundus creatus die dominico 550.
Mundus ornatur cx malis, sed per accidens 88.

N

Nibuchodonosoris regnum amplissimum 317.
Natalis Domini nostri dies 543. 555.
Nativitas Christi attulit pacem mundo 328 *ad* 330.
Naturalis propensio ad gignendam prolem 280.
Nazaraeorum vola 221.
Necessitas triplex 316.
Neronis exitus 139.
Ncslorii hacrcsis 124. superbia 131. 132. exitus 139.
Nomen ὁμοούσιο 337.
Nomen Dei. Vide v. Deus.
Norvegiam ad fidem convertit Adrianus IV. ante pontificatum 130.
Novationi ambitio 130. Hacrcsis 122. 337.
Novum quod est, suspicione carcre non potest 337.
Secundae nuptiae 191. 192. 263. 264.274.287.

0

Obcdicnlia religiosorum 223.
Obcdicnlia consilium cvangclicum ct quale 246, 247.
Recte vovetur Deo, ubi de obcdicnlia 248. 249.
Inter inferiorem cl superiorem 318. 319.
Occidere sontes licitum csl publico magistratui 326.
Occisio sui 357. cur peccatum 280.
Odores suaves in Ecclesia imaginibus, cl reliquiis offeruntur. 444.
Oecummiius in cap. tilt. 1. Petri dicit: Daemones non modo damnationem suam ignorasse, sed eliam salutem per Chrisli adventum sperasse 437.
Oleo quare utimur in consecratione ecclesiarum 528.
Olei benedictio 537.
Opera consilii el praecepti quomodo distinguantur 226.
Opera quae fiunt ex volo magis grala suntJDeo, quam sine volo 268. *ad* 270.
Opera bona impiorum non fraudantur temporali mercede 378.
Operum nostrorum virtus a sanguine Chrisli 381. 382.
Opus servile quod sil 545.
Opus non imperatum an sil melius facere , quam imperatum 269. 270.
Oracula Apollinis 137. 138.
Est res nobilissima 523.
Ubique fleri potest, *ibid.*
Requirit dispositionem in oranto ad hoc ut impetret 460. 461.
Est remedium pro lenlalionibus carnis 20G. 271.
Est arma Christianorum 331.
In oratione quid petendum 27G. 277. 460. 461.
Media ad orationem sunl austeritas, solitudo el jejunium 299.
Orationis ritus 100.
Ad orandum etiam privata oratione instituuntur templa. El exempla eorum qui magis exauditi sunt in templis 522.
Oranies convertebantur ad orientem 518. 519.
Oratio et psalmodia non est nola verae Ecclesiae 109.
Oratio et votum apud Latinos idem est 244. 245.
Orationi insistentes debent ab opere nuptiarum vacare 381. 382. quia oratio requirit mentem purgatam 183.

Orationes fidelium pro defunctis 357. 358.371. 385. 395. 406. Vide v. Defunctorum suffragia, et v. Sacrificium.
Orationes mortuorum pro aliis exaudiuntur 123.
Orationes animarum purgatorii pro nobis 405.
Orationes sanclorum pro nobis 450.
Oratio sacerdotis sacrificium offerentis debet offerri ad Patrem 456.
Orationes petendae eliam a vivis 452. 457.
Orationes viventium quomodo cognoscantur a sanctis 459.
Christiani diebus dominicis, et a pascha usque ad pentecosten stando orare soliti erant 536. 549.
Oratoria dicuntur Ecclesiae 523.
Ordinum ecclesiasticorum numerus 164. Antiquitas 165.
Officium singulorum ordinum, ibici.
Canonislac novem ordines faciunt, *ibid*.
Origcnes sensit infernum nihil esse nisi conscientiae horrorem 122. 396.
Adamum perdidisse imaginem Dei ad quam creatus fuerat 122.
Nullas alias agnovit poenas nisi purgatorias 354.
Poenas inferni negavit esse aeternas,el omnes tam daemones, quam homines malos dixit esse salvandos 386. 387.
Purgari debere post hanc vitam tam bonos, quam malos, uno Christo excepto 3$6. 387. 400. 401.
Similiter sensit, sanctos paulalim proficere in alia vita 421. ad 423. 130.
Origcnes damnatus a Vigilio papa 17.
Visus est in gehenna 399. Defenditur eliam ab aliquibus 198.
Ovili comparatur Ecclesia 82.
Oves dicuntur praedestinati 83.

P

Paganorum errores 128. Miracula 133. laus dc Christianis 137. 138.
Palmarum benedictio 536.
Pani comparatur Ecclesia 86. 87.
Panis benedictio 536.
Panormitanus in cap. Cum olim, dc clericis conjugalis ulile judicavit (cl male) si sacerdotibus jus conjugii concederetur 179.
Idem in cap. Aliquibus de decimis, tenet decimas quoad determinationem quantitatis esse dc jurc divino, quod error csl 196. 197.
Paphnulii consilium in concilio nicacno 33. 185.
Parabolae non oporlet ul omni ex parte quadrent 428.
Paradisi nomen pro terrestri ct coelesti 425.
Paradisus terrestris forte periit aquis diluvii, *ibid*.
An latro primus omnium in paradiso sil ingressus 430. Vide eliam 371. 379.392. 393. 400. 401. Vide de explicatione illius loci (hodie mecum c-ris in paradiso) agitur.
Paschalis celebratio 188. cl praesertim 519. ubi inulta dc paschatc.
Passio Chrisli die veneris 550.
Passionis Chrisli instrumenta 512.
Pastores seu ministri Ecclesiae. Vide v. Episcopus cl v. Pontifex.
A quo sint instituendi pastores et ministri Ecclesiae 152.
Ordinatio cum episcoporum, tum aliorum Ecclesiae ministrorum, non ad plebem, sed ad solos episcopos perlinet 153.
Vocatio seu missio pastorum non ad populum perlinet, sed ad episcopos, cl potissimum ad summum pontificem 156.
Electio ministrorum Ecclesiae non fit a solo Deo. *ibid*.
Non decuit Christianos sacerdotes cl pastores carnali successione propagari 157.
Jus eligendi summum pontificem, caelcrosque Ecclesiae pastores cl ministros, non convenit populo jure divino; sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id lotum habuit ex connivenlia vel concessione pontificum, *ibid*.
Electio episcoporum non perlinent jure divino ad clerum, sed ad summum pontificem, ul vel ipse eligat, vel praescribat eligendi modum 162.
Ratio eligendi summum pontificem per solos cardinales, est omnino optima, el merito conservanda, etsi absolute posset pontifex eam mulare si vellet, *ibid*-
Si nulla cxlarel pontificia constitutio dc electione summi pontificis vel casu aliquo omnes electores a jure designati, idesl. omnes cardinales simul perirent, jus electionis ad episcopos vicinos, et clerum romanum perlinerel.cum dependentia tamen aliqua a concilio generali episcoporum 163.
Paslorum Ecclesiae munus 28.
Patres Teslamcnli veleris accusantur ab haereticis 122.
Patrum errores excusantur 339.
S. Patres in lymbo nullos patiebantur dolores 366. 404.
Sanclorum Patrum locus ante Christi adventum 378.
Patres novi Testamenti minori tempore laborarunt, quam fecerunt Patres Testamenti veleris 428.
Cur Patribus in lymbo non revelarentur preces viventium 459. quia non crani beati, *ibid*.
Patriarchales sedes quae sint , el quo ordine el numero 52.
Defecerunt a fide, excepta romana sede 118.
Patriarchae an ad concilium generale convenire debeant 32.
Patriarchae el metropolitan! quando possint novos episcopatus erigere 117.
Patriarcha conslanlinopolilano numquam videtur caruisse Ecclesia constanlinopolilana 118.
B. Paulus prius fuit lupus deinde ovis 82.
An habuerit uxorem 185.
Gratis evangelium praedicavit 236.
Mullis hebraismis abundat 546. 547.
Pauli epistola ad Corinthios quo tempore scripta 185.
Paulus J. arcmila 221. 299.
Paupertas Christi 307. 308.
Paupertatis commoda el incommoda 216. 217.
Consilium perfectionis vendendi omnia pro Christo, el dandi pauperibus 232.
Paupertas religiosorum 426. 427.

Paupertas volontaria rccle suscipitur ac vovclur Deo 252. ubi multa dc paupertate.
Pax tempore Christi. 328 *ad*.330.343.
Peccator nou polcsl velle bonum ordinatum ad vitam aeternam 322.
Peccatores graves, occulti cl manifesti sunl in Ecclesia 85.
Peccatores el homines impii dicuntur filii cl alieni 90.
Peccatores cl perturbatores publicae quietis, gladio punire licet 326.
Peccatorum opera 242. non fraudantur temporali mcrcede 378.
Conlra peccatum originale hacrcsis 124.
Peccati caussa non est Deus 122.
Peccati subjectum cl caussa efficiens est anima '.(io. 501.
Peccatum in renalis semper vivere dixerunt Proclus, Lulherus etc. 122.
Peccatum post Baptismum negatur ab haereticis. 123.
Per peccatum homo sil similis bestiis 320.
Peccatum quod in purgatorio punitur 384.
Peccata parentum an puniantur in filiis 406.
Peccata m Spiritum sanctum quare irremissibilia dicuntur 358.
Peccatorum reliquiae 400. 401.
Peccata commissa in dic festo an aggraventur ratione dici festi 546. 547.
Peccatum veniale dari probalur 375.
Culpa venialis dimittitur in purgatorio per actum dilectionis cl patientiae 383.
Item quomodo remittantur venialia secundum Scotum. *ibid*.
Peccata venialia delentur per aquam benedictam 53G.
Pelagianorum haeresis 124.
Pentecostes 548.
Peregrinationes ad loca sacra 533. cl praesertim 537.
Perfecti cl non perfecti quomodo ad Ecclesiam pertineant 84.
Perfectio vera in charitalc consistit 218.
Perfectio Christiana essentialiter consistit in observatione praeceptorum 227.
Perfectio duplex in qualibet rc naturali , ad esse et ad bene esse 239.
Perfectio ad excellentiorem gradum gloriae 232.
Medium ad perfectionem est vendere omnia elc. *ibid*.
Perfectionis quatuor gradus 218.
Perfectio hominis in tribus consistit, *ibid*.
Pcrsequulio Diocletiani unde ortum habuit 51.
Pcrsequuliones Ecclesiae 333.
Persona una in Christo 124.
Pelro datae sunl claves, atque eas in persona lotius Ecclesiae accepit 159.
Pelro tribuuntur nomina quae dicuntur de Christo in Scriptura G7.
Petrus Itoniae mortuus, ubi multa de morte sanctor nn Petri cl Pauli. Romaeque scpullus 467. 473.
Petri el Pauli reliquiae in magna veneratione habentur 4G5. 467.
I). Philippus pugnavit conlra hostes Theodosii 327.
Philonis error dicentis, infernum el purgatorium nihil aliud esse quam conscientiam accusantem i 73.
Philosophi dicti sunt monachi 216. 217.
Philosophorum errores 128.
Philosophorum superbia cl impuritas 130.
Philosophorum antiquorum sapientia imperfecta 129.
Philosophiam naturalem execranlibus quomodo respondeatur 188.
Pictores reprehenduntur aliquando 431.
Pictura utilitates 484. 485.
Pingendi cl sculpendi ars bona est 476. 477.
Pingi polcsl aliquid Iribus modis 479.
Pilati infelix exitus 139.
Pipinus el Carolus Magnus 56.
Plato dixit: Angelos adorandos tamquam minores Deos 458.
Plato locum pestilentem elegit, ubi vcrsarclur cl doceret 299.
Plebs quomodo polcsl intéresse conciliis episcoporum 29. 30. Vide v. Populus.
Poena respondet culpae. Vide infra v. Satisfactio.
Poena purgalorii qualis 372.
Gravitas poena purgatorii 403.
Poena damni an summa omnium.ibid.
Poenae purgalorii paulalim remittuntur 404.
Poenas omnes, purgatorias esse,existimavit Origogenes 354. 360. '388.
Poenas horruit Dominus 390.
Poenitentia. Vide v. Dolor dc peccatis.
Poenitentiae tempus utile usque ad extremum spiritum 394.
Poenitentiae fructus peragendi 300.
Poenitentia dicilur B.ipiismus 366. quomodo peccata remittat 381. 382.
Pocnilenlium habitus 303.
Item tonsura, *ibid*.
Pontifex romanus se Christi vicarium ct famulum profitetur 65. 66.
Est pastor cl capul non solum omnium Ecclesiarum particularium, sed etiam totius universalis Ecclesiae simul congregatae 64.
Illi tribuuntur nomina quae dc Christo dicuntur 67.
Pontifex summus servum servorum Dei se nominat 320. Vide supra v. Gregorii humilitas.
Est suminum capul in Ecclesia militanto,quoad influxum exteriorem 79. 80.
Pontificum successio a temporibus Apostolorum, usque ad haec nostra tempora 115.
Pontificis electio non convenit populo 157.sed cardinalibus 162. 163.
Pontifices olim eligebantur ab episcopis vicinis. *ibid*. Atque hi episcopi dicebantur Cardinales 174. 175.
Pontifici non expedii eligere successorem 163.
Pontificis eligendi forma temperata est cx omnibus aliis bonis el legitimis formis.ibid.
Pontifex a nemine judicari, neque deponi polcsl 63. *ad* 68.

Pontificum depositio lentata 63.68. 70.*ad* 72.102. Vide loca, quod a nemine judicari potest.
Pontifex malus quomodo verum capul Ecclesiae 86. 87.
Ejus est congregare concilia generalia 24. Vide v. concilia.
Ad ipsum jure perlinet praesidentia in conciliis 34.
Cum adest sententia summi pontificis intclligilur concilium absolute generale 61.
Pontificum decretales annumerentur inter Scripturas canonicas 63.
Conjunctio cum romano pontifice est nola verae Ecclesiae 124·.
Pontifex ultimus quis fuerit secundum baerelicos 112. 113.
Pontificis auctoritas distinguitur ab imperiali 202.
Romanus pontifex praesidet conciliis 34.
Argumenta 38.
An concilium sil supra pontificem 63.
Pontifex nec a concilio, nec ab ullo mortalium judicari aul puniri polcsl 67.
Neque polest seipsum subjicere sententiae coactivae conciliorum 69.
Solvuntur argumenta adversariorum, *ibid*.
Electio episcoporum perlinet ad summum pontificem, ulvel ipse eligat, vel praescribat eligendi modum 162.
Ratio eligendi summum pontificem per solos cardinales, csl omnium optima, ct merito conservanda, etsi absolute posset pontifex eam mutare, si vellet, *ibid*.
Si nulla exstaret pontificia constitutio de electione summi pontificis, vel casu aliquo omnes electores a jure designati, idest, cardinales omnes simul perirent, jus electionis ad episcopos vicinos, el clerum romanum perlineret.cum dependentia tamen aliqua a concilio generali episcoporum 163.
Dc quibusdam romanis pontificibus, quibus haeretici, errores et vilia objiciunt.
De Joanne XXII 424.
Leone I. 70.
Liberio. *ibid*.
Marccllino 20. 68. 69.
Populus episcopos cl presbyteros creare non potest, ac jus eligendi summum pontificem non convenit illi de jure divino 137.
Non polcsl ordinare episcopos,sed nominare ct postulare 153.Quando cl quomodo coepit suffragia dare super electione episcoporum 158. 160.161.
Qua regula judicare debeat doctrinam sui pastoris, an sil vera, vel falsa 159.
Populus romanus conlra pontificem 339.
Populo an aliquando sit datum judicium privatum dc rebus fidei 31.
Popuius an melius regatur legibus, quam arbitrio principis 322.
potentia seu omnipotentia tribuitur Filio Dei 189. 190.
Potestas summa ecclesiastica data Petro, elc. 65. 6G.
potestas spiritualis est quasi anima, cl temporalis quasi corpus 335. 336.
Polcslas politica. Vide supra v. .Magistratus politi·· eus.
Potestatis ecclesiasticae cl politicae differentia 317. *ad* 319.
Polcslas politica csl a Deo immediate, cl de jure naturae, cl divino, ejusque subjectum quod sil 317.
Polcslas ligandi cl solvendi peccatores, non est in populo 159.
Praeceptum. Vide supra v. Lex.
Praecepta moralia Scripturae veteris non minus ad Christianos, quam ad Judaeos perlinent 248.
Praecepta Decalogi sunl explicationes juris naturae, excepto illo de sabbalho 475. *ad* 177.
Consilia non praeponuntur praeceptis 227.
Praeceptorum el consiliorum differentia 228.
De pracceplis justitiae non dicilur: qui polesl facere faciat 230. 231.
Praecipi potest aliquid duobus modis 240.
Deus non praecipit impossibile 242.
Praedestinati soli an sint dc Ecclesia 81.
Secundum praedestinationem, ct secundum praesentem justitiam, oves, cl membra Christi quae dicantur 83.
Praedicatio vera quae sil 108.
Praedicatio Pauli gratis sine praemio temporali 236. 309.
Praedicationis verbi Dei efficacia 129.
Praedicationis ofllcium proprium est episcoporum 167.
Praedicatores primi fuerunt apostoli 361.
Praedicatoribus concessum esi, ul jure exigant sustentationem 309.
Praelatorum mali mores non impediunt quo minus illi vere Praelati sini, cl nos illis obedire teneamur 86. 87. 103.
Presbyter. Vide infra v. Sacerdos.
Presbyteri nomen commune, erat olim presbyteris ct episcopis 153. 170. 171.
Distinctio inter episcopos el presbyteros 167.
Presbyteri cl episcopi jurisdictio,an de jure divino distinguatur 171.
Presbyteri ct episcopi variis modis a Patribus comparantur 173.
Aon sunl pares episcopis 123.
Presbyteri ordinare non possunt 153. 168. 169. 172.
Presbvieri au per suffragia populi creabantur 158. 159.
Succedunt LXX1I. discipulis 168. 169.
Presbyteri dignitas an conferat ad salutem 151.
Primates qui sini. Vide v. Patriarcha.
Primatus semper viguit in romana Ecclesia 40.
Princeps politicus. Vide dc politica potestate 313. 311.
Principatus in impiis esse potest 313. 311. 317. 320.
Prophetae f.dsi Testamenti veleris 137. 138.
Qui erraverunt lemporc Michaeae 49. 50.
Prophetae Baal 133.
Prophetarum filii 221.
Prophetis quaedam stulta videbantur aliquando praecipi 301. 302.
Prophetiae donum in Ecclesia 137. 138.

Psalmista an ordo 25.
Psalmodia religiosarum 224. 225.
Psalmos camini lingua vulgari, haeretici 109.
Pubertalis anni 321. 325.
Purgatorium. Vis el significatio nominis purgatorium 350. *ad* 353.
Purgatorium esse, probatur Scripturis Testamenti veteris 355. 35G.
Idem ex Testamento novo 358.
Asseritur testimoniis conciliorum 371.
Testimoniis Patrum graecorum el latinorum 372.
Asseritur ratione 375.
Sohunlur argumenta conlra purgatorium sumpta ex Scripturis 378.
Ex Patribus 379.
Ex ralione 380.
Purgatorii confessio ad fidem catholicam perlinet 381.
Quibus personis purgatorium subeundum sil 38G. 387.
In purgatorio non possunt animae mereri, vel peccare 389.
Solvuntur objectiones 390.
Animae in purgatorio certae sunl de sua aeterna salute 392. 393.
Ubi sil purgatorium 395.
Genus quoddam purgatorii mitissimum in amoeno loco 397.
Utrum qui sunl in purgatorio possint revocari ad vitam 398.
Posl extremum judicium non cril amplius purgatorium 100. 401.
Quot annis duret purgatorium 402.
Qualis sil purgatorii poena, *ibid.*
Ignis purgatorii est corporeus, *ibid.*
Seri non potest quomodo ignis corporeus animas urat 403.
An in purgatorio torqueantur animae a daemonibus. *ibid.*
Gravitas poenarum purgatorii, *ibid.*
Non est incredibile eliam animas purgatorii pro nobis orare el impetrare 405.
Animae purgatorii possunt dici perfectae cl imperfectae 390.
Non sunl in via. el quomodo 391.
Allliguntur gravissimis poenis 402. 403.
Quae poenae paulalim remittuntur 404.
Mullis rebus juvantur 402. 404. 40G.
Aide v. Suffragia, et v. Defuncti.
Poena temporalis purgatorii per ignem significatur 364.
Homines merentur in hac vita purgari cl juvari in alia 379. 385.
An omnes tam boni, quam mali debeant transire per purgatorium saltem materialiter , sine ulla scilicet laesione bonorum 38G. 387.
Quod genus peccati in purgatorio punitur 385.
Purgatorium est pro iis lanium.qui cum venialibus culpis, vel cum reatu poenae, culpis jam remissis moriuntur 389. 400. 401.
Purgatorii poenas non sentiunt qui mox a Baptismo decedunt 38G. 387. 400. AOI.
Nou alias poenas agnovit Origcnes quam purgatoria 354. 3W). 3KG. 387.
Purificationis beatae Virginis festus dies 557.
Pusillanimitatis vilium 109.

Q

Quadragesimae jejunium est aposlolica traditio 185.
Quomodo dicatur indicium a Domino 198.
Integram quadragesimam sine ullo cibo el potu jcjunavit s. Simeon 301. 302.
Dominicae quadragesimae 553. *ad* 555.
In quadragesima celebrari dies feslos sanctorum prohibuit concilium laodiccnum 55G.
Ouartodecimani cxcommunicali a Victore I. papa 407.
Cur sic nominali 552.

R

Redemptio nostra per sanguinem et mortem corporalem Christi 385.
Regnum Dei dicitur gratia el charilas 100.
Regnum Dei, gaudium in Spiritu sancio 109.
Regni Dei signum est concordia 102.
Regnum Christi est Ecclesia, el Ecclesia comparilur regno G2.
Regna saepe sunl juste et injuste occupata, a Deo, Cl non a Deo 318. 319.
Religio defendi debet a regibus 334.
Religionis libertatem qui concesserint 335. 336.
Religionem remittere, nemo audere debet 337.
Judicium de religione ad magistratum non perlinet 334.
In omni mutatione religionis sex demonstrari possunt 3Gl.
Religio et religiosi. Explicatur natura cl definitio religionis 218.
Diversa genera religionum 219.
Utilitas diversarum religionum *ibid.*
Confirmatio religionum, *ibid.*
Quando in coeperint 221.
Caussa instituendarum religionum 223.
Religionem ingredi licet junioribus 22G.
Licet filiis ingredi religionem parentibus invitis. 346. 3'.7.
Mendacia contra religionem deteguntur, cl calumniae refutantur longissime 344.
Primi vituperatores earum 229.
Religiones mendicantium sanctae sunl cl perfectae 307. 308. 310.
Solvuntur objectiones conlra ordinem mendicantium 224. 225.
In ingressu religionis pie creditur remitti lotam poenam, remissa culpa 22G.
Laudes religionis, *ibid.*
Inter religionis professionem, et Baptismum quaedam similitudo, *ibid.*
Religiosus similis crucifixo esse debet 255./
Religiosorum opera quid mereantur, cl quomoib communicentur aliis 22G.
Religiosae vitae essentia in Iribus virtutibus cùa, sistit 223.
Conlra religiosorum vola sensit Vigilantius 121 124.

Hcliquiae. Proponuntur argumenta contra cultum reliquiarum 463. 464.
Deteguntur mendacia Centuriatorum 4G5.
Asseritur veritas el probatur, primo exemplis 4GG.
Conciliis, *ibid*.
Patribus 467.
Ex miraculis factis ad reliquias 136. 468. 460.
Ex miraculis quae saepe in ipsis sanctorum mortuis corporibus cernuntur 470.
Ex inventione el revelatione divinitus facta sanctorum corporum, *ibid*.
Ex translatione reliquiarum de uno loco ad alium 133. '.66. '.70.
Ex eo quod reliquiae sub altaribus reconduntur 470.
Ex usu cacrcorum ct lampadum quibus honorantur sacrae reliquiae 47 !.
Ex ratione ducta ab utili et honesto, *ibid*.
Reliquiarum cultus a Deo inspiratus 472.
Qui reliquias tangunt, aliquo modo sanctificantur 513.514.
Reliquiarum nomine, quae intelliganlur 525. 526.
Reliquiis sanctorum idem vel major honor debetur, qui debebatur arcae Mosaicae. *ibid*.
llaereses contra venerationem reliquiarum 123.
Respublica an possit indicere bellum 331.
Resurrcclionis fides an fucrii in apostolis tempore passionis Domini nostri 255.
Resurrectio mortuorum probatur 3G5.
Ex quibus locis possint mortui revocari ad vitam 399.
Resurrectio mortuorum cum corporibus in die judicii quale gaudium futurum sil 430.
An post resurrectionem sil futura gloria animae major quam antea 433. 434.
Resurrectionis quaestio fuit habita eadem cum quaestione de animae immortalitate 355.ad 357.
Rex. Vide supra v. Princeps, el v. Principatus.
Regis nomen unde dictum 320.
Rex magis proprie dicitur servus quam dominus. *ibid*.
Regia potestas quomodo a Deo sil 323.
Regis electio ad populum 157.
Reges Israël an omnes mali 316.
Reges qui sanctissime regnaverunt.*ibid*.
Reges mali quare permittantur regnare I5G. 321.
Habent primum locum inter Christianos, ul Christiani Immines sunl 334.
Custodes esso debent legum divinarum, non interpretes, cl negotiis sacerdotalibus non se debent miscere 39.
Sunl ministri Dei 323.eorum palatia dicuntur basilicae 525. 526.
Possunt indicere bellum conlra hostes 331.
Non debent permittere confusionem haereticorum cum catholicis, neque libertatem credendi, sed religionem defendere 306.
Reges habent jus eligendi episcopos ex concessione pontificum 162. 163.
Romae dignitas propter reliquias martyrum, praecipue apostolorum Peiri et Pauli 467.
Romani cupiditate gloriae quaerebant monarchiam 318. 319.
Romani cl Romanensis nomen 110.
Romani imperii dcfcclio. nomine discessionis ab aliquibus significatur 103.
Rugae nomine quid inlelligalur 91.

S

Sabelii superbia 131. 132. item bacresis ejusdem 122.
Sabbalhum fuit dies festus antiquissimus el praclanlissimus 550.
Sabbalhum Judaeorum Christianis observare non licet 531. 532.
Una sabbalhorum quid significet 550.
Sacerdos. Vide eliam v. Presbyter.
Summus sacerdos ac snccrdoles minores, el levitas 168. 169.
Summus sacerdos Testamenti novi. Vide v. Pontifex.
Dum sacra mysteria peragit, Christi personam sustinet 179.
Dicitur medialor 457.
Ejus oratio sacrificium offerentis debet ofierri ad Deum 456.
In Testamento veteri nulli erani nisi qui descendebant a Levi per Aaroncm 117.
Respondent levilis 124.
Non propagantur carnali successione 157.
Prohibentur intéressé nuptiis digamorum 192.
Cur olim non radebantur 304.
Dei providentia erga sacerdotes 202.
Eorum officia roges invadere non possunt 39.
Eorum coelibatus. Vide supra v. Coelibatus 33.51. 52. 123.
Sacerdotum uxores ducentium poena 188.
Sacerdotibus praestanda obedienlia 340.
Ad illos recurrendum in dubiis circa legem 33. 39. 47.
Privilegium illis concessum, non errandi in docendo populo, usque ad Christum duravit 104.
Prohibetur illis conjugium, cl quo jure. Vide supra v. Conjugium 178. 179. 185.
Quare monogami debent esse 192.
Illis prohibetur mulieres domi suae habere 180.*ad* 182. 185.
A sacerdotibus quaedam requiruntur 183.
Sacerdotium aaronicnm duravit usque ad Christum, el quale fucrii 118. 157.
Cur abstinent Patres a nomine sacerdotii 522.
Sacramentum Eucharistiae. Vide supra v. Eucharistia.
Sacramentorum communicatio perlinet ad definitionem Ecclesiae 75.
Mali ministri comparantur canali lapideo 89.
Eorum administratio impediretur, si sacerdotibus concederentur uxores 183.
Sacramenta recte ministrantur certo loco 520.
Sacrificium. Vide v. .Missa.
Sacrificium soli Deo exhiberi potest 111. 444.
Sacrificium gratiarum actionis offerimus pro sanclis 372. '.07.
Sacrificandi muniissmnmam puritatem requirit 183.
In sacrificio oratio sacerdotis debet offerri ad Patrem 456.

Ad sacrificia offerenda institutae sunl Ecclesiae Christianorum 521.
Sacrificium pro defunclis.quo juvantur animae purgatorii. Vide supra v. Defunctorum suffragia, ct v. Oratio, el haercsim contra hoc 123. 402.406. 463.464.
Salomon s. Augustini sententia, a Deo reprobatus csl 399.
Sampson an salvatus, *ibid*.
Samuel etiamsi morluus, solitus erat orarc pro populo 459.
Anima ipsius Samuelis vere apparuit Sauli 397.
Sancti miraculis clari in singulis sacculis enumerantur 134. 135.
Sancti posl mortem impetrant a Domino quidquid postulant, quia id meruerunt in hac vita rcclc vivendo 379.
Post hanc vitam an debeanl transire per purgatorium sallcm materialiter sine laesione 386- 387.
In coelo orant pro animabus purgatorii 398.
Eurum praemia paria dixit Jovinianus 123.
Eorum beneficia exhibita viventibus 405. eorum precibus juvantur homines post hanc vitam 3G9. 370.
Pro illis non csl orandum 372. 402. 407.
Sanctis an gloriam petat Ecclesia 407.
Mulli sancti bella gesserunt 327.
Mendacia haereticorum in sanclos415. 416. item contumeliae 417. 462.
Argumenta quibus illi probare nituntur sanclos nondum esse beatos 421. 422.
Contraria catholica assertio demonstratur testimonio Ecclesiae 421.Scripturarum testimoniis.*ibid*. Ex Patribus graccis 128. cx Latinis 131. Rationibus 136.
Sancti recte ab Ecclesia canonizantur 437.
Cujus sil sanclos canonizare 438.
Credendum csl pontificem non errare in canonizalione sanclorum 439.
Sancti non canonizali privalim possunl coli non publice, *ibid*.
Quaestio dc cultu sanclorum 440.
Controversia dc invocatione sanclorum 447.
Quomodo sancti invocandi non sint 448. 449.
Sancti pro nobis orant 450. 462.
Sunt invocandi el orandi 112.113.cl hacrcsim contra hoc 123. 452.
Solvuntur argumenta contra invocationem sanclorum 456.
Possunl aliquomodo sanctis vota nuncupari 539. 510.
Sancti quomodo sint mediatores 457.quomodo cognoscant viventium preces 475.
Vident in Verbo quae ad eos perlinent 459.
Vident quae fiunt in terris 462.
Non c.'l signum diffidentiae cos invocare 460. 461.
Sanclorum aliquorum historiae apocryphae 462.
Sm turum dies festi 460. 161. Vide v. Festi dios.
Sunclis rcclc aedificantur , cl dedicantur templa 403.
Sauciarum reliquiarum veneratio 166.
)lir>cu!a »68.
Inventio 470.
Translatio, *ibid*, cl vide supra v. Reliquiae.
Sanctimoniales juniores possunt vovere. Vide v. Virgines sacrae etc. Continentiae votum clc 2°4 225. 289. 290.
Sanctimonialium vota 263. *ad* 265. 299.
Sanctimonialium habitus, ejusque antiquitas 303. item tonsura 303. 304.
Sanctimonialium ancillae 287.
Sanguinis el suffocati lex 33. 49. 50.
Satisfactio Christi sufficiens cl efficax 380.
Satisfactio Christi quae applicatur nobis per opera nostra an sil una vel duae, una Christi, altera nostra 381. 382.
Satisfactionis nostrae virtus esi a sanguine Christi. *ibid*.
Satisfactio ante el post justificalioncm.rbid.
Opera salisfacloria defundis prosunt 406.
Satisfactionis cl meriti propria quaedam, *ibid*.
Schismatici non sunl de Ecclesia 78. 127.
Scriptores sacri mirifice inter se consentiunt 125. 126.
Scriptura quomodo differat a conciliorum decretis 62.
Non csl simpliciter notior quam Ecclesia 109.
Quae sil vera Scriptura,cl quis verus sensus ipsius ex Ecclesia peti debet 108.
Est antiquior ipsis Diis gentilium 110.
Pendet ab Ecclesia, non conlra 109.
In Scriptura nullum csl verbum frustra , cl omnia ad fidem perlinent 62.
In Scriptura nullus polesl esse error, *ibid*.
Scripturas canonicas credere, an sil absolute necessarium ad salutem 98. 99.
An sit major auctoritas concilii,quam Scriplurae62.
Sedes Petri comparatur capiti , radici , fonti, soli 109. Vide supra v. Ecclesiae comparationes.
Sepulchrum Domini gloriosum 466. 472.
Sepulchra sanclorum dicuntur memoriae, *ibid*.
Sepulturam esse rem bonam el utilem, cl ritus Ecclesiae in sepeliendis mortuis esse antiquos cl sanctos 408.
Serpens aeneus colebatur 487. confractus ab Ezcchia 497. 498.
Servitutis duplex genus 320.
Sexuum distinctio futura in alia vita negatur ab Origcnislis 224. 225.
Si, aliquando non est dubitantis , sed afiirmanlis 460. 461.
Sigismundus imperator 19.
S. Simeon Slylilcs in columna plurimos annos vixil 300.
Ejus imagines frequeniissimae 484. 485.
Simonis magi ambitio 130. fidum miraculum 133. Haeresis 435. Mors 134.
Simonianorum haeresis 121.
Simulacrum quid sil 474.
Socrates haereticus Novalianus 546. 547.
Socrates in historia multa mentitur 185.
Solitudo el austeritas vitae 297. 299.
Sortium usus in electione praelatorum damnatos 156. quando licitus 157.
Sozomcni historia a Gregorio reprobatur,quia mulla mentitur 185.
Spirituale dicitur aliquid vel secundum subslan-

liaui, vcl secundum ordinationem ad spiriturn 101.
Spiritus sanctus inhabitat per charilalcin 222.
Ejus dona sunl anima corporis Ecclesiae 76.
Ejus adventus die dominica. Vide de hac dic 548. cl dc pentecoste 549.
Ejus imago sub specie columbae an rcclc pingatur 478.
Sponsae quae sint 295. 296.
S. Slcphnni inventio 474. Miracula 468. 169.
Subjectio politica cl dcspolica 320. 4 46.
Suffragii signum erat attollere manus 160. 161.
Suffragia defunctorum. Vide supra v. Defuncli v. Oratio, cl v. Sacrificium.
Suffragia Ecclesiae defunctis prosunt 398.
Suffragiorum genera quae sini 406.
Quis possit defunctis suffragari, *ibid*.
Quibus prosint suffragia, *ibid*.
An el restitutio rei alienae sil genus quoddam suffragii. *ibid*.
Superbia commune vilium haeresiarcharum 130.
Supplicationes. In supplicationibus gestari debet theca reliquiarum 467.
Debet praeferri crux cum ardentibus facibus 509.
Supplicia a Deo intentata in hac vita, sunt comminatoria 391.
Symbolum apostolorum recipere an salis sil 335. *336.
Synagoga, particularis Ecclesia 115.
An repudiata 193.

Tabernaculi Mosaici ornatus 530.
Ilie ornatus fuit typicus 533. cl moralis 534.
Tau signum 504. 505. 510. 511.
Templum, dc erroribus circa templa 515. 517.
Eorum erectio, *ibid*, forma, *ibid*, finis 520.
Recte instituuntur quaedam loca in quibus Verbum Dei el sacramenta populo ministrentur 520.
Ecclesiae Christianorum ad sacrificia offerenda institutae sunl. ct ideo vere el proprie lempla appellari possunl 521.
Ecclesiae Christianorum recte ad orandum etiam privata oratione instituuntur 522.
Sacrae domus non solum Deo. sed cliam simetis recte aedificantur el dedicantur 524.
Merito lempla Dei cum ingenii laetitia, cl solcmnilate dedicantur 525. 526.
Merito ab Ecclesia variis precibus, el caeremoniis lempla consecrari 528.
Templum consecratum merito sanctum el venerabile. ac virtute quadam divina praeditum existimari debet 529.
Opus bonum el pium esi ex genere, suo ingentibus sumptibus lempla Dei aedificare,nui ornaro 530.
Polesl tamen ejusmodi opus cx defectu circumstantiarum facile vitiari 533.
Templi Salomonis partes 518. 519. Ornatus 530. fuit typicum el morale 534.fuit etiam ad conservandam arcam 525. 526,
Quare voluit Deus ul everteretur 522.
Templi repurgalio cl dedicatio quoties facta 527.
Cur apostoli abstinent a nomine templi 522.
Qui autem Patres nomine lempli utuntur 521.
Templum vocatur domus orationis 522.
Varia tcr.ipla a variis fabricata el dedicata 524.531. 532.
Templa idolorum conversa in basilicas martyrum 458.
In templis eriguntur altaria 399. 467. 469.
In templis rcclc collocantur imagines 480.
In templis Deus csl magis, quam alibi , cl citius cxaudil 523.
Miracula in erectione lempli 466.
Templorum destructores 533.
Templorum Christianorum magnificentia, aedificia, ornalus. ct splendor sacrorum vasorum 530.
An magis danda eleemosyna templis, quam pauperibus 534.
Tcnlalio carnis, ejusque remedia 187. 508.
Ob solas Icnlaliones carnis non vocantur homines ad nuptias 271.
Tcnlori non esiuri 271. 272.
Loca Scripturae pro laniationibus justorum, *ibid*.
Tertulliani defenditur quidam locus 284.
Ejus haeresis fuit, animas beatorum nondum esse admissas ad bealiludinem 421. 422.
Item animarum apparitiones, dixit fuisse daemonum.qui Angunt se esse animas 399. Discrimen inter utcumque Testamentum 100.
In Testamento veteri qui erant de populo Dei 117.
In signum cessationis status veleris Testamenti voluit Deus ul everteretur templum Salomonis 522.
Testamenti novi proprius cultus csl internus 523.
Theodosii senioris laus in defensione Ecclesiae 440.
Eo imperatore celebrata esi synodus conslaolinopolitana I. 16. 26.
Qua arte compescuit haereticos 119. 120.
Adoravit sepulchra apostolorum el martyrum 315.
Cum eo pugnavit sanctus Joannes chrysoslomus conlra hostes ejus 327.
Reprehensus csl ab Ambrosio quod sine delcclu obvios quosque necari jussit 333.
Lbcrlalem credendi avulsit 334.
Jussit idola ubique destrui 490. 491
Nihil judicavit in caussa fidei 40.
Theodosius junior laudatur pro defensione, synodi et Ecclesiae 36. 37. Eo imperatore celebratum esi concilium ephesinum 1. ilcm ephesinum II. reprobatum 19.
I». Thomas post hanc vitam posuit meritum, non respectu praemii essentialis, sed accidentalis . quam lamen opinionem mutavit 391.
Thomas Cajclanus vitietur incaute concedere, licere facere idola quae habeantur pro Diis, modo non habeat pro Diis ille qui facit 478.
Thomislac cl Scolislac ex quibus dissentiant 127.
Tonsura monachorum 301. 302.
Prima tonsura non est ordo 164. 165.
Tilmanni ineptiae de pontifice 470.
Timor Christi in passione qualis 390.
Timor an repugnet cliaritati. *ibid*.
Trajani historia an vera 398. ejus exitus 139
Trajanus mortuus triumphavit 500.

Traditiones non scriptas non recipiebant Arioni 122.
Ad traditiones aposlolicas quae referantur 384.
Doctrina quando conservabatur traditione, *ibid*.
Transfigurationis Domini nostri dies festus 555.
Tribulationes aliquando dicuntur purgatorium 350. *ad* 353.
Tribulationes per diem Domini aliqui intelligent 301.
In tribulationibus perficitur virtus 39!. Vide etiam supra v. Persequulio.
Tribus duodecim vel trcdccim erant 198.cl 220.ubi parliculalim de tribu Levi.
Trinitatis imagines an faciendae, vel pingendae 478. 479.
Trinitatis festus dies 555.
Turea.Contra Tureas bellum gerere licet 333.
Tyrannus suam quaerit utilitatem 320.

V'

Valens imperator 415. 410. libertatem credendi concessit 335. 330.
Idem Gothos misere decep i 129.
Valentinianus senior noluit concilium convocare , neque episcopum eligere 158.
Concessit polygamiam 189. 190.
Valentinianus junior libertatem credendi avulsi 133 *i*.
Ouid posuerit super altare s. Petri 481.
Valentini gentilis ambitio 131. 132.
Vasorum sacrorum splendor 530.
An liceat aliquando vendere sacra vasa templi 533.
Verbi Dei praedicatio Vide v. Praedicatio.
Verbi Dei efficacia 129.
Verbum Dei recte ministratur certo loco 520.
Vespasianus caecum ct claudum non curavit, ul aliqui dixerunt 130.
Vexillum imperatoris milites adorabant 508.
Vexillum Christi, est crux 504. 505.
Via intelligilur vita praesens 367.
In via Dei non progredi, est relrogredi 391.
Viduae quae alebantur ab Ecclesia 262.
Vigilanti haereses 123. 181. 182.447. 463. 464.
Vigiliae in profestis magnorum dierum 557.
B. Vicentii efficacia in praedicando 130.
Ejus miracula 135.
Vindicta non est appetenda 326.
Virga ferrea quae sit 451.
Virginitas hostia Christi dicitur 236.
Virginitas an virtus 280.
Virginitatis consilium 224· 225. 228.
Praemium 237.238. Laus 267. 281.
Virginitatem vovit b.Virgo ante Matrimonium 224. 225. 258. 259.
Virginitati non aequatur conjugium 123. 224. 225. 229. 267. 288.
In b. Virgine fuit fides explicita resurrectionis in Viduo mortis Christi 104.
Haereticorum contumelia in b. Virginem 417.
B. Virginis invocatio 430. 454. 455.
1'·. Virginis imago posita Conslanlinopoli 181.
Miraculum cx imagine b. Virginis 189.
Illas imagines limet diabolus 490. 491.
B. Virgini templa an sit dedicanda 525. 526.
Dies festi b. Virginis, ul Conceptionis 556. Nativitatis. *ibid*. Annuucintionis. *ibid*. Purificationis , ct Assumptionis, *ibid*.
Virtutis medium 312.
Virtutes quare pingantur 479.
Visiones ct miracula quibus haereses condemnantur 134.
Visiones, seu potius somnia quorundam haereticorum 135.
Vita praesens intelligilur nomine viae 365.
Vitae sanctitas auctorum , seu primorum Patrum nostrae religionis 130.
Vitae austeritas el solitudo 297. 299.
Vitae impuritas in homine docto quid efficiat 339.
Vita una melior alia 271.
In hac vita merentur homines posse purgari, el juvari in alia 379.
Vitulus in summo honnre apud Judaeos 492.
Unio membrorum Ecclesiae cum capite, cl inter se 125. 126.
Votum. Ejus definitio 24 4. 245.
Dicta haereticorum de volis 246. 289. 290.
Omne quod sil ex voto, esse cultum Dei 246.
Non esi proprio votum, promissio quae sil in Baptismo 250. 251.
Num res a Deo imperatae, sub votum proprie cadere possint, *ibid*.
Vola parvulorum facta a parentibus non sunt rata, nisi ab ipsis confirmentur in aetate minita, *ibid*.
Melius est cum voto aliquid facere, quam sine volo 268. *ad*. 270.
Eliam juniores possunt vovere 289. 290.
Licet conjugalis cx consensu vovere continentiam 293.
Per vota solemnia solvitur Matrimonium ratum,non consummatum 288. 294.
Incilamur ad vola emittenda 268.
Votum ex se laetitiam gignit 2G9. 270.
Votum ab invito aut temere susceptum, dicitur laquons. *ibid*.
An faciat opus laudabilius qui facil opus non imperatum, nempe ex volo. *ibid*.
Vota Religionis cujus efficaciae 196. 197.
Voti usus etiam in primitiva Ecclesia 224. 225.
Posse aliquomodo sanctis vota nuncupari 539.510.
Argumentum in contrarium 278. Responsio, *ibid*.
Ustio incontinentiam significat 271.
Usurae prohibitio 248.
Waldensium hacresis quando exorta 350. ad 353.
Wandalos quidam monachi converterunt 130.
Wiclefl ambitio 131. 132.
Uxor ducta sine dole, cl externa solemnilale . dicitur concubina 53.
Uxoresnon permittuntur hominibus in sacris constitutis 33. 178. 179. 186. Vide v. Matrimonium ct v. Sacerdos, vel Clerici 191.
Apostoli an habuerint uxores 184. 268.282. 283.
Continentia ab uxoribus aliquando a Deo requirebatur 179.
Uxorum pluralitas an aliquando licuerit 189. 190. 191.

Finis secundi tomi.

A'apoli 12 *aprite* 1M56.

CONSIGLIO GENERALE

DELLA

PUBBLICA ISTRUZIONE

Vista la dimanda del lipografo Luigi Fusco, il quale lia chieslo di porre a stampa l'opera inlitolala: *De Controversiis Christianae fidci etc.* del Cardinale Roberto Bellarruino.

Visio il parere del Regio Revisore *P. D. dlfonso Capecelalro dcWOralorio :*

Si permette chc la indicata opera si slampi, ma non si pubblichi senza un secondo permesso, chc non si darâ, sc prima lo stesso Regio Revisore non avrà attestato di aver riconosciuto nel confronto essere la impressione uniforme all'originale approvato.

JI Consultore di Stalo, Présidente provvisorio
Sig. Cat » Capomazza

JI scgrelario generate
Gicseppe Pietbocou